14

[illegible]
[illegible]

נודע היות אמת שעיקר עסק התורה הוא להביאה לקיום המעשה
כדפיר' במסכת ברכו' פ"ב מרגלא בפומיה דרבא תכלית חכמ' ברכות פ"ב
תשובה ומעשים טובים שלא יהא אדם קורא ושונה ובועט
באביו ובאמו וברבו ובמי שגדול ממנו בחכמה ובמנין שנאמר ראשית חכמה תלים קי"א י
יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם ללומדיהם לא נאמר אלא לעושיהם לעושי' לשמה
ולא לעושים שלא לשמה וכל העושה שלא לשמה נוח לו שלא נברא עד כאן לשונו ·
וחזר לומר לעושים לשמה וכו' שלכאורה הוא מיותר אלא ללמדנו שעיקר תורה
לשמה היא התור' שאדם לומד כדי לקיימה וכך הוא הבנת הפסוק בזמן שיקדי"
לחכמה יראת ה' תתן החכמה שכל טוב לכל עושיהם מפני שאין כוונת החכמה
אלא ליראת ה' שהחכמה תלמד לאדם דרכי היראה ומוכרח הוא שתהיה החכמה
שכל טוב לכל עושיהם ושתתקיי' בו החכמה כיון שלא למד החכמה אלא לעשותה
כדי ליראה והיראה הוא המעשה · ובזוהר פ' בראשית דף ח' אמר ז"ל רבי יוסי זוהר פרשת
אמר שכל טוב דא אילנא דחיי דאיהו שכל טוב בלא רע כלל ועל דלא שריא ביה בראשי' דף ח
רע איהו שכל טוב בלא רע עד כאן לשונו ועל דרך זה מורכב עם הפי' הקודם
הוא כי בהקדים היראה לחכמה אז זוכה האדם להשיג עץ החיים שהוא שכל טוב
בלא רע אבל אם לא קדם היראה אז אינו שכל טוב בלא רע כי נמצא בועט
באביו ובאמו והוא עושה שלא לשמה והוא מורכב מטוב ורע ולכן נוח לו שלא
נברא ויובן הדבר היטב במה שאמרו ביומא פר' בא לו כ"ג לקרות אמר ר' יוחנן יומא פ' בא לו כ"ג
מאי דכתיב למה זה מחיר ביד כסיל לקנו' ונומר אוי לשונאיהם של ת"ח שעוסקים משלי יז יו
בתורה ואין בהם יראת שמים מכריז רבי אלכסנדראי חבל על דלית ליה דרתא
ותרעא לדרתיה עביד אמר להו רבא לרבנן במטותא מנייכו: דלא תרתו תרתי
גהינם עד כאן לשונו ופרש"י דרתא חצר ותרעא לדרתא עביד שהתורה אינה
אלא שער ליכנס בה ליראת שמים לכן צריך שיקדים לו יראת ה' תרתי גהינם
להיות יגעים ועמלים בתורה בעולם הזה ולא תקיימוה ותרשו גהינם במותכם
ובחייכם לא נהניתם בעולמכם עד כאן לשונו · והטעם שקרא ליראת שמים
חצר והוא העיקר והחכמה כניסה לה · כ"ל שיובן במה שהביאו מימרא זו במסכ"ת שבת פ"ב
שבת פ"ב ז"ל מכריז רבי ינאי חבל על דלית ליה דרתא ותרעא לדרתא עביד
וסמיך ליה אמר רב יהודה לא ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו אלא כדי שיראו
מלפניו שנאמר והאלהים עשה שיראו מלפניו עד כאן לשונו והכרחה שמימרת קהלת ג' י"ד
רבי יהודה נסמכה למימרת רבי ינאי כדי לפרש דבריו וביאור דבריו שנודע
שעיקר העולם הוא ישראל שבשבילם נברא העולם כמו שדרשו בראשית ברא בראשית א
אלהים בשביל ישראל שנקראו ראשית וישרא' הם עיקר קיום העולם שאי אפשר
לעולם בלא ישראל שנאמר כי כארבע רוחות וכו' כשם שאי אפשר לעולם בלא זכריה ב' י'
רוחות כך אי אפשר לעולם בלא ישראל והתורה לא נבראת אלא בשביל ישראל ילקוט [illegible]
שידעו להכיר את בוראם כמו שדרשו בספרי ז"ל רבי שמעון בן יוחאי אומר כימי [illegible] תתק"ב

א ב ז ג העץ

משלי ג יח שעץ ימי עמי אין עץ אלא תורה שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה והרי דברים
קו ומה תורה שלא נבראת אלא לכבודן של ישראל הרי היא קיימת לעולם ולעולמי
עולמים קו לצדיקים שבשבילם נברא העולם עד כאן לשונו אם כן נפקא מינה
שכל מציאות העולם עיקר והוא ישרא׳ ולא נתן להם הקדוש ברוך הוא את התור׳
אלא שיראו מלפניו · ועוד שמחמת בריאת העולם נכיר מעשיו וגדלו ונירא
מלפניו וכן פי׳ ברמ״ב שעיק׳ בריאת העולם בגין דישתמודעון ליה אם כן היראה
שהוא ירא מהבורא שברא הכל היא עיקר החבור והחכמה המלמד הדרך היא
שער הכניסה ונמצא שכיון שלא נברא האדם אלא שיירא את הבורא וזהו עיקר
החכמ׳ כדפרשית העושה הפך זה נוח לו שלא נברא שמהפך כוונת הבור׳ ונמצא
בריאתו לבטלה ועסקו בחכמה לבטלה ונוח לו הסעדר מאחר שאין בו תועלת
מדרש רבה עוד ביארו במדרש רבה פ׳ וזאת הברכה שעיקר לימוד התורה הוא המעשה
פ׳ וזאת הברכ׳ הנמשך ממנה ז״ל אמר רבי אלעזר איזו היא הברכה שבירך משה בתורה תחילה
ברוך אתה יי׳ אלהינו מלך העולם אשר בחר בתורה הזאת וקדשה ורצה בעושיה
ולא אמר בעמליה ולא את׳ בהוגיה בלו שהם עושי׳ את דברי התור׳ בעושיה אדם
אומר למדתי חכמה ולא למדתי תורה מה אעשה שם אני אמר הקדוש ברוך הוא
לישראל חייכם כל החכמה וכל התורה דבר א׳ קל הוא כל מי שמתיירא אותי
תהלים קיא י ועושה דברי התורה כל החכמה וכל התורה בלבו מנין שנאמר ראשית חכמה
משלי טו כג יראת ה׳ שכל טוב לכל עושיהם יראת ה׳ טהורה עומדת לעד יראת ה׳ היא
במדבר רבה חכמה וגומר עד כאן לשונו · עוד במדבר רבה פ׳ י״ג ז״ל בלולה בשמן זו התורה
פ׳ יג שצריכה לבלול במעשים טובים כההיא דתנינן יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ
שיגיעת שניהם משכחת עון הוי למנחה שאות׳ שעה הוא עושה נחת רוח ליוצרו
בזמן שאדם עוסק בתלמוד תורה והוא בעל מעשי׳ טובים ושומר עצמו מן החטא
שם פ יד עכ״ל · עוד שם בפ׳ י״ד ז״ל פר א׳ בן בקר וגו׳ שלשה מיני עולה אלו למה כנגד
שלשה כתרי׳ שנתן הקב״ה לישרא׳ על זאת כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכו׳
שמות כה ב כתר תורה זה הארון שכתוב בו ועשית עליו זר זהב כתר כהונה זה מזבח הזהב
שמות ל ד שכתוב בו ועשית עליו זר זהב סביב כתר מלכות זה השלחן שכתו׳ בו ועשית לו
שם כה כה זר זהב סביב שעיר עזי׳ וגו׳ כנגד שם טוב הוא המעשה כמה דתנינן לא המדרש
הוא העיקר אלא המעשה לפי שהמעשה הוא המכפר על האדם כההיא
דתנינן תשובה ומעשים טובים כתרים בפני הפורענות ואותו כתר הוא
משלי ו כג כנגד המנורה לקיים מה שנאמר כי נר מצות ותורה אור למה נקרא התורה
אור שהיא מאירה את האדם מה יעשה · ולפי שהתורה מלמדת את האדם כיצד
ישעיה לב יז יעשה רצון המקום לפיכך שכר התלמוד גדול וגדול המעשה יותר מן העושה
שנאמר והיה מעשה הצדקה שלום ועבודת הצדקה השקט ובטח עד עולם
עד כאן לשונו · ובמאמר הזה מבואר במעלת המעשה ובסודו במעלתו
שהיא כנגד כתר שם טוב ונודע שכתר שם טוב עולה על גביהן שמוש

כתר

כתר מג׳ כתרים הנזכרים אינם נקראים כתר אלא על ידי שם טוב שאם לא
כהנו הכהן והמלך והעוסק בתורה כראוי אין כתריהם כתר נמצא שעיקר
המכתיר לתורה שתקרא כתר הוא השם טוב שהוא המעשה ׳ מעלה שנית
שהמעשה מכפר על האדם והטעם כי התורה תלמד לאדם היאך יעשה תשובה
כדי שיתכפרו לו עונותיו ואם קרא ולא קיים נמצא כאלו לא קרא וכמו שכתב
החסיד בעל חובת הלבבות כי אין התשובה יוצא מפינו כי אם ממעשינו
בכמה תנאים שפירש שם בשער התשובה ומפני זה סמך התנא לתשובה
מעשים טובים וכן רבא במאמר שהעתקנו לעיל עיקר תורה תשובה ומעשים
טובים ׳ עוד במה שאמר שכתר שם טוב כנגד המנורה שהיא נר מצוה
ביאר לנו צורך התורה למעשה והמעשה לתורה כדפי׳ בזוהר פרש׳ תרומה (זוהר פרשת תרומה דף
רים דף קס״ו ז״ל פתח רבי אבא ואמר כי נ״ר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחות קסו)
מוסר כי נר מצוה כל מאן דישתדל בהאי עלמא באינון פקודין דאורייתא (משלי ו כג)
אתסדר קמיה בכל פקודא ופקודא חד שרגא לאנהרא ליה בההוא עלמא ותורה
אור מאן דאתעסק באורייתא זכי לההוא נהורא דאדליק שרגא מיניה דהא
שרגא בלא נהורא לא כלום נהורא בלא שרגא אוף הכי לא יכיל לאנהרא
אשתכח דכלא דא לדא אצטריך ׳ אצטריך עובדא לאתקנא שרגא ואצטריך
למלעי באורייתא לאנהרא שרגא זכאה איהו מאן דאתעסק בה בנהורא
ובשרגא עד כאן לשונו ׳ וסוד הענין נתבאר בפרש׳ משפטים רים דף קי״ט (זוהר פרשת
ז״ל ואינון דעסקין בתורה ובמצוה לשמא דקודשא בריך הוא ושכינתא שלא משפטים דף
על מנת לקבל פרס אלא כברא דאיהו מחוייב ביקרא דאבוה ואימיה אתקשר קיט)
ודאי ואתרשים בעמודא דאמצעיתא ושכינתא כאלו ביה הוו חד ומאן דאית
ביה תורה בלא מצוה או מצוה בלא תורה כב יכול כאלו הוה בפרודא אבל
בדא ודא כאלנא דענפוי מתפרדין לימינא ולשמאלא ואילנא יחודא דתרוויהו
באמצעיתא עד כאן לשונו ׳ ומה שאמר בסוף המאמר מרבא שהעתקנו
שסכר התלמוד גדול והוכיח כן מפסוק והי״ה מעשה הצדקה שלום אף על פי (ישעיה לב יז)
שלכאורה אין משמע ראיה אלא למעשה שהוא גדול יותר מן העושה שמלת
ועבוד׳ הצדקה פי׳ הוא למעשה מ״מ יש משמע ראיה גמורה לכל והוא כמה שפי׳
בזוהר פר׳ מקץ שהתורה נקראת צדקה ז״ל פתח רבי יוסי ואמר לא יועילו (זוהר פר׳ מקץ
אוצרות רשע וצדקה תציל ממות לא יועילו אוצרות רשע אילין אינון דלא משלי י ב)
משתדלא באורייתא ואזלין בתר מילי דעלמא למכנש אוצרין דחובא מה
כתיב ואבד העושר ההוא בענין רע בגין דאינון אוצרות רשע וצדקה תציל (קהלת ה׳ ב)
ממות אלין אנון דמשתדלי באורייתא וידעי ארחא לאסתכלא דהא אורייתא
עץ חיים היא ואקרי צדקה דכתיב וצדקה תהיה לנו וגומר דבר אחר וצדקה (דברים ו כה
תציל ממות דא צדקה ממש ובתרין גוונין איהו ובתרי׳ סטרין קרי ביה אורייתא משלי יב)
וקרי ביה צדקה וכלא חד עד כאן לשונו ׳ ומשמעות המאמר יש ראיה אל

שונתכו

כוונתינו ומכל מקום לא תקרא התורה צדקה אלא בבחינת הנמשך ממנה
לקיום המעשה והיינו ראיית הפסוק שהביא וצדקה תהיה לנו כי נשמור
לעשות שהשוה התורה לצדקה כמו שאמר בסוף המאמר דכלא חד כי כמו
שהצדקה היא בסוד עץ החיים המחייה לעניים שהם באילנא דמותא כדפי'
בספר' בחקתי כן ענין התורה לכינוי צדקה כד"ק ה"א וזהו שדקדק בלשונו
ואמר אלין איכון דמשתדלי באורייתא וידעי ארחה וכו' וכוונת וידעי ארחה
הוא לקיום המצות · ואף על פי שמהמאמרים הנזכרים נראה שהתורה
שקול כמעשה והתלמוד גדול שמביא לידי מעשה מ"מ מצינו שקניית חיי העולם
ע"ז פ"ק הבא הוא על ידי מעשה כדאמר בפרקא קמא דעבודת אלילים כשחלה רבי
יוסי בן קסמא והלך רבי חנינא בן תרדיון לבקרו ושאל לו רבי חנינא לרבי יוסי
מה אני לחיי העולם הבא אמר לו כלום מעשה בא לידך א"ל מעות של פורים
נתחלפו לי במעות של צדקה וחלקתי' לעניים אמר לו אם כן מחלקך יהא
תענית פ"ג חלקי ומגורלך יהא גורלי · עוד בתענית פ"ג אמרו רבותי' זכרונם לברכה אבא
אומנא הוה אתי ליה שלמא כל יומא ממתיבתא דרקיעא ולאביי כל מעלי
יומא דשבתא ולרבא כל מעלי יומא דכפורי הוה קא חלשא דעתיה דאביי
משום דאבא אומנא אמרו ליה לא מצית למעבד כעובדיה וספרו שם מעשיו
הרי כי עם היות שאביי ורבא בכל הגמרא הלכה כרבא חוץ מיע"ל קג"ם
שהלכה כאביי מכל מקום לענין מעשה גדלו מעשי אביי ע"ל רבא ולכך היו
נותנים לו שלום מלמעלה כל ערב שבת וכן כמה מעשים · ואמרו שם בתעניות
שזכו לעולם הבא מפני המעשה וכן מצינו ששבחו לרבי חייא מפני המעשה
כמו שאמרו גדולים מעשי חייא ורב הונא לא הניחוהו כשנפטר ליכנס במערת
רבי חייא אלא מפני שהיה בעל מעשה שפעם אחר נהפכה לו רצועה של
מדרש קהלת תפילין והתענה ארבעים תעניות כדאיתא במדרש קהלת וכן במועד קטן
ומ"ק וכן אמר בתנא דבי אליהו על פסוק ודבורה אשה נביאה שעל המעשה האדם
זוכה לרוח הקדש ז"ל מה טיבה של דבורה שנתנבאת על ישראל ושפטה אותם
והלא פנחס בן אלעזר עומד מעיד אני עלי את השמים ואת הארץ בין נכרי
בין ישראל בין איש בין אשה בין עבד בין שפחה הכל לפי מעשיו של אדם רוח
הקדש שורה עליו · אמרו בעלה של דבורה עם הארץ היה אמרה לו בא
ואעשה לך פתילות ולך לבית המקדש שבשילה אם יהיה חלקך בין הכשרים
שבהם ותבא לחיי עולם הבא והיא עושה פתילות והוא מוליך לבית המקדש
ושלשה שמות יש לו ברק ומיכאל ולפידות ברק על שם שפניו דומות לברק
מיכאל על שם שהוא ממיך את עצמו דבר אחר על שם מלאך לפידות על שם
שאשתו עושה פתילות והיא מתכוונת ועושה פתילות עבות כדי שיהא אורן
מרובה והקדוש ברוך הוא בוחן לבות וכליות אמר לה דבורה את נתכוונת
להרבות אורי אף אני ארבה אורך ביהודה ובירושלים כנגד שנים עשר שבטים

מי זכה לו ללפידות שהיא חלקו עם הכשרים ובא לחיי העולם הבא הוי אומר
דבורה אשתו עליה נאמר חכמת נשים בנתה ביתה ועל איזבל בת אלבעל נאמר
ואולת בידיה תהרסנה עד כאן לשונו · ובזוהר פרשת תרומה שלהי דף (זוהר פרשת תרומ' דף קסז)
קס"ז אמרו רבו' זכרונם לברכה פקודין דאורייתא גרים לבר נש לאשלמא רוחיה
ונשמתיה בהאי עלמא ובעלמא דאתי אורייתא מזכה לבר נש לאחסנא תרין
עלמין עלמא דין ועלמא דאתי כל מאן דאשתדל באורייתא אשתדל בחיים
חיים בהאי עלמא וחיים בעלמא דאתי אשתזיב מכל אוכשין בישין דלא יכלין
לשלטאה עליה אי באשתדלותיה הכי כל שכן מאן דעביד עובדא עד כאן לשונו ·
הרי בפירוש מהמאמר הזה שמעשה גדול כמו שאמרו כל שכן מאן דעביד
עובדא אמנם אפשר לדחות ואין מכאן ראיה כ"כ דאפשר דהכי קאמר כל שכן
אם עשה מעשה אחר שלמד שנמצא שמקיים תור' ומצוה ששכרו גדול כמבואר
לעיל אמנם מעשה לבד בלי תלמוד אינו גדול שהרי אין בור ירא חטא ולא עם
הארץ חסיד ואבא אומנא אע"פי שנשתבח במעשה גם כן היה בו תורה
ומהתורה בא לידי מעשה ומוכרח לומר הבנה זו לפי דברי הזוהר שאמר בפר' (זוהר פר' פקודי)
פקודי בהיכלות בסוף היכל ב' שכל מי שאין בו תורה אף על פי שיש בו מעשים
טובים וכו' עיין שם · וכן העתקנו מאמר א' בשער התשובה פרק שביעי על
פסוק אם לא תדעי לך היפה בנשים ע"ש ועוד טעם היות המעשה גדול כמו
שאמר כל שכן מאן דעביד עובדא מפני היות טורח במעשה יותר מבדבור
שהרי אם קרא אדם כיצד יקיים מצות סוכה או לולב וכיוצא יקרא סדר המצוה
בשעה אחת או פחות ולתקון עשיית המצוה נתבטל יום אחר וכן לתקון מצות
תפילין עד שיעבד העור לשם קדושה ועד שיעשה הבתים והכתיבה צריך זמן
רב והקריאה ללמוד הוא זמן מועט ולכך שכינה מתתקנת במעשה יותר
מבדיבור כדפי' בזוה"ר פר' בראשית ריש דף ח' לכל עושיהם אילין חסדי דוד (זוהר פרשת בראשית ד' קח)
הנאמנים תמכין אורייתא ואינון דתמכין אורייתא כב יכול אינון עבדין
דלעאן באורייתא לית בהו עשיה בעוד דלען בה אינון דתמכין לון אית בהו
עשיה ובחילא דא כתיב תהלתו עומדת לעד וקיימא כורסייא על קיומה כדקא
יאות ע"כ · וכן פי' בתקוני' כי מעשה ודבור מעשה כנגד נפש ודבור כנגד רוח
כמו שהעתקנו לשונו בשער הקדושה ועם היות שנראה בזוהר בכמה מקומות
שמעלת התורה יתרה על המעשה בפרשת ויקרא דף כ"ב ז"ל ת"ח רזא דמלה
לא קיימא כנסת ישראל קמי מלכא אלא באורייתא דהא כל זמן דישראל בארעא
אשתדלו באורייתא כנסת ישרא' שראת עמהון כד אתבטלון ממילי דאוריית' לא
יכלא לקיימא עמהון שעתא חדא עד כאן לשונו · ועוד שאר מקומות העתקנו
בשער אהבה ובשער הקדושה · אין מכאן ראיה שבלי ספק עיקר תורה לשמה
הוא לדעת אותה כדי לקיים מצוותיה ובעוד שיעסוק בה אעפ"י שיעסוק בה
שלא לשמה מתוך שלא לשמה בא לשמה וכן פי' ירושלמי והעתקנו לשונו בשער

התשובה פי' שאמרו שאור שבה היה מקרבן אבלי עש"מ וכיון שהעוסק בה על מנת לקיי' חשוב לפניו ית' כאלו קיים כמו שנבאר ומבואר בר"מ ובתיקונים שעיקר עסק
התורה הוא למעשה בר"מ פרשת פנחס דף ר"ח ז"ל דאורייתא דאקרי עץ חיי' היא תקונים כא וט
למחזיקי' בה ובריכם הוא דכתיב כי האדם עץ השדה ופיקודין דבה דמיין לאיבא
מה כתי' ביה עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא אותו תשחית וכרת אותו תשחית
מעלמא דין וכרת מעלמא דאתי ובגין דא צריך לאעקרא מההוא אתר ויתנטע
באתר אוחרא בין צדיקיא מה בר נש בלא בנין אתקרי עקר ואתתיה עקר' אוף
הכי אורייתא בלא פקודין אתקריאת עקרא ובגין דא אוקמוה לא המדרש הוא
העיקר אלא המעשה עכ"ל ' וכן בתיקונים דף כ"ו אע"ג דאתרבי אילנא דאיהו גופא
דאורייתא' ולית ליה איבא דאינון פיקודין דעש' מה כתי' ביה רק עץ אשר תדע כי לא
עץ מאכל הוא אותו תשחית ובב"ר אמרו מ"מ דלית מדרשא עיקר אלא המעש' הוא
העיקר עכ"ל' הרי בפירוש אמרו כי עם היות שיעסוק בתורה שהוא רמז לגדילת
האילן' אם לא יעשה מעשה שהוא הוצאת הפרי מהאילן הוא נקרא עץ שאינו עץ
עושה פרי שהוא אילני סרק ואותו תשחית וכרת כי עיקר גדילת האילן הוא לפי'
התכלת וזהו לא המדרש הוא העיקר כי עיקר האילן הוא פירותיו אלא המעשה
הוא העיקר כי לכך נטעו האילן כמצא שאם יעסוק בתורה על מנת לקיים כל
מה שיקרא נקרא עוסק בתורה כי שם התורה העצמי הוא המעשה שהרי היא
נקראת תורה לשון הוראה להורות לאדם כיצד יעשה המצות ואם אינו עושה
נמצא שם תורה בו לבטלה ' ועד"ה לשמה הוא לשם ה' והכוונה להביא התורה
בקיום המעשה שהיא בה"א אחרונה של שם ונמצא בזה משלים יחוד כלו כי
יחוד השולט על התורה הוא שם יחוד ועל מצוה אחרי שהם קב"ה ושכינתיה
כמבואר במאמר ר"מ שהעתקנו לעיל מפרשת משפטים ואם יעסוק בתורה כדי
ליחד את השם על ידי המעשה אחריו שמשלים את השם כולו אפילו בדבור
ונמצא ה' של יחוד מעשה בכח ואחרי מעשה המצוה בפועל ובזה יובן ברייתא
פ"ו רבי מאיר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה כי בעוסקו בתורה אבות
בכוונתו זאת הרי הוא כאלו קיים כל תרי"ג מצות כיון שהוא לומר על מנת לעשו'
כל האפשר בידו לקיים הקב"ה מעלה עליו כאלו קיימם כיון שאינו חסר מצדו
שהקב"ה יודע מחשבתו הטובה שבבוא המצוה לידו יקיימנה כמ"ש על ר' עקיבא
שהיה אומר כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה ועכשו שבא לידי לא אקיימנו
ואמר בזוהר פ' בלק דף קנ"ה ע"ב שכל המכוין בפסוק ראשון של ק"ש למסור זוהר פ' בלק
נפשו על קדושת ה' מעלין עליו כאלו מסר נפשו ז"ל לבתר למוהא נפשיה גו אינון דף קנ"ה
דמסרי נפשייהו על קדושת שמיה והיינו ביחודא דשמע ישראל דכל מאן דשוי
הכי רעותיה בהאי קרא אתחשיב ליה כאלו מוסר נפשיה על קדושת שמיה עד
כאן לשונו' הרי שהמחשבה הטובה הקב"ה מצרפה למעש' ועד"ז הוא אמרם רז"ל
שו בני אדם שקיימו את התור' מאל"ף ועד תי"ו וזה דבר נמנע לאדם א' לקיים את
כל

כל המצות שתרי"ג מצות מהם תלויות בארץ מהם מצות יבום למי שיש לו אח
מהם מצות גט למגרש אשתו ומצות מזוזה למי שיש לו בית וכיוצא הרבה אלא
עד הנדרש קיימו כל האפשר בידם לקיים כאלו קיימו כלה וראיה לפירוש הזה
בדברי רבותינו באבות דר' נתן כל שמעשיו מרובי' מחכמתו חכמתו מתקיימת
שנאמ' נעשה ונשמע כתב רבינו יונה עליו השלום ז"ל ביאור הדבר כיהאיש אשר שמות כד ז
קבל על נפשו בלב נאמן לשמור התורה ומצותיה יש בידו שכר על כל המצות
אעפי' שלא שמע אותם וכן אמרו ז"ל וילכו ויעשו בני ישראל וכי מיד עשו והלא שם יב כ
לא עשו אלא בי"ד לחדש אלא כיון שקבלו עליהם לעשות כאלו עשו מיד עד כאן
לשונו ׳ וכן כתב בס' החסידים סימן תת"קמה שעיקר עסק תורה לשמה הוא ספר חסידים
הלומר ומקיים ז"ל הפוסק מדרכי תורה ועוסק בדברי שיחה מאכילין לו גחלי סי' תתקמה
רתמים שנאמר הקוטפים מלוח עלי שיח שורש רתמים לחמם ואם מקיים איוב ל ד
הרי היא לשמה וגם למדת המרכה מעות מידו לידה כדי להסתכל בה לא יוכל
מדיכה של גהינם והוא איכו כופה בנשים הרי לשמה אבל אם פוסק מדברי תורה
ועוסק בדברי שיחה וכן אם כופה הרי יענש גם מה על מה שלמד דוגמת נביא
שעבר על מה שנאמר לו או כגון אותו ששמע דברי הנביא ועבר על דבריו
והנהו הארי כן הלומד ואינו מקיים עד כאן לשונו ׳ ומפני שיש מקומות בזוהר
שנראה שעסק תורה הוא העיקר והראיה שהרשב"י עליו השלום וחבריו היו
מתגרשים חוץ מבתיהם בכפרים לעסוק בתורה ראינו לבאר הדרוש על
מתכונתו כפי המובן בראיו' הזוהר עצמו כדי שלא לתת מקום לבעל דין לחלוק
בפ' וישב ריש דף קפ"א רבי יהודה פתח הישאג אריה ביער וגו' הישאג אריה זוהר פ' וישב
ביער ת"א כמה אית לון לבני נשא לאשגחא בפולחנא דקב"ה דכל מאן דאשתדל דף קפא
באורייתא ובפולחנא דקודש' בריך הוא דחלתיה ואימתיה על כלא וכו' ופי' לקמיה עמוס ג ד
שכשהבריות רואות דיוקן אדם מזדעזעות ממנו הרי כי דיוקן אדם איכו
משתלם אלא ע"י תורה ומעשה והטעם כמבואר לעיל ׳ עוד שם ותא חזי בזמנא
דהוו ישראל בארעא קדישא לא אשתכח בידייהו חובא כמא דאוקמוה בגין
דאינון קרבנין דהוו מקרבין בכל יומא הוו מכפרי עלייהו השתא דאיתגלין
ישראל מארעא ולית מאן דמכפר עלייהו אורייתא היא מכפרא עלייהו ועובדין
דכשרן בגין דשכינתא עמהון בגלותא ומאן דאיהו לא מסתכל באורחוי דקב"ה
גרים לשכינתא לאתכפיא בגו עפרא כד"א ישפילנה ישפילה עד הארץ וגו' אמר ישעיה כו ה
רבי יצחק וכן מאן דאשתדל באורייתא ובעובדין דכשרן גרים לה לכנסת יש'
לארמא רישא בגו גלותא זכאה חולקהון דאינון דמשתדלי באוריית' יממא ולילי
עד כאן לשונו ׳ הרי שאמר באורייתא ובעובדין דכשרן ׳ ועם היות שאמר בסוף
המאמ' זכאה חולקהון דאינון דמשתדלי באוריית' יממא ולילי ליסגא דקרא כקט
ובתורתו יהגה יומם ולילה ולא ישלול בעבור עסק התורה עסק המעשה שאפשר

הקדמה

לקיים זה וזה שעסוק בתורה מעוטר בציצית ותפילין שהקדמונים היו זהירין
בזה הרבה שלא היו הולכים ד' אמות בלא ציצית ובלא תפלין וכמו שהארכנו
בספר הקדושה הרי בזה מקיימים תורה ומעשה כא' · וטעם העסק בתורה יום
ולילה הוא לדעת אמיתות קיום המצות ברמיזתם וסודם כראוי וכן מוכח בזוהר
(זוהר פ' מקץ) פ' מקץ ז"ל ת"א כמה אית לון לבני נשא לאסתכלא בפולחנא דקב"ה ולאשתדלא
באורייתא יממא ולילי בגין דינדעון ויסתכלון בפולחניה עד כאן לשונו · הרי
בפי' שהעסק בתורה יום ולילה כדי שיתחכמו וידעו דרכי העבודה האלהית
והטעם כי שגגת תלמוד עולה זדון ולזה צריך השתדלות יום ולילה כדי שלא
לבא לידי טעות · עוד שאפי' יהיה חכם גדול בתיקון עשיית המצות כל עוד
שיתחכם בתורה ידע סוד תיקון עשיית יותר ויותר בעומק הסוד שהרי תכלית
(מדרש משלי) הידיעה הוא לדעת סוד שיעור קומה כדפי' בברייתא של רבי ישמעאל במדרש
(משלי י יז) משלי בפסוק אורח לחיים שומר מוסר ועוזב תוכחת מתעה · ואמ"ש ר' ישמעאל
כי ביום הדין שואלים לאדם אם עסק במקרא ואם ידע שתא סדרי ואם ידע
תורת כהנים ואם ידע הגמרא ז"ל בא לפניו מי שיש בידו הגדה והקדוש
ברוך הוא אומר לו בני גמרא למה לא למדת שכל הנחלים הולכים אל הים והים
איננו מלא ואי זה זה הגמרא · בא מי שיש בידו גמרא והקב"ה אומר לו הואיל
ונתעסקת בגמרא צפית במרכבה צפית בגאותי · שאין לי הנייה בעולמי
אלא בשעת שתלמידי חכמים יושבים ועוסקים בתורה ומציצין ומביטין
ורואים והוגים המון התלמוד הזה כסא כבודי היאך הוא עומד וכו' חשמל היאך
הוא עומד וכו' בזק היאך הוא עומד וכו' כרוב היאך הוא עומד וכו' גדולה
מכלם כסא כבודי היאך הוא עומד לאי זה רוח משמש באחד בשבת וכו' וכי
לא זה הוא כבודי לא זה הוא גדולתי זהו הדרי ויפיי שבני מכירין את כבודי
(תלים קד כד) במדה הזאת עליו אמר דוד בחכמתו מה רבו מעשיך ה' מכאן היה רבי ישמעאל
אומר אשרי תלמיד חכם שמשמר למודו בידו כדי שיהא לו פה להשיב להקדוש ברוך
(משלי י יז) הוא ליום הדין לכך נאמר אורח לחיים שומר מוסר אבל אם עזב למודו והכיאו
משיגו בושה וכלימה ליום הדין לכך נא' ועוזב תוכחת מתעה מהו לשון מתעה
שהקדוש ברוך הוא מרחיקו מלפניו עד כאן לשונו · הרי שתכלית הידיעה
בחכמה הוא לדעת מעשה מרכבה ושאר הדברים הנזכרי' במאמ' ואח"כ הרי יש
(זוהר פ' יתרו דף פה) ממנו תועלת למעשה כדפי' בפ' יתרו דף פ"ה שכל המצות כלם תלוים למעלה
ז"ל כמה דתנינן כל פקודי דאורייתא מתאחדן בגופא דמלכא מנהון ברישא
דמלכא ומנהון בגופא ומנהון בידי מלכא ומנהון ברגלוי ולית מאן דנפיק
מגופא דמלכא לבר עד כאן לשונו · הרי כפי ידיעתו בחכמה ידע לעשות המצוה
ברמיזתה העליון ולא יושג אלא ע"י העסק בתורה יומם ולילה וכולי האי ואולי ·
(שם פ' בלק דף קסו) גם אין להקשות שלא היו עוסקים בגמילות חסדים שהרי אמר בפרשת בלק דף
קס"ו

קמ"ט שרבי יצחק ורבי יהודה נשתתפו בגמילות חסדים ולא קרו ק"ש ז"ל אמרו
ודאי הכי הוה ויומא דלא אישתדלנא בהדי חתן וכלה דלא הוה לון צרכייהו והוו
מתאחרן לאזדווגא ולא הוה בר נש לאשתדלא עלייהו ואכן אשתדלנא בהו ולא
קרינן ק"ש ומאן דאתעסק במצוה פטור מן המצוה עד כאן לשונו ׳ וכן מוכח
בפ' תצוה מרבי נהוראי וחבריו הפרושים שהיו במדבר עוסקים בתורה והיו
באים בחדש השביעי לקיים מצות סוכה ביישוב ׳ עוד רבי אלעזר אמר בפ'
וישלח דף קע"ח ז"ל רבי אלעזר ורבי יצחק הוו אזלי בארחא ומטא זמנא דק"ש שם פ' וישלח
וקם רבי אלעזר וקרא ק"ש וכלי צלותיה ושאר המעשה האמור שם המונע דף קע"ח
למעשה ולא נעתיק אותו מפני האריכות וכמה מעשים אחרים הובאו בזוהר
מחסידותם ומעשיהם שאין צורך להאריך והמסתבר לי שסברת רבי שמעון בן
יוחאי וחבריו כסברת הירושלמי בחגיגה פ"ק בענין אם תלמוד קודם למעשה ירושלמי
ז"ל כבר נמנו בעליית בית ארים בלוד התלמוד קודם למעשה רבנן דקיסרין מגינס פ"ק
אמרי הדא דאת אמר כשיש שם מי שיעשה אבל אם אין שם מי שיעשה המעשה
קודם לתלמוד עד כאן לשונו ׳ ומה שהיו מתגרשים חוץ מבתיהם ועוסקים
בתורה בדרך פי' בתקונים דף א' ועוד בפרש' וירא אליו דף קי"ז ז"ל רבי יהודה תקוני שושפר
ורבי יוסי הוו אזלי בארחא א"ל רבי יהודה לרבי יוסי פתח פומך ולעי באורייתא דף א
דהא שכינתא אשתכחת גבך דכל זמן דמילי דאורייתא לעאן שכינתא אתיא
ומתחברא וכ"ש בארחא דשכינתא קדמה ואתיא ואזלא קמייהו דבני נשא דזכאן
במהמנות' דקב"ה עכ"ל ׳ ועוד הארכנו בטעם הדבר יותר בשער הענוה ובעונש
הלומד ואינו מקיי' ביארו במדרש ואלה הדברים רבה בפ' והיה כי תבא ז"ל לשמור מדרש רבה פ'
ולעשות את כל מצותי א"ר חלפתא כל מי שלמד דברי תורה ואינו מקיים עונשו כי תבא
חמור ממי שלא למד כל עקר למה הדבר דומה למלך שהיה לו פרדס הכניס
לתוכו ב' אריסין א' היה נוטע אילנו ומקצצן וא' לא הי' נוטע כל עקר ולא מקצצן
על מי המלך כועס לא על אותו שהיה נוטע ומקצץ כך כל מי שלמד דברי תורה
ואינו מקיים אותן ענשו חמור ממי שלא למד כל עקר מכין. שנ' יוח"ן רשע בל למד יעעיס כו י
צדק אבל אם למד ולא קיי' אינו נאנן הוי לשמור ולעשו' את כל מצותי ע"כל׳ עוד
בענשו אמרו בספרי כי דבר ה' בזה ר' מאיר אומר זה הלמד ואינו עושה שוכה במדבר ח לא
לאחרים ואינו עושה רבי נתן אומר זה היכול ללמוד ואינו לומד ׳ רבי נהוראי
אומר שלא השגיח על דברי תורה עכ"ל ׳ עוד בענשו אם לא קיים ובשכרו אם
קיים בויקרא רבה פר' בחקותי בפסוק ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם ויקרא כו ג
אמר רבי חמא בר חנינא אם שמרתם את התורה הריני מעלה עליכם כאלו
אתם עשיתם אותה ועשיתם אתם אמר רבי חנינא בר פפא אמר להם אם
שמרתם את התורה הריני מעלה עליכם כאלו עשיתם עצמכם ׳ ועשיתם אותם
תני רבי חייא הלמד לעשות לא הלמד שלא לעשות הלמד שלא לעשו' נוח לו שלא

ב ב ב ב נבראה

נברא ׳ אמר רבי יוחנן הלמד שלא לעשות נוח לו שנהפכה שליתו על פניו ולא יצא לאויר העולם ׳ אמר רבי אחא הלמד ע"מ לעשות זוכה לקבל רוח
הקדש מה טעם למען תשמור לעשות ככל הכתוב בו כי אז תצליח את דרכך (יהושע א ח)
ואז תשכיל ואין תשכיל אלא רוח הקודש כד"א משכיל לאיתן האזרחי עד כאן (תלים פט א)
לשונו׳ וכיון שראינו מעלת המעשה כמבואר במאמרי׳ הנזכרי׳ ושהתלמוד מביא לידי מעשה ראיתי לחבר ספר כולל בענייני המעשה הנמצאים מפוזרים בדברי רבותינו במדרשים ובגמרא ובזוהר וגם הנמצא בדברי המפרשים המוכרח יותר מדבריהם הנוגע למעשה כי בהיות דברי המעשה מקובצים כא׳ יזכור האדם המעשה ולא ישכח ממנו מהרה מה שאין כן בהיות הדברים מפוזרים שכאשר יקרא דבר אחר מהמעשה ישכח ממנו מה שקרא ויטרח לבקש מבוקשו וכאשר עלתה בהסכמתי לחבר הספר הזה ראיתי לקרוא שמו ספר ׳

ראשית חכמה וזה מכמה סבות הא׳ להורות כי קודם לכניסה שום חכמה בין חכמת הגמרא בין חכמת הקבלה לכל
צריך שיקדים היראה וכמו שאמר ראשית חכמה יראת ה׳ כדפי׳ לעיל והיינו (תלים קיא י)
מתניתי׳ כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת וכו׳ ורבינו יונה פירש במשנה הזו פי׳ והעתיקו החסיד הר׳ יוסף יעבץ עליו השלום בפי׳ המשנה ומפני שנוגע לדרוש שלנו ראיתי להעתיקו ז"ל כי מי שהוא ירא חטא הוא שמח במה שלמד כי היא מאשרתו ללכת בדרך שהורגל ולבו מוסיף בה אהבה אבל בזמן שחכמתו קודמת ליראת חטאו נמצא שאין החכמה מונעתו מן העבירות שהורגל בהם וסופו לבעוט בה לפי שרומה עליו כמשוי ולכך אין חכמתו מתקיימת עוד כתב החסיד שם ז"ל והכלל מן המשנה הזאת כי חכם ירא חטא מכבד את התורה בעצמו ובזולתו׳ בעצמו כי אחר שכוונתו בלמודו לא היתה כי אם ליראה את השם הנכבד והחכמה כלה מזכרת על כן תיקר החכמה בעיניו הפלא ופלא׳ בזולתו כי הבריות אומרות עליו ראו פלוני שלמד תורה כמה מעשיו מתוקנות אשרי רבו שלמדו תורה אוי לו למי שלא למד תורה והחכם בלתי ירא חטא בהפך כי הוא מבזה החכמה שמונעתו מתאוותיו הבהמיות והבריות אומרות ראיתם פלוני שלמד תורה כמה מקולקלים מעשיו׳ ומפני שבה זו יכרך שם ספרי ראשית חכמה כי מאחר שהיראה והמעשה היא עקר החכמה שנאמר אין העיקר על למוד החכמה אלא על ההקדמה שלה שהיא
היראה והמעשה הוא הנקרא חכמה באמיתות וכמו שאמר הפסוק ויאמר לאדם (איוב כח כח)
הן יראת ה׳ היא חכמה ודרשו בשבת פ"ב אמר רבי יוחנן משום רבי אלעזר אין (שבת פ"ב)
לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא יראת שמים בלבד שנאמר ועתה ישראל מה (דברים י׳ י"ב)
ה׳ אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו׳ וכתיב ויאמר לאדם הן יראת ה׳ היא חכמה וגומר שכן בלשון יוני קורין לאחת הן עד כאן לשונו וכיון שהיראה היא

העקר

העקר והפסוק אמר היא חכמה מי שיהיה בו היראה הוא הראוי שיקרא חכם
שמו"ת רבה פר' מ ומי שאין בו יראה אין לו חכמה וכן דרשו בואלה שמות רבה פ' מ' ז"ל אמר רבי
הושעיא כל מי שהוא יודע ואין בידו יראת חטא אין בידו כלום. כל נגר שאין
בידו ארגליא שלו אינו נגר למה שקפליות של תורה ביראת חטא שנאמר
ישעיה לג ו יראת ה' היא אוצרו אמר רבי יוחנן כל מי שהוא יודע תורה ואינו עושה מוטב לו
שלא יבא לעולם אלא כהפכה השליא על פניו לכך נאמר הן יראת ה' וגו' אמר
רבי חייא בר אבא מהו הן יראת ה' אמר ה' אלהים אם היו לך מעשים טובים אני
נותן לך שכר ומה שכר תורה שנאמר ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה
וסור מרע בינה ואם סרת מן הרע אני מעמיד ממך בני אדם שמבינים בתורה
שמות א יז מהיכן אתה למד מיוכבד ומרים בעת שיראו מהאלהים כדכתי' ותיראן המילדו'
את האלהים וכו' עד כאן לשונו לעניננו. נמצא לפי זה מלות ראשית חכמה
ר"ל הקדמות המעשה הצריכות לחכמה כי אין חכמה בלי יראה מוקדמת.
עוד כוונתי לקרוא שם הספר ראשית חכמה להורות כי אין התועלת בו לא
לבורים ולא למי שלא הריח בריח החכמה כי אם ידבר האדם דברי חכמה
משלי א ז לכסילים יבוזו לדבריו וכמו שאמר שלמה עליו השלום חכמה ומוסר אוילים בזו
שם ט ח אך מי שיש בו ראשית חכמה ימצא בו תוכחת לנפשו ויתקיים בו הוכח לחכם
ויאהבך. עם היות שאין כוונתי בספר הזה אלא להוכיח את עצמי ולמצוא דברי
רז"ל המכניעים את הלב מסודרים לפני עכ"פ ימשך תוכחת למי שיהיה כיוצא בי
ואם לא יהיה בספר הזה תועלת לחכמים הגדולי' אשר כל הכתו' כאן נודע להם
יהיה אי זה חדוש לאותם המתחילים כמותי אשר להם ראשית חכמה ולא חכמה
כי אני לא ידעתי חכמה ודעת קדושים בינה וכפי קוצר השגתי עשיתי מה
שמות רבה פ כה שעשיתי להוכיח את עצמי ולכיוצא בי שלא נהיה נאים דורשי' ולא נאים מקיימי'
כמו שדרשו בואלה שמות רבה פ' המן ז"ל ד"א לחמו נתן מימיו זה הקדוש ברוך
ישעיה לג יו הוא שמפקיד לבני תורה אל תהא אומר על מה שלא שמעת שמעתי ולא תהא
אוסר לאחרים ומתיר לעצמך אלא יהו יוצאין מפיך נאמנין כשם שיצאו מפי
שם לג יז משה ואני מראה לך יופי פנים אל פנים שנאמר מלך ביפיו תחזינה עיניך עכ"ל.
קהלת ט י עוד דרשו וחכמת המסכן בזויה וכי ר' עקיבא וחבריו עשירי' שנשמעה את דבריה'
והלא הם גזרו על הכבוד והם מקיימי' אלא מהו חכמת המסכן שמסכן מדברי
תורה שמלמד לאחרי' והוא בעצמו אינו מקיים לפי' דבריו אינם נשמעין מזרזין
לאחרי' לא תלוו ברבית והם מלוין ברבית עכ"ל. גם כיוונתי לקרותו בשם ראשית
חכמה כי שאר המחברים שקדמוני המדברי' בתשובה ומעשה כתבו התוכחות
כפי שכליהם הרחב כמו החסיד בעל חובת הלבבות ורבינו יונה בשערי
תשובה ודומיהם ואני תפסתי לי לעקר דברי רבותינו ולכן לעולם בראשית
דברי תפסתי דברי רבותי' לפעמים אקדים דברי הזוהר כפי הדרוש המצטרך

ואחר

ואחר כך העתקתי דברי המפרשים ומה גם כי לקטתי מדברי רבותינו ומדברי הזוהר ראשית דבריהם הנוגע למעשה ולא הארכתי בדרשות הפסוקים המובאות בגמרא ובמדרש רבה וכיוצא וכמו שהביכורים נקר' ראשית שנאמר ולקחת מראשית פרי האדמה כן לקטתי ראשית ומבחר סולת דברי החכמים להיותי בוחר בדרך קצרה ומפני טעם זה לא כתבתי פירוש על המאמרים כי אם הדבר המצטרך הרבה לענין המעשה מפני סבת האריכות ועוד כי המאמרים סובלים כמה פירושים וכל אחד יפרש ברצונו לכן קראתי ראשית חכמה גם מלת ראשית במ"ק עם אותיות ראשית בחשבון שמי במ"ק גם מפני שנתן רשות להדפיס ספר הפרדס של מורי ע"ה והאמת כי לא כל הרוצה ליטול את השם יטול כי מי שיכנס אל החכמה הפנימית בלי תשובה ומעשים טובי' לא יכנס לעולם אל החכמה וכן דרשו בזוהר פ' בשלח דף קנ"ג ואית נטורין אחרנין כגון נחשים ועקרבים ושרפים ונטרין ההוא טוב דלא יעול תמן דלא איהו ראוי למיעל ואי לאו כולי חייביה הוו עיילין ברזין באורייתא וב"נ מאן דאיהו חייבא וייעול למנדע רזין דאורייתא כמה מלאכי חבלה דאיתקריאו חשך ואפלה נחשי' ועקרבים חיות ברא ומבלבלים מחשבתיה דלא ייעול לאתר דלאו דיליה אבל מאן דאיהו טוב כל אילין נטירין איכון למימריה וקטיגור נעשה סניגור וייעלון ליה לטוב הגנוז ויימרון ליה מרנא הא ברנש טוב ודחיל ירא שמים בעי לאעלא קדמך ואמר לנו פתחו ליה וכו' עד כאן לשונו לענייננו · לכן כוונתי לעשות הספר הזה לבאר הדרכים שצריך הנכנס אל החכמה ולכן בארתי מקצת דרכי' עד"ה בפרט בשער אהבה שרובו מדברי רבי שמעון בן יוחאי ע"ה והמקובלים האחרונים ולזה קראתיו ראשית חכמה ראשית וכניסה ליכנס לחכמה הפנימית כי החכמה הפנימית היא הנקר' חכמה באמיתות כמו שכתב החסיד הר' יוסף יעבץ ע"ה במסכת כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו ור"י ז"ל גם יתכן לפרש כי החכמה הנזכר' בזו המשנה איננה חכמת עשיית המצות כי אם החכמה העליונה חכמת הקבלה והיא ידיעת טעמי המצות ועליה אנו מתפללים בכל יום והאר עינינו בתורתך כי מה חסרנו באמרנו ותן בלבנו בינה להבין להשכיל לשמוע ללמוד וללמד שאמרנו אחר כך והאר עינינו בתורתך אלא ודאי אנו מכוונים לחכמה המפוארה הזאת שעליה אמר דהע"ה גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך ולא אמר דוד כן על דיני שור מועד ושור תם ואף לא על דיני אסור והיתר שהיו נשי ישראל בקיאות בהם אלא על זו החכמה שאין לה סוף כי כל תקותנו אל מול ההצלחה הזאת כי מתוכה נהיה דבקים בשמו הגדול וחכמה עשיית המצות איננה כלום אם לא תבא לידי מעשה ועליה נאמר לא המדרש הוא העקר אלא המעשה וזאת החכמה מאת ה' מן השמים לטוב לפניו יתעלה ואף אם תמצא יודעים בעורה אם לא קדם להם חסידות אי אפשר לידע אותה

על

דברים כו ב
זוהר פ' בשלח דף קנג
תהלים קיט יח

על אמתתה וכדמים יודעים ואכנס עד כאן לשונו׳ ושעד לדבריו יש
בזוהר פר׳ שלח לך דף קס״ כי דרש שם רבי שמעון בן יוחאי עליו השלום פרשׄ׳ זוהר פר׳ שלח
המרגלים על ענין עסק התורה ואמר ויבאו עד נחל אשכול אילין אינון מילי דף קס
אגדה דרשה דתליין מסטרא דמהימנותא אולפין מתמן ראשי פרקין ראשי במדבר יג כד
מילין אינון דבני מהימנותא חדאן במילין ומתברכאן מלין בגווייהו ומסתכלן
פרשא חד ועקרא חד ולא אשתכח בהו פרודא עד כאן לשונו׳ ויש מי שרצה
לומר שאין חכמת הקבלה קרויה חכמה שהרי דרשו בשבת פ״ב פסוק וה״ה שבת פ״ב
אמונת עתך על שתא סדרי ואמר חכמה זה סדר קדשים הרי שקראו חכמה ישעיה לג ו
לקדשים ולא לקבלה ולדידיה תקשי שמן הראוי יותר ראוי לקרוא חכמה
לסדר נזיקין שהרי אמר במשנה בסוף בבא בתרא אמר רבי ישמעאל ב״ב פ׳ בתרא
הרוצה שיחכים יעסוק בדיני ממונות שאין לך מקצוע בתורה יותר מהן
והן כמעיין נובע אלא ודאי אין משם ראיה כלל ולא נדרשו תיבות הפסוק
ההוא על בד המקרה׳ אמונת זה סדר זרעים וכו׳ ודעת סדר טהרות אלא
על פי הסוד כמו שפרשם רבי שמעון בן יוחאי עליו השלום בתיקונים דף תקוני׳ זוהר
ה׳ ע״ש והעקר כדברי החסיד והראיה לדבריו מברייתא של רבי ישמעאל דף ס
שהעתקנו לעיל שאחר ששואלים לו ביום הדין על הגמרא שואלים לו על
מעשה מרכבה ושיעור קומה שהוא עיקר ידיעת חכמת הקבלה וכן יש עוד
ראיות בחגיגה פרק אין דורשין ואין כאן מקום להאריך׳ ואחר חגיגה פ״ב
שעלתה הסכמתנו בעשיית הספר הזה סדרתי בו ה׳ שערים שער הראשון
ביראה כמו שביארנו הטעם בהקדמת שער היראה׳ שער השני באהבה׳
שער השלישי בתשובה׳ שער הרביעי בקדושה׳ שער החמישי בענוה
ובכל שער ושער בארנו טעם שתיכות שער לשער וקדימה ואיחור ובשערים
אלו רובו חדוש שלא נמצא כתוב במפרשים והיה דעתי לבאר שער בענין
התורה והנחתי הענין מפני שרובו כתוב במנורת המאור של הרבי יצחק
אבוהב עליו השלום ולא אטרח עצמי במה שכבר נעשה וכן שער בענין
התפלה וכבר הקדימני ספר תולעת יעקב עם היות שאין מדרש בלא
חידוש מכל מקום אכיח הדבר שלא להאריך׳ אמנם ראיתי ה׳ פרקים במנורת
המאור של הרבי ישראל עליו השלום והוא נמצא בכתיבת יד וכדי לזכות
את הרבים ראיתי להעתיקם ולהביאם לבית הדפוס כדי שיגדיל תורה
ויאדיר ורובו נוגע למעשה׳ פרק בתיקון עשיית המצות׳ פרק גידול בנים׳
פרק משא ומתן באמונה׳ פרק בענין הדין׳ פרק בדרך ארץ׳
וגם בפרק דרך ארץ העתיק סדר חופת אליהו וכלל קיבור ספר מנורת המאור
של הרבי ישראל עליו השלום׳ ואחלה פני המעיין שאם ימצא אי זו טעות
יגיה כפי שכלו הטוב מבחוץ כי היה הדבר נחוץ ולא היה לי זמן להגיה את

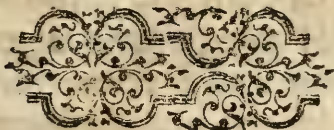
ההעתק

הקדמה

המעתק וברוב מאמרי הזוהר לא יגיהם אם ימצא חלוף הרבה בין גרסת הדפוס לגרסת שלנו והגרסה שלנו הוגהה מתוך ספרי כתיבת המקובלים פה צפת תוב"ב מוגהים ומדויקים בתכלית הדיוק ׳ ועוד זאת אחלה פני המדפיסים שישימו ריוח בין ענין לענין כי המעתיק לא שם ריוח כראוי כמו בשער הקדושה שכתבנו כמה תיקונים לתיקון אות ברית ישמו ריוח בין תיקון לתיקון וכן בשער התשובה להערות התשובה ואשר הדברים הכתוב שם וכן בשער הענוה ׳

והיתה השלמת הספר פה צפת תוב"ב שנת השל"ה י"ח יום לחדש אדר :

נאום הצעיר אליהו בן הרבי משה די וידאש תנצב"ה

שער היראה

כבר הקדמנו בהקדמת הספר היות כוונתינו בחבור הזה ב"ה
לרדוף אחר ידיעת המעשה מפני תועלת הנמשך ללומדי
החכמה ולסבה זו שמנו שם הספר ראשית חכמה · אמרנו
לפרש בתחלת עסקינו ענין יראת יי' וזה לשלש סבות הא' לקשר הפסוק ראשית תלים קי"א י'
חכמה יראת יי' והב' כי יראת ה' הוא הפתח והשער לה' שצדיקים יבאו בו
כמבואר בדברי רבותינו ז"ל ובזוהר ובתיקונים בדברי רבותינו במסכת שבת
פ' במה מדליקין כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראת שמים דומה לגזבר שמסרו
לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החצוניות לא מסרו לו בהי עייל והמאמר הזה
מתבאר בתיקונים דף ה' גבי דרגא חמישאה ביראת ה' עד"ה · אמנם לפי פשוטו תקוני הזוהר
מבואר כי עקר ידיעת החכמה הוא להשיג האדם לעשות רצון יוצרו ולהדבק בו דף ס'
ואם בתחלת למודו לא ידע למי הוא עובד ושידע שיש אדון ופטרון המושל עליו
אשר אליו תכון העבודה מה תועלת בחכמתו ומפני היות היראה פתח ושער
לקיום כל התורה אמר בזוהר פ' בראשית שהתחילה התורה בה במלת בראשית זוהר פרשת
שנרמז בה יראת ה' וז"ל דף י"א עמוד ב' בראשית ברא אלהים דא היא פקודא בראשית דף י"א
קדמאה דכלא ואקרי פקודא דא יראת ה' דאקרי ראשית דכתיב ראשית חכמה תלים קי"א י'
יראת יי' יראת יי' ראשית דעת בגין דמלה דא ראשית אקרי ודא איהי תרעא משלי א' ז'
לאעלא בו מהימנותא ועל פקודא דא אתקיים עלמא עכ"ל לענייננו · ואין
כוונתינו בחבור זה לבאר מאמרי הרשב"י ז"ל מפני שלא להאריך בהם · אמנם
כוונתינו במאמר הזה מבוארת מה שאמר שעל פקודא דא אתקיים עלמא
מפני שקיום העולם תלוי שנדע שיש לעולם מנהיג והוא אדון לנו וצריכים אנו
לעבדו ולירא מפניו ומי שאינו מאמין זה הוא מחריב העולם · ובזה יובן פסוק את קהלת י"ב י"ג
האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם כי מציאות האדם לא נברא אלא

שידע גדולתו ית' וירא מפניו ויעשה רצונו · ואפשר לומר עוד כי האדם במה שנתבאר בתיקונים כי יש אדם דאצילות ואדם דבריאה ואדם דיצירה ואדם דעשייה וכלם יראים את ה' ושומרים מצותיו כל א' כפי בחינתו כמו שיתבאר בפ' ב' · וכיון שראינו שתורתינו הקדושה פתיחת דבריה היה בענין היראה שמנו פתיחת ספרינו זה להבין ענין היראה ופרטיה · עוד סבה ג' כי נתבאר בזוהר פר' נשא דף קכ"ג כי עקר התשובה על ידי יראה ואהבה וכן בתיקונים פי' שעיקר עסק התורה הוא ביראה ואהבה וז"ל דף כ"א ע"ב ואורייתא בלא דחילו ורחימו לא פרחת לעילא עכ"ל · ועוד לקמיה ומצוה בלא דחילו ורחימו לא יכילת לסלקא ולמיקם קדם ה' עכ"ל · ועוד בתיקונים דף ה' פי' כי כמו שיראה קודמת לאהבה כן קדמו מצות לא' למצו' עשה והטעם שהמצות תלויות בשם בן ד' שמי עם י"ה שס"ה זכרי עם ו"ה רמ"ח וכמו שאותיות י"ה קודמין לו"ה כן צריך להקדים ל"ת לעשה · ועוד בתיקונים דף קכ"א עמוד א' כי מי שאינו עוסק ביראה לפתוח נכנס ח"ו וז"ל ומאן דמשתמע קליה בין באורייתא בין בצלותא בין בצעקה בלא דחילו מיד וישמע ה' ויחר אפו וכו' עכ"ל ועוד בתיקונים דף י"ג פירשו שם כמה פרטי' שצריכים כולם יראה ואהבה כנזכר כי אלו שני עיקרים גדולים הצריכים לעובד את השם והקדמנו יראה כי כן הקדימה הפסוק באומרו ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה ואחר כך הזכיר לאהבה ·

זוהר פ' נשא דף קכ"ג
תקוני' הזוהר דף כ"א
שם דף ה'
שם דף קכ"א
דברים י' י"ב

פרק ראשון

ראשונה צריכין אנו לבאר מהות היראה ואחר כך הדברים שעי' יקנה האדם היראה בלבו · היראה שעליה נצטוינו בתורה כמה פעמים ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלהיך וכן את ה' אלהיך תירא וכמוהו רבים · הוא כי אחר שידע האדם שיש לעולם בורא א' והוא ברא כל הנמצאים · והוא מנהיגם כרצונו ומבלעדי שפעו וחיותו אין להם קיום כלל ואתה מחיה את כלם ואלו ח"ו יצוייר העדר שפעו מכל העולמות אפילו רגע א' יתבטלו כלם והיו כלא היו כי כלם צריכין לו · והוא אינו צריך להם · חייב לירא ממנו ולקבל עליו עול תורה ועול מצות כעבד היודע שיש לו אדון ופטרון למי הוא עובד שאם לא ירע למי הוא עובד לא תכון בלבו העבודה כמ"ש דע את אלהי אביך ועבדהו · ויראה זו ביאר הרשב"י ע"ה בפר' בראשית דף י"א ע"ב וז"ל יראה דאיהי עקרא לאדכרא בר נש למדחל למאריה בגין דאיהו רב ושליט עקרא ושרשא דכל עלמין וכלא קמיה כלא חשיב כמא דאתמ' וכל דיירי ארעא כלא חשיבין ולמעבד רעותיה בהאי אתר דאקרי יראה עכ"ל · לענייננו · ודבריו אלו קטני הכמות ורבי האיכות צריכין ביאור רחב ויתבארו בע"ה כפי שכלנו הדל לפי הפשט מתוך היוצא מכללות דבריו ז"ל כוונתינו שעקר היראה לירא מעלת כל העלות וסבת כל הסבות שהוא עקר ושורש לכל העולמות ירצה שהוא המקיימם בחיותו ית' ושופע בהם · וזו היא התכונה הראשונה שנצטוינו

שם י"ג ט'
ד"ה א' כ"ח ט'
זוהר פרשת בראשית דף י"א

בתורה

בתורה הוא לידע שיש אלוה שנאמר אנכי יי׳ אלהיך והמצוה הזאת היא יסוד שמות כ א
היסודות ועקר הכל לידע שיש מצוי ראשון שהמציא כל נמצא והוא המקיימם
בשפעו העליון וכן מרע״ה כשבא לדבר עם ישראל במצרים להמשיכם לעבודה
האלהית אמר ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים וידעתם כי אני ה׳ שם ו ז
אלהיכם וגו׳ וכתב הרשב״י ע״ה בפקודין נדפס בספר׳ וארא דף כ״א שזו היא המצוה
הראשונה שנצטוו ישראל להכיר את הקב״ה בכלל ז״ל ראשיתא קדמאה דכל
פקודי׳ למנדע ליה לקב״ה בכללא למנדע דאית שליטא עילאה דאיהו רבון עלמא
וברא עלמין כלהו שמיא וארעא וכל חיליהון ודא הוא בכללא ע״כ ׳ ופירש
שם לקמיה שזו היא יראה בכלל ויש יראה בפרט שעליה נאמר יראת ה׳ ראשית משלי א ז
דעת וכו׳ והכוונה השגת פעולותיו והנהגתו על ידי מדותיו העליונות ׳ ובקבלת
התורה נתאוו ישראל לדעת ולראות למי עובדים ואמרו למרע״ה רצוננו לראות
את מלכנו כדפי׳ רז״ל והקב״ה השכים לשאלתם ופתח להם כל העולמות והיו
שומעין ורואין את הקול אומר אנכי ה׳ אלהיך וכן פי׳ בתיקונים ז״ל בקיצור
לא אשתכח אתר לעילא ותתא דלא מליל מניה אפילו במלאכין דלא אשתכח
דאלה אחרא אית בעלמא מליל בכורסייא הה״ד אנכי והכי סליק אנכי לחשבון
כסא ולבתר מליל במלאכיו הה״ד וכל העם רואים את הקולות דעלייהו אתמר שמות כ טו
כי עוף השמים יוליך את הקול בגין דכד קב״ה בעא למללא במלאכיא נחת קהלת י כ
שמיה עלייהו כגוונא דא יאו״ד וכו׳ ודא איהו וכל העם רואים את הקולות ואינון
הוו מלאכין דכל חד הוה אתעביד קול ופרח באוירא וכל חד דישראל דהוה אמר
נעשה ונשמע הוה שריא בפומיה והוה אוליף ליה אורייתא כולה ולבתר מליל
עמהון משמיא וארעא הה״ד מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך דברים ד לו
את אשו הגדולה וגו׳ לבתר הוה ממלל עמהון מד׳ סטרין והוו מסתכלין כלפי
מזרח והוו שמעין ית קלא ולגבי מערב וצפון ודרום הוו שמעין ית קלא לאחזאה
דמכל אתר מליל עמהון ולא הוה אתר לעילא ותתא דלא מליל עמהון לאחזאה
דמלא כל הארץ כבודו דאיהו סביל עלאי׳ ותתאי׳ ואיהו סמיך עילא ותתא וכרסייא
יקרא ומלאכין ונשמתין איהו סביל כלא וקשיר כלא ומייחד כלא ולית מאן
דסמיך ליה ע״כ לענייננו ודלגנו מהמאמר הבלתי מצטרך אל כוונתינו ובזה
נבין פסוק אתה הראת לדעת כי ה׳ הוא האלהים אין עוד מלבדו ירצה הראת דברים ד לה
כי בעינינו ראינו מציאו׳ הנבואה וידענו כי ה׳ הוא האלהים ירצה האלוה התקיף
אדון ופטרון לעולם ואין עוד מלבדו והוא מה שפי׳ המתרגם ארי ה׳ הוא אלהא
כי אלהא מורה על אלהות אמ״ם תמ״ה וכן פי׳ ברע״מ פ׳ פנחס ריש דף רכ״א אלהים שהיך זוהר פ׳ פנחס
על אלהות דיליה דאית אלהים ואלהי האלהים ואיהו אלוה על כלא ולית אלוה דף רכ״ח
עליה ע״כ וזהו פשט הכתוב ׳ ונבא לבאר המאמר שבספר׳ בראשית שהתחלנו
בו שאמר שעיקר היראה למדחל למאריה בגין דאיהו רב ושליט וכו׳ ׳ צריכין
אנו לדעת מהו רב ומהו שליט מפני שדברים אלו נוגעים לענין היראה ׳ מבינו

דברים י׳ יב בתורתנו הקדושה כשבאה לייחס היראה ייחס היראה לידו״ד כאומרו מה
שם י׳ ׳ט ידו״ד אלדיך שואל מעמך כי אם ליראה את ידו״ד אלדיך · וכן את ידו״ד אלדיך
שם כח נט תירא אותו תעבוד וכו׳ וכן אם לא תשמור לעשות את כל דברי התורה הזאת
וכו׳ ליראה את השם הנכבד והנורא את ידו״ד אלדיך ונודע כי הא׳ ושמו א׳ וכמו
שנודע יותר בבירור ליודעים ד״ה ומאחר שהוא כן כל מה שנמצא שיתככה
תלים קמה ג לידו״ד גדול ומושל יתככה לו ית׳ · מצינו שידו״ד נקרא גדול שנאמר גדול ה׳
ומהולל מאד ולגדולתו אין חקר ומאחר שהוא נקרא גדול ראוי שנחקר באי זה
בחינות יקרא גדול מצינו גדול בפסוקים בבחינות שונות הא׳ בבחינת ההארה
הגדולה והמעלה והרוחניות כענין שני המאורות הגדולים שגדולתם היא
בהארה והראיה שמה שנקראו אחר כך מאור גדול ומאור קטן הוא גדלות
ויקרא כא י ההארה וקטנותה שאירה כתמעט אורה · גדולת המעלה והכהן הגדול מאחיו
אסתר י ב וכמוהו גדלת מרדכי אשר גדלו המלך · גדולת הרוחניות והחשיבות הוא מאמר
שמ״א כו כד דוד לשאול כאשר גדלה נפשך וכו׳ כן תגדל נפשי ואין שייכות גדולה בנפש אלא
תלים קד כה גדולת הרוחניות והחשיבות · הב׳ גדול בבחינת ההשגה כענין זה הים גדול
שאם הכוונה על גדולת הכמות הרי כאמר ורחב ידים אלא ודאי גדול בבחינת
עומקו שיש מקומות בים שאין להם סוף וכן כיוצא בזה אמר דוד הע״ה מה
תלים צב ו גדלו מעשיך ה׳ מאד עמקו מחשבותיך ופי׳ שבעשיה הגשמית מענין שמי׳ וארץ
והים ושאר הבריות הגדולות אנו תמהים ואומרי׳ מה גדלו כמה נעלה לפי ערך
זה מה שאינו מושג בגודלו ורוחניותו בתוך המחשבה שוודאי אין לו שיעור ולזה
אמר מאד עמקו מחשבותיך וכל מקום שנאמר מאד הוא בלי שיעור וכן פי׳
בזוה׳ בפ׳ וארא דף כ״ז עמוד א׳ והנה מגדולת בריותיו אשר ברא נעלה במעלת
כמה וכמה בגדולת יוכרנו יוכר הכל שאין להשגתו בו סוף ותכלית : הג׳
במדבר יד יז בבחינת התפשטות כחו ואורו בנמצאים כענין ועתה יגדל נא כח ה׳ וכן בכח
שם יד יט גדול וביד חזקה וכן פי׳ בפ׳ שלח לך : ומזה כנזר וירא ישראל את היד הגדולה
ישעיה נד והיינו גדולת הכח והיכולת · הד׳ גדולת החסד והרחמים כענין סלח נא לעון
ירמיה לב יט העם הזה כגודל חסדך · וכן וברחמים גדולים אקבצך : הה׳ גדולת העצה
שנאמר גדול העצה ורב העליליה אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני אדם
וכו׳ וה׳ בחינות אלו שבמלת גדול ית׳ ייחסו לעלת כל העלות לרוממותו הא׳ שהוא
גדול בבחינת הארה היא הארה שאין לה קץ ותכלית עד שכל המאורות שבכל
העולם וכל שכן מה שממנו ולמטה כולם הם חשך כנגדו כדפי׳ בתיקוני׳ כ״ע
אף על גב דאיהו אור קדמון אור כח אור מצוחצח אוכם איהו קדם עילת העלו׳
ואמר אחר כך עוד ועלת העילות לית נהורא קיימא קמיה כל נהורין מצוחצחין
מתחשכאן קמיה עכ״ל : אם בבחינת עומק ההשגה על זה נקרא הוא ית׳ אין
סוף שאין להשגתו סוף מה שאין כן כל הנבראים שכל עלול ישיג בעילתו
בהתמדת הזמן אבל עילת על כל ית׳ מיום שנברא העולם ולא קודם לא היה

מי שעמד על עומק השגתו וכן פי׳ בפרש׳ וירא דף קי״ג בפסוק נודע בשערים משלי לא ב
בעלה אמרו ז״ל תא חזי קב״ה אסתלק ביקריה דאיהו גניז וסתי׳ בעלוייא לא אתי זוהר פ׳ וירא
בעלמא ולא הוה מן יומא דאתברי עלמא דיכיל לקיימא על חכמתא דיליה ולא דף קג
יכיל לקיימא ביה בגין דאיהו גניז וסתים ואסתלק לעילא לעילא וכלהו עלאי
ותתאי לא יכלין לאתדבקא עד דכלהו אמרי ברוך כבוד ה׳ ממקומו עכ״ל.
ומפשטי דבריו יש ראיה אל כוונתינו עם היות שהמאמר הזה דבריו עמוקים.
וכן התפשטות אורו בנמצאים זה פשוט דעלת על כלא נהיר בי׳ ספירן דאצילות
וכו׳ כדפי׳ בתיקונים. וכן גדולת הרחמים הוא מקור הרחמים כי באור פני
מלך חיים. ואם אפילו בהיכל הראשון אנו שוללים הדין ממנו כ״ש בעלת על
כל העלות: בענין גדול הענוה יובן במה שאמר בפרש׳ בראשית בענין זוהר פרשת
כעשה אדם ז״ל בקיצור מאי כיהו דאמר ראו עתה כי אני אני הוא דאיהו בראשי׳ דף כב
עלת על כל עלאין דהוא דאתקרי עלת העלות עלת מאלין עלות דלא יעביד דברים לב לט
חד מאלין עלות שום עובדא עד דנטיל רשו מההוא דעליה כמא דאוקימנא
לעילא בנעשה אדם נעשה ודאי על תרין אתמר דאמ׳ דא לההוא דלעילא מיניה
נעשה וההוא דלעילא לא עביד מדעם עד דנטיל עצה מחבריה. אבל ההוא
דאתקרי עלת כל העלות דלית לעילא מיניה ולית לתתא שוה ליה כד״א ואל מי ישעיה מ כה
תדמיוני ואשוה. אמר ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלהים עמדי דנטיל עצה
מניה עכ״ל לענייננו: ועם התייחס כל הדברים האלו ליו״ד ויותר משאר
השמות מפני היות שם יהו״ה מקור ושורש לכל השמו׳ כמו שנתבאר בשבא כרש׳ שבא פרש׳
משפטים דף כ״ו ע״א ועוד בתיקונים תיקון כ״ז בסופו נתבאר ענין זה בבירור משפטי׳ ד״ם
יותר ועוד נתבאר שם במעלת שם היו״ד והוא מוכרח להעתיקו לררוש שלכו ז״ל תקון בזוהר
ולית מלאכא דלא אשתכח ביה שם יהו״ד דאשתכח בכל אתר כגוונא דנשמתא תקון כו
דאשתכחת בכל אבר ואבר ובג״ד אית לבר נש לאמלכא יהו״ד בכל ספירן ובכל
כרסיין ובכל מלאכין ובכל אבר ואבר דבר נש דלית אתר פנוי מניה לא בעלאין
ולא בתתאין יהו״ד לא אתקרי ביחודא דארבע אתוון אלא בעלת העלות דמייחד
לון ובגין דאיהו מייחד ד׳ אתוון ביה אתקריאו יהו״ד ביחודא חדא יהו״ד אחד
ושמו אחד ובג״ד שוי אמונה דישראל בארבע אתוון אלין וכל שמהן שוי כנויין
לשמא דא לית שמא עד אין סוף ועד אין תכלית רברבא ושלטנא מן דא ולעילא
עד אין סוף ולתתא עד אין תכלית וכל חיילין ומשריין מניה דחלין ומזדעזעין
עכ״ל. הרי בפי׳ שכל השמות אפילו שם אהיה שהוא בכתר הוא כינוי לשם יהו״ד
כמו שאמר וכל שמהן שוי כנויין לשמא דא. ואמר אחר כך לית שמא וכו׳
רברבא ושלטנא מן דא הרי בפי׳ שיתייחס הגדולה והממשלה ליו״ד יותר מכל
השמות. ובזה יתבאר פסוק גדול ה׳ ומהולל מאד שהתחלנו בו. ירצה גדול
ה׳ גדולתו היא בבחינות האמורות ש״ס מצד חסדו. ומהולל מאד הוא כפי מה תפ׳ מ׳
שנתבאר במאמר הזה ועוד יתבאר לקמן כי בשם יהו״ד נמצאו ונבראו כל

העולמות

בעולמות עליונים ותחתוני' ולכן כל אחד וא' יהלל להקב"ה כפי השגתו בכח ידו"ד
שנתפשט בו בני העולם הזה התחתונים יהללו כפי קוצר השגתם מפני שהם
בעשיה הגשמית' ועולם הגלגלי' שהם דקים יותר יהללו יותר וכן מעולם לעולם
כי כל הקרב הקרב אל המלך מכיר גדלו ועוצם יכלתו והכלל הוא כי כל א' כפי
עבירות החומר שבו נחתם חותם ידו"ד כן יתמעט ההשגה · וכפי הזדככות
החומר כן תתרבה ההשגה והיינו ומהולל מאד כי רבוי העולמות אין להם
מספר והוא מהולל מהם כל אחד כפי השגתו · ולגדולתו גדולת השם בבחינת
עצמו קודם שיתפשט גדולתו אל התחתונים אין לה חקר וכאשר יתפשט כל א'
יהלל כפי השגתו בחקירת גדולתו ית' במה שנתפשט בו · ויש עוד בזה ביאור
ולא נאריך שלא לצאת מהדרוש : וכן מצינו בכתובים שנתייחס לשם הזה
תלים כב כט הממשלה בדברי המשורר ע"ה כי לה' המלוכה ומושל בגוים וכן בדה"י לך ה'
ד"ה א כט יא הגדולה והגבורה והתפארת וכו' לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש והעושר
והכבוד מלפניך ואתה מושל בכל ומה שיתייחס לו הממשלה אחר שהזכיר כל
המדות הנזכ' הוא במה שביאר הרשב"י ע"ה במאמר שהעתקנו כי ידו"ד הוא
חיות פנימי המתפשט בכל העולמות כענין הנשמה המתפשטת בגוף שאין
מקום פנוי ממנה כן ידו"ד הוא שקיו דאילנא כמו שנתבאר בתיקונים דף י"ג
במאמר אליהו והיינו ענין הממשלה המתייחס לו שכמו שהנשמה היא הנותנת
לאדם החכמה והבינה והמדע והכח ושאר המדות שבאדם שהם עקר הממשלה
באדם שכולם נפעלו' על ידי הנשמה כן שם ידו"ד הוא המושל לפעול כל הפעולות
ונמשכו הכל על ידי עלת העלות המייחד הכל הנקשר בו : עוד נתייחס הממשלה
תלים קג כ לידו"ד בבחינה אחרת בדברי המשורר ע"ה באומרו ברכו ה' מלאכיו גבורי כח
עושי דברו וכו' ברכו ה' כל צבאיו משרתיו וכו' ברכו ה' כל מעשיו בכל מקומות
ממשלתו וכדי לבאר ענין אומרו בכל מקומות ממשלתו צריכי' אנו לבאר שלשה
פסוקים אלו בקצרה והענין יובן במה שנתבאר במאמר הקודם בראשו שאמר
שאין לך מלאך שאין נמצא בו שם ידו"ד שהשם ידו"ד נמצא בכל מקום ואמר וע"ד
אית ליה לבר נש לאמלכא ידו"ד בכל ספירן ובכל כרסיין ובכל מלאכין נמצא
שבעולם הנשמה הוא ידו"ד כמו שהוא באצילות וכן בעולם המלאכים וכן בעשיה
בכל אבר ואבר דבר נש · ואופן שימצא ידו"ד בכל אבר ואבר איפשר כמה שפי'
תקוני הזוהר דף קל"ח בתיקונים דף קל"ח ע"א שכל אברים בו ד' יסודות : ועוד כמה שפי' שם שכל
אבר יש בו עור ובשר וגידים ועצמות ופי' שם כי עצם ובשר וגידים עלייהו
שריא ברכה וקדושה וייחוד ואלו הג' כורע שהם סוד ידו"ד · ועוד פירש שם
משכא איהו דמות אדם מלכות כל דיוקנין אתחזיין ביה וכו' הרי ה' אחרונה :
רעיא מהימנ' פ' בא אל פרע' והענין שימצא ידו"ד בכל הבריות נתבאר באופן אחר ברעיא מהימנא פר' בא
אל פרעה דף מ"ב ז"ל כל חיות דאינון חיות הקדש באתוון דשמא קדישא
ישעיה מג ז אתקריאו הה"ד כל הנקרא בשמי לכבודי בראתיו · ואפילו כל בריין איתבריאו

בהון

בהון ולית בריאה דלא רשים בהאי שמא בגין לאשתמודעא למאן דברא ליה והאי איהו י׳ דיוקנ׳ דרישא דכל ברייין ה״א דיוקנא דד׳ אכבען דימינא וה׳ דשמאלא ו׳ דיוקנא דגופא וב״נ ועל מי תדמיוני ואשוה יאמר קדוש לית כל בריה דאשוה כותי ואף על גב דבראתי לה כדמות׳ אתוון דילי דאנא יכיל למחאה ההיא צורה ולמעבד לה כמה זמנין וכו׳ עכ״ל לעניינינו ׃ הרי בפי׳ מבואר במאמר הזה היות כל בריותיו חתומים בחותם שמו ית׳ להורות שבוראם להם והוא מושל בהם למחות צורתם כרצונו כחומר ביד היוצר ׃ ועם הקדמה זו נבאר הפסוקי׳ ברכו ה׳ מלאכיו בזוהר פ׳ לך לך דף כ׳ ע״א פי׳ שמלאכיו הם הצדיקים וז״ל דבר אחר ברכו ה׳ מלאכיו אין אינון צדיקייא בארעא דאינון חשובין קמי קב״ה כמלאכי עילאי ברקיע׳ בגין דאינון גבורי כח דמתגברי על יצריהון כגבר טב דמתגבר על שנאיה לשמוע בקול דברו דזכאן בכל יומא למשמע קלא מלעילא בשעתא דאצטריכו עכ״ל לענייננו והנה נודע שנשמות הצדיקי׳ הם חצובות מתחת כסא הכבוד ׃ ולכך כנגד עולם הכסא שמשם הנשמות אמר ברכו ה׳ מלאכיו ירצה שימשיכו ממנו שפע וברכה שהוא מקור הברכה כדפי׳ בתיקונים כי ידו״ד נקר׳ ברו״ך ׃ מלאכיו שהם הנשמות הצדיקים שנבראו עי׳ ידו״ד שהוא חותם הנחתם בכסא כאומרו כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו ׃ וכנגד החותם הג׳ הנחתם במלאכים אמר ברכו ה׳ כל צבאיו משרתיו עושי רצונו שהם המלאכים שהם רוחניים למעלה בלי יצה״ר ולכך הם לעולם עושים רצונו ואמ׳ ברכו ה׳ שימשיכו שפע מידו״ד שעל ידו נבראו כדפי׳ במאמרים הקודמים ׃ ברכו ידו״ד כל מעשיו הוא כנגד חותם הד׳ נחתם בעולם הגלגלים בי״ב מזלות וז׳ כוכבי לכת ובכל הכוכבים ובכל הבריות שבתחתונים שכלם נחתמו בחותם ידו״ד כדפי׳ בר״מ במאמר שהעתקנו דלית בריה דלא רשים בהאי שמא ׃ ואמר בכל מקומות ממשלתו שלא תאמר דוקא ברוחניים העליונים שימצא בהם ידו״ד אבל בגשמיים התחתונים כיצד יברכו את ידו״ד ולזה אמר בכל מקומות ממשלתו ירצה שממשלתו ית׳ ש״ה בכלם בתחתונים כמו בעליונים ולזה אמר ברכי נפשי את יי אף על פי שאתה למטה מלובשת בעשייה ׃ ועוד ירצה בכל מקומות ממשלתו שלכאורה הוא מיותר אחר שנזכר כל מציאות העולמות פשיטא שבכל מקומות ממשלתו אלא הענין הוא לרבות מה שבין עולם לעולם כדפי׳ בגמ׳ שמן הארץ לרקיע מהלך חמש מאות שנה וכן בין רקיע לרקיע ׃ ועד״ז בין עשייה ליצירה ובין היצירה לבריאה וכו׳ בכל מקומו׳ ממשלתו והיינו מה שפי׳ בתיקוני׳ דלית אתר פנוי מניה לא בעלאין ולא בתתאין הרי זו בחינה שנית בממשלה המיוחסת לידו״ד שיתפשט ממשלתו ית׳ בכל העולמות ובכל הבריו׳ שבתחתונים שכלם חתומים בחותמו והוא מה שאמר מרע״ה וידעת היום והשבות אל לבבך כי ידו״ד הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד הכוונה לפי הפשט באומרו הוא האלהים ר״ל שהוא האלוה התקיף ושולט על הכל כי כל אלהים לשון

וזה״ר פ׳ לך לך דף כ

הוזק

אוזן כענין ואת אלי הארץ · בשמי' ממעל ריבה כל מציאות העולמות העליונים
עד מעלה מעלה והיינו ממעל דלימא בשמים לבד · ועל הארץ היינו מה שבין
השמי' לארץ ומה שבין לארץ והיינו ועל הארץ סתם · מתחת לרבות ז' ארצות
וכל בריות התחתונים שבה אין עוד שכלם נמצאו על ידי עליונים ותחתונים ·
ואחר שידענו ענין הממשלה הזאת המיוחסת ליה"ו זו הממשלה עצמה יתייחס
לעלת כל העלות המייחד יה"ו כמו שייחס בעל המאמ' בענין היראה הממשלה
לו ית' כמו שאמר יראה דאיהי עקרא למדחל למאריה בגין רב ושליט עקרא
תקוני הזוהר דף ג וכו' והיינו שיתפשט אורו בכל העולמות כאומרו בתיקוני' דף ג' ועלת על כלא
הוא נהיר בעשר ספי' דאצילות ובעשר דבריאה ונהיר בעשר כתות דמלאכיא
ובעשר גלגלי רקיעא ולא אשתני בכל אתר וכמ"ש כי הארתו ית' בכל עולם ועולם
הוא על ידי התלבשו באותיות ידו"ד כמו שנתבאר לעיל ואומרו ולא אשתני בכל
אתר דלימא ולא אשתני לבד כי בכל אתר לאורה היינו המקומות האמורים
וכבר נזכ' במאמר שהם עשר דאצילות וכו' אלא נראה שהוא בכל מקומות
ממשלתו בפי' הב' וכמנינו למדים שאפילו באויר העולם ימצא עלת כל העלות
דברי' כח כט מתלבש באותיות ידו"ד שהוא ושמו אחד והיינו עקר היראה שאמ' מרע"ה ליראה
את השם הנכבד והנורא הזה את ידו"ד אלהיך ולא יאמר הזה אלא במורה באצבע
ישעיה ו ג שהוא לפנינו ועתה בזה ידענו סוד מלא כל הארץ כבודו שפי' ברע"מ פר' בא אל
פרעה דף מ"ב ע"ב שהוא על התפשטות האלהות העליון וז"ל דאי לא יתפשט
נהוריה על כל בריין איך ישתמודעון ליה ואיך יתקיים מלא כל הארץ כבודו
תלים יו ח עכ"ל ומפני זה אמר דוד הע"ה שויתי ידו"ד לנגדי תמיד כי בחשבו שידו"ד לפניו
שם הוא עלת העלות המייחד הכל ומזה ימשך לאדם המורא והבושת והכניעות
שלא לחטא לפני המלך העליון הנכבד והנורא שלפניו כמו שיתבארו עוד מלות
אלו בע"ה : ואחר שבארנו ענין רב ושליט צריך לבאר מה היא היראה שימשך
מזה לאדם · הענין כי מצד היותו גדול עד שבארנו ימשך יראה שיתבושש
האדם מחמת גדולתו שאין לו תכלית אם בבחינת הארה הגדולה וכמו שיתבאר
בפרק הבא אם בבחינת היותו גדול העצה ורב העליליה וכו' ומצד היותו מושל
יורה על ההשגחה כדפי' ועוד היותו מושל על רמ"ח איבריו החתומים בשמו ואם
יחטא בהם נמצא פוגם ביד"ו עקרא ושרשא דכל עלמין ירצה שבחינתו ושפעו
הוא מקיימם כאומרו ואתה מחיה את כלם וכמו שנתבאר במאמר שהעתקנו
בסמוך ועלת על כלא נהיר וכו' וזו היא עקר האמונה לדעת שאם ח"ו יצוייר שאין
אלוה בעולם אין מציאות כעלם ולא נברא כלל ומאחר שיש עולם ונבראי' בתוכו
יש להם בורא א' שבראם ומנהיגם כרצונו וכל הנבראי' הם כדמות האילן שאינו
חי אלא משרשיו כך כל הנבראים אינם חיים אלא על ידי עלת כל העלות שהוא
השורש המקיי' הכל ויש עוד בזה ענין ואין כאן מקום להאריך · וגם לבחינה זו
נתגלה על ידי שם ידו"ד כי שם זה הוא חיות פנימי המתפשט בכל העולמות

וכמו

וכמו שביאר הרשב"י ע"ה במאמר התיקונים שהעתקנו לעיל שאמר לית מלאכא
דלא אשתכח ביה שם ידו"ד וכו׳ ואפילו בשמש מתלבש שם ידו"ד כדפי׳ בתיקונים
דף ק"ג פ"א : וכלא קמיה כל זה נוגע לעיקר האמונה שאם יצוייר העדר
מציאות כל הנבראים לא מפני זה יגיע לו חסרון במעלתו ית׳ כי הוא היה נקרא
מלך קודם שנברא העולם כאומרו ועד לא עשה ארץ וחוצות ה׳מלך י וכל מה משלי ח כו
שברא הקב"ה לא ברא אלא לכבודו ושיכירו גדלו כדפי׳ בר"מ י וגם באחרית
הכל ונגלו כספר השמים וכל צבאם יבול ונשגב ידו"ד לבדו ביום ההוא י ובעת ישעיה לד ד
בריאת האדם אז"ל שהמלאכים שקטרגו על בריאת האדם נתן אצבעו ביניהם
ושרפן כמנהג דרך משל שכלם אינם חשובים לפניו ית׳ לבטלם כאלו לא היו י
ויתפשט מזה ב׳ בחינות בירא׳ מלבד האמור ברב ושליט הא׳ כי אחר שחיי האד׳
הם ממנו ית׳ כדפי׳ צריך להכלם ממנו ית׳ שלא לחטוא בחיים שהוא משפיע בתוך
קרבו ויירא כי רוחו ונשמתו אליו יאסוף יגוע כל בשר יחד וכן אמר דניאל
ולאלה"א די נשמתך בידיה וכל ארחתך ליה לא הדרת י והרבה יטהר האדם דניאל ה כג
מחשבותיו בחושבו בדבר זה י והב׳ כי אף על פי שאינו צריך אל הנבראים
מ"מ השגחתו עליהם להטיבם כאמרו ורחמיו על כל מעשיו ויאמר האדם בלבו תלים קמה ט
מה גמול אשלם לבוראי ית׳ על כל טובותיו העודפות עלי בכל יום אם אעבור
על רצונו אלא ראוי שאעשה מצותיו לעשות נחת רוח לו דבר זה פי׳ מורי ע"ה
בפי׳ המאמר בענין וכלא קמיה כלא י והנה כל בחינות אלו האמורות בגדולת
יוצרנו יוכר הכל שהוא רב ושליט וכו׳ כיוצא בזה נתבאר בר"מ פ׳ פנחס דף רכ"ה
ושם הרחיב הביאור יותר ז"ל אבל עלת על כלא דאתקרי ידו"ד אתמר ביה ואל
מ"י תדמיוני ואשוה יאמר קדוש ול מי תדמיון אל ומה דמות תערכו לו אני ידו"ד ישעיה מ כה
לא שניתי לא מטי ביה חובין לאפרשא "י מ"ה "ו מ"ה דלית פרודא ועליה אתמר
לא יגורך רע איהו שליט על כלא ולית מאן דשליט ביה י איהו תפיס בכלא ולית
מאן דתפיס ביה ואיהו לא אתקרי ידו"ד ובכל שמהן אלא באתפשטות נהוריה
עלייהו וכד אסתליק מנייהו לית ליה מגרמיה שם כלל מכהון עמוק עמוק מי
ימצאנו לית נהורא יכיל לאסתכלא ביה דלא אתחשכת אפילו כתר עליון דאיהו
נהוריה תקיף על כל חיליה שמיא עלאין ותתאין ועל כל דרגין אתמר ביה ישת
חשך סתרו ועל חכמה ובינה וערפל סביביו כל שכן שאר ספירן כל שכן חיון
כל שכן יסודין דאינון גופין מתים איהו סובב כל עלמין ולית אלה סובב לון
לכל סטרא עילא ותתא ולארבע סטרין בר מיניה ולית מאן דנפיק מרשותיה
לבר איהו ממלא כל עלמין ולית אחרא ממלא לון בר מיניה ולית עלי׳ אלה אחרא
למיהב ליה חיים האד׳ ואתה מחיה את כלם ובגינה את׳ דניאל וכל דארי ארעא נחמיה ט ו
כלא חשיבין ובמצביה עביד בחיל שמיא איהו מקשר ומייחד זינ׳ לזיניה עילא דניאל ד ו
ותתא ולית קרבא להו בד׳ יסודין אלא בקב"ה כד איהו בינייהו עכ"ל י וכאשר
ידקדק המעיין במאמר הזה יבין המאמר הראשון מהרשב"י ע"ה ענין רב ושליט

עקרא וכו׳ · ומה שאמר ולשואה רעותיה בההוא אתר דאתקרי יראה הכוונה
שכל הבחינות האמורות מתגלו על ידו שהרי שם ידו״ד יקרא גדול ומושל · אמנם
תלים מח ב היכן גדולתו מתגלת בה כדכתיב גדול ה׳ ומהולל מאד בעיר אלהינו הר קדשו
כדפי׳ בפ׳ ויקרא דף ה׳ על פסוק זה ז״ל אשתמע דמלכא בלא מטרוניתא לא הוא
מלכא ולאו הוא גדול ולאו הוא מהולל ועוד מבואר זה הענין בתיקונים הרבה
מקומות בפרט במקום אחר כמנא אבלינו בכתיבת יד ז״ל והמשכילים יזהירו
מאן משכילין אלין דאית בהון שכל למנדע למארי עלמין דאיהו עלה על כל
שם קי״ח כ׳ עלאין בשכינתא דאתמר בה זה השער לה׳ צדיקים יבאו בו שער בהיפוך אתוון
עשר כלילא מי׳ ספירן וכו׳ ואמר בסוף הדרוש ובגין דאיהו מלגאו שוי אמונה
דישראל בההיא דהוא קשורא בכלהו פנימיים וחצוניים דאיהי כלילא מעלאין
ותתאין עד דלית סוף ותכלית ובגב״ר קרא לה אמונה דישראל ובה אשתמודעו
עילאין ותתאין ועילת על עלאין ומאן דמייחד ליה בה כאלו מייחד ליה ואמליך
על כל עלאין ותתאין עכ״ל וכן בפ׳ תרומה דף קכ״ח ריש ע״ב ע״ש · עוד בר״מ פ׳
פנחס ריש דף ר״ל מפורש יותר · ז״ל דא מלכות קדישא דאיהי תמונת כל דבה
אסתכל קב״ה וברא עלמא וכל בריין דברא בעלמא וכלל בה עלאין ותתאין בלא
פרודא כלל וכלל בה עשר ספירן וכל שמהן וכנויין והויין ועלת על כלא
דאיהו חרון על כלא ולית אלה בר מניה לא אשתכח בעלאין ותתאין פחות מנה
בגין דאיהי קשר דכלהו שלימא דכלהו לקיימא ביה ומלכותו בכל משלה בגין
דלא אשתכח עלת על כלא בעלאין ותתאין פחות מנה אפי׳ בחד מנייהו אתקריאת
אמונת ישראל עכ״ל לעניננו · עוד בתיקונים בכתיבת יד ומסטרא דתלת
אבהן דאתקריאו אל אלדים ידו״ד דאינון האל הגדול הגבור והנורא אתקריאת
גדולה גבורה תפארת ובאלין תלת שמהן איהי סהידת על הוייתיה ואלהותיה
ויכולתיה על כל עלמין ומסט׳ דאימא עלאה אתקריאת אם תשובה ידו״ד דאחזי
על כנוי והויה דמארי עלמין מארי דכל כנויין וכל הויין · איכון כנויין ליה
דברים י׳ יב ואיהו לאו איהו כנוי · ואתקריאת מה מסט׳ דחכמה דאתמר בה מ״ה ה׳ אלהיך
שואל מעמך כי אם ליראה דאם לית חכמה לית דחילו ואם לית דחילו לית חכמה
ובהאי מה מעיד על עלת כל עלאין כי לא ידעו מה הוא עכ״ל · הרי שגלוי
אלהותו ויכלתו של מ״ה הוא על ידו אם כן ראוי שיתייחס אליה רב ושליט עקרא
ושרשא שעל ידו מתגלה הכל וכן בכתובים כמנא מייחס ג״כ אל המדה הגדולה
והממשלה גדול אדוננו ורב כח וגו׳ וכן מה שפי׳ בזוהר פרש׳ בראשית בפסוק
איכה ג כ״ג חדשים לבקרים רבה אמונתך ע״ש · וכן מלכותך מלכות כל עולמים וממשלתך
תלים קמ״ה י״ג בכל דור ודור ובחינת עיקרא ושרשא דכל עלמין גם כן כאמר באומרו מלכותך
מלכו׳ כל עולמי׳ ויובן ענייננו בסוד סוף המעשה תחלת המחשבה עיין בתיקוני׳
משלי ח דף י״א ע״א בענין ה׳ קנני ראשית דרכו וגו׳ · ואין צריך להאריך בבחינה זו
שמאחר שידו״ד הוא עיקרא ושרשא דכל עלמין כדפי׳ לעיל וגילוי פעולה זו על ידו

הוא

הוא כדפי׳ לעיל שהיא נקראת גדולה גבורה תפארת דשהידת על אלהותיה וכו׳
וכלא קמיה כלא׳ גם בחינה זו יש בה וביאר אותה הרשב״י ע״ה בפסוק (זוהר פ׳ ויחי)
ותרב חכמת שלמה וגו׳ אמר שם בתיקונים הסיהרא אלף טורין רברבין קמה (דף רל״ט)
וכלהו כשיבא חד הוו לקמה אלף נהרין סגיאין לה ובגמיעא חדא גמיעא לון (מלכים א ד) (זוהר פ׳ פנחס)
עכ״ל׳ וכן בפ׳ פנחס דף ר״ת ע״ב ז״ל תא רזא הוא בגין דאית בהמה רביעא על אלף (דף ר״ט)
טורין ואלף טורין אכלת בכל יומא וכלהו אקרון בהמות ועל דא תניכא דאית
בעירא אכיל בעירי ומיה הוו מאשא וכלהו לחיך לון ההיא בהמה בלחיכא חדא
הה״ד כי ה׳ אלהיך אש אוכלה הוא אל קנא וכל מיא דירדן מלא בשית שנין היא (דברים ד כ)
עבדת ליה גמיעא חדא הה״ד יבטח כי יגיח ירדן אל פיהו עכ״ל׳ ובסוד בהמה זו (איוב ים)
תלוי התעוררות התחתונים שעיקרו הוא בסוד ב״ן מבכימן והוא סוד ושמן על
ראשך לא יחסר כדפי׳ בשער אהבה פר״ה׳ ואפשר לומר כי ד׳ בחינות אלו האמורות
רב״ ושליט ״עקרא וכו׳ וכלא קמיה כלא הם כנגד ד׳ אותיות יה״וד ומתגלות על
ידי שם אדם ואין מקו׳ להאריך יותר׳ וכל בחינות היראה שפי׳ הנמשכו מהיותו
רב ושליט עקרא וכו׳ כלם יפנס בשכינה בערך אל התחתונים כי מנדה
הנשמות אל ישראל וכן חיות כל התחתונים׳ וכאשר האדם מת הנשמה
חוזרת אליה כדפי׳ בפ׳ ויחי דף רי״ז ע״ב ז״ל אמר רבי יהודה בשעתא דמתלבדן (זוהר פרשת)
רגלוי דבני נשא ויומוי אתקריבו ההוא יומא אתקרי יום ה׳ לאתבא רוחיה ליה (ויחי דף רי״ז)
תנא בההיא שעתא פקדא ההוא כתרא קדישא על רוחיה ומאן איהו דכתיב ימ״י (תלים ק י)
שנותינו בהם ע׳ שנה והיא כתרא שביעאה דכלא עכ״ל׳ לכן צריך לירא ממנה
כי בידה לסלק הנשמה כרגע והיינו ולאלהא די נשמתך בידיה וכל ארחתך ליה (דניאל ה כ״ג)
וגו׳ והיינו גם כן אשר בידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש׳ כי השכינה נקרא יד (איוב י״ב י)
ופי׳ פסוק זה יתבאר בפ׳ הבא בעה״י׳ גם הבחינה שפי׳ שאין ראוי שיחטא ויהיה
כפוי טובה על כל הטובות שהטיב הקב״ה עמו׳ גם בחינה זו מנדה שהיא האם
המגדלת אותנו וצריך ליירא מדיניה ולאהבה אותה מצד רחמיה וזו היא היראה
המביאה לידי אהבה׳ ופירוש בחינה זו הרשב״י ע״ה בפקודין כדפש פר׳ ואתחנן (זוהר פרשת)
דף רס״ג ע״ב ז״ל פקודא לירא״ה באורח כלל ובאורח פרט והא אוקימנא בגין (ואתחנן דף רס״ג)
דאית עליה דבר נש לדחלא מקמי׳ קב״ה תדיר ובגין יראה ישתמר באורחוי
ויראה אתר הוא דאקרי יראה כד״א ליראה את השם הנכבד והנורא הזה את (דברי׳ כח נט)
ה׳ אלהיך בגין דתמן שריא דחלא דקב״ה ואיהו יראה ממש לדחלא מניה ודא הוא
רזא דכתיב ומתקדשי תיראו׳ בהאי יראה שריא פולסא דנורא לאלקאה לון
לחייביה דלא נטרין פקודי אוריתא וע״ד באורח כלל אית לדחלא ובתר באורח
פרט כד ירע בר נש מאן איהי יראת ה׳ ודא איהו דחילא דחביבותא דאיהו עקר׳
ויסודא למרחם ליה לקב״ה בתר האי יראה עביד לנטרא כל פקודוי דאורייתא
למהוי בר נש עבד נאמן לגבי קב״ה כדקא יאות יראה עכ״ל׳ ומורי ע״ה כתב
במה שאמר כד ירע מאן איהי יראת ה׳ וכו׳ שהכוונה היא שיירא שלא יגרום

בעונותיו להפריד השכינה משם ידו״ד שהוא הת״ת ויאמר בלבו כיצד אגרום בעונותי להפריד אהבת דודים ורעי׳ ונמצאתי נרגן מפריד אלוף ונמצא בחינת יראה זו היא יראה המביאה לידי אהבה כי לא די שלא יחטא אלא ישתדל לעשות מצוה כדי לייחד ולקרב את האהבה ׃ אמנם ביראה׳ הקודמת׳ שהיא יראת מהעונש וכן הירא עושה מצוה בעבור שירא מכרת כגון שלא לבטל מצו׳ מילה שחייבי׳ עליה כרת וכן שלא לאכול חלב שחייבין עליו כרת ודאי שזה אחר שירא מהעונש לא ישתדל בקיום המצות ע״כ כלל דבריו ׃ והנה מטעם שאמרנו לעיל שבשכינה נתגלה היותו רב ושליט וכו׳ אמר הרשב״י ע״ה שם בפ׳ בראשית דף י״א ז״ל ובג״כ אתר דאקרי יראת ה׳ ראשית אקרי ועל דא אתכליל הכא פקודא דא ודא עקרא ויסודא לכל שאר פקודין דאורייתא מאן דנטיר יראה נטיר כלא לא נטיר יראה לא נטיר פקודי אורייתא דהא דא תרעא דכלא ובג״כ כתוב בראשי׳ דאיהי יראה ברא אלהים את השמי׳ ואת הארץ עכ״ל ׃ ובזה נכלל הפרק הזה ׃

פרק ב׳

בדברים המעוררים היראה הפנימית האמורה בפרק הקודם הא׳ הוא בבחון האדם בשכלו מעשיו של הקב״ה כי מרוב גודלם

תלים סו ג נותנים יראה כמ״ש דהע״ה אמרו לאלהים מה נורא מעשיך וכן מרע״ה בפ׳ ועתה

דברים י״א יג ישראל מה יהוה אלהיך שואל כי אם ליראה אמר ה״ן ליהוה אלהיך השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר בה נראה שהוא מהדברים המעוררים היראה וענין זה נתבא׳ בדברי רז״ל ובדברי הרשב״יע״ה וצריכין אנו להעתיק לשונ׳ ז״ל כדי לעורר

חגיגה פרק אין דורשין את הלב ליראה במסכת חגיגה בפ׳ אין דורשין ז״ל מן הארץ ועד לרקיע מהלך חמש מאות שנה ועוביה של רקיע מהלך חמש מאות שנה וכן בין כל רקיע ורקיע למעלה חיות הקודש רגלי החיות כנגד כלן קרסולי החיות כנגד כלן שוקי החיות כנגד כלן רכובי החיות כנגד כלן ירכי החיות כנגד כלן גופי החיות כנגד כלן צוארי החיות כנגד כלן ראשי החיות כנגד כלן קרני החיות כנגד כלן למעלה מהן כסא הכבוד רגלי כסא הכבוד כנגד כלן, מלך אל חי וקיים לעד רם ונשא שוכן עליהם עד כאן לשונו לענייננו ׃ ובפ׳

זוהר פ בשלח דף כ ו בשלח דף ס״ו בפסוק מרכבות פרעה וחילו ירה בים נתבאר ענין זה יותר

ירמיה י״א י״ג ז״ל רבי יצחק פתח לקול תתו המון מים בשמים וגו׳ הא תנינן שבעה רקיעין עבד קב״ה ובכל רקיעא ורקיעא ככבין קביעין ורהטין בכל רקיעא ורקיעא ולעילא מכלהו ערבות ׃ וכל רקיעא ורקיעא בהלוכו מאתן שנין ׃ ורומיה חמש מאה שנין ובין רקיעא ורקיעא חמש מאה שנין ׃ והאי ערבות הלוכו באורכיה אלף וחמש מאה שנין ופותי׳ אלף וחמש מאה שנין ׃ ונהורא דיליה נהרי׳ כל אינון רקיעין ׃ והא תנינן לעילא מערבו׳ רקיע פרסות דחיות קדישין ורומהון בכלהו לעילא מנהון וקרסולין דחיות בכולהו וכו׳ ע״כ מה שנתבאר בגמר׳ עכ״ל לענייננו ׃ עוד בפ׳ עכמה דף כ״ח ע״א תאנא הדרניאל שמיה והוא עילאה על שאר מלאכין אלף ושתין רבוא פרסין וקליה אזיל במאתן אלף רקיעין דמשתחרן

באשא

באשה חוורא ע״כ׳ וזהו המלאך הב׳ שפגע מרע״ה בעלותו לקבל התורה והיה
מרע״ה ירא מהמלאך הזה עד שהזכיר שם ע״ב וכיון ששמע המלאך הזה אותיות
השם נזדעזע וקרב אצלו. ואומר אחר כך המאמר והוא אזיל עמיה עד דמטו
לאשא תקיפא דחד מלאכא די שמיה סנדלפון ואתאנא סנדלפון עלאה הוא על
שאר חברוי חמש מאה שנין והוא קאי׳ בתר פרגודא דמאריה וקטר ליה כתרין
מבעותהון דצלותא דישרא׳ ובשעתא דמטבי האי כתר לרישיה דמלכא קדישא
הוא מקבל צלותהון דישראל וכלהו חיילין ואוכלוסין מזדעזעין ואמרין בריך
יקרא דה׳ מאתר בית שכינתיה אמר ליה הדרניאל למשה לית אנא יכיל למהך
עמך דלא יוקיד לי אשא תקיפ׳ דסנדלפון ביה שעתא אזדעזע משה עד דאתקיף
ביה קב״ה במשה ואותביה קמיה וכו׳ ע״כ לענייננו׳ והנה מגדולת העבדי׳ גדולת
האדון נודעת שאם מלאכיו מעלתם גדולה כ״כ עאכ״ו במעלת מדותיו באצילות
כל שכן וכל שכן מעלתו ית׳ שאין לה קץ ותכלית׳ בפרט הרואי׳ דברי הרשב״י ע״ה
במה שפי׳ באדרת נשא מענין רבוי העולמות שבאצילות המה ראו מעשי ה׳ ועיין פ׳ נשא באדרת
ונפלאותיו ואמרו בתיקונים דף קל״ד כתר עלאה א״ע׳ דאיהו אור קדמון אור תקוני בזוהר
צח אור מצוחצח איהו אוכם קדם עלת העלות עכ״ל לענייננו ובבחינת ההארה דף קל״ד
הגדולה הזו שאין לה תכלית הוא שיקרא הא״ס גדול כדפי׳ לעיל אנב: והנה
כאשר יתבונן האדם׳ במעשיו ית׳ יירא ויכנע מגדולתו ויתבושש ממנו ולא יעבור
על מצותו׳ וכן אמר יונה הנביא ה״לא את אלהי השמים אני ירא אשר עשה את יונה א ט
הים ואת היבשה נראה שהיראה היא מצד מעשיו המראים על גדולתו: וכן
אמר דוד המע״ה כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננת׳ תלים ח ד
מה אנוש כי תזכרנו וכן אמר מרע״ה ונחנו מה כי אין אנו נכנסין בגדר בריה שמות טז ז
לנגד גדולתו ית׳ כמ״ש וכל דיירי ארעא כלא חשבין: עוד בחינה שנית לעורר דניאל ד לב
היראה קרובה לזו האמורה והיא בבחון האדם ברעתו האותות והמופתים
המתחדשים בעולם וכן ישראל כשראו הנס הגדול שנעשה להם על הים נאמר
בהם יראה שנאמר וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה׳ במצרים וייראו שמות יד לא
העם את ה׳ וכו׳ וכן אמר המשורר מכין הרים בכחו נאזר בגבורה משביח שאון תלים סה ז
ימים שאון גליהם והמון לאומים וייראו יושבי קצוות מאותותיך מוצאי בקר וערב
תרנין וכו׳ ושאר נפלאות ית׳ ואותותיו הנזכ׳ במזמור: עוד בחינה ג׳ לעורר
היראה גם כן קרובה לזו האמורה בסמוך והיא בבחון האדם טובות הבורא
העורפות עליו והוא מה שאמר הנביא ואם אב אני איה מוראי והיינו כי מדרך מלאכי א ו
האב להטיב ולרחם לבנו ואם הבן חוטא האב מייסרו כענין שמע בני מוסר משלי א ח
אביך והוא מה שאמר הנביא ירמיה ע״ה ולא אמרו בלבבם נירא את ה׳ הנותן ירמיה ה כד
גשם יורה ומלקוש בעתו שבועות חוקות קציר ישמור לנו׳ עונותיכם הטו אלה
וחטאתיכם מנעו הטוב מכם׳ הרי בפי׳ יראה מצד הטובה כמו שאמר נירא נא
וכו׳ הנותן גשם וכו׳ עונותיכם הטו אלה הרי היסורין׳ ואין היראה מחמת

היסורין

היסורין אלא כי מדרך הטוב להטיב ולרחם וצריך ליירא שלא יהיה הוא הגורם
שיתאכזר אביו עליו וימנע הטוב ממנו: ובבחינת יראה זו אפש' לפרש מה שפי'
בתיקונים ובזוהר פ' נשוא שלהי דף קכ"ב ז"ל יראה ודא איהי על רישיה דבר נש זוהר פר' נשא
ומנה ייעול דחילו לגבא דבר נש למדחל מקב"ה ולנטרא גרמיה דלא יעבר על דף קכב
פקודין עכ"ל וכן פי' גם כן במדרש רות מהזוהר · ובבחינת יראה זו אפשר
לפרש פסוק ליראה את השם הנכבד והנורא הזה וכו' · כי יש בחינה שיקרא דברים כח נח
נכבד בבחינת הטובה הנשפעת ממנו כמו שיתבאר · כבוד פירשו בזוהר פרש' זוהר פקודי
פקודי דף רכ"א ע"ב שהוא לשון הארה · בפסוק שורש ישי אשר עומד לנס עמים דף רכא ישעיה יא י
אליו גוים ידרושו והיתה מנוחתו כבוד · ז"ל והיתה מנוחתו כבוד מנוחתו דא בי
מקדשא כבוד דהכי אקרי בההוא זמנא כבוד דכתיב והיה אור הלבנה כאור שם ל כו
החמה ואור החמה יהיה שבעתים ומנוחתו דההוא שורש ישי אתקרי כבוד יי'
דלא יתמני ולא יקום בחשכא לעלמא עכ"ל לענייננו · הרי בפירוש שכאשר
תקרא כבוד הוא שתעלה במדרגת הארה גדולה להיות אור הלבנה כאור
החמה ואז איננה עומדת בשיעור וחשבון כאשר הוא כשהיא למטה דכתי' עיניך שיר השירי' ז ה
ברכות בחשבון על שער בת רבים כדפי' בפ' פנחס וכן פי' גם כן בפ' בראשית
בפסוק השמים מספרים כבוד אל · שכבוד לשון הארה וחשיבות עש"ה דף מ' תלים יט ב
עמוד א' · ומצינו בפסוקים שכבוד ענינו אור בישעיה וכבוד ה' עליך זרח: ישעיה ס א
וביחזקאל והארץ האירה מכבודו · ובתורה וכבוד ה' מלא את המשכן · וכן יחזקאל מג ב
וירא אליהם כבוד ה' וכמוהו רבים · ואפשר להתייחס לכבוד שתקרא אור מפני שמות מ לד
שתרגום כבוד יקר וכתי' והיה ביום ההוא לא יהיה אור יקרות וקפאון · והכוונה יחזקאל י ד זכריה יד ו
אור בהיר · כי יקר הוא חשיבות ואין חשיבות לאור אלא מצד בהירותו וכן כאמר
כאמר והיתה מנוחתו כבוד הכבוד הוא שתעלה במעלה וחשיבות ומהו החשיבו' ישעיה יא י
למעלה באצילות בהירות אורה שתהיה אור הלבנה כאור החמה · וכן בר"מ רעיא מהימנא
בפ' פנחס דף רמ"ה ע"ב פי' שמה שאמר מרע"ה הראני נא את כבודך היה על פ' פנחס דף רמה
כתר עליון וז"ל ובגד"ו שיעור קומה לא פחות מעשר דאיהי מלכות עשיראה דכל
דרגין ולא למעלה מעשרין דאיהי כתר עליון דלא שלטא ביה עינא · כבוד שמות לג יח
עילאה עליה אמר משה הראני נא את כבודך ואתיב ליה קב"ה לא תוכל לראות
את פני ולית כבוד בלא כ' עכ"ל לענייננו · אם כן נמצא כי מצד הארת אור
הבהיר הבא מלמעלה הוא שיקרא כבוד כמש"ולית כבוד בלא כ' ובזה מדוקדק
לשון המאמר למעלה שאמר אתקרי כבוד ה' דלא יתמני וכו' · והדומה לזה
והיה בעבור כבודי ושמתיך בנקרת וכו' וכן באיוב כבודי מעלי הפשיט וכו' · שמות לג כב איוב יט ט
ונמצא כי מה שאמר השם הנכבד ירצה שהוא מקור הארה לכל הנבראי' שכלם
מקבלים אור ושפע מידו"ד כדפי' בפ' הקודם והיינו מה שפי' שנכבד יורה על
הטובה הנשפעת ממנו ית' : ובזה יובן אומרם בזוהר פרש' וילך כי המכוון זוהר פר' וילך
לייחד השם עליו כאמר כי מכבדי אכבד והטע' כי בכוונתו הטובה מוסף תוספת
הארה

הארה למעלה כמו שנתבאר שם דרך הייחוד ולכן משם נמשך הארה לנשמתו
בעה"ב וזהו כבודו: והכוונה פי' במה שנתבאר לעיל במאמר שהעתקנו מפ'
בשלח שאפילו במלאכים המלאך הגדול מחבירו השאר יראים לגשת אליו וכן
ויראו מגשת עליו הנאמר במרע"ה מצד קירון פניו ואמרו בזוהר פר' בשלח דף שמות לד ל
רכ"ז שכאשר חטאו ישראל בעגל בטל קב"ה ממשה אלף חולקין מההוא זיוה· זוהר פ' בשלח
ומההוא זיוה דאשתאר ביה הוו מבהיקין אנפוי דמשה ומה בהאי דאשתאר ביה דף רכז
לא הוו יכלין לאסתכלא באנפוי בההוא דאסתלק מניה עאכו"כ: וכיוצא
בזה נאמר בענין והכוונה כי מצד היותו נכבד ע"ד שפי' ימשך מזה היותו נורא
כי כל צבאות מעלה יראי' לגשת אליו מצד אורו שאין לו תכלית ביען כי תבטל
מציאותם ע"ד שפי' בס' ברית מנוחה בענין קברות התאוה כי שם קברו את
העם המתאוים כי כל מלאך שיחשוק ויתאוה לעלות למעלה ממדרגתו יתבטל
מציאותו וזהו ענין הקבורה· מצד התאוה שהוא החשק· ועד"ז הוא פירו' את קהלת יב יג
האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם· והענין כי יש אדם דאצילות
ואדם דבריאה ואדם דיצירה ואדם דעשיה כדפי' בתיקונים וכל בחינות אדם
האמורו' יש להם יראה שלא יכנס אדם דבריאה לראו' ולהסתכל לפני' ממדרגתו
שהוא באצילות וכיוצא לשאר ולא זה בלבד אלא אפילו באצילות פי' בתיקונים תקוני זוהר
דף קי"ט ע"א דלית ספירה דלא אתקריאת אדם· וכל בחינות אדם שבאצילות דף קיט
יש להם יראה זו האמורה עד שאפילו בכתר צודק בקשת יראה זו מאחר שהוא
נאצל והוא אוכם קמי עלת העלות הוא ירא מעלת על כל העלות· והיינו כי
זה כל האדם פי' כל בחינות אדם האמורות יש להם יראה: ועד"ז פי' מורי ע"ה
בספר תפלה למשה בפסוקים אלו כי הנה המלכים נועדו עברו יחדו המה ראו תלים מח ה
כן תמהו נבהלו נחפזו רעדה אחזתם שם חיל כיולדה כי כל זה בעת סילוק
ההיכלות לעלות למעלה ובעלותם שם המה ראו כן תמהו וכו': עוד יש לפרש
הנכבד והנורא באופן אחר קרוב לדרך האמור והוא כי מצינו שהנשמה נקרא
כבוד שנאמר למען יזמרך כבוד ולא ידום וכן לכן שמח לבי ויגל כבודי והוא שם ל יג
כי כבוד האדם והמאיר בו הוא הנשמה ואם כן הנכבד ירצה שהוא מקור לכל שם טז ט
הנשמות ולא נשמות התחתוני' בלבד אלא הוא מקור הארה המאיר לכל העולמו'
העליוני' והוא נשמה בתוכם וכמו שהנשמה היא המאירה לגוף כן הוא ית' מקור
הנשמה לכלם· והנורא לפי זה הוא שכיון שבידו נפש כל חי ורוח כל בשר איש
צריך לירא ממנו כי בידו לסלק הנשמה כרגע ויגוע כל בשר יחד וכמ"ש ולאלהא דניאל ה כג
די נשמתך בידיה וכל ארחתך ליה לא הדרת ובערך זה גם כן כל צבאות מעלה
יראים ממנו ביען ששפעם וחיותם תלוי בו וזהו אשר בידו נפש כל חי דהיינו
צבאות מעלה שהם חיים וקיומם לעולם בידו ית' תלוי חיותם· וכל חי הוא
לרבות עד למעלה כל מציאו' האצילים· ורוח כל בשר איש הם הנשמו'
התחתונים שבעשיה התחתונה ולכך אמר בהם לשון בשר מפני ששולט בהם
המיתה

המיתה והכליון אמנם בעליונים שאין בהם מיתה אומר כל חי שכלם מחיותו
ית' כמו שנאמר ואתה מחיה את כלם · עוד מצינו במלת כבוד שנשתמש בו נחמיה ט ו
הכתוב לענין הלל ושבח כענין ובהיכלו כלו אומר כבוד שהכוונה בו ההלל תלים כט ט
והשבח הנאמר לשי"ת וברע"מ פ' קדושים דף פ"א פי' שכבוד עולה ל"ב והכוונה על רעיא מהימנא
ל"ב נתיבות חכמה ונודע מה שאמר בס"י שבל"ב נתיבות חכמה שהם ל"ב אהים פ' קדושים
שבמעשה בראשית בהם חקק יה ידו"ד צבאו' את עולמו והכוונה שע"י ל"ב נתיבות דף פא
אלו היה בריאת כל העולמות שהוא ענין כל מעשה בראשית ונתייחסו הל"ב
נתיבו' במלת כבוד מפני כי כבודו של הב"ה הנתגלה אלינו מצד מעשיו ובריותיו
הגדולים אשר ברא כמו שפי' בתחלת פ' זה ועל ידי כך אנו מכבדים ומהללים
אותו כמ"ש כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו · ופי' לכבודי בראתיו שיכבדני ישעי' מג ז
ויהלל אותי לכך בראתיו · ועוד ירצה הנכבד במה שפי' ברע"מ והעתקנו לעיל
בסוף פ' א' שפי' מלא כל הארץ כבודו הוא על כבוד אלהותו ית' המתגלה לנו ישעי' ו ג
על ידי התפשטות העולמות מעילא לעלול כמ"ש דאי לא יתפשט נהוריה על כל
בריין איך ישתמודעון ליה ואיך יתקיים מלא כל הארץ כבודו · וכבוד האלהות
מתגלה על ידי כ' כתר דלית כבוד בלא כ' כדפי' לעיל ואחר כך האור מתלבש ע"י
ל"ב נתיבות חכמה שהם י' מאמרות וכ"ב אותיות כדפי' בתיקונים וע"י הל"ב
נתיבות שפעלו כל מעשה בראשית על ידם מתקיים כל הארץ כבודו ומצד זה
יקרא ידו"ד נכבד שע"י הוא בריאת הכל ע"י ל"ב נתיבות והוא כלול מהם וגם כן
הוא נכבד ירצה שהוא קשור לעולם וכלול מכבוד האלהות העליון ע"י הכתר
שהו' כ' וכדפי' בתיקוני' והעתקנו לעיל בפ"ק · השם לא איתקרי בייחודא דארבע
אתוון אלא בייחודא דעילת העלות דמייחד לון ועל ידי הכבוד מתפשט למטה
בתחתונים בסוד מלא כל הארץ כבודו שפי' בפ"ק ובפי' זה כל הפי' שפי' בענין
הנכבד באי' לדרך א' וגם מה שפי' שהנכבד מורה על היותו מקור הנשמו' כלול
בזה שאמר שנכבד מורה על כללות ל"ב נתיבות בכלל הל"ב הוא כתיב בריאת
האדם ויברא אלהים את האדם בצלמו והאדם הוא הנשמה הנקר' אדם כי הגוף
נקרא בשר אדם שנאמר על בשר אדם לא ייסך : והנורא לפי' זה ירצה כי שמות ל לב
מפני גילוי כבודו אלינו אנו מתייראים מפניו כמשל עבדי המלך הרואים פני
המלך שהם מתייראים ממנו מפני שהוא לפניהם מה שאין כן למי שאינו רואה
פני המלך ולא מושבו שאין לו מורא מהמלך · וכן אמר יעקב אע"ה מה נורא בראשי' כח יז
המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים כי מצד היותו בית אלהים נותן מורא ·
ומרדכי הירא את המלך הוא שלא להגביה עיניו לפניו · וכן משה במראה
הסנה אמר ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים ומזה חוייב לאד' שלא שמות ג ו
ללכת בקומה זקופה שלא לדחות המורא מעליו · וזו היתה מעלת רב ע"ה שאת'
מעשר מדות שהיו בו הוא שלא היה מסתכל יותר מד' אמות והטעם כדי שלא
לסלק מורא ~~השכינה~~ מעליו ועוד כדי שלא יראה שום עבירה ובפרט בעת [illegible]
התפללו

התפללו צריך שיאמין שכבודו מלא עולם וירא ויבוש מלפניו ויתן עיניו למטה
כמו שפי' ז"ל המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה וידמה האדם שאלו
היה רואה אור גדול עד שהיה מחשיך עיניו ודאי שלא היה מסתכל · וכמו שאמרו
בספ' בראשית במעשה רבי חייא כאשר ראה לרבי שמעון אחר פטירתו קלא
נפק ואמר מאיך עינך לא תזקוף רישך ולא תסתכל מאיך עינוי וחמא כהורא
דהוה נהיר למרחיק · וכן בפטירת הרשב"י ע"ה אמר רבי אבא לא זקיפנא רישאי
דנהורא הוה סגי ולא יכילנא לאסתכלא · וכיוצ' בזה כאשר יתפלל האדם ויחשוב
שהשם הנכבד לפניו שהוא מקור ההארה לאין תכלית ראוי שיבוש וישפיל
עיניו מפני כבוד ה' · וכן בפרקי רבי אליעזר אמר שהחיות עומדות אצל
כסא כבודו ועם היות שאינם יודעות מקום כבודו אפילו הכי עומדות באימה
ויראה · וז"ל בפ' רביעי והחיות עומדו' אצל כסא כבודו ואינם יודעות מקו' כבודו
והחיות עומדות באימה ויראה ברתת וזיע ומזיעת פניהם נהר של אש מושך
ויוצא לפניו שנאמר נהר דינור נגיד ונפיק מן קדמוהי · שנים שרפים עומדים דניאל ז ס
א' מימינו של הקב"ה ואחד משמאלו · שש כנפים שש כנפים לכל א' בשתים
יכסה פניו שלא יביטו פני השכינה וכו' עכ"ל לענייננו · ואפשר לפרש הנכבד
והנורא כמה שפי' בתיקונים כי כמו שיש ל"ב נתיבות במעשה בראשית יש כנגדם
ל"ב פעמים ידו"ד בנקודות ידועות שיוצאי' מהפסוקי' כדפי' שם ונמצא בזה שאין
לך דבר בעולם שלא יהא חתום בשם ידו"ד ובשם אלדים הכל כא' וא"כ · הנכבד
יקרא מצד שם ידו"ד מהטעם שפי' לעיל והנורא מצד שם אלדים כי רוב יראה
היא מהדין והיינו אומרו הנכבד והנורא הזה את ה' אלדיך כי ידו"ד נכבד מצד דברים כח יט
החסד אלדיך מצד הדין · ובזה נבין פסוק וידעת היום והשבות אל לבבך כי ידו"ד שם ד לט
הוא האלדים בשמים ממעל וכו' והענין כי אין שלמות החסד אלא בהיות כלול
מהדין ואין שלמות לדין אלא עם הרחמים והיינו כי ידו"ד שהוא בעל החסד
והרחמים הוא האלדים כלול מהדין וכן האלדים הוא ידו"ד · ואופן כיצד ימצא
אלדים ביד"וד פי' בתיקוני' כי ידו"ד במילואו יו"ד ה"א וא"ו ה"א עולה מ"ה וכאשר
ימצא אותיות אלו מ"ס ה"א עולה כמנין אלדים · ומפני היות השם ידו"ד כלול
מאלדים לכן כל מעשה בראשית הנפעל בל"ב נתיבות היה על ידי שני שמות אלו
כא' והיינו אומרו כי ידו"ד הוא האלדים בשמים ממעל ירצה כי השמים ממעל
והארץ מתחת הכל נברא על ידי ואין עוד · ואופן איך ימשך מזה היראה
לאדם הענין כי מה שפירשנו לעיל בפרק קמא בשם רבי שמעון בן יוחאי
עליו השלום שעיקר היראה ליירא את השם בגין דאיהו רב ושליט עקרא
ושרשא דכל עלמין וכלא קמיה כלא חשיבי · כל זה גילה תורתנו הקדושה
במלותיה הקצרות באומרו הנכבד והנורא, ובהנכבד יורה דאיהו רב
שליט עקרא ושרשא דכל עלמין כי על ידי ל"ב נתיבות גדולתו וממשלתו
ומתגלה אל התחתונים וכן בזה הוא עקרא ושרשא דכל עלמין כי על ידי

הל״ב נתיבות החיים מתפשטים לכל התחתונים · ועל ידי שם ידו״ד החיים
מתפשטים בכל הנמצאים שעל ידו נבראו על דרך שהוא רב ושליט כמלא
שהוא עקרא ושרשא דכל עלמין ׃ והכונה הוא כלא קמיה כלא חשיבי
ומה שפי׳ שם בסוף פ״ק בענין זה הוא היראה מחמת הדין שכאשר ייטיב עמו
הקב״ה והוא עובר על רצונו צריך לירא כי המלך אף על פי שכעת אינו מראה
לו פנים זועפות מ״מ כפרעי׳ ממנו אחר כך והיינו אלריך · עד׳ שפי׳ בזוהר פר׳
בשלח ועוד האריך בזה ב״ה · וכ״ל שיראה זו הוא מה שייחס הרשב״י בזוהר
ובתיקוני׳ ״ ירא׳ וה׳ אהבה ובענין אהבה יתבאר בשער הבא ב״ה · אבל
בייחס יראה לי׳ שהיא ראשית חכמה הוא במה שפי׳ שאחר שרב ושליט עקרא
ושרשא דכל עלמין הכל כמלא בידו״ר ושם ידו״ר הוא בחכמה שכל י׳ הוא ידו״ר ׃
תלים קד כד אם כן שם עיקר היראה בפרט כאשר נסתכל במה שאמר הכתוב כלם בחכמה
משלי יד כז עשית · והיא סוד המחשבה המשלחת חיים בכל העולמות והיינו פסוק יראת
ידו״ר מקור חיים כנודע שהיא מקור החיים לכל העולמות ומפני שלכאורה קשה
לומר על החכמה שהיא עקר לכל העולמות מצאנו הכרח לזה בפר׳ ויקרא דף
י׳ ע״ב ז״ל תאנא בספרא דחנוך בשעתא דאחזיאו ליה חכמתא דרזין עלאין וחמא
אילנא דגנתא דעדן אחזיאו ליה חכמתא ברזא עילאה וחמא דכלהו עלמין הוו
מתקשרן דא ברא שאיל לון על מה קיימין אמרו ליה על ״ קיימי כלהו ומניה
אתבניאו ואשתלשלו וחמא דכלהו מזדעזען מדחילו דמאריהון ועל שמיה
אתקרון כלהו ע״כ · ואחר כך את׳ שהקוץ העליון שב״ הוא דחילו דכלא · ובמעלת
גודל החכמה פי׳ בס׳ ברית מנוחה ז״ל גודל כבא השמי׳ אין להם תכלית שמלאך
א׳ שמיאוריאל תפש בפסיעה א׳ מן גלגל העשירי לארץ שכאמר עתה באתי
ואם מלאך א׳ כזה תפשה גלגלי׳ לא נחשבו כל כך עאכ״ו יה״ואל שהוא עליו שנראה
אצלו אוריאל כנער ויהואל אצל שמועאל כלא היה ואלו הג׳ שרים אצל הדעת
המתפשט מן תולדות השכל נחשבו כלא היו וכן השכל לבינה והבינה לחכמה
והחכמה דמוה שהיא אם כל המאורות ושכל הגלגלים וצבאותיהם והמאורות
המפרנסים לברואיהם וכל הגנזים לא נחשבו אצלה כלא היו כי היא סובבת
בחיק המלך והיא סוככת למלך וכראות החכמי׳ המעמיקי׳ בחכמה לידע שרשה
שכל המאורות וצבאותיהם והעולם וצבאותיו והתהומות ודגי הים וכל המים
אשר תחת השמים החכמה חופפת על כלם ולא נראה מהם דבר ונחשבו כל זה
כקערה קטנה ומים אין בה אצל החכמה וכאשר העמיקו לדעת בחכמ׳ הגדולה
הזאת אמרו ומה רבון כל העולמים שמאור כזה מתפשט ממנו ע״כל · ועל יראה
עליונה זו אמר בתיקונים דף קכ״ו ע״ב על וגביהן וגובה להם ויראה להם בענין
אותיו׳ נקודות טעמי׳ שהם בינה וחכמה וכתר ואמ׳ ויראה להם דא כתרא דתמן
דברים כח נט טעמי ע״כל ׃ ומפני היות יראה זו במקום הנסתר כתוב אח״כ והפלא ה׳ את
מכותך ונודע שאין פלא אלא במקום זה כמו שפי׳ בזוהר פרש׳ כ״ו פסוק עלא

יונק

יוסף ועל יראה זו נאמר יראת ה' תוסיף ימי' שהיא היראה מחמת ה' כמו שביארנו משלי י כז
ד' בחינות בענין היראה וכלם תלויות בידו"ד רב ושליט עיקרא ושרשא וכו'
וכלא קמיה כלא ולמעלה הוא מקום תוספת החיים כדפי' בזוהר בפסוק הנ"ל כי ישעיה לח ה
יוסיף על ימיך. ולכן לא אמר יראת אלהים תוסיף ימים כי יראת אלהים היא
יראה מפני הדין והיא מקום זעירו וקמיטו ואינה במעלות היראה החשובה
להוסיף ימים אבל היראה הזו שהיא יראה מפני גדולתו ית' מחמת ידו"ד שהשם
הזה הויה אותו ברמ"ח איבריו ואת נשמתו ומצוייר בו בכל אבר ואבר והוא ירא
לחטוא לפני המלך שלפניו כמו עבדי המלך הרואים חותם המלך שיראים מאותו
החותם כמו מפני המלך עצמו כדפי' בתיקוני' בפסוק שימני כחותם כמבא שהם
ג' בחינות בפסוק הראשון יראת אלהים אינה תוספת ימים אלא ימיו הקצובים
מיום בריאתו הם העומדים לו וקנה האחרון שבמעלות היא יראת ה' המוספת
ימים. ושנות רשעים תקצורנה שאין להם שום יראה תקצורנה מהשנים
הקצובים להם: עוד יש לפרש פי' ד' בהכבד והמורא ע"ד שפי' בר"מ בענין רעיא מהימנא
כב"ד את אביך ואת אמך פי' שם שחכמה תקרא כבוד מפני שהיא כסא לכתר פר' קדושים
עליון לשמש תחתיו ולעשות מאמרו בל"ב נתיבותיה וז"ל בקיצור וכגון דעבידת דף פב שמות כ יב
מאמריה וכווייה בלא עכובא בל"ב שבילין דבהון אתברי כל עובדא דבראשית תלים כט ט
אתקריאת כבוד ובהיכלו כלו אומר כבוד וכו' עכ"ל לענייננו. ועוד שם לקמיה
בענין כבוד אב ואם יקרא דאביו ואמו למעבד כווייה וכווי דיליה איכון פקודין
דעשה והא אוקמוה מארי מתניתי' מ"מ יש מצוה ועושה ובג"כ איהו כעש' וכשמע
והאי איהו כבוד דאבא ואימא דכוה לבריה דיעביד הכי ואיהו עביד מיד בלא
עכובא כלל עכ"ל ופי' שם לקמיה שאיש אביו ואמו תיראו היראה היא להזהר
שלא יעבור על מצות ל"ת. ועד"ז נפרש בענין הכבד והמורא הכבד שכל
הנבראים משועבדים למאמרו לכבדו ולעשות רצונו. והמורא שהכל יראים
שלא לעבור על מצותיו כמ"ש הנביא האותי לא תיראו נאם ה' אם מפני לא תחילו ירמיה ה כב
אשר שמתי חול גבול לים חק עולם ולא יעברנהו וכו' ויתבאר הפסוק הזה בע"ה
בפרק הבא. ועוד אפשר לומר פרפרת אחת במה שפי' בתיקונים כי שם ידו"ד
כולל ל"ת ועשה שמי עם י"ה שס"ה. זכרי עם ו"ה רמ"ח א"כ נמצא כי ידו"ד יקר' נכבד
ונורא שהוא מקור מצות עשה בסוד ו"ה. ונורא מצד מצות ל"ת שהם י"ה:
ובזה נכלל הפרק הזה:

פרק ג'

מפני שקדם מאמרינו בפ' הקודם בעני' הנכבד והנורא שמפרטי
היראה היא שמאחר שכל הנבראים משועבדים למאמרו ויראים
שלא לעבור על מצותו כך האדם גם כן צריך לירא ולהתבושש שלא יעבור על
מצו' קונו וזו היא מדרגת היראה מחמת הבושה ראינו לסמוך הפר' הזה להרחיב
הדבר בדברי רבותי' ז"ל אמרו ז"ל ד"א האזינו השמים אמר ליה הקב"ה למשה ספרי פ' האזינו
אמור להם לישראל הסתכלו בשמים שבראתי לשמשכם שמא שינו מדתן או שמא

בגלגל חמה יבא למערב שנאמר וזרח השמש ובא השמש ולא עוד אלא ששמש קהלת א ד
לעשו' רצוני שנאמר והוא כחתן יוצא מחופתו · ותשמע הארץ אמרי פי הסתכלו תלים יט ו
בארץ שבראתי לשמשכם שמא שינה את מידתה שמא זרעתם ולא צמחה או
שמא זרעתם חטי' והעלת שעורים או שמא אמר' פרה זו איני דשה ואיני חורשת
או שמא אמר חמור זה איני טוען ואיני הולך וכן לענין הים הוא אומר האותי ירמיה ה כב
לא תיראו נאם ה' אם מפני לא תחילו אשר שמתי חול גבול לים שמשעה שגזרתי
עליו שמא שינה את מידתו ואמר אעלה ואכוף את העולם · כענין שנאמר
ואשבור עליו חוקי וגו' ואמר עד פה תבא ולא תוסיף ולא עוד אלא שמצטער ואין איוב לח י
יכול מה לעשות כענין שנאמר ויתגעשו ולא יוכלו והלא דברים ק"ו ומה אלו
שנעשו לא לשכר ולא להפסד אם זוכין אין מקבלין שכר ואם חוטאי' אין מקבלין
פרענות ואין חסין על בניהם ועל בנותיהם לא שינו מדתן · אתם שאם זכיתם
אתם מקבלין שכר ואם חטאתם אתם מקבלין פורענות ואתם חסים על בניכם
ועל בנותיכם עא"כ שאתם צריכין שלא תשנו את מדותיכם עכ"ל לענייננו ·
והרב החסיד בעל חובות הלבבות כתב ענין מתייחס לזה ראיתי להעתיק קצת חובת הלבבות
לשונו וז"ל והשני שיחשוב עם נפשו כשהוא מרגיש במרותיו שהם נוטות להמרות שער חשבון
הבור' ולהפר בריתו ויחשוב בנפשו ויעבור על לבו כל מה שהשיג בחושיו משרשי הנפש חו
העולם ועניניו ופשוטו ומורכבו ועליונו ותחתונו שהכל עומד בדברו ושומר ברי'
השם הראית ממנו דבר יוצא מקשר עבודת האל ית' או שממרה דברו ומפר
בריתו : ויחשוב באיברי האדם אלו היו עוברים ברית האל באדם ויניחו
איבריו הטבעיים על התנועה או ינועו הנחים מהם או אם לא היו מניעים אליו
החושים מה שנכספו להגיעו אליו היה חבורו נפסד והרכבתו בלתי מתוקנת
ובטלה הנהגתו והיאך לא יתבייש האדם לעבור ברית אלהיו בעולם שלא יעבור
ברית אלדיו בו ובעוזרים שחייבים בעבודתו וקבל אל ענייננו והם איבריו :
הלא אתה יודע כי האלוה התנה בתורתו הנאמנה שיהיה ברשותך ובהפכך כל
מה שבעולם אם תעבדהו · ושיעבור על רצונך כשתעבור על דברו כמו שהוא
מבואר בפרש' אם בחקתי עכ"ל וקצרתי מקצת לשונו שלא להאריך · והנה
בזה הדרך יתבאר גם כן פסוק האותי לא תיראו נאם ה' אם מפני לא תחילו ירמיה ה כב
אשר שמתי חול לים וכו' שביון שהים שהו' גשמי בלתי מרגיש וכ"ש שאר הנבראי'
עושים רצון הבורא ית' היאך לא יירא האדם לעבור על רצון בוראו באיבריו
שנבראו לעבוד הבורא כי הלב שהוא העקר שנברא לירא הבורא כי היראה
תלויה בלב כמ"ש ואת יראתי אתן בלבבם וכן עוד לקיים אמ' הנביא ולא אמרו ירמיה ה כב
בלבבם נירא נא ה' וכו' ואפילו הכי בו עברו רצון הבורא כמ"ש ולעם הזה היה שם לב מ
לב סורר ומורה וכו' כל שכן שאר האיברים שבודאי עברו בהם רצון הבורא : שם ה כד
וראיתי לדקדק בפסוקים אלו קצת דקדוקים ולבאר ב"ה מפני שהם נוגעים
לענין יראת ה' יש לדקדק הא' כפל הפסוק האותי לא תיראו אם מפני לא תחילו

שנראה

שנראה כפל הענין בתלות שונות · ומאי אומרו האותי ואחר כך אם מפני שנראה שהכל א׳ ואחר כך חזר ואמ׳ ולא אמרו בלבבם נירא נא את ה׳ וכו׳ מה ענין יראה זו השנית דלערבינהו וליתנינהו · ולימא האותי לא תיראו וכו׳ אשר שמתי חול גבול לים וכו׳ וגשם יורה ומלקוש אני נותן לכם בעתו וכו׳ ועוד שלמעלה בפסוק הראשון הזכיר יראה סתם האותי לא תיראו ולא הזכיר לב וביראה השנית הזכיר לב צריך לדעת מה טעם · אמנם לתרץ בכללות למה נזכרו ב׳ יראות אפשר לומר שהיראה הראשונה היא כנגד מצות ל״ת וכן מוכיח פשט הכתוב שאמ׳ אם מפני לא תחילו אשר שמתי חול גבול לים ולא יעברנהו וכו׳ ואתם עוברים על גבול התורה כמ״ש ולעם הזה היה לב סורר ומורה וכו׳ · והיראה הב׳ כנגד מצות עשה שצריך לירא ולומר בלבבו הואיל והקב״ה עושה טובה עמנו שהוא נותן גשם יורה ומלקוש ושבועות קציר ישמר לנו כך אנו גם כן נשמור לעשות כל מצוה ומצוה בשעתה כמו שנוכו כי משד זה אנו נותנים כח למעלה כענין
דברים לג כ
רוכב שמים בעזרך · וההפך ח״ו צור ילדך תשי וכדפי׳ רז״ל בפסיקתא הובא
דברים לב יח
בילקוט בפי׳ פסוק צור ילדך תשי ז״ל בשעה שישראל עושין רצונו של מקום הם
במדבר יד יז
מוסיפין כח וגבורה שנאמר ועתה יגדל נא כח ה׳ ובשעה שהם מכעיסי׳ אותו כב יכול צור ילדך תשי ע״כ לענייננו · ועוד האריכו שם ובזה נתרץ ג״כ ביראה הראשונה שלא הזכיר לב לפי שאותה היראה אינה בלב לבד אלא היא כוללת על כל איברי האדם העוברים על התורה שכל אבר ואבר צריך לירא שלא יעבור במצוה התלויה באותו אבר כמו שהים שומר חוקו שלא יעבור עד שפי׳ בח״ה · אמנם היראה הב׳ שהיא על מצו׳ עשה היא תלויה בלב שהיא לבחון האדם בלבו טובות הבורא עליו כדפי׳ · ועו״ה היראה שהיא בלב נודע מה שפי׳ בתיקונים שלב סתם הוא הלב מבין הלב יודע וכו׳ והיינו דחילו עאל בלביה שהוא סוד ה״י מאלדי׳ ; והיראה סתם שהי׳ כוללת על ל״ת היא היראה התחתונה זהו הנ״לעד״ · ולענין כפל הפסוק באומרו האותי לא תיראו נאם ה׳ אם מפני לא תחילו ·

פי׳ האותי לא תיראו מצד עצמותי שאני נעלם ואיני מושג אליכם נאם ה׳ שהשם הזה ידו״ד נקרא הוא ית׳ מצד שמהוה כל ההויות והויותיו שברא הם מורות על גדולתו ושהוא ית׳ ברא׳ם כמו שפי׳ בפ״ק אם מפני לא תחילו ירצה פני מצד פני המתגלים אליכם והוא כמשל השומע שמעת המלך או הרואה פניו כי הרואה פניו ירא את המלך יותר וחיל יאחזהו כיולדה והיינו אם מפני לא תחילו · ושני בחינות אלו שניהם יסנס בים ושניהם באדם · בים כבר נודע מה שפי׳ ז״ל במאמרנו שהעתקנו בראש הפ׳ שהק׳ בהגזר עליו שלא יצא חוץ לגבולו והחול הוא גבולו והנה גזרת המלך שגזר עליו בעת בריאת העולם הו׳ בחינה נעלמת והים שומר צווי המלך מה שצווהו זה כמה שנים אף על פי עתה אין המלך מצוהו דבר והיינו בחינת האותי לא תיראו ; וכנגד אם מפני הוא שהים רואה החול סביב לו וידע שהקב״ה שם לו גבול זה ואינו עובר ; וכנגד שני בחינות

אלו

אלו האמורות יש כנגדם באדם בענין התורה׳ כי התורה והמצות הנתונים
לנו בה׳ חומשי תורה הוא הגבול שאנו רואים לעולם כענין החול שסביב לים
והוא כפי האמת פני המלך אלא שאין אנו רואים פני המלך ממש אבל התור׳ היא
חותם דיוקן המלך אבל ראינו המלך עצמו בעת קבלת התור׳ כדפי׳ בפ״ק והיינו
האותי לא תיראו ׃ כי אף הראוי שיספיק לנו הגוי הראשון מהמלך עצמו עם
הנדר שעם לנו אחר כך בענין המצוות כענין הים שלא נכנעה אלא פעם אחד
ועל אותו הגוי עומד באזהרתו ׃ גם אפשר לומר כי הגבול שברא הב״ה באדם
עצמו הוא היצה״ט והיינו שפי׳ רז״ל שיש בלב שני חללים הא׳ מלא דם הוא משכן
ליצה״ר והב׳ חלל בלא דם משכן ליצה״ט והנה כשגלי היצר הרע הומים לעבור
על התור׳ יצר הטוב עומד כנגדו ומייעצו לחזור למוטב ואין לך רשע שלא יבאו
לו הרהורי תשובה קודם שיעשה העבירה אלא שיצרו מפתהו ואח״כ מתחרט
וכן אמרו הרשעים מלאים חרטות ולכן אמר הפסוק ולעם הזה היה לב סורר — בספר חסידים
ומורה סרו וילכו כי סרו מהגבול אשר בלבם שהוא הי״צהט המתרה בהם וילכו — ירמיה ה׳ כג
לחוץ והיינו מה שאמרו ז״ל בפ״ק דב״ב בראתי יצר הרע בראתי יצה״ט בראתי — ב״ב פ״ק
יצה״ר בראתי תבלין כנגדו שהיא התורה ׃ ועד״ה אפשר לרמוז בכפל הפסוק
כי האותי לא תיראו נאם ה׳ הוא כנגד שם ידו״ד ׳ אם מפני לא תחילו כנגד שם
אד״ני שעם פני׳ והוא סוד מלא כל הארץ כבודו כדפי׳ בתיקוני׳ וכנגד ב׳ בחינות
אלו הם בים הא׳ כנגד שם אדני הוא חול גב״ול לים חק ע״ולם ולא יעברנהו שזו
היא בחינה הכנעית ׳ וכנגד הכתר הוא ויתגעשו ולא יוכלו והמו גליו ולא — ירמיה ה׳ כב
יעברנהו ולכאורה ויתגעשו ולא יוכלו הוא מיותר אלא הענין יובן במה שפי׳
בפסוק אתה מושל בגאות הים בשוא גליו אתה תשבחם כי בהיות הים בתוקף — זוהר פ׳ נח
זעפו׳ ימשך בו חוט של חסד להשקיטו מרוגזו וזעפו וכן אמר שם תשבחם — דף סט
תתבר לון לאתבא לאתרייהו ומפני שהחוט הזה קב״ה הוא דמסדר ליה ׃ לכן — תלים פט ׳
יתכנה כנגד שם ידו״ד ׳ ובזה יובן מאמר ספרי שהעתקנו בראש הפ׳ שאמרו
ולא עוד אלא שמצטערין ואינו יכול מה לעשות שנא׳ ויתגעשו ולא יוכלו ׳ וכנגד
ב׳ בחינות אלו שפי׳ יש כנגדם באדם הא׳ פנימיות הרוח שבקרבו שהוא סוד
יוצר רוח האדם בקרבו שפי׳ בזוהר ׃ והב׳ בחינת הלבוש שהוא הגוף שבו — זוהר פ׳ מקץ
מתלבש הרוח וכאשר יסתכל האדם בדבר הזה שרוחו וכל איבריו עשויים — דף קנו
ומכווני׳ בעצת בית דין העליון צריך לירא שלא יפגום באיבריו ולא ברוחו כמו
שפי׳ ז״ל על פסוק את אשר כבר עשוהו ז״ל אשר כבר עשוהו עשהו אין כתיב — מדרש קהלת
כאן אלא עשוהו כביכול מלך מלכי המלכים ובית דינו נמנו על כל אבר ואבר — קהלת ב׳ יב
שלך והעמידך על מכונך שנאמר הוא עשך ויכוננך עכ״ל הובא בילקוט באיוב — דברים לב ו
בפסוק ברוחו שמים שפרה ׃ הרי נתבאר בחינה א׳ מבחינות היראה מחמת — ילקוט איוב
הבושה׳ עוד בחינה ב׳ כאשר ישפיע לו הקב״ה עושר וכבוד ונכסים ובנים — דף קכא
וכיוצא מטובות העה״ז יש לו לירא שמא יגרום החטא כמו שאמרו יעקב אע״ה — איוב כו יג

ויירא

מיראה יעקב ופי׳ ר״ז״ל שאמר שמא יגרום החטא ז״ל דר׳ יעקב בר אידי רמי כתיב דלשית לס ו
והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך וכתיב ויירא יעקב מאד אמר שמא ברכות פ״ק
יגרום החטא כדתניא עד יעבור עמך ה׳ עד יעבור עם זו קנית ׃ עד יעבור שמות טו ט
עמך ה׳ זו ביאה ראשונה ׃ עד יעבור עם זו קנית זו ביאה שניה מכאן אמרו
חכמים ראויים היו ישראל לעשות להם נס בימי עזרא כדרך שנעשה להם בימי
יהושע אלא שגרם החטא עכ״ל ׃ ודע שענין יראה זו שפי׳ שמא יגרום החטא
הוא ענין הפגם במדה ההולכת עמנו בגלו׳ ולזה הביא ראיה מהבריתא שבימי
עזרא גרם החטא וגרמת החטא היה מפני שפגמו בנשים נכריות ולזה הביא זו
הבריתא ללמדנו סוד גרימת החטא באיזה מקום פוגם כדפי׳ רשב״י וענין החטא בזוהר פ׳ כי
פוגם כאן כדפי׳ רשב״י בפסו׳ חטאתי אודיעך ובזה יובן יראת שמא יגרום החטא תשא
שפי׳ רשב״י ז״ל אמר רבי אלעזר לא אצטריך לאתכפיא יראה בכל פקודין כל שכן שם פ׳ ויקרא
בפקודא דא אצטריך יראה לאתדבקא בהאי איך אתדבקא אהבה איהי בסטרא דף כ
חד טב כמה דאתמר דיהב עותרא וטב אורכא דחיי בני ומזוני כדין אצטריך שם פרשת
לאתערא יראה ולמדחל דלא יגרום חובה ועל דא כתיב אשרי אדם מפחד תמיד בראשי׳ דף י״ב
בגין דהא כליל יראה באהבה והכי אצטריך בסטר׳ אחרא דדינא קשיא לאתער׳ משלי כח
ביה יראה כד חמי דדינא קשי׳ שריא עלוי כדין יתער יראה. וירחל למאריה כדקא
יאות ולא יקשה לביה וע״ד כתיב ומקשה לבו יפול ברעה בההוא סטרא אחרא
דאקרי רעה אשתכח יראה דאתאחדת בתרין סטרין ואתכלילת מנייהו ודא
איהי אהבה שלימתא כדקא יאות עכ״ל ׃ ואמנם מה שאמר לא אצטריך לאתכפיא
יראה וכו׳ מבואר לעיל בעמוד הקודם שאמר בראשית שנרמז שם יראה שזו
היא פתח ושער לכל המדות ואמר שהיראה היא שמא יגרום החטא הוא הסוד
שרמזתי ׃ עוד יש יראה בבחינ׳ אחרת והוא כאשר יחשוב האדם בטובות הבורא
ית׳ העודפות עליו כמו שהאריך החסיד בעל חובת הלבבות ע״ה שטובו׳ הבורא חובת הלבבות
על האדם הם יתרות על כל מה שיעשה האדם כל ימיו ׃ כי כל ימיו ולילין לא שער הבחינה
יספיק לשלם על א׳ מטובות הבורא עליו וכמו שיתבאר מקצת הענין בשער
האהבה מה שביארו רז״ל ואם האדם חוטא והקב״ה משפיע לו טובה כמצא אוכל
זכיותיו בעה״ז וזכיותיו מתמעטים כמ״ש יעקב אע״ה קטנתי מכל החסדים ראשית לב י
ומכל האמת ופרש״י נתמעטו זכיותי על ידי החסדים והאמת שעשית עמי לכך
אני ירא שמא משהבטחתני נתלכלכתי בחטא ויגרום לי להמסר ביד עשו עכ״ל
וכן אמר המתרגם זעירן זכוותי וכו׳ ׃ ולכן צריך שיתבושש ולא יהיה כפוי
טובה על טובות הבורא ית׳ עליו ׃ עוד בחינה ג׳ ביארו רז״ל בספרי הובא
בילקוט בפסוק כי האלהים בשמים וכו׳ וז״ל כי האלהים בשמים ומי אינו יודע ילקוט קהלת
שהקב״ה בשמים ובני אדם על הארץ אלא את׳ שלמה כל זמן שאפי׳ חלש שבחלשים דף קפט
למעלה הוא נוצח את הגבורים שהוא מלמטה ומלמעלה גבור שבגבורים על קהלת ה א
אכו״ ׃ וכן הוא אומר הלא תגמלו זאת עכ״ל לעניינינו ׃ ועל ידי מאמר זה יתבאר דברים לב ו

פסוק

תהלים מז ג פסוק א' מדברי דוד הע"ה כי ה' עליון נורא מלך גדול על כל הארץ הכוונה במה
שאמר במאמר הזה כי מי שהוא למעלה נוצח את הגבורים שהם מלמטה וזהו
כי ה' עליון נורא מצד היותו עליון צריך ליירא ממנו כ"ש שהוא מלך גדול:
על כל הארץ ירצה שהוא משגיח על כל פרטי העולם והוא נקרא מלך כי דן
ר"ה פ"ק העולם בדין כי אין העולם עומד אלא על הדין ואדם נדון בכל יום כמו שפי' ז"ל
תקוני שו"ל דף ו בהגה"ה ויתבאר עוד בארוכות בע"ה: עוד בחינה ד' ביאר הרשב"י ע"ה בתיקונים
בענין היראה מחמת בושת פנים וז"ל דרגא תמינאה ביראת ה' למהוי ליה בשת
פנים מאן דאית ליה בושת אנפין דלא למעבד עבירה דאתי לידוי בגין דחילו
דקב"ה כלו ביה אתברי עלמא ובג"ד בראשית ירא בשת הרי יראה עם בשת כלא
חד ואמר לקמיה ועוד בוש פנים לג"ע ועז פנים לגיהנם ואינון דעברין עבירה
ישעיה ו ג ביד רמה ולית לון בשת אנפין מקב"ה דאתמר ביה מלא כל הארץ ואתמר ביה
משלי כ כז חפש כל חדרי בטן ראה כליות ולב' וענוה קטירא בדחילו הה"ד עקב ענוה
משלי כב ד יראת ה' מאן דאית ביה יראת ה' אייתי ליה לידי ענוה דאיהי שכינתא עילאה
במדבר י"ב ג דיראת ה' עקב לגבה ודא דרגא דמשה דאתמ' ביה והאיש משה ענו מאד ובגין
דאיהי יראה עקב לגבה אוקמוה מארי מתניתין יראה מלה זוטרתי היא לגבי
משה ע"כ לענייננו: נמצא כי צריך ליירא ולהתבושש מהשכינה שלפניו שמלא
כל הארץ כבודו ולא יעבור על שום מצוה ממצותיו ית' וכן כתב בעל חובת
הלבבות אמר החסיד אל תמרה את אדוניך והוא משגיח בך' והנה היראה
שמות כ י"ז מבחינה זו היא היראה שעליה אמ' הכתוב למען תהיה יראתו על פניכם לבלתי
נדרים פ"ב תחטאו וכן ביארו רז"ל במכילת' וכן בנדרים פ"ב דף כ' ז"ל תניא בעבור תהיה
יראתו על פניכם זו בושה לבלתי תחטאו מלמד שהבושה מביא' לידי יראת חטא
מכאן אמרו סימן יפה לאדם שהוא ביישן' אחרים אומרי' כל אדם המתבייש
לא במהרה הוא חוטא ומי שאין לו בושת פנים בידוע שלא עמדו אבותיו על הר
סיני ע"כ' הוכרחו לומר שהיראה היא בושה מפני שאמר על פניכם כי היראה
אינה אלא בלב כמו שנתבאר לעיל' ועוד מאי לבלתי תחטאו וכי מפני שתהיה
היראה בפנים לא יחטאו ולזה דקדקו שתיהם ואמ' שהיראה שהיא הבושה בפני'
מביאתו ליראת חטא: והבושה היא שאדם המתבייש בדברי העולם מבני אדם
והוא צנוע במעשיו וכן כשמדברים עמו הוא מתבושש ואינו מסתכל בפני אדם
מורה אימת מלכותו של מלך עולם עליו וכן דיבורו בנחת זו היא ענין הבושה
תקוני זוהר דף [illegible] ומזה ימשך עליו יראת חטא: ובתיקוני' אפין סומקין בבשת דאית לון כסופא
מן שמיא אינון יראי אלהים ע"כ: וענין יראת חטא פי' רבינו נסים ע"ה בברייתא
בהגה"ה הר"ן פ"ק דף ע"א דרבי פנחס זהירות מביאה לידי זריזות וכו' ואמר שם קדושה מביאה לידי יראת
חטא יראת חטא מביאה לידי ענוה וכו' פי' שיראת חטא שירא מהחטא כירא מן
האויב באופן שהיא מעלה נוספת באדם שתהיה היראה קבועה כ"כ בלבו עד
שירא מהחטא עצמו ונרחק ממנו רחוק: וז"ל שירא' חטא הוא שירא לחטוא מפני

גנות

גנות החטא בעצמו כי איך יחטא׳ בפני המלך שלפניו ויביא לפניו פסולת ועבירו׳
שהקליפה גרעון הנגרעת מן הקדושה מלשון והייתי אני ובני שלמה חטאים ׃
וברעיא מהימנא פי׳ שיראת חטא היא אימא עילאה תשובה ׃ ז״ל תכוה איהו
בפשה רואה תורה ובג״ר אוקמוה לא המדרש הוא העקר אלא המעשה ובאתר
אחרא אמרו כל הקודם יראת חטאו לחכמתו חכמתו מתקיימת וכל הקודם
חכמתו ליראת חטאו אין חכמתו מתקיימת יראת חטאו אימא עילאה תשובה ׃
חכמה אבא עלאה ׳ כד אקדים ה׳ זעירא דאיהי מצוה שריא עליה תורה דאיהו
ו׳ וכד אקדים יראה לחכמה דאיהי ה׳ עלאה שריא עליה חכמה דאיהי י׳ ואקריבן
ומכאן בנים אתם לה׳ אלהיכם עכ״ל ׃ נמצא לפי זה כי הבושה שאדם
מתבושש מלחטוא בעבור הסיבה שהוא עצמו מה שפי׳ בתיקונים הוא מביאה
להשיג מדרגה עליונה שהיא יראת חטא והוא מה שפי׳ בתיקונים דיראה קשירא
בענוה כי ימשך מזה היותו ענו שלא ישיב על חרפתו אפי׳ יחרפוהו כי ירא
ומתבושש להשיב לפני המלך שלפניו כענין מרע״ה שנאמר בו והאיש משה ענו
מאד כדפי׳ שם בתיקונים במאמר שהעתקנו והיינו אומרו עקב ענוה יראת ה׳
פי׳ סוף מדרגות הענוה היא יראת ה׳ כמו שהעקב סוף גוף האדם וכיון שאות׳
שסוף הענוה היא יראת ה׳ נראה שיש קשר ביניהם שיתקשרו שניהם כא׳ להיות
זו סוף וזו ראש והקשר שביניהם הוא ודאי יראה מצד בשת פנים ׳ ובחינת
יראה זו ביארו בזוהר ז״ל רבי יצחק פתח וחסד ה׳ מעולם ועד עולם על יראיו
כמה גדולה היראה לפני הקב״ה שבכלל היראה ענוה ובכלל ענוה חסידות ׳
נמצא שכל מי שיש בו יראת חטא ישנו בכלן ומי שאינו ירא שמים אין בו לא
ענוה ולא חסידות עכ״ל ועוד יתבאר בענין יראת חטא בפ׳ הבא בע״ה ׃

פרק ד׳

הפרק הזה יהיה בביאור כמה בחינות הם בענין יראת חטא ׳
ראשונה צריך לירא שלא יבא לידו שום חטא אפי׳ בשוגג והטע׳
מפני היות הנפש הויה דקה ורוחנית אצולה ממקום גבוה כל דבר שיפגום
האדם אפילו שוגג מחשיך הנפש והוא כמשל השופך על בגדיו הלבני׳ והנקיים
קיתון של שמן או של דיו אפילו שוגג שהכתם מחשיך הבגד ההוא ועל זה אמר
שלמה המלך ע״ה בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר והאמירו
ז״ל על זה ואמרו הובא בילקוט בפסוק ונפש כי תחטא בשגגה בתנחומא משלהו
לשני בני אדם שחטאו על המלך אחד קרתני ואחד בן פלטין ראה שניהם
חטאו חטא א׳ ׳ פינה לקרתני ונתן לבן פלטין איפופוסין ׳ אמרו לו בני פלטין
שלו שניהם חטאו חטא א׳ לקרתני פניתי לבן פלטין נתת איפופוסין ׳ אמר להם
לקרתני פניתי שאינו יודע נימוסי מלכות ׳ אבל בן פלטין בכל יום ויום הוא
עומד עמי ויודע נמוסי מלכות וחוטא ׳ אף כך הגוף קרתני וייצר ה׳ אלהים את
האדם וגו׳ והנפש בן פלטין מלמעלה ויפח באפיו נשמת חיים ושניה׳ חוטאים
לכך הכתוב מתמיה נפש כי תחטא ׳ מהו בשגגה מכל מצות לאמרך שכל

מלכים א כא
רעיא מהימנא פ׳ כי תצא דף רעח
מדבר יב ג
משלי כב ד
זוהר פ׳ בשלח דף קמח
תלים קג יז
קהלת ט ח
ויקרא ד ב
ילקוט פ׳ ויקרא דף קכג
ובתנחומא ס׳ ויקרא
בראשית ב ז

החוטא בשוגג כאלו עבר על מצות ה' וכן הוא אומר וכי תשגו ולא תעשו את במדבר טו כב
כל המצות · ואומר שגיאות מי יבין וגו' גם מזדים חשוך עבדך שגגת תלמוד תלים יט יג
עולה זדון עכ"ל לענייננו · הרי בפי' שהעונש לנפש מצד שהי' בן פלטין בן היכל
המלך העליון ויודע כמוסי מלכות שהיא התורה שמלמדין אותה קודם בואה
לעולם ומה שאמר בכל יום ויום הוא עומד עמי שבכל לילה הנשמה עולה למעלה
להגיד על מעשה האדם וכדפי' ז"ל משוכבת חיקך שמור פתחי פיך וכפי זכותה
כך רואה למעלה ומלמדין אותה כמו שצריך בזה לפנים בע"ה : ואפשר לומר
עומד עמי על עסק התורה שהקורא בתורה עומד עם הקב"ה כענין מה שפי'
ז"ל על שפכי כמים לבך נכח פני ה' הקורא ושונה הקב"ה יושב כנגדו וקור' ושונה איכה ב יט
עמו וכו' ומצד זה יודע כמוסי מלכות · וראשון נ"ל עקר : ולפי דברי המדרש
הזה אין לגוף עונש · ויש חולקי' עליו במדרש ויקר' רבה ואומרי' שהנשמה והגוף
שניהם נענשים כא' והביאו לזה משל החיגר והסומא ועל זה נאמר יקרא אל תלים נ ד
השמים מעל ואל הארץ לדין עמו · יקרא אל השמים מעל להביא את הנשמה
ואל הארץ להביא הגוף ואחר כך לדין עמו · וכן פי' גם כן רז"ל נראה היות סנהדרין פרק
סברא זו יותר מוסכמת · ונחזור לענייננו כי מוכיח מדברי המדרש היות האדם חלק
נענש מפני פנים הא' מפני היות נפשו רוחנית בן מלך והיה ראוי להסתכל
בכבוד המלך העליון ואפי' אם חטא בשוגג נענש כאלו עבר במזיד מפני ששגגת
תלמוד עולה זדון · ומה שאמ' וכן הוא אומ' וכי תשגו ולא תעשו את כל המצו' יובן במדב' טו כב
במה שאמרו בר"ת והובא פרש' נשוא ז"ל וכל מאן דקיים פקודא חד כדקא יאות רעיא מהימנא
כאלו מקיים רמ"ח פקודין דעשה דלית פקודא דלאו איהו כלילא מכלהו רמ"ח פרשת נשוא
עכ"ל · והנה מהקיום נדע העונש על העובר כי העובר על מצוה א' כאלו דף קכד
עובר על כלם והיינו וכי תשגו ולא תעשו את כל המצו' · ובזוהר ביאר על פסוק ויקרא ד ב
זה נפש כי תחטא בשגגה ענין נוגע לדרוש שלנו וראיתי להעתיקו אפילו שהוא זוהר פ' ויקרא
ארוך מפני רב תועלתו לענין היראה והתשובה והוא עד"מ שנתבאר במדרש דף יג
שהעתקנו · וז"ל נפש כי תחטא רבי יוסי פתח עד' שיפוח היום ונסו הצללים שיר ד ו
וגומר כמה אית להו לבני נשא לאזדהרא מחובוי דלא למחטי קמי מאריהון
דהא בכל יומא ויומא כרוזא נפיק וקארי אתערו בני עלמא לביכו לקמי מלכא
קדישא אתערו לאזדהרא מחוביכו אתערו נשמת' קדישא דיהב בגווייכו מאתר
קדישא עלאה דתנינן בשעתא דקב"ה אפיק נשמתא לנחתא בבני נשא אסהיד
בה בכמה יעודין בכמה קסטורין בגין לנטרא פקודוי ולא עוד אלא דאעבר לה
באלף ותמניא עלמין לאשתעשעא ולמחמי בהו יקרא דאינון דמשתדליא באורייתא
כפקא וקיימא קמי מלכא בלבוש יקר ולבתר הכי ברזיקנא'דהאי עלמא בההוא
כהורא עילאה אסתכלת ביקרא דמלכא כל יומא ואעטר לה בכמה עטרין ·
בשעתא דמטי זמנא לנחתא לעלמא עבדית מדורא בגנתא דעדן תלתין יומין
למחמי יקרא דמאריהון דצדיקיא וסלקא לאתרהא ובתר דא נחתת לעלמא
ואעטר

דעטר לה מלכא קדישא בשבע עטרין עד דאתת ועאלת בגו גופא דבר נש
ותבת בהאי עלמא ואשתדלת בחשוכהא׳ אורייתא תווהה עלה ואמרת ומה
כל יקרא דא וכל אשלמותא אשלים לנפשא מלכא עילאה והיא חבאת קמיה׳
נפש כי תחטא מה דין הוא דתחטא את׳ רבי יוסי נפש כי תחטא אהדרנא לקרא
עד שיפוח היום עיטא להאי נפש לאזדהרא מחובהא ותיתוב לאתדכאה׳ עד
שיפוח היום׳ עד שלא יפוח יומא דהאי עלמ׳ וייתי ההוא יומא תקיפא דיתבע לה
מלכא דיכא לנפקא מהאי עלמ׳׳ וכמו הצללים דא הוא רזא דחברייא דקא אמרי
בשעתא דמטי זמנא דבר נש לנפקא מן עלמ׳ כולמא דבר נש אתעבר מניה ההד״
עד שיפוח היום עד דינשוף יומא לנפקא מהאי עלמא וכמו הצללים דאתעבר
כולמא ויתיב קמיה מאריה׃ רבי אלעזר אמר תרין כולמין אית ליה לבר נש
כד איהו בקיומיה חד רברבא וחד זעירא ומשתכחי כחדא כדין הוא בר נש
בקיומיה ועל דא וכמו הצללי׳ כתי׳ כדין בעי בר נש לאסתכלא בעובדוי ולתקנא
לון קמי מאריה ויודי עלייהו בגין דקב״ה אקרי רחום וחנון ומקבל לאינון דתבי׳
קמיה ודא הוא עד שיפוח היום וכמו הצללים דכיון דאינון צללין מתעברן מניה
ואיהו תפיס בקולרא תשובה היא אבל לא מעליא כ״כ כזמנא דקאים איהו
בקיומיה׳ ושלמה מלכא אכריז ואמר וזכור את בוראך בימי בחורותיך עד קהלת יב א
שלא יבאו ימי הרעה וגו׳ ועל דא עד שיפוח היום דבעי בר נש לאתקנא עובדוי
דכד מטין יומוי לאסתלקא מן עלמא קב״ה תוהא עליה ואומר ונפש כי תחטא
ושמעה קול אלה והא אומינא לה באומאה דשמי דלא לשקרא בי ואסהידית בה
כד נחתת לעלמא והוא עד ודאי מכמה זמנין דאסהדית בה לנטרא פקודי בג״כ
הואיל ובר נש הוא עד בשעתא דיתיב קמי מלכא׳ או ראה או ידע או ראה
אינון חובין דעבר ואסתכל בהו או ידע בבירורא דמלה דעבר על פקודא
דמאריה אם לא יגיד אם לא יודי עלייהו קמי מאריה מה כתיב כד יפוק מהאי
עלמא ונשא עונו׳ וכד ישא עונו היאך פתחין ליה פתחא והיאך יקום קמי
מאריה וע״ד נפש כי תחטא כתיב ע״כל׃ הרי מבואר במאמר כמה תמיהות
הקב״ה מתמיה על הנפש כשלא עשתה רצון יוצרה מפני שעמדה למעלה וראת׳
היכל המלך וכמוסיו והוא ע״ד מה שאמר במאמר הראשון מתנחומא שהעתקנו
בראש הפרק׳ וע״ז ביארו עוד במדרש הובא בילקוט בפסוק יערוף כמטר ילקוט פרשת
לקחי ז״ל וכן היה רבי סימאי אומר כל בריות שנבראו מן השמים נפשם וגופם האזינו דף סס
מן השמים וכל בריות שנבראו מן הארץ נפשם וגופן מן הארץ חוץ מן האדם
הזה שנפשו מן השמים וגופו מן הארץ לפיכך עשה אדם תורה ועשה רצון
אביו שבשמים הרי הוא כבריות של מעלן שנאמר אני אמרתי אלהים אתם ובני תהלים פב ו
עליון כלכם לא עשה תורה ולא עשה רצון אביו שבשמי׳ הרי הוא כבריו׳ שלמטן
שנאמר אכן כאדם תמותון רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר אם יבא
מלאך המות ויאמר לי למה נבראתי אני אומר לו על אומות העולם בראתיך אם

לא יקבלו את תורתי לא על בני ע"כ: עוד בעונש השוגג נתבאר בגמ' במסכת
נדרים פ' מי שאמר ושמע ז"ל כיוצא בו אישה הפרם וה' יסלח לה באשה שהפר במדבר ל' י"ג
לה בעלה והיא לא ידעה הכתוב מדב' שהיא צריכה כפרה וסליחה, וכשהיה ר'
עקיבא מגיע לפסוק זה היה בוכה ומה שנתכוון לעלות בידו בשר חזיר ועלה
בידו בשר טלה צריך כפרה וסליחה המתכוון לעלות בידו בשר חזיר ועלה בידו
בשר חזיר עאכ"ו: ועוד שם איסי בן יהודה אומר ולא ידע ואשם ונשא עונו על
דבר זה ידוו כל הדווים ע"כ: עוד מצאתי מאמר תנא דבי אליהו מדבר בענין
היראה ראיתי להעתיקו הנה נדפס בילקוט בפ' לך לך בפסוק ויאמר אברם הן ילקוט פר' לך לך דף כ
לי לא נתת זרע וגו' ז"ל לעולם ישמור אדם בלבו שלא יבא לידי חטא ואפילו חטא בראשית טו ג
הקל נא ולמד מאבותינו הראשוני' שלא ירדו למצרים אלא בשביל דבר קל שדבר
אברהם במה אדע ובשכר יראה קמעא שירא ישמעאל את אביו לא נתן הקב"ה
רשות לכל אומה ומלכות שישלטו בבניו ובשכר שתי דמעות שהוריד עשו נתן
לו את הר שעיר שאין גשמי ברכה פוסקין ממנו לעולם ובשכר שנטל את כליו
והלך לו מפני יעקב אביו נתנו לו מאה מדינות ובשכר ששמע יעקב אל יוסף
נענש עליו כ"ב שנה ובשביל מריבה נענשו משה ואהרן אמרו חכמים אם אש
אחזה בלחים מה יעשו יבשים ועל אותה שעה הוא אומ' תפלה למשה חזר הקב"ה
לרצות את משה אמר ליה לא אני הוא שאתם בני ואני אביכם אתם אחי ואני
אחיכם אתם רעי ואני רעכם אתם דודי ואני דודכם כלום חסרתי לכם איני
מבקש מכם אלא כשם ~~שבלבשתי~~ בעצמי ומצאתי י"א מדות כך איני מבקש מכם
אלא י"א מדות ואלו הן הולך תמים ופועל צדק וגו' שוב חזר הקב"ה לרצות את תהלים טו ב
משה אמר ליה כלום יש לפני משא פנים בין גוי בין ישראל בין איש בין אשה שם לו ז
בין עבד בין שפחה עשה מצוה שכרה בצדה שנאמר צדקתך כהררי אל וגומר
מכאן אמרו כל המרבה כבוד שמים וממעט כבוד עצמו כבוד שמים מתרבה
וכבודו מתרבה וכל הממעט כבוד שמים ומרבה כבוד עצמו כבוד שמי' במקומו
עומד וכבודו מתמעט: מעשה באיש אחד שהיה עומד בבית הכנסת ובנו עומד
כנגדו וכל העם עונין אחר התבה הללויה ובנו עונה דברים של תפלה אמר
ליה ראה בנך שהוא עונה דברים של תפלות, אמר להם ומה אעשה לו תינוק
הוא ישחק שוב למחר עשה כך וכל אותן שמנה ימים של חג ולא אמ' לו דבר ולא
יצאה אותה שנה ולא שנתי' ולא שלשה עד שמת אותו האיש ומתה אשתו ומת בנו
ובן בנו ויצאו לו ט"ו נפשו' מתוך ביתו ולא נשתייר לו אלא זוג א' אחד חגר וסומא
ואחד שוטה ורשע, שוב מעשה באדם אחד שהיה מתחרט שלא קרא ולא שנה
פעם אחת היה עומד בבית הכנסת וכיון שהגיע העובר לפני התבה לקדושת
השם הגביה את קולו ואמר קדוש קדוש אמר לו מה ראית שהגבהת את
קולך אמר ליה לא זכיתי לא למקרא לא למשנה ועכשיו שנתנה לי רשות לא
אגביה את קולי ותשוב נפשי עלי ולא יצאה אותה השנה ולא שנתים ולא שלשה

עד שעלה אותו האיש מבבל לארץ ישראל ועשאוהו שר החיל של קיסר ומינוהו
ראש על כל בירניות שבארץ ישראל ונתנו לו מקום ובנה עיר וישב עליה וקראו
לו קלניא לו ולבניו ולבני בניו עד סוף ׃ מעשה בכהן אחד שהאכיל את בהמתו
תרומה ונפלה עליו אש ואכלה ממנו שלשים כרים ושלשים בגדים וארבעה
ועשרים כדים של יין וששה עשר כדים של שמן ושאר ממון שהיה לו ובא
ועמד לפני חכמים וספר להם מה שאירע לו אמר ליה כהן אני והאכלתי את
בהמתי תרומה ושמעו חכמים ואמרו ברוך המקום שאין לפניו משא פנים וכי
תרומה וקדש שאין להן אוכלים כלום הולכים אלא לשרפה אמר ליה לא כך
למדתני כרשיני תרומה מאכילים אותה לבהמה ולחיה ולתרנגולים לא אמרו
אלא כרשינים שמתחלתן אוכלי בהמה הן ובשנת רעבון בני אדם אוכלין אותם
לפיכך גזר עליהן דוד ׃ מכאן אמרו כל המאכיל את בהמתו תרומה אפילו
מתרומת ח״ל עליו הכתוב אמר ובוזה דרכיו ימות ואומר את קדשי בני ישראל משלי יט יו
וגו׳ למדנו מאברהם שמתחלת מעשיו היה ירא מלפני הקב״ה שנאמר אל תירא ראשית טו א
אברם אין אומר אל תירא אלא למי שהוא ירא שמים לאמתו ׃ משלו משל למה״ד דומה אומרים אל תירא
למלך שאמר לבנו בא והרוג את הלסטין הללו ואם נפלו בידך אל תהנה ממונם
כדי שלא יאמרו לא יצא בן המלך להרוג את הלסטין הללו אלא בשביל לקפח
את הממון יצא והרג אותן בחזרתו יצא אביו לקראתו אמר ליה בני ברוך אתה
ותהא לך קורת רוח שלא נהנית ממונם כלום ועכשיו הרי אני משלם לך מבי׳
גנזי כסף וזהב אבנים טובות ומרגליות וכל כלי חמדה שבעולם ׃ לכך נדמה
אברהם אבינו בשעה שהרג את המלכים יצא מלך סדום לקראתו אמר ליה תן
לי הנפש וגו׳ אמר ליה שוטה שבעולם וכי לכסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות
וכל כלי חמדה אני צריך משלך אם מחוט ועד שרוך נעל וגו׳ לכך כאמר אנכי
מגן לך וגו׳ ׃ למדנו מיצחק שמתחלת מעשיו היה ירא מלפני הקב״ה בן ע״ה היה
יצחק בשעה שנפטר אברהם אבינו אמר אוי לי שמא אין בי מעשים טובים כמו
שהיו באבא ומה תהא עלי מלפני הקב״ה ׃ מיד נתגלגלו רחמיו של הקב״ה
ודבר עמו באותו הלילה שנא׳ אחרי מות אברהם וגו׳ ׃ למדנו מיעקב שמתחלת ראשית כח יג
מעשיו היה ירא שמים שנאמ׳ ויתנו אל יעקב את כל אלהי הנכר וגו׳ וכן אבותינו שם לה ד
הראשוני׳ שנאמר וירא ישראל את היד הגדולה וגו׳ ללמדך שבשכר יראה ובשכר שמות יד לא
אמונה שהאמינו בו מתחלה עתיד הקב״ה שיבא ויפדה אותם שנאמר חולי וגוחי מיכה ד י
בת ציון וגו׳ עכ״ל ׃ ובענין יראת חטא ביאר הרשב״י ע״ה עוד ז״ל אמאי אקרי זוהר פרשת
יראת ה׳ בגין דאיהי אילנא דטוב ורע זכי בר נש הא טוב ואי לא זכי הא רע ועל בראשית דף ו
דא שרי בהאי אתר יראה ודא תרעא למעלה לכל טובא דעלמא עכ״ל ׃ והכוונה
באומרו אמאי אקרי יראת ה׳ הוא לשאול על ב׳ דברים הא׳ על מציאות היראה
במקום הזה ועוד מה קשר לב׳ תיבות יראת ה׳ דלימא יראת אלהים ותירץ בגין
דאיהו אילנא דטב ורע ביאר מורי ע״ה בפי׳ הספר כי המדה תקרא עץ הדעת
טוב

טוב ורע מפני שהיא יונקת מעומק טוב ועומק רע שהם החסד והדין ועוד
שתחתיה טוב ורע וביארו בתיקונים עץ הדעת טוב דא מטטרון ורע דא סמא"ל.
דברים ל' טו ואמר הכתוב ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע חיי'
נקשר בטוב ומות קשור ברע ושתי דרכים מתפרשים משנה למטה ולכך כאן
מקום הבחירה וכתיב ובחרת בחיים. ואם האדם זוכה במעשיו מתדבק
תהלים קמ"ה ט בטוב שהוא ידו"ד עץ החיים שהוא צד החסד והרחמים דהיינו טוב ידו"ד לכל
ורחמיו וכו' וכן עולה ידו"ד טוב במ"ק ואם אינו זוכה מתדבק ברע שהוא המות
והם הקליפות החצוניות ובזה מתורצי' שני הדקדוקים כי צריך ליירא מפני
שתחתיה הרע שלא יתדבק נפשו ברע כי המות והרע שבו נתדבק הוא חלק
איוב ל"ד יא נפשו אחר פטירתו מהעולם ע"ד שפי' בזוהר בפסוק כי פועל אדם ישלם לו.
וכן לא יגרום שהמדה הזו תדבק ברע ח"ו. וכמו שיתבאר עוד בענין פגם
האדם במדות ב"ה. וכן יראת ה' שאם ירא זוכה לידבק בידו"ד שהוא טוב ונפשו
אחר פטירתו מהעולם תדבק בטוב דהיינו טוב הצפון לצדיקים בג"ע וירא
אלהים את האור כי טוב שידו"ד הוא מקור לכל טוב שבעולם וזה דקדק באומרו
ודא תרעא לאעלא לכל טובא דעלמא. ומלת טוב הוא ע"ד אין למעלה מעונג
גם כן מלת טוב כולל כל טוב שימצא בכל המדות והיינו ידו"ד כללות עשר מדות
תקוני זוהר דף ס באור יסד שהוא חסד ורחמים כדפי' בתיקונים והנה האדם מורכב מטוב ורע
שהם יצר הטוב ויצר הרע. ואם האדם זוכה להכניע יצר הרע שבו גורם
הכנעת הדינים והקליפות וגורם המשכת הטוב עליו וזהו מה שאמר זכי בר נש
כמדוקדק שהאדם מורכב מטוב ורע וצריך להגביר יצר הטוב על יצר הרע'.
ואם ח"ו עושה בהפך פוגם בשרשים העליונים כי אין הדין נכלל תחת החסד וזה
ויסר פר' ואתחנן דף כו ביארו בזוהר על פסוק וידעת היום והשבות אל לבבך ז"ל תו אמר רבי אלעזר
חייבין עבדין פגימותא לעילא מאי פגימותא דשמאלא לא אתכליל בימינא דיצר
דברים ד' לט רע לא אתכליל ביצר טוב. בגין חובייהו דבני נשא ופגימו לא עבדי אלא לון
דברים ל"ב ה ממש הה"ד שחת לו לא בניו מומם. כב יכול עבדי ולא עבדי. עבדי דלא
שם י"א יז יתמשך עלייהו ברכאן דלעילא כמא דאת אמ' ועצר את השמים ולא יהיה מטר.
ולא עבדי דהא שמיא כטלי לון לגרמייהו ברכאן מה דאצטריך. ולא כטלי
לאתמשכא לון לתתא. וודאי מומם דאינון חייבין איהו. תו לו ב"ו דלא אתכלילו
ימינא בשמאלא בגין דלא יתמשכון ברכאן לתתאי. לא באלף דהא לא כטלי
לאתמשכא לתתא. מאן גרים דא בגין דחייבין מפרישין יצר רע מיצר טוב
ומתדבקן ביצר רע עכ"ל. לענייננו וכוונתינו בו מבוארת ועכ"ז נבאר בו
ענין הפגם שאמר דעבדי ולא עבדי והכוונה שר' אלעזר הוקשה לו פשט הפסוק
שאם כפי הנראה שחת לו לא הכוונה שאינו מגיע לו ית' פגם ממעשינו אלא בניו
מומם שהמום והפגם הוא בבנים העושים הפגם והחטא ההוא אם כן לשתוק
קרא וליתא בנוו מומם דור עקש ופתלתול ולזה פי' שהכוונ' הוא שחת לו שפגם
מגיע

מגיע לו אבל איכו פגם גמור וזהו לא באלף אבל המום והפגם הגמור הוא בבני'
העושים בכיו מו"ם ולכן במה שכוגע לו אמר שחת שהיא השחתה מועטת אבל
מה שכוגע בבנים הוא מ"ום גמור ובזה יובן דברי רבי אליעזר ע"ה שאמ' חייבין
עבדין פגימו לעילא וכו' ואמר אחר כך ופגימו לא עבדי אלא לון ממש שהפגם
ממש הוא בהם ׳ ופירש ענין הפגם ואמר עבדי דלא יתמשך עלייהו ברכאן
דלעילא כר"א ועצר את השמים ולא יהיה מטר ׳ והכוונה כי דרך השמים
העליונים להשפיע לעולם שפע טוב ורחמים לתחתונים והקב"ה צריך לעצר
אותם שלא ישפיעו כדרכם כדכתיב ועצר את השמים כמשך בזה קצת פגם
לשמים עד שפי' בזוהר בפסוק אם לא תדעי לך היפה בנשים שהמלכות נקרא' זוהר פר' בלק דף קנו
עצרת שהיא כוכסת כל השפע העליון הבא אליה והיא מעצר' אותו ואינה נותנת
לתחתונים אלא טפין טפין מפני שאינם ראויים ׳ וז"ל בקיצור ואיהי כד מטא
לגבה כל מה דככיש עצור מעצר ומעכבת דלא נחית אלא כפום טלא טפין
טפין מ"ט בגין דלא אשכחת לתתא מהימנותא כמא דאשכחו בה אריקת בכלא
סטרא וסטרא בלא עכובא ואיהי חמאת וכדין יהבין לה מתכן וכבזבן שגיאין
דא על דא ולא יהון מעכבין לה כלל אבל תתאין איכון מעכבין לון ומעכבין
לה וכדין איהי עצרת עצור עצר ודאי יהיב תמכית ולא יתיר עכ"ל לענייננו ׃
ועד"ז יגיע פגם לשמים שהם צריכין לעצר שלא כדרכם ויגיע מזה להם צער ׳
כמשל אדם שהוא כדיב והוא ותרן בממונו ואם יעכבו בידו שלא יתן יגיע צער
לו בלי ספק ׳ ולא עבדי דהא שמיא כטלי לון לגרמייהו שהם מלאים לצורך
עצמם שפע וברכה ׳ והפגם הגמור המגיע לתחתונים הוא שאינם נוטלים
שום דבר וזהו שאמר ולא נטלי לאמשכא לתתא וודאי מומם דאיכון חייבין וזהו
שהם גרמו להם ׳ תו לנ ב"ו דלא אתכליל ימינא בשמאלא עתה פירש עוד
הפגם המגיע למעלה באופן אחר מלבד האמור ואמר דלא אתכליל ימינא
בשמאלא שלא יהיה הימין נכלל בשמאל להכניע הדין ׳ מפני שהתחתונים
להפריש יצר הרע מיצר הטוב. ואמר בגין דלא יתמשכון ברכאן לתתאי חזר
לפירוש הראשון כי שני הדברים הם אחד ולכן לא אמר ד"א אלא תו פירוש
ענין נוסף על האמור והא והא איתכהו ׳ ואחר שידע האדם כי אין ענייננו
כשאר הבריאות מע' אומות שהם יגברו יצר הטוב על יצר הרע או להפך אין
ענייכם מעלה ומוריד עד שיקבלו עליהם כל התורה אבל ישראל שנקראו
בנים למקום והם נקראו' אדם שנאמר אדם אתם ונבראו בצלם עליון שנאמר
בצלם אלהים עשה את האדם כל מה שיעשו יפעלו בשרשים העליונים מצד
הנשמה שבהם ונשפע בהם יצר הטוב ויצר הרע מלמעלה כמו שנתבאר בפר'
בראשית ריש דף מט' שהם סוד שני זרועות ע"ש ועוד שם ע"ב בפסוק ותרא האשה ראשית ג ו
כי טוב העץ למאכל ׃ ולכן צריך ליירא לעולם שלא יפגום עצמו דהיינו בנשמתו
העדר האור העליון ממנה והיינו בניו מומם כי אף על פי שיכונה ועצר את
השמים

השמים ולא יהיה מטר על המטר הגשמי · תיכף בימי הרעב ואם בימי השבע יחטא במה יתקיים ועצר את השמים לא ודאי על העדר אור התורה מהנשמות לממה שהתורה נמשלה למטר שנאמר יערוף כמטר לקחי וגו' · וכן פי' ירשו ז"ל וכן בתיקונים ולית מטרא אלא שקיו דאורייתא · וכן צריך לירא שלא יפגום למעלה כדפי' ולכן צריך להגביר לעולם יצר הטוב על יצר הרע · ומלבד זה צריך להגביר צד החסד והרחמים על הדין כענין מדת הרחמנו' וגמילו' חסדים וכיוצא שכל אלו נמשכות מיצר הטוב שהוא צד החסד ולהסיר מלבו מדות אכזריות והנקמה והכעס והקנאה שכל אלו הם מדות נמשכו' מיצר הרע ששורשו שורש הדין · ודרך קניית האדם היראה בלבו הוא שיכניע הקליפות ויגביר יצר הטוב על יצר הרע וזה למדנו מרע"ה בספר' ועת"ה ישראל מה ה' שואל מעמך כי אם ליראה שאמר ומלתם את ערלת לבבכם ונודע כי הערלה נמשכה מיצר הרע ומאחר שכינהו לערלה הוא שנבין שיש לו ליצר הרע דיני ערלה שהוא שלש שנים יהיה לכם ערלים ופי' בזוהר שהם כנגד שלש קליפו' שבאגוז ונודע שכדי לאכול מוח האגוז צריך לשבר הקליפות ולכן הנביאים בא"ל קודם הגיעם אל הקדושה היו צריכי' לשבר הקליפה · וארא והנה רוח גדולה באה מן הצפון הרי א' ענן גדול ב' ואש מתלקחת ג' ונוגה לו היא קליפה ד' הדקה הסמוכה עם האגוז ומתוכה דמות חיות הם ד' ראשים שיש באגוז וכן נזכרו ג' קליפות אלו בדברי אליהו שנאמר והנה ה' עובר ורוח גדולה וחזק מפרק הרים ומשבר סלעים לפני ה' לא ברוח ה' ואחר הרוח רעש לא ברעש ה' ואחר הרעש אש לא באש ה' ואחר האש קול דממה דקה · ופי' מורי ע"ה בע"פ כי אף על פי שהקליפות הם עשר קליפין שורשם הם ג' כנגד ג' קליפי האגוז הנז' ומזה נלמוד שאף על פי שמדות היצר הרע הם רבות שרשם הם ג' והם ג' קליפות ביצר הרע שבלב ואף אם הם א' כמו שנבאר · הא' הגאוה כנגד רוח גדולה וחזק ובלי ספק הגאוה שורש לכל מדות הרעות כמו שנאריך בע"ה בשער שלו וכן פי' בתיקונים פירוש שהלב הוא כמו האגוז שיש לו קליפו' וערלה וז"ל וגסות לבא דאיהו שליט בקליפין דיליה ולא אתכר עליה אתמר תועבת ה' כל גבה לב ושכינתא לא שריא עליה ומשם' דקליפין אתקריאו בני נשא ערלי לב עכ"ל : ב' כנגד קליפ' האגוז הקשה הוא היות לאדם קושי עורף ולכן אמ' מרע"ה ומלתם את ערלת לבבכם וערפכם לא תקשו עוד וגם זו היא מדה נמשכת מהגאוה · ג' הוא הרתחת האדם בכעס ולדבר קשות · ובכלל הרתחת עצמו באש היצר לעשות עבירה והיא כנגד אש מתלקחת וגם זו היא מדה נמשכת מהגאוה והיינו גסות לבא דאיהו שליט בקליפין דיליה כי גסות לבא יש לו קליפות ג' אלו הנזכ' שכולם נובעות מתוכו · ושמעתי מכמה"ר אברהם הלוי שלכך באלו הג' נאמר בהם לא ברוח ה' לא ברעש ה' לא באש ה' שאין השכינה שורה באלו הג' אמנם בקול דממה דקה תמן קא אתיא מלכא וכן פי' בתיקונים וכן דרך בני היכל מלכות בשר ודם להיות

דברים כ"ב ל"ב
תענית פ"ק
דברים י' י"ב
שם י' י"ו
יחזקאל א' ד'
מלכים א' י"ט י"א
תקוני הזוהר דף סח ע"א
משלי ט"ז ה'
דברים י' טז
תקוני הזוהר דף ג ע"א

להיות דבריהם בחשאי ומי שדבריו בקול נמוך הוא מדרכי הענוה ובלי ספק
הוא מתדבק עם המלך כמו שכתוב בענין הענוה ב״ה׃ וזו בחינת היראה
הפנימית שיחשוב שלעולם הוא לפני המלך וירא מפניו ולא יגביה קולו לפניו
והיינו מה שפי׳ בתיקונים שם קול דממה דקה דא י״ עם היות שמם נדרש לענין
אחר מכל מקום לעניינו שפי׳ למעלה שסוד היראה היא י׳ נלמוד צריך לקנות
היראה שהיא בקול דממה דקה׃ ויתרחק מג׳ קליפות הגאוה שהם רוח
גדולה ורעש ואש׃ ואפשר שזה כיוון שלמה המלך ע״ה באומרו יראת ה׳ שנאת משלי ח יג
רע גאה וגאון ודרך רע ופי תהפוכות שנאתי׃ כי צריך כדי לזכות ליראת
ה׳ שהוא טוב הצפון והוא מוח האגוז לשבר ולכתת הערלה שהוא הרע ושיתרחק
ממנו כ״כ עד שיהיה שנאוי ומאוס להתקרב אצלו והיינו שנאת רע שהיא הקליפ׳
והרע בכלל הם ג׳ אלו גאה וגאון ודרך רע וכו׳ שהם ג׳ קליפות האגוז שפי׳ שהם
שורש הרע ובהנה יזכה האדם לשבר הקליפות האלו בפרישת עצמו מתענוגי
העולם שכולם נמשכים מקליפות ערלת הנחש ויכר הרע והיינו יראו את ה׳ תלים לד י
קדושיו כי אין מחסור ליראיו ופי׳ הרמב״ן ע״ה כי כל לשון קדושה הו׳ פרישות רמב״ן פרשת
האדם וגדרו מתאוות העולם ולגדור דבורו וכיוצא ונעתיק לשונו בס״ה בעניינים קדושים
המביאים לענוה שא׳ מהם הקדושה׃ וכן צריך ליזהר מכל ל״ת שבתורה שכל
הפורץ גדר מל״ת גורם לנחש רע שיכנס פנימה והיינו ירא אלהים וסר מרע וכן
אדהע״ה לכו בנים שמעו לי יראת ה׳ אלמדכם מי האיש החפץ חיים אוהב ימים תלים לד יב
לראות טוב נצור לשונך מרע וכו׳ סור מרע ועשה טוב׃ ומה שסמך ליראה
מי האיש החפץ חיים מפני שיראת ה׳ היא מקור חיים כדפי׳ לעיל בסוף פר״ב
וענין סור מרע ועשה טוב הוא היראה שפי׳ הרשב״י ע״ה במאמר שהעתקנו לעיל
מפ׳ בראשית בגין דאיהי אילנא דטוב ורע זכי בר נש הא טוב לא זכי הא רע
ולכן אמר סור מרע שהוא להתרחק מהרע תכלית ההרחק וכן אמר שלמה
הע״ה חכם ירא וסר מרע והטעם שהוא כדפי׳ ז״ל מצוה גוררת מצוה ועבירה משלי יד טז
גוררת עבירה ופי׳ החסיד ה״ר יוסף יעבץ בפי׳ משנה זו כי המצות נמשכות
מעץ החיים והם רוחניות דבקות בו ית׳ והעושה המצוה הוא דבק בו ית׳ וכל
שיוסיף מצות יוסיף דבקות ואם כן מצוה גוררת מצוה ושכר מצוה מצוה והוא
ע״ד המקדש עצמו מלמטה מקדשין אותו מלמעלה וזהו קצור כוונתו והיינו אומרו
זכי בר נש הא טוב כי הטוב שבו נתדבק הוא חלקו ואם חו׳ נתדבק ברע הרע
הוא חלקו ועתיד לעשות רעות רבות וכן פי׳ החסיד ז״ל שם בענין ובורח מן
העבירה כי בורח הוא כרואה לפניו מדורת אש ועצים הרבה שצריך להתרחק
ממנה כמטחוי קשת וסמך לפי׳ זה מצאתי בדברי רז״ל הובא בילקוט בפסו׳ גם ילקוט משלי
בלא דעת נפש לא טוב ואץ ברגלים חוטא ז״ל שנו רבותינו מצוה גוררת מצוה דף קמ
ועבירה גוררת עבירה לא יכור אדם על עבירות שעשה בשוגג אלא שנפתח לו משלי יט ב
פתח שיחטא אפילו במזיד ולא ישמח אדם על מצוה שבאה לידו אלא שמצות

הרבה עתידים לבא לידו לפי׳ אם חטא אדם בשוגג עליו כאמר ואץ ברגלי׳ חוטא
עכ״ל ׳ וזו היא בחינת יראת חטא שיתרחק מהחטא ׳ויירא ממנו כי החטא הוא
מלכי׳א א כט — הרע עבירות ופסולת הקדושה והוא לשון חסרון כענין והייתי אני ובני שלמה
חטאים כי הקליפות הם חסרים מהאור עליון ומפני זה צריך לירא שנפתח לו
פתח לעבירות כי גם זה לעומת זה עשה האלהים כמו שהעושה המצות כל עוד
שיעשה יתדבק ברוחניות העליון יותר כן העושה העבירות מתדבק בעבירו׳
באופן שמהשוגג יבא למזיד ׳ אמנם בטעם אומרו אם חטא אדם בשוגג עליו
יומא פ״ב — כאמר ואץ ברגלי׳ חוטא וכן ער״ז אמרו ז״ל סוף פ״ב דיומא ול׳ תטמאו בהם ונטמתם
ויקר׳ יא רנג — בם אדם מטמא עצמו מעט מטמאין אותו הרבה ׳ וכן הענין כאשר נבין ענין
הקדושה שאמרו שם אדם מקדש עצמו מעט מקדשין אותו הרבה ׳ והענין הוא
כי הנשמה באדם וענין מצות התורה בהתגשמו דרך א׳ כי הנשמה בגוף האדם
היא מצומצמת כענין מה שהיה הב״ה מצמצם שכינתו בין בדי הארון כי למעלה
השמים ושמי השמים לא יכלכלוהו ועכ״ז לאהבת ישרא׳ ולתועלתם צמצם שכינתו
שם וכן ענין הנשמה כי למעלה קודם התלבשה בעה״ז היא מאירה לאין תכלית
וגדולה מהמלאכים שאכילותה וחביבתה מכסא הכבוד כאומרו הנשמו׳ חצובות
מכסא הכבוד וכמו שכל מדרגה מהכסא גדולה כנגד כל מה שתחתיה כדפירש׳
בפ״ב כן הנשמות הנזורו׳ משם ובפרט אם תהיה נשמה דאצילות שהיא מאירה
יותר ויותר ומקפת באורה כל מה שלמטה משם וכבר ידענו שהנשמה כמשלה
ברכות ס״ק — להקב״ה מה הקב״ה רואה ואינו נראה כן הנשמה וכמו שפי׳ ז״ל ׳ וכן אז״ל למה
דומות נשמות הצדיקים לפני השכינה כנרות לפני האבוקה ׳ ובזה נבין מה
שאמרו בזוהר שנשמות האבות ומשה ואהרן יוסף ודוד באי׳ לכל סוכה וסוכה
מישראל וכיצד אפשר לציירו אם לא עד האמור ׳ נמצא היות הנשמה בגוף
האדם העכור הזה מצומצמת שלא כדרכה ׳ ודרך זה קרה לתורה ולמצות כי
כל מצוה ומצוה למעלה הוא אור עליון דבק בעץ החיי׳ כי מצוה הוא ידו״ד כדפי׳
בתיקונים ור״מ ׳ אבל בחטא אדם הראשון וכן בעון העגל נתגשמה התורה
והמצות ואדם עושה עתה מצוה גשמית כלבישת טלית בציצית ותפילין של עור
וכיוצא לשאר המצות והאריך מורי ע״ה בדרוש זה בהרבה מקומות וכן פירשו
תקונים ד ד — בתיקונים בענין הנקודות כי למטה נראים לנו קטנים והם למעלה מאירים
לאין תכלית כענין השמש שנראה לנו קטן והוא גדול מהארץ כמה פעמים ׳
זוהר פר׳ אחרי מות דף עג — וכן לענין האותיות שפי׳ בפ׳ אחרי מות דף ע״ג שבקוץ שבי״ העליונה תלויי׳ כמה
עולמות ז״ל אלף וארבע מאות וחמש רבבן דעלמין כלהו תלין בקוצא דאל״ף
ושאר העולמות התלויים בגוף כל הא׳ פי׳ שם ׳ נמצא כי בעשות אדם עתה
המצוה הגשמית ונראה בעיניו שהוא דבר מועט בעיני הש״ת הוא הרבה מאד
כי בעשות המצוה הגשמית מעורר שורשה הרוחני למעלה והנה רוחניותה
למעלה אין לה שיעור וקץ ולכך את מקדשין אותו הרבה בלי שיעור וכיוצא בזה

פירש׳

פירשו בח״ה ז״ל ואל ימעט בעיניך שום טובה שתעשנה לשמו אפילו במלה אי רא״ה כי המעט ממך רב אצלו וכן בענין העברות הקרובים ברמיונים בזה העתקת השמש בארץ שיעור אמה תעתק בגלגל מילין הרבה וכן שעתקת הכל באצטורלב ע״כ: ובזה נבין למה יצטרך השי״ת לתת שכר לאדם שיהיו ממוני׳ על כל מצוה כמה אלף אלפי אלפים מלאכי׳ כמו שפי׳ הרשב״י ע״ה בהיכלות הקדושה הטעם הוא כי יתנוצץ אור העליון מרוחניות אותה המצוה על ידי כל אותם הכלים הקטנים וא״ת דיי שיהיה מלאך א׳ כשיב כי אי אפשר לאור העליון שיתעלה במלאך א׳ שכמלאה המלאך גדול ברוחניות המצוה במקומה והיא היא המצוה׳ ואין זו הכוונה אלא שיתנוצץ האור בכלים שתהנה בהם הנשמה ומ״מ יש מלאך אחד שבו עיקר אור המצוה ותחתיו כמה אלפים מקבלים שאר כנוצות האור׳ ומזה נבוא להבין ענין הטומאה כי בעבור אדם על מצוה אחת מתורתינו הקדושה כאכילת חלב ודם וכיוצא הרי הדבר הזה למטה הוא בשמי ונראה לעבור עליו דבר מועט אמנם למעלה היא טומאה בלי שיעור כי כפי רוחניות עליית המצוה כן הוא שיעור ירידת הטומא׳ בכמה מלאכי חבלה׳ ולזה פי׳ כמה חבילי טהירין אחרין בה בנשמתא כמו שאמר בהיכלות הטומאה כמה פעמים וכן כמה גרדיני כמוסין כי יצטרך הטומאה הגדולה שהיא ענין הדין הגדול ההיא להתחלק על ידי כל אותם הכחות לדון את הנשמה כדי שתוכל לקבל ענשה על ידי כל אחד ואחד נמצא בזה טעם להתרחק אדם מן הרע שהוא החטא ולירא שלא בא לידו אפילו שוגג מפני גנות החטא והטומאה שבו׳ אלא יתדבק בטוב שהוא הטוב הקיים לעולם ולעולמי עד למען ייטב לך לעולם שכולו טוב ולעולם שכולו ארוך ובזה נכלל הפ׳ הזה:

פרק ה׳ הפרק הזה יהיה בביאור אופני היראה מצד הפגם המגיע למעלה בשכינה ולהתרחק מפתויי יצרו הרע ולהתקרב אל הטוב׳ אמרו ז״ל הובא בילקוט פ׳ חוקת בפסוק ויאמר ה׳ אל משה אל תירא אותו ז״ל זש״ה אשרי אדם מפחד תמיד כך מדת הצדיקים אף על פי שהקב״ה מבטיחן אינם פורקים יראה מהם וכן ביעקב כתיב ויירא יעקב למה נתיירא אמר שמא נתלכלכתי אצל לבן בכלום וכתי׳ ולא יראה בך ערו׳ דבר ושב מאחריך ויכיחני הקב״ה׳ אף משה תפש את היראה ולמה נתיירא אמר שמא מעלו ישרא׳ במלחמת סיחון או נתלכלכו בעבירה אמר ליה ה׳ אל תירא אותו ע״כ לענייננו׳ ולפי הפשט הנראה מהמאמר הוא ולא יראה בך ערות דבר פירו׳ ערות שום דבר דהיינו לכלוך אי זה חטא ושב מאחריך שיסתלק שכינה מתכו׳ ואומרו למה נתיירא יובן במה שא״ז״ל דרבי יעקב בר אידי רמי כתיב והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך וכתיב ויירא יעקב מאד היה מתיירא שמא יגרום החטא ופי׳ שמא יגרום החטא הוא כענין שמא נתלכלכתי אצל לבן בכלום וכתיב וכו׳: אמנם בזוהר פ׳ שערות דבר היא השכינה וז״ל רבי שמעון פתח כי ה׳ אלהיך מתהלך

חובת הלבבות סוף שער הכניעה פרק ...

וזהר פ׳ פקודי

ילקוט פרשת חוקת דף רמ״ד

משלי כח יד

דברים כג טו

ברכות פ״ק דף ד׳ ע״א

וזהר פ׳ אחרי מות דף עט ע״ב

דברים כג טו

בקרב מחנך להצילך וגו׳ כי יהו״ד אלהיך דא שכינתא דאשתכחת בהו בישראל
וכל שכן בגלותא לאגנא עלייהו תדירא מכל סטרין ומכל שאר עמין דלא ישיכון
להו לישראל דתניא לא יכלין רשעיהון דישראל לאבאשא להו עד דישראל מחלישין
חילא דשכינת׳ מקמי רברבי ממנן דשאר עמין כדין יכלין להון רשעהון דישראל
ושלטין עלייהו וגזרין עלייהו כמה גזירין בישין וכד אינון תייבין לקבלה היא
מתברת חילא ותוקפ׳ דכל אינון ממנן רברבין ותברת חילא ותוקפא דרשעהון
דישראל ואתפרעא להו מכלא ועל דא והיה מחניך קדוש דבעי בר נש דלא יסתאב
בחובוי ויעבר על פתגמי אורייתא דאי עביד הכי מסאבין ליה כמא דכתיב
ונטמתם בם בלא א׳ ׃ ותאנא מאתן ותמניא וארבעין שייפין בגופא וכלהו
אסתאבן כד איהו אסתאב כלומר דבעי לאסתאבא וע״ד והיה מחניך קדוש
מאי מחניך אלין אינון שייפי גופא ולא יראה בך ערות דבר מאי ערות דבר
עריותא דהאי דבר רמז כמא דאוקימנא דאי הכי ושב מאחריך ודאי ועל דא
ערות אשת אביך לא תגלה מ״ט בגין דכתי׳ כי ערות אביך היא כמא דאוקימנא׃
תאנא על ג׳ מלין מתעכבי ישראל בגלותא על דעבדין קלנא בשכינת׳ בגלותא
ומהדרי אנפייהו מן שכינתא ועל דמסאבי גרמייהו קמי שכינתא וכלהו אוקימנ׳
במתניתא דילן עכ״ל ׃ והנה דרך כלל ד׳ בחינות בענין הפגם נזכרו במאמר
הזה ׃ הא׳ שכישראל חוטאים מחלישים כח השכינה לפני הע׳ שרים והוא
תרעומת השכינה שמוני נוטרה את הכרמים שהם הע׳ שרים כרמי שלי שהם שיר א ו
ישראל לא נטרתי ולכן אמר כי יהו״ד אלהיך מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת דברים כג טו
אויביך לפניך וכו׳ ובהיות האדם פוגם איננה מכלת אלא אדרבה א״ו כאמר בה
נור ילדך תשי כדפי׳ ז״ל והעתקתיו בפ״ג וכיוצא בזה אמר רשב״י ז״ל על פסוק שם לב יח
התרפית ביום צרה צר כחכה ׃ ז״ל התרפית אי ארפי ידוי מאורייתא ביום זוהר פר׳ ויצא
צרה צר כחכה ׃ מאי צר כחכה ׃ צר כח כ״ה דהא איהו תדיר לימינא ונטירו דף קנב ע״ב
דילה תדיר על בר נש כד אזיל באורחי דאורייתא וכדין דחי ליה לרע לבר דלא משלי כד י
יקרב לגבי דבר נש ולא יכיל לקטרגא ליה וכד בר נש אסטי מאורחוי ואתרפי
מינה בדין צר כח כ״ה בגין דאיהו רע דאיהו לשמאלא שליט עליה דבר נש ודחי
ליה להאי כח לבר עד דדחיק ליה אתר בעקו ׃ עכ״ל ׃ הבחינה הב׳ והג׳ בענין
הפגם הוא והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר והענין כי בהיות האדם
פוגם למעלה הוא מחשיך האור ההוא בבחינת אותו האבר שבו פגם והרחמים
מסתלקי׳ משם והדין הוה ולכן צריך להשפיע הפגם ההוא למטה אם בהשפיע
לו יסורין בגופו או בממונו או תהיה החשך והדין ההוא שמור להשפיע בנשמתו
ע״י שתכנס באור גיהנם ושם תתלבן ותקבל כל הדין ההוא כשיעור מה שפגם
וזהו כאמר יתן מום באדם כן ינתן בו ואדם הוא אדם העליון ׃ והנה לעורר ויקרא כד כ
לאדם שישוב בתשובה מטמאים אותו ונותנים בו פגם מצד הערוה והפגם
שפגם בדבר שהיא השכינה וזהו לא יראה בך פי׳ לא יתראה בך בגופך הפגם
והערוה

והערוה שפגמת בדבר אלא והיה מחניך קדוש שיהיה כל רמ״ח איבריו קדוש פי׳
כלם מיוחדים בא׳ עד שנוכל לומר בהם שכולם אבר א׳ קדוש · והענין כי בהיות
האדם פוגם אפילו באבר א׳ נחשב כאלו פגם בכל הקומה כולה כי כל רמ״ח
איברים מתייחדים בא׳ ולכן אפילו שלא חטא אלא באבר א׳ מטמאין אותו כל
רמ״ח איבריו וזהו שאמר הרשב״י ע״ה רמ״ח שייפין בגופא וכלהו אסתאבן · ובזה
נבין ברבך ב׳ אומרם ז״ל אדם מטמא עצמו מעט מטמאין אותו הרבה פי׳ אף על
פי שלא חטא אלא באבר א׳ מטמאין אותו הרבה כל רמ״ח איבריו · וכן לענין
והיה מחניך קדוש מקדש עצמו מעט מקדשין אותו הרבה כי אפילו שלא קדש
אלא אבר א׳ כל הרמ״ח איברים שהם מחניך לשון רבים מתקדשים בקדושה
עליונה קדוש בלשון יחיד כדפי׳ וכמו שאז״ל העושה מצוה כמאמרה זוכה לחיי קדושין פ״ק
העה״ב : הפגם הד׳ הוא ושב מאחריך והענין הזה אפשר לפרשו כמו שפירשוהו
בסוף פ״ח על השכינה כי בהיות האד׳ פגום השכינה מסתלקת ממנו וכן אמרו
בתיקונים ז״ל ואם נשמתא איהי מתטנפא בחובין או גרע מינה אפילו פקודא תקונים ד׳ עד
חדא מאינון פקודין כמא דאוקמוה מארי מתניתין עבירה מכבה מצוה בההוא
אתר דשריא עבירה ואסתלק מצוה מניה ההוא אבר איהו פגום ואיהו מום
דנשמתא בגניזיה לא שריא קב״ה על נשמתא הה״ד כל אשר בו מום לא יקרב ויקרא כא יח
נשמתא דאית בה מום ברמ״ח פקודין דילה לא אתקרב בגניזיה לגבה ע״כ
לעניננו · ועד״ז אפשר לפרשו כאן כי ידו״ד אלדיך מתהלך וכו׳ ודרך השכינה
ללכת לפני האדם לשומרו כמו שפי׳ בפ׳ שלא לך ודרך האד׳ ללכת אחרי השכינה
כאומרו אחרי ה׳ אלהיכם תלכו ובהיות האדם פוגם היא מסתלקת מלפניו ושב דברים יג ה
לאחוריו · וכמכא שאין לו שמירה לפניו · אמנם הנראה מתוך הלשון שהביא
אחר כך ועל דא ערות אשת אביך לא תגלה מ״ט בגין דכתיב כי ערות אביך
היא ופי׳ כי הפגם מגיע גם לתת״א אם כן נראה שגם זה נזכר בפסוק כמו שנזכר
ערות דבר דהיינו ערות אשת אביך גם כן נזכר כי ערות אביך היא באומ׳ ושב
מאחריך והענין כי בהיות השכינה פגומה בסבת חטא האדם הת״ת מסתלק ז״ן
ממנה מפני שהיא כסא לו והוא אינו שורה על כסא שאינו שלם וכן ביארו בפר׳ צ״ע
ויקרא דף ד׳ ע״ב וכן בתיקונים דף כ״ב ע״א בענין ויגח בגדו אצלה וינס ויצא ויע״ב
החוצה : וכיוצא בזה ביארו בתיקונים ז״ל כגוונא דא קב״ה תריך לה לשכינתא תקוני״ל קט״ס
ואדמי לה מביתיה הה״ד ובפשעכם שולחה אמכם והלא כל מאן דאוקיר לה ע״א
בגלותא לקב״ה אוקיר או מאן דמזלזל לה לקב״ה מזלזל ובג״ד כי מכבדי אכבד ישעיה כ ט
ובוזי יקלו ע״כ · והטעם לזה מפני שמניתם דו פרצופין ומלכא בלא מטרוניתא ויסר פרשם
לאו מלכא איהו כדפי׳ רשב״י גדול ה׳ ומהולל מאד בעיר אדינו הר קדשו אשתמע ויקרא דף ס
דמלכא בלא מטרוניתא לאו הוא מלכא ולאו הוא גדול ולא מהולל עכ״ל : וכן פי׳ ע״א
גם כן בר״מ דקלנא דמטרוניתא איהו מאן דמזלזלי אתרהא וקלנא דמטרוניתא תהלים מח ב
איהו עכ״ל · ואומרו דקלנא דמטרוניתא איהו מאן דמזלזל אתרהא יתבאר בע״ה רעיא מהימנא פר׳ משפטים דף קיו

בענין

זהר פר' שלח לך דף קס"א בענין פגם הכסא ואומרו ושב מאחריך פי' מה שפי' רשב"י ע"ה חסידא קדמאה מאן
דנטיר ברית שוי ליה אבתריה ואיהו לקמא ואיתימא מאן דנטיר לאחורא הא
נטירו רב ועילאה מכלא דנטיר ליה ומאן איהו צדיק עלאה ברחימו שגי עאל
בין צדיק וצדק ואשתכח נטיר מכל סטרין זכאה מאן דנטיר ברית דא עכ"ל:
ולקמיה בדף קס"ו מוכח כי האדם כשהוא צדיק הוא הולך אחר השכינה מפני
שמות כג כ שהשכינה הולכת לפניו לשומרו כדכתיב הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך
והאדם עומד במדרגת צדיק נמצא שהוא אחריה וזהו אחרי ה' אלהיכם תלכו.
ואומרם אל ילך אדם אחרי אשה פירו' שלא ירד למטה ממנה אל עולם הנקבה
בראשית יז א כענין אברהם שנאמר בו התהלך לפני ופי' שם מפני שלא היה לו, לא מילה ולא
פריעה. ולגרעותא הוא כי שב מאחרי שירד ממדרגת הזכר וזהו שאמר שם
לאחורא לא הוה בגין דלא אתפרע ע"ש ובזה יובן ושב מאחריך כי הזכר שהוא
הולך אחריך לשומרך מסתלק ממך מפני שגרמת פגימת נקבתו: עוד נוכל
שמות לג כג לומר כי אחריך היא השכינה הנקראת אחור כאומרו וראית את אחורי ושב הת"ת
ממנה בסבת הפגם וראשון נ"ל עקר. אמנם אפשר להרכיב ב' הפי' כא' וכאמר
כי בודאי אי אפשר לעולם להפריד הייחוד. כי עם שנאמר שכינה שם הת"ת
דברים כג טו כאומרו ה' הוא האלהים ולכן אמר כי ה' אלהיך מתהלך וכו' ששניהם כא' בייחוד
מתהלך וכו' ולכן אמר להצילך ולתת אויביך וכו' שמירה כפולה כנגד שניהם.
ישעיה מב ח ופי' לעיל כי היא נקר' שמירת הדרך והת"ת בא לשומרה כאומרו אני ה' הוא שמי
וכבודי לאחר לא אתן וכיון שהוא בא לשומרה פניו כלפי אחריה כדרך השומר
מאחור וישראל הם בנתים כאומרו מאן דנטיר ברית עאל בין צדיק וצדק.
ואומרו פניו כלפי אחורה הכוונה פני הרחמים וההשגחה הטובה להשפיעה כי
אחור מורה סלוק והסת' והעד אדם וחוה כשהיו אחור באחור לא היה זווג וכאן
בענין השמירה אין זיווג אלא דרך השפעה ולכן נוה לבל יפגום בשכינה לפי
שיגרום סלוק הת"ת ממנה ויסבב פניו ממנה באופן שיהיו אחור באחור וזהו
ושב מאחריך שתם בין לשכינה הנקראת אחור בין לאדם שהוא בנתי' שאחוריו
לזכר. הרי נתבארו ד' בחינות בענין הפגם. וראוי להשלים ביאור המאמר
מפני שהוא נוגע לדרוש שלנו שהוא מענין פגם השכינה. אמר שעל ג' דברים
מעכבי ישראל בגלותא ואומרו מעכבי מפני שלא נגזר גלות שכינה אלא אלף
איכה א יג שנה שנאמר נתנני שוממה כל היום דוה וכן פי' פר' וארא דף קי"ז ע"א: הא'
על דעבדין קלנא בשכינתא בגלותא: פירו' על שהם מחללים את ה' כמ"ש
יחזקאל לו כ באומרם עם ה' אלה ומארצו יצאו וכשישראל עושים דבר שיש בו חלול ה' אין לך
קלון גדול מזה לשכינה והוא משל לאב שיש לו בן והבן עושה לבריות דברים
שאינו כראוי שאומרי' הבריות ארור שזה גדל הרי זה דבר כולל
בכל האומה: ובפרט לכל אחד מישראל העובר על מה שצווהו הקב"ה גורם
ישעיה נ א למעלה קלון לשכינה שהרי הכתוב אמר ובפשעיכם שולחה אמכם ובהיו' האדם
מוסיף

מוסיף פשע מוכיח גלות וגירושין שאומרים למעלה ראו האם מה בניה גדלה ראוי הוא או שתהיה מגורשת מחוץ להיכל הואיל ולא יקרה את בנה שיהי' הגון וכיוצא פי' ז"ל על ט' קללות שנתקללה הארץ ז"ל עוד אפשר שהוא כענין כבד את אביך ואת אמך אביך דא קב"ה אמך דא שכינתא דחילו דילה בפקודין דלא תעשה · אוקירו דילה בפקודין דעשה עלייהו אתמר כי מכבדי אכבד וכן כל אינון דעברין על ל"ת עלייהו אתמר ובוזי יקלו עכ"ל לענייננו · נמצא לפי זה כי קללה דשכינתא הוא שאינם נוהגי' בה הכבוד הראוי לה במצו' עשה ועוברים על ל"ת: והנה בכל הדברים שאדם חייב בכבוד אב ואם התחתונים חייב בכבוד אב ואם העליונים וכמו שהוזהר שלא להקל בכבוד אב ואם התחתונים
וקאי בארור שנאמר ארור מקלה אביו ואמו וכתב הרמ"בם שאפילו ברמיזה כך דברים כז יז
צריך ליזהר שלא יקל בכבוד אב ואם העליונים · וליזהר מכל הנוגע לכבודם
ומסוג זה נראה שצריך ליזהר במה שאמר הרשב"י שהמדבר בבית הכנסת זוהר פ' תרומה
אהדר קללה בתיקונא עילאה דצלותא: הב' ומהדרי אכפייהו מן שכינתא · דף קל"א ע"ב
יש בו כולל ופרטי · הכולל הוא באלו הרשעים הם חוזרים והופכים פניהם מן השכינה אומרים בפיהם שאין רוצים להיות להם חלק באלהי ישראל · ופרטי הוא הפוסק דברי תורה על דברים בטלים מפני שהעוסק בתורה פניו כנגד
השכינה כמו שדרשו ז"ל בפסוק שפכי כמים לבך נכח פני ה' והוא פוסק נמצא איכה ב י"ט
הופך פניו מן השכינה · כיוצא בזה המתפלל ובאמצע פוסק אפילו הוא בזמירו' בפרט אם הוא בתפלת י"ח באמצעי ובאמצע תפלתו מחזיר פניו להסתכל כאן וכאן בצרכי עצמו ודאי נוגע בכבוד השכינה · הג' ועל דמסאבי גרמייהו קמי שכינתא: צריך ליזהר בזה מכל דבר שנזכר בתורה טומאה בפירו' כטומאת
המאכלים שנאמר אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהם ויקרא י"א מג
ונטמתם בם · טומאה בעריות אל תטמאו בכל אלה כי בכל אלה נטמאו הגוים שם יט כח
וגו' וליזהר מטומאת הנדה · טומאה בנגעים ופי' ז"ל שנגעים באים על חטא
לשון הרע · ופי' רשב"י רבי חייא אמר כל מאן דאפיק ליטנא בישא אסתאבן זוהר פ' מצורע
ליה כל שייפוי וכו' · ובפרט שמיני לא ליפגום איניש פומיה ולישניה וכל שכן דף נג ע"א
לאסתאבא בפשיה וגרמיה בגין דאסתאב הוא' בעלמא אחרא עכ"ל: גם שם דף מח
טומאת ע"א שנאמר שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו והנוגע לזה הוא מה שפירש דברים ז כו
הרשב"י ע"ה ונעתיק לשונו לקמן כי הכועס מטמא עצמו מבית ומחוץ כע"א זוהר פר' תצוה
עצמה ועל הכועס נאמר אלהי' מסכה לא תעשה לך פי' שמתוך עושה עצמו ע"א שמות לד יז
וכן המתגאה כיוצא וכן פי' ז"ל בפסוק ומשה נגש אל הערפל ז"ל וכל מי שהוא מכילתא פ' יתרו
גבה לב גורם לטמא את הארץ ולסלק את השכינה שנאמר גבה עינים ורחב שמות כא יח
לבב אותו לא אוכל וכל גבהי לבב קרואים תועבה שנאמר תועבת ה' כל גבה תהלים קא ה'
לב · וע"א קרויה תועבה שנא' ולא תביא תועבה אל ביתך נמצא שע"א מטמאה את משלי טז ה
הארץ ומסלקת את השכינ' עכ"ל · גם צריך ליזהר מטומאת הוצאת זרע לבטלה

שעון

שעון זו פוגם בשכינה ולכן אמר קמי שכינתא ופי' רשב"י. שאין לך עון שיטמא זוהר פר' וישב
בו האדם יותר מהמוציא זרע לבטלה : ז"ל ת"ח בכל איכון חובין דאסתאב בהו דף קפח ע"א
בר נש בהאי עלמא ' דא איהו חובא דאסתאב ביה בר נש יתיר בהאי עלמא
ובעלמא דאתי מאן דאוסיד זרעיה ברקניא ואפיק זרעא למגנא בידא או ברגלא
ואסתאב ביה כד"א כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע בג"ד לא עאל לפרגודא תה' ה ה
ולא חמי סבר אפי עתיק יומין כמא דתנינן כתיב הכא לא יגורך רע וכתי' ויהי בראשית לח ז
ער בכור יהודה רע בעיני ה' ובגין כך כתיב ידיכם דמים מלאו ' זכאה חולקיה ישעיה א טו
דבר נש דדחיל למאריה ויהא נטיר מאורח בישא וידכי גרמיה לאשתדלא
בדחילו דמאריה עכ"ל : עוד יש טומאה אחרת אף על פי שלא נזכרה טומאה
בתורה בפי' והוא המשמש באשתו שלא כדרכה והחמירו בזוהר פר' פקודי דף
רנ"ט ז"ל על דא תנינן מאן דשמיש ערסיה מאחורא אכחיש תקונא דאסתכלותא
אנפין באנפין לאנהרא כלא כחדא ולאשתכחא כלא אנפין באנפין בדבקותא
כדקא יאות כד"א ודבק באשתו באשתו דייקא ולא אחורי אשתו עכ"ל : ובב' בראשית ב כד
דברים אלו הזכיר מלת שכינה בכל אחד ואחד מפני כי היא נקרא שכינה מפני
ששוכנת בתחתונים ובישראל דוקא כאומרו ילך נא אדני בקרבנו וכדפי' ז"ל בקש שמות לד ט
שתשרה שכינה בישראל ולא באו"ה בפרסיים והודה לו הקב"ה והעובר על א' מהדברי'
הרי שכינה כנגדו ואין לו בושת פנים וגרם אריכות הגלות כי לא גלו ישרא' עד
שאמרו אין לנו חלק בדוד וכו' איש לאהליך ישראל אל תקרי לאהלך אלא לאלהיך שמואל ב כ א
וכפרו באלהי ישראל והחוטא בדברים האמורים דומה לכופר בהשגחה ולא
נתיירא בגלות ממה שהיה הוא סבת הגלות לכך ראוי או שיתעכב עוד בגלות :
ונחזור לדרוש שהתחלנו בתחלת הפרק שצריך ליירא שלא לפגום בשכינ' שהוא
ערות דבר שפי' : יש עוד בזה ב' בחינות בענין הפגם בה נתבאר בתיקונים
ובר"מ : בתיקוני' אמר שלב היא שכינה ויש בלב ב' בתים א' משכן ליצר הטוב ' תקוני' דף מג
והב' משכן ליצר הרע ' ואמר שיצר הטוב היא השכינה בבחינות אשר נבאר וז"ל ע"א
לב מבין לב יודע לב רואה איהי שכינתא דלא נטלא אלא דאיהי קרבנא
דכלותא נקייה בלא סובין ובלא פסולת וקריבת לגבי בעלה שופרא דכלא אבל
יותרת הכבד לא יהיבת לבעלה אלא שיורין ופסולת ומאי ניהו בעלה שחול אל
אל אחר ומאלין שיורין דכטיל מיכה אתעביד דם שחול חמוץ ואוכמא והוא כחש
דמאי דפתי לחוה דאיהי לבא וגרם לה מותא והא תרי בתי ליבא איכון למאן
פתי תכייהו אלא ההוא דשמאלא דאתמר ביה לב כסיל לשמאלו ועליה אתמר קהלת י ב
ומוצא אני מר ממות את האשה ' לב חכם לימינו דא אשת חיל עטר' בעלה עלה שם ז כו
אתמר מצא אשה מצא טוב דאיהי יצר הטוב תליא דבר נש עלה אתמר להניח משלי יח כב
ברכה אל ביתך בר"כת ה' היא תעשיר ועלה אתמר ראה חיים עם האשה אשר יחזקאל מד ל
אהבת עכ"ל לענייננו : והכוונה היוצא מכללות דבריו בלי שנדקדק בלשונו משלי כב
הוא כי לב שתם הוא בשכינה ויש בה ב' בתים הא' מצד הימין זו משכן לחכמה קהלת ט ט

בינה ודעת · והב׳ מצד השמאל ליניקת דין הגבורה ומצד השמאל הוא משתכיל
באחז לחלקו למטה כי כל התבונים נמצאו למטה · מצד השמאל בהשתלשלות
המדרגות והיינו אומרו לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו כי הרוצה להחכים
ידרים ולכך לימינו משם החכמה באה לו · והב׳ משכן לחכמה בינה ודעת רמז
בהביאו ג׳ פסוקים הא׳ כנגד הדעת שהוא באמצע דא אשת חיל עטרת בעלה
והיינו מזליה דבר נש וכן פי׳ בתיקונים ז״ל ו׳ עילאה דאיהו מזלא עילאה דסליק תקוני׳ דף קג ע״א
במחשבה : וכנגד הבינה עלה אתמר להניח ברכה אל ביתך ברכת ה׳ היא
תעשיר ופי׳ בתיקונים דף כ״ב ע״א שהיא הבינה וכנגד החכמה שהיא החיים
אמר ראה חיים עם האשה אשר אהבת כי אהבה בימין ואף על פי שלמעלה פי׳
בשם הרשב״י שיצר טוב סתם הוא בימין הכוונ׳ הוא זרוע ימין שהוא כולל פרקים
שהם חכמה בינה דעת כדפי׳ באדרא ויאמר שתוס מן המפורש ובזה נבין פי׳
ב׳ במאמר שהעתקנו מפ׳ בראשית בענין היראה אמאי אתקרי יראת ה׳ בגין
דאיהו אילנא דטוב ורע וכו׳ ובזה מבואר כי הוא סוד הלב משכן לטוב שהוא
הימין ורע הוא סוד הדין ורע בעצם נמשך למטה בהשתלשלות המדרגות זכי
בר נש מתדבק בה בבחינת הימין שבה שהיא יצר הטוב בבחינות האמורות
לא זכה הרי רע מתדבק בסוד לב כסיל לשמאלו · וצריך לירא מפתוי יצרו שלא
יתדבק בטחול אל אחר שהוא הנחש שיתקרב ללב ויגרום לו מיתה וכיוצא
בזה ביארו בר״מ במאמר שנעתיק לקמן שאמר חטאת איהי יותרת הכבד רעיא מהימנא
אכבידת עליה בחטאות דלכלוכין דחובין דישראל בגוונא דכבד מכביר דמיה
דאיכון שמרין על עריקין דלבא ע״כ · וביארו בתיקוני׳ שכל מי שיצרו שולט עליו תקוני׳ דף קלב ע״א
הוא רשע גמור וז״ל ברי כל דא רזא דגלגולא דיצר הרע אית למאן דאיהו דמיא
לאריה ואית למאן דאיהו דמיא לחויא ואית למאן דאיהו דאמי כחמור לכל בריין
אשתני כפום עובדיהון וכפום שעתא דאתעבידו בה ועם כל דא זכאה כשמתא
דשליט עליה ורכיב עליה כבר נש דרכיב על סוסיא או על חמריה · ווי ליה למאן
דאיהו הויא שליט עלי׳ האי אתקרי רשע גמור ומאן דאיהו שליט עליה איהו צדיק
גמור ועליה אתמר ואתן אדם תחתך אדם בליעל איש און · ולאומים תחת ישעיה מג ד
נפשך דבר בר נש שליט על יצריה הכי איהו שליט על כל שנאוי ואם יצריה עליה
שנאוי שלטין עליה עכ״ל · ואומר בסוף המאמר שכשהאדם שולט יצרו כן ישלוט
על שונאיו הוא מאמרם ז״ל ברצות ה׳ דרכי איש גם אויביו ישלים אתו ז״ל בב״ר משלי טז ז
הובא בילקוט בפסוק זה רבי יוחנן אמר אויביו זה אשתו רבי יהושע בן לוי אמ׳ ילקוט משלי
זה יצר הרע וכו׳ א״ר ברכיה גם אויביו לרבות מזיקי ביתו כגון פרעושי׳ יתושים דף קלט
וזבובים והטעם לכל זה הוא כי בהיות האדם גובר יצר הטוב על יצר הרע כן
הדין נכנע תחת הרחמים ובהיות שורש הדין העליון נמתק כל הענפים
התחתונים הנמשכים משורש הגבורה כולם נהפכים לרחמים והיינו ברצות ה׳
דרכי איש שיושפע סוד הרצון לדרכי איש שהוא זעיר אנפין ה׳ איש מלחמה ושם

מקום הדין גם אויביו ישלים כדפי' ואי אפשר לאדם להשיג מעלה זו אם לא שישוב בתשובה שלימה ויכניע יכרו תכלית ההכנעה ויכניע מדת הדין שבו כמו שפי' בפר' הקודם ובזה יגרום למשוך משך הרצון להכפות כל בעלי הדין
זוהר באדרת נשוא דף קכט ע"א המקטרגי' לו וכמו שפי' באדרא נשוא שבהתגלו' מצח הרצון כל רוגזין אשתככו והם נקראי' אויבים למעלה בהיות האדם מכניע הדין גורם למשוך משך הרצון לו ... יע הדינים התחתונים שבעה"ז ׃ עוד מענין ה פגם שאדם פוגם בשכינה
רעיא מהימנא פינ'כו דף כא ע"ב ... ׳ י אמרו שם שכנפי יונה הם מצות עשה שעל ידה היא פורחת לעי' ... זר כך הני פקודין דלת"' אינון תפיסו דילה כגון כפרים הנאחזים בפת ו... תפסין דילה דמעכבין לה לפרחא אתקריאו סרכות דמעכבי לכנפי ריאה לנשבא הכי אשם דישראל אחיד בגדפוי דשכינתא דאינון חיון דכורסייא דלא תהא עולה בהון בזכוון דישראל לגבי קב"ה ומעכבין ומכבידין לה על גדפהא חטאות דילהון ואשם אימא דערב רב סרכא אחידא בכורסייא דתמן מטרוניתא ולא מנחת לה לסלקא מגלותא ׳ וזכוון אחידן בה לסלקא אשתארת באוירא כגון סירכא תלויה באוירא ודא עמודא דאמצעיתא דאיהו אוירא הכי אשם תלוי בצדיק דאיהו אחיד בין שמיא וארעא ׃ חטאת איהי יותרת הכבד אכבידת עליה בחטאות דלכלוכין דחובין דישראל כגוונא דכבד מכביר דמיה דאינון שמרים עלי ערקין דלבא ׃ הכי אלין חטאות מכבידין כל גדפוי דשכינתא דאינון פקודין דעשה דדמיין לכנפי יונה ׳ לא תעשה כד אינון מכבידין על עשה דאינון חובין דישראל מרובין מזכוון אתמר באורייתא דאיהי
דניאל ט יב גופא ותשלך אמת ארצה ואיהי צווחת נתנני ה' בידי לא אוכל קום ונפלה ולא תוסיף קום ובג"ד תקינו תנאים ואמוראים צלותין באתר דקרבנין לעברא חטאות ואשמות מינה עכ"ל לענייננו ׃ ומבואר במאמר ב' בחינות בענין הפגם הא' היא פגם השכינה והוא מה שאמר בסוף המאמר הכי אלין חטאות מכבידין על גדפוי דשכינתא דאינון פקודין דעשה ׳ וגם פגם המגיע לת"ת ותשלך אמת ארצה ויתבאר עוד בענין הפגם המגיע לו ׳ והשכינה צועקת נתנני ה' בידי לא אוכל קום ׳ על כן צריך לירא ממעשיו ולא יגרום במעשיו צעקת השכינה עליו ונפילתה בארץ נפלה לא תוסיף קום ׳ ועוד נתבאר במאמ' הזה ענין פגם הכנסת כמו שאמר שהסרכות אוחזות בחיות הכנסא ובכנסא עצמה והשכינה מתלבשת בכנסא ובהיות שם סרכא אינה עולה למעלה בזכיותיהם של ישראל הרי נתבאר בפר' זה שורש היראה ׃ תוספת ביאור למה שאמר בפ' בראשית אמאי אקרי יראת ה' בגין דאיהו אילנא דטוב ורע וכל מה שלמטה ממנה יקרא
רעיא מהימנא פר' בראשית תקוני דף עט עץ הדעת טוב ורע שהרי אמר בר"מ שסירכא נאחזת בכנסא ׃ וקרוב לבחינת יראה זו שבפ' בראשית ביארו בתיקונים ז"ל אית דחילו ואית דחילו יראת ה' דא שכינתא מלכות קדישא יראה רעה דא רצועה לאלקאה לחייביא ומאי ניהי סם המות דסמאל נוקבא דיליה ׳ יראת ה' איהי אגרא למאן דנטיר פקודין דלת"ת ׳

יראה רעה איהי רצועה לאלקאה למאן דאעבר עלייהו עכ״ל לענייננו ׳ ומבואר כוונתינו בו באומרו יראת ה׳ איהי אגרא למאן דנטיר פקודי׳ ר״ל שזו היא עקר היראה שלא יעבור על לת״ ויתן תקו׳ לחכוני לפגום ולפרוץ גדר ליכנס פנימה ׃
מלבד כמה בחינות שנתבארו ויתבארו עוד בה״ ׃

פרק ששי

מפני שקדם ביאורנו בפ׳ הקודם שורש היראה ואמרנו שהוא להתרחק האדם מיצה״ר להתקרב אל הטוב אמרנו לסמוך בפרק זה לבאר שלא יתעלם מפתויי יצרו ושיתגבר עליו כדי שיהא נקרא גבור הכובש את יצרו וזו היא בחינה מבחינות היראה שמכינו יראה בגבורה וכן בבינה ויראה בגבורה פירו׳ בתיקונים שמלכות נקרא׳ יראת ה׳ מצד הגבורה תקונים דף י׳ ע״א
ואהבה מצד החסד ובתיקון כ״ג פי׳ יראה בבינה בפי׳ ואמר שעל זה נאמר אם אין יראה אין חכמה והענין במה שפי׳ בפר׳ הקודם כי צריך לירא לעולם שלא לעורר היצר והדין והיצר נמשך משורש הדין העליון מב׳ מרות אלו כדפי׳ רשב״י זוהר פר׳ כם
בפסוק לא אוסיף כי משני מרות אלו שורש הדין בא והיות האדם גובר על יצרו דף ע
נמשך לו מהגבורה וכן פי׳ בתיקוני׳ בירחא חמישאה יהיב ביה תוקפא בגבורה לאתגברא על יצה״ר משום דשמאל דלא שליט עליה וכו׳ ושם העסק בביאור ט׳ חדשים לעיבור כשמת משיח כדקנו ׳ ועוד בתיקונים סוף דף ח׳ בביאור בענין ששה מדרגות שים חסידים גבורים אחרי תורה וכו׳ ואמר גבורים משום׳ דגבורה דיהבין תוקפא למאריהון לכבוש עבד תחת רבו ושפחה תחת גברתה בקשורא דתפילין עכ״ל ׳ הרי כי מצד הגבורה יקראו גבורים הכובשי׳ את יצרם והיא היא מביאות היראה לירא לעולם שלא יהא העבד מותר ופורץ גדר אלא קשור וכבוש תחת רבו ׳ וביארו בזוהר בפסוק ברכו ה׳ מלאכיו גבורי כח וכו׳ זוהר פר׳ וישב
עוד ענין זה וכמה צריך אדם להתגבר על יצרו בכל יום ויום ז״ל רבי חייא פתח דף קפט ע״ב
ואמ׳ ברכו ה׳ מלאכיו גבורי כח וגו׳ תא חזי כמה אצטריך ליה לבר נש לאסתמר׳ תלים קג כ
מחוביו ולמהך באורח מתתקנא בגין דלא יסטי ליה ההוא יצר הרע דאיהו מקטרגא ליה כל יומא ויומא כמא דאתמר ובגין דאיהו מקטרגא ליה תדיר בעי בר נש לאתתקפא עליה ולאסתלקא עליה באתר תקיפו דבעי למהוי גבר עליה ולאשתתפא באתר דגבורה בגין דכד בר נש אתקף עליה כדין איהו בסטר גבורה ואתדבק ביה לאתתקפא ובגין דההו׳ יצר הרע תקיף בעי בר נש דיהא תקיף מניה ואלין בני נשא דאתתקפו עליה אקרון גבורי כח לאשתכחא זכיה עם זכיה ואלין איכון מלאכיו דקב״ה דאתיין מסט׳ דגבורה קשיא לאתתקפא עליה גבורי כח עושי דברו עכ״ל ׃ ואומר כדין איהו בסטר גבורה ואתדבק ביה לאתתקפא הוא להורות על הכדרש כי היותו נקרא גבור הכובש את יצרו הוא מצד הגבורה והוסיף הכתוב באומ׳ גבורי כח כי צריך שיהא כחו גדול מכח יצר הרע וז״ש בעי בר נש דיהא תקיף מניה ׳ ובלי ספק כי היות הגבורה מתגבר על יצה״ר הוא מצד כח הבינה כמו שביארו בתיקונים והיות כח בבינה

פס היות שלא נתבאר בבירור במאמר הזה: ואומר אלין מלאכין דקב"ה
דאתיין וכו' מפני כי המלאכים נבראו ביום שני ופי' בס' הבהיר שכל המלאכים
נבראו מאש הגבורה ונמצא הצדיק הכובש את יצרו שוה למלאך בערך זה:
סוכה פ"ה ואף על פי שאמרו ז"ל במסכת סוכה פרק החליל אמר רבי שמעון בן לוי יצרו של
תלים ל"ז ל"ב אדם מתגבר עליו בכל יום שנאמר ומבקש להמיתו ואלמלא הקב"ה עוזרו אין
יכול לו שנאמר ה' לא יעזבנו בידו וכו'. נראה שסיוע האדם להתגבר על יצרו
הוא מהקב"ה ומה שבח לצדיק. אבל הענין הוא כי לעולם בכל הדברים צריך
התעוררות תחתון בתחלה כמו שאמרו בזוהר כמה פעמים אתערותא לתתא
אתערותא לעילא והיינו שבח הצדיק שהוא המתחיל ואחר כך הקב"ה עוזרו וזהו
טבע מלת עזר כאדם שהוא עסוק במשא ואינו יכול לה ובא חבירו ועוזרו והנה
ילקוט משלי תחלת הכנעת היצר הוא בימי הבחרות כמו שפי' ז"ל בילקוט בפי' הפסוק כל מי
דף קמ"ד שממתק את יצרו בנערותו סופו להיות מושל עליו בזקנותו מ"ט מפנק מנוער
משלי כו כ עבדו ואחריתו יהיה מנון: והעבד הוא היצר הרע שהוא עבד לאדם לצורך
העה"ז. וצריך לעולם ליזהר מהקלות כי יצר הרע לא יכשיל לאדם בתחלה
סוכה פר' קמא אלא בקלות עד שמהקלו' יבא לחמורות כמו שפי' רז"ל על פסוק הוי מושכי העון
ישעיה ה' י"ח בחבלי השוא ז"ל אמר רבי יוסי יצר הרע בתחלה דומה לחוט ולבסוף דומה
סוכת שלבנות כעבותות העגלה עכ"ל וכת' בה"ה ז"ל הקץ אחי משינה זאת וגול מעל לבך המסך
שער השכון מיצרך אשר נסך עליך עד שהבדיל בין אורך ובין אור שכלך כעבים אשר יהרג
בנפש השכון ד"ר על מאור הבית וכאשר יתמיד יעבה ויסתם עד שימנע הגעת אור השמש אל
הבית ובתחלת אריגתו הוא רק וחלוש עד מאד וכל אשר יתמיד הדבר יחזק
ויעבה וימנע אור השמש מעבור אותו ומהגיע אל הבית וכן מעשה היצר בלבך
יהיה בתחלת ענינו חלוש מאד לא ימנעך מראות האמתיו' ואם תרגיש בו בעת
ההיא ותגלהו מעל לבך יקל מעליך הדבר ואם תקל בו ותתעלם ממנו יחזק
מעשהו וימנע אור שכלך ממך לגלותו מעל הכרתך על כן מהר להציל את נפשך
והעזר באלהים לרחותו מעליך וטרח והשתדל תאור באור החכמה ותראה
אמתת הדברים בעין לבך וכבר משלו קדמונינו מעשה היצר באדם במשלים
שמואל ב' י"ב ד' והלקס מן הכתוב ויבא הלך לאיש העשיר ואחר כך קראו אורח ואחר כך קראו
תלים א' א' איש ואמר אשרי האיש אשר לא הלך וגו' ואחר כך עמד ואח"כ ישב. ע"כ: עוד
בפתויי היצר בס' הבא מאמר א' מהזוהר עש"ה: עוד צריך ליזהר בדקדוק מעשיו
ע"ז פ"ק מעונות שאדם דש בעקביו שאז"ל במכילתא וכן בע"א פ"ק א"ר שב"ל עונות שאדם
דש בעקביו בעולם הזה מסבבין אותו ליום הדין ועל דבר זה נענשה בתו של
רבי חנינא בן תרדיון דאת' רבי יוחנן פעם אחד היתה מהלכת לפני גדולי רומי
אמרו כמה נאות פסיעותיה של ריבה זו מיד דקדקה בפסיעותיה והוסיפה
ירמיה ל"ב י"ט בקובה וכשהוכיחוה נרקה עליה את הדין גדול העצה וכו' אשר עיניך פקוחות
זוהר פר' עקב דף קנח על כל דרכי בני אדם וגו' עכ"ל. ונמצא בזה ביארו בזוהר רבי אלעזר פתח

למה

למה אירא בימי רע עון עקבי יסבני תא חזי תלת אינון דדחלין ולא ידעין ממה תלים מט ב
דחלין ואוקמוה. אבל אית מאן דדחיל ולא ידע ממה איהו דחיל כגון אינון
חטאין דלא ידע דאינון חטאין ולא אשגח בהו ואיהו דחיל מימי רע מאן אינון
מימי רע אילין אינון יומין דאינון אזדמנו בההוא רע ומאן אינון דא יצר הרע
דאיהו אקרי רע ואית ליה יומין ידיען דאיתיהיב ליה רשו בעלמא לאסטאה לכל
אינון דמסאבי ארחייהו דמאן דאתי לאסתאבא מסאבין ליה ואלין אקרון ימי
רע ואלין ממנן על אינון חובין דדשין בהו בני נשא בעקבייהו. תא חזי כל אינון
דמסאבי ארחייהו כמה חבילי טהירין אזדמנן לגבייהו ומסאבי להו בארחא
דבעי בר נש למהך בההוא ארחא מדברין ליה ממש וכו׳ תא חזי בשעתא דדינא ביטא
שלטא לא אתיב ידיה מלאבשא ובשעתא דדינא שלטא על אומין עע״א לתברא
לון חייס קב״ה עלייהו ולא שצי לון ובג״כ כל מאן דאיהו חטי באינון חטאין דדש
בהו ברגלוי לא ידע בהי ודחיל תדירא׳ דוד מלכא הוה אסתמ׳ תדיר מחובין דאין
וכד הוה נפיק לקרבא הוה מפשפש לון ועל דא לא דחיל לאגחא עמהון קרב׳
ותא חזי ארבע מלכין הוו מאן דשאיל דא לא שאיל דא וכו׳ בג״כ אית ליה לבר נש
לאסתמר׳ באלין חובין כדקאמ׳ בגין דלא ישלטון עלוי אינון ימי רע דלא מרחמי
עליה עכ״ל לענייננו. ועל כיוצא בזה כותה תורה בכהן משוח מלחמ׳ שהיה
מדבר אל העם והיה אומר מי האיש הירא ורך הלבב ופי׳ שהוא הירא מעבירות דברים כ ח
שבידו. ואז״ל שח בין תפלה של יד לתפלה של ראש חוזר עליה מעורכי המלחמ׳:
ועוד אז״ל בפרק קמא פ׳סוטה שכנגד את הפרה כל האומ׳ הקב״ה וותרן יוותרו חייו
שנאמר הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט ע״כ: ועוד אמרו שם ז״ל וסביביו שם לב ד
נשערה מאד מלמד שהקב״ה מדקדק עם סביביו אפי׳ כחוט השערה רבי חנינא תלים נ ג
אמר מהכא אל נערץ בסוד קדושים רבה ונורא על כל סביביו עוד אמרו בבר שם פט ח
כי ברב חכמה רב כעס ויוסיף דעת יוסיף מכאוב מכאן על ידי שאדם מרבה קהלת ד׳ יח
עליו חכמה מרבה עליו כעס ועל ידי שמוסיף דעת מוסיף מכאוב וכו׳ רב אמר
חבר אין צריך התראה: אמר רבי יוחנן בכלי פשתן הדקין הבאין מבית
שאון מתפחמין הכי קמשא הם אבודים אבל כלי פשתן הארבלין כמה הם וכמה
דמיהן תני בשם רבי מאיר לפי גדולתו של כתם היה מפלתו ערום מכל ארור
מכל עכ״ל לענייננו: עוד צריך לירא וליזהר במעשיו כי שמא היה הוא והעולם
חציו זכאי וחציו חייב והכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה וכן פירו׳ ז״ל
תנו רבנן לעולם יראה אדם עצמו כאלו חציו זכאי וחציו חייב עשה מצוה אחת קדושין פ״ק
אשריו שהכריע את עצמו לכף זכות עבר עביר׳ אחת אוי לו שהכריע את עצמו
לכף חובה שנאמר וחוטא א׳ יאבד טובה הרבה בשביל חטא יחידי שעשה זה קהלת ט יח
אבד ממנו טובה הרבה רבי אלעזר ברבי שמעון אומר לפי שהעולם נדון אחר
רובו והיחיד נדון אחר רובו עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו ואת כל
העולם לכף זכות עבר עבירה אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף
חובה

חובה שנאמר וחוטא אחד יאבד טובה הרבה בשביל חטא יחידי שעשה זה אבד
ממנו ומן העולם טובה הרבה עכ"ל : ומסוג היראה זו הוא לירא מן הדין
שבשכינה כמ"ש באדרא מדברי רבי שמעון כל ימי אשתערנא דלא אתוקד עלמא
בדינוי דצדק וצריך ליירא שלא יהיה הוא שבה שיטרף העולם בדינין כי שמא
העולם חציו זכאי וחציו חייב : והב' הוא הכריע את כל העולם לכף חובה וגרם
שבשבתו יבא דבר או רעב לעולם כל אותם הצדיקים שמתו הוא סבה שמתו
וכל העניים שיצעקו וימותו ברעב הוא סבה להם וזהו אוי לו וכו' · ולכן צריך
לעולם שלא יהיה בטל מתורה או מצוה כמו שאמרו בגמ' דא"מר מלאכה אשכחיה מנחות פ"ד
לרב קטינא דמכסי בסדינא וכו' אמר ליה ענשיתן אעשה את'ליה בזמן דאיכא
ריתחא ענשינן · הרי שקונסין בעת היות רוגז בעולם על ביטול מצוה ועסק
התורה היא מצות עשה ואין ספק דקנסינן עלה גם כן ולא הוצרך להזכירה כי
ר' קטינא לא היה בטל מהתור' ולכן מאד מאד צריך להיות זהיר וזריז במלאכתו
מלאכת שמי' לבל ימצא בטל ויענשוהו דבעידן ריתחא מדת צדק שולטת בדיניה
וצריך ליזהר דלא יתוקד עלמא בדינוי ובכל עת חייב האדם לתת שמן תורה
ומצות לנר שעל ראשו כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא כדפי' בפ' בראשית דף ו' כמ"ש
וכ"ש בעידן ריתחא ח"ו שצריך זהירות וזריזות גדול הואיל וביכלתו לתקן ולמסוך
שפע רחמים להפך מדת הדין למדת רחמים יתענש ח"ו : ומצינו שרבה ע"ה
היה קור' עצמו בינוני אמרו בברכו' את' רבה כגון אנא בינוני · את' ליה אביי לא ברכו' פ' בתרא
שביק מר חיי לכל בריה ואמר רבה ידע איניש בנפשיה אי צדיק גמור הוא אי
רשע גמור הוא ואמר רבה לא איברי עלמא אלא לצדיקי גמירי או לרשיעי גמירי
ואמר רבה לא נברא כל העולם אלא בשביל אחאב בן עמרי ובשביל רבי חנינא
בן דוסא · לאחאב בעולם הזה · לרבי חנינא בן דוסא בעולם הבא עכ"ל : ועוד
אז"ל במדרש ויקרא רבה על פסוק כל עמל אדם לפיהו וגם הנפש לא תמלא ז"ל קהלת ו ז
גם הנפש לא תמלא לפי שהנפש הזו יודעת שכל מה שהיא יגעה לעצמה היא
יגעה לפי' איכה שבעה למצות ומעשים טובי' · אמר רבי לוי לעירוני שהיה נשוי
בת מלכים אף על פי שמאכילה כל מעדני עולם אינו יוצא ידי חובתו למה
שהיא בת מלכים כך כל מה שיפעל אדם עם הנפש אינו יוצא ידי חובתו למה
שהיא מלמעלה עכ"ל · עוד נתבארו במסכת חגיגה פ"ק כמה דברים מעוררים חגיגה פ"ק
לאדם שידקדק במעשיו ויזהר מהחטא ז"ל רבי אמי כי מטי להאי קרא בכי יתן
בעפר פיהו אולי יש תקוה אמר כולי האי ואולי · רבי אמי כי מטי להאי קרא בכי איכה ג
בקשו צדק בקשו ענוה אולי תסתרו ביום אף ה' אמר כולי האי ואולי · רבי אסי צפניה ב ג
כי מטי להאי קרא בכי שנאו רע ואהבו טוב והציגו בשער משפט אולי יחנן ה' עמוס ה ט"ו
צבאו' את' כולי האי ואולי · רב יוסף כי מטי להאי קרא בכי יש נספה בלא משפט משלי יג כ"ג
אמר מי איכא איניש דאזיל בלא זמניה אין כי הא' וכו' · רבי יוחנן כי מטי
להאי קרא בכי ותסיתני בו לבלעו חנם עבד שרבו מסיתין לו וניסת תקנה איוב ב ג

יש

יש לו׳ רבי יוחנן כי מטי להאי קרא בכי אן בקדושיו לא יאמין באאן יאמין׃ פס טו ט״ו
רבי יוחנן כי מטי להאי קרא בכי וקרבתי אליכם למשפט והייתי עד ממהר מלאכי ג ה
במכשפים ובמנאפים ובנשבעים בשמי לשקר ועושקי שכר שכיר׳ עבד שרבו
מקרבו לדונו וממהר להעידו תקנה יש לו אמר רבן יוחנן בן זכאי אוי לנו ששקל קהלת יב יד
עלינו הכתוב קלות כחמורות׳ קלות כחמורות פרש״י עושקי שכר שכיר
כמנאפים ומכשפים׳ ר׳ יוחנן כי מטי להאי קרא בכי כי את כל מעשה האלהים
יביא במשפט על כל נעלם עבד שרבו שוקל לו שגגות כזדונות תקנה יש לו מאי
על כל נעלם אמר רב זה ההורג כינה בפני חברו ונמאס בה׳ ושמואל אמר
זה הרק בפני חברו ונמאס בה׳ מאי אם טוב אם רע פרש״י דמשמע אף על
הטובה מביאו במשפט׳ אמרי דבי רבי ינאי זה הנותן צדקה לעני בפרהסיא כי
הא דרבי ינאי חזייה להאי גברא דקא יהיב זוזא לעני בפרהסיא אמר ליה
מוטב דלא יהבת ליה מהשתא דיהבת ליה וכספתיה׳ אמרי דבי רבי ינאי זה
הנותן צדקה לאשה בסתר דקא מייתי לה לידי חשדא׳ רבא אמר זה המשגר
לאשתו בשר שאינו מחותך פרש״י שאינו מנוקר מן החלב ומן הגידין האסורים
בערבי שבתות שמתוך שממהרין לעשות צרכי שבת אינן נותנין לב אם ברור
הוא׳ והא משגר רבא שאני בת רב חסדא דקים לה בגוה׳ רבי יוחנן כי מטא
להאי קרא בכי והיה כי תמצאן אותו רעות רבות וצרות עבד שרבו ממציא לו דברים לא כא
רעות וצרות תקנה יש לו׳ ואמרינן תו לקמן רבי אילא הוה סליק בדרגא דבי
רבה בר שילה שמעיה לינוקא דהוה קא קארי כי הנה יוצר הרים ובורא רוח עמוס ד יג
מגיד לאדם מה שיחו אמר עבד שרבו מגיד לו מה שיחו תקנה יש לו׳ מאי
מה שיחו אמר רב אפילו שיחה יתירה שבין איש לאשתו מגידין לו לאדם
בשעת מיתה ע״כ׃

פרק שביעי

כריך לירא מהחטא כי בכמה פנים מכעים החוטא לבורא
יתברך הא׳ מה שאמר הכתוב אם יסתר איש במסתרים ואני לא
אראנו נאם ה׳ הלא את השמי׳ ואת הארץ אני מלא נאם ה׳ ופי׳ פסוק זה במדרש ירמיה כג כד
תנחומא אם יסתר איש במסתרים וכו׳ משל לארכיטקטי קטן שבנה מדינה ועשה
בתוכה מחילין וכו׳ כך הקב״ה אומר למנאפים ממני אתם מסתירים שנא׳ ועין איוב כד טו
נואף שמרה נשף לאמר לא תשורני עין וסתר פנים ישים׳ הנואף אומ׳ אין בריה
יודעת בי ואני עיני משוטטות בכל הארץ׳ מה דרכם של עוברי עברות משמרים
שעת אפלה שעת חשך וכן הגנבים חתר בחשך בתים וכן הוא אומר הוי
המעמיקים מה׳ לסתיר עצה והיה במחשך מעשיהם ויאמרו מי רואנו ומי יודענו ישעיה כט טו
קשה הנואף שהוא מסלק את השכינה כב יכול הוא ממלא את העליונים ואת
התחתונים שנאמר הלא את השמים ואת הארץ אני מלא ובאי זה מקום האיש ירמיה כג כד
הזה נואף כשהוא בא לנאוף הוא אומר למקו׳ סלק את עצמך ותן לי שעה אחת
וכב יכול מפני שהוא ארך אפים הוא נותן לו מקום שנאמר כי הוא ידע מתי שוא איוב יא יא
וירא

טיט חכו... הנכ׳ ליטול א דאידכהו כמי כלי ירמ... לפי ש...

וירא און ולא יתבונן וסתר פנים יפים · מי שהוא יושב בסתר עליון יפים פנים
שהיא מעוברת ממנו כר הולד ופניו דומות לנואף עכ"ל · ומבואר מה שאמר
שני מיני כיעור וגנות בחוטא · הא' שמבזה את המלך לומר שאינו משגיח עליו
בהיותו מסתיר עצמו וזהו אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה' וכאן
פסיק טעמא · הלא את השמים ואת הארץ אני מלא הוא פגם ב' שהוא מסלק
חגיגה פ"ב
את השכינה כב יכול הקב"ה ממלא וכו' · וכיוצא בזה אמרו במתני' כ"ל שלא חס
על כבוד קונו ראוי לו שלא בא לעולם ואמר בגמרא רב יוסף אמר זה העובר
עבירה בסתר דאמר ר' יצחק כל העובר עבירה בסתר כאלו דוחק רגלי השכינה
ישעיה סו א
שנאמר השמים כסאי והארץ הדום רגלי עכ"ל וכיוצא בזה אמ' בברכות פ' תפלת
ברכות פ"ד
השחר כשחלה רבי יוחנן בן זכאי נכנסו תלמידיו לבקרו וכו' אמרו לו רבינו
ברכנו אמר להם יהי רצון שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם אמרו לו
רבינו עד כאן אמר להם הלואי תדעו כשאדם עובר עבירה בסתר אומר שלא
יראני אדם עכ"ל · וכיוצא במשל שאמרו במדרש זה על אם יסתר איש במסתרים
זוהר פרש' נח
וכו' פי' רשב"י ז"ל רבי חייא פתח אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה'
דף סח ע"א
כמה אינון בני נשא אטימין לבא וסתימין עיינין דלא משגיחי' ולא ידעין ביקרא
ירמיה כג כד
דמאריהון דכתיב ביה הלא את השמי' ואת הארץ אני מלא היך בעון לאסתתרא
מחובייהו ואמרי מי רואנו ומי יודענו וכתיב והיה במחשך מעשיה' לאן יתטמרון
מקמיה למלכא דבנה פלטרין ועבד תחות ארעא טמירין שפירין ליומין מרדו
בני פלטרין דמלכא אעבר עלייהו מלכא בגייסוי מה עבדו עאלו וטמירו גרמייהו
תחות כוקבי שפירין את' מלכא אכא עברית לון ועברית נהורא וחשוכא ומקמאי
אתון בעאן לאתטמרא הה"ד אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה'
אנא הוא דעבדית כוקבי שפירין ועבדית חשוכא ונהורא ואתון היך יכלין
לאתטמרא קמאי · ת"ח כד בר נש חטי קמיה מאריה ואמשיך גרמיה לאתכסיא
קב"ה עביד ביה דינא באתגליא וכד בר נש ארכי גרמיה קב"ה בעי לאסתר' ליה
דלא יתחזי ביום אף ה' עכ"ל · ובמדרש במדבר רבה פ' ט' הביאו משל כיוצא בזה
בענין הנואף והנואפת ואמרו בכמשל ז"ל כך אמר הקב"ה למנאפים ממנו אתם
ירמיה יז י
מסתירי' את עצמכם והלא אני הוא שבראתי את הלבבות הה"ד אני ה' חוקר לב
ובוחן כליות וגו' לכך נאמר ותשכח אל מחוללך אני בראתי אתכם ועשיתי אתכם
מחילי' מחילים אלו הלבבות והכליות ואתם שוכחין אותי ומסקרין ביאיני רואה
איוב לד כ"א
ואיני יודע מעשיכם עכ"ל ועל פרטי ההשגחה אמר אליהו כי עיניו על דרכי איש
וכל צעדיו יראה אין חשך ואין צלמות להסתר שם פועלי און · עוד מכעים אותו
באופן ב' שמדתו ית' להטיב ולרחם והם מהפכין אותו ממדת רחמים למדת
הדין כאומרם ז"ל ארורים הרשעי' שמהפכין מדת רחמי' למדת הדין ומה שכתוב
איכה ג ט
ורחמיו על כל מעשיו פי' ז"ל בתנחומא שהו' על הצדיקי' ז"ל בפסוק טוב ה' למעוז
נחום א ז
יכול לכל ת"ל ויודע חוסי בו כיוצא בו טוב ה' לקויו יכול לכל ת"ל לנפש תדרשנו
כיוצא

שיוצא בו טוב ה' לכל יכול לכל ת"ל ורחמיו על כל מעשיו עכ"ל לענייננו׃ ומעשיו תלים קמ"ה ט
נקראים הצדיקים לפי שהם מעשים המיוחדים לו כענין ועמך כלם צדיקים וכו' ישעיה ס כ"א
מעשה ידי להתפאר׃ וכן בזוהר פ' לך לך דף פ"ב ריש ע"ב שהצדיקים הם פרי
מעשיו של הקב"ה׃ עוד אמרו בתנחומא על פסוק הושע ימאסם אלהי כי לא הושע ט יז
שמעו לו ויהיו נודדים בגוים וכו'׃ אמר הקב"ה אני נקראתי ה' אל רחום וחנון
ומפני עונותיכם עשה עצמו אכזר שנאמר היה ה' כאויב עכ"ל לענייננו׃ ומסוג
ענין זה הוא כי העובר עבירה א' קנה לו קטיגור א' והקטיגור עומד לקטרג
ולעורר הדין עד שינתן לו חלק הדין ליפרע מהעושהו וזהו כי פעל אדם ישלם
כדפי' בזוהר פ' קרח דף קע"ז׃ עוד אז"ל חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי היו שבת פ' כת
עלי לטורח מאי היו עלי לטורח אמר רבי אלעזר אמר הקב"ה לא דיין לרשעים ישעיה א יד
שהם חוטאים אלא שמטריחין אותי לידע איזו גזרה קשה אביא עליהם עכ"ל׃
עוד אז"ל בתנחומא על פסוק ואנכי אמרתי איך אשיתך בבנים אמר רבי אלעזר ירמיה ג יט
בן פדת מהו ואשיתך עלתה על דעתי שנהא בעולם אני ואתם והיאך עשיתם לי
להכנים ביניכם אומות העולם ואין הלשון הזה אלא לשון הבדלה וכן הוא אומר
וישת לו עדרים לבדו׃ רבי חמא בר חנינא אמר אהבה גדולה היתה ביני ראשית ל מ
וביניכם והיאך עשיתם לי שאהא שונא אתכם ואין הלשון הזה אלא לשון שנאה
שנאמר ואיבה אשית׃ ריב"ל אמר אני מלמד עליכם סניגוריא עשיתם לי שאני
מקטרג אתכם ומחייב אתכם ואין הלשון הזה אלא לשון חיוב שנאמר אם כופר שמות כא ל
יושת עליו ר' ברכיה אמר חביבין הייתם לי כאדם שיש לו שדה אחת והוא מזבלה
ומעדרה ומנכשה והיאך עשיתם לי לעשות אתכם הפקר ואין הלשון הזה אלא
לשון הפקר שנאמר ואשיתהו בתה עכ"ל ומבואר במאמר הזה ד' בחינות אהבה ישעיה ה ו
שיש להקב"ה עם ישראל ובעונותינו נהפכו כלם לשנאה ואפשר לתת להם ייחס
לד' אותיות שבשם כסדרן וכל תנא מאלו אמ' מהם בחינה א' ולא פליגי והמשכיל
יבין הענין מעצמו׃ וארמוז לך קצת שר' ברכיה אמר האחרונה שבהם שהיא
כנגד ה' אחרונה חביבים הייתם לי כאדם שיש לו שדה אחת וכו'׃ עוד ג' הקב"ה
כועס על הרשע שכל ישראל נענשים על ידו וכן במדרש ויקרא רבה ז"ל שה פזורה ירמיה נ יז
ישראל׃ ישראל נמשלו לשה מה דרכו של שה לוקה באחד מאבריו וכלם מרגישים
אף ישראל אחד חוטא וכולם נענשים תני רשב"י משל לשני בני אדם שהיו נתונים
בספינה נטל אחד מהם מקדח והתחיל קודח תחתיו אמרו לו חביריו למה אתה
עושה כך אמר להם מה איכפת לכם לא תחתי אני קודח אמרו לו מפני שאתה
מציף עלינו את הספינה׃ אף איוב אמר כן ואף אמנם שגיתי אתי תלין משוגתי איוב יט ד
אמרו לו חביריו כי יוסיף על חטאתו פשע בינינו ישפוק אתה מספיק עלינו את שם כג כ"ג
עונותינו עכ"ל׃ עוד ד' הקב"ה כועס על הרשע שנתן לו הדרך טובה ודרך רעה
ועזב את הטובה׃ וכן אמרו במדרש בפסוק און יחשוב על משכבו יתיצב על דרך תלים לו ה
לא טוב ז"ל נתן להם שני דרכים אחד רעה ואחד טובה והם עוזבים את הטובה

משלי ב יג והולכים ברעה וכן הוא אומר העוזבים לעשות יושר וכו' השמחים לעשות רע
שם ב יג וכו' הוי יתיצב על דרך לא טוב ע"כ · עוד ה' הקב"ה כועס על הרשע מפני
תלים נא ט הרע שגורם לו ולנפשו בסבת חטאו אמרו ז"ל במדרש על פסוק תחטאני באזוב
ואטהר ז"ל מכאן שכל העובר עבירה כאלו מטמא בטמא נפש ואין מזין עליו אלא
באזוב שנאמר תחטאני באזוב ואטהר וכי נטמא דוד אלא העון שהוא חלל הנפש
שם קט כ"ב וכן הוא אומר ולבי חלל בקרבי ע"כ לענייננו · ולהבין ענין זה על מתכונתו
כיצד יפגום האדם בנפשו שנוכל לומר שהרג אותה ועשאה חלל הוא בשנדע מה
שמוסכם בזוהר ובתיקונים היות לאדם רוח ונפש ונשמה ויש נפש רוח ונשמה
תקונים דף יח מאופן חיה וכנא כדפי' בתיקונים וכן בתחלת פ' משפטים · וצריך לדעת כי
כמו שבאדם הגשמי יש בו רמ"ח אברים גשמיים כן הנשמה המתלבשת ברמ"ח
אברים אלו יש בה רמ"ח איברים רוחניים והנשמה היא הנקראת אדם באמיתות
בראשית א כז כדפי' לעיל כי מה שנאמר ויברא אלהים את האדם בצלמו הוא על הנשמה כי
שמות ל לב הגוף נקרא בשר אדם שנאמר על בשר אדם לא ייסך וכן פירש רשב"י ז"ל רואה
זוהר פ' בראשית דף כ ע"ב דסתר קדישא גופא דיליה לבושא דאדם איהו וע"ד כתיב עור ובשר תלבישני
איוב י יא וגו' בשרא דאדם לבושייהו ובכל אתר כתיב בשר אדם אדם לגו בשר לבושא
דאדם ע"כ · ומכח היות הנשמה כלולה מרמ"ח איברי' רוחניים תפעול ותתלבש
בטיפה ההיא להוציא כלי למעשהו וכמכח הגוף דפוס הנשמה ומפני זה ישתנו
תקונים דף קכא ע"ב דיוקנאות האנשים לאלפים ולרבבות כפי מחצב נשמתם כדפי' בתיקונים
זוהר פ' תרומה והעד היות הנשמה כלולה מרמ"ח איברים הוא שפיר' הרשב"י ע"ה ובכמה
מקומות שהרוח יצטייר בג"ע תחתון בלבוש המצות המעשיות ויצטייר
כדמות שהיה בעולם הזה ואומר שבג"ע התחתון מכירין הצדיקים זה לזה וזהו
תלים לא כ מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים בך נגד בני אדם ואמר שג"ע
רעיא מהימנא פר' פנחס דף רכב ע"ב התחתון הוא נגד בני אדם שבו מכירים זה לזה · ועוד אמרו בר"מ ז"ל אג"רא
לנשמתא בעלמא דאתי מאי הוי אלא קב"ה מלביש לה כדקמייתא בענני כבוד
בקדמיתא תיעול במראה דאיהו כגוונא דגופא כלילא ברמ"ח איברים אוף הכי
תיעול במראה כלילא ברמ"ח פקודין ומרמ"ח נהורין דמתפרשן מההוא מראה
ע"כ · וביארו אחר כך שתרי"ג מלאכי' סלקין לה לנשמתא כנגד רמ"ח עשה ושס"ה
לא תעשה · ומאחר שידענו בחלק הרוח שהוא כלול שיעור קומה שלימה מרמ"ח
איברים כן חלק הנפש שהיא בחצר מות וכן חלק הנשמה העולה בג"ע עליון כל
אחד מהם כלולה מרמ"ח איברים רוחניים · ובהקדמה זו נבין ענין החטא שראוי
שיקרא חלל בנפש שכמו שהאויב המכה בחרב בגוף האדם יקרא חלל כן חרב
שמאל הנכנסת ברמ"ח איברי הנפש עושה אותה חלל ומטמא והטעם כי כמו
שטמא מת הוא מפני שנסתלק אור הנשמה הקדושה ושורה רוח הטומאה של
שמאל שם מטמא טומאה חמורה אבי אבות הטומאה שהוא המת כן החוטא מסלק
ממנו הנשמה הקדושה ושורה במקומו סמא"ל ולכך מטמא כמת ולטעם זה רשעים

בחייהם

צחייהם קרויים מתים׳ ולהבין למה קרוי חלל ולא מת בנפש הענין הוא כי
האדם החי שנהרג יקרא חלל מפני שנסתלק ממנו חיות הדם כי הדם הוא הנפש
ונשאר הגוף חלל בלי חיות׳ ולשון חלל כענין מחלליה מות יומת שפי׳ בפרש׳ שמות לא יד
בראשית דף ו׳ בענין הפוגם בנקורה פנימית שנשאר אותו מקום חלל׳ וכן ענין וזהר פ׳ בראשי׳
העון הפוגם בעיק׳ הנפש שהי׳ בלב שם עושה אות׳ חלל׳ והכלל כי מהנשמי כנין דף ו
הרוחני כל מכה שכאש׳ יוכה בה האד׳ ימות מאותה המכה ועושה אותו חלל כן
העון לפי גודלו באותו האבר שפגם בנשמתו יקרא חלל בנפש ויקרא חלל לפי
שהנשמה היא קדוש׳ והעון הוא עבירו׳ רוח הטומא׳ משמש וכפי כניס׳ רוח הטומא׳
בנשמה כן תסתלק רוחניותה וישאר אותו המקום חלל בלי רוחניות וזהו ענין
הפגם שמלת פגם ר״ל חסרון והוא שתחסר האור במקום ההוא ושולט שם חושך
משמאל ולכן הפוגם בעיניו מחשיך עיני נשמתו ואם יצטרך לבא בגלגול מפני
גודל הפגם צריך שיהיה עור וישלטו על עיניו חשך וענני שמאל כדפי׳ הרשב״י
ע״ה בתיקונים ז״ל בדף מ״ד שמאל חשך נחש קדרות ועליה אתמר אלבים שמים פקודים דף מ
קדרות נוקבא דיליה ושק אשים כסותם ווי לנשמתא כד אתלבשת בקדרותא ומ״ד
דילהון דעליה אתמר ותכהין עיניו מראות ואינון חשוכן דמכסיין על עיינין ישעיה נ ג
דלית לון רשו לאסתכלא בקב״ה ושכינתיה ואור נר דנהרין בהון אתמר בהון
וחשכו הראות בארובות כמא דאמר קהלת עד׳ אשר לא תחשך השמש והאור וגו׳ קהלת יב ב
ואור נר עלייהו אתמר כי נר׳ מצוה ותור׳ אור ואמאי אתחשכאן בהון בגין דלא משלי ו כ״ג
הוו משתדלין באורייתא ומצוה בדחילו ורחמו דאינון י״ה ותיר דמשתדלין בהון
בדחילו ורחימו תומאה איהו בקב״ה לאעברא לון מעלמא ונשמתא בגין דחשוכין
אפרישין בין י״ה ובין ו״ה ובההו׳ זמנא דמתעברי׳ חשוכי׳ מנשמתא מיד כל הנשמה
תהלל יה ומאן אינון חשוכין אלין שמאל ונחש ומאן גרים לשלטאה עלייהו אלא
רזא דקרא אוליף כי אם עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם ודוד ישעיה נט ב
בגינייהו אמר גל׳ עיני ואביטה נפלאות מתורתך בההוא זמנא מה דהוו שלטין תלים קיט
חשוכין על נהורין דעיינין מתהפכין נהורין. ושלטין על חשוכין עכ״ל׳ הרי
מבואר במאמר כי שמאל ונחש הם חשוכים המחשכים העינים וזה בסבת העון
כאומרו כי עונותיכם היו מבדילים וכו׳ ואגב מבואר במאמר כי סבת חשיכת
העינים גם כן הוא בגין דלא משתדלין באורייתא ומצוה בדחילו ורחימו׳
ונחזור לדרוש שלנו כי כל פגם שיפגום האדם הוא פגם בנשמה ומחשיך אורה
ולסבה זו יקרא העון בחלל בנפש מהטעם שפי׳ ועתה לפי זה נאמר כי כל עון
ועון שיפגום האדם יקרא חלל והכוונה או מיתה מועטת או מיתה מרובה הכל
נקרא מיתה כענין עני חשוב כמת ואחרים שפי׳ ז״ל שסבת הסתלקות שפעו
ואורו יקרא לו מיתה׳ וכן הענין בחלל כל הסתלקות שתסתלק אור הנשמה
בסבת העון ונשאר המקום חלל שיכנס שם נמצא יקר׳ חלל בנפש׳ ואחר שנתבאר ילקוט תלים
כי העון הוא המחשיך הנשמה נבין בזה מאמרם ז״ל בתנא דבי אליהו ילקוט מזמור ס ס דף קיא

ט ב 9 2 בפסוק

בפסוק ה׳ יתן אומר תני רשב״י עד שלא חטא אדם הראשון היה שומע את הקול
ראשית ג ז ועומד על רגליו שנא׳ וישמעו את קול ה׳ אלהים וכיון שחטא היה שומע ומתחבא
שמות כד יז שנאמר ויתחבא האדם עד שלא חטאו ישראל מה כתיב ומראה כבוד ה׳ כאש
אוכלת אמר רבי אבא בר כהנא שבעה מחיצות של אש היו כובכות זו בזו והיו
ישראל רואין ולא מתייראין ולא מתפחדין וכיון שחטאו אפילו פני הסרסור לא
שם לד ל היו יכולין לראות הה״ד וירא אהרן וכל בני ישראל את משה והנה קרן עור פניו
וייראו מגשת אליו עכ״ל · והטעם לזה כי בהיות הנשמה זכה ובהירה תוכל
להסתכל באור כדמיון העומד באור שלא יזיקהו אור השמש אמנם העומד
בחשך ויכה בעיניו אור השמש לא יוכל לסבול וירתע ויחזור לאחוריו ויסתום
עיניו כן ישראל בנתינת התורה פסקה זוהמת חטאתם ונזדככו נשמתם על
ידי ספירת ז׳ שבועות לטהרתם וג׳ ימים קודם קבלת התורה הוזהרו מלגשת
ראשית טו יט אל אשה כמ״ש היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה ונכבסו שמלותם על
ידי טבילה כל אלו הכנות טובות לזכך נשמתם לקבל התורה ועל ידי כך היו
יכולין להסתכל · וכאשר חטאו חזרו למשוך עליהם זוהמת חשך הנחש
והחשיכו נשמתם עד שלא היו יכולים להסתכל אפילו בפני הסרסור :

פרק ח׳ צריך ליירא שלא תהיה נפשו נדחת לחוץ בעלותה למעלה

זוהר פ׳ פנחס בפטירתה מעה״ז כדפי׳ רשב״י בפסוק שמרה נפשי כי חסיד
דף רי״ג ע״ב אני ז״ל שמרה נפשי שמור מבעי ליה והא תנינן דלית אתר באורייתא דלא אית בה
תלים פ ב רזין עילאין ויקירין שמרה לקב״ה קאמר שמרה, להאי חולקא דאתאחד ביה
נפשי דכד נפשא נפקת מהאי עלמא אתיא למירת עלמא אי זכי כמה חיילין עילאין
נפקין לקבלא ולנטרא לה ולאעלא לה במרורא דדוכתא והאי ה׳ נטיר לה
לאתחברא עמה בריש ירחי ושבתי ואי לא זכי כמה גרדיני טהירין אזדמנו לקבלה
ודחו לה לבר ווי לההוא נפשא דמתגלגלא בריקניא כאבנא בקוספתא הה״ד
שמואל א כה כט ואת אויביך יקלענה בתוך כף הקלע ודוד בעי בעותיה קמי קב״ה ואמר שמרה
נפשי דלא ידחון לה לבר וכד מטי לקבלה ויפתחון לה פתחין ותקבל לה קמך
עכ״ל · ואם דוד המע״ה היה צריך להתפלל שלא תדחה נפשו לחוץ · המלא עונות
לאין מספר כמה צריך ליירא מעונותיו ולמהר התשובה והתפלה עד יום אשר
סוטה ס״ק לא תועיל החרטה · עוד אז״ל אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן כל
ישעיה נח ח העושה מצוה אחת בעה״ז מקדמתו והולכת לפניו לעה״ב שנאמר והלך לפניך
צדקך וכל העושה עבירה בעולם הזה מלפפתו והולכת לפניו ליום הדין שנאמר
איוב ו יט ילפתו ארחות דרכם יעלו בתהו ויאבדו רבי אלעזר אמר קשורה היא לו ככלב
ראשית לט י שנאמר ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה · לשכב אצלה בעה״ז להיות עמה
בעולם הבא עכ״ל · ענין מלפפתו והולכת לפניו ליום הדין מפני כי העובר
עבירה אחת קונה לו קטיגור א׳ וכל קטיגור וקטיגור יש לו שיעור קומה שלימה
כענין המצוה כן ענין העבירה · הרי רמ״ח מצות הם שיעור קומת אדם העליון

רמ"ח טייפין קדישין · וכל מצוה יש בה רמז ידו"ד כדפירשנו בתיקונים ור"מ כי
מצוה באת ב"ש ידו"ד והרי ידו"ד כללות כל הקומה אלא שבכל אבר ואבר יש
כללות הכל ולכך המקיים מצוה א' כתקנה כאלו קיים כלם כדפי' לעיל פ"ד בשם
הרשב"י ע"ה · ויעשה ממנה מלאך א' שלם ברמ"ח איברים שהוא סניגור לו ·
וכענין זה אדם הראשון שאמז"ל באדם הראשון שהיו בו כללות כל הנשמות יש
מהם תלויים בשערות ראשו יש מהם בזרועו יש מהם בגופו יש מהם ברגליו וכו'
והרי כל נשמה כלולה מרמ"ח איברים ומ"מ היא חלק אבר פלוני כן כל קטיגור
כיון שנעשה מכח האדם הזה בכח כל רמ"ח איברים יש לו רמ"ח איברים והוא
חלק אבר פלוני משיעור קומת סמאל · וזהו אל תאמר אשלמה רע ופי' בזוהר משלי כ כב
פר' מקץ דף ר"א שלא תאמר אשלים הרע שהוא סמאל בחטאי לעשות לו שיעור
קומה שלימה · ואמר דהא לא אשתלים דא מכוולא אלא בחטאין דבני נשא
ובגין כך בעי בר נש לאזדהרא דלא ישתלים ההוא יצר הרע בחטאוי ויסתמר
תדיר דהא יצר הטוב בעי לאשלמא ליה בשלימות תדיר ולא יצר הרע ובגין כך
אל תאמר אשלמה רע קוה אל ה' ויושע לך ע"כ · נמצא כי שיעור כל הקומה תשתלם
על ידי מעשים רעים הרבה אמנם כל חטא וחטא חלק אבר ממנו כלול מרמ"ח
כדפי' ובהקדמה זו נבין מלפפתו והולכת לפניו ליום הדין ופי' מלפפתו שיתלפף
בכולו ותעשה לו לבוש לנשמתו להכניסו לגיהנם עד יעכל העיכור והחסך ההוא
שבנשמה והוא ענין הלבושים צואים שפי' רשב"י שמלבישי' את הנשמה להכניסה זוהר פ' פנחס
לגיהנם וז"ל רבי אלעזר פתח ואמר ויראני את יהושע הכהן הגדול עומד לפני דף רי"ד
מלאך ה' וגו' ת"ח ווי לאינון בני נשא דלא מסתכלאן ביקרא דמאריהון וכל יומא זכריה ג א
ויומא כרוזא קארי עלייהו ולא משגיחין אתא בר נש לאסתכלא בפקודי אורייתא
כמה סניגורין קיימין לאדכרא עליה לטב אתא בר נש ועבר על פקודי אורייתא
אינון עברין קטיגורין עליה לביש קמי קב"ה · יהושע כהן גדול הוה ואוקמוה
מה כתיב ביה והשטן עומד על ימינו לשטנו ומה בהאי כך בשאר בני עלמ' דלא
מסתכלי במאריהון על אחת כמה וכמה חמי מה כתיב ביה ויהושע היה לבוש
בגדים צואים ואוקמוה אבל בגדים צואים ודאי אינון לבושין דאתלבשא בהו
רוחא בההוא עלמא והא אתמר כל מאן דבעיין לאעלא לגיהנם אינון לבושין
דמלבישין ליה היך אינון מה כתיב הכא ויהושע היה לבוש בגדים צואים ועומד
לפני המלאך · מאן מלאך דא מלאך דממנא על גיהנם וממנא על מאן דחמי
באינון לבושין עד אתיב ואמר הסירו הבגדים הצואים מעליו · מהכא אית
לאסתכלא דעובדין דבר נש עבדין ליה אינון לבושין צואים ויאמר אליו ראה
העברתי מעליך עונך והלבש אותך מחלצות אלבישיניה לבושין אחרנין מתתקנן
דבהו אסתכל בר נש בזיו יקרא דמאריה ע"כ · והרי מבואר כי מעשיו של אדם
הם שיעשו לו לבושים צואים כפי מנין עונותיו כן מנין הלבושים כי כל עון
ועון יעשה לו לבוש והיינו תלפפתו האמור במאמר והעד לזה ראה העברתי

מעליך

מעליך עוניך ופי' ז"ל שעון שהיה לו הוא שנשאו בניו נשים נכריות · רבי אלעזר
אמר קשורה בו ככלב · שלא לבד תעשה לה לבוש אלא שתדבק בנפש עצמה
להיות ארוק בה ודרך הכלב הנושך שנמצא בתוך שיניו חלק האדם ודרך מי
שנשוך מהכלב שידמה כלבים לפניו אפילו בתוך השתן כנראה בחוש כמה
פעמים נמצא חלק מהעבירה בתוך הנפש עצמה והוא ענין הפגם שפי' שהוא
חלל בנפש · ועוד חלק מהנפש בתוך העבירה שהיא כח לילית והיינו ענין
קשורה שהוא קשר כפול זה בזה וזה בזה וחלק העבירה שמקנה בנפשו הוא
ההולך עמו בעולם הזה וזהו לשכב עמה בעה"ז וחלק נפשו שנשאר בה הוא
להיות עמה בעה"ב שלילית תופסת בו מחמת החלק ההוא שנשאר בה להורידו
לגהינם · ונמצ' פרט הפגם הזה לשוכב עם הכותית בענ' הפסוק שנזכ' במעשה
יוסף והטעם כי על ידי שכיבתו שדי רוחא בגוה שהוא חלק נפשו ולכן מוכרח
הוא להיות עמה בעה"ב והיינו קשורה ככלב כמו שיתבאר בה' מה ענין · כלב ·
אמנם נוכל לומר כי בכל עבירה ועבירה שיטמא האדם על ידי אותה התאוה
הרעה שוכב עם לילית שכל תאוות העולם הם מכח לילית כי שמא מרוב דקותו
אין לו ייחס להתפס באדם שהוא גשמי ולכן שולחת נקבתו שהיא גשמית יותר
והיא המפתה וכן בז' היכלות הטומאה שהם כנגד לילית פי' בזוהר פ' פקודי
שמהם מתפשטים כמה פתויים לבני אדם וכמה תענוגים בעה"ז וכמה פנים
מראה לו להחטיאו ולהמשיכו אבלה נמצא כי בהמשך האדם אחר דברי העה"ז
הוא נמשך אחריה ונפשו קשורה בו ככלב · ואדם הראשון מפני שנמשך אחר
פתויי הנחש שהם כחות לילית גרם מיתה לו ולבאים אחריו כדפי' בפר' פקודי
בריש היכלות טומאה ופי' בפ' ויצא בתוספתא כי לילית היא המפתה ושמא אינו זוהר פר' ויצא דף קמ"ח בתוספתא
מפתה מפני דקותו ז"ל סטרא דסטרין מגו תוקפא דטיהרא דיצחק נפק מגו
דורדיא דחמרא חד כעיכו קטיר' כליל' חד דכר ונוקבא סומקא דוורדא מתפרשי'
לכמה סטרין ושבילין · דכורא אקרי סמאל נוקביה כלילא בגויה תדיר כמה
דאיהו בסטר קדושא הכי נמי בסטרא אחרא דכר ונוקבא כלילן דא ברא
נוקבא דסמאל נחש אקרי אשת זנונים קץ כל בשר קץ הימים תרין רוחין
בישין מתדבקן כחדא רוחא דדכור' דקיק רוחא דנוקבא בכמה אורחין ושבילין
מתפרשא ומתדבקא בההוא רוחא דדכורא קשיט' גרמה בכמה תכשיטין כזונה
מרחקא קיימת בריש אורחין ושבילין לפתאה בני נשא שטיא דקריב בהדה
אתקיפת ביה ונשיקת ליה מסכ' ליה חמרא דדורדיא דמרורת פתני' כיון דשתי
אסטי אבתר' דחמאת ליה סטי אבתרה מאורח' בקשוט· אפשיט' גרמה מכל אינון
תקונין דהות מתתקנא לגבי דההוא שטיא תקונין דילה לפתאה לבני נשא
שערהא מתתקנין סומקן כוורדא אנפהא חוורין וסומקין באודנהא תליין שית
תקונין אטונא דמצרים תלוין על קדלהא כל תלי דארעא דקדם · פיה מתתקנא
בפתיחו דקיק יאה בתקונהא · לישנא חדידא כחרבא שעיען מלהא כמשחא

שפווהא

שפווהא יאן שומקי' כוורדא מתיקן בכל מתיקו דעלמ' ארגוונא לבשת אתתקנת
בארבעין תקונין חסר חד · שטיא דאשטי אבתראה ושתי מכסא דחמר' ועביד
בה נאופין ואסטי אבתרה מה עבדת שבקת ליה נאים בערסא וסלקת לעילא
ואלשינת עליה ונטלה רשו ונחתא אתער ההוא שטיא וחשב לחייכא בהדה
כקדמיתא והיא אעריאת תקונהא מינה ואתהדרת גיבר תקיף קאים לקבליה
לבוש לבושא דנורא מלהטא בדחילו תקיף מרתתא גרמא ונפשה ערומה מלייא
דעיינין דחלן · חרבא שיפא בידיה טפין מרירן תליין מההוא חרבא קטיל
ליה לההוא שטיא וארמי ליה גו גיהנם עכ"ל לענייננו · וכל אלו משלים כמו
שמשל שלמה המלך ע"ה דברי העולם ותענוגיו הנמשכי' מנח לילית לאשה זונה
שנאמר והנה אשה לקראתו שית זונה ונצורת לב' וגו' · כמו שנתבארו דבריה משלי י א
ועניותיה בפ' פקודי בהיכלות הטומאה · ומבואר במאמ' שאמרנו רוחא דדכורא
דקיק וכו' רוחא דנוקבא בכמה אורחין מתפרשא וכו' הרי שהנקבה מתפשטת
והכל הוא כדוגמא עליונה כי גם זה לעומת זה עשה האלהים כי כמו שלמעלה
הזכר אינו פועל דבר את הכל נפעל על ידי הנקבה כן למטה בכחות הטמאים
וכמו שלמעלה היא אינה פועלת כי אם בכח הזכר כן למט' וז"ש ומתדבקא בההו'
רוחא דדכורא · נשאר לנו לבאר ענין במאמר למה המשיל העבירה לכלב ולא
לנחש ולא לדבר אחר הענין יובן במה שפי' בר"מ אמר שכמו בקרבנות אם זכו רעיא מהימנא
היה יורד דמות אריה של אש רבוץ ע"ג המזבח ואם לאו כלב כן בפטיר הנשמה פר' פנחס
ז"ל כמה דאוקמוה רבנן אם זכו הוה נחית כמו אריה דאשא למיכל קרבנין ואי דף רכד ע"ב
לא הוה נחית תמן כלבא דאשא ואוף הכי כד מית בר נש אי זכי נחית כדמות
אריה לקבלא נפשיה ואי לאו כדמות כלב דאמר דוד עליה הצילה מחרב נפשי תלים כב כא
מיד כלב יחידתי עכ"ל · ולדעת טעם הדבר לאריה ולכלב דע שפי' בספר' בראשית
דף ו' ע"ב שדמות אריה שהיה יורד על המזבח אוריאל שמיה וכן פי' בפ' נו ריש
דף לג" ופי' מורי שטעם היותו דמות אריה מפני שיניקתו מן הימין שנאמר ופני יחזקאל א י
אריה אל הימין לארבעתם וכו' · ועכ"ז צריכין אנו לדעת למה היה יורד אוריאל
ונראה שהטעם הוא במה שפי' רשב"י בהיכל שני מהיכלו' הקדושה בענין רפאל זוהר פ' פקודי
ואוריאל פי' שם שרפאל בת"ת שמשם רפואה וחיים נמשכים למטה · ואוריאל דף רכד
במלכות · והנה בספר' בראשית דף כ"א בפסוק כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא פי' דברים ד כד
כי אש השכינה שהוא אש תכלת הוא היה אוכל הקרבנות וז"ל ודא הוא רזא
דקרבנא דתננא סליק אתער ליה להאי נהורא תכלא לאדלקא וכד אתדלק
אתחבר בנהורא חוורא ושרגא דליק בייחודא חד ובגין דארחיה דהאי נהורא
תכלא לשצאה ולמהוי אכיל כל מה דאתדבק ביה תחותיה כד רעוא אשתכח
ושרגא דליק בחבורא חד כדין כתיב ותרד אש מן השמי' ותאכל את העולה וגו' מלכי' ב א י
וכדין אתיידע דהאיא שרגא דליק בחבורא חד וכו' עכ"ל לענייננו · הרי שירידת
האש היה מן השכינה בהארת הת"ת בה · ואמר אחר כך שאחר שסיים האש

העליון

שעליון לאכול הקרבן מה היה האש עליון אוכל ואמר כי היו ישראל מתדבקין להתעוררות תחתון כהנים ולויים וישראלים אלין בחדוה דשיר ואלין ברעותא דלבא ואלין בצלותא ושרגא דליק ואתדבקו כהורין כחדא · הרי יש לנו שאש אוריאל שהיה יורד ע"ג המזבח היה בהכרח ע"י התלבשות השכינה בו בהארת הת"ת והיינו שם המלאך אוריאל שפי' בפ' פקודי שהוא בשכינה כלול מכלהו · והנה בפטירת נשמת הצדיק מהעה"ז פי' רשב"י בפסוק שתה מים מבורך ונוזלים מתוך בארך שאז נעשה הייחוד והנשמה נעשת מיין נוקבין בתוכה עש"ה · אם כן מוכרח הוא שירד המלאך אוריאל שהוא כנגדה לעלות נשמת הצדיק שהוא מכח הזכר שעל ידי מעשיה הטובים תתעורר לייחוד כעין מה שהיה בקרבן · ובענין הכלב פי' שם בפ' בראשית אם לא זכו הוה נחית כלבא ומאי שמיה דההוא כלבא בלארץ שמיה דלאו איהו בכלל אדם אלא כלבא ואנפי כלבא · נדע שגם זה לעומת זה עשה האלקים כי כמו שאוריאל הוא כנגד השכינה להתעוררות הטוב בלארץ פני כלב להתעוררות מעשים הרעים ובלי ספק שלא היה הקרבן נמסר לכלב אלא שהיה בו פסול ולכך לכלב תשליכון אותו כדפי' בתיקונים בענין התפלה הפסולה שנמסרת לכלב והכלב הזה היא כנגד לילית ולכך שמו בלארץ והיינו שכופר בהשגחת השכינה הנקרא ארני והוא בל ארץ ר"ל אין לו אדון וכן פי' הגאונים שמות העשר הקליפות רוכבים מורים על כפירת הא-להו' כמו שהעתיק מורי עה"ה בספר הבריאה בשער התמורות והיינו עזות הכלבים שנקראו עזי נפש ובזה נוכל לומר פי' אחר בענין אוריאל פי' שמורה בהשגחת אל עליו וזהו אוריאל האור שיש לי הוא מאל שור ואל זועם שפי' בפ' במדבר · ויש עוד הכרח ברע"מ שכלב הוא מכחות לילית ז"ל ויצר הרע משמאלא דימינא אתקרי כחש · ומקטרא דשמאלא דעשו דדרגי' שמאלא אתקרי כלב משום דגיהנ' דכוות הב הב הה"ד לעלוקה שתי בנות הב הב וברעותא דיליה למיכל נשמתא משאבא בכורא דיליה גיהנם ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו בקשוט והיא נטמאה ובגינה אתמר ובת איש כהן דא מיכאל כי תחל לזנות את אביה היא מחללת באש תשרף ותמן אתוקדת ההיא זוהמא ואתלבנת ההיא מנה ככסף דאתלבן בנורא וההוא עופרא זוהמא אתוקד ואתעביד עפר ואתביר עכ"ל · הרי שאמר שיצר הרע שהוא מכח לילית כמו שפי' לעיל כי פתויי היצר הרע מצד לילית מצד הימין נקרא כחש ומצד השמאל נקרא כלב ואמר שהכלב הזה מתוכה של גיהנם שצועק הב הב וכבר נודע שכל מכילות גיהנם וז' מדורות שבו הם מכחות אשה זרה נכריה כמבואר בפ' פקודי · ומה שאמר שמצד הימין נקרא כחש כי מכיון שכחש פיתה לאדם הראשון וחוה והפתוי ההוא כמשך מצד הימין שלו כי יודע אלהים כי ביום אכלכם ממנו והייתם כאלהים וכו' וכיוצא לשאר פתויי יצר הרע שכולם מצד הימין המקרבת והראות לו שלום השקט ובטח אכול ושתו וכיוצא מטובות העולם הזה הנמשכים מהימין · ואחר כך נקרא כלב שצועק עליו להפילו בגיהנם

זוהר פ' ויקה' דף רלט ע"א משלי ה טו

רעיא מהימנא פרשת נשא דף קכד ע"א משלי ל טו ויקרא כא ט

בראשית ג ה

בגיהנם עד שפי׳ במאמר של פ׳ ויצא שהעתקנו לעיל והיינו יורד ומשטין עולה ומקטרג יורד ונוטל נשמה ומפני שהכלב הזה היא כנגד לילית אמר דוד הע״ה הצילה מחרב נפשי והיינו חרב לילית כדפי׳ במאמר של פר׳ ויצא · מיד כלב יחידתי שהיא הנשמה העולה לייחוד כדפי׳ בפ׳ ויחי ולכן נקראת יחידתי מלשון ייחוד הצילה שלא תאחוז בה הכלב שהוא האוחז בנשמה כשיהיה בה פסול והיינו מה שפי׳ במאמר בפר׳ ויצא שלילית היא המפתה אותו בדברי העולם ומטמא אותו והיא הורגת אותו ומפיל אותו בגיהנם · ואל תתמה מכלב שהוא זכר כי מצד שמאל עשו נקרא כלב מצד השמאל כמו שפי׳ במאמר · ומפני שרוב העונות הם באים מצד פתויי לילית כדפי׳ והי׳ נקרא׳ כלב על הדרך שפי׳ לכן פי׳ ז״ל החוטא ושונה הוא ככלב שב על קיאו · ולכן צריך האדם להשמר מכחות הרשעה הזו ומפתויה · כי כל כוונתה להכשיל את האדם וללוכדו במצודת׳ ולהפיל אותו בבור שאון בטיט היון כמו שהאריך הרשב״י ע״ה בהיכלות הטומאה ע״ש כי בידיעת האדם עונשי הדברים ישמר מהם והאל יעזרהו

(תלים כב כ) (יומא פר׳ ז״ס) (זוהר פ׳ פקודי)

ובזה נכלל הפרק הזה :

פרק ט׳

אחר שבפרקים הקודמים נתבאר מהות הפגם בעצמו נבא עתה לבאר כמה הם מיני הפגם שהאדם פוגם כדי שירא מלחטא בראותו כמה רעה גורם לו ולנפשו ולכל העולמות : הראשון הוא פגם בגופו העשוי בחותם תבנית העולמות העליונים ובהיות אבר מאיבריו פגומים הוא בעל מום ואין השכינה שורה בו וזה נתבאר בתיקונים ז״ל ובכל אבר ואבר דאיהו כרא דכל פקודא בעי בר נש לאמלכא לקב״ה ולתקנא ליה אתר דכיא ונקייא לשריא ליה תמן ובגנ״ד צריך בר נש לבערא מניה מכל אבר ואבר כל מחשבין וכל הרהורין בישין דשנופין דאינון קליפין וצריך ליקרא לון בכל פקודין דשריין על כל אבר ואבר דאינון נרות דכל פקודא נר אתקריא׳ הה״ד כי נר מצוה · נר ה׳ נשמת אדם ובה צריך למהוי חופש כל חדרי בטן · ולבערא מנייהו שאור וחמץ מוץ ותבן וכו׳ · ואמרי׳ לקמיה אבל הקב״ה שולטנותיה בכל אתר כנשמתא דשלטנותה על כל אבר ואבר · מלא כל הארץ כבודו בכל אתר דקרי ליה בר נש עני ליה אלא אם ההוא אתר דההוא אבר איהו פגום בחובא דעביד בר נש קב״ה לא שריא בההוא אבר דעליה אתמר כ״ל אשר בו מום לא יקרב ואברין דבר נש כולהו אינון מסודרין על סדרי בראשית ובגנ״ד אתקרי בר נש עולם קטן ומאן דאמליך לקב״ה על כל אבר ואבר כאלו אמליך ליה על כל עלמא עכ״ל · ואמר לקמן דף קל״ל שיש מצות תלויות בפנים ויש מהם בעינים ובאזנים · ואמר ידו״ד איהו אשתכח בכל אבר ואבר הוא אשתכח בד׳ גוונין דשערא · ובד׳ גוונין דעינא ובד׳ אדרין דאודנא ובד׳ גווני דאנפין ובקלא ובדבורא ובקריאה ואמירה ובעשיה דידין · ובכל אבר ואבר דגופא איהו ידו״ד ממנא על מצוה ומצוה דביה · מצוה באת בש · מ״צ י״ה פ״ץ ו״ה הא מצוה ידו״ד

(תקונים דף קכט ע״א) (משלי ו כג) (ויקרא כא יח)

תכפץ ע״כ לעניננו · והנה מזה יראה האדם כמה פגם גדול הוא עושה בפגום
אבר מאבריו שאחר שכל האברים תאומים בשמו ית׳ נמצא פוגם בשם ואם
(זוהר דף קל״א ע״א) מקיים מצוה באותו אבר אשריו שממליך יו״ד עליו · ועוד אמרו בזוהר
זכאה מאן דשריא ליה בכל אבר ואבר דיליה למעבד אתר לשריא תמן
ולאמלכא ליה בכל אבר ואבר דלא יהא אבר פנוי מיניה דאם חסר חד דלא
שריא עליה קב״ה בגין ההוא אבר אתחזר לעלמא בגלגולא כפי מה שהורונו רז״ל
והספים עמהם פיתגורס ~~ועם היות שרבו החולקין בדעת זו~~ · עד דאשתלים
באברין דיליה למהוי כלהו שלמין בדיוקנא דקב״ה דאם חסר חד לאו איהו
בצלמו דקב״ה : פומא עקימא לא שריא ביה קב״ה דאיהו מום · כ״ש דבורא דיליה
(שבלת ל׳ ע״ו) עקים עליה אתמר מעוות לא יוכל לתקון עכ״ל לענייננו · ומעין הפגם הזה
(תקוני׳ דף קט ע״ב) נתבאר עוד בתיקונים ז״ל בודאי כל מאן דתב בגופיה דתמן עובדא ובנשמתיה
דתמן מחשבה כאלו חב בההוא דאתברי איהו בדיוקניה ה״הד ויברא אלהים
(בראשית ל׳ כז) את האדם בצלמו ע״כ לענייננו · עוד מענין הפגם הנפגם בגוף האדם עצמו
(זוהר פר׳ אחרי) פי׳ רשב״י בפסוק ויקם בי כחשי בפני יענה ז״ל ת״ח האי מאן דעבר על פתגמי
(מות דף עו) אורייתא סלקא וכחתא ועבדא ביה בבר נש רשימין באנפוי בגין
(איוב ז״ן ם) דיסתכלון ביה עילאי ותתאי וכלהו אמרין לווטין על רישיה ותאנא כל אינון עיני
ה׳ דאזלין ושאטין בעלמ׳ למנדע אורחוי דבני נשא כלהו זקפין עיינין ומסתכלי׳
באנפוי דההוא בר נש ואמאן להו וכלהו פתחין עליה ווי ווי · ווי ליה בהאי
עלמ׳ · ווי ליה בעלמא דאתי · אסתלקו מסחרניה דפלניא דהא סהדותא באנפוי
ורוחא דמסאבא שריא עלוי · וכל אינון יומין דאשתכח רשימו באנפוי לסהדותא
אי אוליד בר אשליף ליה רוחא מסטרא דמסאבא ואלין אינון חייבי דרא תקיפי
אנפין דמאריהון שביק לון לשיצאה להו בעלמא דאתי · ותנינן האי כדיקא
זכאה דאשתדל באורייתא יממא ולילא קב״ה משיך עליה חד חוטא דחסד
ואתרשים ליה באנפוי ומההוא רשימא דחלי עלאי ותתאי · הכי נמי מאן דעבר
על פתגמי אורייתא משכאן עליה רוחא דמסאבא ואתרשים ליה באנפוי ומניה
ערקין עלאי ותתאי ע״כ לענייננו · ולמעלה מזה מבואר שאם חטא שיבכה
ויעביר הדמעות על פניו עד שיעבור הרושם · ואני שמעתי שטוב ג״כ להעביר
(יחזקאל ט ד / איוב לג ז) הדמעות על מצחו כי במצח נכתבים העונות כענין והתוית תו על מצחות
האנשים וכו׳ ומסוג זה הם העונות הנכתבי׳ ביד כדכתיב וביד כל אדם יחתום
(תקונין דף קמ״א ע״א) וכן פי׳ בתיקוני׳ ז״ל ואית חובין דאתמר בהון וביד כל אדם יחתום ומראין להם
חתימת ידהא ע״כל · וכן פי׳ גם כן בפר׳ לך לך והעתקנו לשונו לקמן בפר׳
י״ב · פגם ב׳ הוא פגם בנשמה שכפי החטא שחטא כן תרד עד שישפילה לרגליו
(שם דף קל״א ע״א) וכן פי׳ בתיקונים וברע״מ · בתיקונים ת״ח אית בני נשא דמללן בכנכועא דעיינין
ואחרנין בכנכועא דידין · ואחרנין בכנכועא דרישא ואחרנין בכנכועא דגופ׳ ·
ואחרני׳ בכנכועא דרגלי׳ דא איהו בכל אתר דנשמתיה תמן עביד נענועא יתיר׳

בההוא

בההוא אתר אמר ליה רבי אלעזר אבא וכי נשמתא לא איהי באתר ידיעא בלבא
ואתפשטותא בכל אברין דליבא אמר ליה ברי והא כתיב בה ותגל מרגלותיו רות ג ז
ותשכב כפום עובדוי דבר נש הכי נפיק לה מאתרה ונחית לה לבר מאתרהא
כגוונא דשכינתא דאתמר בה ובפשעכם שלחה אמכם · ותיובתא שלימתא מאן ישעיה נ א
דתב לה לאתרהא כמא דהות בקדמית׳ דבזמנא דנשמתא איהי בלבא אתקריאת
מטרוניתא כד נפקת מלבא לא אתקריאת׳ מטרוניתא כפום חובוי דבר נש הכי
נחית לה מדרגא לדרגא ומאבר לאבר עד דנחית לה לרגלוי וכפום זכוון דיליה
הכי סליקת עד דסליקת לאתרה ובנ״ר בכל אתר דנחתת תמן עבדת תנועה
ותרה בההוא אבר יתיר מאחרנין עכ״ל · אמרו ז״ל ונשמתא בגלותא בתראה תקוני׳ דף מג
אתמר בה ותגל מרגלותיו ותשכב שכיבת לעפרא · ווי ליה לבר נש דנשמתיה ע״ב
נחיתת תחות רגלוי דבההוא זמנא אתמ׳ במזליה נפלה לא תוסיף קום ולית ליה עמוס ה ב
עלוי וסליק אלא בידא דקב״ה וכו׳ עכ״ל · עוד בחינת פגם ג׳ הוא כי כפי הפגם
שיפגום האדם בנשמתו כן יפגום בשכינה עד שתרד במדרגה התחתונה ותגל
מרגלותיו וכן פיר׳ בר״מ ז״ל דמסטרא דרשע וטוב לו שכינתא ותגל מרגלותיו רעיא מהימנא
ותשכב האי איהו ושפחה כי תירש גבירתה שפחה יצר הרע נוקבא · וביאר פר׳ משפטים
אחר כך ענין הפגם ואמר כי שכינתא דאילנא דחיי עליה אתמר לא יגורך רע דף ק״ו ע״ב משלי ל כ״ג
ואם תשלוט השפחה הוא בכסא וממנה ולמטה וז״ל אבל בגין דאתמר ומלכותו תלים ה ה
בכל משלה מאן דפגים אתר דילה אתחשיב כאלו עביד במטרונית׳ קלנא דקלנא שם קג י״ט
דמטרוניתא איהו מאן דמזלזל אתרהא וקלנא דמטרוניתא דמלכא איהו כל שכן
מאן דאעבר לה מאתרהא ושוי שפחה באתרהא דבכל אתר דאיהו פגים
מטרוניתא לא שריא תמן אלא שפחה דאיהי פגימא שריא באתר פגים ופגימו
דבר נש דחובוי פגי׳ בכל אברין דיליה עד דלא אשכחת מטרוניתא אתר לשריא
תמן ולית תיקונא עד דיחזיר לה כל איברין דילה עכ״ל · וכן פי׳ גם כן בר״מ ז״ל רעיא מהימנא
ומלכות דא דאצילות אית לקבלא מלכו׳ דבריאה ואיהי מלכות למלאכי׳ דבריאה פרש׳ כי תצא
ואיהי נערה דמטרוניתא משמשא דילה ואיהי דיוקנה דגבירתא דילה כלילא דף רעו ע״ב
מעשר האי בחובין דישראל יכילת לאתחללא בין אומין דעלמא · אבל מלכות
דאצילות דקב״ה עלה אתמר אני יי׳ הוא שמי וכבודי לאחר לא אתן ותהלתי ישעיה מב ח
לפסילים לא יהיב לה למאן דמחלל שבתות וי״ט אלא למאן דאיהו ברא דמלכא
וקיי׳ אורייתא בדחילו ורחימו דמאריה ולא ע״מ לקבל פרס אלא כבן דאיהו מחוייב
למעבד כווי דאבוי דעליה אתמר כבד את אביך ואת אמך את אביך דא קב״ה שמות כ יב
ואת אמך דא שכינתא ועם כל דא מאן דמחלל נערה דמלכא אתחשיב ליה כאלו
מחלל מטרוניתא דיליה עכ״ל · וכן נתבאר הקדמה זו עוד בספר׳ פנחס דף רכ״ה
ע״ב ע״ש · הרי בפי׳ פי׳ במאמר הזה דמיון השכינה כפי מה שאמר בתיקונים
בנשמה והטעם לזה כי הנשמה הי׳ ממש חלק מהשכינה כאמרו כי חלק ידו״ד דברים לב ט
עמו ונשמותיהם של ישראל הם מקור הזווג בנים אתם לה׳ אלהיכם ויש זווג שם יד א

בקב"ה ושכינתיה להוציא נשמה ביום שבת ויום זווג ביניה' להוציא נשמה ביומין
דחול שהם נשמה משכא רוח מחיה נפש מאופן ועל נשמ' דיומין דחול הוא הפגם
הנזכ' במאמר דאעבר לה מאתרהא וכו' ומ"מ גם לפעמים ימצא פגם במי שיש
נשמה דאצילות כמ"ש בתיקונים דף קנ"ג בענין חטא אדם הראשון בההוא אתר
דאצילות נשמתיה תמן חב והטעם כי כפי מה שיפעלו הנשמות שהם ענפים
למטה כן יעוררו בשרשים ואף על פי שאין חטא בא על ידי מי שיש לו נשמה
דאצילות מ"מ סלוק הנשמה ממנו הוא שיקרא פגם וכן פיר' בתיקונים בר נש תקונים
עביד חובין כפום ההוא בר נש הכי סליק חוביה לאתר דאתגזר נשמתיה ולא זז דף קכג ע"א
מתמן ההוא חובא עד דאתפרע מההוא בר נש · ואם בר נש איהו נשמתיה
באורח דאצילות אם חב חוביה מטי עד ספירן ועונשא איהי כפום דרגיה ·
אמר רבי אלעזר אבא וכי חובא איהו תליא בבר נש דנשמתיה מההוא אתר וכי
אית ליה · והא כתי' לא יאונה לצדיק כל און אמ' ליה אין הה"ד כי אם עונותיכם משלי יב כא
היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם מאן מבדילים אלא דסליק האי נשמתא ישעיה נט ב
דאצילותא מניהו אתפרש מניה ורזא דמלה ויאמר אלהים יקוו המים מתחת בראשית א ט
השמים וגו' אסתלק נשמתיה מניה ואשתאר גופא יבשא · מאן גופא הכא דא
נשמתא דכרסייא יקר' דאשתארת יבשה בגין דאסתלקת מניה נשמתא באורח
אצילו' דהאי נשמתא איהי גופא לנשמתא עילאה ואי בעי לאתחזרא לגבי ההוא
נשמתא לית ליה רשו לאחזרא לגביה עד דההוא חובא אתעברת מניה ורזא
דמלה שובו אלי ואשובה אליכם עכ"ל · הרי זו הקדמה לכל הפגמים שיתבארו מלאכי ג ז
בסלוק האם מעל הבנים וכו' הכל הוא עד"ז ואפשר לחלק בין יחיד לרבים :
ויש דמדומי ראיה בזוהר דקאמר כד חובי עלמא אסגיאו אסתים עתיקא קדישא זוהר פ' ויקרא
ולא משגיחין אנפין באנפין וכו' עוד בפגם השכינה נתבאר בתיקונים ז"ל וכד דף טו ע"ב
עמודא דאמצעיתא מרחקא מינה איהו משפט כ' אלדים שופט זה ישפיל וזה תקונים דף כ ע"ב
ירים · זה ישפיל דגרים לאשפלא לשכינתא מאתרהא וזה ירים מאן דגרים תלים עה ח
לסלקא לה מאתרהא דחובין דישראל איכון אשפילן לה לתתא וזכוון דילהון
סלקין לה לאתרהא הא זכאה איהו מאן דעביד זכוון לסלק' לה לאתרהא עכ"ל ·
עוד יתבאר פגם האדם בשכינה ובשאר מדרגות שלמטה במה שפי' בתיקונים תקונים דף פג ע"ב
אמר שם שבשכינ' גליפין נשמתין ומלאכין וחיוון קדישין ובה גליפין מה דאתמ'
ודמות פניהם פני אדם · קם רבי שמעון ואמר סבא סבא והא שכינתא איהי יחזקאל א י
יחודא דקב"ה איך גליפין בה דיוקנין דלתתא דלאו איכון מכיאות' א"ל ר' למלכא
דאיהו יתיב בהיכליה וכמה בני נשא עאלין למחזייה מנהון מסתכלין בלבושוי
ומנהון בגופוי ומנהון מסתכלין בעובדוי ובודאי בעובדוי אשתמודע מאי ניהו
מלכא דלבושין איכון אשתני בהון לכמה שנויין ולבושין דאיהו לבוש בצפרא לא
לביש ברמשא ולבושין דלביש יומא חדא לא לביש יומא תניינא והכי בכל יומא
וירחא ושתא ושבתא וי"ט אשתני בלבושין כגוונא דא שכינתא כמה לבושין אית
לה

לה דמנהון ברא קב״ה כרביין ומלאכים וחיוון ושרפים ושמיא וארעא וכל מה
דברא בהון ׳ וכל בריין דברא אלין לבושין דילה רשים לון כלהו וגליף לון
בלבושהא בגין לאסתכלא מינה לכל בריין לרחמא עלייהו ורזא דמלה וראיתיה ראשית טו יו
לזכור ברית עולם וראיתיה באלין לבושין דאינון נהירין בכל בריין דישראל
נהרין לון בעובדין טבין ובגיניהו קב״ה רחים עלייהו ואי עברין עובדין בישין
איהי אתלבשת לבושין אחרנין אוכמין דבהון רשימין כל אינון מארי דדינין
דאיתקריאו לילית למידן בהו לעלמא ובההוא זמנא איהי אמרת אל תראוני שאני שיר א ו
שחרחורת וגו׳ וב״נ דאלין מסטר דלבושין אינון גליפין בה עלאין ונות׳ עכ״ל ׳
נמצא כי בלבושים האלה מצויירי׳ כל הנמצאו׳ והם הפרשים שבתוכה משכיאות
כל העולמות התחתונים ובהיות הפרשים שבתוכה מאירים על ידי המצות
שישראל מתקנים למטה יש רחמים וטוב בעולם וכשישראל אינם מתקני׳ מעשיהם
כל הלבושים שלה יונקים מצד הדין והחשך ואז אומר׳ אל תראוני שאני שחרחור׳
ובזה יובן אמרם בתיקונים ובדרש בפר׳ בראשית כל מאן דחב לגבי שכינתא ושם פ׳ בראשית
כאלו הפשיט שכינתא מלבושהא והאי איהו עונשא דאדם וכל דמקיים פקודא דף כב
דאורייתא כאלו הוה לביש לשכינתא בלבושהא עכ״ל ׳ הכוונה שבעון תפשיט
מלבושיה היפים והמאירים ותלבוש בגדי שחרות כמו שנתבאר במאמר הזה
ואמר עוד שם שהשכינה היא בת עין אוכמא ואור מאיר בה משבפנים ועל זה
אמר דוד הע״ה ה׳ אורי אור ׳ שהיא היא בת עין ואמר ותרין גוונין אית לה אור תלים כז א
מלגאו וחשך מלבר למהוי שלטא בהו על כל קליפין הה״ד ומלכותו בכל משלה שם קג יט
בלבושא דאור איהי שליטת על כל אינון דאתמר בהון ולכ״ל בני ישראל היה אור שמות י׳ כ״ג
במושבותם ובלבושא אוכמא שליטא על חייביא דאתמר בהון ורשעים בחשך שמואל א ב ט
ידמו עכ״ל ׳ ומכח שורש הנשמה המושרש בה האדם מתקן או פוגם כמש״ דבה
גליפין נשמתין ׳ ולכן בפוגמו למטה מחשיך שורש נשמתו המושרש בשכינה
ואז בעונו מונע הטוב ממנו כי אין לה פני׳ לשאול שפע בעבורו ועד״ז יובן הפגם
שפוגם בכל מקום שיפגום הוא על ידי שורש הנשמה המושרשת בכל המקומות
כי הנשמה בכל מקום שתעבור תשאר צורתה מצויירת ופי׳ מורי ע״ה כי על ידי
שורש הנשמה המצוייר שם הוא מה שאדם מעורר מיין נוקבין בתוך השכינה
באומרו אליך ה׳ נפשי אשא כמו שפי׳ בזוהר ואם תהיה נפשו פגומה בלי ספק תלים כה א
שלא תכלל ביחוד ולא תעורר דבר כי מאחר שהענף פגום גם השורש פגום ׳
ועד״ז פי׳ הרשב״י שיהודיעם ממונה על הנוקבאות הצדיקים ׳ ואמר שם על מי זוהר פ׳ תרומה
שהוא מחזיר את הרשעים בתשובה שהוא מעורר נפשו למעלה ביחוד באומרו דף קכט ע״א
אליך ה׳ נפשי אשא ויהודיעם מוליך דיוקנו למעלה ומברכין אותה בכמה ברכו׳
וז״ל ביה שעתא אזדמן חד ממנא דאיהו גזברא על דיוקנין דצדיקיא ברזא
דשמושא דאתקרי ברזא יהודיעם בכתרא דשמושא דשמא קדישא ורמיז קב״ה
וההוא ממנא אייתי דיוקניה דההוא בר נש דעביד נפשאן דחייביא וקאים ליה
קמי

קמי מלכא ומטרוניתא׳ והכא אסהדנא עליה שמיא וארעא דבההיא שעתא מסרין
ליה ההוא דהא לית לך כל צדיקא בהאי עלמא דלא חקיק דיוקניה לעילא תחות
ידה דההוא ממנא ומסרין בידיה ע׳ מפתחן דכל גנזיא דמאריה בהו כדין מלכא
בריך לההוא דיוקנא בכל ברכאן דבריך לאברהם כד עביד נפשאן דחייביא
וכו׳ ע״כ׳ ועוד האריכו שם במעלת המחזיר הרשעים בתשובה ואינו לענייננו
(שם פרש׳ וישב דף קנ״א) פה׳ ועוד מבואר בפ׳ וישב שבשכינה מצטיירי׳ כל הדיוקנאות ואמ׳ שם שכאשר
האדם שלם בדיוקנו ירנה בפרצוף הנשמה הנקרא אדם שלא חטא כל הבריות
(בראשית ט ב) מתייראים ממנו כדכתיב ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ וגו׳ ואמר
והני מילי כד נשמתא ביה פירו׳ שלא פגם בגופו שיסתלק ממנו הנשמה וכיון
(תהלים מט יג) שיש פגם בגוף הנשמה מסתלקת ממנו והוא דומה לבהמה כאומרו ואדם ביקר
בל ילין נמשל כבהמות נדמו ויקר האד׳ הוא נשמתו ומי שחוטא וגורם שלא ילין
(דניאל ו כג) הנשמה בו הוא נמשל כבהמות׳ והקשה והרי דניאל שכתו׳ בו אלהי שלח מלאכיה
וסגר פום אריותא ולא חבלוני משמע שהמלאך הוא שסגר ולא דיוקנו ותירץ
שהמלאך עצמו הוא דיוקנו והכוונה הדיוקן המתחקק בשכינה הנקרא מלאך
וז״ל אמר ליה בגין דא לא אתחבל דהא ההו׳ דיוקניה דבר נש זכאה איהו מלאכא
ממש דסגיר פומא וקשיר לון לנטרא ליה דלא יתבלון ליה ובג״כ אלהי שלח
מלאכיה ההוא דכל דיוקנין דעלמא מתחקקן ביה ואיהו אתקיף דיוקניה ביה
ולא יכילו לשלטאה בי וסגר פומייהו ועל דא שלח מלאכיה ודאי והאי מלאכא
(תהלים קי) דכל דיוקנין מתחקקן ביה דכתיב ידין בגוים מלא גויות איהו דלא אשתני
קמיה כל דיוקנין דעלמא וע״ד מבעי ליה לבר נש לאסתמרא אורחוי ושבילוי
בגין דלא יחטא קמיה מאריה ויתקיים בדיוקנא דאדם ע״כ׳ ואחר שידענו
שכל דיוקנות הצדיקים הם שם בלי ספק שאם תהיה הדיוקן למטה פגום לא
תקראה הדיוקן למעלה לפני כל פמליא של מעלה כי כל אשר בו מום לא יקרב
וכאשר ישתכל האדם בדבר זה יבוש ויכלם מעונותיו שכל עון ועון הוא נגע
ומום בנפשו ודיוקנו למעלה מתרחק מהקדושה כמו שאמר הכתוב במצורע
(ויקרא יג מה) והצרוע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרומים ועל שפם יעטה וטמא טמא יקרא
ואמר בדד ישב מחוץ למחנה מושבו והפגם אשר בנשמה והתרחקה מהקדושה
העליונה הוא הגורם שיתרחק הגוף למטה גם כן ממחנה ישראל ואם האדם
ישוב בתשובה לטהר מומין בקבלת היסורין עליו הרי הוא מטהר מצרעתו ואם
לאו הרי הצרעת ההיא קבוע בנפשו בעה״ז ובעה״ב הוא נרחק מכל פמליא של
מעלה עד שיטהר ולכן דוד הע״ה פי׳ ז״ל שנצטרע ששה חדשים שמוטב שיעלה
הפגם בגוף בעה״ז יותר משישאר המום והצרעת בנפש ליפרע בגיהנם:
(תקוני׳ דף סד) עוד נתבאר הקדמה זו בתיקונים היות כל הנשמות מורשמות שם וכל לענין
הרוח והנשמה ז״ל שימני כחותם דא נשמתא דאיהי רשימו דילה גליפא לעילא
כמא דאוקמוה ביעקב דיוקנו של יעקב חקוקה בכסא הכבוד דכל נשמתין

דאינון

דאינון נזירין מתמן גליפו דילהון איהו חקיק לעילא ורשימו דילהון לתתא
וההוא גליפו דלעילא איהו חותם ורשימו דלתתא רשימו דחותם ומיד דרשימו
דגליפו דנשמתא איהי לעילא ורשימו דילה לתתא אתמר בה והנה מלאכי אלהים בראשית כח יב
עולים ויורדים בו סלקין לעילא ומסתכלין בדיוקנא דנשמתא דכהרא בההוא
גליפו ומזדעזעין מיניה נחתין לתתא ומסתכלין ברשימו דההו דיוקנא דלתתא
וחזאן דלא אשתני מדיוקנא דלעילא ודחלין מניה עכ"ל · הרי שבהיות הדיוקן
התחתון נתקנו בלי פגם המלאכים יראים ממנו מפני שלא נשתנה דיוקנו
מדיוקן העליון המצוייר בכסא · ואפשר שעל זה נאמר ומוראכם וחתכם יהיה שם ט ב
על כל חית הארץ ועל כל עוף השמי' וחית הארץ הם המלאכי' דשכינתא · ועוף
השמים הם מלאכים דקב"ה ע"ד שפי' בתיקונים דף ב' כי עוף השמים יוליך את קהלת י כ
הקול שהוא מטטרון ובזהר פ' נח פירשוהו חית הארץ וכו' כפשוטו ואמ' שבהיו'
צורת האדם בלי עון כל הבריות יראים ממנו ואם לאו או"ו כלם שולטים בו ·
ובפקודין של רבי שמעון נתבאר פסוק זה באופן אחר ז"ל ובגין דכלא אתברי זוהר פר' נשא
בהאי כולמא דעל כל ישרא' דאיהו צדיק אתמר בהון ומוראכם וחתכם יהיה על דף קנג ע"ב
כל חית הארץ ועל כל עוף השמים וגו' ודא ממלל על בני נשא דאינון מתילין
לחיון ברא לבעירן ולעופין ולנוני ימא דאית בר נש דמזליה שור ומזליה אריה
ומזליה נשר ומזליה אדם וכלהו מתפחדי' מהאי דיוקנא דאינון מתמן אתבריאו
אלא משום דשם ידו"ד שריא עליה ורזא דמלה וראו כל עמי הארץ וגו' וכל מאן דברים כח י
דפגים עובדוי אתפגים דיוקניה ושם ידו"ד לא שריא באתר פגום עכ"ל · ושם
למעלה מענין זה אמר שכפי מעשיו של אדם כך זוכה אל דיוקן הקדושה או
תמורתה וז"ל דכמה דאית דיוקנא טבא על צדיק ומנהיג ליה על כל עובדין
טבין לזכאה ליה לעלמא דאתי כך אית דיוקנא בישא על רשע דחייביא לאכנגא
לון בעובדין בישין דירתין גיהנם ובג"ד אית הבל ואית הבל · אית הבל טב
דאתמר כי ע"כ מוצא פי ה' יחיה האד' ואית הבל ביש דאתמ' ביה גם זה הבל שם ח ג
ורעות רוח · ות"ח בעובדין דבר נש אשתמודע פרצופא דאיהי עליה ובפרצופא קהלת א יד
דאנפוי הה"ד הכרת פניהם ענתה בם בדיוקנא אשתמודע פרצופא דחיה שריא ישעיה ג ט
עליה אם הוא אריה או שור או נשר או אדם מהמרכבה דקב"ה ושכינתיה · או
מהמרכבה דמלאך שר הפנים או מהמרכבה בישא דסמאל · או מהמרכבה
דד' יסודין דעלמא ולית בהון לא יצר הטוב ולא יצר הרע אלא כבעירן דעלמא
ובג"ד כמה הבלים אית בבני נשא כל חד למיניה ורזא דמלא תוצא הארץ נפש בראשית א כד
חיה למינה ובג"ד בתרה שאדם מודד בה מודדין לו עכ"ל · ומה שאמר אית הבל
טב דאתמר כי על כל מוצא פי וגו' הוא השכינה וכן מבואר שם בתחלת המאמר
ע"ש · ונחזור לדרוש אמר שם עוד בתיקונים שיתני כחותם דא נשמתא דאיהי
חקוקה בכורסייא בזמנא דאיהי אתערא לתתא בצלותא כרסייא אתער לעילא ·
כחותם דא רוח דאיהו ציורא דש"ן חקיקא במלאכיא בזמנא דאיהי אתערא
לתתא

לתתא בבלותא מלאכיא אתערון עמיה לעילא׃ על זרועך דא כפשא דאיהי
חקיקא בארבע סטרין דעלמא בזמנא דאתערא איהי בבלותא לתתא ארבע
סטרין דעלמא מתערין עמה׃ כשמה איהי חותמא, רוחא ביורא דאתוון דאינון
חקוקין בחותמ', כפשא רשימו דאתוון בחותמא דאינון רשימין בציורין דבר נש
כרשימו דחותמ' בפתקא ובההוא רשומא דכפשא אשתמודע פרצופא בגופא
דבר נש מאן אתר איהו עכ"ל לענייננו׃ נשאר עלינו לבאר בפרק זה ענין
פגם השכינה שהתחלנו בו׃ אמר בתיקונים ז"ל ד"א ועשה לי מטעמים כאשר — תקוני' דף עד ע"א
אהבתי מפקודין דעשה ולא כאשר שנאתי מפקודין דלא תעשה׃ פקודין דל"ת
תליין מדחילו דירא"ה ואינון לרחקא השטן מנייהו דלא יתקריב לגבי כרסייא — ראשית כו ד
דאיהו לבא לתבעא דינין על אברין קדישין דאינון ישרא' ולבא שכינת' בינייהו
עכ"ל והכוונה שמצות ל"ת הם כולם גדרי' שלא יכנס שמאל בתוך הקדושה לעורר
דינים ונתבאר עוד בתיקונים ז"ל בענין דרגא תרי טעמי אמר מאי תרי טעמי — תקוני' דף טז ע"ב
אלא בתר דסליק לדרגיה יימר ליצחק ועשה לי מטעמי' כאשר אהבתי מפקודין
דעשה דכלילן בה"א דאברהם דכליל רמ"ח פקודין דבהון אתקריב ה' לגבי ו'
וקרבנא דא איהו קריבו דקב"ה עם שכינתיה ופקודין דעשה אתיהיבו מימינא
ופקודין דל"ת משמאלא ואלין אינון תרי טעמי ופקודין דעשה אינון מאכלין
דקב"ה ופקודין דל"ת פרנסה דשמאל למאן דעבר עלייהו ואלין הוה קריב עשו
ליצחק ואמר ליה יקום אבי ויאכל מציד בנו ושמאל בגינייהו הוה קריב לשמאלא — ראשית כו לא
לאטעמא לקב"ה מחובין דבנייהו דאינון מאכלין מרירן דבגינייהו אתמר ואת
עשו שנאתי עכ"ל׃ הרי מבואר כי המצות עשה הם מאכלין דקב"ה מפני כי — מלאכי א ג
כל מצוה עושה ייחוד וגורם למשוך שפע רוחני וקדוש מצד החסד׃ ומי שעובר
על ל"ת פרץ גדר וגרם לשמאל שיכנס למעלה לעורר מדת הדין מצד הגבורה
שיושפע לו חלקו וכיון שיושפע הדין על ידי השכינה היא טועמת ממנו והיינו
לאטעמא לקב"ה מחובין דבנייהו דאינון מאכלין מרירן הכונ' שגורמין לעורר
מרירות הדין מצד השמאל׃ וסוד המרירות הזה קורו הוא במה שפי' מורי ע"ה
בשער השמורות ובשער התמורות ונתבאר ענין טעימת המרירות הזה׃ עוד
פי' רשב"י ז"ל רבי יהודה אמר בשעתא דאשגיאו זכאי בעלמא כנסת ישרא' סלקא — ווהר פ' אחרי
ריחין טבין ומתברכא ממלכא קדישא ואנפהא נהירין׃ ובזמנא דאסגיאו — מות דף ע"ד ע"א
חייבין בעלמא כב יכול כנסת ישראל לא סלקא ריחין טבין ואטעמת מסטרא
אחרא מרירא כדין כתיב השליך משמים ארץ וגו' ואנפהא חשוכאן׃ רבי יוסי — איכה ב א
אמר בשעתא דאסגיאו זכאין בעלמא כתיב שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני — שיר ב ו
ובזמנא דאסגיאו חייבין בעלמא כתיב השיב אחור ימינו׃ רבי חזקיה אמר — איכה ב ג
מהכא ונרגן מפריד אלוף כלומר פריש מלכא מן מטרוניתא הה"ד ערות אביך — משלי יו כ"ח
וערות אמך לא תגלה׃ הרי נתבאר כמה גודל הפגם בבחינות שונות אם — ויקרא יח ז
מה שנוגע לשכינה טעימת המרירות והיות פניה חשוכים וטעם פניה חשוכים

מפני

מפני כי בן כסיל תוגת אמו כמו שנתבאר שם עוד לקמיה כי הוא היה ראוי
ליקרו כאמרו דברי למואל מלך משא אשר יסרתו אמו · ואמר בגין דמלכא לא משלי ל' ל"א
אלקי לבר נש לעלמין לא שבוק כלא בידא דמטרוניתא לאנהגא היכלא ולאקאה
ברא ולדברא ליה באורח קשוט לקבליה דמלכא ובהיות הבן מתנהג כשורה
נקרא בן חכם ישמח אב אב כתם עד למעלה ואמר שם כאשר תקן שלמה המלך
שיר השירים כמה שמחה נעשה למעלה וכאשר בנה הבית נעשה יחוד עליון
למעלה והיו כל העולמות בשמחה והארת פנים ואמר וכל כך למה בגין דכתיב
אשר יסרתו אמו דדברת ליה לרעותא דמלכא · ואמר וכד האי בר נש כמא
דאמינא לא אתדבר לרעותיה דמלכא כדין הוא עריתא דכלא עריתא דכל
סטרין דהא מלכא פריש ממטרוניתא ומטרוניתא אתרחקא מהיכליה ע"כ וזו
היא בחינת כרגן מפריד אלוף שהפגם מגיע גם כן למלך היות נפרד מהיכלו
והיינו ערות אביך וכו' וכן פי' גם כן בספר ויקרא דף י"ו ע"ב ז"ל ר"א אים תהפוכות משלי י"ו כ"ח
ישלח מדון מהו ישלח ישלח לאינון נטיען מדון דינקן מסט' דדינא וכרגן מפריד
אלוף כמא דאמרן חייביא עבדין פגימו לעילא מפריד דייחודא לא אשתכח
מפריד למטרוניתא ממלכא ולמלכא ממטרוניתא ובג"כ לא אקרי אחד דאחד
לא אקרי אלא כד אינון בזווגא חדא ווי לאינון חייביא דעבדין פרודא לעילא ·
זכאין אינון צדיקיא דאינון מקיימין קיומא דלעילא ע"כ · וזו בחינה ב' בענין
פגם המגיע לתת שכל שם קבוות הנקרא נטיעות כלם יונקים מן הדין כאומרו
ישלח מדון · עוד בענין פגם המגיע לשכינה הוא מה שאמר רשב"י שענין בן וזסר פ' כראשי
כסיל תוגת אמו הוא שעל ידה היתה בריאת האדם מתחלתו היותו מורכב מטוב דף כג
ורע ולכן היא הסובלת הבושה מבנה, עוד נתבאר ברמ"ז ז"ל שכינתא מאן דגמיל רעיא מהימנא
חסד עמה לית ערך לאגרא דיליה ומאן דחב לגבה לית ערך לעונשא דיליה פלסי פ' קרח
ע"כ · ועוד ברמ"ת פרש' צו דף כ"א ע"ב בפסוק אש תמיד תוקד על המזבח בענין ויקרא ו ו
עביר' אינה מכבה תורה אבל עביר' מכבה מצוה את' ומאן דעבר עביר' דמכבה
דאיהי נר הכי מכבה נר דיליה דאתמ' ביה נ"ר ה' נשמת אדם מגופיה הוא כבוי משלי כ' כ"ז
דאשתאר גופא בחשוכא והכי מאן דסליק שכינתא מאתרהא גרים כבוי לכל
העולם וחשוכא להוא אתר וחשוכא איהי עביר' ושפחה כי תירש גבירתה ע"כ ·
והטעם כמו שנתבאר לעיל במאמר שהעתקנו מהתיקונים שהשכינה היא
כלולה מכל הספירו' העליונו' מכל ההוויות ומכל השמות מכל הנשמות ומהכסא
והמלאכים וכו' הכל מצוייר בה נמצא כי בהטיב האדם מעשיו עמה הוא גומל
חסד עם כל העולמות הכלולות בה שכולם מאירים וענפי הספי' הנטועות בה
מעוררים שרשיהם העליונים שבזכר באופן שיעוררו להמשיך הרחמים והשפע
עד מלמעלה מעלה מסבת הכל ית' ולכן אין ערך לשכרו וכשאו פוגם הפגם
מגיע בכל המציאיות שבה שכולם נהפכים לדין וגורם כבוי האור לכל העולמות
ושולט חסך שפחה במקום גבירתה ולכן אין ערך לענשו · והאל ברחמיו

יזכנו להיות מהגומלים חסד עמה אמן · ובזה נכלל הפרק הזה ׃

פרק עשירי

הפ' הזה יהיה בביאור אחר בחינות הפגם · יש עוד פגם
זוהר פר' יתרו בת"ת וזה כתבא' בזוהר ז"ל תנינן כל פקודי אורייתא מתאחדן
דף סה ע"ב בגופא דמלכא מנהון ברישא דמלכא ומנהון בגופא ומנהון בידי מלכא ומנהון
תקוני' דף קל ברגלוי ולית מאן דנפיק מן גופא דמלכא לבר וכן בלשון הזה בא בתיקונים
ע"א ובנ"כ מאן דפשע בפקודי אורייתא כמאן דפשע בגופא דמלכא כמא דכתיב
ישעיה סו כ"ד ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעי' בי בי ממש ווי לחייביא דעברין על פתגמי
אורייתא ולא ידעין מאי קא עבדין דאמר ר' שמעון ההוא אתר דאיהו חב לגביה
ההוא אתר ממש גלי חוביה ואמר רבי שמעון קב"ה ממש גלי חוביה בקב"ה חב
איוב כ כ"ז קב"ה גלי חוביה דכתיב יגלו שמים עונו וארץ מתקוממה לו · יגלו שמים עונו
פ"א דא' פרן דא קב"ה וארץ מתקוממה לו דא קב"ה תניא שמי' גליין חוביה דבר נש ובשעתא
דאיהו גליא חוביה ארץ עביד דינא בבר נש דכתי' וארץ מתקוממה לו למעבר
דינא ביה עכ"ל ודבריו מבוארים ויצא לנו מכללות דבריו בחינה א' ביראה והוא
כי צריך לירא שלא יחטא כי המלך אף על פי שמראה לו בעת פני' צהובות ואינו
מראה מיד הכעס והדין כך דרך המלך להעלים הדין בקרבו ואחר כך פורע לו
הכל כמו שפי' בפר' בשלח בטעם למה פסוק ויט שהוא כנגד הת"ת כולו ישר
ואינו חציו ישר וחציו מהופך ותרכו כי דרך המלך להעלים הדין · השוטה רואה
פני המלך צהובים חוטא ואינו נשמר מדינו אמנם הפקח אומ' אף על פי שהמלך
פניו צהובות שומר הדין בקרבו והיינו יגלו שמים עונו כי יגלו הוא לעתיד מה
שהיה נעלם · וארץ מתקוממה לו כי היא הנוקמת נקם ברית והם שתי קימות
הא' מה שפגם בה והב' כנגד מה שפגם בו כענין ונרגן מפריד אלוף שפי' והאם
בתחלה שותקת אף על פי שפגם מפני כי בן כסיל תוגת אמו עד יבא האב
זוהר פ' ויקרא ויגלה הפגם באבר שבו פגם ואז היא מתקוממת לו ליסר אותו · וכיוצא בזה
דף כג פי' הרשב"י על פסוק וארץ מתקוממה לו ז"ל רבי יהודה פתח או הודע אליו
ויקרא דף כג חטאתו אשר חטא הודע אליו מסטרא דמאן או ידע חטאתו מבעי ליה מהו הודע
ע"ב אליו אלא קב"ה פקיד לכנסת ישראל לאודעא ליה לבר נש ההוא חובא דהוא חב
ובמה אודע ליה בדינהא כד"א יגלו שמים עונו וארץ מתקוממה לו הודע אליו
כמא דפקיד לאחרא דתנינן בשעתא דבר נש חב קמי' קב"ה ולא אשגח בחטאיה
לאהדרא בתיובתא קמי מאריה ואשדי ליה בתר כתפיה כשמתיה ממש סלקת
ואסהידת קמי קב"ה כדין פקיד מלכא לכנסת ישראל ואמר או הודע אליו חטאתו
יחזקאל יו ב אשר חטא אושיט דינא עליה ואודע ליה חוביה כד"א הודע את ירושלם את
תועבותיה בתר דמטי עליה דינא כדין אתער רוחיה למהדר בתיובתא קמיה
מאריה ואתכנע למקרב קרבנא דהא מאן דלביה גס ביה חטי ואנשי חטאיה
ולא אשגח עליה וקב"ה זמין לקבליה ופקיד לאודעא ליה לההוא חובא בגין דלא
יתנשי מניה עכ"ל ׃ וכוונתו שמדת א"ו שעולה שבע היא המודעת לאדם חטאו ·

והודע הוא בווי מקב"ה שיה שיודיע החטא לאדם · וכיוצא בזה נתבאר בזוה' שצריך זוהר פר' מקץ
לידע מאדי' שבשכיב' שבתחלה פניה מאירי' לאדם ואח"כ מכה והורג את מי שהשכיב' דף קפ
בקרא כ'ון כפפה ואת אח"כ בון אמאי אקרי הכי אלא כמה דאתמר ולא תונו איש ויקרא כה יז
את עמיתו דהשתא היא באכפהא נהירין ועבדא תוכחה לבני נשא לבתר מחיא
בחויא ושב וקטיל ואמרה לא פעלתי און עכ"ל · ועל זה כוה שלמה הע"ה נהם משלי יט ב
ככפיר אימת מלך מתעברו חוטא נפשו כאלו אמר מתחייב בנפשו כמו שאמרו
במשנה הרי זה מתחייב בנפשו · ועל זה אמר גם כן ירא את ה' בני ומלך · שם כד כ"א
עוד שם אמר שכאשר האם יושבת על הבנים עלמין כלהו בחדוא בשלמותא זוהר פר' ויקרא
אתעברא אימא כלהו מתעברן מדוכתייהו וכתי' לא תקח האם על הבני' ותנינן דף קנו
לא יעביד בר נש חובין לתתא · בגין דאתעבר אימא מעל בנים עכ"ל · הרי דברים כב ו
מבואר שהפגם מגיע עד לסלק האם מעל הבנים שהם השש קצוות · עוד
נתבאר בתיקונים שלפעמי' פגם מגיע בכל אותיות ידו"ד וז"ל ורזא דמלה דיכלי' תקונים דף ז
למהרס באתווי דשמיה הה"ד פן יהרסו אל ידו"ד ובגין דא דיהרסו לון בחוביהו שמות כ כא
צריך למבכי לון בצלותהון עכ"ל · עוד מענין גודל הפגם מה שפי' עוד בתקונים תקונים דף י"ג
בדברי אליהו ז"ל ובגין דאכת מלגאו כל מאן דאפרים חד מן חבריה מאין עשר
אתחשיב כאלו אפריך בך עכ"ל · ופי' מורי ע"ה שהוא כמשל הקורע לבושי המלך
מעל המלך והבן · עוד יש פגם בכסא וזה נתבאר בתיקונים ז"ל שכינתא שם דף נ ע"ב
אתמר בה אל תראוני שאני שחרחורת בגין דאיהי בגלות וכרסייא דילה פגומה שיר א ו
בחובין דישראל דתמן נשמתן דישראל ובג"ד זכאה איהו מאן דתקין לה כרסייא
בצלותין דיליה בפקודי דיליה בתר דאיהו כרסייא פגים בגינייהו ואסתלק שם
ידו"ד מתמן דאיהו לא שריא באתר פגים ה"הד כל אשר בו מום אוף הכי בנשמת' ויקרא כא יח
פגומא לא שריא זכאה איהו מאן דאשלים נשמתיה לשריא ביה שם ידו"ד ועביד
ליה כרסייא לגביה עכ"ל לענייננו · ונמצא שיפגום האדם בכסא בג' בחינות אם
שהשכינ' בהיות שהכסא שלה פגומה היא מצטערת מפני שהיא נשמה מתלבשת
בתוך הכסא וכמו שיגיע צער לנשמה בהיות הגוף פגום ומוכה ומעונה מחמת
העונו כן השכינה שהיא מתלבשת בתוך הכסא מצטערת מהפגימה שבכסא ·
וביאור שהפגם יגיע לכסא מפני שורש הנשמות שבכסא וזהו דתמן נשמתין
ובהיותם פוגמות למטה פוגמות למעלה בכסא · ויגיע מזה פגם בבחינה
שנית שלא יעוררו הנשמות מיין נוקבין לשכינה אחר היותם פגומות בכסא
וכדפי' לעיל · ג' שהאות שהוא ידו"ד שהוא אדם היושב על הכסא מסתלק מכל
וכל וזהו ואסתלק שם ידו"ד מתמן וכו' · עוד פי' רשב"י שבכסא מצויירים זוהר פרשת
ונכתבים כל העונות וז"ל בשעתא 'דדינא תלוי על עלמא ודינין שריין וקב"ה בהעלותך
יתיב על כורסייא דדינא למדן עלמא בההוא כורסייא כמה רשימין אתרשימו
ביה כמה פתקין גניזין בגויה בגו אתתא דמלכא כולהו ספרין דפתיחו תמן
אתגניזו ובג"כ לא אתכשי מלה מלכא והאי כורסייא לא אתתקן ולא שריא אלא

בחדש השביעי דאיהו יומא דדינא יומא דכל בני עלמא אתפקדן ביה כולהו
עברין קמי ההוא כרסייא עכ"ל · עוד מענין הפגם המגיע לעולם המלאכי צריך
ליירא כי יש ז' מלאכים שהם נקראו' עיני ה' משוטטות והם מעידים על כל פגם
זוה' פ' משפטי' המצטייר בהם והולכים ומעידי' לפני ע' סנהדרין וזה נתבאר בזוה' ז"ל כי עיני
דף קו ע"א משוטטות בכל הארץ אלין נוקבין וכתיב עיני ה' משוטטים אלין דכורין והא
תלים נא ו ידיען איכון · דוד אמר והרע בעיניך עשיתי בעיניך לפני עיניך מבעי ליה אלא
מאי בעיניך אמר דוד בההוא אתר דחבנא בעיניך הוה דהוינא ידע דהא עיניך
זמינין וקיימין קמאי ולא חשבנא לון הרי חובא דחבנא ועברנא כאן אתר הוא
רעיא מהימנא פ' שמור דף כט בעיניך · וכן נתבאר בר"מ סנטירא אתא ותבע דינא על כל עוברי בני עלמא
ואלין איכון עיני ה' דאיכון משטטי בכל עלמא וכמה איכון עיני ה' דלית לון
חושבנא דקא אזלי ומשטטי בכל עלמא וחמאן כל עובדי בני עלמא · ווי לאיכון
דלא משגיחין ולא מסתכלין בעובדון דהא לגבייהו קיימין ואזלין סהדי מלכא
ומשגיחין והא סנטירא קאים קמי מלכא ותבע דינא · פלוני עבד דינא פלוני
עבד כך והא הכא סהדי · עוד מבוג זה שגורם שמאל הטמא יכנס בין עולם
המלאכים הקדושים ללמד קטיגוריא הלא יאמרו מי גרם שיכנס הטמא הזה
המסריח בינינו הלא ודאי יענש · עוד מענין הפגם הנוגע למלאכים הוא
סבא פ' משפטי' שפי' בסבא בפסוק ואשלם נחומים לו ולאבליו אמר כי שני המלאכים ההולכים
דף קו ע"ב עם האדם תמיד לשומרו שעליהם נאמר כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך
ישעיה נז יח בהיות האדם חוטא הם בדלים ממנו ועומדים אבלים עליו מפני חטאו ובשובו
תלים צא יא שנאמר דרכיו ראיתי וארפאהו ואשלם ניחומים לו בראשונ' מפני שישב בתשוב'
והתנחם על מה שעבר ואחר כך לאבליו שהם המלאכים שהיו עומדים אבלים
עליו לכן ראוי שיתן אל לבו שלא יחטא שיגרום שיהיו המלאכים אבלים עליו
זוהר פר' כשלח והרשב"י ע"ה פי' בפקודין שלו שאבליו הם רמ"ח מצות המתאבלים עליו וז"ל כל
דף קנג ע"א פקודין דעשה דהוו עתידין לשריא ברמ"ח פקודין דיליה כלהו מתאבלין עליה
ורזא דמלה דרכיו ראיתי וארפאהו וגו' ולאבליו אין רמ"ח פקודין דקא מתאבלן
עליה דאיכון דיוקנא עילאה דשריא על רישיה דבר שריא ידו"ד עכ"ל · עוד
משלי יד כ"ג מענין הפגם הנוגע לימים ביארו ז"ל בפסיקתא רבתי ז"ל מכל משמר נצור לבך
אמר רבי אחא רמ"ח מצות עשה בתורה כנגד רמ"ח איברים שבאדם שכל אבר
ואבר צווח על האדם עשה בי מצוה שתחיה בזכותה ותאריך ימים ושס"ה מצות
ל"ת כנגד ימות החמה שבכל יום משעה שהחמה זורחת עד שהיא שוקעת
צווחת ואומרת לאדם גוזרני עליך בתי שהגיע ימיך ליום הזה שלא תעבור בי
עבירה ואל תכריע אותי ואת כל העולם לכף חובה עכ"ל · וכיוצא בזה פירש
זוהר פר' שמור רשב"י ז"ל ת"ח תנינן יפה תענית לחלום כאש לנעורת ועקרא דתעניתא בההוא
דף כב יומא ממש לאו ביומא אחרא מט"ו בגין דלית לך יומא לתתא דלא שלטא ביה
יומא אחרא עילאה וכד איהו שארי בתעניתא דחלמא אוליפנא דההוא יומא לא

אתעדי

אתעדי עד דאתבטל ההוא גזרה ואי דחי ליה ליומא אחרא הא שולטנא דיומא
אחרא הוא ולא עאל יומא ביומא אחרא דחבריה · כהאי גוונא לית לך י"ס דלא
אתמנא עליה יומא עילאה לעילא ובעי בר נש לאסתמר דלא יעביד פגימו בההוא
יומא ולא יתכנים קמי שאר יומין אחרנין ותנינן בעובד' דלתתא אתער עובדא
דלעילא אי בר נש עביד עובדא לתתא כדקא יאות הכי אתער חילא כדקא יאות
לעילא · עביד בר נש חסד בעלמא אתער חסד לעילא ושארי בההוא יומא
ואתעטר ביה בגיניה אתדבר בר נש לרחמי לתתא אתער רחמי על ההו' יומא
ואתעטר ברחמי בגיניה ההוא יומא קאי' עליה למהוי אפטרופא בגיניה בשעת'
דאצטריך ליה דגוונא דא בהפוכא דדא ועל כלא אי עביד בר נש עובד' דאכזרי
דבי אתער בההוא יומא ופגים ליה ולבתר קאים עליה לאכזרי לשיצאה ליה
מעלמא בההיא מדה דבר נש מודד בה מודדין ליה עכ"ל · וכיוצא במאמר
זה פי' רשב"י שהוא מה שאמר דוד הע"ה ימים יוצרו שהימי' עצמם יש להם יצירה זוהר פר' ויחי
והויה שבהם מתלבשת הנשמה אחר יציאתה מן העולם כפי המעשים אשר דף רכד ע"א
תקנה בהם וז"ל רבי יהודה פתח ואמר החרשים שמעו והעורים הביטו לראות תלים קלט יו
החרשים שמעו אלין בני נשא דלא ציייתין למלולי אורייתא ולא פקחין אודנייהו ישעיה מב יח
למשמע לפקודא דמאריהון והעורי' דלא מסתכלין למנדע על מה אינון קיימין
דהא בכל יומא ויומא כרוזא נפיק וקרי ולית מאן דישגח דתני' אינון יומין דבר
נש כד אתבריאו בההוא יומא דנפק לעלמא כולהו קיימי בקיומייהו ואזלין
וטאסין בעלמא נחתין ואזהרן לבר נש כל יומא ויומא בלחודוי · וכד ההוא
יומא אתי ואזהר ליה וכר נש עביד בההוא יומא חובא קמי מאריה ההוא יומא
סליק בכסופא ואסהיד סהדותא וקאים בלחודוי לבר · ותאנא בתר דקאים
בלחודוי יתיב עד דבר נש עביד מניה תשובה זכה תב ההוא יומא לאתריה ·
לא זכה ההוא יומא נחית ואשתתף בההוא רוחא דלבר ותב לביתיה ואתתקן
בדיוקניה דההוא בר נש ממש בגין לאבאשא ליה ודייר עמיה בביתא ואית
דדיוריה לטב אי הוא זכי ואי לאו דיוריה עמיה לביש · בין כך ובין כך אתפקדן
אינון יומין וחסרין ולא עאלין במניינא דאינון דאשתארן ווי לההוא בר נש
דגרע יומוי קמי מלכא קדישא ולא שביק לעילא יומין לאתעטרא בהו בההוא
עלמא ולאתקרבא בהדייהו קמי מלכא קדישא · ת"א כד קריבו אינון יומין קמי
מלכא קדישא אי הוא זכאי ההאי בר נש דנפיק מעלמא סליק ועאל באינון יומין
ואינון לבושי יקר דמתלבשא ביה נשמתיה ואינון יומין הוו דזכה בהו ולא חב
בהו · ווי לההוא דגרע יומוי לעילא דכד בעאן לאלבשא ליה ביומוי אינון יומין
דפגים איהו בחובוי חסרין מההוא לבושא ואתלבש במנא חסרא כ"ש אי בגינייהו
אינון ולא להוי ליה לבר נש במה דאתלבש בההוא עלמא כדין ווי ליה ווי לנפשיה
דדייכין ליה בגיהנם על אינון יומין יומין על יומין על חד תרין · דכד נפיק
מהאי עלמא לא אשכח יומין דאתלבש בהו ולא הוי ליה לבושא במה דאתכסי ·

זכאין

זכאין אינון צדיקיא דיומיהון כולהון טמירין אינון לגבי דמלכא קדישא ואתעביד
מנייהו לבושי יקר לאתלבשא בהו בעלמא דאתי עכ״ל. ואמר אחר כך שעל
(בראשית כד) זה נאמר ואברהם זקן בא בימים פי׳ שנכנס ונתלבש בימים כולם שהיו מתוקני׳
כראוי הרי מבואר בעונש מי שאינו מתקן כל ימיו כראוי דדייכין ליה בניהכם
יומין על יומין על חד תרין והטעם כי אחר היות כל ימי האדם לבוש א׳ שלם
והוא שיעור קומה שלימה שבהם מתקן האדם נשמתו להלבישה וכל פגם שיהי׳
(חגיגה פ״ק) ביום א׳ הוא פגם בכל הלבוש שנמצא לבושו קרוע. וכן נתבאר בפי׳ אמר שם
על רב אידי שהיה הולך ג׳ חדשים ללמוד יום א׳ וחוזר לביתו ג׳ חדשי׳ ודרש עליו
(ישעיה נח ב) רבי יוחנן ואותי יום יום ידרשון כל העוסק בתורה אפילו יום אחד בשנה כאלו
(במדבר יד לד) עסק כל השנה כולה. ואמר וכן במדת פורענות דכתיב במספר הימים אשר
תרתם את הארץ וכי ארבעים שנה חטאו והלא ארבעים יום חטאו אלא לומר
לך כל העובר עבירה אפי׳ יום א׳ בשנה מעלה עליו הכתוב כאלו עבר כל השנה
כולה עכ״ל. והטעם כמה שפי׳ שאחר שהימים הם לבוש לנשמה והיום הוא חלק
(אבות פ״ב) שיעור קומה קטנה מהלבוש נחשב עליו כאלו פגם בכל השנה ולכן צריך זהירות
גדול לבל יפגום שום יום מימיו ואם חו׳ פגם שישוב ביומו כענין שוב יום א׳ לפני
מיתתך שפי׳ ז״ל שנמצאו כל ימיו בתשובה. ופי׳ מורי ע״ה שהכוונה שיאירו
ימיו מסוד התשובה העליונה כמו שבעשרת ימי תשובה התשובה מתקנת כל
ימי השנה ומפני שכלם חוזרים שיה כן בחזר׳ כל יום ויום לבדו מאירי׳ מהתשובה
ונמצאו כלם מתוקנים קודם בוא יום הדין של ר״ה ועשרת ימי תשובה וכן אמר
(זוהר פר׳ ויחי דף רכ) רשב״י ז״ל אבל זכאי חסידי בכל יומא מסתכלי בלבייהו כאלו ההוא יומא מסתלקי
מעלמא ועבדין תיובתא שלימתא קמי מאריהון ולא יצטרכון למלה אחרא
בעלמא דאתי עד כאן לשונו. ומה שאמר ולא יצטרכון למלה אחרא
הכוונה על מה שנתבאר כי הצלם מסתלק מהאדם ותלוי אם ישוב בתשובה אם
לא וכן בענין הפתקין הנמסרי׳ ביד השלוחין שנתבאר שם. ונחזור לענייננו
שאמר דדייכין ליה בניהכם יומין על חד תרין יצא לנו מזה שכיון שמענישין
אותו על חד תרין ראוי שבשובו בתשובה יעשה מצות ותורה בכל יום על חד
תרין וירבה במצות תפלין ערב ובקר וכל האפשר בידו וכן לבקר חולים וכן
מרבה בצדקה וכיוצא לכל מצות גמילות חסדים וישוב בתשובה כי בתשובה
מתקן הימים החסרים וזו היא מעלה גדולה לתשובה. ועוד מענין הפגם
הנוגע לימים הוא שפי׳ המפרשים שבי״ב שעות היום והלילה מתגלגלי׳ י״ב צרופי
ידו״ד בכל שעה צרוף א׳ ואם חו׳ פוגם הוא פוגם באותה ההויה המתגלגלת
באותה שעה וזה דומה למה שאמר החסיד ל׳ תמרוד באדונך והוא משגיח בך.
ועוד פי׳ כי יש תתר״ף חלקים בשעה וכנגדם שם בן ד׳ מתגלגל בצירוף נקודת
באלפא ביתא תתר״ף צירופין. ואמר שתתר״ף חלקים אלו שבשעה הם תתר״ף
נשימות שאדם מנשי׳ ועל כל נשימה ונשימה יש אות משם בן ד׳ הנותן בו חיות

הנשימה

הנשימה ההיא וזהו כי על כל מוצא פי ידו"ד יחיה האדם וכיון שהשפ"ע הוא הנותן דברים ח ג
הנשימה והחיים ראוי שיהיו כל נשימותיו לעבודת הבורא. ולזה כיוונו רז"ל
בב"ר בפסוק כל הנשמה תהלל יה רבי לוי בשם רבי חנינא אמר על כל נשימה תהלים קנ ו
ונשימה שהוא נושם צריך לקלס להקב"ה שנאמר כל הנשמה תהלל יה עכ"ל.
ובשיסתכל האדם בדבר הזה יירא מלחטוא ויתנהג בעצמו ענוה ושפלות כי איך
יחטא ויקל ראשו בחיים שהש"י ממש משפיע בו. והיה אומר מורי ע"ה כי על זה
קראו בספרי היכלות לש"ת מלך עלוב כי אין לך עלבון גדול מזה שבחיים שהוא
ית' שופע באדם ובאברים שהכין לו לעובדו יחטא לו. וימשול בזה למלך שנתן
לעבדו מעות לקנות לחם שיתפרנס בו בא העבד וקנה מהמעות מקל להכות
לאדוניו הים לך עבד רע גדול מזה ועכ"ז הש"ת הוא עלוב ועוב' על פשע ומאריך
אפו כל שכן נוצר מטפה סרוחה שראוי לעבור על מדותיו כמו שמאריך בה' וכלל
כל הפגמים כלל הרשב"י ע"ה במלות קצרות אלו ז"ל כל מאן דעבר על פקודי זוהר פר' נשא דף קכב
אורייתא כב יכול פגי' לעילא פגים לתתא פגי' לגרמיה פגים לכל עלמין שאיכון
מפרישי ימיו וכו' עכ"ל ובזה נכלל הפרק הזה:

פרק אחד עשר

יש עוד כמה פרטים ביראה מאימת הדין. צריך ליירא
מכמה עדים המעידי' עליו בכל יום כדפי' רבותינו ז"ל חגיגה ט"ז
אל תאמינו ברע דרש רבי יהודה בר נחמיה מתורגמניה דריש לקיש מ"ד אל מיכה ז ה
תאמינו ברע ואל תבטחו באלוף. אם יאמר לך יצר הרע חטא והקב"ה מוחל
לך אל תאמין בו שנאמר אל תאמינו ברע ואין רע אלא יצר הרע שנאמ' כי יצר בראשית ח כא
לב האדם רע מנעוריו ואין אלוף אלא הקדוש ברוך הוא שנאמר אלוף נעורי ירמיה ג ד
אתה שמא יאמר אדם מי מעיד בי אבני ביתו וקורות ביתו מעידים בו
שנאמר כי אבן מקיר תזעק וכפיס מעץ יעננה. רבי שילא אמר שני מלאכי חבקוק ב יא
השרת המלוין לו לאדם מעידים בו שנאמר כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל תהלים צא יא
דרכיך רבי חדקא אומר נשמתו של אדם מעידה בו שנאמ' משוכבת חיקך שמור מיכה ז ה
פתחי פיך אי זו היא דבר שהוא בחיקו של אדם הוי אומר זו נשמה וחכמי' אומרי'
אבריו של אדם מעידים בו שנאמר ואתם עדי נאם ה' ואני אל עכ"ל. ובר"מ ישעיה מג י
ביארו המאמ' ז"ל ובג"ר אוקמוה מארי מתני' מי מעיד על האדם קורות ביתו ולא רעיא מהימנא פר' פנחס
עוד אלא אבני ביתו מעידין עליו מאי קורות ביתו איכון קורות דליבא ויסב דף רעה ע"א
חזקיהו פניו אל הקיר מלמד שהתפלל חזקיהו מקורות לבו. אבני ביתו איכון ישעיה לח ב
רמ"ח איברי' דיליה דהכי אוקמוה מ"מ רשע עונותיו חקוקים על עצמותיו ובגינה
אתמר מי מעידין על האדם קורות ביתו וגרמין בנויין על מוחא דאיהו מיא
ועלייהו קא רמיז המקרה במים עליותיו המקרה לשון קורות ואמאי בגרמין תהלים קד ג
יתיר מבשרא וגידין ומשכא בגין דגרמין איכון חוורין וכתיבא אוכמא לא
אשתמודעא אלא מגו חוורו כגוונא דאורייתא דאיהי חוורו מלגאו אוכם מלבר
חוורו מלגאו אור וחשך ואית חשך תכלת ואתמר ביה גם חשך לא יחשיך ממך תהלים קלט יב
ותכלת

ותכלית איהו נוקבא לגבי אוורו ולא עוד אלא דגופא על גרמין עתיד למיקם
ובגר זכוי וחובוי חקיקין על גרמין דיליה ואם יזכה יקום גופא על גרמין דיליה
ואי לאו לא יקום וכמעט לא יהא ליה תחיית המתים ולא עוד אלא תרין סהדין
על בר נש עין רואה ואוזן שומעת. ובד"ה סופר ורץ חובוי ולא עוד אלא שמשא
וסהרא סהדין על בר נש כמא דאוקמוה וכו' עכ"ל לעניננו. והנה בהקדמת
המאמר הזה שאמר שהרשע עונותיו חקוקין על עצמותיו וכמעט שאין לו תחיית
משלי ה י"א המתים נבין ונהמת באחריתך בכלות בשרך ושארך ואמרת איך שנאתי מוסר
והענין כי כל אדם סתם אפילו צדיק אין לו צער אלא בהיות לבוש הבשר קיים
איוב יד כ"ב שקשה רמה למת כמחט בבשר החי שנאמר אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו
תאבל וכמו שפי' בסוף פר' י"ב מהשער הזה שאחר עיכול הבשר הצדיק יש לו
ישעיה נח י"א מנוחה ויש לו חלוץ עצמות שנא' ועצמותיך יחליץ. אמנם הרשע אחר דין הבשר
ודין הקבר נשאר לו עונותיו על עצמותיו ואז הוא נוהם ואומר איך שנאתי מוסר
וכו' וזהו באחריתך בכלו' בשרך ושארך שהוא אחרית אכול הבשר בקבר ואמרת
וכו'. עוד ירצה בשרך ושארך להורות לנו שכל תאוות העה"ז הוות ונפסדות
והטעם כי הבשר היא מהקליפה ולכך שולטת בה הרקבון זולתי הצדיקים
הגמורים המזככים בשרם בעה"ז שאין רימה שולט בהם במיתתם והנה עיקר
ירמיה יא ט"ו האיברי' המתאוים תאוה גשמית הוא ע"י הברית והברית יקרא בשר שנא' ובשר
ויקרא כא ב קדש יעברו מעליך והוא מתאוה לאשתו הנקר' שאר כאומ' כי אם לשארו הקרוב
אליו ופי' רבותי' ז"ל אין שארו אלא אשתו וכאשר יחשוב האדם שכל האיברי' המתאוי'
התאווה יתבטלו ויכלו יבא להמנע מלרדוף אחר הבלי העולם הכלי' והנפסדי' וגם
זה כיון באומרו בשרך ושארך וכיון באומרו בשרך בכנוי לנכח להורו' שהבשר
שאחר מגדל מעצמו בהיותו נמשך אחר הבלי העולם הוא הבלה ונפסדה. אבל
מי שקדש בשרו ולא נהנה מתענוגי העולם אלא מסעודת מצוה כדפי' בשער
איוב יד יח הקדושה פ' ט"ו אותו הבשר אין הקליפה שולטת בו וכן עד"ז יובן פסוק אך בשרו
עליו יכאב כי בשרו שהוא גדל הו' שעליו יכאב ונפשו עליו תאבל שאחר משך
עליו הקליפה אבל הבשר שנתגדל על ידי שעורו' מצוה אין עליו כאב ואין נפשו
מתאבלת ח"ו עכ"ל. ומה"ט אמר רבי שילא שאמר שהמלאכים ההולכים עמו הם
זוהר פר' ויקב המעידים בו נראה שכך הם דברי הרשב"י ע"ה ז"ל ועכ"ר בעי ליה לבר נש למבדק
דף קכא ע"א בחובוי בכל יומא ויומא דהא כד בר נש קאי' מערסיה תרין סהדין קיימין קמיה
ואזלי בהדיה כל יומא בעי בר נש למיקם איכון סהדי אמרי ליה בשעתא דאפתח
משלי ד כה עינוי עיניך לנכח יביטו ועפעפיך יישירו נגדך. קם ואתקין רגלוי למהך איכון
סהדין אמרין ליה פלס מעגל רגליך וגו' ועד כד אזיל בר נש בכל יומא ויומא
כד אתי ליליא בעי לאסתכלא ולמבדק בכל מה דעבד כל ההוא יומא בגין
תלים נא ה דייתוב מניה ויסתכל בהו תדיר בגין דייתוב קמי מאריה כד"א וחטאתי נגדי
תמיד בגין דייתוב מנייהו עכ"ל. הרי שאמר בפי' שהעדים המזהירים ומעידים

בו הם הב' מלאכי' ובסוף פ' שלח לך הוסיפו עוד קרא לתלתא סהדיא אחרי כנזכר שם לד יד
לשונך מרע וגו' הוסיפו ירוי במלי דעלמא סהדיא אחרי סור מרע ועשה טוב אי שם לד ט"ו
בעית להו יאות ואי לאו כתי' והשטן עומד על ימינו לשטנו כלהו סהדין עליה זכריה ג א
בחובוי לעילא · אי בעי בר נש לאשתדלא בפולחנא דקב"ה כולהו סהדין
סניגורין קמיה וקיימין לאסהדא עליו טבאן בשעתא דאצטריך ליה עכ"ל ·

עוד הוסיף הר"שבי בעדים התורה שהיא מעידה עליו והטעם דכתיב לקוח את דברים לא כ"ו
ספר התורה והיה שם בך לעד וז"ל בענין בארבעה פרקי' העולם כרוז אמרו שם זוהר פר' ויחי
סבר פרקים אלו כרוזים בני אדם ואת אחר כך ובכל יומא ויומא ספרין פתיחן דף רכו
ועובדין כתיבין ולית מאן דישגח ולית מאן דירכין אודניה ואורייתא אסהידת
ביה בכל יומא וקלא קרי בחילא מי פתי יסור הנה חסר לב ואמרה לו ולית מאן משלי ט ד
דיהיב לקליה · תאנא בשעתא דבר נש קאים בצפרא סהדין קיימין לקבליה
וסהדין והוא לא אשגח בשמתא אסהידת קמיה בכל עידן ובכל שעתא אי אכית
יאות ואי לאו הא ספרין פתיחין ועובדין פתיחן עכ"ל · ואמר עוד שם לקמיה ·
תאנא בזמנא דדייכין ליה לבר נש לעילא סלקין לנשמתיה לבי דינא ודייכין על
ממרהא והיא אסהידת בכלא ואסהידת בכל רעיוני דבר נש ובעובדין לא
אסהידת דהא כלהו בספרא כתיבין עכ"ל · ור"זל פיר' כיוצא בזה בפסיקתא
רבתי בפסוק נר' אלהים נשמת אדם אמר רבי אחא הנפש מגדת כל דבר ודבר שם כ כ"ז
שאדם עושה במטמוניות בחשך ובגלוי ודפתראות כתובות לפני הקב"ה על מה
שבני אדם עושי' · לעתיד לבא הקב"ה מוכיח לכל אחד ואחד מעשיו והם עומדים
תמהים משל לאחד שהיה נשוי בתו של מלך והוא משכים ושואל בשלומו של מלך
בכל יום והמלך אומר לו כך וכך עשית בביתך כך וכך כעסת כך וכך הכית
את עבדיך והיה יוצא ואומר לבני פלטין שלו מי אמר שכך עשיתי מנין הוא יודע
אמרו לו שוטה שבעולם בתו אתה נשוי ואתה אומר מנין הוא יודע בתו מגדת
לו כך הנפש ויפח באפיו נשמת חיים והיא מגדת לו כל מה שהוא עושה עכ"ל · בראשית ב ז
עוד פי' בתיקונים שהשכינה היא מעידה על מעשים שבסתר ז"ל ואית חובין תקונים
דאינון בסתר ולא יכילן לאסהדא בהון מלאכין דאזלין עם נשמתא דאתמר בה דף קמא ע"א
כי מלאכיו יצוה לך הא שכינתא סהידת עלייהו הה"ד אם יסתר איש במסתרים תלים צא יא
בנין דשכינתא על רישיה דאתמ' בה דע מה למעלה ממך עין רואה ואזן שומע' ירמיה כג כד אבות פ"ב
וכל מעשיך בספר נכתבין עכ"ל · ומלבד שהשכינה מעידה על המעשים שבסתר
גם כן היא מעידה על כל המעשים אפי' שבגלוי וזה אחר הברית שכרת יהושע
עם בני ישראל בשכם שנאמר שם ויקח אבן גדולה ויקימה תחת האלה אשר יהושע כד כ"ו
במקדש ה' ונאמר ואמר יהושע אל כל העם הנה האבן הזאת תהיה בנו לעדה
כי היא שמעה את כל דברי ה' אשר דבר עמנו והיתה בכם לעדה פן תכחשון
באלהיכם ולפי הפשט פסוק זה אין לו הבנה אלא הענין כי האבן הזאת היא
רמז לאבן בוחן פנת יקרת כור ישרא' היא השכינה ולכך היא שמעה והיא עדה

(זוהר פרשת ויחי) וכו' וכן ביאר הרשב"י ע"ה עוד תאנא רבי שמעון פתח הנסתרות לה' אלהינו
(דף רכב ע"ב) וכו' הנסתרות תא חזי כמה אית ליה לבר נש לאזדהרא מחובוי ולאסתכלא דלא יעבר
(דברים כט כט) על רעותא דמאריה דהכי כל מה דבר נש עביד בהאי עלמא בספרא כתיבן
איכון עובדין ועאלין בחושבנא קמי מלכא קדישא וכלא אתגליא קמיה הה"ד אם
(ירמיה כג כד) יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה' אי הכי היך לא יסתמר בר נש
למיחב קמי מאריה ותנינן אפילו ההוא מה דחשיב בר נש ואסתליק ברעותיה
כלא אסתמר קמי קב"ה ולא אתאביד מניה עכ"ל לענייננו · עוד פי' רז"ל בספרי
וכן פי' גם כן בתיקונים שמים וארץ הם עדים על מעשי האדם ז"ל בספרי ד"א
האזינו השמים היה רבי בנאה אומר בזמן שאדם מתחייב אין פושטין בו יד אלא
(דברים יז ז) עדיו שנאמר יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ואחר כך בני אדם ממשמשין
ובאין ויד כל העם באחרונה כך בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום מה
(שם יא יז) נאמר בהם ועצר את השמים ואחר כך פורענות ממשמשת ובאה שנא' ואבדתם
(הושע ב כ"ג) מהרה ובזמן שישראל עושים רצונו של מקום מה נאמר בהם והיה ביום ההוא
נאם ה' אענה את השמים ואת הארץ והארץ יענה את הדגן וזרעתיה לי בארץ
(איכה ב יג) עכ"ל · ובתיקונים אמר וכמא דאתמר עדות בעלמא תתאה הה"ד מה אעידך
(דברים) בך אית עדות בשמים ובארץ הה"ד העדותי בכם היום את השמים ואת הארץ
(רעיא מהימנא) עכ"ל וכן בר"מ ועוד קב"ה ושכינתיה סהדין על בר נש הה"ד העדותי בכם היום
(פרשת שופטים) את השמים ואת הארץ · את השמים ההוא דאתמר ביה ואתה תשמע השמי' ואת
(דף רעא ע"א) הארץ ההוא דאתמר בה והארץ הדום רגלי · ועוד תרין סהדין עמודא
(דברים לא יט) (ד"ה ב ו כו) דאמצעיתא וצדיק ואינון עד מן שמע אחד · עד מן ברוך שם כבוד מלכותו
(ישעיה סו א) לעולם ועד עכ"ל · צריך עוד ליירא מהדין המתוח עליו בכל יום ובכל שעה
(ר"ה פ"ק) כמו שפי' ז"ל על פסוק ותפקדנו לבקרים לרגעים תבחננו תניא רבי יוסי אומר
(איוב ז יח) אדם נדון בכל יום שנאמר ותפקדנו לבקרים רבי נתן אומר בכל שעה שנאמר
(מלכים א ח נט) לרגעים תבחננו רב חסדא אמר מהכא לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל
(שבת פ"ב) דבר יום ביומו עכ"ל · עוד אמרו במסכת שבת פ"ב תנו רבנן מי שחלה ונטה
למות אומרים לו התודה שכן דרך כל המומתין מתודין אדם יוצא לשוק יהא דומה
כמי שנמסר לסרדיוט חש בראשו יהא דומה כמי שנמסר בקולר עלה למטה
ונפל יהא דומה כמי שהעלוהו בגרדום לידון אם יש לו פרקליטין גדולים נצול
ואם לאו אינו נצול אלו הם פרקליטין גדולים של אדם תשובה ומעשים טובים
(תהלים יז ח) עכ"ל לענייננו · עוד אחז"ל בפסוק שמרני כאישון בת עין אמר רבי אלעזר
(משלי ו כ"ג) אמר הקב"ה נרי בידך ונרך בידי נרי בידך כי נר מצוה ותורה אור · נרך בידי
(שם כ כז) נר ה' נשמת אדם אם שמרת שלי אשמור שלך עכ"ל · ובזוהר פ' נח דף ל' ע"ב ז"ל
(תהלים קמה יז) רבי חזקיה פתח צדיק ה' בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו · צדיק ה' בכל דרכיו
(זוהר פ' נח) (דף ל) הא תנינן כמה אית לון לבני נשא לאסתכלא ביקרא דמאריהון ולא יסטי
מארחייהו לבר דהא בכל יומא ויומא דינא תלי בעלמא בגין דעלמא על דינא
אתברי

אתברי וקיימא ועל דא בעי בר נש לאסתמרא מחובוי דלא ידע זמנא דדינא
שריא עלוי יתיב בביתיה דינא שריא עלוי נפיק מביתיה לבר דינא שריא
עלוי ולא ידע אי יתוב לביתיה אי לאו · נפק לארחא עאכו דהא כדין דינא
נפקא קמיה הה"ד צדק לפניו יהלך בג"כ בעי בר נש לאקדמא רחמי קמי מלכא תהלים פה י"ד
בגין דישתזיב מן דינא בשעתא דשריא בעלמא דהא כל יומא ויומא דינא שריא
בעלמא הה"ר ואל זועם בכל יום עכ"ל · ועוד רבי חייא פתח חמת מלך מלאכי תהלים ז י"ב
מות ואיש חכם יכפרנה כמה אית להו לבני נשא לאסתמרא מחובייהו ולנטרא זוהר פר' קדש
עובדייהו דהא בכל יומא ויומא עובדי' במתקלא סלקין ומשגיחין עלייהו לעילא דף קפו ע"א
ואכתיבו קמיה וע"ד בעי בר נש לאזדהר' מחובוי דהא כמה זמנין עלמא אתדן משלי טז יד
עכ"ל לענייננו · עוד צריך ליירא כי במדה שאדם מודד בה מודדין לו שאם הוא
גובר על יצרו גורם להגביר צד החסד על צד הדין ואז טוב לו ואם ח"ו הוא
בהפך גורם להגביר עליו צד הדין ואז יסורין באין עליו וכיוצ' בזה פי' בתיקוני' תקוני' דף כ"ו
ז"ל ואמאי אתקרי מטטרון מטה דלזמנין מטה כלפי זכו לצדיקיא ולזמנין מטי
כלפי חובא לרשיעיא ובג"ד אתהפך ממטה לנחש לרשיעיא לאלקאה לון ביה
ומנחש למטה לצדיקיא למיהב לון ביה אגרא דהכי איהוא האי מלאכא לקב"ה
כגוונא דנשמתא דרכיב על גופא וצדיק בהאי אתר אתמר צדיק מושל יראת שמואל ב כג ג
אלהים בגין דאיהו מהפך דינא לרחמי ובהאי אתר צריך שנוי מעשה בגין
דאתהפך מדינא לרחמי ושנוי השם ושנוי מקום וקב"ה דאיהו מלגאו אתמ' ביה
אני ה' לא שניתי דאיהו רחום וחנון לית ביה דינא כלל ולא שנויין וכד בר נש מלאכי ג ו
שליט על יצריה נהפך נחש למטה ואם יצריה שליט עליה נהפך ממטה לנחש
עכ"ל · ועוד ירצה בענין במדה שאדם מודד בה מודדין לו כי כפי מה שהתעורר
הדין למעלה אותו השיעור עצמו יושפע לחיצוני שיפרע ממנו והיינו כי פועל איוב לד יא
אדם ישלם לו שפי' רשב"י ז"ל כי פועל אדם ישלם לו הא בר נש אזיל בהאי עלמא זוהר פר' קדש
ועביד עבדתוי וחטי קמיה מאריה ההוא עובדא תלייא עליה לאשלמא ליה דינא
הה"ד כי פועל אדם ישלם לו ההו' עובדא ישלם לו ועם כל דא אם ישים אליו לבו
כיון דבר נש שוי לביה ורעותיה לאתבא קמי מאריה' רוחו ונשמתו אליו יאסוף
בברורא דחיי ולא שביק לנפשיה לבר לאיתרכא בריכא אחרא והיינו מה שפי' גם
כן בתיקונים דף י"א ע"ב בענין אשר שמתי חול גבול לים ז"ל ולית ים אלא אורייתא' ירמיה ה כ"ב
מאן דאעבר עליה כאלו חזר עלמא לתוהו ובהו ושבת שקילא לכל אורייתא' מאן
דעבר עליה כאלו חזר עלמ' לתהו ובהו ובג"ד קרא סמיך ליה והארץ היתה תוהו בראשית א ב
ובהו דאיהו חול לים כחוליא דשלשלאה לכלבא מאן דאפיק ליה משלשלאיה
גרים ליה כמה נשוכין דיסורין דנשיך ליה ובגיניה אמ' דוד הצילה מחרב נפשי תלים כב כ
מיד כלב יחידתי ודא שמאל דאיהו תפיש בקולר וכו' עכ"ל לענייננו · ובזה
יובן עונש לעובר על כל ל"ת שבתורה כי מצות ל"ת הם גדרים וסייגים לתפוס
שמאל בקולר ושלא להתירו והעובר מתיר החבל ולכן יגרום רעה לעצמו שינשך

ביסורין בעה"ז או בעה"ב אם לא נתייסר בעה"ז · וכן אמר עוד בתנא דבי אליהו
ילקוט שמואל ילקוט בפסוק ויך באנשי בית שמש ז"ל על הכל הקב"ה פורע מדה כנגד מדה לפי
דף טו שהיו בני עלי מקולקלים במעשיהם יצאו למלחמה ונהרגו מישראל ארבעת
שמואל א ו יט אלפים · אמרו ישראל למה נגפנו ה' אמר הקב"ה כשהיו מכעיסים לפני בעזרת
ישראל ובעזרת הנשים לא אמרתם כך שלחו והביאו ארון הברית והריעו תרועה
ירמיה יב ח גדולה שאין בה ממש על אותה שעה אמר נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה מיד
נהרגו שלשים אלף ונשבה ארון הברית · ואף בפלשתים היתה מכה רבה שנ'
שמואל א ו ז ויקראו פלשתים לכהנים ולקוסמים ואף על פי שהיו הכהנים עובדי ע"א היתה
בהם דרך ארץ שאמרו אל תשלחו אותו ריקם · וכשחזר ובא על דרך בית שמש
והיו רחוקים מבית שמש כאלפים אמה במדה אמרו נטול הבגדים ונניחם במקום
בצנוע ונראה מה הם עושים לאלהיהם שכך כבדוהו וכן עשו לקחו בגדיהם
ונתנום במקום מוצנע שהיה להם אנשי בית שמש כיון שראו את הארון היה
להם ליטול את בגדיה' ולהניחם על פניהם וליפול לפניו כשעה או שתי' או שלש
עד שיתכסה הארון של מה"ה הקב"ה והם לא עשו כן אלא כשראו את הארון
שמואל א ו י"ג שוחקים וזוקפים ועומדים ומרקדי' ומדברים דברים יתרים שנאמר ובית שמש
קוצרים וגו' ונטלו את הארון והלכו להם לפיכך נפל מישראל חמשי' אלף ושנהרגי
גדולה עמהם שנאמר ויך באנשי בית שמש ומי הרג את כל אלו אנשי בית שמש
הרגו אותם שלא היתה בהם דרך ארץ מכאן אמרו במדה שאדם מודד וכו'
תלים לו ז בודאי רבון העולמים צדקתך כהררי אל משפטיך תהום רבה עכ"ל · ועוד פי'
סוטה פ"ק במה דברים אמורים בענין במדה שאדם מודד בה מודדין לו · ואעתיק מקצ'
מהם לא כולם שלא להאריך · תנן במתני' במדה שאדם מודד בה מודדין היא
קשטה עצמה לעבירה המקום נוולה · היא גלתה את עצמה לעבירה המקום
גלה עליה · בירך שהתחילה בעבירה תחילה ואחר כך הבטן לפיכך תלקה
הירך תחלה ואחר כך הבטן ושאר כל הגוף לא פלט · שמשון הלך אחר עיניו
שופטי' יו כא לפיכך נקרו פלשתים את עיניו שנאמר ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו ·
אבשלום נתגאה בשערו לפיכך נתלה בשערו ולפי שבא על עשר פלגשי אביו
שמואל ב יח טו לפיכך נתנו בו עשר לונביות שנאמר ויסבו עשרה אנשים נושאי כלי יואב ·
שם טו ו ולפי שגנב שלש לבבות לב אביו ולב ב"ד ולב ישראל שנאמר ויגנוב אבשלום את
שם יח יד לב אנשי ישראל ולפיכך נתקעו בו ג' שבטים שנאמר ויקח שלשה שבטים בכפו
ויתקעם בלב אבשלום · וכן לענין הטובה מרים המתינה למשה שעה אחת
שמות ב ד שנאמר ותתצב אחותו מרחוק לפיכך נתעכבו לה ישראל ז' ימים במדבר שנאמ'
במדבר יב טו והעם לא נסע עד האסף מרים · יוסף זכה לקבור אביו ואין באחיו גדול ממנו
בראשית יג שנאמר ויעל יוסף לקבור את אביו ויעל עמו גם רכב גם פרשים מי לנו גדול
יוסף יט ממשה שלא נתעסק בו אלא משה זכה בעצמות יוסף ואין בישראל גדול ממנו
שמות שנאמר ויקח משה את עצמות יוסף עמו מי גדול ממשה שלא נתעסק בו אלא
המקום

המקום שנאמר ויקבור אותו בגיא לא על משה בלבד אמר אלא על כל הצדיקים דברים לד ו
שנאמר והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך עכ"ל · וכן עוד האריכו כיוצא בזו ישעיה נח ח
בתוספתא דסוטה פ"ג ע"ש · ובגמרא אמרו שם תניא היה רבי מאיר אומר
במדה שאדם מודד בה מודדין לו שנאמר בסאסאה בשלחה תריבנה אין לי אלא שם כז ח
סאה פרט' עבירה גדולה · מנין לרבות תרקב וחצי תרקב · קב וחצי קב ·
רובע וחצי רובע תומן ועוכלא מנין תלמוד לומר כי כל סאון סואן ברעש: שם ט ד
ומנין שכל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול תלמוד לומר אחת לאחת
למצוא חשבון עכ"ל · ופרש"י מנין שכל פרוטה ופרוטה וכו' ואף על פי שלא כפרעו
ממנו פעם ראשונה ושנייה לא ויתרו לו עליהם אלא מצרפין לו אותן לחשבון
עכ"ל · ועוד אמר בתנא דבי אליהו ילקוט א' האזינו · הכל ברא הקב"ה בעולמו ילקוט פרש'
חוץ ממדת השקר ומדת עולה שנאמר הצור תמים פעלו וגו' ה' צדיק בקרבה האזינו דף סו דברים לב ד
לא יעשה עולה ואומר חלילה לאל מרשע וגו' · כי פועל אדם ישלם לו מעיד אני צפניה ג ה
עלי שמים וארץ אין כל בריה יורדת לידי צער אלא מתוך שאוכל ושותה ושמח הוא איוב לד י
ואשתו ובניו וכל אשר לו נפטר לבית עולמו · אין פירות ותבואה באין לידי
הרקבה אלא מתוך דרכיהן של בני אדם · אין עיניהם של בני אדם כהות בחצי
ימיהם אלא מתוך דרכיהם · אין בני אדם מטמאין בנגעים אלא מתוך דרכיהם ·
אין בני אדם באים ליה הבאשה אלא מתוך דרכיהם · ואין נשים מטמאים בזיבה
אלא מתוך דרכיהם שנאמר כה אמר ה' בורא השמים הוא האלהים כא ולמד מדרך ישעיה מה יח
ארץ כלום אדם בונה בית אלא על מנת להכניס לו כלים ולהכניס לו פירות כך
בני אדם מדרכיהם נדונים בשביל להצילם מיום הבא · ולא עוד אלא בג'
דברים אדם מתכל בכל יום בשעה שנכנס לבית הכסא אומר לו ראה דרכך
רמה בשעה שמקיז דם אמר ליה בשר ודם אתה בשעה שהוא הולך לפני המת
אומר לו ראה לפני מי אתה הולך ועדין אינו חוזר בך ומדבר דברים יתרים שנ'
אולת אדם תסלף דרכו עושה אדם עצמו לדבר אמת מוסרין לו מלאך שמתנהג מש' יט ג
עמו בדרך צדיקים ומדבר אמת · עושה עצמו רשע לנחש ולשקר מוסרין לו
מלאך שמתנהג עמו בדרך רשעים ומנחש ומשקר · עושה אדם עצמו חסיד
לסבול את הכל מוסרין לו מלאך המתנהג עמו בדרך חסידים וסובל את הכל
שנאמר אני ה' בוחן לב וכו' לתת לאיש כדרכיו וכו' וכן בדוד הוא אומ' עם נבר ירמיה יז י
תתבר ואומר כי אתה עם עני תושיע שעניות יפה לו ועינים רמות תשפיל אלו תלים יח כז
רשעי העולם : וכן אמר עוד במכילתא בפסוק בחדש השלישי לצאת בני ישראל שמות יט א
מארץ מצרים ז"ל מגיד שמונים חדשים ליציאת מצרים אין לי אלא חדשים שנה
מנין תלמוד לומר בשנה השנית ואמר אחר כך אין אלא עד שלא נבנה הבית
משנבנה הבית מנין ת"ל ויהי מקץ ארבעים שנה אשר בנה שלמה לא רצו למנות
לבנינו ימנו לחרבנו שנאמר אחרי אשר הוכתה העיר · לא רצו למנות לעצמם יחזקא' לג כא
ימנו לאחרים שנאמר בשנת שתים לדריוש בשנת שתים לנבוכד נאצר וכה"ת

אם

שיר א ח אם לא תדעי לך היפה בנשים וגו' וכן הוא אומ' תחת אשר לא עבדת לא רציתם
להשתעבד לשמים הרי אתם משתעבדי' לפגויי ערביים לא רציתם לשקול שקלי
שמים בקע לגולגולת הרי אתם שוקלי' ט"ו שקלים במלכות אויביכם לא רציתם
לתקן את הדרכים ואת הרחובות לעולים בית הבחירה הרי אתם מתקנים את
דברים כח מז הבורגנים העולים לכרכי מלכים וכה"א תחת אשר לא עבדת את ידו"ד אלהיך
בשמחה ובטוב לבב מרוב כל ועבדת את אויביך בשנאה. תחת אשר לא
עבדת את ה' אלהיך מלובש ועבדת את אויביך בעירום. תחת אשר לא עבדת
את ה' אלהיך מרוב כל ועבדת את אויביך בחוסר כל מאי חוסר כל שנטלה דעת
מהן ובחוסר תורה מהן עכ"ל. עוד צריך ליירא כי כמה דברים עשה הקב"ה
קהלת ג יד בעולם כדי לעורר לאדם שירא מלפניו ית' ולא יחטא כענין מה שאז"ל והאלהים
עשה שיראו מלפניו אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן זה חלום רע אמר
רבי אלכסנדר אר"בל לא נבראו רעמים אלא לפשט עקמומיות שבלב שנאמר
זוהר פ' פנחס דף רלט ע"ב והאלהים עשה שיראו מלפניו ע"כ ובפ' פנחס פי' שם שהאלהים היא הגבורה עשה
בשכינה שיראו מלפניו מפני שהשכינה היא מקום הדין וז"ל מהו עשה האלהים
אילנא אחרא לתתא מניה ולא יעשה בהאי דהאי אילנא תתאה עביד ליה ואתקין
ליה ומאן דיעול לאלנ' עילאה יעול ברשו לאילנא תתאה וידחיל למיעל אלא כדקא
חזי. ת"ח דהאי נטיר פתחא הוא ועל דא אקרי שומר ישראל ודא אילנא תתאה
אתשקיא ומתזן מאילנא דלעילא ועל דא לא כתיב יעשה אלא עשה מ"ט שיירא
מלפניו בני עלמא ולא יקרבון ליה אלא איכון דיתחזון לקרבא אחרא ויסתמרון
בני נשא ארחי דאורייתא ולא יסטון לימינא ולשמאלא עכ"ל. ופי' בירא ב'
דברים הא' שלא יקרב אל הקדש מי שאינו ראוי כי לא כל הרוצה ליטול את השם
וכדפי' בהקדמה בשם הרשב"י מפ' נשא שהרוצה לבוא אל הקדש כמה מקטרגים
יש עליו אם אינו ראוי והוא כדמיון הרוצה ליכנס לבא לראות פני המלך שקודם
שיכנס לראות המלך כמה שערים לפנים משערים יש וכמה ממוני' על כל פתח
ופתח. והב' ויסתמרון בני נשא ארחי דאורייתא וכו' והוא במה שפי' בזוהר
פר' ויצא והשיבו את האבן על פי הבאר למקומה על מימר בירא כענין על פי
ה' יחנו והיינו שהיא צריכה לאבן נגף וצור מכשול לייסר בני אדם ובענין זה יובן
חלום רע והרעמים שכולם הם כחות הדין המתפשטים ממנה לייסר בני אדם.
וכאשר הקב"ה ייסר לאדם בייסורין חייב ליכנע מהדין השולט עליו ולא יקשה
זוהר פ' בראשי' דף יב ערפו ולא יהא בועט בייסורין ואם מקשה לבו פי' הרשב"י ע"ה שעליו נאמ' ומקשה
משלי כח יד לבו יפול ברעה שהי' התכונית לכן צריך שיירא ממנו ית' ויסתכל במה שאמ' רז"ל
חבקוק א ז בתנחומא בפסוק איום ונורא הוא ממנו משפטו ושאתו יצא וז"ל ילקוט חבקוק
תהלים ח ז ד"א איום ונורא הוא זה האדם שמושל בכל מה שברא הקב"ה דכתיב תמשילהו
במעשה ידיך ממנו משפטו ושאתו יצא בשעה שהוא חוטא הקב"ה מביא עליו
יסורין מגופו מלך בשר ודם כשהוא רודה עבדיו הוא מביא מגלבים וחבלים

ורוד

ורודה אותם אבל הקב"ה איננו כן כשמבקש לרדות את האדם מגופו של אדם
רודה אותו ומייסרו שנאמר אדם כי יהיה בעור בשרו עכ"ל. עוד כשיסתכל ויקרא יג ב
האדם בבהמות האריה שכל אדם ירא ממנו כדכתי' אריה שאג מי לא יירא מפחדו עמוס ג ח
ית' עאכ"ו כדכתיב וה' אלהים אמת אלהים חיים ומלך עולם מקצפו תרעש הארץ ירמיה י י
ולא יכילו גוים זעמו. וכן אמרו במדרש בפסוק נהם ככפיר אימת מלך. משלי יט י"ב
ז"ל נהם ככפיר אימת מלך אמר רבי יהודה בר סימון הרעמים הללו כשהם
יוצאים הם מרעישים כל העולם ואימתו של הקב"ה עאכ"ו. ד"א אמר רבי חמא
בר חנינא מה הכפיר הזה כשהוא צווח בקולו אדם השומע אותו מתייר' כהמתו
של הקב"ה עאכ"ו עכ"ל. עוד יירא שכמה שלוחים יש לו להקב"ה לעשות דין
בבני אדם לפרוע חובו וכן ארז"ל בב"ר על פסוק הלא צבא לאנוש עלי ארץ. איוב ז א
ז"ל הרבה צבאים מינה הב"ה לאדם לתבוע עלבון שלו הרבה דובים הרבה אריות
הרבה נחשים הרבה עקרבים ולא עוד אלא כימי שכיר יומו. רבנין אמרין
אפילו דברים שאתה רואה אותם כשו הם יתרון לברייתו של עולם כגון יתושין
פרעושים זבובים אף הם בכלל ברייתו של עולם ובכל הקב"ה עושה שליחותו
אפילו על ידי נחש אפילו על ידי עקרב אפילו ע"י יתוש אפילו ע"י צפרדע עכ"ל.
עוד פי' ז"ל בילמדנו שהכותיים גם הם שלוחים להזיק בשאין ישרא' עושין רצונו
של מקום וז"ל על פסוק יראו גוים ויבושו וכו' ילחכו עפר כנחש. כשאין אתם מיכה ז טז
עושין רצונו כשם שנתגרה הנחש באדם וחוה לאבדם מן העולם כך אני מגרה
בכם הכותיי' שנמשלו כנחשים שנא' קולה כנחש ילך וכה"א אם ישוך הנחש בלא ירמיה מו כב
לחש עכ"ל. וכן פי' בזוהר פ' שמיני דף לו" שהכותים וכל חיות השדה כולם הם קהלת י
שלוחים להזיק ז"ל כמה שלוחין אית ליה לקב"ה ובכלהו עביד שליחותיה ואפילו
בחיות ברא ה"ה ושלחתי בכם את חית השדה ושכלה אתכם. ואפילו ביד עם ויקרא כו כב
אחר ה"ה ישא ה' עליך גוי מרחוק מקצה הארץ. אמר ר' אלעזר ובידא דישרא' דברים כח מט
עביד שליחותא את' ליה אין כגון רשע בידא דצדיק פי' שהצדיק מצווה להלקות
הרשע שנאמר והיה אם בן הכות הרשע וגו' אמר אחר כך אבל רשע בידא שם כה ב
דישראל רשע אחרא לא עביד ביה שליחותא אלא בזמנא דאיהו לא מכוון ביה
ה"ה ואשר לא צדה והאלהים אנה לידו ואשר לא צדה דייקא דלא לקטלא ליה שמות כא יג
ודאי והאלהים אנה לידו בגין לאענשא תרווייהו עכ"ל. ופירשו שם הטעם
שהרשעים וחיות השדה הם באים מצד השמאל ובזמן שאין בני אדם מכשירים
מעשיהם אלו הם רצועה להלקותם שכיון שעברו על התורה נרשמו ובעלי הדין
מכירים בהם. אמנם ישראל ביד ישראל אחר אף על פי שהוא רשע סוף סוף
הוא במין ואינו שליח אלא שמגלגלין חובה על ידי חייב כדי שיענשו שניהם
ומשוג יראה זו הוא מה שפי' רז"ל תני רבי חייא מיום שחרב בית המקדש אף על סוטה פ"ק
פי שבטלו ד' מיתות דין ד' מיתות לא בטלו. מי שנתחייב סקילה או נופל מן הגג
או חיה דורסתו. מי שנתחייב שריפה או נופל בדליקה או נחש מכישו. מי
שנתחייב

שנתחייב הריגה או נמסר למלכות או לסטים בא׳ פליו · מי שנתחייב חנק או
טובע בנהר או מת בסרונכי פי׳ אסכרא · וכן לענין מדה טובה עכ״ל · ובזה
נכלל הפרק הזה :

פרק שנים עשר

בביאור יראה מאימת המות ושאר דברים המתלוים
שבת פ״ב אליה · רז״ל פי׳ שהרשעים אינם חרדים מיום המיתה
תלים עו ד ז״ל כי אין חרצובות למותם דרש רבה בר עולא אמר הקב״ה לא דיין לרשעים
שאין חרדים ועצבים מיום המיתה אלא שלבם בריא להם כאולם עכ״ל ·
קהלת ז ו נראה שצריך לירא מיום המיתה כרי שיכין צדה ללכת לבית עולמו כמ״ש שלמה
זוהר פר׳ ויחי העה״לב חכמים בבית אבל וכן בזוהר קראו יום המיתה יום הדין הגדול שבו
דף רכז אדם נדון על כל מעשיו · ז״ל רבי חזקיה פתח ואמר ויהי השמש לבא ותרדמה
ראשית יב נפלה על אברם והנה אימה חשיכה גדולה נופלת עליו דא יומא דדינא קשיא
דאפיק ליה לבר נש מהאי עלמא דתניא ההוא יומא דבר נש נפיק מהאי עלמא
קהלת יב ב ההוא יומא יומא דדינא רבא דאתחשך שמשא מן סיהרא כמא דכתי׳ ע״ר אשר לא
תחשך השמש דא נשמתא קדישא דאתמנעת מבר נש תלתין יומין עד לא יפוק
מעלמא ורא הוא גולמא דאתמנעת מניה ולא אתחזי מ״ט אתמנעת מניה בגין
דנשמתא קדישא סלקת ואתעברת מניה ולא אתחזי דלא תימה דכד מית בר נש
ואתחלש האי נשמתא אתעברת מניה אלא כד איהו בחיין בתוקפיה אתעברת
האי נשמתא ולא נהרא לרוחא ורוחא לא נהיר לנפשא כדין גולמא אתעברת
מניה ולא נהיר ליה · מההוא יומא כלא מכרזי עליה ואפילו צפרי שמיא מ״ט בגין
דנשמתא הא סלקא מניה ורוחא לא נהיר לנפשא כדין נפשא אתחלשת ומיכלא
וכל תיאובתא דגופא סלקא מניה ואתעבר ואמר רבי יהודה ואפילו כל זמנא
דכפיל אניש בבי מרעיה ולא יכיל לצלאה נשמתא אתעברת וסלקא מניה וכדין
לא נהיר רוחא לנפשא עד דדייניון דיניה דבר נש ואי דייניון ליה לבר נש לטב
כדין נשמתא אהדרת לאתרה ונהירא עכ״ל · ומבואר במאמ׳ כי שלשים יום קודם
מיתתו הנשמה והצלם מסתלקין ממנו וכן מבואר שם עוד בספר׳ למעלה מזה
זוהר פר׳ ויחי ז״ל אמר ר׳ יוסי כד ההוא בר נש אתקריבו יומין תלתין יומין מכרזי עלוי בעלמא
דף ריו ע״ב ואפילו צפרי שמיא מכרזי עלוי ואי זכאי הוא תלתין יומין מכריזין עלוי בין
צדיקיא בגנתא דעדן תנא כל אינון תלתין יומין נשמתיה נפקת מניה בכל
ליליא וסלקת וחמאת דוכתה בההוא עלמא וההוא בר נש לא ידע ולא אשגח ולא
קהלת ח ב שליט בנשמתיה כל אינון תלתין כמה דהוה בקדמיתא דכתיב אין אדם שליט
ברוח לכלא את הרוח · אמר רבי יהודה מכד שראן אינון תלתין יומין גולמא
דבר נש אתחשך ודיוקנא דאתחזי בארעא אתמנעת עכ״ל · ובפ׳ ויקרא ביארו
ס״ד ג׳ יו כי ב׳ צלמים א׳ גדול וא׳ קטן ושניהם הם על האדם ועליהם נאמר ע״ד שיפוח
היום ונסו הצללים וכו׳ והעתקנו המאמר בספ״ר ע״ם ואמר שם בענין עד שיפוח
היום עד שלא יפוח יומא דהאי עלמ׳ וייתי ההוא יומא תקיפא דיתבע לה מלכא

דינא

דיכא לנפקא מהאי עלמא וכו' יתוב קמי מאריה הרי שקראו יום המית' יום הדין
וצריך לירא ממנו כדי לתקן מעשיו קודם בא יומו · וכן מבואר עוד בזוהר (זוהר פר' ויחי דף ריח ע"ב)
תנא בההוא יומא תקיפא ודחילא דבר נש כד מטי זמניה לאסתלקא מעלמא
ארבע סטרין דעלמא קיימין בדינא תקיפא ומתערין דינין מד' סטרי עלמא
וארבע קשורין כפאן וקטטותא אשתכח בינייהו ובעיין לאתפרשא כל חד
לסטרוי · כרוזא נפיק לסטרוי ומכרזא בההוא עלמא ואשתמע במאתן ושבעין
עלמין אי זכאה הוא כלהו עלמין חדאן לקדמותיה ואי לאו ווי להוא בר נש
ולחולקיה · תאנא בההוא זמנא דכרוזא כרוז כדין נפיק חד שלהובא מסטר
צפון ואזלא ואתוקד בנהר דינור ומתפרשא לד' סטרי עלמא ואוקיד נשמתהון
דחייביא ונפיק ההוא שלהובא וסלקא ונחתא בעלמא וההוא שלהובא מטא
בגדפוי דתרנגולא אוכמא ובטש בגדפוי וקרי לפתחא בין תרעי · זמנא
קדמאה קרי ואמר הנה יום ה' בא בוער כתנור וגו' זמנא תנינא קרי ואמר כי (מלאכי ג' יט)
הנה יוצר הרים ובורא רוח ומגיד לאדם מה שיחו וההוא שעתא יתיב בר נש (עמוס ד יג)
בעובדוי דסהדין קמיה והוא אודי עלייהו · זמנא תליתאה כד בעיין לאפקא
נשמתיה מניה קרי תרנגולא ואמר מי לא ייראך מלך הגוים כי לך יאתה אמר (ירמיה י ז)
רבי יוסי תרנגולא אוכמא למאי נפקא אמר ר' יהודה כל מה דעבד קב"ה בארעא
כלהו רמיז בחכמה בר דבני נשא לא ידעי הה"ד מה רבו מעשיך ה' כלם בחכמה (תלים קד כד)
עשית וגו' ומשום דאתעבידו בחכמה כלהו רמיזין בחכמה ותרנגולא אוכמא
תנינן לית דינא שריא אלא באתר דהוא זיניה ואוכמא מסט' דדינא קאתי ובג"כ
בפלגות ליליא ממש כד רוחא דסטרא דצפון אתער חד שלהובא נפיק ובטש
תחות גדפוי דתרנגולא וקרי וכ"ש בתרנגולא אוכמא דכוין יתיר מאחרא אוף
הכא בשעתא דדינא דבר נש יתער שארי וקרי ליה ולית דידע ליה בר ההוא בר
נש דשכיב דתנינן בשעתא דבר נש שכיב ודינא שרוי עלוי לנפקא מהאי עלמא
אתוסף רוחא עילאה ביה מה דלא הוה ביומוי וכיון דשריא עלוי ואתדבק ביה
חמי מה דלא זכה ביומוי משום דאתוסף ביה ההוא רוחא וכד אתוסף ביה וחמא
כדין נפיק מהאי עלמא הה"ד תוסף רוחם יגועון ואל עפרם ישובון כדין כתיב (שם קד כט)
כי לא יראני האדם וחי בחייהון לא זכאן במיתתהון זכאן · תאנא בשעתא (שמות לג כ)
דבר נש מית אתיהיב ליה רשותא למחמי וחמי גביה קריבוי וחברוי מהאי
עלמא ואשתמודע להו וכלהו גליפן בדיוקניהון כמה דהוו בהאי עלמא אי זכאה
ההוא בר נש כלהו חדאן קמיה ומקדמי ליה שלם · ואי זכאה לא הוי לא
אשתמודען גביה בר מאינון חייביא דטרדין לון בכל יומא בגיהנ' וכלהו עציבין
ופתחין בווי ומסיימי' בווי וסליק עינוי וחמא לון כטיסא דמסתלקא מן נורא אוף
הכי הוא פתח ווי · תנא בשעתא דנפק נשמתיה דבר נש דחלין כלהו קריבוי
וחברוי דההוא עלמא עם נשמתיה ומחזיין ליה אתרא דערונא ואתרא דעונשא
אי זכאה הוי חמי דוכתי' וסליק ויתיב ואתערן בערונא עילאה דההוא עלמ' ואי

לא הוה זכאה אסתארת הכי נשמתא בהאי עלמא עד דאסתמיר גופא בארעא
כיון דאסתמר כמה גרדינין דנמוסין אחרן ביה עד דמטא לדומה ועאלין ליה
למדוריה דגיהנם׳ אמר רב יהודה כל ז׳ יומין נשמתא אזלא מביתיה לקבריה
איוב יד כב ומקבריה לביתיה ואתאבלת עלוי דגופא דכתיב אך בשרו עליו יכאב ונפשו
עליו תאבל׃ אזלא ויתבא בביתיה חמי לכלהו עציבין ומתאבלין׳ תאנא בתר
ז׳ יומין גופא הוי כמה דהוה ונשמתיה עאלת לדוכתה עאלת למערתא דכפלתא
זוהר פ׳ לך לך דף עח וכו׳ עכ״ל׳ עוד נתבאר בענייני פטירת האדם מעה״ז ז״ל אמר רבי אלעזר זכאין
אינון צדיקיא דאולפני אורחוי דקב״ה בגין למהך בהו ולדחלא מניה מההוא יומא
איוב לד כ״א דדינא דזמין בר נש למיהב דינא ותושבנא לקב״ה פתח ואמ׳ ביד כל אדם יחתום
לדעת כל אנשי מעשהו האי קרא אוקמוה׳ אבל ת״ח בההוא יומא דאשלימו
יומוי דבר נש לאפקא מעלמא ההוא יומא דגופא אתבר ונפשא בעיא לאתפרשא
מניה כדין אתיהיב ליה רשו לבר נש למחמי מה דלא הוה ליה רשו למחמי בזמנ׳
דגופא שלטא וקאים על בורייה וכדין קיימין תלת שלוחין וחשבין יומוי וחובוי
וכל מה דעבד בהאי עלמא והוא אודי על כלא בפומיה ולבתר הוא חתים עליה
שם בידיה הה״ד ביד כל אדם יחתום ובידיה כלהו חתימין למידן ליה בההוא עלמא
על קדמאי ועל בתראי על חדתי ועל עתיקי לא אתנשי חד מנייהו הה״ד לדעת
כל אנשי מעשהו וכל אינון עובדין דעבד בהאי עלמא בגופא ורוחא הכי נמי
יהיב חושבנא בגופא ורוחא עד לא יפוק מעלמא עכ״ל׳ עוד נתבארו כל פרטי
זוהר פר׳ כבוא דף קכו הפטירה ז״ל רבי אבא פתח לדוד ברכי נפשי את ה׳ וכל קרבי את שם קדשו כמה
תלים קג א אית ליה לבר נש לאסתכלא ולמנדע בפולחנא דמאריה דהא בכל יומא ויומא
משלי א כ״א כרוזא קרי ואמר עד מתי פתיים תאהבו פתי וגו׳ שובו בנים שובבים ארפא
משובותיכם ולית מאן דירכין אודניה אורייתא מכרזא קמייהו ולית מאן דישגח׳
ת״ח בר נש אזיל בהאי עלמא והוא חשיב דדיליה הוא תדיר ויסתאר בגויה לדרי
דרין עד דאיהו אזיל בעלמא יהבין ליה בקולרא עד דאיהו יתיב דיינין ליה
בקונפין עם שאר דינא׳ אי אשתכח ליה סניגוריא הא אשתזיב מן דינא
איוב לג כ״ג הה״ד אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף להגיד לאדם ישרו ויחננו ויאמ׳ וכו׳
מאן הוא סניגורא אין עובדין דכשרן דקיימי׳ עליה דבר נש בשעתא דאצטריך
ליה ואי לא ישתכח עליה סניגוריא הא אתחייב מן דינא לאסתלקא מן עלמא
בההיא שעתא כד איהו שכיב בקולרא דמלכא עד דזקיף עינוי חמא דאתיין
לגביה תרין דכתבין קמיה כל מה דעבד בהאי עלמא וכל מה דאפיק מן פומא
עמוס ד יג ויהיב דינא על כלא וכתבין קמיה הה״ד כי הנה יוצר הרים ובורא רוח ומגיד
לאדם מה שיחו וגו׳ והוא אודי עלייהו מ״ט בגין דההיא עבידא דאיהו עביד
סלקא וקיימ׳ עליה לאסהדא ביה וקיימין לאסהדא עליה וכלהו כתיבין ואתרשימו
קמיה וקיימי קמיה ולא מתעברן מניה עד שעתא דאתדן בהו בההוא עלמא׳
ת״ח כל אינון חולין דעביד בר נש בהאי עלמא כלהו זמינין קמיה ולא אעברו מניה

ובשעתא

ובשעתא דמפקי ליה לקברא כלהו מתעתדן קמיה ותלת כרוזי מכרזי חד קמיה וחד מימיניה וחד משמאליה ואמרי דא פלניא דמריד במאריה מריד לעילא מריד לתתא מריד באורייתא מריד בפקודוי ׳ חמי עובדוי חמו מלוי טב ליה דלא אתברי עד דמטי לגבי קברא כלהו מתין אתרגזן מדוכתייהו עלי׳ ואמרי ווי דדא אתקב׳ בגוון עובדוי ומלוי אקדמן ועאלין לקברא וקיימי עליה דההוא גופא ורוחיה אזלא ושאט ומתאבלא על גופא ׳ כיון דבר נש אתטמר בבי קברי דומה קדים ונפיק תחות ידיה תלתא בי דינא די ממנן על דינא דקברא ותלת שרביטי דאשא בידייהו ודיינין רוחא וגופא כחדא ׳ ווי על ההוא דינא ווי על עובדוי בשעתא דאיהו תפוס בקולרא דמלכא ואתדן דיניה ואשתליש דלא אשתכח עליה סניגוריא ׳ סנטירא דמלכא נחית וקאים קמי לרגלוי וחד סייפא שננא בידיה זקיף בר נש עינוי וחמי כתלי ביתא דמתלהטן באשא דזיוא מניה אדהכי חמי ליה קמיה כליה מלי עיינין לבושוי אשא דלהיט קמיה דבר נש הכי הוא ודאי דהא כמא בני נשא חמו מלאכא בשוקא וקיימי קמיה ושאר בני נשא לא חמאן ליה ואי תימא הא כתיב עושה מלאכיו רוחות וגו׳ היך יכיל לאתחזאה בארעא אלא (תלים קד) מלה דא הא אוקמוה דכיון דנחית אתלבש בגופא ואתחזי למאן דאתחזי בההו׳ לבושא דאתלבש ביה ואי לאו לא יכול למסבל ליה עלמא ולאתחזאה כ״ש וכ״ש האי דכל בני עלמא צריכין ליה ׳ תלת טפין בחרביה וכו׳ ושא אוקמוה חבריא כיון דחמי ליה אזדעזע כל גופיה ורוחיה ולביה לא שכיך בגין דאיהו מלכא דכל גופ׳ ורוחא דיליה אזלא בכל שייפי גופ׳ ואשתאיל מנייהו כבר נש דאשתאיל מחבריה למהך לאתר אחרא כדין הוא אומר ווי על מה דעבד ולא מהניא ליה אלא אי קדים אסוותא בתשובה עד לא מטא ההיא שעתא דחיל בר נש ובעי לאתטמרא ולא יכיל כיון דחמי דלא יכיל הוא פתח עינוי ואית ליה לאסתכלא ביה ואסתכל ביה עיינין פקיחין וכדין הוא מסיר גרמיה ונפשיה וההיא שעתא הוא עידן דדינא רבא דבר נש אתדן ביה בהאי עלמא ׳ ועם כל דא רוחא אזלא ושאט בכל שייפין ואזדעזע לכל סטרין וכל שייפי גופא כולהו מזדעזען ׳ כדמטא רוחא לכל שייפא ושייפא ואשתאיל מניה נפיל זיעא על ההוא שייפא ורוחא אסתליק מניה ומיד מית ההוא שייפא וכן בכלהו ׳ כיון דמטי רוחא למיפק דהא אשתאיל מן גופא כדין שכינתא קמיה עליה ומיד פרחא מן גופא ׳ זכאה חולקיה דמאן דאתדבק בה ווי לאינון דרחיקין מינה ולא מתדבקין בה ובכמה בי דינא אעבר בר נש כד נפיק מהאי עלמ׳ ׳ חד ההוא דינא עילאה דקאמרן כד נפיק רוחא מן גופא ׳ וחד דינא כד עובדוי ומלוי אזלין קמיה וכרוזי מכרזי עלוי ׳ וחד דינא כד עייל לקברא ׳ וחד דינא דקברא ׳ וחד דינא דתולעתא ׳ וחד דינא דגיהנם ׳ וחד דינא דרוחא דאזלא ושאט בעלמא ולא אשכח אתר עד דישתלימו עובדוי ודאי שבעה עדנין יחלפון עלוי בנ״ב בעי בר נש כד איהו אשתכח בהאי עלמ׳ לדחלא מן מאריה ולאסתכלא בכל יומא ויומא בעובדוי ויתוב מנייהו קמי מאריה כד

אסתכל דוד מלכא באינון דינין דבר נש כד אסתלק מהאי עלמא אקדים ואמר
תלים קג א ברכי נפשי את ה׳ עד לא תפוק מעלמא הםתא דאנת אשתכחת עם גופא
וכל קרבי את שם קדשו אתון שייפין דמשתתפי ברוחא השתא דאשתכחת
עמכון אקדימו לברכא שמא קדישא עד לא ימטי זמנא דלא תיכלון לברכא ליה
ע״ז פ״ק ולאודאה עלייכו עכ״ל. אמרו בברייתא אמרו עליו על מלאך המות שכולו מלא
עינים בשע׳ פטירתו של חולה עומד מעל מראשותיו וחרבו שלופה בידו וטיפה
של מרה תלויה בו כיון שחולה רואה אותו מזדעזע ופותח פיו וזורקה לתוך פיו
ממנה מת ממנה מסריח ממנה פניו מוריקו׳ ואמרי׳ לקמיה בגמ׳ אמר מר ממנה
מת נימא פליגא דאבוה דשמואל דאמר אבוה דשמואל אמר לי מלאך המות אי
לא דחיישנא ליקרא דברייתא הוה פרענא בית השחיטה כבהמה. ופרש״י שמא
מחתך ממש הוא. דילמא ההיא טיפה מחתכה להו לסימנין עכ״ל. ובמדרש
קהלת ח ב בראשית רבה ביארו פסוק אין אדם שליט ברוח לכלוא את הרוח בענין המיתה
ז״ל רבי יהודה אמר אין אדם שליט במלאך המות לכלות אותו ממנו ואין רוח אלא
תלים קד ד מלאך שנאמר עושה מלאכיו רוחות אמר רבי שמעון בן חלפתא אין אדם יכול
לעשות כלי זיין ולהנצל ממלאך המות כענין שנאמר ויעש לרוח מגינים ואין
שלטון ביום המות אין אדם שליט לומר תמתינו לי עד שאעשה חשבונות ועד
שאכוה לביתי ואחר כך אני בא לכך נאמר ואין שלטון ביום המות עכ״ל. פי׳ ר׳
זוהר פ׳ ויקהל אבא עכמו עוד פרטי׳ בענייני המיתה המשיל סיפור יונה הנביא שהיה בספינה
דף קנט והטילוהו לים כנשמה כשהיא בגוף בעולם הזה ואחר פטירתה הגוף מושלך
בקבר: והקבר הוא הדג שבלע ליונה ואמרו ז״ל יונה דנחתא לספינה דא
איהי נשמתא דבר נש דנחתא להאי עלמא למהוי בגופא דבר נש אמאי
אתקרי יונה בגין דאשתתפת בגופא כדין איהי יונה בהאי עלמ׳ כמא דאת׳ ולא
ויקרא כה יז תונו איש את עמיתו וכדין בר נש אזיל בהאי עלמ׳ כספינ׳ בגו ימא רבא דחשיבת
יונה א ס לאתברא כד״א והאניה חשבה להשבר. ובר נש כד איהו בהאי עלמא חטי ותשיב
דערק מקמיה מאריה ולא אשגח בהאי עלמא וכדין אטיל קב״ה רוח סערה
תקיפא דא איהי גזר דינא דקיימ׳ תדיר קמי קב״ה ובעאת דינא דבר נש מקמיה
ודא איהו דקא מסער לספינה ואדכר חובוי דבר נש לאתפסא ליה כיון דאתפס
שם ו בר נש על ידא דההיא סערה בבי מרעיה מה כתיב. ויונה ירד אל ירכתי
הספינה וישכב וירדם אף על גב דבר נש בבי מרעיה נשמתא לא אתערת
שם ו לאתבא קמי מאריה לתפרק חובוי מה כתיב ויקרב אליו רב החובל מאן רב
שם החובל דא יכר הטוב דאיהו מנהיג כלא ויאמר מה לך נרדם קום קרא אל אלהיך
וגו׳ לאו שעתא הוא למדמך דהא סלקין לך לדינא על כל מה דעבדת בהאי עלמא
תוב מחובך אסתכל במלין אלין ותוב למאריך. מה מלאכתך דאנת עסקת בה
בהאי עלמא ואודי עלך קמי מאריך ומאין תבא אסתכל מאין באת מטפה
סרוחה ולא תתגאה קמיה: מה ארצך אסתכל דהא מארעא אתבריאת
ולארעא

ולארעא תיתוב ואי מזה עם אתה אסתכל אי אית לך זכו דאלבהן דיגין עלך כיון
דסלקין לה לדינא דלעילא ההיא שערה דאיהי גזרת דינא דקעיר עליה דבר
נש תבעת מן מלכא למידן אינון תפיסין דמלכא וכלהו אתיין חד חד קמיה ביה
שעתא אתקריבו בי דינא · אית מנהון דפתחי בזכות · ואית מנהון דפתחי
לחובה וגזרת דינא תבעת דינא · ואי ההוא בר נש לא זכי מה כתיב
ויחתרו האנשים להשיב אל היבשה ולא יכולו משתדלין אינון דאורו זכותיה שם א׳ י״ג
לאתבא ליה להאי עלמא ולא יכולו מאי טעמא כי הים הולך וסוער עליהם גזירה יונה א׳ ד׳
דדינא אזיל וסעיר בחובוי דבר נש ואתגבר עלייהו כדין נחתין עליה תלת
שליחן ממנן חד דכתיב כל זכוון וכל חובין דעבד בר נש בהאי עלמא וחד
דעביד חושבן יומוי · וחד דהוה אזיל עמיה כד הוה במעי אמיה והא אוקימנא
הגזרת דינא לא שכיך עד ההוא זמנא דכתיב וישאו את יונה · וישאו כד נטיל שם א׳ ט״ו
ליה מביתיה לבי קברי כדין מכריזין עלוי אי איהו זכאה מכרזי עליה ואמרי
הבו יקר לדיוקנא דמלכא יבא שלום ינוחו על משכבותם הולך נכחו · מ״ל דכתי׳ ישעיה נז ב׳
והלך לפניך צדקך כבוד ה׳ יאספך ׃ ואי חייבא איהו מכריזי עליה ואמרי ווי שם נח ח׳
ליה לפלניא טב ליה דלא יתברי כדין מה כתיב ויטלהו אל הים ויעמוד הים יונה א׳ ט״ו
מזעפו׳ כד עאלין ליה לבי קברי דאיהו אתר דדינא כדין גזרת דינא דהוה סעיר
שכיך מזעפיה · ונונא דבלע ליה דא איהו קברא מה כתיב ויהי יונה במעי שם א׳ י״ז
הדג · מעוי דדג דא בטן שאול · מנלן דכתיב מבטן שאול שועתי ואיהו במעי שם ב׳ ג׳
דנונא הוה וקארי ליה בטן שאול · שלשה ימים ושלשה לילות אלין תלת יומין
דבר נש בקברא ואתבקעו מעוי לבתר תלתא יומין ההוא טנופא אתהפך על
אנפוי ואומ׳ טול מה דיהבת בי · אכלת ושתית כל יומא ולא יהבת למסכני · וכל
יומך הוו כחגין וכמועדין ומסכני הוו כפנין דלא אכלו בהדך טול מה דיהבת
בי הה״ד וזריתי פרש על פניכם וגומר והא אוקימנא לבתר דא מתלתא יומין מלאכי ב׳ ג׳
ולהלאה כדין אתדן בר נש מעינוי מידוי ומרגלוי ואוקמוה עד תלתין יומין · כל
אינון תלתין יומין אתדנו נפשא וגופא כחדא ובג״כ אשתכחת נשמתא לתתא
בארעא דלא סלקת לאתרה כאתתא דיתבת לבר כל יומי מסאבותא · לבתר
נשמתא סלקא וגופא אתכלי בארעא עד ההוא זמנא דיתער קב״ה למתייא
ודמינא קלא חדא לאתערא בבי קברי וייתא הקיצו ורננו שוכני עפר כי טל ישעיה כו י״ט
אורות טלך וארץ רפאים תפיל ע״כ לענייננו ׃ ובתיקונים המשילו ענין יונה תקוני׳ דף מא
בספינה בענין אחר ומ״מ בפסוק קום קרא אל אלהיך מסכים עם דברי הזוהר
ז״ל קום קרא אל אלהיך דאיהי שכינתא עילאה דאיהי תיאובתא עלך ותוב בה
לאתרך דאיהו קב״ה אסתכל דשפחה ביטא שלטא עלך דאיהי טפה סרוחה ועלה
אתמר ויאמר ה׳ אל השטן מאין תבא דכל חובין אינון מאברין דטפה סרוחה איוב א׳ ז׳
דבגנה אתמר לגבי חייביא דע מאין באת מטפה סרוחה ויחתרו האנשי׳ להשיב
אל היבשה בתיובתא ולא יכולו כי הים דאיהו גזרת דינא הולך וסוער עליהם
עכ״ל ׃

עכ״ל: עוד בעניני הפטיר׳ והחשבון מצאתי מכתיב׳ יד מרגניתא של ר׳ מאיר ע״ה
מדברת בזה: וז״ל אמר הב״ה לישרא׳ לא יועילו בכם לא היסורין ולא התוכחו׳ ולא
התראה ולא הבטחה ולא טלטול ולא אריכות ימים ולא אריכו׳ רוח ולא שליח ולא
צווי ולא קללות ולא תרמו׳ ולא כחשו׳ ולא בושה ולא פחד ולא אימת העה״ב ולא אימ׳
חשבון ולא אימת דין גיהנם ולא שמי המתחלל בגוים על ידכם ומי שיש בו כל
המעשי׳ הא׳ מאבד זכותו ומונע ממנו טובו׳ הרבה ושנותיו מתקצרין וקונה שם
רע ונזכרין לו מעשיו ועונותיו ועונו׳ אבותיו ותפלתו נמאסת בע״הז ובעה״ב וכל
מעשיו מפורסמין ונותן עליהם דין וחשבון וכל שמחה ששמח ביצרו נעשית לו
אבל והם נתבעין ממנו בדינים משונים ובושה מרובה ומלאכים אכזריי׳ בעולם
ארוך לכן הוא אומר ומה תעשו ליום פקודה וגומר ואנה תעזבו כבודכם: ישעיה י׳ ג׳
ועוד אדם חוטא בעיניו עיניו כהות׳ חוטא באזניו שומע חרפתו׳ חוטא בפיו
אין דבריו נשמעים׳ חוטא בענה פרנסתו מתמעטת׳ חוטא במחשבה זיו פניו
משתנה חוטא בלשונו ייסורין באין עליו׳ חוטא בידו יורד מכבודו׳ חוטא בלבו
מת בדאגה׳ חוטא ברגליו שנותיו מתקצרי׳ חוטא ביצרו יצרו מקטרגו׳ חוטא
ומחטיא קובר את אשתו ובניו ובני ביתו׳ חוטא בליצנות גזר דינו נחתם וכי מה
הנאה לאדם וסופו לפרוש מעולם לעולם מחיים למות מאורה לחשכה משינה
מתוקה לשינה רחוקה ומרה מאור מתוק לרמה ותולעה ממטעמים מתוקים
לטעם עפר מחבוק נאה לחבוק עפר כמה עשירים יצאו מן העולם בפחי נפש
כמה חכמים היה חכמתם עליהם לתקלה כמה גבורים היה גבורתם עליהם
לתקלה כמה מגדלי בנים לא שמחו בבניה׳ כמה נאים היה נויים עליהם לתקלה
כמה זקנים לא ראו כבוד כמה בחורים נקננו בחופתן׳ וכי מה הנאה לאכול
מאכל שהוא מביאו לדינים מרובים׳ משמחה שמביאה את האדם לדאגות
הרבה׳ ממלבוש שהוא גורם לפגיעות מרובות׳ מהרהור שגורם למכאובים
מרובי׳ משינה מתוקה שגורמת למיתה משונה מחטא שהוא מאבד זכיות הרבה
מתרעומת שמפקחת פרנסות הרבה׳ אזהו בן העה״ב המתרחק מן העבירו׳
ומהרהור ומליצנות ומלשון הרע: ומהכיעור והדומה והמקיים המצוות׳
ויש בידו מצוה על אמתתה ומתרחק מן החטא ומעיין תפלה ומתיד׳ על עונותיו
לפני הב״ה ועושה תשובה׳ והמתחבר לרשע טורד עצמו מן העה״ז ומן העה״ב
והמסביר פנים לרשע הרי זה ממרגיזי אל׳ והמרמה בדרכיו מתאבל בסופו׳
והמטה את חברו מדרך טובה לדרך רעה מת בחצי ימיו: והמלעיג על המצוות
אין מרחמין עליו מן השמים׳ והמלעיג על עניותן של עניים סוף סוף הוא יגע
ואחרי׳ אוכלי׳ יגיעו וכל המרגיל לאחרי׳ פני חברו פנקסו פתוחה בו ביום׳ ואין
לך קשה אלא מי שעוסק בדברי הבאי אוי למי שהעולם מטעה בו׳ אוי למי
שהשעה משחקת לו׳ אוי למי שנעשה שניגורו קטיגורו׳ אוי למי שיצרו מנצחו׳
אוי למי שנהפך עליו הגלגל׳ אוי למי שמאבד את עולמו׳ יש פורענות מיד ויש

פורענות לאחר זמן ויש אחת אחר אחת ׳ ויש כלן כאחת ׳ ויש מהן באין על
האדם והוא ער ויש באות והוא ישן ׳ ויש מהן כבדות ׳ ויש מהן כמרוכות כפש׳
ויש ברעתו ויש שלא ברעתו ויש בזקנותו ויש בנערותו ויש בסתר ויש בגלוי
ויש בבית ויש באכסניא ׳ כל צרה וצוקה וקנאה ופרצה וקללה ממעטין את
החטא ׳ ויש שעובד את המקום מתוך יראה כדי שלא תתקפח פרנסתו ׳ ויש
ויש מתוך אהבה ׳ ויש מתוך בושה ׳ ויש מתוך תמימות ׳ ויש מתוך להראות ׃
ויש בשמחה שמחת שיהיה המכוה על ידו ׳ ויש מתוך היסורין שנא׳ בצר להם הושע ו׳ א
ישחרונני וכל אחד ואחד לפי מעשיו ׳ בשעה שנפטר האדם המלאך הממונה
על הדין עומד כנגדו ואומר לו אוי על זה הגוף שיצא מן העולם ריקם מזכיות
ומלא עונות מביט ברגליו ואומר אוי להם לרגלים שלא הלכו ביושר אוי לידים
שנתעסקו בדברי שקר אוי למעי׳ שנהנו מן הגזל אוי לעינים שלא הלכו באמונה
אוי לאזנים שלא קבלו תוכחת אוי לפה שלא עסק בתורה ׳ אוי לו לבשר שלא
נתיגע ביראה אוי לו ליצר שלא נכנע מפני בוראו אוי לו ללב שלא עבד את בוראו
שעתיד לעמוד בכזיפה ואומר לו עמוד בדין והכר מעשיך ודע מהיכן באת
ולפני מי אתה עתיד ליתן את הדין ואם אין אתה יכול להשיב מי יוכל להשיב
ומי יוכל לסבול עונותיו שהן כאש לבגד וכחרב לצואר וכחץ ללב וככבלים
לרגלים כחשך לעינים כמרה לפה כשוחה לרגל כחרישה לאזנים כמכשלה לכח
כימים רעים לזקנה כייסורין לגוף כגריעה לקרן כמרה למיתה כעבירה ליום
הדין יש שהוא מת בחצי ימיו ויש מי שהוא יוצא מן העולם בתמימות ׳ אשרי מי
שיראתו על פניו אשרי הנשמר מעונו ׳ אשרי מי שהוא עניו ׳ אשרי המשבחים
אותו התוכיו אשרי מי שהוא במוכיו ׳ אשרי מי שמטה לשמוע דברי תורה אשרי
השומע דברי תורה בכל יום ׃ תורת ה׳ תמימה עומדת לפני האדם בשעה
שהוא עוסק במשכבו ואומר ה׳ עמך גבור החיל הנה באתי ללמדך על כן שופטים ו ב
יצאתי לקראתך לשחר פניך ואמצאך אשריך אם תזכרני אשריך אם בלבך
תצפנני אשריך אם תקיימני אשריך אם תשמיעני ובכל יום בי יהיו זמניך כי
בי ירבו ימיך התרחק מן העבירה והדבק בתורה וברח מן השררה ותהיה
בחכמ׳ תמיד וקרא אל אלהיך תמיד כי הוא ירגיעך וישביעך ויניח לך וזכור
שאתה טפה סרוחה מזומן לעפר ושוחה לכן התרחק מן המנוחה ועבוד אלהיך
בשמחה ויהיה לך לתחלה כי הדרך שחוחה ויהיה לך למשחת וארוחה אם את
הדבר הזה תעשה לך יאיר כנוגהים וצוף אלדים כי אם תעבוד אלדיך באהבה
וחבה אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא ע״כ מצאתי ׃ עוד דברים
דומים לזה כתב רבינו תם בספר הישר כתב שיאמר האדם אל לבו לבי לבי
הלא ידעת כי לא נברא׳ כי אם לשוב לעפר מיום היותך מדוע לא זכרת אחריתך
הלא תדע כי כל הימים אשר אתה חי על האדמה ככל עובר וכמוץ יסוער מגורן
וכעשן מארובה ימיך ארוכים וחייך קצובים וכל אשר יעבור עליך יום או לילה

תחסר

תחסר חלק מחלקי חייך ובכל יום תקרב אל הקבר ותעוף בלי אבר ומדוע לא זכרת כי עפר אתה ולא ידעת כי מן האדמה נוכרת ועל מי בטחת כי מרדת ומדוע אתה כמהר ולא תעבור על לבך יום המר יום אשר תאבר עכתך ונסרחה חכמתך יום ידבק לשונך לחכך יום ישאוך על כתף יסבלוך ועל ארץ תחתית ישליכוך ועל כל מעשה יחשבוך וכאבק תדכה ואסף לא תכבה · יום תראה החשבון ערוך והספ׳ פתוח ומאזני משפט וכוס תרעלה ביד ה׳ שם תמצי שמריה ותהמה נפשך בקיריה ומה תשיב על זדונותיך הלא אז תראה פרי מעלליך ותמצא גמולך ואלו תמות כמות הבהמה ולא תהיה עתיד לתת חשבון היה לך לשמוח במותך אך תלך למר ממות ולמקו׳ אופל ארץ חשך וצלמו׳ שם תפול עליך אימה ותכסך כלימה ולבושך גוש רמה ויזורה על גופך גפרית לבלתי השאיר לך שריד הלא היום ההוא נורא ואיום יום אשר אין לו פדיום יום תמרוד בבכיה תאניה ואניה יום חרדה וצעקה יום שואה ונאקה יום מספד מר יום תערוך אבל משמר מול משמר יום יחרה אף האל וקנאתו · ונתכה כאש חמתו · יום ירבו המעצבים והמכאובים · יום יהמה כל איש ידיו על חלציו · יום יאבדו כל חפציו · יום תצא הנשמה ותשאר הגוף ככלי מלא כלימה מושלך כאבן דומה · ועתה בן אדם על מי תנום לעזרה או מי תהיה עליך סתרה הלא אז תאמר אוי לי מה עשיתי מדוע דבר ה׳ בזיתי ואחרי שרירות לבי פניתי ובמה אתכסה ערום אנכי התקוששו והתבוששו והכלם מחטאתיך וכן תודה לאלהיך בעוד נפשך בגופך ובטרם יחשכו ככבי נשפך שוב יום א׳ לפני מיתתך החזק במוסר אל תרף נצרה כי היא חייך עכ״ל : ומצינו שאפילו רבן יוחנן בן זכאי היה חרד

ברכות פר ד וירא מדיני עולם הבא כמו שאמרו כשחלה רבן יוחנן בן זכאי נכנסו תלמידיו לבקרו כיון שראה אותם התחיל לבכות אמרו לו תלמידיו נר ישראל עמוד הימני פטיש החזק מפני מה אתה בוכה אמר להם אלו לפני מלך בשר ודם היו מוליכי׳ אותי שהיום כאן ומחר בקבר שאם כועס עלי אין כעסו כעס עולם ואם אוסרני אין איסורו איסור עולם ואם ממיתני אין מיתתו מיתת עולם ואני יכול לפייסו בדברים ולשחדו בממון אעפ״כ הייתי בוכה ועכשיו שמוליכים אותי לפני ממ״ה הב״ה שהוא חי וקים לעולם ולעולמי עולמים שאם כועס עלי כעסו כעס עולם ואם אוסרני איסורו איסור עולם ואם ממיתני מיתתו מיתת עולם ואיני יכול לפייסו בדברים ולא לשחדו בממון ולא עוד אלא שיש לפני שתי דרכים אחת של ג״ע ואחת של גיהנם ואיני יודע באי זה מהן מוליכין אותי ולא אבכה עכ״ל לענייננו : וכתב הרא״ש ז״ל זה לשונו ומיטתך בדמעה תשחה ויבהלוך

מסכת סוכה׳ דף כ״ח ע״א רעיונך מידי זכרך חרדת רבן יוחנן בן זכאי בשעת פטירתו · ואמרו על מעלת רבן יוחנן בן זכאי ז״ל אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הניח פרשה אחת מן התורה שלא למדה ולמד במקרא ותרגום מדרש הלכות ואגדות ומשלות הכל למד וכן אמרו עליו שאמר אם יהיו כל השמי׳ יריעות וכל האלמות

קלומוסים

פילוסופים וכל הים דיו אין כדי לכתוב את חכמתי שלמדתי מרבי ולא אכלתי מחכמת חכמים אלא כשם שזבוב הזה הטובלת בים הגדול ומשהו מחסרה עכ"ל ורז"ל הוסיפו עוד בדברים שלמד אמרו עליו על ריב"ז שלא הניח מקרא משנה (סוכה ס"כ נ"ב פ"ג) הלכות ואגדות דקדוקי תורה דקדוקי סופרים קלים וחמורים ג"ש תקופות גימטריאות שיחת מלאכי השרת ושיחת שדים ושיחת דקלים משלות כובסין משלות שועלים דבר גדול ודבר קטן ׃ דבר גדול מעשה מרכבה ׳ דבר קטן הויות דאביי ורבא לקיים מה שנאמר להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא (משלי ח כ"א) עכ"ל ׃ עוד מצאתי פרקים מדברי רז"ל מדברים על ענין חבוט הקבר ראיתי להעתיקם הנה לעורר הלב ליראה ׃

חבוט הקבר פ"א

כיצד אדם מת באים עליו מלאכי השרת אחד ממלאכי השרת ואחד ממלאכי המות ואחד סופר ואחד שממונה עמו ואומ' לו קום הגיע קצך אומ' להם עדין לא הגיע קצי מיד פותח את עיניו ורואה מלאך ארכו מסוף העולם ועד סופו מכף רגלו ועד קדקדו מלא עינים לבושו אש כסותו אש כלו אש וסכין בידו וטפה של מרה תלויה בו משנה משריח משנה פניו מוריקות ואינו מת עד שרואה הקב"ה בעצמו שנאמ' כי לא יראני האדם (שמות לג כ') וחי בחייהם אינם רואים אבל רואים הם במיתתם שנאמ' לפניו יכרעו כל יורדי (תלים כב ל) עפר וכו' ׳ מיד מעיד על עצמו כל מה שעשה בעה"ז והוא מעיד והקב"ה חותם אם צדיק הוא מוכר נפשו לבעליו ׳ ואם רשע גמור הוא מקשה ערפו ומגביר יצרו מכאן אז"ל אפילו בפטירתו של אדם רשע יצרו מתגבר עליו ר' אליעזר בן יעקב אמר כשם שמקשה ערפו בעה"ז כך מקשה לו בשעת פטירתו שעומד לדין שנא' רשע יראה וכעס וגו' בשעת פטירתו של צדיק מהו אומ' הצדיק אבד וכו' ובשעת (תלים קי"ב) (ישעיה נז א) פטירתו של רשע מהו אומר ובליעל כקוץ וגו' ׃ (שמואל ב כ"ג)

פרק שני

שאלו את ר' אלעזר כיצד דין הקבר א"ל בזמן שנפטר אדם מן העולם בא מלאך המות ויושב על קברו ומכה אותו בידו ואומר לו קום הגידה לי שמך א"ל גלוי וידוע לפני מ"מ והיה העולם שאיני יודע מה שמי מיד מכניס רוח ונשמה בגופו ומעמידו ומחייבו בדין אריב"ל חצי אש ושלשלת ברזל בידו פעם א' איבריו מתפרקים שניה עצמותיו מתפרקי' ובאין מלאכי השרת ומלקטין אותן ומעמידין אותו ומכה אותו פעם שלישי ומבקשין ממנו דין ודנין אותו בכל מדה ומדה יום א' ויום ב' בכך דנין אותו ויום ג' דנין אותו במכו' מכהו מב' עיניו מפני שלא ראה ואת' ׳ ומאזניו מפני שלא שמע ואת' משפתיו מפני שהוציא משפתיו דברי תפלו' ומלשונו מפני שהעידה עדות שקר מרגליו מפני שהקדים רגליו לדבר עבירה מכאן אז"ל כל המקדי' רגליו לדבר עבירה מקדימי' לו מלאך המו' וכל המלשין על חבירו לשון הרע מיתתו באסכרא׃

פרק שלישי

אמר רבי מאיר משום ר' אלעזר קשה יום הדין שהקב"ה דן את האדם בקבר יותר מדין של גיהנם דין גיהנם מי"ב שנה

ולמעלה אבל דין הקבר אפילו צדיקים נדונים בו אפילו גמולי חלב אפילו יונקי שדים נדונים בו אבל אז״ל הדר בא״י ומת בע״ש אינו רואה דין הקבר ומה יעשה ויכלל מדין הקבר יהיה אוהב צדקות ואוהב תוכחות ואוהב גמילות חסדים ומכניס אורחים לתוך ביתו ויתפלל תפלתו בכוונה אפילו מת בחוצה לארץ אינו רואה שנאמ׳ ואמר קראתי מצרה לי וכו׳ בן עזאי אומר ג׳ יונה ב ג
דינים הם ושלשתם קשים זה מזה ושלשתם לפני הקב״ה הם : ר׳ עקיבא אומר וכי שלשתן לפני הקב״ה והלא דין הקבר דנין אותו ודין גיהנם לבדו דנין אותו ודין שמים לפני הקב״ה הוא אם אין עליו דין פוטרין אותו מיד ואם לאו דנין אותו דין ארוך :

פרק רביעי

אר״ יוסי בא וראה כמה בין בהמה לאדם · בהמה כמה ייסורין סובלת בעולם שוחטין אותה ומפשיטין אותה ואין עליה דין אבל אדם כמה ייסורין סובל בעה״ז ולאחר מיתתו אם צדיק גמור פוטרין אותו מן הדין ואם רשע גמור הוא דנין אותו בדינים חמורי׳ אמ׳ בשעה שאדם נפטר מן העולם לא די כבהל ממלאך המות שכלו מלא עינים וחרבו שלופה בידו אלא שואל לו כלום עסקת בתורה ובגמילות חסדי׳ והמלכת לקונך שחרית וערבית והמלכת את חברך בנחת רוח אם יש דברים הללו זורק אותה טפה לתוך פיו ויוצאת נשמתו בלא צער כמשוך נימא מחלב · ואם אין בו דברים הללו יוצאה נשמתו מגופו כגרירת קוצים מן הצמר וכשבא מלאך המות אומ׳ לו צדיק קבך שלחני אליך מיד מתחנן לו אומ׳ לו שעה זו ואי אפשר לעברה אלא ששמעתי מאחורי הפרגוד שהקב״ה מתקן לך מדור בג״ע :

פ״ה

בשעת הדין אומר לו הקב״ה לאדם טורח גדול היה לי עליך משיצרתיך במעי אמך ולא היית נפל וכשיצא׳ לאויר העולם תקנתי לך מזונות והצלתיך מן הייסורין כלום עסקת בתורה ועשית גמילו׳ חסדים לפני אם יש דברים הללו פוטרין אותו מיד מן הדין ואם לאו מוסרין אותו לה׳ מלאכי חבלה כנגד ה׳ חומשי תורה הם א׳ מכה וא׳ מונה כדרך שמכי׳ ומונין בב״ד ושליש׳ מוציא אור מגופו ככבשן שהאור יוצא מתכו · הד׳ מביא עשבים מרים וחמוצים מן ההרים שאם גזל מחברו אומר לו דקדק בשניך לפי שאכלת גזל בשיניך : הה׳ מכין את אביו ואת אמו ואומ׳ להם מפני מה לא הדרכתם את בניכ׳ ללמוד תורה ומעשים טובים כדי שיעשה מצות ומעשים טובים ויפרוש ממעשים רעים · מיד נותנין לו רשות להכו׳ את אביו ואת אמו ואם קרא ולא קיי׳ מלקין אותו בפניה׳ עכ״ל : ואע״פ שדברי רז״ל אינם צריכי׳ חזוק הם מאומתים מאליהם כי דבריהם ברוח הקדש ודברי אלדים חיים מ״מ ראיתי לכתוב שורותים אלה לעורר הישנים אני הכותב שנת הש״ל בחדש אלול בא לי בחלום הלילה נפש מאותו עולם אחר פטירתו כמו ג׳ חדשים והייתי מכיר בו שהיה מת והייתי שואל לו על ענייני אותו העולם והיה אומר לי ענייני חבוט הקבר בארוכה והאב

היה

ויש אומר לי שדנים באותו עולם ומענישים על דקדוק הדברים ביותר מאחר שאדם יחשוב ברעתו · והנשארים ישמעו ויראו · ובענין דין הקבר פי' רשב"י זוהר פ' תרומ'
שכל זמן שהגוף קיים בקבר הנפש נדונת בגיהנם ואחר שנאכל הגוף הנפש דף קנא ע"א
יש לה מנוחה ואמרו ועל דא כמה טב לון בין לצדיקי בין לחייבי למהוי גופא דילהון דביק בארעא ולאתעכלא גו עפרא לזמן קריב ולא למהוי להו קיומא כל ההו' זמנא שני בגין לאתדנא גופ' ורוחא תדיר בכל יומא דהא לית לך כל צדיק וצדיק בעלמא דלית ליה דינא דקברא · בגין דההוא מלאך דממנא על קברי קאים על גופא ודן ליה בכל יומא ויומא אם לצדיקי כך לחייבי עאכ"ו · בג"כ כל זמנא דגופא אתעכל ואתבלי בעפרא הא דינא אשתכיך מכלא · בר מאינון חסידי קיימין בעלמא דאינון אתחזון לסלקא למאריהון בנשמתהון להוא אתר
עילאה דאתחזון לון וזעירין אינון בעלמא עכ"ל · ובפ' שלח לך פי' שעל זה נאמר שם פר' שלח
ויהושע היה לבוש בגדים צואים שהוא גוף הבשר שהוא מצד שמאל שעליו נאמ' דף קסט ע"ב
הכסיל חובק את ידיו ואוכל את בשרו · ובעוד הגוף שהוא מצד שמאל קיים זכריה ג ג קהלת ד ה
אינם מלבישים לנשמה הלבוש הראוי לה בג"ע ואחר שנאכל הבשר אז מלבישים
לה לבושה וזהו הסירו הבגדים הצואים מעליו וכו' וילבישוהו בגדים ומלאך ה' זכריה ג ד
עומד כי מהשכינה הנקרא מלאך ה' משם נתן לנשמה הלבוש · ולכן צריך האד' למעט בבשר שהוא מהקליפה ולהרבות בתקוני לבוש נפשו שהיא העומדת קיימת לעולם שכולו ארוך · ובזה נכלל הפרק הזה :

פרק שלשה עשר

בביאור פרטי העונות שמענישים עליהם בגיהנם מה שנמצא כתוב בזוהר ובמדרשים וענין גיהנם

אהו · אשו של גיהנם פי' ז"ל שנמשך מנהר דינור וז"ל הנה סערת יוצאה זה נהר חגיגה פ"ב
דינור מהיכא נפיק רבי ירמיה בר אבא אמר מזיעתן של חיות ולהיכן שפיך
אמר רב חלקיה בר טובי על ראש רשעים בגיהנם שנאמר הנה סערת ה' יוצאה ירמיה ל כג
וסער מתגולל על ראש רשעים יחול עכ"ל · עוד ענין גיהנם גילה לנו ישעיה
הנביא באומרו כי ערוך מאתמול תפתה גם הוא למלך הוכן העמיק הרחיב ישעיה ל לג
מדורתה אש ועצים הרבה וכו' ועוד בסמוך לנבואה זו אמר לקמיה נאם ידוד ישעיה לא ט
אשר אור לו בציון ותנור לו בירושלם · ופי' רז"ל במדרש אגדת שמואל פסוק כי ערוך מאתמול תפתה וכו' העמיק הרחיב אמר רבי פנחס ורבי חוניא לפי שהרשעים אומרים כמה רבואות גיהנם מחזקת מאתים רבוא שלש מאות רבוא כמה רשעים בכל דור ודור אמר הקב"ה כל מה שאתם רבים בעולם אף היא
מתפתה בכל יום ומרחבת ומעמקת שנאמר כי ערוך מאתמול תפתה וכו' שם ל לג
עכ"ל · ובזוהר פי' ענין זה ואמר שאשו של גיהנם אינו דולק אלא ע"י שהרשעים זוהר פ' תרומה
מתחממים באש יצרם ז"ל אמר רבי יהודה דינא דעונשי דגיהנם הא אוליפנא דף קי
דאיהו למידן תמן לחייביא · על מה אתדנו בנורא דגיהנם אלא גיהנם איהו נור דליק יממי ולילי כגוונא דחייביא מתחממן בנורא דיצר הרע למעבר על

פתגמי אורייתא בכל חמותא וחמותא דאיכון מתחממן ביצר הרע הכי אתוקד
בנורא דגיהנם · זמנא חדא לא אשתכח יצר הרע בעלמא דאעילו ליה גו
גושפנקא דפרזלא בנוקבא דתהומא רבא וכל ההוא זמנא כבה נורא דגיהנם
ולא אתוקד כלל · אהדר יצר הרע לאתריה שארו חייבי עלמא לאתחממא ביה
שארי נורא דגיהנם לאתוקדא דהא גיהנם לא אתוקד אלא בחמימו דתקפא דיצר
הרע דחייביא ובההוא חמימו גיהנם אתוקד יממי ולילי ולא שכיך שבעה זיני
חייבי איכון רע בליעל חוטא רשע משחית לץ יהיר וכלהו לקבלייהו אית מדורין
לגיהנם כל חד וחד כדקא חזי ליה · וכפום ההוא דרגא דחטא ביה ההוא חייבא
הכי יהבין ליה מדורא בגיהנם ובכל מדורא ומדורא אית מלאך ממנא על ההוא
אתר תחות ידא דדומה וכמה אלף ורבוא עמיה דדייכין לון לחייביא כל חד וחד
כמא דאתחזי ליה בההוא מדורא דאיהו תמן · אשא בגיהנם נטי לתתא מגו
אשא דגיהנם דלעילא ומטי להאי גיהנם דלתתא ואתוקד בההו אתערו דחמימו
דחייביא דקא מחממי גרמייהו גו יצר הרע וכל איכון מדורין דליקין תמן עכ"ל
ואמר דאשא דגיהנם מטי לתתא מגו אשא דגיהנם דלעילא קור גיהנם למעלה
הוא נהר דינור שבו מתלבנים הנשמות כמבואר בפר' ויקהל כמו שנעתיק עוד
ואותו נהר דינור יורד לגיהנם שבארץ כמו שפי' ז"ל שלשה פתחים לו והרשעים
בחטאתם גורמים להמשיך אשו של נהר דינור העליון למטה · ובענין שלשה
פתחים שיש לגיהנם אמרו ז"ל בערובין פ' עושין פסין ז"ל א"ר ירמיה א"ר אלעזר ג' ערובין פ"ב
פתחים יש לו לגיהנם אחד במדבר ואחד בים ואחד בירושלם · במדבר דכתיב
וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה · בים דכתיב מבטן שאול שועתי · במדבר יו לג
בירושלם דכתיב אשר אור לו בציון ותנור לו בירושלם ותנא דבי רבי ישמעאל יונה ב ג
אשר אור לו בציון זו פתחה של גיהנם · ותו ליכא והא איכא הא דאמר רבי ישעיה לא ט
מריון א"ריב"ל ואמרי לה תני רב מרי בר' יוחנן בן זכאי שני תמרים יש בגי בן הנם
ועולה עשן מביניהם וזו היא ששנינו שיני הר הברזל כשרות וזו היא פתחה של
גיהנם דלמא היינו דמדבר והרשע שיכחים ענין גיהנם כאמר לו שילך למדבר
ששם בקיעי דקרח כמו שאמרו בבבא בתרא פרק המוכר את הספינה דף ע"ד
במעשיות דרבה בר בר חנה אמר תא אחוי לך בלועי דקרח חזאי תרי ביזעי'
פי' בקיעי והוו קא מפקי קוטרא שקלי גבבא דעמרא ואמשינה במיא ונעציתה
ברישה דרומחא ועיילוה התם וכי אפיק הוה איחרך איחרוכי א"ל אציית מאי
שמעת ושמעית דהוו אמרין משה ותורתו אמת והן בדאין אמר ליה כל תלתין
יומין מהדרא להו גיהנם להכא כבשר בקלחת ואמרי הכי משה אמת ותורתו
אמת והן בדאין עכ"ל · ועוד כתאמת ענין גיהנם בכמה מעשיות שאירעו
בדורינו ואבותינו גם כן ספרו לנו ולא נצריך כדי שלא לצאת מהמכוון · אריב"ל
ז' שמות יש לו לגיהנם ואלו הם שאול ואבדון באר שחת בור שאון טיט היון
וצלמות וארץ תחתית · שאול דכתיב מבטן שאול שועתי · אבדון דכתיב יונה ב ג

היספר

איספר בקבר חסדך ואמונתך באבדון · באר שחת דכתי' ואתה אלהים תורידם תלים פח יב
לבאר שחת · בור שאון וטיט היון דכתיב ויעלני מבור שאון מטיט היון וגומ' שם נה כ"ד
צלמות דכתיב יושבי חשך וצלמות · ארץ תחתית גמרא והא איכא גיהנם · גיא שם מ ג
שעמוקה בגיא הנם · דבר אחר שכל היורד בה יורד על עסקי חנם · והא שם קז י
איכא תפתה שנאמ' כי ערוך מאתמול תפתה ההיא שכל המתפתה ביצרו נופל ישעיה ל לג
שם עכ"ל · עוד אמרו במדרש כי הנה רחיקך אמר דוד הואיל ומי שהוא רחוק תלים עג כז
ממך בעה"ז הוא אבוד לעולם הבא הצמתה כל זונה ממך הרשעים שמחליטין
עצמם בעונות ומזניחין עצמן ממך אף אתה מה עושה להם מחליטן לגיהנם
ואין הצמתה אלא לשון מוחלט שנאמר לצמיתות לקונה אותו עכ"ל · וכיון ויקרא כה כג
שדברנו בענין גיהנם ראיתי להעתיק הנה מסכת גיהנם אשר מצאתי בדברי
רבותינו ז"ל בכתיבת יד:

מסכת גיהנם

כתיב לפני זעמו מי יעמוד מי יקום מפני חרון אפו · נחום א ו
רבי זעירא פתח לעלוקה שתי בנות הב הב אמר רבי משלי ל ט"ו
אלעזר שתי כתות של מלאכים עומדים על פתחיה הבא הבא אייתי אייתי ·
ולמה נקרא שמו גיהנם שקול כהמתה הולך מסוף העולם ועד סופו · ולמה נקרא
שמו תפתה שהכל נכנסין שם בפתויה של יצר הרע:

פרק ראשון

רבי יוחנן פתח עוברי בעמק הבכא מעין ישיתוהו גם תלים פד ז
ברכו' יעטה מורה מלמד שהרשע מתודה כשם שהמצורע
מתודה ואומר אני פלוני בן פלוני עברתי עבירה פלונית במקום פלוני ביום
פלוני בפני פלוני במעמד פלוני ופלוני · ג' שערים יש בגיהנם אחד בים ואחד
במדבר · ואחד בישוב · זו שבים מנין שנאמר מבטן שאול שועתי שמעת קולי יונה ב ג
זו שבמדבר מנין שנאמר וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה · זה שבישוב במדבר טז לג
שנאמ' נאם ה' אשר אור לו בציון ותנור לו בירושלם · חמשה מיני אש יש בגיהנם ישעיה לא ט
אש אוכלת ושותה · שותה ואינה אוכלת · אוכלת ואינה שותה · לא אוכלת
ולא שותה · ויש אש אוכלת אש · יש בה גחלים כהרים · ויש בה גחלי' כגבעו'
ויש בה גחלים כים המלח · יש בה גחלים כאבנים גדולות · יש בה נהרות של
זפת ושל גפרית מושכין ורותחין רתמים · גזר דינו של רשע מלאכי
חבלה דוחפין אותו על פניו ואחרים מקבלים אותו מהם ודוחפים אותו לפני אור
של גיהנם · ופוערת פיה ובולעתו שנאמ' לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה ישעיה ה יד
לבלי חק וירד הדרה והמונה ושאונה ועלז בה · למי שאין בידו מצוה אחת
שמכריעו לכף זכות אבל מי שיש בידו תורה ומעשי' טובים ויסורים רבים באים
עליו נצול מדינה של גיהנם שנאמ' גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה תלים כג ד
עמדי שבטך ומשענתך המה ינחמוני שבטך אלו היסורין · ומשענתך זה התור':

פרק שני

רבי יוחנן פתח ועיני רשעי' תכלינה ומנוס אבד מנהם ותקותם איוב יא כ
מפח נפש: גוף שאינו כלה ונשמתו ונבלה באש שאינו נכבה
ועליהם

ישעיה סו כ"ד ועליהם הכתוב אומר כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה אמר רבי יהושע
בן לוי פעם א' הייתי מהלך בדרך ומצאני אליהו הנביא זכור לטוב אמר לי
רצונך שאעמידך על שער גיהנם אמרתי ליה כן · הראני בני אדם שתלויים
בדריהם · ובני אדם שתלויים בלשונותם · ובני אדם שתלויים ברגליה' · והראני
נשים תלויות בדדיהם · והראני בני אדם שתלויים בעיניהם · והראני בני אדם
שמאכילים אותם בשרם · ובני אדם שמאכילים אותם גחלי רתמים · ובני אדם
יושבים חיים ותולעים אוכלים אותם · אמר ליה אלו שכתוב עליהם כי תולעתם
לא תמות · והראני בני אדם שמאכילי' אותם חול דק · והיו מאכילים אותם על
כרחם ושיניהם נשברות והקב"ה אומר להם רשעים כשאכלתם הגזל היה מתוק
תלים ג ז בפיכם ועתה אין בכם כח לאכול לקיים מה שנאמר שיני רשעים שברת ·
והראני בני אדם שמשליכין אותם מן האש לשלג ומן השלג לאש כרועה זה
שרועה את צאנו מהר להר ועליהם הכתוב אומר כצאן לשאול שתו מות ירעם
וירדו בם ישרים לבקר וצורם לבלות שאול מזבול לו · אמר רבי יוחנן כל מלאך
ומלאך ממונה להפרע עונש עבירה אחת · זה בא ודן אותו והולך לו · וכן השני
וכן השלישי וכן כולם עד שמשלימין לכל העבירות שיש בידו · מלה"ד לבעל
חוב שהיו לו בעלי חובין הרבה והוליכוהו אצל המלך אמ' להם המלך מה אעשה
לכם לכו וחלקוהו ביניכם · באותה שעה נפשו נמסרת לגיהנם למלאכי אכזרי'
ומחלקים אותו ביניהם :

פרק שלישי תניא ג' יורדין לגיהנם ואינם עולים · הבא על אשת איש
והמלבין פני חבירו ברבים · והנשבע בשם יי' לשקר וי"א
אף המתכבד בקלון חבירו והמסכסך בין איש לאשתו להביא מריבה ביניהם ·
בכל ערב שבת מוליכין אותם לשני הרים של שלג ומניחין אותם שם · ובמוצאי
שבת מחזירי' אותם למקומם · ומלאך יוצא ודוחף אותם ומחזיר אותם למקומם
לגיהנם · ומהן נוטלין שלג ונותנין תחת בית שחיהם כדי לצנן אותם בששת
ימי החול והקב"ה אומר להם רשעים אוי לכם שאף בגיהנם אתם גוזלים שנאמר
ציה גם חום יגזלו מימי שלג שאול חטאו כלומר אף בשאול חטאו :

פרק רביעי כל י"ב חדש נעשים אפר והרוח מפזרתן תחת רגלי הצדיקי'
דכתיב ועשותם רשעים כי יהיו אפר תחת כפות רגליכם
ואח"כ נשמתם חוזרות בהן והם יוצאין מגיהנם ופניהם שחורות כשולי קדרה
והם מצדיקים עליהם את הדין ואומרים יפה גזרת עלינו יפה דנתנו · לך ה'
הצדקה ולנו בושת הפנים כהיום הזה · אבל אומות העולם עע"א דנין אותם בז'
מדורות של אש ובכל מדור ומדור י"ב חדש ונהר דינור יוצא מתחת כסא כבוד
ויורד עליהם והולך מסוף העולם ועד סופו · וז' מדורות יש בגיהנם ובכל מדור
ומדור יש בו ששת אלפים בתים · ובכל בית ובית יש בו ששת אלפים חלונות ·
ובכל חלון וחלון יש בו ששת אלפים כדי מרה · וכלם מזומנים לסופרים ולדיינים
ולאותה

ולאותה שעה אמר שלמה ונקתי באחריתה ואחר מהם אינו נמלט אלא אם כן יש
בו תורה ומעשים טובים אחרי כל זאת הקב"ה מרחם על בריותיו שנאמר כי ישעיה נז טז
לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי:

סליק מסכת גיהנם׃

ובמדרש רות הנעלם ביארו ז' מדורות בקיצור מה שמענישים בהם וז"ל מדור
הראשון נקר' בור והוא מדור העליון ושמה כמה מלאכי חבלה כעין הבור שאין
בו מים אבל נחשי' ועקרבים יש בו כך המדור הזה הנקרא בור כמה כתות של
מלאכי חבלה כעין נחשים והשרפי' אשר אין לחש ג' ממוני' שולטי' בגיהנם והם
מתחת יד דומה והם משחית אף וחימה וכל האחרים ממונים תחתם וכל אותם
המדורים רבים ושבים דנין שם נפשותם של רשעי' וכל אותם כתות של מלאכי
חבלה כלם מרעשי' גיהנם ונשמע קולם לרקיע וקול הרשעי' בוכיה' צווחין ואומרי'
ווי ווי ואין מרחם׃ אמר אח"כ במדור הראשון דנין לאותם שקוטפים מלוח עלי
שיח המפסיקי' דברי' שנתנו בלוחות עלי שיחה בטלה ואותם שאינם נותני' כבוד
לת"ח ואין דנין במקום הזה למבזה ת"ח אלא דנין אותו בטיט היון׃ והמקלל חרש
וכיוצ' בהם והעובר אחורי בה"כ בשע' שהצבור מתפללי' והמספר שבח חברו לפני
מי ששונאו לרעה וכל אלה וכיוצא בהם נדוני' במדור הא'׃ המדור הב' נקרא שחת
והוא אש ירוקה ואין שם כי אם חשך ואין שם רחמים כלל ושם דנין כל אותם
המספרים אחר מיטתן של ת"ח והמלבין פני חברו בהלכה שלא ללמוד ממנו
והמתנאה שלא לש"ש והמתכבד בקלון חברו והיודע בחברו שיכשל בהלכה אחת
והם בעיר אחת ואינו מודיעו קודם שיכשל וישמח הוא או אחרים ומי שיש לו בה"כ
בעירו ואינו נכנס להתפלל בה ומי שאינו נוח לחבירו בהלכה והם בעיר אחת
והאוכל משעור שאינ' מספקת לבעליה והמגביה ידו על חבירו אע"פ שלא הכהו
ומי שיקלל בשחוק לחבירו בענין שיגיע לו בשת כל אלו נדונים במדור הזה וכל
כיוצא בהם ועל מה שאמ' והיודע בחבירו שיכשל בהלכה ואינו מודיעו אמ' ר' שבי' זוהר פר' שלח
שחכם א' עשה ענין זה לחבירו ואמר שם בענין הנפשות שהיו באי' להרשבי ע"ה דף קסג
להגיד לו מדברי ג"ע וסודות עליוני' דהכי פרח חד ואתכסי מנייהו ולפום שעתא
תב לגבייהו אמ' לון זמינא הוינא למיעל והוו כלהו בעטור' תרא דדיינין דינא דחד
בר נש דקאים על פתחא דג"ע ואינון כרובין אחידן ביה ולא שבקו ליה למיעאל
תמן והוה בצערא בכייהו וצווח צווחין ע"ג פתחא ושמעו כלהו כדיקייא דתמן
והשתא מתכנשי כל בני מתיבתי למיעאל ברזיה וספרו אח"כ ענשיה ואמרו אבל
דינא דיינו עליה ונזר משיח דלהוי ההוא בר נש לבר בההוא צערא ארבעי' יומין
לסוף ארבעין יומין יכעלון ליה בשערא דגיהנם שעתא ופלגא וכל הא בגין
דיומא חדא חד מן חברייא הוה פריש מלי דאורייתא כד מטא לחד מלה ידע האי
בר נש דיתכשל ביה ואמר לחברייא שתיקו לא תימרון מידי ובגין דשתיקו
חברייא אתכשל בההו' מלה ואכסיף והוות כסופא דגרים האי בר נש דיינין ליה

בהאי

בהאי דינא קשיא בגין דלא בעי קב"ה לשבקא דאורייתא אפי' רגעא חדא ע"כ. ויובא בזה נתבאר שם בתינוק אחד שהיה מביים את רבו בקושיות ונענש ז"ל ועל דבעו למידן דיניה דאתגליא שוה ואשתזיב מניה דשוה מכשיף לרביה קמי כלא בשאלתין וקושיין דיליה ולא חייש למהך לאחרא לאתקנא תלמודוי ואלים דעתא דרבי' וע"ד בעו למידן ליה בדינא תקיפא ובגב"ה אע"ג דאשתזיב מתאריהון דדינא לא אשתזיב הכא שבעה יומין דלא אשתלים כאן דיניה וכד הוה אתקטא בכאבא יתירה קמי כלא כל אינון שבעה יומין עד דישתלים דיוקניה ע"כ: זוהר דף קנ"א ע"ב

מדור ג' נקרא דומה ושם נדונים כל אותם גסי הרוח המנאה לבם בהלכה לפני העם שלא לשם שמים · והמספרים לשון הרע · והמגים לבו בהוראה · והרץ את חבירו לכף חובה והמלוה לחבירו ברבית והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה ומי שאינו עונה אמן מפי המברך ומי שעושה פיסקא כגון המספר בתפלתו וחוזר ואומ' דבר אחר וחוזר ומפסיק והוא נק' פסקי · והמתלוצץ על חבירו · ועל הזקן ששכח תלמודו והרואה דבר ערוה בחבירו ואינו מודיעו בינו לבינו כל אלה נדונין שם וכל כיוצא בהם : מדור ד' נק' טיט היון ושם נדונים אותם גסי הרוח וכל אותם העונים עזות לעניים ומרודאים · והדוחה לעני בדוחק ואינו מלוהו עד שמבקש ממנו הנאתו · והעוסק שכר שכיר והמוציא זרע לבטלה והבא על כותית ונדה · והממשכן לעני ואינו חוזר לו משכונותיו כשאין לו אחרת · והמטה משפט · והלוקח שחד כלם נדונים במדור זה :

מדור ה' נק' שאול ושם נדונים המוסרים והאפיקורסים והכופרים בתורה ועל הכופרים בתחיית המתים ועל אלו נאמר כלה ענן וילך כן יורד שאול לא יעלה איוב ז' ט'

על שאר החוטאים כתיב ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל : שמואל א ב ו' מדור ו' צלמות ושם נדונים כל אותם ששכבו עם אמו ונדה : מדור ז' תחתית ארץ היורד לשם שוב אינו עולה שנאמר ועסותם רשעים וגו' ובזוהר אמר שיש מקום בגיהנם מלאכי ג' כא

והוא נק' צואה רותחת ובו נדונים כל אותם שחטאו והחטיאו את הרבים וכן אותם המוציאים זרע לבטלה לכתחלה וז"ל אתר בגיהנם ודרגין דתמן דאקרון צואה רותחת ותמן איהו זוהמא דנשמתין אינון דמתלבנן מכל זוהמא דהאי עלמא ומתלבנן וסלקין ואשתארת ההיא זוהמא תמן ואינון דרגין בישין דאתקרון הכי צואה רותחת אתמנן על ההוא זוהמא ונורא דגיהנם שלטא בההוא זוהמא דאשתארת · ואית חייבין אינון דמתלבנן בחובייהו תדיר ולא אתלבנן מנייהו ומיתו בלא תשובה אינון דחטאו והחטיאו אחרנין והוו קשי קדל תדיר ולא אתברו קמי מאריהון בהאי עלמא אלין אתדנו תמן בההוא זוהמא ובההיא צואה רותחת דלא נפקין מתמן לעלמין : אינון דמחבלין ארחייהו על ארעא ולא חששו ליקרא דמאריהון בהאי עלמא כל אינון אתדנו תמן לדרי דרין ולא נפקי מתמן : בשבתי ובירחי ובזמני וחגי בההוא אתר נורא אשתכך ולא אתדנו אבל לא נפקי מתמן כשאר חייבין דאית לון נייחא זוהר פ' תרומה דף קנ' ע"ב

ע״כל׳ ואמר אח״כ מי שמחלל שבת בפרהסיא כדון לעולם אפילו בשבת ואחר הרשעים ששמרו שבת יוכאים לראות ברינם של אלו שלא שמרו שבת ועליהם נאמר ויבא״ו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה והיו דראון לכל בשר׳ כי תולעתם לא תמות מהגוף׳ ואשם לא תכבה מהנשמה ופיר׳ מאי דראון די ראיה שכל הרשעי׳ אומרי׳ די ראיה זו׳ ובתיקוני׳ פי׳ שם שים לגיהנם לנפש רוח ונשמה שהם נק׳ נר ה׳ נשמת אדם ואמר שנר הוא נפש רוח נשמה׳ ואמר מאן דנטיר נר ה׳ נשמת אדם באורייתא בפקודין דעשה ול״ת לא שליט עליה נורא דגיהנם ודא איהו כבד מרה וטחול׳ כבד אשה סומקא׳ מרה אשה ירוקא׳ טחול אשה אוכמא׳ יותרת כללא דכולהו תכלת חשוך ע״כל׳ וכן אמר עוד לקמיה מרה כבד טחול איכון גלותא לנשמתא ורוחא ונפשא ע״כל׳ וראיתי להעתיק לך הנה ז׳ היכלות הטומאה שהביא ר׳ שמעון בפ׳ פקודי ומורי ע״ה העתיק אותם בספר בלשון הקודש ולכן אעתיק לשונו׃ ישעיה סי׳ כד ע״ב תקוני׳ דף עג

היכל א׳ והוא נק׳ בור׳ והבור ריק וכל הבא ליכנס בו אין לו סומך שיאחז בו שלא יפול אא כולם דוחי׳ אותו שיפול בתוכו׃ בהיכל הזה ממונה א׳ ושמו דומה והוא עומד כאן בהיכל הזה ועומ׳ בפתח היכל ראשון מהקדושה מבחוץ עם כמה מלאכי חבלה לאחוז הנשמות שדוחה המלאך הקדוש בוה״ריאל כדפיר׳ בשער היכלות הקדושה בפ״א ותחת הממונה הזה דומה יש ממונה אחר ושמו פתות ותחת ידו כמה אלף ורבואות מלאכי חבלה והוא עומד לפתות בני אדם מדרך טובה להביט בניאוף ובזנו׳ כשמו כן פעולתו וכל מלאכי חבלה שעמו הולכים לפני בני אדם להיות עיניהם אל העבירה והממונה הזה נק׳ ג״כ סרסרים כי הוא סרסור העבירה׃ והממונה הזה עומד על הקבר בזמן שהגוף נדון ושובר עיניו מפני שהטה אחרי עצתו כי כן דרך הקליפה להסטין למטה ועולה ומקטרג למעלה ויורד וכוטל נשמתו וכל הנמשך אחריו כוטל הוא עצמו נקמתו ממנו׳ לפנים בהיכל הזה כמה נחשים ועקרבים הנושכים הנשמה כשהיא נכנסת שם׳ על כל ההיכל הזה ממונה אחר ושמו נגנואל והוא ארוס כוורד והוא עומד להסטין כשתפלתו של אדם נדחית מהיכל ראשון של קדושה כדפיר׳ בשער היכלות פ״א וכאשר זה מקבל התפלה ההיא הנדחית עולה עמה עד היכל ז׳ של קליפה ומשם מלמד עליו חובה ומזכיר עונותיו וז״ש הכתוב ויבא גם השטן נ״ס שם השטן שהוא נגנית׳ ותחת ידו כמה מלאכי חבלה ממונים לאחוז בכל דברי נבלות או דבר פגום שיוציא האדם בשפתיו ושומרים אותה וכאשר האדם מוציא מפיו דברי קדושה כמו דברי תורה או תפלה אז מטמאים אותם הדברים הקדושים בטומאה ההיא שהוציא מפיו קודם לכן ואז כביכול תשש כח הקדושה ואז אוי לו אוי לנפשו של החוטא ההוא׃ עוד בהיכל הזה על כל אלו הממונים ממונה א׳ והוא ממונה ושמו טפסוריניא ותחת ידו איוב א ו

כמה מלאכי חבלה והם ממונים על כל אותם הדברים שאדם זורק בפעם אחד ולוקחים הדבר ההוא ומעלים אותו למעלה ואומרים זה קרבן של פלוני שקרב אליכו ומכריזים ואומרים ווי לפלוני שזנה אחרי אלהי נכר ובת קול יוצא שנית ואומר אוי להם כי נדדו ממני והחיכל הזה נקרא שטן בור :

היכל ב הוא הנק׳ שחת והוא טמא והוא חשך בהיכל הזה ג׳ פתחים לג׳ כרדים בפתח א׳ עומד ממונה א׳ ושמו עסטריה ותחת ידו כמה אלף ורבואות ממונים והם ממונים על אותם שמוציאים זרע לבטלה שאינם רואי׳ פני שכינה ואלו באים ומטמאים אותו בעולם הזה וא״כ כשנשמתו יוצאת אלו אוחזים ומכניסים אותו להיות נדון בהם ואלו נק׳ שכבת זרע רותחי׳ ואלו לוקחים חמום העבירה והזרע ומעלים אותו למעלה וגורם להיות בריית קודש נכנע תחת הקליפות ׳ בפתח ב׳ יש ממונה א׳ ושמו טסקיפא והוא ממונה על כל אותם הבאים על הבהמות או על העריות האמורו׳ שבתורה ותחת ידו כמה אלפים ורבואות מלאכי חבלה ודרכם עם האיש הזה כדרך אותם אשר אמרנו למעלה ׳ בהיכל הזה יש ממונה א׳ ששמו כוס התרעלה וכל אותם הרוגי ב״ד ששתו כוס התרעלה בעה״ז כאלו מכוס תרעלת עולם הבא ואי זהו כוס התרעלה בצאת הנשמה מהגוף הממונה הזה הנק׳ כוס התרעלה אוחז בו ומשקהו כוס תרעלה ׳ ובכוס הזה ג׳ טיפות הא׳ חכך והא׳ מר ממות והא׳ קובעת ׳בהיכל הזה עומד ממונה א׳ ושמו עאכי אריאל ומשם משקים אותו ביום המות וזהו ג׳ טפות חרב מלאך המות שאמרו ז״ל : בפתח ג׳ יש ממונה א׳ ושמו סנגדיאל והוא ממונה על כל אותם המכניסים ומטמאים בריתם בבעילה אסורה וכל אותם המטמאים בכותית כאן הם מצטיירים צורת הנפש׳ אשר טמאו עצמם בממונה הזה ובכמה אלף ממונים אשר תחת ידם ובצאת נשמתו מטמאי׳ אותם בצורה ההיא ונקשרת עמה בהיכל וזהו שאמרו רז״ל ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה קשור לעולם הבא : בתוך ההיכל הזה רוח א׳ טמא ובו תלויין כל כשופין וכל מיני נחשים וכלם תלויים בטומאת זרע רותח וזה היה חכמת בלעם הרשע שהיה מטמא עצמו באתונו ואז היה מצליח בכשופיו ׳ ועל זה נקרא ההיכל הזה שחת טמא כי טמא הוא וטמא יקרא תחת הרוח העליון הזה יש בהיכל הזה עוד רוח טמא ושמו סרטיה וכמה אלף ורבואות מלאכי חבלה תחתיו והם מזומנים בשעה שיורד החלום מכח הקדושה הרוח הזה וכל מלאכי חבלה שעמו יורדים עם החלום ההוא ומתערבים עמו ומודיעים לאיש ההוא דברי שקר דברי היתול עם החלום הצודק וכן דברי רז״ל כשם שאי אפשר לבר בלא תבן כך אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים ומכח ההיכל הזה יוצאים שני רוחות מהפכים לפעמים אנשים ולפעמים נשים וכאלו נושאים רוחות טמאי׳ עליונים מכח נסיעתם מתהוים השני להבים ומלהובים והולכים ומתפשטים בעולם ומתראים לבני אדם בחלום כדיוקן נשים יפות ומטמאים אותם בקרי

וכל

ע״א דף לט

וכל זה הנמשך אחר דבריהם ומוסף במעשיו את רוחם עליו וזהו שאמרה תורה
ונשמרת מכל דבר רע כדפיר' ז"ל שלא יהרהר ביום ויבא לידי טומאה בלילה א"ו דברים כ"ג ט
ובענין הזה פי' בזוהר פ' תרומה · ז"ל חד ממנא קיימא לההוא על ההוא זוהר פ' תרומה
נוקבא בצפון בכל אינון חבילי טהרין סניגוריא שמיה ובשעתא דההוא תננא
עקים אורחיה וסליק האי ממנא ושתין אלף רבוא משריין אחרנין כלהו
מתעתדן לקבלא ליה ולאתזנא מניה וקיימאן בההוא נוקבא ועאלין בחד פתחא
דאקרי קרי ודא איהו רזא דכתיב ואם תלכו עמי קרי והלכתי אף אני וגו' בחמת ויקרא כ"ו כ"ח
קרי בההוא רוגזא דנפיק מפתחא דקרי ואנון אינון דמשטטין בליליא ובשעתא
דנשמתין נפקין לסלקא לאתחזאה לעילא אלין נפקין ומקטרגין לון דלא יכלין
לסלקא בר אינון חסידי קדישין דאינון בקעין רקיעין ואוירין וסלקין ואלין
חבילי טהירין נפקין ומודיעין מילין כדיבאן לבני נשא ואתחזיין לון בדיוקנין
אחרנין וחייכאן בהו עד דאושדין זרעא ואקרון מאריהון דקרי בגין דאינון
נפקין מפתחא דקרי גרמי לון ובשעתא דמתאכלין אמורין ופדרין ההוא תננא
הוא רוי לון וזן לון כפי יקרא דילהון הכי מזונא דילהון מה דאתחזי לון ובהא לא
נפקי ולא משטטי בארעא קדישא עכ"ל ומה שאמ' ההוא תננא עקים ביאר אותו
למעלה מן הענין ואנו לא כתבנוהו ופי' כי בתמיד של שחר ובתמיד של בין
הערבים לא נכחה הרוח את עמוד העשן אבל בלילה העשן מעצמו היה
מתעקם לצד צפון להיות נזונים ממנו אלה בעלי הקרי כדי שלא ישוטטו בארץ
ישראל ובענין בעל קריין נתבאר עוד בזוהר פ' בראשית עיין שם :

היכל ג הוא נק' היכל אופל והוא יותר חשוך ואפל מן הראשונים והוא
נק' דומה כי אע"פ שאמרנו שהוא יורד להיכל א' עיקרו בהיכל
זה · וכנגדו נק' יצר הרע שונא · בהיכל הזה ד' פתחים ועליהם ד' ממונים
כאשר נבאר : בפתח א' ממונה א' ושמו קטרטיא והוא עומד בכח הרוגז באם
הדין מתוח בעולם והוא כשלון הרשעים על זה נאמ' דרך רשעים באפלה לא משלי ד' י"ט
ידעו במה יכשלו · הממונה הזה עומד על פרשת דרכים להכשיל במגפתו
אותם ההולכים יחידים בדרכים ובשווקים ויכול להזיקם אם פגע בהם וזה
כאשר הוא שולט בעולם בתוקף הדין המתוח א"ו : בפתח ב' ממונה א' סנגריאל
ב"א הנגריאל שמו ותחת ידו כמה אלף ורבואות מלאכי חבלה וכולם עומדים
לקבל פתקי הדין מחוץ להיכל ג' היכל הקדושה · וכאשר הוא מקבל פתקי
הדינים יורד לשתי היכלות הקודמים שחת ובור ושם יש לו כמה אלף ורבואות
מלאכי חבלה וכולם משוטטי' בעולם להשלי' הדין ההוא א"ו : בפתח ג' ממונה א'
ושמו אכזריון והוא ממונה על כל הקדחות השורפות בתוך העצמות וכל מיני
חלאים רעים המקדחים ושורפים הגוף וממנו יוצאים כמה אלף ורבואות
הממונים על הענין הזה כמותו : בפתח ד' ממונה אחר ושמו אסכרה וזה
ממונה על הריגת ומיתת התינוקות עד בן י"ג שנה ומתראה כאשה המגדלת

ומיכקת אותם ומשחקת עמהם ומחנקת אותם וכשמתם נמסרת ביד עזריאל המלאך שבהיכל ג׳ שבקדושה כדפיר׳ שם: באמצע ההיכל הזה עומד רוח א׳ ונק׳ אגיריסיון וזה ממונה על מיתת הבחורים מבן י״ג ועד עשרים שעליהם
משלי י״ג כ״ג נאמ׳ וישׁ נספה בלא משפט כי לפי שאינם נשמרים כשהם קטנים מפני רוע מוסרם ורואה בהם סימ׳ שיחטאו ויפסדו והורג אותם קודם שיבאו לידי חטא
תהלים פ׳ ל״ח ועל זה נאמ׳ והנה טוב מאד זה מלאך המות· מהיכל זה מתפשטים שני רוחות
דברים ט׳ י״ט ושמם אף וחימה ואלו ראה מרע״ה ברדתו מן ההר ואמ׳ כי יגורתי מן האף והחמה ותחת ידם כמה אלף ורבואות מלאכי חבלה וכלם ממונים על כל אותם השומעים חרם או שמועה מפי בעל תורה ואינם שמים על לב וכן על כל אותם המתלוצצי׳ בדברי תורה או בדברי החכמי׳ וכן כולם מוני׳ והולכי׳ לקטר על כל אותם העוסקי׳ בתורה וכן במעשה מצוה כדי שלא ישמחו בה ויעכבו עמהי תחת הרוחות האלה יש רוח א׳ ושמו ספסיכא וכאשר האדם מלשין לחבירו או משכסך עליו זה מתעורר עם המלשינות ההוא להשלים הענין ולהרוג במלשינות ההוא בא וראה אע״פ שהקב״ה קבע לכל חיות וכחשים זמן לפשיטת עורם עכ״ז הכל תלוי בלשון הרע ובמלשינות כשאדם מלשין על חבירו חיות התחתונות מתפשטו׳ מעורם ונותנים קולות ואותם הקולות עולים למעלה בהיכל הנק׳ בור שמם כמה נחשים וכמה עקרבים כדפיר׳ לעיל וכולם מלמדי׳ קנטוריא לעורר הנחש הקדמוני הנחש הגדול והוא פושט את עורו וכל קשתותיו ר״ל מחנותיו וחייליו מתפרד מהם ומורידם למטה בהיכלות והוא עולה לומ׳ קנטוריא במלשינות ההוא ואלמלא הפשט עורו אין אדם יכול לעמוד מפניו הרחמן יצילנו וכל זה מפני תוקף המלשינות ולשון הרע ולא לחנם אז״ל שהיא עבירה חמורה יותר מג״ע וע״א וש״ד:

היכל ד׳ הוא נקרא טיט היון· ונק׳ כנגד זה יכה״ר אבן מכשול· היכל זה נק׳ חובה מטעם שהוא כנגד היכל זכות וכל חובות בני אדם ועונותם· יש בהיכל זה כמה מלאכי חבלה שמקבלים אותם ומכניסים אותם בהיכל זה וביום הדין כששוקלים חובה וזכות אם כף הזכות כד הקדושה מכריע הוא קדוש ודנים אותו לחיים ואם כף חובה מכרעת כמה מבעלי חובה אוחזים בו ואומרים שלנו הוא ושמחים בו ודנים אותו למיתה בא וראה כמו שאדם מתנהג בעה״ז כך נמשך ונשפע עליו מלמעלה אם רודף אחר הכר הטמא והעבירות רוח הטומאה רודף ומסייעתו ליטמא יותר וגורם לו לבא לידי עבירות יותר חמורות וטומאו׳ רבונות יותר מן הראשונות ואם האדם מטהר עצמו ורודף אחר הקדוש׳ ומקדש עצמו רוח קדושה נמשך ונשפע עליו ומטהרתו ומקדשתו ומלבשתו ענוה ויראה ומביאתו לידי טהרה יותר גדולה כמו שאז״ל במסכת ע״א פ״ק זהירו׳ מביאה לידי זריזות וגו׳ בהיכל זה הוא מקום כל אותם הנק׳ אלים אחרים והם אותם המפתים בני אדם בתענוגות

העה״ז ובנאופים ובזנות ועל כל אלו הנק׳ אלהים אחרים יש רוח שולט על כולם והוא נק׳ אל נכר והוא מפתה הלומדים בתורה העומדים בבית המדרש במחשבות רעות ובטנופים ואומרים לו מה אתה עומד כאן מפסיד בחרותיך בעסק הלימוד ומתיש כחך הלא טוב לך לשמוח בילדות בנאופים ובזנות וכאשר האדם נפתה אחריו הולכים אחריו כמה בעלי טומאה לטמא אותו בעולם הזה וכל אלו נק׳ בואה רותחת שעומדים לטנף האדם כדפי׳: באמצע ההיכל הזה יש רוח א׳ ושמו נגע וממנו מתפשט רוח אחר ונק׳ נגע צרעת והם עומדי׳ לטמא לכל אותם בעלי לשון הרע יותר על כל המטמאים: הנגע העליון אשר אמרנו הוא ממונה לקלל לכל אותם שולחנות שלא נסדרו בשבת כראוי וכולם ערוכים לפניו והוא מקלל אותם קללות נמרצות שאין להאריך בהם הרחמן יצילנו׳ כדרך הקדושה לטוב כן דרך הטומאה לרע בהיכל הזה תלויים לרעה כל הדברים חוץ מבני חיי ומזוני שהם תלויים למעלה בשאר ההיכלות ויורדים להיכל זה ומשם יוצאים מקטרגים לרעה אם למטה בני האדם להמיתם או למעט מזונותם הרחמן יצילנו׳ מהיכל זה יוצא רוח א׳ טמא שמו ארר״א ותחת ידו כמה אלף ורבואות מלאכי חבלה וכלם נק׳ אוררי יום והם ממונים על המקלל עצמו בכעס או על שבועת האלה והקללה ולוקחים הקללה ההיא ומעלים אותה למעלה ומעוררי׳ עמה כחם הקדמוני הלויתן כחש עקלתון שיעלה ויעורר קללות נמרצו׳ ח״ו וזהו שהיה מכוין איוב באומרו יקבוהו אוררי יום שהם אלו העתידי׳ איוב ד׳ כ׳
לעורר לויתן שהוא הנחש העקלתון׳ הרחמן יצילנו:

היכל ה׳ הוא הנק׳ שאול כנגד זה נק׳ יכה״ר ערל והוא עיקר הערלה בהיכל זה יש פתח א׳ ועליו ממונה א׳ ושמו איבה והוא מעורר מדנים ואיבות בעולם על שמו נק׳ ההיכל הזה איבה׳ בהיכל זה רוח טמא א׳ שהוא שולט על הכל ושמו שודד והוא מעורר שוד ושבר והוא רובץ בהרים הרמים בין סלעים וצורים: מהיכל זה יונקים כל אותם שודדי׳ ומכאן יוצאים כל אותם הרצחנים וההורגים והולכים אחר להט״ו החרב המתהפכת להרוג הכל וכאשר יש רעב בעולם ח״ו הרוח הזה נק׳ שוד מזדווג עם אחר הנק׳ כפן זה לשודד בני העולם ולהמיתם וזהו שנק׳ שוד וזה לקלל המזון שבמעיהם שלא ישבעו וזהו הנק׳ כפן׳ וכאשר יש בישראל גומלי חסדי׳ בזמן הרעב גורמי׳ לשו שלא ישלטו בעולם על ישרא׳ ושולטי׳ באומו׳ עע״א ונכנעת שר הטומאה וישרא׳ מתברכים וכאשר ח״ו אין בישראל מי שיגמול חסד ואומות העולם עע״א גומלים חסד אז ח״ו מתגבר הקליפה וא׳ מאלו משפיע לאומו׳ הנז׳ ויונק על שפע הקדושה ועל זה נאמ׳ שמוני נוטרה את הכרמי׳ כרמי שלי לא נטרתי אלו יש׳ שכל השפע שיר א׳ ו׳
זורר מהקדושה ל׳ כד אחר ח״ו: תחת לו שאמרנו יש רוחו׳ טמאי׳ ונק׳ ערלה והם זמורי ערלה וענפי ערלה ועל כלם ממונה א׳ ונק׳ נזר דיכא והוא ממונה על כל אותם שאינ׳ שומרי׳ שני ערלה וכל אותם המעכבי׳ את המילה וזה טעם חתן דמי׳

של כפורה וזהו ממונה על האדם כאשר מטמא בריתו להכניסו בשאול ואבדון
לדון אותו שם׳ באמצע היכל זה יש רוח א׳ שהוא אורב על הדרכים ועל המקומו׳
לראות אותם העוברים על התור׳ להלשינם למעלה להכנים איבה בין העליונים
והתחתונים וכן כולם עומדים לפתות האדם מדרך טובה לדרך רעה ואחר כך
עולה ומקטרג עליו ומכה מוציאו מן העולם הזה ומן העה״ב ואין לך איבה
גדולה מזו׳ ועל כן נקרא היכל איבה׳ והרוח הזה נקרא אפרא והכנוי׳ אפר
שאינו עושה פירות ואינו מגדל צמחים הפך אפר קדוש שהוא עושה פירו׳ והטע׳
כי כבר נתבאר כי כל רוח הטומאה מקורסי׳ הן וזהו אפר שריפת החטאת כי
הוא אחוז בחטא שהוא נחש עקלתון ועוד כי כשאדם חוטא העפר הזה מתגבר
ע״י הנחש וזהו כלול במי המרים המאררי׳ וזהו עפר המשכן שהיה משקה הכהן
לסוטה מפני שזנתה ונטמאה אחרי הנחש הזונה משקי׳ אות׳ מעפר קרקע המשכן
שהוא זה העפר במי המרים ושולט בה הרוח הזה ומכלה אותה ואלו הם מים
אחרונים חובה׳ הרחמן יצילנו׃

היכל ששי ההיכל הזה עליון על כל ההיכלות כמו נגד הקדושה כי זה
לעומת זה עשה האלהים כדפי׳ בהיכל הזה ד׳ פתחים ובם
ד׳ כחות טמאים נקר׳ א׳ מות וא׳ רע וא׳ צלמות וא׳ אופל אלו עומדי׳ לעולם להרע
ולהשטין וארבעתם מתייחדים כא׳ כמו נגד הקדושה ועל הייחוד הנזכר נקרא
משלי כא ט בי״ת חב״ר כדכתיב מאשת מדינים ובית חבר וזהו וחובר חבר על ההיכל
שם כז ו הזה כאמר ונעתרות נשיקות שונא כאן עומדים כל אותם נשיקות ופתויי׳ ותאוות
גופניו׳ דזנותא וניאוף שעל ידם אדם מתגרש מהעה״ז ומהעה״ב כל אות׳ הכתובי׳
שם ז יא במשלי בפרשת כי בחלון ביתי בעד אשנבי וגו׳ וכל אותם הפתויים הם מנגד רוח
שם ז ההיכל הזה ועליו נאמ׳ בביתה לא ישכנו רגליה שהיא הולכת לפתות בני אדם
אחר שפיתה אותו יטעימהו מרורת פתנים אכזר מוציאה נשמתו בחרבה ובה
ג׳ טפות בא׳ נשמתו מתבלבלת ואינה מוצאה מקו׳ לשבת ׳ בב׳ נפשו מתעקרת
ויוצאה׳ בג׳ פניו מוריקות ויוצאה נשמתו כפטורי וכו׳ כל זה תחת אשר נמשך
שם ה ד אחריו וז״ש הכתוב ואחריתה מרה כלענה וכו׳ בהיכל הזה עומדים כל אותם
מקטרגים המפתים לאדם במלבושיו ובבגדיו שיסלסל גופו ויתשמש בשערו
וירחץ גופו וייטיב נאה כדי שיסתכלו בו הנשים ועל הענין הזה ממונה
א׳ סקטופא שמו בתוך הממונה הזה עומד ממונה אחר ושמו מר״אה אשר
בו רואה עצמו ומתייפה ומסתלסל ורואה במראה ההיא ומתלבש בו גאה
וגאון וגסות הרוח ואז כח אחר אשר בהיכל ושמו עס״ירתא אשר הוא
ממונה על החלומות להראות לאדם דמות אשר ימשך אחריו לאבד נשמתו
והממונה הזה מעורר ממונה אחר אשר תחת ידו ויורד ומעורר בהיכל
התחתון שבו אסכרה ושם מעורר לנקבה אחת והיא לילית אימא דשדי
וכאשר מתעורר האדם בגסותו הממונה עס״רטא אז מתקשרת עמו לילית
ואז

ואז בכל ר״ח ור״ח מתעורר המראה אשר אמרנו דעשה ליילית ולפעמים כזוק
האדם מהם והוא נופל ארצה ונכפה ונזוק וכל זה גרם לו המרא׳ וכפי רוב גאותו
שנתגא׳ כן רוב רעתו ונזקו וטומאתו וזהו עד יפלא חץ כבדו וגו׳ הרחמן יצילנו :
היכל שביעי ההיכל הזה הוא היכל שמרי היין להשתכר ממנו כדכתיב
וישכר ויתגל בתוך אהלה והם הענבי׳ שסחטה חוה שבהם
גרמה מיתה לעולם ולכל אותם הבאים אחריו ענבימו ענבי רוש אשכלו׳ מרורו׳:
בהיכל הזה עומדות כל אותם נשמות טמאות להשפיע לכל אותם המטמאים
עצמם בנידה ואשת איש וכיוצא בהן כגון ממזרים ונקרא ממזר מפני שהוא מא
זר ולפי היות העבירה וענין יצר הרע כן מוסף עליו הנשמה מהיכל זה וכל
רואיהם יכירום כי הם זרע פסול ממזר מאל זר וכל מעשיו מעידים עליו שהוא
פסול מהיכל זה יוצא רוח אחד שהוא ממונה על כל אותם הנשמות ושמו צפוני
ובימניך ואת הצפוני ארחיק מעליכם וכנגד ההיכל הזה בגיהנם נקרא ארץ יואל ב יט
תחתית בהיכל הזה נקודה דקה קרובה אל ספירות הקליפות וממנו יוצאי׳ כל
אותם רוחות הדקים המשוטטים בעולם שהם נראים ואינם נראים ואלו עומדים
לעשות נסים לבני אדם כי אלה אינם עומדים בקליפות הטנופות כ״כ כאחרים
על שו ממונה א׳ כש״רא שמו והיא מלת ארמית ופי׳ אתונה שהכוונה שהו׳ מובדל
מקליפות הטמאות ביותר ואלו פורחים באויר ומזיקי׳ לבד טומאתם לעשו׳ נסים
בעולם לאותם העומדים בסוד הקדושה׳ מן ההיכל הזה יוצא אש חזק ושלג
ורוח מתחזק לרוץ את הרשעים וז״שה תשלג בצלמון׳ בהיכל הזה עומדים ד׳ תלים סח טו
פתחים פתוחים לד׳ רוחות ואלו אוחזי׳ ואינם אוחזי׳ בסוד הקדושה ושם מאיר אור
הקדושה והוא מקום מתוקן לחסידי אומות העולם שלא הרעו לישראל׳ בפתח
ההיכל האמצעית מבחוץ ש׳ פתחים והם מכווני׳ כנגד הקדוש׳ והם מקומו׳ למלכי
אומו׳ העולם החסידי׳ שלא הרעו לישרא׳ ולא דחקו אותם והגינו עליהם ויש להם
שם כבוד על כך ומאיר להם אור הקדוש׳ בתוך האפלה ההיא ועל זה נאמ׳ מלכי
הגוים כולם שכבו בכבוד איש בביתו ואם דחקו לישראל כמה מלאכי חבלה ישעיה יד יח
אוחזים בהם ודנים אותם ג׳ פעמים בכל יום בכמה דינים משונים בכל יום ויום.
מעידים על ישראל ועל אומנתם ע״כ ככלל ענין ההיכלות האלו׳ אמנם העתקתי
מדברי הרשב״י ע״ה ולכאורה היה נראה כי הם היכלות לספי׳ הקליפו׳ אשר אמרנו זוהר פ׳ פקודי
בשער הקודם אמנם המתבר כי הספי׳ הם נכללו׳ בהיכלות וההיכלו׳ והקליפות
הכל ענין א׳׳ וכנגד אלו הז׳ הם שבעה מיני יצר הרע שהוא מקבל כח מאלו
הז׳ ולכן נקרא יצר הרע בז׳ שמות ואלו הם רע׳ טמא׳ שטן׳ שונא׳ אבן מכשול׳
ערל׳ צפוני׳ וכנגד אלו ז׳ מדורות בגיהנם שבהם כרון החוטא בז׳ מינים אלה׳
ואלו הם בור׳ שחת׳ דומה׳ טיט היון׳ שאול׳ צלמות׳ ארץ תחתית׳ והם זה
כנגד זה׳ כנגד טהרה טומאה׳ כנגד כשרות פסול׳ כנגד מותר אסור׳ כנגד
זכות חובה׳ כי גם זה לעומת זה עשה האלהים כדפי׳ בפרקים הקודמים עכ״ל

מורי

מורי ע"ה בספר' עוד צריך לירא מאימות הגלגול שהורונו רז"ל והפכים עמהם פיתגורס עם היות שרבו החולקי' בדעתו כי מר הוא מאד לנשמה יותר מדינה של גיהנם' וכתב מורי ע"ה שהוא משל אל אדם שהלך בסחורה מהלך שנתים או שלש למקום פלוני כסבור שירויח באותה הסחורה שם' בהגיעו שם אמר לו כל יגיעך היה לריק ולבטלה כי הסחורה הזו שבידך אינה שוה כלום במקום הזה וחוזר העני ההוא בפחי נפש לאחור כמה צער יגיע לאדם הזה על מיעוט חכמתו ותבונתו שלא חקר ודרש מה היא הסחורה הנאותה למקום ההוא שבה ירויח והנמשל מובן מאליו: ובפרט כאשר ידע האדם כי רוב הנשמו' שבדורנו מגולגלות ובא לתקן עתה מה שלא תקן בתחלה שאם יסתלק מן העולם בלי שיתקן על מה נמצא כל טרחו ויגיעו בעה"ז בהבל וצריך לחזור שלישית ורביעית עד שיתוקן ועכשו גדול על מה שלא תקן בתחלה וכן כתב הרשב"י ע"ה ז"ל אמר רבי שמעון האי בר נש דנטיל גלגולא דנשמתא ולא זכי דייתקן ביה כאלו משקר בקוסטא דמלכא ואכא קריבא עליה האי קרא או מצא אבידה וכחש בה ונשבע על שקר' וכחש בה טב ליה דלא אברי ע"כ' ובפרט אם נשמתו המגולגלת היתה נשמת איזה רשע שנמצא בונה על יסוד רעוע ובתחלה צריך לתקן היסוד ואחר כך לבנות עליו כמו שנתבאר שם לקמיה והתיקון הוא בתשובה ובקבלת היסורין עליו' ובענין למה יצטרך גלגול לנשמה אחר שהיא נטהרת בגיהנם תירץ מורי ע"ה כי הגלגול הוא לשתי סבות הא' לחסרון מצוה שלא השלים וצריך לחזור ולהשלים כראוי ולזה מוכרח להתגלגל כי אין גיהנם לא טהרה לבד אבל לא להשלים חסרון' ועוד כי אפשר שיבא לתקן ולטהר מה שאי אפשר לגיהנם לטהר והוא כי יש עונות שהגיהנם מטהר ויש שאין גיהנם מטהר ומוכרח הוא לבא להשלים והמשל בזה אל אדם המנוגע בגופו ובאבריו נגעים והם נגעים שיוכל הרופא לרפאת' בלי חתיכת אבר שלם לא יחתוך מעט מן הבש' המעופשת ההיא עד יבריא ולפעמים יקרה שצריך לחתוך כל האבר כולו כדי שלא ימות ויגיע הנגע אל הלב אז חותך כל האבר ונמצא האדם ההוא בעל מום מאבר א' זרוע א' או שוק א' וכיוצא' ועד"ז אין חפץ הקב"ה שאדם שפגם אבר א' כ"כ עד שאם יכנס בגיהנם יתבטל כל האבר ההוא מכל וכל וישאר בעל מום בגע"ע לא יחזור לעולם ליתקן ואז אי אפשר שיהיה בעל מום כפי האבר שבו פגם בתחלה ואז צריך שבמותו יעשה תשובה ובזה מתקן על מה שעבר בגלגול הקודם אמנם הגיהנם אינו אלא לטהר העונות שאין בטהרתם כריתת אבר והוא מה שאז"ל פושעי ישרא' אין אור של גיהנם שולטת בהם ק"ו הוא מסלמנדרא וזו היא ענין השליטה שתשלוט בהם מכל וכל לכלותם אבל הוא מטהר מבחוץ החסך והפגם ההוא שבאברי הנשמה והוא כמשל הרופא שישים סם א' על המכה כדי לאכול הבשר הרע ההוא ובבאת הנשמה מגיהנם היא חסרה מבשר איבריה כמשל שהמשלנו וחסרונה ישתלם על ידי אור שמש צדקה ומרפא בכנפיה שנתבאר לעיל

זוהר פ' פנחס

ויקרא ה כו

לעיל ובענין דין הגלגול ביארו בפר' סבא משפטים ובעתיק מעט לשונו לעורר (בזוהר בפרשת)
את הלב ז"ל אם אחרת יקח לו גלגולין דמתגלגלין בהאי קרא כמה רברבין (משפטי' דף כט)
ועילאין איכון דהא כל נשמתין עאלין בגלגולא ולא ידעין בני נשא ארחוי דקב"ה (ע"א) (שמות כא י)
והיך קיימא טיקלא והיך אתדנו בני נשא בכל יומא ובכל עידן והיך נשמתין
עאלין בדינא עד לא ייתון להאי עלמא והיך עאלין בדינא לבתר דנפקי מהאי
עלמא כמה גלגולין וכמה עובדין סתימין עביד קב"ה בהדי נשמתין ערטילאין
וכמה רוחין ערטילאין אזלין בההוא עלמא דלא עאלין לפרגודא דמלכא וכמה
עלמין אתהפך בהו ועלמא דאתהפך בכמה פליאן סתימין ובני נשא לא ידעין
ולא משגיחין ואיך מתגלגלין נשמתין כאבנא בקוספתא כ"דא ואת נפש אויביך (שמואל א כה)
יקלענה בתוך כף הקלע עכ"ל. וצריך שתדע שסוד הגלגול תלוי בסוד המחשב' (כ"ט)
כדכתיב וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח וכן יש ראיה מהתיקונים שאמר (שמואל ב יד יד)
שם ועם י' אתעביד גלגול ע"ש. ולכן צריך לירא מהגלגול כי שם מקום היראה (תקוני' דף קב)
כדפי' בפ"ב והוא מקום שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה שהרי את'
בתיקוני דף קל"א והעתקנו לשונו בפ"ט שכל אבר שלא נתקן כראוי חוזר לבא
בגלגול אפילו קול ודיבור שלא הוציאם בדחילו ורחימו להיות השם שלם חוזר
לבא בגלגול לזה כל איש יחרד חרדה גדולה על זאת וידקדק במעשיו וישלם
נפשו כראוי כדי שלא יטריח לקונו. עוד מענין טהרת הנשמה בנהר דינור
פי' בתיקונים ז"ל ואני בתוך הגולה על נהר כבר דא נהר דינור נגיד ונפיק מן (שם ד ע"א)
קדמוהי אלף אלפין ישמשונ׳ה ורבוא רבבן דמלאכיא קדמוהי יקומון וכו' (יחזקאל א א)
וטבלין נשמתין בהאי נהר דינור מזוהמתן דמזוהמין בעלמא שפלא עכ"ל:
ופי' מורי ע"ה על ענין זה בטעם למה יוכרכו הנשמות אחר שנטהרו בגיהנם
לטבול בנהר דינור ואמר כי יש ב' מיני טהרה לנשמה הא' בגיהנם שבארץ והוא
לטהר על מה שפגמה בהתחממה באש היצר לעבור על המצות. והב' הוא
לטהר על מה שלא קדש עצמה במותר לה כענין מה שאמר קדש עצמך במותר
לך כענין האכילה מרוב' ושאר הדברי' שיתבארו בענין הקדושה ב"ה וענייני' אלו
אינם פגם גמור לנפש כי אין פגם אלא מצד לא"ת אבל הוא זוהמת העה"ז ותאוותיו
שעה"ז ותאוותיו מלובש בעור הנחש ונשאין האדם פורש ממנו נשארה אותה
הזוהמא קנויי' בנפשו ואי' הגיהנ' מטה' באש הגשמי אלא דב' פגם גשמי דהיינו אש
היצר שהו' פגם גדול אבל זה שאינו פגם צריך אש דק ורוחני נהר דינור העליון
הנמשך מכסא הכבוד שכתו' בה כרסייה שביבין דינור ואז על ידה פושטת כל (דניאל ז ט)
גשמיות העה"ז. ויש ראיה לזה מרשב"י ז"ל ואלין ד' רישי נהרין דמשאן להו (זוהר פ' ויקהל)
לכורסייא קדישא ומגו מטולא דילהון זעין ומההו' זיעא דמטולא דילהון אתעביד (דף ר"א ע"ב)
ההוא נהר דינור דכתיב נהר דינור נגיד ונפיק מן קדמוהי אלף אלפין ישמשונה (דניאל ז י)
ונשמתין כד סלקין אסתחיין בההוא נהר דינור וסלקין לקורבנא ולא אתוקדן
אלא אסתחיין. תח' מסלמכדרא דעברין מיכה לבושא ומגו דאיהי מנורא לא

אסתחייא ההוא לבושא אלא בנורא אשא אכיל זוהמא דבה ואסתחייא ההוא
לבושא הכי נמי נשמתא דינור דאיכטולת מגו כורסייא קדישא דכתיב ביה
כרסייה שביבין בזמנא דבעי לאסתחייא מההוא זוהמא דבה אתעברת בנורא
ואסתחייא ונורא אכלא כל ההוא זוהמא דאית בנשמתא ונשמתא אסתחייא
ואתלבנת ׳ ואי תימא אי הכי עונשא לית ליה לנשמת׳ בהאי ת״ח ווי לנשמת׳ דסבלא
אשא נוכראה אף על גב דאתלבנת אבל כד זוהמא איהו סגי עלה ווי לנשמתא
דסבלת ההוא עונשא בגין דההוא זוהמא בתרי זמני אתלבנת בנורא זמנא
קדמאה כיון דקבלת עונשא בגופא אזלת נשמת׳ וכטלין לה ועאלין לה בגו אתר
חד דמקרי בן הכס ׳ ואמאי אקרי בן הכס אלא אתר חד איהו בני הכס דתמן
אצטריפו נשמתין בצרופא לאתלבנא עד לא עאלין בגנתא דעדן ואי זכאין
אינון נשמתין כד עאלין לון בההוא אתר תרין מלאכין זמינין בגנתא דעדן
וקיימין לתרעא וצווחין לגבי אינון ממנן דבההוא אתר דגיהנם בגין לקבלא
ההיא נשמתא וההיא נשמת׳ עד לא אתלבנת בנורא אינון ממנן צווחין לגבייהו
ואמרי הכס ולזמנין דהיא אתלבנת ואינון ממנן נפקין עמה מההוא אתר וזמינין
לה לגבי פתחא דגנתא דעדן דתמן אינון שליחן ואמרי לון הכס האי אינון
נשמתין דהא אתלבנו כדין עאלין להיא נשמת׳ בגנתא דעדן וכמה איהי תבירא
מגו ההו׳ תבירו דאתלבנותא דגיהנ׳ דהוא תבירו דאשא תתאה דנחית מלעילא׳
אבל כיון דמטא לארעא לתתא איהו אשא דלא דקיק ונשמתא אתענשת ביה
ואתברת כדין קב״ה אפיק שמשא דנהיר מאינון ארבע פתחין דנהרין ברקיעא
מלאכי ג כ דעל גנתא ומטא להיא נשמתא ואתסיאת הה״ד וזרחה לכם יראי שמי שמש
צדקה ומרפא בכנפיה ׳ זמנא תניינא לבתר דיתבא בגנתא דעדן דלתתא
כל ההוא זמנא דיתבא ועד כען לא אתפרשת מאינון מילין דחיזו דהאי עלמא
מכל וכל וכד סלקין לה לעילא אצטריך לאתפרשא מכל חיזו ומכל מלין דלתתא
ואעברו לה בההוא נהר די נור כדין נשמתא אתלבנת ביה מכל וכל ונפקא
ואתחזיאת קמי מאריה דעלמ׳ ברירא מכל סטרין כיון דאסתכלת בההו׳ נהורא
אתסיאת ואשתלימת מכלא וכדין קיימין אינון נשמתין בלבושין מתעטרן קמי
מאריהון זכאה חולקהון דצדיקיא בעלמא דין ובעלמא דאתי ע״כ ׳ הרי
כוונתינו במאמר זה מבוארת בפירו׳ שאמר כד סלקין לה לעילא אצטרין
לאתפרשא מכל חיזו ומכל מלין דלתתא ואגב מבואר כמה צער יגיע לנשמי
בשליטת האש של גהינם התחתון מפני שהו׳ גשמי בערך דקות הנשמה ואתברי
עד בא אור שמש עליון מעולם האצילות ופי׳ מורי ע״ה שאמר מגד אריך אנפי
שבו כל ארוכה ומרפא ולכך יש בו כח לרפא כל מכה שתהיה בנשמה ׳ עוד
חגיגה פ״ק צריך לירא מיום הדין שאפילו שמואל נתיירא ממנו כדפי׳ רבותינו ז״ל ויאמר
שמו״א ס׳ כח י״ז שמואל אל שאול למה הרגזתני לעלות רבי אלעזר כי הוה מטי להאי קרא
בכי ומה שמואל הנביא היה מתירא מיום הדין אנן עאכו״כ ׳ מאי היא דכתיב
ותאמר

ותאמר האשה אל שאול אלהים ראיתי עולים מן הארץ עולים תרי משמע׃ חד שמואל ואידך דאזל שמואל ואייתי למשה בהדיה אמר דילמא חס ושלום לדינא מתבעינא קום בהדאי אי איכא מילתא כתיבא באורייתא ולא קיימתיה עד כאן לשונו׳ עוד אמרו במדרש בראשית רבה אמר רבי שמעון בן אלעזר אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה בלעם חכם של גוים לא היה יכול לעמוד בתוכחת אתונו שנאמר ההסכן הסכנתי לעשות לך כה ויאמר לא׳ יוסף קטנו של שבטים היה ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו לכשיבא הקדוש ברוך הוא ויוכיח עם כל אחד ואחד לפי מעשיו על אחת כמה וכמה שנאמר אוכיחך ואערכה לעיניך׳ ובזה ככלל הפרק הזה׃ במדבר כב ל / תלים נ כא

פרק ארבעה עשר

אחר שביארנו בפרקי׳ הקודמים שיש יראה מחמת הדין, ויראה מחמת המות ראוינו לתרץ קושיא שיפול בזה מדברי הרשב״י ע״ה שפי׳ בפ׳ בראשית וכן בתיקונים שיראת המות ויראה מגיהנם היא יראה חכונית וז״ל באתר דיראה שרי מלרע אית יראה רעה דלקי ומחי ומקטרג ואיהי רצועה לאלקאה חייביא ומאן דדחיל בגין עונשא דמלקיותא וקטרוגא כמה דאתמר לא שריא עליה ההיא יראת ה׳ אקרי יראת ה׳ לחיים אלא מאן שריא עליה ההיא יראה רעה ואשתכח דשריא עליה ההיא רצועה יראה רעה ולא יראת ה׳ עכ״ל׳ ופי׳ לקמן שיראה רעה הוא רצועה רעה עונשי הרשעים׳ ארבעה מיתות בית דין שהוא משר ד׳ קליפות תהו בהו חשך תהום׳ וכן בתיקונים ריש תיקון לג״ אמר אית דחילו ואית דחילו יראת ה׳ דא שכינתא מלכות קדישא׳ יראה רעה דא רצועה לאלקאה לחייביא ומאי ניהי סם המות דסמאל נוקבא דיליה׳ יראת ה׳ איהי אגרא למאן נטיר פקודין דלת׳ יראה רעה איהי רצועה לאלקאה למאן דאעבר עלייהו עד כאן לשונו׳ ועוד בתיקונים דף ו׳ אמר אית יראה ואית יראה לא כל אפיא שוין אית יראה דדחיל בר נש לקב״ה בגין דלא ילקי ליה ברצועה דאתמר בה והארץ היתה תהו ובהו מקטרא דאילנא דטוב ורע דאיהי ארעא ריקניא שפחה בישא בגוונא דחד מד׳ אבות נזיקין דאיהו הבור וכגוונא דבור דיוסף דאוקמוה עליה והבור רק וכו׳׳ הברה נוקבא בישא בור רכורא׳ ובור בגין דאיהו מתמן אוקמוה עליה אין בור ירא חטא בתר דלית יראת ה׳ דאיהו דחיל מגו אורייתא דאיהי תפארת דמניה נפקת בגו״ איהי שקילא לגבה ובג״ד אין כל יראה שוה דהא יראת ה׳ היא מלכות דיליה כלילא מכל פקודי אורייתא בגין דאיהי יראה דנפקא מגו תורה דאיהו עמודא דאמצעיתא דאיהו ידו״ד דבגיניה אוקמוה מארי מתני׳ גדולה תורה שמביאה לאדם לידי מעשה דאם בר נש לא ידע אורייתא ואגרא דפקודייא דילה ועונשין דילה למאן דעבר על פקודייא ומאן הוא דברא אורייתא ומאן הוא דיהיב לה לישראל איך דחיל ליה ונטיר פקודוי ובג״ד אמר דוד לשלמה בנו ודע את אלהי אביך ועבדהו במדבר כב ל / זוהר פ׳ בראשית דף יא ע״ב / תקוני׳ דף עח / שם ד ו / בראשית א ב / ד״ה כח

דאי בר נש לא אשתמודע ההוא דיהיב ליה אורייתא ומני ליה לנטרא לה איך
דחיל מיניה ועביר פקודוי וכגוונא אוקמוה רבנן ולא עם הארץ חסיד ואין בור
ירא חטא בגין דאורייתא דאיהי תרי״ג מתרין דרגין אתייהיבת מחסד גבורה
דמתמן תרין פקודין אהבת חסד ודחילו דגבורה דאיהי יראה דבהון אשתלימו
תרי״ג פקודיא ובגין דכל אורייתא ופקודהא מתרין דרגין אתייהיבת אוקמוה
רבנן אין בור ירא חטא ולא עם הארץ חסיד עכ״ל ׳ הרי מוכח בפי׳ שהבור ירא
מהעונש ולא מהחטא ויצא לנו קושיא שהרשב״י ע״ה למה כתב כל העונשי׳ שנזכרו
בהיכלות הטומאה ובספר תקונות וכבר אפשר לומר שהוא כדי שהבורי׳ וחסרי
הדעת ישמעו העונשים ויחזרו מפני העונש ומתוך שלא לשמה יבאו לקיי׳ היראה
לשמה כמבואר היראה הטובה במאמר הזה ׳ ולמה שהקשינו שיראת המות
גראה שגם היא יראה מפני החכוכית רצועה בישא שמכדה המות נוכל לתרץ כי
היראה הרעה המגונה במאמ׳ הזה הוא שירא לעבור על לא תעשה שבתור׳ מפני
שלא ילקוהו כי יראה סתם היא יראת ל״ת שלא לעבור על מה שצוהו הקב״ה ואם
ירא לעבור מפני הרצועה הוא בור והוא מגונה אבל העיקר שירא לעבור מפני
יראת חטא כמו שביאר הרשב״י ע״ה במאמר כמה בחינות ביראת חטא ׳ ולכך
אמר אין בור ירא חטא כמדקדק שהעקר היה שירא שלא לעבור על ל״ת מפני
החט׳ ומה שמניכו יראה מפני המות הוא יראה לקיום מצו׳ עשה כיירא מהתרשל
לעשות המצות ולתקן נפשו שמא יקדמהו המות וכמצא הולך ל בית עולמו ריקן
אבות פ ד ממעשים טובי׳ ועל זה כוו חכמ״יס התקן עצמך לפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין
שם פ״ב וכן שׂוב יום א׳ לפני מיתתך וכיוצא הרבה וכן במאמר שהעתקנו לעיל מפ׳ נשוא
שאמר דוד הע״ה ברכי נפשי את ה׳ עד לא תפוק מעלמ׳ וכו׳ וגם אם יזדרז לקיום
מצוה שירא שאם יתבטל ממנה יתענש כענין שאמרו בגמ׳ דבעדן רתחא קנסי
קהלת פ ט״ו אעשה ׳ וכן מי שבטל קרית שמע שחרית וערבית שעליו נאמר מעוות לא יוכל
לתקון וכיוצא הרב׳ וירא לבטל מפני העונש לא בשביל זה יקרא בור ׃ כי עיקר
הבור הוא שאם מגמת פניו על ל״ת ועשה הכל מפני העונש אבל החכם ירא שלא
לעבור מפני החטא ׳ וצריך לדקדק שהרי הרשב״י ע״ה הזכיר במאמר הזה בכלל
היראה יראת העונשי׳ כמ״ש דאם בר נש לא ידע אורייתא ואגרא דפקודייא דילה
ועונשין דילה למאן דעבר על פקודייא איך דחיל מניה וכו׳ ואם אינם כורך אל
היראה למה צריכי׳ אנו לדע׳ אות׳ ולמה נכתבו בזוהר בכמה מקומו׳ ואפש׳ לתרץ
בג׳ פני׳ הא׳ כי אחר שיראה החוטא כמה עונש על מה שעבר כפי חומרת העונש
יבקש לעשו׳ תשובתו כענין תשוב׳ המשקל שפי׳ בתשובו׳ של ר׳ אליעזר מגרמיזא ׃
הב׳ נוכל לומ׳ כי אע״פ שהחכ׳ יראה עונשי הדברי׳ לא מפני זה נכריח שיהי׳ יראתו
מהעונש אלא מהחטא׳ והוא שירא מהפגם שיגיע להחטיך לנפשו שיצטרך ללבוש
גיהנ׳ וכענין׳ לבושי׳ כוחי׳ שילבישו לנשמ׳ כדפי׳ לעיל ויאמ׳ בלבו אין ראוי שנשמתי
שהי׳ חלק אלוה ממעל אמסר׳ ביד החצוני העבד הרע שימשול בה שנמצאתי פוגם
בכבוד

בכבוד קוני ונמצא תחת שלש רגזה ארץ תחת עבד כי ימלוך וכו' וכענין זה מצינו שהזהירה התורה וכי ימכור איש את בתו לאמה לא תצא כצאת העבדי' וכן לעם נכרי לא ימשול למכרה כדפיר' בשבא בפ' משפטים · הג' נוכל לומר כי העונשים נכתבו כי כפי מדרגת החטא כן צריך לטהר פגם הנפש והעד מה שפי' הרשב"י בז' היכלות הטומאה וכן במדרש רות ז' מדורין שעון פלוני נפקד בהיכל פלוני ובמדור פלוני והטעם כי כפי שירד ופגם בנפשו כך צריך שתרד למקום מדור פלוני · ובזה יבא להתרחק מהחטא מפני שהוא מטמא הנפש שיעור טומאה כך עד שלטהר הטומאה ההיא צריך לרדת למקום פלוני ולעולם הוא היראה מחמת החטא : והיראה הרעה שהיא יראה מחמת רצועה בישא נתבארה בבריתא זו והביא אותה בספר הרוקח בשורש היראה ז"ל בבריתא דר' פנחס יש עובדין להקב"ה ביראה ובאימה גדולה ופחד מרובה ומתפללין להנצל מן הקללות הכתובות על המועלין במצותיו ועל העוברים פקודיו של הב"ה בין בעה"ז בין בעה"ב · בעה"ז מן החלאים והמכות והמכאובות ושלא יכטרכו לבריות ושלא ימשלו בם זרים ולא יראו מיתה או דבר רע בזרעם וכדי שימלאו ימיהם בטוב וברכה · ובעה"ב להנצל מן הפורענות ומן השחיתות ומן יקרות אש של גיהנם העתידה ללהט ולבער את הרשעים ליום הדין הגדול ועליה חטאת קריבה עכ"ל : וביראה הטובה הזכיר ב' דברים הא' דאם בר נש לא ידע אורייתא וגו' הב' ומאן הוא דברא אורייתא · הג' ומאן הוא דיהיב לה לישראל · הד' דאי ברנש לא אשתמודע שהוא דיהיב ליה אורייתא ומני לנטרא לה · והד' אלו עיקרם ג' · הא' ליראה מעלת כל העלות וסבת כל הסבות כי הוא הנותן לנו התורה כמ"ש הרשב"י ע"ה במאמ' שהעתקנו בפ"א מהשער הזה כי עיקר היראה למדחל לקב"ה בגין דאיהו עיקרא ושרשא דכל עלמין ונמצא המבזה מלעשות המצוה או עובר על מצות ל"ת נוגע בכבוד קונו שנמצא ח"ו מבזה אדון הכל מה"ה הב"ה שצוהו לעשות וזהו שאמר ומאן הוא דברא אורייתא : הב' יראה מחמת הפגם שיגיע לתורה והוא מה שדקדק דאי בר נש לא אשתמודע ההוא דיהיב ליה אורייתא ומני לנטרא לה · והענין כי התורה כלה תלויה באצילות המדות העליונות וכמו שנאריך בה"ב במעלת התורה ונודע שהמדות דבקות במאציל איהו וגרמיה חד בהון וערך זה ממש לתורה הוא ותורתו א' וכמו שיגיע פגם למדות ע"י סבת החטא כמו שנתבאר בפרקים הקודמי' שיפגמו שלא יהא דבקות במאציל וימנע האור מהם בערך זה יגיע פגם לתורה כערך שיגיע פגם לנשמה דאצילות כמו שנתבאר בפ' ט' כן יגיע לתורה דאצילות שיש תורה דאצילות ותורה דבריאה כמו שנתבאר בתיקונים · ובערך בחינה זו אמ' בתחלה דאם בר נש לא ידע אורייתא פי' עצם מהות התורה כי בסבת זה יבא שכר גדול למקיים מצותיו או עונש למבטל : הג' ומאן הוא דיהיב לה לישראל והענין כי נודע כי נשמותיהם של ישר' ברורות מע' לשון כי יעקב בחר

לו יה

כי יהיה ישראל לסגולתו וכן כי חלק ידו״ד עמו יעקב חבל נחלתו׳ וכן אמ׳ רק דברים לב ט׳
באבותיך חשק ה׳ לאהבה אותם ויבחר בזרעם אחריהם בכם מכל העמים וגו׳ שם י׳ וד
וכיון שהקב״ה מרוב אהבתו בחר באבות ועשה אותם שורש לכל הנשמו׳ הקדושו׳
והנו נשמותינו בנים להם יונקים משורש האבות ולכך צריך הבן שידמה לאביו׳
ולכך אמ׳ בתנא דבי אליהו שחייב אדם לומר אימתי יגיע מעשי למעשה אברה׳
יצחק ויעקב וכו׳ וכעתיק כל לשונו ב״ה בשער הבא בפי׳ ׃ מלבד זה כי יעקב
חבל נחלתו פירו׳ היות ששים רבוא נשמות של ישראל אחוזות כלם זו
בזו כחבל הזה השזורה מיוחדת כאחת בלי פרוד ׳ וכן החבל המתוח אם
תנענע ראשה תנענע כולה׳ ולכך אם יחטא איש ועל כל העדה יקצוף כענין
מעשה עכן והטעם שכל ישראל ערבים זה לזה והאריך מורי ע״ה בטעם הדבר
בספר בשער הכוונה פ״א ולכך פי׳ רז״ל שאין שכינה שורה בישראל פחות מששי׳
רבוא ואמ׳ הרי שהיו ששים רבוא פחות א׳ וא׳ מנע עצמו מפריה ורביה גורם
לשכינה שתסתלק מיש׳ וכמו שפיר׳ רשב״י מרוב אוכים ואמיץ כח איש לא נעדר ׳ ישעי׳ מ׳
שכל פעם שנמנו יש׳ אע״פ שהיה בהם מגפה וכיוצא לא חסרו לעולם מששים בראשית דקפ״ב
רבוא להורות שכל הששים הם אחרות א׳ נמצא הפוגם פוגם בכל נשמות יש׳ ישעיה מ׳ כו
עד שובו לתקן מה שקלקל מצד נשמתו ׃ ועוד כי הם חלק ידו״ד כאומ׳ כי חלק דברים ל״ב ט
ידו״ד עמו ׳ והכוונה כי החלקים אחר היותם להם יחס זה עם זה לא יפרדו
וכאמ׳ כי חלק משם ידו״ד הוא למטה עם עמו שהם ישראל והוא כענין והכריתו יהושע ז׳ ט
את שמנו מן הארץ ומה תעשה לשמך הגדול כי חלק משמו תפוס עמנו וגם
כאמ׳ כי חלק נשמותנו אחוז למעלה עם שמו וזהו כי חלק ידו״ד כאותו החלק
מידו״ד שם עמו אחוזים ומושרשים ונמצא בזה כי הפוגם בנשמתו אחר שהיא
קשורה בידו״ד הוא מגיע פגם לידו״ד וההקדמה זו מוכרחת מעצמה כמו שביארנו
לעיל בפט ׳ עוד ביארו בתיקונים כי מג׳ יודין שבשם יו״ד ה״א וא״ו ד״א נמשכו
נפש רוח ונשמה דיש׳ ועל זה נאמ׳ ובך בחר ה׳ להיות לו לעם סגולה אי״ו ׃ דברים יד ב׳
וכל זה אפשר לומר באות׳ ומאן הוא דיהיב לה לישראל כי אחר היות לישראל
מעלות אלו הפוגם נשמתו שהיא מכלל ישראל פוגם בכל האמור ׃ וראיתי
לתשלום השער הזה לבאר היראה החשובה שבה יבחר האדם ומעלת היראה ׃
אמ׳ במכילתא פ׳ שמיני ז״ל בפסוק ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה׳ תעשו אמ׳ ויקרא ט׳ ו׳
להן משה לישראל אותו יצר הרע העבירו מלבבכם ותהיו כולכם ביראה אחת
ובעצה אחת לשרת לפני המקום כשם שהוא יחידי בעולם כך תהא עבודתכם
מיוחדת מלפניו שנא׳ ומלתם את ערלת לבבכם וגו׳ מפני מה כי ה׳ אלהיכם הוא דברים י ט״ז
אלהי האלהים וגו׳ עשיתם כן וירא אליכם כבוד ה׳ עכ״ל ׃ אמר להם משה
לישראל וכו׳ רז״ל הוכרחו בפי׳ זה בפסוק מפני שהפסוק הזה מיותר ואין בו
הבנה כי למעלה אמ׳ הכתוב ויאמר אל אהרן קח לך וגו׳ ואח״כ ואל בני ישראל שם ט ג
תדבר לאמר קחו שעיר וגו׳ אח״כ מאי ויאמ׳ משה הרי נאמר ע״י אהרן ואם היה ויקרא ט ב

רובה

רוצה לומר דבר אחר יאמ׳ זה הדבר תעשו ומה הוא ולא אמר מה כי אחר הכתוב
הזה אומ׳ ויאמ׳ משה אל אהרן קרב אל המזבח וגו׳ לכן הוכרחו לומ׳ כי דיבור שם ט ו
זה של משה הוא שיעבירו יצר הרע מלבם ואומר אותו יצר הרע · הענין כי
ישראל בכתיבת התורה פסקה זוהמת עונותיהם והשיגו השגת הנבואה עד
ששמעו מפי הגבורה אנכי ולא יהיה לך · וכאשר חטאו בעגל חזרו להמשיך
עליהם ערלת הנחש ויצר הרע שאפי׳ פני הסרסור לא היו יכולים לראות כדפי׳
ז״ל ועתה אחר ז׳ ימי המלואי׳ שהיה תקון קצת לאהרן ולכל יש׳ ע״י תקון קרבנו׳
אלו אמר להם משה אם תרצו לראות כבוד ה׳ שהיא המתנה הגדולה שהיה להם
קודם העגל אותו יצר הרע העבירו מלבבכם ובאות׳ אותו כיון לומ׳ אותו יצר
הרע שהמשכתם עליכם העבירו מלבבכם · כבר מבוא׳ בפ״ד היות בלב ב׳ בתים
הא׳ משכן ליצר הטוב וא׳ משכן ליצר הרע שהוא החכוני אל זר ובהיות אל אחר
בלבו של אדם אי אפשר לו להשיג כבוד ה׳ שהוא האחדות מפני שהחכוני מחיצה
מפסיק בינו לבין כבוד ה׳ אלא העבירו יצה״ר מלבבכם ותהיו כלכם ביראה
אחת ובעצת אחת לשרת אם עשיתם כן וירא אליכם כבוד ה׳ מה שנעלם מכם
בסבת מחיצת היצר שכיון שעברתם היצר הרע מהלב שהוא בבית הב׳ שבלב
לא נשאר ־לא לב אחד שהוא היצר הטוב ובזה תהיה היראה אחת מיוחדת למקום
שהוא יחידי בעולם · ובהיו היצר הרע בכתי׳ כל עבודה שיעשה האדם אם יש בה
חלק ליצר הרע שאין המקום מתייחד בה שהרי היא שנייה ויש בה חלק לשני
שהוא ערלת יצר הרע אל אחר והוא שניות וע״א ולכך הוזהרנו לא יהיה בך אל זר
ואמ׳ אי זהו דבר שהוא בלבו של אדם זה יצר הרע וכן ומלתם את ערלת לבבכם דברים י ט״ז
ופסוק זה כאמ׳ בפ׳ ועתה יש׳ מה ה׳ שואל מעמך כי אם ליראה ולמדנו הכתוב שם י י״ב
ענין היראה כיצד תהיה ואמ׳ שהיא ע״י שנמול ערלת הלב שהוא היצה״ר הוא
שניות אל אחר והטעם כי ה׳ אלהיכם הוא אלהי האלהים וגו׳ וכשם שהוא א׳ כך
רוצה שיראה אותו באחדות ולא שנשתתף היצר בשום דבר הנוגע ליראתו ׃
וישראל בענין העגל פגמו בזה שלא מיחו בערב רב שעשו העגל והחניפו להם
לכך הזהיר עתה שיהיה עבודתם מיוחדת בלב א ולא תהיה שום פניה בעבודת
האל כי כל פניה שתהיה בעבודה כמלא אותה הפניה סבת העבודה והיא חלק
אל זר ואין מיוחדת לש״י ׃ וכשם שאלו יעבוד ע״א ויעבוד לש״י אין עבודתו לש״ית
עבודה כלל שהרי בעבודתו לע״א כפר בהקב״ה כן בהשתתפו עם עבודה הש״י
חלק היצר שהוא אל זר אין לה שום חלק בה שהקב״ה רוצה שתהיה עבודתו זכה
וברה בלב א׳ בלי שום ערוב ופסולת · והיינו סיום הפסוק אשר לא ישא פנים דברים י י״ז
ולא יקח שוחד לומ׳ הואיל ועשה מצוה אעפ״י שיש בה חלק ליצ״ר הקב״ה יקח חלקו
לזה אמ׳ לא ישא פנים מי שיש לו ב׳ פנים למצוה פנים לבני אדם שיכבדוהו או
ישמר מקרי היצר ופני׳ למצו׳ אין הקב״ה מקבל אותה וכן לא יקח שוחר ופי׳ ז״ל מאי
שוחד שוחד של מצות שלא כאמר חטא כך עונו ועשה כך מצות יעלו וינכו העונו׳

בנגד

כנגד הזכיות וישאר בלי עונש אלא סך העונות שחטא הואיל והגביר עליו יצר
הרע שהוא אל זר שהוא השונא יענש על כל פנים. ואפשר לומר כי כל השווי
הזה הוא לערב רב שהם עשו העגל והיינו בתחלה הזכיר ואל בני ישראל ואח"כ ויקרא ט ה
ויאמר משה זה הדבר והיה הדבר הזה כנגד ערב רב שהם היו עקר עשיי' העגל
ולכך אמר אותו יצר הרע העבירו מלבבכם. וכן אמר ותהיו ביראה אחת ובעצה
אחת מפני שהם בטלו היראה אמר שיהיו ביראה והם נועצו כמה עצות רעות
לעשות העגל כמפורש בזוהר. אמר שיהיה בעצה אחת לשרת ואם עשיתם
כך תזכו לכבוד ה' וכן נאמר וירא כבוד ה' אל כל העם וכבר נודע עם שהם הוא שם ט כ"ד
ערב רב. ואל יקשה בעיניך אומרו בתחלת המאמר אמר להן משה לישראל כי
ערב רב בכלל ישראל היו ואין מדקדקין בלשון בני ישראל לעם אלא בכתו' לא
בדברי רז"ל. עוד נאמר שהוכרח בעל המאמר להביא פסוק ומלתם את ערלת דברים י ט"ז
לבבכם וגו' מפני שהוא רצה לפרש כי פסוק זה הדבר אשר צוה ה' הוא העברת
היצר מהלב והיכן מצינו שצוה על זה לזה אמר שמצינו שצוה על זה בפסוק
ומלתם וגו' וסיים המאמר אם עשיתם כן וירא אליכם הוקשה כי מציאות העברת
היצר הוא ל"ת ואינו בכלל תעשו אלא כשיזהיר על עשיית מצוה הנעשית בידים
אמנם מלת הלב אינה בידים אלא לסור מלבו אמונות רעות וכיוצא והיה ראוי
שלא יזכיר מלת תעשו כלל אלא אמר שפירוש הכתו' אם עשיתם כך ופסקיה
לקרא בשכינה חריפא זה הדבר אשר צוה ה' דהיינו העברת היצר ואם תעשו
למול אותו ולהעבירו וירא אליכם כבוד ה': ועד"ה ישראל וערב רב הכל פגמו
בעגל כל א' כפי בחינתו ופגם ע"א פוגם בשכינה הנק' כבוד ה' כדפי' בזוהר
ובתיקונים ולכן זה הדבר שהיא השכינה צריכין אתם לתקן ומה תיקונה
שתעבירו יצר הרע מלבבכם כי בהעביר האדם יצר הרע מלבו כן מתעבר
מהלב העליון ומפני שתיקון המדה הזו היא ביראה שמדה עיקר היראה אמר
ותהיו כולכם ביראה אחת ופירש ענין היראה שכשם שהוא יחידי בעולם כך
תהיה עבודתכם מיוחדת לפניו פי' שכשם שהוא יחידי בעולם שהוא עלת כל
העלות יחיד הנעלם מופלא ומכוסה שאליו עקר היראה כמבואר בפ"א מהשער
זה כך תהיה עבודתכם שהיא השכינה מיוחדת בלי לערב בה קליפה כלל
שנא' יראת ה' טהורה שתהיה השכינה הנק' יראה טהורה מכל הסיגי' ומכל תלים י"ט י
הקליפות מכל המחשבות הזרות בעת הייחוד והעבודה. והטעם שכל מציאות
הייחוד שאנו מייחדים הוא לייחד המאציל שיהיו כולם אחדות אחד והשכינה
שהיא השוכנת עמנו להעלות אותה שתהיה מיוחדת למעלה ע"י תפלתנו
ועבודתנו ואם תהיה בתפלה ההי' או במצוה ובעבודה חלק ליצר נמצא החצוני
תופס בה ואינה יכולה לעלות ואינה טהורה ולכך פי' בתיקונים ובההוא זמנא תקונים דף
דצריך בר נש לייחדא לקב"ה בשכינתיה צריך להפשיט מניה כל מחשבין דאינון ק"א
קליפין דאתמר בהון רבות מחשבות בלב איש ולסלקא שכינתיה לגביה משלי כ' ט"א
במחשבתא

במחשבתא חדא הא"ר ועבדת ה' היא תקום עכ"ל. ואם עשיתם כן וירא אליכם כבוד ה' פי' אם עשיתם כן לברר השכינה מכל הקליפות ולייחדה ירא אליכם כבוד ה' ועיין מה שביארנו בפ"ב באיזו בחינה נק' כבוד ה'. ונמצינו למדים מהמאמר הזה שעיקר היראה הוא שתהיה מיוחדת לש"ת ולא יערב בה זולתו והר"ן פרחי ע"ה כתב בטעם מצות ליראה שהכוונה שלא נירא אלא להקב"ה לבדו ולא משום מלאך ושרף כי מטטרון אע"פ ששמו כשם רבו אין לירא ממנו וזהו את ה' אלהיך תירא לבדו והטעם שאין ביד שום בריה להטיב ולהרע זולתי בידו ית' והוא נותן כח לכל המלאכים לפעול והאדם הירא מהמלאך או מזולתו מורה שיש לו כח בפני עצמו ואינו שואב ממנו ית' ודומה כמי שיש לו שתי רשויות והוא כופר בעיקר זהו טעם עיקר יראת שמים המורה על יחודו וכו' עכ"ל בקיצור:

תקונים בענין אילפא

בתיקונים ביארו בענין היראה שתהיה יראת השכינה בין בדין בין ברחמים ז"ל קם ר"ש ואמר אלעזר בני מאן דדחיל לקב"ה בגין דיחון בנוי ויסגי עותריה בהאי עלמא ואי חסר מהאי לא דחיל ליה האי לאו שוי ליה יראת ה' לעקרא אבל מאן דדחיל לקב"ה בין בטיבו בין בעקו הא דא שוי יראת ביה לעקרא עכ"ל. והוא קרוב ליראה שנתבאר כי בהיות היראה קשורה בדין וברחמים הוא ייחוד ה' והיינו ה' הוא האלהים ואם אין שניהם קשורים כא' הוא פירוד ונראה כשתי רשויו' שאין הא"ם שורה אלא באחדו' השלם: עוד מצאתי בספר הרוקח בהקדמת הספר דברים הנוגעים ליראה ראיתי להעתיקם הנה ז"ל: תהא ערום ביראה סור מרע ועשה טוב כבד נא הוריך בקש שלום בין איש לרעהו תוכיח את עמיתך תדריכהו בנחת לשמים תזכה בכל דבריך. הרחק מלצי' ופוחזי' תדבק ביראי השם תשבר רוחך ותאותך תקרע סגור לבך תבכה על רוב חטאתיך תודה ועזוב רשע תחנן לבוראך על רוב פשעיך לסלוח לעונך כרוב רחמיו התפלל אליו ליתן יראתו על פניך ליטע אהבתו בלבך לעבדו בשמחה תבקש רחמים על עמך ועל אשתך ועל בני ביתך שלא יבא אחד לידי עבירה ולא לידי דבר מכוער וחטא ולא יהא להוט אחר גרונו ולא לעסוק בהבל שוא כי אין חפץ לבורא בסכלה ובשטיה מה יתרון שיעמול לרימה ותולעה אם תחטא מעט יהיה בעיניך הרבה ותשוב אם תעשה תורה ומעשים טובים תאמר לבך נזכרת. הכר בוראך מי כבוראך ירא ה' עושך חשוב כי מלא כל העולם כבודו לך בענוה ובכובד ראש אל תתחבר ללצים אל תשב עם מדברים דברים בטלים יהי מורא מלכך בין עיניך תן לבך כי רואה כל מעשיך חוקר לב ובוחן כליות יודע כל מחשבותיך חשוב כי הוא בראך ומפרנסך הוא עשך לו עבד עולם על כן תן יראתו על פניך השמר לך לבלתי תחטא התהלך לפניו והיה תמים וימצא לבבך נאמן לפניו כי אין לו חפץ בכסילים אנשי לצון ואנשי' רקים ההולכי' אחרי יכרס מתפרנסין בחשק תאוותם החושקים בעדון העולם שוא והבל ובאנשי לצון אין יראה הנה בבא איהם איד יצעקו לאל ולא ישמע אותם כי שנאו דעת ויראת

ה' לא בחרו המדריך עצמו בענוה וביראה הוא מתחכם ביראה אז תבין יראת
ה' ודעת אלהים תמצא את ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח עבד מלך כמלך ומכבדו
כמקביל פני הכבוד : על כן בעוד רוחך בתוך נדנה תשוב ביראת בוראך
גול על ה' מעשיך ויכונו מחשבותיך יראת ה' מקור חיים לסור ממוקשי מות
ותסיר עצמך מן המהירות ומן העקשות ומן הגאוה ומן העצלות אחוז בענוה
ובשלום ואל תקנא בעושי עולה כי אם ביראת ה' כל היום והיה אמונת עתיך
חוסן ישועות חכמה ודעת יראת ה' היא אוצרו ואם יסתר איש במסתרים ואני
לא אראנו הלא עיני ה' המה משוטטות בכל הארץ ודע כי תכונה יש בנוי או
בגבורה או בכבוד או בקנאה או בחכמה או בעושר או בעוני או בתוקף יצר
העבירה ודע כי התכונה והיראה מכבין את היצר והתורה תבלין להסיר
המחשבה רעה עכ"ל לענייננו · וממעלות היראה שהירא את ה' לא ירא מפגעי
בראשית ט ב העולם הזה שנאמר ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ ופי' על כל לרבו'
במדבר י"ד ט המזיקים וכנגד בני אדם · ונאמר וה' אתנו אל תיראום · וכן אמר דוד הע"ה
לא אירא מה יעשה בשר לי · ואמר מי את ותיראי מאנוש ימות ומבן אדם חציר
ינתן · וכיוצא הרבה · והרשב"י ע"ה וחביריו נשתבחו במעלה זו כמו שאמר
בזוהר פ' כי תזריע דף מו ע"א ז"ל בקיצור ודאי לאו אתון אלא מאינון דדיוריהון
בבי ר' שמעון בן יוחאי דלא דחלין מכלא וירכה שיוכיח על התורה ולא יירא
מהם כענין שנאמר שמתי פני כחלמיש ואדע כי לא אבוש · והיינו בדבר שהוא
עבודת השם לא יירא ולא יבוש כמ"ש הוי עז כנמ' לעשו' רצון אביכו שבשמי' אבל
מ"מ צריך האדם להתבושש מבני אדם בדברי העולם בדבר שאינו נוגע
דברים י' כ' לעבודה : וליירא מת"ח שנאמר את ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח וכן אמר
שבת פ"ב במסכת שבת פ"ב מאן דדחיל מרבנן איהו גופא הוי צורבא מרבנן ואי לאו בר
משלי כ"ח י"ד הכי הוא הויין מליה משתמען כצורבא מרבנן עכ"ל · ומה שנאמר אשרי אדם
ברכו' פ' בת"א מפחד תמיד פי' ז"ל שהוא על ד"ת אמר ההוא תלמידא דהוה אזיל בתריה דר'
ישעיה לג י"ד ישמעאל ברבי יוסי חזייה דהוה מפחד א"ל חטאי את דכתי' פחדו בציון חטאים
א"ל והא כתי' אשרי אדם מפחד תמיד ההוא בדברי תורה כתי' עכ"ל : וכן
צריך ליירא בכל מקום שיש בו קדושה כגון בית הכנסת וכיוצא כמ"ש יעקב
בראשית כ"ח ז אע"ה כשראה מראה הסולם אמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית
שמואל ב ו ט אלהים פי' ולא היה ראוי שאישן בו וכן דוד הע"ה אמר ויירא דוד את ה' ביום
ההוא ויאמר איך יבא אלי ארון האלהים לחושבו שאינו ראוי מחמת מעשיו
לקדושת הארון ושמא לא ינהוג בו הקדושה הראויה לו ויפגום בכבודו וכיוצא
תהלים ה ח בזה אמר דוד אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך והיינו ממקדשי תיראו :
זוהר פ' תרומ' דף ע"ט וכן פי' רשב"י ז"ל תניא ר' יוסי אמר יומא חד הוה קאימנא קמיה דר' יהודה סבא
שאילנא ליה מאי דכתיב ויירא ויאמר מה נורא מאי קא חמא דקאמר דאיהו
נורא א"ל חמא שלימו דמהימנותא קדישא דהוה שכיח בההוא אתר כגוונא

דלעילא

דלעילא ובכל אתר דהוי שלימותא אתה נורא אמינא ליה אי הכי אמאי תרגמו דחילו ולא שלים אמר לית דחילו אלא באתר דהוי שלימותא שכיח ובכל אתר דהוי שלימותא שכיח אתקרי נורא דכתי' יראו את ה' קדושיו כי אין מחסור ליראיו ממשמע דקאמר כי אין מחסור ובאתר דלית מחסור שלימותא שכיח עכ"ל ולפי דעתו ז"ל פירו' הפסוק יראו את ה' קדושיו · שהשם ידו"ד הוא שלם וצריך שתראו אותו והעד לזה שהרי יראיו הם שלמים ואין להם מחסור מפני שיראו את השם בא להם שלמות א"כ נראה ודאי ששם ידו"ד הוא מקור השלמות וצריך שתראו אותו · ומזה נקיש לכל מקום שמדת השכינה שהוא כוללת עשר הכוללות ביד"ו שיש בו שלמות וצריך לירא ממנו זהו פשט המאמר ולאשר נרחיב הענין יותר נאמר כי מקום השלמות הוא קב"ה עם שכינתיה שמניהם כא' הם אדם שלם כי דכר בלא נוקבא הוא פלג גופא והוא חסר ולכן בכל מקום שיש שלמות שהוא הייחוד שורה היראה כנודע שמקום היראה היא השכינה · ושורש היראה העיקרית היא לעלת על כל עלאין דאיהו רב ושליט וכו' כדפי' והוא אינו שורה על מקום השלם וכשהוא מתוקן כנודע ועיקר השלמות תלים לד י

תלים לד י · ס"פ אלא על · תקוני' דף ו · משלי לא ל · בראשית כ"ב י"ב · שם

הוא הייחוד ולכן אמר מאה שלימו דמיהמנותא קדישא שהוא מציאות ייחוד כל האצילות עם המאציל ולכן שם שורה היראה · והיינו יראו את ה' הקב"ה ושכינתיה והזכיר יראה בשם ידו"ד שבשם הזה מתייחד עלת העלות ומפני זה הדבקים בשם הזה ויראים ממנו אין להם מחסור ששם הזה משובח מכל השמות ומורה על הייחוד השלם ובו שורה עלת העלות כמבואר בשער היראה פרק א' במאמר שהעתקנו מדברי הרשב"י מתיקוני' ומפני זה אמר הפסוק בלשון שלילה כי אין מחסור מפני היות הדבר תלוי למעלה למעלה במקום שאין חסרון שום כלל וממעלות היראה מה שאמר בתיקונים על פסוק יראו את ה' קדושיו כי אין מחסור ליראיו אמר לא יהא חסרון במשכניה ולא יהא חסרון בגשמתיה ולא יהא חסרון בעובדוי טבין דלית חוסר ועניות כחוסר דאורייתא ופקודייא כמא דאוקמוה מ"ת אין עני אלא מתורה ומן המצות עכ"ל:

עוד במעלת היראה אמר במדרש על פסוק שקר החן והבל היופי וגו' ז"ל ד"א שקר החן אין מתקבל לפני הקב"ה לא יופי ולא עושר ומהו מבקש יראת חטא שנא' אשה יראת ה' היא תתהלל כמה עשה אברהם אע"ה לפני הקב"ה ולא נתהלל ובמה נתהלל שהיה ירא חטא שנא' עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה עכ"ל · ואנב אורחין נבין מה ענין יראת חטא למעלת ירא אלהים ומהו ענין יראת חטא אלא הענין יובן במה שאמרו רז"ל בב"ר בענין העקידה ז"ל ויאמר אל תשלח ידך אל הנער ושכין היכן היה נשרו שלש דמעות ממלאכי השרת עליה ונמחת השכין א"ל ומה אעשה לו אחנקנו א"ל אל תשלח ידך אל הנער · א"ל אוציא ממנו טפת דם א"ל אל תעש לו מאומה מומ"ה עכ"ל · והענין בכל אלו החלוקות שהיה צריך אברהם אע"ה לומר אחנקנו אוציא ממנו דם למה היה צריך אחר שנכנס הסכין אלא

שיהיה ירא חטא שמא איזה חטא קטן היה לו שלא דקדקתי בו שלא יתרחק
קרבנו כיון שנפגם הסכין׳ וכיוצא בירא׳ זו כתב בס׳ הרוקח זה לשונו
שורש היראה שקשה לו לעשות ועוזב תאוותו ויכרו בעבור יראת ה׳ ויירא פן לא
יהיה תמי׳ לפני ה׳ כמו אברהם שנ׳ בו כי ירא אלהי׳ אתה כי זה גדול מן הנסיונו׳
עכ״ל : ויירא חטא הוא אפי׳ על חטא קטן ולכך בר״מ פי׳ יראת חטא בבינה
כמו שהעתקנו לעיל בסוף פ״ג׳ והענין כי כל עוד שיעלה האדם במעלה כך תלים כ ב
ידקדקו אחריו כענין וסביביו נשערה מאד׳ ופי׳ שהוא כמשל העבדי׳ העובדי׳
את המלך שהמלך יש לו עבדים רבים יש עבדי׳ העומדים לפניו בבית הפנימה
שבו המלך עצמו ויש אחרים שהם עובדים בבית החצון יותר ויש בחצרו ויש
בעירו ויש חוצה לעירו והכל עובדי׳ וכולם יראים את המלך אבל כל עוד שיהיה
קרוב ירא יותר וכל עוד שיתרחק יתרחק ממנו היראה ואותם לפניו ממש
עומדי׳ באימה ויראה לבל ימצא בהם משגה כל דבר ולכן אמר וסביביו נשערה
מאד אותם שהם סביב למלך ממש נשערה מאד כל מקום שנא׳ מאד הוא בלי
שיעור כך פי׳ בזוהר פ׳ ואראה וכן כאשר יחשוב הצדיק שהוא עומד לעולם לפני
השגחתו ית׳ וע״י עלת כל העלות וסבת כל הסבות אשר רגע לא יפסק השגחתו
מכל הנבראים ונמצא שהוא סביב למלך מכד מה שקרבהו המלך להיותו לפניו
שהודיעו סתרי היכלו וזה ודאי מכד הנשמה העליונה הנתונה בצדיק יותר
משאר דלת העם צריך לירא פן לא ימצא המלך העליון בו שום משגה ויעלים
אור השגחתו ושפעו מנשמתו ויתרחק ממנו ואז נמצאת נשמתו פגומה וראיה
לזה מה שאמר רשב״י ז״ל את׳ הרשב״י לחביריו ואתון חברייא הא קב״ה אשתעשע זוהר פ ויקהל
השתא באינון מילין דקא מתעטרן בההוא ארחא וקא קיימתון קמי אמריכון ד״ו ע״ב
בריוקנייכו קדישי׳ דהא אנא במשת׳ דחמינא לכו ואסתכלנא בריוקנייכו חמינא
בכו דאתון רשימין ברזא דאדם וידענא דהא דיוקנא דילכון אתעתדא לעילא
והכי אזדמנן כדיוקייא לאשתמודעא לעיניהון דכלא ולאחזאה פרצופא קדישא
לקמי כל עלמא ההד״כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה׳׳ אדהכי חמא לר׳ ישעיה סא ט
יוסי דהוה מהרהר במילי דעלמא אמר ליה יוסי קום אשלים דיוקנך דאת חד
חסר בך קם רבי יוסי וחדי במלין דאורייתא וקם קמיה אסתכל ביה ר״ש אמ׳ ליה
רבי יוסי השתא אנת שלים קמי עתיק יומין ודיוקנך שלים עכ״ל׳ וזו היא בחינת
היראה העליונה שיהיה בעיניו כאלו לעולם עומד לפני עלת העלות כי דיוקנו
חקוקה למעלה בסוד הנשמה כמו שהארכנו לעיל בפ״ט, ואם חו יפגום אפילו
בהרהור נמצא נשמתו פגומה ומתרחקת מאור פני מלך העליון כמבואר במאמ׳
שהבאתי ויחשוב האדם כמה מורא היה לו או היה עומד לפני הרשב״י ע״ה שהיה
מכיר בפרצופו אפילו ההרהור כמבואר כמו שהיו חביריו עומדים במורא לפניו
כי בהיותן עומדין לפניו היו עומדי׳ לפני השכינה ממש ובערך זה צריך האדם
לירא מהבורא העומד לפניו ומכיר הרהוריו כנודע וזהו ענין וסביביו נשערה

מאד

אחר שפי׳ וכפי מה שהאדם מתדבק בבוראו וירא ממנו כן הבורא נמצא עמו כענין אם תדרשנו ימצא לך וכמו שמצינו שהיה נמצא עם הקדמונים שהיה תפלתם נשמעת מיד ודבורם היה עושה רושם למעלה כמו שאמרו בזוהר בפ׳ ויחי דף ר״ח בענין מעשה דרבי יצחק כורסייא דמאריה קריבא בגדפוי דרבי שמעון וכן מעשה חוני המעגל ורבים כמוהו הנמצא בגמרא ׳ ויש חטא שיפגום ברוח ולא יפגום בנפש כי כפי עליית הרוח כן ידקדקו וכן יש דבר שיפגום בנשמה ולא ברוח כענין דקדוק אי זה מגוה שלא ידקדק כראוי בה והטעם כי כפי דקות הנשמה כן יפגום בה אפילו דבר קל מאד וזה נקרא יראת חטא וזה נקרא ירא אלהים שהוא אלהים עליון שבבינה והעד על זה שאמר שם במאמר במדרש רבה אחר המאמר שהעתקנו לעיל כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה עתה ידעתי לכל שאתה אוהבני וכן במסכת סוטה סוף פ״ה פירשו כי ירא אלדים האמור באברהם הוא מאהבה ורז״ל הוכרחו לומ׳ שהיה מאהבה מפני כי עשיית המצוה בחשק ובזריזות מורה על האהבה וזה מצינו באברהם אע״ה וישכם אברהם בבקר וכו׳ ויחבוש את חמורו ויקח בידו וכו׳ הרי שעלו מדרגת יראה זו כאהבה ממש ונודע שאהבה למעלה ועם היות שימצא אהבה ג״כ למטה בשכינה שהיא אהבה זוטא עיקרה למעלה ׳ וכבר אפשר לומר כי מדרשי׳ חלוקים הם כי המאמר של משלי שדרשו ירא אלהים על יראת חטא סוברים שהוא למטה בשכינה שגם בה נודק יראת חטא ומדרש רבה סובר כי ירא אלהים הוא למעלה במקום אהבה כדפי׳ ׳ ואיפשר לומר כי השכינה נקרא אשה יראת ה׳ מצד הבינה עד שפי׳ בתיקונים שהשכינה נקרא יראה מצד הגבורה ועתה יצדק יראת חטא למעלה כדפי׳ בר״מ ושם הוא אלדים ומשם ימשך היראה למטה ׳

עוד נוכל לומר בענין יראת חטא כי חטא לשון חסרון כענין והיינו אני ובני שלמה חטאים והיראה היא שירא שמא תחסר השפע בסבתו אם למעלה מאימא עילאה שתסתלק מעל הבנים אם מאימא תתאה שתחסר השפע ממש קצוות שלא ישפיעו לה כענין שהיא אומרת בני אמי נחרו בי שפי׳ בזוהר ׳ עוד נוכל לומר בענין יראת חטא כי לא תבעיא בעון אלא אפילו במעשה נודק יראה כי ירא שמא לא תקן או לא עשה כל צורכו כפי חיוב העבודה לאל ית׳ מחסדיו הגדולים על הנבראים כמו שהאריך החסיד בעל חובת הלבבות והיינו חטא גם כן עד הנזכר לשון חסרון ר״ל שמא חסר מחיוב העבודה המוטלת עליו כפי מה שהיה ראוי כי כל אדם שיטיב הב״ה בחכמה או בעושר או שעשה נסי׳ יתחייב לו העבודה יותר ויותר שלא יהיה כפוי בטובות הבורא העודפות עליו וזה נלמד ממה שהוכיח הקב״ה לעלי על בניו הנגלה נגלתי לבית אביך בהיותם במצרי׳ ובחור אותו מכל שבטי ישראל וכו׳ ובזה נכלל הפרק הזה :

פרק ט״ו

אחר שדברנו בענין היראה ובחינותיה כפי אשר מצאנו בדברי הרשב״י ודברי רז״ל אמרנו לדבר בפרק זה בקצת פרטים

בראשית כב יב
סוטה עא
בראשית כב ג
מלכים א ב״א
שמואל א ב כז

פרטי דברים יעשה הירא כדי שיהא ניכר בו היראה ודרך כלל הוא ליזהר בכל
הדברים שיהא בהם כבוד ה' ויחס לכבוד עם יראה הוא מפני שמנינו בענין
היראה ב' בחינות הא' היראה מצד לא תעשה כמ"ש בתיקונים דחילו דילה
בפיקודין דל"ת וכתם יראה היא זו שלא לעבור על מצות המלך. ויש יראה
לקיים מצות עשה כמ"ש אשרי כל ירא ה' ההולך בדרכיו ואח"כ אשרי איש ירא ה' (תלים קכח א)
במצותיו חפץ מאד כי אם כזה שיעשה מצותו והוא בטל ונמנע מלקיים מצות (שם קי"ב א)
המלך הוא נענש וזה ודאי הוא דרך השכל וכן אמרו ז"ל דבעידן דרתחא קנסינן (מנחות פ"ג)
אעשה וכן דרך הכבוד שאנו חייבי' לכבד את יוצרנו יש בו ב' בחינות האמורות
הא' לכבדו מפני יראתו ומצד זה ימנע עצמו מלעשות הפך רצונו וסמך לזה
אמר שלמה ע"ה ושומר אדניו יכבד ונודע כי כל שמירה היא ל"ת כמ"ש כל מקום (משלי כז י"ח)
שנאמר השמר פן ואל אינו אלא ל"ת ושומר אדניו הוא המדה שבו נקרא הוא ית'
אדנ"י וכיון שזה נזהר בכבוד אדניו שלא לעשות הפך רצונו ראוי שיכובד בעה"ב
כענין כי מכבדי אכבד שפי' בזוהר בפ' וילך כי מכבדי בעה"ז אכבד בעה"ב.
הב' לכבדו כדי לעשות רצונו ומצותיו וסתם כבוד הוא בבחינת עשה כמ"ש ז"ל
במסכת קידושין פ"ק ת"ר איזהו מורא ואי זהו כבוד מורא לא עומד במקומו ולא (קדושין פ"ק)
יושב במקומו ולא סותר את דבריו ולא מכריעו. כבוד מאכיל ומשקה מלביש
ומכסה מכניס ומוציא עכ"ל. וכיוצא בזה פי' בתיקונים אוקירו דילה בפקודין (תקונים דף
דעשה והעתקנו לשונו שער היראה פ"ה. ומה שנמצ' מכונה בספרי תנ"ך מענין קעט)
הכבוד רובם מורים על בחינת העשה כענין על כן באורים כבדו ה'. וכן כי (ישעיה כד יד)
מכבדי אכבד כמה בחינות המפורשות בזוהר כולם מורים על בחינת העשה
וכן ולקדוש ה' מכובד ופי' ז"ל שהוא י"ה שאין בו אכילה ושתיה כבדהו בכסות (שם נח יג)
נקייה. אמנם סמוך לו נמצא כבוד בענין בחינת ל"ת וכבדתו מעשות דרכיך
ממצוא חפצך ודבר דבר. וכן מלבד זה נמצא כבוד בבחינת היראה כענין
ליראה את השם הנכבד והנורא נראה כי היותו נורא הוא מצד כבודו שהוא (דברים כח נח)
נקרא נכבד וכן כבוד הנעשה לחכמים לקום מפניהם הוא מצד היראה שפי'
רז"ל פסוק וטוב לא יהיה לרשע וכו' אשר איננו ירא מלפני אלהים על מי שאינו (קהלת ח י"ג)
קם בפני רבו ז"ל אמר ר' אלעזר כל ת"ח שאינו עומד בפני רבו נקרא רשע ואינו (קדושין פ"ק)
מאריך ימים ותלמודו אינו מתקיים בידו ומשתכח שטוב לא יהיה לרשע ולא
יאריך ימים ככל אשר איננו ירא מלפני אלהי' מורא איני יודע מה היא כשהוא
אומר תקום ויראת הוי אומר מורא זו קימה עכ"ל. ופשט הכתוב הוא לא יאריך
ימים ככל הזה שתמיד הולך לו והטעם שלא יהיה לו טוב וכו' מפני שהרשע הזה
איננו ירא מלפני אלהים לקום מפני רבו הרי בפי' כבוד מחמת היראה וכן אמרו
במדרש כי על הלויים שלא חטאו בעגל נאמר כי מכבדי אכבד. וכיון שמצינו (במדבר רבה
כבוד מחמת היראה ראינו לבאר בסוף שער זה תנאי הכבוד שחייבי' אנו לכבד פ"ג)
ליוצרנו ובזה יוכר שאנו יראי' ממנו. ב' בחינות האמורות בענין הכבוד ישנם
למעלה.

למעלה בחינת הכבוד בענין עשה כבר פי' בסוף פרק ב' משער זה שהחכמה
תקרא כבוד מפני שהיא משמשת בל"ב נתיבותיה תחת הכ"ע וכן ת"ת כן משמש
ועושה כווי אבא ואימא · הרי בחינת הכבוד מצד העשה · עוד נמצא כבוד
מצד היראה וזהו טעם כבוד הזקנים שאנו מצווים אמר באדרת נשוא בסוף דף זוהר פ' נשא
קל"ח ז"ל ואינון תליסר תקונים דדיקנא עילאה קדישא טמירא דטמירין תקיפין דף קל"ח
לתברא ולאכפייא כל גזרי דינין מאן חמי דיקנא עילאה קדים טמירא דטמירין באדרא
דלא אכסיף מניה ובג"כ כל שערוי קשישין ותקיפין בתיקונוי עכ"ל · ובאדרת
האזינו כינו הזקן העליון בשם כבוד ז"ל בדיקנא דעתיקא קדים' תליא כל יקירו
דכלא מזלא דכלא אקרי · מההוא דיקנא מזלא יקירותא דכל יקירין וכו' וסוף
דבריו בגין כך כל יקירו דיקירותא בהאי מזלא תליא עכ"ל · וכיון שהכבוד
תלוי למעלה ושם מקום האריכות הימים כנודע וזה אינו חולק כבוד לזקן או
לרבו שהוא במקום זקן ואין לו יראה לקום מפניו לא יאריך ימים · ואומר
מלפני אלהים ולא אמר אשר אינו ירא לאלהים לרמוז אל הסוד האמור · והוא
ע"ד שפי' הרשב"י בענין מלפני ה' · וע"ד הפשט אפשר לדקדק מלפני אלהים זוהר פ' תרומה
דהיינו רבו שהוא עומד לפני השכינה כענין חי ה' אשר עמדתי לפניו ופי' ז"ל דף קע
שעמד לפני אחיה השילוני רבו · הרי שיש בחינה בכבוד מצד היראה ואפילו מלכי' א יז א
שיהיה בבחינה העשה כדפי' לכן ראינו לבאר כל בחינות הכבוד שנמצ' בתורה
בביאים וכתובים הנוגע למעשה לכבד את יוצרנו · ושאר הדברי' שצוונו לכבד
הראשונה שאנו חייבים הוא לכבד את שמו הגדול ובכבוד שמו אנו מכבדים
אותו כי הוא ושמו הכל דבר א' · וכבוד שמו היינו שם ידו"ד ושאר השמות שם
ידו"ד הוא המקור להם וצריך לנהוג בהם כבוד אם שלא לזורקן ומכ"ש שלא
למוחקן שהמוחק שם משמות הקדושים עובר בלאו · ולא מבעיא בכבוד ידו"ד
אלא בתשמישי קדושה צריך לנהוג בהם כבוד והטעם שכיון שסרתה הקדושה
והארה העליונה באותיות ההם · הקדושה מתפשט בכל הענפים ההם
וצריך לנהוג בהם כבוד והיינו טעם שתשמישי קדושה צריכין גניזה וזהו טעם
לכבוד הספר תורה שאחר שנודע שהתור' היא שמו כמבואר בזוהר כמה פעמי'
יתבאר במקומו כמו ששמו נקרא נכבד כאומרו ליראה את השם הנכבד גם ילקוט כח נא
התורה שמו צריך לכבדה לקום מפניה וס"ת להלבישו במפה יפה כמו שארס
חיי' לאביו להלבישו וכו' וזהו ענין מה שמבינו בכמה מקומו' מהכתובי' הבו לה' תלים כט ב
כבוד שמו וכמוהו רבים · ומפאת בחינה זו צריך לנהוג כבוד בכל כתב מרובע
אף על פי שלא נכתב בקדושה והטעם שכיון שהאותיות האלו הם דמות כ"ב
צורות קדושות שבהם נבראו כל העולמות והאותיות התחתונו' מורי' על הצורות
השכליות הדבקות באלהות ראוי לכבדם ואם מגלם בשוק או בשאר המקומות
המבוזים שיגנוס במקום הראוי · וכבר אמרו בספר החסידים שחסיד אחד
נענש על שלא היה מכבד את דפי התפלה הנמצאות ושלא היה תופרם עיין
שימן ·

סימן י׳ וז״ל שטוב ליזהר שאם היה קורא והוצרך להפסיק מאי זו סבה שיהיה
שיסתום הספר או יכסהו מפני כבוד התורה שאם יהיה מגולה שמא יפול עליו
מים או איזה לכלוך כמו שיקרה דבר זה פעמי׳ הרבה י והחסיד הר׳ יוסף יעבץ
ע״ה כתב במסכת כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות דברי׳ הנוגעים
לדרוש הכבוד שאנו בו וראיתי להעתיקם הנה לרוב תועלתם למעשה ז״ל י כתב
הרי״ן שושן ז״ל הטעם שיכיר בדעתו מעלתה ואת יקר תפארת גדולתה כי לא
יערכנה זהב וזכוכית ויסבור כי נקראת עוזו של הקב״ה שנאמר אתה וארון תלים קל״ב ח
עוזך ויזהר אזהרה יתירה בכבוד עצמה ובכבוד חכמיה ובכבוד ספריה י׳ כבוד
עצמה שיכבד לעסוק בה תמיד בנפש שוקקה ויזהר אזהרה יתירה בכבוד עצמה
שיהיה נקי וידיו ובגדיו נקיים והמקום שלא יהיה שם טנופת ורב לי עם
המתחסדים וקוראים הזמירות בשוקים וברחובות מבלי שיקפידו אם יש בם
טנופת ואם ישיבוני כי איך יתכן לבאת מביתם לבית הכנסת מבלי תור׳ יהרהר
בדי לו ועוד ידעו ויכירו כי החושך עצמו מעבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה
ואיש מכוה גדולה ורמה כהזדעזע כל גופו ואבריו קודם שיזכור את השם
ויביט אם הוא במקום הראוי והוא מקיים מצות את ה׳ אלהיך תירא וכתי׳ ויראני
ומפני שמי נחת הוא וכשהוא אומר בסדר היום ברוך אלהינו שבראנו לכבודו
והבדילנו מן התועים יאמר אותו ביישוב וכוונה רצויה כאשר שראה כבשן האש
לפניו והוא כפות להשליך אותו לתוכו ונכל וכתנו לו ממשלה וגדולה ואי זו אש
אוכלת כדת השקר של ע״א ואי זו ממשלה וגדולה כתור׳ אמת וכן יעש׳ כשיברך
בכבוד ויקשיב לשליח צבור כשקורא בתור׳ כמ״ש בספר הזוהר כי המכוין באות׳
שעה ותהיינה אזניו קשובות ועיני שכלו פקוחות מעלין לו כאלו קבלה מהר סיני
וכמו שלא היה שם כי אם קול א׳ כן ראוי שיהיה עתה י כבוד חכמיה שיכבד
שינהיג בהם כבוד גדול ומורא כמורא שמים שהרי מוראם מאת ה׳ אלהיך תירא
נתרבה ושיראה אותם כראות פני אלהים רוצה לומר כראות פני מלך ושופטיו
ושוטריו י כבוד ספריה שיכבד צריך להנאות ספריו ויניחם ויצניעם במקום
הנבחר שבביתו ויכסה אות׳ בטלית חשובה וכמו שעושין תחבולות ותולין נסרין
באויר להניח עליהם אוכלין לשמור אותם מן העכברים ומן החתולים יעשה
גם כן לשמור כבוד שמים וכשהוא מטלטלם לא יטלטלם כשאר כלי׳ כי אם דרך
כבוד וצניעות כמטלטל בגדי המלך בפני המלך ולא יגע בהם כי אם בידים
נקיות ודברים אלו מסורים ללב וירא אלהים יצא את כולם י ובגמרא פר׳ מי ברכות פג
שמתו אמר רב הונא ת״ח אסור לעמוד במקום הטנופת שאי אפשר לו בלא תורה
ואמר רבי יוחנן בכל מותר להרהר חוץ מבית המרחץ ובית הכסא תניא לא
יהלך אדם במבואות המטונפות ויניח ידו על פיו ויקרא ק״ש ולא עוד אלא שאם
היה קורא ובא פוסק לא פסק מאי אמר רבי מנשה בר בריה דרבי יהושע בן
לוי עליו הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים וגומ׳ רב אחא בר יחזקאל כ כ״ה
מתנת

מתנה אמר כי דבר ה׳ בזה ואת מצותו הפר ׳ רב אמר הוי מושכי העון בחבלי במדבר טו לא
השוא פסק מאי אמר רבי אבהו עליו הכתוב אומר ובדבר הזה תאריכו ימי׳ עכ״ל ישעיה ה יח
ופי׳ על רב שאמר הוי מושכי העון כלומר דרך רוב בני העולם שעושי׳ העבירות
להנאת עצמן וזה עושה עבירה בחנם שהוא חושב שעושה מצוה בקריא׳ ועושה
עבירה שמבזה את התורה באותה קריאה ועל כן הוי מושכי העון בחנם ע״כ,
ובספר החסידים כתבו שבבית הכנסת יחשוב האדם בהוצאותיו והוצאת הבית
מה שהוא צריך ורבינו כתב בספר היראה שירגיל עצמו בחשבונות ׳ עוד צריך
ליזהר בכבוד השם שלא יתחלל שם שמים על ידו כדאמרו רז״ל ת״ר בזמן שאד׳ יומא פו
קורא ושונה ומשמש ת״ח ודבורו בנחת עם הבריות ומקחו ומתנו בשוק נאה
ונושא ונותן באמונה מה הבריות אומרות עליו אשרי איש פלוני שלמד תור׳ אשרי
אביו ואשרי רבו שלמדוהו תורה אוי להם לבני אדם שלא למדו תורה פלוני שלמד
תורה ראיתם כמה יפים דרכיו וכמה מתוקנים מעשיו עליו הכתוב אומ׳ ויאמר ישעיה מט ג
לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר ובזמן שאדם קורא ושונה ואין דבורו
בנחת עם הבריו׳ ואין מקחו ומתנו נאה ואינו נושא ונותן באמונה מה הבריות
אומרות עליו אוי לו לפלוני שלמד תור׳ אוי לו לאביו ולרבו שלמדוהו תור׳ אשריה׳
לבני אדם שלא למדו תורה פלוני שלמד תור׳ ראיתם כמה מכוערין מעשיו וכמה
מקולקלים דרכיו עליו הכתוב אומר באמור להם עם ה׳ אלה ומארצו יצאו ׳ יחזקאל לו כ
ועוד את׳ שם היכי דמי חלול ה׳ אמר רב כגון אנא דשקילנא בשרא מטבחא ולא
יהיבנא דמי לאלתר ׳ ורבי יוחנן אמר כגון אנא דמסגינא ד׳ אמות בלא תורה
ובלא תפלין רב נחמן בר יצחק אמ׳ כגון דאמרי אינשי שרי ליה מריה לפלניא
רב יצחק בר אבדימי כגון שחביריו בושים משמועתו עכ״ל ׳ וכבר נודע מה
שהחמירו ז״ל בענין חלול ה׳ את׳ שם אבל מי שיש בידו חלול השם אין כח בתשובה
לתלות ולא ביום הכפורי׳ לכפר ולא ביסורין למרק אלא כולן תולין ומית׳ ממרקת
שנאמר ונגלה באזני ה׳ צבאות אם יכופר העון לכם עד תמותון עכ״ל ׳ ישעיה כב יד
ובזוהר שהנדון בראש השנה תחלה הוא מי שאינו זהיר בכבוד ה׳ שנאמ׳ ויבאו זוהר פ׳ פנחס
בני האלהים להתיצב על ה׳ ז״ל דינא קדמאה דכלא מאן הוא דלא יוקיר לשמא דף רלא איוב ב א
דקב״ה ודלא יוקיר לאורייתא ולעבדוהי אוף הכי מאן הוא דלא חייס על שמא
קדישא דלא יתחלל בארעא עכ״ל ׳ ואז״ל מצינו שויתר הקב״ה על ע״א ולא ש״ק פ״ב
ויתר על חלול השם שנאמר ואתם בית ישראל איש גלולי עיניו לכו עבדו ואת שם יחזקאל כ לט
קדשי לא תחללו עכ״ל ׳ ובענין חלול ה׳ ראיתי להעתיק דברי החסיד הר׳ יעבץ
ע״ה במסכת כל המחלל שם שמים בסתר וסיום לשון המשנה הוא נפרעין ממנו אבות פד
בגלוי אחד שוגג ואחד מזיד בחלול ה׳ ׳ ופי׳ הר״ן שוגג אחד שוגג וכו׳ הוא
טעם בפני עצמו כמו שהסתר והגלוי שוין הם בחלול ה׳ ׳ כן השוגג והמזיד
והטעם כי העובר על מצות המלך יש הפרש לעובר בסתר או בגלוי אבל השולח
יד במלך עצמו הכל שוה ואם באנו לדין היה ראוי לענוש יותר הסתר מהגלוי

כי המרים יד במלך בין גדוליו ושריו פשיעתו תגלהו אבל בסתר אין עליו זכות
כלל וכן ענין השוגג והמזיד כי כל אדם חייב לכתוב על לוח לבו שיש מלך מושל
על הכל ושראוי לירא ממנו ולהזדעזע לכבודו והעובר על זה דמו בראשו היתכן
שיאמר אדם למלך שכחתי ושכיחתיך שכחתי וקללתיך עכ״ל · וכת׳ עוד החסיד הנ״ל
שבכלל חלול שם שמים בסתר הוא המספר לשון הרע על חבירו בסתר שהרי
הוא עובר על ע״א וגילוי עריות וש״ד כמו שאז״ל שלשון הרע גדולה מכלם והעד
על זה ענין מרים שדברה לשון הרע בסתר ובשוגג ונפרעו ממנה בגלוי והעם
לא נסע עד האסף מרים כדפי׳ ז״ל שידעו כולם עונם לשון הרע עכ״ל דבריו ·
שמואל א ב הבחינה הב׳ בענין הכבוד הוא מה שכתוב בבני עלי למה תבעטו בזבחי
כ״ט ובמנחתי וכו׳ ותכבד את בניך ממני להבריאכם מראשית כל מנחת ישרא׳ לעמי
נראה שצריך ליזהר שלא לכבד שום אדם ואפי׳ קודם שיכבד להקב״ה וכמוהו
מה שאז״ל שאסור להקדים שלום לחבירו קודם שיתפלל במשכים לפתחו ולכן
צותה תורה לתת ראשית הכל לכהן שהוא חלק ה׳ אם בענין החלה שנקרא׳
ראשית אם לענין התרומות וכן הבכורים · בחינה ב׳ אומרו ותכבד את בניך
ממני צריך ליזהר שלא לכבד שום אדם שיהיה כבודו יותר מכבוד המקום כמו
קדושין פ״ק שאמרו ז״ל על תלמיד א׳ היושב לפני רבו אמר ר׳ אבהו אין ת״ח רשאי לעמוד בפני
רבו אלא שחרית וערבית שלא יהא כבודו מרובה מכבוד שמים עכ״ל · והרמב״ם
ע״ה פסק הלכה כרבי אבהו ועם היות שהרא״ש ורב אלפס סוברין שאין הלכה
כרבי אבהו שכבוד ת״ח הושוה לכבוד המקום את ה׳ אלהיך תירא לרבות ת״ח
מ״מ נפקא מינה לשאר אדם שאין ראוי לעמוד בפניהם או לכבדם יותר מכבוד
המקום · עוד בחינה אחרת כוללת לכל המצות והיא לכבד את המקו׳ כמו שהוא
מכבד את בני אדם אותם שהוא חייב בכבודם כענין המלכים והנכבדים וז״ש
ותכבד את בניך ממני ר״ל הלואי שהייתו שוים לא שכבדת אותם יותר ממני וזהו
ע״ד שאז״ל יהא מורא שמי׳ עליכם כמורא ב״ו גם כן יהא כבוד שמי׳ עליכם ככבוד
ב״ו וזו היא מדה הבינונית אבל מן הראוי הוא לכבד את הב״ה יותר מבני אדם
משלי ג ט ע״ד כבד את ה׳ מהונך שפי׳ ר״י ע״ה יותר מהונך כי מן הידוע הוא כי מלך
ב״ו אלו היה מצוה לו אי זו מצוה איך היה זהיר לעשותה מלב ונפש בעבור
כבוד המלך כעין זה יכבד ליוצרו והאריך בבחינה זו חובת הלבבות שער
חשבון הנפש העשירי ע״ש · ואז״ל במדרש שמואל על ענין הארון שהיה במחנה
פלשתים ז׳ חדשים שנתרעם הב״ה על ים׳ מזה ז״ל א״ר שמואל בר רב יצחק אמר
להם הב״ה לישראל אלו תרנגלתו של אחד מכם אבדה לא היה מחזר אחריה
כמה מבואות עד שהיה מביאה וארוני מחזר בשדה פלשתי׳ ואין אתם מקפידי׳
עליו אף הוא הושיעה ימינו וזרוע קדשו עכ״ל · והיינו מה שפי׳ שצריך ליזהר
בכבוד המקום ככבוד בשר ודם · עוד ענף אחד יוצא מזה והוא ליזהר בכבוד
נשמתו יותר מכבוד גופו ומכינו שהנשמה נק׳ כבוד כי כיון שהנשמה חלק

ממנו

שמנו ית׳ המכבדה ע״י התורה ותיקון המצות ומעשי׳ טובים מכבד להקב״ה והגוף הנברא מטפה סרוחה הוא חלק העה״ז חלק בני אדם והגוף סוף כלה ואבד כמו שכל טובי העה״ז ישובו הפסד וכליון מפני שנמשכו מעור הנחש וקליפתו נמצא המכבד גופו יותר מנשמתו כמו המכבד לבני אדם יותר מהקב״ה׃ ולכן יזהר בכבוד נשמתו יותר מכבוד גופו ולא יתן הראשית לגופו אלא בתחלה יתקן כבוד נשמתו ואחר כך גופו כמו שאז״ל שאסור לאכול קודם שיתפלל ובזוהר אמ׳ גם כן שצריך קודם שיאכל שיעסוק בתורה שנאמ׳ צדיק אוכל לשובע נפשו אחר שנפשו משלי יג כ״ה
שבעה מתורה ותפלה והיינו מה שאמ׳ להבריאכם מראשית כל וכו׳ כדפי׳ וכיוצא שמואל א ב כט
לכל הדברים שלא יקדים חפציו לחפצי שמים המשל אם הוא בעל מלאכה יחלק היום חציו למלאכה וחציו לעסוק בתורה שיהיה כבוד גופו שוה לכבוד נשמתו וקודם עסק המלאכה יעסוק בתורה לתת ראשית לנשמתו באופן שתהי׳ התורה עיקר והמלאכ׳ טפל ובזכות זה יצליח במלאכתו כדפי׳ רז״ל דבר זה כתוב בתור׳ וכו׳ שהעוסק בתורה נכסיו מצליחין ובתנאי שיקדים התורה למלאכה כדפי׳ וכן מוכיחין הכתובים כי אם בתורת ה׳ חפצו וגו׳ ואחר כך וכל אשר יעשה יצליח תלים א ג
וכן מוכיחי׳ שאר הפסוקים אבל אם יקדים חפציו לחפצי שמים יבא להתבטל מהתורה כמ״ש אם בטלת מן התורה יש לך בטלים הרבה כנגדך׃ ודבר זה אבות פ״ד
מנוסה אצל רבים׃ וכן מכל ענייני העולם שאדם מכבד את עצמו יקח הוכחה לכבד את נשמתו והוא מה שאז״ל במדרש בפסוק אם תבקשנה ככסף ז״ל מגיד משלי ב ד
הכתוב שכשם שאדם זהיר בסלעו שלא יאבד כך צריך בתלמודו שלא יאבד ומה כסף קשה לקנותו כך ד״ת קשים לקנותם אי מה כסף קשה ליאבד ואף ד״ת כן ת״ל לא יערכנה זהב וזכוכית קשים לקנותם כזהב ונוחין ליאבד ככלי זכוכית עכ״ל איוב כח יז
וכיוצא בזה אמרו שם בפסוק זה אמר ר״ל אם אין אדם הולך אחר ד״ת הם אינם באים אחריו וכן ר׳ נהוראי אומ׳ הוי גולה למקו׳ תורה ואם אדם מחפש אחריהם אבות פ״ד
מתוך כך זוכה לחכמה ולבינה שנ׳ ודעת אה׳ תמצא עכ״ל׃ נמצא שכמו שאדם משלי ב ה
מכבד גופו לרדוף אחר הכסף והזהב ואלו יאמרו לו תלך למקו׳ פלו׳ ושם תרויח כך וכך מעות לא יכית מלהשתדל בחריצות וזריזות כן ישתדל בחריצו׳ וזריזות אחר כבוד התורה שהוא כבוד לנשמתו שאין כבוד בעה״ב אלא התורה שנאמ׳ כבוד חכמים ינחלו׃ וכן כמו שהוא מכבד גופו בלבושים נאים יתקן נפשו שם ג לה
במצות נאות עלית נאה תפלין נאים כמו שאז״ל זה אלי ואנוהו התנאה לפניו שמות טו ב
במצות׃ במסכת שבת פר׳ רבי אליעזר דמילה זה אלי ואנוהו התנאה לפניו שבת פ׳ יט
במצות עשה סוכה נאה לולב נאה שופר נאה׃ כתוב ספר תורה לשמו בדיו נאה בקולמוס נאה בלבלר אומן וכורכו בשיראות נאות אבא שאול אומר הוי דומה לו מה הוא רחום וחנון אף אתה רחום וחנון עכ״ל׃ עוד יש בחינה אחרת קרוב למה שכתבנו והוא מה שאמרו רז״ל דרבי יוחנן הוה קארי למאני מכבדותי שבת פ״ב
הנה מזה נפשוט המשל לענין הנשמה כי כמו שהגוף הזה מתכבד בבגדי אדם

שמהלבושים נאים והם בלי כתם וכיוצא כן הנשמה אין מכבדים אותה בעה"ב
אלא בעבור לבושה שהם איברי הגוף בהיותם נאים ע"י תקון המצות והם נאים
ג"כ בלי כתמי העונות ובלי שום פגם ע"י כך ימשך כבוד לנשמה אבל אם יחסר
תקוני' דף יו א' מאלה אין כבוד לנשמה ולזה כוונו בתיקונים באומרו כלים נאים באברי' דיליה
כי כמו שאדם צריך כלי' נאי' שיתלבש בהם כן צריך איבריו שהם לבוש לנשמתו
שיהיו נאים בתנאים שפי' · הבחינה הג' שלא יחטיב עצמו במקום שיש כבוד
שמואל ב ו כ ה' והער על זה בענין דוד כשהוכיח אותו מיכל בת שאול שאמ' לו מה נכבד היום
מלך ישראל אשר נגלה היום לעיני אמהות עבדיו כהגלות נגלות אחד הרקים
שם ב ו כ"א ודוד הע"ה השיב ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני וכו' ואמרו ז"ל בספרי ז"ל
אמר לו של בית אבא היתה נאה ממך חלילה להם שנראה מימיהם פסת יד ופסת
רגל ועקב מגולין אלא כולם היו מכוסים ממך ובמדרש רבה פ' במדבר אומ' היו
צנועות וקדושי' · ומה אמר דוד לפני ה' אשר בחר בי של בית אביך היו מבקשי'
כבוד עצמם ומניחי' כבוד שמו' ואני איני עושה כן אלא מניח כבוד עצמי ומבקש
כבוד שמים עכ"ל · והנה מיכל בת שאול הוכיח את דוד הע"ה כראוי לפי השכל
והוא שאין ראוי שיהיה כבוד ה' בהקל עצמו לפזז ולכרכר שבהכרח יגלה עצמו
וכבוד ה' הוא שיהיה האדם בכובד ראש · ודוד השיבה שכיון שא"א כבוד ה' פחו'
מ"ה מניח אני כבוד עצמי ומבקש אני כבוד שמים ואומ' ומבקש הוא שיראה לכל
כבוד שמים ואם היה הולך בכובד ראש לא היה נר' לכל כבוד שמים · ונמצינו
למדין בחינה ד' בענין כבוד ה' שלפעמים צריך ליזהר בכבוד ה' והוא בעומדו
בתפלתו וכיוצא שיהיה בכובד ראש וזהו פירו' מלת הכבוד מלשון כבדות והער
והקלה בנכבד וכאשר יהיה עת שמחה לשמח את המקו' כבוד ה' הוא בהקלות
ויקרא ו ג עצמו לפזז ולכרכר · וכיוצא בזה מצינו אהרן הכהן שצוהו ה' והרים את הדשן
במדבר ד יו עם כל מעלתו וכן אלעזר בן אהרן שנאמר בו ופקדת אלעזר בן אהרן הכהן שמן
המאור וקטור' הסמי' ומנחת התמיד ושמן המשחה · ובמדרש רבה על פי' פסוק
משלי כה ו זה אמ' ז"ל ופקד' אלעזר וכו' בן אהרן הכהן וכו' הה"ד אל תתהדר לפני מלך ובמקו'
גדולי' אל תעמוד אם לפני מלך ב"ו צריך אדם לנהוג שפלות בעצמו קל וחומ' לפני
המקו' ותנינן הוי עז כנמר וקל כנשר ורץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך
שבשמי' ללמדך שאין גאוה לפני המקו' · אליהו אומ' כל המרבה כבוד שמי' וממעט
כבוד עצמו כבוד שמים מתרבה וכבודו מתרבה כל הממעט כבוד שמי' ומרבה
כבוד עצמו כבוד שמי' במקומו עומד · וכבודו מתמעט · מעשה באים א' וכו' שני
מעשיו' הביאו שם וכבר העתקנו במאמ' תנא דבי אליהו שער היראה פ"ד שהביאו
שם מעשיות אלו ואמר שם במדרש רבה אחר המעשיות האמורי' מכאן את למד
שלא ינהג אדם גאוה לפני המקום שכל המתגאה לפניו מתבזה וכן הוא אומר
שמואל א ב ל כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו וכן את מוצא בדוד מלך ישראל שלא נהג עצמו
בגאוה לפני המקום אלא בוזה עצמו לפניו כהדיוט להרבות כבודו של מקום

אימתי

אימתי בשעה שהעלה הארון מבית אבינדב אשר בגבעה להביאו לירושלם
הה״ר ויוסף עוד דוד כל בחור בישראל שלשים אלף אמר דוד איני מעלה את שמואל ב ו א
הארון בחשאי מיד נתייעץ עם שרי האלפים והמאות שישלחו בכל ארץ ישרא׳
שיתקבצו אליהם וילכו להעלות שנאמר ויועץ דוד עם שרי האלפים והמאות לכל ד״ה א יג א
נגיד וכו׳ ואמרו עוד שם ואחיו הולך לפני הארון מכאן אמרו אחיו הולך לפניו שמואל ב ו ד
כיון שהעלו אותו היו תשעים אלף זקנים מהלכים לפניו והכהנים טוענים בו
והלוים מנגנים וכל ישראל משחקים מי שיש בידו לולב מי שיש בידו תוף וכלי
שיר הה״ר ודוד וכל בית ישראל משחקין לפני ה׳ וגומר זה לולב שאדם מנענע שם ב ו ה
בו ׳ ועוד שם לקמיה ודוד מכרכר בכל עוז לפני ה׳ בא וראה כמה בזה שם ב ו י״ד
דוד עצמו לכבודו של הקדוש ברוך הוא היה לו לדוד להיות מהלך לפניו שתם
כמלך לבוש כלי מלכותו לאו אלא לבוש כלים נאים לכבוד הארון ומשחק לפניו
מה שאפשר לומר שנאמר ודוד מכורבל במעיל בוץ וכל הלויים הנושאים
את הארון וגומר דכתיב ודוד מכרכר בכל עוז לפני ה׳ מהו בכל עוז בכל כחו
מהו מכרכר שהיה מקיש ידיו זו על זו וטופח ואומר בירי רם והיו ישראל
מריעים ותוקעים בחצוצרות ושופרות ובכל כלי שיר שנאמר וכל בית ישרא׳ שמואל ב ו ט״ו
מעלין את ארון האלהים וגו׳ כיון שבאו ישראל לירושלם היו כל הנשים מציצות
על דוד מן הגגות ומן החלונות וראו אותו מרקד ומשחק ולא היה איכפת לו
הה״ר היה ארון ה׳ בא עיר דוד וגומר הרי לך שאשתו נשקפה עליו ומנין שכל
נשי ירושלם כן כי היא אומרת לו מה נכבד היום מלך ישראל אשר נגלה היום שם ב ו כ
לעיני אמהות עבדיו ׳ ותרא את המלך דוד מפזז ומכרכר וגומ׳ כיון שראתה
אותו משים עצמו כהדיוט נתבזה בעיניה ועוד האריכו שם בענין שאמר׳ לו
כהגלות נגלות אחד הרקים ופי׳ שם שהוא הריק שבריקים שאין ריקם ממנו
בכל המצות והוא השיב ונקלותי עוד מזאת ואמר שם ואל תאמרי שהייתי בעיני
אחרי ולא בעיני עצמי תלמוד לומר והייתי שפל בעיני ועם האמהות אשר אמרת
בהם אכבדה אמר לה אותן בנות ישראל ׳ אותם אמהות אינן אמהות אלא
אימהות לוואי יהא לי חלק עמהם לעתיד לבא הה״ר ועם האמהות אשר אמרת
לואי עמם אכבדה ׳ ולפי שאמרה מיכל כן נענשה שכן כתיב אחריו ולמיכל שם ב ו כ״ב
בת שאול לא היה לה ולד עד יום מותה ׳ והכתיב יתרעם לעגלה אשת דוד שם ב ג ה
שגעה כעגלה ומתה היינו דכתיב עד יום מותה הא ביום מותה היה לה ׳
אין לך אדם בישראל שביזה עצמו על המצות יותר מדוד הה״ר דהוא אמר לפני
ה׳ אלהים לא גבה לבי בשעה שמשחני שמואל למלך ולא רמו עיני בשעה תלים קלא א
שהרגתי את גלית ולא הלכתי בגדולות בשעה שהחזרוני למלכות ובנפלאות
ממני בשעה שהעלתי את הארון אם לא שויתי ודוממתי נפשי כגמול עלי
אמו כשם שתינוק אמו אינו מתבייש להגלות לפני אמו כך שויתי נפשי
לפניך שלא נתביישתי להתבזות לפניך לכבודך כגמול עלי נפשי כהדין ינוקא

דכפיק

דכתיב מתעי דאיתיה ואין בו רוח גסה לפיכך מסרי אמו כן הות כפשי עלי שאינם
מתביישים ללמוד תורה אפילו מקטני ישראל אמר ר' אחא בר חנינא א"ל הקב"ה אתה
השוית עצמך לגמול חייך כשם שאין לתינוק הזה עונות כך אין לך עונות
שנאמר גם ה' העביר חטאתך לא תמות מכאן אתה למד שאין אדם רשאי שמואל ב י"ב
לנהוג גאוה לפני המקום אלא צריך אדם להתבזות על כבודו : א"ר יהודה י"ג
הלוי בר שלום אין מעשיו של הקב"ה כמעשה ב"ו למה עבד מגירוס של ב"ו יש לו
כלים נאים בשעה שהוא יוצא לשוק הוא לובשם אבל בשעה שהוא עומד לבשל
פושט את היפים ולובש מקורעים וזוסטא ועוד בשעה שהוא גורף את הכירים
ואת התנור הוא לובש רעים מהם אבל לפני הקב"ה בשעה שכהן גורף את
המזבח ותרשנו היה לובש כלים מעולים שנא' ולבש הכהן מדו בד וגו' בשביל ויקרא ו ג
והרים את הדשן למה כן אלא להודיע שאין גאוה לפני המקום וכן אתה מוצא
בר' אלעזר שהיה נוהג בשפלות לפני המקום א"ר יהושע בן לוי אלעזר היה דוכסין
ונשיא על הנשיאים שנא' ונשיא נשיאי הלוי אלעזר בן אהרן הכהן וגומר ראה במדבר ג ל"ב
שררה שהיתה בידו ואת שבור מפני שהיה אדם גדול היה נותן לאחרים שיתנו
את הכלים שהיה עשוי לטעון אותם אלא הוא עצמו היה טוען אותם שנא'
ופקדת אלעזר בן אהרן הכהן וגו' והיכן היה טוען כל אלו אמרו רבותינו כך פס דף י"ז
היה טוען שמן המאור בימינו וקטרת הסמים בשמאלו ומנחת התמיד תלויה
בזרועו ושמן המשחה היכן היה א"ר אחא א"ר שמעון בן יוחאי כמין ערטה היתה
הצלוחית והיה נותן אותה בתוך פונדתו מפני שהיה חגור במתניו בזיינו כעבד
לפני קונו להודיע שאין גבהו' לפני אלהים פקודת כל המשכן וכל אשר בו בקדש
ובכליו שעל ידו היה נותן להם הארון והשלחן והמנורה והמזבחות וכל כליהם
כמה דכתי' ומשמרתם הארון וגו' ונשיא נשיאי הלוי אלעזר וגו' עכ"ל ובירושלמי
אמרו שמן אחד בימין ושמן אחד בשמאל והקטורת בחקו והחביתין בכתף הרי
לפי מעלתו היה שפלותו לכבד את המקום לישא כל המשא הזאת בפעם א' ואמרו
שכהן א' היה עושה העבודה בשיראין ר"ל בתי ידים של משי בידיו והדין הוא פסחים ס"ד
שצריך שלא יהיה דבר חוצץ בין ידיו לעבודה והיה עונשו שנחתכו ידיו עפ"י
המלכות' ומסוג הכבוד הזה לכבד בית הכנסת ובית המדרש שכיון שבית
הכנסת הוא מקום שהשכינה נקראת כבוד שורה שם כמ"ש דוד הע"ה אהבתי תלים כ"ו ח
מעון ביתך ומקום משכן כבודך וכן אמר ישעיה הנביא אבל ענין בית
המקדש לפאר מקום מקדשי ומקום רגלי אכבד ונודע שבית הכנס' נקרא מקדש ישעיה ס י"ג
מעט כדפיר' ז"ל במגילה פ"ג ולכן צריך לכבד ולרבץ ולהסיר ממנו כל עפר מגלה פ"ג
ולכלוך וכיוצא כדרך שמכבדין בתי המלכים ואמר בספר החסידים על זקנו של זקנו של רש"י
רש"י שהיה מכבד את מקום הארון שבו ס"ת בזקנו : עוד מענין בית הכנסת שהיה מכב' את
ראוי ליזהר שכשיצא מבית הכנסת שלא יצא ואחוריו להיכל שבו ס"ת אלא יחזיר מקום שארון
פניו לארון וכן בירידתו מהתיבה שבו ספר תורה וזה כלומר מבני קהת שכך שבו ס"ת בזקנו
היו

היו עושים כשהיו נושאים הארון וז"ל במדרש ועוד בדבר אחר היו מעולים מכל מדרש רבה
הלויים שהיו טוענים בכל המשכן היו מהלכים כדרכן ופניהם כנגד הדרך סוף פ' נשא במדבר
אבל בני קהת היו מהלכים אחריהם ופניהם לארון כדי שלא ליתן אחור לארון
הוי כמכאת אומר שאע"פ שהיו גדולים מן שאר המשפחות ואין צורך לומר
מישראל לא היתה רוחן גסה עליהם אלא משועבדים לפני הארון למה כן לפי
שאין גדולה לפני האלהים עכ"ל׃ עוד מענין כבוד בית הכנסת שלא ירוק בו
אם אפשר לו ואם אי אפשר שהוא מוטבע בכך ירוק בדרך צנעה תחת מלבושיו
וישפשף הרוק ברגליו ובשבת יכסה ברגליו ולא ישפשף אלא אם הוא רצפה
והיותר טוב מהכל שיהיה לו בגד מיוחד לקנח רוקו שלא יוציא הרוק מפיו באויר
בית הכנסת ׳ ובזה ימלט מדין חשבון שאמרו הרק בפני חבירו וכמא"ש שהוא
נענש כדפי' בגמ' והעתקנו לשונו לעיל ׳ וכן מדרך המלכים שאין א' מהשרי'
רוקק בחבירו כ"ש בביתו והכלל לדברי היראה יהיה מורא שמים עליכם כמורא
בשר ודם ׳ עוד מענין כבוד בית הכנס' שלא ירים קולו בתוכו לקרוא לשום אדם
וכיוצא שמדרך היושבי' בבית המלך שאין מגביהי' קולם לפניו אלא קול בחשאי
והנה כוונת הרמב"ן ע"ה לבנו שיתנהג בדרך הענוה ושלא יגביה לעולם קולו כי כוונת הרמב"ן לבנו
אם בתורה ותפלה מפני כי מלא כל הארץ כבודו וזה מתנהג הענוה וראוי
לקיימו לעולם כ"ש בהיותו עומד בבית המלך מלכו של עולם ששם שכינתו שראוי
להתנהג בענוה זו ובזה מורה שיש לו מורא מהשכינה ומקיים מצות ומקדשי
תיראו והטעם שיתחייב מורא למקדש ולמקומות הקדושים מפני שכל מקום
שיש בו קדושה צריך לירא כמו שביארנו לעיל שעל זה אמר יעקב אע"ה ויירא בראשית כ"ח
ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים ותרגם אנקלוס לית דין י"ז
אתר הדיוט וכו' והיינו כי דרך היושבים לפני המלך שמוראתו עליהם ואע"פ
שכבודו מלא עולם הוא יתברך מפני אהבתו לנו יצמצם שכינתו בינינו כענין
שהיה מצמצם שכינתו בין בדי הארון ובבית קדש הקדשים וכן באהל מועד
מצינו שאחר שנגמר כתיב ולא יכול משה לבא אל אהל מועד כי שכן עליו שמות מ' ל"ה
הענן וכבוד ה' מלא את המשכן ׳ וכן בבית המקדש כאשר הכניס שלמה
הארון לבית קדש הקדשים כתיב שם ולא יכלו הכהנים לעמוד לשרת מפני מלכים א' ח' י"א
הענן כי מלא כבוד ה' את בית ה' וכן בית הכנסת מלא מאור כבוד ה' ואע"פ
שאין אנו רואים דבר צריך להאמין זה באמונה שלמה ׳ וראוי שנקח ק"ו לכבוד
בית הכנסת מכבוד שאנו עושים לזקנים כי כבוד הזקנים הוא כמו שכתבנו
לעיל ׳ כי מאן חמי דיוקנא עילאה קדישא וכו' דלאו אכסיף מניה וע"ד מאן יחמי
יקירותא דשכינתא שנקרא כבוד דלא יכסיף ואית שאינה כראית א"כ אתה מחוסר
אמנה והרי כעין זה את' בפ' ואתחנן שהפותח עיניו בשעה שהוא מתפלל תפלת
י"ח שהוא מזלזל בשכינתא שאין לו מורא מהשכינה ומזה נלמוד לשאר קדושות
שבבית הכנסת ועוד נאריך בענין בית הכנסת בשער הקבלה ׃ וכשם שאדם

חייב לנהוג כבוד בבית הכנסת מפני קדושתו כן ראוי לנהוג קדושה בבית
המדרש שהרי הוא שקדושת בית המדרש יתירה על קדושת בית הכנסת : וכן
זוהר פ' ראוי לנהוג כבוד במזוזה מפני כבוד קדושת השם אשר בה ופי' בזוהר שראוי
ואתחנן דף ליזהר שלא ישפוך מים עכורין לפני המזוזה ז"ל ועל דא אצטריך בר נש דלא
רס"ד יעביד טנופא ולכלוכא בתרעא ולא יושיד מיין עכורין. חד דלא יעביד קלנא לגבי
שמא דמארי' וחד דאית ליה רשו לההוא מחבלא לחבלא ובג"כ יזדהר בר נש מהאי
ויזדהר בר נש ולא יתנשע מתרעא דביתיה שמא דמאריה ע"כ : והנמנע
מלעשות כבוד המקום בשביל כבוד העה"ז הוא נענש ועליו אמר הנביא ישעיה
ישעיה י ג ומה תעשו ליום פקודה ולשואה ממרחק תבוא על מי תנוסו לעזרה ואנה תעזבו
כבודכם וכן אמר במרגניתא של ר' מאיר כמו שהעתקנו לשונו לעיל . ויש
בחינה אחרת לענין הכבוד שהוא להתרחק מכבוד העה"ז כי כל מה שאדם
משלי י"ב ט מכבד עצמו הכבוד העליון בורחת ממנו . כמו שאמר טוב נקלה ועבד לו וכו'
ויתרחב הביאור בשער הענוה :

ישעיה מ"ג ז **בחינה** ה' בענין הכבוד אמר הנביא כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו
וכו' ואמרו במדרש על פסוק זה ז"ל וכי אפשר לו לאדם לקרו' בשמו
תלים קמ"ה ח של מקום אלא נקרא המקום רחום שנא' רחום וחנון ה' אף אתה הוי מרחם
שם קמ"ה י"ז ועושה מתנות חנם . המקום נק' צדיק שנא' צדיק ה' בכל דרכיו אף אתה הוי
צדיק . נקרא חסיד שנא' וחסיד בכל מעשיו אף אתה הוי חסיד לכך נאמר כל
יואל ג ה הנקרא בשמי ואומר כל הנקרא בשם ה' ימלט ואומר כל פעל ה' למענהו עכ"ל
משלי י"ו ד ובדרך זה פי' ז"ל בכל הנקרא בשמי מובן ולכבודי בראתיו שזהו כבודו של
זוהר פ' תרומ' הקב"ה שיעשו ר' כונו ומעשיו באופן שיקראו בשמו ממש . ודברי הזוהר מסכימי' עם
דף קכ"ח ע"א הפי' הזה וז"ל ר' אלעזר פתח ואמר בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך
קהלת ט ח אל יחסר האי קרא אוקמוה ואתמר . אבל ת"ח קב"ה ברא ליה לבר נש ברזא
דחכמתא ועבד ליה באומנות סגי ונפח באנפוי נשמתא דחיי למנדע
ישעיה מ"ג ז ולאסתכלא ברזין דחכמתא למנדע ביקרא דמאריה כד"א כל הנק' בשמי ולכבודי
בראתיו יצרתיו אף עשיתיו ולכבודי בראתיו דיקא ורזא דא אוליפנא דהאי כבוד
דלתתא רזא דכורסייא קדישא לא אתתקן לעילא אלא מגו תקונא דבני עלמא
כד איכון בני נשא זכאין וחסידין וידעי לתקנא תקונא ה"ה ולכבודי בראתיו
בגין ההוא כבודי לתקנא ליה בעמודין תקיפין ולקשטא ליה בתקונא וקישוטא
זוהר פרש' דלתתא בגין דהאי כבודי יסתלק ביקרא דצדיקייא די בארעא בג"כ בראתיו
בראשי' דף כ"ג כגוונא דכבוד עילאה דתיקונין אלין ביה ע"כ לענייננו . נמצא כי בהיות
וגם פ' תרומ' הצדיק מתקן מעשיו באופן שהוא נק' בשמו של הקב"ה רחום צדיק חסיד השכינה
דף קנ"ה הנקרא כבוד מתתקנת ולא נברא הצדיק אלא לתקון כבוד השכינה
בראשית ב ו שהתעוררותה תלוי בתקון התחתונים כדפי' בזוהר בפסוק ואד יעלה מן הארץ
תהלים קי"ט קכ"ו וכו' וכן בפ' תרומה בפי' פסוק עת לעשות לה' שאמר בזמנא דישראל משתדלי

באורייתא

באורייתא ההוא עת מהימנותא מתתקנא בתקונהא ומתקשטא בשלימותא
פרקא יאות · ובזמנא דישראל מתבטלי מאורייתא כב יכול ההוא עת לאו איהו
בתיקונהא ולא אשתכח בשלימו ולא בנהורא ההד עת לעשות לה' וכו' ע"כ
לענייננו · והוא ענין צור ילדך תשי שפי' בזוהר ופירשו רז"ל נ"כ שישראל מוסיפי'
כח בגבורה של מעלה או מתישין כח וכו' כמנא העושה תורה ומצות נותן כבוד
ליוצרו שהרי כל הנבראים עושים כבודו ורצונו ומי שאינו עושה מצות פוחת
כבוד יוצרו וכן אמר בתנא דבי אליהו הובא בילקוט בריש יחזקאל בפסוק בן ילקוט יחזקאל
אדם ז"ל בן אבות כשרים בן אבות צדיקים בן גומלי חסדים בן שמבזי' עצמם סי' ש"מ דף
לכבודי ולכבודם של ישראל ׃ ד"א בן אדם משל למה"ד למלך בו שמרדה עליו פ"ט
אשתו ובניו עמד ודחפן מביתו והוציאן לחוץ לימים שלח והביא בן אחד מאצלה
א"ל בן פלונית בא וראה ביתי ובית שבניתי שיש לי חוץ מאמך כלום פיחת
כבודי ושכינתי אע"פ שאמך עומדת בחוץ לכך נדמה ליחזקאל בן בוזי הכהן
שנאמר ויהי בשלשים שנה וגו' זה שנה ראשונה אבל בשניה וארא והנה רוח יחזקאל א א
סערה וגו' ומתוכה דמות ד' חיות לאחר שהראהו כל המרכבה א"ל בן פלוני' זהו שם א ד
כבודי וכבדתי אתכם מכל אומות העולם כלום פיחת כבודי או בית שבניתי ·
ד"א או שכינתי · שנאמר ואם נכלמו וגו' שמא תאמר אין לי מי שעובד אותי והלא שם מ"ג י"א
כבר יש לי תת"קו שפי רבבות של מלאכי השרת שהם עומדים לפני ומקדשי' שמי
הגדול בכל יום תמיד מיציאת החמה ועד שקיעת החמה ואומרי' ק' ק' ק' ומשקיעת
החמה עד זריחת החמה אומרים ברוך כבוד ה' ממקומו ואין צריך לומר ע' לב[illegible]
שבארץ · ומפני מה אתם עושים דברים מכוערים ודברים שאינם [illegible]
ומבעטים אתם בייסורין אבל אעשה למען שמי לבלתי החל ע"כ · וקרוב ללשון
הזה הובא בסוף ספר ויקרא רבה ומשם הגהתי הלשון והוספתי בו קצת ·
בחינה ו' בענין הכבוד הוא מה שאמר הפסוק כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו · שמואל א ב ל
נתבאר בענין הכבוד הזה בזוהר ובתיקונים בכמה בחינות הא' בענין התפלה
שצריך לכוון בה ע"ד הסוד ודבר זה ביארו רשב"י ולא נעתיק לשונו מפני זוהר פ' וילך
שעיקר דבר זה צריכין אנו לבארו בענין התפלה אמר ז"ל מאי ובוזי יקלו דא דף רפ"ה ע"א
הוא מאן דלא ידע לייחדא שמא קדישא ולקשרא קשרא דמהימנותא ולאמשכא
ברכאן לאתר דאצטריך ולאוקיר שמא דמאריה וכל מאן דלא ידע לאוקיר שמא
דמאריה טב ליה דלא אברי · וכיוצא בבחינה זו מה שאמר הכתוב בפיו ובשפתיו ישעיה כט יג
כבדוני ולבו רחק ממני · ופי' כי המדות העליונות כבודם הוא ע"י הארת הנשמה
העליונה נשמה לכל ונשמות בהם ולכן בהיות האדם דבק במחשבת לבו הוא
דבק בפנימיות וגורם שהמחשבה תתפשט בתוך המדות וע"י מתפשט א"ס וכ"ע
נעשה הכל אחדות א' אבל אם הלב אינו שם כמנא הדברים כגוף בלא נשמה
הם כמו כלים נשברים שאין בהם תוכיות · עוד שם אר"שבי אר' יהודה ובוזי זוהר פ' וילך
יקלו מאן דלא ידע לאוקיר שמא דמאריה ולא אתכוון באמן דתכינן גדול העונה דף רפ"ה

אמן יותר מן המברך עכ"ל לעניננו : ועוד לקמיה תאנא כל מאן דשמע ברכה
מלאכי ב ו מההוא דמברך ולא אתכוון באמן עליה אתמר ובוזי יקלו כד"א לכם הכהנים
בוזי שמי ובשעתא דאצטריך מאי עונשי כמה דלא פתח ברכאן לעילא כך לא
פתחין ליה ולא עוד אלא כד נפיק מהאי עלמא מכרזי קמיה ואמרי טרוקו גלי
קמיה דפלניא ולא ליעול ולא תקבלון ליה ווי ליה ווי לנשמתיה עכ"ל ועוד האריכו
בעונש מי שאינו עונה אמן לקמיה · וכלל היוצא מכלל המאמר לענין מעשה כי
מלבד הפשט המובן מדבריו שהוא שצריך לכוון באמן בין שיהיה הכוונה לפי
הפשט או ע"ד הסוד שהוא היותר נראה כאומרו כמה דלא פתח ברכאן וכו' צריך
ליזהר שלא לדבר בחזרת צבור י"ח ברכות מפני שהם ברכות סמוכות זו לזו ואם
ידבר בענייניו יטריד דעתו ולא יוכל לכוון באמן אפי' לפי הפשט וכן בכל
ברכה וברכה מאחר הברכות לא ישיח מתחלת הברכה עד סופה כדי שיכוון
באמן כראוי · ומלבד זה צריך ליזהר בחזרת ש"צ י"ח ברכות שהוא פגם גדול
כמו שיתבאר בענין התפלה · עוד מענין ובוזי יקלו פי' בריש פ' ואתחנן שהוא
הפותח עיניו בשעה שהוא מתפלל ז"ל ובוזי יקלו האי מאן דאסתכל בשכינתא
בפרנד רנג ע בשוס בשעתא דאיהו מצלי ושאר לשונו העתקנו בשער קדושה שלהי פ"ח · ובמדרש פ'
איש אם כי יעשו מכל חטאת האדם אמר על פסוק כי מכבדי אכבד ז"ל ר"א כי
מכבדי אכבד בגרים · הם מכבדים להקב"ה שמניחים מעשיהם הרעים ובאים
וחוסים תחת כנפי השכינה הב"ה מכבדם ללמדך שכל המיישר ארחותיו הוא מכבד
להב"ה שנא' זובח תודה יכבדנני ואומר תנו לה' אלהיכם כבוד בטרם יחשיך וגו'
תהלים נ כ"ג ירמיה יג ט"ז ובוזי יקלו אלו הרשעים שהרי שרים מאחרי המקום הב"ה מקילם עכ"ל : עוד
מענין כבוד ה' אע"פ שלא נזכר מלת כבוד הוא לקום לענות אמן יהא שמיה רבא
וגו' וברכו וזה נתבאר בירושלמי קום כי דבר ה' אליך מכאן אר"א אלעזר כד ענו
אמן יהא שמיה רבא וכל דבר שבקדושה בעי למיקם ארגלוי עכ"ל : עוד מענין
כבוד ה' הוא אזהרה לכותב את השם שיכוון בו כראוי והרבה החמיר הרשב"י
זוהר פ' אחרי מות דף ס"ס ע"ה בפ' אחרי מות בענין זה ז"ל א"ל אלעזר מכאן ולהלאה אזדהר דלא למכתב
שמא קדישא אלא כדקא יאות דכל מאן דלא ידע למכתב שמא קדישא כדקא
יאות ולקשרא קשרא דמהימנותא קשרא דחד בחד בגין לייחדא שמא קדישא
במדבר ט"ו ל"א עליה כתיב כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר הכרת תכרת וגו' עכ"ל לעניננו :
עוד מענין כבוד ה' מה שפי' הרשב"י שמי שאינו קם לעסוק בתורה מחצות לילה
זוהר פ' ויגש דף ר"ז וס' ויקרא דף כ"ג ע"ב ואילך הוא מבטל כבוד ה' ונקרא כזוף ולקמן העתקנו לשונו : עוד ליזהר
שלא לדבר שיחת חול בב"ה כמו שאמרו בפ' תרומה דמאן דאשתעי בבי כנשתא
כהיג קלנא בתקונא עילאה דלעילא · ושאר לשונו נעתיק במקומו · עוד בחינה
סס פ' תרומה דף ק"לא סנהדרין פ"ו תלים נ כ"ג ז' בענין הכבוד והוא מה שאמר הכתוב זובח תודה יכבדנני ואמרו רז"ל את ריב"ל
הזובח יצרו ומתודה כאלו כבדו להב"ה בשני עולמו שנ' זובח תודה יכבדנני יכבדנני
אין כתי' כאן אלא יכבדנני ע"כל · עוד נמצא בחינה ח' לענין מעשה מה שאמר

הנביא

הנביא על כן באורים כבדו ה׳ וכן אמרו במקום אחר ויאמר להם הזית החדלתי ישעיה כ״ד ט״ו
את דשני אשר בי יכבדו אלהים ואנשים ואע״פ שזה נאמר לענין משל לא נכתב שופטים ט ט
בנביאים מלה לבטלה אלא ודאי כולם נוגעים לענין מעשה ובמדרש תנחומא
שמך לענין זה הובא בילקוט פ׳ בהעלותך נרות של בשר ודם של חרס או של ילקוט פרש׳
נחושת הכל לפי כבודו של אדם וכבוד השבת נירותיה הם כבודה אם שמרתם בהעלותך פי׳
נרות של שבת אני מראה לכם נרות של ציון שנאמר בעת ההיא אחפש את תש״יט דף רט״ג
ירושלם בנרות ואיני מצריך לכם לראות באורה של חמה אלא בכבודי
אני מאיר לכם שנאמר לא יהיה לך השמש לאור יומם ולנוגה הירח לא ישעיה ס י״ט
יאיר לך והיה ה׳ לאור עולם והאומות עתידים להיות מהלכים לאורכם שנאמר
והלכו גוים לאורך ׳ ואי זה אור הב״ה מאיר לישראל באור הצדקה שנאמר וזרחה שם ס ג
לכם יראי שמי שמש צדקה וכל כך למה בזכות הנרות שהם מדליקים בשבת מלאכי ג כ
תדע לך כמה חביבה היא מצות הנרות לפני הב״ה שאע״פ שאין הב״ה צריך אורה
הוא מצוה למשה שיזהיר לאהרן דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך את במדבר ח ב
הנרות עכ״ל ׳ ובסוף דבריו יש נפקותא ג״כ לנרות שאנו מדליקים בבית הכנסת
שהוא דוגמת בית המקדש שאמר תדע לך כמה חביבה היא מצות נרות לפני
הב״ה שהוא מצוה למשה וכו׳ וזהו היה לבית המקדש או למשכן ׳ עוד במעלת
הנרות במדרש ז״ל ד״א צו את בני ישראל בר קפרא פתח כי אתה תאיר ויקרא רבה פ׳ אמור
נרי אמר הב״ה לאדם נרך בידי ונרי בידך נרך בידי שנאמר נר ה׳ נשמת אדם נרי תלים כ״ח י״ט
בידך להעלות נר תמיד אלא אמר הב״ה אם שמרת נרי הריני מאיר נרך הוי צו משלי כ כ״ז
את בני ישראל עכ״ל ׳ ולכן ראוי להדליק נרות בבית הכנסת ועוד במדרש במדבר רבה
שעובד אדום שנתברך בשביל שכבד הארון שהיה מדליק נר א׳ שחרית ונר א׳ ס״ד
ערבית׳ עוד נמצא בחינה ט׳ לענין הכבוד והוא בענין הצדקה אמר שלמה הע״ה
ומכבדו חונן אביון והטעם כי העניי׳ והאביוני׳ הם מאנין תבירין דילה והשכינה משלי י״ד ל״א
דרה בהם כמו שאמר מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח ולכן המכבד ישעיה נ״ז ט״ו
לעניי׳ בממונו מכבד לשכינתו ועוד נאריך בענין הצדק׳ בשער המיוחד לו בע״ה׃

עוד בחינה עשירית בענין כבוד אב ואם בילקוט פ׳ ואתחנן ז״ל ד״א זכור את יום ילקוט פ׳
השבת כבד את אביך ואת אמך וכי מה ענין זה לזה לא ללמדך שכל מי שמכבד ואתחנן סי׳
אביו ואמו אין חלולי שבתות באות על ידיו שנאמר אשרי אנוש וגו׳ אל תקרי תת״ל דף ר״סב
מחללו אלא מחול לו אל יאמר אדם הואיל ואבי שבשמים הקדימני תחלה אעשה ישעיה נ״ו ב
רצון אבי שבשמים ואניח כבוד אבי וכבוד אמי כל המבקש ימים ועושר
ונכסים וכבוד וחיים בעה״ז ובע״הב וחיים רבים לעה״ב יעשה רצון אביו
שבשמים ויכבד אביו ואמו ׳ דבר אחר כבד את אביך קיימו יצחק בשעה
שהיה מושלך לפני אביו כשה לטבח יובל ׃ ד״א כבד את אביך קיימו יוסף
שנאמר ויאמר ישראל אל יוסף הלא אחיך רועים בשכם ׳ ד״א כבד את אביך ולא בראשית ל״ז י״ג
תרצח וכי מה ענין זה לזה אלא ללמדך אם יש לו לאדם ואינו זן ומפרנס אביו

ואמו כאלו רוצח לפני המקום · דבר אחר כבד את אביך ולא תנאף ללמדך שאם יש לו לאדם ואינו מכבד אביו ואמו כאלו הוא נואף לפני המקום ד"א כבד ולא תגנוב אם אינו עושה רצון אביו ואמו כאלו הוא גונב נשמות לפני המקום ד"א כבד ולא תענה כל שאינו מפרנס אביו ואמו כאלו הוא מעיד עדות שקר לפני המקום עכ"ל :

ילקוט פ' ויגש סי' קנ"ב דף ע"ח — ובילקוט פ' ויגש בפסוק ויסע ישראל וכל אשר לו וכו' ז"ל א"ר יהושע בן לוי חזרתי על כל בעלי אגדה שבדרום שיאמרו לי פסוק זה ולא אמרו לי עד שבאתי אצל יהודה בן פדייה בן אחותו של בן קפרא ואמר לי הרב והתלמיד שהיו מהלכין בדרך בתחלה שואלים בשלום התלמיד ואח"כ בשלום הרב אמר רב הונא כי אתא ר' יהושע בן לוי לטבריא שאליה לרבי יוחנן ולר' שמעון בן לקיש ר' יוחנן אמר שחייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד זקנו וריש לקיש על ברית השבטים הקריב עכ"ל : עוד יש ליזהר בכבוד הזקנים

ישעיה כ"ד כ"ג — כמו שנאמר ונגד זקניו כבוד וארז"ל בספרי לא במקום אחד ולא בשני מקומות

במדבר י"א י"ז — אתה מוצא שהקב"ה חולק כבוד לזקנים אלא בכל מקום בסנהדרין אספה לי ע'

שמות ד' י"ו — אים מזקני ישראל כיוצא בו לך ואספת את זקני ישראל ואל משה אמר עלה אל

שם כ"ד א — ה' אתה ואהרן נדב ואביהו ושבעים מזקני ישראל ויהי ביום השמיני קרא משה

ויקרא ט א — לאהרן ולבניו ולזקני ישראל ר' שמעון בן יוחאי אומר מנין שאף לעתיד לבא חולק כבוד לזקנים שנאמר ונגד זקניו כבוד כנגד מלאכיו כנגד נביאיו לא נאמר אלא נגד זקניו וכן אתה מוצא שהקב"ה מצטער על זקן א' כנגד כל ישראל שנא'

ישעיה מ"ז ו — קצפתי על עמי חללתי את נחלתי יכול מחוללין על הכל תלמוד לומר על זקן הכבדת עולך והלא דברים ק"ו ומה מי שאמר והיה העולם עתיד לחלוק כבוד לזקנים עאכו שבשר ודם צריך לחלוק כבוד לזקנים עכ"ל לענייננו : ומהו יש

קדושין פ"ק — מחלוקת בין התנאים יש מי שסובר שכל שיבה במשמע ויש סוברין שרוקי

ילקוט פר' כי תשא סי' שכ"ג דף ק"ט — זקני תורה : ובילקוט על פסוק והיה כל מבקש ה' יצא אל אוהל מועד תלמוד שכל מי שרואה פני זקן כאלו מקבל פני שכינה עכ"ל : נראה דע"ל זקן תורה

ילקוט שמואל סי' נ"ו דף י"ד — אמר שהרי מרע"ה זקן תורה היה · וכן בענין זה הובא בילקוט בפסוק

שמואל א ג ב — והנער שמואל משרת את ה' את פני עלי הכהן נראה דוקא זקן תורה :

רות ג י — ובמדרש אמרו על פסוק ברוכה את לה' בתי ז"ל ר' יוחנן אמר לעולם אל ימנע אדם עצמו מלילך אחר זקן שיברכהו · בועז בן פ' שנה היה ולא נפקד כיון שנתפללה עליו אותה צדקת נפקד · רות בת מ' שנה היתה ולא נפקדה כיון שברכה אותו צדיק נפקדה ברוכה את לה' בתי עכ"ל · וכמו שאנו מצווים לכבד

במדבר כ"ד י"א — התורה ולומדיה כך צריך ליזהר שלא לכבד את הרשעים שנאמר אמרתי כבד אכבדך והנה מנעך יד"ור מכבוד ובודאי שלא נכתבו דברי בלק בתורתינו לחנם אלא לנפקותא ועוד שנזכרו בתוכם שם יד"ור באומ' מנעך ידו"ר מכבוד והטעם מה שאנו מצווי' לכבד ללומדי התורה ולזקניה מפני שאור כבוד ה' שופע בה

והמכבדם

והמכבדם מכבד את ידו״ד והרשע כיון שהוא מסולק מהקדושה אין לכבדו אלא
אדרבה מכו׳ לשפלותו ולבזותו כדי להכניע הקליפ׳ כ״מש דוד ה״עה הלא משנאיך תלי׳ קלט כ״ט
ה׳ אשנא וגו׳ ולכן ראוי ליזהר שלא לתת שלום לאדם רשע וכן פי׳ רשב״י על פסוק וזהר פר׳ וארא
אתה שלום וביתך שלום הקשו וכי דוד לא היה יודע שנבל היה רשע והיאך היה דף כג ע״ב
מקדים לו שלום והיה קוראו חי ותירצו כי מה שאמר דוד אתה שלום על הקב״ה שמואל א כ״ה
אמר כמו שפי׳ שם והקב״ה הוא הנקרא חי וכו׳ ואמר מכאן אוליפנא דהא לבר נש
חייבא אסיר לאקדמא ליה שלם ואי אצטריך יקדים ליה כדוד דבריך ליה לקב״ה
ואתחזי דבגיניה קאמר ואי תימא דרמאות הוה לאו דהא כל מאן דסליק ליה
לקב״ה ואתחזי דבגיניה קאמר לאו רמאות הוא ומאן דאקדים שלם לזכאה כאלו
אקדים ליה לקב״ה עכ״ל ׃ ומה שאמר דהא כל מאן דסליק ליה לק״בה כעין זה פי׳
ר״זל דקאמ׳ כאמן עלי הדיין ׳ ובעונש החנפים כרחיב בשער הקדושה פ״יב ע״ש ׃ מסכ׳ ע״א פ״ק
עוד יש בחינה י״א בכלל הכבוד ליזהר מכל דבר שיש בזוי כבודו ית׳ או קלון
כי הפך הכבוד הוא הבזוי והקלון כאומרו כ׳ מכבדי אכבד ובוזי יקלו׃ שמואל א ב׳ ל׳
צריך ליזהר במה שאמר הכתוב פ׳ שלח לך כי דבר ה׳ בזה וגומ׳ הכרת תכרת במדבר טו״ל
וכו׳ ופי׳ ז״ל בו כמה דרכי׳ ובכולם צריך ליזהר אמרו בפסיקתא האומ׳ אין תורה סנהדרין פרק
מן השמים ז״ל ת״ר כי דבר ה׳ בזה זה האומר אין תורה מן השמים ׳ דבר אחר חלק
זה אפיקורוס ׳ ואת מצותו הפר זה המפר ברית מלה הכרת תכר׳ הכרת בעה״ז
תכרת בעה״ב מכאן אמר רבי אלעזר המודעי המחלל את הקדשים והמבזה את
המועדות והמפר בריתו של אברהם אבינו והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה והמלבין פני
אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים כמר״עה אין לו חלק לעולם הבא ׳ חבירו ברבים
תניא אידך כי דבר ה׳ בזה זה האומר אין תורה מן השמים אפי׳ אומר כל התורה אף
מן השמים חוץ מפסוק זה שלא אמרו הקב״ה אלא משה מפי עצמו אמרו זהו דבר
ה׳ בזה ׳ אפילו אמר כל התורה מן השמים חוץ מדקדוק זה מגזרה שוה זו
זהו דבר ה׳ בזה ׳ תניא היה רבי מאיר אומר כל הלומד תורה ואינו מלמדה
לאחרים זהו דבר ה׳ בזה ׳ רבי נתן אומר כל שאינו משגיח על המשנה ׳ רבי
נהוראי אומר כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק רבי ישמעאל אומר זה
העובד ע״א מאי משמע דתנא דבי רבי ישמעאל זה המבזה דבור שאמר ליה
הקב״ה למשה בסיני אנכי ה׳ וגו׳ לא יהיה לך אלהים וגו׳ עכ״ל ׳ ובענין אפיקורוס
אמרו שם ואפיקורוס רב ורבי חנינא דאמרי תרוויהו זה המבזה תלמידי חכמי׳ ׳
ר״יבל ורבי יונתן אומרי׳ זה המבזה את חברו בפני ת״ח ׳ ואמרו שם היכא דמתני
זה אסיפא המגלה פנים בתורה שלא כהלכה רב ורבי חנינא דאמרי זה המבזה
בפני ת״ח ׳ רבי יונתן ור״יבל אמרי זה המבזה פני חבירו בפני ת״ח בשלמ׳ למאן
דאמר מבזה ת״ח עצמו מגלה פנים בתורה הוי ׳ היינו דמבזה חבירו בפני
ת״ח אפיקורוס הוי אלא למאן דאמר מבזה פני חבירו בפני ת״ח מגלה פני׳ בתור׳
הוי ׳ אפיקורוס כגון מאן אמר רב יוסף דאמ׳ מאן אהני לן רבנן לדידהו קארו
לדידהו

לרידהו תאנו אמר ליה אביי ההוא אפיקורוס הוי פי' בתמיה ההוא מגלה פנים
ירמיה לג כ״ה בתורה הוי דכתיב אם לא בריתי יומם ולילה וגו' פי' שהחכמים מקיימים העולם
בראשית כד ב רב נחמן בר יצחק אמר מהכא כמי שמעת ליה ונשאתי לכל המקום בעבורם
אלא כגון מאן פי' מי נקרא אפיקורוס כגון דיתיב מקמיה רביה ונפלה שמעתא
ברוכתא אחריתי פי' נזכר הלכה שקראו רבו במקו' אחר ואמר הכי אמרי' התם
ולא אמר הכי אמר מר התם ׳ רבא אמר כגון דבי בנימן אסייא דאמרי מאי
אהנו רבנן מעולם לא שרו לן עורבא ולא אסרו לן יונה פי' לא אמרו שום חידוש
להתיר העורב ולאסור היונה ׳ רב פפא אמר כגון דאמ' הני רבנן פי' שהוא לשון
בזוי ׳ רב פפא אשתלי ואמר הני רבנן ויתיב בתעניתא ׳ רב נחמן אמר זה
מלכים ב׳ ח ה הקורא לרבו בשמו שנאמר ויאמר גחזי אדוני המלך זאת האשה וזה בנה אשר
החיה אלישע עכ״ל : עוד יש בחינה י״ב בענין הכבוד והוא לכבד לקונו בהלל
תלים כט ב והשבח כמו שאמר ובהיכלו כלו אומר כבוד ובענין זה הארכנו בשער אהבה
בענין השמחה כי שם מקומו ׳ ועל כלל בחינת הכבוד שביארנו את' בתנא דבי
במדבר רבה אליהו והובא במדרש ז״ל אליהו אומר נתקבצו ויבאו למלחמה ונפלו מהם ג' אלף
סוף פ׳ במדבר איש ונפלה בה סנהדרי גדולה עמהם מי הרג אותם הוי אומר לא הרג אותם אלא
במדבר ד כ אנשי בית שמש על שראו בארון ולכך הזהיר בני קהת ולא יבאו לראות וגו' אמר
הקב״ה כשם שעשיתי לבני קהת על שהיו יראים אותי כבדתים וחלקתי להם
כבוד והזהרתי עליהם להציל מיתות כשם כך כל מי שהוא מתיירא ממני אני
מכבדו ואיני מכרית שמו מן העולם מאי את למד מבני יונדב בן רכב על ידי
ירמיה לה יט שעשו רצוני מה כתוב בהם לא יכרת איש ליונדב בן רכב עומד לפני כל הימים
ומה אם אותם שהם גרים כך עשיתי להם ׳ ישראל שהם בני אוהבי בני ידידי
על אחת כמה וכמה כשהם עושים רצוני שהם עומדים לפני כל הימים שנאמר
ישעיה מח י״ח לו הקשבת למצותי ויהי כנהר שלומך וגו' ואומר ואתם הדבקים בה' אלהיכם
דברים ד ד חיים כולכם היום עכ״ל ׳ וראינו לתשלום השער הזה לבאר פסוקי היראה
אשר בתורה נביאים וכתובי' הנוגעים למעשה ׳ היראה הראשונה בתור' בחטא
בראשית ג י אדם הראשון הוא ואירא כי עירום אנכי ואחבא והענין כי אדם הראשון קודם
חטאו היה מלבושו כתנות אור ואחר חטאו הוסר ונפשט האור העליון ממנו
ונתגשם ונתלבש בכתנות עור וזהו ואירא נתיירא כי ראה עצמו ערום מהאור
העליון וכן כל אדם צריך שיהיה בחינת היראה הזו שלא יגרום בעונו שתסתלק
אור השכינה ממנו כי על ידי עסק התור' והמצוה האדם מוסף עליו אור השכינה
ואם או חוטא תסתלק ונשאר ערום וזו בחינה אחרת בענין יראת חטא מלבד
משלי כג יז מה שפי' ׳ הב' ליזהר ביראת השם כל היום שנאמ' כי אם ביראת ה' כל היום וכת
החסיד רבינו יונה בשערי התשובה עמוד גדול לענין התורה שלא ימוש כו
היום יראת שמים מנגד עיניך שנ' כי אם ביראת ה' כל היום ופשט הכתוב כריכו
אנו לומ' שכך הוא אל יקנא לבך בחטאים כי אם ביראת ה' כל היום פי' אל יקנו
בחוטאים

בחוטאים אלא במי תקנא כי אם ביראת ה' במעלת יראת ה' לומר למה לא אהא
אני ירא את ה' כל היום והיינו כי חטא איש הם חסרי השלמות כ ענין והיינו אני
ובני שלמה חטאים כי אם ביראת כאותם שים להם יראת ה' כל היום כו' שצריך
להיות ירא השם כל היום. והמזכיר לאדם היראה הוא שיהיה בתפילין כל
היום אם היה אפשר או לפחות בשעות שהוא עוסק בתורה שהוא פנוי מעסקי
העולם וילמד שצוה הקב"ה למלך והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו למען ילמד דברים יז יט
ליראה את ה' וכו' ופי' ז"ל שלעולם היה ס"ת עמו ולכך היה מוזהר לו היראה וזהו
למען ילמד ליראה וז"ל בתוספתא יוצא למלחמה והוא עמו נכנס הוא עמו יושב תוספתא
בבית הוא אצלו נכנס לבית המים ממתנת לו על הפתח וכן דוד אומר שויתי ה' סנהדרין פ"ד
לנגדי תמיד וגו' רבי יהודה אומר ס"ת מימינו ותפילין משמאלו: ואמר עוד שם תלים יו ח
לקמיה אם כן למה נאמר וכתב לו את משנה התורה הזאת מלמד שכתב שתי תורות דברים יז יח
כותב לו אחת שנכנסת ויוצאה עמו ואחת שמונחת לו בתוך הבית זו שנכנסת
ויוצאת עמו לא תכנס עמו לא למרחץ ולא לבית המים שנאמר והיתה עמו וקרא
בו כל ימי חייו במקום הראוי לקרות בו והלא דברים ק"ו ומה אם מלך ישראל שלא
עסק אלא בצרכי צבור נאמר בו והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו שאר בני אדם
עאכ"ו כיוצא בו ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו וכו' וכן הוא שם לד י"ד
אומר יהושע בן נון נער וכן הוא אומר לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית יהושע א ח
בו יומם ולילה והלא דברים ק"ו ומה יהושע בן נון שעסק בכבוש הארץ ועומד
לחלקה לישראל נאמר בו לא ימוש וגומר שאר בני אדם עאכ"ו ע"כ הרי שהמלך
הוא צריך ס"ת עמו ולדברי רבי יהודה נ"כ תפלין וכיון שאי אפשר בס"ת שלא
בטויכו בו ראוי לקיים התפלין ולכך החכמים הראשונים זהירים בתפלין כל
היום והכה בוראי. המזכיר לאדם היראה הוא עסק התורה שהרי אמר אין
בור ירא חטא. ומכאן תראה כמה חיוב מוטל עלינו לעסוק בתורה ומתוכה אבות פ"ב
תעורר יראת שהיא נקר' יראת ה' שנאמר יראת ה' טהורה עומדת לעד. וכל תלים יט י
נביאות ס"ת ותפילין הוא להזכיר לעסק התורה בתמידות שנאמר למען תהיה שמות יג ט
תורת ה' בפיך והיינו לא ימוש ספר התורה הזה מפיך כדפי' במאמר. הנ'
היות מצוי בבה"כ אם לתפלה ואם לעסק התורה אם אפשר שהבא לבה"כ נקר' ירא
את ה' שנאמר מי בכם ירא ה' שומע בקול עבדו אשר הלך חשכים ואין נוגה לו ישעיה נ י
פי' רז"ל במסכת ברכות פרק קמא שזה נאמר על מי שהוא רגיל לבא לבה"כ ויום ברכות פ"ק
לא בא. וז"ל אמר רבין בר רב אדא אמר רב חסדא כל הרגיל לבא לבה"כ ויום
לא בא הקב"ה משאיל עליו שנאמר מי בכם ירא ה' שומע בקול עבדו אשר הלך
חשכים ואין נוגה לו יבטח בשם ה' וישען באלהיו אם לדבר מצוה הלך נוגה לו
אם לדבר רשות הלך אין נוגה לו מ"ט דהוה ליה לבטוח בשם ה' ולא בטח.
בזוהר בפרש' בלק ענין מתוק בפי' פסוק זה תעיינהו משם כי נוגע לענין זוהר פר' בלק נפק"ן ועתס לכה כל פרס
רם. והטעם שיקרא ירא ה' הבא לבה"כ מפני שבה"כ הוא מקדש מעט שעלין

כאמר ומקדשי תראו ועוד מקום היראה מאמת הדין הוא בב״ה שפס שורה אש ויקרא כו ב
כונה על ראשיהם של ישראל כמו שצריך במקומו י״הר לשתקרב לכל מי שהוא
ירא ה׳ ולהתרחק ממי שאינו ירא את ה׳ אפילו מלדבר עמו דרך חברה וזה
כלמד ממה שאמר דהע״ה חבר אני לכל אשר יראוך וגו׳ והטעם כי בהתקרבו ש׳ תה״ס קיט סג
הטובים ילמד ממעשיהם ועוד השכינה הנקרא׳ יראה עמהם ותתכונן בו אור
השכינה וההפך ורועה כסלים ירוע ודבר זה כלמד ממה שאז״ל מאן דאיסתעי
ריש לקיש בהדיה הוו מהימני ליה בלא שטר ובלא עדים׳ הה׳ כתיב לכו תלים לד י״ב
בנים שמעו לי יראת ה׳ אלמדכם מי האיש החפץ חיים וכו׳ נצור לשונך מרע וכו׳
נראה שתחלת המדרגות שיעלה האדם ביראה הם אלו׳ בתחלה נצור לשונך
מרע וכו׳׳ הב׳ סור מרע ועשה טוב׳ הג׳ בקש שלום וכו׳ והרחבנו באור
בפסוקים בשער הקדושה בפרק י׳ וי״א׳ הב׳ סור מרע גם זה נוגע
ליראה ובארנו ענייני בפרק רביעי משער זה׳ בקש שלום הוא לענין
ועשה טוב ושם ביארנוהו דף קכ״ר ע״ב׳ הו׳ ביאר הנביא ישעיה ע״ה
באמ׳ ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה נראה שצריך האדם לחקור ישעיה כט י״ג
ולידע באמיתות למי הוא עובד ולמי הוא ירא כענין מה שצוה דוד עליו השלום
לשלמה עליו השלום דע את אלהי אביך ועבדהו והטעם כי העובד דרך מצות ד״ה א כח ט
אנשים מלומדה פעם יעשה פעם לא יעשה ואין לבו תקוע באמונה ואם יבא
כותי או אחר כמוהו ויסתור לו אמונתו מצד ראיות וקושיות אפשר שינוצח אמנם
העובד בידיעת לבו לא ינוצח בשום פנים והעונש העובד מצות אנשים מלומדה
ביאר הנביא אחר כך באומרו לכן הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא ישעיה כט י״ד
ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר ביען שהיא מדה כנגד מדה כיון
שלא רצו להתחכם בתורה לדעת ענין יראת הבורא באמיתות כך תאבד
החכמה מהחכמים׳ וע״דה שמקום היראה הוא י׳ כמבואר בפ״ב משער זה ולכן
צריך להתחכם ביראה ולא תהיה מצות אנשים מלומדה ולזה אמר אין בור ירא אבות פ״ב
חטא ואם לאו או תתעלם החכמה שהיא מקור היראה׳ וכן העונש הזה
חוזר גם כן למה שנאמר בראש הפסוק יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו
כבדוני ולבו רחק ממני ותהי יראתם אותי וגומר כי כיון שהוא מדבר עם
אלהיו ובינת לבו אין עמו לכן עונשו שבינת נבוניו תסתתר ובזה כל הפסוק
מדוקדק ואין בו שום יתור׳ וער״ז צריך גם כן ליזהר באמירת תפלתו
וברכותיו שיהיו בכוונה שלא יהיו מצות אנשים מלומדה ואמר בפיו ושפתיו ישעיה כט י״ג
כבדוני ולבו רחק ממני וגומר ואמר בספר החסידים סימן מ״ו מעשה באדם ספר חסידים
אחר שמת לפני זמנו כמה שנים לאחר שנים הרבה נתגלה בחלום לאחד סימן ע״ו
מקרוביו׳ שאל לו איך אתה נוהג בעולם שאתה שם אמר לו בכל יום דנים
אותי על שלא הייתי מדקדק ברכת המוציא וברכת הפירות וברכת המזון
בכוונת הלב ואומרים לי להנאתך נתכוונת׳ שאלו והלא אין משפט רשעי
ישראל

ישראל אלא שנים עשר חדש וכבר עברו עליך יותר ועדיין דנין אותך
אמר ליה אין דנין אותי פורענות חזקים כתוב בשנים עשר הראשונים עד כאן
לשונו ׳ ומתעלות היראה הוא בעולם הבא מה רב טובך אשר צפנת ליראיך ׳ תלים לא כ
ובעולם הזה היותו מושגח בעינא פקיחא עינא דאריך אנפין דכתיב הנה עין שם לג יח
ה׳ אל יראיו למיחלים לחסדו כגבוה שמים על הארץ גבר חסדו על יראיו וכו׳ שם קג יא
וכן כרחם אב על בנים רחם ה׳ על יראיו והטעם כי היראה גורם כפיית הדינים שם קג יג
כמו שפירש׳ בפי׳ דהע״ה ולכן ראוי שימשכו עליו רחמים ׳ וממעלותיה מה
שנזכר במזמור אשרי איש ירא ה׳ במצותיו חפץ מאד גבור בארץ יהיה זרעו שם קיב ב
וכו׳ וממעלותיה שהיראה גורמת תוספת חיים כדכתיב יראת ה׳ תוסיף משלי י כז
ימים ׳ וכן אמרו במדרש פסיקתא על פסוק תודיעני אורח תלים טז יא
חיים שובע שמחות את פניך ׳ אמר רבי יודן אמר דוד
לפני הקדוש ברוך הוא תודיעני אורח חיים אמר
לו הקדוש ברוך הוא דוד חיים את בעי צפה
ליראה שנאמר יראת ה׳ תוסיף ימים
עכ״ל ׳ ובזה נכלל הפרק הזה
ונכלל השער הזה ׳
ברוך ה׳ לעולם
אמן ואמן :

נשלם שער היראה

שער האהבה

מפני שקדם מאמרינו בשער הקודם בענין היראה ופרטיה
אמרנו לסמוך לו ענין האהבה כמו שסמכם הפסוק
באומרו ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם דברים י יב
ליראה את ה' אלהיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה אותו ולעבוד את ה' אלהיך בכל
לבבך ובכל נפשך · והטעם לקדימת היראה ביארנו בשער הקודם היות היראה
מפתח לכל העבודה כי לא תיכון לאדם לעשות שום מצוה עד שידע מי צוה
אותה שהוא אדון יחיד ושתהא עבודתו מיוחדת לפניו כמו שכתבא' בסוף השער
הקודם וז"ש ליראה את ה' אלהיך ובזה יתוסף לו ללכת בכל דרכיו ירצה שישמור
עשה ולא תעשה והיינו בכל דרכיו · אמנ' עיק' היראה את המלך היא ליראה ליזהר
שלא יעבור על מה שצוהו שלא יעשה וכו' וכן נמצא בדברי הרשב"י ע"ה ז"ל בס"ה
משמאלא מדחילו דגבורה אתייהיבו פחד יצחק · ר"מא מימינא מרחימו דדרגא
דאברהם דכתי' ביה אהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד עכ"ל · ויירא ירמיה לא ג
שלא ימצא המלך אחריו משגהו ולכן הוא נזהר שלא לעבור על דבריו · אמנם
האהבה הי' מעלה נוספת והי' ב' דברים הא' שלם למעשה המצו' עשה ושיתוסף
לו אהבה שיעשה המצות והתורה מלב ונפש בחשק גדול וזהו ולעבוד את ה'
אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ואז יקרא העובד עבד שהוא עובד עבוד' שלימה
היא מאהבה כמו שנתבאר בה ולכן ביראה לא הזכיר עבודה ובאהבה הזכיר
עבודה וכן בתנא דבי אליהו שנעתיק לקמן הוכיח שעיקר היראה היא ל"ת
ועיקרו ליראה מהדין והאהבה היא בענין מצו' העשה ומפני היות היראה והאהבה
שני עמודים גדולים לעבודה סמכם הכתוב וכמו שהזכיר בזה יראה ליראה
את ה' אלהיך הזכיר גם כן באהבה לאהבה את ה' אלהיך ולכן הרמב"
סמכם

שמשם לעולם ואמר מצוה ברחילו ורחימו וכן תשובה ותורה ותפלה שהעתקנו לשונו בשער היראה כבר פירשנו שהוצרכנו להקדי׳ ולכן ראינו לפרש ענין האהבה אחר היראה כסדר הכתוב וסדר הר״שבי ע״ה ואף על פי שהמפרשים ז״ל לא דרכו דרך זה ׳ ועוד כי יראה ואהבה הם רומזים לב׳ אותיות שבשם כדפי׳ בתיקונים ולכן ראינו ליחד השם שנאמ׳ כ״י ביה צור עולמים ועוד יראה לאהבה ישעיה כו ד מן הטעם שפי׳ הר״שבי בתיקונים שהם כנגד עשה ולא תעשה ומצות לא תעשה קדמו שהם תלויות בשם יה ולכן צריכין אנו לבאר אהבה שהוא כנגד וה כדי ליחד את ידו״ד:

פרק ראשון בביאור הכרח היות העבודה באהבה ומהות ענין האהבה כפי הנמצא בדברי רבותינו ז״ל ובספרי החסדים הקודמים

היות עבודתינו באהבה כצטוינו בתורה במשנה תורה כמה פעמי׳ אם בפרשת ועתה ישראל כמו שכתבנו לעיל אם בפרשת שמע ואהבת את ה׳ אלהיך בכל דברים ו ה
לבבך ובפרשת והיה אם שמע לאהבה את ה׳ אלהיכם ולעבדו ׳ וכתב רבינו דברים יא יד
משה מקוצי בספר מצות הגדול במצות לאהבה זה לשונו ולפי שפרשה זו חביבה לפני הקדוש ברוך הוא והיא מפתח יראתינו שים בה יחוד הבורא ואזהרת אהבת שמו בכל לב ובכל נפש ובכל מאד וכל התורה כלולה בזה כי מי שאוהב את המלך כל מחשבותיו לעשות הטוב והישר בעיניו לכך צוה הקדוש ברוך הוא לעשות לו חמשה זכרונות בכל יום א׳ לקרוא פרשה זו בשכבו ב׳ ובקומו ג׳ שתהא פרשה זו כתובת כנגד לבך בתפילין של זרוע שמאל וקבועים כנגד
הלב שנאמר ושמתם את דברי אלה על לבבכם ודרשו רבותינו שתהא שימה שם יא יח
כנגד הלב ׳ ד׳ שתהא פרשה זו כתובת כנגד נפשך שתפילין של ראש יהו מונחי׳ על המוח שהוא מכוון כנגד האוויר שבין העינים מלמעלה ועיקר היות הנפש
שם וישוב דעת של אדם וזהו והיו לטוטפות בין עיניך ׳ ה׳ שתהא פרשה זו שם ו ח
נכתבת כנגד מאדך על מזוזות ביתך ובשעריך שממונו של אדם שם וכסדר שתכתבו במקרא לב תחלה ואחר כך נפש ואחר כך ממון כך נצטוו על הסדר הזה וקשרתם לאות על ידך כנגד לבבך והיו לטוטפות בין עיניך כנגד נפשך וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך כנגד מאדך עד כאן לשונו ׳ וכאשר תדקדק ה׳ פעמים אילו הנזכרי׳ הם עשרה שהרי פרשת והיה אם שמע בה נזכר ענין האהבה והיא בתפילין ובמזוזה ואנו קורין אותה בשכבנו ובקומנו׳ ועוד מצאתי כי תשעה פעמים נזכרה מצות לאהבה במשנה תורה
א׳ בפר׳ ואתחנן בפרשת ואהבת ב׳ בפרשת עקב בפ׳ ועתה ישראל שנאמר דברים י יא
בה ללכת בכל דרכיו ולאהבה אותו ואהבת ה׳ אלהיך ושמרת משמרתו וכו׳ לאהבה את ה׳ אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם וכו׳ כי אם שמור תשמרון את כל המצות הזאת אשר אנכי מצוה אתכם לעשותה לאהבה את ה׳ אלהיכם ללכת בכל
דרכיו ולדבקה בו עוד בפר׳ שופטים ושוטרים נזכרה פעם אחת לאהבה את שם יט ט

ה' אלהיך וללכת בדרכיו כל הימים ובפרשת אתם נצבים נזכרה שלשה ומל ה' שם ל׳ ו
אלהיך לבבך וכו' לאהבה את ה' אלהיך וכו' אשר אנכי מצוך היום לאהבה את שם ל׳ יו
ה' אלהיך ללכת בדרכיו ולשמור מצותיו סוף הפרשה לאהבה את ה' אלהיך שם ל׳ כ
לשמוע בקולו ולדבקה בו הרי תשעה ומצות אהבת הגר שבפ' עקב הרי עשרה
כנגד עשרה מדות ואהבת הגר במדה העשירי הנקרא צדק וכן הגר נקרא
צדק הרי שנכפלה ונשנית מצות אהבה פעמים הרבה מפני היותה שורש לכל
העבודה האלהית והי' תכלית שלמות הנפש שתדבק בקונה כמו שאמר לאהבה
וכו' ולדבקה בו וכמו שיתבאר בה"י ובענין אהבה אמרו רז"ל בספרי ז"ל ואהבת
את ה' אלהיך עשה מאהבה הפרש בין העושה מאהבה לעושה מיראה העושה
מאהבה שכרו כפול ומכופל לפי שהוא אומר את ה' אלהיך תירא יש לך אדם
מתיירא מחבירו כשהוא מטריחו מניחו והולך לו אבל אתה עושה מאהבה שאין
לך אהבה במקום יראה ויראה במקום אהבה אלא במדת המקום בלבד עכ"ל
עוד בתנא דבי אליהו מה בין אהבה ליראה משלו משל לה"ד למלך שהיו לו ב'
עבדי' א' אוהב את המלך ומתיירא ממנו ואחר מתיירא ממנו ואינו אוהבו. הלך
המלך למדינת הים האוהב את המלך ומתיירא ממנו עמד ונטע גנות ופרדסין
ומכל מיני מגדים. ואינו אוהבו ישב לו ולא עשה כלום כיון שבא המלך ממדינת
הים ראה גנות ופרדסים כל מני מגדים סדר לפניו כנגד דעתו של אוהב כיון
שנכנס האוהב לפני המלך וראה כל מיני מגדים סדורים לפניו נתקררה דעתו
כנגד שמחתו של מלך. הירא ממנו ואינו אוהבו כיון שנכנס המלך לביתו כל מיני
חרבות כולם סדר לפניו כנגד דעתו של הירא כיון שנכנס הירא לפני המלך
וראה כל מיני חרבות סדורים לפניו נזדעזע דעתו כנגד קצפו של מלך שנאמר
תהלים קי"א ה טרף נתן ליראיו זה העולם הזה הא למד' שכר האוהב ב' חלקי' ושכר הירא חלק
א' לפיכך לא זכו הרשעי' אלא בעולם הזה אבל ישר' יאכלו ב' עולמי' זש"ה הכתוב
מים רבי' סוף העתקתי בפז'. והיוצא לנו מכלל המאמ' שמהו' האהבה הי' שיעש'
האדם חפץ המלך כדי לשמחו ואעפ"י שהוא יודע שמאותם האילנות שהוא נוטע
המלך יתן לו מיני מגדים שכר מה שנטע מ"מ אין כוונת האוהב אלא שמתקרר
דעתו כנגד שמחתו של מלך שהמלך שמח הוא לראות גנים ופרדסים ואילנות
נטועים לפניו והנמשל מובן הוא שהיראה הם האומות ע"א שכולם יראים
ירמיה י ז כאומרו מי לא יראך מלך הגוים וכו' כי בכל חכמי הגוים מאין כמוך ופי' בפרשת
משפטים כולם מודים שאין כמוך אבל אינם עושים מצות אבל הם יראין.
ואוהביהם שעושים מצות ובעשיית המצוות ועסק התורה הו' נטיעת אילנות
שנוטעים למעלה אחרות עליונות שהמלך שמח בהם שהכל תלוי בהתעוררות
התחתון כדפי' כמה פעמי' ומהאור העליון שהמשכו בעשיית המצוות נשמתם
נדרים פ"ס נהנית בעה"ב כענין מי שטרח בע"ש יאכל בשבת בנדרים תניא לאהבה את ה'
ולדבקה בו שלא יאמר אדם אקרא שיקראוני חכם אשנה שיקראוני רבי אשנה

שאקרא

שאקרא זקן ואשב בישיבה אלא למוד מאהבה וסוף הכבוד לבא שנאמר קשרם משלי ג ג
על אצבעותיך כתבם על לוח לבך ואומר דרכיה דרכי נועם ואומר עץ חיים היא שם ג יז
עכ"ל ר' אלעזר בר צדוק אומר עשה דברים לשם פועלם ודבר בהם לשמן אל
תעשה עטרה להתגדל בהם ולא קורדום להיו' עודר וכו' עכ"ל ועוד אמרו במדרש
במצותיו חפץ מאד אר" אלעזר במצותיו ולא בשכר מצותיו והיינו דתנן אנטיגנוס אבות פ"א
איש סוכו היה אומר אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס
ועוד אמרו בספרי לאהבה שמא תאמר הריני לומד תורה בשביל שאהיה עשיר
בשביל שאקרא ר' בשביל שכר לעולם הבא תלמוד לומר לאהבה כל שאתם
עושים לא תעשו אלא מאהבה עכ"ל:

ובזוהר פ' ואתחנן דף רס"ו אמרו ז"ל בפסוק ואהבת את ה' אלהיך זוהר פר'
ואהבת דבעי ברנש לאתקשרא ביה ברחימותא ואתחנן דף
דכל פולחנא עילאה דבעי ברנש למפלח לקודשא בריך הוא דיפלח ליה ברחימו רס"ו
דלית לך פולחנא כמו רחימותא דקב"ה עכ"ל. ובתיקונים דף ע"ו ע"ב אמר דברים ו ס
שהעובד על מנת לקבל פרס יש לו עונש וז"ל בקיצור אבל רחימו ודחילו בין טוב דף ע"ו
ובין בישׁ ובג"ד אמר ק"ב"ה השבעתי אתכם בנות ירושלים בצבאות או באילות שיר ב ז
השדה אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ דאיהו רחימו ופרס עד
דאיהו יחפץ ולא ע"מ לקבל פרס ויראה ואהבה ע"מ לקבל פרס איהי שפחה ותח'
שלש רגזה ארץ תחת עבד כי ימלוך ושפחה כי תירש גבירתה עכ"ל: משלי ל כ

ובענין האהבה כתב החסיד בעל חובת הלבבו' ז"ל סוף שער הבטחון
ובשער האהבה ולקטתי דבריו בקצרה המכוון אל
ענייננו ענין האהבה הוא כלות הנפש ונטותה בעצמה אל הבורא כדי שתדבק
באורו העליון והוא שהנפש הוא עצם רוחני נוטה אל הדומים לה מהאישים
הרוחניים ומתרחקת בטבעה מאשר כנגדה מן הגופות העבות וכאשר קשרה
הבורא בגוף הזה העב אשר רצה לנסותה בו בהנהגתה אותו העיר אותה
לחוס עליה ותכסוף לו כדי לבקש המנוח' ממדוה גופה וכשתרגיש הנפש בענין
שיוסיף לו אור בעצמה וכח בנפשה תטה במזמתה אליו ותדבק בו במחשבתה
ותתאוה לו וכוסף אליו בפרט כאשר ידע האדם ענין המכוון בבריאתו וביאתו
אל העולם הזה הכלה ויכיר מעלת העולם האחר הקיים ימאס בעולם הזה
ובקנותיו ויברח במחשבתו ובנפשו ובגופו אל האלהים ית' וישתעשע בזוכרו
בברידות וישתומם מבלתי המחשבה בגדולתו ואם יהיה במקהלות לא יתאוה
כי אם לרצונו ולא יכסוף כי אם לפגיעתו ויהיה הנכספו לו בהשתדלות וחריצות
וזריזות דומה למה שאמר נפשי אויתיך בלילה וגו' ואמר לשמך ולזכרך תאות ישעיה כ"ו ט
נפש ואמר צמאה נפשי לאלהים לאל חי ואמר אלהים אלי אתה אשחרך צמאה תלים מ"ב ג
לך נפשי כמה לך בשרי וגו' ואז תשקה הנפש כס האהבה בשרי' ותתבודד ביחד שם ס"ג ב
לבבה בו ולאהבה אותו ולבטוח עליו ולכסוף לו ולא יהיה לו עסק בלתי עסק
עבודתו

עבודתו ולא יעבור על רעיוניה זולתו ולא יעלה במחשבתה בלעדיו ולא תסלק
דבר מאברי' גופה אלא במה שתמשך בה לשמו ולא תתיר לשונה כי אם בזוכרו
בשבחו ובהודאתו ותהלתו מאהבה בו ומכסוף לרצונו ית' ואם ייטיב לה תודה
ואם יעניה תסבול וימסור גופו ונפשו וממונו לקדושת שמו ית' ולא תוסיף עם זה
כי אם אהבה בו ובטחון עליו כמ"ש על אחד מן החסידי' שהיה קם בלילה ואומר
שדי התרעבתני וערום עזבתני ובמחשכי הלילה הושבתני ועוזך וגודלך הורתני
אם תשרפני באש לא אוסיף כי אם אוהבה אותך ואשמחה בך דומה למה שאמר
איוב י"ג ט"ו איוב הן יקטלני לא איחל ואל הענין הזה רמז החכם באומרו צרור המור דודי לי
שיר"ש י"ג בין שדי ילין ואמרו חכמים ז"ל על דרך הדרש אע"פ שמצר ומאמר לי בין שדי ילין
והדומה למה שאמרו ואהבת את ה' אלהיך וגומר אפילו נוטל נפשך והחזק
שבדברים שתעזר בהם על המדרגה הזאת העליונה הי' המורא הגדול מאלהי'
והאימה ממנו והפחד ממצותיו והמחשבה תמיד בהשקפתו על סתרך וגלויך
ומצפונך וכרחך והכשבתו אותך וחמלתו עליך ודעתו הנסתר והנגלה בעבר
ובעתיד ממעשיך ומחשבותיך והבטתו לך והקרבתו אותך ולא תוכל על כל זה
לעמוד מכוונות אליו בלבך ובמצפונך בבר לבב ואמונה שלימה ותתלה נפשך
באהבה ותבטח על חמלתו וגודל חנותו ורחמיו ולא תשתף בעת ההיא עם
אהבתו אהבת זולתו ולא ישקיף עליך שאתה ירא עם יראתך בלתו ולא תפקדנו
מרעיוניך ולא יסור מנגד עיניך ויהיה נותך בבדידו' ויושב עמך במדברו' ויהיה
מקום מלא בני אדם בעיניך כלא מלא והריק מהם כלא ריק לא תשומם בהפקד'
ולא תרהב בהעדרם ותהיה תמיד שמח באלהי' שש בבוראך עלז ברצונו נכסף
לפגיעתו כמו שכתוב ישמח צדיק בה' ואמר הנביא ואני בה' אעלוזה ואמר
דוד ע"ה ה' אורי וישעי ממי אירא ושאר המזמור וקרוב לדברי אלו כתב בספר
הרוקח ז"ל שורש האהבה שהנפש מלאה אהבת ה' וקשורה בעבותות האהבה
בשמחה ובטוב לב ולא כעובד רבו בעל כרחו אלא אפילו אם היו מוחים בידו
האהבה בוערת בתוכו לעבוד ושמח להשלים רצון בוראו שכך אמר המשורר
עבדו את ה' בשמחה ועובד ביושרו לב וליושרי לב שמחה ואינו עובד לא להנאתו
ולא לכבודו ואומר מה אני כבזה וחדל אישים היום כאן ומחר בקבר הן בעון
חוללתי ואני מלא גלל איך נבחרתי להיו' עבד למלך הכבוד כי כשהנשמה חושבת
בעומק יראה רשף אהבת הלב בוער בה וגילו שמחת הקרב מרבה ומשמחת
הלב ועלז כליות גדל חכמת אדם תאיר פניו וישמחו בו אוהבי שמו כי כל האיש
חסר חכמת השם בלבם חושבי' בשמחה חשק עשיית רצון בוראם לעשו' מצוותיו
בכל לב והאוהב אינו חושב הנאת העה"ז ואינו חושש בטיולי אשתו ולא בניו
ובנותיו והכל כאין נגדו רק לעשו' רצון בוראו ולזכות אחרי' ולקדש שמו ולמסור
בראשית י"ד כ"ב עצמו באהבתו כאברהם הרימותי ידי אל ה' אם מחוט ועד שרוך נעל וכפנחס
שמסר עצמו כשהרג זמרי ואין מכשאין עצמם ואין מדברי' דברים בטלים ואין

רוח ין

רואין פני נשיך ושומעים חרפתם ואינם משיבים וכל מחשבותם עם בוראם ומנעימים זמירות לקונם וכל עשת מחשבותם בוער מאש אהבתו אחריו בזה ולבא עכ"ל. ובספר טעמי המצות להר' ר' יצחק ז' פרחי כתב בטעם האהבה כי כשים בנו אהבה אנו גורמים שיתייחדו הכרובים העליוני' פנים אל פנים ויהיה אהבה ביניהם וצדיק יריק השמן הטוב על המלכות ומשם למטטרון ולזוית הקדש ומשם העולמות כלם מלאים שפע וברכה עכ"ל קיצור כוונתו:

ובזוהר בפרשת ואתחנן דף רס"ג ביארו בענין האהבה ז"ל פקודא לאהבה והא אוקימנא רחימו דקב"ה דבעי ברנש לרחמא ליה רחימו סגי כאברהם דרחיל ליה לקב"ה בכמה רחימו ומסר גופיה ונפשיה לגביה. מכאן אולפינא מאן דרחים ליה לקב"ה איהו מקיים עשר אמירן עילא ותתא. ועל דא כל איכון עשר נסיוני דאתנסא אברהם וקאים בכולהו כולהו לקבל עשר אמירן כל נסיונא אמירא היא ואתנסא בההוא אמירא וקאים ביה. וע"ד איכון עשר נסיוני וכולהו קאים בהו אברהם בגין דאתקשר ואתדבק בימינא דקב"ה דאיהו אהבה רבה בגין דקאים האי אהבה מתקשר בעלמא עילאה אהבת עולם דא רזא דעלמא תתאה בלא פרודא דאתקשר ביה רחימו דיליה וכלא רזא חדא והא אתמר רזא דאהבה רחימו דא סליק על כל פולחנין דעלמא בהאי אתייקר שמיה דקב"ה יתיר מכלא. ואתברך בריך לעלם ולעלמי עלמין ורזא דאהבה אתער עכ"ל. הרי מבואר מהמאמר הזה שעיקר האהבה הוא למסור גופו ונפשו על קדושת השם וכן ביארו בתיקוני' דף י' ז"ל והמשכילים יזהירו אלין דידעין רזא תנינא בפקודיא במלת בראשית דאיהי אהבה לחשבן זעיר במתקלא חדא אלקין ודא אהבת חסד דאיהי ע"ב בחושבן לקבל שמא מפר' ויסע ויבא ויט דביה ע"ב כחושבן אחד דהיינו מאמר אחד דאיהו בראשית דאוקמוהו עליה ובלא במאמר א' יכול להבראות והאי איהו רחימו דמאריה מאן דמסר נפשיה באחד ברחימו דמאריה: בגר ואהבת את ה' אלהיך אפילו נוטל את נפשך דאם חביב עליה נפשיה מגופא לכך נאמר ובכל נפשך ואם חביב עליה גופיה ממתוניה לכך נאמר בכל לבבך ואם חביב עליה ממונא מגופא לכך נאמר בכל מאדך במה דחביב עלך מסר ליה ברחימו דמאריך בעת צרה ודא איהו נסיון דעתידין ישראל לאתנסאה בע' שנין דגלות בתראה דעני חשוב כמת וכאלו נטלין נפשיה. גופא ונפשא וממונא כולהו שקולין במה דחביב עליה מסור ליה ברחימו דמאריה ובההוא זמנא אתקשר במלת אהבה דאיהי בראשי' כאילו ביה ברא עלמא ומאן דלא מסר נפשיה וגופיה או ממוניה ברחימו דמאריה בעת צרה כאילו אחזר עלמא לתוהו ובוהו ואהבת ומאן דמסר גופיה ונפשיה וממוני' ברחימו דמארי' ודאי בההוא עלמא לית למעלה מיניה ואהב' וכו' איהי מלכות כלילא מכל ספירן ואיהי פקודא דקב"ה בכל תרי"ג פקודין ובגינה אתמר מדוע אתה עובר את מצות המלך ואיהי בנין עלמא: שפחה בישא איהי

פ' ואתחנן דף רס"ג

תקונים דף י

אבות פ"ה

דברים ו

אסתר ג

חרבן

חרבן עלמא ובגין דא אתמר בה והארץ היתה תוהו ובוהו ואיהי רצועה בידא
דקב״ה לאלקאה בה חייביא ובגין דא מאן דרחים לקב״ה יתן נפשיה או גופיה
או ממוניה דיכטיר ליה קב״ה הא רחימו דיליה תלוייה בהסיא דיהיב ליה ולא עקר
רחימו דיליה איהו ׳ האי רחימו דהם כטל ממוניה או גופיה כפר ביה לאו איהו
עקר רחימו עד דמסר נפשיה ברחימו דמאריה ׳ ואם כל תלת פקילין לגביה
ימסור לון כולהו על קדושת שמיה ברחימו והאי איהו עקר׳ דרחימו דאיהי
אהבת המלכות דאיהי אהבת חסד דירהא מסטרא דגבורה איהי ומחסד איהו
מלכות אהבת י׳ כמה דאתמר מגבורה איהי ירחת יי׳ ואורייתא דאיהי קר״א
מתרווייהו אתיהיב לישראל ודא עמודא דאמצעיתא מסטריה אתקריאת מלכות
תורת ה׳ תמימה ואיהי מצות דיליה בכל תרי״ג פקודי דתליין משמיה דאיכון
שמי עם יה שס״ה זכרי עם וה רמ״ח היא בצלמו בדמותו ׳ וכדי להבין דברי
המאמרים האלו שאמר שאהבה היא למסור נפשו וגופו על קדושתה׳ צריכין אנו
להעתיק דברי רשב״י בענין האהבה ושם נתבאר שורש האהבה ז״ל פקודא
תנייכא דא איהי פקודא דפקודא דירחא אתאחדת בה ולא נפקא מינה לעלמין — זוהר פר׳ בראשית ד״יא
ואיהי אהבה למרחם ברנש למריה רחימו שלים ומאן איהו רחימו שלי׳ דא אהבה
רבה דכתיב התהלך לפני והיה תמים שלים ברחימותא ודא הוא דכתיב ויאמר — דלאית ין א
אלקי׳ יהי אור דא רחימו שלימותא דאקרי אהבה רבה והכא איהו פקודא למרחם — שם א ב
ברנש למאריה כדקא יאות ׳ א״ר אלעזר אבא רחימותא בשלימו אנא שמענא
ביה אמר ליה אימא ברי קמי דר׳ פנחס דהא איהו בהאי דרגא קאים א״ר
אלעזר אהבה רבה היינו אהבה שלימתא בשלימו דתרין סטרין ואי לא אתכליל
בתרין סטרין לאו איהו אהבה כדקא יאות בשלימו ׳ ועל דא תנינן בתרין סטרין
אתפרש אהבה רחימו דקב״ה אית מאן דרחי׳ ליה מגו דאית ליה עותרא או רבא
דיומין בנין סחרניה שליט על שנאוי ארחוי מתתקנן ליה ׳ ומגו כך רחים ליה
ואי לא יהא בהפוכא ויהדר עליה קב״ה גלגולא דדינא קשיא יהא שנייא ליה ולא
ירחם ליה כלל ובגב״ רחימו דא לאו איהו אהבה דאית ליה עיקר׳ רחימו דאיקרי
שלים ההוא דהוי בתרין סטרין בין בדינא בין בטיבו ותיקונא דארחוי דרחים
ליה למאריה כמא דתנינן אפילו הוא נטיל נשמתך מינך דא איהו רחימו שלים
דהוי בתרין סטרין ועל דא אור דמעשה בראשית נפק ולבתר אתגניז כד אתגניז
נפק דינא קשייא ואתכלילו תרין סטרין כחדא למהוי שלימו דא אהבה כדקא
יאו׳ ת״ע״כ׳ הרי מבואר מהמאמ׳ הזה כי עקר האהבה היא לכלול החסד בדין
הגבורה והיינו בכל נפשך למסור נפשו על קדושת השם שכאשר ינסהו הב״ה
וישפיע לו כל כך דין שיהיה קטן או גדול שיגיע לו עד מסיר׳ נפשו מרוב אהבתו
להב״ה ימסור נפשו וגופו כגון חנניה מישאל ועזריה לכבשן האש וכמוהם רבי׳
הרי בזה נכלל החסד בדין וכן צריך לכלול הגבורה בחסד כי האדם יאהב להב״ה
מצד חסדיו ורוב השפע׳ טובותיו עליו וזה נמשך מצד החסד אז לא יבטח במעשיו

הטובים

הטובים אלא ירא מהדין ויאמ׳ שמא יגרום החטא כענין יעקב שאמ׳ ויירא יעקב
וגו׳ כמו שביארנו בשער היראה פרק ג׳ ופרק ה׳ נמצא בזה כולל הגבורה
בחסד וזהו האהבה השלימה שאין שלימות לחסד אלא בכללות הגבורה עמה
ואין שלימות לגבורה אלא בכללות החסד והסוד ידו״ד הוא האלהי׳ ידו״ד הוא האדני׳
כמו שנתבאר ומטעם זה מלת אהבה הנמצא בתורה ראשון הוא ביצחק בענין וזהר פ׳ לפמה
העקידה׳ קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק דהיינו לכלול הגבור׳ בחסד מ״ת דף ס״ד ע״א
כי אברהם אוהבי היינו החסד כי סתם אהבה הוא מצד החסד את יצחק היינו
הגבורה הכלולה בו וכן אחז״ל נזכר ותהי׳ לו לאשה ויאהבה מצד החסד שהיתה ראשית כ״ב ע
כלולה בו מצד העקידה׳ שהכניע את הדין שבו ועקדו תחת החסד שהוא אברה׳ שם כ״ם א
נכלל החסד בו ולכן יש בו אהבה שהוא חסד לאהוב את רבקה ולקשרה בו
כמו שנאריך עוד בסוד אהבה שבשכינה׳ נמצא שעיקר האהבה הוא מצד הדין
למסור נפשו על קדושת השם וכיון שאינו חושש על גופו הנברא על פי הטבע
בשם אלהים אז מתקדש באהבת החסד והחסד גוברת על הדין כי כל פעולות
העולם הם מתנהגי׳ על פי הטבע שהוא שדי׳ אמנם בנין הנשמה היא מצד החסד
שהיא בתוו של אברהם אבינו כדפיר׳ רשב״י ולכן אברה׳ אע״ה זכה לחסד מפני וזהר פר׳
שלא חס על גופו ועל ממונו שעל פי הטבע קשה לאדם למסור נפשו וגופו על משפטים׳
קדושת השם שהוא הפך הטבע והבשר מנגדו וכן נתינת ממונו לצדקה בפרט
אם יפזר הרבה הרבה ועושה הפך הטבע מתקשר בחסד ומזה יקים המעיין
לכל שאר ענייני העבודה האלהי׳ שהם הפך הטבע שצריך לעשותם מאהבה כדי
לזכות אל החסד וזהו ענין עשר נסיונות שנתנסה אברהם אע״ה שפי׳ במאמר
ומה שאמר שאהב׳ עולם הוא עלמא תתאה מתקשר בעלמא עילאה בלא פירודא
ואמר בסוף בריך הוא לעלם ולעלמי עלמיא ר״ל שכלל דברים אלו שיובנו עם
מה שפי׳ בתיקונים והוא אבלנו בכתיבת יד זה לשונו קם סבא ונטל קירטא
בידוי פתח ואמר בוצינ׳ קדישא עד כען הוה קירטא בידך מכאן ואילך
הא איסתלקת בעילאין כתר גרמך מאבנין דילה דהא בפומא דצדיקיא איהי
אסתלקת בצלותין דילהון לגבי בעלה ובעובדין דילהון דהאי אבנא כד
נחיתת לתתא איהי אבן בוחן צדיק יבחן ובה נתנסו אבהן ובגנ״ד אתמר אבן תלים קי״ח כ״א
מאסו הבונים דאיכון אבהן וכד נחיתת לתתאה נחיתת כגוונא דא הואי וכד
איסתלקת איתמ׳ בה אבן מאסו הבוני׳ הל״ף כגוונא דא יד״וד בה נתנסה אברהם
בי׳ נסיונות ובזמנא דנתנסה בה ברכש איהו מאיך ולבתר דקאי׳ בנסיונא דילה
איהו איסתלקת ביה לגבי בעלה דאיהו ידו״ד בההוא זמנא איסתלק בה ברכש
על כל איכון דרב״ין וממנן דאיתכסן בהון ברכש וכד חזא סמאל דיהבין רשו על
כל צדיק למהוי ליה נסיון וחזא דאיהו קאים בקיומיה איהי אמר וכל זה׳ איננו
שוה לי׳ ואיתימה דעל מרדכי אמר ליה המן ודאי המן דוגמא דסמאל הוה ליה
ביה איתלבש ועשרה כתרין תתאין איתלבשו בעשר בנוי ובגין דקאי׳ בנסיונא

יהיב ליה קב"ה בידיה עאכ"ו מאן דנתכנסה בגין דשכינתא בגלותא בגין דנחתין עלה עשר סגולו' דשמא דכתרא דאינון יוד"ד י' ואו ד' דאינון ספירן מלייאן סגולו' דשארין לכתרא עילאה דמלכא מטרוניתא והאי איהו כתר עילאה דאיתמ' ביה ביום שבת בקדושה כתר יתנו לך ה' אלהינו עכ"ל לענייננו: עוד נתבאר ענין האהבה ז"ל אורייתא' רחימו ואחוה וקשוט אית בה אברהם רחי' ליצחק יצחק לאברה' מתחבקן דא בדא יעקב תרוייהו אחידן ביה ברחימו ובאחוה יהבין ליה רוחייהו דא בדא, לימדנו הרשב"י ע"ה סוד מהו האהבה והענין במה שאמ' למעלה מזה בענין אהבת החברים כל חברייא ביומי דר"ש רחימו דנפשא רוחא הוה ביניהו וענין זה מבואר כי אהבת האדם לחבירו הוא ע"י הנפש כי רצון הנפש היא האוהב ואעפ"י שהגופי' נחלקי' ונפרדי' זה מזה הנפש של זה וזה היא רוחנית והרוחניי' אינו נפרד אלא מיוחד תכלית האחדות ובהיו' הנפש של חבר א' מעורר רצונה לאהוב את חבירו גם חבירו יתעורר נפשו ויאהוב אותו ויהיו שני הנפשו' א' כמ"ש הפסו' בענין דוד ויהונת' ונפש יהונתן נקשרה בנפש דוד ויאהבהו יהונת' כנפשו ואהבת דוד ליהונתן הורה אהבתו לו כאו' וישקו איש את רעהו ויבכו עד דוד הגדיל וכן אמ' בפטירתו נפלאת אהבתך לי מאהב' נשי' ומכאו' זה שיתקשרו הנפשות זו בזו בהתעוררו' האהבה למדנו שהע"ה באומ' כמים הפני' לפני' כן לב האד' לאד' ופי' רז"ל אמ"ר חנינא וכי יש פנים למי' א"א מה המי' הללו אתה נותן אותם בכלי ומסתכל בהם והם נראין לך כך לב האד' לאד' עכ"ל והוא מבואר במה שפי' כי כמו שהמים שבכלי בהסתכל האדם בהם פניו יראה בהם פניו והם שני מיני פנים הא' הפני' שהוא מסתכל בהם שהם אור ישר והפני' שבמי' שהוא רואה הוא אור חוזר מלמטה למעלה מהמי' שבכלי אליו ושני הפני' הם א' מתקשרי' כא' ואם האדם יעלי' ראותו מהמי' לא יתראה במים שום דבר שאם אין אור ישר אין אור חוזר כן לב האדם לאדם שבהתעורר האדם רצון לב ולאהוב אל חבירו הרצון ההוא יעורר רצון לב חבירו אליו ועם היות שאמרנו שהפני' שאדם מסתכל במים הם אור ישר זהו לפי המציאות הגשמי' אבל במציאות הרוחני' וזהו סוד התעוררות תחתון העולה ממעשינו אל השכינה והוא ענין מיין נוקבין הנאמ' בזוהר ואם אין התעוררו' תחתון אין התעוררו' עליון שנא' ואד יעלה מן הארץ וא"כ והשקה כדפי' בזוהר בפ' בראשית. ולהבין דברי המשל על הנמשל בכל פרטיהם הוא כי כמו שבהסתכל אדם במי' כדי שיתראו שם פניו צריך ב' דברי' מים וכלי ואם יחסר א' מאלו לא יתראו פנים כלל כן צריך נפש ולב וכבר פיר' בתיקוני' בכמה מקומות שהנפש משכנה בלב הלב הוא הכלי והנפש היא המים שבכלי שלב בלא נפש הוא ככלי בלי מים וכשם שהמסתכלו' במי' אם אין כלי לא יתראה דבר כי הכלי מפני שהוא עב הוא הגורם שיחזור הצורה ההיא לאחור כי המי' הם פשוטי' ומפני פשיטותם הצורה המתראה בהם עובר חוצה להם אם אין דבר שיעכב הצורה והוא כדמיון המראה הלטושה שאם אין אחריה רקוע

עלה

זוהר פ' כי תשא דף ק"ן

שמואל א' י"ח א'

שם א' כ' י"ד

שם שמואל ב' א' כ"ו

משלי כ"ז י"ט

בראשית ב' ו'

עלה שיעבב הכורה תכא הכורה לחוץ ולא יראה האדם דבר כן לא יקנא האדם
אהב בנפש אדם שלא ראה כורת האד ההו׳ כדי שבהתעורר אהבתו לו תתעורר
אהבת חבירו אליו והסתכלות הפנים במים הוא התעוררו׳ האהבה המתעורר
מרכון נפש שבלבו ל׳ נפש שבלב חבירו ואז שתי הנפשו׳ יתקשרו קשר א׳ באהבה
יהיו רחוקים זה מזה כי המים שהם הנפשות הם דקות ורוחניו׳ כלם חלק
ית׳ ממעל אין ביכהם פירוד אעפ״י שהם בכלים נפרדי׳ והוא כדמיון עצמות
פנימיות האלהות שהוא בתוך כלי הספי׳ שהפנימיו׳ כלו א׳ מתייחד אע״פ שהכלי׳
משתנים וכבר ידעת שהמשיל ברת הפנימיות למים המתפשטים בתוך הכלים רעיא מהימנא
שאם ישברו הכלים יחזרו המים אל מקורם ויהיו כלם מקור א׳ כמו שהיו קודם סוף פ׳ כי תצא
ההתפשטות ובחינת אור ישר ואור חוזר שהם הפנים לפנים איני מבארו כי פרשת
אני סומך על מה שנתבאר מתורי ע״ה והנה בהקדמה זו נבין מה שאמ׳ המאמר
ברחימו ובאחוה יהבין ליה רוחייהו דא בדא כי התקשרות המדו׳ באהבה זו בזו
הוא ע״י רוחם הפנימי כי מצד הכלים הם כלים נפרדי׳ לפעולתם זו חסד וזו דין
וזו רחמים אבל ע״י הרוח שהוא א׳ כדכתיב ורוח א׳ להם מתקשרין ויהבין ליה
רוחייהו ואגב למדנו ממשל כמים הפנים לפנים שאי איפשר לאדם כשירצה
להתדבק בקונו בסוד האהבה שיתדבק בו בבחינתו קודם האצילות שבחינתו
זאת היא נעלמת ואין בה תפיסה אהבה והוא כדמיון המשל שהמשלנו שלא יאהב
אדם נפש סתם בלי ציור גוף עם היות שאין גוף למעלה ח״ו׳ הכוונה הוא על
מציאות גילוי פעולותיו אליכו כדמיון הנפש שמגלה פעולותיה וקודם התלבשה
בגוף אין לה פעולה וכן פי׳ ז״ל קודם דברא דיוקנא בעלמא וצייר צורה הוא הוא רעיא מהימנא
יחידאי בלא צורה ודמיון ומאן דאישתמודע ליה קדם בריאה דאיהו לבר שם
מדיוקנא אסור למעבד ליה צורה ודיוקנא בעלמא לא באות ה׳ ולא באות י׳ ואפי׳
בשמא קדישא ולא בשום אות ונקודה בעלמ׳ ע״כ ואם יתדבק האדם נפשו הוא
בסוד החיים העליוני׳ המתפשטי׳ בתוך הכלי שהם שמותיו הקדושי׳ והייכו ואתם דברים ד׳ ד
הדבקים ביהו״ה אלהיכם חיים כלכם היום פי׳ שהם דבקים עם החי הנכחי וית׳
שהוא דבק עם שמו והוא ושמו הכל א׳ יהו״ה שמו וכאשר יתדבק האדם בקונו
באהבה גמורה מלב ונפש כן גורם שהקב״ה יתדבק בו כדמיון המי׳ הפני׳ לפני׳
שפי׳ וכן פי׳ רשב״י ז״ל ואהבת דא דאשיתא דימינא למירחם ליה לקב״ה ברחימו זוהר פ׳ תרומה
דאיתדבקות׳ דיליה ומאן איהו ימינ׳ דא אתע׳ רחימו׳ מאן דרחי׳ ליה לקב״ה איהו דף קסב ע״א
איתער ימינא דיליה לגביה ומקבל ליה ברחימו׳ כל חילין דעלמ׳ לא תליין אלא
ברעותא׳ רוח אתשיך רוח ואייתי רוח וקימנא דא אם ישים אליו לבו רוחו ונשמתו איוב לד י״ד
אליו יאסוף׳ כד איתער ברנש רחימו לגבי קב״ה אתערותו דימינא לא איתער אלא
בתלת גוונין כד״א בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך הא תלת גוונין הכא דלא דברים ו ה
תימא או האי או האי דהא לא כתי׳ או בכל לבבך או בכל נפשך או בכל מאדך׳
אלא כלהו איצטריך לבא ונפשא וממונא׳ וכדין קב״ה איתער ימיניה לגביה

תהלים קי׳ א זפשיט ליה לקבלי׳ ומקבלא ליה ועד׳ כתי׳ נאם ה׳ לאדוני שב לימיני ורזא דא דהאי
קרא הא איתערנא ביה דדוד מלכא על דרגא דיליה קאמ׳ כד איתקשר בימינא
עכ״ל ׳ וכוונתינו במאמ׳ הזה מבואר שאמ׳ שכאשר האדם מוסר רוחו לאהבה את
השם כן גורם שהשם יאהבהו ויתדבק בו והוא מש״ רוח אמשיך רוח ואייתי רוח
הכוונה כי בעורר אדם רוחו אל השם כן רוח השם ימשך לו וכיוצא בזה פיר׳
יוסי עצמו בעל המאמר הזה בפ׳ קרח בפסוק אם ישים אליו לבו רוחו ונשמתו
אליו יאסוף שהכוונה הוא על המייבם אשת אחיו שאם ישים אליו פי׳ ל׳ נפש אחיו
להביא׳ שם לבו פי׳ כוונתו רוחו ונשמתו אליו יאסוף בכוונתו הטובה מוסף נשמת
זוהר ס׳ קרח המת ונבנה ע״י ואם לאו איהו נבנה ז״ל הרשב״י אם ישי׳ אליו לבו ההוא ברנש דפקיד
דף קע״ו ע״א עליה למבני בניינא בעי לכוונה ליבא ורעותא לגביה דההוא מיתא מכאן ברנש
דאתי על ההיא איתת׳ בגין שפירו ותיאובתא דילה הא בניין עלמא לא איתבני
דהא רעותא וליבא לא איתכוון לגבי מיתא ובגב״ כתי׳ אם ישים אליו לבו ברעותא
דליבא דכיוון לגביה כדין רוחו ונשמתו אליו יאסוף ואיתמשך גביה עכ״ל לענייננו
הרי בפי׳ כי רוח החי וכוונתו מוסף רוח אחר בעולם הזה וכיוצא לענין הכוונה
באהבה שכאשר לבו ונפשו ומחוגו ישים בחשק אהבת יוצרו גורם למשוך רוח
עליון אבתרי עליו דהיינו דקב״ה פשיט ימיניה לגביה ומקבלא ליה וענין ומקבלא
זוהר פר׳ ליה יתבאר לך בפר״ג בסוד נשיקין דרחימין ועוד מבואר ענין אהבה זו בסוף
משפטים דף דברי הסבא שאמ׳ שם ר׳ חייא בפסוק שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך
קי״ד ע״א ענין האהבה והתקשרות כנסת יש׳ בקב״ה ואמר אח״כ אכן הא אהבה ורשפין
שיר ח ו דשלהובא דליבא אבתרך יהא רעוא דדיוקנא דילן תהא חקוקה בלבך כמא
דדיוקנא דילך חקק בלבן עכ״ל ומזה יבחין המעיין ענין אהבה׳ כי כאשר יחקוק
תהלים יו ח האדם ציור שם ידו״ד בלבו תמיד כמ״ש דהע״ה שויתי ידו״ד לנגדי תמיד כן
יגרום שתחקק ציור נשמתו למעלה והב״ה יאהבהו והיינו ענין כמים הפני׳ לפני׳
שפי׳ וסיום הפסוק כן לב האדם עד״ה כמו שהוא לפי הפשט שפי׳ לעיל כן הוא
ממש ברמזו למעלה כי בעורר האדם לבו לאהוב את ה׳ כך׳ אדם בסוד יוד״ ד״א
ד״ה א כ״ח ט ואו״ד״א שעולה אדם כן ידו״ד יאהבהו ויתקש׳ בו כמ״ש אם תדרשנו ימצא לך והיינו
זוהר ס׳ פנחס שלעולם צריך להקדי׳ התעוררו׳ תחתון והיינו מה שפי׳ הרשב״י ע״ה בענין נפילת
דף רמ״א ע״א אפים שאמ׳ כדין אדם שהוא דיוקנא דכליל כל שאר מאיך וכאי׳ על אנפוי ומסיר
ברמיה ורוחי׳ לגבי אדם דחקיק על איכין דיוקנין לאיתערא ליה עליה כדקא חזי
תהלים כ״ה א והיינו אלי״ך ה׳ נפשי אשא עכ״ל וכאשר תדקדק בדבריו שאמ׳ לאיתערא לה עליה
תמצא דברינו מכוונים עם דבריו ומזה תלמוד סוד האהבה לאחר כל הדברי׳ הרי
מבואר בפ׳ זה מהות ענין האהבה כי מציאות׳ היא קשר וייחוד העליוני׳ זה בזה ע״י
נשמות׳ הפנימי׳ וכן האדם לא יאהב את השם ויתדבק בו אלא ע״י נשמתו דהיינו
דברים ל כ בכל נפשך כמו שנבאר והיינו מלת אהבה דבקות כאומ׳ לאהבה את ה׳ ולדבקה
בו כי ע״י האהבה יתדבק בו ויש עוד בענין מהות האהבה פרטי׳ יתבארו בפ׳
בפני עצמו כדי ליתן ריוח בין פרק לפרק ׃

פרק

פרק שני פי' הרשב"י ע"ה שכל האצילו' נקרא אהבה ז"ל תא חזי כלא אהבה אתקרי וזהר פר'
ובגין אהבה קיימא כולא כמה דכתי' מים רבי' לא יוכלו לכבו' את ואתחנן דף
האהבה וכלא ברחימותא קיימ' דהא שמא קדישא הכי אשתכח דהא אוקמוה י' רס"ט
לא מתפרש קוצא דלעילא מן ו' לעלמין דהא ברחימותא שריא עלי' ולא מתפרש שיר ח ו
מניה לעלמין י"ה הא אוקמוה דלא מתפרש מינה ואשתכחו כחדא בחביבות' לא
מתפרשן דאמן דא י"ה והא אתמ' כמה דכתי' ונהר יוצא מעדן יונ' לעלמי' בחביבות' ר״פסית כ י
אתדבקן דא בדא ו' דא הוא תדיר אתן בכלה דאורחייהו בחביבות' י' בה' ה' עם
ו' ו' עם ה' בגין כך כלא אהבה אתקרי ודא בדא אתקשר בחביבותא ועל דא
מאן דרחים למלכא הא אתקשר בההוא אהבה ובג"כ ואהבת את יו"ד אלהיך עכ"ל
הרי מבואר בפי' היות כל האצילו' מכונה במלת אהבה ועת' יקשה למה שנתבאר
בפרק הקודם היות אהבה בפרט מכונה אל החסד וכן מבואר ג"כ לעיל מהמאמר
הז' שהעתקנו ואהבת מאן דרחים לקב"ה אתעטר בחסד מכל סטרין׳
ובתיקונים פי' אהבה בבינה כראה שמשם פרשה ז"ל בענין יראה ואהבה כגוונא
דא ומאן דדחיל לקב"ה שריא הא י' עאל בלביה ומאן דרחים ליה שריא ה' במוחיה
ועל אין תרין אתוון אתמר הנסתרות דמאן דדחיל לקב"ה או רחים ליה סתים
איהו מבני נשא והנגלות איכון ו' ה' מאן ׳ דאתעסק בתור' שריא ו' בפומוי דאחיד
ע"ה ומאן דעסיק במצוה שריא ה' ברמ"ח איברין דיליה עכ"ל ובדבריו אלה נתבארו
גם כן יראה ודא דאיהי על רישיה דברנש ומניה ייעול דחילו ללבא דבר נש וזהר פר' כסוס
למדחל מקב"ה ולנטרא גרמיה דלא יעבר על פיקודין דלא תעשה ה' אהבה על דף י
רישיה דברנש ומניה עאל רחימו דקב"ה על רמ"ח איברין דיליה לקיימא בהון
פיקודין דעשה ו' על רישא דברנש ומניה ייעול על פומא דברנש מילולין לאולפא
באורייתא עכ"ל ׳ האמנם הנראה ביישוב המאמרי' האלה כי יש חילוק בין מכינו'
האהבה שיאהב האדם להקב"ה ובין מכינות האהבה למעלה באצילות כי מכינות
האהבה באצילות כל האצילות יקרא אהבה כי אהבה ר"ל קשר וייחוד העלולים
זה בזה כמו שפי' בפרק הקודם ולכן כל האצילות כלו מתייחד בחלקיו קשר
וייחוד גמור ולכך בכולו כא' נודק אהבה אבל האהבה שהיכן נמשכה לאדם זה
באר לנו הרשב"י עוד כי מצד ה' עילאה ימשך לו האהבה לקיים המצות בחשק
כמו שנבאר הטעם ואחר שיזכה האדם להיותו אוהב את המלך ומקיים המצות
בחשק שגורם קשר המדות וייחודם הנקרא אהבה אז זוכה אל הימין הנקרא
אהבה שפי' בפ' הקודם שהטעם שנקרא אהבה הוא מטעם קשר השמאל בימין
וכן מדוקדק בדברי הרשב"י ע"ה באומרו ואהב' מאן דרחי' לקב"ה אתעטר בחסד
מכל סטרין ירצה מכל צדדי החסד ושלימותה ושלימו' החסד הוא כללו' הגבורה
עמה ואין האדם זוכה אליה אלא במסור גופו ונפשו וממונו באהבת יוצרו
כאברהם והגורם שהחסד והדין יתקשרו גורם בודאי גם כן שכל המדות
יתקשרו כא' ועם היות שנאמר שאוהב זוכה אל הימין אין הכוונה אל זרוע הימין
לבד

לבר אלא זוכה אל כל המדות כלם להיותם מושפעים מחסד ומבד החסד הם' מתייחדו באומרנו ימין מקרבת ותקרבו עצמות עצם ל' עצמו וביארו בתיקוני' פסוק זה על מעלות הייחוד עם' וראיה היות קרוב השפי' וייחודם מבד החסד היות רמ"ח מצות עשה מבד החסד כמו שפי' בתיקונים וכעתיק לשונו לקמן וכל מצוה הוא ייחוד כל האצילות שהוא יד"ור וכבר פי' בתיקונים וברמ כי מצוה הוא יד"ור ממש כי מ"צ הוא י"ה בא"ת בש ולשון מצו' ר"ל ייחוד כענין כל העולם לא נברא אלא לצוות לזה והיינו אלוה שנקרא החסד כדפי' בפ' ויקרא וכן בתיקוני' שהחסד אל מיחד וה' וכענין זה יומם יצוה ה' חסדו שהחסד נקרא יומא דכליל כלהו יומי וחסד בונה עם כלם ומייחדם כענין אמרתי עולם חסד יבנה וז"ש שם איתעטר בחסד מכל סטרין ירכה בכל הקצוות ועביד בחסד כלא וכן אמר ג"כ בפ' עקב בענין ד' בתי' דתפלין ז"ל תליתאה שמע ישראל שבא ואהבת את ה' אלהיך תאני ר"ש דא הוא רזא עילאה דישראל איתעטר בסטרא דאבא ומאי איהו אברה' ואיתעטר בסיטרא דאימא ומאי איהו יצחק תנינן ואהבת בגין דרחי' ליה למלכא עביד יתיר חסד עם כלא וחסד יתירא ההוא דאקרי חסד דאית לא בעי אגר עליה אלא בגין רחימותא דמלכא דרחים ליה יתיר וברחימותא דמלכא תליא חסד ודא הוא ביתא תליתאה עכ"ל׳ הרי מבואר כי האוהב גורם התפשטות החסד בעולם כ"מש ובגין דרחים ליה יתור אסגי חסד בעלמא האמנם מה שאמר דישראל איתעטר בסטרא דאבא יובן עם מה שפי' באדרת האזינו בענין ב' עטרו' דהוו גניזי באבא ואימא ועטרוהו בהם ואיפשר שהביא בהם ענין זה כאן לפ' מלת ירו"ד אלהיך כי ידו"ד יקרא מבד עטרה דאבא ואלהיך מבד עטרא דאימא או איפשר כי העטרות נזכרו ברבוי את׳ וראשון כ"ל עיקר׳ ואת היא השכינה ומ"ש שהעבודה האמיתית בענין האהבה הוא שאינו עובד על מנת לקבל פרס והוא הזוכה אל החסד והטעם הוא כי העובד ע"מ לקבל פרס נקשר בהכרח בבד הגבורה כי כפי שיעור עבודתו ישפיעו לו ע"פ הדין והדקדוק הבינו' אמנם העובד שלא על מנת לקבל פרס כמו שעבודתו היא בלי שיעור שאינו ממתין חלק פרס ידוע כן נותנין לו בלי שיעור מבד החסד שהחסד משפעת בלי שיעור ואז הוא מתקשר באהבה ולכן כיון שהוא אינו עובד כדי לקבל פרס אלא מבד האהבה הגמורה גורם שעטרת הגבורה תהיה נכללת תחת עטרת החסד והחסדים הם מתפשטים בכל הקצוות שהחסד הוא המתפשט בעולם ובכן העולם כלו בחסד בלי חסד שקדמו לא שמדרך טובו להטיב ולתת בין לרעי' ובי' לטובים ואינו מדקדק עם שום בריה ומדרך מדת החסד לאהוב לתת ולרצות כי מבד האהבה שים לה עם העלולים וכל הבריות משפיעם מחסדו ולא קבלה מהם התעוררו' שבעבור זה ישפיעם כן האוהב את המלך יעשה חסד עם המלך והחסד הוא לעבוד עבודה ולא יקוה בעבודת הפרס דוגמת מדת החסד ובזה נקשר במדת החסד ואסגי חסד וביאר במלות קצרות ענין האהבה ואמר אלא

בגין

זוהר ז"ל לו ו תקוני' דף לט

תלים פט ט

שם פט ג

בגין רחימותא דמלכא דרחים ליה יתיר הכוונה שאהבת המלך תקועה כ"כ בלבו שאין דבר בעולם שיאהב יותר מהמלך וזהו דרחים ליה יתיר יותר מכל הדברים שבעולם ולכך אינו עובד ע"מ לקבל פרס שנמצא עובד ואוהב בעבור הפרס ולא מכח אהבת המלך ואפילו אם יאהב הפרס והמלך אפילו הכי אינו מן הראוי שיחשוב בשיווי שום שכר כנגד אהבת המלך' באופן שלא ימצא דבר כבד' בעולם אפילו בשכר העה"ב שיאהב הוא יותר מהקב"ה אלא אהבת הקב"ה יתירה על הכל ולכך מעלת העובד על דרך זה שכרו בלי שיעור ומדה כמו שנתבאר ז"ל פ' ואתחנן
ואהבת מאן דרחים לקב"ה ואתעטר בחסד מכל סטרין ועביד חסד בכלא ולא דף רסה
חיים על גופיה ועל ממוניה מ"ל מאברהם' כמא דאיתמר דהא לא חס ברחימותא דמאריה כי על לביה דהוא יבריה ועל נפשיה ועל ממוניה על לביה לא אסגת על רעותא דיליה בגין רחימות דמאריה על נפשיה ועל בריה ועל אתתיה בגין רחימותא דמאריה על ממוניה דהוה קאים בפ' אורחין ואתקין מזוני לכל עלמא בגין כך איתעטר בעטרא דחסד כמא דכתיב חסד לאברהם ומאן דאיתקשר ברחימותא דמאריה זכה להאי ולא עוד אלא דעלמין כולהו מתברכאן בגיניה
ה"הד וחסידיך יברכוכה אל תקרי יברכוכה אלא יברכו' כ"ה יומא חד חלש ר' יוסי תלים קמה י
על לגביה רבי אבא ורבי יצחק ורבי יהודה חמו ליה דהוה נפיל על אנפוי וכאיס יתבו כד איתער חמו ליה לאנפוי דחייבין אמ' ליה רבי אבא מלא חדתא חמית אמר ליה ודאי דהשתא סלקא נפשאי וחמית יקרא מאינון דמסרו גרמייהו על קדושא דמאריהון דהוו עאלין בתליסר טורי אפרסמונא דכיא וקב"ה משתעשע בהו וחמיכא מה דלא יהבו לי רשותא למימר ושאילנא לון האי יקרא דמאן הוא אמרו לי מאינון דרחימו דמאריהון בההוא עלמא וממה דחמית נפשאי ולבאי איתנהיר ועל דא אנפאי חייכין אמר ליה רבי אבא זכאה חולקך אבל אורייתא אסהיד בהו עין לא ראתה אלהים זולתיך יעשה למחכה לו אמר ליה רבי יהודה ישעיה סד ד
הא שאילו חברייא דא דכתיב יעשה תעשה מיבעי ליה א"להא איתמר אבל רזא דמלה היינו דכתי' לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו ואוקמוה נועם ה' ההוא דאתיא תלים כו ד
מעתיקא קדישא דקב"ה משתעשע ביה דהא הה' א נועם מעתיקא נפקא אוף הכא עין לא ראתה אלהים זולתיך יעשה מאן הוא עתיקא סתימאה דכלא דהא ביה תליא אמ"ל הא ודאי הכי הוא זכאה חולקהון דאינון דרחימותא דמאריהון מתדבקן בהו לאלין לית שיעורא לא לקהון בההוא עלמא אמר רבי יצחק כמה מדורין על מדורין אית להו לצדיקייא בההוא עלמא ומדורא עילאה דכלא אינון דרחימותא דמאריהון איתקשר בהון דהא מדוריהון איתקשר בכלא וסליק על כלא מ"ט בגין דקב"ה בהאי איתעט' ת"ח כלא אהבה איתקרי' נעתק ברא"ש הפר' הזה עכ"ל' הרי מבואר במעלת העובד מאהבה שזוכה אל הנועם העליון אשר עין לא ראתה ושמעתי ממורי ע"ה טעם יותר מבואר למעלת העובד מאהבה והוא כי העובד מאהבה מלכו של עולם לא לתוחלת שכר בעה"ז ולא לתוחלת

שכר

שכר בעה"ב שא מאהבה לבד הקב"ה בעצמו הוא המשלם שכרו שש עושה בשביל
שכר העה"ז בשביל שיהיה לו עושר ובנים הנה הוא נוטל שכרו בעה"ז וכמו
שהעה"ז כלה ואבד כך שכרו כלה ואבד בעולם הזה ואם עושה בשביל ג"ע שכרו
על ידי עולם המלאכים המשמשים את הגן אבל אם הוא עושה לאהבת הקב"ה
הוא מדביק נשמתו בא"ס ובמדותיו לייחדם כראוי ולכן שכרו מלמעלה מעלה
לחזות בנועם ה' והכל בביאור ענין זה יותר כי כל א' כפי מעשיו כך יזכה
לעתיד אם זכה ש הנפש לבד הרי מנוחתו במקום הנפשות בחצר מות ואם זכה
אל הרוח יזכה אל ג"ע ואם זכה אל הנשמה זוכה לעלות אל ג"ע העליון והזוכים
אל הנשמה הם הנקראי' אוהבים כדפי' הרשב"י להנחיל אוהבי יש אין דנשמתא זוהר פ' וינש
קדישא בהו ע"ס ומ"ט דהא מדוריהון איתקשר בכלא פי' כל מדור ומדור שבג"ע דף רו ע"א
יונק ממדה פלונית ונקשר באותה המדה כפי המצוה אשר עשה אמנם מדור משלי ח כ"א
החסידים הוא מדור שיונק מכל האצילות ונקשר בו כולו מטעם שגרם לייחד
כל האצילות כדפי' וסליק על כלא מכיאו' המדור הוא למעלה מכל שאר המדורו'
והחסיד הר' יוסף יעבץ ע"ה כתב במשנת אל תהיו כעבדי' המשמשים ע"מ לקבל אבות פ"א
וכן במשנת כל אהבה שהיא תלויה בדב' ' דברי' הצריכין ש האהבה ולכן ראיתי שם פ"ה
להעתיק מקצתם המוכרחים אל הדרוש שאנו בו כתב במשנת ש תהיו ז"ל אז"ל פסחים פ"ד
כתיב כי גדול עד שמים חסדיך וכתיב כי גדול מעל שמים חסדיך לא קשיא תלים קח ה
כאן לעושים לשמה וכו' כי העושה לשמה דבק בש"י ואין סוף למתן שכרו אמנם תלים נז י"א
המאמינים בש"י כי הוא משכיר ומעניש ועוסקים במצותיו יותר שכרן קבוע עד
שמים ודע שיום ה' הגדול והנורא למעלה מן שמים והמשכיל יבין ולזה אדה"ע
ראה כי פיקודיך אהבתי ה' כחסדך חייני כי אני מן העושים לשמה לכן אשאל תלי' קיט קנ"ט
מאוצר אשר אין לו תכלית והוא חסדך הגדול ולזה אמר הנביא זאת אשיב אל לבי איכה ג כ"א
על כן אוחיל חסדי ה' חדשי' לבקרים חלקי ה' אמרה נפשי וי"ל מהו זה אשר חלק
מאמרו אל לבו ואשר אמרה נפשו והענין אצלי כי האדם באשר הוא אדם קשה
לציור עבוד' ע"מ שלא לקבל פרס ולא יתכן זה כי אם לנפש מצד טבעה לפי שהיא
מן העליונים והיא חושקת בטבע לעבודתו כמלאכי מעלה ואנשים אשר שב
אמונתם כולו נפשיי הם העובדים ע"מ שלא לקבל פרס ולזה אמר כי ללבו במה
שהוא אנושי אמר דברים המתיישבים בלב אמנם לנפשו לא יצטרך לומ' טענות
אבל היא עצמה תאמר שתבחר בעבודה מצד עצמה ולא מצד דבר אחר והוא
אומרו חלקי ה' אמרה נפשי על כן אוחיל לא מטענה אחרת אמנם הטענות אשר שם ג כ"ד
אמר ללבו הם שתים ' הא' שלא היה מיסרו משכילתו אותנו שאם כן היה מכלה
אותנו והיה לאות כי מאהבה ייסרנו כאומרו יסור יסרני יה והב' כי מחדש בכל תלים קיח י"ח
יום תמיד מעשה בראשית והוא חסד גמור וכל שכן שיקיים דברו אשר דבר
ביד עבדיו הנביאים לקבצנו מד' כנפות הארץ עכ"ל ' וכאשר תדקדק בדבריו
תמצאם קרובים לדברי סברת מורי שכתבנו בטעם העושה מאהבה ' שזוכה ש

הנועם

הנועם העליון כדפי' ובמס' כל אהבה שהי' תלויה בדב' בטלה דב' בטלה אהבה
כתב ז"ל ירמוז כי העובד את השם ית' כדי שירבה קניינו וישמור את נפשו אין
עבודתו שלימה כמ"ש השטן החנם ירא איוב אלהי' הלא אתה שכת בעדו ולזה אמר איוב א ט
התנא כי העובד את השם בעבור הדברים הגופניים אשר תלה בהם עבודתו
לא תתקיים לאור באור החיים כי בהבטל אותם הדברים אשר בהם עבודתו
תתבטל אהבתו ואין מאכל ומשת' בשאול אשר אתה הולך אבל העובד את השם
מאהבה גמורה הלא אהבתו בחי העולמי' ולא תסור לעולם ושכרו שיהיה אוהב
את השם לעולם כאומרו ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה עכ"ל ופי'
התנא ואמר איזהו אהבה שאינה תלויה בדבר זו אהבת דוד ויהונתן הכוונה אבות פ"ה
שנאמר בהם ויהי ככלותו לדבר ונפש יהונתן נקשרה בנפש דוד וכו' וכן נאמר שמואל א יח א
וישקו איש את רעהו ויבכו איש את רעהו עד דוד הגדיל ואין נשיקה אלא מכח שמואל ב א ב
האהבה וכן בכיה מכח הדבקות וכן עד דוד הגדיל מפני שהוא סוד גלות
שכינה ודוד ויהונתן רמז סוד אהבה בסוד דודים למעלה והמשכיל יבין ׳
ובזוהר ביארו בסוד האהבה סוד נעלם וכמוס ונעתיק לשונו ז"ל דאמר ישקני זוהר פ' תרומה
מנשיקות פיהו מאי קא חמא שלמה מלכא דאיהו אעיל מלי דרחימו בין עלמא דף רכט
עילאה לעלמא תתאה ושירות' דתושבחתא דרחימו דאעיל ביניהו ישקני איהו ׳ שיר א ב
אלא הא אוקמוה והכי איהו דלית רחימו דדביקותא רוחא ברוחא בר נשיקה ׳
ונשיקה בפומא דאיהו מבועא דרוחא ומפקנו דיליה ׳ וכד נשקין דא בדא
מתדבקן רוחין אלין באלין והוו חד וכדין איהו רחימו חד ׳ בספר' דרב המנונא
סבא קדמאה הוה אמר על האי קרא נשיקה דרחימו איתפשט לד' רוחין איכון
כחדא ואיכון גו רזא דמהימנותא ׳ וסלקין בד' אתוון ואיכון אתוון דשמא קדישא
תלי בהו עילאין ותתאין תליין בהו ותושבחתא דשיר השירים תלי בהו ומאי
איהו אהבה ואיכון רתיכא עילאה ואיכון חברותא ודבקותא ושלימו דכלא ׳ אלין
אתוון ד' רוחין איכון ואיכון רוחין דרחימו וחדוה דכל שייפי גופא בלא עציבו
כלל עכ"ל ׳ והמאמר הזה ביארו מורי ע"ה בפי' הסבא וכן בזוהר בפי' הנזכר
אמנם כבאר הנוגע לעניינינו לדרוש האהבה הוא כי מציאות מעלת אהבה הוא
קשר ד' רוחין הנעשה בסוד הנשיקין וסוד הנשיקין ביארו שם בכר' לקמיה מאן
ישקני ההוא דסתים גו סתיר' עילאה וסוד הנשיקה הוא דבקות פנימיות הספי'
ותוכיותם שהוא רוח החיי' המחייה אותם והוא מה שאמ' ונשיקה בפומא דאיהו
מבועא דרוחא ומפקנו דיליה וכן אמר בשיר השירים אתדבקותא דגופ' בגופא
ישקני מנשיקות פיהו אדבקותא דרוחא ברוחא עכ"ל וכיוצא הם ד' רוחין נתבאר
שם בשיר השירים ז"ל ישקני דביקו ברחימו רוח ברוח דהא אד' רוחין מתחברן
ואיתעבידו כחדא דא יהיב רוחא לחבריה ונטיל הוא רוחא דחבריה דאיתדבק
בה משתכחי רוחא דיליה ורוחא דחבריה הא תרין אוף הכי חבריה משתכחי
ד' רוחין המתחברין באיכון נשיקין עכ"ל ׳ ואמר בסוף המאמר שהעתקנו ואיכון

רוחין דרחימו וחדוה דכל שייפי גופא בלא עציבו כלל פי׳ כי אי אפשר שיתדבקו
ברות הפנימי אם לא שיתקשרו הספיר׳ כא׳ מכד החיצוניות שבהם ויתמעט
הדין שהוא העציבו מהם אז יהיה כסא להשרות עליהם רוח העליון והוא כמשל
האדם הנושק לחשוקתו שלא ישק אותה אלא מרוב שמחה וכל האברים שכבר
נתייחדו כא׳ והייכו מלת אהבה שעולה אחד המורה על קשר וייחוד העלולים זה
בזה על ידי רוחם ונשמתם הפנימי׳ פי׳ במאמ׳ גם כן שאותיות אהבה הם אתוון
דשמא קדישא תלייא בהו והם אותיו׳ שם ידו״ד ומורי ע״ה כתב ונתן ייחס לאותיו׳
אהב״ה עם אותיות ידו״ד ובזה נבין שברוב הפסוקים שבתורה כתוב לאהבה את
ידו״ד ועתה צריכין להבין כיצד במציאות אהבת האדם להקב״ה ימצאו ד׳ רוחין
והענין הוא כי האדם נשמתו היא חלק אלוה ממעל ובהכין האדם גופו ואיבריו
כא׳ ושיתעורר לבו בשמחה שאין שכינה שורה מתוך עצבו׳ ויכוון לעורר אהבת
יוצרו בתוך לבו הרי בהכרח רוח עליון תתעורר בתוך לבו ונמשך שפע קדוש
בו הרי ב׳ והוא כענין ישקני שרות הזכר יבא למטה לעשות נשיקין ואחר כך
יכוין לכלול ולהדביק נשמתו למעלה הרי ב׳ רוחין למעלה ומציאו׳ זה הב׳ כעשה
מאליו כמים הפנים לפנים שפי׳ לעיל ובזה תהיה האהבה שלימה ארבע רוחין
מתחברן כחדא ונתבאר הענין יותר בדברי הרשב״י ז״ל הא׳ היכלא שתיתאה זוהר פ׳ פק׳ די
איכון נשיקין לאיתדבקא רוחא ברוחא תתאה בעילאה כד״א ישקני מנשיקות דף רכו
פיהו וכל נשיקה איהו לאתדבקא רוחא ברוחא עילאה בתתאה ואמר לקמיה סי׳ א ב
ורזא דא כדאיתייחד רוחא ברוחא כדין פרשן נשיקין לאתחברא ומתערין שאר
שייפין בתיובתא ורוחא דא מתדבקא בדא ׳ וכדין כד שייפין כלהו מתערי אלין
באלין לאתקשרא שייפא בשייפיה ׳ ואיתימא מאן איתער שייפי תתאי או שייפי
עילאי שייפי תתאי מתערי תדירי לגבי עילאי מאן דאיהו בחשוכא תאיב תדיר
למהוי בנהורא שלהובא אוכמא דלתתא איתער תדיר לגבי שלהובא חיורא
דלעילא בגין לאיתדבקא ביה ולמשרי תחותיה ׳ ורזא דא אלהים אל דומי לך תלים פג ב
אל תחרש ואל תשקט אל ע״כל ׳ ואף על פי שלכאורה נראה שהמאמר הזה
חולק עם מה שנתבאר בשיר השירים שאמר שנשיקין הוא דביקו דרוחא עילאה
בתתאה אין זו קושיא כי כוונת המאמר הזה שבספר פקודי שאמר בנשיקין הן
לאתדבקא רוחא ברוחא תתאה בעילאה פי׳ כי השתוקקות הרות התחתון הוא
להכלל בעליון והוא מ״ש ישקני שתכלל רות התחתון בעליון אמנם אי איפשר
שתכלל התחתון בעליון אם לא שיבא נשיקת הזכר ויכלל רוחו בה וע״י הכאת
ההארה ההיא יש כח ברוח התחתון להכלל בעליון וכדי שיבא הארת ההיא
מהזכר צריך בתחלה שיקדי׳ התעוררות הנקבה כמ״ש שייפי תתאי מתערי תדיר
לגבי עילאי ועל דרך זה היא מציאות האהבה באדם כי בתחלה צריך שיקדים
השתקוקיותיו להדבק באור העליון וכיון שהקב״ה רואה השתוקקותו מופיע בו
מאורו העליון ועל ידי כך גם כן נפשו נכללת למעלה וימצאו ד׳ רוחין מתקשרן
בקדרא

כחדא למעלה קשר כפול במציאות כמים הפנים לפנים שפי' בפק' שבהתעורר
האדם אהבת חבירו בתוך לבו גם חבירו יעורר אהבתו בלבו ונמצא בכל א'
ב' רוחין והוא סוד דברי רבי יוסי רוח אמשיך רוח ואייתי רוח שפיר' בפ"א ובזה
יובן גם כן אמרם אדם מקדש עצמו מעט מקדשין אותו הרבה שהקשר כפול
כדפי' ולא יוכל להפרד מקדושת אהבתו ית' מהרה ביען שהמלך תפס בו גם כן
בחבלי אהבה ולכן הוא מתקדש הרבה והוא כמשל התופס את חבירו בחבל
א' לקרבו אצלו וכיון שרואה חבירו שרוצה לתופסו מה עשה הוא גם כן השליך
אליו חבל וכתקרבו זה אצל זה במהרה וכתקשרו קשר אחד אמיץ וחזק שאין
ביניהם פירוד כלל והזוכה אל האהבה הזו בלי ספק הוא קשור ודבוק בחיי'
העליונים ואשריו בעה"ז ובעה"ב וע"ד כאמר לאהבה את ה' ולדבקה בו והוא סוד דברים ל כ
ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום כדפי' בפ"א וכן בזוה"ר ביארו דברים ד ס
פסוק ואתם הדבקים על סוד הנשיקין ז"ל ובג"כ כתיב ישקני מנשיקו' פיהו דהא וזהר פ' משפטים
דבקותא רוחא ברוחא תנא כל זמנא דקב"ה אזיל ביסרא' כב יכול איתדבק רוחא דף קכד ע"ב
ברוחא וע"ד כתיב ואתם הדבקים בה' אלהיכם בכל אינון גווני דביקותא ולא דברים ד ס
מתפרשא דא מן דא עכ"ל · ואחר שביארנו שאהבה היא הנשקין ראוי לבאר אם
ימצאו בבינה ובחסד ונשיקין שימצאו בבינה כתבא' בשיר השירים ז"ל מנשיקות
מאינון נשיקין עילאין דהוה נשיק מקדמת דנא דהא רחימו בחדוה לאו איהו אלא
מפיו נשיקין דביקו דרוחא עילאה בתתאה פיהו ולא כתיב פיו מאי פיהו זמונא
דעלמ' דאתי מלך דשלמא כלא דיליה ורזא איהו תוספת ה' דאיתוספת על דא בגין
דכל רחימו דעלמא תתאה לאו איהו אלא לאתחברא בעלמא עילאה עלמ' דאתי
וע"ד כל תושבחן איתער עלמא תתאה לגבי עלמא עילאה עכ"ל · הרי מבוא' היות
נשיקין מצד ה' עילאה עלמ' דאתי והיות נשיקין התעוררות מצד החסד נתבאר
בפ' תרומה שם ז"ל כיון דאעיל לגבי היכל אהבה איתער רחימו דנשיקין עילאין
דכתי' וישק יעקב לרחל למהוי נשיקין דרחימו עילאה כדקא יאות ואינון נשיקין
שירותא דאיתערותא דכל רחימו דאתדבקות וקשורא דלעילא עכ"ל · ומוכרח
מתוך התכת לשון המאמר שהיכל אהבה הזה הנזכ' הוא חסד שבאצילות וכן פי'
מורי ע"ה ואחר שמתנה מתעוררת אהבת הנשיקין נשאר עתה לבאר מה שפי'
בזוהר שאהבה מצד אימא עילאה הטעם הוא כאשר יסתכל האדם בטובות
הבורא ית' העודפות עליו אשר לא תוכל לספור א' מני אלף מטובותיו עלינו בעני'
בריאתו תכסוף כפשו לעובדו מאהבה כמ"ש ז"ל בתנחומא בפסוק מי הקדימני איוב מא ג
ואשלם ז"ל א"ר ירמיה בן אלעזר עתידה בת קול להיות מתפוצצת בראש ההרים
ואומר' כל מי שפעל עם ל יבא ויטול שכרו ורוח הקדש כוזאת ואומר' מי הקדימני
ואשלם מי קלס לפני עד שלא נתתי בו נשמה מי מל לפני עד שלא נתתי לו בן מי
עשה ציצית עד שלא נתתי לו טלית מי עשה לפני מעקה עד שלא נתתי לו גג
וכיוצא האריכו שם בכל דבר עלי לשלם שכרו למה תחת כל השמי' לו הוא שהכל

שלי ומשלו נותן לי ומה ואשלם עלי לשלם שכרו עכ"ל ׳ והמדרש הזה הובא בויקר׳
רבה פ׳ אמור או כשב ע"ש וכאשר נסתכל בדברי המאמר ער"ה שמי היה אימה כנגד
נ׳ שערי בינה שנתפשטו ממנה להטיב לכל הנבראים כמו שמופר במענה ויען
ה׳ את איוב מן הסערה שהזכיר שם נ׳ שערים מ״ שם ממדיה כי תדע או מי נטה
עליה קו מי פלג לשטף תעלה או מי הוליד אגלי טל מבטן מי יצא הקרח מי יכין
לעורב צידו ׳ מי שלח פרא חפשי ׳ הכלל שנזכר שם חמשים שערים כמו שפי
הר"אבר ע"ה בפי׳ ס׳ נמצא בזה שהקב"ה הקדים ופתח חמשים שערים מטובותיו
להטיב לכל הנבראים ולכן הוא אומר מי הקדימני כי למדת מי לא הקדימני כברא
אלא מי קדם וכתן לו נשמה וכל הטובות והיינו שהבינה נקרא קדם והיא קדמה
לעולם כדפי׳ ז"ל בז׳ דברים שנבראו קודם שנברא העולם א׳ מהם תורה שנאמ׳ ה׳
קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז ואמר קדם עד שלא נברא העולם וכן גע"
שנא׳ גן בעדן מקדם קדם עד שלא נברא העולם והיינו כי עולם הוא שם קבועת
והקודם לעולם השם הי׳ הבינה ולכך נקרא קדם וכן פי׳ הר׳ משה דילאון ומורי
בספר׳ ואע"פי כן עלי לשלם כי שכר טוב הצדיקים הוא לחזות בנועם ה׳ הנמשך
ממנה והיינו עלי לשלם כענין על ה׳ ולענין הדרוש שלנו ספיר׳ שאהבה נמשך
מאימה שהיא׳ ה׳ הוא שכאשר יסתכל האד׳ שהקב"ה בראו וצייר ׳ ואתם גופו ורוחו
בכ"ב אותיות הקדושי׳ שהם מצד אימא ובהם הוא דפוס כל העולמות ראוי שיאהב
אותו ויעשה רצונו ובפרט שהיא האם הגומלת חסדים טובים לבנים כדפי׳ בספ׳
הבהיר והיינו ה׳ אמש אור דיום ראשון כדפי׳ בתיקוני׳ שהם בחי׳ לחסד והם סורש
לנ׳ שערים וכן בזוהר ובשיר השירים האריכו בענין הבינה דאיהו אתר דבעי
חדוה דלא אית תמן רוגזא ודינא דהא עלמא דאתי כלא חדוה ואיהו חדי לכלא
מלסדר חרו וחדוה לכל דרגין עכ"ל ׳ וכן הוא נהר דנגיד ונפיק ולא פסיק מימוי
לעלמין ׳ ועוד בבחינה אחרת ראוי שיכונה אהבה בבינה מפני שע׳ עניית
תפלתינו בכל קראתינו כמ"ש כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה׳ אלהינו
בכל קראינו אליו ופי׳ בזוהר בפ׳ ואתחנן שחילוק בין ה׳ אהיך לה׳ אהינו שה׳ אלהיך
הוא הקב"ה ושכינתיה וה׳ אלהינו הוא אבא ואימא נמצא בזה כי היראה והאהבה
הוא שירא האד׳ מהמאכיל שהוא בורא הכל רב ושליט ויראתו זאת נתגלה לאדם
ע"י אבא כדפי׳ בשער היראה פ"ב וכן האהבה הוא שיאהב האד׳ לבורא הכל מצד
חסדיו וטובותיו עליו וגילוי אהבתו׳ זאת לאדם נתגלה ע"י אימא כדפי׳ ועיקר
האהבה הוא התעורר הלב בחשק כמו שיתבאר עוד בע"ה וכן א"זל במסכת כלה
מאי אהבה ומאי כבוד אהבה בלב וכבוד במעשים ובדברים עכ"ל ׃

פרק ג׳

עם היות שפרקי׳ הקודמי׳ כתבא׳ מהות האהבה נשא׳ עוד עדיין לבאר
במהות וכיצ׳ יתדבק בה האד׳ באופן שלא תפרד ממנו ובענין מהות
האהב׳ ביאר הרמב"ני ע"ה עוד ז"ל א"ל ר׳ אבה נפשי אויתיך אף רוחי בקרבי אשחרך
אויתיך אותך מבעי לי אשחרך ישחרך מבעי ליה אלא הא אוקמוה כר"א דאמר בידו

נפש

Margin notes (right margin):
איוב לח ס
פרקי ר"א פ"ג
משלי ח כב
בראשית ב ח
דברים ד ז
זוהר פרשת אחרי מות דף ע"ב
ישעיה כו ט

נפש כל חי ורוח כל בשר איש׳ ת״א נפשא ורוחא אשתתפו כחדא לעלמין תנא איוב יב י
פולחנא שלימתא דבעי ברנש למיפלח לקב״ה כמא דתנינן ואהבת את ה׳ אלהיך
דירחים ליה לקב״ה רחימותא דנפש ממש ורא הוא רחימותא שלימתא רחימות׳
דנפשיה ורוחיה כמא דאיתדבקו אלין בגופא וגופא רחי לון כדין יתדבק ברנש
ברחמא לקב״ה רחימותא דנפשי׳ ורוחיה לארבקא ביה הה״ד נפשי אויתיך בלילה
כלו׳ נפשי ממש׳ אף רוחי בקרבי אשחרך לאיתדבקא בך ברחימותא סגיאה׳
בלילה דבעי ברנש מרחימותא דקב״ה למיקם בכל ליליא לאשתדלא עד דיתער
צפרא ויתמשך עליה חוטא דחסד׳ דתניא זכאה חולקיה דההוא ברנש
דרחימותא דא רחים לקב״ה והני איכין זכאי קשוט דמרחמין בקב״ה הכי
בגין דעלמא מתקיימא בגיניהון ושלטין על כל גזרין קשין דלעילא ותתא בגין
דאתקיים עלמא בגיניהון תאנא ההוא זכאה דאיתדבק ברוחיה ונפשיה לעילא
במלכא קדישא ברחימותא כדקא יאות שליט בארעא דלתתא וכל מה דגזר על
עלמא איתקיים עכ״ל ופי׳ אויתיך אותך מבעי ליה הכוונה כי פשט הכתוב נראה
כי הנפש מתאוה להב״ה בלילה וע״י הרוח שבקרבו ישחר להב״ה והקשה לזה כיון
שאויתיך ואשחרך חוזר לנפש ורוח היה ראוי שיאמר נפשי אותך וכן רוחי ישחרך
ולזה תירץ כי נפשי ורוחי איכו חוזר לנפש ורוח שבאדם לבד ש״א להב״ה ושכינתו
ג״כ שהם נקראים נפש ורוח שמהם באים הנפש כמ״ש לקמיה ת״א נפשא ורוחא
אשתתפו כחדא והטעם שהם משתתפים בעולם והטעם מפני שכמו שגרשם
בא מלמעלה מקב״ה ושכינתיה וזה בלא זה אי אפשר שנאמר צדק ומשפט מכון תלים פ״ט ט״ו
כסאך כן הענפים הבאים מהם משתתפים ולכן אמרו בתיקונים על פסוק נר משלי כ כ״ז
ה׳ נשמת אדם נר נפש רוח נשמת נשמה הרי נפש ורוח משתתפים כנ״ל והביא
פסוק אשר בידו נפש כל חי להורות כי אעפ״י שהרוח והנפש ירדו ונתלבשו בגוף
שרשם נשאר למעלה וע״י השורש ההוא שנשאר שם יש בידו ממש נפש כל חי׳
ודבר זה הוא הנעה לענין האהבה שיבאר אח״כ ולתרץ הקושיא מענין אויתיך
אותך מבעי ליה ולזה אמר שאם הכוונה להב״ה ושכינתו לבד היה ראוי שיאמר ה׳
אלהי אויתיך בלילה אף אשחרך אלא להורות לנו ענין האהבה ודבקות האדם
נפשו בהב״ה כיכר הוא לזה את נפשי ורוחי ועוד כוין להביא פסוק זה ולתרץ מ״ש
הפסוק אף רוחי בקרבי אשחרך שלפי פי׳ שחוזר להב״ה היה ראוי שיאמ׳ אף רוחי
אשחרך כי מלת אף בקרבי היא מיותר׳ לזה כיון להביא פסו׳ זה אשר בידו להראו׳
שמתם כיכוץ הב״ה ושכינתו בתוך האדם והנשמו׳ הם חוטי שלהביות המשכו׳
מלמעלה למטה ואיכ׳ חיי׳ ש״א משרש הנשפע בהם לעולם וכיון שהב״ה רוצה לסלק
קיוע מהנפש והרוח התחתונים מסלק שורש הקשור עמו שלא ישפיע חיים לנפש
ורוח התחתונים ומיד האדם מת כמ״ש רוחו ונשמתו אליו יאסוף יגוע כל בשר איוב ל״ד י״ד
יחד והאסיפה היא זה דהייכו שאוסף רוחו אליו כענין המריח בתפוח וכיונא
שמאב הרוח ההוא ויאקבנו אין כן הרוח והנפש נאספי׳ למקורם וכן פי׳ הרש״בי

אל״

אר"י יהודה זכאין אינון צדיקיא כד קב"ה בעא לאתבא רוחיה ליה לשאבא ההוא זוהר פ' ויחי
רוחא בגויה דתניא בשעתא דקב"ה בעא לאתבא רוחיה ליה אי זכאה הוא מה דף רי"ז ע"ב
כתי' והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה עכ"ל כונתו שבעוד שהוא חי רוח חיי מקב"ה קהלת י"ב ז
ושכינתיה בקרבו המחיי' אותו והיינו אשר בידו נפש כל חי להשפיע חיי' מסלקם
הכל כרצונו ובזה מתורץ מלת בקרבי ומלת בקרבי חוזר בין לנפש בין לרוח
הנאצלים מקב"ה ושכינתיה והתכת הפסוק כך הוא נפשי אויתיך בלילה אף
רוחי דהיינו קב"ה ושכינתי' והם בקרבי ואחרך הוא לאישתדלא בפולחניה עד
דיתער כפרא כמו שיתבאר והנה בהקדמה זו נבין פסוק כי חלק ה' עמו יעקב דברים ל"ב ט
חבל נחלתו צריך להבין מה ענין חלק ומה ענין חבל ולמה אמר עמו ולא ישראל
ואיפש' שיובן במה שפי' כי באומרנו חלק שיורה שנשמות הם ממנו תכובו' והוא
והם הם ב' חלקי' כענין תרי פלגי דגופ' וזהו טבע מלת חלק שנחלק הדבר ממנו
ובהתייחד חלק הנשמה התחתונה עמו ב' החלקי' נתייחדו ונעשו אח' ואעפ"י שנ'
חלקי' שיורה חו' פירוד אין הכוונה שהנשמ' נפרדה ממנו בירידת' למטה אלא שרשה
נשארה שם ולכן אמ' עמו עמו ממש הוא החלק ולכך לא אמ' כי חלק ה' ישר' שהיה
מורה שנחלק החלק למט' והיה מורה פירוד אלא עמו ופיר' שעמו הם עמו ולהורו'
על הקשר כפול הוא ית' נ"כ שופע ניצוץ חיי' לרוח ונפש התחתוני' שבגוף ולעולם
אינו נפרד לזה יעקב חבל נחלתו כי כמו שחבל הוא שזור מג' או ג' חלקי' כן הוא
קשור עמנו למטה ואנו קשורי' עמו ועוד במשל החבל פי' רז"ל ענין נאה במכות
והעתקנו לשונם בפ' שער א' משער היראה שאמ' שם משל לאחד שהיה מושלך לתוך
המי' הושיט לו הקברניט את החבל אמ"ל תפוש את החבל הזה בידך ואל תניחהו ואם
תניחהו אין לך חיים כך מעלות הנשמה היא משולשלת מלמעלה למטה כחבל
הזה ראשה א' בידו וראשה הב' בגוף האדם וכל מעלות האהבה והדבקות הוא
לידבק בחבל הזה ולקשר בשורש נשמתו הדבוקה בו ית' ובזה יובן לשון המאמ'
תנא פולחנא שלימתא דבעי בר נש למיפלח לקב"ה כמא דתנינן ואהבת את ה'
אלהיך די רחים ליה לקב"ה רחימותא דנפש ממש כמה דאיתדבקו אלין בגופא
וגופא רחים לון כדין יתדבק בר נש הכוונה כי הפסוק אמר ואהבת את ה' דברים ו ו
אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך הוא דירחי' ליה רחימותא דנפש ממש ופי' כי אהב'
הנפש עם הגוף היא אהבה כפולה כי הנפש אוהבת לגוף והגוף לנפש ואינם
רוצים להפרד זה מזה ואהבת הנפש לגוף לתרנו הכתו' באומרו כי עזה כמות שיר ח ו
אהבה ופי' הרשב"י ע"ה שנשמעת פטירתו של אדם הנפש נשאלת מהגוף כאדם זוהר פ' ויחי
ההולך בדרך רחוקה ונפרד מאהובו שקשה בעיניו פרידתו ממנו וז"ל שימני דף רע"ב ע"א
כחות' על לבך בגין דישתאר כל דיוקני בך כהאי חותם דאישתאר כל דיוקניה
בההוא אתר דאיתדבק ביה כי עזה כמות אהבה תקיפא הוא כפרישו דרוחא מן
גופא ' דתנינן בשעתא דבר נש מטי לאיסתלקא מעלמא וחמי מה דחמי רוחא
אזלא בכל שייפי גופא וסליק גלגלוי כמא דאזלא בימא בלא שייטין סליק ונחות

אלא מהכיא ליה אתא ואיסתאיל מכל שייפי גופא ׃ ולית תקיפי כיומא דפרים
רוחא מן גופא תקיפו דרחימו דכנסת יש׳ לגבי קב״ה כתקיפו דמותא בשעתא
דבעי רוחא לאיתפרשא מן גופא עכ״ל ׃ קשה כשאול קנאה כל מאן דרחים ולא
קשיר עמיה קנאה לאו רחימותיה רחימותא כיון דקני הא רחימותיה אשתלים
מכאן אוליפנא דבעי ברנש לקנאה לאתתיה בגין דיתקשר עמה רחימותא שלי׳
דהא מגו כך לא יהיב עיניו באתתא אחרא ׃ מהו קשה כשאול קנאה אלא מה
שאול קשה בעינייהו דחייבין למיחת ביה כך קנאה קשיא בעינייהו דמאן דרחי׳
וקני לאיתפרש׳ מרחימותא עכ״ל וזהו שאמ׳ במאמ׳ שלפנינו כמא דאיתדבקו אין
בגופא הרי אהב׳ הנפש לגוף שהיא דבוק׳ עמו ואינה רוצה להפרד ממנו כי אחר
שנתלבשה יש לה ייחס וקורבה עמו וגופא דחים לון הוא אהבת הגוף מפני
שאין לו חיים אלא על ידה שכמו שקשה בעיני השכינה להפרד מהב״ה עד שהיא
אומרת שימני כחותם במציאות שקשה הרוח להפרד מהגוף כאהבה זו צריך
שיהיה לנפש הצדיקים עם השכינה וז״ש וכדין יתדבק במציאות זה יאהב לקב״ה
רחימותא דנפשיה ורוחיה לאדבקא ביה כמו שהוא אוהב לרוחו ונפשו שבגופו
שהוא חי מהם יאהב להקב״ה וידבק בו חלק רוחו ונפשו התחתונים כי באמת
אינם חיים אלא ע״י השפעת השרשי׳ העליוני׳ הדבקי׳ בו ית׳ שעל ידם השם שולח
חיי׳ לענפי׳ התחתוני׳ שבגוף כדפי׳ וכן אמ׳ בסוף המאמ׳ ההוא זכאה דאיתדבק
ברוחיה ונפשיה לעילא במלכא קדישא וביאור הרשב״י ע״ה במאמ׳ ויחי שהעתקנו
כי מסימני האהבה הוא הקנאה ופי׳ שהמקנא לאשתו שמרוב אהבתו בה אינו
רוצה שיכנס זר בנתים להפריד בינו לבינה אלא שתהיה אשתו אהבתה קשורה
בו לעולם כן הצדיק צריך שמרוב אהבתו בשכינה תתקשר באהבתה כ״כ עד
שיקנא בה שלא ירצה שתפרד השכינה ממנו ותשרה באחר באופן שתעקר
ממנו והיינו מציאו׳ רחימותא דנפשיה ורוחיה לאדבקא והוראת מציאו׳ האהבה
זו הוא שיקום בלילה לעסוק בתורה כמו שביאר לקמיה והבחינה הב׳ שהוא
אהבת הנפש לגוף ג״כ מבוארת מאליו כי ודאי הב״ה הוא אוהבו שהרי הוא נותן
לו הנשמה ממנו כדי שיהיה חי וראוי שיאמר בלבו כשם שהב״ה חפץ לדבק בי
שהרי נתן לי רוח ונפש להשפיע לי חיים כן ראוי שאדבק בו ולז״א רחימותא
דנפשיה ורוחיה שתם שהיא אהבה כפולה כדפי׳ הה״ד נפשי אויתיך בלילה נפשי ישעיה כ״ו ט
ממש שהוא ית׳ הוא עיקר הנפש כי הנפש התחתונה היא ענף א׳ מהשורש העליון
שבו ועוד הוא ממש הנפש שהלמלא היותו אין נפש נמצא שהאוהב נפשו ורוחו
מתקנם בעשיית התורה והמצוות הוא אוהב להב״ה ומכלל הן אתה שומע לאו
ואמר בלילה דבעי ברנש מרחימותא דקב״ה למיקם בכל ענין האהבה הזו הוא
כמשל האיש האוהב את חשוקתו שבלילה כאשר יתעורר בחשק אהבתה
ויזדרז לעונת תשקה באהבה גדולה בפרט כאשר ידע שחשוקתו אוהבת אותו
כן ת״ח הפורשים כל ימי המעשה מנשותיהם מפני עונת בת מלך שהיא התורה
רואי

דאוי שיזדרזו באסק התורה כי בעוסקם בה הם דבקים בחיים העליונים והם
דבקים בשכינה והיא באה ומשפעת מרוח קדשה עליהם ואהבת השכינה אינו
אין צריך ראיות שהיא אומרת חברים מקשיבים לקולך השמיעיני וזהו שהכביא שיר ח׳ י״ג
קורא לשכינה נפשי והוא מתאוה לה מפני כי היא רוח הקדש הבאה ושורה
עליו ואמר לעיל מזה אסחרך לאיתדבקא בך ברחימותא סגיאה יובן במה שפי׳
רשב״י כי אותם העומדים עם השכינה בלילה עד אור הבקר באור הבקר הקב״ה זוהר פ׳ בשלח
פורש על השכינה ועל אותם שנשתתפו עמה חוט של חסד באופן שבבקר הם דף מ״ד
מתדבקי׳ עם המלך באהבה רבה שהיא החסד ואז יגדל לחושק אהבה יותר כי
עד עתה היה מתדבק באור קטן שהיא הנפש והיא אהבה זוטא ובבוקר מתדבק
באהבה רבה ואומ׳ עד דיתער צפרא הוא קדרותא דצפרא כדפי׳ שם בפ׳ בשלח
וצריך לעסוק בתורה עד אור היום כדי לקשר מדת לילה ביום וזה טבע מלות
עד ומלת דיתער הוא לדקדק מלת אשחרך שהוא לשון שחר ולא בקר והוא
כי התחלת הבקר הוא השחר ואז מתחיל להתעורר אור החסד ואז מקבלין מתנו׳
מהמלך ׳ וז״ל שם כד אסתליק ליליא ואתי צפרא ואתחשך ואתקדר כדין מלכא
למטרוניתא ברזא דחדוה ויהיב ליה מתנן ולכל בני היכליה זכאה חולקיה מאן
דאיהו במנייכא ע״כ ׳ הרי מבואר מהמאמ׳ ומתוכו מתבאר סוד האהבה כאשר
ביארנו ואע״פ שתלה בלילה בפרט ומן הראוי שתהיה האהבה זו נגד האדם
ויהיה הב״ה נפשו ורוחו לעולם מכד תוקף האהב׳ אא העניין הוא כי מציאו׳ החשק
האוהב כבר קדם לו ביום האהבה אלא שבלילה יגבר עליו האהבה יותר ואומ׳
בלבו מתי יבא הלילה שאקום לעשות רצון יוצרי ואשלי׳ מה שאני חייב מאהבתו
ית׳ ובזה מדוקדק לשון הרשב״יע״ה שתפס מלת בלילה דבעי ברכש ולא תפש לשון
הפסוק כלו נפשי אויתיך בלילה כי ענין אויתיך אפי׳ ביום הוא אלא בלילה דבעי
מרחמותא דקב״ה והאהבה כבר קדם לו ביום ופסקי׳ לקרא בשכינה תריפא והם
ג׳ גזירות הא׳ נפשי הב׳ אויתיך הג׳ בלילה וכן מוכיחי׳ פסוקי הטעמי׳ במלת נפשי
שופר מהופך ואויתיך תרי חוטרי בלילה זקף קטן ׳ עוד איפשר כי הטעם שתלה
האהבה בשם בקימת חצי הלילה לעסוק בתורה מפני שאין לך אוהב גדול להב״ה
מזה כי מבטל תאוות הגוף האוהב השינה והתענוג מפני אהבת קונו שהוא הוא
אהבת נפשו כדפי׳ ואעפ״י שמצטער הוא יסבול צער בעבור אהב׳ קונו והוא דומה
למש׳ הכתו׳ צרור המור דודי לי בין שדי ילין ופי׳ ז״ל שמיצר ומימ׳ לי בין שדי ילין שיר א׳ י״ג
והוא מקיים מצות ואהבת את ה׳ אלדיך בכל לבבך בשני יצריך ביצר הטוב
וביצר הרע ׳ וביצר הרע פי׳ בזוהר פ׳ תרומה כי הכנע׳ היצר הוא אהבה שלימה
שהיצר נכנע תחת יצה״ט בעבור אהב׳ הבורא ומטעם זה אמר בזוהר פ׳ ויקרא
שהקם בחצות נקרא עבד ה׳ שפירש מזמור הנה ברכו את השם עבדי ה׳ תלים קל״ד א׳
על הקמים בחצי הלילה וראוי שיקרא עבד ה׳ מפני שהכופה יצרו בתאוו׳ גופו
ומצטער בעבור אהב׳ יוצרו נקרא עבד ה׳ שעובד את ה׳ ולא לגופו אבל מי שאינו
קם

קס מרוצה ליתן לתת מכוח לגופו הוא עבד יצרו וגופו ולא עבד נפשו ויוצרו וכלל
זה לכל עבודה התלויה באהבה שבזמן שאדם מכניע ליצרו ומצטער בעבור עבוד
ה׳ נקרא אוהב את השם ואינו נקרא אוהב יצרו ואם אינו מכניע יצרו נק׳ עבד
יצרו נמצא האהבה מפתח לקיו׳ כל התורה עוד יקנה האדם מדת האהב׳ בקומו
בחצו׳ בחושבו בחסד הגדול שהטיב עמו הבורא שהחזיר נשמתו לגופו והחייהו
מהשינה שהיא א׳ משמשים במיתה ואלו ידמה האדם שהיה מת יום א׳ כמו שאירע
לר׳ יוסי די פקיעין הנז׳ בזוהר פ׳ בלק כמה יחוייב האהבה לבורא שככ הטיב
עמו ועל ההקש הזה שבלילה שאדם ישן והשינה א׳ מששי׳ במיתה וכמה ישנו על
מטתם ולא קמו צריך שבהקיצו משנתו יתלהב נפשו באהבת הבורא שהחזיר
לו נשמתו ׳ ועל זה תקנו שבא אלהי נשמה שנתת בי טהורה וזהו אלהי המשגיח
בי ואני דבקבו ׳ ועד״ה היא השינה שאכלה היתה הנפש בפקדון כאומרו בידך
אפקיד רוחי וכיון שבהיותו ישן היה נפרד מדבקו׳ האהבה שפלטה השינה שהיא
המיתה בגוף בהחזר׳ הנשמה והוא חי הרי הוא דבק בו ית׳ ולכן כל זמן שהנשמ׳
בקרבי מודה אני לפניך ה׳ אלהי והיה ראוי שבכל נשימותנו נהיה דבקי׳ בו ית׳
וזהו כל זמן שהנשמ׳ בקרבי מפני שהוא עומד על ראשינו והיינו מודה אני לפניך
והיינו שכינה למעלה מראשי כדפי׳ ז״ל להשפיע חיים לנו : וכאשר יעור משנתו
יתעורר באהבת הבורא שהחייהו ויחשוב שכך עתיד להחיות אותו בתחיית
המתים כמ״ש רז״ל במדרש איכה חדשי׳ לבקרים רבה אמונתיך אמ׳ ר׳ אלכסנדרי איכה ג כ״ג
על שאתה מחדשנו בכל בקר ובקר אנו יודעים שאמונתך רבה לתחיית המתי׳
ע״כ ופי׳ מורי ע״ה שעל זה תקנו אנשי כנס׳ הגדולה לנו׳ ואתה עתיד ליטלה ממני
ולהחזירה בי לעתיד לבא שפי׳ לעתיד לבא הוא בתחיית המתים עוד ביארה לנו
תורתינו הקדושה דרך קניית האהבה כיצד תהיה באומרה ואהבת את ה׳ דברים ו ה
אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך אלו הם ג׳ דברים שבהיותם שלשתם
מקושרים כא׳ באדם תהיה אהבה בו תקועה וקשורה עם ה׳ וביאור ג׳ דברי׳ אלו
נתבארו בדברי רשב״י ר׳ יצחק הוה שכיח קמיה דר׳ אלעזר אמ״ל ודאי רחימו בקב״ה זוהר פ׳ תרומה
דברכש רחים ליה לא איתער אלא מלבא בגין דליבא איהו אתערותא לאיתערא דף ק״ב
לגבי׳ רחימו ורחמנא ליבא בעי אי הכי אמאי כתי׳ בכל לבבך ולבתר בכל נפשך
דמשמע דתרין גוונין איכון חד ליבא וחד נפשא אי לובא הוא עיקרא מאי בעי
נפשא א״ל ודאי לבא ונפשא תרין איכון ואתאחדן לחד דהא ליבא ונפשא וממונא
להו אתאחדן דא בדא וליבא איהו יסודא דכלא והא איתמר בכל לבבך בתרין
בין איהו דאיכהו תרין יצרין חד יצרא טבא וחד יצרא בישא ותרין אלין כל חד
חד איקרי לב דא איקרי לב טהור ודא אקרי לב רע ובגין כך איהו לבבך
איכהו תרין יצר הטוב ויצר הרע ובכל נפשך ובנפשך מבעי ליה ומאי בכל נפשך
אי ובכל אמאי אלא לאכללא נפש ורוח ונשמ׳ דא איהו ובכל נפשך כל מה דאחיד
אי נפש ובכל מאדך אוף הכי כמה זינין דממונא ועד כלהו משניין אלין מאלין

ואקרי בכל רחימו דקב"ה למימסר ליה כל דא למירחם ליה בכל חד וחד ואיתימא
ביצר היך יכיל למירחם ליה דהא יצר הרע מקטרגא איהו דלא יקרב ברנש
לפלחנא דקב"ה היך ירחים ליה ביה דא איהו פולחנא דקב"ה יתיר כד האי יצר
הרע איתכפיא ליה בגין רחימו דקא מרחם ליה לקב"ה דכד האי יצר הרע
איתכפיא ותבר ליה ההוא ברנש דא איהו רחימו דקב"ה בגין דידע לקרב להאי
יצר הרע לפולחנא דקב"ה עכ"ל. ופי' רשב"י ובכל מאדך באר הטב ובכל מאדך — נוסף פרש ואתחנן דף רס"ו
מ"ט בין דנפל ליה מנונא מירותא או מסטרא אחר כיון דאיהו רווח ליה וע"ד כתי'
בכל מאדך ע"כ. והיוצא לנו מכללות המאמ' לדרוש האהבה הוא שני דברי' למהו'
האהבה שהיא בכל לבבך ובכל נפשך. והב' שהוא בכל מאדך שיא תולדה הנהיה
מאהבה בכל לבבך פי' שהוא בשני יצריך כדפי' ז"ל במשנה והכוונ' שיכניע היצר
הרע בעבור אהבת קונו ובזה ישיג האהבה כמו שכתב החסיד בעל ח"ה כי צריך — פינת סלבנדת
להוציא אהבת העה"ז מלבו ולהגביר אהב' העולם הבא כמו שאמ' א' מן החכמים — שער שסנין שנפש
כאשר לא יתחברו בכלי א' המי' והאש כן לא תתחבר בלב המאמין אהבת העולם
הזה ואהב' העה"ב. וכתב בשער האהבה כי אי אפשר להשיג האד' מדרג' אהבת
השם שהוא הדבקות והמעלה הגדולה שאין למעלה ממנה אם לא תקדם יראת
ה' שהיא הפרישות מתאוות העולם הזה ודבריו הם דברי ר' חיים שכן במאמ'
ר' פינחס בן יאיר שנבאר אמר חסידות גדולה מכולם וחסידו' היא האהבה כמו
שנבאר וקודם לחסידות יש זהירות זריזו' וכו' כמנא שלהשיג אהבת הבורא הוא
הכנעת היצר בכל הפרטים שיתבאר בה"ה והיינו בכל לבבך אמנם צריך לדקדק
מאי ריבה בכל כי לבבך הם שנים יצר הטוב ויצר הרע. ואיפשר במה שנתבאר — זוסר פ' ואלש דף כ"ס
ז"ל בכל לבבך דא ימינא ושמאלא דאקרי יצר טוב יצר הרע ע"כל והכוונ' כי מימין
ושמאל נמשכו למטה היצר הטוב והיצר הרע ושם נתבאר לדרך היחוד והזיווג
אמנם הנוגע לענייננו הוא כי במה שביארו למעלה מזה בפסוק והשבו' אל לבבך — דברי' דף ל"ס
כי ה' הוא האלקי' וביארנו המאמר ההוא בשער היראה בפ"ד כי כשאדם מכניע
היצר הרע ג"כ גור' שלמעלה השמא' תהיה נכללת תחת הימין והוא עיקר האהב'
כמו שביארנו בפ"א ולכן ריבוי בכל לבבך הוא לרבות הפרטי' העליונים שמהם
נמשכו יצה"ט ויצה"ר שתכלול לעולם השמאל בימין ותהיה הימין שהיא האהבה
גוברת. ובכל נפשך פי' שהוא לאכללא נפש ורוח ונשמה צריך להבין מה ענין
האהבה בנפש רוח נשמה כי עד עתה לא שמענו במציאות האהבה חילוקים
ופשיטא שצריך לאהב בשלשתן אם זכה להם ואם לא זכה לשלשת' יאהב במה
שיש לו והנ"ל בביאור ענין זה הוא במה שפי' שענין מלת אהבה הוא קשור ודבוק
האדם בנשמתו במאכל ובמרותיו ויירנה שתאהב את ה' בכל נפשך פי' שתדבק
בו בכל החלקים שבך והכוונה לדבק חלק הנפש שבו עם חלק הנפש העליון
ממקום שממנו נשפע' לו הנפש וכן לדבק חלק הרוח שבו עם חלק הרוח העליון
הנאמר למעלה פירוש כמ"ש בשער היראה בפ"ט שצריך שתעבור הנשמה תשאר

ביורה

ביורה שם כמו שפי׳ הרשב״י במאמר שימני כחותם ע״ש וכן לדבק חלק הנשמה
שבו עם חלק ביור מקום הנשמה העליונה וג׳ מדריגות הם באצילו׳ נפש רוח נשמה
דאצילו׳ ויש נפש רוח נשמה מאופן חיה כסא כדפי׳ בתיקונים ע״ש ומדיגו׳ שלימו׳ ף יט אש
האהבה שיתקשרו שלשתם כל אדם כפי בחינתו אם זכה לנפש רוח ונשמה
התחתוני׳ יתדבק בשלשתם במקורם כפי בחינתו ואם זכה לנפש ורוח דאצילו׳
יקשרם כפי זכותו ועיקר ביווי בכל נפשך שישתדל להשיג כל מה שאוחז הנפש
כדי שתהיה אהבתך שלימה בכל העולמות ודע שכשם שיש בתכיות האהבה
סוד נשיקין כדפי׳ בפ׳ הקודם כך בכל עולם ועולם אופן וחיה וכסא יש בהם
נשיקין וכן פי׳ הרשב״י ע״ה בשיר השירי׳ ז״ל בשעתא דכרובי׳ הוו פרשי גדפייהו
מתתא אתוון פרחי מתתא לעילא ואתוון מעילא לתתא ועאלין אלין באלין
ואיתכלילו אלין באלין בנשיקו דרחימו כיון דאתוון מתחברן כל דרגין תתאי
ועילאין ועלמין כלהו מתחברן כחדא ונשקי אלין באלין בנשיקו דרחימו עד דהוו
כלהו חד וקב״ה חד בלא פירוד׳ כלל כל נשיקין דרחימו לאו איכון אלא למהוי כללא
חדא לאיתכללה דא בדא בלא פירודא ובג״כ נשיקין אין בכולא איכון למהוי כללא
חדא בכללא חדא אתוון באתוון עלמין בעלמין דרגין בדרגין אתתא בבעלה
למהוי כלא חד ע״כ׳ יהרי מפורש בפי׳ שמדיגו׳ הנשיקי׳ ישנ׳ בכל העולמו׳ שמדיגו׳
הנשיקין הוא שיתקשרו העלולים זה בזה ויתכללו זה בזה מבד הפנימיו׳ שבהם
ומבד החכוכות שהם הכלי׳ א״כ יבא לנו שאיפשר שיהיה לאדם אהבה בשם מבד
הנפש ויתדבק ביו״ד שהוא אהבה שפי׳ בפ״ב כי בכל עולם ועולם י״דוד נמצא
כדפי׳ בשער היראה בפ״א ועלת כל העלות מאיר בכולם וכל א׳ כפי מה שזכה
באותו חלק שזכה שם יתדבק ושם הבורא נמצא עמו׳ אמנם לא נכחיש שלא
ישתוה אהבת מי שיש לו נשמה למי שיש לו רוח למי שיש לו נפש כי כפי עלותו
במדרגו׳ הסולם כך תזדכך נפשו וגופו ותתמיד האהב׳ שלא יוכל להפרד מהבור׳
מרוב חשקו בו׳ והטעם כי הנפש שהיא באופן סנדלפון שבעשיה היא קרובה
לקליפו׳ והקליפו׳ הם מסך מבדיל בין נפשו לאלהיו ולכן לא תתמיד אהבתו בשי׳
כי אם זמן מעט מזער׳ וכאשר יזכה אל רוח מטטרון שכבר הוא מובדל יותר
מהקליפות תתמיד האהבה בו יותר׳ וכאשר יזכה אל הנשמה שהיא מהכסא
שאין שם קליפה כלל שהיא לבוש המלך בשבתות וימים טובי׳ אז תהיה אהבתו
דבקה תמיד בשם ותבזה הנהגת הגוף מהע״הז שהוא מתנהג ע״י ששת ימי חול
ותפשוט אהבת הע״הז שהעולם מלובש בעור הנחש ותלבש אהבת עולם הנשמו׳
ששם הנשמות ברורות בברור החיים דבוקי׳ ביוצרם ויתדבק במה שעתיד להיו׳
בסוף ואחריתו כי איזהו חכם הרואה את הנולד׳ כמו שכתב החסיד בעל חובת
הלבבו׳ בהרחקת אהבת הע״הז שהאדם בע״הז הוא כגר שהגיע אל ארץ נכריה
ואין עליו חומל אלא שאדון המדינה חמל עליו לגרותו והורהו דרך שיתוקן עניינו
בה ואמר לו כי אין ישיבתו בארץ ההיא דרך קבע אלא שיכין לו צדה ללכת אל

ארץ אחרת מעולה מזו כי חייב האד׳ הוא להכין צירה ושאר תנאי הגרו׳ שכתב הוא ז"ל · וכתב והראיה על גרותך ויחידותך בעה"ז כי בעת באתך של גדר ההויה והרכבתך בבטן אמך אלו היו משתדלי׳ כל בני העולם להקדימך קודם לכן ברגע א׳ או לאחרך רגע א׳ לא היו יכולין · וכן אין יכולת באדם להגיע מזון אליך מבלי עזרת הא׳ ולא להוסיף בגופך ולא לחסר ממנו ואלו היית מעלה אל לבך כי העולם כלו לך לבדך כשאר מאין יושב לא היה מוסיף בטרפך המגיע אותך של אחריתך כשיעור חרדל · וכן אלו היו נוספים כפלים לא היה חסר לך מטרפך הנגזר לך כחרדל פחו׳ ממנו ולא יותר · וכן לא יוכל א׳ מן הברואי׳ להועיל לך ולא להזיק לך ולא לא׳ מהם להוסיף בימי חייך ולא לפחו׳ מהם · וכן מדותיך וטבעך ומעלליך הטובי׳ והרעי׳ · אם כן איזה יחס בינך ובין הברואי׳ או באיזה קורבה אתה קרוב אליהם או הם קרובי׳ אליך ואתה בעולם הזה כאסור שלא יועילוך רוב אנשיו ולא יזיקוך מעוטם ולא תראה בו אלא כיחיד הבודד אשר אין לו עוזר כי אם אדוניו ולא חומל עליו כי אם בוראו על כן התייחד אחי בעבודתו כאשר התייחד בבריאתך והנהגתך וטרפך וחייך ומותך ושים תורתו וסעדו נגד עיניך וקבל תנאי הגרו׳ אשר העירותך עליה על נפשך כל ימיך בעולם הזה תגיע אל נעימות העולם הבא עכ"ל · וקצרתי מקצת לשונו מה שאינו צורך אל כוונתינו · נמצא כי כשיחשוב האדם בגרותו בעה"ז יפשוט אהבת העה"ז מלבו ויחשוב בדבקותו בעולם הנשמו׳ שגם תמיד הוא דבק ביחוד · ומכלל שורש קניית האהבה הוא אהבת הבדידו׳ שבהיו׳ האדם עוסק לאהב׳ חברת בני אדם אי אפשר שיהיה דבק · וכתב הר׳ יצחק דמן עכו ע"ה ז"ל המתבודד הרוצה לזכו׳ אל מעלת ההתבודדו׳ למען ינוח עליו השלום בחייו צריך שיתחבר אל ג׳ דברי׳ אלו ויתרחק מהפכם ואז ינוח עליו השלום בחייו וגם אחרי כן׳ ואלו הן שיהיה שמח בחלקו ושיאהב ההתבודדו׳ ושיברח מהשררה והכבוד · והוא הכנעת הלב · והפכם שאינו מתפייס במה שיש לו ולא ישבע מהון אוהב כסף לא ישבע כסף ובנפשו קצרה עליו בשבתו יחידי אבל חברת בני אדם ובספור יחפוץ וישמח לדבר ולשמוע דברי׳ בטלים ושירדוף אחר הכבוד והשרר׳ הרחמן יזכנו להתחבר אל השלשה דברים הראשוני׳ ולבעליהן · וירחקנו מהג׳ ההפכים ומבעליהן עכ"ל · ובענין הענוה נאריך בענין הרחקת הכבוד · וכתו׳ ר׳ לדרוש שהייתי בו כי בודאי לא יגיע אל מעלת הדבקות שיהיה תמיד דבק באהבה אלא מי שזכה אל הנשמה שאין מסך יבדיל בינו ובין אלהיו · וזה בתנאי שיקדם לו הכנע׳ היכר כמו שנאריך בעה׳ · ולכן הוזהרנו ואהבת בכל נפשך מה דאחיד האי נפש כדי שתהי׳ האהב׳ שלימה ביחוד ויוכללו העולמו׳ ויתקשרו זה בזה עד שיהיו כסא מתוקן שיאיר בהם אור המאציל ואם לא יתקשרו העולמו׳ להיותם כסא א׳ מיוחד בתכלי׳ הייחוד מחמת הפגם לא יהיו מוכני׳ לקבל אור הא"ס כי זה מדרך הייחוד או ישרה כולו בא או לא ישרה כלל · והטעם כי כל העולמו׳ כא׳ הם זה כסא לזה וזה לזה מעלה מעלה וכלם שיעו׳ קומה א׳ ובהיו׳ פגם באבר א׳ הוא פגם בכל

והפגם

והפגם הדרוש לזה הוא ענין נפש רוח ונשמה שהנפש כסא ולבוש לרוח והרוח כסא
ולבוש לנשמה הנה בהיות פגם בנפש הרוח והנשמה מסתלקין מעל הנפש כי
כל אשר בו מום לא יקרב והשפע מסתלק מעל הרוח מפני שאין לו כלי במה
להשפיע · וכן מסתלק מעל הנשמה מפני שאינה משפעת לרוח וכן עד"ז יסתלק
השפע עד מעלה מעלה · וזהו אמרם אדם מטמא עצמו מעט מטמאין אותו
הרבה כי בהיות האור מסתלק מחמת אותו הפגם הטומאה תתרבה מחמת
הסתלקות הקדושה כדפי' · וכן בענין הקדושה כאשר יעורר קדושה מועטת
כיון שכל המדרגות קשורות זו בזו מקדשין אותו הרבה והכל כפי בחינת כנור
אותה הנשמה במרכבה מכדה יסתלק ואין אדם יכול לתקן מה שהוא עוות אלא
הוא בעצמו · והביא מורי ע"ה ע"ד זה משל נאה בספרו בשער הכוונה ·
שמצא כי דרך התדבקות האדם בקונו הוא על ידי קשר נפש רוח ונשמה במקורם
ואז כל העולמות מתקשרים כא' על ידי נפשו ורוחו ונשמתו וגורם הארת המאציל
ממ"ה בכל העולמות ואז הוא סוד נשיקין בכל העולמות שיתקשרו ויוכללו אלו
באלו וכן נפשו ורוחו ונשמתו יאירו ויוכללו למעלה ויינקו רוב שפע ממקור כל
הברכות · ויש ראיה לכו מתוך דברי רז"ל היות הדבקות על ידי נפש רוח
ונשמה ז"ל בבראשית רבה אמר ר' שמעון ב"ל בשלשה לשונות של חיבה חבב
הקב"ה את ישראל בדביקה בחשיקה בחפיצה בדביקה מנין שנ' ואתם הדבקי' דברים ד ד
בה' אלהיכם בחשיקה מנין שנ' חשק ה' בכם בחפיצה מנין שנ' ואשרו אתכם כל דברים י טו
הגוים כי תהיו ארץ חפץ ואנו למידין מפרשתו של אותו רשע בדביקה ותדבק מלאכי ג יב
נפשו בדינה בת יעקב · בחשיקה כתיב שכם בני חשקה נפשו בבתכם · בחפיצ' ראשית לד ג
כי חפץ בבת יעקב ר' אבא בן אלישע מוסיף עוד תרין באהבה ובדיבור באהבה שם לד ח
אהבתי אתכם אמר ה' בדיבור דברו על לב ירושלי' · ואנו למדים מפרשתו של שם לד יט
אותו רשע באהבה ויאהב את הנערה · בדבור וידבר על לב הנערה דברי' שהם מלאכי א ב
נחמין את הלב ע"כ · ראוי לעורר הערה אחת מ"ט דרשב"ל שלא מנה אלא ג' ישעיה מ ב
והרי ה' מנינו בפרשתו של אותו רשע כמ"ש ר' אבא בן אלישע אלא הענין כי רשב"ל שמות לד ג
א רבה למנו אלא ג' שהם העיק' שהם כנג' נפש רוח ונשמה ור' אבא בן אלישע שמנ'
ה' מפני שתכינו שה' שמו' יש לה לנשמה כדפי' רשב"י ז"ל ואהבת את ה' אלהיך בכל זוהר פרשת
לבבך דהיינו גופא ובכל נפשך דהיינו נשמתו דה' שמהן אית לה נשמה נפש רוח תרומ' דף קס"ה
חיה יחידה ובכל מאדך בכל ממונא דילך קב"ה ושכינתיה לא יזיק מינך בכל אין ברעיא מהימנ'
כל · ונחזור לפרטי המאמר כי ג' לשונות של חיבה חבב הקב"ה את ישראל דברים ו ה
מפני שהשפעת נפש רוח ונשמה הם מתנו ית' אלינו וע"י החלקים החשובי' הללו
יש לנו ממנו ית' מתקשר בנו ולא השפיע בנו החלקים האלה אלא מרוב חבה
יש לו עמנו כענין רק באבותיך חשק ה' לאהבה אותם שפי' רשב"י שהכוונה עשה שם י טו
אותם מרכבה עליונה ז"ל תאני רבי אבא רק באבותיך חשק ה' וכו' מכאן אמר ר' זוהר פרשת
שמעון אבהתא אינון רתיכא קדישא עילאה וכתיב חשק ה' ואמר אחר כך רק ולקמן דף [illegible] ע"ב
באבותיך

באבותיך תלתא ורתיכא ארבעה מכ"ל דכתיב ויבחר בזרעם אחריהם מאי משמע לאכללא בהו דוד מלכא דאיהו רביעאה לאתקנא ברתיכא קדישא עכ"ל לענייננו · ומ"ש וכתי' חשק ה' הכוונה כמ"ש בתיקוני' דף י"ו ששם ירוד' ניקודו ס"בא חול"ם קמ"ץ והם קמץ בחסד שבא בגבורה חולם ת"ת וסי' ג' נקודות אלו חש"ק ואמרו ז"ל ובזמנא דאיכון שבא קמץ חולם איהו רמוז כי בי חשק ואפלטהו רק באבותיך חש"ק עכ"ל · והיות האבות מרכבה למעלה הוא מרוב אהבתו ית' אליכו להשפיע להם נשמות קדושות מלמעלה כמו שביארו רשב"י זכ"א איכון ישראל דקב"ה קרב לון לגביה מכל אומין דעלמא ואיתרעי בהו ומאתר רחיקא קריב לון לגביה ההד כה אמר ה' בעבר הנהר ישבו אבותיכם וכתי' ואקח את אביכם מעבר הנהר · והקשה שדבר זה ישראל ויהושע היו יודעין אותו ולמה אמר כה אמר ה' · ותרץ אלא ודאי שתימה דמלה טיבו סגיא עביד קב"ה בישראל דאיתרעי בהו באבהתא ועביד לון רתיכא קדישא ליקריה ואפיק לון מגו נהרא עילאה יקירא עכ"ל לענייננו · שחסד גדול עשה הקב"ה עם ישראל להוציא שורש נשמות מלמעלה מעלה ולא קדם באבות מעשה ולא התעוררו מה שיאציל הק"בה נשמותם מעבר הנהר · זהו ענין טבע מלת חשק ה' שהחשק והתעוררות האהבה התחיל בו והיינו ג' בחינות של חבה שחבב הקב"ה את ישראל כנגד נפש רוח נשמה שמשפיע בנו מרוב החבה · כנגד בחינת נפש אמר בדביקה שנאמר ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים ופי' רשב"י שישראל דבקים בסוד את תכלת שבשכינה לתת לה התעוררות מעשיהם הטובים ואפילו שהתכלת הוא תכלא וכליה ודין אפי' הכי אנו חיים ז"ל · תא חזי לית ליה אתערותא לאתדלקא האי נהורא תכלא לאתאחדא בנהורא חוורא אלא על ידא דישראל דאינון מתדבקן תחותוי · ות"ח אף על גב דאורחיה דהאי נהורא תכלא אוכמא לשיצאה כל מה דאיתדבק ביה תחותוי · ישראל מתדבקן ביה תחותוי וקיימין בקיומא הדא הוא דכתיב ואתם הדבקים בה' אלהיכם ולא אלהינו · אלא בה' אלהיכם בההוא תכלא אוכמא דאכיל ושצי כל מה דאיתדבק ביה תחותוי ואתון מתדבקין ביה וקיימי כדכתיב חיים כלכם היום עכ"ל · הרי מבואר מהמאמר שכל פסוק זה נאמר בחינת השכינה בבחינת את תכלת שבה והיינו כנגד בחינת הנפש · ובהקדמת המאמר שהעתקנו מספר הזוהר יתורץ ספק אחר שיש במאמ' כינן הביא ראיה מפסוק ואתם הדבקים ללשון חבה שהקב"ה חבב לישראל כי שאר הפסוקים שהביא מבואר חבת הק"בה רק באבותיך חשק ה' ואמנם הפסוק הזה הוא בישרא' כי כשהם דבוקים בה' הם חיים ואינו מורה על דבקות הק"בה בהם אמנם במ"ש בתחלת המאמר לית אתערותא לאתדלקא האי נהורא תכלא וכו' א' על ידי ישראל אם כן פי' ואתם הדבקים בה' הוא מורה ללמד שמלת הדבקים חוזר גם כן לאלהיכם שהוא דבק בכם גם כן כמו שאתם דבוקים בו מפני שהיא צריכה התעוררות מעשיכם להתייחד בנהורא חוורא והיינו אהיכם בכנוי לכם

כמו

זוהר פר' לך לך דף נט
יהושע כד ב
דברים ו ס
זוהר פרשת בראשי' דף כא
דברים ד ד
ישעיה י ד

כמו שפי׳ הרמ״בי שהוא דבק בכם · עוד אי איפשר כי ראיה המאמר ללשון חבה
הוא מלה מיותרת שיש בפסוק והיה ידו״ר כי מן הראוי היה שיאמר ואתם
הדבקים באהיכם ומזה שלא׳ בה׳ הורה על דבקות ה׳ בהם והיינו כי נשמותיהם
של ישראל הם מצד הזכר כדפי׳ בפר׳ ויחי על קושיא שהקשה הרמ״בי ע״ה על מה
שמצינו נקבה רודפת אחר הזכר ואינו משבת הנקבה · ותרץ שכיון שענפי
הזכר הם המעוררים כנגד הזכר הוא המעורר שהת״ת משפיע שפעו בענפיו
כנגד שידו״ר שהוא הת״ת דבק בהם גם כן כדי שיהיה הוא המעורר · ובמד״רש תנחומא פר׳
אמר שהוא בגזירה שוה ז״ל קדושים כי קדוש אני זש״ה ואתם הדבקים בה׳ וכתי׳ קדושים
כאשר ידבק האזור ל מתני איש כן הדבקתי וכו׳ וכמ׳ שכמו שפסוק כאש׳ ידבק ירמיה יג יא
האזור וכו׳ כן הדבקתי הוא שהב׳ה הדביק אותם אליו כן פסוק ואתם הדבקים :
כן הובא המאמר בארוכה בילקוט ירמיה בפי׳ הפסוק כאשר ידבק האזור
המאמר כולו כעתיקהו לקמן במעלת הדבקות · כנגד בחינת רוח אמר
בחשיקה דכתיב חשק ה׳ בכם וכבר פי׳ שזה נאמר על ג׳ אבות והת״ת בו שם דברים ז ז
דו״ד נקור שב״א חולם קמ״ץ שמורה שהוא כלול משלשתם והיינו כנגד רוח שהוא
שמנו · כנגד הנשמה אמר בחפיצה דכתיב ואשרו אתכם וכו׳ כי תהיו לי ארץ מלאכי ג יב
חפץ · ויש הוכחה בפסוק בג׳ פנים שזה נאמר כנגד הנשמה שהיא מצד אימא
זא מלת ואשרו שפי׳ בזוהר פ׳ ויחי מאשר שמנה לחמו שאשר הוא עלמא דאתי ·
ב כי אתם תהיו לי ופי׳ בפ׳ בא אל פרעה בסופה בפסוק קדש לי כי מלת לי
הוא בבינה ע״ש · הג׳ ארץ חפץ דהיינו ארץ יונקת מהרצון שהיא דבקה עם
כתר וחכמה והיינו ארץ העליונה שהיא נקראת גם כן ארץ החיים · ולהבין הבדל
זה בין דביקה לחשיקה לחפיצה שאם כפל הענין במלות שונות זה לא יורה
על החבה אלא כריכין אנו לומר שכל תיבה מאלו יורה ענין חבה מה שלא תורה
חברתה · דביקה יורה על דבקות האדם נפשו בנפש חבירו כענין שיש בהם מלכים א׳ יא ב
דבק שלימה לאהבה וכן ורות דבקה בה דהיינו דביק׳ רכונה בה ואמנם הדביק׳ רות א יד
זו לא יורה על האחדות כ״כ שכבר איפשר שיפרד הדבוק והראיה ממקו׳ שלמדנו
על הדבקות כאשר ידבק האזור אל מתני איש כן הדבקתי לי בית ישראל וגו׳
מבואר לעיל · והאזור פעמים הוא דבק באדם פעמי׳ אינו דבק שהוא מתירו
ממנו · אמנם מלת חשק מורה על קשר האהבה יותר שהרי מצינו שנשתמשה
תורה במלה זו בענין קשר וייחוד וחשוקיהם כסף שפי׳ ארוק ודבוק כי היו
עמודי׳ חוטי כסף שהיו מאודקים ומדובקים ומקושרי׳ בהם סביב כמו שעושים
חביות העץ להדק אותם כן פי׳ הרד״ק בשורש חשק · חפץ הוא יותר שיהיה
חפץ רצון האדם וכל מגמת פניו ל פניה אפי׳ שעה אחת לא יזוז ממנה כענין שכ׳
לב שלם ובנפש חפצה והיינו ולא אחר הנער לעשו׳ הדבר כי חפץ בבת יעקב ד״ה א כח ט
לא אחר הדבר והוא כאלו היה מת באהבתה שלא היה לו רצון אחר בעולם אלא בראשית לד יט
רצון זה לבד · וכן נתייחס מציאות הזיווג במקרא בלשון חפץ כענין את כל מלכים א י יג

חפצה

חפצה אמר שאל"ה בענין מלכת שבא ופי' ז"ל שבא עליה. ועוד פי' בזוהר פרש'
יתרו בפסוק ובחרו באשר חפצתי באשר חפצתי שתם דא זיווגא דמטרוניתא: ישעי' נו ד
והטעם כי בזיווג כל רצון האדם ולבו וכל איבריו כלם אל פניה אחת ולכן
במאמ' מהראיות שהביא לדביקה חשיקה כלמר הבנת הענין היות חשיקה יותר
מדביקה וכן חפיצה יותר מחשיקה דביקה הביא מפסוק ואתם הדבקים כבר
ידעת מה שפי' לעיל כי זה אינו מורה כ"כ על דבקות הקב"ה עמהם אלא שהם
דבקים בו: הפסוק הב' מורה חבה יותר לא מרבכם מכל העמים חשק ה' בכם דברים ז ז
נראה שהוא מעצמו חשק בהם בלי שקדמו הם התעוררו' מעשה אבל אינו מורה
כ"כ על החיבה שרז"ל פי' לא מרבכם אמר הקב"ה לישראל חושקני בכם וכו' מפני חולין פ"ט
שהקב"ה נותן להם גדולה וממעטים עצמכם. הפסוק הג' ואשרו אתכם הוא מלאכי ג יב
לעתיד לבא כי תהיו ארץ חפץ נראה שהיא מעלה שלא השיגו אותה עדיין אלא
תהיו ארץ חפץ ופי' חפץ לשון רצון שרצונו ית' בנו בלי שום סבה כלל אלא שחפצו
ורצונו בהם מרוב חבה כאדם שחפץ בארץ זו יותר מבזו אף על פי שהם שוים:
בדרך שפי' כללות אלו הם כנגד נפש רוח נשמה מתיישב הענין היות כל מלה
ומורה בענין החיבה והאהבה דבר מה שלא יורה חברת' וכדפי' לעיל שלא ישתוה
בחינת אהבת הנפש עם אהבת הרוח ולא אהבת הרוח עם אהבת הנשמה
נשאר עלינו לבאר ענין במאמר נוגע אחד לענין האהבה והוא לדעת למה לו
לבעל המאמר להביא שלשתן מפרשתו של אותו רשע וראינו היות ענין ארוך
לכן נבאר אותו בפרק בפני עצמו כדי לתת ריוח למעיין:

פרק רביעי

פרק זה יהיה בביאור אהבת השכינה וכיצד תהיה אהבתינו בה כדי שלא תוכל להפרד וזהו המציאות

הכלמר מפרשתו של אותו רשע ופי' במה שפי' המפרשים ובפרט הר' מנחם
מרקנטי ע"ה שכת' שנכס בן חמור החוי שבא על דינה שורו הוא הנחש שבא על
חוה והיינו חוי לשון חויא ודינה כבר נודע מה שפי' בזוהר שהוא דינא דמלכותי'
דינא והיינו כי לאה אימא עילאה ילדה ששה בנים ובת אחת והבת הזו היי'
השכינה והיא הדין כנודע וכיון שהרשע ההוא לשבת עון נדבק נפשו בדיני
בת יעקב בדביקה בחשיקה בחפיצה כן ראוי האד' שתדבק נפשו בשכינה בג'
מציאות אלו כמו שנבאר וזה היה כוונת בעל המאמר גם כן להביא ג' לשונות ש'
חיבה שחבב הקב"ה את ישראל להראות לנו שכשם שהוא חפץ לידבק בנו כ'
כן ראוי שבג' בחינות אלו נדבק בו ועל זה כוונה תורה ואמרה ואהבת לרען שמות יט יח
כמוך וכבר פי' רז"ל שרעך הוא הקב"ה שנאמר רעך ורע אביך אל תעזוב ועוו משלי כז י
הקב"ה מרוב אהבתו אותנו קראנו רעים שנאמר למען אחי ורעי וכיוצא לבו תלים קכב ח
ישרא' עם קרובו לכן אמר ואהבת לרעך כמוך לרעך שהוא הב"ה כמוך באהבו שם קמח יד
שאתה רוצה לעצמך כמו שאם יש לך חבר אתה חפץ שיאהבך כך הקב"ה שהו
רעך רוצה שתאהבנו. ועוד ירצה כמוך כי מן הידוע אבלינו שאם יהיו ש'

רעים אוהבי' זה את זה והא' מהם מרוב אהבתו את חבירו הטיב עמו והלבישו
והאכילו והשקהו וכיוצא משאר הטובות שמן הדין הוא שלא יהיה חבירו כפוי
טובה אלא שיאהבהו כנפשו ואם יארע הדבר שהחבר שהטיב עמו יצטרך איזה
דבר ראוי הוא שזה שכבר קבל מחבירו ישלם ההטבה ההיא כפי יכלתו ואם
אין יכולת בידו יראה לפחות טוב לבו אליו שאין בידו דבר שישלם חובו אליו ׃
וכן הענין אל המשל שהקב"ה הקדים טובתו לכל נברא ובפרט לעמו ישראל
מכמה נסי' ונפלאות שעשה ועושה עמנו וכמו שנדבר בזה לקמן כו' ולכן שראוי
שיכיר האדם טובתו של הק"בה שהוא רעו ויאהבהו כדי שלא יהיה כפוי טובה
וכו' כדפי' בתיקונים כמה פעמים וצריך לגמול חסד עמו ועם שכינתו במעשה
התורה והמצות כי כצפור נודדת מקנה כן איש נודד ממקומו ׃ ובענין גמילות
חסדים נעתיק לשון הרשב"י ע"ה לקמן ובכלל זמן מציאות האהבה לא תחסר כי
מה ה' שואל מעמך כי אם ליראה ולאהבה ׃ כי היראה והאהבה הם בלב ובנפש
והם דברים שבגופך שאינך צריך לבקשם מזולתיך והיינו מעמך וכן אמ' במקו'
אחר כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו ולפי' זה רעך צודק דברים ל' י"ד
בצדיק ובשכינה ומצאנו סמך ליה מדברי רשב"י בענין ברכה שביעית משבעה ווהר פ' תרומה
ברכות שמברכין לחתן ולכלה שהיא שמח תשמח רעי' אהובים ואז"ל צדיק וצדק דף קסט ע"ב
רעים ואהובים דאינון לא איתעדון דא מן דא עכ"ל ׃ ומאחר שמצינו ששניהם
בא' נקראים רעים משמע שכל א' בפני עצמו יקרא רעך סתם ואין הדבר זר
שכבר מצינו בגמרא שהשכינה תקרא רעך אמרו רז"ל אמ"ר רב יהודה אמר רב קדושין פ"ב
אסו' לאד' שיקדש לאשה עד שיראנה שמא ירא' בה דבר מגונה ויתגנה ורחמנא
אמ' ואהבת לרעך כמוך עכ"ל הרי שגם השכינה איתא בכלל ואהבת לרעך ולענין שמות יט י"ח
ואהבת לרעך בצדיק איפשר לומר באופן אחר שהוא ע"ד מה שנתבאר בדברי ווהר פרש' ויחי
רשב"י בענין צדיקים ירשו ארץ ע"ש ׃ ולענין רעך בשכינה איפשר לפרשו דף רטס ע"ב
באופן אחר גם כן במה שפי' לעיל בענין ואתם הדבקים בה' אלהיכם שישראל
הם דבקים בההוא אשא תכלא כמנא שהם הפתילה שבה אוחז האש וכמו שהאש
ההוא צריך לשמן כדי שידליק ואם לא תכבה כן האש הזה הקדוש השורה על
ראשינו כי ה' אלהיך אש אכלה הוא אכילתו היא התורה והתפלה והמצות והוא
השמן הנתן וזהו בכל עת יהיו בגדיך לבני' ושמן על ראשך אל יחסר ׃ וכן נתבאר קהלת ט ח
בדברי רשב"י ז"ל פתח ואמר החכם עיניו בראשו וכו' וכי באן אתר עינוי דבר ווהר פר' בלק
נש אלא בראשו דילמא בגופו או בדרועיה דאפיק להחכם יתיר מכל בני עלמא דף קפו
אלא קרא הכי הוא ודאי דתנן לא יהך בר נש בגילוי רישא ד' אמות מ"ט דשכינת'
שריא על רישיה וכל חכים עינוי ומלוי בראשו איכון בההוא דשריא וקיימא על
רישיה וכד עינוי תמן ליגדע דההוא נהורא דאדליק על רישיה אצטריך למשחא
בגין דגופא דבר נש איהו פתילה ונהור' אדליק לעילא ושלמה מלכא צווח ואמר
ושמן על ראשך אל יחסר על ראשך דהא נהורא דבראשו אצטריך למשחא ואינון

דף ס עוברין טבן ועד׳ החכם עיניו בראשו ולא באתר אחר׳ עכ״ל ובת״יקוניס אמר
איוב כט ג דישראל איכון פתילה אורייתא משחא שכינתא שרגא הה״ד בהלו נרו עלי ראשי
עכ״ל י ועד״ז יפורש הפסוק ושמן על ראשך אל יחסר שיתן שמן שהיא התורה
ישעיה סב ו לנר שעל ראשו ובזה יובן הפסוק המזכירי׳ את ה׳ אל דומי לכם מפני שהתעוררות׳
תלוי בתחתונים כדפי׳ בשיר השירים ובכמה מקומות ופי׳ מורי ע״ה שזהו מה
תלים ל יג שאמר דוד למען יזמרך כבוד ולא ידום ה׳ אלהי לעולם אודך וכבוד היא השכינה
וכדי שהיא תזמר למעלה ולא תדום צריך אני למטה גם כן שלעולם אודך ובזה
כבין ואהבת לרעך כמוך ירצה שתאהב לשכינ׳ לתת לה התעוררו׳ מעשי׳ לעולם
שלא תחסר כמו שאתה רוצה לעצמך שהרי כודע שהי׳ היא המשפעת לתחתוני׳
השפע החיי׳ והטוב וכמו שאתה רוצה ותאהב שלא יחסר לך החיים והשפע רגע
כן תאהב לתת שמן למעלה כדפי׳ כי העליונים צריכים לתחתונים והוא אמרם
ז״ל שכינה בתחתונים צורך גבוה כדפי׳ מורי ע״ה הענין בארוכה בספ״ר וכענין
זה אל מציאות דביקה חשיקה חפיצה שצריכין אנו לאהוב את הקב״ה ולשכינתו
בשלמות כמו שאנו תפני׳ שהקב״ה יאהב אותנו בשלמות כי אין אהבה שלימ׳
אלא בשלמות וזה פי׳ ד׳ בענין ואהבת לרעך כמוך י ונחזור לדרוש הבנת
המאמר אמרנו כי מה שהביא בעל המאמר ושלמות למדנו מפרשתו של אותו
רשע הוא ללמדנו שחייב האדם לאהוב את השכינה בשלמות והטעם הוא כי
אי אפשר לשכינה שתתייחד למעלה אלא אם כן יקדים הצדיק בה ג׳ בחינות או
ואז על ידי ג׳ או השכינה כורתת לו ברית מפני שעל ידה תעשה כלי כמו שנבאר
ופי׳ ז״ל אין האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי י הא׳ בדבוקה שנאמר
בראשית לד ג ותדבק נפשו בדינה י מציאות הדביקה הוא שידבק האדם נפשו וישים כל
מגמת פניו ליחד השכינה ולהפריד ממנה כל הקליפות וכן להפריד ממחשבתו
כל המחשבות הזרות כדפי׳ הרשב״י ע״ה כי בשעת הייחוד צריך לייחד השכינה
במחשבה בלי שום תערובת מוץ ותבן והעתקנו המאמר בפר׳ אחרון משער
היראה והיינו ותדבק נפשו בדינה פי׳ בזו שהיא דינה נדבק ולא באחרת כלו
וכמו שהוא אמת שפי׳ ז״ל לא ישתה בכוס זה ויתן עיניו בכוס אחר וזה נקרא בי
ווסר פר׳ ויגש תמורה וכמה החמיר רשב״י ע״ה גם כן צריך שלא יהיה כוונתו אל השכינה
ויחשוב בטינופי מחשבותיו שהם בחיצוניות שנמצא מפריד ח״ו אלא יתדבק
בשכינה כראוי ויפריד כל השאר ממנה י ועוד כי האוהב שתי נשי׳ אין אהבתה
שלימה בו שהם צרות זו לזו וכדי שתהיה אהבת האשה תקועה בבעלה יפה הוא
כשתראה היא שאינו אוהב שום אשה בעולם אלא לה לבדה אז תכרות לו ברית
אהבה שלימה כן לא תקשר השכינ׳ אהבתה באדם שהו׳ אוהב עניני העולם ולכ׳
עיקר האהבה היא שלא יאהב האד׳ שום דבר בעולם יותר מאהבתו ית׳ ואהבת
ית׳ תהיה יתירה על אהבת אשתו ובניו ושאר דברי העולם כי מה שגורם ל
לאדם להפרד מאהבת הקדוש ברוך הוא בעת עומדו בתפלה או בעת שהוא

עוסק

עוסק בתורה שיבואו לו מחשבות רעות זרות הוא מפני שאינו תקוע באהבת הקב"ה אהבה יתירה על דברי העה"ז והוא אוהב זה וזה והלואי שלא יאהב דברי העולם הזה יותר מאהבת הקב"ה וכיון שהקב"ה רואה שאין אהבתו בו כראוי והאדם עוזבו גם הקב"ה כעזב וכפרד ממנו · ע"ד אם תדרשנו ימצא לך ואם תעזבנו יזניחך לעד ואז ישלוט בו המחשבה רעה ולכן צריך להפריד אהבת העה"ז שהוא אהבת זרים ואהבת אשתו עכבים שכל אלו חיצוניות · וידבק לבו באהבת הקדושה בדיבה בת יעקב והנה במה שפי' יתורץ ספק א' שיש בענין זה כי רוב הפוסקים שבתורה מורים על ובו תדבק ירבה ב"ו שהוא עץ החיים תדבק וכאן אנו אומרי' שמצוה לידבק בה אלא הענין הוא כי אין דבקות זה אלא לשלול שלא יתדבק עצמו באחרת כענין מה שנאמר ותדבק נפשו בדינה ולא באחרת כרפי' שהכוונה להפריד החיצוניות וכל השאר · ועוד בתחלת הכניסה מוכרח היות הדבקות בה כענין בזאת יבא אהרן אל הקדש שפיר' בתיקונים ופי' שם שכל עושה מצוה או מתפלל או עוסק בתורה בתחלה ישים מגמת פניו אל השכינה לייחדה ולכן פי' רשב"י ז"ל ת"ח אם ברנש סליק במחשבתה זהר דף נ בצלותא דיליה לשכינתא או כל פיקודא ופיקודא דעביד מיד דדפיק לפיתחא דהיכלא דמלכא כביא או חוזה או חכם או צדיק מיד דקרא לתרעא אם שכינתא סליקת תמן ידו"ד יענה מיד ולא אמתין לעבר וממנא דאפתח אלא איהו ממש אפתח לה מחביבו ורחימתו דאית ליה לגבה כחתן לגבי כלה ואם שכינת' לא סליקת בהדוא צלותא או פיקודא לא חשיב ליה קב"ה למפתח ליה היכליה ואפי' על ידא שליחא ולאו איהו כדאי למיעל בלהיכלא דמלכא ועליה איתמר בחוץ תעמוד · ותלבר יהבין ליה בעותיה ע"י שליחא או ממנא ואי לא סליק צלותיה כדקא יאות דחיין ליה לבר וסגרין תרעון באנפוי ועלייהו איתמר אז יקראונני משלי א כ"ח ולא אענה ישחרונני ולא ימצאונני · והכי כד קראן ישראל כל חד וחד לקב"ה בק"ש או בצלותא או בכל פיקודא אם שכינתא לאו איהי תמן לא נחית תמן הה"ד בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך ותרגם אנקלום שמות כ כ"ב בכל אתר דאשרי שכינתי תמן וכו' דכד ברנש סליק שכינתא בפיקודין דיליה לגבי קב"ה קב"ה נחית עליה בגינה ובגין דא אמר הנביא אל יתהלל וכו' כי אם ירמיה ט כד בזאת יתהלל המתהלל והא אוקמוה עד כאן לשונו· הרי מבואר במאמר כי קב"ה איהו ממש אפתח מחביבו ורחימו דאית ליה לגבה ולזה צריך האדם שישים מגמת פניו לייחד השכינה ובערך זה הוא הדבקות בה והיינו ותדבק נפשו בדינה ויאהב את הנערה וידבר על לב הנערה כל אלו הם הכנות לייחוד · והרשע עשה הפך הסדר שסבב אותה ויענה ואחר כך ותדבק נפשו ואין זה הסדר הראוי אלא בתחלה ותדבק נפשו בדינה היינו בזו ולא באחרת ואחר כך שתדבק בה באהבה וידבר לה דברים המנחמים את הלב ואחר כך חשק ואחר כך חפץ כמו שנבאר · עוד יש בדביקה ענין אחר והוא מה שנמצא ברעות

רות ב ח שאמר לה בועז הלא שמעת בתי אל תלכי ללקוט בשדה אחר וגם לא תעבורי
מזה וכה תדבקין עם נערותי הורה ב' בחינות הא' סור מרע דהיינו אל תלקוט
בשדה אחר כי סתם אחר הוא שמאל אלהים אחרים · והב' וכה תדבקין עם
נערותי וכן פירשו ז"ל בפסיקתא זה לשונו אל תלכי ללקוט בשדה אחר על שם
לא יהיה לך אלהים אחרים וגם לא תעבורי מזה על שם זה אלי ואנוהו וכה
תדבקי' ואתם הדבקי' עם נערותי אלו הצדיקים, התשחק בו כציפור ותקשרנו
לנערותיך עכ"ל · הורה בפי' כל הנדרש ואמר בענין הדבקות ב' בחינות ענין
הא' ואתם הדבקים כפשוטו כנודע · הב' כי כדי להתדבק בה צריך שידבק
בצדיקים כמו שדרשו ז"ל על ובו תדבק וכי איפשר לידבק בשכינה והלא כבר
דברים ד כ"ד נאמר כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא אלא שידבק בצדיקים · ואיפשר לומר על
דרך הזוהר כי סתם נערות הם ז' הנערות שפי' כמה פעמי' כי מ"ש וכה תדבקין
עם נערותי היינו לדבק מדת כה עם ז' הנערות הראויות לתת לה מבית המלך
שהם שבעה היכלות הקדושה שפיר' הר"שבי ע"ה בפר' פקודי ושם בדף ע"ב
נתבארו היאך מתקנים ההיכלות בסדר התפלה לתיקון השכינה ולדרך זה
וידבר על לבה הם הברכות של קרית שמע שהם קשוטיה בפרט בברכת
אהבת שעולה בהיכל אהבה ואנו מעוררים שם על ידי ברכה זו ריצוי ופיוס
דף כו ע"א בסגנסס לקדוש ברוך הוא יבא להתייחד עמה כדפי' בתיקונים ווילון לבני נשא דאינון
אטמין לבא · ועיינין דלא משתדלין למינדע ביקרא דמאריהון ·
לרצויי ליה בשכינתיה בכמה תחנונין ופיוסין לנחתא ליה לגבי שכינתא כל
שכן לאיתערא ביה רחימו לגבה כמא דתקינו הבוחר בעמו ישראל באהבה
עד כאן לשונו · והכוונה כי עמו ישראל הם נשמות ישראל הכלולות בה
שהיא נקראת כנסת ישראל והקדוש ברוך הוא בוחר בה ובהם באהבה כי דרך
ישעיה נד ו הבעל לאהוב את אשתו אשת נעורים שנאמר ואשת נעורים כי תמאס ולמעלה
מענין זה דף הקודמת ביארו כי בשמע ישראל אנו קורין לישראל ת"ת יבא
תקוני' דף כט להתייחד עמה זה לשונו · דבר אחר קול ענות אנכי שומע דא איהו עינוייא
ע"ב נסגנסס דאנכי דאיהי כוותת בכל יומא לבעלה היא ובכאה וקראו ליה תרין זמנין ערב
ובקר שמע ישראל וכל ברכאן דאית ליה עינוייא משכינתיה דאיהי ענייא בגלותא
רחיקא מן בעלה וקרא ליה בכל יומא שמע ישראל דיהא נחית לגבה ודאי עליה
שמות לב יח איתמר קול ענות אנכי שומע קול דההוא ענייה אנכי שומע עד כאן לשונו ·
הנה כל זה נחמה ודיבור על לבה שבזה היא מתנחמת מעט מהגלו' וכמו שאירע
מעשה שכם בדינה בזמן גלות שלא היתה הלבנה בתיקונה כדפי' בשיר השירים
עד שבא משה ועוד שיעקב הע"ה היה חוץ מביתו שאלו היה במקום אבותיו
בבאר שבע לא אירע לו המעשה הזה והרשע ההוא עשה לה ג' אלה כמבואר
במאמר כן עתה שהשכינה בגלות צריך האדם לתקן השכינה ולרצותה בתיקוני'
אלו בדביקה כדפי' באהבה בדיבור על לבה ועוד נצריך לקמן בענין תיקוניה

ודיבור

ודיבור על לבא בבחינות האחדות ועוד בענין דביקה בז' הנערות יש בחינה
אחרת יתבאר בענין התורה והתפלה · חשיקה יש בה ב' בחינו' כפי הדרך שפי'
בדביקה הא' שאחר שידבק נפשו בשכינה בכל מצוה ומצוה שיעשה צריך
שיעשנה בחשק והתלהבות הלב באהבה גדולה מאד והוא ענין רעותא דלבא
שפי' בזוהר כמה פעמים ואי איפשר לרעותא דלבא שהוא החשק הזה אם לא
הקדים המחשבה בשם ית' והאהבה בו · ומצד האהבה תוליד החשק הזה וענין
החשק הזה שהוא רעותא דליבא ביארו ענינו בדברי רשב"י ז"ל קחו מאתכם
תרומה לה' כל נדיב לבו יביאה ת"ח בשעתא דברנש שוי רעותיה לגבי פולחנא
דמאריה ההוא רעותא סליק בקדמיתא על ליבא דאיהו קיימא ויסודא דכל גופא
לבתר סליק ההוא רעותא טבא על שייפי גופא ורעותא דכל שייפי גופא ורעותא
דליבא מתחברן כחדא ואינון משכין עלייהו זיהרא דשכינתא לדיירא עמהון
וההוא ברנש איהו חולקא דקב"ה הוי מ"ד קחו מאתכם תרומה מאתכם הוה
אמשכותא לקבלא עלייכו ההיא תרומ' למהוי חולקא לה' ואי תימא דלאו ברשותי'
דברנש קיימא מלה · ת"ח מה כתיב כל נדיב לבו יביאה את תרומת ה' כל נדיב
לבו ודאי מאן דיתרעי לביה ימשיך לה לשכינתא לגביה . הה"ד יביאה אע"ג
דאיהי באסתלקותא לעילא יביאה מאתר עילאה לאמשכא לדיירא עמיה עכ"ל ·
וכיוצא בזה ביארו רז"ל במעשה היצר באדם בבריתות נמצא בכתיבת יד ז"ל
תאכל יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום שנאמר וכל יצר מחשבות לבו רק רע
כל היום מכאן דרשו רבותינו הרהור מביאה לידי תאוה תאוה מביאה לידי אהבה
אהבה מביאה לידי רדיפה רדיפה מביאה לידי מעשה להודיעך כמה קשה
חזרתו מזו לזו וכנגדן בתשובה פרישות מביאה לידי זהירות זהירות מביאה
לידי זריזות עכ"ל · ולענייננו לענין האהבה שההרהור והתאוה הוא הדביקה
ואהבה ורדיפה הוא החשיקה והוא רעותא דליבא וכאן נעתיק לשון הרשב"י
ע"ה לקמן ברעותא דליבא למירדף ומעשה הוא חפץ שהמעשה הוא תכלית
החפץ המבוקש ונמצא שאין רדיפה אלא מתוך תאוה ואהבה והיינו מה שפירש
כי מצד האהבה תוליד החשק וביאר הרשב"י ע"ה כי דרך שינקה האדם השכינה
שתשרה בו הוא העיקר רעותא דליבא אמר שם כי הקליפות שורות באדם
בחנם ומפתים אותו שיעשו מעשה כדי שיבא לדור עמו · ואמר אח"כ רזא
דקודשא לאו הכי אלא באגר שלים ובאשתדלותא רב וסגי ובאיתקנותא דגרמי'
ובאיתדכאותא דמשכניה וברעותא דלביה ונפשיה · ולואי דיכיל למירווח ליה
דישוי מדורי' עמיה ועכ"ד דיהך ברנש באורח מישר דלא יסטי לימינא ושמאלא ואי
לאו מיד יסתלק מניה ויתרחק מניה ולא יכיל למירוח ליה כדבקדמיתא ועד'
כתי' ויקחו לי תרומה מאת כל איש · מההוא דאיקרי איש דאיתגבר על יצריה
דכל מאן דאיתגבר על יצריה נקרא איש · אשר ידבנו לבו מאי אשר ידבנו לבו
אלא דיתרעי ליה ביה בקב"ה כמא דאת אמר לך אמר לבי צור לבבי וטוב לב
וייטב

זוהר פ' ויקרא דף קכ"ח ע"ב
שמות לה ה
במסכת כלה
בראשית ו ה
פ' תרומה דף קכ"ח
תהלים כ"ז ח

וייטב לבו · כלהו בקב"ה קאמר אוף הכא אשר ידבנו לבו מניה תקחו את
תרומתי דהא תמן אשתכח ולאו באתר אוחרא · ומנא ידעי' דהא קב"ה אתרעי
ביה ושוי מדוריה ביה כד חמינא דרעותא דההוא ברנש כחדא ברעותא דליבא
למירדף ולאשתדלא אבתרי' בלבי' ובנפשי' וברעותיה · ודאי תמן ידעינן דשריא
ביה שכינת' כדין בעינן למקני ההוא ברנש בכסף שלם עכ"ל · הרי מבואר בסוף
המאמ' שעיקר הכל הוא רעותא דליבא והוא פי' אשר ידבנו לבו · וביאר שרעותא
דליבא זו שהוא חשק הלב · ואמר ברעותא דליבא למירדף ולאשתדלא אבתרי'
בלבי' ובנפשי' וברעותי' · יר' שישתדל שירדוף אחר הב"ה ואחר מצותיו ולידבק בו
בלב ובנפש וברעותא דליבא שהוא התלהבו' הלב שפי' · וההכנות הקודמו' שאמ'
באגר שלי' ובאשתדלותא רב וסגי כלם הכנו' אל הדבקות · וכל זה כלל הפסוק
באומרו מאת כל איש כמ"ש שאיש הוא הגובר על יצרו וההכנו' שצריכו' לגובר על
יצרו הם אלו האמורו' בתחלת המאמ' והם הגורמי' הדבקו' כמו שפי' לעיל · שאי
איפשר שידבק אם לא שיפריד ממנו הקליפות שהוא הכנעת היצר ופירוש באגר
שלים איפשר שכוון על ענין קנה לך חבר דהיינו קנה בדמים : ובאשתדלות
רב וסגי היינו ענין הזריזות מביאה לידי רוח הקדש כמו שהרחבנו הביאור
במאמר ר' פינחס אומר זהירות מביאה לידי זריזות · איתתקנותא דגרמיה
היינו הכנת עצמו כענין הכון לקראת אלהיך שפירוש בפ' כח והעתקנו לשונו
בשער הקדושה · איתתכנותא דמשכניה והיה מחניך קדוש וברעותא דלביה
היינו חשק הלב · דיהך באורח מישר וכמ"ש שהע"ה אל תט ימין ושמאל ופירוש אל משלי דף כ"ז קהלת ז' י"ח
תט ימין הכוונה הוא כאומרו אל תהי' צדיק הרבה אל תהי רשע הרבה והיינו מן
הקצוות קח ממוצע · ואמר דאיקרי איש דאיתגבר על יצריה הכוונה כפיית
ענייני החומר כלם · והטעם שאי איפשר שיתדבק אור השכינה במי שהוא
גשמי משותף בענייני החומר שהיצר יטהו לצד ענייני החומר אלא במי שיכ"הט
שולט על יצרו הרע שיכה"ט מצד השכינה כמשך כמו שביארנו בשער היראה
פ"ה ונמצא שהוא צדיק גמור · ולכן ראוי שהשכינה תקשר בו · והחשק הוא
ידבנו לבו רעותא דליבא כדפי' והיינו שיחשוק נפשו בשכינה הנקרא לב כמו
שהוכיח במאמר וטוב לב וענין זה נודע בכל המצות · ועוד בהכנות הצריכות
לקניית השכינה אלינו ביארנו פ' שני במאמר רעך ורע אביך · ולפי הדרך
הב' שפירש בדביקה בענין התפלה שהם ז' נערות שהם ההיכלות החשק
לפי זה הוא סוד הנשיקין הנעשה בהיכל הרצון וכבר פירשתי לעיל בפ"ב שלא
יעשו נשיקין אלא מרוב החשק והחיבה : חפיצה לדרך הייחוד שפירשו בתפלה
חפיצה הוא גמר הייחוד בסוד העמידה כמו שפירש רשב"י · שכאמר סומכין זוהר פר' תרומה ד' קכ"ח
גאולה לתפלה איתער כדין לאתחברא באתר דאצטריך ברחימו בחביבו וגו'
וגמר הייחוד בשים שלום · ועוד בנפילת אפים שצריך למסור נפשו למעלה
לייחוד וגמר הייחוד הוא שיקרא חפץ שזהו חפץ העליון באחרונות · ועוד שכל
ההכנות

ההכנות הקודמות אל הזיווג הם כלים לגילוי החפץ שזה היה תחלת המחשבה
אמנם לא היה אפשר להגלות החפץ הזה אלא ע״י גמר כל ההכנות האמורות
והיינו כענין סוף המעשה תחלת המחשבה׳ ולענין מעשה המצות חפיכה
יקרא גמר המצוות כי זה הוא תלית חפץ האדם ומבוקשו גמר עשייתה המצוה
בלב ובנפש וגוף׳ והעד על זה מפרשתו של אותו רשע שאמר ולא אחר הנער ראשית ל״ד י״ט
לעשות הדבר כי חפץ בבת יעקב והיה החפץ בה מפני שהיתה בת אדם גדול
שהוא יעקב אע״ה כי לא יאחר האדם מלעשות המצוה ואלגמרה אע״פ שירע
שיארע לו נזק כענין הרשע ההוא כי אפי׳ שהדבר היה נוגע בגופו ובנפשו
בענין המילה שהוא כמעט סכנה לא איחר לעשות הדבר מפני חפץ בת יעקב
כדפי׳׳ כן לא יאחר מלעשות המצות מפני חשקו וחפצו בה כי כל מצוה ומצוה
היא בת יעקב כנודע שבה כלולות רמ״ח מצות וכל מצוה ומצוה כלולה מרמ״ח
כדפי׳ לעיל׳ נמצא כל מצוה שיעור קומה שלימה׳ וכאשר יסתכל במציאות
המצוה במצוה אותה ומהירות עשיית המצוה בעשייתה ושלא יאחר בעשייתה
מורה על רוב החשק שיש לו בה ולכך צריך שיפנה עצמו מכל עסקי העולם
ומכל מחשבותיו כדי שתתגבר בו רצון הנפש ותתדבק ותתלהב נפשו בעשיית
עד שאפי׳ נותנין לו כל ממון שבעולם לא היה מפסיק מלעשותה׳ ובמציאות
שלא יאחר האדם מלהזדווג לאשתו בהיות תכלית חשקו בה אפילו היו
נותנין לו כל ממון שבעולם כך ראוי שיהיה תכלית חשקו במצוה מפני
שבעשייתה הוא מזדווג בבת מלך שהיא השכינה בת יעקב כל איתתא בת
בעלה כמו שכא׳ במרדכי לקחה מרדכי לו לבת׳ ואין ראוי שיאחר הזיווג אלא אסתר ב ז
שישתדל במהירו׳ ובזריזות גדול בעשיית המצוה ובזה הוא דבק בחיים העליוני׳
ונפשו מאירה מהארת אור העליון המאיר בעשיית המצוה ההיא ועוד ברמז
מעלת המצות כאריך לקמן בע״ה׳ ומפני הסבה האמורה תמצא שלא אמר כי
חפץ נפשו בבת יעקב כמ״ש לעיל כי שכם בני חשק׳ נפשו וכן ותדבק נפשו מפני ראשית ל״ד ח
שכאן היה מוסר נפשו וגופו ולא אמר חפץ שהם הכולל הכל׳ ובדבקות החשק
הגדול הזה צריך שיהיה לאדם בקב״ה ושכינתיה והוא ענין ואהבת את ה׳ אלהיך דברים ו ה
בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך ופירוש רשב״י ז״ל יש לך אדם שחביב עליו פי׳
שעל אהבת השכינה כאמר ואהבת את ה׳ אלהיך ז״ל פתח ואמר עת לעשות לה׳ זוהר פ׳ תרומה
הפרו תורתיך עת לעשות לה׳ אית עת ואית עת עת לאהב ועת לשנוא עת איהו דף קכ״ח ע״ב
לעילא דהוא רזא דמהימנותא איהו ודא איקרי עת רצון ודא הוא דאיתחייב תלים קי״ט קכ״ו
ברנש למירחם לה תדיר כד״א ואהבת את ה׳ אלהיך ע״ד עת לאהוב דא איהו עת קהלת ג ח
דאתחייב ברנש לאהוב׳ ואית עת אחרא דאיהו רזא דאלהי׳ אחרי׳ ואתחייב ברנש
למשנא ליה ולא תמשך לביה אבתריה וע״ד עת לשנוא עכ״ל׳ וכן פי׳ עוד בהיותו ער׳ תרומה
הרשב״י ע״ה משבח למרע״ה אמר אנת קיימת בשכינתא ואהבת את ה׳ אלהיך בכל רעיא מהימנא
לבבך דהיינו גופא׳ ובכל נפשך דהיינו כשנתא דחמש שמהן אית לה׳ כשמ״ה דף קכ״ח

רוא"ה נפש חי"ה יחי"דה · ובכל מאדך בכל ממונא דילך הב"ה ושכינתיה · לא
יזוז מינך בכל אלין אנת חשבת דאפי' הוו כל עלמין תחות רשותך הוית יהיב לון
לאקמא לשכינתא בקב"ה ולאמלכא ליה בשכינתיה על כל ממנן דאומין
דעלמא ולבתר לסלקא ליה ושכינתיה בדיוקנא דילך כלילא מכל מדות טבין ·
ובכל עלמין ובמשריין עילאין ותתאין ועל כל ישרא' מחשבה טובה הב"ה מצרפה
למעשה בתר דאנת בריה על כל מה דחשבת למראך יקיים על ידך ולא תזוז
מניה לעלמין אלא תהא בדיוקניה בכלא עכ"ל · עוד בתיקונים ז"ל ודורונא דף ל"ג ע"ב
דשכינתא בריכה למעבר בגינה מההוא חביב דאית ליה כמא דאוקמוה מארי
מתניתין ואהבת את ה' כמה דאיהו חביב עלך עכ"ל · ופיר' ז"ל יש לך אדם שגופו
חביב עליו מממונו לכך נאמר בכל נפשך וכן להפך ובכל מאדך שיחבב האדם
להב"ה במה שחבב לו יותר · וביארו בתיקונים המאמר הזה ז"ל אית ירא"ה דף קל"ט
ואית אהבה אית דרחיל לקב"ה בגין דיחון בנוי או דלא נחית לעניותא או דרחים
ליה בגין דיהיב ליה עותרא ומנכסה ליה בעין נעביר הכי ונחזי היש ה' בקרבנו
ויהיב לן אגרא בגיניה · אם אין דאי לא יהיב ליה אגרא בגינהא לא רחים
ולא יהיב ליה צדקה ולא יעביד פקודא ומנסי בודאי לקב"ה האי איהו מאלין
ערבוביא בישא דאיתמר בהון היש ה' בקרבנו אם אין · אלא רחימו ודחילו
דקב"ה שלים בין דיהיב ליה אגרא בטיבו בין דלא יהיב ליה ובג"ד מני אורייתא
ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך ואוקמוה קדמאין אם דברים ו ו
חביב עליך נפשך מממונך לכך נאמר בכל נפשך · ואם חביב עליך ממונך
מנפשך לכך נאמר בכל מאודך · ברנש דאזיל בכל פיקודין וכלי דלא יהיב
עלייהו אגרא ואם הוה יהיב אגרא עלייהו לא הוה עביד לון · דודאי סגאין
איכון בבני נשא דאיכון עתרין בעתרא סגי ואיכון חבבין בעותרא דילהון יתיר
מנשמתא דילהון דעותרא דנפשא איהו פיקודין טבין בעלמא דאתי ועותרא
דגופא ממונא ועדונא דעלמא דין · ואיכין דמתחבבין ממונא מנפש' אם הוו יהבין
ליה כל אורייתא במאה זוזי לא הוו יהבין להו בגינה בגין דממונא חביב עלייהו
מנפשא וכל מאן דדחיל ורחים ליה לאו איהו אלא בגין ממונא · האי דשוי ליה
ממונא עקרא ואורייתא דרחים בה קב"ה טפל האי רחימו ודחילו לא חשיב לה
קב"ה אלא עיקרא דרחימו ודחילו דקב"ה דאע"ג דאיהו רחים ממוניה מנפשיה
דרחים ליה בממוניה במה דאיהו חשיב עליה ולא בטפיל דיליה לכך נאמר
ובכל מאדך · וכן חשיב נפשיה מממוניה והוה יהיב כל ממונא דעלמא ולא הוה
נזיק באיברא זעירא דאית ביה לכך נאמר בכל נפשך במא דרחים ליה עכ"ל ·
וכמו שימצא חפץ בענין עשיית המצות כן ימצא בעסק למוד התורה שיגבר
בו רצון הנפש ויתבטלו כל חושי הגוף ותדבק נפשו בעיון התורה עד שלא
ירגיש דבר בדברי העוה"ז כמו שאמרו רז"ל בגמר' על רבא שהיה מעיין וישב לו שבת פר' ר'
על ידו והיה הדם יוצא מצפרניו ולא היה מרגיש בדם היוצא ממנו מפני רוב עקיבא
התדבקו ·

התדבקו בתורה וכן שמעתי מהרבה חכמים האחרונים שהיה להם הדבקות הגדול הזה בתורה עד שלא היו מרגישין בדברי העולם הזה כלל · כי כמו שיבטל החושק כל שאר מחשבותיו בהיותו חושק לחשוקתו ותבער בלבו אש אהבתה עד שיאכל וישתה ויישן וכל מחשבותיו בחשוקתו · כן צריך שיהיה לאדם אהבת הב״ה וכן כלמר מתעשה א׳ שכתב הר׳ יצחק דמן עכו ז״ל אמר כי יום א׳ מן הימים יצאה בת המלך מן המרחץ וירא אותה איש מיושבי קרנות ויאנח אנחה גדולה ויאמר מי יתן אותה ברשותי לעשות בה כטוב בעיני ותען בת המלך ותאמר לו בבית הקברות יהיה זה ולא הנה כשמעו דבריה אלה שמח כיחשב שאמרה לו ללכת אל בית הקברות ולשבת לו שם והיא תלך אצלו ויעשה בה כטוב בעיניו והיא לא לזה נתכוונ׳ אבל רצתה לומר כי שם דווקא ישוו הקטן והגדול הנער והזקן הנקלה והנכבד קטון וגדול שם הוא שמה יהיו שוים הכל · אבל הנה כי בת מלך לא יתכן שיקרב אליה א׳ מן ההמון ויקם האיש ההוא וילך אל בית הקברות וישב לו שם ויקשור מחשבת שכלו בה ותמיד יחשוב בצורתה ומרוב חשקו בה הפשיט את מחשבתו מכל מורגש ושם אותה כולה בצורת האשה ההיא וביופיה ויום ולילה תמיד ישב בבית הקברות ושם יאכל וישתה ושם יישן כי אמר אם לא תבא היום תבא למחר כן עשה ימים רבים ומרוב פרישותו מכל מורגש לקשירת מחשבת שכלו בדבר אחד תמיד והתבודדותו וחשקה הגמורה נתפשטה נפשו מהמורגשו׳ ושבה להדבק במושכלות עד שמכל מורגש נתפשט ואפי׳ מהאשה ודבקה בשי׳ עד שלימים מועטים פשטה כל מורגש ותשקה במושכל האי׳ ושב להיו׳ עובד שלם איש האל׳ קדוש עד שתפלתו נשמעת וברכתו פועלת לכל עוברי דרכים אשר יעברו דרך שם וסוחרי׳ ופרשים ורגלי׳ אשר יעברו דרך שם יטו אליו ויקבלו ברכתו עד שהלך שמו למרחוק עכ״ל לענייננו · ועוד האריך שם במעלת הפרו׳ הזה וכתב שם הר״ יצחק דמן עכו ע״ה במעשיות הפרושים שמי שלא חשק לאשה הוא דומה לחמור ופחות ממנו והטעם כי מהמורגש צריך שיבחין העבודה האלהית כדפי׳ · ובזה יובן פי׳ מלת חפץ על מתכונתה ומהמעשה הזה נלמוד שמי שיחשק בתורה כ״כ עד שביום ובלילה לא יחשוב בדבר מדברי העולם אלא בה בודאי שישיג מעלה נפלאה בנשמתו ולא יצטרך לסיגופים ותעניות שאין הדבקות תלוי אלא בחשק ואהבת התורה עד שיתשוק בה כאהבת חשוקתו וגם בהתמדת השכמת חצות לילה בחשק כמו שנתבאר במקומו בע״ה ובזה נכלל הפרק הזה :

פרק ה׳

פרק זה בביאור הדברים המולידי׳ את האהבה וראיתי להעתיק הנה מה שכתב החסיד בעל חובת הלבבות בענין זה ז״ל אמר המחבר אבל איך דרך אל אהבת האל ית׳ אומר בתשובת שאלה הוא כי הבקשה הזאת לא תתכן לשאול אלא אחר הקדמות רבות וכאשר תתקיימנה ההקדמות תתיילד מהם האהבה באל ית׳ אבל מי שמכוון אליה בעצמה לא יוכל להגיע פרק ג

אליה וההקדמות אשר ראוי לו להאמין להקדי' בה בנפשו הם ב' ייחודי הלבבות
וב' הכניעות וב' חשבונות וב' בחינות אבל ב' ייחודי הלבבות א' מהם לייחד הלב
בייחוד הבורא והב' לייחד המעשה לשמו ולעבדו לכבודו בלבד אבל ב' הכניעות
א' מהם הכניע' לגאוה ית' והב' הכניעה ליראי הש"י ובחיריו אבל ב' חשבונו א' מהם
חשבונו עם נפשו על מה שחייב לאהי' להתמדת טובותיו והב' חשבונו עם נפשו
על הסתירו עונותיו והאריכו לו ומחילתו אבל ב' הבחינו א' מהם הבחינ' במי שעבר
לראשוני' בעומדו על ספרי הנביאי' ודברי הקדמוני' כמו שכתו' זכרתי ימים מקד' תלים קמ"ג ה
והב' הבחינה בעולם במה שהוא רואה מפלאי הבורא ית' בבריאותיו וכבר
ביארתי בספר זה כללי' בענין הזה כפי יכלתי מה שיש בו ידי למי שמבין ומכוון
למה שיש בו הצלתו והמלטו בעה"ז ובעה"ב וכאש' יתכן כל זה ואחבר אין הפריש'
מתענוגי העה"ז ותאוותיו ויבין גדולת הבורא ועצמותו ואמתתו וישכיל קטנות
ערך נפשו וזעירותו וזלותו ואח"כ יכיר רוב טוב הבורא עליו וגודל חסדו עמו
תהיה האהבה באלהים מן המאמין שמוכה לזה בלב שלם ואמיתת זכוך נפשו
והכספו לו בהשתדלות וחריצות וזריזות דומה למה שאמר נפשי אויתיך בלילה ישעיה כ"ו ט
ואמר צמאה נפשי לאלהים עכ"ל ובענין הבחינה ראיתי גם כן להעתיק דבריו תלים מ"ב ג
בשער הבחינה פ' אחד המדבר בענייני' הכוללי' כל פרטי הבחינה ז"ל בפ"ר
בביאור כמה סימני החכמ' בברואי' אשר נוכל להבחין בהם כא' כי פנות החכמה
המתקויימות בברואים לרוב מיניה' ואם שהם שבע א' מהנה סימ' החכמה הנראה
בשרשי העולם ויסודותיו בראותינו עמידת הארץ באמצע והמים סמוכי' למעלה
ממנה והאויר סמוך לים והאש למעלה על משקל ושיעור לא ישתנה ממנו דבר
כל א' שוקר על מקומו המתייחד בו והמוגבל לו והים עומד והמים אסורי' בתוכו
לא יעבור את גבולו ואם יהמו גליו ויסתערו רוחותיו כמו שכתו' ואשבור עלי איוב ל"ח י
חוקי ואשית בריח ודלתים ואומ' עד פה תבא ולא תוסיף ואמר בעמידת השמים
והארץ לעולם ה' דברך נצב בשמים לדור ודור אמונתיך כמו שחבר רע"ה תלים קי"ט פ"ט
מהענין הזה במזמור ברכו נפשי את ה' והשנה הב' סימן החכמה הנראה במין
האדם אשר הוא עולם הקטן וכו' ואליו רמזו דהע"ה באומרו ה' אדונינו מה תלים ח ב
אדיר שמך בכל הארץ והג' סימן החכמה הנראית בהרכבת האד' וחיבור גופו
וכוחו' נפשו ואור השכל שייחד אותו בו הבורא ושם לו בו היתרון על שאר החיים
שאינם מדברים והוא דומה לעולם הגדול וכמשל אליו בשרשיו ויסודיו ואל זה
רמז איוב באומ' הלא כחלב תתיכני וגו' עור ובשר תלבישני וכו' חיים וחסד עשית איוב י י"א
עמדי וכו' והד' סימן החכמה הנראית במיני שאר החיי' מקטנ' ועד גדולם מהנ
המעופף והשוחה והזוחל וההולך על ארבע לפי התחלקו' צורותם ומדות' ושמו'
הנאתם ומעלתם בעולם כמו שנזכר במעשה שהוכיח בו הבורא את איוב כד
להעיר אותו מי' יכין לעורב צידו ושאר מה שספר בו ממיני החיות המדבריו' שם ל"ח מ"א
והמימיו' והה' סימן החכמה הנראית בצמחים ובמוצאי' המוכני' לתקנת האד'

ואופני

ואופני תועלותיו בהם על התחלקות טבעיהם ומזגיהם וכחותם וכבר הזכירו
הקדמונים בספריהם מן הענין כפי השגתם כמו שכתו' וידבר על העצים מן מלכים א דף
הארץ אשר בלבנון ועד האזוב אשר בקיר וכו'. והששית סי' החכמה הנראית ל"ג
בחכמו' ובמלאכו' ובפעולו' אשר הכינם הבורא ית' לאדם להשלמת תקנתו וסבו'
טרף חוקו ושאר תועלותיו הכוללו' והמתבודדו' ועל זה רמז באומ' מי שת בטוחו' איוב ל"ח לו
חכמה או מי נתן לשכוי בינה ואמ' כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה. והז' סימן משלי ב ו
החכמה הנראית בקביעות התורות והחוקים לעבוד בהם הבורא ית' להגיע
בהם השוקד עליהם להנאו' העה"ז מיד ולגמול העה"ב באחרית כמו שאמ' הכתו'
שמעו שמוע אלי ואכלו טוב ותתענג בדשן נפשכם ואמר הטו אזנכם ולכו אלי ישעיה נ"ה ב
שמעו ותחי נפשכם. ותלויים בזה ענייני המנהיגי' אשר בהם סדר הנהגת שאר
האומות ותועלתם והם עומדי' להם במקום התורה בענייני העולם לבד וכבר
נאמר כי מדריגת הטבע מן התורה כמדרגת העבד מאדוניו כי כוחות הטבע
הם נוהגי' בהנהג' העולם כפי מה שיאות לתורה כמו שכתו' ועבדת' את ה' אלהיכ' שמות כ"ג כ"ה
וברך את לחמך ואת מימיך ואמר ויאמר אם שמוע תשמע בקול ה' אלהיך והישר שם ט"ו כ"ו
בעיניו תעשה וכו' ורבי' כאלה ע"כ. ודע כי עם היות אמת מה שכתב הרב החסיד
בעל ח"ה כי הבחינה בדברי העולם היא המעוררת האהבה ומטע' זה הוכרחנו
להעתיק דבריו בענייני הבחינה ג"כ לפי הסוד הבחינה בדברי העולם מעוררת
האהבה ולכן צריכין אנו להאריך בענייני הבחינה כדי לעורר האהבה והטעם
כי העולם אינו מתקיים אלא ע"י החסד כמש הכתו' אמרתי עולם חסד יבנה נבנה תלים פ"ט ג
לא כתי' אלא יבנה שלעולם בכל יום ויום הוא נבנה ע"י החסד וכן פי' ענין זה
בזוהר פ' כו ריש דף ל"א על פסוק א"ל זועם בכל יום ז"ל אל בכל אתר נהירו רב תלים ז י"ב
דחכמתא עילאה הוא וקיימא בקיומיה ואלמלא דהאי א"ל איתער בעלמא לא יכיל
עלמא למיקם אפי' שעתא חדא מקמי דינין תקיפין דמתערין בעלמא בכל יומא
הה"ד אלה תולדות השמים והארץ בהבראם אל תקרי בהבראם אלא באברהם בראשית ב ד'
באתערות' דאברה' קיימי וכד איתער אברה' בעלמא כל אינון דינין דמשתכחי
בכל יומא ויומא דחי להו לבר ולא קיימין קמיה הה"ד וא"ל זועם בכל יום וזעם בכל
יום לא כתי' אלא זועם בכל יום בכל יומא ויומא דדינא אשתכח ודחי לון לבר
קיימא הוא ומבסם עלמא הה"ד יומם יצוה ה' חסדו ואלמלא האי לא יכיל עלמא תלים מ"ב ט
למיקם אפי' רגעא חדא ועל דא כלא קיימי בגיניה דאברהם ע"כ. ובמאמר זה
ובן מה שאנו אומרי' בתפלת יוצר ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשי'
כן המחדש טובו בכל יום תמיד כי טוב הוא סוד החסד הנודע ואור החסד
ושפע בכל יום לחדש כל ההויות שבעולם ולתת להם קיום הוא החידוש כענין
לבנ' המתחדש מאור החמה והיינו אומרנו כאמור לעושה אורי' וכו' והכוונה כי
פסוק השמיענו ענין החידוש באומרו לעושה אורים והיינו שלעולם הוא עושה
ורים גדולים מטעם כי לעולם חסדו כי החסד הוא המחדשם ועושה אותם

בכל יום ומטעם זה לא אמר הכתוב מעשה אורים גדולים שהיה משמע למעבר בעת בריאת העולם אלא לעושה שבכל יום ויום עושה ומחדש והיינו נ״כ עושה חדשות הנאמר בברכת יוצר באל ברוך והוא כנגד החסד שכן מצינו שנאמר חסד אל כל היום ואיספר שכרי שנזכור ענין שטובו מתחדש בכל יום שמורה שהוא ית׳ ברא העולם יש מאין והוא מחדשו בכל יום ׃ תקנו רז״ל עניני הברכות בשם המלכות ידוד על שהוא מהווה ההוויות ׃ ומלך שהוא משגיח עליהם כמלך המשגיח ומרחם על עבדיו כן הקב״ה משגיח על העולם מאחר שהוא בראו לתת לו קיום והעמדה לעולם ועד שאין שפעו פוסק מהעולם רגע ולעולם האור מתחדש בערך הנביאים ׃ ואומרנו בורא פרי וכו׳ הכוונה היא ג״כ ע״ד שאלמלא שפעו הנשפע לקיום הנמצאות לא היה נברא הפרי ההוא או הענין ההוא כי אלמלא המים והטללים היורדים בכל יום לא היה קיום לעולם וכן זריחת השמש למתק הפירות האילן כאומרו וממגד תבואות שמש וממגד גרש ירחי׳ שים פירות בעולם מבשלין ע״י השמש ויש ע״י הלבנה אלמלא שהקב״ה זורח השמש והלבנה בכל יום לא היה אפשר להיות העולם קיים א״כ על ידם מתחדש מעשה בראשית ובכל יום הקב״ה בורא העולם מחודש ולזה תקנו רז״ל בברכ׳ היוצר המחדש טובו בכל יום תמיד וכו׳ ׃ ענין יוצר המאורו׳ כי על ידם הוא חידוש העולם ומעשה בראשית וכלל החדוש הוא מצד החסד שהוא המחדש׳ כדפי׳ ׃ ובתיקונים שהשמש בתחלה יוצא אדום ואח״כ מתלבן ז״ל ובגין דנטיל מגבורה בקדמיתא שמשא כפיק סומקא לבתר איתלבש בחסד דאיהו חיור וביה איסתכך רוגזי׳ דשמשא עכ״ל ׃ וגם בחינ׳ זו מכלל הבחינו׳ שצריך להבחין המעיין בבריאות העולם כמו שנבאר וגם מציאות בריאת כמה דברים שבעולם שהם קיום העולם כלם ע״י החסד וכמה דברים שהזכיר דהע״ה במזמור הלל הגדול בענין הנברא המעינו׳ מים חיים יום ולילה לא ישבותו ׃ והמי׳ נמשכי׳ מצד החסד וע״י קיום העולם והחסד היא שופע׳ בלי הפסק ויורדין למטה ׃ והאש בכתי׳ מפני שהוא דין עולה למעלה מהכל כי מיעוטו מספיק והאויר בנתים והכל עשוי ומתוקן בסדר מדותיו ית׳ העליונות ׃ וכן מה שפי׳ בזוהר פ׳ וארא שהדרום נגוב ויבש מצד החום והצפון מלוחלח במים והיה ראוי להיו׳ בהפך כי מצפון תפתח הרעה ושם היה ראוי שיהיה האש והחום ׃ ותירצו דקב״ה עביד למזגא לן והעתיקנו מקצת לשונו להקמן והאש מצד בחינה זו הוא רחמים כי כאשר גלידין מיא בסטרא דצפון משתריין ונגדין מסטרא דדרום מצד האש הזה ובזה תובן לשון הרשב״י ׃ וכן בזמן הקור האש הוא רחמים וחסד וכענין זה ענין זריחת השמש ונשיבת הרוחות כדפרש׳ במדרש ר׳ לוי ורבנן ר׳ לוי אומר כל מה שהבריות מגדלין במצות ובמעשים טובים בעה״ז דיין שהקב״ה מזריח להם השמש שנאמר וזר״ח השמש ובא השמש ׃ ורבנן אמרי כל מה שהצדיקים מגדלין במצות ובמעשים טובים בעה״ז דיין שהקב״ה מחדש

פס כ״כ ג

[illegible]

דברי׳ ל״ג י״ד

דף קמ״ג

זוהר פ׳ בראשי׳ דף כ״ט ע״ב

מדרש ויקר׳ רבה פ׳ כעינו׳

קהלת פ׳ ה׳

מחדש

מארש פניהם כגלגל חמה שנאמר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו. אמר רבי שופטים פ״ה
ינאי בכהונה שבעולם אדם לוקח ליטרא א׳ של בשר מן השוק כמה יגיעות הוא ל״א
יגע כמה צער מצער עד שיבשלה. והבריות ישנים על מטותיהן והקב״ה
משיב רוחות ומעלה עננים ומגדל צמחים ומעדן את הפירות ואין נותנין אלא
שכר העומר הה״ד והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן ע״כ. ויקרא כג י
ועוד הצריכו שם במעלת הרוח לנגב את הארץ בימות הגשמים ולזרות את
התבן כדי שתהיה החטה נקיה ע״ש. הרי כל הדברים האלו וכיוצא בזה כלם
הם על צד החסד ולכך אמר במאמר שהעתקתי שהקב״ה מגדל צמחים וכו׳ ואין
נותנין אלא העומר אל הכהן ונודע שהכהן הוא החסד תומיך ואוריך לאיש
חסידיך והכוונה שכיון שמצד החסד בא הכל יקרב הראשית אל החסד. וכן
כמה דברים שהזכיר דהע״ה במזמור הלל הגדול שבו ששה ועשרים כי לעולם
חסדו לעושה השמים בתבונה כ״לח וכו׳ לרוקע הארץ על המים כ״לח את השמש תלים קלו ה
לממשלת ביום כי לעולם חסדו את הירח וכוכבים וכו׳ ושאר כמה נסים הנאמרי׳
במזמור שכולם על ידי החסד למכה מצרים וכו׳ לגוזר ים סוף לגזרי׳ וכו׳ למוליך
עמו במדבר וכו׳ ואם היינו מאריכים בפי׳ כל אחד וא׳ מהם היינו יוצאים מכוונת
הדרוש ואין רצוננו אלא להערת הדרוש לבד כדי שיעור האדם ויבחין חסדו ית׳
הפועל כמה פעולות עמנו ובזה יתדבק בצד חסדו להיותו אוהב כי האוהב
מתדבק בצד החסד כמבואר בפ״ב כדכתיב זרע אברהם אוהבי וכאמר אהבו ישעיה מא ח
את ה׳ כל חסידיו וכיוצא. ולכן צריכין אנו לבאר מענין הבחינה ג׳ כללים תלים לא כד
כוללים כל פרטי הבחינה שפי׳ בא״ה הא׳ בחינת העולם והפרטי׳ שבו מחיה בהמ׳
ועוף וצמחים ומהעליונים הרקיעים ושמש וירח וכו׳. הב׳ בחינת בריאת האדם
דרך כלל והנהגתו מיום הולדו עד יום מותו. הג׳ בחינת אהבת הקב״ה לישראל
והנסים שהקב״ה עושה עמהם בדרך כלל. וכאשר יבחין האדם חסדיו יתברך
בפרטי׳ שיתבארו יכיר וידע שהוא אחד לבדו ואין עוד שהוא הממציאם והוא
המקיימם והיינו שאהבה עולה אחד. וכאשר שהוא א׳ יתדבק באהבתו כראוי
והיינו שבפ׳ שליש׳ית שבתפלין שהיא שמע ישראל ופי׳ בפר׳ ואתחנן שהיא כנגד
החסד בה נזכר הייחוד ה׳ אלהינו ה׳ אחד ואחר כך הזכיר ענין האהבה ואהבת
את ה׳ אלהיך וכו׳. כי לא תכון זו העבודה העקרית למסור נפשו באהבת קונו
אלא אחר שידע שהוא א׳ לבדו ברא לכבודו וכו׳ כמו שנאריך וכו׳. וב׳ פעולות אלו
המיוחדות אל החסד שפי׳ שהם הא׳ קיום העולם וחדושו על ידה. והב׳ ענין
האחדות פי׳ הרשב״י ע״ה בפיקודין במצות תפלין ז״ל פרשה תליתאה שמע דא וזהר׳ סוף פר׳
איהי דיוקנא דאקרי חסד עילאה דאיהו דקא מייחד ייחודא דכולא לד׳ סטרין נא׳ ר״ל פרשה
וקב״ה מסדר ביה סדורא דכל עלמא ודא איהו דקא מתפשט בכל סטרין אפי׳ גו
תהומי תתאי עכ״ל לעניננו. הבחינה בעולם בכלל הוא ראוי להסתכל כי העולם
הזה נברא ב״לב אלהים הנזכר במעשה בראשית שהם ל״ב נתיבות. ונתן בריש

ספר

ספר יצירה בל"ב נתיבות פליאו' חכמה חקק יה ידו"ד צבאו' את עולם · ועם היות
שים במשנה זו כמה פירושים לענייננו מספיק לנו פשטי דברים שעי' ל"ב נתיבו'
חכמה היה בריאת כל הנמצאים שבעולם · והיינו מה שאמר הכתוב מה רבו
[תלים קד כ"ד] מעשיך ה' כלם בחכמה עשית וכו' נמצא שכח חכמתו ית' נתפשט בכל הנמצאים
לתת להם קיום וכל עשב ועשב וחיה ובהמ' יש לה מלאך וכח רוחני עליון כדפי'
[איוב לח ל"ג] ז"ל הידעת חוקות שמים אם תשים משטרו בארץ אין לך כל עשב ועשב למטה
שאין לו מזל ברקיע שמכה אותו ואומ' לו גדל וזהו טעם הכלאי' כדפי' בזוהר בפ'
קדושים · וכתב הר' יוסף גיקטליא ע"ה שעל זה נאמר תדשא הארץ דשא
עשב מזריע זרע למינהו למינהו ממש כפי אותו הכח הבא אליו מלמעלה מן המין
[בראשית א כ] המיוחד לו · וכן נאמר בעופות ודגים ישרצו המים שרץ חיה למינה והוא
למינה ממש כפי שפע אותו המין הנשפע עליו מן השמים · וכן צריך להסתכל
ולדעת כי כפי הנתיב שעי"נ נבראו כך יורה בחינתה וצורת' כמו השושנה שיש י"ג
[ריש פ' בראשי'] עלין וה' עלין תקיפין כדפי' רשב"י ז"ל · צריך להבין ולהסתכל בחכמה האלהית
שבראה בנ' נתיב פלוני ומפני כך חוייב יציאת פעולתה בכך עלין · ויש
[ריש תקון כ"ו] שושנה שבה ה' עלין כדפי' בתיקונים המורה על ה' אותיות אלהים כדפרש"י
[זוהר פ' בראשי'] שם · וכיוצא בזה לענין הנר שפי' רשב"י שהיא מורה סוד הייחוד העליון ז"ל אבל
[דף פ"ט בסופו] ת"ח מאן דבעי למנדע חכמתא דייחודא קדישא יסתכל בשלהובא דסלקא מגו
גחלתא או מגו בוצינא דדליק וכו' ופי' שם שהשלהבת העולה היא אור לבן היא
רמז לת"ת · והגחלת שהיא גוון התכלת היא כנגד השכינה שהיא אש ובסוף
דבריו מצאתי בכתיבת יד דבר נאה ז"ל ועל נהורא חיורא שרייא לעילא נהורא
סתימאה דאקיף ליה ורזא עילאה הכא עכ"ל · וכיוצא לענין הדגים שאין להם
כסות על העין להראות על מקום רמיזתם העליון שהוא עינא פקיחא כדפי'
[פרש' נשוא ד' קכט ע"ב] באדרת ע"ש · וכן תרנגול השחור הקור' בחצות להעיר בני אדם לעבוד הבורא
ופי' ענייננו והעתקנו לשונו בשער היראה פי"ב ע"ש · וכיוצא בזה לשאר דברים
[זוהר פרש' ויחי דף ר"ם] שבעולם צריך להבחין בהם סוד החכמ' העליונה וכן פי' רשב"י ז"ל א"ל ר' עקיבא
[שם פר' שמות דף ע"ב] משמע כל מה דעבד קב"ה למילף מניה חכמתא סגיאה שנ' כל פעל ה' למענהו ·
ר"א את מהכא דכתי' וירא אלהי' את כל אשר עשה והנה טוב מאד · מהו מאד למילף
[משלי י"ו ד] מניה חכמת' עילאה סגיאה · א"ר יהודה מ"ד גם את זה לעומת זה עשה האלהים ·
[בראשית א לא] [קהלת ז יד] כגוונא דרקיעא עבד הב"ה בארע' וכלהו רמיזא למה דלעילא עכ"ל לענייננו ·
ושם ביארו כמה מיני פירו' ואילנו' דמיזת' · כענין האגוז שיש בו ד' חלקים שהוא
רמז לד' ראשי נהרות שהם סוד המרכבה והשאר יעויין שם · וכדי שלא להאריך
לא העתקנו כל לשונו · וכיוצ' בזה צריך המבין להבחין בכל מעש' ברואי' ולתת
קשר וסבה לעלול עם עלולו ובזה ידע ויכיר שבור' א' לכל וכלם נתנו מרוע' אחד :
בפרט כאשר ידע עוד שמעשה בראשית נברם למעלה ולמטה למעלה ברוחניים
העליונים ולמטה בעה"ז · והיינו בראשית ב' ראשית שני ראשית ראשית למעלה
וראשית

וראשית למטה כדפי' הרשב"י ע"ה נמצא בזה כי העולם הזה אף על פי שנתגשם — זוהר פרשת
למטה יש לו רוחניות למעלה בכלליו ופרטיו וכן פיר' הרשב"י ע"ה ז"ל ת"ח כגוונא — בראשית דף כט
דלעילא אית לתתא כגוונא דלתתא אית בימא כגוונא דלעילא אית לעילא בימא — ע"ב וגם בס"פ
עילאה כגוונא דלעילא אית לתתא כגוונא דלתתא אית בימא תתאה · גופא — דף טל ס"פ פר' בשלח
דההוא ימא הא אתערכא לחברנא אורכא ופותיא רישא ודרועין ושערי וגופי — דף מח ע"ב
כלא כמה דאצטריך וכלא בשמיה איתקרי וכגוונא דא לתתא לימא דתתא הכי
רישא דימא ודרועין דימא וגופא דימא עכ"ל · וכיוצא בזה באדר רשב"י ולא — ס"פ פרש' שמות
העתקתיו כדי שלא להאריך והטעם להיות הכרח שכל מה שיש למעלה שיהיה — דף כ ע"א
כנגדו למטה מפני שהנמצאות הם כדמות חותם הנחתם זו מזו וזו מזו עד רדת
הדברי' אל הגשם הזה שהם בתחלה אדם דאצילות כלל הנמצאות בדקו' ונחתם
באדם דבריאה · וכן מבריאה אל יצירה ועשיה ולכן מוכרח להיות בעשיה
תמונת אדם · ולכן אמר שיש בים שערי ודרועיה וכיוצא בזה פיר' הרשב"י ע"ה — ס"פ פר' פקודי
שבמעשה המשכן היה כמעשה שמים וארץ · וכן ג"ע התחתון הוא חותם עולם — דף רלא ע"ב
העליון ועולם התחתון וז"ל כתיב בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ
ואוקמוה דהא כולא כגוונא דא איתעביד משכנא כגוונא דעלמא תתאה עבד
וכגוונא דעלמא עילאה וכל עובדוי דעבד כגוונא דלעילא הכי כמי משכנא כל
עובדוי איכון כעובדא בגוונא דעלמא עילאה רזא דא כל עובדין דמשכנא כלהו
עובדין ותיקונין דלעילא ותתא בגין לאשראה שכינתא בעלמא בדיורין עילאין
ובדיורין תתאין כגוונא דא בג"ע לתתא איהו כגוונא עילאה וכגוונא תתאה כל
דיורין וכל דיוקנין דעלמ' כלהו תמן עכ"ל וכן מכלל זה כבין שמרו' מעש' המקדש
הכל היה עשוי בתכונה עליונה לרמוז אל מדות המקדש העליון כמ"ש בדברי
הימים ויתן דוד לשלמה בנו את תבנית האולם ואת בתיו וגנזיו ועליותיו וחדריו — ד"ה א כח יא
וכו' הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל כל מלאכות התבנית · נמצא כי כל הנמצאות
אלו הם תבנית אלו התחתוניות דמות ותבנית העליונות · וכיוצא בזה פי' רז"ל
שהארץ יש לה כל פרצוף אדם וז"ל והארץ לעולם עומדת אמר ריש לקיש כל מה
שברא הקב"ה באדם ברא בארץ האדם יש לו ראש והארץ יש לה ראש שנאמר
מראש עפרות תבל · אדם יש לו עינים והארץ יש לו עינים שנאמר ויכס את עין — משלי ח כו / שמות י טו
הארץ · אדם יש לו אזנים והארץ יש לה אזנים שנאמר והאזיני ארץ · — ישעיה א ב
אדם אוכל והארץ אוכלת שנא' ארץ אוכל' יושביה היא · אדם שותה והארץ שותה — במדבר יג לב
שנ' למטר השמי' תשתה מים · אדם מתגעש והארץ מתגעש שנא' ותגעש ותרעש — דברים יא יא
הארץ · אדם משתכר והארץ משתכרת שנ' נוע תנוע הארץ כשכור · אדם מקיא — שמואל ב כב ח / ישעיה כד כ
והארץ מקיאה שנאמר ותקיא הארץ את יושביה · אדם יש לו ידי' והארץ כן שנ' — פמות יח ל
והארץ הנה רחבת ידי' · אדם יש לו טבור והארץ כן שנ' היושב על טבור הארץ · — ראשית לד כא
אדם יש לו ירכים והארץ כן שנאמר וקבצתים מירכתי ארץ · אדם יש לו רגלים — יחזקאל לח יב / ירמיה לא ז
והארץ כן שנאמר והארץ לעולם עומדת ומעמדת תפקידה עד כאן לשונו · — קהלת א ד

וכיוצא

(ילקוט שומר) וכיוצא בזה פי' ז"ל והועתק ילקוט ריש מזמור השמים מספרים שיש לים ולשמים
(שם [illegible] תרע"ב) ועם היות שלא נזכרו כולם רמז כל האיברים אמר שהים יש לו עינים שנ' הים
(דף כו) ראה וינס ויש לו ידים שנאמ' זה הים גדול ורחב ידים והשמים שיש להם לב שנ'
(תלים קי"ד ג) עד לב השמים וכן בים שנאמר קפאו תהומות בלב ים השמים יש להם פה שנא'
(שם קד כה) השמים מספרים וכן הארץ שנאמר ותפתח הארץ את פיה ובכל האברי' הנזכרי'
(דברים דף יא) בים ובשמים ובארץ אמר במדרש שאינם נראים בפני הבריות אלא לפני הקב"ה
(שמות טו ח) וצריכין אנו לומר שזו היא מציאות העשיה הרוחנית שאינה מושגת לבני אדם
(תלים יט ב) התחתונים ובמציאות רוחנייתה יש בה רמז האברים הנזכרי' · והר' יוסף
(במדבר יו לב) גיקטיליא ע"ה כתב בפירו' מרכבת יחזקאל ענין נאה לענין הבחינה ראיתי
להעתיק דבריו ע"ה זה לשונו והנה הש"י לפי שברא המלאכים בתכלית השלימו'
והפנימיות אף על פי שלא נוכל להראות לעין ההרגש הצורות הנסתרות נראה
צורת הכוכבים להבין מתוכם הנעלמות מן הצורות והנה השמש והירח שניה'
עדים ברורים מורים לנו הסתרים העליונים הנסתרים והנעלמים בסתרי
(בראשית א יו) המרכבות העליונות וזהו סוד ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים באמת
מאורי' גדולי' היו להאיר על הארץ עינינו אנו השוכני' בארץ להבין מתוכם
סוד כמה סתרים עליונים בסדר מעלות השכליים ולמעלה בסוד הספיר' ובסוד
מציאות הש"י ויחודו והנה כל התכונות עליונות ותחתונות הנסתרות והנגלות
כלם דוגמאות לסתרי המרכבה העליונה ומן המורגשות והמושגו' נוכל להבין
(ישעיה מ כ"ו) ולדעת אותן הנסתרות והנעלמות וזהו סוד שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה
ע"כ · וכתב עוד לקמיה בענין דמות אדם להנה שכל סדרי המרכבה כולם
סדורות בסדר צורת אדם כי יש מחנות בסדר המרכבה נקראות בשם שער ויש
נקראות אזנים ויש נקראות עינים וכו' ויש עוד נקראות רגלי' וכן כל שאר צורות
האברים שבתכונת האדם וכל אחד מאלו המחנו' העליונה הוא סוד אות' הפעולה
שהאבר מכונה עליה וכל אלו המחנות בהתחברם כלם כאחד נקרא אדם וכלם
הם כסאות לשם הגדול ית' והוא ית' המושל על כלם והוא בתוכם כנשמה בתוך
הגוף וממנו יקבלו שפעם וקיומם ע"כ קיצור כוונתו וכיוצא בזה פי' הרשב"י ע"ה
(תקוני' דף כח ע"ב וד' קל' ע"א זוהר פ' תולדו' דף קלד ע"ב) בתיקונים · וכיוצא במאמרי' הנזכרים ביארו בזוהר שהתורה והאדם והעולם
ענין א' להם ז"ל ת"ח כל מאן דאישתדל באורייתא קיים עלמא וקיים כל עובדא
ועובדא על תיקוניה כדקא יאות ולית לך כל שייפא ושייפא דקיימא ביה בבר נש
דלא הוי לקבליה בריה בעלמא דהא כמה דבר נש איהו מתפלג שייפין וכלהו
קיימין דרגין על דרגין מתתקנין אלין על אלין וכד מתתקנן כלהו הא חד גופא
הכי נמי עלמא כל איכון בריין שייפין שייפין וקיימין אלין על אלין וכד מתתקנן
כלהו הא חד גופא ממש · וכולא כגוונא דאורייתא דהא אורייתא כלא שייפין
ופרקין וקיימין אין על אלין וכד מתתקנן כלהו איתעבידו חד גופא ע"כ · ומפני
שאין אנו כשמרי' בלשונינו להזכיר למעלה גוף וצורת אדם וכיוצא מדברי הגוף
והגשמות

והגשמות ודבר זה רחוק מאד להאמינו כי מאחר שהוא ית' אינו גוף ולא בעל
תמונה לא יתחבר ולא יתכנה כסאו ולבושו בציורי הגוף או אבל כלם הם כנויים
לבד לדברים הנסתרים ושמות נעלמים כלם שמות הקדש ומי שקרא בס' ברית
המנוחה יראה קצת מזה אף על פי שהוא לא דבר באצילות שנינה כל האברים
בשמות הקדש וקרא לשם ע"ב הריאה ולשם מ"ב הכבד וכיוצא לכל שאר האברי'
וכיוצא בזה כתב הר' יוסף גיקטיליא בהקדמת ספר האורה וכתב עוד בפירו'
המרכבה ז"ל וכלל אומר לך ושמור אותו לכל מקום אל יעלה בדעתך בכל מקום
שתמצאני קורא כלפי לשון יד או רגל או שאר איברים שבררתי לו צורת יד או
צורת רגל או מהות יד או מהות רגל שאין הדבר כן לא מעט ולא הרבה ·
אמנם הדב' הוא על דרך קריאת השם לבד לא על דרך המהות והעצם והצורות
לפי שצורות המרכבה אינם נושגות אלא במראות העליונות לנביאים ולחוזים·
אמנם יש קצת מעלות מלאכים מתלבשים בלבוש קרוב לעיני אדם וזה דבר
ידוע בכתות המלבוש ודע והאמין כי כל אחד מפרקי המרכבה הנקרא יד ורגל
ואזן ועין וכיוצ' לכל א' יש מקור פנימי עליון כדמיון המעיין הנובע והוא משפיע
בם לכל אחד מפרקי המרכבה במה שיוכל להתקיים כל אחד לפי מינו וענינו
כך הוא השגתו וקיבולו כיצד לא ראי זה כראי זה והכל נאצל עליהם מאת
השי"ת בסוד עשר ספירות שבהם תשלום כוונת כל הנמצאי' וקיומם ואותם העשר
ספירות שבהם מקום כל ההוים שבעולם אין מי שיוכל לדעת מהותם וענינם
ואינם נכנסו' בדמיון ובשיעור ובדע' שום נמצא מכל הנמצאי' וכן הנביא מכריז
ואל מי תדמיוני ואשוה יאמר קדוש וכל המשים בדעתו להם גבול או שיעור או ישעיה מ כה
דמיון הרי הוא מקטני אמנה דומה כמי שאין לו אלוה ועובד לנבואה שלו עד
כאן לשונו · ובדברי הרב ז"ל יש בו די כדי לשלול הדברים מהגשמות שכל הנז'
בתורה ובנביאים כגון חרב לה' מלאה דם הכל משל וכן פי' בספר שמות דף ז"ט ישעיה לד ו
ע"ב בפסוק זה אמר רבי אבא החרב הזה הוא הדין שעושה דכתיב וירא דוד את ד"ה א כא טז
מלאך ה' עומד בין השמים ובין הארץ וחרבו שלופה בידו וכי חרב שלופה היתה
ביד המלאך אלא שהיתה הרשות נתונה לעשות דין אי הכי מאי ושב חרבו אל
נדנה אמר רבי אבא שנחזר הדין לבעל הדין והרשות למי שהרשות שלו עכ"ל
לענינינו · ואם בדבר הזה הפשיטו ז"ל הגשמיות כל שכן למעלה הלא
ראי כל מה שנזכר בתורה עיני ה' אזני ה' הכל משל א' ההשגחה או א' השמיעה ·
כיוצא עוד יש בחינה ב' בכלל העולם והבריות שבו שכולם נבראו בד' יסודות
ה מורה שמורה את המציאם בשמו הגדול שיש בו ד' אותיות שהם שורש לד'
ספירות כדפי' בתיקונים ובעתיק לשונו לקמן וענין זה ביאר הרשב"י ע"ה ז"ל אמר זוהר פר' וארא
רבי שמעון ת"ח ארבע אינון קדמאי רזא דמהימנותא · ואינון אבהן דכלהו דף כג ע"ב
עלמין · ורזא דרתיכא עילאה קדישא ואינון א"ש רו"ח מי"ם ועפ"ר · אלין אינון
רזא עילאה ואלין אינון אבהן דכלא עלמין אבהן דכלא ומאינון נפקי זהב

וכסף וכאסת וברזל ותחות אלין מתכן אחרנין דדמיין לון כגוונא דאלין. תא חש רוח מים ועפר. אלין איכון קדמאי ושרשין דלעילא ותתא ותתאין ועילאין עלייהו קיימין ואלין איכון ארבע לארבע סטרי עלמא וקיימין בארבע אלין צפון ודרום ומזרח ומערב אלין איכון אר סטרין דעלמא וקיימין בארבע אלין. אש לסטר צפון. רוח לסטר מזרח. מים לסטר דרום. עפר לסטר מערב. וארבע אלין בארבע אלין קטירן וכלהו חד ואלין עבדי ד' מתכאן דאיכון זהב וכסף ונחשת וברזל. הא איכון תריסר וכלהו חד עכ"ל. וכאשר יבחין האדם בשכלו ענין זה יכיר לבוראו מצד פעולותיו אם מצד המתכות האמורות אם מצד האדם עצמו המורכב בד' יסודות כמבואר שם לעיל מזה. וכן מזה יבחין סוד האבני' היקרות והמרגליות שים שגוונם לבן וסגולתם לחן ולחסד. וים שגוונם אדום שסגולתם להטיל אימה. והכל בא מסודם העליון מהמדות העליונות. וביאר במאמר עוד שם שמכינו שהצפון לח וים בו מים והדרום חם ויבש ואמר שהקדוש ברוך הוא עשה זה לקשר רוחות העולם זה בזה כמו שהמדות העליונות כמזגות למעלה. דרום בצפון וצפון בדרום כן ענייכם למטה בעולם הזה שהמים שהם בדרום ילכו לצפון ואם הצפון יככם בדרום והוא סוד עקידת יצחק שפי' בזוהר בפי' הפ'. עוד בענייני באיכות בריאת העולם האריכו בזוהר וראיתי להעתיק מקצת לשונו לא כולו מפני אריכותו ז"ל רבי יהודה פתח ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים ת"ח בשעתא דברא קב"ה עלמא ברא ז' רקיעים לעילא ברא ז' ארעות לתתא ז' ימי' ז' נהרות ז' יומין ז' שבועו' ז' שנים ז' פעמים ז' אלפי שנין דהוי עלמא קב"ה בשביעאה דכלא ז' פחקים לעילא ובכל חד וחד ככבים ומזלות ושמשים דמשמשים בכל רקיעא ורקיעא וכלהו מאין רתכין ושמשי' משכיין דאמן דא אין על אין מנהון בו' גדפין ומנהון בד' גדפין מנהון בד' פני' ומנהון בתרין פנים ומנהון בחד ומנהון איסא דלהיט מנהון מייא מנהון רוחא הה"ד עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט וכלהו רקיעין אלין על אלין כגלדי בצלים אלין לתתא ואלין לעילא וכל רקיעא ורקיעא אזלא ורעשא מאימתא דמאריהון על פומיה כטלין ועל פומוה קייתין. ועילא מכלהו קב"ה דנטיל כלא בחיליה ותוקפיה. כגוונא דא ז' ארעות לתתא וכלהו בישובא בר דאלין עילאין ואלין תתאין. וארץ ישראל עילאה מכלא וירושלים עילאה מכל ישובא וחבירנא יתבי דרומא חמו בספרי קדמאי בספרא דאדם דהכי מחל"ק כל איכון ארבו' דכלהו משתכחי לתתא כגוונא דאיכון רקיעין דלעילא אלין על אלין ואלין על אלין. ובין כל ארעא וארעא רקיע דמפרש בין דא לדא. ועל דא כלהו ארעות פריטן בשמהן. וביכייהו ג"ע וגיהנם ... ואית בינייהו בריין משניין אלין מאין כגוונא דלעילא מנהון בתרי אנפין ומנהון בד' ומנהון בא' ואיחזו דאלין לאו כאלין ואי תימא וכו'. ובסוף אמרו ז"ל ר' כהורתי סבא פריש לימא רבא ואיתרגיש ימא ואיתבירו כל איכון דהוו בארבא ואיתרחיש

ליה

זוהר פ' ויקרא דף יט

תלים קד ד

ליה כיפא וכתית בשבילך ידיעאן בליבא דימא וכפק תחות ימא לישובא חרא
וחמא מאינון בריין כלהו זעירין והוו מצלי צלות ולא ידע מאי קאמרי איתרחיש
ליה ניסא וסליק אמר זכאין אינון כדיקייא דמשתדלין באורייתא וידעין סתימין
דרזי עילאי ווי לאינון דאיפליגו על מליהון ולא מהימני מההוא יומא כד הוה אתי
לבי רב ואמרי מילתא דאורייתא הווה בכי אמרי ליה אמאי קא בכית אמר לון
בגין דאעברנא על מהימנותא דמלי דרבנן ומסתפינא מדינא דההו׳ עלמ׳ עכ״ל ׃
וכאשר יסתכל האדם בבריאת העולם וגודלו והים הגדול והבריות שבו כמ״ש
זה הים גדול ורחב ידי׳ שם רמש ואין מספר ואמרו ז״ל שהספינין רובן חסירי׳ מפני תלים קד ז״ד
שרואי׳ נפלאות ה׳ בים הגדול כמ״ש המה ראו מעשה ה׳ ונפלאותיו במצולה ובמה
שהוכיח ה׳ לאיוב שאמ״ל הבאת עד נבכי ים ובחקר תהום התהלכ׳ התבוננת עד
רחבי ארץ הגד אם ידעת כולה הבאת אל אוצרות שלג המרגיז ארץ ממקומה
ועמודיה יתפלצון שהוא ענין הרעשת הארץ שהוא מהאותות הגדולים המראים
על הבריאה וטעם לרעם פי׳ פ׳ שמות ׃ ושאר הפרטים הנזכרי׳ שם בודאי יכיר
גדולת הבורא וידע שהוא ברא הכל שהכל ברא לכבודו וישתעבד לעבודתו
ויאהבהו ׃ ומפרטי הבחינה מה שהזכיר ר׳ יהודה ברא״ש המאמר שהעתקנו ברא
ז׳ רקיעים וכו׳ ז׳ ימים וכו׳ וקב״ה בשביעאה דכלא שהקב״ה בחר לעצמו השביעי׳
כדפי׳ ז״ל במדרש והעתיקו ר׳ מנחם מרק״נט ז״ל בפי׳ ׃ וראוי שיבחין האדם ענין
זה ממה שנמצא בפי כל האומות בע׳ לשון שם שבת לא נשתנה בשום לשון אלא
כולם קוראים ליום השביעי שבת והטעם ששבת מורה על חידוש העולם
ושהקב״ה ברא בו׳ ימים ונח ושבת בשביעי על כן לא נשתנה כדי שהכל יכירו
שבורא א׳ לכל ומענין בחינה זו כהר שבטיון שכל ו׳ ימים רץ וביום השביעי
נח ׃ ור״זל פי׳ מופת אחר לשבת זה במדרש תלים במזמור השמים מספרי׳ כבוד אל
על פסוק כל פעל ה׳ למענהו את זה לשוכו ד״א לעדותו כענין שנא׳ לא תענה ברעך משלי יו ז״ד
עד שקר וכתי׳ למען אחי ורעי ׃ ר׳ אבהו אמר ב׳ דברים אין אומו׳ העולם כופרין שמות כ׳ י״ד
בהם בהקב״ה שברא את העולם לששת ימים ושהוא מחיה את המתי׳ ׃ כיכד אדם תל״ס קכב פ
הולך ומעלה בזכורו כל ימות השבת והוא עולה והשב׳ אינו עולה והבהמה אפי׳
בחול אינה עולה לפי שאינה חיה לעתיד לבוא הוי כל פעל ה׳ לעדותו עכ״ל ׃ עוד
מענין הבחינה מ״ש הנביא שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה לכלם בשם יקר׳ ישעיה מ כ״ו
הנוטה כדוק שמים וימתחם כאהל לשבת ובזוהר ארשב״י ע״ה שבא אליהו ואמ״ל ר׳ וזהר פ׳ בראשי׳
ידעת מהו ברא אלה אמינא ליה אלין שמיא ואיליהון עובדא דקב״ה דאית ליה דף א׳ בסוף
לברנש לאיסתכלא בהו ולברכא ליה דכתי׳ כי אראה שמיך מעש׳ אצבעותיך וגו׳ תלים ח ד
ה׳ אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ עכ״ל ׃ והרשב״י ע״ה ביאר עוד פסוק זה וזהר פ׳ פקוד׳
וביאר בו יותר וז״ל שאו מרום עיניכ׳ מאן דבעי לאיסתכלא ולמינדע בעובדוי דף רלא ע״ב
דקב״ה יזקיף עינוי לעילא ויחמי כמה חיילין וכמה משריין עובדין משניין דא
מן דא רברבין אין מאין׳ וכדין דתחמון ותשגון ותמרון מי ברא אין מי ברא אלה

הא אוקמנא רזא דמי ברא זה דהוא אתר דקיימא מרום גניז וסתים ולא ידיע וקיימא תדיר לשאלא בגין דההוא אתר דלא איתגלי׳, המוציא במספר צבאם מאי המוציא אלא בגין דההוא אתר טמיר וגניז איהו אפיק כלא ברזא דקול דנפיק משופר עכ״ל׳ ולקמן דף ר״לב ביאר עוד שיש רקיע וכוכבים זה למעלה מזה עד רדת הדבר אל הרקיע וכוכבים אלו הנראים לעינינו וז״ל ת״ח אינון כוכבים די לתתא קיימין במשיכו דאיתמשכן מרזא עילאה בגין דכלא קיימא בדיוקנא עילאה׳ והא אוקימנא ובגין כך כל אינון כוכביא ומזלי מרום רקיעא כלהו קיימי לאנהגא ביה עלמא דלתתא מניה׳ ותמן איתפשטן דרגין עד דקיימין דרגין לאינון כוכביא דלתתא דכלהו לא קיימי ברשותייהו כלום׳ והא אוקימנא וכלהו קיימאן ברשות דלעילא ועל דא כתיב יעמדו נא ויושיעוך הברי שמים ישעיה מז יג
החוזים בכוכבים וכלא איהו ברשותא ואיתמר עכ״ל׳ ועם היות פשט הכתוב של שאו מרום וכו׳ המוציא במספר צבאם על בריאת השמים וחיילי הכוכבים שהם יונאים ונכנסים במספר ובשם׳ ע״כ שם פי׳ בזוהר בראשית דף ב׳ שהם ישראל שיש בהם ששים רבוא נשמות ואיש לא נעדר לעולם מששים רבוא׳ וזה יורה על היותם דוגמת המרכבה עליונה שיש בה ששים רבוא בחינות כנודע ליודעי החכמה וכן שמעתי מבעלי התכונה שהכוכבים כלם הם ששים רבוא׳ ויש עוד דברים בענין הבחינה כאשר יבחין בענייני פרטי העולם ימצאם כולם רומזים לעניינים עליוני׳ ואין צריך להאריך בהם׳ עוד שמעתי ממורי ע״ה ענין בחינה הכוללת בכל עשבים ובכל הזרעים והאילנות שתמצא שמכולם יצא שמן וזה מורה על סוד החכמה המתפשטת בכל הנבראי׳ כאומ׳ כלם בחכמה עשית׃ תלים קד כד
וכן יסתכל בענין הרעמים שפי׳ רבותינו זכרונם לברכה בפסוק והאל׳ יס עשה שיראו מלפניו שלא נבראו אלא לפשט עקמומיות שבלב והעתקנו אותו קהלת ג יד
בשער היראה פ״א וכן כמה דברי אחרי׳ ברעש וכהשת ההרי וכו׳ עיין שם׳ וכתב החסיד בעל חובת הלבבות שצריך לבחון בכל הדברים שבעולם בענין תנועת הגלגלים לעולם והלוך הנהרו׳ המים מן המעיינות לילה ויום לא ינוחו ולא יעמדו ס״ס בסוף שער השכון הנפש פ״ג
וירידת הגשמי׳ וכשיב׳ הרוחו׳ ויציאת הילד מן הרחם שכל זו מורי׳ על פלאי הבורא ורחמיו ורוב השגחתו על הברואים והמתעלם מהסתכל בעניינים אלו הוא כעור ולכן צריך לפתוח עיני שכלו לבחון בדברים כדי להסתכל ולדעת פלאי ה׳ וזהו קצור כוונתי והאריך יותר והרוצה לראותו הרי הספ׳ לפניו יעויין שם׳ ומהדברי׳ שצריך להבחין בענין הבריאה במעש׳ העולם הוא בהסתכלו במעשה יום ולילה שהוא א׳ מהדברי׳ שנבראו במעש׳ בראשית כדפי׳ ז״ל ונודע כי מדת יום ומדת לילה שורש למעלה באצילו׳ שהוא הנהגת הדין והנהגת רחמים ולכן אמר דהע״ה תשת חשך ויהי לילה בו תרמוש כל חיתו יער הכפירים שואגים לטרף ולבקש מאל תלים קד כ״א
אכלם ואל זה הוא במדת לילה כדפרש״י בפר׳ במדבר על ענין ואל זועם בכל יום׳ והיינו כי מדת לילה היא המפרנסת לרוחו האלו שהיא צריכה להם לתיקון
העולם

העולם כענין והשיבו את האבן על פי הבאר כדפרי׳ בפ׳ ויצא ואמ׳תזרח השמש בראשית כט ג
יאספון מפני שאז שולט הנהגת הרחמים וכל אותם הכוחות ככנסי׳ בנוקבא
דתהומא רבא כמו שפי׳ בזוהר בכמה מקומות ׃ וסמך לזה הבקר אור והאנשים שם מ״ד ג
שולחו המה וחמוריהם ׃ וענין זה נראה לחוש בענין החולים שבלילה יכבד
עליה׳ החולי וביום בפרט עד חצי היום יקל החולי מהם מפני שאז שליט׳ החסד ׃
וז״ש הפסוק וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה׳ הוא האלהים פירו׳ כאשר תדע דברי׳ ד ל״ט
סוד היום כי יום סתם הוא יום ולילה כאומרו ויהי ערב ויהי בקר יום אחד בכל בראשית א ד
מעשה בראשית תדע כי ה׳ הוא האלהים שהם הנהגת הרחמי׳ סוד יד״וד והנהגת
הדין בסוד אלהים שניהם ייחוד א׳ כשם שאי אפשר ללילה בלא יום ולא יום בלא
לילה ׃ ובדקדוק הענין יותר אומרו הוא האלהי׳ יובן במה שפי׳ מורי ע״ה על מה
שכתב הרשב״י בענין קדרותא דצפרא ופיר׳ שהכוונה הוא לכלול מדת לילה ווסר פ׳ בשלח
ביום ומדת יום בלילה והיינו ביום כשרוצה להאיר אז יש קדרות להורות דף ס״ו
שאעפי׳ שבא מדת יום מכל מקום גם מדת לילה נכלל עמו ׃ וכשבא השמש שהיה
ראוי שמיד תחשך הלילה אז מאיר השמש להורות שהוא נכלל במדת לילה והיינו
כי יד״וד הוא האלהים שיד״וד הוא בעצמו נכלל באלהים ואלהים הוא יד״וד הכל
אחדות א׳ ׃ ומה שפי׳ רשב״י ע״ה בפי׳ פסוק זה והשבות אל לבבך שלבב הם ווסר פ׳ וארא
ימין ושמאל יצ״ט ויצה״ר ג״כ קשור עם וידעת היום שפי׳ כי ימין ושמא׳ הם נקשרי׳ דף כ״ז
ביום ובלילה ימין ביום ושמאל בלילה כדפרי׳ רשב״י ובזה נכלל מעט מהרבה שם פ׳ שמות
הנוגע לבחינת העולם ונבא לבאר ענין הבחינה באדם בפ׳ בפני עצמו ׃ דף י״ח ע״ב

פרק ו

בענין הבחינה בבריאת האדם והנהגתו עד יום מותו ושכרו

הטוב אחר מיתתו תנן במסכת אבות הוא היה אומר חביב אבות פ״ג
אדם שנברא בצלם חבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם שנאמר כי בצלם אלהים
עשה את האד׳ כבר יתור לשון המשנה מבואר כי מה הוסיף באומ׳ חבה יתירה
נודעת לו שנברא בצלם על מ״ש בתחלה חביב אדם שנברא ׃ ומה שנ״ל בזה תאות
במה שביאר הרשב״י ע״ה והעתקנו לשונו בשער היראה פ״ט ׃ שהאדם נקרא
עולם קטן ואיבריו כלם מסודרין על סדרי מעשה בראשית ׃ ובשער קדושה
ביארנו פרטי האיברים כלא׳ וא׳ בפני עצמו יעויין שם ׃ ודרך כלל ביאר
הרשב״י ע״ה בשיר השירים ז״ל כעשה אדם בצלמנו כדמותינו כתי׳ מה׳ מצעדי משלי כ׳ כ״ג
גבר כוננו ודרכו יחפץ ת״ח כד ברא קב״ה עלמא עילאה ועלמא תתאה כלא
כריוקנא חדא הוה למהוי ליה כגוונא דתרין עלמין וכל רזין דלעילא ותתא כלא
איהו באד׳ גולגלתא דרישא דקיימא על גופא איהו ברזא דעלמא עילאה באיכון
דיוקנין דרישא גופא איהו ברזא דקיימין דרגין בשייפין ידיעאן תחו׳ האי רישא
ירכין ורגלין כלא בדרגין דלתתא כמא דאיתחזי ליה למהוי כגוונא דלעילא
ולמהוי כגוונא דלתתא וכל דיוקנין עילאין ותתאין כלהו חקיק קב״ה באדם
למהוי איהו שלים בכלא ע״כ ובתיקונים פיר׳ דרך אחר ז״ל אי ברקיין אלין כלהו תקוני׳ ד׳ קכ״ב
בספיראן

בספירא׳ רישא כתר עליון׳ מוחא חכמה בינה בה לב מבין׳ תרין דרועין
חסד גבור׳ גופא עמודא דאמצעיתא תרין שוקין נצח והוד יסוד אמה שכינתא
אות דיליה עכ״ל׳ ובפרט יבחין הלומד בחכמת האמת מעשה בריאת האדם
אחר מאמר החכמים כאשר ילמוד באדרא וידע טעם היות לאיש זקן והאשה
שאין לה זקן ושנויים אחרים וענין לב שנים ולשון באמצע וג׳ גווני עינא וציור
האוזן עשויה בחדרים ועשר אצבעות ידים ולא ח׳ ולא ו׳ וכן כ״ח פרקי וכן קנה
ושט בקנה שש טבעות ושט שבפנים לבן ומבחוץ שהוא רמז ליו״ד אדני והיותו
הולך על רגליו מעומד ואינו הולך על הארץ כבהמה מפני היות מעלתו כמלאכי׳
שהם עומדים שנאמר שרפים עומדים ממעל לו ונאמר ונתתי לך מהלכים בין ישעיה ו ב
העומדים האלה׳ ובאיכות השרטוטים שפי׳ הרשב״י ע״ה ובתיקונים יורה וראי׳ זכריה ג ז
עלהשגחת הקב״ה על האדם שבראו בחכמה עליונה כמו שאנו מברכין אשר יצר עשר .פ׳ יתרו בפ׳ ופתם
את האדם בחכמה עיין שם׳ ועל בחינה זו אמר חביב אדם שנברא בצלם תמוס
דהיינו האצילות וכל בגופו ואפי׳ לפי הפשט כאן ההשגחה כמ״ש הנוטע אזן הלא תהלים צ״ד ט
ישמע אם יוצר עין הלא יביט ופי׳ הנוטע אזן דקדק אומרו באוזן לשון נטיעה
ובענין ציור שכן האזן ברמז׳ האילן הנטוע שיש לו שרשי׳ למטה ויוצא ממנו ענף
למעלה כן האזן עשויה בחכמה עליונה שאם לא נבראת האזן רק לשמיעת המלה
היה ראוי שיהיה נקב א׳ בלי עשיית שיצא לחוץ מתוך למטה וסחוס המקיף עשוי
כציור הזה שאנו רואים אלא ודאי שהיא כדמות האילן הנטוע שכפי השרש יצא
הענף כך כפי מה שמשרש בכח במוח הוכרח שיצא הציור ההוא לחוץ ויעשה
צורת האוזן׳ וכיוצא לשאר החושים הפרטיים שבאדם שהחושים הם כנשמה
שבמוח ומתגלים לחוץ בציור הזה כי כפי השורש יצא הענף ואמר היוצר עין
מפני שאנו רואים היות בעין ציור ג׳ גוונים כי לפי הפשט הוא בלי מצטרך וכיון
שהקב״ה יצרו בציור הזה הלא יביט זה מורה על השגחתו התדירה על האדם ועל
פרטיו וכאשר תדקדק על דרך הסוד תמצא כי מקום נטיעת אזן וציור
העין הוא במוח׳ ופעולו׳ הראיה והשמיעה תלוי בנשמה המתלבשת בהם והבן׳
חבה יתירה נודעת לו שנבראת בצלם על מציאות פנימיות הנשמה׳ וכן פיר׳
בתיקוני׳ שהנשמה נקרא צלם ז״ל א״ר אלעזר והא בשכינתא לא כתי׳ ביה בריאה תקונים תקון
אלא אצילות והוה ליה למימר ויברא אדני את האדם מאי אלהים אלא שכינתא ס״ב
איתקריאת אלדים ועל ההיא נשמתא דאיתייהבת ביה בבר נש איתמר ויברא
אלדי׳ את האדם בצלמו בדיוקנא דשכינתא ועל ההיא נשמתא איתמר אך בצלם תהלים ל״ט ז
יתהלך איש דהא בזמנא דאיסתליק מבר נש נשמתא לא יכיל לאתכנעא אלא
בריך ברי לעתיק יומין וברי כל מאן דפגים ההי דיוקנא כאלו ממעט את
הדמות ושכינתא לא שריא תמן ורזא דמלה על כי אין אדי בקרבי מצאוני הרעו׳ דברים ל״א י״ז
האלה הרעות מצאוני בגין דאיסתלק שכינתא מני עכ״ל׳ הרי בפי׳ שהנשמה
נקראת צלם ובזה ידוקדק לשון המשנה שכאשר בא לומר ענין הנשמה שהוא
חלק ממנו ית׳ אמר חבה יתירה נודעת לו דהיינו לבד ולא לשאר הנבראים
אפי׳

בראשית ב ז אפי' האלהים · שבאדם נאמר ויפח באפיו נשמת חיים והעתקנו מאמ' האידרא
תקוני' דקמ"ד ע"א בפי' פסוק זה בפ"ו ויש סמך לפי' זה עוד בתיקונים ושם פי' פירוש ב' בענין ויברא
אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים · שאמר בצלמו שכינתא תתאה בצלם
בראשית א' כ"ז אלהים שכינתא עילאה וע"ד זה ג"כ איפשר לפרש כפל לשון המשנה ומובן הוא ·
זוהר פר' אמור דף ק"ד ע"ב עוד איפשר לפרש במה שפי' רשב"י ע"ה בענין אך בצלם יתהלך איש ע"ש · שהוא
ענין בחינה אחרת מלבד הנשמה שהוא כמו לבוש לנשמה ומהצלם הדרת הפני'
לאדם והיינו חביב אדם שנברא בצלם שהוא הצלם הזה · חבה
יתירה נודעת לו וכו' הוא על ענין הנשמה כדפי' · וזה דרך כלל לבחינת הגוף
ולבחינת הנשמה · גם בבחינת חלקי נשמתו ימצא בו נפש רוח נשמה מאופן
חיה וכסא כדפי' בתיקונים · ואם יזכה יותר נותנין לו רוח ונפש ונשמה מאצילו'
נמצא האדם כלל כל הנמצאות אם בחיצוניות גופו ואם בפנימיות נשמתו ·
ולכן בהיות האדם מתקן מעשיו ולא פוגם מוכרח שהקב"ה ימצא עמו כמו
תלים צ"א ג' שנאמר במזמור יושב בסתר עליון כי הוא יצילך יקראני ואענהו עמו אנכי
בצרה · הנה מצד ב' בחינות אלו יקרא הקב"ה אב לאדם והאדם בן ואיפשר
דברים ל"ב ו שלזה כיון הפסוק באו' הלא הוא אביך קנך מצד הנשמה הוא עשך וכו'
ויכוננך מצד הגוף ויש קצת ראיה מדברי רז"ל כמו שהעתקנו בשער היראה פ"ג
והנה מצד זה יעורר אהבה גדולה להקב"ה שציירו בצלמו להיותו נמצא עמו
אפי' שהוא למטה בעשיה · ואין מדברים בענין נפלאות השם ביצירת הוולד
בבטן אמו ומה שהאריכו רז"ל מפני שדבר הזה הוא רובו דרש והרוצה לבקש
ילקוט שמואל ימצאנו בילקוט בפסוקי' חנה ואין צור כאלהינו ועוד בויקרא רבה פ' כי תזריע
סימן פ"ג דף ועוד באיוב פסוק חיים וחסד עשית עמדי · עוד מפני מה מי עינים מלוחים
י"ג י"ג ומי אזנים שמנים ומפני מה מי החוטם סרוחים ומפני מה מי הפה מתוקים כל
איוב י' י"ב זה נתבאר ילקוט מזמור רננו צדיקים בפסוק נותן באוצרות תהומות · עוד
ילקוט מזמור ל"ג סימן תש"ב יש בחינה אחרת שראוי לאדם להבחין בענין יצירת האדם מה שאז"ל ואין צור
דף ק"ט ע"ב כאלהינו אין צייר כאלהינו שברא כמה פרצופין בבני אדם ואין פרצוף זה דומה
לחבירו · והטעם לזה הוא כי כמו שהנשמות ישתנו במקורם שהם ששים רבוא
נשמות קדושות וכללם פני אריה פני שור פני נשר פני אדם ויש באריה כמה
בחינות וכן בפני שור כן ישתנו הפנים למטה וזו היא חכמה מחכמת הפרצוף
תק' כ' דק ס"ט לדעת מי הוא מאריה וכו' ובתיקונים אמר מאן דאיהו רשימו דאריה בחותמא
דיליה איהו חוור באנפוי · מאן דאיהו בחותמא דשור איהו סומקא באנפוי ·
מאן דאיהו בחותמא דנשר איהו ירוקא באנפוי · מאן דאיהו בחותמא דדמות
שיר א' ה' אדם איהו אוכם באנפוי כגוונא דאוריתא דאיתמר בה שחורה אני ונאוה עכ"ל ·
ומסוג הבחינה הוא מ"ש רז"ל בב"ר על כנען שיצא מפוחם שנאמר בו ארור כנען
לפי שסרס חם את אביו וכנען הגיד לשני אחיו בחוץ ואמרו שם ר' הונא בשם
ר' יוסף אמר אתה מנעת אותו מלעשות דבר שהוא באפילה לפי' יהיה אותו

שאים

האיש כעור ומפוחם ע״כ׃ ונחזור לדרוש שאנו בו ונאמר כי בודאי מכל
הבחינות האמורות לעיל שיקרא הב״ה אבינו מלכינו ואנחנו בנים לו כאו׳ בנים דברים י״ד א
אתם לה׳ אלהיכם והיינו מה שאמרו במשנה חביבין ישׂ׳ שנקראו בנים למקום׃ אבות פ״ג
ונודע כי אהבת האדם לבנו מפני שילדו ובפרט אם יהיה בו בכור או בן זקונים
והב״ה מכר רחמיו עמנו בדרכו משבעים אומות וקראנו בן בכור כמו שנאריך
לקמן בענין אהבת הב״ה לישראל׳ ובלי ספק בריאת האדם הראשון מתחלה
היה רצון ונדבה ומפני שדרכו להטיב כדרך שבריאת כל העולם היה רצון
ונדבה כדי שיכירו גדולתו כדפי׳ הרשב״י ע״ה ברז״ת שעיקר האצילות היה בגין
דישתמודעון ליה׳ ומאחר שהב״ה בראו בצלמו כדפי׳ כדרך שהאב נותן ציורו
בבן כך יכול ע״ד זה הוא בריאת הנשמה ובריאת הגוף הוא דפוס ותבנית ולבוש
לנשמה סבה ועילה לגוף ואין הגוף סבת הנשמה ובודאי אהבתו ית׳ עם האדם
להשפיע לו חיים ושפע וברכה וכל טוב ע״ד שהאב אוהב את בנו כי כל עילה
חושקת להשפיע בעלולה ע״ד מה שאז״ל יותר משהעגל רוצה ליכק פרה רוצה
להניק׳ לפעמים תמנע הפרה או האם מלהניק את בנה אם יהיה חולה
ואינו יכול ליכק החלב׳ וכן לפעמים ימנע השפע העליון מהאדם לא מצדו
ית׳ כי הוא לעולם משפיע כאב האוהב לבנו אלא מצד הבן שאין בו הכנה
לקבל׳ ובתקן האדם את עצמו מצד הנשמה יתוקן ויהיה כלו מוכשר לקבל
האור העליון׳ ונמצא מציאות האהבה זו מראש המדריגות ועד סופם׳
וענין זה פירש הרשב״י ע״ה בפ׳ ואתחנן במאמר שהעתקנו בריש פ״ב שאמר
ת״ח כלא אהבה איתקרי ובגין אהבה קיימא כלא׳ ואמר כלא אהבה איתקירי
שכל האצילות נקרא אהבה כמו שפיר׳ במאמר׃ ואמר ובגין אהבה קיימא
כלא שאלמלא אהבה שים לכל עילה עם עלולה להשפיע יתבטל העולם ונמצא
חוזרת העולם לתוהו ובהו׳ כי כל המדרגות קשורות זו בזו וזו בזו מראש
המדריגות עד סופם׳ ואם יעלה בדעת שהכתר ימנע מלהשפיע לחכמה
ימצא בזה חרבן העולם שהרי החכמה לא יהיה לה במה להשפיע לבינה
והבינה לקצוות והמלכות לבריאה׳ ולזה אמר די׳ לא מתפרש קוצא דלעילא
מן י׳ לעלמין דהא ברחימותא שריא עליה דקדק בלשונו שלא אמר די׳ לא
מתפרש מן קוצא דלעילא לעלמין שזה היה חשוק העלול ליכק מעילתו וזה דבר
הוא שכל מסובב צריך לסבתו שישפיעהו כדי שיחיה ולכן לעולם אינו נפרד
ממנו ואהבתו עמו׳ אמנם החדוש הוא שהכתר שהוא קוצו של יו״ד שהקוץ
שהוא הכתר אינו צריך ליו״ר אפ״ה אינו נפרד מהי׳ שהיא החכמה להשפיעה׳
ובדרך זה ״ בה׳ לא מתפרשין דבחביבותא אדבקן דא בדא וכן ו״ו בה׳
דא הוא תדיר חתן בכלה דארחייהו בחביבותא ולא אמר ה׳ ב״ו להורות
על חשק הזכר להשפיע וכו׳׳ וחזר ופירש קשר כל האצילות י׳ בה׳ ה׳ בו׳ ו׳
בה׳ מפני שלא פירש אלא קשר י׳ בה׳ ו׳ בה׳ לכן אמר שהו׳ אינו מתקשר עם
ה׳ אחרונה

ה׳ אחרונה אלא מפני שה׳ ראשונה שהיא האם משפעת לבן שהוא ה״וו
ומתקשרת עמו ׳ ואמר בסוף המאמר בג״כ כלא אהבה איקרי ודא ברא
איתקשרי בחביבותא ׳ ודבריו אלה לכאורה מיותרים לגמרי שכבר כאמרו
אלא איפשר לומר במה שפירשנו כי מציאות אהבה זו הוא קשר הסבה עם
המסובב ממנו כדי להשפיע בדרך האב לבן אב״ אפילו ממלכות לבריאה וכל
מדרגות הבריאה ידבק בהם בחינה זו עד סוף כל המדרגות ׳ ולזה חזר
ואמר כלא אהבה איקרי ודא ברא איתקשר פירו׳ כל העלולים מתקשרים זה
עם זה קשר כפול אהבת העילה להשפיע בעלול ואהבת העלול לינק מעלתה ׳
ואמר ועד״ מאן דרחים למלכא הא איתקשר בההוא אהבה ובגין כך ואהבת
את ה׳ אלהיך פירוש ששם ידו״ד נקרא עד״ שהיות כל ההויות שבעולם ואפילו
הכי לא נקרא אלהי המלאכים או אלהי הגלגלים אלא אלהי ישראל והיינו
אלהיך שהוא משתבח בך ורוצה להקרא אלהיך אם כן כשם שאוהב כך ראוי
שתאהבהו ׳ וכיצד איפשר שיתייחס הוא להקרא אלהיך שאלהותו יתברך
קשור עם האדם הוא בודאי ע״י הנשמה שהיא חלק ממנו נתונה באדם ע״י כך
יש לו קשר להקשר שכינתו ואלהותו עמנו ׳ ובזה יובן פסוק ואתם הדבקים דברים ד׳פ׳
בה׳ אלהיכם חיים כלכם היום והכוונה שבא הכתוב לומר כיצד אנו דבקים
עמו יתברך ואמר חיים שעוד אנו חיים וחיותינו ע״י הנשמה שהיא בנו שהיא
ממנו ע״י כך אנו דבקים בו והוא דבק עמנו והראיה שהוא דבק עמנו שהרי
הנשמה בידו ליטלה כרגע כמ״ש אשר בידו נפש כל חי וכמ״ש ולאלהא די נשמתך איוב יב י
בידיה וכו׳ ׳ וכמו שעינינו רואות כמה פעמים כמה בני אדם בריאים מתים דניאל ה׳כג
מיתה פתאומית זו מורה ודאי על דבקותו יתברך עמנו ע״י הנשמה ולכן מסלקה
כל זמן שהוא רוצה ׃ ועל בחינת הנשמה הנתונה בנו שהיא חלק ממנו יתברך
יקרא הקדוש ברוך הוא ריע לנו כמ״ש רעך וריע אביך ויקרא ריע מפני הג׳ משלי כז י
שותפין באדם אביו ואמו והקדוש ברוך הוא ׳ ופירש רשב״י ע״ה שעל זה זוהר פ׳בשלח
נאמר בכל עת אהב הרע ואמרו ז״ל ר׳ חזקיה אמר בהאי קרא דכתיב בכל עת דף כח ע״ב
אוהב הרע ואח לצרה יולד ׳ בכל עת אוהב הרע דא קב״ה דכתיב ביה ריעך משלי יז יז
וריע אביך אל תעזוב ׳ ואח לצרה יולד בשעתא דיעיקון לך שכאך קב״ה
מה אמר למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך ולא שלום לך אלא בך דישראל תלים קכב ח
איקרון אחים וריעים להקדוש ברוך הוא ׳ יולד מהו וכי השתא יולד אלא
בשעתא דעקתא יולד בעלמא את יהי לקבלך לשיזבא לך מכל אינון דעאקין
לך ׳ ר׳ יהודה אמר יולד דמלכא קדישא יתער בהאי עז לנקמא לך מאומא
בההוא סטרא כד״א עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה לאיתערא גבורן לקביל שמות יד ב
אומין דעלמא ר׳ ייסא פתח ואמר כמה אית ליה לבר נש לרחמא ליה לקודש׳
בריך הוא דהא לית ליה פולחנא לקודש׳ בריך הוא אלא רחימותא ׳ וכל מאן
דרחים ליה ועביד פולחנא ברחימותא קארי ליה קודשא׳ בריך הוא רחמא

משלי כ"ז י' אי הכי במאי אוקימנא האי קרא רעך וריע אביך אל תעזוב וכתי' הוקר רגלך
מבית רעך. אלא הא אוקימנא חבריא הא יקרא בעולות. וכתי' השתא
רעך וריע אביך אל תעזוב למיפלח ליה ולא יתדבקא ביה ולמעבר פיקודוי. אל
תעזוב ודאי. והא דאיתמר הוקר רגלך מבית רעך כלו' הוקר יכרך דלא
ירתח לקבלך ולא ישלוט בך ולא תעביר הרהורא אחרא. מבית רעך מאן
בית רעך דא נשמתא קדישא דאעיל בך רעך ויהבה בגווך. ועל דא פולחנא
דברים ו' ה' דקודש'בריך הוא לרחמא ליה בכלא כמא דכתיב ואהבת את ה' אלדיך עד כאן
לשונו. ומבואר מהמאמר הזה כמה אהבת הקדוש ברוך הוא לאדם בפרט
לישראל עד שיקרא הוא יתברך אח ורע לכל אחד ואחד ולכולל למען אחי ורעי
ולכן ראוי שאתה תאהבהו והיינו בכל עת אוהב הרע וכן רעך וריע אביך אל
תעזוב. ופירש ענין העזיבה באחד מג' דברים למיפלח ליה ולאיתדבקא
ביה ולמיעבד פיקודוי איפשר לומר שהם כנגד נפש רוח נשמה. שסודם
מעשה דיבור ומחשבה. כמו שהארכנו בשער הקדושה פ"ב. ועם היות שאינם
בסדרם במאמר למפלח ליה ולמעבד פיקודוי ונראה לכאורה כפל הענין
במלות שונות. אלא נראה שפיר' למפלח ליה היינו עבודת התפלה שהיא
דברים י"א י"ג תלויה בדיבור כמו שהזכיר הפסוק התפלה בלשון עבודה שנאמר ולעובדו
בכל לבבכם. ואמז"ל וכי יש עבודה בלב אלא זו היא תפלה. ולאיתדבקא
ביה הוא דבקות המחשבה שאין דבקות אלא ע"י המחשבה והרהור הלב
כאומרו ותדבק נפשו וכיוצא כמבואר לעיל בפרקים הקודמים. ולמעבד
פיקודוי הוא המצות התלויות במעשה כציצית תפלין צדקה וכיוצא.
וכנגד ג' אלו הזכיר באזהרה הוקר רגלך מבית רעך הוקר יכרך דלא ירתא
לקבלך במעשה כי הרתחת הגוף ע"י התלהבות היצר הוא מעשה ודאי.
ובכלל זה אם הרתיח עצמו בכעס כי הנשמה והקדוש ברוך הוא בורחים ממנו
ולא ישלוט בך בדבור הפוגם כלשון הרע ודברים הבטלים וכיוצא. ולא
תעביר הרהורא אחרא הרי ההרהור וכל א' מג' אלו גורמים שתסלק שכינה
ממנו שלא תמצא מקום לנוח כי הדק הרוחני לא יסבול אלא בנשמה נקייה
וברה מכל סיג. ועיין במה שפירש הרשב"י ע"ה בפרש' תרומה והעתקנו
בפ"ד שאמר כמה הכנות שאמר לקניית רוח הקדש אמר דיהך ברגש באורח
מישר דלא יסטי לימינא ושמאלא ע"ש. ועל שלשה בחינות אלו דקדק בלשונו
בסוף המאמר ועד"ז פולחנא דקודש'בריך הוא לרחמא ליה בכלא. פירוש בכל
הג' בחינות האמורות כמא דכתי' ואהבת את ה' אלדיך. והכוונה ודאי
על סיום הפסוק בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך והם עצמם הג' הנז'.
בכל לבבך הוא המחשבה כי הלב שורש להרהורים ולמחשבות. ובכל נפשך
הוא הדבור כדכתיב ויהי האדם לנפש חיה ומתרגמינן והוות באדם לרוח
ממללא. ובכל מאדך הוא המעשה והיינו שבממונו יעשה ממנו צדקה

וגמילות

וגמילות חסדים וכמה דברים של מעשה התלוין ע"י הממון שע"י הממון
מתקיימין רוב המצות התלויות במעשה כציצית ותפלין וסוכה ולולב
וכיוצא שהמצוי הוא לעשות ולקיים אדם מצות אלו ע"י ממונו · וכאשר יבחין
האדם בשכלו האמור בפסוקים אלו הנז' יראה שהם דברים הקרובים לשכל
כי מן הידוע הוא כי שני אחים שתתן לאהוב זה לזה מטעם כי בעת צרה יעשה
האח כל מאמצי כחו להציל את אחיו וימסור נפשו עליו והרי הקדוש ברוך הוא
בבחינה זו אח לנו להצילנו מכמה צרות כנז' במאמר אח יהי לקבלך לטובא
לך · וכן אהבת החברים זה לזה מפני שיועץ זה לזה בענייני העולם
ובענייני התורה כאומרו טובים השנים מן האחד וב' חברים כאשר ירגיש האחד
בחבירו שהוא אוהבו מלב עד נפש יאהבהו הוא גם כן ואליו יגלה מצפוני לבו
וכל מה שיוכל להטיב עמו ייטיב · ובפרט אם קדם והטיב כבר עם אביו ואבי
אביו שאהבתו נודעת שהוא מלב ואינה לפנים שיתחייב הריע הזה הב' להטיב
עם הריע ההוא ולעשות רצונו · וכל בחינות אלו ישנם בהקדוש ברוך הוא
שהוא משתתף עם האדם מבטן אמו עד יום מותו להצילו מכמה חולאים
מכמה מיתות מכמה צרות והוא מטיב עמו להכין לו פרנסתו וכיוצא כמו
שהאריך בעל חובת הלבבות בבחינות הטבת הקדוש ברוך הוא לאדם וכמו
שמטיב עמו כך הטיב עם אביו ועם אבי אביו והיינו רעך וריע אביך שהוא
רע נאמן שאהבתו נודעת ראוי הוא שלא תעזבהו וכן ראוי שלא תקניטהו ולא
תהיה כפוי טובה על טובותיו · ולזה כיון ואמר הוקר רגלך מבית רעך כי
רעך שהוא הקדוש ברוך הוא יש לו בית שהוא בא לדור בה אצלך והיינו
הנשמה שלו הנתונה בגופו של אדם ואם תהיה הנשמה פגומה באחד מג'
דברים האמורים בהרהורים רעים או בדבור לשון הרע וכיוצא או שעבר על א'
מל"ת הרי הבית מליאה גלולים והמלך שהוא רוחני וקדוש בורח משם כדפי'
תקונים ד ג בתקוני' שאינו שורה על נשמה פגומה ודקד' באומרו ולא תעביד הרהור אחרא
נדה פ"ב דהיינו שלא יביא עצמו לידי הרהור כמ"ש בגמ' כל המביא עצמו לידי הרהור
תלים ה אין מכניסין אותו למחיצתו של הקדוש ברוך הוא שנאמר לא יגורך רע ומאלין
משמע ודאי שהקדוש ברוך הוא לא ישרה בבית מגורת נשמתו בעה"ז בגוף
שזה מאחר שהיא פגומה · ושני פסוקים האמורי' שהם רעך ורע אביך אל
תעזוב ופסוק הוקר רגלך אעפי' שלכאורה ענייניהם א' שהכוונה להזהיר שלא
תעשה דברים שהריע יברח ממנו מ"מ הפסוק רעך וריע אביך אל תעזוב הוא
על בחינה העשה כמ"ש לא תעזוב למפלח ליה וכו' ומהרע הגשמי נבין הרוחני כי
בידוע הוא בשני חברי' והאחד גדול מחבירו והטיב עמו שאם יבא לדור בביתו
הסברה נותנת שצריך לעשות לו אכסניא טובה ויפנה הדירה מכל דבר המאוס
בראשית כ"ד ל"א כמ"ש בוא ברוך ה' למה תעמוד בחוץ ואנכי פניתי הבית ואם יחסר התנאים
תלים ל"ד הריע שהוא יתרחק ממנו ולזה אמר דהע"ה במקום אחר סור מרע ועשה טוב ·

ולכן אל בחינת עשה טוב אמר שהע"ה אל תעזוב מלעשות טוב דהיינו למפלג
ליה וכו' ומכלל לאו אתה שומע הן שהכוונה לומ' אל תעזבהו שילך לו כמו שבא
אלא תאחוז בו שיתדבק בך ובמה תאחז בו ע"י עסק התורה והמצות וטהרת
המחשבה וכשב יכול הוא מוכרח לבא לדור עמך שהרי אתה אוחז בו בחזקה
ועושה לו מטה כסא ודירה נאה ומבושמת בכמה מיני בשמים והריח מוכיח
שם נחת רוח ובודאי ששם יתדבק · ואל זה כוון ד"ה ע"ה באומרו אשכילה בדרך תלים קא ב
תמים מתי תבא אלי אתהלך בתם לבבי בקרב ביתי · והכוונה שהוא ממתין
על רוח הקדש שהיה שורה עליו בחצות שהיה רוח צפונית מנשבת בכנור דוד
ומנגנת ואז היה מתעורר ורוח הקדש שורה עליו כדפי' ז"ל וכדי שימצא הרוח
הקדש מקום לנוח היה עושה קודם הככה דהיינו אתהלך בתם לבבי · ואומרו
בקרב ביתי הוא להורות על הנשמה הדרה בתוך גופו שהוא ביתו ע"ד שפירשנו
במאמר שבית רעך הוא הנשמה · וכבר העתקנו בשער היראה מאמר מר"מ
שפירש שאבני ביתו הם רמ"ח איבריו כמבא כי עיקר דירת השכינה אינה אלא
בנפש הזכה והיינו ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם לא נאמר אלא בתוכם שמות כה ח
פירוש בתוך קרבם · זו היא בחינה א' מענין בריאת האדם ע"י הנשמה שהיא
חלק אלוה ממעל וע"י הקדוש ברוך הוא מתדבק עם האדם להכילו וכאשר
יקראהו שיענהו כמ"ש ואח לצרה יולד וכיוצא יקראני ואענהו עמו אנכי בצרה משלי יז יז
אחלצהו וזו בחינה בישראל יותר מהאומות · וכאשר יסתכל האדם בענין זה תלים צא יד
יתלהב נפשו באהבה ויאמר בלבו הראוי אני בן אדם קרוץ מחומר עפר ואפר
שהקב"ה ששמי השמים לא יכלכלוהו והוא רוצה לדור עמי ומה אני שיבא המלך
העליון לדור בביתי ראוי הוא שאעשה לו דירה נאה שיבא לדור עמי · ע"ד שאמר
דהע"ה מתי תבא אלי וכו' כדפי' לעסוק בתורה · וכאשר העוסק בתורה יודע מה
שפי' הרשב"י ע"ה כי ת"ח הפורשים מנשותיהם בו' ימי החול לעסוק בתורה זיווגא זוהר פרשת
עילאה איזדווג בהו ולא מתפרשא מינייהו וכו' והיא השכינה · ראוי שתלהב בראשית דף י'
לבו לאהבה אותה כאהבת איש לחשוקתו ויעשו לה דירה נאה בלבו וכו' ·
ע"ד שפי' בתיקונים והעתקנו לשונו בשער קדושה פ"ג · כדי שימצא השכינה תקוני' דף יח
מקום לנוח שהיא אינה שורה על מקום פגום · ואיפשר לומר שהשכינה נקראת
רעך ע"ד שפי' בכ"ד שפי' ז"ל שעליה הנקבה גם כן ואהבת לרעך כמוך ונקר' רעך
מפני שהיא משתתפת עם התחתונים לעולם לתת להם ספוקם ומזונם וכל
צרכיהם והיא ריע אביך שהוא הקב"ה שהנהגת העולם ע"י שניהם כא' כאו' צדק תלים פט טו
ומשפט מכון כסאך · ובזה יתיישב מה שפי' הרשב"י ע"ה בפסוק בכל עת אוהב משלי יז יז
הרע ואח דא קב"ה ושניהם כינויי' למדה אחת צריך לתת חילוק ביניהם · אמנם
לדרך זה שרע היא השכינה והיא נקראת הרע בה' הידיעה יתיישב יפה אח לת"ת
שהוא נקרא אח והיא אחות · גם היה אפש' לפר' בבינ' שסוד רעי' הם חכמה ובינ'
ונקראת רעך בערך התפשטותה בשם קב"ו וריע אביך שזיווג באהבה לעולם דלא
מתפרשן

מתפרנסין · אמנם בטחונו לפון המאמ' מתיישב יותר על קב"ה ושכינתיה כאשר יראה המעיין · הבחינה הב' בענין מזון האדם אמ' רז"ל אמר רבי יוחנן שלשה מפתחות בידו של הקב"ה שלא נמסרו ביד שליח ואלו הן מפתח של גשמים ומפתח של חיה ומפתח של תחיית המתים · מפתח של גשמים דכתיב יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעתו · מפתח של חיה מנין שנאמר ויזכור אלהים את רחל ויפתח את רחמה · מפתח של תחיית המתים מנין וידעתם כי אני ה' בפתחי את קברותיכם · במערבא אמרי אף מפתח של פרנסה דכתיב פותח את ידיך וכו' ורבי יוחנן מ"ט לא קא חשיב להאי אמ' לך גשמי' היינו פרנסה עכ"ל · ובענין ג' מפתחות ביארו ז"ל או שלשתם מסרם הקדוש ברוך הוא ביד שליח דאמ' רבי סימון בא וראה כחו של הקב"ה בפע' אחת מחיה מתים מוריד גשמים ויעל מזריח מאורות מצמיח חציר מרטיב יבולין פוקד עקרות נותן פרנסה עוזר דלים סומך נופלים זוקף כפופים מהעדא מלכין ומהקם מלכין והכל בזמן אחד ברגע א' ובבת א' מה שאין שליח בעולם יכול לעשותו עכ"ל · ובזה הדברי' רבה פ' והיה כי תבא בפסו' יפתח ה' לך את אוצרו הטוב האריכו במעלת מפתח הגשמים ואמר שהיא שקולה כתחיית המתים · ואמר שם ד"א יפתח ה' לך אמר ר' אליעזר בן יעקב בשעה שהגשמים יורדין אף משא ומתן מתברך שנאמר לתת מטר ארצך בעתו ולברך את מעשה ידיך · רבנן אמרי אף דגים מתברכין אמרו רבותינו מעשה וכו' · ד"א יפתח ה' לך בא וראה כמה גדול ירידת גשמים רבי יהודה בר יחזקאל בשעה שהיה רואה את הגשמי' יורדים היה מברך יתפאר יתגדל יתברך שמו של מי שאמר והיה העולם שהוא ממנה אלף אלפי אלפים ורוב רובי רבבות של מלאכים על כל טיפה וטיפה שיורדת למה מכאן ועד הרקיע מהלך ת"ק שנה והגשמי' יורדין ואין טיפה מתערבת בחברתה עכ"ל · ובמפתח של פרנסה יש בו הבחנה להבין לדעת כי יש בורא א' משגיח על פרטיו ויודע ענייניו בטוב לו · ואם באתי להאריך במה ששמעתי מרבותי מנסים שנ עשו לחכמים יחידים בענין הפרנסה על ידי אליהו ז"ל הייתי יוצא מענין הדרוש ·

ופה צפת א' מהם עדין הוא בחיים חייתו ומה"ר שלמה אלקבץ הלוי נר"ו תקן תפלה על המזונות לאומרה בכל יום וכתב בה אתה האל הדן מקרני ראמים עד ביצי כנים ואין ביד שום מלאך ושר יכולת לזון ולפרנס ולכלכל כלכלתך ככתוב על ידי דוד עבדך עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון · וכתיב נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו · ומפתח זה הוא בידך לברך ולזבן בני אדם לשיבטחו בך וידעו כי משפיע אין בלתך ובזה יובן פסוק עיני כל אליך ואומ' עיני כל ריבה כל העולמות עליונים ותחתונים שלמטה מהשכינה שכלם ממתינים אל חיותם ושפעם אליה כי גם המלאכים יונקים בכל יום מזון מלמעלה וכן הנשמות העליונות כדפי' בפר' תרומה ופי' בשער הקדושה · עוד מחכר אל בארם בענין מזונו הוא לתת שכל

Margin notes:
ת פ"ק
דברים כח י"ב
ראשית ל כ"ב
יחזקאל לז י"ג
תלים קמה ט"ז
בזוהר פ' וירא דף קיו' במדרש הנעל'
דברים כח י"ב
תלים קמה ט"ז
שם קלו כ"ה

דברים ח י״ח שכל ובינה ומדע להמציא פרנסתו על ידי אומנות ותחבולה וז״ש הפסוק ואמרת
בלבבך כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה וזכרת כי ה׳ אלהיך הוא הנותן לך
כח לעשות חיל ותרגם אנקלוס ארי הוא יהיב לך עצה למקני נכסין׳ וכן אמר
בתנא דבי אליהו פעם אחד הייתי עובר ממקום למקום מצאני אדם אחד שהיה
בידו מקרא ואין בידו משנה א״ל רבי אומר לפניך דבר א׳ ומתיירא אני שמא
תקפיד אמרתי לו או״ן אם אתה שואלני בדברי תורה א״ל רבי מפני מה כתיב
תלים קמ״ו ט נותן לחם לכל בשר וכתיב נותן לבהמה לחמה וכי אין אדם מכין לחמו אמרתי
דברים יו ט״ו לו זהו דרך ארץ עושה בידיו והקב״ה מברך מעשה ידיו שנאמר למען יברכך ה׳
אלהיך בכל מעשה ידיך יכול יהא יושב ובטל ת״ל אשר תעשה א״ל תשובה זו היא
שיטה ראשונה שאמרתי לך אמרתי לו בני השיבך בא ולמד מן השוטה שניטלה
ממנו חכמה אינו יכול לפרנס עצמו שעה א׳ לכך בני אדם כשניטלה מהם דעה
חשובין כחיה וכבהמה וכעוף והקב״ה מחלק מזונות לכל באי עולם עכ״ל הובא
ילקוט תלים מזמור קל״ו בילקוט בפסוק נותן לחם לכל בשר׳ ובמדרש ויקרא רבה פרשת ט״ו אמר ז״ל
מי פלג לשטף תעלה א״ר ברכיה אית אתריה דבוותין לשערה שיטפא מעשה
שי׳ תתפ״ב דף קכא ע״ד בחסיד א׳ שהיה יושב ודורש אין לך כל נימא ונימא שלא ברא לה הק״בה גומה
איוב לח כ״ה בפני עצמה כדי שלא תהא אחת מהן נהנית מחברתה׳ למחר בקש לצאת
לפרנסתו אמרו לו אתמול היית יושב ודורש אין לך כל נימא ונימא שלא ברא לה
הקדוש ברוך הוא גומה בפני עצמה כדי שלא תהא אחת מהן נהנית מחברתה
ועכשיו אתה מבקש לצאת לתוך פרנסתך תיב לך ובריך קאים לך שמע ותיב
ליה וקם ליה בוריה עכ״ל׳ וכדי לעמוד על סוד שאמר הנזכר צריך שתדע
מה שפי׳ בתיקונים בענין בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא
במזלא פי׳ שמזל הם ג׳ ראשונות ואמר שחיי כנגד חכמה מזוני כנגד בינה בני
כנגד דעת׳ ואמרו ז״ל ומתמן חיי ומזוני ובני׳ חיי והחכמה תחיה בעליה
מזוני פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון׳ ואיהי אימא עילאה יד רמה בינה
תקוני׳ דף ע׳ ד ע״ס דאתוון דילה יה״ו עכ״ל׳ זה נמצא בפי׳ ובדפוס ברף ע״ר ע״א פי׳ ער״ז אלא שאמר
שחיי הוא חכמה ומשפיעם בדרך ימין׳ ומזוני הוא בינה ומשפיעם בדרך שמאל׳
איוב לח כ״ה ובני בת״ת ומפני שמזוני נשפעים מצד אימא אמר הפסוק מי פלג לשטף תעלה׳
כי מדת מי היא הנותנת לכל שער ושער מחייתו בפני עצמו ולכן עליה נאמר
תלים נה כ״ג השלך על ה׳ יהבך וכו׳ ׳ ואיפשר לומר שג׳ מפתחות הנזכרי׳ הם כנגד בני חיי
ומזוני התלויים במזל שהם סוד המפתח שפי׳ בספר בראשית ולכך נקרא מפתח׳
ולא נמסרו ביד שליח מפני שתלייתם במזל׳ וכאשר תעמוד על מה שפיר׳
סוף דף ו בתיק׳ונים בענין פותח את ידיך תראה ותשכיל שג׳ עולמות ראוי שיקראו
בסוף דף כג ג׳ מפתחות׳ ואם לפעמים יצטער האדם בהשגת פרנסתו על צד הרחק ידע
שהקב״ה רוצה לייסרו בייסורין לכפר עונותיו׳ וכתב החסיד בח״ה בש׳
בענין המזון כשיבחין מזונות הבריות לסוגיהם בענין זבוב מאכל לעכביש׳

וכיונה

וכיוצא מה שדרשו ז"ל בענין לבני עורב אשר יקראו שהבנים הם לבנים ואין — תלים קמז ט
אבותם מכירים אותם והקב"ה מרחם עליה' ומזמן יתושין מתוך צואתם ונכנסין
לתוך פיהם׳ ומה שדרשו בענין כאיל תערוג על אפיקי מים ז"ל כאיל תערוג — שם עב ט
כאילת תיבו אומר אלא כאיל זכר תערוג נקבה למה אלא איילת זו כשיושבת על
המשבר מצטערת ועורגת להקב"ה והוא עונה אותה ומזמן לה נחש ומכישה
בבית הרחם ומיד הרחם נפתח׳ כך קראו בני קרח מצרה שלא יאבדו וענה
אותם לכך נאמר כאיל תערוג. מהו על אפיקי מים איילת היא חסידה שבחיות
ובזמן שהחיות צמאות מתכנסות אצל האיילת והיא חופרת ומנכנסת קרניה
בקרקע ועורגת להב"ה וקורע לה את התהום והמי' עולים לה וזהו כאיל תערוג
על אפיקי מים עכ"ל׳ ומה שכתב כשיושבת על המשבר וכו' שבא נחש ומכישה
וכו'׳ כן פי' הרשב"י ע"ה ועוד האריכו בסוד האיילת בספר פינחס דף רמ"ט ע"ש׳ — ושם ס' בפלא
עוד מענין הבחנת המזונות מה שפי' הרשב"י ע"ה מענין ד' מזונות ונעתיק לשונו — דף כב ע"ב
בשער הקדושה בפ'׳ ומשם יבחן כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל — שם דף קנ"ו ע"א
מוצא פי ה' יחיה האדם׳ ובזה יתיישב לך מה שאנו רואים כמה מבעלי תשובה
מתענים ג' ימים וג' לילות ויש שהתענה ד' ימים וד' לילות ויש שהתענה ו' ולא מתו
ולפי דרך הטבע יאמר הרופא כי ישתכן בנפשו׳ וכיוצא מעניינים הסיגופין
שעושים בעלי תשובה והם בריאים הכל עזר אלהי להם׳ ואיפשר שלזה כיון
דוד הע"ה באומרו נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו ופי' שהב"ה מזמין המזון — תלים קלו כ"ה
שהוא נקרא לחם לכל בשר כפי הכנתו לא' מזמין לחם שהוא מזון שב ולאחולים — משלי ט ה
מזון כפי הכנתם ולת"ח כפי הכנתו שת"ח עיקר מזונם הוא התורה כמו שאמר — תקונים דף כג בסופו
לכו לחמו בלחמי׳ וכן פי' בתיקונים שהשכינה כאשר היא יורדת להביא
שפע לבניה לכל חד נחתא ליה מזונא כדקא יאות ליה׳ למאן נחתא מזונא
דאורייתא דאיהי מזונא דנשמתא׳ למאן נחתא מזונא דגופא לכל חד כפום
דעותיה עכ"ל׳ עוד ראוי שיחשוב בכמה נסים עשה הקב"ה עמו ונכמה סכנות
מיתה הנילו שהרי כמה חולים יגיעו לשערי מות ויתרפאו׳ וכן כמה שעומדין
עליהם לסטים ואינם הורגים אותם ולפעמים יעשה הקב"ה עמו נס ואינו מכיר
בו כמו במדרש בפסוק לעושה נפלאות גדולות לבדו והקשו פשיט שכל הדברי' — תלים קלו ד
עשה הקב"ה לבדו בלי שיתוף ח"ו׳ ותרצו אלא הוא לבדו יודיע מה פלאים
עושה׳ כיצד אדם נתון על המטה והנחש לפניו על הארץ בא לעמוד הרגיש
לו הנחש מלפניו ואינו יודע מה פלאים עשה הקב"ה עמו ומי הוא היודע הקב"ה
וכן הוא אומר רבות עשית אתה ה' אלהי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו אין ערוך — תלים מ ו
אליך אין להאריך שבחך ואין כדי לספר נפלאותיך׳ אמר רבי אלעזר אפילו
בעל הנס אינו מכיר בניסו שנאמר לבדו׳ וכדדרש רב יוסף מ"ד אודך ה' כי — ישעיה יב א
אנפת בי במה הכתוב מדבר בשני בני אדם שהלכו לסחורה ישב לו קוץ לאחד
מהם התחיל מחרף ומגדף לימים שמע שטבעה ספינת חבירו בים התחיל מודה

ומשבח

איוב לג ט"ו ומשבח לכך כאמרי טוב אפך ותכאמיכי עכ"ל · הנה מהדברים שצריך האדם
לבחון בדעתו שהוא מהשגחת הקדוש ברוך הוא על האדם הוא ענין החלום כי
בו יבחן האדם מעשיו כמו שהעתקנו לשון הרשב"י ע"ה בפ' חיי שרה בספר משער
קדושה כי כפי מעשיו כך יורו לו בחלום · כמ"ש אליהו בחלום בחזיון לילה
בנפול תרדמה על אנשים וכו' אז יגלה אזן אנשים · והדבר הזה נראה בחוש כי
כפי מה שהוא האדם כך נודקים חלומותיו ולפעמי' יראה מראות בעולם העליון
וידבר עם המתים ויכירם ויגלו להם ענין גן עדן וגיהנם כמו שאירע בזמננו
ברכות פ"ב כמה מעשים · ולא באתי בחיבור זה להאריך בסיפור המעשיות וחז"ל שהעומד
שבעה ימים בלא חלום נקרא רשע ז"ל אמר רבי יונה אמר ר' זירא כל הלן שבעה
משלי יט כ"ג ימים בלא חלום נקרא רשע שנאמר שבע ילין בל יפקד רע אל תקרי שבע אלא
שבע עכ"ל · ופרש"י ז"ל מפני שהוא רשע אין משגיחין עליו מן השמים לפקדו
בחלום · וי"ל מפני שאין נשמתו עולה למעלה לכן לא יבא לו שהוא כמשל לרוח
הבהמה היורדת למטה לארץ · וכן על ידי חלום יודעו הגזירות בעולם העליון
זוהר פר' שמות דף ו ע"ב ופי' רשב"י ע"ה שלאחר יש זכאין בדור מודיעין הגזיר' לראש הדור ואם לאו לבני
אדם חסירי הדעת או לתנוקות · ז"ל אמר רבי חייא אמר תלתין יומין עד דלא
ייתי תוקפא לעלמא בארעא או עד דלא ייתי תבירו לעמא בארעא מכרזי
בעלמא ההוא מלה ולזמנין דאיתמסר ההוא מלה בפומא דרביי ולזמנין לאינון
בני נשא דלית בהון דעתא ולזמנין דההוא מלה איתמסרי בפומא דעופי ומכרזי
בעלמא ולית מאן דישגח בהו כד עמא זכאין איתמסר ההוא מלה לאינון רישין
זכאין דעלמא בגין דיודע לון ויתובון למאריהון וכד לאו אינון זכאין כדקאמר
עכ"ל · עוד מהדברים שצריך האדם לבחון בשכלו השגחת הקדוש ברוך הוא
על ישראל היא כשיבחין ענין החכמה הכתובה ממנו ית' לראויים לה כמ"ש רז"ל
הרואה חכמי ישראל מברך ברוך שחלק מחכמתו ליראיו · וכבר ראינו פה
צפת שבגליל העליון חכמים שהיה ראוי לברך עליהם ברכה זו · וגם ראינו
חכמים שהיו בקיאי' בחכמת הכרת הפרצוף לומר לאדם כל מה שעשה אם טוב
ואם רע ואלו ודאי שלא זכו ל החכמה הזאת הנפלאה שהיא קרובה לרוח הקדש
אלא מכח מעשיהם וחסידותם · עוד מסוג הבחינה זו הוא חכמת הקבלה
במעשה השמות הקדושים שפועלים כמה פעולות בשם בן מב' ושם ע"ב וכן פי'
הרשב"י ע"ה על שם ע"ב ז"ל · ובשמא דא קיטורא דאבהן אשתכחו אורחין
דרינא ורחמי לסיוע לחסד לדחילו לאורייתא לחיי למותא לטב ולביש זכאין אינון
צדיקייא דידעין אורחין דאורייתא וידעין למהך באורייתא דמלכא קדישא עד
כאן לשונו · ועם היות שהאמת הוא שאין ראוי לכל אדם להשתמש בשמות
הקדושים כי מי הוא הראוי להשתמש בשרביטו של מלך אלא מי שהוא קרוב אל
המלך אבל ידענו בודאי בלי ספק שהיודע להשתמש והוא ראוי לכך שיפעול
פעולות נוראות כמו שראיתי וכן שמעתי מפי מי שפעל בהם · ושם קע"ב הוא

היונה

היוצא מפסוקים ויסע ויבא ויט והוא השם שבו נקרע הים ולכך נזכר שם · ועוד יש שם המפורש שהוא השם הנזכר על הגלגלים והתגלגלו והוא פועל בפלאות יותר ויותר · עוד מענין הבחינה אשר יעורר האדם לדעת את יוצרו ולעשות תורתו ומצותיו הוא בהבחנת ענין המות שאין המות באדם כמות שאר בעלי חיים · כי המות בשאר הבעלי חיים אם ימותו מיתת עצמם יהיה הענין מצד חולי כטרפה שאינה יכולה להחיות או אפיסת הכ׳ חות מצד הזקנה ואין כן ענין המיתה בים בפרט שהרי מצינו המיתה בקטנים וכן בבחורים שכחם שלם והם בתוקפם וגבורתם וימותו מיתה פתאומית בלי סבת חולי שקדם להם כלל · ובפרט בחולי מכת המגפה אשר היא שלוחה מאתו ית׳ בעונותינו מזמן לזמן אשר ימות נער וזקן טף ונשי׳ בלי סבה · ובחולי זה נתבלבל דעת הרופאי׳ שאין בהם מי שידע מטוב ועד רע שמצינו שיאמ׳ הרופא בענין חולי זה שהחולה טוב ולא יעבור עליו שעה או שתי שעו׳ עד שימו׳ וכמה חולים במגפה רואים את המלאך המשחית מהם שיראו בחרב מהם בקשת ובחצי׳ וכיוצ׳ שראינו פה צפת בגליל העליון כמה וכמה כי בזמן המגפה מצד הדי׳ הגדול מתגלאי׳ שלוחי הדין שיוכלו לראות · וראוי שתדע כי המו׳ לישרא׳ בפרט הוא חסד עליון להם לתיקון נפשם ולכך נאמ׳ בו וחסיד בכל מעשיו כי מעשיו העקריי׳ הם הנשמו׳ שהם מעשה ידיו מתם זה כשהקב״ה רואה שהגוף הזה שנבנה משותף איש ואשתו כי יש בהם בשר מצד הקליפה אין בו תועלת תיקון המצות מבטל הוייתו להועיל לתיקון חלקו שהי׳ הנשמה שאם לא היה תיקון מה תועלת להקב״ה להמיתו ולבטל הוייתו מן העולם ומתחלה למה בראו אחר שאחר כך שנים ימיתהו אלא וראוי סוד הגלגול שהורונו רז״ל הסכים עימהם פי״תגורס עם היות שרבו החולקים בדעת זו אשר בזה עמקו מחשבותיו כי חשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח והקב״ה מביא את הנשמה בעה״ז לראו׳ אם תטיב מעשיה ומניחה עד אשר תעשה לתקן אותו הדבר שנשלחה בו לתקן ואם לא תקן כורתין אותו שהוא אילן שאינו עושה פירות ועל תיקון המיתה לישראל שהיא טובה להם אמר הנביא הלא כחומר ירמיה יח ד ביד היוצר כן אתם בידי בני ישרא׳ כי היוצר כשרואה שהקדרה לא תצא כראוי יבטל צורת החומר ההו׳ מה שהיה ויציירהו בציור אחר מתוקן יותר וכן בסוד הגלגול נאמ׳ משנה פניו ותשלחהו שאם היו פניו מתחלה פני אריה יבא בגלגול איוב יד כ הב׳ בפני שור וכן כיוצא לשאר · ולעולם הכוונה אלהית הי׳ לתקן הנשמות באופן הנאות להם שאם לא היה כוונה האלהית לענין המיתה לתיקון הנשמות יקשה וכי ראוי שאותן שיעשה מלאכ׳ מתוקנת ואחר תשלום עשיתה שטרח בה יעלה בדעתו לבטלה הלא נקהה את שניו וכנא׳ שאינו שלם בדעתו אם לא שיאמ׳ שבטולה מפנים האלה הוא לעשותה בפנים משונות יותר מעולות · וכן הענין באומנות הזה שתיקן הב״ה שנאמ׳ הוא עשך ויכוננך עשוי ובנוי בחכמתו דברים לב ו העליונה מכוללות כל העולמות שאם לא היה תיקון בביטולו והוייתו מן העולם

הזה לא היה ממיתו והכל מתנהג כפי מה שיתנהגו התחתונים אם התחתונים
מכשירים מעשיהם השכינה הנקראת גלגל שעל ידה מתגלגלי' הנשמו' מכרעת
לצד ימין והעולם מתוקן ואם לאו ח"ו מכרעת לצד שמאל כדפי' בסבא דטיקלא (זוהר פרשת משפטים דף קיג ע"ב)
לא שכיך לעלמין ונשמתין חלקין עאלין ותבין ואמר לקמיה וכד איתנהגן
בני עלמא בקיטרא דטוב טיקלא קיימא בסטרא דטוב וכד איתנהגן בקיטרא
דרע אכרע להאי סיטרא עכ"ל · ועל דרך זה פי' ג"כ רשב"י ע"ה על פסוק והוא (שם פרש' וירא דף קטו ע"ב איוב לז יב)
מסבות מתהפך בתחבולותיו וכו' אמרו ז"ל רבי אלעזר אמר והוא מסבות מתהפך
הקב"ה מסבב סבובין ואייתי עובדין בעלמא לאיתקיימא ולבתר דחשיבן בני
נשא דיתקיימון אינון עובדין קב"ה מהפך לון לאינון עובדין מכמה דהוו
בקדמית' · בתחבולותיו בתחבולותו כתי' כהאי אומנ' דעביד מאנין דחסר' בעוד
דההיא טיקלא איסתחרת קמיה חשיב למיעבד כגוונא דאעביד חשיב למיעבד
כגוונא אחרא עביד מהפך מאנא דא למאנא דא בגין דההיא טיקלא אסתחרת
קמיה כך קב"ה מהפך עובדוי דאינון עביד · בתחבולתו חסר יו"ד ומאן איהו דא
בי דינא דלתתא דאיהו טיקלא דאיסתחרת קמיה ועל דא מהפך מאנין ממאנא
דא למאנא אחרא וכל דא לפעלם דבני נשא אי מטיבין בני נשא עובדיהון ההוא
טקלא דסחרא אסחרת לון לימינא וכדין איתעבידו עובדין בעלמא לאוטבא
לון כדקא יאות · וטקלא אסחרת תדיר בההוא סיטרא דימינא ועלמ' מתגלגלא
ביה · אתו בני נשא לאבאשא תחבולתו דאסחר תדיר והוא קיימא באסחרותא
דימינא קב"ה אסחרי ליה בסטרא דשמאלא ומהפך מסבות ומאנין דהוו בקדמיתא
לההוא סטר שמאלא וכדין טקלא איסתחרת ואיתעבידו עובדין בעלמ' לאבאשא
לון לבני נשא וטקלא אסחר לההוא סטרא עד דבני נשא תייבין לאוטבא
עובדיהון וטקלא קיימא בעובדין דבני נשא ועל דא בתחבולותיו לפעלם
ולא קיימא תדיר עכ"ל · ועי' המאמר הזה יובן מאמרם ז"ל לעולם יראה אדם (קדושין פ"ק)
עצמו חציו זכאי וחציו חייב והעולם חציו זכאי וחציו חייב עשה מצוה אשריו
שהכריע כל העולם לכף זכות וגו' וההכרעה תלוי על ידי טיקלא האמור והוא
תלוי במעשה התחתונים כמבואר ולכן השב בתשובה עושה חסד עם נפשו
וגופו ועם כל העולם שמכריעם לכף זכות ועם הקדוש ברוך הוא · עם נפשו
שמסלקה מדין גיהנם ושאר החשבונות והדינים שנתבארו בשער היראה ·
ומדין הגלגול שהוא קשה לנפש · ומגופו שלא יכרת במיטב ימיו ויתבעו ממנו
למה לא תקנת את מעשיך ושמא היה לך בן מורה הוראות בישראל כן פי' בספ'
הבהיר · ועם הקדוש ברוך הוא שאינו מטריח להקדוש ברוך הוא שיעשה בו דין
מיתה וגלגול שאין חפץ הקדוש ברוך הוא במיתתן של רשעים כי אם בשובן
מדרכיהם הרעים · כי דין הגלגול קשה מאד לנשמה והקדוש ברוך הוא
חפץ ודרכו להטיב עם בריותיו ובפרט בנשמותיו הקדושות שהם חלק ממנו
ית' ואינו רוצה לעקור הנשמה ממקו' אשר משם חוצבה ממחצבה הראשון שמש

שכב חיותה והוא כמי שעוקר אילן ממקום נטיעתו הראשון ומשרשיו שהיה אחוז
בהם ושותלו במקום אחר׃ ומטעם זה מאריך הקב״ה לרשעים אולי ישובו כי
הבחירה בידם וכאשר רואה שלא שבו אז עוקרם כדי לשותלם במקום אחר׳
ובדרוש הזה האריכו בתיקונים ע״ש ׳ ולכן הבחנת ענין המיתה חייב המשכיל תקוני׳ דף קו
להתבונן בו כמ״ש ל״ב חכמים בבית אבל׳ והחי יתן אל לבו כי לא שולח בעה״ז קהלת ז
לאכול ולשתות כבהמה כמנהג הכסילים שלבם בבית המשתה כי לענין זה מה
תועלת בבריאתו׳ והלא יש הרבה מסוג זה מהאומות עע״א אוכלים ושותים
ועושין מלאכתם ומתי׳ וכאשר באו כן ילכו ואינם נענשים מפני שאין להם נשמה
ולא נצטוו על המצות אלא אם הרשיעו שאז נאמ׳ בהם ואת נפש אויביך יקלענה שמואל א׳ כה כ״ט
בתוך כף הקלע ופי׳ הרשב״י ע״ה בשיר השירים שאחד מן הדברים שאדם נותן
חשבון בפטירתו הוא אם חקר וידע למה באה נשמתו לעולם ומה בא לתקן׳
ז״ל חכמתא דאיצטריך ליה לבר נש למנדע ולאסתכלא ברזין דמאריה למנדע
ליה לגופיה ולאשתמודעא מאן איהו והיך אתברי ומאן תיקונא דגופיה היאך
יתתקן והיאך איהו זמין למיעל בדינ׳ קמי מלכא דכלא וחד למנדע ולאסתכלא
ברזין דנשמתיה מאן איהי ההיא נפש דביה ומאן אתיא ועל מה אתיא להאי גופא
סרוחא דיומא כאן ומחר בקברא עכ״ל לענייננו׳ עוד בענין תיקון המיתה
לאדם שהיא תיקון נפשו האריך הרשב״י ע״ה הקשה שם על מ״ש ז״ל בפסוק וירא זוהר פ׳ תרומ׳
אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד טוב הוא מלאך חיים ומאד הוא מלאך דף קס
המות שהוא יותר טוב למה דאכית פקודא דמריה והאריך בתירוץ הענין בענ׳
ג״ע וענין אדם הראשון קודם חטאו׳ וקיצור כוונתו לענין זה הוא כי בחטא אדם
הראשון הית׳ אדם מלובש בגוף החומר העב אשר מונע הנפש מלהסתכל ברוחני׳
העליונות וע״י המיתה פושט הלבוש הזה ומתלבש בלבוש רוחני ממעשה התורה
והמצות שעסק בעה״ז וע״י זוכה להסתכל ולהתעדן באור החיים העליונים׳ ואמר
וקב״ה עביד טיבו עם בריין דלא אפשיט ליה לבר נש לבושין אלין עד דאתתקין
ליה לבושין אחרנין יקירין וטבין מאלין בר לאינון חייבי עלמא דלא אהדרו
בתיובת׳ שלימתא למאריהון דערטלאין אתו לעלמ׳ וערטלאין יתובון תמן עכ״ל׳
נמצא היות המיתה תיקון לאדם הצדיק שע״י כך זוכה להתלבש בלבוש הרוחני
ההוא ולרשע שמפחד המיתה ישוב בתשוב׳ כמו שביארנו שם לעיל מזה׳ ומענין
הבחינה זו הוא שיבחין מה שמצינו כמה צדיקים שלא שלט בהם רימה ומלבד
אותם שנ׳ בברייתא מצינו ר׳ אלעזר בר״ש כאשר אמרו רז״ל ורשב״י ע״ה כדמוכח ב״מ פד
בזוהר וכן בזמן האמוראים יואחי בר יואשיה כדפי׳ רז״ל׳ ואפי׳ בזמננו במלכות זוהר פרשת
פ״אס שאירע מעשה כיוצא בו׳ וכך היה המעשה חסיד א׳ נפטר חוץ ממדינתו בראשית דף ד
בכפר א׳ מהלך יום או ב׳ ימים ונקבר שם לאחר כמה שני׳ הלכו בני אותו החסיד שבת שם
להביא עצמותיו שיקבר עם בני משפחתו ומצאוהו שלא נתעכל מבשרו כי אם
רגל א׳ לבד והיה בנו הגדול מצטער על הדבר מאיזו סבה נתעכל הרגל ההו׳ והיה

מכטער ממה ישלוט בו עוד רמה והתענה ובא לו אביו בחלום ואמ' לו דע כי לא
שלט בו רימה כי אם ברגל ההוא מפני שבעט בו בבעל תורה ושאר גופו שלא
חטא בו לא שלט בו רימה ולא ישלוט בו לעולם כך שמעתי מחכם זקן ששמע
הדברים האלו מפי בנו של החסיד הנזכר ועדין בנו בחיים ׃ וכאשר יסתכל
האדם בדבר זה שלפי הדור הזה דבר גדול הוא ובלי ספק אין הכל תלוי אלא
במעשה כמ״ש לא המדרש העיקר אלא המעשה ׃ כי כמה בני תורה יש שלא זכו אבות פ״ב
לזה והכל תלוי כפי זכוך האדם נפשו ומעשיו כך יזדכך חומרו ולא ישלוט בו
רימה ׃ ואיפשר שלטעם זה כך הצדיקים במיתתם נקראו' חיים כי טיהרו נפשם
מזוהמת הנחש שהם הקנאה והתאוה והכבוד ׃ ולכן הנחש הארור לא שלט בהם
שמצדו הרימה וכח התורה והמצות הנקרא' חיים דבקה בבשר ההוא בקנת עד
שלא שלטה בהם רימה ׃ וזו היא הכוונה האלהית בענין המיתה שיתוקן חטא
האדם הראשון ויחזור הדב' לכמו' שהיה בעת הבריאה שהיה גלגל עקיבו מכהה
גלגל חמה כדפרי' במדרש ז״ל ר' לוי בשם ר״ש בן מנסיא א' תפוח עקבו של אד' הא' ויקרא רבה פ'
היה מכהה גלגל חמה קלסתר פניו ע״א כו ׃ ואל תתמה בנוהג שבעולם אדם אחרי מות
עושה דרקוא א' לו ואחד לביתו של מי עושה נאה לא את שלו ׃ כך אדם הראשון תקונים דף י
נברא לתשמישו של הב״ה וגלגל חמה לתשמישן של בריות עכ״ל ׃ וכן פי' בתיקוני' ע״א
ע״ש ׃ ועו״ר פי' ת״ח אמ' ר' יהודה דיוקניה דאדם הראשון ושפרותיה הות כזוהריה זוהר פרש' חיי
דרקיעא עילאה דעל גבי שאר רקיעי וכההוא נהורא דגניז קב״ה לצדיקייא שרה במדרש
לעלמא דאתי עכ״ל ׃ ובענין תחיית המתים יתוקן הדבר כמו שפי' שם וכן הנעלם דף
פי' רז״ל הצדיקים דומין לעתיד לבא לחמה וללבנה וכו' וכן אמרו בזוהר בפר' קכא ע״ב
בראשית על רשב״י כאשר ראה אותו רבי חייא ואמ' שם חמא דמתהדרין ומתחדשין
בזיוו ונהירו יתיר מנהורא דזיוא דשמשא עכ״ל ׃ והחסיד ר' לפידו ע״ה העיד למורי
ע״ה שראה בחלום את החסיד החכם רבי יהודה בר סוסן ע״ה אחר פטירתו פה
בגליל העליון וראה שהיה מאיר פניו כאור החמה וכל שער ושער מזקנו היה
מאיר כאלו היה אבוקה ושאל לו על מה זכה לזה וא״ל בשביל מעלת השתיקה
שהיה לו שמימיו לא שח שיחה בטילה ׃ הרי כי לא המדרש הוא העיק' אלא המעשה
ומענין מיתת התינוקות האריכו בזוהר פ' משפטים והדרוש הוא ארוך יעויין
שם׃ הרי הבחינה זו מענין הדין והיראה וראינו לכלול אותה בשער זה כדי לכלול
היראה באהבה ׃ עוד מהדברים הגורמים ומעוררים לאדם שיאהב את בוראו
הוא כאשר יסתכל במה שהבטיח הקב״ה ע״י הנביאים ומדברי רוח הקדש בטוב
העה״ב שעתיד להנחיל לצדיקים ׃ ישעיה הנביא אמר וברא ה' על מכון הר ציון ישעיה ד ה
ועל מקראיה ענן יומם ועשן ונוגה אש להבה לילה כי על כבוד חופה ׃ ובזוהר זוהר פ' ויקהל
האריכו בענייני ג״ע ופי' שם פסוק זה ׃ ורז״ל פי' פסוק זה ז״ל וברא ה' על כל דף רט רי״א
מכון הר ציון ועל מקראיה אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן עתיד הקב״ה ריג ר״ב
לעשות לכל צדיק וצדיק שבע חופות בג״ע שנא' וברא ה' על כל מכון הר ציון ועל ב״ב פ״ה
מקראיה

מקראיה שנן יומם, כי על כל כבוד חופה אר"י יוחנן מלמד שכל צדיק וצדיק הקב"ה
עושה לו חופה לפי כבודו · ועשן בחופ' למה ליה אר"י חנינא הגדול שכל אחד ואחד
חופתו כבוי' מחופתו של חבירו אוי לה לאות' בושה אוי לה לאות' כלימה עכ"ל · עוד
בסוד פסוק הנז' ביארו רשב"י ע"ה והוא סוף המאמ' שהעתקנו בשער היראה פ"ב זוהר פ' ואתח'
ז"ל תאנא בתר ז' יומין גופא הוי כמא דהוה ונשמתיה עאלת לדוכתה עאלת ריש דף רי"ט
למערתא דכפלתא חמאת מה דחמאת ועאלת לאתר דעאלת עד דמטאת לג"ע
וערעת לכרובים ושנן חרבא די בג"ע דלתתא אי זכאה היא לשול עאלת · תנא
ארבע סמכין זמינין וחד דיוקנא דגופא בידייהו מתלבשא ביה בחדוותא ויתיבת
בההוא מדורא עד זמנא דאיתגזר לכתר כרוזא קרי ועמודא דתלת גווני אזדמן
וההוא עמודא איתקרי מכון הר ציון דכתי' וברא ה' על מכון הר ציון ועל ישעיה ד ה
מקראיה ענן יומם ועשן ונגה אש להבה סלקא בההוא עמודא לפיתחא דצדק
דציון וירושלי' ביה אי זכי לסלקא יתיר טב חולקיה ועדביה לאתדבק' בגו גופא
דמלכ' ואי לא זכי לסלק' יתיר כתי' והיה הנשאר בציון והנותר בירושלי' קדוש יאמ' שם ד ג
לו ואי זכי לסלקא יתיר זכאה הוא דזכי ליקרא דמלכא ולאיתענגא בעידונא
עילאה דלעילא מאתר דאיתקרי שמים דכתי' אז תתענג על ה' דייקא ישעיה נ"ח י"ד
זכאה חולקיה מאן דזכי לחסד דכתי' כי גדול ע"ל שמים חסדך וכי על שמי' תלים ק"ח ה
הוא והא כתיב כי גדול מעל שמים חסדך אר"י יוסי אית חסד ואית חסד חסד ישעיה נ"ה ג
עילאה וחסד תתאה חסד עילאה מעל שמים הוא חסד תתאה הוא דכתי' חסדי זוהר פ' תרומה
דוד הנאמנים ובהכי כתי' עד שמים עכ"ל · ועוד במעלות ג"ע ביאר רשב"י ע"ה ז"ל פרש' דף ק"כ
ת"ח מאן דאיתקדש וכטיר גרמיה בהאי עלמא דלא איסתאב מדוריה בההוא וק"ל
עלמא בין איכון קדישין עילאין ועבדין שליחותא תדיר ואלין קיימין בחצר כד"א
את חצר המשכן · ואית אחרנין דאיכון לגאו יתיר דלאו איכון בחצר אלא בביתא
כד"א נשבעה בטוב ביתיך · אמר דוד נשבעה בטוב ביתיך כיון דאמר ישכון תלים ס"ה ה
חציריך אמאי כתי' נשבע' בטוב ביתיך ישבע בטוב מבעי ליה כמא דכתי' ישכון·
אלא הא תנינן לית ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלחודייהו ואית אתר
לחסידי עליונין דעיילי לגו ומאן איכון כדכתי' והחונים לפני המשכן קדמה לפני
אהל מועד מזרחה משה ואהרן ובניו · וכמה מדורין על מדורין ונהורין על
נהורין מתפרשן בההוא עלמא וכל חד אכסיף מנהורא דחבריה כמא דעובדין
איתפרשן בהאי עלמא הכי כתי' דוכתין ונהורין איתפרשן בההוא עלמא עכ"ל ·
ובמעלות הצדיקים בג"ע האריכו בילקוט פ' בראשית בפסוק ויטע ה' גן בעדן ילקוט פר'
מקדם ע"ש · ועוד אמרו ז"ל בספרי על פסוק שובע שמחות את פניך אל תקרי בראשית סי' כ
שבע שמחות אלא שבע שמחות פניהם של צדיקים דומים לעתיד לבא לחמה דף ו ע"ב
ללבנה לרקיע לכוכבים לברקים לשושנים למנורת בית המקדש וכו' · והביאו תלים ט"ז י"א
אם פסוק לכל א' וא' · וכן במדרש ויקרא רבה הובא מאמ' זה בפסו' ולקחתם לכם
ע"ש · וכאשר ישתכל בטוב הע"ה כמה עניינן נפלא ונעלם אשר עליו נאמר עין ישעיה ס"ד ד

לא ראתה אלהים זולתיך יעשה למחכה לו ראוי שייטב מעשיו ויאהב לקונו כיון
שמצד חסדו הגדול יתן לו חלק מאותו הנועם העליון כמבואר במאמר שמצד
(תהלים ל"ו ח) החסד נשפע · וכן אמר דה"ע מה יקר חסדך אלהי' ובני אדם בצל כנפיך יחסיון׃
(תק' כ"ט דף צ"ט ע"א) ירויון מדשן ביתיך ונחל עדניך תשקם וביארו בתיקונים סוד נחל עדניך ע"ש
ובויקרא רבה בפ' שור או כשב או עז א"רזל על' פסוק זה א"ר אלעזר בר' מנחם
עדנך לא כתי' כאן אלא עדניך מלמד שכל צדיק וצדיק יש לו עדן בפני
עצמו · ואמר בסוף המאמר אל תבואני רגל גאוה כי כל מי שיש בו צד כניסת
(משלי ט"ז ה') גאוה כענין הרגל הנכנס ויוצא אל יבא שם ע"ד תועבת ה' כל גבה לב ואעפי'
שהנועם שהצדיקי' זוכים אליו מצד החסד מ"מ יתלוה עם זה צד הדין שידקדקו
תכלית הדקדוק אם הוא ראוי למעלה ההיא אם לא כמ"ש במאמר אי זכי וכו ואי
(תהלים ל"ו י"א) לא זכי וכו' והיינו מ"ש משוך חסדך ליודעיך דווקא · וכן אמר ג"כ מה רב טובך
(שם ל"א כ) אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים בך פי' בזוהר פ' בראשית שפעלת לחוסים
כאמר על ג"ע שבו הצדיקים עומדים בלבוש דומה לעה"ז ע"ש · ואומרו מה
רב טובך הוא סוד האור שברא הקדוש ברוך הוא ביום ראשון ובו כשתמש משה
(זוהר פר' בראשית דף ל"ט ע"ב) ונגנז לצדיקים לעתיד לבא כדפי' רשב"י ע"ה · וכאשר ירצה האדם להבחין טוב
העה"ב בעניני העה"ז יראה מה שאמר בחופת אליהו ג' דברים הם מעין העה"ב
שבת ושמש ותשמיש עכ"ל · פי' כי בשבת האור המתגלה לנו הוא מעין העה"ב
כדפי' ז"ל איננו דומה אור פניו של אדם של שבת לימי השבוע · וכן מה שאמרו
במסכת שבת על אותו הנכרי ששאל למה התבשיל של שבת שלנו מריח כ"כ אל'
תבלין יש לנו ושבת שמו וכל מי שאינו שומר שבת אין תבשילו מריח וביום
שבת מצד נשמה היתירה הבאה ירגיש בנפשו תענוג נפלא ואם חכם הוא על
ידה יתגלו לו רזי תורה כמו שראיתי זה בעיני במורי ע"ה וחכמי' כיוצא בו · ועוד
בענין שבת מעין העולם הבא הארכנו בשער הקדושה פ"ב ע"ש · וכן השמש הוא
מעין האור הגנוז שכמו שאין אדם יכול להביט בו כשהוא בתוקפו כך אין אדם
יכול לעמוד בסוד אור הגנוז בעה"ז ולעתיד לבא יתגלה ש הנשמות בג"ע תחתון
(זוהר פ' ויקהל דף ר"א) שמש צדקה ומרפא בכנפיה כדפי' רשב"י ע"ה והמאמר העתקנו בשער היראה
(ישעיה ל' כ"ו) פי"ג · וכן לעתיד נאמר בשמש והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה
שבעתי' · והתשמיש התענוג הגשמי' ההוא הוא א' מששים מתענוג העה"ב
ובמסכת ברכות אמרו שהתשמיש זה איננו אלא תשמיש נקבים · ומעין הבחנת
(זוהר פ' ויקהל דף ר"ט ע"ב) תענוג העה"ב הוא ענין הריח הטוב כדפי' רשב"י ע"ה בענין הריח שאנו מריחין
במוצאי שבת · אמר ת"ח ריחא קיומא דנפשא בגין דאיהו דאעיל לנפשא
ולא לגופא וירח את ריח בגדיו ע"ש · ונחזור לדרוש הפסוק שהיינו בו בענין יעשה
(זוהר פ' חיי שרה דף ק"ל ע"ב) למחכה לו פי' רשב"י ז"ל ת"ח זכאין אינון צדיקיא דאיתגניז להו כמה טבי
לההוא עלמא ולית אתר פנימאה בכל אינון כאינון דידעי רזא דמאריהון וידע
(ישעיה ס"ד ד) לאיתדבקא בהו בכל יומא על אלין כתי' עין לא ראתה אלהים זולתיך יעשה
למחכה

למחכה לו · מאי למחכה לו כמה ד"א חכה את איוב בדברים · ואלין אינון איוב ל"ג דף
דמחכין למלה דחכמתא ודייקין ומחכאן לה למנדע ברירא דמלה ולאשתמודעא
למאריהון אלין אינון דמאריהון משתבח בהו בכל יומא אלין אינון דעאלין בין
עלאין קדישין ואלין עאלין כל תרעי דלעילא ולית מאן דימחי בידיהון זכאה
חולקהון בעלמא דין ובעלמא דאתי עכ"ל · וכאשר תדקדק בכל המעלה הזו הם
המפלפלים בחכמה האלהית לדעת סוד הדבר על מתכונתו כמו שנתבאר בדרוש
המאמר. וכן אמר ג"כ אתכ' למנדע ברירא דמלא ולאשתמודעא למאריהון ·
ולכן צריך האדם להטיב מעשיו ולירא לעולם שמא יגרום החטא ולא יהיה ראוי
למעלה העליונה ההיא כדפרש"י ז"ל שאמר דהע"ה לולא האמנתי לראות בטוב ה' ברכות פ"ק
וכו' אמרו ז"ל תנא משמיה דר' יוסי למה נקוד על לולא אמר דוד לפני הקב"ה רבונו תלים כז י"ג
של עולם מובטח אני בך שאתה משלם שכר טוב לצדיקי' לעתיד לבא אבל איני
יודע אם יש לי חלק ביניהם ואם לאו עכ"ל · ואמר לקמיה שהיה מתיירא שמא
יגרום החטא ואם דהע"ה היה ירא ולא היה בטוח במעשיו מה יאמר המלא עונו'
לאין מספר ובמה יבטח אם לא שישוב בתשובה שלימה עד יום מותו וכולי אהי
ואולי · והבוטח שיזכה לטוב העה"ב בלי מיגוע מעשה הוא סכל ופתי כי מי שלא
טרח בע"ש מה יאכל בשבת כי הוא מן הנמנע כי כפי מה שהאדם טורח הוא
שיאכל · וטוב העה"ב לא יושג כי אם בזריזות וחריצות גדול ועל זה אמר שלמה
הע"ה מתאוה ואין נפשו עצל ונפש חרוצים תדושן · פי' כי מי שהוא מתאוה משלי י"ג ד
להתענג בעה"ב באותו הטעם ואינו עושה מעשים הראוים להשיג אותו האור
נפשו עצל עד מאד שאם לא טרח מה יאכל · ונפש חרוצים שהם חרוצים
בעסק התורה והמצות תדושן בעה"ב מעונג עליון כי כפי מה שעשה יאכל ·
ואעפ"י שיטרח לא יבטח במעשיו כי אם ע"פ החסד העליון שהקב"ה יגמול עמו ·
כמו שהביא בחה בשער הבטחון ז"ל שהיה א' מן החסידים אומר לא יגיע אדם
אל גמול העה"ב במעשהו אם מדקדקים בו בחשבון במה שהוא חייב לאלהים
על טובותיו עליו אבל בחסד האלהים עליו ע"כ אל תבטחו במעשיכם ואמר דוד
בזה ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו עכ"ל · וכתב עוד שם באופן תלים ס"ב ב
הבטחון בעה"ב ז"ל ואופני יושר הבטחון על האלהי' בו שיתעסק בסבות המגיעו'
אותו אל מדרגות החסידים הראוים והוא שינהג במדות הפרושים המואסים
בעה"ז ולהוציא אהבתו ובחירתו מלבו וימיר זה באהבתו יתברך ולהמסר אליו
ולהשתעשע בו ולהשתומם מהעולם ויושביו ויתנהג במנהגי הנביאי' והחסידי'
ויהיה לבו בטוח באלהי' שיתחסד עמו כמו שהתחסד עמם בעה"ב אבל מי שבטח
על האלהים שיזכהו לזה בלי מיגוע מעשה הוא הכסיל והפתי והוא דומה למי
שנאמר עליהם עושים מעשה זמרי ומבקשים שכר כפינחס · ומסימני אהבת
המעלה הגדולה הזאת שיורו עבדי הבורא ית' עבוד' הבורא והסבל בעת הנסיון
והצרה ושיקל בעיניהם כל דבר אצל קיום מצות הבורא ית' כמו שידעת מן
האלהים

האלהים כשה את אברהם ועניין חנניה מישאל ועזריה בכבשן האש ודניאל בגוב
אריות ועשרה הרוגי מלכות ומי שבחר בעבודת הבורא מן החיים באמירותו
והרים מן העושר והאולי מן הבריאות והכרה מן השלום ונמסר לדין הבורא
ורכה בגזירתו ראוי הוא לחסד הבורא עליו בנועם האהב אשר אמר עליו
משלי ח כ״א להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא עכ״ל · וכיוצא בזה במה שהאמיר
זוהר פר׳ מורי ע״ה קניית טוב האהב האמירו בזוהר במרות בעובדא דר׳ חייא דכד אמא
בראשית דף ד לר״ש ז״ל אדהכי חמא כמה גדפין רברבין עילאין וסליקו עלייהו ר׳ שמעון ור׳
אלעזר בריה וסליקו למתיבתא דרקיעא · וכל אלין גדפין הוו מחכאן להו ·
חמא דמתהדרן ומתחדשן בזיוון ונהירו יתיר מנהורא דזיווא דשמשא · פתח ר׳
שמעון ואמר ייעול ר׳ חייא וליחמי בכמה דזמין קודש׳ בריך הוא לחדתא אנפי
צדיקיא לזמנא דאתי זכאה איהו מאן דעאל הכא בלא כסופא וזכאה מאן דקאי
בההוא עלמא כעמודא תקיף בכלא עכ״ל · ועוד לקמיה קלא אהדר כמלקדמין
ואמר עילאין טמירין סתימין פקחי עינא איכון דמשטטן בכל עלמא איסתכלו
וחמו תתאין דמיכי סתימין בחוריהון איתערו מאן מיכון די חשוכא מהפכא
לנהורא וטעמין מרירא למתקא עד דלא תיתון הכא מאן מנכון דמחכאן
בכל יומא לנהורא דנהיר בשעתא דמלכא פקיד לאיילתא ואתייקר מלכא מכל
מלכין דעלמא · מאן דלא מחכא דא בכל יומא בההו׳ עלמא לית ליה חולקא הכא
עכ״ל · ומה שאמר זכאה איהו דעאל הכא בלא כיסופא הבושה איפשר
להיות באחד מב׳ פנים הא׳ שלא יהיה לו בושה להכנס בהיכל המלך מכד מעשיו
ירמיה ג כ״ה הרעי׳ כי זו היא הבושה המחשבת בני אדם כאומרו נשכבה בבשתינו ותכסנו
כלמתינו כי לה׳ אלהינו חטאנו הלא יבוש ויכלם בזמן שיראו פינקסי מעשיו
הרעים לפני כל החסידים והצדיקים שבג״ע כמו שהעתקנו מעשיות טרנו בג״ע
בשער היראה פי״ג עש״י הב׳ גם ישיגהו בושה אם לא עסק בתורה כראוי וכן
זוהר ס׳ פקודי פירש הרשב״י ע״ה ז״ל האי חיותא קדישא קיימא כד נשמתא סלקא ומטא׳ לגביה
היכל ב דף כרין שאל לה ברזא דחכמתא דמריה וכפום השיא חכמתא דרדיף אבתרה
רס״ו ע״ב ואידבק בה הכי יהבי ליה אגרה ואי יכיל לאדבקא ולא אידבק דחו ליה לבר
ולא עיילה · וקיימא תחות ההוא היכלא בכסיפו וכד נטלי גדפיהו אלין שרפים
דתחותה כדין כלהו בטשי בגדפייהו ואוקדון לה ואתוקדת ולא אתוקד׳ וקיימא
ולא קיימא והכי אתדנ׳ בכל יומא נהיר ולא נהירת · ואע״ג דעובדין טבין אית לה
בגין דלית אגרא בההוא עלמא כאינון דמשתדלי בחכמתא לאיסתכלא ביקרא
דמאריהון ולית שיעורא לאינון דידעי חכמתא ביקרא דמאריהון · זכאה
משלי ג ט״ו חולקהון בעלמא דין ובעלמא דאתי דכתי׳ אשרי אדם מצא חכמה ואדם יפיק
תבונה עכ״ל · ומאן דאמר זכאה מאן דקאים בההוא עלמא תקיף בכלא ·
הכוונה שהיה חזק בעבודה האלהית כעמוד חזק שלא יתמוטט שאם התחיל
לעשו׳ עבודה א׳ בעניין השכמת בית הכנסת או השכמת חצות לא יניח העבודה

בשום

בשום פנים שבעולם ויאסור איסר על נפשו לקיים המצוה ההיא כמ"ש דהע"ה
במזמור מי יגור באהליך ומי ישכון בהר קדשך · ואמר שם מן המדות הוא תלים ט"ו
נשבע להרע ולא ימיר ופי' הרד"ק ושאר המפרשי' כי פי' נשבע להרע היינו להרע
לגופו בצום ומספד מן התענוגי' וכן לחסר כיסו לצדק' ולמצוה וכיוצא ולא ימיר
מה שנשבע אעפ"י שמריע לגופו · והוא ע"ד מ"ש דוד נשבעתי ואקיימה לשמור שם קי"ט ק"ו
משפטי צדקך · וע"ד זה הוא ג"כ נדרים סייג לפרישות בכלל להיות תקיף · וכן
בתיקונים בענין כל הקובע מקום לתפלתו דכמה דנשמתין עבדין הכי שריא
שכינתא עמהון נשמתא דאיהי קבועה בצלותא או באורייתא איהי אתר לשראה
ביה שכינתא · אבל נשמתא דלית לה קביעו בצלותא או באורייתא אלא אי
אזדמנת לה במקרה · הכי איהי שרייא עליה במקרה · והא איהו כי יקרא קן
צפור לפניך ע"כ · ועוד ירצה תקיף שלא ינוצח מיצרו הרע בקלה שבקלו שאם
ינוצח בא' ינוצח באחר ויפרד מהעבודה · והמשיל החסיד בח"ה ענייני העבודה
והפרישות לבדולח המחובר בחוט שאם תתיר ממנו גרגיר א' יתפזרו כלם
ויפסד חבורם · ואמר על כן הסתדל להזהר בכולם ואז תהיה לך עזר לשאריתם
כמשז"ל שמצוה גוררת מצוה · ואמר החכם בתכיפת הטובות אחת לאחת אשרי אבות פ"ב
אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום ואמר בתחלה שומע ואח"כ לשקוד ואח"כ משלי ח ל"ד
לשמור ע"כ · והיינו מה שאמר הרשב"י ע"ה בקיצור דבריו כעמודא תקיף בכלא
פי' בכל המצות וענייני העבודה שאדם יכול לקיי' בכולם צריך שיהיה חזק שלא
ינוצח · אמר עוד פקחי עינא איכון דמשטטן בכל עלמא פי' מורי ע"ה שהם ז' עיני
ה' המשוטטי' בכל הארץ בעולם להשגיח במעשה בני אדם כמו שהארכנו בשער
היראה אסתכלו ותמו שישגיחו למטה וכאן פסיק הענין ואמ' עוד תתאין דמיכין
פי' בני אדם התחתונים שהם ישנים בשינת העוורון עורו לעבודת הבורא.
מאן מנכון די חשוכא מהפכן לנהורא דהיינו להפך הדין לרחמים וזהו כשיגבר
אדם על יצרו כי היצר הרע נמשך מהשמאל ויצר הטוב מהימין וכאש' היצר הרע
נכנע תחת היצר הטוב נכלל השמאל בימין והחשך מתהפך לאור ומר למתוק.
ויש מי שפיר' שיהפך מדת לילה שהיא חשך לאור ע"י עסק התורה שנקראת אור
וכנון הוא · מאן מנכון דמחכאן בכל יומא לנהורא וכו' פירש מורי ע"ה שהוא
אזהרה לאותם הקמי' מחצו' לילה ואילך לעסוק בתורה שלא יחזרו לישן אלא צריך
שיהיה ער וממתין לנהורא דנהיר וכו' דהיינו בקדרות' דצפרא כדפי' בפ' בשלח ·
הרי מבואר בכמה דברי' צריך האדם לעשות לזכו' לאותו נועם העליון ועיקרם
השכמת חצות לקרות בתורה עד היום כמ"ש מה דלא מצפה דא בכל יומא לית
ליה חולקא הכא · ומדה זו אמ' אותה בסוף הענין מפני שלא יתכן השכמת חצו'
עם היותו בעל מעשי' רעים כי המדו' צריך התייחסו' זו עם זו ולכן צריך שיקדי'
התשובה והמעשה להיותו גובר על יצרו ושאר הדברי' למדת משכים לקרות
בתורה · עד הגיע הקערו' הכללו' שחייב אדם לבחון בהם כדי שיאהב את קונו

וכאשר תסתכל בכל הבחינות האמורות תמצא שכולם מצד החסד אם בריאת
תלים פ"ט ג׳ העולם כאו' אמרתי עולם חסד יבנה · אם בריאת האדם עי' נשמה קדושה · אם
שם קל"ו כ"ה בחינת המזון מצד החסד כאו' נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו · אם בענין
שם ס"ב י"ג המיתה שנא' בה טוב מאד מן הטעם שביארנו : אם בשכרו בעה"ב ולך ה' חסד
שם ק"ח ה׳ וכן כי גדול מעל שמים חסדך כדפי' לעיל · ושאר הפרטיים כולם הם מצד החסד
ברכו' פ' בתרא בענין ד' צריכין להודות שפי' רז"ל זל אמ' רב יהודה ארבעה צריכין להודות יורדי
הים והולכי מדברות ומי שהיה חולה ונתרפא ומי שהיה חבוש בבית האסורים
ובכולם כתי' יודו לה' חסדו ומקום גלוי החסד יותר מכלם הוא במי שהיה חולה
איוב ל"ג כ׳ ונתרפא כי יגיע לשערי מות וכמו שפי' אליהו בענין החולה וזהמתו חייתו לחם
ונפשו מאכל תאוה · יכל בשרו מראי וגו' ותקרב לשחת נפשו וגו' אם יש עליו
שבת פ"ב מלאך מליץ א' מני אלף ויחננו ויאמר פדעהו מרדת שחת · ופי' ז"ל שאפי' תתקנט
מלמדים עליו חובה ואחד מלמד עליו זכות ניצול וכו' ע"ש · זה מורה ודאי על
החסד הגמור עם בריותיו וכאשר יבחן האדם כל החסדים שהטיב הקב"ה עמו
בפרט מיום שיצא לאויר העולם עד עמדו במצב אים לא יספרו מרוב · באופן
שיתחייב לבורא עבודה מאהבה גמורה · ועוד מבחינת החסד הוא שיקבל ית'
את האד' בתשובה אחר שחטא · כאו' ימינו פשוטה לקבל שבים והיינו שיתפשט
ויקרא י"ד ג׳ החסד עד הקליפה לעלות הנשמה משם · ודבר זה נתגלה בתורה ויצא הכהן
תלים קל"ט י׳ אל מחוץ למחנה לטהר המצורע ואפי' בגיהנ' גם שם ידך תנחני ותאחזני ימינך
והיינו ידך תנחני יד הדין תנחני שם בגיהנ' כקיון הנשמ' ותאחזני ימינך שתעלה
משם והיינו ימינו פשוט' שורש הקדמה זו שמעתי ממורי ע"ה · וכמה פרטי' אחרי'
חובת הלבבות שער הבחינה בכמה האריך בס"ה מחסדי הא-ל עם האדם אם בבריאתו מאין ליש אם בתיקון איבריו
היותם כלם שלמי' אם בהשלמ' שכלו וכיוצא שהכל חסד עליון עם היותו מתחייב
מן הדין מצד עונותיו · ואפי' מי שיהיה חסר אבר מאיבריו יקבל הייסורי'
מאהבה כמו שיתבא' עוד שחייב לקבל היסורין מאהב' ובזה נכלל הפרק הזה

פרק ז

פרק זה יהיה בביאור אהבת הב"ה ליש' אמר בתנא דבי אליהו ז"ל אנכי ה' אלהיך ברוך המקום שבחר בהם ביש' מכל האומות מכו
באי עולם ומכל מעשה ידיו וקנה אותם קנין גמור בנים ועבדים בשמו הרבי
פעמי' שהוא מדבר עמהם כשהוא מדבר עם הרבה מדבר עמה' באהבה שאהב
אתם בשמחה ששמח בם · לפי' חייב אדם לו' אימתי יגיעו מעשי כמעשה אברו
יצחק ויעקב שלא קנו עה"ז ועה"ב וימות המשיח אלא בשביל מעשי' טובים ות"ת
לפיכ' אדם חייב לומר בשבילי נברא העולם כמה קונה אדם לאביו שבשמי'
במעשים ובת"ת והקב"ה מקנהו עה"ז וימות המשיח והעה"ב · קונה אדם לאבו
שבשמי' מתוך אהבה ומתוך אחוה ומתוך ריעות ומתוך האמת ומתוך השלו'
ומתוך ריבוי ישיבה ומתוך מיעוט סחור' ומתוך פלפול תורה ומתוך שמוש חכמ
ומתוך פלפול שגמר' ומתוך שפל ברך ומתוך הענו' ומתוך לאו לאו ומתוך הן ה

אנכי

אנכי ה' אלהיך ברוך המקום וגו' אמז"ל הקב"ה בני אני הוא שהנחתי תתקע"ד דורו'
קודם שנברא העולם ובאתי ונדבקתי בכם · אני הוא שהנחתי אומו' ע"א שבארץ
ובאתי ונדבקתי בכם · אני הוא שהנחתי כל העולם ע"א ובחרתי אתכם וקראתי
אתכם בני ועבדי · אני שנא' כי לפני לא נוצר אל ואחרי לא יהיה וקראתי אתכם ישעיה מ"ג י'
אחי · אני הוא שנא' אל צדיק ומושיע אין זולתי והשויתי את שמכם הגדול לשמי ושמי שם מ"ה כ"א
הגדול לשמכם · אני הוא עד שלא נברא' ואני הוא משנברא העולם אני אני הוא בעה"ז
ואני הוא בעה"ב · אני אמית ואני אחיה מחצתי ואני ארפא עכ"ל · וכיוצא בזה אמ'
במכילתא פ' משפטים בפסוק שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני האדון ה' דברים י"ו ט"ז
אלהי ישראל אמז"ל והלא כבר נא' את פני האדון ה' אלהיך ומה ת"ל אלהי ישראל אלא על
ישראל ייחד שמו ביותר · כיוצא בו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד והלא כבר נא' ה' אלהינו שם ו' ד'
ומה ת"ל ה' אחד אלא עלינו ייחד שמו ביותר · כיוצא בו לכן כה אמר ה' אלהי ישראל והלא ירמיה ל"ב
כבר נא' אלהי כל בשר ומה ת"ל אלהי ישראל אלא על ישראל ייחד שמו ביותר · כיוצא בו שמעה
עמי ואדברה ישראל ואעידה בך אלהים אלהיך אנכי לא על זבחיך אוכיחך ועולותיך תלים נ' ז'
נגדי תמיד אלהים אני לכל באי עולם אעפ"כ לא ייחדתי שמי אלא על עמי ישראל עכ"ל ·
ומלבד שייחד על ישראל ליקרא אלהי ישראל עוד מאהבתו אותם השרה שכינתו בתוכם ·
וכן פי' בתנחומא על פסוק אהבתי אתכם אמר ה' רבותינו דורו של [illegible] היה מלאכי א' ב'
מדבר עמהם והם היו משיבין אותו הוא אומ' להם היקבע אדם אלהים השיב' אותו שם ג' ח'
במה קבענוך · אר"ל לוי לשון ערבי הוא בא להסית אמר לו הרי אתה גוזלני אומ' לו
הרי אתה קובעני ואמרת במה קבענוך המעשרו' והתרומ' שאין מוציאין כראוי ·
חזור ואמר להם הלא אח עשו ליעקב ואמרתם במה אהבתנו בנוהג שבעולם מי
שיש לו ב' בנים א' בכור וא' קטן מי נוטל הרבה הבכור עשו יצא תחלה שנא' ויצא בראשית כ"ה
הראשון אדמוני והיה ראוי ליטול ב' חלקי' ולא עשיתי כך אלא יעקב נטל ב' חלקי' כ"ה
העה"ז והעה"ב ועשו לא נטל אלא העה"ז · ראו מה אהבתי אתכם מן הארץ עד
לרקיע מהלך חמש מאות וכן מרקיע לב' ומב' לג' ומג' לד' ומד' לה' ומה' לו' ומו' לז'
ואין צריך לשער מטלפי החיות והכסא למעלה מכלם וראו כמה חבבתי אתכם
שהנחתי כלם ואמרתי לכם עשו לי יריעות עזים שנאמר ועשו לי מקדש ושכנתי שמות
בתוכם עכ"ל · עוד במדרש תנחומא שמאהבת הקב"ה בישראל קראם בשמו ז"ל כי כאשר ירמיה י"ג י"א
ידבק האזור אל מתני איש כן הדבקתי אלי בית ישראל · אמר הקב"ה איני כבשר ודם תלים פ"ב ו'
בשר ודם אין לו רשות להדיוט להקראות בשמו של מלך אבל ישראל נקראו בשמו של איוב ט' ד'
הקב"ה · כל שם חביב שנק' להקב"ה בו בשם קרא את ישראל · נק' אלהי' וקרא לישראל דברים ד' ו'
אלהי' אני אמרתי אלהים אתם · נק' חכם שנא' חכם לבב ואמיץ כח וקרא לישראל חכם שיר ה' י'
שנא' רק עם חכם ונבון · נק' דוד שנא' דודי צח ואדום וקרא לישראל דודי' שנא' אכלו שם ה' א'
רעים שתו ושכרו דודים · נק' בחור שנא' מראהו כלבנון בחור כארזים וקרא לישראל' שם ה' ט"ו
בחורים שנא' ובך בחר ה' אלהיך · נק' חסיד שנא' כי חסיד אני נאם ה' וקרא לישר' דברים ז' ו'
חסידים שנא' אספו לי חסידי · נקרא קדוש ונקרא' ישראל קדושים שנא' קדושים תהיו תלים ע"ו כ' שם נ' ה'

 ויקרא י"ט ב'

פי קדוש אני ואף לעתיד לבא כל א' וא' יאמר לו קדוש שנא' והיה הנשאר בציון
והנותר בירושלי' קדוש יאמר לו עכ"ל · וכיוצא בזה אמרו בזוהר זכאין אינון יש'
דקב"ה בעי ליקר' לון יתיר על כל שאר בני עלמא בקדמיתא אמ' לון ואתם תהיו
לי ממלכ' כהני' לא אעדי רחימותא שגיאה מנהון עד דקרא לון וגוי קדוש דאיהו
יתיר לא אעדי רחימות' מנהון עד דקר' לון כי עם קדוש אתה לא אעדי רחימותא
מנהון עד דקר' לון ואנשי קודש תהיון לי דאיהו יתיר מכלא עכ"ל · עוד פי' רמ"ב
ע"ה ז"ל אמ' שם שכל מה שברא הקב"ה למעלה בעליוני' ברא בתחתוני' כדי שיהיו
העולמו' ייחוד א' · ואמ' אח"כ ברא בעליוני' המלאכי' · ברא בעה"ז בני אדם · ברא
בים לויתן כד"א לחבר את האהל להיו' אחד · כתי' באדם כי בצלם אלהים עשה את
האדם וכתי' ותחסרהו מעט מאלהים אי בני נשא יקירין בעובדוי כל הני ואינון
מתחברין מטיפה דבירא כמה אתיין לשאבא מניה · ובחר בעליוני' ובחר בים'
לעליוני' לא קרא בנים · ולתחתוני' קרא בני' · הה"ד בני' אתם לה' אלהיכ' הוא קרא
להם בני' והם קראו לו אב דכתי' כי אתה אבינו וכתי' דודי לי ואני לו' הוא בחר בי
ואני בחרתי בו עכ"ל · ועל בחינה זו אמר במסכת חביבין ישראל שנקראו בני' למקום
שנא' בנים אתם לה' אלהיכ' · עוד במדרש ילמדנו על פסוק בני' אתם לה' אלהיכ' שה
שמות של חבה כנ' המלאכי' ובכולן קרא הקב"ה לישר' וחבבן יותר ממלאכי השרת
כנעתק בילקוט בפסוק בני' אתם וכו' · ועוד שם לקמי' ארשב"י בכמה לשונו' חבבן
הב"ה לישר' קרא אותם וחזר וקר' אותם עם קדוש בפ' זו וג"פ יסר שמו עליה' בפ' זו
בנים אתם לה' אלהיכ' כי עם קדוש אתה לה' אלהיך ובך בחר ה' אלהיך אמ"ל הקב"ה
לישר' בעה"ז בחרתי בכם וייחדתי שמי עליכם לעתיד לבא אני בכבודי מתהלך
ביניכם והתהלכתי בתוככם עכ"ל · עוד בענין אהבת הב"ה אמר בתנא דבי אליהו
והוא סוף המאמ' שהעתקנו בפ"א משער זה ז"ל זש"ה מים רבים לא יוכלו לכבות
את האהבה בית יש' אני כפרתן בכל מקומו' מושבותיה' שאין מלין ולא קורין ולא
שונין אלא באהבה' אביהם שבשמי' לפי שאומר להם הב"ה לישר' בני נשבע אני בכסא
הכבוד שלי שאפי' יעמדו אומו' העולם ע"א ויתנו כספי' וכו' · עוד מענין אהב' הב"ה
לישר' אמז"ל בפסיקתא רבתי ז"ל הזכירני נשפטה יחד זש"ה ה' חפץ למען צדקו וכן
הוא אומ' אני מדבר בצדק אמ' הב"ה אני חפץ שתזכו בדין בא וראה שנים נכנסי'
לדין זה משתיק את בעל דינו ואומ' אני ראשו' וחבירו אינו מניחו אלא אומ' אני ראשון
והב"ה בזמן שאמ' לישר' בואו נשפטה יחד כדכתי' הזכירני נשפטה יחד אמ' מי ידבר
תחלה אמ"ל הב"ה אמרו אתם תחלה ספר אתה למען תצדק למה אם נצחתי אתכ'
בדין אני הוא שמפסיד אבל אם נצחתם אותי אני משתכר נצחתי לדור המבול
הפסדתי את כל ת"ת האכלוסין וימח את כל היקום נצחני משה ויאמ' להשמידם
לולי משה בחירו נשתכרתי ה"הד למנצח מזמור זמרו למי שמנצחין אותו ושמח
עכ"ל · ובזוהר דברו בענין אהבת הב"ה ענין מתייחס למאמ' הקודם ז"ל פתח ואמ'
עמי זכור מה יעץ בלק מלך מואב' עמי כמה קב"ה אבא רחמן על בנוי דאיהו אע"ג
דחבו לגביה כל תלוי' כאבא לגבי בריה חטי בריה לגבי אבוי אקי' ליה כב' דמלקי
ליה

ישעיה ד ג
זוהר פר' משפטים דף ק"כא ע"ב
שמות יט ו
דברים ז ו
שמות כ"ב ל
פ' ואלה שמות דף כ
בראשית ט ו
תלים ח ו
דברים יד א
ישעיה ס"ג ט"ז
שיר ב ו
אבות פ"ג
ילקוט פ' ראה ס' תתכ"א דף רע"ח
שיר ח ז
ישעיה מ"ג כ"ו
שם מ"ב כ"א
שם ס"ג א
בראשית ז כ"ג
תלים ק"ו כ"ג
זוהר פ' בלק דף ר"ג ע"ב
מיכה ו ה

ליה לא תב מארחי׳ כזיף ביה במלין ולא קביל ׳אמר אבוי לא בעינא למעבד לברי
כמא דעבדנא עד יומא ׳ שו אלקיי׳ יהא חס ברישי׳ הא כאיבא דיליה גבאי ׳ אהא
כזיף ביה הא דיוקניה משתניא ׳ מה אעביד שא אזיל ואתחנן לגביה ואימא ליה
מלין רכיכין בגין דלא איתעב׳כך בכל זימנין אזיל קב״ה בים׳שארי עמהון לשקאה
ולא קבילו אמר קב״ה חמינא בברי דבגין מלקיותא דלקינא לון חששו ברישיהון׳
ווי דהא מגו כאיבא דילהון חשיכנא אנא דכתיב בכ״ל צרת׳ לא צר ׳ כזיפנא׳בהו ישעיה סג ט
אשתנא דיוקנא דילהון דכתיב חשך משחור תארם לא נכרו בחוצות׳ ווי כד איכה ד ח
איסתכלית בהו ולא איסתמודעו השתא אהא מתחננא לגביה גו תחנונים ׳
עמי מה עשיתי לך ומה הלאיתיך ברי יחידאה דלי חביבנא דכפשאי מה עשיתי
לך שליטת לך על כל בני היכלי שליטת על כל מלכין דעלמין ואי עבר׳לך עוברין
אחרנין ענה בי אנת הוי סהיד בי ׳ עמי זכור נא מה יעץ בלק מלך מואב ומה
ענה אותו בלעם בן בעור זכור נא הוי דכיר במטו מינך מה יעץ עכ״ל וכיוצ׳בזה
את׳ במדרש תנחומא בפסוק מה אקב לא קבה אל ז״ל בשעה שהיו ראויי׳להתקלל במדבר כג ח
ולא נתקללו אלא בשעה שנכנס יעקב לקבל את הברכות דכתיב ואת עורו׳ גדיי בראשית כז טז
העזים וכו׳ א״ל אביו מי אתה א״ל אני בנך בכורך עשו המוציא מפיו שקר אינו
ראוי להתקלל ולא עוד אלא שנתברך שנאמר גם ברוך יהיה והיאך אני מקללו
הייתי לא קבה אל׳ דבר אחר בנוהג שבעולם לגיון שמרד במלך יש לו חיים ושו
כפרו ומרדו בו ואמרו אלה אלהיך ישרא׳ לא ראויין לכלייה אפילו אותה שעה לא
זז מחיבתן אלא ליוה עליהם ענני כבוד והמן והבאר וכן הוא אומר אף כי עשו נחמיה ט ב
עגל מסכה ואתה ברחמיך הרבים לא עשית כלה ומנך לא מנעת מפיהם והיאך
אני יכול לקללם׳ בשעה שצוה אותם על הברכות ועל הקללות על הברכות
הוא מזכירן שנאמר אלה יעמדו לברך את העם ובקללות לא היה תובען שנאמ׳ דברים כז יב
אלה יעמדו על הקללה׳ ועוד כשהן חוטאין ואומר להביא עליהם קללה אינו שם כז יג
כתיב שהוא מביאן אלא בברכות הוא מברכן שכן הוא אומר והיה אם שמוע שם כח א
תשמע ונתנך ה׳אלהיך עליון ובו ה׳אתך את הברכה ובקללות כתיב והיה אם שם כח טו
לא תשמע ובאו עליך מעצמך הוי מה אקב לא קבה אל עכ״ל׳ וכיון שאנו רואין
שהקב״ה חפץ בברכתן של ישראל ובשבחן צריך אדם ללמד סניגורייא עליהם
לעולם ולא קטיגורייא׳ וכן את׳ בילמדנו בענין גדעון כאשר נאמר לו לך בכחך שופטים ו יד
זה אמר ר׳יהודה בר שלום ליל פסח היה אותה הלילה שאמ׳לו ואיה כל נפלאותיו שם ו יג
היכן הן הפלאים שעשה האהים לאבותינו בלילה הזה והכה בכוריהם של מצרי׳
והוציא משם ישראל שמחים׳ וכיון שלמד סניגורייא על ישראל אמר הקב״ה
דין הוא שאגלה לו בכבודי עליו שנאמר ויפן אליו ויאמר לו לך בכחך זה׳
א״ל הקב״ה יש בך כח ללמד סניגורייא על ישראל בזכותך הם נגאלים שנאמר
והושעת את ישראל עכ״ל׳ עוד בתנא דבי אליהו על פסוק מה לך פה אליהו ז״ל מלכים א יט ט
מה לך פה אליהו היה לו שיאמ׳ לפניו רבונו של עולם בניך הם בני אברהם יצחק
ויעקב

ויעקב שמעו לך דכונך בעולמך הוא לא עשה כן אלא אמר קנא קנאתי וכו'
התחיל הקדוש ברוך הוא לדבר עמו דברים של תנחומין אמר כשירדתי ליתן
תורה לישראל לא ירד עמי אלא מלאכי השרת שרכו בטובתן שנאמר לך ועמדת שם א יט י"ב
בהר וכו' ואחר הרעש אש' המתין לו שלש שעות עדיין עמד בדברי הראשונים
ואמר קנא קנאתי א"ל הקב"ה ואת אלישע בן שפט תמשח לנביא תחתיך מה שם א יט יו
שברעתך אין אתה יכול לעשות א"ל לעולם מקנא ע"כ' ועוד באהבת הקב"ה
מסרה שכינתו עמהם בגלות כמו שהאריכו בזוהר פ' בחוקותי בפסוק ואף גם ויקרא כו מ"ד
זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתי ולא געלתים והוא כקר' נושע בגאולתם
שנאמר צדיק ונושע וכו' כמו שהאריכו במדרש תנחומא סוף פ' אחרי מות' עוד זכריה ט ט
אמרו במדרש ברוב עם הדרת מלך אמר רבי חמא בר חנינא להגיד שבחו וגדלו משלי יד כ"ח
של הקב"ה שאף על פי שיש לו אלף אלפי אלפים ורוב רובי רבבות כתות של מלאכי
השרת שישרתוהו וישבחוהו אינו רוצה אלא בשבחן של ישראל שנאמר ברוב עם
הדרת מלך ואין עם אלא ישראל שנאמר עם זו יצרתי לי למה בשביל שתהלתי ישעיה מג כ"א
יספרו וכן הוא אומר נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם אמר ר' סימון מתעלה תלים מז י
שמו של הקב"ה בעולמו בשעה שישראל נאספין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות
ונותנין שבח והודאה וגדולה להקב"ה' ואמר רבי ישמעאל באותה שעה
כששומעין הגדה מפי חכם ואחר כך עונין אמן יהא שמיה רבה באותה שעה
הקב"ה שמח ואומר למלאכי השרת בואו וראו עם שיצרתי לי כמה הם משבחין
אותי באותה שעה מלבישין הוד והדר לכך נאמר ברוב עם הדרת מלך ובאפס
לאום מחתת רזון אם הפסיקו עצמם מדברי תורה אף אני אפסוק מהם ראיית
של תורה ע"כ' ומענין המעורר שיזכור אדם כמה נסים עשה הקב"ה עמנו
והראה אהבתו לנו ראשונה ביציאת מצרים מענין המכות שהיו דווקא למצרים
והרי מכת הדם היה דם למצרים ומים לישראל וכיוצא בזה במכת דבר והפלא שמות ט ד
ה' בין מקנה מצרים ובין מקנה ישראל ולא ימות מכל לבני ישראל דבר' שלישית
במכת החשך ולכל בני ישרא' היה אור במושבותם בכל מקום שהיה הולך הישרא' שם י כ"ג
היה האור הולך עמו כדפי' ז"ל' עוד במכת בכורות ולכל בני ישראל לא יחרץ שם יא ז
כלב לשונו' ומי שכוה בענין כתיבת הדם שהיה הענין כמין סגולתא לרמוז אל
ב' וודין שהוא רחמים ואמר ולא יתן המשחית לבא' וכן הוכיח מרע"ה לישראל
במשנה תורה או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי במסות באותות דברים ד ל"ד
ובמופתים ובמלחמה וביד חזקה ובזרוע נטויה ובמוראים גדולי' ככל אשר עשה
לכם ה' אלהיכם במצרי' לעיניך' ואמרו חז"ל במדרש פרשת המן שכתוב וידעתם שמות ו יו
כי ה' הוציא אתכם מארץ מצרים אמר מכאן אתה למד ששקולה יציאת מצרים
כנגד כל הנסים והגבורות שעשה המקום לישראל ע"כ. עוד אמרו במדבר
רבה בפסוק עד מתי לעדה הרעה אמר הקב"ה כך יכול אדם קונה עבד שיהא במדבר יד כ"ז
העבד כותל הפנקס ומאיר לקונה ואני לא עשיתי כן אלא אתם עבדי כי לי בני ישרא' ויקרא כה נה

עבדים

עבדים ואני נוטל את הפנס ומאיר להם ע"כ. ופי' פנס הוא משל לעמוד האש
שהיה מאיר להם בלילה ולפי האמת עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה הם
כנגד מדת יום ומדת לילה והמשתתפי' עמהם חסד ודין ושניהם כא' הם ידו"ד
אלהים וזה מורה על תוקף אהבתו ית' לנו ולא ירגישו בזה בעלי הפשט שלא
ידעו בפנימיות סוד התורה. ואמר עוד שם ר"א בנוהג שבעולם אדם קונה
עבד שאם יבא לדרך יצא עבדו קודם לו ומתקן לו איטימסייא ואני לא עשיתי כן
במדבר י לג לא אתם עבדי ואני הייתי מתקן להם אטימסייא שנא' וארון ברית ה' וכו' לתור
להם מנוחה. ד"א בנוהג שבעולם אדם קונה עבד שיהא עבדו אופה לו לחם
ואני לא עשיתי כן אתם עבדי ואני הייתי אופה לכם לחם מן השמים וכן הוא
תהלים עח כה אומ' לחם אבירים אכל איש אמר הקב"ה למשה אכלה מלפני. אמר לפניו רבונו
של עולם אתה מאריך אף ועבר אף יהיו מעשיו טובי' ויהא שומע לרבו ויהא רבו
מסתכל בסבר פנים יפות אין מחזיקי' לרבו טובה. ואימתי הם מחזיקין בזמן
שהעבד של תרבות רעה ורבו מסתכל בו בסבר פנים יפות כך אתה אל תביט
דברים ט כז בקשה ערפם שנאמר אל תפן אל קשי העם הזה אמר ליה הקב"ה בשבילך אסלח
במדבר יד כ להם שנאמר ויאמר ה' סלחתי כדבריך עכ"ל. וסמוך לזה פי' שם שכל הדברים
שהאב חייב לבנו עשה הקב"ה עם ישראל האב חייב לפדותו ללמדו תורה לסוכו
שמות יד טז ולהלבישו כל אלו עשה עם ישראל ע"ש. אמרו במדרש בפסוק ואתה הרם את
מטך בענין קריעת ים סוף שאז"ל שעשר נסים נעשו בו ז"ל עשרה נסים נעשו
חבקוק ג יג לישראל על הים נבקעו המים ונעשו כמין כיפה שנאמר נקבת במטיו.
נחלק לשנים שנאמר נטה את ידך על הים ובקעהו. נעשה יבשה שנאמר ובני
שם ג יד ישראל הלכו ביבשה. נעשה כמין טיט שנאמר דרכת בים סוסיך חומר מים
תהלים עד יג רבים. ונעשה פרורים שנאמר אתה פוררת בעזך ים. נעשה סלעים
שם סלעי' שנ' שברת ראשי תנינים על המי'. נעשה גזרים גזרים שנאמר לגוזר ים
שם קלו יג סוף לגזרים. נעשה ערימות ערימות שנאמר וברוח אפך נערמו מים. נעשו
שמות טו ח כמו נד שנאמר נצבו כמו נד נוזלים. יצאו להם מים מתוקים מתוך מלוחים
תהלים עח טז שנאמר ויוצא נוזלים מסלע. קפא הים משני חלקי' ונעשה כמין בולס פי' מראה
של זכוכית שנאמר קפאו תהומות בלב ים עכ"ל. עוד להסתכל ולבחון מעשה
סוטה לד הנס שנעשה להם בירדן בכניסתן לארץ את' רז"ל אמרו שם וכמה רחבן של מים
י"ב מילין על י"ב מילין כנגד מחנה ישראל. א"ל רבי אלעזר לר"ש לדבריך וכי
אדם קל או מים קלים הוי אומר מים קלים אם כן באים מים ושוטפין אותן אלא
מלמד שהיו מים נגדשין כיפין ע"ג כיפין יותר משלש מאות מיל עד שראו אותם
יהושע ה א כל מלכי מזרח ומערב שנאמר ויהי כשמוע וכו'. עוד בספור הנס את' לקמיה
שם ד יח תר' כיון שעלה אחרון שבישראל מן הירדן חזרו המים למקומם שנאמר ויהי
ד יא כעלות הכהנים נושאי ארון ברית ה' מתוך הירדן וכו'. נמצא ארון ונושאיו
מצד אחד וישראל מצד אחר נשא ארון נושאיו ועבר שנאמר ויהי כאשר תמו כל

העם

העם לעבור ויעבור ארון ה' והכהנים לפני העם · ועל דבר זה נענש עוזא שנא'
וישלח עוד ידו אל ארון האלהים ויאחז בו כי שמטו הבקר ויחר אף ה' בעוזא תמ"ל שמואל ב ו
הקדוש ברוך הוא עושה נוראותיו נושא עצמו לא כל שכן עכ"ל · ורבותינו ע"ה תקנו
לנו ברכת שהכל נהיה בדברו ובורא נפשות רבות על שתיית המים כדי שנזכור
הנסים שנעשו לנו על המים והכי מוכח בואלה הדברים רבה בפ' עקב ז"ל שמע דברים ט א
ישראל אתה עובר היום את הירדן הלכה אדם מישראל ששותה מים לצמאו אומר
ברוך שהכל נהיה בדברו · רבי טרפון אומר בורא נפשות רבות וחסרונם ·
רבנן אמרי בא וראה כל הנסים שעשה הקב"ה לישראל לא עשאן אלא על המים
כיצד עד שהן במצרים עשה להם נסים ביאור · אמר רבי יצחק היו המצריים
וישראל הולכים לשתות מים מהנהר המצרי שותה דם וישראל שותה מים ·
וכשיצאו ממצרים לא עשה הקדוש ברוך הוא נסים אלא על המים מנין שנאמר
הים ראה וינס · מה ראה רבי נהוראי אומר שם המפורש היה חקוק על המטה תלים קיד ג
ונקרע שנאמר ראוך מים יחילו · באו למרה כשעלו מן הים והיו המים מרים חבק' ג ט
עשה שם להם נסים מנין שנאמר ויורהו ה' עץ וגו' · בסלע עשה להם נסים במים שמות טו כה
שנ' ודברתם אל הסלע וגו' בבאר עשה להם נסים ואמרו שירה שנאמ' אז ישיר במדבר כ ח
ישראל · אמר להם משה הוו יודעים כל הנסים שעשה להם הקדוש ברוך הוא שם כא יז
לא עשה אלא על המים אף בשעה שתעברו את הירדן לירש את הארץ עתיד הוא
לעשות לכם נסים במי הירדן עכ"ל · ומה שיש לדקדק במאמר הזה פשוט כי מה
קשר במה שהתחיל הלכה אדם מישראל ששותה מים לצמאו עם פסוק שמע ישראל
וקשר רבנן אמרי בא וראה כל הנסים שעשה עם הברכו' הקודמות בפרט בורא
נפשות רבות · אלא הענין הוא כי בעל המאמ' הרגיש בפסוק כי מה בא ללמדנו
משה באומרו אתה עובר היום את הירדן וכוונת תירוץ קושיא הוא במ"ש בסוף
המאמר שהכוונה הוא שעתיד הקדוש ברוך הוא לעשות להם נסים במי הירדן
וכדי לפרש ענין זה הוכרח להקדים כל הקדמה הזאת ואמ' הלכה אדם מישראל
ששותה מים לצמאו מברך שהכל והוא כמודיענו ורומז לנו שטעם מה תקנו
ברכה זו על המים בנוסח זה שהכל נהיה בדברו ולא פרטן בה המי' כענין שאר
הברכות בורא פרי העץ · והיה ראוי שיאמר שברא המים ועוד רבי טרפון
אומר בורא נפשות רבות וחסרונם למה רבי טרפון השמיענו ענין זה במים
יותר משאר הדברים וכפי הדין כל דבר שתחלתו שהכל כגון דברים שאין
גידולם מן הארץ בסופו מברך בורא נפשות רבות · ועוד נוסח הברכה
של בורא נפשות רבות וחסרונם היא ברכה כוללת · וכן כתב הטור
א"ח סימ' ר"ז שפי' בורא נפשות רבות וחסרונם וכל מה שהם חסירים ·
וכתב רבינו יונה שהוא מלשון כל מחסורך עלי שהכוונה הצורך ועל כל שאר
הדברים שברא בעולם שאינם אלא לתענוג להחיות נפש כל חי ברוך חי העולמי'
על כל מה שברא הוא דבוק עם סוף הברכה · אם כן נחזור לקושייתינו
שכיון

שכיון שהברכה זו היא ברכה כוללת למה נזכר פרטה על המים ' ושני קושיות
אלו כוונו רז"ל לתרץ ואמרו רבנן בא וראה כל הנסים שעשה הקדוש ברוך הוא
לישראל לא עשאן אלא על המים ' וצריך לדקדק בדברים אלו שאי אפשר
בשום פנים להבינן כפשוטן שהרי כמה נסים לישראל שלא היו על המים אם
במצרים א' מכות לא היה בהם חלק למים כי אם מכת דם ומכת הצפרדע ' ואם
כן עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה ונתינת המן והשלו ונתינת התורה באש
ומלחמת עמלק ומלחמת סיחון ועוג וכמה נסים שעשה אליהו ואלישע לא היו במי'
אתמהא ' אלא בלי ספק הכוונה הוא שכל הנסים שנעשו לא נעשו אלא על צד
החסד הפשוט והמשילו במים שהמים הם קיום העולם וה"ה המקרה במים
עליותיו וכתיב אמרתי עולם חסד יבנה ולכך אי איפשר לעולם בלי מים ' ולכך תלים קד ג / שם פט ג
הביא כל הנסים האלו שנעשו במים שכל הנסים בעצמם מורים על צד החסד '
כיצד ביאור ישראל שותה מים והמצרי דם הרי צד החסד ומפני קשרה בגבורה
דם למצרי ושאר החלוקות מבוארות הם ' ואמר בסוף המאמר אף בשעה
שעברו את הירדן ' שלא תאמר שלא נשתמשה במדת חסד אלא עד בואם לארץ '
וכן יש ראיה בויקרא רבה פר' וכטעתם כל עץ מאכל ע"ש ' לזה השמיענו שאפילו
בעברם את הירדן לירש את הארץ צד החסד הוא ההולך עם עמהם וז"שה אתה דברים ט א
עובר היום את הירדן כי מלת אתה מיותרת שכבר אמר שמע ישראל ועוד שהיה
ראוי שיאמר אתם עוברים ' אלא הכוונה היא על מדת החסד הנקראת אתה אתה תלים קי ד
כהן לעולם הוא העובר אתכם את הירדן לעשות לכם נס במי הירדן ' והטעם
שיתייחסו הנסים אל החסד מפני כי הנס הוא שינוי הטבע והטבע עולה כמנין
אלהים והנה מדת הגבורה שהיא אלהי' משתמשת במדת אלהים התחתון ובריאת ישעיה מח יג
העולם היה בדין בראשית ברא אלהים אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים
נמצא כי שינוי הטבע הוא מצד החסד והרחמים ומדת צדיק נקרא נס ' וכן פי'
בתיקונים וכ"ל מפני שסודו כי כל בשמים ובארץ ועולה ק"ן כמנין מ"ה וא"דני
וייחוד זה מצד החסד דהיינו אלוה אל וה' כדפרי' פ' ויקרא ' והנה בהקדמה זאת
נבין ברכות אלו שתקנו רז"ל על המים הטעם שאמר שהכל נהיה בדברו הכוונה
שהכל ר"ל כל הנסי' שנעשו לנו הכל נהיה בדברו שהוא החסד ואמ' שהכל שהנסי'
הם ממדת כל כל העובר על הפקודים ואמר' שהכל בה' לרמוז כל כל ה' כדפי'
שם בתיקונים וכל הנסים נעשים בהקשר הנס בחסד והיינו נהיה בדברו ואין
קושי' ממלת דברו בחסד שכבר מכינו מלת דבר ודברו מיוחסי' אל החסד כאומ' תלים קז כא
ישלח דברו וירפאם וכן קויתי ה' קוותה נפשי ולדברו הוחלתי ' ישלח דברו שם קל ה / שם קמז יח
וימסם והתרת השלגים הוא מצד החסד כדפי' בספר' בראשית ' וכן מי יתן אלוה א נ יא ה
דבר כי באחת ידבר אל אשמעה מה ידבר האל כי ידבר שלום ' וכן נמשלו שם לג יד / תלים פה ט
הדבור אל המים כאומרו מים עמוקים דברי פי איש פתח דבריך יאיר ויאיר הוא משלי יח ד
חסד אור ודאי ' וכשישתה האדם מים לצמאו צריך לכוון כוונה זו לזכור נסי תלים קיט קל

אל עצמו ודבוקה לבמאו מפני כי בהיות האדם כמה הוא כי האצטומכ' מתלהבת
באש וזה מורה על הדין ובשתייתו המי' מורה שהם מי החסד המכבי' את הדין ׳
וכן ברכת בורא נפשו' רבות הוא ממש כוונה זו על זכירת נכי החסד שא שברכת
הכל היא כלל ובורא נפשות היא פרט והכוונה בורא נפשות וחסרונן ׳ בריאה זו
היא מצד החסד כי הוא הבורא מה שהנפשו' צריכות דהיינו די ספוקם שאי איפ'
לעולם להתקיים אלא ע"י בענין המים שהם חיי העולם ׳ ובברכה הראשונ' כזכ'
לשון נהיה וכאן בריאה שני פעולות אלו מתייחסים אל החסד ידו"ע ה"ה הוא כענין
תקונים דף קל
יהי אור ׳ וכן בריאה נודע מה שפי' בתקונים אדם דבריאה רכיב באריה ע"ש ׳
על כל מה שברא להחיות נפש כל חי על כל עם היות שפי' שהנסי' הם באים מצד
החסד הכוונה היא שנלויי' בחסד וחסד בצדיק אבל נביעתם הם יותר מלמעלה
והעד קריעת ים סוף שפירש בזוהר דבעתיקא תלייא ולכן אחר שהזכיר מה
שברא החסד דהיינו הסיפוק שאי איפשר בלעדו אמר אח"כ ענין עשיית הנסים
שהם למעלה והם המתגלים במי החסד וזהו על כל מה שברא להחיות וזהו
שהתחיל בעל המאמר ואמ' כל הנסים שעשה הקדוש ברוך הוא לישרא' לא עשאן
אלא על המים דהיינו מקום גילויים במים ולכך המכה הראשונה היתה במים
להראו' שכל שאר הנסי' שיעשו יהיו מתגלי' על ידה ׳ ואמ"ע כל מה שברא ואמר
ישעיה נח יד
בלשון על כענין אז תתענג על ה' שפי' בזוהר ועל ה' הוא ממש ע"ל כ"ל מ"ה פי' מה
זוהר פר' יתרו דף פב
שהוא למעלה מכ"ל מ"ה משם ברא להחיות נפש כל חי שמשם הם החיים להחיות
הנפשות ומפני היות הדבר במקום הנעלם לא אמר על שאתה בורא להחיות
שהיא פעולה הווה תמיד אלא מה שברא והוא נעלם למעלה במקו' הנסתר אדם
דבריאה דעליון ׳ ובזה נכללו כמה דברים הא' מה שפירשו המפרשי' שלהחיות
נפש כל חי הם התענוגים היתרים שכך הוא משמש כשפעי' כאומרו תתענג על
ה' וכן הנסים שהם חיים לישראל משם באים ונפש כל חי שבהם שולט המיתה
הם מתקיים על ידי השפע עליו ׳ גם בזה נכלל בעונג הנשמות נשמות הצדיקי'
שמואל ב כ"ג כ
בעולם הבא שהצדיקים נקרא כל אחד מהם חי שנאמר ובניהו בן יהודע בן
איש חי והיינו להחיות נפש כל חי ׳ ונתקנה ברכה זו על המים בפרט כי בזכור
האדם החסד התחתון ההווה תמיד שהם המי' או שאר הדברי' מהתענוג שאדם
אוכל שכלם הם בכלל החסד התחתון אז יזכור החסד העליון שעתיד הקדוש
ברוך הוא לעשות וזהו על כל מה שברא שפי' שמשם הוא התענוג הנפלא וכן מה
שעשה כבר מענין הנסים ובזה יתדבק באהבתו כראוי ׳ ובסוף הברכה שאנ
זוהר פ' תולדו' יצחק ס"ף דף קלב
אומרין ברוך חי העולמים יובן מה שאמר רשב"י ע"ה שאמר שם בענין צדיי
שנקרא חי העולמים אמר ז"ל חי הוא בתרי עלמין דלעילא דאיהו עלמ' עילאה ח
לגבי עלמא תתאה ועלמא תתאה בגיניה קיימא ונהרא ע"כ ׳ ואיפשר לומ'
כי ב' מיני שפע שאמרנו שם הא' שפע הקיום והב' שפע התענוג והנסים הם הו
ב' עולמים שפי' במאמר ׳ והבן עוד מה שהראה לנו אהבתו ית' ירידת המן כי

שאמר בתנחומא בפסוק הנני ממטיר לכם ז"שה כי בם ידין עמים יתן אוכל איוב לו לא
למכביר. השמים הללו בם הוא דן את אומות העולם תדע לך כשחטאו דור
המבול דנם בהם שנאמר ימטר על רשעים פחים. אנשי סדום כשחטאו דנם תלים יא ו
בשמים שנאמר וה' המטיר על סדום. סיסרא כשחטא דנם בשמים שנאמר מן בראשית יט כ"ד
שמים נלחמו יתן אוכל למכביר מהם נתן מזון לישראל שנאמר הנני ממטיר לכם שופטי' ה כ
לחם מן השמים מלה"ד לנחתום שהי' עומד על הכבשן ככנס שוכאו ואתה הגחלי' שמות יו ג
ונתן על ראשו ככנס אוהבו ורדה פת חמה ונתן לו הגחלים והפת שניהם יצאו
מן הכבשן. כך הקדוש ברוך הוא הוריד אש על סדומיים ושרפן ומן השמי' הוריד
מן לישרא' עכ"ל לענייננו. עוד האריכו שם בכמה נסי' נעשו במן ודי בזה לעורר
את הלב באהבה. עוד מה שהראה הב"ה אהבתו לנו בנתינת התורה כאומרו
אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי שם יט ד
ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והיית' לי סגולה מכל העמים
כי לי כל הארץ ופי' רז"ל במכילתא והייתם לי סגולה מכל העמים שתהיו פנויים
לי ועוסקין בדברי תורתי ולא תהיו עסוקין בדברים אחרים. סגולה מה
סגולתו של אדם חביבה עליו כך אתם תהיו חביבין עלי ר' יהושע בן קרחה או'
כדי שתקבע אוזן כשם שהאש' מסגלת אחר בעלה והבן אחר אביו והעבד אחר
אדוניו והשפחה אחרי גברתה יכול אף אתם מסוגלין ת"ל כי לי כל הארץ ואתם
תהיו לי כב יכול איני מעמיד ואיני משליט עליכם אלא אני וכן הוא אומר הנה תלים' קכא ד
לא ינום ולא יישן שומר ישרא'. ממלכת כהנים איני ממליך מאומו' העולם עליכם
וכן הוא אומר אחת היא יונתי ע"כ לענייננו. ומאמר רבי יהושע בק' מובן שיר ו ט
מה שפי' רש"י פסוק זה ז"ל סגולה אוצר חביב כמו וסגולת מלכים כלי יקר ואבנים
טובות שהמלכים גונזי' אותם כך אתם תהיו לי סגולה משאר אומות ולא תאמרו
אתם לבדכם שלי ואין לי אחרים עמכם ומה יש לי עוד שתהא חבתכם נכרת לי
כי לי כל הארץ והם בעיני ולפני לכלום. ואתם תהיו לי ממלכת כהנים שרים
כמלאכי' ובני דוד כהנים היו והורה ענין האהבה לנו באומ' ואתם תהיו לי ופי' שמוא' ב ח יח
ז"ל איני משליט עליכם אלא אני. וכיוצא בזה פי' רשב"י ע"ה בפ' ויקרא דף ז' ע"ב זוהר פ' ויקרא
ז"ל זכאין איכון ישראל דלא יהב לון קב"ה לרברבא או לשליחא אלא ישרא' אחידן דף ז ע"ב
ביה ואיהו אחיד בהו ומחביבותא דילהון קרא לון קב"ה עבדין הה"ד כי לי בני ויקרא כה נה
ישראל עבדים עבדי הם לבתר קרא לון בנים הה"ד בנים אתם לה' אלהיכם דברים יד א
לבתר קרא לון אחים הה"ד למען אחי ורעי. בגין דקרא לון אחי' בעא לשואה תלים קכב ח
מדוריה בהו ולא יעדי מינייהו עכ"ל לענייננו. וכן מענין אהבת התורה מה
שהוכיח לנו מרע"ה במשנה תורה כי שאל נא לימים ראשונים וכו' הנהיה כדבר דברים ד ל"ב
הגדול הזה או הנשמע כמוהו השמע עם קול אלהים ואמר מן השמים השמיעך
את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה ודבריו שמעת מתוך האש
ותחת כי אהב את אבותיך ויבחר בזרעו אחריו ויוציאך בפניו בכחו הגדול

שם ד' לה מצרים. וכיוצא מענין האהבה בנתינת התורה לנו להוריש גוים גדולים
ועצומים ממך להביאך לתת לך את ארצם נחלה כיום הזה. ובענין אהבתו
זוהר פר' בלק לנו בנתינת התורה עיין מה שפי' הרשב"י ע"ה בפסוק ה' מסיני בא וזרח משעיר
דף קנב וכו'. משם מורה תוקף אהבתו ית' לנו כאב האוהב את בנו ידידו ועל בחינת
דברים לג ב אהבה זו בנתינת התורה אמר במשנה חביבין ישראל שנתן להם כלי חמדה
אבות פג שבה נברא העולם שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם וגו'. ועל כלל הנסים שעשה
משלי ד ב עמנו הקב"ה אנו אומרים בהגדת ליל פסח על אחת כמה וכמה טובה כפולה
ומכופלת למקום עלינו הוציאנו ממצרים עשה בהם שפטים עשה באלהיהם הרג
בכוריהם נתן לנו את ממונם קרע לנו את הים העבירנו בתוכו ביבשה שקע צרינו
בתוכו נתן לנו את התורה הכניסנו לארץ ישראל ובנה לנו בית הבחירה. וכן
מהדברים המראים אהבת הקב"ה לישראל הוא כשיסתכל האדם בסדור התפלה
אשר תקנו לנו אנשי כנסת הגדולה הא' מהם מה שאנו אומרים בכל יום בתפלה
אהבת עולם אהבתנו ה' אלהינו חמלה גדולה ויתירה חמלת עלינו וכמה פרטים
נזכרו בה המורים על אהבתו הגדול לנו ואם באנו להאריך בה נצא מן המכוון
ודרך כלל הם ה' חמלה גדולה ויתירה חמלת עלינו והוא דרך כלל לכל הבחינות
שיתבאר בברכה. א' אבינו בעבור שמך הגדול פי' המשותף עמנו.
הב' בעבור אבותינו שבטחו בך. הג' ותלמדם חוקי חיים. הד' אבינו אב
הרחמן רחם נא עלינו. הה' ותן בלבנו בינה שאם לנו דעה להבין יותר משאר
האומות. הו' כי לא נבוש ולא נכלם ולא נכשל לעולם ועד דהיינו לעולם שכולו
ארוך. הז' נגילה ונשמחה בישועתיך דהיינו עמו אנכי בצרה. הח' ושבור עול
הגוי' מעל צוארינו דהיינו קיבוץ גליות. הט' כי אל פועל ישועות אתה שלעולם
פועל ישועות לקיום העולם והם הישועות שפי' בזוהר בריש פ' בראשי' ועוד בפ'
דברים לב ח תרומ'. הי' ובנו בחרת מכל עם ולשון דהיינו בהנחל עליון גוים בהפרידו בני
אדם. כי חלק ה' עמו. הי"א וקרבתנו מלכנו לשמך הגדול. שמעתי מפי מורי
הה"ר יצחק דילוריי"א אשכנזי שצריך לכוין בזה שקרבנו לשמו במעמד הר סיני
לתת לנו התורה כי התורה ושמו הגדול הכל אחד כדפי' בזוהר בכמה מקומות.
הי"ב להודות לך. הי"ג ליחדך ולאהבה כי אהבה עולה אחד והם י"ג מיני אהבה
שנזכרו בברכה זו כמנין אהבה. וכן מהדברים המעוררים את האהבה אנו
מזכירים בברכת אמת ויציב אלהי עולם מלכנו צור יעקב מגן ישענו לדור
ודור אמת שאתה הוא ה' אלהינו ואלהי אבותינו מלכנו מלך אבותינו גואלנו גואל
אבותינו צורנו צור ישועתינו וגו' עזרת אבותינו אתה הוא מעולם מגן ומושיע
להם ולבניהם ומכאן ואילך כל הדברים כלם עד גאל ישראל הכל מורה על
אהבת הב"ה לנו ועשיית כמה נסים ביציאת מצרים ומכת בכורות וקריעת הים
ושאר הפרטים הנזכרים שיתן האדם אל לבו בקריאתו הברכה ולא יהא קורא
אותה כמצות אנשים מלומדה בודאי יתעורר לבו בחשק אהבה גדולה להקב"ה

ויתדבק

ויתדבק בו בהיותו עומד ומתפלל לפניו · וכן בברכת מגן אברהם שהוא רומז אל החסד כל מה שאנו מזכירין בה היא חסדי' ופעולות החסד המעוררים את האהבה אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב והבחינה הזו כבר הזכרנו לעיל אותה שהוא ענין רק באבותיך חשק ה' לאהבה אותם וכו' שפי' לעיל האל הגדול אל עליון גומל חסדים טובים קונה הכל וזוכר חסדי אבות ומביא גואל וכו' · וכל הפעולות האלו מורים על התמדת החסד בנבראים בלי הפסק שלא אמר גמל חסדים אלא גומל שלעולם גומל וכן קונה הכל לא אמר קנה הכל ויזכור חסדי ויביא גואל אלא קונה זוכר ומביא שמורה ודאי על התמדת פעולות החסד · ובפי' התפלה יתבאר כל פעולה ופעולה מאלו היאך יורה על החסד וכן בברכת אתה גבור עם היות שהיא דומה לגבורה היא הגבורה המתוקה הנקשר' בחסד שהרי אנו רואי' שכל מפעלו' החסד נזכרו בה מחייה מתי' מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקיים אמונתו ולא נזכר ענין הדין בפי' אלא במלת מלך ממית וסמוך לה אמר ומחיה שאפי' ענין המיתה שהוא הדין היותר הקשה כוונתו ית' לטובה אל האדם כדי להחיותו כדי שיבא העולם מקללותיו שאז ישמח ה' במעשיו ופרטי ענייניה שנז' בה כמה פעמים ענייני המיתה ושאר פעולותיה' יתבאר בענין התפלה · כמנא שברכה היא הגבורה הקשורה בחסד וכן הוא על דרך פירו' הר"שבי עליו השלום והעתקנו בפ"א משער זה דאברהם רחים ליצחק ויצחק לאברהם מתחבקן דא בדא ·· עוד מה שאנו מזכירין בברכת מודי' על חיינו המסורים בידך ועל נשמותנו הפקודות לך על נסיך שבכל יום עמנו הטוב כי לא כלו רחמיך שאנו מזכירין אחר תפלותינו י"ג מדות של רחמים אל רחום וחנון וכו' המורים על חסד הגדול עם כל אדם ידקדק בהם וכן מה שאנו אומרים ביום שבת ואלו פינו מלא שירה כים וכו' מלפני' מתכרים גאלתנו ה' אלהינו על כן אברים שפלגת בנו ורוח ונשמה שנפחת באפינו ולשון אשר שמת בפינו וכו' מציל עני מחזק ממנו שועת עניים · וכן מה שאנו אומרים בברכ' המזון בברכ' נודה על שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה אתה תשמע טובה וכו' על שהוצאתנו מארץ מצרים על בריתך שחתמת בבשרנו וזה מורה על קשר האהבה שהוא ית' קשור עמנו שאות שמו חתום בבשרנו · וכן דרך החברים האוהבי' זה לזה לעשות קשר סימן ביניהם לאות על האהבה שלא תשכח לעולם על תורתך שלמדתנו פי' לעיל ובחינת המזון נ"ב מאות חסדו עם כל הנבראים וכן כאשר יזכור כמה נסים נעשו עי' הנביאי' מהם עי' שמואל מהם עי' אליהו מהם עי' אלישע יכיר גדלו וטובו עם ישראל ומלבד זה הנסים הנעשי' לישראל בכל דור ודור שאם היינו באים לספרם לא יכילם ספר והוא מה שאנו אומרים שבכל דור ודור עומדים האומו' עע"א עלינו לכלותנו והב"ה מצילנו מידם וכלל הנסים שכתבנו ועוד כמה מהם שלא זכרנו כלם נזכרו בספר עזרא אתה הוא ה' האלהים

ה' האלהים לברך אתה עשית את השמים וכו' אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת
באברם וכו' ותרא את עוני אבותינו במצרים וכו' והים בקעת לפניהם וכו' ובעמוד ענן
הנחיתם יומם ובעמוד אש לילה להאיר להם ועל הר סיני ירדת ודבר עמהם
משמים ותתן להם משפטים ישרים וכו' ואת שבת קדשך הודעת להם וכו' ולחם
משמים נתת להם לרעבם ומים בסלע הוצאת להם לצמאם ותאמר להם לבא
לרשת את הארץ וכו' והם ואבותינו הזידו ויקשו את ערפם וכו' ואתה אלוה סליחו'
חנון ורחום וארך אפים ורב חסד ולא עזבתם אף כי עשו עגל מסכה וכו' ואתה
ברחמיך הרבים לא עזבתם במדבר את עמוד הענן לא סר מעליהם יומם וכו'
ורוחך הטובה נתת להשכילם ומנך לא מנעת מפיהם וארבעים שנה כלכלתם
במדבר שלמותיה' לא בלו וכו' ותתן להם ממלכות ועממי' ותחלקם לפאה ובניהם
הרבית ככוכבי השמים וכו' וילכדו ערים בצורות ואדמה שמנה ויירשו בתים
מלאי' כל טוב וכו' וימרו' וימרדו בך וכו' ותתנ' ביד צריה' ויצרו להם וכו' ובעת צרת'
יצעקו אליך ואתה משמים תשמע וברחמיך הרבים תתן להם מושיעי' וכו' וכנוח
להם ישובו לעשות רע לפניך ותעזבם ביד אויביהם וירדו בהם וישובו ויזעקו
שופטים י י"ד ואתה השמים תשמע ותצילם ברחמיך רבות עתים · וכן נאמר בס"פ שופטים
ותקצר נפשו בעמל ישראל ראה כמה חבתו לנו כאדם שמצטער על צרת בנו
עזרא נ ט ל ועוד שם בעזרא ותמשוך עליהם שנים רבות ותעד בם ברוחך הטובה ביד
נביאך ולא האזינו וכו' וברחמיך הרבי' לא עשיתם כלה ולא עזבתם כי אל חנון
ורחום אתה ע"כ בספר עזרא · עוד יבחין מה שאמרו רבותינו במס' אבות
אבות ס"ג פ עשרה נסי' נעשו לאבותינו בבית המקדש לא הפילה אשה וכו' ובזמן שהיה בית
המקדש קיים אות לישראל ששכינה שרויה בנו וכמו שכתב החסיד הר"ר יוסף
שם יעבץ במסכת בוטת פכ"ים לנ"ע יהי רצון שיבנה בית המקדש במהרה בימינו
ע"ס · וכמו שהמשכן נקרא משכן העדות שהיה עדות לישראל ששרתה שכינה
ביניהם במציאות זה היה במקדש במעשה נסים שהיו בו בפרט ב"ה בלשון
של זהורית שהיה מתלבן להורות אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו וכו'
ואפי' עתה שהוא חרב הוא אות שבעונותינו הוא ועתיד הקב"ה לבנו' בית המקדש
ממעשה ידיו שכשיצאו ישראל ממצרים היתה כוונתו יתברך להוריד לנו בית
זוהר פ' פנחס המקדש הבנוי למעלה אלמלא לא חטאו בעגל · וכן פי' בזוה"ר ז"ל דכד נפקו
דף ר"כ"ט ישראל ממצרים בעא קב"ה למעבד לון בארעא כמלאכין קדישין לעילא ובעא
לתבני לון ביתא קדישא ולנחתא לה מגו שמי רקיעין ולנטעא לון לישראל כגינו
שמות ט"ו יז קדישא כגוונא דדיוקנא דלעילא · הה"ד תביאמו ותטעמו בהר נחלתך · כאן
אתר מכון לשבתך פעלת ה' בההוא דפעלת אנת ה' ולא אחרא · מכון לשבתך
פעלת הדא בית ראשון · מקדש ה' כוננו ידיך דא בית שני ותרוייהו אומנותא
דקב"ה איכון ומדארגיזו קמיה במדברא מיתו ואכנס לון קב"ה לבניהו בארעא
דאליפי עובדהון וביתא יתבני על ידא' דברנש ובג"ד לא איתקיים ע"כל ·

ועוד

ועוד האריכו שם בדרוש ע"ש · וכן הנס שנעשה לכל ישראל בימי מרדכי ואסתר
היה קיום לכל התורה כדפי' רז"ל כי בתחלה כפה עליהם ההר כגיגית והיא שבת פ' ר"
מודעא רבא לאורייתא אבל בימי המן קיימו וקבלו קיימו מה שכבר קבלו עקיבא
הכוונה קיימו ברצון ומאהבה מה שקבלו על כרחם ביען שראו כמה נסים
עשה הקב"ה עמהם כאב המרחם על בנו שחייב הבן לעשות רצון האב · וצריך
שתדע שכל הנסים שנעשו לנו ומה שנעשה בפליום ומה שיעשה הכל הוא ע"י
השכינה הקשורה עמנו והיא האם המרחמת · וכן מבואר בתיקונים ובגין תקונים דף י"ז
דאיהו חבוש עמהון בגלותא איתמר ביה אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורי' ע"ב
ושכינתא איהי בבית האסורים דיליה בגין רחימו דילה איהו אסור בה ורזא
דמלה צרור המור דודי לי בין שדי ילין ובג"ד מאן דבעי לאשגא למלכא לית ליה שיר א' י"ג
רשו לאשגא ליה אלא בשכינתא הה"ד אל יתהלל חכם וכו' כי אם בזאת · ואהרן כד ירמיה ט' כ"ג
עאל לקדש הקדשים ביומא דכפורי בה הוה עאל דכתי' בזאת יבא אהרן אל ויקרא י"ו
הקדש דאיהי עת לעשות לה' · ומשה בגינה איתקיים בעלמא הה"ד וזאת דברים ל"ג א'
הברכה אשר ברך ובה עביד עשר מכתשין לפרעה הה"ד ואולם בעבור זאת שמות ט' י"ז
העמדתיך · ויעקב בגין דהוה ידע דכל רעותא דמלכא מכי לבכוי דלא ייעלון
קדם מלכא אלא בה וכל שאלתין בצלותין ובעותין למלכא דיהון בה
הה"ד וזאת אשר דבר להם אביהם · ודוד בגין דהוה ידע דכל חילא ותוקפא בראשית מ"ט
דמלכא בה אמר אם תחנה עלי מחנה בזאת אני בוטח דאיתמר עלה ומלכותו כ"ח
בכל משלה ובגין דא כד ישראל בעאן בעותין למלכא אמרין לה אנה פנ"ה דודך תלים כ"ז ג'
ונבקשנו עמך בכמה בקשות דצלותין ובעותין דבגינך איהי כחתא על דלא זז שיר ו' א'
מיככא אלא בגין דלא כהגנא יקרא בך דבגינך הוה אסיר עמנא כל שית יומין
עכ"ל · הרי בפי' שעשר מכות נעשו על ידה וכן ג"כ פי' רשב"י ע"ה בענין הלה'
תגמלו זאת ז"ל א"ר יהודה הלה' תגמלו זאת בגין דאתון דור עקש ופתלתול אתון זוהר פ' האזינו
הויתון גרמין דתגלי זאת בגלותא הלה' תגמלו זאת דא הוא גמול דעביד עמכון דף רצ"ו ע"ב
בכל אינון נמוסין דמצרים בכל אינון אתוון דעבד לכו דא הוא גמול דאתון
שלמין להאי מאן גרם לכון דא בגין דאתון עם נבל ולא חכם ולא משתכלן
בכל אינון טבאן דעבד לכון עד השתא הלה' תגמלו זאת דא שכנתו והא אוקימנ'
מלי עכ"ל · וכן פי' ג"כ בזה שמו' רבה פ' ויסע משה וכו' על פסוק זה והזכירו שם
הנסים וכפי המובן משם שבני הה"ן אימא עילאה ואימא תתאה היו משתתפין
בעשיית הנסי' ז"ל ויסע משה את ישראל הה"ד הלה' תגמלו זאת · ר' שיסא בנו
של ר' אבא היה כותב ה' למטה ול"מד למעלה כלו' הוי הלה' תגמלו זאת אחר כל
הנסים שעשה לכם שקרע לכם את הים לי"ב קרעים ושקע את המצרים בים
והיתה ידו משקעתן וידו אחת מצלת אתכם שנאמר ימינך ה' נאדרי בכח ימינך שמות ט"ו ו'
ה' וגו' והעלה אתכם מן הים ונתן לכם כספם וזהבם וכל מה שהיה על סוסיהם
שהיו מקושטים בכסף וזהב וזן אתכם מ' שנה ולא הניח אתכם אפי' שעה אחת
כמה

כמה שונאים באים עליכם ולא הניח אתכם לברוח אלא היה מפילן לפניכם
ומשמרכם ולא משונאיכם לבד אלא אף מן הנחשים ומן העקרבים והיה מאיר
שם י"ג כ"א לפניכם שנאמר וה' הולך לפניהם יומם · שכחתם כל הנסים האלו שעשה עמכם
הקב"ה והיה צלמו של מיכה עובר עמכם והנחתם דברי תורה והתעסקתם
בדברים אחרים הה"ד הלה' תגמלו זאת עכ"ל · ולכן מן הראוי שלא נהיה כפויי
טובה על הטובות והחסדים שקבלנו ממנו יתברך אלא שנשתדל לעשות רצונו
ולאהוב אותו כשם שהוא אוהב אותנו ומביאו' האהבה זו אנו מעוררי' בתפלתינו
ומצוותינו לייחד השכינה וכל ייחוד ה"א אהבה כמו שפי' למעלה והיינו ואהבת את
ה' אלהיך · ובפרט בגלותינו זה שנפרד הייחוד ואנו בגלות בעונותינו כמו
ישעיה נ א שאמר ובפשעיכם שולחה אמכם שצריכים אנו לתקן הייחוד בתפלתינו
ומצוותינו והוא כמשל הבן האוהב את אמו שישאל מאביו שאר כסות ועונה
אמו העניה ויתרעם אל אביו ויבכה על גירושיה ויזכור לאביו אהבת נעורים
שם נ"ד ו כאומרו ואשת נעורים כי תמאס ובזה מעורר אהבת הת"ת אליה והבנים חייבי'
תקונים דף כ"ו בשגהם לעורר אהבה זו בתפלתם · וכן פי' בתיקונים ווי לון לבני נשא דאינון אטימין
לבא ועיינין דלא משתדלין למנדע ביקרא דמאריהון לרצויי ליה בשכינת' בכמה
תחנונים ופיוסין לנחתא ליה לגבי שכינתא כ"ש לאיתערא ביה רחימו לגבה
שם דף ל"א ע"ב כמה דתקינו הבוחר בעמו ישראל באהבה עכ"ל : עוד פי' בתיקונים שהשכינה
היא השומרת אותנו מכל מקום ולכן מחוייבין ישראל לייחדה במצוות' ותפלתם
ז"ל זכאין אינון ישראל דאינון רגלין לשכינתא למיקם עמה בין בריות בין
בעאקו דכד אינון בריכא ביומא דדינא דאיהו ר"ה איהי קמת עמהון לדינא
משלי ו כ"ב דקיימין לה בגלותהון דעלייהו איתמר בה בתהלכך תנחה אותך בשכבך
תשמור עליך והקיצות היא תשיחך דבכל אתר דקיימין ישראל בכל פיקודא
ופיקודא לשכינתא איהי קיימת בגינייהו בכל דוחקא וצערא בין בארחא בין
תלים פ"ה י בישובא בין בימא ודא הוא · בהתהלכך דמדברא תנחה אותך הה"ד צדק לפניו
יהלך וישם לדרך פעמיו · בשכבך בישובא תשמור עליך והקיצות · למיחת
זוהר פר' [illegible] ריש דף ר"נח בימא היא תשיחך עכ"ל · והנה מעין אהבה זו אמר שם רשב"י ע"ה תניא ר' יהודה
אומר בכמה איסתכלנא דקב"ה לא אעדי רחימותא מנייהו דישראל דבכל אתר
ויקרא כ"ו מ"ד דאינון הוו קב"ה בינייהו דכתי' לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי
אתם דייקא אתם בינייהו עמהון לא אעדי לעלמין · ר' יצחק הוה אזיל בארחא
ופגע ביה ר' חייא א"ל חמינא באנפך דהא במדורא דשכינתא מדורך · מאי
שמות ג ח דכתי' וארד להצילו מיד מצרים וארד ארד מיבעי ליה וארד בקדמיתא אימתי
כד נחת יעקב למצרים ולמה להצילו מיד מצרים דאלמלא לא הוה בינייהו לא
יכלין למיסבל גלותא כלומר עמו אנכי בצרה אחלצהו ואכבדהו · א"ל ודאי
ישעיה מ"ט י"ו בכל אתר דישראל שריין קב"ה בינייהו עכ"ל · עוד שם א"ר חייא כתי' התשכח
אשה עולה מרחם בן בטנה וגו' האי קרא אוקמוה והכא מאי קא מיירי תא הכי
אר"

אר״ אלעזר משמיה דאבוי אמרו ישראל קמי קב״ה מיומא דנפלנא בגלותא קב״ה
שביק לון בגלותא ואנשי לון הה״ד ותאמר ציון עזבני ה׳ וה׳ שכחני · אמרת ישעי׳ מט ט״ו
שכינתא התשכח אשה עולה · וכי ישראל דאיקרון בנים דכתי׳ בנים אתם לה׳ דברים יד א
אלהיכם · מרחם בן בטנה כמד״א ואנכי נטעתיך שורק כלה זרע אמת · גם ירמיה ב כ״א
אלה תשכחנה דכתי׳ אלה תולדות השמים והארץ · ואנכי לא אשכחך מכאן בראשית ב ד
דקב״ה לא שביק לון לישראל לעלמין · תו אמר התשכח אשה עולה מרחם בן
בטנה · דא הוא רזא עילאה דאמר קב״ה דהא מלין אלין בשמייא אחירן כמא
דקב״ה לא אנשי שמיה דהא הוא כולא כך קב״ה לא אנשי לון לישראל דאיקרון
אחירן בשמיה ממש ע״כ · וכיון שישראל קרויים בנים והם אחוזים בשמו ראוי
הוא שיעשו מעשה בנים כדרך מעשה הכבוד לאביו וכן פירש במדרש ואלה
הדברים רבה פ׳ כי תבא פ׳ ויקרא משה אל כל ישראל ז״ל ר״א בני אם תקח משלי ב א
אמרי אר״ יהודה בר שלום אמר הב״ה לישראל אימתי אתם נקראי׳ בני כשתקחו
אמרי למה הדבר דומה למלך שאמר לו בנו שייתני בתוך המדינה שאני בנך
א״ל אביו מבקש אתה שידעו הכל שאתה בני לבוש פורפירא שלי ותן עטרה שלי
בראשך וידעו הכל שאתה בני כך אמר הב״ה לים׳ מבקשים אתם שתהיו מסויימין
שאתם בני עסקו בתורה ובמצות והכל רואי׳ שאתם בני ע״כ · ומה שנא׳ בכמשל
פורפיר׳ ועטרה פורפיר׳ הם המצו׳ שהם לבוש לנפש׳ ועטרה היא התור׳ ובמקומו
נאריך בטעמו · עודשם ד״א אימתי אתם בני משתקחו אמרי אר״ כשהיו ישראל
במדבר היה מהלך עמוד הענן לפניהם והיה עשן המערכה ועשן הקטרת עולה
והיה שני זיקוקין של אש יוצאין מבין שני בדי הארון והיו שורפין לפניהם את
הנחשים ואת העקרבים והיו אומות העולם רואים אותם והיו אומרים אלוהות
הן אלו כל תשמישן אינו אלא באש אמר להם משה וכל השבח הזה שעשה לכם
הב״ה על ידי שקבלתם תורתו בהר סיני הוי ויקרא משה לכל ישראל ויאמר אליהם דברים כ״ט ב
ע״כ · וכן דרשו עוד בואלה שמות רבה פ׳ ויסע על פסוק הלה׳ תגמלו זאת וכו׳ שם ל״ב ו
כי מתנאי הבנים הוא לעשות רצון אביהם ואז נקראו בנים והאב עושה רצון
בניו · ז״ל הלא הוא אביך קנך אם זכיתם אביך כשם שבנו מתחטא עם אביו
והוא עושה רצונו כן אתם מתחטאים לפניו והוא עושה רצונכם ד״א אם אביך
למה קנך אם קנך למה אביך אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום הוא
מרחם עליהם כאב על בנים ובזמן שאין עושין רצונו הוא רודה אותם כעבד
מה עבד בטובתו ושלא בטובתו משמש לאדוניו בעל כרחו כך אתם תעשו רצונו
של מקום בטובה ושלא בטובה על כרחכם · ר׳ תחליפא דקסרין בשם ר׳ שילא
אומר בא וראה כמה נסים עושה הב״ה עם האדם והוא אינו יודע שאלולי היה
אוכל פת כשהוא חיה היתה יורדת בתוך מעיו ומסרטת אותו אלא ברא הב״ה
מעין בתוך גרגרתו שהוא מוריד את הפת בשלום · הוא עשך ויכוננך עשאך
למה שאתה צריך ואחר כל אלו הלה׳ תגמלו זאת הולך אתה ומדבר דברי׳ יקרים

עכ"ל · עוד מהדברים המעוררים האהבה פי' במדבר רבה פ' נזיר בפסוק
שיר ה י"ו חכו ממתקים וכלו מחמדים ז"ל כלו מחמדים ר' חייא בר אבא בנוהג שבעולם
פועל עושה עם בעל הבית על ידי שהוא מלכלך עצמו בטיט הוא נותן לו שכרו
אבל הקדוש ברוך הוא מזהיר את ישראל ואומר להם אל תלכלכו עצמכם בדבר
ויקרא כ כ"ה רע ואני נותן לכם שכרכם הה"ד אל תשקצו את נפשותיכם וכו' מהו אני ה' נאמן
אני לשלם מתן שכר עלכך אתמהה הוי כלו מחמדים · ר' תנחום בר חייא
יחזקאל כ כ בשם ר' יוחנן כתי' את שבתותי קדשו במה את מקדשו במאכל ובמשתה ובכסו'
שם כ י"ב נקיה מה כתי' בו והיו לאות ביני וביניכם כי אני ה' אלהיכם אני ה' נאמן לשלם
ויקרא כ כ"ו לכם מתן שכר על כך הוי כלו מחמדים זה דודי כמא דתימא ואב"דיל אתכם מן
העמים להיות לי עכ"ל · עוד מהדברים המעוררים לנו אהבתו יתברך כנזכר
מה שהשכינה שומרת אותנו בגלות זה כמ"ש בהגדה היא שעמדה לאבותינו
שלא אחד בלבד עמד עלינו וכו' והב"ה מצילנו מידם · ואמרו רז"ל כי אחר החרבן
בקשו לעקור מלומר האל הגדול הגבור והנורא ובאו אנשי כנסת הגדולה
והחזירום ואמרו הן הן גבורותיו הן הן נוראותיו שמעמיד אותנו בין האומות
ואמר גדול הרועה שסומר את צאנו וארז"ל חצי אכלה בם חצי כלים והם אינם
איכה ה' כ"ב כלים והוא מה שהנביא מקונן כי אם מאום מאסתנו קצפת עלינו עד מאד ·
והכוונה שאם הב"ה היה מואס אותנו היה הקצף עד מאד לכלו' הכל וכיון שאנו
רואים שהב"ה הניח לנו שארית לא היה כוונתו בגלות ובחרבן כי אם לייסרנו
ושנשוב בתשובה לכן אמר השיבנו ה' אליך ונשובה וכן אמרו רז"ל בסוף מגלת
ישעיה נ"ז י"ו איכה כי הקוצף סופו להתרצות וכן נאמר ע"י ישעיה כי לא לעולם אריב ולא
חובת הלבבות לנצח אקצוף · וכתב החסיד בעל חובת הלבבות ע"ה והגדולה שבטובות
שער הבחינה שהטיב בהם לאדם היא התורה הכתובה לנו ע"י משה נביאנו וראות האותות
על ידו ואם יבקש אדם בזמן הזה לראות מה שהוא דומה לענינים ההם יביט
בעין האמת עמדנו בין האומות מעת הגלות וסדור ענינינו ביניהם וכו'
עיין שם · ומלבד זה מה שהוא עונה אותנו בכל צרותינו בהיותינו
מהרהרים תשובה ומתחרטים מעונותינו ועושים תענית ותשובה מיד הקדוש
ברוך הוא מרחם עלינו בפרט בענין עצירת גשמים נבחן דבר זה בישראל
פעמים אין מספר כי ישראל עם קדוש וחביב לפני קונו בגוזרם ג' תעניות
יענו ובזה מתקדש שם שמים ומורה שיש אלהים לישראל וכמ"ש הנביא היש
בהבלי הגוים מגשימים ואם השמי' יתנו רביבים הלא אתה ה' אלהינו ונקוה לך
וכו' הרי בחינת אהבה זו כוללת לכל ישראל · עוד בחינת אהבה אחרת כוללת
למקצת אומות ישראל אשר נתקבצו בהיותם נדחים ושבו וחסו תחת כנפי
השכינה אשר עשה הב"ה עמהם נסי' לאין מספר ויתחייבו להודאה ושבח לבורא
מה שאנו אומרים בכל יום ברוך אלהינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים
ונתן לנו תורת אמת וכמה היו הנפשות שם משוקעות בתוך עמקי הקליפה

ניביאה

ויציאה משם דומה ממש ליציאת מצרים וכן אין עיקר יציאתנו ממצרים ע״י
יציאתנו משעבוד הגוף לגאולה אלא שהיו נפשותינו גם כן משוקעות בקליפת
אלו עובדי ע״א ואלו עובדי ע״א כנודע מה שפי׳ ז״ל משכו וקחו משכו ידיכם מן
הע״א. ועוד יש בחינת אהבת כוללת והיא פרטית לכל איש ואיש כפי מדרגתן
כשיבחין בעצמו כמה נסים עשה הקב״ה עמו מיום עמדו על דעתו מלבד מה
שהטיב עמו בימי הילדות. וכאשר יטיב לו הקדוש ברוך הוא בחכמה או עושר
או ממשלה יתר על שאר העם יתחייב בעבוד׳ פרטי׳ לבורא על העבודה הכוללת
יותר ממה שעושי׳ כל האומה. וכן כתב החסיד בח״ה ז״ל וכשיבחין טובו׳ הבורא ס״ס שער
עליו אשר ייחד בהם עמו ושבטו משאר העמים יאמין בחיובו במצות השמיעו׳ קבלת עבודת האלה׳
מבלעדי שאר האומות. וכן כאשר יבחין טובת אלהים עליו אשר ייחד בהם סוף פ״ג
שבטו ועמו מבלעדי שבט שאר עמו ככהונה ולויה יאמין בחיובו במצות אשר
ייחד האלהים שבטו וע״כ תמצא תורו׳ כהונה כ״ד כנגד כ״ד טובות שהטיב בהם
הבורא לכהני׳ והם כ״ד מתנות כהונה ועל ההקשה הזאת כל מי שמייחד האלהי׳
אותו בטובה מבלעדי שאר בני אדם צריך שייחיב עצמו עבודה שיתייחד בה
מבלעדיהם עם השתדלותו בעבודה כוללת אותו עמהם כפי יכלתו והשגתו
להודות לאל יתברך על מה שייחדו בו מן הטוב ויהיה גורם התמדתו וכו׳
ולהוסיף לו עליה לגמול על עבודתו בבא ולא יהיה כמו שנאמר וכסף הרביתי לה הושע ב י
וזהב עשו לבעל עכ״ל. ובפ״ה כתב עוד בענין זה ומי שימרה אלהים בטובה
אשר ייחדהו בו יפול מכל המעלות היתרות וידקדק עליו הבורא בחשבון יותר
בעה״ז כמו שנאמר הוא אשר דבר ה׳ בקרובי אקדש ואמר רק אתכם ידעתי ויקרא י ג
מכל משפחות האדמה על כן אפקוד וכו׳ ויהיה עוד עונשו בעולם הבא יותר עמוס ג ב
קשה כמו שנאמר כי ערוך מאתמול תפתה גם הי׳ למלך הוכן וכו׳ וכתב עוד ישעיה ל ל״ג
וכל אשר יוסיף הבורא טובה לאדם חייב עליה העבודה ומן הראיה על זה כי
התבואות חייבי׳ במעשרות שנא׳ עשר תעשר וכו׳ ומי שנתן לו האל ק׳ כורי׳ חייב
מהם י׳ כורי׳ ומי שנתן לו י׳ כורים חייב מהם כור א׳ ואם יוציא הא׳ ט׳ ואחד והשני
כור א׳ יהיה הראשון ענוש והב׳ מקבל שכר וכן במי שלא היה לו בן בטלה ממנו
חובת המילה ולימוד תורה ומי שהוא פסח בטלה ממנו חובת החג ומי שהוא
חולה בטלה ממנו מן המצו׳ מי שאינו יכול לעשות׳ ועל ההקשה הזאת יתחייב מי
שייחדהו הבורא יתברך לטובה בתוספת עבודה עליה ועל כן היו החסידים
הראשונים כשהיתה באה להם טובה מטובות העולם מתפחדים לה משני פנים
א׳ שלא יקצרו מהשלמת העבודה עליה וההודאה בעבורה ותשוב להם לרעה
כמו שאמר יעקב אע״ה קטנתי מכל החסדים וכו׳ והשני שלא תהיה גמול הבורא ראשי׳ ל״ב י
על עבודתם ויגרע מגמולם לעה״ב כמו שפי׳ הקדמונים בענין ומשלם לשונאיו דברים ז י
אל פניו להאבידו עכ״ל. עד כאן הגיע ענייני ההבחנות אשר מצאנו בדברי
רז״ל ובמפרשים ז״ל שחייב האדם לבחון בהם אהבת הבורא כדי שמתוך כך

יזדרז בעבודתו ויקיים מאהבה ובזה נכלל הפרק הזה:

פרק ח'

מפני שקדם עסקינו בפרקים הקודמים בדברים המעוררים
האהבה ואמרנו בפ' הקודם שכל הנסים שנעשו לנו נעשו
דברים ל"ב ו על ידי השכינה כמ"ש הלה' תגמלו זאת ומצד זה אנו חייבים לעורר אהבתה
ראינו לסמוך אליו פרק זה לבאר בכמה ענינים ראוי שנייחד האהבה אליה כבר
שם י"ד א נודע שאנו נקראים בנים שנאמר בנ"ים אתם לה' אלהיכם ונודע כי מדרך הבן
שמות כ י"ב להשתדל בכבוד אמו כדפי' בפ"ג שפירז"ל שעל זה נאמר כב"ד את אביך ואת
אמך שדרך הבן לכבד את אמו יותר ולכן הקדים הכתו' לאב לכבוד · וזה
ודאי מצד האהבה וההפרש שבין עבד לבן הוא כי העבד עובד לפעמים ע"מ
לקבל פרס אבל בן אינו עובד ע"מ לקבל פרס אלא מאהבת אביו ואמו · וכן
זוהר פ' קדושי' דף פב נתבאר בזוהר ויש בן שנשמתו מצד האצילות ואמרו שם שבן דאיהו מתמן לא
איטתדל באורייתא לקבלא אגרא לא במעשה ולא בדיבור ולא במחשבה עכ"ל ·
וכן משם אין חטא בא על ידו ועם היות שמכינו ישראל שנקראים עבדים ג"כ
ויקרא כ"ה נ"ה שנאמר כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם פירש ברע"מ כי מצד השכינה נקרא
רעיא מהימנא פ' פנחס דף רכ"ג ע"א עבדים מפני כי היא המשמשת לבעלה ז"ל תלת אבהן איתקריאו עבדים
מסטרהא ע"ם וכו' שכינתא דאיהי עבודת ה' ואוף הכי משה עבד ה' ובג"ד כי
לי בני ישראל עבדים אבל לגבי אחרנין כל ישראל בני מלכים הם מסטר'
דמלכות ואיהי אמאי איתקריאת עבודה כאורח דאיתתא למיפלח לבעלה
ואורח בנין למיפלח לאבוהן עכ"ל · והכוונה בזה כמו שביארנו לעיל
תלים פ"ג ב כי השכינה לעולם מעוררת שירה באומרו אלהים אל דומי לך אל תחרש והיא
צריכה להתעוררותה · התעוררות מעשה ישראל שהם הדבקים בה ובבחינה
זו נקראו' עבדים · ומי שהוא רוצה לידבק באהבת השכינה צריך לעולם
לעורר מעשה אליה או תורה או מצוה כדי לעורר אליה מיין נוקבין והער
מבנימין שפירש בזוהר פ' ויצא שהוא מרכבה אל השכינה בסוד מיין נוקבין
סוטה פ"ה תלים ס"ח כ"ח והוא קפץ אל הים כדפיר' ז"ל בפסוק ש"ם בנימין צעיר רודם · ז"ל שם
בנימין צעיר רודם היה ר' מאיר אומר בשעה שעמדו ישראל על הים היו
השבטים נוצחין זה עם זה זה אומר אני ארד תחלה וזה אומר אני ארד
תחלה קפץ שבטו של בנימין וירד לים שנאמר שם בנימין צעיר רודם אל
תקרי רודם אלא רדים שהיו שרי יהודה רוגמים אותם שנאמר שרי יהודה
דברים ל"ג י"ב רגמתם לפיכך זכה בנימין ונעשה אושפיזין לקדוש ברוך הוא שנאמר ובין
כתפיו שכן עכ"ל לענייננו · והטעם שהיו השבטים נוצחין מי יכנס
תחלה מפני שקריעת ים סוף היתה צריכה התעוררות תחתון וזש"ה הקדוש
שמות י"ד ט"ו ברוך הוא למשה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו ירצה שיתחילו הם
ליכנס לים יורה על האמנתם שיקרע להם הים ובהתעוררות הזה שיתחילו הם
יקרע להם הים ואתה הרם את מטך ונטה את ידך על הים ובקעהו ומפני

ששבט

שטבע בנימין היו יודעין שורש נשמת אביהם שהוא מקור ושורש להתעוררות
תחתון לכן התחילו הם מיד בחשק ההוא וקפצו לתוך הים לכך זכו שמכינה
בחלקם והיינו בית המקדש שנבנה בחלקו של בנימין ׳ ונלמוד מענין זה שמי
שהוא רוצה שהקדוש ברוך הוא יעשה עמו נס שהוא שינוי הטבע צריך שהוא
תחלה ישנה טבעו לעבודתו כענין קריעת ים סוף שהוא דבר חוץ מן הטבע ׳
ולכן אמר בזוהר דהא בעתיקא תליא כי משם ישתנה הטבע שהוא אהי' ויתהפך זוהר פ' בשלח
לרחמים ולכן הוצרכו שבט בנימין לעשות דבר הפך הטבע לקפוץ לתוך הים ׳ דף נב ע"ב.
ונלמוד עוד מזה שאם אפילו קריעת ים דבעתיקא תלייא מלתא היה צריך
התעוררות תחתון ועתיקא הוא הוותרנות והרחמים הפשוטים כל שכן שהיה
צריך התעוררות תחתון הדברים שהם תלויים במדות התחתונות בזעיר שהו'
מקום הדין ובנוקבא שהוא מקום הדין בעצם שהיא נקרא צדק דינא דלית בה
וותרנותא כלל וודאי משם צריך התעוררות לעולם ובה הוא עיקר התעוררות
כדפי' מענין בנימין ׳ ועוד פי' בזוהר שהשכינה אינה מתייחדת בסוד אהבת זוהר פר' ויחי
הזוג אלא על ידי נשמותיהם של צדיקים ז"ל פתח ר' אלעזר ואמר שימני כחותם דף רמה ע"ב
על לבך וכו' האי קרא איתערנא ביה אבל ליליא חד הוה כדקאימנא קמי אבא שיר ח ו
ושמענא מניה מלה דלית שלימותא ורעותא וכסופא דכנסת ישראל בקב"ה אלא
בנשמתהון דצדיקייא דאינון מתערי דמייא תתאי לקבלי עילאי ובההוא שעתא
שלימו דרעותא בדביקו חדא למעבד פירין עכ"ל ׳ הנה כיון שהדבר תלוי
בהם ראוי שיזדרזו ליקשר באהבתה כדי לעורר האהבה העליונה ובזה הם
נקשרים בשכינה וכמו שפי' שם לקמן שנמצאת שכינה בין צדיקים ועז"נ ואמר
צדיקי' ירשו ארץ ׳ הנה כל זה התעוררות תלוי במעשה הצדיקים שאפילו בזמן
שבית המקדש קיי' וכדפי' לעיל בשער היראה פ"א שאחר גמר עשיית הקרבן
היו ישרא' במעמדם ולויי' בשירם וזמרם באופן שלעולם היה התעוררות עולה ׳
כל שכן עתה בעונותנו הרבים בגלות הגדול המר הזה שאין לשכינ' התעוררות
מעשה הקרבן אלא סמך מעט על ידי מעשה הצדיקים שצריכים הם לסמוך
אותה מועט מנפילתה שהיא סוכת דוד הנופלת שכל יום נופלת יותר מהיום
הקודם וכל זה בעונותינו כאומרו ובפשעיכם שולחה אמכם כי על ידי העונות ישעיה נ א
נופלת ועי"י המעשים תזקף ׳ ויהיה לך סמך במ"ש בזוהר ז"ל פתח רבי יהודה ואמ' זוהר פ' שמיני
סמכוני באשישות רפדוני בתפוחים וכו' האי קרא הא איתמר ושפיר אבל כנסת דף מ
ישראל קאמר דא בגלותא סמכוני מאי סמכוני אלא מאן דנפיל בעי לאסתמכא שיר ב ד
ליה הה"ד סומך ה' לכל הנופלים וכו' ובגין כך כנסת ישרא' דנפלה דכתיב נפלה תלים קמה יד
ולא תוסיף בעיא לאסמכא והיא אמרה סמכוני למאן לישראל לבנהא דאינון
בגלותא עמה ובמה באשישות אלין אינון אבהן דאינון איתמליין בקרמיתא
מההוא חמר טב דמנטרא ומאן דירע לייחדא שמא קדישא אף על גב דברכאן
לא משתכחי בעלמא סמיך וסעיד לה לכ"י בגלותא עכ"ל ׳ אם כן לפי זה כיון
שהשכינה

שהשכינה מבקשת מישראל בניה שיסמכוה סמיכתה ודאי תלוי בידינו דהיינו על ידי הייחודים בתפלתינו ותורתינו שהוא סעד וסמך לה אף על פי שאין זווג בגלות צריכין אנו לסמוך אותה על ידי הייחוד כי ע״י זה יבא לה הארה קצת׳ והיה אומר מורי ע״ה שהיא משל למלך שנתגרש ממלכותו והיה הולך בגלות שהגומל עמו חסד לתת לו פת לחם ותיקון מים יהא אותו המועט חשוב בעיני המלך כאלו האכילו תרנגולים מפוטמים בעומדו במלכותו ודומה למשל הזה אמר בתיקונים ז״ל אלא בודאי כד שכינתא איהי בגלותא כל מאן דעביד מצוה לאקמא לה מן גלותא כאלו אוקיר לקב״ה׳ למלכא דהוה ליה קטטה עם מטרוניתא ואדמא ליה מן היכליה והיא אזלת לבי שכינתא והלא כל מאן דמקבל לה בביתיה ואוקיר לה ודאי אוקיר למלכא ואעיל שלם בינה ובין בעלה הלא כל יקר׳ דעביד לה למלכ׳ עביד דאם מלכ׳ כעס עלה זמנא חדא או תרין יהא שלים עמה ויחזיר לה לביתיה ויהא שאיל לה מאן אוקיר לך או מאן זילזל בך או אם תריך לה מלכותא אחרא כגוונא דא ע״כ לענייננו׳ והשאר נעתיק לקמן בה וזה חפץ השכינה שנייחד אותה לעולם בין בתפלה בין בעסק מצוה כגון גמילות חסדים ושאר מצות בין בעסק התורה וכל בחינות אלו נתבארו בזוהר ובתיקוני׳ בענ׳ התפלה ביארו בזוהר את׳ בפסוק קחו מאתכם תרומ׳ שהתרומ׳ היא השכינה עם בעלה שהם תרי ממש ואמר וכד אצטריך לן לאהאי נוקבא תתאה לארמא לה אסיר לן לנטלא לה בלחודהא אלא לה ולבעלה ואינון תרי מאינון מה דקאמרן בגין דלא איצטריך לאפרשא לון ע״כ׳ אלא לייחדא להו לבעלה ועל דא איתקרי תרומה בכללא חדא׳ ות״ח בכל יומא כרוזא קארי כל בני עלמא בכו קיימא מלה דא קחו מאתכם תרומה לה׳ ואיתימא דקשיא מלה עלייכו כל נדיב לבו יביאה מהו יביאה אלא מהכא אוליפנא רזא לצלותא דברכא׳ וכו׳ וביארו שם שכל התפלה עם הזמירות עם הברכות של ק״ש ובתפלת י״ח הכל הוא תיקון לשכינה ליחדה׳ והאריכו שם וכל מציאות יחוד זה תלוי בכוונת הלב כל נדיב לבו יביאה פי׳ יביאה למעלה וייחד אות׳ וכן את׳ בסוף המאמר ועד״ זכאה איהו מאן דשוי לביה ורעותיה לדא ועד״ כתי׳ כל נדיב לבו יביאה את תרומת ה׳ לגבי מלכא לבו יביאה למלכא עילאה כמא דאיתמר׳ ובענין המצות נתבאר בר״מ ז״ל ולאו למגנא אמר קב״ה העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור מעלה אני עליו כאלו פדאני לי ולבני מבין האומות וכמה בני נשא דקא משתדלי באורייתא ועבדי גמילות חסדים ולא איתפרק קב״ה ושכינתיה׳ אלא דאישתדל באורייתא לחבר יתה בקב״ה וגמילות חסדים הא אוקמוה דהא אין חסיד אלא המתחסד עם קונו דכל פיקודין דעבד למיפרק בהו שכינתיה ובהא עביד חסד עם קב״ה מאן דגמיל חסד עם קב״ה בשכינתיה גמיל׳ בגין דכד חבו ישרא׳ וק״בה הוה בעי לייסרא לון אימא הוות רביעא עלייהו עד דנפקו לתרבות רעה׳ קב״ה מה עביד תריך בני מלכא ומטרוניתא ואיהו אוני דלא

והדר

תקוני׳ דף קמ״ט

זוהר פ׳ ויקהל דף ד סוף ע״א

רעיא מהימנא פר׳ כי תצא דף רפ״א ע״א

יהדר לאתריה עד דמטרוניתא איתהדרת לאתרהא ומאן דהדר בתשובה וגמיל
חסד בשכינתא ובכל אורייתא ובפיקודין דילה ולאו איהי לא למיפרק שכינתא
דא עביד חסד עם קונו וכאלו פריק ליה ולשכינתיה ולבנוי. אמר אליהו וכל
ראשי מתיבתאן רעייא מהימנא אנת הוא האי ברנש אנת הוא בר מן מלכא
ומטרוניתא דאשתדלותא דילך לגבי קב"ה לאו כמאן דעביד חסד עם קונו אלא
כברא דמחייב לשוויה גרמיה ותוקפיה למפרק אבא ואימא ומסר גרמיה למיתא
עלוי דמאן דלאו איהו ברא דמלכא ועביד טיבו עם מלכא ועם מטרוניתא ודאי
האי איתחשיב דעביד חסד עם קונו. קם רעיא מהימנא ואשתטח קמי קב"ה
ובכה ואמר כן יהא רעוא דיליה דיחשיב ליה כבר דעובדין דילי לגבי קב"ה
ושכינתיה יהון לגביה כגברא דאישתדל בהון בתר אבוי ואמיה דרחים לון יתיר
מגרמיה וכספיה רוחיה ונשמתיה וכל עלמ' דהוה ליה הוה חשיב לון לאין למעבד
בהון רעותיה דאבא ואימא ולמפרק לון בהון עכ"ל. ומה שאמר דכל פיקודין
דעביד לאיפרק בהו שכינתא כוונת הגאולה הוא ייחודה כי בייחודה תעלה
מהגלות שהם הקליפות ותטהר ותתלבן ותתייחד עם בעלה ומ"ש וברא עביד
חסד עם ק"בה משום דמלכא בלא מטרוניתא לאו מלכא איהו ושלימותו הוא עם
שלימותה. וכן אמרו בתיקונים ז"ל בקיצור כגוונא דא קב"ה תריך לה לשכינתא (תקונים דף קמ"ם)
ואדרמי לה מביתיה הה"ד ובפשעיכם שולחה אמכם והלא כל מאן דאוקיר לה (ישעיה נ א)
בגלות' לקודש' בריך הוא אוקיר או מאן דמזלזל לה לקב"ה מזלזל ובג"ד כי מכבדי
אכבד ובוזי יקלו עכ"ל. ואמר לעיל מזה כי כבוד השכינה הוא לעשות המצוה
להקימה מהגלות ז"ל כד שכינתא איהי בגלותא כל מאן דעביד מצוה לאוקמא
לה מגלותא כאלו אוקיר לקודש' בריך הוא עכ"ל. ובלי ספק כי עשיית המצוה
בדחילו ורחימו בזה נותן לה עליה וסלוק מהגלות שהם הקליפות כמו שאמרו
בתיקונים ומצוה בלא דחילו ורחימו לא יכילת לסלקא ולמיקם קדם ה' כמנא כי
הכנפים המעלים אותה למעלה שלא יאחזו בו הקליפות הם דחילו ורחימו ואי
לא לא יכילת לסלקא ובענין עסק המצות כצריך בזה ב"ה. ובענין איזהו
חסיד המתחסד עם קונו ביארו עוד ברע"מ אמר שהתורה נתנה מימין שהוא חסד (רעיא מהימנא דף רכב ע"ב)
והעוסק בתורה לייחוד נקרא חסיד מתחסד עם קונו ז"ל אורייתא איתיהיבת
מימינא דקב"ה דאיהו חסד ובג"ד מאן דאיתעסק באורייתא אתקרי חסיד בג"ד
אמינא לקב"ה שמרה נפשי כ"י חסי"ד אנ"י ולא תדון לה כעובדי אלין עמי הארצות
דאיתמר בהו ולא עם הארץ חסיד ואי תימא כמה עמי הארצות איכון דעבדו
חסד אלא הכי אוקמוה איזהו חסיד זהו המתחסד עם קונו כגון דוד דהוה מחבר
ומאי הוה מחבר אורייתא דלעילא הוה מחבר עם קב"ה ובג"ד שמרה נפשי כי
חסיד אני עכ"ל. ובתיקונים ביארו עוד בענין זה ז"ל חסידים מסטרא דחסד (תיקונים סוף דף א)
דרגא דאברהם ואוקמוה עליה אין חסיד אלא המתחסד עם קונו דעביד ליה קן
דאיהו אכסניא דיליה ודא שכינתא דאיהי קן דיליה בית דיליה עכ"ל לענייננו.

נראה לי

רעיא מהימנא דף רעו ע"ב

בראשית כו פס כד

ונראה לי שיובן דבריו אלה עם מה שנתבאר בר"מ ז"ל פתח ואמר רעיא מהימנא האי כלה דילך קב"ה יהב לה לאברהם לגדלא לגבך ובגין דאיהו כטיר לה איתקריאת ברתיה הה"ד בת היתה לו לאברהם ובכל שמה ובה קיי' כל אורייתא כלה ואפילו עירובי תבשילין הה"ד וישמור משמרתי וכו' ואיהו הוה לגבה אומן כגון ויהי אומן את הדסה וקב"ה בריך ליה בגינה הה"ד וה' בירך את אברהם וגדיל לה מכל מדות טבין וגמיל לה חסד וסליק לה בגדולה במדת חסד דאברה' והוה ביתה בגינה פתוח לרוחה למגמל חסד עם כל באי עולם עכ"ל. נמצינו למדים מהמאמר הזה כי עיקר גמילות חסדים שעשה אברהם אבינו ע"ה הוא לגמול חסד עם השכינה וזה בב' דברים הא' שתהיה כלולה מכל המדות הטובו' והב' לקושרה בחסד והיה ביתו פתוח לרוחה לגמול חסד ופי' שתהי' כלולה מכל מדות טובות נתבאר בתיקונים ואיכו בדפוס ואמר שם שהשכינה כל שית יומי החול אזלא מנדדא ממקום למקום לראות אם תמצא צדיק שבו תדבק ואח'אחר כך ומי הוא הצדיק אשר תדבק שיהיה מרכבה לצדיק חי עלמין אותו שהוא כפול מכל המדות הטובות וז"ל ומאן איהו צדיק דאיהי איתדבקת ביה ההוא דאיהו כליל מכל מדות דקב"ה דאיתמר ביה ויכלו כליל כלא דכל ספירן ביה איתכלילו דאיהו חסיד וגומל חסד עם שכינתא ויהיב לה תוקפא בגבורה והכי בכל ספירה וספירה יהיב לה תוקפא וביה איהי איתדבקת ביה ולא תזוז מיניה בכל שית יומי שבתא ובגיניה איתמר על צדיק א' העולם עומד וביה ככפי יונה נחפה בכסף איהי מכסיית עליה בגדפהא ואגנת עליה מכל מקטרגין דעלמא עכ"ל. הרי בפי' שאמר שצריך שהיה כלול מכל המדות הטובות שבעשר מדות כדי שתקבל השכינה ממנו חוזק והארה מכל מדה ומדה כי היא אינה מקבלת כי אם על ידי צדיק ולכן צריך שיהיו כלולות בו וז"ש והכי בכל ספירה וספירה יהיב לה תוקפא ביה ועם היות שלא ביאר כאן העשר מדות אלא גומל חסד וגבור סמך לו על מה שביארם בתיקונים במקום אחר ונבארם לקמן בע"ה.

ובענין עסק התורה ליחד השכינה נתבאר בתיקונים ואיכו בדפוס ז"ל אדהכי הא רעיא מהימנא קא אתיא נטלו טורקא בידיה פתח ואמר זרקא מקף שופר הולך סגולתא נטיל תלת אבנין וזריק לון לגבי עילא וכד זריק לון איתעבידו אבנא חדא ואמר למארי מתיבתא קבילו האי אבנא לגבייכו דהא שכינתא הוה בגלותא ולית בכו מאן דיתערא לגבה לרכאה לגבי בעלה ולא עוד אלא כמה מארי מדרשות דאינון חברים לגבייכו צווחין בכל יומא ולילי באורייתא דבע"פ בכמה קושיין וצווחין בה ככלבי' דאמרין הב הב כגוונא דגיהנם דצווח הב הב

משלי ל טו

הה"ר לעלוקה שתי בנות הב הב לית עותרא בעלמ' דין הבלכא עותרא בעלמא דאתי כמא דאוקמוה למוד תורה הרבה ויתנו לך שכר הרבה ולית מאן דישתדל

אבות סוף פ"ב

באורייתא לסלקא שכינתא בה מגלותא ולחברא לה עם בעלה דאינון אטימין עיינין שתימין ליבא ובג"ד קלא נפק בכל ליליא כד נחת קב"ה בגנתא דעדן

דמלקין

דסלקין נשמתין קמיה וההוא קלא את' מה אקרא זיל ואימא דישתדלון באורייתא
לחברא שכינתא עם קב"ה כגוונא דדוד דאמר אם אתן שנת לעיני לעפעפי תלים קלב ד
תנ' עד אמצא מקום לה' ואיהו הוה אישתדל באוריית' לחברא אימא דאיתמר
בה ואל תטוש תורת אמך עם בעלה דהא שכינתא מסטרא דחסד איתקריאת
גמילות חסדי' ומסטרא דגבורה איתקריאת עקירה וקורבנה ומסטרא דעמודא
דאמצעיתא איתקריאת תורה ולית מאן דיתער לה באלין מדות לגבי בעלה
הקב"ה אין מנהל לה וכו' ובג"ד קלא אמר מה אקרא כל הבש' חציר דלא משתדלין
אלא לרבאה בשרא ואלין איכון עמי הארץ · ואלין דמשתדלין בגמילו' חסדים
ובאורייתא לא משתדלין אלא לגרמייהו ובגיניהו איתמר וכל חסדו כציץ השדה ישעיה מ ו
ועל אלין דלא משתדלין בה לשמה רוחא דקודשא דאיהי שכינת' לא שריא עלייהו
הה"ד ויזכור כי בשר המה רוח הולך ולא ישוב וכו' עכ"ל · הרי מבואר גודל תלים עח לט
החיוב על לומדי תורה שיהיה כוונתם לייחד השכינה ולא יהיה כוונתו לתועלת
עצמו להשיג החכמה או לשכר העה"ב שעל זה מתרעמת השכינה ואומרת וכל
חסדו כציץ השדה כנ"ל ואלין דמשתדלין בג' מילות חסדי' ובאוריית' לא משתדלין
אלא לגרמייהו והכל נכלל בהשתדל האדם שיקר' בן ולא עבד כי בן סתם עובד
על מנת שלא לקבל פרס והעובד ע"מ לקבל פרס הוא כעבד · ונתבאר בתיקונים תקוני' דף פט
ז"ל ויראה ואהבה על מנת לקבל פרס איהי שפחה ותח' של"ש רגזה ארץ וכו' תחת ע"ב
עבד כי ימלוך ושפחה כי תירש גבירתה ועוד בתיקונים בחיוב התורה שבע"פ משלי ל כ"א
לייחד · ז"ל זכאין איכון דמשתדלין בשכינתא דאיהי על כלהו בהלכה לאפקא לה תקוני' דף עג ע"ב
מן גלות' דאיתמ' בה ובפשעיכם שולחה אמכם ולמיזל לה לגבי בעלה למהוי לה ישעיה נ א
קבלה בדרועוי לקיי' בה שמאלו תחת לראשי וכו' דבגלותא משנה דאיהי מטטרון שיר ב ו
שלטא בגלותא ואיהו משנה למלך באתר דמטרוניתא יתבא משנה ודא איהו
ושפחה כי תירש גבירתה וביומוי דמשה לא שלט השפחה אלא מטרוניתא לבתר
דמית משה ירית יהושע דאיהו נער באתר מלכותא שלטא שפחה כד"א אני
שר צבא ה' עתה באתי והא אוקי' · ועל אזהרת עסק התורה נצטווינו בפ' ואהבת יהושע ה י"ד
והיו הדברים אמר אנכי מצוך היום על לבבך הרי שהיו על לבו פי' שיהיה עוסק דברים ו ו
בהם מלב ונפש ושננתם לבניך פי' רז"ל שיהיו ד"ת משוננים בפיך ואמ' אחר כך
ודברת בם ופי' רז"ל ודברת בם עשה אות' קבע בשבתך בביתך ובלכתך בדרך יומא ס"א
ובשכבך ובקומך הרי ד' זמנים לעסק התור' באופן שלא יהיה פנוי מדברי תורה
אפילו שעה אחת · וכמו שהתורה היא עץ חיים והיא עיקר הדבקות לידבק
בחיים העליונים וכמו שפי' בריש פר' ואתחנן עיטא דברכנא בהאי עלמא דבעי
לאישתדלא באורייתא יממא ולילי ולא יתעדי מינה הה"ד והגית בו יומם ולילה ווי יהושע א ח
למאן דאעדי מינה דאורייתא או איתפרש מינה כאלו אעדי ואיתפרש מן חייא
עכ"ל · וגם על ידי העוסק בתורה השכינה מתייחדת למעלה ועל ידה יתעורר
הייחוד ואהבה בינה לבין קב"ה ועסק התורה הוא העיקר ש ההתעוררות מיין

זוהר פ׳ ויקרא דף כב — נוקבין כמבואר בזוהר ז״ל ת״ח רזא דמלה לא קיימא כנסת ישראל קמי מלכא אלא באורייתא דהא כל זמנא דישראל בארעא אישתדלו באורייתא כנסת ישראל שריאת עמהון בר אתבטלו ממילי דאורייתא לא יכלא לקיימא עמהון שעתא חדא בגיני כך בשעתא דכנסת ישראל איתערת לגבי מלכא אתקיף חילא ומלכא קריבא חדי לקבלא לון וכל זמנא דכנסת ישראל אתא לגבי מלכא ואורייתא לא אישתכח עמה כביכול תשש חילהא ווי לאינון דמחלשי חילא דלעילא בגיני כך זכאין אינון דמשתדלי באורייתא וכיוצא בזה כתבאר בזוהר על פסוק כי הוא חייך

וזהר פרשת ולתחנן דף רסא ע״א — והורך ימיך לשבת על האדמה פי׳ שם שאין השכינה עומד׳ ומתיישבת בין למעלה בין למטה אלא על ידי עסק התורה ואמר רזא אשכחנא בספרא דרב המנונא סבא ואוקים קרא ברזא דכנסת ישראל דכתיב שארה כסותה ועונתה לא יגרע

שמות כא י — ואי אתמנעו מינה מה כתיב ויצאה חנם אין כסף כמא דאת אמר איזה ספר

שם כא יא ישעיה נ א — כריתות אמכם אשר שלחתיה וכתיב חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו ומאן דמנע

שם נב ג — אורייתא מניה כמאן דכפש מארי דאתתא ומנע ליה מינה דהא איתקרית

איכה א א — כארמלא ולא ארמלתא דהא הוא דכתיב היתה כאלמנה ולא אלמנה עכ״ל׳ הרי בפי׳ שים בתורה ג׳ מעלות מה שאין כן לשאר המצות דהיינו שארה כסותה ועונתה והוא מה שאמ׳ מאן דמנע אורייתא כמאן דכפש מארי דאיתתא שמפריד ממנה בעלה שהבעל נותן לאשתו שאר כסות ועונה׳ ועונה הוא כער הגוף הוא יותר מהכל ולכן השכינה מתתקנת על ידי התורה יותר מכל המצות ולימוד התורה היא מצוה ממצות התורה אלא שהיא כוללת והיא פנימית מכל השאר שהתלמוד מביא לידי מעשה שיקיים כל שאר המצות ואם אין תלמוד אין מעשה כמו שהאריכו בספרי ונעתיק לשונם בשער הבא בע״ה ובזה נכלל הפרק הזה:

פרק תשיעי

בהיות שבפר׳ הקודם ביארנו שחיי׳ האדם לייחד השכינה

משלי ג ו — לעולם בכל עניניו שנאמר בכל דרכיך דעהו רצוננו בפרק זה לבאר עוד כמה פרטים יש שאדם חייב לעשות בעבור אהבת השכינה ובזה יהיה קצת מנוחה לשכינה שתמצא מקום שבו תשרה שכבר העתקנו לעיל בפ״ה מאמר הר״שבי ע״ה שכל שית יומין דחול אזלא מנדדא מרוך אל רוך ומאתר לאתר לראות התמצא כדיק שבו תדבק ובהיות האדם עושה כל ענייניו לתיקון השכינה שהיא את כתכא שהוא בן העושה נחת רוח לאמו והיא מדריגת בעלי קבלה שעליהם נאמר לא תקח האם על הבנים ופי׳ בתיקוני׳ שהכוונה לא

תקונים ד א — תסלק השכינה מעל הבנים שלעולם שכינה עמהם׳ וז״ל ב׳ מינים מארי מקרא׳

דברים כב ו — אפרוחים מארי משנה׳ בנים מארי קבלה׳ ועלייהו איתמר והאם רובצת על האפרוחים או על הביצים שלא תשלא מינייהו׳ אבל על מארי קבלה איתמר לא תקח האם על הבנים דלית שבולתנו לאישתמודע בשכינתא כאלין מארי קבלה׳ ואלין עבדין לה דירה לקב״ה ופרחין עמה בכל אתר דאיהי פרחת כלאו מנדדין עמה בשילוחא דילה׳ אבל אפרוחין לית גדפין דילהון שלמין דפרחין

בהו

בהו דאינון פקודי דעשה וכל שכן ביכים ובג"ד איתמר עלייהו לגבי אימא שלא
תשלח את האם עכ"ל ׳ וכן אמר גם כ"ן אבל בנין מן מעוי דאיתמר בהון תקונים דף ז
המי מעי לו בגין דרחימו משתעת ואינון מארי קבלה איתמר בהו לא תקח האם ירמיה לא ג
על הבנים דאימא לא זזה מנייהו לעלמין עכ"ל ׳ והטעם דאימא לא זזה מנייהו
מפני שהם יודעים לייחד השכינה במצותם ובתורתם ומעשיהם ועיקר המכוה
והמעשה בטלים הכוונה אבל אפרוחים שהם מארי משנה אין מצותם שלימות
מפני חסרון הכוונה כנזכר כי תיקון כולל לשכינה הוא כוונה במצו' ובתור' ושאר
המעשים ׳ והנה כדי לעורר הלב לאהבת הקדוש ברוך הוא צריך שיזכור
ענייני אלו שנבאר מדברי רשב"י ע"ה ובזה יתעורר לבו לאהבה אף על פי שעתידין
אנו לומר כמה דברים המעוררים האהבה מ"מ אלו נוגעים בעיקר האהבה לקב"ה
ושכינתיה ולכן ראינו לבארם פה ׳ אמר בר"מ שתשובה היא שכינה שהיא ה"א רעיא מהימנא פר' כי"ת דף
אחרונה והכוונה תשוב ה' אחרונה להתחבר עם יה"ו ׳ אמר אחר כך ותשובה קכט
דא אתקריאת חיים כי מתנה תוצאות חיים דאינון כשמתין דישראל ואיהו הבל
דנפיק ועאל בפומא דברנש בלא הבל ובלא יגיעה ה' דבהבראם ועלה איתמר
כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם והיא על רישיה דברנש עלה איתמר ותמונת דברים ח ג
ה' יביט אך בצלם יתהלך איש ובגין דאיהי על רישיה דברנש אסיר ליה לברנש במדבר יב ח
למיזל ד' אמות בגילוייא דרישא דאם היא איסתלקת מעל רישא דברנש מיד תלים לט ז
איסתלקו חיים מניה ואי תימא דהך שריא על אומין דעלמא אע"ג דלא אתברי
בהון שריא וארעא וכל תולדין דבהון ׳ לא שריא ודאי דמשה בעא מקב"ה דלא
תשרי שכינ' על רשעיא דעלמא ויהב ליה עכ"ל׳ וכאשר יחשוב האד' שהשכינה על
ראשו והיא הנותנת לו חיים שהיא הנשמה שבו וכן ההבל שעל ידו מתקיים
האדם שאי איפשר לעולם להתקיים בלא הבל שהוא האויר ואלו לא היה האויר
הנושב בכנפי הריאה היה הלב נכר אשו שורף את האדם וכן פירשו בתיקונים
ועל ידי שאיבת האדם האויר שהוא הבל העולם הוא מתקיים וזהו כי על כל
מוצא פי יד"וד שהוא הבל העולם שיוצא מפי יד"וד שהיא השכינה על ידה יחיה
האדם ׳ והיינו ה' דבהבראם שה' היא הבל שכן תנועת הה' במבטאה היא
דפויה מורה על עצמות ההבל וכמו שה' עילאה היא הבל שעליה נאמר כי על
כל מוצא פי יד"וד יחיה האדם שעל ידי אותו ההבל מתקיי' האדם העליון כדפי'
בזוהר כן על ידי ההבל היוצא מהשכינה מתקיים האדם התחתון ולכן כיון
שחיות ישראל בפרט הוא על ידי ההבל כי אין ההבל השורה על ישראל הוא זוהר פ' תזריע דף מט ע"ב
השורה על האומות כדפי' במאמר ׳ והיינו יחיה האדם וישראל נקראים אדם
ראוי שיאהב אותה לעשות רצונה ובפרט כאשר יחשוב שכמה חטא והמרה את
פי השכינה בעקר על מצותיה והיא לא שרפה אותו בריכה שנאמר כי ה' אלהיך דברים ד כד
אש אכלה והיא נקראת כרק דינא דלית ביה וותרנותא מכל מקום היא שופעת
בו חיים וההבל ראוי שיעשה מצותיה ותבער בלבו אש אהבתה עד שבכל

בשימותיו יהיה אדוק בה אם יהיה איפשר כדפי' ז"ל בבראשית רבה ז"ל ר' בישני ב"ר פ"ד
ורבי אחא ורבי יוחנן בשם רבי מאיר אומרים הנשמה הזו ממלאה את הגוף
ובשעה שאדם ישן עולה ושואבת לו חיים מלמעלה · רבי לוי בשם רבי
חנינא אמר על כל נשימה ונשימה שאדם נושם צריך לקלס לבוראו מאי טעמא
כל הנשמה תהלל יה' כל הנשימה תהלל יה' · ובמדרש רבה בפרש' ויקרא ב"ר פ"ד
בפסוק ונפש כי תחטא אמרו ז"ל דבר אחר נפש כי תחטא זש"ה כל עמל האדם תלים קנ ו
לפיהו אר"ש מושל בר אמי מה שסגל אדם מצות ומעשים טובים אינו מספיק
להבל היוצא מפיו עד כאן לשונו · ועוד באלה הדברים רבה בפסוק ואהבת
את ה' אלהיך ז"ל מהו בכל לבבך ובכל נפשך בכל נפש ונפש שברא כך את' רבי
מאיר על כל נשימה ונשימה שאדם מעלה חייב לקלס ליוצרו מנין שנ' כל הנשמה
תהלל יה עכ"ל · ועוד אמרו בירושלמי דפ' אין עומדין על פסוק ה' צבאות קהלת ו ג
עמנו וכו' רבי יוסא בשם רבי יוחנן לעולם אל יהי פסוק זה זז מפיך ה' צבאות
עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה ורבי אבהו בשם רבי יוחנן אמר ה' צבאות
אשרי אדם בוטח בך · ועם היות שיש פרטים רבים בפי' הפסוקים לרוב התועלת תלים מו ח
שבהם מ"מ הענין הכולל הוא שצריך לשים לעולם לנגד עיניו השגחה העליונה
ולכך אמ' אל יהא פסוק זה זז מפיך שהרי אומרו ה' צבאו' עמנו הורה על אהבתו
הגדולה עם ישראל שעם היות ש"דור ה"א נקרא צבאות שהוא שר על הצבאות
העליונים מ"מ השגחתו עמנו · ועוד שהוא משגב ומגן לשמור אותנו מפגעי העולם
והוא סלה בלי הפסק כמו שאמרו רז"ל כל מקום שנאמר סלה אין לו הפסק לעולם תלים פד י"ג
שנאמר כאשר שמענו כן ראינו וכו' עד עולם סלה · ומכח ייתור הפסוק שאמר ערובין פ"ה
עולם סלה הוכיחו שבכל מקום שנאמר סלה אין לו הפסק לעולם · ואפי' לדברי
רבי אבהו שאמ' שהפסוק ה"א ה' צבאו' אשרי אדם בוטח בך יש במדת הבטחון
מעלות רבות וא' מהם הוא כי אי אפשר לאדם שיהיה דבק באלהיו אם אין לו
בטחון בו · וכשיבטח באמת הוא בורא' דבק ביחו"ד ואין לו פחד מכל ענייני
העולם · וכן פי' רשב"י בזוהר ז"ל ד"א בטחו בה' עדי עד כל יומוי דבר נש בעי זוהר פר' וארא
לאיתתקפא ביה בקב"ה דהכי אמ' דוד אלהי בך בטחתי לא אבושה אל יעלצו אויבי לי תלים מח ט
ומאן דשוי ביה בטחוניה ותוקפיה כדקא יאות לא יכלין לאבאשא ליה כל בני עלמא ישעיה כו ד
דכל מאן דשוי תוקפיה בשמא קדישא איתקיי' בעלמ' מ"ט בגין דעלמ' בשמיה קדיש' תלים כה ב
איתקיי' הה"ד כי ביה ה' צור עולמים צייר עלמין עכ"ל לענייננו · ופי' בענין הבטחון
ב' ענייני הא' שצריך שיתמיד בבטחון כל יומוי והוא לדקדק אומרו עדי עד · והב'
שהבטחון עיקרו הוא חוזק הדבקו' בהקב"ה כמ"ש כל יומוי דבר נש בעי לאיתתקפא
ביה בקב"ה ואמ' לאיתתקפא · וכן למטה שאמ' דשוי ביה בטחוניה ותוקפיה מורה
על חוזק אחיזת הדבקו' שאינו יכול להפרד ממנו ועי"כ בוטח בכל ענין ואינו ירא
מפגעי העולם · ועיקר הדבקו' הוא ביחוד כמבואר במאמר שאמר בגין דעלמא
בשמיה קדישא איתקיים · והטעם כי שם יהו"ה הוא חיות פנימי בין בעה"ז בין

בעה"ב

בעה"ב · כי כמו שהנשמה חיי הגוף כן העה"ז הוא הגוף ושם יו"ד הוא הנשמה בתוכו ואלו ח"ו יסתלקו חיותו מן העולם ישאר העולם תוהו ובוהו שמו ית' הוא הנשמה המקיים הכל ולכן כיון שהאדם מתדבק ביו"ד שהוא הנשמה ראוי שיתקיים בעולם יותר מפני שלעולם מאחא נשמתו משורש החיים העליונים כדכתי' ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום וכו' כדפי' בפ' הקודם · הרי ביארנו הסבה המעורר אלינו אהבת השכינה והסבה שמעוררת אהבת הקב"ה כמבואר בזוהר ז"ל מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי האי קרא הכי הצטריך ליה למימר כל איש אשר ידבנו לבו מאי מאת כל איש אלא רזא הכא לאינון מארי מרין זכאין אלין אינון צדיקיא דידיע לשואה רעותא דילהון לגבי מלכא עילאה קדישא וכל רעותא דילהון לאו איהו לגבי עלמא דא ובכסופא דבטלה דיליה · אלא ידעי ומשתדלי לשואה רעותהון ולאיתדבקא לעילא בגין לאמשכא רעותא דמאריהון לאמשכא ליה לגבייהו · כטלין ליה מאתר חד עילאה קדישא דמניה נפקין כל רעותין קדישין · ומאן איהו כל איש דאצדיק דאיתקרי כל כד"א ויתרון ארץ בכל הוא על כן כל פיקודי כל · איש כד"א איש צדיק · דא איהו כל איש מאריה דביתא דרעותיה תדיר לגבי מטרוניתא כבעלא דרחים לאתתיה ותדיר ידבנו לבו איהו רחים לה ולבו דאיהי מטרוניתא דיליה ידבנו לאיתדבקא ביה · ואע"ג דברחימו סגיא דא בדא לא מתפרשן לעלמין מההוא כל איש מאריה דביתא מאריה דמטרוניתא תקחו את תרומתי אורחיה דעלמא מאן דבעי לנסבא איתתיה דברכם מניה איהו קפיר ולא שבק לה · אבל קב"ה לאו הכי אע"ג דכל רחימו דילה לגביה ורחימו דיליה לגבה מניה כטלין לה לאשראה בינייהו מההוא אתר עילאה דכל רחימו דאיתתא ובעלה שריא תמן תקחו את תרומתי זכאה חולקהון דישראל וזכאין כלהו דזכו להאי עכ"ל · ועוד אמר לקמיה זכאה חולקהון דאע"ג דאינון כטלין ליה הכא לא יכליה אא ברשו דבעלה וברעו דיליה ולמיעבד פולחנא דרחימו לגביה וכדין ברחימו דיליה תקחו את תרומתי · וכל דא באינון פולחני דצלותא ותקונא דישראל מסדרין בכל יומא עכ"ל · ובוונתינו מבוארת במאמר טעם היות הב"ה רוצה באהבת שכינתו מ"מ לאהבתו את ישראל נותן לנו רשות שנמשיכו אותה אצלנו למטה ע' תפלה ומצות כדי שעל ידם תתייחד למעלה ואנו מעוררים את האהבה ממנה אליו כענין הבוחר בעמו בישראל באהבה שפיר' לעיל · וז"ש ולמעבד פולחנא דרחימו לגביה · ואמנם במאמר יש בו דברים הצריכים עיון ואינם אל המתייחס כאן אל הדרוש והמתייחס אל דרוש הדבקות והאהבה שאנו בו נתבאר במאמר שאמר במעלת הצדיקים שיודעים להפשיט מחשבתם מהגשמות והם מדביקים מחשבתם ורצונם במ"ה ויובנו דברינו אלה במה שביאר בפ' בראשית שהזכיר מענין הרצונות המתגלים בעת הזווג העליון עם · וכל הרצונות מתגלים ע"י צדיק שהוא המזווג ושם עיקר התדבקות

נשמת

דברים ד' פ'
ו' פר' תרומה
דף קל"ד ע"ב

קהלת ה' פ'
ח' גליון קיט
ק"כא

ווקר פר'
בראשית
סיכל קדש
קדשי' דף ס"ב
ע"ב

נשמת הצדיק התחתון כמ״ש וכדין בשעתא ההוא רעותא דכלא ולא
אתפס לגו בגו בסתימו וכדין זכאה חולקיה מאן דאתדבק במאריה בההיא
שעתא זכאה איהו לעילא זכאה איהו לתתא עליה כתי׳ ישמח אביך ואמך ותגל משלי כ״ג כ״ד
יולדתך ואומר עוד לקמיה מאן דזכי לאתדבקא במאריה כהאי גוונא ירית
עלמין כלהו רחימא לעילא רחימא לתתא ע״כ לענייננו ׃ ובזה יובן אומרו לבו
דאיהי מטרוניתא דיליה ידבנו לאתדבקא ביה מפני שע״י יתגלה אליה רצון
העליון כדפי׳ ותאיר מאור הא״ס והוא הוא מציאות הזווג והוא רחימו דיליה
לגבה בסוד ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן ואם אין גן נהר היכן תהיה
שקיתו והשקאתו והו׳ מה שפי׳ מורי ע״ה בספר שהעליונים צריכין לתחתונים ׃
וע״י שתקחו תרומתי ותייחדו אותה באינון פולחני דצלותא אתם דבוקים ברצון
העליון המתגלה בייחוד כדפי׳ ׃ ובזה נתבאר כל המאמר מקוצר כח׳ ונתבאר
למדי׳ שכל הדבקו׳ תלוי בתיקוני התפלה שכלם הם תיקוני השכינה וייחודה ׃
ונתבאר למדים שעיקרי הדבקות והאהבה תלוי בהפשטת המחשבה מתאוות
העולם הזה שכל תאוותיו בטלות במיתה כנודע והעיקר הוא לדבק נפשו ברצון
העליון והעיקר שתדע כל הייחודים וכל מציאות העבודה שאין הבדל בינינו
לבינו יתברך עם היותו מרומם גבוה מעל גבוה הוא עמנו משגיח בפרטים
המגביהי לשבת ׃ ואין הבדל כי אם מצד העון כאומרו עונותיכם היו מבדילי׳ וכו׳ ישעי׳ נ״ט ב
אמנם בהיות האדם עושה תשובה הוא קשור עם בוראו והעד׳ כאשר תבחין
מה שכתבנו בפרקים הקודמים מכמה נסים נעשו לישראל והקב״ה עושה עמנו
בעולם ועונה אותנו בעת צרתינו ׃ ובפרט כשיבחין האדם מעלת הרשב״י
ע״ה ושאר התנאים שדיבורם היה מתקיים מיד תכף ולפעמי׳ אפי׳ שלא בכוונה
בענין הווה כשגגה שיוצא מלפני השליט וכו׳ כמה פעמים נזכר בגמ׳ ובזוהר
בפ׳ ויחי רבון עלמא אישתמודע ר׳ יצחק לגבך וכמה נסים כאלו שהובאו בספר
הזוהר ולכן כאשר יחשוב האדם בדבר הזה יראה שאין מסך כלל בינו לבין
הקדוש ב״ה ולזה חייב לעבוד הבורא כמי שעובד למלך שהוא עומד לפניו ויעשה
רצון עליון כפי השתנות סדרי ההנהגה העליונה בזמני היום והלילה ובשאר
הזמני׳ כן יעבוד עבודתו בתפלתו ותורתו ׃ ראשונה ראוי שישים האדם בכל יום
מגמת פניו לייחד השכינה בג׳ תפלות שחרית ערבית מנחה ׃ והטעם לג׳
זמנים אלו הוא כי כפי השתנות הזמן התחתון ישתנה ההנהגה העליונה לחסד
לדין ולרחמים ולכן בבקר אנו מעוררים החסד ׃ וכיוצא בזה פי׳ רז״ל בבראשית
רבה פ׳ ויצא בטעם ג׳ תפלות אמר שם אריב״ל האבות תקנו ג׳ תפלות אברהם
תקן תפלת השחר וכו׳ ואמר עוד אח״כ שמואל בר נחמני כנגד ג״פ שהיום משתנה ׃
בערבית יאמר יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי שתוציאני מאפילה לאורה ׃ בשחרית
צריך לומר מודה אני לפניך ה׳ אלהי שהוצאתני מאפילה לאורה ׃ במנחה
יאמר יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי כשם שזכיתני לראות חמה בזריחתה כן תזכני

לראותה

לראותה בשקיעתה רבנן אמרי כנגד תמידין תקנו אותם עכ"ל לענייננו ·
א"כ נפקא מינה כי כפי השתנות הזמן כך יחוייב השבח וההודאה לשם מפני
הטובה שהטיב · וכדי שיהיה שלם לאהבה את השם ויתפלל בחשק הלב בזוכרו
הטובה אשר מטיב עמו לכך תקנו התפלות בזמנים מחולפים וכיוצא בזה פיר'
במדרש על וזרח השמש ובא השמש ז"ל ר' לוי אמר כל מה שהבריות מגדלים מצות ומעשים טובים בעה"ז דיין שהקדוש ברוך הוא מזריח להם השמש שנא' וזרח השמש ובא השמש · ובעת הקיצו משנתו אם ישכים לקרות בתורה קהלת א ה
לאהבת השכינה מה טוב חלקו כמו שנאריך במעלתו בע"ה וזה ביאר הרשב"י ע"ה ז"ל ת"ח כד מלכא אתי לערסיה בשעתא דאיתפלג ליליא רוחא דכפון איתער דאיהו איתער חביבותא לגבי מטרוניתא דאמלא אתערותא דכפון לא איתחבר מלכא בהדה בגין דכפון שארי חביבותא כמא דאיתמר שמאלו תחת לראשי · זוהר פ' ויקרא דף ע"ט
ודרוש חביק ברחימו דכתי' וימינו תחבקני כדין כמה בדיקין מתערין שירתא שיר ב ו
עד דאתי צפרא דכתי' ברן יחד ככבי בקר ויריעו כל בני אלהים וכד אתי צפרא איוב ל"ח ז
כלהו עילאי ותתאי אמרי שירתא · וישראל כגוונא דא לתתא דכתי' המזכירים ישעיה ס"ב ו
את ה' אל דומי לכם · אל דמי לכם דייקא בליליא כד אתפלג ליליא איכון דתיאובתא
דילהון לאדכרא תדיר לקודש' בריך הוא לא יהבי שכיכו לליבא וקיימין לאדכרא
ליה לקודש' בריך הוא · כד סליק צפרא מקדימים לבי כנישתא ומשבחין ליה
לקב"ה · וכן בתר פלגות יומא · וכן בלילא כד איתחשך ואתדבק ליליא
בחשובא ובת שמשא על אלין כתי' המזכירים את ה' אל דמי לכם · ודא עמא
קדישא דישראל עכ"ל · ואמר לכם דייקא מפני שהתעררותה לייחוד תלוי
בתחתונים כאומרו חברים מקשיבים לקולך השמיעני ואמר איכון דתיאובתא שיר ח יג
דילהון פי' אותם שנפשם חשקה בשכינה כאיש אשר הולך אחר תשוקתו שלבו
בוער אחר אהבתה ולא יישן מרוב אהבתו אותה כן אותם שיש להם החשק
הגדול אחר השכינה לא יהבי שכיכו לליבא כי מרוב חשקם ואש אהבת השכינה
הבוער בלבם בהקיצם משנת' לא ישלוט בהם שינה ועצלות אלא יקומו בזריזו'
ושמחה ואהבת השכינה לייחדה מפני כי בייחודה עם בעלה שהוא ידו"ד הרי הם
דבקים בידו"ד ונפשם שמחה ומשתעשעת להיותם דבקים בחיים העליוני' כענין
ישקני מנשיקות פיהו שחשק התחתון להכלל בעליון שפיר' וזהו המזכירים א"ת
ה' את שכינה ידו"ד קודש' בריך הוא ומזכירים פירוש לשון קשר וייחוד כענין
אזכרתה שפי' קטרת וקטרת הוא קשר כי תרגום קשר קטר · אל דמי לכם כבר
כתבאר הטעם בפ"ר מפני שהיא מעוררת לעולם כענין א' אלהים אל דומי לך תלים פ"ג ב
והיא תלויה בתחתונים ולכך אמר אל דמי לכם כדי שהי' ג"כ לא תדום ונראה
לדקדק לשון הפסו' שלא אמ"ר תתנו דמי לו בדרך ציוי כמש במקום אחר והענין
הזה מדוקדק בדברי ר' אבא בעל המאמ' איכון דתיאובת' דילהון לאדכרא תדיר
לקב"ה לא יהבי שכיכו וכו' ופי' אותם שמנהגם כבר להיות תאותם וחשקם לזכור
הקב"ה

הקב״ה וזהו המזכירים את ה׳ שכבר אתם רגילים לזכור את ה׳ אינו צריך לצוות
אל תתנו דמי כי מאליו יבא הענין שמוכרח להם מרוב חשקם שלא יתנו דומי לו
וזהו לא יהבי שכינו ע״ר שמצוה גוררת מצוה כמ״ש החשק שלהם להזכיר את ה׳
מעורר להם שלא ידומו ושלא ישקוט לבם ובזה יובן פשט הכתו׳ על חומותיך ישעיה ס״ב ו׳
ירושלים הפקדתי שומרים כל היום וכל הלילה תמיד לא יחשו ואלו הם שומרים
נפקדים למעלה על פי הדבר שלא יחשו אבל המזכירים את ה׳ יש להם מעלה
נפלאה כי אינם צריכים ציווי אלא מאליהם אל דמי לכם הרי תיקון א׳ לשכינה
שהנוהג זה בודאי הוא אוהב גדול אליה · עוד בספר תיקונים כדסליק כפרא
מקדימין לבי כנישתא ואומר מקדימים גם זה על האהבה כי מרוב אהבתם
להקשר בשכינה ירוצו ויקדימו לבית הכנסת כמ״ש מצוה לרוץ לבית הכנסת ברכות פ״ק
שנאמר ונדעה נרדפה לדעת את ה׳ · גם אפשר לומר מקדימין כדי להיות הושע ו׳ ד׳
מעשרה ראשונים כמשז״ל לעולם ישכים אדם לבית הכנסת כדי שיזכה וימנה גם ברכו׳ פ״ק
מי׳ ראשונים וכדפי׳ שודו בפ׳ נשוא ונפר׳ לקמן וכן אמרו רז״ל אר׳ יהושע בן שם
לוי קדימי ואחשיכו לבי כנישתא כי היכי דתוריכו יומי׳ ובפרט אם הוא
ראשון בבית הכנסת שביאר הרשב״י ע״ה ההוא דאקדים איתחבר בשכינתא זוהר פ׳ תרומה
וקיימא בדרגא דצדיק ואיתעביד רחימא דמלכא עש״ו · ובתפלת שחרית אנו דף קל״א
מייחדין לשכינה וקושרין אותה בחסד דהיינו אברהם תקן תפלת שחרית ·
ואחר חצי היום שהוא שעת מנחה שכבר נטה השמש כדפי׳ בגמר׳ מכי שחרן
כותלי ואז הגבורה מתחלת להתעורר כדפי׳ בריש פ׳ נשוא אז זמן תפלת מנחה
לייחד השכינה בזרוע השמאל שיצחק תקן תפלת המנחה · וכן בליליא הוא
ייחודה בקו האמצעי · יעקב תקן תפלת ערבי׳ דהיינו וילן שם כי בא השמש כי בראשית כ״ח י״א
השמש בא אליה וכן פי׳ בזוהר בענין ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו׳ זוהר פ׳ פנחס
ובתיקונים ז״ל בצלותא דשחרית דסלקא בשמא דאיתקרי אל האל הגדול ודאי׳ דף רכ״ח ע״ב
בצלותא דמנחה סליקת בשמא דאיתקרי אלהים׳ בצלותא דערבית סליקת וגם פ׳ ויגש
בשמא דאתקרי ידו״ד ורזא דמלא אל אלהים ידו״ד דבר ויקרא ארץ עכ״ל׳ ואמר דף קס״ח ע״ב
עוד לקמיה שעי״ נכח הוד יסוד עולה להתקשר בג׳ אבות ז״ל ועוד מקוטרת מר תקונים ריש
צרור המור דודי לי ודא נכח דסליק לי בימינא הה״ד נעימות בימינך נצח׳ דף כ״ו בהגהס
ולבונה דא הוד דסליק לה בגבורה · מכל אבקת רוכל דא צדק דסליק תלים כ׳ א
בעמודא דאמצעיתא עכ״ל · הרי מבואר מהמאמרים כי עיקר תפלותינו הוא תק׳ כי׳ דף כ״ו
לייחד השכינה לעולם בבחינות האמורות · עוד צריך לכוון בכל יום לייחד ע״ב בהגהס
השכינה בסוד מטה ושלחן וכסא ומנורה שפיר׳ הרשב״י ע״ה בפר׳ תרומ׳ ונבארם תלים י״ו י״א
בע״ה בענין התפלה׳ הרי זה ייחוד כולל לכללות היום ובשער התפלה יתבאר
היאך בתפלת שחרית אנו מושכים השכינה אלינו׳ עוד יש ג׳ דברים שראוי
לאדם לעשותם בכל יום להמשיך השכינה עליו · הא הנחת תפלין׳ הב׳ עסק
התורה · והג׳ לתת לה שאר כסות ועונה׳ בתפלין ביארו בתיקונים שהם תקונים דף ב

בנוקבא

בנוקבא והמניח הוא ואות ברית ואות תפלין והוא בן ועליו כאמ' לא תקח האם
על הבנים שהשכינה שורה עליהם לעולם · וז"ל אלין דנטרין אות ברית בתחומיה
דאיהו ח' יומין ונטרי אות' שבת בתחומיה דאינון י"י יאקדונקי דבגיניהו
אוקמוה מארי מתני' דלא אשתכח ברכה פחו' מתרווייהו כתי' לא תקח האם על דברים כ"ב ו
הבנים · ואינון דלא אשתכחו בכל יומא בשתי אותיות אלו דאינון אות תפלין
ואות דברית מילה ובשבת אות ברית ואות שבת כתי' בהון שלח תשלח את
האם · ואי תימרון אמאי צריכין למהוי תרווייהו בכל ברכה בכל יומא בגין דלא
תשתכח שכינתא דאיהי יו"ד מן אדני יחידה בלא קב"ה דאיהו יו"ד מן ידו"ד וצריך
ברכה דלא ישתכח בכל יומא פחות מתרווייהו · ואי לא עליה איתמר ונרגן משלי ט"ז כ"ח
מפריד אלוף דא מפריד אלופיה דעלמא משכינתא נוקבא דאיתמר בה אות שמות ל"א י"ג
היא לעולם · דכורא ברית מלח עולם היא ובג"ד אות תפלין נוקבא · אות מדבר י"ח י"ט
ברית דכורא · ורזא דמלא מי יעלה לנו השמימה בראשי תיבין מילה ובסופי דברים ל' י"ב
תיבין ידו"ד · בתפלין נוקבא הה"ד והיה לאות על ידכה יד כהה עכ"ל · ובפשוטי שמות י"ג ט"ז
דבריו ראיה אל כוונתינו · ע"י עסק התורה ביארו בזה"ר ר' יהודה ור' יוסי הוו זוהר ס' וירא
אזלי באורחא אמ"ל ר' יהודה לר' יוסי פתח פומך ולעי באורייתא דהא שכינתא דף קט"ו
אשתכחת גבך דכל זמן דמלי דאורייתא לעא שכינתא אתייא ומתחברא וכ"ש
באורחא דשכינתא קדמא ואתיא ואזלא קמיהו דבני נשא דזכאן במהימנותא
דקב"ה עכ"ל · וכן אמר ג"כ בזה"ר שת"ח הפורשים מנשותיהם כל שבת ימי החול פ' בראשי' דף ט
שהשכינה עמהם והם זכר ונקבה · אמנם צריך כדי שתשרה עליו שכינה שיהיה
לימודו בדרך קבע לא דרך מקרה · וכן ביארו ברע"מ ז"ל ובגין דא כי יקרא קן רעי"א מסיימא
צפור באורח מקרה זמנא חדא דאושפיזא ואכסנאי דאיזדמן לפום שעתא בבי דף ר"לא ע"ב
אושפיזיה ואית דאינון בתכניתא דיליהון דירה לשכינתא הה"ד ושמרו בני יש' שמות ל"א ט"ז
את השבת לדורות' לדרתם חסר לפום דירה ואית מארי משנה דתורתם אומנותם
דלא זזת שכינתא מנהון כל יומיהון אבל כי יקרא קן צפור לפניך בהון שכינתא
באורח מקרה זמנין שרייא עליהון ואשתכחת עמהון וזמנין לא אשתכח' עמהון
ורזא דמלה זמנין דאשתכחת עמהון לא תקח את האם · וזמנין
דלא אשתכחת שלח תשלח את האם · אפרוחים אלין מארי משנה · או ביצים
מארי מקרא · באלין דלא קבעי לימודייהו שלח תשלח את האם · אבל באלין
דקבעין לימודייהו לא תקח האם על הבנים עכ"ל · וכן פי' בתיקונים א"כ מאי תקונים סוף
כי יקרא קן צפור לפניך בזמנא דלית לה לשכינתא אתר לשריא תמן בקביעו דף ו'
איהי אזלת במקרה ורא איהו כל הקובע מקום לתפלתו כמה דנשמתין עברין
הכי שרייא שכינתא עמהון · נשמתא דאיהי קביעא בצלותא או באורייתא
איהי אתר קבוע לשרייא ביה שכינתא · אבל נשמתא דלית לה קביעותא
בצלותא או באורייתא אלא אי איזדמנת לה במקרה הכי איהי שרייא עמיה
במקרה ורא איהו כי יקרא קן צפור לפניך · וכן איהי נשמתא דברכש

אתקריאת קן ציפור ונופא קן דנשמתא וכן נשמתין דאינון עולימאן
דילה דאתיקרות בתולות אחריה רעותיה יתבין בגופין דאינון קן דילהון
באורח מקרה בזמנא דלאו אינון קבועין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ודא
תיקונים דף י"ח הה"ד כי יקרא קן צפור לפניך עכ"ל · שאר כסות ועונה ביארו בתיקונים ועוד
אינון שאלין מזונא וכסות ועונה דאיהי עונת זיווגיהו משבת לשבת דאיתמר בה
שמות כ"א י שארה כסותה ועונתה לא יגרע ולא אית מאן דשאיל מזונא דאיהי שארה
משלי א ח דשכינתא ואיהי אימא עלאה דאיתמר ב"ה ואל תטוש תורת אמך · כסותה דא
תהלים ק"ב א כסויה דציצית ועטיפו דיליה ותפלין דיד דאיתמר בה תפלה לעני כי יעטוף ·
ועונתה דא ק"ש בעונתה ואם שלש אלה לא יעשה לה לשכינתא ויצאה חנם אין
כסף לית ליה כסופא מן שכינתא חציף איהו · ועוד אין כסף לא יהא ליה
תיקון ס"ט דף ק"ד כסופא לעלמא דאתי עכ"ל · ובתיקוני' ביאר ג' אלה באופן אחר והוא קרוב אל
הנדרש דרש שם שאר כסות ועונה בסוד ג' גלגולים כאשר הורונו רז"ל והסכים
עמהם פיתא"גורס גם כי רבו החולקים בדעת זו · ואמר הח"כ הר"ם סבא סבא
פתח מלין יתיר דהא סתימין מילך · א"ל ההוא סבא שארה דא מזונא מסטרא
תהלים קמ"ה י"ו דימינא דמתמן כל מזונא קא אתיא הה"ד פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון
ירמיה א ט"ו ודא יד ימינא · כסותה מסטרא דשמאלא דאיהי כסות עיני' דמתמן עריין לשמאלא
בראשית כ"ז א בנין דסטרא דצפון שמאלא תמן פגימו הה"ד מצפון תפתח הרעה ובג"ד איתמ'
שמות ג ו ביצחק ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות ותמן צריך כיסוייא · ומשה
בההוא איתמר ביה ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים ובג"ד ציצית
ותפלין אינון כיסוייא דילה הה"ד כי הוא כסותה לבדה הוא שמלתו לעורו · לעורו
ובעור דתפלין · כסותה על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה ועונתה
מסטרא דעמודא דאמצעיתא דאיהו ישראל שמע ישראל ותמן ייחודא דילה
שם כ"א י"א הה"ד ואם שלש אלה לא יעשה לה ויצאה חנם אין כסף עכ"ל ומה שאמר הוא
המזון מצד הימין ולעיל נתבאר שהוא תורה מצד הבינה אין מזה קושי כלל כי
המזון אעפי"י שיהיה בימין הוא נמשך מהבינה כי בני חיי ומזוני לאו בזכותא
תיקון י דף כ"א תליא מילתא אלא במזלא · וביארו בתיקונין דלאו בזכותא שהוא חסד תליין
אלא במזל שהיא הבינה ע"ש · וכן התורה נמשכת מהבינה כדפי' בפ'
משלי ל"א כ"ו קדושים ובאה לחסד ומשם היא מזון לשכינה והיא ותורת חסד על לשונה · ואגב
למדנו כי כוונת כיסוי ציצית ותפלין הוא להסתיר השכינה וכן הנשמה מכוונת
הדין · הרי מבואר החיוב המוטל על כל אדם לעשות ולתקן בכל יום שאר וכסות
דברים ל"ב ט ועונה לשכינה ובזה ג"כ נשמתו מתתקנת כי הנשמה חלק ידו"ד שנאמר כי חלק
ידו"ד עמו כמו שביארנו כמה פעמים · ובהיות השכינה מתתקנת ע"י בורתו
משלי ח י"ז שתשרה עליו כמ"ש אני אהבי אהב וכן פי' הרשב"י ע"ה ג"כ בפ' מאת כל איש אשר
ידבנו לבו כו' שהעתקנו בפ"ד ואלו הד' דברים שביארנו הם ייחודים כוללים
לכל יום ויום · עוד כמה פרטים שיתבארו בע"ה כל א' וא' במקומו ועל

המתקן

שתתקן ימיו לעולם בייחוד השכינה כדפי' כאמר ראה חיים עם אשה אשר קהלת ט ט
אהבת כל ימי הבלך כמו שהעתקנו המאמר בפ' שקודם · ועוד במעלתו
ביארו שם בזוהר ד"א בכחך דא היא אשה דקאמרן דאיהי חילא לאיתתקפא זוהר פ' מקץ
בה בעלמא דין ובעלמא דאתי ובעי ברנש למזכי בה בהאי עלמא בגין דיתתקף דף קכ"ו ע"ב
בההוא עלמא מ"ט בגין דלבתר דיפוק ברנש מהאי עלמא לית ביה חילא למיעבד
מדי ולומר השתא מכאן ולהלאה איעביד ודאי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה
בשאול אשר אתה הולך שמה · אי לא זכי ברנש בהאי עלמא לא יזכי ביה
לבתר בההוא עלמא ואוקמוה מאן דלא אתקין זוודין למיהך מהאי עלמא
לא ייכול בההוא עלמא ואית עובדין טבין דעביד ברנש בהאי עלמא דייכול
מנייהו הכא וכלא איסתאר לעלמא דאתי ולאתזנא מנייהו · ת"א יוסף זכה בהאי
עלמא ובעלמא דאתי בגין דבעא לאיתחברא באשה יראת ה' כדכתי' וחטאתי בראשית ל"ט ט
לאלהים ובגין כך זכה לתישלט בהאי עלמא וזכה לון לישראל עכ"ל לענייננו ·
ותבואר במאמר כמה גדול מעלת האוחז בשכינה במעשיו אם בעה"ז אם בעה"ב
ודרך כלל לכל ייחודי השכינה שביארנו ונבאר עוד בע"ה · צריך קודם
שיעשה הייחוד ההוא יאמר בפיו ויוציא בשפתיו דבר זה או מצוה זו אני עושה
לייחד השכינה עם קודש' בריך הוא ויכוין בייחוד יאקדונקי ויכוין שבזה
תתעלה מהגלות · כיצד הולך לבה"כ לתפלת שחרית יאמר הריני הולך
לייחד השכינה עם הקדוש ברוך הוא בדרועא ימינא ויכוין הכוונה שפירש'
וכיוצא לשאר התפלות והמצות · ודבר זה יתבאר בזוהר והם דברי ר'
אלעזר ז"ל א"ר אלעזר בכל עובדוי דברנש ליבעי ליה דלהוו כולהו לשמא קדישא זוהר פר' כי
מאי לשמא קדישא לאדכרא בפומיה שמא קדישא על כל מה דאיהו עביד דכולא תזריע דף כ"[illegible]
הוא לפולחניה ולא לישרי עלוי סטרא אחרא בגין דאיהו זמין תדיר לגבי בני נשא בסופו
ויכיל לאשראה על ההיא עבידתא עכ"ל · ועם היות שטחיות דבריו כמ"ש על מה
דאיהו עביד במעשי' מדברי העולם שהם לעבודתו שאם הוא במעשה המצו' הוא
הוא העבודה עצמה מ"מ כבר איפשר שיהיה במעשה המצוה איזו פנייה כי בוחן
לבות יודע הכל וכאשר בתחלת העשייה יאמר בפיו שהוא לעבודתו לשם ה'
והכוונה לייחד כדפי' הרי בזה מסלק כל חיצוני שלא תסרך באותה המצוה ·
וכן נראה מדבריו שאמר בכל עובדוי דברנש ליבעי ליה ומאי ריבה בכל אלא
ודאי דה"פ לא מבעיא בדברי הקדושה שצריך להזכיר כי יותר הקליפה רוצה
להאחז ברוחניות המצות יותר מדבר הגשמי שאין בו ממש · אלא
אפילו' בדברי העולם יאמר לשם ה' כדי שלא תפרח בשום מעשה ממעשיו
הגשמיים וכן תמצא שמנהג הקדמונים ע"ה היה שקודם שעשו המצות
היו מוציאים הכוונה בפיהם כענין רבי אבא ע"ה בענין ג' סעודות בזוה"ר זוהר פ' יתרו
אמרו ז"ל רבי אבא כד הוה יתיב בסעודתא דשבתא הוה חדי בכל חדא דף פ"ח ע"א
וחדא אמר דא הוא סעודתא קדישא וכו' בסעודת אחרא אמר דא היא סעודתא

פס פר' כי | דקודש' בריך הוא וכן בכלהו שעורתי עכ"ל · וכן אמר הוא עצמו בזוהר
פ' ויקהל דף כ"א ע"א | ז"ל תא חזי וכל הכנשים אמר כמא לבן בשעתא דהוו עבדין עבידתא הווא
אמרין דא למקדשא דא למשכנא דא לפרוכתא וכן כל אינון אומנין
בגין דשרייא קדושה על ידיהו ואיתקדש ההיא עבידתא וכד סליק
לאתריה בקדושה סליק עכ"ל · ואמר עוד לקמיה שג"כ בדברי
העולם צריך להזכיר ז"ל ועל דא מאן דבני בנין כד שארי למבני
ירמיה כ"ב י"ג | בעי לאדכרא דהא לפולחנא דקודש' בריך הוא הוא בני בגין דכתי' הוי
בונה ביתו בלא צדק וכדין סייעתא דשמייא שארי עלוי וקודש' בריך הוא
איוב ה' כ"ד | זמין עליה קדושתא וקארי עליה שלם הה"ד וידעת כי שלום אהליך מהו
ופקדת נוך הא אוקמוה אבל ופקדת לאפקדא מלה בפומא כד איהו בני
וכדין ולא תחטא כתי' עכ"ל · ומזה נקיש לכל שאר דברי העולם
זוהר פ' אמור | וכן רב המכוכת בענין הסוכה כדפירשנו בזוהר ע"ש · ומזה כלמוד
סוף דף ק"ג | לשאר המצות וכ"ל שעל זה כאמר המזכירים את ה' אל דמי לכם שיזכירו
ישעיה ס"ב ו' | הייחוד בפה את ידו"ד קודש' בריך הוא ושכינתיה כדפירשנו לעיל ונמצא
מקיים מעשה דיבור ומחשבה שהוא כנגד ג' שמות יב"ק כמו שיתבאר
תלים ל"ד י"ג | בשער קדושה בפ"ד והמתקן ימיו בתיקונים אלו האמורים עליו נאמר אוהב
זוהר פ' ויחי | ימים לראות טוב {ויגן} הדבר במה שפירשנו בזוהר כי הימים מה שאדם מתקן
דף רכ"ד ע"א | בהם הם לבוש שבהם תתלבש נשמתו וע"י לבוש הימים זוכה להסתכל
ולהתענג בעונג טוב הצפון לצדיקים · ז"ל תאנא זכאין אינון צדיקיא
דיומיהון זכאין ואשתארן לעלמא דאתי זכאין וכד נפקין מתחברן כלהו
ואיתעבידו לבושי יקר לאיתלבשא ביה ובההוא לבושא זכאן לאיתענגא
מענוגא לעלמא דאתי ובההוא לבושא זמינין לאחייאה ולמיקם · וכל אינון
איוב ל"ח י"ד | דאית להו לבושא יקומון הה"ד ויתיצבו כמו לבוש ווי לאינון חייבי עלמא
דיומיהון בחוביהון חסרין ולא אשתאר מנייהו במא דאיתכסיין כדנפקין
מעלמא · תאנא כל אינון זכאין דזכו לאיתלבשא בלבוש יקר דיומוי
ס"א גולפא | מתעטרן בההוא עלמא מעטורי דמתעטרי בהו אבהן מההוא נחל דנגיד
ישעיה נ"ח י"א | ונפיק לגנתא דעדן הה"ד ונחך ה' תמיד והשביע בצחצחות נפשך וכו' ואינון
ירמיה י"ז ו' | חייבי עלמא דלא זכו לאיתלבשא בלבושא דיומיהון עלייהו כתיב והיה כערער
בערבה ולא יראה כי יבא טוב ושכן חררים במדבר עכ"ל · הרי שאמר שע"י
לבוש הימים מתענגים ענוגא דעלמא דאתי ומתעטרי מההוא נחל דנגיד ונפיק
ובזה יובן הפסוק אומר אוהב ימים · כי כיון שהימים הם לבושי' שבהם תתלבש
נשמתו צריך לאהוב הימים כי כמו שהאדם אוהב הלבוש שבו מתלבש גופו שאם
לא היה הלבוש ההוא היה ערום כן למה שנוגע לתיקון נשמתו יאהב הימי' שהם
לבושים שתתלבש נפשו והיינו לראות טוב שעל ידי הלבוש הימים ישיג להסתכל
ולהתענג מטוב העולם הבא כמבואר במאמר, והראיה היא מציאות ההשגה
שישנו

שישיגו הצדיקי׳ באור הצפון לצדיקי׳ וכמ״ש לולא האמנתי לראות בטוב ה׳ בארץ תלים כו יג
חיים · ולמ׳ ראיה כי אין אדם רואה אלא ע״י האור ואותו האו׳ הצפון ע״י היא הראיי׳
האמתית שבו היה צופה אדם הראשון מראש העולם ועד סופו כדפי׳ ז״ל והאריכו חגיגה ס״ב
בזוהר במעלות האור ההוא · וכאשר יסתכל במ״ש צריך שיתקן עצמו בתורתו זוהר פ׳ בראשית
ומצוותו דבר יום ביומו כמ״ש הכתוב ביומו תתן שכרו ולא תבא עליו השמש · דף לא ע״ב
ופי׳ שיתן ליום עצמו השכר שלו דהיינו תיקונו על ידי התורה והמצות ולא יבא דברים כד ט״ו
עליו השמש כי כל יום ויום יש עליו מלאך ממונה כמו שפי׳ בזוהר על טעם שצריך זוהר פר׳ אמור
תענית חלום ביומו ואפילו בשבת ע״ש · ועל זה היום שעבר בלי תיקון אלף
הלך לו וכן מטעם זה אמר ושוב יום א׳ לפני מיתתך כדי שיהיו כל ימיו בתשובה אבות פ״ב
כדפי׳ בשער היראה ואם ירצה לומ׳ שמחר יתקן ויקרא וכבר מצינו כיוצא בזה
בגמרא אן אגירי יממא יזפי ביממא ופרעי בליליא צריך שלא יאחר הפירעון
אלא יפרע מיד חובו כי אם יתאחר מלפרוע דבר יום ביומו יכבד עליו החוב
וכתב החסיד בא״ה בענין זה ובזוהר פ״א פי׳ פסוק זה על התפלות העולו׳ למעלה ס״ס שער
על ידי מטטרון ואשרי המתקן ימיו ע״ד האמור שבוראי יזכה אל הטוב הצפון השכנו׳ שפכין
ובזה ככלל הפרק הזה : לו

פרק עשירי

מפני שקדם עסקנו בפר׳ הקודם בענין תיקוני השכינה זוהר פ׳ כי תצא
וקישוטיה אמרנו לסמוך לו פ׳ זה לבא׳ שכל העבודו׳ האמורו׳ דף רפח ע״א

שחייב האדם לעשות לתיקון השכינה צריכין שיהיו בשמחה שנאמר תחת אשר דברים כח מז
לא עבדת את ה׳ אלהיך בשמחה ובטוב לבב ואמר עבדו את ה׳ בשמחה · ופי׳ תלים ב יא
בזוהר ז״ל אמר ר׳ יוסי שכינתא לא שריא אלא באתר שלים ולא באתר חסיר ולא זוהר ריש פר׳
באתר פגים ולא באתר עציב אלא באתר דאיתכוון באתר דאידו ובגין כך כל ויחי דף ריו
אינין שנין דיוסף איתפרש מאבוי ויעקב הוה עציב לא שריא ביה שכינתא אמר ע״ב
רבי אלעזר אמר רבי אבא כתיב עבדו את ה׳ בשמחה באו לפניו ברננה לאפקא
דלית פולחנא דקב״ה אלא מגו חדוה דאמר רבי אלעזר לית שכינתא שרייא מגו
עצבות דכתיב ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן עכ״ל · ושמעתי בשם מה״ר מלכי׳ ב ג טו
יצחק דילוריא אשכנזי ע״ה שפי׳ פסוק תחת אשר לא עבדת וגו׳ מרוב כל פי׳ יותר
אם היה לך רוב כל · והכוונה שיהיה שמח בשמחת הקב״ה ובמצותיו ותורתו
יותר מכל ממון שבעולם כמו שהתורה נאמר בה וכל חפציך לא ישוו בה כך לא משלי ח יא
ישוה שום שמחה שבעולם אל שמחת מצוה · וכן פי׳ לעיל בפ״ב בענין האהבה
וכענין זה שמעתי בשם הר׳ יונה ע״ה בפסוק כבד את ה׳ מהונך שפי׳ יות׳ מהונך׳ שם ג ט
ואופני קנות אדם שמחה בלבו הוא כשיחשוב בטובת הבורא יתברך עליו כמו
שהארכנו אם בכתיכת התורה וכו׳ ויאמר בלבו עלת כל העלות וסבת כל הסבות
שברא והמציא כל הנמצאים הכל בעבור האדם והשגחתו פרטית עלי עם היות
שלגדולתו אין לה תכלית וסוף ישגיח על יתום קטן כמוני שאני כחשב לאין כנגד
גדולתו ית׳ להטיב עמי בטובות העה״ז ובטובות הע״הב : והוא כמשל המלך

שיש לו שרים ונכבדים לאין מספר וראה במדינתו עבד אחד וקראו ואמר לו
רצוני שתעבדני ותהיה מהשרים העומדים לפני הרואים את פני המלך ואמר לו
אם תעבדני כראוי אשים מעלתך למעלה מהשרים הנכבדים אשר עמי האין מן
הראוי על העבד ההוא לעבוד עבודת רבו בשמחה ויאמר בלבו הואיל והמלך
עם גדולתו וממשלתו שלא חסר לו דב' בחר בי לתועלתי שאהיה עובד לפניו אין
מן הראוי שאעבוד עבודתי לפניו אלא בשמחה ובטוב לבב. ובס' החסידי' כתוב (ספר חסידים סימן י"ד)
בשורש האהבה כי כדי לעבוד בשמחה יקח אדם משל מבשר ודם אם היה יודע
דבר שהוא רצון המלך לא ישקוט ולא ינוח עד שישלים רצון המלך שה"א רימה
ותולעה כמוהו ויהיה שמח שמחה גדולה על אשר בוא מעשיו לפני המלך לרצון.
הבורא שהוא חי וקיים עאכ"ו שיש לו לטרוח ולבקש איך יעשה וישלי' רצון מכוונתו
עכ"ל. ועוד יחשוב ויאמר בלבו הרי כל צבא השמים עובדים עבודתם בשמחה
ששים ושמחים לעשות רצון קוניהם ועבודתם העליונה היא כפלים על עבודתנו
שהרי הגלגלי' אינם שוקטי' לעולם מתנועתם וכן השמש לעולם הוא סובב ובכל
בקר כאשר הוא יוצא יוצא בשמחה שנא' ישיש כגבור והוא משורר לפני המקום (תלים יט ו)
שפי' ז"ל שאומרי' מזמור הודו לה' קראו בשמו וכן פיר' בזוהר ז"ל ובשעתא דנטיל (זוהר פ' ויקהל דף קנו ע"א)
שמשא בגלגלוי פתח קל נעימותא ואמר שירתא מאי קאמר הודו לה' קראו בשמו (תלים קה א)
וכו' שירו לו שיר חדש וכו' וישראל משבחין לקב"ה בימתא עם שמשא הה"ד ייראוך (שם כח א)
עם שמש ואף על גב דהא אוקימנא להאי קרא אמר רבי אלעזר אלמלא דבני (שם עב ה)
עלמא אטימין לבא וסתימין עיינין לא יכלין למיקם מקל נעימותא דגלגלא
דשמשא כד נטיל עכ"ל. ועוד אמרו במדרש תנחומא וש"ה ממזרח שמש עד מבואו (תלים קיג ג)
מהולל שם ה' משעה שהשמש זורח עד שהו' שוקע מקלס להקב"ה וכן אתה מוצא
בשעה שאמר יהושע בגבעון ובקש לשתק לא את שמש בגבעון עמוד אלא שמש
בגבעון דום אלא שכל שעה שהוא מהלך מקלס להקב"ה וכל שעה שהוא מקלס
יש בו כח לעמוד : כ"א אין בו : לכך אמר ליה יהושע דום עד כאן לשונו.
והעיד לי מי ששמע וראה אנשים שהלכו לארץ הודו לראות מקום יציאת החמה
וזריחתה ב' הלכו וא' חזר אלם הא' שנתקרב הרבה לשמוע ניגון קול החמה מת
והא' נתאלם וזה בחזרתו אמר זה על ידי כתיבה. וכן אמז"ל בסנהדרין בענין
סנחריב שהשמיעם קול גלגל חמה. ועו' שהשמש משורר גם העליוני' משוררים
ומשבחים לעילת כל העלות בין במאכלים בין בנבראים בין בנוצרים בין
בנעשים שכל מה שברא הקדוש ברוך הוא לא בראו אלא לכבודו שנ' כל הנקרא (ישעיה מג ז)
בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו והכבוד הוא ההלול והשבח כענין (תלים כט ט)
ובהיכלו כולו אומר כבוד. וכן פי' רז"ל במדרש תלים ז"ל השמים מספרי' זש"ה (מדרש תלים מזמור י"ט)
כל פעל ה' למענהו לקילוסו כמה דאת אמר ענו לה' בתודה דאלעדותו וכו' (משלי טז ד)
ואמר עוד לקמיה ד"א כל פעל ה' לקילוסו שהכל מקלסין אותו על פעלותיו ועל (תלים קמז ז)
מעשהו וכל מעשיו מקלסין אותו עכ"ל. ואל זה כוון רהע"ה במזמור הללו את

ה' מן

ספ קטח א זוהר פ׳ פק״ די דף ולב ע״א דנגים ד ל״ב

ה׳ מן השמים הללוהו כל מלאכיו הללוהו כל צבאיו הללוהו שמש וירח ׳ ופי׳ בזוהר ז״ל הללויה הללו את ה׳ מן השמי׳ איהו שירותא דסית סטרין לאיתפשטא לתתא דדא איהו רזא לקיימא לשאלא כד״א כי שאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך וגו׳ ׳ עד הכא איתרשו לשאלא מכאן ולהלאה לאו קיימא לשאלא בגין דאיהו אתר טמיר ובגין ו׳עד הללו את ה׳ מן השמים הללוהו במרומים אלין תרין סטרין דאינון רומא דשירותא ימינא ושמאלא ומהכא איתפשטו כלהו אחרנין לתתא ברזא דדרגין׳ לאתתקנא כדקא יאות ׳ הללוהו כל מלאכיו אלין תרין קיימין דקיימי תחות גופא למיסען גופא עלייהו ׳ ת״א אינון קיימין דגופא אסתען עלייהו קיימי הכא ברזא דמלאכין בגין דדיכין אינון שליחן למיזל מאתר לאתר ומרזא דא נפקין אינון דאיקרון מלאכין דאינון שליחן למהך בשליחותא דמאריהון מאתר לאתר ׳ הללוהו כל צבאיו דא איהו אתר דנפיק מניה כל חילין קדישין עילאין רזא דאתקיימא קדישא ואיהו רשים בכל אתר רבוון כדקאמרן ׳ דכתיב ה׳ צבאות שמו ׳ אות הוא בכל אתר חילין ורבוון ׳ הללוהו שמש וירח ביה קיימא רזא דא ואיהו שמשא לאיתנהרא וביה קיימין כוכביא עילאין דנהרין ומזלי והא אוקימנא לבתר אהדר לעילא להאי אתר דקאים ברומא דמרומים ותמן תקיעו דכלא לבתר הללו את ה׳ מן הארץ לקבל אלין אש וברד ע״כ ׳ וכוונתו שהללו את ה׳ מן השמים הם שש קצוות בכלל הללוהו במרומים חסד וגבורה ׳ הללוהו כל מלאכיו נצח והוד ׳ והטעם שקראם מלאכים אמר שהטעם הוא שהמלאכים הם הנשלחים ממקום למקום ומקורם הוא מהירכים העליונים ׳ הללוהו כל צבאיו כנגד היסוד ׳ הללוהו שמש וירח הם כנגד ת״ת ומלכות ׳ הללוהו שמי השמים והמים אשר מעל השמי׳ אלו הם ג׳ ראשונות ואחר כך ירד למטה אל היסודות הנפשיים ׳ הללו את ה׳ מן הארץ תנינים וכל תהומות אש וברד ׳ ואין תימה למה לא הזכיר שבח הנבראים והנוצרים שבכר נזכרו בשבח הללוהו כל מלאכיו הללוהו כל צבאיו ומן הראוי שיזכיר צבאיו ואח״כ מלאכיו אלא שהוכרח לפי סדר המדות ׳ הרי כל הנמצאים ומ״ם מה שתחם למטה שכולם נותני׳ שיר ושבח לעילת העילות שאפילו הכתר ברומא במרומים ותקיעו דכלא עליו נאמר הללוהו שמי השמים ׳ ואמר הכתוב אח״כ יהללו את שם ה׳ כי הוא צוה ונבראו ושם ידוד זה מוכרחים אנו לומר שהוא השם הראשון הדבק בעילת העילות שהוא רב ושליט וכו׳ כדפי׳ בשער היראה פ״א ׳ והשלל והשבח הוא על שהמציאם ובראם מאין ליש וזהו כי הוא צוה ונבראו וגם בכתר כירך זה הענין שגם הוא נאצל אבל לא לשון ציוי ולכך תמצ׳ סופר מהופך במלת כי ובמלת הוא טרחא והבן ׳ ונמצא בספרי המגנדרים שיש למעלה שר אחד והוא בכשא שיש לו אלף פיות ובכל פה אלף לשונות ובכל לשון ולשון נותן רננות ושבחי׳ לקונו והוא נקרא יואחבבכי רון והספר הזה פי׳ בתיקוני׳ במעלתו ע״ש ׳ וכן בספר ברית המנוחה פי׳ כמה שרים עליונים אותם שיש

תקונים ס״ס דף קל ד

הון

און רון והטעם שהם ממונים על הרנה והשיר והשבח ואלו הם הנקראים עלמות
שיר עלמות הממונים על השירה ועל זה תקנו לנו אנשי כנסת הגדולה ואלו פינו
מלא שירה כים ולשונינו רנה כהמון גליו וכו' ופי' הוא שהים העליון הוא משורר
שירה כאומרו למען יזמרך כבוד ולא ידום וכענין אלהים אל דומי לך שלעולם תלים ל' יג
מעוררת שירה לייחוד אבא ואמא כדפי' מורי בשער מהות והנהגה׃ וגליו סם פג א
הם רוחות הכסא שבו המעוררים רנה גם כן ובזה יובן מה שפי' בזוהר בפסוק וזהר פרש' כי
בשוא גליו אתה תשבחם ז"ל תשבחם מתם שבחא הוא לון בגין דסלקין בתיובתא דף סג ע"ב
למחתי׃ מכאן כל מאן דכסיף לאיסתכלא ולמינדע אף על גב דלא יכיל שבחא תלים פט י
איהו דיליה וכלא משבחן ליה עכ"ל׃ ופי' שהרוחות העליונים שבכסא הולכים
ורצים ומתנשאים כדי לראות ולהשיג באור העליון מה שהוא למעלה מהשגתם
ואף על פי שחוזרים לאחור שאינם יכולין להשיג מה שהוא למעלה ממדרגתם
מ"מ שבח הוא להם שיש להם חשק להשיג יותר ולהתדבק באור העליון׃ וכן
הנשמות אחר פטירתם מודים ומשבחין להקב"ה כדפי' בזוהר ז"ל תאני נפש בשעתא וזהר פ' תרומה
דנחתא מגו כהירו עילאה לדיירא בגנתא דעדן כהיר וכוין איהו כד קיימא דף קסב ע"א
גו קברא ואתגלימת בדיוקנא דהות גו גופא בקדמיתא וכל איכון גרמי בההוא
דיוקנא שלהן ומשבחן ואודן לקב"ה הה"ד כל עצמותי תאמרנ' ה' מי כמוך אומרו' תלים לה י
לא כתיב אלא תאמרנה׃ ואלמלא איתייהיב רשו לעינא חמי בלילא דנפק
בשבתא ובלילי ר"ח וזמני הדיוקנין ע"ג קברי אודן ומשבחן לקב"ה אבל טפשו
דבני נשא וכו' עכ"ל לענייננו׃ וכיון שכל העליונים הם מעוררים שירה מפני
חשקם לידבק בו בערך זה הא"ר' גם כן צריך לעורר שיר ושבח לשמח את קונו
וכדי שידבק בקונו כי השיר גורם הדבקות והוא כאשר יזכור רוב טובותיו
וחסדיו עליו כמ"ש אומרי' ואלו פינו מלא שירה כים אין אנו מספיקין להודות על
אחד מאלף אלפי אלפי' נסים ונפלאות שעשית עמנו ועם אבותינו ורוח ונשמה
שנפחת באפינו ולשון אשר שמת בפינו הן הם יודו ויברכו וישוררו את שמך
מלכינו׃ ועל זה כוון דהע"ה באומרו אג"לה ואשמחה אשר ראית את עניי הרי תלים לא ח
השמחה מכח החסד שהטיב עמו׃ ומכח זה היה דוד לעולם משורר והיה מכוה סם לג א
אותנו שנעורר שיר ורנה באמרו רננו צדיקים בה' שירו לו שיר חדש׃ וכן את סם לג ג
מוכיח כשישראל היה נעשה להם נס מיד היו אומרי' שירה אז ישיר ישראל ותשר שמות טו א
דבורה ואי אפשר להיות נס שלא תשתתף בו החסד וכן פי' בפרש' ויקר' בפסוק שופטים ס א
עבדו את ה' בשמחה כי הכהן מכרו בחד השמחה ז"ל שמחה בכהנא איתקיים תלים ק ב
בגין דהוא רחיקא מן דינא תדיר וכהנא בעייא לאיסתכחא תדיר באנפי נהירין
חדאן תדיר יתיר מכל עמא עכ"ל׃ ובזוהר שם ו על פסוק עבדו את ה' בשמחה
וכו' שמי שחטא ועבר על ל"ת שבתור' ותקנתו שיביא קרבן ויתודה ויתעצב ואם ברכות פ"ק
יבכה יותר טוב לו׃ אם כן היכן הוא שמחה ורננה שלו ותירצו שבזמן שבה"ה וזהר פ' ויקרא
קיים היה הדבר תלוי על ידי הכהן והלוי שהכהן איש החסד הוא בעל השמחה דף ח
והלוי

והלוו משורה הרי שמחה ורננה · ושאל אחר כך ז"ל השתא דלא אישתכח קרבנא
מאן דחטי קמי מאריה ותב לגביה ודאי במרירו דנפשה בעיניו בבכיה ברוח
תבירא היאך אוקים שמחה ורננה הא לא אישתכחו גביה · אלא הא אוקמוה
דתושבחן דמאריה וחדוותא דאורייתא ורננה דאורייתא דא הוא שמחה ורננה
ועוד פיר' שם פירוש אחר והוא כי שמחה ורננה הם יסוד ומלכות והכוונה שיהיה
ברכות פ"ק כוונתו ליחד המדות האלו שעליהם אמרז"ל לעולם יכנס אדם שיעור שני פתחים
זוהר פ' תרומה ועוד האריכו בזוהר בענין תירוץ קושיא זו ע"ש והנה כלל השמחה יהיה לפי זה
דף קסג ע"א שזכהו השם להיות מעבדיו המייחדים אותו מה שלא כל אדם זוכה לזה · ולפי
הפשט השמחה שיעורר האדם בתפלתו ובפרט אם הוא בבית הכנסת או בבית
המדרש במציאות התפלה כי התפלה היא צורך גבוה והעד שנעשה ממנו כתר
למלכו של עולם · וראוי שיאמר אדם בלבו מהיכן זכיתי אני לתת כתר למלכו
של עולם אלא שהמלך ברוב חסדיו קרבני אליו ולכן ראוי שאעבוד עבודתו
זוהר פ' תרומה בשמחה · גם במציאות התפלה מה שאמר הרשב"י ע"ה שאמר ג' מחנות מלאכים
דף קלג ע"ב עומדים בבית הכנסת לתיקון התפלה · מחנה א' הם אותם המלאכים האומרי'
שירה עם ישראל ביום ואלו מתקנים כלם הזמירות מפני שיש כת אחר שאומרי'
שירה בלילה ואלו אינם עומדים עם ישראל ביום · מחנה ב' הם אותם העומדים
בכל קדושה וקדושה שישראל מקדשין למטה ואמר ובשולטנו דילהון כל אינון
דמתערין בכל אינון רקיעין בההיא צלותא דישראל · מחנה שלישית הם ז'
הנערות הראויות לתת לה שאלו ז' היכלות עליוני' המתקנים בתפלת יוצר ואמר
וכלהו מתתקני בסידורא דישראל דמתתקני לתתא דאינון שירין ותושבחן
ובההוא צלותא דקא מצלו ישראל עכ"ל · הרי שכל תיקון המחנות העליונים
שם ד' קלג ותיקון השכינה עם מחנותיה תלוי בתפלת ישראל · וכן אמרו לקמיה דהא
ויקרא כב לב לית קדושה לעילא אלא אי אית קדושה לתתא כמ"ד ונקדשתי בתוך בני ישראל
ואחר לשונו העתקנו בשער קדושה · ובעומדו בבית הכנסת יהיה שמח שעומד
תלים קכב א בבית ה' כמו שאמר הע"ה שמחתי באומרים לי בית ה' נלך · ואמר נכספה וגם
פס ד ג כלתה נפשי לחצרות ה' לבי ובשרי ירננו אל אל חי · ובעסק התורה יהיה שמח
כמ"ש ר' נחוני' בן הקנ' היה מתפלל בכניסתו לבי' המדרש וביציאתו ואמ' וביציאתו
אני נותן הודאה על חלקי ופי' בגמרא שיאמר מודים אנו לפניך ה' אלהי ששמת
חלקינו מיושבי בית המדרש וכו' אני רץ לחיי העה"ב ובמקומו כאריך בפי' בע"ה ·
פסחים פט ועוד אחז"ל על ענין אלישע שאמר ועתה קחו לי מנגן ותהי עליו רוח אלהים מלמד
מלכים ב ג טו שאין השכינה שורה לא מתוך עצלות ולא מתוך עצבות ולא מתוך שחוק ולא
מתוך קלות ראש ולא מתוך שיחה ודברים בטלים אלא מתוך שמחה של מצוה
שנאמר ועתה קחו לי מנגן וכו' אמר רב יהודה אמר רב וכן לדבר הלכה אמ' רב
וכן לחלום טוב איני וכו' עד דיתיב באימתא ופתח בשמעתא · בעסק המצות
יהיה שמח שהרי המצוות הם תכשיטי מלך והוא מתקשט בהם ראוי שיהיה שמח

בפרט כאשר ידע מה תיקון עושה בעשיית המצוה ההוא ומה תועלת עושה
לנשמתו ואז יהיה שמח יותר ובשער המצות נאריך יותר ועל זה נאמ' פקודי ה'
(תלים יט ט) ישרים משמחי לב ׃ ובפרט בענין הצדקה צריך שיהיה שמח בנתינתה כי
(שם יז טו) הוא מתדבק עם השכינה שנאמר אני בצדק אחזה פניך כמו שנאריך במקומו ׃
(ד"ה א כט) הלא תראה דהע"ה וישראל כשהתנדבו לבנין הבית היה בשמחה שנאמר וישמחו
העם על התנדבם כי בלב שלם התנדבו לדוד וגם דוד המלך שמח שמחה גדולה
כי המצוה הנעשית בלב טוב היא עצמה נותנת שמחה ׃ ובקבלת כל האדם
(אדרא ד קלג ע"ב) בסבר פנים יפות יש בזה סוד כמו שפי' באדר"א ז"ל ותאנא מ"ד טוש אסים בה"
בעתיק יומין איתמר דהא הוא חדוותא דכלא ע"כ ׃ ולקמיה ע"ב אמ' שמב' פנים
(ישעיה סב א) העליונים שבעתיקים מאירים למטה פני זעיר אנפין ועל הפנים העליונים נאמר
(משלי טז טו) באור פני מלך חיים ואמ' אחר כך תאנא כד איתגליין תרין תפוחין אין איתחזי
זעיר אנפין בחדוותא וכל איכון בוצינין דלתתא נהרין וכל עלמין חדאן
ושלימין מכל שלימותא וכלא חדאן ונהרין וכל טובו לא פסיק עכ"ל לענייננו ׃
הרי שכל המציאות צריכין שמחה שבכל העולמות מתעוררות מהפני' העליוני'
והנה בקבלת אדם את כל אדם בסבר פנים יפות ופניו נהובות מורה על פני
זעיר אנפין שהאירו מהפנים העליונים והוא שלימות עליון ׃ כל שכן אם
מקבל פני חכם או רבו שהקבלת פניו כהקבלת פני שכינה שצריך שיהי' בשמח'
(שמות ד יד) אמרו ז"ל בתנחומא על אהרן שנא' בו וראך ושמח בלבו ושמח לבד לא נאמר אלא
ושמח בלבו אר"שבי הלב ששמח בגדולת אחיו ילבש אורים ותומים שנאמ' ונתת
אל חושן המשפט וגו' והיו על לב אהרן ׃ שמחת ימים טובים כבר נודע מה
שפי' ז"ל שבמועד חיי' אדם לשמוח בבשר ויין הוא ובני ביתו וכו' והטעם שהמועד
נקרא אושפיזא שבא מזמן לזמן וכמו שהאורח צריך לקבלו בסבר פנים יפות
כן צריך לקבל הי"ט ׃ והטעם שבימים טובי' מתגלה אור חדש כענין שפי' הר"שבי
(תקוני' דף כו) ע"ה בספ' אמור בענין מקראי קדש ׃ ובתיקוני' אמ' ז"ל ועוד שכינתא איתקריאת
(שמות כג יד) חג בכל זמנין וי"ט חג דתלת רגלין דאיתמר בהון שלש רגלים תחוג לי בשנה
ובגינה ירחא כל זכורך לקיימא זכור ושמור זכור לזכר ושמור לנקבה ׃ כלהו שוי
(דברים יו יו) דאזלין לאיסתכלא בשכינתא צריכין למיהב לה דורונא הה"ד ולא יראה את פני
(שם ו יד) ה' ריקם וצריך למיחדי בה הה"ד ושמחת בחגך דאיהי חדוה דקב"ה איתקריאת
ומאן דאזיל למחתי לה צריך לנטרא גרמיה מעציבו דאיהי לילית חשוכא עציבו'
(כ"ל שם ל) (ויקרא כא יז) שאול דאיהי מום ועליה איתמר כל איש אשר בו מום לא יקרב עכ"ל ׃ ובפרט בחג
הסוכות שנקרא זמן שמחה כמו שאנו אומרין בתפלתינו צריך שיהיה שמח
(ווכר פי' אמור דף ג) ובפרט בהיותו בסוכה כמו שאמ' בזוה"ר ז"ל ובעי ברכם למחדי בכל יומא ויומא
(שם סו) באנפין נהירין באושפיזין אלין דמדיין עמיה ׃ ודקדק מורי ע"ה במה שאמר בכל
יומא ויומא ולא אמר דרך כלל בשבעה יומין אלין להראות שבכל יום ויום צריך
שיהיה שמח שמחה בפני עצמה שהרי הז' ימים הם ז' אושפזין נמצא שבכל יום
ויום

דיום יש לו תוספת בפני עצמו וצריך להראות לו שמחה · ואמר עוד לקיים
כי הא דרב המנונא כד הוה עייל לסוכה הוה חדי ושאר לשונו צריך להעתיק עד
ועכ״ד בעי למחדי לאספכי בגין דחולקא דאינון אושפיזין דזמין דמספכני הוא עכ״ל ·
ומתכאי שמחת המועדים שלא יהיה שמח בשחוק וטיוליים כמנהג שמחת
הגויים בחגיהם שנאמר אל תשמח ישראל אל גיל כעמים אלא יהיה בשמחת הושע ט א
המועד עצמו שהם ימי מקראי קדש כדפי׳ לעיל והוא כאדם שיהיה עומד בחשך
שישמח בבא אליו אור חדש כך צריך שיהיה שמח בשמחת התורה במועד יותר
משאר הזמנים כדפי׳ רז״ל שלא נתנו ימים טובים לישראל אלא לעסוק בתורה ·
ודע כי מציאות השמח גורם ייחוד שאי אפשר שיתקרבו העלולים עילה בעלול
אם לא יהיה ביניהם שמחה שיחפוץ העילה שתתקרב עלולה אצלה וכן שמחת
העלול להכלל בעילתו כדי שיאור ממנו · וזהו קרבן לה׳ שפי׳ בתיקונים תקונים ד״לד
שאמרו ז״ל וכד יהון מקרבין אתיין אב עם אם · בן עם בת כל חד בבת זוגיה ע״ב ונ״ס ע״א
ה׳ עילאה לגבי י׳ ה״א תתאה לגבי ו׳ האי איהו קרבן עולה ויורד בההוא זמנא
ויתקרבו עצמות עצם אל עצמו · ובסוף דבריו וכד נחיתת לגבי ברא איתמר יחזקאל לו ו
בה והאש על המזבח תוקד בו אתוקד בשלהובין דרחימו עכ״ל לענייננו · ויקרא ו ה
ושלהובין דרחימו הוא הוא השמח והוא אש הבאה מכח השמאל שהוא היין המשמח
והוא הגורם הזווג · וכן פי׳ בזוהר בענין ועבד הלוי הוא ז״ל הוא אסלי׳ שלימותא זוהר סוף פ׳
למהוי כלא חד הוא פשיטא לקבלא לכנסת ישראל כדאמר שמאלו תחת לראשי קדש
בגין לחברא זיווגא כחדא מאן איתער רחימותא הוי אומר הוא עכ״ל · ושם פי׳ שיר ב ו
כמה פי׳ במלת הוא ולפי׳ הזה הוא בבינה ומשם תתעורר השמחה לכנסת ישרא׳
בזווג באופן שיתייחד האצילות בשלימותו כלו כא׳ · נמצא כי עקר השמחה הוא
ייחוד וקשר האצילות כלו כא׳ והארתו על ידי המאציל שזהו כל השמחה שיאירו
ויתייחדו כלם כא׳ עד שיאיר בהם המאציל כראוי · ובהקדמה זו נבין מה
שאמר המשורר ע״ה שמחו ביהו״ד וגילו צדיקי׳ וכן נפשי תגיל בה׳ כי עיקר שמחת תלים לה ט
הנפש היא בהיותה מאירה מאור האצילות כלו הנכלל ביהו״ד כנודע · ואם שם לב ט
נרצה לפרש שמתם שם יהו״ד בתת גם כן יתיישב מפני שאז יונקת חיים עליוני׳
מהמחיה לכל הנמצאי׳ שהוא דבק בשם הזה והכל אחד שבתת כולל עשר בשם
יהו״ד שבו והוא אור הגוונים והארכתי בפר׳ · ולכן מי שירצה לשמח את נפשו
יתבודד מקצת היום לחשוב בגדולת אותיות יהו״ד כמו שביארנו בפרק ובשער
קדושה פ״ה · ורא״יה לזה מה שאמר דוד הע״ה שויתי ה׳ לנגדי תמיד · לכן שם יו ט
שמח לבי ויגל כבודי וכבודי הוא הנשמה · ומפני שהנשמה אצילותה משם
יהו״ד כאומרו בנים אתם לה׳ אלהיכם לכן בחושבו בשם יהו״ד הנשמה מאירה דברים יד א
מתנוצצת בנצוצות כפלא והיא שמחה ומכח ההארה ההוא יש בה כח לתת
התנוצצות אפילו לבשר באופן שאף בשרי ישכון לבטח שלא ישלוט בו רמה ·
וזו היא מעלת הצדיקים הדבקים בשם ה׳ שאפילו במיתתם קרויים חיים כי

מפני התדבקותם בשם ידו"ד שהוא מקור החיים יתנו קצת חיות אפילו לבשר
באופן שיקראו חיים אפילו במיתתם · ואיפשר לפרש שמח לבי שהוא כנגד
הבשר וכבודי כנגד הפנימיות שבו וזה וזה הכל נברא ע"י שם ידו"ד כדפי' בשער
הקדושה פ"ז · ולזה אחר הפטירה לא מבעיא שהנפש תקשר בשורש שהיתה
דבקה בחיים חייתה שגם עתה תשכון לבטח אלא אפי' הבשר שכיון שגם הבשר
היה דבק והיה שמח בידו"ד והלב הוא עיקר כל רמ"ח איברים ראוי שלא ישלוט
תלים לג א רימה בכל הבשר · והנה בזה נבין אומרו רננו צדיקים בה' כי מן הראוי היה
שיאמר רננו צדיקים לה' כענין שירו לו זמרו לו ולא אמר שירו בו אלא הענין
איפשר לפרשו בב' פנים הא' שהוא ע"ד צדיקים בידו"ד שפי' וכן אמר עתה כון
לצדיקים שאם ירננו יהיה כוונתם לייחד שם ידו"ד וזהו בידו"ד שתהיה השם הזה
לנגדם שתייחדו אותו באופן שהרנה כזו הוא הדבקות הגמור · ואיפשר לומר
כי הכוונה לומ' שאותם רנה גורם דבקות והא כיצד כי בספור האדם שבחי מלכו
של עולם כענין שבחי דהע"ה וכן כמה שבחים בשבחו של מקום תקן החסיד רבי
יהודה הלוי ע"ה האומרם גורם דבקות נפשו באלהיו כי הקב"ה חפץ שיספרו
תלים קמ"ה ד גדלו וכבודו כמו שאמרו דהע"ה דור לדור ישבח מעשיך וכו' הדר כבוד
הודך אשיחה ורוב המזמור מדב' בזה שראוי לספר תהלותיו וכבודו וגדלו וכיוצ'
וכל השירים האלו מעוררים חשק ואהבה בין ישראל לאביהם שבשמים ·
והמשל בזה אל מלך ב"ו שכאשר ישמע שעבד מעבדיו מספר בשבחיו ובכבודו
ודאי שהמלך יאהבהו שאומר המלך ודאי שזה המספר בשבחי ודאי שהו' אוהבי
וראוי שאני גם כן אאהב אותו והנמשל מובן וזהו מה שאמר רננו צדיקים
כשתרננו צדיקים מיד אתם דבקים בידו"ד · ויש סיוע לזה מפסוק הטעמים
תקונים תקון יג ד כג ע"ב ס"א נימין שבמלת צדיקים יש טרחא ובמה שפי' בתיקונים שהשיר עמו יש בו רמז ידו"ד
זה לשונו עשרה גלגלין איכון י' דאיכון לקבל עשר אצבען דבטשין בכינו'
חמש בחמש ואיכון ה' ה' דקלקין בי' בשית דרגין דאיהו ו' ביה קלקין ונחתין עד
כאן לשונו · עוד לקמיה כד קלקא ברתא בשיר כשרא נטיל י' בפומא · ועל
ר"ס ה"א ו' בגדפהא ה"ה · בגדפהא אדם ק"יוד ה"א וא"ו ק"א רכיב על כלא עד כאן
לשונו · ובזה יובן אותו בה' הכוונה שהרנה עצמה תהיה בידו"ד כרמוז ·
ועוד איפשר בה' במה שפי' כמה פעמי' ששם ידו"ד מצוייר באדם בכל אבר ואבר
תלים לד כ"א ואפי' ברוחו כמ"ש כי כלי הרנה שבפיו הם ידו"ד על ידם הוא מרנן וזהו כל עצמותי
תאמרנה ה' מי כמוך וכן מהדברי' הגורמי' דבקות הוא בהתבודד' האדם מקב'
היום כשיחשוב בגדולת יוצר הכל כמו שפי' בשער היראה ובשער אהבה ויאמר
בפיו מעניות איוב האחרונים ויאמר אותם בהבנה ובנחת ובקול רם וכן כמה
פסוקים מתזמורי דהע"ה המספרים בנפלאות ה' וגדולתו · וכן כתב רבינו
תם בספר הישר שירגיל האדם לקרוא פרק ראשון בשבוע מענה של ויען
איוב לח ג ה' את איוב מן הסערה אזור נא כגבר חלציך ורבינו יונה כתב שיקרא בכל

יום פר׳ מה ה׳ שואל מעמך כי אם ליראה ולכן טוב הוא לקרא זה וזה וכן בקריאה דברים י׳ יב
האדם בכל יום פסוקי דזמרא ויאמר בכוונה ובקול רם ימשוך עליו דבקות׃
וכן יתמיד בכל יום לקרוא בספר תלים בכוונה ובקול רם בבית הכנסת ומה
טוב גם אם יכוון בהם ע״ה במקצת הכינויים המורגלים בזוהר׃ והנה כמו
שהשיר גורם דבקות גם התורה נקראת שיר וגורמת דבקות כדפי׳ ז״ל ובלילה תלים מ״ב ט
שירה עמי אין רנה של תורה אלא בלילה׃ והנה כל מציאות השיר בין רנה של
תורה בין שאר השירים הכל הוא לתת התעוררות אל השכינה כאו׳ למען יזמרך שם ל׳ יג
כבוד ולא ידום ה׳ אלהי לעולם אודך ואי איפשר לפרש שלעולם שאמר דוד הכל
במזמוריו שתורתו מתי היתה נעשית אלא ודאי גם עסק התורה מכלל ההודאה
והשבח וכמו שאמר אודך ביושר לבב בלמדי משפטי צדקך׃ ומכלל אהבת שם קי״ט ז
המלך לכבדו ולשורר לפניו בבית הכנסת כמו שדרך הוא לשורר לפני מלך ב״ו
והלולו של מלך הוא כבודו כענין ובהיכלו כלו אומר כבוד ואומר הבו לה׳ כבוד תלים כ״ט ט
ועוז הבו שמו ובמה שמו מתכבד ודאי שהוא ע״י ההלל והשיר והשבח ובזוהר זוהר פ׳ בא ד׳
פתח ר׳ אלעזר ואמר ה׳ אלהי אתה ארוממך אודה שמך כי עשית פלא עצות ע״ב ע״א
מרחוק אמונה אומן כמה אית לון לבני נשא לאסתכלא ביקרא דקב״ה ולשבחא ישעיה כ״ה א
ליקריה בגין דכל מאן דידע לשבחא למאריה כדקא יאות קב״ה עביד ליה
רעותיה ולא עוד אלא דאסגי ברכאן לעילא ותתא׃ ועל דא מאן דידע
לשבחא ליה למאריה ולייחדא שמיה חביב הוא לעילא וחמיד הוא לתתא וקב״ה
משתבח ביה ביקריה ועליה כתי׳ ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך שם מ״ט ג
אתפאר עכ״ל׃ ועוד בזוהר על פסוק צהלי קולך וכו׳ אמרו ז״ל ועל דא מאן זוהר פ׳ ויחי
דאסגי תושבחן לגבי קב״ה אסגי שלמא לעילא בגיני כך הקשיבי לישה עכ״ל׃ דף ר״כ ע״א
ומפני שאין אנו יודעין לסדר שבחי׳ טוב שנאמר שבחי דוד ע״ה בקש דוד ע״ה ישעיה י׳ כ״ט
שיאמר מזמוריו בבתי כניסיות ובבתי מדרשות שנאמר אגורה באהלך עולמי׳ תלים ס״א ד
אמר דוד רבש״ע יהי רצון שיאמר דבר מפי בעה״ז ועוד אמרו במדרש א״ר ירמיה
בשם ר׳ יוחנן כתי׳ אגורה באהלך עולמי׳ וכי תעלה על דעתך שדוד בקש דירת
ב׳ עולמים אלא אמ׳ יהי רצון שיהיו קורין ומזכירין אותי בבתי כניסיות ובבתי
מדרשות כאלו אני קיים עכ״ל׃ ועוד אמרו ז״ל שבקש דוד שיהו הוגין וקורין
בהם ונוטלין שכר עליהם כנגעים ואהלות שנאמר יהיו לרצון אמרי פי ונמ״ה שם י״ט ט״ו
הקורא בספר תלים בבה״כ או פיוטים וכיוצא לא ירים קול אם אין לו קול נעים׃
וכן אמרו בזוהר בפסוק צהלי קולך בת גלים הקשיבי לישה ז״ל צהלי קולך
אהי קרא לכנסת ישראל אתמר בגין דאיהי משבחת ליה לקב״ה בקלא משבחא זוהר פ׳ ויחי
וע״ד צהלי קולך מהכא אוליפנא דכל מאן דבעי לשבחא ליה לקב״ה בקלא בעא דף ר״ט ע״ב
ליה קלא נעימותא דיתערב לאוחרנין דשמעין ליה ואי לאו לא יקום לארמא ישעיה י׳ כ״ט
קלא׃ ת״א ליואי דאתיין מסטרא דא דכתי׳ ומבן חמשי׳ שנה ישוב מצבא
העבודה וכו׳ עכ״ל לענינינו׃ וכמו ששירי התורה גורמים דבקות בש״כ במדבר ח׳ כ״ה

השירים

השירים שהנשים אומרות שהם דברי חשק ונבול פה גורמים להפריד הנשמה
מצרור החיים ולא יחסר לפחות מדברים בטלים שכולם דברים שאין בהם ממש
וכמה אנשים פחותי הנפש נמשכים אחר דברי השירים הפחותי׳ האלו ומאבדי׳
עמוס ה כ״ג את נפשם ועליהם אמר הנביא הס״ר מעלי המון שיריך וזמרת נבליך לא אשמע
שם ו ה ואמר עוד הפורטי׳ על פי הנבל כדוד חשבו להם כלי שיר ׃ ואמרו ר״זל א״ר יוחנן
ברכות פ״ה משום רשב״י אסור לו לאדם שימלא שחוק פיו בעה״ז שנאמר אז ימלא שחוק פינו
תלים קכו ב ולשוננו רנה אז יאמרו בגוים הגדיל ה׳ לעשות עם אלה ׃ אמרו עליו על ר׳ שמעון
בן לקיש שלא מלא פיו שחוק בעה״ז מכי גמרה להאי שמעתא מפומיה דר׳ יוחנן
רביה והרי״ אלפסי׳ ע״ה העתיק גבי מימרא זו דברכות כל הסייך לענין זה מימה
שכתבא בגמרא ולכן ראינו להעתיק לשונו ז״ל גרסינן בגיטין פ״ק שלחו ליה
הושע ט א למר עוקבא זמרא מ״נ דאסיר שרטט וכתב להו אל תשמח ישרא׳ אל גיל כעמים
ישעיה כ״ד ט ולישלח להו בשיר לא ישתו יין וכו׳ אי מההי׳ הוה אמינ׳ ה״מ זמרא דמנא אבל זמרא
בפומא מותר קמ״ל דאסיר ׃ רבינא אשכחיה למר בר רב אשי דקא גדיל כלילא
יחזקאל כ״א לא לברתיה א״ל לא סבר מר הא שנא׳ הסר המצנפת והסר העטרה בזמן שמצנפת
בראש כהן גדול תהא עטרה בראש כל אדם נסתלק׳ מצנפ׳ מראש כ״ג נסתלקה
עטר׳ מראש כל אדם אמ״ל דומיא דכהן גדול בגוברי אבל בנשי לא ׃ וגרסי׳ בסוף
סוטה אמ׳ רב אודנא דשמע׳ זימרא תעקר אמ׳ רבא זמרא בביתא חורבא בסופא
צפניה ב יד שנא׳ קול ישורר בחלון חורב בסף אמר רב יוסף זמרן גוברי ועניין נשי פריצות׳
זמרן נשי׳ ועניין גוברי כאש בנעור׳ למאי נפקא מינה לבטולי הא מקמי הא ׃ א״ר
ישעיה ה יא יוחנן כל השות׳ יין בארב׳ מיני זמר מביא חמש פורעניו׳ לעולם שנא׳ הוי משכימי
בבקר שכר ירדופו מאחרי בנשף יין ידליק׳ והיה כנור ונבל תוף וחליל משתיה׳ ׃
שם ה יג מה כתי׳ בתריה לכן גלה עמי מבלי דעת וכבוד׳ מתי רעב והמונו צחה צמא ׃ פי׳
באון הא דאמרי׳ זמרא בפומא אסור הני מלי כגון נגינו׳ של אהבת אדם לחבירו
ולשבח ביופיו יפה כגון שהישמעאלים קורין להם אשעאר אבל דברי שירות
ותושבחות וזכרון חסדיו של הב״ה אין אדם מישראל נמנע ׃ מזאת מנהג כל יום׳
לאומרם בבתי חתני׳ ובבתי משתאות בקול נגינות ובקול שמחה ולא ראינו מי
סנהדרין פ׳ חלק שמיחה בזאת׳ גרסינן בפ׳ חלק ת״ר הקורא פסוק משיר השירי׳ ועושה אותו כמין
זמר והקורא פסוק שלא בזמנו מביא רעה לעולם מפני שהתורה חוגרת שק
ועומדת לפני הב״ה ואומרת רבש״ע עשאוני בניך ככנור שמנגנים בו הכותי׳ את׳
לה הב״ה בתי אב״כ מה יעשו בני בשעה שהם אוכלים ושותים ושמחים אמרה לפני
רבש״ע אם בעלי מקרא הם יעסקו במקרא בנביאים וכתובים ׃ ואם בעלי משנה
הם יעסקו במשנ׳ בהלכו׳ ובהגדו׳ ואם בעלי גמרא הם יעסקו בגמר׳ בהלכו׳ פסח
בפסח בהלכו׳ עצרת בעצרת בהלכו׳ החג בחג ׃ העיד ר׳ שמעון בן לעזר משום
משלי טו כ״ג ר׳ יהושע בן חנינא הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם שנא׳ ודבר בעתו
מה טוב ע״כל ׃ ובתוספתא דסנהדרין פי״ב אמרינן ר׳ עקיבה או׳ המנענע קולו

בשיר

בשיר השירים בבית המשתה ועושה כמין זמר אין לו חלק לעולם הבא והנה כבר
נודע מה שאמ' החסיד בחה שהע"הז והע"הב כשתי צרות כשתרצה את זו תקניט
את זו ולפי ענייננו דע שאי איפשר לאדם להיות דבק בשמח' קונו כל עוד שהוא
ישעיה כב יג שמח בשמחת העולם ובמאכל ובמשתה כמ"ש הנביא והנה ששון ושמחה הרוג
בקר ושחוט צאן אכול בשר ושתות יין אכל ושתה כי מחר נמות מה כתי' אחריו
ונגלה באזני יי"ו צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון וכו' ואמר שלמה
קהלת ז ד הע"ה לב חכמים בבית אבל ולב כסילים בבית משתה ואמר הנביא ירמיה לא
ירמיה טו יז ישבתי בסוד משחקי' ואעלוזה' ואחז"ל בפסיק' אמרה כנסת יש' לפני הב"ה רבש"ע
לא נכנסתי לבתי טרטראות ולבתי קרקיסאות של כותיים ושחקתי עמהם מפני
ידך בדד ישבתי עכ"ל · ועל כן אין ראוי לשמוח בשמחת העולם הזה שכולם
עוברות וכמו שדרשו חז"ל בויקרא רבה ריש פ' אחרי מות ז"ל בפסוק אמרתי
תלים עה ה להוללי' אל תהולו ולרשעי' אל תרימו קרן אמר להם הב"ה לרשעי' הצדיקי' לא שמחו
בעולמי ואתם מבקשים לשמוח · ר' לוי בשם ר"ש בן מנסיא אמר תפוח עקיבו של
אדם הראשון היה מכהה גלגל חמה קלסתר פניו עאכ"ו ולא תתמה בנוהג שבעולם
אדם עושה לו דסירק' אחד לו ואחד לביתו של מי עושה נאה לא שלו כך אדם הראשון
נברא לתשמישו של הקב"ה וגלגל חמה לתשמישן של בריות· א"ר לוי בשם ר' חמא
יחזקאל כח יג בר חנינא י"ג חופות קשר לו הב"ה בגן עדן שנא' בעדן גן אלהים היית וכו' ואחר
כל השבח הזה כי עפר אתה ואל עפר תשוב· אברה' לא שמח בעולם ואת' מבקשי'
לשמוח נולד לו בן בן מאה שנה ולסוף אמ"ל הב"ה קח נא את בנך והלך מהלך
ג' ימים וכו'· יש' לא שמחו שמח יש' בעושיו אינו אומר אלא ישמח עתידי' הם לשמוח
במעשיו של הקב"ה לעתיד לבא · כב' יכול הב"ה לא שמח בעולמו שנא' ישמח ה'
במעשיו שמח לא נא' אלא ישמח עתיד הב"ה לשמוח במעשיהם של צדיקים לעתיד
לבא עכ"ל לענייננו · דלגנו הרבה מהמאמר שאינו מצטרך לכוונתינו וכת' בש'
המרו' הנכתבה אצלינו בכתיבת יד כי אין להרבו בשחו' מפני שממעט היראה וז"ל
בשעת השחוק אינו יכול לכוין שום יראת השם אלהיו וכ"ש אם ישחק בטיולים
או בקובייאו' שאין יראת אל' עליו לכן ייסר אדם את בנו שלא ירבה בשחוק ולא
ירמיה טו יז יקנ' לו רב או חבר לשחו' עמו שנא' לא ישבתי בסוד משחקי' וכתי' בכל עצב יהיה
משלי יד כג מותר · והרבה רעו' יש בשמחה ובשחוק כמו ששמח במכשול חבירו בעת שיגיע
שם כד יז לו פגע רע מפגעי העה"ז ועז"נ בנפול אויבך אל תשמח ובהכשלו אל יגל לבך · ויש
עוד שמחה שהיא רעה מזאת כגון בשמחה כשחביריו נכשלי' בעבודת הבורא
ית' או ששמח במיעוט יריעת' · כל עבד המשר' לאדונו באמונ' צריך לידע מה יאמ'
לפני אדונו ויש לך להצטער אם תר' זה אנשי' המורדי' באדוניה' ותתאבל עליה' אז
הוא עבד נאמן אבל בראו' העבד אנשי' המזלזלי' ומחרפי' את אדונו והוא שמח אין
תלים קמז יא זה עבד נאמן והנה הכתו' אומ' רוצה ה' את יריאיו ומי ששמח במכשול חבירו אין
רצונו כרצון הבור' · ועל זה התפלל רבי נחוני' בן הקנ' אל יכשלו חבירי בדבר הלכה
ואשמח

ואמרתי בהם אני ונא אכשל וישמחו בי וע״כ התפלל ר׳ נחוניא על זה כי ראה שזה
היה דבר מצוי שאחד שמח על מעלת חברו כדי שיהי׳ הוא נוכח את חבירו ויהי׳
לו שם ואף ראה בני אדם חשובי׳ אינם נזהרי׳ בזה׳ לכן כל אים אשר רצונו כרצון
אהי׳ יכשער על שלא נעשה רצון אהי׳ ואפי׳ על שונאו יתפלל אדם שיעבוד לבורא
ויכוין לבו לתפלה בברכת אתה חונן ובברכת השיבנו אבינו וסלח לנו אבינו
על כל ישראל אוהביו ושונאיו וכן בכל הברכות כי איך יתכן שיתפלל רופא חולי
עמו ישראל והוא אינו רוצה שחבירו יתרפא וכן שאר ברכות ובעבו׳ שזה היצר
הוא רגיל בלבות כל אדם ואינו מרגיש בעניינים הזה · לכן נכתב להזהיר
יראת ה׳ יתברך להכין לבם לאלהים בכוונה שלימה ואמתיות לשפוך כשפם
נוכח פני השם על כל ישראל ואוהביו ושונאיו ויתקיי׳ ואהבת לרעך כמוך וטהר
ידים יוסיף אומץ · ויש עוד שמחה ושחוק רע מזה כמו מי שמשחק במי שזהיר
בעבודת הבורא יתברך והמקיים מצוותיו ויש בזה ארבע רעות האחד שהוא
מחשיך נפשו מאור המצו׳ כשהוא מואס ומשחק בקיומי המצות אז יתגנו בעיניו
המצות · השני כי אולי מתוך השחוק ימנע הצדיק מצדקתו כי לא יוכל לסבול
השחוק · השלישי כי אנשים רבים אשר לא נוסו ללכת בדרכי השם והם לא יוכלו
לעשות תשובה מפני השחוק וילכו בחושך כל ימיהם נמצא שזה המשחק לא די
לו שמונע מחבירו רב טוב הצפון לצדיקים אלא שמוריד אותו בשאול תחתית
והנה המשחק הזה הוא בכלל עונש המחטיא את הרבים · הרביעי שהוא דומה
ללסטים העומדים על פרשת דרכים וקוצצים רגלים המביאים דורונות למלך
הלא הם שונאיו של מלך ורעתם רעה מאד · ויש עוד שמחה מרה כלענה
כגון רודפי נאוף וגזל ושאר עבירות ושמחי׳ בהשיגם תאותם הרעי׳ ועל זה נאמ׳
השמחים לעשות רע יגילו בתהפכות רע ועונשם גדול עד שאול תחתית · ויש משלי ב ט״ו
עוד שמחה מעורבבת במעלה עשן לכל המצות שמשכחת יראת הש״ מלבות
בני אדם כגון אלו שמשתכרים ושמחי׳ בבית המשתאות ואחרית השמחה תוגה
כי הרבה קלקולים באים מדרך שחוק המשתה · ומי חכם כשלמה בן דוד
אשר אמר למי אוי למי אבוי למי מדנים למי שיח למי פצעים חנם למי חכלילות שם כ״ג כ״ט
עינים למאחרים על היין לבאי׳ לחקור ממסך גם הנביא ישעיה אמר ואת פועל ישעיה ה י״ב
ה׳ לא יביטו ומעשה ידיו לא ראו וכתי׳ לץ היין הומה שכר כל שוגה בו לא יחכם · משלי כ א
ואחר שביארנו מהות השמחה והפכה ראוי לבאר בכמה פנים אנו חייבים בה
ונאמר אחר שהוא אות שאהבה והשמחה שניהם דבר א׳ כדפי׳ הרוצה להיות
חסיד ושיקרא אוהב מזרע אברהם שנא׳ בו זרע אברה׳ אוהבי צריך להיות שמח
בהיותו מברך להב״ה בברכ׳ הנהנין וכן בתפלתו ובתורתו ובמצוותיו ובקבלת
פני אדם בשמחה ובימי המועדים כמו שביארנו לעיל · בברכותיו יכוון לתת
שבח והודאה לעילת הכל שברא הדבר ההוא וע״י השבח נתדבק באהב׳ הבורא
ובגדולתו ורוממותו כבר אמרנו שכל העליונים והנשמות למעלה כולם משבחי׳
לבורא

לבורא מפני הטובה שקבלו ממנו ולעולם עילת הכל שפעו ואורו אינו נמנע
מלהשפיע ועל זה אנו חייבים לברכו · ולסבה זו הוא ענין הברכו׳ שתקנו חכמי
כנסת הגדולה על כל דבר כדי שנזכור אהבת הב״ה וגודלו ורוממותו והשגחתו
התדירה עמנו בכל עת שברא הדבר שהוא ע״י שפעו בכח מדותיו העליונו׳ כדי
שיהנו התחתונים משפעו וע״י נהיה דבקים בו לעולם · ולכן צריך לתת השפע
והברכה לבורא בלב טוב ועין טוב ובשמחה וכן פי׳ בזוהר את׳ שם על פסוק ה׳ זוהר ריש פ׳
זכרנו יברך שכאשר האדם מזכיר שבח חבירו צריך לברכו כדי שלא ישלוט בו במדבר
עין הרע ואמ׳ ומאן דמבריך לחבריה בעי קב״ה דיברך ליה וכו׳ליה בעינא טבא
בליבא טבא מאן דמברך לק ב״ה עא״כו דבעי עינא טבא וליבא טבא ורחימותא
דליבא בג״כ ואהבת את ה׳אלהיך בכל לבבך ע״כל · והנה מענייני העה״ז יקח
האדם משל לאהבת הב״ה וכודע הוא כי הנותן מתנה לחבירו בלי טובה שקד׳ לו
חבירו יתחייב מקבל המתנה ההיא לאהוב את הנותן אפילו אם תהיה המתנה
מועט׳ והנה ה״בה שהוא הנותן הכל והוא נותן לכל נותן כאומרו כי מידך הכל
בלי ספק שיתחייב האדם האהבה לו ית׳וכאשר יחשוב האדם זאת בברכו ברכת
הנהנין יתעורר בלבו האהב׳ · אמנ׳המברך ואינו מתכוון לתת שבח לבורא ית׳
הוא נענש כמו שאמרו בס׳החסידי׳ס׳ · ועוד כי המברך בשמח׳ובלב טוב נעשה
מרכבה למדת החסד כי כמו שמדת החסד משפעת בוותרנות בלי הקפדה
וברצון ושמחה כי השמחה מצדה כדפי׳ כן המברך והוא כענין ואברכ׳מברכיך
כי כמו שהוא חפץ להשפיע ברכות לכנסת ישראל מצד החסד כן משפיעים לו
מהחסד וזהו נקרא טוב עין · וכמו שחייב אדם להיות שמח בימי שמחה כן צריך
להתאבל בימי צרה בענין ד׳ צומות צום הרביעי וכו׳ וכא׳ יום שבין יז׳ בתמוז
עם ט׳ באב שכולם ימי צער ויגון וכן בימי׳שאינם ימי שמחה טוב שיתאבל בכל
יום על חרבן הבית ועל שמו המחולל בגוים כמו שאמר בתנא דב׳אליהו הועתק
בילקוט שצריך שיתאנח על כבודו של מקום ועל כבודן של יש׳ כל ימיו ומחמר ילקוט פ׳ כי
ומתאוה ומצפה לכבוד ירושלים ולכבוד ישראל ולכבוד בית המקדש ולישועה תשא סי׳ שנ״א
שתצמח בקרוב עכ״ל לענייננו · ובזוה״ר פי׳ז״ל רבי יהודה עאל לגביה דר׳אלעזר דף קח ע״ב
אשכחיה דהוה יתיב וידיה בפומיה והיה עציב א״ל במאי עסיק מר א״ל כתי׳ זוהר פ׳ שמות
באור פני מלך חיים ומכאן נבין חיוב ההכנעה והעצבות כי אם תשא עיניך דף יו בסופו
השמים תראה מיעוט השפע כי כל פנים קבצו לבון מכיסים וכפלאות משלי יו ט״ו
כימי עולם וכשני׳קדמוניו׳ולכן ראוי לגרום את השמחה הטבעית ולנגד רואתנו ב״ם פירוד
אליו לעשותו בשים שהוא נחת רוח המקום עלינו שישפיע בנפשותנו בטובו
עלינו בסוד הבריאה · אמר עוד בפסיקתא רבתי אומללה יולדת השבעה את׳ ירמיה ט״ו ט
ירמיה כשהייתי עולה לירושלים נטלתי עיני וראיתי אשה אחת יושבת בראש
ההר לבושה שחורים וראשה סתור וצועקת ומבקשת מי ינחמנה ואני צועק
ומבקש מי ינחמני קרבתי אצלה ודברתי עמה אם אשה את דברי עמי ואם רוח

את הסתלקי מלפני ענתה ואמרה לי אין אתה מכירני אני היא שהיו לי ז' בנים
יצא אביהם למדינת הים עד שאני עולה ובוכה עליו הרי שניבא ואמר לי נפל
הבית על שבעה בניך והרגם איני יודעת על מי אבכה ועל מי אסתור שערי
אמרתי לה מי את טובה מן אימא ציון שהיא עשויה מרעית לחית השדה אם היא
אם השבעה שכן כתי' אומללה יולדת השבעה אמר לה ירמיה דומה מכתך
למכת אויב התנערי מעפר קומי שבי ירושלים עכ"ל. ובמדרש איכה מהזוהר
האריכו בענין בכיה על הגלות והחרבן ע"ש. וכל המתאבל על ירושלים זוכה
ישעיה ס"ו י לראות בשמחתה שנא' שישו אתה משוש כל המתאבלי' עליה ובזה נכלל הפרק הזה

פרק יא

אחר שביארנו בפרקי' הקודמי' במהו' האהבה והדברי' המולידי'
את האהב' כפי הנמצא בדברי הרשב"י ע"ה ובדברי רז"ל רצוננו
לבאר ההכנות שצריך האדם לעסוק בגופו לקנות האהבה שתהא תקועה
ע"ז פ"ק בלב כיתד שלא תמוט וההכנות האלו ביאר אותם ר' פינחס בן יאיר ע"ה ז"ל תנ"ר
ונשמר' מכל דבר רע שלא יהרהר אדם ביום ויבא לידי טומאה בלילה מכאן א"ר
פינחס בן יאיר תורה מביאה לידי זהירו' זהירו' מביאה לידי זריזו' זריזו' מביאה
לידי נקיו' נקיו' מביאה לידי פרישו' פרישו' מביאה לידי טהרה טהרה מביאה לידי
קדוש' קדוש' מביא' לידי ענוה ענוה מביא' לידי יראת חטא יראת חטא מביא' לידי
חסידו' חסידו' מביא' לידי רוח הקדש רוח הקדש מביאה לידי תחיי' המתי' וחסידו'
תלים פ"ט כ גדולה מכולם שנאמר אז דברת בחזון לחסידך. ופליגא דר' יהושע בן לוי דאמ"ר
יהושע בן לוי ענוה גדולה מכולם שנאמר רוח ה' אלהים עלי יען משח ה'
אותי לבשר ענוים חסידים לא נאמר אלא ענוים הא למדת שענוה גדולה מכלם
עכ"ל. והנה לדעת ר' פינחס שחסידות גדולה מכלם הוא שכוונו לבאר המאמר
הזה לדרושי האהבה והטעם שהרשב"י ע"ה פי' בזוהר כי חסידות ואהבה שניהם
זוהר פר' ענין אחד ובהם היה מכותר ר' פינחס ע"ה והעד על זה שאמר בזוהר בראשית
בראשית סוף סוף דף י"א בפקודא תניינא שהיא אהבה אר"א אבא רחימתא הכא שמענא
דף י"א ביה חמ"ל אימא ברי קמי דר' פינחס בן יאיר דהא איהו בהאי דרגא קאים. ובפ'
דף ס"ב אחרי מות שבחו ר"ש ע"ה לר' פינחס במדת החסידות ודרש לשבחו פסוק יעלזו
תלים קמ"ט ה חסידים בכבוד ז"ל והא ר' פינחס בן יאיר כתרא דחסד רישא עילאה בג"כ כבוד
דלעילא יירתון חסידים עכ"ל. והדבר פשוט כי האהבה וחסד הכל אחד שנאמר
ירמיה ל"א ג ואהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד וכיוצא אהבו את ה' כל חסידיו.
תלים ל"א כ"ד ולכן ראינו לבאר המאמר הזה המבאר המדרגות המביאות לידי חסידו' שהוא
האהבה וכשקיים האדם המדרגות האלה תהיה האהבה שהוא החסידות תקוע'
בלבו ויהיה דבק באלהיו תמיד בענין שיזכה לרוח הקדש. רש"י ע"ה פי' בברייתא
דברי' כ"ג ט זו ז"ל. ונשמרת מכל דבר רע וסמיך ליה כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור
מקרה לילה וקא מזהר ליה להשמר שלא יבא לידי כך. תורה ע"י שהיא עוסק בה
ועוד פרושה ומבין אזהרות שבה ונשמר זריזות הנשמר קודם לכן שלא תבא
עבירה

עבירה לידו כי הכא דאיכו מהדהר לבא לידי טומאה · זהירות כשעבירה באה
לידו נזהר להשמר שלא יכשל בה והכי אמרין בכל הבשר מאי לאו דזהיר ולא חולין פ״ח
בגע לא דזרית קדיש ומשי ידיה מעיקרא · נקיות נקי מאין חטא · פרישות אף
מדבר המותר פורש להחמיר על עצמו · טהור בא ומלובן ועריף מנקי · לידי רוח
הקדש להשרות עליו שכינה עכ״ל · ורבי׳ נסים העתיק דברי רש״י ע״ה והוסיף
לבאר בענוה ויראת חטא ובחסידות וז״ל מתוך כך בא לידי ענוה מתוך שהוא
מבזה עצמו כנגד הע״הז ומתכה בא לידי יראת׳ חטא שהוא ירא מתנו כי ירא מן האויב
ומתוך כך בא לידי חסידות שכל מעשיו לשם שמים עכ״ל · ועתה רצוננו להרחיב
ביאור על דברי רש״י ז״ל ע״ה ולבאר כל מלה ומלה מאלו הנזכרי׳ במאמר כפי מה
שנשתמשה בהם בתורה נביאים וכתובים · תורה מביאה לידי זריזות דבר זה
מבואר בכמה מקומות שהתלמוד מביא לידי מעשה ואמרו בתורת כהנים אם
בחוקותי תלכו שתהיו עמלים בתורה תשמרו ועשיתם הלומד לעשות · אם לא
תשמעו ולא תעשו כל שאיכו לומד איכו עושה לסוף מואס באחרים לסוף מואס
בחכמים לסוף איכו מניח אחרים לעשות לסוף איכו מודה במצות שנתנו למשה
בהר סיני לסוף כופר בעיקר עכ״ל · הרי מבואר שהעוסק בתורה היא מביאה
אותו בהכרח לידי העשיה כרפי׳ רש״י ז״ל ע״ה שמתוך שרואה האזהרות והעונשי׳
הכתובי׳ בה נשמר מהחטא · זהירות מלה זו נשתמשה התורה בה בג׳ בחינות הא׳
בפ׳ יתרו דברי יתרו למשה והזהרתה אתהם את החוקים ואת התורות ופי׳ ז״ל שמות י״ח ז״ט
בכריתות פ׳ אמרו לו בפסוק ולהורות את בני ישראל את כל החקים וכו׳ פירו׳ ויקרא י׳ י״א
שחקים הם המדרשות · וכיוצא בזה נדרש בפסוק זה שחקים הם המדרשות
והתורו׳ הוא תורה שבכתב ותורה שבע״פ ואמר והזהרתה נראה שכשם שצריך
אזהרה על לא תעשה כך צריך אזהרה על עשה · הב׳ נמצא בנביאים בפרט
ביחזקאל הרבה מהם ואתה כי הזהרת רשע וכו׳ והוא עיקר האזהרה על לא יחזקאל ג׳ י״ט
תעשה הנוגע לדרוש המאמר שלפנינו ונשמרת מכל דבר רע שלא יהרהר אדם
ביום וכו׳ מכאן א״ר פינחס זהירות הרי כי הזהירו היא השמירה · עוד נשתמשה
בכתו׳ במלה זו ואפי׳ על דקדוק פרטי במ״ש דהע״ה הנאמרי׳ מזהב וכו׳ ומתוקי׳ תלים י״ט י״א
מדבש וכו׳ גם עבדך נזהר בהם · ופי׳ באדרת האזינו שזה נאמר על אותיו׳ ג״כך אדרת האזינו
שהחיך נאמר בו חכו ממתקי׳ ודהע״ה היה נזהר באותיו׳ אלו להוציאם במבטאם דף רנ״ס ע״ב
כתקנם וז״ל ג״כך היאכל תפל מבלי מלח וכו׳ וכתי׳ והיה מעשה הצדקה שלום איוב ו׳ ו׳
הנאמרים מזהב ומפז רב ומתוקים וכו׳ מתוקים ודאי דוד מלכא אמר גם עבדך ישעיה ל״ב י״ז
נזהר בהם · אסהדנא עלי דכל יומא אזדהרנ׳ בהו דלא לאטעאה בהו בר יומא
חד עכ״ל · ומזה נוכיח שבכל דקדוקים הכתובי׳ בדברי רז״ל ובספרי החסידים
שבכלם צריך ליזהר שלא יכשל בא׳ מהם נמצא מלת זהירות כוללת בין לקיום
מעשה בין לקיום אזהרה על לא תעשה בין הכתובים בתורה ובדברי סופרים
כגון שלא יסתכל באשה ואפי׳ בבגדיה המטוחין על הכותל וכיוצא הרבה

ואיפשר שמפני היו׳ מלה זו כוללת על הכל לא מינוה בירושלמי במדרג׳ אמרו לא
אמ׳ זריזו׳ מביאה לידי נקיו׳ נקיו׳ מביאה לידי טהרה טהרה מביא׳ לידי קדוש׳ וכן
לא מנו פרישות בכלל אמרו׳ מפני שפרישות וקדושה שוים בענייני׳ כמו שנתבאר
בע״ה ׳ זריזות היא מדה מעולה על הקודמת ונוגעת בעשה ובלא״ת להיות זהיר
ומהיר במצות עשה שאם באה מצוה לידו יעשה אותה מיד שנאמר ושמרתם
את המצות ודרשו במכילתא אל תקרי המצות אלא המצות כדרך שאין מחמיצין
את המצה כך לא יחמיצו את המצות אלא אם באת על ידך המצוה עשה אותה
יהושע ג א מיד ע״כל ׳ וכן דרשו ג״כ במכילתא על פסוק וישכם יהושע בבקר אלמד שזריזין
מקדימין למצות ומדת הזריזות מורה על חשק נפשו ולבו לעשות הדבר ההוא
אבות פ״ה מפני אהבת הבורא ולכך מקדים ולא מאחר כמ״ש התנא במדת הזריזו׳ הוי עז
כנמר וקל כנשר ורץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים ׳ ובעשות
האדם הדבר בזריזות ובשמחה יתוסף בו רוח חדשה ורוח חיים רוחניי באופן
שיהיה קל כנשר והדבר הזה תלוי בהסיר מלבו רוח עצלות ועצבות שהוא כח
החיצוני המכביד כל איבריו של אדם באופן שלא יהיה בו כח לקום ממקומו לא
לקרות ולא לעשות מצוה כאלו כל איבריו מתים ואם יעורר האדם לבו ויסיר כח
העצלו׳ החיצוני מעליו ע״י התדבקו בחשק אהבת ה׳ שהוא מקור החיי׳ הרי לבו חי
וקורא ושונה ועושה מצותיו בזריזות ובשמחה לעשו׳ רצון אביו שבשמי׳ ואז יתוסף
ישעיה מ ל בו כח שיהיה קל כנשר גבור כארי וכו׳ ועל זה נא׳ וקוי ה׳ יחליפו כח ירוצו ולא
יגעו ילכו ולא ייעפו והכלל כי אין זריזו׳ אלא ע״י חשק האהב׳ ולכך הוא מהמדרג׳
המביאות לידי חסידות שהוא אהבה כדפי׳ ׳ וכיוצא בזה פיר׳ ז״ל בב״ר על פסו׳
בראשית כ״ב ג וישכ׳ אברה׳ בבקר ויחבש את חמורו א״ר שמעון בן יוחאי אהבה מקלקלת את
השור׳ וכי לא היו לו עבדי׳ אלא שאהבה מקלקלת השור׳ ע״כל לענייננו ׳ ובלי ספק
כי וישכם אברהם בבקר הוא זריזו׳ עד וישכם יהושע בבקר הנדרש והוא מכח
האהבה ומכח האהבה קלקל השורה ׳ ובספר בית מדות כתב במדת הזריזו׳ ז״ל
דעו בני כי מעלת הזריזו׳ היא מדה חשוב׳ לפי שתחלת ברייתו של אדם לא נברא
בראשית ב ז אלא להיו׳ זריז במעשיו ובדרכיו כענין שנא׳ ויהי האדם לנפש חיה מהו חיה זריזו׳
שם ב י״ה עשאו עבד משכן לעצמו שאם אינו יגע אינו אוכל ראה מה כתי׳ בענין ויניחהו
בגן עדן לעבדה ולשמר׳ וכי עבוד׳ ושמיר׳ היה צריך אלא כדי לזרזו ע״כל לענייננו ׳
והנה לפי מה שפי׳ רז״ל בב״ר שלעבדה ולשמר׳ הוא עסק התור׳ והמצו׳ א״כ הזריזו׳
הוא לעסוק בתור׳ ובמצות ׳ אמרו בב״ר ויניחהו בג״ע לעבדה ולשמר׳ שמא תאמ׳
יש מלאכה בג״ע לפתח ולסדר אדמה והלא כל האילנו׳ נצמחין מאליהן או שמא
תאמר יש בו מלאכה בג״ע להשקו׳ הגן והלא נהר יוצא מעדן להשקו׳ את הגן אלא
בראשית ג כ״ד לעבדה ולשמרה לעסוק בדברי תורה ולשמור מצותיה שנא׳ לשמור את דרך עץ
משלי ג י״ח החיים כד״א עץ חיים היא למחזיקי׳ בה ע״כל ׳ ובאדרת נשוא בפסוק ויפח באפיו
אדרת נשוא דף קמ״א ע״ב נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה את׳ ויכר ה׳ שהי׳ את האד׳ שהוא זכר ונקב׳ עפר

מן האדמה

מן האדמה עפר דיוקנא גו בנו וכל דא למה בגין לאשתלפא ולעיינא ביה סתים
דסתימאה עילאה עד סופא דכל הה"ד ויפח באפיו נשמת חיים נשמתא דכל חיי
דעילא ותתא תליין מההוא נשמת' ומתקיימאן בה ויהי האד' לנפש חיה לאתדבקא
ולעיילא בתקונין כגוונא דא ולאשלפא לההוא נשמתא מדרגא לדרגא עד סופא
דכל דרגין בגין דיהוי ההיא נשמת' משתכחא בכלא ומתפשטא בכלא למהוי הוא ס"פ פקודין
בלחודי ומאן דפסיק האי מן עלמא כמאן דפסיק נשמת' דא ומחזי דאית נשמת'
אחרא בר מהאי ובג"כ ישתיצי הוא ודוכרניה לדרי דרין י הרי כי ענין נפש חיה
נאמר למעלה באצילו' על סוד החיים העליוני' המתפשטים מעילת על כלא לכל
הנמצאי' שהוא נשמת חיים לכל העולמו' ובמציאו' זה האדם למטה יש בו נשמת
חיים ובהיותו דבק באהיו בסוד החיי' העליוני' ינתן בו זריזו' ורוח חדשה ויחיה
לבו ואיבריו לעשות רצון קונו כדפי' לעיל י והנה הדבק במדת הזריזו' הוא דבק
באשת חיל אשה יראת ה' שבה עיקר כל הזריזו' כמו שהזכיר שלמה ע"ה בשבחיה
ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה חגרה בעוז מתניה ותאמץ זרועותי' סרין משלי לא י"ב
עשתה ותמכור י צופיה הליכות ביתה ולחם עצלות לא תאכל י הרי בפי' שכל
מדותיה הם בזריזות ואין בה לחם עצלות כי לחם עצלות הוא בחיצוני' גם את
זה לעומת זה עשה האלהים י והטעם עוד כי עשיית המצוה בזריזות מורה על
היותו עושה אותה בשמחה וכתיב עבדו את ה' בשמחה י וכודע מה שפי' ז"ל תלים ק ב
אין שכינה שורה אלא מתוך שמחה ולא מתוך עצבות ושחוק כנזכר שע"י עשותו
בזריזות ובשמחה שכינה שורה עליו והעושה מתוך עצלות ועצבות יענש דכתי'
תחת אשר לא עבדת את ה' בשמחה י ופי' ולחם עצלות לא תאכל לחם יקרא דברים כח מז
מאכל המצוה או התורה הנקרב אליה כי המצות נקראים מטעמי' כדפי' בזוהר
ועשה לו מטעמי' כאשר אהבתי מפקודין דעשה וכן התורה נאמר בה לכו לחמו בראשית כז ד
בלחמי י וכאשר יעשה האדם אותם בעצלות היא אינה אוכלת אותם כאמר משלי ט ה
ראוי שעליה נאמר כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא ואכילתה הוא התורה והמצות דברים ד כד
כדפי' לעיל י וכיון שאינה אוכלת אותם הם נדחים לחוץ י ולכך מאד מאד צריך
לידבק בזריזות ולא בעצלות ועל הזריזות נאמר חזית איש מהיר במלאכתו משלי כב כט
דהיינו מהיר במלאכת השכינה שבה מלאכה כדפי' בתיקונים ומלאכתה דהיינו תקוני' דף פב
תיקונה הוא עשיית התורה והמצות והאוחז בה בזריזות לפני מלכים יתייצב ע"ב
שבה כלולות עשרה מלכים כדפי' בתיקוני' בל יתייצב לפני חשוכי' שהם הקליפו'
שהם חשך ולא אור ומכלל הן אתה שומע לאו שהאוחז או בעצלותי הוא מתדבק
בחשוכים ומפריד עצמו מהמלאכים העליונים שבקדושה י ואומר יתיצב ולא
אמר ישב כי יציבה הוא מעומד וכודע שכל עמידה בעולם הזכר והענין כי על
ידי אחיזתו בשכינה בסוד מיין נוקבין בזריזות המצות כדפי' יעלה על ידה אל
עולם הזכר י עוד איפשר יתיצב עד שפי' רז"ל במכילתא בפסוק התיצבו וראו שמות יד יג
את ישועת ה' וכן בפסוק ותקח מרים הנביאה שיציבה בכל מקום הוא רוח שם טו כ
הקדש

הקדש ז"ל התיצבו וראו אמר לו ישראל אימתי א"ל היום שרתה שכינ' עליכם רוח
עמוס ט א הקדש שאין יציבה בכל מקום אלא רוח הקדש שנאמר ראיתי את ה' נצב על
שמו"א ג י המזבח ויאמר הך את הכפתור ואומ' ויבא לו ויתיצב ויקרא כפעם בפעם שמוא'
דברים לא טו שמואל ואומר קרא את יהושע והתיצבו באהל מועד ואומר ותתצב אחותו
שמות ב ד מרחוק ושרתה עליה רוח הקדש עכ"ל ׳ ובפסוק ותקח מרים הנביאה פירשו
שפסוק ותתצב אחותו מרחוק הוא מוכרח יות' מכלם שמרחוק ולדעה מה יעשה
זוהר פ' אחרי כלם מורי' על רוח הקדש ובזוהר פי' שהמלכו' תקר' רוח הקדש כאשר תינק מסוד
מות ריש דף סא החכמה והיא רוח היונק מקדש העליון שהיא חכמה ולכן מלת יציבה צודק בה
בבחינת רוח הקדש ונמצא לפי זה שהזריזות מדרגה המביאה לידי רוח הקדש ׳
רעיא מהימנא ואיפשר לומר באופן אחר מכינו שפי' בר"מ שגם בת"ת יש בו זריזות שהוא עושה
פ"קד טי' ד פג מאימא אבא ואימא מיד בלא עיכובא ז"ל וישראל דאיתקריאו בנים בכלל
בן ובת מסטרא דת"ת ומלכות דאינון בן ובת יקרא דאביו ואמו למיעבד ציוויה
וכווי דיליה אינון פיקודין דעשה והא אוקמוה מארי מתני' יש מצוה ועושה ובנ"ב
איהו כעשה וכשמע והאי איהו כבוד דאבא ואימ' רצוה לבריה דיעביד הכי ואיהו
עביד מיד בלא עיכובא כלל עכל׳ וע"ד נתבאר בחכמה והעתקנו בשע' היראה
תקוני' דף ע ע"א סוף פ"ב ובתיקונים בתיקון ט"ל ביארו כי ת"ת ויסוד כל אחד יקרא מצוה ועושה
במצוות הכלולות בשכינ' ולפי זה האדם הזריז אוחז במדרגת עולם הזכר ולכך
לפני מלכים יתייצב כדפי'׳ ומ"מ עיקר זריזות הוא במקום העשיה ותלוי בה
כי היא משמשת לכל האצילות ומפני זה הנשיאי' מפני שהתעצלו בנדבת המשכן
שמות לה כז נחסרה י' משם שהיא השכינה משם שנאמר והנשיאם הביאו הנשיאם חסר יו"ד
כתיב והטעם כדפי' כי לחם עצלות לא תאכל ושמעתי מפי מורי ע"ה שלתיקונם
הביאו בחנוכת הנשיאים עשרה דברי' קערת כסף אחת מזרק א' וכו' תמצא שם
עשרה דברים וכתוב הנשיאי' מלא בי"וד כזרזו להביא זה תחת עצלותם שפגמו
בשכינה׳ ודע עוד כי הזריזות לא יקנה בנפש האדם אלא מאחת היראה כי
הירא את המלך הוא זריז לעשות מצוותו וירא פן לא ימצא אחריו משגה ולכן
הוא מזדרז בעשיית התורה והמצוות וכן מטעם זה יצדק זריזות בשכינה כי
שם היא היראה וכן נקיות וטהרה גם כן הם ענפי היראה כי צריך לירא שלא
יהיו בגדיו מלוכלכים לפני המלך אלא נקיים וטהורים וכן צריך לנקות ולטהר
איבריו ונפשו כיון שהוא עומד לעולם לפני מ"מה הקדוש ברוך הוא ית' וית'׳
עוד במדת הזריזות מצאתי כתו' בספר כתיבת יד כמה פרטי' ראיתי להעתיקם
במדבר ס לא נקיות נשתמש בו בארבעה בחינות הא' נקיון וטהרת העון והפשע כאומ' ונקית
תלים יט יד החיים מעון ונקיתי מפשע רב מדה זו צריכה אל החסידות שהוא האהבה כי אי
אפשר בעוד היות פגם בנשמה שתדבק בו האהבה והוא כמשל הבגד שנפל
בו השמן או שאר כתם מהכתמים שלא יקבל שום צבע עד שירחץ ויוסר ממנו
הכתם ההוא כן בהיות הנפש מלוכלכת בכתמי עונותיה אם לא תנקה ותרחץ

עצמה

עצמה על ידי התשובה ותשובה פרטית לכל עון ועון כמו שיתבאר לא תדבק ברוחניו העליון שיתמיד כי העון מחיצה מבדיל בינו לבין אלהיו ולכן יבלבלוהו מחשבות זרות בעמדו עוסק בתורה או בתפלה · ובירושלמי הביאו ראיה לזריזות שמביאה לידי נקיות דכתיב וכלה מכפר והענין כי וכלה מורה על זריזו' מפני שפי' השלמת הענין ומפני שמלת וכלה היא מיותרת שם בפר' אחרי מות בענין עבודת יה כי מה צורך לומר וכלה לימא ויכפר אלא הכוונה ודאי לומ' על הזירוז ואמר מכפר מלת כפרה פי' לשון קנוח טהרה והיא מלה בלשון ארמית · וכן פי' רשי' ע"ה במסכת חולין גבי סכין ששחט בה טריפה שאמ' שם ואי איכ' בליתא דפרסא למכפריה לא צריך ופרש"י בליתא חתיכ' בלויה דפרסא כדמתרגמי' מסך הפתח פרסא למכפריה לקנחו וחבירו בגיטין בכבוזראדן ובעי לכפורי ידיה בההוא גברא ובעזרה קרי למזרקים כפורי זהב שמקנח אצבעו מן הדם עכ"ל · והנה מלת כפרה פירשוה טהרה וקנוח הכתם מהבגד באופן שלא נשאר בו שום לכלוך וכן לענין טהרת העון הנאמר בלשון נקיון פי' כפרה דהיינו הסרת הכתם עון ההוא מהנפש · וכשיאמר טהרת העון בלשון טהרה כאומ' ומחטאתי טהרני טהר' הוא לבון הבגד יפה והיינו מה שפי' רשי' ז"ל טהור כח ומלובן ועדיף מנקי · וכן פי' רז"ל גם כן על ארץ בנקיון כפי בכל מדי דמנקי אבל הטהרה הוא במים שיטהרו וילבנו הדברים יפה · וטעם למה יצטרך טהרה אחר נקיות יובן במ"ש הכתוב והבגד או השתי או הערב או כל כלי העור אשר תכבס וסר מהם הנגע וכבס שנית וטהר · והכביסה הב' הוא לתת לו בו רוחניות קדושה וטהרה כי כשסר ממנו הנגע נשאר בלי טומאה וגם אין בו טהרה ולתת בו רוחניות טהרה צריך כביסה שנית · ועוד אפשר לומר בטעם הכביסה שנית כי אף על פי שסר הנגע כבר כי הנגע היא כח מכחות לילית שמגדה ד' מראות נגעים כדפי' בתיקונים וכשהיא נדבקת באדם או בשאר כליו היא דבוקה גם כן שלא תפרד במהרה אבל תשאר רושם הטומאה שם אף על פי שאינה נראית לעינים ועדין היא באותו מקום שהיה בו הנגע מכרת שסרתה שם ולכך וכבס שנית · וזו מעלה יתירה לקדושה על הטומאה כי הקדושה בכל מקום שתשרה לא תפרד משם לעולם כמו שפי' ז"ל על בית הכנסת שחרב אין מספידין בתוכו וכו' שנאמר והשמותי את מקדשיכם בקדושתן הן אף כשהן שוממין · אמנם ענין הטומאה אף על פי שהיא רוחנית בכביסה שנית הטהר ותתלבן ותתבטל הקליפה ההיא מכל וכל · וכן בענין התשובה אף על פי שעזב אדם החטא עזיבה גמורה ונתחרט ולא שב אל מעשהו הראשון כלל וטהר עצמו ע"י סיגוף לא יספיק לו עד שלא יכיר בו המקטרג כלל כאלו לא היה בו עון כלל אלא וכבס שנית וטהר כאלו מעולם לא חטא וז"ש בירושלמי נקיות מביאה לידי טהרה שנאמ' וכפר עליה הכהן וטהרה ומה צורך טהרה על כפרה אלא כי כפרה הוא נקיות ואינו טהרה עצמית לכך צריך טהרה · עוד תכינו ענין ב' בענין נקיות במ"ש

הכתוב

ויקרא יו יט
חולין פ"ק
תלים נא ד
שם כו ו
ויקרא יג נח
ויקרא כו לא
ויקרא יב ח

בראשית כ ה הכתוב אצל אבימלך בתם לבבי ובנקיון כפי וכן נקי כפים ובר לבב צריך
תלים כד ד שישתדל לטהר ידיו מכל דבר גדול ומכל דבר הפוגם בידים כמו שיתבאר ב״ה
זוהר פר׳ וירא ומקצתם נתבארו בזוהר בפי׳ הפסוק נקי כפים וכו׳ ז״ל ת״ח מי יעלה בהר ה׳
דף ק ע״ב ולבתר אהדר ופי׳ נקי כפים דלא עביד בידוי טופסא ולא אתתקיף בהו כמא דלא
אצטריך ותו דלא איסתאב בהו ולא קאיב בהוא לגופא כאנון דמסאבי גרמייהו
בידין לאיסתאבא ודא הוא נקי כפים׳ הנ׳מה שנאמר גבי בני גד ובני ראובן
במדבר לב כ״ב והייתם נקיים מה׳ ומישראל ורז״ל אמרו מכאן שצריך אדם להרחיק עצמו מן
שקלים פ״ג החשד כדתנן אין התורם נכנס לא בפרגוד החפות ולא במנעל ולא בסנדל
שמא יעני ויאמרו מעון הלשכה העני ושמא יעשיר ויאמרו מתרומת הלשכה
העשיר שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שצריך לצאת ידי המקום שנאמר
משלי ג ד והייתם נקיים מה׳ ומישראל ואומר ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם׳
וכיוצא בזה מה שאמרו ז״ל הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו׃ עוד נמצא פי׳ ד׳
איוב ד ז בפסוק זכר נא מי הוא נקי אבד ופי׳ בזוהר שזה היה פינחס שקנא על הברית ולא
זוהר פ׳ פנחס טמאו בעון פעור בבנות מואב ונפק׳ מינה כי נקי הוא מדת צדיק ולכך לפינחס
דף רטו ע״ב נתנו לו את ברית השלום שנאמר לכן הנני נותן לו את בריתי שלום׳ וכן מצינו
במדבר כה יא שני מלות אלו נא׳ ונקי וצדיק אל תהרוג שנראה שעניהם ענין א׳ ולענין נקיות
שמות כג ז הנזכר במאמר פי׳ שירצה שיהיה נקי מכל דבר הפוגם באות הברית שהו׳ בצדיק
באופן שיוכל ליקרא נקי שהוא במדה זו׳ נקיות מביאה לידי טהרה עם היות
שכבר נתבאר הטהר׳ במלת נקיות מ״מ יש בו ערין לפרש עד״ מה שדרשנו במלו׳
הקודמות׳ טהרה נמצא בתורה ובנביאים ובכתובים בבחינות רבות האמנם
הנוגע לענין מעשה הם אלו׳ הא׳ טהרה על ידי טבילה במ׳ סאה כמו שנמצא
ויקרא כב ד הרבה מהם בתורה ואהם א״ש איש מזרע אהרן ונומ׳ לא יאכל עד אשר יטהר
במדבר יט ט וכמוהו וטמא עד הערב וטהר וכו׳ ורחץ בשרו במים חיים וטהר׳ וזה נאמר בזב
ויקרא יד ט שהצריכה התורה לו מים חיים הנה הטהרה על ידי הטבילה הוא סיוע גדול
לידבק האדם נפשו באלהיו ובעבודתו שבהיותו טמא הטומאה מטמטם לבו של
אדם כדפי׳ לעיל ז״ל על ונטמתם בם ועיקר האהבה והדבקות תלוי בטהר׳ הלב
תלים נא יב מהמחשבות הזרות כמו שאמר דוד הע״ה לב טהור ברא לי אלהים׳ וכן כתב
רבינו תם ע״ה בספר הישר כי טהרת הגוף יחדש טהרה בנפש ובהיות הגוף
טמא בודאי יגיע קצת פגם לנשמה ואי אפש׳ שיכוון כראוי בלי שיבלבלהו מחשב׳
אחר׳ ויפרדהו מהשורש העליון שהרי הוא נפרד על ידי הפגם שבנשמתו כדפי׳
ויקרא כא יז בתיקונים דאיהו לא שריא על נשמתא פגימא דכתי׳ כל אשר בו מום לא יקרב׳
ולכן אי אפשר שיהיה לו דבקות שעיקר הדבקות הוא בעילה העילו׳ נשמה לכל
הנשמות וכיון שהוא יתעלה איננו שורה עליו כיצד אפשר שיתדבק בו׳ ולכן
צריך האדם לתקן נפשו באופן שתהיה כסא לשרות בה יה״ו ועלת העילות
ולכן צריך לעשותה מאהבה כדי שיתדבק בו׃ וכן כתוב בספר החסידים
באמר

שאמר מן הדברים המעכבים את התפלה שלא תהיה תפלתו נשמעת הוא אם אינו טהור. וכפי סברת התוספות שסוברין דלתפלה צריך טבילה ולתורה אין צריך יש טוב טעם ע"ד הסוד וראוי למעשה כי התורה מפני רוב מעלתה שהיא בעלמא דדכורא יש בכחה לקבל הקליפה ואינה מקבלת הטומאה כאש׳ אמנם תפלה היא בקשת רחמים ותחנונים וצריך׳ כוונת הלב ובהיותו טמא בודאי תתבלבל כוונתו ולכן צריך ליזהר בה׳ ובסוד המקוה כבר נודע מה שפי׳ הרשב"י ע"ה בזוהר ובתיקונים שהיא בסוד עילאה ט׳ נקודין לכל סטר וכו׳ ע"ש׳ וסוד המקוה הוא סוד ידו"ד שהמקוה בו מ׳ סאה וכן ידו"ד בו ד׳ אותיות כל אות כוללת עשר והיינו סוד מקוה ישרא׳ ידו"ד והבן בזה מש"ה מקוה מטהר הטמאי׳ אף הקב"ה מטהר את ישראל דהיינו טהרת נשמותיהם הדבקות בשמו נמצא הטובל הוא דבק בידו"ד מתם לטהר גופו ונפשו גופו במים ונפשו ברוחניו׳ השם השורה שם ובזה לא יזקהו אפילו יהיו המים קרים כי מאחר שהוא דבק בידו"ד אי איפשר שיבא לו הזק כמ"ש המשורר אומ׳ לידו"ד מחסי ומצודתי וכו׳ כי הוא יצילך מפח יקוש דהיינו כנים פחים וכן אמר המזמור כי מלאכיו יצוה לך׳ על כפים ישאונך פן תגוף באבן רגליך ושאר המזמור׳ אמנם צריך לעשות המצוה בשמחה שאם אינו עובד בשמחה נענש כמ"ש תחת אשר לא עבדת את ה׳ אלהיך בשמחה ובטוב לבב׳ וכוון גם כן להרהר תשובה שהתשובה היא בסוד המקוה וכן הנשמה נשפעת משם׳ ובהיות האדם חוטא התשובה היא מסתלקת וכן הנשמה מסתלקת מעל האד׳ והוא רחוק מהדבקות ועל ידי כניסת האד׳ במקוה שהי׳ ם׳ מרובע׳ אימא דרביעא על בנין האם שהיא תשובה תשוב ה׳ וי"ו חוזרת ורובצת על הבנים׳ וכן הנשמה תחזור לאדם ועלת העלות ישרה על נשמתו ושמעתי מחכם א׳ זקן כי מי שהוא טמא אין הנשמה שורה בו עד שיכנס למקוה ודין הוא מהטעם שפי׳ וטעם הסתלק הנשמה מפני שמרוב דקותה כל כך פגם שימצא בגוף לא תוכל לשרות בו עד שיחזור למקור הנשמה ויכלל שם׳ ודבר זה צריך האדם לכוון בטבילתו שהוא נכנס בסוד נשמתו במים העליונים ההם שהם בסוד עולם הבא והוא נכתר בכתר עליון שהוא בבינה ואימא מעטרת אותו בכנפיה וכמו שפי׳ בתיקוני׳ שהשכינה טובלת ונטהרת במי המקוה כן זעיר אנפין ודאי טובל וכן יכוין שהוא בסוד ו׳ עולה שם ורוחו ונפשו נטהרים מכל פגם׳ וגם יכוון שכיון השכינה אשר מתלבש בו גם כן נטהר מהפגם אשר קבל ועל ידי הטבילה מפשיט מעליו רוח הטומאה ומתלבש בו סוד הנשמה שנסתלקה והטבילה לה היא סיוע גדול לקניית הנשמה כי טהרה מבפנים וקדושה מבחוץ ועיין במה שפי׳ בשער קדושה פ"ד׳ וכבר ידעת שהדין הוא שצריך שיהיו מים שכל בשרו עולה בהם דהיינו שיהיו חופין את כלו ולא יבא חוץ למים אפילו כחוט השערה שכיון שהחיצוני נשאר לו צד מקום באיזה אבר שיהיה אפילו מעט מזער משם יתפשט טומאתו בכל האיברים והרי הוא

ספר חסידים סימן ע"ג

וזהר פ׳ פנחס

תלים צא ג

דברים כח מז

באלו לא טבל · ובהיותו טובל ונכנס כל רמ"ח איבריו במ"ם סאה הרי הפשיט
מעליו כל צד רוח טומאה כי בכח אימה לבטל החיצוני שהיא הכתר הגדול בעל
הכנפים דלא דחילת מנך הטורף וכיוצא · ועוד טעם הטבילה במקוה הוא
כעין חזרת הכלים אל הכבשן כדי שיטהרו ויתלבנו וביציאתם מהכבשן הם
חדשים גם האדם בהכנסו אל המקוה הוא כדי להכלל ולחזור הנשמה הפגומה
והאיברים הפגומים ממקום שיצאו ושם מתעלמים כעובר המתעלם בבטן אמו
איוב כט ג שאין עין החיצוני שולט בו והוא שמור מכל פגע ומקרה כדפי' ז"ל כימי אלוה
ישמרני על הוולד שהוא בבטן אמו וביציאת האדם מהמקוה הרי נתקנו איבריו
ונשמתו והרי הוא חדש ואין לחיצוני חלק בו וירגיש האדם בעצמו רוח חדשה
מניצוץ הנשמה שחזרה אליו וראוי הוא שקודם שיכנס במקוה שיהרהר תשובה
מעונותיו ואם איפשר גם כן שיתודה באופן שלא ישאר לחיצוני חלק בנשמה
והדבר ברור כי כמו שלטהר טומא' סתם מקרי וזב וכיוצא צריך שלא יהיה דבר
חוצץ בינו ובין המים מהטעם שפי' · גם כן לענין טהרת העון שהוא טומאה
יותר רוחנית דבוקה בנשמה עד שתעשה בה פגם והחשיכה שצריך רחיצה
להסירה בנתר ובורית על ידי התשובה ולא יהיה דבר חוצץ מבפנים בנשמתו
כי כבר פי' כי עיקר הטבילה לבעל תשובה הוא לטהר עצמו מעונותיו ולהחזיר
לו הנשמה אם כן לזה צריך לשים בלבו לשוב מעונותיו מכל וכל ולא יהא טובל
ועדין העונות מקצתם בידו כי לא יועיל לו הטבילה לטהרת עונותיו כדפי' עד
שיעזוב אותם עזיבה גמורה מכל וכל · וזהו ע"ד שיתבאר בה"ה בענין התשובה
שענין התפלה והבקשה על מחילת העון הוא שיתוקן בתחלה מעונותיו כל
האיפשר בידו ואחר כך יתפלל עליהם ולזה נכון שיתודה קודם שיכנס במקוה
או לפחות בהרהור · ובספר החסידי' כתבו שראוי לטבול ג"פ כנגד חטאת עון
ופשע ובהיות המקוה ממים קרים והוא מצטער יכוין במה שאחז"ל כי עולם הבא
אינו מושג אלא על ידי יסורין שהוא א' מג' מתנות טובות שנתן הקדוש ברוך הוא
לישראל והטבילה היא ברמז עולם הבא ולכן צריך ביסורין ויקבל עליו צר
הקרירות שהוא הדין הנשפע בגבורה זוכה אל אור החיים טוב הצפון למעלה
משלי ו כג בעה"ב והיינו דרך חיים תוכחו' מוסר והיינו אימי רחמי וכן את מוכא שלא יכנסו
הנשמות בג"ע העליון עד שיטבלו בנהר דינור · והזהיר לעשות הטבילה בזמנה
בודאי לא תשיגהו שום נזק כי שומר מצוה לא ידע דבר רע אלא אם יהיה אנוס
אם יעבור זמנה ונתרשל במצוה בלי שום אונס איפשר שלא תגין המצוה עליו
לינצל ממקרי הזמן ואם נתרשל מלעשותה בזמנה יזדרז לשוב בתשובה ולא יניח
ויקרא לט יא לטומאה שתתישן בנפשו שאחר כך יהיה קשה להפרידה ע"ד מ"ש מפני שיבה
תקום קודם דינה"ר יזקין ביה ויבטח בה' כי הבא ליטהר מסייעין ולא תאונה לו
שום היזק מן הטעם שפי' כי בהטהר עצמו מטהר גם כן נפשו ורוחו שהם חלק
עליון וכיון שהוא מטהר חלקי ניצוצי הקדושה מסייעין אותו וראוי · וצריך

לחשוב

לחשוב בעשיית המצוה הזאת יראה ואהבה כדרך שצריך בכלל המצוות כדפי׳
הרשב״י ע״ה יראה שלא יתרשל מעשייתה ויירא מהמלך העליון המצווה אותה
ורחוי שלא לעבור על רצונו ויחשוב אלו מלך ב״ו היה מצוה אותה כיכד היה זהיר
לעשותה שלא לעבור על מצות המלך׳ ומצד האהבה שיחשוק באהבת המלך
שראוי מפני אהבתו שאפילו היה מצוה לו שיפיל עצמו לכבשן האש כאברה״ היה
משליך עצמו כ״ש כי כל מצות המלך הם לתועלתנו להנחילנו עולם שכולו ארוך
כאומרו וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות ואפי׳ בעה״ז יש לו שכר טוב בעמלו דברים ו כה
כמו שאמרו ז״ל שסגולתה לאריכות ימים ז״ל א״ר ינאי שמעתי שמחמירין בה ברכות ס״ג
ושמעתי שמקילין בה וכל המחמיר בה על עצמו מאריכין ימיו ושנותיו עכ״ל׳
והטעם מפני שסודה במקום אריכות החיים דהיינו על ה׳ כדפי׳ בזוהר ושלשה
ראשונות תשובות כת״נ גם העושה המצוה בחשק בחשקו בחיים כי הוא במצוה
שהוא יד״וד והוא מקור החיי׳ והוא דבק בעילת העילו׳ הדבק בידו״ד בודאי יאריך
ימים בכונ״תו זא״ת׳ וצריך שיהיה שמח בעשיית המצוה כמו ההולך להרווח
ממון הרבה שהוא שמח בה כן יהיה שמח במצות שהוא דבק בשמו הגדול ידו״ד
ובחיים העליונים ומתקן נשמתו וכ״ש דהע״ה ש״ש אנכי על אמר״תיך כמוצא שלל תלי׳ קיט קנב
רב ואמר ואנ״י בידו״ד אעלוזה׳ ובענין פשטי מאמר רבי ינאי פירשו שמקילין חבקוק ג יח
בה במרחצאו׳ או בנתינת ט׳קבין שמחמירין בה במ׳קוה והתוס׳ פו׳ כתבו דוקא ברכות ס״ג
על פי שאמרו בגמר׳ בטלו לטבילותא כרבי יהודה בן בתירה היינו דוקא לתורה
אבל לתפלה צריך׳ וכתבו תלמידי ר״י בענין זה שאמר שם בגמר׳ הביאו רב
אלפאס ע״ה אין ד״ת מקבלין טומאה אלא כה דברי כאש וכו׳ אמרו ז״ל יש מפרשי׳
דלא שנא ק״ש ול״ש קריאה אחרת לכל מלי אמרי׳ אין ד״ת מקבלין טומאה׳ ואין
זה נכון דבודאי לא אמרו אלא בק״ש בלבד אבל בשאר ד״ת אסור דהא אמר כי
דבר ה׳ בזה וכו׳ זה הקורא דברי תורה במבואות המטונפות והחמירו בזה יותר מדבר טו לא
משאר כריתות דבכל שאר כריתו׳ הכרת מכפר ובזה אינו מכפר אלא אף על פי
שנכרתת עונה בה עכ״ל׳ הרי שלדבריהם חמור תורה מתפלה וחמור הקורא
בתורה בטומאה בהיות גופו טמא מבקורא בתורה במבואות המטונפות שיש
עליה עונש׳ עוד כתבו לקמיה שכתב רב אלפאס וכתב רבינו האיי גאון ז״ל כיון
דגמרא ליכא הא מילתא נקוט מנהג כל ישראל שכל בעלי קריין אעפ״י שאין לנו
מים אין מתפללין עד שירחצו וכתבו שם שרחיצה זו היינו במ׳קוה של ט׳ קבין
וט׳קבין צריך להטילן עליו בכלי שיוכל להריקן עליו מתנו בלא שום הפסקה׳
וכן מוכיח במשניות של טהרות מה שכתב הגאון ז״ל דאין מתפללין עד שירחצו
אינו נראה למורי הרב נרו׳ ואם אין לו מים או אפילו יש לו מים ואינו טובל או
אינו רוחץ אפילו הכי אינו מפסיד התפלה מפני זה דודאי אעפ״י שהתפלה יותר
מקובלת עם הטבילה לדברי הכל אין לו להפסיד מפני זה תפלתו׳ וכ״כ רבינו
משה ז״ל דכל ראשי ישיבות שבבבל תמהו עליו למה היה מקל כ״כ בענין טבילות

בעל קרי והוא ז"ל השיב להם שמימיו לא יבטל אותה אלא שלא היה יכול לכתוב בחבורו כי אם היוצא מן הדין ע"פ ההלכה עכ"ש ׳ דברי רבי יונה בזה הוא כפי סברתו שכתב שד"ת חמורים יותר מן התפלה ולכן תפלה לא יבטל כדי שלא יעבור זמנה אבל ד"ת לפי סברתו לא יקרא ואני אומר דירא שמים יצא ידי כלם ובזמן שימצא גופו בריא יחמיר במ"ש הוא ואם גופו חלוש או בימי הצנה יתן עליו ט׳ קבין של מים חמין ומ"מ אם הוא אנוס ולא תזדמן לו הטבילה לא יבטל מפני זה לא תורה ולא תפלה כי כדאי הם המקילי׳ לסמוך עליהם בשעת הדחק ׳ ובלילה בעוד שלא טבל לא יניח מלקוס באשמורת מלעסוק בתורה מפני שהוא טמא כי כדי הם שאר הפוסקי׳ לסמוך עליה׳ ולא יהיה האדם בטל מד"ת ויחשוב אות׳ השעות כיום שהוא חולה שבודאי אז לא יבטל תורה ותפלה ומי שיחמיר על עצמו שלא יעסוק בתורה ותפלה בלא טבילה אפי׳ כשהוא חולה סברה זרה היא ואין ראוי לסמוך עלי׳ ׳ וכמו שכתבתי היה נוהג מהר"ר יצחק דילונא אשכנזי ע"ה ׳ עוד מצינו בתור׳ שכל טהרת האדם אם מטומאתו אם מלכלוכו וכבוס בגדיו הכל במי׳ כמ"ש

ויקרא טו יג ורחץ במים את בשרו וטהר וכן וכבס בגדיו וטהר ׳ עוד מצאנו טהרה במלבושי׳

שם יג ו כמ"ש יעקב אע"ה כשרצה לבא לבית אל והטהרו והחליפו שמלותיכם ועם היות

בראשית לה ב שנר׳ שהם ב׳ דברי׳ הא׳ הטהרו בטבילה ועוד והחליפו שמלותיכ׳ מ"מ כיון שסמכם ההלכה הוא משוג הטהרה וראוי הוא לרוצה לטהר עצמו שיהיו בגדיו טהורים מטנוף וטומאה ושלא יהיו מלוכלכים בשמן ורבב ׳ וכיוצא שפי׳ ש"ת שאמר׳ רבב

משלי ח לו על בגדיו חייב מיתה שנ׳ כל משנאי אהבו מות אל תקרי משנאי אלא משניאי ׳ וכ"כ הרוקח ע"ה בשורש טהרה והזהר בטהרת המלבושים שלא יהיו בגדיך מלוכלכים מן הצואה ומן טיפי מימי רגלים שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים על כן תלמד עצמך בקינוח הטיב שמור נקביך ואל תרגיל להשתין סמוך לנאולה פן יטפטף על המכנסים איך תתפלל שלא לנו כי חטאנו ואתה עומד ומטונף והזהר משכבת זרע פן ידבק בבשרך ובבגדיך ולא יהיו מלבושיך מתכשיטי ע"א טהר עצמך הכון לקראת אלהיך ישראל עכ"ל ׳ עוד מצאנו טהרה במקום כמ"ש

ויקרא י יד מרע"ה לאהרן ואת שוק התרומה תאכלו במקום טהור והר"שבי ע"ה בפר׳ תרומה במאמר שהעתקנו בפה אמר ורוח דקדשא לאו הכי אלא באתר שלים ׳ ובאתקנות דגרמיה ובאיתדכאות׳ דמשכניה הרי איתדכאותא דמשכניה טהר׳ המקום ואיתקנותא דגרמיה פי׳ הוא הכון לקראת אלהיך יש׳ ובלי ספק שההכנה ג"כ ע"י הטבילה כמו שכת׳ הרוקח ׳ עוד בטהרת המצורע מצינו בכלל טהרתו

ויקרא יד ח גלוח השער כדכתי׳ וכבס המטהר את בגדיו וגלח את כל שערו והטע׳ כי שער הראש בבחור הם כוחות הדין וטוב לגלחם כענין עד לא גלים דא רישא דמריה

שם יג מ והוא שוד ואיש כי ימרט ראשו קרח הוא טהור הוא ׳ וכן טוב לטהרה לגלח הצפרנים שכן האשה המטהרת לבעלה צריכה לקוצצם כדפיר׳ בזוהר פ׳ אחרימות פר׳ פינחס עוד צריך ליטהר מכל הדברים שנזכר בהם טומאה בתורה

בתורה ובדברי רז"ל וכבר העתקתי רובם בשער היראה פ"ה ויש עוד פרטים
ויתבארו לקמן ב"ה · ועיקר הטהרה הוא מה שנתבאר לעיל שיטהר עצמו מכל
עון ואשמה כמ"ש וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכ' ומכל (יחזקאל לו כ"ה)
גילוליכ' אטהר אתכם ודאיפשהוא על טהרת היצר שמכדו עיקר הטומאה וכמ"ש
דוד הע"ה ומחטאתי טהרני וכמוהו רבי' וכן אמרו רז"ל מרגלא בפומי' דר"מ גמור (תלים נ"א ד) (ברכות כ"ג)
בכל לבבך ובכל נפשך לדע' את כל דרכי ולשקוד על דלתי תורתי ונצור תורתי
בלבך ונגד עיניך תהיה יראתי שמור פיך מכל חטא וטהר עצמך מכל אשמה
ועון ואני אהיה עמך בכל מקום עכ"ל · וצריך האדם לכוין לטהר עונותיו ע"י
המשכת אור עליון ממקום הלובן בכוונתו בי"ג מדות של רחמים ובפרט בשנים
מהם שבם נזכר טהרת העונות והתלבנותם · בתיקון ב' שהוא נושא עון אמר
באדרת ואחד תשוך הוא אתסחי בההוא נהורא כמאן דאיתסחי בההוא נהרא (אדרת נשוא דף קל"ב ע"ב)
עמיקא · ובתיקון ג' שהוא עובר על פשע ואמרו שם שעליו נאמר ורוח עברה (שם דף קל"ג)
ותטהרכם · ועם היות שכל י"ג המדות סגולתם להמתקת הדיני' באו הב' בפרט (ע"א)
נז' בהם ענין הטהרה כדפ' בפרט ביום הכפורי' שהוא יום כפרה לטהר העונו' (איוב לז כ)
כדכתי' כי ביום הזה יכפר עליכ' לטהר אתכם מכל חטאתיכ' צריך לכוין במ"ש כי (ויקרא ט"ז)
יום כפורים הוא למעלה וצריך אנפין מתגלה לטהר וללבן עונותינו והיינו לפני
ה' תטהרו · עוד נמצא טהרה בידים כאו' וטהר ידים יוסיף אומץ ומה שביארנו (איוב י"ז ט)
לעיל בענין נקי כפים הוא סור מרע · אמנם טהרה הנז' הוא לקיום ועשה טוב
דהיינו שיעסוק בידיו במצות ציצית תפלין סוכה ולולב וכיוצא · ומה שנז'
בלשון טהרה כי טהרה נראה ג"כ על סור מרע אין פירו' טהרה כאן אלא לשון
בהירות האור כענין וכעצם השמים לטוהר וטהר הוא היכל נגה וכן לשון רז"ל (שמות כ"ד י)
שרגא בטיהרא מאי מהניא ואי אפשר לאדם שישיג לבהירות אור ע"י סור מרע
לבד אלא ע"י עוסקו במצות יתוסף בידיו אור עליון בעה"ב · עוד מצינו בהב"ה
שנקרא טהור עינים מראות ברע ולפי הדרך שאמרנו בטהור ידים צריכין אנו (חבקוק א י"ג)
לו' כי לא מבעיא שאינו רואה רע אלא טהור הוא שהשגחתו לעולם בקדושה כי
הוא קדוש ומשרתיו קדושים · ויקרא הב"ה טהור עיני' שלעולם השגחתו עומדת
בבהירותה ולא תתפשט אל החיצונים ואי איפש' לו' בהב"ה או נקי עינים שנראה
שראה ברע והיה צריך ניקוי אלא לעולם הוא עומד בטהרתו · אמנם לפי מה
שנתבאר באדרת נשוא בעינא דאריך שאמר תמנא לית נהירו לעינא תתאה
לאסתחאה מארמימותא מאוכמות' בר כד חזי דהאי נהורא חוורא דעינא עילאה
דאקרי טוב עין עכ"ל נמצא כי טהרה הוא כפשוטו שיטהרו העינים מהארמימות
הדין ע"י הארת אור עליון מעינא דאריך · ונוכל לומר דהא והא איתנהו כי
בהטהרם מהדין ע"י האור העליון יתוסף בהם בהירות אור ומלת טהרה משמש
במקרא בב' פנים אלו אם בהטהר הדבר הפגום וישאר בלבנינותו הקודם כמו
שהיה · אם בתוספת הארה כדפי' וצריך האדם להרמות לינוכרו לטהר עיניו

מגלה ס' מראות ברע כמו שיתבאר בתיקון העינים ובפרט שלא להסתכל בצלם אדם
רשע כמש"ה רז"ל שאל ר' אמי את ר' יהושע בן קרחה במה הארכת ימים א"ל מימי
לא נסתכלתי בצלם אדם רשע׳ וכל דבר שהוא גורם לאריכו' תלוי באריך אנפין
נמצינו למידין שהעין העליון אינו משגיח ברשעים כדפי' לעיל והיינו טהור
עינים מראות ברע׳ אמנם ירמה ליזכרו להסתכל בכל דבר שבקדושה שכמו
תלים ל"ג י"ח שהשגחתו יתברך הוא להשפיע לקדושים כדכתי' הנה עין ה' אל יראיו ובזה
גורם שעינא של אריך אנפין יאיר בעיני זעיר וכרא' שטוב לכוון בזה בהסתכלו
בדבר של קדושה ויזכה לעתיד כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון׳ וכן אמרו שם
ישעיה נ"ב ח וזמינין צדיקיא זכאי עליונין למחמי בחכמתא ה"הד כי עין בעין יראו אימתי
במדבר י"ד י"ד בשוב ה' ציון וכתיב אשר עין בעין נראה אתה ה' עכ"ל׳ ובלי ספק שלא יזכו למעלה
זו אלא הצדיקים ששמרו עיניהם כראוי כמש"ה צדיקיא זכאי עליונין׳ עוד נמצא
יומא פ"ק בטהרה ענין גדול הנוגע למעשה והוא מה שפי' ז"ל על פסוק יראת ה' טהורה ז"ל
תלים י"ט ט א"ר יוחנן זה הלמד תורה בטהרה מאי הוא נושא אשה ואח"כ למד תורה עכ"ל׳
ובלי ספק כי כדי להשיג האדם דבקות מחשבתו באלהיו צריך שישא אשה
בתחלה ובזה יטהרו מחשבותיו ובלעדי אשה לפי אמונת רז"ל אי איפשר שישיג
שום שלימות מפני שהוא חסר ופגום בעל מום וראי כי כשהוא נשוי הוא אדם
בראשית ה ב שלם שנאמר זכר ונקבה בראם ויקרא את שמם אדם כמו שהאריכו בפ' ויקרא
עוד נמצא טהרה בשלחן על השלחן הטהור ועם היות שנוגע לענין הדין
שיקרא טהור כדפי' רז"ל מ"מ התורה נדרשת לכמה פנים ונוכל לומר כי נכתב
טהור ללמד מוסר לאדם שיהיה שולחנו טהור דהיינו שלא ימשך אחר תענוגי
הגוף הנמשכים מכח יצה"ר כי שולחנו של אדם נקרא מזבח לכפר עליו ובהיות
שלא יהיה נמשך אחר תענוגי יצרו ודאי בזה מכניע יצרו והוא מזבח כפרה
תלים נ"א י"ב לטהר עונותיו׳ עוד נמצא טהר' בלב לב טהור ברא לי אהי' והוא העיק' שמכוון אל
הדרו' שלנו לענין הדבקו' שאם הלב טהור כל האיברי' טהורי' כדפרש"י ז"ל במדר'
ירמיה י"ז י שוחר טוב ז"ל אני ה' חוקר לב ובוחן כליות למה הוא מזכיר הלב והכליות יותר
מכל האיברים אלא העינים הולכים אחר הלב ואזנים הולכים אחר הלב ורמ"ח
איברים הולכים אחר הלב ולפי שכליות יועצות אחר הלב והלב גומר לפי' אינו
מזכיר אלא אותם בלבד והקב"ה בוחן אותם וכן הוא אומר ואתה שלמה בני דע
ד"ה א כ"ח ט את אלהי אביך ועבדהו כי כל לבבות הוא דורש אלו שני לבבות יצה"ט ויצה"ר
משל לאדריכל שבנה את המדינה חדרים וביבין ומערות לאחר ימים נעשה
גבאי והיו בני המדינה מטמינים מפניו בתוך החדרים ובתוך המערות אמ"ל
שוטים מפני מה אתם מטמינים והלא אני שבניתי המדינה אני הוא שבניתי
ישעיה כ"ט ט"ו המערות והחדרים כך הוי המעמיקי' להסתיר מה' עצה עכ"ל׳ ובשער היראה פ"ג
העתקנו משל קרוב לזה אמנם המשל ההוא נאמ' על ענין העובר עבירה בסתר
וכאן נדרש לחושב מחשבות בלב כמש"ה הוי המעמיקי' מה' לסתיר עצה והחדרי'

והמערות

והמערות האמורים במאמר הם חדרי הלב והכליות וכשיסתכל האדם בדבר
הזה יטהר מחשבתו כי השם בראו וברא לבו וכליותיו והוא יודע מצפוניו ולפניו
הכל נגלה כחשכה כאורה ולעולם הוא עומד לפניו והיאך לא יבוש מלחשוב דבר
ירמיה ל״ב יט שלא כרצונו ׳ וכן ביארו עוד רז״ל בב״ר על פסוק גדול העצה וכו׳ ז״ל גדול הכח
אתה עשית את השמים ואת הארץ בכחך הגדול ובזרועך הנטויה ולא יפלא
ממך כל דבר ׳ ריש לקיש בשם ר׳ אלעזר בן עזריה מהו הנה אתה עשית
את השמים ואת הארץ מאותה שעה לא יפלא ממך כל דבר ר׳ חגאי בשם ר׳ יצחק
ד״ה א כח ט ואתה שלמה בני דע את אלהי אביך ועבדהו בלב שלם ובנפש חפצה כי כל לבבות
דורש ידוד וכל יצר מחשבות מבין עד שלא נגמרה המחשבה בלבו של אדם כבר
תהלים קל״ט ד היא גלויה לפניו ׳ ר׳ יודן בשם ר׳ יצחק אמר עד שלא נוצר יציר כבר מחשבתו
גלויה לפניו ר׳ יודן אמר לגרמיה כי אין מלה בלשוני הן ה׳ אתה ידעת כלה עד
שלא יאמרם לשוני הן ה׳ ידעת כולה עכ״ל והנה מפשטי דבריו יש ראיה לכונתינו
בלי שנדקדק בו ׳ וכאשר יסתכל האדם שהשכינה למעלה מראשו ראוי שיטהר
מוחו ולבו כדי שתמצא השכינה מקום שבו תשרה כי אלו הם שני איברי׳ ראשיי׳
שבאדם שהם מקום שבו תלוי עיקר החיות ולכן צריך לטהרם מכל פגם הפוג׳
בהם כי דבר קל יפגום בהם מרוב דקותם ורוחניותם שהם רומזי׳ למקום עליון
באצילות כדפי׳ בתיקונים ׳ וכנגד טהרת המחשבה אמר דהע״ה במקום
תהלים כ״ד ד אחר נקי כפים ובר לבב וכבר פי׳ לעיל נקי כפים והעתקנו לשון הרשב״י ע״ה
בענין נקיות ׳ ואמר את״כ ובר לבב כגוונא דא דלא אמשיך רעותיה ולביה
לסטרא אחרא אלא לאיתמשכא בתר פולחנא דקב״ה אשר לא נשא לשוא נפשו
נפשו כתי׳ וקרי נפשי והא אוקמוה נפשי דא נפש דוד סטרא דמהימנותא נפשו
דא נפש דבר נש ממש בגין דכדיפוק מהאי עלמא נפשיה יסתלק בעובדין
שם קי״ו ט דכשריין על מה דאיתקיים בהו לאיהך בין כל אינון כמ״ד אתהלך לפני ה׳
בארצות החיים ובגין דלא נשא לשוא נפשו ישא ברכה מאת ה׳ וכו׳ עכ״ל ׳ הרי
מבואר במאמר הזה מעלת המתקן מעשיו ומחשבותיו לעבודת קונו מפני שנפשו
חלק מהשכינה והיינו נפשו ונפשי והכל א׳ וכפי תיקון נפשו מתקן למעלה ולכן
יזכה למ״ש דהע״ה אתהלך לפני ה׳ בארצות החיים וישא ברכה מאת ה׳ דהיינו
השכינה כנודע ׳ ומכלל הן אתה שומע לאו שהנושא לשוא נפשו ומטמא
מחשבתו פוגם ח״ו למעלה ונשמתו לא תעלה למעלה בהר ה׳ ולא במקום קדשו
והנה צריך לטהר הלב מקנאה ושנאה ותחרות ומכל מדות הרעות התלויו׳ בלב
כגון דאגה ואנחה ועצבות וכעס והיתול וכיוצא וכאשר יהיה הלב פנוי מכל זה
הוא דירה נאה לשכינה ׳ כדפי׳ בתיקונים שצריך האדם לתקן דירה נאה
תקוני׳ תקון כ״ט לשכינה בלבו והיינו ע״י התיקון שפי׳ ועוד פי׳ בתיקונים שצריך להיות תוכו
כברו אמר שם שיין הוא התורה צריך שיהיה שמור וחתום בקנקן טוב ואמר
סוף דף ע״ב שהקנקן הוא הלב ואם הקנקן הזה נתנסך ביין יצה״ר צריך הדחה ג״פ וצריך
הדחה

הדחה ושטיפה בכוס של ברכה דהיינו תוכו כברו · וז"ל וכדאיהו קנקן דאיהו
ליבא דכייא מלגאו ומלבר שרא תמן חכמה דאיתמר בה ה' קנני ראשית דרכו משלי ח
קנני איהו קנקן ודאי · ואם האי קנקן איהו דכיא איתמר ביה ונקה ואם לאו
לא ינקה כל הנוגע בה עכ"ל · וכן ענין טהרת המחשבה שהמוח הוא כלי שם ו כט
חשוב דק יותר מהלב ולכן הוא בראש וידעת שבענין תפלין שאין מורידין
מקדושה חמורה לקדושה קלה דהיינו רצועה של ראש לעשותה של יד ואעפ"י
שפרשיו' הכתובות בראש הם עצמם שביד אך מכיון שהושמו בראש קנו מעלה
ורוחניות יותר ואין להורידן לעשותן של יד · ולכן צריך לטהר מחשבתו ביותר
והזוכה לטהר מחשבתו יזכה לעתיד למ"ש ז"ל צדיקים יושבים ועטרותיהם
בראשיהם ולא יזכו לעטרה בראש אלא מפני שטהרו מה שבראשיה' כדי שתהיה
השכינה מתעטרת עליהם גם לעתיד זוכים לזה · ונראה שסוד עטרותיהם
בראשיהם הוא מה שאמר ביהושע הכהן הגדול וישימו הצניף הטהור על זכריה ג ה
ראשו · ואמר צניף טהור מפני שלא נעשה לו עטרה אלא מפני שיטהר מחשבתו
כדפי' · ואיפשר לומר והוא הנראה העיקר שצניף הטהור נעשה לו מהמצוות
התלויות בראש כגון הנחת תפלין ופריסת ציצית על ראשו ומצות פאות הראש
וכן טהרת המחשבה ע"י הכוונות הטהורו' שבהם האדם יתייחד לקונו · ובענין
טהרה נמצא בזוהר ובר"מ מקומות חלוקים זה על זה בפ' קרח וכן בפ' חוקת
פי' שכהן קדוש ולוי טהור ולכן פרה שהיא מצד השמאל היתה באה לטהר ולא
לקדש כי עיקר הטהרה בשמאל ובר"מ שהטהרה בימין וקדושה בשמאל · ר"מ שהשוכח
ולענין קדושה יתבאר לפני' בע"ה · אמנם בענין הטהרה נ"ל כי שני מיני טהרות פ עקב דף
הם הא' היא טהרה ע"י המים כמבואר לעיל ומים נודע שהם מצד החסד · ויש רעב רע"ג
טהרה מצד השמאל כדכתי' כל דב"ר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר וכן כלים במדבר ל"א כ"ג
נטהרים בשני דברי' בית' דהיינו טבילה לכלי שעודה שלא באו באש · ב' או טהרה
באש אם נשתמשו באש כמ"ש כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר' ואשר
לא יבא באש תעבירו במים · וכן לענין טהרת הנשמו' מהפגם שלהם כפי הפגם
צריך הטהרה והיינו ד' חלוקי כפרה שהיה ר' ישמעאל דורש · עבר אדם על מצות יומא ד' פ"ו
עשה ועשה תשובה מוחלין מיד שנא' שובו בנים שובבי' ארפא משובתיכ' בחינת ירמיה ג י"ד
כפרה זו הוא מצד החסד כי נודע כי מצות עשה הם רמ"ח מצד הימין ול"ת מצד
השמאל ולכן פגם העשה שהוא בחסד כיון שעשה תשובה מוחלין לו מיד והיינו
הטהרה מצד מימי החסד מטהרת אותו ומוחלין לו מיד · והעברה על מצות
עשה הוא שנתעצל לקיים המצוות כענין מצה בפסח וכיוצא דהיינו ביטול
המצוה מצד שישב ולא עשה ותקנתו הוא הזריזות מכאן ואילך לקיים מה
שביכלתו והמים דהיינו מימי הכפרה העליונה יושפעו וירחצו הפגם ההוא
שבנשמה שפגם ביטול המצוה יעשה פגם בנפש אלא שאינו כ"כ כעברת על ל"ת
והטהרה במקוה מים יועיל לטהר מה שנתעצל במצוה והטעם כי בקיום האח'

המצוה

המצוה מוסף אור עליון להלביש נשמתו ובביטולו המצוה מיד החיצוני מזדמן
שם ושורה עליו כי הם נקראו אלה ושורים בכל מקום שהוא ריק מהקדושה
כדפי' בזוהר פ' תרומה כי הם שורים באדם חנם ובפרט כשהוא בטל מלא מין
את מינו וכעור ולכן כדי להפשיט מעליו רוח הטומאה ההוא צריך במקוה מים
שהם מצד החסד · וכאשר יהיה הפגם בל"ת דהיינו חילוק כפרה שני' עבר אדם
על מצות ל"ת ועושה תשובה התשובה תולה וי"ה מכפר שנאמר כי ביום הזה ויקרא ט"ז ל
יכפר עליכם לטהר אתכם · עבר אדם על כריתות ומיתות ב"ד ועשה תשובה
התשוב' וי"ה תולין והייסורין ממרקין שנא' ופקדתי בשבט פשע' ובנגעי' עונם · תלים פ"ט ל"ב
אבל מי שיש בידו חילול ה' וכו' · הנה ג' חלוקים אלו כלם הם כללם ל"ת ולכן
טהרת כלם ע"י אש הגבורה כי כוס יום הכפורי' מטהר מצד עינוי נפשו והקרבת
חלבו ודמו הניתך באש העינוי כמו שיתבאר עוד בענין התענית כי התענית
הוא אש מטהר לאש היצר כענין כל דבר אשר יבא באש · וכן הייסורין והנגעי'
כלם ודאי טהרה מצד האש ואין צריך לומר יום המיתה · ולכן טבע האש ללבן
מבית ומחוץ כענין הפגם שהרתיח עצמו באש היצר כן צריך הטהרה והליבון ·
לכן עיקר הטהרה הוא ע"י האש כענין אין ביעור חמץ אלא שריפה ולכן התענית
מסוגל לבעל תשובה לטהרו וללבנו מבית ומחוץ וכן לבישת שק על בשרו ·
והתורה נמצא בה שני טהרות אלו ולפי' פי' רז"ל שהתורה נמשלה לאש שנאמר
הלא כה דברי כאש ונמשלה למים שנאמר הוי כל צמא לכו למים · ירמיה כ"ג כ"ט ירמיה נ"ה א
והטעם שהתורה היא סוד קו האמצעי ראוי שיהיה כלול הכל בה וכל פרטי
הבחינות שנתבארו הכל יש בתורה אם להפשיט רוח הטומאה אם לקרר
הטומא' האש היצר אם ללבן היצר ולכך כתו' בה אמרות ה' אמרות טהורות · תלים י"ב ז
וכן פי' הרשב"י ע"ה בזוהר שעיקר הטהרה הוא ע"י התורה ז"ל ות"ח לא איתדכי זוהר פ' קדושי'
בר נש לעלמין אלא במלין דאורייתא בג"כ מלין דאורייתא לא מקבלין טומאה דף פ' ע"ב
בגין דאיהי קיימא לדכאה לאלין מסאבי ואסוותא באורייתא אשתכח דכתי'
רפאות תהי לשרך ושקוי לעצמותיך וכתי' יראת ה' תוסיף ימים דכיותא אשתכח משלי ג' ח
באורייתא דכתי' יראת ה' טהורה עומדת לעד מאי עומדת לעד דקיימא תדירא שם י' כ"ג
בההוא דכיותא ולא אתעדי מניה לעלמין עכ"ל · ועיקר טהרת המחשבה הוא ע"י תלים י"ט י
עסק התורה כמש"ז"ל בראתי יצה"ר בראתי תבלין כנגדו · וכתב הרמב"ם בסוף
איסורי ביאה ז"ל יתיר' מכל זאת אמרו יפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה וירחיב
דעתו בחכמה שאין מחשבת עריו' מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה ובחכמה
הוא אומר איילת אהבים ויעלת חן וכו' ולכן שמנו בענין הטהרה טהרת משלי ה' י"ט
התורה בסוף מפני שהיא עולה על הכל והיא עיקר כל הטהרות · טהרה
מביאה לידי קדושה והרא"בד פי' בשער הקדוש' ענין טהרה מביאה לידי קדושה
והתחיל השער בפסוק והת' קדשתם והייתם קדושים ואמר לענייננו ז"ל ואפרש ויקרא כ' ז
תחלה מה הם שתי הקדושות הנזכרות בפסו' זה וכן מ"ג בברייתא של ר' פינחס

בן יאיר אומר טהרה מביאה לידי קדושה לפרש מה היא טהרה ומה היא
הקדושה ומזה תדע מה הם שתי הקדושו' ואומר תחלה כי הטומאו' הם ב' פנים
הנמצאו' במשוש ושלא במישוש · במישוש כגון נגע נבילות והשרץ ונגע שרצים
ומשכבות ומושבות בזב ובזבה ומצורע וראיית הקרי וטומאת המת · וכן
העובר עבירות כגון הבא על העריות והאוכל דברים האסורים אלה הטומאות
שהם במשוש כי הבא על העריות ואוכל האיסורין נקרא טמא כדכתי' בפ'
עריות אל תטמאו בכל אלה ונטמתם בם · והטומאה שהיא שלא במישוש שם יח כ"ח
כגון ראיית העינים ושמיעת האזנים ומבטא שפתים בדבר שאין ראוי לו
לראות ולא לשמוע ולא לדבר בו והרהור הלב בדברים שהם של איסור · גם
הטהרה נמצאת במישוש ושלא במישוש כי טהרת המגעות והסיטות והקרי
והנגעים וטומאת המת היא ע"י טבילות והזאות ושאר ענינים המפורשים
במצורע וזו היא טהרת המישוש · והטהרה היא שלא במישוש שהוא
פרישות העבירות והאיסורין ונקיות הלב והמחשבה והלשון ועצימת העינים
ואטימת האזנים מראות ברע ומשמוע כל אלו נקראים טהורים כדכתי' מכל
חטאתיכם לפני ה' תטהרו וכתי' מכל טמאותיכם ומכל גילוליכם אטהר ויקרא יו ל
אתכם וכתי' ועוצם עיניו מראות ברע וכו' וכתי' אוהב טהור לב חן שפתיו רעהו יחזקאל לו כ"ה
מלך וכתי' נקי כפים ובר לבב ואם נזהר מהם נקרא טהור ומי שאינו נזהר ישעיה ל"ג ט"ו
נקרא טמא ומי שהוא מדבר דברים שאינם ראויים לו נקרא טמא שפתים משלי כ"ב י"א
והנזהר מזה נקרא טהור שפתים · נמצאת הטומאה ב' פנים והטהרה תלים כ"ד ד
ב' פנים אלא שיש מעלה בין פרישת טומאת העבירות והאיסורין לפרישות
טומאות אחרים · כי הפורש מן המגעות ושאר הטומאות הדומות להם הוא
נקרא טהור לבד כדכתי' ורחץ במים וטהר · אבל הפורש מן העבירו' והאיסורין
נקרא טהור וקדו' · טהור כאשר אמרנו וקדוש כדכתי' בפ' עריות והתקדשתם ויקרא כ ז
והייתם קדושים ובפ' שרצים נמי כתי' והתקדשתם והייתם קדושים ולא עוד
אלא כי הטומאות האחרות אין בהם טומאת המחשבה אבל טומאת העבירות
והאיסורין כמו שצריך לפרוש מגוף העבירות כך צריך הוא לפרוש
ממחשבותם שלא יהרהר העבירה בלבו ואם באה לו מחשבה עליהם הוא צריך
לאנוס את עצמו ולהוציאה מלבו וכ"ש שלא יתכוון לגמור אותה בלבו ·
ולפי שהמחשבה הנגמרת היא המביאה לידי מעשה וחשובה עליו כמעשה
ועל זה נאמר למען תפוש את ישראל בלבם וזאת היא הקדושה השנייה יחזקאל י"ד ה
שהזהיר הכתו' עליה והתקדשתם במעשה והייתם קדושים במחשבה הלא
תראה מ"ש בסוף המקרא כי קדוש אני כמו שאני קדוש במעשה ובמחשבה
כך תהיו אתם קדושים הא למדת שאין האדם נקרא קדוש עד שיתקדש
במעשה ובמחשבה · ועתה תבין ותדע כי לא יוכל אדם להגיע אל המדה
הזאת עד שיניח במה שהוא מותר חלק מחלקיו ויגדור את עצמו בגדר מן

הדברים המותרים שהם דרך ומשלול להרגיל העבירה כענין שאמרו כל
המכנים ידו למטה מטיבורו תקצץ · וכמו שאמרו כל האוחז באמה ומשתין
כאלו מביא מבול לעולם וכמ״ש ר׳ יוסי מעולם לא נסתכלתי במילה שלי
והקשו א״כ ליקריה רבינו הקדוש אמרי ליה ר׳ מלה יתירותא הוות ביה
שלא הכנים ידו תחת אבנטו וכל הפרישה הזאת היתה גדר מפני שלא
תתגבר עליו הערוה תאותה לפי שהיצר מתקוטט עם האדם ומקטרג
אותו להשיאו ולהסיתו וכך הוא דרכו משיאו להשביע את נפשו ולמלא כל
תאותיו בכל המותר לו ואחר אשר למדו למלא כל תאותיו ברעבון נפשו
כאשר לא תמצא ידו במותר לו יסיתנו למלא תאותיו מן האיסור הקל ומן
הקל אל החמור ומן החמור אל החמור ממנו עד שיאמר לו לך עבוד ע״א ·
ותכפור במי שאמר והיה העולם שאין דין ולא דיין ולא ג״ע ולא גיהנם ולא
עולם אחר וכן אמר החכם בספר קהלת זה ענין רע בכל אשר נעשה תחת
השמים וכו׳ כי החיים יודעים שימותו וכו׳ לך אכול בשמחה לחמך וכו׳ קהלת ט ג
ראה חיים עם האשה אשר אהבת וכו׳ כל אלו דברי היצר עכ״ל לענייננו ·
ולא נאריך בביאור הכתו׳ כמו שפירשם הוא ז״ל כדי שלא להאריך · ואמר
א״כ ועל כן צריך להתחזק ולהתגבר ולעמוד על נפשו להלחם בתאותיו
כדי שיהיה לו מעלה בנפשו על נפש הבהמה שאין לה מעצור מכל אשר
תשיג לתאותה כי התאוה המתגברת על האדם היא מכח הנפש הצומחת
והיא הבהמות ועל כן נמשלו הרשעים הנמשכים אחר תאותם כבהמות
כמו שאמר הכתו׳ אדם ביקר בל ילין וכו׳ ואמר החכם ומי יודע רוח בני תלים מט י״ג
האדם העולה היא למעלה ורוח הבהמה היורדת היא למטה לארץ רוח קהלת ג י
בני אדם ר״ל על נפש הצדיקים שהיא העולה למעלה ורוח הבהמה היורדת
ר״ל על נפש הרשעים שנמשלו לבהמה · וענין הדברים כך הוא כי
אמר למעלה מזה הכל הולך אל מקום א׳ הכל היה מן העפר והכל
שב אל העפר וכו׳ כלומר אין הפרש במיתה בין הצדיקים והרשעים ואף
לא בין האדם והבהמה כי כלם ימותו וישובו אל העפר ואין בכל החיים
מי שיכיר מעלה בין זה לזה · ומי יודע במעלת הנפשות אם נפש צדיק
תעלה למעלה ואם נפש רשע תרד למטה לארץ כלומר למטה מן הארץ
והוא שאול העמוק אין בכל החיים מי שיכיר באותה המעלה כי אם הבורא
לבדו והענין הזה ידוע מן החכמה אצל החכמים בעלי המחשבה אך אין
בה מופת ידוע בענין החיים והמות כי כלם הם שוים בזה ועל כן אמר ומי
יודע כלומר ומי יכיר במעלתם כי אלו היתה המעלה המופתית היו
החכמים והטפשים יודעים אותה אלא שאין בה אות ומופת בחיים
ובמות · והנה כי הנפשות כלם שוות במותם שבות אל מקום
תאותם והשתדלם בחייהם כי נפש הצדיק הלקוחה ממקום השכל והחזיקה

בשכלה ותאותה למקום מובחה שמה תשוב במותו ונפש הרשע המתאוה
בהבלי העולם ובהנאותיו ולא זכרה מובאותיה מקדם תשוב כמותו אל
מקום תאוותה עכ"ל לעניינינו · ובתשלום השער פירש דרך קצרה
המאמר שלנו בביאורו ואמר ז"ל הזהירות היא שהאדם נזהר ונשמר קודם
שיבא מעשה לידו והזריזות הוא בשעת מעשה שיעשה מצוותו בזריזות
לא דרך עצלות ואם יבא חטא בידו יברח ויפרד ממנו בזריזות ·
הנקיות הוא נקיות גופו ובגדיו מן הלכלוך כענין שאמר כל ת"ח שנמצא
רבב על בשרו חייב מיתה הטהרה באה מכלל הטומאות שישמור את עצמו
מן הטומאות ואם יגע בהם יטהר את עצמו ויאכל חלין בטהרה · קדושה היא
קדושת הלב והמחשבה כאשר אמרנו · חסידות הוא העושה לפנים משורת הדין
בכל דבר נקרא חסיד וכל אלה מפרש טעמם מן המקראו' בשקלים עכ"ל · לפי
דרכינו נחזור לבאר בענין טהרה מביאה לידי קדושה ושאר המאמר ועם היות
שלמעלה לא פירשנו דבר בענין פרישות מפני שאמרנו שהוא נכלל בקדושה מ"מ
לפי נוסח הגרסא שלנו ראוי לפרש בה איזה דבר והענין כי בקדושה נכלל ב'
דברים כמו שהארכנו בשער הקדושה · האחד הוא סור מרע והב' הוא ועשה
טוב ולפי הגרסא שלנו נאמר כי פרישות הוא פרישות מבחינת סור מרע
והקדושה הוא עשה טוב ולפי הירושלמי דלא גריס פרישות ב' הבחינות נכללו
בקדושה כמו שפי' שם · וכוונת אומרו טהרה מביאה לידי קדושה פי' כי עיקר
טהרה הוא טהרת כל אבר ואבר מהפגם כגון טהרת הלשון מלשון הרע
ושאר הדברים הפוגמים וטהרת העינים מראות בערוה וכיוצא בשאר האברי' ·
אבל קדושה היא גדר אחר יותר פנימה כי מלבד שלא ידבר לשון הרע ירבה
בשתיקה וקדושת העין שלא יסתכל חוץ לד' אמות כמו שהארכנו בשער הקדושה
בקדושת כל אבר ואבר · והרא"בד ע"ה פי' בשער הקדושה ענין טהרה מביאה
לידי קדושה קדושה מביאה לידי ענוה הענין כי בהגיע האדם לידי הקדושה
הנז' בהכרח ימשך ממנה הענוה והטעם כי עיקר הקדושה הוא פרישו'
ויקרא יט ב האד' עצמו מענייני העולם כדי שיתדבק בבוראו כאומרו קדושי' תהיו כי קדוש
אני ה' אלהיכ' והארכנו בשער קדושה בביאור פסוק זה ע"ש וכיון שאדם מתדבק
בקונו ימשך עליו ענוה בהכרח כי אם יחרפוהו ויבזוהו לא יחשיב העולם הזה
להשיב על חרפתו כי מה שידברו עליו הוא מבזוי העה"ז והכל הוא מה שנוגע
לגוף ואפילו אם יחרפוהו ברב' הנוגע לפנ' הנפ' הנפש שהיא קדוש' אינה משגח'
על הביזוי שיעשו לה כי יחשוב זה לכפרת עונה והכל סבה מאתו ית' לכפר עונו
שמואל ב טז כמ"ש דהע"ה ה' אמ"ר לו קלל ועוד כי אם יבזוה אדם שהיא אדוקה בו הוא ישגיח
תהלים לח טו עליה וכן אמר דהע"ה ואהי' כאיש אשר לא שומע ואין בפיו תוכחות כי לך ה'
הוחלתי אתה תענה ה' אלהי · ועוד כי העבד שהוא לפני רבו אם יבא אחר א'
ויבזהו לפני המלך גנאי הוא לעבד להשיב לפני אדונו ומפני ב' טעמים הללו אם

דרך

דוד הע"ה כי לך ה' הוחלתי ואל הטעם הב' הזה ירוקדק כי לך ה' הוחלתי שהוא
כעבד היושב לפני רבו שממתין לאדון להשיב על עלבונו׳ ואל הטעם
הראשון איפשר לדקדק שאמר אתה תענה ה' אלהי וכיון שאתה אלהי שנשמתי
דבקה בך ואתה אלוה שלי ראוי לך להשגיח על עלבונה׳ גם איפשר מדת
הענוה על דרך שהיתה מדת ענוה של מרע"ה שכאשר דברו מרים ואהרן עליו
כתיב שם והאיש משה ענו מאד׳ וטעם לענותנותו יש רמז בתיקונים מפני במדבר יב ג
רוב הדבקותו בבורא היה לו בושה להפרד ממנו ולהשיב והשם השיב בעבורו תקונים דף ו
וגם לדרך זה איפשר לומר שאמר דהע"ה אתה תענה ה' אלהי׳ גם מדת
הענוה ימשך לאדם בהסתכלו בגדולת היוצר שאין לה סוף ותכלית וכמו שאמר
מרע"ה ונחנו מה שאין אנו בגדרי בריה כנגד גדולתו יתעלה וכמו שנאריך בזה שמות יו ס
בשער הענוה בע"ה׳ וזו היא היראה הפנימית שפי' בשער היראה בפ"ב ליראה
מגדולתו והיראה הזו לא תושג כי אם על ידי הקדושה כדכתיב יראו את ה' קדושיו תלים לד י
שאם הוא הולך אחר תאוות העולם אין לו יראה כלל ונמצא שכל המדריגות
האמורות להגיע לקדושה הם הם בחינות יראה וקדושה בכללם ויראה קשורה
בענוה׳ וכן הוא לשון הרמב"ן ע"ה וענוה קשורה בדחילו הה"ד עקב ענוה משלי כב ד
יראת ה' והעתקנו המאמר בשער היראה פ"ג׳ נמצא כי אומרו קדושה מביאה
לידי ענוה הוא ענין יראה מביאה לידי ענוה וזו היא כאשר יחשוב האדם
כשיחרפוהו שהכל יאמרו לו שאינו לו שהוא אינו חשוב לבריה כי אינו משיב ואין
משיב אלא מי שיחשיב עצמו ליש ויאמר לאדם כמוני יחרף׳ אבל מי שיחשוב
שאינו בריה כענין ונחנו מה שאמר מרע"ה בודאי לא ישיב ועוד שיחשוב שהוא
שיאמר עליו שהוא אמת שהוא נרעון בריאת הוויית העולם מצד עונותיו שנוא
לו שלא נברא לא יחשיב עצמו היותו בגדר בריה ולא יבא להשיב כלל׳ וכל מדת
הענוה הזו יקנה האדם עתה על ידי קניית הקדושה כי מי שהוא הולך בשרירות
לבו בתאוות העולם הזה הוא חושב שכל העולם הוא שלו ולא יקנה מדת הענוה
אם מי שהוא מופשט מענייני החומר והגשמות כדפי' ואין העולם מספיק לו לגובה
לבו אבל המשכיל כאשר יסתכל שכל טובות העולם הזה הם כל עובר וכל כושל
שהאדם עצמו היום כאן ומחר בקבר ואין מציאות לנפש דירה בעה"ז כלל אם
הכל להכין לו לבית עולמו הוא פורש מתאוות העולם הזה ומוסף עליו קדושה
כדי להתדבק ביוצרה שהוא התכלית האמתי שהנפש ממתנת לשכרה שהוא
לאור באור החיים כמשל האדם הפתוח מעינו שהוא רואה מתיקות האור ולזה
אירע לו שנסתמא שהאדם ההוא ממתין לעולם מתי מסתלק מכך העוורון מעיניו
על ידי כחלים טובים כדי שיחזור לראות האור הבהיר׳ כן הנפש מחכבת
מאור החיים העליונים שבעולם העליון וכאשר אסרה הקדוש ברוך הוא בגוף
העכור הזה נסתמו ממנה ראיית המאורות העליונים והאדם המשכיל יקח לו
כחול קדושת התורה והמצוות ובזה תתקדש נפשו ותדבק באור הבהיר שהוא

אור

משלי ו כ״ג אור התורה הנקראת אור כדכתי׳ ותורה אור ויעשה תשובה להסיר מסך המבדיל
בינו לבין אלהיו ואף על פי שיצטער כי גם העוור מצטער כשיכחלו עיניו או
ע״י כחול חזק או דבר אחר ואף על פי כך הוא סובל כדי לראות האור ולפעמים
יצטער על ספק אם יועיל אם לאו · אבל המצטער על ידי התשובה ודאי מועיל
להסיר עוורון נפשו שעל ידה תתדבק בבורא ובזה יסתלק ממנה מסך החומר
שאף על פי שתהיה מלובשת בחומר תתרבה אור הנפש על הגוף ולא יהיה הגוף
למסך מבדיל בינו לבין אלהיו · והיינו קניית המדות הנאמרות במאמר הזה
שהו׳ מדת הקדושה שהוא להסיר מסך המבדיל מהנפש עד שתדבק בבורא ושאר
המדות הנאמרות ענוה ויראה וחסידות כלם הם קשר שלשלת א׳ שנשתלשלו
מהקדושה שהקדוש׳ היא אב להם והענוה ושא׳ הם תולדו׳ ממנה כי כמו שיש לו
קדושה מוכרח שיהי׳ לו ענוה כדפי׳ ועכ״ז צריך לתת קשר וייחס לענוה עם יראת
חטא וכאשר יתבונן המעיין במה שפי׳ בשער הקדושה בקדושת כל אבר ואבר
יראה שמוכרח הוא להיות אחר הקדושה ענוה והם קשר אחד אחים לא יתפרדו·
כי אם יקדש עיניו כאמור שם הרי הוא שש עינים והוא תנאי מתנאי הענוה ואם
יקדש לשונו כאמור שם בודאי לא יוציא מפיו חירופין וגדופין כמנהג הכועס
ואם יקדש לבו צריך להרחיק ממנו הקנאה והשנאה הרי הוא ענו כמנא שכל
תנאי הענוה ופרטיה תלוים בקדש אדם עצמו כראוי כמו שביארנו שם · עוד
אפשר לתת קשר וייחס אחר לקדושה עם ענוה ובו יובן טעם וקשר לענוה עם
זוהר פ׳ ויצא יראת חטא והענין כי עיקר הקדושה תלוי בקדושת המחשבה כדפי׳ בזוהר
והעתקנו לשונו בשער הקדושה שעל קדושת המחשבה נאמ׳ והתקדשת׳ והייתם
קדושים ואי אפשר שתבא קדושת המחשבה אלא על ידי הנשמה וכמו שהארכנו
זוהר פר׳ תצוה דף קצ״ב ישעיה ב כב איוב יח ד׳ בשער הקדושה פ״ד ובזוהר בפיר׳ פסוק חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו
אמר שם שכאשר האדם כועס הנשמה מסתלקת ממנו ולאו דווקא נשמה אלא
אפילו הנפש כדכתיב טורף נפשו באפו ובזה יובן דקדוק לשונו שם דקאמר
ונפשא ליה רוחא קדישא דכליל בתלת כמה דאוקימנא דאית נפש ורוח ונשמה
ואמר עוד לקמיה כגון דתלת מילין אלין כלהו חד וכל ההקדמה הזו הוא ליישב
הפסוקים שפסוק אחד אומר טורף נפשו באפו ופסוק אחר אומר אשר נשמה
באפו ולזה הקדים ואמר שכל הג׳ הם קשר א׳ וכלם מסתלקים והפגם הוא בכלם
וכן אמר לקמיה ולא עוד אלא דעקר קדושה עילאה מאתריה ושארי באתריה
אל זר · נראה שכל מציאות הקדושה מנפש רוח ונשמה הכל מסתלק ובזה
שורה שם אל זר ואמר עוד ומאן דאישתעי בהדיה כמאן דאיתחבר בע״א ממש
ואם היה כשאר רוח או נפש לא היה ע״א ממש שהרי קדושה יש בו עדיין אלא ודאי
הכל מסתלק · ומוכרחים אנו לומר שהפגם הזה המגיע לנפש רוח ונשמה
אינם נפש ורוח ונשמה דאצילות אלא נפש ורוח ונשמה מאופן חיה וכנא שהפגם
פוגם בהם שאין הכוונה סלוק לבד אלא פגם ממש כפגמים כמ״ש ז״ל ואי הוית

נשמתא

נשמתא קדישא אעיל לה בפולחנא אוחרא האי איהו מקאיב לה וכפיק מפולחנא דמאריה וכן אמר עוד לקמיה דההיא נשמתא קדישא טריף וקאיב לה בגין אפוי וכו׳ ובנשמה דאצילות אין אנו יכולין לומר בה טומאה ופגם כדפי׳ בתיקונים ז״ל תקונים ריש דף קכ
דלית אדם דאיהו מלאך ודא מטטרון ואית אדם בדיוקנא דקב״ה דאיהו אצילותיה ודא יו״ד ק״א וא״ו ק״א ולית ליה בריא׳ יצירה ועשיה עד אצילות׳ ובאתר דא לית חטא ולא מות הה״ד לא יגורך רע עכ״ל׳ ואם ימצא פגם במי שיש לו נשמה תלים ה ה
דאצילות פי׳ בתיקונים שאין הכוונה פגם ממש שיחסיך אורה אלא שלוק לנשמה תקונים דף
דאצילות הוא הפגם המגיע לה והעתקנו המאמר בשער הירא״ה פ״ט ע״ש׳ קכג ע״א
והנה ע״פ ההקדמות הנ״ל מדברי הר״שבי ע״ה נוכל לומ׳ שמה שאמר המאמ׳ קדוש׳ מביאה לידי ענוה הוא כי מי שיזכה לנשמה דאצילות שהוא קדוש ודאי כמו שהעתקנו מאמר הר״שבי ע״ה׳ בשער קדושה פ״ו יזכה לענוה שלא יבא לידי כעס באופן שיפגם בנשמה כי לא תכתן אותה הנשמה הקדושה העליונ׳ למי שיפגום בה בכל עת שתסתלק ממנו כי הכועס ויש לו מדה הרעה ההיא על דבר מועט יכעוס אלא ודאי אחר שכבר זכה לנשמה דאצילות שהיא קדושה יביאהו לידי ענוה שיהיה יכרו נכנע באופן שלא תאבד ממנו הקדושה ויתקיים בו לא יאונה משלי יב כא
לצדיק כל און ומי שלא זכה אל הנשמה הקדושה שעדיין יש לחיצוני בו תפיסה גם כן יביאהו לידי כעס כדי שיפרה בו אל זר מפני שלא נטהר מעונותיו כראוי ולכן צריך שישתדל להשיג מדת הענוה בכל מדות האמורות עד שישיג קדושה וכיון שהוא קדוש ואין לטמא החיצוני חלק בו ודאי שלא יטמאהו בכעס שמטמא אותו מבפנים ומבחוץ כדפי׳ שם בספ׳ תכוה׳ ומשה רבינו ע״ה מפני זכות נשמתו העליונה היה לו הענוה הגדולה והאיש משה ענו מאד מכל האדם וכו׳
ועכ״ז נאמר בו ויקצוף משה וכו׳ ופי׳ ז״ל שנתעלמה ממנו הלכה כי כפי דקות במדבר לא טו
הנשמה וזכותה יפגום בה דבר מעט׳ ועפ״ה נבין אומ׳ ענוה מביאה לידי יראת חטא כי יראת חטא פי׳ הוא שירא פן יבא לידו חטא קטן כי כפי מה שיזכה אל נשמה עליונה כן צריך לירא מהחטא והמשל בזה ש׳ הכתם השמן הנופל בבגדים כי לא ישתוה כתם הנופל בבגד פשתן לכתם הנופל בבגד משי חשוב לנופל בבגדי משי ורקמה׳ כן מציאות הפגם לא ישתוה פגם מי שיש לו נפש למי שיש
לו רוח למי שיש לו נשמה והיינו מה שפי׳ ז״ל וסב״יביו נשערה מאד הקדוש ברוך תלים כ ג
הוא מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה כי חוט השערה הוא פגם גדול לפי דקות נשמתם כעון הגדול כעבות העגלה לשאר העם׳ ואיפשר שלזה היה חרד רבי יוחנן בן זכאי בשעת מיתתו והוא אומרו איני יודע באיזה דרך מוליכי׳ אותי כי כפי חכמתו זכה ודאי אל נשמה עליונה והפגם הקטן יחשב לגדול׳ ומי שיזכה אל הענוה יזכה אל יראת חטא ומאליו נמשך לו כי כמו שהוא נשמר מהכעס כדי שלא תהא נשמתו מסתלק׳ ממנו ויגרום וחוטא א׳ יאבד טובה הרב׳ שהרי אמרו בפרק׳ תמוה שאחר שחטא אדם בכעס הלואי שיתקרם מכני שערה

בגופו

בגופו אל זר ואינו מסתלק בנקל ע"כ יהא ירא חטא מלפגום סוף פגם אפי' חטא
קטן כדי שלא יאבד מעלת נשמתו שהפגם יהיה לפעמים שתסתלק הנשמה
הרוחנית הקדוש ולא תשוב עוד והיא אברה שאינה חוזרת ויצטרך כמה הכנות
ער שישוב לכמו שהיה והלואי שישוב · ולפי הדרכי' שפי' לעיל בענין קדושה
מביאה לידי ענוה גם על אותם הדרכים יתיישב ענין יראת חטא כי אינו דומה
החוטא לפני המלך מתם או מי שהוא בחצירו או מי שהו' במדינתו כן המתקרב
אל הקדוש ברוך הוא על ידי מעשיו הטובים והוא חושב שלעולם עומד לפניו
ומתמת זה יש לו ענוה כדפי' גם מטעם זה יהא ירא חטא אפילו חטא קטן כי
יתביים לחטוא לפני המלך שלפניו כי אין ראוי להקניט את המלך בשום דבר
קטן או גדול · יראת חטא מביאה לידי וכו' כל מה שכוונו לבאר הבריית' הזאת
(תלים לא כ"ד) הוא לבאר מדת החסידות כי היא היא קניית מדת האהבה כדכתיב אהבו את
ה' כל חסידיו כי מי שהגיע למדרגת שיקרא חסיד הוא אוהב ורוח הקדש שורה
עליו · והנה מדת החסידות בכלל הוא להיותו מתנהג בכל ענייניו לפני' משורת
הדין כאומרו בגמרא לאו משנת חסידים היא זו כי צריך לעשות לפנים משורת
הדין ומדה זו היא ממדותיו ית' שעל ידה הוא מתנהג עם בריותיו כדכתיב כי
(מיכה ז ח) חפץ חסד הוא וכן נזכר חסד לאלפים ורב חסד וכיוצא הרבה · ואחר שיהא
(שמות לד ו) האדם שלם ביראה שלא יחטא אפילו חטא קטן הוא מתעלם ממדות הדין ושורה
עליו מדת החסד והטעם כי בהיות האדם חוטא אפילו מעט הנה בהכרח צריך
מדת הדין עמו לטהרו ולייסרו מהפגם ההוא וכאשר נשלם הדין עליו אז החסד
מקבלו וזה טעם שמיכאל מקרב נשמותיהן של צדיקים כי ימין היא המקרבת
אחר שנטהרו הנשמות מנהר דינור והנה מדת החסד יש לה ענפים שצריך מי
שירצה לזכות אליה לאחוז בענפיה ונתבארו ענפי החסד בכתוב · המדה
(משלי לא כ"ו) הראשונה צריך לאחוז ממדת החסד היא התור' שנמשכה ממנה שנאמר ותורת
(שבת ס"ג) חסד על לשונה וכמ"ש רז"ל ולא ע"ה חסיד ופי' בר"מ דבר מתוק בענין זה אמר כי
(רעיא מהימנא) התורה נמשכה מחכמה שהיא י' והחסיד יקרא חסד כשיכנים י' שהיא חכמה בה
(פרשת כי) והיינו חסד י' ועם הארץ שלא זכה לתורה לא זכה לחכמה ולכן אין ראוי שיקרא
חסיד שחסר לו היו"ד · ועוד כדי לזכות צריך לעסוק בתורה מחצות לילה ואילך
עד אור הבקר כדי לקבל חוט של חסד הנמשך מהחסד על השכינ' ועל העוסקים
בתורה שנאחזו בה כמו שהאריכו בזוהר בכמה מקומות ובפרט פ' ויקרא והיינו
(חגיגה י"ב) מה שאמרו ז"ל כל העוסק בתור' בלילה חוט של חסד נמשך עליו ביום ולילה נקר'
(תקוני' דף כ) אחר חצות שקודם חצות נקרא ליל כן פי' בתיקונים · עוד ממדות החסד
לאחוז בצדקה וגמילות חסדים בכל פרטיהם כמו שיתבאר במקומו ב"ה שכל אלו
(תענית ס"ב) ענפי החסד · עוד צריך להתענות אם יש בו כח כמו שאמרו בתעניות אי מצי
(משלי יא יז) מצער נפשיה נקרא קדוש ואי לא נקרא חוטא ואי מצי מצער נפשיה נקרא קדוש
(תענית פ"ק) וחסיד דכתיב גומל נפשו איש חסד · וכן אמרו רז"ל ז"ל אמר רבי שמעון בן
לקיש

לקים כל היושב בתענית נקרא חסיד שנאמר גומל נפשו איש חסד ופרש"י ע"א
גומל נפשו שמפרים נפשו מתאכל ומשתה כמו ביום הגמל את יצחק מפי מורי
אי כמי גומל לשון תגמול משלים נפשו לקונו ׃ והטעם שיקרא איש חסד
איפשר לומר במה שפי' בזוהר שהוא דמות הסוככה שהיא אדומה ולבנה וכאשר וזהר פר' שמות
מפיקין ע"י האש נהפך כולו ללבן שהמי' היוצאים הם לבנים כן היושב בתענית דף ג ע"ב
ומתמעט חלבו ודמו וגובר עליו האש ריח העולה מפיו הוא כריח הקרבן שהיה
מבטמק על ידי האש ונהפך ללבן ומתכפר לו כמ"כ בזה שהוא נקשר בחסד שהוא
הלובן ובודאי אין דברי ריש לקיש אמורים אלא במי שחטא וצריך לשוב בתשובה
שאם יתענה נקרא איש חסד והטעם שכיון שחטא על ידי המזון שהשפיע לו
מצד החסד צריך לגמול נפשו מהמזון ואכילה ושתיה ובזה משלם לה גמול מדה
כנג' מדה במה שחטאה תלקה כי אין אדם חוטא אלא מתוך אכילה ושתיה כדפי'
בשער הקדושה ׃ אבל ת"ח שלא חטא אין לו להתענות וראיה מהלל הזקן כמו
שנעתיק בסמוך כי מפני שהיה חסיד שמימיו לא כעס היה אוכל לגמול חסד ׃
ועוד דהא ריש לקיש עצמו אמר שם שאין ת"ח רשאי להתענות וז"ל אמר ר' ירמיה
בר אבא אמר ריש לקיש אין ת"ח רשאי לישב בתענית מפני שממעט במלאכת
שמים עכ"ל ופרש"י ע"ה שממעט במלאכת שמים חלש הוא ואינו יכול ללמוד ׃
ובזמנינו אין כל ת"ח נקי מחטא ובפרט מלשון הרע או שאר הכתו' שאינ' מקבלות
פני שכינה ולכן נכון שיתענה ואם תאמר שהתורה מכפרת עון אשיבך מדוד
הע"ה שהיה ת"ח ראש הסנהדרין ואפ"ה כל ימיו היו בתענית אחר שחטא וכמו
שנבאר בשער התשובה ׃ ועוד איפשר לומר טעם אחר שראוי שיקרא המתענה
חסיד מפני שהאוכל הוא ניזון על פי טבע העולם כשאר הבריות האוכלו' לקיום
גופם והעולם נברא ע"פ הטבע שהוא אלהים שכן הטב"ע עולה כמנין אלה"י ולכך
העולם נברא באלהים בראשית ברא אלהים ול"ב אלהים שנז' שם וכל הדברים
שהם על פי הטבע כגון שמן שידליק ומים מכבין את האש וזהו על פי הטבע
והנה החסיד מהפך הטבע ואומר מי שאמר לשמן וידליק יאמר לחומץ וידליק
ועד"ז המתענה אינו רוצה להתנהג על פי הטבע כשאר הבריות ודאי מזונו על
פי החסד שהוא מזון דק ורוחני והוא ע"ד מזון ת"ח שמזונם הוא מזון הנשמה
הנשפע מחכמה כדפי' בשער הקדושה ׃ ולכך ראוי שיקרא חסיד חסד י' שי'
משתתף בחסד לזון החסידים האוחזים בשם וכן תמצא שהמלאכים הם ניזונים
מצד החסד כדפי' בזוהר ׃ וכן הנשמות בעה"ב נזונות מצד החסד שהרי הנשמה וזהר פר' ויקרא
נקראת בת כהן כדפי' בזוהר וכתיב ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת דף קד ע"ב
הקדשים לא תאכל הא אם לא היתה לאיש זר שהוא יצה"ר אוכלת בתרומת הקדשים שם פ' משפטי'
הנשפע מחסד שכל קדש מצד י' ימין וכן מלחם אביה תאכל מורה על זה וכן ויקרא כב יב
בזוהר בענין להנחיל אוהבי יש ע"ש וסי' לדבר ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש וזהר ס' תרומ'
וכו' ומ"מ אם יצטרך לאכול או לרחוץ עצמו במרחץ לבריאות גופו יקרא גם כן דף קסו ע"ב
תלים סב יג

גומל נפשו איש חסד כמעשה הלל הזקן ע״ה שהביאו בויקרא רבה בפ׳ וכי ימוך
משלי יא יז אחיך ז״ל גומל נפשו איש חסד זה הלל הזקן שבשעה שנפטר מתלמידיו היה מהלך
והולך אמרו לו להיכן אתה הולך אומר להם לעשות מצוה אמ״ל וכי מצוה הלל
עושה אמר ליה לרחוץ במרחץ אמרו לו וזו היא מצוה אמ״ל הן ומה איקונין של
מלכים שמעמידין אותם בבתי קרקסאות ובבתי טרטראות מי שממונה עליהם
ממרקן ושוטפן והן מעלין לו סודרין ולא עוד אלא שהוא מתגדל בגידולי מלכות
בראשית ט ו אנו שנבראנו בצלם ודמות דכתיב כי בצלם אלהים עשה את האדם עאכ״ו וכן
הלל הזקן אומר לתלמידיו בשעה שנפטר מהם הנא איזיל למגמל חסד עם הדין
אכסנאי דאית בגו ביתא אמרו ליה בכל יום אית לך אכסנאין אמר להון והדא
נפשא עלובתא לאו אכסנאי היא גו גופא דיומא היא הכא ולמחר לית היא הכא.
דבר אחר גומל נפשו איש חסד דמפלג מזון ועוכר שארו אכזרי הר״ז שכנגדו
זה שמונעת לו שמחה ואינו מדבק קרוביו עמו לשם עניות לכך משה מזהיר להם
לישראל נתן תתן לו עכ״ל ופי׳ דמפלג מזון שנותן צדקות והכי מוכח בויקרא
רבה. עוד האוחז במדת החסד הוא השומע חרפתו ושותק כמ״ש רבותינו ז״ל
תלים יו י״א על פסוק אל תתן חסידך לראות שחת ז״ל הקדוש ברוך הוא נקרא חסיד שנאמר
ירמיה ג יב כי חסיד אני נאם ה׳ ודוד קרא עצמו חסיד שנאמר שמרה נפשי כי חסיד אני. אל
תלים פו ב תתן חסידך לראות שחת אמר רב הונא בשם רבי אלכסנדראי כל השומע קללתו
ושותק נקרא חסיד. ודוד שמע קללתו ושתק ומדה זו היא מדה ממדות האוהב
שופטים ה ל״א כמו שדרשו רז״ל על פסוק ואוהביו כצאת השמש בגבורתו. תנו רבנן הנעלבין
ואינן עולבין שומעין חרפתן ואינן משיבין עושין מאהבה ושמחים בייסורין
עליהם אמר הכתוב ואוהביו כצאת כשמש בגבורתו עכ״ל. וכן ממדות החסד
ירמיה ג יב שלא יקום ולא יטור ושלא יכעוס שכך אמר הנביא ירמיה שובה משובה ישראל
נאום ה׳ לא אפיל פני בכם כי חסיד אני נאם ה׳ לא אטור לעולם והכלל שכיון
שהאדם מתעלם ממדות הדין והאכזריות ונכנס עם הבריות לפני׳ משורת הדין
זוכה אל מדת החסד כי על פי הדין ושורה בלי איבה ראוי שישיב על חרפתו
ושיכעוס לפני מי שפוגם כבודו והמוחל זוכה אל החסד כמו שהקב״ה נכנס עם
תלים קג י בריותיו במדת החסד שנאמר לא כחטאינו עשה לנו. ועל זה אמר בזוהר תאנא
זוהר פ׳ בשלח דף קמ״ס כל אדם שיש בו חסידות נקרא מלאך ה׳ צבאות הה״ד כי שפתי כהן ישמרו
דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה׳ צבאות הוא ואמר שכשם שמיכאל כהן
למעלה והוא מצד החסד כן הכהן מצד החסד הוא מלאך ה׳ למטה והאדם שיש
מלאכי ב ו בו חסידות נכנס לפנים משורת הדין עם כל אדם נמצא שאינו מתנהג בטבע
העולם הזה שנברא על פי שורת הדין אלא על פי עולם הבא שנברא בי׳ שהוא
ימין חכמה שורש לחסד ולכן חסידות גדולה מכלם ובפסוק שמרה נפשי כי
חסיד אני הובא זה הענין ובנוסח אחר כל מי ששומע חרפתו ובידו ספק למחות
ברכות פ״ק ושותק נקרא חסיד. וגרסא זו נראה יותר נכונה ועוד אמרו רז״ל ר׳ לוי ור׳ יצחק

חד אמר

אד אמר כך אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם לא חסיד אני שכל
מלכי מזרח ישנים עד ג' שעות ביום ואני חצות לילה אקום להודות לך ואידך
אמר כך אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע לאו חסיד אני שכל מלכי מזרח
ומערב יושבין אגודות אגודות בכבודן לפניהם ואני ידי מלוכלכות בדם שפיר
ושליא כדי לטהר אשה לבעלה ולא עוד אלא שכל מה שאני עושה אני נמלך
במפיבושת רבי ואומר לו מפיבושת רבי יפה דנתי יפה חייבתי יפה זכיתי יפה
טמאתי יפה טהרתי ולא בושתי אמר רבי יהושע בריה דרב אידי מאי קראה
ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש עד כאן לשונו · כלמד מהמאמר תלים קיט מו
הזה שהקם בחצות לילה נקרא חסיד וכן המקטין עצמו לפני מי שגדול ממנו
ולא בוש לשאול ממנו דין תורה נקרא חסיד והפסוק שהביא ר' יהושע ואדברה
בעדותיך נגד מלכים וגו' שמלכים אלו הם החכמים כאומרם
מאן מלכים רבנן · ודרך כלל נלמד מהמאמר שכל העושה דבר שאינו מחוייב
מדין תורה לעשותו נקרא חסיד בדברי אלו הנזכרים במאמר לטהר אשה לבעלה
והשאר עוד מענפי החסד שיוכיח את חבירו וזה גמילות חסדים שגומל חסד עם
הנפש ההוא ומי שמוכיחין אותו שיקבל תוכחת חבירו לשם שמים ויחשוב
התוכחת ההוא חסד אל עליו שעל ידו יכנס מדריגה של גיהנם כמ"ש דוד הע"ה
יהלמני צדיק חסד ויוכיחני ובענין התוכחת הארכנו בשער הענוה פרק ה' · תלים קמא ה
עוד מענפי החסד הוא הבוטח בה' שנאמר והבוטח בה' חסד יסובבנו ואמרו שם לב י
במדרש ויקרא רבה רבי אליעזר ורבי תנחום אפילו רשע ובוטח בה' חסד
יסובבנו עד כאן לשונו · והכוונה שדרשו סמיכות הפסוק רבים מכאובים
לרשע והבוטח · ועוד אמרו רבותינו ז"ל האי מאן דבעי ליהוי חסיד ליקיים ב"ק פ"ג
מלי דברכות ומילי דנזיקין עד כאן לשונו והטעם במלי דברכות מפני שהוא טוב
עין הוא יברך כדפי' לעיל וכן מילי דנזיקין כי המזיק לחבירו נעשה חלק דין
מהגבורה להלקות לחבירו והוא מתרחק מן החסד המטיב לכל ולכן צריך
ללמוד נזיקין כדי שלא יבא להזיק לחבירו ומילי דאבות פשוט הוא · עוד כדי
לזכות אל החסד צריך שיהיה ירא שמים שנאמר וחסד ה' מעולם ועד עולם על תלים קג יז
יראיו כי עליית המדרגות מתטה למעלה קודם נכנס ביראה ואחר כך בחסד
הרי השכינה נקראת יראה צריך לאחוז בפרטי היראה שבה ואחר כך יעלה אל
עולם הזכר שהוא החסד שהרי צדיק נקרא חסד כדפי' באידרא וכן חסד גבורה
הגבורה נקראת יראה צריך ליזהר בל"ת ואח' כך יזכה אל החסד שהוא קיום העשה
ופרטי היראה הם המדות הנזכרות זריזות נקיות טהרה · ועוד יתבאר כמה
פרטים בשערי הקדושה וכל המדות שביארנו בשער זה הם המדרגו' המגיעות
להיות חסיד ובזוהר פירשו בפסוק זה כי הזוכה אל היראה זוכה אל הענוה זוהר פ' נשא
ואל החסידות אמר רבי אלעזר דאית ביה יראה ענוה חסידות כללא דכלא ואמר דף קמה ע"ב
שם שיראיו הוא כלל זכר ונקבה שהוא אדם ומאן דאיתחבר דכר ונוקבא איקרי

אדם נכרין דחיל חטאין · ולא עוד אלא דשריא ביה ענוה ולא עוד אלא דשריא ביה חסד · ומאן דלא אישתכח דכר ונוקבא לא הוו ביה לא יראה ולא ענוה ולא חסידות ובגין כך אקרי אדם כללא דכלא וכיון דאקרי אדם שריא ביה חסד דכתיב אמרתי עולם חסד יבנה וכו' עכ"ל לענייננו · כ"ל שיובנו דבריו בענין אדם במה שפי' בזוהר בענין חלוק אותיו' אד"ע ש"י ובזה מובן שאר המאמ' וכאשר יתפוס האדם בכל המדות החסד האמורות ובשאר מדות האמורות במאמ' רוח הקדש ישרה עליו · ונראה לי כי על זה אמרו ז"ל הרוצה להחכים ידרי' פי' הרוצה לזכות במדת החכמה צריך שיאחוז במדת החסד הנקרא דרום שהחסד כסא לחכמה ובאחיזתו במדות החסד בודאי יזכה אל החכמה שעליה · ובתחלת דבי אליהו אמ' בענין זכיית רוח הקדש ז"ל בילקוט בפסוק ודבורה אשה נביאה מה טיבה של דבורה שנתנבאת על ישראל ושפטה אותם והלא פינחס בן אלעזר עומד מעיד אני עלי שמים וארץ בין נכרי בין ישראל בין איש בין אשה בין עבד בין שפחה הכל לפי מעשיו של אדם רוח הקדש שורה עליו ושאר לשונו עוד בענין לפירות צריך להעתיק ובזה נכלל הפרק :

תלים פט ג

זוהר פ' בראשי' דף לד ע"ב

לקוט שופטי' סימן מב דף ט ע"ב

פרק י"ב

ראינו בפרק זה לבאר כי מהמדריגות המגיעות לאדם להיות אוהב וחסיד צריך לקנות ג' מדות הא' הבטחון ב' האמונה · ג' השמחה · הבטחון שנאמר והבוטח בה' חסד יסובבנהו · האמונה אברהם הע"ה ראש המאמינים שנאמ' והאמין בה' והיא מלת אמונה הנזכר בתור' ראשונה ובכן כתוב במשנה תורה האל הנאמן שומר הברית והחסד וכן אל אמונה ואין עול · ועוד אמרו רז"ל במדרש שיר השירים וכן במדרש ואלה שמות רבה בפסוק תשורי מראש אמנה זה אברהם שכתוב בו והאמין בה' מראש שניר זה יצחק וחרמון זה יעקב עד כאן לשונו לענייננו · וכן פי' בתיקונים בענין והיה אמונת עתך כי אמונה סדר זרעים בחסד ואמר אמונה איהי אימא עילאה מסטרא דחסד רבה קס"ם דאיהי אמונה עד כאן לש כו · שמחה כדפי' בפר' ויקרא כי הכהן הוא השמחה ועליו נאמר עבדו את ה' בשמחה · ונחזור לבאר כל אחד ואחד מאלו בפני עצמו ובזה יתבאר לך ענין האהבה השלימה הבטחון הוא מנוחת האדם ושלוותו מדאגת הדבר שהוא מפחד עליו ויחשוב הדב' ההוא שהוא סומך ונשען עליו למגן ולצנה ולמחסה בגבורה ולא יהיה בטוח ולא יירא מפחד ההוא הקודם כאומ' הגבורות אפר אתה בוטח והמשל בזה העני יבטח לבו על העשיר שיסמכהו בנדבתו וכן הגבור בגבורתו והחכם בחכמתו ומפני שכל הדברים האלו הם מאתו ית' רצוני לומר ממדותיו העליונו' אליכו שהוא ומדותיו הכל א' לכן אמ' דוד הע"ה ואני עליך בטחתי ה' ואני בחסדך בטחתי בזאת אני בוטח בו בטח לבי ונעזרתי ובטח עליו והוא יעשה ועליו זה הוא כמו השלך על ה' יהבך שפי' בזוהר שהם הדברים התלויים במזל שהוא על · בטחתי בחסד אלהים וכו' באלהים בטחתי לא אירא אברי אדם בוטח בך וכו' נכון לבו

תלים לב י

דברים טו ו

דברים ז ט

שם לב ד ע"ל

תקונים דף ס

תלים ב יא

דברים כח כ"ב

תלים לא טו

שם יג יו

שם כו ג

שם כח ז

שם לו ח

שם כב נג

שם מב ו

שם כו ד

שם פד יג

לבו בטוח בה' ביראת ה' מבטח עז וכו' ובוטח בה' אשריו וכן ובוטח על ה' שם קי"ב ז'
ידושן הרי מהפסוקים האלו יתבאר לך מקום הבטחון אם תהיה בקי בכינויי משלי י"ד כ"ו
המדות המפורשים בזוהר. והחסיד בעל חובת הלבבו' כתב שההקדמות אשר שם ט"ז כ'
בעבורם ישלם לאדם הבטחון הם אלו. ראשונה שיאמין שהבורא יתברך שם כ"ח כ"ה
מרחם על האדם יותר מכל מרחם וכל רחמים וחמלה שיהיו מזולתו עליו כלם ח"ה שער
הם מרחמי הא' וחמלתו כמ"ש רחום וחנון ה' ואמר ונתן לך רחמי' ורחמך והרבך. הבטחון תלים קי"א ד'
והב' כי מהבורא יתברך לא יעלמו אופני תועלת האדם מפני שהוא חרש שורש דברים י"ג י"ח
האדם וצורתו ותכונתו וסדר חיבוריו הוא החכם היודע בענייניו ותועלותיו
ונזקיו והטוב לו באחריתו ועולמו כמו שכתו' אני ה' מלמדך להועיל מדריכך ישעיה מ"ח י"ז
בדרך תלך. והג' כי הבורא יתברך חזק לא ינוצח באשר הוא חפץ כמו שכתו'
חכם לבב ואמיץ כח ודברו נגזר מכל דבר ואין משיב את דינו כמו שכתו כל איוב ט' ד'
אשר חפץ עשה וכו' ואמר כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם ולכן תלים קט"ו ג'
אין מי שימנעהו מעשות בקשת הבוטח כי אם יהיה חלש לא ישלם הבטחון עליו. ישעיה נ"ה י"א
והד' שיהא יודע אופני תועלת הבוטח ולא יעלם ממנו מה שהוא טוב לו בנסתר
ובנראה והוא משגיח על הנהג' בני אדם כלם לא יניח ולא יתעלם מהם ולא יסתר
ממנו דבר מהם כמו שכתו' הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל ואומר למה תלים קכ"א ד'
תאמר יעקב ותדבר ישראל נסתרה דרכי מה' וכו' הלא ידעת אם לא שמעת בורא ישעיה מ' כ"ז
עולם וכו'. והה' שהוא מתייחד בהנהגת הבוטח עליו מתחלת הויתו וגדולתו
וינקותו ונערותו וזקנתו עד תכלית ענייניו כמו שכתו' הלא הוא אביך קנך הוא דברים ל"ב ו'
עשך ויכוננך ואומ' כי אתה גוחי מבטן מבטיחי על שדי אמי עליך השלכתי מרח' תלים כ"ב י'
מבטן אמי אלי אתה ואמר הלא כחלב תתיכני וכו'. והששי שיהיה ענין הבוטח איוב י' י'
מסור בידו לא יוכל אדם להזיקו ולהועילו ולא לדחות הנזק מעליו זולת יכלתו
יתברך והוא כעבד האסור אשר הוא בבור ברשות אדוניו. וכאשר ירגיש האדם
שלא יועילהו ולא יזיקהו אחד מן הנבראים אלא ברשות הבורא יתברך ישוב
לבו מיראתם ויבטח על הבורא יתברך כמו שכתו' אל תבטחו בנדיבים וכו' תלים קמ"ו ג'
אשרי שאל יעקב בעזרו שברו על ה' אלהיו. ואמר ארור הגבר אשר יבטח ירמיה י"ז ה'
באדם וכו' ברוך הגבר אשר יבטח בה'. והשביעי שידע שמי שהוא בוטח שם י"ז ז'
עליו הוא תכלית הנדיבות והחסד למי שראוי לו ולמי שאינו ראוי ונדיבותו
מתמדת וחסדו נמשך לא יכרת ולא יפסק והאדם נתחייב בעבודה לו על רוב
החסד והטובה שקבל ממנו מבלי שיהיה ראוי אליו. ולא קדם אלינו שום חסד
כאומרו מי הקדימני ואשלם וכמו שאמר דוד המע"ה רבות עשית אתה ה' אלהי איוב מ"א ג'
נפלאותיך ומחשבותיך אלינו וגו' ואומ' טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו ואומ' נותן תלים מ' ו'
לחם לכל בשר כי לעולם חסדו ואומ' פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון והשכל שם קמ"ה ט'
גוזר כי בהקבץ הז' ענינים אלו בבורא יתברך שתתחזק בטחונו בו וימסר לו שם קל"ו כ"ה
ולא יחשדנו בדינו ולא יתקצף על בחירתו כמו שאמר דוד המע"ה צרה ויגון אמצא שם קמ"ה ט"ז
ובשם ה' אקרא ע"כ כלל דבריו. וכאשר תעיין בשבעה דברים אלו האמורי' תלים קי"ו ד'

תמצא

שמכח שכל הפעולות האלו הם מיוחדות אל מדת חסדו יתברך ובפרט ל ענין
ההשגחה התדירה והחסדים אשר לא יפסקו המיוחדים אל עינא פקיחא דאריך
כמש באדרא דכשנא דעינא דא לא נאים ולא אדמוך ונטיר תדירא ואמר שם
דאיהו משגח על כלא וכלא מתזן ביה ועוד אמר ועינא דא הוא קיומא דכלא ועל
האי כתי׳ טוֹב עין הוא יבורך ל תקרי יבורך אלא יברך דהאי איתקרי טוב עין משלי כ״ב ט
ומניה מברך לכלא ושאר הפעולו׳ האמורו׳ כגון כי אתה גוחי מבטן ומבטיחי על תלים כ״ב י
שדי אמי אלו הפעולות מיוחסו׳ אל חסד התחתון הנק׳ אתה אתה כהן לעולם וכן
מבטן אמי אלי אתה · ויש השגחה שתתיחס אל החסד התחתון שהרי ראיה הוא
לימין כדפי׳ בתיקונים וכתנו שי׳ ופני אריה אל הימין ור״איה הוא אר״יה · אמנם
ההשגחה התחתונה הזאת שהוא בעין תחתון היא נפסקת לפעמים ולזה אמר
המשורר עורה למה תישן ה׳ · אמנם ההשגחה העליונה אינה נפסקת לעולם שם ע״ד י״ט
ולכן בכל מקום בטחון שימצא הוא נר החסד שיתפשט בכל המדות ולכן מכינו
בטחון בחסד עליון כאומרו כי המלך בּוטח בה׳ ובחסד עליון בל ימוט ואפי׳ שם כ״א ח
הבטחון הנז׳ באלהים כאומרו באלהים בטחתי לא אירא וכו׳ הכוונה על נר שם כ״ו י״ג
החסד שבאלהים שהוא אל מאלהים וכאומרו בטחתי בחסד אלהים · או הכוונה שם כ״נ י
על כללו׳ החסד שבמדת אלהים באופן שהבוטח בה׳ ראוי הוא שחסד יסובבנהו
שהחסד הוא המתפשט כדפי׳ · ותכלית הבוטח הוא שיסתכל וידע שהבורא
רואה את לבו אם בטחונו בו שלם אם לאו כי העבד המסרת לפני מלך בו יכול
לגנוב את לבו אבל לבורא יתברך היוצר הלבבות אין דבר נעלם ממנו שיוכל
לרמות אותו כמו שכתו׳ ה׳ יודע מחשבות אדם כי המה הבל ואומר הלא תוכן שם נ״ד י״א
לבות וכליות הוא יבין ואומר כי אתה לבדך ידעת את לבב בני אדם ולא יבטח משלי כד י״ב
בשום אדם שבלתי יכולת השם כדכתי׳ ארור הגבר אשר יבטח באדם ומן ה׳ ד״ה ב ו ל
יסור לבו שכל הסבות המגיעות המזון אליו או שאר קנייניו ורפואתו כלם הם ירמיה י״ז ה
סבות מסובבות מאתו ית׳ להגיע הדבר ההוא אליו וכבר המשיל החסיד בעל
חובת הלבבות הדבר בספרו אל גלגל המים המוציא מי הבור ע״י הכלי׳ המוכני׳
שאם יחסר אחד מהם יעדר הוצאת המים · עוד מצאתי כתוב משל
כאה אל ענין זה והוא כמו עורים הולכי׳ זה אחר זה וכל א׳ שם ידו על כתף חבירו
אך כלם נמשכים אחר הראשון הרואה ואם יהיה זה נשמט מהם יכשלו כלם
ויפלו כך ראוי שיחשוב האדם כי אין מנהיג זולתו יתברך היחיד המתעלה על
הכל וממנו מסתבבים כל הסבות והמכונים להגיע הדבר הנרכה אליו רפואה
ע״י סם פלוני ע״י רפואה פלונית וכיוצא לשאר דברי העולם כענין המלאכה
שהיא סבה לו לענין טרפו אל יבטח בסבה ההיא כי אם יתבטל הסבה ההיא לא
מפני זה יחסר לו טרפו ומזונו כי הקב״ה יזמין לו פרנסה ע״י הוצאה אחרת כמו
האדם הבוקע עצים בגרזן אעפי׳ שהגרזן תותך העץ אין הכח הבא מן הגרזן
אלא מן האיש הבוקע וכמ״ש היתפאר הגרזן על החוצב בו · ומענייני הבטחון ישעיה י ט״ו

כתב

כתב בעל חובת הלבבות שתהיה השגחתו חזקה והשתדלותו גדולה לקיים מה
שחייבו הבורא בו מעבודתו ולעשות מצותיו ולהזהר מאשר הזהירו ממנו כדי
שיהיה הבורא מסכים לו במה שהוא בוטח עליו בו כמו שאמרו ז"ל עשה רצונו אבות פ"ב
כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו בטל רצונך מפני רצונו וכו' ואמ' הכתו' בטח תלים לז ג
בה' ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה ואמר טוב ה' לקוו לנפש תדרשנו אבל מי איכה ג ט
שיבטח על הבורא והוא ממרה אותו כמה הוא סכל וכמה דעתו חלושה והכרתו
כי אתה רואה כי מי שנתמנה לו מבני אדם על דבר כשהוא מצוה אותו להתעסק
לצורך מצרכיו או מזהיר אותו מדבריו ויעבור על מצותו ויגיע לממונה עברו
על מצותו כי יהיה הסבה החזקה להמנע ממנו העשות מה שבטח עליו בו כמ"ש
מי שעבר על חוקי האלהי' ומצותיו הסר יעד שתהיה תוחלת הבוטח עליו נכזבת
כשימרהו ולא יהיה ראוי להקרא בשם בוטח באלהים אך הוא כמ"ש הכתו' כי
מה תקות חנף כי יבצע כי ישל אלוה נפשו הצעקתו ישמע וכו' ואומ' הגנוב ורצח איוב כז ח
וכו' ובאתם ועמדתם לפני בבית הזה ע"כ. ואני אומר שעל זה נאמר וכסיל ירמיה ז י
מתעבר ובוטח וכן ראוי שלא יבטח בעשרו שנאמר בוטח בעשרו הוא יפול כי משלי יד יו
הכל ממנו שנאמר כי ממך הכל ומידך נתנו לך וכן מענייני הבטחון שלא יבטח שם יא כח
במעשיו הטובים שבעבורם ינצל מפגעי העולם ומתלאים רעים שאם כן נמצא ד"ה א כט יד
אוכל זכיותיו אך יבטח בחסדו כי אין במעשיו כספק לשלם חובות הבורא עליו
כמו שהאריך החסיד בח"ה שאפי' היו מעשיו כפלים כפלים אין בכלם לשלם כל
אחד מטובת הבורא עליו אך יחשוב כי כמו שהוא יתברך נותן מזון לכל הבריו'
ולטרפים ובהמות וחיות ועופות כמ"ש ז"ל יושב וזן מקרני ראמי' ועד ביצי כנים
וכשם שהוא מרחם על אלו לא בשביל מעשיהם אלא ברחמיו הגדולים כן ירחם
עליו. פרטי הבטחון רבים וזה מעט מזער נלקטתיה שביאר החסיד בח"ה. ח"ה שער
ודרך כלל הבוטח ראוי שיקרא חסיד והוא מרכבה למדת החסד כאברהם כי הבטחון
שהחסיד הוא נקרא אוהב ודרך האוהב להיות דבק באהבת הבורא כאומרו ויש
אוהב דבק מאח כמו שהארכנו בפרקים הקודמים ולא יאהב זולתי הבורא כן משלי יח כד
הבוטח לא יבטח בנבראים ולא ישים חוזק ענייני אליהם אלא בבורא נמצא כי
כיון שבטחונו בו הוא דבק בו והוא אוהב אותו. והיינו מה שפי' בח"ה ע"ה
שהבוטח ראוי שימסר אל דינו כאברהם אבינו כשהושלך בכבשן האש וכן ענין
חנניה מישאל ועזריה וכו' והעתקנו לשונו לעיל. וכן אתה מוצא באברהם אע"ה
שנתנסה בעשר נסיונות ולולי בטחונו בבורא יתברך וחוזקו בעבותות אהבתו
היה בועט וכתי' ומצא' את לבבו נאמן לפניך ונאמן ר"ל חזק וקיי' בלתי מתמוטט נחמיה ט ח
וזה פי' נאמן הנמצא בכל התור' כמו ובניתי לך בית נאמן וההפך מזה ויפג מלכי א יא לח
לבו כי לא האמין להם וכן על קיום המאמ' וחוזקו נאמר ואמרה האשה אמן אמן בראשית מה כו
ואין צורך להאריך בזה כי פשוט הוא נמצא המאמין בוטח שניהם ענין א' שגם במדבר ה כב
הבוטח הוא סמוך לבו וקיים על הדבר הנרצה לו במי שיקיים אותה אצלו כדפי'
לעיל

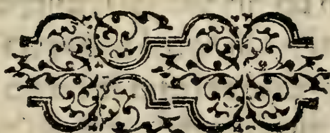
לעיל ומצאתי כתו' שאי אפשר להיות בוטח אם לא יהיה מאמין והאמונ' באל ית'
הוא שיביאהו להיו' בוטח כי מתוך שמאמין בבורא יתברך מבין כי הצלחתו בין
בעה"ז בין בעה"ב הכל בא ממנו ואין אחר זולתו אז הוא נותן אל לבו לבטוח אליו
ולאהבה אותו בכל לבבו · והדבר שיביא את האדם להיות מאמין הוא שלא
יירא משום דבר רע אלא יקבל כל הבא עליו בשמחה והוא דומה לעבד המכיר
את אדונו שהוא נדיב ויפה ובעת שהוא מכביד על עבדיו עבודה קשה אז הוא
מטיב להם טובות גדולות ומגדלם ומנשאם ויהיו אנשי עצתו ואוכלים משולחנו
ומרכיבם במרכבת המשנה אשר לו ומפקידם על אוצרו ואין ספק שהעבד הזה
היודע ומכיר זה באדונו יעזוב כל מה שבעולם כדי שיעשה רצון אדונו בשמחה
ואעפ"י שתהיה העבודה ההיא קשה עליו מאד לעשותה בזכרו הטוב אשר יגיע
אליו בגלל העבודה ההיא יקל עליו כל דבר אבל עבד הרואה את אדוניו כילי
וטורחו גדול משכרו אינו טורח כי אם בעצבון · כך הענין כי המאמין אמונת
אמת כי כל מה שיעשה ויעבוד לעבודת הבורא הכל לטובתו והב"ה יתן לו שכר
טוב וגדול על כל מה שסובל לשמו הגדול ועל כל עבודה ושירות שיעשה לשם
שמים יתן לו נעימות בעולם הבא כענין שמצינו בנבוכדנצאר כי בעבור ג'
פסיעות שפסע לכבוד הבורא זכה לגדולה רבה בעה"ז וגם עשו בעבור כבוד
אב ואם זכה לגדולה בעולם הזה הוא וזרעו אחריו וכן רבים כיוצא בהם · ואין
ספק כי בהיות האדם מאמין כל זה בלב שלם ודאי ישמח בכל דיני השם כי מי
הוא שלא ישמח שנותן פרוטה לצדקה לשם שמים ויתנו לו תמורתו בעה"ב ככר
זהב ומי שמאמין באלהים בלב שלם יאמין בעונשו של חוטא ולא יבא לחטוא
ולכן כל התורה כלה תלויה באמונה · כיצד ראש התורה הוא אנכי ה' אלהיך שמות כ ב
ולא יהיה לך אלהים אחרים על פני ואם אינו מאמין מה מועיל תורתו ובזמן
שאדם מאמין מעומק הלב שהבורא יקיים כל הכתו' בתורתו להענים לחוטא
והוא עד ומביא שטר חוב טוב למי שקיים תורתו אז הוא שומר את התורה שהרי
הגנב והגזלן אם היו יודעין שיהיו נהרגים ולא יהיו נמלטים היו מונעים עצמם
מן הגניבה והגזילה אבל הם חושבים והם בוטחים להנצל ולכן כל התורה כלה
כלולה באמונה כדכתי' וצדיק באמונתו יחיה ועל אברהם נאמר והאמין בה' חבק' ב ד
ויחשבה לו צדקה ועל כל שאר שעשה לא נכתב צדקה אלא על האמונה ועל זה בראשית טו ו
נאמר בכל ביתי נאמן הוא · ואני אומר עוד שכל המצוות תלוים בקבלה צריך במדבר יב ז
בהם האמנה ואם לא יאמין הוא הורס התור' כלה שאם לא יאמין שזו היא תורת
משה הנתונה לנו וכן בקבלת סופרים שפירשו כך על מצות סוכה ולולב וכיוצא
א"כ הוא כופר בתורה · כיוצא בזה הדברים שיש לנו בקבלה שאמר רז"ל במס'
ברכות הרואה אבן שישב עליה עוג ומעברות מירדן או מקום המזבח שעשה ברכו' פ' הרואה
אליהו בכרמל שכל הדברים האלו תלויים בקבלה וכן שזה בית המקדש וזה
ירושלים וכיוצא צריך בכל אלו האמנה ואם יאמין באלו יתלהב נפשו באהבת

בורא בזוכרו הנסי׳ שעשה לנו במקומות ההם ואם אינו מאמין ודאי שאין לו
אהבה בבורא ׳ ואמרו במדרש הובא בילקוט בפסוק ויאמינו בה׳ ובמשה עבדו ילקו׳ ס׳ כפלם
ויאמינו בה׳ בשכר האמנה שהאמינו שרתה עליהם רוח הקדש ואמרו שירה סימן רמ יף
כדכתי׳ אז ישיר משה ובני ישראל ר׳ נחמיה אומר מנין אתה אומר שכל המקבל שם ע״ג
עליו מצוה אחת באמונה כדי הוא שתשרה עליו רוח הקדש שכן מצינו אבותינו שמות ט״ו א
בשכר האמונה שהאמינו וכו׳ אתה מוצא שלא נגאלו אבותינו ממצרים אלא
בזכות אמונה שהאמינה שנאמר ויאמן העם וכן הוא אומר אמונים נוצר ה׳ ועוד שם ד לא
אמר שם זה השער לה׳ צדיקים יבאו בו בבעלי אמונה מהו אומר פתחו שערים תלים לא כ ד
ויבא גוי צדיק שומר אמוני׳ השער הזה כל בעלי אמונה נכנסין בו וכן הוא אומר שם קי״ח ב
טוב להודות לה׳ מי גרם להם לבא לידי שמחה זו אלא בשכר אמנה שהאמינו ישעיה כ״ו ב
אבותיהם בעולם הזה שכולו לילות לכך נאמר להגיד בבקר חסדך וכן יהושפט תלים צ״ב ב
אומר לעם האמינו בה׳ אלהיכם ותאמנו האמנו בנביאיו ותצליחו ה׳ עיניך הלא שם נ״ב ג
לאמונה וצדיק באמונתו יחיה חרשים לבקרי׳ רבה אמונתיך וכן את מוציא שאין ד״ה ב כ ב
הגליות מתכנסות אלא בשכר אמונה שנאמר אתי מלבנון כלה וכו׳ תשורי מראש ירמיה ס ג
אמונה וארשתיך לי לעולם וארשתיך לי באמונה ׳ הא גדולה האמונה לפני חבקוק ב ד
מי שאמ׳ והיה העולם שבשכר האמנה שהאמינו שרתה עליהם רוח הקדש ואמרו א כם ג ס
שירה שנאמר ויאמינו בה׳ ובמשה עבדו אז ישיר משה וכן הוא אומר ויאמינו שיר ד ס
בדבריו ישירו תהלתו עכ״ל ׳ והטעם שיתייחס האמנה אל החסד כבר העתקנו הושע ב ב
בראש הפרק לשון התיקונים שאמרו דביה קש״ט דאיהי אמונה ׳ והכוונה כי ד׳ תלים קו יב
פרשיות שבתפלין הפרשה הב׳ היא חסד ובפרשה ג׳ אנו מזכירים אמונת
הייחוד ה׳ אלהינו ה׳ אחד וכן פיר׳ הרשב״י ע״ה והעתקנו לשונו לעיל בפ״ה
שאמר פרשה שלישית שמע דא דזא דימינא דאיקרי חסד עילאה דאיהו
דקא מייחד ייחודא דכלא לד׳ סטרין וקב״ה מסדר ביה סדורא דכל עלמא ודא
איהו דקא מתפשט אפי׳ נו תהומי תתאי עכ״ל ׳ וע״י החסד המתפשט בכל
הנבראים כמ״ש שהוא מתפשט אפי׳ נו תהומי הנבראים מאמינים בו ובייחודו
לכך מלת אמונה הראשון שבתורה נזכר באברהם שנא׳ והאמין בה׳ ע״י אברהם
נתגלת האמונה האמתית בעולם כדפי׳ בזוהר שהיה אברהם אע״ה מודיע לכל
באי העולם שיש בורא שברא הכל וחסדו מצויה לכל ׳ ובזה יובן מה שאמרו
בזוהר שהעונה אמן על כל ברכה וברכה כמו שהוא פותח השערים העליונים זוהר סוף ס׳ וילך
שערי השפע העליון כך יפתחו לנשמתו ביציאתה מן העולם הזה שנאמ׳ פתחו
שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים אל תקרי אמונים אלא אמנים והטעם כי ירמיה כו ב
פתיחת השערים הוא מצד החסד כדפי׳ בתיקונים ׳ פתחי לי ביומא קדמאה
וכן פתח בנקודות הוא חכמה כדפי׳ בתיקונים והסברה נותנת שאין המלך תקונים דף
פותח שערים אלא מצד חס״דו הגדול ורצונו הפשוט כי מצד הדין יסגור השפע ז כם
וע״י החסד הוא נפתח והיינו פותח את ידיך וכיון שהעונה אמן פותח השערים

עי' החסד כן ראוי שיפתח לו לעתיד נמצא כי ע"י השפעת חסדו לנו אנו תוקעים
איכה ג ח אמונתינו בו וז"ש הכתו' חדשים לבקרים רבה אמונתיך כי ע"י החסד שהוא
עושה עמנו בכל בקר שאנו מפקידים אצלו הנשמה יגיעה והוא מחזירה אלינו
חדשה וכל אותה היגיעה שהיה לה הלך והיא נשמה חדשה כמבתחלת ברייתה
הרי זה חסד גדול והחידוש הזה ודאי מצד החסד כי פי' המחדש טובו בכל יום
תמיד מעשה בראשית ובפרט בבקרי' שהוא בקר דאברה' ע"י כך רבה אמונתיך
שים לנו אמונה גדולה א"כ להפקיד נשמותינו בכל לילה בידו בזכרנו החסד
שהוא עושה עמנו. ונחזור לדרוש שהיינו בו כי הבטחון והאמונה הם שותפין
זה בזה כי המאמין באלהים בלב שלם יבטח בו בבטחון חזק ויביאהו הבטחון
אשר לא יפחד מדבר ולא יעבוד לשום אדם זולתי הבורא כי הוא אלהי' ולא יקוה
לחיים ולא ישכים עמה' בדבר אשר הוא כנגד עבוד' הא' ולא יפחידוהו ענייניה' ולא
ירא ממחלוקותיה' ואם יוכיח אות' לא יזהר בכבוד' ולא יבוש מהם ולא ייפה להם
ישעיה נ ז השקר כמ"ש הנביא וה' אלהים יעזר לי על כן לא נכלמתי ויביאהו בטחונו לפנות
לו מעסקי העולם ולייחד לבו לענייני התורה והעבודה וזה אי אפשר אלא אם
תהלים לב י יהיה בטחונו גדול ביד"ו ולכן שכרו גדול שיתקשר בחסד כמ"ש והבוטח בה'
שמות כ"א ח חסד יסובבנהו ואמר יסובבנהו היינו שהחסד יקיפנו וילבשנו כענין לעם נכרי
לא ימשול למכרה בבגדו בה שפי' בשבא שהוא לבוש יקר מצד שם אלוה שהוא
החסד וטעם אומרו ביד"ו מפני שיד"ו שורש לכל השמות ולכל ההווי' וכיון שאם
בטחונו בעיקר הכל המקיי' הכל והמהווה אותו ורוחו ונפשו משתלק מכל פגעי
תהלים צ"א ב העולם והחסד מסתירו מכל בעלי הדין כמו שאמר אומר לה' מחסי ומצודתי כי
הוא יצילך מפח יקוש באברתו יסך לך ותחת כנפיו תחסה וכו'. ומתנאי הנאמן
והבוטח להיות נאמן בעבודתו לבורא כיתד התקוע במקום נאמן שלא תמוט
כי הקב"ה נקרא האל הנאמן שומר הברית והחסד וכו' וחסדו לעולם פשוטה לכל
הנבראים ואלו יצוייר שימוט חסדו מן הנבראים ח"ו יתבטל כרגע אלא הקב"ה
כרת ברית וחק בחסדו עם הנברא' שלא ימוט מהם חסדו וזהו שמצינו בתורה
דברים ז י"ב ברית סמוך לחסד כענין ושמר ה' אלהיך לך את הברית ואת החסד וכן אמר
ישעיה נ"ד י הנביא כי ההרים ימושו וכו' וחסדי מאתך לא ימוש וברית שלומי לא תמוט וכו'
נמצא כי מי שהוא נאמן בדבריו ומצוותיו ותורתו מתקשר בחסד וצדיק נא'
וצדיק יקרא נאמן שהרי פי' בתיקונים ור"מ שבצדיק סוד אמ"ן שעולה צ"א כמנין
יאהדונהי ובצדיק השם הזה כי הוא נקרא כי כל בשמים ובארץ דאחיד בשמיא
ובארעא כדפי' בתיקונים ובאמן פי' בסוף פ' וילך שנוטריקון אמן אל מלך נאמן
הרי נאמן בצדיק. נמצא בכל מקום שימצא אמן כדפי' בפ' וילך עם ימצא י
שבת פ' י"ב נאמן ועוד פי' במסכת שבת בענין נ"ן נאמן כפוף נאמן פשוט נמצא דרך כלל
כי בכל ד' אותיות שבשם ימצא נאמן והוא עיקר האמונה ולכך מלת אמונה
הראשון הנמצא בתורה נמצא בשם יד"ו כאומרו והאמין ביד"ו עכ"ל וכו'. וכן
אח"כ

אא״כ עוד ויאמינו בידו״ד וכבר ידעת מ״ש הרשב״י ע״ה שבטס הזה הוא עיקר אמונ״ ישראל והעתקנו לשונו בשער היראה פ״א שאמר ובגין דאשוי אמונה דישראל בארבע אתוון אלין וכל שהן שוי כיוון לשמא דא ופי׳ שם כי עלת העלות מייחד ארבע אותיות ידו״ד כמנהג הנאמן מתקשר בשמו הגדול ובעילת העלות ואשריו · והנה בענין השמחה כבר ביארנו שמתוך הבטחון והאמונה תבא השמחה כי העבד הבוטח באדונו ומאמין שישלם לו שכר עבודתו כפלים יעבוד בשמחה והוא שמח בכל מקום שיגזר עליו וכן הוא סובל כל דבר כגון החולה שיאכל סמים שהם מרים בשביל הרפואה והסובל הוא חפשי מדאגות העולם · עוד יש תועלת בשמחה כמו שני אנשים שאמר עליהן אליהו שהם מבני העולם הבא בשביל שהיו אנשים שמחים וכשהיו רואים איש עצב היו משמחין אותו וכשהיו רואים שנים מתקוטטים זה עם זה היו אומרים להם מילי דבדיחותא עד שהיו עושין שלום ביניה׳ וכן לענין הלכה מתחלה מילי דבדיחותא לפתוח הלב ללמוד בשמחה אך לא שמחת הלצ׳ ושחוק הכסילים אלא דבר מצוה
המשמח את הלב כדכתי׳ פקודי ה׳ ישרים משמחי לב וכל זה בשמחת מצוה · תלים י״ט ט
במדת השמחה תלוי מצות עשה שיצדיק על כל מאורעותיו שנאמר וידעת עם דברים ח ה
לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה׳ אלהיך מייסרך ואם אחר שעשה אדם תשובה ולא יבא ענינו בטוב כאשר בתחלה אז מצות עשה שיחשוב בלבו כי לטובתו נהפך ענינו לרעה כי קודם שעשה תשובה היה הקב״ה משלם שכר מצוה כדי לטורדו מן העה״ב וכל זה תלוי במדת השמחה מי שהוא שמח בחלקו שחלק אליו האל יתברך · אך הדרך שישמח האדם בחלקו שישמח אותו על הרעה כמו על הטובה ויסבול אותה בשמחה כי הסובל הוא חפשי מדאגו׳ העולם כי הסובל יסתפק במיעוט שיש לו כי יאמ׳ די לי במה שנגזר לי הבורא יתברך ועתה הבט וראה כי השמחה כוללת את הכל כי כל הדואג על העולם הזה אין לו מנוחה כל ימיו כי תמיד הוא מחשב להרויח הממון ולא יסתפק לו במה שחלק לו האל ית׳ ולכן כל השמח בחלקו הוא עשיר אפי׳ אם הוא עני כי הוא ישמח בהשם כי הוא
נחלתו וכן כתי׳ חלקי ה׳ אמרה נפשי וכתי׳ ה׳ מנת חלקי וכוסי וכו׳ ונאמר ישמח איכה ג כ״ד
לב מבקשי ה׳ · והמדה הזאת אינה אלא בנפשות הצדיקים שהם בנועם שלם תלים ט״ז ה
בענין עבודתם ובשמחה גדולה בפרישות כמו שנאמר שמחו בה׳ וגילו צדיקים שם ק״ה ג שם ל״ב יא
והרנינו כל ישרי לב ונאמר אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה לכן ישים כל אדם שם צ״ז יא
שמחתו על התור׳ ובעת שיעשה המצות ישמח בלבו על שזכה להיות עבד למלך
העליון אשר בני מעלה משתחוים לו וכן אמר דוד שש אנכי על אמרתיך כמוצא שם קי״ט קס״ב
שלל רב וכל העושה מצוה בשמחה יש לו שכר אלף ידות יותר ממי שמצוה עליו · אברהם ודוד היו עוסקים בתורה כל היום ומפארים ומשבחי׳ בשירו׳ ותשבחות של הקב״ה להרי׳ קול בשמח׳ ואז כולו כל איבריו בטוב נעימיו ושולח רוח הקדש בקרבו ולבו שמח ומתמלא אהבת הקב״ה ונפשו קשורה בגיל ומגלה להם רזים

וחידושים מעלה לפי שהיה ירא את השם ויותר ונכנס הטעם בקרבו וזהו שאמר
שיר ו שלמה הע"ה נפשי יצאה בדברו ותעלוזנ"ה כליותי בדבר שפתי מישרים וכן אמר
משלי כג ס דוד בר"כי נפשי את ה' לפי שהנפש מעלה העולה וכשם שהיא יודעת ענין סודה
תלים ק"ד א אז תאהב את הבורא ותסגל מצותיו וכאשר תגיע הנפש אל מקומה המעולה
אשר היא דומה לו אז תייחדהו במצפוניו ותשתעשע בחדריה ובכל עת ובכל רגע
חושקת אהבתו וזוכרת אותו בלילה על יצועיו אז השם יתברך שולח בו חשק
תלים ס"ב א השמחה כענין שנאמר שוש אשיש בה' תגל נפשי באלהי ואשרי הנפש הזוכה
לראות אותה שמחה ואין השכינה שורה אלא מתוך שמחה וכל הנביאים לא
נתנבאו בכל עת שירצו אלא מכוונין דעתן ויושבין שמחי' וטובי לב ומתבודדי'
שאין הנבואה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות אלא מתוך שמחה לפי'
מלכי' ב ג ט"ו בני הנביאים היו לפניהם תוף וחליל וכינור ומבקשי' הנבואה כדכתי' ויהי כנ"גן
המנגן ותהי עליו רוח השם והאהבה היא תפארת הנשמה שתתפאר בתפאר'
השמח' אשר תשלח בא' יהיה ותדבק זיו יראת השם להדביק יקר הודה ומתערב
אור חמדתה ליוצרה באהבת תשוקתה חשק תאוות עליון להתעטר עטרת יופי
המחשבות הזכות הטהורות ותהיה כוהמת מגודל גיל עליצתה לידידה ידיד
עליון ותתקשר בקישורי חיבה ותהיה דורשת וחוקרת אחר המעלו' לאור באור
החיים ובעת אשר היא מתרוממת ומתגדלת לדעת קדושת יוצרה ומתדבקת
באמונתה לבוראה אז היא מתפשטת בחרוות וגיל ומתרחבת בשמחה באותה
שעה מתקדשת קדושת קדוש הקדושים ואז מתאהבת ונושאת חן לפני מלך
מלכי המלכים ובעת ההיא מתקיימת ומתייפה ומתהדרת בהדר גאון עוז
תוקף הדרת האהבה ואז העליון יסגלנה להזהיר זיווה להכניסה בחדרי זוהר
ולבררה בברור החיים הרחמן הוא ישימנו מאנשי עבודתו השמחי' בו:
הפרק הזה כללתי מחובת הלבבות בשער הבטחון ומספ' בית
מדות אשר כמנא אכליכו בכתיבתיד ומה שהוספנו בו כפי
מה שחננו השם כפי אשר יראה המעיין מה שהוא
תוספת ועלינו לחלות פני הא' ידריכנו בנתיב
מצוותיו ותורתו להיות מאוהבי שמו
אמן וכ"ר ובזה נכלל
הפרק והשער:

שער התשובה

מפני שקדם עסקינו בשערים הקודמים בענין היראה והאהבה
שהם המדרגות הצריכות להיו׳ תשובה שלימה כדפי׳ הר״שבי
ע״ה ונעתי׳ לשונו לקמן בע״ה והשכל נותן שכאשר יקדמו לבטל צ״ל לקיים
ידיעת היראה והאהבה שתהיה תשובתו שלימה אם בבחינ׳ היראה כמה בחינו׳
שפירשנו שם ומהם הן ב׳ בחינות הא׳ כאשר ירא׳ שהבורא יתברך הוא שליט
ברא כל הבריות שיכירו גדלו שכל מה שברא הקב״ה לא בראו אלא לכבודו וכל
הנבראים כלם משועבדים למאמרו אין א׳ יוכל מהגבול ששם לו יוצר הכל כענין
הים שנאמר בו עד פה תבא ולא תוסיף כדפי׳ בפ״ב משער היראה ולכן אם הוא איוב לח י״א
יצא מגבול התורה ראוי שישוב אל מקומו כאשר צוהו הבורא ולא ימרה את
פיו׳ בחינה שנית בענין הפגם אשר מגיע בכל המעלות העליונות אם בגופו
אם בנפשו ורוחו ונשמתו כאשר הארכנו וזו היא הסבה גדולה שיעשה תשובה
ויתחרט חרטה גמורה כאשר ידע בביאור גנות מעשהו מלבד עונשו בעה״ז
ובעה״ב שיש מן העבירות שיש בהן כרת ולפעמים אומר הכתוב הכרת תכרת במדבר טו ל״א
והוא שיכרת הגוף מהעה״ז והנשמה מהעה״ב וראוי שיחוס על עצמו שהרי אפילו
הבעלי חיים בורחים מליפול באש ובמים במקום שיראו שיהיה סבת מיתתם
והיאך לא יחוס האדם על עצמו ששם לו הבורא ית׳ שכל ביתרון על שאר הב״ח
ובפרט לישראל עם סגולתו שהבדילם על ידי התורה מהאומות שראוי שיפול
בשוחה עמוקה מקום שלא יוכל לקום והרי הוא מותרה ועומד על פי התורה
והנביאים והחכמי׳ שהיה בהם רוח הקדש והודיעו לנו ענין גן עדן וגיהנם כמו
שביארנו בשערים הקודמים׳ אם שישוב מפני אהבת בוראו בזוכרו חסדיו
עמו וראוי שלא יהיה כפוי טובה על טובות הבורא העודפות עליו כמו שהארכנו

בשער

בשער אהבה ראוי הוא שישוב ולכן ראינו לסמוך שער זה אל היראה והאהבה
והקדמנו אותה לשאר השערים הבאים מפני שזו היא קודמת לכל וכן התשובה
היא מן הדברים שקדמו לעולם כדפי׳ בפרקי ר׳ אליעזר ומפני שאין צדיק בארץ
אשר יעשה טוב ולא יחטא לכן קודם שיזכה אל שום מעלה מן המעלות אם
במעלות התורה והמצות צריך שיקדים לו התשובה וכן אמר בתנא דבי אליהו
כדפס׳ בילקוט פ׳ כי תשא בפסוק ויֵשב העם לאכול וכו׳ ז״ל אומרים לו לאדם עד
שאתה מבקש רחמים על דברי תורה שיכנסו בתוך מעיך בקש רחמי׳ על עבירו׳
שעברת שימחלו לך ומתוך כך יהא שומע וזוכרה עכ״ל׃ והטעם כי התורה לא
תשרה מפני רוחניותה אלא בנשמה טהורה מכל סיג ופגם ולכן הכל צריכין
אל התשובה׃ עוד ראינו להמשיל משל נאה לענין שמיכות התשוב׳ עם היראה
והאהבה והוא שימשול לבן שמרד באביו וברח מביתו והיכלו וכן העבד מאדונו
ובהיותו בחוץ שם אל לבו הנה אבי כעוס עלי שיצאתי חוץ מביתו בלי רשותו
והיאך לא זכרתי אהבת אבי לי מכמה טובות שהטיב עמי הלא יבשה בושה פניו
בזוכרו שהיה כפוי טובה על טובות אביו וירוץ וישוב אל אביו וישתחוו לו אפים
ארצה וישבע וידור לו לבל יצא עוד מרשות אביו׃ והנמשל מובן הוא כי האדם
בחטאו גורם עצמו ובורח מתחת יד הקדושה ויקרא עבד מורד ובשובו צריך
שישתעבד תחת הקדושה והוא כמשל הגר שברחה מתחת רשות שרה אמנו
ואמר לה מלאך ה׳ שובי אל גברתיך והתעני תחת ידיה ובשובו יבוש ממה שמרד
וכמו שאמר הנביא בוש׳תי וגם נכלמתי כי נשאתי חרפת נעורי׃ הנה ע״י המשל
הזה נבין הפרש השב מיד לשב אחר שנה וכו׳ כפי התמדת זמן
התרחקו מאביו או מאדונו כך תרבה כעס אביו או אדונו עליו ותהיה תשובתו
יותר קשה והטעם כי כפי התרחקו מהקדושה והתדבקו בחיצוני יגבר עליו
המשא ויהיה קשה להפריד הקליפה כי אם בטורח גדול וכמו שיתבאר בע״ה׃
ילקוט פר׳ כי תשא כי שכא דף קח ע״ב
ירמיה לא ים

פרק ראשון

קודם שנכנס בביאור מהות התשובה צריכין אנו לבאר כמה הערות יש לה ובקרוא האדם דברים אלה ממאמרי
רז״ל יתעורר לבו לעשות תשובה מפני היות הקדוש ברוך הוא רב חסד ובורא
העולם בחסדו בנדבה בלי שום הכרח מפני שמדתו להטיב ורצה להטיב
לנמצאים ושיכירו גודלו כי זה הוא עיקר בריאת העולם בגין דישתמודעין ליה
כדפי׳ בר״ת ובריאת העולם כולו לא נברא אלא בשביל ישראל שנקראו ראשית
וזהו בראשית ברא אלהים בשביל ישראל שנקראו ראשית שנאמר קדש ישראל
לה׳ ראשית תבואתה וראה הקב״ה בחכמתו ית׳ היות צורך בריאת הנשמות על
ידי יצר הטוב ויצר הרע כדי שיקבל שכר טוב על פי מעשיו ועל פי הדין ואם
יברא בלי יצר הרע יהיה מלאך ולזה כבר נבראו המלאכים ועוד יש טעם אחר
ופי׳ בזוהר שכיון שיברא האדם ע״י יצר הרע אי איפשר שיחטא כי מועטי׳ הם כפי
סברת רז״ל שמתו בעטיו של נחש שלא נמצא בהם חטא ולזה הקדים התשובה
רעיא מה׳ שנכא פ׳ בא ש׳ פרשה דף מב ע״ב
ירמיה ב לג
זוהר פ׳ בראשית דף כג

לבריאת

לבריאת העולם כדפי׳ בפרקי רבי אליעזר ששבעה דברים קדמו לעולם ואחד פרקי ר״א פג
מהם הוא התשובה וכן אמרו גם כן בזוה״ר תנינן בשעתא דברא קב״ה עלמא זוהר פר׳ אחרי
בעא למברי ברנש אמליך באורייתא אמרה קמיה תבעי למברי האי בר נש מות דף סט
זמין הוא למחטי קמך זמין הוא לארגזא קמך אי תעביד ליה כעובדוי האי עלמ׳ ע״ב
לא יכיל למיקם קמך כ״ש ההוא ברנש אמ״ל וכי למגנא אקריא אל רחום וחנון
ארך אפים ועד דלא ברא ק״בה עלמא ברא תשובה אמ׳לה לתשובה אנא בעינא
למברי ברנש בעלמ׳ על תנאי דכד יתובון לך מחוביהון דתהוי זמינא למשבוק
חוביהון ולכפרא עלייהו ובכל שעתא תשוב׳ זמינא לגבי בני נשא וכד בני נשא
תייבין מחובייהו האי תשובה תבת לגבי קב״ה וכפר על כלא ודיכין איתכפיין
ומתכפיין כלהו וברנש אתדכי מסואביה אימתי אתדכי ברנש מחוביה בשעתא
דעאל בהאי תשובה כדקא יאות עכ״ל׳ והנה ענין התשובה כוונו הקדוש ברוך
הוא בה בתורתנו הקדושה על ידי מרע״ה איש או אשה כי יעשו מכל חטא׳ האדם
והתודו את חטאתם אשר עשו והשיב את אשמו בראשו ואמר בצר לך ומצאוך במדבר ה ו
כל הדברים האלה ושבת עד ה׳ אלהיך ושמעת בקולו כי אל רחום ה׳ אלהיך דברים ד ל
לא ירפך ולא ישחיתך׃ ובפ׳ אתם נצבים אמר והיה כי יבאו עליך כל הדברים שם ל א
האלה הברכה והקללה ושבת עד ה׳ אלהיך׳ והשבות אל לבבך וכו׳ ושבת
עד ה׳ אלהיך ושמעת בקולו׳ ואמר אחר כך ואתה תשוב ושמעת בקול ה׳ אלהיך שם ל ח
וחזר ואמר כי תשוב אל ה׳ אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך׳ והר״מבן ע״ה כתב הרמ״בן פרשת
בביאור התורה שגם פסוק כי המצוה הזאת אם הוא מדבר על התורה היה ראוי נצבי׳ דף קנא
שיאמר כל המצוה אשר אנכי מצוך היום וכו׳ ואף על פי שאין הקושיא קושיא
שהרי פי׳ כל הפסוקים האלו על התורה שנקראת זאת התורה מ״מ ע׳פנים לתורה
ואיפשר לייששבו גם על התשובה לפי כי גם מדת זאת נקראת תשובה׳ ולדעתי
ישוב הפסוק כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו היינו בפיך וודוי
דברים שצריך להתוודות׳ ובלבבך קבלת התשובה בלבו ועזיבת החטא
לעשותו אם גזל שישיב הגזילה וכיוצא׳ עוד העירה לנו תורתינו הקדושה
הערת התשובה בפ׳ משפטים בפסוקים אלו וכי ימכור איש את בתו לאמה לא שמות כא ז
תצא וכו׳ אם רעה בעיני אדוניה׳ ונתבאר בזוה״ר ז״ל אורייתא דיהבת עיטא זוהר פרשת
לכל עלמא חמאת הכי אזהרת לבני עלמא ואמרת חמו כמה חס קב״ה עלייכו׳ משפטים פלגי
מרגלית׳ טבא דהוות ליה זבין לכון למגנא דתשעברון בה בהאי עלמא׳ וכי דף כו ע״ב
ימכור איש דא קב״ה׳ את בתו דא נשמתא קדישא׳ לאמה למהוי אמה משתעבד׳
בינייכו בהאי עלמא במטו מנייכו בשעתא דימטי זמנא לנפקא מעלמא׳ לא
תצא כצאת העבדי׳ דלא תפוק מתטנפא בחובין תיפוק בר חורין ברירא ונקיה
בגין דיחדי בה מארה וישתבח בה ויהיב לה אגר טב בגנתא דעדן
כמ״דא והשביע בצחצחות נפשך׳ ודאיכר תיפוק נקיה ברירא כדקא יאות ישעיה נח יא
אבל אם רעה בעיני אדוניה מלוכלכה בטינופי חובין ולא איתחזיאת קמיה
כדקא

כרקא יאות ווי לההוא גופא דאיתאביד מההוא נשמתא לעלמין · בגין דכך נשמתין סלקין ברירן ונפקין נקיין מהאי עלמא כל נשמתא ונשמתא עאלת בספרא דאחמתא דמלכא וכלהו בשמהן ואמר דא היא נשמתא דפלניא זמינת תהי לההוא גופא דשבקת · וכדין כתיב אשר לו יעדה לו״ בואו וכד נפקת רעה בעיני אדוניה דקא אסתאבת בחובין ובטינופא דחטאין כדין לא יעדה בא לף ואיתאביד ההוא גופא מינה ואיהי לא איזדמנת' לגביה בר ההי׳ דמהדה אתרעי
איוב לג כח בתיובתא דגופא כדין כתיב והפדה כד״א פדה נפשו מעבור בשחת · והפדה האי איהו ברנש דעיטא דיליה דיפרוק לה ויתוב בתיובתא ולתרין סטרין קאמר קב״ה והפדה בתיובתא לבתר דתב בתיובתא פדה לה מארחא דגיהנם · לעם נכרי לא ימשול למכרה מאן עם נכרי עלובתא איהי נשמתא כדנפקת מעלמא וברנש אסטי אורחיה בהדה הי׳ בעת לסלק׳ לעילא גו׳מטריי׳קדיש׳בני׳דמטריי׳ קדישי׳קיימין בהאי ארחא דג״ע ומטריין נכראין קיימין בההוא אורחא דגיהנם· זכתה נשמת׳כמה מטריין קדישין קא מתעתדאן לה לאיתחברא בהדה ולמיעל לה לג״ע · לא זכתה כמה מטראיין נוכראין מתעתדין באורחא דגיהנם ואינון מטריין דמלאכי חבלה זמינין למיעבר בה נוקמין אתא קרא ואוכח לעם נכרי לא ימשול למכרה אינון מלאכי חבלה · בבגדו בה דאיהי נטירא דקב״ה עביד לא נטירא דלא ישלוט בה עם נכרי בההוא פריסו דנטירו עלה · ואם לבנו יעדנה ת״ח כמה אית ליה לברנש לאזדהר׳ דלא יסטי אורחוי בהאי עלמ׳ דאי זכה בר נש בהאי עלמ׳וכטיר לה לנשמתא כדקא יאות האי איהו ברנש דקב״ה איתרעי בה ואשתבח ביה בכל יומא בפמליא דיליה ואמר חמו ברא קדישא דאית לי בההוא עלמא כך וכך עביד כך וכך עובדוי מתתקנן וכד האי נשמתא נפקת מהאי עלמא זכייא נקייה ברירא קב״ה אנהיר לה בכמה נהורין בכל יומא קארי עלה דא היא נשמת׳דפלניא ברי ודא הוא דכתי׳ ואם לבנו יעדנה ע״כל · זו היא הערה א׳ האד׳ בדרך השכל שאחר שהנשמה היא בתו של מ״מ הב״ה ומסרה הב״ה לאדם בעה״ז על כרחה כמבואר שם והנה האדם משתמש על ידי הנשמה בצרכי הגוף ולא היה ירידתה לעולם הזה אלא לתיקון התורה והמצות כנודע וזהו שאמר מרגליתא טבא דהוה ליה זבין לכו למגנא דתשתעבדון בה בהאי עלמ׳ לפחות מה שבקש הקדוש ברוך הוא ממנו הוא שלא לטנף פקדונו ע״י לכלוכי העבירות ואם נטנפה שיפדה אותה מיד הקליפות שנאמר והפדה ובזה לא ישליט בה עם נכרי בגיהנם · וזו הערה ב׳ אל האדם שראוי שיחמול על המרגלית נקיה שנתן לו הבורא שאין ראוי שיטנפה כדי שיצטרך ללכת לגיהנם ללבן ז״ש במסכ׳ שבת
קהלת יב ז על פסוק והרוח תשוב אל האלהי׳ תנה לו כמו שנתנה לך והכוונה לשלול לכלוכי העונות אבל לא שיתנה לו בלי קישוטי תורה ומצות שאם תחזור כמו שבאה מת הרויחה בבואה לעולם · עוד הערה ג׳ ראוי שיתעורר לשוב בתשובה כשיחשוב שהשכינה

שהשכינה גולה בעבתינו כדכתיב ובפשעיכם שולחה אמכם והתרתה מהגלות ישעיה נ א
תלויה על ידי תשובותינו למה לא יתעורר כל אחד ואחד בתשובה להקל מעליה
עול הגלות ולהאיר מה שפגם בה כמו שהארכנו בשער היראה היאך אנו פוגמי'
בה ואנו מאריכין הגלות ׳ ובחינה זו ביארו בתיקונים ז"ל ווי לון לבני נשא תקונים דף יו
דקב"ה אסיר עמהון בגלותא ושכינתא אסירת עמהון ואיתמר בה אין חבוש בסופו
מתיר עצמו מבית האסורים ופורקנא דילה דאיהי תשובה אימא עילאה איהי
תלויה בידיהון דחמשין תרעין דאירו עמה לקבל חמשין זמנין דאידכר יציאת
מצרים באורייתא דא הוא ויפן כה וכה באלין חמשין אתוון דמייחדים בכל
יומא פעמים שמע ישראל דאית בהו כ"ה וכ"ה אתוון וירא כי אין איש דאיתער לה
בבנייהו ואיהו משגיח מן החלונות דאיתמר בהון אלו נא פני אל ויחוננו להאיא מלאכי א ט
דאיתמר ביה אל נא רפא נא לה דאסוותא בידיה דאיהו ידו פשוטה לקבל שבים במדבר יב יג
וירא כי אין איש ואיהי בער החלון נשקפה ותייבב בתרועה דאיהי יבבא
דאיתמר בה ויפתח נח את חלון התיבה אשר עשה ודא יום הכפורים דתיבת בראשית ח ו
נח איהי אימא עילאה ׳ חלון דילה איהו עמודא דאמצעיתא דביה אור ותורה
אור ואיהו אב"ר הגנוז ׳ ויפן כה וכה מציץ מן החרכים אלו עשרת ימי תשובה ס"א אור
וירא כי אין איש ׳ ועוד משגיח מן החלונות אלין חלונות דבי כנישתא דאבא
ובנוי איכון בבית הכנסת אסירן ואיהי בכל יומא אשגחותא עלייהו ויהיב לון
מזונא ׳ ויפן כה וכה אם אית מאן דאיתער בתיובתא לתברא בית אסורין
דילהון ׳ הדא הוא דכתיב לאמור לאסורים צאו ולאשר בחשך הגלו ישעיה מט ט
ויפן כה וכה וירא כי אין איש אלא איש לדרכו פנו בעסקין דילהון באורחין
דילהון איש לבצעו מקצהו בבצעא דהאי עלמא לירתא האי עלמא ולאו איכון
מסטרא דאלין דאיתמר בהון' אנשי חיל יראי אלהים אנשי אמת שונאי בצע שמות יח כ
אלא וירא כי אין איש אלא כלהו נוחין בכלותין ביומא דכפורי ככלבים הב הב
לנא מזונא וסליחו וכפרה וחיי כתבנו לחיים ואיכון עזי פנים ככלבים דאיכון
אומין דעלמא עשא דנוחין לגביה ולית לון בשת אנפין דלא אית מאן דקר' לון
בתיובתא דיחזיר(קב"ה) שכינתא לקב"ה בגוונא דיחזיר לגבייהו ואידמיין לכלבים
דאיתמר בהו ויתערבו בגוים וילמדו מעשיה' ואיכון ערב רב דכל חסד דעבדין תלים קלו לה
לגרמייהו עבדין ע"כ׳ הרי בפי' כמה ראוי שנתעורר בתשובה לאהבת
השכינה להקימה מהגלות ולא על מנת לקבל פרס ולא נדמה לערב רב או לגוים
כנזכר במאמר׳ ועד שפי' הרשב"י ע"ה במאמר זה שהוא עז פנים בבא בר"ה
וי"ה לומר כתבנו לחיים ולשאול סליחה וכפרה בלי התעוררות תשובה ערז"ב בכל
יום ויום גם כן שאנו שואלים בתפלתינו כמה שאלות שהם י"ג אמצעיות שיאמר
הקדוש ברוך הוא איל ואתה בא לשאול שאעשה לך זה וזה מה הי' התשובה שעשית
ואף על פי שאנו שואלים השיבנו אבינו לתורתיך וסלח לנו ׳ וכן מצינו בויקרא
רבה בפ' זאת תהיה תורת המצורע מצינו בתורה בנביאי' ובכתובים שאין חפץ

ויקרא יג מ״ו בקילוסו של רשע בתורה דכתיב ועל שפם יעטה וטמא טמא יקרא · בנביאים
מלכים ב ח ה דכתיב ויהי מספר למלך אשר החיה את המת זאת האשה וזה בנה וכו׳ לאחורי
תרעא הוו קאי · רבנן אמרין אפילו היו בסוף העולם השיטן הקדוש ברוך הוא
והביאן שלא יהא אותו רשע מספר בנפלאותיו של הקב״ה · בכתובים דכתיב
תהלים נ טז ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי ותשא בריתי עלי פיך עכ״ל · ולכן צריך
לשוב בתשובה שלא תהיה תפלתו ושבחו כמאס ואף על פי שאנו אומרין השיבנו
מלאכי ג ז שלא לנו בהכרח צריך התעוררות תחתון כאומרו שובו אלי ואשובה אליכם ·
איכה ה כא ובזה יובן מאמרם ז״ל במדרש איכה בפסוק השיבנו ה׳ אליך ונשובה ז״ל אמרה
כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם שלך הוא השיבנו אמ״ל
שלכם הוא שנאמר שובו אלי ואשובה אליכם אמרה לפניו רבונו שלעולם שלך הוא
תהלים פה ה שנאמר שובנו אלהי ישענו לכך נאמר השיבנו ה׳ אליך ונשובה עכ״ל · והיינו
כי ישראל שואלים שיפתח להם הקב״ה הרהורי תשובה כענין הכרוז שמכריז שהם
הרהורי תשובה הבאים והקב״ה משיב כי צריך התשובה במעשה שיתחילו בה ·
שיר ה ב ועד״ז אחז״ל במדרש שיר השירים אמר רבי יוסי פתחי לי אחותי רעייתי אמר
הקב״ה פתחו לי פתח כחודה של מחט ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות
תהלים סה ו וקרניות נכנסות בו · רבי חנינא שאל את רבי שמואל בר נחמני מהו מבטח כל
קצוי ארץ וים רחוקים א״ל כמשלה התשובה לים מה הים הזה לעולם פתוח כך
שערי תשובה לעולם פתוחין עכ״ל · עוד הערה רביעית כי בראות האדם
איוב לד כ מיתת החיים פתאום כאומרו רגע ימותו וכו׳ ולא ידע מתי יקראוהו לדין ולחשבון
ראוי שיקום ויזדרז כדי להכין צידה לדרכו שאין אדם בטוח בחיים אפילו יום א׳
שבת קנג כמ״ש שוב יום א׳ לפני מיתתך ואומ׳ ישוב היום שמא ימות למחר ונמצאו כל ימיו
שם פ״ק בתשובה ונמצא תוכחת גדול לענין זה באבות במשנת אם אין אני לי מי לי ואם
לא עכשיו אימתי · ופי׳ החסי׳ הר׳ יוסף יעבץ ע״ה ז״ל ולענין כוונת המשנה הורה ג׳
ענינים גדולים מדריכים האדם ל׳ מקום שלימותו · הא׳ כי כמו שחיי האד׳ תלויים
באדם עצמו ולא בזולתו כי מי יאכל ומי יחוש חוץ ממנו כך הדבר בחיי הנפש
אם לא יחוס על נפשו לבלתי שחתה מי ירחם עליה ולכן ודלא יליף קטלא חייב
כי בן מות הוא על אשר כבש את נפשו הטהורה תחת רגלי נפשו הבהמית ועל
אשר לא חמל עליה · הב׳ כבר אמר׳ אסור להלוו׳ עם עם הארץ בדרך שמא יהרגנו
ונתנו טעם על חיי עצמו לא חס על חיי חבירו לא כל שכן ועל זה אמר אם אין
אני לי מי לי וכולי האי ואולי ועדין אולי הוא אומרו וכשאני לעצמי מה אני יורה
כי יצמא לעולם אל התורה ולא ישבע ממנה · הג׳ שלא יאבד רגע מזמנו שאימתי
יבא רגע כזה אשר אתה בו ולא אפילו כמוהו כי הקודם זכה ישא ברכה ההולך
אל ים רחוקים לטרוף טרף להביא ומצא עת נכונה לבקשתו הידיחנה אם לחיי
הגוף הכבוש כך לחיי הנשמה עאכ״ו או יאמר הנני מחוייב לעבוד את האל ית׳
כל ימי ומתי אשלים מה שאחסר עתה כי אין ראוי להתהלל ביום מחר כי הלואי

יעמוד

ויעמוד על עצמו ויפרע את שלו וכן אמר פרעה לישראל כלו מעשיכם דבר יום שמות ה יג
ביומו ולא תת הללו ביום מחר כי גם הוא מי התירו לכם הלא אתם מחוייבי' לעשו'
למח' כיום הזה אם כן אימתי תמלאו החסרון והפי' הנאמר הזה לקטתיו מדברי
הר"ן ששון ז"ל עכ"ל · וכן אמר דוד הע"ה אדם להבל דמה ימיו כצל עובר · ואח"זל תלים קמד ד
שלמה אמר כי מי יודע מה טוב לאדם וכו' לאיזה צל ולא פיר' ופי' דוד אביו ימיו קהלת ז ב
כצל עובר אם תאמר כצל של כותל יש בו ממש כצלו של דקל יש בו ממש לאיזה צל
אמר ר' הונא בשם רבי אחא לצל של עוף דהוא עובר וצלו עובר ושמואל אמ' כצלו
של דבורה שאין בה ממש עכ"ל · ובפסוק שאמר דהע"ה בדברי הימים כי גרים ד"ה א כט טו
אנחנו לפניך ותושבים ככל אבותינו כצל ימינו עלי ארץ ואין מקוה · ואמרו
בבראשית רבה כי צל ימינו הלואי כצלו של כותל וכצלו של אילן אלא כצלו של עוף
שנאמר כצל ימינו עלי ארץ ואין מקוה אין מי שיקוה שלא ימות הכל יודעים
ואומרים בפיהם שהם מתי' · אברהם אמר ואנכי הולך ערירי · יצחק אמ' בעבור בראשית טו ב
תברכך נפשי בטרם אמות · יעקב אמר ושכבתי עם אבותי עכ"ל · ובתנחומא שם כז ד
בפסוק הן קרבו ימיך למות אמ' ז"ל וכו' זש"ה הן צדיק בארץ ישולם וכו' כנגד מי שם מז כט משלי יא לא
אמרו מקרא זה לא אמרו אלא כנגד משה הצדיק שלא היה כמוהו בכל הנביאים
ולא בכל החכמים שהרי הקב"ה העיד עליו לאחר מותו ולא קם נביא עוד בישראל דברים לד י
כמשה ואעפ"כ לא היתה ספיקה בידו להציל עצמו מן המיתה כל שכן שאר בני
אדם · וכן דוד אמר כי גרים אנחנו לפניך כי צל ימינו עלי ארץ ואין מקוה
והלא כבר נאמר קוה אל ה' ת"ל אין מקוה אמ' דוד לכל מדות אדם מקוה עני עד
שיעשיר חלש עד שיהיה גבור חולה עד שיתרפא חבוש שהיה בבית אסורים עד
שיצא אבל יום המיתה אין לה תקוה שהרי הקב"ה דבר עם משה פנים אל פנים
ולא יכול להציל עצמו מן המיתה וכן אמר שלמה הע"ה הכל כאשר לכל וכו' עכ"ל קהלת ט ב
לענייננו · לכן אדם צריך לשוב בתשובה בעוד שהנשמה נתונה בתוך גופו
כמ"ש שלמה הע"ה כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך ואז"ל במדרש עשה תשוב' עד שם ט י
שאת' בכחך עד שהנר דולק תן לו שמן עד שלא יכבה כבה הנר אין השמן מועיל
לו כלום עכ"ל · והרי מבואר כי השמן לנר הוא התורה והמצות כענין ושמן על שם ט ח
ראשך אל יחסר שפי' בשער האהבה · וכיוצא בפי' הזה פירשו בזוהר ע"ש · ועוד וזהר פר' עקב
אמרו במדרש בפסוק שמעה ה' צדק אמר הקב"ה לישראל בני עד ששערי תשובה דף קנו ע"ב
פתוחי' עשו תשובה שאני נוטל שוחד בעה"ז אבל משאני יושב בדין לעולם הבא
איני נוטל שוחד שנאמר לא ישא פני כופר עכ"ל · ועוד אחז"ל במדרש משלי על משלי ו לה
פסוק לך אל נמלה עצל אר"י יהודה עתידים הרשעים לומר לפני הקב"ה הניחנו שם ו ו
ונעשה תשובה והקב"ה משיבם שוטי' שבעולם העה"ז דומה לערב שבת והע"הב
דומה לשבת אם אין אדם מכין מע"ש מה יאכל בשב' וכן דומה לים וליבשה אם
אינו לוקח מן היבשה אין לו מה לאכול בים וכן הוא דומה לימות החמה ולימות
הגשמים אם אינו חורש וזורע וקוצר בימות החמה מה יאכל בימות הגשמים ·

ועוד היה לו ללמוד מן הנמלה שנאמ' לך אל נמלה עצל ׃ דבר אחר הנמלה
הזו אין לה לא שוטר ולא מושל אלא בחכמתה עושה הכל ואתם לא למדתם
משלי ו ט ממנו מעצלותיכם וטפשותיכם ולא עשיתם תשובה לפי' אמר שלמה עד מתי
עצל תשכב עצ"ל ׃ ובנסחא אחרת מצאתי אחר השלשה האמורים בעה"ז
ובעה"ב אמר עוד עולם שהייתם בו דומה לפרוזדור והע"ב דומה לטרקלין התקן
ילקוט משלי עצמך לפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין ובאלה הדברים רבה והובא שם בילקוט
סימן תתקל"ח בביאור הכתוב אמר שהנמלה אינה חייה אלא ששה חדשים וכל מאכלה חטה
דף קלד ע"ב וחצי ואמר מעשה היה ומצאו בחור שלה שלש מאות כור לפי' אמר שלמה והתקן
לך מצות בעולם הזה לעולם הבא מהו ראה דרכיה וחכם דרך ארץ שבה שהיא
בורחת מן הגזל ׃ אמר ר' שמעון בן חלפתא מעשה בנמלה אחת שהפילה חטה
אחת והיו כלם באות ומריחות אותה ולא היתה אחת מהן נוטלת אותה באת
אותה שהיה שלה ונטלה אותה אף על פי כן אין לה לא שופט ולא שוטר שנאמר
אשר אין לה קצין שוטר ומושל אתם שמניתם לכם שוטרים עאכ"ו הוי שופטים
ושוטרים ׃ רבי שמעון בן אלעזר אומר עלוב הוא האדם הזה שצריך ללמוד מן
הנמלה אלו למד ועשה עלוב היה אלא שצריך ללמוד מדרכיה ולא למד עד כאן
אבות פ"ב לשונו ׃ ראוי שיזדרז הרבה במעשה העבודה ועל זה נאמר היום קצ"ר
והמלאכה מרובה וכן אמרו בגמרא זוודין קלילין ואורחא רחיקא שהרי למהלך
שנה צריך להכין סעודה חדש או שני חדשי' למהלך כמה שנים אחר מותו כמה
תלים פח ו וכמה צריך להכין ׃ ועוד אמרו בפסוק במתים חפשי אמר רבי יוחנן כיון שמת
שבת קנא ע"ב אדם נעשה חפשי מן המצות והיינו דקאמר דוד לא המתים יהללו יה ׃ לעולם
יעסוק אדם בתורה ובמצו' קודם שימות שכיון שמת בטל מן המצות ומן התורה
ואין לו להקדו' ברוך הוא שבח בו עד כאן לשונו ׃ והתשובה המקובלת היא בזמן
קהלת יב א בחרותו כמו שאמר שלמה המלך עליו השלום וזכור את בוראך בימי בחורותיך
אבות פ"ג עד שלא יבואו ימי הרעה ואחז"ל במדרש תנן עקביא בן מהללאל אומר הסתכל
בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה דע מאין באת ולאן אתה הולך וכו'
א"ר אבא בר כהנא בשם רבי לוי שלשתם דרשו תיבה אחת בוראך בארך בוריך
בארך זה ליחה סרוחה ׃ בוריך זה רמה ותולעה ׃ בוראך זה מלך
מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא ׃ בימי בחורותיך תני רבי שמעון בן אלעזר
עד שאתה מוכיח ומכוי לך עד שלא יבואו ימי הרעה אלו ימי הזקנה ׃
והגיעו שנים שתאמר אין לי חפץ בהם אלו ימי המשיח שאין בהם לא
זכות ולא חובה ׃ עד אשר לא תחשך השמש זה הפדחת וכו' עד כאן לשונו
ויקר' רבה פ"יח לענייננו ׃ ובויקרא רבה הוציא המאמר הזה ואמר שם בימי בחורותיך
בימי טליותיך עד דחילך עלך ׃ ועוד אמרו במסכת עבודת אלילים
פרק קמא בפסוק אשרי איש ירא את יי' ז"ל אשרי איש ולא אשרי אשה אמר
רב עמרם אמר רב אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש ׃ ריב"ל אמר אשרי מי

שמתגבר

שמתגבר על יצרו כאיש עכ"ל · ופיר' רש"י כשהוא איש כשהוא בחור בכוחו
כלו' ממהר להכיר את בוראו קודם ימי הזקנה כאיש גבור עכ"ל · והחילוק
שבין רב"ל לרב הוא לריב"ל אפי' זקן שעושה תשובה ומתגבר כאיש שהוא בחור
אשריו · ולרב דוקא כשהוא בחור וכן פי' בזוהר בפסוק מפני שיבה תקום ז"ל (זוהר סוף פר' קדושים)
ותו תכינן האי קרא לדרשא הוא דאתא מפני שיבה תקום כמא דאיתמר ביה
חברייא מפני שיבה תקום אזהר' לבר נש עד לא אסתלק בסיבות' דיקום בקיומ'
טבה בעלמא בגין דדין הוא הדורא ליה לסוף יומוי דלית שבחא ליה לבר נש
כד איהו סב ולא יכיל למהוי ביש אלא שבחא דיליה כד איהו בתוקפיה ואיהו טב
ושלמה מלכא כוות ואמר ג"ס במעלליו יתנכר נער וכו' כגוונא דא כתי' וזכור את (משלי כ יא)
בוראך בימי בחורותיך וגו' · וכיוצא בזה אמרו במדרש כי הילדות והשחרות
הבל · א"ר יצחק דברים שאדם עושה בשחרותו משחירים פניו לעת זקנותו
עכ"ל · ובר"מ כתבו טעם אחר לעניין החזרת בתשובה בימי הבחרות אמר (רעיא מהימנא דף ר"כו)
שם שיש קליפה באגוז דקה שכאשר האגוז לחה היא נפרשת מן המוח בנקל וזה
רומז ליצר הרע אז"ל והאי קליפה איהי כקליפה דמתדבקה במוחא דאגוזא
ובזמנא דאגוזא איהי רכיכה אתפרים קהיא קליפה ממוחא דאגוזא בלא קושיא
ובזמנא דאגוזא איהי יבשא קשה לבר נש לאעברא ליה מתמן כי ערין הקושיא
במקומה עומדת ובגין דא מני קב"ה לבר נש לאהדרא בתיובתא בבחרותיה
קודם דיזקין ביה יצה"ר · הה"ד מפני שיבה תקום קדם שיבה דילך עכ"ל · ועכ"ז
הוא מה שאמ' שלמה המלך ע"ה · מפנק מנוער עבדו ואחריתו יהיה מנון והעבד (משלי כט ט')
הזה הוא היצר הרע שהוא עבד עבדים ואם בבחרותו הוא מפנק אותו בתענוגי
העולם ואחריתו יהי מנון שר עליו ויהיה קשה עליו להכניעו · הערה ה' אל
התשובה הו' ענין הכרוז המכריז למעלה בכל יום על התשובה וזה נתבאר
בכמה מקומות בזוהר בפרט פ' לך לך שאמר שם שבחצי הלילה בבוא הב"ה (זוהר פ' לך לך' דף ר כז)
אל ג"ע התחתון כרוזא קריא בחיל ואת' לכון אמרין קדישין עליונין מאן מנכון
דעייל רוחא באודנוי וכו' ווי לאינון דניימי שינת' בחוריהון לא ידעי ולא מסתכלאן
אן יקומון בדינא דחושבן אתפקר כד אסתאב גופא ונשמתא שטיא על אנפי
דאוירא דטיהרא וסלקא ונחתא ותרעין לא מתפתחין מתגלגלן באבנין בגו
קוספיתא · ווי לון מאן יתבעי לון דלא יקומון בעדונא דא בגו דוכתי דעינוגי
דצדיקיא אתפקדן דוכתייהו אתמסרן בידא דדומה נחתי ולא סלקי עלייהו
כתי' כלה ענן וילך כן יורד שאול לא יעלה עכ"ל · עוד בפ' ויצא ז"ל קל קלא (איוב ז ט בס"פ ויצא דף ק"מא בסתרי תורה)
דקליא אתער מעילא לתתא אכן פתחן עיינין הויכן גלגלא אסחר מעילא לכמה
סטרין קל נעימותא אתערו ניימין דמיכין דשינתא בחוריהון ולא ידעי
ולא מסתכלאן ולא חמאן אטימן אודנין כברין דליבא ניימין ולא ידעין אוריית'
קיימא קמייהו ולא משגיחין ולא ידעי במא מסתכלן חמאן ולא חמאן
אוריית' רמאת קלין אסתכלו טפשין פתחו עיינין ותנדעון לית מאן דישגח ולית
מאן

מאן דירכין אודני׳ עד מה תהוון בגו חשוכ׳ דרעותייכו אסתכלו למנדע ואתגלי
לכון נהור׳ דנהיר בזמנא דיעקב שלימא מגו עאקו דארע׳ ורשו אחרא בגו דרגין
נוכראין דאה לכולהו ובריר חולק ערבי׳ ואחשכתי׳ נהורא מגו חשוכ׳ חכמת׳ מגו
טפשותא ואוקיר ליה למאריה כד הוה קאים ברשותא דאל אחר ע״כ עד לא עתה
ישעיה כ״ט י״ב יבוש יעקב ולא עתה פניו יחוורו ע״כ׳ עוד ב׳ זוהר ז״ל תא חזי בכל יומא ויומא כד
זוהר ס׳ מקץ כהורא סלקא מיתער חד ציפרא באילנ״ דגנתא דעדן וקרי תלת זמנין ושרביטא
דף רג ע״ב יזדקף וכרוזא קרי בחיל לכון אמרין הורמני דבורייכי מאן מנכון דחמי ולא
חמי דקיימי בעלמא ולא ידעי על מה קיימי ולא משגיחין ביקרא דמאריהון
אורייתא קיימא קמייהו ולא משתדלי בה טב לון דלא יברון על מה יקומון בלא
סכולתנו ווי לון כד יתערון יומי דרע עלייהו ויטרדון לון מעלמא עכ״ל לעניכנו ׳
זוהר ס׳ תרומה ובפ׳ תרומ׳ באר הרשב״י ע״ה הכרז׳ התשוב׳ בכל יום ז״ל כתי׳ אתא בקר וג״ם לילה אם
דף ק״ל וק״נט ישעיה כא יב תבעיון בעיו שובו אתיו האי קרא אוקמו׳ ליה על גלות׳ דום׳ דיתבי גו בני שעיר
וישראל אמרי לק״בה שומר מה מלילה מה תהא עלן מן גלותא דדמי לחשוכא
דליליא ׳ מה כתי׳ אמר שומר דא ק״בה אתא בקר כבר נהירנא לכו ואשיקנא
לכו לפולחני בגין דתזכון לחיי עלמא שבקתון אורייתי וגם לילה אעילנא לכון
שם ל״ד י״ו בגלותא כמלקדמין אם תבעיון בעיו כר״א דרשו מעל ספר ה׳ וקראו ותמן
תשכחון במא תליא גלותא דילכון וגאולה דילכון וכד תתבעון בה היא תימא
ותכריז קמייכו שובו אתיו שובו בתשובה שלימתא ומיד אתיו ואיתקריבו לגבאי
עכ״ל ׳ ולקמן בדף ק״לא אמר פי׳ אחר בענין אמר שומר אתא וכו׳ ז״ל אמר
שומר דא מטטרון אתא בקר דא כלותא דשחרית דאיהו שולטנו דימא ההוא
דשליט על ליליא ואי תימא׳ דאיהי אתי בלחודוי ואיתפרש זכר מן נוקבא הא
כתי׳ וגם לילה תרוייהו כחדא ולא מתפרשין דא מן דא לעלמין ׳ וקלא דא קרי
במלין אלין אתא בקר וגם לילה תרוייהו זמינין לגבייכו מכאן ולהלאה ׳ אם
תבעיון בעיו אם תבעיון בעותכון בכלו קמי מלכא קדישא ׳ בעיו כלו ובעי
בעותכון ותובו לגבי מאריכון ׳ אתיו כמאן דזמין לקבלא לבכוי ולרחמא עלייהו
אוף הכי ק״בה בקר וגם לילה קרא ואמר אתיו ׃ זכאה עמא קדישא דמאריהון
בעי לון וקרא לון לקרבא לון לגביה כדין עמא קדישא בעאן לאיתחברא בבי
כנישתא וכל מאן דאקדים בקדמיתא איתחבר בשכינתא בחיבורא חדא עכ״ל
לענייננו ׃ הרי בפי׳ שומר מטטרון מכריז על התשובה בזמן תפלת שחרית
ואומר אתא בקר וכו׳ שובו אתיו וכן ק״בה ושכינתיה הנקראת ממשלת היום
וממשלת הלילה המכונים בפסוק בקר ולילה הם מכריזים ואומרים שובו אתיו
וז״ש הרשב״י ע״ה בלשונו אוף הכי ק״בה בקר וגם לילה קרא ואמר שובו אתיו ולפי
זה שני ההכרזות האמורות בפסוק א׳ מטטרון וא׳ מהקב״ה ושכינתיה ושתיהם
לפי האמת הכרזה א׳ שמטטרון מכריז ואומר שהקב״ה ושכינתיה בקר וגם
לילה קוראים לבניהם ואומרים שובו אתיו ׃ ודברי הרשב״י באומ׳ אף ק״בה בקר
וכו׳

וגו' הכי פי' הפסוק וכי אף הכי הכוונה נ"כ נזכר בפסוק הכרזת הקדוש ברוך
הוא ושכינתיה שבוקר ולילה קורין ואומרים אתיו · ועוד נמצינו למדים מכלל
המאמר שעיקר התפלה שאנו מתפללין הוא לרצות את קוננו שימחול עונותינו
ושנשוב בתשובה שלימה לפניו וז"ש אם תבעיון בעיו אם תבעיון בעותכון קמי
מלכא קדישא בעיו כלו ותובו לגבי אחריכון · ועוד נלמוד מהפסו' באומרו
אם תבעיון בעיו שובו אתיו אם תרצו לבקש שאלות מהקב"ה ולהתפלל שובו
בתשובה קודם ואח"כ התפללו שהמתפלל בלא תשובה עליו נאמר מי בקש זאת ישעיה א יב
מידכם רמוס חצירי ובזה מדוקדק לשון הפסוק שאמר אם תבעיון דהוה ליה
למימר בעיו שובו אתיו למה אם תבעיון הכוונה כדפי' · ועוד נלמד מהמאמר
שלא יתקרב לקונו אלא אחר שובו מעונותיו והשליכו מעליו כל פשעיו וז"ש שובו
אתיו ואת' הרשב"י ע"ה בלשונו שובו בתשוב' שלימות' ומיד אתיו ואתקריבו לגבאי'
ומסוף המאמר נלמד עוד רחמיו ית' על ישראל עם סגולתו שאומר להם אתיו
כמאן דזמין לקבלה לבנוי ולרחמא עלייהו והוא כמשל האב האומר לבן שנתרחק
ממנו בא אצלי כי הנני מוכן ומזומן לקבלך ומי הוא אשר יקרא דברים אלו ולא
יכנע לבבו הערל וישוב לאביו שבשמים הואיל ואביו הוא רחמן ורוצה שהבן
יתקרב אצלו ראוי שלא יתרחק ח"ו ושלא יקשה ערפו ויקום בזריזות משכתו לבא
להתחנן לפני השכינה בבית הכנסת בדמעה ובתפלה כדי שיקבלוהו הואיל
ותפלת שחרי' היא שעת רצון כמו שנתבאר לעיל מזה בדף ק"ל ריש ע"ב ע"ש · עוד
ענין הכרזת מטטרון ביאר הרשב"י ע"ה לקמיה בפסוק שומע בקול עבדו ז"ל את' ישעיה נ י
שם בענין המקדים לבית הכנסת שאם יום א' לא בא הקב"ה שואל בעבורו
ואומר מי בכם ירא ה' שומע בקול עבדו ז"ל והא אתערנא בהאי על מה דכתיב שם כא יא
אלי קורא משעיר דהא דרגא בתר דרגא גו דרגא ההוא שומר קורא בחילא בכל
יומא ויומא ודא איהו שומע בקול עבדו דא מטטרון עכ"ל · הערה ו' אל
התשובה בקרוא האדם ספרי הנביאים וימצא שכולם מכריזים על התשובה
הושע מכריז שובה ישראל ישעיה אומר אם תבעיון בעיו שובו אתיו רחצו הזכו הושע יד א
הסירו רוע מעלליכם מנגד עיני וכו' ירמיה אמר שובו בנים שובבים ארפא ישעיה כא יב
משובותיכם וכיוצא באלו הרבה יחזקאל האריך ופי' בענייני התשובה יותר שם א טז
מכל הנביאים אמר והרשע כי ישוב מכל חטאתיו אשר עשה ושמר את כל חקתי ירמיה ג כב
ועשה משפט וצדקה חיה יחיה לא ימות כל פשעיו אשר עשה לא יזכרו לו וגו' יחזקאל יח כא
החפוץ אחפוץ מות רשע נאם ה' הלא בשובו מדרכיו וחיה השליכו מעליכם את שם יח כג
כל פשעיכ' אשר פשעתם בי ועשו לכם לב חדש ורוח חדשה כי לא אחפוץ במות שם יח לא
המת ואחז"ל במות המת כי הרשע בחייו קרוי מת ואעפ"י והשיבו וחיו · עוד בפ'
אחרת שם ואתה בן אדם אמור אל בית ישראל כן אמרתם לאמר כי פשענו יחזקאל לג י
וחטאתינו עלינו ובם אנחנו נמקים ואיך נחיה · אמור אליהם חי אני נאום
אדני ידוד אם אחפוץ במות הרשע כי אם בשוב רשע מדרכו וחיה שובו שובו
מדרכיכם

מדרכיכם הרעים ולמה תמותו בית ישראל ואתה בן אדם אמור אל בני עמך
צדק' הצדי' לא תצילנו ביום פשעו ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו
וצדיק לא יוכל לחיו' בה ביום חטאתו ואחר הפרשה האמורה שם שמענה ואתה
דע לך · וכן כל הנביאים שעמדו להם לישראל לא עמדו להם אלא להחזירם
בתשובה וכיון שדבריהם כתובים לפנינו הרי הוא כאלו היה הנביא חי ועומד
ומלמד לנו דרכי תשובה · ועל בחינת השערה זו אמרו ז"ל בפסיקתא על ענין
תשובה שובה ישרא' משל למדינה שהייתה משובשת בגייסות והיה בה זקן אחד
והיה מזהיר לכל בני המדינה וכל מי שישמע לו יהיה ניצול וכל מי שאינו שומע
לו הגייסות באות עליו והורגות אותו ולפי' הנביא צווח ואומר שובה ישראל ·
ירמיה י"ז ס ותניא בשם ר' אליעזר מקוה ישראל ה' מה מקוה מטהר את הטמאים כך הקב"ה
מטהר ישראל בתשובה לכך הושע מזהיר את ישראל ואומר להם שובה ישראל
זוהר פ' אחרי וכלל שער השערות של שהערכנו ל' התשובה כללם הרשב"י ע"ה במאמ' קצר ז"ל אדם
מות סוף דף כ"ס תווהנ' על בני עלמא דהא לית להון עיינין למחזי וליבא לאשגח' ולא ידעין ולא
שויין לבייהו לאיסתכלא ברעות' דמאריהון היך כיימין ולא מתערי משינתהון
עד דלא ייתי ההוא יומא דחפי עלייהו חשוכא וקבלא ויתבע ההוא מאריה
דפקדונא חושבנא מינייהו וכרוזא כל יומא קארי עלייהו ונשמתהון אסהידת
משלי א כ בהון בכל יומא ולילא ואורייתא ארימת קלין לכל עובר מכרזת ואומרת עד
שם ט ד מתי פתיים תאהבו פתי מי פתי יסור הנה חסר לב ואמרה לו לכו לחמו בלחמי
ושתו ביין מסכתי ולית מאן דירכין אודניה ולית מאן דיתער לביה עכ"ל · הנ'
השערות הראשונות שפי' כלולים בדבריו באומרו ולא שויין לבייהו לאיסתכלא
ברעותא דמאריהון כי רצונו יתברך שנתקן נשמותינו שה' חלק ממנו ושנעשה
תשובה כדי שלא נצטרך לליבון גיהנם וכן שנתקן גלות שכינתו ואמר תווהנא
על בני עלמא על אותם שכל מגמת פניה' בעסקי העה"ז ולא בעסק עולם העליון
דהא לית לון עיינין למחזי פי' שבחנם נבראו בהם העינים והלב כי העינים
עיקרם נבראו שיהיה אדם צופה בהם ברוחניים כדפי' בשער הקדושה בפ"ח
זוהר פ' ויקהל דף קנ"ח ע"ב והלב להיות דבק ברצון הפשוט שבו בש"י כמו שפי' בזוהר בענין ידבנו לבו
ונעתיק לשונו בענין התפלה בע"ה · השערה הב' מענין הימים אמר היך כיימין
ולא מתערין עד דלא ייתי ההוא יומא וכו' השערה הג' מהכרוז אמר וכרוזא · ועל
השער' אורייתא רמאת קלין לכל עובר כי בתורה כתו' ענין כמה ייעודין יעדנו ע"י
הנביאים על התשובה · ועוד הוסיף השערה ז' שהיא הנשמה המעידה בו בכל יום
והיינו הרהורי תשובה הבאים לאדם בכל יום שאין לך רשע מיש' שלא יהרהר
תשובה אלא שיצרו מתגבר עליו ומפתהו אח"כ וכן לפעמי' יעורר הנשמה איזה
חלום רע לעוררו בתשוב' · השערה הח' הוא שראוי שיחשוב בכמה שמכינו שעשו
פרקי ר"א פרק כ תשובה ונתקבלו ראשונה אדם הראשון אמרו בפרקי ר' אליעזר באחד בשבת
נכנס אדם במי גיחון העליון עד שהגיעו המים עד צוארו ונתענ' שבעה שבתות

ימים עד שנעשה גופו כמין כברה אמר אדם לפני הקב"ה רבון כל העולמי' העבר
נא חטאתי מעלי וקבל את תשובתי וילמדו כל הדורות שיש תשובה ואתה מקבל
תשובת שבים מה עשה הקב"ה פשט יד ימינו והעביר את חטאתו מעליו וקבל
תשובתו שנאמ' חטאתי אודיעך ועוני לא כסיתי וכו' נשאת עון חטאתי סלה סלה תלים לב ה
מן העה"ז וסלה מן העה"ב ע"כ · וכן אמרו בפ' ר' אליעזר שמזמור שיר ליום פרקי ר"א פ'
השבת אדם הראשון אמרו שבערב שבת גורש מג"ע ובא יום השבת ונעשה יט
סניגור לאדם הראשון וכו' ואמר לקמן זה הפסוק טוב להודות לה' אדם הראשון
אמרו כי ילמדו כל הדורו' שכל מי שיודה פשעיו ועוזב ניצל מדינה של גיהנ' שנא'
טוב להודות ע"כ לענייננו · עוד אמרו בבראשית רבה ועתה פן ישלח ידו א"ר תלים צ"ב ב
אבא בר כהנא מלמד שפתח לו הקב"ה פתח של תשובה שנאמר ועתה פן ישלח בראשית ג כ"ב
וכתי' ועתה ישראל מה ה' שואל מעמך כי אם ליראה ועוד גרסי' בב"ר ויצא קין דברים י יב
מלפני ה' להיכן יצא רב הונא בשם רב הונא בר יצחק אמ' יצא שמח כמד"א וגם
הנה הוא יוצא לקראתך וכו' פגע בו אדם הראשון א"ל ומה נעשה בדינך א"ל בראשית ד טז
עשיתי תשוב' ונתפשרתי התחיל אדם מטפח על פניו ואומ' כך היא כחה של תשוב' שמות ד' יד
ואני לא הייתי יודע מיד עמד ואמר מזמור שיר ליום השב' וכו' ע"כ לענייננו · עוד
אמרו בפסיקתא תשובתו של אחאב קבלתי ותשובת לא אקבל שנגזר עליו גזרה
קשה הה"ד ויהי דבר ה' אל אליהו התשבי לך לקראת אחאב כה אמר ה' צבאות מלכים א
במקום אשר לקקו הכלבים את דם נבות ילוקו הכלבים את דמך גם אתה כא ב
ויהי כשמוע אחאב ויקרע בגדיו וכו' וילך אט מהו וילך אט א"ריב"ל שהיה מהלך שם כא כז
יחף מה כתי' תמן הראית כי נכנע אחאב מפני לא אביא הרעה בימיו · תשוב'
אנשי ענתות קבלתי ותשובתכם איני מקבל שנגזרה עליהם גזירה קשה דכתי'
כה אמ' ה' הנני פוקד עליה' ואחרי' לא תהיה להם וכיון שעשו תשוב' זכו להתייחס ירמיה יא כ"ב
כדמפורש בעזרא · תשובת אנשי נינוה קבלתי ותשובתכם איני מקבל שנגזרה
עליהם גזירה קשה דכתי' ויחל יונה לבא בעיר וכו' ויאמינו אנשי נינוה באלהים
וכתי' מי יודע ישוב ונחם האלהים · תשובתו של יכניה קבלתי ותשובתכם איני יונה ג ד
מקבל שנגזרה עליו גזירה קשה דכתי' נבזה נפוץ האיש הזה כניהו · ובויקרא שם ג ט
רבה פרשה עשירית אמרו ז"ל ר' אחא ור' אבין בר בנימין בשם ר' אבא גדול הוא
כחה של תשובה שמבטלת את הגזירה ומבטלת את השבועה שבועה דכתי'
חי אני נאם ה' אם יהיה כניהו בן יהויקים חותם על יד ימיני ומבטלת גזירה ירמיה כ"ב כ"ד
כה אמר ה' כתבו את האיש הזה ערירי וכתי' ובני יכניה אסיר בנו שאלתיאל שם כג
בנו אסיר שהיה אסור בבית האסורים שאלתיאל בנו שממנו הושתלה מלכו' בית
דוד א"ר תנחום בר' ירמיה אסיר זה הקב"ה שאסר עצמו בשבועה שאלתיאל
שאל א' לבית דינו של מעלה על נדרו ע"כ · וכן אמרו בזוהר בענין זה מיכניהו זוהר פר'
שהתשובה בטלה השבועה והגזירה · ז"ל אתר דמאריהון דתיובתא סלקין אפי' משפטים דף
צדיקים גמורים לא יכלין למיקם תמן ובגין כך כיון דתב בתיובתא קב"ה ק"ו בסנס
מקבל ליה והאי מיד · תנינן לית מלה בעלמא דקיימא קמי תשובה ולכלא קב"ה

פ"ב סוף בפ' הוא מקבל ודאי · ואי תב בתיובתא הא איזדמן לקבליה ארח חיים אע"ג דפגים
מה דפגי' כלא אתקן וכלא אתהדר על תיקוני' דהפי' על מה דאית אומאה קמי
קב"ה דאל צבאות קרי ביה יעץ ומי יפר דא איהי רזא סתימאה ותו דכד קב"ה
אומי אומאה לא אומי אלא אם לא יעביד תיובתא דהא לית פתגמא דקיימא קמי
תיובתא ועל כלא מכפר קב"ה כד עבדין תיובתא שלימתא קב"ה מקבל דכתי'
חי אני נאם ה' אם יהיה כניהו וכו' וכתי' כתבו את האיש הזה ערירי ובתר דתב
בתיובתא כתי' ובני כניהו אסיר בנו מכאן דתשובה מתבר כמה גזירין ודיכין
ישעיה ס"ו כ"ד וכמה שלשלאין דפרזלא ולית מאן דקיימא קמי תיובתא ועד"ז כתי' ויצאו וראו
בפגרי האנשים הפושעים בי אמר פשעו בי לא כת' אלא הפושעים בי דלא בען
לאתהדרא בתיובתא ולאיתנחמא על מא דעברו · אבל כיון דאיתנחמו הא מקבל
להון קב"ה בנ"ב ברכם אע"ג דפשע ביה. ופגי' באתרא דלא איצטריך ותב לקמיה
מקבל ליה וחס עליה דהא קב"ה מליא עליה רחמי' ואיתמלי רחמין על כל עובדוי
תהלים קמ"ה ט כמ"ה ורחמיו על כל מעשיו ואפי' על בעירי ועופי מטון רחמוי אי עלייהו מטון
רחמוי כ"ש על בני נשא דירעי' ואשתמודען למאריהו' דרחמוי מטו' עלייהו ופרשן
שם קי"ט קנ"ו עלייהו ועד"א דוד רחמיך רבים ה' כמשפטיך חייני · אין על חייבין מטון רחמין
כ"ש על זכאין לא מאן בעי אסוות' איכין מארי כאיבין ומאן איכון מארי דכאיבין
אין איכון חייבין איכון בעאן אסוותא ורחמי ורחי' קב"ה עלייהו דלא יהון שביקין
מניה ואיהו לא איסתלק מנייהו ויתובון לקבליה כד מקרב קב"ה בימינא מקרב
וכד דחי בשמאלא דחי ובשעתא דדחי ימיניה מקרב מסטרא דא דחי ומסטרא דא
קריב וקב"ה לא שביק רחמי מנייהו · ת"ח מה כתי' וילך שובב בדרך לבו וכתי'
בתרי' דרכיו ראיתי וארפאהו ואנחהו ואשלם ניחומי' לו ולאביליו · וילך שובב אע"ג
דחייבין עבדין מה דעבדי' בזדון דאזלין באורח' דליבייהו עבדין בהו התרא' ולא
בעאן לציית לון בשעת' דתייבין בתיובת' ונטלין ארח' טבא דתיובתא הא אסוות'
זמינא לקבלא לון השתא אית לאיסתכלא אי על חייא אמר קרא או על מיתייא
אמ' קרא דהא רישא דקרא לאו איהו סיפא וסיפ' לאו איהו רישא רישא דקרא אחזי
על חייא וסופיה אחזי על מיתייא אלא קרא אמר בעוד דברכם איהו בחיין והכי
הוא וילך שובב בדרך לבו בגין דיצר הרע דביה תקף ואתקיף ביה ועד"ז אזיל
שובב ולא בעי לאתבא בתיובת' · קב"ה חמי אורחוי דקא אזלין בביש בלא תועלת'
שם נ"ז י"ח אמר קב"ה הכא אצטריכא לאתקפא בידיה הה"ד דרכיו ראיתי וארפאהו דקא
ס"פ ליסו אזלין בחשוכ' הכא בעי למיהב ליה אסוותא · וארפאהו קב"ה אעיל לבבא אורחוי
שמות ל"ב ל"ד דתיובתא ואסוותא לנשמתיה · ואנחהו כמ"ה לך נחה את העם אכהי"ג ליה קב"ה
באורח מישר כמאן דאתקיף בידא דאחר' ואפקיה מגו חשוכא · ואשלם ניחומין
לו ולאביליו הא איתחזי במיתא איהו אא ודאי מיתה איהו וקיימא בחיין דהואיל
והוא רשע מיתא איקרי מהו ואשלם ניחומין לו ולאביליו · אלא קב"ה עביד טיבו
עם בני נשא וכיון דעא' מ"ג שנין אהלאה פקיד עמיה אדין מלאכין נטורין ע"כל

נפאר

ואחר שכנו העתקנו בשער היראה ועם היות שהארכנו בהעתקת המאמר הוא
מפני רבוי תועלתו לתשוב׳ כי דבריו מכניעי׳ את הלב ומתנו תראה כמה מעלת
התשובה וכמה רחמי ה׳ על בריותיו להכנים בלבם דרכי התשובה ולהעלותם
מחשך לאור וממות לחיים ובזה יתעורר השב שיהיה שב מאהבה שכיון שהקב״ה
באהבתו אותו הכנים בלבו התשוב׳ אז נתן לפניו דרכי התשוב׳ או ראוי שיאהבהו
ויעשה חפצו וכן כתב החסיד בח״ה כי א׳ מן הדברים המעורר את האהבה הוא ח״ה שער
בשיחשוב חסד אלהים עליו להאריך לו על פשעיו ומחילתו לו׳ וכן דרשו במדרש האהבה מדרש רבה פ׳
רבה ז״ל חכו ממתקי׳ זה הקב״ה ראה מהו אומ׳ כי כה אמ׳ ה׳ לבי׳ יש׳ דרשוני וחיו ויש לך כ״ט עמוס ה
חיך ממתוק מזה חי אני נאם ה׳ אם אחפוץ במו׳ הרש׳ וכו׳ ויש לך מתוק מזה׳ ובשוב ד
רשע וכו׳ אר״ שמעון בן לקיש ובלבד בתוהא על הרשע הא כיצד תני רשב״י ע״ה יחזקאל לג יט
הרי שהיה אדם רשע גמור כל ימיו ובסוף נעשה צדיק גמור עליו הוא נאמ׳ ורשע׳
הרשע לא יכשל בה אר״ יוחנן ולא עוד אלא כל עבירות שעבר הקב״ה מונה אותן לו
זכיות הה״ד מור ואהלות קציעות כל בגדותיך כל בגידות שבגדת בי הרי הן תלים מ״ה ט
כמר ואהלות בזמן שהן קציעו׳ הבגידות ואות׳ עליה׳ יחיו עכ״ל׳ ובלי ספק שענין
זה שיחשבו העונות כזכיו׳ הוא בשב מאהבה כדפי׳ במס׳ יומא׳ עוד מאות׳ שעשו
תשוב׳ ונתקבלו הוא מנשה בן חזקיה אמ׳ בפרקי ר׳ אליעזר ר׳ יהושע אומ׳ תדע לך פרקי ר״א פ׳ מ״ג
כח התשוב׳ בא וראה ממנש׳ בן חזקי׳ שעשה כל תועבו׳ רעו׳ שבעולם והרב׳ לעשו׳
הרע בעולם וזבח לאלהי׳ אחרים שנא׳ והוא העביר את בנו באש בגיא בן הנם מלכים ב כ״א ו
והרב׳ לעשו׳ הרע בעיני ה׳ להכעיסו והוא יבא לירושלים מפרים יונים וזובח לכל
צבא השמים ובאו שרי גדודי אשור ואחזו אותו במינק׳ ראשו והורידו אותו בבלה
ונתנו אותו במחבת אש ושם קרא לכל אלהי׳ אחרים שזבח להם ואין אחד מהם
קורא אותו ולא עונה אותו ומצילו אמ׳ אקרא לאלהי אבותי בכל לבי אולי יעשה ה׳
לי ככל נפלאותיו ונשקרא לאלהי אבותיו ונעתר לו ושמע תפלתו שנא׳ ויתפלל אליו ד״ה ב לג יג
ויעתר לו באותה שעה אמר מנשה אית דין ואית דיין׳ עוד במדרש רות ז״ל ד״א
גושי הלום מדבר במנש׳ גשי הלום קרובי׳ למלכו׳ ואכלת מן הלחם זה לחמה של
מלכות וטבלת פתך בחומץ שלכלך מעשיו כחומץ ממעשיו הרעים ותשב מצד
הקוצרי׳ שנוכרה מלכותו לשעה דכתי׳ וידבר ה׳ אל מנשה ואל עמו ולא הקשיבו ויבא שם לג י
ה׳ עליה׳ את שרי הצבא אשר למלך אשור וילכדו את מנש׳ בחוחי׳ ר׳ אבא בר כהנ׳
אמ׳ כרו מניקא׳ אמ׳ ר׳ לוי ברחיית׳ עשו לו כילה של נחוש׳ להיו׳ מסיקי׳ האור תחתיו
והיה צווח כלם פלן כלם פלן שיזבי כיון שראה שלא הועילוהו אמר זכור הייתי
שהיה אבא מקרא אותי בצר לך ומצאוך כל הדברי׳ וכו׳ כי אל רחום ה׳ אלהיך אנא
צווח ליה אי עני טב ואי לא עני הא כלא חדא היא כל אפייא׳ שוין באותה שעה
עמדו מלאכי השר׳ וסתמו כל החלונו׳ של מעלה ואמרו לפניו רבונו של עולם אדם
שהעמיד צלם בהיכל אתה מקבל בתשובה׳ וכו׳ אמ״ל אם איני מקבלו בתשובה
הריני נועל פתח בפני כל בעלי תשוב׳ מה עשה הקב״ה חתר לו חתיר מתחת כסא

כבודו ממקום שאין מלאך יכול לשלוט הא"ד ויתפלל אליו ויעתר וישמע תפלתו ד"ה ב ל"ג י"ג
ותחנתו א"ר לוי בערבייא כוואין לחתירה עתירה עכ"ל . עוד אמרו בספרי וכשב דברים ג ל
בניא מול בית פעור אמ' משה לישר' ראו איזו עבירה עברתי וכמה בקשו בקשתי
ולא נסלח לי ראו עבירה שעברתם ואומ' לכם הקב"ה עשו תשובה ואני מקבל' ר'
יהודה אומ' מגיד שבכמה מקומות באו ישר' לידי עבירה חמורה ואמ' להם הקב"ה
עשו תשובה ואני מקבל שנא' ועת"ה ישר' שמע אל החקי' ואל המשפטי' וכו' עוד אמרו שם ד א
בויקרא רבה וזאת תורת האשם כך אמר הקב"ה לישר' בני אני הוא שאמרתי לכם ויקרא ז א
אין חפצי אלא ברכה ובמי שאין בו עבירה חזרתי בדברי אפי' יעשה אדם כמה
עבירות זו למעלה מזו ויחזור בתשובה וישפיל עצמו כארץ ויראה את עצמו כאלו
אביו זכאי ואביו חייב באשם תלוי בכל יום הריני עמו ברחמי' ומקבלו בתשובה
ונותן לו בנים זכרים עוסקי' בתורה ובמצו' ושומרו דברי תורה בפיהם שנא' וה'
חפץ דכאו החלי אם תשים אשם נפשו יראה זרע יאריך ימים וחפץ ה' בידו יצלח
עכ"ל . וכיון שמעלת התשובה גדולה כ"כ לכפר על מה שעשה האדם כמבואר
במאמרי' הקודמי' אין מן הראוי שיתרשל האד' מלשוב בתשובה כי ימינו פשוטה
לקבל שבי' והפתח פתוח לעולם ומי שאינו שב ענשו גדול בעה"ב . והמשילו רז"ל
במדרש קהלת על פסוק ועיני רשעי' תכלינה ומנוס אבד מנהם משל כאה לענין איוב י"א כ
התשובה אמרו משל לכת לסטי' שמרדה במלך תפסם ותבשם בבית האסורי' מה
עשו חתרו חתירה אחת ויצאו להם היה שם אחד שלא ברח לשחרית מצאו המלך
אמ"ל שוטה החתיר' לפניך ולא היית בורח כך אמר הקב"ה לרשעי' תשובה לפניכ'
ואין אתם חוזרי' הה"ד ומנוס אבד מנהם עכ"ל . ודע שהחתירה הזו שהמשילו רז"ל
במדרש הזה הוא הפתח הקטן שבה' כדאמרי' במנחו' מפני מה נברא העולם הזה מנחות כ"ט
בה' מפני שדומה לאכסדרה שכל הרוצה לצאת יוצא מ"ט תליא כרעיה דאי הדר
בתשובה מעייל ליה ולעייליה בהך לא מסתייעא מילתא כדריש לקיש דאמ' ר"ש
בן לקיש מאי דכתיב אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן . בא ליטמא פותחין לו
בא לטהר מסייעין אותו מ"ט אית ביה תגא אמר הב"ה אם חוזר בו אני קושר לו
כתר כמותי עכ"ל . נמצא כי הנכנס בפתח העליון הנר הוא כדי שיהא נסתר
מבעלי הדין וכן פי' בתיקוני' כי ע"י התשובה נסתר מבעלי הדין ז"ל עוד ואראה כי תקונים תקון
עירום אנכי ואחבא ובמאי נסתר ברזא מאן דיכין דלא שלטין עליה . בתיובת' ס"כ ד' רנו
הה"ד יושב בסתר עליון דא אימא דאיהי סתר עליון מיכה דא חכמה דלא בראשית ג י
אישתמודע אלא בה עכ"ל . וכן פי' רז"ל בפסחים וידי אדם מתחת כנפיה' אמ' רב תלים צ"א א
כהנא משום ר' ישמעאל בר' יוסי ורבנן אמרי משום ר' יהודה כשיאה זה ידיו של פסחים פ'
הקב"ה שפרושות תחת כנפי החיו' כדי לקבל בעלי תשובה מפני מדת הדין עכ"ל . יחזקאל א ח
ואחר שדברנו בענין ההערות אל התשובה ומעלתה נדבר במהות התשובה .

פרק ב'

בביאור מהות התשובה החסיד בח"ה פי' שמהות התשובה הוא ח"ה שער
התקנ' האדם לעבוד העבודה יתברך אחר יציאתו ממנה ושאת התשובה פרק א

בה׳ וסיבתה מעבודת הבורא על ב׳ דרכים · אם בעזיבת מה שצוה הבורא לעשות והתעלמתו ממנו · או בעשות מה שהזהיר מעשותו וכוון בו להמרות את בוראו · ואם תהיה יציאתו מן העבודה בחלוקה הראשונה בעזיבת מה שצווהו אופן תשובתו שיזדרז וירבה לעשו׳ מכאן ולהלאה מצוות ותור׳ וכיוצא · ואם היה שעבר על הציווי תשובתו שיתרח׳ האיש ההוא אל קצה האחרון עד שיחזור אל קו המיצוע · והדמיון בזה לאדם שחלה גופו מחמת המזון אם מפני שמנע מלאכול מה שיש בו התמד׳ בריאותו · או מפני שאכל מה שהזיקו והפסיד בריאותו ולחלק הראשון רפואתו הוא להרבות לו ממיני המזונו׳ הראויי׳ לטבעו · ואם יהיה חוליו מפני שאכל מה שהזיקו רפואתו בהשמרו מהמזון ההוא ולהתנהג במה שהוא הפך מזגו עד שישוב אל הענין השוה עכ״ל דבריו · ולפי דברי הרשב״י ע״ה בזוהר ובתיקונים כפי מה שהיה הפגם תהיה התשובה ככר פי׳ בשער היראה כי החוטא גורם סלוק האם העליונה מעל הבנים או סילוק האם התחתונה מעל העולמות התחתונים והכל כפי גודל הפגם כך גורם הסילוק והכוונה במלת התשובה חזרת המדרגות ותיקונם על מכונם הראשון · והמשל אל סילון המים המקבל מן המעיין והמים ההם הולכים להשקות כמה גנים ופרדסים ושדות וכרמים ובא א׳ בשטותו והוליך סלון המים אל האשפה לריק מקום שאין בו תועלת שבעל המעיין יכעוס עליו · אחר שבטל להשקות גנותיו הטובות והב׳ שקלקל הצינור ושברו והכמשל הוא יותר חמור בעונשו מן המשל כי החוטא מלבד מה שקלקל צנורי השפע מלבוא אל מקומם הראוי מוליכם אל מקו׳ שהכעיס את המלך ה׳ צבאות והוא שהוא מוציא הקדושה אל הטומאה מקום הצריך שיהיה יבש וחרב הוא משקה ומרוה אותו · וימצא ענין זה בפרט בענין העריו׳ ובא אל הכותית וכן במוצי׳ זרע לבטלה וכמוהו בפגם הלשון שפגם ברית הלשון חמור יותר מברית המעשר · ואופן התשובה הוא לתקן הצינורות הנשברי׳ ולהחזיר שפע אל מקומו לכל מקום ומקום כפי מה שהיה בו הפגם אם הפגם באם העליונה שגרם עו״ה רע׳ יה שהכנים הרע בין אותיות י״ה שגרם התשוב׳ שייחד אותיות י״ה ויסלק הרע ובזה האם חוזרת על הבנים · ואם פגם בערוה ר״ע ו׳ שהכנים רע בין וה׳ ובזה האם גולה ממקומה ושפח׳ יורשת גברתה תשובתו לסלק הרע ההוא משם ולייחד הו״ עם הה״ וכל זה נקרא תשובה תשוב ה״א עליונה על הבנים ותשוב ה׳ לגבי ו׳ וכן תשוב אם תחתונה על התחתוני׳ ותשוב ה׳ להתייחד עם ו׳ והקדמה זו נרמזה בקצרה בתיקוני׳ והיא בארוכה במקומו׳ אחרי׳ בזוהר וז״ל בתיקון ס״ג עם היות שאינו ברפ״ס את׳ שם על פסוק אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ופי׳ שאשר היא אימא אשר הוצאתיך מארץ מצרים ודאי איהי תיובתא אסוותא דכל מרעין ומכתשין הה״ד מי ירפא לך ועלה איתמר וש״ב ורפא לו רפאות תהי לשרך זכאה איהו מאן דתב לגבי בעלה דידה איהו ר״זא דתיובת׳ דיחזיר השי״ת דרגא דרחיק ליה מאתריה דיחזיר לה לאתרה ויקרב

לה

תקונים תיקון ס״ג דף נח

איכה ב יג

ישעיה ו י

דברים כח סו — לה לתתא בההוא זמנא דשכינתא מתרחקא מבעלה איתמר בברכם והיו חייך
בראשית ב ז — תלויים לך מנגד חייך איתקריאת הה"ד ויפ"ח באפיו נשמת חיים בזמנא דקריב
זוהר פ' משפטי' — לה לגבי בעלה עכ"ל. וכן פי' גם כן בזוהר אמרו שם בפסוק ואש"ם ניחומין לו
פלאי דף קי / ישעיה נז יח — ולאבילין שכאשר אדם חוטא המלאכים ההולכים עמו בדלים ממנו. והם
אבלים עליו וכאשר שב בתשובה הם מתנחמים אמרו ז"ל והשתא דאיתהדרו
בהדיה הא ודאי נחומין לכל סטרין והשתא איהו חי ודאי חי בכל סטרין אחיד
באילנא דחיי. וכיון דאחיד באילנא דחיי ודאי כדין אקרי בעל תשובה דהא
כנסת ישראל תשובה אוף הכי איקרי ואיהו בעל תשובה וקדמאי אמרו בעל
תשובה ממש. ועד אפילו צדיקים גמורים אינם יכולין לעמוד בו עכ"ל.
הרי במאמר הזה מפורש ענין ב' תשובות שפי' שהקדמונים אמרו בעל תשובה
ממש היא התשובה העליונה וכיון שהוא בעל תשובה ממש ודאי שעולה גם כן
במקום י' ששם סוד החיים והוא מקו' הזווג והיינו חי אחיד בכל סטרין ויש בזה
זוהר פ' ויקרא דף ע"ב — סוד שאין כאן מקומו מבואר. בזוהר ענין ב' תשובות אלה ואגב מבואר ענין
הפגם בהם כמה גדול הוא וכפי הפגם צריך התשובה. ז"ל אמר רבי יוסי
ויקרא יח ז — כתיב ערות אביך וערות אמך לא תגלה וכתי' אמך היא לא תגלה ערותה אמך
היא ודאי הא אם גלה ערייתה למאן בעי לאתבא לה ודאי לתקנא מאן דגלי
דתניא כד סגיאו יצרא בישא בברכם לא סגי אלא באינון ערין וכלהו חובי אחידן
בההוא עריה וכתי' לא תגלה כדאיתתקן איתתקן לקבל ההיא דגלי ודא איקרי
תשובה אמר ר' יצחק כל חובי עלמ' אחידן דא ברא עד דאימא איתגלייא ביניהון
דברים כב ו — וכד איהי איתגליי' כל אינון בנין איתגלין בגינה וכתי' לא תקח האם על הבני'.
וכד איתתקן עלמא לתתא אתתקן כלא עד דסלקא תיקונא לאימא קדישא
תהלים לב א — למתתקנא ואיתכסייא ממה דאיתגלייא ובגין כך אש"רי נשוי פשע כסוי חטאה
וכדין איקרי תשובה תשובה ודאי. וכדין יום הכפורים איתקרי כמא דכתיב
ויקרא יו ל — מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו. הרי ר' יוסי פי' תשובה לאימא תתאה ור' יצחק
פי' התשובה לאימא עילאה שהיא הנקרא יום הכפורים. אבל צריך להבין בין
למר ובין למר מה ענין הגלוי אבל אפשר לומר בלבושה היא הבריאה והפוגם
זוהר פ' בראשי' דף כג — בכסא הוא מגלה אותה מלבושה. וכן פי' בתיקונים בזוהר אמרו ודאי בעין
שמענא מה דלא שמענא עד השתא דודאי לא ברא קב"ה מלתא דלא איהו צריך.
ולא עוד אלא אורייתא דבריאה איהי לבושא דשכינתא אי אדם לא הוה עתיד
ת"ס למעמי — למיברי הוות שכינתא בלא כיסוייא כגוונא דעני ובגין דא כל מאן דחב כאלו
אפשיט לשכינתא מלבושהא והאי איהו עונשא דאד' וכל דמקיי' פיקודא דאורייתי'
כאלו הוא לביש לשכינתא מלבושהא ובגין דא אוקמוה בכיסוייא דציצית ותפלין
כי היא כסותה לבדה היא שמלתו לעורו במה ישכב בגלותא והא אוקמוה עכ"ל.
ולפי' מזה מפורש הענין יותר וכדי שלא להאריך לא העתקנו כל לשונו. וכן
אימא עילאה לבושה הם שם הכוונות שהיא מתלבשת בתוכם ובהיות הפגם בהם
כמנא

נמצא שהיא בגילוי והתשובה לתקן המדות התחתונות שבהם היא מתכסת והז׳
היא תשובה שבא על הבנים · עוד ביארו בזוהר שהתשובה עולה עד הכתר קסלא ע ב
א״ל תאנא בההוא זימנא דמתכפרן עובדין לתתא ואימא בחדוותא איתגליא
עתיקא קדישא ונהר נהורא לזעיר אפין וכדין כלא בחדוותא כלא בשלימו כלא
איסתכחו בברכאן ורחמין זמינין ועלמין כלהו בחדוותא הה״ד ישוב ירחמנו מיכה ז יט
יכבוש עונותינו · מאן ישוב ישוב עתיקא קדישא לאיתגלייא בזעירא · ישוב
ישוב לאיתגליא דהוה סתים בקדמיתא וכלא איתקרי תשובה · אמר רבי יהודה
כלא בכלל כלה סתם דכתיב למען ישוב ה׳ מחרון אפו ונתן לך רחמי׳ עכ״ל · הרי דברים יג יח
בפי׳ שאמר מאן ישוב עתיקא קדישא וגיבא דר׳ יהודה כל האצילות עד למעלה
מהכתר הכל יקרא תשובה והיינו ישוב יד״וד דהיינו ייחוד השם באותיותיו על
ידי עילת העילות ובזה ונתן לך רחמים · עוד שם לקמיה בענין והשיב את
הגזלה אשר גזל אמר מאן דבעי לתקנא עובדוי כמא דאמרן והשיב מאן והשיב
אלא כמאן דיתקן עובדוי בגין דיתיב מבועי מייא לאתרייהו לאסקא כטיען
דהא הוא גרים בחובוי לאיתמנעא מיכייהו ועל דא והשיב את הגזילה כמא
דאתמר עכ״ל · וכוונת בעל המאמר הוא שהוקשה לו כי מן הראוי היה שיאמר
הפסוק וישוב את הגזלה כי מלת והשיב היא מבנין הפעיל אלא במה שפי׳ הוא
מתורץ כי על ידי תיקון מעשיו עושה הברכו׳ העליונו׳ שנגזלו ממקומם ומקורם
שישובו למקומם נמצא שעושה למעלה פועל מחודש על ידי תיקון מעשיו ·
עוד לקמן שלהי הדף הנזכ׳ זכאה חולקהון דמארי תשובה וזכאה חולקהון
דצדיקייא דבגיניהון עלמא מתקיימא הה״ד והיה כי יחטא ואשם וכו׳ מה כתיב ויקרא ה כג
לעילא או מצא אבדה וכחש בה וכו׳ דהא בגין דא אסתלק קב״ה מכלא · כב
יכול קב״ה לא אישתכח בקיומיה דהא כנסת ישראל איתפרשא מאתרהא הה״ד
אבדה האמונה מאי אמונה דא כנסת ישר׳ כד״א ואמונתך בלילות · על מה אבדה ירמיה ז כח
הארץ וכלא חד והא אוקימנא אבדה ולא נאבדת ולא אבודה כגוונא דא הצדיק שם ט יא
אבד אבוד או נאבד לא כתי׳ אלא אבד הה״ד אבד׳ האמונה בג״כ והשיב את הגזילה ישעיה נז א
או את האבידה עכ״ל והכוונה באומ׳ מלת אבדה שהשכינה נקראת אבדה כאש׳
היא אובדת הברכות העליונות בסבת פגם התחתונים וכן ערז״ל הצדיק אבד
שפי׳ בזוהר אבד כל איכון ברכאן · ובתיקונים תיקון י״א פירשו אבד אבד זוהר פ׳ בראשי׳
למטרוניתא ואיתמ׳ בה ונהר יחרב ויבש והיינו כי כשאין המטרוניתא במקומה דף כח בסופו
הברכות מסתלקות מצדיק ומה שאמר מענין אבדה האמונה פי׳ שאבדה המדה ישעיה יט ה
שנקר׳ אמונ׳ המור׳ על הברכו׳ עד״ על מה אבדה הארץ שמדת ארץ אבדה הברכו׳
והכל בא לדרך אחד ובדרך זה פי׳ גם כן בזוהר ע״ש פי׳ כמה פרטי׳ בענין הגזילה זוהר פרשת
ומשם נלמוד ענין התשובה שישנה במצות ואפילו בדקדוקי המצוות כגון אם ואתחנן דף
עסק בתורה כראוי אם לא ועד״ז יקיש המעיין לכל הדברים שיצרך בהם קצת רסו ע״ב גם
הפגם צריך התשובה ויקרא בעל תשוב׳ שאחר שהמדריגות העליונו׳ מקולקלות בתיקונים דף ע״א

בחטאו

באמרו והוא שכמשיב המים אל מקומם וראוי שיקרא בעל תשובה. אמרו שם
ז"ל ועוד מצות גזילת העני בבתיכם דא שכינת' דמאן דגזיל צלותא דאיהי צדקה
לצדיק חי עלמין כלול ח"י ברכאן כאלו גזיל ליה חיים דיליה דאיהי שכינת' דאתמר
בה ראה חיים עם האשה אשר אהבת וכן מאן דגרע מעונג שבת כאלו גזיל ליה קהלת ט ט
שכינתיה דאיהי שבת בת יחידה והא גרם דאתגזלת מניה בגלותא הה"ד
ובפשעיכם שולחה אמכם ותיובתא מאי ניהו והשיב את הגזילה אשר גזל דיחזיר ישעיה נ א
שכינתא לאתרה. או את העושק אשר עשק דא קב"ה דאתפרש מינה דשכינתא ויקרא ה כ"ו
איתקריאת מצות עשה מסטרא דימינא. ומצות לא תעשה מסטרא דשמאלא.
ותורה איתקריא' מסטרא דעמודא דאמצעיתא וכל מאן דגזיל או עשק דאורייתא
ובמצות עשה ולא תעשה כאלו גזל שכינתא מדרועוי דקב"ה. וכן מסטרא דיסוד
חי עלמין איתקריאת מצות. מצות מילה מאן דגזיל בברית ואפיק זרעא מניה
לרשו נוכראה כאלו אפיק מרשות היחיד לרשות הרבים. וגרם למהוי שכינתא
נפקא מאתרהא דאיהי ארץ ישראל דאיהי רשות היחיד וגלה אותה בין אומין
דעלמא דאינון רשות הרבים הה"ד ובפשעיכם שולחה אמכם ובג"ד לא תשא את שמות כ
שם ה' אלהיך לשוא. מאן שם אלהיך דא שכינת'. לשוא דא ע"א דגלת לתמן עכ"ל. הרי
מוכח מהמאמר שהמתחייב בדבר ואינו עושהו נקרא גוזל כמ"ש דגזיל באוריית'
ובמצות עשה והוא כענין עושק שכר שכיר שדומה לגזל. וכן פי' גם כן במדרש מדרש רבה פ'
רבה בפר' במדבר ז"ל ר"א אל תכריתו וכו'. הה"ד אל תגזל דל כי דל הוא אמרו במדבר
רבותינו במה הכתוב מדבר אם הוא דל מהו גוזל לו אלא לא דבר אלא במתנות משלי כב כ"ב
עניים שהוא חייב לו תן להם מן התורה לקט שכחה ופאה ומעשר עני והזהיר
הקדוש ברוך הוא שלא יגזול אדם מהם מתנות הראויות ליתן להם. כי דל הוא
דיי לו עניותו ולא די לעשיר שהוא עומד בריוח ועני בצער אלא אף גוזל ממנו
מה שנתן לו הקב"ה עכ"ל. ונמצא בזה צודק לענין גזל התורה והמצות כדפי'
והנה על ידי פי' הפסוק הזה שפי' הרשב"י ע"ה בענין והשיב את הגזילה אנו
יודעין מכאן מהות התשובה בין לעשה בין לל"ת שהרי אמר כי בין בעשה בין
בל"ת בין עסק התורה הכל הוא כאלו גזיל שכינתא מדרועוי דקב"ה ואם כן לעולם
התשובה היא להשיב השכינה לקב"ה בין דרועוי דהיינו עם היראה ועם האהבה
כמו שיתבאר עוד שהיא התשובה שלו וכו'. אמנם ישתנו העונשים לפי ענין
העבירות בין עשה לל"ת כמו שיתבאר בענין ד' חלוקי כפרה כמו שלא ישתוה
בענין הגזל כי יש גוזל פרוטה ויש גוזל מנה מאתי' ולכן גם כן לא ישתוה הגוזל
אשת המלך מבין זרועי המלך לגלה אותה חוץ מביתה חוץ מהיכלה או לגלה
אותה בין אומין דעלמ' וזהו ענין תשוב' המשקל כי צריך שישקול הפגם כמה היה
וכך יצטער. וצריך לדעת עוד בענין התשובה כי בכל המקומות שפי' בשער
היראה שפוגם העון בכלם צריך תשובה פירשנו בכלל שהפגם מגיע באצילות
ומגיע בכסא דכורסייאה פנימאה באבוהון דישראל פוגם במלאכים פוגם

בעולם כי שמא העולם חציו זכאי וחציו חייב והכריע כל העולם לכף חובה פוגם
בגופו דאורייתא עביד ביה רשימין וכל קדישין ושכינה מסתלקין ממנו וכן
נשמתו הקדושה מסתלקת ממנו׳ ובפרט בענין הכעס כדפי׳ בפר׳ תכוה
ובהסתלק הנשמה מסתלקת השכינה ג״כ כי הנשמה חלק ממנה כדפי׳ בתיקונים תקונים תקון
ז״ל ועל ההיא נשמתא דאתייהבת בבר נש איתמר ויברא אלהים את האדם בצלמו סב דף נו
בדיוקנא דשכינתא ואת׳ עוד לקמיה כל מאן דפגים האי דיוקנא כאלו׳ ממעט את ראשית א כח
הדמות ושכינתא לא שריא תמן ורזא דמלה על כי אין אלהי בקרבי מצאוני דברים לא יז
הרעות האלה הרעות מצאוני כיון דאיסתלק שכינתא מני עכ״ל׳ הרי בפי׳ כי
בפגום האדם דיוקן נשמתו פוגם ממש בשכינה שממנה נברא כלם דיוקן
הנשמה והנשמה והשכינה שניהם כא׳ מסתלקין ממנו ואז שולטין בו החיצוני׳
ופי׳ הרמב״י ע״ה בפ׳ נשוא כי בשרות על האדם רוח הטומאה אז נקרא מת וזהו זוהר פ׳ נשוא
דשעים בחייהם קרויים מתים ואמר שם כי השכינה שהיא ה׳ אחרונה היא הבל דף קכב קכג
שעל ידו מתקיים האדם כענין כי על כל מוצא פי ה׳ יחיה האדם כמו שהעתקנו
בשער אהבה בפרק עשירי ואמר האי ה׳ לא תיזיל מגופא ובה קיימא וכד היא
תיזיל מניה הא שם המות תיתי ותשרי עליה דתתקרי טומאה ע׳ פסולה מלאך
המות חשך ואפילה ושריא על גופא דבר נש ובההוא זמנא איתקרי בר נש ורזא
דמלה כי לא אחפוץ במות המת נאם ה׳ אלהים והשיבו וחיו ואמרו לקמיה כי כמו יחזקאל יח לב
שיש דיוקן הקדושה שהיא השכינה שממנה השפעת הקדושה לאדם שיקיים רמ״ח
מצות שהם דיוקנה כן יש דיוקן חיצוני שורה עליו להחטיאו ובהיות האד׳ חוטא
שורה עליו אותו הדיוקן הרע וכפי חטאו כך יתלבש בו ולכן בשובו בתחלה
צריך לפשוט מעליו רוח הטומא׳ הזה ולעזוב אותו עזיבה עולמית וטוב לו שיכנס
במקוה לפשוט מעליו הטמא הזה׳ וכן כתבו בספר החסידים וזקים לזה
ענין טבילת הגר כי כדי שיכנס ל׳ הקדושה אם לא טבל לא עשה דבר כן הענין
אל הרשע שיצא לחוץ כדי שיכנס ל׳ הקדושה אחר שיקבל עליו שלא לשוב לעונו
יטבול ולא יהיה טובל ושרץ בידו ובהיות מחזיק בתשובה ותכליה שנבאר ב״עה
מתקן כל המדריגות שבהם פגם וכן אמרו רבי יצחק ור׳ יהודה הוו אזלי מאושא זוהר פ׳ נשוא
ללוד אמר רבי יהודה נימא מלי דאורייתא כי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור דף קכב
וכו׳ מה כתיב בתריה בעל הבור ישלם׳ ומה על דא כך מאן דגרים לאבאשא שמות כא לג
עלמא בחובוי עאכו״ אלא תווהנא דאף על גב דאבאיש עלמא אמאי אית ליה
תשובה והכתיב איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם וכו׳ והתודו את חטאתם במדבר ה ו
והשיב אלא ודאי דא מהכייא להו בגין דעביד תשובה כביכול הוא עביד ליה
ממש דהא מה דפגים לעילא אתקין ליה ובמה בתשובה׳ ותשובה אתקין כלא
אתקין לעילא אתקין לתתא אתקין לגרמיה אתקין לכל עלמא עד כאן לשונו׳
והנה לדעת רבי יהודה תשובה זו היא אימא עילאה כדתונח לקמן מתוך דברי
רבי יצחק ותשובה זו אתקין לעילא פגם שבאצילות׳ אתקין לתתא שעולמות

שמהשכינה ולמטה הכסא והמלאכים אתקין לגרמיה הפגם שבו שמסתלק
כענין המעשה שספרו בזוהר׳ וכן הנשמה שנסתלקה ממנו וכן השכינ׳ שתשוב שם פר' שמח
אליו כאומרו שובו אלי ואשובה אליכם ואמר דהע״ה השיבה לי ששון ישעך ורוח שות
נדיבה תסמכני׳ ולדברי רבי יצחק תשובה שכל אדם עושה היא למטה כי מלאכי ג ז
אין כח בכל אדם לעשו׳ תשובה מעולה כל כך שתעלה עד למעלה כענין תשובת
דוד המלך ע״ה׳ ז״ל ת״ח אפילו כנסת ישראל תשובה איקרי ואיתימא תשובה
עילאה בכל אתר לא שכיח אלא דא אקרי תשובה כדאהדר רחמי לקבלהא והיא
תבת על כל אסוותין ויניקא לון ותשובה מעלייא כד אתמסר נפשא לגבה וכטיל
לה בזמנא דאיהי בתשובה כדין כלא איתתקן לעילא ותתא ואיתתקן הוא וכל
עלמא עד כאן לשונו׳ והנה על ידי המאמרי׳ הנזכרים נבין מה שאמרו רז״ל
ביומא גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד שנאמר שובה ישראל ה׳ אלהיך הושע יד ב
והכוונה היא כי האדם לפי מדרגת נשמתו כן יפגום במדריגות׳ כי אם אין לו
אלא נפש כל פגימתו הוא באופנים שהם בעשיה ששם שכינה שוכנת בעה״ז׳
וכן אם יש לו רוח פוגם יותר למעלה ובנשמה פוגם בכסא ששם מחצב
הנשמות כדפי׳ לעיל בתיקונים׳ ומי שיש לו נשמה דאצילות אין חטא בא על
ידו כמו שהעתקנו בשער היראה׳ וזו היא מעלת התשובה שמתקנת אפילו
אם עלה הפגם כ״כ שעלה עד הכסא׳ ורז״ל אמרו במדרש רבי יודא בר רבי
סימון שובה ישראל עד ה׳ אלהיך אפילו כפרת בעיקר ונודע שעון ע״א אפילו
במחשבה פוגם מה שאין כן לכל העבירות שנאמר למען תפוש את בני ישראל יחזקאל יד ה
בלבם ובשאר העבירות נאמר און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה׳ והמחשבה היא תלים סו יח
הפוגמת בנשמה ובכסא ונמצא עוקר עצמו מהקדושה ונופל מרום רקיעא עד
עומקא דתהומא שהוא אל אחר׳ וכשם שהפגם בהרהור כך התיקון בהרהור
התשובה שהרהורי תשובה מצד הנשמה הם באים ולכן פי׳ רז״ל שהמקדש את
האשה על מנת שאני צדיק אפילו היה רשע מקודשת שמא הרהר תשובה׳
ונמצא הרי שעל ידי שהרהר כרגע עלה עד כסא הכבוד להקרא צדיק גמור
שמהכסא הוא מקום מחצב נשמות הצדיקים׳ ויש לשני הפי׳ האלו גילוי במדרש
אמר דרש רבינו גדול כחה של תשובה שכיון שאדם מחשב בלבו לעשות תשובה
מיד עולה ועומדת לפני כסא הכבוד שובה ישראל עד ה׳ אלהיך אמר הקדוש
ברוך הוא אפילו יש בכם עבירות עד ה׳ עד כסא הכבוד שובה ישראל עכ״ל׳ הושע יד ב
ואיפשר לומ׳ באופן אחר לתקן שהתשובה המעולה מעשה ודיבור ומחשבה שהם
כנגד נפש רוח ונשמה כדפי׳ בשער הקדושה בפ״ד׳ והטעם כי בהיות פגם
בנפש הרוח מסתלק מפני שאין לו כסא שבה תשרה וכיון שהרוח מסתלקת גם
הנשמה מסתלקת אל הכסא נמצא שכח התשוב׳ צריך לעולם שתעלה עד הכסא
לתקן העשיה׳ וכן אם לא פגם במעשה ופגם בדיבור הרי הרוח פגום
והנשמה מסתלקת אם כן בשובו צריך לתקן רוחו ולכוין להמשיך הנשמה׳

וכן אם פגם במחשבה בבחינות שביארנו בקדושה בפ״ה שהוא פגם בנשמה
עצמה בעצם הכסא שצריך שיעלה עד הכסא שם לתקן מה שפגם׳ עוד
בבחינות התשובה פי׳ בספר׳ כשוא ז״ל כען כריך לאהדרא על פתח התשובה וכי
מכמה מינין איהי תשובה דעברין בני נשא כלהון טבין אבל לאו כל אפיא שוין
אית ברנש דאיהו רשע גמור כל ימיו ואיהו עובר על כמה פקודין דל״ת ומתחרט
ומודה עלייהו ולבתר כן לא עביד לא טב ולא ביש להאי ודאי ימחול ליה קב״ה
אבל לא ריזכה לתשובה עילאה׳ אית ברנש לבתר דיתוב מחטאיו ומתכפר
ליה איהו אזיל בדרך מצות ומתעסק בכל כחו בדחילו ורחימו דקב״ה דא זכי
לתשובה תתאה דאיקרי ה׳ ודא איהי תשוב׳ תתאה ואית ברנש דלבתר דמתחרט
מחובוי ויעביד תשובה יתעסק באורייתא בדחילו ורחימו דקב״ה ולא ע״מ לקבל
פרס דא זכי לאת ו׳ דאיהו בן י״ה ועל שמיה איתקרי בינה ודא גרים דתשובה
ואו לגבי ה׳ ומלת תשוב׳ כך הי׳ תשב ו׳ לה׳ ולעולם לא ה׳ בברנש ולא י׳ בלא דחילו
ורחימו דאיכון י״ה ע״כל׳ וכאשר תדקדק בדברי הרשב״י ע״ה תמצא בדבריו
מבואר מהות התשוב׳ במה שנראה כפל לשונו באומרו אית ברנש לבתר דיתוב
מחטאיו ומתכפר ליה מה ענין ומתכפר ליה הרי כבר אמר דייתוב מחטאיו
וודאי שיתכפר לו אלא הענין הזה תלוי בד׳ חלוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל
דורש שאם עבר על ל״ת אינו מתכפר לו עד יום הכפורים שכך ז״אמר עבר אדם
על ל״ת תשובה תולה ויום הכפורי׳ מכפר ואם עבר על כריתות ומיתית בית דין
תשובה ויום הכפורים תולין וייסורין ממרקין נמצא שאין מתכפר לו אלא
בייסורין׳ וכן אמרו גם כן לקמיה ואית ברנש דמתחרט מחובוי ויעביד תשובה
הוא כפל׳ אלא הוא ע״ד האמור כי צריך לעשות תשובה לכל עבירה ועבירה
ולהצטער בתענית וסיגוף כמו שנעתיק לקמן תשובות רבי אליעזר מגרמיזא
ע״ה׳ ומהמאמר אתה למד עוד ב׳ דברים הא׳ כי התשובה העקרית הוא עסק
התורה בדחילו ורחימו שע״י זוכה לתשובה עילאה ועל זה אנו אומרי׳ בתפלתינו
השיבנו אבינו לתורתיך כי הרחוק מהתורה רחוק מהקב״ה ואין בור ירא חטא
ולא עם הארץ חסיד ולכך עיקר התשובה בעוסק בתורה כי התורה תלמדהו
היאך ישוב לרצות קונו ושלא יכשל עוד׳ והב׳ כי קודם שיעסוק בתורה צריך
שיקדים לו החרטה והתשובה וזהו שאמר דלבתר דמתחרט מחובוי ויעביד
תשובה יתעסק באוריית׳ הא קודם החרטה והתשוב׳ אין תורתו רצויה ומקובלת
כאומרו ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי׳ וכן כל אשר בו מום לא יקרב תלים נ יו
ואם זה בנואת עונותיו מבריח היאך יתקרב לפני המלך אדרבה המלך יתרחק
ולזה כיון החסיד ר׳ יהודה בר׳ שלמי ע״ה באומרו אשרי מי שעמלו בתורה ועושה
נחת רוח ליוצרו פי׳ שהעוסק בה נקי מחטא ועון שאז המלך משתעשע בו
ובתורתו וזו היתה מעלת הראשונים שהיתה תורתם רצויה כ״כ שהיו פטורים
אפילו מן התפלה מפני שהיתה התורה שלהם נקיה אבל מי שהוא מלא מבריחון

טומאת עונותיו אין תורתו נחת לבוראו. והטעם כי בעסק התורה האדם מוסיף השכינה עליו ובהיותו נקי מחטא מוצאה השכינה כסא ומושב שבו תשב ותנוח האדם היושב בכסא מתוקן כראוי שהכסא ההוא נחת רוח לו כן צריכה התורה נקיה כסא מתוקן למשוך השכינה שתשרה בו אבל בהיות האדם מלוכלך בכתמי עונותיו אין התורה שורה בו כי אין בו כסא לשרות לא התורה ולא השכינה כי כל חטא יהיה קוץ מכאיב וסלון ממאיר ליושב על הכסא ולכן קוד' צריך שירחץ טומאת עונותיו בתשובה כראוי ואח"כ יעסוק בתורה ויקח דמיון מהדין הפסוק בגמרא ובפוסקי' כי במקום שיש ריח רע אסו' לעסוק שם בתור' ובתפלה וצריך להרחיק ארבע אמות ממקום שכלה הריח כן הדבר לעוסק בתורה וטומאת טומאת עונותיו עליו כי כל הקדושי' העליוני' מתרחקים וכן נודע שהעונות נקראי'

ישעיה ד ד צואה דכתיב אם רחץ ה' צואת בנות ציון וכן אתה מוצא שלא עמדה התורה
לדואג ולא לאחיתופל כי שניהם אין להם חלק לעולם הבא אע"פי שהיו דורשים
חגיגה ט"ב כמה הלכות במגדל הפורח באויר כדפי' רבותי' ז"ל בחגיגה ועיקר התורה הוא
התשובה והמעשה ועונשו של ת"ח אם חטא גדול משל עם הארץ כדגרסי' בפרק
ב"מ ל"ג אלו מציאות בסופו דרש רבי יהודה בר אלעאי והגד לעמי פשעם וכו' אלו ת"ח שאפי' שגגות נעשות להם כזדונות ולבית יעקב חטאתם אלו עמי הארץ שזדונות נעשות להם כשגגות והיינו דתנן רבי יהודה אומר הוי זהיר בתלמוד ששגגת תלמוד עולה זדון עד כאן לשונו. ואחר שביארנו מהות התשובה נבאר גדריה כדי שתהיה התשובה שלימה:

פרק שלישי

ראוי לדעת כי עם היות שאמרנו שהקב"ה מקבל תשובת שבים אין הכוונה אל עזיבת החטא לבדו והחרטה לבדה אלא שצריך לשקול בדעתו ענין העבירה שעשה אם היא מחייבי לאוין או מכריתו' ומיתות ב"ד או מחילול השם שהם ארבעה חלוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש וכבר העתקנו לשונו בשער האהבה פי"ב ובשער היראה פ' אחרון. ואע"פי שאמר רבי ישמעאל עבר אדם על מצות עשה ועשה תשובה לא זז משם עד שמוחלין לו צריך לבחון ערך המצות איזו מצוה בטל שהרי מצינו ראובן שבלבל יצועי אביו פגם בכבוד אביו ונמנע מפריה ורביה כפי דעת המקובלים ויש סמך בזוהר פר' וישלח וכו' ומצינו שסגף את עצמו בשק ובתענית כמ"ש בבראשית רבה ז"ל וישב ראובן אל הבור והיכן היה ר' אליעזר אומר עסוק בשקו ובתעניתו מכיון שנפנה הלך אל הבור אמר הקב"ה מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה ואתה פתחת

הושע יד ב בתשובה חייך שבן בנך עומד ופותח בתשובה ואיזה זה הושע שנאמר שובה
ספרי פרשת ישראל עד ה' אלהיך עכ"ל. ואת"ת והרי כתבנו לעיל שאדם הראשון וקין פתחו
ואתחנן בתשובה וי"ל שהם פתחו בתשובה על ל"ת וראובן על עשה כדפי'. עוד אמרו
דברים ו ד בספרי בפסוק שמע ישראל ה' אלהינו וכו' אמרו שם מה שאמר יעקב אע"ה והיה ה'
בראשית כח כב לי לאלהים שיחול שמו עלי שלא יצא ממנו פסולת מתחלה ועד סוף וכן הוא אומר
שם לה כב

ויהי

ויהי בשכון ישראל בארץ ההיא כיון ששמע יעקב נזדעזע אמר שמא אירע פיסול
בבני עד שנתבשר מפי הקב"ה שעשה ראובן תשובה שנ' ויהיו בני יעקב י"ב. וכי לא
ידענו שהם שנים עשר אלא שנתבשר שעשה תשובה ללמדך שהיה ראובן
מתענה כל ימיו עד שבא משה וקבלו שנאמר יחי ראובן ואל ימות עד כאן
לשונו. עוד מענין תשובת דהע"ה שהעיד הכתוב עליו שלא נמצא אתו
דבר רק בדבר אוריה החתי והכוונה שהרגו בחרב בני עמון כדפיר' בזוהר — זוהר פ' משפטי'
כי ענין בת שבע בהתר גמור היה שכל היוצא למלחמת בית דוד גט פיטורין — דף קו ע"א
היה כותב לאשתו וכמו שהאריכו עוד בזוהר ואמרו רבותינו ז"ל לא היה ראוי — זוהר פ' בראשי'
דוד לאותו מעשה שנאמר ולבי חלל בקרבי אלא שאם חטא יחיד אומרי' לו הרי — דף ס
דוד חטא והקב"ה קבלו. וכן אמר הוא אלמדה פושעים דרכיך וחטאים אליך — תלים ק"ט כ"ב
ישובו כדפי' שם בפ' משפטים דף קכ"ז וכן אמרו במדרש תנחומא יראו רבים — שם נ"א ט"ו
ויראו כל הרוצה לעשו' תשובה יסתכל בדוד וכן הוא אומ' הן עד לאומים נתתיו — שם מ' ד'
מיד ויבטחו בה' ע"כ. והנה בענין תשובת דוד הע"ה מבואר בדברי רז"ל וכן — ישעיה נ"ה ד'
בספר תלים אמרו רז"ל בסנהדרין פ"ח ששה חדשים נצטרע דוד שנאמר השיבה — תלים נ"א י"ד
לי ששון ישעך ורוח נדיבה תסמכני והכינו חדשים מנ"ל דכתי' והימים אשר מלך — מלכים א' ב' י"א
דוד על ישראל מ' שנה בחברון מלך ז' שנים ובירושלים מלך ל"ג שנה ע"כ.
עוד בתנא דבי אליהו מענין תשובתו ילק"ט שמואל בפסוק אלה דברי דוד — ילקוט שמואל
האחרונים ז"ל ד"א אלה דברי דוד האחרונים אמר לפניו רבונו של עולם כשם — סי' קס"ה דף
שמחלת לי עונותי הראשונים כך מחול לי על עונותי האחרונים. דבר אחר בכ"ב — כ"ו ע"א
שנה שנסתלקה רוח הקדש מדוד מלך ישראל ובכל יום ויום היה מוריד כוס של
דמעות ואוכל פתו באפר שנא' כי אפר כלחם אכלתי. ד"א אמר לפניו רבונו של — תלים ק"ב י'
עולם קבלני בתשובה כדי שתוכיח את הרשעים ותאמר להם ומה אם דוד מלך
ישראל שעשה לפני דבר חמור כיון שחזר בתשובה לפני קבלתי אותו אתם עאכ"ו
שהייתי מקבל אתכם וכה"א לך לבדך חטאתי וכו' עוד בתנא דבי אליהו כמצא
אכלנו בכתיבת יד ז"ל והמלך דוד זקן בא בימים ויכסהו בבגדים זש"ה וקווי ה' — ישעיה מ' ל'
יחליפו כח אחז"ל י"ג שנה שכב דוד חולה ומוטל במטה ושבעה כרים היו מחליפי'
בכל יום מתחתיו מרוב ארק שהיה מוסר מגופו הה"ד ערשי אמסה אלה י"ג שנה — תלים ו' ז'
של ייסורין בשביל מעשה שעשה בבת שבע וכל שונאיו היו אומרים מתי ימות
זש"ה אויבי יאמרו רע לי מתי ימות ואבד שמו וכששמע כן נתן נפשו בתפלה — שם מ"א ו'
ובתחנונים ובקש רחמים מלפני הקב"ה ואמ' רבון העולמים העמידני בשביל בית
המקדש שאמר לי שמואל הנביא ובבקשה ממך חזקני ואמצני והקימני והורידני
ממטה זו לשלום ואשלי' להם מגלתי בנין בית המקדש מיד שמע הקב"ה תפלתו וקם
ממטתו שנאמר ויקם דוד המלך על רגליו והיכן עמידת האדם אם לא ברגליו — שמואל ב' י"ט
מהו על רגליו מלמד שנתרפא ונעשה בריא ע"כ. עוד צריך בעל תשובה שינהג
בנזיפה בעצמו לפחות שעה א' ביום כמו שמצינו שעשה דוד המלך ע"ה וכן פי'

בזהר

בזוהר ז"ל וכתי' ודוד עולה במעלה הזתים עולה ובוכה וראש לו חפוי והוא זוהר פ' משפטי
הולך יחף · ראש חפוי ויחף אמאי אלא כזוף היה עבד גרמיה כזוף לקבלא דף קז ע"ב
עונשא ועמא הוו רחיקן מניה ד' אמות · זכאה עבדא דהכי פלח למאריה שמואל ב' ט"ז
דאישתמודע בחוביה לאתבא מניה בתיובתא שלימתא · תא יתיר הוה מה
דעביד ליה שמעי בן גרא מכל עקתין דעברו עליה עד ההוא יומא ולא אתיב
דוד לקבליה מלה דהכי הוה יאות ליה ובדא איתכפרו חובוי · השתא אית
לאיסתכלא שמעי ת"ח הוה וחכמתא סגיאה הוה ביה אמאי נפק לגבי דוד ועבד
ליה כל מה דעבד אלא מאתר אחרא הוה מלה ואעיל ליה בלביה מלה דא וכל דא
לתועלתא דדוד והא ההוא דעבד ליה שמעי גרמא ליה למיתב בתיובת' שלימתא
ותבר ליה בתבירו סגיא ואוסיד דמעין סגיאין מגו לביה קמי קב"ה ועל דא
אמר כי ה' אמר לו קלל ידע דהא מאתר עילאה נחת מלה עכ"ל · ומכלל המאמר שמואל ב' י"ו י'
זוכא עוד נפקות' אחרת לבעל תשובה שצריך שיהיה שומע חרפתו ואינו משיב
כענין דוד והטעם כי אותו המחרפו הוא שליח מלמעלה לחרפו וצריך לקבל
את הדין בסבר פנים יפות כי הנה דוד לא היו בו אותם החרופי' שאמר לו שמעי
בן גרא ומ"מ שתק וקבל כ"ש מי שחטא והרבה שאיפשר שיהיו בו כל מה שיאמרו·
הוא אמת בערך הפגם העליון שפגם · וכן ביארו עוד לקמיה שתיקון השכינה זוהר פ' משפטי
הוא לב נשבר ונדכה ובענין העצבו' והמרירות זובח את הדין כי היכר מתגבר דף ק"ח ע"א
בלב האד' מצד הדין ששם שרשו וכיון שהלב כנכ"ע יורה היות הדין כבוש וקשור
תחת החסד' · ועוד כי כאשר היה האדם חוטא והיה מביא קרבן במדת רחמי'
הוא שיקובל קרבנו כי הדין נותן הנפש החוטאת היא תמות אלא במדת רחמים
אמר הקב"ה יביא נפש בהמה תחת נפשו ועל זה אינו כתו' בקרבנו' קרבן לאהי' אלא
לידוד שהוא רחמי' ומהו הקרבן הנקרב לאהי' רוח נשבר' שהוא ממש זובח עצמו
ויכרו בשברון לבו ומרירות ועצבות כאלו מת שאותו הלב שנתגבר בחטא נשבר
נשבר ומת כמכה ממש מקריב נפשו המוכנת בלב והוא הקרבן שאלהים רוצה
ובזה מובן לשונו שם · ז"ל כי לא תחפוץ זבח ואתנה וכי לא בעי קב"ה דיקרבון
קמיה קרבנא והא איהו אתקין לגבי חייביא קרבנא דיקרבון ויתכפר להון
חוביהון · אלא דוד לקמי האלהים אמר וקרבנא לא קרבין לשמא דאלהים
אלא לשמא דידוד דהא לגבי דינא קשייא מדת הדין לא מתקרבין קרבנא
דכתי' אדם כי יקריב מכם קרבן לה' ולא לשמא דאלהים וכי תקריב קרבן ויקרא א' ב'
מנחה לה' זבח תודה לה' זבח שלמים לה' ובג"כ כיון דדוד מלכא לגבי אלהים
אמ' איצטריך למיכתב כי לא תחפוץ זבח ואתנ' עולה לא תרצה דהא לשמא דא תהלים נא י"ח
לא מקרבין אלא רוח נשברה דכתיב זבחי אלהים רוח נשברה קרבנא דאלהים
עציבו ותבירו דליבא ובג"כ מאן דחלם חילמא בישא עציבו איצטריך ורוח
נשברה וההוא עציבו מסתייע לחילמא בישא ולא שלטא דינא עלוי דהא זבח
דאיתחזי למדת דינא אקריב קמיה · ולב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה מאי
לא

לא תבזה מכלל דאיכא לב דאיהו בוזה אין הוא לב דאיהו נאה לב בגסות רוחא היינו לב דאיהו בוזה אבל לא נשבר ונדכה אלהים לא תבזה עכ"ל׳
ומהדברים שצריך השב לתקן הוא לתקן אות ברית הפגום בהוצאת זרע לבטלה שאין אדם בזמנינו כיכול מתנו בבחרותיו ואמ' בזוהר שדוד נענש בשביל שלא שמר אות ברית כראוי ז"ל בזוהר ז"ל פתח איידך ואמר אם תחנה עלי מחנה וכו' הכי תאנא בזאת אני בוטח מהו' בזאת דא אתקיימא דזמינא תדיר גבי ברנש ואיתרמיזא לעילא ובגיני כך איתמר בזאת כמא דכתי' זאת אות הברית זאת בריתי וכלא בחד דרגא׳ ותאנא זה וזאת בחד דרגא איכון ולא מתפרשן ואיתימא אי הכי הא שאר בני עלמא הכי׳ אמאי דוד בלחודוי ולא אחרא אלא בגין דאחידא ואיתרמיזא ביה והיא כתרא דמלכותא׳ ת"א בגין דהאי זאת לא נטר לה דוד מלכא כדקא חזי מלכותא איתעדי מניה כל ההוא זמנא והכי אוליפנא האי זאת איתרמיזא במלכותא דלעילא ואיתרמיזא בירושלים קרתא קדישא בההיא שעתא עבר עליה נפק קלא ואמר במה דאיתקטרת תשתרי׳
לך טרדין מירושלים ומלכותא איתעדי מינך והכי הוא כמה דעבר ברנש ביה איתענש ומה דוד מלכא הכי שאר בני עלמא על אחת כמה וכמה עד כאן לשונו׳ הרי בפירוש שדוד קבל עונש מפני פגם הברית וכל תורתו ומעשיו לא עמד עליו להצילו ונתענש מדה כנגד מדה כמבואר במאמר׳ וכן כל אדם אם ראוי לקבל עליו ייסורין לשבר מה שפגם וראוי שיגלה מדה כנגד מדה כענין דוד וכמ"ש גלות מכפרת על הכל בסנהדרין ז"ל׳ ומזה יקיש המעיין אל שאר העונות שכולם צריכין נקיון בייסורין ובזוה"ר ביארו עוד בענין זה האמור בדוד שנענש ז"ל ואיתימא דוד דהוה קם בפלגו ליליא אמאי אתענש עליה בדינא אלא שאני דוד דאיהו עבר במה דאיתקשר ובעי דינא ובמאי דעבר איתדן הוא חטא לקבליה דמלכותא קדישא ולגבי ירושלים קדישא איתרך מירושלים וממלכותא אעדיון מניה עד דאתתקין כדקא יאות ואיתענש׳ א"ר יהודה מהו דקודש' בריך הוא אעניש ליה לדוד על ידא דבריה דכתי' הנני מקים עליך רעה מביתיך א"ר יוסי הא אוקימנא בגין דאי יקום עליה ברנש אחרא לא ירחם עליה א"ל והא אבשלום בעא לקטלא לאבוי בכמה עיטין דבר עליה׳ א"ל לא שמענא אלא הכא שמענא דוד חטא בבת שבע שתם אמר קודש' בריך הוא ליתי ברא דבת אל נכר ויתקום נקמתא ומאן איהו דא אבשלום דבריה דיפת תאר הוה מקרבא מכאן אוליפנא מאן דנטל אתתא דא בקרבא ואתייד בה בסוף נפיק מינה בן סורר ומורה מ"ט בגין דער כען לא פסקא מינה זוהמא והא אוקמוה עד כאן לשונו׳ ומה שאמר דוד חטא בבת שבע שתם פירוש בבת שבע התחתונה ובת שבע העליונה ופגם בת שבע היא שאכלה פנה והיינו שנהנה מן העולם בלא ברכה וכדפיר' בזוה"ר ונעתיק לשונו לקמן והיינו בהכתו' מעיד כי אתה עשית בסתר וכו'׳ עוד דרכי
התשובה

זוהר פ' לך לך סוף דף פ"ב
תהלים כ"ז ג
רלפית ע י"ג
סנהדרין פ"ק
זוהר פ' ויקרא דף כ"ב בסופו
שמואל ב יב ט
זוהר פ' נ ודיע סלסי דף ע ז

פרקי ר״א ס׳ מ״ג התשובה נלמד מתשובת אחאב כדפיר׳ בפרקי ר׳ אליעזר ז״ל ר׳ עקיבה אומר
כבראת התשובה וימין הקדוש ברוך הוא פשוטה לקבל שבים בכל יום ואומר
שובו בני אדם תדע לך כח הצדקה והתשובה בא וראה מאחאב מלך ישראל
מלכים א כ״א י״ט שעשה תשובה גדולה שגזל וחמס ורצח שנאמר הרצחת וגם ירשת ושלח
וקרא ליהושפט מלך יהודה והיה נותן לו מלקות מ׳ יום בכל יום ג׳ פעמים
ובצום ובתפלה היה משכים ומעריב לפני הקדוש ברוך הוא והיה עוסק
בתורה כל ימיו ולא חזר למעשיו הרעים עוד ונתרצית תשובתו שנאמר
שם א כ״א כ״ט הראית כי נכנע אחאב מפני עד כאן לשונו · ועוד אמרו בפסיקתא על
תשובת אחאב ז״ה למוד לאכול ג׳ שעות ביום היה אוכל בד׳ שעות בז׳ שעות
אוכל בתשע שעות וכן אמרו בפסיקתא וילך אט שהיה הולך יחף והעתקנו
לשונו לעיל · עוד דרכי התשובה נלמד מתשובת ר״ש בן לקיש אמר שם
בפרקי ר׳ אליעזר בן עזאי אומר בא וראה כח התשובה מר׳ שמעון בן לקיש
שהיה הוא ושני רעיו גוזלים וחומסים כל אשר יעבור עליהם בדרך מה עשה
הניח לב׳ רעיו שודדים בהרים ושב לאלהי אביו בכל לבו בצום ובתפלה והיה
משכים ומעריב לפני הקדוש ברוך הוא והיה עוסק בתורה כל ימיו ובמתנות
עניים ולא שב אל מעשיו הרעים עוד ונתרצית תשובתו וביום שמת מתו רעיו
השודדים בהרים ונתנו לר׳ שמעון בן לקיש חלק החיים ולב׳ רעיו בשאול
תחתית ואמרו שניהם לפני הקדוש ברוך הוא משוא פנים לפניך זה היה שודד
עמנו בהרים והוא באוצר החיים ואנו בשאול תחתית א״ל זה עשה תשובה
בחיים ואתם לא עשיתם אמרו לו הנח לנו ונעשה תשובה א״ל אין תשובה
אלא עד המיתה · מלה״ד לאדם שהוא רוצה לפרוש בים אם אינו לוקח בידו
מארץ נושבת לחם אינו מוצא בים אם רוצה לילך לו לקצה המדבר אם אינו
לוקח לו מן הייסוב לחם ומים במדבר אינו מוצא לאכול ולשתות · כך אם
אין אדם עושה תשובה בחייו לאחר מיתה אין לו תשובה שנאמר אשר לא
משלי ו ל״ה ישא פני כל כפר וכתי׳ אני ה׳ חוקר לב בוחן כליות עד כאן לשונו · למדנו
ירמיה י״ז י׳ מכלל תשובת ריש לקיש ה׳ דברים הצריכים אל התשובה הא׳ צום · ב׳ תפלה ·
ג׳ משכים ומעריב לבית הכנסת · הד׳ עסק התורה · הה׳ צדקה · ודברים
אלו בהשתתף קצתם אלו עם אלו מכפרים את העונות וקורעים לו גזר דינו
יואל ב י״ב צום הוא ראוי אל התשובה כדכתי׳ שובו עדי בכל לבבכם בצום ובבכי ומספד·
זס׳ פ׳ אחרי מות ס״ק ד״ו ס״ט וכן התפלה צריך אל התשובה תפלה מעומק הלב · וכן פירשו בזוה״ר על
פסוק ממעמקים קראתיך ה׳ אמר אימתי איתדכי ברנש מחוביה בשעתא
דעאל בהאי תשובה כד קא חזי ר׳ יצחק אמר דתב קמי מלכא עילאה וצלי
תהלים ק״ל א צלותא מעומקא דליבא הה״ד ממעמקים קראתיך ה׳ עד כאן לשונו · ועוד
בויקרא רבה פליגי בה תנאי ר׳ יהודה ברבי אמר תפלה עושה את הכל מתי
אתה למד מחזקיה עיקר לא היה אלא י״ד שנה שנאמר ובארבע עשרה שנה
למלך

למלך חזקיה וכיון שהתפלל הוסיפו לו ט"ו שנה שנאמר הנני יוסיף על ימיך ישעיה לח ה
חמש עשרה שנה ׳ ר׳ יהושע אומר שתפלה עושה מחצה ממי אתה למד
מאהרן שנגזרה עליו גזירה קשה שנאמר׳ ובאהרן התאנף ה׳ מאד להשמידו ואין דברים ט כ"ט
לשון השמד׳ אלא כלוי בנים. כד"א ואשמיד פריו ממעל ושרשיו מתחת׳ וכיון שהתפלל עמוס ב י"ט
מתו שנים ונשתיירו שנים עד כאן לשונו. ועוד במעלת התפלה האריכו
במס׳ ברכות ז"ל אר״ אלעזר גדולה תפלה יותר ממעשים טובים שאין גדול ברכות ל"ב
במעש"ט יותר ממשה ואעפ"כ לא נענה אלא בתפלה שנאמר אל תוסף דבר דברים ג כ"ו
אלי וסמיך ליה עלה ראש הפסגה עד כאן לשונו ׳ ובויקרא רבה פ׳ ולקחתם
לכם ביום הראשון פירש פסוק פנה אל תפלת הערער על תפלת מנשה
ואמר א"כ ר׳ יצחק פתח קרייה בדורות הללו שאין להם לא מלך ולא נביא ולא
כהן ולא אורים ותומים ואין להם אלא תפלה זו בלבד אמר דוד לפני הקדוש
ברוך הוא רבונו של עולם אל תבזה את תפלתם ׳ תכתב זאת לדור אחרון תלים ק"ב י"ט
מכאן שהקדוש ברוך הוא מקבל השבים ועם נברא יהלל יה שהקדוש ברוך
הוא בורא אותן בריה חדשה עד כאן לשונו ׳ ובירושלמי על ענין בני עלי ירושלמי שם׳ ר"ק פ"ב
שנאמר בהם אם יתכפר בזבח ובמנחה ופירש שם בזבח ובמנחה אין מתכפר שמואל א ג י"ד
אבל מתכפר הוא בתפילה ׳ משכים ומעריב לבית הכנסת אמר בתנא רבי איהו
על פסוק כנחלים נטיו כגנות עלי נהר מה טיבן של נחלים אבל בתי כנסיות במדבר כ"ד ו
ובתי מדרשות אלא מה נחלים הללו בני אדם יורדין לתוכן כשהן טמאים
וטובלין ועולין טהורין כך בתי כנסיות ובתי מדרשות בני אדם נכנסי׳ לתוכן
כשהן מלאין עונות ויוצאים מלאים זכות עד כאן לשונו ׳ ועוד במעלת
המשכים והמעריב מעלות רבות ויתבאר במקומו בעה"ש ׳ תורה מכפרת
עון וזה מפורסם וכן צדקה ממנות גמילות חסדים וכתי׳ בחסד ואמת יכופר משלי י"ו ו
עון ואמרו בר"ה שאפילו גזר דין שיש עמו שבועה מתבטל ע"י עסק התורה ר"ה י"ח
וגמילות חסדים וז"ל בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר הוא בתורה
וגמילו׳ חסדי׳ ׳ ועוד אמרו בויקרא רבה פ׳ וכנטעתם כל עץ מאכל ז"ל רב הונא את׳ ויקרא רבה פ כ"ה
אם נכשל אדם בעבירה חייב מיתה בידי שמים מה יעשה ויחיה אם היה למוד
לקרות דף א׳ יקרא שני דפים ואם היה למוד לשנו׳ פרק א׳ ישנה שני פרקים ואם
אינו למוד לקרות ולשנות מה יעשה ויחיה ילך ויעשה פרנס על הציבור וגבאי
צדקה והוא חי שאלו, נא׳ ארור אשר לא יקים ואין ארור אלא ארור אשר
לא יקים אלו כאמר עץ חיים היא למחזי׳ בה לא הייתה תקומה לא עץ חיים היא דברים כ"ז כ"ו
למחזיקים בה עד כאן לשונו ׳ הרי ב׳ מדות אלו הין בו ברים לקים שהם העיקר משלי ג י"ח
לכפרת העונו׳ כמבואר ׳ ועוד כי מהדברי׳ הנז׳ קורעי׳ גזר דינו של אדם וכן אמרו
במדרש קהלת כי ברוב חלומו׳ והבלי׳ ודברים הרבה כי את האלהים ירא אר״ אם קהלת ה
ראית חלומו׳ קשים וחזיונו׳ קשים והפוכי׳ אן שאת מתיירא מהם קפוץ לג׳ דברים
ואתה ניצול דאר"ר יודן בשם ר׳ אליעזר ג׳ דברים מבטלים גזירות רעות תפלה

ד"ה ב ז י"ד צדקה ותשובה ושלשתם בפסוק א' ויכנעו עמי אשר נקרא שמי עליהם ויתפללו
ויבקשו פני וישובו מדרכיהם הרעים ואני אשמע מן השמים ואסלח לחטאתם
תלים יז ט"ו ויתפללו זו תפלה ׳ ויבקשו פני זו צדקה ׳ הה"ד אני בצדק אחזה פניך ׳ וישובו
מדרכיהם הרעים זו תשובה ואח"כ ואני אשמע מן השמים ׳ ר' מונא או' אף
שם כ ב התענית שנאמר יענך ה' ביום צרה ר' חייא ור' יוסי אומר אף שינוי השם ושנוי
מעשה ושינוי מקום עד כאן לשונו לענייננו ׳ וכלם הוכיחו שם מפסוקים
ב"ר פ' מ"ד ור"ה פ"ק והמאמר הובא בבראשית רבה אמרו ד' דברים מקרעין גזר דינו של אדם
צדקה צעקה שינוי השם ושינוי מעשה צעקה דכתי' ויצעקו אל ה' בצר להם
תלים קז ו / משלי י ב ממצוקותיהם יוציאם ׳ צדקה דכתי' וצדקה תציל ממות שינוי השם דכתי'
בראשית יז ט"ו ויאמר אלהים אל אברהם שרי אשתך וכו' שנוי מעשה דכתי' וירא אלהים את
יונה ג י מעשיהם ויש אומרים אף שינוי מקום עד כאן לשונו לענייננו ׳ ובעל תשובה
דניאל ד' כ"ד צריך להרבות בצדקה שנא' וחטאך בצדקה פרוק והטעם שכנגד מה שמיעט
ישעיה נ"ח ז / תלים ס"ט י"ב השפע למעלה צריך שירבה ובפרט ביום צום כמו שכתו' בישעיה הלא
ב"ר פ' וישב פ' פ"ד פרוס לרעב לחמך וכו' ועל התענית קאי ׳ עוד לתשובה צריך שק וכן אמר
דהע"ה ואתנה לבושי שק ׳ ובבראשית רבה אמרו רז"ל בפסוק וישב ראובן
אל הבור והיכן היה ר' אליעזר ור' יהושע ר' אליעזר או' בשקו ובתעניתו
בראשית לז ל כשנפנה הלך והציץ לאותו הבור הה"ד וישב ראובן אל הבור ר' יהושע אומר
כל טרחו' הבית היתה מוטלת עליו וכיון שנפנה מטרחותיו של בית הלך והציץ
לאותו הבור הה"ד וישב ראובן אל הבור א"ל הקדוש ברוך הוא מעולם לא
חטא אדם לפני ועשה תשובה ואתה פתחת בתשובה תחלה חייך שבן בנך
הושע יד א עומד ופותח בתשובה תחלה ואיזה זה זה הושע שנאמר שובה ישראל עד ה'
אלהיך ודברי ר' אליעזר הם מוסכמים בזוהר יותר ׳ הרי שהתשובה היא
בתענית ושק ׳ ועוד שם א"ר אבהו לפי שתפש יעקב אבינו את השק לא זז מבניו
ומבני בניו עד סוף כל הדורו' והינו נוהג אלא בבני אדם הגדולי' דוד שנא' ויפל
ד"ה א כ"א יו דוד והזקנים מכוסים בשקים ׳ אחאב וישם שק במתניו ׳ יהורם וירא העם
והנה השק על בשרו ׳ מרדכי וילבש שק ואפר עד כאן לשונו ׳ ועוד
ב"ר פ' פ"ה בבראשית רבה פ' ויהי בעת ההיא וירד יהודה ז"ל ר' שמואל בר נחמני פתח
ירמיה כ"ט י כי אנכי ידעתי את המחשבות שבטים היו עסוקים במכירתו של יוסף ויוסף
היה עסוק בשקו ובתעניתו ראובן היה עסוק בשקו ובתעניתו ויעקב היה
מ"ר פ' וזאת הברכ' עסוק בשקו ובתעניתו עד כאן לשונו ׳ ועוד במדרש רבה פ' וזאת הברכה אמרו
ז"ל כיון שראה משה שנחתם גזר דינו גזר עליו תענית ועג עוגה קטנה ועמד
בתוכה ואמר איני זז מכאן עד שתבטל אותה גזירה באותה שעה מה עשה
משה לבש שק ונתעטף שק ונתפלש באפר ועמד בתפלה ותחנונים לפני המקום
עד שנזדעזעו שמים וארץ וסדרי בראשית עד כאן לשונו לענייננו ׳ ועוד
אסתר ד ד אמרו במדרש על פסוק ותשלח בגדים להלביש את מרדכי ולהסיר שקו מעליו
ולא

ולא קבל ז"ל ואמר איני מזיז את השק עד שיעשה הקדוש ברוך הוא עמי נסים
כשעשה לראשונים ביעקב כתי' וישם שק במתניו ובאחאב לא תלה אלא ג' שנים
וכן ביורם ולא כלה שקו רעב משומרון · ואני שמעתי מהמקובלים כי שק
עולה ד' מאות והענין כי יש בקליפות ד' מאות כתות שעליהם נאמר בעשו
וארבע מאות איש עמו ויש למעלה ארבע מאות עולמות של רחמים כדפי' בריש ראשית ל"ב ו
האידרא ובלבישת שק והזוכה להכפות ארבע מאות דסטרא אחרא ולזכות
לעולם הבא לארבע מאה עלמין דכסופא שהם נקראי' ארבע מאות שקל כסף
עובר לסוחר · ועוד שמעתי כי נרמז בשם מ"ב בשם אחרון שקו"צי"ת צית
בלשון תרגום הוא שמיעה והכוונה כי השק גורם שמיעת התפלה וכן שמע
קולינו ר"ת שק · ומורי ע"ה כתב במ"ש בר"ת שקש ותבן הם הקליפות וקש רעיא מהימנא
בהיפוך הוא שק והכוונה כי כיון שבעל התשובה חטא ונמשך אחר הקליפה פ"ת פנחס
ראוי שיעלה על בשרו ובזה יכנע יצרו שהוא הקש ואני אומר שהרי בגלות דף ר"כ ח
נאמר אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם הרי הקדוש ברוך הוא שנאמ' בו ישעיה נ' ג
ואתה תשמע השמים מתלבש בשק ושכינה נאמר בה אלי כבתולה חגורת מלכי' א' ח' לו
שק על בעל נעוריה וכיון שזה בחטאו גרם להלבישם שק יותר על מה שהיה יואל א' ח
להם שהרי כשאנו חוטאים מאריכין הגלות וממליכין השק שהוא העבד יותר
מן הראוי וכן הנשמה כולה מתלבשת בשק שהוא הקליפה ולכן לתיקון
השכינה ולתיקון נשמתו יעלה השק עליו · ובפרט בימי נער ובכיה ראוי
ללבוש שק והנה הטעם לקבלת הייסורין ולצום ולבכי ולשק הוא כי בעל תשובה
בחטאו פגם למעלה והנה החשך ההוא תלוי במדות העליונות וע"י קבלת
הדין עליו מטהר המדות העליונות מפגמם וחשכם כי הדין והחשך ההוא
ירד עליו וזה הענין נלמוד מאדם הראשון כי כיון שידע מה שפגם קבל עליו
גזירת הדין ונטהרו המדות העליונות · ויש הוכחה בתיקונים שאמר שם תקונים תקון
והאדם ידע את חוה אשתו ועד הכא לא ידע אדם לאיתתיה · אלא בזמנא ס"ט דף ק"ב בסופו
דחב איסתלקת שכינתא מאתריה והכי אוקמוה מרי מתניתין דבזמנא דלית ראשית ד' א
שכינתא באתרה אסור בתשמיש המטה וכו' ואיהו גרים דאיסתלק ההיא מטה
מתמן הכי איסתלק איהו מתשמיש המטה ובתר דקבל עונשיה איתחזר
מטה לאתרה בההוא זימנא והאדם ידע את חוה אשתו עד כאן לשונו ·
הרי בפירוש כי כשקבל עליו גזרת עונשו נתקנו המדות והיה אומר מורי ע"ה
שלענין זה תקנו בודוי ואתה צדיק על כל הבא עלינו כי אמת עשית ואני
הרשעתי והכוונה כי בהתוודות על עונו מטהר המדות העליונות ומוריד
החשך והפגם שהוא הדין עליו וזהו ואתה צדיק על כל הבא עלי ·
והבא ר"ל מה שבא ומה שיבא כי אמת עשית פירוש בהשפעת הדין שיבא
ירדת אמת נתקנת והוא הרשיע וראוי הוא לכך · ועוד טעם לקבלתו

היסורין הוא כי העובר עבירה א' קנה לו קטיגור א' שעומד ומקטרג עליו
לעולם וכשאר האדם מתודה בי דיכא ברילין מכיה. והינו מקטרג וכן פירשו
זהר פ' קדושי' דף מ"ג ע"ב שמואל ב' י"ב בזוהר בענין דוד כשאמר חטאתי ואמר לו הנביא גם ה' העביר חטאתך
ולא תמות שהענין קשה שהרי אם הקדוש ברוך הוא העביר חטאתו למה
עשה דוד כל כך סגופין ותעניות אלא במה שפירשו שם מתורץ שהכוונה
העביר אותו מלפני הקדוש ברוך הוא שלא יקטרג עליו · ז"ל הא ברנש
דעביר חובה ההיא חובה סלקא וקיימא קמי קודש' בריך הוא ואמר אנא
מפלניא דעבד לי וקודש' בריך הוא מני לה קמיה לאסתכלא בה כל יומא לאוטבא
ליה בגיניה · עבר על פתגמי אורייתא ההיא עבירה סלקא קמיה ואמרה
אנא מפלנייא דעבד לי וקודש' בריך הוא מני לה קמיה וקיימא תמן לאסתכלא
בה לשיצאה ליה הדא הוא דכתיב וירא ה' ויכאץ מכעס בניו ובנותיו
דברים ל"ב י"ט מהו וירא ההוא דקיימא קמיה · תב בתשובה מה כתי' גם ה' העביר
חטאתך ולא תמות דאעבר ההוא חובה מקמיה בגין דלא יסתכל ביה לאוטבא
דברים ט' כ"ז ליה ועל דא כתי' אל תפן אל קשי העם הזה ואל רשעו ואל חטאתו עד כאן
לשונו · הרי שע"י העון נברא מקטרג אחד ולכן צריך לקבל עליו הייסורין
תלים פ"ט ל"ב כדי למרק עונותיו שנאמר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם וע"י כך
אבות פ"ד מתכפרים עונותיו · וכ"ל כי מטעם שאמרו ז"ל שהעובר עבירה אחת
קנה לו קטיגור יובן מה שתרגם אנקלוס חטא חובה חטאתם חוביהון שהחטא
שהוא קטיגור הוא חוב לאדם שחייב לפורעו כי בעשותו העון הוא לוה מה
שאינו שלו כי האדם טבעו הוא שיהיה בקדוש' ובהיותו נמשך אחר עבות
יצרו הרי הוא חייב לו מה שנהנה ממנו וכיצד יפרע לו בהחזיר לו מה שנהנה
ממנו ע"י מירוק הייסורין וכמו שנהנה הכח המקטרג שנברא בעונו הוא
בא ולוקח נקמתו ממנו ע"ד שפירשו בזוהר פ' קרח כי פועל אדם ישלם לו
וכו' כדי למרק הכח הטמא שמשך על נפשו גם כן בעה"ז יתמרק הכח הטמא
ההוא ע"י קבלת הייסורין ובהשלימו למרק יתבטל המקטרג ההוא ע"ד
שאמרו ז"ל חבי כלים וכו' · כי החכים אינם אלא לעשות רצון הפועל
ישעיה מ"ד כ"ב בהם וכיון שעשו ציווים הם בטלים וזהו מחיתי כעב פשעיך שובה אלי
כי גאלתיך והכוונה גאלתיך מאותם החובות שהיית תפוש בהם
ולכן צריך לקבל הייסורין מאהבה ולא יבעוט בהם · וכן דרשו
מכילתא פ' יתרו במכילתא בפסוק לא תעשון אתי ז"ל ר' עקיבא אומר לא תעשון
אתי שלא תנהגו בי כדרך שאחרים נוהגין באלהיהם שכשהטובה באה
חבקוק א' י"ו עליהן הם מכבדים את אלהיהם שנאמר על כן יזבח לחרמו וכשפורענות
ישעיה ח' כ' באה עליהם הם מקללין את אלהיהן שנאמר והיה כי ירעב וכו' וקלל
במלכו · אבל אם הבאתי עליכם את הטובה תנו הודאה ואם הבאתי
עליכם

תלים קיו יג עליכם הייסורין תנו הודאה וכן דוד אמר כוס ישועות אשא ובשם ה׳ אקרא
שם קיו ג צרה ויגון אמצא ובשם ה׳ אקרא וכן איוב אמ׳ ה׳ נתן וה׳ לקח יהי שם ה׳ מבורך
איוב א כ על מדת הטוב ועל מדת הפורענות וכן אשתו של איוב אמרה לו עודך מחזיק
שם ב ט בתומתיך ומה הוא אומר לה כדבר אחת הנבלות תדברי · אנשי דור המבול
אנשי סדום שהיו שגורין בטובה כשבאת עליהן פורענות קבלו אותן על כרחן
ואנו שהיינו נאים בטובה נאה בפורענות · ועוד יהא שמח בייסורין יותר
מן הטובה שאפילו אדם בטובה כל ימיו אינו נמחל לו מן העבירות שבידו ומי
מוחל לו הוי אומר ייסורין · רבי אליעזר בן יעקב אומר הרי הוא אומ׳ מוסר
משלי ג יא ה׳ בני אל תמאס מפני מה כי את אשר יאהב ה׳ יוכיח אמרת צא וראה מי גרם
דברים ח ה לבן זה לרצות את האב הוי אומר זה יסורין · רבי מאיר אומר וידעת עם לבבך
כי כאשר ייסר איש את בנו יאמר לך יודע מעשים שעשית ויסורין שהבאתי עליך
שלא לפי מעשיך הבאתי עליך את הייסורין · רבי נתן אומר חביבין הייסורין
שכשם שהברית כרותה לארץ כך ברית כרותה לייסורין שנא׳ ה׳ אלהיך מיסרך
ואומר כי ה׳ אלהיך מביאך אל ארץ טובה · רבי שמעון בן יוחאי אומר חביבין
ייסורין ששלש מתנות נתן הקדוש ברוך הוא לישראל ולא ניתנו אלא בייסורין ואלו
הן תורה וארץ ישראל ועולם הבא · תורה מנין שנאמר לדעת חכמה ומוסר
משלי א ד להבין אמרי בינה וכתיב אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו · ארץ
תלים צד יב ישראל מנין ת״ל ה׳ אלהיך מייסרך ואומר כי ה׳ אלהיך מביאך אל ארץ טובה ·
משלי ו כג העה״ב מנין תלמוד לומ׳ כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיי׳ תוכחות מוסר אמרת
צא וראה איזו דרך מביאה לאדם לחיי העה״ב הוי אומר זה ייסורין · רבי נחמיה
ויקרא א ד אומ׳ חביבין ייסורין שכשם שהקרבנות מרצין כך הייסורין מרצין הקרבנו׳ מה
איוב כ ס הוא אומר ונרצה לו לכפר עליו · בייסורין מה הוא אומר והם ירצו את עונם ולא
עוד אלא שהייסורין מרצין יותר מן הקרבנות מפני שהקרבנות בממון והיסורין
שם כו מ״ג בגוף וכן הוא אומר עור בעד עור וכל אשר לאיש · ועוד דרשו שם במעלת
הייסורין שאף על פי שחזקיהו למד למנשה תורה לא הועיל לו כלום אלא הייסורין
ד״ה ב לג יב שנאמר ובהצר לו חלה את פני ה׳ הא למדת שחביבין ייסורין עד כאן לשונו ·
ברכות פ״ק הרי במעלת הייסורי׳ ושהם מכפרי׳ עונותיו של אדם וגו׳ · וכן דרשו רז״ל ז״ל והיינו
דרבי שמעון בן לקיש נאמרה ברית במלח ונאמרה ברית בייסורין נאמר ברית
ויקרא ב יג במלח דכתיב ולא תשבית מלח ברית אלהיך · ונאמרה ברית בייסורין אלה דברי
דברים א כט הברית מה ברית האמור במלח מלח ממתקת את הבשר אף ברית האמור
בייסורין ממרקין כל עונותיו של אדם עכ״ל · ושם בברכות אחר מאמר זה
הובא גם כן מאמר ר׳ שמעון בן יוחאי ג׳ מתנות נתן הקדוש ברוך הוא לישרא׳
וכיון שבא לידינו נימא ביה מלתא · ג׳ מתנות אלו אפשר לומר שהם כנגד
נפש רוח נשמה ונודע שורש אלו מקומם במדות והטעם שנקדים תורה לארץ
ישראל כי ישראל קודם שזכו למתנת ארץ ישראל זכו למתנת התורה במדבר

וקודם

שמות יד ל וקודם שזכו א"ה היה בייסורי' בתחלה ופרעה הקריב וישאו בני ישר' את עיניהם
שם טו כג ואח"כ קריעת ים סוף ויבאו מרתה ולא יכלו לשתות מים ממרה ואח"כ ברפידים ויצמא
שם יז ג שם העם למים ואח"כ עמלק · וכן קודם שנכנסו לארץ באו עליהם סיחון ועוג · וכן
תקונים דף ד בעה"ב כהרת יסור כגיר ונפיק מן קדמוהי ופי' בתיקו' כי רביה טבלין כשמתין וכו'
ע"א ע"ש · והטעם שנתנו בייסורין מפני ששם ג' אלהים כדפי' בזוהר ז"ל אר' יוסי מה
זוהר פ' בראשי' אמר לו אלהים קרובים אליו קרובים קרוב מבעי ליה אלא אלהים עילאה אלהים
דף לא ע"ב דפחד יצחק אלהים בתראה ובגיני כך קרובים וגבורות סגיאן איכון דנפקין
מאחד וכלהו חד עד כאן לשונו · והנה התורה נתנה באש שהוא אלהים הב'
דפחד יצחק · וכן ארץ ישראל הוא אלהי' בתראה ומדת צדק ילין בה · וכן עולם
הבא שהוא אלהים עילאה ולכן צריך בהכרח שיבואו ביסורין כדי שיושפע הדין
ההוא למטה ויומתק בצד החסד אחר קבלת הדין ואמרו לא נתנם אלא על ידי
ייסורין שאפילו יהיה צדיק גמור צריך יסורין לזכות אליהם וכן מצינו שלא זכה
הרשב"י ע"ה אל החכמה הנפלאה אלא על ידי הייסורין שנצטער במערה י"ג שנה
שבת ל"ג וכדפי' בספר בראשית וכן במסכת שבת והטעם במה שפי' בר"מ והעתקנו לשונו
בשער הקדושה שאמר ועוד אית רזא בלולה בשמן כתית ודאי לאו אורייתא איהי
בלולה אלא למאן דסביל כמה מכתשין בגיכה כמה דאוקמוה מרי מתניתי' דלית
אורייתא מתקיימת אלא במי דממית גרמיה עלה עכ"ל · ורמז זה נרמז בתורה
שמות כז כ במקום אחר שאמר ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור · כי שמן זית זך שהיא
התורה איננו מאיר אלא על ידי כתישה שהוא כתישת החומר כל שכן מי שיש לו
עונות כי כדי לטהר פגם המדות העליונו' ופגם נשמתו צריך לקבל ייסורין כדי
שיזכה לעולם הבא או לזכות לתורה · וכן א' ממ"ח דברים שהתורה נקנית
בהם הי' בקבלת הייסורין וקבלת הייסורין הוא כענין רבי אלעזר בר"ש דקביל
עליה ייסורין כיונ' בזה צריך האדם להצטער בסיגוף האכילה והשינה והתענוג
או להתענות וכיוצא · ובתנא דבי אליהו אמר שמי שיקבל הייסורין יכול
איכה ג ט מגיהנם ונכנס לגנ"ע וז"ל זש"ה טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו אמר א"ה ז"ל אשרי
איוב ח ז מי שקבל יסורין מנעוריו למה שסופו בא מנין מאיוב שכן אמרו חביריו והיה
ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאד ולא עוד אלא שייסורי' שעליך יצילוך מגיהנם
שם לו טז ויניחוך בגן עדן שנאמר ואף הסיתך מפי צר רחב לא מוצק תחתיה ונחת
שולחנך מלא דשן · אמר רבי אחא בשם רבי יונה אמרו לו חביריו לאיוב אף
שם ב יג על פי שהשטן הסית עליו הקדוש ברוך הוא שנאמר ותסיתני בו לבלעו חנם
הקב"ה חפץ להצילך מפי צר מגיהנם שפיה צר מלמעלה והיא רחבה מלמטה שנ'
רחב לא מוצק תחתיה מלמד שאין יסוד לגיהנם לא מארץ ולא מאבן כדי שלא
יהא בו מנוחה לרשעים והיאך נידונין בתוכו כמו נותן אותן כעוף וקלים ודלים
תלים מט טו מכל צדדין עד שנעשין כחוט השערה שנאמר וצורם לבלות שאול וכתיב ארץ
איוב י כ"ב עיפתה כמו אופל מכאן אתה למד שעומדין בו כעוף העומד באויר ולא דייך
שהצילוך

שהשילוף הייסורין מגיהנם לא שהכניסוך לג"ע שנאמר ונחת שולחנך מלא דשן שם לו יו
ולפי שאמר הכתוב טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו עכ"ל · ודע שעם היות איכה ג ט
שהייסורין הם כח הדין לאדם וכפי הכרחה היה שהם נשפעים מהגבורה אין
הדבר כך כי אינם באים אלא מצד החסד כדכתיב חנון ורחום וכו' ארך אפים תלים קמה ח
ורב חסד וכתיב לא כחטאינו עשה וכו' וכתיב כי את אשר יאהב ה' יוכיח וכתיב שם קג י · משלי ג יב
חושך שבטו שונא בנו ואוהבו שחרו מוסר · ואין אהבה אלא מצד החסד והיינו שם יג כד
כי הנפש בתו של אברהם אבינו ע"ה כדפי' בשבא בענין ובת כהן כי תהיה לאיש סבא פרשת
זר כי הנשמה נקרא' בת כהן וז"ל בת כהן דא נשמתא עילאה ברתיה דאברהם משפטים
אבינו קדמאה לגיורין והוא משיך לה לנשמתא מאתר עילאה עכ"ל · וכן פיר' שם שם ד צו ע"ב
בענין לעם נכרי לא ימשול למכרה בבגדו בה שהבגד הזה הוא פרישו דלבוש שמות כא ח
יקר מצד החסד הנקרא אלוה ע"ש וז"ל דפריס לה קב"ה וחתים לה בחד גושפנקא
דלבוש יקר דיליה ומאן איהו · שמא קדישא דאיקרי אלוה ודא איהו כימי אלוה
ישמרני עכ"ל לענייננו · וכיון שהנשמה נשפעת מצד החסד גם טהרתה היא
מצד החסד ואם ח"ו נטמאה כמו שהיה הכהן מטהר את המצורע דכתיב ביום
טהרתו והובא אל הכהן כן הנשמה נטהרת על ידי אשו של גיהנם כדי שתתלבן ויקרא יד ב
ואחר כך עולה על ידי מיכאל שהוא הכהן העליון המקריב נשמות של צדיקים
כדפי' רז"ל וכן פי' בזוהר ז"ל לבתר איתדנת בכמה דינין ופי' לבתר הוא נמשך חגיגה פ"ב
אחר לשון המאמר האמור שם שספר בענין פטירת הנפש מהגוף ואמר לבתר וזהר פ' מצורע דף ע
איתדנית בכמה דינין עד דאיתאתרת בגיהנם על ידוי דדומה וגופא אתדן בקבר'
עד דיתב לעפרא ונפשא באשא דגיהנם בכמה דינין עד ההוא זימנא דקבילת
עונשא לאיתרחקא מאתר דיתבין ביה צדיקיא · לבתר דקבילת עונשא ומטי
זימנא לאיתרכאה כדין איסתלקת מגיהנ' ואיתלבנת מחובהא כפרזלא דאיתלבן
בנורא וסלקין עמה עד דעלת לגנתא דעדן דלתתא ואיסתחי' תמן באינון מיא
ואיסתחי בבוסמין דתמן כמ"ד מקוטרת מר ולבונה כדין סלקין עמה עד
דאיתקריבת בקורבנא על מדבחא הה"ד זאת תהיה תור' המצורע ביום טהרתו
והובא אל הכהן כהנא עילאה דלעילא הא' נפשא דלא איסתאב כ"כ בהאי עלמא
הא אית ליה תקנתא כגוונא דא ואי לאו מעוות לא יוכל לתקון עכ"ל · הרי שסוף
הקרבת הנשמה על ידי הכהן ואפילו שתכנס בגיהנם והאש הוא המטהר אותה
הכוונה היא כדי שתתלבן ותטהר כדי שיאיר בה כח החסד אור לבן שמשם
נשפעה הנשמה כדפי' : ונמצא בבחינה זו שחסד עושה הקב"ה עם הנשמה
לרחוץ אותה מכתמיה כדי לתת לה שכר טוב והיינו גם שם ידך תנחני לטהר' תלים קלט
שכבס ותאחזני ימינך לתת לה שכר טוב · והוא כמשל האם הרוחצת את בנה
מצואתו שגומלת חסד עמו שאם תניח אותו בצואתו הוא אכזריו' שיתקלקל גופו
ואף על פי שהבן בוכה ומצטער הכל לטובתו וכן האב המכה את בנו ומייסרו
בשבט הוא גמילות חסדים שמטיב עם נשמתו כדי שלא תרד לגיהנם כי מוטב
שיקבול

שיסבול בעה״ז קטן ולא בער גדול שהוא אש של גיהנם שהוא תמידי יום ולילה לא ישבות עד הנשמה עד שתטהר׳ וכן הקדוש ברוך הוא בעה״ז נפרע מן הצדיקים ומייסרן בשבט ייסורין מעט מעט כדי שלא ירדו לגיהנם ולא כן לרשעים כי אם ייסרו אותן בייסורין יוסיפו פשע על פשע׳ ולכן למי שהקדוש ברוך הוא אוהבו מייסרו מעט מעט כדפי׳ רז״ל ע״פ פסוק רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם את כל עונותיכם׳ אמרו שם שהוא משל ל׳ אדם אחר שהו׳ נושה בשני בני אדם אחד אוהבו ואחד שונאו לאוהבו נפרע ממנו מעט מעט ולשונאו נפרע הכל ביחד נמצא שיש ב׳ מיני ייסורין הא׳ הם מצד החסד והם נקראו׳ ייסורין של אהבה שפורע ממנו מעט מעט והם ייסורין שאין בהם ביטול תורה ותפלה והוא ע״ד שאמרו רבותינו ז״ל על פסוק הודו לה׳ כי טוב כי לעולם חסדו ז״ל אמר רבי יהושע בן לוי הודו למי שגובה חובתו של אדם בטובתו עשיר בשורו עני בשיו יתום בביצתו אלמנה בתרנגולתה עכ״ל׳ ויש ייסורין שאינם של אהבה והם אותם שיש בהם ביטול תור׳ וביטול תפלה שנשפע הדין עליו כולו ביחד והוא דומה בקנת לאשו של גיהנם המטהר את הנשמה בפע׳ אחת בלי לתת ריוח והנפשה בנתי׳ נמצ׳ ב׳ בחינו׳ או הם ב׳ בחינו׳ שיש במדו׳ כדפי׳ בזוהר בפרש׳ וארא או כללות החסד בגבורה או גבורה בחסד ומה שהוא כללות הגבורה בחסד הם ייסורין של אהבה שהחסד הוא הגובר והדין נשפע מעט מעט ומה שהוא כללות החסד בגבורה והגבורה היא הגוברת הם ייסורין שאינם של אהבה אבל לעולם אין ייסורי׳ שלא ישתתף שם צד החסד לטהר וללבן כדפי׳ מתמשל האם הרוחץ את בנה וכן כתיב אם רחץ ה׳ את צואת בנות ציון׳ ודקדק בשם זה הכתו׳ בא׳ לף דל״ת ותמצא טוב טעם בדברי נמצ׳ כי כל המקבל עליו ייסורין נעשה מרכבה לחסד כי החסד שהוא כהן נקרא איש טהור כדפי׳ בפר׳ חקה וזה כי בייסורין מטהר נשמתו ומקרבת אל החסד ומטעם זה יקרא היושב בתענית חסיד כדפי׳ רז״ל דכתיב גומל נפשו איש חסד כי על ידי הרתחת חלבו ודמו המתמעט על ידי אש התענית הוא מטהר נפשו ומלבנה ומקרבה אל החסד והוא דין שמקבלו עליו מעט מעט שהרי בלילה היא אוכל וניזון משפע החסד שמשם נשפע המאכל כדפי׳ בשער הקדושה בפשו׳׳ וכן כל ייסורין שיקבל עליו האד׳ שלא יהיה בהם ביטול תור׳ וביטול תפלה כמו למעט במאכלו או לשבת בתענית כך שעות ביום כמו שהיה עושה ר׳ יוחנן כדפי׳ במס׳ כריתות בענין נשבע להרע ולא ימיר כגון ר׳ יוחנן שהיה אומר אהא בתענית עד שאבא לבית׳ ובירושלמי פר׳ קונם אמר מילתיה דרבי יוחנן אומר מתענין לשעות דאמר רבי יוחנן אמר הריני בתעניתי עד דחסיל פרקי עד דנחסיל פרשתי עד כאן לשונו׳ וכיוצא בזה הם ייסורין של אהבה שעושה הוא בעצמו מה שראוי שיעשה הקדוש ברוך הוא בו מצד האהבה אמנ׳ יבדק בחינה זו בקבלת ייסורין עליו מצד האהבה אם לא חטא כ״כ שאין עונשו לרדת לגיהנם׳ אבל אם חטא

פ״א פ״ק
פעום ג ב

פסח ים פ׳

ישעיה ד ד

תענית פ״ק
משלי יא יז

ירושלמי פר׳
קונם

בענין

בענין העריות וכיוצא שהיא מן הבחינה הג׳ שמנה רבי ישמעאל בענין ד׳ חלוקי
כפרה שפי׳ לעיל שאחרי אם עבר על ל״ת שצריך יסורין למרק כדכתיב ופקדתי תלים פט לג
בשבט פשעם ובנגעים עונם כי בודאי אותם הייסורין בנגעים ויש בהם ביטול
תורה ותפלה כפי הסברה והטעם שהקב״ה נותן לו ייסורין קשים מפני שאין
להקב״ה אז חפץ בתורתו מאחר שנפשו מזוהמת הרבה בטומאת עונותיו ובלי ספק
שאם לא באו עליו ייסורין ידע שהקב״ה שונאו ושומרו לפקוד הכל ביחד לגיהנם
ולכן צריך לקבל עליו ייסורין קשין ואף על פי שיהיה בהם ביטול תורה ותפלה
כי טוב מעט תורה בנקיון הנפש מזוהמת ריח רע העונות יותר מלהרבו׳ תורה
והנפש מליאה זוהמא ועליו כתיב ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי וכו׳ תלים נ טז
וכבר יש עונות שאף על פי שאינם מן כריתות הנז׳ בתורה פי׳ רז״ל שהם שקולים
כנגדם שהרי לשון הרע שקול כע״א וגילוי עריות וש״ד וכן כעס השקול כעובד
ע״א והגאוה ככופר בעיקר ובלי ספק צריך לקבל ייסורין עד שיטהר ומכל מקו׳
כל מה שאדם מקבל בעולם הזה אף על פי שיהיה בהם ביטול תור׳ ותפלה כלם
הם על צד החסד והמעט שיקבל עליו חשוב הרבה לפניו דכתיב לא כחטאינו תלים קג י
עשה לנו ולא כעונותינו גמל עלינו שהעולם מתנהג על פי החסד דכתי׳ אמרתי שם פט ג
עולם חסד יבנה ׃ אמנם אחר פטירת הנשמה מהעה״ז היא נידונת על הדין
והדקדוק הגמור בלי לוותר אפילו כנקודה כדפי׳ לעיל שעולם הבא ניתן על ידי
ייסורין דכתיב ודרך חיים תוכחות מוסר ופי׳ ודרך חיים שהם החיים העליונים משלי ו כג
חיי העה״ב צריך תוכחות מוסר כי כדי לזכות לאותו הנועם העליון צריך הא׳
ודאי והלואי שאותו הנועם אינו ניתן אלא ליראיו וחסידיו דכתיב מה רב טובך תלים לא כ
אשר צפנת ליראיך וכתיב מה יקר חסדך אלהים וכו׳ יעלזו חסידים בכבוד תלים לו ח
ולכן צריך ייסורין כפולים ג׳ תוכחות ב׳ מוסר א׳ הרי ג׳ שעולם הבא הוא כולל
ב׳ המדרגות עמו שהם תורה וארץ ישראל ׃ ולכך נותנין לו ייסורין כפולים שם קמט ט
דהיינו על פי הדקדוק הגמור שלא לוותר דבר ובתורה וא״י לא נזכרו אלא
יסורין פעם א׳ בתור׳ אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו וכן בארץ שם צד יב
ישראל כאשר ייסר איש את בנו וכו׳ כלם הם ייסורין ברחמים בתורה נזכר בו דברים ח ה
שם יה שהוא רחמים וכן בארץ ישרא׳ יד״וד אלהיך הרי שם רחמים משותף בדין
ובעולם הבא לא נזכר שם לא רחמים ולא דין להורות על הדין הגמור ידו״ד אי
איפשר להזכירו שבכל ספר משלי לא נזכר אלהים מן הטעם שפי׳ בזוהר משלי ווסר פר׳ כט
הוא כנגד קו האמצעי ע״ש ׃ ולכן הזכיר ייסורין כפולים מפני שלא היה יכול ר״ס דף לט
להזכיר אלהים ׃ ודי בזה הערה למשכיל שיתעורר לבו אל התשובה וירע לטהר
את נפשו מנגעיה כי אין לאיש נכבד מנפשו וכל א׳ יודע מומי נפשו ולכן בעוד
שמאריכין לו ירפא את עצמו ברפואו׳ התשובה אשר יתבארו בע״ה לכל עון ועון
הטהרה הצריכה לו טרם התרעה אשר לא תועיל ׃ ואחר שביארנו צורך

הייסורין מ׳ זוהרת העון צריכין אנו לבאר שצריך האדם לקבלם מאהבה׳
ומאהבה הוא בב׳ בחינות הא׳ כי מאהבת השכינה מקבל עליו אותם היסורין
והטעם כי החוטא שכינה לוקה על ידו כענין בן כסיל תוגת אמו שביארנו בשער
היראה ולכן מאהבת השכינה שהיא אמו הוא אומר אל לבו מוטב שאלקה אני
בגופי ולא תלקה אמי׳ ועוד בבחינה אחרת כי האדם כשהוא חוטא שכינה
מסתלקת ממנו והוא כדי שלא תסתלק השכינה ממנו מקבל עליו יסורין וכן (זוהר פר׳ ויחי דף רמס)
ביארו בזוהר ז״ל ד״א קשה כשאול קנאה מה שאול בשעתא דנחתין לחייבייא
ביה מודיעין לו חובייהו על מה נחתין ליה וקשיא ליה כך מאן דרחים הוא תבע
על חוביה וחשיב כמה עובדין קיסורא דרחימותא איתקטר ביה עד כאן לשונו׳
ופי׳ הוא תבע על חוביה כי העון הוא סבה להפריד האהבה בינו ובין השכינה (ישעיה נט ב)
כאומרו כי עונותיכם היו מבדילין ביניכם ובין אלהיכם ולכן כיון שהאוהב הזה
אינו רוצה שתשוקתו תפרד ממנו הוא מעצמו בעל חוב התובע את חובו ומתודה
על עונו לחשוקתו ואומר לה האמנה חטאתי לך אל תפרד ממני בסבת חטאתי
וכיון שהאדם מתודה בי דינא בדילין מניה כדפי׳ בזוהר בפר׳ פינחס ואז אין
דינו נמסר ביד החיצונים אלא קב״ה ושכינתיה דנין אותו ומייסרין אותו בידי
דין הקדושה בעה״ז כמו שאמר דהע״ה יסרני ה׳ אך במשפט אל באפך וכו׳ וכן אמ׳ (ירמיה י כד) (תלים כד ג)
גם כן ובגבורתך תדינני והכוונ׳ שיהיה דינו נמסר ביד הגבור העליונ׳ שהוא דין
קדוש והוא ברחמים מצד רחמיו ית׳ ואל יהי נמסר ביד החיצונים בגיהנם
שהוא רבועה בישא מכת אכזר ותביעת החוב הוא תביעת הייסורין על עונותיו
בעה״ז באופן שלא ישאר תביעה למקטרג שהוא בעל חובו לגבות ממנו חובו
בגיהנם׳ והוא אומר לנפשו כך וכך עשית כך וכך תסבול וזה שאמר וחשיב
כמה עובדין פי׳ כמה מעשים טובי׳ לטהר נפשו וכדי שלא תתרחק חשוקתו ממנו
וכדי שתבוא לדור עמו הוא עושה מעשים אשר בכוחו לעשות למצוא חן בעיניה
שתתרצה בו ואמר וכדין קשורא דרחימותא איתקשר ביה שמקבל הייסורין
מאהבה וכן המכות עושה אותם מצד אהבת השכינה וזה תכלית האהבה׳
ובזוהר פיר׳ שהתשוב׳ והתפלה וקבלת הייסורין עליו מועילין שלא יצטרך לבא (זוהר פרשת משפטים דף קט ע״ב)
בגלגול ~~ופי׳ סברית ד״ל כנזכר לעיל׳~~ ז״ל אהבתי את אדוני ובגיניהו דגלותין
רחים לקב״ה אתקין עובדוי ואמר אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני לא אצא
חפשי וקב״ה קביל ליה בההו׳ תיובת׳ ובההוא שניהו דגלותין מה עביד קב״ה מה (ס״א לא קביל)
דהוה זמין לאהדרא ליה בגלגולא ולמקבל עונשין בההי עלמ׳ על מה דעבד לא
אהדר להאי עלמא ומה עביד ליה קריב ליה לבי דינא דמתיבת׳ דרקיעא ודיינין
ליה ומסרין ליה לבי מלקיותא וארשים ליה קב״ה היך איך נמסר ליה לבי ענשא
ופגים ליה למהוי תחות שולטניה עד זמן דיזכא ובתר פריק ליה עד כאן לשונו׳: (ס״א שולטנים דעלמא)
והטעם לזה איפשר לומר כי בעל תשובה בקבל עליו ייסורין מקבל עליו הדין
העליון

העליון והמדות הטהרות מהפכם והדין שבהם ובזה מקרב נשמתו אל החסד
נקרא קץ הימין ולכן יזכה שתנוח נפשו בקץ הימין ולא ישוב בגלגול כמו שבארו
ענין זה לרביה ואתה לך לקץ ותנוח ותעמוד לגורלך לקץ הימין ובזה כלל הפר׳: דניאל יב י״ג

פרק ד׳

אחר שבפרק הקודם ביארנו הצורך לבעל תשובה בייסורין
לטהר עונותיו ראינו לסמוך לו פרק זה בביאור ענין הצום שהוא
מצטרך לבעל תשובה וכמו שנתבאר ע״י הנביא יואל ע״ה ושובו אלי בכל לבבכם יואל ב יב
ובצום ובכי ומספד והקדים הפסוק ובכל לבבכם ויש בו אתנח ואחר כך אמר
ובצום ובכי ומספד והכוונה כי עיקר הכל הקודם אל הצום והבכי הוא היות
התשובה מלב ונפש׳ והחסיד בעל חובת הלבבות פי׳ בענין התשובה ד׳
תנאים׳ ז״ל פ״ר אבל גדרי התשובה הם ד׳׳ הא׳ החרטה על מה שקדם לו מן
העונות׳ והב׳ שיעזבם ויסור מהם׳ והג׳ שיתודה בהם ויבקש המחילה עליהם׳
והד׳ שיקבל על נפשו שלא לעשותם ובמצפונו עד כאן לשונו׳ והנה כלל הד׳
אלו הוא מ״ש בכל לבבכם כי בעשות האדם התשובה בכל לב יוכללו בודאי ד׳
תנאים האמורים׳ ועוד אפשר לומר טעם אחר כי לפעמים יהיה האדם חולה
או במקום סכנה ויהרהר תשובה בלבו לכשיוכל לעשות יתענה ויעשה תשובה׳
וכההיא דאמרי׳ ביומי רבי זירא גזור גזרה ונזור דלא למיתב בתעניתא אמר תענית פ״ק
ליה רבי זירא נקביל עילוון ולכי בטול גזרה ליתביה אמרי ליה מנא לך הא
אמל דכתיב ויאמר אלי אל תירא דניאל כי מן היום אשר נתת לבך להבין דניאל י י״ב
ולהתענות נשמעו דבריך הרי בפירו׳ כי קבלת התענית אף על פי שאינו יכול
להתענות מועיל כאלו התענה והיינו בכל לבבכם והצום מצטרך אל השב כי
באכילה הלב מתגאה ויבא למרוד וכמו שהעתקנו בשער הקדושה פרק ט״ו
שאין אדם מורד אלא מתוך אכילה ושתיה כאומרו ואכלת ושבעת השמרו לכם דברים יא ט״ו
וכו׳ ויאכלו וישתו ויקומו לצחק וכיוצא הרבה׳ ועיקר התענית הוא ההכנעה שמות לב ו
כמו שאמר דוד המלך ע״ה במזמור התשובה זבחי אלהים רוח נשברה וכדפי׳ תלים נא יט
לעיל׳ וכתבאר עוד בזוהר ז״ל רבי אבא פתח זבחי אלהים רוח נשברה האי וזהר פ׳פנחס
קרא אוקמוה דרעותא דקדוש׳ בריך הוא לא איתרעי בקרבן דבר נש על חובוי דף רט ע״א
אלא רוח נשברה ובני נשא לא ידעי מאי קא אמרי והכי שמענא מבוצינא קדישא
דכד אתי בר נש לאיסתאבא בחובוי אמשיך עליה רוחא מסטרא דמסאבא
ואיתגבר על בר נש ושליט עליה לכל רעותיה אתי בר נש לאיתדכאה בזמנא
דהוה בי מקדשא קיים אקריב קרבניה כל כפרה דיליה תלייא עליה עד
דאיתתרע ותבר לההיא רוחא מגו גאותא דיליה ומאיך ליה ודא הוא תבירו
דההוא דרגא דמסאבא וכד איתבר ההוא רוח מסאבא וקביל קרבניה דא
איהו דאיתקבל ברעוא כדקא יאות ואי לא איתבר ההי רוחא לאו קרבניה
כלום ולכלבי איתמסר דהא קרבניה דא לאו דהקב״ה בריך הוא אלא מכלבי

שבגין כך זבחי אלהים רוח נשברה כדקא יאות רוח נשברה דיתבר ההוא
רוחא מסאבא ולא ישלוט ועל דא מאן דיתבר ליה כדקא יאות עליה כתיב
רוח הולך ולא ישוב ליהוי ההוא גברא באבטחותא ולא יתוב לגביה לעלמין תלים עח לט
ההר ולא ישוב לב נשבר ונדכה ההוא גברא דלא איתגאי ולא איתענג בעינוגין
דעלמא אלהים לא תבזה ביקרא איהו לגביה עד כאן לשונו · הרי בפירו' כי
כאשר החוטא מוסף עליו רוח מסטר' אחרא ואז לבו מתגאה עליו והזבח העיקרי
הוא רוח נשברה לשבר אותו הרוח החיצוני כענין שבירת קלפי האגוז וביאר
בסוף המאמר כיצד ישבר הרוח על ידי שבירת הלב דהיינו דלא איתגאי ולא
איתענג בעינוגין דעלמא ועל ידי הכוס מתרחק מתענוגי העולם ואז הוא
משבר הרוח החיצוני ההוא · וביארו עוד ענין זה בפר' עכמ"ה בביאור פסוק רעיא מהימנא
סלת למנחה אמרו ז"ל ידו"ד עמודא דאימצעיתא סולת דיליה דא שכינתא תתאה פר' פנחס דף
נהורא דיליה סלת נקיה מסטרוי בלא פגימו דחשוכא ובלא תערובת חשוכא רעס
כלל דהכי איכון חשוכין עם נהורין כבר קדם מוץ ותבן ובאוביהון דישראל
מתערבין חשוכין בנהורין · וכגוונא דדש ברנש תבואה ולבתר איהו
בורר לה כבורר אוכל מתוך פסולת כך ישראל צריך למיעבד ברוחיהון כד
איתערב בהון חשוכין. ורזא דמלה זבחי אלהים רוח נשברה · דהכי אתבר תהלים יט
חשוכא דאיהו יצה"ר דמכסי על רוחא כמוץ דמכסי על חטה כענן דמכסי על
שמשא ולא אנת ליה לאנהרא · ובזמנין דחשך דאיהו יצה"ר מכסי על יצה"ט
דאיהו אור איהו כמאן דתפיס בבית האסורין דרוחא · ואוף הכי כד
יצר טוב איהו תפיס ברשו דיצר הרע הכי איכון תפוסין חיילין דיצר הטוב
ברשו דחיילין דיצר הרע · ובזמנא דיתבר ברנש רוחיה בכל איברין
דיליה קדם ידו"ד מה כתיב לאמר לאסורים צאו לאשר בחשך הגלו. אבל ישעיה מט ט
שכינתא איהו סלת נקיה דלית חשוכא וקבלא יכיל לאיתערבא בה עד כאן
לשונו · הרי במאמר הזה מבואר הענין יותר כי על ידי החטא מתערב
אור בחשך והחושך ההוא מכסה על הרוח כענן המכסה על השמש והיינו
מה שאמר הפסוק כי אם עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם שם נט ב
שהם מחיצה וכן אמרו בתיקונים דאלין קלפין גרמין אפרשותא בין קודש' תקוני' דף לו
בריך הוא ובין ישראל ודא איהו רזא כי אם עונותיכם היו מבדילין ביניכם
לבין אלהיכם עד כאן לשונו · וכן אמר לעיל מזה ואלין קלפין איכון מחיצה
בין ישרא' לאביהם שבשמים וכיון שהאדם חוטא בעונו מגביר הקליפה ומעבה
המחיצה ועושה אותה כמחיצת של ברזל ועל דרך הוי מושכי העון בחבלי ישעיה ה יח
השוא וכעבות העגלה חטאה ואין תקנה עד שישבר הקליפה על ידי כוס
ובכי ומספד כמו שיתבאר באופן שישבר רוחו ואיבריו לפני ידו"ד כמו
שאמר ובזמנא דיתבר ברנש רוחיה בכל איברין דיליה קדם ידו"ד ואין

דרך

דרך לשבירת כל איבריו ורוחו אלא על ידי סיגוף התענית שאלבו ודמו
שהם עיקר כל האיברים מתמעטים ומסתגפים · וכמו שעל ידי האכילה
ושתיה נתגאה כוחו וכסה המוץ והתבן שהוא חשך על אור העליון שמנשמתו
וניצוץ השכינה גם כן שנתלבש בחשך ההוא כך יסגף עצמו בלי אכילה כדי להכני'
עצמו ולברור האור מהחשך · ובפרט ת"ח צריכין להתענות כדי להכניע גופם
כי אין הנשמה מאיר' עד שיכנע הגוף וכוחותיו וכמ"ש בזוהר ות"ח בזמנא דקודש' זוהר פ' תולדו' דף קמ
בריך הוא איתרעי בנשמתיה דבר נש לאיתהנאה בה מחי לגופא בגין דתשלוט
נשמתא דהא בעוד דנשמתא עם גופא לא יכלא לשלטאה וכד איתרע גופא
נשמתא שלטא עכ"ל · וכן האריכו גם כן בזוהר עש"ם · ולכן צריך להתענות שם פ' ויפק דף קס ע"ב
כדי להגביר כח הנשמה ולהחלים את החומר ואת תענוגיו וכבר ביארנו בשער
הקדושה כי שבירת התענוגים הוא כענין שבירת קליפת האגוז הקשה · ואומר
בתיקונים כי הלב הוא כעין האגוז ז"ל ועוד ליבא איהו אגוז מאן דתבר קליפה
דאיהו יצר הרע עליה איתמר לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה ובגות ליבא תלים נ"א יט
דאיהו שלים בקלפין דיליה ולא איתבר עליה איתמר תועבת ה' כל גבה לב משלי יו דף
ושכינתא לא שרייא עליה ומסטרא דקליפין איתקריאו בני נשא ערלי לב עכ"ל ·
ובלילם שלאחר התענית יזהר שלא ימלא בטנו בשר ויין בענין שיתגאה לבו
ויצא שכרו בהפסדו · וצריך בעל תשובה להתרחק מהם ובפרט מהיין כמ"ש
בזוהר מה דאיתמר דידכור ליה ברכם ההוא דיומא דמותא ודאי הכי הוא בגין זוהר פ' מקן דף ר"ב
דמתבר לבא דברנש דהא יצר הרע לא שריא אלא באתר דאשתכח חדוה דחמרא
וגסותא דרוחא וכד אשכח רוחא תבירא כדין איתפרש מניה ולא שריא בהדיה
עכ"ל · וכיון שאמר גסותא דרוחא צריך להתרחק מהתענוגים באופן שלא
יבא רוחו להתגאות עליו והרבה מבעלי תורה שבדורינו סומכין שלא להתענות
מיהא דאמרינן א"ר שמואל כל היושב בתענית נקרא חוטא סבר כי האי תנא דתניא תענית פ"ק
ר' אלעזר הקפר ברבי אומר מה ת"ל וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וכי באיזה מדבר ו י"א
נפש חטא זה אלא שציער עצמו מן היין והלא דברים קל וחומר ומה זה שלא
ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא המצער מכל דבר ודבר עאכו"ו · ר' אלעזר
אמר נקרא קדוש שנאמר קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו ומה זה שלא ציער שם ו ו
עצמו אלא מדבר א' נקרא קדוש המצער עצמו מכל דבר עאכ"ו · ולשמואל
הא איקרי קדוש ההוא דמרכי נפשיה · ולר' אליעזר הא איקרי חוטא ההוא
דשאיב נפשיה ומי אמר אלעזר הכי והאמר ר' אלעזר לעולם ימוד אדם עצמו
כאלו קדוש שרוי בתוך מעיו שנאמר בקרבך קדוש לא אבא בעיר לא קשיא הא סוטה ז"א כ"ב
דמכי לצעורי נפשיה הא דלא מכי לצעורי נפשיה ריש לקיש אמר נקרא חסיד
שנאמר גומל נפשו איש חסד את' רב ששת האי בר בי רב דיתיב בתעניתא ליכול משלי י א
כלבא שירותיה א"ר ירמיה בר אבא אין תענית צבור בבבל אלא תשעה באב
בלבד א"ר ירמיה בר אבא אמר ריש לקיש אין תלמיד חכם רשאי ליסב בתענית

שפני שממעט במלאכת שמים עכ"ל · ומתימרת ריש לקיש זו אחרונה
מסתייעי' כדי שלא להתענות וכדפי' רש"י ע"ה שממעט במלאכת שמים חלש הוא
ואינו יכול ללמוד עכ"ל · וכיון שהוא חלש ואינו יכול ללמוד כקרא לא מכי לבעורי
כפשיה וכקרא חוטא ומתימרת ריש לקיש דקאמר כקרא חסיד שנאמר גומל כפשו
איש חסד כריך לאוקומיה לפי דעתייהו ברמבי לבעורי כפשיה או בשאינו ת"ח
כדי שלא יחלוק ריש לקיש מדידיה לדידיה דקאמר אין ת"ח רשאי לישב בתענית
ואין מכל זה סיוע למי שחטא שלא יתענה ושיספיק לו התורה לכפרת עונו שמי
שחטא אפי' הוא ת"ח אין תורתו רצויה עד שיטהר עצמו כדפי' בסוף פ"ב והעד
על זה ריש לקיש עצמו שפי' בפ' ר' אליעזר והעתקנו לשונו לעיל שאחר ששב
כל ימיו היה עסוק בכוס ובצדקה ובתפלה · אלא ודאי אין דברי ריש לקיש
אמורים אלא בת"ח שלא חטא שאם ירבה להתענות כדי לקדש את עצמו אינו
רשאי מפני שממעט במלאכת שמים אבל אם חטא ויושב בתענית נקרא חסיד
שנאמר גומל נפשו איש חסד ופיר' גומל נפשו שגומל לנפשו לשלם לה כמדתה
תלים סב יג וכמ"ש הפסוק ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו הרי במדת חסד נשלם
לאיש כמעשהו · וכן פי' שע"י קבלת הייסורין מקרב עצמו אל החסד כאומרו
משלי כ"ג ה' ואוהבו שחרו מוסר ואהבה היא אהבת החסד ושם טהרה מצד החסד כדפיר'
לעיל · ועוד דאמרינן בירושלמי בנדרים פ' קונם ר' יוחנן הוה צייס כל ערבי
ריש שתא ר' אבין הוה צייס כל ערבי שבת ר' זעירא צייס תלת מאון צומין אית
דאמר תשע מאון צומין ולא חש על מגילת תענית עכ"ל · והכי איתא בירושלמי
טור הלכות בתעניות פ"ב וכן כתב הטור אין קובעין סעודה בערב שבת משום כבוד שבת
שבת סימן וכתב א"א ז"ל נראה שדרך אנשי מעשה להתענות כל היום כדאיתא בעירובין
ר"מט הכי בכי בי רב דיתבי בתענית במעלי שבתא מהו לאשלומי אלמא שדרך ת"ח
ערובין פ"ג להתענות ערב שבת עכ"ל · גם אין להביא ראיה דאמרינן בתעניות ר' יוסי
תעניות פ"ג אומר אין היחיד רשאי לסגף את עצמו בתענית שמא יצטרך לבריות כי מתורץ
הוא במה שכתב הר"ן ז"ל שם כבר פי' לעיל דמפני שמתענין על אלו ברצופה
קאמר דאין היחיד רשאי להתענות על אלו ברצופה עליהם וביאור דבריו שאת'
דמפני שמתענין על אלו ברצופה הכוונה היא שאמר שם · ת"ר עיר שהקיפוה
גייסות או נהר או ספינה המטורפת בים ויחיד הנרדף מפני נכרים ומפני רוח
רעה מפני לסטי' מתריעין מיד בשב' ועל כלן אין יחיד רשאי לסגף עצמו בתעני'
שמא יצטרך לבריות ואין הבריות מרחמין עליו · הרי שר' יוסי קאי על דברי
ת"ק שהוא לסגף עצמו בתעני' על אחר כגון להתפלל על עיר שהקיפוה גייסות
או על יחיד הנרדף וכדפי' הר"ן שעל אלו מותר להתענות רצופין ועל אלו פליג
ר' יוסי וקאמר שלא יתענה רצופין מפני שיבטל ממלאכתו וכו' אבל המתענה
רצופין לתשובה על עונותיו לא דבר ר' יוסי בזה ואדרבה תבא עליו ברכת טוב
יומא פ"ח שהרי במס' יומא אמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב גדולה תשובה שאפילו

יחיד שעשה תשובה מוחלין לו ולכל העולם שנאמר ארפא משובת' ולא עוד אלא שמביא הושע יד ה
רפואה לעולם כדאמרינן התם א"ר גדולה תשובה שמביא' רפואה לעולם שנא'
שובו בנים שובבים ארפא משובותיכ' ואם יש כח בתשוב' להביא רפואה לעולם ירמיה ג כ"ב
כ"ש לעצמו שיביא רפואה להיותו בריא שלא יחלה · ואע"פ שהתשובה היא בלא
תענית כבר מפורש ע"י הנביא תנאי התשובה בכל לבבכם בצום ובכי ומספד · יואל ב י"ב
ועוד אמרו במדרש משלי בפסוק אל תתן שינה לעיניך ז"ל אל תתן שינה בעיניך משלי ו ד
להתעסק בתורה שהיא מכפרת עון · ד"א אל תתן שינה לעיניך מלעשות
תשובה שהתשובה ומעשים טובים כתרים בפני הפורענות · ד"א אל תתן שינה
לעיניך מלישב בתענית שהתענית קרובה לתשובה שנאמר וקרעו לבבכם על יואל ב י"ג
בגדיכם ושובו אל ה' אלהיכם אם עשיתם כן כי חנון ורחום הוא וכל כך למה
כדי להנצל מדינה של גיהנם ועליהם מפורש בקבלה הנצל כצבי מיד וכצפור משלי ו ה
מיד יקוש כדי שלא תתיקשו בירידתה של גיהנם · ד"א וכצפור מיד יקוש שלא
תעשו קש לאשה של גיהנם מפני שכחה של תשובה מגעת עד כסא הכבוד עכ"ל ·
הרי שאמר שהתענית קרוב לתשובה והטעם כדפי' לעיל בראש הפרק ולכן
אנו מוכחים שעל כל צרה שלא תבא על הציבור גוזרים תענית כדתנן בפ"ק
דתעניות הגיע י"ז ולא ירדו גשמים התחילו היחידים מתענים ולמה יתענו תענית פ"ק
מוטב שיעסקו בתורה שהיא מכפרת עון ויפשפשו במעשיהם בלי תענית אלא
מוכרח התענית כדי להביא הלב לידי הכנעה · וכאשר נתקדש מאכילה ושתיה
שהם כחות הגוף נדבק בו ית' ובמשרתיו שהם מובדלים וקדושים מאכילה
ושתיה ואז הוא זוכה אותנו מפני שאנו דבוקים בו · אבל ע"י אכילה ושתיה אנו
מובדלים ממנו מלבד כשהאכילה מצוה בשבתות וימים טובים ור"ח וכיוצא :
ואיספר שמטעם זה היה מר בריה דרבינא יושב בתענית כל השנה כדאמרינן
בפסחי' מר בריה דרבינא כוליה שתא הוה יתיב בתענית' בר מעצרתא ופוריא פסחים ס"ח
ומעלי יומא דכפורי' · ומי שאינו יכול להתענות כל השנה רצופים לפחות ישתדל
לקיים דברי הר"י בעל הטורי' שכתב זה לשונו · כתב בה"ג אלו הימי' שמתענים א"ח סי'
בהם מן התורה והמתענה בהם לא יאכל בהם ולא ישתה עד הערב בא' בניסן תק"פ
מתו בני אהרן וכו' וכתב בסוף דבריו אלו ימי תעניות קבלו ישראל מן התורה
ועוד גזרו שיהו מתענין מפני ג' דברים שני וחמישי ושני על חרבן הבית ועל
התורה שנשרפה ועל חרפת ה' ולעתיד לבא עתיד הקב"ה להפכם לששון ולשמחה
עכ"ל · וכן אמרו במסכ' סופרים שהתלמידים מתענין בניסן ב' וה' והטעם
מפני שהוא גזירת רבותינו על ג' דברים האמורים · ז"ל בפרק בתרא הלכה ג'
לפי' אין אומרין תחנונים כל ימי ניסן ואין מתענין עד שיעבור ניסן אלא
הבכורות שמתעני' בערב הפסח והצנועי' בשביל המכה כדי שיכנסו בה בתאוה
והתלמידי' מתענין בו שני וחמישי מפני חילול השם ומפני כבוד ההיכל שנשרפה
בר"ח בניסנא אבל להזכיר בציבור אסור עד שיעבור ניסן עכ"ל · הרי שהותר

להתענות

להתענות בניסן לתלמידים ב׳ וה׳ מפני חילול ה׳ והטעם שכיון שכך דרכן
להתענות כל השנה השמיעונו שאין מפסיקין בניסן וכתבו בתוס׳ אהא דאמרינן
שעזרא תקן שיהיו קורין בתורה בשני ובחמשי כדי שלא ילינו ג׳ ימים בלא
תורה ואת ומש שתקנו ב׳ וה׳ וי״ל משום דאמרינן במדרש משה רבינו ע״ה
עלה בחמשי לקבל לוחות האחרונות וירד בשני ונתרצה לו המקום ולפי שהיה
עת רצון בעלייה עליה וירידה קבעו בב׳ וה׳ ולכך נהגו נמי להתענות בב׳ ובה׳
עכ״ל׳ ומלבד ב׳ וה׳ יש ימים שנהגו בהם ישראל להתענות בערב ר״ח נהגו
להתענות ואו׳ שהוא כפור קטן וטעם למציאות התענית כי נודע כי ישראל מונין
ללבנה כדפי׳ בזוהר מפני שהלבנה הזו רמז ללבנה העליונה וכיון שיש למטה
מיעוט וחסרון כן למעלה והצדיקים המצטערים בייסורי שכינה לקבל הדין
שבא עליהם כאשר היא מתחדשת כן הם מתחדשים עמה׳ וכן אמרו בזוהר
בענין הצדיקים שיש להם ייסורין מפני שנולדו בחסרון הלבנה שלעתיד יש
להם מעלה גדולה והשכינה אינה זזה מהם ז״ל שם וכד סיהרא איתפגים בההוא
סטרא דחויא בישא כדין כל אינון נשמתין דנפקין אע״ג דכלהו דכיין וכלהו
קדישין הואיל ונפקי בפגימו בכל אינון אתרי דמטו אינון נשמתין כלהו אתברו
ואיתפגמו בכמה צערין בכמה כאובין ואלין אינון נשמתין אתרין דאיתרעי
בהו קב״ה לבתר דאיתברו ואע״ג דנשמתין בעציבו ולא בחדוון׳ רזא דמלא
שרייה כגוונא דלעילא גופא איתפגים׳ ונשמתא לגו כגוונא דלעילא ודאי
כגוונא דא ובגין כך אלין אינון דבעיין לחדתותי בחדתותא דסיהרא ועל אלין
כתי׳ והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר להשתחוות לפני
אמר ה׳׳ כל בשר ודאי דאלין יתחדתתון בכלא׳ ובעיין לחרתותי בחדתותא
דסיהרא ואלין אינון בשותפא חדא בסיהרא פגימין בההוא פגימו דילה ובגין
כך איהי שרייא בגווייהו תדיר דלא שבקא לון כמ״דא ואת דכא ושפל רוח וכתי׳
קרוב ה׳ לנשברי לב׳ לאינון דסבלו עם סיהרא ההוא פגימו אינון קריבין
לה תדיר ועל דא להחיות לב נדכאי׳ באינון חיין דאתיין לה לאיתחדתא יהא לון
חולקהון אינון דסבלו עמה יתחדתתון עמה׳ ואלין איקרון יסורין של אהבה׳
של אהבה אינון ולאו מכיה מה הוא ברכם של אהבה אינון דאיתפגם כהורה של
אהבה זוטא דאיתדחייא מאהבה רבה ובגין כך אלין אינון חברים משותפים
בהדה׳ זכאה חולקהון בעלמא דין ובעלמא דאתי דאינון זכו להאי למהוי
חברים בהדה עלייהו כתי׳ למען אחי ורעי וכו׳ עכ״ל׳ ומכאן שכל המצטער
בצער שכינה יש לו שכר גדול כמבואר במאמר שאמ׳ קרוב ה׳ לנשברי לב לאינון
דסבלו עם סיהרא ההוא פגימו וכו׳ נראה שכל המדכא עצמו בייסורין ומשבר
לבו מתחדש עמה ולכן בערב ר״ח שהרי היא פגומה מכל וכל ראוי להצטער
ולהתענות ובכל תענית שיתענה טוב שיכוין לזה ג״כ מלבד כי בחטאו גרם
פגמו לה כמו שהארכנו בשער היראה כי בן כסיל תוגת אמו לכן ראוי שיסבול

עינוי

ב״ק פ״ז

זוהר פ׳ ויחי דף ק״לה
אם פ׳ ויקהל דף קפ״ט

ישעיה סו כ״ג

ישעיה כ״ח כו
תהלים ל״ד כ

ענוי תחת הענוי אשר גרם לה כש עתה בגלותינו זה כי בפשעינו שולחה אמנו
שראוי לכל אדם להצטער בצרה ולקבל ייסורין על מה שהוא מאריך הגלות
בעונותינו · ובענין הענוי הארכנו יותר עכ״ל · עוד יש ימים שנהגו ישראל
להתענות בהם כגון מר״ח אלול עד יום הכפורים שהם ימים שאומרים בהם
סליחו׳ ותחנוני׳ וסימנו על זה אני לדודי ודודי לי ר״ת אלול וס״ת ד׳ יודין כנגד מ׳ שיר ו ט
יום · וכן ומל ה׳ את לבבך ואת לבב ר״ת אלול שחודש זה מוכן למילת הלב דברים לו ו
דהיינו תשובה · ומסתברא מאחר שהוא החדש האחרון מהשנה לעשות בו
תשובה על מה שפגם בכל השנה ולא יכנס בר״ה שהוא יום הדין מתועב ממעשיו
הרעים אלא יתקן בחדש זה מה שעבר וכן בעשרת ימי תשובה שאם מוכיח
עליהם שנתקנו לתיקון השנה והם ימי דין שאנו אומרין בהם המלך המשפט
והקב״ה מזדמן לקבל אז לבעלי תשובה · כמו שדרשו ז״ל דרשו ה׳ בהמצאו ישעיה נ״ה ו
וכי יש ימים שאין נמצא אלא כאן ליחיד וכו׳ שבימים אלו אפי׳ ליחיד נמצא וראוי
להתענית ולפשפש במעשיו ויקיים עיקרי התשובה בכל לבבם בצום ובכי
ומספד ובלילה לא יאכל בשר ולא ישתה יין · וכתב הרי״ בשערי התשובה
ז״ל בעשרת ימי תשובה הירא את דבר ה׳ לבו יחיל בקרבו בדעתו כי כל מעשיו
בספר נכתבין ובעת האלהים יביא במשפט את כל מעשה על כל נעלם
אם טוב ואם רע כי האדם נידון בר״ה ונגזר דין שלו נחתם ביה״כ ובעת אשר ידע
האדם כי יביאו את דינו לפני מלך ב״ו הלא יחרד חרדה גדולה ויטית עצות
בנפשו ובכל דרכי האריכות יחיש מפלט לו ולא תנלה על רוחו לפנות על ימין
או על שמאל ולהתעסק ביתר חפציו לכן מה נואלו הינאים לפעלם ולעבודתם
עדי ערב בימים הנוראים ימי הדין והמשפט ואיכם יודעים מה יהיה משפטם
וראוי לכל ירא שמים למעט בעסקיו ולהיו׳ רעיוניו נחתים ולקבוע ביום ובלילה
עתים להתבודד בחדריו ולחפש דרכיו ולחקור ולקדם אשמורות ולהתעסק
בדרכי התשובה וכשרון מעשה ולשפוך שיח ולשאת תפלה ורנה ולהפיל תחנה
והעת עת רצון והתפלה נשמעת בו · ואז״ל דרשו ה׳ בהמצאו אלו עשרה
ימים שבין ר״ה לי״ה · ומצות עשה מן התורה להעיר אדם את רוחו ולחזור
בתשובה ביום הכפורים שנאמר מכל חטאתיכם לפני ה׳ תטהרו ואז״ל כי ויקרא טז ל
יום הכפורים מכפר עם התשובה על כן הזהירנו הכתו׳ שנטהר לפני ה׳
בתשובתינו והוא יכפר עלינו ביום הזה לטהר אותנו עד כאן לשונו ·
וכאשר יסתכל המשכיל במעשיות הנזכרים בגמרא מחכמים שהיו מתענים
כמה תעניות ויראה שהיה הדבר בלי צורך כ״ש תלהב נפשו להתענות
על עונותיו וכל אחד ידע מה שקדמו לו מהעונות · כתב הרא״ש
בהלכות קטנות של רי״ אלפס גבי ההיא דאמרינן רב אשי הוה יתיב
קמיה דמר זוטרא איתהפיכא ליה רצועה של תפלין · ז״ל תשובת
גאון דרצועה דרב הונא דאיתהפיכא ויתיב מ׳ יומין בתענית בשל

יד או בשל ראש הכי גמירנא מרבוותא דשל ראש הייתה רב הונא דיתיב אתעניתא לאו משום דחובה הוה וכו' ומעשה זה דרב הונא הובא בגמרא דמס' מועד קטן · וכתב עוד תשובה אחרת מאן דהפיך רבועה שלראש או של יד מיחייב למותב בתענותא דפושע הוא וצריך תענית אבל לחייבו מ' תעניות כרב הונא לא ומרוב חסידות הוא דעבד עד כאן לשונו ·
וכן מכינו ר' זירא שהתענה מאה תעניות שלא תשלוט עליו אש של גיהנם כדאיתא בג"מר' מלבד מאתים אחרים שהתענה כדפי' שם · גם בירושלמי אהא דאמרינן פרקו של ר' אלעזר בן עזריה היתה יוצאת ברצועה וכו' אמרו רז"ל א"ר חנינא פעם אחת יצאת והושחרו שיניו מן הכומות עד כאן לשונו · גם אם יתענה התלמיד חכם כדי שתתקיי' בו התור' ולא תפסק מזרעו טוב לו כדאיתא שם בהשוכר את הפועלים גבי אהא דאמרינן א"ר פרנך א"ר יוחנן כל שהוא ת"ח ובנו ת"ח ובן בנו ת"ח שוב אין תורה פוסקת מזרעו לעולם שנאמר ואני זאת בריתי אותם וכו' · רב יוסף יתיב ארבעין תעניתא ואקריוה לא ימושו מפיך ויתיב ארבעין תעניתא אחריני ואקריוה ומפי זרעך יתיב מאה תעניתא אחריני אתא ואקריוה לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר מכאן ואילך לא צריכנא תורה מחזר' על אכסניא שלה עד כאן לשונו · וכן מכינו שפלת' התענה מ' תעניות על החכמה כדאיתא בריש מדרש משלי על טעם שהתחיל ספר משלי במ"ם · ובסוד התענית ביארו בזוהר אמר שם בפסוק דודי לי ואני לו הרועה בשושנים שהב"ה מנהיג את עולמו בחסד ובדין שהוא רמז השושנים שיש בהם אודם ולובן ז"ל מה השושן הזה אדום ולבן כך ריח הקרבן מאדום ולבן · בא וראה מריח הקטרת שהסמנים מהם לבנים מהם אדומים כגון הלבונה שהוא לבן מר דרור אדום והריח עולה מאדום ולבן ועל"כ מנהיג עולמו כשושנים שהוא אדום ולבן דכתי' להקריב לי חלב ודם · כנגד זה אדם מקריב חלבו ודמו ומתכפר לו זה אדום וזה לבן מה השושן שהוא אדום ולבן אין מוכקין אותו לחזור כלו לבן אלא באש כך הקרבן אין מוכקין אותו לחזור כלו לבן אלא באש · עכשיו מי שיושב בתעניתו ומקריב חלבו ודמו אינו כמתק להיות כלו לבן אלא באש דהא"ר יהודה מתוך תעניתו של אדם מחלישין איבריו וגובר עליו האש ובאותה שעה צריך להקריב חלבו ודמו באותו האש והוא הנקר' מזבח כפרה · והיינו דהא"ר אלעזר כד הוה יתיב הוה מצלי ואמר גלוי וידוע לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שהקרבתי לפניך חלבי ודמי והרתחתי אותם בחמימות חולשת גופי יהי רצון מלפניך שיהיה הריח העולה מפי בשעה זו כריח העולה והקרבן באש המזבח ותרצני · נמצא באדם שהוא מקריב בתעניתו החלב והדם והאש והריח שעולה הוא מזבח כפרה ולפיכ' תקנו התפלה במקום הקרבן ובלבד שיתכוין למה דאמרן א"ר יצחק מכאן ולהלאה כתי' כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר עד כאן לשונו · עוד יכוין למ"ם

ב"מ פ"ה
ירושלמי מ"ס שבת פ"ס
ישעי' נ"ט כ"א
כ"מ כ"א ע"א
זוהר פ' שמות דף כ ע"ב
שיר ו ב
יחזקאל מ"ג כ"ד
במדבר ל"א כ"ג

כמ"ש בזוהר פ' תרומה תלת שליטין אינון לעילא דקודשא בריך הוא אשתמודע בהו ואינון רזא יקירא דיליה ואלין אינון מוחא ולבא וכבדא ואינון בהפוכא דהאי עלמא לעילא מוחא שליט ברישא ולבתר יהיב לליבא וליבא שליט ויהיב לכבדא ולבתר כבדא יהיב חולק לכל אינון מקורין דלתתא כל חד וחד כדקא חזי ליה לתתא כבדא שליט ברישא ולבתר איהו מקרב כלא לליבא ושליט ליבא כיון דשליט ליבא ואתתקף מההוא תוקפא ורעו דקא שליט ואתער לגבי מוחא ולבתר אהדר כבדא ופליג מזונא לכל איברין דגופא ביומא דתעניתא ברנש מקרב מיכלא ומשתייא לגבי כבדא עילאה מקרב חלביה ודמיה ורעותיה ההוא כבדא שליט כלא ברעותא כיון דכלא איהו לגביה שליט. ומקריב כלא לגבי ליבא דאיהו רב ושליט עליה כיון דליבא שליט ואתתקף ברעותא מקרב כלא לגבי מוחא דאיהו שליטא עילאה על כל גופא לבתר אהדר כבדא ומפלג חולקין לכל אינון מקורין ושייפין דלתתא עד כאן לשונו. והמסתכל בדברי המאמר יראה בענין הדעת היות התענית ממש קרבן סוד אשה ריח ניחוח לה' שפיר' בזוהר שיר השירים ולכן צריך ליזהר ביום התענית מכל חטא ועון שלא יהיה קרבנו נדחה. ויבין מהדברים הפוסלים הקרבן שאחד מהם המחשבה גם יפסלו לתענית אם יהרהר בעבירה וכן שאר דברי' הפוסלים בקרבן יפסלו בתענית ולכן צריך עזיבת החטא שלא יהא טובל ושרץ בידו ובמסכת ברכות בענין התעני' אמרו ז"ל וא"ר אלעזר גדולה תענית מן הצדקה מה טעם זה בגופו. וזה בממונו עכ"ל. ואמ' גדול תעני' וכו' הורה לנו בזה מעלת הצדק' שאין אומרי' זה גדול מזה אלא אם יכנסו בסוג וערך א' והטעם שהצדקה מכפרת עון כאומ' וחטאיך בצדקה פרוק וכן התענית הוא במקום הקרבן ומכפר עון כמו שאמרו שם פ' היה קורא רב ששת כד הוה יתיב בתעניתא בתר דמצלי אמר הכי רבון העולמים גלוי לפניך שבזמן שבית המקדש קיים אדם חוטא ומקריב קרבן ואין מקריבין ממנו אלא חלבו ודמו ומתכפר לו ועכשיו ישבתי בתענית ונתמעט חלבי ודמי יהי רצון מלפניך שיהא חלבי ודמי שנתמעט כאלו הקרבתיו לפניך על גבי המזבח ותרצני עד כאן לשונו. והוסיף התענית על הצדקה היותו בגופו כי הוא מקריב פני אדם למעלה וכמו שבזמן שבית המקדש קיים בעשיית הקרבן עיקר הקרבן היה ההכנע' וכן אמרו בזוהר שירותא דקרבנא בשעתא דבר נש אודי חטאוי עלה ונכיסו וזריקו דדמיה על מדבחא עכ"ל. עוד בדף רמ"א אדם חקוק בכורסייא אדם עיקרא דכלא ומקריב תמן רוחיה ונשמתיה עד כאן לשונו. ואמר בירושלמי כיצד ז"ל דרש ר' אבא בר זבדא נשא לבבינו אל כפים ואיפשר כן. אית ברנש דנסיב לביה ויהיב גו ידיה אלא מהו נשא כיפוי לבינן לכף ידינן וא"כ אל אל בשמים כך אם יהיה שרץ בידו של אדם אפילו טובל במי שילוח או במי בראשית אין לו טהרה עולמית השליכו מידו מיד טהר עד כאן לשונו. והכוונה היא שכשם שהידים צריך שלא יהיה בהם שרץ דהיינו

ברכות פ"ק

דניאל דף כ"ד

ברכות פ"ב

זוהר פ' פנחס דף ר"מ

ירושלמי תעני' פ"ג

עון ג"כ הלב צריך שיהיה כמו הכפים שיהיה נקי מלחשוב בעשות עבירה כמו
(ישעיה נ"ה ז) שאמר יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו ונשא הוא לשון שווי כמש"ש נשוי גם
עיקר התענית בפרט בתענית ציבור צריך שיהיה בפשפוש המעשים כמ"ש
(איכה ג מ') נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה' נראה שאין דרך לתשובה שנאמר בה
שובה ישראל עד ה' אלא ע"י חקירת המעשים והחיפוש והוא עיקר הצום כמש
ישעיה הנביא ע"ה בענין שאמ"ש למה צמנו ולא ראית ענינו נפשינו ולא תדע
וכו' ואמר אח"כ הכזה יהיה צום אבחרהו יום ענות אדם נפשו הלכוף כאגמון
(ישעיה נ"ח ה) ראשו ושק ואפר יציע הלזה תקרא צום ויום רצון לה' הלא זה צום אבחרהו פתח
חרצובות רשע התר אגודות מוטה · ופסוק הראשון שאמר הכזה יהיה צום
אבחרהו וכו' יום ענות וכו' הלכוף כאגמון וכו' הוא בתמיה פירו' שאינו רצוי
לפניו שום דבר מזה אבל הצום הנבחר הוא פתח חרצובות רשע וכן פי'
בירושלמי פ"ב דתעניות ז"ל א"ר אלעזר הכזה יהיה צום אבחרהו אלא יום ענות
אדם נפשו אין זה צום שאני חפץ בו ואיזה צום שאני חפץ בו הלא זה צום
אבחרהו פתח חרצובות רשע התר אגודות מוטה הלא פרוס לרעב לחמך
ועניים מרודים תביא בית מה כתי' בתריה אז תקרא וגו' וה' יענה עד כאן
לשונו · נמצא שכלל התענית צריך פשפוש המעשים ועזיבת החטא
ונתינת הצדקה לשמה כמבואר בפסוק שיש בה כמה בחינות שצריך לדקדק
בפסוק שכולם נוגעים לענין הצדקה · וכן פירשו במס' תעניות על
מה שכתו' בעזרא כאשר גזר עליהם תענית ויקראו בספר תורת האלהים
רביעית היום וכו' ז"ל אמר אביי בתעניתא מצפרא עד דפלגא דיומא
מעיינו במלי דמתא ומפלגא דיומא רביעא דיומא קרו ומפטרי ורבעי דיומא
(נחמיה ט) בעו רחמי שנאמר ויקראו בספר תורת האלהים רביעית היום ורביעית
היום מתודים ומשתחוים · ואיפוך אנא לא סלקא דעתך דכתי' ואלי
יאספו כל חרד עד כאן לשונו · הרי שחצי היום הראשון הוא בפשפוש
(זוהר פ' ויחי דף ר"כח ע"ב) המעשים קודם לתורה ולתפלה וכן פירשו בזוהר בפסוק ויסב חזקיהו פניו
(ישעיה ל"ח ב) אל הקיר שאין להתפלל על החטא עד שישים לתקן כל מגמת פניו לתקן
שונו ז"ל בקיצור מכאן אוליפנא דמאן דאית ביה חובא ובעי למיבעי רחמי
עלוי ליכוין אנפוי ורעיונו לאתתקנא גרמיה מההוא חובא ולבתר יבעי
(איכה ג מ') צלותיה כד"א נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה' נחפשה דרכינו בקדמיתא
(סנהדרין פ"ג) ולבתר ונשובה עד כאן לשונו · ובענין הצדקה אמרו בסנהדרין
א"ר אלעזר כל תענית שמלינין בה צדקה כאלו שופך דמים שנאמר
(ישעיה א כ"א) צדק ילין בה ועתה מרצחים עד כאן לשונו · ובס' החסידים כתב דע
(ספר חסידים סימן ר"ן) והבן אעפ"י שאמרו חכמי' יפה התענית לחלום כאש לנעורת לא אמרו אלא לעושי
תשובה עם התענית הרי יהודי א' ראה בחלום בליל ט' בתשרי והתענה
בט' וביום הכפורים הרי שני ימים ולילה ולא הועיל לו לפי שמראים לו חלום

קשה

קשה שיפשפש במעשיו כי התענית במקום חטאת מה קרבן אינו מועיל בלא
תשובה שנאמר זבח רשעים תועבה אף תענית אלום אינו מועיל בלא תשובה (משלי טו ח)
עד כאן לשונו ׳ ודרת בספר היושר כתב שביום התענית צריך ליזהר מן הכעס (ספר היושר)
מפני שהמרה גוברת וכן כתב גם כן בספר החסידים וכשאדם מתענה ישמור (ספר חסידים)
עצמו שלא יהיה כעסן בו ביום כי כשאדם רעב הוא כעסן ואם יכעוס מוטב לו (סי׳ תר״ו)
שלא יתענה ויהיה שבע וטוב לב לבריות שלא יתקוטטו וכתיב הן לריב ומצה (ישעיה נח ד)
תצומו ולהכות באגרוף רשע אל תצומו כיום וכו׳ והראשונים כשהיו מתענים לא
היו אוכלים כי אם פת במלח ושותים מים כרבי יהושע שדבר נגד ב״ש עד כאן
לשונו ובזה נכלל הפרק :

פרק ה׳

מפני שקדם עסקינו בפרק הקודם בהכרח התענית אל השב
כדי להכניע את לבו ודברנו בדברים הצריכים ביום התענית
אמרנו לבאר בפ׳ בפני עצמו עוד מהדברים הצריכים אל הבוס והדברי׳ שיחשוב
בהם השב כדי שיבוש בלב טוב ובנפש חפצה ויבכה מלב ומנפש על עונותיו
כדי לקיי׳ הפסוק בבוס ובבכי ומספד בלי ספק שכאש׳ יחשוב השב במה שביארנו
בשער היראה במציאות העון כמה רעה גורם לו ולנפשו ולכל העולם ואפילו
בעולמות העליונים נוגע ענין הפגם בודאי שיתחרט חרטה גמורה על כל
עונותיו ויראה בעין שכלו כמה מעשי׳ יעשה כדי לרצות את אדון הכל שהכעיס
במעשיו הרעי׳ וימשול אלו חטא למלך ב״ו והוא חייב ראשו למלך כמה היה צריך
עד שירצהו ושו יאמרו לו התענה כך תעניו׳ ותן מממונך כך וכך כל אשר לו יתן
בשביל חייו כמ״ש עור בעד עור וכל אש׳ לאיש יתן בעד נפשו כ״ש וק״ו מי שחט׳ לפני (איוב ב ד)
מלך מלכי המלכים הב״ה שחיי׳ ראשו למלך וכל האות׳ ה״בה ׃ ותרן יוותרו מעוהי
של קב״ה מאריך אפיה ובבי דיליה שצריך לרצו׳ לקונו במה שיתרב׳ בו ופי׳ בזוה״ר (זוהר פר׳ פקדי
ז״ל. ותא חזי לכמה דרין איתפרע קב״ה מאינון תבין דשבטין דהא לא איתביד (דף רכ)
מקמי דקב״ה כלום ואיתפרע מדרא לדרא ודינא קיימא קמיה תדיר עד
דאיתפרע ושרי דינא באתר דאיצטריך מ״ל מחזקיהו וכו׳ ע״כל ׳ ובס׳ החסידי׳ (ספר חסידים)
כתב משל טוב לענין זה ז״ל ראה כמה תעניות וצומות ובכיות ותחנונים אדם (סי׳ן ??ד)
עושה כשבנו חולה כי נפשו מרה על בנו וכל שכן שהיה לו לעשו׳ בעשותו דבר
עבירה שהוא אובד טובת נפש לעולמים עד כאן לשונו ׳ עוד ימשול משל אחר
אלו היה בו מכה גדולה אשר נתפשט בכל האבר עד שיאמרו הרופאי׳ שו תתפשט
המכה ותגיע ללב ימות ואז מכוים לחתוך האבר ההוא כדי להחיות שאר
האיברים שחיותם תלוי בלב ׳ והנה בלי ספק שהחולה אז הוא בצער גדול
וצועק אוי ווי ואין מרחם לו וכל שיעשו לו בענין הרפואה לחתוך בשר הרע
ולשים רטיות אף על פי שיהיו קשים הכל רחמים וחסד לו להחיות את נפשו כן
השב ידמה ערך זה ממש לענין הסגוף ויראה שהוא הכרח לו כדי להתם מתנו
ושמת יצרו ולהכניעו ולהביא את נפשו לדרך הטוב שאף על פי שיצטער יקבל
הנער

הכער ההוא בפניס שמחות ואל יבעוט בייסורין כמש הפייטן ועול יסבול ולא יבול ולא יקוץ בתוכחת שדי תענה יוסאחר וכשעבר לא יבול ויסליך מעליו משא התשובה מעליו ויאמ׳ מה לי ולצרה הזאת טוב לי לאכול ולשתות כמו שאמר
ירמיה כב טו אביך הלא אכל ושתה ועשה משפט וצדקה אז טוב לו כי בודאי מי שלא חטא אין צורך לו לתענית וסיגופים אבל מי שחטא צורך הוא לו כדפי׳ לעיל בפב׳ והראיה היותר גדולה היא מדוד הע״ה בפרט מי שהוא מנוגע מצרעת עונותיו מכף רגלו ועד קדקדו אין בו מתום כי לא יספיק לו לא חדש ולא חדשים להתם טומאתו ממנו והלואי יספיקו כל ימיו לטהרת עונותיו ושיהיו כלם נקיי׳ מכאן ולהבא בלי עון כי החוטא חטא פעם אחד עושה רושם והרושם ההוא צריך רחיצה ואם קודם הרחיצה חזר ושנה הרי נתחזק הרושם ההוא יותר ואם שלש הרי נתפשט הרושם
זוהר פ׳נח דף עג ע״ב מצד זה לצד זה האחר והוא יותר קשה להטהר כדפי׳ ענין זה בזוהר ז״ל פתח ואמר כי פשעי אני ארע וחטאתי נגדי תמיד כמה אית לון לבני נשא לאיסתמרא
תלים נא ד מחובייהו מקמי קודש׳ בריך הוא דהא לבתר דחטא ברנש רשים הוא חוביה
ירמיה ב כא לעילא לא איתמחק בר בתוקפא דתיובתא סגיא כמה דאת אמ׳ כי אם תכבסי בנתר ותרבי לך בורית נכתם עונך לפני׳ תא חזי כיון דחב ברנש[ק]מי קדוש ברוך הוא זמנא חדא עביד רשימו וכד תב זימנא תניינא איתתקף ההוא רשימו יתיר תב ביה זמנא תליתאה איתפשט ההוא כתמא מסטרא דא לסטרא דא כדין כתיב נכתם עונך לפני׳ תא חזי דוד מלכא כיון דחב דוד קמי דקב״ה על עיסקא דבת שבע חשיב דההוא חובא איתרשי׳ עליה לעלמין מה כתי׳
שמואל ב יב יג גם ה׳ העביר חטאתך ולא תמות׳ אעבר ההוא רשימו מקמיה׳ ואמר לקמיה עוד ת״ח דוד אף על גב דאודי על חוביה ותב בתיובת׳ לא אעדי לביה ורעותיה מאנון חובין דחב ומההו׳ חובא דבת שבע בגין דדחיל עלייהו תדיר דילמא גרם חד מנייהו ויקטרג עליה בשעת׳ דסכנה ובגין כך לא אנשי לון מניה ומרעותיה עד כאן לשונו׳ ודברי המאמר הזה ילהיבו לב השב לעשות תשובה הראויה שהרי אמר שבהיות האדם חוטא פעם אחד עושה רושם ונכתב כמו שאמר הנביא
ירמיה יז א חטאת יהודה כתובה בעט ברזל וכו׳ ובזוהר פי׳ ענין עט ברזל וצפורן שמיר
זוהר פר׳ויקה׳ דף רסב ע״א ז״ל ט פרחא כל אינון דאדכרון חובי בני נשא וכתבין ורשמין חובייהו בתקיפו דדינא קשיא וע״ד כתי׳ חטאת יהודה כתובה בעט ברזל בצפורן שמיר מהו שמיר ההוא דנקיב אבנא ועמיק לה לכל סטרא עכ״ל׳ ואין העון נמחק כי אם בכח
ירמיה ב כ״א התשובה החזקה כד״א כי אם תכבסי בנתר ותרבי לך בורית ונודע כי הנתר והבורית לעון הוא הטהרה בסגופין ותעניות ושק ואפר כמו שעשה דהע״ה על עון א׳ ואם לעון אחד צריך תשובה חזקה מנתר ובורית מי שכל ימיו היו בחטף כמה מנתר ובורית צריך עד שילבין נשמתו מהחטף והפגם הגדול אשר החטיף אותה שהרי בהיות החטא נכנס מעט מעט בקליפ׳ עד שכל שיעור קומת נשמתו
עזרא ט ו מתלבשת בקליפה ואז נאמר כי עונותינו רבו למעלה ראש וזהו שאמר דהע״ה
אין

אין מתום בבשרי מפני זעמך ואין שלום בעצמי מפני חטאתי כי עונותי עברו תלים לח ד
ראשי כמשא כבד יכבדו ממני ואמר גם כן טבעתי ביון מצולה ואין מעמד שם סט ג
באתי במעמקי מים ושבולת שטפתני · ועל זה יתמרמר השב לבוש ולבכות
ולהתפלל ולומר לנפשו נפשי איך המיתותיך בידי הבת היקרה איך עקרתיך
ממקום החיים והקדושה למקום המות והטומאה איך לא חסתי עליך · ואמשול
אלו בשוגג הרג בנו יחידו החביב ואחר כך נודע לו או במזיד ונתחרט אין ראוי
לו שיתמרמר ולבכות עליו כמו שעשה יעקב אבינו ע"ה על יוסף שלבש שק
ונתאבל עליו ימים רבים · ופי' רז"ל שהם כ"ב שנה עד שנתבשר מיוסף ואלו
יאמרו לו עשה כך וכך ותחיה אותו בודאי שהי' עושה · כן ראוי שיתמרמר לבכות
על מה שעבר ויהיה כל ימיו אבל על שהמי' את נפשו היקרה ובפרט אם יש בידו
עון שכבת זרע לבטלה שהרי המית את בניו ודאי ראוי לאבילות מרובה ויתגדל
לטוב ולהתפלל ולהשליך מעליו כל פשעיו ולהיות זהיר וזריז בעבודה האלהית
כדי להחיות את נפשו · וכאשר יחשוב עוד במה שפי' בשער היראה שהעון הוא
חלל בנפש ויתמרמר בחושבו כמה מכות חרב הכה את נפשו והמיתה וידמה
אם היו בו כמה מכות חרב וסומא מעיניו וקטוע מידיו וחגר מרגליו ובשאר כל
גופו מלא פצעים וחבורות כמה היה ראוי שיבכה כן יבכה על מכות שבנפשו
שהרי הוא עור מעיניו שאינו רואה מה שראוי לראות ואין אזניו שומעות מה
שראוי לשמוע · ובערך זה אמרו רשעים בחייהם קרויים מתים שהנשמה
בהם היא כמתה ואין פועל בגופם הפעולות הרוחניות וז"ש בזוהר כמה פעמים
ווי לון לבני נשא דאינון אטימין ליבא סתימין עינין אטימין אודנין · וכיוצא
במכה שהנפש העונות הרשומות בה הם מכות ונגעים וצריכה רפואה ועל זה
אמר דהע"ה אני אמרתי ה' חנני רפאה נפשי כי חטאתי לך · וטוב לכוון בזה תלים מא ה
בברכ' רפאינו על תחלואי הנפש · עוד יבכה אדם בחושבו במיתתו ונפשו תראה
למעלה לפני הקדושים בכמה מומים כמה ישיגהו מן הבושה והכלימה · וכתב
החסיד הר' יוסף יעבץ ע"ה במסכת וכל מעשיך בספר נכתבים ז"ל אמר הרי אני אבות פ"ב
כבן שבעי' שנה ימי שנותינו בהם שבעים שנה כבר נשתכחו אינו כן כי מעשיך
בספר נכתבים · ומהו הספר הזה נפשו של אדם כאומרו מי מעיד עליו נפשו
שנאמר משוכבת חקיך שמור פתחי פיך כי בנפש חקוקים המכות והעבירות מיכה ז ה
למה הדבר דומה לאדם שהוא מלא נגעים בגופו ונכסה לבושו ובהסיר לבושו
תגלה ערותו ותראה חרפתו כך בהיות הנפש לבושה בחומר שנאמ' וגוה מגבר איוב לג יז
יכסה לא יראו מומי העבירו' אך במות החומר מעל הנפש תגל ערותה גם תראה
חרפתה אוי לה לאותה בושה וז"ש ביד כל אדם יחתום לדעת כל אנשי מעשהו
עכ"ל · גם יכוון לבכות למחות הקטרוגים המקטרגים עליו כי העובר עבירה שם לז ז
א' קנה קטיגור א' וכאשר יכביר עליית נשמתו למעלה וכמה קטיגורי' מקטרגים
עליה ודוחים אותה לחוץ ראוי שיבכה ויתאבל ויבוש מחטאתיו ועל ידי הדמעה
מתבטלים

מתבטלים קטיגוריו כמ"ש הפייטן אכסך את דמעי לך מחה חטאי ברמעתי ולכן
ראוי להעביר הדמעה על מצחו ועל פניו ששם נרשמים העונות ׳ ובזוהר פי' זוהר פר' אמרי
שר אבא ורבי יוסי היו מהלכין בדרך וראו אדם אחר שהיה רשום בפניו ואמרו שמות דף עב
חטאה הוא ואמרו בסוף המעשה אמר ליה מאן הוא אסייא אמ"ל רבי שמלאי הוא ע"ב
אמ"ל מאן אסוותא יהב לך אמר ליה אסוותא דנפשא ומההוא יומא אהדרנא
בתשובה ובכל יומא חזינא אנפאי בכ"ד חיזו ובכינא קמי קב"ה דהוא רבון עלמין ס"ס נפ'
על ההוא חובא ומאינון דמעה אסחינא אנפאי עד כאן לשונו ׳ ויכוין לרחוץ
הפגם והחשך שבפניו על ידי המים שמוריד מעיניו כמו שפגם העליון נרחץ
על ידי מימי נהר העליון כדפי' באדרת נשא בתיקוני דיקנא עילאה בתיקון ב'
שאמ' וחד חשוך הוה איסתחי בההוא נהורא כמאן דאיסתחי בההוא נהר' עמיקא
ואמר אחר כך מהו פשרא דחמית פתחו ואמרו נושא עון חמיתא עד כאן לשונו ׳
כמכא שהעון הוא חשוך והוא מתלבן על ידי האור העליון וכן למטה בא' ירחץ
החושך שבו על ידי המים היורדים מעיניו כי שערי דמעה לא ננעלו וכן אמרו
בזוה"ר ותא חדתכי' דמעין שניאין סריאות הויא כדקת דלאה בגין למהוי חולקיה זוהר פר' ויחי
דיעקב ולא בההוא רשע דעשו והיינו דתנינן כל ברנש ד' אוסיד דמעין קמיה דף רכג ע"א
דקב"ה ואע"ג דאיתגזר עליה עונשא איתקרע ולא יכיל ההוא עונשא לשלטא
ביה מכ"ל מלאה דהא לאה איתגזר למהוי חולקא דעשו והיא בבעותא אקדימת
ליה ליעקב ולא איתייהבת ליה לעשו עד כאן לשונו ׳ וכ"ל שבזה יובן פסוק סורו תלים ו ט
ממני כל פועלי און כי שמע ה' קול בכיי ופועלי און הם החיצונים המקטרגים
ועל ידי הבכי מסתלקים ׳ עוד בזוהר אמר רבי יהודה כל מלין דעלמא תליין זוהר פר' שמות
בתשובה ובצלותא דצלי ברנש לקב"ה וכל שכן מאן דאוסיד דמעין בצלותיה דף יב ע"ב
דלית תרעא דלא עיילין איכון דמעין מה כתיב ותפתח ותראהו את הילד והנה שמות ב ו
נער בוכה ותפתח דא שכינתא דקיימא עלייהו דישראל כאימא על בנין. והיא
פתחה תדיר בזכותייהון דישראל כיון שפתחה ותראהו את הילד ילד שעשועים
דאיכון ישראל דחטאן בקמי מאריהון בכלא ומיד הדרן בתשובה ובכאן קמי'
כברא דבכא קמי אבוי מה כתיב והנה נער בוכה כיון דבכי מתברי כל גזירין
קשין ביש מה כתיב ותחמול עליו עד כאן לשונו ׳ וכן בתיקונים אמר וכד תקונים תקון
ישראל הוו מצלאן כל היכלין הוו מתפתחן לגבייהו וכען בגלותא איתמר בהון יא דף כב
כל השערים ננעלו שכינתא לבר מהיכלהא וקב"ה לבר מהיכליה ומלאכיא
דממנן על צלותין לבר מהיכלין הה"ד הן אראלם צעקו חוצה ולית לון לצלותין ישעיה לג ז
אתר לאעלא ודא הוא כל השערים ננעלו אבל שערי דמעה לא ננעלו ולית מאן
דיפתח לון עד דייתי מארי דדמעה ׳ דאיתמר ביה ותפתח ותראהו את הילד
והנה נער בוכה ולית היכלא מתפתחא אלא ביה ודא איהו ותפתח ודאי היכלא
לגביה הה"ד ארכי שפתי תפתח במאי אפתח ליה בדמעה הה"ד והנה נער בוכה תלים נא יז
מיד ותחמול עליו ׳ ועוד ותפתח כד ישראל פתחין בתיובתא בבכיה מיד
ותחמול

ויתאבל עליו ודאי בבכי יבאו בזכות בכיה דיליה יתכנשון מן גלותא בבכי (לבי), ס״א ודא פשו
דמעא בת עין זעירא: דאית היכלא דדמעה לית לה רשו לאיפתחא אלא בדמעה
עד כאן לשונו׳ ובסוף התיקון אמר ולית תרעא פתיחא אלא דדמעה ומאי איהי
בת עין דדמעה מינה נפקא ועלה איתמר שמרני כאישון בת עין עכ״ל׳ וכאשר תלים י״ז ח
ידמע יתודה הוידוי הכתוב בספר החסידי׳׳ ובענין סדר הכוונות והתשובה ספר חסידים
כיצד יעשה כתב בספר הקנה ז״ל ואומר לך בני הרוצה לשוב בתשובה יתיאש סימן קע״א
מן העה״ז ולא ישא ולא יתן בשום עסק של זה העולם ויחשוב בלבו כי בכל שעה
יבא המלך אכלו לקחת חשבון מעונותיו ולא יאכל בשר ולא שום דבר אשר נשמת
באפו וגם לא ישתה יין וישב בתענית ויעסוק בתור׳ יומם ולילה ויעש׳ מלחמה
עם השינה שלא לאנוס אותו לישן כל הלילה וימשוך כל מחשבתו אל ה׳ ית׳
ויתחרט על כל מה שעשה ואם תבא עבירה לידו ידחנה וירחיקנה מעליו
ועיקר אכילתו פת במשקל די חיותו וזה יעשה ירחיק עצמו מחבורת העולם
ומאכילת בשר ויין ומכל בעל חי ומדברים היוצאים מבעל חי ומכל מיני ירק
ויעשה כן מ׳ יום ומשם ואילך הקדוש ברוך הוא יעזרהו וילך עד שש שנים ואז לא
יסתפק בשום ספק כי הוא בן העה״ב אף כי יאכל אחר שש שנים כי כבר עברו
עליו שש שנים כנגד שתא אלפי הוי עלמא וחד חרוב ובלבד שיזהר משם ואילך
מעבירו׳ הבאות לידו׳ הא ליה בני זו היא התשובה המעולי׳ האמתית כי הקדוש
ברוך הוא אוהב את האדם להיות מוכנע ומושפל לפניו ולזכור יום המות בבואו
ובצאתו ובשכבו ובקומו ובהלוכו בדרך וזה אי אפשי באכילה ובשתיה ומלבושי׳
נאים שהתור׳ אמרה וישמן ישורון ויבעט ודעו בני כי האכילה והשתיה הם כלם דברים לב טו
חיצוניי׳ והם טובים לנאצלים מחוץ הם הכופרים אבל ישרא׳ הקדושים הפנימים
כל מאכלם צריך להיות בקדושה ובטהרה ובדקדוק גדול וכן הביאות כלם
נבררות אחר היצר וטובים הם לבאים מצד היצר אבל ישראל טהורים ונקיים
כשיבא עם אשתו יהיה כוונתו למצוות אלהיו ויבקש מהשם, נפש טהורה ונקייה
ואז רואה השם שכוונתו לטובה ומאציל לו נפש יקרה טהורה ומזכהו וגם כל
העולם כלו׳ ואין הכוונה הזו באה מצד אכילה ושתיה ומלבושים נאים רק
מצד ההכנעה גדולה וראו בני מה עשיתי הרהרתי בלבי לעשות תשובה ולא
ידעתי וישבתי בתענית ק״כ יום בלחם צר ולא עלה בפי כל אותם הימי׳ מאומה
כי אם לחם שרוי במים מעט מן המעט ובכל יום שפכתי נפשי בתפלתי אל ה׳
ובלמודי סוף ק״כ ימים בא אליהו ז״ל ואמ״ל אל תצטער בני יותר כי הקב״ה קבל
תשובתך מ״מ המשך עצמך עד שש שני׳ כי מענה אהי אברה׳ בעזרך וכן עשיתי
ולא הרגשתי כל אותם השני׳ איך עברו עלי ובאמת כי משם ואילך לא בא לידי
חטא ועון כי שמרני ה׳ וסור מרע בינה עכ״ל׳ במכילות הסיגוף הזה מכינו
שעשה רבי ישמעאל כהן גדול שאמר רבי ישמעאל כהן גדול בן י״ג שנים הייתי
כשהלכתי אצל רבי נחוניא בן הקנה ושאלתיו סדר של תורה מי הוא ומה שמו

ואמ"ל יופיא"ל שמו ותכף עמדתי והוכפתי נער על נער כי בתענית הייתי ופירשתי
עצמי מכל תענוג מ' יום תוספת על תעניתי ואמרתי שם גדול בסוף מ' יום עד
שהורדתי אותו וירד כשלהבת אש ופניו כמראה הבזק וכשראיתי אותו נבהלתי
ונזדעזעתי וכל איברי נתפרקו וירדתי לאחור ואמ"ל בן אדם מה טיבך והרעשת
פמליא גדולה והחזקתי עצמי ואמרתי לו גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם
שלא הורדתיך לכבודי אלא לעשות רצון קונך ומיד אמ"ל בן אדם טפה סרוחה
רמה ותולעה אף כי נפשך הואיל ויש לה חברת הגוף הנגוף אם כן אם תרצה
דאיתגלי עלך תשב מ' יום בתענית ותטבול כ"ד טבילות בכל יום ואל תטעם דבר
מזוהם ולא כל מיני קטנית וירק ואל תסתכל באשה ושב בבית אפל ועשה כן
ולמד לו שם ולמד והיה עולה ויורד. ועם היות שהחסיד וקדוש ע"ה קנה הפליג
בסדר התשובה לא כל אדם יכול לקיימה בפרט אדם המפונק וכל ימיו גדל
בתענוג אם יעקר בבת אחת לעשות הסיגוף אפש' שיחלה ולכן צריך להתנהג
מעט מעט בדרכי התשובה כגון שיתחיל לפרוש עצמו מן הבשר ויין שזה נקרא
(דניאל י ג) עינוי כמו שמצינו שעשה דניאל ע"ה שנאמר לחם חמודות לא אכלתי ובשר ויין
(יומא פ"ח) לא בא אל פי וסוך לא סכתי ואמרו במס' יומא על פסוק זה דף ע"ו ע"ב סיכה מנ"ל
דאיקרי עינוי דכתיב לחם חמודות לא אכלתי ובשר ויין לא בא אל פה וסוך לא
סכתי ז"ל מאי לחם חמודות לא אכלתי אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת
משמיה דרב לחמא חמימא דחטי דכייתא לא אכל מנ"ל דחשיב כעינוי דכתיב
(דניאל י יב) ויאמר אל תירא דניאל כי מן היום אשר נתת אל לבך להבין ולהתענות נשמעו
דבריך ואני באתי בדבריך כי חמודות אתה, עד כאן לשונו. ופרש"י דחטי
דכיית' חטים נאות ונקיות כדמתרגמינן בגדי עשו החמודות דכייתא עד כאן
לשונו. הרי שכל ד' שנזכ' בפסוק חשיבי עינוי קצת. וסיכה מפני שלא סך כ"ל
הוא העינוי הגדול מכולם דאי לא תימא דלא קאי העינוי אלא אסיכה לבד למה
נזכ' בפסוק ועוד שהגמרא למה הוצרך לפרש מאי לחם חמודות אלא ודאי כדי
להשמיענו שגם עינוי מלאכול חמודו' נקרא עינוי ובדרך זה צריך שיתחיל מי שלא
הרגיל בעינוי עד שירגיל להכניע יצרו מעט מעט. וכן פי' רז"ל במדרש ילמדנו
(יחזקאל לו כ"ו) על והסירותי את לב האבן מבשרכם אמר הקב"ה לישראל הוו משלקים יצר
(ישעיה סב י) הרע קימעא שנאמ' סולו סולו המסלה סקלו מאבן ולעולם הבא אני עוקרו שנא'
והסירותי את לב האבן מבשרכם עכ"ל. וכן כתב החסיד בעל חובת הלבבות
(ח"ה סוף שער אהבה) ז"ל והתנהל לאט ובמתון בקנות המדו' הטובות כפי שיקבלהו ענייניך והזהר מן
הריבוי וההפלגה מבלי הדרגה פן תאבד כי רוב השמן בנר היא הכבה לכבות
אורו והזהר מהתעלם ומהתעצל ומהרפות והדבק הזריזו' בזריזו' עכ"ל לענייננו.
וכל דבר שיעשה האד' לקבלת ייסורין לענות נפשו יחשב לו לתשוב' שהרי אחאב
ע"י שהיה רגיל לאכול בג' ואכל בז' וכו' כמו שהעתקנו לשון רז"ל בפ"ג וזהו הדרגה
לקניית התענית כי יעתיק עצמו מלאכול בשעה שהיה רגיל עד שכאמר יתענה

לא

לא יהיה קשה לו ואחר כן ירגיל עצמו להתענות יום א' בשבוע עד שירגיל בב'
וכה' ואחר כך ירגיל בג' עד שירגיל בכל השבוע להתענו' ולא יהיה קשה כי הרגל
על כל דבר שלטון ויהיה טבע וירגיל להתענות יום א' עם לילו שהרי אמרו בתנא
דבי אליהו שישראל התענו מ' יום וביום האחרון לנו בתענית והוקבע לתענית
יום הכפורים שאנו מפסיקין בו מבעוד יום ז"ל בפ' כי תשא ארבעים יום' שעלה
משה למרום להביא תורה לישראל היו נוהגין כל אותם ימים צום ותענית ויום
האחרון שבכולם גזרו תענית ולנו בתענית · ומסיק לקמיה שנקבע אותו יום
לכפרה לישר' עד סוף כל הדורו' וכאשר יורגל להפסיק יום ולילו ירגיל להתענות
ב' ימים וב' לילות שכתבו האחרונים שהם כמו ארבעים יום בלי רצופים ואני
קבלתי שהם כמו כ"ז רצופי' וכל זה ירגיל האדם בהעתיק עצמו מלאכול בשעה
שהיה רגיל ויתאחר אחר השעה הרגילה ב' או ג' שעות אפילו ביום שהתענה
כדי שלא ירגיש בליל ב' להפסקה עד שירגיל בתשובה שכתב החסיד קנה ע"ה
עד שתעלה תשובתו עד כסא הכבוד אשר שם עולם הבא ועולם הבא אין בו לא
אכילה ולא שתיה וכיון שהוא אוחז בתשובה שהוא בעולם הבא צריך שיתפוש
במדותיה שהם הפרישות מדברי העולם הזה מאכילה ומשתיה וסיכה ושאר
התענוגי' · ומטעם זה יום הכפורים אסו' בה' עינויים כנגד ה' עילאה שהי' עולם
הבא וכן מצינו בפ"ק דתעניות שכאש' גזרו בהם ג' תעניות על הציבור ולא נענו
גוזרים ג' תעניות אחרות והם אסורים באכילה ושתיה ורחיצה וסיכה וכו' כמו
בתענית יום הכפורים להורות כי התשובה הגמורה לעלות לעולם הבא הם אז
הנזכרי' · והם ירצה היחיד לעשו' יום א' בשבוע לכפרת עונותיו כסדר הזה אסריו
וכן הורה לנו הנביא כי הדרגות התשובה עד לעלות עד כסא הכבוד הם אז
הנזכרי' בפסוק ושובו עדי בכל לבבכם בצום ובבכי וכו' ואומ' עדי הוא עד שדרז"ל יואל ב יב
בשובה ישרא' עד ה' אלהיך גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד ושמעתי משם
מהר"ר יצחק לוריא אשכנזי ע"ה כי מלת תשובה רומזת ענין המדרגות הצריכו'
לה והוא נוטריקון תענית שק ואפר בכיה הספד ועם היות שלא נזכר בפסוק זה
שק הוא מפני שנזכר בתורה ע"י יעקב והנביאים כדפי' לעיל · ואיפשר שהוא
בכלל הספד כי המספיד על מתו הוא מתאבל ולובש שק ואפר כמו שעש' יעקב
אע"ה וכן נזכ' במגלת אסתר ובכל מדינה ומדינה מקום אשר דבר המלך ודתו אסתר ד ג
מגיע אבל גדול ליהודים וצום ובכי ומספד שק ואפר יוצע לרבים · ומי שהוא
חולה ולא יכול לקיים כלם ויקיים מקצתם תשובה תקרא והעד חזקיהו הע"ה
שמה שנזכ' הוא בכי ותפלה ולא צום ושק מפני שהיה חולה וכענה בתפלתו · וא'
מהדברי' שצריך השב הוא להתפלל על עונותיו להקב"ה שימחול לו וכן פי' במדרש
תלים במזמור בבא אליו ז"ל מכאן אתה למד שכל מי שיודע שחטא ומתפלל
על החטא ומתיירא ממנו ונושא ונותן בינו ובין המקו' שהקדוש ברוך הוא מוחל
לו וכל מי שהוא יודע שחטא ושואף ברגליו ומעבירה מנגד עיניו הקדוש ברוך

תלים עט ו — הוא מבקשה ממנו וכן הוא אומר למה אירא בימי רע עון עקבי יסובני אותן
שרועכי' בעקביהם וכו' כך כל המעביר עונו מכנגד עיניו אין הב"ה מוחל לו ולכך
שם כ"א ס — אמר דוד וחטאתי נגדי תמיד עכ"ל. ובזוהר בפסוק יהי דן נחש עלי דרך שפיפון
זוהר פר' ויחי דף רמג ע"ב — עלי אורח ז"ל ר' יצחק אמר דן הייכו חויא כמין על אורחין ושבילין ואיתימ' רעל
שמשון הוא אוף הכי כמי דלעילא דא הוא נחש זוטא מאסף לכל המחנות וכמין
לאורחין ולשבילין לבתר חיילין ומשריין. ומהכא נפקין איכון דכמאן לבני נשא
על חובין דרמאן להו בתר כתפייהו עכ"ל. גם מכו' עשה לשב להתוודות על עונו
במדבר ה ז — שנ' והתודו את חטאתם אשר עשו. וסדר הודוי הוא חטאתי עויתי פשעתי וסודם
כתבאר בפ' ויקרא בפסוק לך לברך חטאתי. וכהגו להתודו' באלפא ביתא: מפני
שעל ידי כ"ב אותיות נבראו כל העולמות כדפי' בס' יצירה וע"י העון כל העולמו'
זוהר פ' פנחס דף רלא — כפגמים ולכן ראוי להתודות באלפא ביתא. וסגולת הודוי פי' בזוהר שהוא לסלק
ממנו כל המקטרגים ואין דיכן כמסר אלא ביד הקב"ה לבדו ז"ל ועל דא אצטריך
לבר נש לאפרשא חובוי כל חד וחד במה דאיהו בגין דמאן דמפרש חטאוי לא
איתמסר דיניה אלא בידא דמלכא קב"ה בלחודוי וכל בי דינא בדילין מניה ועל
דא אצטריך לון לאפרש' חובין דכל סייפא וסייפא וכל דעביד בפרט הה"ד חטאתי
אודיעך וכו' לבתר ואתה נשאת עון חטאתי סלה מ"ל ממשה דכתיב אנא חטא
במדבר כא ח — העם הזה וכו' בישר' כתי' חטאנו כי עזבנו את ה' ואיתימ' הא' ביחיד אבל בציבור
לא הא כתיב קרא דא ואיתימא הא' בצבור אבל שליחא דילהון לא הא כתי' ויטב
משה אל ה' וכתי' ויעשו להם וכו' מ"ט מאן דמפרש חוביה בי דינא בדילין מניה בגין
דבר נש קריב לגרמיה ולא ולא איתדן על פומיה. ותו לא שביק למקטרג' לאולפ'
תהלים כח יג — עלי' חובא מומא דבר נש יקרי' וימא ולא יהיב דוכת' לאחרא למימ' כדין קב"ה מחיל
ר"מ שם פינחס ס כ"א ל פרעה דף שם ע"ב — ליה הה"ד ומודה ועוזב ירוחם עכ"ל. ועם הודוי צריך עזיבת החטא והתשובה
הגמור' ואם לאו נענש כדפי' בר"מ ז"ל ועל דא אצטריך ליה לבר נש לאקדמא ולפרש
חובוי. כיון דמקטרגא חמי דא לית לי' פטרא דפומא עליה וכדין איתפרש מניה
מכל וכל. אי תב בתיובתא יאות ואי לא הא מקטרגא איטתכח עליה ואמר פלוני
דאתא לקמן בתוקפא דאנפין בעיט במאריה חובוי כך וכך. על דא יאות
לאיזדהרא בכל הכי בגין דאישתכח עבדא מהימנא קמי קב"ה. עד כאן לשונו.
ואחר שדברנו בפ' זה הדברים המתלווים אל התענית כנאמר בפרק בפני עצמו
הדברים אשר יקל בהם התענית מהם במחשבה מהם במעשה:

פרק ששי

הדברים שבהם יקל התענית אל המתענה הם אלו הא' והיא
דברי' כח מז — העקרית הוא עשיית מצות התשובה בשמחה ויחשוב כי
בעיניו זה הוא מקיי' מצו' בוראו וראוי לקיי' אות' בשמח' דכתי' תחת אשר לא עבד'
את ה' בשמח' ויחשוב שכמה מבני אדם הליצני' עומדי' בשחוק הקוביו' ושאר מיני
השחוק יום ולילה ויותר לא יאכלו ולא ישתו ולא יבא להם שינה וזה מפני חשק
הקליפ' האיצוני' שהגוף הזה הוא מטיפ' סרות' אוהב כל הדברי'

שהם

שהם מהקליפ' כנודע' וכן כשם יחשוב באהבת בוראו יתעלה אשר הצריך לו על
עונותיו ולא שלם לו כמעשהו וכתן בלבו לשוב כדי להקל עונשו מגיהנ' ושאר מיני
פורעניות ודאי שיסבול בסבר פנים יפות העינוי הזה המועט כדי שלא יבא
לידי הצער הגדול שאין לו קץ ותכלה · ובפרט אם יהיה עוסק בתורה
בחשק ובאהבה ויחשוב בפרטי בחינות האהבה שפי' בשער האהבה בלי ספק
ערובין נ"ד שיקל מעליו צער העינוי שהתורה היא רפואה לכל התכו' כמו שדרשו בעירובין
כי לוית חן הם לראשיך ז"ל אריב"ל המהלך בדרך ואין עמו לויה יעסוק
משלי א ט בתורה שנאמר כי לוית חן הם בראשו יעסוק בתורה שנאמר הם לראשך
חש בגרונו יעסוק בתורה שנאמר וענקי' לגרגרותיך · חש בבני מעיו יעסוק
בתורה שנאמר רפאות תהי לשרך · חש בעצמותיו יעסוק בתורה שנאמר ושקוי
לעצמותיך · חש בכל גופו יעסוק בתורה שנא' ולכל בשרו מרפא · א"ר רב יהודה
בריה דר' חייא בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם אדם
נותן לחבירו סם יפה לזה וקשה לזה אבל הקב"ה אינו כן נתן תורה לישראל
שהיא סם חיים לכל גופו של אדם שנאמר ולכל בשרו מרפא עכ"ל · והטעם
לזה מפני שהתורה אחוזה בשמו הגדול שהוא ידוע והשם הזה הוא מקור החיים
לכל הנמצאים ולכן כיון שהוא אחוז בעץ החיים לא יירא מפגעים רעים ובו
שמות ט"ו כ"ו תלוי הרפואה כדכתי' כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה'
זוהר פ' קדש רופאיך · וכן פי' בזוהר ר' אבא פתח הנחמדים מזהב ומפז רב כמה עילאין
תלים י"ט י"א פתגמי אורייתא כמה יקירין אינון תאיבין לעילא תיאבין אינון לכולא בגין
דאינון שמא קדישא וכל מאן דאישתדל באורייתא אשתדל בשמא קדישא
ואישתיזיב מכלא אישתיזב בעלמא דין ואישתיזיב בעלמא דאתי · תא כל מאן
דאשתדל באורייתא אחיד באילנא דחיי כיון דאחיד בה בכלא אחיד דכתי' עץ
משלי ג יח חיים היא למחזיקים בה עכ"ל · והטעם שהתורה נקרא' חיים ושקוי לעצמות
תקונים דף י"ג איפשר שיובן במה שפי' בתיקונים במאמר אליהו שאמר מלגאו איהו יו"ד ק"א
וא"ו ק"א דאיהו אורח אצילות איהו שקיא דאילנא בדרועוי ועכפוי כמא דאשקי
לאילנא ואתרבי בההוא שקיו · ואמר עוד לקמיה וההוא נביעו איהו כנשמתא
לגופא דאיהו חיים לגופא עכ"ל · וכאשר יעסוק ביראה ואהבה ויכוין בסוד
קול ודבור כמו שפיר' לעיל שהוא משלים סוד השם כמו שפיר' בשער הקדושה
כי אז בודאי הוא אחוז בעץ החיים לא יירא כדפי' בתיקוני' דאורייתא בלא דחילו
ורחימו לא פרחת לעילא' ויכוון לקרוא לייחד השכינ' כדפ' בשער האהבה והיינו
עץ חיים היא למחזיקים בה · ופי' בתיקונים שפסוק זה נאמר על השכינה
ישעיה מ ל וכן אורך ימים בימינה וכאשר יקרא בכוונה זו אז יתוסף לו כח כדכתי' וקווי ה'
שם מ כ"ט יחליפו כח וכן נותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה ובזוהר בענין עצות
זוהר פ' שלח לך דף ק"ס הייצר לאדם שאומר לו שהעוסק בתורה צריך לו גוף חזק ובריא מפני שהיא
מתשת כח: של אדם סותר הענה הזו ואמר אבל אך בה' אל תמרדו בעי דלא

ימרדון

ומרדון באורייתא דאורייתא לא בעי עותרא ולא מאני דכספא ודהבא ׃ ואתם
משלי ג ח אל תיראו את עם הארץ דהא גופא תבירא אי ישתדל באורייתא ישכח אסוותא
בכלא הה״ד רפאות תהי לשרך ושקוי לעצמותיך וכתי׳ ולכל בשרו מרפא ׃
וכל אינון מקטרגי אינון מכרזן ואמרין פנו אתר לפלניא עבדא דמלכא בגין
מלכים א׳ י״ז ד׳ כך אל תיראו כי לחמנו הם ׃ אינון בגרמייהו מזמנן מזוני בכל יומא לאינון
דמשתדלי באורייתא כד״א ואת העורבים צויתי לכלכלך שם וכתי׳ והעורבים
מביאים לו לחם ובשר ׃ סר צלם מעליהם מאן צלם דא תיקונא דדיוקנא קדישא
תט אעדי משום דה׳ אתנו אל תיראום כלא אעדיו בגין אורייתא ׃ זכאה חולקהון
תלים קכ״ב ח דאינון דמשתדלי באורייתא לשמה דהא מתקשרי בקב״ה ממש ואינון איקרון
אחים ורעים הה״ד למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך עכ״ל ׃ הרי במעלת
התורה ג׳ מעלות הא׳ אפי׳ היותו חולה יתרפא ע״י התורה ׃ הב׳ שיזדמן לו
פרנסתו ׃ הג׳ הכנעת כוחות הדין והטעם לכל זה מפני היות התורה קשורה
בשמו יה״ו והיינו אך בה׳ אל תמרדו שפיר׳ שהי׳ התורם שהתורה ושמו הכל א׳
ולכן וה׳ אתנו אל תיראום ׃ עוד דע כי כל מה שאנו רואים שהמתחיל לעשות
תשובה אם יתענה ימים רצופים יותש כחו ואיפשר שיחלה הוא מפני שאינו
עושה תשובה שלימה כי אין עיקר התשובה התענית אלא הדרגה לקניית
דברים לא׳ י״ז ההכנעה ואמנם אם בתעניתו חטא ולא יעשה הדברים הצריכין לתענית אין
תעניתו חשוב לפניו יתעלה ואז אינו נמלט מפגעי העולם כדכתי׳ הלא על כי
אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה כי בעל תשוב׳ בהיותו מתענ׳ הוא מסתלק
מהיותו ניזון על פי הטבע וכדפי׳ בענין גומל נפשו איש חסד בשער אהבה
ובהיותו חוטא נסתלק ממנו החסד ונשאר תחת הטבע והטבע אינו מסייעו
אבות פ״ג שהרי הוא מתענה נמצא זה קרח מכאן ומכאן ולזה יזיק לו התענית ויחלה ׃
ובדרך זה פי׳ החסיד הר׳ יוסף יעבץ ע״ה במשנת הניעור בלילה ז״ל כל מי שבלבו
מחשבה קבועה בעת׳ הפנאי הוא נושא ונותן בה ולכן אנו חייבין לזכור תמיד
התורה וזהו סוד היהודי אשר בחר בנו מכל העמים אמר זכרו זאת והתאוששו
אבות פ״ב כמו ואושייא יתיטו׳ זכרו התורה ושמו יסוד היהדות בלבבכם על כן מי שבשמו׳
פנויות האלו אינו זוכר התורה מתחייב בנפשו וכבר כתבתי במשנת מרבה
בשר כי כל מה שנברא בזה העולם הכל הכנה לתורה כדמיון המלח לבשר
ולכן המרבה בהם מפסיד עצמו והמרבה בתורה להפך כי הוא אחוז
בעץ החיים כי התורה קיומו של עולם ׃ ולפיכך אמר זה החכם
הניעור בלילה הנתן למרגוע הגוף וכן המהלך בדרך יחידי שמרוב תנועת
הגוף כתש מתשן בשרו ולפי׳ מפנה לבו לבטלה שלא להוסיף על חלישו׳ כחו לאחרי
שלא עלה בידו זה אבל מתחייב בנפשו כי הדבק בבוראו יתברך מושגח ממנו
משלי יא׳ כ״ד ולא יניחנו למקרים כי לא ינום ולא יישן ואף אם יתיש כוחו עליו לשעתו עליו
כאמר יש מפזר ונוסף עוד אבל אם הוא שומר את עצמו באותן השעות ניחוש
להמלט

להמלט דרך טבע אוסר ממנו הדבקות שבינו לבין קונו ובעת ההיא סר ממנו
השגחת יוצרו ואם תמצאהו שום רעה אינו כי אם בעבור שהפנה מחשבתו
מעבודת הש׳ שנא׳ הלא על כי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה ׳ ודרשו
ז״ל אל תפנו אל האלילים אל תפנו אל מדעתכם ואמר ר׳ יוחנן מאי חלול ה׳ כגון
אנא דמסגינא ד׳ אמות בלא תורה ובלא תפלין וראוי לומר כן כי כל אדם
בטבע מקרב עצמו אל מקום חיותו ובורח מן הסכנה וכיון שהתורה היא עץ
חיים המתרחק ממנה לא ימלט מאחד מב׳ או שהוא שוטה ואינו חושש לחיים או
שאינו מאמין במעלת התורה התמימה שהיא מחיה את בעליה ואם כן איזה
חילול השם גדול מזה לא דבר התנא אלא שיאות לכשם ההולך בדרך או לניעור
בלילה ואף אם לא ישקיף שנתחייבנו אל הבורא יתברך אבל היכול לעסוק
תהלים קי״ט צז בתורה במנוחות שאננות והוא בטל אין קץ לעונשו ולזה אמ׳ דהע״ה מה אהב׳תי
תורתך כל היום היא שיחתי עכ״ל ׳ ולכן צריך בעל תשובה המתענה ליזהר
בכל דרכיו בדקדוק גמור וליזהר מכ״ד דברים המעכבי׳ את התשובה ואלו הן ׳
א׳ רכילות ב׳ לשון הרע ג׳ בעל מחשבה ואו הד׳ בפרט נמצאות ברוב
כל אדם ולכך מאד מאד צריך ליזהר בהם וכל א׳ מאלו בפרט יש בה סגולה
לסלק כח הנשמה הקדושה ולשרות בו כח טמא ואז יתקיים בו הלא על כי אין
אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה ׳ עוד מכ״ד דברים ׳ ה׳ המתחבר לרשעים
ו׳ הרגיל בסעודה שאינה מספקת לבעליה ז׳ המסתכל בעריות ח׳ החולק עם גנב
ט׳ האומ׳ אחטא ואשוב ובכלל עון זה האומ׳ אחטא ויום הכפורים מכפר י׳ המבזה
את רבותיו י״א המחטיא את הרבי׳ ובכלל עון זה המונע את הרבי׳ מלעשו׳ מצוה
י״ב המטה את חבירו מדרך מצוה לדבר עבירה י״ג המשתמש בעבוטו של עני י״ד
והמקבל שוחד להטות דין ט״ו המוציא מציאה ואינו מכריז עליה עד שיחזירנה
לבעלי׳ י״ו והרואה בנו יוצא לתרבות רעה ואינו מוחה בידו י״ז והאוכל שוד עניים
ויתומים ואלמנות י״ח הפורש עצמו מן הציבור י״ט העובר על דברי חכמים כ׳
המתכבד בקלונו של חבירו כ״א החושד בכשרים כ״ב השונא התוכחת כ״ג
המלעיג על המצו׳ כ״ד המקלל את הרבי׳ כל אלו כ״ד דברי׳ מעכבי׳ את התשובה ׳
וכאשר בעל תשובה יהיה נזהר מליכשל באלו ולא בשאר עבירות יושפע בו כח
תקונים דף קי״ג ע״ב הנשמה העליונ׳ מאימא עילאה שהיא נקרא׳ כח ׳ וכן פי׳ בתיקוני׳ שבעלי תשובה
זוכים אל נשמה יתירה בכל יום מה שאין זוכין שאר עם ישראל אלא בשבתות
ישעיה נ א וימים טובים ז״ל מיד דחאבו ישרא׳ בעובדא דעגלא מה כתי׳ ובפשעיכם שולחה
משלי ב ג אמכם דאיתמר בה כי אם לבינה תקרא איסתלקת מנייהו ותרם מעל הארץ
ולא נחתת עלייהו אלא בשבתות וימים טובי׳ ואיסתארת שכינתא תתא
יחידאה לתתא ושכינתא עילאה יחידאה לעילא והא אוקמוה איכה ישבה בדד
דבקדמיתא לא הות שכינתא עילאה זזה מנייהו כגוונא דשכינתא תתאה ׳
זכאין אינון מארי דתיובת׳ דנחתין לה עלייהו בכל יומא ושעת׳ ורגעא דעלייהו

(משלי ו כ״ב) איתמר בהתהלכך תנחה אותך ולא אית עלייהו יומא ידיעא כגוונא דאוחרנין
דלא נחתת עלייהו אלא בשבתות וימים טובים אבל אחרי התיובתא לא זזת מכון
(זוהר פ׳ בשלח) לעולם עכ״ל · והנשמה היא נקראת נר האדם כדפי׳ בזוהר על פסוק התרפית
(דף קע״ד ע״ד) ביום צרה צר כחכה ז״ל ר״א צר כחכה ת״ח בשעתא דבר נש אתרפי מאורייתא
(משלי כ״ד י׳) ואזיל באורחא דלא כשרא כמה בעלי דבבו זמינין ליה למהוי ליה קטיגורין
ביומא דעאקו ואפילו נשמתין דבר נש דאיהו חילא ותוקפא דיליה איהו מארי
דבבו לקבליה דכתי׳ צר כחכה בגין דאיהו צר לגביה · א״ר אבא בשעתא
דבר נש אזיל באורחי דאורייתא וכל אורחוי מתתקנן כדקא יאות כמה סניגורין
(איוב ל״ג כ״ג) קיימין עליה לאדכרא ליה לטב פתח ואמר אם יש עליו מלאך מליץ א׳ מני אלף
ואמר לקמיה אי בר נש באורח קשוט ההוא יצר הרע איהו עבד לו כמא דאיתמר
(משלי י״ב ט׳) דכתי׳ טוב נקלה ועבד לו כדין איהו סליק ואיתעביד סניגורא ואמר קמי קב״ה
(איוב ל״ג כ״ד) זכו עליה דבר נש כדין קב״ה אמר פרעהו מרדת שחת וכו׳ עכ״ל לענייננו ·
נמצינו למידים מהמאמר ג׳ תועלו׳ לענין התשובה הא׳ שהנשמה היא נקראת נר
מלבד פשט הענין מפני שהיא נותנת לאדם נר והבריאו׳ וסוד הענין הוא מפני
(תקונים תקון כ״ב דף ס״ו ע״ב) שהיא באה ממקום הנקרא נר כדפי׳ בתיקונים שימני כאותם נר ת״ם נר דא
(שם דף ק״נ) שכינתא עילאה נר מ״ה מן חכמה ועלה איתמ׳ ועתה יגדל נא נר אדני עכ״ל וכן
(זוהר פ׳ תולדו׳) פי׳ בתקוני׳ שכינת שההולך בדרך טוב הקטיגו׳ נעשה לו סניגו׳ וכן פי׳ נ״כ בזוהר
(דף קל״ד ע״ב) בפסוק ברצות ה׳ דרכי איש גם אויביו ישלים אתו ופי׳ שם שאויביו הוא היצר
(משלי י״ב ט׳) הרע שהוא נכפה תחתיו כעבד שנאמר טוב נקלה ועבד לו · ג׳ אומרו בשעת׳
דבר נש אזיל באורחוי דאורייתא וכל אורחוי מתתקנן כי לא סוף הכל תלוי
בעסק התורה לבד אלא גם במעשה דהיינו עשיית המצות והעסק בגמילות
חסדים · וכמו שאמרו העוסק בתורה לבד דומה כמי שאין לו אלוה וכמו
(זוהר פ׳ תולדו׳) שהארכנו בהקדמה וכן אמר בזוהר ת״ח כמה אית ליה לבר נש לאתקנא שבילוי
(דף קמ״ד) ביה בקב״ה בגין למיעבר פיקודי דאורייתא וכן ש״ס דכד בר נש אחיד באורחי
(שם פ׳ ויצא) דאורייתא איתרחים לתתא ורחימא דקב״ה הוי · לכן בהיות בעל תשובה זהיר
(דף קנ״ב) וזריז בכל הנז׳ אז שורה עליו נר התשובה העליונה ויתקיים בו בא ליטהר
מסייעין אותו והתענית בכלל טהרה הוא כדפי׳ בשער האהבה שהוא מתלבן
ע״י אש הלב שמתמעט חלבו ודמו · ואם לא יקדים האדם בתשובה בתנאים
האמורי׳ לא ישרה עליו נר התשובה אעפ״י שתהיה ברצונו · כמו שכתב החסיד
(ח״ה סוף שער התשובה פ״ט והשב) בעל חובת הלבבו׳ ודע אחי כי התשוב׳ אינה יוצא׳ כי אם תמעטינו לא תרבינו
והשם עם נפשך תגיע לרצון בוראך כי לא ישיג הטוב ההוא אלא הממהר
אליו ופרי הקבור החרטה · הקיצה אחי משינת פתיותיך וחמול על נפשך שהיא
הנכבדת שבפקדונות הבורא אצלך · מהר אחי ומהר קודם בא פתאך כי אינך
בטוח בחיים יום אחד ועיין לנפשך עיון שיאות לכמוך ויהיה שקול עם שכלך
ומי שרוצה להגיע לרצון בוראו יכנס מן הפתח הנז׳ שנכנסו ממנו החסידים
הסובלים

המובלים וכלנו כקוף הטוב ולא יגיעוהו אלא המתמהרים אליו הרבים עדיו כמו
שאמרו חז"ל הוי עז כנמר וקל כנשר וכו' ואמר דוד חשתי ולא התמהמהתי עכ"ל תלים קיט ס
לענייננו. וכן אמרו בתנא דבי אליהו שהעתקנו בשער היראה מספר' החזינו ז"ל:
עושה אדם לדבר אמת מוסרין לו מלאך שמתנהג עמו בדרך צדיקים ומדבר
אמת. עושה אדם עצמו רשע לכחש ולשקר מוסרין לו מלאך שמתנהג עמו בדרך
רשעים ומכחש ומשקר. עושה אדם חסיד לסבול הכל מוסרין לו מלאך המתנהג
עמו בדרך חסידים וסובל את הכל שנאמר כי אני ה' חוקר לב וכו' וכן ברוך הוא ירמיה יז י
אומר עם גבר תתבר עכ"ל. הרי שבתחלה צריך האדם לדבר אמת ולהיות תלים יח כו
חסיד לסבול הכל ואז מן השמים מסייעין אותו ומוסרין לו מלאך המתנהג עמו
בדרך צדיקים וחסידים אבל לא יוקבע באדם מדת החסידו' ודיבור אמת ושאר
מדות טובו' עד שימסור נפשו עליהן באופן שישובו לו כמעט טבע והיינו אומרו'
עושה אדם עצמו דהיינו שמרגיל עצמו בכך וכן אמר דהע"ה אשרי אדם עוז לו שם פ"ד ו'
בך מסלות בלבבם שכמו שהמסלה הוא דרך ישרה שכולם רגילים לדרוך בה
כן האדם החסיד מסלה דרוכה בלבו לסבול הכל ולהכניע היצר שבלב וסוד זוהר פ' לך לך
התעוררות תחתון פי' בזוה"ר ז"ל מכאן אוליפנא דכל מאן דאיתער לאתדכאה דף עז ע"ב
מסייעין ליה. ת"ח דהכי הוא דכיון דכתי' ללכת ארצה כנען מיד ויאמר ה'
אל אברם לך לך ועד דאיהו לא איתער בקדמיתא לא כתי' לך לך. ת"ח מלה
דלעילא לא איתער עד דאיתער לתתא בקדמיתא על מה דתשתרי ההיא
דלעילא. ורזא דמלה נהורא אוכמא לא איתאחיד בנהורא חוורא עד דאיהי
איתערת בקדמיתא כיון דאיהי איתערת בקדמיתא מיד נהורא חוורא שריא
עלה ועל דא כתי' אלהים אל דומי לך אל תחרש אל תשקוט אל. בגין דלא תלים פ"ג ב
איתפסק נהורא חוורא מעלמא לעלמין וכן המזכירים את ה' אל דומי לכם בגין ישעיה ס"ב ו
לאיתערא לתתא במה דישרי איתערותא דלעילא. וכן כיון דאיתער ברנש
איתערותא בקדמיתא כדין איתער אתערותא דלעילא עכ"ל. וכן הוכיחו זוהר פ' ויגש
בזוה"ר ג"כ בפ' ויגש סוף דף רי' ותחי רוח יעקב וא"כ ויאמר ישראל עש'. וכן סוף, דף ר"י
הוכיחו ש"ס בענין בכשא ליום חגינו עש' עוד ש"ס ז"ל ר' יהודה פתח אני לדודי שם פ' תרומה
ועלי תשוקתו הא אוקמוה דבאיתערותא דלתתא איסתכח איתערותא דלעילא דף ק"לם ע"ב
דהא לא איתער לעילא עד דאיתער לתתא. וברכאן דלעילא לא משתכחי אלא שם פ' לך לך דף פ"ח
במה דאית בה ממשא ולא איהו ריקנייא מנ"ל מאשת עובדיהו דאמר לה אלישע
הגידי לי מה יש לך בבית. דהא ברכאן דלעילא לא שראן על פתורא ריקנייא מלכים ב ד ב
ולא באתר ריקניא מה כתי' וכו' והוכיח בסוף המאמר הענין מלחם הפנים
שלעולם השולחן היה בו לחם ואמר אח"כ ת"ח מה כתי' אני לדודי ועלי תשוקתו.
אני לדודי בקדמיתא. ולבתר ועלי תשוקתו אני לדודי לאתקנא ליה דוכתא
בקדמיתא ולבתר ועלי תשוקתו. ד"א אני לדודי דהא תנינן שכינתא לא
אישתכחת עמהון דחייביא כיון דאתי ברנש לאיתדכאה ולמיקרב גביה דקב"ה

פרין שכינתא שריא עליה הה"ד אני לדודי בקדמיתא ולבתר ועלי תשוקתו אתי
ברכא לאיתדבקא מדבקין ליה עכ"ל · ושהכרח הוא אל השב שייסיעוהו שהרי
בהיותו פוגם באיבריו למטה כב יכול פוגם למעלה כמ"ש בתקונים כל מאן
דפשע בפיקודא כאלו פשע בדיוקנא דמלכא ובהיותו מטהר עצמו למטה מטהר
האבר העליון שהוא פגום נ"כ ואין הברכות שורות בו וכן פי' בזוהר ז"ל ד"א
מוחה פשעיך למעני ת"ח חייבי עלמא עבדין פגימותא לעילא דכד אינון תבין
שלקין רחמין ונהירו עילאה ויניקו דברכאן לא נחית לתתא והאי דרגא לא נטיל
ברכאן דלעילא דיניקא לתתא ובגין כך למעני כדפי' בגין דלא יתמנעו ברכאן
ליניקא ליה עכ"ל · וכבר פי' בשערי היראה כי מניאו הפג' למעלה הוא מפני היות
הנשמה אצולה מלמעלה וניצוצי הקדושה העליונה מתלבשים בה כי אינה
חיה למטה אלא מכח שרשיה העליונים המשפיעי' החיות בה א"כ בהטהר נשמתו
מטהר ניצוצי השכינה ושאר הבחינות שבהם היה הפגם כי רבות הן כדפיר'
בשער היראה וכלם מטהרים · ולכן אמר מסייעין אותו בלשון רבים כי כלם
מקבלים טהרה עמו · וצריך בעל תשובה לחשוב כי כל ההתחלות קשות כמו
שדרשו רז"ל במכילתא פ' יתרו על פסוק והיה אם שמוע תשמעו בקולי ז"ל אם
שמוע עתה תשמעו בקולי ועתה קבלו עליכם שכל ההתחלות קשות אם שמוע
תשמעו שמע אדם מצוה אחת משמיעין אותו מצות הרבה שנאמר אם שמוע
תשמעו שכח מצוה אחת וכו' עכ"ל · והטעם מפני שלכל הדברי' הקליפה מקדמת
לפרי וצריך לשבר הקליפה וכן פי' בסבא רים ע"ב על פסוק הטיבה ה' ברצונך
את ציון ז"ל הכא אית רזא כל עובדין דעביד קב"ה בקדמיתא אקדים ההוא
דלבר ולבתר מוחא דלגו והכא לא הכי · ת"ח כל אינון עובדין דעביד קב"ה
ואקדים ההוא דלבר מוחא אקדים במחשבה ובעובדא ההוא דלבר דהא כל
קליפה מסטרא אחרא הוי · ומוחא מן מוחא ותדיר בסטרא אחרא אקדים ורבי
ואגדיל וכטיר איבה כיון דאיתרבי זרקין ליה לבר ויכין רשע וצדיק ילבש
ויזריק להאיא קליפה ומברכין לבדיקייא דעלמא עכ"ל · ומזה ידין האדם לכל
המצות שכל ההתחלות כגון להשכים לבית הכנסת או להשכים ללמוד וכן לענין
התענית שירא היכר לאדם חולשה וכבדו' ראש וכאשר יתמיד האדם בעבודה
יראה שכל טענותיו רעועות · והאריכו בזוהר ברים פ' וישב בענין זה בענין
טענות היכר ואמר ת"ח על דא אקדי' עם ברנש ביומא דאיתייליד בגין דיהימין
ליה דהא כד אתי יכר הטוב לא יכיל ברנש למהימנא ליה ודמי עליה כמטולא
כגוונא דא תנינן מאן הוא רשע ערום דא הוא דאקדי' לאטענא מלוי לקמי דיינא
עד דלא ייתי חבריה מאריה דדינא כמ"ד צדיק הראשון בריבו וכו' כגוונא דא
רשע ערום כמ"ד והנחש היה ערום והוא אקדים ושארי עמיה דברנש עד דלא
ייתי חבריה דאיהו יצה"ט אבאיש ליה לברנש בהדיה ולא יכיל לזקפא רישיה
כאלו אטעין על כתפיה כל מטולין דעלמא בגין ההוא רשע ערום דאקדים
עמיה

זוהר פ' לך לך דף כ"ז ע"ב

סבא פ' משפטי' דף ק"ט ריש ע"ב

תלים כ"א כ"א

איוב כ"ז י"ז

משלי י"ח י"ז

עמיה ועל דא אמר שלמה וחכמת המסכן בזויה ודבריו אינם נשמעים בגין קהלת ט ים
דהא אקדים אחרא ואמר לקמיה ובגין דא בני נשא אינון כסלין לעלמא דאתי
אבל ההוא זכאה דאיהו דחיל למאריה כמה בישין סביל בהאי עלמא בגין דלא
יהימין ולא ישתתף בההוא יצר הרע וקודש' בריך הוא שיזיב ליה מכלהו הה"ד
רבות רעות צדיק ומכלם יצילנו ה' ומפני אורך לשונו דלגבו מקצתו ׳ הרי תלים לד כ
שאין ראוי להאמין לטענות יצרו ובלי ספק שהיצר אומר אל תתענה פן תחלם
ותחלה ואומרין לך הבא זכות והפטר ושוברו בצדו כי מי גרם זה מפני היותו
מורגל באכילה ושתיה שהרשע הערום הקדים ויבא היצר הטוב וירגיל עצמו
בלי אכילה ותענוג ויסבול והיינו רעות רבו' צדיק כי הצדיק סובל צער וייסורין
כדי שלא להאמין ליצרו והקדוש ברוך הוא מצילו מכל אותו הצער ׳ ועוד כי
כמה בני אדם בריאים וחזקים המתענגים בתענוג כל ימיהם ואלו פתאום
וימותו וכמה מתענים בריאים וחזקים ואין החולי והבריאות כי אם בידו ית'
ומזה יבין בעל תשובה שלא ישמע ליצרו כמו לטבול שהוא הפך הטבע וכיוצא
בזה לחסר ממונו לצדקה ויגיעת גופו לדרך מצוה וכמה בחינות שאין להם
מספר ׳ ועל כיוצא שפירשו במדרש ז"ל ר' לוי בשם ר' חמא בר חנינא מדרש ויקרא
פתח כה אמר ה' גואלך קדוש ישראל אני ה' מלמדך להועיל מסקר לך כמה רבה פ' כט
דמסקר הדין מקאקא להדא פרתא ב' שמות נקראו מלמד מרדע דרבן ׳ מלמד
שמלמד הפרה לחרוש כדי שתתן חיים לבעליה ׳ מרדע שמורה דעה לפרה ׃
דרבן שמורה בינה לפרה ׳ אמר הקדוש ברוך הוא ומה אם לפרתו עושה אדם
דרבן ליצרו הרע שמוציאו מחיי העולם הזה והבא עאכו"ו עד כאן לשונו ׳
והמרגיל עצמו בתענוגי העולם מקטנותו סופו שלא יוכל לפרוש מהם כמש"ם
שלמה הע"ה מפנ"ק מנוער עבדו ואחריתו יהיה מנון ועבדו הוא היצר הרע עד משלי כ"ט ט
שפירשנו בזוהר טוב נקלה ועבד לו ׳ והמבטל תאוותו ותענוגיו מפני רצון שם יב ט
הבורא בעלי הדין וכן הקטרוגים מתבטלים מעליו ועל זה אמר המשנה אבות פ"ב
בטל רצונך מפני רצונו כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך והכוונה היא
זו כי רצון האדם וטבעו להמשך אחר תאות העולם באכילה ושתיה וליישן כל
הלילה ושאר כמה דברים ואין כן רצונו יתב' אלא שנתקדש כמו שאנו אומרים
בכל יום פעמים בק"ש והייתם קדושים לאלהיכם כי אי אפשר שנהיה דבקים
עד שיקרא הוא אלהיכם אלא מחמת הקדושה וכאשר האדם מבטל רצונו
וטבעו מפני רצונו יתברך הקדוש ברוך הוא מבטל רצון אחרים שהם כוחות
החצונים המשטינים מאל אחר שנקרא אלהים אחרים ורצונם לעולם לעורר
דין וקטרוג על האדם וכיון שהאדם בטל טבעו מפני רצון הבורא והעולם
נברא בטבעו שהוא אלהים שכן ע"לה הטבע אלהים גם אותם הכחות
הנקרא אחרים שכולם נמשכים מהדין כלם מתבטלים ואדרבה הם נכפים
להיות כעבדים תחת אדוניהם כמו שמצינו בגמרא כמה מעשיות שהפרים

היו נכנעים לחכמים והיו משמשים להם ואיפשר גם כן לרמוז על מש
בבראשית רבה שלשה דברים משמשין את האדם ג' ברשותו וג' אינם ברשותו
והעתקנו לשונו בשער הקדושה פ"ח ואמר בסוף המאמר בשעה שאדם זכאי
הקדוש ברוך הוא עושה אותם שהם ברשותו שלא ברשותו הפה גם ברוך
יהיה איד ותיבש ידו וכו' והיינו ממש מבטל רצון אחרים שהם ברשותם
מפני רצונך זו היא בחינת לת" ׳ וכנגד בחינת העשה הקדים ואמר
עשה רצונו כרצונך כי כמו שאדם יגיע לו נחת רוח כשעושים לו מצותיו כן
הקדוש ברוך הוא עם היותו שהוא אינו צריך לאחד מן התחתונים רצונו
שנעבדהו כדי שייטב לנו והיינו אומרו כדי שיעשה רצונך כרצונו כי רצונו
הפשוט הוא להטיב ולרחם כמו שאמר הנביא כי בקצפי הכיתיך וברצוני — ישעיה ס י
רחמתיך ׳ ואמנם צריך שיהיה בנו הכנה לקבל טובו כענין מה
שפירשנו בזוהר אתערותא דלתתא וכמו שהוכיחו מפסוק אני לדודי שהעתקנו
לעיל ׳ והחסיד הר' יוסף יעבץ כתב קרוב למה שכתבנו בענין כדי
שיבטל רצון אחרים ובענין עשה רצונו כרצונך דקדק מה שלא אמר עשה
מצותו להורות על בחינות הקדושה שרצונו יתברך שנתקדש כענין מה
שפירש הרמב"ן והעתקנו לשונו בשער הקדושה ׳ והדברים הצריכים — רמב"ן ריש פ' קדושים
לעשות ביום התענית כדי להקל הצער הם כל הדברים שנז' בהם חיים
והטעם כי כיון שביום התענית מתמעט חלבו ודמו גם כח החיות שבהם
ניתך ומתמעט לכן צריך לעסוק בכל דבר שנא' בתורה ובנביאים חיים
מה שהוא מצוה לעשות כי בזה תאיר הנפש יותר ויתן מאותה ההארה כח
חיות לאיברי הגוף ׳ ומה גם כי כבר מצינו לשון חיות ממש לבריאות
כענין וישבו תחתם במחנה עד חיותם וימרחו על השחין ויחי וכן הבשר החי — יהושע ה ח
והדבר הראשון הכולל לכל הדברים שנז' בהם חיים בתורה ובנביאים היא — ישעיה לח כ
התשובה בתורה כענין יחי ראובן ואל ימות ׳ ופי' בזוהר שמפני שהשתדל — ויקרא י"ג י"ו
ראובן להחיות את יוסף להכי נזכר בו חיים וכן בשביל שעשה תשובה ׳ — דברים לג ו
ז"ל ובגין דעבד תשובה מההוא עובדא ׳ וכל מאן דעביד תשובה — זוהר פ' וישב
קודשא בריך הוא קיים ליה בעלמא דין ובעלמא דאתי עד כאן לשונו ׳ — דף קפ"ה
ובספר יחזקאל הזכיר כמה פעמים חיים בענין השב בפרט בפסוק זה הזכיר
בו חיים כפולים חבול ישיב רשע גזילה ישלם בחוקות החיים הלך לבלתי — יחזקאל לג ט"ו
עשות עול חיו יחיה לא ימות ׳ ואמרו ביומא א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן — יומא פ' י"ה
גדולה תשובה שמארכת ימיו ושנותיו של אדם חיו יחיה עד כאן לשונו ׳
והתשובה היא בפשפוש המעשים ועזיבת החטא ושאר התנאים המבוארים לעיל ׳
הב' שהיא באזהרה ונזכר בה חיים הוא שמירת הלשון כדכתיב מי האיש החפץ — תלים לד יג
חיים נצור לשונך מרע וכבר פירשנו בשער הקדושה בשם הרשב"י ע"ה כי פי'
מרע הכוונה מהייסורין כי החוטא בלשונו ייסורי באין עליו וכענין שפרש"י בלא

מצאתי לגוף טוב לא שתיקה ׳ ונתבאר עוד בתיקונים ז״ל ועוד וזרח השמש ובא אבות פ״א
השמש דא קב״ה בא ׳ אתר דשכינת׳ עמיה כד״א בכל המקום אשר אזכיר את שמי תקוני׳ דף קט
ותרגם אנקלוס באתר דתשרי שכינת׳ תמן ואי לית שכינתא תמן ובא השמש שמות כ כ״ד
איתכנש מניה קב״ה ואיסתאר בחשוכה ושלטין עליה כמה מחבלין וכמה יסורין
בישין דלאו יסורין של אהבה ה״הד הלא ע״ל כי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות דברים לא י״ז
האלה דאלין רעות תמנו על כל עתים ורגעי׳ דעלייהו איתמר ותפקדנו לבקרים איוב ז י״ח
לרגעים תבחננו ומאן גרים דלא שרייא שכינתא עליה ולא נהיר שמשא עליה
בגין הבל דשקרא ומלין דשקרא דנפקין מפומוי ובגין דא יש הב״ל אשר נעשה קהלת ח י״ד
על הארץ ׳ אית הבל ואית הבל ׳ אית הבל מאחרי דשקרא דאיתמר בהון הב״ל ירמיה י ד
המה מעשה תעתועים דאינון תועים בהבלא דשקרא ׳ ויש הבל דאיתמר ביה
כי על כל מוצא פי יו״ד יחיה האדם ׳ ודא הבל דאורייתא דאיהו ה׳ חמשה דברים ח ג
חמשי תור׳ מן ב׳ דבראשית עד למ״ד לעיני כל ישרא׳ ודא הוא הבל עד כאן לשונו׳
הרי שהבל הרע הוא מסלק השכינה וקב״ה מן האדם ואז שולטין עליו ייסורין
והבל התורה אינו כן אלא שמביא חיים לאדם כאומרו על כל מוצא פי יו״ד יחיה
האדם ׳ ומי שירצה להיות דבק באלהיו ימעט אפילו בדברים הצריכי׳ לו וירבה
בשתיקה כדפי׳ בפסוק מי האיש החפץ חיים כי עיקר החיים הוא הדבקות תלים לד י״ד
כדכתיב ואתם הדבקים בה׳ אלהיכם חיים וכנור לשונך מרע פי׳ שם׳ עוד
בא יחזקאל ואומ׳ כי יהיה צדיק ועשה משפט וצדקה אל ההרים לא אכל ועיניו יחזקאל יח ה
לא נשא אל גילולי בית ישראל ואת אשת רעהו לא טמא ׳ ואל אשה נדה לא יקרב
ואיש לא יונה חבולתו חוב ישיב ׳ וגזילה לא יגזול׳ לחמו לרעב יתן׳ וערום יכסה
בגד בנשך לא יתן ותרבית לא יקח ׳ מעול ישיב ידו משפט אמת יעשה בין איש
לאיש ׳ בחוקותי יהלך ומשפטי שמר לעשות אמת צדיק הוא חיו יחיה לא ימות ׳
עוד ליזהר בבחינות היראה הטובה שפי׳ בשער היראה ועליה אמר שלמה יראת
ה׳ תוסיף ימים ושנות רשעים תקצורנה וכן יראת ה׳ מקור חיים לסור ממוקשי משלי י כ״ז
מות ולשמור מוסרי התורה כדכתיב החזק במוסר אל תרף נצרה כי היא חייך שם יד כ״ז
ואומר אורח לחיים שומר מוסר ועוזב תוכחת מתעה ׳ עוד ראוי שישכים לבית שם ד י״ג
הכנסת לימנות מעשרה ראשוני׳ שפי׳ רז״ל שהוא מאריך ימי׳ והוכיחו כן מפסוק שם י י״ז
כי מוצאי מצא חיים ׳ ובחינה זו מסוגלת ובפרט אם יהיה ראשון ובלבד שם ח ל״ה
שיתפלל באותה בית הכנסת שהיה בה מעשרה ראשונים ׳ וכך קבלתי מפי
מורי ע״ה שאין שכר שאמרו רז״ל לבא מעשרה ראשונים אלא למתפלל שם ׳
וכן מוכח מדברי הזוהר בפר׳ נשא גם סיוע גדול לבעל תשובה שיהיה נעזר
מחבורא ביום אם השכים לקרוא בתורה ולהתפלל על עונותיו כדכתיב ה׳ אלהי תלים פח ב
ישועתי יום צעקתי בלילה נגדך והארכנו בזה בשער הקדושה ׳ עוד יזהר גם
כן במצות תפלין שפי׳ שהמניחן מאריך ימים כדכתיב ה׳ עליהם יחיו כן אמרו ישעיה לח טז
רז״ל במנחות ובעל תשובה ראוי שיהיו לו ב׳ זוגות אחד של סברת רש״י ע״ה וא׳ מנחות מ״ד

של

של שברת ר"ת ע"ה ובשעת תפלת שחרית ישים ב' זוגות כדי לקיים מצות ק"ש
כראוי שלא יאמר עליו שמעיד עדות שקר בעצמו שהרי התפלין של זה פסולין
לזה ונמצא שקרא ק"ש בלא תפלין לפי סברא א' ואחר היום יניח תפלין של סברת
ר"ת וכל זמן שימצא גופו נקי יניחם וימצא עצמו נעזר מהבורא שאמרו שם בפ'
התכלת אמ' רב ששת כל שאינו מניח תפלין עובר בח' עשה וכו' ומכלל לאו אתה
משלי כא יד שומע שהמניחן מקיים ח' עשה · עוד ירדוף אחר צדקה בסתר דכתיב מתן
בסתר יכפה אף והצדקה העושה פירות למעלה היא הצדקה הנעשית לשם בלי
שם יב כח שום פניה ואם יכוין עד הסוף מה טוב חלקו ובצדקה נזכר בה חיים שנא' בארח
שם יו לא צדקה חיים ודרך נתיבה אל מות וכן עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא·
ובפרט ביום התענית ראוי לתת צדקה החלק האכילה שהי' ראוי לאכול בסעוד'
הבקר כדי שלא להרויח בתעניתו מיעוט הפיזור ונ"ל שאיפשר לדקדק ענין
ישעיה נח ז בדברי הנביא שאמר הלא פרוס לרעב לחמך הלחם שלך שהיה מגיע לחלקך
לאפוקי שלא יתן חלק אשתו ובניו שהוא חייב במזונותם אם אין לו כדי לפרנסם
אלא בצמצום לפחות חלקו יתן · וכן ירדוף אחר גמילות חסדים כדכתיב רודף
משלי כא כא ר"ה פ"ק צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד · ואמרו בר"ה ז"ל אביי ורבא מדבית עלי
קא אתו רבא שעסק בתורה חיה ארבעין שנין אביי שעסק בתורה ובגמילות
חסדים חיה שתין שנין עד כאן לשונו · ובענין עסק התורה וגמילות חסדים
ירושלמי חגיג' פ"ק איזה קודם פי' בירושלמי רבי יהודה כשהיה רואה את המת ואת הכלה מתקלסין
היה נותן עיניו בתלמידי' ואומר המעשה קודם לתלמוד נמנו בעליית בית ארים
התלמוד קודם למעשה רבי אבהו הוה בקסרין שלח רבי חנינא בריה מזכי
בטיבריה שלחון ואמרי' ליה גמל חסד הוא שלח כתב ליה המבלי אין קברי' בקסרי'
שלחתיך בטיבריה כבר נמנו בעליית בית ארים בלוד התלמוד קודם למעשה ·
רבנן דקסרין אמרין הדא דאת אמר בשיש שם מי שיעשה אבל אין שם מי
שיעשה המעשה קודם לתלמוד עד כאן לשונו · עוד אמרו ז"ל בפסיקתא על
תלים יו יא פסוק תודיעני אורח חיים אר"י יודן אמ' דוד לפני הקב"ה תודיעני אורח חיים א"ל
משלי י כז הקדוש ברוך הוא דוד חיי אתה בעי כפה ליראה שנאמר יראת ה' תוסיף ימים
רבי זעירא אמר דוד לפני הקדוש ברוך רבש"ע תודיעני אורח חיים א"ל הקב"ה
שם ו כ"ג דוד חיים את בעי כפה ליסורין דכתיב ודרך חיים תוכחות מוסר · אמר רב
אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא תודיעני אורח חיים א"ל הקב"ה דוד חיים את
שם ג יח בעי כפה לתורה דכתיב ע"ץ חיים היא למחזיקים בה · ד"א א"ל הקב"ה היטלם
מתמיה עשה ואכול שנאמר מצותי וחיה עד כאן לשונו · ור' בחינות אלו הם
כנגד ד' אותיות שבשם כסדרן למי שבקי בכנוי הזוהר ולכן כל בחינה מהם יש
ובספר שער בה חיים כדרך שכל אות מהשם כליל מכל השם כמבואר בזוהר ופיר' מורי ע"ה
בספר השער שם בן אד"י · עוד ליזהר שהינע בתלמודו בצנעה לא במהרת
שיר ז ב הוא תשכח וכן דרשו חמוקי ירכיך כמו חלאים מה ירך בסתר אף ד"ת בסתר

שכיון שהעוסק בתורה בסתר מחכים הא כתיב והחכמה תחיה בעליה ׳ קהלת ז י״ב
ובקריאתו בתורה יוציא הדברים מפיו שהוא מביא לידי זכירה ולידי אריכות
ימים כדאמרי׳ בעירובין ז״ל אמר שמואל לרב יהודה שיננא פתחת פומך קרי פתח עירובין פ״ה
פומיך תני כי היכי דתקיי׳ ביך ותוריך חיי שנאמר כי חיים הם למוצאיהם ולכל משלי ד כ״ב
בשרו מרפא אל תקרי למוצאיהם אלא למוציאיהם בפה עד כאן לשונו ׳ וגם זה
מסוגל ואם יצמא ביום התענית תחת הקריאה יחשוב זה לכפרת עונות דברי׳
בטלים׳ כמ״ש במסכ׳ יומא אמ׳ רב נחמן מהכא מנעי׳ רגלך מיחף וגרונך מצמאה יומא פר׳ י״כ ירמיה ב כ״ה
מנעי עצמך מן החטא כדי שלא יבא רגלך לידי יחוף מנעי לשונך מדברי׳ בטלים
כדי שלא יבא גרונך לידי צמאה עד כאן לשונו ׳ ופרש״י שלא יבא רגלך לידי
יחוף בהלכך בגולה עכ״ל ׳ ועד״ז הוא הצמאה כנגד צמאת הגלות מכפרת על
דברים בטלים וה״ה לצמאת התענית שאדם מקבל עליו לכפרת עונו ובפרט
על ידי עסק התורה דכתיב בה מרפא לשון עץ חיים ׳ עוד יזהר שלא יכעוס משלי טו ד
ויתפוס במדות הענוה שפי׳ בשער הענוה שגם בענוה נזכ׳ חיים דכתיב עקב שם כ״ב ד
ענוה יראת ה׳ עושר וכבוד וחיים ׳ ועוד כתיב מרום וקדוש אשכון ואת דכא ישעיה נז טו
ושפל רוח להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים ׳ וכבר הארכנו בשער
הענוה שאין דבר שיסלק השכינה מהאדם וכן הנשמה אלא הכעס ואז יאמ׳ עליו
על כי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה ובדבר זה צריך השב ליזהר יותר דברים לא י״ז
מהכל ׳ ואמר בספר החסידים מעשה בחסיד אחד שאמר לו במה הארכת ימים ספר חסידים
אמר לפי שמעולם לא קללני אדם ולא חרפני שעניתיו אלא הייתי סובלו ומוחל סימן תרע״ט
לכל שציערני עד כאן לשונו ׳ עוד באבות דרבי נתן אמרו עשרה דברים נקראו׳
חיים ׳ הקדוש ברוך הוא שנאמר ה׳ הוא אלהים חיים ׳ תורה נקרא׳ חיים דכתיב ירמיה י י
עץ חיים היא ׳ ישרא׳ נקראים חיים ׳ שנאמר ואתם הדבקים בה׳ אלהיכם חיים משלי ג יח
כלכם היום ׳ חכמים נקראים חיים שנאמר תורת חכם מקור חיים ׳ צדיקים דברים ד ד משלי יג יד
נקראו׳ חיים שנאמר פרי צדיק עץ חיים ׳ גן עדן דכתיב ועץ החיים בתוך שם יא ל
הגן ׳ מים שנאמר מים חיים ׳ ארץ ישראל שנאמר ונתתי צבי בארץ חיים ׳ בראשית ב ט
ירושלים שנאמר אתהלך לפני ה׳ בארצות החיים ׳ גמילות חסדים שנא׳ כי טוב במדבר יט יז יחזקאל כו כ
חסדך מחיים שפתי ישבחונך עד כאן לשונו ׳ וכל העשרה דברים אלו יש בהם תהלים קטז ט
נפקותא לענין המעשה ואף על פי שאין מדרכינו בחיבור הזה לפרש מאמרי שם סג ד
רבותינו כמו שהקדמנו בהקדמ׳ מ״מ ראינו לפר׳ בכללות המאמ׳ הזה מה כוונתו
מפני התועלות הנמשכות ממנו ונאמר כי כיון לבאר מה הדרגות שצריך האדם
כדי לידבק בקונו כדי להשיג סוד החיים העליונים כי הוא יתעלה מקור החיים
לכל הנמצאים כאומרו ואתה מחיה את כלם ׳ ובהתדבק בו האדם דבק בחיים נחמיה ט ו
כמ״ש הפייטן ואם אדבק בה חיי במותי ׳ ולזאת שעיקר הדבקות הראשון הוא
בממציא הכל שהוא סבת החיים לכל העולמות כמ״ש הוא אלהים חיים ומלך ירמיה י י
עולם ולידבק בתורתו שהתורה היא גילוי אלהותו אלינו כמו שנתבאר בפר׳ הבא

נהוא

והוא ותורתו הכל אחד · עוד שנתדבק בישראל מפני שנשמתם קדושה נשפעת
ממקום החיים העליונים כאומרו בנים אתם לה' אלהיכם והיינו ואתם הדבקים דברים יד א
בה' אלהיכם חיים פי' מפני שאתם דבוקים בשמו שהוא מקור החיים כדכתי' הוא שם ד ד
אלהים חיים לכן אתם נקראים חיים · לכן אין ראוי לאדם מישראל להתערב
בשותפות עם נכרי וכדפי' בענין או קנה מיד עמיתך · וכן פי' במסכת מגלה ויקרא כה יד
גבי ההוא דאמרי אתם אסור להסתכל בצלם אדם רשע אמרו ז"ל אבוה בר איהי
ומנימין בר איהי חד אמר תיתי לי דלא איסתכלי בנכרי וחד אמר תיתי לי דלא
עבדי שותפות בהדי נכרי עכ"ל · וכבר פי' בשער התשובה פ"א שטעם הסתכל
בצלם אדם רשע הוא מפני שמקנה בלבו רוח הטומאה ההוא המתראה בפניו
ונמשך לו מזה בלבול המחשבה ובטול הדבקות ולכך בא בעל המאמ' להשמיענו
שישראל נקראים חיים שלא יתעסקו במשאו ומתנו אלא עם ישרא' שהם נקראים
חיים ולא יבא לו מזה טרדת הדבקות עוד שנתדבק בחכמים ובצדיקים שהם
נקראים חיים והכוונה שהוא ית' שוכן בהם ובהתדבקו בהם דבק בהקב"ה כמ"ש
ובו תדבק וכי איפשר לאדם לידבק בהקב"ה אלא שידבק בת"ח וכן את ה' אלהיך
תירא לרבות ת"ח · וגן עדן נקרא חיים להורות שעיקר התדבקו בתורה דברים י יט
ובחכמים ובצדיקים הוא כדי לזכות אל עולם הבא שעיקר הנשמה דירתה
בעה"ב שם עץ החיים בתוך הגן כמו שהיה אדם הראשון קודם חטאו ולא יעשה
מעשיו ולא יעסוק בתורה מפני שום שכר מטובות העה"ז שאז תורתו אינה עולה
למעלה · וכן דרשו בזוהר בפסוק מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת זוהר פר' ויחי
השמש אמר שם שאני עמלה דאורייתא דלעילא מן שמשא הוא רבי חייא אמ' אף סוף דף רכ"ג
עמלה דאורייתא דאיהו עמל בגיניהון דבני נשא או בגין יקרא דיליה האי נחית
השמש כתיב דלא סליק לעילא עד כאן לשונו · מים שנאמר מים חיים גם שבה
גדולה לדבקות הוא שיטהר במקוה מים וכבר פירשנו והארכנו בזה בשער
האהבה בענין טהרה מביאה לידי קדושה ובפרט אם יהיה המקוה ממים חיים
שהוא מטהר זבין וזבות בודאי שהוא יותר סיוע לדבקות ארץ ישראל נודע שאין
נבואה שורה אלא בארץ ישראל ובמעלת ארץ ישראל כמה מעלות וא' מהם שאין
שליטה והשגחה לשום חיצוני בה דכתיב עיני ה' אלהיך בה · ואמרו במדרש
בפסוק דרשו ה' ועוזו בקשו פניו תמיד אמר רבי יוסי בר חלפתא לרבי ישמעאל מדרש שוחר
בריה מבקש אתה לראות את השכינה בעה"ז עסוק בתורה בארץ ישראל שנאמ' טוב תלים
דרשו ה' ועוזו בקשו פניו תמיד עד כאן לשונו · ופי' דרשו ה' ועוזו התור' נקרא' מזמור קה תלים קה ד
עוז שנאמר ה' עוז לעמו יתן · בקשו פניו תמיד היא ארץ ישראל שנאמר שם כט יא
בה תמיד עיני ה' אלהיך בה · ועוד במעלת הדר בארץ ישראל פי' בזוהר ז"ל דברים יא יב
אמ' רבי יהודה זכאה חולקיה מאן דזכי למשרי מדוריה בארעא קדישא דכל מאן זוהר פ' אחרי
דזכי לה זכי לאנגדא מטלא דשמיא דלעילא דנחית על ארעא וכל מאן דזכי מות דף ע"ב
לאיתקטרא בחייוי בהאי ארעא קדישא זכי לאיתקטרא לבתר בארעא עילאה

קדישא

קדישא ואמר עוד לקמיה ולא עוד אלא אי זכי בחייוי זכי לאיתמשכא עליה רוחא
קדישא תדיר וכל מאן דיתיב ברשות אחרא איתמשך עליה רוחא אחרא מסאבא
עד כאן לשונו · נמצא שעיקר הדבקות להשגת החיים העליונים הוא בארץ
ישראל ובפרט בירושלים שירושלים של מטה מכוונת כנגד ירושלים של מעלה ·
ועשר קדושות הם כדפי' במשנה וירושלים מקודשת יותר מארץ ישראל וכל
שביבותיה וכפי קדושתה כך ימשך ממנה הדבקות החיים ביותר למתדבק
בה שאין בינו לבין הקדוש ברוך הוא מסך מבדיל · גמילות חסדים נקרא'
חיים שגם היות שיעסוק בתורה גם צריך שיעסוק בגמילות חסדים שגם הוא
גורם לדבקות הנפש ב מקום החיים אף על פי שהוא חוץ מן השם ברה אמרו רז"ל (תוספתא)
כתיב ושמואל מת וסמיך ליה ואיש במעון ומעשהו בכרמל אמר הקב"ה הכל בוכין (דסוטה)
וסופדין על מיתתו של צדיק והרשע הזה יושב ועושה מרזחין ללמדך שכל הכופ' (שמואל א כה ב)
בגמילות חסדים כאלו כופר בעיקר עד כאן לשונו · עוד במעלת גמילו' חסדים
האריכו בירושלמי עוד צריך להסתיר מעשיו ולא לגלותם כדפי' בזוה"ר שכל (ירושלמי)
העושה דברים בסתר הברכה שורה עליו והוא ע"ד שפי' רז"ל אין הברכה שורה אלא (דפאה פ"ק)
בדבר הסמוי מן העין ז"ל אוליפנא קב"ה סתים וגליא גליא הוא בי דינא דלתתא (זוהר פר' כח)
סתים הוא אתר דכל ברכאן נפקי מתמן ובגין כך כל מלוי דברכם דאינון (דף סד ע"ב)
בסתימו ברכאן שראיין עלוי וכל דאינון באיתגלייא הוא אתר דבי דינא שריין
עלוי בגין דאיהו אתר באיתגליא וכלא איהו ברזא עילאה כגוונא דלעילא עד
כאן לשונו · וכן המסתיר מעשיו הטובים מבני אדם שכרו שיהא נסתר מבעלי
הדין שהקב"ה חופה עליו בלבוש החסד שהוא נקרא אלוה כדי שלא יכירו בו
בעלי הדין וזה רמוז בפסוק לגבר אשר דרכו נסתרה ויסך אלוה בעדו ונודע כי (איוב ג כג)
משם אלוה הוא הלבוש לנשמה כדכתיב כימי אלוה ישמרני וכדפי' בשבא בפסוק (שם כט ב)
לעם נכרי לא ימשול למכרה בבגדו בה והמפרסם עצמו שהוא מתענה כענש · (שבא פרשת משפטים)
וכן כתב התשב"ץ אסור לפרסם לאחרים שהוא מתענה והביא מירושלמי ז"ל רבי (שמות כא ח)
יוסי בר חנינא אמר כהדא דתרעא דניהכם קביע באורכא אמר לון למה רא כן (תשב"ץ סימ' קפ)
אמ"ל דהוות כיימא ומפרסמה ולית דאמרי דהוות כיימה חד יום ומקזה ליה תריו (ירושלמי)
ע"כ לענייננו · ונכוונת קביעות הכיר פי' הוא כדי שיבא האור מאזן לאזן · (תענית פ"ק)
גם תיקון גדול לשב שישתדל לקיים השבת בכניסתו כראוי ובשמירת השבת
עצמו שכל הימים יונקים מיום שבת כדפי' בזוה"ר והארכנו בשער הקדושה פ"ז (זוהר פרש' כח)
וראיתי לתשלום הפרק הזה להעתיק דברים המאריכין ימים שנתבאר בתענ"י (דף עה ע"ב)
שאלו תלמידיו את רבי זירא ואמרי לה לרב אדא בר אהבה במה הארכת ימים (תענית פ"ג)
אמר להם מימי לא הקפדתי בתוך ביתי ולא צעדתי בפני מי שגדול ממני ולא
הרהרתי במבואות המטונפות ולא הלכתי ד' אמות בלא תורה ובלא תפלין ולא
ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי ולא ששתי בתקלת חבירי
ולא קראתי לחבירי בחניכתו ואמרי לה בחכיכתו ע"כ · ופירש"י ע"ה בחניכתו

שמכנין לו בני אדם כגון שם לווי חניכתו כמו חניכת אבות דגיטין עד עשרה
דורות. ופי' התוספות כגון עד עשרה כגון ר' אברהם אבן עזרא שכל בני
משפחתו היו נקראים כך ודווקא לגנאי אבל לשבח מותר עד כאן לשונו.
ירושלמי תענ' פ"ג ומעשים אלו של רב אדא בר אהבה הוסיפו בהם בירושלמי ז"ל שאלו חכמים
ואמרו לו מה מעשים טובים יש בידך א"ל מימי לא קדמני אדם לבית הכנסת
ולא הנחתי אדם בבית הכנסת ויצאתי ולא הלכתי ארבע אמות בלא תורה ולא
הזכרתי דברי תורה במקו' המטונף ולא הצעתי וישנתי שינת קבע ולא צעדתי
בין החברים ולא כניתי שם לחברי ולא שמחתי בתקלת חברי ולא באת
קללת חברי על מטתי ולא הלכתי בשוק אצל מי שהו' חייב לי מימי לא הקפדתי
תלים קא ב בתוך ביתי לקיים מה שנאמר אתהלך בתום לבבי בקרב ביתי עד כאן לשונו.
מגילה פ"ג עוד יש כמה דברים לאריכות ימים כאמרו במסכת מגילה ונעתקו בפרק דרך
ארץ גם ראוי ליזהר במדת אמת שסגולתו לאריכות ימים כדפי' בשער הקדושה
גם בהיותו השב חלוש בתעניתו בפרט אם הוא ת"ח ואינו יכול לעיין יקר' באותן
השעות מילי האגדה שהם מושכין את הלב ולא ישב בטל כי היושב בטל מד"ת
נקרא לץ. וכתב החסיד רבי יוסף יעבץ ע"ה במסכת שיכה של שחרית וכו' ז"ל
וכתב רמב"ע ז"ל יש דרש להרויח נפש חלושה בהלכה קשה ירא שמי' יצא ידי כלם
ויבקש לאותם השעות דברים קלים להבין כדי שלא תהיה שיחתו סבה לטורדו
מן העולם ולהפסיד מה שהרויח מן העיון עד כאן לשונו. וכאשר ישתדל
השב לקיים כל דברים אלו מן השמים יסייעוהו בלי ספק ובזה נכלל
הפרק הזה:

פרק שביעי

פרק זה יהיה בביאור כמה דברים שאדם נכשל בהם והם
עבירות שאדם דש בעקביו וצריך השב ליזהר כדי
שתהיה תשובתו מקובלת. הדבר הראשון שצריך ליזהר הוא מביטול תורה
ירושלמי שעונש הביטול מד"ת הוא גדול כמו שדרשו רז"ל בירושלמי על פסוק ויאמר ה' על
חגיגה פ"ק עזבם את תורתי רבי הונא ורבי ירמיה בשם רבי שמואל בר רב יצחק מצינו
ירמיה ט יב שויתר הקדוש ברוך הוא על ע"א ועל גילוי עריות ועל ש"ד ולא וותר על מאסה של
תורה על מה אבדה הארץ על ע"א על גילוי עריות על שפיכות דמים אין כתיב
כאן אלא על עזבם את תורתי. אמר רבי חייא בר אבא כתיב ואותי עזבו
ואותרא שמא את תורתי שמרו שאלו אותי עזבו ותורתי שמרו המאור שבה
היה מקרבן אצלי. אמר רב הונא למוד תורה אפילו שלא לשמה שמתוך
תנחומא ר"פ שאתה מתעסק בה אתה חוזר ועושה אותה לשמה עד כאן לשונו.
פר' ראה עוד בתנחומא ז"ל זה שאמר הכתו' ואל העם הזה תאמר כה אמר ה' הנני נותן
ירמיה כא ח לפניכם את דרך החיים ואת דרך המות וכתיב משכיל לאסף האזינה עמי
תלים עח א תורתי הטו אזנכם לאמרי פי וכתיב רק השמר לך ושמור נפשך וכו' וכתיב
דברים ד ט
שם ד י יום אשר עמדת לפני ה' שכל מי שמבטל מן התורה כאלו כופר בהקדוש

ברוך הוא שלא נתן תורה לישראל אלא שיעסקו בה יומם ולילה וכתיב והגית בו יומם ולילה וכו׳ וכתיב כי אם בתורת ה׳ חפצו וכו׳ וכל העוסק בתורה ותקיימה כאלו קבלה מהר סיני ולפי׳ כתיב והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת עד כאן לשונו ׳ ומי שאיפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק הוא בכלל דבר ה׳ בזה כדאמרינן בסנהדרין על פי פסוק כי דבר ה׳ בזה רבי נתן אומר כל שאינו משגיח על המשנה ר׳ נהוראי אומר כל שאיפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק עד כאן לשונו ׳ ילקוט נביאים תאנא דבי אליהו הכינו לכם צדה וכי צידה הייתה צריכה שם והלא אינם אלא אוכלי המן שהיו מלקטין אותו בבקר בבקר אלא כך אמר להם עשו תשובה כדי שתכנסו לארץ ותאכלו מתבואת הארץ שנאמר וישבות המן ממחרת יצא מלאך להחריב את כל העולם אמר בטל המן ובטלה תורה שנאמר ויהי בהיות יהושע ביריחו וכו׳ אמר לו ותה יהושע במעלים אתה נצול ואין אתה נוהג אבל על ישראל שבטל המן ובטלה התורה של נעלך לפי׳ הייתי אומר אחרי אדם שהוא מרבה את הישיבה ואת התורה וממעט בסחורה ויושב והוגה בדברי תורה בכל יום תמיד עד כאן לשונו ׳ ובעירובין אמרו על ענין זה ויאמר כי אני שר צבא ה׳ אמר לו אמש בטלתם תמיד של בין הערבים עכשיו בטלתם תלמוד תורה ואמר לו על איזה מהם באת אמר עתה באתי מיד וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק אמר רבי יוחנן מלמד שלן בעמקה של הלכה וכו׳ ועוד שם אמר רב שמואל ברבי אבא משמיה דרב גדול תלמוד תורה יותר מהקרבת תמידין שנא׳ עתה באתי עד כאן לשונו ׳ ובתיקונים אמרו ז״ל ווי לון לבני נשא דלא משתדלין באורייתא דאיתקריאו עשבים יבשים דאינון עתידין לאיתוקדא בנורא דגיהנם ׳ ולאו למגנא אמרו מארי מתני׳ דאינון עמילין וירתין גיהנם עכ״ל ׳ והטעם לכל זה מפני שהתורה קשורה בשמו והתורה הדרכה לאדם לעשיית המצות והמצות נכ׳ קשורו׳ בשמו כמבא׳ שמי שאינו עוסק בתור׳ כאלו כופר בהב״ה והיינו דבר ה׳ בזה ולכך שולט בו גיהנם כמ״ש על כי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות כדפי׳ לעיל בפ׳ הקודם ׳ ומלבד היות התורה הדרכה לעשיית המצות נ״כ ע׳ העסק בה ישיג לדעת סוד האלהות העליון כי זו הייתה כוונתו ית׳ לכתוב לנו התורה בפרשיות או פתוחות וסתומות וכמה מלות יתירו׳ וחסירו׳ מפני היותה רמז שיעור הקומה העליונה ולכך אם אם חסר אפילו אות אחת פסול מפני שאינו בדיוקן העליון ׳ וכדמוכח בזוהר ז״ל תאנא אר״ יהודה יומא חדא הוו אזלי ר׳ חזקיה ור׳ ייסא באורח׳ פרעו בגום חלבא והוה חריב יתבו סמוך לבי קברי ורבי ייסא הווה בידיה חד קיטר׳ דס״ת דאיקרע עד דיתבו איתרגיש חד קבר׳ קמייהו וצווח ווי ווי דהא עלמ׳ בצער׳ שכיח הא אורייתא הכ׳ דאיתגליא או חיי אוחכא אתי לחייב׳ עלן או לכספא בכסופא עלן באורייתיהו אזדעזעו רבי חזקיה ורבי ייסא אמר רבי חזקיה מאן את אמ׳ מיתא אנא והא איתערנא לגבי ס״ת דזמנא חדא הוה יתיב עלמ׳ בצערא

תלים א ב
יהושע א ח
סנהדרין פ״ו
ילקוט יהושע דף ב סימן ו
יהושע ה יג
עירובין פ״ו
תקונים תקון כג דף ב
דברים לא יז
זוהר פ׳ אחרי מות דף ע״א

ואתו הוית הכא לאתערא לן בספר תורה והכא וחבראי אקדימנא לגבי דמפר
חבורן זכר איתחברו בגנ"ע ברזיהון דצדיקייא אשתכח קמייהו דהאי ס"ת דאתי
לקיים אינון חייא הוא. פסול ומשקר בשמא דמלכא דאשתכח וי"ו יתיר בהאי קרא
ושוסעת שסע פרסות ואמרו הואיל ושקרו בשמא דמלכא ולא איתיבון לגביהון
ודחו לי ולחבראי בההיא שעתא מבי מתיבתא ע"כ ושאר המעשה אינו לענייננו.
וכן אמר בזוהר אבל חד אסוותא אשכחנא בעלמא ולא יתיר בההוא אתר (וזהר פר' ויחי)
דישתכחון אינון דלעאן באורייתא ואשתכח ביניהו ספר תורה דלא משתקר (דף רכח ע"ב)
ביה כד מפקי האי בגיניה מתערי עילאי ותתאי וכל שכן אי כתיב שמא קדישא
כדקא חזי והא אוליפנא מליה עד כאן לשונו. וזה עיקר השלימות בעסק
התורה לדעת את קונו ולידבק בו וכו' ופי' הרשב"י ע"ה דרוש זה בשיר השירים
ז"ל אם לא תדעי לך היפה בנשים כתיב וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' (שיר א' ו)
הוא האלהים זכאין אינון כל דמשתדלין באורייתא למינדע בחכמתא דמאריהון (דברים ד לט)
ואינון ידעין ומסתכלין ברזין עילאין בגין דכד ברנש נפיק מהאי עלמא בהא
איסתלקו מניה כל דינין דעלמא ולא עוד אלא דפתחין ליה תליסר תרעי דרזי
דאפרסמונא דכיא דרזי דחכמתא עילאה תלייא בהו ולא עוד אלא דקב"ה חקיק
ליה בההוא פורפירא דכל דיוקנין גליפין תמן בהאי עלמ' ובעלמא דאתי וקב"ה
אשתעשע ביה בגנתא דעדן ואחסין תרין עלמין עלמא דא ועלמא דאתי
חכמתא דאיצטריך ליה לברנש למינדע ולאיסתכלא כלא ברזא דמאריה חד
למינדע ולאיסתכלא ברזא דמאריה וחד למינדע ליה לגופיה ולאיסתמודע' מאן
איהו והיאך איתברי ומאן אתי ולאן יהך ותיקונא דגופא היאך איתתקן והיאך
איהו זמין למיעל בדינא קמי מלכא דכלא וחד למינדע ולאיסתכלא ברזין
דנשמתיה מאי ההיא נפש דביה ומאן אתיא ועל מה אתיא בהאי גופא טיפה
סרוחה דהיום כאן ומחר בקברא וחד לאיסתכלא בהאי עלמא דאיהו ביה ועל
מה איתתקן ולבתר ברזין דעלמא דלעילא לאיסתמודעא למאריה וכל דא
איסתכל ברנש מגו רזין דאורייתא. תא חזי כל מאן דאזיל בההוא עלמא (כ"ל כב)
בלא ידיעא אפילו אית ליה עובדין טבאין מפקין ליה מכל תרעי דההוא
עלמא פוק חזי מה את הכא לי אימא לי רזין דחכמתא דלא ידענא ולא אוליפנא
עד הכא בגין דלא אהא בכיסופא בגו אינון דרגין עילאין דהכא עאל ביניהו
דהא עד הכא לא איסתכלנא בהו. תא חזי מה כתיב אם לא תדעי לך
היפה אי אנת אתיא בלא ידיעא ולא איסתכלת בחכמתא עד דלא תיעול
ולא ידעת ברזין דעלמא עילאה כאי לך לית אנת למיעל הכא בלא ידיעא
עד כאן לשונו לענייננו. ושאר הפסוק מבואר שם על דרך הנזכר ובזה (ירמיה ט כג)
יובן מה שאמרו רבותינו ז"ל בתנחומא פסוק כי אם בזאת יתהלל המתהלל
השכל וידוע אותי נאמר על התורה ז"ל ומה יתהלל האדם בעולם הזה בכתרה
של תורה שהיא מעברת אותו ונותנת לו חיים בעולם הזה ולעולם הבא

שנאמר

שנאמר אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד ונותנת בו כח שלא יבטל משלי ג' ט"ז
לעולם שנאמר וקוי ה' יחליפו כח וכו' · והיינו כי התורה נקראת זאת כאומרו ישעיה מ' ל'
וזאת התורה אשר שם משה וקיום הפסוק השכל וידוע כי פי' התורה כדע אותו דברי' ד' מ"ד
כדפי' · ומפני שפוטר מים ראשית מדון כדפי' רז"ל שתחלת דינו של אדם הוא
אם עסק בתורה לכן ראשית התשובה צריך שיהיה לעסוק בתורה שהתלמוד
מביא לידי מעשה ולכן אנו אומרים בתפלה השיבנו אבינו לתורתיך ואח"כ
וקרבנו לעבודתיך וכאשר יעסוק בתורה לשמה שהוא ללמוד ולעשות כדפיר'
בהקדמ' הספר יתגלו לו רזי תורה כמ"ש ר' מאיר כל העוסק בתורה לשמה זוכה אבות פ"ו
לדברים הרבה וכו' ומגלין לו רזי תורה ונעשה כמעין המתגבר · וכן ע"י
התשובה כדכתי' תשובו לתוכחתי הנה אביעה לכם רוחי אודיעה דברי אתכם · משלי א' כ"ג
עוד יפשפש אם עבר על א' מכ"ד דברים שמנדין עליהם שכתב הרמב"ם בהלכו'
ת"ת ואלו הם א' המבזה את החכם אפי' לאחר מותו · ב' המבזה שליח בית דין ·
ג' הקורא לחבירו עבד · ד' המזלזל בדבר אחד מדברי סופרים ואין צריך
לומר מדברי תורה · ה' מי ששלחו לו בית דין וקבעו לו זמן ולא בא · ו' מי
שלא קבל עליו את הדין מנדין אותו עד שיתן · ז' מי שיש לו ברשותו דבר
המזיק כגון כלב רע או סולם רעוע מנדין אותו עד שיסיר הנזק · ח' המוכר
קרקע שלו לכותי מנדין אותו עד שיקבל עליו כל אונס שיבא מן הכותי לישראל
חבירו בעל המצר · ט' המעיד על ישראל בערכאות של כותים והוציאו ממנו
ממון בעדותו שלא כדין מנדין אותו עד שישלם · י' טבח כהן שאינו מפריש
המתנות ונותנן לכהן אחר מנדין אותו עד שיתן · י"א המחלל יו"ט שני של גליות ז
אע"פי שהוא מנהג · י"ב העושה מלאכה בערב הפסח אחר חצות · י"ג
המזכיר שם שמים לבטלה או לשבועה בדברי הבאי · י"ד המביא את הרבים
לידי אכילת קדשים בח"ץ · ט"ו המביא את הרבים לידי חילול ה' · י"ו המחשב
שנים וקובע חדשים בח"ל · י"ז המכשיל את העור · י"ח המעכב את הרבים
מלעשות מצוה · י"ט טבח שיצאת טריפה מתחת ידו · כ' טבח שלא הראה
בדיקת סכינו לחכם · כ"א המקשה עצמו לדעת · כ"ב מי שגירש אשתו ועשה
בינה ובינו שותפות או משא ומתן המביאין להזדקק זה לזה כשיבאו שניהם לדין
מנדין אותם · כ"ג חכם ששמועתו רעה · כ"ד המנדה למי שאינו חייב נידוי ·
ופי' בזוהר שבהיכל נגה יש ד' מלאכים עם כמה כתות שהם מודים למטנפים זוהר פ' פקודי
פיהם וכן לכל אינון דחאבו אינון חובין דבעיין לנזפא עשרה כרוזין נפקין דף ר"מ
בכל יומא ומכרזי בכל אינון רקיעין ובכל אינון חילין ומשריין איזדהרו בפלניא
דאיהו נזיפא נזיפא איהו חובא פלוני עבר עד דתב קמי מאריה דאתכנא לישזבן
כד תב מההוא חובא מתכנפי אין ארבעין ושראן ליה וכדין אכריזו פלניא שרא
נזיפא מכאן ולהלא צלותיה עאלת ועד דלא תב נזיף איהו לעילא ותתא ונטירו
דמאריה איתעדי מניה ואפי' בליליא נשמתיה נזיפא דסתמין לה כל תרעי שמיא

ולא

ולא שלקא ודחיין לא לבר ע״כ׳ לכן צריך לפשפש במעשיו אם חטא בא׳
מהדברים בפרט אם הקשה עצמו לדעת שהוא דבר מצוי בין הבחורים עד שלא
נשאו אשה צריך לקבל עליו נזיפה וישב בקרקע כמנודה ובעטיפה וכן מצינו
שדוד קבל עליו נזיפה כדפי׳ לעיל וכן פי׳ רז״ל במדרש ילקוט ׳ עוד אם חטא ילקוט שמואל
בחבריו יעשה בהם מצות ופי׳ ענין זה במדרש ילקוט אמר שכל השבטים סימן כא׳ דף
העמידו שופטים ומלכים אבל שבט שמעון מפני שחטא בזנות לא העמיד לא טו ע״ד
שופט ולא מלך ואמר אח״כ לפי׳ נתנה ברית מילה בערוה שיהא יראת המקום וגם מדרש
מונעת לעשות החטא ׳ לכל הרגשה והרגשה נתן הב״ה תורה מה לעשות ומה תדשא שם
לא לעשות ללב לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם ׳ לאזנים במדבר ט״ו ל״ט
לא תשא שמע שוא ׳ לפה לא תאכל כל תועבה ׳ ללשון לא תשא את שם שמות כג א
ה׳ לא תשבעו לא תשקרו ולא תענה ׳ לידים אל תשת ידך עם רשע ׳ לעריות דברים יד ג
לא תנאף לא תזנה ׳ לרגלים לא תלכון אחרי אלהים אחרים ׳ הרי לא תעשה שמות כ ז ויקרא יט יא
ומה לעשות שלמד ׳ ללב ושמתם את דברי אלה על לבבכם ׳ לעינים לא שמות כג א
תשכח את אשר ראו עיניך ׳ לאזנים שמע ישראל את החוקים ׳ ללשון ושננתם שם כ יג
לבניך ׳ לידים פתוח תפתח את ידך ׳ לערוה ואתם פרו ורבו ואומר קחו דברים ו יד
נשים והולידו ׳ לרגלים בכל הדרך אשר צוה ה׳ אלהיכם תלכו עד כאן לשונו ׳ וכן שם יא יח
אם חטא בחטא שנכשלו בו רבים צריך שיזכה את הרבים במעשיו ׳ וכן אמרו שם ד ט
בתנא דבי אליהו בילקוט פ׳ כי תשא בפ׳ העגל ז״ל יודע היה אהרן בעצמו שם ש א
שבא דבר גדול לישראל על ידו ועמד וקשר חבל ברזל במתניו והיה מחזר בכל שם ו ז שם ט״ו יא
מחנות ישראל מי שאינו יודע תפלה למדו תפלה מי שאינו יודע קרית שמע בראשית ט ז
למדו קרית שמע מי שאינו בקי בגופה של תורה הכניסו בגופה של תורה ולא דברים ש ל״ג
אהרן בלבד אלא כל המלמד תורה ברבים לישראל לשם שמים המקום ילקוט פ׳ כי
מרחם עליו ונותן בו חכמה ובינה ודיעה והשכל ונותן חלקו עם ג׳ צדיקים תשא סי׳ ש״כא דף קס ע״ב
אברהם יצחק ויעקב ע״כ ׳ וכל בעל תשובה צריך שילמד למי שהוא יודע
שחטא דרכי התשובה ובפרט אם הוא אדם הרגיל אצלו ויקבל דבריו וכמ״ש
השע״ה אלמדה פושעים דרכיך ׳ ובמעלת מי שהוא מחזיר את הרשע בתשובה תלים נא טו
מעלו׳ רבות כתבאר׳ בזוהר ׳ עוד ראוי ליזהר מכל בחינו׳ הגזל מלבד גזל ממון וזהר פ׳ תרומה
יש גזל אחר אמרו במס׳ ברכות א״ר חלבו אמר רב הונא כל שיודע בחבירו שהוא דף קכח
רגיל ליתן לו שלום יקדים לו שלום שנאמר בקש שלום ורדפהו ואם נתן לו ולא וקכט
החזיר נקרא גזלן שנאמר ואתם בערתם את הכרם גזילת העני בבתיכם ברכות פ״ק
ע״כ ׳ ופרש״י ע״ה גזילת העני והלא אף גזילת העשיר גזילה היא אלא גזילת תלים לד טו ישעיה ג יד
העני שאין לו כלום לגזול ממנו אלא שלא להשיב על שלומו ׳ עוד יזהר שלא
יהנה מדבר מדברי העולם בלא ברכה שנקרא גזלן כדגרסי׳ בברכו׳ א״ר חנינא ברכות פ״ו
בר פפא כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאלו גוזל להב״ה ולכנסת ישר׳
שנאמר גוזל אביו ואמו ואומר אין פשע חבר הוא לאיש משחית ואין אביו אלא משלי כח כד
הב״ה

הקב"ה שנאמר הלא הוא אביך קנך ואין אמו אלא כנסת ישראל שנאמר שמע דברים לב ו
בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך · מאי חבר הוא לאיש משחית א"ר חנינא בר משלי א ח
פפא חבר הוא לירבעם בן נבט שהשחית את ישראל לאביהם שבשמים עכ"ל ·
ופרש"י ז"ל גוזל להקב"ה את ברכתו ולכנסת ישראל שבחטאו הפירות לוקים · אין
פשע ולפי שהוא מקל רואים אחרים ולומדים ממנו לעשות כן ליהנות מן העולם
הזה בלא ברכה ולכך נקרא זה המקל חבר לאיש משחית לירבעם בן נבט
שחטא והחטיא כך הוא חוטא ומחטיא עכ"ל · ולעיל בפ' ב' פירשנו שגם מי
שאינו עוסק בתורה ובמצות כראוי נקרא גוזל ובפרט בגלותינו זה שהשכינה
גולה בעונותינו כאומרו ובפשעיכם שולחה אמכם ואין לה מנוח וייחוד אלא על ישעיה נ א
ידינו בהיותנו עוסקין בתורה ובמצות ומי שאינו עוסק נקרא גוזל · ואמרו
בזוהר פ' וישב ומאן דאיהו לא מסתכל באורחי דקודשא בריך הוא גרים לשכינת'
דאיתכפיא בגו עפרא כד"א ישפילנה ישפילה עד ארץ וכו' וכן אמרו בפ' ואתחנן שם כו ה
והעתקנו לשונו בשער אהבה שהמונע מלעסוק בתורה כאלו מנע מהשכינה
שאר כסות ועונה והנה בגלות נקרא אלמנה כאומרו היתה כאלמנה וצדיק הוא
יתום ולזה צותה תורה כל אלמנה ויתום לא תענון ופי' רז"ל אפי' אלמנתו של מלך
ובגלות היא אלמנתו של מ"מ הקב"ה כב יכול וצריך שלא לענות דינה וכן לעשות
הייחודים הנוגעים לצדיק ולא לענות דינו כי אם ענה תענה אותו להורות על
פשט הנגלה והנסתר ועל יתום תחתון ועל האלמנה התחתונה · ועל הרמז
העליון שפיר' עוד יזהר מאונאה ואפי' מאונאת דברים וקשה אונאת דברים
מאונאת ממון כדפי' בב"מ ואמר התם ג' אין הפרגוד ננעל בפניהם ואלו הן גזל ב"מ פ"ד
ואונאה וע"א אונאה דכתי' הנה ה' נצב על חומת אנך ובידו אנך · גזל דכתי' עמוס ז ז
חמס ושוד ישמע בה על פני תמיד · ע"א דכתי' העם המכעיסי' אותי על פני תמיד ירמיה ו ז
עכ"ל · עוד יזהר מד' דברים אלו שהעושה א' מהם נקרא רשע אמרו בפסיקתא ישעיה ס"ה ג
ג' נקראו רשעים הפושט יד בחבירו שנאמר ויאמר לרשע למה תכה רעך · שמות ב י"ג
ובעל מחלוקת שנאמר סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה · והלוה במדבר ט"ז כ"ו
ואינו משלם שנאמר לוה רשע ולא ישלם א"ר שמואל בר ר' תנחום ר' תנחומא תהלים ל"ז כ"א
אמר ליה אף המעיז פני שנאמר העז איש רשע בפניו עכ"ל · ובתעניות אמרו משלי כ"א כ"ט
אין הגשמים נעצרים אלא בשביל עזי פנים שנאמר וימנעו רביבים וכו' תענית פ"ק ירמיה ג ג
ומצח אשה זונה היה לך וכו' אמר רב שילא אמר רב המנונא כל אדם שיש לו
עזות פנים סוף נכשל בעבירה שנאמר היה יהיה לא נאמר אלא היה רבה בר
רב הונא אמר מותר לקרותו רשע בפניו רב נחמן בר רב יצחק אמר מותר
לשנאתו שנאמר ועוז פניו ישונא עכ"ל · ראוי ליזהר בכל הדברים שאמרו קהלת ח א
בשב"ת בעון פלו' בא כך וכך ומפני אורך הלשון לא העתקנוהו ולא נעתיק רק שבת פ"ב
א' מהם שהוא הנמנא יותר עון מיתת בנים ר' אומר בעון נדרים בניו ובנותיו
מתים

שבת ל"ב מתים כשהם קטנים שנא' אל תתן את פיך לחטיא את בשרך וכו' כמו שהעתקנו
בשער הקדושה וכן סברת ר' אליעזר ברשב"י ויש מי שאמר בעון ביטול תורה ויש
ילקוט ירמיה מי שאמ' בעוון ביטול מזוזה ויש מי שאו' בעון ביטול ציצי' וכלם הביאו ראיה מן
כי ו רמז דף הפסוקי' עוד שם תניא ר' נחמיה או' בעון שנאת חנם מריבה רבה בתוך ביתו של
פ' ע"ג אדם ואשתו מפלת נפלים ובניו ובנותיו מתים כשהם קטנים עד כאן לשונו.
ובפסיקתא רבתי אמרו שעיקר מיתת הבני' על ביטול תורה זה לשונו רבי מאיר
אומר בשעה שעמדו ישראל לפני הר סיני א"ל הקדוש ברוך הוא הביאו ערבים
שאתם משמרים את התורה ואני נותנה לכם אמרו ליה אבותינו ערבים לנו
אמר ליה אבותיכם יש לי עליהם אברהם על שאמר במה אדע כי אירשנה.
ישעיה מ כז ויצחק על שאהב את עשו ויעקב על שאמר נסתרה דרכי אמרו ליה בנינו ערבים
תלים כ"ט יא אותנו מפי עוללים ויונקים יסדת עוז ואין עוז אלא תורה שנאמר ה' עוז
הושע ד ו לעמו יתן בשעה שהלוה נתפש ואין לו מה לשלם מי נתפש לא הערב הוי ותשכח
ירמיה ב כ"ט תורת אלהיך אשכח בניך גם אני כב יכול גם אני מפסיד מי אמר לפני ברכו
לא התינוקות הוי לשוא הכתי את בניכם עד כאן לשונו. עוד אמרו בספרי
ולמדתם אותם את בניכם ולא בנותיכם דברי ר' יוסי בן עקיבא מכאן אמרו
כשהתינוק מתחיל לדבר אביו מדבר עמו לשון הקדש ומלמדו תורה אם אין
מדבר עמו לשון הקדש ומלמדו תורה ראוי לו כאלו קברו שנאמ' ולמדתם אותם
דברים יא כ"א את בניכם למען ירבו ימיכם וימי בניכם ואם לאו למען יקצרון ימיכם וימי
בניכ' שכך דברי תורה נדרשין מכלל הן אתה שומע לאו ע"כ. ובמעלת המדבר
זוהר פ' נח בלשון הקדש בזוהר סדור הפלגה לא היו מצליחין במעשיהם אלא על שהיו
דף ע"ד מדברים בלשון הקדש ז"ל סתרי תורה קומטורא דהרמנא מתללן בלשון הקדש
ומלאכי השרת אשתמודען ביה ולא הוו מתללין בלשן אחרא בגין כך ועתה לא
יבצר מהם כל וכו' דאלמלא משתען בלשון אחרן דמלאכי עילאי לא הוו
אישתמודען ביה גרע חשיבו דאינון חשיבו למיעבד ע"כ. עוד יזהר בדברים
במדבר רבה שנאמר בהם מעוות לא יוכל לתקון ופי' במדבר רבה ז"ל כי תשטה אשתו הה"ד
פר' ט א נואף אשה חסר לב וכו' נואף אשה הה"ד מעוות לא יוכל לתקון וכו' תניא מעוו' לא
משלי ו לב יוכל לתקון זה שבטל ק"ש של שחרית או ק"ש של ערבית או תפלה של שחרית או
קהלת א ט"ו תפלה של ערבית וחסרון לא יוכל להמנות זה שנמנו חביריו על דבר מצוה והוא
חגיגה ט"א לא נמנה עמהם ושם הביאו משנה זו השנויה בחגיגה ר"ש בן מנסיא או' איזהו
מעוו' שאינו יכול ליתקן זה שבא על הערוה והוליד ממנה ממזר את"ל בגונב ובגוזל
יכול הוא שיחזור ויתקן. עוד שם במשנה רשב"י אומר אין קורין מעוות אלא למי
שהיה מתוקן ונתעוות ואיזה זה תלמיד חכם הפורש מן התורה. גם ליזהר במה
שפי' במדרש רות מהזוהר שחסרון לא יוכל להמנות הם שלשה תיבות החסירים
בקריאת שמע לתשלום רמ"ח ושליח ציבור חוזר ואומר ה' אלהיכם אמת כדי
להשלים

להשלים רמ״ח · והקורא קריאת שמע שלא עם הציבור אינו משלים רמ״ח איבריו
עליו ואחר וחסרון לא יוכל להמנות · ובעל תשובה המתענה בכל יום צריך
להזהר שבימים שיאכל כמו בשבתות ויו״ט ור״ח שלא יאכל אלא דברים דקים
הבאים להתעכל מפני כי שינוי ווסת תחלת חולי בני מעים ואפילו
מדברים הטובים לא ימלא בטנו פן יחלה ונמצא מבטל קריאת שמע שחרית או
ערבית שהי' מצות עשה מן התורה וכן קדושה ברבים שהי' מצוה כדכתיב
ונקדשתי בתוך בני ישראל כדפירשנו בזוהר פרשת אמור · וכן כשבטל שחבריו
נמנים לדבר מצוה מתפללים בבית הכנסת בעשרה והו' אינו נמנה עמהם
והרגיל לבוא לבית הכנסת ויום א' לא בא הקדוש ברוך הוא שואל עליו ·
וגם אינו משלים רמ״ח תיבות שבקריאת שמע שהוא מעוות שאינו יכול לתקן
גם יתבטל מתלמוד תורה שהיא מצות עשה מן התורה והכל מפני סכלותו
כאומרו אולת אדם תסלף דרכו וגו' והחכם עיניו בראשו ויהיה גבור כובש את משלי יט ג
יצרו ולא ימשך אחר תאותו בפרט בראש חדש ובפורים שהסעודה מדברי
סופרים יש ליזהר שלא ימלא בטנו שיחלה ויבא לידי ביטול תורה ותפלה שהם
מצות עשה מן התורה שאין עשה מדבריהם דוחה עשה מן התורה ·
הכלל כי צריך בעל תשובה לעולם להיות חרד וירא מהדין ולא ישכח
כמה הכעיס בעונותיו את הבורא וצריך לקיים אפילו בשבתות וימים טובים
שוב יום אחד לפני מיתתך שאם היה יודע שביום שבת או ביום טוב ימות כמה
היה ירא וחרד והיה משכי' לקרות בתורה וכמה מעשי' טובי' היה עושה ולא היה
נמשך אחר תענוגיו כן צריך שיעשה כל ימיו לתקן את אשר עוות בשבתות
וימים טובים · ובפרט בימי השמחה שקרוב אדם לימשך אחר תענוגיו
ויצרו יפתהו צריך זהירות גדול כדי שלא יחזור לסורו ויהיה ככלב שב
על קיאו כסיל שונה באולתו כמו שאירע לכמה שחזרו לסורם מחמת אכילה
ושתיה · עד הנה מה שהגיע שכלנו הדל בקצור דברי רבותינו
ובמדרשים לענין התשובה ולא רצינו להעתיק דברי המפרשים כדי
שלא להאריך · והשב צריך לכולם בפרט דברי תשובת הרוקח שהם
דברי קבלה צריך השב לעשות' וכן לענין תשובה הבא על אשת איש מדבר בס' ספר חסידים
החסידים צריך השב לעשותם ומי שירצה לעשות תשובה שלמה מלב ונפש לא סי' קמ״ג
יתרשל בבקשת ספרים הצריכין אליו לרפואת נפשו כמו שלא יתרשל החולה
לבקש רופא שירפאהו ואין דברי בשער הזה אלא התעררות לשב והדברים
שלא כתבו הראשונים שהניחו אותם לנורע הם מה שכתבתי ומכל מקום ראינו
להעתיק התשובות שכתב בספר המדות הנמצא אצלינו שנראה דבריו דברי
קבלה ז״ל ועתה יש לכתוב ענייני הצער לפי כל עבירה ועבירה · הבא על
כותית יתענ' שלשה ימים לילה ויום שלשה שנים פעם אחת בשנה ואם א״א אחר

התשובה יחזור לסורו אז יחמיר עליו יותר ויותר ובימות החמה ילך במקום נמלים הרבה וישב ביניהם ערום ובימות החורף ישבר הקרח וישב במים עד החוטם ואם עוד יחזור לסורו יוסיף עליו עוד יותר ויותר ׳ המוציא שכבת זרע לבטלה יתענה ארבעים יום ואינם רצופים וישב במים בימות החורף כדי צליית ביצה ואותם ארבעי׳ יום לא יאכל בשר ולא דבר חם בלילה ולא ישתה יין לבד משבתות וימים טובים וירחץ ראשו מעט במים פעמים או שלש כל אותן ארבעים יום ׳ הבא על אשתו נדה יתענה ארבעים יום רצופים וילקה בכל יום פעמים או שלש ולא יאכל בשר ולא ישתה יין ולא יאכל דבר חם לבד משבתות וימים טובים ולא ירחץ כל אותן הימים ויתודה בכל יום ואם חבק או נשק אשתו נדה יתענה ארבעים יום ׳ המנשק שאר נשים או חיבקן יתענה שני וחמשי ושני ויתרחק מפתח ביתה ואם רבע בהמה או חיה או עוף יתענה ארבעים יום ולא ירחץ ולא יסתכל בבהמה חיה ועוף בשעה שנזקקין זה לזה ׳ רוצח ילך בגולה שלשה שנים וילקה בכל עיר ועיר ויאמר רוצח אני ולא יאכל בשר ולא ישתה יין ולא יגלח שער ראשו וזקנו ולא יכבס בגדיו ולא ירחץ גופו אך יחוף ראשו פעם אחד בחודש ויקשור ידו אשר רצח בו וזרועו בברזל בצוארו וילך יחף ויבכה על רציחתו ׳ ואם יחרפהו אדם ישתוק ואותם שלשה שנים לא ילך בטיולים ובשחוק ובגלותו ישכב עצמו לפני פתח בית הכנסת ויעברו עליו כל עוברים ושבים אך לא ידריכוהו ׳ מומר ישיר המלבושים הנאים ויתאבל ויברח ויצטער כל ימי חייו וישפיל רוחו וגאותו ויתודה שלשה פעמים בכל יום ולא יאכל בשר וישתה יין כי אם בשבתות וימים טובים ולא ירחץ ולא יחוף ראשו כי אם פעם אחת או שני׳ בחדש ולא ילך לשחוק ולנישואין רק לשבע ברכות בלבד ולא ישב אצל ע״א אפילו במקום שמדברים דברי תורה ומצות ויתרחק מפתחם ולא יהנה מהם ׳ ומיד שישוב צריך טבילה ויסבול צער וייסורין כנגד חטאיו כי כפר בעיקר וחילול שבתות ועבר כריתות ומיתות בית דין לכן צריך ייסורין גדולים ׳ הבא על אשת איש או על נערה מאורסה הרי הוא אוסר אותה על בעלה כיון שנתרצית וחייב עליה מיתות בית דין לכן יסבול צער הקשה כמות וישב בשלג ובקרח שעה אחת בכל יום כן יעשה בכל החורף בכל יום פעם אחת או שנים ובימות החמה ישב לפני זבובים או לפני דבורים או שאר ייסורין הקשים כמות ויתודה בכל יום בבכי ואנחה ושנה תמימה לא יאכל בשר ולא ישתה יין אלא בשבת ויום טוב ובפורים ׳ ולא יאכל לחם חם ולא ירחץ כי אם בערבי ימים טובים מעט ולא יראה שום שחוק יכול אך לשמוע ברכות חתנים ולא יעדן עצמו בשום דבר וילקה בכל יום וישכב על הארץ או על דף אחר בלא כר וכסת כי אם בשבת ובימים טובים ישכב על תבן וקש וכר תחת ראשו כי ישפיל רוחו הגבוה שבא מתוך התאוות

ואחיו צער תהיה לו וילבש שק על בשרו ולא ידבר מענין תאוות נשים ולא יסתכל בנשים ובתכשיטיהם ואפי' כשאינם עליהם ולא ישמע קול כינורים ולא עם הנשים כלל לא ברמז ולא ברמיזה ולא בשום דבר אפילו עם אשתו כשהיא נדה ולא יתייחד עמה בשום ייחוד · הנשבע לשקר או מעל בחרם יש לו ללקות כמה פעמי' כל ימיו ויתודה ימים רבים ואחר כך יזהר שלא ישבע אפילו באמת ולא בתורה ולא בנשמת אבותיו אך ידור בחיי ראשו אבל נשבע לקיים מצוה ויזהר שלא יוציא שם שמים לבטלה מפיו ויזדעזעו איבריו כשיזכיר השם ויזהר בברכה לבטלה ואם שגג ובירך ברכה לבטלה יאמר אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד · ואותם המרגילים בפיהם ובפי זרעם להזכיר שם שמים בבית המרחץ ובמקום הטנופת להזכיר שם שמים לבטלה אוי להם אוי לזרעם כי כן למדו לשונם לכן ישמור ויגדור עצמו וזרעו וחביריו הנשמעים לו מלהזכיר שם שמים לבטלה ואם הוצרך זה הסב לעשות שבועה לבעל חובו אפילו באמת יתענה אותו היום בכל שנה · ואם הורגל לדבר בבית הכנסת שום דבר אפילו שלא בשעת תפלה ישב במורא גדול ויתפלל בכוונה ויתענה ארבעים יום רצופים בין מופלגין וילקה בהכנע בכל יום · גונב או לוקח רבית ישב ויבקש ממנו מחילה ויתענה ארבעים יום או יותר ויתודה בכל יום ויזהר מלקבל פקדונות ולא ירגיל ללכת על ממון חבירו ויעשה גמילות חסד בגופו ובממונו · ויתן משלו לעמילי תורה ולירא' שמים וזה שלקח רבית אם היה יכול שלא ליטול רבית אפילו מן הנכרים יהיה טוב · המלשין את חבירו הוא משניאו בעיני השר ומעליל עליו ולקח ממונו וממית רעהו ואשתו ובניו התלויין בו יפרע לחבירו כל מה שהפסיד ויבקש ממנו מחילה וילקה ויתענה יותר משנתים ויתודה כל ימי חייו כי נחשב כאלו הרג את אשתו ובניו וחבירו וכמה עבירו' עשה · על כן ישבור רוחו ואם אין לו מה לשלם ירבה עליו רעים ויבקש ממנו מחילה ויכתכם ויפרע לו או ליורשיו · רכיל וכיוצא בו אין רפואה עד שיבקש ממנו מחילה וילקה ויתענה ארבעים יום או יותר וילקה בכל יום ויהיו כל עסקיו במכות ובעסק שלום בין כל אדם ובין כל איש ואשתו · המכה את חבירו או ציערו בין בממון בין באונאת דברים אין לו כפרה אם לא ירצה את חבירו ואין יום הכפורים מכפר אלא על עבירות שבינו ובין המקום אבל שבינו ובין חבירו צריך לפייסו · המגביה ידו על חבירו נקרא רשע ויבקש ממנו מחילה ויתכפר לו · המלבין פני חבירו יתענה ארבעים יום או יותר וילקה בכל יום ויתודה כל ימי חייו · המכנ' שם לחבירו יבקש ממנו מחילה בפני רבים וילקה ויתענה ארבעים יום · ויתודה בכל יום בכניעה · המונה את הגר יבקש ממנו מחילה וילקה ויתענה בכל יום · המקניט את חבירו יביא שלשה שורות של בני אדם ויאמר חטאתי וישר העויתי ולא

שוה לו ויבקש ממנו מחילה שלשה פעמים ולא יותר ואם מת מוליך עשרה בני אדם על קברו ויאמר חטאתי לה' אלהי ישראל ולפלוני זה שהקנטתיו ודווקא שלא ביזהו ברבים ולא היה די לו מתחלה בפיוס ואל יהא המוחל אכזרי ואם הקניטו והוציא עליו שם רע אין לו מחילה עולמית א"א אם כן יתענה וילקה בינו לבין עצמו ארבעים יום או יותר. המחלל את השם חילול השם הוא עון גדול ומהו חילול השם רב אמר כגון אנא דאזילנא לבי טבחא ושקילנא בישרא ולא יהיבנא דמי לאלתר פירוש מביא עצמו לידי גזול הגוזל והעולם לומדין ממנו ומזלזלין יותר. רבי יוחנן אמ' כגון אנא דאזילנא ארבע אמות בלא תפלין ובלא תורה והעולם לומדים ממנו להקל ממנו יותר. אמר רבי אבהו משום ר' חנינא ב"ג נוח לו לאדם לעבור עביר' בסתר ולא יתחלל שם שמים בפרהסיא פירוש שלא ילמדו בני אדם ממעשיו. אמר רבי אלעאי הזקן אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורים ויעשה מה שלבו חפץ ואל יחלל שם שמים בפרהסיא ופירשו חכמים חס ושלום שהתירו לו לעבור עבירה אלא חכמים אומרים שיעמוד יצרו הרע כיון שאינו מתאוות אלא כל מה שאסור לו למלא תאוותו וכיון שגולה למרחוק ולובש שחורים אז ישבר ויכנע וימנע לבו מן החטא אבל לעשות איסור כלל וכלל לא. אך מעשים הללו משברים יצר הרע ומונעים אותו מלעבור כמו דאמר רבי אלעאי כי יגיעת דרכים ולבישת שחורים והכסכיות משברים יצר הרע ומונעים אותו מן העבירה ואומר כל מי שלא חס על כבוד קונו ראוי היה לו שלא בא לעולם. ואמרינן בגמרא אמר רב יוסף זהו העובר עבירה בסתר כדר' יצחק דאמר רבי יצחק כל העובר עבירה בסתר כאלו דוחק רגלי השכינה. חילול השם היא עבירה שיש לה פירות כשעשה דבר רע אז אחרים לומדים ממנו ומזאת העבירה יש לכל אדם לירא ממנה מאד כי חילול השם יש לו בכמה דרכים ואין לו שיעור כי כל המבזה אפילו מצוה אחת ומקיל בכבוד שמים נקרא מחלל השם כי אחרים ילמדו ממנו ומקילין יותר ומזלזלין. עבר אדם על כריתות ומיתות בית דין תשובה ויה"כ מכפרת מחצה וייסורין מכפרין מחצה. אבל כשחלל שם שמים על ידו אין כח בתשובה לתלות ולא ביה"כ לכפר ולא בייסורין למרק אבל הכל תולין ומיתה ממרקת עון. על כן בן אדם יזהר מחילול השם וירחיק עצמו מן השיעור ומן הדומה לו. ועיקר התשוב' של חילול השם שיודע חטאיו כנגד רבי' ויאמ' להם אל תלמדו ממני כי אני חטאתי עויתי פשעתי חללתי השם באולתי ומתענה כמה תעניו' ומתודה בכל יום עד יום מותו ועל כל עביר' ועבירה שאד' עושה בין בשוגג בין במזיד כגון שנוגע בנר שבת או הדליק נר בשבת ואינו זוכר שהוא שבת או שעשה בלא ידיעתו יש לו להתודו' ולהתענו' לכל הפחות שני ימים שני וחמישי וכן יעשה לכל עבירות גדולות שאדם עושה יתענה ובזה יש ב'

טובות הא׳ שהתענית מכפר · והב׳ שימנע מעבירו׳ כי יחשוב בלבו אם אעשה זה
אני צריך להתענות ימנע מתוך כך מן העבירה וזהו הגדר הגדול לפני כל
העבירות שיקנוס עצמו או יתן צדקה או לעשות צער בגופו כשעבר עביר׳ · וכן
יעשה לכל עבירות שהוא רגיל בהם כגון קנאה ושנאה ושמחה ודברים בטילי׳
ולשון הרע או שלא התכוון בברכות ובתפלה שהוציא ברכות מפיו בלא כוונה
וכיונה בזו הרבה מאד · ולכן יבדוק אותן בכל יום בזו הענייני׳ אם פגע באחת
מאלו ועבר עליה׳ אז ימהר להצטער עליה׳ ולהתוודות על איזה עון שעשה לבקש
מחילה מהשם בלב נשבר · ענין גדול הוודוי כי שנו רבותינו היה רחוק מבית
הסקילה כעשר אמו׳ אומ׳ לו התודה כי כן דרך המומתין מתוודי׳ שכל המתוודי׳ יש
לו חלק לעה״ב. ואם אינו יודע להתודו׳ יאמ׳ כך יהי רצון שתהי׳ מיתתי כפרה על
כל עונותי שכן מצינו בעכן שאמר לו יהושע בני שים נא כבוד לה׳ ותן לו תודה
ויען עכן ויאמר אמנם חטאתי · כל המצות בין עשה בין לא תעשה אם עבר
על אחת מהן בין בזדון בין בשוגג כשיעשה תשובה מחטאיו חייב להתודות
לפני האל ית׳ שנא׳ איש או אשה אשר יעשו מכל חטאת האדם והתוודו אשר עשו
וזהו וודוי דברי׳ · וכל בעלי חטאות ואשמות וכל חייבי מיתות בית דין ומלקות
אינם מתכפרים במיתתן או במלקיותן או בקרבנם עד שיעשו תשובה ויתוודו ·
וכל החובל ומזיק ממון חבירו אף על פי ששלם לו אינו מתכפר עד שיתודה
יהושע ז כ ויסוב מלעשו׳ כזה לעולם ; וכיצד יתודה יאמר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי
לפניך כך וכך עשיתי והרי נחמתי ובושתי במעשי ולעולם איני חוזר בדבר הזה
עזרא ט ו וזהו עיקר הוודוי שלא יחזור לסורו · וכל המרבה להתודו׳ ומאריך בענין זה הרי
זה משובח׳ גם זה עיקר של וודוי שיאמר אבל אנחנו חטאנו · וטוב מאד לפרש
החטא בתוך הוודוי כגון אם אכל נבילות וטריפות או שאר דברי איסור יפרש
בתוך הוודוי שלו׳ כיצד כשיאמ׳ אשמתי יאמ׳ אכלתי דבר אשר לא טהור · וכשיאמ׳
בגדתי יאמר אם בעל כותית או אשת איש או נדה יאמר בעלתי · ואם גנב
או גזל יאמר גזלתי · ואם הוציא שם רע על חבירו או לשון הרע או שום נידוי
יאמר עליו דברתי דופי · ואם הוציא שכבת זרע לבטלה יאמר העויתי · ואם זנה
עם עריו יאמ׳ זדתי זניתי · ואם חלל שבתו או חמד יאמ׳ חללתי חמדתי וכן לכל
שפה ביתא על כל אות ואות ואח׳ יפרוש בודוי העבירה שעבר ויאמ׳ בבכי יעזוב
רשע דרכו ואיש און מחשבותיו ואז יועיל לו ובסוף הוודוי וסרתי ממצותיך
וממשפטיך הטובים ולא שוה לי ואתה צדיק על כל הבא עלי כי אמת עשית
ואני הרשעתי ; ואז יאמר כך עברתי על עשה ועל מצות לא תעשה ועברתי
על כריתות ומיתות בית דין עברתי על חייבי מיתות בית דין ותורה שבכתב
ותורה שבעל פה שכחתי שמך הגדול שכחתי עול מלכותך ויראתך ואתה צדיק
על כל וכו׳ בירושלמי מפורשם כיצד יתודה אומר רבון העולמים הרע בעיניך
עשיתי

עמיתי ובעבירות לבי הלכתי ותוכחתך לא שמעתי יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתכפר לי על כל פשעי ותסלח לי על כל עונותי ותמחול לי על כל חטאתי וכו' עד כאן לשונו · ונשלים השער הזה במעלת השב אמרו בויקרא רבה ז"ל מנין לעושה תשובה שמעלין עליו כאלו עלה לירושלי' ובנה בית המקדש ומזבח והקריב עליו כל קרבנות שבתורה שנאמר זבחי אלהים רוח נשברה עד כאן לשונו · עוד אמרו במדרש במזמור על שושנים לבני קרח ז"ל כל העושה תשובה מעבירה שבידו הקב"ה מוסיף וקורא לו שם חביב בא וראה בבני קרח עד שלא עשו תשובה לא נקראו שושנים וידידים משעשו תשובה נקראו שושנים וידידים שנאמר על ששנים משכיל שיר ידידות וכן דוד עד שלא עשה תשובה לא נכתב באיסרטא של מעלה משעש' תשובה נכתב באירטא של מעלה ונקר' עבד שנאמר למנצח לעבד ה' לדוד · עד כאן לשונו · עוד במעלת התשובה פי' בירושלמי כתיב וקרעו לבבכם ואל בגדיכם ושובו אל ה' אלהיכם כי חנון ורחום הוא אמר ריב"ל אם קרעתם לבבכם בתשובה אין אתם קורעים בגדיכם לא על בניכם ולא על בנותיכם אלא על ה' אלהיכם למה כי חנון ורחום הוא ארך אפי' ורב חסד וניחם על הרעה עד כאן לשונו · ובזה נכלל השער הזה בנ"לך ואע"י השם יזכנו להיות מעושי תשובה שלימה לפניו אי"ר כ"ר אמן ·

ויקרא רבה פ' ז

תלים נא יט

ירושלמי תעני' פ' ב

יואל ב יג

נשלם שער התשובה

שער הקדושה

מפני שקדם מאמרינו בשער הקודש בענין התשובה ראינו לבאר
סמוך לו בענין הקדושה והטעם כי הקדושה היא מענפי
היראה כדכתיב יראו את ה' קדושיו וכו' כי היראה כדי שלא תהלים לד י
יחטא מתקדש. ופורש עושה גדר לפניו מגדר כדי שלא יצא החוצה לחיצונים
והנה בעל תשובה צריך לאחוז ביראה שהיא התשוב' אם ביראה התחתונה שהיא
תשובה או ביראה העליונה שהיא תשובה עליונה. כדפי' בתיקונים שם יראה תקוני' תיקון כג
עליונה כענין אם אין יראה אין חכמה ע"ש מפני שבחטאו דחה היראה מעליו
וכיון שכן מוכרח שיתפוש דרכי היראה לתשובתו ולכן צריך שיתקדש כדי
שיאחוז ביראה ובתשובה כראוי והמתקדש אוחז ביראה שהיא השכינה ומתקדש
בה כמו שאמר הכתוב קדושים תהיו כי קדוש אני וכמו שיתבאר בע"ה וכן בפ' ויקרא יט ב
ציצית שהציצית מקום היראה. בסוד התכלת דין גמור ונאמר בו למען תזכרו במדבר טו מ
ועשית את כל מצותי ופי' הרשב"י ע"ה בפיקודין ונדפס בזוהר שהזכירה הזו היא וזהר פר' שלח
מפני הרבוע' וקושי הדין ע"ש ואפי' הכי כתי' והיית' קדושי' לאלהיכם הרי קדושה לך דף קעה ע"א
מחמת היראה והיינו לאלהיכם שהיא השכינה הוא מקום הצריך קדושה והבדל
מהחצונים ובהיותינו מתקדשים אנו דבקים בשכינה וכן פי' החסיד בעל חובת ח"ס בשער התשובה
הלבבות ע"ה כי צריך בעל תשובה לפרוש מהמותר כדי שלא יבוא לידי איסור
כמו שהיו עושים החסידים הראשונים שהיו פורשים שבעי' שער משערי ההיתר
כדי שלא יבאו לחטוא בשער א' מהאיסו' והטעם לזה עד"ה כי כיון שבעל תשובה
היה בתחלה בחוץ החיצוני מכיר בו ואפילו במותר קרוב הוא שיתפס בו לכן
צריך להתרחק ולהתקדש אפילו במותר לו׃ ועוד ראינו לבאר קדושה אחר
התשובה מפני שהתשובה היא לטהר האדם מעוונות כל איבריו ממה שפגם
בהם בעשותו העינוי והסיגוף הראוי לעשות לכל עון ועון כפי מה שכתבנו

בשם

בשם הקדמונים ׳ ונודע שסדר המדריגות הם טהרה ואחר כך קדושה כמ״ש
בברייתא דר׳ פנחס שהעתקנו בשער אהבה פר׳ י״ג טהרה מביאה לידי קדושה
ולזה ראוי שנבאר קדושה אחר שער התשובה:

פרק ראשון

עניין הקדושה נצטוינו עליה בתורה כמה פעמים הא׳ בסוף
פרשת שמיני והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני וכו׳ ויקרא יא מ״ד
וכן בפר׳ קדושים נזכר ג״פ הא׳ בריש הפ׳ קדושים תהיו כי קדוש אני ואחר כך שם יט ב
והתקדשתם והייתם קדושים כי אני ה׳ אלהיכם ובסוף הפ׳ והייתם לי קדושים שם כ כו
כי קדוש אני ה׳ ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי ׳ ובפ׳ ציצית למען תזכרו במדבר טו מ
את כל מצותי והייתם קדושים לאלהיכם ׃ עוד בפ׳ אמור אל הכהנים ולא תחללו ויקרא כב לב
את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל ׳ וזו היא מצות עשה לקדש את שמו
ברבים כמו שיתבאר וכיון שבא בתורה מאמר זה של קדושים תהיו כ״ב פעמים
אף על פי שאינה מעיקר רמ״ח מצות מ״מ היא שורש לעשיית כל המצות לשם
המצוה אותם כי כיון שיהיה האדם קדוש ומופרש מעניני אהבת העולם הזה
ישתדל לעשות רצון קונו באמתות ויתקשר באהבתו ית׳ לעשו׳ מצותיו בחשק
ואהבה כי מה לו בעה״ז ובטובותיו כמו שיתבאר בע״ה כסדר דרכי הקדושה ׳
ולכן הוכפל בתורה כ״ב פעמים מרוב התועלת שיתוסף לזה לנשמה ׳ טעם
למהות הקדושה ביארו רז״ל בתנחומא ז״ל זש״ה ויגבה ה׳ צבאות במשפט והאל תנחומא ריש
הקדוש נקדש בצדקה הוא מתקדש בעולמו בצדקה שהוא מלמד על ישראל שנ׳ פר׳ קדושים
אני מדבר בצדקה ׳ אמר הקדוש ברוך הוא לישראל אני מתקדש בכם שנאמר ישעיה ה יו / שם סג א
כי בראותו ילדיו וגו׳ וכן הוא אומר ישראל אשר בך אתפאר אתם מתקדשים בי שם כט כג
ואני מתקדש בכם שנאמר קדושים תהיו כי קדוש אני אמר הקדוש ברוך הוא
לישראל עד שלא בראתי אתכם היו מלאכי השרת מקלסין ומקדשין אותי בכם
והיו אומרים ברוך ה׳ אלהי ישראל מן העולם ועד העולם כיון שנברא אדם הראשון
אמרו זה הוא שאנו מקלסין אותך בשמו ׳ אמרו ליה זה גנב הוא שנאמר ותאכל בראשית ג יז
מן העץ וגו׳ בא נח אמרו ליה זה הוא אמרו ליה זה שכור הוא שנאמר וישת מן שם ט כא
היין ׳ בא אברהם אמר׳ ליה זה הוא אמרו ליה זה גר הוא ׳ בא יצחק אמרו ליה
זה הוא אמר ליה זה אוהב שונאי ׳ בא יעקב אמרו ליה זה הוא אמר ליה הן וכן
הוא אומר לא יקרא עוד שמך יעקב כי אם ישראל יהיה שמך ונקראו כל ישראל שם לה י
על שמו, באותה שעה קדש הקב״ה את ישראל לשמו שנא׳ ישראל אשר בך אתפאר ׳ ישעיה מט ג
אמר הקדוש ברוך הוא לישראל הואיל ונקדשתם לשמי עד שלא בראתי העולם
היו קדושים כשם שאני קדוש שנאמר קדושים תהיו כי קדוש אני ׳ משל למלך
שקדש אשה אמר לה הואיל ונתקדשת לשמי אני מלך ואת מלכה כשם שהו׳ כבודי
כך הוא כבודך למה שאת אשתי ׳ כך אמר קב״ה למשה קדש לי את העם
שנאמר לך אל העם וקדשתם היום ומחר קידשם בא הקדוש ברוך הוא ואמ׳ להם שמות יט י
ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש למה כי קדוש אני ה׳ אף אתם תהיו שם יט ו
קדושים

קדושים כשם שהקדשתי אתכם לשמי שנאמר דבר אל כל עדת בני ישר' ואמרת
אליהם קדושים תהיו עד כאן לשונו · ועם היות שהמאמר הזה עמוק ויש בו
כמה דקדוקים שצריך כל מעיין לדקדק בהם מכל מקום אנו לא באנו בחיבור
הזה לפרש אלא מה שנוגע לענין המעשה במה שאמר הקדוש ברוך הוא אתם
מתקדשים בי ואני מתקדש בכם הענין כי בתחלה אנו מתקדשי' בו וממשיכים
הקדושה ממנו אלינו כדי שנתקדש על ידי עשיית המצות ואחר כך הוא מתקדש
בנו על ידי התעוררות תחתון העולם ממעשינו · והטעם כי כל הדברי' צריכים
התעוררות תחתון כדפי' כמה פעמים ופי' לקמן במאמר ישלח עזרך מקדש ·
אמר הקדוש ברוך הוא לישראל עד שלא בראתי אתכם וכו' עתה בא לתת טעם
כיצד ישראל יכולים להגיע למעלה עליונה כזו ולמשוך מסוד הקדש העליון כי
לכאורה אין להם אחיזה למעלה לזה אמר טעם לענין מענין המלאכים שהיו
מקלסין לפני הקדוש ברוך עד שלא נברא אדם והיו אומרים אלהי ישר' וכשבא
יעקב אמר להם הקדוש ברוך הוא זהו ישראל והענין הוא במה שנתבאר בזוהר
ר"מ ובתיקונים סוד ישראל עלה במחשבה והוא סוד ברא דאתמשך ממוחא
דאבא ומציאות זה הוא שורש נשמותיהם של ישראל ויעקב היה השורש להם
במציאותו העליון הנקרא ישראל ואף על פי שאנו אומרי' בנ"ים אתם לה' אלהיכם דברי' יד א'
הכוונה כי בהתאחד קב"ה ושכינתיה מושכים הנשמות מלמעלה ממוחא דאבא
ואימא ונמצא לפי זה כי מקור הנשמות הוא ממקום הקדש ומה שאמר באותה
שעה קדש הקדוש ברוך הוא את ישראל לשמו שנאמר ישראל אשר בך אתפאר
הכוונה היא שנשמותיהם של ישר' הם אחוזים בשמו שם ידו"ד והראיה שכל זמן
שישראל בגלות אין השם שלם שנאמר כי יד על כס יה · והטעם אפשר לומר ואזית יז יו
במה שפי' בתיקונים ישמחו השמים ותגל הארץ י"ה בשמים ו"ה בארץ וכיון
שהשכינה בגלות ונשמותינו קשורות בה הגלו' שהיא הקליפה מפרדת ואין השם
מתקשר כא' וזהו שאמר הכתוב ישראל אשר בך אתפאר ותפארתו הוא שיהיה
שמו שלם ומפני ששורש הנשמות קדמו לעולם כאומרם רבותי' ז"ל בראשית ברא
בשביל ישראל שנקרא ראשית לכן המלאכים כשהיו משבחים אותו הוא מפני
שעתיד להקרא אלהי ישראל בגילוי וז"ש ברוך ידו"ד אלהי ואז הוא מושפע ברוך
והוא מתקדש מלמעלה על ידינו וז"ש הואיל ונתקדשתם לשמי · וזהו שאמר אמר
הקדוש ברוך הוא לישר' הואיל ונתקדשת' לשמי עד שלא בראתי אתכם וכוונת
אומ' הואיל ונתקדשתם לשמי הכוונה במה שאמר המאמר לעיל שהיו המלאכים
אומרים ברוך ה' אלהי ישראל שהיה שמו המיוחד ידו"ד מתכנה ומתייחד בפרטות
אליהם נמצא שהם מקודשי' ומופרשי' ומזומנים לשמו וזהו שדקדק בסוף המאמר
שאמר אף אתם תהיו קדושים שנאמר דבר אל כל עדת בני ישראל קדושים תהיו
שכיון שהם נקראי' ישר' ראוי שיהיו קדושים מן הטעם שפי' ששם ידו"ד נקרא
עלינו והוא מתפאר ומתקדש ויקרא אלהי ישראל פי' שאלהותו מתגלה ע"י ישר'

ואלו ח״ו לא היה ישראל לא היה עולם ולא היה אלהותו וכבודו מתגלה לנבראים וזהו שאמר כי אני ה׳ אלהיכם פי׳ אלוה שלכם אלהי ישראל שעל ידכם מתגלה אלהותי · ועד״ה אומר הואיל ונתקדשתם לשמי הוא סוד קדש ישראל לה׳ שפי׳ שמה שנתקדשו ישראל מסוד הקודש הוא בשביל ידו״ד שהוא א״ת שיהיו הם כלי לקבל קדושתו צריך שיהיו קדושי׳ כמוהו והוא כדמיון הזכר המקדש את הנקבה שאומר לה תהיה מקודשת לי שכשם שה״א קדוש והיינו לי כך צריך שאשתו המזדווגת עמו תהיה קדושה שאל״כ אין להם ייחס להזדווג זה בזה · וזהו המשל שהביא מלה״ר למלך שקדש אשה וכו׳ · ובזה יובן סוף הפסוק שאמר כי קדוש אני ה׳ אלהיכם ואומרו אלהיכם מורה על הנדרש שכיון שהוא אלוה שלנו ושורה שכינתו עלינו בפרט ראוי שיהיה בנו הכנה לשיתכנה הוא היות א׳ה שלנו וישרה קדושתו עלינו ולכן צריכין אנו להפשיט עצמינו מענייני החומר שכל ענייני החומר הם מצד הקליפה וכאשר נקדש עצמינו יהיה סבה שנהיה דבקים בו וזהו והייתם קדושים לאלהיכם פירו׳ תהיו קדושים כדי שתתדבקו באלהיכם ואלהים ישרה בכם ואין לכם קשר שיתקשר הוא בכם ואתם בו אלא מצד הקדושה שהרי הוא קדוש ורוחני ואתם גשמיים וכיצד ישרה ויתדבק הרוחני בגשמי אלא מצד הקדושה והפרישות · והמשילו במדרש משל נאה לענין זה אמר רבי שמואל בר נחמן משל לכהן גדול שהיה מהלך בדרך ונזדמן לו תנוכי אחד אמר לו אלך עמך אמר לו בני כהן אני ובדרך טהור אני מהלך ואין דרכי להלוך בין הקברו׳ אם אתה הולך עמי מוטב ואם לאו כוף שאני מניחך והולך לי כך אמר להם משה לישראל כי ה׳ אלהיך מתהלך בקרב מחניך להצילך עכ״ל · וזהו גם כן שאמר במאמר שלפנינו במשל כשם שהוא כבודי כך הוא כבודך והכוונה כי כבודו יתברך הוא ודאי בקדושתו וכן אמינו כי קדוש וכבוד שניהם ענין אחד ולקדוש ה׳ מכובד · והמרכז שבו סובב המאמר הזה זה כי הייחוד העליון אי אפשר שיעשה אם לא יהיה התעוררות מהנשמות והראיה מה שפירש בזוה״ר ואד יעלה מן הארץ כי השבה שנבראו אדם ואשתו אחור באחור הוא מפני שלא היה התעוררות תחתון שיעשה הזווג למעלה פנים אל פנים ואחר שיש נשמות למטה ואד יעלה מן הארץ שהוא התעוררות תחתון אחר כך והשקה את כל פני האדמה וזהו שהיו המלאכים אומרים ברוך ה׳ אלהי ישראל פי׳ ברוך הוא ה׳ ופי׳ ברוך מושפע ממקור הברכות הוא על ידי שאלהותו שורה בישראל ונקרא אלהי ישראל ואי אפשר שהייחוד העליון יהיה אלא על ידי נשמות קדושות והם נשמות הצדיקים שלעולם נשמתם דבקה למעלה והם פרושים מהבלי העולם הזה כמו שאמר בפ׳ תרומה והעתקנו לשונו בשער אהבה פי׳ זכאין איכון צדיקיא דידעי לשווהא רעותא דילהון לגבי מלכא עילאה קדישא וכל רעותא דילהון לאו איהו לגבי עלמא דא ובכסופא בטלה דיליה אלא ידעי ומשתדלי לשווהא רעיתהון ולאתדבקא לעילא וכו׳ והנה הקב״ה קדוש ומובדל מגשמיות בחינת העולם ואין

ויקרא רבה פרשת קדושים

דברים כג טו

זוהר פרשת בראשית דף כט בסופו

עוד

צריך לקדושתו ורוחניותו באמרנו לא כערוך אין קדושתו ולכן הצדיקי׳ המייחדים
ויחודו צריכין שיהיו מובדלים מהחומר וקדושים קדושת המחשבה שהיא שורש
לכל הקדושות היא קודמת לכלם והיא אחרית לכלם כמו ש״ת וזהו הכתוב׳ ואנשי׳ שמות כב ל
קדש תהיון לי שקדש היא הקדושה העליונה בסוד המחשבה ׃ ופי׳ רז״ל כשאתם
אנשי קדש אתם לי פי׳ שלי וקדושת המחשבה א״א אלא ע״י שיפרוש האדם עצמו
מתאוות העולם בפרט מהמשגל שהיא הפוגלת המחשבה ׃ ולהיו׳ זה אמת קודם
בריאת אדם הראשון היו המלאכים משבחים ואומרים ברוך ה׳ אלהי ישראל שע״י
נשמות ישראל הקדושות הוא ברוך ממקור הברכות ׃ ואפשר לומר בזה פרפרת
כי נודע כי ידו״ד כולל עשר ושם אלהי עולה עשר במ״ק ושם אהי׳ הו׳ בשכינה והם
עשרה עשר׳ הכף בשקל הקדש וישר׳ עולה עשר במ״ק ואין קדושה בפחו׳ מעשר׳
נמצא נשמות ישראל מקודשות והם כלי ונרתק אל הקדושה העליונה באופן
שא״א שיהיה ייחוד למעלה בעשר אם לא על ידי נשמות ישראל כשהם קדושים אז
מייחדים העשר באצילות דמלכא בהון איהו וחיוהי חד בהון וכאשר נברא אדם
הראשון שהיה יציר כפיו של הקב״ה שהיו הבריות חושבות שהיה אלוה למעלת צ״ל
נשמתו וכן גופו שהיה מאיר כמו שאמ׳ גלגל עקבו של אדם הראשון מכהה גלגל תפנות
חמה חשבו המלאכים היות ממנו שלשלת נשמות ישר׳ שנקר׳ קדש ישר׳ ראשית ירמיה ב ג
ועליו הוא שהיו משבחים ברוך ה׳ אהי ישר׳ וכיון שפגם אמר זה גנב הוא וכו׳ עד
שבא יעקב שהי׳ גזעו קדוש ומטתו שלימה בי״ב שבטי׳ קדושים אז נתקדשו ישר׳
לשמו שיעשה הייחוד על ידם ויהיו נרתק לקבל הקדושה וזה״ש הואיל ונתקדשתם
לשמי וכו׳ ׃ ובמתן תור׳ שהיה הקב״ה רוצה להשרות שכינתו ביניה׳ שישיגו מדרגת
הנבואה וזה לא היה אפשר בהיותם משותפים בענין הגשמיות ולזה אמ׳ לך אל שמות יט י
העם וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם וע״י טהרה וקדושה ישרה הרוחניות
העליון בהם ויוכלו להדבק בו ולהשיג לראות המראות העליונו׳ בנבואה ובתחלה
צריך להקדים קדושת הגוף ואחר כך ישרה קדושת המחשבה ולכן לא אמ׳ הקב״ה
מיד ואתם תהיו לי ממלכת כהנים ואנשי קדש כי אנשי קדש הוא קדוש׳ המחשב׳
אלא אמ׳ וגוי קדוש שיהיו קדושי׳ קדוש׳ הגוף בפרישותם מהתאו׳ הגשמיות אם
בקדושת המאכלים אם בקדושת העריות שבכולם נזכרי׳ קדושה ובזה גויתם
מתקדשת ואחר כך על קדושה זו שורה קדושת המחשבה ׃ והיוצא מכללו׳ הדרוש
הוא ראשונה לטעם מה צריכין אנו להתקדש ביאר במאמר שהתחלנו מענין
קדושים תהיו שכל בריאת נשמותיהם של ישראל הוא שיתקדשו ויתדבקו בה׳
כי קודם שנברא העולם נתקדשו והיה שמו של הקב״ה מתייחד אליהם ה׳ אלהי
ישראל ואם נתקדש נתקשר בו ואנו נקראים כמוהו עדת קדושי׳ ׃ וכן סיים בעל
המאמר של תנחומא ואמר אמר להם הקב״ה אם זכיתם אתם נקראים עדת קדושים ׃
לא זכיתם אתם נקראי׳ עדה רעה שנאמר עד מתי לעדה הרעה עד כאן לשונו ׃ במדבר יד כז
ובבר ביארנו לעיל טעם למהות הקדושה בענין בעין המשל מהמלך שקדש את

שלמה׳ ועוד מבואר במאמר טעם לקדושה שהקב״ה מתקדש בנו ואנו בו וכן
במאמר מהזוהר אמר דהא לית קדושה לעילא אלא אי אית קדושה לתתא וכן
אמ׳ עוד במדרש תנחומא לקמיה ז״ל קדושי׳ זה שאמר הכתוב ישלח עזרך מקדש
ומציון יסעדך ישלח עזרך מקדש מקידוש מעשים שבך ומציון יסעדך מציון תלים כ ג
מעשים שבך עד כאן לשונו׳ כבר ביארנו לעיל בטעם התעוררות תחתון בפ״ה
וכן ביארנו בפרקים הקודמים וכן בשער היראה יחס האדם לפגום למעלה או
לתקן הכל הוא מצד הנשמה ומצד הנשמה שהיא חלק ממנו כי חלק ה׳ עמו הוא
מתדבק עמנו ואנו מתדבקים עמו׳ ולכן בקדש האדם עצמו מקדש נשמתו
ומקדש השורש העליון מקום שממנו נשפעה הנשמה׳ וכן מצד ציור גופו
שנצטייר על ידי שמו הגדול ידו״ד ית׳ וית׳ כמו שאמרו בתיקונים ידו״ד אשתכח
בכל אבר ואבר והעתקנו לשונו לקמן בפ״ז נמצא שבקדש האדם כל אבר ואבר
מאבריו מקדש ידו״ד ממש שבתוכו וז״ש בתורת כהנים ז״ל קדושי׳ תהיו פרושים
היו׳ קדושים תהיו כי קדוש אני אם מקדשים אתם את עצמיכם מעלה אני
עליכם כאלו קדשתם אותי׳ או אינו אומר אלא אם קדשתם אותי הריני מקודש
ואם לאו איני מקודש ת״ל כי קדוש אני בקדושתי אני בין מקדשין ובין שאינן
מקדשין עד כאן לשונו׳ ואחר שביארנו טעם לצורך הקדושה נבאר מהות
הקדושה הכוללת כפי הנמצא בדברי המפרשים ודברי הרשב״י ע״ה׳ כתב
הרמב״ן ז״ל קדושים תהיו פרושים מן העריות ומן העבירה שבכל מקום שאתה פרש״ן פרשת
מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה לרש״י׳ אבל בתורת כהנים ראיתי שתם קדושים
פרושים תהיו וכך שנו שם והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני ה׳ כשם
שאני קדוש כך אתם תהיו קדושים כשם שאני פרוש כך אתם תהיו פרושים׳
ולפי דעתי אין הפרישות הזאת לפרוש מן העריות כדברי הרב אבל הפרישות
הוא המוזכר בכל מקום בגמרא שבעליה נקראים פרושים והענין כי התורה
הזהירה בעריות ובמאכלים האסורים והתיר הביאה איש באשתו ואכילת בשר
ויין אם כן ימצא בעל התאוה מקום להיות שטוף בזימת אשתו או נשיו רבות
ולהיות בסובאי יין בזוללי בשר למו׳ וידבר כרצונו בכל הנבלות שלא הוזכר
איסור זה בתורה והנה יהיה נבל ברשות התורה ולפיכך בא הכתוב הזה
אחר שפרט האסורים שאסר אותם לגמרי וצוה בדבר כללי שנהיה פרושים
מן המותרות ימעיט בתשמיש כענין שאמרו שלא יהיו תלמידי חכמים מצויין
אצל נשותיהם כתרנגולין ולא ישמש בו אלא כפי הצורך בקיום המצוה
ממנו ויקדש עצמו מן היין במיעוטו כמו שקרא הכתוב הנזיר קדוש ויזכור
הרעות הנזכרות ממנו בתורה בנח ולוט וכן יפריש עצמו מן הטומאה אע״פי
שלא הוזהרנו ממנה בתור׳ כענין שהזכירו בגדי עם הארץ מדרס לפרושין וכמו
שנקרא הנזיר קדוש משמרו מטומאת המת ג״כ׳ וכן ישמור פיו ולשונו מהתגאל
מריבוי האכילה הגסה ומן הדבור הנמאס כענין שהזכיר הכתוב וכל פה דובר ישעיה ט יו
נבלה

שבלה ויקדש עצמו בזה עד שיגיע לפרישות מה שאמרו על רבי חייא שלא שח שיחה בטלה מימיו באלו וכיוצא בהם נאמר שבאה המצוה הזאת הכללית אחר שפרט כל העבירות שהן אסורות לגמרי עד שיכנס בכלל זאת הכוונה הנקיות בידיו וגופו כמו שאמר והתקדשתם והייתם קדושים והתקדשתם אלו מים ראשונים והייתם קדושים אלו מים אחרונים כי קדוש זה שמן ערב' כי אע"פ שאלו המצות מדבריהם עיקר הכתוב בכיוצא בזה יזהיר שנהיה נקיים טהורים ופרושים מהמון בני אדם שהם מלכלכין עצמן במותרות ובכעורים וזה דרך התורה לפרוט ולכלול בכיוצא בזה. כי אחרי אזהרת פרטי הדיינין וכל משא ומתן שבין בני אדם לא תגזול ולא תגנוב ולא תונו ושאר האזהרות אמר בכלל ועשית הישר והטוב שיכנס בעשה היושר וההשויה וכל לפנים משורת הדין לרצון חבריו כאשר אפרש בהגיעי במקומו בע"ה · וכן בענין השבת אסר המלאכות בלאו והטרחים בעשה כללי שנאמר תשבות ועוד אפרש זה בה' וטעם הכתוב שאמר כי קדוש אני ה' אלהיכם לומר שאנחנו נזכה לדבקה בו בהיותנו קדושים עד כאן לשונו · וכללות דבריו הוא כי מציאות קדושה הוא הפרישות מכל דברי העה"ז מהמותרות · והכרח לנו בביאור כללות הקדושה הוא כי הקדושה בה ב' בחינות האחד היא גדר הפרישות כמו שפי' הרמב"ן והוא קדש לשון פרישות ולתת גדר וגבול לבל יצא חוץ למקום החול ומזה הסוג נמצא
שמות י"ט כ"ג בתורה ובנביאי' הרבה מלו' קדושה מורי' על זה ומהם הגבל את ההר וקדשתו ·
שם י"ט ט"ו וכן לך אל העם וקדשתם היום ומחר וכו' והיה הכוונה שיתקדשו שיפרישו עצמם מנשותיהם כאומרו היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה וכיוצא הרבה · וזו היא בחינת סור מרע כנגד לא תעשה · ויש בחינה ב' בקדושה שהוא המשכת אור הקדושה עלינו כדי שנסתתר ונתלבש באותה הקדושה וזו היא כנגד עשה טוב וראיה לזה שאמרו ז"ל בתנחומא בפר' ציצית בפסוק והייתם קדושים לאלהיכם ז"ל בזמן שאתם עושים את המצות אתם מקדשים ואימתכם על האומות · פירשתם מן המצות נעשתם מחוללין עד כאן לשונו · וכן אמרו
שם כ"ב ל' גם כן במכילתא בפסוק ואנשי קדש תהיון לי ז"ל אסי בן יהודה אומר כשהמקום מחדש מצוה על ישראל הוא מוסיף להם קדושה עד כאן לשונו · הרי בביאור כי עשיית המצוה מקדש את האדם ומוסיף לו קדושה והענין כי עשיית המצוה עושה לבוש אור לנשמה כדפי' בזוהר בכמה מקומות שבאותו הלבוש תתלבש בג"ע תחתון ולכן בעשיית המצוה מקדש עצמו ולכן אנו אומרים בברכות קיום המצות אשר קדשנו במצותיו כי עשיית המצוה תקדש הנשמה ותלבישה באור חדש ויש כמה פרטים אשר הם ממשיכים קדושה על האדם בקיום המצות בציצית ותפילין כדפי' ז"ל ויתבאר עוד · וכן בענין הקדושה
זוהר פ' אמור שאנו מקדשים בכל יום ק' ק' ק' ה' צבאות מלא כל הארץ פירש הרשב"י ע"ה
דף צ"ג שכוונת הקדושה היא למשוך כל א' ואת' מהקדושה עליונה עליו וז"ל וכלא לנחתא

מקדושתא

מקדושתא דלעילא לתתא לקדש כל חד ברמיה בהאי קדושה ולנטלא ליה למפרש פרישו דקדושתא על גביה ורזא דא ונקדשתי בתוך בני יש׳ בקדמיתא ולבתר אני ה׳ מקדשכם עד כאן לשונו · וביאר אח״כ כי במלא כל הארץ כבודו יכוון למסוף הקדושה עליו מבואר כי בתחלה אנו מקדשי׳ למעלה ק׳ק׳ק׳ והיינו ונקדשתי בתוך בני יש׳ ואח״כ הוא יתברך משפיע מקדושתו העליונה עלינו והיינו אני ה׳ מקדשכם ונעשה מהקדושה ההיא לבוש לנשמה כמ״ש למפרש פרישו דקדושתא על גביה ונמצא שהוא כענין תקון מצות עשה שעושה לבוש לנשמה כדפי׳ והיינו בחינה ב׳ בקדושה שהוא עושה טוב · ואפשר כי לב׳ בחינות אלו כיוונו במכילתא באומרם כשם שאני קדוש כך תהיו קדושים כשם שאני פרוש כך תהיו פרושים ובזה נכלל הפרק הזה ·

פרק ב׳

אחר שפי׳ הקדושה ראוי לבאר הנוגע ממנו למעשה ונאמר כי ענין הקדושה שנצטוינו קדושים תהיו הוא שיפריש האדם עצמו מהדברים שהם חול ויקדש נפשו וגופו שהפך החול הוא הקדש כהפרש השבת הנקרא קדש לימי החול וכאשר נדע קדושת שבת מה ענייננה נדע שהוא ענין הקדושה שפי׳ לעיל · והנה בקדושת השבת נתבאר בזוהר בחלוק שבין קדש למקראי קדש ופי׳ ששבת הוא עצם הקדש המתגלה ועל זה נאמר ושמרתם את השבת כי קדש היא לכם ואמר שסוד השבת הוא סוד הבן העולה לבית אביו בלי רשות והיינו מי כמוכה באלים ידו״ד מי כמוכה נאדר בקדש ואמר בקדש ודאי כבר דאתתקף באבוי נאדר בקדש ולא זמין מקודש ואמר אח״כ אמר רבי יהודה חדוותא וכתירותא דיומא דשבתא בכלא הוא בגין דהאי יומא אתעטר באבא ואימא ואתוסף קדושה על קדושתיה מה דלא אשתכח הכי בשאר יומי דהא הוא קדש אתעטר בקדש אוסיף קדושה על קדושתיה בג״כ האי יומא חדוותא דעלאי ותתאי כלא חדאן ביה מלי ברכאן בכלהו עלמין כלהו מניה אתתקנו עד כאן לשונו · הרי מבואר כי קדושת שבת הוא אור קדושת אבא ואימא המתגלה בת״ת ומשם לכל העולמות · ועוד בענין קדושת שבת ושאר הימים נתבאר בזוהר בענין מציאות השבת אמרו בדף ר״ד שהי׳ המלכות נקודה אמצעית לכל ששה ימים שממנה יונקים וביום השבת היא בת עין המתייחדת בשלשה אבות שהם ש׳ והיינו שבת ש׳ ב״ת ועוד יש שבת עליון שלשה אבות המתקשרים בבת עין והם מתקשרים בעלמא דאתי ועוד יש שבת יותר עליון כאשר יתקשר כל הנזכר בנקודה עילאה שהיא גם כן סוד בת עין זהו קצור כוונתו · נמצא שבמקום שיעלה הבן שם תעלה הבת עמו למעלה באופן שלעולם סוד קדושת שבת הוא אור הנשפע מאבא ואימא ועוד יותר מלמעלה מעתיקא שהוא שורש הקדושות שהוא נקרא שבא קדש קדשיא כמו שנתבאר לעיל · וכן נתבאר עוד בפ׳ ויקהל דף ר״ה ע״א אמרו שם בסוד עונת ת״ח מלילי שבת לשבת ואמר מ״ט בגין דכל יומי שבתא אית לון רוחא אחרא דשרא על

זוהר פ׳ אמור דף צ״ד
שמות לא יד
פס׳ ט״ו י״א
זוהר פ׳ ויקהל דף ר״ד ור״ה

עלמא

עלמא ובהאי ליליא אית לן רוחא אחרא קדישא עילאה דנחתא לבני קדישין וההוא רוחא נשיב מעתיקא קדישא דכל עתיקין ונחתא לגבי נקודה תתאה למיהב ביה נייחא לכלא ודא אתפליג לכל סטרין לעילא ותתא כד"א ביני ובין בני ישראל עד כאן לשונו · וכן אמרו עוד לקמיה אם יומא דשבתא חדוה איהו לכלא וכלא אתכלל עילא ותתא ונקודה תתאה נהרא לסלקא לעילא בספירן דעטרין שבעין חולקין יתיר ושבא דכל שבין אתער עד כאן לשונו · ואחר שהשבת הוא שורש לכל הקדושות כאמר שמה שכותה תורה קדושים תהיו כי קדוש אני הוא שנתקדש ונמשך עלינו בכל יום ויום מאור קדושת שבת אם נקדש עצמינו מעשיית מלאכה וטהרת המחשבות ושאר פרטים שיתבארו בקדושת שבת ויש רמז לזה בזוהר ז"ל אמר רבי יהודה ודאי כתיב זכור את יום השבת לקדשו וכתיב קדושים תהיו כי קדוש אני ה' וכתיב וקראת לשבת עונג לקדוש ה' מכובד תאנא בהאי יומא כל נשמתהון דצדיקיא מתעדני בתפנוקי עתיקא קדישא סתימאה דכל סתימין ורוחא דא מענוגא דההוא מתפשטא בכלהו עלמין וסלקא ונחתא ומתפשטא לכלהו בני קדישין לכלהו נטרי אורייתא ונייחין בנייחא שלים ומתנשי מכלהו כל רוגזין וכל דינין וכל פולחנין קשין ה"הד ביום הניח ה' לך מעצבך וכו' עד כאן לשונו · וכוונתו בריש דבריו שאמר ודאי כתיב זכור את יום השבת לקדשו פי' כי ביום שבת הוזהרנו בבירור לקדשו וקדושתו בקדושת עצמינו וכן אמרו ז"ל במכילתא בפסוק ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת · אמר רבי אלעזר בן פרטא אומר כל המשמר את השבת כאלו עשה את השבת שנאמר לעשות את השבת עד כאן לשונו · וכוונתו הוא ע"ד מה שנתבאר בזוהר ועשיתם אותם אמר מאי ועשיתם אותם אלא מאן דעביד פקודי אורייתא ואזיל בארחוי כב יכול כאלו עביד ליה לעילא אמר הקב"ה כאלו עשאני ואוקמוה וע"ד ועשיתם אותם · ועשיתם אותם ודאי הואיל ומתערי עלייכו לאתחברא דא בדא לאשתכחא שמא קדישא כדקא יאות ועשיתם אותם ודאי עד כאן לשונו · ונחזור לענין כי באומרו זכור את יום השבת לקדשו קדושתו ודאי מבוארת אבל בשאר ימים אין לנו ראיה שצריכים אנו לקדשם ומה שאמר הפסוק קדושים תהיו סתם הכוונה על קדושת כל הימים והביא ולקדוש ה' מכובד ללמד גזרה שוה על כי קדוש אני כי כמו שפסוק ולקדוש ה' מכובד הוא על יום שבת ממש שהקדי' וקראת לשבת עונג כן מה שאמ' הפסוק כי קדוש אני כוונתו כל שהוא קדוש כקדושת שבת שהשבת שורש לכל הקדושו' ולכן הביא ראיה תאנא בהאי יומא נשמתהון דצדיקיא מתעדני בתפנוקי עתיקא קדישא סתימאה דכל סתימין ואמר שביום שבת שאור זה מתפשט בכל העולמות ולכן יום שבת הוא קדוש מעצמו שאין קדושתו ביד ב"ד כתיקון המועדים כדפיר' ז"ל במכילתא וזה הפסוק כי קדוש אני ע"ד שפיר' ז"ל במאמר שהעתקנו בפרק הקודם שאמר או אינו אלא אם קדשתם אותי הריני מקודש

ואם

זוהר פ' יתרו דף פ"ט ע"א
שמות כ, ח
ויקרא י"ט ב
ישעיה נ"ח יג
שם י"ד ד
מכילתא פ' כי תשא
שמות ל"א ט"ז
זוהר פר' בחוקתי

ואם לאו איני מקודש ת"ל כי קדוש אני בקדושתי אני עומד בין מקדשין ובין
שאין מקדשין נמצינו למדים מכלל דבריו שחייב אדם לקדש ששת ימים
מקדושת יום שבת · וכן נתבאר גם כן בזוהר ז"ל ת"ח רזא עלאה דמלה כל (זוהר פ' ויקהל דף ר"ד ע"א)
אינון שית יומין קיימא מלה דכלא אתאחדא ברזא דחד נקודה קדישא וכלהו
יומין אתאחדאן ביה ואית יומין אחרנין דקיימין לבר בסטרא אחרא ואית שית
יומין אחרנין דקיימין לגו מעגולא קדישא ואתאחדן בנקודה קדישא · וישראל
קדישין וכל אינון דמתעסקין בקדושה כל יומין דשבתא אתאחדן כל אינון שית
[redacted]
יומין באינון שית יומין דלגו דאתאחדן בההיא נקודה אתאחדן בהאי בגין
לנטרא לון · וכל אינון שית יומין דשבתא ההיא נקודה טמירא איהי כיון
דעאל שבתא כדין סלקא ההיא נקודה ואתעטרא ואתאחדא לעילא וכלהו
טמירין בגוה ת"ח אית יומים ואית יומים · ימי חול כמא דאתמר ואלין קיימין
לבר לעמין · ימי השבת דאינון ימי השבוע קיימין לישראל וכד סלקא האי
נקודה כלא אתגניז ואיהי סלקא עד כאן לשונו · וכוונתו שהם שלשה מיני
ימים האחד ימי חול שהם עומדים חוץ לקדושה לעמים ע"א הכוונה כי לאומות
עע"א להם נתן ל"ט מלאכות שהם כנגד ל"ט קללות שנתקללו אדם וחוה ונחש והארץ
כדפי' ז"ל והאדם אלו לא חטא לא היה צריך לרדת אל הפחיתות הזה שהוא בו
שיצטרך לחרוש ולזרוע והיה בג"ע מקיים לעבדה ולשמרה בקיום המצות עשה
ול"ת בדרך רוחני כמו שיהיה לעתיד אחר התחיה שהתורה היא ומצוותיה א'
לעולם · וכאשר ירד אדם בחטאו אל הקליפה הוכרח אל המלאכות האלו והקדוש
ברוך הוא לטהרנו ולקדשנו כדי שנהיה דבקים העלנו מששה ימים החצונים
והשליט על ישראל הנהגת קדושה ע"י מטטרון שהוא שר העולם וכמו שנאמר
ליהושע אני שר צבא ה' עתה באתי שאע"פ שמשה דחאו הוא הוכרח לקבלו וכ"ש (יהושע ה' י"ג)
עתה בגלות שההנהגה ע"י כדפי' בתיקונים ובמקומות אחרים · וששת ימי (תקוני' דף נ"ג)
חול ההנהג' ע"י מטטרון וכן פי' בר"מ · וכן פי' בתיק' כי ז"ל עוף דאיהו כפר דיליה (רעיא מהימנא)
איהו מטטרון עליה אתמר כי עוף השמים יוליך את הקול קול דקב"ה דאיהו כליל (פ' פנחס דף)
שית יומין דחול ושליט עלייהו ונטיל ההוא קול ופרח ביה עד עמודא דאמצעית (רמ"ג ע"ב)
עד כאן לשונו · וכן אמרו עוד לקמיה דעל יד שליחא דא מתייחדין בשית (תקונים דף כ' ע"ב)
יומי דחול ומלת שית יומי דחול אינו מדוקדק ע"ד שאמרנו במאמר של פ' ויקהל (קהלת י' כ)
שאמרו שימי חול נקראו' לחצונים · אלא הכוונה שבששת ימי החול מתנהג
העולם ע"י השר הנזכר וע"י עולה תפלתינו ועבודתינו וכן אמר בתיקונים
כתיבת יד שעליו נאמר ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך וז"ל דביומין דחול
שלטא עץ הדעת טוב ורע דאיהו אדם דנוצר ביצר הטוב ויצר הרע (נ"ל שלטא)
הה"ד וייצר ה' אלהים את האדם ואיהו עץ הדעת טוב ורע דחב ביה אדם ודא (בראשית ב' ז')
הוא מטטרון דאיהו עבד דשליט בשית סדרי משנה ואיהו גופניים ושליט בשית

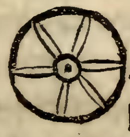
יומין

יומין דחול דאינון חולין דטומאה וחולין דטהרה ומניה אתיהיבו שית סדרי
משנה באסור והתר טומאה וטהרה כשר ופסול וביה שית ימים תעבוד ועשית
כל מלאכתך ולית עבודה אלא צלותא דביה צריך בר נש למהוי כעבד המסדר
שבחיו לפני רבו וכעבד השואל פרס מרביה וכעבד המקבל פרס מרבו והלך
לו אבל בשבת מלכתא דשלטא אילנא דחיי ולא עץ הדעת טוב ורע אוקמוה דאין
משתמשין באילן שום שימוש עד כאן לשונו · הרי מבואר היות כל מציאות
עבודת התפלה ע"י עבד זה בששת ימי חול אמנם בשבת שולט אור האצילות ·
ובזה יובן אומרו וביום השביעי שבת לה' אלהיך שכל כוונת התפלה תהיה
באצילות והאצילות מלובש בבריאה והיינו ה' אלהיך ואגב מבואר שהעבד הזה
נקרא עץ הדעת טוב ורע · ואמר בתיקון עץ הדעת טוב דא מטטרון ורע תקונים דף נ
דא סמאל וחטא אדם היה לערב הרע בטוב · ולכן במקום זה הם שית
סדרי משנה להבדיל הטוב לעצמו והרע לעצמו וכן אמ'שם לקמיה ואילנא דעץ
הדעת טוב ורע צריך למעבד פירוד בין טוב לרע הדא הוא דכתי' ויבדל אלהים בראשית א ד'
בין האור ובין החשך וצריך למעבד קיצון ביה למהוי ברנש בלא יצר הרע
כגוונא דדוד דקטיל ליה מניה והרגיה בגרסתיה הה"ד ולבי חלל בקרבי תלים ק"ט כ"ב
ולקבל מ"ט מן מטטרון אינון מ"ט פנים טהור מ"ט פנים טמא עד כאן לשונו ·
ואגב מבואר כי סגולת גרסת המשניות להרוג היצר הרע ולהכניעו עם היות
שמשניות האלו שיש לנו ממחלוקות התנאים לא היה עדין בזמן דוד מכל מקום
היה לו שש סדרי משנה מהלכות פסוקות ובהם גורסי' ע"כ · והנה במציאות
המבואר במאמר הזה שמטטרון נקרא טוב ורע ואמר גם כן שהוא שולט
על ימי חול ואמר שיש חולין דטומאה וחולין דטהרה ער"ז במאמר של פרשת
ויקהל יש ימי חול בחצונים ויש בפנים שש ימי השבוע שהם בטהרה להנהגת
ישראל · ובב' בחינות אלו הם דוגמת האילן וקליפתו טוב מבפנים ורע
מבחוץ עץ הדעת טוב ורע · ואמר שש ימים אלו נאחזים בנקודה קדישא
הנראה מתוך הלשון שנקודה זו היא השכינה שהיא מתעלמת בתוך מטטרון
בתוך היכל קן צפור כדפיר' בתיקונים ומטטרון כלול משש היכלות כנגד
ו' ימי המעשה ובהיכל ז' שם שכינה מתעלמת ובששת ימי המעשה השכינה
היא נקודה מתעלמת בתוך ששת ימים הנזכרי' והימים הם מאירים ממנה ·
והיא בהסתר כותנת שפע לכל א' וא' מהימים · ויש שש ימים באצילות
שהם שש קצוות מחסד עד יסוד שהם פעלו כל מעשה בראשית שעליהם נאמר
כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ בששת לא נאמר כדפיר' בזוהר שמות לא יז
ועל אלו אמר ואית שית יומין אחרנין דקיימן לגו מעגולא קדישא ואתאחדן ווהר פ' נח
בנקודה קדישא ואמר עגולא קדישא שהם שש קצוות שהו' מציאות העגולה
והוא קדישא במקום הקדש באצילות והשכינה היא נקודה פנימית להם
שמתמנה יונקים · והנה ביום שבת המלכות שהיא למטה נקודה מתעלמת

עולה למעלה באצילות ומה שהיתה נקודה מתעלמת עתה היא מתפשטת
באורה וכל הימים מתעלמים בה והיא באורה רב חופה עליהם וז״ש כיון
דעאל שבתא כדין סלקא ההיא נקודה ואתעטרא ואתאחדא לעילא וכלהו
טמירין בגוה ׳ והיינו מה שפירשו בתיקונים שהעתקתי לעיל שבימי
המעשה ההנהגה ע״י מטטרון וביום שבת ההנהגה ע״י אור האצילות שהוא
עץ חיים וכן ביארו בזוה״ר בענין שער החצר הפנימית הפונה קדים יהיה וזהר פ׳ נח דף עה ע״ב
סגור ששת ימי המעשה וביום השבת וגומר וקצור כוונתו הוא ששער החצר יחזקאל מ״ד ב
הפנימית הוא אור האצילות והוא סגור בששת ימי המעשה שהוא ההנהגה ע״י
מטטרון ׳ וביום השבת הוא נפתח ואין ששת ימי המעשה שולטין כלל
ואמר הא״כ וכולהו יומין כלהו אתדבקן ביומא דשבתא ואתזנו מתמן דהא
כדין ביומא דשבתא כלהו תרעין פתיחן ונייחא אשתכח לכלא לעלאי ותתאי ׳
והמאמר הזה מבואר במה שביארו במאמר שבפרשת ויקהל שכתבנו שביום
שבת הששה ימים הם מתעלמים בנקודה והנקודה שהוא אור השכינה באצילות
מאירה להם וממנה יונקים ׳ והנוגע לדרוש שלנו הוא מה שאמר במאמר
שבפרש׳ ויקהל וישרא׳ קדישין וכל אינון דמתעסקין בקדושה כל יומין דשבתא
אתאחדן כל אינון שית יומין באינון שית יומין דלגו דאתאחדן בההיא נקודה
הכוונה שהם קושרים שש ימים חול שבמטטרון שש היכלות בשש ספירות
הבנין שבאצילות כדי שיאיר אור האצילות בהם וזה ודאי ע״י כוונת התפלה
כמבואר בפרש׳ פקודי שע״י כוונת ברכות ק״ש ותפלת י״ח מתקשרים ומאירים
ההיכלות מאור האצילות ׳ ובזה אנו מפרידים הטוב מהרע והטוב
מתקדש באור הטוב שבאצילות ובזה הם נשמרים מהרע והטעם כי ששת
ימים אפילו שהם באצילות אין להם קדושת יום שבת ממש אלא בשש ימי
חול שההנהגה למטה גם שש קצוות עליונים שבאצילות הם יונקים מהנקודה
וכל יום ויום שולט בשליטתו חסד ביום א׳ גבורה ביום ב׳ וכו׳ ׳ והנקודה
מתעלמת בתוכם מה שאין כן ביום שבת שהנקודה תתפשט באורה כדפיר׳
ובמה שאנו צריכים לקשר שש ימים תחתונים בשש עליונים הוא כי בששת ימי
החול הותרה המלאכה מפני שההנהגה ע״י עץ הדעת טוב ורע ׳ וזה דקדק
הרשב״י ע״ה בתיקונים שאמר שמטטרון שולט בשית יומין חול דאינון חולין
דטומאה וחולין דטהרה והיינו ממש שית יומין דלבר חולין דטומאה והם לט״
מלאכות חולין דטהרה שש ימים שבפנים מטוב שבמטטרון וחולין דטומאה
וחולין דטהרה שניהם כאחד שולטים ולכן הותרה המלאכה וישראל הוזהרו
להתקדש כמ״ש הפסוק קדושים תהיו דהיינו שיקדשו החולין הטהורים באור
קדושת האצילות שכולו קדש ואין בו מגע חול ויאירו שש הימים העליונים
הקדושים בשש ימים התחתונים ובזה הם מתקדשים ואור השבת׳ שהוא
השער הפונה הקדים ואע״פ שהוא סגור ששת ימי המעשה ישראל מושכים
מאור

מאור שם שפירו' שבאכילות לקדש מה שהוא חול · וכיוצא בזה פירשו גם
שאע"פ שאנו אומרים שהוא סגור ששת ימים אין הכוונה שאור האכילות נסתם
מכל וכל שזה מורה סלוק ההשגחה אלא האור העליון מתעלם מבפנים והוא
כיושב המלך שהוא בהיכלו בפנים ומצוה לעבדיו שיעשו כך וכך נמצא שכל
מה שיעשה הכל במאמר המלך · עוד פירש מורי ע"ה שהוא משל למלך
שפעמים משתמש בכלי כסף או בכלי נחושת ופעמים בכלי זהב והנמשל
מובן · ועל מציאות קדושת ששת ימי החול שפי' אמרו ז"ל במכילתא זכור
את יום השבת לקדשו תהא זוכרו מאחד בשבת · שאם יתמנה לך מנה יפה תהא
מתקנו לשם שבת · רבי יצחק אומר לא תהא מונה כדרך שאחרי' מוני' אלא תהא
מונה לשם שבת עד כאן לשונו · וכוונת ת"ק ור' יצחק שניהם לדבר אחד נתכוונו
לפרש ענין זכירה זו מה היא · ועוד רבוי א"ת הנזכר בפסוק ולזה אמר שהכוונה
לזכור קדושת שבת בכל הששה ימים שאם יתמנה לך מנה יפה מתקנה לשבת
וכמו שבגשמי מתקן ומקדש המנה יפה לשבת כן יתקן נפשו שתשרה עליה
קדושת שבת והטעם כי השבת הוא דוגמת עולם הבא וכמו שדימו ז"ל העה"ז
והעה"ב לע"ש ושבת · שאמרו מי שטרח בע"ש יאכל בשבת אבל מי שלא טרח בע"ש
מה יאכל בשבת · וכן אמרו גם כן במכילתא כי אני ה' מקדשכם אז"ל כי אני מכילתא פ' כי
ה' מקדשכ' לעולם הבא כגון קדושת שבת בעולם הזה ומכינו למרי' שהוא מעין תשא
קדושת העה"ב וכן הוא אומ' מזמור שיר ליום השבת לעולם שכלו שבת עד כאן שמות לא יג תלים צב א
לשונו · ופשט המאמ' שאמר כגון קדוש' שבת בעה"ז כוונתו לתרץ הבנת הפסוק
שאמ' את שבתותי תשמרו כי אות היא ביני וביניכם לדורותיכם לדעת כי אני ה' שמות לא יב
מקדשכם והא"כ אמר ושמרתם את השבת כי קדש היא לכם וכו' · ויש להרגיש ב' שם
דברי' האחד כיצד יודע שהוא מקדשנו מפני שנשמור השב' כי בכל המצו' קדשנו
הוא יתברך כמו שאנו מברכים בכל המצות אשר קדשנו במצותיו · ועוד
כי הוא מיותר שהרי כבר נאמר הא"כ ושמרתם את השבת כי קדש היא לכם
לכן פירש כי פירוש כי אני ה' מקדשכם הוא נתינת טעם לשמירת השבת וזהו
כי אני ה' מקדשכם לעולם הבא כגון קדושת שבת בעה"ז פירוש כמו שקדשתי
אתכם בקדושת שבת בעה"ז כן אני עתיד לקדשכם בעולם הבא · וקדושת
שבת בעה"ז הוא כי ע"י שמירת האדם השבת כהלכתו ירגיש תוספת נשמה
בנפשו והיינו ונפש שפי' ז"ל והוא עונג לנשמה ולגוף עד שאמרו ז"ל שהשבת
הוא א' מששים מעין העולם הבא כי המנוחה והתענוג שירגיש בו הצדיק הוא
א' מששים לאותו התענוג הנפלא · והטעם כי בעולם הזה מפני גשמיותו
אי אפשר לנו להשיג יותר מזה כי הנשמה מלובשת בגוף החומר הזה אבל אחר
שיפשיט הנשמה לבוש העכור הזה ישיג עדון העולם הבא בשלימותו והיינו
אומרו נמצינו למדים שהוא מעין קדושת העה"ב · ובזה נבין מה שאמר
הפסוק א"כ ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם והכוונה היא שהשבת הוא

אות וסוף לנו לעולם שכלו ארוך כי מעין המנוח' הזו יהיה המנוחה הבאה · ועוד
כי כמו שהשבת הוא בא אחר ו' ימים כן אחר שתא אלפי שנה הוי עלמא באחד חרוב
שהוא דומה לשבת · כי כמו שהשש' ימים שובתי' בשבת כן השש' אלפי שנה שובתי'
באחד חרוב וכמו שבששת ימים צריך להכין לשבת אם בענין האכילה אם במעש'
כמו שיתבאר עוד · כן אם לא יתקן מעשיו בעה"ז אין לו מה יאכל בעולם הבא
והיינו מה שאמ' כן אני עתיד לקדשכ' בעה"ב · נמצא שהפסו' מחובר עם מה שיבא
לפניו לדעת וכו ושמרת' את השבת כי קדש היא לכם ובשמירת הזה שהוא קדש
נדע שעתיד הו' יתברך לקדש אותנו בעה"ב · והיינו אות' כמ'כינו למדי' שהוא מעין
קדושת העה"ב ואת' שידענו שהשבת הוא מעין קדושת העה"ב היה כוונה האלהית
לתת לנו קדוש' שבת להודיענו שאין עיקר דירת האד' בעה"ז כי בעולם הזה הוא
גר כמו שהארכנו לעיל · ועקרו הוא בעולם הנשמו' שהוא עולם הבא ולכן שובת
ממלאכה המורה על ענייני העולם ומקדש יום השבת להראות שמתקדש ואין
לו עסק בענייני העולם הזה כי כל מציאות קדושה הוא פרישות כנודע ·
ואחר שכוונת קדושת שבת היא זו בכל יום ויום חייב לחשוב ולזכור קדושת
השבת כדי שיזכור ענייני אחריתו ע"ד שאמרו ש"ב יום א' לפני מיתתך ישוב — ביצ' ט"ז
היום וכו' וז"ש תהא זכרו מאחד בשבת שאם יתמנה לך מנה יפה וכו' ועד"ז הוא
שיזכור מאחד בשבת שהוא בבחרותו מה שעתיד לתקן מנה יפה לנפשו לעולם
שכלו שבת וכלו ארוך · ושמעתי מכה"ר אברהם הלוי נר"ו שעל זה אמר שמאי
מאחד שביך בשבתיך כי ששה ימים הם ששי' שנה שהם חיי רוב בני אדם ומאחד
שביך שהוא היום ראשון שהם עשר שנים הראשונים צריך להכין צדה לדרכו
ועל זה נאמר ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ואומר כל מלאכתך — שמות כ ט
בריבוי לך פי' על המלאכה הרוחנית מלאכת התורה והמצות שהיא שלך ואינה
לזולתך מה שאין כן לשאר המלאכות הגופניות שכולם ישארו לזולתו · וכן
על זה במן ששת ימים תלקטוהו ויום השביעי שבת לא יהיה בו שהוא רומז — שמ"ק כ ט
לעולם שכולו שבת שאין שם עשיית תורה ומצות אלא קבלת שכר כדפירשו
רז"ל מי שטרח בע"ש יאכל בשבת וכו' · ורבי יצחק אמר שלא תהא
מונה כדרך שאחרים מונים אלא תהא מונה לשם שבת נתן זכירה אחרת
כקלה מאד לכל הימים שאם הזכירה לכשיתמנה לו מנה יפה פעם
יתמנה פעם לא יתמנה ולזה אמר שיהא מונה לשם שבת שימנה ביום ראשון
היום יום אחד בשבת ביום ב' היום יום ב' לשבת ג' לשבת וכו' נמצא מזכיר שם
שבת בכל יום ויום ולפי מה שפיר' לעיל שכל הימים יונקי' מיום השבת שיום
השב' הוא נקוד' המרכז שעליה תסוב עגולת הששת ימי' כזה

נמצא
השב' שורש לכל ששת ימי השבוע ולכך בכל יום ויו' חיי' להשפיע בו
מקדוש' שבת כמו שיתבא' · ולטע' זה דקדק הרשב"י ע"ה בלשון המאמ'
שהעתקתי לעיל מפ' ויקהל שאמר יומי השבת דאינון יומי השבוע קיימין לישרא'
הרי·

הרי שקראן ימי השבוע וימי שבת והטעם כדפיר׳ כי הנקודה שהיא השבת מתעלמת בימי השבוע ולכן הם נקראו׳ ימי השבת׳ וכן מצאתי שכתב הר׳ יוסף ג׳יקטיליא ע״ה שיום שבת הוא נקודת מרכז לעגולה ז״ל הבריאה כולה וכל הנמצאים שברא הקדוש ברוך הוא כלם סוד גלגל והכל ברא בנקודה אחת שהיא סוד שבת והיא סוד מציאות עין כל גלגל ובהמצא השבת שהיא סוד נקודת כל גלגל נמצאו ששת ימי החול סביבותיה והשבת באמצע נקרא׳ קדש אין לה בן זוג והיא מקור כל השפע וכל הטובה לעגולה ואין לך גלגל שאין בו סוד שבת וששת ימי החול כלם חוזרים בעגולה בשיעור מוכרח עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע כי כפי שיעור הנקודה האמצעית כך ששה שעורים כמותו סביב העגולה וכלם נקראו׳ חלל העגולה ונקר׳ חלל על לשון חלול ולשון חילול ומלשון חלל וכלם לשון אחד׳ כי בהסתלק עין האמצעי נמצאו כלם חלולים ומחוללים וחללים כי ימצא חלל שכבר יצאה נשמתו ממנו ונמצא הגוף חלול בלי נקודה אמצעי׳ וזהו סוד ששת ימי חול ויום השביעי קדש עכ״ל׳

והנה מטעם שכתב הרב ז״ל סעד וסמך למה שכתבתי שצריך להשפיע מקדוש׳ יום שבת לכל יום ויום מאח׳ שהנקודה היא קיום הששה והששה הם ששה שעורי׳ סביב הנקודה׳ ושמעתי מפי מורי ע״ה שעל זה אמרו ז״ל ההולך במדבר ואינו יודע מתי יום שבת מונה שבעה ימים מיום שכתן אל לבו שכחתו ומקדש שביעי שעושה קידוש והבדלה׳ הרי בפי׳ כי הותר לו לעשות שבת אף על פי שבאמתות אינו שבת והיינו מטעם כי הנקודה האמצעית שהוא השבת הולך עם כולם להשפיעם וכל יום ויום יש בו מקצת שבת ולכן בכל יום ויום אינו עושה מלאכה יותר מכדי פרנסתו מפני שכל יום הוא ספק שבת׳ ולענין מעשה נוכל לומר כי הע״הז הוא דומה למדבר והאדם בו גורם ממקום מנוחתו מנוחת הנפש ובע״הז בהיותו נמשך אחר החמך בעצת יצרו שכח יום השבת יום שכלו שבת שהוא עולם׳ הנשמות שהם עיקר ישיבתו׳ ולכן מיום שנתן אל לבו שכחתו והוא רוצה לשוב בתשובה׳ צריך שיהיו לעולם בגדיו נקיי׳ ושכל יום יחשוב שהוא שבת שיהא באותו יום יזדמן לעולם שכולו שבת כמ״ש ושוב יום א׳ לפני מיתתך ולכן לא יעשה מלאכה יותר מכדי פרנסתו ליומו כמזדמן לדרך כי שמא אין לו חיים אלא אותו היום לבד ואין ראוי שיטרח ויראה על עולם שאינו שלו׳ וכמו שאמר דוד הע״ה ועזבו לאחרים חילם וכן יצבור ולא ידע מי אוספם׳ ואמרו כי ריש לקיש הניח קבא דמוריקא שהוא זעפר״אן וקרא עליה ועזבו לאחרים חילם׳ תלים לט ו

ועוד אמרו במסכת עירובין ז״ל אמר ליה שמואל לרב יהודה שיננא חטוף ואכול חטוף ואשתי דעלמא דאזלינן מיניה כהלולא דמי׳ אמר ליה רב לרב המנונא בני אם יש לך היטב לך שאין בשאול תענוג ואין למות התמהמה ואם תאמר אניח לבני חוקי בשאול מי יגיד לך׳ ואם תאמר אניח לבני ולבנותי׳ בני האדם דומין לעשבי השדה הללו נובצין והללו נובלין עד כאן לשונו׳ ופרש״י חטוף עירובין פ״ס

אכול

אכול אם יש לך מזון להזהות עצמך אלתמתין עד למחר שמא תמות ונמצא אין לך הנאה׳ דעלמא דאזלינן מניה גרסינן כהלולא דמי היום ישבנו ולמחר איכנו׳ אם יש לך מזון׳ ואין למות התמהמה עיכוב כי פתאום האדם מת׳ חוק מזון׳ מי יגיד לך אם כשאר בידם שמא יאברוהו׳ הללו נוכבין והללו נובלין כלומר כשהם גדלין גדילה פרנסתן ועוסרן עמהם ואיכך צריך לדאג עליהם עד כאן לשונו׳ וצריך שיקדש שביעי שיום א׳ בשבוע יקדשהו כלו לה׳ כנגד כמה ימים שהלכו לו בהבל בעבודת ע״ז שבקרבו וכבר הארכנו בשער היראה שנפרעים מתנו בגיהנם יומין על יומין על חד תרין׳ לכן צריך שיום אחד יקדש לעבודת קונו בקדושת יום שבת לקדושת הדבור והמלאכה המבטלת דבקות האדם בקונו ולכן טוב שיתבודד במקום מיוחד ויקדש כל חושיו כראוי׳ ולא יספיק לבעל תשובה יום שבת לבד כי יום שבת נתן לו אלו לא חטא אבל אחר שחטא ופגם כמה ימים צריך שיום אחד בשבוע לפחות יקדשהו לה׳ ואם אפשר לו יותר׳ וכן אמר בזוה״ר אמר שהיו ב׳ אנשים תגרים פורשי׳ מהישוב שני ימים בכל שבוע לעסוק בתורה וז״ל שם על רבי חייא שהיה הולך בדרך ומצא ב׳ אנשים בבקע סלע ואמר קריבנא גבייהו אמינא להו מאי עסקייכו באתר דא אמרו מזבני אנן ותרי יומי בשבת׳ ברילנא מישובא ונעסק באורייתא בגין דלא שבקין לן בכי כשא בכל יומא ויומא אמינא זכאה חולקכון עד כאן לשונו׳ וקדושה היא במיכוע שאפשר שיקיים אותה כל אדם ויתמיד בה שאם ירבה לפרוש עצמו כל ימי השבוע לא יתמיד וכתב׳ בטל מהכל׳ ולכן ראוי לתפוש בקדושה מעט מעט וילמוד מאנשי מעשה אלו הנזכרי׳ כי מה יתרון לו בכל עמלו שיעמול תחת השמש ואין לו בעולמו אלא מה שהוא מתקדש ופורש מעניני העולם הזה ומתדבק בש״ת׳ וכן אז״ל במכילתא בפסוק ואנשי קדש תהיו לי רבי ישמעאל אמר כשאתם קדושים הרי אתם שלי עד כאן לשונו׳ בא לפרש מלת לי שהיא מיותרת ואמ׳ שהפסוק פי׳ כשתהיו אנשי קדש׳ תהיון לי הרי אתם שלי והכוונה יש לנו ייחס להתקשר בא׳ כמ״ש הכתוב קדושי׳ תהיו כי קדוש אני וכמו שהארכנו לעיל בפ׳ הקודם שצריכין שיהיו ישראל כלי׳ מתייחס לקבל קדושתו וממשמע הן אתה שומע לאו שאם אינו מתקדש אינו שלו׳ כי מה ייחס לאדם גשמי להקשר עם הרוחני וקדוש בעל כל הקדושות יתעלה ויתב׳ אם אינו מתקדש ופורש מעניני העולם ונמצא שהוא גשמי ומשליט עליו הנפשיה והרי הוא אחר ואינו שלו כי כל מה שאדם מתקדש אפילו שיהיה קדושה מועטת בסוד נפש הרי הוא שלו ית׳ בסוד אחר כמו שיתבאר ב״ה ואם לאו הרי הוא אחר ולכן האי יתן אל לבו להתקדש ולהתדבק בו ית׳ כל מה שיוכל׳ ובזה נכלל הפרק הזה:

זוהר דיש פר׳ אחרי מות

מכילתא פרש׳ משפטים

שמות כב ל

פרק שלישי

אחר שבפרק הקודם ביארנו שחייב אדם לקדש כל יום ויום משאר ימי השבוע ולנהוג בו קדושת יום שבת ראוי לבאר

לבאר

לבאר מה הם הקדושות שצריך לנהוג ביום שבת ובשאר הימים · ונאמר כי
הקדושות אף על פי שהם רבות מה שנמצא בתורה ובדברי רז"ל כמו שיתבארו
מה שנמצא כתוב ביום שבת הרי ג'· הא' קדושת המחשבה · הב' קדושת
הדבור · הג' קדושת מלאכה · וג' אלו הם העקר להתדבק האדם ועם היות
שהותרה אכילה בשבת לא יצא מזה הריסה לביטול הקדושה לששת ימי החול
אף על פי שיאכל האדם בששת ימי החול אם תהיה אכילתו לשם שמים וכמו
שיתבאר אכילתו יביאהו להתקדש ולהתדבק · ומכל מקום אין אכילת שבת
כשאר אכילת ימי חול כי באכילת שבת נזכר עונג כדכתי' וקראת לשבת ענג ישעיה נח יג
והוא סוד ערן נהר גן כדפי' · וכן בענין התשמיש בליל שבת שהאריכו בזוהר
ואמר שעליו נאמר קדושי' תהיו ואפילו ילמוד שאר אדם מתשמיש הנמצא בשבת
לימי חול אם יתקדש בימי חול בחצות לילה כמו שיתבאר כמו שהוא הזווג בליל
שבת לא הפסיד · קדושת המחשבה מצינו בשבת במכילתא ז"ל ששת ימים
תעבוד וכי אפשר לו לאדם לעשות מלאכתו בששה ימים לא שבות כאו מלאכתך
עשויה · דבר אחר שבות ממחשבת עבודה עד כאן לשונו · הרי בפי' שהוזהרנו
שלא לחשוב בענייני שום דבר מענייני העולם כדי שתהיה מחשבתנו דבקה
בש"י ובכל דבר שהוא עבודתו · וכן בקדושת הדיבור כמו שאמר הכתוב
ממצוא חפצך ודבר דבר וכמה האריכו בזוהר כענין המדבר שיחת חול בשבת שם
שהוא כמחלל שבת כמו שנאריך לקמן · קדושת מלאכה מבואר בכמה פסוקי'
בתורה ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון קדש לה' וכן בי' שמות לה ב
הדברות ששת ימים תעבוד ועשית ויום השביעי שבת לה' אלהיך · ובאומרו שם כ ו
לה' אלהיך שתחשוב כאלו כל מלאכתך עשויה ואין לך מענייני העולם הזה שום
דבר כדי שתהיה כל היום קדוש ותדבק בה' אלהיך · והיינו שבת שבתון שבת
במעשה שבתון קדש במחשב' וכבר ידעת כי קדש הוא בסוד המחשב' ולכן חייב
אדם לקדש מחשבתו ביום שבת ולהפרידה מכל ענייני הגשמות העולם הזה כי
השבת כל מציאותו קדש והוא סוד עולם הנשמות הנפתח בשבת כמ"ש בזוה"ר וזהר פ' תרומ'
שנשמות שבג"ע תחתון עולים לג"ע עליון ונשמות עליונות יורדים לעטר להם דף קנ"ו
לישראל וכן נשמות שנתלבנו בששת ימי חול כנכנסים בג"ע תחתון וא"מ ובמעלי
שבתא גלגולאן דנשמתין כפי מה שהורונו רז"ל וכו' כנזכר לעיל איהו אלין
אזלין ואלין אתיין אלין סלקין ואלין נחתין מאן חמי כמה רתיכין קדישין
די משטטי לכאן ולכאן כלהו בחדוא כלהו נרכו באלין נשמתין לאעטרא לעמא
קדישא לאעטרא לכמה כדיקייא בגנתא דעדן לתתא עד שעתא דכרוזא קאי'
וקארי מקודש מקודש כדין נייחא ושכיכו דכלא וחייבי דגיהנם כלהו משתככי
ואית לון נייחא ונשמתין כלהו מתעטרן בדוכתייהו אלין לעילא ואלין לתתא
זכאה עמא דחלקא דא להון עד כאן לשונו · וכן אמר עוד לקמיה ובכל מעלי
שבתא יתיב ברכש בעולם הנשמות · וכן אמר בזוה"ר בהאי יומא דשבת אתכני שם פרש' אמור
כל דף נס

כל בערא וכל רוגזא וכל דוחקא מכל עלמא בגין דאיהו יומא דהלולא דמלכא
דנשמתין אתוספן בגווכא דעלמא דאתי עד כאן לשונו · ואחר שיום שבת הוא
קדוש מפני שנשמות מתוספות בו ראוי לעשות עיקר מהנשמה המתוספ׳ לקדשה
בקדושתה העליון בכל מיני קדושה וקדושת המחשבה למעלה מכלן כי היא
סוד הנשמה היתירה המתוספת מלמעלה ממקום הקדש כמבואר בר״מ פי׳ שיש
תוספת נשמה מ״נע אבל לכל אחד כפי בחינתו יש תוספת נפש מנשמה בחינות
ויש תוספת רוח ותוספת נשמה ע״ש · ולכן העיקר שתהנה הנפש יתרה הוא
מכוונת התפלה וחדושי תורה וכן הוא מן הראוי מטעם אחר שהרי סוכת שלום
פריסת נרפהא עלנא כדפי׳ בספר׳ בראשית ואמר הכתוב עולת שבת בשבתו על
עולת התמיד פי׳ כי עלייתה מידי שבת בשבת הוא יתר ממה שעולה תמיד בכל
יום משששת ימי השבוע וזהו על עולת התמיד · ולכן כפי הזדככותה ועלייתה
צריך הזדככות המחשבה וכוונה פנימית יותר משאר הימים · ולענין חדושי
תורה ביארו בזוה״ר ז״ל ת״ח כד עייל שבתא נשמתי׳ נחתין ושריין על עמא קדישא
ונשמתין דצדיקייא סלקי לעילא כד נפיק שבתא נשמתין סלקין אינון דשארו
עלייהו דישראל ונשמתין נחתין אינון נשמתין דצדיקייא כיון דסלקין כלהו
נשמתין דשארו עלייהו דישראל סלקי וקיימין בדיוקנא קמי מלכא קדישא וקב״ה
שאיל לכלהו מאי חדושא דאורייתא דאמרת נשמתא דא דפלוני וכלהו מוקמי
ההיא מלה בתרי מתיבתי אינון לתתא וק״בה לעילא חתים לההיא מלה ת״ח כד
מלה אתחדש באוריית׳ ונשמתא דנחתא בשבתא אתעסקת באינון מלין חדתין
וסלקי לעיל כל פמלייא דלעיל בייתין ההוא מלה וחיות הקדש מתרבן בגדפין
ומתלבשין בגדפין · וכד שאיל לון ק״בה ולא תבין ושתקין כדין חיות הקדש
מה כתיב בעמדם תרפינה כנפיה׳ כד״א כי עמדו לא ענו עוד · ובפתחו עמדו
כל העם עד כאן לשונו · עוד אמרו במדרש ילקוט בפסוק גלמי רבי יהושע אות
שש״ה הם ויחודו של עולם א׳מהם · רבי לוי אמר זה יום הכפורים הכזה יהיה
צום אבחרהו יום ענות אדם נפשו · רבי יצחק אומר זה יום השבת שנאמר
זכור את יום השב׳ לקדשו כיצד אדם עושה מלאכ׳ כל ששה ונח בשביעי מתרכא
עם בניו ועם בני ביתו ואע״פכ שאתם עושים מלאכה כל ששה יום שבת יעשה
כלו תורה · מכאן אמרו ישכים אדם וישב ביום השבת וילך לבית הכנסת ולבית
המדרש ויקרא בתורה וישנה בנביאים ואחר כך ילך לביתו ויאכל וישתה לקיים
מה שנאמר לך אכול בשמחה לחמך עד כאן לשונו · ועוד בתנא רבי אליהו
ילקוט פ׳ ואתחנן בפי׳ הפסוק ז״ל זכור את יום השבת לקדשו במה את מקדשו
במקרא במשנה במאכל ובמשתה ובכסו׳ נקייה אע״פ שאמ׳ר׳ עקיבא עשה שבתך
חול ואל תצטרך לבריות יקח אדם בשר ואל ירבה יין שנאמר אל תהיו בסובאי
יין עד כאן לשונו לענייננו · ואחר שביארנו קדושת שבת בדרך כולל ראוי
שבכל יום ויום ישפיע בו מקדושת כל אחד כפי יכלתו אם מקצת היום או רובו
או

רעיא מהימנא פר׳ נו דף כ״ט סוף ע״א וגם פר׳ פנחס דף רמט ע״ב ורמג ע״א
מדבר כח
זוהר פר׳ שלח לך דף קע״ג
יחזקאל א כג
כתובים ח ו
ילקוט תלים מזמור קלט סימן תתקפח דף קכט ע״ד
ישעיה נח ה
שמות כ ח
ילקוט פר׳ ואתחנן סי׳ תתל״ו דף רס ג
משלי כג כ
ע״ג

או כלו לפעמי' והוא שיתבטל ממלאכתו ויתבודד לעסוק בתורה ויפנה מחשבתו מעסקי העולם כי אין ראוי לאדם לעסוק כל היום במלאכה כמ"ש בזוהר כמו כ"א דא איכון דלא מהימני ביה בקודשא בריך הוא לא בעאן לאסתכלא באורחוי ואיכון בעאן לאטרחא גרמייהו כל יומא בתר מזונא יממא ולילי דילמא לא סליק בידייהו פתא דכהמא מאן גרים לון האי בגין דלאו איכון בני מהימנותא עד כאן לשונו · ולכן ראוי לאדם לעשות תורתו קבע ומלאכתו עראי כמו שאמרו במסכת אבות רבי מאיר אומר הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה ואם בטלת מן התורה יש לך בטלים הרבה וכו' ולאו דוקא בענין התורה אלא בכל דבר מצוה וגמילות חסדי' וכיוצא כת' רבי' תם בספר הישר בענין האהבה שמסימני האהבת אחד מהם הוא לבל יקדים עסק מעסקיו על עסקי האל ית' · עוד אמרו במדרש רות שחסיד א' היה עני ביותר ונתגלה לו אליהו בדמות ערבי ונתן לו ב' כספי' ונשא ונתן בהם והעשיר ועל ידי מתנו ומשאו שכח עונת חסידותו ושמוש תפלתו חזר אליו אליהו ונטל ממנו הב' כספי' שנתן לו וירד מנכסיו ונכנס אותו ממון לטמיון · חזר החסיד לבכות וכו' חזר אליו אליהו אמר נשבע אתה אם אני מחזיר לך אותם ב' כספים שאתה משמר עונת חסידותיך ושימוש תפלתך אמר לו הן ונטל ב' כספים ונשא ונתן בהם והעשיר הרי שלא יניח אדם עונת חסידותו בעבור סבת עסק הממון והטעם כמו שפי' שחייב לעשות מהחול קדש ·

ובמכילתא אמרו זכרונם לברכה ששת ימי' תעשה מלאכה ופסוק אחר אומ' ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך כיצד יתקיימו שני כתובים הללו אלא אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים שנאמר תעשה מלאכה וכן הוא אומר ועמדו זרים ורעו צאנכם ובני נכר אכרכם וכרמכם וכשאין עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשי' ע"י עצמן שנאמר ועשית כל מלאכתך ולא עוד אלא ועבדת את אויביך אשר ישלחנו ה' בך עד כאן לשונו · וכיוצא בזה הביאו שם בפ' ויקהל בפסוק ששת ימים תעשה מלאכה · הרי שלא נברא האדם להיותו עוסק במלאכות הגשמיות המבטלות אותו מתורה אלא שיהיו כל ימיו כשבת עוסק בתורה ושיעמדו זרים לעשות מלאכתו וזה בזמן שישראל עושין רצונו של מקום · וצריך לדקדק שהרי מצינו כמה חסידים בגמרא שהיו עוסקים במלאכתם ועוסקים בתורה כהלל וחבריו ולמה לא היה מלאכתם נעשית על ידי אחרים וכבר אפשר לתרץ ברוחק כי המאמר לא דבר אלא על הכלל בזמן שישראל עושין רצונו של מקום וכו' מכל מקום ישאר השאלה שלמה לא יזכה כל אדם כשר לזה · ויש לומר שיש בזה ב' בחינות אחרות מלבד האמור במאמר הא' שכבר מצינו בחסידים הראשוני' דוגמת ענין זה כמו שאמ' במסכת ברכות שחסידים הראשונים שהיו שוהין בתפלתם שעה א' קודם תפלה ושעה א' לאחר תפלה ושעה א' בתפלה · הם ג' שעות וכן בכל תפלה שחרית מנחה ערבית ושאלו בגמרא תורתם ומלאכתם מתי נעשית והרכו מתוך שחסידים

זוהר פ' בשלח דף סג

אבות פ"ד

מכילתא פר' כי תשא

שמות לה ב

שם כ ט

ישעיה סא ה

שמות כ ט

דברים כח מח

שמות לה ב

ברכות פ"ה

הם תורתם מתברכת ומלאכתם נעשית מאליו. כמבא שעל אלו נאמר ג"כ תעשה מלאכה והיינו שהם מתחילין מקצת במלאכה וימצא באותה המלאכה ברכה והצלחה ואינו כ"כ כמו בזמן שישראל כולן עושין רצונו של מקום שזכותא דרבים עדיף וכל מלאכתן נעשית על ידי אחרים׳ וכשאין עושין רצונו של מקום ועשית כל מלאכתך שעל ידי עצמו יעשו כל מלאכתו׳ והבחינה הב׳ שאינה כ"כ בחסידים הראשונים הוא ענין התנאים והאמוראי׳ שהיו עוסקין מקצת היום במלאכתן׳ אמנם היה מלאכתן נעשית על ידי איבריהם הנגלים ומחשבתם ונפשם היה דבקה בש"ית ובתורתו ואל יקשה בעיניך דבר זה שכתב בספר מעשה החסידי׳ כמבא בכתיב׳ יד שחסיד א׳ היה מתבודד מהמתבודדי׳ הפורשים מעניני העולם שהיה לעולם דבק בש"י ובהמשך הזמן בא החסיד לישוב ולא הכירו בו ועשאוהו שמש בית הכנסת וכשהיה נותן השמן בנרות היה שופך מהשמן בחוץ כי מרוב דבקותו לא היה יכול לכוון לתת שמן בתוך הנרו׳ וחכם הקהל הבין הדבר ואמר השמש הזה ראוי שיהיה חכם במקומי ואני השמש תחתיו׳ ועל כיוצא בזה נאמר באהבתה תשגה תמיד כי מרוב אהבת התורה והדבקות בה ישגה בדברי העוה"ז׳ כמבא שאלו היה לעולם כנפש מתקדשת בקדושת שבת שהוא עולם המחשבה כדפי׳ לעיל׳ וכשאין ראוי שאינו עוסק בתורה גופו ונפשו הכל משועבד למלאכה׳ ובזמננו זה שאנ"ח אינם עוסקים במלאכה והם מתפרנסים על ידי עשירי הדור יש להם סמך על מה שיסמכו׳

ואמר ברע"מ שתח"ה נקראי׳ בנים עובדי׳ ע"מ שלא לקבל פרס שבימי חול יש להם נפש רעיא מהימנא
האצילות מה שזוכים שאר העם העובדי׳ ע"מ לקבל פרס ביום שבת שבימי חול פר׳ בו דף כט
אין להם אלא רוח מטטרון ות"ח לו נקראי׳ שבת אפי׳ בימי חול שאין להם מלאכ׳ את עול תור׳ ותכו׳ על עמי הארץ מוטל לזונם ולפרנסם׳ ואמר מאן דלא אתעסק באורייתא ופקודין אית בה עול מלכות נכרים דאתעסק באורייתא ובפקודין אית ליה עול מלכו שמי דאיהי ה׳ בתרא׳ מלכו שמי׳ אתקריא׳ עול מלכו איהי וראי׳ בנין דבה אתבריאו כל בריין דשמיא וארעא הה"ד אלה תולדות השמים והארץ בראשית ב ד
בהבראם ב"ה בראם וכד ייתי שבתות וימי׳ טובי׳ נחתת בי"כה דאיהי יהו על ה׳ דאיהי מלכו שמי׳ נשמה יתרה ואיהו חרות על הלוחו׳ אנכי דיניאת תכרי׳ ופריסת בדפהא על ברתא ועל מטריין ד׳ ליה ואית לון כייחא׳ ואמר לקמיה דאת לית לון מדילהון ואי עם הארץ סביל ליה במזוניה ואתנהיג ביה כפום רעותיה לשמשא לאתנהגא בפקודין כפום רעותיה יתקיים ביה אדם ובהמה תושיע ה׳ יושיע ליה משוד וגזלה יושיע ליה ממדת הדין דלא שליט עליה וישחוט ליה בסכין פגום אתמר ביה לכלב תשליכון אותו דאיהו סמא"ל וכפש ד"תא אתקריאת שמות כב ל
שבת מלכתא נפש יתרה וכו׳ ואמר עוד לקמיה והם תלמידי חכמי׳ בנוי דמלכא ומטרוניתא אתקריאו שבתות וימים טובים ולית לון מדילהון דלאו אינון בני מלאכה כשאר עבדין בנוי דאולין אגרא דילהון בעלמא דין ובעלמא דאתי

לענגא

לצנגא לון בכל מיני מאכל ומשקה ולא קרא לון בלבושין שפירין כגוונא דשבת דאתמר ביה כברהו בכסות נקייה׳ כל מה דעבד ברכם לשבתות וימי׳ טובי׳ אית למעבד לון ומאן דמחלל לון חייב סקילה׳ הכי מאן דאשתמש בתגא אלף והכי הוא המשתמש במי שסוכה הלכות דמחלל תורתיה וכל שכן דמבזא ליה כאלו מבזה שבתות ומועדות ואוקמוה מרי מתני׳ כל המבזה את המועדות כאלו כופר בעקר וכגוונא דכל מאני בית המקדש אתקריאו קדש הכי כל אינון דמשמשי תלמידי חכמים אתקריאו קדש׳ ותלמידין דרב דאינון לקבל איברים דגופיה אתקריאו קדש קדשי׳ ורזא דמלא קא רמיז בהון והבדילה הפרכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים עד כאן לשונו׳ הרי שת״ח שתורתו אומנותו ואינו עוסק במלאכתו ואין לו במה שיתפרנס שמותר לו ליהנות שהרי הוא שבת קדש מתקדש בימי החול מקדושת שבת׳ ואת״ה כזה שאינו עוסק במלאכה כלל צריך בלי ספק לקדש דיבורו בימי החול כדבורו בשבת וכן צריך לקדש מחשבתו כמבואר לעיל׳ ושאר הקדושות שיתבארו בה׳ ומטעם זה הרשב״י ע״ה שהיה מתקדש בימי החול בכל קדושת יום שבת היו קוראים אותו חבריו שבת׳ ז״ל בסוף אדרת נשוא אמר רבי אבא אנן שיתא בוצינין דנהרין משביעאה אנת הוא שביעאה דכלא דהא לית קיומא לשתא בר משביעאה דכלא תלי בשביעאה׳ רבי יהודה קארי ליה שבת דכלהו שתא דכתיב שבת לה׳ קדש לה׳ מה שבת לה׳ קדש אוף רבי שמעון שבת לה׳ קדש עד כאן לשונו׳ ואם הוא עוסק במלאכה צריך שיקדש מקצת היום מלעסוק במלאכה וכן יקדש מחשבתו ודבורו ושאר חושיו כמו שיתבאר בה׳ ולפחות בשעת התפלה שהוא פנוי ממלאכה על כרחו ... יקדש מחשבתו מעסקי העולם כדי שאותה השעה או החצי שעה יהיה קדוש בקדושת שבת ולא יפסיק בתוך התפלה בדבור כלל׳ באופן שלא יהא שום יום משולל מקדושת שבת׳ ובזה נכלל הפרק הזה :

ראשית מ נ״ג

סוף אדרת נשוא

פרק רביעי

מפני שקדם אמרנו בפר׳ הקודם שקדושת שבת נכללת בג׳ דברים שהם מחשבה דיבור מעשה ראינו לסמוך אליו בפר׳ זה לבאר מה שמצא ברמז ענין זה בדברי הרשב״י ע״ה ובדברי רז״ל׳ ג׳ דברים הנזכרי׳ בקדושה פי׳ הרשב״י ע״ה בתיקונים שהם נשמה רוח נפש. מחשבה כנגד הנשמה דיבור כנגד רוח׳ מעשה כנגד נפש׳ ז״ל ארבעה יסודין דגופא בהון שריא ידו״ד ודא איהו כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו׳ בראתיו דא נשמתא קדישא דאיהי עולם המחשבה׳ יצרתיו דא רוח ממללא דמניה חיוון ממללין׳ עשיתיו דא נפש דתמן עשייה דשריא ברמ״ח פקודין עד כאן לשונו׳ נמצא שכוונתו ית׳ לקדשנו בג׳ קדושות הנז׳ כדי שנקדש נפשינו ורוחנו ונשמתינו מקדושת האצילות הנשפע בכל העולמות והיינו והתקדשתם וגו׳ כי אני ה׳ אלהיכם וכן קדושי׳ תהיו כי קדוש אני ה׳ אלהיכם

תקונים סוף תקון כב

וג' תיבות אלו אני ה' אלהיכם הם כנגד נפש רוח נשמה והכוונה כי ממנו יתברך
השפעת הנפש והרוח והנשמה וכל ג' בחינות אלו הם קדושות שהם מתדבקים
בו והוא בהם והטעם שאמר בכינוי שכנגד נשמה אלהיכם מפני שאין התדבקו'
לאדם בש"ת אלא על ידי הנשמה שהיא מעולם המחשבה וכשיזכה אל הנשמה
העליונה שאז הוא מתדבק בבוראו אז הקדוש ברוך הוא מתכנה שהוא אלוה
שלו והשכינה שורה עליו ודרך זה בודק בכל המקימות שנזכ' בפרש' קדושים
אני ה' אלהיכם שהכוונה שהג' מדות הנזכרי' שהם כלל כל העשר שוכנות על
הנשמה המתקנת המצוות ולכן בריש פ' קדושי' אמר קדושים תהיו כי קדוש אני
פי' כמו שאני קדוש כך תהיו קדושים והכוונה על התקדש האדם עצמו בנפש
רוח ונשמה על ידי המצוות ותורה ותקון מחשבותיו וכוונותיו. ובזה אני
ה' אלהיכם שהם המדות הנז' שוכנות בכם והיינו מה שפי' בפרק קמא שצריך
שיהיו הנשמות כלי מוכן לקבל קדושתו כדפי' במאמר תנחומא שבראש הפ'.
וג' אלו הם משפיעים בבריאה יצירה ועשיה וכמו שיתבאר עוד לקמן בה'.
וכנגד שלשה עולמות אלו שהם בריאה יצירה עשיה הוא מה שכותה תורה
זוהר פר' בלק דף קץ ע"ב ס"פ ברכה והתקדשתם והייתם קדושי' כי קדוש אני וכן ביארו בזוהר ז"ל שבחא עילאה דלא
אתמסר למלאכי עילאי בלחודי אלא לישראל מאן איהו קדושה אתמסר לון
בלחודייהו כמא דאתמסר לישראל. אבל קדושה לא אתמסר לון בלחודוייהו
אלא בהדי ישראל דלא מקדשי קדושה אלא בהדי ישראל ואיתימא והא
ישעיה ו ג כתיב וקרא זה אל זה ואמר איממי בזמנא דישראל מקדשי לתתא ועד
דישראל לא מקדשי לתתא איכון לא אמרי קדושה בגין דקדושה מתלת
עלמין סלקא ולא מתרין והיינו וקרא זה אחד. אל זה הא תרין.
ואמר הא תלתא. תלת עלמין איכון לקבלייהו תלת קדושות ובג"כ שבחא
דישראל דנטלי קדושה לתתא. אמר רבי אלעזר הכי הוא ומלין אלין
אוקימנא לון. ותו אוקימנא דהא תלת קדושות אתמסרו לישראל לתתא
ויקרא כ ז מן האי קרא. והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני ה'. והתקדשתם
חד. והייתם קדושים תרין. כי קדוש אני ה' הא תלתא. הכא תלת קדושן
עד כאן לשונו. ומוכרח לומר שלשה קדושות אלו הם במקומות הנז' מפני
שלמעלה מזה אמר דישראל נטלי עשייה לתתא משעת מתן תורה ואילך שאמרו
תלים קג כ נעשה ונשמע וזהו גבורי כח עושי דברו וכו' ולכך קדושה לא סלקא אלא מתלת
עלמין דהיינו בהשתתף ישראל שהם בעשייה למטה עם המלאכי' שהם ביצירה
והיינו זה אל זה. ואמר עולה ומתרומם הכל ומתקשר עם הבריאה. ק' ק' ק'
הוא באצילות. והיינו והתקדשתם והיינו אני ה'. כי קדוש בבריאה אני ה'
הוא באצילות אותם הוויות הראשון דאיהו וגרמיה חד בהון שממנו השפעת כל
הקדושות כדפי' והיינו אני ה' אלה"כם. וא"ת למה לא נזכרו ד' קדושות והקדושה
הרביעית כנגד האצילות ויש לומר כי האצילות מפני דקותו והעלמו שהוא כנגד
מחשבה

מחשבה נעלמה אין בנו כח להעשות לו הכנת מרכבה · והרי אפי' הבריאה היא מחשבה בשם האצילות ומפני זה היות הבריאה מחשבה לא הזכיר הפסוק בו פעולת הכנת קדושה בנו כמו שהזכיר בב' הקודמות והתקדשתם והייתם קדושים אמנם בג' אמר כי קדוש אני מעצמי אני קדוש · ובהיות הכסא התחתון מעשיה ויצירה מוכנות שהם ככנגד נפש רוח קדושת הנשמה שהיא המחשבה שורה עליה · והאצילות הוא מתייחד בבריאה שהרי קרא הרשב"י ע"ה בתיקונים לבריאה לבושי שבת וי"ט כי אי אפשר לאור האצילות מפני העלמו להתגלות לנו אלא ע"י הבריאה · ולכן בין בריאה לאצילות לא הזכיר הכתו' קדושה ד' אלא כי קדוש בבריאה אני ה' שהוא האצילות המתלבש בתוכו וכולו ייחוד א' · וכמכינו למדים כי אי אפשר לאדם שיקדש מחשבתו להיותו דבק בש"י כי אם ע"י הנשמה הבאה לו מעולם המחשבה כמבואר לעיל והנשמה לא תשרה אלא אם כשהוא שהם נפש ורוח מתוקנים ולזה צריך לתקן נפשו בכל שלמות עשיית המצוות ובקדש עצמו מעשיית מלאכה שהוא בעשיה ובקדש כל כלי האיברים שבהם עשיה · ואח"כ לקדש ככנגד רוח ובהיות זה מתוקן הנשמה העליונה שורה עליו והרי הוא קדוש דבק בו יתברך ומ"מ גם כן הנשמה לא תשרה עליה כי אם ע"י קנייה במעשיו ותורתו כמבואר בריש פ' משפטים דקאמר זכה יתיר יהבין ליה נשמתא מסט' דכורסייא · אמנם אפי' אם יעשה הכנות לקנייתם הנשמה לא תשרה בו אם אין כשהוא שהם נפש ורוח מתוקנים כראוי · ובזוהר ביארו שמי שהוא זוכה אל הנשמה נשמתו עולה למעלה בכל לילה בעולם הנשמות והוא דבק ונכרר בצרור החיים יותר ממי שזכה אל הרוח כי בקניית הרוח עולה אל עולם המלאכים לבד · ז"ל כיון דקנה רוחא ההוא רוחא כפיק מתבר טורין ו[...]כרין סליק ואתפשט ואעיל בין מלאכי עילאי קדישי ותמן ידע מה דידע ואוליף מלין ואתהדר לאתריה כדין הוא קשורא דבר נש בקדושה עד דזכי בנשמה וקני לה כיון דקנה נשמה היא סלקא לעילא לעילא וכטורי פתחין לא מעכבי לה ואזלא ומתפשטא בין אינון צדיקיא דברירן בצרורא דחיי ותמן חמי ענוגא דמלכא ומתהניא מן זיוא עילאה עד כאן לשונו · עוד נמצא הכרח למציאות ג' קדושות אלו בדברי רז"ל ביומא ז"ל תנו רבנן והתקדשתם והייתם קדושים אדם מקדש עצמו מעט מקדשין אותו הרבה מלמטה מקדשין אותו מלמעלה בעולם הזה מקדשין אותו לעולם הבא עד כאן לשונו · וקודם לזה סמוך לו אמרו שם ז"ל ת"ר אל תטמאו בהם אדם מטמא עצמו מעט מטמאין אותו הרבה מלמטה מטמאין אותו מלמעלה · בעולם הזה מטמאין אותו לעולם הבא עד כאן לשונו · והנה בהקדמה שהקדמנו מענין הקדושות הנזכרו' אפשר לומר שלזה כוון בעל המאמר בענין ג' חלוקות מקדש עצמו מעט מלמטה · בעולם הזה · שהם ככנגד ב"ע מלמטה למעלה · ועי' במה שפי' בתיקונים דאימא עילאה מקננא בכורסייא בתלת ספירן

תקונים דף ג ע"ב

וסי' פ' ויקרא דף כט ע"א

יומא ס"ג ויקרא כ ו

תקונים ר"ס דף יט

ספירן

ספירן עילאין · עמודא דאמצעיתא כליל שית ספירן מקנן במטטרון · אומא תתאה מקננא באופן דאתמר ביה והנה אופן אחד בארץ · עד כאן לשונו · והכוונה כי כפי התקדש אדם עצמו במדרגות התחתונות יושפע בו הקדושה מהמדרגות העליונות שבאצילות והיינו כי קדוש אני ה' אלהיכם שמו שפי' לעיל · כיצד מקדש עצמו מעט דהיינו קדושת העשיה שהוא אופן מקדשין אותו הרבה ביען כי הענף מעורר השורש העליון שבאצילות ושכינה שהיא אני מקננת באופן משפיע שם מקדושתה שהוא הרבה בערך הענף הקטן שהוא האופן · ועוד בשכינה צודק ענין רבוי כמש"ה מה רבו מעשיך ה' כלם בחכמה וכו' ופיר' ע"י מה שהיא שכינה רבו מעשיך וכן בהיכל לבנת הספיר שהוא כנגד השכינה אנו אומרים ביוצר אור מה רבו מעשיך ה' כדפי' הרשב"י ע"ה · מלמטה מקדשין אותו הכוונה שבקדש עצמו עוד במטטרון שהוא למטה וכינהו בכינוי למטה שפי' בתיקונים ור"ת שמטטרון הוא סוס שבו רוכב הת"ת וכשם שהסוס הוא למטה והרוכב עליו מלמעלה כן הוא מטטרון וז"ל · מטטרון סוס דת"ת דביה כל ספירן מתלבשין והאי איהו כגופא לנשמתא עד כאן לשונו · ומקדשין אותו מלמעלה היינו שאיר הת"ת שהוא יה"וד במטטרון כנשמה בגוף · בעולם הזה מקדשין אותו בעה"ב הוא קדושת הג' שבבריאה ויקרא עולם הזה שכל מה שלמטה מהשכינה נקרא העה"ז כמו שהי' נקרא' עולם הזה כענין בהבראם בה' בראם כי ע"י ה' אחרונה היה בריאת כל התחתוני' ומקדשין אותו לעה"ב היינו האדת אימא עילאה הנקרא' אלהיכם בתלת ספירן עילאין מקננן בכורסייא זהו דרך א' במאמר זה לפי ההקדמה שהקדמנו · ולענין הטומאה שביאר ג' מדרגות בה גם כן הם עד"ז אלא מה שאמר מטמאין אותו הרבה · למעלה בעה"ב הכוונה מטמאין הוא סגירת השפע שלא יושפע למטה בב"ע כי שלשה מדרגות הנזכרי' במאמר בטומאה הם על פסוק ולא תטמאו בהם ונטמתם בם ודרשו ביומא כי ונטמתם לשון טמטום ואמרו ז"ל תנא דבי ר' ישמעאל מטמטם לבו של אדם שנאמר ולא תטמאו בהם ונטמתם בם אל תקרי ונטמתם אלא ונטמטם עד כאן לשונו · ובזוהר פי' ומטמאין אותו מלמעלה שמתם מלמעלה משפיעין עליו טומאה ז"ל כתי' והתקדשתם והייתם קדושים מאן דמקדש גרמיה מלרע מקדשין ליה מלעילא מאן דמסאיב גרמיה מלרע מסאבין ליה מלעילא · מקדשין ליה מלעילא יאות דהא קדושה דמאריה שריא עליה אבל מסאבין ליה מאן אתר והא תימא מלעילא וכי מסאבותא שריא לעילא · אמר רבי חייא היינו דתנינן בעובדא דלתתא אתער עובדא לעילא אי עובדא היא בקדושה אתער קדושה לעילא ואתי ושריא עליה ואתקדש ביה ואי איהו אסתאב לתתא אתער רוח מסאבותא לעילא ואתי ושריא עליה ואסתאב ביה דהא בעובדא תליא מילתא · דהא לית לך טב וביש קדושה ומסאבותא דלית ליה עקרא ושרשא לעילא ובעובדא דלתתא אתער עובדא דלעילא עד

כאן

תלים ק"ד כ"ד

זוהר פ' פקודי

רעיא מהימנא פ' פנחס דף רכ"ט ע"ב

ויקרא י"א מ"ג

יומא ל"ט

זוהר פ' צו דף לא ריש ע"ב

ויקרא כ' ז'

כאן לשונו ׃ ויש לפרשו באופן ב׳ והוא קרוב לדרך הקודם בקצת וראיתי
להרחיב בו ביאור מפני התועלות שימשכו ממנו לענין מעשה הקדושה ׃
אדם מקדש עצמו מעט מקדשין אותו הרבה בשער היראה פ״ה ובשער האהבה
פי״ג פירשנו בו ב׳ ענינים אבל כדי לקשר המאמר כולו נראה שהכוונה במה
שאמרו ז״ל מצוה גוררת מצוה וכו׳ הרי בתחלת ענינו הוא מעט מצוה א׳ וכיון אבות פ״ד
שהראשונה גוררת שניה והשניה שלישית והשלישית רביעית וכן עד אין מספר
נמצא שהקדושה מתרבה ולכך מקדשין אותו הרבה שיבאו לידו קדושות
ומצות הרבה ׃ מלמטה מקדשין אותו מלמעלה ׃ כל תענוגי העולם הזה
נמשכו מהקליפות שם בעשיה התחתונה כדפי׳ בזוהר והנה האדם שוה בענין
האכילה ושתיה והתשמיש לבהמה כדפי׳ ז״ל במסכת חגיגה ששה דברים בבני חגיגה פ״ב
אדם שלשה כמלאכי השרת ׃ וג׳ כבהמה ׃ הולכין בקומה זקופה ומדברין
בלשון הקדש ויש בהם דעת ובינה כמלאכי השרת ׃ וג׳ כבהמה אוכלין
ושותין ופרין ורבין ומוציאין רעי כבהמה עד כאן לשונו ׃ והנה הליכת האדם
בקומה זקופה וכן להיותו מוציא רעי אינו ברשותו כי זה טבע הנוצר מאדם
הראשון ואילך אמנם ענין האכילה ושתיה ופריה ורביה שבהם משתוה לבהמה
צריך שיתקדש ולא יהא אוכל למלאת תאותו כבהמ׳ ולא יהא כמשל כרוח הבהמ׳
היורדת היא למטה לארץ וכיוצא לענין פריה ורביה ׃ אמר שאם מקדש עצמו
מכל הדברים שהם למטה כבהמות מזוהמת הקליפות כדפי׳ בפ׳ פקודי בענין
היכלות הטומאה שבכמה דברים מטעים לבני אדם בתענוגי העולם ׃ מקדשין
אותו למעלה שאומרים עליו ומכריזין בכל הרקיעים פלוני קדוש הוא ושום עמא
לא יתקרב אבלו ׃ וכן פי׳ הרשב״י ע״ה כי בכל מקום שיש קדושה אין הקליפה ויקהל פ׳ פקודי
נוגעת ז״ל כל אינון בריין דעלמא כלהו אשתמודען לעילא בין לסטרא דא ובין דף רכ״ם רים
לסטרא אחרא ׃ אינון דלסטרא דקדושה אשתמודען לעילא לגביה ואשגחותא ע״ב
דההוא סטרא עלייהו ׃ ואינון דלסטרא מסאבא אשתמודען לגביה ואשגחותא
דיליה תדיר עלייהו ׃ ובאתר דשלטא ההיא אשגחותא דסטרא דקדושה לא
אשגח עליה סטרא אחרא ולא יקרב לגביה לעלמין ולא יכיל לרחייא ליה
מאתריה בכלא בכל מה דהוא עביד וע״ד עיני ה׳ אל צדיקים וגו׳ בגין דסטרא לד י״ז
אחרא לא יכיל לשלטאה עליה עד כאן לשונו ׃ ועוד ירבה בענין מקדשין
אותו למעלה גם כן שבעלות נשמתו בכל לילה למעלה עולה למקום קו׳ ׃
ואין הטמאים נוגעים בו מה שאין כן לשאר בני אדם כמבואר בזוהר בפסוק לך לך
כפשי אויתיך בלילה בארוכה ועוד בפ׳ חיי שרה דף ק״ל ז״ל ות״א הא אתמר דאפי׳ דף פ״ג
בהאי עלמא כד בר נש נאים על ערסיה ונשמתין הצטריכו לאשטוטטא בעלמא וגם בפ׳ חיי
ונפקי מגו גופא לאו כל נשמתא ונשמתא סלקא ושטיא למחזי ביקר סבר אפי שרה דף ק״ל
דעתיק יומין אלא כמא דאתמשך תדיר וכפום עובדוי הכי נשמתיה סלקא ואי ישעיה כ״ו ט
אסתאב איהו נאים ונשמתא נפקא וכל אינון רוחין מסאבין נקטין לה
ואתדבקת

ואידבקת בה באינון דרגין תתאין דשריין בעלמא ואינון מודיעין לה מלין
דאינון קריבין למיתי בעלמא ולזמנין דמודיעין לה מלין כדיבין ואייכן בה והא
אוקמוה · ואי זכי ברנש כד איהו נאים ונשמתיה סלקא אזלא ושטיא ובקעת
בין אלין רוחין מסאבין וכולהו מכריזין ואמרין פנו אתר פנו לאו דא מסטרנא
ואיהי סלקא בין אינון קדישין ומודיעין לה מלה חדא דקשוט עד כאן לשונו ·
וכן פי' גם כן בזוהר שעל זה נאמר מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו ע"ש — זוהר ריש ויקהל דף ק"נ ע"ב
ואפשר שעל בחינה זו שפי' בענין מלמטה אמר בזוהר ז"ל אמר רבי יצחק זכאין — תלים כ"ד ג
אינון צדיקיא בעלמא דין ובעלמא דאתי דהא כלהו קדישין גופא דילהון קדישא — זוהר ס' ספרי שום דף ע"ב
נפשא דילהון קדישא רוחא דילהון קדישא נשמתא דילהון קדש קדשים עד כאן
לשונו · ולעיל מזה דבר בעונש הרשעים שהם נעשים מזיקי עולם ואמר אבל
זכאין אינון צדיקיא והטעם כי הרשעים כל רעתם יבא להם מחמת טומאת
גופם בתאוות העולם · אמנם הצדיקים כל טובתם ימשך מחמת קדושת גופם
שע"י כך יזכו אל נפש קדושה וכו' אמנם בהיות כלי איברי הגוף פגומים אפי'
נפש קדושה אינה שורה בגוף כי כל אשר בו מום לא יקרב והנה ע"י מאמר זה
נוכל לפרש פירוש אחר בענין מלמטה מקדשין אותו מלמעלה שמשפיעו לו
נשמה קדושה שהיא באה מלמעלה ממנו יתברך · בעה"ז מקדשין אותו
לעה"ב · פי' כי הקדושה האמורה היא קדושת כלי האברים כלם וטהרתם מכל
מיני פגם אבל הוא עוסק באיבריו בענייני העולם ונושא ונותן שאין בזה חטא
כלל ומחשבתו מתפשטת בכלי האיברים לראות מה שהם צריכים מהעולם ·
אבל קדושה זו שהיא קדושת העה"ז פי' שהוא מתקדש ופורש מענייני העה"ז כאלו
אינו בן העה"ז וקדושה זו תלויה בקדושת המחשבה ודבקותה לעולם למעלה ·
הא כיצד הקדושה הקודמת בענין האכילה יפרוש מהמותרות ומהתענוג אבל
יכוון לבריאות גופו לעבודת הבורא · ובקדושה יכוון באכילתו שהוא אוכל
משלחן העליון אשר לפני ה' ומזונו נשפע לו מהימין וכמה פרטים שיתבארו
בענייני האכילה · וכיוצא לשאר כל פרטי ענייני העולם ועסק התורה
והמצות אין מחשבתו לעולם אלא לייחד למעלה נמצא שאדם כזה אע"פ שהוא
בעה"ז מחשבתו אינה בעולם הזה אלא בעה"ב ולכך מקדשין אותו בעה"ב שאפי'
בעה"ב הוא קדוש ולא יהיה מדרגתו כשאר העם העוסקים בתורה ובמצות
שהם שמדרגתם הוא בג"ע התחתון והצדיקי' האלו מסתלקים למעלה ע"י העמוד
שבאמצע הגן ונקרא מקראיה שנא' וברא ה' על כל מכון הר ציון ועל מקראיה — ישעיה ד ה
ענן יומם ועשן וכו' ופי' הרשב"י ע"ה שמביאות זה נאמר בג"ע · והעמוד הוא — זוהר ס' ויקהל
ענן ועשן ונגה ענן ועשן מבחוץ ונגה מבפנים והטעם פירש למה ענן ועשן — דף ר"ס
מבחוץ כדי שלא יסתכלו שאר הצדיקים שבגן כשאלו מסתלקים למעלה ·
ומקראיה הם הצדיקים שתקנו מחשבתם כראוי שפי' שם דף ר"י שמכוונת
התורה והתפלה נעשה לבוש לנשמה לעלותו לג"ע עליון ונקרא מקראיה שהם

נקראים

פקדאים ומזומנים לקבלת השכינה · ואמר גם שמאשר הנשמות האלו עולים למעלה ליחוד כל אילא דשמיא פתחי בהזיא שעתא ואמרין זכאין אתון צדיקיא כתרי אורייתא זכאין אינון דמשתדלין באורייתא דהא חדוותא דמאריכון הוי בכון דהא עטרא דמאריכון מתעטרא בכון כדין כיון דנהרין נהורא בנהורא תרין נהורין מתחברן כחדא ונהרין לבתר אינון נחתין ואשתכלן לאשתעשעא באינון נשמתא דצדיקיא ומתקני לון לעטרא לעילא · ועל דא אתמר עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו עד כאן לשונו · ומה שאמר כיון דנהרין נהורא בנהורא מבואר לעיל מזה שהוא הארת אור ישר מצדיק ואור חוזר משכינה מסוד מיין נוקבין מהצדיקים ע״ש · נמצא היות מעלת קדושה זו קדושת העה״ז שהיא קדושת המחשבה יתירה על הקודמת כי הקודמת הע״פ שיהיה קדוש למעלה כדפי׳ לא בשביל זה יזכה להיות מכת מקראיה כדפי׳ · וזה יזכה לה והטעם כי במדה שאדם מודד לו האדם שהוא בעה״ז ופורש עצמו מהעה״ז אם בבדידות אם בדיבורו ושאר כל הדברים שנבאר בשער זה ב״ה נמצא שאינו מתנהג כדרך בני העה״ז גם בעה״ב מקדשין אותו שיהיה פרוש וקדוש יותר משאר בני העה״ב שבג״ע · והכוונה שיזכה להיות מבני עליה שעליהם אמר רבי שמעון אם אלף הם אני ובני מהם ואם שנים הם אני ובני מהם ודרך זה מתיישב ומדוקדק אומרו בעולם הזה שהכוונה היא שמאחר שהעולם הזה הוא גשמי היא דירת עראי אל הנשמה שהיא רוחנית כי אין קשר והתייחסות לנשמה בעולם הזה והראיה שלסוף היא פושטת לבוש העולם הזה ולכן כל כוונתו אל עולם העיקרי הרוחני הבא אחר העולם הזה שהוא גשמי הכלה ואבד · נמצא מלת עולם הזה מורה ב׳ דברים האחד שהוא גשמי ומושג דהיינו זה מורה באצבע · ועוד שאינו קבע כי אחר זה יבא אחר · ולכן יפרוש באמיתות מקנייני העולם ומתענוגיו ומאכלה ושכלה ותחרות ומדבר בענייני העולם כי מאחר שחושב שאינו מבני העולם הזה אינו מדבר בו וכל דיבורו בעסק תורה ומצוה שהם מעולם העליון · וכן כל מחשבותיו בעולם העליון שהוא העיקר אל הנשמה כי למה יטריד מחשבתו במה שלא יועילהו לנשמתו אלא אדרבה יזיק לה ולכן טוב מאד לאדם בעת שהוא עוסק בתפלה או בתורה שיחשוב שאינו עומד בעה״ז אלא בג״ע לפני השכינה ובזה יטהר מחשבותיו · והקדמה זו היא מפתח לכל הפרישות שנבאר בשער זה ונזכרה כדי שלא נצטרך לכפול הדברים בכל פעם כי מטעם האמור לא ירצה מה שאינו צורך לו לא ישמע מה שיטרידהו לא ידבר וכו׳ וכן באכילתו ושאר הדברים שיתבאר ב״ה בפרט בענין האכילה הוא היותו גדול להכנעת הקליפה בעה״ז ובעה״ב כמו שפיר׳ בזוהר גופיהון דצדיקיא דלא מתענגי בהאי עלמא אלא מתענוגי דמצוה וסעודתי שבתין וחגין וזמנין ההוא רוח מסאבא לא יכיל לשלטאה עלייהו דהא לא אתענגא מדיליה כלום

ישעיה ס״ד

זוהר פ׳ תרומה דף ק ע״ב

עד כאן לשונו ׳ ושאר לשונו העתקנו בפ׳ ט״ו וקדושה זו היא מקדושת
העה״ז בכלל שאר קדושות שבעה״ז והיא מסייעת לקדושת הגוף בעה״ב שלא
תשלוט עליו רוח טומאה מפני שהחומר הוא בש״ר שכ״ר נמשך מהקליפה וכיון
שנמנע באכילה ולא נהנה אלא משעורת מצוה נמצא החומר והבשר עצמו
מתקדש ואין קליפה שולטת בו ׳ ובודאי שיצטרך גם כן לקדש שאר חושיו
בדבור ובשאר ההנאות בתענוג שיחה ותשמיש וכיוצא שהעולם הזה מלובש
בכל קליפו׳ אלו ועל המתקדשי׳ בקדושה זו אמ׳ הרשב״י ע״ה דהא לית לך כל צדיק פס דף ק״כא
וצדיק בעלמא דלית ליה דיוקא דקבר׳ בגין וכו׳ בר מאינון חסידי קיימין דעלמא
דאינון אתחזון לסלקא למאריהון בנשמתהון להוא אתר עילאה דאתחזי לון
וזעירין אינון בעלמא עד כאן לשונו ׳ ואלו הם אותם הצדיקים שלא שלט
בהם רמה מפני התקדש כל חושיהם כראוי באופן שלא יהיה לקליפה חלק
בהם והוא קדושת העה״ז שבהיות׳ בעה״ז הם בעה״ב כמו שאמרו דאינ׳ן אתחזון
לסלקא למאריהון בנשמתהון ולכך בעה״ב עולים במדרגה על כל שאר הצדיקי׳
כדפי׳ ׳ וכאשר תדקדק בשלשה חלוקות אלו שפי׳ שהם הר״בה למעלה
בעו״לם הבא תמצא כנגד נפש רוח נשמה ׳ שקדושה הראשונה היא כנגד
קדושת המצות שבעשיה כנגד נפש כדפי׳ בתיקונים ׳ שלמעלה כנגד ר״ח
וכן פי׳ הרשב״י ע״ה במאמר שהעתקנו לעיל כשבא לדבר בקניית האדם נפש זוהר פ׳ ויקרא
רוח ונשמה לענין מדרגת החלום אמר שכאשר זוכה אל הרוח ועולה למעלה
בלילה ההוא רוחא נפיק מתבר טורין וטנרין סליק ואתפשט ואעיל בין מלאכי
עלמא קדישי וכו׳ ואמר אח״כ כדין הוא קשורא דברנש בקדושה ׳ וכוונת
מתבר טורין וטנרין הוא על שבירת הקליפות הנקראי׳ הרים וסלעים כדכתי׳
והנ״ה רוח ה׳ עובר מפרק הרים ומשבר סלעים ׳ ופי׳ מורי ע״ה שהם הרים מלכים א׳ יט י״א
משתאל וסלעים מלילית ואמר וכדין הוא קשורא דבר נש בקדושה פירוש מה
שאין כן תי שלא זכה אלא בנפש שאינו קשור עדין בקדושה כמש לעיל מזה
וההוא דלא זכי יתיר אלא בנפש וההוא נפש בעי לאתתקנא לקבלא רוחא עד
לא רווח ליה נפקא מה דנפקא מההוא נפש ואתפשט בעלמא ובעא לסלקא
ולא בעי עד דיערע בהו באינון דאוירא ואינון מודיעין ליה מלין מנהון קריבין
מנהון רחיקין יתיר ובההוא דרגא אזיל ואתקשר בחלמיה עד דקני רוח כיון
דקני רוח וכו׳ ומש״ש באינון דאוירא ביאר לעיל מזה שהם קליפות דקות התלויות
באויר ׳ נמצא שכאשר יזכה אל הרוח שהוא ע״י התקדשו למטה כדפי׳ אז
מקדשין אותו למעלה שהוא קשור בקדושה ואין לו חלק בקליפה ׳ וביאר
הרשב״י ע״ה שע״י עסק התורה זוכה האדם אל הרוח ואל הנשמה ז״ל הה״ש זכאי זוהר פ׳ ויקרא דף כט ע״ב
אינון מארי דנשמתא מארי דאורייתא בני פולחנא דמלכא קדישא ווי לאינון
חייביא דלא זכאן לאתדבקא במאריהון ולא זכאן באורייתא דכל מאן דלא
זכי באורייתא לא זכי לא ברוח ולא בנשמה ׳ ואתדבקותא דילהון בההוא

סטרא

בטרא דזיינין בישין וכו' ודקדק בלשונו שאמר לא זכי לא ברוח ולא בנשמה ולא אמר לא זכי בנפש כי הנפש נקנית ע' עסק המצות כמבואר בתיקונים במאמר שהעתקנו בראש הפרק שהמצות עשה הם בסוד העשיה אמנם התורה נקנית עי' דבור והדבור מיכירה כמש לעיל דמניה חיוון ממללן · וכן פי' הר"שבי ע"ה פקודא למלעי באורייתא שע"י עסק התורה זוכה האדם אל הנשמה ז"ל פקודא חמישאה כתי' ישרצו המים שרץ נפש חיה בהאי קרא אית תלת פקודין חד למלעי באורייתא וחד וכו' למלעי באורייתא ולאשתדלא בה ולאפשא לה בכל יומא ולא תתנשי מניה כדקא יאות דכתי' ישרצו המים דא אורייתא דאצטריך לאשתדלא בה בכל יומא לתקנא נפשיה ורוחיה דכיון דבר נש אתעסק באורייתא אתתקן בנשמתא אחרא קדישא דכתי' שרץ נפש חיה נפש דההיא חיה קדישא דבר בר נש לא אתעסק באוריית' לית ליה נפשא קדישא' קדושה דלעילא לא שריא עלוי וכד אשתדל באורייתא בההוא רחישו דרחיש בה זכי לההיא נפש חיה ולמהדר כמלאכין קדישין דכתי' ברכו ה' מלאכיו אלין אנון דמתעסקין באורייתא דאקרון מלאכיו בארעא וכו' וסוף דברי המאמר ועל דא אמר דוד לב טהור ברא לי אלהים למלעי באורייתא וכדין ורוח נכון חדש בקרבי עד כאן לשונו · הרי בפי' שזכיית הנשמה הקדושה ואפי' הרוח הכל הוא עי' עסק התורה וביאר בעסק התורה התנאים שצריך מי שרוצה לזכות אל הנשמה חד אומרו למלעי באורייתא ולאשתדלא בה וכפל לשונו באומרו ולאשתדלא בה לרמוז שצריך שישתדל בה להשיגה בתוכיותה בעומק הדבר שהוא עוסק בו אפי' בהלכה כמש אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה ואל זה כיוונו רז"ל באומרם ליגרים איכים והדר ליטחן דכתי' גרסה נפשי וכו' ואמר עוד ולאפשא לה בכל יומא שישתדל לפרות ולרבות בה כמו שצריך לפרות ולרבות במין הגשמי כך צריך שיפרה וירבה ברוחני ולא יהיה שכלו שכל עקר שאינו מוציא פירות ואל זה כיוונו באומרו ודלא מוסיף יסיף שלא יהיה אדם לומד היום מה שלמד אתמול וכמאו כל ימיו עוסק בהלכה א' וכנכס ויוצא לבית המדרש ואין בידו חדוש ואם אין אינו מוסיף כדי להוציא פירות הרי הוא כעץ יבש שאינו עושה פירות שכורתי' אותו שאין בו תועלת אלא לאור ואמר בכל יומא שכשם שהימים הם מחודשים שאין יום זה מה שהיה אתמ' זהו שאנו אומרים ומחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית · כך צריך שבכל יום ילמוד חידוש שלא ידע אותו מקודמת דכא ובזה כמאו הימים מאירים ומתתקנים פירוש אור התורה · ואמר ולא תתנשי מניה כי הלומד ושוכח הוא כמו המוליד וקובר וכשם שבניו הגשמיים אין אדם רוצה לקבור אותם אלא שיעמוד הוייתם בעולם כך צריך בענין התורה · ואר"זל שמיתת הבנים הוא בענין ביטול תורה שנאמר ותשכח תורת אלהיך אשכח בניך גם אני ולכן צריך שישתדל ללמוד חידוש בהיותו

(Marginal references, in the order printed: זוהר פ' בראשית דף יב · תלים קג כ · תלים כא יא[?] · משלי ב ד · תלים קיט כ · אבות פ' ה · סוטה מ' יח[?])

(Handwritten margin note: כשבוי הוא אשר לכתוב ... ... [illegible])

פריה ורביה ולהשתדל לחזור על כל מה שיהיה לו שלא ישכח ממנו אבל שלומר ושוכח אין נותנים לאחרים כדי שלא יקבר כדרך שקבר את הקודש • ובהיות האדם לומד התורה על הפנים האלו מורה על חשקו הגדול בתורה ואז הקדו׳ ברוך הוא משפיע לו נשמה קדושה ואז הוא כמלאך מופשט מהחומר •
נטעם היות קניית הנשמה ע״י התורה מפני שהנשמה מקורה מלמעלה מבינה כמש״ו ונשמת שדי תבינם והתורה נמשכה משם כדפי׳ בזוה״ר ולכך מזון הנשמה הוא ע״י התורה וכן מכינו שנקראת לחם שנאמר לכו לחמו בלחמי ואמר בר״מ שמטעם זה צריך למטחן מלי דאורייתא שכמו שהגוף נזון מהלחם הנגשמי אחר שנטחן החטה ונבררו הסובין והמוץ והתבן ונשאר סולת נקייה כך צריך למזון הנשמה למטחן מלין דאורייתא ולשוכו כעתיק לקמן בס״ה • וכן אמר בתיקונים שהתורה היא הנותנת כח וחוזק לנשמה ורוח ונפש ז״ל זכאה איהו דכליל נשמתא ורוחא עם נפשא בקלא דאורייתא דאתתקפון • דכל מאן דלא אתעסק באורייתא חלים נשמתיה רוחיה ונפשיה עד כאן לשונו • עוד טעם לקניית הנשמה ע״י התורה מפני שהתורה נקנית במ״ח דברים במיעוט האוכל וכו׳ בשינה במיעוט שיחה במיעוט תענוג במיעוט דרך ארץ שכל ההכנות האלו הן הרחקת אהבת העולם מלב האדם • והטעם כי התורה מפני רוחניותה ישרה באדם עד שיקנה בלבו קנינים אלו ויתרחק מטוב אהבת העה״ז ויפשיט כמעט לבוש החומר עד שידמה למלאך בענין זכוך נשמתו וגופו • ואפשר לדקדק בזה מלת והתורה נקנית מה שלא אמר כן בכהונה ובמלכות שלשון הברייתא כפי המשנה בידינו הוא גדולה תורה מן הכהונה ומן המלכות שהמלכות בל׳ מעלות והכהונה בכ״ד ולא אמר בהם לשון קנין ובתורה הזכיר לשון קנין • והטעם כי התורה נקראת בת מלך והנה הדין הוא שהאשה נקנית בג׳ דרכים וקנין זה הוא קידושין כן מביאת התורה הנקראת בת מלך וקידושיה שיתן לה האדם עד שתהא נשואה לגלות לו סתריה הוא ע״י מ״ח דברים הנזכרים וכאשר האדם זוכה לתורה בקניית דברים האמורים אז זוכה אל הנשמה ולכך קרא הרשב״י לבעלי הנשמה בעלי תורה • ז״ל שם בפ׳ ויקרא אר״ש זכאי איכון מארי דנשמתא מארי דאורייתא בני פולחנא דמלכא קדישא וכו׳ ומפני שאין אדם זוכה אל התורה אלא ע״י המעשה לכן אמר בני פולחנא דמלכא קדישא והזוכה אל הנשמה הוא הזוכה לייחד למעלה בנפשו׳ העליונות וייחודו ייחוד גמור • וכן פירשו בזוהר ז״ל בענין הנשמה וקודם לזה פירש ענין נפש ורוח אמר נשמה איהי בלקא מיד לאתדבקא לאתר דנפקת מתמן ודא איהי דבגינה אתנהירת בוצינא לאתהדרא לעילא עד כאן לשונו לעניננו • ומפני שאין הייחוד העליון נעשה אלא ע״י

אינו לג ט
זוהר פ׳ ויגש
משלי ט ה
רעיא מהימנא
דף פנחס דף
ל׳ז שנבי ע״א
תקונים דף
מ״ג ע״א
אבות פ״ו
זוהר פ׳ תרומה
דף קמ״א ע״ב

על ידי הכוונות הראויות ואין הנשמה שורה באדם אלא בקניית המחשבה לכן
מי שיש לו נשמה הוא המייחד וגורם שיאיר אור השכינה על ידה למעלה · אבל
בעבור שהאדם משותף לענייני החומר אין לו נשמה ואין ייחודו ייחוד ועל בעלי
הנשמה נאמר במאמר שלפנינו אדם מקדש עצמו בעולם הזה וכו' מקדשין
אותו לעולם הבא והוא עולם המחשבה כנגד נשמה כדפי' · ואפשר לומר כי
מקדשין אותו לעה"ב הוא שישפיעו לו נשמת האצילות כי מה שיש לו נשמה
דאצילות הוא הקדוש לעולם הבא והוא הוא הענין בעצמו שפי' לעיל מאותם
שנקראו מקראיה ואי אפשר להשיג אותה המעלה אלא ע"י התקדש עצמו בזכיית
נשמה דאצילות כי הזוכה לנשמה דאצילות היא העליונה שבמעלו' כדפי' בזוהר זוהר פרשת
ז"ל זכאין איכון כדיקיא דאית לון חולקא עילאה בקב"ה חולקא קדישא בקדושי ויקרא ד' כ"ד
מלכא בגין דאיכון מקדשי גרמייהו בקדושה דמאריהון וכל מאן דאתקדש קב"ה
מקדש ליה דכתיב והתקדשתם והייתם קדושים · ברנש מקדש גרמיה מלרע ויק' א' כ' ז
ומקדשי ליה מלעילא וכד אתקדש ברנש בקדושה דמאריה מלבישין ליה נשמת'
קדישא אחסנא דקב"ה וכנסת ישראל וכדין ירית כלא · ואלין דאקרון בנין
לקב"ה כמא דכתיב בנים אתם לה' אלהיכם והא אוקמוה עד כאן לשונו · וכאשר דברים יד א
תדקדק בדברי המאמר הזה תמצא שהזכיר הג' קדושות שנזכרו במאמר רז"ל
שאנו עסוקים בו שאמר כל מאן דאתקדש קב"ה מקדש ליה כנגד אדם מקדש
עצמו מעט וכו' מלמט' מקדשין אותו מלמעלה כנזכר בפי' בר נש מקדש גרמיה
מלרע וכו' כנגד הב' שאמר בעה"ז מקדשין אותו בעה"ב דקדק באות' וכד אתקדש
בקדושה דמאריה וזו היא ודאי קדושת המחשבה בפרישותה מכל דברי העולם
ודבקותה לעולם למעלה על ידי כוונתו במדות העליונו' והיינו קדושה דמאריה
אז ילבישוהו נשמה דאצילות כמפורש באופן שבזה יהיה קדוש בעה"ב כדפי' ·
ודקדק באומרו מלבישין ליה ולא אמר יהבין ליה נשמתא וכו' במה שפי' לעיל
בפ"ב מקדושה שבענין הקדושה ב' בחינות · הא' הוא הלבוש שנעשה לנשמה
מהמחשבת הקדושה עליו · והב' הוא פרישות כמו שהארכתי שם ולכך אמר
מלבישין וכיוצ' בזה מצאתי בזוה"ר ז"ל ובג"כ אתי ברנש לאתדכאה מסייעין ליה זוהר פרש' חיי
מלעילא וסיועא דמאריה סחרא ליה ואסתמר ואקרי קדוש עד כאן לשונו · שרה דף קכ"ט
ומה שאמ' סחרא ליה נראה לפרש כי הוא כמו לבוש שיקיף האד' מכל סביביו · ריש ע"ב
וכן מבואר גם כן בר"מ ז"ל ואמר בכוס שצריך הדחה ושטיפה הדחה מבחוץ
ושטיפה מבפנים ורזא דמלה שיהא תוכו כברו מאן דזכי לנשמתא מהאי כוס רעיא מהימנא
למהוי נשמתא דביה מלגו ומלבר ורזא דמלה וטהרו וקדשו טהרה מבפני' וקדוש' פרש' פנחס
מבחוץ · ומה כוס לאו טהרתיה וקדושתיה מלגו ומלבר בלא מיא אוף הכי דף רמ"ס ע"ב
נשמתא לאו טהרתה וקדושתה בלא אורייתא · ובגד"ר אמר רבן גמליאל מי
שאין תוכו כברו לא יכנס לבית המדרש בגין דלאו איהו מאילנא דחיי אלא מעץ
הדעת טוב ורע עד כאן לשונו · הרי מבואר היות קדושה מבחוץ ואגב למדנו

שקניית האדם טהרה וקדושה הכל הוא על ידי עסק התורה וכן ביארו בפרש׳
קדושים · וכמ״ש לעיל שלהתדבק האדם בקדושה הוא שישתדל לזכות נפש
רוח ונשמה שהם נקני׳ על ידי מעשה המצות ודיבור תורה וטהרת המחשבות
וכוונת התורה והמצות · ובר״מ פי׳ שגם אלו הג׳ הם ג׳ שמות אהי״ה ידו״ד אדני — רעיא מהימנא
שעולים יב״ק · ואלו הג׳ שמות הם שורש לנשמה רוח ונפש אם בסוד האצילות — דף רכט ע״ב
אם למטה בנפש חיה ואופן דהיינו אהי״ה שהוא אימא עילאה מקננא בכורסייא
בתלת ספירן עילאין · ידו״ד מקננא במטטרון בשית ספירן · אדני שכינתא
מקננא באופן עיין בתיקונים · ועוד ביארו בזוהר שלהמשיך אדם קדושה עליו — תקונים סוף
הוא על ידי ג׳ דברים אלו הג׳ מחשבה דיבור מעשה ז״ל רבי אבא פתח מי יעלה — דף יח וריש
בהר ה׳ ומי יקום במקום קדשו ת״ח כל בני עלמא לא חמאן על מה קיימי עלמא — דף יט
ויומין אזלין ושלקין וקיימי קמי קב״ה כל אינון יומין דבני נשא קיימי בהאי עלמא — זוהר פר׳ ויחי דף נט
דהא כלהו אתבריאו וכלהו קיימי לעילא ומכלן דאתבריאו דכתיב ימים יוצרו · — תלים כג ד
וכד מטאן יומין לאסתלקא מהאי עלמא כלהו קריבן קמי מלכא עילאה הה״ד — תלים קלט יו
ויקרבו ימי דוד למות ויקרבו ימי ישראל למות · בגין דכד בר נש איהו בהאי — מלכים א ב א
עלמא לא אשגח ולא אסתכל על מה קאים אלא כל יומא ויומא חשיב כאלו הוא — בראשית מז כט
אזיל בריקניא דהא כד נשמתא נפקת מהאי עלמא לא ידעת לאן אורחא סלקין
לה דהא ארחא לסלק׳ לעילא לאתר דנהירו דנשמתין עילאין נהרין לא אתייהיב
לכלהו נשמתין דהא כגוונא דאיהו אמשיך עליה בהאי עלמ׳ הכי אתמשכת בתר
דנפיק מניה · ת״ח אי בר נש אתמשך בתר קב״ה ותיאובתא דיליה אבתריה
בהאי עלמא לבתר כד נפיק מניה איהו אתמשיך אבתריה ויהבין ליה אורחא
לאסתלקא לעילא בתר ההוא משיכו דאתמשיך ברעותא כל יומא בהאי עלמא ·
א״ר אבא יומא חד אערענא בחד מתא מאינון דהוו מבני קדם ואמרו לי מההיא
חכמתא דהוו ידעי מיומי קדמאי והוו אשכחן ספרין דחכמת׳ דילהון וקריבו ליה
חד ספרא והוה כתיב ביה דהא רעותא דבר נש איכוון ליה בהאי עלמא הכי
אמשיך עליה רוחא מלעילא כגוונא דההוא רעותא דאתדבק ביה אי רעותיה
איכוון במלה עילאה קדישא איהו אמשיך עליה לההיא מלה מלעילא לתתא
לגביה · ואי רעותיה לאתדבקא בסטרא אחרא ואיכוון ביה איהו אמשיך לההיא
מלה מלעילא לתתא לגביה והוו אמרי דעקרא דמלתא תליא במלין ובעובדא
וברעותא לאתדבקא ובדא אתמשך מלעילא לתתא ההוא סטרא דאתדבק ביה
ואשכחנא ביה כל אינון עובדין ופולחנין דככביא ומזלי ומלין דאצטריכו לון
והיאך רעותא לאתכוונא בהו בגין לאמשכא לון לגבייהו · כגוונא דא כל אינון
רוחין טהרין דסטרא דמסאבא כל אינון דבעאן לאתדבקא בסטרא דמסאבא ·
כגוונא דא מאן דבעי לאתדבקא לעילא ברוח קודשא דהא בעובדא ובמלין
וברעותא דליבא לכוונא בההיא מלה תליא מלתא לאמשכא ליה לגביה מעילא
לתתא ולאתדבקא בההיא מלה והוו אמרי כמה דבר נש אתמשך מהאי עלמא — כ״ס בכ״פ
הכי

הכי כמי משכין ליה כד נפיק מהאי עלמא ובמה דאתדבק בהאי עלמא ואתמשך אבתריה הכי אתדבק בההוא עלמא אי בקודשא בקודשא ואי במסאבא במסאבא׳ אי בקודשא משכין לה לגבי ההוא סטר ואתדבק בה לעילא ואתעביד ממנא שמשא לשמשא קמי קב״ה בין אינון שאר מלאכין כמה דהכי אתדבק לעילא וקאי בין אינון קדישין דכתיב ונתתי לך מהלכים בין העומדי׳ זכריה ג ז
האלה׳ הכי כמי כגוונא דא אי במסאבא משכין לה לגבי ההוא סטר ואתעביד חד מנייהו לאתדבקא בהו ואינון איקרון נזקי בני נשא ובההיא שעתא דנפקי מהאי עלמא נטלין ליה ושאבין ליה בגיהנם בההוא אתר דדייני לון לבני מסאבא דסאיבו גרמייהו ורוחייהו ולבתר אתדבק בהו ואיהו נזקא חד מאינון נזקי דעלמא׳ אמינא לון בני קריבא דא למלין דאורייתא וכו׳׳ וסיום הענין בגיני כך בעי ליה לבר נש לאתמשכא בתר קב״ה ולאתדבקא ביה תדיר דכתיב
ובו תדבק עד כאן לשונו׳ הרי מבואר כי הדבקות נקנה על ידי מעשה ודבור דברים י כ
ומחשבה והטעם כדפי׳ כי ג׳ מדרגות עליית העולם וכן פי׳ בזוהר בביאור פסוק זוהר פ׳ בשלח דף נט ע״ב
רעך ורע אביך אל תעזוב שפי׳ שם שהוא הקדוש ברוך הוא מדוקדק בדבריו משלי כז י
שהדבקות בו ית׳ על ידי אלו הג׳ והעושה אלו אינו עוזב אותו והמאמר נעתיק
אותו לקמן בה״׳ ועל ג׳ דברים אלו אמרה תורה כי קרוב אליך הדב׳ מאד בפיך דברים ל יד
ובלבבך לעשותו׳ בפיך הרי דבור׳ ובלבבך מחשבה׳ לעשותו הרי מעשה.
ועל ג׳ אלו נאמר והנה סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה וכו׳ וחג״ב מבואר בראשית כח יב
במאמר במעלת הדבקות בקדושה כמה הוא וכמה אדם חייב לרדוף אחריו כמו שאמרנו כי באופן שהוא מתדבק בעולם הזה כן יתדבק בעולם הבא׳
ובזה נכלל הפרק הזה.

פרק ה׳

פרק זה יהיה בביאור מאמר שהעתקנו לעיל לא תטמאו בהם ויקרא יא מג
ונטמתם בם אדם מטמא עצמו מעט וכו׳ ומן הראוי היה לבאר מאמר זה בתחלה שכן סדרו במאמר בגמרא אלא שהוכרחנו מפני קשר הדרוש שהיינו בו בענין הקדושה שכולו ענין א׳׳ וגם המאמר הזה רובו מבואר במה שפי׳ לעיל בג׳ חלוקות הרבה למעלה בעה״ב כי עד״ז גם כן הוא לענין הטומאה ועכ״ז ראינו לבאר בו אי זה דבר יותר כי אין מדרש בלא חידוש והוא נוגע גם כן לדרוש שלנו כי בידיעת אדם כיצד יפרוש מן הטומא׳ יתקדש בה׳ וכן תורתינו הקדושה בפרש׳ שמיני אחר שהזכיר טומאת המאכלים אמר והתקדשתם וכן בפרש׳ קדושים בענין העריות עם היות שנראה כי הנגדיי של טומא׳ הוא טהרה כדפי׳ לעיל במלת טהרה׳ התורה פי׳ לנו שג״כ קדושה הו׳ נגדיי לטומאה ופי׳
טעם הענין רז״ל במכילתא בפסוק ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש את׳ שמות יט ו
ז״ל וגוי קדוש קראם גוי קדוש שנאמר ומי כעמך כישראל גוי אחד וגוי קדוש ד״ה א יז כא
קדושים ומקודשין פרושין מאומות העולם עד כאן לשונו׳ הרי שפירש מלת קדושה שהוא הפרישות מאומות העולם שהוא הטומאה וכיון שכן ראינו לבאר

כל

כל מה שנמצא בדברי הרשב״י ע״ה המדבר בענין פרישו׳ הטומאה הנוגע במאמ׳
זה כדי שיתקדש האדם · אמר אדם מטמא עצמו מעט מטמאין אותו הרבה
לפי הדרך שפי׳ לעיל מבואר שפי׳ אדם מטמא עצמו בעבירה א׳ מטמאין אותו
הרבה כי עבירה גוררת עבירה · ואפשר לומר גם כן כי הכוונה מטמאין
אותו הרבה ע״ד מה שאמרו בא ליטמא פותחין לו שיש לו פתחים הרבה שיטמא
זוהר פ׳ וישלח דף קסט ע״ב
בהם · ועד״ז אמר בזוהר ומאן דאתי לאסתאבא איהו משיך עליה ההוא רוח
מסאבא ואתדבק בהדיה וכמה אינון דזמינין לסאבא ליה ומסאבין ליה ואיהו
מסאב וסאבין ליה בהאי עלמא ובההוא עלמא עד כאן לשונו · הרי שאמר כמה
אינון דזמינין וכו׳ והטעם כדפי׳ בפר׳ ויחי שהקליפות הם נקראו׳ אלא מזומנים
לשרות באדם בחנם והיינו מטמאין הרבה שכל אחד רוצה לזכות בו ואומר זה
שלי הוא · ואפשר לפרש באומרו אדם מטמא עצמו מעט שהכוונה הוא כי יש
טומאות שלא נזכרו בתורה והוא קבלה להרשב״י ע״ה שאדם מטמא עצמו בהם
זוהר פ׳ בראשי׳ דף נג
בזוהר פי׳ הרשב״י ע״ה שהישן בלילה רוח הטומאה שורה על ידיו ובהקיצו אין
ראוי שיגע בהם במלבושיו ולא בשום מקום עד שיטול ידיו ז״ל · ותא כל בני
עלמא בשעתא דניימי על ערסייהו בליליא ולילייא פריש גדפהא על כל בני עלמ׳
טעמי טעמא דמותא ומגו דטעמי טעמא דמותא האי רוחא מסאבא שריא על
עלמא ושאיב על עלמא בגו קפטירא דיליה ושריא על ידוי ואסתאב וכד אתער
ואתהדר ליה נשמתיה בכל מה דיקרב בידוי כלהו מסאיב בגין דשריא עלייהו
רוח מסאבא · ועל דא לא יסב בר נש מנוי לאלבשא מאן דלא נטיל ידוי ·
דהא אמשיך עליה ההוא רוח מסאבא ואסתאב ואית ליה רשו להאי רוח מסאב׳
לשריא בכל אתר דאסכח רשימו מסטריה · ועל דא לא יטול ידוי בר נש ממאן
דלא נטיל ידוי בגין דאמשיך עליה ההוא רוח מסאבא וקביל ליה האי דנטל מיא
מניה ואית ליה רשו לשריא עלוי דבר נש בג״כ בעי בר נש לאסתמר׳ בכל סטרוי
מסטרא דהאי חויא בישא דלא ישלוט עלוי עד כאן לשונו · ועד״ז גם כן מה שפי׳
במקום אחר שבהקיצו משנתו שלא ילך ד׳ אמות עד שיטול ואם הלך ד׳ אמות
איוב יב ו
ורוח הטומאה בידיו הוא כעובד ע״א ועל זה נאמר לאשר הביא אלוה בידו ·
וכיוצא באלו שיתבארו הם טומאו׳ מועטות שאדם דש אותם בעקביו ואם מטמא
עצמו באלו יטמאו אותו הרבה בטומאות כיוצא בהם ומאלו יבא לטומאו׳ חמורו׳ ·
זוהר פ׳ מקץ דף קנח ריש ע״ב
ובזוהר מנה ענין נטילת ידים בבקר מענין עונות שאדם דש בעקביו על פסוק
למה אירא בימי רע ואמר שם שהקליפה יש לה ימי׳ שהם נקראו׳ ימי רע ועל זה
תלים מט ו
אמר דוד למה אירא בימי רע עון עקבי יסובני · ז״ל מאן אינון ימי רע אלין
אינון יומין דאינון אזדמנן בההוא רע ומאן אינון דא הוא יצר הרע דאיהו אקרי
רע ואית ליה יומין ידיען דאתיהי׳ ליה רשו בעלמ׳ לאשטאבא לכל אינון דמסאבי
ארחייהו דמאן דאתי לאסתאבא מסאבין ליה ואלין אקרון ימי רע ואלין ממנן
על אינון חובין דדשין בהו בני נשא בעקבייהו · תא כל אינון דמסאבי ארחייהו

כמה

כמה חבילי טהירין אזדמנן לגבייהו ומסאבי להו באורחא דבעי בר נש למהך בההוא אורחא מדברין ליה מתמן אתי בר נש לאתדכאה כמה אינון דמסייעין ליה הא תנינן דכד בר נש קם בצפרא בעי לאסחאה ידוי מגו כטלא דמיא דאיהו מנא ליטול מניה מיא מגו מאן דאסחי ידוי בקדמיתא כמא דאוקמוה · ות"ח בגין כטלא דא אוקימנא מלה ותו דבעי בר נש לנטלא ידא ימינא בשמאלא בגין לשלטאה ימינא על שמאלא ויסחי ימינא מן שמאלא ובג"כ איהו נטילה ועד מאן דנטיל ידוי יטול ימינא בשמאלא לאשלטאה ימינא על שמאלא בגין דלא יהיב דוכתא ליצר הרע לשלטאה כלל והא אוקימנא עד כאן לשונו · הרי שכל אלו דקדוקי מצוה המסייעין ליטהר האדם ואם דש אות' בעקביו מטמאין אותו כנז' בפי' · וכיוצא בזה אמרו בזוהר ז"ל תלין אלין גלי שלמה מלכא בספר דאשמדאי מלכא ואשכחנא ביה אף וארבע מאה ותמנין זיני מסאבותא דמסתאבי בהו בני נשא רגלי דא אשמדאי לשלמה מלכא ע"כ · ובכלל הטומאות צריך ליזהר במה שאמרו בגמר' העובר בין ב' נשים בין ב' גמלי' וכל אותם הדברי' המשכחים את הלימוד שהעתיק לקמן בע"ה כולם הם טומאות מועטות שלא נזכרו בתורה שאדם דש בעקביו · ובכלל זה מה שאמרו בגמרא שהמשהה נקביו עובר משום בל תשקצו את נפשותיכם · וכן האי מה דשתי בקרנא דאומנא ואלו הם טומאות מועטות שאדם דש בעקביו · וכן כמה דברים שפי' המפרשים ז"ל שהעושה אותם צריך ליטול ידיו כענין הנוטל צפרניו והחולץ מנעליו והנוגע ברגליו והחופף ראשו וכיוצא הרבה שהעתיק מהר"יק נר"ו בספר בית יוסף · למטה מטמאין אותו מלמעלה · כבר פי' בענין הקדושה ולאותו הדרך מטמאין אותו למעלה שבעלו' נשמתו למעלה בכל לילה בדילין ממנו ומכריזין עליו שהוא ד טמא · ועוד כמו שהעתקנו בשער היראה פ"ט שכמה מלאכים מקללין אותו ואומרי' אסתלקו מסחרניה דפלניא דהא שרותא באנפוי ורוחא מסאבא שריא עלוי · אבל יש עוד בזה בחינות כמבואר בדברי הרשב"י ראוי להעתיקם הנה למטה אפשר לפרש שפי' שמטמא עצמו בכחות נעמה המתפשטים למטה בבני אדם והם נדמו' להם כדמות נשים יפות ומביאים מהם זרע לבטלה כמבואר בזוהר ע"ש ז"ל א"ר שמעון ווי לון לבני נשא אינון דלא ידעין ולא משגיחין ולא מסתכלין וכלהו אטימין דלא ידעין כמה מלייא עלמא מברייין משניין דלא אתחזון וממלין סתימין דאלמלא אתיהיב רשו לעינא למחזי יתמהון בני נשא היך יכלין לאתקיימא בעלמא · ת"ח האי נעמה אימא דשדין הות וכו' עיין שם · ואמר למטה צורך עד"ז יותר ממה שפי מפני שאלו הכחות הם למטה מהרקיע וכל האויר מלא מהם כמבואר ועוד שמתפשטים למטה בבני אדם וביאר שם הרשב"י לעיל מזה שאלו הכחות אינם מתדבקים אלא במי שהוא ממינם ז"ל ת"ח כל בר נש דאזיל לסטר שמאלא וסאיב ארחוי כל רוחי מסאבי משיך על גרמיה ורוח מסאב אתדבק ביה ולא אעדי מניה ואתדבקותא דיליה דההוא רוח מסאבא

זוהר פר' אחרי מות דף עו ע"ב

ויקרא יא מ"ג

בית יוסף טור א"ח ובשלחן ערוך ס"ס סי'

זוהר פר' אחרי מות שלבי דף ע' ופ' בראשית דף כה ע"ב

באלי בר נש ולא באחרא · ובגין כך אתדבקותא דילהון לאו איהו אלא באינון
דמתדבקין בהו · זכאין אינון צדיקייא דאזלי באורח מישר ואינון זכאי קשוט ·
משלי ב כ ובגיניהון זכאין בעלמא ועלייהו כתיב כי ישרים ישכנו ארץ עד כאן לשונו · וכן
זוהר פ' וישלח דף קסט ע"ב אמר גם כן בזוהר כי כשאדם הולך בדרך ישר אינם מזדמנים לו כחות אלו ועליו
תהלים צא י נאמר לא תאונה אליך רעה שהיא לילית ונגע לא יקרב באהלך ונגע הם נגעי
זוהר פ' מצורע בני אדם · מטמאין אותו למעלה אפשר לפרשו במה שפי' בזוהר ז"ל מהו כל ימי
דף כד ע"א זוב טומאתה אלא חייביא מסאבין בחוביהון לגרמיהון · ע"ד במה שאמר
שם פ' בראשית בזוהר שאם חטא ושרתה עליו רוח הטומאה אם מוליד בן קודם שישוב בתשובה
דף כד ע"א אותו הבן נמשך בו כח הטומאה · ז"ל ות"ח בשעתא דבר נש אזיל באורח קשוט
ויקרא כ ז ואמשיך עליה רוחא קדישא עילאה ואתדבק ביה ברא דיוליד מניה לעלמא הוא
משיך עליה קדושה עילאה ויהא קדיש בקדושה דמאריה כמא דכתי' והתקדשת'
והייתם קדושים וגו' וכד איהו אזיל בסטר שמאלא ואמשיך עליה רוח מסאבא
ואתדבק ביה ברא דיפוק מניה לעלמא הוא אמשיך עליה רוח מסאבו ויסתאב
קהלת ג כ"א במסאבו דההוא סטרא ועל דא כתיב מי יודע רוח בני האדם העולה היא למעלה
וכו' עכ"ל לענייננו · והעיד מורי ע"ה על בחור א' ישראלי שהמיר דתו לדת
הישמעאלי' ואח"כ המיר דתו לדת אחר והעידו לו כי ב' העבירות ההם היו באבותי'
ונחזור לענייננו כי ע"ד אפשר לפרש מקדשין אותו למעלה כדי שימשוך נשמה
קדושה לבנו וזה נכלל בכלל מה שפי' לעיל בענין מקדשין אותו למעלה · והנה
לפי הדרך שפי' לעיל בענין מקדש עצמו למט' שהוא קדושת הה' חושים היה צריך
שנאריך פה בענין טומאת החושים אם טמא אותם כמה הוא הפגם והטומאה
המגיע לו אבל מפני שאנו צריכים לפרש לקמן קדושת הה' חושים כל אחד בפני
עצמו נבאר ג"כ בענין הטומאה אגב · בעה"ז מטמאין אותו לעולם הבא לפי
הדרך שפי' לעיל בעולם הזה שהוא קדושת המחשבה גם כן לענין הטומא' הוא
טומאת המחשבה בכל ענייני העולם הזה ועונשו חמור שמטמאי"ן לעולם הבא ·
והטעם כי האיברים לא יפעלו כי אם בהשתתף המחשבה אם לקדושה אם
להפך ובקדושה כבר ביארנו · ולענין הטומאה יש בה בחינות כי אינו דומה
החוטא חטא במקרה לחושב בתחבולות כיצד יעשה העביר' כי כמו שבקדושה
מחשבה טובה למצוה עושה תיקון למעלה כן מחשבת העבירה פוגם בעולם
המחשבה ופוטר עצמו משם והיינו נשיאת מחשבתו לפועל אז נדון אפילו על
המחשבה · ובזה יתישבו הפסוקים ומאמרי' מרז"ל שהרי אמרו ז"ל מחשבה רעה
תהלים סו יח אין הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה שנאמר און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה'
שם לו ה ומצינו שאמר דוד המלך ע"ה במקום אחר און יחשוב על משכבו יתיצב על דרך
לא טוב וכו' הכי שחושבין המחשבה רעה אבל בתנאי שפיר' נשיאת המחשבה
רעה לפועל דהיינו יתיצב על דרך לא טוב · וכן אמרו במדרש בפסוק אמרו
ישעיה ג י צדיק כי טוב וכו' ז"ל מחשבה טובה הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה שנאמר

או כדבר נירא״י ה׳ וגו׳ מאי ולחושבי שמו אמר רבי יוסי אפילו חשב לעשות מצוה
ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה · מחשבה רעה אין הקדוש ברוך הוא
מצרפה למעשה שנאמר און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה׳ ואלא מהו הנני מביא
על העם הזה פרי מחשבותם מחשבה שעושה פירות הקדוש ברוך הוא מצרפה
למעשה שאינה עושה פירות אין הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה · ולמען
תפוש את ישראל בלבם בע״ז כתיב עד כאן לשונו · ועו״ד שפיר אפשר שיקרא
מחשבה שעושה פירות דהיינו או שיבא לפועל או שלא יבא לפועל · כגון חשב
לגנוב ונגנב או לא גנב · ואפשר לומר מחשבה שעושה פירות כמו שאז״ל ונשמרת דברים כג ט
מכל דבר רע שלא יהרהר ביום ויבא לידי טומא׳ בלילה הרי המחשבה שיבא פרי
רע ממנה שהוא טומאת הקרי שהוליד שד או מזיק בעולם כי הבנים שאד׳ מוליד
יקראו פריו כנודע · וכשהיא מחשבה שלא באה לידי טומאה היא מחשב׳ שאינה
עושה פירות והיינו כשהאריך בהרהור ההוא הרבה והביא עצמו לידי הרהור
כמו שאמרו במס׳כת נדה המביא עצמו לידי הרהור אין מכניסין אותו במחיצתו נדה פ״ב
של הקדוש ברוך הוא שנאמר לא יגורך רע שאז ודאי הוא בא לידי טומאה ומוציא תלים ה ה
זרע לבטלה שנקרא רע כדפי׳ בזוהר · אבל אם בא לו הרהור ודחה אותו מלבו
הרי לא עשה פרי ואינו נחשב לו לעון ההרהור שהרי אמר ז״ל ג׳ דברים אין אדם
נצול בכל יום ות׳ מהם הרהורי עבירה · ועל הרהור כזה שעושה פרי הוא מה
שאמרו במאמר שאם מטמא עצמו בעולם הזה מטמאין אותו לעולם הבא ·
וכיצ׳ מדוקדק בפי׳ זה מלת עולם הזה כי העולם הזה נתקלקל בסבת חטא אדם
הראשון וידעו כי ערומים הם והכירו מה ענין ערוה מה שלא היה קודם לכן ·
נמצא שאם מקדש מחשבתו שלא לחשוב בנשים מקדשין אותו וכן בהפכו כאמור
וכן אחז״ל במדרש שכל קדושה היא קדושה מערוה · ז״ל למה נסמכה פרשת מדרש ויקרא
עריות לפרשת קדושים ללמדך שכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא רבה פ׳ קדושי׳
קדושה וכל מי שגודר עצמו מן הערוה נקרא קדוש רבי יהושע דסכנין בשם
רבי לוי מייתי לה מן השונמית הה״ד ותאמר אל אשה הנה נא ידעתי כי איש אלהים קדוש מלכים ב ד ט
הוא · הוא קדוש ואין משרתו קדוש מלמד שלא הביט בה מימיו · רבנין אמרין
שלא ראתה וכו׳ · אמתיה דרבי שמואל בר רב יצחק אמרה הכא הוינא משמשא
במכוי דמרי ולא מן יומוי חמית מלה ביש על מכוי דמרי עד כאן לשונו ·
ואחר שמכינו כל בחינות אלו בענין ערות האשה שנקרא׳ קדושה גם כן קדושת
המחשבה יקרא שתם קדושה שהיא כוללת הכל שאף על פי שראה אדם אשה
אם לא יתור במחשבת לבו עליה לא הזיק לו הראיה והראיה על זה שהרי רבי
יהודה בר עלאי היה מרקד עם הכלה דומה לו כקורה · וכן רבי פלוני שהיה
דומה לו כקאקי חוורי וכל זה מפני פרישות מחשבותם מענייני העה״ז ודבקותם זוהר פר׳ ויצא
לעולם בש״ת · וכן אם מטמא מחשבתו בענייני ערוה ודאי מטמאין אותו דף קנד
לעולם הבא שנעקר משם כמו שהאריכו בזוה״ר בתוספתא אמר שם שקול אחד בסתרי תורה

מתעורר מהשכינה בכל יום בג״ע קרי בחיל ואמר מאן מכון דיאל ונפק
ואתתקיף באילנ׳ דחיי מטא בענפוי אחיד בשרשוי אכיל מאיביה אתיק מרובשא
יהיב מיין לנפשא אשוותא לגרמיה אסתמר מהרהורא בישא מהרהורא דמשקר
באילנא דחיי׳ משאיב נהרא ונחלא מקורא דישראל דיהיב מותא לנפשא
ותבירו לגרמיה לית ליה קיומא כלל׳ הרהורא דמשאיב ההוא מקורא דיליה
בגין דההוא הרהורא סלקא ואחלף נפשא חלף נפשא׳ אילנא דחיי אסתלק
ואילנא דמותא אתתקף ביה׳ נפשא מתמן משיך ווי ליה דאתעקר בההוא
הרהורא מגו אילנא דחיי ואתדבק באילנא דמותא ענפין לית ביה לא חמת טבא
לעלמין׳ יבשא איהו בלא לחותא כלל׳ אנביה מריר כלענה׳ עליה אתמר
ירמיה יז ו והיה כערער בערבה ולא יראה כי יבא טוב ובומר בגין דהרהורא טבא סליק
לעילא אחיד באילנא דחיי אתקיף בענפוי אכיל מאינביה׳ כל קדושין וכל
ברכאן נפקין מניה אחסין חיין לנפשיה ואסוותא לגרמיה עליה. אתמר והיה
שם יז ח כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו ולא יראה כי יבא חום וגומ׳׳ כל מלין
ויקר׳ יא מ״ד דעלמא אזלין בתר מחשבה והרהורא ועל דא והתקדשתם והייתם קדושי׳ בגין
דכל קדושין דעלמא אפיק ומשיך בהרהורא טבא עכ״ל׳ וסיום דברי המאמר
ועל דא בכלותא אצטריך רעותא והרהורא לכוונא וכן בכל איכון פולחנין דקב״ה
הרהורא ומחשבה עביד עובדא ומשיך משיכו בכל מה דאצטריך עכ״ל׳ הרי
במאמר זה מבואר כוונתינו בבירור אם לקדושת המחשב׳ שמה שאמ׳ והתקדשת׳
וגומר הוא בקדושת המחשבה׳ וכן בהרהור רע שעוקר עצמו מעץ החיים
שהוא באצילות׳ ויש בהרהור ב׳ בחינות כמו שביאר במאמר הא׳ הרהור סתם
המביא לידי טומאה כמו שאמרו ז״ל שלא יהרהר ביום ויבא לידי טומאה בלילה
והיינו מה שאמ׳ אסתמר מהרהורא בישא מהרהורא דמשקר באילנא דחיי מבאיב
נהרא ונחלא מקורא דישראל והיינו פגם אות ברית שהוא נקרא נהר ונחל מקור
ישראל שהוא מקור המשכת הנשמות של ישראל ויציאת הטפה ההיא שהיה ראוי
שיצא ממנה נשמה בקדושה יצאה לבטלה על ידי לילית כדפי׳ לעיל׃ והוא פגם
גדול באות ברית׳ והב׳ הרהור באשה אחרת בשעת התשמיש שהוא נקרא בני
תמורה כדפי׳ ז״ל׳ והנה ממה שאמר בגין דהרהורא טבא סליק לעילא אחיד
באילנא דחיי וכו׳ כל מלין דעלמא אזלין בתר מחשבה והרהורא נוכיא מכאן
חלוקה ב׳ שכל הרהור רע לעשות עבירה פוגם שכמו שהרהור מצוה עושה
תיקון לנפש כמו שאמרו דהרהורא טבא סתם בכל פרטי מצוה סליק לעילא
אחיד באילנא דחיי וכו׳ כן בהפכו אחיד באילנא דמותא׳ והיינו מה שפי׳
לעיל בפי׳ הראשון שאמר בעל המאמר מטמא עצמו בעולם הזה הכוונה על
טומאת המחשבה בכל ענייני העולם הזה ולכך מטמאין אותו לעולם הבא
ושר פ׳ ויקרא ד׳ כג מפני שנעקר מהקדושה׳ ועל בעלי הכת הזו רחמנא ליצלן מהם אמר
בזוהר שהם מזיקי עלמא׳ אחר שדבר במעלת הקונה נפש רוח ונשמה
אז״ל

א"ל זכאה חולקיה מאן דירית ירותא דא עילאה · ווי לאינון רשיעיא דנפשאן דילהון לא זכאן בעלמא׳ כל שכן בעלמא דאתי עלייהו כתיב ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע דאזלין ושאטין בעלמא ולא אשכחן אתר לאתקשרא ביה ואסתאבן בגו סטרא דמסאבותא וכרוזא קרי ואמר כמש"ה כי תמעול מעל בה׳ מקדש ה׳ טמא דהא בקדושה לא עייל ולא אתכליל ואינון מזיקי עלמא בגין דאתדבקן בהו ומסתאבן עד כאן לשונו · הרי מבואר במאמר הזה איך מטמאין אותו לעולם הבא באר היטב שהם נקראו׳ מזיקי עלמא ובזוהר הקדוש על זה שאמר שם רבי יהודה נשמות הרשעים הם המזיקים ואמר אמר רבי יוסי אי הכי טב להו לחייביא דאתעבדין מזיקין בעלמא אן הוא עונשא דגיהנם אן הוא ביסא דזמינא להו בההוא עלמא אמר רבי חייא הכי תנינן והא אוקימנא מלי נפשתא דרשיעיא בשעתא דנפקין מעלמא כמה גרדים נמוסין מזדמנין לקבלא להו לאעלאה להו לגיהנם ואעלין להו בתלת דינין בכל יומא דגיהנם לבתר מזדווגי בהו ואזלין ושאטין בעלמא ומטען להו לרשיעיא דאינון דקא אסתים תשובה מקמייהו לבתר תייבין להו לגיהנם ואסתאבין תמן וכך בכל יומא לבתר דאזלין בהו ושאטין בהו בעלמא מהדרין לקברייהו ואמן תולעתא דגופא מנקרי בשרא ומתאבלן עליה עד כאן לשונו · וכן מבואר גם כן בסוף המאמר שהעתקנו מפ׳ וירא בסוף פר"ד שאמר כמה דברנש אתמשך מהאי עלמא הכי נמי משכין ליה כד נפיק מהאי עלמא אי׳ בקדושא וכו׳ אי במסאבא משכין ליה לגבי ההוא סטר ואתעביד כחד מנייהו לאתדבקא בהו ואינון אקרון נזקי בני נשא וכו׳ והוא מה שאז"ל נשמותם של רשעים הם הם המזיקין ובימינו ראינו הענין כמה פעמים פה צפת גליל העליון ויש כמה עידי ראיה על הענין ולכן אשרי המקדש נפשו וגופו בעוה"ז כדי שיתדבק נפשו בקדושים העליונים לחזות בנועם ה׳ ולבקר בהיכלו · ובזה נכלל הפ׳ הזה ואחר שביארנו בכללות הקדושה בבא לבאר פרטי הקדושה הראויים לכל אבר ואבר כפי הנמצא בדברי רז"ל ובדברי הרש"בי ע"ה ·

ד"א

שמואל א כ"ה כ"ט

ויקרא ס ט"ו

זוהר פ' אחרי מות דף ע ע"ב

פרק ששי

מפני שקודם עסקינו בפ׳ הקודם בענין קדושת המחשבה ושהיא העיקר בעבודה האלהית להתדבק האדם בקונו ולהוסיף עליו קדושה כמאמ׳ הרש"בי ע"ה שהעתקנו דכל קדושין משיך בהרהורא טבא ועד"ז הוא מה שאז"ל מצות צריכות כוונה וכן פסקו רוב הפוסקים ונמצא שאם עשה מצוה אחת או עסק בתורה בלא כוונה כאלו לא עשה דבר וצריך לחזור ולעשות וכמה משניות מוכיחים על זה היה קורא בתורה והגיע זמן המקרא אם כוון לבו יצא וכן בתפלתו חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת כדי שיכוונו לבם למקום וכן טבל ולא הוחזק כאלו לא טבל · ועוד אז"ל אם לא כוון באבות חוזר לראש וכו׳ וכל אלו הם הלכות פסוקות נמצא כי תיקון האדם מחשבתו הוא עי" הכוונה לכן ראינו לבאר בפ׳ זה דרך התקדש האדם מחשבותיו

ברכות פ"ב

מחשבותיו והרהורי לבו ׃ כלי המחשבה נודע שהם ב׳ המוח והלב ובהם תלוים האהבה והיראה כמו שהעתקנו דברי הרשב״י ע״ה בשער אהבה בפ״ב שעל אלו כאמר הנסתרות לה׳ אלהינו וכמו שביאר גם כן בזוה״ר ׃ הנסתרות יראה ואהבה דאינון במוחא ולבא בחללא דגופא ובריטא ׃ והנגלות התורה והמצות דאינון בגופא ובריטא לבר ורזא דמלה הכי הוא ודאי אי בר נש דחיל לקודש׳ בריך הוא או רחים ליה ודאי לא ידע בר נש אחרא בגין דאיהו מלה דלא אתגליא אלא בינו לבין קונו אבל בר נש דמתעסק באורייתא ואזיל בפקודין דעשה אתגליא לכל בר נש בגין דקודש׳ בריך הוא עבד ליה פומא באתגליא לאתעסקא באורייתא ועיינין לאסתכלא ואודנין למשמע בה ועבד קודש׳ בריך הוא בבר נש ידין ורגלין למעבד בהון פקודין דעשה עד כאן לשונו ׃ וביאר שם לעיל מזה כי יראה ואהבה הם י״ה ועליהם הנסתרות ליד״ד אלהינו שהם אבא ואימא הנגלות הם ו״ה שהם בן ובת התורה והמצוה ׃ והם נגלות מפני שהם נראים לבני אדם באיברים הנגלים כמבואר במאמר ובמציאות הענין באצילות העליון כן הוא כמו שנתבאר בהקדמת התיקוני׳ בדברי אליהו ז״ל אמר שמציאות האברים הנגלים הוא חסד דרועא ימינא ׃ גבורה דרועא שמאלא ׃ תפארת גופא ׃ נצח והוד תרין שוקין ׃ ויסוד סיומא דגופא אות ברית קדש ׃ מלכות פה תורה שבעל פה קרינן ליה ׃ מוחא חכמה איהו מחשבה מלגו ׃ בינה לבא ובה הלב מבין ועל אלין תרין כתיב הנסתרות לידו״ד אלהינו עד כאן לשונו ׃ הרי כי האיברים הנגלים הם משם קצוות ולמטה והיינו ו״ה נגלות ׃ והמוח והלב שהם נסתרות בתוך הגוף הם החכמה והבינה ׃ והם נסתרות מתרי טעמי האחד במציאות האברים עצמם שהם בתוך חלל הגוף ׃ והב׳ הוא כי המוח הוא כלי שבו שורה המחשבה והמחשבה היא רוחנית ונסתר׳ והלב הוא כלי שבו שורה ההבנה להיות האדם מבין ויודע שהיא פעולה נסתרת גם כן וזה דקדק הרשב״י ע״ה באומרו מוחא חכמה איהו מחשבה מלגו ׃ וכן בינה לבא ובה הלב מבין להורות על ב׳ בחינו׳ הנזכרי׳ ׃ ובר״מ פי׳ שג׳ מוחות שבאדם פי׳ שלשה כחות שבמוח הם כנגד שלש יודין שבשם יו״ד ק״א וא״ו ק״א ׃ ז״ל ועוד בלולה בשמן כתית דא כריך חי עלמין דנגיד טפין קריסין דאינון פרורין כזתים ממוחא עילאה דאינון חד עשרון לקבל י׳ ושני עשרונים י״י ושלשה עשרונים ∴ ואינון עשרון לכבש ושני עשרונים לאיל וג׳ עשרונים לפר ורזא דמלתא אמרו בתעניות אין טפה יורדת שאין עולים כנגדה טפיים ואינון ברזא ∴ ורמיזא דילהון לקבל תלת מוחין ׃ חד מוח הזכרון ׃ תניינא מח המחשבה ׃ תליתאה מוח הדמיון ׃ הדמיון והזכרון סלקין מן לבא ׃ המחשבית נחתא עלייהו ללבא ומקבלין עלייהו כמלכא בגין דהא״י איהו מחשבה דרכיב ושליט על חיוא תליתאה וכחית עליה לגביה תרין חיון ופתחין גדפייהו לקבלא ליה כגון חולם על כרוי אתעביד סגולתא ודא כת״ר עליון על חכמה ובינה

דבריםכט כ״ט וזהר פ׳ כסנא דף קכ״ג ע״ב

תקונים דף י״ג

רעיא מהימנא דף רמ״ו ע״ב

כ״א דאדם

תקונים דף ק"כ ע"א

ובינה עד כאן לשונו · וכן בתיקונים ביארו שלשה מוחין על ג' יודין שבשם הנזכר ע"ש · ומוכרחים אנו לומר שג' מוחין אלו הם בזעיר כי באריך הוא מוחא חד סתימאה כמבואר באדרא · ואחר שידע האדם שכל גופו ואבריו נבנו על סדר האצילות העליון כמבואר בתיקונים והעתקנו לשונו בשער היראה וידע שמחשבתו הוא כנגד המחשבה העליונה יכוון להיות אבר מוחו ולבו שהם האברים המשובחים שבו שבהם תלויים החיות להיותם מוכנים לכוון ולחשוב מחשבות קדושה ויטהר מחשבותיו כראוי שאם מחשב במוחו ולבו מחשבות שאינם כראוי כח החכמה והבינה מסתלקים ממנו והטעם שכמו שהאברים הנגלים נפגמים ע"י מעשה העבירה הגשמית כן האברים האלו הראשיים הנעלמים נפגמים ע"י מחשבה שאינה טהורה וכיון שהוא פגום אין המלך העליון משרה שם כח חכמתו ובינתו הרוחני וכן מוכח בזוהר בענין יוסף הצדיק ע"ה שנתנו לו שכר על כל אבר ואבר שלא פגם ואמרו בענין המחשבה ז"ל מחשבה דלא חשב נקרא נבון וחכם עד כאן לשונו ולכן תיקון המוח והלב לחשוב במחשבות קדושה ובזה גורם שישרה במחשבת מוחו ולבו שם יו"ד ק"א וא"ו ק"א ויכוון למקור הקדש שהוא שם בן ד' המלא ביודין שעולה ע"ב ויקדש בזה מחשבותיו · ובזה מדוקדק לשון הרשב"י עליו השלום שהעתקנו בפ' הקודם שאמר ועל דא והתקדשתם והייתם קדושים בגין דכל קדושין דעלמא אפיק ומשיך בהרהורא טבא · וכבר ידעת מה שפי' לעיל בפ"ב שחכמה מקור הקדש בסוד שם הנזכר שאין קדושה פחות מעשרה ואשרי מי שיכוון בזה בעוסקו בתורה למשוך משך שם הנזכר על מחשבתו שבודאי יקדש עצמו שהתורה היא מושכת קדושה כדפי' בפ' קדושים שהתורה נמשכה מחכמ' ובהיותו מכוין במקור הקודש ודאי מוסף קדושה · ז"ל דף פ"א תאנא קדושה דאורייתא קדושה דסליקת על כל קדושין וקדושה דחכמתא עילאה סלקא על כלא אמר ליה לאו אורייתא בלא חכמתא ולאו חכמתא בלא אורייתא וכו' עד כאן לשונו לענייננו · ובתיקונים נראה שצריך לכוון בשם הנזכר אפי' בעסק מצוה · שם פי' הרשב"י ע"ה ענין ידו"ד שהוא י"ה דחילו ורחימו ו"ה תורה ומצוה · ואמר ו' דא אורייתא שריא בפומא וברוחא דפומא דחכמה ובינה אינון כתרו' במוחא ולבא ברחימו ודחילו ואורייתא בלא דחילו ורחימו לא פרחת לעילא וכו' ה' זעירא דמות אדם בה אשתלים ידו"ד והיא ה' מלכותא קדישא איהו מצוה עשיית פקודין דאיהי שריא ברמ"ח איברים ותורה ומצוה עלייהו אתמר והנגלות לנו ה"ה נגלות לנו ולבנינו עד עולם · ומצוה בלא דחילו ורחימו לא יכילת לסלקא קדם ידו"ד דאיהי כללא דכלא על כלא אדם יו"ד ק"א וא"ו ק"א מחשבה דסלקא עד א"ס עד כאן לשונו · וכוונת הרשב"י ע"ה לפרש שיהיה לעולם שם ידו"ד שלם בין בעסק תורה בין בעסק מצוה ולכן בעסק תורה הוא ה' ושריא בפומא וברוחא דפומא דהיינו פומא ה' רוחא דפומא ו' ופי' הענין כי הפה הי' ה' שכן בפה ה'

זוהר פ' מקץ דף ק"נו ע"א

תקונים דף כ"ט ע"ב

מוצאות

מוצאות שע"י נחתך הדבור · ו' רוחא דפומא הוא קול היוצא מן הקנה דביא
שירי עזקן כדפי' בר"מ ולכך פי' בתיקונים דקול ודיבור הם ו"ה · ובדחילו ורחימו דע"א שסימנא
ד"ה הרי ידו"ד · וכן במ'צוה דקדק הרשב"י ע"ה בלשונו דקאמר ה' זעירא דמות פ' פנחס
אדם בה אשתלים ידו"ד מה ענין דמות אדם הנה וחזר ואמר איהי מצוה עשיית תקונים דף ק"לא
פקודין וכו' אלא הענין במה שפי' הרשב"י כי מצוה הוא שלמות ידו"ד כי מ"צ באת שם דף ק"ל
בש הוא י"ה וידו"ד מתחלף באת בש מצפץ וכו' כמבואר שם · הרי במלת מצוה
ידו"ד והיינו כי השכינה בה מצטייר האצילות כולו שהיא כלולה מעשר והיינו
שקראה דמות אדם · ולכך אמר איהי מצוה · ולדקדק כיצד ימצא בה ידו"ד
האריך בלשונו ואמר איהי מצוה עשיית פקודין דאיהי שריא ברמ"ח אברי' והיינו
כי מציאות העשייה הוא מצוה שהוא ה' והיא שורה ברמ"ח איברים הרי ו' כח
רמ"ח אברי האדם הם מצד הזכר וכן הם רמ"ח מצות עשה מימין כנגד רמ"ה כ'
אברים שהזכר נוטה לימין ולשס"ה גידין כנגד ל"ת משמאל שהנקבה נוטה
לשמאל · ומצוה בלא דחילו ורחימו לא יכילת לסלקא וכו' הרי ידו"ד כי דחילו
ורחימו הם י"ה · ושם י"ה בא בחילוף את בש במלת מצ"וה הטעם כי ו"ה הם
נגלות כמו שאמר הפסוק והנגלות · אמנם האהבה והיראה הם נסתרות במוחא
ולבא ולכך באו נסתרות בחילוף אותיות ולכך אם אין במצוה אהבה ויראה לא
נשתלם המצוה שיורה ידו"ד ושתעלה למעלה נמצא שבין בתורה בין במצוה
צריך שישתלם ידו"ד ע"י דחילו ורחימו וכמו שפי' · אח"כ צריך לכוון בסוד
המחשבה שהוא יוד ק"א ואו ק"א לסלקא כלא עד א"ס · וע"י השם הזה הא"ס
שורה ומתפשט אורו במדות ומפני זה קראו הרשב"י ע"ה בתיקון שקיא דאילנא תקונים דף נ"ג
מלגאו ולכך צריך לכוון בשם הזה כדי למשוך אור הא"ס יתברך במדותיו ·
ועיין בתיקונים כמה הפליג הרשב"י ע"ה במעלת השם הזה וזהו עיקר הכל תקונים דף קי"ט ע"ב
לתקן בתחלה המדות העליונות שהם כסאותיו יתברך כדי להשרות עליהם
אור המאציל א"ס יתעלה וית' · ועיקר כוון מחשבת האדם בתפלתו ותורתו
הוא לכוון לעולם בעיקר הכל המקיים הכל א"ס יתעלה · וכן פי' הרשב"י ז"ל זוהר פ' ויקהל דף ר"ג ע"ב
ברזין אלין יכיל בר נש לאתדבקא במאריה ברעותא בכוון לבא למנדע שלטנו
דחכמה ברזא עילאה כד פלח למאריה בצלותא אדבק רעותיה כנורא בגחלתא
לייחדא איכון רקיעין תתאין בסטרא דקדושה לאעטרא לון בשמא חדא תתאה
ומתמן ולהלאה לייחדא איכון רקיעין עילאין פנימאין למהוי כלהו חד בההוא
רקיעא עילאה דקיימא עלייהו ובעוד דפומיה ושפוותיה מרחשן לביה יכוין
רעותיה יסתלק לעילא לעילא לייחדא כלא ברזא דרזין דתמן תקיעו דכל
רעותין ומחשבין ברזא דקיימא בא"ס דא בכל צלותא וצלותא לכוונא גופא
ונפשא בהאי בכל יומא ויומא לאעטרא יומוי ברזא דיומין עילאין בפולחניה
עד כאן לשונו · ואחר שביארנו מהות קדושת המחשבה צריכין אנו לבאר
מה הם ההכנות הצריכות לקדושת המחשבה כדי שיהיה המחשבה דבקה בו

יתברך ובתורתו לעולם בין בעוסקו במלאכתו בין בהילוכו בשכבו ובקומו ולא תפרד אהבתו יתברך מהאדם לעולם כשם שאהבתו יתברך דבקה בנו תמיד. ונאמר שכשם שבו׳ המחשבה העליונה אינה שורה במדות אלא ע״י תיקון המדו׳ שהם למטה ממנה שהם כסא לה כנודע שבהיות פגם במדות אימא מסתלקא מעל בנין ומכ״ם חכמה. ובהיות האם שבה על הבנים שהיא נקראת תשובה גם החכמה תשוב. כן במציאות קדושת המחשבה לא יקדש האדם מחשבתו להיותו דבק באלהיו כי אם אחר שיקדש כל איבריו ויטהרם בתחלה בתשובה הראויה ואח״כ יקדשם כמו שנבאר לקמן ב״ה בפרט כמה מיני קדושות והם בכלל קדושת הראייה והשמיעה והריח והדיבור. ופיר׳ בתיקונים וברע״מ שאלו כנגד שם ידו״ד ואח״כ יקדש ד׳ אחרים כנגד שם אדני שהם שמו״ש תנו״עה משו״ש הלי״כה ופי׳ בתיקונים ולא נמצא בדפים שהוא שמוש בידים תנועה בגוף משוש בברית הליכה ברגלים. וכתב ז״ל ואית דאמרי משוש בידים שימוש בברית וכלא קשוט עד כאן לשונו. ואחר היות כל כלי הגוף טהורים וקדושים תשרה המחשבה בהם: אבל בהיות כל כך פגם באברים הרי יש שם מום כי כל אשר בו מום לא יקרב והנשמה כלה מסתלקת והקליפה ההיא שורה שם ותבלבל מחשבת האדם בתפלתו ותורתו ואי אפשר שיהיה לו דבקות בשום פנים ובפרט אם לשונו פגום מלשון הרע וכיוצא שהלשון סולם לעליית התורה והתפלה ולכך יבלבלהו המחשבה רעה כדי שלא יעשה ייחוד עי׳. וכיוצא בזה לשאר הפנמים בהיותו פגום אי אפשר לו לייחד בתפלתו שהתפלה הוא קירוב וייחוד המדות ע״י עלת העלות ועלת העלות אינו שורה אלא בכסא מתוקן. ובפרט במה שביארנו בשער אהבה כי עיקר דבקות האדם בקונו הוא דבקות נשמתו בשורש החיים כדפי׳ בענין אהבה התלויה בנשיקין ע״ש ובהיות הנשמה פגומה הרי יש שם חצוצי ואי אפשר שתדבק באור העליון ואחר היות הנשמה מתוקנת כראוי תעשה כסא לרוחניות העליון ותוכל להדבק בנשמת הכל שבו עיקר הדבקות. והכרחיות לזה העתקנו כמה מאמרים מהרשב״י ע״ה בשער היראה בפ״ט י׳ ע״ש. ודרך כלל לקדש האדם אבריו ולטהרם הוא ע״י טהרה וקדושה ופי׳ ברע״מ והעתקנו לשונו לעיל בפר׳ דהיינו טהרה מבפנים וקדושה מבחוץ ושם פיר׳ הרשב״י ע״ה ששניהם אלו נקנים ע״י עסק התורה. אמנם במה שפי׳ בשער אהבה פ״א בענין טהרה כי עיקר טהרה הוא ע״י האש והיושב בתענית מטהר עצמו ע״י הרתחת חלבו ודמו הנתך באש חולשת גופו. אמנם רז״ל פי׳ גם כן שהיושב בתענית נקרא קדוש נמצא שעיקרו הוא קדושה וקדושה זו היא
הימין דכתי׳ גומל נפשו איש חסד. ועיין במה שפי׳ וטהרה נאמר שעיקרה ע״י משלי יא יז
הטבילה במקוה כמו שהארכנו לעיל בפ״ח. ויצדק בקצת מה טהרה מבפני׳ כי ע״י כך הנשמה נטהרת מבפנים ושני דברים אלו צריכי׳ בהכרח לבעל תשובה כי מאחר שהוא פגום לא תועיל עסק התורה לטהרו ולקדשו כי לרשע אמר אלהי׳

מה לך לספר חוקי ולכך צריך לטהר עצמו בטבילה ואח"כ לקדש עצמו בתענית
לסגף עצמו תמורת מה שנהנה כמו שנזכר בשער התשובה ב"ה ואח"כ תועיל
הטהרה והקדושה ע"י דברי תורה והתורה תשלים לו הטהרה והקדושה שאם
אינו עוסק בתורה מה תועיל כל תשובתו וכמצא שאין לו טהרה וקדושה בשלמו'
כראוי הרי ב' בחינות דרך כלל לקניית הקדושה׃ עוד צריך לקניית הקדושה
קדושת המקום כמו שמצינו שנזכר בתורה פ' אחרי מות מקום קדוש ויש בזה
ב' בחינות או היות המקום מקודש ע"י עסק התורה והתפלה כגון בית המדרש
או בית הכנסת. או קדוש מקום מובדל ומופרש מבני אדם ומקום ברד מבני
אדם הוא הכנה גדולה לדבקות ולכן היו החכמים הראשונים פורשים עצמם
ממקום היישוב וקראו כת המתבודדים׃ כמו שהביא החסיד בעל חובת ח"ס שער פרישות
הלבבות והוא תנאי מתנאי הפרישות להיות חפץ בבדידות כי בזה מראה
בנפשו כי אין לו קשר עם אנשי העולם הזה כלל כמו שהוא אמת אחר פטירתו
ולכן מעתה מראה גרות נפשו בעולם הזה ואינו רוצה להתדבק כי אם באלהיו
יתברך שבו עתיד להתדבק דבוק עצמי אם יזכה׃ וכן כתב בח"ה על פרוש פס שער הבטחון
א' שנכנס למדינה אחת להורות את יושביה עבודת האלהית וימצאם לובשים
כבע א' במלבושיהם וראה קבריהם אצל פתחי בתיהם ולא ראה ביניהם אשה
ושאל אותם והשיבו לו על כל דבר כמו שפי' שם בח"ה ואל הנ' שלא ראה ביניהם
אשה השיבו לו ומה שראית שפירשנו מן הנשים ומן הבנים דע כי יחדנו להם
קריה קרובה מכאן אחר תמנו כשיצטרך אל דבר מדבריהם ילך אליהם וישלים
צרכו וישוב אלינו מפני שראינו מה שיכנס עלינו מטרדת הלב ורב ההפכר וגודל
היריעה והטורח בקרבתם והמנוחה מכל זה בהרחקתם לבחור בעניני העה"ב
ולמאוס בעה"ז׃ וכן באלישע הנביא מצינו לו קדושת מקום להכנת קדושתו
מה שעשתה לו השונמית דכתי' הנ"ה נא ידעתי כי איש אלהים קדוש הוא עובר מלכים ב ד י
עלינו תמיד נעשה נא עליית קיר קטנה ונשי' לו שם מטה ושלחן כסא ומנורה׃
והרי כי מפני קדושתו היה צריך הכנת מקום דהיינו עלייה קטנה שהוא מקום
פרוש קצת מבני אדם. והכנות הטבע המוכרחות יותר אשר כ הגיס בו בני
אדם דהיינו מטה ושלחן כסא ומנורה שהוא הפרישות בקו המיצוע כמו שכתב
החסיד בעל חובת הלבבות בענין שלשה כתות שיש בפרושים ובמתבודדים ח"ס שער הפרישות
בביתם היא הכת הב' שהיא קרובה יותר אל התורה עש"׃ הרי ב' בחינות
בקדושת המקום ואם אפשר שיהיו שתיהם כא' כגון התבודדות האדם בבית
מדרשו או בבית הכנסת מה טוב חלקו כי בודאי יקנה קדושה יתרה בנפשו׃
וכן אמ' ז"ל אמר הקדוש ברוך הוא כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל ברכות פ"ק
בבית הכנסת כאלו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם עד כאן לשונו׃ ואומרו
מתפלל בבית הכנסת מורה על ההתמדה בבית הכנסת כי כמו שאמר בני
כשיבקשו אותי כודע להם במקומות שהם רגילים לשבת שם רוב היום ושם
יבקשום

יבקשנו והאיש הזה הוא מצוי רוב זמן היום בבית הכנסת עד כשיאמר אדם
לחבירו פלוני היכן הוא מצוי ישיבוהו שהוא מצוי בבית הכנסת · ויאמר
מזה שנכנעה הכ״ג ומן המקדש לא יצא כערך זה הרוצה להתקדש יתקדש
במקום הקדוש בה״כ או בית המדרש · ומה טוב הוא ההתבודדות ע״י קניית
חבר שהרי הז״ל חר״ב על הבדים ונואלו וגו׳ כמו שית׳ ב״ה ואמרו ז״ל בספרי ירמיה נ לו
על פסוק טובים השנים מן האחד מכאן אמרו יקנה אדם חבר לעצמו להיות
קורא עמו ושונה עמו ואוכל עמו ומגלה לו סתריו עד כאן לשונו · ודרך
הפרישות והקדושה הנאות לת״ח הפורשים מנשותיהם משבת לשבת הוא
שיבחרו להם בית מיוחד מופרש מהבית שבה דרים עם נשותיהם ויזמינו
פרנסתם ופרנסת בתיהם יום אחד בשבוע ובזה יתנהגו בקדושת הדיבור
ושאר קדושות שיתבארו כי כל זמן שאדם טרוד לצאת ולבא בשוק לא ימנע
מלשון הרע או מכעס או לפחות יחטא בראות העין והפרישות בבית מיוחד
מציל לאדם מכל זה זו היא הדרך הישרה שיבור לו מי שרוצה להתקדש ·
עוד מהדברים המוסיפים קדושה ויועילו לקדושת המחשבה הוא כשיקיים
האדם מצות ציצית ותפילין בעשייתם ובכוונתם כראוי · במצות
ציצית נזכר בה בתורה קדושה בפירוש למען תזכרו ועשיתם את כל במדבר טו מ
מצותי והייתם קדושים לאלהיכם ואמרו ז״ל בספרי ז״ל למען תזכרו ועשיתם
לעשות זכרון כמעשה · והייתם קדושים זו קדושת כל המצות או אינו אלא
קדושת ציצית במה הענין מדבר בקדושת כל המצות · רבי אומר זו
קדושת ציצית או אינו אלא בקדושת כל המצות כשהוא אומר קדושים
תהיו הרי קדושת כל המצות אמור הא מה ת״ל והייתם קדושים זו קדושת
ציצית מגיד שהציצית מוספת קדושה לישראל עד כאן לשונו · הרי בפי׳
אליבא דר׳ שהציצית מוסיף קדושה · ואפשר לומר הטעם כדפי׳ לעיל
בפ״ד מדברי הרשב״י ע״ה שכל קדושה היא מבחוץ וכמ״ש סיועא דמאריה
אחרא ליה ואקרי קדוש והטעם פירש שם והנה מצות ציצית היא מצוה
שבה מתעטף האדם והמצוה בקדושתה מקיפו מכל סביביו ולכך מוסיף
קדושה וכן מצות תפלין קראוה ז״ל קדושה באומרם בענין הרצועות
שהם תשמישי קדושה והטלית תשמישי מצוה · וכן לשון הרשב״י ע״ה
בענין ציצית ותפילין בפירושו דמצוה וקדושה כמה פעמים שהתפילין הם
קדושה עליונה יותר מהציצית שהציצית יקרא מצוה והתפלין קדושה ·
והסכימו המפרשים ז״ל שהנחת התפלין בזרוע כנגד הלב ועל המוח הוא כדי
לשעבד להקדוש ברוך הוא מוחו ולבו שהם האברים הראשיים שבאדם שבהם
תלויים החיים ובהם תלויים המחשבות כדפי׳ בריש פ׳ זו והכוונה שע״י קדושת
כ״א אזכרות הכתובים ביד וכ״א בראש שהם כנגד אהי״ה אשר אהי״ה כדפי׳
בתיקונים · ואין ספק שבהיות האזכרות שבתפילין כתובים בכוונה

שפי' הרשב"י ע"ה בפ' ויקרא ובפ' אחרי מות וכן תקון הבתים ברבועם ותפירתם כראוי והרצועות והקשרים כראוי שיטהרו המחשבות וידבק האדם מחשבתו ביו"ד כי התפלין הם במקום המחשבה · אחר שפני מצות אלו נוגעים לענין הדרוש שאנו בו נדבר בהם מה שנמצא בדברי הרשב"י עליו השלום הנוגע לכוונת המצוה כי אינו דומה לעושה המצוה בכוונתה לעושה אותה בלי כוונה כי ע"י הכוונה נותן למצוה עלייה שתעלה למעלה כמו שפי' הרשב"י ע"ה והעתקנו לשונו שאמר ומצוה בלא דחילו ורחימו לא יכלת לסלקא קדם · ועי' ידיעת כוונת המצוה יתן בלבו יראה ואהבה בידיעתו מה תיקון עושה במצוה ההיא אבל אם אינו יודע כוונה כמנחו התפילין במוחו ובזרועו כמו אבנים ולא יתנו בלבו התעוררות יראה ואהבה · בענין הטלית בעצמו ראוי לכתחלה להשתדל שיהיה של צמר והאריך בנמקי יוסף ע"ה בהלכות קטנות של הרי"ף ז"ל שכן הסכימו הגאונים ורוב המפרשים וכתב בסוף דבריו ז"ל הילכך אין לו לעשות אלא טלית מצוייצת של צמר שיקיים בה מצות ציצית דאורייתא וכבר דרשתי כן לרבים ופשט המנהג כן עד כאן לשונו · ועל דרך הפשט כוונת עטיפת הציצית הוא להורות לאדם זכירת כל המצות בראיית התכלת כמו שאמר וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' · וכיצד התכלת מורה
חולין פ"ט על זכירת יובן במה שאמרו רז"ל דתניא היה רבי מאיר אומר מה נשתנה התכלת מכל צבעונין מפני שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא
שמות כ"ד י הכבוד שנאמר ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וגו' וכתי' כמראה אבן ספיר
יחזקאל א' כ"ו דמות כסא עכ"ל · ועם היות שהמאמר הזה יש בו סוד כמו שפי' בסוף פ' שלח לך מ"מ לפי הפשט ירמוז על מחצב הנשמות שהם מכסא הכבוד כאומרו רז"ל נשמתם של צדיקים חצובות מתחת כסא הכבוד וכאשר יזכור האדם שורש
קהלת י"ב ז נשמתו שהיא מהכסא ושם תשוב נשמתו כדכתי' והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה והכסא עולה כמנין אלהים יבוא לקיים המצות ויתקדש בקדושת העליונים
במדבר ט"ו ל"ט ויפרוש מתאות העולם וזהו ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם למען תזכרו וכו' והייתם קדושים לאלהיכם · והכוונה באומרו לאלהיכם שבו תהיו דבקים בסוף אחר כליון החומר ואלהים הוא שורה בכסא ושם השרפים האומרים קדוש · ואיפשר שמזה הטעם היה בדם חלזון שחלזון הזה יוצא פעם לע' שנה כדפי' רז"ל והוא לרמוז ימי שנותינו בהם שבעים שנה · ולכך פי' שכל הגוונים יפה לחלום חוץ מגוון תכלת שמורה על הדין הגמור
וזהר פ' תרומה דף ק כב ע"ב במקו שהיא תכלית הכל והוא דין נפשות כדפיר' בזוהר ז"ל כל גוונין טבין לחלמא בר תכלא כמה דאתמר בגין דאיהו כרסיא למירן דינין דנשמתין וכו' עיין שם והוא טעם וראיתם אותו וזכרתם וכו' כדפירשנו שם · ונראה לי שסוד זה נרמז בפרקא ציצית במלות והיה לכם לציצית שכת'

המת

שמת כי ענין זכירת הציצית הוא לזכור יום המיתה על ידי הלבון כדפי'
שעוד וראיתם אותו וזכרתם ס"ת אלהים שעולה הכסא והיינו כסא שדנים בה דיני
נפשות · ובזוהר סוף פ' שלח לך פי' שכל מצות ציצית היא עדות להעיד לאדם
לעבור' ויזכרו אמר שם כמה עדים עשה הבורא להעיד לאדם ואמ' בענין הציצית
אתעטף בעטיפא דמצוה בארבע זויין דכסותיה ארבע מלכין נפקין לקדמות
ארבע סטרי קשוט דמלכא תליין מארבע זויין והלשון הזה הוא מספרא
דצניעותא פרקא חמישאה וז"ל בסוף פ' תרומה דף קע"ט ארבע מלכין נפקין
לקדמות ארבע בהון תליין כענבין באתכלא כרירן בהו שבעה רהיטין סהדין
סהדות' ולא קיימין ברוכתיה עד כאן לשונו · וכל מימרא זו נתבארה שם בסוף
פ' שלח לך ואמר שהשבעה רהיטין הנזכרי' אלין אינון שבעה כרירין דתכלתא
דבעי לכרכא ביה בכל חד וחד או לאסגאה עד תליסר מאן דיוסיף לא יוסיף
עלייהו מאן דימעט לא ימעט מז' ואמר לקמיה רבי יצחק אמר שבעה כריכן
דאיהי שכינתא שביעתא דכלא ודאי דהא היא מתברכא משתא אחרנין על ידא
דצדיק ואי תלת עשר אינון כמא דאוקמוה בתלת עשר מכילא והאי היא פתחא
דכלהו · ואמר עוד לקמיה ותאנא יסודא ושרשא במלכא מתעטרין כחדא והאי
היא דורכא ופתחא לכל שאר כתרין דכתיב פתחו לי שערי צדק וכתי' זה השער תלים קיח יט
לה' וכו' וכתיב וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' לאכללא בהאי כל שאר במדבר טו לט
כתרין ועד אינון סהדי סהדות' ולא קיימי ברוכתייהו בגין דאיהי מכ ה ותנינן
תשמישי מצוה נזרקין · עוד לקמיה אמר רבי יצחק אינון חוטין לאחזאה היך
תליין מכאן ומכאן לד' סטרי עלמא מהאי אתר ואיהי שלטא על כלא ברזא דלב
דאיהי לבא דכל עלמא ולבא דעלאי ותליא בלב עילאה וכלא הוא בלב דנפק
מחכמ' עילאה · עוד לקמיה אמר רבי יהודה אמר קב"ה מאן דבעי למהך בתר
דחלתי יהך בתר לבא דא ובתר עיינין דקיימין עלה מאן אינון עיינין כד"א עיני תלים לד ז
יי' אל צדיקים אבל אתם לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם מ"ט בגין דאתם
זונים אחריהם עד כאן לשונו · נמצא מכלל דברי המאמר היות ארבע ציציות
ארבע עדים וכן שבעה כריכות שבעה עדים כמו שאמר בספרא דצניעותא
שבעה רהיטין סהדין סהדות' וסוד העדים הא' נתבארו יפה בדברי רבי יהודה
שאמר מאן אינון עיינין כדאת' עיני יי' אל צדיקים וא' הם עיינין דזעיר שנתבארו
בזוה"ר ואמר שם סוף ע"ב מאינון גוונין דמתגליין נפקין שבע' עיינין דאשגחותא זוכר פר' כט א
דנפקן מאוכמא דעינא ה"הד על אבן א' שבעה עינים מאן אבן אחת אוכמתא דף קלו ע"ב
דעינא · מסומקא נפקין שבעה רהיטין דסמכין לסטר שמאלא ומתלהטין זכרים ג ז
באשא לסטר צפון ומתאחדן לאתפשטא בעלמא לגלאה אורחין דחייביא ההד
שבעה המה עיני ה' המה משוטטים בכל הארץ · מירוקא נפקין שבעה טהירין
דקטרא דלסטר דרומא ומתאחדן לאתפשטא בעלמא לגלאה עובדין דכתיב כי
עיניו על דרכי איש וגו' עד כאן לשונו · נמצא שכאשר יסתכל האדם ברמז
העדים

העדים העומדים ומעידים בו בכל עת ובכל רגע ירא מלחטוא ויזהר בעשיית
המצוות וזהו רמז מצות ציצית בקצרה. והמשכיל יעמיק בדברים וידעם.
ובענין כריכות הציציות ראוי שיהיו ט"ל כן פיר' ברמ"ז ז"ל בטעם המצוה ועניינה — רעיא מהימנא
בקצרה שלים גדיל ושני שליטי ענף דאיהו תפארת וכל חוליא משולשת כל משלש — פר' פנחס דף
משום דקדושה הה"ד קדושה לך ישלשו וישראל שליטיה בגין דשליטים על כולו — רכח ע"ב
דציצית משטר' דעמודא דאמצעיתא דאיהו תליתאה לאבהן וכל דבר משולש והוא
ע"י כל תיבה משולשת משטרוי חוליא כלילא מתלת כריכות משלשין דא שכינת
קדושה לך ישלשו ואיהי משולשת בעמודא דאמצעיתא כליל תלת ענפי אבהן
דאינון ש' מן שבת ושכינתא בת יחידה מלייא תכלת שבציצית. זכאה גופא
דהכי איהו רשים בשכינתא וקב"ה על כנפי מצוה. רשים ברצועה דאיהי תפלה
של יד בתלת כריכו' באצבע כררא דאיהי כגוונא דחולייא כריכא בתלת כריכות
באצבעא. רשים בקשר של תפילין כליל בתרין קשרין סלקין חמשה עשר
משולשין תרין בקשרא חד שלשה עשר חוליין אית בהון תשעה ושלשים כריכן
כחושבן ט"ל ושלשה עשר חוליין כחושבן אחד סלקין בן והאי איהו בן י"ה עמודא
דאמצעיתא עד כאן לשונו. ושם אמרו שסוד ט"ל הוא יו"ד ק"א וא"ו שעולה ט"ל — שם דף רכח
וה"א אחרונה היא שכינה המשלמת יו"ד ק"א וא"ו ק"א שהוא אדם ונראה שהכוונה — ע"א
היא על רמז הה' קשרים. ואמר אחר כך קשר דתלת חי עלמין דקשיר קב"ה
ושכינתיה בכל סטרין לד' כנפות התלת עד כאן לשונו. ושם אמר שסוד התלת — שם דף רכו
הוא בסוד מטטרון ומטטרון כלול מד' חיות ושש מעלות לכסא ובכסא יש בה ע"ב — ע"א
גשרים וכנגדם יש בציציות רמז ע"ב בין קשרים וחוליות שהם י"ג חוליות וה'
קשרים לכל כד שהם ח"י וד' פעמים ח"י הם ע"ב. וכן ביארו גם כן בתיקונים — תקונים תקון
והיינו והוכן בחסד כסא שחסד הוא ע"ב ואמר שרמז החוטין הם ל"ב כנגד יו"ד — י' דף כא ע"ב
ה"א ה"א וא"ו הוא רמז י"ג חוליין לתשלום אד"ם יו"ד ק"א וא"ו ק"א שבמטטרון ששמו
כשם רבו וז"ל ולכל חיה ד' אנפין וד' גדפין אינון ל"ב אנפין וגדפין ואינון תליין
מחיה דאיהי אדם ואינון ל"ב כחושבן יו"ד ה"א ה"א שלימו וא"ו קליפר חוליין בכל
ד' כנפי' עד כאן לשונו. ואחר כך אמר שח' חוטין לכל כנף הוא כנגד ד' פני' וד'
כנפים שבכל חיה שהם ד' פנים ידו"ד וד' כנפים אד"ני כמנא יאהדונהי לכל כד
ובלשון זה ממש אמר בתיקונים כל מאן דאתעטף בעטופא דמצוה כאלו אתקין — תקוני' דף כא
כרסייא לקב"ה ואינון יאהדונהי סלקין לכל חד ארבעה אנפין וארבעה גדפין — ע"ב
סלקין ס"ד ותמניא אתוון יאהדונהי סלקין ע"ב עכ"ל. ועוד אמר אח"כ שרמז ח'
חוטין כנגד ד' פנים וד' גדפין כמנין שד"י במ"ק. ועוד ברמז המצוה הועתק
בסוף פ' שלח לך מפקודין של הרשב"י ע"ה אמר שם שסוד תכלת שבציצית הוא — במדבר טו מ
הדין הקשה דאכיל ושצי כלא ולכך מפני הדין נאמר וראיתם אותו וזכרתם את
כל מצות כבן הרואה הרצועה ומתיירא לחטוא לאביו מפני פחד הרצועה.
ובסוד החוטין שהם ל"ב אמר שהם כנגד ל"ב נתיבות חכמה ויוצאו' על ידי צדיק
והיינו מכנף הארץ וכו' צבי לצדיק ואינו חולק על המאמרים הקודמי' שהעתקנו

מהרשב"י

מהר״שבי המורים שהם בחיות שהלב נתיבות יונקים מלמעלה על ידי צדיק ומתפשטים בחיות הלב כדי והגב מוכח גם שאין ראוי לקרות ק״ש בלא ציצית עד שאמרו בגמרא לקורא ק״ש בלא תפלין׳ וז״ל על קיום הפסוק שאמר אוי לי
ישעי׳ כד ט בוגדים בגדו וגו׳ וכד אסתכלנא בתכלת וחמינא רצועה לאלקאה אתר דאילו למרחק אמינא אוי לי דבני נשא לא ידעי לאשגחא ולאסתכלא על מה מתענשין לשקרא בהאי בוגדי׳ בגדו דהא קורין ק״ש בלא ציצית וסהדין סהדותא דשקרא ואלין אינון בוגדים דבגדו משקרו בגרמייהו׳ ובגד בוגדים בגדו לבושא דילהון בלא ציצית אקרי בגד בוגדים עד כאן לשונו׳ והוכרח מכפל הפסוק שאמר בוגדים בגדו ובגד בוגדים בגדו לומר שהם ב׳ בחינות הא׳ מי שקורא ק״ש בלא ציצית׳ והב׳ מי שאין בבגדו ציצית אפילו שלא בשעת ק״ש שחייב אדם שיהיה ציצית עליו כל היום כולו ואמרו בגמרא שמי שאין לו ציצית בבגדו הוא
פסחים פ ע״ב כמנודה ז״ל ת״ר ז׳ מנודין לשמים ואלו הם מי שאין לו אשה ומי שיש לו אשה ואין לו בנים הגונה ואינו מגרשה׳ ומי שיש לו בנים ואינו מגדלן לתלמוד תורה ומי שאין לו תפלין בראשו ובזרועו׳ וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו והמונע מנעלים מרגליו׳ ויש אומרים אף מי שאינו מסב בחבורת מצוה עד כאן לשונו׳ ואי אפשר להפטר מזה במה שלובש ציצית בשעת תפלה לבד שציצית זמנו כל היום כתפלין וכמזוזה אלא שמתוך שתפלין צריכין גוף נקי נמנעו בני אדם מלשים אותם אלא בשעת תפלה והתנאים הקדמונים עליהם השלום רבי אליעזר הגדול
סנהדרין פ״ס היה זהיר ללבשם כל היום אפילו כשהיה חולה כדמוכח בסנהדרין וכן רבינו
כתובות פ׳ בתר׳ הקדוש כדמוכח בכתובות אמרו רז״ל והם דברי רבי אליעזר ד״א בכל עת יהיו
ושבת סוף פ׳ שואל בגדיך לבנים אלו ציצית ושמן על ראשך אל יחסר אלו תפלין עד כאן לשונו׳
קהלת ט ח הרי שהחיוב הוא שיהיה לאדם ציצית ותפלין כל היום׳ וכן נהגו ללבוש טלית קטן כל היום ותפלין מי שימצא גופו נקי חיוב עליו ללובשם אפי׳ שלא בשעת תפלה שהרי אמרו שהוא כמנודה והטעם מפני שנראה כפורק ממנו עול מלכות שמים׳ ובספרי אמר חביבין ישראל שחבבן הקדוש ברוך הוא במצות תפלין תפלין בראשיהן תפלין בזרועותיהם ציצית בבגדיה׳ מזוזה בפתחיהן ועליהם
תלי׳ קיט קסד אמר דוד שבע ביום הללתיך׳ נכנס למרחץ וראה עצמו ערום אמר אוי לי שאני
שם ו א ערום מן המצות נסתכל במילה התחיל שורר עליה שנאמר למנצח על השמינית׳ משל למלך בשר ודם שאמר לאשתו הוי מתקשטת בכל מיני תכשיטין כדי שתהא רצויה לי כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל הוו מצויינין במצו׳ כדי
שיר ו ג שתהיו רצויים לפני וכה״א יפה את רעיתי כתרצה יפה את לי את רצויה לי עד
וזהר פר׳ שלח כאן לשונו׳ ובענין מעלת הציצית פי׳ בזוהר שהלובש ציצית נעשה תמי׳ ועליו
דף קסג ע״ב נאמר תמים תהיה ז״ל כגוונא דא בר נש דלביש ציצית אתעביד בכל יומא תמים׳
דברים יח יג תם בד׳ כנפים מתקנן כדקא יאות י״ס בההו׳ תכלת דכורסיא דשבעין דרגין דימא סטרא בישא כד אסתכל בהאי בר נש לא יכיל לאבאשא ליה בעינא בישא וכדין

איהו

איהו ת"ס י"ס עם ידו"ד אלהיו ממש בתקונא חדא איהו לעילא ואיהי לתתא לבתר
אסתלקת איהי גו דרגין עילאין אוף הכי בר נש אסתלק איהו לבתר בתפלין
גו דרגין עילאין וע"ד תמים תהיה עם ידו"ד אלהיך עמיה ודאי בשעתא חדא
ברגעא חדא איהי אתתקנת לעילא ובר נש אתקן לתתא עד כאן לשונו · ועוד
במעלת ציצית שסגולתו למשוך השכינה שתדור עמו כדכתיב ועשו להם ציצית במדבר טו לט
על כנפי בגדיהם לדורתם והוא כאלו אמר לדירתם כמו שדרשו בתיקוני' בענין תקונ' דף י"ט ע"ב
לעשות את השבת לדרתם ע"ש והעתקנו לשונו לקמן · ועל כן אמרו ז"ל שכל
הזהיר במצות ציצית זוכה להקביל פני שכינה כתיב הכא וכו' · ובענין אם שמות לא ט"ז שבת ס"ב
עטיפת ציצית קודם לתפילין אם לאו יש ראיות ברורות בזוהר ובתיקונים
שעטיפ' ציצית על ראשו קוד' לתפלין · הא' בזוהר שפי' שם שים ד'דברי' במעשה זוהר סוף פר'
וכנגדם ד' בדיבור ואמר הא' לרבאה גרמיה פי' שיפנה גופו · לבתר יקבל במדבר
עליה האי עול לפרשא על רישיה פריסו דמצוה · לבתר יתקשר קשורא דייחודא
דאיכון תפילין מהו תפילין תפלה של ראש ושל יד וכו' עד כאן לשונו לענייננו ·
ובתיקונים ז"ל תא חזי כד בר נש מתעטף בעטופא דמצוה ומנח תפילין וקרי ק"ש תקונים דף
הא תקין ליה כרסיא בעטופא דמצוה והא אוקמוה והוכן בחסד כסא ובתפילין קכט ע"ב
איהו מעטר ליה הה"ד פאר"ך חבוש עליך וקרא ליה דשרא על כרסיא דתקין ליה ישעיה ט"ז ה
שמע ישראל הכי קב"ה מתקן ליה בההוא עלמא כרסייא ועטרה עד כאן לשונו · יחזקאל כד י"ז
ואין אדם יוצא ידי חובתו כראוי בלבישת טלית קטן שמתחת לבושיו לקיים דברי
המאמרים האלו כי אם בפריסת מצות ציצית על ראשו שהיא היא הנקראת
עטיפה · ובענין הנחת הטלית ראיתי מדקדקים בציציות שבאו ראשונה לצד
הראש שיהיו לעולם לצד הראש כיון שזכו להיו' מעלה אין ראוי שירדו ממעלתם
וכן נוהגים כל האשכנזים ורוב אנשי איטלייא ובענין כוונת הברכה להתעטף
בציצית ראוי לכוון שהנשמה היא המתעטפת באור מצוה זו בין למטה בין
למעלה שאורם הנשמה שהיא למעלה גם כן תתעטף באור מצוה זו בבחינות
שיתבארו · וכלל זה לכל מצוה ומצוה שיעשה האדם צריך לכוון כי נשמתו
שהיא חלק אלוה ממעל מתקנת מאירה באור מצוה זו וכן לענין תפילין ·
ושמעתי מפי מורי ע"ה שהכוונה להתעטף בציצית במה שאמרו ז"ל שציצית עולה
תרי"ג מצות שבשכינה בבחינתה המתלבשת בכסא ובמטטרון שבו סוד הציצית
ולפי מה שפי' שכוונ' העטיפה היא לנשמה צריך לכוון שבנשמתו יש רמ"ח אברים
ושס"ה גידים רוחניים וכלם יאירו על ידי מצות ציצית · וכן פי' בר"מ שסוד רעיא מהימנא
הציצית הוא מטטרון ז"ל מטטרון שם מעלות לכסא דסלקין שית מאה ציצית פר' פנחס דף
בתרין יודין ואי חסר יו"ד הא חירק באתריה הרי סלקא בכל קטרא בד' כנפי רכו
ציצית ותלת עשר חוליין דציצית איכון תרי"ג עד כאן לשונו · ובספר תולעת
יעקב ביאר היאך ימצאו בציצית תרי"ג וכתב ז"ל ומצוה זו שקולה ככל המצות
לפי שהיא אבן הראשונה הכוללת תרי"ג אבנים יקרות ול"ב נתיבות וכל נתיב

ונתיב

ה׳ יב מתחלק לשנים טוב ורע זכור ושמור מצות עשה ומל״ת והנה הם ק״ר וכל אחד כלול מעשר ספי׳ הרי תר״ך הוצא מהם ז״ך אותיות התורה הנה הם תרי״ג מצות התורה׳ וזהו שא״זל בספר׳ התכלת וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה׳ שקולה מצות ציצית כנגד כל המצות כלם עד כאן לשונו׳ ויש ברמז המצוה הזאת עוד ענייני׳ רבים ולא ביארנו אלא הנוגע למעשה לענין כוונת הברכה׳ ולענין משמוש הציציות והנוגע למעש׳ שכיון שרמיזתם הם ל״ב כנגד ל״ב נתיבו׳ או כפי׳ שפי׳ לעיל ראוי להפרידם כל אחד ואח׳ בפני עצמו וכן כשימשמש שיכוון בהם לסודות הרמוזים׳ ובענין התפילין כבר אמרנו שסודם לטהרת המחשבו׳ ולהמשיך קדושה כמו שנקראו קדושה בלשון ז״ל׳ ובמדרש הנעלם אמרו שעל סוד התפילין נאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ז״ל קמו ואזלו הוא ורבי ייסא ורבי חייא אשכחוה לרבי אלעזר ברבי שמעון והוה מגלה רזין בתפילין עאלו קמיה ואמרו במאי אתעסק מר אמר לון טעמא דתפילין אמינא דהא זכאה בר נש דמנח תפילין וידע טעמא דידהו אמרו אי ניחא קמיה דמר לימא לן מלה׳ אמר שמענא מאבוי דקב״ה ברחמותא סגיאה דהוה ליה עם ישראל אמר לון למעבד ליה בי משכנא כגוונ׳ דרתיכא עילאה דלעילא וייתי דיוריה עמהון הה״ד ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ושמענא מאבוי דהכא שתי׳ טעמא דתפילי׳ בהאי פסוקא׳ ת״ח כגוונא עילאה אתעביד מקדש ברתיכוי קדישין ובתר כן אשרי קב״ה דיוריה עמהון כעניינא דא וכגוונא דא אתערו חברייא אבתרי מתניתא בטעמא דתפילין למהוי ההוא גברא דוגמא דרתיכי עילאין רתיכא תתאה רתיכא עילאה למיתי דיליה מלכות׳ ויסרי דיוריה עלויה׳ ותנינן אית ביה רזין עילאין ודוגמיהון ואית ביה תלת רתיכין דוגמת עילאי׳ קדישין רזין דתלת אתוות׳ דשמהן קדישי עלמין תלת רתיכין תלת אתוותא ארבע פרשיות שליט על ארבע ועל כך רזא דשי״ן תלת כתרין ושי״ן דארב׳ כתרין תלתא מלכין שליטין בגופא תפילין עלוי קב״ה לעילא אלין תפילין דרישא תפילין דדרועא ד׳ פרשיין לבא רכיב דוגמא דרתיכא תתאה ותתאה רכיב׳ עוד תנינן דא רכיבא דדרעא לתתא ולבא רכיב דוגמא דאיהו לתתא ואתמסרון דידיה לאעלאה לון כל חילי שמיא כך לבא הוא רכיב לתתא ואתמסרו בידוי כל אברי גופא ועילא׳ מנהון ארבע פרשיין על מוחא דרישא איהו אבל קב״ה הוא שליטא עילאה מלכא מכלא ורזא דחכמתא דא הוא כגוונא דמקדשא דכתיב ועשה כרוב אחד מקצה מזה וכרוב אחד מקצה ועלייהו דיוריה דמלכ׳ בארבע אתוון תרין רתיכין ובהאי גוונא לבא ומוחא לבא מכאן ומוחא מכאן׳ ועלייהו מדוריה דקב״ה בארבע ארבע פרשיין׳ אמר רבי אלעזר מכאן ולהלאה רזי דכתרי אתווקא ופרשיין בגופייהו ורבועותהן הלכה למשה מסיני ורמיזא דילהון אתגלי וטעמא דכלא ב״נ מכילן דרחמי׳ אמר רבי יהודה אלמלא לא אתינא אלא בדיל רזא דא דיי עד כאן לשונו׳ והרי מבואר במאמר הזה היות התפילין כלים להשרות השכינה

מנחות מ״ג במדבר טו לט

מדרש הנעלם פרש׳ חיי שרה דף קכט שמות כה ח

שמות כה יח

עליכו כי הם דוגמת הכרובים העליונים שעליהם היתה השכינה שורה · ואמרו
במדרש אמר רבי אליעזר אמרו ישראל לפני המקום אנו רוצים ליגע בתור׳ יומם מדרש שוחר טוב
ולילה אבל אין לנו פנאי אמר להם הקדוש ברוך הוא קיימו מצות תפלין ומעלה
אני עליכם כאלו אתם יגיעים יומם ולילה · רבי יוחנן אמר מקרא מלא הוא
והיה לאות על ידכה וגו׳ למען תהיה תורת ה׳ בפיך עד כאן לשונו · הרי שמעלת שמות יג ח
המניח תפילין גדולה היא כאלו עוסק בתורה ונודע שתלמוד תורה שקול כנגד
כל המצות כאומרו ותלמוד תורה כנגד כלם · וכן מצות ציצית שקולה כנגד
כלם כדפי׳ ז״ל · נמצא המתעטף ציצית ומניח תפילין כאלו קיים כל המצות
וכן אמר בתיקונים ז״ל ובוצינא קדישא כל מאן דאנח תפילין וציצית כאלו מקיים
תרי״ג מצות דאורייתא ולא עוד אלא בציצית כאלו מתקן כרסייא לקב״ה ותפילין
אינון שם ה׳ כאלו נחית ידו״ד על כורסייא עד כאן לשונו · ובתיקונים אמ׳ שצריך תקונים ד ב
האדם להיות בכל יום בשני אותות אות ברית ואות תפילין כנגד שני יודי״ן
שבשם יאהדונהי · ובשבת אות שבת ואות ברית ומי שאינו מניח תפילין בכל
יום מפריד והמאמר העתקנו בשער אהבה כל זמן שאדם בתפילין הוא מייחד
הב׳ שמות ולכן טוב להתמיד בתפילין כל היום אם אפש׳ או רוב היום או מקצתו
מלבד זמן התפלה · וכן כתב ר״מ מקוצי בענין תפילין ז״ל ועוד דרשתי להם סמ״ג עש׳ ד
כי משש מאות ושלש עשרה מצות שנצטוו לישראל אין לך שום מצוה שתהא
אות ועדות כי אם ג׳ מצות והם מילה ושבת ותפילין שנכתב בשלשתן אות והם
שלשתם אות ועדות לישראל שהם עבדים להקב״ה ועל פי שני עדים יקום דבר ·
כל אחד מישראל אינו יהודי שלם אלא אם כן יש לו שני עדים שהוא יהודי הלכך
בשבת ויו״ט שנקרא שבת ושבת נקרא אות פטור אדם מלהניח תפילין כי די שיש
לו שני עדים שהוא יהודי עדות שבת ועדו׳ מילה אבל בחול חייב כל אדם להניח
תפילין כדי שיהא לו שני עדים אות תפילין עם אות המילה וכל מי שאינו מניח
תפילין אין לו כי אם עד אחד שהוא יהודי ולכך חשבו כמורד לשמים · ואח״ת פסחים פ׳
מאחר שתפילין אות ועדות כמו מילה ושבת מדוע היתה רפויה ביד ישרא׳ כבר
פירשו רבותינו דבר זה כל דבר מצוה שלא מסרו עצמן עליה בעת גזרה עדיין
היא רפויה בידם כגון תפילין · ולפי שבשלשתן אות ועדות נשקלו כל אחד
כנגד התורה כלה שהרי במילה נכרתו עליה שלש עשרה בריתות בתורה שלש
בריתות ותורה ותפילין ושבת הושוו יחד בכמה מקומות ואחר מהם ותתן להם נחמיה ט יד
תורה ומצות ואת שבת קדשך הודעת להם ותפילין למען תהיה תורת ה׳ בפיך · שמות יג ח
עוד זאת דרשתי להם כי מה שאמרו רבותינו תפילין צריכין גוף נקי כאלישע
בעל כנפים שלא יפיח בהם זהו באדם שמניחם כל היום כולו כמצותן
פן יפיח עליו ויעשה דבר שאינו הגון אבל בשעת תפלה אין לך רשע שלא
יהא ראוי לתפילין קל וחומר מספר תורה שהוא מקודש יותר שיש בו כל התורה
כולה ובתפילין אין בו כי אם ארבע פרשיות שבתוך עור והכל אוחזין

בספר

בספר תורה בשעת תפילה שהכל יכולין להתנהג בטהרה בשעת תפלה׳
ועוד הבאתי להם מה שדרשו רבותינו והיה כי יביאך בפר׳ תפילין למה נאמר בכורות פ״ה
שהרי תפילין חובת הגוף הן׳ ונוהגין בין בארץ בין בחוצה לארץ אלא
אמר הקדוש ברוך הוא עשו מצוה זו שבשבילה תזכו ליכנס לארץ׳ עוד
אמר רבותינו כל שאינו מניח תפילין עובר בשמנה עשה בכל יום שהרי יש שם מנחות פ״ב
ארבעה פרשיות ובכל אחד יש מצות עשה של יד ומצות עשה של ראש׳
עוד אמרו רבותינו כל הקורא קרית שמע בלא תפילין כאלו מעיד עדות שקר
בעצמו׳ עוד אמרו רבותינו פושעי ישראל בגופן שנידונין שנים עשר ר״ה פ״ק
חדש בגיהנם קרקפתא דלא מנח תפילין מעולם פירוש קרקפתא גולגולת׳
ופיר׳ רבינו יעקב כגון שנמנע מתפילין משום מרד וביזוי המצוה כדאמרינן
ביומא פשעים אלו המרדים׳ ורב אלפס פירש מי שלא הניח תפילין מעולם יומא פ׳ י״ה י׳
ויש להשיב על דבריו שהיה לו לומר דלא מנחא תפילין ושניהם אין להם
ערבות שיהא הפי׳ כדבריהם לכך יש ליזהר׳ עוד זאת דרשתי להם כי
יותר חפץ הקדוש ברוך הוא באדם רשע שיניח תפילין מאדם צדיק׳
ועיקר תפילין נצטוו להיות זכרון לרשעים וליסרם דרך טובה ויותר הם
צריכים זכר וחיזוק מאותם שגדלו ביראת שמים כל ימיהם׳ והבאתי ראיה
גדולה וחזקה כי בתפילין יש ד׳ פרשיות ובכל אחת כתוב לטוטפות חוץ מאחת
שמינה בה הכתוב וכתוב בה ולזכרון ללמר שעיקר חיוב תפילין לאותם
שצריכין יותר זכר׳ עוד אמרו רבותינו כל מי שיש לו תפילין בראשו ובזרועו מנחות פ״ב
וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו הוא בחזקה שלא יחטא שנאמר והחוט המשולש קהלת דף י״ב
לא במהרה ינתק ואומר חונה מלאך ה׳ סביב ליראיו ויחלצם פירו׳ מלאך תלים לד ט
הם מצות השם החונים סביבותיו ומזכירין אותו עבודת הבורא וכן מצינו
שם באדם אחר שנמנע מעבירה גדולה על ידי ציציותיו שראה ונזכר׳
ועוד אמרו רבותינו כל המניח תפילין מאריך ימים שנאמר ה׳ עליהם יחיו׳ ישעיה לח
ועוד בתיקונים שצריך אדם בכל יום שני אותיות אות מילה ואות תפילין
כדי לייחד שם יאהדו״נהי׳ ובשבת אות שבת ואות מילה והעתקנו לשונו
בשער אהבה כמנהג שבעוד שתפילין עליו הוא מייחד ושכינה שורה עליו
שהתפילין מכרה׳ עוד בתיקונים שהעוסק בתורה בהיותו מעוטף תקונים סוף דף קמ
בציצית ותפילין זוכה לנפש רוח ונשמה זה לשונו׳ ובנ״ר צריכין ישראל
לאנהרא לה בגלותא באור נר דאיהו תורה ומצוה׳ אור נשמתא׳ נפש רוחא
דאינון סימן נ״ר בבתי דתפילי לאתשכב בהון שכינתא בגלותא וכסויא דציצית
לאתעטפא ביה ובנ״ר אי בר נש לא אנח תפילין וציצית במה ישכב איהי
בגלותא עלה אתמר אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ה׳׳ ובזכות תלים מא א
פקודין אלין ירתין בני נשא תלת קטרין דאינון נשמתא ורוחא ונפשא׳

ואמר עוד לקמיה ובגבר בשמתא ורוחא ונפשא איכון משכבא דשכינתא בגלותא ועלייהו אתמר ושכב בשמלתו וברכך ובגין פקודי אלין סריא שכינתא על בר נש׳ הרי מבואר במאמר היות ג׳ מצות אלו תורה ותפילין וציצית כנגד נשמה רוח נפש כמו שפי׳ בתחלת המאמר שאמר אור נשמתא וגם התורה היא בכלל מצות מן רמ״ח מצות עשה היא ללמוד תורה וכו׳ וכיון שזוכה בג׳ אלו שכינה שורה עליו שהשכינה לא תשרה אלא בנפש שלם שהם ג׳ אלו כמו שפירש׳ בסוף המאמר׳ ובודאי מטעם זה היה מנהג התנאים הקדמונים להניח תפילין כל היום כמו שהוכחתי לעיל כדי למשוך השכינה עליה׳ על ידי היותם נפש שלם כדפי׳ במאמר׳ וכן אמר גם כן רבי ירמיה הוה יתיב קמיה דרבי זירא חזייה דהוה קא בדח טובא את׳ ליה לא סבר לה מר בכל עצב יהיה מותר פרש״י כשאדם מראה עצמו כעצב יהיה לו שכר׳ אמר ליה תפילין קא מנחנא ופרש״י תפילין קא מנחנא והם עדות שממשלת קוני ומלכותו עלי׳ ודוחק לומר שהנחת תפילין זו היה בשעת תפלה דמדקאמר רבי ירמיה הוה יתיב קמיה דרבי זירא נראה שהיה בבית מדרשו שלא בשעת תפלה׳ וכן לפי גרסת רבינו יונה ז״ל דגרים לעיל מזה גבי אביי הוה יתיב קמיה דרבא חזייה דהוה קא בדח טובא אמר ליה וגילו ברעדה כתיב אמר ליה אנא תפילין קא מנחנא נראה ודאי שלא היה בשעת התפלה כי אם היה בשעת התפלה קשה טובא לאמוראים האלו וכי נעלם מהם המשנה אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש וכן רבי זירא לא אמר לו רבי ירמיה וגילו ברעדה כתיב כי יותר מוכיח פסוק וגילו ברעדה על ענין התפלה כי מזה הפסוק הכריחו בגמר׳ לעיל מזה דאין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש יותר מפסוק בכל עצב יהיה מותר׳ וכן רבי זירא ורבא לא אמרו הא תנן אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש אלא ודאי שלא בשעת התפלה איירי שמנהגם היה ללבוש תפילין כל היום אפילו כשהיו עוסקי׳ בתור׳ ולענין מה השיבו כל אחד תפילין קא מנחנא פירשו תלמידי רבינו יונה ז״ל רוצה לומ׳ שמחת מצות אני שמח כי חולה הייתי במעי ולא יכולתי להניח תפילין זה כמה ימים מפני חשש הנקיות ועכשו שנתרפאתי אני שמח בקיום המצוה הזו מתוך חשכי בה עכ״ל׳ תו אמר בגמ׳ אמר רבי יצחק הנכנס לסעודת קבע חולץ תפילין ואחר כך נכנס ופליגא דרבי חייא דאמר ר׳ חייא מניחן על שלחנו וכן הדור לו ועד אימת אמר רב נתן בר יצחק עד זמן ברכה׳ ופרש״י חולץ תפילין שמא ישתכר בסעודה ויתגנה בתפילין׳ וכן הדור לו שיהיו מזומנין לו ויחזור ויניחם בשע׳ ברכה עכ״ל׳ וכר׳ חייא פסק רבינו יעקב והרי״ף ז״ל הנכנס לסעודת קבע חולצן ומניחן על השולחן עד זמן ברכה וחוזר ומניחן עכ״ל׳ ע״ש צריך אדם להרגיל עצמו במצוה זו של תפילין להניחן רוב היום ויזכה לאריכו׳ ימי׳ ומ״מ הלובש תפילין כל היום ועוסק בתורה בהם צריך למשמש בהם בכל שעה שלא יסיח דעתו מהם שהרי את׳ ר״זל ק״ו מציץ שלא היה בו אלא אזכרה א׳ וכו׳

תפילין

דברים כד
ברכות פ״ס
משלי יד כ״ג
תהלים ב י״א
ברכות פ״ג
טור ס״ס סי׳ ע

תפילין שיש בהם מ"ב עאכו"ו. ואם אי אפשר לאדם ללובשם בתוך היום מפני
שאין נקיות גופו לפחות בשעת התפלה ראוי ללבשם כי בשעת תפלה ראוי
להתפלל בנקיות הגוף כי אסור לו להתפלל אם אינו יכול לעמוד בעצמו עד
שיפסיק כדפי' בגמרא וכיון שגופו נקי לתפלה נקי הוא גם כן לתפילין ופירשו
תקונים דף כ"ג ע"א בתיקונים שסלמות התפלה הוא בעטוף טלית ותפילין ז"ל ואי צלותא שלימא
וגם בפרשת בראשית דף כ"ג ע"ב שלימא בעטופא דמצוה ותפילין על רישא ודרועא אתמר בהו וראו כל עמי
הארץ כי שם ידו"ד נקרא עליך ויראו ממך שם ידו"ד אוקמוה דאיהי תפילין
דרישא ומאן דחזי שם ידו"ד על רישא בצלותא דאיהי שם ידו"ד מיד כלהון בורחין
דברים כח י
תלים צא ז הה"ד יפול מצדך אלף וגו' עד כאן לשונו. ועוד בזוה"ר ז"ל ועל דא מאן דלא
זהר פ' תולדו' דף קמ"א ע"א אתעטף בהאי ולא אתעטר לאתתקפא בתפלי בכל יומא דמי ליה דלא שריא
עמיה מהימנותא ואתעדי מניה דחילו דמאריה וצלותיה לאו צלותא כדקא יאות
עד כאן לשונו. ולכן ראוי הוא שכל תפלה תהיה בעטיפת ציצית ותפילין
חוץ מתפלת ערבית וכבר נתפשט המנהג בארץ ישראל ללבוש תפילין אפילו
בתפלת מנחה וכן ראוי לנהוג מפני שסגולת התפילין להכניע החצוני' כמבואר
במאמר וזו א' מן הכוונות שפי' הרשב"י ע"ה בתיקונים שצריך המכוון לכוון
בעת הנחת תפילין לכבוש עבד תחת רבו ושפחה תחת גבירתה. וכן פיר'
תקונים י' סוף דף א בתיקונים ז"ל גבורים משט' דגבורה דיהבין תוקפא למאריהון לכבוש עבד
תחת רבו ושפחה תחת גברת' בקשורא דתפילין דמאן דלית ליה תפילין בשעת
ק"ש משט' דיליה שליט עבד ושפחה על עלמא ובההוא שעתא רגזא שכינתא ודא
משלי ל כ"ב הוא דכתיב תחת עבד כי ימלוך ושפחה כי תירש גבירתה עד כאן לשונו.
בראשית ל"ב כ"ה ובתנא רבי אליהו אמר על פסוק ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו אמרו ז"ל
שם ל"ב כ"ו מלמד שרצה להרגו ולא היה בו כח מפני שיעקב אבינו היה מזויין תפילין
בראשו ובזרועו וציצית בבגדו הה"ד וירא כי לא יכול לו ויגע וכו' ונודע כי איש
זה היה שרו של פרס כדפי' ז"ל ובתיקונים במקום אחר נמצא אצלינו בכתיבת
יד ואינו בדפוס פירש יותר הענין ואמר בו חילוק שבין עבד לבן בעשיית מצוה
זו ז"ל מאן דאיהו מחילא דחיי כשמתיה ודאי. כד מנח תפילין לאעלא כל
אלהים אחרים תחות כל שולטנותא דשכינתא עילאה דאיהי תפילין דרישא דבר
נש ולאעלא כל אומין תחות יה ה' דאיהי שכינה תתאה דבגין דבגלותא אתמר
משלי ל כ"ב תחת שלש רגזה ארץ תחת עבד כי ימלוך ונבל כי ישבע לחם ושפחה כ"נ.
ובג"ד בתפילין דרישא ויד לאעלא שפחה תחות גבורת' עילאה ותתאה ובאדכרו'
דלגו דכלילן ביי' דאיהו שקיל לאורייתא צריך לאעלא עבד תחות רבו עילאה
שמות ד כ"ב ותתאה ודא אקרי ברא דקב"ה ושכינתיה הה"ד כה אמר ה' בני בכורי ישראל
דברים י"ד א ואלין דעבדין דא אתמר בהון בנים אתם לה' אלהיכם ובג"ד אתמר אל תהיו
אבות פ"א כעבדים המשמשים את הרב ע"מ לקבל פרס. ומאן דעביד פקודא דא על מנת
הקטיר אלהים אחרים למהוי לשעבודא ואומין דלתתא ליבויה תחות ידיה לאו
יהבין

ויהבין ליה נשמה אלא משמע' דהאי עבד ובנ״ר אם כבנים אם כעבדים עד כאן לשונו · ומה שאמר תחות גבירתה עילאה ותתאה הם ה' עילאה וה' תתאה · ותחות רבו עילאה ותתאה הם י' ו' · יהרי מבואר כוונת התפילין בדרך א' וחלוק בעשיית מצוה זו בין עבד לבן כי הבן אינו מכוון להכאת עצמו כי אם מה שנוגע לכבוד אביו ואמו ולכך מכוון להכנעת הקליפות עבד תחת רבו ושפחה תחת גבירתה ועוד ביארו בתיקונים שהתפילין לבינוניים סגולתם להכניע המקטרגים אמר שם בענין חלוק מצות ציצית ותפילין בין צדיקים גמורים לבינוניים שהצדיקים הם מכוונים לתקן כסא למלך בעטיפת ציצית והמלך שיבא לשבת על הכסא בהנחת תפילין כמבואר לעיל · ואמר דמשמע' דצדיקים גמורים לאו איהו חבוש בגלותא אלא איהו אסור וחבוש עמהון ברחימו קשיר עמהון בחביבותא הה"ד וכפ"שו קשורה בנפשו חבוש עמהון בכורסייא דמתקנין ליה ובמרכבה דילה וכו' · אבל מעץ הדעת טוב ורע דקשיר לון ביצר הטוב למהוי עזר בהדייהו וקשיר לון ליצר הרע למהוי למשאוי תחותייהו חמור נושא ספרים משמע' דבנונייס איהו אסור וחבוש בגלותא דעלייהו אתמר ביומין בחול היה קשור כשור לחרוש וכחמור למשאוי ובשבת למען ינוח שורך וחמורך היה כשור לעול עול תפילין וכחמור למשאוי ברשיעיא אתמר נתנני ה' בידי לא אוכל קום דרצועין דתפילין איכון כחבלים לקרנוי דשמאל שור מועד דלא שכי לון ותפלה דיד קשיר לרגלוי ומאן דלא מנח תפילין עליה אתמר משור מועד הרחק ממנו כמלא עיניו דמיניה תליין אבות נזיקים ציצית משאוי על החמור עד כאן לשונו · ובלשון זה בא גם כן בתיקוני יותר מבואר ופי' שם שהנחת תפילין לרשע מועיל לו להכניע לו המקטרגים וז"ל לרשעים איכון קשורא לכל מקטרגין דילהון הרי שסגולת התפילין הוא להכנעת הקליפות · וכוונת ב"ה בהנחת התפילין למי שהוא צדיק או שהוא בינוני כמבואר ואנו שהלואי שנהיה במדרגת בנוניים שהרי רבה היה קורא עצמו בינוני כמו שהעתקנו בשער היראה סוף פ"ו · טוב לנו להניח תפילין כל היום כדי שיכנעו ממנו הקליפות ויהיו הרצועות חבלים לקרנוי דשמאל וכו' דאע"פ שתהיה כוונתינו בהנחת התפילין למעלה לייחד כמו שנבאר כל א' יפעל בו רוחניות המצוה כפי זכות נשמתו שאם הוא צדיק גמור יהיה קודשא בריך הוא קשור עמו באהבה ונפשו קשורה בנפשו כמבואר במאמר הנה אע"פ שיכוון הכוונה האמורה לא יהיה הקדוש ברוך הוא קשור עמו באהבה אלא יפעל בו המצוה להכניע הקליפות · והנה מכר גודל מעלת מצות תפילין והסגולות שבה שביארנו ונבאר עוד כ"עה יתעורר האדם לבו ונפשו באהבה בקיום המצוה הזו באופן שלא יבא לזוז דעתו מהם והדברים המעוררים האהבה במצוה זו ביאר הרשב"י ע"ה בתיקונים ז"ל ואי תימא דקודשא בריך הוא לאו אתתרך עמ"ה בנ"ר אמר קרא כצפור נודדת מקנה כן איש נודד ממקומו בגין לנטרא לה בגלותא מרשו נוכראה

רעס״מ עד ל

תקונים דף י״ט וד׳ כ״ב ע״א

תקונים דף ה׳ ע״ב פ״א לאו פינו פרי עץ שלי כ״ז כ״ז

מזכרתא אהדר אני ה׳ הוא שמי וכבודי לאחר לא אתן וגו׳ לאחר דא אל אחר דא ישעיה מ״ב ח
סמאל׳ לפסילים אלין ממנן דעל שבעין אומין ובגינה קודשא בריך הוא איהו
מלך אסור ברהטי׳ ואיהו חבוש עמהון בתפילין דיד בקשר של יד ודא הוא דכתי׳
פארך חבוש עליך ובגין דאיהו חבוש עמהון בגלותא אתמר ביה אין חבוש יחזקאל כ״ד י״ז
מתיר עצמו מבית האסורים׳ ושכינתא איהי בית האסורין דיליה בגין רחימו
דילה איהו אסור בה ורזא דמלה צרור המור דודי לי בין שדי ילין עד כאן לשונו׳ שיר א יג
והנה מכללות דבריו יש דרוש אל כוונתינו כי כאשר יחשוב היות הקדוש ברוך
הוא שהוא מלכו של עולם והוא אסור עם בן האדם נוצר מטפה סרוחה שורה
ברהטי מוחא והוא דומה למה שהיה מכנס שכינתו בין בדי הארון עם היות
שמים ושמי השמים לא יכלכלוהו ולכן ראוי שידבק מחשבת הנפש הדרה
במוחו באהבתו יתברך השו׳ר במוחו׳ וכן פי׳ בזוהר שהתפלין הם עדים להעיד זוהר סוף פ׳
לאדם שהקדוש ברוך הוא דבק עמו ז״ל אמר רבי יהודה כמה שהדי עביד קודש׳ לך לך
בריך הוא לאסהדא בהו בבני נשא וכלהו בעיטא ובסהדותא קיימין לקבליה קם
בכפרא אושיט רגלוי למיהך סהדייא קיימין לקבליה מכריזין ואמרין רגלי
חסידיו ישמור אנח תפלין ברישיה בין עינוי בעי לזקפא רישיה אמי שמ׳ קדישא שמואל א ב ט
עילאה אחיד ורשים על רישיה והרצועין תליין מהאי גיסא ומהאי גיסא על לביה
הא אסתכל ביקרא דמאריה אושיט ידוי אמי ידא אחרא מתקטרא בקישורא
דשמא קדישא אהדר ידיה ואסתכל ביקריה דמאריה עד כאן לשונו לענייננו׳
הרי בפי׳ שהתפלין הם עדים להעיד לאדם שלא יחטא שכאשר ירצה להגביה
עיניו לראות מה שאינו ראוי וכן בידיו ויזכור שהתפלין בראשו ובזרועו ייראה
מהמלך אשר הוא שוכן עמו׳ ואמר אמי שמא קדישא עילאה אחיד ורשים
על רישיה שמלת אחיד פי׳ שמשם הקדושה העליונה מלמעלה למטה אוחזת עליו
והיינו כפירות מתנו כענין מה שאמרנו לעיל שעל התפלין ואמר ועשו לי שמות כ״ה ח
מקדש ושכנתי בתוכם׳ ונחזור למאמר התיקונים אמר בסוף המאמר
ושכינתא איהי בית האסורין דיליה בגין רחימו דילה איהו אסור בה זו היא
בחינת תפילין של יד כי מציאות ד׳ פרשיות שביד הם תנ״ה נצח הוד יסוד כדפי׳
הרשב״י בזוהר כנודע שהוא סוד הזכר אסור בבית היד והבית שהפרשיו׳ בתוכה זוהר פר׳ ואתחנן דף
שהיא השכינה והיא בית האסורין דיליה ובשביל אהבתה הוא אסור עמה ולכן ר״סג בדפסנ
השכינה אמרת צרור המור דודי לי בין שדי ילין והוא כנגד בחינת תפלה של יד
בזרוע והיינו צרור המור דודי לי׳ והוא דומה למה שהיא אומרת שימני כחותם שיר ח ו
על לבך כחותם על זרועך ופי׳ בתיקונים שזה נאמר על תפילין של ראש ושל יד תקונים דף
ז״ל שימני כחותם על לבך וכי מאן אמא חותמא על לבא אלא איכון תפילין ס״ד ע״א
דרישא דרציעין דלהון תליין על לבא ואלין תפילין דרישא ותפילין דיד דאיהו
בשמאלא לקבל לבא ודא איהו כחותם על לבך כחותם על זרועך תפלה דיד
דאינון רשימו דשמא קדישא דאיהו י׳ קדש לי כל בכור׳ ה׳ והיה כי יביאך׳
ו׳ שמע.

ו' שמע ישראל · ה' והיה אם שמוע · ומההוא רשימו מזדעזעין כל אומין
דעלמא הה"ד וראו כל עמי הארץ כי שם ידו"ד נקרא עליך ויראו ממך והכי דברים כ"ח י
אוקמוה שם ידו"ד אלין תפילין דרישא עד כאן לשונו · ודומה לזה כתב החסיד ח"ס שער
בעל חובת הלבבות בענין פי' פ' ואהבת שכל הדברים שנזכרו בפרשה כענין היחוד
ושננתם לבניך ודברת בם כולם מעוררים האהבה ואמר אח"כ וקשרתם לאות דברים ו ז
וכו' · כתב ז"ל ואחר כן נעתק מחובת האברים אל תפלה של יד ותפלה של
ראש והמזוזה וכולם גורמים לזכור את הבורא ולאהבו בלבב שלם ולבסוף
לובשה בחק זכרון אהבת האוהבים שאני כחותם על לבך כחותם על זרועך שיר ח ו
וגו' ואמר צרור המור דודי לי בין שדי ילין עד כאן לשונו · ומה שאמר במאמר שם א יג
ובנינה קודש' בריך הוא איהו מלך אסור ברהטים וכו' יובן זה במה שאמר
בתיקונים ואעתיקנו לשונו בשער האהבה פ"ז שהתפלין נקרא כנות להסתיר תקונים דף ק"ד ע"ב
השכינה מהחצוני' ובזה יובן מה שאמרו בגמר' שהתפילין נקראו' כנפי יונה גבי
אלישע בעל הכנפים וכתי' כנפי יונה נחפה בכסף ופי' בתיקונים שחוט של חסד תלים ס"ח יד
שהוא כסף הוא חופה ומסתיר את השכינה ואת הנשמה מבעלי הדין וזו היא
סגולה גדולה שיש לתפילין יתרה על כל הנדרש · וכן מבואר עוד בתיקונים תקונים דף [illegible] סוף ע"א
ז"ל דאית חובין דדיינין להו' בדינים חמורים לנשמתא וייתי מצוה דהיהי
מטרוניתא כגון מצות תפילין ואגינת עליה ופריסת גדפהא עלה ולית רשו
למקטרג לקרבא תמן · ומהדברים המעוררים האהבה במצוה זו הוא כאשר
יחשוב כי תפילין שאנו מניחים אע"פ שהם תפילין של עור במקומם העליון הם
תפילין של אור והוא סוד מה שפי' בתיקונים ובזוהר שהקב"ה מניח תפילין דהיינו
שהת"ת מתעטר באורות העליונים כדפי' בזוהר ואלו לא חטא אדם הראשון או זוהר פרשת
לא חטאו ישראל בעגל היו מזדככים כמלאכים והיו זוכים לתפילין של אור ואתחנן דף
אמנם אחר החטא לא זכו ישראל אלא לתפילין של עור דהיינו כמקום האורות רפ"ב ע"ב
העליוני' בעולם מטטרון שבו סוד הגלות ביומין דחול ובו תפילין של עור כדפי'
הר"שבי ע"ה בזוה"ר כי על התפילין נאמר ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות זוהר שיר
עור · ז"ל רבי אבא שלח ליה לר' שמעון אמר ליה האי דאוקמוה בתפילין דמארי השירים
עלמא ואיכון קודשא דקודשין משכא דעל תפילין ואיכון רבועין אקרון קדושה ונס' פר'
אשכחנא מכלן שלח ליה ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור דייקא והכי ואתחנן ריש
אוקמוה רב המנונא סבא ואלין איכון דרישא ודרועא ירכה בה' והא אוקמוה דף רס"ס
עכ"ל · ונודע כי פסוק זה ויעש ה' אלהים הוא תיקון לאחר חטא אדם הראשון בראשית ג כ"א
וכן פי' בתיקונים ז"ל בקדמיתא כתנות אור דבהון עקבו הוה מכהה גלגל חמה תקונים דף
והיינו בורא מאורי האש בתר דחבו ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור י ע"א
עכ"ל לענייננו · ולפי זה יובן עם מה שכבר הקדמנו · ובתיקונים ביארו שם דף קי"ג
הענין בפי' ז"ל בתר דהדהר תשובה אדם לתתא הדר לבושא לגבי מוחא דאיהו ע"ב
קרקפתא דתפילי ואתחבר מוחא דאיהו חכמה באימא מיד ויעש ה' אלהים
לאדם

לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם ואיכון תפילין דאיכון מעור׳ בההוא זמנא קמת תשובה דאיהי אימא קרקפתא דתפילי עם אדם לאגנא עליה ולכסיא עליה דהוה ערום כגוונא דאיהו כסוי על מוחא עילאה וכדי כל מאן דאנח תפילין כאלו כסוי על מוחא עילאה עד כאן לשונו׳ וכאשר יסתכל האדם במה שביארנו יתלהב לבו לאהבה את הבורא שחמל עליו וכונס בו האורות העליוני׳ מלובשי׳ בתפילין של עור והוא מה שהזכיר שלמה המלך ע״ה בשיר השירים באהבת הקב״ה לישראל מלך אסור ברהטים שהם תפילין שבראש כדפי׳ לעיל ובהכנת האדם תפילין הוא אדם שלם דומה ליוצרו כמו שביארו בתיקונים ז״ל ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אותו הכא פקודא דתפילין ת״ח כל מאן דאנח תפילין על רישיה ועל דרועיה קלא סליק בכל יומא לכל חיוון מרכבו׳ ואופנים ושרפים ומלאכים דממנן על צלותין הבו יקר לדיוקנא דמלכא דאיהו מאן דאנח תפילין דעליה אתמר ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אותו׳ בצלמו בתפילין דרישא כגוונא דתפילין דמארי עלמא דאיכון שכינתא עילאה תפילין על רישא דאיהו עמודא דאמצעיתא דאיהו כללא דתלת ספירן קדמאין ועמודא דאמצעיתא כליל שית ספירן ואימא עילאה תפילין על רישיה איהו תפילין דאנח קב״ה בכל יומא׳ תפילין דיד דא שכינתא תתאה דאיהי קשירא ליה ועליה אתמר וכפשו קשורה בנפשו תרוויהו ביחודא חדא בקשורא חדא׳ רצועא כריכא באצבעא שמאלא דא קידושין דילה דאיהי טבעת כריכא באצבעא דילה ובה איהי קשירא עמיה ואיהו עמה עכ״ל׳ הרי מבואר במאמר הזה מעלת המניח תפילין שהוא דומה ליוצרו ומבואר במאמר קצת כוונת התפילין וית׳ עוד בה״י ואגב מבואר שהרצועה שאנו כורכין באצבע היא טבעת הקידושין שהזכר נותן לה ומכאן היה אומר מורי ע״ה שאין ראוי לכרוך הרצועה על האצבע עד שיניח תפלה של ראש שהוא סוד הזכר שאם עדיין לא בא הזכר קדושין מהיכן וכן מנהג רוב ישראל ואין ראוי לשנות המנהג׳ וכן היה אומר מורי ע״ה שכריכה זו שבאצבע צריך שתהיה מעומד שהזכר המקדש את האשה מקדש אותה מעומד שהקדושין הם מעלמא דדכורא ודרכו מעומד׳ והכריכות צריכות שיהיו ג׳ כדפי׳ בר״מ והעתקנו לשונו לעיל בענין מנין חוליו׳ שבציצית׳ ועוד במעלת המניח תפילין וציצית האריכו בזוהר ואמרו שהמניח תפילין וציצית הוא אחד דומה ליוצרו וכיון שהוא דומה ליוצרו יש התייחסות וקורבה לקב״ה שישרה עליו אבל אם אינו דומה ליוצרו מה התייחסו׳ להקב״ה עמו׳ ז״ל קדושים תהיו רבי אבא פתח ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ ת״ח בכל עמין דעלמא לא אתרעי בהו קב״ה בר בישראל בלחודייהו ועביד לון גוי אחד וקרא לון גוי אחד בשמיה ואעטר לון בכמה עטרין בכמה פקודין לאתעטרא בהו ועל דא תפילין דרישא ותפילין דדרועא לאתעטרא בהו בר נש כגוונא דלעילא ולאשתכחא חד שלים בכלא ובההוא שעתא דאתעטר

ס״א וכו׳

שיר ז׳ ו׳

תקונים דף פ״ו ע״ב

ראשית פ״ב

ראשית פ״ד

רעיא מהימנא פ׳ פנחס דף רכ״ח ע״ב

זוהר פ׳ קדושים דף פ״א

דף א׳ ע״א

בהו בר נש ואתקדש בהו אתעביד שלים ואקרי אחד דאחד לא אקרי אלא כד איהו שלים ומאן דפגים לא אקרי אחד ועל דא קב"ה אקרי אחד בשלימו דכלא בשלימו דאבהן בשלימו דכנסת ישראל בג"כ ישראל לתתא אקרון אחד · דכד בר נש אנח תפילין ואתחפי בכסויא דמצוה כדין אתעטר בעטרין קדישין כגוונא דלעילא ואקרי אחד ובגיני כך ליתי אחד ויתדבק באחד קודשא בריך הוא דאיהו אחד ישתדל באחד דהא לית מלכא משתדל אלא במאי דאתחזי ליה ובג"כ כתי' והוא באחד ומי ישיבנו לא שארי קב"ה ולא אשתכח אלא באחד באחד אחד מבעי ליה · במאן דאתתקן בקדושה עילאה למהוי חד כדין הוא שריא באחד ולא באתר אחרא ואימתי אקרי בר נש אחד בשעתא דאתקדש בעטרין עילאין עד כאן לשונו · הרי בפי' דלא שארי קב"ה ולא אשתכח אלא באחד דהיינו אחד שיתוקן האדם בציצית ותפילין שאז הוא אחד וא"כ בעת שהאדם עוסק בתורה או בתפלה שאז הוא רוצה שהקב"ה ישרה עמו ואם הוא פגום וחסר כלי ותכשיטי הקדושה ממנו אין הקב"ה שורה עליו כמו שאז"ל לעיל ומאן דפגים לא אקרי אחד · ואפשר שזו היא ברכת התפילין באומרו אשר קדשנו במצותיו לפי הפשט כי כיון שאדם רוצה לידבק בו יתברך ראוי שקוד' יתקדש במצותיו ובזה תהיה הכנה לשרות כל הקדושה העליונה · ובענין כוונת הנחת תפילין אעתיק מה שנמצא בזוה"ר ובתיקונים במקומות מפוזרים אחת הנה ואחת הנה והמבין יבין · אמרו ז"ל מאן דאנח תפילין כד מנח תפלה של יד בעי לאושטא דרועא שמאלא לקבלא לה לכנסת ישראל ולקטרא קטרא עם ימינא בגין לחבקא לה לקיימא דכתיב שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני לאתחזאה בר נש כגוונא דלעילא ולאתעטר' בכלא וכדין בר נש שלים בקדושה עילאה וקב"ה קארי עליה ישראל אשר בך אתפאר עד כאן לשונו · וכאשר יניח תפלה של ראש וכו' יקום מעומד כנגד עולם הזכר וכן פירשו בזוה"ר שכל דברים שהם מעלמא דדכורא צריך למיקם בקיומיה ואזדקף ועוד ע"ש בענין קדושה מעומד ומיושב ועל זה אמרו בגמר' אמר רבי ישמעאל אלמלא לא זכו יש' להקביל פני אביהם שבשמים אלא כל חדש וחדש דיים אמר אביי הילכך מעומד · ובהניחו תפלה של יד יחבר קשר של יו"ד עם הבית כן פירשו בזוה"ר ז"ל יו"ד דא אצטריך דלא יעדי כלל מגו תפלה דיד דלא יעביד פירודא וכל חדוה דילה בהאי איהו · יו"ד בדכור' איהו ולא בנוקבא ובג"כ אתקריבת בהדה ומאן דרחיק ליה מאתר דא רחיק הוא מעדונא דעלמא דאתי בדכורא איהו צדיק ואיהו צדק בלא יו"ד איהו איש ואיהי אשה בלא יו"ד ובג"כ חדוה דילה לאתקרבא בה ולאתעדנא בהדה מאן דרחיק ערוכא דא ירחקון ליה מעדונא דלעילא ועל דא כתיב כי מכבדי אכבד וגו' עד כאן לשונו · ובכוונת תפלה של יד ושל ראש יכוון בשל יד שהם ד' פרשיות שם ידו"ד כמבואר לעיל קדש י' · והיה כי יביאך ה' · שמע ישראל ו' · והיה אם שמוע ה' · והבית שם אדני · ובשל ראש ד' פרשיות שם ידו"ד בד' בתים שם

אהיה

איוב כ"ג י"ג

זוהר פ' מצורע דף כא ע"א

שיר ב ו

ישעיה מ"ט ג

זוהר פ' מיו פרש דף קלב שם פ' תרומה רים דף קלג

זוהר פ' פנחס דף רלו ע"ב

שמואל א ב ל

אהיה כן פירש בתיקונים ז"ל אז תקרא וידו"ד יענה ידו"ד בד' בתי דתפילי דרישא תקונים שלשי
דאינון ד' אתוון אהי"ה ׳ וידו"ד יענה ידו"ד בד' בתי דתפילי דיד באינון ארכי ׳ ואי דף ס
תימא לאו אינון ביד אלא בית ה' וכו' עד כאן לשונו לענייננו : וכן ביארו ישעים כ"ח ט
בתיקונים ׳ ועוד בתיקונים ז"ל ראשך עליך ככרמל דא תפילין דרישא ורצועין תקונים דף
תליין מכאן כזמורות דאינון ככרמל דתליין מגפן ׳ ודלת ראשך כארגמן עח ע"א
דא תפלה דיד מה דהוה דלת בגלותא עניה הה"ד תפלה לעני כי יעטוף תהא שם שלשי דף
לבושא כארגמן דאיהו סוד אוריאל רפאל גבריאל מיכאל נוריאל ׳ מלך אסור ק"מב
ברהטים דא קב"ה ידו"ד דיהא אסור בארבע בתים דילה דאינון אד"ני ארבע שיר ז ו'
רהטי מוחא דיהא אסור ברהטים כגוונא דא יאקדו"נקי כי שמך בך ובך שמך תלים ק"ב א
ודא איהו סוד אמן מן ארגמן עד כאן לשונו ׳ ובסוף המאמר בענין מלך אסור
ברהטים הוא מסכים עם מאמר הקודם ׳ והכלל כי תפלה של יד הוא ראש
הנקבה ורהטי דמוחא שבה הוא שם אדני והרצועה של יד הוא מה שאמר ודלת
ראשך רומז לשער ראשה עד ארגמן כמבואר במאמ׳ ׳ עוד בזוהר בענין כוונת זוהר פר'
הנחת תפילין ז"ל תני רבי יצחק רתיכא קדישא עילאה ארבע בתי דתפילין ואתחנן דף
דאנון ו' כמה דאתמר רתיכא קדישא אחרא ארבע אחרנין דכלילן בחד דאנון ה' ר"סג ע"א
בתראה כמא דאוקמוה ׳ וכתוב עוד שם והוא לשון המגיה תפילין דרישא שם דף ר' סד
חכמה ובינ"ה גדולה גבורה תפארת המכוון ׳ ותפילין דדרועא תפארת נצ"ח שלשי ע"א
הו"ד יסוד מלכות המכוון עד כאן לשונו ׳ ואל יקשה מה שפי' בתיקונים שד' בהגהה
פרשיות הם שם ידו"ד שהכוונה ו' נוטה אל הימין חסד ה' נוטה אל השמאל גבורה
כן פי' מורי ע"ה ׳ וקודם שישים התפילין יאמר אני משים תפילין לקיים מצות
בוראי וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך ד' פרשיות שביד וכו'
יכוון שהם כנגד שם ידו"ד המתלבש בתוך שם אדני שהוא הבית וכ"ח אזכרות
שבו כנגד שם אהיה ובראש הם ד' פרשיות ידו"ד וד' בתים אהיה ועוד שם אהיה
בתוכו כנגד כ"ח אזכרות ויכוין לאכנעא שפחת תחת גבירתה וכו' כמבואר
לעיל ׳ ובענין כוונת אזכרו' שבתפילין שהם אהיה כ"א ביד וכ"א בראש שהם מ"ב
ביארו בתיקונים ז"ל אהיה אשר אהיה מלגאו דתפילי בכ"א אזכרות דתפילין תקונים דף נ
דרישא ובכ"א אזכרות דתפילין דיד ודא אימא עילאה תפילי דמארי עלמא
קאריכן ליה תפילין על רישא דעמודא דאמצעיתא שמע ישראל כסי ליה אימא
עילאה בגדפהא דאינון רצועין דתפילי עד כאן לשונו ׳ ועל הפשט צריך
לכוון בפרשיות עצמם הכתובות בתפילין ובזה יתעורר לבו לאהבה בשני
פרשיות הראשונות שהם קדש והיה כי יביאך כנגד י"ה יחשוב הכתוב בהם
דהיינו ענין יציאת מצרים והוא המורה על תוקף אהבת הב"ה שהוא בעצמו
הלך להוציאם משם והרג בכוריהם וימשול משל למלך אשר בנו שבוי וילך
שמלך בעצמו בעבור אהבת בנו ויוציאנו משם בחזקה ויעשה מלחמה עם
שוביהו כן הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו הוא ולא מלאך ולא שרף הרג

שמות יב כ״ט בכוריהם והוציאם באומרו וה׳ הכה כל בכור והוא מה שמשה מזהיר את ישראל
שם יג ג זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים וכו׳ כי בחוזק יד הוציא ידו״ד אתכם
מזה וכו׳ ומלת זכור הוא מקור כי לעולם חייבים אנו לזכור ענין זה כדי שנזכור
אהבתו בלבנו ונעבדהו כבן האוהב את אביו מצד שהטיב עמו והוא שהכתוב
שם ד כ״ב קורא אותנו בנים כאומרו בני בכורי ישראל והכוונה על הנשמה הקדושה
שם יג ב שנשפעה לנו ממקום הקדש שמשם הבכור הוא קדש ולכן הוא אומר קדש לי כל
בכור ומצד זה חייבים אנו לקדש עצמנו כדי שנהיה דבקים בו וזה הענין הוא
שם יג ט״ו הכתוב בפ׳ שניה ובה מבואר יותר ענין הריגת הבכורות באומרו ויהרוג ה׳ כל
בכור בארץ מצרים מבכור אדם ועד בכור בהמה ׳ ובשני פרשיות אלו מודיע
לנו ענין ההשגחה והיכולת שהרי שידד מערכות השמים ושבר מנעולי פרזלא
דברים ד כ כדפי׳ בזוהר וכן כתוב ואתכם לקח ה׳ ויוציא אתכם מכור הברזל ממצרים להיו׳
לו לעם נחלה ׳ ובשני פרשיות שמע והיה אם שמוע מזכיר לנו ייחוד ה׳ דהיינו
ידו״ד אחד למעלה ולמטה ובד׳ רוחות העולם שראינו הענין במעמד הר סיני
כדפי׳ בפ״א משער היראה ואח״כ מזהירנו על האהבה ושנעשה למצותיו׳ האהבה
סימנים כדי שלא תמוש אהבתו מלבנו והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום
מענין האהבה והייחוד על לבבך ושננתם לבניך ודברת בם בשבתך בביתך
וכו׳ וקשרתם לאות כדי שנזכור האהבה והייחוד וזה הענין כתוב בפ׳ והיה אם
שמוע לאהבה וכו׳ אלא שיעיר אותנו שאם יפתה לבנו אחרי היצר שהוא אלהים
אחרים וחרה וכו׳ ׳ ובענין הרצועות של ראש וקשר של תפילין שבראש ושל יד
זוהר פ׳ פנחס דף רל״ו ע״ב ביארו בזוהר ז״ל תרין רצועין נפקין מקטרא דא ומקטרא דא רזא דתרין ירכין
דהאי אע״ג דנביאי קשוט אחידן בהו דהא מלעילא נפקין תרין דרועין מימינא
ומשמאלא וד״לת אתאחידת בהו לבתר אתפשטו ירכין לתתא כיון דהיא
אתאחדת לעילא כדקא יאות נחתא לתתא לאתאחדא באכלוסהא כד איהי
אתאחדת אחידת בשפולי ירכין ורשימו דיו״ד ברית קדישא עלה מלעילא כדין
איהי אתאחדת בייחודא עד כאן לשונו לענייננו ׳ עוד בענין רצועה של
זוהר פר׳ יד אמר בזוהר ז״ל ועד מהאי תלייא רצועה חד לתתא דהא מנה תליין תתאי
ואתחנן ר״מ ואתזנו מניה ועד אתקרי אות כד״א זאת אות הברית וכתי׳ לאות על ידכה
דף רס״ג בה״א והא אוקמוה ׳ עוד בסוד הרצועות פירשו ז״ל תלת רצועין
בראשית ט י״ג נצח והוד יסוד ׳ יסוד רצועה דקשיר ו׳ עם ה׳ כי כל בשמים
שמות יג ט״ז ובארץ דאחיד בשמיא ובארעא ׳ תרין רצועין נצח והוד דאחידן
תקונים דף בה״ עילאה והקרנים גבוהות והאחת גבוה מן השנים אוף הכי תרין
פ ע״א רצועין חד ארוכה וחד קצרה ׳ קצרה עד החזה ׳ ארוכה עד
טבורא ׳ ואתפשטותא דה״א עילאה עד הוד באת י׳ איהו דאיהו
קשר דתפילין דרישא דאיהי ה׳ עילאה סליקת לחמשין חמש זמנין עשר
באת י׳ והיינו ה״ו מן אלהים חמש זמנין ה׳ באת י׳ חמשין בחמש

ספירן

ספירן · יסוד כל נטיל לון כלהו וירית לון לכלה והיינו כל כלה · באת ה׳ תתאה
קרן אחת ורזא דמלה אוקמוהו רבנן שור שהקריב אדם הראשון קרן א׳ היתה
במצחו שנאמר משור פר מקרן מפריס חסר יוד · ודא רצועה דתפילי תלים סט לב
דיד דמאחרי עלמא עד כאן לשונו · ובסוד שינים שבתפילין אמר בתיקונים ז״ל תקונים דף ח ע״ב
שין של תפילין הלכה למשה מסיני · ש׳ דתלת ראשין · ש׳ · דארבע ראשין לקבל
שבע הנערות הראויות לתת לה מבית המלך ואיכון בשחר שתים לפניה ואחת
לאחריה ובערב שתים לפניה ושתים לאחריה עד כאן לשונו · עוד שם ז״ל · ש׳ שם דף כב ע״א
של תפילין דא אימא עילאה עלה אתמר וראו כל עמי הארץ כי שם יהו״ה נקרא׳ דברים כח
עליך ויראו ממך שי״ן סליק באתווי ש״ס ה׳ דיד כהה שש״ה · ורמ״ח פקודין דכלילן
ברמ״ח תיבין דק״ש בד׳ פרשיין הא תרי״ג עד כאן לשונו · עד הנה מה שכללנו
מדברי הרשב״י ע״ה הנוגע לכוונת הנחת ציצית ותפילין וכאשר יכוון האדם בכל
זה ויתבודד ביום ויעסוק בתורה בדחילו ורחימו בכוונתם כאמור ויכוון בסוד
שם יו״ד ק״א וא״ו ק״א שהוא שם המחשבה כדפי׳ בריש הספר׳ בוראי ימשוך קדושה
לקדש מחשבתו · וטוב שאחר הנחת טלית ותפילין יכוון בשם יו״ד ק״י וא״ו ק״י שפי׳
בתיקוני׳ שבו סוד תפילי׳ וציצי׳ ז״ל ואית נקוד׳ ברזא אחרא כגוונ׳ יהו״ה מלך יהו״ה תקונים דף ט
מלך יהו״ה ימלוך שמהן דלעילא נקודין דילהון כתיבין תחותייהו בד׳ שמהן תליין ריש ע״ב
מכל שמא ושמא ועלייהו אתמר וקרא זה אל זה לקבל י״ב אנפין דתלת חיוון · אל זה ישעיה ו ג
י״ב גדפין דתלת חיון ועל כלהו פני אדם · ותפילין הוא פני אדם · ציצית פני ס״א לקבל אנפין
חיוון וגדפי חיוון · ואוקמוה רבנן שם בן י״ב כל היודעו והזהיר בו כל תפלותיו
מתקבלות ומקורו יו״ד ק״י וא״ו ק״י כל י׳ איהו אנפוי יהו״ה · א׳ ודמות פניהם פני יחזקאל א י
אדם הכא בהאי שמא רזא דתפילין וציצית עד כאן לשונו · ושם זה פי׳ בתיקונים תקונים דף קכא ע״א
וכן במקום אחרים בתיקונים שהוא מוחא מחשבה בחכמה שבכתר ויועיל בה׳
לקדושת המחשבה · והמקום שנתבאר בפי׳ ראיתי להעתיקו הנה ז״ל והאי איהי
קרטא דילך זרקא מקף שופר הולך סגו״לתא דאשכנא רא מפומך סלקא לאתר
דאתמר ביה במופלא ממך אל תדרוש ובמכוסה ממך אל תחקור ואיהו שמא
דכתר עילאה דאיהו חכמה קדומה דהכי סליק חכמה לחושבן שמא קדישא עם
עשר אתוון בכללא דאינון יו״ד ק״י וא״ו ק״י עד כאן לשונו · ועוד לקמיה בנין
דנחתין עלה עשר סגולות דשמא דכתרא דאינון יו״ד ק״י וא״ו ק״י דאינון ספירין
מליין סגולות דאחרין לכתרא עילאה דמלכא ומטרוניתא והאי איהו כתר עילאה
דאתמר ביה ביום שבת בקדושה כתר יתנו לך ה׳ אלהינו וכו׳ ע״כ לעניננו ·
עוד יש לענין קדושת המחשבה בחינות אחרות וראינו לבארם בפ׳ בפני עצמו
כדי לתת ריוח בין פרק לפרק ·

פרק שביעי

כבר ביארנו בריש הפ׳ הקודם שהמוח והלב הם ב׳ אבריו׳
ראשיים שבהם תלוי המחשבה וביארנו בענין קדושת
המחשבה התלויה במוח כפי מה שנמצא בדברי הרשב״י ע״ה · עוד מצאנו

תקו' כ"א דף ע — בדברי הרשב"י ע"ה בתיקונים בענין ברכה קדושה ייחוד שפי' שהם אריה שור נשר שהם חסד גבור' ת"ת וג' אברים באדם כנגדם מוח לב ריאה וג' קטגורים כנגדם טחול מרה כבד ועל מרכב' זו שורה פני אדם העליון שהוא סוד המחשבת העליונה וזו היא מחשבה טובה כמבואר בריש פ' הקודם ויש מחשב' רעה שהוא אדם בליעל איש און אדם להבל דמה ומכאן תראה כמה פגם עושה החושב מחשבות זרות שנעקר ממקום עליון אל מקום הטומאה שהוא אדם בליעל וכו' ואמר אחר כך ז"ל על מוחא שריא ברכה. על לבא שריא קדושה. על ריאה שריא יחוד. מחשבה כלילא מכלהו. ואינון יברכך ה'. יאר ה'. ישא ה'. יברכך במוחא. יאר בלבא דתמן נהורא דעיינין. ישא בריאה דאיהו שלום הה"ד וישם לך שלום עד כאן לשונו. הרי מבואר במאמר היות קדושה בלב

ויקר פר' שלח דף קסא — וטעם הדבר פירש הרשב"י ע"ה שהאדם הוא דוגמת עולם קטן ויש רמז באדם מהעולם מהמקדש וקדש הקדשים ואמר שהלב הוא כנגד קדש הקדשים. ז"ל ת"א כד ברא קב"ה בר נש בעלמא אתקין ליה כגוונא עילאה יקירא ויהב ליה חיליה ותוקפיה באמצעיתא דגופא דתמן שריא לבא דהוא תוקפא ומזונא דכל גופא ומתמן אתזן כל גופא וכל אינון שייפי דגופ' מתמן אתזנו והא לבא אחיד ואתקף באתר עילאה דלעילא דאיהו מוחא דרישא דשארי לעילא ואחיד ביה ודא אתקשר בדא. כגוונא דא אתקין קב"ה ועבד ליה חד גופא ואתקין שייפי דגופא סחרניה דלבא ולבא שארי באמצעיתא וכל גופא וכל אינון שייפין אתזנו מההוא לבא דהוא תוקפא דכלא וכלא ביה תליין וההוא לבא אתקשר ואתאחיד במוחא עילאה דשריא לעילא. כך הוא כד ברא קב"ה עלמא אסדר לימא דאוקיינוס דאסחר כל ישובא דעלמא וישובא דכל שבעין אומין כלא אסחר לירושלם וירושלם באמצעיתא דכל ישובא שריא והיא אסחר להר הבית והר הבית אסחר לעזרות דישראל ואינון עזרות סחרן ללשכת הגזית דתמן סנהדרי גדולה יתבין ותנינן אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלחודייהו ולשכת הגזית אסחר לבית האולם והאולם למזבח והמזבח אסחר להיכל והיכל לבית קדש הקדשים דתמן שכינה שריא וכפורת וכרובים וארון

שמות יד ז — והכא הוא לבא דכל ארעא ועלמא ומהכא אתזנו כל אינון אתרי דישובא דאינון שייפי גופא ולבא אתזן ממוחא דרישא ואתאחיד דא בדא הה"ד מכון לשבתך פעלת כגוונא דא לעילא לעילא וכו' עכ"ל לענייננו. ולקמיה ביאר במאמר כל בחינות אלו שבעולם הזה ושבמקדש היותם גם כן למעלה ולמעלה מעלה ואינו לדרוש שלנו והיוצא מתוך לכוונתינו היות הלב באדם כנגד בית קדש הקדשים שבו ארון וכפורת וכרובים ונלמוד מזה שכמו שבבית המקדש היתה

תקוני' דף ע"ב ריש ע"ב וסוף דף קמח; שמות כה כ — השכינה שורה שם מפני היות שם ארון ולוחות וכרובים וכו' כן לב האדם ראוי לעשות לו הכנה שתשרה בו שכינה ושתהיה קדש קדשים. וכן ביארו בתיקוני' שעל כנפי ריאה כת' והיו הכרובים פורשי כנפים למעלה סוככים בכנפיהם על

הכפורת

הכפורת ואמרו ז"ל על הכפרת דא כפרת דליבא קדם קדשין דא ליבא עכ"ל ·
וגם ביאר בחינה אחרת בלב ואמר שהארון שהיה במשכן היה כנגד הלב ז"ל גם ריש תקון
ארון והאי דא לב כור דליק כלול לב' נתיבות ואיהו שבת וביה שכינתא עילאה כח ע"ב
דאיהי תורת חכם ובה לב מבין · ואמר לקמיה כפרת הלב דא פריסו דסוכת
שלום דאתמר ביה הפורש סוכת שלום עד כאן לשונו · והכוונה שהארון הוא
כנגד הלב שהיא השכינה הכלולה מל"ב נתיבות שלב היא שכינ' כדפי' בתיקוני' תקוני' דף מב
דקאמר לב מבין לב יודע לב רואה איהי שכינתא וכו' וכן בתיקונים כתיבת יד ע"א
בענין נעשה אדם מנו ט' אברים ואמרו שם נעשה אדם הא ליבא דיהא שלימו
דכלא הכוונה שהיא בחינה עשירית כנגד שכינה כנזכר שם לגבי שאר האברי'
ואומר הלב מבין הכוונה כי שכינה עילאה משפיע בה כח ההבנה להיות הלב
מבין · ובתיקון אמר שה' כנפי ריאה עם הוורדא שהם שש הם כנגד השרפים תקונים תקון
שעליהם נאמר ש"ש כנפים שש כנפים לאחד ואמר שית איכון מסט' דאת ו' דאיהו כח דף שם
ספר תורה · ארונא דספר תורה דא כיסא דלבא ואי איהו כור דליק ואי לאו ככנפי ישעיה ו ב]
ריאה דאיכון נשבין עליה הוה לבא אוקיר כל גופא · והאי נורא דאיהו דרס
דערקין דלבא רוחא נשיב בערקין דדמא וכלהו מתנהגין אבתריה ודא הוא
דכתיב אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת ילכו עד כאן לשונו · והרוח הזה המקרר יחזקאל א יב
דם הדין הוא מכר הת"ת שהוא בעל הרחמים וכן ביאר לקמיה וכד ייתי רוחא
לגבי לבא דתמן נפשא אתמר ביה קול דודי דופק וכן מבואר עוד בתיקונים ז"ל תקוני' דף מט
האי רוח בכל אתר דאיהו שכינתא עילאה ותתאה אשתכח · איהו ו' דכתיב ע"ב
בכנפי ריאה ועל לבא דתמן נר ה' דא נשמתא במוחא · רוח בכנפי ריאה נפש
בלבא · ולזמנין תלת כתלת מוחין ומחשבה רכיב עלייהו דאיהו אדם והכי תלת
ללב · נ"ר נשמה רוח דנשיב בהון נר בתרי בתי ליבא ואיכון נפש רוח שי' נ"ר ·
והאי ו' איהו דנשיב בדרועין בשית פרקי' דלהון ואיהו נשיב בתרין שוקין דאיכון
שוקיו עמודי שש ועליה אתמר ונחה עליו רוח ה' כד איברין דגופא מתנהגין שיר ה טו
בהאי רוחא בפקודין דאורייתא קפיכה מתנהגא לכל סטר דבעי בר נש כד"א ישעיה א ב
אשר יהיה שמה הרוח ללכת ילכו דספינה איהי רישא ואיהי לבא ואיהי גופא · יחזקאל א יב
ואם עשרה אברין דגופא דאיכון מארי ספינה דאיכון עמא קדישא לא מתנהגין
באורייתא דאיהי נשמתא במצוה דאיהי נפשא פרח רוחא מבינייהו בההוא זמנא
וה' הטיל רוח סערה אל הים דאיהי רוח סערה דאיהי גזרת דינא קשיא דסערה יונה א ד
גופיה דבר נש דאיכון ישראל וישראל איכון בסערה והאכיה דאיהי גופא חשבה
להשבר עד כאן לשונו לעניינינו · וברים המאמר ביאר כי נשמה רוח נפש משכנם
הם נשמה במוח רוח בכנפי ריאה נפש בלב · וכן ביאר גם כן בתיקונים ז"ל תקוני' דף מג
ועוד נשמתא ורוחא ונפשא דבר נש איכון תרועה תקיעה שברים · נפשא בלבא ע"א
ודא שברים כד"א לב נשבר ונדכה · נשמתא במוחא ודא תקיעה · רוחא בכנפי תלים נא יט
ריאה דנשיב על לבא ודא תרועה וכו' עכ"ל · והנוגע מענין זה למעשה מבואר
במאמר

במאמר כי בהיות עוסקין בתור' ובמצות הרוח הזה מתפשט בכל הגוף שהרוח
(יחזקאל א כ) הזה הוא פנימיות הדעת נשמה המתפשט בתוך שש קצוות והיינו אל אשר יהיה
שמה הרוח ללכת ילכו ואם לאו אז הרוח הקדוש הזה מסתלק ושולט רוח סערה·
(תקונים סוף דף קמח) שהוא דין הקשה ואז והאניה חשבה להשבר· ועוד אמר בתיקונים ז"ל נפש
רוח ונשמה כהן לוי וישראל· כהן איהו נשמה אם זכה נר ה' נר הוא נהיר בה
מלכא כשמש זורחת ורוחא דקודשא הוא נפיק מבין גדפוי דכרובים דאינון כנפי
ריאה והוא ממליל עימיה ואם לאו נורא ורא נפש הוא נפיק אשא מלכא ואוקיד
ליה עד כאן לשונו· ונכונה בזה ביארו עוד שם לעיל מזה· ז"ל כליות אינון
יועצות אם זכו עאל בהון נבואה דאיהי נר ה' נשמת אדם ואתעבידו נביאים
ואינון יועצים לטב ואית בהון עצה ותושיה· כנפי ריאה אם זכו שריא בהון
(ישעיה יא ב) רוח קודשא ואתמר בהון ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה
(שמות כה כ) רוח דעת ויראת ה' ועלייהו אתמר והיו הכרובים פורשי כנפי' וכו' עד כאן לשונו·
והנוגע לקדושת הלב הם ב' בחינות הא' עשה והא' ל"ת· בחינת העשה הוא כי
כיון שהנפש מקומה בלב כמבואר במאמרי' שהעתקנו הנפש קדושתה היא קדושת
עשיית המצוות כמו שביארנו לעיל בפר' והעתקנו לשון הרשב"י שאמר עשיתיו
דא נפש דתמן עשייה דשריא ברמ"ח פקודין· וענין זה דקדק הפסוק באומרו
(במדבר טו לט) ולא תתורו אחרי לבבכם וכו' למען תזכרו ועשית' את כל מצותי והייתם קדושים
וכו'· נראה שתיקון הלב בעשיית המצות ובזה מתקדש· ועוד נלמוד מדברי
הרשב"י שאמר שנים הלב הוא הארון ונודע הוא שבתוך הארון היו הלוחו' ושברי
לוחות כן ראוי שתהיה לבו מלא תורה ורוח הנושב מכנפי ריאה שהוא ו' יהיה
נושב בו אור אויר התורה כראוי ויזכה ל רוח הקדש כמעלת הכהן גדול כמבוא'
בדברי הרשב"י ע"ה· וכנגד שברי לוחות צריך שיהיה לבו לב נשבר ונדכה
שיהיה מכון לשכינה שהשכינה מושבה הם מאנין תבירין דילה כמבואר בפר'
ויקרא והם העניים שלבם לב נשבר ונדכה ומי שלבו מתגאה עליו דואה השכינ'
(תקוני' דף סח ע"א) עליו שנאמר תועבת ה' כל גבה לב וכן ביאר הרשב"י ע"ה בתיקונים ז"ל וגסות
לבא דהוא שלים בקליפין דיליה ולא אתבר עליה אתמר תועבת ה' כל גבה לב
(משלי טז ה) ושכינתא לא שריא עליה עד כאן לשונו· ובשער היראה פ"ד העתקנו כל לשונו
ובלי ספק כי אפי' הנפש השורה בלב תסתלק מאחר שמכנים בלב קליפ' הרואה
אותה כי אין הקדושה שורה במקום שיש חצוני לא יגורך רע· והעד כי
כשהכניסו צלם בהיכל נסתלקה השכינ' וכן כל פגם שיפגום האד' בלבו מקנאה
שנאה כעס ותאוות הוא כשמכנים צלם בהיכל קודש הקדשי' שכבר נתבא' היות
הלב קדש הקדשים· וזו היא בחינת ל"ת שצריך ליזהר מכל אלו כדי שיהיה לבו כלי
קדוש שבו תשרה השכינה ולא תמנע השכינ' ח"ו דבר פגם חצוני שידחה אותה·
(תקונים תקון כד ובתקון מח) וכמו שהוזהרנו ביום שבת מכעס ועצבות כמו שפיר' הרשב"י ע"ה בתקונים כן
צריך ליזהר בששת ימי המעש' ז"ל הרשב"י ע"ה בתיקון מ"ח זכאה איהו מאן דנטיר

דירה

דירה לשבת דאיהו לבא דלא אתקריב תמן עציבו דטחול וכעס דמרה דאיהו
נורא דגיהנם דעלה אתמר לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת והכי שמות לה ג
איהו ודאי דכל מאן דכעיס כאלו אוקיד נורא דגיהנם, עד כאן לשונו ·
ובודאי כי האזהרה הזו לעולם אנו צריכין אותה אם שלא לכעוס אפילו בחול
שלא להדליק אש של גיהנם אלא שביום שבת הפגם הוא לאין תכלית כי מאחר
שאש של גיהנם נתבטל מכל וכל וזה מדליקו מחדש עונשו גדול מאד וביום
שבת צריך אדם להאריך אפו ולהיות ענו בתכלית וללמוד ממדת קונו שביום
שבת מאריך לרשעי' שבגיהנם שאש של גיהנם בטל וכמו שפי' בפ' יתרו משום
דעתיקא אתגלי כל רוגזין וכל דינין וביום שבת אשתככו וכמה עובדי עבודת
אלילים לפניו והוא מאריך · וממדת ענוה שיקנה ביום שבת ימשוך לכל
שאר הימים שיום שבת שורש לכל הקדושות כמו שביארנו בפ"ב ויתעור בעזרת
האל · וכן כמו שצריך לשמור עצמו מעצבות הלב כן צריך בימות החול כי
אין השכינה שורה לא מתוך עצבות וכו' אלא מתוך שמחה כדפי' בגמרא · מלבד פסחים פ' ע"פ
בזמנים שצריך עצבות כגון בג' שבועות שמתעצבים על חרבן הבית שאפילו לפניו
יש עצבות כדפי' בגמרא דבבתי גואי איכא עציבו · וכן אמרו במסכת ברכות חגיגה פ"ק
פרק קמא ג' משמרות הוי הלילה ועל כל משמר ומשמר הקדוש ברוך הוא וכו'
כמבואר שם · בזמנים אלו העצבות הוא טוב או אם יתעצב על עונותיו אין כל
זה פגם בלב אבל העצבות שהוא מצד דברי העולם הזה הוא הפוגם · וצריך
שיהיה תוכו כברו וסודו כמבואר בתיקונים ז"ל מאן דאיהו מאילנא דחיי איהו תקוני' דף קכח ע"א
תוכו כברו פומא ולבא שוין ועלייהו אתמ' ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעולם
אבל אחרא דלאו פומיה ולביה שוין עליה אתמר ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל בראשית ג כ"ב
מינה דודאי איהו ערבוביא בישא דמסקר מוניטא דמלכ' דמערב כספא בעופר'
וכו' עד כאן לשונו לענייננו · ויתעור בסודו בענין התפלה ב"ה וצריך שיהא
דובר אמת בלבבו כי בזה גורם ייחוד מדת אמת בלב והוא סוד אמת מארץ תלים ט"ו ב
תצמח · והכלל כי כיון שהלב הוא מקור החיים נתון באמצע הגוף והוא כנגד
בית קדש הקדשים · שהוא נקודה אמצעי' לעולם כל המדות הטובות שבאברים
נובעות מהלב וכן להפך ולכן את' במסכת אבות במשנה ה' תלמידי' היו לרבן אבות פ"ב
יוחנן בן זכאי רבי אליעזר אומר עין טוב וכו' רבי אלעזר ן' ערך אומר לב טוב
ואמר רואה אני את דברי רבי אלעזר מדבריכם שבכלל דבריו דבריכם · וכן
בהפכו לב רע שורש לכל המדות המגונות · עוד אמרו בגמרא נדרים וילקוט נדרים פ"ב
בפ' הפסוק · ולא תתורו אחרי לבבכם מכאן אמר רבי נתן אל יפתה אדם בכוס במדב' טו לט
זה ויתן עינו בכוס אחר אמר רבא לא נצרכה אלא אפילו שתי נשיו · דבר אחר
ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם מגיד שהעינים הולכות אחר הלב ·
או הלב אחר העינים אמרת והלא יש סומא שעושה את כל התועבות שבעולם
הא מה ת"ל ולא תתורו אחרי לבבכם מגיד שהעינים הולכות אחר הלב · ואמר

עוד לקמיה אמר רבי יצחק לבא ועינא תרי סרסורי דחטאין לא תתורו ונומר
משלי כג כ״ו תנה בני לבך לי ועיניך דרכי תצרנה · אמר הקדוש ברוך הוא הן יהבת לי
לבך ועיניך אנא ידענא דאת לי עד כאן לשונו · הרי מבואר היות הלב מקור
לכל המרות אם לטוב אם להפכו ולכן הפסיק מקדי׳ הלב לעיני׳ לא תתורו אחרי
לבבכם ואחר כך אחרי עיניכם וכן תנה בני לבך לי ועיניך וכו׳ ולדעת ר״ז״ל שאמ׳
הן יהבת לי לבך ועיניך צריך לומר שפשט הכתוב הוא תנה בני לבך לי ועיניך
וכאן פסיק טעמא ובזה דרכי תצרנה והטעם שלא אמר הכתוב תנה בני לבך
ועיניך לי מפני שהלב הוא העיקר כמבואר במאמר שאמר שהעיני׳ הולכו׳ אחרי
הלב · ע״כ דברנו במה שנוגע אל פרטי הלב האמנם אל מה שנוגע לכללות
קדושת המחשבות התלויות בשני הכאמרי׳ במוח ובלב יש עוד פרטי׳ שנרמזו
בכתובים ובדברי הרשב״י ע״ה והם העיקר אל קדושת המחשבה · הא׳ מהם
שיתמיד לקום בכל לילה בחצות ויעסוק בתורה עד אור היום ובסגולת הקם
בחצות לילה לעסוק בתורה מעלות גדולות אשר ית׳ ב״ה והא׳ מהם הוא הכנעת
וספר פיס׳ ויחי דף רטג ע״א דספית סט טו תלים כו א הקליפות ודבר זה נתבאר בזוהר בפסוק ישׂכר חמור גרם פתח ואמר ה׳ אורי
וישעי׳ ממי אירא ה׳ מעוז חיי ממי אפחד כמה חביבין אינון מלין דאורייתא כמה
חביבין אינון דמשתדלי באורייתא קמי קב״ה דכל מאן דישתדל באורייתא לא
דחיל מפגעי עלמא נטיר הוא לעילא נטיר הוא לתתא ולא עוד אלא דכפית לכל
פגעי דעלמא ואחית לון לעומקי דתהומא רבא ת״ח בשעתא דעאל ליליא פתחין
פתימין וכלבי וחמרי שריין ושאטן בעלמא ואתייהיבת רשו לחבלא וכל בני
עלמא ניימי בערסייהו ונשמתהון דכדיקייא סלקין לאתענגא לעילא כד אתער
רוח צפון ואתפליג ליליא אתערותא קדישא אתער בעלמ׳ ואתמר בכמה דוכתי
זכאה חולקיה דההוא בר נש דאיהו קאים בההיא שעתא ואשתדל באוריית׳ כיון
דאיהו פתח באורייתא כל אינון זינין בישין אעיל לון בנוקבי דתהומא רבא
וכפית ליה לחמור ונחית ליה בשפכרי דתחות עפרא דזוהמי קברא בגיני כך
יששכר דאשתדלותיה באוריית׳ כפית ליה לחמור ונחית ליה מההו׳ גרם המעלו׳
דאיהו סליק לנזקא עלמ׳ ושוי מדוריה בין המשפתים בין זוהמי דשפכרי דעפרא
עד כאן לשונו · וכבר הארכנו לעיל שבלבול המחשבות סיבה לאדם בעת
עמדו בתפלה או בעת עוסקו בתורה הוא מפני עונותיו שאינו ראוי לייחד והעון
הוא המקטרג החצוני אשר יפסיק בינו לבין אהיו וכיון שהאדם הזה רגיל לקום
בחצות לילה לעסוק בתורה הוא כופה לסטרא אחרא ועונותיו מתכפרים ובזה
יבא להטהר מחשבתו ולא תתבלבל יחודו · והטעם לזה אספר לומר מפני כי
מדת לילה היא המשפעת הדינין וממנה יונקים הדינין החצונים והיא נהפכת
מחשך לאור ירבה ממדת הדין למדת רחמים על ידי עסק התורה וכיון שהיא
נמתקת כל אותם התלויים בה גם כן נמתקים ועוד כי הקליפה הקשה מכל
הקליפות היא המיתה והשינה א׳ משׂשים במיתה וכיון שהאדם נודד שינה מעיניו

במקות

שמצא הקליפה הקשה משתברת ותאיו ודאי שכל השאר יכנעו ויתחברו ואור בת
עין יאיר ע״י התור׳ אור ולכן דוד הע״ה בלילה לא היה ישן שתין נשמי מן הטעם
האמור וכן צריך כל בעל תשובה להתנודד שינה מעיניו בלילה ע״י עסק התורה
והתפלה כדי להכניע הקליפות ׃ ובודאי שיהיה לו סיוע גדול לתשובה וכן
אמר בתיקונים וכל דא כפום עובדיהון דבני נשא הרי אתפרכסת זכאה איהו (תקונים תקון כ דף סט)
דסליק לה לאתרה ולקב״ה לאתריה דאתמר ביה הנה ידוד רוכב על עב קל (ישעיה יט א)
הנה ידוד יוצא ממקומו ׃ אמר ליה רבי אלעזר אבא וכי יכיל בר נש לאחזרא (שם כו כא)
לקב״ה לאתריה אין כמה דאשכחנא בדוד דאמר אם אתן שינה לעיני לעפעפי (תלים קלב ד)
תנומה עד אמצא מקום לה׳ וכו׳ בההוא זמנא דבר נש אחזר ליה לאתריה מה
כתיב ביה ממקומו פן ברחמיו לעמו וכו׳ עד כאן לשונו ׃ הרי בפי׳ כי דוד הע״ה
על ידי שנדד שינה מעיניו החזיר הקב״ה למקומו וממנו ילמוד כל יחיד ויחיד
שמאח׳ שבחטאו גורם גלות הקדוש ברוך הוא ושכינתיה ממקומו כמו שנתבאר
בשער היראה ראוי שישוב בתשובה וינדוד שינה מעיניו להחזירם למקומם ׃ וכן
כאשר יסתכל האדם שאחר מיתתו עיניו פתוחות מלראות כמה יתאהה אז על
הראשונות ויאמר בעוד עיני פתוחות מדוע לא הסתכלתי בהם בעסק התורה
ונדדתי שינה מעיני לכן בעוד רוח חיי׳ בקרבו יתרחק מהמיתה ויתדבק בתורה
שהיא עץ חיים ע״ד שאמר בזוהר פר׳ נשא במאמר ברכי נפשי את ה׳ שהעתקנו (תלים קג א)
בשער היראה פרק י״ב בסוף המאמר כד אסתכל דוד באינון דינין דבר נש כד
אסתלק מהאי עלמא אקדים ואמר ברכו נפשי את ה׳ עד לא תפוק מעלמא
בעוד דאנת אשתתפת עם גופא וכו׳ ׃ עוד יש הוכחה גם כן בזוהר שקימת (זוהר פרשת ויקרא דף כג)
חצות יועיל לטהרת המחשבות אמר שם שמזמור הנה ברכו את ה׳ כל עבדיה׳ (תלים קלד א)
נאמר על העומדים לעסוק בתורה בחצות לילה ואמר ומאן אינון דשבחא כלא
דילהון קמי מלכא הדר ואמר העומדים בבית ה׳ בלילות אלין אקרון עבדי ה׳
אלין אתחזון לברכא למלכא וברכתא דילהון ברכתא הה״ד שאו ידיכם קדש (תלים קלד ב)
וברכו את ה׳ אתון אתחזון דמלכא קדישא יתברך על ידייכו וברכתא דעל ידייכו
ברכתא היא עד כאן לשונו ׃ וכיון שאמר שהמלך העליון מתברך על ידו
ודאי שמחשבותיו נכונות ונקיו׳ וכשהוא מבולבל ואינו במחשבתו אין ברכה שלו
ברכה ואין יחודו יחוד אלא ודאי מן השמים יסייעוהו שיהיה צדיק גמור ושתהיה
מחשבתו קדושה וזה ממעלות הקם בחצות לעסוק בתורה שפי׳ בפר׳ ויקרא
דאורייתא מודע ליה חוביה כדי שישוב כן פי׳ בזוהר בפסוק או הודע אליו ז״ל (זוהר פרשת ויקרא דף כג)
ומאן דקאים בליליא למלעי באורייתא׳ אורייתא קא מודעא ליה חוביה ולא בארח (ויקרא ד כג)
דינא אלא כאמא דאודעא לברה במלה רכיך והוא לא אנשי ליה ותב בתיובתא
קמי מאריה ואי תימא דוד דהוה קם בפלגו ליליא אמאי אתערו עליה בדינא
אלא שאני דוד דאיהו עבד במה דאתקשר ובעא דינא׳ ובמה דעבד אתדן הוא
חטא לקבליה דמלכותא קדישא וכו׳ עד כאן לשונו לעניננו ׃ ויש עוד הוכחה

שם ד׳ י״ג לענין זה מהמאמר שהעתקנו בפר׳ ויקרא דף י״ג שאמר לקיים שאל עבדי ה׳
הנז׳ כאמר שאו ידיכם קדש וברכו את ה׳ ופי׳ שם שהוא סוד חכמ׳ עליונה שהוא
עדן הנקרא קדש. ובודאי שאם אין בנשמתו אחיזה במקום הקדש לא יוכל
למשוך משם ברכה לה׳ אלא ודאי שקודש הוא מתקדש משם ועל ידי כך יוכל
שם פר׳ לך לך דף נ״ג למשוך אחר כך ברכה משם וכן פיר׳ בזוהר שהעומד לעסוק בתורה יונק מנחל
קדומים ז״ל את׳ רבי חזקיה כל מאן דאשתדל בההיא שעתא ודאי אית ליה חולקא
תדיר בעלמא דאתי. אמר רבי יוסי מאי טעמא תדיר אמר ליה הכי אוליפנא
דכל פלגו ליליא כד קב״ה אתער בגנתא דעדן כל אינון נטיען דגנתא אשתקיין
יתיר מההוא נחלא דאקרי נחל קדומים נחל עדנים דלא פסקין מימוי לעלמין
כביכול ההוא דקאים ואשתדל באורייתא כאלו ההוא נחלא אתרק על רישיה
ואשקי ליה בגו אינון נטיען דבגנתא דעדן אמר רבי יוסי הואיל וכלהו צדיקיא
דבגו גנתא דעדן שייתין ליה חולקא שויין ליה בההוא שקיו דנחלא אשתכח
דאית ליה חולקא תדיר בעלמא דאתי עד כאן לשונו. וכאשר תעיין במה
תקוני׳ דף נ״א ע״ב שפי׳ בתיקונים בענין נחל קדומי׳ נחל עדני׳ לא יתרחק הרב׳ שיתקדש מחשבתו
כי הוא יונק מן הקדש דההוא נחלא אתרק על רישיה ולכך יוכל למשוך משם
ברכה ודאי הוא שהמחשבה הטורה בראשו שתתקדש. האמנם כדי שיזכה
להיות קדוש קדושת המחשבה כדפי׳ צריך שתהיה תורתו תורה נקיה שאם הוא
תלים נ׳ י״ו רשע תורתו נמאסת כדכתיב ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי ולא יאמר
בו שישימו הצדיקים חלקו בההוא שקיו דנחלא שהרי הוא כמעשיו נדחה משם
שם קל״ד א׳ ועוד מה שאמר המאמר שנקרא עבד ה׳ הנה ברכו את ה׳ כל עבדי ה׳ העומדים
בבית ה׳ בלילות וכוונת העומדים בבית ה׳ בלילות פירו׳ הוא שדיוקנו למעלה
עומד ונחקק בשכינה שהיא בית ה׳ שהיא אומר׳ חזי במאי ברא אתערנא לגבך
שאי אפשר לומר שיהיה פירו׳ עומדים בבית ה׳ שיהיה אדם לומד בבית
הכנסת שהוא בית ה׳ דווקא שהרי מצינו כמה מעשיות בזוהר מחברי הרשב״י
ע״ה שהיו לומדים בלילה בבתיהם ובפרט כשהיו מתגרשי׳ חוץ לבתיהם ולומדי׳
ויחי פר׳ לך לך דף נ״ג ע׳ במערות ובכפרים בפרט בזוהר במעשה דכפר טרשא בבית האושפיזא
היה לומדים בחצות הלילה אלא ודאי הפירו׳ הנכון כדפירשנו שעומד בבית ה׳
שזכה במעשיו שדיוקנו נחקק למעלה בבית ה׳ ואם הוא רשע דיוקנו נמחק
מבית ה׳ ואף על פי שיעסוק בתורה אין תורתו עושה התעוררות ולכן צריך
הרוצה לזכות למדה זו להיות בעל תשובה גמורה ואז מן השמים יסייעוהו
שתחקק דיוקנו למעלה ליקרא עבד ה׳ ולמשוך מן הקדש ושאר המעלו׳ שכתבנו
ושיתבארו בע״ה. ומתנאי בעל תשובה שיקום בלילה להתודות ולבכות
תלי׳ קי״ט קמ״ז על עונותיו כמו שהאריך בח״ה ע״ה וכן אמ׳ דוד המע״ה קדמתי בנשף ואשועה וכו׳
תלים קי״ט נ״ה ואמ׳ זכרתי בלילה שמך ה׳ ואשמרה תורתך והכוונה כי מפני היותו בלילה זוכר
שמו ית׳ בשירות ותושבחות היה זכה שואשמרה תורתך. וכדפי׳ לעיל שהקם
בחצות

בחינת טופה לסט' אחרא וזהו אמר סמוך לו זאת היתה לי כי פקודיך נצרתי לפי סס קיט
הפסוק ואמר הטעם הזאת האמורה שהייתי זוכר בלילה שמו ית' היא עשתה לי
שפקודיך נצרתי · וע"ה מפני שהקם בלילה משתתף בזאת שהיא השכינה
וכיון שהוא משתתף עם השכינה אינה מנחת אותו שירחק ממנה ושישלוט בו
יצר הרע להחטיאו כיון שהוא רוצה להיות מעבדיה הבא ליטהר מסייעין אותו
וזהו כי פקודיך נצרתי עד האמור · וכן אמר גם כן ה' אלהי ישועתי יום צעקתי תלים פח ב
בלילה נגדך · וישועתי פי' עיקר הוא להושיעו מיד היצר הרע כדפי' בזוהר ·
א"כ ראוי הוא לכל בעל תשובה הקם בלילה לעסוק בתורה שקודם יתודה
ויבכה על עונותיו ואח"כ יסייעוהו מן השמים : והנה מלבד בחינת קדושת
התשובה שתלוי בהשכמת חצות לילה כדפי' רשנו"ים בהשכמת חצות לילה
בחינה קדושה כוללת לת"ח והוא נוגע לדרוש השער הזה שאנו בו · ובחינה
זו פירש בזוהר ז"ל אמר רבי אבא מ"ט פרשתא דעריות ופרשת קדושים תהיו זוהר פ' קדושים
סמוכי' דא לדא אלא הכי תאנא כל מאן דאסתמר מאלין עריין בקדושה אתעביד דף כ"א ע"א
ודאי וכ"ש אי אתקדש בקדושה דמאריה והא אתערו חברייא אימתי עונתן דכלא
לאתקדש ברכם · ת"ח מאן דבעי לאתקדשא ברעותא דמאריה לא לשמש אלא
מפלגו' ליליא ואילך או בפלגו' ליליא דהא בההיא שעת' קב"ה אשתכח בגנת' דעדן
וקדושא עילאה אתער וכדין שעתא היא לאתקדשא הני לשאר בני נשא תלמידי
חכמי' דידעין ארחוי דאורייתא בפלגו' ליליא שעת' דילהון למיק' למילעי באורייתא
לאזדווגא בכ"נ לשבחא לשמא קדישא למלכא קדישא · בליליא דשבתא דרעותא
דכלא אשתכח זווגא דילהון בההיא שעתא לאפקא רעותא דקודש' בריך הוא
וכו' כמה דאתמר דכתיב בנים אתם לה' אלהיכם ואלין אקרון קדישין דכתיב דברים יד א
קדושים תהיו כי קדוש אני ה' וכתיב והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו ויקרא יט ב תלים א ג
יתן בעתו עד כאן לשונו · הרי מבואר במאמר הזה כי שעת זווג שאר העם
בימי חול שהוא בחצות לילה הוא שעת התקדש ת"ח בזווג כנסת ישראל לקום
לעסוק בתורה ונמצא שהוא מתקדש בזווג רוחני וקדוש מה שאר העם
מתקדשים בזווג גשמי · אמנם בליל שבת שאז כנסת ישראל מזדווגת למעלה
ואינה צריכה אל התעוררו' התורה מנשמות הצדיקים וזהו מאמ' דרעותא דכלא
אשתכח שתלוין במצא רצון למעלה ואינה צריכה אלינו אז זווגא דילהון בההיא
שעתא לאפקא רעותא דקודש' בריך הוא וכנסת יש' וכו' · מפני שהזווג בליל
שבת הוא בשלימות מה שאין כן בשאר ימי חול שהזווג למטה במטטרון וכן
מבואר בתיקו' כ"ס ז"ל ובשבת דאיהו יומא שביעאה תמן קריבו ויחודא דשמא תקונים דף
דיו"ד וכן ספירן ובג"ד ת"ח זווגייהו מלילי שבת ללילי שבת · האי עריין אינון נ ג
ודאי לתתא אבל לעילא אתמר לא יגורך רע וצדיק דקריב לאתתיה ביומין תלים ה ה
דחול ההוא בן דעביד עליה אתמר צדיק ורע לו דגרים דאתעביד קדש חול
דאיהו יום השביעי ובההוא זמנא איהו רזא דצדיק ורע לו עד כאן לשונו :

ומה

ומה שאמר מענין בדיק דקריב לאתתיה וכו׳ מוכרחים אנו לומר שצריך זה שיש
לו נשמה דאצילות והוא קדש ולכך גורם שקדש אתעביד חול אבל אם יש לו
נשמה מטטרון שהוא חול חול בחול הוא ואינו פגם וזהו זווג שאר העם שהוא
בחצות לילה בששת ימי חול כמבואר לעיל מפני שנשמתם הוא משם · ועוד
מבואר הענין יותר בתיקונים ז״ל ובג״ד עונת ת״ח בשבת דביומין דחול דשליט מטטרון יהיה סגו״ר שית ימי המעשה ביה איהי סגירה תרעא וביום השבת (שם ר״ם דף ס״א)
יפתח תרעא ותפוק מניה שכינתא לאתייחדא עם בעלה עד כאן לשונו · ובזוהר (יחזקאל מ״ו א)
פי׳ פסוק ערות כלתך לא תגלה על ת״ח בימי החול שלא יקרב אל כלתו שהיא אשתו · ז״ל כלה ברזא עלאה הוא לאחזאה דמאן דפגים לתתא פגים למעלה (זוהר פ׳ אחרי מות דף ע״ח ע״א)
דתכינן עונתן של ת״ח משבת לשב׳ בגין דידעין רזא דמלה ויכוונון לבא וישתכח (ויקרא י״ח ט״ו)
רעותהון שלים ובגין דאולידו אקרון בנין דמלכא ואי אלין פגימו מלה לתתא
כב יכול פגימין איכון בכלה דלעילא כדין כתיב ערות כלתך לא תגלה דא
בנין דאיכון ידעין אורחין דאורייתא שאר עמא ההוא דאתגלייא כלתך ממש
ובחובה דא שכינתא אסתלקת מנייהו ועד כאן לשונו · הרי מבואר החיוב על
ת״ח לפרוש מאשתו בימי החול מפני היות להם זווג השכינ׳ שהוא לעסוק בתורה
ושאר העם שאינם מסתכלים לעלות במעלת התורה ולהיותם ת״ח ולהזדווג עם
השכינה גורמים שהשכינה תסתלק מהם ועוד האריכו בזוהר במעלת עונת (זוהר פ׳ יתרו)
ת״ח משבת לשבת בפסוק לסריסים אשר ישמרו את שבתותי ובעונש עמי הארץ (דף פט ע״ב)
שאינ׳ נוהגי׳ כך וקרא לבני ע״ה בני זנוני׳ מפני שאינם נוהגי׳ הקדושה הראויה · (ישעיה נ״ו ד׳)
ולכן חייב כל אדם להוסיף בכל יום תורה ועבודה עד שיגיע להיות ת״ח ויזכה
להזדווג עם השכינה ולהיות מעבדיה הקרובים לה המתקדשים בקדושתה
ולכן תורתינו הקדושה בפ׳ קדושים בתחלת הביאור פי׳ כיכר ענייני הקדושה
ואמר איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו · וביאר הרשב״י ע״ה בפי׳ (ויקרא י״ט ג)
הפ׳ שאלו הם הת״ח המפרשי׳ עצמם כל ששת ימי חול לעסוק בתורה ואמר שלשון
תשמורו הוא כמו ואביו שמר את הדבר והשכל נותן כי מי שאינו קם שאינו חושק
לאהבת השכינה ככל שהרי החשוק ההולך אחר חשוקתו לא ינום ולא ישן מרוב
אהבתה וכיון ש״תח זה אינו קם השכינה תתרעם עליו שאין לו אהבה בה שהרי
מבטל עונת׳ ואינו חושש לה והקדוש ברוך הוא גם כן יתרע׳ עליו כי מבטל עונת
בתו שהיא התורה · וכבר נמשלה התורה לבת מלך החשוקה היפה עיין
בזוהר וכמו שאמר תורה צוה לנו משה מורשה קהלת ואמרו ז״ל בפסחים תני ר׳ (זוהר פרשת משפטים דף כב ע״א)
חייא כל העוסק בתורה בפני עם הארץ כאלו בועל ארוסתו בפניו שנא׳ תורה
צוה לנו משה מורשה אל תקרי מורשה אלא מאורסה · ועל זה אמר בזוהר (דברים ל״ג ד)
שדוד היה ישן שתין נשמי כדי שכאשר יבא חצות לילה שיקום ולא ימצאהו (פסחים מ״ט)
השכינה ישן שהוא כקשר בקטרא אחרא · ז״ל ועל דא דוד מלכא הוה משער (זוהר פ׳ ויחי)
שעורא דליליא בגין דיתקיי׳ בחיים דלא יטלום ביה טעמא דמותא וכד אתפליג (דף רז)

ליליא

לילא הוה דוד מתקיים באתריה בגין דכד אתער פלגו ליליא וכתרא קדישא אתער בעא דלא לאשכחא ליה לדוד מתקשר באתר אחרא באתר דמותא בגין דכד אתפליג ליליא וקדושה עילאה אתער ובר נש נאים בערסיה ולא אתער לאשגחא ביקרא דמאריה הא איהו אתקשר ברזא דמיתה ומתדבק באתר אחרא ועל דא דוד מלכא הוה קאים לאשגחא ביקרא דמאריה ינדיר חי לגבי חי ולא נאים בשינתא לטעמא דמותא ובג"כ הוה מתנמנם כסוס שתין נשמי ולא בשלימו עד כאן לשונו ׳ הרי שבחצו׳ לילה הקדושה העליונה מתעורר והשכינה מתעוררת ושואלת הנשמות למטה כדי שיתעוררו לכבוד קונם ומי שיתעורר ואינו קם אינו משגיח על כבוד קונו וכבוד השכינה שיתעורר אדם ע"י התורה שהיא עץ חיים ועי"כ היא מזדווגת ע"י חי עלמין והיינו חי לגבי חי ע"ד שפי׳ בזוהר צדיקים ירשו ארץ שהשכינה בחצות היא בין ב׳ צדיקים צדיק עליון וצדיק תחתון ׳ ובזוהר שהקב"ה מחזיר הנשמות לישראל בחצות לילה כדי שיתעסקו בתורה וז"ל ואי תימא הא בני נשא סגיאין איכון דמתערין בליליא בעוד דאילנא דמותא שליט ההוא אילנא דמותא קא עביד מ"ט בגין דכתיב לראות הים משכיל דורש את אלהים ולא יהא ליה פתחון פה לבר נש דיימא אלמלא שליטנא בנפשאי בליליא אשתדלנא באורייתא עד כאן לשונו ׳ הרי היות חזרת הנשמה בחצות כולל בין לעם הארץ בין לת"ח ואם לא היה מוטל על עם הארץ שיקום לעסוק בתורה למה היה שולח הקב"ה נשמתו אלא ודאי כדי שיתן האדם אל לבו ויאמר לא לחנם החזיר הקב"ה נשמתי לי בשעה זו אלא כדי שאעסוק בתורה ובכל יום ויום יוסיף שהרי אמר ודלא מוסיף יסיף והטעם שאם אינו מוסיף יבש וכמכא שהוא כעץ שאינו עושה פירות ואין בו תועלת אלא להשרף וכן אמר הרשב"י ע"ה בתיקונים ז"ל ווי לון לבני נשא דלא משתדלין באורייתא דאתקריאו עשבים יבשים דאינון עתידין לאתוקדא בנורא דגיהנם ולא למגנא אוקמוה מ"מ דאינון עמלין וירתין גיהנם עד כאן לשונו ׳ עוד בעונש מי שאינו קם ובשכרו אם קם נתבאר בזוהר ז"ל פתח רבי יוסי ואמר ולא אמר איה אלוה עושי נותן זמירות בלילה ת"ח בשעתא דאתער רוח צפון ואתפלג ליליא הא אוקמוה דשלהובא חד נפיק ובטש תחות גדפוי דתרנגולא ואקים גדפוי וקארי והוא שלהובא בזמנא דמטי ואתער לקבליה אסתכי ביה ואזדעזע וקארי ואכתש ואשגח בגין יקרא דמאריה למעבד רעותיה וקארי לון לבני נשא וע"ד אקרי שכוי אשגח ואקרי גבר בגין דיתער בשלהובא דגבורה בכת׳ דגבורה קא אתיא לאתערא בעלמא ׳ כדין איכון בני מהימנותא קיימין ויהבין חילא לכנסת יש׳ וכדין אקרי רנה דאורייתא ועל דא ירית דוד מלכותא הוא ובנוי לעלמין ולדרי דרין וכד תרנגולא קארי ובני נשא כייתי בערסייהו ולא מתערי תרנגולא קארי לבתר ואמר מה דאמר והא אוקמוה לבקר בטש בגדפוי ווי לפלניא נזיף דמאריה שבקא דמאריה דלא אתער רוחיה ולא אשגח

ליקרא

זוהר פ׳ אמור דף כ תנינא לז ע״א
וזהר פ׳ בהעלתך דף קנ״ח תנינא יג ב
אבות פ״א
התקונים דף כא ע״א
וזהר פ׳ ויקרא דף כב תנינא לט ע״א

ליקרא דמאריה׳ כד נהיר יממא כרוזא קרי עליה ואמר ולא אמר איה אלוה
עושי נותן וגו׳ בלילה לסייעא ליה באינון תושבחן ולמהוי כלא בסיועא חדא
עושי עושני מבעי ליה מהו עושי אלא בשעתא דבר נש קם בפלגות ליליא
ואשתדל ברנה דרנה דאורייתא לא אתקרי אלא בליליא וכד איהו אשתכח
באורייתא כד נהיר יממא קב״ה וכנסת ישראל מתקני ליה בחד חוטא דחסד
לאשתזבא מכלא ולנהרא ליה בין עילאין ותתאין עד כאן לשונו לענייננו ׳
ורבי אבא פי׳ שם בענין עושי דקב״ה וכנסת ישראל מתקני ליה ועבדי ליה בכל
תלים קי״ט ס״ב יומא בריה חדשה כד״א ישמח ישראל בעושיו ׳ הרי מהמאמר נראה גודל השכר
למי שהוא קם בחצות לילה לעסוק בתורה וגם בעונשו אם אינו קם שהרי אמר
שהכרוז העליון קורא אותו כזיפא דמאריה וכו׳ דלא אתער רוחיה ולא אסגא
ליקרא דמאריה ואמר דלא אתער רוחיה כי הנשמה באה לאדם בחצות לילה
כמבואר במאמר הקודם שבפ׳ במדבר ׳ אלא שצריך שבבוא אליו הנשמה
יתעורר רוחו לקום לתת כבוד ליוצרו לעסוק בתורה ולא יתעצל באופן שיחזור
משלי י״ט ט״ו ליישן כמש״ע עצלה תפיל תרדמה אלא בזריזות יקום לעבודת ית׳ כי התעוררות
הרוח מורה על הזריזות כעבדי המלך העובדים את אדוניהם בזריזות למצוא
חן בעיניו ויראו לכל היות מעשיהם בזריזו׳ גדול ובאהבה רבה כדי שידע המלך
טוב לבם עמו ויגדלם וינשאם ובערך כמה ראוי שנזדרז לעבודת מלכנו ויזכרנו
למצוא חן לפניו שיכפר עונותינו ותהיה תורתינו רצויה לפניו שנקרא עבדיו ׳
תלים קל״ד א שהרי פי׳ בפ׳ ויקרא מזמור הנ״ה ברכו את ה׳ כל עבדי ה׳ על העומדים לעסוק
בתורה מחצו׳ לילה ואילך ובודאי שאין ראוי שיקרא עבד ה׳ אא״ה השלם בכל מיני
העבודה ושתהיה העבודה מיוחדת לפניו יתברך בלי שום פנייה כי אם תהיה
שום פנייה לעבודה ההיא כמצוה הסבה ההיא סבת העבודה ובהתבטל הסבה
תתבטל העבודה ואין זה נקרא עובד את ה׳ ׳ ועל דרך זה אם ישכים האדם
לקרוא בתורה בחצות לילה כדי להשיג מעלה מן המעלות שכתב הרשב״י ע״ה
תלים קי״א ה בספרו להשיג חכמה או שתזדמן לו פרנסתו כמו שפי׳ בפ׳ אמור שפסוק טרף
נתן ליראיו נאמר על העוסקים בתורה מחצות לילה ואילך ושאר מעלות רבות
הכתובות בזוהר נמצא המצות ההם סבת קריאתו בתורה והוא דומה לקורא
על מנת שיקרא רב ושיקרא רבי והרשב״י ע״ה הוצרך לכתוב כל אותם המעלו׳
עד שהוצרכה תורתינו הקדושה לכתוב שכר המצות בעה״ז בפ׳ אם בחוקתי
ויקרא כ״ו ד תלכו ונתתי גשמיכם בעתם וכו׳ וכדי שמתוך שלא לשמה יבא לשמה ׳ ועוד
אפשר לומר כי כוונת תורתינו הקדושה באומרה שכר המצות הוא לומר כי
בעשותינו המצות לשם שמים ושנייחד מדותיו העליונות כראוי ימשך מזה
השכר עכ״פ בין בעה״ז בין בעה״ב כי כפי אשר תעורר הנשמה למעלה השפע
העליון מוכרח שיתנו לו חלקו ממה שתקן ׳ וכן הענין גם כן לעוסק בתורה
מחצות ואילך כי כל אותם המעלות ישיג ממה שעשה ואינם מעלות חיצוניות
שאין

שאין להם ייחס עם המעשה או אלא כל אותם המעלות הם מתייחסות עם
המעשה וכשמשכות תמכה ׳ ולכן המשכיל יתן אל לבו לעבוד עבודתו לשם
שמים בלי שום פנייה כי תוכן לבות ומחשבות הוא יודע אם עבודתו רצוייה
לפניו ונקייה אם לא כי הקדוש ברוך הוא כאשר רואה בעין השגחתו העליונה
את האדם שאין עבודתו לפניו כראוי נותן מכשול לפניו שלא יתקיימו לו המעלו׳
שכתב הרשב״י ע״ה למען ירחה מהיות נקרא מעבדי ה׳ ויבחן אם עבודתו
תרירה לפניו אם לא ובזה יבחן בין עובד אלהים ללא עבדו אם עובד על מנת
לקבל פרס אם יתבטל הפרס תתבטל עבודתו והעובד ע״מ שלא לקבל פרס
לעולם עבודתו תרירה ולא תתבטל עבודתו בשום שבה והוא נקרא עבד ה׳
ולא עבד הפרס ׳ וכן ראוי שיקרא עוסק בתורה לשמה כרפי׳ שאינו עוסק
בה אלא לעשות רצון קונו ׳ וזה הורה רבי יוסי ע״ה במאמר שלפנינו שהעתקנו
מפ׳ ויקרא שאמר רבי יוסי שאותו השלהבת שבא מלמעלה מצד הגבורה ומכר
נבריא המלאך שהוא הכרוז העליון הנותן ששה קולות שביאר הרשב״י ע״ה מכה — זוהר פ׳ שלח
בכנפי התרנגול והוא מזדעזע ואסתכי ואשגח בנין יקרא דמאריה למעבר — לך שלשי דף
רעותיה וקארי לון לבני נשא ועל דא אקרי שכוי אשגחא ׳ ופי׳ שכמו שהכרוז — ק״עא
העליון הוא לנשמות העליונות שיעמדו לעבודת הבורא לעסוק בתורה שעד
חצות לילה כל א׳ ואחר עוסק בתורה ומתבונן בעצמו במה שעסקו ביום כן
הכרוז התחתון קורא לבני אדם התחתונים וכן פירשו שם מבתר פלגו ליליא — שם דף ס״כל
שלהובא דעמודא דיכחק נפיק ובטש בהאי תרנגולא דאקרי גבר כגוונא
דגבר אחרא עילאה עליה כיון דבטש ביה האי גבר קרי ויהיב שית קלין
וכלהו בשכלתנו ׳ בשעתא דאיהו קרי כל תרנגולין דהאי עלמא קראן
ונפיק מניה שלהובא אחרא ומטי לון תחות גדפייהו וקראן איהו מה קרי
בשעתא קדמאה קרי ואמר קול ה׳ בכח קול ה׳ בהדר ׳ ובשעתא תניינא — תלים כ״ט ד
קרי ואמר קול ה׳ לעיר יקרא ׳ בשעתא תליתאה קרי ואמר קול ה׳ חוצב — מיכה ו ט
להבות אש ׳ בשעתא רביעאה קרי ואמר קול ה׳ יחיל מדבר ׳ בשעתא — תלים כט ז
חמישאה קרי ואמר קול ה׳ על המים וגו׳ ׳ בשעתא שתיתאה קרי ואמר — שם כ״ט ח
קול ה׳ יחולל אילות וגו׳ לבתר קרי ואמר קול אומר קרא ואמר מה אקרא וגו׳ — שם כט ג
ודא איהו תרנגולא דקרי ולא שכיך ולבתר קרי כמלקדמין ומאי קרי כל עוברין — שם כט ט
דבני עלמא בגין דאיהו מארי דאחמתא וקסת הסופר בחרצוי וכל עוברין דבני — ישעיה מ ו
עלמא כתב בכל יומא ובליליא בתר דקרי כל קריאן אלין קרי כל מה דכתב
ביומא עד כאן לשונו לענייננו ׳ הרי בפי׳ שהכרוז העליון קורא אותו כזוף
והכרוז הזה הוא נקרא גבריאל כמו שפיר׳ בסוף דבריו שקסת הסופר במתניו
ופירשו ר״זל שזה נאמר על גבריאל ואמר בשעתא דאיהו קרי כל תרנגולין דהאי
עלמא קראן ׳ וכן פירש גם כן בזוהר שאמר שם בענין חצות לילה וכרוזא — זוהר פ׳ וישלח
קאים בקיומיה קארי בחיל ואכריז כרין כמה אינון דמתקני שירתא ופלחין — דף ק״עג ריש ע״ב

פס פ׳ ויקרא פולחנא ׃ ואמר שם אח"כ וזמרין עד דסליקא צפרא וכן בזוהר פי' שבתחלת
פלסי דף כ"א הלילה כל השערים ננעלות וכל הקדושים יושבים ודוממים והחצונים מתפשטים
בעולם ואמר כד אתפליג ליליא כרוזא קאים וכריז ופתחין פתיחו וכו' ׃
והנה כאשר יסתכל המשכיל ויתן אל לבו דברים אלו ראוי שיתעורר ברוחו
ויזדרז לתת כבוד ליוצרו בשומעו קול התרנגול שהוא הכרוז התחתון הנמשך
מהכרוז העליון כמו שהעליונים מתעוררים בשומעם קול הכרוז העליון לתת
כבוד ליוצרם ויחשוב בדעתו אלו היה בהיכל המלך והיה שומע קול כרוז המלך
הקורא לעבדיו שיעמדו לעבודת המלך כמה היה קם בזריזות שירא פן
יענישוהו ולמה לא יירא בשומעו קול התרנגול שהרי פירשו לנו יודעים
הנסתרות שהוא קורא בכח הכרוז העליון וראוי שירא פן יקראו לפניו שטרי
חובותיו ויענישוהו שהרי אמר אחר ששה שעות שאז שעה עלות עמוד השחר
אז קורא כל המעשים שכתב ביום ואם יהיה האדם אז עוסק בתורה כדי היא
התורה להעביר על פשעיו עד שישוב בתשובה ׃ ועוד שהקם בלילה לעסוק
זוהר פ' ויקרא בתורה אורייתא מודעת ליה חוביה כדי שישוב בתשובה כדפירש בזוה"ר
דף כ"ג ע"ב בפסוק או הודע אליו חטאתו אשר חטא ׃ אבל אם יהיה אז ישן מה ישיב על
ויקרא ד' כ"ג עונותיו הלא ודאי ראוי לעונש וכן פירש רבי אלעזר ע"ה בזוה"ר ז"ל רבי אלעזר
זוהר ריש פ' פתח כצפרים הנאחזות בפח כהם יוקשים בני אדם ׃ האי קרא הא
מצורע קהלת ט' י"ב אתמר אבל ת"ח בני נשא לא ידעין ולא שמעין ולא מסתכלין ברעותא דמאריהון
וכרוזא כל יומא קארי עלייהו ולית מאן דציית ליה בשעתא דרמש ליליא
ותרעין סתימין אתער נוקבא דתהומא רבא וכמה חבילי טריקין משתכחי
בעלמא כדין אפיל קודשא בריך הוא שינתא על כל בני עלמא ואפי' על כל די
בהון אתערותא דחיי ואינון שלטן בעלמא ומודיעין להו לבני נשא מלין
מנהון כדיבן ומנהון קשוט ובני נשא אתקטרו בשינתא כד אתער רוחא
דצפון ואתפליג ליליא כרוזא נפיק וקודשא בריך הוא עאל בגנתא דעדן
לאשתעשעא עם צדיקיא וכדין שלהובי נפקי ובטשי תחות גדפוי דתרנגולא
וקרי וכל בני עלמא מתערי בערסייהו ולית מאן דיתער רוחיה לפולחנא כד
אתי צפרא כרוזא קארי וכל חיילין ומשריין דלעילא משבחן ליה לקודשא בריך
איוב ל"ח ז' הוא הה"ד ברן יחד כוכבי בוקר כדין כמה תרעין אתפתחו לכל סטרין
ותרעא דאברהם אתפתח ביה בכנשת ישראל לזמנא לכל בני עלמא הה"ד
בראשית כ"א ויטע אשל בבאר שבע ולית מאן דיתער רוחיה בפולחנא דמאריה בהיך אנפין
ל"ג יקום קמי מלכא כד יתערון עליה בדינא ויתפשון ליה בקולרא ולא ישתכח
עליה זכותא לאשתזבא כדין כתיב וכצפרים הנאחזות בפח בהם יוקשים בני
אדם עד כאן לשונו ׃ הרי שאדם נתפש בדין אם התעורר משנתו בחצות
ולא קם לקרות בתורה והעונש הגדול כאשר האיר היום ולא קם לשבח
לקונו בתפלת שחרית וכן בחופת אליהו אמר ז"ל רבי שמעון בן מנסיא
אומר

אומר על שלשה דברים הקדוש ברוך הוא וכו' על תלמיד חכם שאין לו פת בסלו ועל תלמיד חכם שאינו עוסק בתורה באשמורת האחרונה עליו הכתוב אומר הדלת תסוב על צירה ועצל על מטתו · ועל המתגאה חנם עד כאן לשונו · וענין הבכיה הזאת על ת"ח שאינו עוסק בתורה באשמורת האחרונה הוא מפני שעיקר התורה בחכם הוא לתת כבוד למי שנתן לו התורה ואם אינו נותן כבוד לתורה נמצא התורה בו כמעט לבטלה ולכן הקדוש ברוך הוא מתרעם ממנו שנתן לו התורה שהיא בתו ואינו נוהג בה כראוי כמו שיתבאר עוד · וכן מוכח בכמה מקומות בזוהר שעיקר ההשכמה לקרות בתורה הוא לקשור לילה ביום וכן נראה בזוהר שקול א' מתעורר בג"ע ואומר מאן מנכון דמחכאן בכל יומא לנהורא דנהיר בשעתא דמלכא פקיד לאילתא ואתייקר מלכא מכל מלכין דעלמא מאן דלא מכפה דא בכל יומא בההוא עלמא לית ליה חולקא הכא עד כאן לשונו · ופירש מורי ע"ה שמציאות הארה זו שמאיר בשעתא דמלכא פקיד לאילתא הוא בעת עלות עמוד השחר כדפי' בזוהר ז"ל וכד אתי צפרא כנסת ישראל אתיא ומשתעשעא ביה בקודשא בריך הוא ואושיט לה לגבה שרביטא דחסד ולא עלה בלחודהא אלא עלה ועל אינון דמשתתפין בהדה והא אתמר דכתיב יומם יצוה ה' חסדו ובלילה וגומר · ושם סוף העמוד דברי הרשב"י ע"ה ז"ל כד אסתליק ליליא ואתי צפרא ואתחשך ואתקדר כדין מלכא ומטרוניתא ברזא דחדוה ויהיב לה מתנן ולכל בני היכליה זכאה חולקיה מאן דאיהו במניינא עד כאן לשונו · וכן מבואר עוד שם ז"ל אר"ש כב יכול כל אינון דזכאן לאשתדלא באורייתא מכד פליג ליליא ואתיין במטרוניתא כד נהיר יממא לקבלא אנפי מלכא אתקיף ואחסין בשכינתא ולא עוד אלא דשריא ביה חסד כמה דאוקימנא עד כאן לשונו · וכן ביארו שם פסוק רוצה ה' את יריאיו למיחלים לחסדו על הקמים בחצות לילה וממתינים עד היום לקבל חוט של חסד · הרי מבואר מהמאמרים האלו החיוב המוטל על העוסק בתורה מחצות לילה ואילך לקשר לילה ביום · וכן מבואר עוד שם ז"ל וכד אתער איילתא קדישא ברוח צפון נחתא וקם ההוא זכאה דקני לה ואתגבר כאריא תקיפא באורייתא עד דאתי צפרא ואזיל בההיא איילתא קדישא לאתחזאה קמי מלכא לקבלא חד חוטא דחסד עד כאן לשונו · הרי מבואר יותר בבירור ואמרו וקם ההוא זכאה דקני לה ביאר מורי ע"ה דבר גדול בדבריו אלו שצריך שתהיה קימת חצות להתקשר בשכינה כאדם המקנא לאשתו שאינו רוצה שתפרד אהבתה ממנו ואין קנאה אלא מצד האהבה · כן הצדיק מקנא שאינו רוצה שתפרד השכינה ממנו ותעזוב אותו ותפרד אהבתה ממנו ולכן מרוב האהבה שיש לו בה קם לעשות רצונה לעסוק בתורה שעל ידי עסק התורה הוא זווגה

משלי כ"ו י"ד

זוהר פ' בראשית דף ד ע"א

שם פ' נבלא דף מו ע"א

תהלים מ"ב ט

זוהר ריש פ' פנחס

שם פ' מקץ דף קכ"ד ע"ב

תהלים קמ"ז י"א

זוהר פ' ויקרא דף כ"ס סוף ע"א

ובלי ספק שמי שיקום לעסוק בתורה בחשק אהבה זו הנזכרת לא יבא לו שינה · ולזה אמר הרשב״י ע״ה בדבריו ותתגבר כאריה תקיפא עד דאתי צפרא והקם בחצות הוא דוגמת צדיק העליון לסוד הזווג וכן פירשו בזוה״ר על פסוק טרף נתן ליריאיו ז״ל מהו טרף נתן ליריאיו אלא הכי כתי' ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה · מהכא אוליפנא דכל בר נש דלעי באורייתא בליליא וקם בפלגות ליליא בשעתא דכנסת ישראל אתערת לאתקנא ביתא למלכא האי אשתתף בהדה והאי אקרי מרי מלכא ויהבין ליה כל יומא מאינון תקוני ביתא הה״ד ותתן טרף לביתה וחק לנערותיה מאן ביתה · דכל אינון דמשתתפי בהדה בליליא אקרון ביתה בני ביתה ובגין כך טרף נתן ליריאיו מהו טרף ממש דאיהו נטלא מאתר רחיקא עילאה דכתי' ממרחק תביא לחמה ומאן זכי להאי טרף סופיה דקרא אוכח דכתיב יזכור לעולם בריתו מאן דאשתדל באורייתא לאשתתפא בהדה בליליא ולא עוד אלא דצדיק חד עילאה אית ליה לקודשא בריך הוא והוא אשתתף בהדיה וירתין תרווייהו לכניסתא דישראל וצדיקים ירשו ארץ עד כאן לשונו · והטעם שיזכו לסוד הטרף הנזכר במאמר הקמים בחצות מפני שהיא מדה כנגד מדה כמו שהם גורמים להמשכת הברכות ממקום הקדש כדכתי' שאו ידיכם קדש כמבואר בזוהר כן ראוי שינתן להם מזונם משם ומכלל הין אתה שומע לאו · הרי מבואר המעלה הגדולה שיש לעוסק בתורה מחצות ואילך ומקשר לילה ביום · וכן ביאר עוד בזוהר פירש שבא לתפלת שחרית כאשר האדם מחבר עמה תורת עסק הלילה אמר שם שכאשר מגיע עת הבקר כדין כרוזא קאים וקרי אתעתדו קדישי עליונים אינון דמשבחן למאריהון אתתקנו בשבחי דיממא כדין אתפרשון יממא מן ליליא זכאה חולקיה מאן דקם מגו תושבחתא דאורייתא דלעי בליליא בההוא זמנא בצלותא דצפרא עד כאן לשונו · וכן מבואר גם כן במעלתו בריש פ' ואתחנן ע״ש · וכשם שהשכר גדול כך העונש גדול למי שאינו קם עד שפיר' ופירש ענין זה בזוהר ז״ל כד אתפלג ליליא כרוזא קאים וכריז ופתחין פתיחו כדין רוחא חד דבסטר צפון אתער ואקיש בכנור דדוד ומנגן מאליו ושבחת למלכא וקודשא בריך הוא משתעשע בצדיקיא בגנתא דעדן זכאה חולקיה מאן דאתער בההוא זמנא ואשתדל באורייתא וכל מאן דקאים בההוא זמנא אקרי חבריה דקודשא בריך הוא וכנסת ישראל ולא עוד אלא דאלין אקרון אחים ורעים ליה דכתיב למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך אקרון חברים דכתיב חברים מקשיבים לקולך · כד אתי יממא כרוזא קאים וכריז ופתחין דבסטר דרומא אתפתחו ומתערין ככבים ומזלות ופתחין דרחמי אתפתחו ומלכא יתיב וקביל תושבחן · כדין כנסת ישראל וכל אינון חברים אאחידן בגדפהא ומלייהו אתיין

זוהר פ' אמור דף ג ע״א

תלים קיא ה

משלי לא יו

שם לא יד

תלים לז כט

זוהר פ' ויקרא דף יג ע״א

שם פ' תרומה דף קל ע״א

שם פ' ויקרא סוף דף כ״א ודף כב

תלים קכב ח

שה״ש ח יג

ופריין

ושריין בחיקא דמלכא כדין פקיד מלכא ובכפרא כתיבו כל אינון בני היכליה וחוטא דחסד אתמשך עלייהו דמההוא חוטא אתעטר בר נש בעטרא דמלכא ומכיה דחלין עלאין ותתאין ואפילו בזמנא דמאריהון דדינא קיימין למידן עלמא הוא עאל בכל תרעי מלכא ולית מאן דימחי בידוי ואי ן מחריהון דדינא לא דייני עליה דינא ׳ זכאה חולקהון דכדיקיא דמשתדלי באורייתא וכ"ש בזמנא דמלכא תאיב על מילי דאורייתא ׳ תא רזא דמלה לא קיימא כנסת ישראל קמי מלכא אלא באורייתא דהא כל זמנא דישראל בארעא אשתדלו באורייתא כנסת ישראל שראת עמהון כד אתבטלו ממלי דא דית׳ לא יכלא לקיימא עמהון שעתא חדא בגיני כך בשעתא דכנסת ישראל אתערת לגבי מלכא אתתקיף חילה ומלכין קדיש׳ חזי לקבלה לין ובל זמנא דכנס׳ישר׳אתת לגבי מלכא ואוריית׳ לא אשתכח עמה כב יכול תשש חילהא ווי לאינון דמחלישין חילהא דלעילא ׳ בגיני כך זכאין אינון דמשתדלי באורייתא וכל שכן בההיא שעתא דאצטריך בה כנסת ישראל כדין קב"ה קארי עליה ויאמר לי עב"די אתה ישראל אשר בך אתפאר עכ"ל ׳ הרי מבואר במאמר הזה החיוב עלינו לעסוק בתורה מחצות לילה ואילך כי בזה אנו נותנים כח לשכינה על ידי התעוררות התורה שאז הב"ה תאב לדברי תורה ואז השכינה אומרת חברי׳ מקשיבי׳לקולך השמיעיני כמבואר ברים פ׳ פנחס ומי"קס ואינו משגיח לתת כח התעוררות לשכינה מתיש חו׳ כח עליון כמ"ש כב יכול תשש חילהא ווי לאינון דמחלישין חילא דלעילא ׳ וכיוצא בזה פי׳ בזוהר על פסוק התרפית ביום צרה צר כחכה על התתרפא ידו מלעסק בתורה ז"ל מאי התרפית מאן דאתרפוי ידוי מקב"ה דלא לאתתקפא ביה והיאך יתקף בר נש ביה בקב"ה מאן דאתתקף באורייתא דכל מאן דאתתקף באורייתא אתתקף באילנא דחיי כב יכול יהב תוקפא לכנסת ישראל לאתתקפא ואי הוא יתרפי מאורייתא מה כתיב התרפית אי איהו אתרפי מאוריית׳ ביום צרה צר כחכה ביומא דייתי ליה עאקו כב יכול דחיק לה לשכינת׳ דאיהו חילא דעלמ׳ ׳ ופי׳ זה הוא צר כח כה וכן פי׳ שם לקמן והטעם שכיון שמשא׳ יבא לקטרג עליו והשכינה אין לה פנים של סניגוריא להטיב בעדו עומד׳ברוחק ובצער והכח שלה מתמעט ואינה נותנת כחה לתחתונים ישראל בניה כראוי ׳ ופי׳עוד שם ר"א צר כחכה ת"ח בשעתא דבר נש אתרפי מאוריתא ואזיל בארחא דלא כשרא כמה בעלי דבבו זמינין ליה למהוי ליה קטיגורין ביומא דעאקו ואפי׳ נשמתיה דבר נש דאיהו חילא ותוקפא דיליה איהו מאריה דבבו לקבליה דכתי׳ צר כחכה בגין דאיהו צר לגביה עד כאן לשונו ׳ ופי׳ זה הוא צר כחכה שנשמתו שהוא כחו הוא צר ואויב לו ׳ וכ"ל כי בלי ספק שמי שיקום בחצות לילה ויהיה כוונתו ואושקו לתת כח לשכינה מאהבה בה כענין המזכירים את ה׳ אל דומי לכם שפי׳ כפר׳ ואדא יושפע כח בנשמתו שיוכל להתענגות שהרי אמרו בזוהר שהעתקנו לעיל דעבדי ליה בריה חדתא ובודאי שיתחדש כח בנשמתו ׳ ואני

ישעיה מט ג

זוהר פ׳ ויקהל דף קפד ע"ב משני כד ׳

ישעיה סב ו

רואה

דואה כמה מבעלי התשובה קמים בחצו' לילה ועוסקי' בתור' עד היום ומתענים
והכל הוא עזר אלהי עליהם כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם ואם לאו כשם
שהוא מתים הכח העליון יותם כח נשמתו ודברים אלו הם ברורים והארכנו בזה
בשער התשובה · והטעם לזה כי הלילה ניתן לעסק התור' כמו שאמרו אין רנה
של תורה אלא בלילה הכוונה היא מחצות לילה ואילך שאז נקרא לילה שקודם
תלים כב א חצות נקרא ליל כמבואר בתיקונים ז"ל שם בזוהר רבי יוסי פתח למנצח על אילת
השחר מזמור לדוד כמה חביבה אוריית' קמיה קב"ה דכל מאן דאשתדל באוריית'
רחים הוא לעילא רחים הוא לתתא קב"ה אצית ליה למלולי לא שביק ליה בהאי
עלמא ולא שביק ליה בעלמא דאתי ואורייתא בעי למלעי בה ביממא ובליליא
אמאי בגין דיהא שכיח לגבי שמא קדישא שלי' כמה דלית יומם בלא ליליא ולאו
איהו שלים אלא דא עם דא כך בעי אוריית' לאשתכחא עמיה דבר נש יומם וליליא
למהוי שלימותא לגבי בר נש יומם ולילה והא אתמר דעקרא דליליא מפלגותא
ואילך ואף על גב דפלגו קדמיתא בכללא דליליא הוא אבל בפלגות ליליא קב"ה
עאל בגנתא דעדן לאשתעשעא עם צדיקיא וכדי' בעי לי לבר נש למיקם ולמלעי
באורייתא והא אתמר דקב"ה וכל צדיקיא כלהו צייתין לקליה עכ"ל לעניננו ·
תקוני' דף ב ובתיקונים שמחצות ואילך נקרא לילה ז"ל אחרי תורה מסט' דעמודא דאמצעית'
דביה חצות לילה הוה קם דוד לחברא ליה בשכינתא דאתקריאת לילה ואיהו
שומר מה מלילה ליל ה' ליל שמורים הוא לידוד ובגינה אתמר כל העוסק בתורה
תלים מב ט בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום שנאמר יומם יצוה ה' חסדו ובלילה
שירה עמי עכ"ל · הרי בפי' מבואר כוונתי' וכן מה שאמרו רז"ל כל העוסק בתור'
בלילה הקב"ה מושך עליו וכו' · והכוונה על בחינתה הנקרא' לילה שהוא מחצות
ואילך וכן מבואר גם כן במאמר שהעתקנו לעיל מספר' ויקרא דף כ"ב ומהמאמר
הזה שהעתקנו מהתיקונים נראה בפי' שלא יקראו אחרי תורה שהם כנגד מדת
יעקב אלא אותם העוסקי' בה מחצות לילה ואילך כמ"ש מסט' דעמודא דאמצעית'
דביה חצות לילה הוה קם דוד לחברא ליה בשכינתיה · והטעם שהוצרך הרשב"י
לומר ענין זה הוא לפרש מלת אחרי תורה שלשונו בלשון הקדש בעל תורה ·
והנה בחסידים וגבורים שהם כנגד חסד וגבורה כבר פי' טעם לעיל אבל טעם
לעוסקים בתורה שיקראו בעלי תור' ולא עוסקי תורה ותירץ מפני שהם מייחדי'
למדת התורה עם לילה שכך דוד היה עושה שהיה קם חצות לילה לחברא ליה
זוהר פר' לך לך דף כב ע"ב בשכינתיה על ידי עסק התורה ובפרט במה שביארו בזוה"ר בענין חצות לילה
אקום להודות לך יתיישב הענין יפה · וזהו ענין עסק תורה לשמה שפיר'
תקונים דף ג ע"א בתיקונים שכוונת הוא לייחד קב"ה עם ידו"ד בשכינ' והיינו לשמה לשם ה' · ומכאן
תראה גודל מעלת העוסק בתורה מחצות לילה שראוי שיקרא בעל תור' שהוא
מזדווג עם התורה שהיא בת מלך ובלי ספק שהמתמיד במדה זו יתגלו לו סתרי
תורה שאין האשה מגלה סתריה אלא לבעלה · ובמדרש הנעלם הרבה דברי' בפסוק
כי

כי המצוה הזאת לא נפלאת היא ממך וכו' אמר רבי שמואל בר נחמן למה הדבר דברים ל יא
דומה לבת המלך שלא היה אדם מכירה והיה למלך אהוב אחד והיה נכנס
למלך בכל שעה והיתה בתו של מלך עומדת לפניו אמר לו המלך ראה איך אני
מחבב אותך שאין בריה מכיר את בתי ועומדת לפניך. כך אמר הקב"ה לישראל
ראו כמה אתם חביבין עלי שאין בריה בפלטין שלי מכיר התורה ולכם נתתיה
שנאמר ונעלמה מעיני כל חי אבל אתם לא נפלאת היא ממך אלא קרוב אליך איוב כח כ"ט
הדבר מאד. אמ' להם הקב"ה בני אם יהיו דברי תורה קרובים לכם אף אני קור'
אתכם קרובים שכן כתיב לבני ישראל עם קרובו עד כאן לשונו. ואחר שהתורה תלים קמח יד
משלה לבת מלך בלי ספק כי יותר בת מלך תגלה לאהובה בלילה יותר מביום
כי בלילה הוא דרך צניעות וכתיב ואת צנועים חכמה. וכפי הנראה בתיקונים משלי יא ב
כתבה אליכו בכתיבת יד שהקורא בתורה מחצי לילה ואילך לשם ייחוד נקרא
עוסק בתורה לשמה אמר שם ולית מאן דישתדל באורייתא לסלקא שכינתא
מגלותא ולחברא לה עם בעלה דאיכון אטימין עיינין סתימין לבא ובגד"ר קלא
נפיק בכל ליליא כד נחית קב"ה בגנתא דעדן דסלקין והאוא קלא את'מה אקר'
זיל ואימא דישתדלון באורייתא לחברא שכינתא עם קב"ה כגוונא דדוד דאמ' אם
אתן שינה לעיני עד אמצא מקום לה' ואיהו הוה אשתדל באורייתא דאתמר בה תלים קלב ו
ואל תטוש תורת אמך עם בעלה וכו' ואמר לקמיה ועל אלין דלא משתדלין בה משלי א ח
לשמה רואה דקודם דאיהי שכינתא לא שרייא עלייהו ושאר לשונו העתקנו בשער
האהבה. וכן אמר בתיקוני' ואלין דלא משתדלין בה לשמה אתמ' בהון שלא תשלח תקונים דף ב
את האם את לרבות שם ידוד דאסתלק עמה מהאוא בר נש עד כאן לשונו. ע"א
ועיקר עסק התורה לשמה הוא לקרוא בה מאהבה שהרי כמה פעמים כתבוהו דברים כב ו
במצות אהבה וכשיהיה האדם קם לאהבת זווג העליון וידמה זווג עם הארץ
באשתו בתאות כיכר הוא מאהבה כן יבער בלבו אהבת הבורא כל שכן אחר
שהוא תאר כרפי' לעיל. וכן אמר בזוהר כד אתפלג ליליא איכון דתיאובתא דילהון זוהר פ' וירא
לאדכרא תדיר לקב"ה לא יהבי שינתו לליבא וכו'. והיינו החשוק ההולך לבו דף ל
בוער בחשוקתו שלא ינוס ולא יישן מרוב האהבה בה. ועם היות שהארכנו
במעלת עסק התור' בלילה גם צריך לעסוק בה ביום כמבוא' במאמ' שהעתקנו
לעיל מפ' בשלח וכן פי' במדרש שיר השירים ז"ל על פסוק קווצותיו תלתלי' שחורו' שיר ה יא
כעורב דאמר רבי עזריה אפילו דברים שאתה רואה אותם שהם קוצין בתורה
תילי תילים הן במי הם מתקיימות שחורות כעורב במי שהוא משכים ומעריב.
רבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש. רבי יוחנן אמר אין רנה של תורה אלא בלילה
מה טעם ותקם בעוד לילה וכתיב קומי רוני בלילה. רבי שמעון אמר ביום משלי לא יב
ובלילה על שם שנאמר ותקם בעוד לילה והגית בו יומם ולילה ואמר ריש לקיש איכה ב יט
וכן למרנו רבי יוחנן שאין רנה של תורה אלא בלילה אמר ריש לקיש כד הוינא יהושע א ח
לעינא באורייתא ביממא הות מנהרא לי בליליא דכתיב והגית בו יומם ולילה

עד כאן לשונו · ומימרת ר״ש לקיש שאמר כד הוינא וכו׳ הוא מבואר כ״ל שסודו
הוא כאור הנר המאיר בתוך העששית וכשמש שמסתלק מלהאיר ביום ומאיר
בלילה בירח ובכוכבים כך עסק התורה ביום הוא סוד אור השמש ולכן גורם
להמשיך הארה לנשמה בלילה · ומחלוקת זה מר׳ יוחנן ור״ש לקיש הובא באופן
פרדס שע״ק אחר בפרדס · וכן לענין קימת חצות לילה לא יתמיד בה מי שלא יעסוק בתורה
רבם שלכי ס׳ מיתשא בחשק ביום ויכוון בה לסוד הייחוד וכן בתפלותיו יכוון גם כן לסוד הייחוד
ובשכבו יחשוב באהבת השכינה ויחשוב בדעתו מתי יגיע עת דודים לעשות
תלים קא ב רצון קונו וכן היה אומר דוד הע״ה אשכילה בדרך תמים מתי תבא אלי וכו׳ ·
וכאשר בחצות לילה הנשמ׳ חוזרת לגוף השכינה באה עמה כדי שתתייחד ע״י
הנשמ׳ ההיא · ואחר שביארנו החיוב המוטל עלינו לקום והשכר כמה הוא
רצונינו לבאר עוד הערות על פי השכל כדי לזרז את האדם · רבינו יונה כתב
בריש ספר היראה שבבקר כאשר יתעורר האדם משנתו ראוי שיתן אהבת
הבורא בלבו שהטיב עמו שהחזיר נשמתו אליו שכמה שכבו על מטתם ולא קמו
ועל זה אנו אומרים המחזיר נשמות לפגרים מתים ואז לא ישב על מטתו דרך
עצלות ויחשוב אלו היו קוראים אותו לעבודת המלך כמה היה זריז לקום הו הלו
נפלה דלקה בחצר ועם היות דבריו אלה לענין התפלה ראוי שנלמוד מהם לענין
השכמת חצות שכבר כתבנו שבחצות לילה הקב״ה מחזיר הנשמות אל הגופים
כדי שיעסקו בתורה בגין דלא יהא ליה נטרא דפומא וכו׳ · אם כן ראוי לתת אל
לבו הערות אלו הנז׳ ושתי בחינות אלו הם מפני היראה כי ראוי לתת עליו מורא
שמי׳ כמורא בשר ודם כי העובר על מצו׳ המלך ראוי לעונש וראוי שיחשוב שאם
לא ישוב בתשובה ויקום לעסוק בתורה יפול בדליקת אשו של גיהנם שכל לילה
שלא קם עתיד לתת את הדין שפגם ימיו שהרי תיקון הלילה הוא על ידי עסק
התורה וכיון שלא תיקן מדת לילה הרי ימיו חסרין ופגומים · וכבר ידעת מה
זוהר פר׳ ויחי שאמר בזוהר ווי להאי דגרע יומוי לעילא וכו׳ כמו שהעתקנו לשונו בשע׳ היראה
דף רכד ע״א וכן ביארו בעונש מי שאינו קם שם ז״ל ת״ח בשעתא דאתער פלגות ליליא וקב״ה
שם ר״ש פר׳ לך לך על לגנתא דעדן לאשתעשעא עם צדיקיא כולהו אילנין דבגנתא דעדן מזמרן
תלים צו י״ב ומשבחן קמיה דכתיב אז ירננו עצי היער מלפני ה׳ וגו׳ וכרוזא קרי בחיל ואמר
לכון אמרין קדישי׳ עליונין מאן מנכון דעייל רוחא באודנוי למשמע ועינוי פקיחן
למחמי ולביה פתח למנדע בשעתא וכו׳ ווי לאינון דאינון כיומי שינתא בחוריהון
לא ידעין ולא מסתכלן אז יקומון בדינא בחושבן אתפקד וכו׳ והאריכו שם יות׳ ·
מלאכי א ו ואי חשבון אשר יתן האדם אם לא ישתדל לקיים דבר זה הא כתיב בן יכבד אב
ועבד אדוניו ואם אב אני איה כבודי ואם אדוני אני איה מוראי הרי אנו נקראי׳
דברים יד א בנים ונקראים עבדים בנים אתם לה׳ אלהיכם כי לי בני ישראל עבדי׳ עבדי הם
ויק״א כה כ׳ הרי אנו חייבים לכבד לאבינו שבשמים על ידי התורה הנקרא׳ כבוד חכמים
משלי ג לה ינחלו ומי שאינו קם לעסוק בתורה הרי אמרו דלא חשש ליקרא דמאריה והרי
כל

כל מה שברא הקב"ה לא בראו אלא לכבודו א"כ מה תועלת בבריאתו אחר שאינו
נותן כבוד לבוראו׳ וכן בחינת המורא שהוא אדון עלינו שהוא המושל עלינו
ובידו אנו מפקידים נשמותינו ובידו לסלקם כרגע כמ"ש אשר בידו נפש כל חי איוב יב י
ולפי הסוד שמדת היראה היא השכינה והיא מדת הלילה ואליה אנו מפקידים
נשמותינו צריך ליירא מדיניה׳ ולכן אמרו בסנהדרין אמר רבי אלעזר כל בית סנהדרין פ׳
שאין ד"ת נשמעין בו בלילה אש אוכלתו שנאמר כל חשך טמון לצפוניו תאכלהו איוב כ כו
אש לא נפח ירע שריד באהלו ואין שריד אלא ת"ח שנאמר ובשרידים אשר ה׳ יואל ג ה
קורא׳ והאש הזה לא דוקא אלא סוד הדין הניתך עליו׳ ומטעם זה העוסקים
בתורה בלילה הם נקראו יראים ועליהם נאמר רוצה ה׳ את יראיו וכן טרף נתן תלים קמז יא
ליראיו׳ גם מהדברים שצריך לתת אל לבו שהרי ב׳ פעמים אנו קורין בכל
יום ק"ש שכתוב בה ואהבת את ה׳ אלהיך בכל לבבך וכו׳ ומכלל האהבה הוא דברים ו ו
הקם בחצות לילה לאהבת השכינה כדפי׳ בזוהר בפסוק נפשי אויתיך בלילה זוהר פ׳ אחרי
וכתיב אני אהבי אהב ומשחרי ימצאונני וכן אנו אומרים והייתם קדושים לאלהיכם מות דף סח ע"א
וקדושה שידד האדם שינה מעיניו הרי הוא מכלל הקדושים שלא ידמה עצמו לבני ישעיה כו ט
העולם הישנים כל הלילה אלא ידמה לבני העולם העליון הצדיקים הקדושים משלי ח יז
הקמים בחצות לילה לעסוק בתורה והוזהרנו שלא ימשך אדם אחר עצת יצרו
השמרו לכם פן יפתה לבבכם וכו׳ נמצא מי שאינו קם לעסוק בתורה בלילה דברים יא טז
מבטל ממנו אהבה ויראה וקדושה והמתענג בשינת הלילה אפשר שיטמאוהו׳
בקרי כמו שפי׳ הרשב"י ע"ה זה׳ לשונו תו תענוגי בני אדם דמתענגי בשינתא זוהר פרשת בראשית שלפני
דליליא נפקא מנייהו שדה ושדו׳ עכ"ל׳ ובפ"ח פירש טעם לזה ועוד הזהירונו רז"ל דף יט
על השינה ואמר שהתורה נקנית במיעוט שינה ואמר בבראשית רבה פר׳ מ"ד ב"ר פ׳ מד
בפסוק ויהי השמש לבא וגו׳ ז"ל רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי תחלת מפולת
שינה דמרך ליה ולא לעי באורייתא דמרך ליה ולא עביד עבידתא עכ"ל׳ ועוד
בברייתא דמסכת כלה ז"ל למוד להיו׳ מקבל את כל דברי התורה בצער שינה
כל המחיה עצמו בד"ת אין התור׳ מתחברת עמו התם בתענוג נפש הכא בשינה
עד כאן לשונו׳ ומה שהקשה מכל המחיה עצמו בד"ת פי׳ שמתענג עצמו בהיותו
עוסק בתורה וכן דרשו בתנחומא ריש פ׳ נח ולא תמצא בארץ החיים לא תמצא
במי שיבקש עונג אלא במי שממית עצמו עליה ותירץ התם בתענוג נפש פי׳
פסוק ולא תמצא בארץ החיים הוא בתענוג נפש דהיינו אכילה ושתיה ומה
שאמ׳ למוד להיו׳ מקבל דברי התורה היינו צער שידוד שינה מעיניו וכן הזהירנו
על זה שלמה הע"ה באומ׳ אל תשבע שינה פן תורש פקח עיניך ושבע לחם׳ ועם משלי כ יג
היות פשט הפסוק על עוני הממון גם פירשו בתנא דבי אליהו על עוני התורה
אמר בתנא דבי אליהו וכו׳ על פסוק זה ואין לחם אלא תורה שנאמר לכו לחמו משלי ט ה
בלחמי וגו׳ ואומר ה׳ אלהים נתן לי לשון למודים וכו׳ הא למדת שאין דברי תורה ישעיה נ ד
נבלעין אלא במי שהוא מייגע בהן כך היתה רוח הקדש מבשרת את תלמידי

חכמים ואומר בני אע"פ שכתבתי לכם טוב בעה"ז אינו כ"ל בעה' מפני שמכ' גדול יש
לכם אל תזלזלו בתורתי ואל תרבו באכילה ושתיה עכ"ל. וכוונת אומרו אל תזלזלו
בתורתי ואל תרבו וכו' מפני שהמאכל מביא את השינה והמרבה באכילה ושתיה
מרב' בשינה כמ"ש בטל מדברי תור' וכן מובן מתוך דברי תנא דבי אליהו לעיל מזה
משלי כג כ"א דקאמ' ז"ל מי מורים את עצמו מי שהוא מרבה באכילה ושתיה שנ' כי זולל וסובא
יורש ואומ' אל תאהב שינה פן תורש פקח עיניך שבע לחם ואין לחם אלא תורה וכו'
ומה קשר לפסוק אומרו אל תאהב שינה פן תורש לפסוק כי זולל וסובא יורש אלא
כוונת אומרו מי מורים את עצמו אין הכוונה על עניות הממון אלא על עניות
התורה ולמד מגזרה שוה שכשם שפסוק אל תאהב שינה פן תורש היא על עניות
התורה והראיה מסופיה פקח עיניך כן פסוק כי זולל וסובא יורש הוא על עניות
התורה ומשמעה שפי' כמ"ש שמי שירצה לקום בחצות לילה צריך שלא ירבה
באכילה גסה שהיא מרבה שינה וכן יזהר מלהשתכר ביין ולא ירבה גכ"ן בשתיית
המי' כי שתית המי' הרב' מרבה שינה לפני הטבע' ובפרט מי שישת' מים בהשכמ'
יחזקאל ד י"א יתרבה עליו שינה ואר"זל על יחזקאל שנאמר לו ומים במשורה תשתה ששית ההין
מעת עד עת תשתה כי משורה מדה קטנה א' משלשים בלוג ומה שאמר ששית
ההין לא אמר שהמשורה ששית ההין אלא שלא ישתה מעת לעת אלא ששית ההין
ואותו ששית ההין שתה במשורה מעט מעט שלא ישבע מהמי' בבא' מן הפעמי'
כך כתב הרד"ק ע"ה בפי' הפסוק. וששית ההין שיעורה י"ב ביצי' שההין י"ב לוגין
והלוג שש ביצים זהו השיעור שישתה האדם מעת לעת וישתה במשורה מעט
מעט ואפשר שלזה כיוונו רז"ל באומרם ומים במשורה תשתה. וקרוב לזה כתב
הר' יוסף יעבץ ז"ל בפי' הפרקי' ז"ל ועוד פת במלח הוא טוב לזכירה והמי' משכחי'
ומשכב בפאת מטה ובדמשק ערש יקשה בעיניו קום בשפרפרת לעיין בתורה
סוטה פ"ג והמתעצ' על התורה שמרנה עכ"ל. ואמרו רז"ל ע"פסוק אני חכמ' שכנתי ערמה
משלי ח י"ב אמר רבי יוסי בר חנינא אין דברי תורה מתקיימי' אלא במי שמשים עצמו ערום
עליהם שנאמר אני חכמה שכנתי ערמה עכ"ל. גם ראוי שיתרגל במה שימצא
מוכן מהאכל בלילה ולא יתעכב עד שיבושל לו תבשיל שנמצא מבטל עבוד' קונו
בעבור אהבת גופו. גם הרוצה לקיים מדה זו ולהיות מת"ח המפרקים עצמם
מלילי שבת ללילי שב' צריך ליזהר עצמו שלא לאכול בשר ויין בלילה בששת ימי
חול פן לא יבא לידי חמום ויוציא זרע לבטלה אף אם יתענ' כי אז לא יבא לידי זה
כי סיגוף התענית יבטל כחו ולא יבא לידי חמום ודבר זה תלוי כפי טבע האדם
יש מי שטבעו קר שאפי' יאכל בשר וישתה יין לא יבא לידי חמום ויש שטבעו חם
וכל א' יבחון את טבעו וישמור עצמו שלא יצא שכרו בהפסדו. גם ראוי לתת
אל לבו שראוי לשוב בתשובה לתקן אשר הלילות שנשארו תומיו שלא יהא נתבע
עליהם ואם ישוב כראוי אפשר שלא יזכר לו מה שפגם מכמה לילות שלא עסק
בתורה שהלילה שלא עסק בתורה הלכה לה ואין לה תקנה יותר ואין לומ' שאם
לא

לא עסק בתורה בלילה יעסוק ביום כי במקום שפגם צריך לתקן כמו שאמר
בזוהר בפסוק והוקע אותם לה' נגד השמש. דברי רבי שמעון ע"ה ז"ל אלא מהכא (וזהר פ' פנחס דף ריו ע"א)
אוליפנא באתר דחב בר נש לקב"ה להווא אתר אצטריך למעבד תקנת לנפשיה (במדבר כה ד)
אימון חבו בברית קדישא דאקרי שמש בגין כך דינא ותקונא איהו נגד השמש
ולאו באתר אחרא מכאן דלא אצטריך בר נש לתקנא נפשיה אלא בההוא אתר דחב
לגביה ומאן דלא יעביד הכי לית ליה תקונא לעלמין כדקא יאות עד כאן לשונו׳
הרי שבמקום שפגם שם צריך התיקון׳ וז"ל שאם פגם במדת לילה בקרי תקונו
שירד שינה מעיניו בלילה בעסק תורה והיינו בהיות הקרי מחצות לילה ואילך
כדפי' לעיל בבני אדם דמתענגי בשינתא דליליא וכו' וכדי שלא יראה קרי עד חצות
טוב שיעסוק בתורה קודם שישכב׳ כמ"ש במסכת ברכות אמר ר' חייא בר אבא (ברכות פ"ב)
אמר רבי יוחנן כל המשביע עצמו מדברי תורה ולן אין מבשרין אותו בשורות
רעות שנ' ושבע ילין בל יפקד רע וכבר נודע כי רע נקרא המוציא זרע לבטלה (משלי יט כ"ג)
גם ראוי לתת אל לבו מה שאמר הכתוב עמי מה עשיתי לך ומה הלאתיך ענה בי (מיכה ו ג)
הרי אנו רואי' כי עבדי המלך כמה מיני העבודה מוטל עליהם והם עובדי' בלב
טוב ובשמחה וראוי שיחשוב שאלו היה שבוי ונודע שהשבויים נותנין עליהם עול
כבד כן ראוי שיקבל עליו עול תורה לקום לעבודת מלכו אע"פ שיהיה קשה כמ"ש
כי העבד אם יאמר לו אדניו בעבור אהבתי שתעשה כך וכך לתת לי נחת רוח
כמה יזדרז העבד ההוא והרי השכינה אומרת חברי' מקשיבים לקולך השמיעני (שיר ח יג)
עוד ימשול אם שליח המלך היה בא לקרוא אותו לבית המלך בפרט אם הוא שר
ונכבד כמה ראוי שיזדרז לקום במהרה כך יחשוב ששליח המלך היא נשמתו
השבה לקרותו שיקום לעסוק בתורה בפרט שהשכינ' עמה היא החוזר' הנשמות
בשעה זו וראוי שיקום בזריזות שכר ואדון ממתין עליו וראוי שיקום בשמחה
ואהבה כאשר יחשוב שהוא עומד לפני עלת כל העלות לפני כל הצדיקים שבג"ע
שהרי אין שום מסך בינינו לבינו שהרי מחזי' לנו נשמותנו׳ וראוי כל אדם לחשוב
בתחיית המתים שנעשה בו כענין מה שאנו אומרים המחזיר נשמות לפגרי' מתי'
בפרט שהחזיר נשמתו חדשה כאומרו חדשים לבקרי' ולכן ראוי שיקום בשמחה
ולא יחשוב בקימתו היות עול כבד עליו כי הוא כענין דכתי' תחת אשר לא עבדת
את ה' אלהיך בשמחה כי מאחר שהוא עומד לפני המלך העליון ולפני כל עבדיו (איכה ג כג)
ומשרתיו והמלך אומר לו רצוני שתהיה מעבדי המשוררים לפני מי הוא העבד (דברים כח מז)
הרע שלא ירצה להיות מעבדי המלך ויאמ' בלבו מהיכן זכיתי אני שאהיה מבני
היכל המלך העומדי' לפניו ויחשוב בטובו הבורא העודפות עליו כמו שהארכנו
בשער האהבה וראוי שלא יהיה כפוי טובה אלא שיזרז לעבודת מלכו וידמה עצמו
לעבד שרבו הקדים לו שכרו בפני' יפות שראוי שהעבד יזדרז לעבוד תמור' מה
שנהנה בפני' יפות ומאהב' וכבר נודע מאמ' רז"ל מי הקדימני ואשלם שהעתקנו
בשער האהבה׳ ויחשוב שאלו בקומו היה חופר ומוצא מטמון כיכר היה קם

משלי ב ד בזריזות בערך זה יהיה עבודת הבורא כמ"ש אם תבקשנה ככסף וכמטמונים
תחפשנה אז תבין יראת ה' והרי טוב העה"ז כלה ואבד וטוב עה"ב עומד וקיי' ולעד
דברי תורה נחמדים מזהב ומפז רב׃ ואם יעור משנתו בלילה ומפנה לבו
לבטלה הרי הוא מתחייב בנפשו כי הוא חייב לקום לעסוק בתורה ואם אינו קם
הוא מתלונן על שכר המלך כענין מה שפי' החסיד ע"ה בענין שנים שיושבי' ואין
ביניהם דברי תורה הז"ז מושב לצים שפי' במקומו בפרקי'׃ ולכן ראוי שיקום
בזריזות ולא יהיה משב על מטתו דרך עצלות לחשוב במה שחלם שיחזור ליישן
וכל חלום שהוא מכש'דקדושה לא ישלוט בו שכחה׃ וא"ת הרי שאינם מתעוררי'
בחצות לילה י"ל שזה ממיעוט התעוררו' מעשיהם ותורתם והטעם שכא"ש הנשמה
חוזרת בלילה למקומה השכינ' מתעוררת על ידה ומתקשטת ע' הייחוד מהתורה
זוהר פ' ויקהל והמעשי' הטובים שעסק ביום ואחר כך חוזרת למקומה וכן ביארו בזוהר ז"ל
דף רינ בליליא ישוי רעותי' דהא אתפש'מעלמ' דא ונשמתיה נפק'מניה ויהדר לה לאתרי'
דכלא בגין דכל ליליא ולילא רזא דרזין קיימא למנדע איכון חכימי לבא׃ רקיע'
דא תתאה ברזא דההיא נקודה דקיימא כמא דאמרן ההוא רקיעא כלול מעילא
ומתתא ויסודא דיליה לתתא כהאי שרגא דדלק'נהורא אוכמא לאתייחדא בנהור'
חוורא יסודא דיליה איהו לתתא בההיא פתילה במשחא אוף הכי לתתא בההיא
נקודה ביממא אתכלילת מלעילא׃ בליליא אתכלילת מלתתא׃ בא כון נשמתין
דצדיקיא׃ ואמר עוד לקמיה שהמלאך סוריא ממונה להעלות נשמות הצדיקים
בכל לילה קרבן להקב"ה והוא מריח בנשמות כעין שעתיד מלך המשיח להריח
ישעיה יא ג דכתיב והריחו ביראת ה' והכוונה שמריח בהם ובמעשיהם אם ראויים לעלות
למעלה ואמר שם עוד רזא דא למארי מדין כד האי נקודה אתעברת כאתתא
דמתעברא אתהני מההיא הנאותא דאתכלילת נשמתא מהאי עלמא באינון
עובדין ובההיא אורייתא דישתדל בה בימאמא וכטלא ההוא רעו דהאי עלמ' וביה
אתהני בחדוה ואתכלילת מכל סטרין לבתר אפיקת לון לבר ואולידת לון
איכה ג כג כמלקדמין ונשמתא איהי חדתא השתא כמלקדמין ורזא דא חדשי' לבקרי' תדשים
זוהר פ' משפטי' ודאי כמא דאתמר עד כאן לשונו לענייננו׃ ובזוהר אמר שצריך שנשמתו
דף קיט ע"ב תעלה בכל לילה על ידי תורה ומצוה שעסק ביום ופי' שם בתורה דאיהי עשר
דברות וכו' ובמצות תפילין וכו' ע"ש׃ וכן ליזהר בתפלת ערבית להקדים לה
תורה כמ"ש אדם בא ממלאכתו בערב אם רגיל לקרות קורא לשנות שונה ולא
יאמר אוכל קמעא ואישן קמעא ואחר כך אתפלל וכל העובר על דברי חכמים
חייב מיתה׃ וסדר הלילה כך הוא קודם שישכב יבדוק במעשיו במה שעשה
ביום ההוא ולכתוב מעשיו ברמז לבל ישכחם לקיים ועוני נגדי תמיד וכ"כ בספר
זוהר פר' קרח החסידים ובזוהר ז"ל על פסוק כי אין מעשה וחשבון ודעת וכו' את' ז"ל מאן דאית
דף קעח ע"א ביה עובד'טבא או דאיהו מארי דחושבנא הא אוקמוה דבכל ליליא ולילא עד לא
קהלת ט' ישכב ועד לא נאים בעי בר נש למעבד חושבנא מעובדוי דעבד כל ההוא יומא

ויתוב

ויתוב מניה ויבעי עלייהו רחמי מ"ט בההיא שעתא בגין דבההיא שעתא אילנא דמותא שארי בעלמא וכן בכי עלמא טעמין טעמא דמותא ובעי בההיא שעתא לאעבר תושבתא מעובדוי ויודי עלייהו בגין דאיהי שעתא דמותא ואלין אקרון מארי דתושבתא עד כאן לשונו · וכן פי' גם כן ש"ס · ובענין הוידוי יש עוד פרטים נתבארו בזוהר וטוב אחר שיבכה על עונותיו בהתודותו על עונותיו שיאמר תעלה נשמתו על ידי דמעה בודאי שתעלה למעלה בקדושה שכל השערים ננעלו חוץ משערי דמעה · ואח"כ יאמר אנא בכח גדולת ימינך תתיר צרורה וכו' שבו שם מ"ב בראשי תיבות · ופי' בתיקונים שסגולת שם מ"ב הוא להעלות הנשמה למעלה ולהסתירה מכל מלאכי חבלה ונמצא ענין זה אצלינו בכתיבת יד ז"ל ואלין שבע תיבין אב גית"ץ · קרע שטן · נגד יכש · בטר צתג · חקב טנע · יגל פזק · שקוצית · עלייהו אתמר שש כנפים לאחד וכו' · והאי שמא איהו סגולה דיליה לכסאה לנשמתא כד סליקת לעילא בכל ליליא וליליא לאסהדא על עובדין טבין דבר נש · ממלאכי חבלה ומכל מזיקין ורוחין ולילין ושדין ובהון פרחת לעילא בשתים אתוון מכל שם תכסה אנפהא מנהון ובשתי אתוון תכסה רגלהא ובשתי אתוון פרחת לעילא ואוף הכי לרוחא ואוף הכי לנפשא ואית שם מ"ב בכור' חותמא דשעוה ואית שם מ"ב דאיהו דיוקנא דמלכא חקיק על חותמא ואית שם מ"ב דאיהו דיוקניה איהו יו"ד ק"א וא"ו ק"א יו"ד יו"ד וא"ו דל"ת ה"א אל"ף וא"ו ה"א אל"ף שם מ"ב דאיהו חותמא איהו אהיה אשר אהיה כיור מ"ב בשעוה על הכתב דא אב גיתץ עד כאן לשונו · ואחר שיתודה יכוין להעלות קרבן לה' ושנשמתו תעשה השכינה מיין נוקבין עד חצות ובחצו' לילה השכינה תחזיר לו נשמתו וזהו כוונת בידך אפקיד רוחי · גם ראוי להכין תרנגול שיעירהו בחצות לילה שהרי מצינו רבי עקיבא שהיה הולך בדרך והיה מוליך עמו תרנגול כדפי' בפ' הרואה גם אמר בזוהר ז"ל רבי אבא הוה אתי מטבריא לבי טרוניא דחמוי ורבי יעקב בריה הוה עמיה אערעו בכפר טרשא כד בעו למשכב אמר רבי אבא למארי דביתא אית הכא תרנגולא א"ל מארי דביתא אמאי אמר ליה בגין דקאימנא בפלגות ליליא ממש וכו' הרי שהחכמים האלו לא היו סומכים על חכמתם וחסידותם שיקיצו בחצות והיו צריכים סיוע כ"ש אנחנו ולכן אני אומר שמי שאין לו תרנגול יבקש לו חבר שלא ישן עד חצות כדי שיקיצנו בחצות לילה ממש וחברו יש לו שכר כדכתיב בענין דוד עם אנשיו כי כחלק היורד במלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדו יחלוקו · וכן יחליפו · או שיהיה בעל מלאכה שאינו מקפיד על הדבר · ואם הוא במקום שלא יש א' מהמניאות הקודמים ראוי שלא ישכב במטה מוצעת ולא יפשוט כל גופו · ושמעתי שהחכם כה"ר יוסף טיטצק ע"ה מ' שנה לא ישן במטה מוצעת אלא משבת לשבת ואמר שהיה דרכו לישן ע"ג תיבה א' ורגליו תלויות והיה קם בחצות ממש ולא ידע אדם מזה עד אחר מיתתו שסיפרה אשתו : וראוי לישבע ולידור

זוהר פ' וישב דף קנא
שם פ' נו ברעיא מהימנא דף לג ע"א

ברכו' פ' נתים
זוהר פ' לך לך דף כב ע"ב

לקיים

תלים קל"ג ב לקיים המציאות שהרי מצינו דוד הע"ה שנשבע ונדר בכיוצא בזה שנאמר אשר
נשבע לה' נדר לאביר יעקב אם אבא באהל ביתי אם אעלה על ערש יצועי אם
אתן שינת לעיני לעפעפי תנומה וגו' ומ"מ לא ישבע אלא דבר שישער בדעתו שיוכל
לקיימו ובתנאי הנדרים והשבועות כתבנו לקמן בפ' י"ד ע"ש · וכן ראוי לישבע
שלא להרבות באכילה ובשתיה אלא שיעור שידע שלא יתרבה לו מתוכה שינה ·
זוהר פ' ויחי דף ר"מ ע"ב ואם יזמין תרנגול ישתדל שיהיה שחור שהוא מכוון יותר מהשאר וכן פי' בזוהר
ז"ל וכבין כך בפלגות ליליא ממש כד רוחא מסטרא דצפון אתער חד שלהובא
נפיק ובטש תחות גדפוי דתרנגולא וקרי וכ"ש בתרנגולא אוכמא דאתכוון
יתיר מאחרא עד כאן לשונו · גם מי שאינו רגיל להתענות ולא לקום בחצות
טוב לו שיאכל ביום קודם הלילה לפחות שעה א' כדי שיהיה זמן קצת לעיכול
המאכל ולא יתרבה לו השינה בקומו בחצות ויתנהג בזה קצת זמן עד שיקבע
במדה זו · ובפרט בימות החמה שהלילות קצרות · גם ראוי שיתאמר לישן
במקצת מלבושיו ולא ישן ערום בתוך הסדינים כי יהיה קשה לו לקום בפרט
בקרירות וזו היא מדת הזריזות שהוא זריז קודם שיבא לידי מכשול שהרי אמרו
כך היא דרכה של תורה על הארץ תישן והטעם שיצטער ולא ימצא גופו מנוחה
שיבא לישן כל הלילה · וכן פי' הרבי' יוסף יעבץ ע"ה ולפחות אם אין בנו כח
לישן בארץ לא יתענג לישן במטה מוצעת בסדיני' וכל זה ראוי לקיים מי שרוצה
לשוב בתשובה ולתקן שאר לילותיו ושלא יתבעו ממנו כמה לילות איבד בשינה
והיתול · ולפי דברי הזוהר לעולם חייב אדם לקום לעסוק בתורה בלילה בין
בימות הגשמים בין בימות החמה שהכי אמרו מאן לא מצפת דא בכל יומא כמו
תענית פרק בתרא שהעתקנו לשונו לעיל · אבל בסוף מסכת תעניות מי שאינו קם מט"ו באב
ואילך דמוסיף יוסיף ודלא מוסיף יאסף ופרש"י מכאן ואילך מט"ו באב ואילך
דמוסיף לילות על הימי' לעסוק בתורה יוסיף חיים על חייו · דלא מוסיף לעסוק
בתורה תקבריה אמיה כלומר ימות בלא עתו עד כאן לשונו · ויש שנתנו סימן
לדבר משכבי עד קומי שכבי הכוונה משבועות עד תשעה באב שכבי שהלילות
קטנות ותקומי עד שכבי קומי · אבל העיקר לקיים דברי הרשב"י ע"ה בפרט
מי שרוצה להתקדש בקומו בחצו' ראוי שיצטער בצער השכינ' ויבכה ויקונן על
בית המקדש החרב ועל שמו המחולל ובסוף על עונותיו שהאריכו גלות השכינה
זוהר פ' ויקהל דף ק"ב שהרי פי' בזוהר שבחצות לילה הקב"ה זוכר לישראל אשר בגלות ולחרבן ביתו
וכו' ואז נשמות הצדיקים חוזרים לגופם והמלאכים אומרים להם הנה ברכו
שם פר' כשא דף קל"ו ע"ב את ה' כל עבדי ה' וכו' ובחצות לילה הוא שעת רצון כדפי' בזוהר וראויה לתפלה
שהקב"ה ימחול עונותיו ושיחזירהו בתשובה אח"כ יקום לעסוק בתורה וילבש
שם פ' נח דף ס ע"ב לבושיו ויכוון עצמו לקראת אלהיו · וכן אמר בזוהר ז"ל רבי יהודה קם ליליא
חד למלעי בתורה בביאושפיזא בההוא מתא מחסיא והוה תמן חד יודאי אמר ליה
האי מלה איך אפשר והא אבן שתיה וכו' רבי יהודה לא אסחר רישיה לגביה

פתח ואמר הכון לקראת אלהיך ישראל וכתיב הסכת ושמע ישראל מלין עמוס ד׳ י״ב
דאורייתא בעיין כוונה ומלין דאורייתא בעיין לאתתקנא בגופא ורעותא כחדא דברים כ״ז ט׳
קם ההוא יודאי ואתלבש ויתיב לגביה דרבי יהודה ואמר זכאין אתון צדיקיא
דמשתדלי באורייתא יומי ולילי אמר ליה רבי יהודה השתא דכוונת גרמך אימא
מילך דנתחבר כחדא דהא מילי דאורייתא בעיין תיקונא דגופא ותקונא דלבא
ואי לאו בערסאי שכיבנא ובלבאי אמרנא מלין אלא הא תנינן דהאי מאן דיתיב
ולעי באורייתא שכינתא אתחברת בהדיה ומה שכינתא הכא ואנא שכיב
בערסאי ולא עוד אלא דבעיין נקותא ותו דכל בר נש דקם למלעי באורייתא
מפלגו ליליא כד אתער רוח צפון בפלגו דליליא קודשא בריך הוא אתי
לאשתעשעא עם צדיקיא בגנתא דעדן והוא וכל צדיקיא דבגנתא דעדן צייתין
ליה וציייתין לאינון מלין דנפקין מפומיה ומה קודשא בריך הוא וכל צדיקיא
מתערכין למשמע מלי דאורייתא בשעתא דא ואנא אהא שכיב בערסאי
עד כאן לשונו ׃ בקומו יעסוק בתורה שבעל פה או במשנה וכן
תרגם המתרגם בפסוק קומי רוני בלילה קומי שכינתא דישראל שריא בגלותא איכה ב׳ י״ט
עסוקי במשנה בליליא ארום שכינתא דה׳ שריא לקבליך ׃ וכן אמר בילקוט ילקוט פ׳ כי
שלחי פ׳ כי תשא על פסוק ויהי שם עם ה׳ מ׳ יום ומ׳ לילה והלא כתיב ונהורא תשא סימן ת״ו
עמיה שריא וכנגה כאור תהיה גם חשך לא יחשיך ממך מכין היה משה יודע דף קי״א ע״א
אימתי יום ואימתי לילה בשעה שהיה הקב״ה מלמדו מקרא היה יודע שהוא יום דניאל ב׳ כ״ב
ובשעה שהיה מלמדו משנה היה יודע שהוא לילה עד כאן לשונו ׃ וטוב שיקום חבקוק ג׳ ד׳
מעומד כל מה שיוכל לסבול כדי שלא יישן שכך היה עושה דוד המלך ע״ה כדפי׳ תלים קט ל״ט?
בזוהר ז״ל ת״ח דדוד מלכא הוה קם בפלגות ליליא דלאו תימא הוה יתיב או שכיב זוהר פ׳ לך לך
בערסיה והוה אמר שרין ותושבחן לא אלא כמה דכתיב חצות לילה אקום להודות דף פ״ב ע״ב
לך אקום ודאי בעמידה לאתעסקא בשירין ותושבחן דאורייתא עד כאן לשונו ׃ תהלים קי״ט ס״ב
ואפשר שלזה כיוון גם כן הכתוב באומרו קומי רוני דהיינו קימה מעומד ׃
ולפחות אם אין בו כח לעמוד מתחלת הקריאה אם יבא לו שינה יקום מעומד
שהעיקר הוא לקשר לילה ביום ע״י עסק התורה כדפי׳ לעיל וכן יקרא תלמודו
בקול רם וירויח שלא יישן ושלא ישכח מתנו כמ״ש כי חיים הם למוצאיהם ׃ משלי ד׳ כ״ב
ובמעלת המרים קולו בשעת לימודו האריכו בזוהר בפסוק וחכך כיין הטוב זוהר פ׳ שמיני
הולך לדודי למשרים ע״ש ׃ וכלל הכל מי שירצה להתמיד במדה זו ישתדל במעשיו דף ל״ט
לקניית הנשמה שהרי אמר בזוהר שמי שזוכה אל הנשמה הוא המתגבר כאריה שיר ז׳ י׳
בעסק התורה מחצות לילה עד הבקר והטעם כי הנשמה נותנת לו כח וכבר זוהר פ׳ ויקרא
פי׳ לעיל שהנשמה נקנית ע״י עסק התורה גם ע״י טהרת המחשבות ׃ גם פי׳ דף כ״ט ע״א
בתיקונים שבעלי תשובה זוכים לנשמה יתירה בכל יום ולכן לא יקשה לבעל תקונים דף
תשובה לקום בחצות שהנשמה באה לו ממקום הנקרא כ״ח ׃ גם מהדברים קי״ג ע״ב
הצריכים לקניית מדה זו הוא התקדש האדם ביום כרצוי וטהרת מחשבותיו ׃

ועוסק

ועוסק בתורה לעשות נחת רוח ליוצרו ולא לשום דבר מדברי העולם ובזה מסלק נפשו מהגשמיות והוא מתדבק בקדושה ובזה יזכה אל הנשמה · הנה נודע לנו כפי מה שביארנו בפרקים הקודמים ע״י מאמרי הרשב״י ע״ה שקניית הנשמה ע״י עסק התורה וטהרת המחשבות ובזוה״ר פיר׳ שע״י הנשמה השכינה מתעוררת אל הייחוד ז״ל בענין הנשמה ורזא איהי דבגינה אתגהירת בוצינא לאנהרא לעילא ואמר ברזא אתכלילת מאן דאתכלילת וכו׳ · והנה בהיות האדם משתתף בגשמיות ואינו מכוון כמי שהוא לפניו שמלא כל הארץ כבודו הרי הוא גשמי והוא בגשמיות ואין לו נשמה וכן הענין באכילתו ובברכותיו אם יברך בנחת ובמתון ויכוון לתת שבח לקונו שהוא תמיד לפניו וזהו כוונת ברוך אתה לפי הפשט ולא יזרוק ברכה מפיו במרוצה · וכן באכילתו שאוכל כמי שאוכל לפני המלך ומכוון באכילתו כפי מה שנתבאר במקומו הרי בזה מסתלק מהגשמיות ומקדש נפשו ברוחניות העליון ויזכה אל הנשמה ואז השכינה שורה בו וכיון שהוא במדרגה זו לא יגבר עליו השינה · אמנם מי שהוא גשמי בדרכיו הרי הוא בגשמיות והשינה שהיא משית׳ יתגבר עליו שהלואי שיזכה לרוח · הענין הב׳ הנז׳ קדושת המחשבה הוא בהתנהג האדם בששת ימי המעשה כראוי כמו שיתבאר כדי שביום שבת יקבל קדוש׳ שבת וימצא השבת בית קיבול שישרה בו קדושתו ועל זה כונו הב״ה בעשרת הדברות זכור את יום השבת לקדשו ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ויום השביעי שבת וכו׳ ופי׳ במה שפי׳ לעיל בשער זה בפ״ב שכל הימים הם יונקים מיום שבת כמו שהכרחנו שם ושם העתקנו מאמר ז״ל שאמרו זכור את יום השבת שתהא מוטה לשם שבת כרפי׳ שם והכוונה היא שקדושת שבת היא קדושה עליונה מאד ואי אפשר לו לאדם להשיגה מפני שהוא מלובש בששת ימי חול שמולשים לט׳ מלאכות וכו׳ כמו שהארכנו שם ולכן צריך שבכל יום יקדש עצמו בקדושת שבת כדי שכאשר יבא יום שבת יוכל לקבל קדושתו · והוא כמשל האדם שהוא בחשך שאם יבא לאור ויקבל אור השמש בתוקפו יחשיך עיניו ולא יהנה ממתיקות אורו וכמו שאמר הפסוק נלכה נרדפה לדעת את ה׳ כשחר נכון מוצאו שאור השחר מאיר מעט מעט כן אור קדושת שבת היא קדושה עליונה מהאצילות שמאיר עתיקא קדישא כדפי׳ הרשב״י כמו שהארכנו שם ומי ומי יוכל לקבל הקדושה הגדולה ההיא · והוא משל גם כן לבגד שנפלו בו כתמים משמן וכיוצא שאם לא יורחץ וילובן כראוי לא יוכל לקבל שום צבע כן הבא לקבל אור שבת מזוה׳ ונפשו מלוכלכת מכתמי עונותיו שאין אור הנשמה העליונה שורה בו כי אין לו מקום לנוח · ולזה צריך לזכור השבת מאחד בשבת כדי שבכל יום ויום יתקדש עד שכאשר יבא קדושת שבת כבר האדם מלומד בה וימצא כסא מתוקן לשרות בו וזהו שאמר זכור את יום השבת ומלת זכור הוא מקור שלעולם צריך לזכור קדושת יום השבת לקדשו פירוש׳ כדי שתוכל לקדשו ולקבל קדושתו באופן שכאשר יבא יום השבת יאיר

בכל

[Marginal notes:]
זוהר פ׳תרומה דף ק״עא
שמות כ ח
הושע ו ג

שבכל הימים בתיקון שבכל הימים נתקנו כראוי ונכללו בנקודה האמצעית ואם אין הימים מתוקנים שימצא או פגם בהם לא יאיר השבת בהם. מכרם שאינם יכולים לקבל אורו וכל זה מצד נשמת זה האיש הפוגם הוא לא יקבל ההארה ההיא מפני שלא תקן. ונמצא זה הענין חסר בשני דברים חסר ביום שבת מקדושת שבת וחסר בששת ימים הבאים שלא קבלו ימי השבוע שעברה אור שבת כראוי כדי שיאירו בשבוע הבא כראוי ולכן נכון הוא ביום ששי לשוב בתשובה שלימה ולהתודות מכל מה שפגם בששת ימים. כדי לקבל אור שבת כראוי כדפי'. ואפשר שלכוונה זו היה רבי פלוני מתענה בכל ערב שבת. ואומרנו אור שבת הכוונה היא הנשמה יתירה שכל א' יקבלה כפי זכות מעשיו
בששת ימי המעשה ולכן אמר הכתוב ששת ימים תעבוד וכו' פירו' כדי שתוכל שמות כ ט
לקבל קדושת שבת צריך ששת ימים תעבוד ופי' שתהיה במדרגת עבד ותנאי' שחייב העבד לעבוד לרבו פירש הר"שבי עליו השלום בפיקודין ונדפס בסוף פ' בהר שיני בפסוק כי לי בני ישראל עבדים ולא נעתיק כל דבריו כדי שלא להאריך אלא היוצא מכלל דבריו אמר שבכלל עבד הם ב' בחינות. בכלל עבד היא התפלה שנקראת עבודה כמו שאמרו איזהו עבודה שבלב זו תפלה. ובכלל לעבוד להקדוש ברוך הוא בכל מיני עבודה שהם המצוות כעבד העובד לרבו מפני שהוא מצווה לעבדו. ובכלל זה אע"פ שלא כתבו רבי שמעון בן
יוחאי שם כתב בא"ח כי מתנאי העבד הוא ליזהר שלא יעשה שום דבר הפך בא"ס שער ג
רצון רבו וזו היא בחינת ל"ת. ובתנאי העבד האריך שם בפ' ע"ש. והבחינה הב' בעבד הוא עסק התורה. ובכל א' מאלו צריך לשתף בחינת בן ועבד
שישראל נקראים עבדים שנאמר כי לי בני ישראל עבדי' ונקראים בנים שנאמר ויקרא כ"ה נה
בנים אתם לה' אלהיכם בענין התפלה צריך להיות עבד ובן. עבד לתקן מה דברים יד א
שנוגע משכינה ולמטה בעולמות התחתונים ולייחד באצילות שמשם נקראים בנים. והיודע מה שפירש רבי שמעון בן יוחאי עליו השלום בפ' פקודי בענין סדר ההיכלות בברכות ק"ש ובתפלת י"ח יראה שהכל נעשה כאחד עבד ובן. בעסק התורה אמר שכאשר האדם אינו יודע ומכיר את קונו אלא לפי הפשט דרך כלל נקרא עבד וכן פירשו בתיקונים ששם סדרי משנה הם במטטרון הנק' עבד ומשם הוא הטמא והטהור וכו' כדפי' לעיל בפ"ב. וכאשר הוא בן הוא שיודע בסתרי תורה שהם באצילות כבן המחפש בגנזי אביו נקרא בן. זהו
כלל דבריו שם. וברע"מ פירשו הדברים טעם היות העוסק בתורה שיקרא רעיא מהימנא
עבד ואמרו ז"ל כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבוד ומאי קנין דיליה אלא פר' משפטים
בסתרי תורה מטטרון עבד ה' כליל שית סטרין באופן שית סדרי משנה דף קט"ו
ובהון אית לה לבר נש למעלה לתאריה למהוי ליה עבד כמכר קנין כספו דכסף שמות כ"א ב
ימינא דאברהם חסד דרגא דיליה אורייתא מתמן אתיהיבת ומאן דאשתדל בה בגין לזכאה לעלמא דאתי אקרי קנין כספו עלמא דכסופא עד כאן לשונו.

ואמר עוד לקמיה ב' פרטים שהאדם נקרא בשם עבד האחד בתפילין ואמר
דאיהו עבד דיליה בעול תפילין על רישיה ואזן דיליה רציעא פתיחא לשמוע
קרית שמע דשמע בכל לשון שאתה שומע ׳ ובחינה ב' בתפלה כמש"ז"ל שלשה
ראשונות דומה לעבד המסדר שבחו וכו' ׳ שלשה אחרונות כעבד שקבל פרס
שם נ' ש מרבו וכו' ׳ והנה לכל הבחינות האלו רמז הכתוב באומרו ששת ימים תעבוד
שכאשר יתוקנו הימים בבחינו' אלו יהיו כסא לקבל אור שבת ועתה ראוי לדעת
היכן נרמז בכתוב בחינת בן לפי דברי הרשב"י ע"ה שאמר שצריך האדם להיות
לעולם עבד וכן כאחד אם בתפלה אם בתורה וי"ל שנרמז בכתוב זכור את יום
השבת לקדשו ששת ימים ונודע כי יום שבת שהוא אור האצילות הוא בחינת
בן וכבר אמרנו כי זכור הוא מקור ולעולם צריך לזכור בחינת בן שהוא יום
שבת אפי' בששת ימים שהוא סוד עבד מלבד יום שבת שכולו לה' אלהיך ואין
תפלת יום שבת כתפלת ימי חול ואין עסק התורה ביום שבת כעסקה ביומי
חול שבימי החול יכוון בשש סדרי משנה במטטרון וביום שבת יכוון אותם בשש
תקונים דף ס קצוות באצילות ששם מקורם כדפי' בתיקונים ׳ וכל הקדושות הנהוגות
ביום שבת שהם קדושת המחשבה קדושת הדיבור והעשיה שביארנו לעיל
וביארנו בפ"ב חייב להתנהג בהם בימי החול כדי שכאשר יבא יום שבת יוכל
לקבל אור הנשמה יתירה כראוי ׳ וכן מובן מדברי רבי שמעון בן יוחאי
שם דף ז"ח ע"ב עליו השלום בתיקונים ז"ל דבזמנא דשכינתא איהי בגלותא אתמ' בה ולא מצאה
היונה מנוח אלא בשבת ויומין טבין ובההוא זמנא אתייחדת עם בעלה וכמה
שמות ל"א ז' נפשות יתרין קא נחתין עמה לדיירא בישראל הה"ד ושמרו בני ישרא' את השבת
לעשות את השבת לדרותם זכאה איהו מאן דמתקן לה דירה נאה בלביה וכלים
נאים באברים דיליה ואשה נאה בנשמתיה דבגינה שריא שכינתא עילאה
דאיהי נשמת כל חי עליה עד כאן לשונו ׳ ובודאי כי דירה נאה בלביה הוא
טהרת מחשבות הלב מהרהורים רעים וכלים נאים באברים וכו' הוא שלא יהיו
פגומים והנה זו בודאי שהיא צריכה לכל ששת ימים כמו שהיא צריכה ליום
ז' שאם אבריו פגומים ששה ימים לא יספיק מה שיתקן ביום ז' כנגד מה שפגם
בכל שאר ימי השבוע ׳ ואשה נאה בנשמתיה היינו הנשמה שהיא בששת ימי
חול שלא היתה פגומה ובזה זוכה שישרה עליו הנשמה היתרה וז"ש דבגינה
שריא שכינתא עילאה דאיהי נשמת כל חי עליה שממנה תוספת נשמות יתרות
והיינו מה שפירש מענין זכור את השבת שהוא מקור שלעולם בששת ימי חול
צריך לזכור קדושת שבת ולעשות הכנות טובות אלו ׳ דירה נאה וכו' כדי שיוכל
לקבל אור שבת שישרה עליו וכן בששת ימים שהשכינה מזדווגת עם ת"ח
העוסקים בתורה אם לא יעשו לה תיקונים אלו האמורים ודאי שלא תשרה
ויקרא כא יח בהם דאיהי לא שריא על נשמתא פגימא כאומרו כל אשר בו מום לא יקרב ולכן
צריך האדם לטהר מחשבותיו ולתקן מעשיו לעולם ולעשות דירה נאה בלבו

לתקן

לתקן הלב בכל הפרטים שדברנו לעיל בתיקון הלב בעשה ול"ת וכלים נאים באיברים דיליה אם שלא יהיו פגומים ויהיו בהם נוי ויופי תיקון המצות · אמנם נאה בנשמתיה עיקר תיקון הנשמה היא ע"י התורה וכוונת התפלה כי הנשמה היא מעולם המחשבה ותיקונה קשוטה ויופיה ע"י היחודים שאדם עושה ע"י מחשבתו ע"י זה היא מאירה · ויראה בזה שכאשר יבא יום שבת יהיה נקל לו טהרת המחשבה וכל הקדושות שינהוג האדם ביום שבת יהיו נקלים לו לעשותם בימות החול מטעם שביום שבת כל הימים קבלו. כל יום ויום מקבלת אותם הקדושות ולא יהיה קשה לאדם לנהוג מה שלא עשה באופן שאם לא תקן בששת ימי השבוע דבר ובא שבת והרהר תשובה ורוצה לעשות כל הקדושות הנהוגות בו יועילו לו כל הקדושות שנהג בשבת שיהיה נקל לו למשוך אותם הקדושות מהנקודה האמצעית לכל הימים אבל אם השורש שהיא הנקודה אינה מתוקנת כראוי יהיה קשה לו תיקון כל יום ויום להאירו ולקדשו בקדושת מחשבה ודיבור וכונה · ולזה צריך הבא לקדש עצמו יקדש בתחלה ששת ימים מן הטעם שפיר' ואם בא לשוב בשבת שלא זכר את קונו בימי המעשה יתקן השבת כהלכתו ולפחות בערב שבת יתקן דירה נאה בלבו לפחות המחשבה מהבלי העה"ז ויחשוב במה שביארנו בפ"ב משער הזה כי השבת הוא מעין העה"ב כמאמרם ז"ל מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת וכו' · וכן ראוי שיאמר אדם בלבו אחר שתיקן צרכי שבת מאכילה ושתיה ומה תקנתי לעולם שכלו שבת ולכן ראוי שביום ששי יתבודד מקצת היום לפשפש במה שעשה בששת ימים כדי שישוב בתשובה ובזה הימים יוכללו בנקודה האמצעית שהיא השבת כדפי' שם ונשמתו תהיה נאה וע"י כוונת התפלה כדפי' ואבריו נאים מתוקנים ע"י הרהור תשובה לפחות ויהיה בזה הכנה שתשרה בו תוספת הנשמה כדי שיוכל לשוב אח"כ · הרי דברנו דרך כלל בתיקון ימי המעשה שצריך להיות עבד ובכללות יום שבת אבל יש עוד ההכנות הראויות לעשות ביום ששי כדי לקבל השבת וההכנות הראויות לעשות בשבת עצמו · ומהם נתבארו בזוהר והעיקר שצריך האדם לעשות ביום ששי בגופו לקנות קדושת שבת ונשמה יתירה היא טבילה במ' סאה כדי לפשוט לבוש רוח חול וללבוש רוח קדושת שבת שהוא רוחא דנטיב מעתיקא שצריך טבילה וכולי האי ואולי שישרה עליו אותו הרוח הקדוש · ומהם התשובה בהרהור ומעשה והכלל כי זריזות ונקיות וטהרה כולם צריכים להעשות בע"ש כדי שישרה אחריהם הקדושה שהיא קדושת שבת וע"י הכנות אלו תהא דירה נאה בלבו ואבריו נאים ונשמתו ובהחסר ח"ו אין תיקון כלל ואין הקדושה מוצאה מקום לנוח · ויראה מזה שכיון שישרה עליו קדושת שבת כראוי יביאהו לידי ענוה ויראת חטא וחסידות ורוח הקדש כנזכר במאמר רבי פנחס כי מי הוא הגורם שלא יהיה ענו וירא חטא וחסיד ויצרו גובר עליו מפני שאין לו נשמה שתהיה

זוהר פ' ויקהל דף ר"ד

גוברת על יצרו וכיון שתבא לו נשמה קדושה בודאי יגבר עליו ויהיה עמו ויראת
חטא וכו׳ ׃ ולפי דברי הזוהר בפ׳ ויקהל כ״ל כי אח׳ שיטבול אסור לו לעסוק בעסקי׳
מלאכה אף בתיקון צרכי שבת ׳ והנכון שאחר הטבילה יעסוק בתור׳ עד שיקבל
שבת כי הטבילה הוא כמעט הקבלת שבת וז״ל שם ריש דף ר״ד כד עאל שבתא
אצטריכו איכון עמא קדישא לאסחאה גרמייהו מטנופא דחול מאי טעמא בגין
דבחול רוחא אחרא אזלא ושטיא ושרא על עמא וכד בעי בר נש לנפקא מן ההוא
רוחא ולאעלא ברוחא אחרא קדישא עילאה בעי לאסחאה גרמיה לתשריה עליה
ההוא רוחא קדישא עילאה עכ״ל ׳ ומהדברים אשר יצטרכו לקדושת השבת בה
עיקרם היא היראה העיקרית שביארנו בשער היראה פ״א שהוא למדחל בר נש
למאריה דאיהו רב ושליט עקרא ושרשא דכל עלמין ופי׳ בסוף פ״א שימשך לאדם
יראה גדולה מזה בחשבו בעלת כל העלו׳ ית׳ וית׳ שהוא שורש וקיום לכל העולמו׳
שבלעדי שפעו אין להם קיום ובכלל זה האדם שהוא עולם קטן הב״ה מחייהו
נחמיה ט ו בשפעו ואם רוחו ונשמתו אליו יאסוף יגוע כל בשר יחד ועל זאת הכל נא׳ ואתה
מחיה את כלם כדפי׳ ז״ל ואתה מחיה ואתה מהווה וכו׳ וכאשר יהיה האדם עומד
בתפלה או עוסק בתורה ויזכור ענין זה שהוא עומד לפני עלת כל העלו׳ כי הוא
שורש כל השרשים ובו עומד שורש חיי נשמתו יתבושש מלחשוב בדבר אחר אף
במה שהו׳ מדבר לפניו ׳ וענין זה אנו מזכירין בתפלת מוסף של ר״ה באתה זוכר
מעשה עולם ופוקד כל יצורי קדם וכו׳ ופי׳ מורי ע״ה בפי׳ התפלה בענין מה שאמ׳
לפניך נגלו כל תעלומות והמון נסתרו׳ שמבראשית שהם סוד החכמות העליונו׳
הנעלמות בשורש השרשי׳ שע״י השרשי׳ האלו מצטיירים כל הנבראי׳ כולם ברגע
א׳ ועי״ אותם השרשי׳ הוא משגיח עליהם ולא תתחלק השגחתו בפרטי התחתוני׳
אלא ע״י השרשים ההם המיוחדים בו הוא משפיעם ומשגיח בהם ׳ ומציאות
תקונים דף ק״לד וד׳ קי״ג השרשי׳ נתגלו בכתר ו׳ והם אור קדמון אור צח אור מצוחצח כדפי׳ בתיקונים ׳
ופי׳ מורי ע״ה בספר שער הכוונות שמביאו ג׳ אורות אלו הם ג׳ יודין שבשם ס״ג יוד
ק״י ואו ק״י ויש רמז שם בתיקוני׳ ועוד בדף קי״ג ובתיקוני׳ כתיבת יד פי׳ כי מביאו׳
ג׳ יודין אלו הם שורש לנפש רוח ונשמה ז״ל וזכאה איהו מאן דסליק תלת בלותין
לגביה בתלת נקודין דסגולתא ומכהון אתמשכו תלת טפין דתלת מוחין עילאין
דכד בר נש אתמשך זרע מניה אין טפין דאתמשכו מניה איכון משופריה שופרי
דמוחא מובחר מכלא הכי׳ כגוונא דא כד קב״ה ירית בבר נש תלת קטירין דאיכון
נשמתא ורוחא ונפשא משופרי שופרי דיליה יהיב לון דאיכון מתלת י׳, דסגולתא
דברים יד ב דאתרמיזו בשם יוה״ קי״ ואו קי״ ובג״ד אמר לון ובך בחר ה׳ להיות לו לעם סגולה
עכ״ל ׳ וכאשר יסתכל האדם שנשמתו רוחו ונפשו מושרשים למעלה ראוי שיטהר
מחשבותיו ויתבושש מלחשוב דבר שלא יהיה עבודתו ית׳ כ״ש לדבר או לעשו׳ דבר
תלים קלט א שאינו כרצונו מפני שהכל גלוי לפניו כמ״ש דוד הע״ה ה׳ חקרתני ותדע אתה ידעת
שבתי וקומי בנתה לרעי מרחוק וכו׳ כי אין מלה בלשוני הן ה׳ ידעת כולה וכמו

שאהריך

שהאריך הא"כ בענין ההשגחה הנה אך מרוחק וכו' אם אסק שמים שם אתה וכו' ודע שכל הבחינות האמורו' בענין עקרא ושרשא דכל עלאין הכל נתגלה על ידי המרה האחרונה כמו שאמר הרשב"י במאמר הזה ולשואה רעותיה בההוא דרגא דאקרי יראה שכל הבחינות האלו מושגות על ידו והשגחתו יתברך אלינו הוא על ידי המרה הזו כי היא חותם כל האצילות העליון ובה ציור נשמותינו כמו שהארכנו בשער היראה פ"ט ועל ידו מתגלה גדולת המאציל העליון וממשלתו כדפירשנו בשער היראה פרק ראשון׃ ובחינת היראה הרוחנית הזו הוא שרבי שמעון בן יוחאי עליו השלום מזהירנו כמה פעמים קול ודיבור בדחילו ורחימו מצוה בדחילו ורחימו וכיונא הרבה שהכוונה היא שידע האדם לפני מי עומד ואת מי עובד ועושה מצוה או עוסק בתורה ולא יהא עושה המצוה מצות אנשים מלומדה׃ וכיוצא לענין התפלה והתורה׃ אלא שיהא דבק בקונו כראוי ומצד היראה הזו ימשך לאדם הכנעה בנפשו להקטין עצמו לפני גדולת בוראו ואי אפשר לאדם שידבק נפשו באלהיו וימשיך קדושה עליו אם לא שיכנע נפשו לפניו ויעריך עצמו לאין כנגד גדולתו וכנגד כל טובותיו עליו׃
וכן פירש רבי שמעון בן יוחאי עליו השלום ז"ל בגין דמלה דלעילא בין דקדושה זוהר פר' יתרו
בין דסטרא אחרא לא יכיל בר נש לאמשכא רוחא דלעילא לתתא ולמקרב גביה דף סט ע"ב
אי לא בדחילו ויכוון לביה ורעותיה בדחילו ותבירו דלבא וכדין ימשך לתתא רוחא דלעילא ורעותא דאצטריך ואי לא ישוי לביה ורעותיה בדחילו לההוא סטרא לא יכיל לאתדבקא ביה רעותיה עד כאן לשונו׃ וכאשר ירצה האדם להדבק בקונו בעוסקו בתורה או בתפלה יחשוב בתחלה ביראה האמורה ויכנע ואז יהיה הקדוש ברוך הוא נמצא אתו ולא יוכל להפרד ממנו בנקל כי הקדוש ברוך ה"א מצד עצמו לעולם נמצא ומצוי הוא׃ אבל מצד האדם מצד עצמו ונשמתו והקליפות המפרידות בינו לבין אלהיו צריך זמן עד שיכנע ויפריד ממנו הקליפה וידבק בקדושה׃ והנה שני בחינות אלו האמורות לקניית הקדושה ביארה לנו תורתינו הקדושה בריש פר' קדושים כאשר רצתה לבאר כיצד נדבק בו ונשרה קדושתו עלינו שאמר קדושים תהיו וכו' התחילה ויקרא יט ב
לבאר הדרגות קניית הקדושה ואמר איש אמו ואביו תיראו׃ ונודע שאביו ואמו הם קודשא בריך הוא ושכינתי' כמבואר בזוהר כמה פעמים והקדים האם שבה עקר היראה כדפי' בשער היראה ואמר אמו ואביו ולא אמר האם והאב תיראו להורות שראוי שירא מאמו במה שהיא אמו ואביו במה שהוא אבין דהיינו שהולידוהו והטיבו עמו וראוי שלא יקניטם ויעבור על רצונם ויהיה כפוי טובה חו"׃ ואת שבתותי תשמורו כבר פיר' לעיל כי בשבת הוא תיקון לימי השבוע כי ביום השבת מקבלים שפע והארה וצריך בששת ימי חול לתקן מעשיו כדי שיוכל לקבל נשמה הבאה ביום השבת שהיא מהאצילות כנודע ששת ימי חול בין שני שבתות יוצאים משבת ונכנסים בשבת וסדר זה אפילו בבריאת העולם

כדפי'

כדפי' מורי בכפ"ר · ולזה הפסוק שכוונו רז"ל באומרם אלו שמרו ישראל ב'
שבתות לא שלטה בהם אומה ולזה ואת שבתותי תשמורו וריבוי את הוא לששת
ימים שבנתים כדפי' לעיל · אני ה' אלהיכם היינו קשר הקדושה העליונה בנו
ומורה עלינו על ידי התיקון הנז' כי על ידי היראה מוסף השכינה עליו כי היא
נקראת יראה ובה שוכן כל האצילות וכפי מה שאדם מכין עצמו ליראה כך שוכן
הקדושה עליו כמבואר במאמר ספר יתרו · וכן קניית הנשמה העליונה על
ידי תיקון ששת ימים בודאי הוא תיקון להשראת השכינה בו וכנגד בחינת
היראה שפי' אמר דוד הע"ה לשלמה בנו ואתה שלמה בני דע את אלהי אביך ד"ה א כח ט
ועבדהו בלב שלם ובנפש חפצה כי כל לבבות הוא דורש וכל יצר מחשבות מבין
אם תדרשנו ימצא לך ואם תעזבנו יזניחך לעד · והפסוק הזה בכללו מגלה
לנו כל הבחינו' שביארנו · בתחלה אמר דע את אלהי אביך וידיעה זו הוא לדעת
למי הוא עובד שהוא עלת על כל עקרא ושרשא דכל עלמין כדפי' והיינו אלהי
אביך המורה על ההשגחה ועד"ה אהי אביך שעל ידי המדה האחרונ' שם מתגלא
האלהות העליון לתחתונים כדפי' · ועבדהו בלב שלם הכוונה היא עד ואהבת
את ה' אלהיך בכל לבבך ביצר הטוב וביצר הרע ששניה' שורים בלב בשני בתי
הלב כדפי' בשער היראה פ"ה ובהיות היצר הרע השורה בלב לצד שמאל נכנע
תחת היצר הטוב אז הוא לב שלם שהשני לבבו' נעשו' לב א' אבל אם היצר הטוב
רוצה לכוון לקדושה והיצר הרע מקטרגו הם שני לבבות נפרדים ואינו שלמו' ·
והפסוק לפרשו עד"ה אבל אין רצוננו לצאת מהדרוש · ובנפש חפצה יתבאר
לך במה שפי' בשער אהבה פ"ד בענין כי חפץ בבת יעקב ושם פי' ענין רעותא
דלבא שהוא החשק הנמור אחר עבודת האלהית · וכל יצר מחשבות מבין פי'
רז"ל והעתקנו לשונם בשער אהבה פ"א · אם תדרשנו ימצא לך כאן הורה מה
שביארנו מדברי הרשב"י ע"ה דמאן דבעי לאמשכא רוחא דלעילא צריך יראה
ותבירו דלבא וכו' כמבואר וזה אם תדרשנו כי צריך דרישה עד שימצא לך והוא
ענין ודרשת וחקרת וכן דרוש דרש משה מדלא קאמר אם תמצא לו ימצא לך דברים יג טו ויקרא י טז
והפסוק שפי' דרישה כפי' הרד"ק בשרשים שהוא הזמנה כענין נדרשתי ללא שאלו ישעיה סה א
שהכוונה נמצאתי ונזדמנתי וכן דרושי' לכל חפציהם מזומנים ונמצאים וכו' וכן תהלים קיא ב
בהזדמן האדם ובהכין עצמו לקבל הקדושה הקדוש ברוך הוא ימצא לו · אבל
אם אינו מכין עצמו כראוי לא ימצא הקב"ה אליו · ומה שאמר ימצא ולא אמר
ידרש לך הורה על מה שאמרו בא ליטהר מסייעין אותו כי מצוי הוא חשוב יותר
מדרישה · ואומרו לך פי' מצדך צריך הוא שימצא לך אבל הוא מעצמו הוא
מצוי ואם תעזבנו יזניחך לעד · והוא כענין מה שחז"ל יום אם תעזבני יומים
אעזבך משל לשני אוהבים שהיו זה אצל זה זה פנה לדרכו דרך יום כה למזרח
וזה פנה גם כן לדרכו דרך יום כה למערב נמצא ביניהם מהלך ב' ימים והיינו
יומים אעזבך והיינו יזניחך לעד · ועוד ירצה יזניחך לעד שלא יהיה שכני

עלאה

שלאה הנקרא עבדי ה׳ כדפי׳ בזוהר והטעם שאינם עולים שם אלא אותם שהם
דבקים לעולם במחשבה כדפי׳ בפ״ר׃ ולכן צריך האדם כשיתחיל לתפוש
בקדושה ולהדבק בקונו יום א׳ שיסמוך לו יום אחר ביען שיהיה לו טורח כפלים
למכות הדבקו׳ ממה שהי׳ לו וכמו שאז״ל אם שכח תשכח שכח אדם מעט משכחין
אותו הרבה והיינו אומרו תעזבנו אפילו עזיבה מועטת ולא אמר אם תזניחהו
והיינו יזניחך לער מן הטעם האמור שהוא ע״ד יום אם תעזבני וכו׳׃

עוד מהדברים הגורמים קדושת המחשבות גילה לנו שלמה המלך עליו
השלום באומרו גול אל ה׳ מעשיך ויכונו מחשבותיך והכוונה היא כמה משלי יו ג
דברים וכולם נוגעים לקדושת המחשבה׃ הא׳ כפשוטו שהוא כענין השלך תלים נה כג
על ה׳ יהבך ופי׳ בגמרא שיהבך אפילו משא והכוונה משא דברי העולם כענין
כלכול האדם בני ביתו ופרנסתו ומקחו ושישליכם על ה׳ שבידו לתקן הכל וכל
אלו דברים יבלבלו את האדם מחשבתו ולזה אמר גול אל ה׳ מעשיך ובזה יכונו
מחשבותיך וזו מעלה ממדות הבטחון כמו שהאריך בזה שהוא מנוחת הנפש
מפגעי העולם ומלאכת בדרכים וכיוצא שהוא בוטח באדונו שלא יחסר לו
פרנסתו כמש ה׳ רועי לא אחסר כי ידו״ד שהוא ברא הוא יודע ענינו בטוב לו תלים כג א
וכמש דוד המלך ע״ה נפשי כגמול עלי וכאשר יתחזק האדם בבטחון בו ית׳ תהיה גם קלא ג
סבה גדולה לטהרת המחשבה כי כיון שמשליך כל דבריו על ה׳ אין לו מחשבה
אחרת אלא אותו הדבר שהוא עוסק בו תפלה או תור׳ או מצוה הכל היא לעבודה
אלהית בלי שום פניה׃ זהו פשט הכתוב ירכה גול אל ה׳ מעשיך הוא בריאת
אברי גופו כענין הוא עשך ויכוננך כמו שפי׳ רז״ל הקדוש ברוך הוא ובית דינו דברים לב
כוננו על כל אבר וכו׳׃ ונול אל ה׳ פירושו שאף על פי שאברי האדם וגופו הם
גשמיים כאשר יגול אותם ויקשרם בשורשם שהוא ידו״ד יזדככו האברים ויכונו
המחשבות ודבר זה פי׳ הרשב״י ע״ה בכמה פנים שנמצא ידו״ד נרמז באברי האדם
אמ׳ בתיקוני ז״ל ידו״ד הוא אשתכח בכל אבר ואבר הוא אשתכח בר׳ גוונין דשער׳ תקוני דף קל
ובר׳ גווני דעינא ובר׳ אדרין דאודנא ובר׳ גווני דאנפין ובקלא ובדבור׳ ובקריא׳
ואמירה ובעשיה דידין ובכל אבר ואבר דגופא איהו ידו״ד וכו׳ עד כאן לשונו
לענייננו׃ ושאר לשונו העתקנו בשער היראה׃ עוד פי׳ בתיקונים שימצא שם שם דף נא
ידו״ד בגופו של אדם י׳ ברישא ה׳ה׳ בידין ו׳ בגופא׃ ובדף קכ״ז ז״ל ת״א איהו שם דף קכו
רישא ואיהו מדה דעיינין דאודנין דאנפין דתרין נוקבין דחוטמא מדה בפימא
שקל הקדש דא ו׳ שקל דגופא׃ ככפי השקל ה׳ אצבען דימינא וה׳ דשמאלא׃
ובגין דשמא דידו״ד איהו מדה ושעור ומשקל אמר קרא לא תעשו עול במשפט ויקרא יט
במדה במשקל ובמשורה עכ״ל׃ עוד פי׳ בתיקונים ששם מלא בשפין יו״ד ק״א ואו תקונים תקון כב
ק״א נמצא רמוז באברי האדם ז״ל ובגין דא אתקשר שוקא ימינא דאית ביה תלת
פרקין עם דרועא ימינא לשריא ביה ה״א׃ וכן דרועא שמאלא עם שוקא שמאלא
דשריא ביה ה״א׃ וכן גוף וברית איכון וו׳ שרין בהון א׳ דאיהי אימ׳ ואתעבידו יו״ד

ואו

ואו' יוד שריא בעשר אצבען דידין ובעשר אצבען דרגלין משום דאתחלתא
דשמא קדישא מחכמה שריא דאיהו באצבען כתר עילאה שריא בריש. דבר נש
דתמן מחשבה סתימא וכמה דמחשבה איהי סתימא הכי איהו סתים עד כאן
לשונו : ואמר לקמיה ארבע יסודין דגופא בהון שריא ידו"ד עד כאן לשונו
לענייננו : ועוד בתיקונים כתיבת יד שכל אבר ואבר שבאדם כלול מעשר
ורומז לשם יוד קא ואו קא ונאמר עליו נעשה אדם שאדם הוא ע' במק' ושכינה
בראשית א כו דמות אדם המשלמת בחינה עשירית בכל אבר ואבר ובסוף דברו אמ' לשכינת'
תתאה איהו שלימא דעילאין ותתאין והכי אזיל בכל אבר ואבר ובכל ספירה
וספירה ואמר נעשה אדם עד דאתכלילת שכינת' בכל ספירן ובכל אבר בההוא
זמנ' דאשתלימו כל איבריו בה כל חד לעש' כגוונ' דא יוד קא ואו קא לבתר נחית
לארבע וכו' כ"ע שם עכ"ל : ואחר הכנעת ידיעת המאמרים האלו יתבא' הפסוק
על ב' בחינות וכולם נוגעות למעשה הא' גול אל ה' מעשיך הוא כי אחר שידע שכל
אבריו שהם נקראו' מעשי' כדפי' אתוותים בשם ידו"ד צריך שלא יחטא בהם כמש
ויקרא יט כד הכתוב לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה ופי' בדף קל"ד ע"ב שד'
תקוני' דף קכו מדות אלו הם כנגד שם ידו"ד משפט י' מדה ה' משקל ו' משורה ה' : ואמר הרשב"י
ע"ה לעיל מהמאמר שהעתקנו ובג"ד לא תעשו עול במשפט במדה וכו' במדה דא
מדה דשעור קומה דכל מאן דלאו איהו בעל מדו' אכחים שיעור קומה דלעילא
ולא אתכליל מתמן דעשר ספירן דלעילא כלהו אזלין במדה משטרא דאת י'
ובמשקל משטרא דאת ו' תרי מאזני משקל איכון ה' ה' עד כאן לשונו : ואחר
היות האברים נקיים והם כסא אל ידו"ד יכונו המחשבות וכדפי' לעיל בפר' שפי'
שהמחשבה העליונה אינה שורה אלא בכסא שלם ומתוקן כראוי וכן כאש' יחשוב
שהמוחין שבראשו יש בהם רמז שם ידו"ד ד' מוחין כנגד שם ידו"ד והם כנגד ד'
פרשיות שבתפילין שהם נקראו שם ידו"ד כדפי' בזוהר ראוי שיטהר מחשבותיו
והיינו בכלל גול אל ה' מעשיך שפי' ששם ידו"ד כרמוז בכל אבר ואבר שבאד' ובפרט
שם דף קכט ע"א בד' מוחין המוח יותר : ועוד נתבאר ענין יותר זה בארוכה ביא"ר שם
הרשב"י ע"ה ד' בחינות דאיה שמיעה ריח דבור ואמר אחר כך לית תקונא מאלין
האתוון דלא אתכלילן בה עשר ספירן דאיכון יוד קא ואו קא וארבע' אתוון
דאיכון ידו"ד איהו לא אשתני בכל אתר : איהו שמע לשמאלא לישראל
בראשית א ב ואסתכל בימינא עלייהו ובדרום איהו מרחף עלייהו הה"ד ורוח אלהים מרחפת
על פני המים ובמערב אוהו ממלל עמהון שנויין איכון במאני דגופא אבל ביה
מלאכי ג ו לית שנויא כלל הה"ד אני ה' לא שניתי ובכל אבר ואבר דאיהו כרא' דכל פקודא
בעי בר נש לאמלכא לקב"ה ולתקנא ליה אתר דכיא ונקייא לשריא ליה תמן ובג"ד
צריך בר נש לבערא מניה מכל אבר ואבר כל מחשבין וכל הרהורין בישין
משלי ו כג וטנופין דאיכון קליפין וצריך ליקרא לון בכל פקודין דשריין על כל אבר ואבר
שם כ כו דאכון נרות דכל פקודא נר אתקריאת הה"ד כי נר מצוה נר ה' נשמת אדם עד
כאן

כאן לשונו לענייננו · ומה שאמר איהו שמע לשמאלא וכו' ובמערב איהו ממלל
וכו' כתבאר לעיל מהמאמר הזה ואינו לענייננו והיוצא מכלל פשט המאמר הוא
כי צריך האדם לתקן כל אבריו שיהיו כסא שישרה בהם שם ידו"ד שהוא הנשמה
הטהורה בפנים וכל אי זה פגם שיהיה באי זה אבר שם ידו"ד מסתלק כמבואר
שם לקמיה והעתקנו כל המאמר בשער היראה פט"ע"ש · והיינו גול אל יי'
מעשיך כדפי' ובזה יכונו מחשבותיך דהיינו שם המחשבה יוד קא ואו קא שהוא
נשמה פנימית המתפשטת באברים ובפרט במה שנתבאר לעיל במאמ' הרשב"י
ע"ה מסוף תקון כ"ב ששם המחשבה יוד קא ואו קא הוא רמוז באברי האדם יאמ'
גול אל ידו"ד שתם והכוונה גול אל השם הזה מעשיך האברים הרמוזים בשם
הזה ויכונו מחשבותיך כי בהטהר האברים שישרה בהם השם יכונו המחשבות
כי השם הזה הוא קשור במחשבה כמו שנתבאר ובזה נכלל הפרק הזה ׃

פרק ח

כבר ביארנו בפרק שני בשם הרשב"י שהמות מרכבה שלו הם ד' — רעיא מהימנא
ראייה שמיעה ריחא דיבור ואמר בר"מ סר' אלו כנגד ד' אותיו' ידו"ד — פר' פנחס דף
ובדף רל"א אמר מוחא אית ליה ד' חיוון דאינון כרסייא דרחמי ומאי נינהו ראייה — רכט
שמיעה ריחא דיבור · ראיה אריה · שמיעה שור · ריחא נשרא וד' אנפין וד'
כנפי' לכל חד · דבור אדם · איהו אחיד עלא ותתא עד כאן לשונו · והנה אחר
שביארנו בפרקים הקודמים קדושת המוחי והלב שניהם נקשרים כא' לענין
ההרהור כמו שביארנו כבא עתה לבאר בפ' זה הנוגע לקדושת הראיה ·
ונתחיל לבאר ענין הראות אחר שביארנו קדושת הלב כי הם שמוכים ונתלים
זה בזה לבא ועינא תרי סרסורי עבירה נינהו כמו שביארנו · בענין פרטי העין
נעתיק כל מה שנמצא בדברי הרשב"י ע"ה המבאר פרטי העין וכאשר ידע אדם
מקום הרמז במרכבה העליונה יוקדש ראותו כראוי · בענין שלשה גווני העין — תקוני' דף יד
ובת עין ועפעפי העין ביאר בתיקון ד' זל בראשית כתיב פתחו לי שערי צדק — ע"ב
אבא בם אודה יה פתחו לי ודאי אינון תרין עפעפי עינא דאינון פתחין וסגרין — תלים קיח יט
ועלייהו אתמר והיו הכרובים פורשי כנפים למעלה כרובים אלין תרין כרובי — שמות כה כ
עינא פורשי כנפים עפעפי עינא ועוד פתחו לי שערי צדק אינון תרין עיינין
בזמנא דאינון בארח מישר אתמר בהון ופניהם איש אל אחיו ובזמנא דלא אינון — רות א יז
מסתכלן בארח מישר הא כתם עקלתון תמן עליה אתמר כי המות יפריד תלת — שמות ו יד
גווני עינא אינון תלת אבהן דאתמר בהון אלה ראשי בית אבותם בת עין דאיהי — תלים יז ח
דקיקא זעירא דא שכינתא דאתפשטת באברין ועלה אתמר שמרני כאישון בת
עין וכלא ברזא דבראשית · תמן ראשי · תמן בת עד כאן לשונו · שני עפעפי — רעיא מהימנא
העין הפותחים וסוגרי' ביארו שהם נצח והוד · ומה שאמר כרובי עינא ועפעפי — פ' כי תצא דף
עינא נתבאר ענינם בתיקונים ז"ל ועוד עינא כגוונא דגופא תרין כרובין דיליה — רפ ע"ב
כגוונא דתרין שוקין ותרין עפעפין עינא לקבל תרין דרועין אלין מסככין ולית — תקוני' דף קכו
פרחין עד כאן לשונו · והנראה שהכנפים התחתונים שבעינים הם הנקראי' — ע"א

כרובים והעפעפים הם העליונים הסוככים על העין. ובענין בת עין
אמר בתיקונים כי בת עין היא בת מבראשית כלילא מעשר אמירן איהי בת (תקוני׳ דף עט סוף ע״א)
עין אוכמא דאתת׳ בה שחורה אני ונאוה ובה נהיר אור הה״ד ותורה אור עכ״ל
בקיצור. וברע״מ ביארו היאך נמנא שם ידו״ד בעין ואמרו ז״ל אמר ליה בוצינא (שיר א ג)
קדישא י׳ איהי בת עינא כי נר מצוה ותורה אור. ו׳ דנהיר בה. ה׳ ג׳ גוונין (משלי ו כג)
מראה דעינא ותרי כנפי עינא אתם אור נהירין בה מלגאו ה׳ עילאה דאיהי אורה
עכ״ל. עוד בתיקוני׳ ז״ל עייני׳ בעגולא משט׳ דאת י׳ באריכו מסטרא דאת ו׳ כנפי
עינא איכון ה׳ה׳ בר׳ אתוון לית איהו עינא במדה במשקל עכ״ל. עוד ברמז פרטי (תקוני׳ דף קכו סוף ע״א)
העי׳ ביארו בתיקוני׳ ז״ל ועוד וגביהן לית שבע׳ גלגלי עינא דאיכו׳ דא על דא כגלגלי (שם דף קכו ע״ב)
בגלים. וגבה להם דא עינא דאיהו כליל כל גוונין וגביתם מלאות עינים אלין
כנפי עינא ועפעפי עינא דארבע גוונין אית בעינא לקבל ארבע אנפין דכל
חיה. ותרין כנפי עינא דאינון עפעפים. ותרין כרובי עינא איכון
לקבל ארבע גדפין דכל חיה ובאלין ארבע גוונין דעינא נהרין ארבע אתוון
ידו״ד. ובארבע כנפי עינא נהיר אדני דא איהו כי גבה מעל גבה שמר.
וגבוהים עליהם אלין איכון ידו״ד אהיה אבא ואימא עד כאן לשונו. והכוונה (קהלת ה ז)
בקצרה כי בעפעפים וכנפי עינא שתים בכל עין הם כנגד ד׳ כנפי דחיות שהם
שם אדנ״י וד׳ גוונין כנגד שם ידו״ד. ואור המאיר בעפעפים ידו״ד ואהיה אבא
ואימא. עוד שם לקמיה כרובי עינא ועפעפי עינא עלייהו אתמר והיו הכרובים
פורשי כנפים למעלה סוככים בכנפיהם על הכפרת. דא כפורתא דעינא. (שמות כה כ)
תלת גוונין דעינא איכון אהיה ידו״ד אדני. כלל ופרט וכלל ואיכון יחודא.
ברכה. קדושה. וסימן יעננו ביום קראינו דהכי סליק חשבן תלת שמהן אין
בחושבן יבק. אהיה כתר עילאה. ידו״ד עמודא דאמצעיתא. אדנ״י שכינתא
תתאה. אדני כלל. אהיה פרט. ידו״ד וכלל עד כאן לשונו. עוד פירש
בתיקונים שם בענין יו״ד ו״ו ק״א וא״ו ק״א ז״ל ואית דפריש לון הכי בי׳ אתוון
דשמא מפרש בשבעה גלגלי עינא ותלת גווני עינא נהרין עשר אתוון ואיכון
יו״ד ק״א וא״ו ק״א ואלו איהו ודמות פני אדם בתרי כרובי עינא ותרי עפעפי עינא
נהרין אנפי אדם דאיכון ארבע ואיכון ידו״ד דעלייהו אתמר ודמות פניהם פני (יחזקאל א י)
אדם דמות תלת חיוון איכון דמות אנפי אדם עד כאן לשונו. ועם היות
שזה נאמר שם לפרטי עין של מראה מכל מקום אפשר ללמוד ממנו גם לנו
שהרי פירש רבי שמעון בן יוחאי עליו השלום בתיקונים והעתקנו לשונו (תקונים דף
לעיל שראיה שמיעה ריח דבור בכל אחד מהם יש ידו״ד יו״ד ק״א וא״ו ק״א ולא (קכט)
נתבאר שם היאך ואפשר להבינו במה שביאר במאמר הזה וכאשר תדקדק
בשמות שפיר׳ רבי שמעון בן יוחאי עליו השלום בענין תמנא בעין כלל כל
שיעור קומה בפרט בג׳ שמות שהם יבק׳ וכבר ידעת מה שפי׳ המפרשים
שנקרא בת עין אישון מפני שנראית בה צורת איש קטן ועד״ה טעם התראות

קומת

צא צורת אדם הוא מן הטעם האמור שמצטייר שם ובהעלם צורת כל השיעור
קומה בשמות האמורים· וכן פירשו עוד שם בתיקונים בפרטי העין שיש (שם דף קכו)
בו רמז כלל הגוף כמו שהעתקנו לשונו לעיל שאמר תרין כרובין כגוונא דתרין
שוקין תרין עפעפי עינא לקבל תרין דרועין· ואמר עוד לקמיה לקבל
כנפי עינא איכון תרין שפוון דפתחין וסגרין ולקבלייהו תרין כנפי ריאה
ועינא לקבל לבא דאיהו אש לוהט וכו'· הרי רמז כלל האדם בעין ועוד יש
בו רמז כל העולם כדפי' בזוהר שהלבן המקיף כל העין הוא רמז לים אוקיינוס
שמקיף כל העולם והגוון הב' הוא היבשה והמים סבה והג' היא ירושלם העומדת (זוהר פר' ויחי
באמצע העולם גוון הד' שהיא בת עין שמשם האור יוצא היא נקודת ציון (דף רכו ע"א)
אבן שתיה שבהיכל קדש קדשים שממנה הושתת העולם ושם היתה השכינה
שורה ומשם אורה יוצא לעולם וכן נתבאר זה הענין בעצמו בתיקונים· (תקונים דף
ונחזור לענין שמאחר שהעין בו רמז כל השמות הקדושים האמורים וכל (קכה ע"א)
שיעור הקומה וכל העולם מי שישמור עיניו מחטוא בהם שומר כל גופו ומקיים
העולם בזכותו· ואם ח"ו פוגם בהם פוגם בכל האמור ולכן ראוי הוא שלא
יסתכל אדם בעיניו למקום ערוה וכלל הפגם הוא בקודשא בריך הוא ושכינתיה
שפוגם הראות הקדוש מת"ת היוצא מבת עין שהיא השכינה· ואפילו
מדברי הרשות צריך שלא ישבע עינו שכן פי' בר"מ שכל ראות שאינה של תורה
ומצוה קודשא בריך הוא ושכינתיה לא שריא תמן ז"ל בזוהר וראיה ושמיעה
דלית תמן אורייתא ומצוה קודשא בריך הוא ושכינתיה לא שריא תמן דקב"ה (זוהר פ' פנחס
שריא בראיה וכן שכינתיה· באורייתא ותורה אור· שכינתיה ראיה דיליה (דף קכט
יד"ור במראה אליו אתודע שכינתיה עד כאן לשונו· הכוונה כי בראייה לבד (בסופו)
ימצא רמז קב"ה ושכינתיה רמז לקב"ה שהיא נקרא תורה אור· רמז לשכינתו
שהפסוק אמר במראה אליו אתודע והמראה היא השכינה כמבואר בר"מ ואפשר (רעיא מהימנא
לומר שהיא בחינת בת עין שהיא מראה מעל ידי האור העליון מת"ת יוצא· (פ' כי תצא דף
ותיקון העינים הוא מה שאמר הפסוק ושח עינים יושיע והוא מביא לידי בשת (רף)
וענוה· וכן צואת הרמב"ן לבנו אל תבט בפני אדם בדברך אתו וכן פירשו
במדרש ז"ל רבי אחא בר יאשיה אמר אל תסתכל בנשים שלא תבא לדבר ערוה
וחכמים אומרים כל מי שיש לו בשת פנים לא במהרה הוא חוטא שנאמר ובעבור (שמות כ ב)
תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו· וכל מי שאין לו בשת פנים במהרה
הוא חוטא שנאמר הכרת פניהם ענתה בם עד כאן לשונו· ומוכרח הוא שבשת (ישעיה ג ט)
פנים יבא מחמת שיהא שח עינים שאם הוא גבה עינים ודאי שאין לו בשת
פנים ובזה יובנו קשר דברי חכמים אל דברי רבי אחא בר יאשיה שחכמים
באו להוסיף על דבריו ואמ' שלא זו בלבד שלא יבא לדבר ערוה אלא שגם יגרום
לו בשת פנים וכל מי שיש לו זה לא במהרה הוא חוטא אפילו חטא קל· וכל
מי שאין לו בשת פנים שהגבהת העינים מראית על עזות הפנים במהרה הוא

חוטא ׃ ודע כי לתיקון המחשבה צריך שיהיה שמירת עינים ובזה מתקן מחשבתו
מכל הבחינות אם שלא יסתכל בנשים אשה שלא ראה לא יבא לחשוב ואפילו
בדברי הרשות בבגדי צבעוני׳ המשוחין על הכותל כמו שכתבתי עוד מאמרם
ז״ל כי כל דבר שאדם מסתכל יצטייר הדבר והציור ההוא בשכלו ונמצא כשיבא
להתפלל או לעסוק בתורה יצטייר בשכלו צורות הגשמיות ההם שראה ונמצא
פגם ובלבול במחשבה ולא יוכל לכוון כראוי כי העינים אינם רואים אלא
מכח הנשמה ונמצא כח הנשמה יוצא לחוץ וקולט הדבר ההוא ומתדמה
במות הדמיון כדפירשנו בפ״ו שג׳ מוחין הם ואם תהיה דבר שהסתכל ערוה
הרי הכניס ערוה במקום גבוה ׃ וזו היתה מעלת אברהם א״ע שאמרו ז״ל
בראשית יב י״א בפסוק עתה ידעתי כי אשה יפת מראה את שמעולם לא נסתכל באשתו
והטעם הוא כדפי׳ שלא להוציא כח הנשמה לחוץ ולהכניס דבר גשמי בשכלו
כי יגרום בלבול המחשבה כדפי׳ ונמצא מערב חול בקדש ׃ ולכן ראוי
לאדם שכאשר ירצה להתפלל שלא יסתכל בפני שום אדם ואפילו תינוק כדי
שלא יבא לחשוב בענייני אותו האדם אלא בשעה שהוא מתפלל יתקדש ויחשוב
שאין לו ייחום וקורבה עם שום אדם אלא עם הבורא נשמתו לבדו וזו יהיה
סיוע גדול לכוונה ׃ אבל בהסתכל אדם בפני רבו מצוה היא ותיקון לעינים כי
על ידי ההסתכלות ההוא מקנה בנפשו הארת הנשמה הטהורה המתראה בפניו
בפרט הקבלת פניו בשבת וברגל והקבלת פני כל חכם הוא תיקון לעינים ׃
תלים ח ד וכן עד״ז אמר דוד הע״ה כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך ירח וכו׳ ופי׳ כי לא היה
דוד הע״ה מסתכל בשמי׳ בגשמיותם הנראה לעינים אלא בהסתכלו ברוחניותם
הפנימי׳ שהם מעשה אצבעותיו ית׳ שהם עשר ספירות עליונות והיינו אומרו גם
כן ירח וכוכבים אשר כוננת בכוננות שבהם היה מסתכל שעל ידי כוננות
התחתון נבחן ונכר מעשה העליון ׃ ומבחינת תיקון שמירת עינים צריך להתנהג
במדות רב עליו השלום שא׳ מעשרה מדות שהיו בו שלא היה מסתכל חוץ
לארבעה אמות והיו פניו פונות לארץ ולא לצדדים כדי שלא לראות שום עביר׳
ועוד נראה לי כי בהשפת כלו לארץ יחשוב כי עפר הוא ולעפר ישוב ולא יחשוב
בענייני העולם הזה ההווים ונפסדים ׃ ותיקון זה צריך אדם להתנהג בו
בהיותו בביתו כדי שיהיה מלומד כאשר ילך בשוק או במקום שמצוי דבר
ערוה שלא יסתכל בדבר ערוה ׃ וכן אם יהיה מלומד בתוך ביתו שלא להסתכל
חוץ לד׳ אמות כדי שלא לסלק המורא מעליו שיחשוב כאלו הוא לפני המלך ירויח
בזה שיהיה נקל לו לקיי׳ מדה זו בעומדו בבית הכנסת בעוסקו בתפלה שאז אין
ראוי להסיח דעתו להסתכל חוץ לד׳ אמות וכמו שנאריך בענין התפלה בע״ה ׃
הכלל כי כל מילה דחסידות צריך האד׳ לקיימם בתוך ביתו קודם כמ״ש דוד הע״ה
תה׳ קא ב אתהלך בתום לבבי בקרב ביתי ואח״כ יהיה נקל לו לקיים כשהוא חוץ לביתו ׃ ועל
משלי ד כה זה כוון שלמה הע״ה ואת עיניך לנכח יביטו ועפעפיך יישירו נגדך ׃ ופשט הכתוב
שכאשר

שכאשר יסתכל ששכינה כנגדו נמצא הוא לעבר להסתכל בפני רבו · ועל״ה טעם
שלא יסתכל חוץ לד׳ אמות כי צריך להשוות מדתו למדת רבו כי כמו שבעיניו
יתברך כתי׳ עיני ה׳ אלהיך בה ומדתה הם ד׳ אמות כמנין ד׳ אותיות אדנ״י כן (דברים יא יב)
צריך לנהוג בעצמו ובהיות האדם נוהג במדה זו הוא מייחד שם יאהדו״נהי ·
כי בעין יש בו שם ידו״ד כמבואר לעיל ובהיותו מסתכל בארץ שהיא אדני נמצא
מייחד אבל אם מסתכל לחוץ למה שאינו צורך הוא מפריד ידו״ד מאדני מפני
שהוא גבה עינים והטעם בדקדוק יותר כגורע שכל זרע שהוא נזרק בתוך
הנקבה אינו נקרא זרע לבטלה · והראות שהוא אור עליון יוצא מבת עין
שהיא י׳ עליונה הוא כעין הזרע הגשמי היוצא מאות ברית י׳ תחתונה וכמו
שהזרע הגשמי כשצוינו שלא להוציאו לבטלה כן ענין הראות צריך שלא
להוציאו לבטלה שלא להסתכל אל מה שאינו צורך לו אלא שיהיו עיניו
בארץ ואז אינו לבטלה · ומה שאנו אומרים שלא יסתכל חוץ
לד׳ אמות הכוונה היא שרוב הלוכו לא יסתכל בהסתכלות גמור שאז יהיה
גבה עינים וכתיב גבה עינים וכו׳ אותו לא אוכל · אבל אם בהזדמן (תהלים קא ה)
ישא עיניו למרחוק אין בזה פגם לעינים שאיפשר שיראה אבידה ויחזירה ונמצא
בראיה זו עשה מצוה · וכן אם ראה רבו למרחוק שמלא עיניו צריך לקום
מפניו וגם זו מצוה מפני שיבה תקום וכן כיוצא בזה אמר דוד הע״ה אשא עיני (שם קכא א)
אל ההרים מאין יבא עזרי וגו׳ ובאומרו אשא נראה שדרך הלוכו היה בשחות
עינים כיון שהיה צריך לשאת עיניו וכן וישא אברהם את עיניו · וכן וישאו (בראשית כב ד) (שם לז כה)
עיניהם וכו׳ ובזה נבין ברית כרתי לעיני ומה אתבונן וכו׳ ופירו׳ כי כמו שיש (איוב לא א)
ברית הלשון וברית המעור כן יש ברית בעינים · והטעם כי ברית הוא סוד
אות י׳ כדפי׳ וכמו שמהברית התחתון צריך ליזהר שלא להוציא זרע לבטלה
כן בברית העינים · והשומר י׳ עליונה שהיא בבת עין שומר בודאי י׳ תחתונה
שבברית כמ״ש ז״ל ונשמרת מכל דבר רע שלא יהרהר ביום ויבא לידי טומאה (דברים כג י)
בלילה והרהור לא יבא כי אם ע״י הראיה כי מה שלא ראה כיצד יהרהר · והיינו
גם כן כי הזרע מאור עיניו של אדם והשומר הראות שומר הזרע והפוגם בראות
פוגם בזרע היוצא מהמוח ובי׳ התחתונה כמו שנבאר עוד · ואפשר לומר כי
רמז שני יודין אלו הם יודין שבא׳ והו״ו שבאמצע שני היודין הוא הלשון שהוא
נקרא ברית גם כן והשומר שלשה בריתות הוא קשור בידו״ד ובאחדותו יתברך
שהיא הא׳ הרמוזה המורה אחד · וכבר ידעת כי שני יודין וו׳ עולין כ״ו כמספר
ידו״ד וכיון שהוא קשור באחדות הזה אין לחצוני שהוא אחר חלק בו · ואם או
פוגם בא׳ מג׳ אלו הוא כאלו פוגם בא׳ שנמצא הפגם בשלשתם כי הרוחניות
לא יתחלק אלא כולו הוא ייחוד שלם ע״ד שאמרו בתיקונים כל אשר בו מום לא
יקרב · ולכן אשרי הנזהר לקיים דברים אלו כי הם מיוסדים על יסוד דברי
הרשב״י ע״ה והאמת יורה דרכו : עוד דע כי כפי מה שאמר בתיקונים כ״ט

הא ושם

החוטם הוא ו' וכפי מה שפי' לעיל כל בת עין הוא י' ונמצא החוטם ו' בין שני
יודין הרי א' ובהיות האדם שח עינים ב' יודין מתייחדים בו' ונמצא מייחד
ידו"ד ואם לאו או נמצא שהיודין מסתלקים שאינם ו' ביניהם מייחד ובהיותו
כועס או מסתכל בכעס הרי העינים יש בהם דין ולכך אמר נתן עיניו בו ושלט
הדין ונעשה גל עצמות ׃ ופסוק ברית כרתי לעיני זה כיון דאתא לידן נימא איוב ל"א א
ביה מילתא מאחר שהוא מהדרוש שאנו בו אפשר לפרשו עד הפשט והוא במה
שהקדמנו כי צריך האדם לתת גבול לראות שלא להסתכל חוץ לד' אמות וזהו
שאמר ברית כרתי לעיני דהיינו בענין חק וגבול ׃ וז"ש מה אתבונן על בתולה
פירו' ארוית בזה שלא יבא לי הזדמן הסתכלות אפילו בבתולה כי מאחר שים לי
הגבול האמור אי אפשר שאבא להסתכל והיינו ומה שהיה לו לומר ולא אתבונן
אלא כדפי' ׃ עוד אפשר לומר כי כמו שהברית יש בו מילה ופריעה כן בעינים
יש בדוגמת האורים שנכתוב ב"ה והיינו מילה שהיא הערלה הנשלכת לחוץ ׃
אמנם יש דברים מדברי העולם שמותר להסתכל ובלבד שיברך כענין היוצא
בימי ניסן ורואה אילנות שלבלבו שמברך ברוך שככה לו בעולמו וברא בו בריו"
טובות וכו' והרי זה מהנה עצמו בראותו הדבר הגשמי ובברכה שהוא מברך
עליו כלל הגשמי ועשאו רוחני וכיוצא בזה כל הדברים שנזכרו בגמר' פ' הרואה
שמברכים עליהם הרואה הים הגדול זו היא בחינת פריעה שהיא הערלה
הנכללת פנימה בקדושה נמצא שבדמיון הברית כרתי לעיני שיהיה בהם מילה
ופריעה ׃ ומהדברים שצריך ליזהר כאמרו מקצת בגמרא ז"ל ונשמרת מכל ע"ז פ"ק
דבר רע שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפי' פנויה באשת איש ואפי' מכוערת דברים כ"ג י'
ולא בבגדי צבע אשה ולא בחמור ולא בחמורתה ולא בחזיר' ולא
בעופות בזמן שמזקקין זה לזה ע"כ הברייתא ׃ ואמ'תו בגמר' שם ולא בבגדי
צבע אשה אמר רב יהודה אמר שמואל אפי' שטוחין על גבי כותל אמר רב פפא
ובמכיר בעליהן אמר רבא דייקא נמי דקתני ולא בבגדי צבע אשה ולא קתני
בבגדי צבעונין שמע מינה עד כאן לשונו ׃ ומברייתא זו אתה למד שכיון
שאסרו בגדי אשה השטוחין ע"ג הכותל במכיר האשה כ"ש שיהיה אסור להסתכל
במטה שאיש ואשתו ישנים בה אם מכירן כי זה יעורר תאוו' היצר יותר ויותר ׃
תו אמרינן במסכת שבת בענין כשי מדין שכתוב שם ונקרב את קרבן ה' עגיל שבת פ"ו
וכו' ז"ל תנא דבי רבי ישמעאל מפני מה הוצרכו ישרא' שבאותו הדור כפרה מפני מדבר ל"א נ
שזנו עיניהן מן הערוה ׃ אמר רב ששת מפני מה מנה הכתוב תכשיטים שבחוץ
עם תכשיטין שבפנים לומר לך כל המסתכל באצבע קטנה של אשה כאלו
מסתכל במקום התורף עד כאן לשונו ׃ ופר"ש תכשיטין שבחוץ טבעת ׃ שבפני'
כומז ׃ כל המסתכל באצבע קטנה שהיא מקום טבעת כמסתכל במקום כומז
כפרה זו על שנסתכלו באשה עד כאן לשונו ׃ כומז אמרינן בגמר' שהוא דפוס
בית הרחם תו אמרינן בבבא בתרא על פסוק ועוצם עיניו מראו' ברע ז"ל אמר ב"ב פ"ג ישעיה ל"ג ט"ו

רבי

רבי חייא בר אבא זה שאין מסתכל בנשים בשעה שעומדות על הכביסה היכי
דמי אי דאיכא דרכא אחריתא רשע הוא ואי דליכא דרכא אחריתא אנוס הוא ׳
לעולם דליכא דרכא אחריתא ואפ׳ הכי מבעי ליה למיכף נפשיה עד כאן לשונו ׳
תו אמרינן בנדרים רבי אחא בר יאשיה אומר כל הצופה בנשים סוף בא לידי נדרים פ״ב
עבירה וכל המסתכל בעקיבה של אשה הויין ליה בנים שאינם מהוגנים אמר
רב יוסף ובאשתו נדה ׳ אמר רבי שמעון בן לקיש עקיבה דקתני במקום
הטנופת שהוא מכוון כנגד העקב עד כאן לשונו ׳ וסמיך ליה אמרו שם תניא
ובעבור תהיה יראתו על פניכם זו בושה לבלתי תחטאו מלמד שהבושה מביאה שמות כ כ
לידי יראת חטא כמו שהעתקנו בשער היראה סוף פ״ב ׳ וסמיכות הברייתא
הזו לענין המסתכל וכו׳ להורות כי צריך להתבייש מקונו המסתכל בו ובזה לא
יבא להסתכל בערוה ובמקומות המכוסות שבאשתו שהם ערוה כדאמרי׳ שוק
באשה ערוה וכו׳ ׳ כי מההסתכלות יבא לידי הרהור ויבא לידי טומאה ונמצא
עובר על מה שכתוב בתורה ונשמרת מכל דבר רע כמו שהעתקנו לעיל ׳ נמצא
הבושה מביאו לידי יראת חטא כדפי׳ ׳ עוד אמרו במדרש על פסוק טוב לפני מדרש תנחומא
האלהים ימלט ממנה זה שרואה אשה במטה וברחה וחוטא ילכד בה זה שנתפש קהלת ז כ״ו
עמה עד כאן לשונו ׳ עוד אמרו במסכת מגילה שאסור להסתכל בפני אדם מגילה פ״ב
רשע ז״ל על פסוק כי לולא פני יהושפט אני נושא אם אביט אליך ואם אראך אמר מלכים ב ג י״ד
רבי שמעון בן יוחאי אסור להסתכל בדמות אדם רשע שנא׳ אם אביט אליך ואם
אראך ׳ רבי אלעזר אמר עיניו כהות שנאמר ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו בראשית כז א
משום דאסתכל ביה בעשו וכתיב שאת פני רשע לא טוב עד כאן לשונו ׳ ובספר משלי יח ה
החסידים שהמסתכל באשתו נדה וכן המסתכל בפני הכועס משכח תלמודו
ודברי חכמה הם ואינם צריכים חזוק ראיות ׳ ובזוהר נאמרו עוד דברים זוהר פרשת
שאסור להסתכל בהם אמרו ז״ל תנינן אסיר ליה לבר נש לאסתכלא בשפירו קדושים דף
דאתתא בגין דלא ייתי בהרהורא בישא ויתעקר למלה אחרא ׳ וכך הוה ר׳ פ״ג ע״ד
שמעון עביד כד הוה אזיל במתא והוו חברייא אזלין אבתריה וחמא לאינתו
שפירן מאיך עיניה והוה אמר לחברייא אל תפנו וכל מאן דיסתכל בשפירו
דאנתתא ביממא אתי להרהורא בליליא ואי סלקא ההוא הרהורא בישא עלוים
אעבר משום ואלהי מסכה לא תעשו לכם ׳ תו אי שמש באתתיה בזמנא דסליק ויקרא יט ד
בי ההוא הרהורא בישא ׳ אינון בנין דאולידו אלהי מסכה קרון ׳ אל תפנו שם
אל האלילים ואלהי מסכה לא תעשו לכם ׳ רבי אבא אמר אסיר ליה לבר נש
לאסתכלא באלילי עממין ולא לאתהנייא מנייהו ולא לאתרפאה בהו וכ״ש
לאסתכלא בהו דאסיר ליה לבר נש לאסתכלא באתר דלא אצטריך ע״כל ׳
ומכאן תראה אומר אסור ההסתכלות ממה שאמר בסוף דבריו וכ״ש לאסתכלא
בהו שיותר אסור יש בהסתכלות מלהתרפאות מהם ונתן טעם לדבר דאסיר
ליה לבר נש לאסתכלא באתר דלא אצטריך ׳ והטעם מפני שפונה דעתו מן

הקדושה

שם הקדושה אל דבר שהוא הבל וריק והוא כענין מה שדרשו אל תפנו אל האלילים אל תפנו אל מדעתכם שכל דבר שאינו צורך לאדם להסתכל בו והוא מסתכל הוא חנוכי שהחנוכי הוא שאינו בו צורך לאדם שהוא פסולת הקדושה וכן אמר
זוהר פ' פקודי בזוהר שהיצר מפתה לאדם להסתכל בדבר שאינו צורך ושישבע עיניו מעניני העולם הזה כדי לשבור עיניו בקבר על כל ראיה וראיה וכל דבר חינוכי שיצטייר במחשבה ע"י הסתכלו הוא פגם בנשמה המתלבשת שם כדפי' לעיל דלא יתרחק הדבר כאשר תראה כמה סודות עליונים בעין כפי מה שהעתקנו מדברי הר"שבי ע"ה · ונמצא בדרך הכלל כי כל המסתכל בדבר שאינו צורך עובר על עשה ולא תעשה שהוא סור מרע ועשה טוב כי בפניית דעתו מן הקדושה עובר על עשה ובקניית בנפשו צורת הרע ההוא הרי לא תעשה ·
שם פ' תזריע דף מ"ט ע"ב ומלבד זה אסור להסתכל בכל דבר שיביא האדם לידי שמחה כמו שאמ' בזוהר ז"ל רבי חייא ורבי יוסי הוו אזלי בארחא כד מטו חד בי חקל חמו חד דפטירא דקיטפ"א פי' עץ של אפרסמון בין ארחא לסטר ימינא אמר רבי יוסי עטיפא דקוטרא בעיינין סכירא לית לן למחמי בחרוותא מיומא דאתחריב בי מקדשא עד כאן לשונו · ופי' עטיפא דקוטרא פי' כסוי וקשר או עשן לעינים והכוונה העלמת העינים שלא לראות בשמחה · עוד אמר שם ת"ח אסיר ליה לבר נש
שם פ' קדושים דף פ"ו לאסתכלא באתר דקב"ה מאיס ביה ורחיקא ביה נפשיה ומה במה דרחים קב"ה אסיר לאסתכלא ביה במה דרחיק עאכ"ו · ות"ח אסיר לבר נש לאסתכלא בקשת בגין דאיהו חיזו דדיוקנ' עילאה · אסיר ליה לבר נש לאסתכלא באת קיימא דיליה בגין דאיהו רמיז לצדיק דעלמ' · אסיר ליה לבר נש לאסתכלא באצבען דכהני בשעת דפרסי ידייהו בגין דתמן שריא יקרא דמלכ' עילאה · ומה באתר קדישא עילא' אסיר לאסתכלא באתר מסאבא רחיקא לא כ"ש בגיני כך לא תפנו אל האלי' עכ"ל · עוד ש"ס ז"ל אסור לאסתכלא בקש' מאן קשת אמ' רבי אבא בקשת ממש
שם סוף פ' בשלח מאי בקשת ממש אמר ליה בקשת דלעילא ובקשת דלתתא בקשת דלעילא בגוונוי דכל מאן דיסתכל בגוונוי כאלו אסתכל באתר דלעילא ואסיר לאסתכלא ביה דלא יעביד קלנא בשכינתא · קשת דלתתא מאי היא ההוא את קיימא דאתרשים ביה בברנש דכל מאן דאסתכל ביה עביד קלנא לעילא · אמר רבי יצחק אי
תי' דאשית ע"ב ט הכי והכתיב שים נא ידך תחת ירכי דהוי אומר בהאי את אמר ליה הכא להו לאבהן דעלמא דלית אינון כשאר בני עלמא ועוד שים נא ידך תחת ירכי ולא כתיב ראה תחת ירכי בנ"כ אסיר לאסתכלא בקשת ממש כמא דתנינן עד כאן לשונו · ואמר במדרש שלכך נקרא רבינו הקדוש שלא הביט במילתו מימיו אנטונינוס אמר ליה לרבי כד נזר אסתכל בהרא גזרתי אמר ליה בשלי לא
מגילה פ"ב הסתכלתי מימי בדידך אסתכל עד כאן לשונו · ובמסכת חגיגה על מה שאמרו במשנה כל שלא חס על כבוד קונו ראוי לו שלא בא לעולם אמרו בגמר' מאי היא רבי אבא אמר זה המסתכל בקשת רב יוסף אמר זה העובר עבירה בסתר·

המסתכל

המסתכל בקשת דכתיב כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם כן מראה הנוגה סביב הוא דמות כבוד ה' עד כאן לשונו · ובעונש הפוגם ראותו כתבאר בזוהר בפ' פקודי בהיכל ח' מהיכלות הטומאה אמרו ז"ל תחות האי משכא קיימא חד משכא אחרא די אף ורבבן תחותיה והאי משכא אקרי פתות דא הוא דקיימא לפתחא בכי כשא והאי איהו שרי לגביה ואקטרי ליה לאסתכלא ולעיינא במה דלא אצטריך ליה בכמה זכוכין ובכמה נאופין וכל איכון דעמיה כלהו קיימן לגביה ואזלין קמיה ואבריחן ליה לאסטאה עינוי לאסתכלא במה דלא אצטריך והאי איהו סרסרים דאיהו סרסורא בישא לכל איכון ביסין האי קאים על קברא בזמנא דאתדן הוא גופא ותבר ליה עינוי בגין דאיהו רווח לון כד איהו בהאי עלמא ודיליה איכון ובהאי אתר אתרכת נשמתא עד דעאלת להאי אתר דאקרי בור וכמה נחשים ועקרבים אית ביה דכלהו עקבי לה להאי נשמתא ואחדי בה ודייכין לה עד כאן לשונו · וטעם היות עונש הפוגם הראות בהיכל זה הראשון ולא בשאר ההיכלות נ"ל מטעם שהפוגם ראותו פוגם בשכינה שהיא בת עין שתשם האור יוצא ולכן בתורה שכנגדה היא נקיון הנשמה מהפגם · וכל מה שאמרו ונשמרת מכל דבר רע שלא יסתכל וכו' הוא כי בהסתכלו בדבר רע הם כחות לילית המתפשטים מהיכל זה כי רע הוא סמאל ודבר רע היא לילית וכחותיה שהם סבות להביא את האדם שיהיה רע וסופך סבת זרע לבטלה שהיא נקרא רע ולכן כחותיו שבהם חטא הם הכפרעים עד שפי' בזוהר כי פצ"ל אדם ישלם לו ומפני היות פגם הראיה גדולה כ"כ כמו שהארכנו מצינו במדרש שתקע רבי מתיא בן חרש מסמרים בעיניו כדי שלא יכשל · אמר במדרש הועתק בילקוט פסוק בן פורת יוסף · מעשה ברבי מתיא בן חרש שהיה יושב בבית המדרש ועוסק בתורה והיה זיו פניו דומות לחמה וקלסתר פניו דומות למלאכי השרת שמימיו לא נשא עיניו לאשה בעולם פעם אחת עבר שטן ונתקנא בו אמר אפשר אדם כמו זה לא חטא אמ' לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם רבי מתיא בן חרש מה הוא לפניך אמר ליה צדיק גמור הוא · אמר לפניו תן לי רשות ואסיתנו אמר ליה אין אתה יכול לו אעפ"כ אמר ליה לך · נדמה לו כאשה יפה שלא היתה כדמותה מעולם מימות נעמה אחות תובל קין שטעו בה מלאכי השרת שנאמר ויראו בני האלהים את בנות האדם · עמד לפניו כיון שראה אותה הפך פניו ונתן לאחוריו · שוב בא ועמד לו על צד שמאלו הפך פניו לצד ימין היה מתהפכת לו מכל צד · אמר מתיירא אני שמא יתגבר עלי יצר הרע ויחטיאני מה עשה אותו צדיק קרא לאותו תלמיד שהיה משרת לפניו אמר ליה לך והביא לי אש ומסמר הביא לו מסמרין ונתכוס בעיניו כיון שראה השטן כך נזדעזע ונפל לאחוריו באותה שעה קרא הקב"ה לרפאל א"ל לך לרפא את רבי מתיא בן חרש · בא ועמד לפניו אמר לו מי אתה א"ל אני הוא רפאל ששלחני הקב"ה לרפא את עיניך אמ"ל הניחני מה שהיה היה · חזר לפני הקב"ה אמ' לפניו רבש"ע ·

ילקוט פ' ויחי סימן קסא דף פ"ט ע"ג

זוהר פ' פקודי דף רמג

זוהר פ' קדש

רשית פ"ט כ"כ

שם ו ב

כך וכך אמר לי מתיא אמר ליה לך ואמור לו אני ערב שלא ישלוט בו יצר הרע׳
מיד רפא אותו מכאן אמרו חכמים כל מי שאינו מסתכל בנשים עא״כ באשת
חבירו אין יצר הרע שולט בו עד כאן לשונו · ואחר שדברנו בפגם העינים נדבר
בתיקונים ׃ מצוה להסתכל בעיניו אל יצירות הבורא כמ״ש דוד כי אראה שמיך תלים ח ד
מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננת מה אנוש כי תזכרנו · וכן להסתכל
במצות ציצית כמ״ש וראיתם אותו וזכרתם וכו׳ וכן אם ראה ס״ת או חכם או זקן במדבר ט״ו ל״ט
עובר לפניו שיקום מפניו ויהדרהו כמצותו ולא יעלים עיניו כדי שלא יראהו
ויקום כי על זה נאמר במצוה זו מפני שיבה תקום וגו׳ ויראת מאלהיך · ובספר ויקרא י״ט ל״ב
החסידים כתב שאם היה עומד וראה זקן קודם שיגיע אליו שישב כדי שכשיבא
לעבור מפניו שיהא קימה למצוה ולא לרשות · ורבינו יונה ע״ה כתב בשערי
תשובה שמי שחטא בעיניו תקונו שיוריד דמעות בעיניו על עונותיו כמ״ש דוד
הע״ה פלגי מים ירדו עיני על לא שמרו תורתך לא אמר על לא שמרתי תורתך תלים קי״ט ק״לו
אלא על לא שמרו והכוונה לא שמרו העינים תורתך · ומתיקון העינים להוריד
דמעות על אדם כשר כמ״ש ז״ל במסכת שב״ת · על פסוק נודי ספרת אתה שימה שבת פ׳ י״ג
דמעתי בנאדך הלא בספרתך · אמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן תלים נו ט
לוי משום בר קפרא כל המוריד דמעו׳ על אדם כשר הקב״ה סופרן ומניחן בבית
גנזיו שנא׳ שימה דמעתי בנאדך הלא בספרתך עכ״ל · ובזוהר ז״ל וכל המצטער זוהר פ׳ אחרי
על אבודהון דצדיקיא או אחית דמעין עלייהו קב״ה מכריז עליה וקו״ר עונך מות דף נ״ז בסופו
וחטאתך תכופר ולא עוד אלא דלא ימותון בנוי ביומוי ועליה כתיב יראה זרע ישעיה ו ז
יאריך ימים עד כאן לשונו · ורבינו תם כתב בס׳ הישר שתיקון העינים שיקום שם נ״ג י
באשמורת ולא יישן כל הלילה וכ״ל שלזה כיוון דוד באמרו קדמו עיני אשמורות תלים קי״ט ק״מח
לשיח באמרתך ע״ד פלגי מים ירדו עיני שפי׳ ר״י · והכוונה העינים שחטאו שם קי״ט ק״לו
יכורדו השינה מהם ויקדמו באשמור׳ לעסוק בתורה׳ וסיוע לזה מצאתי בתיקוני׳ תקונים דף
ז״ל ועיינין דנהרין באורייתא עלייהו אתמר עיני כ״ל אליך ישברו ואתה נותן ק״נ ע״ב
להם את אכלם בעתו וצריך בר נש לאתעסקא בהון תדיר ערב ובקר ונהרים תלים קמ״ה ט ו
(ב״יה) קב״ה הה״ד תמיד עיני ה׳ אלהיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה כ״ל נח
ואוליפנא תמיד מתמיד תמיד דערב ובקר לתמיד דתמיד עיני ה׳ אלהיך בה דברים י״א י״ב
עד כאן לשונו · וכן נ״ל כי תיקון העינים בהיות האדם מסתכל בהם לקרות
בתורה בפרט בתורה שבכתב ובפרט מן הפרט שמעולה לקרות בספר תורה
בבית הכנסת · עוד כתב רבינו תם שיהיו עיניו סגורות בשעת התפלה
ושישים תפילין בין עיניו · ואמנם במה שאמר שיהיו עיניו סגורות בשעת
התפלה היינו דוקא בתפלת י״ח שהיא תפלה מעומד וכן פי׳ בזוהר ז״ל תא חזי זוהר ריש פ׳ ואתחנן
דקאים בצלותא בעי לכוונא רגלוי ואוקמוה ובעי לחפיא רישיה כמאן דיתיב
קמי מלכא ובעי לאכסייא עינוי בגין דלא יסתכל בשכינתא · ובספרא דרב
דייבא המנונא סבא אמר מאן דפקח עינוי בשעתא דצלותא או דלא מאיך עינוי

בארבע אקדי' עליה מלאך המות וכד תיפוק נפשיה לא יסתכל בנהירו דשכינת' ולא ימות בנשיקה מאן דמזלזל בשכינת' מתזלזלא הוא בההוא שעתא דאצטריך ביה הה"ד כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו · האי מאן דאסתכל בשכינתא בשעתא שמואל א ב ל
דאיהו מצלי והיך יכיל לאסתכלא בשכינתא אלא לינדע בודאי דשכינתא קיימא קמיה הה"ד ויסב חזקיהו פניו אל הקיר דתמן שארי שכינתא בגין כן לא בעיא ישעיה ל"ח ב
למהוי חוצץ בינו ובין הקיר עד כאן לשונו · ושאר לשונו שאמר ובעי למכסייא עינוי כרחה שבהתחלה צריך לכסות עיניו בטלית מכוה שעליו מרלא קאמר דלא יפקח עינוי כמ"ש אח"כ מאן דפקח עינוי או דלא מאיך עינוי ולמטה בענין הפונים ולכך אמר שאם לפתית לא יספיל עיניו אע"פ שיהיו פתוחות או שיסתום ולא יפתח אותם אע"פ שלא יהיו נמוכות הוא כענש אבל הכד היותר טוב שיכסה אותם וכן ראיתי לחכמים חסידים נוהגים החכם החסיד רבי אלעזר ז' ויוחאי עליו השלום ולמורי עליו השלום · ובשאר סדר התפלה טוב שישוח עיניו שלא יסתכל חוץ לארבע אמות שדבר זה חייב אדם לקיימו לעולם ולפחות לא יעבור על תקון זה מלהיות פח עינים בשעת התפלה · שאם הוא גבה עינים דוחה תלים ק"א ה
השכינה ממנו דכתיב גבה עינים וגו' אותו לא אוכל וכיצד אפשר שתכון לו הכוונה בתפלה אם אין שכינה עמו · והתב מורי עליו השלום בענין לא תתורו אחרי לבבכם דבר מתייחס לדרוש זה וראיתי להעתיק כלל דבריו הנה · במדבר ט"ו ל"ט
קיצור דבריו הוא כי כל דבר הנכנס דרך הראות הוא גשמי ולכן צריך אדם לסתום עיניו בשעת התפלה כי בהיותו מסלק עיניו מהגשמיים יחשוב ברוחניים והיינו אומרו ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם הגשמיים כי אם אחרי לב שלי ועינים שלי שהם הספי' העליונות · אמר אתם זונים אחריהם כי מדרך האדם מצד נשמתו להמשך אחר הרוחניים הדקים וכשהוא חושב בגשמי הוא חוץ מטבעו כזונה שיקרא זונה שעושה מה שהוא חוץ מדרך טבעה · ולכן צריך האדם לטהר מחשבותיו כי כמו שיתביים מלעשות עבירה מפני בושת הבורא כן יתבושש ממנו שיראהו חושב דבר שלא כרצונו כי לפניו גלוי המחשבה כמעשה כמ"ש אני ה' חוקר לב בוחן כליות · ע"כ כלל ירמיה י"ז י
דבריו בענין זה · ובהקדמה זו נבין אומרנו בסדור התפלה של שבת בואלו פינו כי כל עין לך תצפה · והכוונה כי לא נבנה העין להיות צופה בדברים הגשמים אלא להיותו כעין הנביאים שהיו צופים במרכבה העליונה במראות הרוחניים ההם וזה לא יושג כי אם בסתימת העין והעלמו מדברים הגשמיים כרפי' וכן ע"י שמירת העין מהדברים הפוגמים בו · ולכן נקראו החסידים הראשונים פקיחי עיינין כמו שנמצא בזוהר בכמה תוספתות והטעם מפני שזכו הראות כראוי עד שלא היה שום מסך מבדיל ביניהם לבין הקדושה · ומאלו תמצא רבי אלעזר ברבי שמעון עליו השלום בההוא דההוא נכרי דנטל כיפא וכו' דאמר דהוה חמי בעינא כל הדברים אפי' שהיו רחוקים וכיוצא

בזה אל הסתכלות חכמת הפרצוף שפי' בפ' יתרו שבכ"ב אותיות מצטיירים
במצח ובהם רואים החכמים עיין בדף ו' וכיוצא רב המנונא דהוה יתיב
בע"ש למחזי בעגולא דכשמתין אלין סלקין ואלין נחתין בפ' תרומה ועל כיוצא
מסכת דרך בזה אמרו במסכת דרך א"ץ ז"ל עיניך שלא כתת בממון שאינו שלך יאירו
ארץ ס"ד לך באישון חשך ואפלה שנאמר וזרח בחשך אורך עד כאן לשונו ׳
ישעיה נ"ח י ובמעלת השומר ראותו ואינו הולך אחרי מראית עיניו אמרו במסכת כלה
זה לשונו אמר רבי יוחי בר יאשיהו כל המצפה בנשים סוף בא לידי
עבירה וכל המצפה עצמו מעבירה ולא עשאה אפי' הוא ישראל ראוי הוא
שמות כ"ד ה לעלות עולה ככהן גדול על גבי המזבח שנאמר וישלח את נערי בני ישראל
כ"ל שניכול ויעלו עולות שניכול וכל מי שעושה את עצמו כ"כל מן העבירה ולא עשאה
ניזון מזיו השכינה כמלאכי השרת שנאמר ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו
שם כ"ד י"א עד כאן לשונו ׳ עוד אז"ל בבבא בתרא רבי מיאשה בר בריה דרבי
ב"ב פ"ג יהושע בן לוי כל מי שהוא רואה דבר ערוה ואינו זן עיניו ממנה זוכה
ישעיה לג טו ומקבל פני שכינה מה טעם עוצם עיניו מראות ברע מה כתיב בתריה
שם לג י"ז מלך ביופיו תחזינה עיניך עד כאן לשונו ׳ וטעם לקבלת פני שכינה
לשמירת הראות פשוט הוא במה שביארנו לעיל כי דבר ערוה היא
החיצונית דבר ערוה וראוי וכל ערוה הוא רע וה"ה כדפיר' בתיקונים וכיון
שזה נשמר שלא להפריד יחוד וה' ראוי שיקבל פני השכינה ופני השכינה
הוא הייחוד ויתבאר עוד לקמן ב"ה ׳ והיינו אומרו מלך ביופיו אלא
הכוונה בסוד הייחוד דהיינו מדה ששית שבה סוד היופי וכן מדה
בראשית לט ו התשיעית דהיינו ויהי יוסף יפה תאר והיינו מה שפי' בריש הפ' כי בפגום
הראות פוגם בבת עין ובאור בת עין וכיון שלא פגם בהם וניכ"ל תקן
הייחוד העליון ולכן יזכה נשמתו לקבל הארת הייחוד העליון ׳ ובזה
נכלל ענין תיקון העינים ומעלת השומרם כתיקנם ועוד במעלת השומר
ויקרא י"ט ד עיניו ביאר הפסוק בפרשת קדושים באומרו אל תפנו אל האלילים וכו' ׳
וכבר פירש משם רבי שמעון בן יוחאי שזה אזהרה כאמר שלא יסתכל
אדם בנשים והנה מעלתו להשרות עמו שכינה וזהו שאמר אני ה' אלהיכם
והזכרת שם אלהיכם מורה על זה שאני אלהיכם שורה עליכם אם תזהרו
בזה ׳ ועוד הוא תוכחת לאדם לשישמור ראותו כי בפוגמו ראותו
שם עושה עצמו פסל כמ"ש ואלהי מסכה לא תעשו לכם כמדוקדק מתוך דברי
רבי שמעון בן יוחאי עליו השלום ונבאר עוד לקמן ב"ה ׳ ויותר טוב
שיעשה האדם עצמו כלי שישרה בו הקדושה ולא להפך ח"ו ׳ ועוד אפשר
שלשה מלות אלו אני ה' אלהיכם הם כנגד שכ יב"ק שנרמז בשלשה גווני
העין כדפי' רבי שמעון בן יוחאי ע"ה והעתקנו לשונו בראש הפרק ראיה על
הנדרש ממעלת השומר ראותו שמשכינה עמו העיד לי בעל תורה א' כי
ראה

דאה במלכות מערב חסיד א' ותם שאינו מגביה עיניו מהקרקע שלעולם הוא את עיניו ומרוב חסידותו כל מי שיקניטו לא ישלים שנתו ועוד מעשה ניסים נעשו לו ולא אאריך בזה · ובזה נשלם הפרק הזה ·

פרק תשיעי

בפר' זה יתבאר תיקון השמיע' והריח בענין תיקון השמיעה כתב החסיד בעל חובת הלבבות בשער הפרישות ז"ל והשתדל אחר כך לאטום אזנך משמוע מה שאינך צריך לו ופרוש ממותרי הדברי' והכזב והרכילות ולשון הרע ופרוש ממה שיביאך להמרות האלהים ולעזוב מצותיו ממיני הזמר והנגון והשחוק והרבה הם רדים אותך מן המצות והמעשי' טובים אבל הט אזנך ושמע דברי חכמים ואמר אזן שומעת תוכחת חיי' עד כאן לשונו· משלי טו לא
ודבריו ע"ה הם בקצרה ודרך כלל וצריך לפרטם ולבארם וכן צריך להתרחק מלשמוע קול אשה משוררת כי קול באשה ערוה · ובענין שמיעת דברים בטלים פי' רבותינו ז"ל מאי דכתיב ויתד תהיה לך על אזנך שאם ישמע אדם דבר שאינו כתובות ס"ק
הגון יניח אצבעו באזניו והיינו דאמר רבי אלעזר מפני מה אצבעותיו של אדם דברים כג יד
דומות כיתדות משום דמחלק כל חדא חדא למלתיה דאמר מר זו זרת זו קמיצה וזו אמה וזה אצבע וזה גודל · אלא מ"ט דאשיהן משופעות כיתדות שאם ישמע דבר שאינו הגון יניח אצבעו באזניו · ותנא דבי רבי ישמעאל מפני מה אזן כלה קשה ואליה רכה שאם ישמע דבר שאינו הגון יכוף אליה לתוכה · תנו רבנן אל ישמיע אדם לאזניו דברים שאינם מהוגנים מפני שהם נכוות תחלה לאברי' עד כאן לשונו · וכן צריך ליזהר שלא לשמוע לשון הרע ושלא לקבלו כי המקבלו יותר מן האומרו כמו שיתבאר · עוד צריך ליזהר שלא יהיה אוטם אזנו מזעקת דל · עוד צריך ליזהר במה שאמר הנביא ישעיה ע"ה במדות הטובות שמנו חכמים שהם יסודות התורה והמצות אחד מהם היא אוטם אזנו משמוע דמים ישעיה לג טו
כגון רבי אלעזר ברבי שמעון והמעשה כאמר בבבא מציעא ומשם יש ראיה ב"מ פג
גדולה שלא היה שותק כשהיה שומע זלותא דרבנן · עוד צריך ליזהר שאם שמע כבר דבר הלכה או מדרש ושומע אותו עתה שנית אל יעלים אזנו משמוע אותו ויאמר כבר שמעתי שעל זה נאמר משיר אזנו משמוע תורה · וכן פירשו משלי כח ט
במדרש בפסו' דדיה ירווך בכל עת ז"ל דדיה ירווך בכל עת שלא תאמרו אשתקד שם ה יט
שמענו אותה שנאמר אל תבוז כי זקנה אמך ואם אמרתם כך אף אני יכול לומר שם כג כב
לכם למה אתם קוראים את שמע פעמים ביום למה אתם מתפללי' שלשה פעמי' ביום שמא אתם מחדשים דבר אם הלעגתם בדברי תורה אף אני איני שומע תפלתכם שנאמר משיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה עד כאן לשונו · שם כח ט
עוד מדבר הפוגם בחוש השמע הוא אם משמיע קולו לאחר בהתפללו תפלת י"ח בחשאי ומלבד מה שאמרו בגמרא שהוא מקטני אמנה האריכו בעצמו בזוהר ז"ל כדין אתער חד ממנא דקאים לסטר דרום דשמיה עזריאל סבא ולזמנין זוהר פ' ויקהל
אתקריאת מחניאל בגין דאתמנא על שתין רבוא משריין וכלהו מארי דגדפין דף רט

מארו

אחרי דאשריין תלין עיינין ולגבייהו קיימי איכון אשריי' אחריהון דאודני' ואקרון
אודנין בגין דאיכון כייתין כל איכון דמצלאן צלותהון בלחישו ברעות' דלבא דלא
אשתמע ההיא צלותא לאחרא ההיא צלותא סלקא וכייתין לה כל איכון דאקרון
אחריהון דאודנין ואי ההיא צלותא אשתמע לאודנין דבר נש לית מאן דכיית לה
לעילא ולא כייתין לה אחרנין בר מאן דשמע בקדמית' בג"כ בעי לאסתמרא דלא
ישמעון לההיא צלותא בני נשא ותו דמלה דצלותא אתאחדא בעלמא עילאה
ומילה דעלמא עלאה לא אצטריך למשמע · ואתר עוד לקמיה כד ההיא צלותא
סלקא בלחישו כל איכון שתין רבוא אשריין וכל איכון אחרי דעיינין וכל איכון
דכייתין אחרי דאודנין' כלהו כפקי וכשקי לההי' מלה דצלותא דסלקא הה"ד עיני תלים לד יו
ה' אל צדיקים ואזניו אל שועתם עיני ה' אל צדיקים אלין אחרי דעיינין דלתתא
בגין דאית אחרי דעיינין לעילא ואזניו אל שועתם אלין אחריהון דאודנין ע"כ ·
עוד מתיקון האזן שאם שמע סוד שלא יגלהו כדפי' באדר"א ז"ל בהאי אודנא תליין אדרא דף רנד
רזין עילאין דלא נפקין לבר בגין כך היא עקימא לגו ורזא דרזין סתימין ווי ע"ב
לההוא דמגלה רזין ובגין דהאי אודנא בטים רזין ועמיקותא דלגו כתיב לון לא
גלי רזין לאיכון עקימין באורחייהו אלא לאיכון דלא עקימין הה"ד סוד ה' ליריאיו תלים לד יו
ובריתו להודיעם דכטיר אורחוי וכטיר מלין עד כאן לשונו לענייננו · עוד פי'
שם סמוך לזה המאמר שחוש השמע הוא משותף לעינים ולחוטם ולפה ז"ל בהאי
נוקבא דאודנין תליין נוקבין אחרנין נוקבא דעיינין נוקבא דפומא · נוקבא
דחוטמא מההוא קלא דעייל בנוקבא דאודנין אי אצטריך עייל לנוקבי דעיינין
ונבעין דמעין · מההוא קלא אי אצטריך עייל לנוקבא דפרדסקא הוא החוטם
ונפקי תננא ואשא מההוא קלא הה"ד וישמע ה' ויחר אפו ותבער בם אש ה' ואי במדבר יא א
אצטריך עייל ההוא קלא לנוקבא דפומא ומליל וגזר גזרין מההוא קלא כלא
מההוא קלא עייל בכל גופא ואתרגיש מניה במאי תלייא בהאי אודנא · זכאה
מאן דנטיר מלוי על דא כתיב נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה עד כאן תלים לד כג
לשונו · ודבריו מובנים כפי הפשט עם היות שיש בהם ודאי פנימיות הסוד
ובזה נבין מה שחז"ל חרשו נותן לו דמי כלו מפני שנמצאו כל אבריו בטלים ·
וכפי דבריו חוש הדבור וחוש השמע שפגם הוא בשניהם כא' וזה דקדק בסוף
דבריו שאמר על דא כתיב נצור לשונך מרע וכו' ש"אם הוא מדבר רע הקול ההוא
יכנס באזנים וירעיש כל הגוף ויגזור גזירות וכו' והיינו וישמע ה' ויחר אפו ·
מכאן יראה לאדם כמה פגם מגיע לשומע באזניו לשון הרע ודברים בטלים
ושאר הדברים הפוגמים ולזה אמר שיכוף האליה בתוכה כדי שלא יקבלו נזק
שאר החושים · ובפרט במה שביארו שם באדרא שחכמ' בינה ודעת כלולים
בשמיעה ואם מדבר לשון הרע לחבירו וכיוצא מלבד פגם הדבור הוא מחטיא
לחבירו בפגם השמיעה וגם שישמע ה' ויחר אפו · ובתיקונים אמר שעיקר תקונים דף
השמיעה היא בשמאל ולכן צריך שאם שמע קולו שיהיה ביראה ז"ל שמיעה יראת קכג ע"א
אלהים ·

ס ועליה אתמר הטה ה' אזנך ושמע ותמן דחילו ופחד יצחק ה"ד ה' שמעתי מלכי' ב טו
עך יראתי ומאן דמשתמע תמן קליה בין באורייתא בין בצלותא בין בצעקא חבקוק ג ב
א דחילו מיד וישמע ה' ויחר אפו ותבער בם אש ה' וכמה כטורי תרעין תמן במדבר יא א
תקריאו אזני ה' עד כאן לשונו · הרי כל בחינות ג"ת התלויי' בשמיעה ובחינות
שה יש גם כן וכתבאר בתיקוני' אמרו ז"ל ואית פקודין דתליין בשמיעה כגון תקוני' דף קל
א פקודין אחרנין דאתמר בהון אם השמיע לאזנו יצא ודא תקיעת שופר ע"ב
כאן לשונו · וברא"ת אמ"ר שתיקון השמיעה בג' בחינות אם לשמוע ח"י ברכות רעיא מהימנא
י ש"צ ולענות אמן על כל ברכה וברכה אם לשמוע קריאת ס"ת מפי ש"צ אם פר' פנחס דף
מוע סברת חבירו בהלכה · ז"ל תיקונא תליתאה ואיכון דחשות לספר תורה רכט
מן דדבור נפיק מפי הקורא איהו חשיב לגבייהו כאלו מקבלים אוריית' בטורא
יני ובזמנא דאמר איהו אנכי לא אשתמע קלא ולא דבורא אחרא דחיה אלא
יה · כגוונא דא כד דבורא נפיק מפומיה דקב"ה חיות אש חשות ובזמנא
תיק חיות אש ממללות ה"ה וכל העם רואים את הקולות · קלין דחיוון דהוו שמות כ יח
נאן ואת הלפידים דהוו נפקין בדבור בחיון בכמה מיני כגון קדם מלכא
לין איכון דחשות לס"ת איכון בדיוקנייהו דחיוון · ומכי לון קב"ה לאעלא לון ·
בור דמראה אש בית לה · ועוד איכון דחשות בצלותא בח"י ברכאן ייעלון
דר דמראה דא · ועוד איכון דחשות להלכה דאתמר ביה אגרא דשמעתתא
רא ייעלון בחדר דאיהו היכל דמראה דא עד כאן לשונו · עוד בתיקונים תקונים דף ס
קרבנא רביעאה האי איהו דמקבל קרבנא לקבל אדם דאיהו מחשב' דקריב
יחר כלא ועליה אתמר אדם כי יקריב מכם האי איהו דמקרב קרבן לה' ודא ויקרא א ב
ריתא ובג"ד תקינו בצלותא למשמע ס"ת למהוי ביה קרבנא שלים בחד דאתיא'
ה זאת התורה אדם · ובג"ד מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה עד במדבר יט יד
ון לשונו · ובכל התיקון זה כי לפעמים יקרה כי בעת קריאת התורה או משלי כח ט
פלה ידבר איש עם חברו במילי דעלמא ויניח מלשמוע התורה או התפלה כדי
מוע הדבר ההוא כי צריך שלא יטה אזן לשמוע שום דבר אלא הדבר ההוא
ם בתחלה מגמת פניו לשמוע ואפי' אם ידברו בד"ת לא יטה אזן דשומע כעונה
עת קריאת התור' או בעת חזרת הש"צ התפלה אסור לו לעסוק בתור' כמבואר
תאמר · והכלל כי אין לו לערב תיקון בתיקון כי לכל א' זמן בפני עצמו כל
כן אם יערב חול בקדש כי אז פגם גדול · עוד בתיקון השמיעה ביארו
תיקונים ז"ל ובג"ד צריך לבערא שער מעל אודנין דלא יהון שתימן תרעין תקונים דף
שמיעא דצלותא דבהון שמע צלותין ההוא דאתמר ביה שומע תפלה עדיך כל קכא ע"א
שר יבואו עד כאן לשונו · והפגם הפוגם בריח שהוא החוטם אין ספק תלים סה ג
הכעס וחרון אף הוא הפוגם בו וכמו שאמר בזוהר חדלו לכם מן האדם אשר
שמה באפו וכן שלא ליהנות מריח ע"א ומאכלות אסורות · וכן להתרחק מריח ישעיה ב כב
גדי אשת איש מפני שיעורר לו תאוה רעה · ותיקון הריח אמר שם

בתיקונים

תקוני׳ דף ק״ל בתיקונים ז״ל וכל קרבנין דאיכון ריח ניחוח לה׳ תליין בחוטמא ואעי בוסמין
דאבדלתא עד כאן לשונו · וכ״ל שעתה בעונותינו שאין לנו קרבן שיח שפתותינו
ויקרא כו ו יעלה במקום ריח כנודע שפי׳ ז״ל זאת התורה לעולה ולחטאת וכו׳ העוסק בתור׳
עולה כאלו הקריב עולה וכו׳ · וכמו שעל ידי ריח הקרבן היה עושה נחת רוח
דשבת פ כא למעלה כרפי׳ באדרא בחוטמא דזעיר וירח ה׳ את ריח הניחוח ריח הקרבן לא
כתיב אלא את ריח הניחוח דכלהו גבורן דאחידן בחוטמא וכל דאתאחדן בת
כלהו מתבסמאן ואמר לקמיה שע״ג המזבח היה מתבסם האש והעשן היוצא
ישעיה מח ט משני הכרובים והיה מתגלה חוטמא דאריך שעליו נאמר ותהלתי אחטם לך ·
זוהר פרש׳ נא וכן פיר׳ בזוה״ר ע״ש · ואם חטא אדם בכעס וחרון אף נתן מקום לגבורות
דף ע ע״א שיתפשטו על ידי עסקו בתור׳ יתבסמו ויוכללו במקורם ויתגלו הרחמי׳ העליוני׳
לבסם הכל · ומה טוב אם יהיה בתענית שריח העולה מפיה הוא במקום
קרבן ועל ידי הבל התורה יעלה ריח פיו למעלה לייחד ולבסם הדינים · שכן
הבל התורה היא סולם לעליית התפלה ולעליית הנשמה כמו שיתבאר בשער
התורה · ואם יכוון בקריאתו במעשה הקרבן שיעלה לפני אדם העליון שהוא
סוד המחשבה יו״ד ק״א ו״או ק״א המקרב הכל כמו שנתבאר לעיל אפשר שיועיל
תקונים דף קכא ע״א גם כן לתקן המחשבות · ועוד בתיקון הריח אמר בתיקונים ז״ל ריחא תמן
אכשי אמת ותמן סלקי׳ כל ריחין וקיטורין ועכשין דקורבנין וצלותין דאתחשיבו
דברים כט כ כקרבנין ואם לא סליק לון בר נש ברחימו ודחילו מה כתיב ביה כי אז יעשן אף
ה׳ וקנאתו באיש ההוא עד כאן לשונו · והנה מתוך המאמר הזה יש ראיה אל
כוונתינו שהרי אמר שהתפלה שהיא במקו׳ קרבן ועולה לחוטמא דזעיר לעשות
ריח נחות בהיות האדם עוסק בתפלה ההיא ברחילו ורחימו ואם לאו אז מפני
בר הדין שבו מעורר דין כי אז יעשן אף ה׳ וכו׳ · כל שכן העוסק בתור׳ קרבן
שיעלה לריח ניחוח לתקן הדינין וכן דקדק הרשב״י ע״ה עוד בלשונו באומ׳ ותמן
סלקין כל ריחין וקטורין וכו׳ · והכוונה שגם הקטורת היה עולה למקום זה
לבסם הדין וגם אם יקרא האדם הקטורת בכוונה יעלה למקו׳ זה לתקן ולבסם
הדינין ובשלהי פ׳ ויקהל האריכו במעלת הקטורת ונעתיק לשונו בענין התפלה
ומשם יש גם כן ראיה אל כוונתינו · ומה שאמר ואם לאו סליק לון ברחילו
ורחימו ולמעלה בענין השמיעה לא הזכיר אלא דחילו לבד הטעם כי הריח הוא
בקו האמצעי כמ״ש ריחא תמן אכשי אמת ומדת אמת היא מייחד השמאל והימין
שהם דחילו ורחימו ולכך תיקון ריח התפלה וכל דבר שיעלה לחוטמא הוא על
ידי דחילו ורחימו · ובזה נכלל הפרק הזה :

פרק עשרים אחר שביארנו בפרקים הקודמים ראיה שמיעה ריח שהם
כנגד י׳ ה׳ ו׳ אריה שור נשר כמו שהעתקנו לשון הרשב״י
בריש פ״א נבא׳ עתה דבור שהיא כנגד ה׳ אחרונה וה יא פני אדם ולשון הרשב״י
גם דבור אדם איהו אחיד עילא ותתא וביאור דבריו אלה יתבאר במה שביאר

בתיקונים

בתיקונים בענין ד' תיקונים שהם ראייה שמיעה ריחא דבור ביאר שם שראיה תקונים דף
לימין אריה · שמיעה לשמאל שור · ר ח באמצע ריח נשר · ואמר אח"כ ז"ל פיתא קכא
דא אדם כליל ד' אנפין וכליל עשר אנפין ודא שכינתא עד כאן לשונו · וכליל ד'
אנפין וכו' הוא שם ידו"ד ויו"ד ק"א וא"ו ק"א וכן ביאר בדף קכ"ט ע"א · ויובן הענין
יותר במה שאמר בתיקונים שאריה שור נשר הם ראיה שמיעה ריחא ועליהם שם דף ס וש'
שורה פני אדם העליון שהוא סוד המחשבה ואחר כך אמר בסוף דבריו דבור דא
אדם דכליל מכלהו מאן אפיק ליה מחשבה עד כאן לשונו · ועל ידי מאמר זה
יובנו ב' המאמרים הקודמים מה שאמר בדף קכ"א שדבור הוא שכינה והוא בסוד
השם פשוט ומלא בעשר כן הוא האמת שבה השם פשוט מצד שהיא כוללת הג'
פנים שהם אריה שור נשר יהו"ה בה שהיא ה' אחרונה והשם מלא בעשר הוא מסוד
המחשבה העליונה כמו שהארכתי לעיל בפ"ו ונמצא גם כן הדבור אחיד עילא
ותתא למעלה בסוד המחשבה · ולמטה בשכינה · זהו הבנת הענין בדרך
כלל ובדרך פרט הוא כי האדם לא ידבר אלא שיחשוב בתחלה מה שידבר אלא
מוכרח הוא שיצטייר במחשבה הדבור ההוא וכאשר ידבר כח המחשב' יוצא עם
הדבור ההוא ולכן הדבור מוכרח שימצאו ב' השמות האמורים כא' והוא סוד ה'
בחכמה יסד ארץ ולכן פי' בתיקונים ז"ל י' איהו אמירה ודבור וקריאה · אמנם משלי ג יט
קשה לי מה שאמר בתיקונים דף נ' דדיבור הוא שם אדני ואפשר לומר כי מה תקוני' דף פש
שנאמר במאמר שלפנינו מענין ידו"ד פשוט ומלא הכל הוא בחינת קול ונ"ע ·
ולהבין הדבר על מתכונתו יתבאר במה שפירש הרשב"י ע"ה בפסוק והבית זוהר פ' נח דף
בהבנותו אבן שלמה מסע נבנה פי' פסוק זה על ענין הדבור מהיכן שרשו ופי' עד ע"א
ששורשו מסוד המחשבה · ואמר כד סלקא ברעותא דקב"ה למעבד יקרא מלכים א ו ז
ליקריה סלקא מגו מחשבה רעותא לאתפשטא וכו' · ואמר מציאות התפשטות
האצילות עד שהוא קול ואמר מהיכא מחשבה דהוה סתימא בחשאי אשתמע
לאתגליא · עוד אתפשטת האי מחשבה לאתגליא ובטש האי קול ואקים בשפוון
וכדין נפק דבור ואשלים כלא וגלי כלא אשתמע דכלא איהו ההיא מחשב' סתימא
דהוה לגו וכלא חד כיון דמטא אתפשטותא דא ואתעביד דבור בתקיפו דההוא
קלא כדין והבית בהבנותו כאשר נבנה לא כתיב וכו' עד כאן לשונו לענייננו ·
והרוצה להעמיק בסוד הענין יעיין המאמר במקומו שם וכיוצא בזה את' בזוהר זוהר פר' ויחי
בענין כפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר פי' פסוק זה בסוד הדבור והקשה דף רטז ע"ב
שהיה לו לומר הנותנת · ותרץ ת"ח מחשבה ראשיתא דכלא וכו' ובסוף דבריו בראשי' מט כא
אמר וכד תסתכל בדרגין הוא מחשב' הוא בינה הוא קול הוא דבור וכל חד והיא
היא מחשבה ראשיתא דכלא ולא הוי פירוד אלא כלא חד וקיטורא חד דאיהו
מחשבה ממש אתקשר באין ולא אתפרש לעלמין ודא הוא ה' אחד ושמו אחד וע"ד
הנותן אמרי שפר כתיב עד כאן לשונו · ובטעם הסוד הרמוז נבין מה שאמר זוהר פר' מקץ
בזוהר ששומר פיו ולשונו זוכה להתלבש ברוח הקדש ז"ל ותלבש אסת' מלכות דף קסג ע"ב
אסתר ה א

דאתלבשת במלכות עלאה קדישא ודאי לבשה רוח הקדש מאי טעמא זכתה
(שם כ׳ כ׳) לההוא אתר בגין דנטרא פומא דלא לחוואה מדי הה״ד אין אסתר מגדת מולדתה
ואוליפנא כל מאן דנטר פומיה ולישניה זכי לאתלבשא ברוחא קדישא עכ״ל.
(זוהר פ׳ אחרי מות רי״ג דף ס״א) ובזוהר פי׳ כי כאשר היא נקראת רוח הקדש הוא כאשר יונקת מסוד החכמה ז״ל
בקיצור והאי זאת כד מתברכא אקרי קדש ואקרי חכמה וקראו ליה רוח הקדש
כלומר רוח מההוא קדש דלעילא עד כאן לשונו. וטעם למלת התלבשות
(אדרא דף קל״ד ע״א) דלימא זוכה לרוח הקדש יתבאר לך במה שכתבא באדרא בתקוני דיקנא עילאה
תקונא תריסר דקאמר שהרוח הקדוש היוצא מהפה העליון ביה מתלבש זעיר
אנפין ומהאי רוחא מתלבשין כל אינון דלתתא וכו׳. ואמר אחר כך ובג״כ רוחא
(ס״א פה) דנפיק לבר ומתלבשין ביה נביאי מהימני אתקרי פי ה׳ אבל בהאי עתיקא
דעתיקין לא אתפרש ולית מאן דידע רוחיה בר איהו עד כאן לשונו. ומכאן
תדע כמה מעלת השומר רוח הבל היוצא מפיו שהוא רומז למקום עליון ולכן
(משלי י״א י״ג) זוכה להתלבש ברוח הקודש ועל השומר רוחו נאמר ונאמן רוח מכסה דבר.
ופי׳ נאמן שיהיה חזק ברוחו שלא להזיזו למקום שאינו ראוי ופי׳ מלת נאמן הוא
(ישעיה כ״ב כ״ג) כאומרו ותקעתיו יתד במקום נאמן שפי׳ חזק בלי מתמוטט. והפך מזה כל
(משלי כ״ט י״א) רוחו יוציא כסיל. ובעונש הפוגם בהבל היוצא מפיו יתבאר לך במה שביארו
(זוהר פ׳ בשלח דף נ״ט ע״א) בזוהר בענין הבל הבל ורעות רוח אמר שם שאי אפשר שנאמר שהבל זה הנז׳
(קהלת ב׳ י״ד) בפסוק שיהיה באצילות בסוד ז׳ הבלים שיש למעלה באצילות שנקרא מוצא פי
(זוהר פ׳ שת כי תוריע דף מ״ו ע״ב) ה׳ כדפי׳ בזוהר שאם הוא שם אינו רעות רוח אלא פי׳ שהוא בחבוני׳ ואמר ז״ל תא חזי
בשעתא דעובדין מתכשרן לתתא ובר נש אסתכל בפולחנא דמלכא קדישא ההוא
מלה דעביד הבל אתעביד מניה לעילא. ולית לך הבל דלית ליה קלא דסליק
ואתעטר לעילא ואתעביד סניגוריא קמיה קב״ה וכל אינון עובדין דאשתדל בהו
בר נש דלאו אינון פולחנא דקב״ה וההוא מלה דעביד הבל יתעביד מניה ואזלא
ושאטת בעלמא וכד נפקת נשמתיה דבר נש ההוא הבל מגלגלא ליה בעלמא
(שמואל א׳ כ״ה כ״ט) כאבנא בקוספית׳ כמא דכתי׳ ואת נפש אויביך יקלענה בכף הקלע מאן יקלענה
ההו׳ הבל דמרב׳ סחרניה בעלמ׳ כדין כל מלין דמתעבדי׳ ואנון תחו׳ שמשא דלאו
(קהלת ב׳ כ״ט) אינון פולחנא דקב״ה הבל יתעביד מנייהו אבל איהו תביר׳ דרוחא דמתבר לרוח׳
וסליק׳ וכתתא בעלמ׳ הה״ד הבל ורעות רוח. אבל ההי מלה דאיהי פולחנא דמאריה
דא אקרי לעילא מן שמשא ואתעביד מניה הבל קדישא ודא הוא זרעא דזרע בר
(הושע י׳ י״ב) נש בההוא עלמא ומה שמיה צדקה דכתיב זרעו לכם לצדקה האי מדבר ליה
לבר נש כד תפוק נשמתיה מניה וסלקא לה באתרא דכבוד דלעילא אסתכנא
(ישעיה נ״ח ח׳) לאצררא בצרורא דחיי הה״ד והלך לפניך צדקך בגין לדברא לך לסלקא לך מן
אתר לאתר דכתיב כבוד ה׳ יאספך עד כאן לשונו. הנה מבואר במאמר
הזה שכל מעשה שאינו הגון נעשה ממנו הבל להלבים הנשמה ולקלעו בכף
הקלע והוא רעות לרוח והוא מה שדקדק באומרו מאן יקלענה ההוא הבל

דמדבר שחרניה דעלמא ובאומרו שחרניה דעלמא הורה על סוד הענין הזה
הרמוז׳ וכל שכן כשיהיה הבל היוצא מפיו לבטלה ולשקר וכיוצא שמולך למקום
הבל הרע הזה שהוא רעות רוח וכעסה מתנו לבום להלבים רוחו לקלעו בתוך
כף הקלע׳ ובתיקונים ביאר רבי שמעון בן יוחאי בסוד ההבלים שבצד תקונ׳ דף קטו
הקדושה והבלי׳ שבצד הקליפה אמ׳שם שים הבל טב והבל ביש׳ הבל דאורייתא
שהוא לה״ב עליה נאמר קול ה׳ חוצב להבות אש והבל זה הוא לצד ימין כולל ז׳ תלים כט ז
הבלים כנגד ז׳ שמות שבשם מ״ב אבגיתץ וכו׳ ואמר שית סלקין דאינון להבים
בשית עזקן דקנה והבל דפה שביעאה ולקבלייהון אמר דוד ז׳ קלין דהבו לה׳
בני אלים ועל אלין שבע אתמר כי לא על הלחם לבדו יחיה האד׳ כי על כל מוצא דברים ח ג
פי ה׳ יחיה האדם ואלין ז׳ קלין סלקין בז׳ רקיעין׳ ואית ז׳ דשמאלא דנחתין
בז׳ ארעין ועלייהו אמר קהלת כי מי יודע רוח בני אדם העולה היא למעלה וכו׳ קהלת ג כ״א
פי׳ הוא על גמר הפסוק ורוח בהמה היורדת היא למטה לארץ שבעה הבלי׳ טבין
אלין אינון ז׳ ימי השבוע לקבלייהו ואחרנין לקבל שבע שני הרעב אלין הבלים
דחיו ואלין הבלים דמיתה ובג״ד יש הבל ויש הבלים עד כאן לשונו׳ ואמר עוד
לקמיה הבלים דסטרא אחרא עלייהו אתמר הבל המה מעשה תעתועים דאינון ירמיה י יד
הבלים סלקין בנבלות הפה ובשקרות וכלהו סלקי לגבי מוחא אית חמה כ״ל חמה
ולבנה וככביא ומזליא ברקיעין דאינון קליפין דעלייהו אתמר הוי מושכי העון ישעיה ה יח
בחבלי השוא ועלייהו אתמר כי שמים כעשן נמלחו וחפרה הלבנה ובושה החמה שם נא ו
וכמה הבלין אית לון דכלהו מליין שקר ושוא וכל מאן דאפיק מלין דשקרא כמה שם כד כג
מלאכי חבלה פתחין גדפייהו לקבלון הה״ד כי עוף השמים יוליך את הקול ואין כ״ל
מלולין אינון בנין כמה בנייכין עד כאן לשונו׳ הרי מבואר במאמרים אלו לקבלא לון
הפרש שבין הבל הקדוש מעסק התורה וכיוצא להבל שאינו קדוש שהבל שאינו קהלת י כ
קדוש עולה לקליפה ובונה בנייני שוא הבל המה מעשה תעתועי׳ כמבוא׳ הכלל
כי כפי מה שאדם בונה בעה״ז שם יעלה נשמתו אחר מיתתו כמבואר במאמר
של פ׳ בשלח שהעתקנו אם לא שישיב בתשובה שלימה וחזקה לבטל כל אותם
הרקיעים והארכות שבנה בצד הקליפה׳ וכן אמר עוד לקמיה בתיקונים
ש׳כל ההבלים של התפלות עולים ומתקשרים בהבל הקדוש שהיא השכינה ויש תקוני׳ דף קז
הבל של דברים בטלים והוא בקליפה׳ ז״ל בקיצור אית הבל דאתמר ביה את ראשית ד ב
אחיו את הבל ואית הבל בגלותין ופולחנין טבין׳ ואית הבל דדברים בטלים
מלין ריקנין דאתמר בהון הבל המה מעשה תעתועים וכו׳ עד כאן לשונו׳
ולקמיה ביאר שים בין שני הבלים אלו הבל אמצעי שאינו לא קדוש ולא טמא שם דף קיז ע״א
אלא שיחת חול שהוא הצורך להשתמש בדברי העולם הזה ועליו אנו אומרים
המבדיל בין קדש לחול ועל ההבל החצוני אנו אומרים ובין ישראל לשאר
עמים׳ והנה כאשר יחשוב האדם במה שכתבנו לעיל שחיוב האדם לקדש

איבריו מפני שכל אבר ואבר שבו כנגד שם ידו"ד ובהיותו מקדש האבר ההוא מקדש את השם. כל שכן שיתחייב לקדש את פיו שיש בו שם ידו"ד בכמה בחינות אם באיברים המוציאים הדבור ושתתפו בהוצאת הדבור ה' מוצאות ומוכרח שיהיה בכל אחד ואחד שם ידו"ד שהרי הם אברים מתחלפים גרון חיך ולשון שינים שפתים אם בבחינת קול ודבור עצמו שיש שם ידו"ד כדפי'. וכן ראוי שיחשוב שהרי בתפלה כמה הזכרות מוציא מפיו אם במזמורים אם בברכות ולכן ראוי לקדש פיו שלא יצא שם ידו"ד בפה פגום. ובתיקונים אמר (תקונים דף קלא ע"א) ז"ל פומא עקימא לא שריא ביה קב"ה דאיהו מום. כל שכן דבורא דיליה עקים עליה אתמר מעוות לא יוכל לתקון. פומא ולבא איכון לקבל אורייתא דבכתב ואורייתא דבע"פ קלא ודבור דנפיק מתרווייהו איכון וה"ו צריך לאפקא לון ברחילו ורחימו די"ה ואם לאו לא שריא תמן ידו"ד עד כאן לשונו. ומה שאמר פומא ולבא לקבל אורייתא הכוונה היא שהלב הוא תורה שבכתב והפה כנגד תורה שבעל פה כי כמו שהפה מגלה מה שנסתר בלב כן תורה שבע"פ מגלה מה שנעלם בתורה שבכתב. והכוונה בזה ללמדנו שיהיו פיו ולבו שוים ובזה מייחד אבל אם הוא מדבר אחד בפה וא' בלב הוא מפריד וקוצץ בנטיעות ומכלל המאמ' מובן שכל שיש פגם בפיו או בדבורו אי' שם ידו"ד שורה שם ויתחיי' לבא בגלגול כפי מה שהורונו רבותינו ז"ל כנזכ' לעיל לתקן את אשר עוות.

וכשם שהעונש גדול כך המקדש פיו שכרו גדול כי מקדש את השכינה הנקרא' פה ולכך זוכה לרוח הקדש כדפירשנו לעיל. ועל דבור חול הזהירנו ז"ל במסכת (אבות פ"א) ואמר לא מצאתי לגוף טוב משתיקה ופי' לגוף לענייני הגוף כמו שאז"ל בחולין (חולין פ"ו) על פסוק האמנם אלם צדק תדברון ז"ל אמר רבי יצחק מאי דכתיב האמנם (תלים נח א) אלם צדק תדברון מישרים תשפטו בני אדם. מה אומנותו של אדם בעולם הזה ישים עצמו כאלם יכול אף לדברי תורה תלמוד לומר צדק תדברון יכול יגים דעתו תלמוד לומר מישרים תשפטו בני אדם עד כאן לשונו. וכן הזהירנו (קהלת ה א) שלמה המלך ע"ה על זה ואמ' אל תבהל על פיך ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני האלהים כי האלהים בשמים ואתה על הארץ על כן יהיו דבריך מעטים. ויש לדקדק כי היאך נתן טעם לשיהיו דבריו מועטים מפני שהאלהים בשמים ואתה על הארץ כי אדרבה זה מורה סלוק ההשגחה והיה ראוי שיאמר דברי' המורים (תלים קיג ו) על ההשגחה כי האלהים בשמים ובארץ כענין המשפילי לראות בשמים ובארץ. ורבותינו ז"ל פי' בספרי אמר שלמה כל זמן שאפילו חלש שבחלשים למעלה הוא נוצח את הגבורים שהוא מלמטה ולמעלה גבור שבגבורים עכ"ל. וכהא (דברים לב ו) הלה' תגמלו זאת עד כאן לשונו. אמנם מה שנראה לנו בביאור הפסוק הזה ואפילו אם יתארך בו מפני רוב התועלת המגיע ממנו ללשון לא נחוש. והוא זה צריך לדקדק מלת אל תבהל על פיך דלימא אל תבהל פיך או את פיך מאי

על

על׳ אבל הענין כי הפה כללה ה׳ מוצאות האותיות וכן פי׳ בתיקונים ז״ל חמש תקונים דף ק״לט
תקונים אנון בפומא דאתמר בספר יצירה אהח״ע בומ״ף גי״כק דטל״נת זסשר״ץ
ובהון אבנים שלמות תבנה לקודש׳ בריך הוא בכמה צלותין ופולחנין ועלייהו
אמר יעקב וישכ״ב במקום ההוא׳ וישכב במקום ההוא וישכב וי״ש כ״ב במקום בראשית כ״ח י״א
ההוא יש להנחיל אוהבי י״ש כ״ב בך יברך יש׳ ע״כל׳ ובספר יצירה אמר שהק״בה משלי ח כ״ב
קבע בפינו כ״ב אותיות בה׳ מוצאות כ״ב אותיות יסוד חקוקות בקול חצובות בראשית מ״ח כ
ברוח קבועות בפה בחמש מקומות אהח״ע בומ״ף דטל״נת זס״רש גי״כק׳ ופי׳
מורי עליו השלום שאמת קבועות בפה הנאמר שם מורה לנו ענין גדול והוא
מציאות ה׳ מוצאות שורשם למעלה מעלה בראש והם שורש לכל הנמצאות
כמבואר בארדא אמנם הם יורדים ומתגלים מעולם לעולם בבחינות אבי״ע
והק״בה לאהבתו את האדם קבע בפיו האותיות האלו כדי שיוכל להדבק בבוראו
כי בהזכירו למטה אותיות אלו בתורתו או בתפלתו מתנענע ומעורר למעלה
השרשים העליונים והיינו מלת קבע שהוא כענין התוקע השלשלת ראשה א׳
במקום א׳ וראשה השני במקום אחר כי אע״פ שיהיה המקום ההוא רחוק בנענע
אדם ראש השלשלת שבידו מתנענע כל השלשלת אע״פ שיהיה גדולה כל מה
שאפשר להיות׳ וכן אמר גם כן בסוף ס״י קשר עשרים ושתים אותיות בלשונו
והמקום גילה לו סודו׳ ומילת קשר מורה גם כן על הנדרש במלת קבע׳
ובזה נבין מעלת הראשוני׳ עליה׳ השלום שהית׳ תפלתם נשמעת מיד מפני שהיו
נזהרים שלא לפגום כ״ב אותיות שהם ה׳ מוצאות הקבועות בפיהם בשיחה
בטלה ושאר הדברים הפוגמים הלשון לכך היה תפלתם בוקעת הרקיעי׳ ועולה
עד למעלה מעלה לעורר הרחמים׳ וכן אמר בזוהר כי בשעה שהית׳ רבי זוהר פ׳ שמות
שמעון בן יוחאי עליו השלום עוסק בתורה היו כמה אלף ורבבות מלאכי השרת
שומעים קולו והטעם כי מפני שהיו המוצאות היוצאים מפיהם טהורים היו
קושרים ומייחדים כל העולמות כי קול ודבור היוצא מפיהם היה נעשה נחת
רוח למעלה׳ אמנם בהיות פגם בה׳ מוצאות הבל התפלה והתורה היוצא
מפיו יוצאה ע״י פגם וסירכא ואי אפשר שתייחד למעלה כי כל אשר בו מום לא
יקרב׳ וכן אמ׳ר בר״מ ז״ל וכגוונא דאינון חמשה כנפי ריאה כלהו פתיחן בלא רעיא מהימנא ר״פ נשא
סירכא לקבלא האי קול הכי נמי צריכין למהוה ה׳ תקוני דפומא כלהו פתיחן
בלא סירכא בחמש תיקונין דאינון אהח״ע בגרון בומ״ף בשפוון גי״כק בחיך
דטל״נת בלישנא זסש״רץ בשיניים ודבור דיהא בהון בלא סירכא ועכובא כלל
הה״ד ויהי הוא טרם כלה לדבר והנה רבקה יוצאת דא צלותא דאיהו דבור בראשית כ״ד
ובגינה אתמר אם שגורה תפלתי בפי יודע אני שמקובל ואי אית סירכא ונפקא מ״ה
בעירובא יודע אני שמטורף בגין דסירכא דאיהי טרפה עד כאן לשונו׳ והנה
בהקדמה זו נבין הפסוק אומרו אל תבה״ל על פיך והכוונה כי פיך הוא כלל ה׳ קהלת ה א
מוצאות שפי׳ ואומרו תבהל הוא שלא ימצא בהם פגם שהוא בהלה וקליפה

והקליפה

והקליפה היא חכונית היא על פיך שהיא מיותרת ובאה על הה' מוצאות ·
וחברי הר"מ משה באזרוקאם עליו השלום אמר בענין זה דבר נאה שנודע הוא
שמהשפע העליון יוצא הבל כדפי' לעיל וירבה אל תבהל שלא תהפך מהבל
לבהלה שהיא הקליפה · והנה ע"ד שפי' בעל פיך פי' ז"ל בתנחומא ז"ל זהו שאמ'
הכתוב אל תבהל על פיך ולבך אל ימהר להוציא דבר אלו בני אדם שהם
מחרפי' שמו של הקב"ה בא וראה כשנבראו העליוני' והתחתוני' בחצי השם נבראו
ישעיה כ"ו ד שנאמר כי ביה ה' צור עולמי' ולמה לא נבראו בכלו שאין העולם כדאי להזכיר
שמו של הקב"ה שלם אוי להם לבריות שמחרפין שמו של הקב"ה ראה מה כתיב
בקרבנות קרבן לה' עולה לה' ואינו אומר לה' קרבן לה' עולה ובני אדם מחרפין
ומגדפין שמי לכך נאמר אל תבהל על פיך · מורה בפי' שבאו לפרש מלת
אל תבהל על כי הבהלה הוא החירוף והגידוף והוא מיותר על השפה שאינו
צורך לאדם בו כי פיך ודאי בסוד הה' מוצאות שבה לצורך נבראו · ואפשר עוד
שמות ד י"א לומר נודע כי הדבור הבא לאדם הוא מהשכינה כמו שאמר מי שם פה לאדם או
מי ישום אלם וכו' הלא אנכי ה' ומלת אנכי אפשר לפרשו בשכינתא עילאה
ובשכינתא תתאה כדפי' בתיקונים שעליהם נאמר אנכי אנכי · אבל היותר הוא
בשכינתא עליונה שמשם הוא אנכי ה' אלהיך כדפי' ברמ"ש וירבה בזה לא תפגום
במדה שהיא על פיך שמשם נתהווה לחיות פה שהה' מוצאות הם מסוד ה' עילאה
ומשם גם כן כח הדבור כמ"ש או מי ישום אלם וכו' ואם נפרש בשכינה והיא על
פיך נפרש הלא אנכי ה' שהם קול ודבור וגם שאר פרטי הפסוק נודקי' במדות
אלו · ושמעתי מפי מורי עליו השלום כי פיו של אדם למעלה מעטרה וקול
ודבור היוצא מפיו אם הוא בקדושה מיד שכינה נקשרת בו דלא ירדה שכינה
למטה מעטרה ובענין זה מדוקדק עתה לשון הפסוק על פיך שהשכינה הוא על
תהלים פ"א י"ד פיך שפיך היא למעלה מעטרה · והיינו אם תשכבון בין שפתים שפי' בתיקונים
שישכיב השכינה שהיא אם בשפתותיו כדי לייחדה · ועוד כבר העתקנו בשער
זוהר פ' כזו"א דף ק"כג ע"ב בפיקודין האהבה מה שאמר רבי שמעון בן יוחאי עליו השלום בפקודין שלו שהשכינה היא
מוצא פי ה' שעליה מתקיים האדם וז"ל בקיצור ואיהי הבל דעאל בפימא דבר
נש בלא עמל ובלא יגיעה ה' דבהבראם ובמאמר זה יבדק יפה על פיך · ולבך
אל ימהר להוציא דבר לפני האלהים הענין כי מהלב יוצא הדבור כמו שנתבאר ·
תקונים דף כ"ד ע"א ובר"מ כמה פעמים ובתקונים ז"ל לבא איהו אם הוכלה מאודנא ימינא דלבא
ירמיה כ"ג כ"ט דאיהי כלפי כבד ומניה נפיק דבור הה"ד הלא כה דברי כאש נאם ה' ואי לאו
כנפי ריאה דנשבין על לבא הוה אוקיד כל גופא עד כאן לשונו · ולכן אמר
ולבך אל ימהר להוציא דבר שממנו יוצא הדבור והדבור היוצא ממנו הוא דין
כמו שפי' הרשב"י שהלב הוא אש והדבור עליו נאמר הלא דברי כאש והדבור
בראשית א א יוצא לפני האלהים שהוא דין שהעולם הזה עקרו נברא בדין כמ"ש בראשית
ברא אלהים את השמים ואת הארץ · וכשראה שלא יכול להתקיים שתף עמו

מדת

אמרת רחמי' אמנם הוא שיתוף בעלמא לבד כי עקרו בדין כנראה ועל הדין עומד
כמו שנתבאר בזוהר דבכל יומא ויומא דינא תלי בעלמא בגין דעלמא על דינא זוהר פ' נח דף
אתברי וקיימא ואפשר לומר בענין אחר לפני האלהי' להורות לנו על ההשגחה ס ע"ב
ושידע שכאשר הוא מדבר המלך מלכי המלכים אלהים שומע דברנו וכמו שפי'
הרמב"ם עליו השלום בענין היראה שאין האדם מאריך דבריו לפני המלך כמו
כשהוא בביתו ומה"ה השקפתו תדירה עלינו ולכך אמר אל ימהר וכו'. אמנם
צריך לדקדק כי סוף נראה הפסוק הזה מיותר בענייננו כי אל תבהל על פיך
פירושו הוא שלא יוציא הדבור מפיו במהרה והיינו ולבך אל ימהר וכו'. לכן
נראה כי הם ב' חלוקות האחד בדברי העולם והב' בדברי קדושה. אל מה
שנוגע לדברי העולם אמר אל תבהל על פיך וירצה כי אעפ"י שיש לך רשות לדבר
והיינו פיך שהיא ברשותך לא יהיה בבהלה ובמהירות אלא בנחת רוח. ואפי'
בדברי קדושה שאתה עומד לפני האלהים אל תמהר להוציא דבר לפני האלהי'.
וכן פי' בגמ' שאין להתפלל מיד אלא שיתיישב קודם בדעתו וידע לפני מי הוא ברכות פ"ה
עומד כמ"ש אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש וכו'. וכן אמר במדרש
שאמר דוד לא הייתי מתפלל לפני האלהים עד שהייתי מתיישב בדעתי
ונעתיק כל לשונו לקמן בענין התפלה בע"ה. ואפי' בעסק התורה צריך שישב
בתורה ויכוון מה שמוציא מפיו כמו שנאריך במקומו. ובזוהר אמר כי מלה זוהר פ' בראשי'
בסלע משתוקא בשתים הוא אפי' בענין התורה והיינו ולבך אל ימהר להוציא דף ב
דבר לפני האלהים פי' כשאתה עומד לפני השכינה שהוא כשהוא עוסק בתורה
ובתפלה אל ימהר. כי האלהים בשמים ואתה על הארץ. נודע כי אלהים הוא
לשון דין ודיין כמו שפי' ז"ל כשאני דן את עולמי נקרא אלהים. ואומרו בשמים
ירצה שהוא דן בשמים עם כל פמלייא של מעלה שהם בשמים ולכן לא אמר כי
האלהים על השמים שהיה מורה על סלוקו ועלויו מהם אלא בשמי' הוא להשגיח
ולדון כמו ה' בשמים הכין כסאו ומלכותו בכל משלה. עוד אלהים עולה למנין תלים ק"ג יט
הכסא וירצה בזה שכסאו שהוא דן בשמים והמלאכי' לפניו מהם מיימיני' לזכות
מהם משמאלים לחובה וכיון שדברי האדם הקב"ה הוא דן אותם עם כל פמליא
של מעלה אם דבריו ביושר אם לאו ראוי הוא שיהיו מעטים כדי למעט הדין
ממנו ולכן אמר הכל בלשון אלהים שהכל נדון בדין הגמור בלי לוותר דבר.
וכמ"ש במדרש ויקר' רבה ז"ל רבי הוה פשיט קרייה וכד הוה מטי להדין פסוקייא ויקרא רבה פ' אמור
הוה בכי כי הנ"ה יוצר הרים ובורא רוח ומגיד לאדם מה שיחו מהו מגיד לאדם עמוס ד יג
מה שיחו רבי הונא בשם רבי יעקב אמר יוצר הרים ובורא רוח רבי הונא בשם
רבי יעקב אמר אחרי תהו חשך ואפלה אפי' דברים שאין בהם ממש אפי' שיחה
קלה שאדם משיח עם אשתו הם נכתבין על פנקסו של אדם וקוראים לפניו
בשעת מיתתו ומי כותבן עושה שחר עיפה עד כאן לשונו. והטעם שיכתב
הדבור ע"י הש"י מפני שהדבור הוא ע"י הנשמה כדכתיב ויהי האדם לנפש חיה בראשית ב ז
ומתרגמינן

ומתרגמינן והוה באדם לרוח ממללא ונודע שהנשמ' הוא ממנו יתברך כדכתיב
ויפח באפיו נשמת חיים ולכן כיון שעצם הנשמה היא הפוגמת בדבור או שם
המתתקנת בדבור הטוב הכל נכתב ע"י יתברך כדי להעניש או להשכיר
מדה במדה כפי ידיעתו יתברך שאינה נודעת לשום בריה ולא למלאך ולא
לשרף · ואתה על הארץ דקדק באומרו ואתה על הארץ ולא אמר ואתה בארץ
ע"ד שאמרו כי האלהים בשמים לתרץ לנו הקושיא שדקדקנו לעיל · והענין כי
האדם עיקר דירתו קודם חטא אדם הראשון היה בג"ע מסולק מחומריו' החומר
הגוף העכור הזה אמנם בעונו נתלבש בגוף ובחומר העה"ז והרי הוא נפרד לפי
דעתו מהקדושה · אמנם שם הב"ה באדם בתחלת ברייתו הדבור באדם נוסף
על כל הבעלי חיים שבעה"ז שע"י הדבור הוא משתוה עם המלאכים וכדפי' לעיל
ענין שלשה קשרים שיש באדם נפש רוח נשמה שהם מעשה דבור מחשבה ·
ופי' רבי שמעון בן יוחאי שהדבור הוא מחיות הקדש שהוא מדרגת הרוח וע"י
הדבור יש כח באדם לידבק בקדושה והוא מה שכיון שלמה הע"ה באומרו מי קהלת ג כ"א
יודע רוח בני האדם העולה היא למעלה ורוח הבהמה היורדת היא למטה
לארץ · כי האדם מצד הדבור שבו רוחו יעלה למעלה והבהמה רוחה תרד
למטה מפני שחוזרת ליסודה בעשיה שלא הושם בה כח הדבור שהוא כח אלהי
נתון באדם כאומרו ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה ומתרגמינן
והות באדם לרוח ממללא · וזהו שאמר ואתה על הארץ כי מצד הנשמה והדבור
שבך אתה מסולק מהארץ ומהחומר שבה פירוש שאינך משתוה עם שאר בעלי
חיים שבארץ · ולכן כשהאדם מדבר בין שיהיה דבר קדושה או חול לא יחשוב
שהוא מדבר בארץ ושהוא גשמי אלא שהוא רוחני מדבר עם המלאכים שבדבור
הוא שוה להם ולכן לא יצטרך הפסוק לומר כי האלהים בשמי ובארץ כי במקום
שיאמר שהשגחתו הוא בארץ שהוא להשגיח על המעשים הנעשים בארץ מצד
חומר המעשה אבל לענין הדבור האדם הוא קשור למעלה ומיד בהוציאו הדבור
הוא לפני האלקי' שהאלקי' הזה הוא בשמים וזהו דקדוק הפסוק אל תמהר להוציא
דבר לפני האלהים · ומפני שמשמע לפני האלהים הדר בארץ נשמר מזה ואמר
שהאלהים שאמרתי לך בשמים ואתה כשאתה מוציא הדבר אתה על הארץ
ומסולק ממנה כמכא שאתה מדבר לפני האלהים בשמים מן הטעם האמור ·
על כן יהיו דבריך מעטים כיון שאתה עומד למעלה לפני המלך אין ראוי
שתאריך דבריך לפניו · ודקדק באומרו דבריך פי' דברי הגוף שהם שלך ולא של
הב"ה אבל דברי שבח ותפלה ודברי תורה שהם שלו חפץ המלך שתהיה לפניו
לעולם להאריך בשבחיו ולהגות בתורתו · ויש לנו הכרח למציאות ההקדמה
הזאת מדברי רבי שמעון בן יוחאי עליו השלום שהדבור יש לו מעלה זו יותר תלים כ"א י
משאר מדות שיעשה אדם כי שאר הדברים שיעשה האדם במעשה יש ז' המה
עיני ה' משוטטים בכל הארץ כדפי' בשבא פ' משפטים בענין והרע בעיניך
עשיתי

עשיתי שהולכים בעולם ובהם מצטייר כל מצוה או עבירה שיעשה האדם ׃ אמנם בדיבור פי' רבי שמעון בן יוחאי שהקול מעצמו עולה למעלה ושם נבחן כך פי' בזוהר בפ' לך לך ז"ל רבי יוסי פתח ועמך כולם צדיקים וכו' זכאין איכון ישראל מכל שאר עמין דקב"ה קרא לון צדיקים דתניא מאה ועשרין ותמניא אלפי במארי דגדפין דאזלין ושאטין כל עלמא ושמעין קלא ואחדין ליה להאי קלא כמה דתנינן לית לך מלה בעלמא דלית לה קלא ואזלא ושאטא ברקיעא ואחדין לה מארי דגדפין וסלקין ההוא קלא למאריהון דמרין ודיינין לה הן לטב הן לביש דכתיב כי עוף השמים יוליך את הקול וגו' עד כאן לשונו ׃ הרי שאמרו שכל דבור יש לו קול ועולה למעלה ברקיע ומשם לוקחין הדבר מארי דגדפין ׃ ובזוהר על פסוק שמעה ה' צדק וכו' בלא שפתי מרמה הוסיפו ואמרו שהקול בעצמו עולה ובוקע הרקיע אמרו ז"ל מאי בלא שפתי מרמה אלא הכי תנינן כל מלה ומלה דאפיק בר נש מפומיה סלקא לעילא ובקעא רקיעין ועאלת לאתר דעאלת ותמן אתבחנת ההיא מלה אי היא מלה דכשרא אי לא אי איהי מלה דכשרא עאלין לה קמי מלכא קדישא למעבד רעותיה ואי לאו שאטין לה לסטרא אחרא לאתער בההיא מלה רוחא אחרא עכ"ל ׃ וכן פי' בריש פ' נשא ונעתיק אותו לקמן בה"י ׃ וכן בזוהר אמר שם שהדבר התלוי בדבור מעורר דבור למעלה ואמ' ז"ל ואי תימא מלה מה אתער אלא הכי כתיב ודבר דבר ההוא דבר אתער מלה אחרא לעילא ואקרי דבר דב"ר ה' אשר היה ׃ ודבר ה' היה יקר ׃ בדבר ה' שמים נעשו דהא תנינן ההיא מלה סלקא ובקע רקיעין (עד דסלקא) ברוכתיה ואתער מה דאתער אי טב טב אי ביש ביש כמה דכתיב ונשמרת מכל דבר עכ"ל ׃ אמנם קשה לענין זה מה שפי' בתיקוני' שיש מלאכי' כנ' מארי דגדפין שממוני' על קולות התורה ז"ל ואית פקודין דתליין מפומא דממנן על קלין דאורייתא ועל דבורין דאתמר בהון כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל כנפים יגיד דבר עד כאן לשונו ׃ ועוד אמר לקמיה ע"ב ומלאכין דאתמר בהון כי עוף השמים יוליך את הקול דתליין בקלא ובעל כנפים יגיד דבר דתליין בדבורא עד כאן לשונו ׃ וקשה שאמר שהקול עולה ובוקע הרקיע למה יצטרכו המלאכי' האלו וי"ל כי הקול הזה העולה בודאי יש בו גשמיו' מצד האדם שהוא בעשיה הזאת הגשמית ולכן אחדין בה מארי דגדפין כדי שתזדכך על ידם ויעלה במקום הראוי לעלות אם הוא הבל תורה או תפלה שיעלה למעלה מעלה לייחד ׃ ואם הקול העולה הוא קול מעניני העולם דנין אותו כפי הצורך ובתירוץ הזה צריכין אנו לומר על מה שאמרו בזוהר שיש כמה מלאכים המעלים התפלה מרקיע לרקיע ולמה יצטרכו אלא בודאי כדי לזככה מהגשמיות כדי שתעלה למעלה מעלה לייחד ׃ עוד אפשר לומר כי האלהים בשמים כמ"ש בר"מ בסוד שם אלהים ז"ל אלהי' שהיד על אלהות דיליה דאית אלהים ואלהי האלהים ואיהו אלוה על כלא ולית אלוה עליה עכ"ל ׃ ואומרו בשמים יובן במ"ש בתיקונים דעלת על כלא נהיר בעשר

זוהר פ' לך לך דף כ"ב ונש"מ מצורע
ישעיה ס' כ"א
קהלת י' כ'
שם פ' מצורע דף כ"ט ע"א
תלים י"ז א'
זוהר פ' נו דף ל"א ע"ב
ישעיה כ"ח כ"ב
הושע א' א'
שמואל א' ג' א'
תלים ל"ג ו'
ס"א עד דאתייסבא
דברים כ"ג י'
תקונים ריש דף ק"ל
קהלת י' כ'
זוהר פ' ויקהל דף ר"א ר"ב
רעיא מהימנא פ' פנחס ריש דף ר"כ
תקונים סוף דף ג'

ספירן דאצילות וכו׳ ובעשר גלגלי רקיעא ולא אשתני בכל אתר׳ וזהו כוונת אומרו כי האלהים בשמים פי׳ שאלהותו ואורו מאיר בשמים כולם כא׳ בהשואה א׳ כמש״ו דנהיר בעשר גלגלי רקיעא וכו׳ ׳ ועתה בזה מורה ודאי על ההשגחה ׳ עוד אפשר כי האלהים בשמים כי אלהים נודע שהיא אימא עילאה ומושבה היא בשמים שהם שלשה אבות והכוונה שאינה גוזרת גזרה כי אם ע״פ בית דין של ג׳ שהם הג׳ אבות כדי שיהיה הדבר נדון לימין ולשמאל ואח״כ הג׳ מכריע וכדוגמ׳ זו צריך האדם שהוא על הארץ שכאשר יוציא הדבר שקודם ישקלהו במאזני השכל לימין ולשמאל ולהכרעה ובזה יהיו דבריו מעטים ׳ ועוד יש לי בזה הפסוק דברים נסתרים כתובים אצלי ודי במה שהארכנו לתועלת המעשה ׳ והנה פרטי הבחינות המבוארות בפסוק הזה יתחייב לאדם שימעט דבריו אם בבחינ׳ סוד ההבל שפי׳ אם בבחינת ה׳ מוצאות הקבועות בפיו שלא יהיו בהם שירכא אם בבחינת קול ודבור ׳ אם בבחינת זכוך הקול ודבור העולם למעלה לידון כרפי׳ אם בבחינת ההשגחה התדירה עליו צריך למעט דבריו בדברי העולם ובזה נכלל הפרק הזה ונבא לבאר בפרק בפני עצמו כמה מעלת השומר פיו ולשונו וכמה גודל הפגם אע״פ שכבר ביארנו קצת בפרק הזה בפ׳ הבא נוסיף לקח ב״ה (חלקנו הענין בפ׳ בפני עצמו כדי לתת ריוח למעיין בין פרק לפרק ׳

פרק יא

תלים ל״ד י״ד כתיב מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב נצור לשונך מרע וכו׳ אמרו רז״ל מכריז ר׳ אלכסנדרי מאן בעי

ע״א פ״ק

חיי מאן בעי חיי כנוף ואתו כוליה עלמא לגביה אמר ליה הב לן חיי אמר להו מי האיש החפץ חיים וגו׳ נצור לשונך וגו׳ סור מרע ועשה טוב ׳ שמא יאמר אדם נצרתי לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה אתגרה בשינה ת״ל סור מרע ועשה

משלי ד ב טוב ואין טוב אלא תורה שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו עד כאן לשונו ׳ והמעשה הזה הובא במדרש באופן אחר וכתב מורי ע״ה שמה שאמר שלא הבין הפסוק לא ע״י הרוכל ההוא הוא שהפסוק כפול באומ׳ מי האיש החפץ חיים וחזר ואמר אוהב ימים לראות טוב ונתרץ ע״י הרוכל המכריז מאן בעי חיי שבאו כל העולם אצלו ואם לחיי העולם הזה ירדוף האדם להשיג שם שע״י יחיה כמ״ש שראוי שירדוף אחר חיי העולם הבא והימים שראוי שיהיו אוהבי׳ שלו לתיקון נשמתו ראוי שלא יחטא בהם ע״י לשונו באופן שלא יתהפכו עליו לאויבים וקטיגורים וזהו אוהב ימים שיהיו הימים עצמם אוהבים לו לטוב לו

זוהר פ׳ שמיני דף ע״א ע״א לעולם הבא ׳ ובזוהר פי׳ פסוק זה ז״ל רבי אבא פתח ואמר מי האיש החפץ חיים וגו׳ נצור לשונך מרע וגו׳ סור מרע וגו׳ וכתיב שומר פיו ולשונו וגו׳ ׳ מי האיש החפץ חיים ׳ מאן חיים אלין אלא חיים דאקרון עלמא דאתי וחיים תמן שריין ׳ ועל דא תכינא עץ חיים היא אלנא מאינון חיים אלנא דאתנטע באינון חיים ועל דא מי האיש החפץ חיים כתיב ׳ אוהב ימים לראות טוב מאן ימים אלא דא הוא שמא דמלכא קדישא דאחידא באינון יומין עלאין דאקרון ימי

השמים

השמים על הארץ ימי השמים ודאי׳ על הארץ ודאי׳ מאן דבעי חייס דלעילא למהוי ליה חולקא בהו׳ ומאן דבעי יומין לאתדבקא בהו ולרחמא להו׳ יכטר פומיה מכלא יכטר פומיה ממיכלא וממשתיא דמסאב לנפשא וירחק אכים מאיכון חיין ומאיכון יומין יכטר פומיה ממלין בישין דלא יסתאב בהו ויתרחק מנייהו ולא יהא ליה חולקא בהו׳ ת״ח פומא ולישן אתר אחרא עלאה הכי אקרי ובגין כך לא יפגום אכים פומיה ולשניה וכל שכן לאסתאבא נפשיה וגרמיה בגין דאסתאב הוא בעלמא אחרא והא אוקימנא. והנראה לנו בביאור הכתוב לפי הפשט באומרו מי האיש בזוהר פי׳ דמאן דאתגבר על יצריה אקרי איש והטעם שיקרא איש הנוכר לשונו מרע מפני היות חטא הלשון תדיר והגובר על יצרו ואינו מדבר בשעה שיצרו מפתהו שידבר ראוי שיקרא איש מה שאין כן שאר העבירות שעם היות שיגבר עליו פעם אינו מצוי ואינו מעלה כ״כ שיקרא איש כמו הנוכר לשונו׳ וכיון לומר לנו המעלה הגדולה שאדם משיג בשמירת הלשון כראוי הא׳ שבת הדבקות באלהיו כדפי׳ שאלו הם עיקר החיים ועל זה נקרא הצדיק חי ובניהו בן יהודע בן איש חי וכן והחי יתן אל לבו וכמו שאמר הפייטן ברחקי ממך מותי בחיי ואם אדבק בך חיי במותי: ומה שימשך מאחת היותו חפץ בחיים הוא שהוא אוהב הימים שהימים הם האורות עליונות כמשכו׳ למטה לתיקון הנפש ותיקון הנפון לצדיקים הוא נפון וטמון בתוך הימים והמזכך עצמו הוא זוכה לראות עולמו בחייו כמו שאמרו בברכות עולמך תראה בחייך וזהו לראות טוב פי׳ לראות עולמו בחייו ולא ישיג המעלה הזו אלא השומר לשונו כראוי וזהו שאמר שם במאמר פיך ידבר חכמות ולשונך ירחיש רננות וכל מה שנז׳ במאמר הכל הוא הננה לנזכר בריש המאמר עולמך תראה בחייך ותקותך לדור דורי׳ ואמר נצור לשונך מרע המוסכם בדברי הרשב״י ע״ה בזוהר כי מלת רע נכונה למוציא זרע לבטלה וסמך הענין מפסוק ויהי ער בכור יהודה רע בעיני ה׳ שהיינו שהיה מוציא זרע לבטלה וז״ל בקיצור על ענין זה: אמר רבי יוסי וכי רע לאו איהו רשע א״ל לא׳ רשע אפי׳ ארים ידיה לגבי חבריה אע״ג דלא עביד ליה מדי אקרי רשע כמא דכתיב ויאמר לרשע למה תכה רעך הכית לא כתיב אלא תכה׳ אבל רע לא אקרי אלא דמחבל ארחיה וסאיב גרמיה וסאיב ארעא עכ״ל לענייננו׳ הרי בפי׳ שאמר בלשון שלילה רע לא אקרי אלא וכו והכה ע״ד צריך לפרשו בלשון והענין שאחר שפי׳ שהם שני בריתו׳ מכוון זה כנגד זה ברית הלשון וברית המעור כמו שבברית המעור המוציא זרע לבטלה יקרא רע כן בברית הלשון המוציא מלה לבטלה כמוציא זרע לבטלה ולכך אמר נצור לשונך מרע כדי שלא תהיה נקרא רע שהוא המוציא כדפי׳ ואמר נצור ולא אמר שמור וכיונא הוא להורו׳ על השמירה הגדולה ונדר וחומה לפני׳ מחומה כמורה מלת נצור׳ וכן פי׳ הרד״ק בשרשי׳ כי נצור מגזרת מצור כענין ובנית מצור על העיר והוא השמירה המעולה וכן מלת נצור לשונך שלא אמר נצור הלשון מרע

זוהר פ׳ תרומה דף ק״כח סוף ע״א

שמואל ב כ״ג כ
קהלת ז ד

ברכות פ׳ אלו פ״ב

זוהר פ׳ בראשית דף כ״ט

שמות ב יג

אלא לשונך פי' מתראה בעין השכל כי לשונך מוקפת שתי חומות כדפי' ז"ל על פסוק מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה אמר ליה הקב"ה ללשון כל איבריו של אדם זקופים ואתה מוטל כל אבריס של אדם מבחוץ ואתה מבפנים ולא עוד אלא שהקפתי לך שתי חומות אחד של עצם ואחד של בשר מה יתן לך וגו' עד כאן לשונו · והיינו ענין כצור רומזת מקום נעלם ונסתר להורות על מצור שתי החומות שים לה לכך העלימה הבורא בהעלמות החומות האלו · מה שלא עשה כן לשאר האיברים וזה וראי מפני מעלתה והוא כמשל האדם אשר יגנוז באוצר לפנים מאוצר הדבר החשוב שיש לו · ולהסביר הדברים למה יקרא רע המוציא זרע לבטלה והמוציא מלה לבטלה הטעם הוא במה שביארנו כי הלשון הוא במקום החיים כדפי' לעיל בענין מי האיש החפץ חיים וכמו שהזרע הוא חיות נשמי באדם שהוא מאור עיניו וכו' והוא מוליד בנשמי כנודע והמוציאו לבטלה נקרא רע מפני הסוד והרמז שבו למעלה כן מלת הלשון שהוא מכור סוד חיות רוחני מתלבש בכלי הלשון מוליד למעלה בקדושה הרוחנית ואין ראוי שיצא לבטלה וזהו מעלת רב שלא שח שיחה בטלה כל ימיו · ואע"פ שאמרנו שעל דבור לבטלה נאמר רע מ"מ גם כן כל דבר שהוא פגום ויורד לחכוכי יקרא רע והעד לשון הרע שהוא מזיק ואע"פ שיגיע תועלת לאומרו מ"מ יקרא רע מצד עצמו שיש לחכוכי חלק בו וכלל אומרו כצור לשונך פי' מכל דבור שיש לחכוכי הנקרא רע חלק בו · ואמר לשונך ושפתיך בכינוי המדבר לנוכח · הכוונה להורו' על מה שאמ' חז"ל בבראשית רבה שהפה ברשותו של אדם שאם ירצה ידבר תורה וטוב ואם ירצה ידבר רע והיינו לשונך ושפתיך שהם ברשותך · ז"ל אמר רבי לוי ששה דברים משמשים את האדם ג' ברשותו ושלשה שלא ברשותו האוזן והחוטם והעין אינם ברשותו חמי מה דלא בעי שמע מה דלא בעי מריח מה דלא בעי · הפה והיד והרגל ברשותו אי בעי לעי באורייתא אי בעי הוא מחרף אי בעי לא מחרף היד אי בעי הוא מפליג מצוון איבעי גניב וקטיל· הרגל אי בעי הולך לבתי כנסיו' ולבתי מדרשות אי בעי אזיל לבתי טרטיאו' וקרקסיאות בשעה שאדם זכאי הקב"ה

עושה אותם שהם ברשותו שלא ברשותו · הפה גם ברוך יהיה · והיד ותיבם ידו · והרגל בכ' אל תלך בדרך אתם וגו' עכ"ל · וכתב בספר מנורת המאור של רבי יש' עה"ש שז' נקבים יש בראש כנגד ז' קני המנורה והפה הוא כנגד הקנה האמצע שהיא קדש ולכך צריך לקדש פיו ולשונו ביום שבת שהוא שביעי וקדוש שכל השביעיות הם קדש · ובתיקוני' תורת אמת היתה בפיהו דא היכל ועליה אתמר ארכי שפתי תפתח מלגאו מניה קדש הקדשי' ודא לבא עכ"ל · והדין נותן לקדש הדבור מאחר שהוא יוצא מקדש הקדשים שהוא הלב של ההיכל שהוא הפה · ועוד תמצא שמלת קדש במ"ק עם חשבון הד' אותיו' עולה כמנין לשון במ"ק · עוד ירצה כצור לשונך מרע שהפוג' פיו בדברי נבלו' וכיוצא מטמאין אותו ויבא להוציא זרע לבטלה להורו' לו שהו' רע וכדפי' בזוהר בפסוק אל תתן את פיך לחטיא את בשרך ז"ל

ערכין פ"ג
תלים ק"כ ג
ראשית כ"ז נג
משלי א יג
משלי א כ"ו
תקונים דף ק"ל ע"ב
מלאכים ב ו
תלים כא יח
זוהר פ' בראשי' דף

ז״ל רב המנונא סבא אמ״ר תתן את פיך לחטיא את בשרך דלא יהיב בר נש פומיה קהלת ה ה
למיתי להרהורא בישא ויהא גרים לחטאי להאי בשר קדש דחתים ביה ברית
קדישא דאלו עביד כן משכין ליה לגיהנם והההוא דממונה על גיהנם דומה שמיה
וכמה רבוא דמלאכי חבלה בהדיה וקאים על פתחא דגיהנם וכל דנטרו ברית
קדישא בהאי עלמא לית ליה רשו למקרב ביה עד כאן לשונו ׃ ודקדק מורי
ע״ה אומ׳ דלא יהיב בר נש פומיה למיתי וכו׳ שהכוונה לדקדק לשון הפסוק שאמ׳
אל תתן את פיך לחטיא וכו׳ שאין הכוונה להזהירנו שלא יחטא בלשון שאם כן
היה לו לומר אל תחטיא בפיך אלא אפילו דברים שאין בהם נבלות הפה אלא
שיבא מהם לידי הרהור אסור כמדבר באשתו על עסקי תשמיש שיבא מזה לידי
הרהור ולחטיא את בשרו שהוא ברית קדש להוציא זרע לבטלה ׃ ונמצא בזה
כי שמירת הברית תלוי בשמירת הלשון מפני שהם ב׳ בריתות מכוונים כדפי׳
ולכך הקדים הכתוב שמירת הלשון מפני שהוא העקר והוא בכלל מאתים מנה
שאם הוא שומר הלשון מאליו נשמר הברית ואם לא נזהר בשמירת הלשון ונזהר
בשמירת הברית אפי׳ שמירת הברית לא עלתה לו והטעם מבואר במה שאמרנו ׃
וכן פי׳ גם כן בפר׳ נח ובפ׳ אחרי מות כי הפוגם בלשונו מטמאין אותו ונמצא
שנקרא רע ׃ בסוף פר׳ נח אמר ז״ל פתח רבי יוסי ואמר כי ה׳ אלהיך מתהלך
דברים כג טו בקרב מחנך להצילך ולתת אויביך לפניך והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות
דבר ושב מאחריך כי ה׳ אלהיך מתהלך מהלך מבעי ליה אלא כדא מתהלך בגן
לרוח היום ודא הוא אילנא דאכל מניה אדם הראשון מתהלך נוקבא מהלך דכר
שמות יד כ״א ודא הוא דאזיל קמייהו דישראל כד הוו אזלי במדבר דכתיב וה׳ הולך לפניהם
תלים פה יד יומם וגו׳ הוא דאזיל קמיה דבר נש כד אזיל בארחא דכתיב צדק לפניו יהלך
וישם לדרך פעמיו ודא הוא דאזיל קמיה דבר נש בשעת׳ דאיהו זכי ולמה להצילך
ולתת אויביך לפניך לאשתזבא בר נש בארח ולא ישלוט ביה אחרא וב״נ בעי
ליה לבר נש לאסתמרא מחובוי ולדכאה לגרמיה מאי דכיו והיה מחניך קדוש
מאי קדוש קדושים מבעי ליה אלא מחניך קדוש אלין שייפי גופא דגופא אתחבר
ואתתקן בהו ובג״כ והיה מחניך קדוש ׃ ולא יראה בך ערות דבר מאי ערות
דבר דא עריותא דעריין דדא הוא מלה דקב״ה מאיס ביה יתיר מכלא ׃ כיון
דאמר ולא יראה בך ערות אמאי דבר ׃ אלא הכי חייבי עלמא דגעלי ומסאבי
גרמייהו במלה דילהון דנפקי מפומייהו והאי איהו ערות דבר וכל כך למה בגין
דאיהו אזיל קמך ואי את עביד כדין מיד ושב מאחריך דלא יזיל בהדך ויתוב
ויקרא רבה פ מאחרך עד כאן לשונו ׃ וכן בויקרא רבה ולא יראה בך ערות דבר ערות
קדושים דבור רבי שמואל בר נחמן אמר זה נבול הפה עד כאן לשונו ׃ ובזוהר את תאנא
וזהר פר׳ אחרי רמ״ח שייפין בגופא וכלהו אסתאבן כד איהו אסתאב כלות׳ דבעי לאסתאב ועד
מות דף עה והיה מחניך קדוש מאי מחניך אלין איכון שייפי גופא ולא יראה בך ערות דבר
ע״ב מאי ערות דבר ערייתא דהאי דבר רמז כמה דאוקימנ׳ וכו׳ עד כאן לשונו ׃ ושאר

המאמר

המאמר העתקנו בשער היראה בפ״ב ע״ש׳ וכאשר נחבר שני המאמרי׳ מתופס
יצא כוונתינו בביאור כי לכל הפי׳ מהלך קדוש הם רמ״ח איברי׳ שלכך כנ׳ מחניך
בלשון רבים להורות על רמ״ח אברים ומה שפי׳ בפ׳ כח שערות דבר הוא ערות
דיבור ומה שפי׳ בפ׳ אחרי מות שערות דבר היא השכינה הכל אחד כי הפוגם
בערות דיבור פוגם בה כי משכה הדיבור והיינו מה שהתחיל המאמר באומרו
כי ידו״ד אלהיך מתהלך דא נוקבא ועל כרחינו כריכין אנו לומר לפי דרכנו שפי׳
שוהיה מחניך קדוש שהם רמ״ח שגם מתהלך בקרב מחנך הוא מחנה הגוף
שכלל הרמ״ח הם מחנה א׳ שבהם שורה הנשמה והנשמה כיון שהי׳ באה מאצילות
קב״ה ושכינה והיא מתהלכת בתוך הגוף והנשמ׳ אין לה חיים להוציא כח הדיבור
אלא כפי מה שהשכינה משפעת כי הנשמה חוט משוך מלמעלה משני מדות אלו
דברים לב ט כאומרו כי חלק ה׳ עמו ואי אפשר להפריד החלק משרשו כנזכר שכיון שהנשמה
למטה שידו״ד אלהיך הם ממש מתהלך בקרב מחניך והיינו ידו״ד אלהיך קב״ה
ושכינתיה שמהם אצילות הנשמה והם קול ודבור׳ והטעם שאמר מתהלך ולא
אמר מהלך מפני שהעיקר באדם הוא הדיבור והקול נטפל אין לכן את׳ מתהלך
וכן מקום עיבור הנשמה הוא בה והיא האם היולדת אותה והיא המגדלת הבני׳
לכן היא העיקר לענין זה ולכן את׳ ולא יראה בך ערות דבר לא יראה השכינה
שהיא מתהלכת בתוך קרבך ע״ד שפי׳ שהיא הנשמה וכו׳ שתוציא כחה לבטלה
ולמקום ערוה דהיינו הדיבור׳ ולכך אמר דערות דיבור מאים מכלא מפני
שהוא פגם בשכינה ובנשמה כ״א בבחינה רוחנית שהדיבור רוחני יות׳ מהמעשה
כדפי׳ לעיל בענין מי האיש החפץ חיים׳ ואמר והיה מחניך קדוש שיהיו רמ״ח
אברים בגדר הקדושה ולא יטמאו כמו שאמר בפ׳ אחרי מות רמ״ח שייפין בגופא
וכלהו אסתאבן ואין לך עון שיטמאו רמ״ח אברים כולם כמו בעון הקרי שהזרע
יוצא מכל רמ״ח אבריו וכולם מטמאי׳ ברוח הטומאה מלילית השורה עליו׳ ובזה
מדוקדק ענין ולא יראה בך ערות דבר פי׳ לא יראה בך בגופך ערות דבר כי
בהיות השכינה פגומה שאתה פגמת מראה הפגם שבה בגופך והערוה שהיא
לילית ערות דבר שורה עליך ואז השכינה מסתלקת ממך והיינו ושב מאחריך כי
לא יגורך רע׳ ויש הוכחה לפי׳ זה בויקרא רבה בפ׳ זבין אמר מהיכן נתחייבו
ישראל בזיבות וצרעת רב הונא בשם רבי הושעיא אמר על ידי שהיו מליזי׳ אחר
גדוליהן ואומרי׳ משפחה זו של פלוני לאו של מצורעים היא ללמדך שאין הנגעים
באי׳ אלא על לשון הרע רבי תנחומא אמר על ידי שהיו מליזי׳ אחר האהרן ואומרי׳
ארון זה הורג את נושאיו ואין נגעים באי׳ אלא על לשון הרע לכך נתחייבו ישרא׳
בזיבות וצרעת עד כאן לשונו׳ הרי בפי׳ כי זיבות בא להם על ידי פגם לשון
הרע והזיבה פוגם בברית ופי׳ מורי ע״ה שכן ז״ב עולה תשע שפגם שלו הוא
בצדיק המדה התשיעית׳ וכן לענין הקרי שפגם שלו בברית כמו שנאריך
בתיקונו הקבה שלו יהיה פגם הלשון על ידי לשון הרע ושאר הדברים הפוגמים
הלשון

הלשון. וכן פי' בפ' מצורע והעתקנו לשונו לקמן ר' חייא אמר כל מאן דאפיק לישנא בישא אסתאבן ליה כל טיפוי וכו' והוא כענין רמ"ח טיפין בגופא וכלהו אסתאבן שפי'. עוד אפשר לפרש ולא יראה בך ערות דבר כמהשפי' בזוהר והוא קרוב לדרך הקודש ז"ל ת"ח בשעתא דבני נשא דמיכין וטעמין טעמ' דמותא ונשמתא סלקא לעילא קיימא באתר דקיימא ואתבחינת על עובדהא דעבדת כל יומא וכתבין לה על פתקא מ"ט בגין דנשמת' סלקא לעילא ואסהידת על עובדוי דבר נש ועל כל מלה ומלה דנפיק מפומיה בגין דההיא מלה דאפיק בר נש מפומיה סלקא ובקע רקיעין וקיימא באתר דקיימא עד דעאל ליליא ונשמתא סלקא ואחיד לההיא מלה ואעיל לה קמי מלכא הה"ד משוכבת חיקך שמור פתחי פיך וכדין אתרשים ההיא מלה וההוא חובא עליה דבר נש ובג"כ אמרי אדם לא יחשוב ה' לו עון איימתי כשאין ברוחו רמיה עד כאן לשונו. הרי שאמר אתרשים ההיא מלה וההוא חובא עליה דבר נש ופי' במה שנודע שהעונות יש מהם נרשמים ונכתבי' בעור הבשר בפנים ויש במצח ויש שעונותיו חקוקי' על עצמותיו כדפי' ז"ל והיינו אתרשים עליה דבר נש עליו ממש נרשם עון הדבור ההוא ואף על פי שלא עשה מעשה מ"מ חמור הדיבור מן המעשה כדפי' במ"סכ' כמכה האומ' בפיו יתר מן העושה מעשה שכן מצינו שלא נחתם גזר דין על אבותינו במדבר אלא על לשון הרע שנאמר וינסו אותי. ונלמוד מכאן שאם חשב בדעתו לעשות עבירה וגמר בדעתו לעשותה והוציא גמר ההוא בשפתיו חשוב לפניו ית' כאלו עשאה שהדיבור חשוב כמעשה כמו שאמרו במשנה ולא אמ' ז"ל אלא חשב אדם לעשות עבירה ולא עשאה שאינה נחשבת לו אא כשלא דבר והיינו און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה' הא אם דברתי בשפתי ישמע ה'. וכמו שפי' בזוהר בענין הדבור בשבת שדיבור אסור שמפני שהקול מיד עולה למעלה והרהור מותר. וכן פי' הרשב"י ע"ה באדר' האזינו בתיקון האזני' ע"ש וכמו שפי' בפ' הקודש בפסוק אל תבהל על פיך וכו' ע"ש. ובזה מובן ולא יראה בך ערות דבר ר"ל יראה שיתקייר ויתרשם בו בגופו ערות הדיבור ההוא והיינו בך ממש בגופך כרשם ובהיות הגוף פגום בעבירה הוא בעל מום ושכינה מסתלקת ממנו והיינו ושב מאחריך כי כל אשר בו מום לא יקרב. עוד אפשר לפרשו ולא יראה בך ע"ד שפי' בזוהר בענין נגילה ונשמחה בך ש"בך הם כ"ב אותיות ובך הוא ת"ת ונודע שכ"ב אותיות התורה רשומים בפיו של אדם כדפי' לעיל בענין אל תבהל על פיך שהם אחה"ע בגרון וכו'. ויורנו לא יראה בך לא יראה התורה שהיא קבועה בפיך בכ"ב אותיות שתוציא אותיותיה לדבור ערוה שנמצאת פוגם ה' מוצאות העליונים שהם מקור לכ"ב אותיות. וכאשר ישתכל רמז כל מוצא ומוצא רמזו העליון היכן הוא יראה כמה גודל פגם הלשון והדבר הרמוז ונראה בפיו של אדם להיות בו ל"ב שינים כנגד ל"ב נתיבות חכמה שהם ל"ב אלהים שבמעשה בראשית והוא מוצא אחד מן האותיות זבסל"ק בשינים וכן שאר מוצא האותיות

אחהע

ווהר פרשת כשוא

איכה ו ס
תלים לב ב

ערכין פ"ג

במדבר יד כ"ב

תלים סו י"ח
וזהר פ' אמור

שם אדרת שלוינו

וזהר שיר השירים
שיר א ד

אחע בגרון והגרון פנימי יותר והפגם גדול יותר וכן לשאר המוצאות כמכה הפגם בכולם כא׳ ׳ ולכן אמר ולא יראה בך שהם הל״ב אותיות שהם בה׳ מוצאות ערות דבר שימצא בהם פגם ערות דיבור ׳ והיינו גם כן סוד הת״ת הנקרא בך שהוא כלול מל״ב אותיות התורה לא יראה ערות דבר שהיא שכינתו כי כשהוא רואה השכינה פגומה מסתלק והיינו ושב מאחריך שנמצא שהרחמי׳ מסתלקין ממנו עד״ שפי׳ בשער היראה פ״ה ׳ והנה בכל הפי׳ שנתבארו בזה הפסוק נוכל להבין מה שאמר הת״א כל ימי גדלתי בין החכמי׳ ולא מצאתי וגו׳ ופי׳ באומרו כל ימי גדלתי הכוונה כי כל אדם כפי המקום שיגדל כן ילמד המדו׳ הן לטוב או להפכו ולזה אמר כי נתגדל בין החכמים ומה שלמד מהם הוא שלא מצא טוב משתיקה ובין החכמים מוכרח שימצא בהם המדה הזאת ׳ שהרי אמרו ז׳ דברים בח״כם וכו׳ חכם אינו מדבר בפני מי שגדול ממנו בחכמה ׳ אינו נכנס לתו״ך דברי חברו ושאר כל המדות הנזכרות בחכם מרשם השתיקה ׳ לא מצאתי לגוף טוב משתיקה מה ענין גוף לימא לא מצאתי טוב משתיקה אלא הענין לפי שפירשנו שר״מח אבריו שמאים ירבה לא מצאתי טהרה לגוף יותר טוב משתיקה ׳ וסמך לפי׳ זה מצאתי בדברי רז״ל והעתקנו לשונו בפי״ג להחטיא את בשרך אל תתן רשות לא׳ מאבריך להחטיא כל איבריך ׳ או לפי׳ שפי׳ שהפגם נרשם בגופו אם לא חטא בפיו ושתק בודאי לא יתרשם העון ההוא בגופו וכן לא יסתלקו הרחמי׳ ממנו ׳ או אפשר לומר לא מצאתי לגוף פי׳ לענייני הגוף הוא טוב השתיקה אבל לדברי תורה צריך לדבר כענין אלם צדק שפי׳ לעיל ׳ ועוד ירבה לגוף עד״ שפי׳ במדרש בענין מו״ת וחיים ביד לשון ממשל הלביא שאמרו במדרש ׳ עוד מצאתי בתנא דבי אליהו כי איש א׳ אחר שנפטר מצאוהו החופרי׳ בשדה בקברו שהיה חי שלא שלט בו רמה ושאל לו רב נחמן מאי זה סבה זכה לזה והשיב שלא היה בו קנאה ולא הטה אזנו לשמוע דברים בטלים והמאמר העתקנו בשער ענוה פ״ג וסוף המאמר אומר ומה זה שלא היה בידו אלא שכר שתיקה בלבד וכו׳ ׳ ובספר מנורת המאור של רבי ישראל ע״ה פי׳ אחר ז״ל לא מצאתי רפואה לגוף אלא שתיקה שכל המרבה דברי׳ אינו ניכול מן החטא וילקה בצרעת בגופו ׳ ובמה שפי׳ הר״שבי ע״ה ז״ל תיאנא כתיב כבור לשונך מרע מהו מרע דרבנין ליסנא בישא מרעין בחתין לעלמא עד כאן לשונו ׳ נפרש לא מצאתי לגוף שיהיה נכול מחלאים רעים ולאו דווקא צרעת כמו שפי׳ הוא אלא כל מרעין קאמר אלא שתיקה שעל ידה מבלת וזו היא מעלה גדולה לשתיקה ׳ ובמדרש אמר רבי יהושע בן לוי מלה בסלע משתיקותא בשתים דתנן שמעון בנו אומר כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה עד כאן לשונו ׳
ועל ידי הפי׳ הזה יתורץ שני דקדוקים שיש לדקדק במשנה הא׳ למה נכנס בלשון שלילה ׳ הב׳ מלת טוב שלא יאמר מלת טוב זה מזה אלא אם יכנסו בסוג א׳ ובשווי א׳ ואז נאמר טוב זה מזה ׳ ובזה מתורץ הכל כי בא ללמדנו כי מלה

בסלע

שבת כא
פס פ״ס
משלי יח כ
זוהר פרשת מצורע דף קכב ע״א
תלים לד יד
ויקרא רבה פ׳ טז. רע

בסלע משתיקה בשתים וזהו אומרו לא מצאתי לגוף טוב משתיקה שאף על פי
שהדיבור יהיה שוה סלע השתיקה טוב ממנה ושוה שתים · ולא ישלול בזה
השתיקה בדברים בטלים ודבר לשון הרע וכיוצא שאלו אין הדיבור טוב בהם
כלל כדי שנאמר שהשתיקה טובה מהדיבור · ואין בהם שווי סלעים כי אדרבא
הם פוגמים וכתב החסיד ז"ל בפי' משנה זו ז"ל והנמנע לדבר במקום שיש לו
צורך לדבר מורה על נפשו ג' דברי' הא' כי הוא יודע יען כי אינו נבהל לדבר
כלומר אסתירא בלגינא קיש קיש קריא · הב' ששכלו גובר על חומרו ולכן כבש
דבריו · הג' כי הוא נבון ועיניו בראשו לראות הנזק הראוי לבא מדבריו · וז"ש
משלי יז כז שלמה חושך אמריו יודע דעת יקר רוח איש תבונה באומרו חושך הורה שיש לו
רשעיה כ ו צורך לדבר ואפילו הכי חושך עצמו כי זהו שמורגל בלשון ואחשוך גם אנכי לא
שם לט ט חשך מתני מאומה · וכן כתב הר"י ן' שושן ז"ל ותוארו בג' תארים יודע דעת
יקר רוח איש תבונה עד כאן לשונו · וכ"ל שג' תארים אלו כנגד חכמה בינה
דעת והתחיל בדעת שהוא עיקר הלשון ואח"כ יקר רוח שהוא כבוד לב מחכמ'
ומשם נובע רוח חיים · איש תבונה כנגד בינה · ומפני שהוא אוחז במקו' החיים
כדפי' בענין מי האיש החפץ חיים ראוי שיכונה בג' אלו · וסמך התנא לזה ואמ'
לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה אפשר לקשר דבריו משני פנים · הא' שבא
לומר לנו שהוא למדנו מדה הטובה הזו שלא מצא לגוף טוב משתיקה שהתלמידי'
אחרי כן יקראו המדה הזו לא יהיה כוונתם ללמוד ולא לעשו' שנמצא נאה דורש
ואין נאה מקיים אלא שיעשו ויקנו מדת השתיקה וה"ה לכל הדברי' שיקר' האדם
שצריך שיעשה אותם כי לא המדרש הוא העיקר · והטעם שהשמיענו הענין
בלשון מפני שקניית האדם מדה זו צריך טורח רב מפני הרגל הלשון ומהירותה
לדבר טוב ורע ומי שיקיים מדה זו יהיה מפתח לקניית שאר מדות הטובות
שבמציאות ובריא לו שילמיד ויקיים כי אחר שאחז בשורשו ושמרו כראוי כל
הענפים יתקיימו · עוד ירצה שבא לתרץ קושיא אחת כי ראוי להקשות מה
בא ללמדנו שהשתיקה היא טובה הרי בכמה פסוקי' מדברי שלמה הע"ה נזכר
קהלת ה א ענין השתיקה · חושך אמריו יודע דעת · על כן יהיו דבריך מעטים וכיוצא
הרבה ולזה אמר ולא המדרש הוא העיקר פי' כוונתי באומרי שלא מצאתי לגוף
טוב משתיקה הוא שקריתי דברי שלמה וקיימתים · וכן ראוי לכל מי שיקרא
דברי שלמה הע"ה שיקיים אותם וה"ה לכל הדברים שלא המדרש הוא העיקר
וכו' אלא שזו מפתח להם · והטעם כי מי שירגיל בשתיקה ושלא יוציא מלה
לבטלה מפני מוראת קב"ה ושכינתיה שהם תוכיות הנשמה והם קול ודיבור
ירויח בזה הכוונה בתפלתו כדפי' רבי שמעון בן יוחאי עליו השלום בתיקונים
שצריך לכוונא בכל אתר ובכל מללא קול ודבור קב"ה ושכינתיה וכו' · וכיון
שהורגל בדברי העולם שלא יוציא קול ודיבור לבטלה כ"ש שלא יוציאם בתפלתו
לבטלה · ולכן תקנו בסוף אלהי נצור לשוני מרע והכוונ' במה שפי' לעיל שהמוציא

מלה לבטלה כמוציא זרע לבטלה שהוא הכק' רע ואם האדם נשמר בדברי העולם
שלא להוציא מלה לבטלה כ"ש בתפלתו ואם חו' הוא פגום בלשונו תפלתו אינה
עולה למעלה כי היא כפויה תחת ההוא סט' כמבואר בפ' פקודי והעתקנו לשונו
לקמן בפי"ג בענין פגם · וכן מביאו לידי ענוה ויראה כא' כאשר יחשוב במה
קהלת ה א שביארנו בפסוק ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני האלהים שכאשר יחשוב שהוא
תלים לח טז עומד לפני השי"ת אל ישיב על חרפתו כמ"ש דוד הע"ה כי לך ה' הוחלתי וזהו כפשי
תרוס וכו' ויהיה קולו כמוך כי יתביים להרי' קולו לפני המלך ובהסתכלו לעולם
שנשמתו דבקה בשורשה ישתדל לעסוק בתורה ומצות לכבוד אביו ואמו ולעשו'
שמות כ יב רצונם כדפי' בתיקוני' בענין כב"ד את אביך ואת אמך והעתקנו בשער אהבה ·
וישתדל ג"כ מלפגום שום פגם כי בפוגמו פוגם בשרשי' העליונים ודבר זה יגרום
לו לעשו' תשובה מכל עונותיו כדי לטהר נשמתו שתדבק בשורשה וגורם לטהר
מחשבותיו כי יתביים מלחשוב דבר שהוא נגד עבודתו ית' מפני שהש"י משתכל
והוא בתוך קרבו ע"ד שפי' וכיון שהוא דבק בעץ החיי' יהיה חזק בבטחון כי שום
תלים לג יח דבר מדברי העולם לא יזיקוהו והוא מושגח לעולם מלמעלה כאומ' הנה עין ה' אל
יראיו ובו' כמצא היות קניית מדה זו גורם לקיום כל התור' מפני שידענו בסודה
אבות פ"ג כדפי' ויקיימנה · ועוד במעלת השתיקה מה שאמ' התנא סייג לחכמה שתיקה פי'
כי כשם שמעשרו' סייג לעושר שכדי להשיג עושר צריך שיעשר כדפי' עשר תעש'
עשר בשביל שתתעשר וכיוצא בזה שאר סייגים הנז' במשנה הוא עד"ז כן להשיג
האדם חכמ' א"א לו כי אם ע"י קניית מדת השתיקה · וכן פי' רז"ל כי ת"ח המרב' דבר
בטלה כנגדו ד"ת יוצאי' ממנו והעתקנו לשונם בפ' הבא · ועד"ז אפש' לומ' כי הטעם
הוא כי ע"י שותקו מתעלם מפעולות שם קצוות שהם קול ודיבור ועולה למקום
השתיקה שהיא המחשבה סוד החכמה וכמ"ש שתוק כך עלה במחשבה · ועוד
בטעם הענין כי כיון שהאדם שותק עושה עצמו מרכבה למקום השתיקה ויזכה
שיושפעו לו סודות התור' שהם בשתיקה דלא אתמסרו לגלאה כמ"ש בזוהר כמה
פעמים וא' מן מ"ח דברים שהתורה נקנית בהם הוא במיעוט שיחה וכו' · ורז"ל
משלי י יט במדרש ילמדנו אמרו על ענין ותדבר מרים ואהרן זש"ה ברוב דברים לא יחדל
פשע חושך שפתיו משכיל מי שחושך שפתיו מלדבר בחבירו משכיל · אמ' ר"ג כל
ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה · אמרו רבותינו שני
דיקולוגין פי' מליצים היו עומדין לפני אדריאנוס היה א' מהם מלמד על הדיבור
שהוא יפה וא' מלמד על השתיקה א"ל האח' מרי אין טוב מן הדיבור אולי הדיבור
היאך הכלות מתקלסו' והיאך היה משא ומתן בעולם והיאך הספינו' פורשו' בים
מיד א"ל לאותו שהיה מלמד על השתיקה שהיה יפה מיד בא לדב' עמד אותו שהיה
מלמד על הדיבור וסטרו א"ל המלך למה סטרת א"ל מה אני למדתי מן הדיבור על
הדיבור וזה בא ללמד משלו על שלו · אמר שלמה לא אמר הקב"ה שתנעלי פיך ותהא
יושב ושותק כחרש לא וחושך שפתיו מלהשיח בחבירו תן דעתך שלא תענש' אין

לך

לך גדול מאהרן ומרים. הבאר עולה ומשקה את ישראל בזכות מרים וענני כבוד
מקיפין את ישראל בזכות אהרן וכיון שנתנו רשות בפיהם והשיאו במשה לא
שתקתי להם עכ"ל. ולכאורה המאמר הזה חולק על דברי ר' יצחק שהעתקנו
בפ' הקודם שאמ' מה אומנותו של אדם בעה"ז יעשה עצמו כאלם שנ' האמנם אלם תלים נח א
צדק וכו' והמאמר הזה אמר שענין השתיקה הוא חושך שפתיו מלהסיח בחבירו
אבל כל השאר מותר לו לאדם להאריך לשונו בענייני קניינו ומשאו ומתנו וכיוצא
וי"ל שכאשר נדקדק דבריו שאמר לא אמ' הקב"ה שתעלים פיך ותהא יושב ושותק
כחרש אלא וחושך שפתיו וכו' נמצאהו אים שלומנו ואינו חולק כלל על דברי ר' יצח'
והענין כי מדרש ילמדנו בא לפרש פסוק ברוב דברי' לא יחדל פשע וחושך שפתיו
משכיל כי אמ' לפרש שיהיו דברי שלמה מן הקצה אל הקצה ברוב דברים לא יחדל
פשע וחושך שפתיו על השתיקה הגמורה שהוא קצה האחרון אלא וחושך שפתיו
הוא המדה הבינונית שחושך שפתיו מלדבר בחבירו. ומלת חושך שפתיו נראה
שאע"פ שיש בהם מקצ' תועלת לדבר מ"מ יות' טוב שלא ידבר שהרי מרי' נתכוונה
לשם שמים לפרות ולרבות כמו שהעתקנו מאמר ספרי לקמן ואפי' הכי נענשה
והיינו חושך במקום שיש לדבר ומ"מ השכל נותן שאם הוא מוכרח לדבר בענייני
מקח וממכר שידבר ולכן אמר לא אמר הקב"ה שתעלים פיך ותהא יושב ושותק
כחרש שיאמר האדם הואיל וברוב דברי' לא יחדל פשע והפשע הוא ודאי שמדבר
על חבירו וכיוצא אשב כחרש כדי שלא אבא לזה ואחדל מלישא ומליתן עם בני
אדם. ולזה בא שלמה ואמר וחושך שפתיו שהוא מלהסיח בחבירו לתקן מה
שאמר בראש הפסוק ברוב דברים לא יחדל פשע ולזה יקרא משכיל שיש לו שכל
לדבר במקום הראוי לדבר וגובר שכלו על יצרו ומונעו ממקו' שאין ראוי לדבר.
ועוד אפשר שיקרא משכיל כי הדיבור הוא במקום הנקבה ולמעלה ממנה הוא
משכיל לאיתן האזרחי וכו' כדפי' בשכא'. ומה שבין זכר לנקבה הוא כי הדברי' תלים פט א
הם תלויים בו בשכל בהעלם ובנקבה הם בדבור ר"ל בגילוי וכיון שיקר' משכיל
אשריו שהוא מאותם שעליהם נאמר והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע כמו דניאל יב ג
שהאריכו בתיקונים כתיבת יד דכל רז לא אניס להו. ויש חלוקה ג' והיא השתיק'
בדברים שאין אדם מדבר בחבירו כענין להאריך הדיבור בספורי המלכים
ומשלים הדיוטות וכיוצא בזה להאריך הדיבור במה שאינו הכרח גמור למשאו
ולמתנו שמאחר שאין בהם תועלת אין כ"ל חושך כדפי' ובודאי שאסור שנאמר כל
הדברים יגעים לא יוכל איש לדבר כדפי' לקמן. והחלוקה הזאת הזכירה קהלת א ח
שלמה הע"ה בפי' בפסוק חושך אמריו יודע דעת ופי' החסיד ז"ל שחושך אמריו משלי יז כז
הוא שיש לו צורך לדבר ואפילו הכי חושך עצמו כמו שהעתקנו לשונו לעיל
וסמך לזה הפסוק גם אויל מחריש חכם יחשב אוטם שפתיו נבון. ובודאי מלת שם יז כח
מחריש ואוטם אי אפשר לפרשם מחריש או אוטם שפתיו מלדבר בחבירו כי זה
לא נזכר בפסוק ואם היתה זו הכוונה מה לו לשלמ' הע"ה לכפול דבריו הרי כבר

ואמרו לעיל מזה וחושך שפתיו משכיל אלא ודאי בא ללמדנו ענין מה שאמר רבי
עקיבא במסכת שייג לחכמה שתיקה כי אפילו במה שנוגע לצרכי עצמו צריך
לשתוק ופי' שלא יאריך בדיבורו והדבר שיראה בעיניו שיש פנים לדברה ופנים
שלא לדברה שתיקה הכרח כ"כ יותר טוב שלא ידבר והיינו מה שאמ' במדרש מלה
בסלע משתוקא בתרי' והטעם כי מדת השתיקה היא במדת החכמ' כדפי' והיינו
אויל מחריש חכם יחשב שאחז במדת החכמה וכמו שהארכנו לעיל בסוד הדברי' משלי יז כח
אבל מי שמאריך דבריו בענייני העולם הוא אוחז במלכו' המנהגת העולם שהם
דיבור דהיינו עשרה קבין שיחה ירדו לעולם ט' נטלו נשים והיא בחינת שכינה
מקננת באופן ולא יחטא. ויש בחינת הדבור הפגום כנג' העשיה שהם הקליפו'
כגון לשון הרע ורכילו' ודברי' בטלי' וכיוצא ולכך נאמ' פורץ גדר ישכנו נחש שהו' קהלת י ח
פרץ גדרי חומות הלשון כמו שהנחש עומד לעולם בין הגדרי' ופרץ גדרו שע"'
כדפי' ז"ל אר"ש בר נחמני שאלו לנחש ואמרו לו למה אתה מצוי בין הגדרו' א"ל לפי
שפרצתי גדרו שע"' א"ל למה לשוכך על הארץ א"ל הוא גרם לי שאמרתי לשון הרע
על בוראי ומה היה לשון הרע שאמר אר"י דסכנין בשם ר"ל הנחש הראשון היה
מסית בבני אדם כיון שלא היה אד' וחוה מבקשין לאכול מאותו אילן התחיל לומ'
לשון הרע על בוראו אמר להם מהאילן הזה אכל הבורא וברא את עולמו וצוה
אתכם שלא תאכלו ממנו כדי שלא תבראו עולמו' כמותו. מה עשה הקב"ה קצץ
רגליו וכרת לשונו שלא יהא מסית. שאלו לנחש מה אתה נהנה כשאתה נושך א"ל
עד שאתם שואלין לי שאלו לבעל לשון הרע דכתיב אם ישך הנחש בלא לחש ואין שם י יא
יתרון לבעל הלשון מה הוא נהנה כשאומר לשון הרע. אמר לו לנחש מפני מה
אתה נושך באבר א' ואדם שלך מהלך בכל האברים אמר ליה ולי אתם שואלין
שאלו לבעל לשון הרע שאומר לשון הרע ברומי והרג בסוריא עד כאן לשונו.
נמצא בעל הלשון נמשל לנחש בכל דרכיו נמצא שהוא יורד אל מקום הקליפות
ופורץ גדרי הקדושה ונותן לחצוני ליכנס וכמו שיתבאר עוד בחטא לשון הרע.
והעולה מכלל הפרק הזה שצריך שמירת הלשון מכל דבר הפוגם בה אם
מלשון הרע אם מנבלות ומדברים בטלים והארכנו במעלת השתיקה מפני
שאמר שהאדם נבדל בדבורו מן הבהמות והחיות ומשתוה עם המלאכים
ראוי לקדש דבורו כמו שאמר בירושלמי (כל׳ פטפטיא) בישין בר מפטפטא פי' דבור
דאורייתא דהוא טב. ועוד אמר בירושלמי אמר רבי לוי אלו הוינא על טורא
דסיני בעינא כי בפה שהיא ראויה לדבר דברי תורה ושבח והודאה אין
ראוי שידבר בה בדברי העולם הזה כל שכן אם יהיה דבר הפוגם ולא
נבראת פה האדם אלא שיעסוק בה בתורה כדגרסינן בפרק חלק רבי אלעזר סנהדרין פ"י
אומר אדם לעמל נברא ואיני יודע אם לעמל פיהו אם לעמל אחר כשהוא אומ' כי משלי יו כ
אכף עליו פיהו הוי אומ' לעמל פה נברא ועדיין איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל
שיחה כשהוא אומ' לא ימוש ספר התורה הזה מפיך הוי אומ' לעמל תורה נברא ע"כ. יהושע א ח

ונ'

ואחד מן המחברים המדברים בדברי חסידות מדבר יפה בענין השתיקה וראיתי להעתיק דבריו ז״ל. ומעשה ברבן גמליאל שעשה סעודה אחת ואמר למשרתו לתקן כמה מיני מאכלים ונתן לו לקנות כרכי הסעודה הלך המשרת וקנה כמה לשונות ועשה מהן מקצתן צלויים · ומקצתם מבושלים · מקצתם רכים · ומקצתם קשים · הביא לפניהם מבושלים וחזר והביא הצלויים הביא לפניהם הרכים · וחזר והביא לפניהם הקשים · קרא רבן גמליאל למשרת א״ל מה ראית לעשות כך כי יש מהן קשים ויש מהן רכים וגם צלויים ומבושלים · אמר ליה להודיעך כי כולם הם ביד הלשון · כי לפעמים היא טובה ורכה · ולפעמים היא רעה או קשה · אם רוצה אדם ידבר בה טובות · ואם רוצה אדם יעשה בה רעות · ומעשה היה במלך א׳ שהיו לו כמה יועצים וחכמים ונבונים וידועים · פעם אחת ראה המלך שהיה אחד מהם שהיה החכם שבהם והיה יושב ודומם ושותק · אמר לו המלך מה הוא זה שאתה מרבה בשתיקה כי בחנתי בדברים ומצאתי שהם נחלקים לארבע חלקים · הא׳ בלא נזק · והב׳ נזק מצד זה ותועלת מצד זה · השלישי לא נזק ולא תועלת · הרביעי כולה תועלת · הא׳ כגון בני האדם הרגילים לקלל את בני האדם אחר לקבל ממנו תועלת · ובאותו השבח היא מבאיש את שונאו ומזיק לו לאותו שמשבחו · השלישי לא נזק ולא תועלת כגון אותם שרגילים לדבר דברים בטלים · ודברים הבלים כי איך נבנה בית פלוני וכך הוציא עליו וסיפורים מלכים ושרים וכך וכך · הרביעית כגון תורה ונביאים שחיים תלויים בחיים · ויש מחכמי תורה המחלקים אלו ד׳ על ה׳ חלקים · אחד מצוה בה · ב׳ נזהר ממנו · שלישית נמאס · ד׳ נאהב · ה׳ מותר · א׳ מצוה כגון לדבר דברי תורה ויראת השם · ב׳ נזהר ממנו כגון עדות שקר · ורכילות וניבול פה · שלישי נמאס שאין בו לא עבירה ולא תועלת ברוב דברים כגון לדבר במה שנעשה כבר מנהגי המלכים וכמה דברים מענייני העולם הזה · ואע״פ שאמר החכם שבזה אין עבירה ואין תועלת אמר חכם אחר יש בה עבירה ואין בו תועלת · ד׳ הנאהב הוא אותו שמדבר בשבח מעשים טובים ומגנה המעשים הרעים ומשבחים הצדיקי׳ שיטיבו מנהגיהם בעיני בני אדם וילכו בדרכיהם ולגנות הרעים כדי שיתגנו וימאסו בעיני בני אדם וימחה זכרם ויתרחקו מהם ולא יתנהגו במנהגם · ה׳ המותר הוא דבור של סחורה ופרנסה לדבר מעניין מלבושים ומענין אכילה ושתיה ושאר צרכיו ומי שממעט דבריו אפי׳ בזה הענין הרי זה משובח · ולפי דברי חכמים רוב דברי העולם אין בו צורך מלדבר · דברים שיש בהן איסור גדול לדבר כגון ליצנות וחניפות ומספרים לשון הרע · ועל אלו הארבע יש לכתוב לכל אחד אשר בפני עצמו בכמה מקומות טובה השתיקה כמו אם פגע בו מדת הדין כגון שעשה אהרן שנאמר וידום אהרן · ואם שומע אדם חרפתו ויקרא י ג
ואינו משיב זו היא מדה גדולה ומעלה עליונה לשתוק למחרפיו גם ירגיל אדם לשתוק

לשתוק בבית הכנסת וזהו צניעותו · וזה צריך זריזות גדול לשתוק בבית הכנס׳
ולהמנע מלדבר אפי׳ בדברי תורה וק״ו לשאר דברים והכל כדי שיכול לכוין לבו
לתפלה · ואם הוא יושב ושותק בין החברים וישמע דבריהם הרי טוב כשהוא
שותק ושומע מה שלא ידע וכשהוא מדבר אינו מוסיף ידיעה אך אם הוא מסופק
בדברי חכמים ישאל מהם כי זאת השתיקה רעה היא מאד · שלמה המלך
קהלת ג ז אמר עת לחשות ועת לדבר כי פעמים שהשתיקה טובה · ופעמים שהדיבור
טוב · ואמר החכם כשלא תמצא את האדם שלמדך מוסר הדבק בשתיקה פן
תדבר סכלות עבור שהלשון קל לדבר צורך מאד להכביד את הלשון ולשמור
אותו שלא תרבה בדברים · כי רוב דברים הוא כמשא וכבדות של רוב
דבריהם הוא כבד יותר מכבדות של רוב שותקים · אם שומע שחברו ידבר
משלי יח יג ישתוק עד שיסיים דבריו · וכן אמר שלמה משיב דבר טרם ישמע אולת היא
לו וכלימה · ומי שהוא רגיל בשתיקה הוא ניצול מכמה עבירות מחירופי׳
וגידופי׳ מלשון הרע ומליצנות משקרים כי כשאדם נחרף ונגדף מחבירו אם
הוא יענה לו יוסיף לדבר לו כפלי כפליים · וכן אמר החכם אני שומע מדבר
עלי הרע ואני שותק אמר ליה ולמה אמר להם אם אשיב אני למחרפי ירא אני
שאשמע חירופים אחרים קשים מן הראשונים ואמר שהכסיל חולק עם החכם :
והחכם שותק תשובה גדולה לכסיל · שהכסיל מצטער בשתיקת החכם יותר
שם כ״ו ד משיענה לו · ועל זה נאמר אל תען כסיל באולתו ועוד יוכל אדם לגלות לו סודות
כיון שאינו רגיל ברוב דברים ולא יגלה סוד כי האדם עושה בלשונו יותר ממה
שעושה בחרבו · כי האדם עומד כאן ומוסר חבירו הרחוק ממנו למיתה ·
אבל בחרב אינו ממית אלא הסמוך לו · לכך נברא לאדם שתי אזנים ושתי
עינים ושתי נחירים ופה אחד לומר שימעט דיבורו · השתיקה יפה לחכמים
שם כ״ו ה ק״ו לטפשים וסייג לחכמה שתיקה · ופעמים שהשתיקה רעה כדכתי׳ ענ״ה
כסיל באולתו · בדברי תורה אם אתה רואה שהכסילים מגלגלים דיבוריהם
על דברי תורה ענה להם להשיבם מטעותם · אם רואה אדם עובר עבירה
שם ט״ו א ימחה בידו ויוכיחו וכבר אמר שלמה מענה רך ישיב חימה וכו׳ לכן ירגיל כל
אדם לעצמו שיהיו לו דברים רכים ולא יהא רגיל בדברים קשים : ותזהר
שם כ״א כ״ג בלשונך לשומרו כאישון בת עין שנאמר שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו אם
תשב בחבור טוב שיאמרו לך דבר גם שיחרפוך טוב שאתה שותק ממה שתהיה
מדבר · ויהיו דבריך עליהם למשא · ויזהר מאד שלא לבייש אדם ולא יצטערו
בדבריו · אם ישב אצל אדם שיש לו מום בגופו שהוא מתבייש ממנו או שיש
מום בבניו ובאשתו או שיש פגם במשפחתו יזהר מאד שלא ידבר מאותו מום או
מאותו פגם אפי׳ אינו מדבר עליו אלא על איש אחר שיש לו מום זה כי הוא סבור
לעולם שמדבר עליו ויתבייש · אם עשה אדם דבר של גנאי וחזר בו ועושה
תשובה גם יזהר שלא ידבר באותו ענין לפניו או כי יאמרו לו אפי׳ דרך שחוק
היאך

היאך עשית כך ולמה לא כזהרת ממנו אפי' זה לא תעשה כי אתה מביישו · אם יאמר לך אדם דברי תורה שאתה יודע כבר שתוק עד שיג..ר הדבר כי אולי יחדש בו דבר שלא ידעת מתחילה גם יש לו הנאה שיאמר לך הדבר ואפי' אם ידעת שלא יתחדש לך תשתוק לו עד שידבר ויגמור · שנים שהיה להם מריבה זה עם זה ואח"כ נתיישבו יחד אין לשום אחד מהם לדבר אתה עשית לי כך · ולכן עשיתי לך כך · ואפי' אם אין דעתו לחזור למחלוקתן כי מתוך שיאמר אתה עשית לי כך ישיב חבירו אדרבה כל הפשיעה הייתה שלך · ומתוך כך יתעורר המריבה פעם אחרת ואפי' אם לא תתעורר המריבה יתבייש אותו שפשע · יושב לפני חכם ושותק יש לו שכר· כגון שיכוין לשמוע· ויש שותק ויש לו עבירה כגון שיחשוב מה אדבר לפניו כיון שאינו יודע להשיב לו כראוי הלא אינו יודע כנגד כלם · ויזהר מאד במה שאמרו רבותינו שבעה דברים בגולם ושבעה בחכם · חכם אינו מדבר לפני מי שגדול הימנו בחכמה ובמנין · ואינו נכנס בתוך דברי חבירו· ואינו נבהל להשיב ·משיב כענין ושואל כהלכה· ואומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי ומודה על האמת · וחילופיהן בגולם · ואמר החכם מי שמדבר בחכמה ובהשכל הוא כמלא בתבשיל ויש חן בדבריו הנכוחים בגופו כמשבכות זהב חכמת המסכן בזויה ודבריו אינם נשמעי' ילך אבל אדם שדבריו נשמעי' ויפים דבריו בפיו כדי להשמיעם אבל הוא ישתוק · כללא של דבר כמו שאדם עושה דלת לפתחו ויש לו עת לסגור ועת לפתוח כך יסגור דלתי פיו בשתי דלתות השפתים והשיניים והזהר מאד לפתוח פיך ושמור לשונך כמו שתשמור כסף וזהב ומרגליות בתוך חדרך ובתוך תיבותיך ותעשה מסגרת למסגרתו כך תעשה לפיך ראה איך היו הראשונים נזהרים משיחה בטלה שהיו משתבחין שלא היו משיחין שיחה בטלה כל ימיהם · ובזה הענין יש תקנה גדולה להתפלל בכוונה כי רוב ביטול הכוונה בתפלה הוא בא מדברים בטלים הקבועי' בלבו · גם השתיקה היא גדר גדול ליראת שמים כי אי אפשר להיות יראת שמים בלב המרבה דברים · ובזה נכלל הפרק הזה ·

פרק יב'

אחר שבפרק הקוד' דברנו במעלת השתיקה רצוננו עתה בפ' זה לבאר בענין ד' כתות שאינם מקבלות פני שכינה שכלם תלויות בדיבור כמש"ז"ל בסוטה ואמר רב חסדא ואי תימא רבי ירמיה בר אבא ד' כתות אינם מקבלות פני שכינה כת לצים כת חנפי' כת שקרים כת מספרי לשון הרע דכתיב כי לא א"ל חפץ רשע אתה לא יגורך רע · ובזוהר לא דברו בכלל ד' כתות אלו והנראה דרך כלל כי אלו פוגמים בד' אותיות אדני ולכך אינם רואים פני שכינה ובפגם כל איזו כת שהיא הרי הוא פוגם בכל השם כי הד' אותיות כולם שם א' הם · ובפגם השכינה גם סוד ידו"ד מסתלק משכינה נמצא קוצץ מיוחד ולכך אינו רואה פני שכינה וסוד פני שכינה נבאר עוד לקמן

אבות פ"ה

סוטה מב

תלים ה

לקמן וכאשר תדקדק תמצא כל כת פוגם באות א׳ כת לצים באות ה׳ ובאות י׳
וכו׳ ולכן גורם רעה לו ולנפשו מביא עליו יסורין מטעם כי יגרע השפע העליון
ממקורו וכן מרום המעלות יפול בשפל המעלות בגיהנם · וכן מזונותיו
מתמעטין כי משם נשפע המזון פותח את ידך יורד והיינו משך ידו · כת חנפים
כנגד ה׳ מפני שעיקרה שמדברת אחד בפה ואחד בלב ונמצא הפגם בשניהם
כא׳ · כת שקרים כנגד ו׳ שהוא הוא אות אמת כדפי׳ בזוהר בענין ונתתם לי יהושע ב יב
אות אמת · כת מספרי לשון הרע כנגד ה׳ אחרונה והמאמרים שנכתוב לקמן
מוכיחים על זה והיינו זאת תהיה תורת המצורע וכו׳ ודי בזה הערה למשכיל ויקרא יד ב
ושמעתי משם המקובלים שכנגד אלו הד׳ כתות הם ד׳ חיות טמאין שפן ארנבת
גמל חזיר וכנגד הלו יש ד׳ קליפות למעלה להעלות מעשה החוטא ולהעניש
בגיהנם · ועוד שמעתי שמי שחטא והיה מאלו הד׳ כתות הנזכרים עתיד הוא
להתגלגל כפי מה שהורונו רז״ל ~~והסכי׳ עמו פית׳ אגור גם כי רבו החולקי׳ ברעת~~
זו בד׳ החיות הטמאות כל א׳ בחיה הרמוזה ומתייחסת לו · ובעונש המתלוצץ
אמר רבי אלעזר כל המתלוצץ יסורים באין עליו שנאמר ועתה אל תתלוצצו ע״א פ״ק ישעיה כ״ח כ״ב
כי כלה ונחרצה שמעתי אמר ליה רבה לרבנן במטותא מנייכו דלא תתלוצצו
דלא לייתו יסורין עלייכו · אמר רב קטינא כל המתלוצץ מזונותיו מתמעטין
שנאמר משך ידו את לוצצים · ואמר רב קטינא כל המתלוצץ נופל בגיהנם הושע ז ה
שנאמר זד יהיר לץ שמו וגו׳ ואין עברה אלא גיהנם שנאמר יום עברה וגו׳ · משלי כא כ״ד
אמר רבי תנחום בר חנילאי כל המתלוצץ גורם כלייה לעולם שנאמר ועתה אל צפניה א טו׳
תתלוצצו כי כלה ונחרצה שמעתי · אמר רבי אלעזר קשה היא שתחלתו ייסורין ישעיה כ״ח כ״ב
וסופו כליה עד כאן לשונו · הרי מבואר כמה רעה גורם לו ולנפשו ולכל העולם ·
והרב רבינו יונה ז״ל כתב בשערי תשובה ה׳ חלוקות בענין כת לצים ז״ל קשה
הליצנות שלא נענש יהוא עד שנתלוצץ ואע״פ שלא היה בלבו דופי שנא׳ ויקבוץ מלכים ב׳ י׳ ח
יהוא את כל העם ויאמר להם אחאב עבד את הבעל מעט וגו׳ · קשה הוא
הליצנות שלא פירש הכתוב לגרש לאחר מעוברי עבירות אלא ללץ שנאמר גרש משלי כ״ב י
לץ ויצא מדון · קשה הליצנות שלא מהרה הפורענות לבא על דור המבול עד
שנתלוצצו בנח שנאמר לפיד בוז לעשתות שאנן וגו׳ כא היה לפניהם כלפיד והיו איוב יב ה
בוזים את דבריו ומתלוצצים בו · קשה הוא הליצנות שלא מהרה הפורענו׳ לבא
על סדום עד שנתלוצצו בלוט שנאמר ויהי כמצחק בעיני חתניו · אמר ליה בראשית יט יד
שוטה כבלים וחלילים בעיר ואתה אומר שהיא נהפכת · קשה הוא הליצנות
שעליו נהרגו ארבעים ושנים אלף מישראל שנאמר ונערים קטנים יוצאים מן מלכים ב ב כ״ד
העיר ויתקלסו בו ויאמ׳ עלה קרח עלה קרח וכתיב ויפן אחריו ויקללם בשם ה׳
ולא נענשו סנבלט וטוביה אלא ע״י שנתלוצצו בישראל בבנין ב״ה שנאמר וישמע נחמיה ב יט
סנבלט החורני וטוביה העמוני וילעיגו לנו וכל המתלוצץ אין למכתו רפואה
שנאמר ויהיו מלעיבים במלאכי אלהים עד עלות חרון אף ה׳ וגו׳ · ואפי׳ בקל ד״ה ב ל״ו י״ו
שבקלים

שבקלים אין אדם רשאי להתלוצץ שנאמר משך ידו את לוצצים וגרסינן במדרש הושע ז ה
משלי אם חכמת חכמת לך ולצת לבדך תשא משל לשני בני אדם א׳ עני וא׳ עשיר משלי ט יב
והיה העני אומר לו מה הנאה יש לאדם ממנו כל מה שקנית לעצמך קנית כך
הקב״ה אומר לחכם אע״פ שקנית חכמה לעצמך קנית לכך נאמר אם חכמת וגו׳.
רבי אלעזר אומר אם חכמת בתורה כאלו אתה משאת להקב״ה שנתנה לך שנאמר
חכמת לך ולזה שנתן לך חכמה. ולצת לבדך תשא ולא לאחרים. עוד אז״ל כל
ליצנותא אסורא בר מליצנותא דע״א מנין אנו למדים מאליהו ז״ל שנא׳ ויהי בעלו׳ מלכים א יח
המנחה ויהתל בהם אליהו וגו׳ אמר להם הבעל שאתם עובדים שיחו לו שמא כז
ברא את כל האילנות שנאמר וכל שיח השדה. וכי שיג לו שמא הבטיח את כל בראשית ב ה
התחומין כמו שנאמר לא תסיג גבול רעך. וכי דרך לו שמא קרע לכם את הים דברים יט יד
ועשה בו דרך כענין שנא׳ הנותן בים דרך. אולי ישן הוא ויקץ או שמא החיה ישעיה מ״ג י״ו
לכם את המתי׳ ומקיץ אותם משכתם לחיי העה״ב אין כל אלו המעשי׳ אלא מעשיו של
הקב״ה לו נאה לעבוד ולהשתחוות ית׳ שמו לעולם ועד ע״כ. ובענין מהות הליצנו׳
יש בו בחינות הא׳ מהם הוא הקובע עצמו בבתי קרנות לשיחה בטלה ודברים
בטלים וזה נקרא לץ שהרי אמר פ״ג באבות שנים שיושבים ואין ביניהם דברי אבות פ״ג
תורה הרי זה מושב לצים וכו׳. ואמר שיושבים אפי׳ שאינם עוסקים בדברי
ליצנו׳ הואיל ואין ביניהם ד״ת יקרא מושב כ״ש העוסק בשיחה בטלה כיון שאפשר
לו לעסוק בתורה אותה העת ואינו עוסק נקרא לץ. וכתב החסיד הרבי יוסף
יעבץ ע״ה בטעם הדבר ואמר ז״ל והטעם כי עונש בטולה לפי גודל שכרה שנא׳
ובמושב לצים לא ישב. ואמרו כי הראיה מסוף הפסו׳ כ״י אם בתורת ה׳ חפצו כאלו תלים א א
אמר לפי שבתורת ה׳ חפצו לא ישב במושב לצים שאין בו תורת ה׳. ולי ראיה שם א ב
גמורה היא מהפסוק שהזכיר היש ליצנות גדולה מזו שאמרו לו מנה זהובים
שעה א׳ וכל שתמנה יהיה שלך והוא בטל הלא הוא מתלוצץ מהזהובים ומבזה
אותם כן הבטל מדברי תורה אחר שיודע השכר הגדול הזה אינו כי אם לץ
תמם. וכן אמר החכם אוי להם לבריות מעלבונה של תורה הרי קרא הבטל אבות פ״ו
מד״ת עולב והוא המכוון הנה. וכשגנה הנביא ישעיה את אנשי דורו שהיו
בטלים מהתורה קראם אנשי לצון שנאמר שמעו דבר ה׳ אנשי לצון והיא הוראה ישעיה כ״ח יד
אמתית על כל דברי אלה עד כאן לשונו. ויש סמך לזה במסכת סנהדרין סנהדרין פ״י
שאמרו בענין כי דבר ה׳ בזה רבי נחמיה אומר כל שאפשר לו לעסוק בתורה
ואינו עוסק וכו׳. ומלבד שנקרא לץ השח דברים בטלים הוא עובר בעשה שנאמר
ודברת בם. וכן במסכת יומא ז״ל ת״ר ודברת בם ולא בתפלה בם יש לך דברים ו ז
רשות לדבר ולא בדברים אחרים ודברת בם עשה אותם קבע. אמר רבא יומא פ״ק
השח שיחת חולין עובר בעשה שנאמר ודברת בם ולא בדברים אחרים. רב
אחא בר יעקב אמר עובר בלאו שנאמר כל הדברים יגעים לא יוכל איש לדבר קהלת א ח
עד כאן לשונו. ובפרט לומדי התורה צריכים ליזהר מאד מן הדברים בטלים

שיר א ג שאמרו במדרש שיר השירים בפסוק לריח שמניך טובים ז"ל מה השמן כוס מלא
אינו מזרזיף בשאר כל המשקין כך דברי תורה אין מזרזפין בדברי ליצנות מה
השמן הזה כוס מלא שמן בידך ונפל לתוכו טיפה של מים ויצאת כנגדה טפה
של שמן כך אם נכנס דבר תורה ללב יצא כנגדו דבר של ליצנות נכנס ללב
דבר של ליצנות יצא כנגדו דבר של תורה עד כאן לשונו · ובכלל כת זו היא
כת המשחקים בקוביא ושאר מיני שחוק אע"פ שלא ישחקו להרויח מעות זה
לזה שיש בו משום גזל יש בו משום שנים שיושבים ואין ביניהם דברי תורה הרי
ע"ז י"ח זה מושב לצים כדפי' · וזה דומה למיני השחוק שהזכירו במסכת ע"א ואמרו שהם
מושב לצים ז"ל תנו רבנו רבנן ההולך לאיצטריכין ולכרקום וראה שם את הנחשי'
החברין בוקיון מוקיון מוליון לוליון בלורין סגלורין הרי זה מושב לצים ועליהם
תלים א ב אמר הכתוב אשרי לא הלך וגו' כי אם בתורת ה' חפצו הא למדת שדברים הללו
מביאין את האדם לידי ביטול תורה עד כאן לשונו · ופרש"י בוקיון וכו'
מיני ליצנים הם הא למדת מדסמיך ליה כי אם בתורת וגו' מכלל דאזיל להני
לאו בתורת ה' חפצו עד כאן לשונו. הרי בפי' שכיון שהוא בטל מתורת ה'
במיני השחוק ההם נקראים מושב לצים והוא הדין לשאר מיני השחוק : ויש
שהתירו לעצמם מיני השחוק בקוביות שאומרים שהוא דבר המחדד השכל
וראיתי לגלות טעותם למען לא יתחכמו בטענות יכרס נגד תורת ה' · והא' מה
שכתב רבינו יונה בספר היראה כי המדבר דברים בטלים הוא ככופר בעיקר
שאינו מאמין שמלא כל הארץ כבודו כי מי המאמין שהוא עומד לפני המלך ית'
וית' לא יעשה דבר נגד רצונו ובעיני קשה לי הדבר הזה יותר מכל העבירות
כי כל שאר העבירות אם יחטא החוטא לפי שעה פתאום הטעהו יצרו ולא שם
יראת ה' כנגדו אין עונשו כ"כ אבל זה שבשאט בנפש יושב שעה א' או ב' שעות
ולפעמים כל היום לא יזכור ה' לנגדו ולא יאמר בלבו לפני מי אני עומד ומשחק
עומד ומכעיס ולא אתבושש מגדולתו ולא אפחד מדינו · והוא עובר על לאו
דברים ח י"א השמר לך פן תשכח את ה' אלהיך · ואם תאמר שזכר את ה' ואפי הכי עומד
ומשחק הרי הוא במזיד מבזה את ה' ואת תורתו · שיאמר בלבו אין הקדוש
ברוך הוא מעניש לכת לצים והוא כופר בדברי רז"ל והרי הוא צדוקי. והוא דומה
לאותם שנתרעם הקדוש ברוך הוא עליהם ליחזקאל הנביא שהיו עובדים ע"א
יחזקאל ח י"ב בסתר. והיו אומרים עזב ה' את הארץ אין ה' רואה אותם ואלו עובדים ע"א
בטהרה בגלוי ואין מוחה בידם · ואם אמרו רז"ל על הכועס שאין שכינה חשובה
כנגדו כ"ש שיאמר על כת זו כדפי' · ועוד שמצינו בגמרא בענין האוחז
באמה ומשתין שאמרו לו לרבי אליעזר שהיה נראה כגרות שפכה והרי מוציא
לעז על בניו שהם ממזרים והשיב מוטב שיוציא לעז על בניו שהם ממזרים ואל
יעשה עצמו שעה א' רשע לפני המקום · וכפי זה כ"ש המשחק בקוביא שעושה
עצמו רשע לפני המקום יותר מב' שעות ואפשר כל היום : הרי טענה זו

מדרך השכל ועוד בדברי רז"ל אמרו במסכת בבא בתרא אמר רב יהודה אמר ב"ב ע"ט
רב כל הפורש עצמו מד"ת ועוסק בדברי שיחה אש אוכלתו שנאמר ונתתי פני יחזקאל ט"ו
בהם מהאש יצאו והאש תאכלם׃ עוד שם כי אתא רבין אמר רבי יוחנן כל
המרפה עצמו מד"ת נופל בגיהנם שנאמר אדם תועה מדרך השכל בקהל משלי כ"א י"ו
רפאים ינוח ואין רפאים אלא יורדי גיהנם שנאמר ולא ידע כי רפאים שם בעמ שם י ט
שאול וגו' עד כאן לשונו׃ וכתב הרי"א אבוהב ע"ה בספר מנורת המאור ז"ל בעמקי
והמתעסק בדברים בטלים אע"פ שאין בו דיבור אסור מאבד העתים אשר
יכול לעסוק בהם בדברי תורה לקנות חיי העולם הבא׃ ונראה מדעתו שהוא
מבזה בעיניו דברי השם ושכר עולם הבא׃ כדגרסינן בפ' חלק תניא רבי סנהדרין צ"ט
מאיר אומר כל הלומד תורה ואינו מלמדה זהו כי דבר ה' בזה׃ רבי נהוראי
אומר כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק עכ"ל׃ ולא עוד אלא אפי' למי
שיכול לעסוק בתורה ואינו רוצה אע"פ שלא ידבר בדברי ליצנות נקרא מושב
מושב לצים כמו ששנינו בפ"ג דאבות שנים שיושבים ואין ביניהם ד"ת הרי זה אבות פ"ג
מושב לצים וכו'׃ ולא די לו שחוטא בנפשו ומאבד חיי העולם הבא ויורש גיהנם
אלא מחטיא את הרבים בהתעסקו בדברי שיחה בטלה מושך לב הרבים
שיתבטלו עמו וחטאם תלוי בו כמו ששנינו בפ"ה מאבות ירבעם חטא והחטיא אבות פ"ה
את הרבים חטא הרבים תלוי בו שנאמר על חטאת ירבעם אשר חטא ואשר מלכים א' ט"ו
החטיא את יש'׃ וג"כ מענישין אותו שאין מספיקין בידו לעשות תשובה שאין
עונש גדול ממנו כדגרסינן בפ' יה"כ כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו יומא פ"ז
וכל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה עכ"ל לענייננו׃ ואל
יאמר האומר מי הוא אשר יוכל ליזהר לשמור כל דברי רבותינו אשר יזהר עתה
בזה וכיון שאינו נזהר בשאר לא יזהר גם בזו׃ וגם טענה זו דחויה כי עבירה
גוררת עבירה ואם לא יזהר בזו יביאהו יצרו לחטוא בכל ד' כתות שאינם רואים
פני שכינה באופן שיטרד מעולם הבא׃ ואוי לו לאומר בפיו שאינו רוצה לראות
פני שכינה כדי להשלים רצון יצרו ולהיות מכת לצים ושאר הכתות ואם יקדש
עצמו בזו בא ליטהר מסייעין אותו ולא יחטא בשאר הכתות וינצל מהם כמו
שאמרו ז"ל אדם מקדש מעט מקדשין אותו הרבה׃ והמשחקים בקוביות ושאר
מיני השחוק בחגים ובמועדים אוי לנפשם כי גמלו להם רעה כי ימי המועדים
הם ימי דין כאומרם ז"ל בארבעה פרקי' העולם נדון בפסח על התבואה בעצרת ר"ה ט"ז
על פירות האילן בראש השנה כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון בחג
נדונין על המים הרי שכל המועדים ימי דין ולכן אמרו שלא נתנו שבתות וי"ט
לישראל אלא כדי שיעסקו בתורה׃ והרי אמרו לעולם יראה אדם את עצמו ואת
העולם כאלו חציו זכאי וחציו חייב זכה הכריע את עצמו ואת העולם לכף זכות
ואם לאו ח"ו הכריעו לכף חובה׃ נמצא שהחוטא אז בשחוק וקלות ראש חמור
יותר משאר השנה שמאחר שהעולם בדין בחטא א' אפשר שיוכרע העולם לכף

חובה ואז כל אותם העניים שימותו או יצטערו מחמת עוני הרעב והצמא כלם תלויים עליו · ובימי המועדים מלבד שמזונות האדם תלויים
ומס׳ פ׳ ויהי גם חיי האדם ונשמתו תלויים בדין וכן פירש רבי שמעון בן יוחאי עליו השלום על פירוש משנה זו שהעתקנו שכולה מדברת על הנשמות הנדונות עיין שם · ולכן ראוי להרחיק כל מיני השחוק בין בחול בין בימי המועדים כי לעולם העולם והאדם נדון כמו שהעתקנו מאמרי רבי שמעון בן יוחאי
שדנר טו לב עליו השלום דברי רז״ל בשער היראה · ועון זה גורם ייסורין וכליה לכולם כדברי רז״ל לכן צריך ליזהר לבל יכשל עוד ותהיה תשובתו מקובלת בע״ה · ונראה שכל אותם הפי׳ שאמרו שם בפי׳ פסוק כי דבר ה׳ בזה כולם בכלל ליצנות שהרי המתלוצץ הוא המבזה הדברי׳ כמו שאמרנו · אמר שם כי דבר ה׳ בזה זה האומר אין תורה מן השמים · דבר אחר זה אפיקורוס · ואת מצותו הפר זה המפר ברית בשר · תניא אידך כי דבר ה׳ בזה זו האומר אין תורה מן השמי׳ ואפי׳ אמר אין תורה מן השמים חוץ מפסוק זה שלא אמרו הקדוש ברוך הוא אלא משה מפי עצמו אמרו זהו דבר ה׳ בזה · ואפילו אמר כל התורה כלה מן השמים חוץ מדקדוק זה מקל וחומר זה מגזרה שוה זו זהו כי דבר ה׳ בזה · תניא היה רבי מאיר אומר הלומד תורה ואינו מלמדה זהו כי דבר ה׳ בזה · רבי נתן אומר כל שאינו משגיח על המשנה · רבי נחמיה אומר וכו׳ עד כאן לשונו לענייננו · וכמו שאנו חייבים להאמין בכל תורת משה כן אנו חייבים להאמין בכל דברי סופרים ומה שאמרו במדרשות ובהגדות ואעפ״י שנראה שהוא דבר חוץ מן הטבע יש לנו לתלות החסרון
עירובין ס״כ גטין ס״ס בהשגת דעתנו ולא במאמרם והמלעיג על שום דבר מדבריהם כענשם כדאמרינן בפ׳ עושין פסין אמר רב פפא משמיה דרבה בר רב עולא כל הלועג על דברי חכמים נדון בצואה רותחת · וכן אמרו בגיטין וכן מצינו שנענש אותו תלמיד על שלגלג על דברי רבי יוחנן שאמר עתיד הקדוש ברוך
ב״ב ס״ס פסחים ס׳ הוא להביא אבנים טובות שלשים על שלשים אמות וכו׳ כדאיתא בבבא בתרא · בענש כת חנפים אמרו ז״ל בפרק ערבי פסחים שלשה הקדוש ברוך הוא שונאן · המדבר א׳ בפה ואחד בלב וזו מדת החנפות · והיודע ערות לחברו ואינו מעיד בו · והרואה ערוה בחברו ומעיד בו יחידי · גרסינן
סנהדרין ס׳ תלים ל״ס י׳ סוטס ס׳ בסנהדרין אמר ר״ל מאי דכתיב בחנפי לעגי מעוג חרוק עלי שינימו בשביל חנופה שחנפו עדתו לקרח על עסקי לגימה חרק עלימו שר של גיהנם שיניו · פרק אלו נאמרין אמר רבי אלעזר כל אדם שיש בו
יש״ס ס כ חנופה נופל בגיהנם שנאמר הוי האומרים לרע טוב וגו׳ וכתיב בתריה
שם ס כ״ס לכן כאכול קש לשון אש וחשש להבה ינפלה שרשם כמק יהיה וגו׳ · ואמר רבי אלעזר כל המחניף לחבירו לסוף נופל בידו או ביד בנו או ביד בן בנו · מנין מחנניה בן עזור נביא השקר שהיה מתעה את ישראל

ואמר

ואמר ירמיה הנביא כן יעשה ה' את דברך ובשביל שלא מיחה בידו אלא אמר
יקים ה' את דברך נפל ביד בן בנו שנא' ויהי הוא בשער בנימן ושם בעל פקידות ירמיה לז יג
ושמו יראיה בן שלמיה בן חנניה וגו' ויקצפו השרים על ירמיהו ונתנוהו בבית
הסוהר · וכל עדה שיש בה חנופה מאוסה כנדה שנאמר כי עדת חנף גלמוד איוב טו לד
ובכרכי הים קורין לנדה גלמודה · ובמדרש אמרו אמר רבי שמעון בן חלפתא
מיום שגברה אגרופה של חנופה נתעוותו הדינין ונתקלקלו המעשי' ואין אדם
רשאי לומר לחבירו מעשי גדולים ממעשיך ואף יהושפט היה ראוי להשפט מפני
שהחניף לאחאב והיכן החניף לו שנאמר ויאמר מלך ישראל אל יהושפט עוד איש מלכי' א כב ח
אחד לדרוש את ה' מאתו ואני שנאתיו וגו' ויאמר יהושפט אל יאמר המלך כן ·
ובשביל שלא הטריף עליו אלא אמר לו אל יאמר המלך כן אמ' לו הנביא הלרשע ד"ה ב יט ב
לעזור וגומר ובמדרש משלי על פסוק כצרור אבן במרגמה כן נותן לכסיל כבוד משלי כו ח
אמר רבי אלכסנדרי כל מי שחולק כבוד לכסיל כזורק אבן למרקולים עד כאן
לשונו · מהמדה הרעה הזאת בת"ח יותר מגונה היא משאר העם שנאמר כי
גם נביא גם כהן חנפו וגו' · ואמרו במסכת יומא אמר רבא כל ת"ח שאין תוכו ירמיה כג יא
כברו אין נקרא חכם שנאמר מבית ומחוץ תצפנו · אביי אמר נקר' תועבה יומא פז
שנאמר אף כי נתעב ונאלח וגו' · ואמרו בחגיגה ובסוטה שנתחייבו שונאי ישראל שמות כה יא
כליה מפני שהחניפו לאגריפס המלך ואף על פי שהיה מלך ועניו וירא שמים איוב טו יו
כל שכן מי שהחניף את הרשעים · אמר רבי אלעזר כל אדם שיש בו חנופה חגיגה ס"ב
מביא אף לעולם שנאמר וחנפי לב ישימו אף · ולא עוד אלא שתפלתו נמאסת וסוטה פז
שנאמר לא ישועו כי אסרם פרש"י ז"ל כשיבאו עליהם יסורין לא תועיל להם שועה איוב לו יג
וכתיב כי מה תקות חנף כי יבצע וגו' וכתיב הצעקתו ישמע אל כי תבא עליו שם
צרה · עוד אמרו שם ואמר רבי אלעזר כל אדם שיש בו חנופה אפילו עוברין איוב כז ח
שבמעי אמן מקללין אותו שנאמ' אומר לרשע צדיק אתה יקבוהו עמים יזעמוהו שם כז ט
לאומים ואין יקבוהו אלא קללה שנאמר מה אקב לא קבה אל ואין לאומים אלא משלי כד כד
עוברין שנאמר ולאם מלאום יאמץ · עוד אמרו במדרש לא יאונה לצדיק כל און מדבר כג ח
כשהוא מתהלך בתומו · ורשעים מלאו רע זה המדבר אחד בפה ואחד בלב והכבה ראשית כה כג
קורא אותו תועבה שנאמר תועבת ה' שפתי שקר · ועושי אמונה רצונו זה משלי יב כא
שנושא ונותן באמונה עד כאן לשונו · ובעון החנופה בני אדם נופלים ביד שם
אויביהם ושוללים את שללם שנאמר הוי אשור שבט אפי וגומ' בגוי חנף אשלחנו
וגו' · ובעון החנופה הקדוש ברוך הוא שופך חמתו על הארץ וידו נטויה על ישעיה י ה
הבחורים ועל יתומים ואלמנות שנאמר על כן על בחוריו לא ישמח ה' וגומ' כי שם י ו
כלו חנף ומרע וגו' · קשה החנופה שהיא שקולה כנגד ע"א וג"ע וש"ד · ע"א מנין שם ט טז
דכתיב לעשות חנף ולדבר אל ה' תועה ואין תועה אלא ע"א שנאמ' הבל המה שם לב ו
מעשה תעתועים · ג"ע מנין שנא' הן ישלח איש את אשתו וגו' הלא חנוף תחנף ירמיה י טו
הארץ · ש"ד מנין דכתיב ותחנף הארץ בדמים · ובעון החנופה הגשמים שם ג א
נעצרים תהלים קו לח

בזנותיך
ירמיה ג ב כעפרים שנאמר ותחנפי ארץ בתענוגיך וגו׳ וכתיב בתריה וימנעו רביבים וגו׳
שם ג ג ובענין החנופה שאדם עושה בעה״ז כרון בגיהנם לעד ולעולמי עולמים שנאמר
ישעיה לג יד פחדו בציון חטאים רעדה אחזה חנפים מי יגור לנו אש אוכלה וגו׳ ובסוטה
סוטה ס״פ ז׳ אמר רב יהודה בר מערביא ואי תימא רבי שמעון בן פזי מותר להחניף את
ישעיה לב ה הרשעים בעה״ז שנא׳ לא יאמר עוד לנבל נדיב ולכילי לא יאמר שוע מכלל דבעה״ז
בראשית לג י שרי ר״ל אמר מהכא כראות פני אלהים ותרצני ופליגא דרבי לוי דאמר רבי
לוי וכו׳ כתב הר׳ יצחק אבוהב בעל ספר מנורת המאור ז״ל כל זה איננו מדבר
שיסבב לו המדות הרעות שכוונ׳ כי בזה כבר אמרו שיש בו כמה חטאי׳ אבל מה
שאמר מותר להחניף הוא שאף על פי שאסור לכבד את הרשעים לפי שהם שונאי
תלים טו ד ה׳ כדכתיב נבזה בעיניו נמאס ר״ל שראוי לגור באהל ה׳ ולשכון בהר קדשו
מי שבוזה לאותו שהוא נמאס בעיני ה׳ שזהו הרשע ומכבד את יראי ה׳ אבל לא
לרשעים ועל זה אמר החכם כי הרשעי׳ שידם תקיפה והשעה משחקת להם מותר
פרקי ר״א ס׳ לז לכבדם מיראתם כמו לאנשי זרוע אבל לא מאהבתו אותם וכן אמרו בפרקי
רבי אליעזר על ענין יעקב שהחניף לעשו מכאן אמרו מחניפין לרשעים בעה״ז
מפני דרכי שלום וסימנך דר״ת אהב״ה ר״ת מחניפין את הרשעים בעולם הזה ור״ל
הסימן מאהבה כדי שיהא חי לקיים מצות בוראו אבל כל מי שיש בידו יכולת
למחות ומוחה ונוקם נקמת מהרשעים בעה״ז הקדוש ברוך הוא כורת עמו ברית
ולזרעו אחריו כמו שעשה לפנחס עוד בעונש המחניף אז״ל כל המחניף לחברו
ס״ס שער יחוד המעשים לשם כבוד לסוף נפטר מתנו בקלון וכיוצא בזה כתב החסיד בעח״ה על טענת
אחד מטענות היצר שהיצר אומר שיעשה הדברים שידעו בהם בני אדם כדי
שיהא לו שם בחסידות עד שילמדו ממעשיו והשיב שיאמר לו שאולי כשאכוין לזה
במעשי לא יתכן לי מהם הרצון המכוון אליו ויעלה ברעתם שאני חנף במעשי
ויהיה לריק מעשי בכוונתי בהם בלתי האלהים ונאמר למלך א׳ והיאך לא
ערבה לך קריאת פלוני והיה קולו ערב ובקי בטעמי׳ של קריאה אמ׳ להם והיאך
תערב לי קריאתו והוא איננו קור׳ אותה אלא שתערב לי קריאתו וימצא חן בעיני
בעבורה אבל אם היתה זאת הכוונה לרצון הבורא בלבד היתה ערבה לי׳
וכן נאמר בכל מי שמכוין בתפלתו מהמתפללים בכבוד ובעלי החזון בפיוטים
החדשים למצוא חן בעיני אדם מבלעדי האל ית׳ שאינה מקובלת אבל הבורא
עד כאן לשונו׳ נמצא כי מכלל כת החנפים הוא העושה מעשה מצוה לאל ית׳
ובכוונתו בשביל שיכבדוהו בני אדם וכתב בח״ה כי העושה מעשה בשביל כבוד
בני אדם או מיראתם איננו עובד לבורא אלא לבני אדם ונמצא שאינו מכיר
את הבורא וכן ענין עובד האלילים כי איננו עובד את האלילים אלא מפני שכלותו
שלא הכיר את הבורא וכתב ז״ל ויש יתרון לעובד האלילים על החונף בד׳ דברים
האחד כי עובד האלילים בזמן הזה איננו מוזהר על ידי הנביא שיברר אצלו
הפסד מחשבתו באותות ומופתים אבל המחניף בתורה יש עליו טענות במה
שקבל

שקבל מן המצוה בעבודת האלהים והאזהרה מעבוד זולתו · והב׳ כי עובד
האלילים עובד מי שאינו ממרה באלהים אבל המחניף עובד את מי שממרה את
האלהים ומי שאינו ממרה אותו · הג׳ כי עובד האלילים הוא עובד דבר א׳ והחנף
אין תכלית לנעבדיו · והד׳ כי עובד האלילים אין ענינו בסתר מבני אדם
והם נשמרים ממנו מפני פרסום כפרותו באלהי׳ אבל החנף אין כפרנותו נראית
ובני אדם בטוחי׳ בו ויתכן לו להזיקם מה שלא יתכן לזולתו והוא הגדול שבמדות
העולם ונקרא בלשוננו חנף ויהיר ומפתה עד כאן לשונו · ורז״ל אמרו במדרש
תני רבי חייא מפרסמין את החנפים מפני חלול ה׳ שנאמר תגלה רעתו בקהל. משלי כו כו
ואומר בשוב צדיק מצדקתו ועשה עול ונתתי מכשול לפניו ולמה הקדוש ברוך יחזקאל לג יח
הוא נתן להם רע בשביל לפרסם מעשיהם לבריות שלא יארע בו דבר בשביל
העבירו׳ ויהיו קורין תגר כנגד מדת הדין כא ולמד מדואג שהיה ראש סנהדרין
שנאמר אביר הרועים אשר לשאול ובשביל שהיה בו מדה של לשון הרע פרסמו שמואל א כא ח
הכתוב עד כאן לשונו · ובספר מנורת המאור של הרב רבי ישראל ע״ה כתב
ז״ל והמחניף הוא יותר מגונה מן הגנב שהגנב גונב הממון והמחניף גונב דעת
הבריות · והחנפים נחלקים על ג׳ כתות · הכת הא׳ הם המחנפים לבני אדם.
כדי שימצאו חן בעיניהם ואינן מוכיחים אותם על מעשיהם הרעים לא אומרי׳
בדין אתם עושין ואף על פי שהם עושים מעשים רעים ושלא כדין · הכת הב׳
יותר מגונה מן הראשונה והם המחנפים לאלמים ולעשירים ומשעבדין להם
נפשם · לאלמים כדי שיעשו ראש על הצבור וכדי שינחלו שררה ומשתדלין
להתכבד בחניפות שבהם · ולעשירים כדי שיגזלו ממונם ובשביל שיהנו ממנו
ויסירו כסלם מהקב״ה וישימו שברם ותוחלתם בבני אדם כסבורין שממונם אינו
כלה לעולם ושלא יחסר מידם ובזה תועים ועליהם נאמ׳ ארור הגבר אשר יבטח ירמיה יז ה
באדם · הכת הג׳ יותר מגונה והם המחניפים בדת ומראים עצמן שהם
צדיקים ושוקדים על בתי כנסיות וכוונתם הוא לעלות לגדולה כדי שיתמנו
פרנסים על הצבור ולחלק נפשם מן המת ומראים החסידות על פניהם ולבם
מלא תוך ומרמה עד כאן לשונו · מקצת דבריו ומקצת תורף לשונו ולא כתבתי
מפני האריכות · עוד האריך רבינו יונה בשערי תשובה בענין החנפים וכתב
בהם ט׳ חלקים והרוצה לראות הרי ספרו מצוי וכלל דבריו שאין להחניף לרשע
ולא לספר בשבחו בין בפניו בין שלא בפניו שנאמר עוזבי תורה יהללו רשע · משלי כח ד
וכיוצא בזה אפשר שידבר על מי שימנוהו פרנס או חכם על הצבור ואותו האדם
אינו ראוי והגבה כפרע ממעמידו כי נמצא מחריב העולם אותו החכם בפסקין
שאכרין וכיוצא · ובכלל החנפות אם אינו רוצה להוכיח את בני עירו שיחשוב
שלא יקבלו ממנו נקרא חנף כך כתב · מצאתי כתוב בספר מדבר בדברי
חסידות ז״ל שלשה יש שמחניפין להם לאשתו משום בית · לבעל חוב שלא
יאליצנו · לרבו כדי שילמדו תורה ומצות ומצוה גדולה להחניף לתלמידיו
ולחביריו

ולחביריו כדי שילמדו וכדי שישמעו דבריו לקבל תוכחה ולקיים מצות׳ ושן
לכל אדם שהוא סבור שימשוך אותו אליו שישמע לו לקיים המצות ואם יבא שון
וכועם לא ישמע לו אלא בחניפות יקבל תוכחתו והרי מצוה גדולה להחניף לו
להוציא יקר מזולל׳ ויש אדם שאינו מקבל תוכחה וגערה אלא בנחת שנאמר
קהלת ט יז דברי חכמים בנחת נשמעים ויש צריך גערה שנאמר תחת גערה במבין׳
משלי יז ויש שאפילו בהכאה לא יועיל שנאמר מהכות כסיל מאה׳ אם כן מה נעשה אין
לו תקנה אלא גרשהו׳ ויש חניפות רעה מאד כגון אדם המדבר עם חבירו
ומחניף עמו בדברי׳מתוקים כדי שימשוך אותו עליו ויאמר לו מה שבלבו ואחר
אשר האמין לו וסומך עליו הולך עמו ברמאות וזהו כמו שנאמר כי חנם מזורה
שם א יז הרשת בעיני כל בעל כנף והם לדמם יארבו יצפנו לנפשותם כי הציידי׳זורקים
שם א יח חטים ברשת כדי שיבאו העופות לאכול ואז יהיו נכודין ולזה דומה החנף הזה
ואסרו חכמים להחניף ואמרו שלא ישלא אדם דורון ויודע בו שאינו מקבלו או
יסרב לחבירו שיאכל אכלו ויודע שאינו אוכל׳ וכן אם אדם רוצה לפתח חבית
יין למכור׳ ובא חבירו לקנות יין אל יאמר לו אני רוצה לפתוח חבית בעבורך
וכל זה וכיוצא בזה נקרא גניבות דיעות להחניף ולגנוב דעת הבריות׳ אמר ר׳
שמעון בן חלפתא מיום שגברו אגרופא של חנופה נתעוותו הדינין ונתקלקלו
המעשים ולא היה אדם יכול לומר לחבירו מעשי גדולים ממעשיך׳ אמר רבי
איוב לו יג אלעזר כל אדם שיש לו חנופה מביא חרון אף לעולם׳ שנאמר וחנפי לב ישימו
אף׳ ואין תפלתו נשמעת׳ אפילו עוברין שבמעי אמן מקללים אותו בגיהנם
וכל המחניף לרשע סופו נופל בידו׳ ואם אינו נופל בידו נופל ביד׳ בנו או ביד
בן בנו׳ וכל אשה שיש בה חנופה היא מאוסה כמו נדה ולבסוף היא גולה׳ כל עגים שיה
לכן יתרחק האדם מן החנופה ולא יחניף אדם להחזיק ברשעו׳ גם אם יש לו וכן הוא בגמרא
לקבל טובות ממנו לא יחניף לו ולא יחניף לקרוביו ולא לבניו בזמן שאין הולכי׳
בדרך טובה׳ כי כמה בני אדם עומדים ברשעתם מחמת שהם רואים שאין
להם בושת בעבור דרכיהם המכוערים ובעבור שרואים שמחניפים להם׳ ואין
דבר בעולם הנועל פתחי תשובה כמו החניפות׳ ומעשה באדם אחד כשר
שהיה לו בת להשיאה והיו בעירו שני בחורי׳אשר כל אחד חפץ ליקח בתו והלך
אותו האיש הכשר לדון ביניהם כדי לנשותם וביקש לאדם אחר לעשות קטטה
עמו׳ ולבסוף יקחו אותו לדון בין בעל ריבו וביניו כדי לנשותם וכן עשו׳ ואותם
השנים היה האחד מחניף לאותו האדם הכשר כדי לישא בתו והיה מזכה אותו
בכל דרכיו׳ ואז הלך ונתן בתו לאותו שהיה מחייבו כי אדם טוב הוא כך אמר
האיש הכשר כי הוא לא החניף לי ולא נשא לי פנים׳ לכן צריך מי שהוא פרנס
או דיין או גבאי צדקה שלא יהיה חנף כי אם יחניף לשום אדם יוכיחו לעשות
הטוב ולסור מן הרע׳ אז יהיו כל הקהל מקלקלין בו כל אחד יאמר הפרנס
מחניף לפלוני׳ ולמה יוכיחני כיון שהוא מחניף לפלוני ולא יקבלו תוכחותיו׳

וכן

וכן דיין המחניף לאחד מבעלי דינין אז ישתתפו דברי השני ולא יודע לטעון כראוי ונמצא שלא יצא הדין לאמיתו . וכן גבאי צדקה המחניפים יתנו צדקה לאחד המחניף להם או שהם מחניפים לו ויתנו לו אף על פי שאינו ראוי לכך . לכן צריך הצדיק להתרחק מאד מן החניפות ולא שהוא יחניף לאחרים ולא שיקבל חניפות מאחרים . ויזהר מאד כשיעשה מעשים טובים שלא יתכוון בהם להחניף לאחרים אלא לשם הקב"ה יעשה אותם . והגרוע שבכל החניפות זה המחניף לחבירו כדי שיחטיאו כגון שיש לו מחלוקת עם בני אדם ואין הדין עמו והוא מחניף לבני אדם לסייע לו ולהחזיק טעותו או מי שרדף אחר עבירות כגון זנות ושאר עבירות והוא יחניף לחבירו כדי שיעשה כמוהו . ירבעם בן נבט זכה למלוכה בשביל שלא החניף לשלמה המלך אלא הוכיחו על ענין בית מלא . הרוצה להנצל מן החניפו' יזהר להרחיק מן הכבוד כי מי שאינו חושש להתכבד לא יצטרך חניפות וגם צריך ליזהר מאחרים כי רוב המחניפי' הם מחניפי' לאדם שהם סבורים שיהיה לו הנאה ממנו . לכן מי שמתרחק אותו משני דברי' הללו . הנאה וכבוד הוא ניצול מכמה עבירו' כי כמה בני אדם עושים מעשים טובים כדי שיקבלו כבוד מבני אדם וזה הענין מקלקל כל עבודת האדם . כי כמה בני אדם שמתפללים ויש להם קול ערב והוא מהרהר בלבו בשעת התפלה כמה קול ערב יש לי וכמה בני אדם כהנים ממני שומעים אותי . וכן דרכו של יצר הרע . וכן עושה כדי להפיל אדם ברשתו ולא יהיו מעשיו לש"ש . וכן לענין הנאה מי שנהנה מן חבירו אפי' אם יראהו שהוא עובר על כל העבירו' שבעולם לא יהא רשאי להוכיחו כי ירא שלא יהנה ממנו עוד . וזה הענין היא תקלת חכמי הדור כי הם רודפים ליהנות מן העם על כן יחניפו להם כדי שיחזיקו אותם בחזקה גדולה . ולא די שאינם מוכיחים אותם על ענייניהם אלא מתוך שמחניפים להם הם בעצמם אוחזים מעשיהם ונמשכים אחריהם ע"כ . כתב רבינו משה בהלכות דעות . בביאור כת שקרים דהיינו כת כזבים . המשקר והמכזב שנוי ומתועב לפני הקב"ה שנאמר שש הנה שנא ה' עינים רמות . לשון משלי ו יז שקר . וידים שופכות דם נקי . ויפיח שקרים ומשלח מדנים . לב חורש מחשבות און . רגלים ממהרות וגו' ומהשבעה דברים הללו הג' מהם הם בענין הכזב . לשון שקר . יפיח כזבים . עד שקר . ורז"ל אמרו תלה ז' המדות הרעות הללו בכזב ממנו משתלשלין כולם . כיצד עיני' רמות עיקר הגאוה הוא הכזב מפני שהוא אומר שהוא חכם והוא טפש גבור והוא חלש נשיא והוא נקלה ומתגאה לעיני הבריות במדות הללו של כזב כמו שאמר אבשלום ועלי יהיה כל איש אשר שמואל ב טו ד לו ריב ומשפט והצדקתיו והיה גונב דעת הבריות בכזב . לשון שקר הכזב עצמו . וידים שופכות דם נקי מיואב ששלח לשון שקר על פי דוד והשיב את אבנר והרגו שנאמר וישלח מלאכים אחרי אבנר וגו' . יפיח כזבים עד שקר שם ג כו הרי גופי הכזב . ומשלח מדנים בין אחים שנאמר בלע ה' פלג לשונם וגו' וסמיך

תלים נה י ליה און ועמל בקרבה׃ הוות בקרבה ולא ימיש מרחובה תוך ומרמה׃ בא
שם נה יא וראה כמה כזבו ונענשו׃ גיחזי כזב ונצטרע הוא וזרעו שנאמר ויאמר אליו
מלכי׳ ב ה כה אלישע מאין גיחזי ויאמר לא הלך עבדך אנה ואנה׃ ויאמר אליו לא לבי הלך
שם ב ה כו וגו׳ וצרעת נעמן תדבק בך ובזרעך לעולם ויצא מלפניו מצורע כשלג׃ אמנון
שמואל ב יג ו כיזב ונהרג שנאמר תבא נא תמר אחותי ותלבב לפני לביבות וגו׳ ושכב עמה
בראשית כז יב והרגו אבשלום וכל המחליף בדבורו כאלו עובד ע״א שנאמר אולי ימושני אבי
ירמיה כא יח והייתי בעיניו כמתעתע׃ וכתיב בע״א הבל המה מעשה תעתועים׃ ופי׳ הרב
יצחק אבוהב בספר מנורת המאור בענין זה למה יהיה כעובד ע״א שהכוונה
הוא לפי שמטעה את חבירו בדבר שקר לפי זה יהיה גם כן המטעה את חברו
בכל ענין שיהיה לפי שדומה לע״א שהם מטעים גם כן לבני אדם באמרם שיש
לאל ידם׃ א״ר אלעזר הכל ברא הקב״ה חוץ מן השקר שלא בראו אלא בני אדם
בודין אותם מלבם׃ וגרסי׳ במדרש רוחו של נבות היזרעאלי לא זכתה למחיצה
עליונה אלא מפני שהרגו אחאב דם נקי ונטרד מפני שהרהר לדבר כזבים שנא׳
מלכי׳ א כב כ מי יפתה את אחאב ויעל ויפול ברמות וגו׳ ויצא הרוח ויאמר אני אפתנו ויאמר
ה׳ בה וגו׳ מאי הרוח זה רוחו של נבות מאי צא צא ממחיצתי משום דובר שקרים
לא יכון לנגד עיני׃ ואמ׳ החכם אדם המכזב חשוב כמת שאין בני אדם חוששין
לדבריו מפני שדרכו לכזב חייו ומותו שוין׃ ואז״ל כך עונשו של בדאי שאפילו
אומר אמת אין שומעין׳ לו וירמיה כשהיה מוכיח לישראל לא היה מוכיחן אלא על
ירמיה ט ה הכזב שנאמר למדו לשונם דבר שקר׃ נעשה להם הכזב כטבע ולא יוכלו לסור
ממנו ונלאו להתעוות מדרך השקר לדרך האמת׃ אמר רב הונא מצינו שלא גלו
שמות כג ז ישראל מארצם אלא על שעברו על זה הפסוק מדבר שקר תרחק׃ ובספר
קינות הוא רמוז בג׳ מקומות באלפא ביתא של איכה ועיין באלפו הקדי׳ פ״ה לע״ן
איכה ב יו כלומר אמרו בפיהם מה שלא ראו בעיניהם דכתיב פצו עליך פיהם ואחר כך
שם ג יו עשה ה׳ אשר זמם׃ ובאלפא ביתא של אני הגבר פצו עלינו פיהם ואחר כך עיני
שם ד יו נגרה׃ ובאלפא ביתא של איכה יועם זהב פני ה׳ חלקם׃ ואחר כך עודנה
יבמות ס״ג תכלנה עינינו׃ וגרסינן בפרק הבא על יבמתו רב הונא מצערא ליה דביתהו
כדאמר לה עבד לי טלפחי׳ עבדא ליה חמצי׳ חמצי עבדה ליה טלפחי׳ כי
גדל חייא בריה אפיך לה אמר ליה איעליא אימך אמ׳ ליה אנא הוא דקא אפיכנא
ליה אמר ליה היינו דאמרי אינשי דנפיק מינך טעמא מלפך ברם את לא תעביד
ירמיה ט ה הכי שנאמר למדו לשונם דבר שקר על כן ילמד לשונו לדבר אמת׃ וכתב
משלי ו יט רבינו יונה בשערי תשובה שזהו מה שאמר שלמה הע״ה יפיח כזבים עד שקר פי׳
הרגיל לדבר שקר אפילו במילי דעלמא כל שכן שיכזב וישקר שיעיד על חבירו
מפני טבעו והרגל לשונו׃ ורבינו יונה ז״ל כתב שכת שקרים נחלקת לט׳
חלקים ובעל מנורת המאור של רי׳ שרא ע״ה קצר לשונם והעמידם בז׳ וז״ל החלק
הראשון איש כזבים ולא די שמשקר אלא שהוא מסמית בשקריו וגוזל וחומס כמו

המכחש

המכחש בעמיתו או עושק שכר שכיר ועובר על מצות לא תכחשו ולא תשקרו
ולא תלין. וכן המעיד בחבירו עד שקר שנאמר ולא תענה ברעך עד שקר שמות כ טו
ומן החלק הזה בעל תרמיות ואונאות במסחרים ובשותפות וכתיב לא תונו ויקרא כה יז
והמכזב נקרא בליעל ואיש און שנאמר אדם בליעל איש און וגו׳. הב׳ המשקר משלי ו יב
והמרמה את חבירו ואין בשקר הזה נזק מיד אך יתכוין לעשות סבה להזיקו
כאדם המרמה את חבירו כדי שיאמין בו ויבטח עליו ולא ישמר ממנו כדי להרים
עליו ההפסד כענין שנאמר בפיו שלום את רעהו ידבר׳ וגומר׳ וכתיב בתריה ירמיה ט ח
העל אלה לא אפקוד וגומר וזה עונשו על ג׳ ענינים על השקר ועל הנזק וההפסד.
הג׳ הבא בערמה לסבב לעצמו טובת חברו לא לגזול ולא לחמוס את חברו אלא
יתן עיניו בטובה העתיד לבא לחברו ויסבב בשקריו עד אשר יקח אותה לעצמו
כיצד כגון שראה את חברו קונה פרקמטיא בזול והלך למוכר ואמר ליה למוכר
אני נותן לך יותר מעות בפרקמטיא זו ואל תחוש לפלוני כי שותפין אנחנו או
שיסבב שיתן לו חברו מתנות על שקריו כגון שיאמר לו רצוני לקנות קרקע
פלוני שאתה רוצה לקנות והאחר נותן לו דמים כדי שיסתלק מן הקרקע ולא
יקח אותה. או שיאמר לו אני הייתי לך מליץ טוב עם המלך או עם השר
וכל כיוצא בזה. הד׳ המספר בספור דברים ששמע ויחליף מקצתן בלא
תועלת לו ולא הפסד לחברו ואף על פי שאינו מפסיד לאחרים עונשו גדול מאד
מפני שמעיז פניו ומשקר בטבעו הרע אבל התירו להחליף בדברים שבהם
מצוה ולהבאת שלום דתניא משבחין הכלה לפני החתן ואומר כלה נאה וחסודה
ואף על פי שאינה נאה. וגרסינן בבראשית רבה מותר לשנות מפני השלום
שנאמר אביך צוה שלא, מצינו שצוה יעקב בכך אלא שאמרו משמו. הה׳ ראשית כ א
האומר לחבירו שייטב עמו ויתן לו מתנות ואין בלבו לתת לו שום דבר גם זו
רעה גדולה ועל זה נאמר נצור לשונך מרע. והמתהלל במתת שקר למ״ד תהלים לד טו
לעננים רבים ורוחות ויראה שבאו גשמים ואינם יורדין שנאמר נשיאים ורוח משלי כה יד
וגשם אין. הו׳ המתהלל שעשה טובה עם חבירו והוא לא עשה ולא די לו
שהוא משקר אלא שהוא גונב דעת הבריות דתניא אסור לגנוב דעת הבריות
ואפילו דעת נכרי ואין מוכרין לנכרי בשר נבילה ומתה בשביל שחוטה ולא
מנעל של עור מתה בשביל עור של שחוטה ואל יראה אדם לחבירו שהוא פותח
החביות בשבילו ורצונו לפתוח אותם לחנווני ואל ירבה בתקרובת לחבירו
ויודע שאינו מקבל ודברים כאלו וכיוצא בהם אסורים משום כמה ענינים
משום שהוא משקר ומשום שהוא גונב דעת הבריות. הרי זה המשתבח במעלות השביעי
שאין בו כגון שיאמר שהוא נשיא ומיוחס ושהיו אבותיו גדולי הדור ולא די לו
שהוא מתגאה ומנשא עצמו אלא שהוא מכזב. ועל זה אמ׳ שלמה מלך עליו השלום
לא נאוה לנבל שפת יתר פי׳ אינו נאה שהוא נבל ומשפחה שפלה לומר שהוא שם יז ז
נשיא וגדול אף כי לנדיב שפת שקר רוצה לומר ואפילו הוא נשיא ונדיב

במעשיו לא יפקר בשפתיו ויתהלל שנתן מתנות לבני אדם והוא לא נתן ואפילו נתן גנאי הוא לאדם להתהלל במתנותיו כל שכן לנדיב ואם יש בני אדם שמכבדין אותו במדריגות הכבוד כגון שיאמרו עליו שהוא חכם שיאמר אני חכם · ואמרו רבותינו זכרונם לברכה כי מי שמכבדין אותו במדריגות הכבוד הראויות לתת למי שהוא יודע ב׳ מסכתות והוא אינו יודע אלא אחד צריך שיאמ׳ אחת לברה אני יודע כל שכן שאסור להתפאר במה שאין בו עד כאן לשונו · ומעלת המדבר אמת ועונש המדבר שקר האריכו בתיקונים ז״ל מאי קרוב ה׳ לכל קוראיו וכו׳ דמאן דקרא ליה בשקרא רחוק הוא מניה · אמת א׳ ברישא דאלפא ביתא · מ׳ באמצעיתא · ת׳ בסופיה · שיעורא דליה יוד ק״א ואו ק״א אמ״ת דאיהו שיעור דארבע מאה וארבעין וחד הא רזא דחמשה וארבעי׳ בזמנא דישראל משקרין בתורת אמת איתמר ביה ותשלך אמת ארצה מאי ארצה דא שכינתא · ובגלותא ותהי האמת נעדרת ושקרא שלטא בעלמא ומאן שקר דא סמאל · בזמנא דאמת שלטא איתעבר שקרא מעלמא אמת איהו בסוף תיבין ואיכון בר״א אלהים לעשות״ · בר״א אלהים את״ · ביה ברא עלמא ועליה איתקרי וקיימא כל עלמא וכל אומין דעלמא · אבל בשקרא ותשלך אמת ארצה ושקרא שלטא כב יכול באתר דיליה דאיהו ירושלים ודא גרים דאיתחריב ביתא ואתחזר לתוהו ובהו דהכי אוקמוה חרב בית ראשון והארץ היתה תוהו ובהו · חרב בית שני וחשך על פני תהום · דאמת איהו סחור עילא ותתא ובזמנא דאיתעביד שקרא יתהרס בכייכא בההוא זמנא לא תוסיף קום הה״ד איך כלת משמים הילל בן שחר כל״ה עטרת ראשינו דאיכון ה׳ עילאה ה׳ תתאה ו׳ עמודא דאימצעיתא סביל תרוייהו עד כאן לשונו · ורז״ל במדרש ואלה הדברים רבה אמז״ל אמר ר׳ ראובן ותהו חותמו של הקדוש ברוך הוא אמת ולמה אמת אמת יש בו ג׳ אותיות א״לף ראשון של אותיות מ׳ אמצעיתן ת׳ סופן לומר אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלהים ע״כל · ואלו הם דברי התיקונים כמבואר אלא שהוסיף ענין לומ׳ אני ראשון איפשר שכיוונו רז״ל לדברים אלו לפי הפשט ללמד לנו שמי שידבר אמת לא ימצא בדבריו תוספת ולא מגרעת כשם שהקב״ה נקר׳ אני ראשון ואני אחרון כי מה שיש במציאותו כשהוא ראשון הוא בעצמו שהוא אחרון ואין לנו לא תוספת ולא מגרעת · ולפי הסוד בתיקונים פי׳ הרשב״י ע״ה כי אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלהים כאמר עם שם ס״ג שהוא זה יו״ד ק״א ואו ק״א שיש בו ג׳ יודין ועל ג׳ יודין כאמ׳ אני ראשון ואני אחרון ז״ל והוא דאמ׳ כעשה איהו יוד ק׳ ואו ק׳ אני ראשון ואני אחרו׳ ומבלעדי אין אלהי׳ תלת יודין מעידי׳ עלי׳ דלית לעילא מניה והו הענין בעצמו שפי׳ כי מה שהו׳ בראש הוא בעצמו יו״ד בסוף ולא כשתב׳ הי׳ ראשוב׳ מה״ אחרונה · וכאש׳ תדקדק במ״ש בתיקוני׳ ביואת׳ שהעתקנו בשם יוד ק״א ואו ק״א שהו׳ שיעור אמת כבין טעם היו׳ התור נקרא׳ תור׳ אמת מפני שהיא רבוק׳ בשמו הגדול הכנ׳ והיינו מה שפי׳ בזוהר

כמה

תקונים תקון סב דף סו ע״ב תלים קמה יח
ס״א
אמת דליסו ד׳ מאה וארבעין חמשה מן מ״ע בה רזא דחמשה וארבעין מ״ס דמילה מ יב
ישעיה כט יד
ישעיה יד יב
איכה ה יו
ישעיה מד ו
תקוני׳ דף קיט ע״ב

במה פעמי׳ראוריית׳כלא שמא דקב״ה ׳ ומטע׳זה נ״כ תקר׳התור׳עץ חיי׳שאמת
הוא סוד עץהחיי׳תתן אמת ליעקב והתור׳נקראת אמת שנ׳ותורתך אמת ׳ וכן תלים קי״ט
אמת רמוז בשם כ״ג בסוד אני ראשון ושני שמות אלו פי׳ בתיקונים שרא נשמתא ק״מב
ורא גופא ובזה נבין טעם למדבר אמת שמאריך ימים שפי׳ בסנהדרין על אותה תקונים דף ק כא
המדינה שהיתה נקראת עיר אמת שלא מת א׳ מהם קודם זמנו ופי׳ שם שלא היו סנהדרין ס״
משנים בדבורם ופעם אחד אירע שנתאכסן עמהם חכם א׳ רב טביומיה
שמו ומפני שטינה בדיבורו בדבר קל כמו שנתבאר שם בגמרא קבר ב׳ בניו
ונירשוהו מביניהם ׳ והטעם לאריכות ימים מפני ששם מ״ה הו׳ שקיו דאילנא
בדרעוי וענפוי כמו שפי׳בתיקונים בדברי אליהו וכן שם כ״ג יקראוהו בתיקוני׳ תקונים דף י״ג
בפ׳ נשמתא ׳ והכוונה בשמות הנז׳ הוא עלת העלות המתלבש בהם כמו שפי׳
בתיקונים נמנא שאוחז בחיים העליונים שהם חיי המדות ולכך ראוי שיאריך
ימים ׳ גם במעלת האמת ביאר לנו הנביא באומרו ויהו״ה אלהים אמת הוא ירמיה י׳
אלהים חיים והנה ב׳שמות אלו עולים יב״ק כמנין שלשה שמות אהי״ה ידו״ד אד״ני
שהם אני ראשון נמצא המדבר אמת מתדבק בשמו יתברך ידו״ד אלהים שהוא זוהר פ׳ ויקהל
שם שלם כדפי׳ בזוה״ר והדבק בו דבק בחיים כמ״ש והוא אלקים חיים ׳ וכשם ואדרת נשוא
שהשכר גדול למדבר אמת כך העונש גדול למדבר שקר כמבואר במאמר דף ק״לא ע״ב
התיקונים שזה גרם חורבן בית ראשון ובית שני ׳ וכן פי׳ רז״ל במ״ס שבת לא שבת פ׳ כל
חרבה ירושלם אלא שפסקו ימנה אנשי אמונ״ה שנא׳ שוטטו וכו׳ והמקיים התורה כתבי
ומצותיה הוא המקיים העולם שעמודו הוא האמת וכאמרם על שלשה דברים אבות פ״א
העולם עומד על הדין ועל האמת ועל השלום והאמת הוא עמוד הכולל הכל
וכאשר אין ישראל עוסקים בתורה ואין מקיימין אותה כתיב ותשלך אמת דניאל ח י״ב
ארצה כדפי׳ בתיקוני׳ ואז סמאל הנקרא שקר שולט וזהו ותהי האמת נעדרת ׳
והטעם לכל זה הוא כי כמו שאי אפשר לגוף להתקיי׳ בלא נשמה כן נשמת כל
הנמצאים ועמוד המקיימם הוא האמת ׳ ובכלל המדבר אמת שלא ידבר א׳
בפה וא׳ בלב אלא שיהיה תוכו כברו והכי דייק קרא בני ישראל לא יעשו עולה
ולא ידברו כזב ולא ימצא בפיהם לשון תרמית ׳ וסוד ענין זה פי׳ בר״מ ז״ל ובגין רעיא מהימנ׳
דא אוקמוה מארי מתניתין לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה בגין דקב״ה פ׳ פנחס דף
איהו סתים בסתרי התורה במאי אישתמודע במצוות דאיהי שכינתיה דאיהי ע״א
דיוקניה כגוונא דאיהו ענין שכינתיה ענוה איהו חסיד ואיהי חסידה איהו גבור
ואיהי גבורתא על כל אומין דעלמא איהו אמת ואיהי אמונה איהו נביא ואיהו
נביאה איהו צדיק ואהי צדקת איהו מלך ואיהי מלכתא איהו חכם ואיהי
חכמתא איהו מבין ואיהי תבונה עטרה דיליה ׳ איהו כתר ואיהי עטרה דילה
עטרת תפארת ׃ ובגין דא אוקמוה רבנן כל מי שאין תוכו כברו אל יכנס לבית
המדרש כדיוקנא דקב״ה דאיהו כברו ושכינתא ברו איהו תוכו מלגאו ואיהי ברו
ולא אשתכחת איהי מלבר מההוא דלגאו לאישתמודעא דהיא אצילותא
ולית אפרשותא

ולית הפרשותא תמן כלל דמצבית ומחוץ תצפנו ׳ ובגין דאיהו ידו״ד סתים מלגאו
לא איתקרי אלא בשכינתיה אדני ובגין דא אמרו רבנן לא כשאני נכתב אני
נקרא בעה״ז נכתב אני בידו״ד ונקרא אני באדני אבל בעה״ב נכתב בידו״ד ונק׳
בידו״ד למהוי רחמי מכל סיטרא ובגין דא מני קב״ה למלאכי השרת מאן דלא יהא
תוכו כברו לא יעול בהיכלא דא בכל איברין פניאין וחיצוני׳ ובנ״ה אמר קרא
תמים תהיה עם ה׳ אלהיך עד כאן לשונו ׳ הרי מבואר במאמר הזה מעלת מי — בריש ז״ח ז״ג
שתוכו כברו בכל ענייניו ובכלל הי׳ מדת אמת שהרי הוא אמת והיא אמונה ׳
כמנא א״ו מי שאינו מדבר אמת ויש בלשונו תרמית הרי אין תוכו כברו והוא
קוצץ בנטיעות ומפריד בסוד האצילות מסוד קב״ה ושכינתיה כאומרו בנ״ים — שם ז״ל פ׳
אתם לה׳ אלהיכם ומטעם זה אמר הנביא בני ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו — צפנים ר״נ נ
כזב ׳ ועוד בעונש מי שאין תוכו כברו האריכו בר״מ ועוד בתיקונים עש״ם ׳ גם — רעיא מהימנא
בכלל האמת לקיים דברי התורה במעשה שאם למד ולא עשה אינו בכלל אמת — פ׳ פנחס דף
וזה מבואר בריש דמאמר רעיא מהימנא שאמר לא המדרש הוא העיקר אלא — רל״ם ע״ב
המעשה בגין דקב״ה איהו סתים בסתרי תורה במאי אשתמודע במצות דאיהי — ותקונים דף
שכינתיה ׳ עוד לקמיה איהו תוכו ואיהי ברו ולא אשתכיחת איהי מלבר מההוא — ק״כו ע״א
דלגאו לאישתמודעא דהיא אצילותיה כמנא הדורש ואינו מקיים מפריד ומרחק
א״ו שאין בחוץ במעשה מה שהוא בפנים בריבור התורה ׳ ולכן המעשה הוא
העיקר המור על היחוד ׳ וכן פי׳ בזוהר שאמת הוא כולל דכר ונוקבא ז״ל ויעקב — זוהר פ׳ שלח
איש תם בעלה דההוא תם ומאן איהו א רז״א דו״ו וכר הו״ו כלל דכר ונוקבא — לך דף ק״סג
כחדא כדין כטיל כל אתוון אלין א׳ תם ואיהו אמת תתן אמת ליעקב כלל דכר — ע״ב
ונוקבא כחדא שלימא דכולא עד כאן לשונו ׳ כמנא שהרוצה לקיים מדת אמת
צריך שיקיים במעשה מה שעוסק בתורה כדי שיהיה בכלל א׳ תם שהם זכר
ונקבה והיינו סוד וידו״ר אלהים אמת שהם שמות כאחד הם סוד אמת ׳ גם
בכלל קיום האמת שישתדל להיות קיים בעבודתו כיתד שלא תמוט כדכתיב
ותקעתיו יתד במקום נאמן ואמת והאמונה הכל עניין א׳ כמבואר במאמר — ישעיה כ״ב כ״ג
דאיהו אמת ואיהי אמונה והנה האמת הפך הכזב כי המבטיח ואינו עושה יקרא
כזב מפני שפסק הבטחתו ודיבורו ׳ וכל לשון כזב נגזר מלשון הפסק כדכתי׳
וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו ׳ והנה מדת אמת לעולם אינו פוסק רחמיו מן — שם כ״ח ז״ג
העולם שהוא כנהר יוצא מעדן להשקות את הגן ואמר יוצא ולא יצא שלעולם הוא
יוצא ולכן קראו הרשב״י כנהר דנגיד ונפיק ולא פסיק מימיו עיין בזוהר ועיקר — זוהר פ׳ משפטי׳
מדת אמת תלוי בעתיקא כדפי׳ באדרא שאין משם הפסק הרחמים לעולם שאלו — דף קכב ע״ב
א״ו יצוייר יעדר לכזב השפע ההוא רגע יתבטל העולם ׳ וכן איברי האדם
מצויים על תפקידתם הלשון לדבר והאוזן לשמוע והרגלי׳ להלוך ושאר החושי׳
ואלו יצוייר שיכזבו האיברים מלעשות ציווים יתבטל האדם ׳ ולכך על האמת
העולם עומד ואם יתבטל איזה חוט מהם לפעמי׳ הוא מפני סבת האדם וכוזבו

בעבודתו

בעבודתו לבורא · ולכך ראוי לאדם שיהיה קיים בעבודתו שלא יכזבו בה לעולם שאם פסק הרי פסק מדת אמת והוא בקליפה הנקרא כזב · וקרוב בעיני לומר שהוא מדת כזבני כי מה לי שיכזב לבני אדם או שיכזב להקב"ה ויותר ראוי ליענש המכזב להקב"ה מהמכזב לבני אדם כדכתיב אם כהתל באנוש תהתלו (איוב י"ג ט) בו · ושמעתי מפי מורי ע"ה שבפה יש ל"ב שנים שהם ל"ב אלהים שבמעשה בראשית שהם ל"ב נתיבות חכמה ומעשה בראשית חתום במדת אמת בראשו ובסופו בראשו בראשית ברא אלהים את השמים ובסופו ברא אלהים לעשות ללמדך שכל המשקר מכחיש מעשה בראשית ול"ב נתיבות שבו והחתומי' במדת אמת וזהו שמכיון ששה פעמי' נזכר אמת במעשה בראשית והם כנגד שש קצוות שנחתמו בשם יהו' כדפי' בספר יצירה ואלו הם בראשית ברא אלהים את הר"י וירא אלהים את ויברא אלהים את ברא אלהים לעשות כן כתב הר' יעקב בפירושו על הפירוש שעשה על התורה · נמצא המשקר עוקר עצמו משש הקצוות החתומי' במדת אמת והרוצה בדבריו ועסקו שקר אם הוא חייב לפרוע לכך לזמן יאריך הזמן בתחלה כדי שלא יבא שקרן ושמעתי שעל זה נאמר שפת אמת תכון לעד (משלי י"ב י"ט) ועד ארגיעה לשון שקר ר"ל מי שהוא שפת אמת תכון לעד פי' שמאריך הזמן הרבה כדי שבאמצעות הזמן ישלים דיבורו · אמנם מי שהוא אומר ברגע הזה בעת מחר לשון שקר והכוונה על קיצור הזמן הוא לשון שקר שאיפשר שלא תזדמן לו בקפתו וימצא שקרן · והאומר אני שאיפשר שמטעם זה בא מלת אמת רמוז בס"ת ולא בר"ת להורו' על האריכות הזמן וכן הרוצה לקיים מדת אמת אל ירגיל לשונו לדבר שקר אפי' בדברי הבאי משום למדו לשונ' דבר שקר כדגרסי' (ירמיה ט ד) ביבמות רב הוה מצערא ליה דביתהו · (יבמות ס"ה) ולא זו בלבד אלא כל מי שהוא ירא שמים יש לו לקיים בפיו מה שהסכים בלבו לקיים ודובר אמת בלבבו כמו (תלים ט"ו ב) מקיים ענין זה רב ספרא כמבואר במכות ובבא בתרא ע"ש · (מכות פ"ג בתרא כ"ב פ"ה) אמנם מפני דרכי שלום מותר לשנות כדפי' שם ביבמות מפני שמדתו הוא המייחד הכל כאומרו (יבמות ס"ה) וכל נתיבותיה שלום כדפי' בזוהר והוא עמוד האחרון המקיים העולם ומכאן (משלי ג י"ז) ידין המעיין שאין לשנות מפני השלום אלא בדבר שהוא קיום העולם או בדבר (זוהר פ' מקץ) שבין איש לאשתו וכענין שמואל שאמר לזבוח לה' באתי שהוא דבר פקוח נפש · (שמואל י"ו ב) וכן תיקון למי שרוצה לשוב בתשובה הוא שידבר אמת שאם ירצה לעשות דבר שאינו כראוי אם יאמרו לו עשית כך וכך אם ידבר אמת מוכרח שיאמר כך עשיתי ויתביים ופעם אחרת לא יעשה או יאמרו לו לאיזה מקום אתה הולך אם הוא הולך לעשות עבירה אם יאמר אמת ימנע מעשותה מפני הבושה · ומה שצריך ליזהר שנכשלים בו הרבה בעדים החותמים בשטר שלא יחתמו עד שיקרא השטר לפני הלוה והמלוה מלה במלה ואז יחתמו כדי שלא יבאו להעיד שקר · עוד מצאתי למחבר מן המחברים המדברים בדברי החסידות בכתיבת יד מדבר בענין מדת אמת יפה ונעתיק לשונו בע"ה · ז"ל מדת האמת שהכניסתה

נבראת

בראשית ב ז נבראת ממקום רוח קדשו של השם שנאמר ויפח באפיו נשמת רוח חיים ונחצבה
ממקום טהרה ונבראת מזוהר העליון ומכסא הכבוד ואין שקר למעלה במקום
ירמיה י י קדש הקדשים אלא אמת שנאמר וה' אלהים אמת והאלהים עשה את האדם
תלים ק"א ז להיות ישר להשתמש בחותמו כי חותמו של הקב"ה אמת וכתיב דובר שקרים
לא יכון לנגד עיני וכשהאדם עוסק בשקר אז אין השקר דבוק לאמת · וכשיש
אמת כביכול מכון שבתו בשמי' כנגד בני אדם כי כשיש אמת בבני אדם אז הם
שם קמ"ו ו מודים שעשה שמים וארץ והים והכל וזהו עושה שמים וארץ את הים ואת כל
אשר בם וסמיך ליה השומר אמת לעולם · וכשיש בבני אדם שקר כביכול אין
מקום שבתו בשמי' ובארץ ומי שהוא זוכה להתבונן בדברי' הללו נשמתו נחצבת
ממקום האמת ויעשה כל ענייניו באמת ולא יכניס השקר במקום קדושה ואמת.
שם קמ"ה י"ח לכך נאמר קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת · ואיזה דבר נקרא
קריאת אמת זה המפנה לבו מכל ענין שבעולם ומתקרב אל השם לבד ושכלו
הולך ומתחזק להדבק באור העליון וישים מחשבתו בחשקו תמיד · וזה הענין
ישיג האדם כשהוא מתבודד בחדרו ומפני זה ירבה כל חסיד להתבודד ולהפרד
ולא יתחבר עם שום אדם רק לצורך גדול אבל אם יתפלל בהכנעת שפתיו יהפוך
פניו אל הכותל · ואתה מחשב בענייניך וצורכיך ותקרא בלשונך בענין ביתיך
או להתכבד כי תחשוב בלבבך היאך קולך ערב ותשתדל בתפלתך למצא חן
בעיני בני אדם לקבל שבח מהם זה אין עבודתך אמת ולכן אנו מתפללין וטהר
לבנו לעבדך באמת שנעשה כל עבודתינו באמיתות להאמין ובלב שלם ובנפש
תלים ט"ו א חפצה ולא מפני האנשים ולא בשביל ממון או רעות רוח · וזהו שאמר דוד הע"ה
מי יגור באהליך ומי ישכון בהר קדשך הולך תמים ופועל צדק ודובר אמת
בלבבו התבונן במה שאמר ודובר אמת בלבבו ולא אמר דבר אמת בפיהו אלא
ר"ל שיהיה האמת תקוע וקבוע בבני אדם ובלבבו לכך החסידים הראשונים
כשהיו להם מקח וממכר היו נותנים אותו לקונה כפי הסכמתם בלבם אף
שהיו מסכימין ליתן אפי' אם היה הקונה רוצה להוסיף לא היו לוקחים אלא כפי
הסכמתם בלבבם · והאדם חשוב ההולך בדרך זה לדבר אמת בלבבו אם קבל
עליו במחשבה לעשות דבר אחר יכתוב אותה המחשבה שלא ישכחנה ושלא יחל
דבר ממחשבתו ואם אינו יכול לעמוד בו ילך אצל חכם ויתיר לו מחשבותיו
שגמר בלבו ואע"פי שלא הוציאם מפיו · וכל הדובר אמת בלבבו ואינו רוצה לדבר
שקר אפי' דברים שיחשוב שידבר אע"פי שלא יתכוון להם מ"מ דבריו מתקיימין
איוב כ"ב כ"ח שנאמר ותגזר אומר ויקם לך ומי שהוא איש אמת בכל משאו ומתנו הן במקח
וממכר הן בהלואה לעולם יאמר בפעם הראשון סוף דעתו וירגיל אותם
המתעסקים עמו שידעו כולם שלא ישנה דבריו ולא יעריף ולא יחסר · אמר
החכם תשים דעתך תמיד האמת לעומתיך ר"ל שיעשה סימן לעצמו בבואו
לעשות משא ומתן שיזכור ולא יאמר שקר ויכתוב בכתב ויבא אצלו ויראה בו

קודם

קודם משאו ומתנו וכן יכתוב בבית מדרשו ועל שולחנו שיזכור ולא יאמר שקר
כדי שלא יסתכר ולא ידע דבר אמת • וכן עשה חכם אחר כתב על הכותלים
למעלה זכור את יום מותיך ולא תחטא ומי שאינו מדבר אלא אמת יחיה
ויאריך ימים ויכנל מכל רע • וראיה מר׳ יהשוע בן לוי כשקפץ וכו׳ שלא שלט מלאך
המות בו ובחייו שלא דבר כל ימיו שום דבר שקר וכזב ועדיין הוא בג״ע בחייו
סמך לדבר מה שאמר הפסוק וה׳ אלהים אמת הוא אלהים חיים ומלך עולם ואם ירמיה י י
לא ידבר אלא אמת ינצל כל ימיו מכל רע דכתי׳ תורת אמת היתה בפיהו ועולה מלאכי ב ו
לא נמצא בשפתיו כי מלאך ה׳ צבאות הוא כי המלאכים העליונים הם צורת
אמת ואינם בגופות והנשמות נגזרות מהם כאור והנשמות הם בגופים על כן
אינם יודעים הנסתרו׳ רק מעט ובמראה הלילה שאין הנשמה מתעסק בצרכי
הגוף • והיודע סוד הנשמה יעיד בדבר כי החלומות מעין המחשבות רעיונך דניאל ב כט
על משכבך סליקו • והחלומות באות ע״י המלאך המלוה בני אדם ולפי
שאין כל המחשבות אמת על כן אין כל החלומות אמתיים ומי שמרגיל עצמו
להיות כל מחשבותיו אמתיות גם יראה בלילה מראות אמת • וידע העתידות
כמו המלאכים • המדבר אמת אין כל מעלה טובה הימנו לכן ראש דברך אמת
והזהיר מדבר שקר תרחק גם הרמיזות של אדם יהיו אמת כי שכר אמת גדול שמות כ״ג ז
מאד לכן ירגיל אדם עצמו לילך באמת וללמוד תורה כדי שידע האמת וכדי
שיוכל לעשות המצו׳ על אמיתתן וכהלכתן ולעולם יודה על האמת ואפי׳ בדברי
אגדה שאין בו קיום מצוה ולמוד כדי שיאמין הלב דבר אמת אל תבוש לקבל
האמת מאיזה המקום שיבא אפי׳ מקטן שבקטנים ונבזה שבנבזים תקבל
האמת ממנו כי מרגלית טובה שהיא ביד קטן ונבזה ולעולם היא חשובה
כמרגלית • עתה בעוונות שהאריך הגלות יותר מדאי יש לישראל להבדל
מהבלי העולם ולאחוז בחותמו של הקב״ה שהוא אמת ולקדש עצמו אף במותר
להם ושלא לשקר לא לישרא׳ ולא לנכרי ולא להטעותו בשום ענין שנאמר שארית
ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ולא ימצא בפיהם לשון תרמית וכתי׳ צפניה ג יג
וזרעתיה לי בארץ כלום אדם זורע כור אלא שלא ימצא כמה כורים כך זורע הושע ב כה
הקדוש ברוך הוא ישרא׳ במדינו׳ כדי שיתוספו עליהם גרים וכל זמן שמתנהגין
עמהם ברמאות מי ידבק בהם והנה הקדוש ברוך הוא הקפיד על גזל של
רשעים שנאמר ותמלא הארץ חמס • ומעשה היה ברבי שמעון בן שטח שלקח ראשית ו יא
חמור מישמעאלי הלכו תלמידיו ומצאו אבן טובה תלויה בצוארו והביאו האבן
לרבי שמעון בן שטח ואמרו לו ברכת השם היא תעשיר אמ׳ל חמור לקחתי אבן
טובה לא לקחתי וחזר והביא לאותו ישמעאל וקרא אותו הישמעאל ברוך ה׳
אלהי רבי שמעון בן שטח • וכן יש בירושלמי כי החכמים הראשונים קנו
חטים מנכרים ומצאו בהם צרור של מעות והחזירו להם ופתחו הנכרים ואמרו
ברוך ה׳ אלההון דיהודאי וכן יש שם הרבה מעשים שהזהירו על קידוש השם

יתברך׃ וכשיש אמת למטה אז ישקיף השם בצדק על הארץ שנאמר אמת
תהלים פה יב מארץ תצמח וצדק משמים נשקף לכן תאחוז באמת ואם עשין רע או טוב
דברים ז ט האמת אל תניח ותסמוך על הנאמן דכתיב וידעת כי ה׳ אלהיך האל הנאמן
שומר הברית והחסד וגו׳ ומה היא אמונתו שהוא שומר הברית ואם יש צדיק
שחטא חטא הוא נפרע לו גמולו בעה״ז וזהו דבר ברור שיותר טוב לצדיק
להיות נידון אפי׳ בייסורין של איוב בגופו כל ימיו שהוא דבר בזוי ובזמן הקצר
שהוא בעולם הזה ולתת גמולו הטוב בדבר הנכבד בעולם העליון להגיע
למעלות עליונות ובזמן הטוב שכולו ארוך ואינו פוסק עולמית זה יותר טוב
לצדיק ממה שהיה שלם בעולם הזה ולא היה נפרע מחטאיו בעולם הזה והיה
נידון בעולם הבא בייסורי גיהנם או מאמת חטאו ימעט נשמתו מן מעלתה
בעולם הנשמות והדבק לזיו מעלות העליון אשר לזו ההנאה אין ערך ודמיון
ולרשעי׳ נותנין להם גמולם בהנאה מועטת הפוסקת ובעולם הקצר הוא העולם
הזה והחטא שמור לעולם הארוך ובצער גדול שהוא גיהנם אשר אין ערך
דברים ז י לאותו צער ומקרא מלא הוא ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו פירוש הקב״ה
משלם לרשע זכיותיו בעולם הזה כדי להאבידו לעולם הבא׃ ועוד
באמר לא יאחר לשונאו על פניו ישלם לו פי׳ זה נאמר על צדיק שישלם לו חטאיו
בעולם הזה כדי שיהיה לו עול׳ הבא הרחמן הוא ידריכנו באמתו ויבואנו לאחרינו
להגיע לאור אשר שם חביון עוזו ונוי תפארתו עד כאן לשונו ובזה נכלל הפרק׃

פרק יג׃

בענינו כת מספרי לשון הרע ובחלקיה ומפני היות הדרוש ארוך
בה יותר ראינו לייחדה בפ׳ בפני עצמו אמר במדרש תנחומא
מדרש תנחומא׳ פ׳ מצורע שלשה מלכים וד׳ הדיוטות אין להם חלק לעה״ב ד׳ הדיוטות אלו הם בלעם
ודואג ואחיתופל וגיחזי את מוכה הללו מפני דיבור פיהם נדחפו לגיהנם והביא
ראיה לכל א׳ ואחד וכדי שלא להאריך לא נעתיק לשונם׃ עוד שם אמר רבי
פרת ברית כרותה להב״ה בעולם שכל שמספר לשון הרע ילקה בצרעת מנין
ממה שקראו בענין זאת תהיה תורת המצורע תורת המוציא שם רע׃ אמרו
רבותינו אין הנגעים באים על האדם אלא על לשון הרע שמוציא מפיו ורוח
קהלת ה ה הקדש צווחת ואומרת אל תתן את פיך לחטיא את בשרך להלקות גופך ואל
תאמר לפני המלאך כי שגגה היא וגו׳ תאמ׳ לפני הממונה עליך בשגגה הדיבור
מפני שכל דיבור ודיבור שיצא מפיך בספר נכתבים בין טוב בין רע בין בשוגג
מלאכי ג יו בין במזיד ומנין שהוא כן שנאמר אז נדברו יראי ה׳ איש אל רעהו ויקשב ה׳
וישמע ויכתב בספר זכרון לפניו ליראי ה׳ ולחושבי שמו׃ וכן במדת פורענות
תהלים קלט ב אמר דוד אתה ידעת שבתי וקומי בנת לרעי מרחוק וכן אמר איוב כי אתה
איוב יד יג צעדי תספור ועל שרשי רגלי תתחקה׃ למה יקצוף האלהי׳ על קולך וחבל את
מדרש דברים רבה פ׳ כי תצא מעשה ידיך אלו הידים והגוף שלוקים בצרעת׃ ובואלה הדברים רבה אמר
בפי׳ פסוק זה אל תתן את פיך לחטיא בדרש אמנם בקיום הפסוק ואל תאמר
לפני

לפני המלאך אז"ל שלא תאמר הריני הולך ואומר לשון הרע ואין בריה יודעת אמר לו הקדוש ברוך הוא הוי יודע שאני שולח מלאך והוא עומד אצלך וכותב כל מה שאתה מדבר על חבירך מנין שנאמר ג"ם במדעך מלך אל תקלל למה כי עוף השמים יוליך את הקול ומהו בעל כנפים יגיד דבר אלו המלאכים שכתו' בהם שש כנפים לאחד עד כאן לשונו׳ והחסיד הרבי יוסף יעבץ עליו השלום כתב במסכת כל המחלל שם שמים בסתר בענין לשון הרע דבר נאות עם המאמר הזה שפי' בפסוק ואל תאמר לפני המלאך כי שנגה היא שכל דיבור ודיבור נכתב ראיתי להעתיקו הנה׳ ז"ל וכ"ל שבכלל המחלל שם שמים בסתר הוא המספר לשון הרע יען כי נמצאו בכנפיו אבק שלשה עבירות חמורות שהטורם בכל א' יהרג ואל יעבור וכמשז"ל בע"א כתיב אנא חטא העם הזה חטאה גדולה׳ ובג"ע ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת׳ ובש"ד כתיב גדול עוני מנשוא׳ ובלשון הרע כתיב לשון מדברת גדולות ואל תחשוב שאמר זה על צד הגוזמא כי אם על צד הדקדוק האמתי וזה כי עובדי ע"א היו אומרים אין ה' רואה אותנו ולכן היו נמשכין אחר העבודות ההם למצוא חן בעיני הבעלים והעשתרות כפי דעתם הנפסד׳ והנה המספר לשון הרע על חבירו כששמעו את קול צעדיו ישתוק מן דבריו ויסכה דבורו ובעברו מעל פניו יחזור לקלקולו ולא יחשוב ממי שמלא כל הארץ כבודו בכל מקום עיניו צופות רעים וטובים והאשה המנאפת אכלה ומחתה פיה ואמרה לא פעלתי און והמספר לשון הרע ומראה סבר פנים יפות לחבירו בפניו ובקרבו ישים ארבו ומדי עברו ילעיג עליו ויסמהו מרמס לחרב לשונו׳ וש"ד אין צריך ביאור כי הוא יסודו וכ"ם אם ילבין פנים ברבים וכיון שכן הוא אין לך חילול השם גדול מזה ולכן יפרעו ממנו בגלוי כמ"ש והעם לא נסע עד האסף מרים כי ידעו כלם גודל לשון הרע ואע"פי שהיה בסתר ובשוגג עד כאן לשונו׳ ופי' במדרש במזמור בבא הזיפים שעל האומר לשון הרע נאמר ארור מכה רעהו בסתר וכן בפרקי רבי אלעזר ז"ל כל המלשין אדם בסתר אין לו חלק לעה"ב שנאמר מלשני בסתר רעהו אותו אצמית וכתוב א' אומר ארור מכה רעהו בסתר תדע לך שכן הוא בא וראה מהנחש שהלשין לאדם ולעזרו ארור הקדו' ב"ה שיהא אוכל עפר שנאמר ועפר תאכל כל ימי חייך׳ רבן גמליאל אומר ישראל אמרו לשון הרע על הקדוש ברוך הוא ואמרו היש לה' כח לזון אותנו במדבר שנאמר וידברו באלהים אמרו היוכל אל לערוך שלחן הן הכה צור ויזובו מים ונחלים ישטופו וראה הקדוש ברוך הוא שהלשינו בכבודו וכבודו הוא אש אוכלה ושלח אש ואכלה אותם סביב שנאמר ותבער בם אש ה' ותאכל בקצה המחנה הלכו ישראל אצל משה ואמ"ל משה רבינו תתננו כצאן לטבחה ולא לאש אוכלה ראה משה בצרתן של ישראל והתפלל עד כאן לשונו׳ ומן המאמר הזה תראה בביאור עון לשון הרע שהוא פוגם בשכינה הנקראת כבודו וכבודו אש אוכלה

קהלת י כ
אבות פ"ד
סוטה לב לא
ר"ספית לט ט
שם דף יג
תלים יב ד
משלי טו ג
במדבר יב טו
דברים כז כד
פרקי ר"א פ' נג בראשו
תלים קא ה
תלים עח יט
במדבר יא א

קהלת ה ה והיינו כדקדק דלית בה וותרנותא כלל והוא המלאך שנאמר בו ואל תאמר לפני
המלאך כי שגגה היא כי אפי' בשוגג היה מעכבת מפני שהיא דין גמור ׃
זוהר ריש פ' מצורע והיינו ג"כ זאת תהיה תורת המצורע שפי' בזוהר שהיא חרב נוקמת נקם מבני
אדם אשר חרב בלשונם והיא נקראת זאת על פסוק גורו לכם מפני חרב אמרו
איוב יט כט ז"ל ת"ח בלישנא בישא דאמר כתש לאיתתא גרים לאיתתא ולאדם למיגזר עלייהו
תלים נז ה מיתה על כל עלמא ׃ בלישנא בישא כתיב ולשונם חרב חדה בגין כך גורו
לכם מפני חרב מפני לישנא בישא כי חמה עונות חרב מאן כי חמה עונות
חרב דא חרב לה' דתכן חרב אית ליה לקודשא בריך הוא רביה דאין לחייביא
ישעיה לד ו הה"ד חרב לה' מלאה דם וחרבי תאכל בשר ׃ ובגין כך גורו לכם מפני חרב
דברים לב מב כי חמה עונות חרב למען תדעון שדון בגין דתדעון דהכי אתדן מאי דאית
ויקרא יד ב ליה חרב בלישניה איזדמן ליה חרב דשצי כלא הה"ד זאת תהיה תורת המצורע
עד כאן לשונו ׃ ולמעלה מזה אמר שדין כתיב שדין הכוונה שהוא נדון
ע"י חרב העליונה שהיא מדת זאת ׃ ובמה שפי' שהמדבר לשון הרע הוא
תלים קכ ה פוגם בשכינה יובן פסוק א' מתלים שאומר אויה לי כי גרתי משך וכו' ולמעלה
שם קכ ג מזה מדבר על ענין לשון הרע מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה כדפי' רז"ל
ענין זה על בעל לשון הרע וכן הפסוק הבא אחריו מוכיח חצי גבור שנונים
עם גחלי רתמים ׃ ופי' שחצי הגבור המה בלשונו הרע הם שנונים וכמ"ש
שם קכ ד דהע"ה על דואג ׃ מה תתהלל ברעה הגבור ואמר אשר שננו כחרב לשונם
שם סד ד דרכו חצם דבר מר ׃ עם גחלי רתמים פירוש רש"י זה לשונו כל הגחלים כבו
שם קכ ד מבחוץ כבו מבפנים ואלו כבו מבחוץ ולא מבפנים עד כאן לשונו ׃ ופי'
שכך הוא הלשון הרע כמו הגחלים הרתמים שאינם כבים מבפנים שלשון
הרע הולך ושורף מעט מעט ומבחוץ הוא כבה שהוא מראה את חבירו ומדבר
עמו שלום ובקרבו ישים ארבו והיינו לשון רמיה שהזכיר הכתוב לעיל
מזה ׃ והשכינה מתרעמת על זה ואומרת אויה לי כי גרתי משך ופי' כי גורם
בעונו להמשך הגלות ושתשכון השכינה עם אהלי קדר שהם הקליפות וכן פי'
זוהר פ' אחרי מות רבי שמעון בן יוחאי עליו השלום והעתקנו לשונו בשער היראה בפ"ה דעל תלת
מלין מתעכבי ישראל בגלותא על דעבדין קלנא בשכינתא וכו' וכלהו איתנהו
במדבר לשון הרע כי ערות דיבור מאוס מכולא וכן מהדרי אנפייהו משכינתא
עד"ש ביאר החסיד עליו השלום שהעתקנו לשונו לעיל ׃ עוד פי' אחר במדרש על
קהלת ה ה פסוק הנזכר אל תתן את פיך זה לשונו אל תתן את פיך זו מרים ותדבר מרים
במדבר יב א להחטיא את בשרך אל תתן רשות לאחר מאבריך להחטיא כל איבריך ואל
שם כ טז תאמר לפני המלאך זה משה דכתי' וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים כי שגגה היא
שם יב יא אשר נואלנו ואשר חטאנו למה יקצוף האלהים על קולך ויחר אף ה' בם וילך
שם יב ט וחבל את מעשה ידיך בפיה חטאה נשאר כל האברים לקו דכתיב והענן סר מעל
שם יב י האהל וכו' עד כאן לשונו ׃ עוד לקמיה אמר רבי יהושע בן לוי חמש תורות
כתובות

כתובות בפר' זאת תורת נגע הצרעת זאת התור' לכל נגע הצרעת זאת תהיה ויקרא יד נד
תורת המצורע זאת תורת אשר בו נגע הצרעת זא"ת תור' הצרעת המוציא שם שם יד נז
רע ללמדך שכל האומר לשון הרע עובר על ה' ספרי תורה לפי' משה מזהיר שם יד א
את ישראל עד כאן לשונו · עוד במדרש תנחומא זאת תהיה תורת המצורע שם יד לב
זה שאמר הכתו' מות וחיים ביד לשון הכל תלוי בלשון זכה לחיים נתחייב למות · משלי יח כא
עסק אדם בתורה בלשונו זכה לחיים שהתורה עץ חיים שנאמר עץ חיים שם ג יח
היא למחזיקים והיא רפואתו של לשון הרע שנאמר מרפא לשון עץ חיים וסלף שם טו ד
בה שבר ברוח · ואם עסק אדם בלשון הרע מתחייב בנפשו למות שקשה
לשון הרע משפיכות דמים · שכל ההורג אינו הורג אלא נפש אחת והמספר
לשון הרע הורג שלשה האומרו והמקבלו והנאמר עליו שהרי דואג אמ' לשון הרע
על אחימלך בן אחיטוב ונהרג שנאמר ויאמר המלך מות תמות אחימלך ונהרג שמואל א כב טז
שאול שנאמר וימת שאול במעלו אשר מעל בה' וכן שאול אומ' עמוד עלי ומותתני ד"ה א י יג
כי אחזני השבץ קטיגוריא של נוב עיר הכהנים ואין השבץ אלא בגדי כהונה שנ' שמואל ב א ט
ועשית משבצות זהב · ודואג נשתרש מחיי העה"ז ומחיי העה"ב שנאמר גם אל שמות כח יג
יתצך לנצח יחתך ויסחך מאהל ושרשך מארץ חיי' סלה מחיי העה"ב · ובירושלמי תלים נב ז
אמר בימי שאול הב' האומרים ואבנר בן נר שהיה ספק בידו למחות ולא מיחה
מי קשה המכה בחרב או המכה בחץ הוי אומר המכה בחץ שהמכה בחרב אינו
יכול להמית את חבירו אלא אם כן קרוב אצלו ונגע בו והמכה בחץ אינו כן אלא
זורק החץ ומכה אותו בכל מקום שהוא רואה אותו לכך נמשל מספר לשון הרע
בחץ שנאמר חץ שחוט לשונם וכו' · וכן הוא אומר בני אדם שניה"ם חנית וחצים ירמיה ט ז
ולשונם חרב חדה · ובתלמוד דבי אליהו נמצא אצלינו בכתיבת יד אחז"ל זהו בשוט תלים נז ה
לשון תחבא וכו' מפני שקשה לשון הרע מחרב מי שיש בידו חרב ומבקש להרוג איוב ה כא
את חבירו אם מבקש לחזור בו חוזר שעדיין היא ברשותו אבל מי שרוצה להרוג
את חבירו בחץ כשישלח החץ מידו אינו יכול לחזור בו שכבר יצא החץ מידו ·
וכן האומר לשון הרע על חבירו אינו יכול לחזור בו וכן מעיד עליהם הכתוב
חץ שחוט לשונם עד כאן לשונו לענייננו · עוד במדרש תנחומא בפר' הנז' ז"ל
ד"א מות וחיים ביד לשון קשה לשון הרע שאין אדם מוציאו מפיו עד שהו' כופר משלי יח כא
בעיקר שנאמר אשר אמרו ללשונינו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו כביכול תלים יב ה
הקדוש ברוך הוא צווח על מספרי לשון הרע מי יקום לי עם מרעי' וכו' מי יוכל שם צד טז
לעמוד בהם בגיהנם וגיהנם צווחת אף אני איני יכולה לעמוד בהם · אומר לה
אני מלמעלן ואת מלמטה שנאמר חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים · אמ' להם שם קכ ד
הקדוש ברוך הוא לישראל רצונכם להמלט מגיהנם הרחיקו עצמכם מלשון הרע
ואתם זוכים בעה"ז ולעולם הבא שנאמר מי האיש החפץ חיים וכו' וכתיב נצור תלים לד יג
לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה וכתי' סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו ·
לכך נאמר זאת תהיה תורת המצורע המוציא שם רע מכוח רע שהנגעים רעים

מוכחים

במדבר יב א מוכאים בגופו ראה מה כתי׳ במרים ותדבר מרים ואהרן במשה לפי׳ ויפן אהרן
שם יב י אל מרים והנה מצורעת מה כתיב שם זכור את אשר עשה ה׳ אלהיך למרים ·
דברים כד ט והלא דברים ק״ו ומה מרים שלא דברה אלא באחיה ולא נתכוונה אלא להחזירו
לאשתו כך המספר לשון הרע על חבירו עאכ״ו · מה כתיב למעלה מן הענין
שם כד ח השמר בנגע הצרעת לשמור מאד ואף אהרן שהיה כהן גדול נגע ידו של הקב״ה
במדבר יב ט שנאמר ויחר אף ה׳ בם וילך בם במרים ובאהרן אלא שאהרן נתרפא מיד ומרים
לאחרי ז׳ ימים הוי זאת תהיה תורת המצורע המוציא שם רע שמוצא רע · וכן
את מוציא בנחש הקדמוני על שאמר לשון הרע על בוראו לפי׳ כשמרע ומה אמר
בראשית ג ה אריב״ל כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם והייתם כאלהים יודעי טוב
ורע אמר להם כל אומן הוא שונא את חבירו וכשבקש לברוא את עולמו מן
האילן הזה אכל וברא את עולמו אף אם תאכלו ממנו את׳ יכולין לבראת העולם
כמותו · אמר לו הקדוש ברוך אתה ספרת לשון הרע · סופך ללקות בצרעת
שם ג יד שנאמר ויאמר ה׳ אלהים אל הנחש כי עשית זאת ארור אתה מכל הבהמה במה
ויקרא יג כג בצרעת שנאמר כי צרעת ממארת היא · אמר רב הונא בשם רבי יהודה בן לוי
הסלעים שהן על הנחש זו היא צרעתו ולא עוד אלא כל בעלי מומין מתרפאין
בראשית ג יד בעה״ב והנחש אינו מתרפא שנא׳ ארור אתה מכל הבהמה מכאן שהכל מתרפאין
ישעיה לה ו והוא אינו מתרפא · בבני אדם כתיב אז ידלג כאיל פסח וכתי׳ אז תפקחנה עיני
שם סה כה עורים וכו׳ וכן החיה והבהמה זאב וטלה ירעו וכו׳ ואריה כבקר יאכל תבן אבל
הנחש עפר לחמו שאין מתרפא לעולם שהוא הוריד הבריות לעפר מי גרם לו
על שאמר לשון הרע עד כאן לשונו · ובספרי אמר בפר׳ ותדבר מרים הרי
דברים ק״ו ומה מרים שלא נתכוונה לדבר באחיה לגנאי אלא לשבח שלא למעט
במדבר יב ב פריה ורביה אלא לרבות באחיה הקטן ממנה וביניה ובין עצמה שנאמר וישמע
וכו׳ כך נענשה המתכוון לדבר בחבירו לגנאי ולא לשבח למעט פריה ורביה ולא
לרבו׳ במי שגדול ממנו ולפני אחרי׳ עאכ״ו · ועו׳ ק״ו ומה עוזיהו המלך שלא נתכוון
ליטול לו גדולה בשביל כבוד עצמו אלא בשביל כבוד המקום כך נענש המתכוון
ילקוט ס׳ ליטול לו גדולה בשביל כבוד עצמו עאכ״ו עד כאן לשונו · ובילקוט בענין וחצרות
דברים סי׳ן פי׳ מאמר זה בענין מרים יותר וז״ל וחצרות אמר להם לא היה לכם ללמוד ממה
תשפ״ח דף שעשיתי למרים בחצרות אם למרים הצדקת לא נשאתי לה פנים ק״ו לשאר בני
רכח ע״ב אדם ומה מרים שלא דברה אלא באחיה הקטן ממנה כן נענשה המדבר במי
שגדול ממנו עאכ״ו · ד״א ומה מרים כשדברה לא שמעתה כל בריה אלא הקב״ה
בלבד נענין שנאמר וישמע ה׳ כך נענשה המדבר בגנותו של חבירו ברבים
עאכ״ו עד כאן לשונו · ואמר ד״א ולא כללם בבת׳ א׳ כמו במאמר ספרי הקודש
להורות לנו שכל איזה כד מאלו שיקרה במציאות כגון חכם צדיק שירצה לדבר
לשון הרע במי שקטון ממנו או שידבר בינו לבין חבירו שלא שמעתו בריה כל
בחינה ובחינה יש בה עונש לשון הרע · ובמדרש אמר עוד על עשרה דברים

נגעים באים על ע"א ועל ג"ע ועל ש"ד ועל חילול השם ועל קללת השם ועל
גוזל את הרבים ועל גוזל את שאינו שלו ועל גסי הרוח ועל מספרי לשון הרע
ועל עין הרע והכריחו כל אלו מהפסוקים׳ ובמדרש תנחומא הובאו אלא שיש
קצת שינוי ביניהם ואינו נוגע לענייננו לכן לא העתקנו לשונו׳ ובזוהר אמר זוהר פר' בלק
על י"א דברים נגעים באים ז"ל על ע"א ועל קללת השם ועל ג"ע ועל גניבה ועל דף יו ע"א
לשון הרע ועל עדות שקר ועל דיינא דמקלקל דינא ועל שבועת שוא ועל דעאל
בתחומיה דחבריה ועל דמחשב מחשבין בישין ועל המשלח מדנים בין אחים
ואית דאמרי אף על עינא בישא עד כאן לשונו׳ והכריח כל אלו בראיות ע"ש׳
ובפסחים אמרו ז"ל אמר רב ששת משום רבי אלעזר בן עזריה כל המספר לשון פסחים פ"ע"ש
הרע וכל המקבל לשון הרע וכל המעיד עדות שקר בחבירו ראוי להשליכו לכלבים
שנאמר לכלב תשליכון אותו וכתי' בתריה לא תשא שמע שוא וקרי ביה לא תשיא שמות כב כט
עד כאן לשונו׳ ובמסכת ערכין מנו ז' לבר וכו' ע"ש׳ עוד שם במסכת הנז' פר' הנז' שם כג א
אמר בעונשו של לשון הרע אמר רב חסדא אמר מר עוקבא כל המספר לשון ערכין פ"ג
הרע ראוי לסוקלו באבן כתיב הכא אותו אצמית וכתיב התם צמתו בבור חיי תלים קא ה
וירו אבן בי׳ וכאשר תזכור מה שפי' בתיקונים ור"מ בענין סקילה תדע א כה ג יט
עד היכן הגיע פגם וכח לשון הרע׳ עוד שם אמר ריש לקיש כל המספר לשון
הרע מגדיל עונות עד לשמים שנאמר שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ תלים עג ט
וכוונתו על המדה הנקראת שמים כמו שאמרו בבהיר ואתה תשמע השמים כי על מלכים א לט
המודע הוא שפוגם בארץ החיים כדפי' לעיל והשמיענו שג"כ עולה הפגם עד
השמים׳ עוד שם אמר רבי חמא בר חנינא מה תקנתם של מספרי לשון הרע
אם ת"ח הוא יעסוק בתורה שנאמר מרפא לשון עץ חיים ואין לשון אלא לשון משלי טו ד
הרע שנאמר חץ שחוט לשונם ואין עץ חיים אלא תורה שנאמר עץ חיים היא ירמיה ט ז
למחזיקים בה ואם עם הארץ הוא ישפיל דעתו שנאמר וסלף בה שבר ברוח׳ משלי ג יח
רבי אבא בר חנינא סיפר אין לו תקנה שכבר כרתו דוד ברוח הקדש שנא' יכרת שם טו ד
ה' כל שפתי חלקות׳ ומאמר של רבי חמא בר חנינא שנתן תקנה ללשון הרע תלים יב ד
על ידי התורה ועל ידי שפלות רוח ודאי יש לו סברא והוא טעמא דמסתבר כי
התורה היא חשובה יותר מכל הקרבנות׳ והרי אפילו עון חילול השם שבמאמר
בית עלי אם יכופר העון הזה בזבח ובמנחה עד עולם ופי' רז"ל בזבח ומנחה שמ"א ג יד
הוא דלא יכופר אבל מתכפר הוא בד"ת׳ וכדפי' בזוהר וכן הענוה שקולה ככל זוהר פ' קדושים
הקרבנות שנאמר זבחי אלהים רוח נשברה כדפי' ז"ל בענין הענוה שמעלין עליו תלים נא יט
כאלו הקריב כל הקרבנות כלם א"כ כיון שזה משפיל רוחו ונאותו יתכפר כי עון
לשון הרע יבא מחמת הגאוה והזדון ולכך לא יתשיב בני אדם לכלום ומדבר כל
מה שיבא לפיו ולכן תקנתו בשפלות מדה כנגד מדה׳ ואפילו לדברי ר' אבא בר
חנינא שאמר שאין לו תקנה איפשר שיהיה עונו גדול כענין דואג האדומי שאפי'
שהיה גדול בתורה את הקב"ה קראו רשע ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי תלים נ טז

וכו'

סנהדרין פ״ וכו׳ואמרו בפרק חלק שאמר לו הקדוש ברוך הוא לדואג כשאתה מגיע לפרשת
רוצחים ופ׳ מספרי לשון הרע מה אתה דורש בהם ותשא בריתי עלי פיך · אמר
רבי אמי אין תורתו של דואג אלא מן השפה ולחוץ · גם איפשר לתרץ כמו שתרץ
הרב רבי יצחק אבוהב בעל מנורת המאור דמה שאמר שיש לו תקנה היינו מי
שלא הורגל יש לו תקנה שלא ישנה עוד אבל המתמיד בדבר ועוד ידו נטויה
כברת בעונו · ואיפשר להרחיב דבריו במה שפי׳ רבינו יונה ע״ה בשערי
תשובה בטעם מספר לשון הרע יהיה גדול יותר מע״א ג״ע וש״ד והוא כתן ה׳
טעמים לדבר ואחד מהם הוא כי בעל הלשון תשובתו קשה כי איפשר שדבר לה״ר
על רבים ואינו יודע מי הם כדי שיפייסם · ועוד שמרוב הרגלו אי איפשר לו
לשוב כראוי כי חוזר לו דבור לשון הרע בטבע ומטעם זה נוכל לו׳ שאין לו תקנה ·
זוהר פ׳ מצורע ועל כיוצא בזה אמר גם כן בזוה״ר שאין לו תשוב׳ וקשה דהא כתיב ביום טהרתו
ויקרא יד ב והובא אל הכהן אלא ודאי מיירי בה שסבב לו דיבור לשון הרע בטבע ואי איפשר
לו ליטהר מטנה · וכוונת אומרו אין לו תשובה הוא שתשובתו קשה עד שישוב
דברים רבה פ׳ שופטים כראוי ובואלה הדברים רבה אמר כי בימי שאול לא זכו לבנין הבית מפני שהיו
בהם מספרי לשון הרע דואג וזיפים · ובימי אחאב אף על פי שהיו עובדי ע״א
מפני שלא היה בהם לשון הרע היו נוצחים במלחמה · עוד שם ד״א אמר רבי
מונא כל שאומ׳ לשון הרע מסלק השכינה מלמטה למעלה תדע לך מה דוד אומר
תלים נז ה כפשי בתוך לבאים אשכבה לוהטים בני אדם שניהם חנית וחצים ולשונם חרב
שם נז ו חדה מה כתיב אחריו רומה על השמים אלהים וכו׳ אמר דוד רבונו שלעולם מה
השכינה עושה למטה סלק השכינה לרקיע עד כאן לשונו · ראה מה קשה לשון
ר״הש״ת ד יג שם לט ט הרע שהוא קשה משפיכות דמים ומג״ע ומע״א מ״מ דכתיב גדול עוני מנשוא מג״ע
שמות לב לא דכתיב ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת מע״א דכתי׳ אנא חטא העם הזה חטאה
גדולה · ובמספרי לשון הרע אין כתיב בו לא גדול ולא גדולה אלא גדולות
תלים יב ד משלי יח כ שנאמר יכרת ה׳ כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות לכך נאמר מות וחיים
ביד לשון ד״א מות וחיים ביד לשון אל תאמר הואיל וכתנה לי רשות לדבר הריני
תלים לד טו אומר כל מה שאבקש כבר הזהירה אותך התורה שנאמר נצור לשונך מרע
מגילה כג ושמא תאמר אתה מחסר לא אלא משתכר ורוח הקדם נוחת שומר פיו ולשונו
שומר מצרות נפשו אל תקרי מצרות אלא מצורעות נפשו עד כאן לשונו · והנה
במה שאמר במאמר הזה בסופו מצורעות נפשו מכאן תירוץ למה שהרי אנו
רואים לכמה בני אדם מדברים לשון הרע ואין להם נגעים ולא צרעת אלא ודאי
כי הצרעת והנגע קבוע בנפש בעלות הנפש בכל לילה למעלה כל הקדושים
ויקרא יג מה בדלים ממנה ומכריזים עליה שהיא טמאה כאומרו וטמא טמא יקרא · או לאחר
זוהר פרק כי תזריע דף מ״ ע״ב פטירתה מן העה״ז אם לא עשתה תשוב׳ הראויה וקבלת נוטה לפי זה דברי הר״מ״בי
ע״ה אף על פי שלא שינה מלת מצרות ממשמעותו מ״מ מכלל דבריו נשמע כפי
ר״הש״ת ב ז׳ הנדרש ז״ל בפסוק ויהי האדם לנפש חיה פירש שם שנפש חיה היא הנשמה שהיא
המדריגה

המדריגה העליונה שבמדריגות הקדושה שבאדם ואמר אחר כך ת"ח בכל זמנא
דהאי נשמתא קדישא איתדבקת ביה בבר נש רחימא הוא דמאריה כמה נטורין
נטרין ליה מכל סטרין רשימא הוא לטב לעילא ולתתא ושכינתא קדישא שריא
עלוי ובזמנא דאיהו אסטי אורחוי שכינתא אסתלקת מניה ונשמתא קדישא לא
איתדבקת ביה ומסטרא דחויא בישא תקיפא איתער רוחא דא דסאיב ואזיל ס"פ קד
בעלמא דלא שריא אלא באתר דקדושה עילאה אסתלק מתמן וכדין אסתאב
בר נש ואיתפגים בבשריה בחיזו דאנפוי בכלא ׳ ות"ח בגין דהאי נפש חיה
איהי קדישא עילאה כד ארעא קדישא משכא לה בגווה ואיתכלילת כדין קרינן
ליה נשמה ודא היא דסלקא לעילא וממללא קמי מלכא קדיש' ועיילא בכל תרעין
ולית דימחי בידהא ועל דא איתקרי רוחא ממללא דהא כל שאר נפשתא לית לון
רשו למללא קמי מלכא בר האי ועל דא אורייתא אכריזת ואמר' נצור לשונך מרע תלים לד יד
וגו' וכתיב שומר פיו ולשונו ׳ בגין דאי שפוותיה ולשניה ממללן מלין בישין משלי כא כג
איכון מלין סלקי' לעילא ובשעת' דסלקין כלא מכרזין ואמרין אסתלקו מסחרניה
דמלה בישא דפלכייא פנון אתר לארחיה דחויא תקיפא כדין נשמתא קדישא
איתעברת מניה ואסתלקת ולא יכילא למללא כד"א נאלמתי דומיה החשיתי והוא תלים לט ג
נשמתא סלקא בכיסופא בעאקו דכלא ולא יהבין לה אתרי כמלקדמין ועד' כתי'
שומר פיו ולשונו שומר מצרו' נפשו ׳ נפשו ודאי ההיא דהוה ממללא איתעבירת
משתוקא בגין מילולא בישא וכדין חויא אזדמן דכולא לאתריה איתהדר
וכד ההיא מלה בישא סלקא באורחין ידיעאן ושארי קמי דחויא תקיפא כמה
רוחין מתערין בעלמא ורוחא כתתא מההוא סטרא ואשכח דההוא בר נש איתער
ליה במלה בישא והא רוחא ממללא קדישא איתעברת מניה כדין שריא עלוי
ושאיב ליה וכדין הוא סגיר כמה דעונש דבר נש האי בגין מלה בישא כך עונשיה
מלה טבא דאתי לידיה ויכיל למללא בגין דפגי' להאו' רוח ממללא דהא איתתקנת
למללא לעילא ולמללא לתתא וכלא בקדושה כ"ש אי עמא אזלין באורח עקימא
והוא יכיל למללא להו ושתיק ולא מליל כמא דאמינא נאלמתי דומיה החשיתי
מטוב ונאבי נעכר במכתשין דמסאבותא ודא הוא דאמר דוד מלכא בהאי אתי
ואיתפני מניה דכתיב פנה אלי וחנני כד"א ויפן אהרן על' ׳ ולמדנו מהמאמר תלים פו י"ו
הזה כמה עונשו של לשון הרע בפ' זאת תהיה תורת המצורע בראשה ז"ל ר' חייא במדבר יב י
אמר כל מאן דאפיק לישנא בישא אסתאבן ליה כל שייפוי ויתחזי לסגרא בגין
דההיא מלה בישא סלקא ואיתער רוחא מסאבא ואסתאבא אתיא לאיסתאבא
מסאבין ליה במלה דלתתא איתער מילא אוחרא ׳ עוד שם רבי יהודה אמר
זאת תהיה תורת ודאי לקבליה לאיתפרעא מניה דההוא מוציא שם רע ׳ ביום
טהרתו והובא אל הכהן מאי קמ"ל משמע מאן דאית ליה לישנא בישא צלותיה לא
עאלת קמי קב"ה דהא איתער עליה רוח מסאבא כיון דאהדר בתשובה וקביל
עליה תשובה מה כתיב ביום טהרתו והובא אל הכהן עד כאן לשונו ׳ ואמר ויקרא יד ב

כיון דאהדר בתשובה וקבל תשובה כי צריך ב' מיני תשובה הא' תשובה מיד
דהיינו ההכנעה כדפי' ז"ל מרפא לשון עץ חיים וסלף בה שבר ברוח ולכך כוונת משלי טו ד
תורה אזוב המורה על שפלות וההכנעה ועוד וקבל עליה תשובה דהיינו לקבל
עליו שלא לשוב עוד לאותו עון כאומרו ואל ישובו לכסלה ׳ ומכלל התשובה תלים פה ט
הצריכה ללשון הרע הוא שיעשה עצמו אלם לדברי העולם כאלו אין לו לשון שהרי
בעל הלשון נאמר עליו יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות וכוונת תלים יב ד
ככרת פי' שנכרתת לשונו בגיהנם כמספר ופעמים שספר לשון הרע עד שעושין
לאחר העבירו' כל אבר שבו חטא בו נידון עד שיעכל כל הרע ההוא שעשה ולכן
צריך שיכרות לשונו מלדבר בעוד בחיים חייתו ויכשער תמורת מה שנהנה ׳
ואחר שדברנו בעונש לשון הרע נדבר בחלקי לשון הרע ואף על פי שלא כתבנו
כל הנמצא בדברי רבותינו כדי שלא להאריך די בזה ההערה למשכיל לעורר
לבו שישוב בתשובה וראיתי לקצר דברי ר"י בשער התשובה ושאר המחברים
המדברים בענין זה ׳

החלק הא'

מלשון הרע שעליו נצטוינו בתור' שלא
לדברו ושלא לקבלו שנא' לא תשא שמע שוא עיקרו הוא שמות כג א
המדב' בגנו חבירו אע"פ שאומ' אמת שאם אומ' שקר נקרא מוציא שם רע והמדב'
בגנו' חבירו יהיה כוונתו להבאיש את ריחו ולהבזו' בו ולכן יודע תועבותאבותיו
אע"פ שיהי' שלא בפניו וזה הוא כת מספרי לשון הרע הגמור אם היה בעל תשוב'
והוא מספ' עליו עונות ראשוני' שלא בפניו או בפניו יש לו עונש גדול שהרי השב
בתשובה העונות נעשי' לו כזכיות וזה מביישו ואין ראוי ׳ ועוד אחרים השומעי'
הבושת הזה של בעל תשובה ימנעו ולא יעשו תשובה ונמצא נועל דלת תשובה ׳
וכתב רבי' יונה ז"ל כי על כר אחד יגדל עון המספר לשון הרע על דבר אמת מן
המדבר על דבר שקר כי יאמן העם בספרו על חבירו דברים נכים ויעלה באפו
לפניהם ויהיה לבוז בעיניהם אפי' אשר נחם מחטאתו ושב בתשובה ישאר מומו
בפי בני אדם ואם מראה איש את חבירו כי עבר על דבר תורה והוא בסתר
אין לגלות על חטאתו ברבים כי שמא עשה תשובה בפרט אם הוא עד אחד כי
המעיד על חבירו יחידי מכין אותו מכת מרדות ואין ראוי לגלותם זולתי לחכם
כנוע אשר לא יספר ליתר ההמון ואם ידע כי יאמינו בדבריו ב' עדים אז יספר
אותו כדי שישנא אותו החכם כך אמרו בערבי פסחים אבל מותר להרחיק פסחי' פ' ע"פ
מחברתו ולשנאתו עד אשר ידע כי שב מדרכו הרעה ׳ ובדברים שבין אדם
לחבירו כגון גזל ועשק ואונאה יכול לספ' הדברי' לבני אדם שהרי אמרו ז"ל שער
א' מחייבו שבועה ואם החוטא ת"ח ואיש ירא חטא ראוי שיחשוב עליו כי באמת
עשה תשובה כדפי' ז"ל אם ראית ת"ח שעבר עביר' ביום אל תהרהר אחריו בלילה
שודאי עשה תשובה וכן פי' הרמב"ם ע"ה ׳ שעל זה נאמ' לא תלין נבלתו על העץ כי תקונים דף י
קללת השון אשר עשה על עץ החיים כי בודאי עשה תשובה ׳ ועל זה מכינו דברים כא כג
שנענש יוסף הצדיק על שהביא דבת אחיו אל אביו כן אמר' בבראשית רבה על

פסוק ויבא יוסף כדפי' רש"י ועל שלשתן לקה אבל האיש אשר צרע בו כי הוא רשע ראשית לז ב
גמור ואין פחד אלהים לנגד עיניו מותר לפרסמו ולספר בגנותו להבאים בעלי
עבירות בעיני בני אדם למען תגעל נפש השומעים את המעשים הרעי' וכאמר
יראת ה' שנאת רע ואמרו ז"ל רשע בן צדיק מותר לקראתו רשע בן רשע צדיק משלי ח יג
בן רשע מותר לקראתו צדיק בן צדיק ׳ והנה אם תראה אדם אשר ידבר דבר
או יעשה מעשים לשפוט עניינו לצד טובה ולצד זכות אם הוא ירא שמי' נתחייב
לדון אותו לכף זכות אפילו אם יהיה הדבר נוטה יותר לכף חובה ואם הוא מן
הבינונים אשר יזהרו מן החטא ופעמי' יכשלו בו יש עליך להטות הספק להכריעו
לכף זכות כמ"ש הדן את חבירו לכף זכות הקב"ה ידינהו לכף זכות והיא מצו' עשה
מן התורה בצדק תשפוט עמיתך ואם הדבר נוטה לכף חובה יהיה הדבר כמו ויקרא יט טו
ספק תכריעהו לכף חובה ׳ ואם האיש ההוא רב מעשיו לרוע או בחנת כי אין
יראת אלהים בלבבו תכריע מעשיו ודבריו לכף חובה ומכלל כת זו שהיא
האומרת לה' באמת הוא אם יזכיר בינו לבין עצמו מעשה אבותיו הרעים הנה
הוא על מה שכתוב בתורה ולא תונו איש את עמיתו באונאת דברים הכתוב ויקרא כה יז
מדבר ואם יספר על מעשה אבותיו בפנים אחרים על זה אמרו רבותינו כי
המלבין פני חבירו ברבים הוא כשופך דמים ויורד לגיהנם ואינו עולה על כן יש
לו לאדם ליזהר להתרחק במומי בני אדם ובגנותן כי דיבורו של אדם מעיד
עליו ועל הדברים הנעלמים בו שהאדם הכשר מדבר בשבחי בני אדם ואינו
רוצה לספר בגנותן' אבל הפסול כל תאותו הוא לדב' במומי בני אדם כי בעבור
שהוא פסול רוצה לפסול לאחרים כדגרסינן בקידושין תניא כל הפוסל פסול קדושין ס"ד
ואינו מדבר בשבחו של עולם ואמר שמואל במומו פוסל ואם המום הוא מפורסם
בו ובמשפחתו יותר צריך לשמור לשונו מלזכרו בשום ענין אפי' ברמז כמו שאז"ל
בפרק הזהב על כי' גרים הייתם בארץ מצרים ׳ ובכלל לשון הרע המספרו ב"מ ס"ד
דרך שחוק וקלות ראש כלומ' שאינו מדבר משנאה והוא שאמ' שהע"ה כמתלהלה שמות כב כ
היורה זקים חצים ומות כן איש רימה את רעהו ואמר הלא משחק אני ׳ וכן משלי כו יח
המדבר דרך רמיזות והוא שיספר דרך תומו כאלו אינו יודע שדבר זה לשון הרע
אלא כשמוחין בידו אומר איני יודע שאלו מעשיו של פלוני ׳ גם ליזהר שלא
לספר לה על גבאי צדקה שהם כשרים והמספר לשון הרע עליה' ואומר שהם
גונבים ונושאין פנים למי שהם רוצים ללשון הרע הזה אין לערוך עונשו כי הוא
מביים עבדי ה' ובניהם וקרוביהם ומונע הטובים מלעשות מצות ושמא יבאו
גבאים שלא יעשו כראוי הדבר,

החלק הב' הולך רכיל והוזהרנו על זה מן התור' לא תלך רכיל בעמך ויקרא יט יו
והוא בכלל כת מספרי לשון הרע כמש ז"ל על דואג האדומי
שהוא בעל לשון הרע והיה רכיל שהוליך דברים כי רכיל יקרא המוליך דברים
מזה לזה כך וכך דבר פלוני עליך כך וכך עשה כרוכל הזה המחזר בעיירות,

ומכלל הרכיל ליזהר במ"ש ז"ל תני תנין לדיין שלא יאמ' אני מזכה וחברי מחייבין אבל מה אעשה שהם רבו · לכך נאמר לא תלך רכיל בעמיך והרכיל מגדל שנאה ונמצא הורס עמוד העולם שהוא השלום · ואז"ל על ענין הרכילות שאע"פ שאסור לקבלו ולשנוא את חבירו בגללו אבל אל יהי בז לדבר אך ישמור את נפשו ויחוש לדברים · והראייה מגדליה בן אחיקם מפני שלא חש לקבל לשון הרע כלל נהרג כדפי' ז"ל · ואמר ז"ל כי דורו של שאול היו בהם מסכסכים כמו דואג והזיפים ואף על פי שהיו צדיקי' היו יורדין למלחמה ונופלין · דורו של אחאב שלא היו בהם דלטורין היו יורדין למלחמה ונוצחין שהרי עובדיהו החביא מאה נביאי' ולא גילה אדם ואע"פ שהיה אחאב ודורו עע"א והמסכסך אחי' ואוהבי' ומביא שנאה בינהם קשה מכל חלקי לשון הרע כענין שנ' ומשלח מדני' בין אחים ואמרו משלי ו ט
רבותי' כי השביעי' קשה מכולם · גם בכלל הרכילות שלא לגלו' סוד חבירו ואסור הוא שהרי אמרו ביומא פ"ק מנין שהאומר לחבירו דבר בבל תגל שאסו' לגלותו שנ' וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר והמגלה סוד יוצא מדרך הצניעות וז"ל שע"ז נאמר הולך רכיל מגלה סוד פיר' הולך רכיל נקרא' אותו שהוא מגלה סוד ויש לו עונש כמו רכיל ממש שהוא מה' כתות · נ"ב פי'

החלק הג'

אבק לשון הרע שאז"ל בב"ב שכלם נכשלים באבק לשון הרע ובזה ד' חלקי' הא' המרבה לספר בטובתו של חבירו שמתוך ערכין פ"ג
טובתו בא לידי רעתו כן אמרו בפר' יש בערכין · ופי' רבי יונה ע"ה כי היינו שמדבר בטובתו בפני שונאו ואין שם במעמד ההו' מי שימחה ביד השונא ויקהה את שניו אבל אם הוא מסבת אדם כשר שהוא מפורסם בחסידו' אף על פי שיהיה שם שונא יוכל לשבחו כי ידעו הכל כי הוא שונא ומשקר בדבריו · ונראה לי כי אף על פי שיספר בטובתו של חבירו אל ירבה לספר יותר מדאי כגון בדברי' שלא יאמנוהו אלא אם יספר בדברים ומעלות שהם קרובים אל הדעת ובכלל אבק לשון הרע הוא האומר איה גחלים אם לא בבית פלוני אשר יצלה בשר תמיד · עוד בכלל זה המתאכסן בבית חבירו ומטיב עמו למחר יוצא לשוק משלי כו י"ד
ואומר ברוך יהיה פלוני שכך וכך טבח טבח והכין וכיוצא ועל זה נאמר מברך רעהו בקול גדול קללה תחשב לו כי בהשמע הדב' יתלקטו אל בעל הבית אנשים רקים ויפסיד ממונו באורחים רקים · נראה לי שגם בכלל זה אם ילוה אדם לחבירו העני דינר אין לעני לשבח כי שמא אין דעת בעל הבית מסתוה עם כל אדם ויבא לידי הפסד כי שמא לא יפרעו לו כראוי · וצריך ליזהר ערכין פ"ג גפ"ר
מכלל אבק [redacted] מה שאמרו בגמרא ע"ש ז"ל אמר רבה כל מילתא דמתאמרא באפי תלתא לית בה משום לישנא בישא אמר ליה אביי כל שכן חוצפא ולישנא בישא א"ל הא כי הא דרבי יוסי סבירא דרא"ר יוסי מימי לא אמרתי דבר וחזרתי לאחורי פי' שלא אמרתי דבר על אדם שלא בפניו וכבשתי אותו בהיותו בפניו אבל אם הוא מדב' על שחטא ולא גלה אוזן החוט' בתחלה ולא הוכיחו יחשב לו עון ללשון הרע שכר' כמחניף לו ומגלה מומו לאחרי' שלא בפניו ועוד שיאמרו

לו

לו שאינו מדבר אמת אבל אם הוכיחו ולא שמע אליו אז יוכל להודיע לבני אדם חטאו ולא יחשדוהו כי חפץ ליתן דופי בחבירו וכן אם המספר מוחזק לרבים כי לא ישא פני איש וכל אשר יאמר שלא בפניו יאמר בפניו והוחזק כי אינו מדבר אלא אמת אז מותר לו לומר הדברים האם · עוד אמר שם אמר רבה בר רב הונא כל מילתא דמתאמרא באפי תלתא לית בה משום לישנא בישא מ"ט חברך חברא אית ליה וחברא דחברך חברא אית ליה · אמנם אם הדבר הנאמר בפני שלשה או אפי' בפני רבים נאמר בדרך סוד אסור לגלותו והכי אמרו בסנהדרין (סנהדרין פ"ח) ההוא תלמיד דגלי מילתא דמתאמרא בבי מדרשא בתר עשרין ותרתין שנין ואפקיה רבי אמי מבי מדרשא ואמר דין גלי רזייא עד כאן לשונו · גם בכלל אבק לשון הרע כתב הרמב"ם שלא יאמר שתוקו מפלוני איני רוצה לומר מה שאני יודע בו :

החלק הד' הוא נרגן ועליו אמר שהע"ה דברי נרגן כמתלהמים (משלי יח ח) ונרגן הוא איש שדרכו להתלונן ולהתרעם על חבירו ומוציא תלונות מלבו ויאמר פלוני שאמר לי כך וכך ולא היתה כוונתו אלא לחרף אותי וגם רעתי היה מתכוין אע"פי שהיה מתכוין לטובתו וירבה בתלונו' ויראה עצמו שהוא עשוק ושבני אדם גוזלין אותו ומחרפין אותו ומקללין אותו חנם ועל זה כתוב ונרגן מפריד אלוף (שם יו כח) ז"ל מפריד מעליו אוהב וריע · ומי שיש בידו המדה הזאת הרעה כשם שמתרעם על בני אדם כך מטיח דברים כלפי מעלה ויחשוב על חסד השם שכוונתו להנקם מבריותיו ולהביא פורענות לעולם ואעפי' שיראה השפעת טובה יאמר רעה תהיה באחריתה שנאמר ותרגנו באהליכם ותאמרו (דברים א כז) בשנאת ה' אותנו וכו' ואחז"ל אל תרבה בתרעומת שלא תבא לידי חטא והנרגן הוא בטבעו הרע כפוי טובה כי יחשוב הטובות שעושים עמו שהם רעות ומשלם רעה תחת טובה · והמדה הרעה הזאת יבא מכח רוע הלב כי מרוע לבבו יראה טובת האד' לרעה ומוציא מחשבתו הרעה לפעל וידבר רע ויתלונן ·

החלק הה' בענין נבלות הפה וכתב הר"י אבוהב עליו השלום בספר מנורת המאור ז"ל מצינו שהרבה בני אדם כופין אותם בשוטים באש ובמים ובכל מיני כפיות על שיודו דברים שנכשלים בהם וסובלין כל הכפיות ואינם מודי' בשום דבר בפיהם שיתחייבו בהודאתו הריגה · ואעפ"י שרואים שאינה אלא מיתה זמנית כי יודעים בבירור שהיום או מחר ימותו עם כל זה כדי להרויח חיי שעה סובלין דחקם ומקבלין כל הייסורין שבעולם על אחת כמה וכמה למי שאין כופין אותו שיאמר דברי נבלות ואין לו בדיבור זה הנאה אבל יודע שבאמרו גדול עונו מנשוא וידונו עליו מיתה עולמית שהיה לו לסתום ולבלום פיו מלאמרו כי כל המנבל פיו דינו נהפך עליו לרעה כדגרסינן (כתובות פ"א) בפ"ק דכתובות על כן על בחוריו לא ישמח ה' וכו' (ישעיה ט יו) ומאי ועוד ידו נטויה אמר רב חנן בר אבא הכל יודעין למה כלה נכנסה לחופה אלא כל המנבל את פיו ומוציא

דבר

דבר נבלה מפיו אפי׳ נחתם לו גזר דין של ע׳ שנה לטובה נהפך עליו לרעה
שבת לג וגרסינן נמי בפ׳ במה מדליקין בעון נבלות הפה צרות רבות ורעות וגזירות
קשות מתחדשות בעולם ובחורי שונאיהם של ישראל מתים ויתומים ואלמנות
צועקים ואינם נענים שנאמר על כן על בחוריו לא ישמח ה׳ וכו׳ אלא ועוד ידו
נטויה אמר רב חנן וכו׳ ואמר רב חסדא כל המנבל פיו מעמיקין לו גיהנם
משלי כב יד שנאמר שוחה עמוקה פי זרות רבי אמר אף השומע ושותק שנאמר זעום ה׳ יפול
שם כב יד שם. על כן יש לו לאדם לשמור פיו מלדבר נבלה כי לא נבראת הפה הקדוש אלא
לדבר קדושה וזה המדבר נבלה עוזב דרך הבושת והצניעות שהם המדות
המובחרות שנבדלו ישראל משאר העמי׳ ומראה על עצמו שאין לו חלק באומה
הקדושה עד כאן לשונו. וקצרתי מקצתו שלא להאריך וכן כתב הר״י בשערי
זוהר פ׳ פקודי דף רסט תשובה. ובעונש המטנף פיו פי׳ בזוהר בהיכלות הקדושה היכל שלישי ז״ל אין
אינון ד׳קיימין ואוזיפו ומכריזין לכל אינון דאפיקו מפומייהו מלה דלא איצטריכא
ומטנפי פומייהו ואלין מכריזין לון וקיימי ארבעין יומין דלא אישתמע צלותהון
ולא עאלין לפרגודא וקיימין כזיפין לבר עד כאן לשונו. הרי שהוא כזוף ומנודה
וארבעי׳ יום אין תפלתו עולה למעלה ואמר לקמיה כל מי שהוא מנודה למעלה
שמירת קונו מסתלקת ממנו ואין נשמתו עולה למעלה. ועוד נעתיק שאר
לשונו לקמן. עוד בהיכלות הטומאה בהיכל א׳ דף רכ״ג ע״ב ז״ל ומהאי רוחא
בישא תליין כמה גרדינין אחרנין דאינון ממנן לאחדא מילה בישא או מלה
טינופא דאפיק ברנש מפומיה ולבתר אפיק מלין קדישין ווי לון ווי לחייהון אלין
אינון בני נשא דגרמי לאינון גרדינין אחרנין לשלטאה ולמפגם אתר קדישא ווי
לון בהאי עלמא ווי לון לעלמא דאתי בגין דאלין רוחין מסאבין נטלין האי מלה
מסאבא וכד אפיק ברנש לבתר מלה קדישא אקדימו אלין רוחי מסאבי ונטלי
ההיא מלה מסאבא ומסאבי להאיא מלה קדישא ולא זכי ביה ברנש וכביכול תשש
חילא קדישא עד כאן לשונו. ועוד אז״ל אמר רבי אלעזר אדם נאה ומשובח
ומוכיח דבר מגונה מפיו למה הוא דומה לטרקלין נאה וביב של בורסקי קבוע
בו כל עובר ושב אומר כמה נאה טרקלין זה אלא שביב של בורסקי בתוכו עד
כאן לשונו.

החלק הו׳

שלא יוכיח דבר מגונה מפיו ואעפ״י שאת׳ לעולם ילמד אדם את תלמידיו דרך קצר׳ טוב להאריך מעט כדי שלא להוציא דבר
פסחים פ״ק מגונה מפיו כדגרסינן בפ״ק דפסחים אריב״ל לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה
מפיו שהרי עקם הכתוב ח׳ אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו שנאמר ומן
בראשית ז ז הבהמה אשר איננה טהורה רב אחי אמר ט׳ שנאמר כי יהיה בך איש אשר לא
דברים כג י יהיה טהור מקרה לילה רב אמר יו׳ שנאמר כי אמר מקרה הוא בלתי טהור הוא
שמואל א כ כו כי לא טהור. ועוד האריכו שם ואמר עוד שם הנהו תלתא כהני חד אמר הגיעני
לחלקי פי׳ מלחם הפנים כפול וחד אמר הגיעני כזית וחד אמר כזנב הלטאה

בדקו

שדקו אחריו ומכאו בו שמץ פסול כמכא שדיבור האדם מעיד עליו ועל שרשו
והחסיד בעל חובת הלבבו׳ כתב ז״ל וכאמ׳ על אחד מן החסידי׳ שעבר על נבילת ח״ס שער
כלב מסרחת מאד ואמ״ל תלמידיו כמה מסרחת נבילה זו אמ״ל כמה לבנים שניה הכניעה
ונתחרטו על מה שספרו בגנותה וכיון שהוא נמנע לספר בכלב המת כל שכן
באדם החי וכיון שהוא טוב לשבח נבלת כלב בלובן שניו כ״ש שהוא חובה לפי שיבה
זה לשבח אדם משכיל והייתה כוונתו להוכיחם שלא ילמדו לשונם לדבר רע
וישוב להם לטבע וכן כשילמדו לשונם לדבר טוב ישוב להם טבע קבוע כמ״ש
לא רגל על לשונו ׳ עד כאן לשונו ׳ תלים טו ב

החלק הז׳

שלא לכנות שם רע לחבירו שהרי אחז״ל בבבא מציעא הכל ב״מ פד
יורדין לגיהנם ועולין חוץ מאלו שיורדין ואינן עולין ואלו הן
המכנה שם רע לחבירו והמלבין פני חבירו ברבים והבא על אשת איש היינו
מכנה היינו מלבין לא צריכא אע״ג דדש ביה בשמיה עד כאן לשונו ׳ הרי שהשוו
המכנה שם רע לבא על אשת איש שהוא מן העבירות החמורות שיהרג ואל
יעבור ׳ ובזוהר ז״ל תאנא ישראל איקרון קדש ובגין דאינון קדש אסיר ליה ויקרא׳ משפטי׳
לאינש למיקרי ליה לחבריה בשמא דגנאי ולא לכנאה שמא לחבריה ועונשיה סגי ד ק״כב ע״א
וכ״ש במלין אחרנין ׳ אמר רבי יוסי כל מאן דקארי לחבריה בשמא דלית ביה
וגני ליה איתפס בשמא דלית ביה דאמר רבי חייא אמר רבי חזקיה כל מאן דקארי
לחבריה רשע נחתין ליה לגיהנ׳ ונחתין ליה לעלעוי בר אינון חציפין דאורייתא
דשארי ליה לגרשא למיקרי להו רשע עד כאן לשונו ׳ ואחר שדברנו בחלקי
לשון הרע כפי הנראה בספרי׳ צריך לבאר בעונש המקבל לשון הרע במסכת
פסחים ואמר רב ששת משום רבי אלעזר בן עזריה כל המספר לשון הרע וכל פסחים קי״ח
המקבל לשון הרע וכל המעיד עדות שקר בחבירו ראוי להשליכו לכלבים שנא׳
לכלב תשליכון אותו וסמיך ליה לא תשא שמע שוא עד כאן לשונו ׳ ובמכילתא שמות כב ל
אמרי מדב״ר שקר תרחק זו אזהרה למקבלי לשון הרע ׳ עוד אמרו בפסחים שם כג א
מפני מה זכה ירבעם לימנות עם מלכי ישרא׳ ויהודה מפני שלא קבל לשון הרע שם כג ז
וכו׳ ע״ש ׳ וגם מצינו על שקבל דוד לשון הרע מפי ציבא על מפיבושת נחלקה פסחים פ״ז
מלכות בית דוד כדגרסינן במסכת שבת אמרו ז״ל אמר רב יהודה אמר רב שבת נו
בשעה שאמ׳ דוד למפיבוש׳ אתה וציבא תחלקו את השדה יצאת בת קול ואמר׳ שמואל ב יט ל
רחבעם וירבעם יחלקו את המלכו׳ ואם בנרון דדברים נכרים אזא ביה להאמין
הדבר יצאת פרצה גדולה כזאת בשבת קבלת לשון הרע עאכ״ו שיש לו לאדם
להרחיק ולסתום אזניו מלשמוע לשון הרע שמספרים בכל יום על אנשים נקיים ׳
והמקבל לשון הרע ומראה בנפשו שהוא מודה למספרו ומאמין לדברים בפני
בני אדם הרי הוא כאלו ספרו כי הוא עוזר לרעה וגורם קלון לחבירו כי בראות
המגיד את פני השומע והנם זועפי׳ יחדל דבריו אבל אם יראה כי השומע ישמע
לו לא יחשך משקרינו ׃ ולזה הוזהרנו לא תשא שמע שוא שלא נאמין בלבנו שמות כג א

ספור לשון הרע להחזיק במחשבתנו כי הדברים ההם אמת להבזות את מי
שנאמרו עליו ח"ו · ובתחלת דבי אליהו א"ז אמרו עליו על ירבעם בן יואש מושג
כבוד בנביאים היה ומה שלא מסר הב"ה ביד יהושע בן נון וביד דוד מלך ישר'
מסר בידו שנאמר הוא השיב את גבול ישראל מלבוא חמת עד ים הערבה כדבר (מלכים ב יד כה)
בדבר אתה אומר כי ראה ה' את עוני ישראל מרה מאד ואפס עצור ועזוב ואין (שם ב יד כו)
עוזר לישראל ולא דבר ה' למחות את שם ישר' וכי מה טיבו של ירבעם בדבר זה
והלא ירבעם עובד ע"א היה אלא על שלא קבל לשון הרע על עמוס הנביא שנא'
וישלח אמציה הכהן בית אל אל ירבעם מלך ישר' לאמר קשר עליך עמוס וכו' כה (עמוס ז י)
אמר עמוס בחרב ימות ירבעם וישראל גלה יגלה מעל אדמתו מיד גער בו
והוציאו בנזיפה ואמר חס ושלום לא נתנבא אותו צדיק בנבואה זו ואם נבא לא
מדעתו היא אלא מן השמים באותה שעה אמר הב"ה דור עובד ע"א ראש הדור
עובד ע"א ולא קבל לשון הרע הארץ אשר אמרתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר
לזרעך אתננה אתן אותה בידו והוא השיב את גבול ישראל עד כאן לשונו ·
ועוד מהדברים הפוגמים ברית הלשון והם מענין לשון הרע הוא ליזהר שלא
לקלל את חבירו בשם אפי' שלא יזכיר ה' אלא בלשון לעז הוא אסור ועובר בלאו
ואפי' להוציא קללה מפיו שלא בכוונה אין ראוי כי ברית כרותה לשפתים וכמה
נענשו בזה כמו שנאמר בגמרא כמה פעמי' הווה כשגגה שיוצא מלפני השליט ·
ואמר בזוהר בענין מיתת רחל שיעקב אבינו עליו השלום גרם מיתתה שקללה (זוהר פ' וישלח)
שלא בכוונה · וז"ל רבי יוסי אמר כתיב קללת חנם לא תבא ואוקמוה לן בו"ו ואי (דף קסח ע"א / משלי כו ב)
קללת צדיקא היא אפי' דלא איתכוון בה כיון דנפקא מפומיה נטל לה ההוא
יצר הרע וקטרג בה בשעתא דסכנה · יעקב אמר עם אשר תמצא את אלהיך (בראשית לא לב)
לא יחיה ואע"ג דאיהו לא הוה ידע נטל לה להאי מלה ההוא שטן דאישתכח
גבייהו תדיר דבני נשא ועל דא תנינן לעולם לא יפתח ברנש פומיה לשטנא
בגין דנטיל ההו' מלה וקטרג בה לעילא ותתא וכ"ש מלה דחכם או מלה דצדיקא
עד כאן לשונו · וכן אז"ל במס' מכות אמר רבי אבהו קללת חכם אפי' (מכות ט"ב / מכות יא)
תנאי
על חנם היא באה מנ"ל מעלי דקאמר ליה לשמואל כה יעשה לך אלהי' וכה יוסיף (שמואל א ג יז)
אם תכחד ממני דבר ואע"ג דכתיב ויגד לו שמואל את הדברים ולא כחד ממנו
כתיב ולא הלכו בניו בדרכיו · ועוד הביאו שם ראיה אחרת ולא נעתיקה שלא (שם ח ג)
להאריך · וכן משוב זה שלא יקלל מי שאינו שומע אותו כמו שפי' המתרגם על
לא תקלל חרש לא תלוט דלא שמע וכן אמרו בזוהר ת"ח מאן דלייט לחבריה (שמות יט יד)
ואיהו קמיה ואכסיף ליה כאלו אושיד דמיה והא אוקימנא והאי קרא דלא חבריה (וזהר פ' קדושים דף פה ע"א)
עמיה וההוא ליט ליה ההוא מלה ולית לך מלה ומלה דנפיק מפומיה דלא אית
ליה קלא וההוא קלא סליק לעילא וכמה קסטורין מתחברין עמיה דההוא קלא
עד דסלקא ואיתער אתר דתהומא רבה כמה דאוקמוה וכמה מתערין עליה
דההוא ברנש ווי למאן דאפיק מלה בישא מפומיה והא אוקמוה עד כאן לשונו ·

וכתב

וכתב החסיד בה״ה וכמה נתגנו בזה עמי הארץ בהוציאם מפיהם קללות וגדופין׳ עוד יזהר שלא יקלל עצמו בכעס שבהיכל ד׳ מהיכלות הקליפות יש כתות נקראים אוררי יום׳ ואלו לוקחים אותה קללה שקלל עצמו ומקיימין אותה הו והוא מאותם הג׳ שגורמים רעה לעצמם כדפי׳ בזוהר שרוד מפני שאמר בן מות האיש וכו׳ תפש עליו דומה והמלאך הבא שעזרו היה נופל ביד דומה כמש״ד הע״ה לולי ה׳ שהיה לי כמעט שכנה דומה נפשי׳ ועל כיוצא חז״ל לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן כדגרסינן בפ׳ מי שמתו ז״ל אר״ש בן לקיש וכן תאנא משמיה דרבי יוסי לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן ואמר רב יוסף מאי קראה שנאמר כמעט כסדום היינו מאי אהדר ליה נביא שמעו דבר ה׳ קציני סדום׃ ואמר גם לעיל מזה שמטעם זה לא יאמר האבל בצידוק הדין רבון העולמים הרבה חטאתי לפניך ולא כפרעת ממני אחד מני אלף׳ וכן ראוי שלא יקלל אשתו שהרי הזכר הוא פלגא דגופא ושניהם כא׳ הם אדם שלם ואם מקלל אותה כאלו מקלל עצמו׳ וכ״ל שאזהרה לכל בחינות אלו הוא מפסוק ושם ואלהים אחרים לא תזכירו וכל פגמי הלשון הם מצד החיצוני שהוא אלהי׳ אחרים וכן אמר דהע״ה כנור לשונך מרע הכוונה שכל הדברים שיש בהם תפיסה לרע שהוא סמאל וכאשר ישמור לשונו יזכה אל החיים ואל הטוב כאו׳ מי האיש החפץ חיים אוהב ימים וכו׳ ובזה נכלל הפרק הזה׳

ויקר פ׳בראשי׳ דף יד וכן שם דף ח

שמואל ב יב ה

תלים כד יג

ברכות סב

ישעיה א ט

שם א י

שמות כג יג

תלים לד טו

שם לד יד

פרק יד׳

אחר שדברנו בפרקים הקודמים ענין ד׳ כתות שאינם מקבלות פני שכינה נשאר עלינו לבאר בפ׳ זה ענין נדרים ושבועות התלויים בלשון וכן כל שאר הדברים הפוגמים הדיבור בענין השבועות כתב בס׳ מנורת המאור של הר״ר אבוהב עליו השלום ז״ל הנשבעים בשם יתברך רוצים לומר כי כאשר יתברך הוא אמת כך דבריהם אמת בין עבר בין עתיד והנשבע לשקר דומה שהוא כמכחיש את אמתת השם ואם אדם ישבע בראש מלך ב״ו ולא יקיים את דברו הוא בן מות לפי שבזה כבוד המלך ואם זה ראוי לעשו׳ לנשבע במלך ב״ו שבא מטפה סרוחה וסופו למות עאכ״ו שיש לאדם לשמור את פיו ולשונו שלא יכשילהו לחטיא את בשרו לישבע בשקר מלך מלכי המלכי׳ הקב״ה שהוא חי וקיים לעדי עד וכבר ידענו מה שאירע לבני ישראל לפי שנשבעו ברבים על דבר פילגש בגבעה וגם כן הרעב שהביא השם לארץ בעד שאול וביתו שעברו על שבועת הנשיאים שנשבעו לגבעונים ואנו רואים שלא נכתב עונש מפורש באזהרות שבעשרת הדברות רק בעבודת אלילים ובלא תשא׳ וכל כך מורגלים בני אדם בדבר הזה שעוברים עליו קרוב מאה פעמים ביום בלי שום הכאה שמקבלי׳ ולפי שאין בני אדם בקיאי׳ בחומר השבועה ובחומרת׳ הגדולה יבואו לשמות עיניהם ולישבע בשקר על כן התקינו רבותינו סבר׳ שבכל זמן יורידו לנשבע חומר השבועה ודינה בלשון שיבינהו כדי לגלות אזנו ואולי ייר׳א ויסתלק מן השבועה כדגרסינן במס׳ שבועות תנו רבנן שבועת הדיינין

שבועות ל״ט

אף היא בלשונה כאמרה אומרים לו הוי יודע שכל העולם כלו נזדעזע בשעה
שמות כ ז שאמר הקב"ה לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא וכל העבירות שבתורה נפרעין
קהלת ה ה ממנו וכאן ממנו וממשפחתו שנאמר אל תתן את פיך לחטיא את בשרך ואין בשרו
אלא קרובו שנאמר ומבשרך לא תתעלם · וכל העבירות שבתורה נפרעין
ממנו וכאן ממנו ומכל העולם כלו שנא' אלה וכחש וכתיב עליו תאבל הארץ וכל
העבירות שבתורה אם יש לו זכות תולין לו שנים או שלשה דורות וכאן נפרעי'
ממנו לאלתר שנאמר הוצאתיה נאם ה' ובאה אל בית הגנב הוצאתיה לאלתר
ובאה אל בית הגנב זה שגונב דעת חבירו שאין לו ממון אצלו וטוענו ומשביעו
ואל בית הנשבע בשמי לשקר כמשמעו ולנה בתוך ביתו וכלתו ואת עציו ואת
אבניו וכו' · הא למדת דברים שאין אש ומים מכלה אותם שבועת שוא מכלה
שבועות פ"ד אותן ועוד תניא שהוקש עון שבועת שוא לחילול השם כמ"ש חיה רעה באה
לעולם על שבועת שוא ועל חילול השם · ועוד גרסינן בספרי ולא תשבעו
ויקרא יט יב בשמי לשקר מה ת"ל לפי שנאמר לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא יכול אין
חייבין אלא על שם המיוחד בלבד מנין לרבות כל הכינויין ת"ל בשמי כל שם
שיש לי · וחללת את שם מלמד ששבועת שוא הוא חלול ה' · וגרסינן במדרש
תנחומא כל המועל בשבועות כופר בהקב"ה ואין לו מחילה לעולם שנאמר כי לא
במדבר ל ג ינקה עד כאן לשונו · וקצרתי דבריו אל המצטרך לכוונתינו כדי שלא להאריך ·
במדבר רבה עוד גרסינן במדרש רבה ז"ל איש כי ידור נדר לה' הה"ד ונשבעת חי ה' באמת
ריש פ' מטות במשפט ובצדקה א"ל הקב"ה לישראל לא תהיו סבורי' שמותר לכם לישבע בשמי
אפי' באמת אין אתה רשאי להשבע בשמי אלא א"כ אם יהיה בך כל המדות הללו
את ה' אלהיך תירא שתהא כאותן שנקראו יראי אלהים אברהם איוב ויוסף
בראשית כב יב אברהם דכתיב כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה · איוב דכתיב איש תם וישר
איוב א א ירא אלהים · יוסף דכתיב את האלהים אני ירא · הוי את ה' אלהיך תירא ואותו
בראשית מב יח תעבוד אם אתה מפנה עצמך לתורה ולעסוק במצות ואין לך עבודה אחרת
לכך נאמר ואותו תעבוד · ובו תדבק וכי יכול אדם לידבק בשכינה והלא כבר
דברים ד כד נאמ' כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא אלא לומ' לך כל המשיא בתו לתלמיד שקורא ושונה
ועושה לו פרקמטיא ומהנהו מנכסיו והוא שנאמר עליו ובו תדבק אם יש בך כל
המדות האלו אתה רשאי לישבע ואם לאו אין אתה רשאי להשבע · מעשה בינאי
המלך שהיו לו ב' אלפים עיירות וכלם נחרבו על שבועת אמת כיצד אומר אדם
לחבירו בשבועה שאני הולך ואוכל כך וכך במקום פלו' ושותה כך וכך במקום
פלוני והיו הולכין ומקיימין שבועתן ונחרבו · ומה הנשבע באמת כך הנשבע
בשקר עאכ"ו עכ"ל · ובפסוק לא תשא פי' במכילתא ז"ל לא תשא למה נאמר לפי
ויקרא יט יב שהוא אומר לא תשבעו בשמי לשקר אין לי אלא שלא ישבע מנין שלא יקבל עליו
שמות כ ז לישבע ת"ל לא תשא את שם ה' אלהיך עד שלא קבלת עליך להשבע הריני לך
אלהים משקבלת עליך להשבע הריני לך לדיין שנאמר כי לא ינקה ה' את אשר

ישא

ישא את שמו לשוא אי איפשר לומר לא ינקה שכבר נא׳ ינקה ואי איפשר לומר ונקה
שכבר נאמר לא ינקה אמור מעתה מנקה הוא לשבי׳ ואינו מנקה לשאינם שבים
עד כאן לשונו · ולפי הפשט לא תשא פי׳ שלא ירגיל האדם לישא שם שמים
בפיו לשוא כענין ובל אשא את שמותם על שפתי וכן פי׳ הרמב״ן עליו השלום תלים יו ש
ובתיקונים בחומר עון השבועו׳ אמרו ז״ל אבל אחרנין דנפקין מפומייהו הבלים תקונים דף
דשבועה עלייהו איתמר כי רבים חללים הפילה ולית איתקריאו חללים דמחללי׳ קיו ע״ב
שם ה׳ ונפקין הבלים מפומייהו וכן לאו דבורא לשקרא ואומאה לשקרא ודכרין
שמיה למגנא ולשקר׳ בההוא שמא דנפקין לבטלה ולשקר׳ בגין לון בנייכין דבטלין
לון מעלמא הה״ד לשוא הכיתי את בניכם ווי לון לבני נשא דנפקין מפומייהו
מלולין ואומאין דשקרא טב לון דלא ייתון לעלמא קמו חברייא כלהו ואמרו
רחמנא ליוזבן רחמנא ליוזבן עד כאן לשונו · גם בזוהר בפי׳ הפסוק האריכו זוהר פ׳ יתרו
בחומר העון ולא נעתיק לשונו כדי שלא להאריך · ובספר טעמי המצו׳ להחכם
רבי יצחק בן פרחי׳ ע״ה פי׳ בחומר השבועה במצות לא תשא ז״ל לא תשא את שם
ה׳ אלהיך לשוא שהנשבע לשקר קוצץ ומפריד החתן מעל הכלה וזהו לא תשא
ותגביה ה׳ מעל אל״ך ומפני שהנשבע לשקר פגם במדה זו השביעית לכך עונשו
חמור כנ״ל וכלתו את עציו ואת אבניו ולכך סמיך ליה זכור את יום השבת לקדשו שמות כ ח
שהשבת הוא הזכר וצריך לקדשו ולא להפריד ח״ו · עוד כתב שהנשבע כאלו
נוטל חפץ ברית העליון בידו והעד שים נא ידך תחת ירכי ואם או נשבע לשוא בראשית כד ב
ולשקר קוצץ ומפריד · עוד שמעתי בשם המקובלים שבפסוק לא תשא יש י״ז
תיבות כמנין טוב וכמנין ידו״ד במ״ק וכמנין תודה וכמנין שבעה לרמוז שהנשבע
לשקר נעקר מטוב העולם הבא ומן השער האמורים ומן השביעיות הרמוזים
בשבועה ששבעה חסר כתיב ונקוד שבועה הרי סו״ כמנין אד״ני והכולל · ובכלל
ענין השבועה ליזהר מלהזכיר שם שמים לבטלה שהמזכירו לבטלה חייב נדוי
והוא בכלל לא תשא כדפי׳ והנזהר בזה יש לו שכר גדול בעה״ב כדכתיב וזרחה
לכם יראי שמי שמש צדקה · ופי׳ בנדרים אלו בני אדם שיראים להוציא שם נדרים פ״ק
שמים לבטלה עד כאן לשונו · ופי׳ שמש צדקה נתבאר בשער היראה פ״ג · גם
בכלל השבועה שלא יושיט ידו בזקנו וישבע שהיא שבועה וכן פי׳ באדרת נשוא אדרת נשוא
ז״ל ומאן דאושיט ידיה בדקניה לאומאה כמאן דאומי בתליסר תקוני דיקנא עד דף קלב ע״ב
כאן לשונו · גם יזהר מלישבע באמת כי ידו״ד נקרא אמת שנאמר וידו״ד אלהים בסופו
אמת וכן יזהר מלישבע חי נפשי כי הנפש חלק אלוה ממעל ונמצא נשבע בשם׳ ספר חסידים
עוד כתיב בספ׳ החסידים שאל יאמר כך אזכה לחיי העה״ב אם לא שכך הוא · סימן קיו
עוד כתוב ש״ם שבזמן הזה אין לישבע לקיים המצות כי השטן יקטרגו ולא וסימן תתרנ״ח
יקיים שבועתו ויש סמך לדבריו ממאמר מדרש רבה שהעתקנו לעיל שאמר שם סימן תק
את ה׳ אלהיך תירא אותו תעבד וכו׳ אם יש בך כל המדות תשבע · דברים ו יג
ובענין עון נדרים אמרו במס׳ נדרי׳ תניא לעולם אל תהי רגיל בנדרים שסופך נדרים שלשי
ס״ב

שם פ"ג ליעול בשבועות עוד גרסינן שם בר ברתיה דרבי ינאי סבא אתא לקמיה דרבי
ינאי רבה א"ל אלו הוה ידעת דפתחי פנקסך ומשמשין בעובדך מי נדרת
ועוד אמר לקמיה מאי פתח ליה רבן גמליאל להההוא סבא יש בוטה כמדקרות
חרב ולשון חכמים מרפא׳ עוד שם כל הבוטה ראוי לדקרו בחרב אלא לשון
חכמים מרפא׳ עוד שם תניא רבי נתן אומר הנודר כאלו בנה במה והמקיימו
כאלו הקריב קרבן ופי׳ והמקיימו שאינו נשאל על נדרו כאלו הקריב על אותה
במה וחייב משום שחוטי חוץ׳ עוד שם אמר שמואל הנודר אעפי׳ שמקיימו
דברים כג כג נקרא רשע אמר רבי אבהו מאי קראה וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא ויליף
חדלה חדלה כתיב הכא וכי תחדל לנדור וכתיב התם שם רשעים חדלו רוגז עד
נדרים פ׳ כאן לשונו׳ ובפרק י׳ גרסינן תני רב דימי אחוה דרב ספרא כל הנודר אעפי׳
שמקיימו נקרא חוטא אמר רב זביד מאי קראה וכי תחדל לנדור לא יהיה בך
שבת פ"ב חטא הא לא חדלת איכא חטא עד כאן לשונו׳ עוד שם אמרו במסכת שבת
תניא רבי נתן אומר בעון נדרים אשתו של אדם מתה שנאמר אם אין לך לשלם
למה יקח משכבך מתחתיך׳ ר׳ אומר בעון נדרים בנים מתים כשהם קטנים
שנאמר אל תתן את פיך לחטיא את בשרך ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא
למה יקצוף האלהים על קולך וחבל את מעשה ידיך ואלו הן מעשה ידיו של אדם
הוי אומר בניו ובנותיו עד כאן לשונו לענייננו׳ והטעם לזה מפני שנדרים
ראשית חכמה פ׳ משפטים דף קי"ו ע"א באימא עילאה כדפי׳ בר"מ וצריך לקיים נדרו ולהביאו למקום המעשה שהיא
השכינה ואם אינו לא קיים הרי החטא בבנים ובאימא תתאה ולכן אשתו מתה׳
ובמדרש קהלת פי׳ פסוק זה על פוקי כדקה ברבי׳ואיכם כותנין ואגב נעתיק
אומר עון הנדרים מה שנתבאר לעיל מזה בפסוק טוב שלא תדור ז"ל א"ר הוכא
מעשה באחד שנדר ולא שלם ופי׳ בים הגדול וטבעה ספינתו בים ומת׳ א"ר
בראשית פח ז שמואל כל מי שהוא נודר ואינו משלם גורם לעצמו שתמות אשתו דכתי׳ואני׳ בבואי
זוהר פ׳ ויצא דף ק"נ ע"א מפדן מתה עלי רחל׳ וכן פיר׳ בזוהר ואיתענש יעקב על נידרא דלא שלים
ודא קשיא ליה ליעקב מכל עאקו דעברו עליה ומ"ל דבגיניה דיעקב הוה
דכתיב מתה עלי רחל עלי ודאי על דאחרתי נדרי עד כאן לשונו׳ עוד שם
במדרש אמר רב שמואל בר רב יצחק כל הנודר ואינו משלם גורם לבא לידי
בראשית לה א עבירה ע"ז גילוי עריות ושפיכות דמים וכלם למדו׳ מיעקב׳ ע"ז דכתיב הסירו
את אלהי הנכר אשר בתוככם׳ גילוי עריות דכתיב כי טמא את דינה אחותם
שם לד ה שפיכות דמים דכתיב ויקחו שני בני יעקב וכו׳ ולשון הרע דכתיב וישמע
שם לא כט את דברי בני לבן׳ אמר רבי ינאי כל הנודר ואינו משלם גורם מיתה
שם לא א לעצמו שנאמר כי דרוש ידרשנו ה׳ מעמך ואמר רבי אמי אין מיתה בלא חטא
דברים כג כב ואין ייסורין בלא עון אין מיתה בלא חטא שנאמר הנפש החוטאת היא תמות
ואין יסורין בלא עון שנאמר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם׃
אל תתן את פיך לחטיא את בשרך רבי יהושע בן לוי פתר קרייא
בפוסקי

בפוסקי צדקה ברבים ואינם נותנים׳ ואל תאמר לפני המלאך זה החזן כי שגגה
היא תהא אנא בי למה יקצוף אלהים על קוליך על אותו הקול שאמרת וחבל את
מעשה ידיך מיעוט מצות שביד אותו האיש הקדוש ברוך הוא מכנים בהם מארה
ויקרא רבה׳ ומאבדן ממנו עד כאן לשונו׳ ובמדרש הובא מאמר זה של רבי שמואל בר
פרשת ערכין נחמני שאמר שכל מי שנודר ומשהה נדרו סוף בא לידי ע״א וגילוי עריות ושפיכו׳
דמים ולשון הרע והוכיח כל זה מיעקב כאמור במאמר׳ אמנם אמר שם
אמר רבי שמואל בר רב יצחק כל מי שנודר ומשלם יש לו שכר על הנדר ועל
תלים עו יב השלום שנאמר נדרו ושלמו לה׳ אלהיכם ומי שנודר ומשהה נדרו גורם מיתה
דברים כג כב לעצמו דכתיב כי דרוש ידרשנו ה׳ אלהיך מעמך ממך כפרעין ולא מממונך א״ר
אמי אין מיתה בלא חטא עד כאן לשונו לענייננו׳ ונ״ל כי סוף הפסוק והיה
שם כג טו בך חטא יובן ע״ד שפי׳ בזוהר ולא יראה בך ערות דבר ופי׳ לעיל שהכוונה שהחטא
ההוא מתרשם בו בגופו ממש עד״ז ידרשנו שפי׳ ז״ל במיתה מפני שהדיבור עושה
הויה ממש בו בגופו שנרשם בו החטא וז״ש והיה בך בעצמך החטא ולכך כפרעי׳
ממך ובלי ספק שמה שאמר שהנודר ומשלם יש לו שכר על הנדר ועל השלום
היינו בנדרי מצות או הקדש או תורה והכי דייק קרא דקאמר לה׳ אלהיכם׳
ועוד קאמר קרא כל סביביו כי לא ניתן הנדר או השבועה אלא למי שהוא ירא
תלים נ ג שמים שהוא סביב הקדוש ברוך הוא כענין וסביביו נשערה מאד שפי׳ רבותינו
ז״ל מלמד שהקב״ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה׳ וכן מוכיח מהמאמר
מדרש רבה שהעתקנו לעיל מ״מ׳ עוד גרסינן במדרש איכה בפסוק ישבו לארץ אמר רבי
פרשת מטות אלעזר אל תהי פרשת נדרים קלה בעיניך שעל ידי פרשת נדרי׳ נהרגו סנהדרי
גדולה של צדקיה וכו׳ ושאר המעשה יעויין שם שלא להאריך וכן הובא המעשה
יו״ד סי׳ רג הזה בנדרים ויש ביניהם חילוק מועט׳ וכתב רבינו יעקב שאם פוסקי׳ צדקה
ברבים וצריך לפסוק עמהם יאמר בלא נדר ותיהו אם מצוה דגופיה ומחיי׳ ביה
ורמי עליה כההיא דאומר אשנה פרק זה ואשנה מסכתא זו וירא שמא יתרשל
בדבר ויש בידו לקיים הדבר שרי ליה למינדר לזרוזי נפשיה׳ דאמר רב גדל
תלים קיט קו מנין שנשבעין לקיים המצוה שנאמר נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך
וכל שכן היכא דרגיל דמשתדלי ועבר על אחת ממצות לא תעשה או מתרשל
בקיום מצות עשה דשרי ליה למינדר ולאישתבועי להחמיר על עצמו לשמור
לקיים המצות׳ ועז״א חז״ל נדרים סייג לפרישות אבל מכל שאר נדרי׳ צריך
האדם להתרחק אחר עד כאן לשונו׳ וכבר כתבנו לעיל שאין ראוי להשבע
ולידור אפילו לקיים המצוה אלא אם כן יהיה אדם ירא שמים שיקיים נדרו׳
ראשית כח כ ובמדרש בראשית רבה בפסוק וידר יעקב נדר לאמר פי׳ שמותר וטוב לו לידור
תלים סו יד בעת צרה לעשות מצוה וכיוצא ז״ל וידר יעקב נדר לאמר כתיב אשר פצו שפתי
ודבר פי בצר לי א״ר יצחק הבבלי ודבר פי בצר לי שנדר מצוה בעת צרתו אתו
לאמר לדורות כדי שיהיו נודרין בעת צרתן יעקב פתח בנדר תחלה לפי׳ כל מי

תלים קלב ב שהוא נודר לא יהיה תולה הנדר אלא בו אמר רבי אבהו כתיב אשר נשבע לה'
נדר לאביר יעקב לאביר אברהם לאביר יצחק אין כתיב כאן אלא לאביר יעקב.
ספר חסידים תלה הנדר במי שפתח בו תחלה עד כאן לשונו. ומ"מ כתוב בס' החסידים שמי
סימן תג שמרוי בנער לא ידור אלא שיחשוב ויתייעץ קודם שיהיה הדבר שאיפשר לקיימו.
ודע שכל מי שידור לקיים מצוה או לעסוק בתורה כך שעות ביום וכיוצא אין
ראוי להתיר לו נדרו אלא אם ירצה לב"ד שהוא חוכם גדול ואם התירו לו ולא היה
בדבר חוכם גדול מן השמים אינם מתירים לו וזה דקדקו ז"ל באמרם נדר גדול
נדר לאלהי ישראל שיאמר הקדוש ברוך הוא מה מצאת בי עול כי רחקת מעלי.
והוא כמשל אדם האומר למלך בו' חי ראשך אדוני שביום פלוני אביא לך דורון
כך וכך שאם לא יביאהו יתחייב ראשו למלך אם לא שידע המלך שהיה אנוס.
וענין עסק התורה או מצוה הוא ממש דורון למלך הקדוש ברוך הוא והמקל
והמתי' נדרו מקל בכבוד מלכו של עולם ואינו כמתיר נדרי עצמו שאוכל או שלא
אוכל שהוא מצוה שישאל על נדרו מאחר שאין בדבר מצוה. ושמעתי מפי מורי
ע"ה ענין נאות גם כן בענין נדרים. אמר שהנודר לעשות מצוה הנה באמירתו
יברא מלאך אחד אבל לא יגמר הוייתו עד שיתקיים גמר המצוה שנודע שהעושה
מצוה א' קנה לו סניגור א' והנודר ואינו משלם נדרו נמצא המלאך ההוא תלוי
ועומד ונער הוא לו עד שיגמר מעשה המצוה ההיא והרוצה שתפלתו תהיה
תלים נ יד נשמעת ובקשתו נעשה ישתדל לשלם נדריו כדכתיב זבח לאלהים תודה ושלם
איוב כב כז לעליון נדריך וקראני ביום צרה אחלצך ותכבדני וכן כתוב בספר איוב תעתיר
אליו וישמעך ונדריך תשלם ותגזר אומר ויקם. ונדרים אלו בודאי שהם נדרי
שמים שמצוה לקיימם והיינו אומרו ושלם לעליון נדריך כי בדברי הרשות שהם
למטה לענייני העולם אינו צודק מלת לעליון נדריך. והנה מדה כנגד מדה כי
בתפלה הוא שואל בדיבור שיעשה לו הקב"ה כך וכך אומר לו תקיים אתה
במעשה מה שנדרת גם אני אעשה ואקיי' שאילת פיך התלוי בדיבור. וכבר נודע
מה שפי' בזוהר כמה פעמים אתערותא לתתא איתערותא לעילא שלעולם צריך
להקדים התעוררות תחתון ובענין נדרים סייג לפרישות ראוי למי שהוא משכיל
תלים טו ד שלא ידור דברים שצריך להתירם אלא ידור ליום אחד או לחצי יום כמו שמצינו
ר' יוחנן שהי' אומ' הריני בתעני' עד שאבא לבי' וזהו נשבע להרע ולא ימיר. ואפי'
לתענית שעות שיוכל להתפלל עננו הוא כזה שיקבל עליו מבעוד יום תענית
עד כך שעו' ביום ואח"כ נמלך לגמור היום בתעני' שמתפלל עננו. ודרך המצאה
זו למי שהוא חלוש שיקבל עליו תענית ולא יצטרך לישאל על נדרו למחר וכאשר
יגמור אותו היום בקדושה יקבל עליו עוד יום אחר כמו הקודם וכמצאו כל ימיו
בתשובה אבל לא יקבל לעשות כך וכך סך תעניות רצופים שמא יעמוד עליו
יצרו בכל יכלתו לבטלו מעבודתו ואם יעשה האדם דבריו בהצנע וילך עם יצרו
בעקבה כמעשה יעקב עם עשו יוכל ליקח את ברכתו מידו ועל כיוצא בזה

איפשר

איפה שכיון המשורר באומ' במזמור כן אזמרה שמך לעד לשלמי נדרי יום יום׃ תלים סא ט
אתכם כדי שלא ישכח לקבל נדרו ליום אחד טוב שיבקש לו חבר שיזרזהו או יעשה
קונטרים ויכתוב שם קבלתו ויהיה עמו תמיד כדי שיזכור עניינו׃ ודרך זה
ראוי לכל בעל מעשה כי כמו שיעשה התגרי' ספר לחשבון הוצאותיו כן ראוי
שיעשה בעל תשובה ספר לחשבון ימיו אם הוציאם כראוי אם לא ובזה יקיים
וחטאתי נגדי תמיד׃ עוד מסוג דרוש זה ליזהר מהנדויים והחרמות ובענשו שם נא ה
של חרם האריכו בפרקי ר' אליעזר׃ תדע לך כח של חרם בא וראה מן השבטים
שקנאו על הזנות של שבט בנימין אמר ליה הקדוש ברוך הוא קנאתם הזנות
ולא קנאתם על פסל מיכה ועל שלא היה קנאתם על פסל מיכה לפי' הרגו בהם
בני בנימין פעם ראשונה ושניה ושלישית עד שנפלו לפני ארון ברית ה' והיו
מבקשים תשובה ונתרצה להם הקדוש ברוך הוא והחרימו שיהיו כל ישראל
הולכים אחריהם למגדול ועד קטן שנאמר כי היתה השבועה גדולה וכי שבועה שופטים כא ה
נשבעו כל ישראל לא להודיעך שהחרם הוא השבועה ואנשי יבש גלעד לא היו שם
עמהם בקהל ונתחייבו מיתה שנאמר אשר לא עלה אל ה' המצפה מות יומת
עד כאן לשונו׃ ועוד שם בפרקי ר' אליעזר ר' עקיבא אומר החרם הוא השבועה
והשבועה הוא החרם וכל מי שהו' מפר את השבועה כאלו מפר את החרם והמפר
את החרם מפר את השבועה וכל מי שיודע דבר ואינו מגיד החרם בא עליו
ומכלה אותו ואת עציו ואת אבניו שנאמר והוצאתיה נאם ה' ובאה אל בית הגנב זכריה ה ד
ואל בית הנשבע בשמי לשקר ולנה בתוך ביתו וכלתו ואת עציו ואת אבניו תדע
לך כח החרם בא וראה מיהושע בן נון שהחרים את יריחו עד כאן לשונו׃
עוד צריך ליזהר שלא יאמר אהא בנדוי אם לא אעשה דבר פלוני שאף על פי
שיקיים התנאי צריך התרה וכן פי' רבותינו ז"ל במסכת מכות אמר רב יהודה מכות פ"ב
אמר רב נדוי אפילו על תנאי צריך הפרה מנ"ל מיהודה דכתיב אם לא הביאותיו בראשית מג ט
אליך והצגתיו לפניך וחטאתי לך כל הימים וכתיב יחי ראובן ואל ימות וזאת דברים לג ו
ליהודה כל אותן מ' שנה שהיו ישראל במדבר היו עצמותיו של יהודה מגולגלין
בארון עד שעמד עליו משה ובקש עליו רחמי' אמר לפניו רבונו של עולם מי גרם
לראובן שהודה יהודה מיד שמע ה' קול יהודה עד כאן לשונו לעניננו׃ עוד שם לג ז
ליזהר שלא להגות את השם באותיותיו כדגרסינן בפרק קמא אתיוה לר' חנינא ע"א פ"ק
בן תרדיון א"ל אמאי קא עסקת באורייתא אמר להו כאשר צוני ה' אלהי מיד
גזרו עליו לשריפ' ועל אשתו להריג' ועל בתו לישב בקובה של זונות׃ עליו לשריפה
שהיה הוגה את השם באותיותיו והיכי עביד הכי והתנן ואלו שאין להם חלק סנהדרין פ'
לעה"ב האומר אין תורה מן השמים ואין תחיית המתים מן התורה אבא שאול
אומ' אף ההוגה את השם באותיותיו להתלמד עבד כדתניא לא תלמד לעשות אבל
אתה למד להבין ולהורות אלא מאי טעמא איענש משום הוגה את השם בפרהסיא׃
ועל אשתו להריגה דלא מיחה ביה מכאן אמרו כל מי שיש בידו למחות ואינו מוחה

שענש עליו עד כאן לשונו׳ וכתבו התוספות הונא׳ השם פ״ה דורשו במ״ב
אותיות ועושה בו מה שהוא חפץ ורוב העולם מפרשי׳ שהיה קורא בפי׳ אותיות
(פסחים פ״ג) של שם המיוחד כאותיו׳ של שאר התיבו׳ וזה אין ראוי לעשו׳ כדאמרי׳ בפסחים לא
כשאני נכתב אני נקרא אני נכתב בי״ה ונקרא בא״ד ונראה לר״י שאין להזכיר
אף אותיות י״ה כמו שרגילים שעולם שהרי י״ה הוא שם המיוחד עד כאן לשונו׳
להתלמד עשה כדתניא וכו׳ ופרש״י ז״ל ומיהו הקדוש ב״ה מדקדק עם הצדיקים
כחוט השערה ואפילו להתלמד יש לחוש לכבוד הרב וקרא דלא תלמד לעשות
במלי אחריניתי אוקמוה כמו כטיעת קשואין דסנהדרין ודמו׳ צורות לבנה דרבן
גמליאל וכתבו התוספות ונראה שלא כתוב בספרו אלא מ״ט איענש הונא
בפרהסיא היה ולכך הוצרך לתת טעם אחר עד כאן לשונו׳ עוד ליזהר שלא
(ילקוט מלכים סי׳ רי״ח דף לג ע״ג) לומר דלטורייא על ישראל וכן אמר בילקוט למה נמשלו ישראל לאגוז שנאמר
אל גנת אגוז ירדתי מה האגוז הזה חלק ומי שאינו אומן לעלות מיד הוא נופל
שצריך לשמור את עצמו שלא יפול ממנו כך כל מי שמשרת את ישראל צריך לשמור
(במדבר כ׳ י׳) שלא יטול את שלו מתחת ידם׳ משה אמר שמעו נא המורים ונאמר לו לכן לא
(שם כ׳ י״ב) תביאו את הקהל הזה׳ ישעיה אמר ובתוך ע״ם טמא שפתים אנכי יושב מיד
(ישעיה ו׳ ה׳) ובידו רצפה מהו רצפה א״ר בר נחמני רצץ פה שאמר דילטורייא על בני׳ אליהו
(שם ו׳ ו׳) (מלכים א׳ יט יד) אמר כי עזבו בריתך בית ישראל ומה נאמר לו ואת אלישע בן שפט תמשח לנביא
(שם יט טז) תחתיך׳ רבי יוחנן שמע לה מן הדין קרא משא דמשק וכו׳ עומד בדמשק ומכריז
(ישעיה יז א׳) ערי ערוער והלא אין ערוער אלא בתחום מואב אלא ששה בתי אלילים היו בדמשק
והיו עובדין לכל אחד ואחד יומו והיה להם יום א׳ והיו עובדים את כלם באותו
יום אמר ליה הקב״ה אליהו עד שאתה מקטרג לבני לך לדרכך דמשק וקטרג
עליהם׳ רבי אבהו ורבי שמעון בן לוי הוי עלין להדין קסרין א״ל רבי אבהו
לרבי שמעון בן לוי מה אנן עלין למדינתהון דמחרפייא ומגדפייא נחת רשב״ל
מן חמריה וספא ליה חלא ויהב ליה בפומיה א״ל מהו כן אמר ליה הקב״ה רוצה
(שיר א׳ ו׳) במי שאומר דילטורייא על ישראל דכתיב אל תראוני שאני שחרחורת וכתיב אל
(משלי ל׳ י׳) תלשין עבד אל אדוניו עכ״ל׳ ושם בילקוט לעיל בפסוק מה לך פה אליהו אמר
(ילקוט מלכים סי׳ רי״ו דף לג ע״ג) תנא דבי אליהו ה״ל שיאמ׳ לפני ורבונו של עולם הן בניך בני אברה׳ יצחק ויעקב
שעשו לך רצונך בעולמך הוא לא עשה כן אלא אמר קנא קנאתי וכו׳ התחיל הקב״ה
(מלכים א׳ יט י״ב) לדבר עמו דברים של תנחומים אמר כשירדתי לתת תורה לישראל לא ירדו עמי
אלא מלאכי השרת שרצו בטובתן שנ׳ צא ועמדת בהר וכו׳ ואחר הרעש אש המתין
לו שלש שעות עדיין עומד בדבריו הראשונים ואמר קנא קנאתי א״ל הקדוש
ברוך הוא ואת אלישע בן שפט תמשח לנביא תחתיך מה שבדעתך אף אתה
יכול לעשות אמר ליה לעולם אתה מקנא וכו׳ עכ״ל׳ וטוב לאדם שילמד לשונו
(שופטים ו׳ י״ג) ללמד סניגוריא על ישראל כמ״ש רז״ל במדרש ילמדנו על גדעון שאמר ואיה כל
נפלאותיו ז״ל אמר רבי יהודה בר שלום ליל פסח היה אותה הלילה שא״ל ואיה

כל

כל נפלאותיו ז"ל אמר רבי יהודה בר שלום ליל פסח היה אותה הלילה שאמ"ל ואית
כל נפלאותיו היכן הם הפלאים שעשה האלהים לאבותינו בלילה הזה, והכה כל
בכוריהם של מצרים והוציא משם ישראל שמחים וכיון שלמד סניגוריא על
ישראל אמר הקדוש ברוך הוא דין הוא שאגלה אני בכבודי עליו שנאמר ויפן שם ו י"ד
אליו ויאמר לו לך בכחך זה אמ"ל הקדוש ברוך הוא יש בך כח ללמד סניגוריא
על ישראל בזכותך הם נגאלין שנאמר והושעת את ישראל עד כאן לשונו.
ותו גרסינן בסנהדרין אמר רבי אחא מניין שכל המלמד סניגוריא על ישראל סנהדרין ס'
הקדוש ברוך הוא מרוממו בעולם דכתיב ולכן יחכה ה' לחננכם ולכן ירום ישעיה ל' י"ח
לרחמכם ממי אתה למד מאחימעץ בן צדוק שנא' ואחימעץ בן צדוק אמר ארוצה
ואבשרה ויאמר השלום לנער לאבשלום ויאמר אחימעץ ראיתי את ההמון שמואל ב' י"ח י"ט
ויאמר המלך סב והתיצב כה ויסב ויעמד. אמר רבי אבא בר כהנא אם היה שם ב' י"ח
דוכוס אתעביד איפרכוס ואי הוה איפרכוס איסטרליטוס והנה הכושי בא ויאמר שם ב' י"ח ל"א
הכושי יתבשר אדוני וכו' ויאמר המלך לכושי השלום לנער לאבשלום ויאמר
הכושי יהיו כנער אויבי אדוני המלך ויעל על עליית השע' וירגז מהו וירגז המלך
אמר רבי יצחק בר חנינא רמז ללוכידין שלו ודקרו אותו והלא דברים ק"ו ומה
אחימעץ שלא דבר על בנו של מלך לא טובה ולא רעה זכה לכל הכבוד הזה
מי שהוא מלמד סניגוריא על בניו של מקום עאכ"ו עד כאן לשונו. וכן בויקרא ויקרא רבה פ'
רבה קח את אהרן על פסוק אהבת צדק ותשנא רשע פי' פסוק זה על אברהם תלים מה ח
שבקש זכות על הסדומיים כמבואר שם אמ' ליה הקדוש ברוך הוא אהבת לצדק
בריותיו ולא לחייבן ע"כ משחך אלהים אלהיך שמן ששון מחבריך מהו מחבריך
א"ל חייך שעשר דורות שמנח עד אצלך עם אחד מהם לא דברתי ועמך אני מדבר
שנאמר אחר הדברים האלה. עוד פי' שם פסוק זה על ישעיה שאמר הקב"ה ילקוט טו
ישעיה בני טרחני' הם סרבנין הם אם אתה מקבל עליך להתבזות וללקות מבני
אתה הולך בשליחותי ואם לאו אין אתה הולך בשליחותי אמ"ל על מנת כן גוי
נתתי למכים ולחיי למורטים ואיני כדאי לילך בשליחות אבל בניך אמר ליה הקב"ה
ישעיה אהבת צדק אהבת לצדק את בני ותשנא רשע ששנאת מלחייבן על כן
משחך אלהים אלהיך מהו מחבריך אמר ליה חייך כל הנביאים קבלו נביאות
נביא מן נביא ויאצל מן הרוח אשר עליך וכו' ויאמר הש"ס נחה רוח אליהו על אלישע
אבל את מפי הקדוש ברוך הוא רוח ה' אלהי' עלי יען משח וכו' חייך שכל הנביאים ישעיה סא א
נבואו' פשוטות ואתה נחמות כפולות עורי עורי התעוררי שוש אשיש אנכי אנכי
הוא מנחמכם נחמו נחמו עד כאן לשונו. עוד צריך ליזהר שלא לשוח שיחה
בטלה בבית הכנסת וכן כתב רבינו יעקב בתי כנסיו' ובתי מדרשו' אין נוהגין א"ח סימן קנ"א
בהם קלות ראש כגון שחוק והתול ושיחה בטלה. ובזוהר מאן דאשתעי בבי ובס"פ תרומה
כנישתא ווי ליה דאחזי פירודא ווי ליה דגרע מהימנותא ווי ליה דלית ליה חולקא
באלהא דישראל דאחזי דהא לית אלהא ולא אשתכח תמן ולית ליה חולקא ביה

ולא דחיל מניה ואנהיג קלנא בתיקונא עילאה דלעילא עד כאן לשונו. ואף
על פי שלכאורה מתוך הלשון נראה שאין כל חומרות אלו אמורים אלא בשעת
תפלה כמו שאמר בסמוך דהא בשעתא דישראל מסדרי בבי כנישתא סדורא
דשירין ותושבחן וסדורא דצלותא כדין מתכנשי תלת משריין דמלאכי עילאי.
מ"מ שכיון שבית הכנסת מקום קדוש הוא מושב לשכינה שבכל עת אסרו רז"ל
לחשוב בהם חשבונות אם לא יהיו חשבונות מצוה בודאי שאין לשוח שיחת חולין
או שיחה בטלה האסורה אפילו מחוץ לבית הכנסת כדכתיב ודברת בם ולא דברים ו ז
בדברים בטלים מכאן השח שיחת חולין או שיחה בטלה עובר בעשה הכלל
העולה כי בכל מקום שיש בו קדושה צריך לנהוג בו מורא כדכתיב מה נורא בראשית כח יז
המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים. ובפיקודין של רבי שמעון בן יוחאי זוהר פ' בשלח
עליו השלום אמר דהא בי כנישתא דלתתא קיימא לקבל בי כנישתא דלעילא. דף ס
וכאשר ידמה האדם בדעתו ענין זה ייראה ויפחד ויתפלל בכוונה שהרי הבית
כנסת העליון נקרא אש נוגה ואין נשמות הצדיקים נכנסי' לתוכו אלא להתפלל
לא לשוח דברים בטלים וכנגדו הבית הכנסת נקרא' אש נוגה כדפי' בר"מ רעיא מהימנא
וע"ד קראן לבי כנישתא אש נוגה. וכתב בספ' הרוקח המדבר בבית פ' כי תצא דף רפב
הכנסת וחביריו משבחים ומשוררים קורא אני עליו על כל שכיני הרעים כי ירמיה יב יד
ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בם ופושעי' יכשלו בם ולא נמנה עם חביריו ומואס הושע יד י
לשבח לקונו הוא משיג גבול הבורא. ואהי להם למקדש מעט אלו בתי כנסיות יחזקאל יא טז
אין נוהגין בהם קלות ראש כדאמרינן בפרק שני דמגלה אלהים נצב בעדת מגלה פ"ב
אל. והמדבר עושה כאלו הופך אליו עורפו ואמר. מדוע באתי ואין איש קראתי
ואין עונה נטיתי ידי ואין מקשיב למה יקצוף ה' על קולך ויקרא עליך מי בקש
זאת מידך רמוס חצרי אך השתחוה לו ושב לפניו במורא בכפיפות ראש בענוה
בשפיות הלב התחנן לפניו ותשורר לפניו בשמחה ובואו לפניו ברננה אז קרוב
אליך ונמצא לך ותיחד שם שמים בכוון הלב והתפלל בכוון הלב וכשתאמר
ברוך אתה שאם תשב בדברים בטלים כאלו התלוצצת בו ולא נתת יראתו על
פניך אך חשוב כי הוא נצב לקראתך שויתי ה' לנגדי תמיד ותתן יראתו על פניך
ואהבתו בך ותכוין בכל לבך ותהי נכנע לפניו והתודה חטאיך ותדרשהו והוא
נמצא לך ותברכהו עד כאן לשונו. ואם אי אפשר לכל לפחות לבעלי תורה
יראי חטא ישימו על לבם ענין זה ולא יתחילו לדבר זה עם זה בבית הכנסת
בעסקיהם אפילו שלא בשעת התפלה כדי שינהגו במורא בבית הכנסת ואם
ידברו עמהם מי שלא נהג בהם ישיבו להם בקוצר. וכן היה מנהג מורי
עליו השלום שלא לדבר בתוך הסוכה בימי חג הסוכות אלא בדברי תורה כי
מצות סוכה קדושתה גדולה והעד שעצי סוכה חל עליהם קדושה ואסורים כל
ז' כמו שאמרו רז"ל וכן מצינו שפי' רבי שמעון בן יוחאי עליו השלום שה' אבות סוכה פ"ד
באים לסוכה ואמר כי הא דרב המנונא סבא כד הוה עייל לסוכה הוה חדי וקאים זוהר פר' אמור
סוף דף קג

על

על פיתחא דסוכה מלגאו ואמ׳ כזמן לאושפיזין מסדר פתורא וקאים על רגלוהי
ומברך ואומ׳ בסוכו׳ תשבו תיבו אושפיזין עילאין תיבו תיבו אושפיזי מהימנותא
תיבו אריש ידוי וחדי ואמר זכאה חולקנא זכאה חולקהון דישראל דכתיב כי ראשית לב ט
חלק ה׳ עמו והוה יתיב עד כאן לשונו · ולעיל מזה עמוד הקודם קרא לסוכה
צלא דמהימנותא ואמר כל מאן דיתיב תחות צלא דמהימנותא אחסין חירו ליה
ולבנוי לעלמין ואתברך ברכתא עילאה וכו׳ · הרי שאדם בתוך הסוכה מוקף
מאויר קדושה וכמה קדושו׳ יש בה כמבואר ולכן ראוי להתרחק משיחה והיתול
אלא יקיים וגילו ברעדה כי מקום רמז הסוכה היא שמחה ורעדה דמיכה דיכין
מתערין וימי הסוכות הם דין והעד כי בליל הושענא הוא חותם הדין וימים
אלו צריכין שיהיו בתשובה ורעדה שימים אלו נתנו כדי להאריך על האדם
שישוב בתשובה ואין פתקות הגזרות נמסרים ביד השלוחים עד ליל שמיני
חג עצרת כדפי׳ בזוהר זה לשונו תא חזי כדאיתער דינא בעלמא דקודשא וזהר פר׳ ויקי
בריך הוא יתיב על כרסי דדינא בעי ברנש לאיתערא בדינא תשובה דיתוב
מחיובא דהא ההוא יומא פתקין כתיבו ומשתכחי כלהו באחמתא הא כתיבין
איזה ברנש דייתוב קמי מאריה קרעין פתקין דעליה לבתר קודשא בריך
הוא זמין קמיה דברנש יומא דכפורי יומא התשובה אי תב מחטאוי תב ואי כ״ל טב
לא פקיד מלכא למחתם פתקין ווי דהא תשובה בעיא לאיסתלקא מניה אי זכי
בתשובה שלימתא כדקא יאות תליין ביה עד ההוא יומא בתראה דעצרת
הוא תמינאה ואי עביד תשובה שלימתא קמי מאריה איתקרעו ואי לא זכי
אינון פתקין נפקין מבי מלכא ואיתמסרין בידוי ודינא מתעביד ופתקין לא
מהדרן תו לבי מלכא כדין כולמין איתעברו עד כאן לשונו לעניינינו · עוד
צריך ליזהר שלא לשוח בשבת שיחת חולין וכן פיר׳ במד״רש תנחומא על פסוק תנחומא ריש
וכבדתו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר ואמר זה לשונו ודבר דבר פ׳ בראשית
כי הא אמיה דרבי שמעון בן יוחאי כי הוה בשבת אמרה לה יומא שבתא הוא ישעיה נח י״ג
ושתקא אמר רבי יוחנן מדוחק התירו שאילת שלום בשבת עד כאן לשונו ·
וכן העתיקו התוספות מדרש זה בפרק אלו קשרים · ועוד אמרו במדרש מה שבת פ טו
הוא שבות מדיבור אף אתה שבות מדבור שהרי בדבר ה׳ שמים נעשו וכו׳ ·
והמלאכה שלו היה הדיבור ומה שנאמר בו וישבות ביום השביעי הוא שביתה ראשית ב ב
מדבור גם כן האדם כיוצא בו · ובזוהר אמר ז״ל כדעאלו ישראל לבי כנישתא זוהר פ׳ ויקהל
אסיר לאישתדלא אפילו בצורך בי כנישתא אלא במלי תושבחן וצלותא ואורייתא׳ דף רו ע״ב
וכדקא חזי לון ומאן דאישתדל במלין אוחרנין ובמלין דעלמא הא איהו ברנש
דקא מחלל שבתא לית ליה חולקא בעמא דישראל׳ תרין מלאכין ממנן על
דא ביומא דשבת׳ ואינון שוו ידיהון על רישיה ואמרו ווי לפלניא דלית ליה חולקא
בקב״ה ועל דא בעי לאישתדלא בצלות׳ ובשירין ותושבחן דמאריהו׳ ולאישתדלא
באורייתא׳ · האי יומא איהו יומא דנשמתין דאיתעטרא ההוא כרורא דנשמתין

בתושבחן דמריהון בגין כך משבחי בתושבחן דנשמתא והיינו נשמת כל חי
תברך את שמך ה' אלהינו ורוח כל בשר · ולית תושבחתא אלא בסטרא דנשמתא
ורוחא · והאי יומא קיימא ברוחא ונשמתא איהו לאו דגופא עכ"ל · והנה מטעם
זה נבין למה אמרו רז"ל לשאול צרכיו בשבת שאין מתפללין בשבת אלא שבעה
ברכות מפני שהיום יום נשמתא ולא יומא דגופא ולכן אין שואלין צרכי הגוף
ומכאן ידין המעיין להחמיר על עצמו בשיחת חולין שאם שאילת גופו אסו' שיחת
חולין עאכו' · עוד צריך ליזהר שלא לדב' בעוד שש"ץ חוזר תפלת שמונה
עשרה ואפי' בדברי תורה אלא יכוון לענות אמן על כל ברכה וברכה ויהיו אזניו
למה שש"צ מוציא מפיו · ויתן עיניו למטה ולבו למעלה כמו בתפלתו בלחש מתש'
והטעם שפי' בר"מ שהם ב' יחודים ובחזרת העמידה הוא ייחוד משובח מהקוד' רעיא מהימנא
שעונה אמן על כל ברכה דאמן עולה כמנין ב' שמות יאקדונקי מה שאין ייחוד פר' פנחס דף
זה כשאר' מתפלל בלחש שהרי הוא מזכיר ה' בכינויו אדני ואף על פי שיהיה כוונה רכט ע"א
בירו"ד מ"מ אין ב' שמות משולבות כא' אבל באמן הוא רמז לב' שמות המתייחדים
כא' כנגד שהוא ייחוד יותר משובח · וזה לשון הרשב"י ע"ה שם בקכ"ר וגדול העונה
אמן יותר מן המברך דלגבי אדני ירו"ד בכלותא ופניה' וכנפיהם לקבל שם ירו"ד
באנפין לקבל שם אדני בנדפין כרוב א' מקנה מזה וכרוב א' מקנה מזה אבל
כד מזר שליח ציבור צלותא ועונה אמן איהו במחבר' השנית אמן מתחברין תרין
שמהן במחבר' השנית בקדמיתא מקבילן הלולאו' אחת על אחת בקרשי' דאינון
קשרי איבנען · אבל באמן והיה המשכן א' דביה חוברות אשה אל אחותה ע"כ ·
הרי בפי' כי חזרת ש"צ התפלה הוא ייחוד משובח מהקוד' כשהתפלל בלחש שהרי
הכרובים כרוב א' מקנה מזה וכו' ואם האדם מדבר בחזרת ש"צ הרי הוא מפריד
הייחוד כי אין שם דיבור אחר אלא אמן המורה הייחוד וכן מוכח מכאן שכשיש
חזרת יא ברכו ע"י ש"צ אין לשנו' ולומ' תפלה אחר' מקנת' בקול רם לומ' הקדושה
ומקנת' בלחש כי תפלה כזו אין לה מקום לא בלחש ולא בקול רם ולא נמצא
כזה לא בגמרא ולא בזוהר · וכן מוכח גם כן בפר' וילך שצריך להיות באזן
קשובות לענות אמן על כל ברכה שאמר על פסוק שומר אמוני' כלומר כטיר ישעיה כו ב
ההוא ברכה דאמר ההוא מברך ומחכה ליה לאתבא אמן כמה דאיצטריך
כשמתיה סלקא ומכרזי קמיה פתחו שערי' וכו' ואמ' לקמיה תאנא כל מאן דשמע
מההוא דמברך ולא איתכוון באמן עליה כאמ' ובוזי יקלו כד"א לכם הכהנים בוזי שמואל א ב
שמי ובשעתא מאי עונשיה כמא דלא פתח ברכאן לעילא כך לא פתחין ליה מלאכי א ו
ולא עוד אא כד נפיק מהאי עלמא מכרזי קמיה ואמרי טרוקי גלי קמיה דפלניא
ולא ליעול ולא תקבלון ליה ווי ליה ווי לנשמתיה עד כאן לשונו · ועוד האריכו
שם בעונשו והחכם עיניו בראשו ויעריך אם עסק התור' בשעת התפלה גדול אם
עניית אמן ובלי ספק כי אינם סוג א' לעת התפלה כי דבר בעתו מה טוב · וכל
שכל זה כוון רבי יהודה ואמר אשרי מי שעמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו
שיהיה

שיהיה עמלו בתורה נחת רוח ליוצרו לאפוקי אם עוסק בתורה בשעה שאין
חפץ להקב"ה בתורתו בבחינות האמורות או ודאי אין נחת רוח להקב"ה בתורתו
מוטב לו שלא יעסוק בתורה · וכמו שצריך ליזהר בכל אזהרת ש"צ שלא לדבר
כן צריך ליזהר בלילי שבת כשש"צ חוזר ויכלו שכתוב בספר חסידי' חסיד א' שראה
לחסיד א' במותו שמת ופניו מוריקות א"ל למה פניך מוריקו' א"ל מפני שהייתי
מדבר בויכלו בשעה שהצבור אומרין אותו ובברכ' מגן אבות ברברו וביתגדל
ע"כ כן העתיק לשון זה ר"י · עוד צריך ליזהר שלא לדבר בשעת קריאת ס"ת טור א"ח סימן
והחמירו בזוהר ע"ש ז"ל בפ' ויקהל כד סליק ס"ת לתמן כדין בעאן כל עמא רסס
לסדרא גרמייהו באימתא' בדחילו ברתת ובזיע כלא לתתא ולכוונא ליבייהו כמה זוהר פ' ויקהל
דהשתא קיימין על טורא דסיני לקבלא אורייתא ויהון ציתין וירכינו אודנייהו דף רו ופ
ולית רשו לעמא ולא לאחרא למיפתח פומיה באורייתא כ"ש במלה אוחרא אלא פנחס ד' רנט
כלהו באימתא כמאן דלית ליה פומא והא אוקמוה דכתיב ובפתחו עמדו כל נחמיה ח ו
העם ואזני כל העם אל ספר התורה עד כאן לשונו · עוד צריך ליזהר כאשר
יעסוק בתורה או בתפלה שיוציא מלות התורה והתפלה כתיקונן ואל יאמר
במרוצה והבלעה ואמרו בזוהר כי כמו שהגוף נהנה מהלחם אחר שטוחן החטה זוהר פ' פנחס
ונברר הסלת מהסובין ומכל הקליפות כן צריך לטחון דברי תורה בשיניו עד דף רכו ע"ב
שתהנה הנשמה מהם ז"ל קליפה תליתאה דקיקא לקבל סובין דחטה דהכי הוא
אתדבק בחטה ולא יכיל לאפרשא מתמן עד דטחנין בריחים דאינון לקבל
טוחנות דפומא דבגינם דצריך למיטחן בהון מלין דאורייתא עד דיהון כקמח
סלת נקיה ובנפה דאיהי שפה אתבריר פסולת דאינון סובין דאורייתא עד
דישתכח הלכה סולת נקיה בההוא זימנא נטיל לה לבא ומוחא וכל איברין
דגופא דאיתפשט בהון נשמתא בגוונא דגופא איתפרנס במלין דעלמא דזה
לעומת זה עשה האלהים נשמת דגופא ונשמת דאורייתא הה"ד לכו לחמו בלחמי משלי ט ה
עד כאן לשונו · עוד ש"ס מהנא מאן דאפיק מלי דאורייתא צריך למיטחן לון זוהר פ' פנחס
בשנים ולאפקא מלין שלימין ואינון מלין איתקריאו שלימין · ואוחרנין דאינון דף רלו ע"א
שטיין דאכלין מלין בהלעטה ולאו טוחנין אינון בטוחנות דילהון ובשניהון במדבר י"א לג
מה כתיב בהו הבשר עודנו בין שניהם ואף ה' חרה בעם דאינון דגזעא דמאן זוהר פ' פנחס ד'רעו ותקוני'
דאמר הלעיטני נא עד כאן לשונו · וכן הובא בלשון זה בפ' עכמה ע"ש · עוד דף קלט ע"א
צריך ליזהר בהיותו עוסק בתורה אל יפסוק בה בדברי שיחה שזה כמערב שם פ' שלח לך
חול בדבר קדש ועונשו חמור כדפי' בזוהר שבת קול או' בנ"ע בכל יום שלשה דף קסב ע"ב
דברים עד שלא יפתח בכלאל ברזין דחכמין וא' מהם הוא מאן דפסק יתפסק
ופי' מאן דפסק מלין דאורייתא על מלין בטלין יתפסקון חייוי מהאי עלמא
ודיכיה קיימא בההוא עלמא עד כאן לשונו · והוא מ"ש בפ' א"ין דורשין אמר רבי חגיגה פ"ב
לוי כל הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה מאכילין אותו גחלי רתמים סיוב לד
שנאמר הקוטפים מלוח עלי שיח ושורש רתמים לחמם ופי' רש"י עליו השלום

במסכת

במסכת ע"א פ"ק שפוסק על שיחה בטלה מלוח דברי לחלוחית ועוקר לא'
הנכתבה בלוחות ונחלי רתמים פי' בפ' הקודם בשם רש"י עליו השלום על ענין
חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים עכ"ל והטעם לזה מפני שהתורה היא תלים ק"כ ל
אשו באש כתובה שנאמר מימינו אש דת למו ודיבור דברים בטילים הם גחלי אש דברים ל"ג ב
כי הדיבור בא מאש הלב וכאשר האדם עוסק בתורה קולו חוצב להבות אש
בקדושה אמנם בעוסקו בשיחה בטילה הוא אש נכרי ולכך ברשתו אשר עינן
תלכדו באש פנים אש תאכלהו ובטעם מאן דפסיק וכו' שאמר מפני שהתורה
היא חייך ואורך ימיך חייך בעה"ז ואורך ימיך בעה"ב ולכן מדה כנגד מדה
יש לו עונש בעה"ז ובעה"ב וכאשר האדם בעוסקו בתורה ישים מורא הב"ה לפניו
לא יבא לפסוק כמ"ש רז"ל במדרש איכה על פסוק שפכי כמים לבך נכח פני ה' איכה ב י"ט
ז"ל כל ת"ח שיושב בינו לבין עצמו וקורא ושונה כביכול הב"ה יושב כנגדו וקורא
ושונה עמו לכך נאמר נכח פני ה' ולהלן הוא אומר ויחנו אלה נכח אלה עד כאן מלכים א כ כט
לשונו ובזה נכלל הפרק הזה וכללנו באיכות פרטי הדיבור מה שצריך ליזהר
בו כפי קוצר שכלינו ומי שיוסיף עוד בגדרים כאלו תבא עליו ברכת טוב

פרק טז

אחר שבפרקים הקודמים אמרנו כי בענין הדיבור תלוי הפה
רצונינו לדבר ולסמוך לענין זה קדושת האכילה התלויה
בפה שהרי שהע"ה הזכיר שמירת הפה באומרו שומר פיו ולשונו שומר מצרות משלי כ"א כ"ג
ופי' בפ' שמיני והעתקנו לשונו בפ"א שפיו ר"ל שמירת פיו מהמאכלים הטמאים
ובה"ה נבאר חלקי קדושת האכילה במה שהותר כפי הנמצא בדברי רבי שמעון
בן יוחאי עליו השלום ובדברי רז"ל ודברי המפרשים כמו שהזכירה תורתינו
הקדושה מלת קדושה בעריות וכן בציצית ובשאר מקומות כמו שביארנו בריש
שער זה כן הזכירה אותה בענין המאכלים ולכן בסוף פר' שמיני שהזכירה
המאכלים המותרים והאסורי' אמרו שם והתקדשתם והייתם קדושי' ולא תשקצו ויקרא י"א מד
את נפשותיכם ופי' בזוהר פי' בענין זה כי המאכלים הטמאים שהזהירה לנו
התורה מהם שורה עליהם רוח חיצוני וטמא ולכן האוכל מאותם הדברי' מטמא
נפשו ומראה על עצמו שאין לו בקדושה ולא באלהי ישראל כי הדבר הטמא
נעשה חלק אבר בעצם האדם והנפש מתלבשת שם נמצא שהוא מטמא נפשו
ומטמא הנפש המתלבשת בגוף ובזה מדוקדק לשון הזוהר שאמ' כל מאן דאכיל
מאינון מאכלין דאסירי איתדבק בסיטרא אחרא ובעיל נפשיה וגרמיה ורוח
מסאב שריא עלוי ואומרו נפשיה וגרמיה הורה על מ"ש ועוד האריכו לקמיה
בעונש כן האוכל אכילתו לשם שמים כמו שיתבאר ומהדברי' שהתירה התורה
שעליהם שורה רוח כר הקדושה והטהרה הנפש נהנית מהאכילה ההיא מכר
הקדושה שבה והיינו צדיק אוכל לשובע נפשו כי לפי פשוטו של יוקר' קשה מאי משלי י"ג כ"ה
לשובע נפשו שהרי הנפש היא רוחנית וקדושה ואיכה שביעה באכילה הגשמית זוהר ס' בשלח
הזה אלא באכילת התורה וכן פי' בזוהר שסובע נפשו היא האכילה הרוחנית דף סב ע"ג

שהיה

שהיא אכילת התורה ז"ל אמר שם שאין לאדם לאכול עד שיתפלל על מזונו ואמר
ז"ל רבי יצחק מהכא צדיק אוכל לשובע נפשו בתר דשבע נפשיה מצלי ולמקרי משלי יג כ"ה
באורייתא עד כאן לשונו. הרי שאמר שובע נפשו כפי האמת דהיינו השביעה
הרוחנית המתייחסת לנפש אמנם במה שביארנו שבאכילה עצמה יש בה צד
קדושה מצד הקדוש' היא הנפש שבעה ולכן ראוי להחמיר על האדם על עצמו
במאכל עצמו שלא יהיה בו צד איסור כלל שהרי יחזקאל הנביא היה משבח עצמו
שלא אכל מהבהמה שהורה בה חכם אפי' שהיא מותרת כיון שנפל בה ספק
איסור כמ"ש ז"ל בפ' אלו טריפות על פסוק ולא בא בפי בשר פיגול כ"ש אם יהיה חולין פ"ב
במאכל עצמו צד איסור שראוי להתרחק ממנו. והרי יש כמה דברים שנפל יחזקאל ד' יד
מחלוקת בין הפוסקים האחרונים הלכה כדברי מי וזה אוסר וזה מתיר ובודאי
שיחזקאל הנביא עליו השלום בדבר זה לא היה אוכל שהרי אותו האוסר שויא
לגביה חתיכה דאיסורא והוא חמור יותר מהורה בה חכם. וכתב בא"ח ק"ס ספר
שהחסידים היו פורשים משבעי' שער משערי המותר מיראתם שער אחד משער התשובה פ"ס
האיסור. וכיוצא בזה צריך ליזהר בכמה דברים אחרים שלא לקנות דברים
שיש בהם חשש איסור אלא מיהודי הכשר המדקדק בו כראוי שאם חשוד עליו
אינו נאמן כדתנן בסוף פר' דבכורות זה הכלל כל החשוד על הדבר לא דנו ולא בכורות פ"ס
מעידו ודבר זה יש בו בפרט בלחם ביין ובבשר ובחלב ובגבינה ובדבש ענבים
וכל דבר שיש בו משום בישולי נכרים אלא שהותר בפי הפוסקי' ורז"ל פי' במדרש
משלי בפסוק צדיק אוכל לשובע נפשו כמה פירושים כלם באים לדרך א' ז"ל ד"א בראשית כ"ד
צדיק אוכל לשובע נפשו זה אליעזר עבד אברה' שאמר לאמנו רבקה הגמיאיני נא שם כ"ה
מעט מים מכדך גמיאה א' ובטן רשעי' תחסר זה עשו הרשע שאמ' ליעקב אבינו
הלעיטני נא מן האדום האדום הזה פער פיו אותו רשע כגמל ואמ' פתח פומי שבת פ' כ"ד
ואתה משלח ואזיל פכה הקדר' כלה לתוכה כהדא דתנינן אין אובסין את הגמל
ולא דורסין ולא מלעיטין. ד"א צדיק אוכל לשובע נפשו זו רות המואביה דכתיב רות ב' יד
ותאכל ותשבע ותותר אמר רבי יצחק את שמעת מינה תרתין או ברכה שרתה
בידו של אותו צדיק. או ברכה שרתה במעיה של צדקת ממה דכתיב ותאכל
ותשבע ותותר נראין הדברים שהברכה פרתה במעיה של צדקת. ובטן רשעי'
תחסר אלו אומות העולם עע"א וכו'. ד"א צדיק אוכל לשובע נפשו זה חזקיה מלך
יהודה אמרו עליו על חזקיה מלך יהודה שהיה אוכל שתי אגודות של ירק וליטרא
אחת של בשר היו מעלין לפניו בכל יום והיו ישראל מליזין עליו ואומרי' זה מלך
ורצין מלך משוש ומלכות ראוים לרצין בן רמליהו הדא הוא דכתיב יען כי
מאס העם הזה את מי השילוח ההולכי' לאט זה חזקיהו מלך יהודה שהיה מטהר ישעיה ח ו
את ישראל במקוה של ארבעים סאה במנין אמר להם הקב"ה אתם מעלין אוכלין
שבעין ולכן הנה ה' מעלה עליכם את מי הנהר. ובטן רשעים תחסר זה מישע
מלך מואב שהיה נוקד ומהו נוקד רועה שנאמר ומישע מלך מואב היה נוקד מלכים ב ג ד
וכו'

ילקוט משלי סי' תתקנ' דף קלא ע"ב

וכו' ובילקוט הביאו באופן אחר צדיק אוכל לשובע נפשו זה חזקיה כאמור ובטן
רשעים תחסר זה פקח בן רמליהו שהיה אוכל מאות גוזלות בקינוח סעודה עד
כאן לשונו · ד"א צדיק אוכל לשובע נפשו אלו מלכי ישראל ובית דוד ובטן
רשעים תחסר אלו מלכי מזרח מאה כאן היה עולה לכל א' וא' · ד"א צדיק אוכל
לשובע נפשו זה הקב"ה א"ל לישראל בני מכל הקרבנות שאתם מקריבין לפני
כלום אני נהנה מהם אלא ריח נחוחי עד כאן לשונו · הרי נראה מהמאמר הזה
מעלת הצדיקים שהם מסתפקים במועט והרשעים שאינם מספיקים במועט
והטעם מפני שבטנם חסרה שלא יספיק כל העולם למלאת בטנם ויראה
בעיניהם שלעולם בטנם אינו מלא וכאשר יראה האדם שכל מה שהוא מרבה
באכילה מרבה בשר לרימה שזהו אחריתו ודאי שראוי להתרחק מאכילה
המרובה אף בשבתו' וימים טובים בפרט כי המתענג בששת ימי החול באכילה
ובשתיה יותר מן הראוי לקיום נפשו וגופו הוא כענג ועליהם נאמר וזרית'

מלאכי ב ג · שבת פ' שואל · זוהר פ' ויקהל

פרש על פניכם פרש חגיכם ופי' במס' שבת אלו על פסוק זה אמר רב הונא אלו
שמניחין ד"ת ועושין כל ימיהם כחגים ופי' בזוהר והעתקנו לשונו בשער היראה
פי"ב שלאחר שלשה ימים כריסו נבקע וזורקין הפרש על פניו ואומרים לו טול
מה שבחרת ועשית כל ימיך כחגים וכמועדים עכ"ל · ועוד אמרו בזוהר ז"ל

שם פ' תרומה דף קמא

גופיהון דצדיקיא דלא איתמשכו בהאי עלמא בתר הנאין דהאיא קליפא תקיפא
לא שלטא עלייהו רוח מסאב' כלל דהא לא אישתתפו אבתריה כלום בהאי עלמא
בתר ההיא קליפה תקיפא והנאין ועינוגין ומתתקנין דיליה הכי אסתאב
בתר דנפקת נשמתא מניה גופיהון דצדיקיא דלא מתענגי בהאי עלמא
אלא מתענגי דמצוה וסעודתי שבתין וחגין וזמנין ההוא רוח מסאבא לא יכיל
לשלטאה עלייהו דהא לא איתענגו מדיליה כלום הואיל ולא נטלו מדיליה לית
ליה רשו עליהון כלל זכאה איהו מאן דלא איתהני מדיליה כלום עד כאן לשונו ·
הרי מבואר כי כל המתענג מסעודו' שאינם משבתו' וי"ט הוא מתענג מהקליפה
והקליפה שולטת עליו במיתתו והקליפה הזאת היא קליפת האגוז הקשה שהיא
הקליפה הב' ולכך קראה קליפה תקיפא כמבואר לעיל מזה שהקליפה הראשונ'
מהאגוז היא רכה · וטעם היות המתענגים בקליפה זו הקשה מפני שכל מה
שאד' אוכל יותר מקיום הנפש הוא תענוג והוא מרבה בשר בגופו לרימה והטעם
כי כפי מה שנמשך אחר הרימה שהיא הקליפה הקליפה תשלוט עליו כי בשר

תקוני' דף ע"ב

הגוף באדם נמשך מעור הנחש כדפי' בתיקונים ז"ל דבההיא זמנא דנגעא ביה
בת פרעה פרחא שכינתא מניה ובגין דא כד בעא לקרבא לגבה בשנה אמרה
ליה אל תקרב הלום עד דיתפשט מההוא גופא דנגעת ביה בת פרעה תמן
אחזי ליה דגופ' דברנש בהאי עלמא איהו כרעת ממשכ' דחויא לבתר דאיתפשט
מינה והדר לגניזא דעדן איתלבש בגופא קדישא דיליה והא איהו והנה
שבה כבשרו עד כאן לשונו לעניינינו · ואין נכונה לאיכוני באדם להחטיאו

אלא

אלא מצד המאכל שהרי שמאל וכתותיו רוחניים הם והאדם גשמי ואין להם
כניסה ויחס להקשר בו וכאשר האדם נמשך אחר תאותו הרי נותן חלק לנפרו
שנעשת מטפה סרוחה שהיא מהקליפה וע״י כך מחטיאו׳ וכמ״ש בתיקונים דכל תקוני דף פ״ט
חובין איכון מאכרין דטפה סרוחה ואמרו שם שטפה סרוחה היא ספחה בישא
ולכן אמר בספרי כמו שכעתיק לשונו לקמן שאין אדם מורד אלא מתוך אכילה
ושתיה׳ ועוד אמז״ל בברכות אמר ליה אליהו לרב יהודה אחוה דרב סלא לא ברכות פ״ד
תרתח ולא תחטי לא תרוי ולא תחטי ופי׳ תלמידי רבינו יונה לא תרוי ולא תחטא
כלומר ולא תשבע כדי שלא תבא לידי חטא כי כשהאדם שבע וכמשך אחר
תענוגיו שוכח ענייני הבורא יתעלה׳ ורש״י ז״ל פי׳ לא תרוי לא תשתכר ביין
והדין עמו כי תרגום וישת מן היין וישכר ושתי מן חמרא ורוי וכן שכור יין ראשית ט ב״ב
מרווי חמרא אלא שים ליישב גם כן פי׳ תלמידי ר״י שעל הסתם אין אדם משתכר
אלא ברוב אכילה שהוא שבע ובזה כדקו פי׳ ב׳ הפי׳׳ ועוד את׳ בבראשית
רבה בענין דור הפלגה ז״ל אמר רבי חלבו בכל מקום שאתה מוציא כחת רוח
השטן מקטרג אמר רבי לוי בכל מקום שאתה מוציא אכילה ושתיה השטן
מקטרג עכ״ל. ובמדרש הנעלם אמר בענין תחיית המתים בענין ולקחת וזהר ס׳ שו
אשה לבני משם אמר רבי יצחק אותו הגוף שנצטער עמי באותו העולם ולא שרה דף קכו
היה לו הנאה ובסוף בו מפני יראת קונו אותו הגוף תקח ליצחק עד כאן לשונו במדר׳ הנעלם ראשית כ״ד ו
לענייננו׳ וממנו נראה בפי׳ כי מי שהוא מצטער ומרחיק עצמו מן התענוגים
הוא ירא את ה׳ כמ״ש מפני יראת קונו והכוונה כי אינו רוצה ליהנות כדי שלא
יבא לידי חטא כי התענוג מביא לידי חטא כמו שביארנו ונבאר עוד בה׳׳ ראה
גם ראה כמה צריך להתרחק מקליפת התענוג׳ ולהכניעה ובסוף [illegible]את׳ אמר
זכאה איהו מאן דלא איתהני מדיליה כלום שיכה בלשונו כי למעלה אמר דלא
איתעכגי מדיליה וכאן אמר דלא איתהני מדיליה והכוונה היא להודיענו שיש
לו מעלה נוספת למי שאין לו אפי׳ הנאה מועטת מהקליפה כ״ש התענוג וזה טבע
לשון זכאה איהו רוצה לומר מעלה נוספת יותר ודרך זה דרך מורי עליו השלום
בכל מקום שאו׳ בזוהר זכאה איהו שיהיה משובח מהקודם ופי׳ שאין לו הנאה
שהוא ההסתפקות בדבר מועט לקיום הנפש והייכו מזון ת״ח שפי׳ הרשב״י ע״ה
והעתקנו לשונו לעיל זכאה חולקא גופא דיכיל לאיתזנא במזונא דנפשא׳ וכ״ל
שהכוונה היא שלא תשלוט עליו ההיא קליפה שהיא קליפת הרימה לכן יש לו
לאדם להתרחק מהקליפה הקשה הזו שהיא העושה שירדוף האד׳ אחר האכילה
ושתיה׳ וכתב הרבי יצחק אבוהב בעל מנורת המאור ז״ל שלפחיתות שמו
נקרא הרשע הרודף אחר אכילה ושתיה או״ל נוטריקון אכול ושתה יאמר לך כי
חושב שלא כברא העולם הזה אלא לאכילה ושתיה והרודפים אחר תאותם
היום משביעים עצמם מהתיר ומחר באיסור וכשאינם יכולין להשיגו
משלהם גוזלים משל אחרים׳ ועל זה צותה התורה ענין בן סורר ומורה

סנהדרין שיהרג אם ראה אביו אותו שאכל תרטימר של בשר וחצי לוג של יין האיטלקי
פ"ח שכיון שהתחיל ברדיפת התאות יבא לכלות נכסי אביו ואם לא ימצא יבא ללסטם
דברים ל"ב טו הבריות ומוטב שימות זכאי ואל ימות חייב כן אמרו בפ' סורר ומורה. לכן
צריך ליזהר מלרדוף אחר המותרות כי האכילה המיותרת היא המביאה לאדם
בראשית י"א א לידי חטא ומיד יצרו מתגאה עליו כמ"ש בספרי ז"ל וישמן ישורון ויבעט לפי
יחזקאל ט"ז מט השבע הם מורדין. וכן את מוצא בדור המבול שלא מרדו לפני המקום אלא
מתוך מאכל ומתוך משקה ומתוך שלוה מה נאמר בהם ויהי כל הארץ שפה
שמות ל"ב ו אחת. וכן מצינו באנשי מגדל שלא מרדו לפני המקום וכו' וכן הוא אומר חי
שם ל"ב ח אני נאם ה' אם עשתה סדום אחותיך היא ובנותיה כאשר עשית. את מוצא
באנשי דור המדבר שלא מרדו לפני המקום אלא מתוך מאכל שנאמר וישב
דברים ל"א כ העם לאכול ושתה מה נאמר בהם סרו מהר מן הדרך אמר ליה הקדוש ברוך
הוא למשה אמור להן לישראל כשאתם נכנסי' לארץ אין אתם עתידין למרוד בי
אלא מתוך אכילה ושתיה שנאמר כי אביאנו אל האדמה אשר נשבעתי לאבותם
שם ח יא זבת חלב ודבש ואכל ושבע ודשן ופנה אל אלהים אחרים. אמר להם משה לישר'
שם ח יב כשאתם נכנסים לארץ אין אתם עתידין למרוד אלא מתוך אכילה ושתיה
שנאמר פן תאכל ושבעת ובתים טובים וכו' ובקרך וצאנך ירבְיון מה נאמר
איוב א יח בהם ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך. וכן את מוצא בבניו ובנותיו של
איוב שלא באת עליהם פורענות אלא מתוך אכילה ושתיה ומתוך שלוה שנא' עוד
עמוס ו ו זה מדבר וזה בא ויאמר בניך ובנותיך אוכלים ושותים יין והנה רוח גדולה.
וכן את מוצא בי' שבטים שלא גלו אלא מתוך אכילה ושתיה ומתוך שלוה שנאמר
בראשית י"א ב השוכבים על מטות שן השותים במזרקי יין לכן עתה יגלו בראש גולים ועוד
האריכו שם עד כאן לשונו לענייננו. ובתוספתא דסוטה פ"ג הוכיח כל אלו
מפסוקים אנשי מגדל שנאמר ויהי בנסעם מקדם וימצאו בקעה בארץ שנער
איוב כ"ח ו וישבו שם ואין ישיבה אלא אכילה ושתיה שנאמר וישב העם לאכול ושתה היא
גרמה להם ויאמרו וכו'. אנשי סדום לא נתגאו לפני המקום אלא מתוך הטובה
שהשפיע להם שנאמר ארץ ממנה יצא לחם וכו' מקום ספיר אבניה וכו' מקום
כתיב לא ידעו עיט. אנשי סדום אמרו הואיל ומזון יוצא מארצנו כסף וזהב
יוצא מארצנו ואבנים טובו' ומרגליות יוצאות מארצנו אין אנו צריכין שיבואו
שם כ"ח ד בני אדם עלינו אלא לחסרנו כעמוד ונשכית את הרגל מבינותינו אמר להם
הקדו' ברוך הוא בהטיבותי לכם אתם מבקשי' לשכח את הרגל מבינותיכם אני
יחזקאל ט"ז מט אשכח הרגל מביניכם ואשכח אתכם מן העולם מהו אומ' פרץ נחל מעם גר וכו'
ישליו אוהלים לשודדים וכן הוא אומר חי אני נאם ה' אם עשתה סדום אחותך
הנה זה היה עון סדום אחותיך גאון שבעת לחם וכו' עד כאן לשונו. וכמו
שצריך ליזהר מריבוי אכילה כן צריך ליזהר מרבוי היין כי המעט ממנו
מועיל לתיקון האצטומכא והוא מפקח כמו שא"ז"ל חמרא וריחני פקחין אבל

המשתכר מתוך מפסיד גופו ומאביד שכלו וגורם לו כל רעות שבעולם כמו
שמצינו בנח שגרם לו רעה וקלון והיית׳ לו סיבה לקלל זרעו כדגרסי׳ בסנהדרין סנהדרין פ״ט
דרש עובד גלולה י״ג ווין נאמרו ביין ויחל נח איש האדמה ׳ ויטע כרם ׳ וישת בראשית ט כ
מן היין וישכר ויתגל וירא חם ויגד לשני וכו׳ ויקח שם ויפת וישימו על שכם
שניהם ׳ וילכו ׳ ויכסו וייקץ נח מיינו ׳ וידע את אשר עשה לו בנו הקטן עד
כאן לשונו ׳ וכ״ל שהכוונה בי״ג ווין אלו מפני שכולם ב״ו להורות אוי ווי והם
י״ג להורות שפגם באחדות שאחד עולה י״ג ועוד י״ג פעמים ו׳ עולה ע״ח כמנין
שלשה שמות ה׳ מלך ה׳ וכו׳ ׳ ויש הכרח לזה ממה שאמר שם לקמיה אמ״ל הקדוש
ברוך הוא לנח לא היה ללמוד מאדם הראשון שלא גרם לו אלא יין כמ״ש במדרש
אותו אילן שאכל ממנו אדם הראשון גפן היה שאין לך שמביא יללה בעולם על
אדם אלא יין עד כאן לשונו ׳ הרי שאמ׳ שהיה בו חטא אדם הראשון ׳ ואז״ל שאד׳
הראשון שמן פסול כזרקה בו בחטא ההוא ואמר שאין לך שמביא יללה לדקדק
על לשון וי ׳ ועוד אמרינן התם במס׳ עירובין אמר רבי חנן לא נברא יין בעה״ז עירובין ס״ה
אלא לנחם אבלי׳ ולשלם שכר לרשעי׳ שנאמר תנו ש״כר לאובד ויין למרי נפש אמר משלי ל״א ו
רבי מאיר דכתיב אל תרא יין כי יתאדם כי יתן בכוס עינו אל תרא יין שמאדים שם כג לא
פניהם של רשעים בעולם הזה לסוף מלבין פניהם לעה״ב ׳ רבא אמר אל תרא יין
כי יתאדם שאחריתו דם ׳ רב כהנא רמי כתיב ישמח וקרי ישימח זכה משמחו
לא זכה משממו והיינו דאמ׳ רבא חמרא וריחני פקחין עד כאן לשונו ׳ עוד אמרו
במדרש משלי על פסוק למי אוי למי אבוי אמר רבי סימון בא וראה כמה קשה שם כג כט
יין ש״ג ווין נאמרו ביין מתחלה וכו׳ כדרש ואמר אח״כ בא שלמה ופי׳ בחכמתו
למי אוי למי אבוי זה שנשתכר ווי לו ולאבותיו כד״א כי יהיה לאיש בן סורר
ומורה למי מדנים מתוך שמשתכר בייכו הוא מגלה סוד שבין אדם לחבירו והוא
מפלת מדנים ׳ למי שיח מתוך שנשתכר בייכו הוא מוציא שיח ביותר וכו׳ ׳ למי
פצעי׳ חנם שמתוך שמשתכר בייכו הוא הולך ועושה פצע וחבור׳ ׳ חנם למה מפני
שאין לו דין ׳ למי חכלילות עינים ששתה כדי כרכו הה״ד חכלילי עינים מיין ולבן בראשית מט יב
שנים מחלב ׳ א״ר ירמיה אל תקרי ולבן שנים אלא לבן שנים יתה חלב זה מרכה
דעתו של תינוק כך היין משיב דעתו של זקן מה כתיב אחריו למאחרי׳ על היין משלי כג ל
לבאים לחקור ממסך אמר רבי אלעזר אוי לזה שמניח רת״ ומשכים על היין ׳
מה כתיב אחריו אל תרא יין כי יתאדם כי יתן בכוס עינו אמר רבי יוחנן בכיס
כתיב וקרינן בכוס ולמה זה קונה הוא נותן עיניו בכוס ומוכר הוא נותן עיניו
בכיס ׳ ובויקרא רבה אמר בפי׳ תשלום הפסוק יתהלך במישרים סוף דהוא
עביד ביתיה מישרא מן הדין קדרה דנחשא עביד קדרה דחספא׳ עבדא מזבין
ליה ושתי חמרא בטימתיה עד כאן לשונו ׳ מה כתיב אחריו אחריתו כנחש ישך שם כ״ג לב
וכצפעוני יפריש מה הנחש נושך וממית ומפריש בין מיתה לחיים אף היין
מפריש בין מיתה לחיים עד כאן לשונו ׳ עוד אמרו פן ישתה וישכח מחקק

מחקק עולה רמ"ח פי' שע"י שתיית היין ישכח מלקיים רמ"ח מצות עשה ז"ל פן
ישתה וישכח מחוקק כל השותה יין הרבה סוף שהוא שוכח ברמ"ח איברים
שם ל"א ה שבו הה"ד פן ישתה וישכח מחקק מחקק כתיב ואיכון רמ"ח · רבי חנינא בר
פפא אמר אמר הקדוש ברוך הוא בית גדול היה לי ולא החרבתיו אלא מפני
היין ורבנן אמרי שני רוזנים היו לי ולא מתו אלא מפני היין דתני רבי ישמעאל
לא מתו שני בני אהרן אלא מפני שנכנסו שתויי יין עד כאן לשונו · ישתה וישכח
מחוקק אר"ש אלו דברי תורה החקוקים וכתיב בהם לא תנאף · עוד אמר ישכח
דברים ל"ג כ"א את התורה שנתנה ע"י מחקק זה משה שנאמר כי שם חלקת מחוקק ספון עד
כאן לשונו · עוד במדרש רבה בפ' נזיר ז"ל אל תרא יין כי יתאדם הזהירה רוח
הקדש על היין שלא ישתכר אדם למה כי יתאדם שאחריתו דם שעובר עבירה
שיתחייב עליה מיתה ר"א כיתאוה לדם נדה ודם זיבה כי יתן בכוס עינו בכיס
כתיב ע"י הכוס יתן עינו בכיס לשון נקי דברה תורה לומר שיבא על הערוה
יתהלך במישרים סוף אשתו אומרת כשושנה אדומה ראיתי ואינו פורש · אמר
רבי אבי אם ת"ח הוא סוף שמטמא את הטהור ומטהר את הטמא · ד"א יתהלך
במשרים סוף שהוא מתיר את העבירות ועושה אותן הפקר כמישור משיח עם
האשה בשוק מנבל פיו בדברי' רעים בשכרו ואינו מתבייש · אחריתו כנחש ישך
מה הנחש ע"י שהסית לחוה לשתות יין נתקללה האדמה בעבורו שנאמר ארורה
בראשית ג י"ז האדמה בעבורך כך ע"י היין נתקלל שלישו של עולם שנאמר וייקץ נח מיינו וכו'
שם ט כ"ה ארור כנען זה היה חם שהיה בנו שלישו והוא נקרא אבי כנען ולכן היו מאררין
מה צפעון זה מפרים בין מיתה לחיים כך מפרים היין את האדם מדרכי חיים
משלי כג ל"ג לדרכי מות לפי שהיין גורם לו לע"א הדא הוא דכתי' עיניך יראו זרות כמא דכתי'
תלים פ"א י' לא יהיה בך אל זר · ד"א שהוא בא על אשת איש כמה דתימא ולמה תשגה בני
בזרה עכ"ו ומכלל המאמר אתה למד שהיין גורם לע"א וגלוי עריות וש"ד · עוד שם
משלי פ כ דבר אחר שיעשה את המכו' זרות כמא דאת אמר זד יהיר לץ שמו עושה בעברת
זדון זה שכור שנקרא יהיר · ולץ יהיר מנין שנאמר אף כי היין בוגד גבר יהיר
תלים קיט כ"א / משלי כ"א כד לא ינוה · לץ מנין דכתיב לץ היין הומה שכר כל שוגה בו לא יחכם הרי שנקרא
חבקוק ב ה גם כן לץ וכבר ידעת כי כת לצים אינם מקבלים פני שכינה · עוד שם ולבך
משלי כ א ידבר תהפוכות שהוא הופך פניו מן הב"ה ומן המכו' כמה דתימא: כי דור תהפוכ'
שם כג ל"ג וכו' והיית כשוכב בלב ים זה נח ששכב בתיבה י"ב חדש בתוך מי המבול ועל
שם כג ל"ד שתיה ונשתכר אירע בו פסול שנסתרס וכשוכב בראש חבל זה אדם
הקדמוני שהוא ראש לכל בני אדם שעל ידי היין נקנסה עליו מיתה. וגרם
שם כג ל"ה להביא חבלי מות לעולם · הכוני בל חליתי אוי לו לנואף שאינו לומר דעת
מתה שעברו עליו הוא רואה מה אירע לסוטה על ידי היין ולא למד דעת · הלמוני
בל ידעתי ראה בתורה מה אירע לנואף ע"י היין ולא ידע להבין אלא אמר מתי
אקיץ עוד שכל זמן שיהיה לו פנאי להתעסק בזנות ירדוף אחריה הא למדנו

שהיין גורם לזנות ולכך כתב הקדוש ברוך הוא בתורה פרשת נזיר
אחר פרש' סוטה שלא יעשה אדם כמעשה נואף ונואפת ששתו יין ונתקלקלו
אלא הירא מן החטא יזיר עצמו מן היין לכך נאמר איש או אשה כי יפליא במדבר ו ב
עד כאן לשונו · ומה ששנינו בגמרא יין וריחני פקחין היינו מיעוטו
במזיגה יפה · אמנם היין חי הוא המזיק וכן מובן שם במדרש במדבר
רבה עיין שם ולא נעתיק לשונו כדי שלא להאריך וסוף דבריו שם צריך
אין טוב יוצא מהיין ובפרט לומדי תורה צריכין ליזהר מריבוי היין שהיין
מביא לידי שינה ואחז"ל בסנהדרין יין ושינה לרשעים הנאה להם והנאה לעולם · סנהדרין ע"א
לצדיקים רע להם ורע לעולם הרי שהיין לצדיקים הזק הוא להם מפני שירבה
שינה ויבואו להתבטל מד"ת והיינו ששלמה המע"ה אחר שגנה היין שבח החכמה
ואמר אל תקנא באנשי רעה ואל תתאו להיו' אתם וכו' ואמר אחר כך בחכמה יבנה משלי כד א
בית ואמר גבר חכם בעוז ואיש דעת מאמץ כח ואמר אחר כך התרפית ביום שם כד ג
צרה צר כחכה · ואחז"ל במדרש משלי על פסוק זה אמר רבי אבהו כל המרפה שם כד ה
עצמו מדברי תורה אין לו כח לעמוד ביום צרה ובזוהר פר' ויצא האריכו בפי' שם כד י
פסוק זה ובמקומו נעתיקהו נמצא כי היין לתת סבה שירפה מד"ת ותמצא שאמ'
במשנה אנשי משמר מותרין לשתות יין בלילות אבל לא בימים ואנשי בית אב תענית פ"ב
לא ביום ולא בלילה ופרש"י בלילות אין לחוש שמא תכבד העבודה שהרי רוב
מבערב שפסקו הקרבנות ולא כבדה העבודה · ולא בימים שיבואו רוב קרבנו'
ולא יספיקו בני בית אב כל אותו היום וצריכין אלו לסייען והרי אינם ראוין
לעבודה משום שכרות · אנשי בית אב בין ביום בין בלילה לפי שהיו מעלין
כל הלילה איברים ופדרים שפקעו מעל המזבח אי נמי לא גמרו ביום גומרין
בלילה אבל אנשי מעמד אינם צריכי' לסייע בלילה להפך במזלג דבית אב יכולין
להספיק לבד היפוך המערכה עד כאן לשונו · נמצינו למדים שכל מי
שהיתה העבודה כבדה עליהן היו אסורין ביין כדי שלא יבאו להתבטל
מהעבודה וכן מי שהוא רוצה לסבול עול התור' ושלא יבא להתבטל ממנה יתרחק
מהיין · ואמרו במדרש הנעלם ז"ל אמר רבי יצחק מעולם אין יצר הרע מתפתה זוהר מדרש
אלא באכילה ושתיה ומתוך שמחת היין אז שולט באדם בצדיק מה כתיב ביה הנעלם פ' ויר
צדיק אוכל לשובע נפשו ואינו משתכר לעולם דאמר ר' יהודה האי צורבא מרבנן א דף קי'
דמרוי קריצא עליה נזם זהב באף חזיר ולא עוד אלא שמחלל שם שמים · מנהג משלי יא כב
הרשעים מהו הנה ששון ושמחה היין אז שולט באדם הרוג בקר ושחוט צאן וכו' שם יא יג
ועליהם אמ' הכתוב הוי משכימי בבקר שכר ירדופו כדי לעורר ליצה"ר שאין יצה"ר ישעיה ה יא
מתעורר אלא מתוך היין שנאמר ותשקין את אביהן יין עד כאן לשונו · ובענין בראשית יט לג
כוונת האכילה והשתיה לפי הפשט כתב בס' מנורת המאור של רבי ישראל ע"ה
שצריך שיהיה שמח בחלקו ויבטח בקונו יזמין לו פרנסתו ולא יכנס בדקדוקי
עניות · וכן אמרו במדרש כל ימי עני רעים ר"ל מי שהוא עני באמונתו ויקוץ

בהוצאה ואם יקנס פרנסה לנפשו יראה לו שהוא יורד מנכסיו ויצטרך לבריות
ומצא כל ימיו בעצב ובדאגה אבל מי ששמח בחלקו ומאמין בהקב"ה שהו' מזמין
לו פרנסתו בכל עת שיצטרך לה הרי זה לעולם לבו שמח וטוב לב וכאלו שלחן
ערוך ומשתה תמיד לפניו · ועוד גרסינן במדרש טוב פת חרבה ושלוה בה משלי יז א
וכו' זה השמח בחלקו ולעולם יהא שלו ושאנן הואיל והוא שמח במה שהזמין לו
הקדוש ברוך הוא · לעולם לא יגנוב ולא יגזול ומצא שוקט ובוטח כל ימיו ·
מבית מלא זבחי ריב זה שאינו שמח בחלקו אלא רודף אחר המאכלות הנאים
ויגנוב ויגזול כדי להשביע תאותו ומצא כל ימיו במריבה ובקטטה ונרדף מבני
אדם · והאוכל מעט לשובע נפשו ואינו מתכוין להנאת גופו הרי זה מכיר את
בוראו כי כשירעב יבין חסרון עצמו ופחיתות האדם שבשעה שתחסר לו פרנסת
לחם וקיתון מים יחלש כחו וכל איבריו ויחשכו עיניו ולא יעצור כח לעמוד על
רגליו ואז יכיר שלימות הקדוש ברוך הוא שאינו צריך אכילה ולא שתיה שנאמר
האוכל בשר אבירים וכו' וכשירעב יתלה עיניו להקב"ה לבקש פרנסתו וידע שהוא תלים נ יג
ית' שמו נותן לחם לכל בשר ומעדיף פרנסתו לכל אחד ואחד ולכל גויה וגויה
די מחסורה · ואז ירחם על העניים ויפרוש מן הגאוה לפי שהמאכלים הנאים
מביאים את האדם לידי עונות ואשמי' שנאמר וישמן ישורון ויבעט וכתי' ואכלת דברים לב טו
ושבעת השמרו לכם וכו' והמשובח באדם בענין האכילה הם ג' דברים האחת שם ח י
שיסתפק בחלקו ואפילו מעט ולא יבקש יותר · ב' שיאכל בעתו קודם שירעב
הרבה ויחלשו איבריו ויבא לידי חולי ולא יהיה בו כח לעבוד הקדוש ברוך הוא
כראוי שנאמר ושריך בעת יאכלו · ג' שלא יתכוין במאכלו להנאת גופו כי אם קהלת י יז
לקיום נפשו ולא ילך אחר תאותו לאכול כל מה שהחיך מתאוה מאכלים רעים
מפני שהם מזיקין · וכתב הרמב"ן ז"ל לעולם יפחות אדם משלים מאכלו ואז"ל
סעודה שהנאתך משוך ידיך ממנה עד כאן לשונו · והחסיד בא"ה ז"ל כתב חובת הלבבו'
בענין פרישות האכילה ז"ל וראוי לך אחי שתתנהג בפרישות מן התענוגים שער הפרישו'
המותרים במאכלך עד שיהיו בעיניך כתכונת התענוגים האסורים עליך פירוש ס"פ
כחלב וכדומה לו פן תעזוב תורתך ותניח חובתך · וכבר עמדת על מה שצוה
הבורא ית' את המלך באומרו לא ירבה לו נשים ואמר רק לא ירבה לו סוסים · דברים יז יז
ואמר הלא על אלה חטא שלמה המלך עם כל חוזק שכלו ורוב תבונתו וגדולתו ·
ואמ' עוד לקמיה והשתדל לאסו' חום הטעם שתקח די מזונך מן המאכל והמשתה
ותפרוש ממה שהוא יותר מזה · והתחבולה לענין הזה שתמעיט במיני הלפתן
ותסמוך על לפתן אחד בעוד שתוכל וכל הרגל נפשך בקצ' העתים מבלי לפתן
כדי להתנהג בטנך וטבעך עד שיקל עליך הדבר בעת המנעו · ואם תוכל
עזוב הלפתן שים בו יגיעה וטורח ותסמוך על מה שאין בו שום יגיעה כזיתים
ותאנים וענבים והדומה להם עשה · ושים אכילתך ביום יותר קלה מאכילתך
בלילה ואם מנהגך לאכול ביום פעמים רבות כדי שתהיה תנועת אבריך קלה

בניך ויקלו עליך ענייני תורתך ועולמך· ואחר כך תתנהג בתענית גופך אם יהיה גופך חזק אפילו יום אחד בשבוע· וכל אשר תוכל להטביע נפשך שלא להרגיש על ענין המאכל והמשתה כדי ליסרה עשה· ושים כוונתך בו לרפואה יותר מלמזון· וכל משתך יהיה מים אלא אם תהיה כוונתך בו לשתות לתועלת גופך או להעביר דאגה מלבך כמו שנאמר תנו שכר לאובד· והזהר מהרבות ממנו ומהפליג בו ומתחברת בכי אדם עליו כי הוא המרוה הגדול לתורה ולעולם·
משלי כ א וכבר ספר בו החכם מה שיש בו די לך היין הומה שכר· ואמר במאכל ומשתה
שם כג כ אל תהי' בסובאי יין וכו' כי זולל וסובא יורש וכו' עד כאן לשונו· ודרך זה שכתב
שם כג כא החסיד ז"ל הוא הדרך הפרישות הנאות לבעלי תורה שרוב אמונתם בתור' שאם ירבה בעל תורה לסמוך על הבטחון ולהוציא מעותיו באכילת בשר או תרנגולי' וכיוצא ממיני התענוגים נמצא מטריד עצמו בענייני העה"ז אחר בקשת הטרף ויתבטל מד"ת ובעת שלא ימצא מנהגו לא יוכל לסבול ויחלה· לכן מן הראוי שינהיג כל ת"ח הפרישות הזה שכתב בח"ה וכן יש כמה מאמרים מרבותינו
אבות פ"ו מסייעין ליה ומרחיקין התענוגים מבעלי ת"ח· ומהם ראשונה ברייתא דקנין תורה כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל וכו' אל תתאוה לשולחנם של מלכים· ויעקב אבינו ע"ה לא שאל אלא לחם לאכול ובגד ללבוש ובזה מתקיימין דברי הרשב"י ע"ה שאמר זכאה מאן דלא איתענג מדיליה כלום· ובפרט אם לא יאכל אלא לרפואה כמו שכתב החסיד ז"ל היא הבחינה המשובחת שהוא דלא איתהני מדיליה כלום· וכן ראוי למי שהוא רוצה להתקדש שלא יאכל אכילתו אלא לרפואה כדי שלא יחלה ויתבטל מהתורה ומהמצות לכן ראוי שלא ימלא כרסו ממאכלים נקי' ואפילו מדברים טובים לא ישלים תאותו· ואפילו בשבת כי אכילה רבה גורם להרבות שינה כשמז"ל בפרק קמא דיומא לא היו מאכילין אותו הרבה שהמאכל מביא את השינה· וכאשר יתלמד להסתפק במועט ימצא מרגוע לנפשו ויתקדש בתורה ולא יבא להפיח בהיותו לומד והמשכיל יתן אל לבו ענין זה ויפרוש מתאותו ולא ימלא בטנו ותאוותו כבהמה כי איזהו גבור הכובש את יצרו ואם יכרו מפתהו שיאכל ישבר כחו ויכבשהו מתאוותו ואז שורה עליו
תהלים לד י יראה וקדושה דכתיב יראו את ה' קדושיו· וכן כתב הראב"ד בשער הקדושה ז"ל ואני רואה הגדר הגדול והשימור המעולה והדרך הטוב להכנעת היצר הוא רעבון הנפש ממיעוט הנאותיה ותענוגיה במאכל ובמשתה רק שיהנה מן הריח הטוב ורתיחת החמין לפי שהחמין ערבים עליו והמאכל המועט שיאכל ויהיה מתובל ומתוקן יפה בעבור אשר יערב עליו ותהיה נפשו מקבלתו ומתפייסת במועט ממנו ולעולם יניח מעט מכדי כרכו ומהשלמת תאוותו ולא ישתה יין כי אם מזוג יפה כדי שלא תטרף דעתו עליו ועל זה הדרך אמ' ז"ל סעודה שהנאתך משוך ידך ממנה ושני תקנות גדולות בענין זה· הא' שלא תזיקנו אכילתו· והב' כניעת היצר ושבירת התאוה· וכמו שאמרנו בסעודה כן הדרך לכל

הנאות

הנאות העולם ותענוגיו שלא ימלא האדם מהם כל תאותיו ואין צריך לומ׳ שישמור
האדם עצמו מן המאכלים שהוא מכיר מהם שהם מזיקים אותו כי האוכל דברים
המזיקין אותו ואיפשר לו זולתם הרי הוא פושע בגופו ופושע בנפשו מפני שהוא
הולך אחר תאותו ואינו חושש על אבידת גופו והיא דרך יצה״ר ועצתו השכלית
להסיתו מדרך חיים אל דרך המות וידע כל חי מדבר שאין דרך ליצה״ר עליו שא׳
מדרך ההתר ופתח דרכו מן המותר אצלו ואם ישמור הפתח אינו צריך שימור
אחר ׳ וכבר ערכתי הכל לפניך בתחלת השער הזה כי דרך היועץ הבליעל
שהוא מייעצו למלא תאותו מן המותר לו ואחר הרגילו אותו במילוי תאותו
בהתרו השיא נפשו להיות שוקקה בכל עת ולהיות עורגת אל ערבונה ישיתנה
אל האיסור הקל ומן הקל אל החמור כאשר אמרתי ועל כן הזהר בהתר ואם
תגדור בו את עצמך ותמעט תאותך מן המותר לך מובטח לך אתה שלא ישיתך
עוד יצרך ל׳ האיסו׳ כי אם יעלה דבר איסו׳ מיד אתה נושא ק״ו זה בעצמך במותר
לי כאסרתי באסור לו לא כל שכן וכיון שאתה נושא ק״ו זה עליך מובטח לך שאתה
פורש מן ההרהור וכל שכן מן המעשה ׳ ואל יתענה האדם עינוי נפש פן יחלים
לבו ויתקלקלו מעשיו וטבעיו ויתערבב מוחו ויהיה הפסדו מרובה משכרו כי
יבטל מן התורה ומן התפלה ואם ילמד לא תהיה תורתו מיושבת ולא ישכים
להלכה ולפלפול השמועה לפי שאין התורה נקנית אלא מעיקר השמחה ׳ ואל
ימנע אדם עצמו מכל שמחת מצוה ומכל הנאת מצוה רק שיהיו עיניו פקוחות
כנג׳ היצר ויהיה נזהר עליו פן ימלא כל תאותיו ואם יחלים לבו על מיעוט אכילתו
טוב לו שיאכל ב׳ פעמים ביום מעט מעט ואל ימלא כריסו בפעם אחת ואם לא
יזדמן לו לאכול ב׳ פעמים ביום יהיה אכלו מן המרקחות המישבות הלב ויאכל
מהם מעט ויתחזק לבו ׳ גם אם יראה בעצמו ובטבע שהוא צריך להתענות יום
או יומים יתענה לפי תקנתו כי היושב בתענית והוא צריך לו נקרא קדוש ׳
ובלבד שלא יבטל מן התורה או מן המצות בעבורו גם השבועה שהיא חמורה
התירוה לגדור את עצמו בזמן העבירה כאשר אמר בועז בענין רות חי ה׳
שכבי עד הבקר אמחז״ל שהיה יצרו מקטרג עליו כל הלילה ואומר לו אתה פנוי רות ג ד
והיא פנויה והאשה נקנית בבעילה לך ובעלה ותהיה קנויה לך בבעילה קפץ
בועז ונשבע כנגד היצר חי ה׳ שכבי עד הבקר נשבע ליצר שלא יעשה זאת
ולאשה שכבי עד הבקר ׳ כן כל אדם יוכל לדעת בעצמו הנגדר שיהיה טוב לו
אם הכניעה אם השביעה ואני רואה שאין טוב מן הכניעה ורעבון הנפש כאשר
אמרתי ׳ ואם יצטרך עוד אל השבועה ישבע ויקיים כענין שאמ׳ דוד נשבעתי תה״ס קיט קו
ואקיימה לשמור משפטי צדקך עד כאן לשונו ׳ ואני הצעיר אומר כי הדרך
הזה טוב למי שאיפשר לו ויש יכולת בידו לקנות מרקחות אבל מי שהוא עני ואין
יכולת בידו להתנהג בדרך זה יתנהג לפחו׳ שיהיה אכילתו על פי הרפואה כמו
שכתב הר״מבם בהלכות דעות ובמ״ש שימעט האדם מהאכילה כי היא הדרך

הנכונה בפרט מי שאינו מתענה טוב שימעט בסעודת הבקר כדי שלא יתבטל
מעסק התורה וישער בדעתו שיהיה שיעור אכילתו בשני פעמים בבקר ובערב
כשיעור מה שהיה רגיל לשבוע בפעם אחת ׳ ולמי שהוא רוצה להתמיד לקום
בחצות הלילה לעסוק בתור׳ ישים עיקר אכילתו בסעוד׳ הבקר ובלילה לא יאכל
אלא פירות ויהיו פירו׳ היבשים כגון צמוקים ושקדים ואגוזים ותאנים ויתרחק
בלילה מלאכול מאכלים גסים כגון גבינה וכיוצא בזה אלא יתנהג כמו שכתב
הראב״ד לעיל ברים דבריו שיאכל מעט מתובל ומתוקן יפה והפת יהיה מעט
מהתבשיל ולמי שרוצה לקרות רוב הלילה טוב שלא יאכל בלילה פת כלל ׳
וכן היה נוהג מורי ע״ה כשלא היה מתענה ובעל תשובה הרגיל להתענות בכל
יום בימים שיאכל כמו בר״ח וב״ט יתנהג כדרך הזה שכתבנו ׳ ולמי שאיפשר לו
הדרך שכתב הרא״בד ע״ה לתיקון היום הוא טוב לתיקון הלילה שלא יאכל בלילה
אלא מתיני המרקחות המישבות את הלב ובזה יוכל לעמוד רוב הלילה בעסק
התורה בלי שינה כמבא בזה סובל עינוי בקצת ולא ירדוף אחר התענוגים כי
וזהר פ׳ פנחס דף רמו ע״ב אין התורה מתקיימת אלא במי שהוא מתרחק מן התענוג כמ״ש בזוהר על פסוק
עלדבר כח ה סלת בלולה בשמן כתית פי׳ שם שסלת היא שכינה בלולה בשמן אמר בה הוא
שמן דכניד וכפיק מלעילא ואמר אחר כך אמר ר״מ בוכינא קדישא כמה מתיקין
מילך ודאי איתמ׳ הכא בלולה בשמן כתית והיתמ׳ התם באורייתא דבע״פ בלולה
במקרא במשנה בגמרא וכו׳ ועוד אית רזא תניינא בלולה בשמן כתית ודאי לאו
אורייתא היא בלולה אלא למאן דסביל כמה מכתשין בגינה כמה דאוקמוה מארי
מתניתין דלית אורייתא מתקיימת אלא במי שממית גרמיה עלה ׳ ועוד אמרי
בזמן שאתה מכתת רגליך ממדינה למדינה תזכה לראות פני שכינה ׳ ועוד
בלולה בשמן כתית דא הוא דמקיים פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה
ישעיה נג ה ועוד בלולה בשמן כתית הה״ד והוא מחולל מפשעינו מדוכא מעונותינו עד כאן
לשונו ׳ הרי בפי׳ שהתורה הנקרא׳ סלת לא תתקיים באדם אלא אם יכתת
עצמו וימית ויקיים פת במלח תאכל ׳ ואף על פי שאמר ועוד כל הפי׳ האלו
באים למקום אחד שהכוונה כתישת החומר כדי שיאור התורה והכשיתה בו וזהו
הדרך להשגת התורה שאף על פי שיהיה עשיר לא יתנהג עידונין בעצמו וזהו
תלי׳ קטו ע״א שאמר כך היא דרכה של תורה וכו׳ וז״ש דהע״ה טוב לי כי עונתי למען אלמד
וזהר פ׳ בראשי׳ דף יב חוקיך ואמר בזוהר כי רבי שמעון בן יוחאי עליו השלום ורבי אלעזר כאשר יצאו
מהמערה והלך רבי פינחס לראותו אמרו ז״ל אזל לגביה ואשכח ליה משכיה
וגופיה מליא חלודין בכה בהדיה ואמר ווי דחמיתיך בכך אמר זכאה חולקי
דחזית לי בכך דאלמלא לא חמיתני בכך לא הוינא בכך עד כאן לשונו ׳ וכן
שבת ל״ג אמרו בגמרא במסכת שבת הרי בפי׳ שעי׳ הייסורין שסבל במערה השיג החכמה
הנפלאה וכן אמרו בתחלת דבי אליהו בי״ג שנה שהיה חבוש במערה רבי
שמעון בן יוחאי עליו השלום נתגלו לו עמקי החכמה והשיג עתידות ׳

ובפרט מי שיש לו עונות צריך לסבול ייסורין על עונותיו ולא יזכה אל אור
[תלים כג ה] העליון שהוא השמן שעליו אמר דע"ה דשנת בשמן ראשי אלא אם יכתת עצמו
[ישעיה נג ה] וזה שא"מ ועוד בלולה בשמן כתית הרא הוא דכתי' והוא מחולל מפשעינו מדוכא
מעונותינו: והכוונה שכמו שהמשיח סובל העונות שלנו עושים לנו שיהא
מדוכא אם כן מי שירצה שהמשיח לא יהיה מדוכא מעונותינו יסבול וידכה הוא
בעצמו. וכן פירשו בספר החסידים שחסיד אחד היה סובל כמה ייסורין
[ילקוט פרשת] על עונותיו ונתן סבה זו האמורה ע"ש. עוד בתנא דבי אליהו הובא בילקוט
[ואתחנן סימן] בפר' ואתחנן פסוק אנכי ה' אלהיך ז"ל לא זכה אדם לתורה שיכנסו בתוך
[תת"ל דף רס"ס ע"ג] מעיו. יבקש רחמים על אכילה ושתיה יתירה שלא תכנס בתוך מעיו שנאמר
[ישעיה מח י] צרפתיך ולא בכסף בחרתיך בכור עוני מה הכור הזה אפילו אתה נותן בו כל
עצים שבעולם הרי הוא שורפן ומפסידן כך גרונו של אדם אפילו אתה נותן לו
[ויקרא רבה פ' י"ט] כל אכילות שבעולם הרי הוא מפסידן עד כאן לשונו. עוד אמרו במדרש
אמר רבי שמואל בר נחמני דברי תורה צריכין השחרה והערבה פרנסה מנין
[איוב לח מא] מי יכין לעורב צידו כך אם אין אדם נעשה אכזרי על גופו ועל בניו ועל ביתו
כעורב הזה אינו זוכה לדברי תורה עד כאן לשונו. והטעם שלא ישרה התורה
באדם אלא אחר שירחיק ממנו התענוגים מפני שהתורה נקרא' קדושה שנאמר
[משלי ב ה] ודעת אלהים תמצא ולכך לא תשרה אלא במקום שיש קדושה ופרישות מתענוגי
הגוף. וכתב בס' מנורת המאור של רבי ישראל ז"ל גדולה תורה שכל כך
היא קדושתה שאפילו מן הלחם ומן המים הוצרך משה להתקדש מהם עד
[שמות לד כח] שקבל את התורה שנאמר ויהי שם עם ה' והלא דברים ק"ו ומה אם לחם ומים
שהם טהורים נתקדש מהם ארבעים יום אנו עא"כ שנתקדש לדברי תורה מכל
טומאה עד כאן לשונו. והנראה לי בכוונת האכילה כפי המובן מדברי רבי
[זוהר פ' תרומ'] שמעון בן יוחאי ע"ה הוא מה שפי' בזוהר שיש שלחן עליון שעליו לחם הפנים
[דף קנ"ד ע"ב] ואמר ומרזא דהאי שולחן נפיק מזונא לעלמא כמא דאתיהיב ביה מלעילא
וההוא לחם איהו אבא ומזונא דקא נפיק מהאי שולחן לאחזאה דהא משולחן
דא נפקין פירין ואבין ומזונא לעלמא. אי לא אשתכח כרם עינבין דאינון
איבא דנפקי מניה לא יהון משתכחין. אי אילנא לא יהא איבא לא אשתכח
בעלמא בגין כך שלחן איהו עיקרא. מזונא דנפיק מניה איהו ההוא לחם.
ואמר לקמיה שולחן דבר נש אצטריך לאשתכחא בנקיותא דגופא דלא יתקרב
למיכל מזונא דיליה אלא בנקיותא דגרמיה. ועו"ד אצטריך בר נש לפנאה
גרמא בקדמיתא עד דלא ייכול מזונא דשולחנא דכיה דההוא מזונא דאתקין
ליה ביה איתרעו קב"ה בגין דלא איתקרב על ההו' שולחן קיא צואה דאיהו מרזא
דסטרא אחרא וסטרא אחרא לא יקביל מההוא מזונא דשולחן דא כלום.
לבתר דאכיל בר נש ואיתענג אצטריך למיהב חולקא דתמנית לההוא סטרא
ומאן איהו מיס אחרונים ההוא זוהמא דידיה דאיצטריך למיהב לההוא סטרא
חולקא

חולקא דאיצטריך ליה וע"ד ודאי איכון חובה׳ ובאתר דחובה שריין ואיהו חיובא על ברכה למיהב ליה חולקא דא וע"ד לא אצטריך לברכא כלל דהא ברכה לאו איהו בההוא סטרא׳ ובג"כ אצטריך ברכה דלא יהיב מזונא דעג"פ פתוריה לההוא קיא כואה וכל שכן במעוי וכל שכן דאיהו טב לברכה ובריאו ותיקונא דגופיה וע"ר שולחן איהו למיכל ביה ברכיו כמה דאיתמר עד כאן לשונו׳
והנה בטעם הנאמר במאמר הזה שאסור לתת חלק ממזונו לההוא קיא כואה נבין גם כן טעם צדיק אוכל לשובע נפשו והטעם שכיון שהרמז אל המזון הזה שיבא משולחן העליון ואין ראוי שיהיה לחיצוני חלק בו שהוא הנק׳ קיא כואה וכמו שנעשה בגשמי כעשה ברוחני כן מהמזון העליון הנפש ודאי כהכית ולכן אין ראוי שתהנה הקליפה שם מהמזון עצמו שהוא קדוש וכדי שלא יקטרג עלינו כנגד זה נתנו לו חלקו במים אחרונים׳ ובזה סוף המאמר שחזר לומר ובג"כ אצטריך ברכה דלא יהיב מזונא דעג"פ פתוריה לההוא קיא כואה וכל שכן במעוי שהרי זה כבר נאמר יותר בארוכה לעיל דאיצטריך לפנאה גרמיה ועוד מאי קאמר וכל שכן במעוי פשוט׳ דבהאי עסיקינן׳ אלא הענין כי המזון שאדם אוכל בשולחנו מורה עליו קדושה עליונה כי בתחלה מקדש ידיו כמו שנבאר בתיקוני השלחן ואחר כך מברך ברכת המוציא על הלחם והברכה לכל פרי וללחם הוא להשפיע עליו רוחניות מהשם הגדול יהו"ד המהווה הכל והוא הנותן נשמה וקיום לכל הנבראים והוא ברא הלחם הזה על כל הקשור בשם הנזכר שאין שום נברא נברא אלא על ידי עילת כל המתציא הכל כדפי׳ בתיקונים ז"ל אלא כמה דלית באת׳ שותפו דאת אחרא הכי לית ביה שותפו דאיהו אחד ואין שני לו אחד בלא חשבון הוא ברא כלא ולית בורא עליה וכי אית דיכיל למברי אפילו יתוש זעיר אלא הוא אלא מיס אית להו חילא למברי אילנין ועשבין ואיכון איתבריאו אבל בורא עלמין ברא ולית ליה מאן דברא עליה עד כאן לשונו׳ וע"י הברכה והזכרת השם אנו מעוררים השפע העליון על הלחם ההוא או על הפרי כמו בתחלת בריאתו על ידי השם כמנ׳ שכוון באכילתו שהנפש תהנה מרוחניות השם הגדול שנתלבש בפרי ההוא כמכא שיש בו חלק חיים בסוד ואתה מחיה את כלם וכן המי׳ שנקראי׳ מים חיים ער"ז הוא סודם ע׳ הברכה שאנו מברכין עליה׳ והאוכל אכילתו בדרך זה נקרא צדיק חי והוא דבק בחיים העליונים ומזכך האכילה לתת חלק לנפש׳ ועוד נאריך לקמן בענין זה ועתה בזה יש טוב טעם שאין ראוי לתת מהמזון הקדוש לחיצוני וז"ש לעיל לפנאה גרמיה עד דלא ייכול מזונא דשלחנא דכיא דההוא מזונא דאתקין ליה ביה איתרעי קב"ה׳ והם ב׳ בחינות הא׳ בערך המזון עצמו שהוא קדוש׳ והב׳ בערך השלחן ואומרו ביה איתרעי קב"ה הורה על הרום הנזכר׳ וכנגד זה אמר ב׳ דברים שצריך לתת תמכית ולא מזון מים שהוא רוחץ שהוא זוהמא שאינם מעיקר המזון שבשלחן וחזר לומ׳ ובגין כך מפני שהוקשה לו שסוף סוף אנו מוציאין שבקרבן

משלי יג כה
תקונים דף קיג ע"ב

היו נותנין לו חלק בענין אוברים ופררים שפי' בפר' תרומה שהעשן היה
מתעקם לבד כפון וכן ראוי שבשלחן הנקרא מזבח נתן לו חלק מהמזון וטוב
היה שלא יפנה עמנו׳ ולזה תירץ ובג"כ אצטריך ברכה דלא יהיב מזונא
דע"ג פתוריה להוא קיא נואה ואומרו דע"ג פתוריה להורו' כי שולחנו היה שולחן
אשר לפני ה' ואין ראוי לתת מתנה לכלבים הנקראים קיא צואה הרי אפילו
שקיא צואה חוץ ממנו וכל שכן במעוי שהרי בקרבו קדוש שהיא הנפש הקדושה
חלק ממנו יתברך והיא נהנית מהמזון ואין ראוי שתהנה עם הקליפה׳
וטעם המזון לנפש הוא כי לפי האמת יותר טוב שלא תאכל ושתתקיים בלי
אכילה כלל אך הענין הוא בלי ספק קודם בואה לעולם הזה היא עומדת למעלה
ונהנית מזיו השכינה והעליונים אם לא יהנו מזיו השכינה יתבטל מציאותם וזוהר פר' בלק
כי אותה ההארה היא סבת קיומם וכן פירשו במהרש הזהר ועל כרחה דף רח ע"א
מורידין אותה ומלבשין אותה בגוף והנה מפני סבת הפרדה מהמקור העליון
אי אפשר שתהנה מזיו השכינה בסבת מסך הגוף המפריד׳ וישראל במדבר
נהנו קצת מזיו השכינה דהיינו סוד המן שהוא אור עליון שנתגשם כדפי' בזוהר שם
ולכן היה נבלע באיברים והיה מזון לגוף ולנפש כנ' אמנם אחר כך אכלו
מעבור הארץ דהיינו שהשפע נתגשם ונתעבה בארץ העליונה ובארץ הזו מה
שלא היה כן המן שלא היה מתעבה בארץ העליונה דכתיב הנני ממטיר דרך שמות יו ד
העברה לבד היה עובר דרך בה ולכן יש בו חלק לאדם וחלק לחיצוני דהיינו
המותר קיא צואה׳ אם כן מוכרח האדם לאכול כדי לתת חלק רוחני לנפשו
שתהיה דבקה ושתהנה קצת מזיו השכינה על ידי הדרכים שאמרנו׳ ויש
קצת סיוע ליה בענין ד' מזונות שפי' רבי שמעון בן יוחאי עליו השלום ז"ל אמר וזוהר פ' בשלח
שישראל בתחלת יציאתם ממצרים אכלו מצה שהיא מדת צדק אחר כך כשתלו דף סא ע"ב
ופרעו זכו לאכול את המן לחם מן השמי' אמ' א"כ חברייא דמשתדלי באורייתא'
מאתר אחרא עילאה איתזנו מאי הוא כמא דכתיב והחכמה תחיה בעליה אתר קהלת ז יב
עילאה יתיר א"ל ר' אלעזר אי הכי אמאי חלשא נפשיהו יתיר משאר בני עלמא והא
בחילא יתיר ותוקפא איתחזין לאיסתכחא׳ א"ל יאות שאילתא ת"ח כל מזוני דבני
עלמ' מלעילא קא אתיין ההוא מזונא דאתי מן שמיא וארעא דא הוא מזונא דכל
עלמא והוא מזונא גס ועב וההוא מזונא דאתי יתיר מעילא הוא מזונא דאתיא
בדינא ומאתר דדינא אישתכח הוא מזונא יתיר דקיקא׳ מזונא דאישתכח להו
לישרא' בההוא זימנא מאתר עילאה דאיקרי שמים הוא מזונא יתיר דקיקא דעייל
יתיר לנפשא מכלא ומתפרש יתיר מגופא ואיקרי לחם הקלוקל׳ מזונא עילאה
יתיר מכולא הוא מזונא דחברייא איכון דמשתדלי באורייתא' דאכלי מזונא דרוחא
ונשמתא ולא אכלי מזונא דגופא כלל והיינו מאתר עילאה יקירא על כלא ואיקרי
חכמה בגיני כך חלים גופא דחברייא יתיר מבני עלמ' דהא לא אכלו מזונא דגופ'
כלל׳ ואכלי מזונא דרוחא ונשמתא ומאתר רחיקא יקירא מכלא׳ ובגיני כך
ההוא

הכלא מזונא דקיקא מן דקיקא יתיר מכולא. זכאה חולקהון הה"ד החכמה תחיה בעליה: זכאה חולקא דגופא דיכיל לאתזנא במזונא דנפשא עד כאן לשונו לענייננו. ואין לפרש במ"ש בת"ח שאין אוכלין מזונא דגופא כלל שאין אוכלין כלל שהרי מצינו שהיו אוכלין ואמר לקמיה רבי ייסא לא אתקין סעודתא בכל יומא עד דבעא בעותיה קמי קב"ה אמר לא נתקין סעודתא עד די יתיהב מבי מלכא לבתר דבעי בעותיה קמי קב"ה הוה מחכה שעתא חדא ואמר הא עידן דאתיהב מבי מלכא מכאן ולהלאה אתקינו סעודתא ודא הוא אורחא דאינון דחלי קב"ה דחלי חטאה עד כאן לשונו. ועם היות שפי' בפ' שמות בזוהר שהרשב"י עליו השלום וחביריו עמדו ב' ימים בלי אכילה ע"י שהיו עוסקי' בתורה שלא היו יודעין אם יום אם לילה מ"מ ודאי א"א אכלו והיה ראוי שכיון שהתורה מזונם שלא יתפרנסו מהמזון הגשמי א"כ צריך להבין מאי קאמר דלא אכלי מזונא דגופא כלל אמנם פשט הענין כך הוא שהמזון ירצה שהשפע העליון יהיה נשפע במזון הגשמי הזה שהאדם אוכל לפי מדרגת נשמת האדם ואע"פ שיאכלו החכם והעם הארץ שיעור פת זה כזה או שיעור סעודה אחת כל אחד יושפע מזונו ממדרגת נשמתו ממקום שהוא אוחז ועד"ז יהיה עב וגם או דק וזהו מ"ש אלים גופא דחבריא יקיר מבני עלמא דהא לא אכלי מזונא דגופא כלל. והכוונה שאעפ"י שיאכלו שיעור סעודה כמו שיאכלו שאר העם יהיה הגוף אלים מפני שהשפע הרוחני הנשפע במזון ההוא הוא דק והוא מזון הנפש כלו. ואין לפרש מפני שרוב ת"ח הם עניי' ואכילתם מועטת ואותו המועט הוא אכילת הנפש כענין רבי חנינא בן דוסא שהיה די לו בקב של חרובין מעבת לשבת שהרי סתם קאמר חבריא וכן קאמ' עוד לקמיה בענין חילוק ארבע מזונו' שאמ' מזונא קדישא ויקירא מזונא דרוחא ונשמתא הוא מזונא דאתר רחיקא עילאה ויקירא מכולא הוא מזונא דחבריא דמשתדלי באורייתא והוא מזונא דאתי מחכמה עילאה. מ"ט מאתר דא בגין דאורייתא נפקא מחכמה עילאה. ואינון דמשתדלי באורייתא עיילי בעיקרא דשורשא ועל דא מזונא דילהון מההוא אתר עילאה קדישא קא אתיא. אתא רבי אלעזר ונשיק ידוי אמר זכאה חולקי דקאימנא במלין אלין. זכאה חולקהון דצדיקיא דאינון משתדלי באורייתא יממא ולילי דזכי לון בהאי עלמא ובעלמא דאתי דכתיב כי היא חייך ואורך ימיך דברים ל"כ
עד כאן לשונו. והכוונה חייך בעה"ז ואורך ימיך בעה"ב וכן מצינו כמה ת"ח שהיו עשירים כענין רבי אלעזר בן חרסום וא"כ הפקיד ת"ח העשיר שלא יושפע מזונו מלמעלה וכן רבי פינחס נראה שהיה עשיר כדמוכח בזוהר. ומצינו זוהר פ' אחרי
גם כן רבי אלעזר בר"ש עליו השלום שאמרו בפ' השוכר את הפועלי' שהיה אוכל מות שלבי דף
ששים מיני מאכל כשהיה חולה אלא ודאי גם ועב או דק יהיה השפע הנשפע כ"ט ב"מ פ"ו
במזון כשאדם אוכל כשאר העם נשפע שפע גס ועב שהוא קיום הגוף ואת נשפע מלמעלה דק לקיום הנפש כדפי' והיינו צדיק אוכל לשובע נפשו פירוש משלי י"ג כ"ה

שצריך באכילתו אינו מכוין לבריאות גופו ושיהיה חזק אלא לשובע נפשו כדי
לתת קיום לנפשו שהשפע העליון נשפע במאכל ההוא ועי' כך נפשו שבעה
ובודאי כי ע"י התפלה שהיו מתפללין על מזונם כמו שהעתקנו לעיל שהיה רבי
ייסא אומ' הא עידן די תתיהיב מבי מלכא השפע הנשפע היה דק ורוחני והיינו
מבי מלכא שהיא השכינה שקבלה כבר השפע העליון מזון ת"ח להשפיעו להם
מה שאין כן לשאר העם׳ וכן ע"י כוונת האכילה כדפי' לעיל ולהבין הענין
יותר נאמר כי המזונות הנזכרי' שם במאמרי' הם ד'׳ הא' מזון כלל העם משמים
וארץ הכוונה שמזונם מוכן להם והם אוכלים די ספוקם בכל עת שצריכין׳
תלים מ"א ד הב' מזון העניי' ממדת צדק׳ הג' מזון החולי' ממדת הנק' שמי' שנא' ידו"ד יסעדנו
על ערש דוי׳ הד' מזון ת"ח מצד החכמה כל א' כפי הכנת הזדכות גופו ונפשו
כך יושפע וישרה עליו הרוחניות העליון והנה העניים מזונם ממדת צדק מפני
שהם מאנין תבירין דיליה ולבם נשבר ונדכה כך מזונם יותר דק מפני שאין
מזונם נמצא ומוכן להם בכל עת שירצו לכן יושפע להם שפע ממדת צדק
שיתברך מזונם ויהיה להם קיום עד שעה שיזדמן להם המזון׳ והחולים שאינם
אוכלין פת כלל אלא איזה משקה ולפעמים לא ישתו אפי' משקה ומזונם הוא
הנטמקות חלב ודם שבהם מזונם יותר רוחני שכבר בטלו כוחות הגוף ומצד
המדה העליונה הנזכרת יושפע קיום לנפשם ות"ח העוסקים בתורה מזונם הכל
משלי לא יד הוא מזון לנפש פי' הוא שהשכינה משפעת להם מזונם מהחכמה כאומ' ממרחק
תביא לחמה וכבר נודע כי מלת רחוק ומרחקים הכל הוא שם והלחם הזה הוא
גשמי שהוא לחם מזונם שעל ידו יסתפק גופם אבל יש בלחם ההוא רוחניות
עליון שסעודה אחת ממנו יספיק לתת קיום לגוף שלשה ימים וכיוצא ויש בו
זוהר פ' לך לך דף כ"ד ע"ב רוחניות להשכלת התורה וסודותיה׳ וראיה לזה שאמרו בזוהר בענין כפר
טרשא שאמר לו לרבי אבא שהמקום ההוא זכה להם לענין התורה ואמר והאי
אורחא דילן בכל ליליא פלגותא ניימין ופלגותא עסקין באורייתא וכד אנן
קיימין בצפרא ריחי חקלא ונהרי מייא נהרין לן אורייתא ואתיישבת בלבן עד
כאן לשונו לענייננו׳ הרי בפי' כי ריחי חקלא היו מאירי' להם סודות התורה׳
והטעם כי ע"י עסק התורה שהיו עוסקין במקום ההוא היה הקב"ה מוריד שפע
רוחני בעשבים ההם וע"י כך היו משכילין בחכמה וזה כדרך הזה במזון ת"ח
יושפע בלחם ההוא או בשאר המזונות שפע מזון הנפש להשכלת התורה׳
והיינו מה שפי' בתיקוני' והעתקנו לשונו בשער אהבה שהשכינה יש למי שמוריד
לו מזון הגוף ויש שמוריד לו מזון הנשמה שהוא מזון התורה ואין לפרש שהוא
מזון התורה לבדו שאם לא יאכל כלל ימות אלא הכוונה שרוב מזונו מזון לנשמה
ואע"פ שאוכל הגוף כיון שהוא דק הנשמה היא הניזונת וגובר' בהשכלת התורה
זוהר פ' וירא דף ק"ד ע"א והגוף חלש׳ וסיוע לענין זה מצינו בזוהר ז"ל אמרו שם שהמלאכים שזנו
אברהם אע"ה כל מה שהיו אוכלי' היה נאכל ע"י אשם ואעפ' שכתוב בפסוק שאכלו

הכוונה

הכוונה הוא המזון שניזונו מחסד אברהם · ואמר ובגין כן כתיב ויאכלו כגוונא
דא ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו אכילה ודאית אכלו דזנו מן שכינתא אוף הא שמות כד י"א
ויאכלו גרמו לאיתזנא מניה מסטרא דאברהם ובגין כך לא אישתארו מתה
דיהיב לון אברהם · כגוונא דא בעי ברנש למשתי מההוא כסא דברכה בגין
דיזכי לההיא ברכה דלעילא אוף הכי אינון אכלו מתה דאתקין לון אברה' בגין דיזכין
לאיתזנא מסטרא דאברהם דהא מההוא סטרא נפיק מזונא לכלהו מלאכי עילאי
עד כאן לשונו · הרי בפי' טעם היות שהמזון הגשמי שאכלו לא נשאר כלום
שנאכל באשם מ"מ נזונו ברוחניות מצד החסד שאכלו ע"י אברהם וכן הדבר
למזון ת"ח שאעפ"י שיהיה ממזון שבגופם כעכל ישאר מזון רוחני לנשמתם מפני
שמזונם נשפע מחכמה שהיא על החסד ויעמדו בלי אכילה שלשה או ד' ימים
ובעוד שהם עוסקים בתורה הם ניזונים 'ברוחניות התורה ההיא שעוסקי' בה
א"כ מבלי ספק לא ימצא ענין זה אלא להם שהיו תורתם אומנותם · ובדרך זה
מתיישב שהרשב"י ע"ה ובנו ישבו במערה א' י"ג שנה וניזונו ע"י אכילת חרובין
מפני שהמד' העליונה חכמה היתה מזונם והיא דקה ורוחנית יותר מכל השאר
המדות התחתונות ואינה שורה בגוף מפני דקותה · אלא היא נותנת מזון רוחני
לרו"ח ולנש"מה שהם ת"ח שהרי הת"ח סתם האוחז בקו האמצעי ויש לו רוח ונשמה
ולכך מזונו מלמעלה דק ורוחני · וכן מצינו שאמרו בתיקוני' שהחכמה היא שקיו
דאילנא והיא נשמת חיים מתפשטת במדות להחיותם ואינה שורה במדות אלא
התפשטות דעת ובינה בתוכם כמו שפי' מורי עליו השלום באידרא · ולכן ת"ח
שאוחזים בתורה אוחזים בעיקרא ושרשא כי התורה היא פנימית יותר מכל
המצות כמו שיתבאר במקומו ומזונם מחכמה ואינה שורה אלא ברוחם ונשמת'
לא בגוף עם היות שיאכל ולכן הנשמה גוברת והגוף חלוש · ומפני שת"ח
עיקר מזונם הוא לנשמה כדפי' לכן יוכלו לעמוד ב' או שלשה ימים בלי אכילה
כלל שמזון התורה הוא מזונם והוא הנותן להם קיום · ואם ימצא ענין זה
בבעלי תשובה נוכל לומר שכח התשובה הוא הזן אותם כמ"ש בתיקוני' שבעלי תקונים דף
תשובה יש להם נשמה יתירה והנשמה היתיר' הזאת שהיא בכח התשובה יכולה ע"ג ע"ב
לזון אותם שיעמדו שלשה ימים בלי אכילה וגם מדת הצדיקים להסתפק במועט
מטעם הנזכר · וכלל הדרוש המגע לענין כוונה הוא שיחשוב האדם בעת
האכילה שהוא אוכל לפני המלך ואכילתו היא נשפע' מהשלחן אשר לפני ה' ובזה
לא יבא להיות גרגרן שהרי דימו בזוהר השולחן התחתון לשולחן העליון כמכא
שכמו שמהשלחן העליון הנשמות העליונות והמלאכים ניזונים כך נפשו ניזונת
מהמזון העליון שנכנס בשלחן התחתון הזה והיינו צדיק אוכל לשובע נפשו ·
ויש הכרח לכוונה זו מהזוה"ר בפסוק תערוך לפ"ני שלחן נגד צוררי ז"ל פתורא זוהר פ' תרומה
דברכה מזכי ליה למיכל על פתורא אחרא בעידונא דההוא עלמא כד"א כי ע"ל דף קנו ע"ב
שלחן המלך תמיד הוא אוכל ודוד מלכא הוה אמר תערוך לפני שולחן נגד צוררי תלים כג ה
שמוא ב ט י"ג

איסתדרותא

איסתדרותא דפתורא בההוא עלמין הוי דהא כדין איהו עידונא וכסופא
דכשמתא איתהני בהו לעלמא דאתי וכי פתורא אית לי לנשמתין בההוא עלמין
אין דהא מזונא וסיפוקא דעדונא אכלי בההוא עלמא כגוונא דמלאכי עילאי
אכלי וכי מלאכים עילאי אכלי אין ע״ש עד כאן לשונו לענייננו ׳ ועד״ה באכילתו
יכוין שאכילתו הוא בא מהשפיכה שמתכה כשפע המזון למטה מהתחתונים שכל
אכילה בעה״ז ׳ ועם היות שיתכא אכילה למעלה אכלו רעים כבר תירכו בפ׳
ויקרא מאן דאית ליה גרבי דחמרא אכילה בעי ׳ עוד איפשר לפרש בענין
כוונת האכילה במ״ש ז״ל שהשלחן נקרא מזבח אמרו בברכות אמר רב יהודה ג׳ ברכות פרק
דברים מאריכין ימיו ושנותיו של אדם המאריך בתפלתו והמאריך על שולחנו בתרא
והמאריך בבית הכסא ופי׳ שם דאיה לכל א׳ וא׳ ואמר טעם למאריך על שולחנו
דילמא אתי עניא ויהיב ליה דכתיב המזבח עץ שלש אמות גבוה וכתיב וידבר יחזקאל מא כב
אלי זה השולחן אשר לפני ה׳ פתח במזבח וסיים בשולחן רבי יוחנן ורבי אלעזר שם ע כ״ב
דאמרי תרוויהו כל זמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר על ישראל ועכשיו
שולחנו של אדם מכפר עליו עד כאן לשונו ׳ וכן אמרו רז״ל אמר רבי אלעזר ב״ב פ״ק
בזמן שב״ה קיים מזבח מכפר עליו ועכשיו שאין ב״ה קיים זכה שולחנו מכפרת
עליו שנאמר הלא פרוס לרעב לחמך לא זכה ועניים מרודים תביא בית פי׳ באין ישעיה נח ז
הנכרים ונוטלין בחוזק עד כאן לשונו ׳ והנה לפי פשט המאמר אם בתחלת
אכילתו ישים מגמת פניו שהאכילה ההיא יתן ממנה לעני הרי אכילתו היא
מצוה והנפש נהנית מהסעודה כזו ׳ ועד״ז נוכל לפרש באופן ב׳ צדיק אוכל משלי יג כה
לשובע נפשו שבאשר אוכל מכוון לעשות מצוה מהסעודה ההיא כדי שתהיה
נפשו שבעה מהמצוה ׳ וכבר האריכו בזוהר במעלת המאכיל לעניים על זוהר פ׳ תרומה
שולחנו אמז״ל במאי זכי ברנש לאתעדנא בההוא עדונא עילאה בשלחן דיליה דף קנג ע״ב
במה דאיהו מעדן על פתוריה כמסכנין דמסכני דכתיב ונפש נענה תשביע מה ישעיה נח י
כתיב בתריה אז תתענג על ה׳ דאוף הכי קב״ה רוי ליה בכל אינון עדונין דמשח
רבות קדשא עילאה דנגיד ואיתמשך תדיר לההוא כבוד עילאה עד כאן לשונו ׳
והיינו לשובע נפשו שכמו שהוא השביע נפש נענה גם כן נפשו תשבע מאור
עליון ׳ אמנם תיכת כשאיפשר לזכו לעני אמנם דאם אדם הולך בדרך ואין עמו
עני או היכא דלא שכיחי עניים כמו בלילה שאין כל כך עניים לחזר או במקום
שאין עניים מצויים מה תקנתו כדי שיהיה השלחן מזבח ׳ ואיפשר לומ׳ שישער
בדעתו שווי המאכל שהיה איפשר שיאכל אותו העני ויתן לו דמים שיקנה העני
בהם צרכי סעודה וזו היא המצאה נכונה ויבחר לתת פתו או מעותיו לעני
שיהיה בו קצת דעת תורה ושידע לברך בברכת המזון ושאר ברכות הנהנים
ואז הצדקה רבויה כמו שנאריך בתקונו ׳ אמנם המצאה זו היא מדרך השכל
ולא נאמר בגמרא אלא דילמא אתי עניא ויהיב ליה שהעיקר שיתן מפרוסתו
לעני כדכתיב הלא פרוס לערב לחמך ממה שאת אוכל׳ ועוד קשה שהעני עצמו
שאין

שאין בו די סיפוקו לבד היאך יהיה השלחן שלו מכפר עליו ואיפשר לתרץ במה שפי' בזוהר ז"ל שלחן דכל ברכה איצטריך למהוי תדיר קמיה בשעתא דקא מברך ליה לקב"ה בגין דתשרי עליה ברכתא מלעילא ולא יתחזי בריקניא דהא ברכאן דלעילא לא שריין באתר ריקניא דכתיב הגידי לי מה יש לך בבית והא אוקמוה חבריא שלחן דלא איתמר עליה מלי דאורייתא עליה כתיב כי כל שולחנו' מלאו קיא צואה בלי מקום ואסור לברכא על ההוא שולחן מ"ט בגין דאית שלחן ואית שלחן שלחן איהו דקא מסדרא קמיה דקב"ה לעילא ואיהו קיימא תדיר לסדרא ביה פתגמי אורייתא ולאכללא ביה אתוון דמלי דאורייתא ואיהו לקיט לון בגויה וכליל כלהו בגויה ובהו איסתלים וחדי ואית ליה חדוה ועל שולחן דא כתיב זה השולחן אשר לפני ה' לפני ה' ולא מלפני ה' ׃ שלחן אחרא אית דלא אית ביה חולקא באורייתא ולית ליה חולקא בקדושה דאורייתא ודא איהו בלי מקום דלית ליה חולקא בסטרא דקדושה כלום בגין כן שולחן דלא איתמר עליה מלי דאורייתא איהו שולחן דקיא צואה איהו שולחן דטעוות אוחרא לית בההוא שולחן חולקא ברזא דאלהא עילאה ׃ שולחן דמלי דאורייתא איתאמרו עליה קודשא בריך הוא נטיל ההוא שולחן ושוי ליה לחולקיה ולא עוד אלא סורייא רב ממנא נטיל איכון מלין ושוי דיוקנא דההוא שולחן קמי קודשא בריך הוא וכל איכון מלין דאורייתא דאיתאמרו עליה סלקין על ההוא פתורא ואיתעבידו קמי קודש' בריך הוא מלכא קדיש' משמע דכתיב זה השולחן אשר לפני ה' דאתעתד קמי קודשא בריך הוא שולחן דברכה קיימא לרכאה ליה לברכא מכל תובוי ׃ זכאה איהו מאן דאלין תרין קיימין על פתוריה מלי דאורייתא וחולקא למסכינין מההוא שולחן כד סלקין ההוא פתורא מקמיה דברכא תרין מלאכין קדישין איזדמנן תמן חד מימינא וחד משמאלא חד אמר דא איהו שולחן דמלכא קדישא דפלניא קא מסדר קמיה מסדר יהא תדיר פתורא דא בברכאן עילאין ומשחא ורבו עילאה קודשא בריך הוא ישרי עלוי ׃ וחד אמר דא איהו שולחן דמלכא קדישא דפלניא קא מסדר קמיה דא פתורא די עילאי ותתאי יברכון ליה מסדר יהא האי פתורא קמי עתיק יומין בהאי עלמא ובעלמא דאתי אבא כד הוו סלקין פתורא מקמיה הוה חפי ליה והוה אמר סליקו האי פתורא בכיסופא דלא יהא בכיסופא קמי שלוחי דמלכא שלחן דברכא זכי ליה לעלמא דאתי וזכי ליה למזונא דהאי עלמא וזכי ליה לאיסתמודעא לטב קמי עתיק יומין וזכי ליה לאתוספא חילא ורבו באתר דאצטריך ׃ זכאה איהו חולקיה דההוא ברנש בעלמא דין ובעלמא דאתי עד כאן לשונו ׃ הרי שאמר שלחן דברכא קיימא לרכאה ליה מכל חובוי וזה ודאי ע"י עסק התורה בשולחן קודם ברכת המזון שהרי אמרו שולחן דלא איתאמרו עליה מלי דאורייתא אסיר לברכא על ההוא שולחן כראה דודאי מיירי קודם ברכת המזון ׃ וגם מכאן הריסה למי שכתב שעי' ברכת המזון יוצאין ע"י חיוב אמירת דברי תורה בשולחן שאינו

ושער פ' תרומה דף קנג ע"ב
מלכים ב ד ב
ישעיה כח ח
יחזקאל מא כב

כמבואר ועד עתה לא דבר בחולקא דמסכינין אלא אחר זה אמר זכאה איהו
מאן דהאי תרין קיימין על פתוריה ׳ וכבר פי׳ לעיל טבע מלת זכאה פר״ל
יותר חשובה כמלה כי בכל מקום שאין עניים או הוא עני עצמו יהיה שולחנו
מזבח לכפר על עונותיו בעוסקו בתורה וראוי שיקרא מזבח שכמו שהמזבח
נקרא מזבח מפני שזובחין עליו קרבנות כן ע״י עסק התורה אדם זובח יצרו
כאומרו אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש אם אבן הוא נימוח ואם
שמואל א ג יד — התורה מכפרת עוונות יותר מכל הקרבנות כמו שנאמר אם יכופר עוון בית
עלי בזבח ומנחה ופי׳ אבל מתכפר הוא בדברי תורה שדברי תורה מעולין
מכל הקרבנות כדפי׳ בפ׳ קדושים עש״ ׳ ובמדרש רות אמרו ז״ל ויאכל בועז
רות ג ח — וישת ויטב לבו למה וייטב לבו שבירך על מזונו ׳ ד״א וייטב לבו שאכל
מיני מתיקה אחר המזון שהיא מרגלת לשון לתורה ׳ ד״א וייטב לבו שעסק
תלים קיט ע — בדברי תורה שנאמר טוב לי תורת פיך עד כאן לשונו ואיפשר דכלהו איתנהי׳
גם אם הוא בעל תשובה יתודה קודם שיאכל גם זה זובח יצרו וכן כתב הרב
רבינו יונה בספר היראה שבעל תשובה צריך להתודות קודם ולפשפש במה
שעשה עד אותה שעה ובזה לא יבוא להיות גרגרן כי יחשוב בעונותיו אשר רבו
ושהוא איננו ראוי מצד עונותיו למזון ההוא אלא מצד חסדו הגדול הזן לרעים
זוהר פ׳ תרומה דף קנ ע — ולטובים ׳ וזהו ענין שקשים מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף כדפי׳ בזוהר
שקשה לפני הקדוש ברוך הוא שהיא השכינה הדנה העולם לפרנסם מפני רוע
מעלליהם הרי בזה זובח יצרו והשלחן יהיה לו מזבח כפרה, גם כתב רבינו
יונה שבעודו תאב לאכול יניח מתאותיו לכבוד הבורא וגם זה זובח יצרו
תלים נ כג — ומתכפר לו כי בודאי זובח התאוה הגשמית וכתיב זובח תודה יכבדנני ופי׳
ז״ל כל הזובח יצרו ומתודה מכבד להקדוש ברוך הוא בשני עולמות ׳ ומכלל
המאמר הזוהר שהעתקנו תראה מעלת הראשוני׳ עליה׳ השלום כי היו מחשיבי׳
הדברים כפי רוחניותם לא כפי גשמיותם שאמרו שהיו מכסים השולחן שיהיה
בצניעות וזה מפני רוחניות הקדושה שעליה שהרי נעשה בסים לקדושה
שנאמרו עליה דברי תורה ושנתנו מתנה חלק לעניים ורוחניות המצוה שנעשה
על השולחן ההוא הוא שמעלין המלאכים ושני המלאכים הא׳ כנגד התורה
והב׳ חלק העניים מה שהוא כנגד חלק העניים וכו׳ מברכו בברכות העולם
מדה כנגד מדה והיינו דקאמר מסדר יהא פתורא תדיר דא בברכאן עילאין ׳
וכנגד התורה אמר דא שולחן דמלכא קדישא שהוא התורה הקדושה שנשפעה
ממנו ועולה עד למעלה מעלה ולכך אמר מסדר יהא האי פתורא קמי עתיק
יומין ׳ ומה שאמר בסוף המאמר וזכי ליה לאיתוספא חילא ורבו באתר
דאיצטריך הוא השכינה הצריכה התעוררות התחתונים ולפניה קשים המזונות
ר״מ פ׳ פנחס — כדפי׳ ולכן כיון שזה מייחד אליה התורה והצדקה מוסיפין עליה כח מלמעלה
דף רע ס — כי שתים אלו עיקרם בעץ החיים וכלם מצד הימין התורה פירש בר״מ שאמר
בשגגו

שלחן היא דין בצפון וצריך לקשור אליה התורה שהיא מימין ז"ל אבל בסתרי
תורה אוקמוה הרוצה להעשיר יצפין יתן שולחן בצפון הרי שלחן לשמאלא
דאיהו דין בעי לקשרא ביה ימינא דאיהי אורייתא דמחסד איתיהבת דאיהי
רחמי ימין ה' עד כאן לשונו ׳ ובזוהר פירשו בענין זה דאורייתא איהי ידו"ד. זוהר פ' עקב
אימינא פתורא ארבי משמאלא כמנא שהכוונה ייחוד הב' שמות יאהדונהי אז דף רעג
תקרא וה' יענה וכן הצדקה היא עץ החיים מבואר בפ' חוקותי וכמה מקומות
אחרים ובמקומו כעתיק לשונו ׳ וגם שהצדקה שהיא גמילות חסדים מכר זוהר פ' בשלח
אחסד אמרו ז"ל מזונא דהוא עילאה מניה ההוא דהוא דקיקא יתיר ואתא מאתר דף סב
דדינא שריא ואיקרי צדק ודא הוא מזונא דמסכני ורזא דמלא מאן דאשלים
למסכנא אשלים ליה את חד ואיתעביד צדקה ורזא דא גומל נפשו איש חסד
גמילות חסדים משמע דהא בדינא שריא ואשלים ליה חסד כדין הוא רחמי
עד כאן לשונו ׃ כמצא כי ע"י שתי מצות אלו נותן כח למעלה ובזה נפרש
פירוש פליטי ׳ צדיק אוכל לשובע נפשו לתת שובע לנפשו העליונה ע"י התורה
והצדקה על דרך שפי' בזוהר כור לבבי וחלקי וטוב לב וייטב לבו כלהו שם פ' תרומה
בקודשא בריך הוא קאמר ׳ גם כן נאמר שנפשו להקדוש ברוך הוא קאמר דף קנד
והיינו לאיתוספא חילא ורבו לאתר דאצטריך כדפרישנ' ׳ עוד שמעתי דרך
אחר שיהיה כל סעודותיו לשם מצוה והוא שיעשה עד שהיה עושה שמאי הזקן
שאמרו עליו שכל ימיו היה אוכל לכבוד השבת כיצד מצא בהמה נאה אומר
הרי זו לכבוד שבת מצא אחרת נאה הימנה וכו' נמצא בהמנאה זו שסעודתו
מצוה שלפעמים יצטרך למנוע מתאוותיו מפני כבוד השבת כגון אם לא מצא
אחרת נאה ממנה ׳ וצריך להבין כי מה שבח הוא זה כי לכאורה יותר טוב
היה שיניח את הראשונה ואת השניה לשבת ומה תועלת באוכלו את הראשונה
שהיתה לכבוד שבת וגם אם לא היה מזדמן לו אחרת נאה הימנה נמצא שלא
היה אוכל לכבוד השבת והיה ראוי שיאמר שכל ימיו היה מזמין לשבת ׳
אבל לפי האמת אינה קושיא שבודאי אם לא היה מספיק לו הבהמה השניה
לשבת ודאי שהיה מניח שתיהם אלא ודאי שהיה מספיק לו השניה ולכך אוכל
את הראשונה וטעם למציאות הדבר הוא במה שאמרו במכילתא בענין זכור שמות כ ב
את יום השבת לקדשו תהא זוכרו מאחד בשבת שאם יתמנה לך מנה יפה תהא
מתקנו לשם שבת והעתקנו שאר לשונו לעיל פ"ב וזו היתה סברת שמאי הזקן
וכן אמרו שם בגמר' תניא כתי הכי בש"א מחד לשביך לשבתיך וב"ה ברוך
ה' יום יום יעמוס לנו ופרש"י עליו השלום מחד לשבך לשבתיך מאחר בשבת שלך
תן לבך לשבת הבאה ׳ וכבר פירשו שם טעם למציאות הדבר לזכירת
השבת בכל יום ומעם ההוא יספיק על מציאות ההזמנה אבל לענין האכילה
נוכל לומר במה שפי' שם כי אין אכילת האדם בשבת שוה לאכילתו בחול כי
אכילת שבת נקרא עונג והוא סוד ערן נהר גן שנאמר וקראת לשבת ענג והוא ישעיה נ"ח י"ג

מצוה והנה בהזמינו באחד בשבת מנה לשבת הרי חלה עליה קדושת שבת
ובמוצאו אחרת נאה ממנה לשבת ואוכל הראשונה נמצא מזכך אכילתו בקדוש׳
אכילת שבת שהיא אכילה רוחנית והיא מצוה ׃ ואחד מן הדברים המכלים
את גוף הצדיקים שלא תשלוט עליהם רימה במיתתם היא שלא יהנו אלא
מסעודת מצוה וסעודות שבתות וימים טובים ולפחות יהנה זה שלא יאמרו טול
מה שבחרת שהרי לא נהנה אלא מסעודת מצוה שהיא שבת ׃ ואע״ת ואם לא יזדמן
לו מנה נאה כמנה שלא יאכל לכבוד שבת וי״ל שמחשבה טובה הקדוש ברוך הוא
מצרפה למעשה ולזה הביא תניא כמי הכי מחד לשביך לשבתיך ופרש״י ז״ל תן
לבך לשבת הבאה ולא אמר שיבקש עכ״פ להזמין לשבת אלא שיתן אל לבו שהמנה
הראשונה שיזדמן לו שתהיה לשבת ׃ וענין זה הוא ממש מה שפי׳ במכילתא
זכור שהזכירה היא בלב שלא ישכח מלבו ענין השב׳ מפני רמיזתו אל עולם שכלו
ארוך לעולם שכלו שבת ואפי׳ כשלא נזדמן לו אלא אחד בהזמנתו אותה לשבת
הוא אוכל לשם שבת שכיון שהיה אפשר לו שיאכל אותה ולא יניח אותה לכבוד
שבת נמצא אוכל אכילה לשם קדושת שבת וכן בהזמינו השניה לשבת ואינו
אוכל אותה נמצא אוכל את הראשונה לשם כבוד שבת שהרי הניח השנית ׃
ונמצא בזה סוף המעשה תחלת המחשבה כי במחשבה העליונה קדם תחלה
שבת ואח״כ ששת ימי המעשה אבל בסוף המעשה אז נתגלה תחלת המחשבה
ולכן בכל יום ויום השב׳ קודם במחשבתו ונותן אל לבו לאכול לכבוד השב׳ כדפי׳ ׃
וגם בהיות האדם נותן מסעודתו לעני הרי סעודתו מצוה וכן היה עושה רבי
תנחום כדפי׳ במדרש ויקרא רבה פ׳ וכי ימוך ז״ל כך היה רבי תנחום ברבי חייא
עושה בשעה שאמו לוקח׳ לו ליטרא א׳ של בשר מן השוק הייתה לוקחת לה שתי׳
אחת לעניים ואחת לו על שום גם את זה לעומת זה עשה האלהים עניים ועשירי׳ קהלת ז יד
כדי שיהיו זכין אלו לאלו לפי׳ משה מזהיר את ישראל וכי ימוך אחיך עד כאן ויקרא כה כה
לשונו ׃ והנה בזה יהיה האדם ניצול שלא יהפך כריסו על פניו בקברו לאחר ג׳
ימים שאמ׳ בזוה״ר ז״ל לאחר תלתא יומין ההוא טיכופא אתהפך על אנפוי ואומ׳ לו זוהר פ׳ ויקהל
טול מה דיהבת בי אכלת ושתית כל יומא ולא יהבת למסכני וכל יומין הוו דף קנס ׳
כחגין ומועדין ומסכינין הוו כפנין דלא אכלו בהדך טול מה דיהבת בי הה״ד
וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם והא אוקימנא עד כאן לשונו ׃ ובזוהר פי׳ מלאכי ב ג
שבששת ימי החול השכינה נהנית מברכת המזון ׃ אמנם בשבת השכינה נהנית זוהר פ׳ ויקהל דף ר״ח
מעצם הסעודה שאדם מתענג שכל מה שאד׳ מתענג בשבת עושה מצוה ׃ ועד״ה
גם כן נפש צדיק אוכל לשובע נפשו שתשבע נפשו שהיא השכינה מברכ׳ המזון
ז״ל רבי יוסי פתח ואמר ויאכל בועז וייטב לבו מהו וייטב לבו דבריך על מזוניה רות ג ז
ואוקמוה ודא הוא רזא דמאן דמברך על מזוניה דא אוטיב ללביה ומאן איהו
דכתיב לך אמר לבי וכתיב צור לבבי וחלקי בגין דברכת מזונא חביבא קמי תלים כז ח
קב״ה כל מאן דבריך על שבעא אוטיב וחדי לאתר אחרא וסימנך סעודתי׳ שם עג כו

דשבת באתר אחר איתהני מההי׳ ברכה דשבעא מ״ט בגין דמזונא איהו קשי קמי
קב״ה ההוא אתר׳ וכיון דברכש אכיל ושתי וקא מברך ההי׳ ברכתא סלק ואיתהני
מאינון מלין דשבעא ואשתכח דאיתהני ממזונא מתתא ומלעילא ודא איהו רזא
דמן חברייא׳ רזא בחול לא איתהני אלא מאינון מלין דסלקין מגו שבעא
וכלהו מתעטרן ורוון ושבעין בחדו וההוא אתר אתהני מנייהו׳ בשב׳ איהו רזא
אחרא במזונא משם ובההוא חדוה דמזונא דמצוה דשבת דאוקמוה מאן דמברך
לקב״ה מגו שבעא בעי לכוונא לביה ולשואה רעותיה בחדוה ולא ישתכח עציב
לא דיברך בחדוה ברזא דא ולישוי רעותיה דהא איהו יהיב השת׳ לאחרא בחדוה
בעינא טבא כמא דאיהו מברך בחדוה ובעינא טבא הכי יהבין ליה בחדוה
ובעינא טבא ובג״כ לא ישתכח עציב כלל לא בחדוה ובמלין דאורייתא׳ וישוי לביה
ורעותיה למיהב ברכה דא ברזא דאצטריך׳ רזא הכא ארבע רתיכין שליטין
בארבע סטרין אתזנו מההי׳ ברכתא דשבעא ובאינון מלין דברוך אתה איתהני
ואתרבי ואיתעטר ביה ומאן דמברך אצטריך רעותא בחדוה ובעינא טבא ועל
דא טו״ב עין הוא יברך והכא שפיל לסיפיה דקרא כי נתן מלחמו לדל דאי לא משלי כב ט
תימא הכי האי קרא לאו רישיה סופיה ולאו סיפיה רישיה אלא טוב עין כמא
דאוקימנא הוא יברך ודאי בעינא טבא ובחדוה ולא איהו למגנא לברכא בחדוה
דהא מההיא ברכתא ומההוא שירו נתן מלחמו לדל אתר לאיתזנא מכל סטרין
אתר דלית ליה מגרמיה כלום אתר דאסכי מכל סטרין ואיתכליל מכל סטרין
מלין אלין לא איתמסרו אלא לחכימין למינדע אורחא דאורייתא׳ תא׳ חזי בועז
טב עינא הוא ותוקפא דמכלא לא הוה ביה לעלמא מה כתיב ויבא לשכ״ב בקצה רות ג ם
הערמה רזא דכתיב בטנך ערימת חטים מהכא אוליפנא כל מאן דמברך ברכ׳ שיר ז ג
מזונא כדקא יאות בחדוה ברעותא דליבא כד סליק מהאי עלמ׳ אתר איתתקנא
ליה גו רזין עילאין בהכלין קדישין עד כאן לשונו׳ וכאשר תבין מ״ש ואשתכח
דאיתהני ממזונא ומלעילא שהוא ע״ מה שפי׳ פ׳ נח בפסוק שה״ם מים מבורך שבלא׳ פ׳ טו
תבי׳ מתק נופ״ דבש כדיק אוכל לשובע נפשו וכוונו להעתיק כל המאמ׳ מפני שבו
מבואר כוונת ברכת המזון במ״ש רזא הכא ארבע רתיכין שלטין בארבע סטרין
אתזנו מההוא ברכתא דשבעא וכו׳ ולכן שכרו בע״הב במה שאמר בסוף המאמר
אתר איתתקנא ליה גו רזין עילאין בהיכלין קדישין׳ גם מ״ש שיברך בעינא
טבא יובן עניינו במה שאמר באידר״א שטוב עין הוא בא״ריך ע״ש ולזה צריך עינא אידר״א פרשת נשא דף קל
טבא ורעותא וחדוה כדי להשפיע מג׳ ראשונות׳ והנה אם יכוון האדם בתחלת
האכילה שהוא אוכל כדי לברך למקום הצריך ברכה כדי שתושפע מלמעלה
שהוא במשל המניקת כאשר יש לה למי שתינק תרבה החלב בדדיה גם זו כוונה
נכונה׳ והוא ע״ד מה שפי׳ בזוהר שחייב אדם לשאול מזונותיו בכל יום שכיון זוהר פ׳ בשלח
שהוא שואל גורם שיושפעו המזונות מלמעלה כדי שישפיעו לו וכבר נודע דף סב
שהמזונות הם תלויים במזל כאומרו בני וחיי ומזוני וכו׳ אלא במזלא תליין וכו׳

אמר

תלים קמה ט"ז אמר ז"ל ר' יוסי פתח פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון מה כתי' לעילא עיני כל
אליך ישברו כל אינון בני עלמא מצפאן וזקפאן עיינין לקב"ה בגין כך כל אינן בני
מהמנותא בעאן בכל יומא ויומא לשאלא מזונייהו מקב"ה ולצלאה צלותהון עלי'
מ"ט בגין דכל מאן דמצלי צלותיה לגבי קב"ה על מזוניה גרים דיתברך כל יומא
על ידי ההוא אילנא דמזון לכלא ביה וטעמא דמלה ברוך ה' יום יום ' ואף על
גב דאיסתכל עמיה בעי לאושאל קמי קב"ה ולשאלא צלותא על מזונא כל יומא
בגין דישתכחון עמיה ברכאן כל יומא ויומא לעילא ועל דא לא ליבעי ליה לאיניש
לבשלא מזונא מן יומא ליומא אחרינא ולא לעכב יומא ליומא אחרא הה"ד ויצא
שמות טז ד העם ולקטו דבר יום ביומו בר מע"ש לשב' כמה דאוקימנא וכדין דישתכח קב"ה
מלא ברכאן בכל יומא וכדין כתיב פותח את ידיך וכו' מאי רצון ההוא רצון
דאישתכח מעתיק' קדיש' ונפיק מניה רצון לאישתכחא מזוני לכלא ומאן דשאיל
מזוני בכל יומא ויומא הוא איקרי ברא מהימנא ברא דבגיניה משתכחן ברכאן
לעילא עד כאן לשונו ' הרי שאמר וכדין אישתכח קב"ה מלא ברכאן בכל
יומא ' ועדיה הוא ענין ברכת המזון שגורם השפעת הברכות לשכינה ואגב
מבואר מעלת השואל מזונותיו בכל יום שהוא נקרא בן וידידך הבן לאהוב את
אביו והאהבה הייני שהוא גורם השפעת הברכות למעלה ' ועוד פי' לקמיה
תלים קמז י"א שעל השואלי' מזונותם בכל יום מהקב"ה כאמר רוצ"ה ה' את יראיו את המייחלים
לחסדו ואמרו ז"ל בקיצור ומאן אינון יריאיו דאפיק לון האי רצון הדר ואמר את
המייחלים לחסדו אינון דמצפאן ומחכאן בכל יומא ויומא למבעי מזונייהו מן
זוהר פר' עקב קב"ה משמע דכתיב את המייחלים לחסדו עד כאן לשונו ' ועוד בזוהר פתח
דף קצט ע"ב ואמר קרא אבתריה איש אמונת רב ברכות דא הוא דהימנותא דקב"ה ביה
משלי כח כ כגון רבי ייסא סבא דאף על גב דהוה ליה מכלא דההוא יומא למיכל לא הוה
מתקין ליה עד דשאיל מזוניה קמי מלכא קדישא לבתר דצלי צלותיה ושאיל
מזוניה קמי מלכא כדין הוה מתקין והוה אמר תדיר לא נתקין עד דיתיהבון מבי
מלכא עד כאן לשונו ' ויש מסתכסין ואומרי' שברכת ברך עלינו היא כלל
שאלת המזונות ומהמאמר הזה יש ראיה לכנגדה שהרי אמר לבתר דצלי צלותיה
ושאיל מזוניה כראה שענין התפלה הוא ענין בפני עצמו ושאילת המזונו' בפני
עצמו ' וכיוצא בזה אמרו במדרש תנחומא וכן במכילתא על פסוק הנני
שמות טז ד ממטיר לכם וכו' דבר יום ביומו אמרו ז"ל מי שברא יום ברא פרנסתו מכאן היה
רבי אליעזר המודעי אומר כל מי שיש מה יאכל היום ואומר מה אוכל למחר הרי
סוטה פ' זה מחסרי אמנה עד כאן לשונו ' וכן אמרו במסכת סוטה פסקא ופסקו
אנשי אמנה אמר רבי יצחק אלו בני אדם המאמינים בהקדוש ברוך הוא '
תניא רבי אליעזר הגדול אומר כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר
זכריה ד י אינו אלא מקטני אמנה והיינו דאמר רבי אלעזר מאי דכתיב כי מי בז ליום קטנות
מי גרם לצדיקי' שיתבזבז שולחנם לעתיד לבא קטנות שהיה בהם שלא האמינו
להקב"ה

להקב"ה עד כאן לשונו · ופר"שי ע"ה שמאמינים בהקב"ה לוותר ממונם לבני הדור
מצוה ולצדקה ולהוצאת שבתות וימים טובי' שיתבזבז שולחנם לעתיד לבא שאין
מקבלי' שכר שלם והכי משמע כי מי בז ליום הבא את הצדיקי' קטנו' קטני אמנה
עד כאן לשונו   וכשם שאין לאדם לאכול עד שיתפלל על מזונו כך אין לו לאכול
עד שיעסוק בתורה וילמוד השעה הקבועה ללימודו וכן פי' רז"ל במדרש במדב'
רבה פ' נזיר על פסוק אשריך ארץ שמלכך בן חורין ופי' על העוסק בתורה שנק' קהלת י יז
בן חורין שהתורה נקראת חירות ואמר אחר כך ושריך בעת יאכלו שקובעים
עתים לתורה ואחר כך אוכלים לקיים מה שנאמר לך אכול בשמחה לחמך ושתה שם ט ז
בלב טוב יינך כי כבר רצה האלהים את מעשיך הה"ד אחריו בגבורה ולא בשתי שם י יז
בגבורה של תורה ולא בשתייה של יין עד כאן לשונו לענייננו ·   ועם היות
שפירשנו כוונת האכילה דרך כלל נשאר עוד לבאר דרך פרט שהרי אנו חייבין
לייחד למעלה בכל הדברים כענין וכל מעשיך יהיו לשם שמים וכן בכל דרכיך
דעהו כדפי' בשער האהבה וזו הייתה מעלת האבות שאפילו במעשים הגשמיי' היו זוהר פ' תולדו'
מייחדים · והראייה מענין באר המים שחפרו אברהם ויצחק שפי' בזוהר שהיה דף קמא ע"א
ענייניהם כמו מצוות תפלין למו עד כאן לשונו ע"ש ·   וכן יעקב בענין המקלות שם פר' ויצא
שפצל ברהטי' שפי' בזוהר שהי' כוונתו הנחת תפלין ז"ל יעקב שלימא נטל איהו דף קסב
מקלות תפלין דרישא ברהטים אתרי ודוכתי לריוח תפלין עד כאן לשונו · סתרי תורה
וכן במציאות האכילה בפרטיה יש ייחוד גמור כמו שנבאר ·   והרב רבינו
בחיי ז"ל כתב בספר שולחן של ארבע בענין האכילה דבר נאות אל הייחוד ז"ל
כבר ידעת כי אין קיום הנפש באכילת הגוף ואין פעולותיה נגלות אלא הגוף
ומזה תבין ענין הקרבנות שהוא מסתרי תורה שכתוב בהם לאישי ריח ניחוחי במדבר כח ב
וכי, כח הנפש העליונה מתרבה ונוסף באישים באכילתם הקרבנות וכן אמרו
רז"ל את קרבני לחמי לאשי יכול לחמי תלמוד לומר לאישי אתם מתכים וזה
מפני התקשרות הנפש במדות נקשרות כוחות הנפש עם כוחות הגוף והבן
פסוק שהזכיר נעי' זמירו' ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו ייחד הנעלמ' תלים קג א
לנעלם והנגלה לנגלה וקנין זה כי כחות הנפש אינם מתגלים ובאים לידי פעולה
אלא על ידי הגוף אם כן הגוף הוא צורך גדול לפרסם מעלת הנפש ושלימותה ·
וצריך שתדע כי אין אכילתו של אדם אלא דמיון אינכו דבר אמתי ולא פעולה
ודאית כי הוא דבר כוזב וענין משתנה ועובר באברים האמצעיים בסבה אחר
סבה · אך הרעיונים הזכים בחכמה ובדבקות המחשבה באור השכל בחכמת
החכמה היא האכילה הקיימת הודאית כענין שדרשו רז"ל ויחזו את האלהים שמות כד יא
ויאכלו וישתו רבי יוחנן אמר אכילה ודאית שנאמר באור פני מלך חיים ואמר משלי טז טו
לקמיה לכן יצטרך כשיאכל שיפנה, מחשבתו ותהיה משוטטת בהב"ה על כל
לוגמא ולוגמא כענין שכתוב ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו ·   וזה דומה למה
שדרשו חכמים ז"ל כל הנשמה תהלל יה על כל נשימה ונשימה. תן לו הלול ותוכל תלים קנ ו

ללמוד

לימוד זה מדור המדבר כי בהיותם אוכלי המן הייתה כוונתם משוטטת בשכינה
ומתכוונים בענוה כי על כן חייבה החכמה שיהיה שיעור מזונם עומר שהוא
עשירית האיפה כלומ' אחד מעשר האיפה כטעם מצות המעשר שהרי כשיעור
אדם ט' מדות ויפרים הי' יתבוננו החכמים להתבונן בעשירית שהיא המדה
הנותנת טרף לביתה ומספקת מזון לכל נברא מעלה ומטה · ומטעם זה אמרו
ט' וקטן מצטרפין כלומר מצטרפין בברכה על המזון לברך נברך לאלהינו והוא
האדון המספיק מזון לכל בריה · ואמר עוד לקמיה כמאמר למר כי כשאדם
עומד על שולחנו והוא אוכל על המחשבה הזו הנה האכילה ההוא ענין גופני
ופעולה טבעית והנה היא חוזרת לעבודה עליית שכליית וזה טעם שכתוב בכל
דרכיך דעהו כאשר הזכרתי ואם כן הרי אכילתו נחשבת עבודה בתורה כאחת משלי ג ו
מן העבודות האלהיות או כמצוה אחת מן המצות עד כאן לשונו לעניננו ·
וקצרנו לשונו המצטרך אל כוונתינו ודלגנו הבלתי מוכרח · והנראה לנו כפי
הכלל מדברי הרשב"י ע"ה בזוהר ובר"מ הוא כי צריך לכוון שהמזון נשפע מצד
הימין אל מדת צדיק והצדיק משפיעו לצדק מזון מצד ימין כן פי' בזוה"ר בענין זוהר פ' תרומה
על הארץ ועל המזון אמ' ז"ל על הארץ איהי ארץ החיים ועל המזון דא איהו חבור דף קסח
הא כלילו דא ברא בדבקותא חדא עד כאן לשונו · ושם בענין מהאוכל יצא בסופו
מאכל פי' שמצדיק שנקרא אוכל יצא מאכל אל המדה התחתונה שהיא השכינה שם פרש' ויחי דף רמ
ז"ל פתח ואמר מהאוכל יצא מאכל ומעז יצא מתוק האי קרא אסמכתא אית לן שופטים יד יד
ביה מהאוכל דא צדיק דכתיב צדיק אוכל לשובע נפשו צדיק אוכל ודאי ונטיל משלי יג כה
כלא אתאי לשובע נפשו למיהב שובעא להאוא דאיקרי נפשו דאיקרי דוד יצא
מאכל דאלמלא ההוא צדיק לא יפוק מזונא לעלמין ולא יכיל עלמא לאתקיימא
ביה עד כאן לשונו · ונראה לי כי מאכל עולה כ"א כמנין ב' שמות מתייחדים
בצדיק וכן המזון נשפע מסוד הייחוד כדפי' בזוה"ר על פסוק ולחם לבב אנוש זוהר פר' ויחי
יסעד שמלת ולחם הוא כענין וה' ע"ש · ועוד שם בענין פי' שם שדי בצדיק פי' דף ר"מ
שנקרא שדי מפני שנותן די סיפוק מזון לעולמות ז"ל תשיעאה שדי דאמ' לעלמא תלים קד
די דהא די סיפוקא הוא וסיפוקא לא אתי לעלמא אלא מן צדיק דאיהו יסוד עולם זוהר פ' ויקרא
דאמר לעולם די עד כאן לשונו · אם כן צריך לכוון שכמו שמדת צדיק העליון דף יא ע"ב
אוכל לתת שובע לנפשו העליונ' נפש דוד כך הוא לוקח השפע מצדיק מצד הימין
ומדת צדק לתת קיום לנפשו התחתונה שהיא חלק מהשכינה והוא ע"ד שפי'
בזוהר פ' וירא אשר לא נשא לשוא נפשו נפשי כתי' והעתקנו לשונו בשער האהבה ·
ובזה נבין מה שהיה אומר הלל ע"ה לתלמידיו באו ונגמול חסד עם האכסנאי
ואמ' שהיא נפש העניה והעתקנו בשער האהבה · והיינו כי השפעת המזון מצד
החסד ולכך יקרא גמילו' חסדי' והנה הנפש שוכנת בלב כדפי' בתיקוני' והעתקנו
לשונו לעיל פ"א כמאמר הנפש דין בבחינתה זו השוכנת בלב שהוא אש ולכן צריך
להשפיע לה המזון מצד הימין ולהשקיט דיניה שהרי ביום התענית שאין מזון

האדם

האדם מתיך חלבו על ידי חום הלב ׃ ואחר כך יזכור לתת לה מזון לאכול לחם התורה על ראשו סוד כי ה׳ אלהיך אש אכלה ומהו אכילתו התורה והמצות והוא וסמן על ראשך אל יחסר כדפי׳ לעיל שער אהבה ׃ ולכך יעסוק בתורה קודם ברכת המזון כדפי׳ וברכת המזון היא מצות עשה וכזה האש העליון אוכל והוא מה שאמרו בפ׳ ויקהל בענין ברכת המזון מפני שהוא תיקון אל השכינ׳ ועוד יכוין במה שפי׳ ברמ״ה כי נצח והוד נקראים טוחנות מצד הימין ונקרא ב׳ ווין מן ווסט מצד השמאל ז״ל נצח והוד תרין פלגי גופין איכון כגוונא דתרין תאומים ובגין איתקריאו שחקים תרווייהו כחדא ו״ו איכון מן ווסט מסטרא דשמאלא ואיכון תרין טוחנות דסטרא דימינא עד כאן לשונו לענייננו ׃ ואיפשר שיקרא טוחנות מצד הימין שהם לב״ שבילין וטוחנות בכלל הל״ב יתברר הפסולת מתוך אוכל עיין בפ׳ פקודי ׃ ואיפשר שיקראו שני ווין מן ווסט מפני ששני עורות יש לו לוושט האיכון אדום והפנימי לבן והנה יכוין כמו שלמעלה קודם שיבא השפע אל כריך וכדק יוכן על ידי הטוחנות ועל ידי הוושט כן הוא יטוחן על ידי הטוחנות ובולע על ידי הוושט לתת קיום לנפשו כדפי׳ ׃ והנה ישתכח האד׳ התחתון מהאד׳ העליון בבחינה אחת והוא כי האדם העליון כשפע שפע העליון בו מן המוח ללב ומן הלב לכבד כדפי׳ בזוהר אמנם האדם התחתון יצטרך לזכוך המאכל על ידי האצטומכא ויבא המזון לכבד והכבד מחלק מזון לכל האיברי׳ ומקריב מבחר הדם ללב ומבחר מובח׳ מהאכל עולה אל המוח שהם העשני׳ מהמזון שהוא הדקות ׃ והטעם לזה כי האד׳ מפני גשמיותו צריך ב׳ בחינו׳ בתחלה שיבא השפע גם לפיו ויטחנו עד שיזדכך על ידי כל הכלים האמורים ואחר כך מלמטה למעלה יעלה ללב ולמוח כדפי׳ ׃ אמנם למעלה הוא הפך כי למעלה במוח הוא דק הרבה וצריך שירד ממדריגה למדריגה עד שיתעבה ויהיה ראוי שיוכלו התחתונים לקבלו ואין בחינה לחזרת המזון מלמטה למעלה אלא ביום התענית שהאדם התחתון כבר המזון נעכל ונקרב הדם הגשמי ללב ואחר כן שכבר נעכל אדם מקריב חלבו אל הכבד העליון שהיא המדה העשירית ומשם אל הלב ומשם המוח ובענין התענית נבאר עניינים ומורי ע״ה כתב במכו׳ ואכלת ושבעת שיכוון בענ׳ האכילה קשר כל הקדושים מלמטה למעלה בסוד אשה ריח ניחוח לה׳ ׃ ואני מוסיף שכשם שהגוף נבנה מד׳ יסודות והמאכל נותן כח לד׳ יסודות הגשמיים כך כיון שהנפש שיסודה ד׳ אותיות ידו״ד סוד מד׳ רוחות בואי הרוח שפי׳ בזוהר גם כן היא נהנית מהמאכל ההוא ולכך בברכת המז׳ן ד׳ ברכו׳ כנגד ד׳ רתיכין שליטין שפי׳ בזוהר והעתקנו לשונו לעיל ׃ עוד ראוי לכוון באכילה שכל דבר שהוא אוכל יש פנימיות קדושה ומוץ ותבן מעורב בו מצד חטא אדם הראשון ועל ידי הטחינה נברר ונפשו נהנית מהפנימיו׳ שבו ונעשה דם ומוץ ותבן שבו נעשה מותר להשפיע לחיצוני׳ וכיון שהוא מסריח בודאי שנברר הטוב שהיה בו ונשאר פסולת להשליך אותו לחוץ ולכך המשהה נקביו עובר משום אל תשקצו את נפשותיכם כדפי׳ ז״ל ׃ ועוד כאשר יקח מהשלחן איזה דבר בידו הימין לברך

דברים ד כד
קהלת ט ח
רעיא מהימנא דף רלג
זוהר פ׳ תרומה דף קנג ע״א
יחזקאל לז ט
ויקרא יא מג

ויכוין שמעלה אותו מעלמא דנוקבא לעלמ' דדכורא ובשתייתו המים יכוין לקרר
דין הלב והאצטומכא שהמים נשפעים מחסד ומים עולים כ' ועם התיבה כ"א
כמנין יאהדונה"י נמצא שהם ייחוד ב' שמות מצד החסד ועוד יכוין בד' שמות ע"ב
ס"ג מ"ה ב"ן שיש בהם ט' יודין כמנין מים׳ ויש עוד בזה סוד וכל המים באים אל
הריאה וסוד הריאה פי' בזוהר שהם השרפי' והשרפי' הם בכנא כדכתיב שרפים זוהר פ' שמות
עומדי' ממעל לו שש כנפי' לא'׳ ופי' בתיקוני' שהו סוד שם מ"ב שיש שש אותיו' לכל דף רלו
שם ושם והשרפים עומדים לקרר את הלב שהוא השכינה שהוא דין והמתנהג ישעיה ו ב
באכילתו ע"ד שכתבנו נמצא שהוא כעומד לפני הקדוש ברוך הוא ולא יבא להיו'
בשולחנו בלען שהוא עומד לפני המלך העליון ולא יבא להקל ראשו ויסמוך עליו
ענוה ויראה ואז אין אכילתו למלא תאוותו׳ כי האוכל למלאת תאוותו׳ הוא מסלק
ממנו המורא והבושת ומוסף עליו תאוה החיצונית ואז כל אכילתו כד יצה"ר
להלהיבו ולהחטיאו מה שאין כן החושב שאוכל לפני הקדוש ברוך הוא ושאין
מחיצה מפסקת בינו לבין הקדוש ברוך הוא שהרי הוא עומד ומברך ברוך אתה
ה' אמ"ה כמדבר לנוכח עם חבירו וראוי להשגיח במה שמוציא מפיו ואל יסלק
ממנו המורא׳ וראוי לחשוב בחסדו הגדול שהטיב עמו להשפיע לו המזון ההוא
שמצד מעשיו לא היה ראוי למזון כי הנפש החוטאת היא תמות אלא חסדו הוא
הזן לרעים ולטובים וכאשר יחשוב במעשיו הרעים לא יבא להתענג בששת ימי
חול כמ"ש כי לפני לחמי אנחתי תבא ואלו הם דברי השכינ' כשהיא כביכול בגלות איוב ג כד
ובששת ימי חול שהיא נקראת עניה יתנהג באכילתו כמו עני וזה נקר' שברו על תלים קמו ה
ה' אלהיו ודיו לעבד להיות כרבו אבל ביום שבת יתענג כי בענוגו מקיים מכו'
וקראת לשבת עונג ואין גלות בשבת׳ ויכוין שכל עינוגו נשפע למעלה בסוד ישעיה נח יג
עדן נהר גן שפי' בזוהר פ' יתרו גם ראוי להתנהג בענין האכילה בשע' מיוחדת
דהיינו שעה ששית זמן סעודת ת"ח כדפי' ז"ל׳ והטעם לזה הוא כי מדת היום
הוא ת"ת נחלק חציו לחסד וחציו לגבורה וחלק החסד הם שש שעות הראשונות
ולכן ת"ח האוחז בקו האמצעי אוחזין בסוף החסד קודם שיתחיל כח הגבורה
שהוא מה שבין זה לזה ובשעות הקודמות יכוין לתת מזון לנשמתו כדפי' לעיל
דכתיב צדיק אוכל לשובע נפשו אחר שנפשו שבעה מהתורה׳ ובאיכות המזון משלי יג כה
יתנהג על פי התורה שאמר' בתת ה' לכם בערב בשר לאכול ולחם בבקר לשבוע שמות טז ח
ופי' רש"י ז"ל בשר לאכול ולא לשבוע למדה תורה דרך ארץ שאין אוכלין בשר
לשבוע ומה ראה להוריד לחם בבקר ובשר בערב לפי שהלחם שאלו כהוגן שאי
איפשר לאדם בלא לחם אבל בשר שאלו שלא כהוגן שאיפשר לחם בלא בשר׳
ומאמר זה הובא ביומא ואמ' שם מכאן למדה תור' דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר יומא פ' עה
אלא בלילה עכ"ל׳ וכל הדברי' האלו יש להם רמז וסוד כי הבשר שהיא אדומה רמז
למד"ה ראוי שיאכל בלילה שהיא מד"ה ולחם בבקר שהוא מדת יום רחמי'׳ ונוכל
לומר שהטעם שאמ' שלא יאכל בשר אלא בלילה לאו דווקא' לילה אלא ה"ה מפלג המנחה
ואילך חשוב לילה שיבא דר"י והוד' להתפלל ערבית והילכת' כוותי' דהא את' בברכו'

מאן

מאן דעבד כמר עבד מאן דעבד כמר עבד וכו' ובזה ידוקדק לשון המקר' דקאמ'
בין הערבי' תאכלו בשר ולא קאמ' בלילה, ומי שאינו מתענה ודרכו לקום בחצות
לילה לעסוק בתור' דרך זה כאות שיו שים זמן לעיכול הבשר ולא יתרבה לו השינה
בקומו לעסוק בתור'. ואח' שביארנו מהות כוונ' האכילה והשתיה כפי מה שהורונו
מן השמי' ומצאנו בספרי' נבאר תיקוני השלחן שהם י' דברי' שפי' במדרש רות ז"ל
בברכ' המזון אית מלין ידיען חד לתקוני פתור' כפום ההוא זמנא כ"כ ומסר' פתור'
איהו משובח כגון דיתיב למיכל קמי מלכא דכתי' ואכלת לפני ה' אהיך, תנייגא דברים יד כג
נטילת ידי' מאן דאכיל בלא נטילת ידי' כאלו אכל טומא'. תליתאה נטילת ידי' דיטול
דימינ' בשמאל' וישפשף שמאל' לימינא ויטול עד שיעורא דפר' דגזרו רבנן, רביעאה
דצריך להגביה ידיו אחר נטילה בשע' שמברך ויזווג השני זרועו' כא' בשע' הגבהת
ידיו. חמישאה דצריך למסמך ברכ' לנטילה. שתיתאה למיהב מפת' לעניי' שביעאה
לברך ברכ' המוצי' ולדקדק בה ואסו' לאכול בלא ברכ'. שמינית האוכל על שולחנו
צריך שלא יהא גרגרן ובלען אלא כאוכל לפני המלך. תשיעית צריך להיות על
שולחנו דברי תור' יחיד שאי' לו עם מי יעסוק בתור' די לו בברכותיו. עשירית מי'
אחרונים חובה ולא הצריכו בהם ברכ' עכ"ל לעניננו. ונקנ' מתקונים אלו נתבארו
בר"מ פ' פנחס, בענין לתקוני פתורא מלבד מה שפי' שיהא כאוכל לפני המלך ג"כ
הוא מפני כבוד הלחם שצריך לנהוג בו כבוד כמו שנעתיק לשונו בענין המוציא
וכן אמרו בזה"ר פסקא ועשירית האיפה ואת' ועשירית האיפה אמאי אלא עשירית זוהר פ' פנחס
האיפ' לקבלכי' דאיהי עשיראה דדרגין ואיצטריכא לאתייהבא בין תרין דרועין דף רעד ע"א
ואיהי סלת נהמא ואיהי נהמא ובגין דאיהי נהמא לא איתפקד על נהמא דשבעה
מינין דאיהי חטה ושעור' ושיפון וכו', ממנא דעלמ' ולא שוי ממנא עלייהו אלא קב"ה
בלחודוי ובגנ"ד מאן דמזלזל בנהמא וזריק ליה בארע' עניותא רדיף אבתריה ואחד
ממנא איתפקד על דא ואיהו רדיף אבתריה למיהב ליה עניות' ולא יפוק מן עלמ'
עד דיצטריך לבריין ועליה כתי' נודד הוא ללחם איה נודד הוא ויהך מטלטל. וגלי איוב טו כג
מאתר לאתר ללחם איה ולית מאן דישגח עלי' הה"ד ואיה מאן דמרח' עלי' בגין דלא
ישגח עכ"ל. הרי' בפי' שצריך לנהוג כבוד בלחם מפני שהו' מושגח ע"י השכינ' ולא
ע"י שרי' וממוני' אחרי' ובענין תני' נטילת ידי' אמר בר"מ ז"ל תנייני נ"י עד שיעורא רעיא מהימנא
דגזרו רבנן דהא חמש קשרין דבהון י"ד פרקין ואוף הכי י"ד פרקין אינון דיד פר' פנחס דף
שמאלא ואינון כ"ח פרקין לקבלייהו כח ידו"ד באינון כ"ח אתוון דקר' קדמאה דעובד' רמט
דבראשית דאית' בהון ועתה יגדל נא כח ידו"ד ועשר אצבען רמיזו לעשר אמירן נ"ל אצבען
דעובד' דבראשי' ובגין דא אוקמוה מת' מאן דמזלזל בנטילת ידי' נעק' מן העולם, מדבר יד יז
אמאי בגין דאית בהון רזא דעשר אמירן וכ"ח אתוון דביה איתברי עלמא עכ"ל,
ובענין שביעאה לברכא ברכ' המוצי' את שם במדרש רות ז"ל דהכי אמ' ר' המנונא
סבא ז' ארצו' אינהו וכלהו מדורין לתתא ומכלהו לא איתרעי קמי קב"ה אלא בתבל
דא ובכלהו לא הוה מאינון שבע' מיני אלא בתבל דא ובכלהו יהיב קב"ה כל עשבין
וכל יבולי ארע' בר מאין ז' מינין אלא דנהמא דבני נשא ובגיני כך איצטריך לדקדק

בה׳ דהא כמאה בידיה איתמס׳ ולא בידא דמסכנא אחרא ואיהו דאפיק לה ולא אחר׳
תקוני׳ תקון יו ועל דא המוציא ולא מוציא עכ״ל ׳ בתיקוני׳ אמ׳ שם דהמוצי׳ הי׳ בשכינ׳ וצריך לכוון
לבררא ממוץ ותבן שהן הקליפות שכן חטה יש בה מוץ ותבן ששם פטורים מן
המעש׳ והחטה אחר שהי׳ נבררת מהם חיי׳ במעש׳ ז״ל בקיצור ובגין דא בהמוציא
כ״פ בע״למ׳ דין בעל הבי״ת צריך לדקדק בה למהוי איהי נקיה בלא פסולת עכ״ל ׳ תמיכאה דלא
למיהוי גרגרן פי׳ במדרש רות ז״ל תמיכא׳ דלא יהא גרגרן ובלען לא כמאן דאכיל
ראשי׳ כה כט קמי מלכ׳ דברכתא לא שריא במעוי ההו׳ דאישתכח בלען כעשו דכתי׳ הלעיטני
נא מן האדום האדום הזה יורה הלעטה מ״ט בגין דאוייא בישא שרי במעוי ולא
משלי יג כה אשבע ולא עוד אלא דאיקרי רשע דכתי׳ ובטן רשעי׳ תחסר מאין לשבעה בגין דא
איבעי למיבעי כד אכיל כמאן דיתיב קמי מלכ׳ עכ״ל ׳ ושא׳ תיקוני השלח נתבארו
לעיל לתת מפתו לעני וכן לעסוק בדברי תור׳ על השולחן ומים אחרוני׳ נתבארו
לעיל׳ ומ״ש בענין ד״ת שאם הוא יחיד פטור מדברי תורה כו׳ שהזוהר חולק ע״ז בפ׳
תרומ׳ כמו שהעתקנו לשונו לעיל דקאמ׳ שולחן דלא איתאמרו עליה מלי דאוריית׳
אסו׳ לברכא על ההוא שולחן סתם ולא חלק בין יחיד בין רבי׳ ולכן נכון להחמיר
ולומר איזה מזמור או משנה וכיוצא ירא שמי׳ יצא את כלם ׳ וכת׳ החסיד הר׳ יוסף
אבות פ״ג יעבץ במסכת ג׳ שאכלו על שולחן א׳ ז״ל ורשב״ם ז״ל פי׳ פתח הכתוב במזבח וסיים
בשולחן לומר שבזמן שבית המקדש קיים אדם מתכפר ע״י הקרבנות ושיר הלוי׳
עכשיו במקום הקרבן מאכיל העניים ובמקו׳ השיר מדבר בדברי תורה ׳ ויש
נוהגי׳ לשורר פזמוני׳ או מזמורים אחר הסעוד׳ ומנהג יפה הוא להפטר מן העונש
אבל העיק׳ הדיבור הוא ממש לומ׳ איזה דין או דרוש פסוק או הגדה ׳ כי ג׳ חלוקי׳
הם צדיקי׳ גמורים הא דאמרן בנונים המזמור רשעי׳ ולא כלום ׳ וכמו שמי שאינו
מדב׳ בד״ת ממשיך עליו כח הטומא׳ כך המדב׳ בד״ת ממשיך עליו כח הטהר׳ דכתי׳
יחזקאל מא כב וידב׳ אלי זה השלחן וכת׳ עוד לקמיה ועת המאכל מבחן ומצרף לדע׳ אם אוהבים
התור׳ או לא משל לאד׳ שיש לו בן במדינת הים שבע׳ שמחתו יזכרנו את׳ הכתו׳ אם
תלים קלז ו לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי לכן בעת האוכל שהאדם שמח אם יזכור
התור׳ נר׳ שאהבתה קשורה בלבו וכשהוא שוכחה מתוך המאכל אז יתלהב היצר
ויתחזק על עומדו וכשל השכל ונפל דמיון הנלחמי׳ זה עם זה ונפל האח וקם האח
שמאז אין לו תקומה ולזה ימנע ממנו מאז הדר התורה ויופיה וזמן הסעודה
מעבר מסוכן שאם ימשך אז אחרי היצר וגבר עמלק וכאשר ירים ידו בתור׳ משה
וגבר ישראל עכ״ל ׳ נר׳ מתוך דבריו וכן ראיתי כתוב שאפי׳ בשעה שהוא לועס
המאכל צריך להרהר בד״ת מלבד ד״ת שעל השולחן וכן ראוי להחמיר ׳ ובענין
רעי״מ מהימנא תיקוני השלח׳ האריכו שם בר״מ ולא העתקנו לשונו כדי שלא להאריך ועוד ביארו
דף רמה ור״מ מו שם תיקוני הכוס ׳ ובפ׳ עקב נתבארו תיקוני השלחן לילי שבת ע״ש ׳ ובענין
ברכת המזון ראוי שיחשוב כשיברך שהוא מקיים בזה מצו׳ עשה ולכן צריך שלא
יברך בקלות ראש או מתנמנם שלא בכוונה אלא יכין עצמו לקראת אלהיו
ויברך בעיטוף הראש ולנו עיטוף הוא שיברך במצנפת שדרכו לצאת בה

לשוק

לשוק לפני בני אדם ויברך ביראה ואהבה כדרך כל המכוון שצריכו' יראה ואהב' ויראה פי' במקומו למידחל למאריה דאיהו רב ושליט וכו' ואהבה הוא שיזכור החסד הגדול שעשה עמו השם ושהטיב עמו להכין לו פרנסתו אעפ"י שלא היה ראוי לכך מצד עונותיו והיינו אומרו הזן את העולם בטובו בחן בחסד וברחמי' וכו' ר"ל בחסדו זן לכל בין לרעי' בין לטובי' ויתן אל לבו סוד שמעאל בני ברכני כי עם היות שהוא ית' ויתעלה אינו צריך לנו כי הוא ברא השמי' ושמי השמים הארץ וכל אשר בה והכל צריכין לו והוא אינו צריך להם אלא שחשקו שיתברך ע"י התחתונים כדי שיהיה בהם הכנה להשפיעם מטובו לכן ראוי לנו שאנו בניו לעשות רצון אבינו לברכו בחשק ואהבה ולברך מלה במלה בנחת ובמתון לתת לו שבח כענין שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה ברית ותורה וכו' ויברך בקול רם רצוני לומר שישמע קולו לבני ביתו שלא יברך בלחש כי אמירת הברכות בקול מעורר הכוונה ומביא זכירה. אם בר"א יזכור יע לה ויבא או בשבת רצה וכיוצא והאומ' בלחש שוכח הכל עד שאר"זל בעסק התורה שצריך להוציא בפה שנאמר כי חיים הם למוצאיהם וכן ערוכה בכל ושמורה כמו שדרשו בעירובין וכן לענין הברכות: ובזה נכלל הפרק הזה.

משלי ד' כב
עירובין פ"ג

פרק י"ו

אחר שבפרקים הקודמים דברנו בענין קדושת כל איברי האדם כבא לבאר ענין קדושת הברית בענין הזווג איכך תהיה קדושתו ונבאר בזה ב' בחינות הא' מכיאות קדושת הזווג. והב' בזמן הזווג ולא נטריח עצמנו בהעתקת דברי רז"ל שכבר העתיקם החכ' רבי יצחק אבוהב בס' מנורת המאור שלו ונסמוך על המעיין וראה דבריו כי הם מצטרכי' לידיעת המעשה לכמה פרטים אמנם לא נעתיק בפ' זה זולתי דברי רבי שמעון בן יוחאי עליו השלום המפוזרים א' הנה וא' הנה. תורתינו הקדושה צותה לנו והתקדשתם והייתם קדושים ופי' רז"ל שקדושה זו נאמר על קדושת תשמיש ז"ל בפ' ידיעות הטומאה אמר רבי בנימין בן יפת כל המקדש עצמו בשעת תשמיש הויין ליה בנים זכרים דכתיב והתקדשת' והייתם קדושים וסמיך ליה אשה כי תזריע עד כאן לשונו. וכן דברי רבי שמעון בן יוחאי עליו השלום מסכימים בזה כמו שנעתיק לקמן בזמן הזווג וכן פי' בזוהר שעל זה גם כן נאמ' קדושים תהיו. ז"ל ותא חזי בזמנא דישתכח ברנש בזיווגא חדא דכר ונוקבא ואתכוון לקדשא כדקא יאות כדין הוא שלי' ואקרי אחד בלא פגימו בגיני כך בעי ברנש למחדי לאיתתיה בההיא שעתא לזמנא לה ברעותא חדא עמיה ויכוונון תרוויהו כחד להאי מלה וכד משתכחי תרוויהו כחד כדין כלא חד בנפשא ובגופא בנפשא לאדבקא דא בדא וברעות' חדא ובגופ' כמא דאוליפנא דברנש דלא נסיב כמאן דאיתפליג וכדמתחברן דכר ונוקבא כדין איתעבידו חד גופא אישתכח דאיכהו חד נפשא וחד גופא ואקרי ברנש אחד. כדין קב"ה שארי באחד ואפיק רוחא דקדושה בההוא אחד ואלין איקרון בנין דקב"ה כמא דאיתמר ובגיני כך

שבועות פ"ב
ויקרא יא מ"ד
שם יב א
זוהר פ' תזריע
שם פ' קדושים
דף פ"ט

קדושים

קדושים תהיו כי קדוש אני ה'. זכאין אינון ישראל דלא אוקים מלה דא אלא
ביה ממש דכתיב כי קדוש אני ה' בגין לאתדבקא ביה ולא באחרא ועל דא
קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלהיכם עד כאן לשונו. הרי מסוף דברי המאמ'
מבואר כי מצות קדושים תהיו הוא על קדושת הזווג ומה שביאר מענין קדושת
הזווג נבאר עוד לקמן ודע כי כפי מה שיתקדש האדם בשעה ההיא כך מוסף
לבנו נשמה קדושה וכן פי' בזוהר ז"ל וילך איש מבית לוי איש דא גבריאל כד"א זוהר פ' שמות
והאיש גבריאל אשר ראיתי בחזון וכו'. מבית לוי דא כנסת ישר' דאתיא מסטרא דף יא
דשמאלא. ויקח את בת לוי דא נשמתא דתנינן בשעתא דאתיילד גופא שמות ב א
דצדיק בהאי עלמא קב"ה קרי ליה לגבריאל ונטיל ההיא נשמתא דצדיק די דניאל ט כא
בגנתא ונחתא ליה להאי גופא דצדיקא דאתיילד בהאי עלמא ואיהו איתפקד
עלה ונטיר לה. ואי תימא ההוא מלאכא דאתמנא על רוחיהון דצדיקיא לילה
שמיה ואת אמרת דאיהו גבריאל הכי הוא ודאי בגין דאתי מסטרא דשמאלא
וכל מאן דאתי מסטרא דשמאלא הכי איקרי. וילך איש דא עמרם. ויקח את
בת לוי דא יוכבד ובת קול נחתת ואמרת ליה לאזדווגא בה דהא קריב זימנא
דפורקנא דישראל על ידא דברא דאתיילד מינייהו וקב"ה סייע ביה דתנינן
שכינתא שריא על ערסייהו ורעותא דילהון בדבקותא חדא הוה בה בשכינתא
ועל דא לא אתעדי שכינתא מההוא ברא דאולידו לקיימא דכתיב והתקדשתם
והייתם קדושים. ברנש מקדש גרמיה מלרע קב"ה מקדש ליה לעילא כמא
דרעותא דילהון הוה בדבקות' דשכינתא הכי אתדבקא שכינתא בההו' עובדא
ממש דעבדו. אמר רבי יצחק זכאין אינון צדיקיא דרעותא דילהון בדבקותא
דקב"ה תדיר וכמה דאינון מתדבקין ביה תדיר הכי נמי איהו אתדבק בהו
ולא שביק לון לעלמין. ווי לרשיעיא דרעותא דילהון ודבקותא דילהון
מתרחקא מניה ולא די להו דמתרחקן מניה אלא דמתדבקן בסטרא אחרא ת"ח
עמר' דאתדבק ביה בקב"ה נפיק מניה משה עד כאן לשונו לענייננו. עוד
בזוהר ז"ל כגוונא דא כל ברנש דעלמא איהו כליל מעילא ותתא וכל אינון דידעין זוהר פ' קי"
לאתקדשא בהאי עלמא כדקא יאות כד אולידו בר משכין עליה רוח קדושה פרש שלכי
מאתר דכל קדושין נפקין מניה ואין איקרון בנין לקודש' בריך הוא בגין דגופא דף ק"ל
אתעביד בקדושה כדקא יאות הכי נמי יהבין ליה רוחא מאתר עילאה קדישא
כדקא חזי והא אתמר עד כאן לשונו. ודע כי מציאות קדושת הזווג תלוי
בידיעת האדם כיצד יתדבק בהקב"ה וידע לזווג המדות במציאות רוחני כי כמו
שידע להפשיט גשמות הדברי' למעלה כך ידע לפשט מחשבתו מלחשוב בפועל
ההוא לכוונת עצמו לתענוג הבלי העה"ז כי המכוון בפועל הזה לתענוג הוא
מתדמה אל הבהמה וכמו שכתבנו בשער זה בפ' ד' בענין מקדש עצמו למטה
וכמו שהארכנו בשער אהבה פ' עשירי בפי' מאמר רבי שמעון בן יוחאי עליו
השלום ולכן אמר במאמר הזה שלפנינו זכאין אינון צדיקיא דרעותא דילהון

בדבקותא

בדבקותא דקב״ה תדיר כי הצדיקי׳ שכוונתם לעולם להתדבק בו גם בעת ההיא
אינם נפרדין ממנו והיינו דקאמר תדיר · והמשל בזה אל מציאו׳ כוונת האכילה
שכתבנו למעלה בפרקים הקודמים שעם היות כלי האיברים נהנים מהאכילה
ההיא המחשבה דבקה למעלה לחשוב ברוחניות האכילה גם בענין זה הוא
מציאות הזווג · ומה שצריך המעיין לדעת כיצד יפשוט עצמו בזווג מבחינת
יצר הרע מכל וכל הוא שיחשוב שבחינ׳ האבר ההוא הוא אבר כשאר המ״א איברי
האדם מהם נגלים מהם נסתרים והרי קודם חטא אדם הראשון כאמר ויהיו
שניהם ערומים האדם ואשתו ולא יתבוששו ואמר רז״ל בויקרא רבה ריש פ׳ ראשית ג ב
אחרי מות רבי לוי בשם רבי שמעון בן מנסיא תפוח עקבו של אדם הראשון
היה מכהה גלגל חמה קל״ו פניו עאכ״ו ע״ש · וכן אמ׳ בתיקוני׳ בקדמית׳ כתנו׳
אור דבהון עקבו מכהה גלגל חמה וכו׳ ובודאי כי גם שאר איבריו בערך זה היו תקונים דף י
מאירי׳ יותר ולא היה שולט בהם יצה״ר ולכך ולא יתבוששו ומי גרם להם הבושת
מצד הערוה שהוא יצר הרע שפגמו אבל קודם היה האבר הזה לאם כיד ורגל
אחר שמצות של ייחוד איש ואשתו ע״י האבר הזה הרי הוא כהנחת תפלין ביד
שמאל ותפלין של ראש במוח וכמו שאלו אין בהם יצה״רע כן באבר ההוא המקיי׳
בו מצות פריה ורביה שנצטוה אדם הראשון קודם החטא הכל א׳ ואין ראוי
שיהיה בו יצר הרע · ומי גרם היות בו יצה״ר ושיצטרך כיסוי ושיאמר עליו ערוה
העון שבו היה הפגם שהוא רע״ וה׳ ומשך בערלתו ונתגשם ושלט באבר הזה
ועיק׳ הצדיקי׳ בעה״ז הו׳ לתקן פגם אדם הראשון כי אדם הראשון כלל כל הנשמו׳
כלם חטאו וכולם צריך שיתוקנו׳ והצ׳ הצדיקי׳ המתדבקי׳ בהקב״ה בסוד מחשבת׳
מתקנים סוד המחשבה העליונה שבה פגם אדם הראשון כדפי׳ בתיקונים תקונים דיש
דאדם חב במחשבה וחוה במעשה ע״ש ועוד עיין בדף קי״ג ועי״ תיקון המחשבה דף קג
שהוא י׳ מתתקן בהכרת י׳ תתאה שבברית · והטעם לזה הוא כי בהיות
האדם מחשבתו בענייני העולם בזנות ולבו אחר ענייני החומר הרי י׳ שבברית
נפגמת כי מיד תהיה קשתו נכערת כדכתיב אל תפנו אל האלילים ונטמתם בם ויקרא יט דף
כדפי׳ בפ׳ קדושים שהמסתכל באשה ואזהרה בה ביום מטמאים אותו בלילה
וטומאתו ע״י אות ברית שהיא י׳ הכוללת בה כל איברי הגוף · וזה היה עון פגם
האדם שהשליט על כל גופו יצה״ר ועקר עצמו מרוחניות הקדושה העליונה
הפשוטה מיצר הרע ונתלבש בחומר העולם וכוחתיו ובזנות וכיוצא משאר
קליפות שקליפת הזנות היא הכוללת הכל · ולכך אמרו רז״ל שהקב״ה מתקנא
בזנות יותר מכל שאר עבירו׳ והטעם הוא זה מפני שעוקר עצמו ואיבריו ונפשו
מכל הקדושה ומתלבש כלו ביצר הרע מה שאין כן לשאר העבירות חוץ מענין
האכילה שהיא עבירה כוללת גם כן המטמא את הנפש מפני שנעשית הטומאה
ההיא חלק אבר בגופו והזנות משתווה לה שנאמר בה גם כן שם אכילה שנאמר
אכלה ומחתה פיה ובהיות האד׳ מתדבק בו בהקב״ה לעולם ואינו חושב בענייני משלי ל כ
החומר

המאמר ההוא וכפשר והינו מתאוה כי אם להתדבק בעיקר החיים המחיה לכל
שהוא סוד האהבה שפי' בשער האהבה ודאי אז אין קשתו כנערת ולא יבא לידי
טומאה בשום פנים ואז זווגו יהיה קדוש ולא יהיה נמשך בשר יצה"ר כלל ואלא
יהיה ענייני כמו שהיה אדם הראשון קודם חטאו שהיה לבד לקיום מצות
שבמצוה מתדמה לקונו שפי' רבי שמעון בן יוחאי עליו השלום במאמ' שהעתקנו
מספר' קדושים שכמו שהוא יתברך קדוש כך כונו שנהיה קדושים כמ"ש בסוף
המאמר זכאין אינון ישראל דלא אוקי' מלה דא אלא ביה ממש דכתיב כי קדוש אני ויקרא יט ב
ה' וכו' ירצה שכשם שמציאות הזווג דהיינו אנ"י ה' נקרא קדוש שהוא מופשט
מיצר' הרע כן צריך שנדמה אליו מפני שעיקר הקדוש' נוגע לנשמותינו הרוחניו'
הנאצלות ממנו יתברך ואם או יחשוב במעשה הזה לתענוג ההבל נמצא מלבים
נשמתו הרוחנית ביצר הרע הפך מהכוונה האלהית · ולזה הזהירנו דוד הע"ה
אל תהיו כסוס כפרד אין הבין וכו' ופי' שם בפ' קדושים בריש פי' פסוק זה על תלים לב ט
ענין הזווג ז"ל זכאין אינון כדיקייא דמשתדלי באורייתא וידעי אורחוי דק"בה
ומקדשי גרמייהו בקדושה דמלכא ואשתכחו קדישין בכלא ובגין כך משלפי
רוחא דקדוש' מלעילא ובנייהו כלהו זכאי קשוט ואיקרון בני מלכא בנין קדישין·
ווי להון לרשיעייא דכלהו חציפין ועובדייהו חציפין בגיני כך ירתי בנייהו
נפשא חציפא מסטרא מסאבא וכמא דכתיב ונטמתם בם אתא לאיסתאבא ויקרא יא מג
מסאבין ליה · אל תהיו כסוס כפרד דאינון מארי זנותא על כלא אין הבין דלא
ישתדלון בני נשא באורחא דא דאי הכי כתיב הכא אין הבין וכתיב התם
והכלבי' עזי נפש לא ידעו שבעה והמה רועים לא ידעו הבין כלומ' הא מזדמנין ישעיה נו יא
אינון דאיקרון עזי נפש מ"ט משום דלא ידעו הבין · והמה רועים מאי רועים
אלין אינון מדברי ומנהיגי לברכם לגיהנ' לא ידעו שבעה כר"א לעלוקה שתי בנו' משלי ל טו
הב הב בגיני כך דאינון הב הב לא ידעו שבעה כלם לדרכם פנו איש לבצעו
מקבהו דהא תיירי דגיהנם ניכהו-וכל דא מאן גרים להו בגין דלא איתקדשו
בההוא זיווגא כמא דאיצטריך ועל דא כתיב קדושים תהיו כי קדוש אני אמר ויקרא יט ב
קב"ה מכל שאר עמין לא הוה רעותי לאיתדבקא ביה אלא בישראל דכתי' ואתם
הדבקי' בה' אתון ולא שאר עמין ע"א ועל דא כתיב הכא קדוש בגין כן קדושי' דברים דף ד
תהיו כי קדוש אני ה' קדושים תהיו דייקא עד כאן לשונו · הרי בעונם מי שאינו
מקדש עצמו ועיקר הקדושה תלוי בהיות האדם עוסק בתורה והוא דבק בה
כראוי לא יבא לחשוב בזנות וז"ש בריש המאמ' זכאין אינון דמשתדלי באורייתא
ועוד מבואר שם לעיל מזה בעונש עמי הארץ שאינם עוסקים בתורה שמושכין
לבניהם נשמה שאינה קדושה כי התורה מדריך האדם ותלמדהו כיצד יתקדש·
ומה שאמר בסוף המאמר קדושים תהיו דייקא כ"ל שהכוונה לדקדק מלת תהיו
שהכוונה לשון הוויה לרמוז על הויית הנשמות שיהיו בקדושה שאל"כ יאמר
והתקדשתם כמו שאמ' לפני' בפ' וא"ת אם יקדש האדם מחשבתו ניכלקה מלחשוב
בנשמות

בנשמות לא יבא לידי קישוי לעולם והיאך אפשר שיהיה זווג נשמה עתה בזמנינו
והיותו בקדושה דהא תרי דסתרן אהדדי ז"ל כי דרך התקדש האדם למרנו רבי
שמעון בן יוחאי ע"ה בכמה מקומות הא' ברעיא מהימנא ז"ל וקרבן דאתוון איכון (רעיא מהימנא פ' כי תצא)
י' באיש ה' באשה ו' בבן ה' בכלה · זכאה איהו מאן דמקרב אתוון דידו"ד (פ' נו ריש דף ל"ג)
ביה ובאתתיה בבריה ובברתיה בקדושה בברכא בנקיו בענוה ובבשת פנים
ובכל מדות טבין דכתיבין על אחרי מתניתין ומתחממין באשין קדישין דאיש
ואשה דאינון אש עולה ויורד קדש דעצי המערכה דאינון עצי הקדש איברין
קדישין ואש של גבוה נחית דאיהו קדש הקדשים ובגין תרין אשין אלין אמר
נביא על כן באורים כבדו ה' דאינון אשין דשכינתא רבה כי ה' אלהיך אש אוכלה (ישעיה כד)
הו' ואינון אש עילאה כסא רחמי' אש תתאה כסא דין והיינו בינה ומלכו' מלכו' אש
עולה בינה אש יורד ידו"ד עמודא דאמצעיתא אחיד בתרווייהו בינה יהו"ה מלכו'
תפאר' כד אחיד לון שריא עליה חכמה דביה כ"ח מ"ה דאיהו יוד ק"א ואו ק"א כח
דיליה יוד ואו דלת הא אלף ואו אלף הא אלף וכלהו מ"ב אתוון משתכחין
בברכא ובאתתיה ובבנוי ובג"ד לית ברכא שלי' אלא בבן ובת · ומאן דלית ליה בן
דאיהו ו' אסתלק י' ומאן דלית ליה בת לי' ליה ה' דאיהי בת אסתלי' ה' עילאה דאיהי
אם מן בת זוגיה דאתוון לא שריין דא בלא דא ובגין דא באיש ובאשה בן ובת
דאיתעבידו כדקא יאות שריא עלייהו ידו"ד ואיתקריאו בנים לקב"ה הה"ד בנים (דברים יד)
אתם לה' אלהיכם עד כאן לשונו · והכונה לדרוש שלנו הוא ענין מ"ש ומתחממין
באשין קדישין דאיש ואשה כדפי' בפרקי ר' אליעזר שאיש ואשה שם יה נתון
ביניהם וכשאיש ואשה זוכים כראוי שכינה ביניהם ואם לאו ח"ו שם יה מסתלק
ונשארו אש ואש ואש היא עד אבדון תאכל והנה האש שהו' באיש הוא כמתק יותר
מדין האשה כי האיש נתון הי' בין הא' ובין הש' אמנם אשה ה' בסופה וסודו הוא
אי"ש הוא אש יורד אשה הוא אש עולה ונודע כי כל ירידה הוא השפע היורד
בירידה כי כל היורד במהרה דרך ישר להשפיע והנקבה הוא אור חוזר ונקרא
אשה שהוא אש עולה והיינו עולה כדי לקבל וצריך לכוון שאבריו מתחממין ע"י
אש גבוה שהוא קדש הקדשים הנשפע מבינה שהיא קדש הקדשים וכן מתחמם
ע"י אש עולה מהשכינה והוא מאש שבאשתו וכמ"ש במאמ' ידו"ד עמודא דאמצעית'
אחיד בתרווייהו ואומר אחיד כראה שמשמש אותו משני האישים הנזכרי' דהיינו
אומ' על כן באורי' כבדו ה' כן הוא מתחמם באש קדוש לשם מצוה קדושת הזיווג
ועוד סוד אש הוא סוד שם אלהים שעולה אש במילואו והכונה עולה אלהים · ופי'
מורי ע"ה בענין מתחממין באשין קדישין שהוא לשמר שלא יהיה התחממו
מאש נכרית מנשמה כדפי' בזוהר ז"ל וזמנין אשתכח דנפקת נשמה לעלמא (זוהר פ' אחרי מות דף כ"ט ע"א)
לאיתחזאת תבני נשא ואשתכח ברנש בקשר דתיאובתא עמה ואתער משיכתיה
ואחיד באנתתיה ושכיב עמה ורעותא דיליה בההוא תיאובתא דהוה ליה
באלמיה כדין ההוא ברנש דאוליד משטרא דנשמה קא אתיא דהא בתיאובתא

דיליה אשתכח האי כד נפקת ליליא וחמאת ליהוה ידעת מלה והיא איתקטרת
ביה וכו׳ · אמ״ש שהאדם ההוא כינוק בכל חדש זכאין איכון כדיקיא דמתקדשי
(ישעיה סו כג) בקדושה דמלכא עלייהו כתיב והיה מדי חדש בחדשו עד כאן לשונו · וצריך
לכוון שיצר הרע המתעורר לזווג הוא מצד הגבורה שהוא אש קדש כדפי׳
(זוהר פ׳ בראשי׳ דים דף מ״ט דפסית ב ו) בזוהר בפסוק וייצר ה׳ אלהים את האדם ז״ל אבל וייצר ה׳ אלהים את האדם
דאיתכליל ביצ״ט וביצר הרע · אמאי אלא יצר הטוב ליה לגרמיה · יצר הרע
לאיתערא לגבי נוקבי · ומסטרא שמאלא איתער תדיר לגבי נוקבא · רזא
דמלה מכאן אוליפנא דצפון איתער תדיר לגבי נוקבא ואיתקשר בהדה ובגיני
כך אקרי אשה · ות״ח יצר הטוב ויצר הרע בגין דאיתייהבת נוקבא בינייהו
ואיתקשרא בהדיהו ולא מתקשר׳ עד דיצ׳הרע יתער לגביה ומתקשרן דא ברא׳
וכיון דמתקשרן דא בדא כדין איתער יצר הטוב דאיהו חדוה ואייתיה לה לגביה
ולעילא סטרא דצפון ממש דאיהו חדוה בלא זוהמ׳דיצר הרע אחיד בה בקדמית׳
(שיר ב ו) דכתיב שמאלו תחת לראשי ולבתר וימינו תחבקני וכדין איתייהבת בינייהו
לאתקנא ועל דא וייצר ה׳ אלהים שם מלא לגביה תרין סטרין אין יצר טוב ויצר
הרע · את האדם הא אוקימנא אבל דכר ונוקבא לא מתפרשן כחדא למהוי אפין
באפין עד כאן לשונו · הרי מבואר שלמעלה הגבורה שהיא השמאל שמשם
נמשך היצר הרע הוא המעורר הזווג׳ ופי׳ כוונתינו מה שפי׳ לעיל שאין באצילות
יצה״ר ח״ו וזהו שאמ׳ בלא זוהמא דיצר הרע שבהמשך הדין למטה באיכוני׳ נעשה
יצר הרע בזוהמא דהיינו שיתאוה יצרו להתענג וכיוצא · אבל למעלה הוא
שמחה לבד המתעורר מהשמאל והוא האש הרוחני בסוד שם אלהים כמ״ש שיצר
הטוב ויצר הרע נבראו בשם מלא ידו״ד אלהים דהיינו ידו״ד יצר הטוב להתנהג
הזכר שהם החסדים · ויצר הרע אלהים שהם הגבורות להנהגת הנקבה שהיא
אשה אש ה׳ והיינו את האדם שהם ייחוד זכר ונקבה פנים בפנים וייחוד התפא׳
והדין ידו״ד אלהים · הרי בחשוב האדם בבחינת היצר לעוררו לשם קדושה
הרי היצר מתקדש והוא דומה לשרשו העליון · וכ״ל שאם בא לאדם קישוי שלא
חשב לשם מצוה ינעוץ בפרכיו בקרקע וכן יהרהר ביום המיתה עד יתבטל
תאותו ואח״כ בעת הזווג יחזור ויעורר עכתו לשם קדושה ע״ד האמור בחשבו
(תקונים תקון ז דף כז) בשמות הקדושים האמורים ובדרך זה שומר הטיפה מיצר הרע שפי׳ בתיקונים
ז״ל וכגוונא דא בזווגא דברנש צריך לנקי טפה מחטא דאיהו יצר הרע למהוי
(רפסית סו כג) זרעא נקיה בה׳ ההר״א לכם זרע עכ״ל ומ״ת מפני שאי אפשר לאדם שיהיה נקי
מיצר הרע מצד היותו מלובש בחומר היצר אחר חטא אדם הראשון ובהכרח יש
לחומר תענוג עם היות שיכוון כל מה שירצה מטעם זה יטמא האדם בהוצאת
הטיפה שהרי נתלבש בו יצה״ר עכ״פ · ובענין קדושת הזווג וכוונתו ביארו
(תקונים דף כ״פ) בתיקונים שהוא דומה לייחוד שאדם עושה בתפלת י״ח ואמר שם שכמו שכשאדם
מתפלל תפלת י״ח הוא בחשאי כן הזווג צריך שיהיה בחשאי ז״ל בזמנא דאיגון

בייחודא

ביחודא חדא צריכין ישר׳ לאתקשא בצלותא בחשאי ורזא דמלה הביאו לה בחשאי
ובגין דא בעמדם ישראל בעמידה לאתער לגבה אי צרכאן בחשאי לארקא לה
ברכאן אתמר באיון בעמדם תרפינה כנפיהם דלא צריך למשמע קלא׳
כגוונא דחנה דאתמ׳ בה וקולה לא ישמע והכי צריכין ישר׳ לייחדא בבת זוגייהו
בחשאי בצנעה ברתת ובזיע בכסויא כמא דאוקמוה קדמאין כמי שכפאו שד
דאיהו שד מן שדי דבההוא זמנא אתעבר מתרעא ודא רזא דמזוזה דאתמר בה
וכתבתם על מזוזות ביתך מזוזת כתיב הזמות׳ ואם הוא אשתמע קליה מיד
לפתח חטאת רובץ׳ ולא עוד אלא דאיהו זעיר במהימנותא ולא למגנא אוקמוה
קדמאין כל המשמיע קולו בתפלתו הרי זה מקטני אמנה עכ״ל לענין הזווג׳ עוד
שם בההו׳ זמנא דמיחדין ישקני מנשיקות פיהו מאי נשיקו׳ פיהו תרין שפוון דליה
ותרין דילה אינון ארבע גדפין דאוון דאתמר בהון וארבע כנפים לאחת להם יחזקאל א ו
וכד אתכלאן תרין אכפין דיליה ותרין דילה ור׳ דרועין דתרווייהו אתמר בהו
וארבעה פנים לאחת וארבע כנפים לאחת מהם ואינון ארבע אנפין ידו״ר ארבע
גדפין אד״ני בחיבורא חדא ואהרונקי עכ״ל׳ ומה שאמ׳ לייחדא בבת זוגיה ברתת
בזיע בכסויא כן נראה נ״כ בז״הר ז״ל ובשכבך לדברא גרמיה בדחילו דמאריה ווסר פרש׳
בקדושה בצנעה דלא אשתכח חציף לקבליה דמאריה עכ״ל׳ ובודאי שהמשמש ואתחנן דף
בלי כיסוי הוא חציפותא׳ וכן אמ׳ בגמ׳ ג׳ הקב״ה שונאן ואחד מהם המשמש ערום רסט ע״א
ומ״מ לא אתא לאפוקי שימשש בלבושו שהרי אמרו הוא בבגדו והיא בבגדה יוציא
ויתן כתובה׳ ופי׳ הרשב״י בתיקונים ז״ל ובההוא זמנא דאתפשטת מאין לבושין תקונים תקון
אתייחדת עם בעלה בקירוב בשרא הה״ד עצם מעצמי ובשר מבשרי לזאת יקרא׳ כ״ה
אשה כי מאיש לוקחה זאת על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו בראשית ב כב
לבשר אחד דכך דרכא לאתייחדא דכר ונוקבא בקירוב בשר ודא דיבוקא
דייחודא דלעילא דלא יהא דבר חוצץ ובגין דא אוקמוה מארי מתניתין דברכם
מכלי ומייחד קב״ה בשכינתיה דלא יהא דבר חוצץ בינו ובין הקיר בלא פירוד
וקצוץ בין קב״ה ושכינתיה ורזא דמלה ויהיו שניהם ערומים האדם ואשתו ערומי׳ שם ב כה
בקירוב בישרא בלא לבושא כלל עכ״ל׳ ונחזור למאמ׳ מפ׳ קדושי׳ שהעתקנו לעיל
ונבאר בו איזה דבר לפי הפשט שבמאמ׳ זה נתבאר כוונת הזווג מה יהיה׳ אמר
בגיני כך בעי ברכם למחדי לאתתיה בההיא שעתא א׳ מן הכוונו׳ הטובו׳ שכתב
הרא״בד ע״ה בשער הקדושה כמו שהעתיק רבינו יעקב בעל הטורי׳ בטור א״ח הי׳
שיכוון למצו׳ קיום עונה שהיא מצו׳ עשה ועונתה לא יגרע וז״ש בעי ברכם למחדי שמות כ״א י
לאיתתיה לזמנא לה ברעות׳ חדא עמיה ופי׳ שתהיה רצונה דבוק עמו שלא יהיה
ביניהם שום קטיגוריא ומחלוקת אלא אהבה אחוה שלום וריעות וביותר בשבת
וכן פי׳ בתיקונים שצריך לומר לה מילין דפיוסא וכן פי׳ בפ׳ בראשית ז״ל מכאן תקוני׳ דף פ״ט
אוליפנא מאן דמתחבר באתתיה בעי לפייסא לה ולבסמא לה במלין ואי לאו לא ווסר פ׳ בראשי׳
יבית עמה בגון דיהא רעות׳ דלהון כחד׳ בדלא אניסו וכו׳ ופי׳ שם מלי דרחימותא׳ דף מ״ט

זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי לזאת יקרא אשה ע"ש ׃ ויכוונו תרוייהו
כאחד להיות מלא פירוש שצריך לומ' לה שתכוין דעתה אל הקדושה למשוך נשמה
קדושה אם הזווג להוליד בנפשא ובגופא להיותם דומות לי' מציאו' העליון שכשם
שע"י שזעיר ונוקביה מתדבקי' בפנימיותם ובחיצוניותם כאחד כן למטה צריך
שירמוז אל שרשם והיינו אומרו נפשא חד וגופא חד ׃ ונראה מתוך הלשון שצריך
לכוון שכשם שגוף האדם נשלם מחסרונו דהיינו הצלע אשר לוקח מהאד' בהזדווגו
כן נשמתו ג"כ חסרה מפני שגם כן הנשמות כאשר נאצלות מלמעלה הם נאצלות
זכר ונקבה כדפי' בזוהר בענין בת פלוני לפלוני ולמטה הם נפרדו' ונמצ' שבזווג
הם משתלמין הנשמות זכר בנקבה וכן במציאות גופם כדפי' והיינו נפשא חד
וגופא חד שכשם שיש אחדות בגוף כן בנפש ׃ והקדמה זו מוכרחת ואמתית
בלי שום פקפוק ואין כאן מקום להאריך ׃ כדין קב"ה שארי באחד ואפיק רוחא
דקודשא הענין שכמו שבמציאות העליון יש לנו שאין הא"ס ית' וית' שורה אחדותו
על הנפש פגום אלא בהיותו כלו מתאחד כאחד אז הם מאירים מאור העליון
כן במציאו' התחתון בהתאחדם בכוונה האמורה זוכים שיהיו להם נשמה קדושה
והיינו אומרו רוח דקודשא ׃ זכאין אינון דלא אוקי' מלה דא אלא ביה ממש
דהיינו סוד האצילות העליון והיינו אני ה' ולא בעולמות התחתונים ׃
ואמר ועל דא קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלהיכם הם סוד נפש רוח נשמה
ההווים מכח הזיווג העליון ודי למבין ׃ וכן ראוי לכוון מה שפי' רבי שמעון
זוהר פ' בראשי' דף י"ג ס"פ פתגלו
בן יוחאי עליו השלום פיקודא שתיתאה לאתעסקא בפריה ורביה ׃ וכל מאן
דאיתעסק בפריה ורביה גרים להאי נהר למהוי נביע תדיר ולא יפסקון מימוי
וימא אשתלים בכל סטרין ונשמתין חדתין מתחדשן ונפקין מההוא אילנא
וחיילין סגיאין איתרבאו לעילא בהדי אינון נשמתין עד כאן לשונו לענייננו ׃
ומכלל קדושת הזווג שיהיה זיווגו פנים אל פנים ולא פנים כנגד אחור כדפי'
זוהר פקודי דף רנט
בזוהר ז"ל הכא הוא ייחודא וקשורא כחדא למהוי עילא ותתא חד בקישורא דלא
מתפרשן כל שייפין דא מן דא ולאשתכחא כלא אנפין באנפין ועל דא תנינן
מאן דמשמש ערסיה מאחורא אנחיש תיקונא דאיסתכלותא אנפין באנפין
לאנהרא כלא כחדא ולאשתכחא אנפין באנפין בדבקותא כדקא יאות כד"א
בראשי' ב כד
ודבק באשתו באשתו דייקא ולא אחרי אשתו עד כאן לשונו ׃ וענין אחורי אשתו
נדרים פ"ב
הוא הפיכת השלחן שאמרו במסכ' נדרים חגרים מפני מה הויין מפני שהופכים
את שולחנם ופרש"י ע"ה שהופכים פנים כנגד עורף שבאין על נשותיהן שלא
כדרכן וכן כתב הרא"ש מפני שהופכים את שולחנם לשמש שלא כדרכה ומדה
כנגד מדה על שמטריח אותה על ארכובותיה לפי' הבנים נכה רגלים עד כאן
לשונו ׃ וכל מה שנמצא אחר כך בגמרא מהפיכת שולחן שהתירו בגמרא
שאמר ההיא דאתאי לקמיה דרב אמרה לו ערכתי לו שולחן והפכו ואמר
מאי שנא מנוניתא כך הוא פירוש בורותי וכתבתי זה לאפוקי מאותם המבטלים

מהם

משם המורה והבושת ומוציאים זרעו לבטלה שהם משמשים בנקב השמת מקום הוצאת הרעי כי השימוש שם אי איפשר להוליד והרי אמרו חכמים מפני מה הוויין מפני שהופכין את שולחנם · וכתב הרמב"ם עליו השלום ע"ה בפ' כ"א מהלכות איסורי ביאה שלא יוציא זרע לבטלה ואם השימוש שם הרי הוא לבטלה וכן נראה מדברי הראב"ד ע"ה בשער קדושה שאין הכוונה בענין הפיכת השולחן האמור אלא פנים כנגד אחור ועניינו לענין הולדת כדפי' · ומורי ע"ה מצאתי שכתב דרכים שיתקדש האדם ובכללם ביארו מקצת בקדושת התשמיש וכעתיק דבריו הנה · ז"ל דרך ירכב האדם על החיצוני וכמה בחינות יש בו שצריך אליו ערמה להשכיל ממנו עיקר שהכל תלוי בו הוא יסוד כל דבר ודבר לא יהיה לו אחיזה כלל ועיקר כענין אומרו הוי בונ"ה ביתו בלא צדק וצדק ירמיה כב יג
היא המלכות והיינו מי שכל מעשיו לשם שמים סוד הייחוד שם היינו מלכו' שמים את והיות האדם מקדים שם שמים בכל מעשיו מיד הקליפה מסתלקת משם אמנם אם לא יהיו מעשיו לשם שמים מיד הרעה קופצת שם ומולכת על הדבר ההוא · ולכך צריך האדם להיות מעשיו לשם שמים במחשבה שיישר מחשבתו בפועל ההוא לשם ייחוד קונו כנודע ובדיבור יזכיר בפיו לשם ייחוד קב"ה ושכינתיה · ובמעשה שלא יהיה המעשה מקולקל כי לא תועיל המחשבה והדיבור אחר שהכלי מכוער לא ישרה ולזה בהיותו בונה בית יהיה מחשבתו לעבודת קונו ובדיבורו לשם שמים הקדוש ברוך הוא ושכינתיה ובמעשהו ואז צדק ילין בענין ההוא והרעה נבדלת משם · וזה עיקר גדול בהולדה בייחוד איש ואשתו שאין לך דבר שיקדם לילית הרשעה להמצא שם בפועל זה מפני שהו' בנין גדול להוליד וולד של קיימא בונה עולם או להוליד לבהלה בנין שם לילית כדפי' בשבא בעסוקים או להוליד רשעים בני סמאל ולילית מחריבי · ולזה ענין זה קשה למאד וצריך ענייני' גדולי' והכנות לברוח ממנה וההכנה הראשונה היא טהרת האדם מעונותיו כל מה שאיפשר בתשובה לפני קונו · ההכנה השנית לשמור עצמו מהחטא בהיותה נדה שאז היא משותפת לאשתו ואם יחטא אחריה נדבק בו אחר כך בוולדה · ההכנה הג' בטהרת האשה כדין וכשורה כנודע וקציצת צפרניה שהם עשרים שגדלו בנדתה שהם גורמים רעה לעולם וכן קצת משערה · וכן נתבאר בפ' אחרי מות בסופה וכן בזוה"ר ויכנס בחברה בחור ידוע ובבואה תשרפם מפני שאותו החלק הוא לחיצוני חלק טומאתו וצריך ביעור ואין ביעור אלא שריפה · ההכנה הד' ייחודו עמה בקדושה ובכוונת הלב וכנודע ובזוהר בפר' ויקרא מפרש לחש א' שיאמר בעת זווגו כדי להרחיק הרשעה הזאת ממנו וכבר פיר' בר"ת סית' דרך קדוש שיקדש עצמו בשעת התשמיש ועיקר הכל שלא לאור הנר ובכיסוי וכן שירחץ ידיו אחר תכות קודם הזווג כדי להעביר רוח הטומאה וע"ז יתרחק האדם מכל הדברים הגורמים פגם לנפש כי בכולם יש לה תבות ויתרחק מכל דברים המטונפי' ומכל המקומות

וזהר פ' פנחס ס"ס דף רעט

דף י"ט

שהמזיקים

שהמזיקים מצויים שם כי כלם יגרמו לו רעה וכן מבתי ע"א כגון בית תפלתם
בתי ערכאות שלהם מקום כגון סיותם · להתרחק מהזונה מר' אמותיה ושלא
להסתכל במחשבתו בזנותם וכיוצא כי אלו הדברים גורמים רעה לאדם ומיד
אשת זנונים רודפת אחריו להזנותו לאיסור במותר לו · וכיוצא מהדברים
הרעים בזולת כמה דברי' אחרים כגון מכל מיני כשופים וקסמים והסתכל בם
כי האדם למקרה עמהם מפני שהם המזומנים לאדם כרגע וזו שמחתם לידבק
בו ועל הכל יזהר מהיותו בעל מריב' וקטטה בתוך ביתו שזהו הסכנה העיקרית
אמר לה כי מיד היא נמצאת שם · וכאשר ידע שהוא כנגד החתן העליון והיא
כנגד הכלה העליונה ובעשותו קטטה מבריח שלום מבין שניהם ומיד הרשעה
כאחזת שם אין ספק שירא' האדם שהוא פגם גדול והמריבה בבית היולדת
גורם סכנה לוולד ומיד היא נמצאת שם והמריבה במקום השמחה כגון חתן
ירמיה כב יג וכלה או גורם רעה גדולה וכאחזת באותו הבי' כענין הוי בונה ביתו בלא צדק ·
וכן יזהר מהדברים הנמאסים שהיא אוחזת בהם ואוכלן במקום המטונפים כי
ויקרא יא מג לא לחנם פי' אל תשקצו את נפשותיכם זה השותה בקרנא דאומנא כי כל אלו
הדברים גורמים שיקוץ הנפש ברשעה הזאת שמסכנה בטינופים · וכן יזהר
שלא יהיה מלוכלך בידיו ומטונף בבגדיו וכבר הזהירו רז"ל בזה לית"א ופי' הטעם
משלי ח לו ומשנאי אהבו מות ודאי מות שהיא הוא בלי ספק ולא יאכל במזדמן באקראי אם
לא בכוונה בישיבה לכבוד קונו שנם היא מזדמנת · ולא יברך בידי' מסואבות
ומזוהמות וכל כיוצא · וכבר האריכו בזה חז"ל כל אלו מכות לא תעשה · ויש
מכות עשה כגון ליזהר בהבדלה אחר שצריך להתפלל עד הבדלם ממנו שאז
הם מתגברות וצריך להאריך בפסוקי שמירה כפי כחו · וכן בבאתו מפתח
ביתו ומה גם בלילה ושמיר' קונו בפתח והוא יוצא וכבדל ממנה והחיצוני לשמאו
תלים פה יד יתפלל שם לקונו על היות שמירתו עמו בדרכו וזהו צדק לפניו יהלך דהיינו מדת
צדק · וכן במעשיו כגון ברחיצת ידיו להגביר הימין על השמא' כרפי' בזוהר
וכן בכל פעם לא יגביר רגל שמאל על ימין ולא יד שמאל על יד ימין אלא להפך
יד ימין על שמאל רגל ימין על שמאל לעולם ובכוונה להכניע החיצוני וכן
בסעודותיו ובשמחותיו בחגיו ובמועדיו ובסוכתו לא יכנס ולא יתערב עמו ·
ויזדמן עניים שהם משכן לקדושה כנודע וצדקתו יקדים לכל דבריו שבאותה
פרוטה מזדמנת הקדש מיד ולא יוציא מפיו דבר כנגד השטן ולא יזכירהו ולא
יזרוק בכעס שהוא תקרובת לו וכיוצא ולא יקלל עצמו ולא יאמר יהיה לשטן או
בשעה רעה וכיוצא כי הדיבור גורם רע גדול ולא יפחיד לקטן ויאמ' חתול קחהו
גמל קחהו כלב קחהו כשכהו וכיוצא שהוא כקרא כלב וחתול וכל שמות הרעים
להרע עד כאן לשונו · כשאר עלינו לבאר הזמנים המיוחדים לקדושת הזווג
להמשיך כשזות קדושות הזמן המיוחד הוא בחצות לילה או אחר חצות והיינו
לשאר העם ולת"ח בליל שבת בחצות או אחר חצות וכבר העתקנו לשון הזוהר
לעיל

לעיל בפ"ז ובענין מה שכתב מורי ע"ה שההכנה הראשונה לזווג הוא הטהר האדם
מעונותיו כן ביאר הרשב"י ע"ה והעתקנו לשונו לעיל בפ"ה שכמו מה שאדם נמשך (וזהר פ' בראשית דף נד ע"א)
כך מוסיף נשמה לבנו ואם נמשך אחר הקדוש' מוסיף נשמה קדושה ואם הוא נמשך
אחר הטומאה כן מוסיף מסטרא אחרא נשמה טמאה · ולכן מלבד התשובה
שצריך לעשות בשעת ההולדה צריך להקדים התשובה כדי שתזדמן לו אשה
כשרה ויצא זרעו נקי בלי פסולת וכמו שביאר הרשב"י ע"ה בפסוק המלאך הגואל (וזהר פר' ויחי דף רכט ע"א)
אותי מכל רע ז"ל רבי חייא פתח ואמ' בית והון נחלת אבות וכי נחלת אבו' איכהו (משלי יט יד)
והא קב"ה יהיב כלא לברנש וכיו'ן דאחסין ביתא לברנש וממונא זימנין דיחסין (נ"ל כיון)
כלא לבריה ויהא אחסנת דאבו' אבל ומה' אשה משכלת בגין דאיתתא כד אחסין
לה ברנש מעם קב"ה אחסין לה דהא לא יחסין לה קב"ה לברנש אלא כד מכריזין
עליה ברקיעא דקב"ה מזווג זיווגין עד דלא ייתון לעלמא וכד זכו בני נשא לפום
עובדיהון הכי יהבין להון איתתא וכלא איתגליין קמיה דקב"ה ולפום עובדין
דזכאן הכי מזווג זווגין ולזמנין דקא סליקו בטיקלין ואיסטי ההו' ברנש אורחיה
סליק זווגיה לאחר' עד דיכשר עובדוי וכד יכשר עובדוי או יתמטי זמניה איתדחי
גבר מקמי גבר ואתי האי ונטיל מדיליה ודא קשי קמי קב"ה מכלא לדחייא ברנש
מקמי גבר' אחרא ובגין כך קב"ה איהו יהיב איתתא לברנש ומניה אתיין זווגין
וע"ד ומה' אש"ה משכלת בגין כך קב"ה יהיב כלא לברנש ואי תימא אשה משכלת (משלי יט יד)
ולא אחרא ת"ח אף על גב דקב"ה אזמין טבאן לברנש למיהב ליה והוא אסטי
אורחוי מעם קב"ה לגבי סטר אוחרא מההוא סטר אוחרא דאית דבק ביה ייתי
ליה מאן דייתי כל קטרוגין וכל בישין ולא אתיין ליה מעם קב"ה אלא מההוא סטר
בישא דאיתדבק ביה באינון עובדין דעבד ועל דא איתתא דלאו איהי משכלת
קרא על דא שלמה ה'ע"ה ומוצא אני מר ממות את האשה בגין דבחובוי דברנש (קהלת ז כו)
הוא משך עליה באינון עובדין דעבד וכד קב"ה איתרעי ביה בברנש בגין
עובדוי דכשרן איהו אזמין ליה איתתו דאיהי משכלת ופריק ליה בפורקן מגו
סטרא אחרא ועל דא אמר יעקב המלאך הגואל אותי מכל רע דלא איזדמנת לי (בראשית מח יו)
איתתא דאיהי מגו סטרא אחרא ולא אירע פיסול בזרעי דכלהו צדיקי ושלימו
בשלימו בגין דאיתפרק מכל רע ויעקב לא איתדבק בההוא סטרא אחרא כלל
ועל דא המלאך הגואל אותי מכל רע עד כאן לשונו · הרי שלא יזכה אדם אל
בת זוגו מסטרא דקדושה עד שייטב מעשיו כענין יעקב שבשביל שלא נתדבק
בסטרא דרע זכה לבת זוגו ויצא זרעו נקי בלי פסולת שהאשה כמו הארץ ואם
אין אדם זורע בארץ ראויה לא יוציא צמחים טובים ואם תהיה הארץ ראויה
לזרוע יוציא צמחיה כראוי ולכן צריך תשוב' ותפלה כמ"ש על זאת יתפלל כל חסיד (תהלים לב ו)
אליך לעת מצוא ואמ' לעת מצוא זו אשה הרי שמלבד היותו חסיד צרי' תפלה והטע'
כי בשאין פוגע בבת זוגו צריך לחזור בגלגול כפי מה שהורונו רז"ל והסכים עמו
פיטגורס

תקוני' דף כ' שיטה גורם גם כי רבו החולקים בדעת זוער יפגע בה ונמצא כל טרחו בהבל וכן
מבואר בזוהר פ' משפטי' ובתיקונים אמר תובא דא דערב ברכש טיפה בוכרא
משות כג יט בכש"כז דא גרים דנטיל אחר בת זוגיה ואיהו מדה לקבל מדה ובגין דא ראשית
בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך לא תבשל גדי בחלב אמו· דההוא בר
דאיהו ערבוביא דנפיק כלאים מאיתתא דלאו מניה איהו כנגדו ובגין דא זכה
נעשה עזר בת זוגיה דאיהי עזר ליה באורייתא בפיקודא בדחילו ברחימא עזר
לו בעלמא דין ובעלמא דאתי· ואם לאו אחרא דלאו איהי מניה איהי כנגדו
לאובדא ליה מתרין עלמין וכל דא גרים ליה בגין דלא נטיר טפה קדמאה לבת
זוגיה· ועם כל דא אם חזר בתיובתא איתמר ושב ורפא לו ויהיב ליה בת
משלי ג ח זוגיה דאיתמר בה רפאות תהי לשרך ואיהי דיוקנא דאורייתא דאיהי אסוותא
שם ג יח ואיהי חיים הה"ד עץ חיים היא למחזיקים בה ואתתא איהי בדיוקנא הה"ד ראה
קהלת ט ט חיים עם האשה אשר אהבת עד כאן לשונו· ועוד בתיקון ט"ו ז"ל ורזא דמלה כל
תקוני' דף ג' מאן דמזלזל בנהמא או בפירורין דנהמא דאינון טפין בכזית עניות קא רדיף
אבתריה לא צריך לנטרא טפין דיליה דלא יזרוק לון באתר דלא איצטריך ובגין
דא אוקמוה מארי מתני' אוקירו לנשייכו בגי' דתתעתרו ואוקירו להו לנטרא טפה
קדמאה דלא יעביד בה פסולת עד כאן לשונו· נשאר עלינו לבאר הזמנים
המיוחדים לקדושת הזווג להמשיך נשמות קדושות· הזמן המיוחד הוא בחצות
שם זכ"ס הלילה לשאר העם או אחר חצות ולת"ח בליל שבת בחצות או אחר חצות וכבר
ויק"ר העתקנו לשון הזוהר לעיל בפ"ז· ועוד אמרו במדרש ז"ל רב יוסף כד הוה נחית
דף קיב ע"ב לבבל חמא אינון רווקיא דהוו עיילי ב"כי נשייא שפירא"ן ולא חטאן אמר לון לא
מסתפין אלין מיצר הרע אמרו לאו מקונדיטון קדישא קא אתינא מקדושתא
דקדושתא איתגזרנא דאמר רב יהודה אמר רב צריך אדם לקדש עצמו בשעת
תשמיש ונפקי מניה בני קדישין בני מעלי דלא מסתפו מיצר הרע שנאמר
ויקרא כ ז והתקדשתם והייתם קדושים· רבי אבא אמר מאי דכתיב ואת שבתותי קדשו
יחזקאל כ כ אלא אין עונתן של ת"ח אלא משבת לשבת ונזהר להו והואיל ותשמיש המטה
דמצוה הוא קדשו כלומר קדשו עצמכם בשבתותי בההוא תשמיש דמצוה עד כאן
זוהר פ' תזריע לשונו· והחמירו בזוהר מי שאינו נוהג הקדושה הזו ואמר שהמזדווג באשתו
דף מט ע"ב קודם חצות מושך נפש מסטרא אחרא ועליו נאמר גם בלא דעת נפש לא
משלי יט ב טוב ואץ ברגלים חוטא ואמר מאן דאיהו אץ ודחי שעתא בלא רעותא
תהלים לב ט קדישא חוטא ודחי בבלא· ואמר שעל זה נאמר אל תהיו כסוס כפרד
אין הבין ואמר במה איתפרשן בני נשא מסוס ופרד בקדושה דגרמייהו
לאשתכחא שלימין ורשימין מכלא· ואמר שעל זה כוונה תורה והתקדשתם
והייתם קדושים אי אינון מתרחקן אן הוא קדושה דילהון· ולזה צריך
לגעור ביצרו ואם יבואו הרהורים יבטלם בדברי תורה שהיא התבלין ליצר
הרע

רע ויזכור לו יום המיתה · ומכל מקום צריך להיות ערום ביראה שאם יראה שיתגבר עליו יצרו ויבא להוציא שכבת זרע לבטלה מוטב שיעבור על עשה ולא על לאו שהוא כקרא רע וחייב מיתה ושאר העונשים שיתבארו במקומן · עוד ביאר רבי שמעון בן יוחאי עליו השלום הזמנים הראויים לזווג זה למוכו פתח רבי שמעון ואמר וילך למסעיו מנגב ועד בית אל עד המקום אשר היה שם אהלה בתחלה בין בית אל ובין העי וילך למסעיו למסעו מבעי ליה מאי למסעיו אלא תרין מטלנין אנון חד דידיה וחד דשכינתא דהא כל ברנש בעי לאשתכחא דכר ונוקבא בגין לאתתקפא מהימנותא וכדין שכינתא לא תפרשא מניה לעלמין ואי תימא מאן דנפיק לאורחא דלא אשתכח דכר ונוקבא שכינתא איתפרשא מניה · תא חזי האי מאן דנפיק לאורחא וסדר צלותא קמי קודשא בריך הוא בגין לאמשכא עליה שכינתא דמריה עד דלא יפוק בזמנא דאשתכח דכר ונוקבא כיון דסדר צלותיה ושבחיה ושכינתא שריא עליה יפוק דהא שכינתא אזדווגת בהדיה בגין דישתכח דכר ונוקבא דכר ונוקבא במתא דכר ונוקבא בחקלא הה"ד צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו · תא חזי כל זמנא דבר נש איתעכב באורחא בעי לנטרא עובדוי בגין דזווגא עילאה לא איתפרשא מניה וישתכח פגים בלא דכר ונוקבא במתא אצטריך כד נוקביה עמיה וכל שכן הכא דזווגא עילאה איתקטרת ביה ולא עוד אלא דהאי זווגא נטיר ליה באורחיה ולא תתפרשא מניה עד דיתוב לביתיה בשעתא דעאל לביתיה בעי לחדתא לביתיה בגין דביתיהו גרמה ליה ההוא זווגא עילאה כיון דאתא לגבה בעי לחדתא לה בגין תרין גוונין חד בגין חדוותא דההיא זווגא דחדוותא דמצוה היא חדוותא דשכינתא איהו ולא עוד אלא דאסגו שלום לנתא הה"ד וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא · וכי לא אפקיד לאתתיה חטא איהו · הכי הוא ודאי בגין דגרע יקר זווגא עילאה דאיזדווגת ביה וביתהו גרמא ליה וחד דאי מתעברא אתתיה זווגא עילאה אריקת ביה נשמתא קדישא דהאי ברית אקרי ברית דקודשא בריך הוא · ועל דא בעי לכוונא בחדוותא דא כמא דבעי בחדווא דשבת דאינהו חכימין ועל דא וידעת כי שלום אהלך דהא שכינתא אתיא עמך ושריא בביתך ועל דא ופקדת נוך ולא תחטא מאי ולא תחטא לשמשא קמי קודשא בריך הוא חדוותא דמצוה כגוונא דא ת"ח דמיתפרשן מנשייהו כל אינון יומין דשבתא בגין לאתעסקא באורייתא זווגא עילאה איזדווג בהו לא מתפרשא מנייהו בגין דמשכחי דכר ונוקבא כיון דעאל שבת בעיין תלמידי חכמים לחדתא לביתייהו בגין יקר זווגא עילאה ולכוונא לבייהו ברעותא דמאריהון כמא דאיתמר · כגוונא דא האי מאן דאיתתיה ביומי מסאבו דיליה ונטיל לה כדקא יאות כל אינון יומין זווגא עילאה איזדווג

זוהר פ' ברא' דף מט ע"ב
ראשית יג ג
תלים פה יד
איוב ה כד

בהדיה ויפתח דכר ונוקבא בגין דאיתדכיאת אתתיה בעי לחדתא לה
חדוותא דמצוה חדוה עילאה וכלהו טעמא דקא אמרן בחד דרגא סלקין סתמא
דמלה כל איכון בני מהימנותא בעיין לכוונא לבא ורעותא בהאי :

ועוד בענין החבור של אדם לאשתו מה שחבר הרב רבי' משה בר נחמן ז"ל
דע כי בהיות אומת ישראל מיוחדת להקב"ה והבדילה בתורתו הקדושה
מכל האומות עובדי עבודת אלילים כאשר הוא ית' מכל מה שזולתו כאמרו
ישעיה מג כא יתברך עם זו יצרתי לי וגומר ואמר במקום אחר יי' אחד לג"ם וזהו שאנו
אומרים אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד . ואחר כך אמ' יצרתי לי
ויקרא כ כו כלומר הבדלתי לי להיות מיוחד לכבודי באומרו ואבדיל אתכם מן העמים
להיות לי . וכבר ידעת כי העבדים הנהגתם כפי מה שהם רואים
בהנהגת אדוניהם והוא יתברך שהוא אדוננו ואנחנו עבדיו הנה הוא קדוש
שאין קדוש כמותו וצוה לנו להיותנו קדושים כאשר הוא קדוש . ופי' רבותינו
דברים כח ט זכרונם לברכה בפסוק והלכת בדרכיו מה הוא קדוש אף אתה היה קדוש
מה הוא חנון אף אתה היה חנון . ואם כן נמצאו כל ישראל הנהגותיהם
מיוסדות על ייחוד השם הגדול יתברך לפיכך מתדמין אליו בכל מעשיהן . והוא
ויקרא כ ז יתברך אמר והתקדשתם והייתם קדושים . ומאחר שכל מעשינו כדמיון
מעשה השם יתברך נמצא שכל זמן שאנו עושין הטוב והישר שאנו מקדשין
דברים ד ז שמו הגדול כאמרו ומי גוי גדול אשר לו הקים וגומר לפי שאנו מתדמים
בהם לבוראנו יתברך וכל זמן שלא נתנהג כשורה וכל מעשינו מקולקלים
אנו מחללין בהם שם שמים אחר שאנו מתדמין לו והנה מעשינו מכוערים .
ועל זה אמרו במסכת יומא בזמן שאדם קורא ושונה ומשאו ומתנו באמונה
ישעיה מט ג עליו הכתוב אומר ויאמר לי עבדי אתה וגומר . אבל בזמן שאדם קורא
ושונה ואין משאו ומתנו באמונה מה בני אדם אומרים עליו ראיתם פלוני
ירמיה לג כ כמה מקולקלין דרכיו ומעשיו ועליו הכתוב אומר עם יי' אלה ומארצו יצא
ונמצא שם שמים מתחלל . והטעם על כל זה שאמרנו כי מאחר שאנו
מתדמין לו במעשינו הנה קדושת השם וחלולו תלויין במעשינו . ואתה
שהודענוך כל זה דע כי בהיות החומר של אדם וטבעו סבת היותו רע או
טוב מצד תכונת המזג כפי הטפה שנתהוה ממנה ונמצא חיבורו סבת קדושת
השם או חלולו כפי הבנים שיוליד . צוה אותנו על זה והזהירנו ואמר כ
ויקרא טו לא כשצריך לקדש עצמנו בשעת תשמיש כאשר בא הקבלה בפסוק והזרתם את
בני ישראל . ומפני שזו היא סבה להוליד אדם בנים צדיקים מקדשים
שם שמים . ואחר שהדבר כן תצטרך לדעת מה שאמרנו כי צריך האדם
לקדש עצמו בשעת תשמיש וקדושה זו נחלקת לחמשה חלקים . הדרך
הראשון במהות החבור . הדרך השני בזמן החבור . הדרך השלישי במזו

הראוי

הראוי לחבור׳ הדרך הרביעי בכוונת החבור׳ הדרך החמישי באיכות החבור׳ והנני נכנס לבאר הדברים בענין שיספיק לפי הכוונה כל אחד המיוחד לו׳

הדרך הראשון

במהות החבור׳ דע כי חבור זה הוא ענין קודש ונקי כשיהיה הדבר כפי מה שראוי ובזמן הראוי ובכוונה הנכונה׳ ואל יחשוב אדם כי בחבור הראוי יש גנאי וכיעור חס ושלום שהחבור הראוי נקרא ידיעה ולא לחנם נקרא כך וידע אלקנה את חנה אשתו וגומר וזהו סוד טפת הזרע כשהיא נמשכת ממקום הדעה והבינה והוא המוח׳ ודע שאלו לא היה בדבר קדושה גדולה לא היו קוראין אל החבור ידיעה׳ והשם יתברך ברא את הכל כפי מה שגזרה חכמתו ולא ברא דבר שיהיה גנאי או כיעור שאם יאמר שהחבור הוא דבר של גנאי הנה בלי מסגל הם כלי הגנות׳ והרי השם יתברך בראם במאמרו דכתיב הוא עשך ויכוננך׳ וחז״ל במסכת חולין שברא הקדוש ברוך הוא כוכניות באדם׳ ובמדרש קהלת אמרו אשר כבר עשוהו תלמד שהוא ובית דינו נמנו על כל אבר ואבר והושיבוהו על כנו׳ ואם כלי המשגל כלי גנאי היאך ברא השם יתברך דבר שיש בו משום חסרון או גנות׳ חלילה אלא פעולותיו של הקדוש ברוך הוא תמימות שנאמר הצור תמים פעלו׳ והשם יתברך טהור עינים מראות ברע אין לפניו ענין קלקול או גנאי׳ והוא ברא איש ואשה וברא כל אבר ואבר שבהם והכינם על מתכונתם ולא ברא בהם דבר גנאי והעדות הברורה מה שאמר במעשה בראשית ויהיו שניהם ערומים וגומר כל זה קודם שחטאו לפי שהיו עסוקין במושכלות וכל כוונתם לשמים׳ ולא היו בעיניהם אלא כעינים ושאר איברי הגוף ומכם כשנטו אחר ההנאות הגופניות ולא נתכוונו לשום שמים אמר וידעו כי ערומים הם׳ ופירו׳ כי כאשר הידים בעת שכותבין ספר תורה בטהרה הם מכובדות ומשובחות׳ וכשנוגנות או עושות דבר מגונה׳ הם מגונות כך הם כלי המשגל לאדם ולאשתו קודם שחטאו׳ וכמו שיש בכל אבר ואבר מהאיברים מהלל ושבח בעשות הטוב וגנאי בעשות הרע כך היה לאדם הראשון בכלי המשגל׳ נמצא כי הקדוש ברוך הוא כל דרכיו משפט וטהרה ונקיות ונמצא הכעור כלו מצד פעולת האדם על זה אמר שע״ה לבד ראה זה מצאתי אשר עשה וגו׳ כלומר אין בכל איברי האדם מצד הבריאה דבר קלקול או כיעור כי הכל בחכמה עליונה׳ דבר מתוקן וטוב ונאה אבל האדם בהיותו סכל מביא כיעור בדברים שאי׳ בהם כיעור מתחלה והבן זה מאד׳ והנה סוד הידיעה שאני רומז לך הוא סוד היות האד׳ כלול בסוד חכמה ותבונה ודעת כי האד׳ הוא סוד הדעת וזהו סוד איש ואשה בסוד דרכי הקבלה הפנימית׳ ואם

שמואל א א יט
דברים לב ו
שם לב ד
בראשית ג ד
קהלת ז ו

כן ענין החבור הוא ענין עלוי גדול כפי הראוי ואז"ל בשעה שאדם מתחבר
לאשתו בקדושה שכינה שרויה ביניה' סוד איש ואשה נתחממו שכינה מסתלקת
מביניהם ישאר אש ואש · כדגרסינן בסוטה היה דורש רבי עקיבא איש ואשה
זכו שכינה ביניהם לא זכו אש אוכלתם · פי' כשהאדם מתחבר לאשתו בקדושה
שכינה ביניהם תמצא בשם האיש יו"ד ובשם האשה ה' הרי זה שמו של הקב"ה
שכוי ביניהם אבל אם לא נתכוונו לחבור קדושה אלא למלאת תאותם ומתוך
התאוה והחמור נתחממו באש · יו"ד של שם האיש וה' של שם האשה שהוא י"ה
מסתלק מביניהם ונשאר אש ואש · ואל זה הסוד נתכוונו ז"ל באמרם שלשה
שותפין יש בו באדם ואלו הן איש ואשה והקב"ה · ואם היה הדבר גנאי היאך
היו כוללים את השי"ת בדבר שהוא כך · והנה השי"ת אמר לאברהם בענין מולד
בראשית יז יו יצחק וברכתי אותה וגם נתתי ממנה לך בן · ובענין רבקה ויעתר יצחק ליי'
שם כה כא וגו' ובענין רחל ולאה ויפתח את רחמה · ובענין אלקנה וגו' והנה בכלל
שם כט כט הברכות לא תהיה משכלה ועקרה ועוד גרסינן בחגיגה שלשה מפתחות לא
שמות כג כו נמסרו ביד שליח וא' מהן ההריון שנאמר ויפתח את רחמה וגו' ואלו היה בדבר
בראשית לח יו גנאי מה לו להקב"ה לעשותו בלי שליח · ובב"ר ויט אליה אל הדרך בקש יהודה
לעבור רמז הקב"ה למלאך הממונה על התאוה · בא להודיע כי כוונת השי"ת
וחפצו היתה בחבור זה ולפיכ' נולדו משניהם תאומים שניהם צדיקים שניהם
טהורים כדוגמת שמש וירח · פרץ וזרח · והבן כי כצורת סדרי עולם נולדו
ואין בחבור שלהם גנאי כאשר אין גנאי בתיקון סדרי עולם כללם ופרטם ·
רות ד יג ובענין רות נאמר ויתן יי' לה הריון וגו' ואלו היה בדבר גנות הרי כבר נאמר
חבקוק א יג טהור עינים מראות ברע · אלא כשיהיה החבור לשם שמים אין דבר קדוש ונקי
ירמיה א ה למעלה הימנו ולפי' נאמר בחבור הצדיקים בטרם אצרך בבטן ידעתיך וגו'
אבל ברשע הפריץ אותה הטפה כלה טמאה · אין לשם חלק בה ועליה נאמר
תהלים נח ד זורו רשעים מרחם · אבל בחבור האדם אל אשתו כראוי פי' ז"ל שהוא כדמיון
זכריה יב א שמים וארץ שנאמר כה אמר יי' בורא שמים ויוסד ארץ ויוצר רוח אדם בקרבו ·
עמוס ט ו ואומר ואגודתו על ארץ יסדה · והם אגודה אחת לבריאת אדם · וזהו נעשה
אדם בצלמנו כלומר גם אני שותף בבריאת האדם · ושותפות הזו כי מן האב
בראשית ב ז והאם נמשכין כל סדרי הגוף · והשי"ת זורק בו נשמה כאמרו ויפח באפיו נשמת
קהלת יב ז חיים ואומר וישוב העפר אל הארץ כשהיה וגו' ואחר שהודעניך על סוד הדבר
האחד מן החבור נודיעך הדרך השני והוא הפך הראשון כי בזמן שאין אדם
מתכוין לשם שמים הנה אותו הזרע הנשפך הוא טפה סרוחה אין לשם חלק בה
ונקרא משחית דרכו על הארץ והנה גופו כלו לבהלה וכאלו נוטע אשרה ומפטם
תהלים נח ד עגלים לע"א בהיותו זרע מקולקל וטפה שנזרקה בסלון ממאיר ועליו נאמר זורו
רשעים מרחם והנה כוח הב"ה בתורה ואמר והייתם לי קדושים וגו' ·

השער

השער השני בזמן החבור הנה הש"ת אמר בתורה שארה כסותה ועונתה לא יגרע · ועונה האמורה בתורה מפורשת מצות כ"ט י
בגמרא כי העונות משתנות כפי סדר כל בני אדם ועסקיו כגון לדבר בעונת
שאר בני אדם וכדבר בעונת ת"ח הראויה שהיא מלילי שבת ללילי שבת · ועל זה
נאמר אשר פריו יתן בעתו וגו' זו היא עונת ת"ח · ודע כי זרע האדם הוא תלים א ג
חיי גופו ומאור זהרו כי הוא הדם המובחר והזך אשר בגוף שאלו לא היה כן לא
היתה צורת אדם בו אז הנה הזרע הוא מחלקי הגוף ויש לו חלק מכל אבר
ואבר · כי בידוע שלא יולד אזן מעין ולא עין מאזן רק כל אבר נמשך מטבע
אבר דומה לו כמו שלא יצמח מזרע החטה פולין ועדשים ולא מזרע אדם חמור
או שור או שה וכל אבר ואבר וכל צורה וצורה יש לו טבע מיוחד וכח ידוע שממנו
נולד ואין לחוש לסומא שמוליד פקח כי כח האבר מצוי בטבע הכללי שבגוף ואם
כן הזרע הוא חלק מכל אבר ואבר מאיברי הגוף · אין ראוי לאדם להיות מצוי
אצל אשתו כתרנגול כי אז היה כחו תשש ומאור עיניו מתמעט וכל חלקי אבריו
הולכים ודלים · אבל בהיות החבור בעונה הידועה שהיא מליל שבת לליל שבת
שהוא סוד החזרת הגלגלים פנים ואחור בשבעת ימי השבוע אז יוכל להשפיע
כח בזולתו והוא לא יחסר דבר שיהיה כחלם עלין חולשא כראית לפי שכבר קבל
כח שיוכל להשפיע ממנו · ולפי' אמר אשר פריו יתן בעתו והיינו מליל שבת תלים א ג
לליל שבת ופתיך ליה ועלהו לא יבול · כלומר והיה החבור לשום שמים ויבא לידי
גמר מעשה וטעם היותו מליל שבת לליל שבת לפי שהשבת הוא יסוד עולם והוא
דוגמת עולם הנפשות מטעם שבת ליי' · וכוונו ת"ח מליל שבת לליל שבת להוליד
צורה הראויה לעבודת הבורא יתברך בעלת נשמה שכלית עליונה טהורה
כאמרו ביום השביעי שבת וינפש · והנה זאת הכוונה בעונת ת"ח והבן מאד
כי לא שמו עונתן בימים הגופניות דהיינו ששת ימי המעשה כי אם ביום שכלו
שבת ועולם הנפשות ואחר אשר עוררנוך על זה נחזור למה שהיתה כוונתנו
לסדרו כי זמן החבור נחלק לג' חלקים החלק הא' עונה בימים · השני זמן עונה
אחר המזון · הג' זמן עונה אחר השעות · אמנם החלק הא' כבר באר נוהו בפ"זה
והחלק השני מן הג' חלקים שהוא זמן העונה אחר המזון תצטרך לדעת בעה ·
דע כי המזון שאדם נזון בו צריך שלשה מיני שנויים ולמדרגה הר' נהפך
לזרע או לדם לכן תפרנס את הגוף ואז ישמש מטתו האדם
סמוך לאכילה הנה באותו זמן טבע הגוף רותח והדם מעורב ואינו זך וכלול
והנה אותה הטפה הנמשכת מעליו עכורה ומלוכלכת סרוחה ומטונפת אינה
נקיה ולא טהורה ונמצא הוולד מאותה טפה מיסוד עכור ומטונף ועליה נאמר
הרה עמל וילד און · ואומר זורו רשעים מרחם · לפי שמטבע מזג הטפה שאינה תלים ז ט"ו
זכה מחייב להיות הנולד תמנה מעוקן ומטונף לפי' צריך האדם לכוין שעת שם נח ז
החבור

שהחבור בשעה שנפשו מיושבת עליו ושקט טבע הגוף מרתיחת המזון שאכל
ונזדקק הדם וירדו הגשמים למקומם הטבעי ואז יסודות גוף האדם מסודרות
בסדר נכון שהוא שמור לחצי הלילה האחרון ׳ ועל זה אז״ל במסכת ברכות אבא
בנימן אומר כל ימי הייתי מצטער על שני דברים על מטתי שתהא נתונה בין
צפון לדרום וכו׳ ואמר רבי יצחק הנותן מטתו בין צפון לדרום הויין לו בנים
תלים יז יד זכרים שנאמר וצפונך תמלא בטנם ישבעו בנים וגו׳ רב נחמן בר יצחק אמר
בראשית כה כד אף אשתו אינה מפלת נפלים כתיב הכא תמלא בטנם וכתיב התם וימלאו ימיה
ללדת וגו׳ ׳ וצריך אני לעורר על המדה הזו ידוע שאין פתי או סכל בעולם
סובר כי מפני נתינת המטה בין צפון לדרום זוכה אדם להיות לו בנים זכרים
ושלא תהא אשתו מפלת נפלים ׳ כש״כ שיאמרו עמודי עולם אנשים חכמים ונבוני׳
כאלו הדברים ׳ אמנם כי הם דברו הדברים נרמזים כמנהגם הטוב בכל מקום
והנני מבאר ׳ ידוע כי הקור החזק הוא לפאת צפון והחום החזק לפאת הדרום ׳
וחכמי האמת יודעים כי הרחקת האדם אל הקצוות אינו מדין הטוב והישר אבל
קהלת ו יט המדות הבינוניות הם המובחרות ועל זה אמע״ה אל תהי צדיק הרבה ואל תרשע
הרבה ואל תהי סכל ׳ ולפי שצפון ודרום הם שני הפכים לחום ולקור הסתירו
דבריהם ורמזום ואמרו כי המשמש מטתו בהיות מזג גופו ממוצע בין החום
ובין הקור ואז יוכלו טבעיו לכוח ולא יזריע מהרה אבל יוכל לבעול וימתין ואז
האשה מקדמת להזריע תחלה ונמצא זרע האשה כדמיון חומר וכי יבא אח״כ זרע
האיש נמצא כדמיון היוצר שמצייר צורה בחומ׳ וזהו סוד מה שאז״ל בפ׳ שמשהין
תלים קכז ג הצדיקים על בטן האשה הויין להו בנים זכרים שנאמר הנה נחלת יי׳ בנים וגו׳
ובהיותך מבין כל זה תבין סוד הנותן מטתו בין צפון לדרום הויין לו בנים
זכרי׳ כמנהא זה בחצי הלילה שכבר שקט הגוף מרתיחת טבע המזון שאכל ומזג
הגוף נח ׳ ומה שאמר בין צפון לדרום בין הקור לחום ׳ ידוע כי כל איש שנולד
מטפה קרה יהיה לעולם פתי וסכל ׳ ומי שנולד מטפה חמה יהיה בעל חמה
וכעס ׳ אבל הנולד מטפה ממוצעת בין החום והקור יהיה לעולם חכם יקר רוח
איש תבונה ויהיה ברעותיו ומדותיו מעורב עם הבריות ועל זה נאמר ונתת
שמואל א א יא לאמתך זרע אנשים ׳ ומה שדרשו ז״ל בגמר׳ ברכות לא אוכם ולא חיוור לא טפש
ולא ארוך ולא גוץ כי כל המדות הוות באדם בהיות מזגו בין קור לחום שזהו
סוד בין צפון לדרום וזהו סוד בנים זכרים שאמרנו ׳ אבל מה שאמרו אין אשתו
מפלת נפלי׳ יש בענין זה עקר גמור והנני פותח לך שערי אורה בזה כבר ידעת
מה שאז״ל בענין היא עוברה שהריחה וכו׳ לחישו לה ולחיש שזהו בין צפון
ירמיה א ה לדרום קרא עליה בטרם אצרך בבטן וגו׳ והיא עוברה דלחישו לה ולא לחיש
תלים כ: ד שזה נוטה לפאת דרום קרא עליה זורו רשעים מרחם ׳ וידוע כי סבת המפלת
נפלים הוא בהתעורר הרחם לאחת הקצוות אם לרעב אם לתאוה מפלת אם
לחום

לאוס אם לקור כי בהיות הרחם ממוצע לעולם לא תפיל כאשר הפלם בענין משפט שלא יטו המאזני' לאחת הצדדין וא"כ דלאיסו לה ולא לאיש נוטה מן הקצה האמצעי והוא קרוב להיות כפל אם לא יאכילהו מדבר שהריח · ואם תאמר הנה גם אם הצריך הרחה אע"פ שהריחה הנה חזרה לפלם האמצעי א"כ בין והתבונן בזמן שראוי לו לאדם לשמש ותזכה לבנים ראויים להוראה והנה כללנו בדרך הזה שלשה זמנים לעונה מצד הימים ומצד המזון ומצד השעות ·

השער השלשי

בזמן הראוי לחבור דע כפי מזון כל אדם יהיה הגוף הניזון ובדרך המחקר ידוע כי החיה שאמור כמשך ממנה מאכלה אלסכבל · והנה הש"י שכל דרכיו משפט צוה לשחוט בהמות למאכלות ומה לו לזה והלא טוב לחיותנו במיני פירות כזונים ומגדים ומה לו להפקיר דם בהמות וחיות ולבערם בער גדול · דע כי אלו הם מוסרות עולם שהש"י מטיב לכל בריה והוא מרחם על בריותיו ועל זה נאמר טוב יי' לכל · היודע תהלים קמה ט
פסוק זה ידע כי שחיטת ב"ח ואכילתן על ידי בני אדם לטובת ב"ח הוא וחמלה ורחמים עליהם · והנני מבאר ידוע כי כל מזון שאדם אוכל הוא הולך באסטומכא ומשם יורד למעים העליונים ומדם הכבד מוצץ הטוב והמובחר והשמן והזך והנקי שבאותו מזון והשאר דוחה אותו למעים האחרונים ויוצא דרך הרעי ואותו הדבר שהכבד מוצץ חוזר ומבשלו וחוזר בכל אבר ואבר ממין האבר בבישול שלישי וחוזר בבשר בשר ובשומן שומן ובגידים גידים ובעצמות עצמות כי ממנו הגוף נזון · וא"כ נמצאת בהמה זו שנשחטה לטובתה נשחטה שעלתה ממדרגת גוף בהמה למדרגת גוף אדם וזהו דרך ד' הרכבות עולם התחתון שהן מקורות וצמחים וב"ח שאין מדברים וב"ח שמדברים · כי המקורות שואבין ונזונין מד' יסודות והצמחים נזונים מד' יסודות ומן המקורות · וב"ח שאינן מדברים נזונין מן הצמחים והמקורות ומד' יסודות והחי המדבר משתמש מן החיים שאינן המדברים ומן הצמחים ומן המקורות ומד' יסודות וכן כל דבר הולך מעלוי לעלוי עד שהגלגל חוזר פנים ואחור ועל זה נאמר טוב יי' לכל מן היסודות עולה למדרגה למעלה מהן והן המקורות והמקורות עולות למדרגה למעלה מהן והם הצמחים הצומחים · ומן הצמחים עולין למעלה מהן והם ב"ח שאינן מדברים שמתנועעים וצומחים והם מורכבים מד' יסודות ומב"ח שאין מדברים עולין למעלה גדולה מהם והם החיים המדברים שיש בהם כח דיבור וכח תנועה וכח צמיחה וכח הרכבה מד' יסודות א"כ נמצאו כל הדברים נעשין מזון לזולתם כדי לעלותם לעלוי גדול על מדרגתם · ואחר הקדמה זו דע שבהיו' הדם מזון הגוף ומזכך לגוף והדם הוא כפי טבע המזון שנעשה ממנו עב ועכור ואם המזון הוא נקי וזך וטהור יהיה הדם כמותו ולפי' הבדילנו יתברך בתורתו הקדושה מכמה מאכלות אסורות שאסר אותם עלינו קצתם מטמטמין את הלב כחלב ודם וקצתם שמעזין את הפנים כחיות ועופו' ובהמות הדורסין

וקצתם שסוגרין דלתי התבונה והתבמה כארנבת ושפן וחזיר ודומיהם ׃
וקצתן שמולידין כמה מיני חלאים קשים ורעים כשרצי הארץ והמים ׃ סוף
ויקרא יא מג דבר על כלם אמר אל תשקצו את נפשותיכם ׃ הרי הודיע כי כל אלו הדברים
נתעבים ונמאסי׳ ועושין דם רע מוכן לכמה פורעניות והנה א״כ כשאמר שצריך
אדם לקדש עצמו בשעת תשמיש הנה גם המזון כלול בקדו׳ הזה כי ראוי לאדם
לאכל מזונות ראויים והגונים ממוצעים בין הקור והחום ויהיו מן הדברים
המולידים דם נקי וזך וטהור מאחר שאותו הדם עתיד להיות נהפך ליופי הזרע ׃
והוא עתיד יסוד ובנין לולד הנולד מאותו חבור כי אלו היה המזון רע ועכור
ועב תהיה גם הטפה עבה ומטונפ׳ ועכורה וא״כ נמצא המזון להויית האד׳ הכנה
להיות חכם או פתי צדיק או רשע ׃ והנני מוסר בידך מפתח גדול דע כי בהיות
הדבר כמו שאנו אומרים סמך הש״ת בתורתו הקדושה פרשת אשה כי תזריע
ויקרא יב ב למאכלות אסורות ואמר להבדיל בין הטמא ובין הטהור וגו׳ וסמיך ליה אשה כי
תזריע ׃ וסמך מצד אחר פרשת נגעים ׃ ואלו הג׳ פרשיות לסודות נפלאים
ופרשת כי תזריע באמצע להודיע שאם יבדיל אדם מן המאכלות הרעים הויין
לו בנים הגונים קדושים וטהורים ואם לאו הרי נגעים מתחדשים עליהם מצד
טפת הזרע שהיתה מאותן המאכלות המשוקצות ועל כן בא להודיעך כי צריך
האדם לקדש עצמו גם במאכלות הגונות סמוך לתשמיש כדי שיהיה הזרע נקי
וטהור ובינוני בין כפון לרוס כמו שאמרנו ׃ והנה הודענוך כי כפי המזון יהיה
הדם הנולד וכפי הדם יהיה הזרע וכפי הזרע יהיה הולד הנולד ממנו ׃ וכבר
ידעת מה שאמרנו שלא יולד מן הסוס נשר ולא מן החטה עדשים ׃ וכן נאמר כי
תלים נח ד לא יולד מן הזרע העכור והרע כי אם דם משוקץ וכתוב באמרו זורו רשעים
מרחם ׃ והנה הודענוך בדרך הזה דרך המזון הראוי ׃ וראוי לנו לומר לך כי
מן המזון הראוי אין צריך לקחת כדי מלוי הגוף רק דבר בינוני שיוכל הטבע
לטחון אותו וימהר להתהפך לדם נקי וטהור כי בהיות המאכל מתרבה
באסטומכא אע״פ שיהיה מן הדברים ההגונים הנה רבויו יהיה גורם שלא יהיה
נטחן ויפסד באסטומכא ויהיה חוזר רע ומטונף יותר ממה שהיה מן הדברים
הגסים והרעים ולפי׳ ראוי להזהר גם בשיעור המזון כאשר יזהר בגוף המזון
ממש ׃ הנה שמור זה העיקר הגדול שהוא צריך מצד המזון לצד החבור ׃

השער הרביעי

בכוונת החבור מה שאז״ל סוד גדול קשה הרהור עבירה מעבירה והנני מאיר עיניך בדברים שהם כבשונו של
עולם והם נסתרים בכמה חדרים פנימיים ׃ דע שהש״י אל דעות התקין
פעולותיו בחכמה תמימה ונתן כל טבע מטבעי העולם מיוחד פועל הדבר
שניתן לו במשמר׳ מבלי שנוי רק בדרך נסי והנה נתן כח ברמיון האדם להוליד
כיוצא בדבר שהוא מדמה ודבר זה נדעהו גם מצד הטבע ׃ והנה בהתחבר
האדם אל אשתו אם דמיונו ומחשבותיו עסוקים בחכמה ובינה ומדות טובות
והגונות

והתבוננות הנה אותו הדמיון אשר במחשבותיו יש לו כח לצייר הצורה בטיפת
הזרע כדי שיהיה מדמה בשעת החבור בלי ספק וזהו סוד ויקח לו יעקב מקל רעשית ל ל
לבנה וגו׳ ואמר ויחמו הצאן אל המקלות וגו׳ ורז״ל אמרו באבות רבי יוחנן הוה
אזיל ויתיב אשערי טבילה אמר כי סלקן ואתיאן בנות ישראל מנהרא מסתכלן
בי כי היכי דלהוו להו זרעא שפיר כוותי׳ התבונן המראה הזה כי זה החסיד
הודיע כי בהיות האשה מחשבת ביופיו בעלותה מן הטבילה ומתחברת לבעלה
תחבר צורת הוולד כפי הדמיון שהוא מדמה ואכ׳ כמצא הדמיון סבה גדולה
וההרהור והמחשבה גורמין להיות הולד ומדותיו כאשר ביארנו׳ הנה
שההרהור והמחשבה גורמין להיות הולד צדיק או רשע כאשר המזון׳ וצריך
כל אדם לנקות מחשבותיו והרהוריו ולזכותם בשעת תשמיש ולא יהיה מחשב
בדבר עבירה וזמה רק בדברים הקדושים ויהא מחשב בצדיקים הטהורי׳ אנשי
מדע והשכל וחכמה כי אותן המחשבות יחולו על הזרע ויציירוהו בצורתם
בשעת תשמיש וכן מחשבת אשתו שיהיה משמחה בדברים המשמחים את הלב
כדי שתהיה גם היא מסכמת למחשבות זכות וטהורות ויהיו שניהם אחדים
בדבר המסכים כי אז תתקשר מחשבתם לאחד ותהיה השכינה שרויה ביניהם
ויולדו בן כפי הצורה הטהורה שציירו׳ ואל תתמה על דבר זה כי טבע פשוט
הוא בעיני חכמי המחקר כי כפי המחשבה וההרהור שיעבור על לב האדם
ואשתו בשעת חיבורם יהיה הולד מוכן ומצוייר אם טוב ואם רע׳ וכבר
הביאו מההיא מטרוניתא שילדה בן שחור והיתה היא והמלך לבנים יפים עד
מאד וחשב המלך להרגה עד שבא חכם אחד ואמ״ל שמא הרהרה בשעת תשמיש
באדם שחור ובדקו ומצאו צורות שחורות במשכיות אותו החדר שמשמשה בו׳
ואמרה כי היתה מסתכלת באותן הצורות ומהרהרת בהן בשעת החבור וזהו
בענין המקלות ואל תתמה כי גדול מזה נודע בטבע כי אדם שנשכו כלב
שוטה וחלה חולי הידוע לאותה הנשיכה הנה מאותו הדמיון שהוא מדמה
ברעיוניו לא יוכלו להקריב לפניו מים כי מיד ידמה לו שיש בהם כלבים שוטי׳׳
וגם בשתן שלו יראה דמיון כלבים רעים עד מאד מפני רוב ההרהור והתמהון
מצייר בשתן הרהוריו ותמהוניו והבן זה עד מאד וראה עד היכן כח
המצייר וההרהור בשעת תשמיש׳ סוף דבר אדם מהרהר בדברים טובים
וטהורי׳ הנה אותו ההרהור הטוב חל על טפת הזרע ויהיה הולד מצוייר כצורת
אותו הרהור ועתיד להיות צדיק נמור ועליו נאמר בטרם אצרך בבטן וגו׳ ירמיה א ד
ובאמת כי קודם הצורה שלו יהיה ההרהור הטוב מוכן לציירו ואז השכינה
משתתפת עם המחשבה הטהורה כאמרם ז״ל מחשבה טובה הקב״ה מצרפה
למעשה ואם אדם מחשב בדבר עברה וכעור הנה הולד מיוסד על יסוד רשע
וכעור ועתיד להיות רשע מתוכף ועליו נאמר זורו רשעים מרחם׳ ואני צריך תלים נח ד
לעורך על יסוד גדול בא בתורה ובדברי רז״ל אלהי׳ מושיב יחידים ביתה ואז״ל

כל הנושא אשה לשם יופי חדש נכנס וחדש יוצא וחרב אוכלתו שנאמר בה' בגדו הושע ה ז
כי בנים זרים ילדו · הסוד הגדול בזה כי בהיותו נושא אשה לשם יופי הרי
חבורו אינו לשם שמים כי אמנם הוא מהרהר בצורתה בדרך הגשמיות ואינו
מחשב במחשבה טהורה עליונה והנה הבן הנולד מאותו הרהור הוא בן נכרי
וזר ועליו נאמר כי בנים זרים ילדו · ואין לשם חלק בו נמצאו בוגדים ושכינה
מסתלקת מביניהם · ובאתי לעוררך עקר גדול רע כי לכך נסמכה פרשת בן
סורר ומורה ופרשת תלוי לפרש' יפת תאר כי מאשה לקוחה בשביה לא יצא אדם
צדיק מאחר שאין הכוונה רק ליופי ומה יצאו ממנה בנים סוררי' ומורי' ראויי'
לארבע מיתות בד"ב · ודע כי לא לחנם אירע לדוד ענין תמר ואבשלום כי שניהם
בני יפת תאר היו כי כל זה גורם ההרהור כיוצא באותה הצורה · וא"כ בין ממה
שעוררנוך בפר' זה בענין כוונת החבור והמחשב' וההרהור · ואני רוצה לעוררך
על עקר גדול ואמסור לך מתנה גדולה בסוד המחשב' היאך היא פועלת הצורה
בדבר שהיא נתקבלה ממנו · הנה רז"ל אמרו הרהורי עבירה קשים מעבירה
ובמקום אחר אמר מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה חוץ מע"א שנ' למען
יחזקאל יד ה תפוש את בית ישראל בלבם · והנני מאיר עיניך בדברים באו סתומים בגמרא
הנה אז"ל בן עזאי היה יושב ודורש והיתה האש מלהטת סביבותיו ורבי אליעזר
יושב ודורש וקרנותיו יוצאות כקרנותיו של משה · ותצטרך לדעת כי כל אלו
הדברים כוונה אחת להם והנני מבאר · כי מעין המים בהיותו נמשך ממקום
גבוה במקום נמוך יש כח להעלות אותם המים ל מקום אחר גבוה כנגד גבוה
המים שיוצאין ממנו · וכן ידוע לבע"ה כי מחשבת האדם היא ממקור הנפש
השכלית שנמשכה מן העליונים · ויש כח במחשבה להתפשט ולעלות ולהגיע
עד מקום מוצאה · ובהגיעה אל המקור אז היא נדבקה בסוד העליון שמשם
נמשכת ונעשית היא והוא דבר אחד · וכשהמחשבה חוזרת להמשך ממעלה
למטה נעשה הכל כדמיון קו אחד ואותו האור העליון נמשך למטה ואז האור
הבהיר נמשך ומתפשט באותו המקום שבעל המחשבה יושב שם · וכן היו
חסידים הראשונים מדבקין מחשבתן בעליונים ומושכין האור העליון למטה
ומתוך כך היו הדברים מתוספין ומתרבין כפי כח המחשבה וזהו סוד השמן של
אלישע עליו השלום וכד הקמח וצפחת השמן של אליהו · ואחר שהדבר כן
הזכירו רז"ל לומר כי בהתחבר האדם לאשתו ומחשבתו נדבקת בעליונים הרי
אותה המחשבה מושכת אור עליון למטה והוא שורה על אותה טפה שהוא מתכוין
עליה ומהרהר בה כענין הצפחת ונמצאת אותה טפה נקשרת לעולם באור
הבהיר · וזהו סוד בטרם אצרך בבטן וגו' מפני שכבר נקשר האור הבהיר
בטפת אותו צדיק בעת החבור לפי שהמחשבה נקשרת בעליונים ומשכה האור
הבהיר והבן זה עד מאד ותבין ממנו סוד גדול בענין אלהי אברהם אלהי יצחק
ואלהי יעקב · וגם נאמר כי בעת שהיו עוסקים במאכל ובמשתה ובמשגל

ובשאר

ובשאר עסקי הגוף מה תהא עליה · והיתה התשובה כי גם בכל עסקי הגוף
כל כוונתם היתה לשם שמים ולא היתה מחשבתם נפרדת מן האור העליון אפי'
רגע א' ומתוך כך זכה יעקב להוליד י"ב שבטים כלם צדיקים גמורים ותמימים
היו וראויין להיות כדוגמת סדרי עולם נושאי כלי יי' · לפי שלא היתה מחשבתם
נפרדת מהאור העליון אפי' בשעת החבור ולכן אמ"ע בכל דרכיך דעהו · משלי ג ו
וידיעה זו הוא חבור הנפש השכלית ודבוקה באור העליון ולא נקרא שיודע
דבר פלוני עד שידבק השכל במושכל · ואחר שהודענוך זה התבונן בהיות
הרהורי עבירה קשי' מעבירה כי בהיות אדם מחשב בדברי רשע וטנוף מחשבתו
נדבקת בטנופה בעליוני' והרי נפשו מחוייבת לשמי' שהרי היא מטמאה במגע ·
אבל אלו עשה עבירה למטה ולא נגע משפטה לשמים יקל מעליו יותר מהרהור
הרע והוא קרוב לקצץ בנטיעות · ומכאן תבין סוד הרהורי עבירה קשים
מעבירה · המהרהר בעבירה בשעת תשמיש אותה המחשבה המטונפת חלה על
הטפה ומיסדה ממנה יסוד רשע ועול וטנוף ונקרא זרה · ומכאן תבין מעשה של
אותו חסיד שהיה יושב בשערי טבילה כדי שתהיין מחשבתן והרהורם נדבקת
בצורתו וצורתו נקשרת בעליונים · ועוד נודיע לך ענין אחר בענין המחשבה
אע"פ שאינה מכוונת החבור עכ"ז הוא מועיל לו ולזולתו והוא כי בהיות החסידים
הקדושי' מדביקין מחשבתם בעליוני' כל דבר שמחשבין עליו באותה שעה היה
מתקיים אם טוב ואם רע והוא שאמר נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות וכתב
בתענית בההיא ברתא תובי לעפריך וכן היה · ומה שאמר כל מקום שנתנו
חכמים עיניהם בו או מיתה או עוני · ומהענין הזה הוא סוד התפלה והקרבנו'
שהוא סוד דבוק בעליונים ומהענין הזה היה כח אותו ארור בלעם הרשע שהיו
אומרין עליו את אשר תברך וגו' ולפי' היה רוצה לעיין בישראל עיון שלם כדי
שיוכל להדביק מחשבתו בעליונים וימשך עליהם מחשבה רעה ולפי' אמר וישא במדבר כד ב
בלעם את עיניו וגו' ולפי' הוצרך לרקדק לכה נא אתי אל מקום אחר אשר תראנו שם כג יג
משם וגו' כי הרשע היה צריך לעיין במה שכוונתו עליו לטוב או לרע והיה מדביק
מחשבתו למעלה ומוסך כח עליון למי שהיה מתכוון ומעיין בו וזהו ענין מחזה שם כד ד
שדי יחזה נופל וגלוי עינים · ולפי' נתכוון הרשע לבנו' המזבחות שבעה ופר ואיל
בכל אחד כדי להכניס אליו כל הכחו' ולקרבם אל מחשבתו כדי לקיים חפצו ורצונו
הרע בכל אשר יתאוה · ולזה אמר ויקחהו שדה צופים שהיה הרשע צופה בהם שם כג יד
כדי להמשיך עליהם מחשבתו הרעה אבל הקב"ה שיודע כל המחשבות ידע
מחשבתו הרעה ולא הניחה לרצונו של בלעם הרשע והבן זה מאד ותדע עד
היכן מגיע כח המחשבה ואחר שהודענוך סודות אלו הסתומים יש לנו להודיעך
סוד הדרך הסמוך לזה כפי הראוי בע"ה ·

השער החמישי בא יכות החבור ידוע כי כל איש חסיד ונבון כשהוא
מדבר אינו מרב' כי אם בלשון רכה ושפה רפה ובנחת

רוח ואיכו מדבר גדולות וכשהוא מהלך ילך בקומה כפופה וראשו כמוך וכן בכל
מנהגיו׳ והרשע בכל דרכיו בהפך מזה ואתה יש לך לעיין כי מאחר שהדברים
שאין להם גנות אבר אכל בני אדם כל שכן גנות אבר וגנות מעשה ועל׳ כל זמן
שאדם מתחבר לאשה אל יהא בקלות ראש ודברי שוא ותעתועים ולא תקל ראשך
כנגד האשה ואל תרבה בשיחה בטלה עמה׳ ולפי׳ יש לך להכניסה תחלה
בדברים שמושכין את לבה ומיישבין דעתה ושמחין אותה כדי שתקשר דעתה
בדעתך וכוונתה בכוונתך תאמר לה דברי׳ קצתם מכניסין אותה בדברי חשק
ואהבה ורצון׳ וקצתם מושכין אותה ליראת שמים וחסידות וצניעות ומספר
עמה בדברי נשים חסידות וצנועות היאך יצאו מהם בנים הגונים וכשרי׳ ראויי׳
בעלי תור׳ ויראה והוראה כמעשה קמחית שזכתה לז׳בנים שכלם שמשו בכהונה
גדולה ושאלוה חז״ל במה זכתה ואמר׳ להם אפילו קורות ביתי לא ראו שער ראשי
מימי וכל זה הסיבה לשאר צניעותה וחסידותה ויושר מעשיה׳ ויספר עמה
באמצע הלילה או סמוך לשליש האחרון דתניא בברכות משמרה שלישית תינוק
יונק משדי אמו ואשה מספרת עם בעלה׳ סוף דבר כשתהיה בודק בעצמך
ותראה שאתה ראוי לשמש עשה שתהיה בודק דעת אשתך ותסכים לדעתך׳
וכשתהיה מתחבר אל תמהר לעורר בה התאוה כדי שתתיישב דעתה׳ ומכל
הדברים שהודענוך בדברים הקודמים ובדרך הזה יש לך להקים כמה דברים
שלא זכרנו מן הדברים שזכרנו והוי כולל כל הדברים כלם׳ ומדעתך תבין
דרך ההנהגה׳ שהאדם ראוי להתנהג בה בשעת תשמיש יותר מכל צניעות
שאתה צנוע על כל מזגיך במאכל ובמשתה ובדרך ארץ׳ כי כפי הצניעות
והמחשבה שאתה נוהג בשעת החבור כך תחול הצורה על טפת הזרע׳ וזהו
סוד אלה תולדות יצחק בן אברהם וגומר כלומר אחר שאמר ליה הקדוש ברוך בראשית כה יט
הוא שרה אשתך יולדת לך בן׳ נתכוון אברהם בשעת החבור כוונה יתירה
על כל מדותיו הטובות בהיותו מדביק מחשבתו בעליונים ונתכוין להוליד בן
שיהיה ראוי למה שאמר לו הקדוש ברוך וזהו סוד אברהם הוליד את יצחק׳
נתכוון להוליד בן שיהיה צדיק גמור כמותו וזהו סוד אברהם הוליד אז״ל צדיק
בן צדיק והגיע כח צדקו עד שהעיד הקדוש ברוך הוא שאין בו מום לא בפנים
ולא בחוץ וזהו סוד והעלהו שם לעולה וכבר ידעת שלא היה ראוי שיהיה מום
בדבר הקרב על גבי המזבח׳ הבן המראה הגדול הזה׳ וכבר ידעת כי העולה
היא קדש קדשים והיא באה על הרהור הלב וחטאות המורגשות ולפי׳ צריכה
הפשט וכתוח׳ ונקרא יצחק עולה תמימה וכל זה גרם אתו אברהם בשע׳ החבור
שנתכוון לשם שמים ממש׳ וכן הדבר נוהג בשאר החסידים אנשי לבב כי
בהתכוונם לשם ומכוה להדביק מחשבתם בעליונים בשעת החבור אז יולידו
בנים ראויים לקדושה ולטהרה ולחסידות׳ ולפי׳ הוצרכה מגלת רות לכתוב אלה
תולדות פרץ פרץ הוליד את חצרון׳ כאשר פרץ צדיק גמור נתכוון גם הוא רות ד יח
להוליד

להוליד בן צדיק כמותו וזהו סוד פרץ הוליד את חצרון · וכן עד ימי הוליד
את דוד צדיק בן צדיק להודיע כי לא על חנם בחר הקדוש ברוך הוא בדוד
עבדו · כי שלשלת עשרה צדיקים נמורים זה למעלה מזה כדמיון עשרה ספרי
עולם · בסוד יוד כי מפרץ ועד דוד י׳ מעלות צדיק בן צדיק · ועתה התבונן
סוד מה שכללנו בדברים אלו וכשתהיה נוהג בהם כמו שהודענוך אני ערב לך
שתוליד בן צדיק וחסיד מקדש שם שמים, עכ״ד דברי הרמב״ן ז״ל · וכל מי שאינו
נושא אשה הגונה ואינו מוליד בנים חשוב כמת · וכל מי שמוליד בנים הגונים
אף על פי שמת הרי הוא כחי כדגרסינן בבבא בתרא דרש רבי יצחק בר חמא
מאי דכתיב כי שכב דוד עם אבותיו · וכי מת יואב שר הצבא · מפני מה נאמר
מלכי׳ א׳ ב׳
בדוד שכיבה · וביואב מיתה · דוד שהניח בן נאמר בו שכיבה יואב שלא הניח
בן נאמרה בו מיתה ולא הניח בן יואב והא כתיב ומבני יואב עובדיהו בן יחיאל ·
אלא דוד שהניח בן כמותו נאמרה בו שכיבה יואב שלא הניח בן כמותו נאמרה
בו מיתה ובזה נכלל הפרק הזה :

פרק שבעה עשר

אחר שדברנו בקדושת הברית צריך לבאר מהו הפוגם בו ומה תהיה תקנתו · ראשונה נדבר
בענין המוציא שכבת זרע לבטלה שהוא היותר מצוי שכמעט אין אדם בדורנו
נמלט ממנו ובמסכת נדה החמירו בחומר העון ז״ל גופא ר׳ אליעזר אומר כל האוחז
נדה דיג ע״ב
באמה ומשתין כאלו מביא מבול לעולם אמר לו לרבי אליעזר והרי ניצוצו׳ נתזין
על רגליו ונראה ככרות שפכה ונמצא מוציא לעז על בניו שהם ממזרים אמר
להם מוטב שיוציא לעז על בניו שהם ממזרים ואל יעשה עצמו רשע שעה אחת
לפני המקום · תניא אידך אמר להם רבי אליעזר לחכמים איפשר יעמוד אדם
במקום גבוה וישתין או ישתין בעפר תיחוח ואל יעשה עצמו רשע שעה אחת
לפני המקום הי אמר להו ברישא אלימתא קמייתא אמר להו ברישא בתר דאמר
להו איסורא הדר אמר להו תקנתא אלא הא אמר להו ברישא ואמרי ליה אין לנו
מקום גבוה ועפר תיחוח מאי אמר להן מוטב שיוציא לעז על בניו ואל יעשה
עצמו רשע שעה אחת לפני המקו׳ וכל כך למה מפני שמוציא שכבת זרע לבטלה
דאמר רבי יוחנן כל המוציא שכבת זרע לבטלה חייב מיתה שנאמר וירע בעיני
ד׳ג׳ים לח
ה׳ אשר עשה וימת גם אותו רבי יצחק ורבי אמי אמר כאלו שופך דמים שנאמר
הנחמים באלים ותחת כל עץ רענן שוחטי הילדים בנחלי׳ תחת סעיפי הסלעים
ישעי׳ נז ה
אל תקרי שוחטי אלא סוחטי רב אסי אמר כאלו עובד ע״א כתיב הכא תחת כל
עץ רענן וכתיב התם על ההרים הרמים ותחת כל עץ רענן · ועוד אמר לקמיה
דברים יב ב
אמר רב המקשה עצמו לדעת יהא בנדוי ולימא אסור דקא מגרי יצר הרע
אנפשיה ורבי אמי אמר נקרא מומר שכך אומנות של יצר הרע היום אומר עשה
כך וכך ולמחר אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו לך עבוד ע״א ועובד והולך ·
איכא דאמרי אמר רבי אמי כל המביא עצמו לידי הרהור אין מכניסין אותו

במחיצתו

באחיכתו של הקדוש ברוך הוא כתיב הכא וירע בעיני ה' אשר עשה וכתיב בראשית לח
התם כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע ואמר רבי אלעזר מ"ד ידיכם דמים תהלים ה ה
מלאו אלו המנאפים ביד׳ תאנא רבי ישמעאל לא תנאף לא תהא בך ניאוף בין ישעיה א טו
ביד בין ברגל׳ ת"ר הגרים והמשחקים בתינוקות מעכבים את המשיח ופי׳ שם
בגמרא דנסיבי קטנות דלאו בנות אולודי ניגהו דאמר רבי יוסי אין בן דוד בא
עד שיכלו כל הנשמות שבגוף שנאמר כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי שם נז ז
עד כאן לשונו׳ ובמסכת כלה אמרי רבי אומר הנחמים באלים כל המחמם
עצמו להוציא שכבת זרע לבטלה חשוב כבהמה מה בהמה אינה מקפדת אלא
לשחיטה ואין לה חלק לעולם הבא אף הוא אין לו חלק לעולם הבא ועליו אמר
שלמה בחכמתו מי יודע רוח בני האדם העולה היא למעלה זו נשמתן של צדיקי׳ קהלת ג כא
שאין מחממין את עצמן ואין מוציאין שכבת זרע לבטלה׳ ורוח הבהמה
היורדת היא למטה לארץ זו היא נשמתן של רשעים שמחממין עצמם ומוציאין
שכבת זרע לבטלה כל המחמם עצמו חייב מיתה וכל המקשה את עצמו הרי זה
מומר שנאמר וירע בעיני ה' אשר עשה עד כאן לשונו׳ ובזוהר האזינו גם כן זוהר פ' בראשי׳
בעונש העון ז"ל רבי יהודה פתח כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע האי קרא בלפי דף כו תהלים ה ה
איתמ' ואוקמוה אבל ת"ח מאן דאיתדבק ביצר הרע ואיתמשיך אבתריה איסתאב
הוא כמה דאיתמ' כי רבה רעת האדם כל יומין הוו עבדין ולא אישתלי׳ חובייהו בראשית ו ה
עד דהוו אושדין דמין למגנא על ארעא ומאן איכון דהוו מחבלי אורחייהו על
ארעא הה"ד רק רע כל היום כתיב הכא רק רע וכתיב התם לא יגורך רע וכתי׳
ויהי ער בכור יהודה רע בעיני ה׳ אמר רבי יוסי וכי רע לאו איהו רשע אמר ליה בראשית לח ז
לא רשע אקרי אריס ידיה לגבי חבריה אף על גב דלא עביד ליה מדי אקרי רשע
כמה דכתיב ויאמר לרשע למה תכה רעך הכית לא כתיב אלא תכה אבל רע לא שמות ב יג
אקרי׳ אלא מאן דמחבל אורחיה וסאיב גרמיה וסאיב ארעא ויהיב חילא
ותוקפא לרוחא מסאבא דאיקרי רע דכתיב רק רע כל היום ולא עאל בפלטרין
ולא חמי אפי שכינתא בגין דבהאי איסתלק שכינתא מעלמא מנ"ל מיעקב
דכד איסתלק שכינתא מניה חשיב דבבנוהי הוה פיסול דבגינייהו איתתקף רוח
מסאבא וגרע נהורא מן סיהרא ופגים לה׳ ואי תימא אמאי בגין דרא סאיב
מקדשא ואיסתלקת שכינתא מעלוי דיעקב כל שכן ההוא דמסאב אורחיה וסאיב
גרמיה דהוא אתקיף ליה לרוחא מסאבא ובגין כך כד איסתאב אקרי רע׳ ת"ח
כד ברנש איסתאב לא יתפקד מעלם לטב ובכל זמנא איתפקד מההוא דאיתקרי משלי יט כג
רע לביש הה"ד ושבע ילין בל יפקד רע כד אזיל באורחא מישור כדין בל יפקד רע
ועל דא כתיב רק רע כל היום וכתיב לא יגורך רע והאי אקרי רע ולא אקרי רשע תהלים כג ד
וכתיב גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי עד כאן לשונו׳ הרי
מבואר עונשו שאינו רואה פני שכינה ולא עאל לפלטרין וזה מפני הסבות הנז׳
באמור הא' שאמר סאיב גרמיה ע"ש שמעורר על כל איברין רוח הטומאה בכח

ההרתחה

שהרתחה ההיא שהרתיח עצמו שאי אפשר טפת הרע לצאת אלא ע״י חימום כל
איברים כמנהג איבריו מטמאין ׳ וזה דומה בקצת לעון הכעס שפי׳ בספר תכוה
שהמרתיח עצמו בכעס מטמ׳ עצמו מבית ומחוץ ולכן פי׳ בזוה׳ שאין לך עון שיטמ׳ וזהר פר׳ וישב
האדם בו יותר מעון זרע לבטלה ז״ל ותא חזי בכל אינון חובין דאיסתאב בהו ברנש דף קפח
בהאי עלמא דא איהו חובא איסתאב ביה ברנש יתיר בהאי עלמא ובעלמ׳ דאתי
מאן דאושיד זרעיה ברקנייא ואפיק זרעיה ברקנייא ואפיק זרעיה למגנא
בידא או ברגלא ואיסתאב ביה כמד״א כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע
בגון דא לא עאל לפרגודא ולא חמי סבר אפי עתיק יומין כמא דתנינן כתי׳ הכא
לא יגורך רע וכתיב התם ויהי ער בכור יהודה רע בעיני ה׳ ובגיני כך ידיכם
דמים מלאו ׳ זכאה חולקיה דברנש דדחיל למאריה ויהא נטיר מאורח בישא
וידכי גרמיה לאיסתדלא בדחילו דמאריה עד כאן לשונו ׳ אמר עוד ושאיב
ארעא פי׳ שמטמא הארץ העליונה והטעם כי הארץ העליונה אינה מקבלת שפע
אלא מצדיק העליון והצדיק אינו משפיע אלא בה וכאשר האדם מחמם עצמו לבטלה
גורם שהברית העליון ישתעבד להשפיע שפע טוב העליון לחיצונים כי סוד
הקמותו בסוד ואת בריתי אקים את יצחק הוא ע״י התעוררות תורה ומעשי טובי׳ בראשית יז כא
להשפיע בה אור הלובן העליון ׳ ובהיותו בעל קרי שהוא מתחמם על ידי לילית
וכות׳ תיה גם כן הוא לבטלה וכל ריק ובטלה הם החיצוני׳ כאומ׳ שהם משתוקקים
להבל וריק כמכא שהשפע שהיה ראוי שתקבל אותו הגבר׳ מקבלת אותו השפחה
כמכא שפחה כי תירש גברתה והגברת מקבלת המותר שהוא הדין הקשה מצד
השמאל והיינו ושאיב ארעא ׳ ומי שידע סוד הזווג העליון ידע כמה חומר העון
הזה ויהיב חילא ותקפא לרוח מסאבא מבואר במה שפי׳ ׳ ולכן מדה כנגד מדה
כמו שהיה הפגם בשכינה לכך לא יקבל פני שכינה וכמו שתשליט על עצמו רוח
הטומאה כן לא תכנס נפשו לפלטרין שהוא סוד הקדושה ׳ ואמר בסוף המאמר
ת״ח כד ברנש איסתאב לא אתפקד פי׳ ע״ד מה שפי׳ בגמ׳ במס׳ ברכות אר״ חייא בר ברכות ס״ב
אבא אר״ יוחנן כל המשביע עצמו מדברי תורה ולן אין מבשרין אותו בשורו׳ רעו׳
שנ׳ ושבע ילין בל יפקד רע עד כאן לשונו ׳ ולפי׳ דברי הר״שבי ע״ה רע זה הנזכ׳ משלי יט כג
בפסוק הוא המוציא זרע לבטלה והיינו דשלא יבא לידי קרי בלילה כשיהיה שבע
מדברי תורה כי דברי תורה הם מרפא לחולי זה כמו שנבאר עוד ׳ ורצה באומ׳
כד ברנש איסתאב וכו׳ שכל זמן שלא עשה תשובה מעון זה אינו נפקד בחלומו
מעם הב״ה לטוב ואדרבה כיון ששלטו עליו החיצונים הוא מהלקם ופוקדים אותו
ברע ומטמאים אותו בקרי ׳ וז״ש ובכל זמנא איתפקד מההוא דאיתקרי רע לביש
ובפרט אם רוצה להכנס בחכמה הפנימית במקו׳ הסוד והוא פגום במדת צדיק
שהוא סוד הרי היא צרחה משם ויטמאוהו להראותו לו שאינו ראוי ליכנס לשם ׳ וזהר פר׳ בסוף
וכן מוכח בזוהר וכן אמ׳ בתיקונים תיקונא קדמאה ז״ל בראשית ב׳ רא׳ שית ב׳ זה דף קכג ע״ב
השער לה׳ צדיקים יבואו בו דא איהי תרעא דצדיקייא דאית לון רשו לעאלא תמן תקונים דף י״ג
ואחרנין

ואחרנין דלאו איכון בריקיא איתרחיין מתמן עכ"ל · עוד בזוה"ר ת"ח כל חטאי זוהר פר' ויחי
דברכם כלהו אבלותא דיליה תליין בתשוב' וחטא דאוטיד זרעיה ואחבל אורחיה דף רסב ע"א
ואפיק זרעא על ארעא מחביל לי' ומחביל ארע' עליה דכתי' נכתם עונך לפני וכתי' ירמיה ב כ"ב
ביה כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע וכתיב ויהי ער בכור יהודה רע בעיני תהלים ה ה
ה' וימיתהו ה' והא איתמר עכ"ל · ובמקו' אחר בספרי' כתיבת יד כתו' בר בהילא בראשית לח ז
דתיובתא תקיפא · עוד בזוהר ז"ל בכל חובין דחייבי עלמא דחיין לה לשכינת' חד זוהר פר' כי
מינייהו מאן דמחבל אורחיה על ארעא כדאמרן ובגין כך לא חמי אנפי שכינת' תשא דף סט
ולא עאל בפלטרין ועל דא כתוב באלין וימחו מן הארץ איתמחון מן כולא · ת"ח
בההוא זימנא דזמין קב"ה לאחייאה מיתיא כל אינון מתין דאשתכחו לבר בשא'
ארעין נוכראי' קב"ה יברא לון גופייהו כדקא חזי וכו' ולא יהיב לון קב"ה נשמתין
אלא בארעא דישרא' דכתיב בפותחי את קברותיכם והעליתי אתכם מקברותיכם יחזקאל לז יב
והבאתי אתכם אל אדמת ישראל דיתגלגלון תחות ארעא · ולבתר מה
כתיב ונתתי רוחי בכם וחייתם וגו' · דהא בארעא דישראל יקבלון נשמתין כל שם לז
בני עלמא בר אלין דאיסתאבו וסאיבו ארעא באלין כתיב וימחו מן הארץ דייקא
ואף על גב דקשו ואיפלינו קדמאי עד' וימחו כמד"א ימחו מספר חיים · אמר ליה תהלים סט כט
ר"ש ודאי לית לון חולקא לעלמא דאתי דכתיב וימחו מן הארץ וכתי' לעולם ירשו ישעיה ס כ"א
ארץ · אבל יקומון בדין ועלייהו איתמר ורבים מישיני אדמת עפר יקיצו אלה דניאל יב ב
עכ"ל · ועם היות שהמאמר הזה מדבר בדור המבול שאין להם חלק לעולם הבא
ולסברת רבי אבא שלא יקומו בתחיה ולא בדין · מ"מ נלמוד ממנו כי מי שבדור
הזה יעשה כמעשיהם ולא יעשה תשובה לא יהיה לו חלק לעולם הבא · ואם יקום
בדין כסברת הרשב"י יהיה לחרפות שכיון שכתן עיקר טעם לדור המבול שאין
להם חלק לעה"ב מפני שהיו שופכין זרעם על הארץ כדכתיב כי השחית כל בשר בראשית ו יב
את דרכו על הארץ ולכך נרמז שימחו מן הארץ סתם בין למעלה בין למטה כן
יהיה לכל מי שיעשה כמותם ולא עשה תשוב' · ובזוהר החמיר גם כן בחומ' העון זוהר פר' ויחי
על פסוק אוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו ז"ל מאי כי גמול ידיו אמר רבי דף ריט ע"ב
יצחק לאכללא מאן דזכי בידוי לאפקא ולאבלא זרעיה בריקניא איקרי רע ישעיה ג יא
ולא חמי אפי שכינתא כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך וכתיב ויהי ער בכור תהלים ה ה
יהודה רע אוף הכא אוי לרשע רע ווי לההוא חייבא דאיהו רע דעבוד גרמיה
רע כי גמול ידיו יעשה לו לאכללא מאן דזכי בידוי לאפקא ולאבלא זרעיה
בריקנייא ולהאי טרדין בההוא עלמא יתיר מכלא · ת"א חזי דהא כתיב
אוי לרשע רע אמאי רע אלא כמא דאמינן דעביד גרמיה רע וכתיב לא
יגורך רע וכלהו סלקין והאי לא סליק · ואיתימא שאר חייבין דקטלו בני
נשא · ת"א חזי כלהו סלקין והוא לא סליק מאי טעמא איכון קטלו בני נשא
אחרא והאי קטיל בנוי ממש ואוסיד דמין סגיאין · ת"א חזי בשאר חייבי עלמא
לא כתיב וירע בעיני ה' וכאן כתיב וירע בעיני ה'. אמר עשה מאי טעמא משום בראשית לח י
דכתיב

דכתיב ושחת ארצה · תנן אמר רבי יהודה לית לך חובה בעלמא דלא אית
ליה תשובה בר מהאי ולית לך חייבייא דלא חמאן אפי שכינתא בר מהאי דכתי׳
לא יגורך רע · אמר רבי יצחק זכאין אינון צדיקיא בעלמא דין ובעלמא
דאתי עלייהו כתיב ועמך כלם צדיקים לעולם ירשו ארץ וכו׳ עד כאן לשונו · ישעיה ס כא
עם היות שבמאמר הזה אמר סתם דלא אית ליה תשובה צריכין אנו לתרץ
ענין זה שהרי יש לנו שאין דבר שאין לו תשוב׳ שהרי אפילו מנשה קבלו הקדוש
ברוך הוא אם כן מה ישתנה עון זה מהשאר · ונראה לי לתרץ שהכוונה הוא
שאין הדבר תלוי בתשובה תתאה כשאר הפוגמים שתחלתם בשובם הוא
בתשובה תתאה דהיינו בסור מרע מיד הם מקובלים · וכן מדוקדק בלשונו אינו עושה עבירה יותר
דסמיך ליה ולית לך חייבייא דלא חמאן אפי שכינתא בר מהאי · והטעם
מפני שהחטא הזה הוא בצדיק ובשכינה כא׳כרפי׳ ולכן כיון שהשכינה קטיגורו
אינו מקבלו בתשובה · כי בזה יובן פסוק פניה׳ בעושי רע להכרית מארץ תלים לד יז
זכרם צעקו וה׳ שמע כי עושה רע הם הנקרא׳ המוציאים זרע לבטלה והם
נכרתים מארץ החיים מפני היות הפגם בה אבל צעקו וחזרו בתשובה וה׳ שמע
ומכל צרותם הצילם שפי׳ בזוהר · אמר רבי יהודה גדולה צעקה שקורעת זוהר פ׳ שמות
גזר דינו של אדם מכל ימיו · רבי יצחק אומר גדולה צעקה שמועלת על דף כ
מדת הדין של מעלה · ר׳ יוסי׳ אומר גדולה צעקה שמועלת בעולם הזה ובעולם
הבא בשביל צעקה נוחל העולם הזה והעולם הבא דכתיב ויצעקו אל ה׳ בצר
להם וממצוקותיהם יצילם עד כאן לשונו · נמצא היות הצעקה למעלה תלים קז ו
מהתשובה תתאה לכל הפי׳ ולכך וה׳ שמע · והכוונה היא שתשובתו קשה עד
שיגיע לתשובה עילאה וכן כתב החכם כה״ר יהודה חלגואה ע״ה בספר צפנת
פענח שהכוונה באומרו שאין לו תשובה פירו׳ שתשובתו קשה עד מאד ואין
מספיקין בידו לעשות תשובה מפני שצריך סיגופים הרבה וילאה בעל תשובה
ולא יעשה מה שראוי לעשות זהו שאין לו תשובה · והוא ע״ד מש״ז״ל כל באיה משלי ב יט
לא ישובון וכו׳ על מי שיש לו אפיקורסו׳ שקש׳ לו להניח דרכו ולא ישוב ויש לסייע
סברה זו מדברי רבי שמעון בן יוחאי עליו השלום שהחמיר שם בחומר הפוגם זוהר פ׳ ויקהל
אות ברית ואמר בסוף דבריו ווי ליה לההוא כשופא דנקמין מניה נקמת עלמין דף רכד ע״ב
נוקמא דעלמא דא ונוקמא דההוא פגימו · ואמר אחר כך והכי מלי כד לא
עבר תיובתא שלימתא תיובתא דאיהי איתחזייא לחפייא על כל עובדוי עד כאן
לשונו · והטעם שיצטרך תשובה שלימתא לחפייא על כל עובדוי מפני שמדת
הצדיק נקרא׳ כל שכל המדות נכללות בו כמבואר בתיקונים · וכן הפגם
בברית הוא פגם בכל אותיות ידו״ד כרפי׳ בתיקונים מ׳ י״ע״ה לנו״ ה״שמימה
ר״ת מילה את ידו״ד · נמצא הפוגם בברית פגם בכל המדות הכלולות במדת
צדיק ובאותיות השם וכאלו פגם כל השיעור קומה · ולזה יצטרך תשובה
שלימתא דאיהי איתחזיית לחפאה על כל עובדוי שאפילו פגם כל איברין

צריך שיעשה תשובה לתקן כל איבריו כמו שנבאר . ועתה יתורץ בזה באופן אחר כי כל תשובה צריך התשובה באבר שבו חטא אבל החטא בברית אינו תלוי בתשובה הברית לבדה כמו לישא אשה אבל צריך תשובה תקיפה כאלו פגם כל איבריו כדפי' . ועוד נצריך יותר לקמן . וראיה שגם מוציאי זרע לבטלה יש להם תשובה שהרי דור המבול היו מוציאים זרעם לבטלה ופי' רבותינו זכרונם לברכה שנתעכב נח בעשיית התיבה כדי להכריז להם שיחזרו ויעשו תשובה . אמרו במדרש תנחומא בפרשת נח אמר רבי הונא בשם רבי יוסי מאה ועשרים שנה היה מתרה הקדוש ברוך הוא בדור המבול שמא יעשו תשובה כיון שלא עשו אמר לנח עשה לך תיבת עצי גופר עמד נח ונטע ארזים עיין שם . ומורי עליו השלום כתב בספר אלימה בענין תשובת עון זה וכללתי כלל דבריו הוא זה שענינו שנקרא רע והרע הוא הפך הטוב . והענין כי הצדיק נקר' טוב שגורם להמשיך אור היסוד בנקבה כי גם אשר נחלי הזרע אור העליון וכיון שזה השפיעו לבטלה נזדמנה לילית גם שהיא נקרא' ריק ובטלה וגורם שהברית העליון ישתעבד להשפיע לחיצוני' וגורם שפחה כי תירש גברתה שהשפע שהיה ראוי שיושפע לשכינה נשפע לחיצונית . ולכן נקרא רע ולכן אינו רואה פני שכינה דהיינו הטוב הצפון הנשפע לה כיון שפגם לה לא יזכה לאותו הטוב אפי' אחר שנכנס לגיהנ' . מה שאין כן לשאר החוטאים כי שאר החוטאים אחר שנשלמה שיעור מדת עונש בגיהנם נכנסי' לג"ע לקבל שכרם מה שאין כן מי שפגם בהוצאת הזרע לבטלה ואין לך עון שיטמא האדם נשמתו יותר מבהוצאת זרע לבטלה וזה אם לא עשה תשובה . אמנם אם עשה תשובה אין לך דבר שעומד בפני התשובה . ומה שפי' בזוהר שאינו תלוי בתשובה הוא כי צריך לעשות דברים שהם למעלה ממקום התשובה . והטעם כי הפוגם בברית פוגם במוח כי משם נשפע הזרע והוא פגם בחכמה ולכן צריך לעשות תשובה למעלה ממקום התשובה שהיא הבינה וצריך לתיקון זה שלשה דברים . הראשון תשובה . השני חכמה השלישי ענוה . התשובה להתרחק מהרע ולהתדבק בטוב והיינו שיעשה קישוטין ויחודים לשכינה באופן שמה שנפרדה מהצדיק שתביט פניה לו והיסוד ישפיע בה . וכן התשובה הוא לסגוף עצמו בסגוף והכנעה גדולה תחת אשר הרתיח עצמו ובזה יזכה למדת הענוה שהיא למעלה ממקו' התשובה ואין לך דבר שלא יתוקן בהפכו . וכן כשיזכה לחכמה וימשיך מחכמה אור התורה ליסוד להשפיע למלכות כנגד טיפי הזרע הנמשכים מהמוח לברית . וכן בהמשכת הסודות העליונות מסוד הדעת ליסוד גם כן מתקן הפגם כי בזה השכינה מאירה על ידי היסוד כדפי' בתיקונים . הכלל שאין לך דבר שלא יתוקן בתשובה ומה שפירשו בזוהר שאינו תלוי בתשובה הוא שתשובתו קשה ואף זו מכלל קושי התשוב' שמראים לו שאינו תלוי בתשובה ואין לך דבר שעומד לפני

התשובה

התשובה ואף אם שמעת שובו בנים שובבים חוץ מפלוני כענין אלישע אחר
אל תחוש שהרי אלישע אחר סוף סוף נתקבל שאפילו שלא שב כל שכן אם היה
שב שהיה מועיל לו יותר ויותר אלא שסגרו דלתי התשובה בפניו והיה צריך
להשכיר עד יפתח הפתח · וזהו משז"ל כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה
חוץ מצא בעל הבית דהיינו הקדוש ברוך כל מה שיאמר לך עשה מהמצות עשה
חוץ מצא שאם יאמר לך צא מביתי ואל תכנס כענין אלישע אחר אל תשמע לו
אלא תכנס בתשובה כי זה חשקו של בעל הבית אלא שמטעה אותך · וצריך
להתמיד התשובה שנה אחר שנה ואל ישכח כמה פעמים הכעיס לבוראו כי כל
עונותיו ספורים וכתובים ואם לאו הרי לילית מזומנת ליפרע ממנו סך עונותיו
מה שנתחמם בין ירכותיה שם יפול ואין מקים עד יעכל כל הרע כי הקדוש
ברוך הוא נותן כח ברשעים לסבול פורענותם ועל כל חימום וחימום נפרעים
ממנו מחדש · והטעם כיון שאמר לשכב אצלה להיות עמה ואמרו לשכב אצלה בראשית לט י
בעולם הזה להיות עמה בעה"ג עד יקבל עונשו כמו שביאר רבי שמעון בן יוחאי זוהר פ' פקודי
עליו השלום שם עונשו ולא נעתיק לשונו עיין שם · ולכך תשובתו קשה שצריך בהיכלו' סטרא' היכל
לעשות תשובה על כל כעס וכעס שהרתיח עצמו בהוצאת זרע לבטלה · עוד ב' דף רסג ע"ב
כתב מורי עליו השלום בענין ויהי ער בכור יהודה ואונן שנאמר בהם וימיתם
ה' ופי' רבותי' זה לשונו מכאן שהמוציא זרע לבטלה חייב מיתה לשמים · והטעם ע"ל זכרונם לברכה
הוא כדפי' לעיל שהטפה ההיא היוצאת לבטלה כיון שלא באה בנקבה מיד
החיצונית מזומנת שם ולוקח חמום הרע ההוא ועושקת הנשמה שהייתה ראויה
לבא בטפה ההיא כמבא שיש ביד החיצונית כל אות' הנשמות הראוין לבא באות'
הטיפות · וכאשר האדם חוטא חטא ולא עשה תשובה הראויה החיצונה מזמנת
שם אותם הנשמות הטהורות העשוקות בידה ובניו מתי' כשהם קטני' בתוקפא
דאימהון כדפי' בשבת · ובהיותו מצטער במיתת בניו מתכפר לו מה שהיה חייב
מיתה לשמים שהרי גם כן הוא מת בקצת · ובלבד שיעשה תשובה מכאן ואילך
ועל העון הזה נאמר גם בכנפיך נמצאו דם נפשות אביונים נקיים · וכן מה ירמיה ב לד
שפי' רז"ל שהעתקנו ראש הפרק שוחטי הילדי' שזה שוחט בניו ממש וכדפי' הרשב"י
ע"ה בספר ויחי שהעתקנו לשונו לעיל ולכך אינו רואה פני שכינה שאין שכינה
מתגלה לו כמו שמתגלה לשאר הצדיקים אלא אם יעשה תשובה הראויה וכמו
שיתבאר עד כאן קיצור כוונתו · עוד בענין המוציא זרע לבטלה דבר הרשב"י זוהר פ' אמור
עליו השלום ז"ל ת"ח כל מאן דאפיק זרע לבטלה לא זכי לאיחמי אפי שכינתא דף צ ע"א
ואקרי רע דכתיב כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע האי מאן דאפיק ליה תהלים ה ה
בידיה או באתתא אחרא ואי תימא דאפיק ליה באיתתו דלא מתעברא הכי נמי לא
אלא כמה דאמרן ועל דא יבעי ברנש מקודש' בריך הוא דיזמין ליה אתתא דכשרא
דלא יפגים זרעיה דמאן דאפיק זרעיה באתתא דלא כשרא פגים ליה לזרעיה
ווי למאן דפגים זרעיה עד כאן לשונו · ובמעלת מי שהוא נזהר בהוצאת

ילקוט פר׳ זרע לבטלה כתבאר בתנא דבי אליהו הובא בילקוט בפ׳ משפטי׳ בפסוק וישלח
משפטים סימן את נערי בני ישראל ויעלו עולות ז״ל תאנא דבי אליהו זש״ה אין כאל ישורון אשרי
שמא ד׳ נח ע״ג אדם שיש בו דברי תורה לאמתו ולא יצאת ממנו שכבת זרע חנם · ואפי׳ הוא
דברים לג כו
שמות כד ה ים׳ ראוי הוא להעלות עולה על גבי המזבח ככהן גדול שנאמר וישלח את נערי
בני ישראל · וכל הנעשה עגל מן העבירה ולא עשאה הרי הוא ניזון מזיו
שם כד יא השכינה שנאמר ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו עד כאן לשונו · וכשם שצריך
לשמור הברית מהוצאת זרע לבטלה כן צריך לשומרו מנדה שפחה נכרית
ווסר פ׳ בשלח זונה · ופי׳ ענין זה בזוהר ז״ל אמר רבי יצחק ודאי מאן דזכי בצדיק זכי בנצח
דף ס ע״ב והוד ואלין איכון תלתא דאיתברכא בהון כנסת ישראל ומאן דזכי בהו זכי
במלכא קדישא ועאל בכולהו ארבעה ולקבל ד׳ אלין כטרא להאי רשימא קדישא
מד׳ אלין נטירו דכנסת ישראל אסתמרותא דנדה נטירו דצדיק אסתמרותא
דשפחה נטירו דנצח אסתמרותא דנכרית נטירו דהוד אסתמרותא דזונה ועל
דא לקול ה׳ אלהיך דא כנסת ישראל אלהיך במה זכאן ישראל לקבלא אנפי
ויקרא יח ב שכינתא באיסתמרותא מנדה ועל דא תנינן כתיב ואל אשה בנדת טומאתה לא
תקרב לגלו׳ ערותה מאי לגלות ערותה דא כנסת ישרא׳ ובהאי אחידן ומתקשרן
מלין אחרנין דכנסת ישראל איתקשרת בהו והא אוקמוה מלי · והיסר בעיניו
תלים לד יו תעשה דא צדיק כמה דכתיב עיני ה׳ אל צדיקי׳ לאיסתמרא משפחה והא אוקימנא
מלי כמה״א ושפחה כי תירש גברתה דגרים לצדיק לאיתדבקא בשפחה · והאזנת
למצותיו דא נצח לאיסתמרה דלא ישקר ביה דלא יעול רשימא דא בבת אל נכר
שמוא״א טו כט לא ישקר בנצח דכתיב וגם נצח ישראל לא ישקר ומאן דנטיר האי קיים מצותיו
שמות לד יד דכתיב כי לא תשתחוה לאל אחר · ושמרת כל חקיו דא הוד לאיסתמרא מן זונה
תלים מה ד ואזלא הא כמה דתנינן אמר רבי יהודה מ״ד חגור חרבך על ירך גבור הודך
כאזית כד ב והדרך אלא כל מאן דמזרז גרמיה ושוי דחילו דחרבא שננא תקיפא לקבליה על
ירך מאי על ירך דא רשימא קדישא כמה״א שים נא ידך תחת ירכי · ד״א
חגור חרבך כלו׳ זריז ואתקין יצרך בישא דאיהו חרבך על ירך על ההוא רשימא
קדישא לנטרא ליה ואי נטר ליה כדין איתקרי גבור וקב״ה אלביש ליה בלבושוי
תלים נו ו ומאן לבושוי דקב״ה הוד וכנא דכתיב הוד והדר לבשת אוף הכא הודך והדרך
וכדין איתדבק ברנש במלכא קדישא כדקא יאות מכאן ולהלאה כל המחלה אשר
שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה׳ רופאך עד כאן לשונו · הרי מהמאמר
הזה כלמוד ענין שמירת הברית מד׳ הנזכרי׳ והנה בכלל שמירת הנדה צריך
ליזהר מליגע בה כמו שהאריכו הפוסקי׳ בזה ולכן צריך להזהיר את האשה דיני
הנדה וחליפתה ודיני החפיפה והטבילה שבכמה דברי׳ איפשר שלא תדע האשה
בהם ונמצא בועל נדה · ואיפשר שלזה כוון רבי שמעון בן יוחאי עליו השלום
באומרו במאמר בענין הנדה ובהאי אחידן ומתקשרן מלין אחרנין דכנסת יש׳
איתקשרת בהו · גם כן מבואר במאמר מעלת השומר הברית הנקרא גבור
ומעלתו

ומעלתו בעה״ב שהב״ה מלבישו בלבושו שהם כבח והוד וכן במעלתו כמ״ש בסוף
המאמ׳ וכדין איתדבק ברכש במלכא קדיש׳ הוא התפאר׳ ומתקיי׳ בו סוף הפסוק
כל המחלה אשר שמתי במצרים וגו׳ כי אני ה׳ רופאיך׳ כי כיון שמתדבק במלכא
קדישא יוכן הרפואה מאריך אכפין ומכלל הן אתה שומע לאו או׳ וכן במדרש
ילקוט דרשו פסוק איש חרבו על ירכו על אזהרת הברית ז״ל ד״א איש חרבו על
ירכו זו המילה מפחד בלילות שהם זהירים בחטא שהוא משול בלילה עד כאן
לשונו ׳ ובענין פגם הברית באשת איש או הבא על נשג״ז נתבארו בזוהר
ובמדרשי רבותינו בענין פגם הברית באשת איש או הבא על הנדה או השפחה
או נכרית או זונה ראינו להעתיק מקצת דבריהם כדי שירא החוטא בשומעו
הענשם׳ אמרו במד׳ רבה פ׳ כי תשטה על פסוק קומו ולכו כי לא זאת המנוחה מיכה ב י
בעבור טמאה תחבל וחבל נמרץ אמ״ל הקב״ה על שאר עבירות הייתי מאריך אפי
עמכם כיון שפשטתם בניאוף קומו ולכו מהו וחבל נמרץ אני אמרתי כי חלק ה׳
עמו יעקב חבל נחלתו אני נטלתי יעקב והוא היה חלקי לפי שהיה זרעו דומה
לחבל שהוא משולשל זה בזה שהיו כלם מיוחסים בני אבותיהם ולא היה זרע
אחר מפסיק ביניהם שכולם שומרים עצמן מן הניאוף ולא היה שם ממזרות
כיצד כתוב אלעזר הוליד את פנחס ופנח׳ הוליד את אבי שוע וכן כלם והשלשלת
באה כך ואתה נכנסת על אשת חביר׳ וטמאת את הנחלה היאך הוא מונה פלוני
בני והוא אינו בנו שהוא ממזר פסקת את החבל הוי וחבל נמרץ ׳ מהו נמרץ
אלא ממזר רשע כורר הא למדת בעשרת השבטים שלא נחתם גזר דינם אלא
בעון הניאוף ׳ ומנין לשבט יהודה ובנימין שלא נחתם גזר דינם אלא על
הניאוף שכן ירמיה נואח לפני האלהי׳ בימי מנשה היו הבנים בני אבותם עכשיו
בני זמה הם הה״ד כי או״ל עמי וכו׳ מה כתיב בסוף הפרשה סוסים מיוזנים ירמ׳ ס דף כב
משכי׳ היו איש אל אשת רעהו יצהלו אע״פי שעברו על המצות כלם וכפרו בהב״ה שם ס ם
כמה דכתיב כחשו בה׳ הוא מאריך אפו ועל הניאוף נחתם עליהם גזר דין שכן
כתיב אחריו העל אלה לא אפקד בם נאם ה׳ אמר הב״ה על הכל אני כובש ועל שם ס ם
הזמה אני כועס הריני מוסרן למלכיות הה״ד עֲלוּ בְשָׁרוֹתֶיהָ וְשַׁחֵתוּ. עד כאן נס ס י
לשונו ׳ עוד לקמן בפ׳ עכמה עוברין על עשרת הדברות וכן נאמר ומוצא קהלת ו כט
אני מר ממות את האשה אוי לה לעבירה שעוברין בה על עשרת הדברות עד
כאן לש כו׳ ובבראשית רבה ז״ל אמר רבי שמלאי כל מקום שאתה מוצא זנות ב״ר פ׳ כח
אנדרלומסיא באה לעולם והורגת רעים וטובים ר׳ עזריה ור׳ יהודה בר׳ סימון
בשם רבי יהושע בן לוי אמר על הכל הב״ה מאריך אפו חוץ מן הזנות שנאמר
ויראו בני האלהים וכו׳ מה כתיב בתריה ויאמר ה׳ אמחה את האדם ר׳ יהושע ן׳ דלשיע ו ב
לוי בשם ר׳ פדיה אמר כל אותה הלילה היה לוט מבקש רחמי׳ על הסדומיים והיו
מקבלים מידו כיון שאמרו לו הוציאם אלינו ונדעה אותם לתשמיש אמ״ל עוד מי דלשיע יט ם
לך פה חתן ללמד סניגוריא מכאן ואילך אין לך ללמד סניגורייא עליהם עכ״ל ׳
ובכבא

ב"מ פ"ד ובב"מ תציעא אמרינן שלשה יורדין לגיהנ' ואינן עולין ואלו הם המכנה שם רע
לחבירו והמלבין פני חבירו ברבים והבא על אשת איש עד כאן לשונו' ובעונם
ויקרא רבה פ"ט הבא על השפחה אמר בויקרא רבה ז"ל ר"א אם על תודה יקריבנו זש"ה
משלי יד ט אוילים יליץ אשם אמר רבי יודן הטפש הזה מתגרס חובתו בפיו ואומר
לא חטאת אני חייב ולא אשם אני חייב ' רבי יודן בשם רבי לוי אמר אלו בני
אדם שנוהגין בשפחות היתר בעולם הזה הקב"ה תולה אותם בקדקודי ראשיהם
תהלים ס"ח כב לעתיד לבא אך ימחץ ראש אויביו קדקד שער מתהלך באשמיו כל עמא יימרון
יזיל ההוא גברא בחוביה עד כאן לשונו ' עוד אמרו במס' דרך ארץ רבתי כתכא
ילקוט פר' כי תצא סימן תתקל"ח דף רכב ע"ג אבלינו בכתיבת יד והועתק בילקוט הבא על השפחה חייב עליה משום ארבע
עשרה לאוין וכרת בידי שמים משום לא תזרע כרמך כלאים ומשום לא תחרוש
ומשום לא תלבש שעטנז ומשום לא תרבה ומשום לא תנאף ומשום לא תגנוב
ומשום לא תחמוד ולא תענה ומשום אשת אב ומשו' אשת אח משום שפחה משום
זונה משום נדה משום נכרית אם היה ישראל והלל את עצמו וזרעו בכותית לא
יהיה לו ער בחכמים ועונה בתלמידים ואם היה כהן לא יהיה לו בן מגיש מנחה
סנהדרין פ"ט לה' צבאו' עד כאן לשונו ' עוד אמרו בסנהדרין על פסוק בגדה יהודה ותועבה
ירמיה ג כ נעשתה בישר' א"ר יהודה זה עבודת אלי' וכן הוא אומר בגדתם בי בית יש' נאם
שם ג ג ה' ותועבה נעשתה בישראל זה משכב זכור וכן הוא אומר ואת זכר לא תשכב
ויקרא יח כ משכבי אשה תועבה היא כי חלל יהודה קדש ה' אשר אהב זו זונה וכן הוא אומ'
לא יהיה קדש בבני ישראל ובעל בת אל נכר זה הבא על הכותית וכתיב בתריה
דברים כג יז יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה אם ת"ח הוא לא יהיה לו ער בחכמים ועונה
בתלמידים ואם כהן הוא לא יהיה בן מגיש מנחה לה' צבאות אמר רבי חייא
בר אבויה כל הבא על הכותית כאלו נתחתן בע"א שנאמר ובעל בת אל נכר עד
משלי ה ג כאן לשונו ' עוד במדרש כי נפת תטפנה שפתי זרה בני הזהר מאשה זונה
שלא תטעה אותך בדבר שפתים ושלא תפתה אותך אחר קולה למה ואחריתה
מרה כלענה חדה כחרב פיות אמ"ל בני מה החרב אוכלת משני צדיה כך היא
מאבדת חייו של אדם מחיי העה"ז ומחיי העה"ב מה כתיב אחריו רגליה יורדות
מות שמורידה האדם לעומקה של מות וזהו ייסורין רעים שאול צעדיה יתמכו
אעפ"י שנידון בייסורין בעה"ז אינו ניצול מדינה של גיהנם עד כאן לשונו '
זוהר פ' שמיני דף מ"ד ובעונם הבא על אשת איש ועל הפנויה בלא ז' ברכות פיר' בזוהר ז"ל תכאן
אוליפנא חתן וכלה כיון דאתברכן בשבע ברכות איתדבקן כחדא כדוגמא
דלעילא ועל דא מאן דאתי לאיתחברא באיתתו אחרא הא פגים זווגא כד יכול
עביד ב' רשויות לעילא דהא זווגא דכנסת ישראל בקב"ה ביה בלחודוי בזמני
דאיהו ברחמי ובזמנא דאיהו בריכא ' ת"ח מאן דמתחבר באתתו אחרא כאלו
משקר ביה בקב"ה ובכי' ועל דא קב"ה לא יהיב ליה תשובה ותשובה תליא עד
ישעיה כב יד דיסתלק מעלמא הה"ד אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון ואימתי בשעתא

דעאל

דעאל בתשובה לההוא עלמא ואית ליה לקבלא עונשא · רבי אלעזר אמר האי
מאן דמשקר בכנסת ישראל לא יתקבל בתשובה עד דאיתדן בדינא דגיהנם
כ"ש מאן דמשקר בכ"י ובקב"ה וכ"ש אי אטרח ליה לקב"ה למיעבד דיוקנא דממזר
באתתא אחרא ואכחיש פלטייא דמלכא · רבי חייא פתח ואמר גוזל אביו ואמו משלי כח כד
אביו דא קב"ה ואמו דא כנסת ישראל מאי גוזל כד"א גזילת העני בבתיכם ומאן ישעיה ג יד
איהו מאן דאמיר אתתא אחרא דלאו איהי בת זוגיה · תנינן תמן כל הנהנה
מן העולם הזה בלא ברכה כאלו גוזל להקב"ה וכו' דכתיב גוזל אביו ואמו כל
הנהנה מן העולם הזה כלל דא איהו מאן דאיתדבק באתתו למהני מינה והע"ג
דאיהי פנויה ואהני מינה בלא ברכה כאלו גוזל קב"ה וכו' מ"ט בגין דזווגא דילהון
בשבע ברכות הוא ומה על פנויה כך מאן דאיתדבק באתתו אחרא דקאים
כגוונא דלעילא בזיווגא דשבע ברכות עאכו · חבר הוא לאיש משחית דא משלי כח כד
ירבעם כמא דאוקמוה ואומר אין פשע דאמר הא פנויה היא אמאי אסיר בגין
דא גוזל אביו ואמו ולא עוד אלא דחבר הוא לאיש משחית מאן הוא איש משחית
דפגים דיוקנא ותיקונא דלעילא · כ"ש מאן דאמיר לאתתו דחבריה לאיתדבקא
בה דפגים יתיר ועל דא איתפגים הוא לעלמין איש משחי' דפגים לעילא ופגים
לתתא ופגים לנפשיה הה"ד משחית וכתיב משחית נפשו הוא יעשנה · ובעונש סס ו׳ לט
הבא על הכותית פי' בזוהר מאן דאיתדבק באיתתא דשאר עמין עא״ה איסתאב זוהר פ׳ חיי
איהו וההוא ברא דאיתיליד ליה יקבל עליה רוח מסאבא ואי תימא הא סרס דף קל״ט
מסטרא מאבוי קא אתיא אמאי יקבל עליה רוח מסאבא · ת"ח דהא בקדמיתא רים ע״ב
איסתאב אבוי בשעתא דאיתדבק בההיא איתתא דאיהי מסאבא וכיון דאב
איהו איסתאב בההיא איתתא דאיהי מסאבא כ"ש דאיהו ברא דאיתיליד מינה
יקבל רוח מסאבא · ולא עוד אלא דעבר על אורייתא דכתיב כי לא תשתחוה שמות לד יד
לאל אחר כי ה' קנא שמו ובגין דקני על האי ברית · ואמר לקמיה ת"ח האי
מאן דאעל ברית קדישא בההיא איתתא דשאר עמין גרים לאיסתאבא איהו
וגרים לאיסתאבא אתר אחרא ועל דא כתיב תחת שלש רגזה ארץ עד כאן משלי ל כא
לשונו · עוד בזוהר עד דהוו אזלי אמר רבי אבא מאי דכתיב אותי עזבו מקור זוהר פר׳
מים חיים לחצוב להם בורות בורות נשברי' וכו' אותי עזבו דא הוא מאן דמשקר ואתחנן דף רסו ע״א
באת רשימא קדישא ובמה משקר בהו דעייל להו ברשותא אחרא דאיקרי בורות ירמיה ב יג
נשברי' דהא אומין דעלמא ע"ע איקרו בורות נשברי' וישראל אקרי באר דמיין
בלילן נפקי ונזלין מינה כמא דאת אמר ונוזלים מן לבנון ונוזלים מתוך בארך שיר ד טו
וכתיב מעין גנים באר מים חיים · אפר לא יכילו המים מהו אלא ההוא נהר משלי ה טו
דנגיד ונפיק אשקי לכל גנתא ורוי לכל אתר ואתר כמא דאוקימנא עד דמלי שיר ד כו
לההוא אתר גנתא דאיקרי באר מים חיים ומתמן איתזנו עילאין ותתאין כמא
דאת אמר ומשם יפרד וכל אינון סטרין דסטר שמאלא לא משתקיין מההוא בראשית ב י
נביעו דמיין נבעין בגין דאינון מסטרא דשאר עמין ומאן דמשקר בשמא

קדישא בההוא סטרא איתרבק בבורות נשברים אשר לא יכילו המים ולא עיילי
לתיקון וההוא דזכי לנטרא ליה זכי לאיסתקייא מההוא נביעו דנחלא בעלמא דין
ובעלמא דאתי הה"ד והיית כגן רוה וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו וזכי ישעיה נח יא
דאיתמלי ההו' באר עילאה לנגדא ברכאן לעילא ותתא ווי למאן דמשקר בשמא
קדישא דהא משקר בשמא עילאה ולא עוד אלא דגרי' להאי באר דלא איתברכא
וקרינן עליה כי הוציא שם רע על בתולת יש' בתולת יש' דייקא ע"כ לענייננו ׳
ובעונש הבא על נכרית את' בתיקוני ז"ל וכל סירכאן דשם המות איכון רגלין דילה תקונים דף כו
ועלייהו איתמר רגליה יורדו' מות ואיכון א' סרכות ועליהו כתיב ולא אוסיף עוד משלי ה ה
להכות את כל חי כאשר עשיתי לאיכון דמכלין א' ברכאן דצלותין ומאן דגרים בראשית ח כ"א
דמי טופנא מתגברין מאן דאריק מים דזרע ברית מילה בנדה שפחה כותית
זונה ׳ ולעולם טרפה איהה חיה דבכל אתר דאשתכח ברנש בחובין דילה
קטלית עד כאן לשונו ׳ עוד בתיקונים תלת קליפין דערלה איכון משחית ואף תקו' דף ס"ט
וחמה ׳ לקבל ערלה איהו עון דתקינו בצלותא והוא רחום יכפר עון ׳ ולא
ישחית דא משחית ׳ והרבה להשיב אפו דא אף ׳ ולא יעיר כל חמתו דא חמה ׳
ומאן דאעיל אות ברית ברשו נוכראה אלין ארבעה שלטין עליה הה"ד והמים
גברו מאד מאד על הארץ על הארץ דא גופא דיליה ע"כ ׳ עוד בתיקונים בראשית ז יט
ענין זה הנז' הוא דומה ממש לפוגם בשבת ומוציא מרשות היחיד לרשו' הרבים תקו' דף ס"ח
וז"ל מאן דאעקר חפץ מאתריה ואנח ליה לבר מאתריה כאלו אעקר אילנא דחיי
דאיהו ברית ואנח ליה ברשו נוכראה מאן דעביד דא גרים דאעקר שכינתיה
מרשות דילה ואנח לה ברשו אחרא דאיהי מרה וטחול ודא גרם לים' דאיתעקרו
מארעא דישראל ואיתגליאו בארעא נוכראה דאיהי רשות הרבי' והכי הוא מאן
דאעיל אות ברית קדש דיליה ברשו נוכראה עד כאן לשונו ׳ עוד בתיקונים שם דף ע"ב
כגוונא דא מאן דאפיק מרשות היחיד ואזיל לרשות הרבים או דאפיק זרע מניה כ"ל דאפיק
מאות ברית קדש ואעיל ברשו נוכראה כאלו האי נטע אילנא דטוב ורע ובגין
דא האי ברנש דנטע בנדה או שפחה או כותית או זונה איתמ' לא תעשה לך פסל שמות כ ד
וכל תמונה ועל ברתא דאיתעביד' כגוונא דא איתקריאת מסכה ועלייהו איתמ'
ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה וכו' ושם בסתר מאי בסת' בסתרו דעלמ' עד דברים כז טו
כאן לשונו עוד בעונש הבא על הכותית ועל הנדה בזוהר ז"ל תלת איכון דדחיין זוהר פ' שמות
שכינתא מעלמא וגרמין דדיוריה דקב"ה לא הוי בעלמא ובני נשא צווחין ולא דף ג
איסתמע קליהון ׳ ואלין איכון ׳ מאן דשכיב בנדה בגין דלית מסאבו תקיף
בעלמא בר מסאבו דנדה ׳ מסאבא דנדה קשייא מכל מסאבו דעלמא איקתא
איהו וכל דמקרב בהדיה יסתאבון עמיה בכל אתר דאזלין אתדחייא שכינתי
מן קמייהו ׳ ולא עוד אלא דגרים מרעין בישין על גרמיה ועל ההוא זרעא דיוליד
דכיון דיקרב ברנש לגבי נוכרה ההוא מסאבו דליג עלוי ואיסתאב בכל שייפי
דיליה ׳ זרעא דיוליד בההוא שעתא משכין עלוי רוח מסאבו וכל יומוי יהו ש"ש עמ"ב
במסאבו

במשכנו דהא בנייניא ויסודא דיליה במשכנו רב ותקיף מכל משכנו דעלמא
דמיד דאקרב ברכש לגבי כדה ההוא משכנו דליג עלוי דכתיב ונתתי כרתה ויקרא כו כה
עליו ׳ ומאן דשכיב בבת אל נכר דאעיל ברית קדש ואת קיימא ברשו אחרא
דכתיב ובעל בת אל נכר ׳ ותנינן לית קנאה קמי קב״ה בר קנאה דברית מלאכי ב יא
קדישא דאיהו קיימא דשמא קדישא ורזא דמהימנותא ׳ מה כתיב ויחל העם במדבר כ״ה א
לזנות אל בנות מואב מיד ויחר אף ה׳ בישראל ׳ רישי עמא דידעי ולא מיחו
בידייהו איתענשו בקדמיתא דכתיב קח את כל ראשי העם והוקע אותם לה׳
נגד השמש ׳ רבי אבא אמר מאי נגד השמש נגד הברית דאיקרי שמש ועלייהו
איתמר כי שמש ומגן ה׳ אלהים ׳ שמש ומגן דא ברית קדישא ׳ מה שמש זרח תלים פ״ד יב
ואנהיר על עלמא אוף הכי ברית קדישא זרח ואנהיר גופא דבר נש ׳ מגן מה
מגן איהו לאגנא עליה דבר נש ׳ אוף הכי ברית קדישא מגן עליה דבר נש ׳
ומאן דנטיר ליה לית נזקא בעלמא דיכיל למקרב בהדיה ׳ ודא הוא נגד השמש
רישי עמא יתפסון בכל דרא ודרא בחובא דא אי ידעין בגין דחובה דא עלייהו
לקנאה ליה לקדשא בריך הוא ׳ בהאי ברית מאן דאעיל קדושה דא ברשותא
אחרא עליה כתיב לא יהיה לך אלהים אחרים על פני לא תשתחוה להם ולא שמות כ ג
תעבדם כי אנכי ה׳ אלהיך אל קנא וכלא קנאה חדא ׳ ועל דא איתרחייא
שכינתא מקמיה ׳ מאן דמשקר בברית קדישא דאתרשים בבשריה דבר נש כאלו
משקר בשמא קדישא בריך הוא ׳ מאן דמשקר בחותמא דמלכא משקר ביה
במלכא לית ליה חולקא באלהא דישראל אי לא בחילא דתיובתא תדיר ׳ ר׳ יוסי ס״פ יתרו
פתח ואמר ויעזבו בני ישראל את ה׳ וימכור אותם וכו׳ ׳ מאי ויעזבו דדחו מינייהו שמואל א יב
ברית קיימא קדישא הוו גזרין ולא פרעין עד דאתת דבורה ונדיבת בהאי לכל
ישראל כמה דכתיב בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה׳ ׳ מאן דקטיל שופטים ה ב
בנוי ההוא דמתעברא אתתיה וגרים לקטלא ליה במעהא דסתיר בניינא דקב״ה
ואומנותא דיליה ׳ אית מאן דקטיל בר נש והאי קטיל בנוי ׳ תלתא בישין
עביד דכל עלמא לא יכיל למיסבל ועל דא עלמא מתמוגגא זעיר זעיר ולא ידיע
וקב״ה איסתלק מעלמא וחרבא וכפנא ומותנא אתייא על עלמא ואילין איכון
קטיל בנוי סתיר בניינא דמלכא ׳ דחייא שכינתא דאזלא ומשטטא בעלמא ולא
אשכחת נייחא ׳ ועל דא רוחא דקב״ה עביד כביכול בכיה ועלמא איתדן בכל
הני דיכין ווי להאי בר נש ווי ליה טב ליה דלא יתברי בעלמא ׳ זכאין איכון
ישראל דאע״ג דהוו בגלותא דמצרים אסתמרו מכל הני תלתא עד כאן לשונו
לענייננו ׳ ובענין מה שאמר חגור חרבך על ירך גבור לפי׳ הראשון היינו תלים מה ד
שהחרב הנוקמת נקם ברית היא הנפרעת מהפוגם הברית ׳ וכן פיר׳ רבי
שמעון בן יוחאי עליו השלום בארוכה ז״ל פתח ר״ש ואמר גורו לכם מפני חרב זוהר פ׳ וארא דף כ״ז
כי חמה עונות חרב למען תדעון שדין שדון כתי׳ גורו לכם מפני חרב מאן חרב איוב יט כט
נוקמת נקם ברית ׳ דהא האי חרב קאים לאסתכלא מאן דמשקר בברית

פס כו כה דכל מאן דמשקר בברית נוקמא דנקמין מניה האי חרב הוא דכתיב כי אמת
עונות חרב · מ״ט בגין דמאן דמשקר בברית פרים תיאובתא ולא נטיר מאן
דנטיר ולא יהיב לאתריה דהא לא אתער לגבי אתריה · וכל מאן דנטר ליה
להאי ברית איהו גרים לאיתערא האי ברית לאתריה · ואיתברכאן עילאין
ותתאין מאן איתער האי ברית לאתריה כד אשתכחו זכאין בעלמא · מ״כ
שמות ו ד מהכא וגם הקימותי את בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען את ארץ מגוריה׳
אשר גרו בה מאי מגוריהם כד״א גורו לכם מפני חרב בגין דאיהו אתר דאשרי
מגור בעלמא ועו׳ גורו לכם מפני חרב · אשר גרו בה מינוא דאיתקריבו לגבי
קב״ה דחילו בה דחילו ודחילו עילאה בה למיטר פיקודוי דהאי בהאי לא ישרי
דחילו על רישיה דברכם לא דשיל ליה לקב״ה לעלמין ע״כ · עוד במעלת השומר
זוהר פ׳ לך לך דף כד ע״א את הברית ובעונש הפוג׳בו נתבאר בזוה״ר ז״ל פתח ואמר לולי ה׳ עזרתה
תלים צ״ד יז לי כמעט שכנה דומה נפשי תאנא במה זכאן ישראל דלא נחתי לגיהנם ולא
איתמסרן בידוי דדומה אלא בהאי את דהכי תאנא בשעתא׳ נפיק מעלמא כמה
חבילי טהורין איתפקדו עליה זקפין וחמאן האי את דהוא קיימא דקודשא
איתפרשן מניה ולא איתייהב בידוי דדומה לנחתא לגיהנם דכל מאן דאיתמסר
בידוי נחית לגיהנם ודאי · ומהאי את דחילין עילאין ותתאין ודינין בישין לא
שלטין ביה בבר׳אי איהו זכי לנטורי ליה להאי את בגין דאיהו איתאחיד בשמא
דקב״ה כיון דדוד מלכא לא נטר את קיימא דא כדקא חזי איתעדי מניה מלכות׳
ואיתטריד מירושלים מיד דחיל וסביר דייחתון ליה לידוי דדומה וימות בההוא
שמואל ב יב יג עלמא עד דאיתבשר ביה דכתיב גם ה׳ העביר חטאתך ולא תמות ביה שעתא
פתח ואמר לולי ה׳ עזרתה לי כמעט שכנה דומה נפשי עד כאן לשונו · ומעלת
השומר הברית מבואר גם בעונש שאמר שמפני שלא שמר את הברית כדקא
חזי סבר דייחתון בידוי דדומ׳ ׳ולי לא היה הב״ה אפוטרפוס שניגור עליו כמבואר
זוהר פ׳ בראשית ד ח ע״ב בזוה״ר ואם דוד היה מתיירא מדומה על היות שהיה הדבר בהתיר שכל ההולך
למלחמת בית דוד גט כריתות היה כותב לאשתו ועכ״ז שלא שמר את ברית
כראוי ולא הספיק תורתו להגין עליו מהייסורין ואמרו רז״ל שדוד הע״ה ראש
הסנהדרין והלכה עמו בכל מקום שנאמר ונבון דבר ואז״ל ה׳ עמו שהלכה עמו
בכל מקום מי שפגם בו בלי פקפוק מי יהיה עליו סניגור הלא ודאי ימסר ביד
תלים קט כד דומה · והרי דוד עם כל זה מכינו שקבל סיגוף וייסורין בתעניות כמ״ש ברכי
כשלו מצום והלא מה שנטרד ממלכותו כראות שהיה על מה שחטא באוריה
שהרגו בחרב בני עמון שאמר שם בפ׳ בראשית אבל מה שחטא באוריה עונשו
שמואל ב יב יא כתיב׳ עליה וקבל׳ ועונשא כתיבת הייכו מ״ש לו נתן הנביא הנני מקי׳ עליך רעה
מביתיך מי שחטא בברית כמה צריך שיצטער בסיגוף ותענית כל ימיו כמ
שעשה דוד · ואם יאמר מי שיאמר שהתורה מכפרת עון הלא דוד הע״ה עוסק
בתורה היה יותר ממה שאנו עוסקים כדפי׳ ז״ל והיה בו רוח הקדש למה שנן
עצמו

עצמו בחנם ולא סמך עצמו על עסק התורה יומם ולילה שיכפר לו עונו ׃ אלא
והאי מה שאמרו שהתורה מכפרת הוא ע"ד שפי' החסיד רבי' יונה ע"ה בשערי
תשובה בענין מ"ש רז"ל שהעוסק בגמילות חסדים שמכפרים על עונותיו שפי'
שתולין לו מהייסורין עד שובו כן העוסק בתורה הכפרה היא שמאריכי' לו עד
שישוב. אבל ודאי שצריך לטהר מעונותיו בסיגופים ובתעניות כדי שתהיה
תורתו רצויה כמו שהארכנו בשער התשובה ׃ ובפרט מי שחטא בברית שהפג'
בו שקול ככנגד כל התורה כולה שמשמעלו' שאמרו בו רז"ל כרע גודל עונש הפוג'
בו והאריכו במעלתו ׃ בתיקונים ביאר גם כן במעלת השומר ברית שעליו נא' תקוני' דף סד
וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך כי יהו"ד רשום בברית באומרו מי יעלה
לנו השמימה ר"ת מילה וס"ת יהו"ד וכל המקטרגים ירחיקו ממנו ׃ ואמר עוד
בשלהי דף ס"ד ובג"ד מאן דנטיר ברית מילה דאיהו חותמא דיליה זז מות מניה
דאיהו שטן יצר הרע טמא כפוני מלאך המו' ולא יתקריב לגביה ולא ימות על ידיה
ומאן דמשקר בברית מילה הוא משקר בחותמא דמלכא דאיהו רשים ביה שדי
מלבר יהו"ד מלגו ׃ מ"ל מהאי קרא תשמע מי יעלה לנו השמימה ר"ת מילה ס"ת יהו"ד דברים ל יב
ובודאי מאי דמשקר בברית מילה אסתלק מניה יהו"ד ושדי ושריא עליה שטן
דאיהו אל אחר חיויא שריא באתר דיהו"ד מלגאו וסם המות שריא באתר דשדי
מלבר ודא איהו דאמר קרא את מקדש ה' טמא אם לא תב בתיובתא וקביל כמה במדבר יט כ
ייסורין לאעברא האי חויא מתמן ולסם המות דיליה דאיהי צרעת ממארת
בכמה מרעין ומכתשין עד דלא אסתאר ביה בשרא דאיהי עפרא ורזא דמלה
ועפר אחר יקח וטח הבית בגין דכתיב עפר לחמו עד דיתפרנס מהאי בשרא לא ויקרא יד מב
יזוז מניה ׃ ועני חשוב כמת ׃ מה מיתה אנפוי משתניין כגוונא דא עני אנפוי תלים יב ט
משתניין ׃ והא אוקמוה כרום זלות לבני אדם מאי כרום זלות לא מאן דאצטריך
לבריית' אנפוי משתניין ככרום ׃ וכמה נשוכין דייסורין נשיך האי חויא ולא
עוד אלא דעני חשוב כמצורע מה מצורע וראשו יהיה פרוע וכו' ׃ כך עני ׃ מה
מצורע מחוץ למחנה מושבו כך עני ערום ויחף ׃ ועניותא איהו לישראל באתר
דצרעתא ׃ ואמר עוד לקמיה ואם תב בתיובתא כתיב עליה שם חיים דאיהי
שכינתא ואיתמ' בה ושב ורפא לו מאלין מיני מרעין ונסיוא ליה ממית דעניותא ישעיה ו י
כד"א והשיבו וחיו דים' בזמנא דאינון עניים קרויים מתים ובניכייהו איתמ' שובו יחזקאל יח לב
וחיו ולית עניותא כעניותא דאורייתא דמאן דלית ביה אורייתא אקרי מת ׃ אסוותא
דיליה מאי הוא להוא עלמא אורייתא דאתמר ביה עץ חיים היא למחזיקי' בה משלי ג יח
והיא אסוותא לכל מרעין כד"א רפאות תהי לשרך וכו' עכ"ל ׃ ומכלל המאמר מובן שם ג ח
מי שפגם בברית שצריך שיסבול ייסורין קשין קרובי' למיתה עד יתעכל הבשר
שהיא שבו רשום העון ׃ ובפרט אם פגם בו בהוצא' זרע לבטלה שהוא חייב מיתה
צריך שיקבל עליו יסורין קרובים למיתה ׃ והטעם שהפג' בו גדול כולל שהוא נוגע
בעצ' שם יהו"ד כולל מכו' עשה ומכו' לא תעשה שמי עם י"ה שס"ה זכרי עם ו"ה רמ"ח ׃

והרי הוא בפוגמו בברית פגם בכל עשה ול״ת · וצריך ייסורין כאלו עבר כלם
בפרט · ומורי ע״ה האריך הדבר יותר לדקדק לשון המאמ׳ שאמ׳ ורזא דמלה ועפר
אחר יקח וטח את הבית ופסוק זה ביארו אותו בתיקוני׳ לענין הגלגול כפי מה תקונים דף כו ע״ב
שהורונו רז״ל והסכים עמו פיתגורס גם כי רבו החולקים בדעת זו והנה לענין
קבלת היסורין לתשובה הוא דומה למגולגל שכשם שהמגולגל יצטרך לבנין אחר
מפני היות הגוף הראשון משכן לחיצוני וצריך ביטולו כן בשובו בתשובה הרי
מעכל הבשר שנתגדל ע״י החיצוני בסיגופי׳ ובתעניו׳ · והוצרך הרשב״י ע״ה להביא
עוד ענין עני חשוב כמת לפר׳ שיהיה דומה ל׳ המגולגל בכל עניניו שכשם שהעני
פניו ירוקין הרי בזה טעם המיתה שהמת פניו ירוקות וכמה נשוכין דיסורין
נשיך ליה מפני שהעצמות והבשר שניהם מתתקנים במגולגל שהחיצוני שלט
בשניהם כמ״ש לעיל שנסתלק ממנו יד״ור ושדי ושריא באתריה סמאל שהוא אל
אחר ונקבתו · וכנגד יד״ור שהיה מבפני׳ שלט אל אחר וכנגד שדי מבחוץ שלט
שם המות דיליה בבשר ולכך צריך לתקן שניהם · והנה ע״י העניו׳ בהיות העניו׳
גדול כמה נשוכין דעניות נשיך ליה נמצא בזה העצמו׳ משתברין ג״כ וכאלו שלט
המיתה בהם ובזה נתתקן הכל · ואמר שהעניו׳ הרי הוא כמיתה וכמכת מצורע
כמבואר שם · נמצא היות העניו׳ כפרה לעון זה גם ביאר בסוף המאמ׳ שהתורה
רפואה לכל המכו׳ ולכל חלאי הנפש כד״א רפאות תהי לשרך וזה אם שב בתשובה
ולא חזר לעונו עוד · וכן מובן מכלל דבריו שהפגם בברית הוא גורם עניו׳ ממון
ועניות תורה והטעם שכיון שסוד הברית הוא סוד נהר דנגיד ונפיק הוא מושך
כל מיני השפע אם שפע גשמי למזון הגוף ואם מזון רוחני למזון הנשמו׳ · וכיון
שפגם בו הרי שניהם מסתלקים וכיון שחזר בתשובה שניהם חוזרים · וז״ש ואם
תב בתיובתא נחית עליה שם חיים דאיהי שכינתא ורפא לו מעניו׳ התורה שכיון
שנתקן הברית יש לו עלייה להתאחז בעץ החיי׳ שהוא עמודא דאמצעות׳ מקום
נביעת התורה · ושיעור הלשון כך הוא ולית עניותא כעניותא דאורייתא פי׳ כמו
שאמרנו לעיל שמי שפגם בברית עניו׳ רודף אחריו שיהיה חשוב כמת אין עניות
כעניו׳ של תורה והרי הוא חשוב כמ׳ אעפ״י שיהיה עשיר · ותקנתו שישוב בתשובה
שלא יחזור לעונו ויעסוק בתורה כדי שיהי׳ כדי למכתו כי בעלותו למעלה ממקום
הפגם מביא שם חיים לרפאת הפגם אשר שם בברית הנקרא חי · ומורי
ע״ה כתב שאין שם התורה מועיל אלא אחר התשובה שהוא עזיבת החטא וקבלת
הייסורין אח״כ באהבה · והטע׳ כי התורה היא שם חיים לטהר הקליפה שבפני׳
והייסורין טיהרו הבשר מבחוץ · וכדפי׳ לעיל דאל אחר שרייא באתר דידו״ר
מלגאו ושם מות שריא באתר דשדי מלבר · ומ״מ כלע״ד כאשר נדקדק בדבריו והי׳
אסוותא לכל מרעין כמד״א רפאו׳ תהי לשרך שהכוונה היא שהתורה היא רפואה
בין למה שבחוץ דהיינו הבשר בין למה שבפני׳ שהם העצמות · והיינו רפאו׳ תהי
לשרך שהיא הבשר ושקוי לעצמות דהיינו מלת וכו׳ לדקדק ביום הפסוק שהוא

עצמות

מצטרך

מצטרך לכוונתו · והטע' שהתור' היא כמו רטיה למכה אחר שנעכל הבשר הרע
ושימו מלוגמא ורטיה לגדל בשר טוב · כך הייסורין טיהרו הקליפה בין מבפני'
בין מבחוץ ונשאר העני הזה מנוגע וכחוש ועצמותיו כשמקו · ולכן יצטרך אל
סם התורה שהיא שקוי לעצמו' להחלים והיא רטיה לבשר מחוץ והיינו רפאו' לשרך
ושקוי לעצמותיך · וזה דומה למה שפי' בזוהר בענין וזרחה לכם יראי שמי שמש זוהר פ' ויקהל
צדקה וכו' שפי' בשער היראה סוף פר' י"ג · וכן מכלל תשובת העון הזה הוא מלאכי ג כ
ליזהר בשמירת אות שבת ובאות תפלין ובאות ימים טובים וכן פיר' בתיקונים תקוני' דף נא
ז"ל איכון ה' עילאה ה' תתאה ו' עמודא דאמצעית' שביל תרוייהו · יסודא דכלא
י' דא ברית כל מאן דאעקר ושקר ביה אעקר כלא ואפיל ליה והאי י' אבן השתיה
דמנה הושתת עלמא ועליה איתמר אבן מאסו הבונים וכו' ואיהי יסוד דכולא תלים קיח ב
עליה איתבני ומאן דחב באות שבת ובאות תפלין ובאות יומין טבין ובאו' ברית
מילה כאלו אעקר ליה מאתריה ואהדר עלמא לתוהו ובהו עד כאן לשונו ·
וכיון שמצינו שהקישו' רבי שמעון בן יוחאי עליו השלום אות ברית לאות שבת
ואות תפלין ואות יום טוב · נראה שהפגם שוה בכלן ובכולן יש ליזהר · וכבר
נודע שאמרו רז"ל שהשומר שבת כהלכתו מוחלין לו על כל עונותיו שנאמר כל
שומר שב"ת מחללו אל תקרי מחללו אלא מחול לו · ובפרט בשמירת יום שבת ישעיה נו ו
צריך ליזהר הרבה שהוא דומה בהרבה דברים לאות ברית · וכן הקישו' רבי
שמעון בן יוחאי עליו השלום ז"ל זכור את יום השבת לקדשו דא איהו רזא דברית זוהר פר' יתרו
קדישא ובגין דבהאי ברית קיימין כל מקורין דשייפי גופא ואיהו כלל כלא · דיס דף נב
כגוונא דא שבת איהו כללא דאורייתא וכל רזין דאורייתא ביה תליין וקיומא
דשבת קיומא דכל אורייתא דמאן דנטיר שבת כאלו נטיר אורייתא כלה עד כאן
לשונו · אחר שדברנו בכלל הפגם בברית ובעונש המוציא זרע לבטלה צריכין
אנו לבאר ענין אחר הפוגם גם כן בברית והוא עון הקרי שאחר שהוא הוצאת
זרע לבטלה הרי הוא פגם בברית ופי' קר"י קר"י שבברית הקדש ממקומו שישפיע
לחיצוני ובזוה"ר היכל ב' מהיכלו' הטומאה שהוא ההיכל שבו נפרעין ממי שיטמא זוהר פ' פקודי
בריתו בסוף ההיכל ביאר הרשב"י ע"ה שיש שם ב' רוחות המתהפכים לזכרים דף רסד היכל ב
ונקבות ואלו מטמאין את האדם בחלום הלילה ומוציאין ממנו זרע לבטלה ·
ובעונשו דומה בקצת לעונש עון המוציא זרע לבטלה שהרי אמר ונשמרת מכל דברים כג ט
דבר רע שלא יהרהר ביום ויבא לידי טומא' בלילה וכבר העתקנו לעיל מאמרם
ז"ל המביא עצמו לידי הרהור אין מכניסין אותו במחיצתו של הקדוש ברוך הוא·
ובעונש המטמא עצמו כתבאר בזוהר ז"ל אמר רבי אלעזר כתי' והזרתם את בני זוהר פ' מצורע
ישראל מטומאתם וגו' בטמאם את משכני אשר בתוכם והזרת' כהאי זר דאיהו זר דף נב ע"א
מכלהו ולא אתחבר במה דליתיה דיליה · ות"א בשעתא דמסתאבי' בני נשא לתתא ויקרא טו לא
מסאבין לון בכלא והא איתמר אבל בשעתא דרוח מסאבא איתער חשבתון זר
אלא רוח מסאבא איתער רוח מסאבא אחרא ואתייהיב ליה רשותא לנחתא
לעלמא

בעלמא׳ מאי רעותא רעותא דקדושה דהוה כחית ומחי ביה לא איתכח
ואיסתלק וכדין איתגלייא דינא לקבליהון דחייבין ואוסיף דינא על דינא וכדין
תרין רוחין משתכחין בעלמא חד רוחא דדינא וחד רוחא דמסאבא׳ אמר רבי
אלעזר אצטריכנא הכא למימר מלה דאוליפנא מאבא ות״ח הכא ילפי׳ מנגע רביתא
דכד רוחא מסאבא שרייא בביתא וקב״ה בעי לדכאה ליה שדר נגע צרע׳ בבית
לקטרגא דא בדא וההוא נגע לא אעדי מביתא ואף על גב דרוח מסאבא איסתלק
מההוא ביתא עד דיתנתץ ביתא אבנין ואעין וכלא כדין איתדכי אתרא כהאי
גוונא מאן דאיסתאב ואיתער רוח מסאבא ושארי עלוי׳ כד בעי קב״ה לדכאה
עלמא איתער רוח דינא תקיפא ואשתכח בעלמא ושרייא על ההוא רוח מסאבא
ומקטרגו דא בדא עד דיתעבר מעלמא׳ וההוא רוח דינא תקיפא לא איסתלק
מאתריה עד דינתץ אתר שייפין וגרמין וכלא כדין איתדכי עלמא ואיתעברו
מניה רוחין מסאבין ועלמא אשתכח ברכיו׳ וע״ד תנינן אתא לאיסתאבא
מסאבין ליה ודאי ווי לגרמיה כד שארי עליה רוח מסאבא ואשתכח ביה בעלמא
דודאי ליכרע דקב״ה בעי לבער׳ ליה מן עלמ׳׳ זכאין אינון צדיקיא דכלהו קדושי׳
ואשתכחו בקדושא קמי מלכא קדישא ושרייא עלייהו רוח קדישא בהאי עלמא
ובעלמא דאתי עד כאן לשונו׳ ומהמאמר הזה גם כן יראה שצריך בעל תשוב׳
לעשות סיגוף גדול לעון הקרי עד שיטהר עצמו מהטומאה שקרי עד הטומאה׳
וצריך שיסרה הדין עליו עד שיטהר כמבואר במאמר אם לא יתוקן בתשובה
כדרך שפי׳ בתיקונים במאמר שהעתקנו שאמר וסביל כמה ייסורין לאעברא
ההוא חויא מתמן וכמו שפי׳ מורי ע״ה שהעתקנו פי׳ לעיל׳ והנה הקרי יבא
לכמה סבות וצריכין אנו לבארם׳ הא׳ מהם הוא מה שפי׳ הרמב״ני ע״ה בפר׳
קדושים בענין אל תפנו אל האלילים והוא ענין ההסתכלות בנשים שיבא מזה
לידי הרהור וטומאה והוא עובר על ואלהי מסכה לא תעשו לכם שמאחר שכל (ויקרא יט ד)
גופו מתחמם ברוח הטומאה כמנא עושה עצמו אלהי מסכה׳ ופי׳ מלת לכם
הוא כאלו אמר לא תעשו עצמכם אלהי מסכה עד שפי׳׳ וכן פי׳ בזוהר בעני׳ אלה (זוהר פ׳ תבוא דף קע״ב)
מסכה לא תעשה לך על ענין הכעס שאמר שהכעס משונה משאר הטומאות ז״ל (שמות לד יז)
אבל דא שניא מכלא וכל גופא שליט מגאו ומבר וכפשא וכלא מסאב׳ ואמר
לקמיה ועל כתיב אלהי מסכה לא תעשה לך בגין לאבאשא גרמיך׳ ועד״ז
אמר בזוהר וכל מאן דאיסתכל בשפירו דאיתתא ביממא אתי להרהורי בליליא (זוהר פרשת קדושים דף פב)
ואי סליק ההוא הרהורא בישא עילויה אעבר משום אלהי מסכה לא תעשו לכם
עד כאן לשונו׳ וענין ואי סליק ההוא הרהורא בישא עילויה היינו שמשך עליו
ההרהור עד שמתוך כך בא לידי טומאת הקרי הוא כעובד ע״א מבואר ברוש הפ׳
גם צריך ליזהר מלהרבות שיחה עם שום אשה בפרט אם אשתו נדה׳ ועד״ז אמרו
בפ״ק דאבות ואל תרבה שיחה עם האשה באשתו אמרו ק״ו באשת חבירו מכאן
אמ׳ חכמי׳ כל זמן שאדם מרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו וענין גורם

רעה לעצמו הוא שמוסף לילית הנקראת רעה ומטמא אותו בקרי׳ וכן פי׳ בזוהר׳ זוהר פ׳ בשלח
בפסוק לא תאונה אליך רעה ונגע לא יקרב באהליך כי כאשר האדם הולך דף קסט ע״ב
בדרך ישר ומתנהג בקדושה׳ רעה שהיא לילית ונגע שהם נגעי בני אדם תהלים צא י
אינם קריבים אליו׳ אבל אם הוא אינו הולך בדרך ישר מטמאים אותו ועד״ז
נפרש רעה לעצמו שמוסף לעצמו הרעה לילית להחטיאו ולכך סופו יורד לגיהנ׳
לעכל הרע ההוא שנדבק בו ובוטל מד״ת קודם שבטלו לטבילותא לבעל קרי
היה אסור בדברי תורה וכן בתקנת עזרא׳ ועוד היום יש מחמירין שלא לעסוק
בתורה כשהם טמאים׳ והדבור באשתו נדה נתבאר במדרש במדבר רבה
פ׳ נזיר ז״ל למה אסרה תורה משרת ענבים שהוא לא יתקרב מהם וגם אסרה
אכילת כל היוצא מן הגפן דברים שלא יתקרב מהם למה כך מכאן שחייב אדם
להרחיק עצמו מן הכיעור ומן הדומה לכעור מכאן שעשתה תורה סייג
לדבריה׳ תמן תנינן הוו מתונין בדין והעמידו תלמידי׳ הרבה ועשו סייג לתור׳ אבות פ״א
כיכר יעשה סייג לדבריו כדרך שעשתה תורה סייג לדבריה הרי הוא אומר ואל ויקרא יח יט
אשה בנדת טומאתה לא תקרב יכול יחבקנה וינשקנה וידבר עמה דברי׳ בטילי׳
ת״ל לא תקרב׳ תישן עמו בבגדיה ת״ל לא תקרב׳ יכול תרחץ את פניה
ותכחול את עיניה ויטול הימנה את הכוס ת״ל והדוה בנדתה כל ימים שהיא דוה שם טו לג
תהא בנדוי׳ מכאן אמרו כל המנבלת עצמה בימי נדתה רוח חכמים נוחה
הימנה וכל המקשטת עצמה בימי נדתה אין רוח חכמים נוחה הימנה׳ הרי
הוא אומ׳ איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו מכאן אמרו אל יתייחד אדם עם שם יח ו
הנשים בפונדק אחד אפי׳ עם אחותו ואפי׳ עם בתו ועם חמותו מפני טענת
הבריות כאן נאמר לא תקריבו ולהלן הוא אומר לא תקריב לדבר המביא לידי
עבירה לא תקריבו הרחק מן הכיעור ומן הדומה לכיעור שכך אמרו חכמים
הרחק מחטא הקל שמא יביאך לידי חמור הוי רץ למצוה קלה שיביאך לחמורה
עד כאן לשונו׳ ובענין מה נקרא ריבוי שיחה עם האשה האמירו במסכת עירובין פ״ה
עירובין ז״ל רבי יוסי הגלילי הוה אזיל באורחא אשכחה לברורייה אמר לה באי
זה דרך נלך ללוד אמרה ליה גלילי שוטה כך אמרו חכמים ל׳ תרבה שיחה עם
האשה היה לך לומר באיזו ללוד עד כאן לשונו׳ ומכאן ידין הירא שמים למעט
הדיבור באשה כל האיפשר ובפרט באשתו נדה כמבואר במאמר׳ ומצאתי
כתוב כ״אלמתי דומיה החשיתי ר״ת נדה להורו׳ שצריך למעט הדיבור בה ביותר׳ תלים לט ג
וכמו שצריך ליזהר מלהרבות הדיבור כן צריך ליזהר מליגע בה ושאר פרטי
הדינין שכתב רי״ בטור יורה דעה וכן מלהסתכל בה כי בעוברו אחת מכל
אלה מוסף כח הטומאה אשר באשתו עליו ואיפשר שיטמאוהו׳ והזהרה לזו
למדנו רבי שמעון בן יוחאי עליו השלום ז״ל כגוונא דא האי מאן דאתתיה ביומי זוהר פ׳ נרשא
מסאבו דילה ונטיר לה כדקא יאות כל אינון יומין זווגא עילאה אשתכח בהדיה ד כ
אשתכח דכר ונוקבא עד כאן לשונו׳ ומכלל הן אתה שומע לאו דאי לא נטיר

לה

לא כדקא יאות שכינה מסתלקת ממנו · וכבר ידעת שהחיצונים נקראו אלה
שהם מוומנים לשרות מיד על האדם כדפי׳ בפר׳ ויחי ואיפשר שיטמאוהו ·
ובפרט במקום שהיה בו קדושה ונסתלקה הקדושה שם הם רבים להדבק
שם פ׳ ויח׳ דף רך והער בפטירת האדם שפי׳ בזוהר שמפני שסרתה שם קדושה רוצים להדבק
שם · ומטעם זה היה אומר מורי ע״ה שכל אדם שהוא מתנהג בפרישות וטהרה
ואחר כך פורש מאותה הקדושה שאפשר שיטמאוהו מן הטעם האמור שהם
רודפים אחר מקום שהיה בו קדושה · ואני מוסיף נופך שהקליפות נקראים
הבל וריק ואינם רודפים אלא אחר דבר שהוא ריק כמותם וכיון שמוציאי׳ כלי
שם פ׳ משפטים שלהי דף קי״ט שנתרוקן מהקדושה הם דבוקים בו · ובפרט במה שפי׳ בזוהר דכל שסופא
דילהון בתר ירך וכל שכן ירך דרבנן ולכן ת״ח צריכין אזהרה ביותר כי אלו
רבים לידבק בהם וכל איזה כד שימצאו לידבק מיד דבוקים בהם ויטמאו אותן
תלים פט ל״א ועל זה נאמ׳ אם יעזבו בני תורתי ובמשפטי לא ילכון אם חוקותי יחללו ומצותי
לא ישמרו ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם · ונגעים הם נגעי בני אדם
שהם נעשים מהקריים והרי בפי׳ כי בהסתלק הקדושה מיד נפקד בייסורין
אלו · וטעם היות הפקידה בהוצאת זרע לבטלה על ידי הברית מפני
שהברית העליון כולל התורה והמצות בסוד כי כל בשמים ובארץ ומתרגמינן
דאחיד בשמיא ובארעא · נמצא כי בפוגמו בתורה שלא עסק בה כראוי או
במצוות הרי חלל ברית קדש העליון ולכן יפקד בטומאת בריתו ועניין זה נרמז
זוהר פ׳ בשלח שלהי דף קצו בזוהר ז״ל בעניין מכל אבקת רוכל ד״א דא יוסף הצדיק וכו׳ ר״א אמאי רוכל אלא
קשרים של עשבים ואבקן רפואות
מה רוכלי דא סקטירי דקוסטרי ואבקי דפולמי כולהו בידיה הכי נמי יוסף איהו
קיומא דאורייתא בגין דאיהו קיים לה בגין דכל פיקודי אורייתא מתקשרן
שם פ׳ מקץ ר״ס דף קנו בנטירו דברית קדישא עד כאן לשונו · וכן אמר בזוהר ובגיני כך יוסף דנטיר
ליה לברית זכה למלכותא דלעילא ולמלכותא דלתתא ועל דא כל מאן דנטיר
ברית קדישא כאלו קיים אורייתא קדישא כלא דהא ברית שקיל ככל אורייתא ·
ומוכרח לומ׳ הטעם שפי׳ שהוא סוד כי כל שא״כ אם שמר אדם הברית ולא קרא
ק״ש ולא הניח תפלין וכו׳ יחשב עליו כאלו קיים כל המצות אתמהה אלא ודאי
כדפי׳ · גם שבת הקרי עצמותו ועיקרו מפני החטא בברית הלשון כדפי׳
תלים לד יד לעיל בעניין נצור לשונך מרע · גם המגלה למי שאינו ראוי עונשו הקרי
והטעם שבית קיבול לסודות העליונים הנשפעים מצדיק הנקרא ״ סוד הוא
ליראיו שהם בשכינה וזה הוא סוד ה׳ ליראיו וכשאינו ראוי הרי משך אור התור׳
מבפנים ולא מצא כלי שבו ינוח ויצא לבטלה לחיצונים ונמצא דש מבפני׳ וזורה
מבחוץ והוא עון ער ואונן ולכך מדה כנגד מדה יושפך זרעו לבטלה ויטמאוהו ·
גם המברך ברכו׳ לבטלה כמוציא שכבת זרע לבטלה ואיפשר שיטמאוהו וצריך
ליזהר בזה בפרט שליח ציבור שלא יחזור תפלת י״ח אם אין תשעה שיענו אמן
בודאי · גם שבת הקרי בשבת התענוג בשינה כל הלילה כדפי׳ לעיל בפ״ה

וזה

וזה בכלל אם יעזבו בני תורתי · והטעם לזה כי כיון שהוא מתרפה מעסק
התורה הרי הקדוש ברוך הוא אויבו כדכתיב התרפית ביום צרה צר כחכה משלי כד י
והוא מדה כנגד מדה הוא לא רצה לידבק באשה יראת ה' על ידי עסק התורה
ידבק בחיצונות אשה זרה ויולד שד לקטיגור לו ומפרי מעלליו יאכל כי אין רע
יורד מלמעלה אלא כיון שאדם דבק בסטרא אחרא הקדושה מסתלקת ממנו
ואז החיצונים שולטין בו שהם מזומנים ונקרא אלה שנאמר על כי אין אלהי דברים לא יז
בקרבי מצאוני הרעות האלה · ולכן בהקיצו משנתו יזדרז לקום שאם לא
יקום ויחזור לישן איפש' שישן אפרקדן שהוא פניו למעלה והוא מקולל מפי סופרי'
כדאמרינן לייט רבי יהושע ב' לוי אמאן דגאני אפרקדן · גם שבת הקרי
נתבאר בתורה במ"ש בפסוק ואם תלכו עמי קרי ולא תאבו לשמוע לי וכו' וכתיב ויקרא כו כא
והלכתי עמכם בחמת קרי וכו' ופירש"י ע"ה רבותינו אמרו עראי במקרה שאינו
אלא לפרקים כך תלכו עראי במצותי · ומנחם פי' לשון מניעה וכן הוקר רגלך משלי כה יז
מבית רעך וכן יקר רוח איש תבונה · וקרוב לשון זה לתרגומו של אונקלוס שם יז כז
קשיו קושי שמקשים לבם לימנע מלהתקרב אלי עד כאן לשונו · ושני הפי'
באו לכוונה אחת והרי מה כתיב אחריו והלכתי אף אני עמכם בחמת קרי ·
ופי' הרשב"י ע"ה ז"ל בחמת קרי בההוא רוגזא דנפיק מפתחא דקרי ואלין זוהר פ' תרומה
איכון דמשטטי בליליא · ובשעתא דנשמתין נפקין לסלקא לאתחזאה לעילא דף קל
אלין נפקין ומקטרגין לון ולא יכלין לסלקא בר איכון חסידי קדישין עליונין
דאיכון בקערקיעי' ואוירין וסלקי' ולית חבלא' טהירין נפקין ומודיעי' מלין כדיבין
לבני נשא ואיתחזיין לון בדיוקני' אוחרני' ואחייכן בהו עד דאושדין זרעא ואיקרון
מאריהון דקרי בגין דאיכון דנפקין מפתחא דקרי גרמי לון עד כאן לשונו ·
לכן ראוי לאדם שיהיה קיים בעבודה האלהית ונאמן בה כעמוד שלא יתמוטט
ממנה וכן מלת ברית פי' קיום כענין לכה ונכרתה ברית אני ואתה · ולכן בראשית לא מד
הרוצה לזכות למדת צדיק צריך שיהיה נאמן וחזק בעבודה ועל זה נאמר שומר
מצוה לא ידע דבר רע · וכבר ידעת מה שפי' לעיל בענין רע וכן אם פרץ אינה קהלת ח ה
גדר מגדרי רבותינו אפשר שיטמאוהו שהגדרים שגדרו רז"ל הם כדי שלא לתת
מקום לחיצוני שיכנס פנימה לקדש ואם יפרוץ גדר ישכנו נחש שעל ידי הפרצה
שפרץ נתן לו מקום שיכנס · וכן פי' בתיקונים שהים הוא התורה וחול לים פי' תקוני' דף נא ע"ב
שהוא כמו השלשלת לכלב והמתיר השלשלת גורם לכלב שינשכנו והוא רמז
לגדרים שגדרו רז"ל · ז"ל שם ושמרו בני ישראל את השבת דא בת יחידה דאיהי
שמירה לישרא' בכל שבת ושבת ומאן דמחלל לה לאו איהו נטיר מקב"ה ולא עוד
אלא דאיתמר בה מחלליה מות יומת · מאן דאעיל ברשות דילה שפחה חללה
זונה דרשות דילה איהו תחום שבת כגוונא דתחום ובגבול דימא דאיתמר שמתי ירמיה ה כב
חול גבול לים ומאי ניהו והיה מספר בני ישראל כחול הים ולית ים אלא אורייתא הושע ב א
מאן דאעבר עליה כאלו חזר עלמא לתוהו ובהו ושבת שקילא לכל אורייתא מאן

בראשית א ב דאעבר עליה כלא חזר עלמא לתוהו ובהו ובגין דא קרא סמיך ליה והארץ היתה
תוהו ובהו דאיהו חול ליס כחוליא דשלשלא לכלבא מאן דאפיק לה משלשלאית
גריס כמה נשוכין דיסורין דנשיך ליה ובגיניה אמר דוד הצילה מחרב נפשי
תלים כב כ מיד כלב יחידתי ודא שמאל דאיהו תפיס בקולר שלשלא בשב׳ איהו תפיס בקולר
עד כאן לשונו ׳ הרי בפי׳ שתחום שבת וחול ליס שניהם ענין א׳ להרחיק שמאל
ולהרחיק מהקדושה ופורץ הגדר גורם לשמאל שישכנו ׳ וכן מהדברים שצריך
שם טו ד ליזהר שלא יטמאהו הוא אם נדר שיקיים נדריו לעבודת השם כמ״ש נשבע להרע
קהלת ה ה ולא ימיר ואם לא קיים המצוה והפר נדרו איפשר שנטמא כדכתיב אל תתן את
פיך לחטיא את בשרך ׳ ופי׳ במדרש פסוק זה על הנדרים כמו שהעתקנו לשונם
לעיל בפ׳ יד ע״ש ולדרך זה וחבל את מעשה ידיך הוא הברית כמו שכתבא בספר׳
בראשית דף א׳ והעתקנו לשונו בפ״א ׳ והטעם שהפסוק אמר ככל היוצא מפיו
יעשה והטעם שכבר פירשנו שהדיבור הוא רוחני דומה לזרע הגשמי ׳ וכמו
שמהברית התחתון אין להוציא זרע לבטלה אלא בנקבה כך אין להוציא הדיבור
לבטלה אלא להביאו למקום העשיה שהוא הנקבה ׳ ונמצא בזה הקול היוצא
מייחד ברית הלשון עם הנקבה ׳ ואם ח״ו לא קיים הרי הוציא זרע לבטלה שהוא
קול ודיבור היוצא מברית הלשון ולכן גם יפגם בברית המעור בזרע לבטלה
כי עבירה גוררת עבירה ׳ התיקון לעון הקרי ראשונה צריך שיטבול במקוה
מ׳ סאה כדי לטהר עצמו מטומאת החיצונית הארורה ואפילו מי שמקל בטבילה
וספר פ׳ בראשי׳ לענין הזווג אין ראוי להקל בזו ׳ וכן פי׳ הרשב״י ע״ה ובגין דבעל קרי אתי
דף כה ע״א מסטרא דרוח מסאבא בעי לאסחאה לאיתדכאה מניה והא אוקמוה
חברייא עכ״ל ׳ ולעיל מזה מיירי בענין נעמה אימא דשידין דמכדה בהון כל
אותן העוסים לבני אדם בעלי קריין ׳ ואם לא יהיה איפשר במ׳ סאה ישתדל
להטיל עליו ט׳ קבין ואם אפילו זה אי איפשר לו לפחות ירחוץ מקום הטינוף ׳
ספר חסידים ובספר מעשה החסידים כתב שלא יחשוב בדברי תורה עד שישפשף ירכותיו
סימן קנו במים וכן ראוי לעשות לכבוד התורה והתפלה ובפר׳ מצורע בפר׳ הזב הביא
בילקוט תנא דבי אליהו ז״ל ראה אדם קרי חייב טבילה אמר מי רואה אותי אי
בכך כלום העבירו מנגד פניו שוב ראה קרי אמר מי רואה אותי וכו׳ שלש פעמי
איוב לג כט עבר על מה שכתו׳ פעמים שלש עם גבר שהוא כעשה זב מתחלת דרכיו שנאמ׳
ויקרא טו א איש איש כי יהיה זב מה תלמוד לומ׳ איש איש למקרה לילה אם חזר ועשה תשוב
מרפאין אותו ואם לאו הרי הוא בחזקתו עד יום מותו שנא׳ וזאת תהיה טומאת
בזובו עכ״ל ׳ ובמעלות הטבילה כבר כתבנו לעיל במקומו ואמרנו כי מסגולתו
הוא להחזיר הנשמה למקומה כי מי שהוא טמא אין לו נשמה והפוגם הברית
זוהר פ׳ לך לך נשמתו מסתלקת ממנו ׳ וכן פי׳ בזוהר ז״ל דתניא בכל זמנא דאיתרשי׳ ברנש
דף כד ע״א בההיא רשימא קדישא דההיא את מניה חמי לקב״ה ממש ונשמת׳ קדישא איתאחיד
איוב דק ט ביה ׳ אי לא זכי דלא נטיר ההיא את מה כתיב מנשמת אלוה יאבדו דהא רשימו

דקב״ה

דקב"ה לא איתכשיר ואי זכי דכשיר לה שכינת' לא איתפרש מניה אימתי מתקיימ'
ביה כד איתנסיב והאי את עאל באתריה עכ"ל. ועיין עוד שם להבין הרב' על
מת כונתו וכדי שלא להאריך לא העתקנו כל לשונו. ואגב למדנו מהמאמר
תיקון לאות ברית הוא שישתדל לישא אשה בבחרותו כדי לטהר עצמו ומטעם
זה אמרו בקידושין אמר רב חסדא האי דעדיפנא מחבראי דנסיבנא בשיתסר קדושין פ"ק
ואי נסיבנא בארביסר הוה אמינא לשטנא גירא בעיניה עכ"ל. ובתיקונים אמר תקוני' דף סס
ועוד עץ פרי דא עמודא דאמצעיתא עושה פרי דא צדיק. אשר זרעו בו על
הארץ דא שכינתא דכל זרעין איתכללן בה. והכא פיקודא דפריה ורביה
למיעבד איבין וזרעין דאיתמר בה לא תוהו בראה לשבת יצרה ומאן דאיתבטל ישעים מס ו
מפריה ורביה כאלו אחזר להאי ארץ יבשה ומנע ברכאן מניה כל חד לפום
דרגיה מאן דפגים לתתא פגים לעילא לאתר דאיתגזר נשמתיה עד כאן לשונו.
ואי הוא פגם ולא יכול לתקן את עצמו בעת הראוי אם יזכהו האל לבן ישתדל
להשיאו אשה קודם שיבא לידי חטא. ובדור הזה צריך האדם להרחיק את בנו
ולשומרו מכל דבר שאיפשר שיבא לידי הרהור חטא קודם שישא אשה. עוד
התיקון לאות ברית גם כן על ידי עסק התורה כמבואר לעיל במאמר שהעתקנו
מהתיקונים וביארו בתיקונים שמי שפגם בכמה תיקונו ע"י עסק התורה בשם תקוני' דף קפ
סדרי משנה ז"ל ולא עוד אלא מאן דאעיל זרעיה בנדה או שפחה או כותית או
זונה כאלו מערב מה דאפריש קב"ה דכתיב ויהי מבדיל בין מים למים דאיכון מי
נדה למי דכיא דדא אסור ודא מותר דא כשר ודא פסול דא טומאה ודא טהרה
אלין איכון שית סדרין דאיתייהבת בהון משנה לאפרשא בין טוב לרע דערב
לון אדם ודרין דאתו אבתריה עכ"ל. עוד עיין בתיקון מ'. ואם ישתדל לדעת שם דף סג
שש סדרי משנה ע"פ מה טוב ומה נעים חלקו שעיקר המשנה לדעת אותה על ריש ע"ב
פה שנאמר כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ודברים שבע"פ אי אתה שמות לד כו
רשאי לאומרם בכתב ולא נכתבו אלא משום עת לעשות לה' והיודעם על פה
אשריו כמו שביאר הרשב"י ע"ה בהיכלא תניינא את' שם שים בהיכל עכם השמים ווהר פ' ברשה
סרפים בשם כנפים ואמר אחר כך אלין איכון דאוקידו לאיכון דלא חייסי על דף סג
יקרא דמאריהון ורזא דאישתמש בתגא חלף מאן דקרי ותאני שית סדרי משנה
דא הוא מאן דידע לסדרא ולקשרא ייחודא דמאריה כדקא יאות עכ"ל. ועיקר
ידיעת המשנה הוא שישתדל לדעת אותה בפירושה ומי שיקרא אותה בפי' לא
תשכח ממנו במהרה וכן אמר בירושלמי אמר רבי תנחום כל הסובר תלמודו לא ברכות פ"ס
במהרה הוא שוכח. ועד"ה ידיעת התורה על פה הוא במדת הזכר שכל זכירה
הוא בזכר וכיון שזה פגם אות הברית שהוא במקום הזכר וירד למקום השכחה
ראוי שיתוקן על ידי זכירה לדעת תורה ע"פ. וכן התורה הוא תיקון כדי שלא
יבא לידי קרי. וכרמז ענין זה בזוהר ז"ל אמר רבי אלעזר כד ההוא סטרא בישא ווהר פר' ויחי
אתי לתפתי ליה לבר נש יהא משיך ליה לגבי אורייתא ותתפרש מניה. תא חזי דף קן ע"ב

דהא תנינן דכד האי סטרא בישא קיימא קמי דקב"ה לאסטאה על עלמא בגין
עובדי' בישין קב"ה חס על עלמ' ויהב עיטא לבני נשא לאישתיזבא מניה ולא יכיל
עליהון ולא על עובדיהון ומאי איהו עיטא לאישתדלא באוריית' ואישתזבא מניה
מנא לן דכתיב כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר מה כתיב משלי ו כג
בתריה לשמרך מאשה זרה מחלקת לשון נכריה ודא הוא סטרא מסאבא סטרא
אחרא דאיהי קיימ' תדיר קמי קב"ה לאסטאה על חוביהו' דבני נשא ע"כל לענייננו׃
והנה נודע כי כל כחות הקרי באים מאשה זרה וכן פירשו בזוהר׳ כתיב כי נר זוהר פ' בשלח
מצוה ותורה אור וכו' לשמרך כמצא התורה שמירה שתשמור את האדם מכחות דף קסט ע"ב
אלו׳ ובפרט מי שאינו נשוי שלא ישכב לעולם במטה לישן עד שיהא שבע מן ובספר בראשית
התורה כדאמרי' בברכות אמ' רבי יוחנן כל המשביע עצמו מדברי תורה ולן אין דף נח ע"א ברכות פ"ב
מבשרי' אותו בשורות רעות שנ' ושבע ילין בל יפקד רע ע"כל׳ וכבר נודע כי רע משלי יט כג
נקרא המוציא שכבת זרע לבטלה כענין ושמרת מכל דבר רע שפי' רז"ל שלא דברים כג
יהרהר ביום וכו'׳ ולכן ראוי שלא ישכב עד שיקר' בתור' הרב' באופן שיהי' שבע
שכמו שהאד' שבע עצמו מהאכילה ישבע עצמו מהתור' עד אשר ילאה שלא יוכל
ללמוד כאדם ששבע מרוב האכילה שלא יוכל לאכול יותר׳ ומ"מ אם עסק בתור'
ביום והוא שבע ממנה אין החיוב לו להאריך בתחלת הלילה בעסק התור' באופן
שלא יוכל לקום באשמורת והאנס עיניו בראשו ויכלכל דבריו במשפט שיעסוק
בתורה ביום עד שישבע׳ ובתחלת הלילה יעסוק בתור' ג"כ כדי שתעלה הנשמה
ע"י הבל התור' אבל לא לשבעה כדי שלא יבטל חלקו' באשמור' שהוא עיקר עסק
התור' כמ"ש קומי רוני בלילה וכמו שפי' לעיל׳ עוד התיקון לאו הברית הוא ליזהר איכה ב' כ
בכל מדות שאד' נקר' בהם צדיק שהם תלוי' במדת צדיק העליון׳ והא' מהם הוא
שישתדל לקום בחצו' לילה או מחצו' לילה ואילך לעסוק בתור' וישתדל לחבר לילה
ביום ע"י התור' כנגד מה שהפריד ביניה' שהקם בחצו' נקר' צדיק כדפי' בפ' אמור
והעתקנו לשונו לעיל׳ וביא' שם שטרף כתן ליראיו כאו' על העוסקי' בתור' מחצו'
לילה ואילך והטעם שהם משתתפי' עם מדת יראה וכן ביאר בזוהר שפסוק רוצה זוהר פ' מקץ
ה' את יראיו את המייחלי' לחסדו נאמר על הקמים מחצות לילה ואילך וקושרים דף קנד ע"ב
לילה ביום כדי לקבל חוט של חסד ז"ל למייחלי' לחסדו הוי אימא אינון דמשתדלי
באורייתא בליליא ואשתתפו בהדי שכינתא וכד אתי צפרא אינון מחכאן לחסדו
וכו' ע"ש׳ ובמעלת הקושר לילה ביום על ידי עסק התורה ביאר הכתוב
באומרו הנה עין ה' אל יראיו למיחלים לחסדו להציל ממות נפשם ולחיותם תהלים לג יח
ברעב׳ ועין מ"ש בפי' באדרת שהוא עינא פקיחא דאריך וכו' ע"ש׳ ונודאי אדרת נשוא
שהעושה זה הוא מתקן מדת צדיק עם השכינה שנמשך לו' ולהם חוט של חסד דף קל ע"א
כדפי' בכמה מקומות׳ וכנגד מה שהפריד לשכינה בהשמטת טיפה לחוץ ושור
הטיפה היא חיוורא ונמשכת מצד הימין כדפי' בתיקונים בענין והמן כזרע גד תקונים דף מ
הוא כנגד זה קושר לילה ביום לקבל חוט של חסד וכן פי' בזוהר בפסוק ה' אלה זוהר פ' וינש דף רו ע"ב

יגועתי

ישועתי יום צעקתי בלילה כנגד שהקם בחצות ועוסק בתורה שהוא עומד תלים פח ב
במדריגת צדיק חי העולמים ואז ביום זוכה אל חוט של חסד · והיינו אומרו
אלהי ישועתי כי חוט של חסד הוא ישועה כאומ' הושיעה ימינך ולא כעתיק לשונו
כדי שלא להאריך · עוד צריך ליזהר שלא יזדווג באשתו כי אם משבת לשבת
ובר"ח וביו"ט שאין ייחוד למעלה על ידי צדיק בזמנים האמורים כדכתיב
שער הפונה קדי' יהיה סגור ששת ימי המעשה וביום השבת יפתח וביום החדש יחזקאל מו ב
יפתח · וכן פי' בזוה"ר ז"ל בפסוק זה הא קרא אית לאסתכלא ביה ואיהו רזא זוהר פ' כח דף ע"ק ריט ע"ב
במה דאיתמר יהיה סגור ששת ימי המעשה וביום השבת יפתח וביום החדש
יפתח, אמאי יהיה סגור כל אינון ששת ימי המעשה · אלא אלין יומין דחול
דתרעא דא יהיה סגור דלא לאישתמשא חול בקודשא · וביום השבת יפתח
וביום החדש יפתח דהא כדין שמושא דקודשא בקודשא וכדין איתנהיר סיהרא
לאתחברא בשמשא עד כאן לשונו לעניננו · ומה היותר מוסכם בתיקון
לעונת ת"ח הוא משבת לשבת · וכן אמר עוד בתיקונים ועוד בכל עץ דא צדיק תקונים דף יו
דאיהו עץ פרי עושה פרי למינו ודא יום השבת דתמן זווגא דשכינתא עם קב"ה
ותמן אית ליה נייחא ועליה איתמר והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן תלים א ג
בעתו דא עונה דצדיק דאיהו ליל שבת דמכיה, פרחין נשמתין חדתין בים' בעם
דאתקריאו פנים חדשות עד כאן לשונו · עוד בתיקוני' דרש שם בענין העריות תקונים דף
ואמר אח"כ ואע"ג דאיתמר כל אלין עריין בספירן ובשמא די"וד לאו באתריה נע ע"א
דלעילא אלא כד שכינתא גלת כל ספירן נחתו עמה ולית פירודא בה ובין עשר
ספירן וכד נחתו אתלבשו בשית יומין דחול שית ענפין וכו' · ואמר אח"כ
ואמאי אית פירודא בבנין דלית צדיק דהאות ברית תמן ורזא דמלה אין צדיק
בארץ דאיהו אות ברית תמן ובשבת דאיהו יומא שביעאה תמן קריבו ויחודא
דשמא דידו"ד וכל ספירן ובגב"ר ת"ח זווגייהו מלילי שבת ללילי שבת דהאיעריין
אינון ודאי לתתא אבל לעילא איתמר לא יגורך רע · וצדיק דקריב לאתתיה
ביומין דחול ההוא בן דעביד עליה איתמר צדיק ורע לו דגרי' דאיתעביד קדש
חול דאיהו יום הז' · ובההוא זמנא איהו רזא דצדיק ורע לו, אבל לעילא לית ערוה
וקבוץ ופירוד, עד כאן לשונו · ומה שאמר דאיתעביד קדש חול פי' כי מדת צדיק
נקרא יום השביעי וכן פי' בתיקונים אבל ממעלה דצדיק יום השביעי ביה תקונים דף סו
אתקריאו כל ספירן שביעיות · והטעם מפורש בתיקונים תיקון תלתין תחלת
התיקון ע"ש שסודו סוד אות ז' שהוא בצדיק דהיינו י' על ו' עטרה על ראשו ·
וכיון שהוא שביעי הוא קדש כדפי' בתיקון מ"ז ואין להמשיכו בחול שלא לערב
קדש בחול עכ"ל · וכן מתיקון אות ברית לגלות סוד למי שהוא צדיק וירא שמים
דכתיב סוד ה' ליראיו · וכן אמר בתיקונים כמנא אשלימו בכתיבת יד וכל תלים כה יד
מאן דמגלי רזין לצדיקייא בריש לצדיק לאנהרא ברזין דאורייתא ולשכינתא
דאור רז איתקרי ובההוא זימנא והמשכילי' יזהירו כזוהר הרקיע עד כאן לשונו · דניאל יב ג

וגם

וגם התלמיד יתקן נפשו בעסק התורה ע"י הסוד כדפי' בתיקונים תיקון תלתין
בענין המונעי' עצמם מלקרו' בחכמ' הקבלה ז"ל בקיצור ד'אין עבדין לאורייתא
יבשה ולא בעאן לאשתדלא בחכמה בקבלה דגרמין דאסתלק נביעו, דאיהו
יו"ד מינה ואשתארת ב' יבשה ווי לון דגרמין עניותא וחרבא וביזה והרג ואבדן
בעלמא עד כאן לשונו · ושאר לשונו העתקנו בהקדמה · והמגלה רזין בתורה
למי שאינו ראוי מלבד עונשו בעה"ב גם עונשו בעה"ז שעניות רודף אחריו · וכן
אמר בזוהר האי אתקיימא על עונשא דמגלה רזין וסימניך רים וקלון עכ"ל · (זוהר ריש פ' ויקרא דף א' ע"ב)
וכן בר"מ בענין מ"ש מי שזורק פירורין בארץ עניות רודף אחריו אמר רעיא
מהימנא מאן דמזלזל בפירורין דנהמא וזריק לון באתר דלא אצטריך האי · (רעיא מהימנא)
כל שכן מאן דמזלזל בפירורין דמוחא דאינון ד"זרע דזריק לון בארעא דאתמר (פ' פנחס דף רמד ע"א)
כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ או דזריק לון בנדה או בבת אל נכר או
בשפחה או בזונה · כ"ש וכ"ש מאן דמזלזל בפירורין דאורייתא דאינון קוצי אתוון (בראשית ו' יב)
ותגי אתוון דאיתמ' עלייהו כל המשתמ' בתגא חלף · כ"ש מאן דמסר רזין דאורייתא
וסתרי קבלה וסתרי מעשה בראשית או סתרי אתוון דשמא מפרש לאנשים דלאו
אינון הגונים דשליט עלייהו, יצר הרע אשה זונה דאיתמר בה כי בעד אשה זונה (משלי ו' כו)
עד ככר לחם ולית לחם אלא אורייתא ולית ככר אלא הלכה אחת עד כאן לשונו ·
ובר"מ פי' שכמו שעניות רודף אחריו בענין המזון כך עניות רודף אחריו להשגת (רעיא מהימנא)
התורה ז"ל ועוד אינון ניצוצין דשמא קדישא איתקרו פירורי כזית ואלין לקבל (פ' עקב ד' ע"ב)
טפין דזרע ומאן דמזלזל בהון וזריק לון באתר דלא אצטריך עניותא קא רדיף
אבתריה ואזיל נע ונד הה"ד נודד הוא ללחם איה ולית לחם אלא תורה והוא כוות (איוב טו' כג)
איה מאן דרחי' עליה ולא ישכח ופירורין בכזית אינון בצדיק דאיהו כתיש כתישו
מאינון זתים עד כאן לשונו · גם מהמדות הזוכים למדת צדיק המשכים להיות
ראשון בבית הכנסת הוא עומד במדרגת צדיק · וכן פי' בזוהר ז"ל וכל מאן (זוהר פ' תרומה)
דאקדים אתחבר בשכינתא בחיבורא חדא · ת"ח ההוא קדמאה דאשתכח בבי (דף קלא)
כנישתא ואוריך בבי כנישתא זכאה חולקיה דאיהו קיימא בדרגא דצדיק
בהדי שכינתא ורזא איהו, ומשחרי ימצאונני רזא סליק בסליקו עילאה עד כאן (משלי ח' יז)
לשונו לענייננו · עוד הזוכה למדת צדיק להיות בעל צדקה וזה פי' בפי' בתיקוני'
שהוא תיקון לאות ברית · וכן לקיים מצות עונג שבת ז"ל התיקוני' ועוד שכינתא (תקונים דף כ')
איתקריאת צדקה וקב"ה בעל צדקה ובגלותא איהי עניה ובנהא עניים וקב"ה (ע"א)
כביכול עני כד איהו בר מאתריה ובגיניה איתמר הן אראלם צעקו חוצה ובאן (ישעיה לג ז)
אתר איהו עני ואיהי עניה בצדיק דאיהו ברית · ובגין דחבו ביה ישראל
לתתא איהו נהר יחרב ויבש בבית ראשון ושני ושכינת' איהי ביה חרבה ויבשה ·
בגין דאינון גרמי' דיתכנשון מניה מיין ושכינתא אשתארת יבשה הה"ד יקוו
המי' א' מקום אחד ותראה היבשה · וכל מאן דעביד צדקה במסכנא גרי' ההו' נהר
דאית' נסך מעדן דאיהי אימא עילאה להשקו' את הגן דאיהי דלת דלה מסכינא

ועני

ועני איהו יום שבת ומאן דמקיים ביה עונג שבת גרי לאשקאה ההיא דלת והאי
עני איתאלי ואיתקרי נהר ומאן דאית ליה רשו למיעבר עונג שבת ולא עביד
איתהפך ליה עונג לנגע צרעת וחריב ביתיה וממוניה עכ"ל וכן בעונש זה אתא
בסוף דף י"ח עוד בתיקון כ"ד בענין עונג שבת וצריך לקיימא ביה עונג דאיהו תקון כד ד סט
צדיק דנפיק מעדן דאיהי בינה עלמא דאתי להשקות דא שכינת' תתאה ונהרא
איהו ו' דנפיק מן י"ה ואזיל חמש מאה שנין דאינון חמש ספירן ומטי לצדיק לאשקאה
מניה גנתא דאיהי ה' ועל כן יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו עכ"ל בראשית ב כד
עוד בענין הצדקה שיהיה זוכה למדרג' צדיק פי' בזוהר ז"ל וכי תאמרו מה נאכל ר' ז סר פ' בהר
יהודה פתח בטח בה' ועשה טוב שכון ארץ ורעה אמונה לעולם ברנש יהא זהיר ס"י ד קי ע ב
במאריה וידבק לביה במהימנותא עילאה בגין דיהא שלים במאריה דכד יהוי תלים לז ג
שלים ביה לא יכלין לאבאשא ליה כל בני עלמא ת"א בטח בה' ועשה טוב אלא
הכי תנינן בעובדא דלתתא איתער עובדא דלעילא והא אוקמוה ועשיתם אותם
כב יכול אתון תעברון להון בגין ההוא איתערותא דילכון דאתון עבדין לתתא
איתער לעילא וע"ד ועשה טוב כתיב ואין טוב אלא צדיק דכתיב אמרו צדיק ישעיה ג י
כי טוב כיון דאתון עבדין האורחי האי טוב איתער כדין שכון ארץ ורעה אמונ'
וכלא חד שכון ארץ ארץ עילאה דהא לית לך דיוכול למשרי בהדה עד דיתער
האי טוב לגבה כיון דאיתער ליה כב יכול הוא עביד ליה וכדין שכון ארץ
שרי בגווה איכול איבה אשתעשע בהדה ורעה אמונה דא ארץ וכלא חד כמ"ד
ואמונתך בלילות ורעה אמונ' הוי דבר לה בכל רעותך ואי לא תתער לקבלה תלים צב ג
האי טוב איתרחק מינה ולא תקרב בהדה לא תקרב לגו אתון נורא יקידתא ואי
תקרב בהדה בדחילו כמאן דדחיל מן מותא דהא כדין נורא דליק ואוקיד עלמא
בשלהובוי וכיון דאיתע' לקבלה האי טוב כדין ותגזר אומר ויקם לך ועל דרכיך איוב כב כח
נגה אור ת"א בני מהימנותא מדברי להאי לרעותהון בכל יומא מאן אינון בני
מהימנותא אינון דמתערי האי טוב לקבליה ולא חס על דיליה וידעי דהא קב"ה
יהיב ליה יתיר כמ"ד יש מפזר ונוסף עוד מ"ט בגין דהאי אתער ברכאן לקבליה משלי יא כד
ולא יימא אי אתן האי השתא מאי אעביד למחר אלא קב"ה יהיב ליה ברכאן עד
בלי די כמה דאוקמוה עכ"ל וכאשר יסתכל המעיין במאמר הזה ימצא היות
הצדקה תיקון לפגם אות הברית והענין שכמו שבעון הפגם מסתלקי' החסדי'
מצדיק שהוא כולל ה' חסדים כדפי' באידרא והוא נהר יחרב ויבש ולכן נק' טוב
כן בצדקה ממשיך החסדים להמתיק הדינים והוא ייחוד גמור כמבואר במאמ'
וכן מבואר יותר בזוהר ז"ל בכה ר' שמעון ואמר ווי לון לבני נשא דלא ידעין ולא זוהר פר'
משגיחין ביקרא דמאריהון מאן עביד שמא בכל יומא הוי אימא מאן דיהיב בחקותי דף
צדקה למסכני וסוף דבריו זכאה חולקיהון מאן דזכי למעבד שמא קדישא קיג ע"ב
לעילא בגין כך צדקה סליק על כלא והכי תלי צדקה לשמה דהא איתער צדקה
לצדק לחברא לן כחדא ולמהוי כלא שמא קדישא כדקא יאות דהא צדק לא
איתתקן

איתתקן ולא איתשלים אלא בצדקה דכתיב בצדקה תכונני ׳ ולכנסת ישראל ישעי׳ נד יד
איתמר בגין כך ועשיתם אותם וכו׳ עכ״ל ׳ ובפרט אם יזכה להיות גבאי צדקה
שהוא עומד במדריגת צדיק ונוטל שכר כנגד הכל וכן פי׳ בזוה״ר בפסוק פזר זוהר פ׳ ויגש
נתן לאביונים ז״ל ובגין כך פזר נתן לאביונים דא צדיק צדקתו עומדת לעד דא דף רח ע״א
כנסת יש׳ דבגין כך איהי קיימא ברזא דשלם בקיומא שלים ׳ רשע יראה וכעס תהלים קיב ט
דא מלכות ע״א ׳ ת״א מלכות שמים איהי בי מקדשא לקיימא כל משכינין בגו
כלא דשכינתא וצדיק דא אקרי גבאי צדקה למיחן ולמיזן לכלא דכתיב פזר נתן
לאביונים ׳ בגין כך גבאי צדקה נטלי אגרא לקבל כלא עכ״ל׳ וכל דרוש הצדקה
שהעתקנו לעיל מבואר שם ולא העתקנו לשונו כדי שלא להאריך׳ וגם יכוון בכל
יום לעשות עצמו צדיק ויתן צדקה רוחנית כמה שפי׳ בתיקונים ז״ל ואלין דיהבין תקונים דף
דורונא לך בימינא דאיהי צדקה צ׳ תשעים אמנים ד׳ ארבע קדושות ק׳ מאה כט ע״ב
ברכאן ה׳ חמשה חומשי תורה עכ״ל ׳ ובמקום אחר פי׳ כי מצדיק הם י׳ קדישים
שצריך לענות בכל יום ׳ גם הזוכה למדת צדיק הוא להיות אוהב שלום ורודף
שלום כנודע כי מדת צדיק נקרא שלום וכמו שהו׳ המפריד השלום כן יבקש לתווך
השלום בין איש לאשתו ובין אדם לחבירו ׳ וכן מבואר בפסוקי דהע״ה מי האיש תהלים לד יד
החפץ חיים אוהב ימים לראו׳ טוב ואח׳ סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו ׳
ובחינת אוהב ימים לראות טוב הוא תיקון למדת צדיק וכנגדה אמר סור מרע
בקש שלום ורדפהו שהוא הנקרא המוציא זרע לבטלה ועשה טוב יתקין מדת
טוב ע״י הצדקה כמבואר לעיל ׳ וכן לסמוך גאולה לתפלה כמו שפי׳ והטוב ישעיה לח ג
בעיניך עשיתי שסמך גאולה לתפלה ׳ וכוונת עשה טוב הכוונ׳ תיקון מדת טוב
הנקרא׳ צדיק לסוד הייחוד ולכן צריך גם כן שיבקש שלום כדפי׳ ׳ ובחינה היא
העשה ובחינת סור מרע הנוגע לבחינ׳ פגם הצדיק הוא שמירת הלשון מכל דבר
הפוגם בה כדפי׳ לעיל בענין נצור לשונך מרע שהפוג׳ לשונו מטמאין אותו ואין
צורך להאריך יותר בזה ׳ ובכלל תיקון מדת השלום הוא שיהיה שומע חרפתו
ולא ישיב שכיון שמדת השלום קטיגורו יקבל דין שמים בסבר פנים יפות ודוד
מפני שחטא בענין בת שבע קבל עונשו כאשר חרפו שמעי בן גרא ואמר ה׳ אמר שמואל ב יו יא
לו קלל ושתק ׳ גם לתיקון אות הברית שיהיה שח עיני׳ כי ע״י ראיית העין נפגם
הברית כדכתיב ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכ׳ ליבא ועינא תרי סרסורי במדבר טו לח
דעבירה ׳ וכשהעין הוא פגום נקרא רע עין כאו׳ אל תלחם את לחם רע עין ׳ משלי כג ו
והטעם כי כמו שפגם הברית נקרא רע כן הפגם בבת עין שהיא י׳ יקרא רע
שמוציא רא׳ הקדש לבטלה ולמקום ערוה וכיוצא ׳ וכיון שמבינו שתיקון הברית
הוא סור מרע בכלל הוא שלא יהי׳ רע עין והיינו סור מרע שתם כל בחינו׳ רע בין
שיהיה בעין בין בלשון כאו׳ נצור לשונך מרע בין בברית שבכולם נודק רע כמו
שהארכנו ׳ והשומר הראות מתקשר בחסד שכן אריה אל הימין כדפי׳ בתיקוני׳
במה פעמים ׳ ופני אריה אל הימין ואריה הוא ראיה ואברהם אבינו יחזקאל א י

עָ״הּ מפני שהיתה כוונתו לעולם להתקשר בימין אמר עתה ידעתי וכו׳ ופי׳ רז״ל ראשית כב יב
גדולה פרצופה במים · וכל בחינות תיקוני העינים שפי׳ לעיל כלם תיקון לאות
ברית כי יוסף אוחז בעינים כדכתי׳ בן פורת יוסף בן פורת עלי עין וגם בבחינת ישעיה כד יד
ניתוח העין שם יוסף אחוז כדפי׳ במקומו ובפרט כי הזרע מאור עיניו של אדם
וכיון שפגם בזרע יורד מעיניו דמעה והדמעה ממעטת הזרע כדפי׳ במס׳ גיטין
כי הדמעה גם כן מאור העינים · גם הנוגע לתיקון מדת צדיק הוא להיות חסיד
וליזהר בכל המדות שפי׳ בשער האהבה שהם מניעות שיקרא חסיד והטעם כי
מדת צדיק נקרא חסד וכן פיר׳ באדרא ז״ל והאי אמה חסד הוא דאיתקרי וכן אדרא בסוף
בשלהי אדרת האזינו וכיון שפג׳ בחסד ראוי לתפוס בכל מדות החסד כדפי׳ שם · דף קמב ע״א
ואמרי מי שיוכל לקיים הסיגוף שעשה רבי ישמעאל כדפי׳ בפרקי היכלות כמו
שהעתקנו בשער התשובה פרק ה׳ · כי בעשותו אותם הדברים מסתלק מכוחו׳
הדין והגבורה ומתדבק בחסד והזוכה למדת צדיק הוא הזוכה שתשרה עליו
שכינה כי בהיות הברית פגום נוגע הפג׳ בה כדפי׳ כי הברית כולל מילה ופריעה
שהם צדיק וצדק כדפי׳ בפ׳ אמור · ואחר תיקון הברית הוא הסבה לזכות אל
ארץ החיים כאו׳ צדיקים ירשו ארץ · וכן אמר עוד בזוהר בענין עשות היכר תלים לז כט
אמר בענין שתירת עשותיו איכון בני מהמכותא מאי קא אמרי אם חפץ בנו ה׳ זוהר פ׳ פלח
ונתנה לנו כיון דישתדל ברנש ברעות׳ דלביה לגבי קב״ה לא בעי תיכן אלא ליבא לך דף קט
ויסתמרון ההוא רשימא קדישא שכא ועמך כלם צדיקים לעולם ירשו ארץ עכ״ל · ישעיה ס כא
גם שמעתי לענין תיקון אות הברית שישתדל להחזיר בני האד׳ בתשובה כנגד
מה שפגם שהוציא זרע לחוץ וכל טפת זרע היא נשמה העשוקה ביד החיצוני
ולכן כנגד זה בני אדם אשר תכורי׳ ביד החיצוני ישתדל להוציאם משם ולהכנים׳
פנימה לקדש · וכמ״ש דוד הע״ה אלמדה פושעים דרכיך וחטאי׳ אליך ישובו ונודע תלים נא טו
כי צדיק נקרא לשון למודי׳ כדפי׳ בפ׳ פנחס · כל אלו הם בחינות פרטיו הנוגעו׳
למדת צדיק אבל צריך ג״כ לתקן כל בחינו׳ המדות לכל שיעור קומה מפני שפגם
הברית נוגע בכל שיעור קומה שהברית כולל ידו״ד שהוא כלל כל השיעור קומה
כדפי׳ לעיל · ולכן את׳ הרשב״י ע״ה והעתקנו לשונו לעיל שאמ׳ בענין פגם הברית · זוהר פ׳ ויקהל
והכי תלי בדלא עבד תיובתא שלימתא תיובתא דאיהי איתחזייא לחפאה על כל
עובדוי וסוף דבריו בגין דלית חובה דקשיא קמיה דקב״ה כהאי מאן דמשקר
ופגי׳ להאי את קיימא קדישא על חובא דא כתיב וירע בעיני ה׳ אשר עשה עכ״ל · בראשית לח י
והטעם כבר פי׳ לעיל כי בברית חתום שם ידו״ד כמו שאמר בתיקונים מי יעלה
לנו השמימה ר״ת מילה ס״ת ידו״ד · וכשם ששם ידו״ד שורש לכל השמות כנודע כן
הברית עיקר המקיים כל הגוף והפגם בו כאלו פוגם בידו״ד ממש שהוא כולל
כל המדות · ולכן צריך תשובה דאיהי איתחזייא לאחפייא על כל עובדוי פי׳
כאלו פגם בכל איבריו וכל מעשיו יהיו פגומים וע״י תשובה זו יתקן הכל · והא
ליכא צריך לעשות תכות בכל איבריו וכן כתב רבינו יונה ע״ה בשערי תשובה

ז"ל העשירי להטיב פעליו בדבר אשר זרה עליו אם הסתכל בעריו יתנהג בשיחת
עיניים אם חטא בלשון הרע יעסוק בתורה ובכל האברים אשר חטא ישתדל
לקיים בהם המצות · וכן אחז"ל הצדיקים באותו הדבר שחוטאים הם
מתרצים · עוד אמרו אם עשית חבילות חבילות של עבירות עשה כנגדן חבילו׳
חבילו׳ של מצות רגלי׳ ממהרו׳ לרוץ לרעה יהיו רצין לדבר מצוה לשון שקר אמת
יהגה חכו ופיו יפתח בחכמ׳ ותורת חסד על לשונו ידים שופכו׳ דם פתוח יפתח נ"י
את ידו לעניו עיני׳ רמות יהא דכא ושח עיני׳ · לב חורש מחשבו׳ און בלבו יצפון
אמרי התורה ויהי הגות לבו תבונות משלח מדני׳ בין אחים יבקש שלום ורדפהו
ע"כ · וכן פי׳ רז"ל בפסוק והחכמה תעוז לחכם מעשרה שליטים ועוד מאמרים קהלת ז כט
אחרים בענין זה העתקנו בשער הקדושה בפרק ה׳ ע"ש · ועד"ה צריך שיהיה
רחמן ועניו כנגד הא׳ ויהי׳ חכם כנגד הב׳ וכן יטהר מחשבותיו ושיהי׳ נכון ובעל
תשובה כנגד מדת הג׳ גומל חסדי׳ כנגד המדה הד׳ גבור הכובש את יצרו כנגד
מדה הה׳ בעל תורה לשמה כדפי׳ עניינו בענין קימת חצות לילה כנגד מדה ו׳
והיה ממחזיקי ידי לומדי תורה כנגד ב׳ מדות ז"א שומר הברית כתיקונו כדפי׳
כנגד המדה הט׳ יכוין בכי שוי ציצית כנגד המדה העשירית · וכן מציאו׳ המצוה
הם לתיקונ׳ ובפרט אם יקבל עליו ייסורין ובכוונתו לטהר׳ מהקליפו׳ ממה שפג׳
הוא בה וכן שיקבע עתי׳ לתורה כנגד עונת׳ שהיא בת מלך ועוד יש כמה פרטי׳
הנוגעים לתקון מדה העשירית וכבר ביארנו מקצת׳ בשער האהבה · והזוכה
לטהר מדת הברית בכל התנאים שפי׳ יזכה שיהיו מחשבותיו טהורי׳ ויזכה להיו׳
דבק בידו"ד והטע׳ כי י׳ עליונה שהיא בסוד החכמה תלויה בי׳ התחתונה שם סוד
שני יוד"ין שבא׳ וכן ב׳ יוד"ין שבשני שמות ידו"ד ואדני כדפי׳ בתיקונים · וכיון
שהתחתונה היא פגומה גם העליונה היא פגומה ובעוד שאין האד׳ עושה תשוב׳
לטהר מדת הברית הפגומה אי אפשר שיהיו מחשבותיו טהורות להיות דבק
בידו"ד בהיותו עומד בתפלה · והמטהר בריתו הרי מטהר כב יכול ידו"ד שבו
ויזכה להיות דבק בו וכן פי׳ בזוהר של מדת הברית כאמר ואתם הדבקים
בידו"ד אלהיכ׳ וכלא תליא בהאי את ועל דא כתיב ומבשרי אחזה אלוה דא שלימות׳ זוהר פ׳ לך לך
דכלא מבשרי ממש מהאי את ממש · ועל דא זכאין אינון ישראל דאחידן ביה דף נד ע"א דברים ד כ
בקב"ה זכאין אינון בעלמא דין ובעלמא דאתי עלייהו כתיב ואתם הדבקים איוב יט כו
בידו"ד וכו׳ בגין כך חיים כלכם היום וכן בזוהר ז"ל אבל ישראל קדישין בני
קדישין דגזעין ושרשין איתבסמו במהימנותא שלימתא קדישא זוהר פ׳ ויקרא
בשעתא דאיתגזר שריא בכלא דכתיב ואתם הדבקים דף יד ע"ב
בידו"ד אלהיכם חיים כלכם היום עד כאן לשונו ·
השם יזכנו להיות משומרי בריתו ומצותיו
להיותנו דבקים בו ובזה נכלל
הפרק ונכלל השער הזה :

שער הענוה

מפני היות שמקינו בשער הקוד' בענייני הקדוש' שהם הם המדרגות שבהם תוסף כח התשובה אמרנו לסמוך לה בענייני הענוה כי הענוה חייב בה בעל התשובה כדפי' בשער התשובה · והוכחנו הענין מדוד הע"ה שאמר זבחי אלהים רוח נשברה ולכן כשקללו שמעי בן גרא שתק כדי לקבל כפרה על עונו · כן בעל תשובה צריך להיות ענו ושפל ולהיות שומע חרפתו ולא ישיב כדי שיכופר עונו וכמו שיתבאר בארוכה בע"ה · תלים נא יט
ועוד שמכנו שער זה אחר שער הקדושה כי הקדושה היא מדריגה מהמדריגות להביא את האדם להיות ענו כדפי' במס' ע"א פ"ק והעתקנו המאמר בשער אהבה בפ' יג' כמו שאמרו קדושה מביאה לידי ענוה והרי שהם סמוכים זה לזה ראוי לבאר ענייניהם · ואפי' לתנא דאמר שם שהענוה גדולה מכלם · ויש כמה מעלות ומדריגות כדי להגיע למדת הענוה כאשר יעיין המעיין במה שפי' בד' שערים הקודמים ימצא שבהם יתבארו כל המדריגות האלו הקודמים לענוה ובענין הענוה דברנו מעט בפ' יג' משער האהבה כנודע לביאור המאמר אמנם יש כמה מדריגות עוד אשר אנו צריכין לבאר ולכן ייחדנו השער הזה לבארם בע"ה ·

פרק א

בביאור מלת ענוה ומעלותיה מלת ענוה נגזרה מלשון עני ועניו שהכוונה היא ההכנעה כי מלת עני פירוש נכנע וכן מאנ"ת לענות מפני מתרגמינן לאיתכנעא וכן עינוי ותענית כיוצא בו כאומרו וכי התענית בכל אשר התענה אבי וכיוצא בזה הרבה כלם הכוונה בהם בענין ההכנעה · והנה ענין ההכנעה והענוה נמצא בבורא יתברך שעם היותו רם על כל רמים וגאה על כל גאים כמש"ה ה' מלך גאות לבש מתכונה שמות י ג מלכים א ב כו תלים צג א

שם יח לו בו הענוה כמ״ש דוד הע״ה ועַנותך תרבני ׃ ופי׳ במדרש תנחומא פסוק זה
אמר ז״ל וימינך תסעדני זו תורה מימינו אש דת למו ׳ וענותך תרבני
וכי יש ענו מן הקדוש ברוך הוא ׳ אדם לחבירו בא לקשט כלות לבקר חולים
לקבור מתים לנחם אבלים והוא אומר לו אני גדול ועשיר ואני הולך ׳ אבל
בראשית ב א הקדוש ברוך הוא ויבן את הצלע וירא אליו ה׳ ויקבור אותו בגי וירא אלהים
שם יח א אל יעקב ׳ אמר רבי אבא בר אחא התלמיד יושב ללמוד לפני רבו וכשהוא
דברים לד ו גומר התלמיד אומר לרב יגעתיך ׳ אבל ישראל היו לומדים מן הקדוש
בראשית לה ט ברוך הוא וכשהם נפטרים אמר להם הקדוש ברוך הוא הרבה יגעתי אתכם
דברים א ו שנאמר ה׳ אלהינו דבר אלינו בחורב לאמר וכו׳ הוי וענותך תרבני ׳ רבי
שמעון נזירא אומר התלמיד אומר לרב בא שנה לי פרק אחד והרב אומר לו
יחזקאל ג כב קדמני במקום פלוני אבל הקדוש ברוך הוא אומר ליחזקאל קום צא אל הבקעה
שם ג כג יצא יחזקאל מצא הקב״ה שקדמו שנאמר ואצא אל הבקעה והנה שם כבוד ה׳
עומד הוי אומר וענותך תרבני ׳ לולייני בר שברי בשם רבי יצחק ראה
שמות כ יט ענוה שביד הקדוש ברוך הוא ראה מה כתיב שם משה ידבר והאלהים יעננו
בקול לא היה צריך לומר אלא האלהים ידבר ומשה יעננו בקול הוי אומר
וענותך תרבני ׳ אמר רבי אבא בר כהנא בשם רבי שמואל ראה ענוה שביד
יחזקאל מד ב הקדוש ברוך הוא מה כתיב ויאמר ה׳ אלי השער הזה יהיה סגור ולא יפתח ׳
מלך בשר ודם כבודו ליכנס בשער גדול שמא בשער קטן אבל הקדוש ברוך
הוא נכנס בכבודו בשער קטן הוי וענותך תרבני ׳ אמר ן׳ עזאי
פי׳ יחס שלו מלך בו״ד כשהוא מזכיר שמו קטיזמא אבל הקדוש ברוך הוא מזכיר מעשיו
בראשית א א ואח״כ מזכיר שמו שנאמר בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ ׳ ד״א
ותתן לי מגן ישעך אל תירא אברם אנכי מגן לך ׳ וימינך תסעדני בכבשן
תהלים קי א האש ׳ במלכים וברעבון נאם ה׳ לאדוני שב לימיני ׳ וענותך תרבני מה ענוה
בראשית יח א הרבה שהיה יושב ושכינה עומדת דכתיב וירא אליו ה׳ באלוני ממרא והוא
מגלה פ״א יושב פתח האהל עד כאן לשונו ׳ עוד אמרו במגלה ז״ל אמר רבי יוחנן כל
מקום שאתה מוצא גבורתו של הקדוש ברוך הוא אתה מוצא ענותנותו בצדו
דברים י יז דבר זה כתוב בתורה שנוי בנביאים ומשולש בכתובים ׳ בתורה כי ה׳ אלהיכם
הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים וכתיב בתריה עושה משפט גר יתום
ישעיה נז טו ואלמנה ׳ שנוי בנביאים שנאמר כי כה אמר רם ונשא וכתיב בתריה ואת דכא
תהלים סח ה ושפל רוח ׳ משולש בכתובים דכתיב סולו לרוכב בערבות ביה שמו וכתיב
בתריה אבי יתומים ודיין אלמנות עד כאן לשונו ׳ ובילקוט עוד הביאו פסוקים
שם קמו ו אלו עושה שמים וארץ וגו׳ עושה משפט לעשוקים וכתיב השמים כסאי ואל
ישעיה סו א זה אביט אל עני ונכה רוח ׳ ה׳ מלך עולם ועד מה כתיב אחריו תאות
תהלים י יז ענוים שמעת ה׳ וכו׳ עוד אמרו בסוטה פרק ראשון על פסוק ואת דכא ושפל
רוח ר׳ הונא ורבי חסדא חד אמר אתי דכא וחד אמר אני את דכא

ופרש״י

ופרש"י זכרונו לברכה אתי דכא אני מגביהו עד שוכן אצלי והיינו אשכון את
דכא · אני את דכא אני מרבין שכינתי אצלו · ומסתברא כמאן דאמר אני
את דכא שהרי הקדוש ברוך הוא הניח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על
הר סיני ולא גבה הר סיני למעלה · אמר רב יוסף לעולם ילמד אדם מדעת
קונו שהרי הקב"ה הניח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני והניח כל
אילנות טובות והשרה שכינתו בסנה עד כאן לשונו · והנה בפי' הנראה
מהמאמרים הנז' שבמסכת מגלה וסוטה ימצא ענוה למעלה בג' ראשונות וקב"ה
ועוד בשכינה כמו שיתבאר שהרי מקום הגאות הוא בג' ראשונות כדפי' בר"מ (רעיא מהימנא)
שדוד כד מטא לג' ספיראן עילאין פתח ואמר ה' לא גבה לבי ולא רמו עיני ולא (דף רכב ע"א)
הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני · וזהו שאמר כי כה אמר רם ונשא וגו' ודבר (תלים קלא א)
זה בחכמה ובינה כדפי' בזוהר ירום מאברהם ונשא מיצחק · וכן מרום וקדוש (ישעיה נז טו)
אשכון הוא למעלה ברישא דאריך שיש שם קדוש כדפי' באדרת נשא וכן סולו
לרוכב בערבות ביה שמו כדפי' פסוק זה בזוהר ופי' שם שרוכב ערבו' היא אימא (זוהר פ' תרומה)
עילאה ע"ש · ועוד במסכת סוטה שילמד אדם מדעת קונו שלא השרה שכינתו (דף קסט)
וכו' הרי ענוה בהקב"ה · וכל מציאות ענוה ימצא יותר במדה התחתונה שהיא
שכינתו של הקדוש ברוך הוא ונקרא' לבנה והלבנה היא פרוכה לעתי' שנתמעטה
אורה · ואמר במסכת חולין שאמר לה הקדוש ברוך הוא יקראו צדיקים על (חולין ס)
שמך יעקב הקטן שמואל הקטן דוד הקטן ודוד מפני שהיה מרכבה למדה זו היה
מקטין עצמו והיה אומר כעיר אנכי וכבזה מפני שלכך לפעמים הלבנה חסרה
ולפעמים היא מגדיל עצמו כאם הגבר הוקם על וכו' · וכן פי' בזוה"ר ואמר שם (שמואל ב כג א)
ודוד מלכא איהו שפיל גרמיה לגבי קב"ה דכל מאן דמאיך גרמיה קמי קב"ה איהו (זוהר פ' פקודי)
זקיף ליה על כלא ובגין כך איתרעי ביה קב"ה בהאי עלמא ובעלמא דאתי · (דף רלב ע"ב)
בעלמא דין וגנותי על העיר הזאת למעני ולמען דוד עבדי · בעלמא דאתי (מלכי' ב יט לד)
דכתיב ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם וכו' דוד איהו מלכא בהאי עלמא (הושע ג ה)
ודוד יהא מלכא לזמנא דאתי ועל דא אמ' אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה · (תלים קיח כב)
תא חזי בשעתא דסיהרא איתעברת נהורא ולא נהירת כדין איהי במסכנותא
בכל סטרין ואיתקדרת ולית לה נהורא כלל · וכד שמשא אהדר לקבלה ואנהיר
לה כדין איתקשטת לגביה כנוקבא דאיתקשטת לגבי דכורא וכדין איהי שלטא
בשולטנו בעלמא · ועל דא דוד הוה מעטר גרמיה בההוא גוונא ממש לזמנא
איהו מסכינא ולזמנא איהו בעותרא בעתירו דכלא ובג"כ הוה אמר כעיר אנכי (שם קיט קמא)
ונבזה ועם כל דא פקודיך לא שכחתי · כגוונא דא אית ליה לבר נש לאשפלא
גרמיה בכלא למהוי איהו מאנא דקב"ה איתרעי ביה והא אוקמוה דכתיב ואת
דכא ושפל רוח עד כאן לשונו · ולכן הענוים שלבם נשבר ונדכה הם מרכבה (ישעיה נז טו)
למדה זו · וכן פי' בזוהר ז"ל אבל תא חזי דכל בני עלמא לא משתכחין קריבין (זוהר פ' ויקרא)
למלכא עילאה כאלין מאנין דאיהו אשתמש בהו ומאן אינון לב נשבר ונדכה (ריש דף ט)

ואת

ואת דכא ושפל רוח אלין איכון מאני דמלכא עד כאן לשונו ׃ וכן אמר במדרש
על פסוק זבחי אלהים רוח נשברה ז״ל אמר רבי אבא בר מרינן כל מה שפסל
הקדוש ברוך הוא בבהמה הכשיר באדם פסל בבהמה עוורת או שבור או חרוץ
או יבלת והכשיר באדם לב נשבר ונדכה ׃ אמר רבי אלכסנדרי ההדיוט הזה
אם משמש הוא בכלים שבורים גנאי הוא לו אבל הקדוש ברוך הוא כלי תשמישו
שבורים שנאמר קרוב ה׳ לנשברי לב הרופא לשבורי לב את דכא ושפל רוח זבחי
אלהים רוח נשברה לב נשבר עד כאן לשונו ׃ והכלל הוא כי בכל האצילות
ימצא הענוה כל מדרינה כפי בחינת׳ בתיקונים פירשו שכינה נקרא ענוה ז״ל
וענוה קטירא ברחילו ה״ה עקב ענוה יראת ה׳ מאן דאית ביה יראת ה׳ אייתי
ליה לידי ענוה דאיהי שכינתא עילאה דיראת ה׳ עקב לגבה ודא דרגא דמשה
דאיתמר ביה והאיש משה ענו מאד ׃ ובגין דאיהי יראה עקב לגבה אוקמוה
מ״מ יראה מלה זוטרתי היא לגבי משה עד כאן לשונו ׃ וברע״מ פי׳ שהמלכו׳ נקראת
ענוה ז״ל ובגין דא אוקמוה מ״מ לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה בגין דק״בה
איהו סתים בסתרי התורה במאי אישתמודע במצות דאיהי שכינתא דאיהי
דיוקניה כגוונא דאיהו ענו שכינתיה ענוה איהו חסיד ואיהי חסידא וכו׳ ע״כ
לענייננו׳ ועוד ימצא ענוה אפילו בכתר פי׳ מדות הענוה הם להיות האדם עובר
על מדותיו ומרחם וכיוצא בהם שהם י״ג מדות שאנו מזכירים אל רחום וחנון ארך
אפים ורב חסד וכו׳ וכן מי אל כמוך נושא עון ועובר על פשע לשארית נחלתו
שפי׳ הר״שבי באדרת נשא שהם י״ג מדות של רחמים באריך ׃ הרי כל מקום
שאתה מוצא גדולתו אפילו למעלה שהוא מקום הגאות שם ימצא הענוה ׃
ולכן צריך האדם לדמות ליוצרו ולהיו׳ עובר על מדותיו ושאר המדות הנזכרות
בהקב״ה בי״ג מדותיו וכן פי׳ רבותינו ז״ל במדרש ז״ל ללכת בכל דרכיו אלו הם
דרכי המקום ה׳ ה׳ אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת ואומ׳ כל אשר יקר׳
בשם ה׳ ימלט וכי היאך איפשר לו לאדם ליקרא בשם ה׳ אלא נקרא המקו׳ רחום
וחנון שנאמר רחום וחנון ה׳ אף אתה הוי חונן ועושה מתנת חנם ׃ נקר׳ המקום
רחום שנאמר כי אל רחום ה׳ אלהיך אף אתה הוי רחום ׃ נקרא המקום צדיק
שנאמר כי צדיק ה׳ צדקות אהב אף אתה הוי צדיק ׃ נקרא המקום חסיד שנא׳
חסיד אני נאם ה׳ אף אתה הוי חסיד לכך נא׳ והיה כל אשר יקרא בשם ה׳ ימלט
ואומר כל הנקרא בשמי לכבודי בראתיו ואומ׳ כל פעל ה׳ למענהו עד כאן לשונו׳
ושמעתי משם הגאונים כי על כוונה זו אמרו במסכת ר״ה על ויעבור ה׳ על פניו
ויקרא אמר רבי יוחנן אלמלא מקרא כתוב אי איפשר לאומרו מלמד שנתעטף
הקב״ה כ״ש״צ והראהו למשה ואמר לו כל זמן שישראל יעשו לפני כסדר הזה אני
מוחל להם עד כאן לשונו ׃ והדבר קשה שהרי אנו רואים שכמה פעמים אנו
מזכירין י״ג מדות ואינם נענים אלא אומרי׳ הגאונים כי כוונת יעשו לפני [illegible]
הזה אין הכוונה לבד על עטיפת טלית אלא שיעשו סדר המדות שאמר הקב״ה
למשה

ויקרא רבה פ״ז
תלים נא יט
שם לד יט
שם קמז ג
ישעיה נז טו
תלים נא יט
תקונים דף ו ע״א
משלי כב ד
במדבר יב ג
רע״מ משפטים
פר׳ פנחס דף [illegible] ע״ב
ילקוט פ׳ עקב
סי׳ תת״עג דף
רעג ע״ג
יואל ג ה
תלים קמה ח
דברים ד לא
תלים יא ז
ירמיה ג יב
ישעיה מג ז
משלי טז ד
ר״ה דף יז ע״ב

למשה שהוא אל רחום וחנון דהיינו מהו רחום אף אתה תהיה רחום וכו' וכן לכל
י"ג מדות · וכתב מורי ע"ה כי מלבד בחינת י"ג מדות של רחמים שהיא בחינת
י"ג תיקונים דיקנא שפי' שהם מורים על הענוה גם כל שאר תקוני אריך אנפין
המתכנין בשם רא"ש מצח עין חוטם פה וכו' כולם מורים על ענותנותו הגדולה
עם הנבראים במדת הראש היא הענוה שכך אמר שפל ברך וקל לראש והיינו
שאדם משפיל ראשו כנגד מי שגדול ממנו כך מדת הכתר משפיל עצמו כנגד
עלת על כל והוא נקרא אין להיותו מחשיב עצמו לאין כנגד המאציל והוא משפיל
ראשו להשגיח ולהשפיע בתחתונים שכולם פונים לינק ממנו · וכן ראוי האדם
וחשוב עצמו לאין כנגד גדולתו ית' שאין לה סוף ותכלית כמו שהארכנו בשער
היראה פא"ב · ועז"א משה רע"ה ונחנו מה וכן אפשר לומר שמטעם זה נקראת
החכמה מה כדפי' בזוהר בענין מה שמו · ומלבד הטעם הנודע שהוא סוד
השם שעולה מ"ה והוא אדם אפש' שלטעם הנזכר נקרא מה שהיא חושבת עצמה
לבלימה כנגד מאצילה והוא כענין וכל דיירי ארעא כלא חשיבי · וכמו שהכתר
אין פגם תכר התחתונים ימנעהו מלהשפיע שפעו שלא יפסק לעולם גם האדם
אפילו אם יחטאו כנגדו לא מפני זה ימנע מלהטיב כמו שנכתוב לא תקום
ולא תטור · וכבר נודע מה שפי' ז"ל בענין הנקימה והנטירה נמצא כפי דין
התורה חייב אדם להיות ענו ושלא יהיה בלבו שום טינא על חבירו · הב' במוח
צריך שיפנה מחשבתו מכל טירוף וניעול ושיהיה דבק בתור' כענין שהמחשבה
דבקה למעלה לינק ועל זה היו נזהרין הרשב"י ע"ה וחביריו שלא היו פוסקין
מחשבתן אפילו רגע כנודע · הג' במצח צריך שלא יעיז מצחו כמו שנאמר
ירמיה ג ג ומצח אשה זונה היה לך וגומ' לא ימשוך משך רצון לכל אדם כמו שהמצח העליון
נקרא מצח רצון שעל ידה מתרצי' הדינין שבעולמות התחתונים כך לא יתעורר
ממנו קטטה ומחלוקת לשום אדם קטון וגדול אלא הכל יתרצו ממנו אפי' הנכרי' ·
בעינים צריך שיהיה עינו פקוחה לרחם על העניים ולהשגיח עליה' כמו שהעין
ת"ים לג יח העליון עליו כאמר הנה עין ה' אל יראיו למיחלים לחסדו וכן הנה לא ינום ולא
שם קכא ד ישן שומר ישראל שהוא שומר ומשגיח ומרחם לעולם ואפי' אם יחטאו התחתונים
לא יסלק השגחת רחמיו מהם · וכן צריך שיהיה נדיב וותרן בממונו ושיתן
משלי כב ט בעין יפה ושיהיה טוב עין שלמעלה בעין העליון כאמר טוב עין הוא יבורך
והזוכה למדה זו יאריך ימים כמו שאמרו במסכת מגלה פ' בני העיר שאלו לרבי
במה הארכת ימים אמר וותרן בממוני הייתי · והטעם כי כל המקפיד מורה
על קמיצו שהו' הדין בסוד שברי' אבל מי שהוא וותרן מורה על החסד שהו' נותן
ומוותר אפילו למי שאינו ראוי · וכל מדות אריך מורות על החסד הגמור ועל
הוותרנות בלי הקפדה כלל ושם מקום אריכות הימים ולכך מאריך ימים מדה
כנגד מדה · וכיוצא בזה אמרו על איוב שהיה וותרן בממונו אמרו בב"ב פק
אמר רבי יוחנן גדול מה שנאמר באיוב ממה שנאמר באברהם דאלו באברהם
כתיב

משלי כב ד כתיב כי ירא אלהים אתה ובאיוב כתי' איש תם וישר ירא אלהים וסר מרע מאי
איוב א ח וסר מרע את' איוב ותרץ בממונו היה מכשנו של עולם אפי פרוטה לחנווני איוב
וותרה לו משלו עד כאן לשונו · וצריך לומר כי וסר מרע פי' שהיה טוב עין כי
מי שיש לו צרות עין נקרא רע עין וכיון שאמר סר מרע פירו' מצרות ורעות עין
והיה טוב שהוא הפך הרע היה וותרן בממונו וכן רבי פרידא שפי' במס' עירובי'
שהאריך ימים שהיה ד' מאות שנה בשביל שלא כעס ולמד ההלכה לתלמידו ד'
מאות פעמים · וכן צריך שיהיה שח עינים כמדת עין העליון שהוא שח ושפל
להשפיע לעולם ועוד האכרכנו בתיקון העינים בשער הקדושה פ"ח ·
באזנים יהיו אזניו פתוחו' לשמוע קול תורה וקול תפלה וקול העני' לרחם
עליהם אבל לא ישמע בהם קול לשון הרע ודברים ושאר הדברים
הפוגמים כדפי' בשער הקדושה ואם ישמע חרפתו לא ישיב שהרי הקדוש ברוך
הוא מעלים אזן מחובות בני אדם ואינו משלם להם כמדתם ועל זה אמרו בס'
היכלות שמלאכים קורים להקדוש ברוך הוא מלך עלוב ועלבונו הוא שהוא
משפיע טובה וחיים לנבראים ובמה שהוא נותן להם הם חוטאים לפניו והוא
ישעיה מח ט סובל ועלוב · בחוטם ידמה למדת חוטם העליון שעליו נאמר ותהלתי אחטם
לך לבלתי הכריתך שהוא ארך אפים וממנו השפעת והרקת חיים ושפע
לכל הנבראים כן ידמה למדתו ית' ולא יצא ממנו חרון אף לשום אדם ·
בפנים ידמה למדות הנקרא' פנים שעליהם נאמר יאר ה' פניו אליך ויקבל את
כל אדם בסבר פנים יפות ולא יעיז פניו או כנגד שום אדם כמו שיתבא' עונשו ·
בפה ידמה למדת פה עליון ולא יוציא מפיו קללה וכידויים וחרמות ודבר עזות
פ' אלו מגלחין וקושי ודבר בגנות' דרבי יהושע בן לוי היה משתבח שלא החרים אדם מימיו ז"ל
בירושלמי רבי יהושע שלא בתר חד ברנש תלת זמנין ולא אתא שלח לו אלולי
דלא חרימית ברנש מן יומי הוינא מחרים: להאי גברא שעל כ"ד דברים מנדים
לכבוד הרב וזה א' מהם כל אשר לא יבא בעצת השרי' יחרם הוא וכל רכושו והוא
יבדל מקהל הגולה עד כאן לשונו · ומזה ילמוד שאדם לבל יוציא קללות וגידופין
מפיו אלא יהיה לשונו רכה לכל כקטון כגדול · ומרבה השתיקה בדברי העולם
מאריך ימיו מפני שהוא מדמה פיו למדת פה העליונה · וכבר האכרכנו בזה
בשער הקדושה פר' עשירי ע"ש · ועם היות שפי' שצריך האדם להתנהג במדת
יופרו לענין הענוה לפעמים יצטרך גם כן להתנהג במדת הדין כנגד הרשעים
תלים קלט כא כמאמר המלך ע"ה הלא משנאיך ה' אשנא ובתקוממיך אתקוטט תכלית שנאה
משלי יב י שנאתים · ואסור לרחם על הרשעים שנאמר ורחמי' רשעים אכזרי' וכן מצינו
ויקר' רבה ס"ב מעשה שעשה רבי חנינא שלא רחם על הרשע אמרו בויקר'א רבה את' רבי אבון
מעשה בטבח אחד בציפורי שהיה מאכיל את ישראל נבלות וטריפות פעם אחת
ערב יום הכפורים אכל ושתה ונשתכר ועלה לראש הגג ונפל ומת הוה
הכלבי' מלקקין את דמו ושיילין ליה לר' חנינא מהו לאעברא יתיה מן קדמיהון
אמר

אמר להון ואכשי קדש וכו' ובשר בשדה טריפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו שמות כב ל
שהיה גוזל את הכלבים ומאכיל את ישראל נבלות וטריפות ארפון ליה
מרידהון איכון אכלין עד כאן לשונו · וכן לפעמים יצטרך לגעור במי שצריך
גערה כמו שאמר שהע"ה תחת גערה במבין וכו' וכן ליסר לבנו ולתלמיד כמ"ש משלי יז י
חושך שבטו שונא בנו ואוהבו שחרו מוסר · אבל צריך שיהיה ביסוב הדעת שם יג כד
שלא יכעוס אלא שיחשוב בדעתו שההכאה היא שהו' מכה לבנו ולתלמידו במילו'
חסד עושה עמו כדי לקרבו אל הקדושה ולהכניע ממנו הקליפה וכן אמרו כמה
פעמים לקה עקיבה. ז' יוסף על ידי ולא הוסיף בי כי אם אהבה לקיים מה שנא'
הוכח לחכם ויאהבך וכן אמר דוד ה"עה יהלמני צדיק חסד ויוכיחני וכו' וכן אם שם ט ח
כועס הוא על חבירו שעשה עמו שלא כדין יזכור לו איזה טובה שהטיב עמו כדי תהלים קמא ה
שיתרפה ממנו רוגזו וילמד ממדת קונו כמ"ש במסכת ברכות אמר ר' יוחנן אפי' ברכו' פ' כתריס
בשעת כעסו של הקדוש ברוך הוא זוכר את הצדיקים שנאמר ויהי בשחת אהים דאזיין כט ע"א
את ערי הככר ויזכור אלהים את אברהם מה זכירה זכר לו ללוט שתיקה ששתק
לאברהם שאמר לשרה אחותי היא והוא היה יודע ושותק עכ"ל · וזו היא מדה מי"ג
מדות של רחמים שהזכיר הנביא במי אל כמוך · שא' מהם יכבוש עונותינו
שהכוונה היא שאף על פי שמן הראוי היה שיבאו בעלי הדין ליפרע ממי שעשה
אותו העון הקב"ה כובש אותם תחת ידו וזוכר לו איזו טובה שעשה כן יתנהג
האדם עם חבירו ויזכור לו טובתו ויכבוש העון שעשה לו · עוד ממדות הענוה
הם ג' דברים ששנינו במסכת אבות כל מי שיש בו ג' דברים הללו מתלמידיו אבות פ"ה
של אברה' אבינו עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה וכו' ורוב המפרשי' הסכימו
כי עין טובה הוא ההסתפקות במה שיש לו ואף על פי שיהיה לחבירו ממון יותר
ממנו אינו מתקנא מהם שאף במעט שלו בעיניו הרבה ושל אחרים מעט בעיניו
ויחפוץ שיהיה להם יותר ממה שהיה חפץ לעצמו · והפכו עין רעה כי עינו
צרה במה שיש לחבירו ושלו עם היותו הרבה יראה לו מועט ושל חבירו אפילו
מועט יראה לו הרבה · וזו היא קנאה שמקנא במה שיש לחבירו ועינו רעה במה
שיש לו והיה חפץ שיהיה לגובלבד שיהיה לחבירו יותר מעט · רוח נמוכה היא
הענוה הגדולה והפכו הגאוה שהוא רוח גבוהה ומכינו הגאוה נקרא רוח כאומ'
והעולה על רוחכם · נפש שפלה הוא התרחק מן התאוה ואינו רודף למלאת יחזקאל כ לב
תאותו בענייני המאכלים והעריות ומכינו שהתאוה נקרא נפש כאומרו בכל
אוות נפשך ובכל אשר תשאך נפשך ונפש רחבה היא הפכה הוא הרודף תאותה דברים יב כ
כאו' וגם הנפש לא תמלא והרודף אחר התאוה במאכלי' ושאר דברי' לבו מתגאה קהלת ו ז
כדכתיב פן תאכל ושבעת ובתים טובי' תבנה וישבת ורם לבבך ושכחת את ה' דברים ח יד
אהיך דרך זה פי' הר"מבם ואחריו כנו שאר המפרשים · ור' יצחק אברבנ"ל בפי'
המעבה פי' הדבר הזה והרחיבו ואמר שג' אלו הם כנגד ג' דברים שהזכיר רבי
אלעזר הקפר הקנאה והתאוה והכבוד הקנאה כנגד עין רעה שעינו רעה בשל

אחרים ומקנא בהם וזה נופל בענין הממונות עד שמפני זה יבא לידי חמדה
וגזל וגניבה ואונאה וכל העבירות התלויות בקנין הממון · כנגד התאוה הוא
נפש רחבה שהיא רוב התאוה במשגל ובמאכלים ושאר הדברים האסורים ·
כנגד הכבוד הוא רוח גבוהה כי בהיות האדם בעל גאה וגאון יבא לבזות חבירו
ולקללו ולהתכבד בקלונו · ומתוך פי' הרמב"ם וכן פי' הרב רבי יצחק אברבנאל
נראה שגרסת המשנה שלהם היתה עין טובה נפש שפלה ורוח גבוהה והם ממש
כסדר הקנאה והתאוה והכבוד כדפי' · אבל הגרסא שלנו אינה כן וכן גרסת
החסיד הר' יוסף יעבץ ע"ה אלא עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה · וגרסא זו
נראית עקר מן הטעם שנבאר וג' אלו נמצאו באברהם אבינו והפכם בבלעם
הרשע ופירשם הרמב"ם והרב רבי יצחק אברבנאל באר היטב ע"ש · ולפי שאינו
נוגע למעשה לא העתקנו דבריהם ולפי דרכינו ג' מדות אלו הנזכרים ימצאו
במדותיו ית' וית' למעלה באצילותו הקדוש והטהור · עין טובה היא הנתינה
בוותרנות ובשופע · וכבר פי' בחינה זאת לעיל שמדה יש שנקראת טוב עין הוא
יבורך ויתכנה כינוי זה לג' ראשונות מפני שהשפעתם ברחמים וותרנות שהרי
נודע דאימא נקראת אוצר מתנת חנם כדפי' רז"ל בענין ואתחנן שאל מאוצר
מתנת חנם שעליו נאמר וחנותי את אשר אחון אף על פי שאינו ראוי והגון · רוח שמות לג יט
נמוכה היא המדה הנקראת רוח והוא מפורסם ואומרו נמוכה שכן מצינו קרוב
ה' לנשברי לב ואת דכאי רוח יושיע וכן מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח תלים לד כ
נפש שפלה במקום הנפש ששם מקום השפלות והעניים השפלים שאינם רודפים ישעיה נז טו
אחר התאוה וכאן מקום העניים והשפלים שנתן להם לקט שכחה ופאה שכ
דבריהם מועט שני עומרים שכחה וג' אינם שכחה שני שבלי לקט וג' אינם לקט
וכו' כמבואר במשנה · וכן רות שהיא כנגד המדה הזאת אמרה אלכה נא רות ב ז
ואלקטה בשבלים מסתפקת במועט ואינה רודפת אחר התאות וכן אמר לה
בועז היטבת חסדך האחרון וכו' לבלתי לכת אחרי הבחורים אם דל ואם עשיר שם ג י'
הרי גם כן שבירת התאוה · הרי ג' אלו כוללי' כל המדות העליונות ואפשר
לומר כי לזה כיוונו רז"ל במאמר שהעתקנו בראש הפרק מן התור' ומן הנביאים
ומן הכתובים מצינו בכל מקום שנאמר גבורתי של הקדוש ברוך הוא נזכר שם
ענותנותו · והטעם שבא הדבר הזה בתורה נביאים וכתובים אפשר לומר
שהם כנגד הג' מקומות הנזכרים וכן יש רמז בפסוקים שהביא בעל המאמר
כאשר ידקדק המעיין בהם והרב רבי יוסף יעבץ כתב שג' אלו הנז' עין טובה
וכו' הם כנגד נשמה רוח נפש עין טובה כנג' הנשמה ועל כן אברה חמרת העה
כי בנה בשמים מעליותיו · רוח נמוכה כנגד הרוח היא הענוה · נפש שפל
כנגד הנפש וכתב ומי שנשלם באלה המדות יפתחו לו ג' שערי ג"ע כי בשרו ישכ
לבטח בקבר ונפשו תשמר כמ"ש בהתהלכך תנחה אותך וכמו שנתבאר במאמר משלי ו כב
ותלך רוח לג"ע התחתון ונשמתו לעדן · וראש ג"ע הוא אברהם אבינו ע"ה
הכוונה

המוונה אב לנשמות הקדושות כמ"ש הפסוק הלא אב א' לכלנו. ומי שיש לו מלאכי ב י
מדות של בלעם הרשע יפתחו לו ג' שערים בגיהנם כי אלה הג' מאכלו לישראל
מספיר' הטהרה ושל אומות העולם שע"א להפך עד כאן לשונו. ואחר שביארנו
כללות מדות הענוה בפר' זה שהם כוללים כל המדות כדפי' נבא בפר' הבא לבאר
עונשי הגאוה והפגם כדי שיתרחק האדם מהגאוה והכעס מאהבה או מיראה
ומפני שיותר טוב שיעשה האדם מעשיו לשם שמים מאהבה להרמות ליוצרו
לכן הקדמנו הפרק שעבר.

הפרק שני

כשם שהענוה היא ~~מעלות~~ מן המעלות הגדולות שבנפש עד
שלזכות לה צריך שיקדמו אל האדם כמה מדות שביארנו
בשער האהבה בענין מימרת רבי פנחס טהרה מביאה לידי קדושה ולדעת רבי
יהושע בן לוי ענוה גדולה מכולם כך הגאוה היא מדה המשפלת את הנפש
ממקום הקדושה העליונה עד המדריגה התחתונה כדכתי' גאות אדם תשפילנו
וכן אז"ל במסכת ע"א פרק קמא אריב"ל כל המתיהר נופל בגיהנם שנאמר זד
יהיר לץ שמו עושה בעברת זדון ואין עברה אלא גיהנם שנא' יום עברה היום משלי כא כד
ההוא עד כאן לשונו. ואמר לישנא דנופל להראות שהוא כדרך הנופלים צפניה א טו
שנופלים ממקום גבוה למקום שפל ואין לך יותר שפל מגיהנם ושית' לדבר אין
למעלה מענג ואין למטה מנגע. וכבר נודע שפי' רז"ל על י"א דברי' נגעים באים
ואחד מהם הוא על גסות הרוח. ובתנחומא הוכיחו כן מנעמן. ובמקום א'
דכתיב ואזקיהו גבה לבו עד להשחית וכו' והטעם לזה הוא כי האדם מתחלת ד"ה ב כו יו
בריאתו לא נברא אלא כדי שיכיר גודלו של הקדוש ברוך הוא ויעבדהו כעבד
המשמש את רבו כי אין ראוי לעבד להתגאות לפני רבו והנה אין גאות אלא
לפני אדון הכל שהכל משועבדים אליו כדפי' בשער היראה פר"ב. אמנם כל
הנאצלים ונוצרים ונעשים הכל מודים בהשגחתו ומשועבדים למאמרו שיודעים
שכל חיותם ושפעם ממנו יתברך. אמנם מי שהוא מתגאה מורה שאין לו
אדון כמנא עוקר עצמו ממקום הקודש למקום הטומאה שהם כופרים בהשגחה
שהרי הנחש כפר בהשגחה כשהסית לאדם ולאשתו באומרו והייתם כאלהים בראשית ג ה
יודעי טוב ורע ואז"ל שאמר ליה הנחש מאילן זה אכל הקדוש ברוך הוא וברא
העולם והוא מתקנא וכו' הרי הורה שניות וכפר בעיקר הכל. ולכן ציוונו רז"ל
מאד מאד הוי שפל רוח שאף על פי שבטא' המדות הטובו' המדה הממוצעת הוא ברכות פ"ג
הטוב שבמדות בענין הענוה צריך ש הקצה האחרון בענין שיתרחק מן הגאוה
לגמרי כדי שלא יתדבק בו שמץ מהקליפה ולזה אמרו במסכת סוטה אמר רב סוטה פר"א
נחמן לא במינה ולא במקצתה מי זוטרי מאי דכתיב ביה תועבת ה' כל גבה לב משלי יו ד
עד כאן לשונו. ופרש"י ז"ל שקרא אותו תועבה ופי' שכבר נודע שתועבה היא
[illegible] אלילים כדכתיב ולא תביא תועבה אל ביתך וכן אמר לעיל מזה דברים ז כו
[illegible] הגאוה וגסות הרוח אמר רבי יוחנן משום רשב"י כל אדם שיש בו

גסות הרוח כאלו עובד עבודת אלילים כתיב הכא תועבת ה׳ כל גבה לב
וכתיב התם ולא תביא תועבה אל ביתך ׳ ורבי יוחנן דידיה אמר כאלו כופר
דברים ח יד בעיקר שנאמר ורם לבבך ושכחת את ה׳ אלהיך וכו׳ רבי חמא בר חנינא
אמר כאלו בא על כל העריות כתיב הכא תועבת ה׳ כל גבה לב וכתיב
ויקרא יח כז התם כי את כל התועבות האל עשו ׳ עולא אמר כאלו בנה במה שנאמר
ישעיה ב כב חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא אל תקרי במה
ירמיה יג טו אלא במה ׳ אזהרה לגסי הרוח מנין אמר רבא אמר זעירי שמעו והאזינו
ואל תגבהו ׳ רבי נחמן בר יצחק מהכא ורם לבבך ושכחת את ה׳ אלהיך
וכתיב השמר לך פן תשכח את ה׳ אלהיך וכדרבי אבין אמר רבי אלעאי דאמר
רבי אבין אמר רבי אלעאי כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא בלא
תעשה ׳ דרש רב עוירא זמנין אמר משמיה דרבי אסי וזמנין אמר לה
איוב כד כד משמיה דרבי אמי כל אדם שיש בו גסות הרוח לסוף מתמעט שנאמר רומו מעט
ואיננו ושמא תאמר ישנו בעולם ת״ל ואיננו ואם חוזר בו נאסף מן העולם בזמנו
שם כאברהם אבינו שנאמר והומכו ככל יקפצון כאברהם יצחק ויעקב דכתיב בהו
בכל מכל כל ופירש״י ז״ל מתמעט מחשיבותו רומו מעט כיון שרומו מתמעטין ׳
ישנו בעולם מתקיי׳ ׳ והומכו ואם חזר וכעש׳ מך עניו שממיך עצמו ׳ ככל כא תן
שנאמר בהן כל ׳ יקפצון מן העולם ימותו מות ישרים אברה׳ כתיב ביה ברך
בראשית כד א את אברהם בכל יצחק כתיב ביה ואוכל מכל יעקב כתיב כי חנני אלהים וכי
שם כז לג יש לי כל והכי מפרש בהדיא בבראשית רבה עד כאן לשונו לענייננו ׳ עוד שם
שם לג יא תשלום המאמר הנז׳ ואם לאו כראש שבולת ימלו מאי כראש שבלת רב הונא
איוב כד כד ורב חסדא חד אמר כי שאשא דשבולתא וחד אמר כשבלתא עצמה בשלמא למאן
דאמר כי שאשא דשבולתא היינו דכתיב וכראש שבלת אלא למאן דאמר כי
שבלתא עצמה מאי וכראש שבולת אמר רב אסי וכן תאנא דבי ישמעאל
משל לאדם הנכנס לתוך שדהו גבוהה גבוהה הוא מלקט עד כאן לשונו ׃
ופירש״י ז״ל שאשא דשבולתא גבהו של שבלת שקורין זקן השבולת והוא נשבר
ונופל מאליו ׳ גבוהה גבוהה הוא מלקט והיינו וכראש שבלת ימלו כשבולת
שראשה נראית למעלה מחברותיה ׳ עוד שם אמר רבי אלעזר כל אדם שיש
ישעיה יד לג בו גסות הרוח ראוי לגדעו כאשרה כתיב הכא ורמי הקומה גדועים וכתיב
דברים ז ה התם ואשיריהם תגדעון ופירש״י זכרונו לברכה כאשרה יגדע וישרש אחריה
כאשירה שצריך גידוע אחריה דכתיב ואבדתם את שמם ׳ עוד שם ואמר
ישעיה כו יט רבי אלעזר כל אדם שיש בו גסות הרוח אין עפרו ננער שנאמר הקיצו
ורננו שוכני עפר שוכבי עפר לא נאמר אלא שוכני עפר מי שנעשה שכן לעפר
בחייו ופי׳ רש״י ז״ל ננער מקיץ בתחיית המתי׳ שכבי בעפר לא נאמר דליסתמע
על כל המתים שוכן לעפר משפיל עצמו עד לעפר ׳ ואמר ר׳ אלעזר כל אדם
תהלים קלח ו שיש בו גסות הרוח שכינה מיללת עליו שנאמר וגבוה ממרחק יידע ופי׳ רש״י ז״ל
מיללת ׳

מוזללת מקונכ' וגבוה ממרחק יידע רישיה דקר' כי רם ה' ושפל יראה וגבוה וו
הגבוה ממרחק מקודם שתבא עליו הפורענות ימים רבים׳ יידע שכי
מתאוננת ומשתברת עליו כמו ויודע בהם אנשי סוכות ויודע אלמכותיו יודע שופטים ח יו
כמביא למעלה לשון שבר׳ דרשרב עויר ואיתימא ר' אלעזר בא וראה שלא כמדת יחזקאל יט ז
הקב"ה מדת ב"ו מדת ב"ו גבוה יראה את הגבוה ואין גבוה רואה את השפל תלים עד ס
אבל מדת הקב"ה אינו כן הוא גבוה ורואה את השפל שנא' כי רם ה' ושפל יראה
ופירש"י ז"ל רואה את השפל לקרבו ולהשתדל עמו וחשוב בעיניו כמו כבכורה הושע ט י
בתאנה בראשיתה ראיתי את אבותיכם כתתי עיני לקרבם ולאהבם׳ אמר
רב חסדא ואיתימא מר עוקבא כל אדם שיש בו גסות הרוח אמר הקב"ה אין אני
והוא יכולין לדור בעולם שנאמר מלשני בסתר רעהו אותו אצמית גבה עינים תלים קא ה
ורחב לבב אתו לא אוכל אל תקרי אותו אלא אתו לא אוכל׳ איכא דמתני לה
אמספרי לשון הרע שנאמר מלשני בסתר רעהו אותו אצמית עד כאן לשונו׳
עוד שם אמר חזקיה אין תפלתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים לבו כבשר
שנאמר והיה מדי חדש בחדשו יבא כל בשר אמר רבי זירא בשר כתיב ביה ישעיה סו כג
וכרפא אדם לא כתיב ביה וכרפא ופי' רש"י ז"ל כבשר שהוא רך ולא כאבן שהוא
קשה׳ להשתחוות להתפלל אותם שהם כבשר יבאו ויתפללו כי הם נשמעים
לפני אבל גסי הרוח לא יבואו׳ בשר כתיב ביה וכרפא או בשר כי יהיה בעורו ויקרא יג כד
שחין וכרפא. אדם כי יהיה בעור בשרו נגע צרעת כי תהיה באדם לא כתיב שם יג ב
בחד מינייהו וכרפא לפי דרכך אתה למד שמי שהוא רך ועניו כבשר קרוב
להתרפאות מייסורין הבאים עליו אבל מי שהוא קשה כאדמה אין רפואה
למכותיו׳ א"ר יוחנן אדם אפר דם מרה בשר בושה סרחון רמה א"ד בושה
שאול רימה דכתיב בש"ן עד כאן לשונו׳ ופירש"י ז"ל אדם למה נקרא שמו אדם
שהוא אפר דם מרה כלומ' כולו הבל לפי לא יתגאה. מרה היא לחלוחי' מרה היוצאת
מן המרירה שבכבד ומתגברת באדם הכל לפי החדשי' ושינוי העתים ולפי
המאכל שאוכל ועל ידיה באים חלאים ונגעים ומכאובות יש שקורים בדברי
הרופאים מרה שחורה ויש שקורין מרה אדומה׳ שאול מקום שאול ביתו וכו'
עוד שם אמר רב אשי כל אדם שיש בו גסות הרוח לסוף הוא נפחת שנא' ולשאת
ולספחת ולבהרת ואין שאת אלא גבוה שנאמר על ההרים הרמים ועל הגבעות ויקרא יד נו
הנשאות ואין ספחת אלא טפלה שנאמר ספחני נא וכו' עד כאן לשונו׳ עד כאן ישעיה ב יד
הגיעו העונשים שנזכרו שם וכאשר יתן האדם אל לבו כל העונשים הנזכרי' וגדול שמואל א ב לו
שבגדול שאין לו תקומה בתחיית המתים ישפיל רום גאוותו ויתן אל לבו כי כא
לו שלא נברא כי תקנת האדם הוא שיחיה בתחיית המתים כדפי' בשער אהבה
והמתגאה נתדבק כל כך בקליפה שצריך שנמעט אותו הגוף לא יחיה ומלבד
העונשים האמורים כאשר יתן האדם אל לבו מה שנזכר בסוף המאמרים
הנזכרי' במימרת רבי יוחנן כי האדם הוא בשר בושה סרחון רמה׳ או בשר

בושה

בושה שאול רימה והכוונה כי אין בושה כבושת העונות כאשר יראו לו לפני כל
פלמייא של מעלה וברחות מעשיו הרעים הלא אז יבוש ויכלם ולא יהיה לו פה
להשיב ולא מצח להרים ראש וכמ"ש הנביא נשכבה בבשתינו ותכסנו כלמתינו כי ירמיה ג כה
לה' אלהינו חטאנו · סרחון הוא מחמ' היותו כמסך אחר תאוו' העולם ולזה מסריח
ולכן ראוי להתרחק מקנייני העולם ורדיפת המותרו' שסופם הסרחון והמותרו'
הם המביאים לידי גובה הלב או כאשר יסתכל שמקום שאול ביתו א"כ מה לו
בעולם ולמה יתגאה והלא הוא נתון בשפל המקומו' ואם יגרמו לו עונותיו שירד
לגיהנם עאכ"ו שראוי לו להתאבל ולהכנע על עונותיו ולהשפיל רום גאותו מאחר
שזה סופו אם לא יעשה תשובה · רימה הוא דין מדיני הקבר כמו שפי' בשער
היראה וכאשר ירצה האדם להתגאות ביופיו או במלבושיו ובעושרו ויסתכל
שסוף הכל שיאכלנו התולעת לא יתגאה בשום דבר מדברי העולם שכל טובו
סף וכלה שכולו מלובש בזוהמת הנחש שהביא מיתה לעולם ואין לאדם מהעה"ז
אלא המצות והתורה שהם רוחניים והם דבקי' בנפש הרוחנית הקיימת ודבקה
ביוצרה אחר שיושלם דינה ותתרצה ע"ג המזבח ע"י מיכאל השר הגדול כמבואר
בזוהר · וכן מדברים הענוה והשפלות הוא כאשר יסתכל בגדולת יוצרנו
יוכר הכל ממ"ה הב"ה אשר אין לגדולתו חקר ואין לה תכלית כמו שהארכנו בזה
בשער היראה וזה יביא לידי ענוה כמ"ש דהע"ה כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך תלים ח ה
וגו' מה אנוש כי תזכרנו כי אפי' העולם כלו תחת כפת הרקיע הוא כגרגיר
חרדל א"כ בני העולם אשר בתוכו נחשבו לאין · וכמ"ש וכל דיירי ארעא כלא דניאל ש ס
חשיבי ואם יתגאה בחכמתו יחשוב בחכמת החכמים הקדמונים ואז יראה שכל
חכמתינו כקליפת השום חשובה לפני חכמתם · ועוד כי לפי החכמה צריך
שיהיה היראה והמעשה כי שגגת תלמוד עולה זדון כמו שהארכנו בזה בשער
היראה כמש ז"ל בב"ר בענין והנחש היה ערום שאמרו לפי חכמתו היתה מפלתו
ערום מכל ארור מכל · וכיוצא בזה ויוסיף דעת יוסיף מכאוב כי איכו דומה קהלת א יח
כתם הנופל בבגד משי לכתם הנופל בבגד פשתן כי לפי יוקר דמיו יהיה קשה
להטהר · ואם יתגאה בעשרו צריך לירא שמא לא יהיה לו העושר לרעתו או
שמא איכו יוצא ידי חובתו במה שחננו בוראו לתת לעניים · וכן מהדברים
המביאים האדם לידי הכנעת הלב כאשר יסתכל במה שפירשנו בשער בכמה
בחינות העון מחשיך הנפש ופוגם בעולמות העליונות וגורם גלות שכינה ואז
יחשוב בנפשו ויאמר בלבו טוב לו שלא נברא הואיל וכל כך רעה גורם · ולכן
ראוי לאדם לברוח מן הגאוה והשררה כי הגאוה שורש לכל מדות הרעות ומביא זוהר פ' ויקרא
אדם לידי כמה חטאים כדפי' בזוהר בפסוק אשר נשיא יחטא ז"ל תני רבי ד' יג ע"א
יצחק מ"ש בכל אתר דכתיב בהו ואם כה"ג אם הכהן המשיח יחטא ואם כל עדת ויקרא דף כ'
ישראל ישגו והכא אשר נשיא יחטא ולא כתיב ואם נשיא יחטא מאי קא [illegible] שם דף
אלא אלין כהניא לא משתכחי הכי בחטאה דהא כרוז כטיר גרמיה תדירא בגין שם דף י'
דמטולא

דמטולא דמריה עליה בכל יומא ומטולא דישראל כלהו ומטולא דכל חד וחד׳
ועד״ תיובתא איהו כד יחטא ובגין כך ואם כתיב וכן ואם כל עדת ישראל ישגו
תיובתא הוא דכלהו אשתכחו בחוב׳ אבל דאי שאין יחטאון אין לא יחטאון ובגיני כך
ואם כתיב אבל אשר נשיא יחטא ודאי בגין דלביה גס ביה ועמא אזלין אבתריה
ויתמכון תחותוי׳ ועל דא אשר נשיא יחטא כגון דעבר על מצות לא תעשה והו׳
עביר חד מינייהו ועל דא לא כתי׳ ביה ואם דהא מלוי לאו בספיקא הוו עכ״ל ׳וכן
לעיל מזה שם בפי׳ שלהי דף ח׳ אמר וכלהו חוביה לא משתכחי אלא בעתירי בגין
דלבייהו גס בהו ולא משתכחי במסכניו׳ ׳ ולכן ראוי לאדם להתרחק מהרבנות
והשרר׳ כדי שלא יתגאה לבו ויחט׳׳ והכבוד הוא א׳ מן הדברי׳ המוציאי׳ מן העולם
הזה והעולם הבא מן העה״ז שאז״ל במס׳ ברכו׳ שלשה דברי׳ מקצרי׳ ימיו של אדם ברכות פר׳
וא׳ מהם הוא המנהיג עצמו ברבנות עליהם דא״ר יוסי בר חנינא מפני מה מת כתו׳ פ
יוסף קודם אחיו מפני שנהג עצמו ברבנו׳ עליהם עכ״ל׳ וכן בא זה המאמ׳ בסוטה סוטה פ״ק
אמ׳ רבי יוחנן אוי לה לרבנו׳ שמקברת את בעליה ׳ ועוד האריכו רז״ל בפסיקתא
דכתיב בפסוק נואף אשה חסר לב כמה ראוי להתרחק ז״ל רבי תנחומא בשם ר׳ פסקו׳ פר׳ באשם
תנחום בר חייא רבי מני בשם רבי יוסי בן זבירא נואף אשה חסר לב כל המקבל משלי ו לב
עליו שררה בשביל ליהנות ממנה אינו אלא כנואף הזה שהוא נהנה מגופה של
אשה׳ משחית נפשו הוא יעשנה כמשה שנאמר ועתה אם תשא חטאתם ואם שמות לב לב
אין מחני נא׳ כיהושע שאמר בי ה׳ בי ולא בהם׳ כדוד שאמר תהי נא ידך בי שמו״ב כד יז
ובבית אבי ובעמך לא למגפה׳ רבי תנחומא בר יעקב מייתי לה מן הכא אל
תצא לריב מהר לרב כתיב לעולם אל תהי רץ אחר השררה למה פן מה תעשה משלי כה ח
באחריתה בהכלים אותך רעך למחר באים ושואלי׳ לך שאלו׳ מה אתה משיב ר׳
עזירא מייתי לה מן הכא לא תשא את בשבועת שוא הכתו׳ מדבר הרי כבר אמור
ולא תשבעו בשמי לשקר ומה ת״ל לא תשא שלא תקבל עליך שררה ואין אתה
ראוי לשררה׳ אמר רבי אבהו אני נקראתי קדוש ואתה נקראת קדוש הא אם
אין בך כל המדות שים בי לא תקבל עליך שררה נואף אשה חסר לב הב״ה מסיר
חכמה מלבו ואין חכמה אלא תורה שנאמר מחכימת פתי ולא עוד אלא משכין תלים יט ח
זיו פניו ושבא ליום הדין אין הקב״ה מוחל לו אלא מתמלא עליו חמה שנאמר
ולא יחמול ביום נקם עד כאן לשונו׳ ועוד בעונשו בעה״ב שאמרו במסכת ר״ה משלי ו לד
פ״ק אבל הצדוקים והמסורות והאפיקורוסין שכפרו בתורה ושכפרו בתחיית
המתים ושפירשו מדרכי צבור ושנתנו חתיתם בארץ החיים וכו׳ יורדים לגיהנם
ונידונים בה לדורי דורות שנאמר ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי ישעיה סו כד
וכו׳ גיהנם כלה והם אינן כלים שנאמר וצורם לבלות שאול וכו׳ ואמרינן לקמיה תלים מט טו
ושנתנו חתיתם בארץ חיים אמר רב חסדא זה פרנס המטיל אימה יתירה על
הצבור שלא לשם שמים אמר רב יהודה אמ׳ רב כל פרנס המטיל אימה יתירה
על הציבור שלא לשם שמים אינו רואה בן ת״ח לעצמו שנאמר לכן יראוהו אנשי׳ איוב לז כד

שלא

ולא יראה כל חכמי לב עד כאן לשונו · נמצא שעונש הרודף אחר השררה יש
לו עונש בעולם הזה ועונש בעולם הבא בלי שיעור כמבואר · וגסות הרוח
הוציאו לירבעם בן נבט מן העולם הבא וכן אמ' בסנהדרין אמר רב נחמן גסות סנהדרין פ"יא
הרוח שהיה בו בירבעם טרדתו מן העולם הבא שנאמר ויאמר ירבעם בלבו מלכי' א יב כו
עתה ישוב הממלכה לבית דוד אם יעלה העם לעשות זבחים בבית ה' ושב אל
רחבעם מלך יהודה אמר גמירי שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד
כד חזו לרידיה דיתיב ואנא קאימנא אמרו האי מלכא והאי לאו מלכא וקטלו לי
ואזלו כע' לנביה מיד ויועץ המלך ויעש שני עגלי זהב אמר להם רב לכם מלכים א יב כח
לעלות ירושלים עד כאן לשונו לענייננו · ולא עוד אלא אפי' בתלמיד חכם אם
הוא מתגאה בחכמתו חכמתו מסתלקת ושוכח תלמודו כדאמרינן בפסחים פסחים פ"ו
אמר רבי יהודה אמר רב כל המתייהר אם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו
ואם חכם הוא חכמתו מסתלקת · אם חכם הוא מנ"ל מהלל דאמר מר התחיל
מקנטרן בדברים וקאמר להם מי גרם לכם שאעלה מבבל ואהיה נשיא עליכם
עצלות שהיתה בכם שלא שמשתם שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון וקאמר להו
הלכה זו שמעתי ושכחתי · אם נביא הוא נבואתו מסתלקת מנ"ל מדבורה שנא'
חדלו פרזון עד שקמתי דבורה וגו' וכתיב עורי עורי דבורה עד כאן לשונו · שופטים ה
וכן אמרו במדרש בפסו' האומר לחרס ולא יזרח אמרו רז"ל וכן אתה מוצא בגדול איוב ט ז
הנביאים לפי שאמ' והדבר אשר יקשה מכם אמ"ל הקב"ה חייך שאפי' דין שהנשי' דברים א יז
יודעות אינך יודע שנא' ויקרב משה את משפטן לפני ה' וכתיב כן בנות צלפחד במדבר כז ה
דוברות עד כאן לשונו · ועוד אמרינן בקידושין על הא דאמרינן עשרה קבי שם כז ז
גסות הרוח ירדו לעולם תשעה נטלה עילם וא' כל העולם · והקשה וגסות הרוח
לבבל לא נחית וכו' וחזר והקשה והא אמר מר סימן לגסות הרוח עניות ועניות
בבבל הוא דאיכא מאי עניות עניו' תורה דכתיב אחות לנו קטנה אמר רבי יוחנן שיר ח ח
זו עילם שזכתה ללמוד ולא זכתה ללמד עד כאן לשונו · ולא עוד אלא אפי' התחיל
ללמוד ומתגאה בו באומרו שהו' ת"ח עונשו גדול כדאמרינן במסכ' בתרא אמ' רב ב"ב פ"ו
יהוד' אמ' רב כל המתגאה בטלית של ת"ח ואינו ת"ח אין מכניסין אותו במחיצתו
של הקב"ה כתיב הכא גבר יהיר ולא ינוה וכתיב התם אל נוה קדשך ע"כל · וכל חבקוק ב ה
שהיא מדה כנגד מדה כשם שהו' דחה השכינה מביתו כך בעלו' נשמתו למעלה שמות טו יג
ידחה ממחיצתו של הקב"ה כי השכינה אינה דרה אלא בלב נשבר · והוא מה
שאמרו בתיקונים שצריך לעשות דירה נאה בלביה והכוונה שיהיה שפל ושלא
יכעוס כי כיון שהו' מתגאה השכינה בורחת ממנו כי שליט שפחה במקו' גבירתה
ועל כן לא ינוה במי שלא היה נוה להקב"ה בו כך לא ינוה לנשמתו בעה"ב ·
ומהדברים המעכבים את הגאולה הוא גסות הרוח כמ"ש בסנהדרין אמר זעירי סנהדרין פ"יא
אמר רבי חנינא אין בן דוד בא עד שיכלו גסי הרוח מיש' שנאמר כי אז אסיר
מקרבך עליזי גאותך ולא תוספי לגבהה בהר קדשי וכתי' והשארתי בקרבך צפניה ג יא

עם

עם עני ודל וחסו בשם ה׳ · וכתב הר״מ מקוצי ע״ה כלל ה׳ סימן ס״ד על ענין זה
של וחינו ר״ל עם עני ממש שהרי כתיב כי״לי איים יקוו ואניות תרשים בראשונה
להביא בניך מרחוק כספם וזהבם אתם אלא ר״ל עם ענו וכן תרגם אנקלוס עם יומעיה ס טו
ענוותן עכ״ל · ואחר שדברנו בגנות הגאוה ועונשה נדבר בעונש מי שהוא כועס
כי אין הכעס בא אלא מגוה הלב שאם היה לבו נשבר ונדכה ודאי לא היה כועס
ולא היה משיב על חרפתו כמו שאנו אומרים בסוף תפלתינו באלהי נצור לשוני
מרע ולמקללי נפשי תדום ונפשי כעפר לכל תהיה וכן בכמה דברים בעונשי
הכעס השוי לעונשי הגאוה כמו שהכועס שוכח תלמודו כמו שיתבאר · בנדרים נדרים כב
אמרינן אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן כל הכועס כל מיני גיהנם
שולטים עליו שנא׳ והס״ר כעס מלבך והעבר רעה מבשרך כי הילדו׳ והשחרו׳ הבל קהלת ז יא
ואין רעה אלא גיהנ׳ שנא׳ וגם רשע ליום רעה ולא עוד אלא שתחתוניות שולטו׳ בו משלי יו ד
שנא׳ ונתן ה׳ לך לב רגז וכליון עינים ודאבון נפש איזהו דבר שמכלה את העינים׳ דברים כח סה
ומדאיב את הנפש הוי אומר אלו תחתוניות · ופי׳ הרא״ש ז״ל שמכלה את העינים
שהוא מאריך בחוליו ומצפה תמיד להתרפאות עד כאן לשונו • ואמרינן עלה
אמר רבה בר רב הונא כל אדם הכועס אפי׳ שכינה אינה חשובה כנגדו שנאמר
רשע כגובה אפו בל ידרוש וכו׳ · רבי ירמיה מדפתי אמר משכח תלמודו ומוסיף תלים י ד
טפשות שנאמר כי כעס בלב כסילים ינוח וכתיב וכסיל יפרוש אולת · רב קהלת ו יא
נחמן בר יצחק אמר בידוע שעונותיו מרובין מזכיותיו שנאמר איש אף יגרה משלי יג יו
מדון ובעל חמה רב פשע עכ״ל · וכן אמרו בברכות אמר ליה אליהו לרבי יהודה שם טו יח
אחוה דרב סלא חסידא לא תרתח ולא תחטא והטע׳ דבעל חמה רב פשע · ועוד ברכות פ״ד
אמרינן בפסחים אמר רשב״ל כל אדם הכועס אם חכם הוא חכמתו מסתלקת פסחים סו
ממנו ואם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו · חכם מנ״ל ממשה דכתיב ויקצוף
משה על פקודי החיל וכו׳ וכתיב ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא · אשר במדבר לא יד
צוה ה׳ אל משה מכלל דמשה איעלם מיניה · ואם נביא נבואתו מסתלקת ממנו
מנ״ל מאלישע דכתיב לולי פני יהושפט מלך יהודה אני נושא וכו׳ ועתה קחו לי מלכים ב ג יד
מנגן וכו׳ ותהי עליו רוח ה׳ וגו׳ אמר רבי מני בר פטיש כל שכועס אפי׳ פוסקין
עליו גדולה מן השמים מורידין אותו מנ״ל מאליאב שנאמר ויחר אף אליאב ויאמר שמואל א יז כח
למה ירדת ועל מי נטשת מעט הצאן ההנה במדבר אני ידעתי את זדונך ואת
רוע לבבך כי למען ראות המלחמה ירדת וכי אזל שמואל למשחינהו בכלהו
כתיב לא בזה בחר ה׳ ובאליאב כתיב אל תביט אל מראהו ואל גובה קומתו כי שמואל א יו ז
מאסתיהו מכלל דהוה רחים עד האידנא עכ״ל · ועוד אמרו בויקרא רבא אמר
רב הונא בג׳ מק׳ מות כעס משה ונתעלמה ממנו הלכה ואלו הן בשבת ובאונן
ובכלי מתכות · בשבת דכתי׳ ויותירו אנשים ממנו · כיון שכעס נתעלמה ממנו שמות יו א
הלכות שבת מה אמר להם אכלוהו היום כי שבת היום לה׳ וכו׳ ובכלי מתכות שם יו כט
ויקצוף משה על פקודי החיל וכיון שכעס נתעלמה ממנו הלכה ושכח לות׳ הלכו׳ במדבר לא יד

ויקרא י יו כלי התכות עד שאמרה אלעזר · בהוכן מכין ויקצוף משה על אלעזר ועל איתמר וכו׳ ושבח לומר להם שהאוכן אסור לאכול בקדשים המותרים ע״כ · ואמרו במדרש השכם על ענין זה ומה מרעה שכתוב בו בכל ביתי נאמן הוא (במדבר יב ז) וברחמנו נהג עם ים ונתן נפשו עליה ואת ואם אין מחני וכו׳ אב לחכמי׳ ולנביאי׳ כשכעס שעה אחת נתעלמה ממנו הלכה הדיוטות על אחת כמה וכמה עד כאן · והטעם לכל העונשים האלו מלבד הטעם המבואר כי הכעס מכר הגאוה ולכך מי שיש בזה יש לזה בקרוב במה שביאר רבי שמעון בן יוחאי עליו השלום בזוהר משם יתבאר הטעם יותר את שם על פסוק חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו ז״ל כד ברא קב״ה לבר נש עבד ליה בדיוקנא עילאה ונפח ליה רוחא קדישא דכליל בתלת כמא דאוקימנא דאית ביה נפש רוח נשמה · ועילא מכלא נשמה דאיהי אילא עילאה למנדע ולמינטר פיקודי דקב״ה ואי ההיא נשמתא קדישא (זוהר פ׳ תצוה דף קפב; ישעיה ב כב)

אעיל לה בפולחנא אחרא הא׳ איהו משאיב לה ונפיק מפולחנא דמאריה · בגין דתלת איליין אלין כלהו חד נפש רוח נשמה משתתפי כחדא והוו חד וכלא כגוונא דרזא עילאה עד כאמר הולך את חכמים יחכם · ואי אזיכן להאי בר נש דהוו ביה (משלי יג כ) אלין דרגין כלהו עד לא קיימא בקיומא למנדע מאן איהו בשמא איתידע לקרבא ברנש בהדיה אי בגין לאיתמנעא מניה ברוגזיה משום ידע ליה ויסתמודע מאן איהו · אי ההיא נשמתא קדישא נטר בשעתא דרגזיה לא לעקר לה מאתרה בגין למשרי תחותה ההוא אל זר · דדא איהו בר נש כדקא יאות · דא איהו עברא דמאריה דא איהו גבר שלים · ואי ההוא בר נש לא נטיר לה ואיהו עקר קדושה דא עילאה מאתריה למשרי באתר דקטרא אחרא ודאי דא איהו בר נש דמריד במאריה ואסיר לאתקרבא בהדיה ולאתחברא עמיה ודא איהו טורף נפשו באפו איהו טריף ועקר נפשיה בגין רוגזיה ואשרי בגויה אל זר ועל דא כתיב חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו דההיא נשמתא קדישא טריף לה ואשיב לה בגין אפו אשר נשמה אחלף באפו כי במה נחשב הוא ע״א איתחשיב ההוא בר נש ומאן דאיתחבר עמיה ומאן דאישתעי בהדיה כמאן דאיתחבר בע״א ממש מ״ט בגין דעבודת אלילים ממש שרי בגויה ולא עוד אלא דעקר קדושה עילאה מאתריה ושרי באתריה ע״א אל זר מה אל זר כתיב ביה אל תפנו אל האלילי׳ כגוונא דא אסיר לאיסתכלא באנפוי ואי תימא הא רוגזא דרבנן · רוגזא דרבנן טב איהו בכל סטרין דהא תנינן דאורייתא אשא היא ואורייתא קא מרתח׳ (ויקרא יט ד) ליה דכתיב הלא כה דברי כאש נאם ה׳ · רוגזיה דרבנן במלי דאורייתא רוגזיה דרבנן למיהב יקרא לאורייתא וכלא לפולחנא דקב״ה אבל אי במלין אוחרנין לאו פולחנא דקב״ה · האי בגין דבכל חטאי׳ דקא עביד בר נש לאו איהו ע״א ממש ואסיר לקרב׳ בהדיה דהאי ואי תימא האי שעתא הוא דעבר והדר אהדר לאו הכי דכיון דעקר קדושה דנפשיה מניה ומאתריה וההוא אל זר איתתקף ביה ולא שביק ליה כד תאי בר נש מכל וכל ועקר ליה לעלמין ולבתר אית ליה לאיתקדשא (ירמיה כג כט)

לאתקדשא ולאמשכא קדושה עליה כדין ולגוי דאתקדש · א"ל רבי יוסי איתקדש אימתי א"ל ת"ח בשעתא דאיהו עקר קדושה דנפשיה ושריא באתריה ההוא אל זר אסתאב ברנש ואקרי טמא וסאיב למאן דקריב בהדיה והאי קדושה עקרת מניה וכיון דעקרת מניה זמנא חדא כמה דעביד ברנש עד דאתוב לאתרה · א"ל אי הכי כמה מסאבין אינון דמדכאן א"ל שאני מסאבו אחר דלא יכיל למעבד תיקון · אבל דא שרייא מכולא וכלא סאיב גופא מגו ומבר ונפשא וכלא מסאיב · ושאר מסאבו דעלמא לאו איהו אלא גופא לבר בלחודוי ובגין דא חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו דאחליף קדושה דמאריה בגין אפו · דא הוא מסאבו דמסאיב כ"ל כי במה נחשב הוא במה ע"א ודאי נחשב איהו · ת"ח האי איהו רוגזא דאיהו ע"א סטרא אחרא כמה דאתמר דבעי ברנש לאסתמרא מניה ולאתפרשא מעלוי ועל דא כתיב אלהי מסכה לא תעשה לך בגין לאבאשא לגרמך וכתיב בתריה את חג המצות תשמור דא סטרא דקדושה דבעי ברנש לנטרא ליה ולא יחליף ליה בגין סטרא אחרא ואי יחלף ליה האי איהו מסאב וסאיב לכל מאן דקריב בהדיה · את חג המצות תשמור האי איהו אתר דאיקרי שמור ובגין כך כתיב את חג המצות תשמור עד כאן לשונו · וכאשר יסתכל האדם במה שביאר הרשב"י ע"ה במאמ' הזה שהכועס עוקר כל הקדושה שבו שהם נפש ורוח ונשמה · ומפני ששלשתם קשר אחד קראם הכתוב נפשו טורף נפשו וכו' וזהו שאמ' דתלת אילין כלהו חד והשמיענו הרשב"י ע"ה במאמ' הזה גודל העונש שלא נאמר שאין הפגם אלא בנפש לבד אבל לא בשאר שאין הדבר כן אלא כל הקדוש' שבו מסתלקת שכיון שמסרה בו הקליפה הקדוש' בורחת שהוא מכניס ומשליט שפחה במקום גבירתה דכיון שהיא עון ע"א ממש ודומה לחטא ע"א שעשו ישראל שהכניסו צלם בהיכל שברחה השכינה משם כנודע · ולכן כיון שמסרה בתוכו אל זר שהוא ע"א באלופ' שמטמא גופו ונפשו דין הוא שישכח תלמודו

ראשית ט כד שהשכחה היא הקליפה כאמרו ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו ושכינה אינה שכינה חשובה כנגדו כמו שפי' במאמר הזה בסופו בענין את חג המצות תשמור דא סטרא דקדושה והענין שגם זה לעומת זה עשה האלהי' כמו שהשכינה היא כוללת כל המדות העליונות ועי' התראות וממשלת עילת העילות כמבואר בשער היראה פ"א · גם אל זר שהוא כנגדה בו כללות כל כחות הטומאה והוא כופר בהשגחה כמו שביארנו בשער היראה פ"ח ולכן אמר כל מיני גיהנם שכלם נמשכו מקליפה זו ושאר כל העונשים מבוארים בזה · והנה השכינה אינה שורה אלא על לב נשבר ונדכה וכיון שהו' כועס הרי לבו מתגאה עליו ומיד אל זר שורה עליו והוא כלל הטומאה ולכן אמר אסור לאתחברא בהדיה מפני שעבודת ע"א קרויה זבחי מתים ותקרובת ע"א מטמאה או במשא או באהל אליבא דרבי יהודה בן בתירה כמו שאמרו במס' חולין פ"ק על שחיטת נכרי נבילה ומטמאה באהל) תנינא דתניא רבי יהודה בן בתירה אומר מנין לתקרובת ע"א שהיא

תלים קו כח מטמאה) במשא שנא' ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים מה מת מטמא באהל

שמות לד יז (margin, beside "אלהי מסכה לא תעשה לך")

שם כג טו (margin, beside "את חג המצות תשמור")

אף תקרוב ע"א משמ' באהל עכ"ל · ושמעתי מפי מהר"ר יצחק אשכנזי ע"ה שטורף
נפשו פי' שעושה אותה טריפה · ואיפשר לדקדק פי' זה בלשון הזוהר דקאמר
ההיא נשמתא קדישא טריף לה ושאיב לה בגין אפו ואומרו שאיב לה מאחר שהוא
טריפה והטריפ' בקרבה מתה שטריפ' אינה חיה י"ב חדש ודאי שמטמא ג"כ הכועס
כי נפשו הקדוש' היתה שוכנת בלבו · וכיון שהכניס הקליפה היא שורצא נאחז'
בה ומטמא את הנפש וכן אמ' למטה ונפשא ונלא משאיב ואינה דומה ל' הבהמה
שהי' טריפה שאינה מטמאה אם נשחט' בסכין כשר אבל כאן עושה אותה נבלה
שנוחט הנפש בסכין פגום שהו' סמא"ל שם ל' זר · ואיפשר לדקדק פי' זה ג"כ בלשון
הזוהר שאמ' ודא איקרי טורף נפשו באפו איהו טריף לעקר נפשיה בגין רוגזיה'
ואמ' ועקר היינו עיקור הסימנין שהי' מה' דברי המפסידין את השחיטה שעושין
אותה נבילה ומטמאה במשא · וכמו שעיקור הסימנין הוא עקירת הדבר שלא
כסדר הנהוג שלא הוא חוץ מהטבע כן הכועס שעיקר הקדוש' טבעה לדור באדר'
שלכך ~~בבהא~~ וזה על כרחה עוקר אותה ממקומה · נמצא במלת טורף ב' פירושי'
ושניהם אמת ונמצא ע"ד זה שהכועס שהוא כהן ומטמא עצמו בטמא מת שכל
הנשמות הם מנר אברהם הנק' כהן כמו שפי' בפ' משפטים שבת כהן היא בת
אברהם וכיון שכועס ממית נשמתו והמת מטמא נמצא כהן מטמא בטמא מת ·
עוד נמצא אזהרה לכועס כתו' בפסוק לא יהיה בך אל זר וכו' ופי' במסכת שב"ת — תלים פ"א י
ר"ש בן אלעזר משום ר' חלפת' בן אגרא שאמ' משום ר' יוחנן בן נורי הקורע בגדיו — שבת ס' יג
בחמתו והמשבר כלים בחמתו והמפזר מעותיו בחמתו יהא בעיניך כעובד ע"א
שכך אומנותו של יצה"ר היום אומ' לו עשה כך ולמחר אומ' לו לך ועבוד ע"א והולך
ועובד' וא"ר יוחנן מאי קראה לא יהיה בך אל זר איזה הוא אל זר שהו' בגופו של אד'
זה יצה"ר עכ"ל · ובזוהר בהיכל ראשון מהיכלות הטומאה אמרו ז"ל ועילא מאלין — זוהר פ' פקודי
איתאחד ממנא ספסריטא ונמה נרדיכי נימוסין והאי ממנא דעלייהו נטלין אלין — ד רסג ע"ב
אלין בימין והכי נמי נטלין כל אלין דזריק ברנש בידוי כד רגזא שריא עלוי
דהא כדין האי ממנא ספסריטא נקיט האי מלה דזריק ברנש ברגזיה ושליק
ואמר דא הוא קרבנא דפלניא דקריב לסטרא דילן בגין דכל סטרא דכייתא איהו
מסטרא דימינא ומסטרא דמהימנותא וכל סטרא דרוגזא איהו מסטרא אחרא
בישא סטרא מסאבא ועל דא מאן דאסרי מן ידוי מדי ברוגזא כל אלין נטלין לא
להאי מלה דאיזדריק ושלקין לה לעילא ואיתקריב לההוא סטר ואמרי דא קרבנ'
דפלניא וכרוז' קארי בכל אינון רקיעין ואמרי ווי לפלניא דאסטי בתר אל זר ופלח
לאל אחר · וכרוזא קארי זמנא תניינא ואמ' אוי להם כי נדדו ממני וגו' זכאה איהו — הושע ז יג
ברנש דאיסתמ' מאורחוי ולא יסטי לימינ' ולשמאלא ולא יתפול בגו בירא עמיקא דלא
יכיל לסלקא מניה עכ"ל · ועל ידי המאמ' מפורש יותר מאמ' הרשב"י שהעתקנו לעיל
שאמ' את חג המצו' תשמו' דא סטרא דקדוש' ונז' בה לשון שמיר' כמבואר לעיל ובי'
השביע' הנקרא' מצה שאין בה תערוב' חמץ שהם הקליפו' ונק' חג המצו' ב[illegible]
בימין שהו' אברה' פסח דרועא ימינ' · ולכן אמ' הרשב"י דכל סטרא דבייתא איה

מסטרא

מכתר דימינא ומכתרא דמהימנותא היינו סוד אומנתן של יס' הנקשר הכל בשכינ'
דרפי"שכ' בשער היראה פ"א ומכתרא דימינא כמבואר שמי שאינו כועס אינו כולל
עצמו בכתר הדין. והכועס הוא מעורר המרה שהוא שורש הדין ולכך כל מיני גיהנ'
שולטין בו מפני שמעורר הדין משורשו דכתיב נהר דינור נגיד ונפיק מן קדמוהי (דניאל ז לס)
ובחוטמא דזעיר שם שורש לדינא כדכתיב כי אש קדחה באפי ותיקד עד שאול (דברי' לב כב)
תחתית ומקום יניקת נהר דינור הוא בגיהנם על ראש רשעים יחול כמבואר
בשער היראה פי"ג. ולכך אמרו בתיקוני' שהכועס כאלו הדליק אש של גיהנם
ז"ל בתיקונין מ"ח זכאה איהו מאן דנטיר דירה לשבת דאיהו ליבא דלא איתקריב (תקוני' דף פח)
תמן עציבו דטחול וכעס דמרה. דאיהו נורא דגיהנם דעלה איתמר לא תבערו
אש בכל מושבותיכם ביום השבת והכי איהו ודאי דכל מאן דכעים כאלו אוקיד (שמות לה ג)
נורא דגיהנם עד כאן לשונו. וברע"מ ביארו ענין זה יותר ע"ש. וכאשר נדקדק (רעיא מהימנא דף רלד ריש ע"ב)
במאמר שאמר והאי ממנא דעלייהו נטלין אלין מלין בישין והכי נמי נטלין וכו'
שם ב' דברים מלין בישין הם הדברים הרעים הנאמרים בכעס שאדם זורק מפיו
פתאום שהממונה הזה אינו ממונה אלא על הכעס. כי על כל דברי נבלה
כבר נזכר לעיל ממונה אחר וכן על לשון הרע נזכר לקמן בהיכל ג' וכו'. וכן
הוא ממונה על הדברים הנזרקים מידו והיינו אומרו והכי נמי נטלין שאם הם
דברים מתייחסים ראוי לומ' והכי נמי כך נראה לי נמצא פגם הכעס בהיכל הא'
מהקליפה מפני שפגם בגבורת והמליך השפחה היא תקח נקמתו ממנו.
ומבואר בזהר שכיון שאדם זורק דבר מידו בכעס מאותה שעה הוא מסור בידי (זוהר פרש' כי תזריע דף מג)
הקליפה ואין ברכה במעשה ידיו ז"ל תא חזי אסיר ליה לבר נש לאשראה מאני דביתיה
ולאפקרא ליה לסטרא אחרא דלא אצטריך או מלה אחרא דכוותיה דהא כמה
גרדיני נימוסין זמינין להאי מלה לקבלא ליה ומההוא זמנא לא שרי עלי' ברכתא
דהא מסטרא אחרא הוא. וכל שכן מאן דאזמין על ההוא טיבו עילאה דיליה
לאחרא ולסטר' אחרא דהא מההוא דזמין ליה הוי וכד קריבו יומין דבר נש לנפק'
מהאי עלמא ההוא כולא עילאה דיהבו ליה אתיא ההוא רוחא דהוה מתדבק
ביה בכל יומא ונטיל ליה ואזיל ליה ואיתתקן לי' ולא איתחזר ביה בבר נש לעלמי'
דרין יתיר דהא איתרחיא הוא מכולא עד כאן לשונו. ואחר שדברנו בענפי
הגאוה והכעס נבא לבאר בפרק בפני עצמו מה הם הדברים שיחשוב האדם
בדעתו כדי שלא יבא לידי כעס ואל ישיב על חרפתו.

פרק שלישי

הדברים שיתן האדם אל לבו כדי שלא יכעוס הם אלו הא'
מש"ז"ל בפי' וכן בתוספת איהו שלשה הקדוש ברוך הוא אוהבן
מי שאינו כועס ומי שאינו משתכר ומי שאינו מעמיד על מדותיו עד כאן לשונו.
הטעם שהקב"ה אוהבן מפני ששלש'ן הם מרכבה לחסד הנקר' אהבה כדכתיב
ואהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד מי שאינו כועס כבר פי' לעיל (ירמיה לא)
והכועס הוא מעורר כח המרה שהוא שורש הדין נמצא מתרחק מהחסד.

וכן

וכן המתגבר מצד הדין הוא מצד היין הקשה שאינו מתעורר אהבה ומי שאינו
מתגבר נמצא שאינו נהנה מן היין שהוא הדין אלא מה שהוא קרוב לעורר אהבת
החסד ולכן הקדוש ברוך הוא אוהבו. וכן מי שאינו מעמיד על מדותיו מתקשר
בחסד המטיב בין לטובים בין לרעים שהקב"ה מצד החסד אינו משלם לאדם
תלים קג ח כמעשיו כדכתיב חנון ורחום ה' ארך אפים ורב חסד לא לנצח יריב ולא לעולם
יטור לא כחטאינו עשה לנו וכו' והמעמיד על מדותיו ראוי לשלם לו מדה כנגד
מדה הוא מתקשר מצד הדין המדקדק לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו וג' אלו
הם ג' קוים כסדרן מצד החסד הגובר והמעלות שיש למעביר על מדותיו הם אלו
מגלה פ"ד הא' שהוא מאריך ימים בעה"ז ועוד שמעבירין על פשעיו כדגרסי' במס' מגילה שאל
רבי עקיבא את רבי נחוניא הגדול במה הארכת ימים אמ"ל מימי לא קבלתי
מתנות ולא עמדתי על מדותי וותרן בממוני הייתי כי הא דרבי אליעזר כי הוו
משדרי ליה מתנות מבי נשיאה לא הוה מקבל כי הוה מזמנו ליה לא הוה אזיל
משלי טו כז אמר להו לא ניחא לכו דאחיה דכתי' ושונא מתנות יחיה רבי זירא כי הוו משדרו
ליה מבי נשיא' לא הוה שקיל כי הוה מזמנו ליה אזיל אמ' איתקורי הוא דמתייקרי
בי. ולא עמדתי על מדותי דאמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירין ממנו
כל פשעיו שנאמר נושא עון ועובר על פשע למי נושא עון למי שעובר על פשע
עד כאן לשונו. ופירש"י ז"ל במסכת ר"ה דעל מימרא זו המעביר על מדותיו
שאינו מדקדק למדוד מדה כנגד מדה למצערים אותו ומניח מדותיו והולך לו
כמו אין מעבירין על המצו' אין מעבירין על האוכלין מניחן והולך לו מעבירין
לו על כל פשעיו אין מדת הדין מדקדקת אחריהן אלא מניחתן והולכת. ועוד
סנהדרין פ ז"א אמרו בסנהדרין ז"ל ואמר רבי אלעזר לעולם הוי קבל וקיים פי' הוי שפל ותחיה
ובודאי מי שהוא שפל הוא ענו ואינו מעמיד על מדותיו. ועוד מעלה ג' שניצול
זוהר פר' מקץ דף כא ע"א ממיתה משונה כמו שאמר בזוהר על אדם א' שהיה לו מעלה זו וניצול ממיתה
משונה ז"ל ר' אבא הוה יתיב אתרעא דבבא דלוד חמא חד ברנש דהוה אתי ויתיב
בחד קולטא דתלא דארעא והוא לאי מאורחא ויתיב ונאים תמן אדהכי חמא
חד חויא דהוה אתי לגביה נפק קוסטפא דגורדנא וקטיל ליה לחויא כד איתער
ההוא ברנש חמא ההו' חויא לקבליה דהוה מת אזדקף ההוא ברנש ונפל ההוא
קולטא לעומקא דתחותוי ואישתזיב. אתא רבי אבא לגביה אמ"ל אימא לי מאן
עובדך דהא קודשא בריך הוא רחיש לך אלין תרין נסין לאו אינון למגנא. א"ל
ההוא ברנש כל יומוי לא אשלי' לי ברנש בעלמ' דלא איתפייסנא בהדיה ומחילנא
ליה. ותו אי לא יכלינא לאיתפייסא בהדיה לא סליקנא לערסאי עד דמחילנא
ליה ולכל אינון דמצערו לי ולא חיישנא כל יומא לההוא בישא דאשלים לי ולא די
לי אלא דמההוא יומא ולהלא אישתדלנא למיעבד עמהון טבא. בכה רבי אבא
ואמר יתיר עובדוי דדין מיוסף יוסף דהוו אחוי ודאי והוה ליה לרחמא עלייהו אבל
מה דעביד דא יתיר יתיר מיוסף יאות הוא דקב"ה ירחים ליה נסא על נסא עד
כאן

באן לשונו · והמדה הזאת שהיתה בחסיד מכאתי כתוב שהיתה בו ברב ומונה אותה בכלל עשר מדות שהיו בו ואמ' מהם שכל המקניט אותו היה הולך ומפייסו וכן כתב רבינו יונה ע"ה בספר היראה וז"ל והוי רצוי לאחיך ולחביריך ול' תשכב הלילה וקטטה לך עם אדם אך לך ותרצה אותו עד שיתפייס ואף אם חטא לך בקש ממנו פיוס ואל תאמר הן חטא לי עליו לפייסני כוף את יצרך ולך אליו למען לא יגבה לבבך ותהיה מתועב לפני הבורא שנאמר תועבת ה' כל גבה לב משלי יו ד
עוד מעלה ד' שקורעים לו גזר דינו ומוסיפין לו חיים שאם חלה ונטה למות ופשפשו במעשיו ומצאו לו זכות זה כיכול תמיתה לחיים · וכן אמרו במסכת ר"ה ז"ל רב הונא בריה דרב יהושע חלש על רב פפא לשיולי ביה חזייה דחליש ר"ה פ"ק
ליה עלמ' אמ' להו צביתו ליה זוודתא לסוף איתפח הוה מכסיף רב פפא למחזייה א"ל מאי חזית א"ל הכי הוה אמר להו הקב"ה הואיל ולא מוקי במלתיה לא תוקמו בהדיה שנ' נושא עון ועובר על פשע למי נושא עון למי שעובר על פשע · לשארית מיכה ז י"ח
נחלתו אמר רבי אחא בר חנינא אליה וקוץ בה לשארית נחלתו ולא לכל נחלתו למי שמשים עצמו כשירים עד כאן לשונו · ופירש"י ז"ל צביתו ליה זוודתא הכינו לו כדה לדרך מה היא צירת המתים תכריכין · איתפח נתרפא · הכי הוה מיתה נקנסה עלי לא תוקים במילתי אינו מעמיד על מדותיו לא תוקמו בהדיה לא תדקדקו אחריו אליה שמנה יש כאן וקוץ בה כלו' דבר תנחומין יש כאן אבל יש בתוכה דבר קשה שאינו שוה לכל עד כאן לשונו · ובמדרש רות הביאו מעשה כיוצ' בזה מר' נורשפראי שחלה ונטה למות ונסתלק לאותו עולם ושיה וכו' ובסוף' אליהו הביאו מעשה קרוב ללשון האמור והענין א' על המימרא שהעתקנו בראש הפרק ג' הקדום ברוך הוא אוהבן וכו' ז"ל רב הונא בריה דרב חלש ונמשך באותו עולם כמה לילות וכמה ימים כשחזר אמרו לו רבי במה פטרוך אמר להם בני אשרי מי שאינו מעמיד על מדותיו העבודה באו כתות של מלאכי השרת ולמדו עליו זכות ולא קבלו מהם עד שבא מלאך ואמר על מי אתם מלמדים זכות שמא על זה שלא עמד על מדותיו מעולם מיד פטרונו מן מיתה לחיים · עוד שם סמוך לזה הביאו מעשה אחר נפלא על מי שאינו מעמיד על מדותיו ז"ל רב נחמן בר יצחק היה לו תל עפר בתוך כרמו שהביא שם פועלי' לחפור את התל וחפרו אותו יום כלו ליום ב' כשהן חופרין קפץ אדם אחר מתוך ביתו וישב על התל והתחיל להתנודד ולקרו' ומה היה קור' שמא הגיע תחיית המתי' שמא הגיע תחיי' המתים רצו הפועלים והודיעו לרב נחמן בא ומצאו אמר ליה מי אתה אמר ליה מת אני שמא הגיע זמן תחיית המתים אמר ליה מה טיבך בתל זה אמ' ליה והלא אמרתי לך מת אני אמר ליה ומת אינו נרקב אמר ליה לא הכניסוך לבית הרב ולא הקריוך ספר משלי ולא כך אמר שלמה ורקב עצמות קנאה וכו' מימי לא משלי יד ל
העמדתי על מדותי ולא תפסתי בלבי קנאת חבירי ולא ספרתי לא בבי המדרש ולא בבית הכנסת ולא נתתי לבי ועיני אלא לדברי תורה לקיים מה שנאמר

ושומע

פס ו לג וטומע לי ישכן בטח אמר ליה רב נחמן אבנה לך קובה אחת אמר ליה אל תעש
לי מאומה ואל תעמידני ממקום זה מפני שברשות קברוני אלא הטב העפר
שנטלה מעלי למקומו והיה רבי נחמן מתפחד ומתעצב כל היום כלו ואומר אוי
לי שמא הרגשתי לאותו המת מיד ראה בחלום שהיה יושב בסוכ׳ דאפא מיד נתן
שבח והודאה לפני הקב״ה וקרא מקרא זה אשרי אדם שומע לי לשקוד על
פס ס לו דלתותי יום יום ישתבח שמו של מלך מלכי המלכי׳ הקדוש ברוך הוא שאינו מקפח
שכר כל בריה ומה זה שלא היה בידו אלא שכר שתיקה בלבד ולא העמיד על
מדותיו כן שלם לו הקדוש ברוך הוא שכרו המרגיל עצמו לת״ת והמגדל בניו
לת״ת והולך בעבודה ובשפלות רוח על אחת כמה וכמה שישלם הקב״ה שכרו כפול ומכופל עד
כאן לשונו׳ עוד מעלה ששית שהמעביר על מדותיו תפלתו נשמעת כדמוכח
בתעניות אמר שם מעשה ברבי אליעזר שירד לפני התיבה ואמר כ״ד רננות ולא
נענה׳ ירד רבי עקיבא ואמר אבינו מלכנו ונענה יצאת בת קול ואמרה לא שזה
גדול מזה אלא שזה מעביר על מדותיו וזה אינו מעביר על מדותיו עד כאן לשונו׳
חולין פ״ו ועוד מעלה ז׳ שהעולם מתקיים על ידה כדפרשו במסכת חולין בסופו א״ר אלעאי
איוב כו ז אין העולם מתקיים אלא במי שבולם את פיו בשעת מריבה שנאמר תולה ארץ
דברים לג כו על בלימה רבי אבהו אמר מי שמשים עצמו כמי שאינו שנאמר ומתחת זרועות
עולם עכ״ל׳ ופי׳ רש״י ז״ל שבולם סוכר את פיו׳ ומתחת מי שנדרס תחת הכל
הוא זרועות עולם׳ עוד מעלה ח׳ וט׳ שיזכה לתורה ושיתגלה אליהו לו שאין
התורה מתפרשת אלא במי שאינו קפדן ואין אליהו יתגלה אלא למי שאינו קפדן
כדפי׳ במסכת כלה רבתי פ׳ הוי דן את דבריך ז״ל אמר אבא אליהו ז״ל לעולם אין
תורה מתפרש׳ אלא במי שאינו קפדן אף אני איני נגלה אלא למי שאינו קפדן אשרי
מי שפגע בו ומי שישב עמו שמובטח לו שהוא בן העה״ב עד כאן לשונו׳ וכן
בפ׳ קנין תורה במסכת רבי מאיר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברי׳ הרבה
וכו׳ ואמר בסוף דבריו והוי צנוע וארך אפים ומוחל על עלבונו שהדברים אלו
משלי יא ב הם הכנה לקניית החכמה כנוע כדכתיב ואת צנועים חכמה וארך אפים ומוחל
סוטה פ״ג על עלבונו שאם הוא כועס תורתו משתכחת כדפרי׳ אמרי׳ במסכת סוטה אמר
איוב כח יב רבי יוחנן אין ד״ת מתקיימין אלא במי שמשים עצמו כמי שאינו שנאמר והחכמה
מאין תמצא עד כאן לשונו׳ וא׳מן הדברים שהתורה נקנית בהם הוא האריך
משלי יד כט אפים בלב טוב ונראה לי שעל זה אמר שלמה הע״ה ארך אפים רב תבונה וקצר
רוח מרים אולת׳ וכתב הר׳ יצחק דמן עכו ע״ה ששמע מפי ר״מ תלמידו של
הר׳ יוסף גאקי״טילייא ע״ה שאמר לו רבו הר׳ יוסף גיקט״לייא ע״ה כי האיש
אשר ידבנו לבו לתקן מדותיו וליישר דרכיו ומעשיו ולרדוף אחרי הענוה בתכלית
השלמות להיות עלוב ולא יעלוב שומע חרפתו ולא ישוב מיד תשרה עליו השכינ׳
ולא יצטרך ללמוד מבשר ודם כי רוח אלהים תלמדנו עד כאן לשונו לעניינינו׳:
עוד כתב במקום אחר המחבר האמור זה לשונו מצאנו כתוב בספרי המקובלים

אשר

אשר זכו אל דרך האמתית שה' מהתקונים הגדולי' מתקון אשר יש למבקש דעת
את ה' הוא שיהיה מן העלובים ואפילו מאשתו ובני ביתו אשר לא ירא מהם ולא
יתביים והוא לא יהיה עולבן אף כי מבני אדם אשר לא מבני ביתו שיהיה עלוב
ולא עולב ואם יצטרך לעלוב את בני ביתו להסיר' מדרך המות אשר בה עוברים
על רצונו של מקום ולהייסירם ולהדריכם בדרך החיים שהיא הדרך אשר בה
עושים רצונו של מקו' יעלוב בענין שלא יכעוס בלבו אבל תמיד יהיה לבו שמח
דבק בכל עד כאן לשונו · וכן כתוב בתנא דבי אליהו הועתק ילקוט פר' כי
תשא ז"ל שנו חכמים הוי עניו לכל אדם ולאנשי ביתו יותר מכל אדם עוד בתאנא
דבי אליהו פ' אתם נצבים בפסוק לא נפלאת היא ממך ז"ל לעולם יהא אדם ענו
בתורה וביראת שמים עם אביו ועם אמו ועם אשתו ועם בניו ועם בני ביתו
ועם שכיניו ועם קרוביו ועם רחוקיו ואפי' עם הנכרי בשוק כדי שיהא אהוב
למעלה ונחמד למטה ומתקבל על הבריות וממלא את ימיו ואת שנותיו בשם טוב
ובזה אשתו ובני ביתו יראים ממנו שנאמר וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא דברים כח ט
עליך ויראו ממך עד כאן לשונו לענייננו · ובלי ספק כי מי שילמד להיות
עלוב מבני ביתו ולא עולב הוא יהיה עניו לכל ויקנה בלבו מדת הענוה כי אם
בביתו שהם משועבדים תחת ידו הוא עלוב ולא עולב וכל שכן מהשאר ·

ועוד מכח מעלת הענוה הוא מ"ש בקידושין שאין מוסרין את השם אלא למי קדושין ע"א
שעומד באמצע ימיו ואינו כועס · ושמעתי מעשה מהחסיד הר' יעקב אשכנזי
ז"ל שהיה חכם מופלא בחכמה ורצה ללמד חכמתו לרבי יהודה החסיד וקודם
נסהו בענין הכעס והיתה קבלה בידם שלא למסור החכמה אלא למי שנסהו
בכעס ולא יכעוס ונסהו ו' פעמי' שבל ובשביעית לא עמד וכו' · המעלה העשירית
אשר היא סבת כל המעלו' הנזכרו' שהשכינה היא שורה עם הענוים ועם השפלי'
כמבואר בסוטה והעתקנו לשונו לעיל והשכינה בורחת מן הגאים והכעסנים סוטה ה' א
כדפי' לעיל · וכן נתבאר עוד במכילתא ז"ל ומשה נגש אל הערפל מי גרם לו שמות כ יח
ענותנותו שנאמר והאיש משה עניו מאד סופו להשרות שכינה עם האדם בארץ במדבר יב ג
שנ' כה אמר רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל ישעיה נז טו
רוח ואומ' רוח אלהים עלי יען משח ה' אותי לבשר ענוים ואומ' ואת כל אלה ידי שם סא א
עשתה ואל זה אביט ואל עני ונכה רוח זבחי אלהים רוח נשברה וכל מי שהוא שם סו ב
גבה לב גורם לטמא את הארץ ולסלק את השכינה שנאמר גבה עינים ורחב תהלים נא יט
לבב אותו לא אוכל וכל גבה לב קרוי תועבה שנאמר תועבת ה' כל גבה לב וע"א שם קא ה
קרויה תועבה שנאמר ולא תביא תועבה אל ביתך כשם שע"א מטמא' את הארץ משלי טז ה / דברים ז כו
ומסלק את השכינ' כך כל מי שהוא גבה לב מטמא את הארץ ומסלק את השכינ'
עד כאן לשונו · ושמעתי משם המדרש ראיה היות בעלי הגאוה שנואים לפניו
ית' שנוה כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו והטעם שהדבש מרתיח באש ומעלה ויקרא ב יא
קצף וכן השאור מרתיח ועולה והוא רמז לגאוה לכך לא יקטירו ממנו אשה לה'

במלאת הגאוה והכעס דומים זה לזה בעונש הזה שכמו שהכועס מטמא את עצמו שהוא כמו ע״א כמבואר וכן מסלק את השכינה ככועס ׳ ואחר שיסתכל האדם בכל המעלות שיש למי שהוא ענו ושפל ומעביר על מדותיו כמו שביארנו ירא׳ בעין שכלו כי יותר ראוי לו לסבול צער מועט בשביל שכר מרובה ולא להפסיד ברגע כל המעלות הנזכרות ויבא לגרום הפסד מרובה שנשמתו והשכינה מסתלקין ממנו ועד שישוב כמה טורח צריך עד שיסתלק רוח הטומאה בקרבו כמו שפי׳ בזוהר שאמ׳ ולואי דאיתקדש ואמר וכיון דעריקת מניה זמנא חדא כמה יעביד ברנש עד דלא תתוב לאתרה ובמלאת חוטא יאבד טובה הרבה ׳ והוא משל אל האדם שיש בידו קיתון של מים ובוד שמן אפרסמון ובא לו איזה צער וצריך בהכרח שיתיר מידו אחד מהם שילך לאבוד הלא ודאי דרך השכל הוא שיפסיד הפסד קטן שהו׳ הקיתון של מים כדי להרויח ריוח גדול שהו׳ האפרסמון שבידו ׳ ואם יעשה להפך ודאי הוא שוטה בדרך זה ממש הוא ענין הכעס כי אם יסבול אדם מלהשיב על חרפתו וימחול על כבוד גופו שהוא הפסד מועט שאינו הפסד כלל לפי עין השכל ירויח ריוח גדול למעלת נשמתו שיעבירו על פשעיו וכמו שהארכנו בשאר המעלות הנזכרי׳ ׳ עוד דרך אחר כדי שלא יבא לידי כעס הוא שיחשוב שהיסורין שבהם מתכפרים העונות הם ב׳ בחינות שונות אם בקבלת יסורין עליו בצומות ושק ואפר כמו שעשה דה״ע ׳ או במיתת בנים שהם מזבח כפרה כנודע וכן המיתה עצמה מכפרת על הכל אפילו חילול השם כשהקדים התשובה כמבואר בחלוקי כפרה שהיה רבי ישמעא׳ דורש והנה כל אלו קשים לאדם לסובלם והם מרים מאד בפרט מיתת הבני׳ או מיתת עצמו והרי האדם מסגף עצמו בסגופים לכפרת עונותיו ולפעמים יש בהם ביטול תורה וביטול תפלה ומה נעים לו לקבל ייסורין קלים שאין בהם ביטול תורה ותפלה ויקבל מאהבה לכפרת עונותיו וישמח כאשר יחרפוהו ויבזוהו שידע שהקדוש ברוך הוא אוהבו בשלוח לו ייסורין קלים כאלו כדי לטהר עונותיו ׳ ואותו המחרפו עונו ישא כי היא רצועה בישא להלקות לזה וכמ״ש הוי אשור שבט אפי וכו׳ וראוי שיתפלל להקדוש ברוך הוא בכל תפלותיו שחרית מנחה ערבית ישעיה י ה
שיזכהו הקדוש ברוך הוא למדת הענוה וההכנעה ושיהיה שמח בייסורין אלו אם יבזוהו ויכעיסוהו ושאר כל מדות הענוה הכתובי׳ בשער הזה ויתפלל על כלם ובזה יתרצה ל׳ הקדוש ברוך הוא ויכופר לו מה שחטא עד עתה בכעס ובגאוה ׳ וכיון שזה היא בקשתו לא יכעוס ולא ישיב למחרפו ׳ ב׳ דרכים אלו לקניית הענוה שמעתי מפי מורי ע״ה ושמעתי עוד שאי איפשר לאדם להשיג מעלת קדושה ותשובה עד שיקנה בלבו מדת הענוה יפה ויסתלק ממנו מדת הכעס מכל וכל שאח׳ מכ״ר דברים המעכבים את התשובה היא בעל חמה ׳ ועוד שיטרח כמה עד להשיג קניית הקדושה וכאשר יכעוס ברגע יסתלק הכל ונמצא שטרח כל מה שטרח לריק ולהבל כלה כל ימיו וכאשר יחזור בתשובה יטרח כמה עד

שיתקדש

שיתקרס והלואי שיתקרס ואם יחזור ויכעוס הרי אבד כל מה שעשה וצריך יגע
כדפי' ואין לדבר סוף שיקנה בו קדושה עד שיקנה בו מדת הענוה בשלימותה
בתנאים שיתבארו בה' ורבינו תם כתב בספר הישר שהחכמים כאשר יכנסו
לתשובה ישבעו שבועה חמורה שלא יכעסו והאריך בזה ואני אומר שתהיה
השבועה שלא יכעוס אלא על דבר שהותר בתורה להכעיס כגון על הרשע
וכמו שאמר דהע"ה הלא משנאיך ה' אשנא ובמתקוממיך אתקוטט וכן לכעוס תלים קלט כא
על התלמיד כמו שאמר זרוק מרה בתלמידים ואם יכעוס בדברים אחרי' יקנוס
עצמו בקנס ידוע שיצטער בו ולא יתיר שבועתו לקיי' מה שנאמר נשב"ע להרע שם טו ד
ולא ימיר ׳ וינהוג בזה שנה או שנתים עד שיקנה בו מדת הענוה ואני אומר
עוד שטוב לאדם לעשות לו זכרון קצר על עונשי הכעס והגאוה ומעלות הענוה
שיקרא אותם בכל יום המלאכה זו נכונה גם כן כי מי הוא הפתי שירצה להפסיד
הפסד מרובה בשביל הרוחה מועטת אלא שבשעת הכעס שוכח כל העונשים
וכל המעלות שיפסיד ׳ וכאשר יתמיד בקריאה תלמוד יביאהו לידי מעשה
ויהיה זריז ונזהר ואומר אני שאיפשר להכריע בחינה זו השנית במאמ' רבותינו
ז"ל במדרש על פסוק ועשו ארון עצי שטים ז"ל בא אליהו ואמר שדי לא מצאנוהו ב"ר פר' לד
שגיא כח מי שומע הפסוק הזה אומר שמא חירופין הוא חס ושלום אלא כך איוב לז כג
אמר אליהו לא מצינו את גבורתו של הקדוש ברוך הוא עם בריותיו שאין הקב"ה
בא בטרחות עם בריותיו לא בא על האדם אלא לפי כחו ׳ את מוצא כשנתן
הקדוש ברוך הוא את התורה לישראל אלו היה בא עליהם בחוזק כוחו לא היו
יכולין לעמוד שנ' אם יוספים אנחנו לשמוע וכו' אלא לא בא עליה' אלא לפי כחם דברים ה כב
שנ' קול ה' בכח בכחו אינו אומר אלא בכח כחו של כל אחד ואחד עד כאן לשונו ׳ תלים כט ד
ומאמר הזה מובן התוכחות שכתבתי משם מורי עליו השלום כי אם יאמ' לאדם
למה לא עשית סגופי' ותעניות יאמר שלא היה בו כח ואין הקדוש ברוך הוא בא
בטרחות עם בריותיו ׳ אבל אם יאמר לו למה כעסת ודחית ממך מורא שמים
מה ישיב לבוראו הלא יצרו הרע צריך להתגבר עליו ויש ביכולת האדם עליו בלי
שום סיגוף אלא שישים על לבו ויקבל עליו שלא יהיה קפדן ויעבור על מדותיו
כי מה ה' אלהיך שואל מעמך כי היראה היא עמך כל כך אינך צריך לבקש אחריה שם י יב
בחסרון כיס וכיוצא בדברים שחוץ ממך ׳ ועוד יש הכרח לתוכחות מורי עליו
השלום בפסוקי הנביאים והכתובים הא' מה שכתב הנביא בקשו צדק בקשו צפניה ב
ענוה ׳ ועוד מה שאמר יתן למכהו לחי ישבע בחרפה יתן בעפר פיהו ׳ ועוד א' כה ג ל
יחשוב במ"ש דוד הע"ה נבזה בעיניו נמאס כי מן הידוע הוא שאם יהיה נבזה תלים טו ד
בעיני עצמו ויחשוב שהוא נמאס לא ישיב על חרפתו ׳ ונמאס הוא שיחשוב
בגריעות ופחיתות נפשו שהוא נמאס בעיני הבורא מצד מעשיו הרעים ועוד
שיחשוב במיאוסו בחייו ובמותו אם מצד הרימה וכנים שבראשו בחיים ׳ כדפי"
ז"ל אף כי אנוש רמה אלו כנים שבראשו ובמותו בן אדם תולעה שם שהוא נמאס איוב כה ו

מכד ביאושו ורית רע שבתוך מעיו ׳ כדפי׳ ז״ל שבשעה שאדם נכנס לבית הכסא אומרין לו ראה מה אחריתך וכאש׳ יחשוב בזה ודאי לא ישיב על חרפתו ׳
אבות פ״ד ולכוונה זו אמ׳ התנא רבי לויטס איש יבנה מאד מאד הוי שפל רוח בפני כל אדם שתקות אנוש רמה והרבה פי׳ כאמרו במשנה והנ״ל באומרו שתקות אנוש רמה הוא דקיימא לן שכל דבר העומד להעשות כעשוי דמי אם כן כיון שתקות אנוש הוא להיות כלו רימה יחשוב שכבר הוא בעודו בחיים הוא מקצת רמה והעד כנים שברא׳ כמו שפי׳ ז״ל במדרש אף כי אנוש רמה אלו כנים שברא׳ ׳ וכיון שיחשוב בזה ישפל בעיני נפשו שאם יחשוב עצמו כאשר יבזוהו שכבר מת והוא מלא רימה לא ישגיח על הדברים שיאמרו שיחשוב בלבו ויאמר וכי המת המלא רימה ישיב על חרפתו ודאי לא ישיב שהוא חוץ מן השכל ׳ עוד כתב מורי דרך לקניית הענוה והוא שישתדל לעולם לברוח מן הכבוד ויבחר השפל שבמקומות וכן ישתדל לכבד כל הבריו׳ כדלים כעשירי׳ יהיו שוים כי אין הפרש בין העשיר ובין העני אלא במעות אבל שניהם כבראו בצלם ודמות ׳ והמכבד את הבריות מכבד לאומן העליון שעשאם בכמותו ואם או מבזם הוא כמבזה האומן שעשאם
תענית פ״ג ע״ד שאמרו במסכת תעניות על רבי אלעזר שפגע באדם מכוער הרבה וכו׳ וא״ל לך אל האומן שעשאני ואומר לו מה מכוער כלי זה שעשית עד שהוכרך לשאול ממנו מחילה וא״ל נעניתי לך מחול לי ׳ עוד שיחשוב לעולם בבזיונו וחסרון דעתו ומיאוס ביאושו ושהוא רימה ותולעה ׳ עוד שמעתי מפיו שיחשוב
משלי י״ו כאשר יחרפוהו ויבזוהו כי שמאל עומד ומקטרג עליו למעלה וזו רכועה נמשך ממנו דהא כתיב ברצות ה׳ דרכי איש גם אויביו ישלים אתו ולכך דוד הע״ה לכפרת עוונו שתק כאשר חרפו שמעי בן גרא שקראו איש הדמים וכואף וממזר
מלכים א׳ ב׳ ח רשע כורר תועבה כדפרש״י ז״ל על והוא קללני קללה נמרצת נוטריקו׳ כמבואר שידע היות שמעי שליח מלמעלה להלקותו בלשונו ובמעשיו שעפ׳ בעפר וכו׳ ואמו כי ה׳ אמר לו ויקלל את דוד ומי יאמר מדוע עשית כן לכן ירא״ג על עונותיו ולא ישיב על חרפתו ׳ וער״ז כתב החסיד בח״ה בשער ה׳ כי זהו ענין כל שרוח הבריו נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו כי שהוא טוב בעיניו ית׳ הקדוש ברוך הוא׳ זורע אהבתו בעיני הבריות שיאהבוהו נמצא שכיון שאם מבזים אותו ראוי שישתוק שודאי אין רוח המקום נוחה הימנו וידא״ג על עונותיו ׳ עוד יחשוב כי כל מה שאומר לו המבזהו הוא אמת שאינו אומר אחד מני אלף מעונותיו כמ״ש הפייטן חטאי לו יריאון בם שכיני אזי ברחו ורחקו מגבולי ׳ ועם היות שיזיקו לו לא יגיע נזקו למה שפגם הוא למעלה כי לא לקח אדם משבו מתחתיו כמו שהוא עשה שהוא כרגן מפריד אלוף ואיך יתעלם מהמלחמה הגדולה שיש לשאול עמו על עונותיו ויסבב על המלחמה הקטנה עד כאן שמעתי ׳ ואני אומר תוכחת גדול לקניית הענוה ושלא ישיב על חרפתו ולא יכעוס שהוא משל ש׳ אדם אחד הלך ש׳ המלך וחלה פניו והתכפל לפניו שיבא לדור עמו והמלך

מכר ענותנותו הגדולה נתרצה לדור עמו בביתו · בהמשך הימים עשה האדם
הזה מעשים מגונים לפני המלך עד שהמלך ברח ממנו הלא ודאי כגנה לאיש
כזה ונאמר לו שהוא עז פנים והוא רחוק ממוסרי בני אדם כי בעשותו הדברים
ההם לפני המלך כמכה מגרש המלך מביתו ביד חזקה כי המלך אינו סובל
שיכניסו לפניו גרף של רעי עד שיברח או שימליכו עבד במקומו ויגרשו את
המלך והוא חלה פניו שיבא לדור עמו · והנמשל מובן כי אנו עם ישראל כל
תפלותינו ומצוותינו ותורתינו הוא להמשיך השכינה שתדור עמנו כמ"ש ועשו לי
מקדש ושכנתי בתוכ' בתוכ' ממש בתוך לבם ומבואר הקדמה זו בזוהר ותקונים — שמות כה ח
ובכמה מקומות שישראל כרין כורה · וכן בזוהר שמי שמתקן להקב"ה מטה — זוהר פ' תרומה
ושולחן כסא ומנורה הקב"ה יהא אושפיזיה בכל יומא ופי' שם הענין בסוד התפלה — דף קלג
עש"ו · ונודע כי משכן המלך הוא לב נשבר ונדכה כמו שביארנו והפכו הכעס
והגאוה כמכה הכועס ממליך את העבד הכופר בעיקר ומגרש השכינה שהיתה
דרה בנפש שבלבו ולכן הנפש מסתלקת וכן השכינה כמבואר · ולכן השכינה
בלי ספק לא תדור עם אדם שיוליך אותה ממקומה ויגרשנה בכל עת שירצה
אלא שתדע השכינה בודאי שכבר קבל עליו שלא יכעוס עוד אז תחזור לדור
עמו · וזהו שאמר רבי שמעון בן יוחאי עליו השלום במאמר פ' תצוה במאמר
שהעתקנו לעיל בר כד אתי ברנש ועקר ליה מכל וכל לעלמין ולבתר איסתדל
לאיתקדשא ולאמשכא עליה קדושה דהיינו המשכת קדושת נשמתו שנסתלקה
ממנו · וכן המשכת השכינה כי משכן השכינה הוא בנשמה ומטעם משל זה
עם מאמר רבי שמעון בן יוחאי עליו השלום שהעתקנו בשער האהבה פ"ו בענין — זוהר פ' בשלח
רעך ורע אביך עיין שם · וכן המשל הזה הוא מוסר גם כן לכל העונות שאדם — ד' כ"ט
חוטא לשכינה שודאי מגרש אותה ממנו שכל העבירות הם שרחוק הקליפה
והמלך אינו סובל כי אם ריח טוב מתורה ומצות וז"ש שם בפסוק הוקר רגלך — משלי כה יז
מבית רעך הוקר יכרך דלא ירתא לקבלך ולא ישלוט בך וכו' כדפי' שם שבכל
מעשה יזהר שהוא משליטו עליו מבריח הנשמה הקדושה והשכינה ממנו וזה
אין ראוי מאחר שהוא רעך ורע אביך כדפי' שם שהוא רוצה לדור עמך שתעשה
מעשים שתגרשהו מביתך · עוד מטעם אחר ראוי שלא יכעוס כי כמכה מבטל
מצות ליראה את השם הנכבד והנורא כי מי שהוא לפני המלך וירא ממנו
אינו כועס לפניו אלא בוש וירא ממנו ומניח כל ענייניו אל המלך כי בידו לתקן
הכל ושמא אותו המחרפו הוא ברשות המלך כמ"ש דוד המלך עליו השלום ה' אמ' — שמואל ב' טז
לו קלל · וכן אמר שמואל בנדרים במאמר שהעתקנו לעיל בפ' הקודם כל
הכועס אפי' שכינה אינה חשובה כנגדו לא מבעיא נשמתו החצובה מתחת כסא
הכבוד והמלאכי' מכבדי' אותו וחביריו העשויי' בצלם ודמות וצריך לכבדו כי
איזהו מכובד המכבד את הבריות · לא אפי' שכינה שמלא כל הארץ וצריך ליראה
ממנה והיינו אין אלהים כל מזמותיו פי' כל שום מחשבה ממחשבותיו אינה — תלים י ד

כנגד

כנגד השם וכל הוא כענין לא תעשה כל מלאכה ודומה הכי רבים ׳ ובזה מבואר
זוהר פ׳ בשלח מה שפי׳ בזוהר שכל מי שיש לו יראה יש לו ענוה וחסידות עמ׳ ׳ וכאשר יתן
ד׳ קמ״ט ע״א האדם אל לבו שכל הסבות שיסתבבו לו הכל באים מאתו יתברך כי הוא משגיח
על כל הפרטים שהרי אמרו אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין
עליו מלמעלה לא יכעוס על מעשה ה׳ ׳ ועל כיוצא בזה אמר שלמה הע״ה גול אל
משלי יו ג ה׳ מעשיך ויכונו מחשבותיך ׳ עוד מטעם אחר ראוי שלא ישיב למי שיבזהו
שם כו ד אזהרת שלמה הע״ה אל תען כסיל כאולתו פן תשוה לו גם אתה ׳ וצריך
לדקדק כפל דבריו באומרו כסיל כאולתו ועוד מלות גם אתה מיותרות שכבר
אמר פן תשוה לו ואיפשר לומר כי נתן הכתו׳ שלשה טעמים שלא להשיב לכסיל ׳
האחד דיקדק באומרו כאולתו והכוונה הוא שכיון שהוא כסיל הקליפה שהיא
אולתו נתלבשה בו לומר הדברים ההם והוא דומה לכלב הנובח שאין ראוי
לחוש עליו ׳ ועוד טענה ב׳ פן תשוה לו שכיון שדבריו עשו פועל בתוך לבו
להיות פוסק מהקדושה ומד״ת ולענות גם בלבו נכנסה הקליפה שמחמת הכעס
ענה לו נמצא משתוה לכסיל ממש כי הכסיל שכעס וענה אולת ודאי שעשו לו
דבר הראוי להקפיד עליו וענייתו קראה אולתו ׳ גם החכם העונה לו מכח
דבריו שעשו בו רושם הרי הוא כמוהו ׳ כי מן הראוי הוא שמי שהוא חכם
בחכמת התורה שלא יעשו פועל בלבו דברי הבאי אעפ״י שיהיה גנות לו ׳ והעד
במדבר יב ג על זה מרע״ה כשדברו אהרן ומרים עליו כתיב שם והאיש משה ענו מאד ׳
ופי׳ המפרשים ששמע ושתק ולא שם אל לבו להשיב והטעם כי מרוב דבקותו
עם השם לא חש להשיב על דברי העולם והשיב השם בעבורו ׳ ועוד שלישית
גם אתה דהיינו הנשמה שעמך וזה רמז במלת אתה שעקר האדם שיקרא אתה
הוא הנשמה כי הגוף כלה ואבד ואינו בעל קיום שיקרא אתה וכשאדם מדבר
עם חבירו אינו מדבר עם גופו כי אם בנשמתו הרואה ושומעת ובריבוי לרמוז
שגם השכינה מסתלקת כמבואר במאמר שהעתקנו מפ׳ תצוה שהכועס
נשמתו והשכינה מסתלקים ממנו ׳ וכתב החסיד הרבי׳ יוסף יעבץ במסכת
אבות פ״ד מאד מאד הוי שפל רוח דברים נאותים לדרוש זה ראיתי להעתיקם הנה הקשה
שהיה לו לתנא לומר שתקותך רמה כיון שהתחיל לנכח באומרו הוי ותרץ ז״ל
אומרו כי הגאוה ב׳ מינים וכנגדם ב׳ מיני שפלות א׳ המתגאה וחושב כי לו נאה
הכבוד וראוי שיכבדוהו הכל והוא לא יכבד לאדם כמו המלך והשרים ׳ והמדה
הישרה בזה שיכבד כל א׳ כפי מעלתו ויחשוב כי הוא והם נבראו לכבודו יתברך
ואין ראוי להשתמש בבריותיו העשויו׳ בצלם ודמות והיא המדה הנזכר׳ למעלה ׳
ועל מין הגאוה הזאת אחז״ל אמר הקב״ה לגאוה אין אני ואתה יכולים לדור
במקום א׳ והטעם כמו שכתבתי כי לו יתברך נאה הכבוד כי אין למעלה ממנו
תלים צג א והוא אומר ה׳ מלך גאות לבש ׳ והב׳ המבזה את האנשים ומחרפן ומגדפן כי
מאפס ותוהו נחשבו לו ועליה הזהיר אל תהי בז לכל אדם והמדה הישרה

לשתוק

לשתוק לבלתי השיב על חרפתו ולזה צריך שיהיה שפל אחר בעיניו כעפרא בעלמא לבלתי הרגיש כלל · ולזה אמר התנא מאד מאד הוי שפל רוח אם יבזוך אחרים לא תחת מהם ומגדופיהם ונתן סבה שתקות אנוש כי אותו האנוש העריץ אשר חרפך וגדפך אחר תאכלהו רמה ומה לך ולחרפתו · וזה טעם אומרו אנוש ולא אמר אדם והיה יותר ראוי כי אדם מעפר יוקח אלא שכוון למ"ש להזהיר את הנעלב · והסתכל אתה המעיין זה הפי' כי הוא מסכים מכל צד

וזה הפי' העירני אליו ישעיה עליו השלום באמרו שמעו אלי רודפי צדק ישעיה נא ז
עם תורתי בלבם אל תיראו חרפת אנוש ומגדופיהם אל תחתו כי כבגד יאכלם עש וכצמר יאכלם סס וישועתי לעולם תהיה וצדקתי לדור דורים · הנה שזכר התנא הלשון שאמר הנביא שתקות אנוש רמה ואמנם הקדים שמעו אלי רודפי צדק עם תורתי בלבם כי בני המעלה הם מעטים כי מאמין הא' תמצא הרבה בני אדם שיכבדו את בני אדם איש ואיש כפי מעלתו אבל שישמע חרפתו וישתוק אין גם אחד והעושה כן מורה רוב האחוז בעולם העליון עם אלהין די מדרהון עם בשרא לא איתוהי · ולכן לא ירגיש בחרפת העולם ולזה שלמה
ע"ה ארך אפים רב תבונות שפל אדם וכו' ובמסכת איזהו מכובד פירשתי בכד משלי יד כט
וכדי שיכנסו דברי באזניך אמשול לך משל לאדם היו לו ב' מרגליות האחד לא תסולה בכתם אופיר שוה אלף אלפי אלפים דינרי זהב והאחרת שוה אף זהובי' וגזלו ממנו אותה השפלה היתכן שיתעצב האיש ההוא אחר שנשארה המרגלית האחרת הראשונה אשר לא יחסר כל בה · וכן החכמים אשר נפשם קדושה אחר והגיעו לראות עולמם בחייהם לא יחושו אל אברת טובות זה העולם וכלם כקליפת השום בעיניהם אל רבויים לא ישמחו ואל העדרם אל ידאגו רבותי ואחי הביטו וראו קדוש עליון רבי חנינא בן דוסא שכל העולם לא היה ניזון אלא בעבורו והיה מסתפק בקב חרובין מע"ש לע"ש · ואליהו ע"ה אזור עור אזור במתניו ושעורתו עונת רכפים ובפחת איש אין זה כי אם תוקף אמונת' ביוצרם וחוזק הסתכלותם ודבקותם בו ולזה הנביא יודעי צדק עם תורתי בלבם כי זו המדה לא תמצא אלא במי שחשקו רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו מהתורה אשר היא תכמת בלבו המדה העליונה הזאת שאמרו עליה ענוה גדולה מכלם והי' המביאה
אל רוח הקדש כאומרו רוח ה' אלהים עלי יען משח ה' אותי לבשר ענוים שלחני ישעיה סא א
לחבוש לנשברי לב והם העולים במדריגה הגדולה הנפלאה הזאת והוא סיום דברי הנביא ע"ה וישועתי לעולם תהיה וצדקתי לדור דורים כי האל ית' עתיד להרים קרן העלובים שומעים חרפתם ואינם משיבי' · ודע כי המופת המובהק
על האדם אם השם לנגדו תמיד שזה פרי כל התורה באו' את ה' אלהיך תירא דברים י כ
ואותו תעבוד ובו תדבק השפלו' והפך הגאוה ואתן לך משל על זה לשני אנשי' להם אלף דינרים לכל אחד והא' בכפר אשר כל אנשיה לא ישיגו אלף דינרי זהב אין ספק שיתגאה זה על אנשי הכפר · והב' דר בכרך אשר סוחריה שרים זה ישפיל בעיניו עושרו ויהיה לאין כי מי שהוא רחוק מהש"י ומתלמידיו ומחסידיו

מתגאה

מתגאה על שלמטה ממנו · ואמרם הצדיקי' אשר השם לנגדם תמיד ישפלו לנגדו
עד עפר כי בהביט במעלת השם ובמלאכיו ובחסידיו אשר מעולם ישפלו מאד
בעיניהם וא' מ"א כללי התורה הוא נבזה בעיניו נמאס וראה עדות שלמה ע"ה
משלי טו כח על כל מה שאמרנו לב צדיק יהגה לענות ופי רשעי' יביע רעות רחוק ה' מרשעי'
ותפלת צדיקים ישמע · יאמ' כי לב הצדיק יהגה תמיד במה שימשך ממנו ענוה
ושפלות ואמנם הרשעי' לא דיים אשר יגבהו לבם אלא גם יוציאו בפיהם גאותם
עד שתמיד יביעו רעות · והסבה לזה כי רחוק ה' מרשעים ולא יהנו בו ואמנם
הצדיקים ישמע ה' תפלתם מאשר הם קרובים אליו תמיד · ועתה אגידה לכם
מה שספרו על א' מהחסידים אמרו כי חסיד א' נשאל איזה יום שמחת בכל ימיך
וענה פעם א' הייתי הולך בספינה עם סוחרים נשאים מטוב סחורו' ולבעבור
התבודד עם בוראי ירדתי לירכתי הספינה ושכבתי שם בשפל המקומות ויקם
א' מבחורי הסוחרים ויבזני בעיניו וירק בפני וגלה ערותו והשתין עלי ותמהתי
מעזותו וחי ה' לא דאבה נפשי למעשהו כלל ובעברו מעם פני שמחתי שמחה
גדולה שהגיע נפשי אל זה השעור מן הענוה כי ידעתי ממנה כי לא מהלכים בין
העומדים כי משלה על המדה עד אשר לא הרגישה כלל · וכבר אז"ל כי אלה
ישעיה כו יט הזוכים לתחייה דכתיב הקיצו ורננו שוכני עפר מי שנעשה עפר בחייו והוא
שם כה ח הכלתי תרגים ל חרפ' אנוש ולז"א וישועתי לעולם תהיה · ואולם אומ' יודעי צדק
עם תורתי בלבם איכו נפל ענין בעיני לא שיתן לרמוז עם מי ידבר והם מאמיני
ההשגחה וזה כי ידוע כי שני אנשים העומדים לריב לפני השופט לא יחרף אחד
לחבירו · ואם יקרה כן העלוב ישתוק וייטב בעיניו יען תגלה חרפת בעל ריבו
וזדון לבו לפני השופט ולז"א יודעי צדק כי המאמין ההשגחה וכי אדון כל הארץ
שומע דברי המחרף וישלם לו גמולו בחיקו והוא' יענה בעבורו ויניחהו ל השומע
האמתי ובוחן לבות בני אדם ויודע הדברים אם לטוב אם להפכו ע"כ לעניינכו
ועם דבריו אלה נוכל להבין מה שאנו אומרים בסוף תפלתינו באלהי נצור לשוני
מרע וכו' ולמקללי נפשי תדום כי לכאורה היה מספיק באומרו אדום ומאי נפשי
וכן אח"כ חזר ואמר ונפשי כעפר לכל תהיה · אלא הכוונה להשמיענו שיהיה
השפלו' מוטבע בנפש באופן שהנפש תהיה הדוממת כי כבר איפשר שלא ישיב
בראשית כז מא על חרפתו וישאר לו השנאה שמורה בלבו כענין וישטום עשו את יעקב ויאמ' עשו
משלי טז ה בלבו יקרבו ימי אבל אבי וכו' ואמר הכתוב תועבת ה' כל גבה לב אפי' שתהיה
הגאוה בלב ולא הוציאו בפיו לכן אמ' נפשי תדום שהנפש מצד עצמה תדום והו'
כענין עם תורתי בלב' שפי' החסיד ז"ל וכמשל האיש הדר בעיר אשר סוחרי' שרי'
וכו' וכן ביארנו בשער אהבה כי כל הגאוה והכעס איננם באים אלא מצד החומר
שמות טז ז כי הנפש מטבעה היא להיות שפלה לפני הבורא ולפני הכל כמ"ש מרע"ה ונחנו
מה · ואמר עוד ונפשי כעפר לכל תהיה פי' למה שאמר נפשי תדום כיצד איפשר
שתהיה הנפש הדוממת ושלא תרגיש הוא שתהיה מורגלת כבר כ"כ לקבל
הבזיונות כעפר שהוא מוכן לקבל דריסות בני אדם עליו תמידי ואמר החכם

כה"ר

כה״ר אברהם הלוי נר״ו שבלמוד מדת הענוה מהעפר שהעפר כל זמן שהוא גם
לא יועיל למלאכה כ״ש לעשות ממנו כלי וכל יותר שהוא שחוק הוא יותר טוב כן
האד׳ ואני אומ׳ שלזה אמ׳ ונפשי כעפ׳ לכל תהי׳ שכל יותר שיקבל הבזיונו׳ תתעלה
נפשו יותר ומה״ר שלמה אקבץ נר״ו תלמידי שכת׳ בענין ולמקללי נפשי תדום ופי׳
כמו שכתבתי בענין ונפשי כעפר כתב ולא זו בלבד אלא שילבש מעטה ענוה עד
שידמה לקונו שחוטאים לו והוא מטיב עמהם כענין ואתה לא תמנע מפיה׳ ביום נחמיה ט ב
אומרם אלה אלהיך וגו׳ לכן אמר ונפשי כעפר לכל תהיה כי הכל דשים אותו והו׳
מעלה להם בר ולחם ומזון ע״כל׳ וכן ער״ז כתב החסיד הנז׳ במסכת אל תהי נוח
לכעוס פי׳ נאה בפסוק כי כעס בחיק כסילים ינוח והוא מתייחס עם הנדרש קהלת ז יט
ואמ׳ כי הכסילי׳ לקנו׳ כעסם ומהירות׳ לכעוס הכעס דר עמהם כאלו שם תחנותו ׳
אמנם אבל המשכיל לא ינוח אלא תכף יעבור וטעם חיק כי כעס׳ נסתר ולא יגלוהו
על כלל דבריו ׳ והיינו ולמקללי נפשי תדום כדפי׳ עוד שם פי׳ אחר בפסוק זה
והוא ע״ד פי׳ עם תורתי בלבם שכתבנו ׳ אמ׳ במסכת אם אני לי מי לי משם הר״ן
שושן ז״ל ועוד כתב כי החכם הזה אמרו עליו שלא כעס מימיו והיה זה כן כי לא
היה פנוי לכעוס כלל כי היה טרוד בבקשת חיי הנפש ועל מה יכעוס הלא כל
מיני הכעס והחמה על עסק הגוף באים ולז״א שמעו אלי רודפי צדק עם תורתי ישעיה נא ז
בלבם אל תראו חרפת אנוש ׳ כמו שביארנו כבר ולז״א כעס בחיק הכסילי׳ ינוח
כי לבם פנוי משכל על כן לא ירומם להכעים ומה נכבד מאמרם כל הכועס כאלו
עובד ע״א שמורה שמחשבותיו רחוקים מעצמותו ע״כל ׳ עוד יש דברים שראוי
לחשו׳ בהם כדי שלא יכעו׳ וכבאר׳ בפ׳ בפני עצמו כדי לתת ריוח בין פרק לפרק ׳

פרק ד

. הסבה הגדולה המונע הכעס והשנאה והקנאה מהלב הוא כאשר
יסתכל האדם ברעתו לקיים מצות ואהבת לרעך כמוך שהיא ויקרא יט יח
מצות עשה שבה כלולים כמה מצות כמ״ש בפ׳ במה מדליקין על אותו הגר שבא שבת ל״א
להתגייר לפני הלל אמ״ל למדני תורה על רגל א׳ ואמ״ל ואהבת לרעך כמוך מה
דעלך סני לחברך לא תעביד וכאשר יסתכל האדם בזה לא יבזה את חבירו ולא
יחרפהו כמו שהוא רוצה לעצמו שלא יבזהו שום אדם וכן לא ישיב על חרפתו
כמו שאם היה להפך שהוא היה מחרף שלא היה חפץ שישיבו לו וכן לדון את
חבירו לכף זכות וכן מצות נקימה ונטירה הם מצות שכאשר יקיים האד׳ אותם
מוכרח שיעבור על מדותיו ויטהר לבו מהשנאה מכל וכל ׳ הרי שבדין תורה
מוכרח לאדם להיות עניו ומפני שאהבת החברים והרחקת המחלוקת ורדיפת
השלום הם הסבות המביאו׳ לאדם לידי ענוה ׳ ראיתי להעתיק כאן פרק אהבת
החבירי׳ שכת׳ הר׳ יש׳ ע״ה בפ׳ מנור׳ המאור שלו ז״ל לא תשנא את אחיך בלבבך לא ויקרא יט יז
תקום ולא תטור וגו׳ ת״ר לא תשנא את אחיך יכול לא יכנו ולא יקללנו ת״ל בלבבך
בשנאה שבלב הכתו׳ מדבר ׳ וגרסי׳ במס׳ יומא תניא איזהו נקימ׳ ואיזהו נטירה
נקימה א״ל השאילני מגלך א״ל לא אמר לו חבירו השאילני קרדומך אמ״ל איני

משאילך כדרך שלא השאלתני ואיזהו נטירה א"ל השאילני קרדומך א"ל טול איכו
עושה כמותך שלא השאלתני׃ רבי אלעזר הקפר או׳ אוהב את השלום ושנא את
המחלוקת שאפי׳ עובדי ע"א כב יכול אין השכינה נוגע בהם כשהם בשלום שנא׳
חבור עצבים אפרים הנח לו׃ ואם יש ביניהם מחלוקת מה את׳ בהם חלק לבם הושע ד ו
עתה יאשמו. תניא בית שיש בו מחלוקת סופו ליחרב וחכמים אומרים מחלוקת
בעיר שפיכו׳ דמים בעיר בית הכנסת שיש בה מחלוקת סופה ליחרב׃ וא"א סופה
להתפזר שני ת"ח הדרים בעיר אחד וכן שני בתי דינין וביניהן מחלוקת סופן
למות אבא שאול אומ׳ מחלוקת ב"ד חרבן עולם׃ בג׳ מקומות ותר הקב"ה על ע"א
ולא ותר על המחלוק׳׃ א׳ בימי דור אנוש התחילו לעבוד ע"א שנא׳ אז הוחל לקרוא בראשית ד כו
בשם ה׳ ולא נתפרע מהם עד דור המבול שהיה ביניה׳ מחלוק׳ והיו גוזלין וחומסין
זה לזה ולא ויתר להם שנא׳ קץ כל בשר בא לפני׃ שני׳ בדור המדבר כשעשו העגל שם ו יג
מחל להם אבל כשהיו באים לידי מחלוקת לא ויתר להם שכל מקום שאתה מוצא
וילונו אתה מוצא לשם חובה׃ וגדולה מכלם מחלוקת קרח ולפי׳ כהג השם עם
קרח ועדתו לפני׳ מסורת הדין׃ א"ר ברכיה בא וראה כמה קשה המחלוק׳ שהרי
ב"ד של מטה אין עונשין עד שיהיה בן י"ג שנה ויום א׳ וב"ד של מעלה עד שיהיה בן
כ׳ וכאן אבדו אפי׳ יונקי שדים שנא׳ אם כמות כל האדם ימותון אלה וכו׳ שליפי׳ במדבר יו כט
כשנחלקו השבטים על יהודה ובנימין ולא היה שלום ביניהם נעשו לאלו ולאלו
פורענות כשחטאו עשרת השבטי׳ בא שבט יהודה ופרע מהם שנא׳ וירדוף אביה ד"ה יג יט
אחרי ירבעם וילכוד ממנו ערים בית אל ובנותיה ולא עצר עוד כח ירבעם בימי
אביה ויגפהו ה׳ וימת׃ ואע"פ שהיה ירבע׳ עובד ע"א ויתר לו הקב"ה עד שחלק
על שבט יהודה ונענש׃ ר׳ מאיר אומר קשה היא המחלוקת שאפי׳ מחלוק׳ שהיא
ליסודו של עולם לא נאמ׳ בה כי טוב ובכל מעשה בראשי׳ נאמ׳ כי טוב ובהבדלא
הרקיע בין מים למים לא כתיב בו כי טוב׃ והלא דברים ק"ו ומה מחלוקת שהיא
ליסודו של עולם לא כתי׳ בה כי טוב שהיא לחורבנו של עולם עאכ"ו׃ קשה היא
המחלוקת שהיא שקולה כדור המבול נא׳ בעדת קרח נש׳אי עדה קריאי מועד במדבר יו ב
אנשי שם ונאמ׳ בדור המבול אשר מעולם אנשי השם קשה היא המחלוקת שהיו בראשית ו ד
מביאה לידי שכנת נפשות שנא׳ ויאהל עד סדום בשביל שאפי׳ אברהם היה קרוב שם יג ם
להחביר כסדום אלולי זכות אברהם אע"ה שנא׳ ויזכור אלהים את אברהם וישלח שם יט כט
את לוט וכו׳ קשה היא המחלוקת שהיא מביאה לידי מיתה שנא׳ וכי ינצו אנשים שמות כא כב
וכתיב ואם אסון יהיה וכו׳ ר׳ יצחק אמר ג׳ נקראו רשעים המגביה ידו על חבירו שם ב יג
והמעיז פניו והלוה ואינו משלם׃ המגביה ידו מנין שנאמר ויאמר לרשע למה
תכה רעך הכית לא נאמ׳ אלא למה תכה מלמד שעדין לא הכה המעיז פניו מני
שנא׳ העיז איש רשע בפניו׃ והלוה ואינו משלם מנין שנא׳ לוה רשע ולא ישלם מכ שם כא כט
שאסור לאדם להכות לחבירו שנא׳ ארבעי׳ יכנו ולא יוסיף והלא דברי׳ ק"ו ומה ׳ תלים לז כא
שנתחייב מלקו׳ אנו מצווין שלא להכו׳ את מלקו׳ אדם לחבירו עאכ"ו׃ מנין שאסו דברים כה ג
להתגרות זה בזה שנא׳ וקרבת מול בני עמון אל תצורם וכו׳ והלא דברים ק"ו ומ שם ב יט

עמון

עמון ומואב שאמר הכתוב לא תדרוש שלומם וטובתם כאומ׳ בהם לא תבורם ואל שם כג ז
תתגר בם יש׳ זה לזה עאכו׳ · קשה היא השנאה שהחריבה בית המקדש כדגרסי׳
בגיטין אקמצא ובר קמצא חרוב ירושלים וכו׳ עש׳ ושם אדשבא בא וראה כחה גיטין נ״ה
של בושה שהרי סייע הקב״ה לבר קמצ׳ והחריב את ביתו ושרף את היכלו · ובעון
שנאת חנם חרבה ירושל׳ וסמך לדבר איכה ישבה בדד העיר ר״ת איבה · וגרסי׳
ביומא תניא במקדש שני שהיו בקיאים ועוסקים בתורה וגמילות חסדים מפני יומא ט״ב
מה חרב מפני שנאת חנם שהיתה ביניהם ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד ע״א
וג״ע וש״ד ואז״ל כי קצר המצע מהשתרע מאי מהשתרע מהיות שני רעים כאחד · ישעיה כח כ
ורוב הייסורין הבאי׳ על האד׳ בעון שנאת חנם כדגרסי׳ בפ׳ במה מדליקין תניא שבת ל״ב
ר׳ נחמיה אומר בעון שנאת חנם מריבה בא בתוך ביתו של אדם ואשתו מפלת
נפלים ובניו ובנותיו מתי׳ כשהם קטנים · ושנינו באבות דר׳ נתן ר׳ יהושע אומ׳
עין הרע ויצר הרע ושנאת הבריות טורדים את האדם מן העה״ז ומן העה״ב שכל
מי שהוא שונא את חבירו הקב״ה עוקרו מן העולם שכן מצינו באנשי סדום שלא
נעקרו אלא על שהיו שונאים זה את זה שנא׳ ואנשי סדום רעים וכו׳ רעים זה לזה בראשית יג יג
וחטאי׳ בג״ע לה׳ בצ״א מאד בש״ד : וגרסינן במכילתא כי תראה חמור שונאך אם שמות כג ה
כפפת יצרך לעשות שונאך אוהבך מבטיחך אני שתעשה שונאך אוהבך דכתיב
ברצות ה׳ דרכי איש גם אויביו ישלים אתו ואמ׳ החכם שונא א׳ יהיה בעיניך כאלף משלי יו
אלפי׳ אפים שונאים ואלף אלפי אפים אוהבי׳ יהיו בעיניך כאחד · ואעפ״י ששנאת
חנם עון גדול הוא חייב אדם לשנוא את הרשעים כשם שהוא חייב לאהוב את
החבירי׳ ההולכי׳ על דרך הישרה שנא׳ הלא משנאיך ה׳ אשנא · ד״א כי תראה חמור תלים קלט כא
שונאך ומה אם מי שהוא שונא אותו אמרה תורה וכו׳ ק״ו מי שאינו שונא אותו ודוד
ע״ה קרא האויב בד׳ לשונות של גנאי חמס חנם שקר ריקם · חמס דכתי׳ ראה שם כה יט
אויבי כי רבו ושנאת חמס שנאוני אלו השונאים את הדיינין המזכין את הזכאי
ומחייבין את החייב כדי לבקש את החמס · שקר שנא׳ ואויבי חיים עצמו ורבו שם לח כ
שונאי שקר · שקר תרמיתם הלו השונאים את הכשרים מפני שהם אומרים אמת
והם מבקשים לומ׳ שקר על הרע טוב ועל הטוב רע · ריקם שנא׳ יבושו הבוגדים שם כה ג
ריקם אלו השונאי׳ ת״ח שהם אומרים יש דין ויש דיין כדי הוא לו׳ שהעולם ריקם ·
חנם ודברי שנאה סבבוני וילחמוני חנם אלו השונאים את חביריהם על לא דבר שם קט ג
שנא׳ בלי עון ירוצון ויכוננו עורה לקראתי וראה · לעולם יהיה אדם אוהב את שם נט ה
הבריות ומצוה זו מצות עשה שנא׳ ואהבת לרעך כמוך · חייב אדם לאהוב את ויקרא יט יח
חבירו ולחמול על הונו דתנן ר׳ יוסי אומ׳ יהי ממון חבירך חביב עליך כשלך ופי׳ אבות פ״ב
רז״ל כשם שרואה אדם את ממונו כך רואה את ממו׳ חבירו וכשם שאינו מוציא שם
רע על ממונו כך לא יוציא שם רע על ממון חבירו · ואם ראה את חבירו במקום
סכנה חייב להצילו בכל יכלתו ואם לא הצילו מעלה עליו הכתוב כאלו הרגו שנא׳
לא תעמוד על דם רעך ואז״ל אם ראית חבירך טובע בנהר או לסטים באי׳ עליו ויקרא יט טז

משלי כד יא חייב אתה להצילו שנא' ולא תעמוד וכו' וכתיב הצל לקוחים למות וכו' ואת מי
שם כד יב ראואני למה אסכן בעצמי שלו עליך נפשי ת"ל הן לא ידענו זה הלא תוכן לבו הוא
יבין ונוצר נפשך הוא ידע ואם הציל כאלו קיים עולם מלא. ואפי' יהיה אויבו או
שמות כג ה שונאו חייב להצילו שנא' כי תראה חמור שונאך' והענין כך הקב"ה רוצה במעשיו
משלי טז ז שנא' ברצות ה' דרכי איש ר"ל אם חפץ שירצה דרכו הקב"ה ישלם הוא בעצמו על
אויביו כיצד אם יראה שור או חמור של חבירו רובץ תחת משאו יקים אותו עמו
מיד יסיר אויבו השנאה מלבו ובשביל זה ירצה הקב"ה דרכו ונמצא מי שיש לו
כרים מלמעלה דיתקן כל שרוח הבריות נוחה הימנו וכו'. לעולם יתחבר אדם
אבות פ"א לטובים ולישרים ויתרחק מחברת הרשעים ובני הבליעל כדתנן נתאי הארבלי
או' הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע ופי' רז"ל א' שכן שבבית וא' שכן שבחוץ ואחד
שכן שבשדה שאין הנגעי' באים אלא על ביתו של אותו רשע וגורם לסתור כותלו
של צדיק. כיצד כותל שבין רשע לצדיק ונראה נגע בביתו של רשע סותרין
ביתו של צדיק בנגעו של רשע. ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה או' אוי
לרשע או לשכינו עונותיו של רשע גרמו לו לסתור כתלו של צדיק. ד"א ואל תתחבר
לרשע שלא יתחבר אדם לאיש רע שהרי יהושפט נתחבר לאחאב ועלה עמו לרמות
דה"ב יט ב גלעד ויצא עליו קצף שנאמר הלרשע תעזור וכו' ושוב נתחבר לאחזיה ופרץ ה'
מעשיו שנאמר בהתחברך לרשע פרץ ה' מעשיך וכן מצינו באמנון שנתחבר לו
ליונדב ויעץ לו עצות רעות שנא' ולאמנון רע ושמו יונדב וגו' והיה חכם לפורענות
שמואל ב יג ג וגרסינן באבות דר' נתן אם יאמרו לך הילדי' בנה בה"מ אל תשמע להם ואם יאמרו
לך הזקנים בא ונסתור בה"מ שמע להם למה מפני שבנין נערים סתירה וסתירת
זקנים בנין ראיה לדבר עצת רחבעם בן שלמה שעזב עצת הזקני' ונטל עצת
הילדים. אל תהי חבר לרשע אפי' לדברי תורה לא ישתדל אדם לקנות חבר טוב
משלי יג כ ולהתרחק מחבר רע דגרסי' בפרק ר' אליעזר הולך את חכמי' יחכם להד' למי שהוא
נכנס לבית המרקחיי' לא נתן ולא לקח וריח טוב לקח כך כל מי שהוא הולך עם
הצדיקים לוקח מדרכיהם וממעשיהם הטובים. ורועה כסילים ירוע למה הדבר
דומה לאדם שנכנס לבורסקי ולא נתן ולא לקח וריח רע לקח כך מי שהוא מהלך
עם הרשעי' לוקח מדרכיה' וממעשיהם הרעי'. אמר המחבר מלהד' לשני' מהלכין
בדרך ופגעו בשני חבורו' של בני אדם שהיו מהלכין בדרך החבורה האחת היו
בה אנשי' צדיקי' ישרי' ויראי שמי' הלך האחד ונתחבר עמהם וכל מי שהיה רואה
אותו עמהם היה סבור שהוא א' מהם כיון שהגיעו למדינה פי' מהם ונכנס למדינה
והם הלכו להם. החבורה השנית היו בה אנשי' בני בליעל גנבי' והורגים כל מי
שמוצאי' בדרך ובוזזי' נכסיו הלך הב' ונתחבר להם והלך עמה' וכל מי שהי' רואה
אותו בדרך היה סבור שהוא א' מהם כיון שהגיעו למדינה פי' מהם ונכנס למדינ'
והם הלכו לדרכם. היו שני אנשי' באים לעיר והיו מאותה המדינה הא' מהם ראה
לחבורה של צדיקי' ולאותו האיש עמהם והיה מספר לאנשי המדינה ואומ' ראיתי

אנשים בדרך חבורה של חסידים קדושים ופייטנים שיכנסו למדינה כדי שיעשו
להם כבוד אנשי המדינה ולא רצו ובעוד שהו' מדבר והנה אותו האיש שנתחבר
להם בדרך ופירש מהם קרוב למדינ' עובר את זה האיש הוא מאותה חבורה של
צדיקי' מיד עשו לו כבוד גדול ומנוהו עליה' לראש וכל זה מפני שנתחבר לטובי'.
השני היה בא למדינה וראה אותם הגנבים והשודדים מיד נבהל ופחד על נפשו
ונתחבא עד שעברו וכיון שנכנס למדינ' היה מספר לאנשי המדינה ואות' ראיתי
בדרך כת של גנבים והיו הורגים כל מי שהיו מוצאים ושוללים את ממונו
ובעוד שהיה מדבר והנה אותו האיש שנתחבר אליהם בדרך ופירש מהם קרוב
למדינה עבר אמר זה האיש הוא מאותה הכת של גנבים מיד לקחוהו ותלאוהו
וכל זה מפני שנתחבר לרשעים ולא גנב ולא שלל עמהם ומת מיתה משונה ע"כ.
וכל הרוצה להתרחק מן העבירות יתרחק מחברת הרשעים ואמ' חכמי המוסר
כשתרצה לישאל על אדם שאל למי הוא מתחבר כי כל אדם עושה כמעשה רעהו
לפי' יתחבר אדם לטובים ויתרחק מחברת הרשעים הרעים. ואמר החכם
חברת הטובים כבוד ויקר וחברת הנבלים קלון ובזיון. והמתחבר לטובים
דומה למי שהוא מוכיח המור אפילו שלא יתן ממנו לחבירו נהנה ממנו.
והמתחבר לרשעים דומה לאדם קרוב לכבשן האש שאם לא ישרף יתהבב.
ועוד אמר לעולם לא נתחבר אדם לרשעים ונפטר מהם בשלום ולעולם כל מין
ידבק במינו הצדיק ידבק בצדיק והרשע ידבק ברשע כר"א ואת כל עורב למינו' ויקרא א ט
ונרסי' בבבא קמא הא מילתא אמרי אינשי דיקלא בישא משייל ואזיל בתר קינא
דשרכי פי' הדקל הרע שאינו עושה פירות הוא מתחבר לאילני סרק שאין עושין
פירו' ושמח ביניהם ודבר זה כתוב בתורה שנוי בנביאים ומשולש בכתובי' כתו'
בתורה וילך עשו אל ישמעאל שנוי בנביאים ויתלקטו אל יפתח ומשולש בכתובים בראשית כח ט
כל עוף למינו ישכון ובן אדם לדומה לו ואינו בפסוק אלא בספר בן סירא ואמר שופטי' יא ג
בכתו' לפי' שהו' כתו' והרוצה לדע' מדת חבירו יסתכל במה שהו' משבח אם משבח
הטובו' בידוע שהוא בעל מדות טובות ואם הוא בהפך בהפך והוא שכתו' מצרף משלי יז ג
לכסף וכור לזהב ואיש לפי מהללו אינו מהלל אלא לפי מדותיו אם רעי' ואם טובי'.
ששה דברים אין אדם יכול לעשותם ואלו הן. אחד אין לך אדם שרודף למלאת
תאות יצרו אם לא יחטא. ב' אין לך אדם שמשיח תמיד עם הנשים שלא יבא
לידי ניאוף. ג' אין לך אדם שיקבץ ממון הרבה שאין לבו גס עליו. ד' אין
לך אדם שנתחבר לרשעים ונפטר מהם בשלום. ה' אין לך אדם שנתקרב
למלכים שלא נתהפך הזמן עליו. ו' אין לך אדם שבקש שום דבר מהנבלים
שנעשית בקשתו. וחברת הטובים כולה תועלת בלי היזק אפילו אין נותנין לנו
דבר משלהם ואפילו אם מליצים בעד חביריהם אפ"ה חברתם טובה ומועילה
לפי שבני אדם מכבדין אותם ולפי' יתחבר אדם לטובים ואמר החכם המתחבר
לטובים תגדל מעלתו הוא ומשפחתו והמתחבר לרשעים סופו להיות כהם.

ורשע

משלי יג כ ורשע המתחבר לצדיקי׳ סופו להיו׳ כהם שנאמר הולך את חכמים יחכם ולעולם
אבות פ״ד יהא אדם עבד לצדיקים ולטובים ולא שר ושופט לקלים ולפחותים דתנן הוי זנב
לאריות ואל תהי ראש לשועלים ר״ל כשהלך לוט אצל אברהם אע״ה למד מדרכיו
ומעשיו הטובים מה עשה אברהם עשה בית קיבול בחרן וכל מי שנכנס היה
אוכלו ומשקהו ואומ׳ לו אחד הוא אלהי אע״ה ית׳ שמו וכשבא לוט היה עושה
כך ׃ ועוד אמר החכם אין ראוי למשכיל להתחבר לאדם עד שיבחין אותו אם
הוא ראוי לחבורה אם לאו ׃ ועוד אמר החבורה היא על ד׳ ענינים אהבת
משלי ה יט החברים דומה למזון והא׳ חברת האדם לאשתו ובניו שנאמר באהבתה תשגה
תמיד ׃ כשם שהמזון צריך לו האדם תמיד שבו קיום גופו כך היא חברת האד׳
לאשתו ולבניו תמיד כשם שבכל יום ויום הוא צריך לראותם ובם יהיה שקט
ושאנן ודעתו מתיישבת עליו ומכאן שדומין אשתו של אדם ובניו למזון שנאמר
תלים קכח ג אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך בניך כשתילי זיתים המשיל האשה והבנים
לשלחן ׃ הב׳ דומה לרפואה והיא חברת האח כמו שאין צריך אדם לרפואה
אלא בעת החולי כך חברת האח אינה צריכה אלא בעת הדוחק והצרה שנאמר
משלי יז יז ואח לצרה יולד ׃ הג׳ חברת הריעים הטובים ודומה אהבתם ורחמנותן
מלאכי ג יז לחמלת האב על הבן באב כתיב כאשר יחמול איש על בנו העובד אותו וכתיב
תלים קג יג כרחם אב על בנים וברעים כתיב חנוני חנוני אתם ריעי ׃ הד׳ דומה לסם המות
איוב יט כא והיא חברת הרשעים הרעים ובני בליעל שכשם שסם המות מזיק וממית כך
הריעים הרעים מזיקים וממיתים ׃ וגרסי׳ במדרש המתחבר לרשע סודר עמו
מן השמים ומן העה״ב והמסביר פנים לרשע הרי זה מתרגיזו והמרמה מתאבל
בגופו והמטה את חבירו מדרך טובה לדרך רעה מת בחצי ימיו והמלעיג על
המכות אין מרחמין עליו מן השמים וכל המרגיל להאדים פני חבירו פנקסו
פתוח בו ביום וכו׳ כדאיתא במרגניתא של רבי מאיר שהעתקנו בשער היראה
פי״ב ׃ טו׳ דברים צריך לעשות החבר הטוב לחבירו הנאמן ואז תהיה חבורתו
נאה ושלימה בלי מרמה ואלו הן א׳ יקדים בשלומו ׃ ב׳ צריך להזמין לחבירו בכל
חפציו הטובים ׃ ג׳ וביום שמחתו ׃ ד׳ ישמור לו סודו ולא יגלהו ׃ ה׳ יהיה לו
מושיע בעת צרתו ׃ ו׳ יבקרהו בחליו וישתדל לעשו׳ צרכיו כל ימי היותו בחוליו ׃
ז׳ יתעסק בצרכי קבורתו אם מת ׃ ח׳ יתקן דבריו בפניו כל שכן שלא בפניו ׃
ט׳ יעבור על כל פשעיו שפשע לו וימחול לו מיד ׃ י׳ יוכיח אותו אם יודע בו
שעשה שלא כדין ׃ י״א יכבדנו מיד ׃ י״ב לא ירמה אותו במשא ובמתן ׃ י״ג יעשה
כל מה שידור לעשות לו ׃ י״ד לא יכזב לו ׃ טו׳ יבקש עליו רחמים תמיד ויבקש
טובתו בלבו ׃ וגרסינן באבות דרבי נתן ועוד ג׳ דברים היה אומר ר׳ אליעזר
יהי כבוד חבירך חביב עליך כשלך ׃ הוי חס על כבוד בניו ובנותיו אם רוצה
את שלא יטול אדם את שלך את לא תהא נוטל את של חבירך ׃ אם רוצה את
שלא יאמרו אחריך דבר אף את לא תאמר אחרי חבירך דבר ׃ הלל אומ׳ הוי

מתלמידיו

מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה׳ חייב אדם לאהוב את חבירו ולחלוק לו כבוד והלא דברים ק״ו ומה אם מלאכי השרת שאין ביניהם יצה״ר חולקין כבוד זה לזה בשר ודם שיצה״ר ביניהם עאכ״ו שנאמר וקרא זה אל זה ואמר זה אומר לחבירו אתה גדול. תמני ואתה פותח בשבחו של מקום תחלה׳ ואמרינן במגלת חסידים את רוצה להדבק לך אוהב הוי נושא ונותן בטובתו ולא יעבור אדם על דעת חבירו ויבטל רצונו מפני רצון אחרים כדגרסינן במסכת שבת אמר רבי יוסי מימי לא עברתי על דעת חבירי יודע אני שאין אני כהן ואלו אמרו לי חבירי עלה לדוכן הייתי עולה׳ שמונה חבורות הם של בני אדם המתחבר לאחת למד מדה בפני עצמה והלו הם׳ א׳ המתחבר למלכים למד החמס והגאוה׳ ב׳ המתחבר לעשירים למד אהבת הממון ותענוג העה״ז׳ ג׳ המתחבר לענוים למד הענוה והשבח והודאה׳ ד׳ המתחבר לנשים למד הזמה והחשק והשחוק ונבלות הפה וכל מחשבה רעה׳ ה׳ המתחבר לנערים למד שיחה בטילה וזיתול דתנן שיחת הילדים וישיבת בתי כנסיו׳ של ע״ה מוציאין את האדם מן העולם׳ ו׳ המתחבר לרשעים למד העונות והפשעים ומבלק ממנו התשובה׳ ז׳ המתחבר ללבים למד שוא וכזב׳ ח׳ המתחבר לחסידים ולצדיקים למד החסד ומדות טובות ונוחל העה״ב׳ לעולם ישתדל אדם לקנות לו חבר אם מצא אותו בחנם ואם לאו יקנהו בממון דתנן עשה לך רב וקנה לך חבר׳ ואמר החכם תמה אני ממי שקונה העבדי׳ בממונו היאך לא יקנה את בני חורין באמרי פיו הטובים שבדברים טובי׳ קונה האדם החברים יותר מבממון׳ וחסידים הראשונים היו דנים כל אדם לכף זכות ואפילו היו רואים לאדם עושה שום דבר שהיה נראה לרבים שהיה עובר עבירה היו מבינין אותו בלבם ודנין אותו לכף זכות ואומרי׳ אפשר שלא עבר וכוונתו היתה לדבר אחר והיו משתלקין מן החטא שכל החושד בכשרים לוקה בגופו׳ וגרסינ׳ במסכת שב״ת ת״ר הדן את חבירו לכף זכות דנין אותו לכף זכות מעשה באחד מגליל העליון וכו׳ ע״ש ׳ועוד מעשה ברבי יהושע וכו׳ ע״ש וגרסינן באבו׳ דרבי נתן והוי דן את כל האדם לכף זכות׳

מעשה באחד שאל בנו אצל חבירו ואמר ליה הבא אמר השאילני מדה של חטים הלך ומצאו מודד חטים ואמר אין לי בא וספר לאביו אמר ליה שמא של מעשר הם ועוד אמר ליה לך אמור לו הבא אמר השאילני מנה א׳ הלך ומצאו מונה מעות אמר ליה אין לי בא וספר לאביו את׳ ליה שמא פקדון הם אצלו׳ כיון שיצאו לשוק פגעו זה בזה אמר ליה חבירו כששלח בנך ומצאני מודד חטים ולא נתתי לך במה חשדתני אמר ליה שמא של מעשר הם וכשמצאני מונה מעות במה חשדתני אמר ליה שמא פקדון הן אצלו אמר ליה העבודה כך הי״ה ולא הטו״ת ימין ושמאל ועליך נאמר והוי דן את כל האדם לכף זכות וכשם שדנתני לכף זכות כך ידינך הקדוש ברוך הוא לכף זכות׳ אר״ש כל החושד בכשרי׳ לוקה

בגופו

שמות ד א בגופו מכל מעשה שאמר והן לא יאמינו לי וקמי שויה גליא מלתא דמהמני שנא׳
שם ד לא ויאמן העם וכיון שחשדן מיד מעשה נענש דכתיב ויאמר לו יי׳ עוד. וכי לא הוי
מילתא אחריתי אלא נרעת בגופיה אלא מכאן דאיענש על מילתא. אמר רבא
ואיתימא רבי יוסי בר חנינא מדה טובה ממהרת לבוא יותר ממדה של פורענות
דאלו התם ויוציאה מחיקו והנה ידו מצורעת כשלג הכא במדת פורענו׳ כתיב
ואמר והנה ידו מצורעת ובמדת הטובה לא כתיב ולא אמר והנה ידו אלא והנה
שבה כבשרו. ומאן דחשדין ביה מילתא ולית ביה צריך לאפוקי נפשיה מחשדא
שמואל א א יד דהכי אשכחן בחנה דאמר לה עלי עד מתי תשתכרי׳ ואמרה ליה ארוכי אשה
קשת רוח אנכי ויין ושכר לא שתיתי. מיד א״ל לכי לשלום מכאן לחושד אדם בדבר
שם א א יז ואין בו שצריך לפייסו ולא עוד אלא שצריך לבקש עליו רחמים שנאמר ואלהי
ישראל יתן את שלתיך. אמר רבי יוסי יהא חלקי עם מי שחושדין אותו בדבר
ואין בו. והאוהב את חבירו לעולם ידין אותו לכף זכות ומכסה על פשעיו.
אבל אם שונא אותו לעולם ידין אותו לכף חובה ואפי׳ לא עבר ולא יראה לו זכות
משלי י יב אפילו הוא כשר ומתוך כך מתקוטט עמו ויבקש עליו תרעומת שנאמר שנאה
תעורר מדנים ועל כל פשעים תכסה אהבה לפי ששנאתו אותו דבריו ניכרים
אבלו ויריב עמו על לא דבר והפך זה אם הוא אוהבו. ואפילו יהיה חבירו עמו
בברית ובשבועה ישוב לאחור ויפר הברית כי השנאה הטמונה בלבו תחפש
המריבות ותעורר המדנים וכל שנאה ותחרות ויחשוב בלבו שגם חבירו שונא
אותו כי הוא ידין לבות בני אדם שהם רעים כלבו הרע והרהורי׳ רעים שבלבו
יחשוב שהם כך בלבבות אחרים ומתוך המחשבה הרעה יבא לידי מעשה וישנא
את חבריו. משל לאדם שהולך על מקום צר אם אותו מקו׳ אינו גבוה מעל הארץ
ילך בחפזה ולא יכשל וכל שכן שלא יפול ואם אותו מקו׳ גבוה מעל הארץ יחשוב
בלבו שיפול לארץ ומתוך פחדו שיפול יבא לידי מעש׳ שגם חבירו הוא שונא אותו
גם הוא יותר. וכל המהרהר דבר רע בלבו יראה לו אותו דבר שהרהר שהוא
אמת ויתקיים בלבו ויבא לידי מעשה וכן רוב החלומות אינם אלא מהרהורים
שאדם מהרהר בלבו בהקיץ יראהו לו בחלום. וגרסינן במדרש הנה חיל פרעה
היוצא לכם לעזרה שב לארצו מצרימה מפני מה שב חיל פרעה למצרים ולא בא
לעזור את ישראל לפי שהיו שונאים אותם כשבאו עד שפת הים והרהרו בלבם
שנאתם בישראל מתוך המחשבה הרעה והשנאה וההרהור נדמו להם על שפת
הים נאדות נפוחים שטוחים על פני המים מיד חזרו כסבורים שהם אבותם
שהטביע הקב״ה בים על ידי פרעה ואמרו חרפ׳ היא לנו לעזור לאויבנו שהטביעו
את אבותינו בים אחר שנתעללו בם כמה מכות הא למדנו שהשנאה מביאה
לידי איבה וקטטה. וגרסינן בספרי וכי ינצו אנשים אין שלום יוצא מתוך ניצוח
בראשית יג ח וכה״א ויהי ריב בין רועי מקנה לוט ובין רועי מקנה אברם מי גרם ללוט שפירש
דברים יט יז מאברהם הצדיק הוי אומר מריבה וכה״א ועמדו שני האנשים אשר להם הריב.

מי

מי גרם לו ללקות הוי אומר מריבה אין לי אלא שני אנשים איש ובת איש ואשה
מנין תלמוד לומר יחדיו לפי' צריך אדם למנוע עצמו מן המריבה כי המונע עצמו
מן המריבה הוא מכובד עם הבריות שנאמר כבוד לאיש שבת מריב וכתיב יתר משלי כ ג
מרעהו צדיק ודרך רשעים תתעם' פי' יתרון יש בצדיק יותר מבאדם אחר שם יב כו
שהצדיק שומע חרפתו וסובל תאותו וכובש את יצרו ושותק כדי שלא יבא לידי
מריבה ולידי בזיון' ודרך רשעים תתעם הדרך הרעה של רשעים תתעם כי
הוא בזיון בעיניהם לשמוע חרפתם ולשתוק והם תועים מדרך השכל שמתוך
כך הם באים לידי קטטה ומריבה. וגרסינן בחולין אמר רבי אלעאי אין חולין פ"ט
העולם מתקיים אלא בזכות מי שבולם את פיו בשעת מריבה כמו שהעתקנו
לשונו לעיל בפ"ג' ואמר החכם לעולם לא חרפני אדם יותר מפעם אחד כי
בפעם ראשונה אקביל חרפתו ולא יחרפני שנית. וגרסינן במדרש איש רעים משלי יח כד
להתרועע מי שרוצה להיות לו רעים יסבול ויעבור על מדותיו ויקבל אותם
בסבר פנים יפות פי' להתרועע מגזיר' ריע כלומר יעשה עצמו ריע וחבר עם כל
בני אדם' ד"א איש רעים וכו' לעולם לא יהיו לאדם ריעים אם יכנע לפניהם
וישבר תאותו מגזיר' תרועם בשבט ברזל וזה תהיה חבורתו נאה ושלימה. ואמר תלים ב ט
החכם מי שלא שבר גאותו לפני חבירו ויהיה תמיד עלוב מהם ולא יהיה הוא
עולב לאחד מהם לא יהיה לו רעים והמדות הטובות הללו גורמין שיהיו לו רעים
אהובים יותר מאחיו שנאמ' ויש אוהב דבק מאח וכתיב רעך ורע אביך אל תעזוב משלי יח כד
אם תשמור ולא תעזוב רעך ורע אביך לא תצטרך לאחיך ביום אידיך כי חבירך שם כז י
יצילך ביום צרתך שהוא לך יותר מאח' וגרסינן באלה שמות רבה טוב שכן
קרוב זה יתרו מאח רחוק זה עשו ביתרו מה כתיב ואתה עשית חסד עם בני שמואל א טו ו
ישראל וכו' בעשו כתיב זכור את אשר עשה לך עמלק' את מוצא דברים רבים דברים כה יז
מוכיחים שהם כתובים בעשו לגנאי וביתרו לשבח בעשו כתיב נשים בציון ענו איכה ה יא
ביתרו כתיב ויתן לו את צפורה בתו לאשה. בעשו כתיב אוכלי עמי אכלו לחם שמות ב כא
ביתרו כתיב קראן לו ויאכל לחם. בעשו כתיב ולא ירא אלהים ביתרו כתיב תלים יד ד
ויהי אלהים עמו עשו ביטל הקרבנות ביתרו כתיב ויקח יתרו עולה וזבחים וכו' שמע שמות ב כ דברי' כה יח
עשו בבאתם ובא ונלחם עמהם שנאמר ויבא עמלק ויתרו שמע בטובתן ובא שמות יח כב
ונלוה אליהם שנאמר וישמע יתרו וכו' וגירי הצדק וישראל שוים באהבה והן שם יח יב
כישראל לכל דבריהם ומצות עשה לאהוב את הגר שנאמר ואהבתם את הגר שם י ט
וגרסינן במכילתא וגר לא תונה לא תוניה בדברים ולא תלחצנו בממון בדברי' שם יו יו דברים י יט
שלא תאמר לו אמש היית עובד ע"א וחזיר' נובלי' מבין שניך ועכשיו אתה עומד שמות כב כ
ומדבר כנגדי ואם תונה אותו יונה אותך שנאמר כי גרים הייתם בארץ מצרים:
מכאן היה רבי נתן אומר מום שבך אל תאמר לחבירך וגרסינ' בבא מציעא תנו ב"מ נ"ט
רבנן המאנה את הגר עובר בג' לאוין והלוחצו עובר בשנים. תניא רבי אליעזר
אומר מפני מה הזהירה התורה על הגר בל"ו מקומות שכך כתיב כי גרים

הייתם חביבין הגרים שמקלן הקדוש ברוך הוא בקדושת שבת וקדושה מעא
שהזהיר הכתוב על השבת בכ"ח מקומות ועל ע"א בכ"ח מקומות ׳ ואף על הגא
דברים יד ב מוזהר בכ"ח מקומות וישראל נקראו קדושים שנאמר כי עם קדוש אתה ע"י שהם
ויקרא כ ז מתקדשים ׳ מע"א שנאמר והתקדשתם והייתם קדושים. מנ"ע מנבלות וטרפות
ושקצים ורמשים מן הטומאות ׳ מנ"ע שנאמר בסוף פרש' עריות והתקדשתם׳
שמות כב ל מנבילות וטריפות שנאמר ואנשי קדש תהיון לי ׳ משקצים ורמשים שנאמר
ויקרא מד יא בסוף פ' איסורי מאכלות כי אני ה' אלהיכם והתקדשתם והייתם קדושים מן
שם יו יט הטומאות שנאמר וטהרו וקדשו מטומאות בני ישראל אף לעתיד לבא הקדוש
יחזקאל לז כח ברוך הוא מקדשם שנאמר וידעו הגוים כי אני יי מקדש את ישראל ׳ וכן הוא
אומר והייתם לו קדושים בעה"ז ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי לעה"ב רבי
חנינא בן אנטיגנוס אומר אלו אמר ואבדיל את העמים מכם לא היתה תקומה
לאומות העולם ולא היה פתח לאח' מהם להתגייר לה"ד לבורר רעות מתוך יפות
טוב אינו חוזר על הרעות שמא ימצא בהם יפות ׳

חביבין הגרים שבכל מקום הוא מתרה בישראל ישראל נקראו עבדים
ויקרא כה נה שנאמר כי לי בני ישראל עבדים והגרים נקראו עבדים שנאמ' ובני
ישעיה נו ו הנכר הנלוים על ה' לשרתו לאהבה את ה' להיות לו לעבדים ישראל נקרא
שם סא ו משרתים שנאמר ואתם כהני ה' תקראו משרתי אלהינו והגרים נקראו משרתי
מלאכי א ב שנא' ובני הנכר הנלוים על ה' לשרתו ישראל נקראו אוהבים שנ' אהבתי אתכם
דברים י יט אמר ה' והגרים נקראים אוהבים שנאמר ואוהב גר ׳ רשב"י אומר ואוהבי
שופטי' ה לא כצאת השמש מי שהוא אוהב את המקום אוהבו בגרים כתיב ואוהב ג
ובצדיקים כתיב ואוהביו כצאת השמש בגבורתו וכי מי הוא גדול מי שהו
אוהב את המלך או מי שהמלך אוהבו המשל הכל אוהבין את מלכם אשר
מי שמלכו אוהבו ׳ אנקלוס הגר שאל את רבי אליעזר אמר ליה הרי כ
בראשית כח כ חבה שחבב הקדוש ברוך הוא את הגר לתת לו לחם ושמלה בלבד אמ' ליה וכ
דבר קטון הוא לפניך דבר שנתחבט עליו אותו זקן ואמר ונתן לי לחם לאכ
משלי ט ה וכו' בא לפני רבי יהושע התחיל מפייסו אמר ליה לחם זו לחמה של תורה שנאמ
ישעיה ג ו לכו לחמו בלחמי ושמלה זו תורה שנאמר שמלה לך קצין תהיה לנו ׳ ולא עו
אלא שבנותיהם נישאות לכהונה ויולדות כהנים והם זוכים ללחם ושמלה לחם ז
ראשית יו ג לחם הפנים ושמלה אלו בגדי כהונ' הרי במקדש ומנין אף בגבולין לחם זו חל
ישעיה נו ד ושמלה זו ראשית הגז בישראל נאמ' ברית שנ' והיתה בריתי בבשרכם ובגרי
שמות כח לח נאמר ברית שנאמר ומחזיקים בבריתי בישראל נאמר רצון שנאמר לרצון לה
ישעיה נו ז לפני ה' ובגרים נאמר רצון שנאמר עולותיהם וזבחיהם לרצון על מזבחי בישו
תלים קכא ד נאמר שמירה שנאמר הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל ובגרים נאמר שמיר
שם קמו ט שנאמר ה' שומר את גרים ׳ וכן את מוצא הגרים בד' כתות שהם עונו
ישעיה מד ה ואומרות לפני מי שאמר והיה העולם זה יאמר לה' אני אלו ישראל וזה יקרא בש

יעקב

יעקב אלו גירי צדק וזה יכתוב ידו לה' אלו בעלי תשובה ובשם ישראל יכנה' אלו
יראי שמים · רבי אומר גר שבא להתגייר כאלו עשה חסד עם כל ישרא' שכן
שאול אומר לבני יתרו ואתה עשית חסד עם בני ישראל וכי יש מי שיוכל לעשות שמואל א טו ו
חסד עם כל אותם האלפים והרבבות אלא כיון שנתגייר ביניהם אמר ברוך שמות יח י
ה' אשר הציל אתכם כאלו עשה חסד עם כלם ·

חביבין הגרים שהקב"ה מוסיף על שמם שכן אתה מוצא ביתרו בתחלה
לא נקרא אלא יתר שנאמר וישב משה אל יתר חותנו וכיון שנתגייר שם ד יח
נקרא יתרו וכן כל העולה לגדולה מוסיפין על שמו שנאמר והיה שמך אברהם בראשית יז ה
וכן ויקרא משה להושע בן נון יהושע ויש שממעטין את שמם בעבור מעשיהם במדבר יג טז
הרעים שאחאב נביא השקר נקרא אחב שנאמר ישימך אלהים כצדקיהו וכאחב ·
גר שנתגייר נותנין לו שכר כמי שיגע בתורה כל ימיו שנאמ' לכה אתנו והטבנו במדבר י כט
לך כאחד ממנו · וכיון שבא אל יהושע והפריש את דושנה של יריחו ואת כל
תבואתה לבה"מ אמר איזה שבנין ב"ה עולה בתחומו יהיה נוטל את זה תחת
בית המקדש ומי היה אוכלו כל אותם השנים בני יתרו שנא' ובני קיני חותן משה שופטים א טז
עלו מעיר התמרים · מלמד שהיו יושבים שם כל זמן שהיה יהושע קיים שהיו
מכוונין ללמוד תורה ועמדו ופנו משם שנאמר עלו מעיר התמרים והיו מחזרים
ושואלים על מי שילמדם תורה ומצאו את יעבץ וישבו אצלו שנאמר ומשפחות ד"ה א ב נה
סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים סוכתים המה הקינים וגו' תרעתי' שהיו
מתריעין בבקשתם ונענין · שמעתים שהייתה תפלתם נשמעת · סוכתים שהיו
מסככין ומגינין על כל ישראל · בא וראה מה היה צדקן של בני יתרו שהרי
יונדב בן רכב שומע מפי הנביא שב"ה שעתיד ליחרב וגזר על בניו ג' גזירות
ואלו הן א' שלא ישתו יין ב' שלא יבנו בתים ג' שלא יטעו כרמים שנאמר ויאמ' לא
נשתה יין כי יונדב בן רכב אבינו צוה אותנו ר' יוחנן אומר שכרת הברית לבני ירמיה לה ו
יתרו יות' מן הברית שכרת לדוד שהוא על תנאי אם ישמרו בניך את בריתי ואם
לאו ופקדתי בשבט פשעם אבל הברית שכרת' עם יונדב אינו על תנאי שנאמר
ולא יכרת איש ליונדב בן רכב וגו' · ועוד נדרשי בו"אה שמו רבה וישמע יתרו ההר שם לה יט
ה' עוזי ומעזי ומנוסי אמרו ישראל לפני הקב"ה בשעה שעשית לנו נסים בים שם טז יט
אמרנו עזי וזמרת יה שמעה רחב ובאה להדבק בך שנאמר כי שמענו את אשר יהושע ב י
הוביש ה' אני אומר ה' עוזי ומעזי כשעשית נסים בימי שלמה דכתי' ויתן עז למלכו
באת מלכת שבא ושבחה אותך ומה אמרה יהי ה' אלהיך ברוך כשהוצאתנו מלכים א י ט
ממצרים נתת לנו תורה שנקרא עוז שנאמר ה' עוז לעמו יתן שמע יתרו ובא תהלים כט יא
ונדבק בך הוי אליך גוים יבאו מאפסי ארץ · ונדרשינן במדבר רבה למה ירמיה טז יט
הגרים דומים בפני ישראל לרועה שהיה רועה את עדרו וברחה שה אחת מן
השדה ובאה ונכנסה לתוך צאנו והיתה חביבה עליו יותר מראי' למה שצאנו
לקחן ברמים וזו לא לקחה ברמים אלא היא באה מאליה ונכנסה לתוך צאנו כך

ישראל כמה אותות ומופתים ונפלאות עשה להם הב"ה ואח"כ קבלו התורה והגר
הזה בא מאליו ליכנס תחת כנפי השכינה בלא אות ומופת׳ חביבין הגרי׳ שכל
האבות קראו עצמן גרים א"עה אמר גר ותושב אנכי עמכם מ"רעה אמ' גר הייתי בראשית כג ד
בארץ נכריה דה"עה כי גר אנכי עמך ואף יצחק ע"ה נקר' גר שנאמר וישב יצחק שמות ב כב
בגר"ר ואף יעקב א"עה נקרא גר לגור בארץ באנו אבותינו קראו עצמם גרים תהלים לט יג
דכתיב כי גרים אנחנו לפניך׳ חביבין הגרים שבגללן גלגל הקדוש ברוך בראשית כו ו / שם מז ד
הוא עם אברהם במילה עד שהגיע לצ"ט שנה שאלו מל אברהם בן עשר או בן ד"ה א כט טו
עשרים שנה היתה קבלה לדבר ולא היה גר יכול להתגייר אלא עד השיעור
הזה לא גלגל הקדוש ברוך הוא כ"ט שנים עד שהשלים מאה כדי לתת פתח לכל
באי עולם להתגייר׳ לפי' צריך אדם לאהוב את הגרים ולחמול עליו ולומר
ראוי הוא זה שעזב אביו ואמו ומשפחתו וארץ מולדתו ובא ליכנס תחת כנפי
השכינה לרחם עליו וכל מי שאינו מרחם עליו אין מרחמין עליו מן השמים׳
ומי שהוא אכזרי ואין בו רחמים ושונא הבריות ומכה חבירו בשוט לשונו ובאמרי
פיו חטאו ועונשו גדול עד מאד כל שכן המרים ידו על חבירו וכל שכן חרב או
חנית׳ כדגרסינן בסנהדרין אמר רבי חנינא הסוטר לועו של חבירו כאלו סוטר סנהדרי' נח
לועו של קודש שנאמר מוקש אדם ילע קדש׳ וגרסינן במדרש משלי אוהב משלי כ כה
טהור לב חן שפתיו וכו' ר"ל מי שהוא אוהב החברים בלבו ומדבר להם רכות שם כב יא
בשפתיו ראוי הוא להיות רע למלך ופי' ר"ח ז"ל רעהו מלך שדבריו נשמעים יותר
מדברי המלך כי לו דברי המלך נשמעים מפני היראה אבל דבריו של טהור לב
נשמעין מפני חן שפתיו ובמענה פיו ניכר האוהב כמו שניכר השונא בשפתיו
שנ' בשפתיו ינכר שונא׳ ר"א בשפתיו ינכר שונא ר"ל לא יראה השנאה שבלבו אלא שם כו כד
יחנן דבריו אבל בקרבו ישית מרמה ופי' ינכר ירא' בפיו הפך ממה שיש בלבו כמו
ויתנכר אליהם גם במעלליו יתנכר נער׳ וצריך אדם לכבד את חבירו ואפילו שם כ יא
הוא קטן ממנו בחכמה ובשנים והפליגו רז"ל בדבר ואמרו רבי אלעזר ן' שמוע
אומ' יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך וכבוד חבירך כמורא רבך ומורא רבך אבות פ"ב
כמורא שמים׳ וחייב אדם להורות את חבירו ולהדריכו על הדרך הטובה
ויאהוב אותו כנפשו ואם בקש מחבירו דבר ולא עשה רצונו אל יאשימהו ואמר
החכם אם בקשתי דבר מחבירי ולא עשה בקשתי הייתי אומ' לא נעשית בקשתי
מפני עוני והנני מוחל לחבירי שלא עשאה׳ ולא יתכוי' בהכאת חבירו כי אם לשם
שמים לא שיהללוהו בני אדם ואם חטא לו חבירו או עשה לו שום דבר שלא כדין
אפי' הרע לו הרבה יסיר הכעס מלבו וימחול לו מיד ואם חטא הוא לחבירו ירבה
עליו רעים עד שיפייסנו ואפי' אויבו שהרע לו הרבה ישלם לו טובה תחת רעה
ויהי יודע כי רעת האדם בעה"ז איננה אלא מצד חטאיו ואין יכולת ביד האדם
להרע לחבירו אם אין לו סיוע מלמעלה בעוונו ולפי' אל יאשים את חבירו אלא
לחטאו ולפשעו שנאמר הן בעונותיכם נמכרתם׳ ישעיה נ א

לעולם

לעולם יקרב אדם את אוהביו ויתרחק משונאיו וישמע ויקבל עצת אוהביו
כדגרסינן ביבמות האוהב את שכניו ומקרב את קרוביו והנושא יבמות ס"ג
את בת אחותו והמלוה לעני בשעת דחקו עליו הכתוב אומר אז תקרא וה' יענה ישעיה נח ט
ואעפ"י שמקללין אותו קרוביו ומחרפין אותו ישמע להם שלטובתו הם מתכוונים'
כדגרסינן בפ' חלק אר"ש בר נחמני מ"ד נאמנים פצעי אוהב וגו' טובה קללת סנהדרין ש' לט
אחיה השילוני שקלל את ישראל מברכה שברכם בלעם אחיה קללם בקנה שנא'
והכה את ישראל כאשר ינוד הקנה במים מה קנה זו עומד במקום מים וגזעו משלי כז ו / מלכי' א יד טו
מחליף ושרשיו מרובים ואפי' כל רוחות באות ונושבות בו הולך ובא עמהם כיון
שדוממות עומד במקומו כן ישראל· אבל בלעם הרשע ברכם בארז מה ארז
זה אינו עומד במקום מים ואין גזעו מחליף וכיון שנשבה בו רוח דרומית
עוקרתו והופכתו על פניו וזאת היתה כוונתו של בלעם הרשע אפי' בברכותיו
לעקור שונאיהם של ישראל· ובזמן שאהבה ואחוה שרויין בישראל הב"ה מנחם
ציון ובונה ירושלים ואז יהיה שלום ושלוה בארמנותיך שאלו שלום ירושלים ישליו תלים קכב ז
אוהביך יהי שלום בחילך וכו' וכתיב למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך עד
כאן לשונו· ומקצת המאמרים שהביא עליו השלום דלגתי בהעתקה כי הם
מפורסמים ולא רציתי להאריך כל כך ע"כ הגיע הערת מצות אהבת החברים
ע"ד מה שפי' רז"ל במדרשים עוד ראיתי לדבר בענין אהבת החברים ע"ד הסוד
כפי המובן מתוך דברי רבי שמעון בן יוחאי עליו השלום בזוהר ונבאר ענין זה
בפ' בפני עצמו ועוד ענינים אחרים שהם סבות גדולות לבטל את הכעס כדי
לתת ריוח בין פרק לפרק·

פרק ה'

טעם אהבת החברים עד"ה הוא כי אחר שהוא אמת ומוסכם בפי
הכל היות כל הנשמות חצובות ממקום גבוה צריך שיאהב כל
נשמות חביריו במה שהם חלק אלוה ממעל במציאות שהוא אוהב את נשמתו
וכמו שהאלהות העליון מתייחד תכלית הייחוד וכן הנשמות למעלה אין בהם
קנאה ותחרות ושנאה או כי המדות האלו הם מדות חצוניו' מהקליפה החיצונה
אבל בקדושה הכל הוא באהבה וכמו שהארכנו בשער אהבה בפ' ראשון ובפ'
שני ע"ש· ואעפ"י שאמרו רז"ל שבג"ע תחתון כל א' נכוה מחופתו אין זה מפני
שנאה אלא מתבושש הוא בחושבו שהיה ראוי שישיג הוא למדריגה ההוא שיאיר
בו האור העליון יותר ממה שיש לו שכל חשק הצדיקים בג"ע הוא זה· נמצא
שהיא קנאה המביאה לידי אהבת השם ואוהב את חבירו שזכה למעלה ההיא
ע"י מעשיו והנה מצד ב' דברים צריך לאהוב את חבירו הא' מצד הנשמה הב'
מצד הגוף ועל ב' בחינות איפשר שאמר הנביא הלא אב א' לכלנו הלא אחד בראנו מלאכי ב י
מדוע נבגוד איש באחיו ופרש"י ז"ל הלא אב אחד לכלנו הוא יעקב אע"ה· ובודאי
בחינה זאת הוא בחינה מצד הגוף שיעקב אע"ה היתה מטתו שלימה בלי שום
ערבוב קליפה וזכה להוליד י"ב שבטים שהוציאו ע' נפש והכל בקדושה שלא יצא

שום

שום א׳ מהם לחוץ ולכן אז כבר לו ישראל משאר האומות אמנם יעקב חבל נחלתו
כדפי׳ בשער הקדושה פ״א · ולכן אסור לנו להתערב ולהתחתן עם שאר ע׳
לשון · וכן פי׳ בזוהר והעתקנו לשונו בשער קדושה פ״ד שאמר זכאין אינון
צדיקיא וכו׳ גופא דילהון קדישא נפשא דילהון קדישא · אל אחד בראנו הוא ו
בראנו הוא מצד הנשמה כי הבורא יתברך מצד רוחניותו בורא הנשמות שהם
רוחניות כמותו כמו שפי׳ ז״ל שלשה שותפין באדם וכו׳ והנשמה משתוה להקב״ה
בה׳ דברים כמו שפי׳ בפ״ק דברכות בענין ה׳ פעמים שנאמר ברכי נפשי את
ה׳ · ובר״מ פי׳ אל אחד בראנו על רמז ב׳ עליונים ז״ל · ר״א ויחלום והנה סולם רעיא מהימנא
רעיא מהימנ׳ תרי ל׳ סלקא על כל אתוון הכי את עביד לאיסתלקא על כל בריין פ׳ פנחס דף
בגין דתסתלק לשמא ביוד ק״י ואו ק״י דביה י״י דחושבניה דל׳ דבקדמיתא הוית רמו ע״ב
בשם יו״ד ק״א וא״ו ק״א דאיהו י״א א״א ב״ג מכילן דרחמי דאיהי אחד כען תסתלק
בא״ל דאיהו יוא״י דתרין שמהן סהדין הלא אל אחד בראנו עד כאן לשונו ·
וכאשר תעיין במה שפי׳ בתיקונים ששני שמות הנזכרים דא גופא ודא נשמתא תקונים דף
ומה שפי׳ בשער הקדושה בפ״ז יתיישבו לך דברינו אלה היות ברמז מלות אלו קכא
שיתוף לבריאת הנשמות והטעם שהכתוב קורא אחים ורעים באו׳ כי ימוך
אחיך ואהבת לרעך וכיוצא בזה הרבה לרמוז כי כמו שהאם שילדה ב׳ זכרים ויקרא כה כה שם יט יח
יקראו אחים מפני שכיהם היו בכרס אחד ובמקום שהיה זה היה זה וזהו
התייחסות האחוה עם היות שהגופים נחלקים במציאותם · ויותר יצדק האחוה
אם נולדו תאומים שכיהם היו כא׳ בכרס א׳ ונולדו כא׳ · ועד״ה יש מקום רוחני
למעלה יקרא בכנוי רחם ששם עיבור הנשמו׳ כאו׳ קדש לי כל בכור פטר כל רח׳ שמות יג ב
כדפי׳ בזוהר פ׳ בראשית פיקודא לאנחא תפלין ע״ש ועז״נ באמר גם כן ברוגז רחם חבקוק ג א
תזכור ושם עיבור הנשמו׳ שהיא רבוא בכרס אחד ונולדו כא׳ נמצא מצד בחינה
זו שכל ישראל הם אחים ואחוה כפולה שכולם היו כאחד במקום א׳ עד האחים
התאומים הרי זה יחוד גדול לנשמות מצד רוחניותם ועל זה אמר איוב הלא
בבטן עושני עשהו ויכוננו ברחם א׳ ואמר ב׳ בחינות בטן ורחם שכן ישנם איוב לא טו
למעלה מבטן מי יצא הקרח כמו שפי׳ מורי עליו השלום בשער ערכי הכנויים שם לח כט
ובחינה אהבה מצד הגוף הוא שיחשוב שמאחר שכולנו אומן אח׳ ציירנו בצלמו
שנאמר בצלם אלהים עשה את האדם נמצא המבזה חבירו מבזה את עצמו ועוד בראשית ט ו
כביכול מבזה לאומן שעשאו ולזה אמרו רז״ל בבראשית רבה בן עזאי אומר זה ב״ר פ׳ כד
ספר תולדות אדם זה כלל גדול בתורה רבי עקיבה אומר ואהבת לרעך כמוך ויקרא יט יח
זה כלל גדול בתורה שלא תאמר הואיל ונתבזיתי יתבזה חבירי הואיל ונתקללתי
יתקלל חבירי עמי · אמר רבי תנחומא אם עשית כן דע למי אתה מבזה בדמות
אלהים עשה אותו עד כאן לשונו · עוד פי׳ בזוהר כי כאשר ישראל הם זה עם זוהר פ׳ עקב דף רא ע״א
זה באהבה גורמי׳ לשתף כח הימין והחסד לעולם דכתי׳ אהבת עולם אהבתיך ירמיה לא ג
על כן משכתיך חסד ואם לאו אז השמאל גובר כי השנאה נמשך מהשמאל והחיצונים

הנמשך

הכמשך מהשמאל משתלם וכעשה שיעור קומתו שלימה · ז״ל פתח ואמר אל
תאמר אשלמה רע וכו׳ תא״ח קב״ה עביד ליה לברנש לאיתתקפא ביה באורייתא משלי כ כב
ולמיהך באורח קשוט ולסטר ימינא ולא יהך לסטר שמאלא ובגין דבעי להו
למיהך לסטר ימינא אית לון לאשגחא רחימו דא עם דא ולא יהא דבבו דא עם
דא בגין דלא לאכחשא ימינא דאיהו אתר דישראל מתדבקן ביה · ותא״ח בגין כך
איהו יצר הטוב ויצר הרע וישראל בעיין לאיתתקפא ליצר הטוב על יצר הרע
באינון עובדין דכשרן ואי איסטי ברנש לשמאלא כדין יתתקף יצר הרע על יצר
הטוב ומאן דהוה פגים אשלים ליה בחטאוי דהא לא אישתלים דא מכוולא אלא
בחטאין דבני נשא ובגין כך בעי ברנש לאיזדהרא דלא ישתלים ההוא יצר
הרע בחטאוי ויסתמר תדיר דהא יצר הטוב בעי לאשלמא ליה בשלימות תדיר
ולא יצר הרע · ובגין כך אל תאמר אשלמה רע קוה לה׳ ויושע לך · ד״א אל
תאמר אשלמה רע כדכתיב ומשלמי רעה תחת טובה למאן דשליס ליה טובא תלים לח כא
דלא ישלים ליה רע בגין דחילו דהב״ה כד״א זאת עשו וחיו וגו׳ ואוף איהו הוה
תדיר עביד דכתיב משיב רעה תחת טובה לא תמוש רעה מביתו אפי׳ דאשלימו משלי יז יג
ליה בישין לא אית ליה לאשלמא בישא אלף בישא דשלימו ליה אלא קוה לה׳ ויושע
לך עד כאן לשונו · עוד מהדברים שיחשוב האדם כדי שלא יבא להתקוטט
עם חבירו הוא מ״ש התנא באבות פ״ב אל תדין את חבירך עד שתגיע למקומו ·
וכת׳ החסיד הרבי יוסף יעבץ עליו השלום בפי׳ משנה זו וכ״ל עוד שזה כלל גדול
להתמדת השלום והאהבה בין האנשים וזה כי רוב הקטטות הנופלות בין בני
אדם הם בסבת שפוט האדם משפט א׳ לעצמו ומשפט אחר לזולתו ולכן הזהיר
אל תדין את חבירך עד שתגיע למקומו ויהיה דעתך ונפשך תחת נפשו המשל
חרפך בן אדם על איזה דבר שעשית לו אל תשיבהו עד שתדין אתה בעצמך
אם היה הוא עושה לך מה שעשית אליו אם היית מחרפו יותר ממך שחרפך ·
וכן המשל בכל משא ומתן שיהיה לך אצל חבירך אם אתה נושא בו תשוב
בדעתך אם היה להפך מה היית רוצה שיעשה עמך ותשוה אליו גם אתה זה
סוף דבר זה כלל גדול להרבות שלום בעולם עד כאן לשונו · עוד המעיין את
חבירו בעין טובה לא יתמלא כעס עליו מהרה וכן כתב החסיד הנזכר במסכת
ר׳ אליעזר אומר יהא כבוד חבירך חביב עליך כשלך ואל תהי נוח לכעוס ז״ל אלו
האזהרות כלם הכנה להשגת החכמה כי קניית החבר סיוע גדול ללמוד התורה
כמ״ש וקנה לך חבר וכמ׳ בדקדוק החברים והזהיר בכבוד החברים כי בזה
תתמיד חברתם ויהיה להם שכר טוב בעולם ובפי׳ וקנה לך חבר כתבתי מזה
בכ״ד · ואומרו ואל תהי נוח לכעוס אבל לפי שקלות הכעס ומהירותו כפי הטובו׳
אשר קבל מי שעליו הכעס מהכועס ולכן תגדל לעולם קטטת הקרובים והש״י
מדקדק עם חסידיו כחוט השערה כי הם אשר קבלו יותר מהשגחה האמתית
ולזה הזהיר אעפי׳ שתהיה זהיר בכבוד חבירך ולא חטאת לו והוא חטא לך אל

תהי

תאוי נוח לכעוס · ובפתבדוק יפה תמצא זה המאמר כובע מזרתו עליו השלום
שהוא עין טובה וזה שהעויין את האנשים בעין רעה ימלא בטנו ממומי האנשי׳
קהלת ז ט ובמעט שבה כנודות חרשים יבקע כאומרו כי כעס בחיק כסילים ינוח שלקלות
כעסו ומהירותו כאלו שם תחנותו א״כ מהירת הכעס מגלה קלון בעליו אבל מי
שהוא קשה לכעוס מורה בנפשו שמעיין הדברים בעין טובה ולכן לא במהרה
הוא כועס עכ״ל · עוד מהדברים המבטלי׳ השנאה והכעס הוא ענין התוכחת
שיוכיח לחבירו ויאמר מדוע עשית לי כך וכך ואיפשר שחבירו יתנצל ממנו כמו
בראשית כא כה שמצינו שעשה אברהם אע״ה עם אבימלך שנאמר והוכיח אברהם את אבימלך
על אודות באר המים אשר גזלו עבדי אבימלך והוא התנצל ממנו שנא׳ ויאמר
אבימלך לא ידעתי מי עשה הדבר הזה וכו׳ ואמרו בבראשית רבה על פסוק זה
והוכיח אברה׳ וגו׳ אמר רבי יוסי בר חנינא התוכחת מביאה לידי אהבה שנאמר
משלי ט ח הוכח לחכם ויאהבך היא דעתיה דרבי יוסי בר חנינא דאמ׳ כל אהבה שאין עמה
תוכחה אינה אהבה · אמר ריש לקיש תוכחת מביאה לידי שלום והוכיח אברהם
את אבימלך היא דעתיה דאמר כל שלום שאין עמו תוכחת אינו שלום עד כאן
ויקרא יט יז לשונו · ולזה כוונת תורה לא תשנא את אחיך בלבבך הוכיח תוכח את עמיתך
ולא תשא עליו חטא · וכן פי׳ הרמבן עליו השלום בפי׳ הפסוק ז״ל והנכון בעיני
כי הוכח תוכיח כמו והוכיח אברהם את אבימלך ואמר הכתוב לא תשנא את
אחיך בלבבך בעשותו לך שלא כרצונך אבל תוכיחנו מדוע ככה עשית עמדי
ולא תשא עליו חטא לכסות שנאתו בלבבך ולא תגיד לו כי בהוכיחך אותו יתנצל
לך או ישוב ויתודה על חטאו ותכפר לו עד כאן לשונו · וענין התוכחת הואיל
ואתא לידן נימא ביה מילתא כי היא מצות עשה וקוד׳ נעתיק דברי רבי שמעון
בן יוחאי עליו השלום לפי שהם לפי הפשט ז״ל בפ׳ קדושי׳ בפי׳ הפסוק ר״מ פקודא
דא לאוכחא להה׳ דחטי למחזי ליה רחימו סגיא דרחים ליה ובגין דלא איתענש
משלי ג יב איהו דהא בקב״ה כתיב כי את אשר יאהב ה׳ יוכיח ובגין דקב״ה עביד ואוכח
למאן דרחים ליה יוליף ברנש מההוא אורחא ויוכח לחבריה · קב״ה במאי אוכח
לברנש אוכח ליה ברחימו בסתר׳ אי יקבל ליה יאות ואי לא אוכח ליה בין רחימוי
אי יקבל יאות ואי לא אוכח ליה באיתגליא לעיניהון דכלא אי יקבל יאות ואי לאו
שארי ליה ולא אוכח ליה ושביק ליה יזיל ויעביד רעותיה בקדמיתא אודע ליה
בסתרא בגין לאוכחא ליה ולאיתערא ליה דלא יכרע ביה ברנש ודא איהו ביניה
לביניה אי מקבל יאות ואי לאו אודע ליה בין רחימוי בזמנ׳ דנשמ׳ דבר נש סלקא
ויהיב ליה מרעין בערסיה ואתו רחימוי דקב״ה ואודען ליה אי אית ביה חובא
דיתו׳ מניה ולעיין במליה אי מקבל יאות ואי לא אוכח ליה באיתגליא במתוניה
בבנוי דכלא מלחשן עליה וייתון לגביה אי מקבל יאות ואי לא שארי מאריה
למעבד רעותיה ולא יתקף ביה לעלמין · כגוונא דא איצטריך ליה לאוכחא
לחבריה בקדמיתא בסתרא לבתר בין רחימוי לבתר באיתגליא מכאן ולהלאה
ישבוק

ישבוק ליה ויעביר רעותיה ועו"ד כתיב הוכח תוכיח הוכח בסתרא דלא ינדע
ביה ברנש הוכח בין רחימוי וחברוי את עמיתך באיתגליא ועו"ד לא כתיב
בקדמיתא תוכיח אלא הוכח ותו תוכיח אי הוא ברנש דיכסיף לא יימא ליה ולא
יוכח ליה אפי' בסתרא אלא יימא קמיה כמאן דמשתעי במלין אחרנין · ובגו
אינון מלין ידכר מאן דעבד ההוא חובא הוא כך וכך בגין דאיהו ידע בגרמיה
וישתכיך מההו' חובא ועו"ד הוכח ואם לאו תוכיח ולבתר את עמיתך באיתגליא
מכאן ולהלאה ולא תשא עליו חטא דהא כיון דברנש אוכח לחבריה ואיזדמן
לאוכחא ליה באיתגליא לא יסלק קמיה ההוא חובא דעביד דאמר ליה ודאי אלא
יימא סתם ולא יסלק עלוי ההוא חובא באיתגלייא ולא ירשים עלוי חובא דקב"ה
חס על יקרא דברנש אפי' בחייביא עכ"ל · ובערכין אמר יכול אפי' פניו משתנות ערכין פ"ג
ת"ל ולא תשא עליו חטא א"ר טרפון תמה אני אם יש בדור הזה שיכול להוכיח
אמר רבי אלעזר בן עזריה העבודה אם יש בדור הזה שיכול לקבל התוכחת א"ר
עקיבה העבודה אם יש בדור הזה שיודע היאך מוכיחין עכ"ל · ובתנא דבי אליהו
הועתק בילקוט בפי' הפסוק אמר דא לפום שעמך במצוות אתה מוכיח ואי אתה
מוכיח לרשע שיסכאך שנאמר יוסר לץ לוקח לו קלון שהוא עצמו בעל מום עכ"ל ·
א"ר אלעזר בן מתיא אם יש דבר בינך לבינו אומרהו לו ואל תהא חוטא בו לכך
נאמר ולא תשא עליו חטא כיוצא בדבר אתה אומר בנפול אויבך אל תשמח ולהלן משלי כד יז
הוא אומר ובאבוד רשעים רנה כיצד יתקיימו ב' כתובים אלו תלמיד חכם שם יא י
שנכרך היום בהלכה ובא לידו דבר למחר אל תשמח בו פן יראה ה' ורע בעיניו
אם ראית אדם בישראל שהוא רוכה ברעתו של חבירו זהו רשע גמור עכ"ל ·
ובבבא מציעא אמר הוכח אפי' מאה פעמים משמע תוכיח אין לי הרב לתלמיד ב"מ פ"ב
תלמיד לרב מנין ת"ל תוכיח מכל מקום עכ"ל · בשכר המוכיח והמקבל התוכח'
אמרו ז"ל במס' תמיד על פסוק ולמוכיחים ינעם ועליה' תבא ברכ' טוב תניא ר' אומ' תמיד פ"ק
איזהו דרך ישרה שיבור לו האדם יאהב את התוכח' שכל זמן שהתוכח' בעולם נחת משלי כ י
רוח בעולם טובה וברכה באה לעולם ורע מסתלקת מן העולם שנא' ולמוכיחים אבות פ"ו
ינעם · ויש אומרי' יחזיק באמונה יתירה שנא' עיני בנאמני ארץ לשבת עמדי א"ר תלים ק"א ו
שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן כל המוכיח את חבירו לשם שמים זוכה לחלקו פי' מקומו
של הקדוש ברוך הוא שנאמר מוכיח אדם אחרי ולא עוד אלא שמושכין עליו שכוונ' המוכיח
חוט של חסד שנאמר חן ימצא עד כאן לשונו · ובאלה הדברים רבה ריש הפ' יבים אחרי
ז"ל ד"א אלה הדברים רבנן אמרי א"ל הקדוש ברוך הוא למשה הואיל וקבלו סמוך לי משלי כח כג
עליהם תוכחתך כריך אתה לברכן מנין שנאמר יי' אלהיכם הרבה אתכם וכו' דברים א י
ומנין שכל המקבל התוכחת זוכה לברכה שכן שלמה מפרש ולמוכיחים ינעם
ועליהם תבא ברכת טוב עכ"ל · וכוונת אומ' שכן שלמה מפרש הוא כדי להבינכו
דייק דברי שלמה שתלה עליהם לבאורה היא מיותרת אם חוזר למוכיחים לכך
פי' שלמה ואמר ועליהם להורות על המקבלים התוכחת שזוכים לברכה · עוד

דברים להבטל מהכעס כתב הר״ יצחק דמן עכו ע״ה בספרו ז״ל לילה מן הלילות בלילי שבת הייתי מחשב מה אדם ולא יכעוס והתחלתי להתבונן ובעודי מתבונן הרגשתי כמי שאומר לי הרוצה שלא יהיה כעסן יהיה משכיל ופי׳ משכיל הוא שילך אחר עיקר הענין ועיקר הדברים ולא ישים לבו ודעתו אחר מראה עיניו או משמע אזניו מהדברים הכעסים לו או הנאמרים לו להכעיסו ולא ישגיח בהם כלל אבל ישתדל אחר העיקר ר״ל אחר מעלת האומרם או העושה אותם אם יראה שהאומרם או העושם הוא כסיל ובער מיד תתקרר דעתו ורתיחת כעסו׳ ואם הוא חכם ומשכיל כמו כן תתקרר רתיחת כעסו כי אם הוא כסיל יחשוב עליו ויאמר שוטה הוא זה בלא דעת ודבריו לא בהשכל ואין דבריו אלא בשפוך כשפכוף העופות או כנביחת הכלב וכנעורת החמור׳ ועל החכם יחשוב ויכיר כי לטובתו ולתועלתו אומר לו ויקבל ממנו דבריו וישמח בהם ואין לו להסתכל בדברים הנאמרים לו ולא במעשים הכעסים להכעיסו רק במעלת האומרם או העושם׳ אמנם אם הדברים או המעשים בלתי הגונים וראוים אם באו מצדו שאמרם או עשאם ויבא משכיל או סכל חכם או כסיל ויזכירם לו אין לו להסתכל אל המזכירם רק אל המעשים הואיל והוא מכיר שהם אמת שאמרם או שעשאם ויבא לו תועלת גדולה בזה כי יתקן מדותיו׳ עוד אשמיעך עצה טובה להקל את הכעס ולעבור אותו הוא שכאשר יהיה לך משא ומתן עם אדם לא טוב יהיה שתסכים בלבך הסכמה שלימה לסבול ממנו כל מיני עלבון בדבור ובמעשה כי כאשר ימתין האדם שחבירו שיעלבאו בדבור ובמעשה לא יבא לו פתאום ולא יכעוס כן יעשה עד שיכלל ממנו אחר כן יברח ממנו כמשור מוער בחרש ניסן׳ ובזה יהיו חייך חיים טובים עכ״ל׳ עם היות שקצרתי ממנו כפי הכ״ל לעניננו׳ עוד מהדברי׳ המביאו׳ את האד׳ לידי הכניעה וביטול הכעס כתב החסיד בעל חובת הלבבות שא׳ מהם הוא כאשר יחשוב בחליפתו ובא אליו המו׳ מהרה והפסק תאוויו ותקוותו וגזרת עומדו בקברות׳ והב׳ הוא כאשר יעבור על לב האדם מה שהוא חייב בו מעבודת האהים על רוב חסדיו עליו וגודל טובו והתעלמותו אליו מן המכות השמעיות והשכליות וקצורו בהם והפסק טענותיו ואמתלאותיו יום החשבון וחרטתו במעמד הגבול יכנע וישבר רוחו כמו שנא׳ כי הנה יום בא בוער כתנור וכו׳ ומי מכלכל את יום בואו׳ וענין בחינות אל כתבארו בזוהר בפסוק ויראו הלכמי׳ כי הובאו בית יוסף ז״ל ר׳ יוסי אומר ווי לבני נשא דלא ידעי ולא מסתכלין באורחי דאורייתא ווי לון בשעת דקב״ה זיתי למתבע לון דינא על עובדיהון ויקום גופא ונפשא למיהב חושבנ׳ מכל עובדיהון עד דלא יתפרשון רוחא מן גופא והאי יומא דדינא איהו יומא דכפרין פתיחן ומאריהון דדינא קיימין בגין דההוא זמנא קיימא נחש בקיומיה לנשכא ליה וכל שייפי מתרגשין לגביה ונשמתא איתפרשא מן גופא ואזלא ושטייא ולא ידע לאן ארחי תסך ולא ...תר שלקין לה ווי לההוא יומא דרוגזא ונאיבו ההוא יומא בגין כן אי בעי

מלאכי ג׳ יט
זוהר פ׳ מקץ ד׳ ר״ט ע״ב

אי בעי

ואבעי ליה לברנש לארגזא יצריה כל יומא ולאדכרא קמיה ההוא יומא דיקום
בדינא דקא עיילין ליה תחות ארעא לאיתקברא ובשעתיה איתפרש מניה. ותנן
לעולם ירגיז אדם יצר הטוב על יצר הרע ויסתדל אבתריה אי אזיל מניה יאות
ואי לאו יסתדל באורייתא דהא לית לך מלה לתברא יצר הרע אלא אורייתא אי
אזיל מוטב ואי לאו ידכר ליה יומא דמותא בגין לתברא ליה ע״כ. ואמר עוד
לקמיה ובגין כך בעי ברנש לארגזא תדיר מההוא יומא רבא יומא דדינא יומא
דחושבנא דלית ליה לברנש לאגנא עליה אלא עובדוי דכשרן דאיהו עביד בהאי
עלמא בגין דיגינו עליה בההוא שעתא ע״כ. וכאשר יתן האדם אל לבו
שבוראו כועס עליו על מה שחטא בגאותו וכעסו וכל מעשיו בספר נכתבים
ואין עונו נמחק מהרה כדכתי׳ חטאת יהודה כתובה בעט ברזל בציפורן שמיר ירמיה יז
כדפי׳ בשער התשובה כמה יבוש ויכלם לעתיד בראותו מעשיו חקוקים לפניו
ואיך לא יבוש שיכריזו עליו למעלה פלוני עבר ע״א ושאר הפגם שפוגם לנפשו
ועוד שאין לך דבר שיבטל הדבקות יותר מן הכעס וע״כ אר׳ פלוני ביומא דריתח
לא הוה מצלי והאדם היותו עשוי בצלם עליון כדפי׳ בשער הקדוש הוא שיתדבק
בשי׳ ע״י הנשמה הקדוש׳ ז״ש דוד הע״ה ותחסרהו מעט מאלהי׳ וכבוד והדר תעטרהו תלים ח ו
והדר זה הוא הדר הזקן שרמיזתו במקום עליון ואמ׳ תמשילהו במעשה ידיך כל
שתה תחת רגליו צנה ואלפי׳ כלם וכו׳ וע״י הכעס יסתלק ממנו הנשמה ומה שהיה
עליון על הכל ישאר תחת הכל בקליפה כדפי׳ לעיל. עוד מהדברים המבטלים
את הכעס כתב בא״ה ואמר כי כאשר יספרו בגנותו אם יזכור לו מה שעשה יודה ס״ס שער הכניעה
על נפשו בקיבורו ואל יחזור אחר אמתלאות להנקות ממנו ולזכות עצמו כמ״ש
יהודה צדקה ממני ואל יתעדל להכלים המספר ואל יאשימנו על אשר גלה אותו בראשית לח כו
אבל יאמר לו אחי מה שעור מה שהסתפקת עלי מרוע מעשי אבל מה שלא ידעת
ממני אשר האריך לי הבורא סתרו בהם ואלו היה נגלה לך רוע מעשי ועוונותי
היית בורח ממני ויכנע לבורא ויודה לו על אשר גלה עליו מעט מהרבה ליסרו
כדי שישוב אליו. ואם מה שספרו עליו שקר האומרו עליו מאבד זכיותיו וכבר
נאמר על א׳ מן החסידים שזכרו אותו לרעה וכיון שהגיעו הדבר שלח למדבר
בו כלי מלא מזמר׳ הארץ וכתב אליו הגיעני שסלחת לי מנחה מזכיותיך וגמלתיך
בזה. ואמר אחר מן החסידים הרבה בני אדם יבואו יום החשבון וכשמראים
להם מעשיהם ימצאו בספר זכיותם זכיות שלא עשו אותם ויאמ׳ לא עשינו ויאמ׳
להם עשה אותם אשר דבר בכם וספר בגנותכם. וכן כשיחסרו מספרי זכיות
המספרים בגנותם יבקשו אותם בעת ההיא ויאמר להם אבדו מהם בעת
שדברתם בפלו׳ ופלוני. וכן יש מהם גם כן שימצאו בספר חובותם חובו׳ שלא
עשו וכי יאמרו לא עשינום יאמר להם נוספו עליה׳ בעבור פלוני ופלוני שדברתם
בם כמ״ש והשב לשכנינו שבעתים אל חיקם וכו׳ עד כאן לשונו. ומקצת לשונו תלים עט
דלגנו כדי שלא להאריך. ועל בחינת תוספת זכות שאמר כ״ל שאמר דוד אשר

שמואל ב טז יב חרפו שמעי בן גרא הניחו לו ויקלל כי אמר לו ה׳ אולי יראה ה׳ בעניי והשיב ה׳
לי טובה תחת קללתו היום הזה · וטובה פי׳ טובותיו של שמעי שישוב לו לדוד
תחת קללתו שקלל · עוד הסבות המבטלות הכעס הוא כאשר יסתכל בכמה
קלקולים נמשכים מהכעס כי מי שהוא כועס פתאום ולא יאריך אפו יבא לידי
ספר חסידים סימן תל״נ ש״ד כמו שאמר בספר החסידים מעשה בבן אחד שכבד את אביו ביותר א״ל האב
אתה מכבדני בחיי תכבדני במיתתי אני מצוך שתלין כעסך לילה אחד ועכיר
רוחך שלא תדבר· לאחר פטירת אביו הלך לו למדינת הים והניח אשתו מעוברת
והוא לא ידע ונתעכב בדרך כמה שנים וכשחזר בעיר בא בלילה ועלה לחדר
שאשתו היתה שם שוכבת ושמע קולו של בחור שהיה מנשק אותה שלף חרבו
ורצה להרוג שניה׳ וזכר מצות אביו והשיבה לתערה שמע שאמרה לאותו בחור
בנה שאכלה כבר יש שנים רבות שהלך אביך מאצלי אלו היה יודע שנולד לו בן
כבר הגיע להשיאו לך אשה · כששמע הדבר אמר פתחי לי אחותי רעייתי ברוך
ה׳ שעבר כעסי וברוך אבי שצווני לעבור כעסי לילה שלא הרגתי אותך ואת בני
גיטין פ״ק ושמחו שמחה גדולה וכו׳ עד כאן לשונו · ובפ״ק דגיטין אמרו ז״ל אמר רב חסדא
לעולם אל יטיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו שהרי פילגש בגבעה הטיל עליה
בעלה אימה יתירה והפילה כמה רבבות מישראל · אמר רב יהודה אמר רב כל
המטיל אימה יתירה בתוך ביתו סוף הוא בא לידי שלש עבירות גילוי עריות וש״ד
וחילול שבת עד כאן לשונו · ופרש״י גילוי עריות כשמגיע זמן טבילתה בעת
צינה והיא יראה לומר לא טבלתי ותשמשנו נדה · שפיכות דמים אם הכה או
פעמים שבורחת ממנו ונופלת באחד הפחתים או בנהר · וחילול שבתות
פעמים שמדלקת נר או מבשלת משחשיכה מפני אימתו והוא אינו יודע עד כאן
שבת פ״ב לשונו · אמר רבה בר בר חנא הא דאמרי רבנן ג׳ דברים צריך אדם לומר
בתוך ביתו ערב שבת עשרת׳ ערבת׳ הדליקו את הנר צריך למימרנהו בניחותא
כי היכי דליקבלו מניה אמר רב אשי אנא לא שמיע להא דרבה בר בר חנא
וקיימתה מסברא · אמר רבי אבהו לעולם אל יטיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו
שהרי אדם גדול הטיל אימה יתירה בתוך ביתו ומנו ר׳ חנינא בן גמליאל ובקשו
להאכילו אבר מן החי ע״כ · ופרש״י שאבד להם אבר מן השחוטה ומפני אימתו
חתכו אבר מן החי והביאו תחתיו כדי שלא יבין עד כאן לשונו · וכאשר יסתכל
האדם בסוד איש ואשתו במקום רמיזתן העליון שהם רמז סוד הכרובי׳ העליוני׳
בהיות ביניהם שלום הם מרכבה למקום העליון שמדת השלום הוא המייחד
פרק ר״א פ׳ יב למעלה ואם אין ביניהם שלום אוי להם שמראים פירוד · ובפרקי רבי אליעזר
אמ׳ ז״ל ומשבנה לו עזר אשה נקרא שמו איש והיא אשה מה עשה הקב״ה נתן שמו
ביניהם י״ה אם הולכי׳ בדרכי ושומרי מצותי הרי שמי נתון ביניהם ומציל אותם
מכל צרה ואם לאו הריני נוטל את שמי מביניהם והם נעשים אש ואש והאש
איוב לא יב אוכלת אש שנאמר כי אש היא עד אבדון תאכל עד כאן לשונו · ועם היות
המאמר

שמאמר הזה כולל לכל המצות ולכל העבירות ענין הכעס בפרט הוא הגורם
הגדול להסתלקות השכינה מביניהם כי הכעס בא מן המרה והכבד שהוא אש
וכמ"ש בתיקונים כל מאן דכעיס כאלו אוקיד נורא דגיהנם ולכן כיון שהם
מתקוטטים בכעס נעשים אש ואש ואז הוא אש ואז האש ההיא עד אבדון תאכל
כמאמר התיקונים · ולכן ציותה התורה שיתנהג האדם בתוך ביתו בשמחה
כדפי' בזוהר ז"ל ודברת בם ותדבר מבעי ליה אלא בעי ברנש לאנהגא גרמיה בהו זוהר פרשת
ולאנהגא גרמיה דלא יסטי לימינא ושמאלא בשבתך בביתך לאנהגא גרמיה ואתחנן דף
בביתיה באורח מישור ובאורח תיקונא דילפון מניה בני ביתיה לאנהגא גרמיה סט
עמהון בנחת ובחידו ולא יטיל דחילו בבני ביתיה יתיר וכל עובדוי בביתיה
באורח תיקונא עד כאן לשונו · והמתנהג באנשי ביתו אינו מקובל בעיניהם
וקראו הכתוב חבקוק גבר יהיר וכן דרשו בבבא בתרא אמר רב יוסף שמע מינה מנ"ק כ ע
האי מאן דיהיר אפילו מאנשי ביתיה לא מתקבל שנאמר גבר יהיר ולא ינוה ננוה כ"ב ע"ו
שלו עד כאן לשונו · ובמדרש תלים מזמור חסד ומשפט אשירה על פסוק לא
ישב בקרב ביתי אמר רבי יהושע בן לוי צריך אדם להיות עלוב בתוך ביתו תל"ס קא ו
ואם בתוך ביתו צריך להיות עלוב בביתו של הקדוש ברוך הוא על אחת כמה וכמה ואם אשתו
מוכיחתו בחלי דשתיא חייב לקבל ממנה וזה מדרכי הענוה ואם היא רואה בו
דבר שאינו הגון ואינה מוכיחה אותו נענשת שכן מצינו שנענשה אשתו של רבי
חנינא בן תרדיון מפני שלא מיחה בו כמו שאמרו בפרק קמא דע"א · והנה רוב
הקטטות אשר יפלו בין איש לאשתו הוא בסבת אבדת הממון כגון שנשפך יינו
או שמנו וכיוצא ועל זה אמרו במעלת רב אדא שהאריך ימים שלא היה מקפיד
בתוך ביתו וכן דרשו עוד במדרש במדבר רבה פר' כי תשטה ז"ל ד"א איש איש
לימדה אותך התורה שתהא וותרן בתוך ביתך · נשפך יינך הרי וותרן להכחיל
וכן שמנך ואוכרותיהם אמלא · נקרעה כסותך ימלא ה' כל משאלותיך אבל אם
שמעת דבר אשתך קום כגבר למי שגבר את הוי גבר לכך נאמר איש איש עד
כאן לשונו · ומלבד שהוותרן בממונו מאריך ימים כדפי' לעיל גם מכפרים לו
עונותיו שכך אמרו רבותי' ז"ל בסנהדרין בענין אחאב אמר רב יוסף אחאב וותרן סנהדרי"ם ו"ט
בממונו היה ומתוך שהנהנה תלמידי חכמים מנכסיו כפרו לו מחצה עכ"ל ·
וכן כיוצא בזה אם אירע מקרה בין אדם לחבירו שאבד לו ממון בשוגג אם הוא
דבר מועט ימחול ולא יזקיק לבית דין על דבר מועט ויחשוב כי אין אדם נוקף
אצבעו מלמטה אלא א"כ מכריזין עליו מלמעלה וזה בכלל ייסורין וראוי לקבלם
בסבר פנים יפות ואם הוא דבר הפסד גדול והדבר נוגע לבית דין לא יטנף
פיו בתרעומות על חבירו ומסירת דין עליו וקללות וכיוצא · וכאשר יכנס עם
כל אדם לפנים משורת הדין כדאמרינן בפרק אלו מציאות תני רב יוסף והודעת ב"מ ל"ב
להם זה בית חייהם את הדרך זו גמילות חסדים אשר ילכו זו ביקור חולים בה סוטה יד ב
זו קבורה ואת המעשה זה הדין אשר יעשון זו לפנים משורת הדין ואמר לקמיה
אמר

אמר רבי לא חרבה ירושלים אלא שהעמידו דיניהם על דין תורה ולא עברו לפנים
משורת הדין · ובסוף פר׳ האומנין אמרו ז״ל רבה בר חנן תברו ליה הנהו ב״מ פ״ו
שקולאי חביתא דחמרא שקל לגלימייהו אתא אמ׳ לרב אמר ליה הב להו גלימייהו
אמר ליה דינא הכי אמר ליה אין למען תלך בדרך טובים יהיב להו גלימייהו משלי ב יט
אמרו ליה עניי אנן וטרחינן כולי יומא וכפינן ולית לן מידי·אמר ליה זיל הב להו
אגרייהו א״ל דינא הכי אמר ליה אין וארחות צדיקים תשמור עד כאן לשונו ·
ופרש״י ע״ה בדרך טובים לפנים משורת הדין · הרי שיסתכל האדם במעשה
הזה ישלק ממנו מה שבינו לבין חבירו ובין בני אד׳ ומביתו כמה כעס וקטטות
אשר בני אדם רגילים להקפיד מפני שאינם רוצים לעשות לפנים משורת הדין ·
ואפי׳ אם יגזלו ממנו ראוי שימחול כשאי איפשר להוציאו בדיינין כדי שלא יתעכס
חבירו ויטריח להקדוש ברוך הוא לגלגל גלגולים עד שיבא הממון לידו עד שפי׳
רז״ל על פסוק לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים הוא אמר הקדוש ברוך דברים א יז
הוא לא דיין לרשעים שנוטלין ממון מזה ונותנין לזה אלא שמטריחין אותי להחזיר
ממון לבעליו עד כאן לשונו· ילקוט פ׳ ואלה הדברים בפי׳ הפסוק · וכאשר
יקרה לו הזק בממונו בדבר שאינו בין חבירו כגון שנשברה ספינתו וכיוצ׳ יקבל
דין שמי׳ באהבה ויחשוב במה שאמר איוב ערום יצאתי מבטן אמי וראינו לבאר איוב א כ״א
מקצת מלות הפסוק כפי קוצר שכלנו מפני התועלת הנמשך ממנו למעשה עניי
ערום יצאתי הוא להורות שאין קשר ויחס לאדם עם ממונו כלל כי כמו שבא לזה
העולם ערום מכל הון כן ישוב לקברו ערום מהון העולם · ומלת שמה לפי
הפשט הוא בלי מדוקדק אבל לפי הסוד הוא מדוקדק וטוב ויפה ואין כאן מקום
להאריך בסודו הרי טענה אחת שאין ראוי לחוש על אבידת הממון כי סוף סוף
על כרחו יניח אותו ולתועלת נשמתו לא מעלה ולא מוריד · אך טוב הממו
למי שזוכה בו שיש בו יכולת להטיב לעניים וללומדי תורה ולאלמנות ויתומי׳ לז״א
ה׳ נתן וה׳ לקח כי כשנתן לו נתן במדת רחמים וכשלקחו לקחו הוא ובית דינו
חס לו ולבית דינו היה כרח״ שטוב היה לו ולנשמתו הממון לא היה לוקחו ממנו
ועוד כיון באומרו ה׳ נתן כי למה יתרעם האדם על מה שאינו שלו והיינו ה׳ נת׳
ומידו הוא הכל כמ״ש דה״ע כי ממך הכל ומידך נתנו לך · וי״ו לקח להורות ד״ה א כט י״ד
שאין לאדם להתרעם על מעשה בית דין העליון שהוא וה׳ כי צדק ומשפט מכון
כסאו היאת׳ אומר ליוצרו מה תעשה · יהי שם ה׳ מבורך שחייב אדם לברך
על הרעה כשם שמברך על הטובה והטעם מפני שמשפטיו עמנו הוא לטוב לנ
לטהר נפשותינו כאומרו טוב ה׳ לכל ורחמיו על כל מעשיו ומטעם זה היה נחום תהלים קמה ט
איש גם זו אומר גם זו לטובה · ופי׳ מורי ע״ה גם זו אף על פי שהוא דין לטובה
שהיא חסד לקשור את הדין לעולם באהבה שהיא חסד והיינו גם כן יהי שם ה׳
מבורך כי ברכה בימין · עוד מהקולקולים הנמשכים מהכעס כתב בס׳ מדות
הנמצא אצלינו בכתיבת יד הא׳ שאם הוא מלמד לתלמידים מתוך כעסו יראתו

מתכו

ממנו התלמידים לשאול ממנו ספיקותם פן יכעוס עליהם ואפי' אם הם שואלים
אין לו לפרוש לתלמידיו כל הצורך וישיב להם דרך כעס ומתוך כך לא יבינו וז"ש
ולא הקפדן מלמד הכעסן אין לו חן בעיני הבריות והוא כשוטה בעיניהם ומתוך
כך אין מעשיו מקובלים בעיני הבריות ואפילו אם יש בידו תורה ומעשי' טובים
אין אדם לומד ממנו · דרש רב ספרא רגזן לא עלתה בידו אלא רגזנותו הכעסן
אינו מעביר על מדותיו ואינו מוחל על עלבונו אך הוא נוטר ונוקם תמיד ·
הכעס מביא האדם לידי מחלוקת כי כשהוא כועס על חבירו יריבו עמו והוא
עמהם וכשיש מחלוקת אז שונאיו יקנאוהו כבר ידעת דעת המחלוקת כשהוא
יתבאר בשער המחלוקת הכעסן מונע לבו מכל טוב כי כשהוא כועס אין לו לב
לרחם על עניים כי על השם נאמ' ברוגז רחם תזכור וזה רחוק מדרכי בני אדם · חבקוק ג ב
הכעס מבטל לב האדם בתפלה ואמרו אין השכינה שורה מתוך הכעס כי כל
כעסן לא יהיה חכם גדול כי הכעס מבריח מלבו חכמתו שלא יענה כהוגן ולא
יוכיח כהוגן וכל דבריו לא בהשכל · הכעסן מונע ממנו מוסרים ותוכחות כי
אין אדם רשאי לגלות לו טעיותיו ודרכיו המכוערים כי כל אדם מונע ממנו
מלהגיד לו ענייניו פן ירגוז עליו ואפילו אם יוכיחו אותו בני אדם לא יקבל
דבריהם מפני הכעס · כללו של דבר אין הכועס מקבל שום מדה טובה אם
לא יסיר הכעס מלבו כמו שאין הכעסן מקבל תוכחת מאחרים כן אינו יכול
להוכיח אחרים כי התורה אמרה הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא ויקרא יט ז
תחלת התוכחת בנחת ובסתר ותאמר לו בלשון רכה ותתכוונים כי לטובתו אתה
אומר לו ואז לא תקבל עליו חטא · אבל אם תוכיח את חבירך בקול רעש
ובזעם אז תשא עליו חטא כי הוא מתביים ואותו חבר לא יקבל התוכחה כי כן
דרך בני אדם כשאדם בא על חבירו בחזקה אז חבירו מתקשה כנגדו ולא יכניע
אותו תחתיו · ועל זה אמר שלמה דברי חכמים בנחת נשמעים · וכבר ידעת קהלת ט יז
מהלל ומשמאי שמאי היה קפדן והלל היה עניו אמרו גרים קפדנותו של שמאי
ביקשה לטרדנו מן העולם וענותנותו של הלל קרבתנו תחת כנפי השכינ' הלל
מרוב ענוה שהיתה בו לא היה אדם יכול להכעיסו כי המונע עצמו מן הכעס
קונה לו מדת הענוה והרחמנו' כי מחרון אף יה"וה מיד בא האכזריו' כדכתי' וחרה שמות כב כג
אפי' והרגתי אתכם בחרב ולכן לעולם אבל חרון אף כתיב הנקמה כדכתי' וחרה דברים ז ד
אף ה' בכם ועצר את השמים וכו' וכן הרבה · הכעס גורם עזות לאדם כי מחמת
הכעס לא יכנע ולא יודה על האמת ואומר החכם כשתרצה לחבר עם אדם
הכעיסהו אם יודה לך בשעת כעסו על האמת אז תתחבר לו ואם לאו הנח לו ·
הכעס מביא אדם לידי טעות כי מי היה גדול כמשה אמר כעס בג' מקומות ובא שמות יז ב
לכלל טעות שנאמר ויקצוף עליהם משה וכתיב ויקצוף משה על אלעזר ואיתמר ויקרא י ס
וכתיב מדוע לא אכלתם את החטאת וכתיב שמעו נא המורים וכו' וכתיב ויך ויקרא י ז
את הסלע וכתיב ויקצוף משה על פקודי החיל וכתיב בתריה ויאמ' אלעזר הכהן במדבר כ ד
פס לא י יא

זאת חוקת התורה מלמד שנשתכחה הלכה ממשה · ועתה אתה יכול להבין
אם הגיע ככה למשה שהיה אב לחכמים מה יגיע לכסילים בכל יום · לכן אמר
קהלת ז ט שלמה אל תבהל ברוחך לכעוס והזהר בו מאד שלא תתקלקל שום קלקלה בתוך
הכעס כי אמרו רבותינו המקרע בגדיו והמשבר כליו והמפזר מעותיו בחמתו
יהא בעיניך כאלו עובד ע"א שכך היא אומנותו של יצר הרע היום אומר לך עשה
תלים פא י כך ולמחר אומ' לו עשה כך וכך ועבוד ע"א ועובד כדכתי' לא יהיה לך אל זר ואיזהו
אל זר שיש בגופו של אדם הוי אומר זה יצר הרע המתגרה באדם בשע' כעסו ·
שבת קה ואמרו רבותינו ארבע מדות בדעות נוח לכעוס ונוח לרצות יצא הפסדו בשכרו
קשה לרצות ונוח לכעוס יצא שכרו בהפסדו נוח לכעוס וקשה לרצות רשע קשה
לכעוס ונוח לרצות חסיד · ואלו הד' מדות נאמרו' על הצדיקים כשהם כועסים
על הטובים או בענייני העולם אבל נוח לכעוס על עושי עבירות ונוח לרצו' להם
זו מדה רעה שמתרצה לרשעים וכל שכן מי שנוח לכעוס על הצדיקים וקשה
לכעוס על הרשעים ונוח לרצות לרשעים וקשה לרצות לצדיקים זהו רשע גמור ·
ואף על פי שהכעס מדה רעה מאד מ"מ צריך האדם להנהיג עצמו בקצת העתי'
במדת הכעס כגון לייסר הרשעים ולהפיל אימה על בני ביתו ולזרוק מורא על
התלמידים · וכשכועס על עושי עבירות ישקול כעסו כמו במשקל לפי שאמר
במדבר לב יד מרע"ה על ראובן וגד תרבות אנשים חטאים לכן בן בנו נעשה כהן לפסילים
ואף על פי שלפעמים יכעוס הכל צריך מדת טובה בכל דרכיו של אדם וראה
היאך לעשות מצוה בין בכעסו בין בשחקו · אדם שיש בו מדת הכעס ומכריח
משלי טז לב את מדתו ומנהגו כאלו אינו כועס ואינו מבעלי הכעס עליו נאמ' טוב ארך אפים
מגבור וארך אפים הן ז' מי"ג מדות הנאמר בהקדוש ברוך הוא · ואמר החכם
מי שכעסו בא עליו במחשבה תראה עליו היישוב הדעת ומי שכעסו בא עליו
בלא מחשבה תראה השטות · ועוד אמרו מי שהוא כעסן ורגזן אמיץ אינו רחוק
מן המשוגעים הנכפי' ומי שהוא רגיל בכעס חייו אינם חיים ואינו שמח לעולם
וכיון שאינו שמח אינו מקבל שום מאורעותיו בשמחה ואינו מצדיק עליו את
הדין ואינו יכול לעבוד את השם יתברך בשמחה · כשאדם שרוי בתענית או
כשהוא שרוי בצרה אחרת אז הכעס מצוי בלבבו וכן בזמנים האלו צריך ליזהר
יותר שלא יכעוס · השתיקה מבטלת הכעס וגם קול הנמוך ולכן כשיראה
האדם שכעסו מתגבר ישתוק או ידבר בנחת ולא ירעים קולו בכעסו כי המגביה
קולו בשע' כעסו יתעורר הכעס אבל קול הנמוך והשתיקה משקיטין את הכעס
וגם לא יראה פניו של אדם שכועס עליו אך ידבר עמו בלא ראיית פני ואז יבריח
כעסו מלבו · ודע כי נזר של אדם כשהוא מושל בכעסו כמו שנאמר שכל
משלי יט יא אדם האריך אפו · והכעס מוטה מאד אל הגאוה וכבר ידעת רעות של הגאוה
וראוי לאדם שיתרחק מן הכעס ואפי' על דבר שראוי לכעוס עליו מ"מ יעבר רוחו
ולא יכעוס · וצריך בעל הכעס לעשות מתחלה כשיעלה בדעתו שלא יכעוס

צריך שלא ירגיש כלל ואפילו אם הוכיח וקלל לא ישיב ולא יכעוס ולא יחוש. וזה הדבר ברור מי שהיה קפדן הרבה יותר כוח לו שלא ירגיש כלל וישתוק ויעצור רוחו לגמרי ממי שיכעוס מעט כל זה אי איפשר לכעסן לעשות כי אם ימשוך בלבו מעט מן הכעס ולבסוף הרבה. ומי שרוצה לעצור רוחו מכעס ורוצה להטיל אימה על בני ביתו או אם הוא פרנס ורוצה לכעוס על הציבור שיחזירם למוטב. כיצד יעשה יראה עצמו לפניהם כאלו הוא כועס כדי לייסרם ותהיה דעתו מיושבת עליו בינו לבין עצמו כאדם שהוא מראה שהו' כועס בשע' כעסו ואינו כועס וכשהו' מראה כעסו על בני ביתו יזהר שלא יעשה כך כשיש לו אורחי' עניים כי הם סוברי' שהוא כועס עליהם לכן יראה אותו שמח לפניהם. וכן חכמי' להתרחק מן הכעס עד שיהי' רגיל עצמו שלא ירגיש אפילו בדברים המכעיסים עד שיעקור הכעס מלבו וזו היא דרך הטובה ודרך הצדיקים כי הם עלובים ואינם עולבים שומעים חרפתם ואינם משיבים ושמחים בייסורין ומצדיקים עליה' את הדין ועליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו ובזה נכלל הפרק: שופטים ה לא

פרק ששי

עם היות שבפ' הקודם ביארנו הסבות המבטלות הכעס והיה נראה לכאורה כי לקניית הענוה די בביטול הכעס כי מכלל לאו אתה שומע הן מ"מ צריך לדעת כי לקניית הענוה צריך דברים הרבה כי יש כמה הדרגו' והעד על זה שאמר הכתוב עקב ענוה יראת ה' פי' סוף מדריגות (משלי כב ד) הענוה הוא יראת ה' כמו שהעקב סוף גוף האדם וכיון שכן הרבה מדריגות יש לה וצריכין ביאור. ראשית קניית הענוה הוא שירגיל לקנות ד' מדות הנזכרו' במשנה במסכת אבות ברים פ' בן זומא איזהו חכם הלומד מכל אדם איזהו גבור הכובש את יצרו איזהו עשיר השמח בחלקו איזהו מכובד המכבד את הבריות וכו' וד' מדות אלו הם כנגד ד' אותיות שבשם ובמעט עיון ידע המעיין הרגיל בדברי הרשב"י ע"ה היאך צודקין הכינויין כל אחד במקומו. ולענין הענוה בלי ספק כי הלומד מכל אדם בודאי הוא עניו כי מרוב ענותנותו אינו חושש ללמוד תורה אפילו שיהיה קטן שבקטנים מפני שאינו חושש אלא לכבוד התורה והיינו כי עדותיך שיחה לי (תלי' קיט צט) וכן את' בזוה"ר דתנא כל מאן דאכית למילוי דאורייתא זכאה הוא בהאי עלמא וכאלו קביל תורה מסיני ואפילו מכל ברנש כמי בעי (זוהר פר' אחרי מות דף סט) למישמע מילוי דאורייתא ומאן דירכין אודניה לקבליה יהיב יקר למלכא קדישא ויהיב יקרא לאורייתא ועליה כתיב היום הזה נהיית לעם לה' אלהיך (דברים כז). איזהו גבור הכובש את יצרו כמו שפי' טוב ארך אפים מגבו' כי אם יחרפוהו ויכעיסוהו יאריך אפו ויכבוש את יצרו וישתוק זהו גבור האמתי והוא טוב מהגבור שהוא נקרא גבור לענין המלחמה. ולענין הראיה איפשר לומר שראית הפסוק היא שכיון שהפסוק אמר טוב ארך אפים מגבור אין אומ' טוב זה מזה אלא אם יכנסו בסוג אחד כנראה שגם ארך אפים הוא גבור והוא ראוי ליקרא גבור שיותר גבורה עושה בכבישת יצרו יותר מהגבור הכובש מלחמה ממלחמות המדינות

והיא מדה ממדות הענוה שהיא אריכות אפים ונקרא גבור הכובש את יצרו
מפני שהיצר כמסך למטה מסיגי הזהב והוא כובשו ואינו נותן לו מקו' שיתפשט
וכענין שפי' בתיקונים שהוא כענין הכלב הכבוש בשלשלת · איזהו עשיר
השמח בחלקו כי ממדות הענוה הוא להיות מסתפק במועט כדפי' בפרק קמא
משער הזה כי זו היא ממדות אברהם אע"ה עין טובה ורוח נמוכה וכו' והרודף
אחר המותרות יתגאה לבו כדכתיב פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה דברים ח יב
וישבת ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך · איזהו מכובד המכבד את הבריות דברים ח יד
גם זו ממדות הענוה לכבד לכל הבריות בין עניים בין עשירי' כי מאחר שכולם
עשויים בצלם העליון המכבדם מכבד האומן שעשאם והמבזם ח"ו מבזה האומן
וכמו שאמרו בתעניות על רבי שמעון בן אלעזר שאמר כמה מכוער אדם זה תענית פ"ג
אמ' ליה לך אמור לאומן שעשאני כמה מכוער כלי זה שעשית עד שהוצרך לשאול
ממנו מחילה ואמר ליה נעניתי לך מחול לי וכו' והיינו מאמר בראשית רבה
שהעתקנו בפרק הקודם מפ' זה ספר תולדות אדם ע"ש · ובכבודו לכל אדם
בין קטן בין גדול הוא חוץ מבעלי הגאוה כי בעל הגאוה מראה בנפשו כי לו
נאה הכבוד ושאר בני אדם פחותי' ממנו בעיניו ואינו מכבדם וראייתו הפסוק
כי מכבדי אכבד · ופי' רבינו עובדיה ע"ה כי מכבדי אכבד והדברים ק"ו ומה שמואל א ב ל
הקדוש ברוך הוא שהוא מלך הכבוד וכל מה שברא בעולמו לא בראו אלא לכבודו
מכבד את מכבדיו ק"ו לבשר ודם עד כאן לשונו · וקרוב לפי' שפירשתי מצאתי
שפי' החסיד הר' יוסף יעבץ ע"ה ז"ל ודע עוד כי אלו הד' מעלות הם כל שלימות
האדם הא' מעלות החכמה הב' והג' מעלות המעשה · הב' מצות לא תעשה הג'
מעשה וכאו' גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמי' וכמו שהקדמתי · והד' המעלה
מכלם כשהיו כלם על השלימות כי בהתקבץ כולם ויתייחדו אחדות שלימה אז
תתייחד מהם הענוה אשר היא גדולה מכל המעלות וכאו' ענוה גדולה מכולם
והיא המביא' לידי רוח הקדש וכתי' ולפני כבוד ענוה' ולזה קראו בן זומא מכובד משלי טו לג
כי כבוד השם חופף עליו כל היום ובין כתפיו שכן והם גוררות א' לחברתה ·
כי החכמה היודע מעלת נפשו ושיעורה לא ימכרנה בהנאת שעה משל לשני בני
אדם היו בידם ב' מרגליות טובו' זה שיודע מעלת המרגלית יצרנה כבבת עינו
זה שאינו יודע מעלתה יתננה על פת לחם · וכן הבורים אינם מרגישים
מעלת נפשם ולכן ישלחו עצמם אל העבירות · אבל המשכיל הנלבב ביראת
נפשו ישמרנה ותבא בלבו יראת שמים · וגם החכמה בכח מתשת כח יצר הרע
והנה מצד היראה יתחיל להתנוצץ בו כח האהבה כי היראה והאהבה שתיהם
כאחד קשורו' יתלכדו ולא יתפרדו וגם מצד היותו כובש את יצרו יסתפק במעט
וייטב בעיניו לתת מעשרו למי שהפקיד אצלו והנה המטיב לאנשים בממונו כל
שכן במתיק לשונו נמצא כי אלה הד' מעלות גוררת הא' לחברתה עד כאן לשונו'
והנה עד איזהו מכובד שפי' החסיד הנזכר ע"ה שהוא על סוד הכבוד העליון

וכן

וכן הוא גם כן לפי דרכי יובן מה שאמרו בעירובין ז"ל בעני שאמר שם למה זכו עירובין פ"ט
לקבוע הלכה כב"ה ואמרו מפני שנוחין ועלובין היו ללמדך שכל המשפיל עצמו
הקדוש ברוך הוא מגביהו וכל המגביה עצמו הקב"ה משפילו וכל המחזר אחר
הגדולה גדולה בורחת ממנו וכל הבורח מן הגדולה גדולה מחזרת עליו וכל
הדוחק את השעה השעה דוחקתו וכל הנדחה מפני השעה השעה עומד' לו עכ"ל
ופי' רש"י ע"ה דוחק את השעה שיגע להעשיר להתגדל ורואה שאינו מצליח ואף
על פי כן חוזר והולך למרחקים ומכניס עצמו לגבוהות · שעה עומדת לאחר
זמן עתידה לעמוד לו שעה מצלחת · טעם לדבר שהמשפיל את עצמו הקב"ה
מגביהו ואחר דברי המאמר הטעם כמה שביארנו בפ"ק מהשער כי אין השכינ'
שורה אלא על לב נשבר ונדכה והענויים שהם מאכין תבירין דילא הם כסאה
כאומרו מרום וקדוש ואשכון את דכא ושפל רוח · וביארנו בשער התשובה כי ישעיה נז טו
כאשר הלבנה מתמלאת ומתחדשת אותם שאחזו בה מתחדשים ועולים עמה
והעושה הפך זה רוחו מתגאה עליו והשכינה מתרחקת ממנו ואז גם כן הגדולה
בורחת ממנו כי כאשר הקב"ה מתרצה באדם ושורה עליו נותן חנו בעיני הבריו'
שיכבדוהו ויגדלוהו · אמנם כאשר אין הקב"ה עמו גם בני אדם מתרחקי' ממנו
ע"ד כל שרוח המקום נוחה הימנו רוח הבריו' נוחה הימנו וכו' ולכן ברצות ה' דרכי
איש גם אויביו ישלים אתו · ועד"ה היא נקראת גדולה מצד הגדולה והיא נקראת
שעה כדפי' בתיקוני' כינויים לו בה ולכן סוד הגדולה העליונה בורחת ממנו וכן
השעה דוחקתו או שעה עומד' לו · ובזה יובנו כמה פסוקי' ממשלי בענין הענוה
הא' ולפני כבוד ענוה פי' קודם שירשה הכבוד העליון על האדם צריך שיהי' עניו משלי יח יב
מן הטעם האמור וכן ושפל רוח יתמוך כבוד כי ע"י השפלו' רוח נעש' כסא לשכינה שם כט כג
והוא תומך אותה כענין הכסא שהוא תומך לאדם וכן כבוד לאיש שבת מריב פי' שם כ ג
המשכת הכבוד העליון לאיש כשהוא שובת מריב אבל אם הוא איש ריב ובעל
מחלוקת הכבוד העליון בורחת ממנו ולכן כדי לזכות למדת הכבוד העליון צריך
לאחוז בכל מדות הענוה הנזכרו' מפורשים בפסוקי' ובגמ' · ומלבד מה שנתבאר
בפרקי' הקודמי' נכינו עוד כמה תנאים ואו הם הא' הכניעה בעניני עולמו · כולם
הנר' מהם והנסתר בדיבוריו ובמעשהו ובתנועת איבריו וכוחם ולא יהיה תוכו
בכל זה הפך ברו ולא מכפוכו נגד כרהו ותנועותיו שקולו' ונכונות ושוית הולכות
ע"ד הכניעה והשפלות לאהים ית' ולבני אדם כפי התחלקות מעלותם וכפי הטוב
לו מהם לתורתו ולעולמו כמו שאמר טוב איש חונן ומלוה יכלכל דבריו במשפט תלים קיב ה
ואמרו חכמי' הוי שפל רוח בפני כל אדם ואמר והוי קל לראש ונוח לתשחורת עכ"ל אבות פ"ג
מחובת הלבבות · ומסוג זה מה שאמרו בסנהדרין שלחו מתם איזהו בן העולם סנהדרין פ"
הבא ענותן ושפל ברך שייף ועייל שייף וכפיק וגרים באורייתא תדירא ולא
מחזיק טיבותא לנפשיה יהבי ביה רבנן עינוהי ברב עולא בר אבא עכ"ל ·
ופירש"י ע"ה שייף שוחה נכנס ושוחה יוצא וכו עוד בסוף היה קורא מרגלא בפומיה ברכות פ"ב

דאביי לעולם יהא אדם ערום ביראה מענה רך משיב חמה ומרב' שלום עם אחיו
ועם קרוביו ועם כל אדם ואפי' עם נכרי בשוק כדי שיהא אהוב למעלה ונחמד
למטה ויהא מקובל על הבריות אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הקדימו
אדם שלום מעולם ואפי' נכרי בשוק עד כאן לשונו ׳ וכן שנינו באבות פ"ד ר' מתיא
בן חרש אומר הוי מקדים בשלום כל אדם והוי זנב לאריות ול' תהי ראש לשועלי׳
ופי' בטעם והוי זנב לאריות ול' תהי ראש לשועלים כי זנב אריה נקרא אריה וראש
שועל הוא שועל וכן מתנאי השפלו' שיהיה מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף
מלאכי ב ז שלום ׳ ופי' בבריתא דמסכ' כלה בשפל רוח למידין מאהרן דכתיב כי שפתי כהן
ישמרו דעת, ואין לך שפל רוח יותר מרודף שלום וחשוב בדעתך היאך הוא
רודף שלום אם איכו שפל רוח הא כיצד אם אד' מקללהו אומ' לו שלום עליך ׳ אדם
מריב עמו ושותק ועוד אם רבו שנים הוא משפיל רוחו והולך אצל זה ומרצהו על
זה וכן לזה כך הייתה אומנותו של אהרן ודרך רדיפת השלום שהיה עושה אהרן
כתבא' שם והועתק במנורת המאור של ר"י אבוהב ע"ה ולכן לא נצריך בהעתקת
לשונו ׳ ועוד תחת סוג כניעה זו שכאמר ישב בין בני אדם יבחר לעצמו השפל
ויקר' רבה פ"א שבמקומות וכן אמרו בויקרא רבה' רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי פתח קרא
משלי כה ז כי טוב אמר לך עלה הנה מהשפילך לפני נדיב ׳ רבי עקיבא מתני לה בשם רבי
שמעון בן עזאי רחק ממקומך שנים ושלשה מושבות ושב עד שיאמרו לך עלה
הנה ואל תעלה שיאמרו לך רד מוטב שיאמרו לך עלה עלה ואל יאמרו לך רד רד
וכן הלל אומר השפלתי היא הגבהתי הגבהתי היא השפלתי וזה טעם המגביהי
לשבת המשפילי ׳ את מוכא בשעה שנגלה הקדוש ברוך הוא למשה מתוך הסנה
שמות ג ו היה מסתיר פניו ממנו שנאמר ויסתר משה פניו אמר לו הקב"ה לך ואשלחך
אל פרעה עד כאן לשונו ׳ עוד אמרו במדרש מכילת' רבי יוסי אומר לא מקומו
של אדם מכבדו אלא אדם מכבד את מקומו מכאן אמרו שכל זמן שהשכינה שורה
שמות יט יב בהר כל הנוגע בהר מות יומת נסתלקה שכינה הכל רשאין לעלות בהר עכ"ל ׳
ב"ר פ לז וכן מסוג בחינה זו שיהיה האדם מקטין את עסקיו כמו שדרשו בבראשית רבה
למה נקרא שמו יקטן שהיה מקטין עצמו ואת עסקיו ומה זכה זכה להעמיד י"ג
משפחות ומה אם הקטן שהו' מקטין את עסקיו כך גדול שהוא מקטין את עסקיו
בראשית מח יד על אחת כו"כ ודכוותה וישלח ישראל את ימינו וישת על ראש אפרים והוא הצעיר אמר ר'
חנינא וכי מן התולדו' אין אנו יודעין שהוא הצעיר אלא שהיה מצעיר עסקיו ומה
זכה זכה לבכור' ומה הבכור' ע"י שהיה מצעיר את עסקיו זכה לבכורה גדול שהו'
זוהר פר' שלח מצעיר את עסקיו עאכ"ו ׳ עוד במעלת המקטין עצמו פי' בזוהר והם חידושים
דף קסה שהיו כשמו' הצדיקי' מגידי' להרשב"י ע"ה מישיב' של מעלה ז"ל אי ר' אי ר' כמה חדתין
מלין מגו רב מתיבתא זכאה איהו מאן דאזעיר גרמיה בהאי עלמא כמה
הוא רב ועילאה בההוא עלמא והכי פתח רב מתיבתא מאן דאיהו זעיר איהו
בראשית כג א רב ומאן דאיהו רב איהו זעיר דכתיב ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים
שנה

שכה ושבע שנים מאה דאיהו חשבון רב כתיב ביה שנה זעירו דשנין חד אזעיר ליה שבע דאיהו חשבון זעיר אסגי ליה ורבי ליה דכתיב שבע שנים ק״ח דלא רבי קב״ה אלא לדאזעיר לא אזעיר אלא לדרבי זכאה איהו מאן דאזעיר גרמיה בהאי עלמא כמה איהו רב בעילויא בההוא עלמא עד כאן לשונו ׃

וכן דרשו גם כן רז״ל במגלת אסתר על פסוק הס״ר המסכפת רבי יוחנן ורשב״ל יחזקאל כא לא
הסר המסכפת מי שהוא גדול בעה״ז קטן לעולם הבא ׃ רבי מיאשא בר מיאשא בר בריה דרבי יהושע בן לוי נשתתק בחוליו שלשה ימים לאחר שלשה ימים נתיישבה דעתו עליו אמ״ל אבוי היכן היית בני אמ״ל בעולם מעורבב הייתי מה אמית תמן אמר הרבה בני אדם ראיתי כאן בכבוד ושם בבזיון שם בכבוד וכאן בבזיון עד כאן לשונו ׃ עוד מתנאי הענוה לקבל את כל אדם בשמחה בסבר פנים יפות ולהקדים בשלום כל אדם ואם ידבר עם חבירו לא ידבר בפנים זועפות אלא בפנים שוחקות ופי׳ רז״ל בכתובות על פסוק ולבן שינים ז״ל אמר כתובות ס
רבי טוביה המלבין שיניו לחבירו יותר ממשקהו חלב שנאמר ולבן שנים אל תקרי נקרא
לבן אלא ליבון שינים עד כאן לשונו ׃ וכן אל יתעצב מלדבר ולהשיב על ראשון ראשון אפי׳ שיהיה קטן שבקטנים וזה נלמד ממעשה דהלל הזקן שהביאו בשבת פ״ב שאמר לו הלל שב והיה משיב לו על כל דבר ודבר ולא אמ״ אין לי פנאי עתה בא למחר או אחר ראיו׳ וכן כיוצא בזה מצינו לרבי יהושע בן לוי שקראו תינוק א׳ והלך אחריו מהלך שלשה מילין כדאיתא במדרש והועתק בילקוט ישעיה בפסוק ונתתי כדכור שמשותיך ׃ עוד מתנאי הענוה כתב בח״ה שהוא עשות ילקוט ישעיה
הטוב לבני אדם ודבר טוב להם ולדונם לזכות ושלא יספר בגנותם ושימחול סימן סל״ט דף
להם מה שידברו ויספרו בגנותו והם אינם ראוים לכך וממחילת הדבור הרע כג ע״א
והגנות מה שאמר הכתוב ותדבר מרים ואהרן במשה ואומר והאיש משה ענו ישעיה כד יב / במדבר יב א
מאד מפני שמחל להם ׃ ואמר אם גמלתי שלמי רע ׃ ואמר אל תאמר כאשר תהלים ז ה
עשה לי כן אעשה לו ׃ ואז״ל הנעלבים ואינם עולבים שומעי׳ חרפתן ואינם משיבין׳
עושים מאהבה ושמחים ביסורים עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש שופטים ה לא
בגבורתו עד כאן לשונו׃ והנמשך מזה הוא שלא ימסור דין על חבירו כדגרסינן
בסוף פ׳ החובל ׃ אמר רבי יוחנן המוסר דין על חבירו הוא נענש תחילה שנא׳ ב״ק פ״ח
ותאמר שרה לאברהם חמסי וכתיב ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבכותה והני רשב״א יו ה / שם כג ב
מילי דאית ליה דיינא בארעא אמ׳ רבי יצחק אוי לו לצועק יותר מן הנצעק תניא כמי הכי אחד הצועק ואחד הנצעק במשמע אלא שממהרין לצועק יותר מן הנצעק עד כאן לשונו ׃ ופי׳ רש״י אחד הצועק ואחד הנצעק במשמע׃ וחרה שמות כב כד
אפי׳ והרגתי אתכם שנים משמע אלא שממהרין מן הצועק תחילה כדאשכחן בשרה עד כאן לשונו ׃ והטעם לזה שמעתי ממורי עליו השלום כי אין ראוי לעורר דין למעלה כי המלך ראוי שיהיה לעולם ׃ברצון׃ טועם הכל והמוסר דין מעיר קטגוריא ודין למעלה והמלך כועס לעשות הדין וכתי׳ חמת מלך מלאכי׳ משלי טז יד

מות ולכך נפרעי' מן הצועק תחילה מפני שהוא התעורר הדין שהיה שקט והוא
עד חופר גומץ בו יפול ומשום זה היה מר זוטרא אומר בכל לילה קודם שישן שם י׳ ם
שרי ליה למאן דמצערן ליה כדאמרינן במגילה פ׳ בני העיר ולא עלתה על מגלה פ״ג
מטתי קללת חבירי כי הא דמר זוטרא כי הוה סליק לפורייה אמר שרי ליה לכל
מאן דצערן עד כאן לשונו · כדי שלא יהיה הוא סבה לעורר הדין להלקות
לשום נברא · וזו היא מדת החסידים שהיא לפנים משורת הדין כי עם היות שלא
היה צועק בדבר שאין לו דין למטה שהיה מותר לו לצעוק עכ״ז היה מוחל וכן
ראוי ליזהר שלא להקניט את חבירו שלא יבא לידי תקלה שלפעמי׳ קללת הדיוט
מתקיימת · כדגרסינן שם ז״ל ואמר רבי יצחק לעולם אל תהי קללת הדיוט ב״ק פ״ח
קלה בעיניך שהרי אבימלך קלל את שרה ונתקיים בזרעה שנאמר הנה הוא לך
כסות עיני׳ אמר לה הואיל וכסית ממני ולא גלית שהוא אישך וגרמת לי הצער
הזה יהיה רצון שיהיו לך בנים כסויי עינים ונתקיים בזרעה דכתיב ויהי כי זקן
יצחק ותכהן עיניו מראות עד כאן לשונו · ועוד שם אמר רבי אבהו לעולם יהא
אדם מן הנרדפין ולא מן הרודפין שאין לך נרדף בעופות יותר מתורים ובני
יונה והכשירן הכתוב לגבי המזבח עד כאן לשונו · עוד מתנאי הענוה שנינו
בפ׳ החובל זה לשונו אעפי׳ שהוא נותן לו אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר ב״ק ח
ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא ומנין שאם לא מחל לו שהוא אכזרי שנאמר
ויתפלל אל האלהים וירפא אלהים את אבימלך · ואמרו בגמרא תנו רבנן כל
אלו שאמרו דמי בשתו אבל דמי צערו אפי׳ כל אילי נביות שבעולם אין נמחל לו הביא
עד שיבקש ממנו שנאמר השב אשת האיש וכו׳ עד כאן לשונו לענייננו · ופרש״י
עליו השלום כל אלו שאמרנו סלע מנה מאתים וד׳ מאות דמי בשת אבל צער
שרואג על בושתו אינו נמחל לו עד כאן לשונו · ובתוספתא דהחובל דתניא
החובל בחבירו אעפ״י שלא בקש החובל מן הנחבל הנחבל צריך שיבקש
רחמים עליו שנאמר ויתפלל אברהם אל האלהים וכן אתה מוצא ברעי איוב תוספת׳ כ׳ י׳
שנאמר קחו לכם שבעה פרים ושבעה אילים מה כתיב בתריה וה׳ שב את שבות איוב מב ח
איוב רבי יהודה משום ר״ג הרי הוא אומר ונתן לך רחמים ורחמך והרבך סימן שם מב י
זה יהא בידך כל זמן שאתה רחמן הרחמן ירחם עליך עד כאן לשונו · עוד אמר דברים יג יח
במדרש אמר רבי יששכר דכפר מנדו ומה אם יוסף שמחל לאחיו דכתיב לא
אתם שלחתם אותי הנה ראה עד היכן היא מתוקנת מי שאינו מוחל עאכ״ו עד ילקוט תלים
כאן לשונו · עוד אמרו במדרש בענין שמעי כאשר בא אצל דוד לשאול ממנו מזמור י סימן
שימחול לו אמר והנה באתי היום ראשון לכל בית יוסף ז״ל רבי שמואל בר נחמני עלי תרמ״א דף כג ע״ב
מבבל שאל לו רבי יונתן מהו דכתי׳ והנה באתי היום ראשון לכל בית יוסף אמ׳ ילקוט שמואל
ליה כשבא שמעי אצל דוד אמ״ל מה אחיו של יוסף גמלוהו רעה והוא גמלן טובה סימ׳ קנ״א דף
כך אני גמלתיך רעה גמול עמי טובה עד כאן לשונו · עוד מתנאי הכניעה כג ע״ב
כתב בא״ה כשיפגע בחכמים בדעת אלהים ובתורתו הקרובים אל האלהים כמו
שנאמר

שנאמר יהלמני צדיק חסד ויוכיחני ואמר שאו רעים לפני טובים עד כאן לשונו · תלים קמא ה
ורז"ל אמרו בפ' ערבי פסחים מנין היודע בחבירו שהוא גדול ממנו אפי' דבר משלי יד יט
אחד שחייב לנהוג בו כבוד ת"ל כל קבל די רוח יתירה ביה עד כאן לשונו · פסחים פ"ע פ דניאל ה יב
ובזוהר בפסוק אליהו בן ברכאל הבוזי ממשפחת רם אומר אליהו כהנא הוה זוהר פ' תרומה
ומזרעא דיחזקאל נביאה הוה כתיב הכא בן ברכאל הבוזי וכתיב התם יחזקאל דף קסו
בן בוזי הכהן ואמר לקמיה אמאי איקרי הבוזי על דמבזה גרמיה לגבי מאן
דגדול מניה ועל דא סליק בשמא עילאה בוזי דא איקרי אדם שלימא בכלא מה
דלא איקרי ברנש הכא הה"ד ואתה בן אדם ועל דסליק בשמא דא איקרי רם
עילאה על כלא ועל דא אמר צעיר אני לימים ואתם ישישים לימים מימים מיבעי איוב לב ו
ליה מאי לימים אלא אמר צעיר אני ואזעירנא גרמאי לימים לגבי ברנש דאית
ליה יומין סגיאין עד כאן לשונו · ומסוג זה מה שאמר במשנה בפ"ה דאבות
ז' דברים בגולם וז' בחכם חכם אינו מדבר לפני מי שגדול ממנו בחכמה ושאר
המדות האמורות במשנה יש בהם מדרכי הענוה בענין על מה שלא שמע אומר
לא שמעתי וכן אינו נכנס לתוך דברי חבירו ואינו נבהל להשיב כי צריך לזה
כבישת היצר · עוד מתנאי הענוה כתב בא"ה כשישבחוהו במדותיו הטובות
חייב להכנע ויעביר על לבו מה שקדמו לו מן העונו' והחטאי' אשר הבורא ידעם
וכסה אותם עליו והאריך לו כדי שישוב מהם ואל ישמח בטעות בני אדם בו אך
יאבל בעבור שהבורא יתברך יודע באמת רוע מעלליו והתעלמותו מפרוע
ממנו האלהים וגמול טובתו ויכנע בלבו כמ"ש כי עונ"י אגיד · עוד כתב במקום תלים לח יט
אחר שאם ישבחוהו על טובה יבוז למשבחו עליה ותהיה נקלת בנפשו וקטנה
בעיניו משיותה מקובלת ורצויה אצל הבורא לקטנותה אצל מה שהוא חייב בו
מכפלי הטובה ההיא ויאמר למשבחו רב אחי איכה נגד עונותי אלא כניצוץ מן
האש בים ואפי' אם תהיה נחשבת למאומה איך נדע אם היא נצלת מפגעי
ההפסד המשיגים אותה עד שיקבלנה הבורא ממני ולא ישיבנה עלי וישליכנה
בפני כמו שכתוב וכי תבואו לראות פני וכו' כמ"ש אם ישבחוהו בשקר שחייב ישעיה א יב
להרחיק הדבר ההוא מעצמו ויאמר למשבח די לי אחי בקיצור במה שאני חייב
בו לבורא אל תקבץ עלי עון קצור ועון השבח במה שלא עשיתי כי אני יודע
עונותי ופשעי כמ"ש דוד כי פשעי אני אדע · וכן האות על הענוה כאשר ייטב תלים נא ה
לו אל בטובה גדולה בחכמה יתירה ותבונה רבה או עושר גדול או גם כן
כבוד אצל המלכו' והדומה לזה ממה שנהגו בני אדם להתפאר בהם ולהתגאות
בעבורם וכאשר על ענין השפלות קודם לכן פי' דבריו כאשר בשפלות שהיה לו
קודם היות לו הגדולה והחכמה ולא הוסיף אלא ענוה ושפלות לפני האלהי' וכבוד
וטובה לבני אדם כמו שאמר אברהם עת שבחו הבורא ואמר המכסה אני
מאברהם אנכי עפר ואפר ואמר משה ונחנו מה ואמר דוד הע"ה ואנכי תולעת ולא בראשית יח יז שמות טז ז
איש אז תבין מצפונו ותזמן כניעתו עד כאן לשונו · ובמדרש משלי אמר תלים כב ז

בפסוק

(זוהר פ׳ תרומה דף קנט) בפסוק יהללך זר ולא פיך נכרי ואל שפתיך · ובזוהר אמר שבשעת שיום ישראל
קדושה דסדרא כדין כרוזא נפיק ואמר עילאין ותתאין אציתו מאן איהו גס
רוחא במלי דאורייתא מאן איהו דכל מילוי בגין לאתגבה במלי דאורייתא בגין
דתנינן דברנש בעי למהוי שפיל בהאי עלמא במלי דאורייתא דהא לית גבהו
(שם פ׳ שלח לך דף קים) באורייתא אלא בעלמא דאתי עד כאן לשונו · ובזוהר אמר שרבי חזקיה ורבי
ייסא היו הולכים בדרך ופגעו באדם א׳ ושאלו לו מי אתה ואמר יהודי אני ושאלו
לו אם היה עוסק בתורה ואמר הא אנא אשתדלנא באורייתא על ידוי דחד ברי
דאנא עיילת ליה לבי רב ובגיניה רווחנא באורייתא · אמר רבי חזקיה אי על
ידא דברך טב הוא אבל מלה דאנן ביה אנן חמינן דלאתר אחרי בעי לאסתלקא
אמר ההוא ברנש אימא מילך דלזמנין באפרקסותא דעניא תשכח מרגליתא
אחר שדרש להם הפסוק ששאלו לו א״ל תרצה להלוך עמנו א״ל להם אי עבידנא
הכי אורייתא תקרי עלי כסיל ולא עוד אלא דאתחייבנא בנפשאי א״ל אמאי
(משלי כו ו) אמר לון דהא שליחא אנא ושלמה מלכא אמר מקצה רגלים חמס שותה שולח
דברים ביד כסיל · לאחר שהלך פגעו רבי חזקיה ורבי ייסא בבני אדם ושאלו
על אותו האדם מי הוא א״ל רבי חגי הוא וחבריא דבין חברייא הוא וכו׳ א״ר
ייסא ודאי דא הוא רבי חגי דכל יומוי לא בעא לאחזאה גרמיה במה דידע ועל
(שם כו יב) דא אמר לן דהא בריה זכא ליה באורייתא בגין דאמר קרא ראית איש חכם
בעיניו תקוה לכסיל ממנו ודאי שליחא מהימנא הוא עד כאן לשונו · ומהמאמר
הזה תראה מעלת הראשונים שאפי׳ במקום שאין מכירין אותו לא היה מודיע
עצמו ואמרו רז״ל באגדת שמואל שמפני שאמר שמואל אנכי הרואה נענש ז״ל
אנכי הרואה אמר רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי א״ל הקב״ה שמואל אתה
קורא עצמך רואה אני מראך דבר שאין אתה רואה אימתי א״ל בשעה שאמר
(שמואל א טז ו) לו מלא קרנך שמן וכו׳ ויאמר ה׳ אל תביט אל מראהו וכו׳ ורבותיה והדבר אשר
(תלים קיט נד) יקשה מכם כמו שהעתקנו בפ״ב · וכן דוד נענש מפני שאמר זמירות היו
(שמואל ב ו ז) לי חוקיך ז״ל דרש רבא מפני מה נענש דוד בעוזא דכתי׳ ויכהו שם על השל מפני
שקרא לספר תורה זמירות היו לי חוקיך אמר ליה הקב״ה דברי תורה שכתוב
(משלי כג ה) בהם התעיף עיניך בו ואיננו אתה קורא אותם זמירות הריני מכשילך בדבר
(במדבר ז ט) שאפי׳ תינוקות של בית רבן יודעים דכתיב ולבני קהת לא נתן כי עבודת
(ב״מ פ״ז) הקדש עליהם עד כאן לשונו · והמשבח עצמו בחכמה הוא כסיל כדאמרינן
(משלי יד לג) אמר רב חמא מ״ד בלב נבון תנוח חכמה זה תלמיד חכם בן תלמיד חכם
ובקרב כסילים תודע זה תלמיד חכם בן עם הארץ · אמר עולא היינו דאמרי
(זוהר פ׳ בלק דף קנג) אינשי אסתירא בלגינא קיש קיש קריא עד כאן לשונו · ובזוהר על ענין
(במדבר כג טו) בלעם שהיה משבח עצמו ואמר ואנכי אקרה כה והקשו שם שהרי אמר ולא קם
נביא עוד בישראל כמשה אבל באומות העולם קם ואי כל דא הוה בידיה
וכל תקיף בחכמתא גבר דישבח גרמיה בחילא תקיף דכתיב ואנכי אקרה כה

אעקר

אעקר לכה מהאי היאך יכילו לקטלא ליה אלא בספרא דחכמתא דשלמה מלכא הכי אמר תלת סימנין איכון סימן לעבירה ירקון סימן לטטות מלין סימן דלא ידע כלום טבוחי ודא אכרע לסאר סוטה בכל עבירות כולא אית ביה והא כתיב יהללך זר ולא פיך ואם לאו זר פיך לאו הכי אלא אי לא הוי מאן דאיסתמודע לך אפתח פומך לתללא ולאודעא מלי קשוט באורייתא וכדין פתיחו דפומך ישבחון ויכדעון מאן את דלית מלה בעלמא דישתמודעון ליה לבר־נש אלא בזמנא דאפתח פומיה פומיה יהודע לבני נשא מאן הוא ההוא רשע דבלעם טבוחי משבח גרמיה דכולא וע״כ גניבו דעתא קא גניב ואיסתלק במילוי עד כאן לשונו ׳ ושם פיר׳ ברף קכ״ד שהיה משבח עצמו כאוס שומע אמרי אל ויודע דעת עליון שהשומע דברים אלו כראה שהיה נביא גדול ולא כן כדפי׳ שם במדבר כד ד
וכיוצא בזה פיר׳ במדרש ז״ל רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר אומרין לפרת למה אין קולך הולך אמ״ל איני צריך מעשי מודיעין אותי אדם נוטע בי נטיעה והיא עושה לל׳ יום זורע בי ירק והיא עומדת לג׳ ימים אומרים לחדקל למה קולך הולך אמר ליה הלואי כשמיע קולי וכראה אומרים לאילני מאכל למה אין קולכם הולך אמר ליה אין אנו צריכין פירותינו מעידין עלינו אומרים לאילני סרק למה קולכם הולך אמרו להם הלואי כשמיע קולינו וכראה עד כאן לשונו ׳ ומ״מ מותר לאדם להודיע את עצמו במקום שאין מכירין אותו כדאמרי׳ בנדרים רבא רמי כתיב ועבדך ירא את ה׳ מנעוריו וכתי׳ יהללך זר ולא פיך לא קשיא הא באתרא דידעי ליה הא באתרא דלא ידעי ליה דאמר רבא שרי ליה לאיניש לאודועי נפשיה באתרא דלא ידעי ליה עד כאן לשונו ׳ וכן אמרו במדרש משלי אל תען כסיל כאולתו ומה כתיב אחריו ענה כסיל כאולתו אמר רב הונא אל תען כסיל במקום שמכירין אותו ואתה פן תשוה לו גם אתה שלא יאמרו באו וראו חכם נושא ונותן עם כסיל אמר ריב״ל ענה כסיל כאוולתו במקום שאין מכירין אותך ואותו למה פן יהיה חכם בעיניו שלא יהיו אומרים אלולא לא היה חסור בדברים שהוא מדבר עליו לא היה שותק לו ׳ וכו הוא אומר כצרור אבן במרגמה כן נותן לכסיל כבוד אמר דבי אלכסנדרי כל מי שחולק כבוד לכסיל כזורק אבן למרקולים עד כאן לשונו ׳
עוד מתכהגי הכניעה כתב בא״ה ז״ל והשביעי כשהוא מתעסק במעשה מתעשה העבודה כצדקה ותפלה ומצוה שלא יתעסק בו ובלבבו ישים גאוה וגובה אבל יכנע ויספיל לפני הבורא בנגלהו ובנסתרו ואל יחשבהו בנפשו למאומה אבל גודל מה שהוא חייב בו לאלהים מכפלי המעשה ההוא כמ״ש במה אקדם ה׳ וכו׳ הירצה ה׳ באלפי אלים וכו׳ עד כאן לשונו ׳ ורז״ל פיר׳ במסכת ברכות ענין דומה לזה ז״ל אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זמרא כל התולה בזכות עצמו תולין לו בזכות אחרים וכל התולה בזכות אחרים תולין לו בזכות עצמו ׳ משה תלה בזכות אחרים שנאמר זכור לעבדיך לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך

Margin notes: נ״ר פ׳ יו; ב״ל פשוט קולי ופרשם; נדרים פ״ט; משלי כו ב; מלכים א׳ א״ח ב; שם כו ד; שם כו ח; מיכה ו ו; שמות לג יג

תהלים קו כג עבדיך לפי׳ תלו לו בזכות עצמו שנאמר ויאמר להשמידם לולא משה בחירו
ישעיה לח ג חזקיהו תלה בזכות עצמו שנאמר זכר נא את אשר התהלכתי לפניך לפי׳ תלו
שם לז לה לו בזכות אחרים שנא׳ וגנותי על העיר הזאת למעני ולמען דוד עבדי עד כאן
סנהדרין פ׳ לשונו׳ עוד בסנהדרין שנחמיה נענש מפני שאמר זכרה לי אלהי לטובה ז״ל
נחמיה ה יט מכדי כל מלי דעזרא נחמיה אמרינהו ונחמיה בן חכליה מאי טעמא לא איקרי
ספרא על שמיה אמר רבי ירמיה בר אבא שהחזיק טובה לעצמו שאמר זכרה
תהלים קו ד לי אלהי לטובה דוד נמי אמר זכרני ה׳ ברצון עמך הוא לא אמר הכי עד כאן
אבות פ״ב לשונו׳ וכתב החסיד הרבי יוסף יעבץ עליו השלום במסכת אל תעש תפלתך
קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום כי זה החילוק הוא מה שהיה בין רבי
אליעזר ובין רבי עקיבא שרבי אליעזר אמר כ״ד רננות ולא נענה ורבי עקיבא
אמר אבינו מלכנו ונענה כי רבי אליעזר היה לו זכות אבות והיה בוטח בזכותו
ובזכותם ורבי עקיבא לא היה לו זכות אבות כי היה בן גרים ולא מחשיב עצמו
לכלום לכך נענה וכן צריך אדם שלא ישאל אלא מאוצר העליון שהוא אוצר
מתנת חנם כמו ששאל מרע״ה כמו שדרשו רז״ל על ואתחנן אל ה׳ ׳ עוד ממנהגי
הנכנע כתב בא״ה שכשאשר ייטיב לו הבורא בעה״ז עושר ורוב ממון שיכנע לאל
מפני נושא המשא חובת ההודאה עליהם וישפל לפניו מיראתו שלא תהיה
קהלת ה יב לנקמה כמ״ש עושר שמור לבעליו לרעתו׳ וכן דרשו במ״ה ז״ל וכל איכון דהוו
מדרש הנעלם רמיזא מדיוקניה דאדם הראשון ביה לקו ומיתו דכך אורחוי דקודש׳ בריך הוא
ריש פ׳ קיו יהיב עותרא לבר איכש למה למיזן ענויי ולמעבד פיקודוי לא עביד הכי
פרש ואיתגאי ביה ההוא עותרא ביה ילקי דכתיב עושר שמור לבעליו לרעתו יהיב
ליה בגין למה למילף להו אורחוי דקודשא בריך הוא ולמיטל פיקודוי כאמור
בראשית יח יט באברהם כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה׳
לעשות צדקה ומשפט וכו׳ לא עביד הכי ומתגאה בהו לקי דכתיב לא נין לו ולא
איוב יח יט נכד בעמו׳ וכן כהאי גונא כד יהיב קודשא בריך הוא משפירותא טבא עילאה
דאדם הראשון בהו למה בגין למיטר פיקודוי ולמיעבד רעותיה לא עבדו כדין
איתגאו ביה וביה לקו בהאי שפירותא עד כאן לשונו׳ ועוד כאשר יקרא
בתורה ובספרי הנביאים ורואה הגמול והעונש ויודע בנפשו כי קצר בחובת
כב האלהים התחייב להכנע ולהשפל לפני הבורא יתברך מיראתו ומענשו כמ״ש
מלכים ב׳ ביאשיהו ויהי כשמוע המלך את דבר ה׳ ויקרע את בגדיו ואמר לו הבורא יען
רך לבבך ותכנע מפני וכו׳ ׳ עוד כתב שיהיה יקר רוח וגבה נפש בעניני
העה״ב שלא יספיקו לו מהם מה שיזדמן ולא יאמר די במה שתמצא ידו מהם
אבל ימעט בעיניו מעשהו ויכלתו והשתדלותו בעיניו ותגבה נפשו אל מה
ד״ה ב יז ו שלמעלה ממנה תמיד כמ״ש ביהושפט ויגבה לבו בדרכי ה׳ ויתרעם על נפשו
בקיצורו בעניני תורתו לפני האלהים ולפני בני אדם ויבקש מהאלהים עזר
ואמץ ויכיח לכבוד הבורא ויחוב הגדולה והיקר בעת שהוא עושה לאלהים

יתברך

יתברך בין לבדו בין בתוך מקהלות בני אדם כמו שאמר על אהרן על גדולת
מעלתו והרים את הדשן וכו׳ וחייבו הבורא להוכיחו בכל יום תמיד להשפיל ויקרא ו ג
להסיר הגבהו׳ מלבו וכמו זה אמרו בדוד ותרא את דוד מפזז ומכרכר לפני ה׳ שמואל ב ו יז
ואמר ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש ׳ עוד כתב שיקום מן הרשעים תלים קיט מו
לכבוד הבורא וגו׳ תשיאהו מחילתו לבני אדם בייסר עצמו למחול כדבר האלהים
או למי שדבר בנביאיו וחסידיו וסגולתו ואל יכהה בעושק בני אדם איש את
רעהו כמנהגו במחילתו להם בעשקם אותו אך יכיל העשוק ויעזור להצילו מיד
העושק כמו שכתוב דינו לבקר משפט והצילו גזול מיד עושק ואמר איוב ירמיה כא יב
ואשברה מתלעות עול וכו׳ ויורה בני אדם עבודת האל ויוכיחם ויכלימם ויצום איוב כט יז
על דיני׳ הטוב ויזהרם על הרע בידו ובלשונו כמ״ש בפנחס ויעמוד פינחס
ויפלל ותחשב לו לצדקה לדור ודור עד עולם ׳ ובזוהר פ׳ בפסוק אל תתחר תלים קו ל
במרעים ז״ל מאי אל תתחר אל תתחבר מבעי ליה אלא אל תעביד תחרות זוהר פ׳ ויקי
במרעים בגין דלא ידעת יסודא דגרמך ולא תיכול ליה דילמא הוא אילנא דלא ד רלט
איתעקר לעלמין ותדחי מקמיה ׳ ואל תקנא בעושי עולה דלא תשגח תלים לז א
בעובדיהון ולא תיתי לקנאה עלייהו דכל מאן דחמי עובדיהון ולא קני לקב״ה
עבר על תלת לאוין דכתי׳ לא יהיה לך אהי׳ אחרי׳ על פני לא תעשה לך פסל וכל ראשית פ ב
תמונה לא תשתחוה להם ולא תעבדם כי אנכי ה׳ אלהיך אל קנא בגין כך בעי
ליה לברכש לאיתפרשא מינייהו ולמסטי אורחיה מינייהו עד כאן לשונו ׳ עוד
כתב שיסתפק לו משבות המזון מה שיזדמן ומה שימצא מאשר תהיה נפשו
מבוזה ונקלה בעיניו ולחנוך אותה לעמוד מתאותה הגופנית ולהפנות לפרוע
טובו׳ הבורא על גודל טובותיו ורוב חסדו עליו כמ״ש דהע״ה דרך מצותיך ארוץ תלים קיט לב
ושיהיה לו מעט דברים וקולו נמוך ומעט שחוק ומעט שבועה בשם אפי׳ על
האמת ולא יעבור על לשונו כזב ולא ישב בסוד משחקי׳ ולא ישמח במה ששמחי׳
עמי הארץ מתענוגי העולם שכיעה ששלות לא מצד גדולה והתנשא וכמ״ש
הנביא לא ישבתי בסוד משחקים ואעלוז מפני ידך בדד ישבתי כי זעם מלאתני ירמיה טו יז
עד כאן לשונו ׳ וכאשר יזכור האדם ענין גלות השכינה אשר בעונותינו
היא גולה כאומרו ובפשעיכם שולחה אמכם וכצפור נודדת מקנה כן איש נודד ישעיה נ א
ממקומו זה הקב״ה דכתיב בו ה׳ איש מלחמה כדפי׳ בתיקונים ועונותינו שמות טו ג
האריכו קצינו ראוי שיכנע באמתות ולא יכנס בלבו שמחה על כל הפגם שפגם תקונים דף א
בעונותיו ואמרו בתיקוני׳ בענין גלות קב״ה ושכינתיה שבגלות קב״ה ושכינתיה שם דף לו
מתלבשי׳ בעשר כתרין תתאין ז״ל ואלין קלפין איהון מחיצה בין ישראל לאביהם
שבשמים ׳ באלין קלפין מתלבשין קב״ה ושכינתיה לקיימא בשכינתיה ומלכותו תלים קג יט
בכל משלה ולקיימא ביה כי מלך על כל הארץ אלהים ׳ אבל לעילא באורייתא שם מז ח
איתמר לא יגורך רע אלא קליפין דיליה לעילא איהון לבושין מכמה גוונין שפירן שם ה ה
דנהורא דמנהון איתפשט קב״ה כב יכול בגלותא ואיתלבש באלין אחרנין

ישעיה מג ט בגין דנטרא לישראל דאינון מתלבשין באלין קליפין ודא איהו בארתם לו בר
ואמר א"כ דאלין קליפין גרמין אפרשותא בין קב"ה וישראל ודא איהו רזא כי
שם נט ב אם עונותיכם היו מבדילין ביניכם לבין אלהיכם · ואמר עוד א"כ ועשרה
לבושין אינון דקדש איתמר בהון ה' בדד ישב מחוץ למחנה מושבו בההוא
שמות כ ז קליפה דגרם ברנש לאלבשא שם ה' ביה נטיל נוקמא מניה ובג"ד לא תשא
את שם ה' אלהיך לשוא ובג"ד תקינו בהבדלה המבדיל בין קדש לחול ובין
אור לחושך דלא יתחבר קליפין דחול עד כאן לשונו לענייננו · והרי בפי' שעונותינו
גורמים שיתלבש קב"ה ושכינתיה בעשר קליפין ועל זה נאמר כי עונותיכם היו
מבדילין וכן בדד ישב ואותה הקליפ' שגרם בעונינו להתלבש קב"ה שם הי' תפרע
ממנו כמבואר במאמר א"כ איך ישמח בהיותו יודע כמה חטא וכמה מחיצות על
מחיצו' גרם שיתלבשו קב"ה ושכינתיה וזהו סבת אריכו' הגלו' · ועוד במדר' איכה
ישעיה מג כד העבדתני בחטאתיך ראו מה גרמו עונותיכם להחריב את ביתי ולשרוף את
היכלי ולהגלות את בני בין אומות העולם ולישב לי בדד איכה ישבה בדד עד
כאן לשונו · ועל זה אמרו רז"ל שאין ישראל נגאלין אלא מתוך תשובה כדי
שישתברו הקליפות ולכן ראוי לאדם שידמה לקונו כמו שאמרו דיו לעבד להיות
כרבו וכמו שבגלות אבינו מצטער בצערנו שנאמר בכל צרתם לו צר ופי' ל"ו
צר לא' צר שהגיע הצרה אפי' לא' העליונה כדפי' בבהיר וכן בזוהר בסוף פ'
וירא כן ראוי לאדם להצטער וכמו שהוא בוכה כדכתיב במסתרים תבכה
על דרך דברה נפשי מפני גוה ופי' במסכת חגיגה מקום יש לו להקדוש ברוך הוא שבו בוכה
תורה בלשון ומסתרים שמו כן ראוי שיבכה וכמו שמיום שחרב בית המקדש אין שחוק לפניו
בני אדם כדגרסינן בפ"ק דע"א א"ל רב אחא מגדלאה לרב נחמן בר יצחק מכי חרוב
ישעיה מב יד מקדש אין שחוק לפני הקדוש ברוך הוא שנא' החשתי מעולם כן אין ראוי שימלא
פיו שחוק כענין ריש לקיש וכן כאשר יחשוב שבעונותיו הפריד קול מדיבור
שבגלות היא אומרת נאלמתי דומיה כן ראוי שיסבול ויאלם עצמו בשעה
שיבזוהו או יכעיסוהו שהרי קודשא בריך הוא סובל נכרים מרקדים בהיכלו
בשבתינו ושמו הגדול מתחלל על ידינו והיאך לא יסבול אדם מחבירו כעס
איכה ג ל או בזוי וכו' וכיוצא ובפרט מהנכרי כדכתיב יתן למכהו לחי ישבע בחרפה
כי לא יזנח לעולם ה' וכו' · וכמו שבעונותינו גורם שפלות השכינה כאומרו
ישעיה כו ה ישפילנה ישפילה עד עפר כדפי' בשער היראה ובשער התשובה · כן ראוי שיהי'
שם כט ד שפל ולא יבחר גבהות המקומות וכמו שקולה נמוך כדכתיב ושפלת מארץ
תהלים לה יד תדברי ומעפר תשח אמרתיך כן ראוי שיהיה קולו נמוך כאבל והיינו כאבל
אם קודר שחותי ולא יתקשט במלבושים נאים אלא בשבת וי"ט שאז היא
פושטת בגדי חול מהגלות ולובשת בגדי מלכות כדפי' בתיקונים : וכן
ראוי שלא יתענג בימי החול בתענוגי העולם אלא יכמכם עצמו בכל האיפשר
שבימי החול העולם מלובש בקליפ' התחתון שהוא אל אחר ונמצא מענג
לאלהים

לאלהים אחרים ופירשו ענין זה בזוהר פרשת ויקהל גבי היושב בתענית
בשבת אמר שתקנתו שיתענה יום אחד בשבוע תעניתא לתעניתא ואמרו
דבותינו זכרונם לברכה מ"ט דא בטיל עינוגא דשבתא יבטל עינוגא דחול
ואי איהו מבטל עינוגא דשבת וקא מתענג בחול דמי דחשיב לאלהא אחרא
יתיר ממה דחשיב לקדוש ברוך הוא רוחא עילאה קדישא דקודשין דשרייא
עליה לא ענינ ובטיל ליה מניה רוחא אחרא דחול דשריא לבתר על עלמא
חשיב וקא מענגא ליה כדין מהדרן ומתפרעאן מניה בהאי עלמא ובעלמא
דאתי בגין כך אצטריך תעניתא אחריכא ביומא קדמאה דחול בזמנא דשריא על
עלמא ההוא רוחא דחול עד כאן לשונו · וכן מטעם גלות שכינה ראוי להצטער
במזונותיו ולא להתענג שהרי היא בגלות אין לה שאר כסות ועונה כנודע ·
וכן ראוי ללכת ממקום למקום להתגרש בגלות השכינה כמו שהיא גולה ממקום
למקו' וכדפי' בריש הקדמ' התיקוני' (בכל זה דברו רז"ל בלשו' בני אדם) ובמעלת
המצטער בעבור שכינה נאמר אשרי שא' יעקב בעזרו שברו על ה' אלהיו כדפי' תלים קמו ה
בזוהר ז"ל שברו על ה' אלהיו ולא את תקותו ולא בטחונו אל שברו א' תקרי שברו וזהר פ' ויקהל
אלא שברו דכיחא ליהו לצדיקייא לתברא גרמייהו ולתברא תבירו על תבירו וכלא דף קנו
על ה' אלהיו כד"א כי עליך הורגנו כל היום כי עליך נשאנו חרפה כגוונא דיעקב תלים מד כג
דכתיב וירא יעקב כי יש שבר במצרים דהא תבירו דגלותא חמא דהוה ליה פס סט ה
במצרי' ושוי תוקפיה בקב"ה · ובנוי דיעקב סבילו תבירו דגלותא ולא אשתכו מנו ראשית מב א
רזא דמהימנותא דאבהתון ושמא דקב"ה הוה בגלות' רגילא בפומייהו וע"ד כתיב
ואמרו לי מה שמו בגין דהוו ידעין ליה ולא אנשו ליה לעלמין וסבלו תבירו שמות ג יג
דגלותא על קב"ה ובגין כך זכו לפורקנין ונסין ולאתוון שגיאין וקדישין עליונין
דסבלין תבירו דגופא מאתר לאתר על קב"ה עאכו דזכאין אתון למיעבד לכו כ"ל ס
נסין ופורקנין ותזכון לחיי עלמא דאתי עד כאן לשונו · וכן דוד המלך ע"ה ד"א א' י"ב ו
היה מצטער על השכינה שאמר הנה אנכי בבית הארזים וארון ברית ה' תחת ש"ב ב. ז ב
יריעות ואמר אם אתן שנ"ת לעיני לעפעפי תנומה עד אמצא מקום לה' · וע"ד תלים קלב ד
יאמר האדם כשהוא בהשקט בביתו הנה אני בשלוה ובהשקט ובטח בביתי
ושכינתו ית' מטולטלת בגלות מצד עונותינו ואין לה אפילו אוהל יריעות שהיא
אומרו א' תראוני שאני שחרחורת ששזפתני השמש בני אמי נחרו בי שמוני נוטרה שיר א ד
את הכרמי' כדפי' ענינו בזוה"ר על גלות השכינה ולכן אפי' העשיר ראוי להצטער וזהר פ' ויקרא
כמו עני במאכלו ובפיזור בני ביתו ויתן השאר לצדקה וכמ"ש דהע"ה ואני בענ"יי ופ' תוריע
הכינותי לבית ה' וגו' · ופי' רז"ל בירושלמי דפחה בעוניי בעינוי שהיה מתענה ד"ה א כב יד
ומקדים סעודתו לשמים וכמוהו נאמר באנשים הרבה במסכת תעניות שהיו
נוהגים כן. ואם איש עני הוא כל שכן שראוי לקבל ייסורין באהבה ולא יקוץ
בהם ולא יבקש תחבולות להתבטל מהתורה ולטרוח בענייני העולם כל היום
כדי לברוח מן העוני כי העוני נתן לו לכפרת עונותיו ואם יברח מזה לא חסרו
לבורא

לבורא המכיאו' שיפרע ממנו חובו ואין ראוי לעבד לברוח מתחת ייסורי אדוניו
אלא לקבלם בסבר פנים יפות׳ ומעלת העניים יתירה על העשירים והעד
דוד ושלמה כי שלמה ראש הלבנה במילואה ודוד בחסרונה ודוד הוא בסוד
אבן מאסו הבוני׳ היתה לראש פנה ועולה במעלה נפלאה וכן לעתיד לא יכתן כוס תלים קיח כב
של ברכה לברך אלא לדוד כדפי׳ בפסחים׳ ועוד במעלת הצדיקים המתייסרים
בעוני ובשאר יסורין האריכו בפ׳ ויטב והעתקנו לשונו בשער התשובה׳ עוד
במעלת המשפיל עצמו בעבור השכינ׳ פי׳ ב״ר״מ שזוכה לנשמה מקב״ה ושכינתיה רעיא מהימנ׳
ז״ל אבל מאן דאיהו׳ עני דממית גרמיה בגינה כגוונא דילך רעיא מהימנא איהו׳ פר׳ תרומה דף
קרבן יורד תחותך ואמאי מאן דאשפיל גרמיה בגין שכינתיה דקודש׳ בריך הוא קנח ע״ב
איהו כחית עליה והאי הוא דאמר הנביא כי רם ה׳ ושפל יראה וגבוה׳ ועוד כי כה תלים קלח ו
אמר רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו וכו׳ ואת דכא ושפל רוח דאף על גב דאנא ישעיה נז טו
מרום וקדוש אשכון בגין ההוא דאיתעביד דכא ושפל רוח בגין שכינתי לסלקא
לה משפלות דילה עטרה על רישיה אנא נחית לדיירא עמיה וכתר דבעלה
דשכינתא נחית על ברכה איהי נחיתת מעל רישיה ויהיבת אתרא דרישא לבעלה
ונחיתת לרגלוי דמלכא ורזא דמלה השמים כסאי והארץ הדום רגלי דמיומא
דירית ברכה נשמתא כלילא מקב״ה ושכינתיה מהשיא איתקרי בריה אמר חד
תנא וכי מההוא יומא איתקרי בריה מכ״ל מהאי קרא דאמר דוד בספר תלים
אספרה אל חק ה׳ אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך עד כאן לשונו׳ עוד תלים ב ז
ב״ר״מ זכאה איהו מאן דא ישתדל בגלותא באורחא למינדע לשכינתא לאוקיר לה ר״מ פר׳ פנחס
בכל פיקודין ולמיסבל בגינה כמה דוחקין כמה דאיתמר אגרא דכלה דוחקא דף רלט
עד כאן לשונו׳ ומי שאינו תומך במעשיו לשכינה עליו נאמר אין מנהל לה ישעיה׳ נא יח
מכל בנים ילדה ואין מחזיק בידה מכל בנים גדלה ובפרט יתן הדין אם יזדמן
ביאת המשיח שיבא כדפי׳ הרשב״י ע״ה ז״ל רבי שמעון זקף ידוי ובכה ואמ׳ ווי מאן זוהר פרשת
דאיזדמן בההוא זמנא׳ וזכאה חולקיה מאן דיזדמן וישתכח בההוא זימנא׳ שמות דף ז
ווי מאן דאזדמן בגין דכד ייתי קב״ה לפקדא לאיילתא יסתכל מאן איכון
דקיימין בהדה בכל אינון דמשתכחי עמה בכל עובדוי דכל חד וחד ולא ישתכח
זכאי דכתיב ואביט ואין עוזר וכמה עקתין על עקתין לישראל׳ זכאה מאן ישעיה סג ה
דיזדמן וישתכח בההוא זימנא בגין דההוא דאיתקיים במהימנותא יזכה לההוא
נהירו דחדוה דמלכא עד כאן לשונו׳ הענוה כתב הרמב״ן באגרת ששלח לבנו
וראיתי להעתיקה לתשלום קניית מדת הענוה ז״ל שמע בני מוסר אביך ואל תטוש
והתנהג תמיד לדבר בנחת כל דבריך לכל אדם בכל עת ובזה תנצל מן הכעס
שהוא המדה הרעה להחטיא את האדם׳ וכן אחז״ל כל הכועס כל מיני גיהנם
שולטים בו שנאמר הסר כעס מלבך והעבר רעה מבשרך ואין רעה אלא גיהנם קהלת ז יא
שנאמר וגם רשע ליום רעה וכאשר תנצל מן הכעס תעלה על לבך מדת הענוה משלי טז ד
הטובה מכל הטוב שנאמר עקב ענוה יראת ה׳ ובעבור הענוה תעלה על לבך שם כב ד
מדת

מדת היראה כי תתן אל לבך תמיד מאין באת ולאן אתה הולך ושאתה רמה
ותולעה בחייך אף כי במותך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני הכבוד
שנאמר השמים ושמי השמים לא יכלכלוך אף כי לבות בני אדם ואמר הלא את ד"ה ב ו יח
השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה' וכאשר תחשוב את כל אלה תירא מבוראך ירמיה כג כד
ותשמר מן החטא ובמדות האלה תהיה שמח בחלקך המגיעך. וכאשר תתנהג
במדת הענוה להתבושש מכל אדם ותתפחד ממנו ומן החטא אז תשרה עליך
רוח שכינה וזיו כבוד וחיי העה"ב. ועתה בני דע וראה כי המתגאה לבו
על הבריות מורד הוא במלכות שמים כי מתפאר הוא בלבוש המקום שנאמר ה'
מלך גאות לבש ולמה יתגאה לב האד' אם בעושר ה' מוריש ומעשיר ואם בכבוד תלים צג א
הלא לאלהים הוא שנאמר והעושר והכבוד מלפניך ואיך יתפאר בכבוד קונו ואם שמואל א ב ז
יתפאר בחכמה מסיר שפה לנאמנים וטעם זקנים יקח נמצא הכל שוה לפני ד"ה א כט יב
המקום כי באפו משפיל הגאים וברצונו יגביה השפלים על כן השפיל עצמך איוב יב כ
וינשאך המקום על כן אפרש איך תתנהג במדת הענוה ללכת בה תמיד כל
דבריך יהיו בנחת וראשך יהיה כפוף ועיניך יביטו למטה לארץ ולבך למעלה
ואל תבט בפני אדם בדברך עמו וכל אדם יהיה גדול ממך בעיניך אם עשיר
וחכם עליך לכבדו ואם הוא רש ואתה עשיר ממנו או שאתה חכם ממנו חשוב
בלבבך כי אתה חייב ממנו והוא זכאי ממך שאם חוטא הוא שוגג ואתה מזיד
בכל מעשיך ודבריך ומחשבותיך ובכל עת תחשוב בלבך כאלו אתה עומד לפני
המקום ושכינתו עליך כי כבודו מלא עולם ודבריך יהיו באימה ויראה כעבד
לפני רבו והתביים מכל אדם ואדם ואם יקראך איש אל תעננו בקול רם רק
בנחת כעומד לפני רבו והוי זהיר תמיד בתורה אשר תוכל לקיימה וכאש' תקום
מן הספר חפש באשר למדת אם יש בו דבר שתוכל לקיימו ופשפש במעשיך בבקר
ובערב ובזה כל ימיך יהיו בתשוב' והסר כל דבר מלבך בעת התפלה והכן לבך
לפני המקום וחשוב הדבר קודם שתוציאנו מפיך וכן תעשה כל ימי חייך בכל
דבר ודבר ולא תחטא ובזה יהיו כל מעשיך ישרים ותפלתך זכה וברה ונקיה
ומכוונת ומקובלת לפני המקום שנאמר תכין לבם תקשיב אזניך תקר' האגרת תלים י יז
הזאת פעם אחת בשבוע לא תפחות לקיימה וללכת בה תמיד אחרי השם למען
תצליח בכל דרכיך ותזכה לעולם הבא הצפון לצדיקים עד כאן לשונו. וכאשר
ישתדל האדם לקיים מדת הענוה כמו שכתב הרמב"ן ע"ה באגרת הזו הנזכר'
ימשך לו ממנה מעלת הצניעות להיות צנוע באכילתו ובבית הכסא ובדבר אחר
ובשאר דרכיו ויעשה כולם לשם שמים מפני בושתו מהגבורה יתבר' המשגיח עליו
תמיד. וכתב בענין זה הר"א בר ע"ה בסוף שער הקדושה ענין ראה ראיתי
להעתיק דבריו ז"ל והראש לכל הגדרים שישמור האדם עיניו מכל מה שאינו שלו
ואף אם ימעט ראייתו ממה שהו' שלו ואז יקר' צנוע ובייש' כענין שאמרו על אותו
החסיד שהיתה אשתו גדמת ולא הכיר בה כל ימיו ואמרו עליו כמה צנוע אדם כ"א מגרע

זה שלא הכיר באמתו ואם ישמור את עיניו נמצא שלבו שמור ומתוך שלבו ועיניו
שמורי׳ נמצא כולו שמור כי ע״ג חושים שבאדם העון נגמר והם הראו והמחשב׳
והמישוש ואם יש בו החוש הרביעי גם הוא משמש את המשוש והוא חוש השמע
ואינו קרוב לחוש המחשבה כמו חוש הראות כי הוא מביא מיד לחוש הלב וחוש
במדבר טו לט הלב מביא אל המשוש ועל זה הזהיר הכתוב ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי
עיניכם ואמר בהגדה עינא וליבא תרי סרסורי דחטאה נינהו. וכן אמר החכם
משלי כג כו תנה בני לבך לי ועיניך דרכי תצרנה הב לי ליבך ועינך ואנא ידענא דאת דילי׳
וראשון לכל ראשית כלם שידע האדם את יוצרו ויכיר את בוראו ויתן אל לבו
ד״ה א כח ט למי יעבוד וממי יירא ומצות מי יעשה ומי הזהירו כמ״ש דוד לשלמה בני דע את
אלהי אביך ועבדהו בלבב שלם ואם הוא נעלם מעיני כל חי אך נמצ׳ הוא בלבבות
ונגלה במחשבות וידע כל נוצר שאינו נפרד מן היוצר ואינו מחובר לו כי כל
מחובר מוגבל וכל מוגבל מחודש והבורא ית׳ אין בו אחת מן המדות האלה כי
הוא קדמון לכל ולא מוגבל ולא מחודש אף כי הבורא ברא את הנברא יש מאין
ואם הוא יש מרצונו ומחפצו לעשות מצותיו ולקבל שכרו אם טוב ואם רע כי אין
ישותו מורכבת ולא מופרד׳ ולא מוגבלת ולא ממעטת כי הוא כאין נגדו בראשיתו
ובקדמותו והבורא ית׳ הוא מקום עולמו ואין עולמו מקומו׳ ותבנית הדבר
כאש׳ העולם מלא מן האויר והכל נכנסין בתוך האויר ונרגשין ממנו ואינו נראה
להם ואם דימה הכתוב האדם ביד הבורא כחומר ביד היוצר להשמיע את האוזן
מה שאיא יכולה אך רחוק המשל מן המליצה כרחוק מזרח ממערב כי היוצר
העושה מלאכת החומר אף על פי שהוא עושה את הכלי וקודם למלאכת הכלי
הרי החומר שממנו נעשה הכלי קדם לאומן ועל כן מעשה יד האומן חוצצין
לפניו ומפרידין בינותיו וממעטין ראות עיניו לרוחק עליו אך הבורא יתב׳ לא
הקדימו דבר יש מאין ברא את הכל ועל כן אין לפניו לא חוצץ ולא מפריד וכל
זה יתן החי אל לבו כי הוא רואה את בוראו מה שאין עיניו רואות ואם יחטאו
הרגלים ושאר איברי הגוף בלא כוונת הלב הנה הם שוגגין בעבירה כסומא
שאינו רואה ואוכל מה שיבא לידו בחזקת התיר או שירוק כנגד בני אדם מבלי
ידיעה כי לא היה יודע שהיה אדם כנגדו ואין ראוי להענישו׳ אך מי שהוא
רואה מה שהוא תופש בידו ואם הוא תופש דבר האיסור ואוכל אותו ואם יעמוד
אדם כנגדו וירוק בפניו הלא נענש עליו עונש גדול כן חטאת הלב והמחשבה
כשהם רואים את בוראם בכח כוונתם ושכלם ואם יחטאו כנגדו ולא יבושו ממנו
ולא יכלמו מפני כבוד בוראם העומד כנגדם ויעיזו פניה׳ לפני יוצרם כמה גדול
עונשם כאדם העובר על מצות המלך בפניו׳ שהעונש שלו מרובה ונכפל ממי
שהוא נסתר ממנו ועובר מצותו ואתה בן אדם שים לבך לכל הדברים האלה
וראה את תכונתם ובאזניך שמע ועיניך תפקח וראה תמונת יוצרך העומדת
לפניך וראה כי הוא בשמים ואתה על הארץ ונשמרת מכל דבר רע עכ״ל׳

וכדברי

ובדבריו אלה כתב הרוקח בתחלת ספרו בשורש קדושה וכדי שלא להאריך לא העתקנו לשונו׳ ובאשר יזכור המעיין מה שפי׳ בפ"א משער היראה לענ׳ ליראה את השם הנכבד והנורא הזה יראה בעין שכלו כי מיראה זו ימשך הכניעות
והבושת וענוה וחסידות וכמ"ש בזוהר כל מי שיש בו יראת שמים זוכה לענוה וכל מי שיש בו ענוה זוכה לחסידו׳ וכל מי שיש בו יראת שמי׳ זוכה לכלם לענוה דכתיב עקב ענוה יראת ה׳ לחסידות דכתי׳ וחסד ה׳ מעולם ועד עולם על יראיו׳ ותאנא כל אדם שיש בו חסידות נקרא מלאך ה׳ צבאו׳ ע"כ לענייננו׳ וכיון שמיראה ימשך לו ענוה וחסידות בכלל חסידות הכניעות והבושת שהרי הוא נקרא מלאך ה׳ צבאות ואי אפשר קניית מדות אלו אלא על ידי שישים האדם השגחה העליונ׳ לפניו תמיד ויחשוב שאלו אדם עומד עליו ושומר כל תנועותיו הוא ירא מלעשות דבר מגונה מבושתו מתנו כן ראוי שירא משם יה"ו עומד לפניו כמו שאמר דוד הע"ה שויתי ה׳ לנגדי תמיד והיינו השם הנכבד והנורא הזה ופי׳ רבי שמעון בן יוחאי עליו השלום בשיר השירים מהזוהר ענין היות שם ידו"ד כתבא אפילו למטה בעולם הזה ז"ל כתיב משכני אחריך נרוצה אתוון דרזא דשמא קדישא הוו גליפין לעילא ותתא בשעתא דאיכון אתוון בלטין וסלקין לגבי אתוון אחרנין כל איכון משריין קדישין כטלין במטלנון באימתא וכשופא בגין דלית לעילא כל איכון בני עלמא לית להון כיסופא לית להון חולקא לעלמא דאתי עד כאן לשונו׳ הרי בפי׳ כי אותיות השם מתחקקות למעלה ולמטה ירבה בעולם העליון ובעולם התחתון ועל כן כל העולמות משתעבדים לעשות רצון קונם בראותם אותיות השם הגדול לפניהם׳ ולכן ימשך מזה שמי שאין לו בושת פנים שאין לו חלק לעולם הבא כיון שאינו מתבושש לפני המלך שלפניו אין לו חלק בו כי כפי הדבקות האדם בשמו בירו"ד כן מתקשר בעולם העליון והעז פני׳ מתרחק מידו"ד מפני שאינו ירא לחטוא מהמלך שלפניו וכן אם ידברו כנגדו יעיז פניו להשיב ולא יתבושש מהמלך העליון כי אין פחד אלהים לנגד עיניו ולכן אין לו חלק לעולם הבא וצריך לקניית מדה זו התמדה שבכל יום יפנה עצמו מעסקיו לפחות שעה אחת לחשוב בגדולת השם ובנפלאותיו וישים יראתו לפניו ובזה יכבל מן החטא כי מי שחושב בידו"ד דרך עראי אין יראתו קנויה בלבו כמו שכתב ר"י החסיד בפי׳ משלי והעתיק דבריו הר׳ יוסף יעבץ ע"ה בפי׳ הפרקים במסכת הסתכל בשלשה דברים זה לשונו כתב החסיד ר"י בפי׳ משלי אז תבין יראת ה׳ ודעת אלהים תמצא ב׳ ענינים בידיעת השם יתברך ושם להם משל ואמר אם עברת לפני המלך פעם אחת ולא זכרת צורתו אמנם אם תוסיף לראותו תזכור כי היא צורתו כי הוא המלך אשר ראית ואיש אחר עבר לפני המלך וזכר צורתו אחרי כן והיא נמצאת במחשבתו וקבל אותו הכח המראה אשר בו הלא זה מכיר ויודע את המלך מן הראשון על כן מי שקבל בנפשו ידיעת רוממות השם יתברך ויראתו על פניו מבלי שיצטרך

זוהר פר׳ כשנא דף קמ"ס
משלי כב ד
תלים קג יז
שם יו ח
משלי ב ה

להכין לבו ולערוך מחשבתו להביאה ברעיוניו ולצייר אותה בנפשו הוא היודע
השם יתברך׳ ואני אומר כי להיות האדם בטבעו דורך אל החטאים לא יוכל
מן העבירה הבאה לידו אם לא נתעטר במעלה הב׳ שהיא דעת אלהים כי כף
טבעו תכריעו לחובה אבל בהיות זכרון השם יתברך לנגד עיניו תמיד יכנע
היקר את הזולל והנה זאת המדרגה העליונה נקראת בפסוק הזה דעת אלהים
על כן הוזכרה אחרי היראה כי היא שלימות היראה עד כאן לשונו׳ וכאשר
יתמיד האדם בחושבו ששכינה למעלה יבא לטהר מחשבותיו ואיפשר שלזה
כיון התנא באומרו דע מה למעלה ממך עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך (שבות פ״ט)
בספר נכתבים כי שלשה דברים אלו הם כנגד מחשבה ודיבור ומעשה ולזה
הזכרנו שלשתן ולא יספיק באחרונה שהיא כוללת וכל מעשיך בספר נכתבים
כי עין רואה היא כנגד ההרהורים כאומ׳ רואה כליות ולב וכן אמר דוד הע״ה
און אם ראיתי בלבי והכוונה על המחשבה׳ אזן שומעת כנגד הדיבור אם (תלים סו י״ח)
דבר לשון הרע או תפלתו וברכותיו ותורתו אם נאמרו ביראה כדפי׳ בתיקונים (תקונים דף)
ז״ל ומאן די משתמע תמן קליה בין באורייתא בין בצלותא בין בצעקה בלא (קכ״א)
דחיל מיד וישמע ה׳ ויחר אפו ותבער בם אש ה׳ עד כאן לשונו׳ והטעם כרפי׳ (מדבר יא א)
שם כי השמיעה היא דין מצד השמאל׳ וכל מעשיך בספר נכתבים הוא כנגד
המעשה והתר וכל לרבות אפילו המעשים שאין בהם מצוה ועבירה כמו שאמר
איוב עליו השלום הלא הוא יראה דרכי וכל צעדי יספר ובתיקונים פי׳ במשנה (איוב לא ד)
זו שמלת מ״ה למעלה היא על השכינה העומדת על ראשו של אדם שהיא נקראת (תקונים דף)
מה כנודע׳ ז״ל ואית חובין דאינון בסתר ולא יכלין לאסהדא בהון מלאכין (קמ״ח)
דאזלין עם נשמתא דאיתמר בה כי מלאכיו יצוה לך הא שכינתא אסהידת עלייהו (תלים צא יא)
האד״ם אם יסתר איש במסתרים וגו׳ בגין דשכינתא על רישיה דאיתמר בה דע (ירמיה כג כד)
מה למעלה ממך עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבין עכ״ל׳
והכינויים האלו הנזכ׳ עין ואזן וספר לא יתרחקו היותם בה כדפי׳ בר״מ ז״ל איהי (רעיא מהימנא)
איתקריאת עין משטרא דימינא הנה עין ה׳ אל יראיו ואיתקריאת אוזן משטרא (פר׳ פנחס דף)
דשמאלא הטה אלהי אזנך ושמע עכ״ל׳ ולכינוי ספר אין צריך ראיו׳ כי הוא מוסכם (רכו ב מוסו)
בפר׳ ויקהל ובתיקונים וכאשר יתמיד האדם בחושבו ששכינה למעלה מראשו (תלים לג יח)
ובפרט מי שידע מה ענין שכינה וכבר פי׳ מקצת הענין בשער היראה פ״ג (מלכים ב יט טז)
לא יתרחק ממנו קניית הענוה בתנאים שפי׳ הרמב״ן ע״ה ובזה נכלל הפרק׳

פרק שביעי

אחר שביארנו בפרקים הקודמים דרכי הענוה צריך לבאר
בפר׳ זה כמה מדות יש בבעלי הגאוה שכלם שנואות לפני
המקום כדי שיתרחק האדם מהם וישתלם במדת הענוה כראוי׳ המדה
הראשונה שיטעה היכר לאדם הוא שיהא מתקן בגדיו ומסלסל בשערו וכיוצא׳
ומראה שאין בזה עבירה ולא ידע שזה ימשכהו אל מדת הגאוה שלכ
ובזוהו יאמ׳ בלבו לאדם נכבד כמוני מבזים ובבראשית רבה אמרו ז״ל אמר (ב״ר פ׳ כב)
רבי

רבי אמי אין יצר הרע מהלך לצדדים אלא באמצע פלטייא ובשעה שהוא
רואה אדם ממשמש בעיניו מסלסל בשערו מתלא בעקבו אומר הרין דידי
הוא מאי טעמא ראית איש חכם בעיניו תקוה לכסיל ממנו ׳ אמר רבי אבין משלי כו יב
כל מי שמפנק את יצרו בנערותו סופו להיות מנון עליו בזקנותו מאי טעמא
מפנק מנוער עבדו ואחריתו יהיה מנון עד כאן לשונו ׳ וכן פירשו בזוהר שם כט ט׳
שתחלת תפיסת היצר לאדם הוא בתיקון מלבושיו זה לשונו ותתפשהו בבגדו זוהר פר׳ וישב
לאמר שכבה עמי ותתפשהו בבגדו בגין דכד שליט יצר הרע עליה דברנש בראשית לט יב
אתקין ליה וקשיט ליה לבושוי מסלסל בשעריה הה״ד ותתפשהו בבגדו לאמר
שכבה עמי איתדבק עמי מאן דאיהו זכאה איתתקף לקבליה ואגח ביה
קרבא מה כתיב ויעזוב בגדו בידה וינס ויצא החוצה ישבוק ליה ויתתקף
לקבליה ויערוק מניה בגין לאישתזבא מניה ולא ישלוט עליו עד כאן לשונו ׳
עוד שם זה לשונו רבי שמעון פתח טוב נקלה ועבד לו ממתכבד וחסר לחם זוהר פ׳ ויצא
האי קרא על יצר הרע איתמר בגין דאיהו מקטרגא תדיר לגבי בני נשא דף קסו
ויצר הרע איהו ארים לביה ורעותיה דברנש בגאותא ואזיל אבתריה מסלסל משלי יב ט
בשעריה ובריישיה עד דאיהו איתגאי עליה ומשיך ליה לגיהנם ׳ אבל טוב
נקלה ההוא דלא אזיל אבתריה דיצר הרע ולא איתגאי כלל ומאיך רוחיה ולביה
ורעותיה לגבי קודשא בריך הוא וכדין ההוא יצר הרע מתהפך לעבד לו דלא
יכיל לשלטאה עלוי וההוא ברנש שליט עלוי כמ״א ואתה תמשול בו ׳ ממתכבד
כמא דאמרן דאיהו אוקיר גרמיה מסלסל בשעריה איתגאי ברוחיה ואיהו חסר
לב חסר מהימנותא כמ״א לחם אלהיו וגו׳ לחם אלהיהם הם מקריבים וגומ׳ ויקרא כא כב
עד כאן לשונו ׳ עוד ממדות הגאוה העתיק בס׳ בית מדות בסוף מעלת דרך
ארץ ונעתיק כל לשונו מפני היות בהם גם כן מדות ממדות הענוה ז״ל חמש
עשרה דברים נאמרו בתלמיד חכם נאה בביתו חסיד בשבתו ערום בדעת
פקח במעשיו ומכיר את מקומו ושמח בחלקו ואינו מחזיק טובה לעצמו מרבה
להשיב שואל ומשיב שומע ומשיב על כל פרק דבר הולך אכל ת״ח ולומר על
מנת לעשות תלמיד חכם צריך שיהיה צנוע באכילה ובשתיה לא יאכל מעומד
ולא ישתה מעומד ולא יקנח את הקערה ולא ילקלק באצבעותיו ולא יגהק בפני
חבירו ויהיה צנוע ברחיצה ובסיכה ובעטיפתו ובהליכתו ובקולו ובמעשיו
הטובים וכל מי שהוא יכול ללמוד תורה ואינו לומדה עליו הכתוב אומר כה אמר ירמיה ב ה
ה׳ מה מצאו אבותיכם בי עול כי רחקו מעלי ילכו אחרי ההבל ויהבלו הרוחץ
מנעליו ויוצא לשוק הרי זה מגסי הרוח שנטירו לצדדין ונובעו מאחריו ירכתו
על חברתה ורצועות תפיליו בידו ומחזירן כשהוא הולך בשוק הרי זה מגסי
הרוח ׳ וכל גסי הרוח נדמין לע״א שנאמר ולא תביא תועבה אל ביתך דברים ז כו
ולהלן הוא אומר תועבה ה׳ כל גבה לב נאמר כאן תועבה ולהלן תועבה מה משלי טז ה
תועבה האמור כאן ע״א אף תועבה האמור להלן ע״א נאמר להלן יבאו אנשים דברים יג יד

שמואל ב כג ו בני בליעל וכאמר לאלן ובליעל כקוץ מונד כולהם אלא ההולך בדרכיו ברוך
תלים קג כ שנאמר ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו עד כאן לשונו׳ עוד לתשלום
קניית מדת הענוה צריך להתרחק מקנאה ותאוה וכבוד שהם מוציאים את
האדם מן העולם הזה והעולם הבא׳ והאריך החסיד הר' יוסף יעבץ עליו
השלום בזה ובפרט הקנאה היא ענף מהכעס וכתוב בספ' בית מדות הנמצא
אצלינו בכתיבת יד כמה דברים בגנות מדת הקנאה ראיתי להעתיק דבריו
מפני שכונעים למעשה׳ ז"ל מדת הקנאה היא ענף מן הכעס ואין אדם נמלט
ממנו כי אנחנו רואים אשר כל בני אדם נמשכים איש אחרי רעהו כי כאשר רואה
אדם שחבירו קנה עניינים מעניני העולם הן ממיני מאכלים הן מבגדיו הן
בונה בית או מאסף הון אז הוא טורח להשיג כזה כי הוא מחשב חברי יש לו
זה גם אני יהיה לי כך ודבר זה רמז שלמה המלך עליו השלום באמרו ראיתי
קהלת ד ד אני כל עמל ואת כל כשרון המעש' כי היא קנאת איש מרעהו׳ ומי שהמדה הזאת
מתגברת עליו הוא מגונה כי הקנאה הזאת תביאהו לידי חימוד כי כשאד' אינו
נותן אל לבו ומקנא על מה שיש בידו אז הוא חומד והתורה אמרה לא תחמוד
מיכה ב ב וכשהוא חומד אז הוא גוזל דכתיב וחמדו שדות וגזלו כרמים׳ והאדם אשר
החמדה מתגברת בו הוא קרוב לעבור עשרת הדברות כי מעשה היה באיש
אחד והיה לו שכן רשע והיה כותל מפסיק ביניהם והיה הרשע חומד את אשתו
וקנאת מתפנין יום א' ערב שבת שמע שהיה האיש אומר לאשתו אני רוצה היום
לכאת בסחורה וכן עשה מה עשה אותו רשע הלך בליל שבת ושבר הכותל
שהיה מפסיק ביניהם ועבר על זכור את יום השבת לקדשו והלך ואנס את
האשה שהי' חומר ושכב עמה ועבר על לא תנאף ואח"כ שהתחיל לגזול את הממון
צעקה האשה ועמד עלי' והרגה ועבר על לא תרצח וכשגנב וגזל מה שאמר הרי
עבר על לא תגנוב ולא תחמוד למחר בא אביו ואמו והוכיחו אותו עמד והכם
ועבר על כבד את אביך ואת אמך ואחר כך הובא לפני בית דין והעיד עם
חבירו הבליעל שאותם חפצים שלקח הם משכון שלו והיו מושכנין לו מיד
בעל האשה ועבר על לא תשא שוא כתגלה הדבר ונתפרסם הדבר ונודע רעתו
ומחמת בושת הלך לתרבות רעה וכפר באלהי' חיים ועבר על אנכי ולבסוף היה
אדוק בעבודת אלילים ועבר על לא יהיה לך ולא תשתחוה להם ולא תעבדם׳
וכל זה גרם חלק החמדה נמצא שהחומד קרוב לעבור את כל התורה כלה׃ אך
יש דרך אחר קרוב להבחין איך הקנאה והחמדה מקלקלת האדם ועל זה אמר
משלי כג יז שלמה הע"ה בני אל יקנא לבך בחטאים כי אם ביראת ה' כל היום׳ כשאדם
מקנא בחטאים ורואה עשרם והצלחתם ורואה צדיקי' מזולזלי' ומיוסרי' בייסורין
ומתוך כך תגעל נפשם במשפטי אלהים ובחוקיו וימאסו לומרי תורה ומקיימיה
מלאכי ג יג כענין שנאמר במלאכי חזקו עלי דבריכם וכו' אמרתם שוא עבוד אלהי' ומה בצע
כי נשמור את משמרתו כי הלכנו קדורנית מפני ה' צבאות׳ ועת' אנחנו מאשרי' זדים

גם כבנו עושי רשעה גם בחנו אלהים וימלטו וזה הדבר מביא הוללות בדעת בני אדם ויסב לבם אחורנית בראותם רשע וטוב לו צדיק ורע לו ומתוך כך הולכים בשרירות לבם ואומרים כך וכך עשה פלו' והוא עשיר ומצליח וכן כעשה גם אנחנו ומה שיקרה לו גם יקרה לנו וכל זה בא מחמת קנאה שמתקנא ברשעים ואומרים עושרם ושלוותם ולפי' פורקים מעליהם עול מצות · אבל הצדיקים אינם מתקנאים ברשעים ואינם אומרים לא ממונם ולא שלוותם כי יחשבו שעושרם שמור לרעתם ושלוותם להאבידם מרוב טוב הצפון לצדיקים ויחשוב שעניים ודוחקם של הצדיקים כדי לצורפם וללבנם ולהגדיל מעלתם לעולם הבא ואין ספק מי שחושב כך לא יחמוד ולא יקנא אלא ישמח בראותו שלוות רשעים ואומר אם למכעיסיו כך עאכ"ו לעושים רצונו שיתן ויחזור ויתן · הקנאה באה מגריעות הנפש אם הוא מקנא ביופיו של אדם או בגבורתו או בעושרו הרי אינו חפץ במה שגזר עליו השם יתברך וזה דומה לעבד אשר יש לו תלונה על מעשה אדונו ואינו מתרצה בענייניו ואין זה עבד נאמן כ"ש שאין להתרעם על הבורא יתברך אשר כל מעשיו ישרים וכבוני' שאין להרהר אחריו ומי שהוא מקנא יבא למחלוקת כמו שתמצא בקרח שקנא בכבוד אליצפן בן עוזיאל ומתוך כך נאבד הוא ויונקי שדים וסיעתם מן העולם · הקנאה לבני אדם כחולי לגוף והיא מביאה לידי שחפת אמר החכם לבנו השמר מן הקנאה כי היא נכרת בך שפניך משתנים מרוע לבך ואותו האיש שאתה מקנא הוא שמח בכרת לבך ולמה אתה תשמח שונאיך ויונקם וישמח בך · המקנא חומס נפשו כי הוא מתאבל תמיד ושכלו מתחסרת מרוב קנאה הטמונה בו ואין לבו פנוי ללמוד ולהתפלל בכוונה ולעשות מעשי' טובים וכל אדם מוציא טעם מתוך חוץ מהמקנא כי אינו טועם טעם מתוק במאכלו עד שתשוב הטובה מחבירו ולכל שנאה יש תקוה שאם ישנא חבירו שגזל אותו כשיחזור לו הגזילה אז יסיר השנאה מלבו וכן כל שנאה התלויה בדבר אחרי שיתקן לך אותו דבר אז תבטל השנאה מלבו חוץ ממי ששונא חבירו מחמת קנאה ואמר החכם אל תקנא בחבירך על אשר יש לו כי הוא יכעס ואתה תשבע דאגה ויגון וצער ובוקת נכרה · ואמר החכם החומד והמקנא לא נבראו אלא לכעס · חכמי ישראל מתפללין לא תהיה קנאתנו על אחרים ולא קנאת אחרים עלינו ולמה היו מתפללין על אחרים במדה הזאת יותר משאר המדות אלא כך הענין כמה בני אדם גורמים שאחרים מקנאים בהם כשהם לובשים בגדים נאים שיקנאו בהם ולכך היו מתפללים כי שמא הם גורמים הקנאה כך לאחרים והתורה אומר' ולפני עור לא תתן מכשול לכן מדה טובה לאדם שלא ילבש בגדים טובים ומשובחים יותר מדאי לא הוא ולא אשתו ולא בני ביתו וכן לענין המאכלי' ושאר ענייניו' כדי שלא יקנאו בו אחרי' גם כל מי שהשפיע לו הקב"ה עושר ונכסי' יהי' וותרן לעשירי' ולעניי' ויתנהג עמהם בנחת ויעשה עמהם חסד · וכבר האריכנו בדבר במה יהיה

ויקרא יט יד

נאהב לכל אדם אז לא יקנאוהו ולא יחמדו משלו אך ראוי לאדם שיעלה על
מעלות הטובות אשר הם תפארת לו ויקנאוהו אחרים ויחמדו לעשות כמוהו ומי
שנזהר שלא יקנא אין גופו כלה ואין התולעת שולטת בו כדכתיב ורקב עצמות משלי יד ל
קנאה פי' מי שיש לו קנאה עצמותיו מתרקבות · וכן ירחיק אותן האדם מן
הקנאה והחמדה ולא יחמוד שום דבר ממה שהוא ביד אחרים ואל יאמר אחמוד
בעניני חבירי ואתן לו מעות עבור אותו ענין אם דעתו למכור ואז אסור לזה
להפציר בו כי הוא מתביים להשיב פניו ריקם אבל הוי אוכם וכם אם זה חומר
הוא ככבד שאם יש' איזה שום שאילה עוד פניו לא יפילון שאסור לו לשאול מה
שבירו או ליקח להראות שהוא חפץ בו ולא יתבע אותו דבר אם אינו יודע שיתן
לו חבירו אותו ענין בכסף חפצה · משלו משל מן החומד והקנאי הלכו יחדיו
בדרך פגע בהם מלך אמל המלך אחד מכם ישאל ממני דבר ויכתן לו ולחבירו
כפלים והחומד היה מתאוה לשני חלקים והקנאי לא רצה לשאול שהיה מתקנא
אם יכתן לחבירו כפלים לסוף דחק החומד את הקנאי לשאול תחלה אז שאל
הקנאי שיעקרו לו עין אחת ולחבירו שני ראה כמה רעות תלויין בקנאה כי נחש
הקדמוני נתקנא באדם וגרם מיתה לעולם ועליו נאמר קללה על גחונך תלך בראשית ג טו
ועפר תאכל ראה מה אירע לקין ולקרח ולבלעם ולאחיתופל ולגיחזי ולאדוניה
ולאבשלום ולעוזיה שהיו נותנים עיניהם במה שאינו ראוי להם ולא דיין שלא
נתנו להם מה שבקשו אלא אף מה שהיה בידם ניטל מהם · מכל אלו ילמוד
האדם ויזהר מן הקנאה ומן החמדה ויחשוב אפי' מה שבירו כבר אינו שלו כי מחר
בא ואיננו ומה יועיל לו שאינו שלו ועל זה נאמר כי לא תדע מה ילד יום · שכר משלי כז א
גדול יש לו לאדם הנזהר מן הקנאה ומן החמדה כי רוב העבירות אם אדם עבר
עליה' ומתביים ויכיח מהם בשביל הבשת כמצא שהשכר על זה בא מחמת שמונע
עצמו מן הקנאה והחמדה · כי הנמנע מן הגזל ומן הגניבה הוא מתיירא שמא
יתוודע ויתגלה ויתפשוהו ויתביים ויפסיד הרבה אבל הקנאה והחמדה הם
טמונים בלב ונעלמים מעיני בני אדם שאין כל אדם יכול להבין בו אם הוא
חומד או קנאי בשביל שהדבר הזה מסור ללב ואם הוא מונע מהם עליו הכתוב
אומר ויראת מאלהיך · ואעפ שהקנאה היא רעה מאד יש מקום שהיא טובה
מאד והיא תמידת העליונים כשישים קנאתו על יראת השם כמש אל יקנא לבך שם כג יז
בחטאים כי אם ביראת ה' כל היום · ועז אמרו חכמים קנאת סופרים תרבה
חכמה אם יראה אדם שלומד יתפוש קנאה בלבו ויאמר זה לומד כל היום גם
אני אעשה כך וכן בשאר כל המצות ומדות טובות יקנא כל אחד בחבירו
ויתפוש מעשה חביריו הטובים · ואם יראה רשע שיש בו מדות שנים או שלשה
שהם טובות בזה יקנאוהו ויעשם גם הוא · אבל המתקנא בחבירו שהוא עוסק
בתורה ובמצות ובמעשים טובים ואינו מקנא בו במה שיחשוב זה עושה טובות
גם אני אעשה כן אלא יחשוב בלבו ויקנא בו בשביל שיש בו מעלות יותר ממנו

ומחשב תחבולו׳ כדי לבטלו ולבלבלו מתורתו וממעשיו הטובי׳ הרי זאת הקנאה היא רעה חולה חוטאת ומחטיא אחרים והיא שותפו של ירבעם בן נבט ׳ ולעולם יכבד אדם יראי שמים ולומדי תורה ומקיימי מצות ויתן להם יד ויסייע להם בגופו ובממונו ובכל יכלתו ואז יקנאו בו אחרים ויחשבו גם אנחנו נעשה כן ויכבדו ויעזרו גם לנו ומתוך שלא לשמה בא לשמה ואלמלא הקנאה אין העולם עומד כי אז אין אדם נוטע כרם ואין אדם נושא אשה ואין אדם בונה בית כי על כן העניינים האלו באים מחמת מקנא איש בחבירו הבונה בית יתן אל לבו לעשות ז וכן לענין אשה כל אחד יתקנא בחבירו וכיון שהעולם תלוי בקנאה ישים כל הקנאות לשם אם יבנה בית יבנה בתוכו חדר ללמוד בו תורה ויהיה ביתו בית וועד לחכמים ולהכנים בו אורחי׳ ולעשות חסדים לבני אדם כי אולא שקנא אברהם לא היה קונה שמים וארץ ואימתי היה מקנא כשאל למלכי צדק כיכד יצאת מן התיבה א״ל בצדקה שהיינו עושים שם א״ל וכי מה היה לכם בתיבה לעשות בהם צדקה וכי היו שם עניים והלא לא היו שם כי אם נח ובניו ועם מי עשיתם צדקה אמר ליה עם הבהמות וחיות ועם העופות כי לא היינו ישנים אלא היינו נותנים לפניהם מאכלם באותה שעה א״ל אברהם אלולא שעשית צדקה עם הבהמות חיות ועופות לא הייתם יוצאים מן התיבה ואני אם אעשה צדקה עם בני אדם הנברא בצלם אלהים עאכ״ו באותה שעה ויטע אש״ל בבאר שבע אכילה שתיה לויה ׳ וע״ז ירבה אדם קנאה וגם יקנא אדם בחטאים וברשעי׳ להלחם נגדם ולהוכיחם כאשר אמרו רבותינו הבועל ארמית קנאים פוגעים בו משה קנא במצרי שנאמר ויך את המצרי ותכינו גבי אליהו קנא קנאתי לה׳ צבאות כי עזבו בריתך בני ישראל וכן נאמר בפנחס בקנאו את קנאתי בתוכם והשם נתן לו גבולו על זה כמו שנאמר לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום עד כאן לשונו ׳ עוד לתשלום מדת הענוה צריך שיתנהג האדם בתנאים שנוהגים בהם תלמידי תכמים כמו שכת׳ הרמבם עליו השלום פ״ה מהלכות דעות ובתנאי תלמיד חכם פי׳ במס׳ ברכות ז״ל ת״ר ששה דברים גנאים לת״ח אל יצא כשהוא מבושם לשוק ואל יצא יחידי בלילה ואל יצא במנעלים מטולאים ואל יספר עם אשה בשוק ואל יסב בחבורת של עמי הארץ ואל יכנס באחרונה לבית המדרש ויש אומרים אל יפסיע פסיעה גסה ואל יהלך בקומה זקופה עד כאן לשונו ולכל א׳ מאלו פי׳ שם טעם בגמר׳ ולא נעתיק כל לשונו כדי שלא להאריך ׳ והנוגע יותר לענין הגאוה הוא אל ילך בקומה זקופה ופי׳ שם דאמר אר״י המהלך בקומה זקופה אפי׳ ארבע אמות כאלו דוחק רגלי השכינה דכתיב מלא כל הארץ כבודו עד כאן לשונו ׳ והטעם מפני שמתגאה ומראה שאין לו אדון ששולט עליו כי דרך העבד להיות הולך בענוה וכבוּרות ראש לפני אדונו ׳ ושאר כל דבריו במלבושו ובדבורו יתנהג בתנאי שפי׳ שם הר״מבם עליו השלום ובוראי שישתלם במדת הענוה בכלליה ופרטיה ׳ וכאשר ישתדל

שמות ב יב
מלכי׳ א יט יא
מדבר כה יא
ברכות פ״ו
ישעיה ו ג

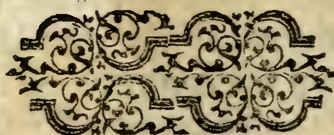
האדם במדת הענוה בכל פרטיה הכתובים בשער הזה ימצא שבכלל קניית
מדת הענוה קניית כל המדות הטובות ובכלל מדת הגאוה כלל כל המדות
המגונות והוא בענין אין למעלה מענג ואין למטה מנגע · וכבר פי׳ כי המתגאה
לוקה בנגעים שאחר מהדברים שהנגעים באים הוא על גסות הרוח וכתיב
ולשאת ולספחת כמכה שמי שאין לו ענוה חסר מהמדות הטובות וכן פירשו ויקרא יד נו
בברייתא דמסכת כלה ז״ל הוי כאסקופה התחתונה מן הבית הזה אם אין לך
אסקופה היא נראת כחסרה כחרבה אף אתה צריך למהוי לך ענוה ואפי׳ אתה
משלים בכל המדות אם אין בך ענוה אתה חסר דהכי אמרו בני נשא מה גברא
רבה פלניא אלולא גאוה וללמדך כן אלא כי ירא אלהים יצא את כלם · רבא
אמר כשם שהאסקופה מכוונת הדלתות לנעול ולפתוח כך הענוה סייג
לחכמה עד כאן לשונו · ובמעלת הענוה מעלות רבות מלבד המעלות שביארנו
בפ״ג עוד אמרו ז״ל בסוטה הריב״ל כמה גדולי׳ נמוכי רוח שבזמן שבית המקדש
קיים אדם מקריב עולה שכר עולה בידו מקריב מנחה שכר מנחה בידו אבל מי
שדעתו שפלה מעלה עליו הכתוב כאלו הקריב כל הקרבנות כלם ולא עוד אלא
שאין תפלתו נמאסת שנאמר לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה · ואר יב״ל כל תלים נא יט
השם אורחותיו בעה״ז זוכה ורואה בישועתו של הקדוש ברוך הוא שנאמר ושם
דרך אראנו בישע אלהים אל תקרי ושם אלא וש״ם · וגם בעולם הבא מעלתו שם נ כג
גדולה כמו שדרשו במגלה על פסוק ביום ההוא יהיה ה׳ צבאות לעטרת צבי מגלה פ״ק
אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא עתיד הקדוש ברוך הוא להיות עטרה בראש ישעיה כח ה
כל צדיק וצדיק וכו׳ ואמר יכול לכל ת״ל לשאר עמו למי שמשים עצמו כשירים ·
ועוד כדי שתכיר כמה מעלות בענוה ראיתי להעתיק דברי מנורת המאור של
רבי ישראל ז״ל שהאריך במעלותיה ז״ל גדולה ענוה שבה נשתבח אברהם אע״ה
מפני שהיו הגדולים של בני דורו מנשאים אותו והיו קורין אותו אדוני שנאמר
שמענו אדוני והוא עליו השלום היה משפיל עצמו עמהם והיה נכנע לפניהם בראשית כג ו
והנהיג עצמו עמהם במדת הענוה והכניעות ואפי׳ עם הפחותים שנא׳ וישתחו שם כג יב
אברהם וכו׳ ואע״פי שהיה נביא ונשיא גבור ועשיר היה כנוע ועניו ולא היה
מחשיב עצמו לכלום ואמר ואנכי עפר ואפר נביא דכתיב השב אשת האיש כי שם יח כז
נביא הוא נשיא דכתי׳ נשיא אלהי׳ אתה בתוכנו · וגבור דכתי׳ ויחלק עליהם לילה שם כ ז
הוא ועבדיו ויכם · עשיר דכתיב ואבר׳ כבד מאד במקנה וכו׳ גדולה ענוה שבה שם כג ו
נשתבח יצחק אע״ה שהרי אבימלך גרש אותו ממלכותו והיה מצליח בכל מעשיו שם יד טו
ובכל דרכיו שנאמר ויזרע יצחק וכו׳ ומרוב עושרו קנאו בו פלשתים שנא׳ ויהי שם יג ב
לו מקנה צאן וכו׳ ויקנאו אותו פלשתים וכו׳ וכשבא אליו אבימלך לא שלם לו שם כו יב
כמעשיו ומרוב ענותנותו קבלו בסבר פנים יפות והאכילו והשקהו לו ולאנשיו שם כו יד
שנאמר ויעש להם משתה וכו׳ וישלחם יצחק וכו׳ וזו היא ממדת הענוה והחסידו׳ שם כו ל
שלא לשלם לעושה הרע כרעתו ולשלם לו טובה תחת רעה · גדולה ענוה שבה

נשתבח

שנתבא יעקב אע"ה ומפני ענותנותו היה נוהג כבוד בעשו אחיו מפני שיצא
לאויר העולם כמו רגע אחד קודם ממנו והיה שלוחו אומר לו כה אמר עבדך שם לג ד
יעקב ולא שהיה ירא ממנו שמא יהרוג או יהרג׳ רבי כי הוה כתיב לאנטונינוס
כאס עבדך יהודה אמר לא טוב אני מאבותי׳ גדולה ענוה שבה נשתבח מרע"ה
שנאמר והאיש משה ענו מאד מה ת"ל מכל האדם אלא ענו ואינו מתגאה במדה במדבר יב ג
מן המדות שבני אדם רגילין להתגאות בהם כגון מלכות ונבואה וחכמה׳
ואעפ"י שהיו בו כל מדות טובות שבעולם לא גבה לבו בהם ולא באחת מהם
כשהיה במצרים אעפי׳ שהיה כבן ביתו של פרעה היה מצטער עם יש׳ והיה נושא
עמהם במשאם אף כשהיה בגדולת שמים לא הניח ענותנותו שנאמר ויקחו אבן בראשית יז יב
וישימו תחתיו וישב עליה וכי לא היה לו למשה כר או כסת אחת שישב עליה אלא
כך אמר משה ישראל בצער אף אני אהיה בצער עמהם׳ ואף בשעת המחלוקת
לא הניח ענותנותו שנאמר ויקם משה וילך אל דתן ואבירם ולא נתגאה לו׳ ומה במדבר יו כה
הם חולקים על הקב"ה ואני כמלך ואלך אחריהם אלא בכל ענייניו היה ענו׳ וכן
אתה מוצא כשנבאו אלדד ומידד מה יהושע אומר לו אדוני משה כלאם ומה שם יא כח
אמר ליה המקנא אתה לי וכו׳ אפי׳ העבדים והשפחות יהיו נביאים ואתה
מבקש שלא יהיה נביא אלא אני אני שבקשתי ע׳ זקנים אלו שנא׳ לא אוכל אנכי שם יא יד
לבדי ולא עוד אלא מתחלה הייתי בורח מן השררה שנאמר שלח נא ביד תשלח שמות ד׳ יג
וכן מפני ענותנותו לא נסתכל בשכינה בסנה שנאמ׳ ויסתר משה פניו וקבל שכר שם ג ו
כדפי׳ רז"ל בשכר ויסתר משה פניו זכה לקלסתר פנים לכן כששבחו הקב"ה לא
שבחו אלא במדת הענוה שנאמר והאיש משה ענו מאד חכם חסיד לא נאמר אלא
ענו׳ גדולה ענוה שנשתבח בה אהרן ע"ה בנוהג שבעולם שאדם מכבד את
ביתו בבגדי כלות וכו׳ כמו שהעתקנו בשער היראה פ׳ ט"ו וכן בה נשתבח
אלעזר הכהן והלוים ובני קהת כמו שכתבנו שם׳ גדולה ענוה שבה נתגדל
שמואל הנביא ע"ה שהרי קראו המלאך ג"פ והיה סבור שעלי היה קורא אותו והיה
מזדעזע וניעור משנתו לבא אצלו ג"פ שנאמר ויוסף ה׳ קרוא שמואל בשלישית שמואל א ג ח
ולא היה מתגאה ואומר עד מתי יהא זה קורא אותי ואני רץ ובא אצלו ואלו היה
ישן ולא היה עומד אבר ממנו הנבואה הגדולה הזאת ולא עוד אלא שהיה משוטט
ממקום למקום לצורך ישראל אבל לא לצורכו שנאמר והיה מדי שנה בשנה ולא שם א ז יז
עוד אלא כשאמרו לו ישראל תנה לנו מלך לשפטינו לא אמר להם הריני כמלך
עליכם ואתם מבקשים מלך׳ גדולה ענוה שבה נתגדל שאול כשאמר לו שמואל
ולמי כל חמדת ישראל הלא לך הקטין עצמו מפני ענותנותו ואמר ליה הלא בן שמואל א ט יט
הימיני אנכי מקטני שבטי בני ישראל ומשפחתי הצעירה וכו׳ ובשעה שבקשו שם א ט כ
למשחו למלך הלך והטמין עצמו בין הכלים עד שהפילו גורלות שנאמר ויאמר
ה׳ הנה הוא נחבא אל הכלים׳ רבי ינאי אומר י"ג מדות טובות הכתוב מפרש שם א י כב
בשאול הע"ה ׳א׳ ענו הלא בן ימיני אנכי ׳ב׳ שהיה שומע חרפתו ושותק שנאמר

שם א י כט ובני בליעל אמרו מה יושיענו זה ויהי כמחרים כמי שלא ירע · שלישית שהיה
מוחל על עלבונו שנאמר מי האומר שאול ימלוך עלינו תנו האנשים ונמיתם
שמואל א כד ה וכתיב ויאמר שאול לא יומת איש היום · ד׳שהיה זהיר במצות ציצית שנא׳ ויקם
במדבר יו לח דוד ויכרת את כנף המעיל אשר לשאול בלט כנף זו ציצית שנא׳ ונתנו על ציצית
הכנף· ה׳ שהיה משיא לכל בנות ישראל לכל מי שלא היה לה נדוניא משלו היה
שמואל ב א כד נותן לה שנאמר בנות ישראל על שאול בכינה המלבישכם שני עם עדנים
המעלה עדי זהב על לבושכן · ו׳ שהיה לו כח לעשות תשובה שפעמים אמר לו
שם א טו לא שמואל לא אשוב עמך והוא היה אומ׳ לו שא נא חטאתי ושוב עמי ואשתחוה לה׳ ·
שם א כד ד ז׳שהיה צנוע שנאמר ויבא אל גדרות הצאן אל המלך ושם מערה ויבא שם שאול
להסך את רגליו שתי גדרות ומערה ואפ״ה סכך על עצמו ובשביל אותה צניעות
ניצל ממיתה משונה כדגרסינן במסכת שבת ואמר להרגך ותחס עליך ואמר
ואמרתי מבעי ליה ותחס וחסתי מיבעי ליה אמר רבי אלעזר אמר דוד לשאול
מדין תורה מותר להרגך מ״ט רודף אתה והבא להרגך השכם להרגו אלא צניעות
שבך היא חסה עלך ומאי צניעות היתה בשאול שנאמר ויבאו אל גדרות הצאן
אל הדרך וכו׳ תאנא גדר לפנים מן גדר ומערה לפנים ממערה להסך אמר רבי
אלעזר שסכך על עצמו כסוכה · ח׳ שהיה מבזבז ממונו וחס על ממונם של יש׳
שם א יא ו שנאמר ותצלח רוח אלהים אל שאול בשומעו ויקח צמד בקר וינתחהו · ט׳שהיה
שם א כ כו אוכל חולין בטהרה שנא׳ולא דבר שאול ביום ההו׳כי אמ׳מקרה הוא לבלתי טהור שאם
היה מקרה פי׳טמא מקרה לילה לא היה בא על שולחנו · י׳שהיה מקדים הקדשו׳
שנאמר וכל ההקדש שמואל ושאול בן קיש · י״א שהשוה כבודו לכבוד עבדו שנא׳
שם א כ כה וישב המלך אל מושבו כפעם בפעם על מושב הקיר וכו׳ כ״מ וכ״ע וכ״ל שאמ׳בענין
האתונות ודאג לנו · י״ב שהיה נוח לרצות את מוכא כשפייסו דוד במערה מיד
נתפייס שנאמר ויאמר שאול חטאתי שוב בני דוד · י״ג ידע שעתיד דוד למלוך
שם א כד כא ובקש ממנו עזר שנאמר ועתה ידעתי כי מלוך תמלוך וקמה בידך מלכות וכו׳ ·
ד״ה יז טז גדולה ענוה שעל ידיה נתגדל דוד שנא׳ ויבא המלך דוד בית ה׳ ויאמר מי אנכי
וכתי׳ וראיתני כתור אד׳המעלה וכו׳ · אמ׳ליה רבונו של עולם מה אני שדימתני
ליעקב אע״ה שהוא חקוק בכסא תואר האדם שהוא חקוק למעלה וכן יש׳שואלים
אל תנבל כסא כבודך אותה הצורה שהיא חקוקה בכסא ומכין שדימתהו לאבות
שם ב ז ט שנאמר ועשיתי לך שם כשם הגדולים אשר בארץ אעפ״י שהיו בו כל המדו׳ הללו
וכל הכבוד הזה והיה משיח אלהי יעקב ונעים זמירות ישראל ומשובח בכמה
מדות יודע נגן וגבור חיל ואיש מלחמה ונבון דבר וכו׳ והרג הארי והדוב
בשדה והרג את גלית הפלשתי חתן המלך וסר אל משמעתו ונכבד בביתו והוא
הושיע את ישראל מיד פלשתים ואחר כל זה היה שפל בעיניו ועניו ואמר לשאול
שמואל א כד טו כשרדף אחריו אחרי מי יצא מלך ישראל אחרי מי אתה רודף אחרי כלב מת
אחרי פרעוש אחד וכו׳ · ואחרי כל הכבוד הזה מלך על ישראל ויהודה וכבש

כמה מלכיו ואמר ואנכי תולעת ולא איש וכו׳ וכשעלה ארון האלהי׳ מבית עובד תלים כב ז
אדום הגעתי לעיר דוד היה מרקד וכו׳ כמו שהארכנו בפ׳ אחרון משער היראה ׳
גדולה ענוה שבה נשתבח מרדכי שבתחלה היה חמישי לסנהדרין שנאמר
אשר באו עם זרובבל ישוע נחמיה שריה רעמיה מרדכי וכיון שנעשה משנה
למלך לא די לו שלא רצה להיות רביעי אלא אפי׳ חמישי במקומו לא רצה להיות
אלא אע״פי שהוסיף גדולה השפיל עצמו ונעשה ששי שנאמר אשר באו עם זרובבל
ישוע נחמיה עזריה רעמיה שריה מרדכי הא למדת שכל מה שהקב״ה נותן גדולה
לצדיקים וכו׳ משפילים עצמם לכך נמשלו ישראל לגפן שנאמר גפן ממצרים שם פ׳ ט
תסיע מה הגפן הזו כל אשכול שהי׳ גדול מחבירו הוא נמוך מחבירו כך יש׳ כל מי
שהוא גדול צריך להיות עניו מחבירו ׳ כיוצא בדבר ההדיוט שוחה בתפלתו
ד׳ פעמים באבות תחלה וסוף ובהודאה תחלה וסוף אבל כהן גדול שוחה בכל
ברכה וברכה והמלך שוחה בראש כל ברכה וברכה וסופה ללמדך שהגדול
מחבירו צריך להיות ענו יותר וכשהאדם מקטין עצמו הקב״ה מגביהו שנאמר
מקים מעפר דל וכסא כבוד ינחילם ע״כ מספר מנורת המאור של הרבי ישראל שמואל א ב ח
עליו השלום עם היות שקצרתי לשונו בקצת מקומות וכו׳ ׳ וכן מצינו כמה
תנאים ואמוראים בגמרא שנשתבחו בענוה רשב״ג בב״מ אמר על רבי אלעזר ב״מ פד.
דהוה מחשב ליה רשב״ג כמו רבי בריה אלמ דעתיה דרבי ואתא אמר ליה בני
אל ירע בעיניך שהוא ארי בן ארי ואתה ארי בן שועל ואמר לקמיה אלא רשב״ג
הוה ענותן׳ ועוד כמה בגמרא מצינו שנשתבחו במדת הענוה הלל הזקן
נודע הוא מה שאמר עליו במסכת שבת וכן ר׳ פרידא בערובין
שהחזיר לתלמידו ההלכה ד׳ מאות פעם ולא הקפיד בבא
בן בוטה בנדרי׳ פ׳ רבי אליעזר ע״ש ועוד בסוטה
פ׳ אלו נאמרין אמר רבי אבהו מרים הוה
אמינא ענותנא אנא וכו׳ ע״ש ובזה
נכלל הפרק הזה ונכלל
השער הזה ׳ בילא״ו ׳

אם בחוקתי

ויקרא כו ג **תלכו** וגו' ונתתי גשמיכם בעתם וגו' ונתתי שלום בארץ וגו' וגרסי'
במסכת ע"ז בפ"ק ת"ר אם בחקותי אין אם אלא לשון תחנוני'
בראשית יח ג שנאמר אם נא מצאתי חן בעיניך וגו' אם בחקותי תלכו יכול אלו המצות כשהו'
אומ' ואת מצותי תשמרו הרי מצות אמורות כאן הא מה אני מקיים אם בחקותי
תלכו שתהיו עמלים בתורה וכל מי שאינו לומד המצות ועושה אותם כאלו כופר
בעיקר כדגרסינן בספרא אם לא תשמעו מה ת"ל ולא תעשו יש לך אדם שאינו
למד אבל עושה ת"ל אם לא תשמעו ולא תעשו הא כל שאינו למד אינו עושה׳ ויש
לך אדם שאין לומד ואינו עושה אבל אינו מואס באחרים ת"ל אם בחקותי
תמאסו · הא כל שאינו למד ואינו עושה ומואס באחרים אבל אינו שונא את
החכמים ת"ל ואם את משפטי תגעל נפשכם · הא כל שאינו לומד ואינו עושה
ומואס באחרים סוף שונא את החכמים · או יש לך אדם שאינו לומד ואינו עושה
ומואס באחרים ושונא את החכמים ואינו מניח לאחרי' לעשות אבל מודה במצו'
שנאמרו בסיני ת"ל את כל מצותי · או יש לך אדם שאינו לומד ולא עושה ומואס
באחרים ושונא את החכמים ואינו מניח לאחרי' לעשות סוף שאינו מודה במצו'
או יש לך אדם שיש בו כל המדות הללו אבל אינו כופר בעקר ת"ל להפרכם את
בריתי הא כל מי שיש לו כל המדות הללו סוף שהוא כופר בעקר אבל הלמד
מצות ע"מ לעשות ומלמד לאחרים ומעשה אותן לעשותן יחיה ויאריך ימים
משלי ד כב כדגרסינן באלה הדברים רבה כי המצוה הזאת וגומר הה"ד כי חיים הם
למוצאיהם וגו' אמר רבי חייא קילורית לעין מלוגמא למכה כוס של עקרין לבני
תלים יט ט מעים · קילורית לעין דכתיב מצות יי' ברה מאירת עינים · מלוגמא למכה
משלי ג ח דכתיב רפאות תהי לשרך · כוס עקרין דכתיב ושקוי לעצמותיך · ד"א

כי

כי חיים הם למוצאיהם למי שמוציא אותם לאחרים · ולכל בשרו מרפא לרמ"ח
איברים שבו כדגרסינן בתנחומא החזק במוסר אל תרף כי היא חייך מ"ל שהיה שם ד יג
מושלך בים והושיט הקברניט את החבל ואמר ליה אחוז החבל הזה ואל תניחהו
שאם הנחתו אין לך חיים כך אמר הקדוש ברוך הוא כל זמן שאתם מדובקים
במצות אתם חיים שנאמר ואתם הדבקים וגו' וגרסינן באגדה שמות רבה ואלה דברים ד ד
המשפטים ונומר יש לאומות העולם ע"א שופטים ויש לישראל שופטים מלה"ד
לחולה שנכנס הרופא לבקרו אמר לאנשי ביתו האכילוהו כל מה שהוא מבקש
נכנס אצל אחר אמר להם הזהרו שלא יאכל דבר פלוני ופלוני אמר ליה לראשון
אמרת כל שהו' מבקש יאכל ולזה אמרת שלא יאכל אמר ליה הראשו' לא יחיה לפי'
אמרתי כל מה שהוא מבקש יאכל אבל זה שיחיה אמרתי הזהרו בו כך יש לאומות
העולם ע"א שופטי' ואינן עוסקין בתורה ואינם עושים אותה שנאמר משפטים יחזקאל כ כה
לא יחיו בהם אבל לישראל נתתי המצות שנא' אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ויקרא יח ה
אמר הקדוש ברוך הוא לפי שהרבתי עליכם דינין אני מרבה עליכ' שכר הזהרתי
אתכם על כל מצוה שהיא חייך שנאמר שומ"ר מצוה לא ידע דבר רע · וגרסינן קהלת ח ה
בירושלמי בפרק בתרא דיבמות תנו רבנן מעשה בבתו של רבי נחוניא חופר
שיחין שנפלה לבור גדול באו והודיעו את רבי חנינא בן דוסא שעה ראשונה אמר
ליה שלום שעה שניה אמר ליה שלום שעה שלישית עלתה אמר ליה בתי מי העלך
אמרה לו זכר אחד של רחלים נזדמן לי וזקן אחד מנהיגו אמר ליה וכי נביא אתה
אמר ליה לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי אלא אמרתי דבר שהצדיק נתעסק בו
יכשל בו זרעו אמר ליה רבי חייא אף על פי כן מת בנו בצמא אמר ליה וסביביו
נשערה מאד מלמד שהקב"ה מדקדק עם סביביו אפילו כחוט השערה · רבי
חנינא אמר מהכא אל נערץ בסוד קדושים רבה וגו' פי' שהקב"ה מדקדק בעה"ז תלים פט ח
עם קדושיו ומביא עליה' הייסורין בעה"ז כדי שיהיו נקיי' לעה"ב ופרש"י ז"ל שנחוניא
היה חופר שיחין בדרכן של עולי רגלים והיו מתכנסין בהם המי' והם ובהמתם
שותין מהם שעה ראשונה אמר ליה שלום שעדיין יכולה להחיות וכן בשניה אבל
בשלישית אינה יכולה לחיות אמר להם עלתה דאפשיט ליה שאותו דבר שהיה
אביה עוסק בו לדבר מצוה שלא יכשל בו זרעו · וזכר של רחלים הוא אילו של
יצחק · וזקן א' מנהיגו הוא אברהם אע"ה וגרסינן בפסחים אמר רבי אלעזר פסחים פ"ק
שלוחי מצוה אינן נזוקין לא בהליכתן ולא בחזרתן דתנן איסי בן יהודה אומ' ולא
יחמוד איש את ארצך וגו' ולא יחמיד מלמד שתהא פרתך רועה באגם ואין חיה שמות לד כד
מזיקתה תרנגולתך מנקרת באשפה ואין חולדה מזיקתה והלא דברים ק"ו ומה
דברים שדרכן להזיק אין מזיקין שאין דרכן להזיק עאכו"ו אין לי אלא בהליכה
בחזרה מנין ת"ל ופנית בבקר והלכת לאהליך מלמד שתמצא אהליך בשלום · דברים טז ז

גדולה מצוה שמנחלת חיים לעושיה בעה"ז ובעה"ב בעה"ז מנין שמור מצותי משלי ז ב
וחיה וכתי' ושמרת את כל חקיו וגו' למען תאריכון ימים על האדמה דברים ד מ
וגו'

וגומר׳ ובעה״ב מנין דתנן רבי עקיבא אומר העושה מצוה אחת קנה לו
פרקליט אחד פי׳ מליץ טוב שמליץ בעדו להצילו מדינה של גיהנם ׃ להנחילו חיי
העה״ב ותרגם יונתן מליץ פרקליט חבר׳ והעובר עבירה א׳ קנה לו קטיגור
פי׳ שטן רע שיסטין בעדו לפני הקדוש ברוך הוא׳ וגרסינן במדרש תילים׃
זבחו זבחי צדק וגו׳ תאני רבי חייא ושמרתם את ׃ משמרתי וגו׳ שמרו משמרתי תלים ד ו
אני יי׳ אלהיכם מזומן אני ליתן שכרך את׳ הקדוש ברוך הוא פשטו ידיכם במצות ויקרא ח ל
ובטחו עלי שאני משלם שכרכם׳ נתת שמחה בלבי אמרו ישראל לפני הקב״ה רבו׳
שע׳ על ידי שפשטו אומות העולם ידיהם בשבע מצות השפעת להם טובה בעה׳
במתן שכרן׳ אנו שנצטוינו בתרי״ג מצות עא״ו שתשפיע לנו טובות לע״ה לפי׳
כשאנו רואין שאומות העולם בשלוה אנו שמחים הוי נתת שמחה בלבי וגו׳
ריב״ל אומר למלך שעשה סעודה והכניס האורחי׳ והושיבן על פתח פלטרין שלו
והיה רואה את הכלבי׳ שיוצאין ובפיהם פסיונין ותרנגולת וראשי עגלי׳ התחילו
אומרי׳ ומה אם הכלבים כך סעודה עצמה עא״ו הוי נתת שמחה בלבי׳ וכתיב
חבלים נפלו לי בנעימים וגומר רבי יוחנן אומר שכרן של מצות עלי וגרסינן תלים יו ו
בויקרא רבה רבי מני ורבנן ר׳ מני אומר כל מה שהבריות מגדלין מצו׳ ומעשים
טובים בעה״ז הקדוש ברוך הוא מזריח להם את השמש דכתיב וזרח השמש ובא קהלת א ה
השמש׳ ורבנן אמרי כל מה שהצדיקים מגדלי׳ מצות בעה״ז הקב״ה מחדש להם
פניהם כגלגל חמה שנאמר ואוהביו כצאת השמש׳ וגרסינן באלה שמות שופטים ה לא
רבה רבי יהודה בר׳ סימון פתח רבות בנות עשו חיל זה אדם הראשון שנצטוה משלי לא כט
על שש מצות שנאמר ויצו יי׳ אלהים וגו׳ ונח שנצטוה על אבר מן החי שנאמר אך בראשית ב טו
בשר בנפשו דמו וגו׳ אברהם אע״ה נצטוה על המילה יצחק חנכו לח׳ ימים׳ ואת שם ט ד
עלית על כלנה אלו ישראל שנצטוינו בתרי״ג מצות׳

חביבין ישראל שמקיימין את המצות מה שלא היה יכול לקיימה אדם
הראשון שהיה ראשית של כל הנבראים מבני אדם׳ והיה הקב״ה
מפרנסו בכבודו והיה חכם גדול וחכמתו מגעת מסוף העולם ועד סופו שנאמר
אחור וקדם צרתני וגו׳ ולא היה לו שום אוכל שלעכבו שלקיים המצות ואפ״ה לא תלים קלט ה
יכול לקיים אפילו מצוה אחת כדגרסי׳ בב״ר ויאמר יי׳ הן האדם היה כאחד ממנו בראשית ג כב
אמר רבי יהושע כשבראו בראו במ״ר ובמ״ה וכשטרדו טרדו במ״ה ובמ״ר הן האד׳
לא היה יכול לעמוד בצוויו שעה אחת׳ דרש רבי יהודה בן פדיה מי יגלה
עפר מעיניך אדם הראשון שלא יכולת לעמוד בצוויך שעה אחת והרי בניך
ממתינין לערלה ג׳ שנים שנאמר שלש שנים יהיה לכם ערלים׳ אמר הקדוש ויקרא יט כג
ברוך הוא יציר כפי נתתי לו שבע מצות ולא יכול לעמוד בהן והיאך אני נותן לו
רמ״ח מצות עשה ושס״ה מצות לא תעשה לאדם איני נותן אבל לבניו אני נותן
הה״ד זה ספר תולדות אדם׳ וגרסינן במדרש השכם הרשב״א מה אם בז׳ מצות בראשית ה א
לא יכלו אומות העולם לעמוד היאך יעמדו על התורה כלה מ״ל שמינה לו שני

אפטרופין

אפטרופין אחד על אוצרות תבן ואחד על אוצרות כסף וזהב אותו שנתמנה על
התבן נחשד והיה מתרעם על שלא נתמנה על הכסף והזהב אמר ליה ריקה ע
התבן לא היה לך אמנה על כסף וזהב יהיה לך אמנה והלא דברים ק״ו ומה אם
בשבע מצות לא יכלו לעמוד בתרי״ג מצות עאכ״ו ׳ ולפי שקבלו ישראל את המצות
קדשן הקדוש ברוך הוא והבדילן מן האומות כדגרסינן בספרא ואבדיל אתכם ויקרא כ כו
מן העמים להיות לי רבי אלעזר ב״ע אומר מנין שלא יאמר אדם אי אפשי לאכול
בשר חזיר אי אפשי לבא על הערוה אלא אפשי ומה אעשה ואבי שבשמי׳ גזר עלי
שנאמר ואבדיל אתכם וגו׳ נמצא פורש מן העברות ומקבל עליו עול מלכות שמי׳
ואל יהרהר על המצות ויאמר מה הפסד יש בשעטנז וכלאים וכיוצא בהן אלא
יעשה כל המצות כמאמרן וכמצות רז״ל שהם חקי האלהים ותורותיו ואם בעיניו
הם המצות נכריות הוא מכר פתיותו ולא מכר שום חסרון שים במצות חלילה
ועוד גרסינן בספרא את משפטי תשמרו אלו דברים הכתובים בתורה שאלו לא ויקרא כס יח
נכתבו בדין הוא לכתבם כגון גזלות ועריות וע״א וברכת השם ושפיכות דמים ׳
ואת חקותי תשמרו אלו דברים החקוקים בתורה שיצר הרע משיב עליהם כגון
אכילת חזיר ולבישת שעטנז וכלאי׳ וחליצ׳ יבמה וטהרת מצורע ושעיר המשתלח
תלמוד לומר אני יי׳ אני חקקתים אי אתה רשאי להשיב עליהם ׳ ללכת בהם
שלא יהא משלך ומתוך אלא בהם שלא תערב בהם דברים אחרים ׳ שלא תאמר
למדתי חכמת ישרא׳ אלך ואלמוד חכמת אומות העולם תלמוד לומר ללכת בהם
אי אתה יכול ליפטר מהן ׳ וכה״א יהיו לך לבדך וגו׳ וכתיב בהתהלך תנחה משלי ה יז
אותך וגו׳ בהתהלך בעה״ז בשכבך בשעת המיתה והקיצות לע״ה ׳ וגרסי׳ במנח׳ שם ו כב
תנו רבנן חביבין ישראל שחבבן הקדוש ברוך הוא במצות תפלין בראשיהן מנחות פ״ד
ובזרועותיהם וציציות בבגדיהם ובמזוזה בפתחיהן ועל זה אמר דוד ע״ה שבע
ביום הללתיך וגו׳ ובשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה עצמו ערום אמר אוי תלי׳ קיט קסד
לי שאני ערום בלא מצות וכיון שנזכר למילה שבבשרו מיד נתיישבה דעתו לאח׳
שיצא אמר למנצח על השמינית ר״ל המילה שניתנה ליום השמיני ׳ וגרסי׳ בא״ה
הדברים רבה כי לוית חן הם לראשך וגו׳ מהו לוית חן אמר רבי פנחס בר חמא משלי א ט
לכל מקום שתלך מצות מלוין אותך בנה בית מצות מלוין אותך שנאמ׳ כי תבנה דברים כב ח
בית חדש וגו׳ עשית לך דלת מצות מלוין אותך שנאמר וכתבתם על מזוזות וגו׳ שם יא כ
לבשת בגדים מצות מלוין אותך שנאמר לא תלבש שעטנז ׳ חרשת לא תחרוש שם כב יא
בשור ובחמור זרעת שדך לא תזרע כלאים כי תקצור קצירך ׳ אמר הקדוש שם כב י
ברוך הוא אפילו לא היית עוסק בדבר אלא מהלך בדרך מצות מלוין אותך שנא׳ שם כב ט
כי יקרא קן צפור לפניך בדרך ׳ ושנינו בקדושין כל העושה מצוה אחת מטיבין שם כד יט שם כב ו
לו ומאריכין ימיו ונוחל את הארץ ׳ וכל מי שאינו עושה אפילו מצוה אחת אין קדושין פ״א
מטיבין לו ואין מאריכין ימיו ואינו נוחל את הארץ ׳ וכל מי שאינו לא במקרא
ולא במשנה ולא בדרך ארץ אינו מן הישוב וכל המחזיק בשלשתן עליו הכתוב

אומר

קהלת ד יב ואומר והחוט המשולש לא במהרה ינתק וגרסינן בספרי כל העושה מצוה אחת
סמוך למיתתו דומה כאלו קיים לכל התורה ולא היה חסר אלא אותה מצוה וכל
העושה עברה אחת סמוך למיתתו דומה כאלו בטל לכל התורה · וגרסינן באלה
שם ט י הדברים רבה אז יבדיל משה זש"ה כל אשר תמצא ידך לעשות וגו' כל מה שאתה
יכול לעשות מצות עד שכחך עליך עשה שכשאדם מת בטלה מחשבתו כל מה
שאתה יכול לחטוף מצוה חטוף בעוד שאתה בחיים וכן עשה מרע"ה כיון ששמע
שהיה עובר מן העולם אמר מה מצוה יש שאעשה אותה מצא מצות ערי מקלט
דברים ד מא ועשה אותה שנאמר אז יבדיל משה וגו' · וגרסינן בפר' חלק תניא רבי אליעזר
סנהדרין פ י אומר כל עיר שיש בה מזוזה אחת אינה נעשית עיר הנדחת שנאמר ושרפת
דברים יב ד באש את העיר וגו' והיכא דאיכא מזוזה לא תעשון כן לי"י אלהיכם וגרסינן
בפרק קמא דמסכת ע"א אמר רבי יונתן כל העושה מצוה אחת בעה"ז מקדמתו
ישעיה נח ח והולכת לפניו לעה"ב שנאמר והלך לפניך צדקך וגומ' וכל העובר עברה אחת
איוב ו יח בעה"ז מלפפתו והולכת עמו שנאמר ילפתו ארחות דרכם וגו' · אמר רבי חייא
בר אבא כל המתחיל במצוה ואינו גומר גורם לעצמו שיקבור אשתו ובניו ממי
את למד מיהודה שהתחיל במצוה ולא גמרה כיצד כשבא יוסף אצל אחיו בקשו
בראשית לז כ אחיו להרגו שנאמר ועתה לכו ונהרגהו עמד יהודה ולא הניחן שנאמר מה בצע
שם לז כו כי נהרוג וגו' ושמעו לו למה שהיה מלך עליהם ואלו היה אומר נחזירהו אצל אביו
היו שומעין לו ועל ידי שהתחיל במצוה ולא גמרה קבר את אשתו ובניו שנאמר
שם לח יב ותמת בת שוע וגו' וכתיב וימת ער ואונן · אמר רבי לוי בשם רבי חנינא כל מי
שמתחיל במצוה ולא גמרה ובא אחר וגמרה נקרא' על שמו כיצד מרע"ה התחיל
שמות יג יט במצוה שנטל עצמותיו של יוסף שנאמ' ויק"ח משה וגו' ועל ידי שלא הכניסן לארץ
יהושע כד לב נקראת על שמם של ישראל שנאמר ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל וגו' ·
אבל אם חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו
עשאה · אריב"ל כל מצות שישראל עושין באות ומעידות עליהם לעה"ב שנאמר
ישעיה מג ט יתנו עדיהם ויצדקו אלו ישראל ישמעו ויאמרו אמת אלו אומות העולם שיבאו
ויעידו שקיימו ישראל את התורה · יבא נמרוד ויעיד על אברהם שלא נחשד
על ע"א · יבא לבן ויעיד על יעקב שלא נחשד על הגזל · תבא אשת פוטיפר
ותעיד ביוסף שלא נחשד על העריות · יבא דריוש ויעיד על דניאל שלא נחשד
על בטול תפלה · יבא נבוכד נאצר ויעיד על חנניה מישאל ועזריה שלא השתחוו
לצלם · יבא אליפז התימני ובלדד השוחי וצופר הנעמתי ויעידו על ישרא' שקיימו
התורה · אמר המחבר יראה לי שאליפז התימני וחבריו שהיו בימי איוב היו
בימי מרע"ה כשקבלו ישרא' התורה בהר סיני והוא שאז"ל ספר איוב מרע"ה כתבו
כל מצות שישראל עושין בעה"ז באות ומטרפות לאומות העולם ע"א על פניהם
לע"ה שנאמר לעיני העמים נגד העמים לא נאמר אלא לעיני העמים · והמצות
שישראל עושין בעה"ז היא כוונתן ותכשיטיהן כדגרסינן בפסיקתא הנך יפה

עיתי וגומר הנך יפה במצות הנך יפה בג"ח · הנך יפה במצות הבית בחלה
בתרומה ובמעשר · הנך יפה בלקט שכחה ופאה · הנך יפה בכלאים ·
הנך יפה בציצית · הנך יפה במילה · הנך יפה בפריעה · הנך יפה בנטע רבעי ·
הנך יפה בערלה · הנך יפה בק"ש · הנך יפה בתפלה · הנך יפה בתפילין ·
הנך יפה במזוזה · הנך יפה בסוכה · הנך יפה בלולב · הנך יפה בתשובה ·
הנך יפה במעשים טובים · הנך יפה בעה"ז · הנך יפה בעה"ב · ועוד גרסינן
בפ"ק דע"א אשרי איש ירא את יי' במצותיו חפץ מאד · אמר רבי אלעזר במצותיו תלים קיב
ולא בשכר מצותיו והיינו דתנן אל תהיו כעבדים המשמשין וכו' והשכר בא מאליו אבות פ"א
והקדוש ברוך הוא אינו מקפח שכר כל בריה ואפ"ה יתכוין אדם בעשיית המצו'
מאהבה והקב"ה משלם לו שכרו כדגרסינן בפרק במה מדליקין אמ' רבא הרגיל שבת כ"ג
בנר חנוכה הויין לו בני ת"ח · הרגיל במזוזה זוכה לדירה נאה · הרגיל בציצית
זוכה לטלית נאה · הרגיל בקדוש היום זוכה וממלא גרבי יין · והקב"ה מעיד
שעתיד לשלם שכר טוב לעושי מצותיו ולמתגברי' על יצרם ולהפרע מן העוברין
על מצותיו כדגרסינן בויקרא רבה אני יי' אני הוא שנפרעתי מאמנון ומשמשון
ומזמרי ועתיד אני ליפרע ממי שעושה כמעשיהם · אני הוא שפרעתי שכר
ליוסף ולפלטי בן ליש אני הוא שעתיד לשלם שכר לעושה כמעשיהם · אר"שבג
יוסף שאלו כתנו לו פיו שלא נשק לעבירה ועל פיך ישק כל עמי · צואר שלא בראשית מא מ
הרכין לעבירה וישם רביד הזהב על צוארו · ידיו שלא משמשו בעבירה ויסר שם מא מב
פרעה את טבעתו וגו' גופו שלא נגע בעבירה וילבש אותו בגדי שש · רגליו שלא שם
נגעו בעבירה וירכב אותו וגו' מחשבתו שלא חשבה בעבירה ויקראו לפניו אברך' שם · שם מא מג
וגרסינן במדבר סיני רבה מי הקדימני ואשלם וגומר אמר רבי תנחום בר אבא איוב מא ג
מי שאין לו נכסים ועושה מצות צדקה ומעשים טובים וג"א מי שאין לו בני' נותן
שכר סופרים ומשניים · מי שאין לו בית ועושה מזוזה · מי שאין לו טלית ועושה
ציצית · מי שאין לו בנים והוא מוהל ועושה ספרים ומשאילם לאחרים אמ' הב"ה
זה קדם וקיים מצותי עד שלא נתתי לו במה לקיימן עלי לשלם לו שכר ומתן
ובנים שיהיו קורין בספרים · זו מי הקדימני ואשלם · מי הקדימני לעשות מצוה
ואשלם שכרו לפי שאיני חסר דבר לפי שהעולם ומלואו שלי הוא שנאמר תחת כל
השמים לי הוא · וגרסינן בפסיקתא אמר רבי ירמיה בן אלעזר עתידה בת קול
להיות מפצפצת על ראשי ההרים ואומרת מה פעל אל כל מי שפעל יבא ויטול
שכרו ורוח הקדש אומרת מי הקדימני ואשלם מי קלס לפני עד שלא נתתי בו
נשמה מי מל לפני עד שלא נתתי לו בן זכר · מי עשה ציצית עד שלא נתתי לו
טלית · מי עשה מזוזה עד שלא נתתי לו גג · מי הפריש לי פאה עד שלא נתתי
לו שדה · מי הפריש לי תרומות ומעשרות עד שלא נתתי לו גורן ·
מי הפריש לפני קרבן עד שלא נתתי לו בהמה · וגרסינן בויקרא רבה

אמר רבי יצחק למדה תורה דרך ארץ שכשאדם עושה מצוה עושה אותה
בלב שמח שאלו ראובן היה יודע שהקדוש ברוך הוא כותב עליו וישמע
בראשית לז כ ראובן ויצילהו מידם בכתפו היה טוענו ומוליכו אצל אביו· אלו היה אהרן
שמות ד יד יודע שהקדוש ברוך הוא כותב עליו וראך ושמח בלבו בתופים ובמחולות היה
רות ב יד יוצא לקראתו· אלו היה יודע בועז שהקב"ה כותב עליו ויצבט לה קלי עגלים
מפוטמים היה מביא לה ומאכילה· רבי כהן ורבי יהושע דסכנין בשם ריש
לקיש לשעבר אדם עושה מצוה והנביאים כותבין אותה ועכשיו שאין נביאים
מלאכי ג טז אליהו כותב ומלך המשיח והקדוש ברוך הוא חותם על ידיהם שנאמר אז נדברו
יראי יי' איש אל רעהו וגו' וכן הובא המדרש הזה מדרש רות בפסוק ויצבט לה
משלי ח י קלי וגומר· ועוד גרסינן בפסיקתא קחו מוסרי ואל כסף אמר רבי אבא בר
שמות יב כב כהנא משכר לקיחה זו את למד שכר מצות דכתיב ולקחתם לכם אגודת אזוב
בכמה טימין בארבע מעי בה' מעי היא שעמדה להם בבזת מצרים ובזת הים
ובזת סיחון ועוג ובבזת ל"א מלכים· לולב שעומר בכמה דמים בכמה מצות
ב"ב פ"ט עאכ"ו וגרסינן בבבא בתרא אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מאי
במדבר כא כז דכתיב על כן יאמרו המושלים באו חשבון המושלים אלו הצדיקים המושלים
ביצרם· באו חשבון· באו ונחשב חשבונו של עולם הפסד מצוה כנגד שכרה
ושכר עברה כנגד הפסדה· תבנה ותכונן· אם כעשית כן תבנה בעה"ז
ותכונן לעה"ב· לעולם לא יחשוב אדם ברעתו ויאמר חוטא אני ועונות
רבות עשיתי ומה יועיל עשיית המצות אלא אם עשה הרבה עברות יעשה מצות
משלי כד ו כנגדן כדגרסינן בויקרא רבה כי בתחבולות תעשה לך מלחמה אם עשית
חבלות חבלות של עברות עשה כנגדם חבלות של מצות· עינים רמות והיו
לטוטפות בין עיניך· לשון שקר ולמדתם אותם את בניכם· ידים שופכות
דם נקי וקשרתם אותם לאות על ידכם· לב חורש מחשבות און והיו הדברים
האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך· רגלים ממהרות לרוץ לרעה הוי רץ למילה
שבין הרגלים· יפיח כזבים עד שקר· אתם עדי נאם יי'· ומשלח מדנים בין
אחים· אמור לחכמה אחותי את ומודע לבינה·

וגרסינן במדרש לעולם ישתדל אדם לעשות מצוה באותו אבר שחטא בו· כיצד אם חטא בלשונו ירבה בתורה ובתפלה בלשונו· היו ידיו מלוכלכות בעבירות יבקש אותם במצות כדי שיהיה לו פתחון פה לפני המקום ברוך הוא ויאמר אם עשיתי עברות הרבה עשיתי מצות כנגדם.

שיר א ה **וגרסינן** בפסיקתא שחורה אני ונאוה בנות ירושלם כאהלי קדר
יחזקאל כ ח כיריעות שלמה· שחורה אני במצרים כמה דאתמר וימרו
במדבר יד כב ולא אבו שמוע אלי· וכתיב וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי·
ונאוה אני במצרים בדם פסח ובדם מילה. שחורה אני בים· ונאוה אני בים·

פמה דאת אמר זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארוממנהו שחורה אני במרגלים שמות טו ב
ונאוה אני ביהושע וכלב ׳ שחורה אני בשטים ׳ ונאוה אני בפנחס ׳
שחורה אני במלכי ישראל ונאוה אני במלכי יהודה אם בשחורים שלי כך
בנאים שלי עאכו ׳ באחאב מה כתיב ויהי כשמוע אחאב את הדברים האלה מלכי״א כא כז
ויקרע את בגדיו וישם שק על בשרו וגומר ביהורם מה כתיב וירא העם והנה מלכים ב ו ל
השק על בשרו מבית ׳ דבר אחר שחורה אני כל ימות השבת ׳ ונאוה אני
בשבת ׳ שחורה אני כל ימות השנה ׳ ונאוה אני ביה״כ ׳ שחורה אני
בעולם הזה ונאוה אני בעולם הבא ׳ ועוד גרסינן בפסיקתא אני ישנה שיר ה
ולבי ער וגומר אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אני
ישנה בב״ה ולבי ער בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ׳ אני ישנה מן הקרבנות
ולבי ער בתפלה ובצדקה ׳ אני ישנה מן המצות ׳ ולבי ער לעשותן ׳ אני
ישנה מן הקץ ולבי ער מן הגאולה ׳

לעולם לא יתכוין אדם בעשיית המצות להנאת עצמו כי אם לעשות הוריות פ״ג
רצון קונו ׳ וכדגרסינן במסכת הוריות ׳ אמר רבה בר בר הושע יד י
חנה מאי דכתיב כי ישרים דרכי יי׳ משל לשני בני אדם שצלו את פסחיהן
אחד אכלו לשם אכילה גסה ואחד אכלו לשם אכילת מצוה ׳ זה שאכלו
לשם אכילת מצוה עליו כתיב צדיקים ילכו בם וזה שאכלו לשם אכילה גסה כתיב
ופושעים יכשלו בם ׳ ועוד משל לשני בני אדם זה אשתו ואחותו עמו בבית
וזה אשתו ואחותו עמו בבית לזה נזדמנה לו אשתו ולזה נזדמנה לו אחותו זה
שנזדמנה לו אשתו וצדיקי׳ ילכו בם׳ ולזה שנזדמנה לו אחותו ופושעי׳ יכשלו בם ׳

ומאהבת ישראל הקדושים במצות מוסרין נפשם עליהם כדגרסינן
במכילתא ועושה חסד לאלפים וגומר אלו ישראל שהן יושבין שמות כ ד
ומוסרין נפשם על המצות מה לך יוצא ליהרג על שמלתי את בני מה לך
יוצא ליצלב על שעשיתי המצות ׳ מה לך לוקה על שנטלתי הלולב ואומר
מה המכות האלה בין ידיך ואמר אשר הוכתי בית מאהבי המכות האלה
גרמו לי לאהבת אבי שבשמים אשרי המוסרים עצמם למות על קיום המצות
כדגרסינן במדרש חזית השבעתי אתכם בנות ירושלם וגומר השבעתי אתכם שיר ב ז
ברורו של גזרת המלכות שעשיתי כצביון ועשו כצביוני ׳ דבר אחר בכבאות
שמסרו נפשם על מצותי ושפכו דמיהם כדם צבי ואיל על אהבתי ועל קיום
מצותי ׳ בעשרה דברים אהבת האדם להקב״ה נבחנת ואם חפץ במצותיו
ואלו הן ׳ א׳ שיאהב תורת יי׳ ׳ ושיבחר בעשיית מצותיו ובלב שלם ומתוך
כך יראה בו שהוא אוהב הקדוש ברוך הוא שנוה לעשותן ׳ ב׳ שיהיה חפץ
בעבודת הקדוש ברוך הוא יותר מכל תענוגי העולם ׳ ג׳ להיות מואס ברשעים
ובפושעים שעוברים על מצות הקדוש ברוך הוא ואף על פי שלא הזיקוהו אלא
שישנא אותם מפני אהבת הקדוש ברוך הוא ומפני שעוברים על מצותיו שנאמר

תלי׳ קלט כא הלא משנאיך יי׳ אשנא׳ ובכלל זה שיאהוב את הצדיקים ואת החסידים שהם עובדים הקדוש ברוך הוא ועושין מצותיו ואע״פי שאין מהנין לו שנאמר
מש לי ח ז אני אוהבי אהב׳ ד׳ להיות כל טובת העה״ז כאין וכאפס נגד עבודת הקדוש ברוך ה״א ועשיית מצותיו ויקדים תמיד עשיית המצות על כל צרכיו׳ ה׳ שתערב לו כל יגיעה וכל חסרון וכל ענוי וכל בזוי כנגד עבודת הקדוש ברוך הוא ועשיית מצותיו ובכלל זה שיהא בוזה את עצמו ונושא את מצוה על כתפו ומכבד מצותיו של הקדוש ברוך הוא׳ ו׳ שלא ישמע קול מסיתים ומדיחים שידיחו אותו מעבודת הקדוש ברוך הוא ומעשיית מצותיו ושלא יהרהר על מצותיו של הקדוש ברוך הוא׳ ז׳ שיראה לכל בני אדם אהבתו בהקדוש ברוך הוא ובעשיית מצותיו ויתפאר בה׳ ח׳ אם יתחדשו לו מאורעות הזמן טוב או רע שלא יעזוב עבודת הקדוש ברוך הוא ועשיית מצותיו׳ ט׳ שלא תכבד עליו עבודת הקדוש ברוך הוא מפני טורח ולא מפני חסרון כיס ולא מפני שום דבר אלא יעשה מאהבה׳ י׳ שלא תהיה כונת עבודת הקדוש ברוך הוא ועשיית מצותיו על מנת לקבל פרס אלא לעבוד להקדוש ברוך הוא ולעשות מצותיו בלבב שלם על המצות ועשייתן ועיונם חלק הרבי ישראל ז״ל על עשרה שערים על זה השער׳

השער הראשון בחריצות והזריזות והשתדלו׳ בקיום המצות הקלות והחמורות׳ השער השני באזהרה מביטול מצות עשה׳ השער השלישי בזריזות להקדים את המצוה מיד כשיחול זמנה ולא ימתין לעשותה׳ השער הרביעי להגדיל ולהאדיר את המצות ולהזהר שלא ינהוג בהם מנהג בזיון ולכבדם׳ השער החמישי בהדור המצוה׳ השער הששי לקיים המצוה בחיבר ס ובהרגשות׳ השער השביעי בכוונת עשיית המצות׳ השער השמיני בעשיית המצות מממון היתר ולא מממון איסור׳ השער התשיעי במצות הנוהגים בנשים ובקטנים׳ השער העשירי בענין המצות שהם מדברי סופרים׳

השער הראשון בחריצות וזריזות והשתדלות הקלות והחמורו׳ שומר מצוה לא ידע דבר רע׳ ועת ומשפט ידע לב חכם׳ קהלת ח ה
ולפי׳ הפסוק הזה אומר כי החריצות לעבודת הקדוש ברוך הוא היא על ב׳ דרכי׳ האחת שכלית רוצה לומר קבועה בשכל ונטועה בדעת האדם יצוקה עליו ביניקתו בעקר יצירתו יעירהו שכלו ודעתו למה שהוא מחוייב מעבוד׳ בוראו׳
פז ק ד והדרך השני תורניית קבויה בדרך השמיעה במלאכות יי׳ לעמו על ידי נביאו׳ ואחר הקדמה זו אומר כי ראיתי מקדמוני המפרשים שחשבו כי כוונת החכם עליו השלום בזה הפסוק באמרו באשר דבר מלך שלטון ומי יאמר לו מה תעשה ואחריו שומר מצוה לא ידע דבר רע׳ שרצה להזהיר על שמירת המלך האנושי וזה ישימנו לזהר בשמירת מצות המלך האמיתי מכ״ו׳ ועל דברת שבועת אלהים

אלהים כלומר לא תמרה פי התורה אשר נשבענו עליה בסיני · ודרשו רז״ל זה
מכת ס ז הפסוק בפ׳ במה אשה יוצאה אמר רבי חנינא בר אידי כל העושה מצוה אחת
כמאמרה אין מבשרין אותו בשורות רעות שנאמר שומר מצוה לא ידע דבר
רע · אמר רבי אסי ואיתימא רבי חנינא בר פפא אפילו הקדוש ברוך הוא
גוזר גזרה הוא מבטלה שנאמר באשר דבר מלך שלטון וגו׳ וסמיך ליה שומר
מצוה וגו׳ · ראה כמה הפליגו והעמיקו בעשיית המצוה כתקנה שהיא דוחה
כל פגעים רעים ואלו הם פירותיה בעה״ז חוץ ממתן שכרה הגנוז לעה״ב ·
והואיל ויש למצוה אחת זה הכח הגדול וזה היתרון המופלג בשני עולמות רצה
הקב״ה לזכות את ישראל מצות הרבה כדי להרבות גמולם ולהכפיל שכרם שנא׳
ישעיה מב כא יי׳ חפץ למען צדקו · וכתב הרמב״ם ז״ל בפי׳ המשניות שחבר כי מעיקרי
האמונה שכל העושה מצוה א׳ כל ימיו מתרי״ג מצות כתקנה וכמאמרה לשמה
מאהבה מבלי שישתף בה כונת לדבר אחר כגון להתפאר בה או לבקש שכר
עליה זכה בשבילה לחיי העה״ב · והראיה הברורה על זה הא דגרסינן בפ״ק
דמס׳ ע״א מעשה שנכנס ר׳ חנינא בן תרדיון לבקר את רבי יוסי בן קסמא שהיה
חולה התחיל ר׳ יוסי להוכיחו על מה שהיה מסתכן בעצמו ללמוד תורה ברבים
בשעת גזרת המלכות ואמר רבי חנינא אי אתה יודע שאומה זו מן השמים
המליכוה שהחריבה את עירו ושרפה את היכלו ועדיין היא קיימת ואני שמעתי
עליך שאתה מקהיל קהלות ברבים וס״ת מונח בחיקך אמר ליה מן השמי׳ ירחמו
אמר ליה רבי יוסי אני אומר לך דברים של טעם ואתה אומר לי מן השמים
ירחמו תמה אני עליך אם לא ישרפו אותך וס״ת עמך מיד נתירא ר׳ חנינא שמא
ישיגנו העונש לעה״ב אמר ליה רבי יוסי כלום בא מעשה לידך שתזכה בו לחיי
העה״ב אמר ליה גבאי של צדקה הייתי ונתחלפו לי מעות פורים במעות של
צדקה וגביתי אותם משלי וחלקתים לעניים ולא נטלתים מכיס של צדקה אמר
ליה רבי יוסי א״כ עם חלקך יהא חלקי ועם גורלך יהא גורלי · הרי נתבאר מזה
כי בשביל מצוה אחת שהיה נזהר בה בשרו בטובה השלמה לעה״ב · וגרסינן
בסנהדרין כל ישראל יש להם חלק לעה״ב שנאמר ועמך כלם צדיקים וגו׳ ולא
תתכן זכות זו אלא למי שקובע לעצמו מצוה אחת ולא עבר עליה מימיו ושאר
מצות פעמים עושה אותם פעמים עובר אבל באותה מצוה לא נתרשל כלל
מעולם כגון מי שקבל על עצמו שלא יבטל תפלה בזמנה במזיד לעולם או שלא
יבא לידו פרוטה מגזל או שלא יבא לידי ביאה אסורה וכיוצא בו · וגרסינן
בפ״ק דקדושין כל העושה מצוה אחת מטיבין לו ומאריכין ימיו ונוחל את הארץ
וגו׳ ומפרש בגמר׳ כגון שייחד לו מצוה אחת לעשותה אבל מי שלא הניח מצוה
ראשית כו ה שלא עבר עליה עליו הכתוב אומר ארור אשר לא יקים וגו׳ לפי׳ חייב אדם
להשתדל בקיום כל המצות ק״ו מן האבות עליהם השלום שלא נצטוו אלא בז׳ מצות
ומילה וקיימו כל תרי״ג מצות כדגרסינן במס׳ יומא אמר רב קיים אברהם אע״ה

את כל

תולדות כו ה את כל התורה כלה שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי וגו׳ כ״ש אנו שנצטוינו
בהם וקבלנום עלינו באלה ובשבועה בסיני ובערבות מואב ובהר עיבל על
הקלות ועל החמורות ׃ ושנינו הוי זהיר במצוה קלה כבמצוה חמורה שאין
אתה יודע מתן שכרן של מצות ׃ לפי׳ צריך להשתדל במצוה שסבור ששכרה
הרבה׃ ואז״ל אין מעבירין על המצות ׃ פי׳ אין צריך להניח מצוה אחת שבאה
לידו ויהא עוסק בה כסבור שהיא קלה שאפשר שאותה מצוה שבאה לידו תחלה
והיה עוסק בה והניחה שכרה מרובה מן האחרת שהלך לעשותה והוא שאז״ל
משלי ה ו העוסק במצוה פטור מן המצוה ׃ וגרסינן בפסיקתא אורח חיים פן תפלס
וגו׳ אמר רבי אבא בר כהנא אמר הקב״ה שלא תהא יושב ושוקל במצותיה של
ישעיה מ יב תורה כד״א ושקל בפלס הרים׃ לא תאמר הואיל ומצוה זו גדולה ושכרה מרובה
אני עושה אותה והואיל ומצוה זו קלה ושכרה מועט איני עושה אותה ובשביל זה
לא גלה הקדוש ברוך הוא מתן שכרן של מצות כדי שיעשו ישראל כל המצות
משלי ה ו בתם לבב שנאמר נעו מעגלותיה לא תדע מלה״ד למלך ששכר לו פועלים והכניס
אותם לתוך פרדסו סתם ולא גלה להם מהו שכרו של פרדס בשביל שלא יניחו
דבר ששכרו מועט ויעשו דבר ששכרו מרובה בערב קרא לכל אחד ואחד ואמר
ליה תחת איזה אילן עשית אמר ליה תחת זה אמר ליה זית הוא ושכרו חצי זהוב
קרא לאחר ואמר ליה תחת אי זה אילן עשית א״ל תחת זה פלפל הוא ושכרו
זהוב אמר ליה למה לא הודעתנו אי זה אילן שכרו מרובה כדי שנעשה תחתיו
אמר ליה המלך אלו הודעתי אתכם לא היה כל הפרדס נעשה שכלכם הייתם
עושים תחת האילנות ששכרן מרובה ומניחין האילנות ששכרן מועט׃ וגרסינן
בפ״ק דמס׳ קדושין ירושלמי רבי אבא בשם רבי אבא בר כהנא כתי׳ אורח חיים
פן תפלס׃ טלטל הקדוש ברוך הוא זכותן של עושי מצות כדי שיהיו עושין
באמונה ולא גלה הקב״ה מתן שכרן של מצות אלא חמורה שבחמורות וקלה
שבקלות חמורה שבחמורות כבוד אב ואם ומתן שכרה אריכות ימים שנא׳ כבד
שמות כ יב את אביך ואת אמך וגו׳ וקלה שבקלות שלוח הקן שנאמר שלח תשלח וגו׳ וכתיב
דברים כב ז והארכת ימים וגרסינן במנחות אין לך מצוה קלה שבתורה שאין מתן שכרה
מנחות פ״ד בעה״ז ובעה״ב לפי׳ ישתדל אדם בקיום המצות הקלות והחמורו׳ ואל תהי המצוה
משלי יג יג הקלה בזויה בעיניך ואשע״ה בז לדבר יחבל לו וירא מצוה הוא ישולם פי׳ מי
שמבזה המצוה בשביל שהוא חושב כי המצוה קלה חובל בעצמו וירא מצוה
ומשתדל לקיימה ישולם פי׳ ישולם לו שכר טוב וינצל מכל פגע רע ואל יעלה על
לב אדם שיש בכל המצות מצוה קלה מצד עצמה׃ ומה שאז״ל מצוה קלה מצד
שהיא על אחת מג׳ דרכים׃ הדרך הראשון שהוא נוחה לעשותה או בדמים
מועטים בלי חסרון כיס או בלי יגיעה׃ בא ולמד ממצות ציצית שקורין אותה
מצוה קלה והיאך אומר שהיא מצוה קלה ארז״ל שהיא שקולה כנגד כל התורה
ע״ז פ״ק כלה אלא שקורין אותה קלה לפי שדמיה מועטין זוזין בלבד׃ וגרסינן בפ״ק דע״א

מצוה

מצוה קלה יש לי וסוכה שמה לכו ועשו אותה ואמאי קרו לה קלה דלית בה
חסרון כיס ואמר בשילוח הקן ומה מצוה קלה שהיא באיסר אמרה תורה למען חולין פ׳ יב
ייטב לך מצות חמורות עאכ״ו · וצריך אדם להיות זהיר ואל יתרשל במצוה
שרמיה מועטין ואין בה טורח כי השואל ממנו דבר קל ונמנע מלעשותו אינו אלא
מצד זלזול בשואל ואינו חושש לכבודו ומי ששואל ממנו דבר קשה ונמנע מלעשותו
אינו מצד זלזול אלא שקשה עליו כדגרסינן בפ׳ התכלת תניא ר׳ אומר קשה ענשו מנחות פ״ד
של לבן מענשו של תכלת · הדרך השני כשתעריכנה לזולתה לפי העונש תמצא
קלה וחמורה דתניא ואלו הן הקלות עשה ולא תעשה · חמורות כרתות ומיתות
ב״ד · הדרך הג׳ קורין מצוה קלה למצות לא תעשה מפני שמתעבת אותה
הנפש ואינה חומדת אותה ואינה מתאוה לה בשביל שהיא כמאכלת ועושה חמור
וקורין לזולתה חמורה ועשה קל מפני שחומדת אותה הנפש ומגברת התאוה
ויצר הרע מקטרג עליה · וגרסינן במס׳ שבת ר״ש ברבי אומר הרי הוא אומר
רק חזק לבלתי אכול הדם וגו׳ לא תאכלנו למען ייטב לך וגו׳ ומה דם שנפשו דברים יב כג
של אדם מתעבת אותו הפורש ממנו מקבל שכר · הפורש מן הגזל ומן העריות
שהנפש מחמדתן עאכ״ו שזוכה לו ולבניו אחריו עד סוף כל הדורות · הרי אמרו
על הדם קל א״ע שהוא בכרת לפי שהוא כתוב ואכל הגזל שהוא בלאו לבד
מפני שהנפש מחמדתו אמרו עליו חמור ·

השער השני

באזהרה מבטול מצות עשה לפי שפירשה התורה עונש מצות לא תעשה כל אחת ואחת כפי ענינה מהן במלקות
ומהם בכרת ומהן במיתה בידי שמים ומיתת ב״ד ולא פירשה עונש ביטול
מצות עשה אלא פסח ומילה בלבד שהם בכרת על כן טעו מקצת בני אדם
ונבערו ואת יי׳ לא דרשו ורפו ידיהם להחזיק במצות כי חשבו שהמבטל מצות
עשה לא יקרהו עון רק אם עשה מצוה תכת׳ בספר זכיותיו ואם נתרשל ונתבטל
לא הרויח ולא הפסיד וגרם להם זה ליקל בפניהם ביטול המצות ומי שנזדמן לו
עשיית מצוה בלי יגיעה וטורח יעשנה ואם יקשה בעיניו עשייתה בין מטורח
גופו בין מצד חסרון כיסו מתעצל ונמנע מלעשותה ואינו מחשב הפסד מצוה
בגופו או בממונו כנגד שכרה לכן ראוי ביטול סברא זו להוכיח מן המושכל ומן
הכתוב ומן הקבלה כי הפסד שכר מצות עשה קשה מעונש העובר על לא
תעשה מן המושכל ומן הכתוב יתבאר כי יותר ראוי ליענש מבטול מצות עשה
מן העובר על לא תעשה המבטל מצות עשה היא סבת התרשלותו ועצלותו בה
מצד פריקת עול מזלזולו וקלותו בעבודת בוראו אבל העובר על לא תעשה
גרמה לו התגברות יצרו עליו והכאתו בעבירה ואם ישוב האדם מהם והתודה
לאל ויבקש ממנו מחילה וסליחה יסלח לו וחוזר כאלו לא חטא אבל בטול מצות
עשה היא הפסד שאין לו חלף וחסרון שאינו מתמלא ואבדה שאין לה השבה
לעולם לפיכ׳ חסידים הראשונים היו סובלין הרבה עמל וחסרון כיס כדי שלא

יגרע

יגרשו להם כלום מן השכר הגנוז להם לעה״ב בזכות המעשים בעה״ז · וגרסינן
בפ׳ המקבל אשכחיה רבה בר אבוה לאליהו דקאי בבית הקברות של כותים
אמר ליה ולאו כהן הוא מר אמאי קאי בבה״ק אמר ליה אליהו ולא מתני מר סדר
טהרות דתני ר״ש קברי כותים אין מטמאין אמ׳ ליה בארבעה לא מגינא בשתא
מגינא · פי׳ בד׳ סדרים אני בקי ואיך אהיה בקי בסדר טהרות שהוא ששי
אמר ליה אמאי אמר ליה דחיקא לי שעתא טובא הנהיגו אחריו והכניסו לג״ע א״ל
פשוט גלימך וקח מאלו העלין לקח מהן רבה בר אבוה כשיצא שמע קול הקורא
דאיתים מי שהקדים לאכול עולמו כרבה בר אבוה נער גלימו מהם ויצא ·
ובאגדת פרקא דחסידי אמר על רבי חנינא בן דוסא שהיה בתכלית העניות
אמרה לו אשתו בקש עלינו רחמים שיחננו האל מן הטובה הגנוזה לצדיקי׳ לעה״
בקש רחמים וראה בחלום כאלו נתנו לו רגל של זהב וראה בחלום כל הצדיקים
אוכלים בשלחן של ד׳ רגלים והוא על שלחן של שלשה רגלים מיד הרגים לאחרון
חלקו לעה״ב בשביל שהטיבו לו בעה״ז ספר המראה לאשתו אמרה לו כשם
שהתפללת שיתנוהו התפלל ויטלוהו התפלל וכטלוהו · וגרסינן במדרש השכם
מעשה בתלמיד אחד מתלמידי רבי שמעון בן יוחאי שיצא לחוצה לארץ ובא
עשיר וכשראו התלמידים שהעשיר בקשו אף הם לצאת לחוצה לארץ בא רבי
שמעון בן יוחאי והוציאן לחוץ למדינה לבקע׳ אחת והתפלל לפני הב״ה ונתמלא
הבקעה דינרי זהב אמר להם כל מי שמבקש ליטול יטול אלא הוו יודעין שכל מי
שנוטל מחלקו של עה״ב הוא נוטל שאין מתן שכרה של תורה אלא לעה״ב שנאמר
ותשחק ליום אחרון · משלי לא כה

ומעשה בר״ש בן חלפתא שהיה בע״מ ולא היה לו מה לאכול באותה שבת
עם חשכה יצא חוץ לעיר להתפלל ונתנו לו אבן טובה ונתנה
לשלחני ופרנס את השבת אמרה לו אשתו ומנין לך כל זה אמר ליה כך וכך היה
המעשה אמרה לו אשתו איני טועמת כלום עד שתקבל עליך להחזירה שלמחר
באין חבריך וכוטלין חלקם שלם ואתה תטול חסר קבל עליו להחזירה למוצאי
שבת החזירה ויצאה כמין פס יד וכטלתה וגדול הוא הנס האחרון מן הראשון
ולכך נאמר ותשחק ליום אחרון · וכן דרשו בסמיכות נבואת אל תירא אברם
כי נתירא אברהם שמא פרע לו הקדוש ברוך הוא שכרו בעה״ז בנצות המלכים
על כן אמר ליה שכרך הרבה מאד אל תדאג על שכרך כי לא חסרת מתנו כלום בראשית טו א
והכל הוא צפון לך · ועתה שיתו לבבכם היאך היו חסידים הראשונים מקפידים
על שכר העה״ב ועיניהם חסה להוציא מתנו כלום בעה״ז כי שכר מצות עשה הוא
נחלת עבדי יי׳ וצדקתם · הרי נתבאר לך מן המושכל כי עונש המבטל מצות
עשה קשה מהעובר על לא תעשה · ומן הכתוב יתבאר זה מדברי שאול ודוד
ידוע כי יש הפרש ביניהם כי שאול בטל מצות עשה ודוד תקפו יצרו ועבר על לא
תעשה ונמחל לדוד ונענש שאול · ועוד כי העבודה אינה נודעת בעובד הש״י

כשישב בטל ונזהר מן העבירות אבל העבודה נודעת כשרואין אותו עוסק
במצות ועל זה נאמר ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר מלאכי ג יח
לא עבדו ומדברי קבלה יתבאר זה הענין והגמרא מלא מהם והראיות ברורות
מוכיחו והכלל המוסכ׳ עליו בגמרא אתי עשה ודחי לא תעשה ויסוד גדול מיסודי
האמונה שיאמין האדם שמוטב לו שיענש עונש חמור בע״ה בגיהנ׳ משה שיפסיד
כלום משכר העה״ב כדגרסינן בפ׳ אין דורשין אמרו עליו על אלישע אחר שהיה חגיגה טו ב
גדול בתורה ונכנס בו רוח רעה ונהפך לאיש אחר ויצא מן הכלל כי נח נפשיה
דאלישע אחר שמעוהו למלאכי השרת דהוו אמרי לא מידן נדיניה ולא לעלמא
דאתי נייתיה · מידן לא נדיניה משום דגרים באורייתא טובא ולא לעלמא
דאתי נייתיה משום דחטא אמר רבי מאיר מתי אמות ואעלה עשן מקברו ·
וכי יעלה על הדעת שרבי מאיר רצה להעניש את רבו אלא שלא נתרצה במה
ששמע מתה ובחר שיענש בגיהנם ויטול שכרו משלם לעה״ב · וגרסינן בכתובות
אמר ליה רב כהנא לרב פפא לדידך דאמרת פריעת ב״ח מצוה אי אמר לא ניחא
לי למעבד מצוה מאי אמר ליה תנינא בד״א במצות לא תעשה אבל במצות עשה
כגון שאמר ליה עשה סוכה ואינו עושה טול לולב ואינו נוטל מכין אותו עד
שתצא נפשו · ויש מצות עשה שכל המתרשל בהם כמנודה לשמים כדגרסינן
בפ׳ ערבי פסחים שבעה מנודין לשמים מי שאין לו אשה · ומי שיש לו אשה
ואין לו בנים · ומי שיש לו בנים ואינו מגדלם לת״ת · ומי שאין לו תפלין בראשו
ובזרועו · ומי שאין לו ציצית בבגדו · ומי שאין לו מזוזה בפתחו · ומי שאינו
מיסב בחבורה של מצוה · ויש מצות שהאדם מחוייב בעשייתן ואם פשע בהם
הוא בכלל פושעי יש׳ כגון תפלין וסוכה ולולב וכיוצא בהם והם הנקראים חובה ·
ויש מצות שאינו חייב בהם אלא כשיבאו לידו והם אם לא היה לו בית שחייב
לעשות לו מזוזה ומעקה אם אין לו גג וברכת הנהנין אם אכל פירות או הריח
בשמים שחייב לברך ואם לאו פטור אבל הוא משובח המשתדל שתזדמן לו מצוה
כדי להרבות זכיות כאלו וכיוצא בהן כדגרסינן בפ״ק דסוטה דרש רבי שמלאי
מפני מה נתאוה משה ליכנס לארץ וכי לאכול מפריה הוא צריך אלא אמר משה
הרבה מצות נצטוו ישרא׳ שאין מתקיימות אלא בארץ אכנס לשם כדי שיתקיימו
על ידי אמר ליה הקב״ה כלום אתה צריך אלא לקבל שכר הרי אני מעלה עליך כאלו
עשיתם שנאמר לכן אחלק לו ברבים ועם עצומים יחלק שלל וגו׳ ואין שלל אלא ישעיה נג יב
שכר המצות שנאמר ש״ש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב מי חכם וישמור אלה תהלים קז
ויתבוננו חסדי יי׳ · האש פועל פעולות משונות ופועלת ההפכים מתיך ותמס
הנקפה כגון השעוה ותקפיא הנמס המהותך כגון החלב ויש לה סגולה פרטית
ומיוחדת שמדליקין האור ממנה כמה נרות ואין נגרע ממנה כלום ואם האש
שהיא אחת מיצירות הבורא יתברך יש לה הכחות האלו עאכ״ו התורה שהיא כלי
חמדה שבו נברא העולם · וכמו שהאש שהוא עצם אחד ויולד ממנה נרות הרבה

כך התורה ותולדותיה הן המצות לכל אחת ואחת מהן יתרון גדול כי היא אש
דת יולד ממנה כמה מצות שהן כמה נרות לעושיהן שנאמר כי נר מצוה · משלי ו כג
ואמר נר לרגלי דבריך וגו' וכמו שהלחם מסיר הרעב והמים ישובב נפש עיפה תהלים קיט קה
והכסות מעביר נזק הקור וכל פעולה מאלו משונה מחברתה ולא יתכנו חיי
האדם אלא בהם כלם כי אם יהיה לו לחם ולא יהיה לו מים ימות בצמא ואם יש
לו מים ואין לחם ימות ברעב · ואם יש לו לחם ומים ואין לו כסות ימות בקור
כך כל אחת ואחת מן המצות יש צורך גדול בעשייתה ולא תשלם טובות האדם
וכשרון מעשיו כי אם אחת מהנה לא נעדרה כי כל אחת יש לה יתרון גדול
וסגולה מיוחדת · ואחז"ל צדקה מגינה מן הפורענות והתפלין מטילין פחד
על האומות והרגיל בנר שבת הויין לו בנים זכרים · והמשכים והמעריב לב"ה
מאריך ימים וכהנה רבות ואם או יזלזל באחת מהן אפשר כי אותה מצוה יש לו
בה צורך גדול ובה תלוי תקון ענייניו ויבא לידי נזק גדול אם יבטל אותה לפי'
אמר הוי זהיר במצוה קלה כבמצוה חמורה וגרסינן בשבת אמר רב נחמן תיתי
לי דקיימתי שלש סעודות בשבת פי' תבא עלי ברכה על שקיימתי מצות שלש
סעודות · אמר רב יהודה תיתי לי דקיימתי לי עיון תפלה · אמר רב ששת תיתי לי
דקיימתי מצו' תפילין · אמ' רב נחמן בר יצחק תיתי לי דקיימתי מצות ציצית · את'
אביי תיתי לי דכי חזינן צורבא מרבנן דסיי' מסכתא עבידנא יומא טבא לרבנן,

השער השלישי

בזריזות להקדים המצוה בתחלה מיד כשיחול זמנה
ראוי לכל חרד לדברי אלהי יש' להקדים עשיית המצוה
בתחלת בוא עתה אע"פ שהיא נמשך זמנה ויש לו שהו' ביום לעשותה לא יתעצל
ויאמר עוד היום גדול כדגרסי' במכילתא ושמרתם את המצות אל תקרי המצו' שמות יב יז
אלא המצות כשם שאין מחמיצין את המצה כך אין מחמיצין את המצוה אלא
יעשה אותה מיד בשעה שיחול זמנה וגרסינן בפ"ק דפסחים וביום השמיני ימול
וגו' מלמד שכל היום כשר למילה אלא שהזריזין מקדימין למצות · ושנו חכמים
אלו דברים דוחין את השבת הקטר חלבי' אע"פ שיש שהות להקטירן בליל מוצאי
שבת אלא מוטב שתדחה השבת ותעשה המצוה בתחלת זמנה · וגרסי' במנחות
בפ' ר' ישמעאל א"ר שבי בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה שהרי הקטר חלבי'
ואמורים כשרים כל הלילה ואין ממתינין להם עד שתחשך ר' יהודה אומ' חביבה
מצוה בשעתה שהרי הדל מקריב מיד עשירית האיפ' ואין ממתינין לו עד שיעשיר
ויביא כשבה · וגרסינן בפ"ק דברכות לא יאמר אדם אוכל קמעא ואשתה קמעא
ואישן קימעא ואח"כ אקרא ק"ש ואתפלל ועוד גרסי' לעולם יקדים אדם לב"ה כדי
שימנה עם עשרה הראשונים · וגרסי' בהוריו' בנות לוט אע"פ שעשו עברה לשם
מצוה נתכוונו ולפי שקדמה בכירה לצעירה לילה אחת זכתה וקדמתה ד' דורו'
עובד ישי דוד שלמה פי' עובד היה מזרע הבכירה שילדה את מואב והיה עובד
בן רות המואביה ורחבעם היה מזרע הצעיר' שילדה וקראתו בן עמי אבי בני

עמון שנ' ומה אמו נעמה העמונית ׳ ויש מצות שיש זמן לעשייתן אם לא קיימן
בזמנן יש להם זמן אחר לתשלומין דתנן במס' חגיגה מי שלא חג ביו"ט הראשון
של חג חוגג את כל הרגל ויו"ט אחרון ׳ מי שלא קדש ביום השבת מקדש והולך כל
היום כלו ׳ ומי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך עד יום ד' ׳ ויש מצו' שאם
עבר זמנם אין להם תקנה כגון שופר וסוכה ולולב׳ ויש מצו' שאם הקדימן קודם
זמנן הרי זה משובח כגון הכנס' שבת דתנן יהא חלקי עם מכניסי שבת בטבריא
וכו' ׳ ויש מצות שכל זמנן שוה משיגיע זמנן עד שיצא כגון ציצית ותפלין שזמן
חיובן משיכיר בין תכלת ללבן עד סוף כל היום ׳ ואם עבר שעה אחת שלא היה
מניחן היה בעיניהם הפסד גדול שאין לו תשלומין כדגרסי' בפ' כל כתבי' הקדש שבת פ' ש
א"ל רב לרב יוסף בריה דרבה אבוך במאי הוה זהיר טפי א"ל בציצית יומא חד
הוה סליק בדרגא אפסיק ליה חוטא ולא נחת מדרגא עד דרמייה ׳ וגרסי' בפ'
יום הכפורים היכי דמי חלול השם א"ר יוחנן כגון אנא דמסגינא ד' אמות בלא יומא פ"ה
תורה ובלא תפילין ׳ ועל זה ראוי לכל מי שנזדמנה לו מצוה שלא יעכבנה כמו
שאמר דוד הע"ה חשתי ולא התמהמהתי לשמור וגו' וכש"א שם פכו שפתיו לעשותה תלים קי"ט ס
הרי הוא עליו כנדר וכשבוע' כדור מפי עצמו ומושבע מהר סיני שאין לה התרה
לעולמית ולפי' אין נשבעין לבטל המצוה ואם נשבע מקיים ולוקה כדגרסינן
בפ"ק דנדרים מנין שנשבעין לקיים המצוה שנאמר נשבעתי ואקיימה וגו' והלא שם קי"ט קו
מושבע הוא מהר סיני אלא משמע לזרוזי נפשיה ׳

השער הרביעי

להגדיל ולהאדיר המצו' ולהזה' בהם שלא לנהוג בהם מנהג
בזיון ראוי לכל יש' לעסוק במצו' בכבוד ומורא ויראה עצמו
כאלו הוא עומד לפני יוצרו לשרתו ׳ ויהזהר על בזוי המצו' על ז' דרכי' ׳ הדרך הא'
מכר אכיכו' עשיית המצוה כדגרסי' בחולין ת"ר ושפך את דמו וכסהו בעפר במה חולין פ"ו
ששפך יכסה שלא יכסה ברגל כדי שלא יהיו המצות בזויות עליו ׳ ואמרו בלולב ויקרא יז ע
לקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיח' מ"מ דרך כבוד אבל בדרך בזיון לא שאין הכבוד
למצו' אלא למי שצוה בהם ׳ הדרך השני אזהר' שלא להשתמש בגוף המצוה תשמיש
דמות שלא יבזה המצו' דתניא א"ר אסי אסור להרצו' מעו' כנגד נר חנוכה ׳ הדרך
הג' אזהר' מבזוי מכר הנאוה וגסו' הרוח שלא יחוש על כבודו יותר מכבוד יוצרו
כדגרסינן בסוף כריתות ובפסחים ד' צווחות צווחה העזרה והצווחה הד' פתחו פסחים פ"ו
שערי' והוציאו יששכר איש כפר ברקאי שמכבד עצמו ומבז' קדשי' קדשי' ואיבעיא
לן מאי הוה עביד הוה כריך שיראי על ידיה והוה עביד עבודה ׳ ואל יתהדר
ויתגאה בעסוקו במצוה שנ' אל תתהדר לפני מלך וגו' וכתי' והצנע לכת עם אלהיך ׳ משלי כה ו
וכל מה שהאדם הוא חשוב ונכבד יאות לו להמעיט את עצמו ולמחול על כבודו מיכה ו ח
כשהוא עוסק במצוה ואפי' הוא מלך יש' וחזקיה המ' היה מוליך התינוקות על
כתיפו לב"ה ׳ וגרסי' במס' בכורי' אפי' אגריפס המלך היה נוטל הסל על כתפו ׳
וגרסי' במס' סוכה בפ' החליל אמרו עליו על ר"ג כשהיה שמח בשמח' בית השואבה זוכה פ"ה

היה נוטל ח' אגוזים בידו וזורקן כלפי מעלה וזורק אחת ומקבל אחת ואין אחת
מהם נוגע בחבירתה וכשהיה נועץ שני גודלין בארץ נושק את הרצפה וזוקף מה
שאין כל בריה יכולה לעשות כן · וגרסי' בכתובות אמרו עליו על רב שמואל בר יצחק
שהיה מרקד לפני הכלה ומבזה עצמו לכבוד המצוה והיה מתביים ר' זירא ואומ'
קא מכסף לן סבא ובשע' פטירתו פסק האש בינו ובין העם כשהיו מוליכין את
מטתו והיו מקובלים שלא יארע זה אלא ליחיד בדורו וכשראה ר' זירא אמ' אהנייה
שוטיה לסבא · וכל המכבד את המצו' הוא מכבד להקב"ה שצוה לעשותן · והקב"ה
מכבדו שנא' כי מכבדי אכבד וגו' · הדרך הד' שלא יקרי' דרכיו על עשיית המצות (שמואל א ב ל)
כגון האוכל והשותה קודם שיתפלל שעליו הכתו' אומ' ואותי השלכת אחרי גוך אל (מלכים א יד ט)
תקרי גויך אלא גאיך אחר שאכל זה ושתה ונתגאה מקבל עליו עול מלכו' שמים ·
הדרך הה' המזלזל במצוה מצד שיקל בעיניו עשיית' כגון המזלזל בב"ה אומ' שאינו
מברך על המזון וגורם לו זה מיעוט אמונה ומיעוט יראת שמי' שבו שאפי' בדבר
קל אינו משגיח כ"ש בדבר קשה · הדרך הו' מי שמקל במצות מצד שהוא קשה
להתאמ' על קונו שצוה בהם כגון שיאמ' מה תועלת יש לי בשמיעת קול שופר או
לישב בסוכה · או מה נזק יבא לי אם אוכל מבהמה שנמצאת טרפה בריאה שלה
ועל זה נא' אל תהי חכם בעיניך ירא את יי' וסר מרע כלומר אל תתחכם על בוראך (משלי ג ז)
אלא תמסור עצמך על המצוה ותחיה ולא תהרהר ותאמר מה יתרון במצוה פלוני'
ועל זה נא' תמים תהיה עם יי' אלהיך · ודע והאמן כי לתועלתנו נצטוינו על המצו' (דברים יח יג)
שנ' ויצונו יי' אלהינו לעשות את כל החקי' לטוב לנו כל הימים וגו' וסמוך על החכמי' (שם ו כד)
שקבלו המצות וכוונו לעשותם כמו מי שמוסר נפשו ביד הרופא וסומך על דבריו
כשאומ' לו אכול זה ולא תאכל זה שתה זה ולא תשת' זה ועל סמך לפסוק אל תהי חכם
בעיניך רפאות תהי לשרך וגו' היש מורד בעולם כחולה שממרא פי הרופא ומראה (משלי ג ח)
עצמו שהו' יותר בקי ממנו כ"ש המתאמ' על הקב"ה בעשיית המצו' שנא' הוי רב את
יוצרו חרש את חרשי אדמה היאמ' חומר ליוצרו מה תעשה · הדרך הז' המבז' גוף (ישעיה כט יו)
המצוה שיש בה קדוש' כי יש מצו' שאין בגופן קדוש' כגון שופר וסוכ' ולולב וציצי'
ויש מצות שיש בגופן קדושה כגון תפילין ומזוזה ותשמישיהן כגון אלו שיש בגופן
קדוש' צריך שלא יבזה אות' אם בלו או נשברו לא יזרוק אות' אלא יעש' מהם גניזה ·

השער החמישי

בהדור המצוה חייב כל יש' לעשות מצוה מן המובחר ר"ל
שיבחר הטוב והנאה והשלם שבאותו מין שנעשית ממנו
המצוה כמו שהיו בוררין העומר ושתי הלחם מהארץ השמנה והנבחרת וחייב
אדם לעשות המצוה בתכלית הנוי והשלימות ותניא זה אלי ואנוהו התנאה לפניו (שמות יד ב)
במצות לולב נאה סוכה נאה שופר נאה טלית נאה ויכתוב ס"ת לעצמו לשמו
בקולמוס נאה בדיו נאה בלבלר אומן ומצוה לאגוד הלולב מ"ט משום זה אלי ואנוהו ·
וגרסי' בפ"ק דבבא קמא ליהדור במצוה עד שליש וגרסינן במס' פאה לקח אדם
מצוה ומצא אחרת נאה הימנ' עד כמה מטריחין עליו עד שליש · כגון אם נזדמנו

לו שני לולבין ואחד הדור מן השני יוסיף שליש ברמי' ויקנה את ההדור · איבעיא להו שליש מלגאו או שליש מלבר · כי אם היה לולב בסלע יוסיף שליש מבפנים ויקנה ההדור בסלע ושליש או יוסיף שליש מבחוץ וכמצא קונהו בסלע תיקו ·
במערבא אמרי משמיה דרבי זירא עד שליש צריך להוסיף משלו כלומר מיגיעו ודוחק את חייו כדי להדר המצות כי לחם חקו ודי חייו נקרא שלו שהב"ה הבטיח כל בריה בלחם חוקה שנאמר נותן לחם לכל בשר מכאן ואילך של הקדוש ברוך תלים קלו כה
הוא כלומר אם זימן לו הקב"ה ממון יותר על צרכו והוא מושפע בנכסים יוסיף על שליש וזהו של הקב"ה · ואם איננו מושפע בנכסי' חייו קודמין ודיו בתוספ' שליש ואין לו לאדם להניח מעשות המצוה בשביל דמיה שהרי ר"ג לקח הלולב באלף זוז · וגרסינן במסכת חולין בענין כסוי הדם היה במקום שאין לו עפר ושחט שוחק דיכר ומכסה בו · היה מהלך בספינה ואין לו עפר שורף טליתו ומכסה באפרו וצריך העושה מצוה שיראה לכל שהיא חביבה עליו ושאינו קץ בה ·

השער השישי בזריזות לקיים המצוה באיברים ובהרגשות כדגרסי'

בסוף מסכת מכות דרש רבי שמלאי תרי"ג מצו' נאמרו בסיני שס"ה מצות לא תעשה כנגד ימות החמה ורמ"ח מצות עשה כנגד איברין של אדם רמז בכאן שהבורא ית' ברא לאדם מסעדים ומשרתים לשרתו ולהשלי' חפציו והם איברין והרגשותיו ופקד עליו לקיים מצותיו והזהרו שלא להשתמש בהם בדבר עבירה ואם ישמור הוא ויתמר במה שנצטווה ישמרם שלו הקדוש ברוך הוא שנאמר שומר כל עצמותיו וגו' וגרסי' במדרש אמר הקדוש ברוך הוא תלים לד כא
לישראל שמרו רמ"ח מצות עשה שמסרתי לכם ואני אשמור רמ"ח איברים שבכל אחד ואחד מכם הה"ד שמור מצותי וחיה · וגרסינן בברכות ירושלמי את' רבי משלי ד ד
סימון י"ח ברכות כנגד י"ח חליות שבשדרה שבשעה שאדם עומד בתפלה צריך לשוח בכלם שנאמר כל עצמותי תאמרנה וגו' · ואם עבר אדם ושינה רצון תלים לה י
הבורא יתעלה ונשתמש בהם בדבר עברה ישנו הם את טעמם ויבטלו את פעולותיהם ותנועתם כמו שאירע לירבעם כששלח ידו על הנביא אשר בא מיהודה בדבר יי' בית אל שנאמ' וישלח ירבעם את ידו מעל המזבח לאמ' תפשוהו מלכים א יג ד
ותיבש ידו וגומר והמקיי' המצות המיוחד להם אחד מאיבריו ופרש מן העבירות הנעשות בו נתקדש אותו אבר · וגרסינן במנחות שילה קדשים קלים נאכלים בה בכל הרואה מה שאין כן בירושלם · כלומר יש יתרון לשילה על ירושלם שהקדשים קלים אינם נאכלים בירושלם אלא לפנים מן החומה ובשילה נאכלים בכל מקום שצופין אותו וכתבו טעם לדבר מפני שהיתה בחלקו של יוסף וזכה למעלה זו מדה כנגד מדה לפי שלא זן עיניו מן העבירה · אמר רבי אבהו בן פורת יוסף וגו' עין שלא רצתה לזון ממה שאינו שלו תבא ותנחל מקו' שאוכלין קדשים בכל עין · ואם חו' עבר אדם עבירה באחד מאיבריו הרי אותו אבר בעצמו לוקה דתנן בסוטה בפרק קמא שמשון הלך אחר עיניו שנא' כי היא ישרה שופטים יד ג

בעיני

בעיני לפי' נקרו פלשתים את עיניו · אבשלום נתנאה בשערו לפי' נתלה בשערו
ובענין סוטה במדה שאדם מודד בה מודדין לו היא קשטה פניה לו לפי' פניה
מוריקות היא' כחלה לו עיניה לפי' עיניה בולטות היא קבלתו על בטנה לפי'
בטנה צבה וביום הדין איבריו של אדם מעידים בו שנאמר ואתם עדי נאם
יי' · והמקיים המצות באיברים והרגשות לבו שמח תמיד בעשייתן כדגרסי'
תלים עא יד במדרש ואני תמיד איחל והוספתי על כל תהלתך · א"ר שכי בא וראה שאין חביב
לאדם מבניו ורואה דם בנו שנשפך במילה ומקבל עליו בשמחה ·

השער הז' בכוונת עשיית המצות והוא על ד' דרכי' הדרך הא' שיתכוין
בעשייתן לשם שמים להשלים רצון בוראו כגון סוכה ולולב
שם מ ט שנאמר לעשות רצונך אלהי חפצתי · הדרך השני יש מצות שצריך אדם
להתכוין לצאת ידי חובה בשעת עשייתן כגון מגלה דתנן היה כותבה דורשה
ומגיהה אם כוין לבו יצא ואם לאו לא יצא · ובתקיע' שופר צריך שיתכוין השומע
לצאת ידי חובתו והתוקע להוציא אחרים ידי חובתן · הדרך השלישי יש מצות
שצריכות כוונת הלב כגון ק"ש תפילין ותפלה · ומצד זה חייב אדם למשמש
בתפלין בכל שעה ק"ו מציץ שאין בו אלא אזכרה אחת והיה על מצחו תמיד ·
גטין פ"ה הדרך הד' יש מצות שצריכין כונה לשמן כגון ס"ת וצצית כדגרסינן בפ' הנזקין
ההוא דאתא לקמיה דרבי אמי אמר ליה ס"ת שכתבתי לפלוני אזכרות שבו לא
כתבתי' לשמן · וההוא דאתא לקמיה דרבי אבהו א"ל ס"ת שכתבתי לפלוני גוילין
שבו לא עבדתים לשמן · וגרסינן בפ' התכלת חוטי צצית בעו טויה לשמן סוף
סוף תהיה כוונתו לקיים מצות השם ית' ולצאת ידי חובתו ולא להתגדל ולא
להתגאות בהן ולא שישבחוהו בני אדם על עשייתן ולא להנאת גופו כדגרסינן
בפרק קמא דפסחים מפני מה אין פירות גנוסר בירושלם שלא יהיו בעלי רגלי'
אומרי' אלו לא עלינו אלא לאכול פירות ירושלם דיינו · ונמצא עליה שלא לשמה ·
כיוצא בו מפני מה אין חמי טבריה בירושלם כדי שלא יאמרו וכו' כי ראוי היה
להיות במקום הנבחר כל טוב וכל דבר נחמד ויחסר משם כדי שתהיה עלית
הרגל לשמה ובזה תוכלו להתבונן כמה שכר עשית מצוה לשמה · וגרסי' במסכ'
הוריות גדולה עברה לשמה ממצוה שלא לשמה כי אין תכלית החפץ והרצון
ר"ה פ"ג מעשיית המצו' ליהנו' מהן בעה"ז וגרסי' במס' ר"ה מצות לאו ליהנות נתנו שהמודר
הנאה מחבירו מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה ·

השער הח' בעשיית המצוה מממון היתר ולא מממון האסו' כמה היא רצויה
ומקובלת המצו' לפני הב"ה כשהי' מיגיע כפיו של אדם וכמה
היא נמאסת בעיניו כשהי' מגזל וחמס כדגרסי' בסנהדרין ראב"י אומ' הרי שגזל
תלים י ג חטין וטחנן ולשן ואפן והפריש חלה כיצד הוא מברך אין זה מברך אלא מנאץ שנ'
ובוצע ברך נאץ יי' · ואעפ"י שיצא בה ידי חובתו היא מצוה הבאה בעבר' כדגרסי'
סוכה פ"ג בפ' לולב הגזול ולקחתם לכם את ראשון משלכם והאי לאו דידיה הוא מ"ט לא את'

רבי

דרבי יוחנן משום דהויא מצוה הבאה בעבירה שנא' זבח רשעי' תועבה' וגרסינן משלי טו ח
במדרש כי אני יי' אוהב משפט שונא גזל בעולה משל"ד למלך בשר ודם שהי' עובר ישעיה סא ח
על בית המכס אמ' לעבדיו תנו מכס למוכסין אמ' ליה אדונינו המלך כל המכס שלך
הוא אמ' ליה ממני ילמדו בני ויבריחו עצמם מן הגזל הוי כי אני יי אוהב משפט'

השער הט'

במצות הנוהגים בנשים וקטני' שהם מצות שהזמן גרמא כלומר שיש להם זמן ידוע הנשים פטורות מהן על הרוב'

ומצות עשה שלא הזמן גרמא נשים חייבות בהם כגון קדוש שבת כדגרסינן
זכור ושמור בדבור אחד נאמרו כל דאיתיה בשמור איתיה בזכור וכגון אכילת
מצה בלילי הפסח דתניא לא תאכל עליו חמץ וגו' כל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו דברים טז ג
באכילת מצה וד' כוסו' ונר חנוכה ומקרא מגלה שאף הם היו באותו הנס' ויש
מצות עשה שלא הזמן גרמא שהנשי' פטורות מהן כגון ת"ת ופריה ורביה פדיון
הבן ובכל מצות לא תעשה הנשים חייבות חוץ מבל תקיף וכהנת שלא תטמא
למתי' והקטני' אינם חייבין במצות אבל כשמגיעין לחנוך אבין מחנכו וגרסי'
במס' ר"ה האשה חייבת בג' דברי' אגדה מגלה נ"ר שבת וסי' ואמר' האשה אמן:

השער העשירי

ענין המצות שהם מדברי סופרים והם על ג' דרכי' הדרך הראשון המצות שלא נתפרשו דיניהם בתורה

שבכתב ונתפרשו בקבלה שהיא תורה שבעל פה כגון פרשיות של תפלין ומנין
חוטי הציצת ומנין דפנות הסוכה ואיסור חמץ אחר שש שעות מיום י"ד בניסן
ושחיטת רוב אחד בעוף ורוב שנים בבהמה' וגרסינן בסנהדרין חומר בדברי
סופרים מדברי תורה שהאומר אין מצות תפלין וכו' כדאיתא שם' הדרך הב'
נחלקת לד' חלקים סייגות וגזרות ותקנו' ומנהגות' הסייגות שעשו הנביאים
וחכמים שלא יגע באיסורא דאורייתא כגון איסור חמץ בשעה ששית מיום י"ד
בניסן וכגון שניות לעריות ונטילת ידים לחולין משום סרך תרומה ואז"ל מאי
מצוה מצוה לשמוע דברי חכמים ואנו חייבים לשמוע קבלתם ולקיים הגזרות
שגזרו רז"ל משום מאורעות כגון ב"ד של דוד שגזרו על ייחוד הפנויה' ובית דין
של חשמונאי על ייחוד הנכרית' והתקנות עד תיקון המעשים כדגרסינן בב"ק
עשר תקנות תקן עזרא לישראל תקן שיהיו קורין במנחה בשבת ובשני ובחמישי
בתורה' ושתהא אשה משכמת ואופה כדי שתהיה פת מצויה לעניי' ושתהא צ"ל
חופפת וטובלת' ושתהא חוגרת בסינר' ושיהיו רוכלין מחזרין בעריות ושיהיו בעיירות
אוכלין שום בע"ש' וגרסינן במסכת ר"ה אין הכהנים רשאים לעלות בסנדליהן
לדוכן וזאת אחת מט' תקנות שתקן ריב"ז' ובסוף שביעית תקן הלל פרוזבול
כדי שלא לנעול דלת בפני לווין' והמנהגות כדגרסינן בפרק ערבה בז' שקול סוכה פ"ד
חביט חביט ולא בריך קסבר מנהג נביאים הוא ובקריאת ההלל חזינן דקא
מדלגי דלוגי אמר ש"מ מנהג אבותיהם בידיהם' הדרך הג' המצות שנתחדשו
על שבות ידועות בימי החכמים והנביאים כגון מקרא מגילה ונר חנוכה וש'

באב:

שבת פ"ב באלב ׳ וכל העובר על אחת מהם עובר על לאו כדגרסינן בפרק במה מדליקין אמר רבי חייא בר אשי אמ׳ רב המדליק נר חנוכה צריך לברך מאי מברך אקב״ו להדליק נר חנוכה ׳ והיכן צונו רב אויא אמר מלא תסור ׳ ורב נחמן אמר משאל אביך ויגדך והפרש בין המצו׳ שהם מן התורה ובין המצו׳ שהם מדברי סופרים הוא לענין ברכה כי בטל דבריהם על ודאן מברכין ועל ספיקן אין מברכין דאמר אביי ודאי דדבריהם בעי ברכה ספק דדבריהם לא בעי ברכ׳ ׳ והאי י"ט שני דדבריהם הוא משום ספיק׳ ובעי ברכה כי היכי דלא ליזלזלו ביה ׳ חביבין המצות שכל המודה במצו׳ ועושה אותן בלבב שלם כאלו מודה במציאו׳ הקדוש ברוך הוא ובאלהותו כדגרסינן בספרי והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני כשם שאני קדוש כך אתם תהיו קדושים כשם שאני פרוש כך תהיו פרושים ׳ כי אני יי׳ המעלה אתכם ונומר על תנאי כך העלתי אתכם מארץ מצרים על מנת שתקבלו עול המצות שכל המודה בעול המצות מודה ביציאת מצרים ׳ וכל הכופר בעול המצות כופר ביציאת מצרים ׳ וגרסי׳ בא״ה הדברים רבה ואהבת את יי׳ וגומר כשאתה אוהב אותו ומרבה במצות לא יהא לבך חלוק עליך אלא הוי עושה את המצות לשמן בלבב שלם אינו אומר בכל לבך אלא בכל לבבך ׳ בשני יצריך ביצר הטוב וביצר הרע ׳ ולא נברא אדם בעה״ז אלא לעשות רצון הבורא יתעלה כדגרסינן בפרק במה מדליקין אמ׳ רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילא משמיה דרב שמואל בר שילא משמיה דרב בקשו חכמים לגנוז ספר קהלת מפני שדבריו סותרין זה את זה ומפני מה לא גנזוהו מפני שתחלתו דברי תורה וסופו דברי תורה דכתיב סוף דבר הכל נשמע וגומר מאי כי זה כל האדם אמר רבי אלעזר כל העולם כלו לא נברא אלא בשביל זה ׳ רבי אבא בר כהנא אומר שקול זה כנגד כל העולם כלו ׳

פרק גדול בנים

משלי כט יז יסר בנך ויניחך ויתן מעדנים לנפשך ׳ גרסינן במדרש משלי יסר בנך ויניחך אם תרבה להיות במנוחה והשקט ובשלוה בעה״ז יסר את בנך ׳ שאם תוסר את בנך בקטנותו ותדריכהו עד״ טובה ויפרה תהיה במנוחה ובהשקט ובשלוה מפני שלא תצטער עליו שיבא לתרבות רעה ולעשות עבירות ׳ לא לגנוב ולרצוח הואיל ויסרת אותו בקטנותו ללכת בדרכי השם יתברך ואז יהיה מקורך ברוך וזרעך כשר ועושה הטוב והישר בעיני הקדוש ברוך הוא וימצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם ׳ וגרסינן במדרש לב״ מדות ׳ יסר בנך ויניחך ׳ למד בנך תורה ויניחך מדינה
שם יט יח של גיהנם ויתן מעדנים לנפשך שיכניסך בגנ״ע עם הצדיקים דכתיב יסר בנך כי יש תקוה ואל המיתו אל תשא נפשך ׳ ר״ל כי יש תקוה אם תראה בנך שהוא טפש אל תאמר מה יועיל בו המוסר הואיל ואין לו דעת להבין אניחנו אלא אפי׳ הוא טפש עדין יש לו תקוה בלמוד ובמוסר אם תלמדנו מוסר ׳ ואם לא הבין עד עתה אפשר שיבין מכאן ואילך ואם לא יבין תורה הרבה מפני שהוא טפש ילמוד לפחות

לפחות לקרות בתורה ולהתפלל כדי שיצא מכלל עם הארץ׃ ואל תאמר אם
אגריל עליו המוסר ימות תחת השבט הוי ואל המיתו אל תשא נפשך׃ דבר אחר
יסר בנך שמא יבא לתרבות רעה וימות בבחר או שלא בבר וטוב לו לאדם שימות
או שתכהין עיניו ואל יעמיד בן רשע כדגרסי׳ בבראשית רבה ויהי כי זקן יצחק רבשית כו א
ונומר רבי אלעזר בש״ע אומר כהו עיניו כדי שלא יראה ברעתו של עשו אמ׳ הקדוש
ברוך הוא יהא יצחק יוצא לשוק ויהון בריית׳ אמרי׳ דין אבוהי דההוא רשיעא לא
הרוני מכהה את עיניו והוא ישב בבית הה׳ בקוס רשעים יסתר אדם׃ מכאן משלי כח כח
אז״ל כל המעמיד בן רשע או תלמיד רשע עיניו כהות׃ תלמיד מאחיה השילוני
שנאמר ואחיה לא יוכל לראות וגו׳ כל כך למה שהעמיד את ירבעם שהי׳ תלמיד עלכי׳ א יד ד
רשע׃ בן רשע מיצחק דכתיב ותכהין עיניו ונומר כל כך למה שהעמיד עשו
שהיה רשע׃ מעשה בבנו של רבי חנינא בן תרדיון שנתחבר ללסטי׳ וגלה
את סודם והרגוהו ומלא את פיו עפר וגרגרות לאחר שלשה ימים לקחוהו ונתנו׳
ונתנוהו בכבילה ובקשו לקלס עליו מפני כבודו של אביו ולא הניחם׃ אמר
להם הניחו לי ואני אומר על בני פתח ואמר ולא שמעתי לקול מורי ולמלמדי משלי ה יג
לא הטתי אזני׃ כמעט הייתי בכל רע בתוך קהל ועדה׃ אמו קראה
עליו כעס לאביו בן כסיל וממר ליולדתו׃ אחותו קראה עליו ערב לאיש לחם שם יז כה
שקר ואחר ימלא פיהו חצץ׃ דבר אחר ואל המיתו אל תשא נפשך׃ רוצה לומר שם כ יז
לצעקתו ולבכיתו אל תחמול עליו כשתכנו בשבט׃ ואל תחוס לצעקתו דכתיב
אתה תכנו בשבט ונפשו משאול תציל׃ הה״ר בני אם יפתוך חטאים וגו׳׃ ד״א שם כג יד
חדל בני לשמוע מוסר׃ אל תביא את עצמך לשמוע מוסר מן הדיינין כד״א שם א י
ולקחו זקני העיר ההיא את האיש ויסרו אותו׃ ר״ל אם תשגה מאמרי דעת סופך דברים כב יח
לקבל מוסר ועונש דכתיב אל תמנע מנער מוסר ר״ל אם תכנו בשבט כשהו׳ קטן משלי כג יג
כדי לייסרו תצילנו ממיתה בבחר כשיגדיל וכתיב חנוך לנער על פי דרכו פי׳ר׳ אם שם כב ו
תחנך לנער על פי דרכו מהו דרכו של נער שלא ללמוד ולא להתפלל אלא ישב
בטל לרדוף אחר תאותו אם תעזוב אותו על דרכו הרעה ועל טבע נערותו ולא
תמחה בידו להחזירו למוטב גם כי יזקין לא יסור ממנה מפני שנעשו לו בטבע
ולא יוכל לפרוש מהם׃ ולפי זה הפי׳ אין ר״ל חנוך לנער על פי דרכו מצוה כלומר
עשה כך וכך׃ אלא כמו שמח בחור בילדותך׃ פי׳ אם תשמח בחור בילדותיך קהלת יא ט
ותלך בדרכי לבך דע כי על כל אלה יביאך אלהים במשפט וכן חנוך לנער אם
תחנך לנער על פי דרכו כשיזקין לא יסור מאותו הדרך שהורגל בו וכשיגדיל
הוסיף לו בלימוד דתנן בן חמש שנים למקרא וכו׳ וגרסינן בבב״א בתרא אמ׳ ליה אבות פ״ה
רב לרב שמואל בר שלת עד בר שית לא תקביל מכאן ואילך קביל ואספי ליה ב״ב פ״ב
בתורה פי׳ הנער אינו למד עד שיהא בן ו׳ שנים אלא דבר מועט מפני קטנותו
מכאן ואילך יקבל יותר לפי׳ יוסיפו לו יותר בלמוד מעט מעט בכל יום ויום כמו
מעושין לשור כשיכניסוהו לחרישה אין דוחקין אותו יום ראשון לא מוליכין אותו

על השדה שיש לו לחרוש ומטיילין בו עליה · ליום שני קושרין העול על צוארו · ליום ג' דוחקין אותו לחרוש מעט עד שילמוד ויתחנך לחרוש · לפי' ישתדל אדם ללמוד את בנו תורה מקטנותו ולחנכו ללמוד מעט כפי הנער וכפי שניו וכפי
תלים ח ג שיוכל לסבול והש"י מתעלם כשהקטני' שחין בתור שנ' מפי עוללי' ויונקי' וגו' וא"ע שהם מגלגלין בפסוק מפני שאינם יודעי' לקרו' הב"ה אוהב אותם שנא' ודגלו עלי אהבה אל תקרי ודגלו אלא ודלוגו · את המחבר ודג"לו על' בני' מאה ואמשים ותשע
דב' ל ד כמנין קט"ן כיכד כשהקטן מתחיל לדבר מלמדו לומר תור' צוה לנו משה וגו' וכן פסוק ראשון של ק"ש וכשיגדל מוסיף ללמדו מקצ' פסוקי' על פה · וכשיהיה בן ג' שני' יתחיל ללמדו האותיו' · וכשיגדל יותר שוכר לו מלמד וקונה לו ספרי' ומלמדו' ואם יכבד על הנער לשקוד על הלמוד תמיד יפייסנו בדברי' שהקטנים אוהבים ומתאוי' להם כגון דבש וקליות ואגוזי' וכיוצא בהם ואומ' לו הנה לך זה ע"מ שתלך לבית הספר ותלמוד · וכשיגד' יותר וימאס באלו הדברים אומר לו אביו לך לבית הספר ותלמוד ואקנה לך חגורה יפה ומנעלים נאים : וכשיגדל יותר יאמר לו אתן לך זוזים על מנת שתלמד ברכת מזון ותפלה · וקונה לו כבית ותפלין כדי לחנכו על המצות וכשיגדל יותר יאמר לו למוד תורה ותקרא תלמיד הגון · וכשיבין יותר יאמר לו למוד ותקרא רב · וכשיבין יותר יאמר לו למוד תורה ותקרא חכם ודיין ואב בית דין ותשב בראש עד אשר ישיג בדעתו אמתת התורה ומואס בכל אלו הדברים שאמרתי ויעסוק בתורה לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה · וילמד אדם לבנו כשהוא קטן לנשק על ידי אביו ואמו ורבו ועל ידי הגדולים והחסידים וכל מי שנושק הקטן ידו צריך לשים את ידו עליו
ראשית פט יד ולברכו כי כששים אדם ידו על ראש הקטן מתברך שנא' וישל' ישרא' יד ימינו וגו' וכתיב ויברכם ביום ההוא וגומר ובהנחת היד על ראש הקטן הוא מתברך ורמז לדבר ביד האדם ט"ו איברי' כמנין ט"ו תיבות שבפסוק יברכך ה' וישמרך' כלומר יחולו על ראש הברכות שבג' פסוקים אלו שהם ט"ו כמנין איברי היד ולפיכך משימין היד על ארון המת או על הקבר לבקש רחמים על המת לפי
ישעיה כו יט שבידו של אדם ט"ו איברים כמנין ט"ו תיבות שבפסוק יחיו מתיך וגומר · לעולם
משלי יג ט ישתדל אדם לרדות את בנו בקטנותו שאם ייסר אותו יחכם שנא' בן חכם מוסר אב ולץ לא שמע גערה · גרסינן במדרש אם תראה בן חכם בידוע שאביו ייסרו בקטנותו והדריכו על הדרך הטובה שנאמר בן חכם מוסר אב · ואם
שם יג כד ראית לץ בידוע שלא שמע מאביו גערה · ר"ל לא שמע מאביו גערה · ואומר חושך שבטו וגומר אם יחשוך אדם את שבטו מלרדות את בנו בקטנותו הרי זה שונא את בנו שסופו בא לתרבו' רעה מפני שלא ייסרו אביו בקטנותו וסופו נהרג על מעשיו הרעי' בין בב"ד בין שלא בב"ד · אבל האוהב את בנו שיחרו מוסר · ר"ל שייסרהו בקטנותו כדי שלא יבא לתרבות רעה ולידי מיתה משונה פירו' שיחנכו בילדותו מגזירת הילדות והשחרות · וגרסי' בואלה שמות רבה חושך שבטו וגו'

ללמדך

ללמדך שכל המונע בנו מלרדותו בא לתרבות רעה ומוכיחו · שכן מצינו בישמעאל
שהיה לו געגועין על אברה' ולא רדהו ויצא לתרבות רעה ושכחהו אברה' והוציאו
מביתו ריקם · מה עשה ישמעאל כשהיה בן ט"ו שנה התחיל להביא צלם מן החוץ
והיה מצחק בו שאין מצחק אלא ע"א שנ' ויקומו לצחק מיד ותאמר שרה גרש את שמות לב ו
האמה ואת בנה שמא ילמוד בני אורחותיו מיד וירע הדב' מאד בעיני אברה' על בראשית כא י
אודות בנו · שיצא לתרבות רעה כיוצא בו ויאהב יצחק את עשו לפי' יצא לתרבות
רעה על שלא רדהו דתנן ה' עבירו' עשה עשו באותו יום · בא על נערה מאורסה
והרג את הנפש · וכפר בעקר · ובזה את הבכורה · ועוד תאב מיתת אביו כדי
להרוג את אחיו שנ' יקרבו ימי אבל אבי וגו' וגרם ליעקב לברוח מפניו והלך הוא שם כז מא
אצל ישמעאל ללמוד ממנו תרבו' רעה להוסיף על חטאתו פשע שנ' וילך עשו וגו' שם כח ט
כיוצא בו דוד שלא רדה לאבשלום ויצא לתרבו' רעה וקם להרגו ושכב עם נשיו
וגרם לו שילך יחף ובוכה והפיל מישראל כמה אלפים וגרם כמה דברי' קשים שאין
להם סוף · וכיוצ' בו עשה דוד באדוניהו שלא רדהו ולא גער בו ולפי' יצא לתרבו'
רעה דכתיב ולא עצבו אביו מימיו וגומר וכמה נעים המוסר של אהבה שכל מי מלכים א א ו
שהקב"ה אוהבו הוא מרדהו בייסורין שנא' כי כאשר ייסר איש את בנו · וכל המיסר דברים ח ה
את בנו מוסיף עליו אהבה שנא' ואוהבו שיחרו מוסר ר"ל הבן הוא אוהב את אביו משלי יג כד
מפני ששחרו מוסר · את מוצא באברהם שייסר יצחק בנו ולמדו תורה והדריכו
בדרכיו דכתיב עקב אשר שמע אברהם וגו' וכתיב אלה תולדות יצחק וגו' ללמדך בראשית כו ה
שהיה דומה לאביו בנוי ובחכמה ובעושר ובמעשים טובי' · תדע לך שכן לז' שנה
היה בשעת העקדה ואברהם זקן ועקדו וכפתו כשה ולא נמנע ולפי' ויתן אברה' שם כה ה
את כל אשר לו ליצחק הוי ואוהבו שחרו מוסר · כיוצא בו מיצחק שהיה משחר
ליעקב ולמדו תורה וייסרו בבית התלמוד שנ' ויעקב איש תם וגו' ולמדו מה שלמד שם כה כז
מאביו ואח"כ פרש מאביו ונטמן בבי' עבר י"ד שנה ללמוד תורה לפי' זכה לברכות
וירש את הארץ שנא' וישב יעקב וגו' ואף יעקב רדה את בניו ולמדם דרכיו שלא שם לז א
היה בהם פסולת שנ' ואלה שמות בני יעקב וגומ' ראובן שמעון וגו' השוה אותם שם מו ח
הכתו' ליעקב שכלם צדיקים הוי ואוהבו שחרו מוסר · לעולם ישתדל אדם
ללמד את בנו תורה וחכמה ואל יחוש לעושר שאין לך עושר בעולם כעשרה של
תורה שנאמ' יקרה היא מפנינים וגומ' וילמוד תורה בקטנותו כי לסוף מתעשר משלי ג טו
כדגרסינן בסנהדרין אמר רבי אלעזר כל אדם שיש בו דעה לסוף מתעשר סנהדרין פ"י
שנאמר ובדעת חדרים ימלאון כל הון יקר ונעים · א"ר אלעזר כל אדם שאין בו משלי כד ד
דעה אסור לרחם עליו שנ' כי לא עם בינות הוא על כן לא ירחמנו עושהו · וא"ר ישעיה כז יא
אלעזר כל הנותן פתו למי שאין בו דעה ייסורין באין עליו שנאמר וירא אפרים
את חליו וגו' וכל המשתדל ללמד את בנו תור' ודעה וחכמה נוחל העה"ז והע"הב ·
העה' מנין דכתיב יולד כסיל לתוגה לו ולא ישמח אבי נבל · ר"ל מי שיש לו בן משלי יז כא
כסיל שלא למד תורה כל ימיו של אביו בעצב ובדאגה בעה"ז לא ישמח כל ימיו ·

מש כג טו אבל מי שיש לו בן חכם הוא שמח וטוב לב שנאמר בני אם חכם לבך ישמח לבי
גם אני · לפיכך כשהולך אדם לב״ה ולבית המדרש ושומע חכמת בנו הוא שמח·
מש טו כג ואמר גם אני מלמד שהבן שמח בחכמתו תחלה שנא׳ שמחה לאיש במענה פיו
ואח״כ שמח בו אביו הוי ישמח לבי גם אני הרי שהאב נוחל העה״ז · העה״ב מנין
כדגרסינן בפסחים אמ׳ רבי יוחנן ג׳ מנוחלי העה״ב הדר בא״י והמגדל בנו לת״ת
והמבדיל על היין במוצאי שבת׳ הרי שהמלמד את בנו תורה נוחל העה״ב׳
גדולה הצלת בנים לאבות מהצלת אבות לבנים׳ שהאבות אין מצילין את
בניהם אלא מן הייסורין בעה״ז בלבד· ומזכין אותן בעושר כששם חיי׳ ומזכין
אותן הכח׳ אבל ליום הדין אינן יכולים להצילם מדינה של גיהנם שנאמר ואין
דברים לב לט מידי מציל לא אברהם מציל ישמעאל בנו ולא יצחק מציל עשו בנו׳ אבל הבנים
מצילין אבותיהם מדינה של גיהנם בין קטנים בין גדולים כיצד גדולים מצילין
אותם במעשיהם הטובים כדגרסינן במדרש תנחומא מעשה בר׳ עקיבא שהיה
בבית הקברות ופגע באדם אחד שחור כפחם שהיה טוען עצים על כתפו
ומרהיט בהן כסוס׳ גזר עליו רבי עקיבא והעמידו אמר ליה בני מה לך
בעבודה קשה כזאת אם עבד אתה ואדוניך נתן עליך עול כבד אני אפדאך
ממנו ואוציאך לחירות ואם אתה עני אני אעשירך אמ׳ ליה הניחני אדוני איני יכול
לעמוד אמר ליה מבני אדם אתה או מבני המזיקין אתה אמ׳ ליה מת אותו האיש
ובכל יום ויום מוסרין אותו לחטוב עצים ושורפין אותו באש אמר ליה מה היתה
מלאכתך בחייך א״ל גבאי המכס הייתי והייתי נושא פנים לעשירים והורג את
העניים ולא עוד אלא שבעלתי נערה מאורסה ביום הכפורים א״ל בני שמא תברת
מאותן הממונין עליך אם יש לך תקוה א״ל אל תעכבני שמא ירגזו עלי בעלי
הפורענות ולאותו האיש אין לו תקנה ולא פדיון אלא שמעתי מאותם הממונים
שהיו אומרים לי אם היה לך בן שעומד בצבור ואומר ברכו את יי׳ המבורך היינו
מתירין לך מן הפורענות ולאותו האיש אין לו בן אלא שהניח אשתו מעוברת
ואיני יודע מה ילדה זכר או נקבה׳ ואם ילדה זכר מי ילמדנו תורה אמר ליה
מה שמך אמר ליה עקיבא׳ ושם אשתך אמר ליה שושמירה ושם עירך אמר ליה
אלדוקה׳ באותה שעה נצטער עליו רבי עקיבא והיה הולך מעיר לעיר עד
שהגיע לעירו ושאל היכן הוא ביתו אמרו ישחקו עצמותיו בגיהנם שאל על אשתו
אמר ימח שמה וזכרה מן העולם׳ שאל על בנו אמרו הרי הוא ערל שאפילו במצו׳
מילה לא עסק׳ מיד תפס ר׳ עקיב׳ לבנו ומל אותו והושיבו לפניו ללמוד תור׳ ולא
היה לומד עד שישב עליו בתענית מ׳ יום יצתה בת קול ואמרה ע״ז אתה מתענה
את הן וקר׳ א״לף בי״ת והוליכו לביתו ולמדו ברכ׳ מזו׳ וק״ש ותפלה והעמידו והתפלל
בצבור ואמ׳ ברכו את יי׳ המבורך באות׳ שעה התירוהו מן הפורענו׳ ובא לו בחלו׳
תלים קלה ג ואמ׳ לר׳ עקיבא תנוח דעתך בג״ע שהצלתני מדינ׳ של גיהנם מיד פתח ר׳ עקיבא
ישעיה כו טו ואמ׳ יי׳ שמך לעולם יי׳ זכרך לדור ודור׳ וגרסי׳ במדרש השכם יספת לגוי יי׳ וגומר

אומות

אומו' העולם עע"א אתה נותן להם בן זכר הוא מושך לו ערלה ומגדל לו בלוריתי
הגדיל מוליכו לבית ע"א ומכעיסך אבל ישרא' אתה נותן לו בן זכר מל אותו לח'
ימי' ואם הוא בכור פודה אותו לל' יום · הגדיל מוליכו לב"ה ולבית המדרש לברך
שמך בכל יום ואומר ברכו את יי' וגו' קטנים כיכר באסיפתם כשהם קטנים ·

גדולה הצלת קטנים לאבותם שהצלת גדולים פעמים הוא מתנה עד ד'
דורות אבל הצלת קטנים מכפרת מיד · ומנין שהצלת גדולים
עד ד' דורות שנאמר פוקד עון אבות על בנים וגו' אין אתה יכול לומר שאם שמות כ ה
היה האב רשע והבנים צדיקים שהוא פוקד רשע האב עליהן שאין זו מ"ה ואין
אתה יכול לומר שהוא נתפס בחובו שאין זו מ"ה · ואי זו מדת רחמים תולה לאב
עד ד' דורות אם נמצא א' מהם צדיק הרי האב ניצול · לא נמצא אחד מהם צדיק
כל אחד נתפס על מעשיו שלא תאמר פוקד עון אבות על בנים לשון קנס הוא ·
בא ולמד מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהם יי' יי' אל רחום וחנון וגו' אף כשהוא
אומר פוקד עון אבות על בנים לשון רחמים הוא שהוא תולה לאבות עד ד' דורו'
שאם יהיה אחד מן הדורות צדיק הוא מצילם מדינה של גיהנם · ועוד מרע"ה
בשעה שבא לבקש רחמים מהו אומר ועתה יגדל נא כח וגו' יי' ארך אפים וגו' במדבר יד יז
פוקד עון אבות וגו' ואלו היה לשם קנס לא היה אומר זה · ושהע"ה אמר יסר משלי כט יז
בנך וינחיך ר"ל למד בנך תורה ויניחך מדינה של גיהנ' ויתן מעדני' לנפשך בג"ע
עם הצדיקי' · ואת"ל האב צדיק כבר זכה לעצמו ואינו צריך לבנו והרי נדב ואביהו
מתו ומה ת"ל ובני' לא היו להם שאם בני' היו להם צדיקי' היו נצולין בזכותן מפני
שמרע"ה בקש מהב"ה שלא יתנהג עם קרח במ"ר כדרך שהוא נוהג עם בני אדם
אלא במדת הדין שנאמר אם כמות כל האדם וגו' ומנין שהיו לקרח בנים ונצולו במדבר טז כט
שנאמר ובני קרח לא מתו · ומנין שהיו צדיקים שנאמר למנצח לבני קרח על תלים מו א
עלמות שיר אלהים לנו מחסה ועוז עזרה בצרות נמצא מאד על כן לא נירא וגו'
מזמור זה מדבר ששמו באלהים כסלם ושהיו בוטחים שלא יהיו נבלעים עם
אביהם · הרי שהיו צדיקים · רבי יהושע אומר וכי אי זו מדה מרובה מדת
הטוב או מדת הפורענו' הוי אומר מדת הטוב מרובה · ומה אם מדת הפורענו'
שהיא מעוטה נמשכו בה הבנים אחר האבות בעון האבות מדת הטוב שהיא
מרובה אינו דין שימשכו בה האבות אחר הבנים לחיי העה"ב וכה"א ובניהם
יראו וישמחו מלמד שהב"ה מקרבן אלו על אלו האבות אצל הבנים ר"ל שאם
היו האבות רשעים והבנים צדיקים מקרב האבות אצל הבנים למחיצתם
לג"ע וכן כתיב וכאב את בן ירצה · ר"ל כי הבן הצדיק מרצה על אביו הרשע משלי ג יב
ומביא אותו אצלו לחיי העה"ב · רבי חנינא אומר הרי הוא אומר כי יקרא קן דברים כב ו
צפור וגו' וכי מי הם גדולים רחמי הבריות או רחמי מי שאמר והיה העולם ·
אם הבריות שרחמיהם מועטין נצטוו שאם יקחו הבנים ישלחו את האם חפשית
הב"ה שרחמיו מרובין עאכ"ו · שאם נטל את הבני' שישלח אבותיהם חפשים ומה

מדינת

מדינה של גיהנם ׃ רבי מאיר אומר הרי הוא אומר כבד את אביך וגו' היכן
מכותו של מלך ביותר בפלטרין שלו או חוץ לפלטרין הוי אומר בפלטרין ׃ ומה
אם חוץ לפלטרין כזה הקב"ה כבד את אביך וגו' בפלטרין של ממ"ה הקב"ה שהוא ג"ע
עאכו"כ ׃ ואם יושבין הבנים במחיצתן של צדיקים והאבות במחיצת הרשעים
שמואל ב יב יג אין זה כבוד ׃ הא למדת שהן מכפרין עליהם וכה"א בדוד ויאמר דוד אל נתן
חטאתי ליי' ׃ ויאמר נתן אל דוד גם יי' העביר חטאתך לא תמות יכול בלא דבר
ת"ל אפס כי נאץ נאצת את אויבי יי' בדבר הזה גם הבן הילוד לך ימות לפי' היה
מתודה כל אותם הז' ימים שלא יחיה הילד והיה מתענה ׃ וכשבשרוהו שמת ידע
שם ב יב כא שניצל מדינה של גיהנם ׃ א"כ למה הוא אומר ויאמרו עבדיו אליו מה הדבר הזה
אשר עשית בעבור הילד חי צמת ותבך וכאשר מת הילד קמת ותאכל ויאמר
בעבור הילד וגו' ׃ קטני ישראל שהם מתים מאימתי הם באים לחיי העה"ב רבי
ישעיה כו ב מאיר אומר משידעו לענות אמן שנאמר פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר
תלים פ"ח טז אמונים זה העונה אמן ׃ וי"א משעה שימולו שנאמר עני אני וגוע מנוער נשאתי
אימיך זה אימת המילה והלכה כיש אומרים ׃ רבי עקיבא אומר קטני ישראל
שם קיו ו אעפ"י שאבותיהם רשעים באים לחיי העה"ב שנאמר שומר פתאים יי' אבל קטני
אומות העולם עע"א אינן באין לחיי העה"ב ׃ וגרסינן בב"ר רבי אבא בר כהנא
אמר כל מי שנכפל שמו הוא בשני עולמות בעה"ז ובעה"ב ׃ כתיב אלה תולדות
נח נח ׃ וכתי' אברהם אברהם ׃ וכתיב ויאמר יעקב יעקב ׃ וכתיב משה משה ׃
וכתיב אלה תולדות פרץ פרץ ׃ וכתיב שמואל שמואל ׃ אמרו לו והלא כתיב
תרח תרח אמר ליה סוף עשה תשובה ולא נפטר אברהם עד שנתבשר שעשה
בראשית טו טו אביו תשובה שנאמר ואתה תבא אל אבותיך בשלום אמר אברהם לפני הקב"ה
רבונו ש"ע כל מה שסבלתני מצות ומעשים טובים בעה"ז אזכה לעה"ב ואבי יורש
גיהנם לפי שהיה עובד ע"א שנאמר תרח אבי אברהם וגו' אמר ליה הקב"ה חייך
בראשית יא לא שיעשה תשובה קודם מותו שנאמר ויבאו עד חרן וישבו שם אל תקרי וישבו אלא
וישובו שם ששבו בתשובה לפי' נכפל שמו אלה תולדות תרח תרח בשני עולמו' ׃
הרי שהבנים מכפרים עון אבותיהם ׃

בשביל י"ב יסורין אין רואין דינה של גיהנם ואלו הן א' מי שיש לו דקדוקי
איוב לו טו עניות הקב"ה מוחל לו שנאמר יחלץ עני בעניו ׃ ודרשו ז"ל
בשביל עניו יחלצהו מדינה של גיהנם ׃ ותניא שלשה אין רואין דינה של גיהנם
חולי מעים ודקדוקי עניות והרשות ׃ ב' מי שיש לו לקוי בחולי מעים שנא' אשרי
תלים צד יב הגבר אשר תייסרנו יה ומתורתך תלמדנו ׃ ודרשו ז"ל דבר זה למדנו מתוך
תורתך קו' משן ועין שהו' אחד מאיבריו של אד' יוצא בהן לחירו' יסורין שממרקין
כל גופו של אדם לכ"ש ׃ אמר ר"ל נאמרה ברית בבשר ונאמר ברית ביסורין מה בגלות
המלח מקיימת הבשר וממתיקתו אף היסורין ממתיקים את החטא מגופו של
אדם ואמר רבי יוסי יהא חלקי עם המתים מחולי מעים ׃ שלשה מי שיש לו אחת

מד'

מד׳ מראות נגעים אינו אלא מזבח כפרה שנאמר ופקדתי בשבט פשעם שם פ״ט לג
ובנגעים עונם׳ ד׳ מי שאנסוהו כותים ונטלו ממנו ממון וכן בעול מסי המלכו׳
שנאמר ושמתי פקודתך שלום ונוגשיך צדקה׃ ה׳ מי שהוא יגע וטורח בעולם ישעיה ס יז
על בניו ועל ביתו בשביל פרנסתו ואינו רוצה להתפרנס מן הצדקה שנא׳ ראה
עניי ועמלי ושא לכל חטאתי׃ ו׳ הקובר את בניו מוחלין לו כל עונותיו כדגרסי׳ תהלים כה יח
בברכות אתיא עון עון לג״ש כתיב הכא בחסד ואמת יכופר עון׳ וכתיב ומשלם משלי יו ו
עון אבות אל חיק בניהם׃ וגרסינן בסוטה כי מי בז ליום קטנות אמר רבא ירמיה לב יח
אלו קטנים בני רשעי ישראל שמבזבזין דין אבותם לעתיד לבא ואומרי׳ לפניו זכריה ד ט
רבונו ש״ע מאחר שאתה עתיד ליפרע מהם למה הקהיתה את שיניהם בנו׃
ז׳ החושדין אותו בדבר עבירה ואינו בו׃ ומי שכנוהו בשם רע ומתביים בכל
עת שנקרא בו׃ אמר רבי יוסי יהא חלקי עם מי שחושדין אותו בדבר ואינו בו׳
ח׳ מי ששמחו לו אויביו על מפלתו שנאמר בנפול אויבך אל תשמח וגו׳ והשיב משלי כו ט
מעליו אפו׃ חרון אפו לא נאמר אלא אפו מלמד שמוחלין לו על כל עונותיו׃
ט׳ מי שהלקוהו בשביל עברה דתנן כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן
שנאמר ונקלה אחיך׳ כיון שלקה הרי הוא אחיך׳ וכן מי שנדוהו דתניא מאי דברים כה ג
שמתא שם מיתה׳ י׳ מי שיש לו אשה רעה שנאמר ומוצא אני מר ממות וגו׳׃ קהלת ז כו
י״א מיתה מכפרת דכתיב אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון׃ והא״מ על ג׳ ישעיה כב יד
פנים׃ המת בעתו בתשובה והמת בלא עתו בתשובה או המת מיתה משונה
אפי׳ יש בידו חלול השם מיתתו מכפרת עונותיו׳ והמת על קדושת השם אין
לך תשובה גדולה הימנו׳ י״ב מי שהפקיר ממונו או מי שהוא אסור או חבוש ושאר
כל הייסורין כלם מכפרין העונות דכתיב והוכחתיו בשבט אנשים ובנגעי בני שמ״ב ז יד
אדם וכתי׳ ויגע על פי ויאמ׳ הנה נגע זה על שפתיך וסר עונך וחטאתך תכופר׳ ישעיה ו ז

ארבעה דברים חייב אדם לעשות לבנו ואלו הן א׳ למולו׃ ב׳ לפרותו אם
הוא בכור׃ ג׳ ללמדו תורה וללמדו אומנות שיאכל ממנה כדי
שתתקיים התורה בידו׳ ד׳ להשיאו אשה וי״א אף לשוט בנהר כדגרסינן בפ״ק
דקדושין ת״ר האב חייב בבנו למולו ולפרותו וללמדו תורה ולהשיאו אשה וללמדו
אומנות וי״א אפי׳ לשוט בנהר׳ רבי יהודה אומר כל מי שאינו מלמד לבנו אומנו׳
מלמדו לסטות׳ לסטות ס״ד אלא כאלו מלמדו לסטו׳׃ למולו מ״ל וימל אברהם וגו׳׃
ולפרותו מ״ל בכור בניך תפדה׳ ללמד תורה מ״ל ולמדת׳ אותם את בניכ׳ לבניכם בראשית כא ד
ולא לבני בניכם א״כ מהו והודעתם לבניך ולבני בניך׳ אריב״ל כל המלמד שמות לד כ
את בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו קבלה מהר סיני שנאמר והודעת׳ לבניך דברים יא יט
וסמיך ליה יום אשר עמדת וגו׳ רבי חייא בר אבא לא הוה טעים אומצא עד שם ד׳ ט
דמקרי לינוקא מוספא׳ להשיאו אשה דכתי׳ קחו נשים והולידו בנים ובנות וקחו שם ד׳ י
לבניכם נשים וגו׳׳ ללמדו אומנות מ״ל דכתי׳ ראה חיים עם אשה אשר אהבת עם ירמיה כט ו
אשה תמצא היא כשם שחייב להשיאו אשה כך חייב ללמדו אומנו׳ להושיטו בנהר קהלת ט ט

מנ״ל

קדושין פ״ד מאי איזתיה הוא · ועוד גרסינן בקדושין רבי מאיר אומר לעולם ילמד אדם את
בנו אומנות נקיה וקלה שאין לך אומנות שאין בה עשירים ועניים שאין עניות
מן האומנות ולא עשירות אלא הכל בזכותו של אדם · ר״ש אומר מימי לא ראיתי
ארי סבל צבי קייץ שועל חנוני זאב מוכר קדרות והלא דברים ק״ו ומה אלו שלא
נבראו לשמש את קונם מתפרנסים שלא בצער אני שנבראתי לשמש את קוני
אינו דין שאהא פרנסתי שלא בצער ומי גרם לי להתפרנס בצער הוי אומר
חטאי לפי שהרעותי מעשי קפחתי פרנסתי · כמו שאדם חייב לעשות לבנו
הדברים שכוונו זכרונם לברכה שהם הד׳ דברים שכתבו ז״ל ושהו׳ ללמדו תורה
להשיאו אשה וכו׳ כך חייב להתפלל על בנו שיתקיימו בו הדברים שהאב זוכה
לבן שהם הנוי והתואר והעושר והגבורה והחכמה וזה הדבר נתבאר בתנא דבי אליהו
תלים צ יו ז״ל ויהי כי זקן יצחק זש״ה יראה על עבדיך פעלך והדרך על בניהם אחז״ל עשרי׳
בראשית כד א דורות מאדם ועד אברהם ובכולם לא היה זקנה עד שבא אברהם שנא׳ ואברהם
שם כז א זקן בב׳ · זכה יצחק בזכות אביו וירש אותה שנאמר ויהי כי זקן יצחק זכה
שם מח י יעקב בזכות אביו וירש אותה שנאמר ועיני ישראל כבדו מזוקן הדר והדרך
משלי כ כט על בניהם אין הדרך אלא זקנה שנאמר והדר זקנים שיבה אברהם בקש רחמי׳
על בנו וזכה בה׳ דברים שמנו חכמים האב זוכה לבן בה׳ דברים בנוי בתואר
בעושר ובגבורה ובחכמה וכן ליצחק וכן ליעקב ליוסף ביוסף בנוי
בראשית לט ו בתואר שנאמר ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה וחכמה שנא׳ הנה בעל החלומו׳
שם לז כ הלזה בא הרי נוי ותואר וחכמה · וביצחק כתיב מי האיש הלזה מה הלזה
שם כד סה האמור ביוסף בנוי בחכמה אף הלזה האמור ביצחק בנוי בחכמה · מה יוסף
עמד בגבורה נגד כל אחיו אף יצחק עמד בגבורה נגד כל יושבי גרר · מה
שם כו יד יוסף בעושר אף יצחק בעושר שנאמר וילך האיש הלך וגדל עד כי גדל מאד
וכתיב ויהי לו מקנה צאן ומקנה בקר אברהם חיה מאה ושבעים וחמש שנה
ויצחק מאה ושמנים אמר ליה הקב״ה אתה זכית לה׳ דברים אלו ואני אוסיף לך
ה׳ שנים על שני אביך לכך נאמר יראה אל עבדיך פעלך · כל מי שיש לו
זכות זוכה בה׳ אלו וכל מי שאין לו זכות זוכה לה׳ מיני פורעניות כנגדם · ותכינו
שמואל ב ג כט אותם ביואב שהורישם לו דוד שנאמר זב ומצורע ומחזיק בפלך ונופל בחרב
וחסר לחם זב כנגד הכח מפני מה מפני שהזיבה מתשת כחו של אדם · מצורע
כנגד הנוי מפני מה מפני שנגע צרעת משנה דמותו של אדם · מחזיק בפלך
כנגד העושר מפני מה מפני שכשאדם חוזר על הפתחים אין לו פלך רתוב ·
ונופל בחרב כנגד התואר מפני מה מפני לכשיהרג האדם שוב אין לו תואר ·
משלי ט ה וחסר לחם כנגד החכמה שנאמר לכו לחמו בלחמי מפני מה מפני שאין לו לחם
אין לו פנאי לעסוק בתורה אלו ה׳ פורעניות כנגד ה׳ דברים של שבח מי שאינו
זוכה בשבח יורש אלו ה׳ מיני פורעניות כיואב ומי שזוכה בשבח יורש אותן
תלים מה יז כיצחק שנאמר תחת אבותיך יהיו בניך · הוי אומר ויהי כי זקן יצחק · דבר

אחר

אחר כי זקן יצחק מה כתיב למעלה מן הענין ויהי עשו בן מ׳ שנה וגו׳ זש״ה כעס בראשית כו לד
לאביו בן כסיל וממר ליולדתו ועל כל זאת היה אביו קורא לו גדול ואמו קורא משלי יז כה
אותו גדול אביו כמו שכתו ויקר׳ את עשו בנו הגדול ואמו קורא אותו גדול כש״א
ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול אמר הקב״ה הנה זקן וזקנה שאין בהם
דעת אני קראתיו קטן שנאמר הנה קטן נתתיך בגוים ומי בעולמי שליט ומושל ירמיה מט טו
מבלעדי שנאמר מי זה אמר ותהי ה׳ לא צוה׳ אמר להם הקב״ה מה לכוות בביתי איכה ג יז
אני עשיתיהו קטון ואתם קוראים אותו גדול ואינו אלא קטון שנאמר הנה קטון
נתתיך בגוים בזוי אתה מאד שליק פ׳ תורה׳ ופ׳ נביאים׳ ועלי זקן מאד ושמע את שמואל א ב כב
אשר יעשון בניו וגו׳ זש״ה אשרי אדם שומע לי וגו׳ כי מוצאי מצא חיים ויפק רצון משלי ח לד
מה׳ זה עלי הכהן מי גרם לו שיאריך ימי׳ ויזקין הרבה התור׳ שעסק בה שנא׳ ועלי שם ח לה
הכהן יושב על הכסא על מזוזת היכל ה׳ היינו דכתיב אשרי אדם שומע לי למה
כי מוצאי מצא חיים וחוטאי חומס נפשו׳ ומשנאי אהבו מות אלו בני עלי דכתיב
בהן ובני עלי בני בליעל לא ידעו את ה׳ הרי צדיק גמור שנק׳ רשע בער בניו שמואל א ב יב
שנאמר בני בליעל ובליעל בכל התורה רשע הוא וכל ישראל היו שונאים אותו
בשביל בניו שנאמר ומשפט הכהנים את העם כל איש זובח זבח ובא נער הכהן שם א ב יג
כבשל הבשר והמזלג שלש השנים בידו׳ והכה בכיור או בדוד או בקלחת או
בפרור וגו׳ גם בטרם יקטירון את החלב וגו׳ ויאמר אלי קטר יקטירון כיום
החלב וקח לך כאשר תאוה נפשך ואמ׳ לו כי עתה תתן ואם לא לקחתי בחזקה׳
ועל דברי זה נאמר ותהי חטאת הנערים גדולה מאד את פני ה׳ כי נאצו האנשי׳ שם א ב יז
את מנחת ה׳ והיו ישראל אומרים זה לזה ראו כהניו של הקב״ה איך המה
משתמשי׳ ובת קול משיבן לעצמן הם עושין שנאמר וחוטאי חומס נפשו ומשנאי
אהבו מות וכתיב ביום אחד ימותו שניהם ובשביל דברים הללו קפצה זקנה
עליו שנאמר ועלי זקן מאד והלא בן תשעים ושמונה שנה היה ולמה כתיב מאד
ואין זקנה בכל התורה שכתוב שם מאד אלא זו בלבד מלמד שלשה כתרים
של גדולה היו בידו מלך ואב ב״ד וכהן גדול שנאמר ועלי הכהן יושב על הכסא
על מזוזת היכל ה׳ על הכסא שהיה מלך מזוזת היכל ה׳ שהיה אב ב״ד ובעונות
בניו ירד משלשתן שנאמר ועלי שכב במקומו מתם שלא היה כהן מתם שלא
היה מלך מתם שלא היה אב ב״ד שנאמר עיניך ברכות בחשבון ראה מה הבני׳ שיר ז ה
גורמים לאביהם לכך כתיב ועלי זקן מאד׳ שלשה הזקינו שלא בזמנן בשביל
בניהן׳ ואלו הן יצחק עלי ושמואל יצחק מפני צרותיו של עשו שהיה משתחוה
לע״א ומקטיר לה והעשן היה מעשן עיני יצחק לכן כתיב ויהי כי זקן יצחק בראשית כז א
ותכהין עיניו מראות׳ עלי מפני צרת בניו שנאמר ועלי זקן מאד מה כתיב
בתריה ושמע את אשר יעשון בניו ואף שמואל מפני צרת בניו שנאמר ויהי כי שמואל א ח א
זקן שמואל אמר רבי סימון נקיים היו בני עלי מדבר שכתוב את אשר ישכבון
את הנשים אלא כך היו עושין לא היו מקריבין בשעתן את הקרבנות אלא היו

מעכבין אותן והיו בנות ישראל מביאות קיני יולדות בשביל טהרתן כמו שכתו'
ובמלאת ימי טהרה לבן או לבת וגו' ותמן כתיב הצובאות פתח אהל מועד והיו ויקרא יב ו
כוטלין את הקרבנות מידהן ולא מקריבין בשעתן והיו בנות ישראל סבורות שמות לח ח
שנטהרו והולכות ומשמשות לבעליהן שנא' את אשר ישכבון את הנשים הצבאו' שמואל א ב כב
משכיבין הנשים טמאות עם בעליהן מי גרם להם כל זה הקרבנות שלא היו
מקריבין בשעתן שנאמר מעבירין עם ה' אין כתיב כאן אלא מחטיאין עם ה'
מעבירין שהיו מעבירין אותן משעה לשעה והוא אומר אל בני א"ל הב"ה אתה
מתרפל בבניך ותאמר להם אל בני והתורה צווחת ואומרת אל תמנע מנער משלי כב ו
מוסר וגו' ואומר אתה בשבט תכנו ונפשו משאול תציל משיבין ואומרים רעה שם כג יד
עמך בשבטך צאן נחלתך וגו' עכ"ל מצאתי ועם היות שיש מקצת טעיות בלשון מיכה ז יד
הענין מובן ולא מצאתי ספר להגיהו כראוי עוד בתנא דבי אליהו שצריך אדם
להתפלל על בנו שיצא כשר והגון הובא ילקוט בפסוק בטח בה' ז"ל תנא דבי ילקוט תלים
אליהו מעשה בכהן אחד שהיה ירא שמי' בסתר והיו לו עשרה בנים מאשה אחת מזמור לז סימן
ו' זכרים וארבעה נקבות ובכל יום היה מתפלל ומשתטח ומלחך עפר בלשונו תשכח דף קכ
כדי שלא יבא אחד מהם לידי עבירה ולידי דבר מכוער אמרו לא יצאת אותה ע"ד
שנה שלימה עד שבא עזרא והעלה הב"ה את ישראל מבבל והעלה אותו כהן ולא
נכנס אותו כהן לעולמו עד שראה כהנים גדולים ופרחי כהונה מבניו ומבני
בניו עד חמשים שנה והא"כ נכנס לעולמו ועליו הוא אומר בטח בה' ועשה טוב תלים לז ג
וכתיב בטחו בה עדי עד ששני עולמות שלו שנאמר כי ביה ה' צור עולמים וכל ישעיה כו ד
הבוטחים בשמו באמת לא יבושו לעולם וכן הוא אומר ברוך הגבר אשר יבטח ירמיה יז ז
בה' וכו' והיה כעץ שתול וכו' לעולם לא ילמד אדם את בנו חמר וגמל וספן
רועה וחנוני מפני שאומנותם אומנות לסטים החמרים רובם רשעים · הגמלים
רובן כשרין · הספנין רובם חסידים · דרש בר קפרא לעולם ילמד אדם
את בנו אומנות נקיה וקלה מאי היא מחטא דתלמיותא · תניא רבי יהודה
אומר אין לך אומנות שעוברת מן העולם אשרי מי שראה את הוריו באומנות
נקיה אוי למי שרואה את הוריו באומנות פגומה · א"א לעולם בלא בשם ובלא
בורסקי · אשרי מי שאומנותו בשם אוי לו למי שאומנותו בורסקי · ר' מאיר אומר
לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה ויבקש רחמים ממי שהעושר שלו
שנאמר לי הכסף ולי הזהב · תניא רבי נהוראי אומר מניח אני כל אומנות חגי ב ח
שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה שהיו אוכלין שכרה בעה"ז והקרן
קיימת לו לעה"ב לפי שכל אומנות אין עומדין לאדם אלא בבחרותו ובזמן שבא
עליו אבל אם נופל לידי חולי או למכה של ייסורין או שנכנס לזקנה אינו יכול
לעמוד במלאכתו והוא מת ברעב · אבל התורה אינה כן אלא מגדלתו
ומשמרתו מכל רע בנערותו ונותנת לו אחרית טובה בזקנותו ולא עוד אלא
שהקדוש ברוך הוא מחבב את הצדיקי' בזקנותם יותר מבנערותם · וכן אתה
מוצא

מוכח בצדיקים שעסקו בתורה עד שלא בא לעולם שנאמר עקב אשר שמע בראשית כו ה
אברהם ונאמר וברכו הקדוש ברוך הוא בנערותו ובזקנותו · בנערותו ואעשך בראשית יב ב
לגוי גדול ובזקנותו וה' ברך את אברהם בכל · ואני המעתיק הצעיר אליהו
מצאתי בתנא דבי אליהו כתיבת יד שני תימרות מתייחסות לדרוש זה בענין
גדול הבנים לעבודת ה' ראיתי להעתיקם הנה · לפי' חייבין כל קהל וקהל
להעמיד מלמדי תינוקות ויהיו מצויים בכל עיר ועיר כדי שילמדו אותן תורה
דאמר רשב"ל משום רבי יהודה הנשיא אין העולם מתקיים אלא בהבל פיהם
של תינוקות של בית רבן · אמר ליה רב פפי דידי ודידך מאי אמר ליה אינו
דומה הבל שיש בו חטא להבל שאין בו חטא · ואמר רבי שב"ל משום רבי
יהודה הנשיא מקובל אני מרבותי ואמרי לה מאבותי אין מבטלין תינוקות של
בית רבן אפי' לבנין בה"מ ואמר רבי שב"ל כל עיר שאין בה מלמדי תינוקות
מחריבין אותה וי"א מחרימין אותה · וגרסינן במסכת שבת אמר רב המנונא
לא חרבה ירושלים אלא על שם שבטלו בה תינוקות של בית רבן שנאמר שפוך ירמיה ו יא
על עולל בחוץ מ"ט שפוך על עולל לפי שהיה בחוץ · אמר רבי יהודה בא
וראה כמה חביבין תינוקות של בית רבן · גלו משמרות ולא גלתה שכינה
עמהן גלתה סנהדרין ולא גלתה שכינה עמהן · גלו תינוקות וגלתה שכינה
עמהם שנאמר עולליה הלכו שבי לפני צר וכתיב בתריה ויצא מן בת ציון איכה א ה
כל הדרה וגרסינן במדרש ולשון רכה תשבר גרם · לשון התינוקות בתורה משלי כה טו
שהיא רכה שוברת כחן של כרות שהן חזקות בעצם · וסימן תשב"ר גר"ס
תינוקות של בית רבן גזרות רעות מבטלין · וצריך החזן ללמד אותם כל
היום ומקצת הלילה כדי לחנכם לקיים מה שנאמר והגית בו יומם ולילה · יהושע א ח
ואין מבטלין אותן אלא בערבי שבתות ובערבי ימים טובים בלבד בסוף היום ·
ובשבתות ובמועדים ובט' באב · ואם הם רבים ישכרו מלמדים שיוכלו ללמדם
בטוב שאם הם תינוקות הרבה לא יוכל שאת אותם מלמד אחד לבדו ולא יוכל
ללמדם כראוי ודי למלמד א' בכ"ה תינוקות · ואם יש מלמד יותר בקי אל
יסלקו התינוקות מזה שאינו בקי אחר שהן רגילין אצלו ויתנו אותם לזה הבקי
ב"ב כ"א כדגרסינן בבבא בתרא אמר רבא שך מקרי דרדקי דגרים כ"ה ינוקי ואי איכא
חמשים מותבין תרין ואי איכא ריש דוכאנא מסייעין ליה ממתא פירוש אדם
אחר שמסייע לחזן ללמד התינוקות ואי איכא אחריכא דגרים טפי לא מסלקינן
דלמא אתי לאתרשולי דגרים ולא דייק · ואי איכא אחריכא דגרים ודייק
לא מסלקינן ליה דגרים ולא דייק דשבשתא ממילא נפקא דתניא קנאת
סופרים תרבה חכמה · רב דימי מנהרדעא אמר כ"ש דגרים טפי פירוש כ"ש
דלא מסלקינן הראשון אם גרים טפי · מי שאין לו אשה לא ילמד תינוקות
מפני שאמותיהן מביאות אותן ומסתכל בהן ויבא לידי הרהור עבירה · ואשה

אין מעמידין אות' ללמד תינוקו' מפני שאבותם מביאין אותם ללמודם ומשתכלי'
בה׳ לעולם ישתדל אדם ללמוד את בנו תורה ואל יתרשל בו מפני טורח גדול
בנים ואף על פי שהוא טורח גדול בנים כדגרסינן בב"ר ואל האשה אמר הרבה בראשית ג יו
ארבה וגו' עצבונך זה צער העבור׳ והרונך זה צער הנדה׳ בעצב זה צער
הכפילים׳ תלדי זה צער הלידה׳ בנים זה צער גדול בנים׳ אר"שבא נוח לו
לאדם שיגדיל לגיון אחד של זתים בגליל ואל יגדל תינוק אחד בא"י: פי' הזתים
אינם גדלי' בגליל מפני שהיא קרה׳ והבני' אין נוחין לגדל בא"י מפני שפירותיה
טובים ומימיה יפים ואוירה כאה זהו שאז"ל אוירה של א"י מחכים׳ ר"ל נוח לו
לאדם לגדל כמה זתים בגליל אף על פי שהם קשים לגדל מלגדל תינוק אחד
בא"י אף על פי שנוחה לגדל בה תינוקות וצער גידול בנים רובו הוא של אשה
ועל כן שכרה גדול כשיגדל בנה על הדרך הנכונה כדגרסי' במגילה תנו רבנן מגילה פ"ד
גדולה הבטחה שהבטיח הקדוש ברוך הוא לנשים יותר מן האנשים שנאמ' נשים
שאננות קומנה שמענה קולי במאי זכיין במאי דאתיין בנייהן לבי מדרשא ואתיין ישעיה לב ט
לבי כנשתא ומאחרי' לגברייהו עד דאתו מבי רבנן׳

המלמד בן חברו תורה שכרו גדול מאד כדגרסינן בפרק חלק אר"שבל סנהדרין כ'
כל המלמד בן חברו תורה כאלו עשאו שנאמר ואת הנפש אשר בראשית יב ה
עשו בחרן׳ ומתרגמי' דשעבידו באורייתא בחרן אמר רב יהודה אמ' רב ואמרי
לה אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן ואמרי לה אר"ש בר נחמני אר"יוחנן
כל המלמד בן חברו תורה זוכה ויושב בישיבה של מעלה שנ' אם תשוב ואשיבך ירמיה טו יט
לפני תעמוד׳ וכל המלמד בן עם הארץ תורה אפי' הקדוש ברוך הוא גוזר גזרה
על העולם מבטלה בשבילו שנאמר ואם תוציא יקר מזולל כפי תהיה׳ וגרסינן שם טו יט
בסנהדרין אמר רבי יהושע בן קרחה כתיב ואת חמשת בני מיכל׳ וכי מיכל
ילדה והלא מרב ילדה׳ אלא מרב ילדה ומיכל גדלה ולפי' נקראו על שמה ללמדך
שכל המגדל יתום בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו׳ ורבי יוחנן אמר
מהכא ואשתו היהודיה ילדה את ירד אבי גדור ואת חבר אבי שוכו ואת יקותיאל ד"ה א ד יח
אבי זנוח אלה בני בתיה בת פרעה׳ וכי בתיה ילדה והלא יוכבד ילדה אלא
יוכבד ילדה ובתיה גדלה לפי' נקראו על שמה׳ רבי אלעזר אומר מהכא גאלת תהלים עז טז
בזרוע עמך בני יעקב ויוסף סלה׳ וכי יוסף ילדם והלא יעקב ילדם אלא יעקב
ילדם ויוסף כלכל' לפי' נקראו על שמו׳ ואף על פי שחייב אדם ללמוד לבנו תורה
לימוד עצמו קודם כדגרסינן בפרק קמא דקדושין תנו רבנן הוא ללמוד ובנו
ללמוד הוא קודם לבנו רבי יהודה אומר אם בנו זריז וממולא בתלמוד יותר
ממנו תלמודו מתקיים בידו בנו קודם׳ ועוד גרסינן בפרק לא יחפור אמר ב"ב פ"ב
רב יהודה אמר רב ברם זכור אותו האיש לטוב ויהושע בן גמלא שמו שאלמלא
הוא נשתכחה תורה מישראל בתחלה מי שהיה לו אב היה מלמדו תורה ומי שלא
היה

היה לו אב לא היה למד תורה התקין שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בירושלם משום
שנאמר דרוש כי מציון תצא תור׳ וגומר ועדיין מי שהיה לו אב מעלה אותו לירושלם ישעיה ב ג
ללמוד ומי שלא היה לו אב לא היה עולה ולא לומד התקין שיהו מלמדין תינוקות
בכל פלך ופלך ומכניסין אותו כבן עשר וכבן י״ט ומי שהיה רבו כועס עליו
בועט בו ויוצא עד שבא יהושע בן גמלא והתקין שיהיו מושיבין בכל פלך ופלך
ובכל מדינה ובכל עיר ועיר ומכניסין אותו בן שש ובן שבע ׃ וישתדל אדם
ללמד לבנו תורה בילדותו כדגרסינן באבות דרבי נתן רבי נהוראי אומ׳ הלמד
תורה בילדותו למה״ד לפרה שכבשוה כשהיא קטנה שנא׳ אפרים עגלה מלומדה הושע י יא
אוהבתי לדוש ׃ והלמד תורה בזקנותו למה״ד לפרה שכבשוה כשהיא זקנה שנאמר
כי כפרה סוררה סרר ישראל ׃ ד״א הלמד תורה בילדותו למה״ד לעיסה שלשה שם ד טז
בחמין ׃ והלמד בזקנותו למה״ד לעסה שלשה בצונן ׃ שנה ושוכח למה״ד לאשה
שיולדת וקוברת ׃ ראב״ש בי הלמד תורה בילדותו למה״ד לרופא שהביאו לו מכה
יש לו איזמל לחותכה ויש לו סמנין לרפאות׳ והלמד בזקנותו למה״ד לרופא שהביאו
לו מכה לרפאותה יש לו איזמל לחתכה ואין לו סמנין לרפאותה ׃ אלישע בן
אבויה אומ׳ הלמד תורה בילדותו דברי תורה נבלעי׳ בדמו ויוצאין מפיו מפורשי׳ ׃
והלמד בזקנותו אין דברי תורה נבלעי׳ בדמו ואין יוצאין מפיו מפורשין ׃

וצריך אדם לאהוב את בניו כנפשו אבל לא יראה להם האהבה שלא תשפיכה
בלבו כדי שלא יהיה עליו געגועין ׃ וצריך להשוות לכל בניו בכל
דבר במאכל ובכסות ובמתנה ובירושה ובכל דבר ׃ ומעשה באדם אחד שסלק
ירושתו משבניו לבנו אחר וכרוהו חכמים וה״מ אם בניו שוים בחכמה ׃ אבל אם
בנו אחר חכם או שהוא הולך על הדרך הטובה ׃ ובנו האחר סורר ומורה זולל
וסובא הרי זה מסלק הירושה ממנו ונותנה לבנו האחר שהוא הולך על הדרך
הישרה ׃ ואל ישנה אדם את בנו בין אחיו מפני הקנאה דאמר רבי חמא בר
גוריא אמר רב לעולם אל ישנה אדם את בנו בין הבנים שבשביל שני סלעים
מילת שהוסיף יעקב לבנו יוסף משאר אחיו נתקנאו בו ונתגלגלו הדבר וירדו
אבותינו למצרים ׃ וצריך אדם ליזהר ביותר ולשמור פיו ולשונו שלא ידבר בפני
בנו בדבר מגונה וכל שכן לעשותו ואף על פי שהוא מגונה אם עשאו בפני הבן
או שלא בפניו מ״מ יותר מגונה הוא האב אם דבר או עשה דבר מגונה בפני בנו
שמא ילמוד בנו ממנו אם יאמר לו האב למה עשית כך וכך יאמר לו הבן והלא
כך וכך עשית אתה ועל זה אמר הנביא התקוששו וקושו ׃ פי׳ קשוט עצמך ואח״כ צפניה ב א
קשוט אחרים ׃ ואם ישמע האב דבר מגונה ויעשוהו אחרים יתעכבו מאד בפני
הבן ויפליג בגנותו ויאמ׳ תבא קללה על פלוני שעשה כך וכך ועל כל העושה
מעשהו כדי שיתגנה הדב׳ בעיני הבן ויתרחק ממנו ומכיוצ׳ בו ׃ ואם ישמע דבר
משובח שעשו אחרים כגון לימוד או כתיבה נאה או כיוצא בהם ישבחנו מאד
בעיני בנו ויאמר כמה נאה דבר זה שעשה פלוני וסופו לירש מעלה עליונה
הואיל

שואיל והוא עשה דבר כאמר כזה ויפליג בשבחו כדי שישמע הבן ויתאוה לעשות גם הוא דבר כזה כמותו ׳ סוף דבר ישתדל מאד להרחיק את בנו מן הכיעור ומן הדומה לו ויקרבנו למדת החסידו׳ והיושרים כגון שיקום האב בבקר לתפלה שמוליך לבנו עמו לב״ה ׳ וכן כשילך לגמול חסדים כגון ביקור חולים והכנסת כלה והוצאת המת וכיוצא באלו יוליך לבנו עמו כדי שירגילנו בג״ח ובעשיית המצות ׳ וכשיעשה האב מצוה מן המצות יעשה אותה בעצמו כגון סוכה ולולב וכיוצא בהם ׳ יקשור הלולב בידו ויראה לבנו וילמדנו לעשות כך כדי שיהיו המצות חביבין עליו ונמצא האב זוכה ומזכה לבנו לפי שילמוד הבן לעשות כמעשה אביו וללכת על הדרך הנכונה כאביו ויזכה האב לטוב וזרעו לברכה ׳ וגרסינן בפרק קמא דתעניות רב נחמן ורב יצחק הוו יתבי בסעודתא אמ׳ ליה לימא לן מר מילתא דאגדתא אמר ליה הכי אמ׳ רבי יוחנן אין מסיחין בסעודה שמא יקדים קנה לושט ואתי לידי סכנה ׳ בתר דסעוד אמר ליה הכי אמר רבי יוחנן יעקב אבינו לא מת אם כן אמאי ספדו ספדיא וחנטו חנטיא אמר ליה מקרא אני דורש ואתה אל תירא עבדי יעקב ונומר מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים כי הוו מפטרי מהדדי אמר ליה ליברכן לן מר אמר ליה אמשול לך משל למה״ד לאדם שהיה מהלך במדבר והיה רעב ועייף וצמא ומצא אילן שפירותיו מתוקים וצלו נאה ואמת המים עוברת תחתיו אכל מפירותיו ושתה ממימיו וישב בצלו כשבקש לילך אמר ליה אילן אילן במה אברכך אם אומר שיהיו פירותיך מתוקים הרי פירותיך מתוקים ׳ שיהא צלך נאה הרי צלך נאה ׳ שתהא אמת המים עוברת תחתיך ׳ הרי אמת המים עוברת תחתיך אלא יהי רצון שכל נטיעות שנוטעין ממך יהיו כמותך ׳ אף אתה במה אברכך אם בתורה הרי תורה אם בעושר הרי עושר ׳ אם בבנים הרי בנים ׳ אלא יהי רצון שיהיו צאצאי מעיך כמותך ׳ וכשיגדל הבן יזהר האב שלא לדחקו ולייסרו יותר מראוי אלא יהיה דבורו עמו בנחת ולא יקללנו ולא יחרפנו ואין צ״ל שלא יכנו שמא יחטא הבן על אביו ונמצא מחטיאו וגורם לו לאבדו מן העה״ו ועל זה נאמר ולפני עור לא תתן מכשול וגו׳ ׳ ישתדל האב לפרוש מן הקנאה והאיבה ויקר׳ יט יד והתחרות אם בני אדם יחרפוהו או יקללוהו בפני בנו שלא יחרה אף הבן ויתקוטט עמם בשביל אביו ואפשר שיהרוג או יהרג ׳ ונמצא האב גורם לבנו מיתה משונה או מביאו לידי בזיון ׳ ואם יארע לאב שום מריבה עם אדם ויחרפהו יסבול ויכסה הדבר שמא ישמע בנו ויבא לידי סכנה :

מעשה בחסיד אחד שהיה מתוכח עם חברו בשער אצל החכמים והיה בנו אצלו ומחרף ומגדף אותו ואומ׳ לו עשית כך וכך והיה מספר בגנות ואומ׳ בשבילו דברי׳ מכוערים מאד ושמע בנו וחרה אפו עד מאד לכבוד אביו ובקש להתקוטט עם אותו האיש בעל דינו של אביו כשהרגיש אביו אמ׳ ליה למה חרה לך אם אמת דברים שהוא אומר שאני עשיתי דברים מכוערי׳ ומגונים

כאלו

באלו למה תתקוטט עמו · אני הוא שעשיתי שלא כדין הואיל ועשיתי שלא כדין
ראוי אני לשמוע חרפות וקללות מפי כל אדם על מעשי הרעים · ואם לא עשיתי
אותם הדברים המכוערים שאמר למה תחוש לדברים בטלים הניח לו ויאמר ·
והשי״ יודע הנסתרות יודע שלא עשיתי ושאני נקי מכל הדברים שהוא אומר
בשבילי ושהוא אומר שוא ודבר כזב · לעולם ישתדל אדם ללמוד וללמד את בנו
תורה והעושה כך הרי הוא מתלמידיו של אברהם א״ע כדגרסי׳ ב״ר בן כמה
שנים הכיר אברהם את בוראו רבי אלחנן בן חני אומר בן ג׳ שנים הכיר אברה׳
את בוראו שנאמר עקב אשר שמע וגו׳ עקב עולה למנין מאה ושבעים ושתים ראשית כו ח
והוא חיה קע״ה כמנחת אומר בן ג׳ שנים הכיר בוראו · והיה משמר אפי׳ דקדוקי
סופרים והיה עושה מצות עשה שהם רמ״ח כמנין איבריו ולא היה חסר מהן אלא
אחת שהיא מצות המילה לפי׳ אמר לו הקדוש ברוך הוא התהלך לפני והיה
תמים ולפי׳ הוסיף הקדוש ברוך הוא בשמו ה״א שנאמר והיה שמך אברהם ואחר ראשית יז ה
כך ואתנה בריתי וגומר רמז לו שישלים בשמו לתשלום רמ״ח מצות שהוא מקיים
שכך עולה מנין אברהם רמ״ח כלומר מול עצמך ותהיה שלם ויהיה שמך שלם ·
והיה מלמד את בנו תורה שנאמר כי ידעתיו וגומר אמר ליה הקדוש ברוך הוא
אתה למדת לבנך תורה בעה״ז חייך אני בכבודי מלמד בניך תורה לע״ה שנאמר
וכל בניך למודי יי׳ ורב שלום בניך : ישעיה נד יג

פרק משא ומתן באמונה · אשרי כל ירא יי׳ ההולך בדרכיו · גרסי׳ במסכת
ברכות בפרק קמא א״ר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא גדול הנהנה
מיגיע כפיו יותר מירא שמים · דאילו בירא שמים כתיב אשרי כל ירא יי׳ וגומר תלים קכח א
ובנהנה מיגיע כפיו כתיב אשריך וטוב לך אשריך בעה״ז וטוב לך לעה״ב וגרסי׳ שם קכח ב
בנדה בפר׳ תינוקת מה יעשה אדם ויתעשר ירבה בסחורה וישא ויתן באמונה ·
וגרסינן במדרש משלי איש אמונות רב ברכות ואץ להעשיר לא ינקה · הנושא משלי כח כ
ונותן באמונה נכסיו מתרבין והקדוש ברוך הוא מזמין לו פרנסתו מפני שבני
אדם בוטחין באמונתו ויהיה ממונם מצוי אצלו תמיד · ולא די לו שיתפרנס מן
האמונה אלא שנקרא צדיק שנאמר וצדיק באמונתו יחיה · וגרסינן במכילתא חבקוק ב ד
ויאמינו ביי׳ ובמשה עבדו · גדולה אמונה לפני מי שאמר והיה העולם שבשכר
האמונה שהאמינו ישראל זכו שתשרה עליהם שכינה ואמרו שירה שנא׳ ויאמינו שמות יד לא
ביי׳ וגו׳ וכתיב בתריה אז ישיר משה וגומר וכן אתה מוצא באברהם שלא ירש
העה״ז והעה״ב אלא בשכר האמונה שנאמר והאמין ביי׳ וכתיב בתריה לתת לך ראשית טו ו
את הארץ הזאת לרשתה · וכן את מוצא שלא נגאלו ישראל אלא בשכר אמונה
שנאמר ויאמן העם · ואומר ויהי ידיו אמונה · ואומר פתחו שערים ויבא גוי שמות ד לא
צדיק שומר אמונים · בשער זה נכנסים בעלי אמונה וכה״א טוב להודות ליי׳ וגו׳ שם יז יב
ואמונתך בלילות · כי שמחתני יי׳ בפעלך · מי גרם לנו לשמוח בשמחה הזאת ישעיה כו ב
אמונה שהאמינו ישראל בהקב״ה בעה״ז שכולו לילות · וכן אתה מוצא שאין תלים צב ג

הגליות

שיר ד ח הגליות מתכנסות אלא באמונה שנאמר אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבאי
הושע ב כ תשורי מראש אמנה׳ וכתיב וארשתיך לי באמונה׳

גדול הוא האמת שהוא אחד מג׳ עמודי׳ שהעולם עליהם ד״תר רשב״ג אומר על שלשה דברים העולם קיים על הדין ועל האמת ועל השלום׳ גדול הוא האמת שכל מי שעושה מלאכתו באמת עם הבריות כאלו קיים את התורה
תהלים קיט קס״ כולה שנאמר צדקתך צדק לעולם ותורתך אמת׳ ולא נברא העולם אלא באמת כמו שמצינו במעשה בראשית שרמז הכתוב אמת בס״ת בששה פסוקים ואלו הן בראשית ברא אלהים׳ ב׳ וירא אלהים את׳ ג׳ ויברא אלהים את׳ ד׳ ויברא אלהים את׳ ה׳ וירא אלהים את׳ ו׳ברא אלהים לעשות׳ ללמדך שכל מה שנברא בששת ימי בראשית הוא קיים על האמת׳ ולכך תקנו ששה פעמי׳ אמת באמת ויציב כמו שכתבתי למעלה׳ וב״ה אינו קיים אלא על האמת שנאמ׳ אתי מלבנון תבואי ר״ת אמת והלבנון הוא ב״ה כדמתרגמי׳ ההר הטוב הזה והלבנון׳ טורא טבא הדין ובית מקדשא׳ וכשהפכו האמת הלכו בגולה שנאמר תשורי מראש אמנה אותיות אמת הפוך׳ ולא עוד אלא שהקדוש ברוך הוא נקר׳ אמת
ירמיה י י שנאמר וה׳ אלהים אמת ובזמן שהאמת מצויה בארץ הקדוש ברוך הוא מוריד
תהלים פ״ה יב גשמים בעתם ומברך תבואת השדה שנאמר אמת מארץ תצמח ר״ת אמת מה כתיב בתריה גם יי׳ יתן הטוב וגומר אבל בזמן שהאמת אינה מצויה בארץ
ישעיה נט טו הקדוש ברוך הוא מביא על הארץ רעה שנאמר ותהי האמת נעדרת וגו׳ וירא יי׳ וירע בעיניו׳ לפי׳ הנושא ונותן שלא באמונה ואינו שמח בחלקו ורודף אחר העושר ומשתדל לקנות ממון שלא כדין הרי זה מביא רעה על העולם והוא
משלי כח כ תזומן להפסד גדול בגופו ובממונו שנאמר ואץ להעשיר לא ינקה ופתע פתאום תפול מארה בנכסיו ובכל ממונו וירד מנכסיו ויצטרך לבריות ועליו נאמר קורא
ירמיה יז יא דגר ולא ילד וגומר ומה טוב ומה נעים המעט הקנוי בדין ובמשפט מן ההרבה
משלי טו יז הקנוי שלא כדין שנאמר טוב ארוחת ירק ואהבה שם וגו׳ והנושא ונותן באמונה הקדוש ברוך הוא מברך מעשה ידיו כדגרסי׳ בויקרא רבה א״ר כרכו׳ מברכות בעליהן קללות מקללות בעליהן׳ כיצד אבן שלמה יהיה לך׳ אם עשית כן יהיה לך מה ליטא וליתן מה ליקח ומה למכור שכן הוא אומר יהיה לך הוי ברכו׳
דברים כה יג מברכות בעליהן׳ קללות כיצד לא יהיה לך בכיסך וגומר לא יהיה לך בביתך איפה וגומר אמר הקדוש ברוך הוא אני אמרתי אבן שלימה וצדק יהיה לך׳ אם עשית כן יהיה לך מה ליטא וליתן ואם לא לא יהיה לך מה ליטא וליתן שכן כתיב לא יהיה לך הוי קללות מקללות בעליהן:

וגרסינן בתוספתא דבבא מציעא ז׳ גנבים הם׳ ואלו הן א׳ גונב דעת הבריות׳ ב׳ המסרב בחברו לארחו ואין בלבו לקרותו׳ ג׳ המרבה לחברו בתקרובת ויודע בו שאינו מקבל׳ ד׳ הפותח לחברו חביות המכורות לחנוני׳ ה׳ המעוות במדות׳ ו׳ המשקר במשקלות׳ ז׳ המערב חומץ

ביין

דיין · וכל הגונב דעת הבריות כאלו גונב דעת העליונה · וגרסינן בספרי
לא תעשו עול במדה וגומר מלמד שהמודד נקרא דיין שאם שקר במדה קרוי
עול שנוי · משוקץ · תועבה · וחרם · וגורם לה' דברי' · אחד מטמא את הארץ ·
ב' מסלק את השכינה · ג' מחלל את השם · ד' מפיל שונאי ישראל בחרב · ה'
מגלה אותם מארצם · מאזני צדק · צדק את המאזני' יפה · אבני צדק · צדק את
המשקלו' יפה · איפת צדק · צדק את האיפה יפה · הין צדק' צדק את ההיני'
יפה · מכאן אז"ל הסיטון פי' חנוני מוכר שעורים תקנת מדותיו אחת לשלשי' יום'
ובעה"א לי"ב חדש · וחייב להכריע לו טפח · פי' כששוקל החנוני לבעה מוסיף
על הדבר ששוקל עד שתכריע כף המאזני' שבה הדבר השקול את הכף האחר'
שהאבן בה טפח · היה שוקל בעין · פי' המאזנים ממוכעו' נותן לו גירומין אחד
בעשרה בשביל ההכרעה בין בלח בין ביבש · אמר רב ביבי בשם רב הונא
משלי יא מאי מאזני מרמה תועבת יי' וגו' אם ראית דור שמדותיו של שקר דע שהמלכות
באה ומתגרה באותו הדור מ"ט מאזני מרמה תועבת יי' אר"ל מה כתיב בתריה
בא זדון ויבא קלון · רבי ברכיה בשם רבי אבא בר כהנא אמר מאי דכתיב
מאזני צדק אבני צדק אפשר שדור שמדותיו של שקר שהוא זכאי : אר"ל אף
דברים כו יג משה רמזה לישראל מן התורה שנאמר לא יהיה לך בכסך וגו' לא יהיה בביתך
שם כה ט וגומר ואם עשית כן דע שהמלכות באה ומתגרה באותו הדור מ"ט כי תועבת יי'
אלהיך כל עושה אלה וגו' מה כתיב בתריה זכור את אשר עשה לך עמלק ·
וישתדל לתת יותר ממה שים לו ליתן כדי להתרחק מן הגזל לפי שבעון הגזל
תענית ח ב הגשמים נעצרים כדגרסינן בפ"ק דר' תעניות אמר רבי אמי אין הגשמי' נעצרין
איוב לו לב אלא בעון הגזל שנאמר הן על כפים כסה אור ואין כפים אלא גזל שנאמר ומן
יונה ג ח החמס אשר בכפיהם · ואין אור אלא מטר דכתיב יפיץ ענן אורו' · וגרסינן
איוב לז יא בסנהדרין אמר רבי אלעזר בא וראה כחו של חמס שהרי דור המבול עברו על
סנהדרין קח הכל ולא נחתם גזר דינם עד שפשטו ידיהם בגזל שנאמר כי מלאה הארץ חמס
בראשית ו יג תנו רבנן לא תעשו עול במשפט וגו' המדה הזאת מדת קרקע שלא ימדוד לאחד
בימות החמה ולאחד בימות הגשמים · במשקל שלא יטמין משקלותיו במלח ·
במשורה שלא ירתיח · פי' המשורה הוא כלי קטן ומודדין בו הלח · אומר שלא
ירתיח השמן או הדבש בשעה שמודד אותן לבעה כדי שיתפחו במדה וישפכו
מיד על פני המדה · והלא דברים ק"ו ומה משורה שהיא אחד מלו"ג בלוג הקפיד'
תורה עליו ק"ו הין וחצי הין ושלישית הין ורביע הין · וחצי לוג ורביעית לוג
ושלישית לוג · אמר רבא למה כתב רחמנא יציאת מצרי' ברבית ויציאת מצרי'
בציצית · ויציאת מצרי' במשקולות פי' בכל אחד מאלו הג' הוא אומר אני יי'
אלהיכם אשר הוצאתי אתכם וגומר אמר הקדוש ברוך הוא אני הוא שהבחנתי
במצרים בין טפה של בכור לטפה שאינה של בכור ואני מבחין ועתיד ליפרע
ממי שתולה מעותיו ביד נכרי ונותן אותם ברבית לישראל ואומר שהם של נכרי

וכן אני מבחין ועתיד ליפרע ממי שטומן משקלותיו במלח ושוקל בהם · ואני
מבחין ועתיד ליפרע במי שתולה קלא אילן בבגדו ואומר תכלת היא · פירוש
קלא צבע שהוא כעין התכלת · וגרסינן בתנחומא הוי זהיר דלא למגזל ודלא
למחטף מידי חד מן חבריה שאין לנו חמור מכל כעונש הגזל דאמר רבי אלעזר
כל העבירות שבתורה עברו דור המבול ולא נחתם גזר דינם אלא על הגזל שנאמר
החמס קם למטה רשע · ואמר רבי אלעזר מלמד שזקף ועמד לפני הקדוש יחזקאל ז יא
ברוך הוא ואמר רבונו ש״ע לא מהם ולא מהמונם · וגרסינן בפר׳ במה מדליקין שבת ל״ב
בעון הגזל הגובאי עולה והרעב הווה ובני אדם אוכלין בשר בניהם ובנותיהם
שנאמר שמעו את הדבר הזה פרות הבשן אשר בהר שומרון העושקות דלים עמוס ד א
הרוצצות אביונים וגומר וכתיב יתר הגזם אכל הארבה וגומר וכתיב ויגזור על יואל א ד
ימין ורעב ועל שמאל ולא שבעו וגומ׳ אל תקרי בשר זרועו אלא בשר זרעו · ישעיה ט כ
וגרסינן במדרש משלי אל תגזול דל כי דל הוא · פי׳ אל תגזול דל מפני שבדלותו משלי כב כב
אינו יכול להציל נכסים · ולא דל דוקא אלא אפילו עשיר · ולמה אמר דל מפני
שהוא עון גדול כד״א וגר לא תונה וגומ׳ · וגרסינן בב״ק כל הגוזל פרוטה לעני ב״ק קי״ט
כאלו נוטל נשמתו ממנו · רב הונא ורב חסדא חד אמר נפשו של נגזל · וחד
אמר נפשו של גזלן · מ״ד נפשו של נגזל דכתיב את נפש בעליו יקח · ומ״ד נפשו משלי א יט
של גזלן דכתיב אל תגזול דל כי דל הוא · רבי אומר שלשה אין הפרגוד נעול שם כב כג
בפניהם אונאה וגזל וע״א אונאה מנין דכתיב הנה יי׳ נצב על חומת אנך · עמוס ז ז
גזל דכתיב חמס ושוד ישמע בה על פני תמיד · עבודת אלילים דכתיב העם ירמיה ו ז
המכעיסים אותו על פני · ומאן דגזל מחזיר ליורשיו ומתכפר לו · וכי מהדר ישעיה סה ג
לנגזל מבעיא ליה לאחוליה ליה כי היכי דלא לימנע מלעשות תשובה · תנו
רבנן הגזלנין ומלוי רבית אין מקבלין מהם וכל המקבל מהם אין רוח חכמים
נוחה הימנו והני מילי שאין הגזלה חוזרת בעיניה אבל חוזרת בעיניה מקבלין
דאמר רבי יוחנן בימי רבי נשנית משנה זו · מעשה באדם אחד שבקש
לעשות תשובה אמרה לו אשתו ריקה אם אתה עושה תשובה אפילו אבנט
שאתה חוגר בו אינו שלך באותה שעה נמנע מלעשות תשובה · באותה
שעה אמרו הגזלנין ומלוי רבית שהחזירו אין מקבלין מידם והמקבל מהם
אין רוח חכמים נוחה הימנו · שאלו תלמידיו את ריב״ז מפני מה החמירה
תורה בגנב יותר מגזלן · שהגנב משלם תשלומי כפל ד׳ וה׳ ובגזלן כתיב
והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזלה אשר גזל · אמר ליה זה השוה כבוד ויקרא ה כג
עבד לקונו וזה לא השוה כבוד עבד לקונו · שהגנב כביכול עשה עין
של מעלה כאלו אינה רואה ואוזן של מעלה כאלו אינה שומעת שנאמר הוי
המעמיקים מיי׳ לסתיר עצה והיה במחשך מעשיהם ואמרו מי יודענו ומי ישעיה כט טו
רואנו · ואומר אין יי׳ רואה אותנו עזב יי׳ את הארץ · אמר רבי מאיר משלו
משל לשנים שהיו בעיר אחת ועשו משתה אחד זימן את בני העיר ולא זימן את

בן המלך · ואחר לא יתן לא בני העיר ולא בן המלך · וגרסינן במדרש
ויקרא כה יז השכם ולא תונו איש את עמיתו · יכול אונאת דברים או אונאת ממון ·
כשהוא אומר אל תונו איש את אחיו הרי אונאת ממון אמור · ומה אני מקיים
לא תונו איש את עמיתו הרי אונאת דברים · כיצד אם בעל תשובה
הוא לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים · ואם היה בן גרים לא יאמר לו זכור
שמות כב כ מעשה אבותיך שנאמר וגר לא תונה · היו חלאים או ייסורין באין עליו או קובר
איוב ד ו את בניו לא יאמ' לו כדרך שאמרו לאיוב חבריו הלא יראתך כסלתך וגומר זכור
ב"מ נח נא מי הוא נקי אבד · וגרסינן בבבא מציעא אמר רבי יוחנן משום ר' שמעון
בן יוחאי גדול אונאת דברים מאונאת ממון שזה נאמר בו ויראת מאלהיך וזה
לא נאמר בו ויראת מאלהיך רבי אלעזר אומר זה בגופו וזה בממונו רבי שמעון
בר נחמני אומר זה ניתן להשבון וזה לא ניתן להשבון · תני תנא קמיה דרב
נחמן בר יצחק כל המלבין פני חברו ברבים כאלו שופך דמים אמר ליה שפיר
קאמרת דאזיל סומקא ואתי חוורא · בא וראה כמה הקב"ה מקפיד על האונאה
כדגרסי' במציעא בפ' הזהב כתנן חול בין חוליא לחוליא ר' אליעזר מטהר וחכמי'
מטמאין · השיב רבי אליעזר כל תשובות שבעולם ולא קבלו ממנו וכו' :

וחייב אדם ללוות לעני בשעת דוחקו שזה גם הוא בענין משא ומתן · ואם
דברים כד יג משכן לו עבוטו בחובו ישיבנו לו כבא השמש דכתיב השב תשיב לו
שם כד י לו את העבוט כבוא השמש וגומר וגרסינן בספרי כי תשה ברעך אין לי אלא
מלוה · לרבות שכר שכיר והקפת החנות מנין ת"ל משאת מאומה · לא תבא אל
ביתו וגו' יכול לא ימשכננו מבחוץ אל ממשכנים ת"ל בחוץ תעמוד וגו' וכשהוא אומ'
והאיש לרבות שלית בית דין · ואם איש עני הוא אין לי אלא עני עשיר מנין תלמוד
לומר ואם איש · אם כן למה נאמר עני ממהר אני ליפרע על ידי עני מעל ידי
עשיר · לא תשכב בעבוטו לא תשכב ועבוטו עמך · השב תשיב לו וגומר מלמד
שמחזיר לו כל יום ביום וכלי לילה בלילה · קרדום בלילה ומחרישה ביום · אבל
לא קרדום ביום ולא מחרישה בלילה · ושכב בשלמתו וברכך וגומ' מלמד שהוא
מצוה לברכך יכול אם מברכך את מבורך ואם לא ברכך אין אתה מבורך תלמוד
לומר ולך תהיה צדקה וגומר מלמד שהצדקה עולה לפני כסא הכבוד · לא
שם כד יד תעשוק שכיר וגומר · והלא כבר נאמר לא תגזול מלמד שכל הכובש שכר שכיר
ב"מ פג עובר בה' לאוין משום בל תעשוק ובל תגזול ובל תלין · וגרסינן במציעא
רבה בר בר חנה השכיר פועלים להוליך חביות ממקום למקום ונשתברה
להם אחת מהם מפני שהיו נושאי שכר משכנן רבה בר בר חנה הלכו עמו
לדין לבי רב רבו של רבה אמר ליה רב לרבה החזר להם המשכון אמר ליה
הכי דינא · אמר ליה מן הדין הוא שישלמו לך החבית אל עשה עמהם לפנים
משורת הדין למען תלך בדרך טובים · חזרו ואמרו לו אנחנו עניים וטרחנו היום
ואין לנו פרנסה · אמר ליה תן להם שכרם א"ל הכי דינא לא די שסברו ולא פרעו

אלא אתן להם שכרם · אמר ליה השלים הטוב בטוב וארחות צדיקים תשמור ·
וכל ירא שמים וחרד אל דבר יי׳ יעשה מעצמו עם חבריו לפנים משורת הדין
דברים ו יז שנאמר שמור תשמרון את מצות יי׳ אלהיכם · וכתיב כי תעשה הטוב והישר
שם יב כח וגרסינן בתנחומא בשביל ד׳ דברים בעלי בתים כלים על עוסקי שכר שכיר ·
ועל כובשי שכר שכיר · ועל פורקי עול מעל צואריה׳ ונותנין על צוארי חביריהם
ועל גסות הרוח כנגד כלם · ועוד גרסינן בעבור ד׳ דברים ממון של בעלי
בתים נמסר למלכות · על שטרות פרועות · ועל מלוה ברבית · ועל מי שיש
בידו למחות ואינו מוחה · ועל פוסקי צדקה ברבים ואין נותנין · ביומו תתן
שכרו וגו׳ מכלל שנאמר ואליו הוא נושא את נפשו · אין לי אלא במלאכה שהוא
עושה בנפשו · מלאכה שאין עושה בנפשו מנין ת״ל לא תעשוק מ״מ א״כ למה נא׳
עני ואביון ממהר אני ליפרע ע״י עני ואביון יותר מכל העשוקים · מאחיך ולא
מאחרים · או מגרך זה גר צדק · ביומו תתן שכרו מלמד ששכיר לילה גובה
ויקרא יט יג כל היום ושכיר יום גובה כל הלילה מנין ת״ל לא תלין פעולת שכיר · ואליו הוא
נושא את נפשו · וכי למה עלה זה בכבש ומסר את נפשו אלא שתתן שכרו בו
ביום א״כ למה נאמר ואליו הוא נושא את נפשו אלא מלמד שכל הכובש שכר שכיר
מעלה עליו הכתו׳ כאלו הוא נוטל את נפשו · ולא יקרא עליך · יכול מצוה לקרות
ת״ל וקרא יכול אם קרא עליך יהיה בך חטא ואם אינו קורא לא יהיה בך חטא
ת״ל והיה בך חטא מ״מ א״כ למה נאמר וקרא עליך אלא ממהר אני ליפרע על ידי
ב״מ פ״ט קורא יותר ממי שאינו קורא · וגרסינן ב״במ ואליו הוא נושא את נפשו מפני מה עולה
בכבש ונתלה באילן ומסר עצמו למיתה אלא שתתן לו שכרו מכאן אמר רבי
ירמיה כב יג שכל הכובש שכר שכיר כאלו נוטל את נפשו והוא שאמר הכתוב הוי בונה ביתו
בלא צדק ועליותיו בלא משפט ברעהו יעבוד חנם ופועלו לא יתן לו · וכשם
שמצוה לתת שכר שכיר ביומו כך מצוה על השכיר לעשות מלאכת בה״ב בלא
מרמה · דתניא לא יעשה שכיר יום מלאכה בלילה כדי שלא יבא יגע ביום ולא
יוכל לעשות מלאכת בע״ה כראוי · ולא יתן שכיר מפרנסתו לבניו מפני שצריך
בראשית לא ו לעשות מלאכת בע״ה בכל כחו כמו שאמר יעקב כי בכל כחי עבדתי את אביכן ·
ד״א לא תלין וגו׳ אין לי אלא שכר האדם שכר הבהמות שכר הכלים שכר
הקרקעות מנין ת״ל לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר אינו עובר עליו אלא
עד הבקר הראשון · יכול אפי׳ המחהו אצל חנוני או שלחני יהא עובר עליו ת״ל
אתך לא אמרתי אלא שלא ילין אתך לרצונך ·

לעולם ידבק אדם באומנות חשובה ונקיה ויתרחק מאומנות רעות כגון
בורסקי חמר גמל ספן וכיוצא בהם · ויתרחק גם כן מליהנות
משכר אשתו אע״פ שמעשיה שלו מפני שאין בשכר האשה ברכה · כדגרסינן
פסחים פ״ד בפ׳ מקום שנהגו ת״ר המצפה לשכר אשתו וריחים אינו רואה בהן סי׳ ברכה
לעולם אבל עבדא מתני ומזבנא אסתבוחי קא משתבח בה קרא דכתיב סדין

עשתה

עשתה ותמכור וגו' ת"ר ד' פרוטות אין רואין סי' ברכה לעולם ואלו הן שכר משלי לא כא
כותבין · ושכר מתורגמנין ומעות הבאות ממדינת הים · ומעות יתומים ·
בשלמא שכר מתורגמנין משום שכר שבת · מעות יתומים נמי דלאו בני מחילה
נינהו · מעות הבאות ממדינת הים · דלאו כל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא ·
אלא שכר כותבין מ"ט א"ריב"ל כ"ד תעניות התענו אנשי כנסת הגדולה על כותבי
ספרים ומזוזות שלא יתעשרו שאלמלא יתעשרו אינן כותבין · ת"ר כותבי ספרים
תפלין ומזוזות הם ותגריהם ותגרי תגריהן וכל העוסקים במלאכת שמים
לאיתויי מוכרי תכלת אין רואין סימ' ברכה לעולם · ואם עוסקים לשמן רואין ·
וגרסינן במציעא בפ' המפקיד אמר רבי יצחק לעולם יהא כספו של אדם מצוי
בידו שנאמר וצרת הכסף בידך · ואמר רבי יצחק לעולם ישלש אדם מעותיו דברים יד כה
שליש בקרקע שליש בפרקמטיא שליש תחת ידו · ואמר רבי יצחק אין הברכה
מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין שנאמר יצו יי' אתך את הברכה באסמיך · שם כח ז
תני ר"ש אין הברכה מצויה אלא בדבר שאין העין שולטת בו שנאמר יצו יי' אתך
וגו' הא למדנו שאין הברכה מצויה על השקול ועל המדוד אלא על הסמוי מן
העין · לעולם ישתדל אדם להיות זהיר במשאו ובמתנו באמונה שכל הנושא
ונותן באמונה מעלין עליו כאלו קיים תרי"ג מצות כדגרסינן במסכת מכות
דרש רבי שמלאי תרי"ג מצות נאמרו למשה בסיני שס"ה מצות לא תעשה כמנין
ימות החמה · ורמ"ח מצות עשה כנגד איבריו של אדם · אמר רב המנונא מאי
קראה תורה צוה לנו משה וגו' תור"ה בגי' שית מאה וחד סרי הויין · אנכי ולא שם לג ד
יהיה לך מפי הגבורה שמענום · בא דוד והעמידן על י"א דכתיב יי' מי יגור תלים טו א
באהליך הולך תמים א' ופועל צדק ב' וכו' ושוחד על נקי לא לקח · י"א עושה אלה
לא ימוט לעולם · הולך תמים זה אברהם א"ע שנאמר בו התהלך לפני והיה בראשית יז א
תמים · ופועל צדק כגון אבא חלקיה כשהיה פועל בשדה פי' נשכר לא היה
מתרשל בכל דבר ולא היה נותן שלום לכל אדם כדי שלא יתעכב ממלאכת בה"ב ·
ודובר אמת בלבבו כגון רב ספרא שהיה לו חפץ א' והיה נותן לו בו אדם א'
שמונים והיה מבקש רב ספרא מאה לאחר זמן כשצרך רב ספרא למעות ונתן
בלבו השמונים מאותו האיש וליתן לו החפץ וגם אותו האיש כשצרך לחפץ ונתן
בלבו לקנותו מרב ספרא במאה בא אותו אדם לבית רב ספרא ואמר ליה תן לי
החפץ וטול מאה כדברך אמר ליה רב ספרא לא אטול אלא פ' שכבר גמרתי
בלבי ליטול השמונים ועכשיו אלו הייתי נוטל מאה לא הייתי מקיים ודובר אמת
בלבבו · לא רגל וגו' זה יעקב א"ע דכתיב ביה אולי ימושני אבי וגו' לא עשה שם כז יב
לרעהו רעה · שלא ירד לאומנות חבירו · וחרפה לא נשא על קרובו זה המקרב
את קרובו נבזה בעיניו נמאס זה חזקיה מלך יהודה שגרר עצמו אביו על מטה
של חבלים · ואת יראי יי' יכבד זה יהושפט מלך יהודה בשעה שהיה רואה ת"ח
היה עומד מכסאו ומחבקו ומנשקו וקורא לו רבי ומרי · נשבע להרע ולא ימיר

כר'

כר' יוחנן דאמר רבי יוחנן אסור בתענית עד שאבא לביתי · כספו לא נתן
בנשך אפי' רבית דנכרי ושוחד על נקי לא לקח כגון רבי ישמעאל בר' יוסי וכר'
עושה אלה לא ימוט וגו' כשהיה רבן גמליאל מגיע למקרא זה היה בוכה ואומר מאן
דעביד לכלהו הוא דלא ימוט הא חדא מנייהו ימוט אמר ליה רבי עקיבא אלא
ויקרא יח כד מעתה אל תטמאו בכל אלה · בכולהו אין בחדא לא · אלא באחת מכל אלה
הכא נמי באחת מכל אלה · בא ישעיה והעמידם על שש שנאמר הולך צדקות
ישעיה לג טו ודובר מישרים מואס בבצע מעשקות נוער כפיו מתמוך בשוחד אוטם אזנו
משמוע דמים ועוצם עיניו מראות ברע · הולך צדקות זה אברהם אע"ה שנאמר
בראשית יח ט כי ידעתיו וגו' · דובר מישרים זה שאינו מקניט את חבירו ברבים · מואס
בבצע מעשקות כגון רבי ישמעאל בן אלישע · נוער כפיו מתמוך בשוחד כגון
רבי ישמעאל ברבי יוסי · אוטם אזנו משמוע דמים כגון רבי אלעזר בר שמעון
דלא שמע בזילותא דצורבא מרבנן ושתיק · עוצם עיניו מראות ברע כמו רבי
חייא בר אבא דאמר רבי חייא בר אבא אסור להסתכל בנשים בשעה
ישעיה לג יז שעומדות על הכביסה · וכתיב והוא מרומים ישכון מצודות סלעים משגבו
מיכה ו ח וגו' · בא מיכה והעמידן על שלש דכתיב הגיד לך אדם מה טוב ומה יי' דורש
ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך · עשות משפט
זה הדין · ואהבת חסד זו ג"ח : והצנע לכת זו הוצאת המת והכנסת הכלה ·
והלא דברים ק"ו ומה דברי' שדרכן ליעשות בפרהסיא אמרה תורה והצנע לכת
דברים שדרכם לעשות בצנעא עאכ"ו · חזר ישעיה והעמידם על שתים דכתיב
ישעיה נו א שמרו משפט ועשו צדקה · בא עמוס והעמידם על אחת דכתיב כי כה אמר
עמוס ה ד יי' דרשוני וחיו · מתקיף לה רב נחמן אימא דרשוני בכל התורה כלה · אלא
חבקוק ב ד חזר חבקוק והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחיה · הא למדנו
שהנושא ונותן באמונה כאלו קיים תרי"ג מצות · ולא חרבה ירושלם אלא בשביל
ירמיה ה א שפסקו מתנה בעלי אמונה שנאמר שוטטו בחוצות ירושלם וגו' מבקש אמונה
ואסלח לה · ועתיד אדם ליתן הדין על משאו ומתנו באמונה כדגרסינן בפ'
שבת ל"א במה מדליקין רבא אמר בשעה שמכניסין האדם לדין אומרים לו כלום נשאת
ונתת באמונה · קבעת עתים לתורה · עסקת בפריה ורביה · צפית לישועה ·
פלפלת בחכמה · הבנת דבר מתוך דבר · ואין הגשמים יורדין אלא בזכות
אנשי אמונה כדגרסינן בפ"ק דתענית אמר רבי אמי אין הגשמים יורדין אלא
תלים פ"ה יב בשביל אנשי אמונה שנאמר אמת מארץ תצמח וגו' וכתיב בתריה גם יי' יתן
שם פ"ט יא הטוב וארצנו תתן יבולה · וכתיב חסד ואמת נפגשו וגו' ·
משלי כא ג **בענין הדין** עשה משפט וצדקה נבחר ליי' מזבח · גרסינן באלה
הדברים רבה שופטים ושוטרים וגו' ההר עשה משפט
וצדקה וגו' מפני שהקרבנות לא היו נוהגין אלא בפני הבית · דא הקרבנות
אין מכפרין אלא לשוגג והצדקה והדינין בעה"ז ובעה"ב · כיצד הקדוש ברוך
הוא

הוא משלם שכר טוב לצדיקים ונפרע מן הרשעים לע״ה הרי שיש דינין לע״ה
צדקה שהקדוש ברוך הוא מרחם על בריותיו לע״ה ועושה עמהם צדקה כדי שלא
יאבדו ברשעתם · אמר רבי שמעון בר נחמני בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא
לדוד רק אתה לא תבנה הבית וגו׳ כל מי שהיה מקלל לדוד מה היה עושה אומר
ליה טוב שיבנה הבית תדע לך מה היה דוד אומר שמחתי באומרים לי בית יי׳ תלים קכב
נלך אין כתיב כאן שמחתי בית יי׳ נלך אלא באומרים לי וגו׳ · מקישין לי
דברים לומר שאין אתה בונה הבית אמר ליה הקדוש ברוך הוא חייך שעה אחת
מחייך אין אני מחסר שנאמר ומלאו ימיך ושכבת עם אבותיך · אמר ליה הקדוש שמואל ב ז יב
ברוך הוא הצדקה והדין שאתה עושה חביבין עלי מבה״מ שנאמר ויהי דוד עושה
משפט וצדקה מהו משפט וצדקה רבי יהודה ורבי נחמיה · רבי יהודה אומר שם ח טו
היה דן את הדין מזכה את הזכאי ומחייב את החייב׳ לא היה לו לחייב ליתן היה
נותן משלו ונותן · הוי משפט וצדקה׳ אמר ליה רבי נחמיה א״כ נמצא מביא
את ישראל לידי רמאות אלא מהו משפט וצדקה שהיה מצדיק נפשו של גזלן
ומוציא הגזל מידו אמר הקב״ה לישראל בני הואיל וכך הדינין חביבין הוו זהירין
בהון הה״ד שופטים וגו׳ ד״א שופטים ושוטרים הה״ד אם שנותי ברק חרבי וגו׳ מהו דברים לב מא
המקרא הזה רבי יהודה אומר אם משנן אני ברק חרב אני משנן העולם ומה
אעשה ותאחז במשפט ידי · אמר רבי יצחק שני דברים בימינו של הקדוש
ברוך הוא צדק ותורה · צדק דכתיב צדק מלאה ימינך · תורה דכתיב מימינו תלים מח יא
אש דת למו · ושני דברים אלו בידו ואלו הן הנפש והדין׳ הנפש דכתיב אשר דברים לג ב · איוב יב י
בידו נפש כל חי · הדין דכתיב ותאחז במשפט ידי · שמרו את הדין ואני דברים לב מא
משמר את נפשותכם הוי שופטים ושוטרים וגו׳ ד״א שופטים ושוטרים אמר רבי
אלעזר מקום שיש בו דין אין דין · ובמקום שאין דין יש דין ומהיכן אלא אמר
רבי אלעזר אם נעשה הדין למטה אין נעשה הדין למעלה ואם לא נעשה הדין
למטה נעשה הדין למעלה׳ אמר רבי אלעזר כל זמן שהתחתונים עושין דין
אמת אין עליונים עושין דין · וכל זמן שאין התחתונים עושין דין אמת
עליונים עושין דין · וכל זמן שישראל עושין דין בארץ אין הקדוש ברוך הוא
עושה דין בשמים · אמר הקדוש ברוך הוא אני כלי אומנותי משפט שנאמר
כי יי׳ אוהב משפט כשישראל נוטלין כלי אומנותי אני מתעסק באומנות אחרת תלים לז כח
להוריד גשמים בעונתן וליתן שלום בארץ שנאמר אם בחקתי תלכו ונתתי ויקרא כו ג
גשמיכם וגו׳ והוא שדוד אומר ברוח הקדש ידין עמך בצדק וגו׳ וכתיב בתריה תלים עב ב
ישאו הרים שלום לעם וגו׳ וכי הרים נושאים שלום לעם הם אלא כשישר׳ עושין
את המשפט לאמתו מביא הקדוש ברוך הוא גשמים על ההרים ונותנים את
פרים ועושה שלום בארץ׳ ד״א שופטים אמר רבי חייא בא וראה ו׳ מעלות
היו בכסאו של שלמה שנאמר שש מעלות לכסא וגו׳ ובפרשה הזאת של שופטים ד״ה ב ט יח
כתובים שש פעמים לא · ואלו הן · לא תטה משפט · לא תכיר פנים ·

ולא

ולא תקח שוחד : ולא תטע לך אשרה : לא תקים לך מצבה : לא תזבח ליי׳
אלהיך · הרי ששה · במעלה ראשונה היה הכרוז אומר לא תכיר פנים ·
במעלה שניה אומר הכרוז לא תטה משפט · שלישית אומר לא תקח שוחד · ד׳
אומר לא תטע לך · ה׳ אומר לא תקים לך מצבה · ו׳ אומר לא תזבח וגו׳ ר״א
שופטים ושוטרים א״ר״ל מלה״ד למלך שהיו לו בנים והיה אוהב את הקטן יותר
מכלם אמר המלך אני נותן פרדסי לבני שאני אוהבו יותר מכל בני כך אמר
הקדוש ברוך הוא מכל האומות עע״א איני אוהב אלא ישראל שנאמר כי נער הושע יא כ
ישראל ואוהבהו · ומכל מה שבראתי איני אוהב אלא הדין שנאמר כי יי׳ אוהב
משפט · אמר הקדוש ברוך הוא אני מה שאהבתי אתן לעם שאני אוהב הוי
שופטים ושוטרים · אמר הקדוש ברוך הוא לישראל בני בזכות שאתם משמרים
את הדין אני מתגבה שנאמר ויגבה יי׳ צבאות במשפט ועל ידי שאתם עושים ישעיה ה יו
צדקה אני מתקדש שנאמר והאל הקדוש נקדש בצדקה ואם שמרתם את שניהם
הצדקה והדין מיד אני גואל אתכם גאולה שלימה שנאמר כה אמר יי׳ שמרו שם נו א
משפט וגו׳ ר״א שופטים ושוטרים א״רשב״ג אל תהי מגלגל שתמוט א׳ מג׳ רגלי
העולם שהוא הדין ששנו חכמים על שלשה דברים העולם קיים על הדין ונומר
תן דעתך שאם הטיתה את הדין שאתה מזעזע את העולם שהוא אחד מרגליו :
רבא אמר קשה הוא כחו של דין שהוא אחד מרגלי כסא הכבוד שנאמר צדק
ומשפט מכון כסאך אמר הקדוש ברוך הוא הואיל וכך ענשו של דין הוו זהירים תלים פ״ט טו
בו הוי שופטים ושוטרים · ועל הדין והצדקה העולם עומד ושניהם הם יסוד
העולם ובהם נבראו שנאמר ושמתי משפט לקו וצדקה למשקלת פיר׳ כשברא ישעיה כח יו
הקב״ה את העולם שם את המשפט לקו ר״ל כמו קו של חוט שישים הבונה
כשיבנ׳ הכותל כדי שלא יטה הבנין לכאן ולכאן וצדקה למשקלת כמו עמוד של
עופרת או של ברזל ששוקל בו הבונה הבנין כדי שיהוה על קו היושר ולא ימוט
הרי שהמשפט והצדקה נבראו קודם העולם ובהם נברא · וגרסינן במדרש
השכם הקדוש ברוך הוא הזהיר את ישראל למנות שופטים שדנין דין אמת
לאמתו ועומדין בצרכי צבור וגודרין להם את הפרצות ויתקנו את המקולקל
שכשדנין דין אמת לאמתו יהיה שלום בעולם ויתקיים שכך שנינו על שלשה
דברים העולם קיים על הדין וגו׳ ושלשתם בפסוק אחד נאמרו שנאמר אמת
ומשפט שלום שפטו בשעריכם שכיון שנעשה הדין נעשה האמת נעשה השלום · זכריה ח יו
ולפי׳ צריכין הדיינין לדעת את מי הם דנין · ולפני מי הם דנין · והיאך הם
דנין ולא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו וגו׳ ר״ל גורמין לעולם שיתמוטט וכן
וירעשו מוסדי תבל ואומר רוע התרועעה ארץ וגו׳ ואומר נוע התנועעה הארץ ישעיה כ״ד יט
וגו׳ כל כך למה לפי שאין עושין משפט שנאמר וירא יי׳ וירע בעיניו כי אין ישעיה נט טו
משפט אמר הקדוש ברוך הוא לדיינין אני אמרתי אלהים אתם ר״ל דיינין כמו תלים פ״ב ו
עד האלהים ונומר ואתם לא עשיתם כן · אכן כאדם תמותון · כתבתי
לכם

לכם מה שלא נתתי לאומה אחרת שנאמר מגיד דבריו ליעקב וגו' לא עשה כן שם קמז יט
לכל גוי׃ ראה כמה אהוב וחביב לפניו המשפט ולפי שהדינין מדה טובה לפני
הקדוש ברוך הוא מסרה למשה קודם תרי"ג מצות שנאמר שם שם לו חק ומשפט שמות טו כה
וגו'׃ ואמר ליה סדרם לפני בני כשלחן ערוך דכתיב ואלה המשפטים וגומר שם כא א
כאדם שהוא משים בפי התינוק שנאמר שימה בפיהם׃ ולמה אהב כל כך דברים לא יט
המשפטים לפי שהשלום תלוי בהם כי כשיש בין אדם לחבירו דין ותחרות
וקטטה ועושין ביניהם דין השלום נעשה ביניהם׃ בא וראה כמה הדינין
חביבין לפני הקדוש ברוך הוא ששקלן כעשרת הדברות כל דבר ודבר הוא
מצוה בפני עצמו׃ אבל הדינין נאמר בהם עשר מצות עשה ועשרת לאוין
אלו הן מצות עשה׃ א' ואלה המשפטים וגו'׃ ב' בצדק תשפוט עמיתך׃ ג' שמות כא א ויקרא יט טו
שופטים ושוטרים׃ ד' ושפטו את העם׃ ה' ושפטתם צדק׃ ו' ונגשו אל המשפט דברים יז יח
ושפטום׃ ז' והפילו השופט׃ ח' שום תשים עליך מלך׃ ט' תשים עליך מלך׃ שם א יז
י' אשר יבחר יי' אלהיך בו׃ ועשרת לאוין אלו הם׃ א' לא תכירו פנים׃ ב' לא שם כה א
תגורו מפני איש׃ ג' לא תעשו עול במשפט׃ ד' לא תשא פני דל׃ ה' לא שם כה כ
תהדר פני גדול׃ ו' לא תטה משפט׃ ז' לא תטה משפט גר׃ ח' לא תכירו שם יז טז שם א יז
פנים׃ ט' ולא תטה משפט׃ י' לא תקח שוחד׃ הא למדת שהדינין חביבין ויקרא יט לה
לפני הקדוש ברוך הוא כעשרת הדברות כל מצוה ומצוה בפני עצמה׃ ועל שמות כג ד דברים א יז
מצות הדינין כוה עשרים מצות׃ עשרה מצות עשה׃ ועשרה מצות לא תעשה׃ שם יז יח
ונרשינן במדרש תנחומא ואלה המשפטים וגומר באורח צדקה אהלך בתוך משלי ח כ
נתיבות משפט׃ בשבח הדינין הכתוב מדבר שלא נתנה תורה לישראל אלא
מתוך הדינין׃ והיכן נכתבו הדינין עד שלא נתנה תורה ולאחר שנתנה
תורה׃ במרה קודם שנתנה תורה דכתיב שם שם לו חק ומשפט ואחר שנתנה שמות טו כה
תורה דכתיב ואלה המשפטים׃ יכול דינין נאמרו בשעת מתן תורה ת"ל ואלה
המשפטים׃ אלו נאמרו בפני עצמן ואלו נאמרו בפני עצמן׃ ביאר להם משה
את עשרת הדברות כל דבור ודבור על אופניו ודקדוקיו ואח"כ שב לפני הקדוש
ברוך הוא ונעשית מחיצה בערפל ולמדו את הדינין׃ וכי שם למד את הדינין
והלא בשלשה מקומות למד משה את הדינין במרה דכתיב שם שם לו חק
ומשפט׃ בסיני ואלה המשפטים׃ בערבות מואב והיתה לבני ישראל לחקת במדבר כו יט
משפט׃ ד"א ואלה המשפטים וגו' לפניהם ולא לפני כותים וכן הזהירן בהם
ואמר להם דעו שאם אתם מורין כהלכה כאשר למדתי אתכם כמלטים מריכו
של הקדוש ברוך הוא ותקבלו שכר מלפניו ואם לאו הדין עומד עליכם שהדין
הוא שלו שנאמר כי המשפט לאלהים הוא׃ בא וראה שעל שלשה דברים מסר דברים א יז
מרע"ה עצמו ונקרא על שמו ואלו הן תורה וישראל והדין׃ תורה מנין דכתיב
זכרו תורת משה עבדי׃ וכי תורת משה היא והלא כתיב תורת יי' תמימה מלאכי ג כב
אלא מתוך שמסר נפשו עליה נקראת על שמו׃ ישראל מנין דכתיב לך רד כי תלים יט ח

שמות לב ז שאת עמך ׃ וכי עמו של משה היו והלא עמו של הקדוש ברוך הוא היו שנאמר
שם ג י והוצאתי את עמי וגו׳ אלא מתוך שמסר נפשו עליהם דכתיב וישב משה לשפוט
שם יח יג את העם נקראו על שמו ׃ ד״א ואלה המשפטים וגו׳ ואלה וצוה או״תם לעשות
הדין ׳ המשפטים הדיין ת״כוה ש״עשה פשרה ט״רם י״עשה משפט׳ א״שר א״ם
ש״ניהם ר״וצים ׃ ת״שים ת״שמע ש״ניהם י״חד מד״ברים ׳ לפ״ניהם ל״א פ״ני גר״יב
י״הדר ה״דיין מ״חבירו חביב המשפט וחביב הוא יתרו לפני הקדוש ברוך הוא
שם יח כא שנתן לו פרשה להתייחד בהן ואי זו זו מנוי זקנים שנאמר ואתה תחזה וגומר
והלא מנוי היה דבר גדול לפני הקדוש ברוך הוא והסכים על ידי יתרו ׳ ולמה
לא נוהו מתחלה למשה אלא ליתן גדולה ליתרו בעיני משה וכל ישראל לומר
שם יח כג גדול הוא והסכים הקדוש ברוך הוא על דבריו דכתיב וצוך אלהים וגומר׳
תלים פט טו גדול המשפט שקרא הקדוש ברוך הוא שם כסאו משפט דכתיב צדק ומשפט
מכון כסאך ׳ רבי יעקב אומר בתורה בנביאים ובכתובים מצינו שהקדוש
ברוך הוא מזכיר את המשפט וסומך לו את החסד מכאן ואת הצדקה מכאן
בראשית יח יט בתורה מנין דכתיב כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו׳ למען הביא יי׳ על אברהם
מיכה ז כ את אשר דבר עליו ׳ ומה דבר עליו זה החסד דכתיב חסד לאברהם ׳ בנביאים
ירמיה ט כג מנין דכתיב כי אני יי׳ עושה חסד וגו׳ ׳ בכתובים מנין דכתיב צדק ומשפט
תלים פט טו מכון כסאך ׳

גדול המשפט שהוא אחד מג׳ דברים הנקראים עוז ואלו הן התורה
והמשפט והמשיח׳ תורה מנין דכתיב ועמד ורעה בעוז יי׳ וגומר
תלים כא ב וכתיב יי׳ בעזך ישמח מלך ׳ העוז בבני אדם שונא את המשפט אבל הקדוש
שם צט ד ברוך הוא יש לו עוז ומשפט אהב דכתיב ועוז מלך משפט אהב ׳ גדול המשפט
שמחשבתו של הקדוש ברוך הוא ומעשיו כאחד ׳ אבל במשפט אינו מזמן
שם ט ח ושופט כאחד אלא בתחלה מזמן ואח״כ שופט דכתיב ויי׳ לעולם ישב כונן
שם ט ט למשפט כסאו ׃ ואח״כ והוא ישפט תבל בצדק וגו׳ ׳

גדול המשפט שהרבה מכות של זכות ברא הקדוש ברוך הוא כגון
האמת והשלום והענוה והאמונה והברכה ומכלם לא ייחד
שמו אלא על המשפט שנאמר איה אלהי המשפט ׃ מפני מה מפני שכלם
מלאכי ג ה בלולות במשפט שנאמר כה אמר יי׳ משפט אמת שפוטו וחסד ורחמים
זכריה ז ט עשו וגומר ׳

גדול המשפט שהשונא אותו אין רפואה למכתו שנאמר האף שונא
איוב לד יז משפט יחבוש ׃ ואין חבישה אלא רפואה שנאמר הרופא
תלים קמז ג לשבורי לב ומחבש וגו׳ רבי שמואל בר יצחק אמר גדול הוא המשפט שבשמה
מקומות מצינו שהקדוש ברוך הוא משרה שכינתו בישראל שלשה מהן בבתי
בראשית לח כו דינין שהופיעה בהן רוח הקדש׳ ראשונה בבד״ש של שם שנאמר ויכר יהודה
ויאמר צדקה ממני׳ אפשר לומר כן אלא רוח הקדש אמרה צדקה ׃ ויהודה
אמר

אמר מתני' · שניה בב"ד של שמואל דכתיב הנני ענו בי נגד יי' וגומר וכתיב שמואל א יב ג
עד יי' בכם ועד משיחו ויאמר עד · ויאמרו אין כתיב כאן אלא ויאמר ואי זה
זה רוח הקדש · שלישית בב"ד של שלמה שנאמר ויאמר תנו לה את הילוד החי · מלכים א ג כז
ורוח הקדש אומרת היא אמו הרי ג"פ בג' בתי דינין הללו · רביעית אלהים תלים פ"ב א
נצב בעדת אל וגו' מכאן אמרו משרבו לוחשי לחישות בדין נסתלקה שכינה
חמשית ישפוט עניי עם · מה כתיב בתריה ייראוך עם שמש · ששית שם ע"ב ד
שנאמר את הדבר אשר כרתי אתכם בצאתי ממצרים וגומר אי זה דבר שכרת חגי ב ה
עמנו בצאתנו ממצרים זה המשפט שנאמר ויבא משה וידבר לעם את כל דברי שמות כד ג
יי' ואת כל המשפטים ·

גדול המשפט שלא חזר העולם לתהו ובהו אלא על המשפט · והיכן בדור
המבול שנאמר מבקר לערב יוכתו וגומר המשים הזה אין אנו איוב ד כ
יודעים מהו אלא שלמדנוהו מואלה המשפטים אשר תשים · הוי אומר המשים
הדין הזה · אמר המחבר משי"ם בגימ' שלש מאות ותשעים כמנין שמי"ם ר"ל
מבקר לערב יוכתו מבלי משי"ם שאם אין משי"ם שהוא הדין בני אדם מתקוטטי'
ומכין איש את רעהו מן הבקר עד הערב · וכל כך למה שבשאין הדין
נעשה כל עבירות שבעולם נעשות · וע"א נעבדת שנאמר כי יסיתך אחיך בן דברים יג ז
אמך וגומר בסתר לאמר · לפי שיש שם ב"ד עובדין בסתר · הא אין שם ב"ד
בגלוי · גלוי עריות נפרצת שכן תמר אומרת ואני אנה אוליך את חרפתי · שמואל ב יג יג
הא אם אין שם חרפה מב"ד אין נמנעין · הגזלנים והחמסנין נמנעין שכן הוא
אומר מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם · ובעבור שלא יכריח אותו ב"ד לשלם שמות כב ד
מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם ימנע מלגזול · אם אין שם ב"ד אינו נמנע
ובעבור עבירות אלו פורענות רבות ורעות באות לעולם · דבר בא לעולם
על מיתות האמורות בתורה שלא נמסרו לב"ד · ועל ענוי הדין ועל עוות הדין ·
חיה רעה באה לעולם על שבועת שוא ועל חלול השם · גלות בא לעולם על
ע"א ועל ג"ע ועל ש"ד אי זהו ענוי הדין ואי זהו עוות הדין · ענוי הדין הוא
כשבעלי דינין באין אצל הדיין ואומר להם אין לי פנאי עתה לדון וישלח אותם
בפחי נפש · עוות הדין הוא שמעוות את הדין ומסביר פנים לאחד ומזכה
אותו שלא כדין ·

מעשה ברשב"ג ורבי ישמעאל בן אלישע שהיו יוצאין ליהרג והיה ר"ש
בוכה אמר ליה רבי ישמעאל שמעון אחי למה אתה בוכה והלא
פסיעותיהן ואתה נתון בכר אבותיך אמר ליה ולא אבכה ואני יוצא ליהרג
כעובדי ע"א וכגלויי עריות וכשופכי דמים וכמחללי שבתות · אמר ליה רבי
ישמעאל מימיך לא באת אשה לשאול לך על נדתה והאיש על נדרו והיית ישן או
סועד או שמא לא הניחה השמש ליכנס נמצאת מענה את הדין וכתיב אם ענה שם כב כב
תענה אותו וגומר וכתיב וחרה אפי והרגתי אתכם בחרב · אמר ליה בין ישן

בין שוער מפוקד היה השמש שלא יכנס שום אדם אליכם אצלי ולא על חנם
אלא פעם אחת הייתי יושב ובני אדם עומדין עלי לדון גם לבי אמר ליה כדאי
אנו שאנו יוצאין ליהרג ׃

גדול הוא המשפט שנתנו הקדוש ברוך הוא במתנה לדוד שנאמר
תלים ע״ב א לשלמה אלהים משפטיך למלך תן וגו׳ ׃ גדול המשפט שבו
ישעיה ד ד נמחלין עונותיהן של ישראל שנאמר אם רחץ יי׳ את צואת בנות ציון וגומר
ישעיה א כה ברוח משפט וגומר גדול המשפט שבו ירושלם מתיישבת שנאמר ואשיבה ידי
עליך וגומר וכתיב ואשיבה שופטיך וגומר וכתיב בתריה ציון במשפט תפדה ׃
גדול המשפט שבעון חוסר המשפט הרבים נענשו דאמר רבי יאשיה מכין
נחמיה ה א לדיין שאם אינו יוכיח במיעוטין יוכח במרובין שנאמר ותהי צעקת העם
ונשיהם גדולה ׃ שאומרים אשר בננו ובנותינו ככבשים ׃ וי״א שדותינו
שם וכרמינו מה כתיב שם ויחר לי מאד וגו׳ ׃ וימלך לבי עלי ואריבה ואתן עליה
קהלה גדולה ׃ הא למדנו שבזמן שאין הדין נעשה השדות מתמשכנות שלא
כדין והבני׳ נמכרים והשדות נכבשות והכסף יורד ונועקים ואין נענים שנא׳
איוב לה ט מרוב עשוקים יזעקו מה כתיב התם יצעק ולא יענה ׃

שם כט יב **ואלו המדות** שאמרו בדיינין כי אמלט עני משוע וגומר ברכת
אובד עלי תבא וגומר צדק לבשתי וילבשני וגומר
עינים הייתי לעור וגומר ואשברה מתלעות עול וגומר כי אמלט עני משוע זה
שאין עליו חוב והם מבקשים לחייבו ׃ וזה בא ומלטו ׃ ויתום ואין
עוזר לו ׃ זה שיש לבעל דינו לשלם לו והם מבקשין לפטור אותו והוא בא
ועוזרו ׃ וי״א כי אמלט עני משוע ׃ זה המלוה מבקש ליטול ממנו רבית
שרוב שנוטלין ברבית עניים הם ׃ ויתום ואין עוזר לו אלו הנחלות שכל
היורשין נקראו יתומים ׃ ברכת אובד עלי תבא ׃ אלו דיני נפשות ׃
ולב אלמנה ארנין אלו דיני ממונות ׃ צדק לבשתי מה ת״ל וילבשני ׃
מכאן לדיין שצריך להיות תוכו כברו ׃ ויהא לובש את הצדק ׃ הצדק
מבחוץ והוא מבפנים ויהא הצדק לובשו הצדק מבפנים והוא מבחוץ ׃
כמעיל וצניף משפטי ׃ מה ת״ל כצניף אלא מעיל ממלא קומתו של אדם
מלמטה ׃ צניף ממלא קומתו של אדם מלמעלה ׃ עינים הייתי לעור ׃
אלו דיני חבלות ׃ ורגלים לפסח אני אלו דיני אונסין ׃ וי״א מכאן שטוענין
ומלמדין למי שיודעין לו טענה והיא מסותרת מעיניו ת״ל עינים הייתי לעור
אין קורין עור אלא למי שהוא ראוי להיות פקח למי שהוא חבוש בבית
האסורין או שנתחרש או שנשתטה שבית דין מקנאין לאשתו כשהן רואין
דבר מכוער תלמוד לומר עינים הייתי לעור ׃ מכאן שמקבלין עדים שלא
בפני בעל דין כשהוא חולה או העדים חולים או מבקשין לילך למדי
תלמוד לומר ורגלים לפסח אני ׃ אין קורין פסח אלא למי שהוא ראוי

להיות

להיות לו רגל ׃ ומנין שמעמידין אפוטרופוס ליתומים תלמוד לומר
שם כט ט אב אני ׃ ומנין שאין חותכין את הדין עד שחוקרין אותו יפה תלמוד לומר
דברים א ט וריב לא ידעתי אחקרהו וכה״א שמוע בין אחיכם ושפטתם צדק ׃ וכתוב אחר
שם יד ט אומר ודרשת וחקרת היטב ׃ הא כיצד אם ראית את הדין מרומה חקרהו ואם
ראית הדין יוצא לאמתו כדקהו ׃ ומניין לדין שעמד שאין חוזרין ומעיינין בו
שאין אדום ראיה תלמוד לומר וריב לא ידעתי אחקרהו ׃ פרט לזה שהוא
ידוע ׃ מנין שקונסין קנסות תלמוד לומר ואשברה מתלעות עול וגו׳ ומנין
שמוציאין רבית קצוצה תלמוד לומר ומשיניו אשליך טרף ׃ ומנין כשיצא אחד
מן הדינין שלא יאמר אני מזכה וחברי מחייבין ומה אעשה ורבו עלי תלמוד לומר
ויקרא יט טז לא תלך רכיל וגו׳ ומנין שאם אתה יודע לחברך עדות שאינך רשאי לשתוק עליו
תלמוד לומר לא תעמוד על דם רעך וגו׳ ומנין שלא יהיה הדיין רך דברים לזה
וקשה לזה תלמוד לומר לא תעמוד על דם רעך ׃ וגרסינן בספרי מנין שמתמנין
בית דין תלמוד לומר שופטים וגו׳ רבי יהודה אומר מנין שמתמנין אחד על כלם
תלמוד לומר תתן לך ׃ ומנין שמתמנין בית דין בכל עיר ועיר תלמוד לומר בכל
שעריך ׃ ומנין שמתמנין שופטים בכל שבט ושבט תלמוד לומר לשבטיך ׃ ומנין
שמתמנין שוטרים לכל שבט ושבט תלמוד לומר ושוטרים לשבטיכם ׃ ומנין
שמתמנין שוטרים לכל עיר ועיר תלמוד לומר שופטים ושוטרים וגומר רשב״ג אומ׳
על בעלי דינין ושפטו מכוה על כל שבט ושבט להיו׳ דן את שבטו ׃ ושפטו את העם בעל כרחם
שבועות פא של דיינין וגרסינן במסכת שבועות מנין לתלמיד היושב לפני רבו ורואה זכות
לעני וחובה לעשיר שלא ישתוק עד שיגמרנו ואחר כך ישתיקנו ויבררנו תלמוד
שמות כג ז לומר מדבר שקר תרחק ׃ מנין שלא ישמע הדיין הבר בעל דין קודם שיבא
בעל דינו תלמוד לומר מדבר שקר תרחק ׃ ומנין כששמע הדיין דברי בעלי
דינין והוא יודע להיכן הדין נוטה שאינו רשאי לומר איני מזקק לכם תלמוד לומר
ז לא תגורו מפני איש ׃ ומנין שאחר שישמע דברי בעלי דינין וידע להיכן הדין
נוטה שאינו רשאי לבצוע להם תלמוד לומר כי המשפט לאלהים הוא ׃ רבי אליעזר
תלים י ג בנו של רבי יוסי הגלילי אומר המבציעו עליו הכתוב אומר ובוצע ברך נאץ יי׳
אלא יקוב הדין את ההר ׃ ומה שכר הדיין הדן דין אמת לאמתו דכתי׳ ואומר
איוב כט יח עם קני אגוע וכחול ארבה ימים ׃ עם קני אגוע שיהיו ימיהם כימי אבותם וימי
ישעיה סה כג בניהם כימיהם ׃ וכה״א לא יגעו לריק ולא ילדו לבהלה ׃ שרשי פתוח אלי מים ׃
איוב כט יט אלו פירות הארץ ׃ וטל ילין בקצירי ׃ זה טל של תחיית המתים ׃ כבודי חדש
ישעיה כד כג עמדי זה זיו השכינה שנאמר כי מלך יי׳ צבאות בהר ציון ובירושלם ונגד זקניו
כבוד ׃ וקשתי בידי תחליף ׃ זה שהצדיקים גוזרין והקדוש ברוך הוא מקיים ׃
גדול שוא המשפט שכל דיין הדן דין אמת לאמתו אפילו שעה אחת מעלין עליו
כאלו דן את ישראל כל ימי חייו דכתיב בשמואל וישפוט את העם כל ימי חייו
והלא כל ימיו לא היו אלא נ״ב שנה בא מהן מ׳ שנה שהיה עלי קיים נשתייר י״ב שנים

אלא

אלא ללמדך שכל דיין המוציא הדין לאמתו כאלו דן את ישראל כל ימי חייו וכה״א
שמואל ח ג ולא הלכו בניו בדרכיו ויטו אחרי הבצע ויקחו שוחד ויטו משפט · אפשר לומר
כן בניו של אותו צדיק היו נוטלים שוחד אלא מתוך שלא עשו מעשה אבותיהם
שם ז יז מעלה עליה הכתוב כאלו נטלו שוחד ומה היה אביהם עושה ותשובתו הרמתה
כי שם ביתו ושם שפט את ישראל · אמר רבי יצחק כל מקום שהיה הולך היה
מוליך עמו כל דבר שהיה צריך לו כדי שלא יטריח על ישראל ואפילו מבאר המי׳
לא היתה שותה אלא מה שהיה לוקח בדמים · רבי חמא אמר המטה את המשפט
ישעיה נט ח נראה כאלו הוא אינו אוהב שלום ואין לך רחוק מן השלום כמותו שנאמר שלום
ישעיה נט יד לא ידעו ואין משפט · ולא עוד אלא שמפיל את שונאי ישראל שנאמר והוסג
אחור משפט וצדקה מרחוק תעמוד וגומר ומחלל שם שמים דכתיב כי כשלה
ירמיה י י ברחוב אמת · וכה״א ויי׳ אלהים אמת · ומסלק את השכינה שנאמר ונכוחה לא
ישעיה נט יד תוכל לבא ואין נכוחה אלא שכינה שנאמר שפכי כמים לבך נכח פני יי׳ · ומטיל
איכה ב יט ערבוביא בין הבריות דכתיב ותהיה האמת נעדרת וסר מרע משתולל וירא יי׳
ישעיה נט טו וירע בעיניו כי אין משפט · אבל העושה את הדין נראה כמטיל קנאה לפני
הבריות ואינו עושה אלא נותן שלום ביניהם שנאמר אלה הדברים אשר תעשו
זכריה ח טז דברו שלום איש את רעהו אמת ומשפט שלום וגומר אין לי אלא שלום שלא לנוטל
ממנו בדין שהרי זכה · ומנין שאף המתחייב בדין ונותן ממון שהוא שלום שנא׳
שמות יח כג על מקומו יבא בשלום · אין לי אלא לבעלי דינין מנין אף לכל ישרא׳ תלמוד לומר
תהלים עב ב ידין עמך בצדק וגומר מה כתיב בתריה ישאו הרים שלום לעם · אין לי אלא
ישעיה יא ד לבני אדם בלבד מנין שהוא שלום לבהמות ולחיות ולכל בא״ש שנא׳ ושפט בצדק
דלים וגומר והיה צדק אזור מתניו וגומר וגר זאב עם כבש וגומר לא ירעו ולא
ישחיתו וגומר למה כי מלאה הארץ דעה את יי׳ · מה היא הדעה הזו הוי אומר
זה המשפט שכן ירמיה אומר לשלום בן יאשיהו התמלוך כי אתה מתחרה בארז
ירמיה כב טו אביך הלא אכל ושתה ועשה משפט וצדק׳ אז טוב לו דן דין עני ואביון הלא היא
הדעת אותי נאם יי׳ שכל דיין ומנהיג את ישראל שנתנו לו שררה מן השמי׳ צריך
להיות דעתו נוחה עם הבריות ויתנהג עמהם בענוה ואל יתיהר עליהם שכל
המתיהר אפילו ת״ח הוא או נביא הוא חכמתו ונבואתו מסתלקת ממנו כדגרסי׳
בבראשית רבה מעשה בר׳ שהיה עובר על סימוניא · פי׳ שם מקום · יצאו אנשי
סימוניא לקראתו אמר ליה תן לנו אדם אחד שיהא מקרא ומשנה אותנו ודן את
דיננו · נתן להם לוי בר סיסי עשו לו בימה גדולה והושיב אותו למעלה ממנה
נתעלמו דברי תורה מפיו · שאלו אותו ג׳ שאלות גדמת במה היא חולצת ולא
השיבן · רקקה היבמה דם ולא השיבן · הרי תרין אמרי דילמא לית להו שא
דניאל י כא באולפן דאורייתא ושאל להו קרא אמרו ליה מהו הרשום בכתב אמת · אם אמת
למה רשום ואם רשום למה אמת ולא השיבן · וכיון שראה צרתו כרה השכים
והלך לו אצל רבי אמר ליה מאי עבדין בך אנשי סימוניא את׳ ליה הזכרוני צרותי

שלשה

שלשה שאלות שאלוני ולא יכולתי להשיבן אמר ליה ומאן איכון אמר ליה נדה את
בהמה חולבת׳ אמר ליה אפילו בשניה ובגופה׳ יבמה שרקקה דם מהו אמר
ליה אם יש בו כחנוחי רוק הרי הוא כשר ואם לאו פסול׳ אבל אגיד לך את
הרשום בכתב אמת׳ אם אמת למה רשום ואם רשום למה אמת׳ אמר ליה
רשום עד שלא נגזרה גזרה׳ משנגזרה גזרה אמת לפי שאותה של הקדוש
ברוך הוא אמת׳ אמר ליה ולמה לא השבת להם אמר ליה עשו לי בימה גדולה
והושיבו אותי למעלה מתוך טפח רוחי עלי ונתעלמו דברי׳ וכן מצינו בהלל
הבבלי כשעלה מבבל לא״י ומנוהו נשיא עליהם ומפני שנתייהר נתעלמה ממנו
הלכה׃ דתניא פעם אחת חל י״ד בניסן להיות בשבת ונתעלמה הלכה מבני
בתירא ולא היו יודעין אם פסח דוחה שבת ואם השבת דוחה פסח׳ אמרו יש
כאן אדם אחד שעלה מבבל והלל הבבלי שמו ששימש שני גדולי הדור שמעיה
ואבטליון והוא יודע אם פסח דוחה שבת או לא׳ שלחו וקראו לו אמר להם וכי
פסח אחד יש לנו שדוחה את השבת והלא כמה פסחים יש לנו שדוחי׳ את השבת׳
אמר ליה מנין לך אמר ליה נאמר בפסח מועדו יי׳ ונאמר בתמיד במועדו מה
מועדו האמור בתמיד דוחה את השבת אף מועדו האמור בפסח דוחה את השב׳
ועוד ק״ו הוא ומה תמיד שאין ענוש עליו כרת דוחה את השבת פסח הענוש עליו
כרת אינו דין שידחה את השבת׳ מיד הושיבוהו בראש ומינוהו נשיא עליה׳ והיה
יושב ודורש כל היום בהלכות פסח׳ התחיל מקנטרן בדברי׳ אמר ליה מי גרם
לכם שאעלה מבבל ואהיה נשיא עליכם על שלא שמשתם שני גדולי הדור שמעיה
ואבטליון והעצלות שהיתה בכם׃ נזדמן לו תלמיד אחד אמר ליה רבי שכח
ולא הביא סכין מע״ש מהו אמר ליה הלכה זו שמעתי ושכחתי אלא הנח להם
לישראל אם אינ נביאי׳ בני נביאי׳ הם׳ מי גרם לו שנתעלמה הלכה זו ממנו לפי
שנתיהר׳ מכאן אז״ל כל המתיהר אם ת״ח הוא חכמתו מסתלק׳ ממנו מנין מהלל
הבבלי ואם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו מנין מדבורה שכן מצינו שכתוב
בה ודבורה אשה נביאה וכיון שזחה דעתה ואמרה עד שקמתי דבורה וגו׳ מיד
נסתלקה נבואתה ממנה שנאמר עורי עורי דבורה וגו׳ מה ליך נפסקה נבואתיך שופטים ה׳
ואיש שותק׳ לעולם יראה הדיין עצמו כאלו חרב מונח על צוארו וגיהנם פתוחה
תחתיו שכן כתיב הנה מטתו שלשלמה וגומר כלם אחוזי חרב וגו׳ מפחד בלילות שיר ג׳
מפחדה של גיהנם שהוא דומה ללילה וכשממנין דיינין אין ממנין אלא בעלי
תורה ויראי חטא שכל זמן שהדיינין והפרנס והשופט יראי שמים הקדוש ברוך
הוא עמהם וישכילו בכל דרכם ויצליחו בכל מעשיהן מה כתיב ביהושע כאשר יהושע א׳
הייתי עם משה אהיה עמך וכתיב ויהי יי׳ את יהושע וגומר ובשופטים כתיב
וכי הקים שופטים והיה יי׳ עם השופט ובשמשון כתיב ויי׳ היה עמו וגומר וכן שופטים ב׳
בכל דור ודור׃

תנרסינן במדרש השכם חייבין ישראל למנות דיינין שיהיו יראי שמים כדי
שלא יהיה בהם משוא פנים ולא מקח שוחד שכששופטי ישראל
ומנהיגיו וגדולי הדור הולכים בישרות ובתמימות ומתרחקים מן הכיעור ומן
הדומה לו ומן החטא כך הויין כמי כל ישראל שהגוף הולך אחר הראש ׃ וכן
מצינו במלכי ישראל כשהיה המלך ירא חטא היו כל ישראל מדקדקי׳ על נפשותם
והיו בהשקט ובבטחה והיו מתגברים על שונאיהם ׃ וכשהמלך היה פושע
היו כל ישראל בפורענות ׃ וגרסינן במדרש אם ראית דור שהצרות באות עליו
ותתפללין ואינן נענין דע שמנהיגי הדור רשעים הם ואינן נוהגין כשורה ׃
וגרסינן במדרש יהי אור רבי יוסי פתח כה אמר יי׳ קול ברמה נשמע ונומ׳ בלילה ירמיה לא יד
שחרב ב״ה והיו ישראל הולכים בגלות לפני אויביהם טוענים משוי על כתפיהם
וידיהם כפותות לאחוריהם כד״א בחורים טחון נשאו וכתיב על צוארינו נרדפנו׃
ושכינה כב יכול גולה מ״בה והולכת אחריהם ואומרת אבער על בית מנוחתי
שחרב ועל דמי חסידים שנשפך בתוכו ועל בית קדשי הקדשים שנשרף נשאה
קולה כנסת ישראל בבכיה ונזדעזעו עליונים ותחתונים והגיע קולה עד כסא
הכבוד ׃ וכמעט היה הקדוש ברוך הוא מחזיר את העולם לתהו ובהו ׃ ירדו
כמה אכלוסין וכמה מחנות של מ״ה לנחמה ולא קבל תנחומי׳ ה״הד מאנה להנחם
על בניה כי איננו ׃ ר״ל שהקדוש ברוך הוא עלה לשמי מרומים ולא נמצא בבית
מנוחתו כי איננו ׃ כי אינם מבעי ליה אלא כי איננו הקדוש ברוך הוא בב״ה
כד״א איננו גדול בבית הזה ממני כלומר אין גדול הבית בביתו ׃ אמר ר׳ חייא בראשית לט ט
לרבי יוסי מאי זה מקום התחילה השכינה לגלות אמר ליה מב״ה וסבבה כל הארץ
ישראל ולאחר כך יצתה מא״י וישבה במדבר ג׳ ימי׳ וזכרה ב״ה ועיר הקדש וישראל
שהם גולים ׃ בכו רבי חייא ורבי יוסי אמר רבי יוסי לא גלו ישראל ולא חרב ב״ה
עד שנמצאו כל ישראל חייבין לפני הקדוש ברוךהוא וישראל לא נמצאו חייבין
לפני הקב״ה עד שחטאו מנהיגיהם תחלה שנאמר עמי מאשריך מתעים ונומר ישעיה ג יב
שכל זמן שהמנהיגים הולכים על דרך לא טוב כל העולם נמשכים אחריהם ׃
רבי חייא אומר מהכא ואם כל עדת ישראל ישגו כיכר ונעלם דבר מעיני הקהל ויקרא ד יג
מעיני הקהל כתיב שהם הראש וכל הגוף נמשך אחר הראש ׃ לעולם יראה הדיין
עצמו כאלו הוא עומד לפני השכינה שנ׳ אלהים נצב בעדת אל ׃ ומרע״ה אמר כי תהלים פב א
המשפט לאלהים הוא ׃ וכן מצינו ביהושפט מלך יהודה כשהעמיד שופטים על דברים א יז
ישראל הזהירם ואמ׳ רעו כי לא לאדם תשפטו כי ליי׳ לפי׳ אמר ואתה תחזה מכל ד״ה ב יט ו
העם כלומר במחזה הנבואה ׃ אנשי חיל אלו עשירים ובעלי ממון ׃ יראי אלהים שמות יח כא
שהם יראים מהב״ה ׃ אנשי אמת אמר הקדוש ברוך הוא אני אמת ונתתי לכם
תורת אמת אף אתם העמידו דיינים אנשי אמת שמעמידין הדין לאמתו ׃
וגרסינן במכילתא אנשי חיל עשירים כדי שלא יצטרכו לבריות להחניף ולהכיר תהלים פב יא
פנים בשביל ממון ׃ פי׳ חיל מגזר חיל כי ינוב ׃ וכמו הבוטחים על חילם ׃ יראי תהלים מט ז
אלהים

אלהים שיהיו יראים מדין שמים שאם לא ידונו דין אמת ידונום מן השמים · אבל
כשממנין מי שאינו הגון מה כתיב שם שופטיה זאבי ערב וגומר והתורה צווחת צפנים ג ג
לא תטע לך אשרה וגומר וכי אצל המזבח אסור ליטע הא חוץ למזבח מותר אלא דברים יו כא
לומר לך אל תעמיד דיין שאינו הגון · ומהו אצל מזבח יי' אצל התורה שנאמר
וזאת התורה לעולה ולמנחה וגומר · ועוד גרסינן במדרש משלי כל המעמיד ויקרא ו כו
דיין שאינו הגון כאלו נטע אשרה אצל המזבח שנאמר לא תטע לך אשרה ·
ולא עוד אלא שגורם שממון לעולם שנא' ואשימם כלות' אם הדין הגון ואשימם
לשבח כענין שכתוב שום תשים עליך מלך ואם אינו הגון ואשימם לגנאי כענין
שכתוב והשימותי את מקדשיכם · אמר רבי תנחומא בשם רבי פנחס בר אבין שם כו לא
לא ידעו לעשות נכוחה בשופטי ירושלם הכתוב מדבר האומרים חמס ושוד
בארמנותיהם מה היו עושין לא היו יכולין להעמיד הדין מפני השוחד והחמס ·
וכשהיו כרוכין היה בא הדיין להוכיח לאחד מהם ולהודיעו את דינו והוא רומז לו
ומזכיר לו שם השוחד ומעוורו ועליהם אמר ישעיה ע"ה צופיו עורים כלם כלבי' ישעיה נו י
אלמים · וכי יש כלב אלם וכלב פקח אלא' לומר לך מה הכלב הזה כשאדם
משליך לו פרכסה סוגר את פיו ואינו נובח כך דייני ישראל היו פקחים וכשהיו
נוטלין השוחד היו סוגרין את פיהם למה"ד השחד לאדם שהוא עומד על שפת
הים נטל פלסול קטן ונתן בחכה והטילו לים בא דג גדול ובלעו ונתפס אוי לדג
גדול שנתפס בלא כלום · כי השוחד יעור עיני חכמים · והלא כמה אנשי' לקחו
שוחד ולא נתעוורו הלא שנתעוורו מדרך האמת ואינן רואין חובה לנותנו ולא
עוד אלא שמתעוורים לעתיד לבא כשהצדיקים נהנין מזיו השכינה דכתיב כי
עין בעין יראו וגומר הכל רואין והוא אינו רואה · הכל מתרפאין והוא אינו ישעיה נב ח
מתרפא אלא כך דינו יאמר לו הקדוש ברוך הוא אני פקח בראתיך למה עוורת
עיניך למה היית דורש לא תטה משפט והטית · לא תכיר פנים והכרת · לא
תקח שחד ולקחת · רבי שאל לבבלאי מהו דכתיב חכמת המסכן בזויה וגו' קהלת ט יו
וכי חכמתו של רבי עקיבא בזויה היתה אלא מי שהוא עצמו בוזה את דבריו
יושב ודורש לא תטה משפט ולא תקח שוחד · והוא מטה ולוקח · לא תכירו
פנים והוא מכיר · כל אלמנה ויתום לא' תענון והוא מענה · כמה נאה המוכיח
שהוא מוכיח באמת כמה ברכות הוא מקבל שנאמר ולמוכיחים ינעם ועליהם משלי כד כה
תבא ברכות טוב של מוכיח כשמקבל ברצון · שונאי בצע שונאי ממון' עצמן כל
שכן ממון אחרי' ואין מקבלין שוחד שהשוחד קשה לפני הקדוש ברוך הוא שהוא
דומה לערוד שהוא נושך את החברים כל שכן להדיוטים · וכתיב ושוחד לא
תקח אין צ"ל לזכות את החייב ולחייב את הזכאי שכך נאמר לא תטה משפט ·
אלא אפילו לזכות הזכאין ולחייב החייב · כגון הנותן ידו לדיין לשמשו והמכסה
את רוקו · והמעביר את כנו · והמביא לו דורון ואף על פי שלא קבל אותו
ממנו · ד"א כי השוחד יעור עיני חכמים כל שכן לטפשים · ויסלף דברי צדיקים

כל שכן דברי רשעים ולמה נקרא שמו שוחד שעושה שני אחד הנותנו והמקבלו׳
ושמת עליהם שרי אלפים כמה הויין שש מאות׳ ושרי מאות הוו שתא אלפי׳ שרי
חמשים הוו תריסר אלפי׳ ושרי עשרות שתין אלפי׳ נמצאו דייני ישראל ע"ח
אלפים ושש מאות׳ ושפטו את העם בכל עת תלמוד שאין ממנין על הצבור אלא
בני אדם בטלין לתורה׳ וגרסינן בפרק קמא דשבת רבי אמי ורבי אסי הוו
גרסי בינני עמודי וכל שעתא ושעתא הוו טפחי אעיברא דדשא ואמרי אי איכא
דאית ליה דינא ליעול וליתי׳ ד"א כי השוחד יעור וגומר אומר על טהור טמא
ועל טמא טהור׳ ויסלף דברי צדיקים׳ אומר על אסור מותר ועל מותר אסו׳
צדק צדק תרדוף הלך אחר בית דין שהוא יפה אחר בית דין של ריב"ז ואחר ב"ד
של רבי אליעזר׳ וגרסינן במסכת סוטה משרבו בעלי הנאה נתעוותו הדינין סוטה פ"ט
ונתקלקלו המעשים ואין נחת בעולם׳ משרבו רואי פנים בדין בטל לא תכיר
פנים ופסק לא תגורו מפני איש ופרקו מהם עול שמים והמליכו עליהם עול ב"ו׳
משרבו לוחשי לחישות בדין רב חרון אף ונסתלקה שכינה מישראל שנא׳ אלהים תלים פב א
נצב בעדת אל׳ משרבו מי שאחרי בצעם לבם הולך רבו האומרים לרע טוב
ולטוב רע וריבה הוי בעולם׳ משרבו מטילי מלאי על בעלי בתים׳ רבה שוחד
והטיית המשפט ופסקה הטובה׳ משרבו בעלי מקובלני טובתך מוחזקני
טובתך רב איש הישר בעיניו יעשה גבוהים הושפלו ושפלים הוגבהו ומלכותא
אזלא ומתכוולא׳ משרבו מקבלי מתנות נתמעטו הימים ונתקצרו השנים משום
שנאמר שונא מתנות יחיה׳ וגרסינן בכתובות אמר רבי ינאי בא וראה כמה משלי טו כז
סמויות עיניה׳ של מקבלי שוחד אדם חש בעיניו נותן ממון לרופא ספק מתי כתובות פ יג
ספק אינו מתרפא והן נוטלין שוה פרוטה ומסמין עיניהם׳ ד"א ויסלף דב׳
צדיקים אפילו צדיק גמור ונוטל שוחד אינו נפטר מן העולם בלא טירוף דעת׳
וכל דיין המטה את הדין אינו נפטר מן העולם עד שיחסר מאור עיניו׳ אמר רב
פפא לא לידון איניש דינא למאן דמאכי ליה דלא חזי ליה זכותא׳ תנו רבנן
ושוחד לא תקח אינו אומר שוחד ממון אלא אפילו שוחד דברים נמי אסור׳ היכי
דמי שוחד דברים כי היכי דשמואל דקא עבר במעברא אתא ההוא גברא יהב
ליה ידא לסוף אמר להו דינא אית לי אמר ליה פסילנא לך לדינא׳ מר עוקבא
הוה שדי רוקא קמיה אתא ההוא גברא כסייה לסוף אמר ליה דינא אית לי אמר
ליה פסילנא לך לדינא׳ אמימר הוה יתיב ודאין דינא פרחא גדפא ויתיב
ארישיה אתא ההוא גברא שדייה מרישיה׳ לסוף אמר ליה אית לי דינא אמ׳ ליה
פסילנא לך לדינא׳ רבי ישמעאל ברבי יוסי הוה רגיל אריסיה דהוה מייתי ליה
כנתא דפירי כל מעלי דשבתא ההוא יומא אייתי ליה בחמשה בשבת אמר ליה
מאי האי אמר ליה דינא אית לי ואמינא בהדי דאתינא ודאין לי דינא אייתי ליה
למר אמר ליה לא מידן דאינכא לך ולא משקל שקילנא מינך אייתי ליה זוגא
דרבנן וקא דאינו ליה בהדי דקא אזיל ואתי אמ׳ אי בעי טעין הכי ואי בעי טעין

הכי

הכי אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי אוי למקבלי שוחד ומה אני לא נטלתי ואם נטלתי שלי הייתי נוטל מקבלי שוחד עאכו"׳ רבי ישמעאל בן אלישע אייתי ליה ההוא גברא ראשית הגז אמר ליה מאי האי לא הוה לך כהן אחר דיתיבת ליה אמר ליה דינא אית לי ואמינא בהדי דאתינא אייתי ליה למר׳ אמר ליה לא דינא דיינא לך ולא מיסקל שקילנא מינך אייתי ליה זוגא דרבנן וקא דייני ליה בהדי דקא אזיל ואתי אמר אי בעי טעין הכי ואי בעי טעין הכי אמר רבי ישמעא׳ אוי להם למקבלי שוחד ומה אני שלא נטלתי ואם נטלתי שלי הייתי נוטל מקבלי שוחד עאכו"׳ רב ענן אייתי ליה ההוא גברא שלתא דגלדכי פירוש של מלח דגים׳ אמר ליה מאי האי אמר ליה דינא אית לי ואמינא בהדי דאתינא אייתי ליה למר אמר ליה לא מידן דאינא לך ולא מסקל שקילנא מינך׳ אמר ליה דינא לא תידון׳ מסקל אמאי לא תשקול מ"ט מנע לי מר מלהביא בכורי׳ דתניא ואיש בא מבעל שלישה ויבא לאיש האלהים וגומר וכי אלישע אוכל ביכורים הוה מלכים ב ד מב
אלא לומר לך כל המביא דורון לת"ח מעלה עליו הכתוב כאלו הקריב בכורים אמר ליה מסקל לא בעינא למשקל והואיל ואמרת משקל שקילנא׳ דאין לא דאינא לך׳ אתא לקמיה דרב נחמן ואמר ליה אנא ענן פסילנא להאי גברא לדינא כי אתא הוה קאים בדינא דיתמי אמר ליה הא דפסיל ליה הכי קרי ביה הוא האי מצות עשה והאי מצות עשה כבוד תורה עדיף. פסקיה לדינא דיתמי ואתחיה לדינא דההוא גברא כי חזא בעל דיניה יקרא דעבד ליה אסתתם טענתיה׳ רב ענן הוה שכיח אליהו גביה והוה מתני ליה סדר אליהו כיון דעבד הכי אסתלק ולא אתא עד דיתיב בתעניתא ובעא רחמי ואיתי לגביה כי אתא הוה מבעית ליה בעותי עבד תיובתא ואכחיה ויתיב ליה עד דאסיק ליה סדריה והיינו דאמרי׳ סדר אליהו רבה וסדר אליהו זוטא׳ פי׳ רב ענן היה בא אליהו אליו והיה שונה עמו סדר מן הגמרא ואחר שאירע זה המעשה נסתלק אליהו ולא בא אליו עד שישב בתענית ובא אליו והיה מבהילו ואומר לו עשה תשובה ואחר כך שנה לו סדרו והסדר שהיה שונה לו בתחלה נקרא סדר הגדול והסדר שהיו שונין אחר זה המעשה נקרא סדר קטן׳ וגרסינן במכילתא
יתום לא ישפוטו וגומר רבי אלעזר אמר בראשונה היה אדם מת בירושלם והיו ישעיה א כג
ממנים אפוטרופוס על היתומים והיתה אלמנה תובעת כתובתה אצל היתומים והם הולכים אצל הדיינין ומזכאין אותם עם האפוטרופוס וריב אלמנה לא יבא אליהם׳ אמר רבי יוחנן בראשונה היה אדם עולה לדון בירושלם והיה הדיין אומר לו בקע לי שני בקעיות של עצים מלא לי שתי חביות של מים והיו יגיעותיו כלים ויוצא בפחי נפש׳ והיתה האלמנה שומעת בו ואומרת לו מה נעשה בדינך והוא אומר כל יגיעותיו לא הועיל לו כלום והיתה אומרת ומה אם זה שהוא איש לא הועילו לו כלום אני שאני אלמנה על אחת כמה וכמה חוזרת לא

ויקרא יט טו אדרא הוא דכתיב וריב אלמנה לא יבא אליהם · תנו רבנן בצדק תשפוט עמיתך הוי דן את חבירך לכף זכות תאני רב יוסף עמיתך עם מי שאתה בתורה ובמצות השתדל לדונו יפה · רב הונא בריה דרב עולא הוה ליה דינא קמיה דרב נחמן שלח ליה רב יוסף הונא חבירנו עמית בתורה ובמצות · אמר מאי שלח לי ליחנופי ליה הדר אמר למשא תגרי תחלה לשרי פירוש שידין אותו תחלה · אי נמי לשורא דדייני · דביתהו דרב הונא הוה לה דינא קמיה דרב נחמן אמר היכי אעביד איקום מקמה אסתתמן טענייה דבעל דינא לא איקום מקמה אשת חבר היא והרי היא כחבר אמר ליה לשמעיה אפרח בר אווזא ואטרי עלאי · ומי שהוא הגון ויראת חטא אל ימנע עצמו להיות בצרכיהם של ישראל ולעמוד עליהם בכל דרכיהם וישא משאם

משלי כט ד ויסבול טרחם והעושה כך הרי הוא מקיים את העולם שנאמר מלך במשפט יעמיד ארץ וגומר אבל המונע עצמו מליטא משאם ולגדור פרצותיהם ועושה עצמו כתרומה הפרושה מן העיסה הרי זה הורס העולם ומחריבו שנאמר ואיש תרומות יהרסנה ·

מעשה ברבי אבהו כשבא להסתלק מן העולם נכנסו חכמי ישראל אצלו ומצאוהו שהוא בוכה אמר ליה למה אתה בוכה הלא כל ימיך יגיע בתורה הייתה כל כך תלמידים העמדת ולא עוד אלא שמדה יתירה בך שלא נתעסקת בדינים אמר להם עליה אני בוכה שלא נשאתי במשאן של ישראל וקיימתי מה שנאמר ואיש תרומות יהרסנה · ומה שאז״ל מי שהוא הגון אל ימנע מליטא משאן של ישראל הני מילי כשהכל צריכין לו ומבקשין לשמוע ממנו אבל מקצ׳ הצבור צריכין לו ומקצתן אין צריכין לו מקצתן מקרבין אותו ומקצתן מרחקין אותו דין הוא שידחה מהם ואל יטיל מחלוקת בישראל · וחייב אותו דיין או פרנס או נשיא שימחול על כבודו ואל יטיל מחלוקות בישראל · וכל הבורח מן השררה השררה רודפת אחריו · והרודף אחריה היא בורחת ממנו שכן מצינו בשאול שברח מן השררה ורדפה אחריו · ואבשלום רדף אחריה וברחה ממנו · ולא יאהוב אדם את השררה כדי להטות המשפט ולשאת פני חביריו וקרוביו וכדי לעשות נקמה באויביו שלא כדין · וכדי לחמוס ולגזול בני העניים והאמללים שאין להם מחזיק בידם ויצעקו ואין מושיע להם · והעושה כך גורם פורענות הרבה לו ולעולם · דתניא כל המטיל אימה יתירה על הצבור שלא לשם שמים אין לו חלק לעה״ב כדגרסינן במסכת ר״ה ונתנו חתיתם בארץ החיים אמר רב חסדא זה פרנס המטיל אימה יתירה על הצבור שלא לשם שמים · ואמר רב יהודה כל פרנס המטיל אימה יתירה על הצבור

איוב לז יג שלא לשם שמים אינו רואה בן ת״ח לעצמו שנאמר לכן יראוהו אנשים לא יראה כל חכמי לב · ואפי׳ מלך ישראל אין צריך להטיל אימה יתירה על הצבור אלא

נקיה

יהיה משפטו בצדק וידין דין יתום ואלמנה ולא יגבה לבו במלכותו ׳ והמלך
הנוהג כשורה וכדין בענוה ובכניעות יחיה ויאריך ימים וממלכתו מתקיימת
בידו וביד בניו שנאמר לבלתי רום לבבו מאחיו וגו׳ וגרסינן בפ׳ חלק אמר רבי דברים יז כ
אלעזר כל פרנס שמנהיג את הצבור בנחת בעה״ז זוכה ומנהיג אותם לעה״ב סנהדרין פ׳
שנאמר כי מרחמם ינהגם וגו׳ אבל המלך הנוהג שלא כשורה וגוזל וחומס והורג ישעיה מט י
ושטוף בנשים ובתענוגים אין מלכותו מתקיימת בידו ויורד מגדולתו ומכסאו
ומעשה בלשצר יוכיח ׳ ואמר החכם ששה דברים מפסידין את המלכות שלשה
מהן מן המלך עצמו ׳ וג׳ במקרה ׃ שלשה מצד המלך ואלו הן אחד השטוף
בזמה ומכבל את כבודו בנשים ורודף אחריהם הרי זה בידוע שמתתו קלה ואין
לו גבורת מלך ׳ ב׳ ההורג תמיד את שריו וחייליו בלי פשע ומחרף ומקלל בחנם ׳
ומשפיל לאחד ומרים לאחר שלא כדין ומחר משפיל לזה ומקי׳ לזה הרי זה כאחד
הנבלים שאינם מקיימין דבריהם ומתוך כך קושרין עליו ומורידין אותו
ממלכותו וזה וכיוצא בו אין עליו הוד מלכות ׳ ג׳ העושה מלחמות בארצו בעת
השלום וכשאין באין לו אויבים וצרים יעשה מלחמות עם גדודיו וחייליו והורגין
אלו את אלו וכובשין לעבדין אלו את אלו כאויבים והן עושין דרך שחוק הרי זה
מסלק ממנו יראת המלכו׳ ורודף אחרי הוללות וסכלות ועל זה אמר שע״ה לשחוק קהלת ב ב
אמרתי מהולל ׳ ושלשה מהן במקרה ואלו הן א׳ אם ימותו שריו ועבדיו ובעלי
עצתו ויפקדו ממנו חכמיו וזקניו ויצטרך לעצת הנערים ומעשה רחבעם יוכיח׃
ב׳ אם יבאו עליו מלחמות ויקיפוהו אויבים וצרים ויתקבצו מלכים רבים להלחם
בו לא יוכל שאת ראש לפניהם ׳ ג׳ אם יהיה בארצו רעב גדול שנים רבות שנה
אחרי שנה או דבר או כיוצא בהם ׳

וצריך הדיין לעשות דין אחד ומשפט אחד לכל שנאמר תורה אחת וגומר במדבר ד טו
ולא יבוש מן הגדולים ולא יטה משפט הקטנים ולא יכיר פנים
במשפט לדל ולאביון שנאמר לא תשא פני דל וגו׳ שמא תאמר עני הוא זה הואיל ויקרא יט טו
ואני והעשיר חייבין לפרנסו אזכנו בדין ונמצא מתפרנס בנקיות לכך נאמר
לא תשא פני דל ׳ או שתאמר עשיר הוא זה היאך אבייישנו ואראה בבשתו לכך
נאמר לא תהדר פני גדול ׳ שכל המהדר פני גדול חייב מיתה שכן מצינו
בסנהדרין שהדרו לינאי המלך ובא גבריאל והרגן ׃

מעשה בינאי המלך שהרג עבדו את הנפש אמר להם רבן שמעון בן
שטח לחכמים תנו עיניכם לשמים ונדון אותו ׳ שלחו לו עבדך
הרג את הנפש ׳ שלח להם העבד שלחו לו בא אתה וקבל העדות שכן כתיב
והועד בבעליו בא ויסב לפניהם ׳ אמר ליה שמעון בן שטח ינאי המלך עמוד שמות כא כט
על רגליך שלא לפניכו אתה עומד אלא לפני מי שאמר והיה העולם שנאמר
ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני יי׳ ׳ אמר ליה ינאי לא כשם שאתה דברים יט יז
אומר

אומר אלא כשם שחבריך אומרין פנה לימין כבשו פניהם בקרקע אמר לשם
בעל פקודות יפרע משם בא גבריאל וחבטן בקרקע באותה שעה גזרו מלך
יומא פ״ב לא דן ולא דנין אותו ׳ וגרסינן במסכת יומא אמר רב יהודה אמר שמואל למה
לא נמשכה מלכות שאול מפני שלא היה בה דופי דאמר רבי יוחנן משום ר׳ שמעון
בן יהוצדק אין מעמידין פרנס על הצבור אלא א״כ יחשוב קופה של שרצי׳ תלויה
לו מאחוריו שאם תזוח דעתו עליו אומר לו חזור לאחורך ׳ וגרסינן במדרש
תלים פ״ב ג השכם שפטו דל ויתום עני ורש הצדיקו ׳ לא שתאמר שיצדיק אותם ברשע אלא
אלא בין לזכות בין לחובה הצדיקו עליהם הדין שלא תאמר הואיל וזה עני
ויקרא יט טו אטול מזה ואתן לזה ׳ אמרה תורה לא תשא פני דל שכל העולם שלי הוא שנא׳
חגי ב ח לי הכסף ולי הזהב וגו׳ א״ר בר נחמני אמר רבי יוחנן כל דיין שנוטל ממון מזה
משלי כב כג ונותן לזה שלא כדין הקדוש ברוך הוא גובה את נפשו שנא׳ וקבע את קובעיהם
נפש ׳ אמר רבי חמא בר חנינא אמר הקדוש ברוך הוא לא די לרשעים שנוטלין
ממון מזה ונותנין לזה שלא כדין אלא שמטריחין אותי להחזיר ממון לבעליו
אמר רבי נחמיה כך היה מנהגם של דייני׳ בעלי דינין עומדין לפניהם ושומעי׳
דבריהם ומוציאים אותם לחוץ ונושאין ונותנין בדבר ׳ גמרו את הדבר היו
מכניסין אותם והדיין שבדיינים אומר איש פלו׳ אתה זכאי איש פלו׳ חייב ׳
וגרסינן באלה הדברים רבה אמר רבי חייא בר אבא סדר הדין כך הוא ׳
התובע טוען והנתבע משיב והדין הכריע אמר רבי סימון צריך הדיין לשנות
מלכים א ג כג הטענות מפיו ׳ וממי אתה למד משלמה עליו השלום דכתיב ויאמר המלך זאת
אומרת בני החי וגו׳ אמר ר׳ אלעזר שמעתי רוצה הדיין להושיב את האנטריקין
שמושיב ובלבד שלא יהיה אחד יושב ואחד עומד דאמר רבי ישמעאל היו שני
בני אדם באין אצל הדיין לדין אחד עני ואחד עשיר אומר לעשיר או לבוש כמו
שהוא לובש או הלבישהו כמותך ׳ כל כך כדי שלא ישא פנים לעשיר ויטה משפט
העני פי׳ אנטיריקון בעלי דינין ׳ ולא יהיה האחד מדבר כל צרכו ולבעל דינו
אומר קצר דבריך ׳ וגרסינן באבות דרבי נתן היה אחד כשר ואחד שאינו כשר
אל תאמר זה שהוא כשר דבריו נאמנים וזה שאינו כשר אין דבריו נאמנים ׳ היה
אחד עני ואחד עשיר אל תאמר זה שהוא עשיר נראה דבריו נאמנין זה שהוא
עני אין דבריו נאמנים ׳ אלא כשם שתשמע דברי עשיר כך תשמע דברי עני
דברים א יז שנאמר לא תכירו פנים במשפט ׳ וגרסינן באלה הדברים רבה אמר רבה
בר רב הונא צורבא מרבנן ועם הארץ דאית להו דינא בהדי הדדי מותבי׳ ליה
לצורבא מרבנן ׳ ולעם הארץ אמרינן ליה תיב ׳ ואי קאים לית לן בה ׳ ואל
יחזיק זכות לזה וחובה לזה עד שישמע אמתת הדין דתנן וכשבעלי הדין עומדין
לפניך יהיו בעיניך כרשעים ר״ל קודם שנתברר לך דינם יהיו בעיניך שניהם
כרשעים שכל אחד מהם מרמה את חבירו ׳ ואחר שתחקור ותדע דבריהם

ונתחתיך

ותחתוך הדין יהיו בעיניך כצדיקים · ואל תאמר זה בקש לזה מה שלא היה לו
אבלו אם זה נשבע לשקר לזה או זה כפר ממונו של זה לא יהיו בעיניך כצדיקים
שקבלו עליהם הדין ובאין לדון וקבלו עליהם דין תורה וגרסינן במדרש
השכם לא גלתה ירושלם אלא על שלא העמידו את הדין שנאמר היו שריה כאילי' איכה א ו
וגו' מה אילים ראשו של זה בצד זנבו של זה כך דייני ישראל שבאותו הדור זה
כובש פניו מפני זה וזה כובש פניו מפני זה · וכך אמר להם הנביא שריך סוררי' ישעיה א כג
וחברי גנבים וגו' מהו שלמונים שהיו אומרי' זה לזה שלם לי ואני אשלם לך ·
עשה עמי היום ואני אעשה לך למח' · והנביא צווח צדק ילין בה ועתה מרצחי' ·
חכיתי להם שיעמידו השופטי' ויקיימו את הדין והם לא עשו כן אלא עשו שלהם
עיקר ואת הדין טפלה · ולפי' יי' במשפט יבא וגו' גזלת העני בבתיכם וכי שם ג יד
בביתם היתה הגזלה אלא מתוך שצווחין היתומים והאלמנות והעניים על
גזילותיהם והם מעלימים עיניהם מעלה עליהם הכתוב כאלו הגזלה בבתיהם
לפי' אמ' הקדוש ברוך הוא אין לי חפץ בקרבנותיכם ולא בחדשיכם ובמועדיכ' ·
שנאמר לא תוסיפו הביא מנחת וגומר וכתיב חדשיכם ומועדיכם וגומר וכתיב שם א יג
ובפרשכם כפיכם וגו' אמרו ישראל לפני הקדוש ברוך הוא מה נעשה וישוב
חרון אפך · אמר להם למדו היטב דרשו משפט אשרו חמוץ וגומר וכל דיין
שמטה את הדין גורם שממון לעולם שנאמר שמעו ראשי בית יעקב וקציני בית מיכה ג ט
ישראל המתעבים משפט ואת כל הישרה יעקשו וגו' ועל יי' ישענו לאמר הים יי'
בקרבנו ולא תבא רעה לכן מביא עליה שלשה פורעניות · שנאמר לכן בגללכ'
ציון שדה תחרש וירושלם לעיים תהיה והר הבית לבמות יער · אוי לו לדור ירמיה כו יח
ששופטין את שופטיהן אוי לדור שצריכין השופטים להשפט כדורו של אלימלך
שנאמר ויהי בימי שפוט השופטים וגו' · אוי לו לדור שאין שומעין לשופטיהן רות א א
כשהם ישרים שנאמר וגם אל שופטים לא ישמעו · ומי היו רב אמר דבורה
וברק היו ריב"ל אומר שמגר ואהוד היו · רב הונא אמ' דבורה ויעל היו · וגרסינן
בפ"ק דחגיגה אר"שבל כל המטה דינו של בר כאלו מטה דינו של מעלה · והשופט
המטה את הדין נקרא רשע כדגרסינן במסכת שבת אר"שבל מאי דכתיב שבת פ' ג
כי כפיכם נגואלו בדם ואצבעותיכם בעון וגו' כפיכם בדם אלו הדיינין · ישעיה נט ג
ואצבעותיכם בעון אלו סופרי הדיינין · שפתותיהם דברו שקר אלו עורכי
הדיינים · ולשונכם עולה תהגה אלו בעלי דינין · וכל דיין שמחליף ואומר על
טוב רע ועל רע טוב אוי לו וחבל עליו א"ל הקדו' ברוך הוא לדיין אין אתה יודע
שכשאתה מטה את הדין שלשכינתי אתה מטה ולפי' אני מזהיר לא תטה משפט ·
ומה אני עושה וקרבתי אליכם למשפט והייתי עד ממהר וגומר כמה מכוער מלאכי ג ה
הדיין שיאמר לבעל דין הכחשת הגזילה והוא גזלן וגזלת אחרים בין שניו
וכשיצא לחוץ הכל מרננים אחריו ונמצא שם שמים על ידו מתחלל · מה אומרי'
עליו אוי לו אוי למולידו שרואה היה חכמתו ובינתו ראוי היה שלא בא לעולם אלא

צפני׳ ב א צריך לקשט את עצמו ואח״כ מקשט את אחרים שנאמר התקוששו וקושו ונומר
מעשה בדיין א׳ שהיה לו אילן אחד בתוך חבירו והיה מחסיך על בית חבירו
ומן הדין היה לקצץ אותו אלא שלא היה יודע שהיה מחסיך על בית חבירו והיה
הניזק מתרעם ואמר פלוני הדיין מחסיך על ביתי ולא היה אומר כלום לדיין
כסבור שלא יכרות אותו באו לפניו שני אנשים לדין ואמר הטוען פלוני זה יש לו
אילן בתוך ביתו והוא מחסיך על ביתי כוה עליו לכרות אותו אמר ליה הנטען
איכו מן הדין שאכרות אותו והיה סבור שהיה מסביר לו פנים הדיין בשביל
שהיה לדיין אילן מחסיך על בית חבירו ׳ מיד נזכר הדיין שהאילן שלו היה
מחסיך על בית חבירו אמר אם אגזור על זה שיכרות אילנו מיד הוא אומר לי
ולמה אין אתה כורת את שלך שהוא מחסיך על בית פלוני מה עשה הדיין אמר
להם לכו ושובו למחר עד שאברר את הדין יפה מיד כרת הדיין את אילנו ׳ ליום
מחר באו לפניו אמר לבעל האילן לך כרות את אילנך ׳ אמר ליה טול קורה
מבין עיניך ואטול אני קיסם מבין שיני ׳ אילני הוא מן הדין לכרתו ושלך שהוא
מחסיך בית פלוני איכו דין לכרתו א״ל לך אתה כרות את שניהם שלי ושלך מיד
הלך וראה שכרת הדיין את אילנו וכרת גם הוא את שלו ׳ לעולם יהיה הדיין
זהיר בדין שבשכר הדין נתן הקדוש ברוך הוא תורתו לישרא׳ כדגרסינן בואלה
שמות רבה אמר משה לישראל הרי נתן לכם הקדוש ברוך הוא את תורתו אם
אין אתם עושין את הדינין נוטל הוא את תורתו מכם שלא נתנה לכם אלא ע״מ
תלים צט ד שתעשו את הדינין שנאמר ועז מלך משפט אהב ׳ ואם עשיתם הדינין עתיד
ישעי׳ א כו הקדוש ברוך הוא להחזיר לכם בתי דינין שלכם ובה״ה שנאמר ואשיבה שפטיך
כבראשונה וגו׳ וכל דיין שאינו דן דין אמת לאמתו כב יכול הב״ה מסלק שכינתו
ועולה לשמים והמלאכי׳ אומרי׳ רבון העולמים מהו והוא אומר ראיתי את הדיין
תלים יב ו שהוא נושא פנים ועמדתי משם שנאמר משוד עניים מאנקת אביוני׳ וגו׳ ונרסי׳
בואלה הד״ר רבי אליעזר ור״ש בר נחמני ׳ ר׳ אליעזר אומר אם היית יודע שהדין
עמו אל תסביר לו פנים שלא יהו אומרים מתחלה היה רוצה לזכותו ׳ ור״ש בר
נחמני אומר אם תדע שאין הדין עמו הסביר לו פנים שלא יאמרו מתחלה היה
רוצה לחייבו ׳ דרש רבי יאשיה ואיתימא רב נחמן בר יצחק מאי דכתיב בית
ירמיה כא יב דוד דינו לבקר משפט ׳ וכי בבקר דנין וכל היום כלו אין דנין אלא אם ברור
לך הדבר כבקר אמרהו ואם לא אל תאמרהו ׳ אמר רבי חייא בר אבא אמר
רבי יוחנן מהכא אמור לחכמה אחותי את ׳ אם ברור לך הדבר כאחותך
שאסורה לך אמרהו ואם לאו אל תאמרהו ׳

וצריך הדיין להמתין בדינו ולעיינו יפה דתנן הוו מתונין בדין וכתיב
ישעיה א יז אשרו חמוץ ופי׳ ז״ל אשרי דיין המחמץ את הדין ׳ ועוד גרסינן
בספרי אם בא לפניך דין אחד שנים ושלשה פעמים ויבא אחר כיוצא בו אל
תחתכהו מיד ׳ כלומר פשוט הוא אצלי אלא חזור ועיין בו שמא הוא הדין זה

בענין

בענין אחר׳ דרש בר קפרא מ״ל הא מילתא דאמור רבנן הוו מתונים בדין
שמות כ כג דכתיב לא תעלה במעלות וגו׳ וסמיך ליה ואלה המשפטים וגומר אשר תלמדם
מבעי ליה אמר רבי חייא ואיתימא רבי חייא בר אבא אלו כלי הדיינין מקל
ורצועה סנדל ושופר ׳ רב הונא כד הוה נפיק לדינא אמר אפיקו לי מאני
חנותאי ׳ מאי ניהו רצועא וסנדלא ושופרא ׳ רצועה להלקות ׳ סנדל
לחליצה ׳ שופר לנדות ׳ אר״שבל כרוך את הדין ואח״כ חתכהו ׳ בין איש
ובין אחיו אמר רב יהודה אפי׳ בין בית לעליה ׳ ובין גרו אפי׳ בין תנור וכירים ׳
כקטן כגדול תשמעון אר״שבל יהא חביב עליך דין של פרוטה כדין של
מאה מנה ׳

וצריך לחקור את העדים יפה יפה אם עדי שקר הם דתנן שמעון בן
שטח אומר הוי מרבה לחקור את העדים וכו׳ ׳ וצריך הדיין
לעשות פשרה בין בעלי דינין כדגרסינן במדרש השכם שנים שבאו לדין לדון
קודם שישמעו דבריהם או משישמעו דבריהם ולא ידעו להיכן הדין נוטה בד״
רשאין לומר להם צאו ועשו פשרה ׳ ולעולם יפה כח הפשרה מכח הדין ׳
אבל משישמעו דבריהם ויודעין להיכן הדין נוטה אין רשאין לומר להם עשו
משלי יז יד פשרה שנאמר פוטר מים ראשית מדון ולפני התגלע הריב נטוש ׳ ר״ל קודם
שיתגלע לך הדין אתה רשאי לנטשו ׳ ובד״ מכין ועונשין שלא מן התורה כדי
כ״ע ס״ג לעשות סייג לתורה שנאמר הן למות הן לשרושי וגומר וגרסינן במכילתא תאני
רב יוסף והודעת להם זו בית חייהם ׳ את הדרך זו ג״ח ׳ ילכו זה בקור
חולים ׳ בה זו קבורה ׳ ואת המעשה זה הדין ׳ אשר יעשון זו לפנים
משורת הדין ׳ אמר רבי יוחנן מפני מה חרבה ירושלם מפני שדנו בה דין
תורה ולא עבדו לפנים משורת הדין ׳ בא וראה כמה גדול כח הדיין שדן דין
אמת לאמתו כדגרסינן בפ״ק דשבת רב חסדא ורבה בר רב הונא הוו יתבי
שמות יח יג בדינא כל יומא הוה קא חלים לביהו תנא להו רב חייא מרפתי ויעמד העם על
משה וגו׳ וכי תעלה על דעתך שמשה היה יושב ודן כל היום כלו תורתו אימתי
היה נעשית אלא לומר לך כל דיין שדן דין אמת לאמתו אפי׳ שעה אחת ביום
מעלה עליו הכתוב כאלו נעשה שותף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית
כתיב הכא מן הבקר עד הערב וכתיב התם ויהי ערב ויהי בקר ׳ עד מתי
יושבין בדין אמר רב ששת עד זמן סעודה אמר רב חסדא מאי קראה אי לך
קהלת י טז ארץ שמלכך נער וגו׳ אשריך ארץ שמלכך בן חורין ׳ אי לך ארץ ׳ כל ענין
מפסוקי ספר קהלת הפסוק הראשון הפך מן הפסוק שלאחריו ולפיכ׳ כשאמ׳ אי
לך ארץ שמלכך נער היה לו לומר אשרך ארץ וגו׳ שא ר״ל נער שיצר הרע שולטת
בראשית ח כא בו שנאמר רע מנעוריו ׳ ובן חורין מיצר הטוב ׳ ושריך בעת יאכלו ר״ל שלא
יתעסקו בתענוגי העולם אלא אוכלין בשעה ידועה ובעת ידוע שצריכין לאכול
כדי לקיים גופן בתורה ׳ ולא בשתי חוזר לענין בן חורין ליצר הרע דתנן

אי זהו גבור הכובש את יצרו וגו' אבל אין המקרא יוצא מידי פשוטו י' אוי לך ארץ
שמלכך נער משמ' ובזה היה ישעיה מוכיח את ישראל ואומ' להם ונתתי נערים ישעיה ג ד
שריהם וגו' מה כתיב בתריה נצב לריב יי' ועומד לדין עמים · לפיכ' חייבין
ישראל למנות דיינין זקנים ישרים ותמימים · ולפי' נקראו זקנים מפני שצריכין
להיות זקנים בשנים ובחכמה ובשאר כל מדות טובות ויהיו צדיקים ואז כתב
לעשות משפט שנאמר שמחה לצדיק עשות משפט · אבל לפועלי און המשפט משלי כא טו
מחתה · מפני ששוברים את שיניהם במשפט שנאמר ואשברה מתלעות עול איוב כט יז
וגו' וכתיב ישמח צדיק כי חזה נקם וגו' וגרסינן במדרש משלי בני אם ערבת תלים נח יא
לרעך וגו' בת"א הכתוב מדבר בשעה שהזקן מתמנה אומ' לו הקדוש ברוך הוא
עד שלא נתמנית לא היית ערב על הצבור עכשיו שנתמנית נעשית ערב שנאמ'
אם ערבת לרעיך · רעיך זה הב"ה שנאמר זה דודי וזה רעי וגרסינן בברכות משלי ו א
אמ"ר יוחנן אין מעמידין פרנס על הצבור אא"כ נמלכין בצבור שנאמר ויאמר שיר ה ח
משה אל בני ישראל ראו קרא יי' בשם וגו' אמר הב"ה למשה משה הגון עליך ברכו' פ' כתרם
בצלאל · אמר לו רבש"ע לפניך הגון לפני לכ"ש אמר ליה אע"פכ לך ואמור להם
לישראל הלך ואמר להם עליכם הגון בצלאל · אמרו לו למשה רבינו עליו השלום
על הקדוש ברוך הוא הגון ועליך הגון עלינו לא כ"ש · ובזכות המשפט שישראל
עושין הקדוש ברוך הוא מחונן ומרחם עליהם ונותן שלום ביניהם ומביא להם
הגאולה ומנחילם א"י ובונה ב"ה ומצמיח קרן לדוד שנאמר כה אמר יי' צבאות זכריה ז ט
לאמר משפט אמת שפוטו וחסד ורחמים עשו וגו' וכתיב שנאו רע ואהבו טוב עמוס ה טו
והציגו בשער משפט אולי יחנן יי' צבאות שארית יוסף · ועבדי דוד מלך עליהם יחזקאל לז כד
ורועה אחד יהיה לכלם ובמשפטי ילכו וגומר · וכתיב וישבו על אדמתם אשר
נתתי לעבדי ליעקב וגומר וכתיב וכרתי להם ברית שלום ברית עולם יהיה
אתם וגומר · תם ·

פרק עשרים בענין דרך ארץ: בכל דרכיך דעהו והוא יישר משלי ג ו
אורחותיך · גרסינן במסכ'
ברכות דרש בר קפרא אי זו היא פרשה קטנה שכל גופי תורה תלויים בה הו ברכו' פ' כתרא
אומר דרך ארץ שנא' בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך וגרסינן במס' סוטה
בפ"ק אריב"ל כל המיישר אורחותיו זוכה ורואה בישועתו של הקדוש ברוך הוא
שנאמר ושם דרך אראנו בישע אלהים · וגרסינן בויקרא רבה מעשה ברבי ינאי תלים נ כג
שהיה מהלך בדרך בא אדם אחד משופע ביותר פי' עשיר · אמר ליה לאיתקבל
גבך · אמ' ליה מה דאהני לך הכניסו לתוך ביתו בדקו במקרא ולא מצאו במשנ'
ולא מצאו בהגדה ולא מצאו · אמר ליה טיב וברך · אמר ליה יברך ינאי
בביתיה · אמר ליה איתיבא מה דאמינא לך אמר ליה אמור אמר ליה אכי
כלבא פתיה דיכאי א"ל למה זכית דתיכול על פתורי א"ל מימי לא שמעתי מל
ביש' וחזרתיה למריה · ולא שמעית תרין דמתקטטין דין לדין ולא הבאתי שלו

פינחס אמר ליה כל הכא דרך אית גבך וקריתך כלבא קרי עליה ושם דרך
אראנו בישע אל"ים:

וגרסינן באבות דרבי נתן רבי אלעזר אומר יהיו לך שתי ידות אחת
בתורה ואחת בדרך ארץ שכל מי שאינו לא במקרא ולא בדרך
ארץ אין זה מן הישוב. א"ר בר נחמני כ"ו דורות קדמה דרך ארץ לתורה
הה"ד לשמור את דרך עץ החיים. דרך זו דרך ארץ. החיים זו התורה. וכל ראשית ג כד
מי שהוא זהיר בדרך ארץ זוכה לראות בנחמה שנאמר ושם דרך אראנו בישע
אלהים. וגרסינן במסכת מכות אמר רב הונא אמר רבי יונתן משינו מן התורה מכות פ"ג
מן הנביאים מן הכתובים בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו. מן
התורה מנין דכתיב לא תלך עמהם קום לך אתם. מן הנביאים מנין דכתיב מדבר כב יב
אני יי' מלמדך להועיל מדריכך בדרך תלך. מן הכתובים מנין אם ללצים הוא ישעיה מח יז
יליץ ולענוים יתן חן. וגרסינן בברכות מרגלא בפומיה דרבי מאיר גמור משלי ג לד ברכות ס"ג
בכל לבבך ובכל נפשך לדעת דרכי ולשקוד על דלתות תורתי. נצור תורתי
בלבך. ונגד עיניך תהיה יראתי שמור פיך מכל חטא. וטהר וקדש עצמך
מכל אשמה ועון ואני אהיה עמך בכל שעה. מרגלא בפומיה דאביי לעולם
יהא אדם ערום ביראת שמים. ויהיה משיב חמה ומרבה שלום עם כל אדם
עם חבריו ועם אחיו ועם קרובו כדי שיהיה אהוב למעלה ונחמד למטה
ומתקבל על הבריות ואפי' נכרי בשוק. מרגלא בפומיה דרבא תכלית תשובה
מעשים טובים שלא יהא אדם קורא ושונה ובועט באביו וברבו או במי שהוא
גדול ממנו בחכמה שנאמר ראשית חכמה יראת יי' וגומר לפיכך צריך אדם תהלים קיא י
להיות בו יראת שמים ודרך ארץ כדי שיהיה רצוי לכל אדם וכדי שתהא רוח
הבריות נוחה הימנו. וגרסינן במסכת שקלים חייב אדם לצאת ידי שמים.
מן התורה מן הנביאים ומן הכתובים. מן התורה מנין שנאמר והייתם מדבר לב כב
נקיים מיי' ומישראל. מן הנביאים מנין שנאמר אל אלהים יי' הוא יודע יהושע כב כב
וישראל הוא ידע. מן הכתובים מנין שנאמר ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים משלי ג ד
ואדם. וכל מי שהוא זהיר בדרך ארץ ומעורב עם הבריות זוכה ומאריך
ימים כדגרסינן במסכת מגלה שאלו תלמידיו את רבי זכאי במה הארכת מגלה פ"ב
ימים אמר ליה מימי לא השתנתי בתוך ד' אמות של תפלה ולא כניתי שם כ"ש רבי יוחנן בן זכאי
רע לחבירי ולא בטלתי מקדוש היום. אימא זקנה היתה לי פעם אחת
מכרה כיפה שעל ראשה והביאה לי יין לקדוש היום. תאנא כשמתה הניחה
לו שלש מאות גרבי יין. וכשמת הוא הניח לבניו שלשת אלפים גרבי יין.
שאלו תלמידיו את רבי אלעזר בן שמוע במה הארכת ימים אמר להם מימי לא
עשיתי בית הכנסת קפנדריא. ולא פסעתי על ראשי עם הקדש ולא
נשאתי כפי בלא ברכה. שאלו תלמידיו את רבי פרידא במה הארכת ימים
אמר להם מימי לא קדמני אדם לבית הכנסת. ולא אכלתי מבהמה שלא

הורמו תרומותיה ולא ברכתי לפני כהן · שאלו תלמידיו את רבי נחוניא
בן הקנה במה הארכת ימים אמר ליה מימי לא נתכבדתי בקלון חבירי · ולא עלתה
על מטתי קללת חברי וותרן בממוני הייתי · שאל רבי עקיבא את רבי נחוניא
משלי טו כז הגדול במה הארכת ימים אמר לו מימי לא קבלתי מתנות שנאמר ושונא
מתנות יחיה · ולא עמדתי על מדותי וותרן בממוני הייתי · שאל רבי אמי את
רבי יהושע בן קרחה במה הארכת ימים אמר לו קצת בחיי אמר לו תורה
היא וללמוד אני צריך אמר לו מימי לא נסתכלתי בצלם אדם רשע דאמר רבי
יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי אסור להסתכל בדמות אדם רשע שנאמר לולי
פני יהושפט אני נושא וגומר וגרסי' בבבא מציעא אמר רבי חנינא הכל יורדין
לגיהנם חוץ משלשה הכל ס"ד אלא כל היורדין לגיהנם עולים חוץ משלשה
שיורדין ולא עולין ואלו הן המכנה שם לחברו · והמלבין פני חברו ברבים ·
והבא על אשת איש · אמר רבה בר חנה א"ר יוחנן נוח לו לאדם שיבא על אשת
איש ואל ילבין פני חברו ברבים והבא על אשת איש מיתתו בחנק ויש לו חלק
לעה"ב אבל המלבין פני חברו ברבים אין לו חלק לעה"ב · אמר מר זוטרא בר
טוביה ואמרי לה אמ' רב הונא בר ביזנא אר"ש חסידא ואמרי לה אמר רבי יוחנן
אמר רבי שמעון בן יוחאי נוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני
בראשית לח כה חברו ברבים מנ"ל מתמר שנאמר היא מוצאת · פירוש כשהיתה יוצאת לישרף
באומר יהודה היתה יכולה לומר מיהודה אני הרה והיה מתבייש וכדי שלא
יתבייש מסרה עצמה לשריפה כדי שלא תלבין פניו ברבים ולא פרסמה הדבר
אלא אמרה לאיש אשר אלה לו לפיכ' ניצלה מן השריפה וזכאו ממנה שלשה בנים
שניצלו מן השריפה חנניה מישאל ועזריה · דרך ארץ נחלקת לד' שערים ·
השער הא' דרך ארץ הראוי להתנהג בה ת"ח : השער השני הראוי לנהוג בה
הזקני' · הג' הראויה לנהוג בה שאר העם · השער הד' הראוי לנהוג בה הנשי' ·

השער הא'

דרך ארץ של ת"ח · דרכן של ת"ח להיות עמלים בתורה לשמה
ומחזרין על המצות ושוקדין על בתי מדרשות ועליה' נאמר
משלי ח לד אשרי אדם שומע לי וגו' רודפי צדק מבקשי שלום לעמם מצטערין עם הצבור
בשעת דחקם כדגרסינן בתענית בפ"ק ת"ר בזמן שהצבור שרויים בצער יחיד
הפורש מהם שני מ"ה המלוין לו לאדם מניחין ידיהם עליו ואומרי' פלוני זה שפי'
מן הצבור אל יראה בנחמת צבור · תניא אידך בזמן שהצבור שרויים בצער
אל יאמר אדם אלך לביתי ואוכל ואשתה ושלום עליך נפשי ואם עשה כן
ישעיה כב יג עליו הכתוב אומר הנה ששון ושמחה הרוג בקר ושחוט צאן וגומר מה כתיב
בתריה ונגלה באזני יי' צבאות אם יכופר העון וגומר אלא חייב אדם
שמות יז יב שיצטער עם הצבור שכן מצינו במשה וידי משה כבדים ויקחו אבן וגומר
וכי לא היה לו כר או כסת אלא אמר משה הואיל וישראל שרויים בצער
אף אני אהיה עמהם בצער והקב"ה כביכול משתתף בצערן של ישראל כדגרסי'

בספרי

שבספרי כל זמן שישראל משועבדין כב יכול שכינה עמהם שנאמר בכל צרתם ישעיה סג ט
לו צר׳ ואין לי אלא צרת צבור צרת יחיד מנין תלמוד לומר יקראני ואענהו תלים נא טו
עמו אנכי בצרה וכן אתה מוצא שכל מקו׳ שגלו ישראל שכינה עמהם גלו למצרי׳
שכינה עמהם שנאמר הנג׳לה נגלתי לבית אביך במצרים׳ גלו לבבל שכינה שמואל א ב כז
עמהם שנאמר למענכם שלחתי בבלה גלו למדי שכינה עמהם שנאמר ישעיה מג יד
ושמתי כסאי בעילם׳ וכשהן חוזרין שכינה עמהם שנאמר ושב יי׳ ירמיה מט לח
אלהיך את שבותך והשיב לא נאמר אלא ושב וכתיב אתי מלבנון כלה׳ וגו׳ יוכל דברים ל ג
המשתתף עם הצבור בעת צרתם עליו הכתוב אומר טוב יי׳ למעוז ביום צרה׳ נחום א ז
לעולם יהא ת״ח נאה בכניסתו וביציאתו ומתעסק בעסק ועוסק בתורה ענין
ושפל רוח זריז וזהיר וממולא טוב ענוג מן הכל ואינו עולב אפילו לקל שבקלים׳
אהוב לכל אדם׳ שפל רוח לאנשי ביתו כל שכן לאחרים ירא חטא מואס כל
טוב העה״ז ואינו דבק אלא בתורה׳ ויאמר כל מה שיש לי בעה״ז אין לי חפץ
כי אם בתורה בלבד לפי שאין העה״ז שלי׳ יושב ושונה ומטנף כסותו לפני
רגלי ת״ח׳ ואין אדם רואה בו דבר מכוער׳ שואל כענין ומשיב כהלכה כנאד
בקוע שנפתח להכנים הרוח אבל לא להוציא׳ וכערוגה עמוקה שמחזקת את
מימיה וכקנקנה זפותה שמשמרת את יינה׳ וכספוג שהוא סופג את הכל׳
ולא יהיה כפתח גדול שמכנים את הרוח ולא כפתח קטן שמכבל את היקרים אלא
כאסקופה התחתונה שהכל דשין בה׳ וכיתד הנמוכה שהכל תולין בה׃ ואם
ילקה בממונו יזכור איוב שלקה בממונו ובגופו׳ ואם ילקה בגופו יזכור דתן
ואבירם שירדו חיים שאולה׳ אל יכשל במראה עיניו׳ לא יבוש משכניו לתת לחם
לאכול יותר מראוי׳ אם אומרין עליו דבר רע ואפילו גדול יהיה בעיניו קטן
כדי שימחול מיד׳ ואם אומרי׳ עליו דבר קטן יהיה בעיניו גדול כדי שיפייס
חבירו מיד׳ יהיה פרקו נאה שזה הוא שבחה של תורה׳ אוהב את התורה
ומכבדה אוהב את הבריות ומכבדם ומקרבן לתורה׳ אוהב שלום ורודף שלום
מעביר על מדותיו׳ ומעביר רצונו מפני רצון אחרים׳ שכך עשתה רחל ללאה׳
ודוד לשאול׳ כל דבריו יהיו לשם שמים׳ חרר לכל המכות. אל יהי נבהל
להשיב׳ משיב על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון׳ ועל מה שלא שמע אומר
לא שמעתי׳ אם שאלוהו אפילו דבר קטן אל יבוש לומר לא ידעתי אלא ילמד
לשונו לומר לא ידעתי שמא יתבדה ויאחז בדבר ויזהר בדבורו ולא יוציא דברי
דופי על פיו׳ מעשה בר״שבא שבא ממגדל עדר מבית רבו והיה רוכב על
החמור ומטייל עליו ודעתו גסה עליו שלמד תורה הרבה מצא אדם אחד מכוער
ביותר אמר ליה מכוער כמה מכוערין מעשיך׳ כך מכוערין בניו של א״עה׳
אמר ליה מה אעשה לך אמור לאומן שעשאני כמה מכוער כלי זה שעשית׳
מיד רבי שמעון ירד מן החמור ונשטתח לפניו ואמר ליה נעניתי לך מחול לי אמ׳
אין אני מוחל לך עד שתלך לאומן שעשאני ותאמ׳ לו כמה מכוע׳ כלי זה שעשית׳
הלך

הלך אחריו כחצי מיל· שמעו אנשי עירו ויצאו לקראתו אמרו לו שלום עליך רבי
אמר להם למי אתם קוראין רבי אמרו לו לזה שמטייל אחריך אמר ליה אם זה
רבי אל ירבו כמותו בישראל· אמר ליה מה עשה לך אמר להם כך וכך עשה לי
אמרו לו אעפ״כ מחול לו אמר להם מוחל אני לו ובלבד שלא יהא רגיל בכך·

לעולם יהיה ת״ח נאה במשאו ובמתנו ובכסותו ובמנעלו ובמאכלו ובמשתייתו·
במשאו ומתנו כיצד צריך שיהא משאו ומתנו באמונה ואל יחליף בדבורו שלא
יאמר מחר אתן ואינו נותן· ואם יש לו כסף אצל חברו לא ילחצנו וידקדק על
עצמו ויפרע מה שיש לו ליתן ואפילו ביותר· ואל ידקדק כל כך על בני אדם
אם יש להם ליתן לו שום דבר מפני שנמצא כאומר שלי שלי ושלך שלך וזו מדת
סדום· בכסותו כיצד לעולם ילבש ת״ח בגדים ממוצעים לא חשובים ביותר
כדי שלא יסתכלו בו בני אדם ולא פחותים ביותר כדי שלא יתגנה ול׳ יצא כשהוא
מבושם לשוק כדגרסינן בברכות אל יצא כשהוא מבושם לשוק אמר רב אחא
בריה דרבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן בזמן שחושדין על הזכור· ואמר רב
ששת לא אמרן אלא בבגדו אבל בגופו זיעא מעברא לה· אמר רב פפא שערו
כבגדו דמי ואמרי לה כגופו דמי· ואל יצא יחידי בלילה מפני החשד ולא אמרן
אלא דלא קבע ליה עידניה אבל קבע ליה עדניה מידע ידיע דלעדניה קא אזיל·
אל יצא במנעלים מטולאים· מסייע ליה לרבי חייא בר אבא דאמר גנאי הוא
לת״ח שיצא במנעלים מטולאים איני והא רבי חייא בר אבא נפיק אמר מר זוטרא
בריה דרב נחמן בטלאי ע״ג טלאי· ולא אמרן אלא בפנתא אבל בגדלאי לית לן
בה· ולא אמרן אלא בימות החמה אבל בימות הגשמים לית לן בה· ולא יספר
עם אשה בשוק· אמר רב חסדא אפילו היא אשתו או בתו או אחותו לפי שאין
הכל בקיאין בקרובותיו· ולא ישב בחבורה של ע״ה מ״ט דלא אתי לאמשוכי
בתרייהו· ולא יכנס באחרונה לב״ה דלמא חשדי ליה בפושעים· ולא יפסיע
פסיעה גסה· דאמר מר פסיעה גסה נוטלת אחד מת״ק ממאור עיניו של אדם
ישעיה ו ג במאי מהדר בקדושא דבי שמשא· ולא יהלך בקומה זקופה· דכתיב מלא כל
הארץ כבודו· וגרסינן במסכת שבת אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן
משלי ח לו כל ת״ח שנמצא רבב על בגדו חייב מיתה שנאמר כל משנאי אהבו מות· אל
תקרי משנאי אלא משניאי· במאכלו ומשתייתו כיצד לעולם ל׳ ירבה ת״ח סעודתו
עם עמי הארץ ולא בכל מקום כדגרסי׳ בפסחים תנו רבנן ת״ח המרבה סעודתו
בכל מקום לסוף מחריב ביתו ומאלמן אשתו ומייתם גוזליו ותלמודו משתכח
ומחלוקות רבות באות עליו ודבריו אינם נשמעים ומחלל שם שמים ושם אביו
ושם רבו וגורם שם רע לו ולבניו ולבני בניו עד סוף כל הדורות· מאי קרו ליה בר
מיחם תנורי פירו׳ שכל כך הוא גרגרן ובזוי ונקלה שמחמם את התנורים כדי
שיאכל מן הפת החמה· רבא אמר בר מרקד ביקוס פר״שי ז״ל כך דרך ליכנין
שוחקין ומרקדין בחנויות להשקות בשכרו· רב פפא אמר בר מלחך פינכי

ר״ל

רצ"ל מלחך הקערות׳ רב שמעיה אמר בר מך רבע׳ פי׳ מקפל לבושו ורובץ
וישן בשוק כדרך הלצים והמשתכרים׳ לשון אחר מך שמתוך שכרותו בא לידי
עניות מלשון כי ימוך אחיך׳ רבע׳ שמתוך עניותו יאכל כסותו וירבץ בביתו
פסחים מ״ט שלא יהיה לו בגד לצאת בו לשוק׳ וגרסינן בפרק אלו עוברין תניא רשב"א
אומר כל סעודה שאינה של מצוה אין ת"ח רשאי לשבוע ממנה׳ אמר רבי יצחק
כל הנהנה מסעודת הרשות לסוף גולה שנאמר אוכלים כרים מצאן וגו׳ וכתיב
עמוס ו ד בתריה לכן ילכו בראש גולים׳ וגרסי׳ בסנהדרין דרש רב אחא בר חנינא מאי
סנהדרין פא דכתיב אל ההרים לא אכל׳ שלא אכל בזכות אבות׳ ועיניו לא נשא׳ שלא הלך
יחזקאל יח ו בקומה זקופה׳ ואת אשת רעהו לא טמא׳ שלא ירד לאומנות חבירו׳ ואל
אשה נדה לא קרב שלא נהנה מקופה של צדקה׳ וכתיב צדיק הוא חיה יחיה׳
וגרסינן בקדושין בפרק קמא אמר רב יהודה לא מסגי ד׳ אמות בקומה זקופה׳
רב הונא לא מסגי ד׳ אמות בגלוי הראש דאמר שכינה למעלה מראשי׳ ויקבע
את סעודתו בזמנה ולא יקדים לאכול קודם זמנה ולא יאחר מפני הסכנה ואימתי
זמנה כדגרסי׳ בפ״ק דשבת ת״ר שעה ראשונה מאכל לודים׳ שניה מאכל יורשים׳
שלישית מאכל לסטים׳ רביעית מאכל פועלים׳ ה׳ מאכל כל אדם׳ ששית מאכל
ת"ח׳ איני והאמר רב פפא רביעית זמן סעודה לכל אדם היא אלא איפוך רביעי׳
מאכל כל אדם׳ ה׳ מאכל פועלים ששית מאכל ת"ח׳ מכאן ואילך כזורק אבן
לחמת׳ ר"ל שאינו מעלה ולא מוריד׳ וי"מ שאכילה מכאן ואילך שהיא כאבן
לחמת שמשברתה׳ אמר אביי לא אמרן אלא דלא טעים מידי בצפרא׳ אבל
אי טעים מידי בצפרא לית לן בה׳ ואם יבא ת"ח לעיר לא יתארח אלא אצל ת"ח
ב"מ פ"ז כדגרסינן בבבא מציעא ת"ר מ"ש גבי אברהם כתי׳ כן תעשה׳ כאשר דברת וגבי
בראשית יח ה לוט כתיב ויפצר בם וגומר אמר רבי אלעזר מכאן שמסרבין לקטן ואין מסרבי׳
שם יט ג לגדול׳ ואל ישנה אדם את עצמו ממנהג המדינה׳ אמר רבי תנחום בר
אבלאי לעולם אל ישנה אדם את עצמו ממנהג המדינה שהרי משה עלה למרום
ולא אכל ומה׳ ירדו למטה ואכלו ושתו׳ אכלו אלא נראי כמי שאכלו ושתו׳
והצדיקים והחסידים כשיבא אורח להם מקבלין אותו בסבר פנים יפות שנאמר
שם יח ה ואקחה פת לחם וגומר וכתיב ואל הבקר רץ אברהם וגומר ויקח חמאה וחלב
וגומר׳ רשעים אומרים הרבה ואפילו מעט אינם עושים מנ"ל מעפרון דמעיקר׳
שם כג כתיב השדה נתתי לך והמערה וכתיב בתריה ארץ ארבע מאות שקל וגו׳ ולבסוף
כתיב וישקול אברהם לעפרון׳ וחייב ת"ח וכל אדם להרעיב את עצמו בשנת
בצורת ואפילו הוא עשיר גדול ויש לו מאכלים רבים כדי שיצטער עם הצבור
בצרתן כדגרסינן בפרק קמא דתענית אמר רב יהודה אמר רב כל המרעיב
איוב ה כ עצמו בשני רעבון ניצול ממיתה משונה שנאמר ברעב פדך ממות׳ פדך יפדך
מבעי ליה אלא מתוך שהרעיב עצמו ניצול ממיתה משונה׳ וצריך ת"ח למשוך
סעודתו ולהאריך על שולחנו כדגרסי׳ בברכות אמ׳ רב יהודה ג׳ דברים מאריכין

ימיו

ימיו של אדם ואלו הן המאריך על שלחנו והמאריך בתפלתו והמאריך בבית
הכסא · ולא יאכל ת״ח מעומד ולא ישתה מעומד ולא ישתין מעומד · ולא יקנח
שקערה ולא ילקק באצבעותיו ולא יאכל כל התבשיל שבקערה אלא ישאיר ממנו
מעט בקערה כדי שלא יראה גרגרן ושאחז״ל מניחין פאה באלפס ואין מניחין
פאה בקדרה · וגרסינן בתעניות אמר רבי יהושע ב״א לעולם לא נצחני אדם
אלא אשה אחת תינוק ותינוקת · אשה מאי היא פעם אחת נתארחתי אצל
אכסניא אחת ועשת׳ לי פולין פעם ראשונ׳ שעדתי ולא הנחתי כלום שניה שעדתי
ולא הנחתי כלום שלישית הקדיחתו במלח כיון שטעמתי משכתי ידי ממנו אמר׳
לי ר׳ מפני מה משכת ידיך ממנו אמרתי לה. כבר שעדתי מבערב אמר׳ לי היה
לך למשוך ידך מן הפת כמו שמשכת ידך מן התבשיל אלא סבורה אני שתניח
פאה שכך אמרו מניחין פאה מן האלפס · תינוקת מאי היא פעם אחת הייתי
מהלך בדרך ראיתי תינוקת אחת אמר׳ לי רבי לא שדה היא זו אמרתי לה בדרך
כבושה אני הולך אמרה לי שכמותך כבושה · תינוק מאי היא פעם אחת הייתי
מהלך ד׳ רך וראיתי תינוק שהיה יושב בפרש׳ דרכים אמרתי לו בני באי זו דרך
נלך ללוד אמר לי זו ארוכה וקצרה וזו קצרה וארוכה הלכתי בקצרה וארוכ׳ כיון
שהגעתי לעיר היו מקיפין לה גנות ופרדסים וחזרתי לאחורי אמרתי לו בני לא
כך אמרת לי זו קצרה אמר ליה ולא כך אמרתי לך זו ארוכה נשקתיו על ראשו
ואמרתי אשריכם ישראל שכלכם חכמים אתם מגדוליכם ועד קטניכם · כללו
של דבר צריך שישמור עצמו מכל רע ודומה לו כדי שלא יראה בו ערות דבר וכדי
שלא תתבזה התורה ונמצא שם שמים מתחלל על ידו · ויזהר בכל ענייניו כדי
שלא יבא לידי גנות ולא יתן מקום לבעלי לשון הרע לספר בגנותו · ואם העושה
כך לא די לו שגופו מכובד על הבריות אלא שהתור׳ מתעלת ומתכבדת על ידו
כדגרסינן בואלה שמ׳ ויתן אל משה ככלתו אר״ל מה כלה זו מקושטת בכ״ד מיני
תכשיטין כך ת״ח צריך להיות זריז בעשרי׳ וארבע ספרים ככלתו אר״ל מה כלה
זו כל ימים שהיא בבית אביה מצנעת עצמה ואין אדם מכירה באתה ליכנס
לחופה היא מגלה פניה כלומר כל מי שיודע לי עדות יבא ויעיד עלי · כך ת״ח
צריך להיות צנוע ככלה זו · ומפורסם במעשים טובים ככלה שהיא מפרסמת
סמ״ג לג א עצמה בחופה הוי ויתן אל משה ככלתו · הא למדת שצריך ת״ח לנהוג דרך ארץ
בעצמו כדי שלא יבא לידי בזיון ואין התורה מתקיימת אם אין עמה דרך ארץ
דתנן אם אין דרך ארץ אין תור׳ וכו׳ ויהיה עניו ולא יגיס לבו בתלמודו ולא יהיה
ברכו׳ פ״ג״ת שמח בהוראה ולא ינהיג עצמו ברבנות לפני גדולים וחכמים כדגרסי׳ בברכות
אמר רב ג׳ דברים מקצרין ימיו של אדם מי שנותנין לו כ״ת לקרות ואינו קורא
משלי ט יא בו דכתיב כי בי ירבו ימיך · ומתוך שן אתה שומע לאו · וכוס של ברכה לברך
בראשית יב ג ואינו מברך דכתיב ואברך מברכך · והמנהיג עצמו ברבנות דאמר ר׳ חמא
בר חנינא מפני מה מת יוסף קודם אחיו מפני שנהג עצמו ברבנות לפניהם ׃

וכשקו רא

שבמקורא בתורה יטול רשות אפילו מתלמידיו וכן מהקדוש ברוך הוא שנטל מ״ה
כדגרסינן בב״ר אר״ש בר נחמני אמר ר' יונתן בשעה שהיה משה כותב את התור'
היה כותב מעשה כל יום ויום כיון שהגיע לפסוק זה נעשה אדם בצלמנו אמר בראשית א כו
לו רבונו ש״ע למה אתה נותן פתחון פה לצדוקי' אמ' ליה כתוב והרוצה לטעות
יטעה · אמר ליה הקדוש ברוך הוא למשה משה האדם הזה שאני בורא בכל יום
ויום גדולים וקטנים יוצאין ממנו ומכאן ילמדו דרך ארץ שאם יבא הגדול ליטול
רשות מן הקטן ממנו ואומר למה אני נוטל רשות מן הקטן ממני והם אומרים לו
למוד מבוראך שהוא ברא את העליונים והתחתונים וכיון שבא לבראות את
האדם נטל רשות ממ״ה · וגרסינן במסכת יומא בפרק קמא ויקרא אל משה וגו'
הקדים קריאה לדבור למדה תורה דרך ארץ שלא ידבר אדם עם חברו אלא אם
כן קורהו · וגרסינן במסכת ר״ה בפרק קמא אשרי הדור שהגדולים נשמעים
לקטנים ק״ו שהקטנים נשמעים לגדולים אלא מתוך שהגדולים נשמעים לקטנים
ישאו הקטנים ק״ו בעצמם ונשמעים לגדולים ומכבדין אותם ומשמשים אותם ·
לפי' צריך התלמיד לנהוג כבוד ברבו ויעמוד לפניו כעבד וישמשנו כדגרסינן
בכתובות אריב״ל כל מלאכות שעבד עושה לרבו תלמיד עושה לרבו חוץ כתובות פ״ו
מהנעלת המנעל והתרתו · אמר רבא לא אמרן אלא במקום שאין מכירין אותו
אבל במקום שמכירין אותו לית לן בה · פי' אם אין מכירין אותו יראה כעבד
נכרי ויחשבו אותו שהוא נכרי · אמר רבי יוחנן כל המונע תלמידו מלשמשו
מונע ממנו חסד שנאמר למס מרעהו חסד · רב נחמן בר יצחק אמר אף איוב ו יד
פורק ממנו יראת שמים שנאמר ויראת שדי יעזוב · ולא ירחוץ תלמיד עם רבו
בבית המרחץ כדגרסינן בפרק ואלו עוברין תאנא לא ירחוץ עם רבו בבית פסחים פ״ג
המרחץ ואם רבו צריך לו לשמשו מותר · ולא יקרא תלמיד לרבו בשמו ·
אלא אם כן קורהו גבירי או מורי או אדוני וכיוצא בו דרך כבוד · וגרסינן
בפרק חלק א״ר יוחנן למה לקה גחזי מפני שקרא לרבו בשמו שנאמר ויאמ' גחזי סנהדרין פ״י
אדוני המלך זאת האשה וזה בנה אשר החיה אלישע · ואין תלמיד נפטר מרבו מלכים ב ח ד
עד שיטול ממנו רשות · והרב נכנס לבית תחלה ואחר כך התלמיד · אם
שניהם שקולין זה כזה בעל הבית נכנס תחלה ואורח אחריו · וכשיוצאין
יוצא אורח תחלה ובעל הבית אחריו · והנפטר מחברו בין שהוא גדול ממנו
בין שהוא קטן ממנו אומר לו הריני נפטר · ואפילו שאר בני אדם חייבין לשמש
לת״ח דאמר רבי מאיר כל מי שיש לו ת״ח בעירו ואינו משמשו חייב מיתה שנאמ'
כי דבר יי' בזה וכתיב מה מצאו אבותיכם בי עול כי רחקו מעלי · וצריך במדבר טו לא
ת״ח להיות תמיד דואג ומשתומם ובוכה ונאנח בלבו על עונות שעשה ועל ירמיה ב ה
חרבן בית המקדש ועל חלול השם מפני הכותי' ועל ישרא' הנפוצים בין האומות
ויכפין העצב והדאגה בלבו ויראה שמחה בפניו כדי שיקבל את כל אדם
בסבר פנים יפות · ויהיה לבו רחב להשיב לכל שואל על שאלתו · ואל יקפיד

על התלמידים אם לא הבינו דבריו׳ ויסבה וישנה להם אפילו כמה פעמים אם לא הבינו׃ ולא יהיה נוטר איבה ולא חומר׳ ולא מדבר במום חבירו׳ סונא מתנות׳ סונא השררה׳ סובל התלאות׳ מודה על הייסורין ואינו בועט בהם׳ ביישן׳ נדיב׳ אם יזכים יעשה׳ ואם יטעה יחזור׃ ולא יתביים לומר טעיתי׳ ולא ימהר במעשיו עד שיודע לו אמתת הדבר׳ לא יהיה מקנטר ולא מקטרג׳ אם יחלוק יהיה לשום שמים׳ ולא יתקנא בחברו ואפי׳ בשררת מי שאינו חכם ממנו כל שכן בשררת מי שהוא חכם ממנו׃ קיים במאמרו׳ אם יאמר הן יעשה׳ ואם יאמר לאו אל יתהפך לומר הן׳ כובש תאותו ויצרו׳ ויהיו כל מעשיו לשם שמים׳ לא ידבר דברים שאין בהם תועלת ולא יחרף לחברו בקורות הזמן׳ קשה לכעוס׳ נוח לרצות׳ שמח בחלקו׳ מכיר את מקומו׳ יודע מומו׳ סומר עונו בלבו ומתחרט עליו׳ שוקד על תלמודו׳ מוחל למי שהרע לו׳ מדבר אמת׳ ומה שגזר בלבו יקיים ודובר אמת בלבבו׳

מעשה ברב ספרא שיצא יום אחד עם תלמידיו לטייל חוץ לעיר פגע בחסיד אחד בא מן הדרך אמר ליה לרב ספרא ולמה טרח מר כל כך׳ כסבור שיצא לקראתו להקביל פניו׳ אמר ליה רב ספרא לא יצאתי אלא לטייל׳ נתביים אותו חסיד אמר ליה תלמידיו לרב ספרא ולמה אמרת כך אמר ליה ומה הייתי משקר׳ אמר היה לך לשתוק אמר ליה אלו שתקתי לא הייתי מקיים ודובר אמת בלבבו וכמדומה לי שהייתי גונב דעתו׳ ויהיה חונן לבריות׳ חומל לאביון׳ מושיע לעני׳ חכם לחכמים׳ אח לצדיקים׳ עמית לתמימים׳ ריע לחסידים רחמן לתלמידים אב ליתומים׳ בעל לאלמנה׳ מזכיר למשכיל׳ מלמד לפתי׳ שמחה לקשה יום׳ וכל המשמש לעגומים ונכאבים ומכנס אבלים ודובר על לב עניים ואומללים מובטח לו שהוא בן העולם הבא כדגרסי׳

תענית פ"ג בפרק סדר תעניות רב ברוקה חוזאה הוה קאי בשוקא אתא אליהו ז"ל אתחזי ליה אמר ליה מי איכא בהאי שוקא ברנש דחזי לעלמא דאתי אמר ליה אין תרין גוברין מן בני עלמא דאתי כינהו׳ אזל בתרייהו אמר ליה מאי עבדתייכו אמר ליה אינשי בדיחי אנן פי׳ שמחים׳ ונחזי איניש דעציב מבדחינן ליה׳ אי נמי אי חזינן תרי דאית להו תיגרא פי׳ מריבה׳ בהדי הדדי טרחי׳ ועבדי׳ שלמא ביניהו׳ ואם ירא מום בחברו יכסה עליו׳ ואם יראה בו מדה טובה יפרסם אותה ויהיה כל אדם בעיניו נכבד מכפשו׳ וכל ת"ח שהוא נזהר בכל ענייניו ומתנהג בהם כשורה בכל מה שכתבתי הרי זה נקרא ת"ח צדיק והגון ויושר ונאמן ומכבד להקדוש ברוך הוא ולתורתו הקדושה ובזכותו הקדוש ברוך הוא מביא שלום לעולם דתנן אמר רבי אלעזר א"ר חנינא ת"ח מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך למודי יי׳ וגומר׳ ישעיה נד יג

השער השני בדרך ארץ הראוי לזקנים כשיראה אדם שזרקה בו שיבה והזקין יפרוש מדרכי הנערים ויפשפש במעשיו· ולא ידמה להם לא במלבוש ולא בדבור ולא באחר מהדברים שהבחורים נוהגים ויפשפש במעשיו ויעשה תשובה· ולא ישב בישיבה של עמי הארץ ושל נערים ולא ישעור בסעודה שהבחורים מסובין בה וישב תמיד עם ת"ח כדי שישמע מפיהם דברי תורה ויזכה בהם לחיי העה"ב וימעט בדבריו ויזהר שלא יוציא דבר מגונה על פיו ולא ירבה מריבה עם שום אדם בעולם ואפי' הרעו לו הרבה ימחול על עלבונו כדי שלא יבא לידי מריבה כלל· וכדי שלא יצא עליו שם רע ויאמר בני אדם ראיתם פלוני אף על פי שהוא זקן כמה הוא בעל דין קשה ומתקוטט עם הבריות· ולא יאכל אכילה גסה· ולא ישתה עד שישתכר· שדברים אלו נגאי הם לבחורים כל שכן לזקנים· ישתכל תמיד בשיבתו ולא ישנה אותה במעשים המכוערים· ולא ירבה שיחה עם הנשי' שכל המרב' שיחה עמהם סופו בא לידי ניאוף· ואז"ל ה' דברים אין הדעת סובלתן ואלו הן דל מתגאה· וזקן מנאף· ועשיר גנב· ופרנס המתגאה על הצבור והמגרש אשתו שנים ושלשה פעמים ומחזירה· ואמר החכם יעצוני כמה יועצי' והוכיחוני כמה מוכיחים ולא הועילו בי תוכחות כתוכחות ימי השיבה· האירו לי מאורי השמש והירח ולא האירו לי כאור שכלי· ונמכרתי לעבד ולעבדים ולא כבשה אותי את תאותי· הריעו לי אויבים ושוטנים ולא היה לי מריע כנפשי בסכלה· הקיפוני הצרות ולא הקיפתני צרה כמדה הרעה שבי· הזיקוני מזיקים ולא מצאתי מזיק לי כלשוני· התהלכתי על הגחלים ונכנסתי בתוך השלהבת ולא שרפתני אש כאש חמתי במשלה בי· רדפוני צוררים ולא השיגוני כי אם עונותי· בחנתי מנוחות העולם ולא מצאתי לנפשי מנוחה כשתעזוב המנוחות· הלכתי דרכים וירדתי ימים וסכנתי בעצמי ולא מצאתי סכנה כסכנת העומד לפני המלכים· השתוממתי במדברות ולא ראיתי שממה כשממות העוני· אכלתי משמנים ושתיתי ממתקים ונתחברתי לעלמות יפיפיות ולא נעמו לי כהשקט וההבטחה· אכלתי מרורות ושתיתי לענה ולא טעמתי מרה כמרור יתית הבנים· ראיתי כמה צרות וכמה טלטולין וכמה חלאי' וכמה מכות רעות ועניות ועמדתי בכולם· ועל אשה רעה לא יכולתי לסבול· נשאתי כברות ברזל והחול והעופרת ולא ראיתי דבר כבד כיראת השם· תרתי בלבי אי זה דבר שבו יקל הנכבד וישבור הגאוה וישפיל הרמים ואמרתי זה הצורך· ירדו בי חצי' ורגמו אותי אבנים ולא הרגשתי כלשון הרע· לכדוני אויבי ושמו עול ברזל על צוארי ולא תשש כחי ולא נשתנית צורתי כאשר נשתנית בדאגה ובאבל· ראיתי כמה עשירים ולא ראיתי עשיר כמי שהוא שמח בחלקו· עשיתי כמה צדקות ולא ראיתי צדקה כמו המשיב אדם נכבד שנתדלדל למקומו· שמחתי במתנות המלכים ולא ראיתי כשמחת ניצול מהם· בקשתי וחקרתי על טובות

שבאדם ולא מצאתי בו טובות כמדות הטובות׃

לעולם יהיה אדם זהיר כשיזקין בתפלתו ובמעשיו הטובים וידע כי עתו קצר ויומו ערב ויתן אל לבו לעשו׳ תשובה וירבה בצדקות ובמצות ובצ״ח וידע וישכיל שכל מעשיו של אדם אינן נמנין אלא באחרונה׳ אם היה כל ימיו רשע גמור ועשה תשובה באחרונה הוא בן העה״ב׳ ואם היה צדיק כל ימיו ובאחרונה הרשיע הרי הוא רשע ונדון בגיהנם לפי׳ צריך לקשט עצמו ולתקן דרכיו וישוב בתשובה לפני הקדוש ברוך הוא ויתן הודאו׳ ותושבחו׳ לפניו שהגיע לזקנה ולשיבה ויתקן עצמו בכל יום ויום כמי שהוא מתקין עצמו לעמוד לפני המלך דתנן התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין׳ ויעלה על לבו כל עונות שעשה ויתחרט עליהם ויעשה תשובה׳ ויהיו תמיד עונותיו נגד פניו ויזכור אותם בכל יום ויום כדי לעזוב אותם וכדי לתקן המעוו׳ כפקידו של מלך שהלך בכל מדינות המלך לגבו׳ הכסף והזהב שהיה להם חוק לתת למלך ולאחר שנבגה אמר עתה יקראני המלך לתת לו כספו וזהבו ולדעת מה עשיתי במדינות מלכותו קודם שיקראני אעיין החשבון יפה ואתקן אותו ואחזור בו בכל עת ובכל שעה׳ ואם גביתי משום אדם שלא כדין אחזירנו כדי שלא ימצא בי שום דופי ולא שום עול׳ וכן צריך האדם לעשות כשיזקין יאמר כבר זקנתי ולא ידעתי יום מותי אתקן כל ענייני בעולם הזה כדי שלא ימצא בי הקדוש ברוך הוא שום רשע וירבה במצות ובזכיות בכל יכולתו ואם התרשל בהם בימי בחרותו יקיים אותם בימי זקנותו מלאד״ם שהיה לו כרם ולא היה אוכל מהענבים כל זמן שהם בכרם כשהגיע זמן הבצירה היה אומר לשלוחו בכל יום ויום הבא לי ענבים מן הכרם אמר ליה שלוחו כל זמן הקיץ לא היית אוכל מהם ועתה אתה אוכל מהם אמר ליה כל ימי הקיץ הייתי אומר עדיין יש לי שהות לאכול מהן ולא הייתי חושש לאכלם ועתה כשהגיע זמן הבצירה אם לא אוכל מהם כל יום ויום יבצרו הכרם ולא אוכל לאכול מהם עוד׳ כך אם התרשל אדם במצות בימי בחרותו כלומר עדיין יש לו זמן לקיימן בימי זקנותו יקיימן מפני שהזקין כבר ואינו יודע מתי ימות היום או למחר׳ ואף על פי שמתים בחורים כמו זקנים אפ״ה יותר מצוי שימותו הזקנים מן הבחורים לפי׳ צריך הזקן להרבות בתפלה ובמצות ובמעשים טובים קודם שימות ויצא מן העולם הזה כנעור וריק׳ וישתדל בכל יכלתו לכבד הבריות כדי שיהיה מכובד מן הבריות׳ דתנן איזהו מכובד וכו׳ והמכבד את הזקנים שכרו הרבה מאד ומקיים מצות עשה מן התורה שנאמר מפני שיבה תקום׃ ואחד מהדברים שצוה רבי יהודה בן בתירא את תלמידיו להיות זהירין בזקן ששכח תלמודו מחמת אונסו׳ ושלא לנהוג בו בזיון דאמר מר לוחות ושברי לוחות מונחות בארון ומכאן שהקדוש ברוך הוא חלק כבוד לזקנים

Margin notes: אבות פ״ב; אבות פ״ד; ויקרא יט לב

לזקנים כדגרסינן בספרי ויאמר יי׳ אל משה אספה לי שבעים איש · לא במדבר יא
במקום אחר ולא בשנים הקדוש ברוך הוא חולק כבוד לזקנים אלא בכל מקום
ומקום שאתה מוצא זקנים הקב״ה חולק להם כבוד שנאמר לך ואספת את זקני שמות ג יז
ישראל · וכתיב ואל משה אמר עלה אל יי׳ וגו׳ · רבי שמעון בן יוחאי אומר מנין
שאף לעתיד לבא הקב״ה חולק להם כבוד שנאמר וחפרה הלבנה ובושה החמה ישעיה כד כג
וגו׳ ונגד זקניו כבוד · נגד מלאכיו ונגד נביאיו לא נאמר אלא ונגד זקניו ·
והלא דברים ק״ו ומה מי שאמר והיה העולם חלק כבוד לזקנים עאכ״ו בשר ודם
שצריך לחלוק כבוד לזקנים · וכך חייב לחלוק כבוד לנשיאים ולראשי העם
כדגרסינן בהוריות ת״ר כשהנשיא נכנס כל העם עומדין לפניו עד שיאמר להם
שבו · כשאב ב״ד נכנס אחד יושב ואחד עומד עד שישב במקומו · בני ת״ח ות״ח
בזמן שרבים צריכין להם מפסיעין על ראשי העם · יצא לצורך נכנס ויושב
במקומו · בני ת״ח בזמן שאבותם ממוני׳ על הצבור בזמן שיש בהם דעת לשמוע
נכנסים ויושבין אחורי אביהם ופניהם כלפי העם ·

השער הג׳ דרך ארץ

של אנשים · בן עזאי אומר כל הנותן ד׳ דברים
כנגד עיניו שוב אינו חוטא · מאין בא · ולאין
הולך · ומה עתיד להיות · ומי הוא דיינו · מאין בא ממקום החשך · ולאין
הוא הולך לחשך ואפלה · ד״א מאין בא ממקום הטומאה · ולאין הוא הולך
לטמא את אחרים · ד״א מאין בא מליחה וממקום שאין עין יכולה לראותו ·
ולאין הוא הולך לשאול ולאבדון ולגיהנם ליטרף באש · ומי הוא דיינו אדון כל
המעשים ב״ה · ומה עתיד להיות רמה ותולעה שנאמר אף כי אנוש רמה וגומר איוב כה ו
ר״מ אומר רמה בחייו ותולעה במותו · רמה בחייו אלו הכנים · ותולעה במותו
שמבאיש במותו · לפי׳ יסתכל אדם בד׳ דברים אלו ויכיר פחיתות עצמו וישתדל
לעשות רצון הקדוש ברוך הוא וילמוד תורה ודרך ארץ הרבה כדי לעשות הטוב
והישר בעיני הקדוש ברוך הוא ויתכוין בכל דרכיו ועניניו ובמאכלו ומשקהו
שיהיו לשם שמים ולעבוד הבורא יתברך וינהיג עצמו בדרך ארץ כדי שיהא
נחמד וחביב בעיני אלהים ואדם : ויתנהג בסעודתו כדת וכשורה ולא תהיה
אכילתו כשור וכחמור שאין בוחן בין טוב לרע וכוונתו למלאת בטנו · אלא
צריך אדם שתהא אכילתו אכילה בינונית לא שיאכל אכילה גסה ולא שיחסר
נפשו מכל טובה אלא יתכוין באכילתו לקיום נפשו ולהברות גופו כדי שיהא
בריא לעבוד הקב״ה ויבקש מחיה לנפשו כדי שלא יצטרך לבריות : וינהיג
עצמו בסעודתו מנהג נאה על הדרך שתקנו רז״ל הנכנס לסעוד ישמח בחלקו
אם מעט ואם הרבה ואפי׳ אין לו אלא מועט לאכול יהדר שולחנו כאלו הווה לו
לאכול כמה מטעמי׳ וכמה מעדנים ולא יפרוס המפה על המקום הרק שבשלחן
כדי ליתן הקערה על מקום קשה על השלחן כדי שלא ישתפך המאכל על השלחן
ויבא לידי מיאוס ויתגנה ויאמרו בני אדם כמה מאוס זה כ״ש אם הוא ת״ח : ולא

יאחוז

יאחוז פרוסה בידו ויאכל ואם אחז הרי זה רעבתן כ״ש שלא יאחוז שלמה בידו וינשוך אותה בשיניו ולא ישתה כוסו בבת אחת ואם שתה הרי זה גרגרן ׳ ולא ישתה מן הכוס ויתן לחבירו מפני סכנת נפשות׃

מעשה ברבי עקיבא שהיה לו אכסניא אצל אדם אחד נתן לו הכוס אחר שטעמו אמר ליה רבי עקיבא לך שתהו ׳ נתן לו כוס אחר שטעמו אמר ליה שתהו אמר ליה רבי זירא עד מתי אתה נותן כוסות מוטעמים לרבי עקיבא ׳ שוב מעשה ברבי עקיבא שעשה סעודה לתלמידיו והביא לפניהם שני תבשילין האחד מבושל כל צרכו והאחר לא היה מבושל כל צרכו הפקח שבהם אחז הקלח בידו לתלשו לא בא אחריו ׃ משך ידו ממנו ואכל פתו ריקן ׃ הטפש שבהן אחז הקלח בידו ונשכו בשיניו אמר ליה רבי עקיבא לא כך בני אלא הנח עקיבך עליו ותלשהו ׃ ואח״כ הביא לפניהם מבושל ואכלו ושתו ואח״כ אמר ליה רבי עקיבא בני לא עשיתי כך אלא לבדוק אתכם אם יש ביניכם דרך ארץ או לאו ׳ אורח שנתארח אצל בעה״ב כל מה שיגזור עליו יעשה ומעשה ברבי שמעון בן אנטיפרס שהיו אורחין נכנסין אצלו והיה גוזר עליהם שיאכלו וישתו והם נודרין ומבדרין ובשעת פטירתן היה מלקה אותם נשמעו הדברים אצל ריב״ז וחכמים והיו מקנתרין אותו בדבר ׳ אמרו מי ילך ויודיענו אמר רבי יהושע אני אלך ואראה מעשיו ׳ הלך רבי יהושע ומצאו על פתח ביתו אמר ליה שלום עליך רבי ומרי אמר ליה שלום אתה צריך ׳ אמר ליה לינה אני צריך ׳ אמר ליה שב לשלום ישבו שניהם ועסקו בתורה עד לערב ׳ אמר ליה נלך לבית המרחץ אמר ליה כרצונך היה רבי יהושע מתירא שמא יטרפנו על שוקיו לאחר שיצאו ואכלו ושתו אמר ליה מי מברך אמר ליה אני והיה רבי יהושע בדעתו ואומר מה אשיב לחכמים ששגרוני ׳ ופנה רבי יהושע לאחריו אמר ליה למה נפנית אמר ליה דבר אני צריך לשאול ממך אמר ליה אמור אמר ליה מפני מה בני אדם הנכנסין אצלך אתה מלקה אותם ולי לא הלקית אמר ליה ר׳ אתה חכם ובידך ד״א ובני אדם הנכנסין אצלי גזרתי עליהם שיהיו אוכלין ושותין והם מודרין בתורה ומבדרין ׃ ולי מסורת חכמים שכל הנודר בתורה ובודה סופו את המ׳ אמר ליה וכך אתה עושה להם אמר ליה הן אמר ליה גוזרני עליך שתלקה אותם מ׳ בשבילך ומ׳ בשביל חכמים ששגרוני אצלך ׳ הלך רבי יהושע וספר הדברים לפני החכמים ׳ ולא יקפוד אדם בתוך סעודתו׃

מעשה בהלל הזקן שעשה סעודה לאדם אחד ובא עני ועמד על פתחו ואמר לאשתו אשה אני צריך להכניס היום ואין לי פרנסה נטלה כל הסעודה ונתנה לו ׳ ואח״כ לשה עסה אחרת ובשלה אלפס אחר ונתנה לפניהם ׳ אמר ליה בתי למה לא באת קודם לכן מיד ספרה לו המעשה אמר לה אף אני לא דנתיך אלא לכף זכות שכל מעשיך אינם אלא לשם שמים ׳ שנים שיושבין על שלחן אחד הגדול שולח יד תחלה ואח״כ הקטן ׳ ואם שלח ידו הקטן תחלה

תחלה הרי זה גרגרן בד"א בזמן שאינן בבתיהם אבל האוכל בבית חבירו עם
חברו בעה"ב שולח יד תחלה ובוצע תחלה · וכשהאר' מיסב על שולחנו שם יתבחן
ויתפרסמו מדותיו והוא שאז"ל בג' דברים האדם ניכר בכוסו בכיסו ובכעסו ·
אבל האורח קודם בעה"ה הרי זה מגונה· אורח מכניס אורח יותר מגונה ומגונה ·
אורח נוטל מלפניו ונותן לפני בעה"ה הרי זה מגונה · וכשיוצאין האורח יצא
תחלה · ובעה"ה יצא אחריו · וכשנכנסין בעה"ה נכנס תחלה ואורח אחריו כדגרסי'
בברכו' אמר ר' שמעון בן יוחאי בעל הבית בוצע תחלה כדי שיבצע בעין יפה· ברכות פ״ז
ואורח מברך כדי שיברך לבעה"ה ומה ברכה מברכו יהיה רצון שלא יבוש בעה"ה
בעה"ז ולא יכלם לעה"ב · ורבי מוסיף בה דברים ולא ישלוט שטן לא במעשה
ידיו ולא במעשה ידינו ואל יזדקק לפניו ולא לפנינו שום חטא ולא עבירה ולא
הרהור עבירה · אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אין
המסובין רשאין לטעום כלום עד שיטעום המברך : היו שנים ממתינין זה את זה
בקערה · שלשה אין ממתינין · והבוצע הוא פושט ידיו תחלה ואם בא לחלוק
כבוד לרבו או למי שגדול ממנו בחכמה הרשות בידו · והאורח המתארח אצל
חבירו אל ירבה בשבחו משום מברך רעהו בקול גדול וכו' ואל יספר בגנותו משלי כז יד
כדגרסינן בפ' הרואה בן זומא אומר אורח טוב מהו אומר כמה טרחות טרח ברכות פ״ט
בעה"ה לפני כמה בשר הביא כמה גלוסקאות הביא כל מה שטרח לא טרח אלא
בשבילי· אכסנאי רע מהו אומר כל מה שטרח לא טרח אלא בשביל אשתו
ובניו · אורח הנכנס אצל בעה"ה אינו רשאי ליתן כלום מן הסעודה אצל בנו של
בעה"ה ולא לפני עבדו ולא לפני שמשו·

מעשה באחד שלא היה לו אלא שלשה ביצים בשנת בצורת זמן עליהם ג'
אורחי' והכניסם לפניהם בא בנו של בעה"ה עמד לפניהם נטל האחד
חלקו ונתן לו וכן השני וכן השלישי כיון שבא אביו מצא אחת בפיו ושתים בשתי
ידיו עמד והגביהו מלא קומתו וחבטו בקרקע ומת · כיון שראתה אמו עלתה
לגג ונפלה ומתה · אף אביו כשראה בנו ואשתו מתים עלה לגג ונפל ומת· א"ר
אלעזר שלשה נפשות מתו על דבר זה · ויהיה אדם זריז וזהיר בפת דלא לזלזולי
בה כדגרסינן בפ' שלשה שאכלו ת"ר ג' דברים נאמרו בפת אין מניחין כוס מלא ברכות פ״ז
על הפת · ואין סומכין את הקערה בפת · ואין זורקין את הפת · וגרסינן
בפ' חלק אמר רבי אלעזר כל מי שאינו משייר פת על שלחנו אינו רואה סי' ברכה סנהדרין פ״י
לעולם שנאמר אין שריד לאכלו על כן לא יחיל טובו והאמר רבי אלעזר כל איוב כ כא
המשייר פתיתין על שולחנו כאלו עובד ע"א שנאמר העורכים לגד שלחן לא קשיא ישעי' סה יא
הא דאיכא שלימה והא דליכא שלימה ·

מעשה ברבי עקיבא שהיה לו אכסניא עם אדם אחד נטל פרוסה וסמך
בה הקערה שמטה רבי עקיבא ואכלה אמר ליה אין לך פרוסה
שתאכל אלא זו שאני סומך בה את הקערה אמר ליה כמדומה לי שאתה בנוה

בפוקרין

שפושרין ועתה אין אתה נכוה אלא ברותחין · וישתדל אדם לאכול הדברים
ברכות פ"ט המשברין את גופו כדי שיהיה בריא לעבודת הקב"ה כדגרסינן בפ' הרואה תנא
המקפא במים אינו בא לידי חולי מעים וכמה אמר רב חסדא קיתון לפת · אמר
רבי מאיר אמר רבי יוחנן הרגיל בעדשים אחד לשלשי' יום מונע אסכרה מתוך
ביתו אבל כוליה יומא לא משום דקשו לריח הפה · אמר רבי מאיר אמר רבי
יוחנן הרגיל בחרדל אחד לל' יום מונע חלאי' מתוך ביתו אבל כל יומא לא משום
דקשו לחולשא דליבא · אמר רבי חייא בר אשי אמר רב הרגיל בדגים קטנים
אינו בא לידי חולי מעים ולא עוד אלא שמפרין ורבין ומברין את הגוף · הרגיל
בקצח אינו בא לידי כאב לב · ששה דברים מרפאין את החולה ורפואתו רפואה
ואלו הן כרוב ותרדין ומי סיסין יבשין וקיבה ויותרת הכבד וי"א אף דגי קטני' :
עשרה דברים מחזירין את החולה לחליו וחליו קשה ואלו הן בשר שור · בשר
שמן · ושחלים · ובשר כלי · ובשר כפרים · ותגלחת · ובית המרחץ · כבד
וחלב · וגבינה · וי"א אף אגוזים ואף קשואים דתני דבי רבי ישמעאל למה נקרא
שמן קשואים לפי שקשים לגוף כחרבות · ששה דברים סי' יפה לחולה · עטוש
איוב מא י זיעה · שלשול · קרי · שינה · חלום · עטוש · דכתיב עטישותיו תהל אור ·
בראשית ג כ זיעה דכתיב בזעת אפך וגו' שלשול דכתיב מהר צועה להפתח וגו' · קרי דכתי'
ישעיה נא יד יראה זרע יאריך ימים · שינה דכתיב ישנתי אז ינוח לי · חלום דכתיב והחלימני
שם נג י והחייני · וגרסינן בהוריות עשרה דברים קשים לשכחה · ואלו הן העובר תחת
איוב ג יג אפסר הגמל וכ"ש תחת הגמל עצמו · והעובר בין שני גמלים · והעובר בין
ישעיה לח יו שתי נשים · ואשה העוברת בין שני אנשים · והעובר בין ריח של נבלה ·
והעובר תחת גשר שלא עבר תחתיו מים מ' יום · והאוכל פת שלא בשל כל
צרכו · והאוכל מזומא לסטרון פי' בשר כשיתחתך כשהוא מבושל הרבה וידבק
לצד הקדרה · והשותה מאמת המים העוברת בבית הקברות · והמסתכל
בפני המת · וי"א אף הקורא כתב שעל גבי הקבר · ת"ר לא ישתה אדם מים
לא מן הנהרות ולא מן האגמים בלילה ואם שתה דמו בראשו מפני סכנת
שברירי · ומתרגמינן בסנוורים בשברירייא · מאי תקנתיה אי איכא חבריה
בהדיה לימא ליה פלניא אמרה לך אמך אזדהר משברירי ברירי בכאסי חוארי ·
פסחים קי' ואי ליכא חבריה בהדיה לימא הוא לנפשיה · גרסינן בפ' ע"פ שלשה דברים צוה
רבי יהודה את רב אל תצא יחידי בלילה · ואל תעמוד לפני הנר ערום ואל
תכנס לבית המרחץ חדש · שמא תפחת · עד כמה חדש"כל עד י"ב חדש ·
והעומד לפני הנר ערום נכפה · ואל תצא יחידי בלילה דתניא לא יצא אדם יחידי
בלילה לא בלילי רביעיות ולא בלילי שבתות מפני שאגרת בת מחלת יוצאת עם
יח רבוא מלאכי חבלה ויש להם רשות לחבל · מעקרא הוה שכיחא כל יומא
זמנא חדא פגעה ברבי חנינא בן דוסא אמר ליה אי לא דמכרזי ברקיעא הזהרו
ברבי חנינא שכנתיך · אמר ליה אי חשיבנא ברקיעא גזרנא עליך שלא תעברי

בישוב

ביישוב העולם · אמרה ליה מטותא מינך שבקי לי רווחא שבק לה לילי רביעי׳ ולילי שבתות ·

וגרסינן במדרש יהי אור רבי אלעזר פתח לך עמי בחדריך וגו׳ בא וראה שהקב״ה אוהב לישראל מכל העמים והזהיר אותם שישמרו את נפשם כדי שלא יבאו לידי סכנה לפי שיש שעות ביום שצריך אדם לשמור את נפשו בהם לפי שבהם הדינין מתעוררים לבא לעולם · ובשעה שהדינים מתעוררים צריך אדם ליזהר שלא תפגע בו מה״ו ולפי׳ הזהיר הקדוש ברוך הוא את ישראל ואמ׳ לך עמי בא בחדריך לפי שכשמדת הדין מתעוררת והדבר בא לעולם אין אדם רשאי להלוך בשוק יחידי ולא אפי׳ עם בני אדם אלא יסגר בתוך ביתו ולא יצא לשוק עד אשר תעבור המגפה ולפי שהיה נח איש צדיק צוהו הקדוש ברוך הוא להסגר בתוך התיבה כדי שלא ימות עם שאר בני דורו · וכן צוה הקדוש ברוך הוא את אבותינו כשנגלה עליהם במצרים להכות את בכוריהם צוה שיסגרו בתוך בתיהם עד אשר יעבור המשחית שנאמר ואתם לא תצאו וגו׳ חבי כמעט רגע עד יעבור זעם ואחר שיעבור זמן הזעם אין לו רשות למשחית לחבל · ישעי׳ כו כ / שמות יב כב

וגרסינן בפ׳ שלשה שאכלו אריב״ל שלשה דברים סח לי מלאך המות אל תטול חלוקך בשחרית מיד השמש ותלבש · ואל תטול ידיך ממי שלא נטל ואל תעמוד בפני הנשים בשעה שחוזרות מאחורי המת שאני מרקד ובא לפניהם וחרבי בידי ויש לי רשות לחבל · מאי תקנתיה אי איכא נהרא יעבור ואי איכא דרכא אחריכא ליזיל בה ואי איכא גירא פירוש כותל ליקום אחוריה · ואי לא לימא יגער יי׳ בך השטן וגו׳ ואל יצא אדם קודם קריאת הגבר מפני המזיקין כדגרסינן בפ״ק דיומא היוצא קודם קריאת הגבר דמו בראשו · רבי יאשיה אומר עד שישנה וישלש · ובאי זה תרנגול אמרו בתרנגול בינוני · פי׳ לא תרנגול הממהר לקרות ולא המאחר אלא הממוצע · השותה משקין מזוגין ומשקין מגולין שעבר עליהם הלילה דמו בראשו · האוכל שום קלוף וביצה קלופה שעבר עליהם הלילה דמו בראשו · השותה מי הנהרות או מי׳ הנחלים בפיו או בידו אחת דמו בראשו · ברכות נא / זכריה ג ב

לעולם יכבד אדם את הבריות ויפליג בכבודם ואפ״ה ישמר מהם ולא יאמין אלא במי שהוא בדוק אצלו · דתניא לעולם בני אדם יהיו חשובין בעיניך כלסטים ומכבדן כר״ג ·

מעשה ברבי יהושע שהכניס אצלו אדם אחד ונתן לפניו אכילה ושתיה והעלהו לגג לשכב ונטל הסולם מתחתיו מה עשה אותו האיש עמד בחצי הלילה ונטל כל הכלים שבשלחן וכרכם בטליתו כיון שבקש לירד נפל מן הגג ונשברה רגלו · בשחרית בא רבי יהושע ומצאו אמר ליה ריקא כך עושין בני אדם שבעירך א״ל רבי לא הייתי יודע שנטלת הסולם מתחתי · אמר ליה

אין אתה יודע שמאמש היינו סבורים כך מכאן אמר רבי יהושע לעולם יהיו בני
אדם בעיניך כלסטים ומכבדם כר"ג · ומכבדין בכל מקום חוץ מבדרכים
ובגשרים ובידים מזוהמות · ומכבד אדם לחברו בכל ענין לישב בראש ליטול
ידים קודם וה"מ מים ראשונים אבל באחרונים לא מפני שידים מזוהמות ואין
מברכין בידים מזוהמות · רבין ואביי הוו קא אזלי באורחא קדמיה חמריה
דרבין לחמריה דאביי אמר מיומא דאתא האי מערבא גס ליה דעתיה כי מטו
פתחא דבי כנשתא אמר ליה רבין ליעול מר אמ' ליה עד השתא לאו מר אנא אמר
ליה הכי אמר ר' יוחנן אין מכבדין לא בדרכים ולא בגשרים ולא בידים מזוהמו'
אלא בפתח ומזוזה · פתח ומזוזה ס"ד אלא אימא בפתח הראוי למזוזה ·
וישתדל להקדים שלום לכל אדם דגרסינן בברכות אמר רבי חלבו אמר רב
תלים לד טו הונא כל הרגיל ליתן שלום לחברו ויום אחד לא נתן עובר משום בקש שלום
ישעיה ג יד ורדפהו · ואם נתן ולא החזיר לו נקרא גזלן שנאמר גזלת העני בבתיכם ·
אבא בנימן אומ' שנים הנכנסין להתפלל ולא המתין אחד לחברו ויצא טורפין לו
איוב יח ד תפלתו בפניו שנא' טורף נפשו באפו וגו' ואם המתין מה שכרו אמר רבי יוסי
ישעיה מח יח ברבי חנינא זוכה בברכות הללו שנאמר לו הקשבת למצותי ויהי כנהר שלומך
ברכות פ"ט וגו' וגרסינן בברכות א"ל הנפטר מחברו אל יאמר לו לך בשלום אלא לך לשלום
שכן מצינו בדוד שאמר לאבשלום לך בשלום ונהרג · ויתרו אמר למשה לך
לשלום והצליח · כיצד מכבדין לכניסה הגדול קודם · לירידת הסולם הקטן
קודם · לברכה הגדול קודם · כיצד מכבד האדם את רבו היו שניהם הולכים
בדרך נותנו לימינו ואין נותנו לשמאלו · היו שלשה ילך הבינוני לימין והקטן
לשמאל והגדול באמצע · וכל המכבד את הבריות זוכה לחיי העה"ב כדגרסינן
בברכות בשעת פטירתו של רבי אליעזר בע"נ נכנסו תלמידיו אצלו אמרו לו רבינו
למדנו אורח חיים אמר ליה הזהרו בכבוד חבריכם · ובשעה שאתם עומדים
להתפלל דעו לפני מי אתם עומדים ובשביל זה תכנסו לחיי העה"ב · ולא יחוש
אדם לכבוד עצמו ולא יהא רודף אחר הכבוד ולא יתכוין לישב בראש אלא
במקום שיזדמן לו ואפי' הוא אדם גדול שאין המקום מכבד ליושביו אלא
היושב מכבד את מקומו כדגרסינן בתענית רבי יוסי אמר לא מקומו של אדם
מכבדו אלא הוא מכבד את מקומו שכן מצינו בסיני כל זמן שהשכינה שרויה
שמות יט יג עליו אמר לא תגע בו יד וגומר נסתלקה השכינה המה יעלו בהר · לעולם
יהא אדם מעורב עם הבריות ישמח עם השמחים וידאג עם הדואגים ויצטער
עם המצטערים ולא ישחק בין הבוכים ולא יבכה בין המשחקים · ולא
יהיה ער בין הישנים ולא ישן בין הערים ולא עומד בין היושבים ולא יושב
בין העומדים כללו של דבר לא ישנה אדם דעתו מדעת בני אדם ואם כוונתם
טובה ולשם שמים יעבור על מדותיו ויבטל רצונו מפני רצון אחרים · הנכנס
לבית המרחץ כיצד יעשה חולץ את מנעליו ומסלק את כובעו ואת טליתו

ומתיר

ומתיר את חגורו ופושט את חלוקו ואח״כ מתיר את אפרקסותו התחתונה · רוחץ ויצא הביאו המפה ומקנח את הראש ואח״כ מקנח את האברים · ואח״כ מניח אפרקסותו התחתונה ולובש את חלוקו וחוגר את חגורו ומתכסה בטליתו ואח״כ מניח את כובעו · ונועל את מנעליו · כיצד נועל את מנעליו בין בבית המרחץ בין בכל מקום נועל מנעל של ימין תחלה ואח״כ של שמאל וקושר את של שמאל ואח״כ של ימין · ולא ירוק בבית המרחץ מפני הסכנה ובכל מקום לא ירוק בקרוב מחברו · וגרסינן במסכת שבת בפ״ק הנכנס לבית המרחץ מקום שבני אדם עומדין לבושים יש שם מקרא שהיא ק״ש ותפלה ואין צריך לומר שאלת שלום · מקום שבני אדם עומדין ערומים אין שם שאלת שלום ואין צריך לומר מקרא ותפלה · הבא מן הדרך ונכנס לבית המרחץ דמו בראשו · הקיז דם ונסתפר דמו בראשו · שמש מטתו על גבי קרקע דמו בראשו · הרג כנה על גבי המטה דמו בראשו · המקיז דם וישב בתענית דמו בראשו · וגרסינן בפ׳ במה אשה אמר רבי אמי ואמרי לה במתניתא תאנא שלשה דברים מביאין האדם לידי עניות ואלו הן המשתין מים בפני מטתו ערום · והמזלזל בנטילת ידים וי״א מי שאשתו מקללתו בפניו ושותק · המשתין מים וכו׳ אמר רבא לא אמרן אלא למהדר אפיה לפוריא אבל לברא לית לן בה · ובמהדר אפיה לפוריא לא אמרן אלא אארעא אבל במאנא לית לן בה · והמזלזל בנטילת ידים לא אמרן אלא דלא משא כלל אבל משא ולא משא לית לן בה · ושאשתו מקללתו בפניו אמר רב על עסקי תכשיטיה וה״מ דאית ליה ולא עבד לה · ולא יפלא אדם כליו ב״ה מפני הכבוד · ת״ר המפלה את כליו בשבת מולל וזורק וזהו כבודו ואפי׳ בחול · וגרסינן בכתובות אל תרבה בישיבה שהישיבה קשה לתחתוניו ולא בעמידה שהעמידה קשה ללב · ואל תרבה הילוך שהילוך קשה לעינים · אלא שליש בישיבה שליש בעמידה · שליש בהילוך · ישיבה שאין לה סמיכה עמידה טובה הימנה · והא אמרת עמידה קשה ללב ה״ק ישיבה שאין לה סמיכה · עמידה שיש לה סמיכה טובה הימנה · לעולם אל יכנס אדם לבית חבירו פתאום אלא א״כ קוראו קודם וילמוד דרך ארץ מהקב״ה שעמד על פתח הגן וקרא לאדם שנאמר ויקרא יי׳ אלהים אל האדם וגו׳ ·

שבת פ״ו · כתובות פ״ס · בראשית ג ט

מעשה בד׳ ת״ח שהלכו בדרך והיה להם פילוסוף אחד חבר שם ואלו הן ר״ג ורבי יהושע ור׳ אלעזר בע״ז ורבי עקיבא אמ׳ להם רבי יהושע לר״ג רצונך שנלך ונקבל פני פילוסוף חבירנו אמרו לו הן · הלכו וטפח לו רבי יהושע על הדלת והיה הפילוסוף מחשב בדעתו אין זה ד״א אלא שלחכם · פתח את הדלת וראה את חכמי ישראל והיה מחשב בדעתו ואומר היאך אתן שלום לחכמי ישראל אם אומר אני שלום עליך ר״ג נמצאתי מבזה חכמי ישראל ואם אומר אני שלום עליכם חכמי ישראל נמצאתי מבזה ר״ג אמר להם שלום

חכמי ישראל ולא ברשע · לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן שמא יגרום
ישעיה סו ד חטאו ויתקיימו בו אמריו לרעה שנאמר ומגורותם אביא להם · וכתיב והשיב
דברים כח ס בך את כל מדוי מצרים וגומר וכתיב כי פחד פחדתי ויאתייני וגומר צא ולמד
איוב ג כה מדור הפלגה שאמרו פן נפוץ נגזר עליהם ונפוצו שנאמר ומשם הפיצם יי'
בראשית יא ד ועליהם נאמר מגורת רשע היא תבואנו · דור המדבר אמרו לקחתנו למות
שם יא ט במדבר וכך נגזר עליהם שנאמר במדבר הזה יתמו וגו' וצדקיהו ועדתו נאמר
משלי י כד עליהם חרב יראתם וחרב אביא עליהם ·
שמות יד יא
במדבר יד לה **וצריך** ת"ח לעלות על לבו תמיד חרבן בית המקדש ויהיה כואב
ברכות פ"ה ונעצב ואל ימלא שחוק פיו כדגרסינן בפ' אין עומדין אמר
רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי אסור לו לאדם שימלא שחוק פיו בעה"ז
תלים קכו ב שנאמר אז ימלא שחוק פינו וגו' אימתי בזמן שיאמרו הגוים הגדיל יי' לעשות
קהלת ב ב עם אלה · וגרסינן במדרש לשחוק אמרתי מהולל · מעשה באחד מגדולי
גבול שהיה משיא את בנו ועשה סעודה לחכמים אמר לבנו עלה והביא לנו
חבית יין מן העליה עלה והכישו נחש ומת המתין אביו לו לירד ולא ירד עלה
ומצא שנשכו נחש ומת והוא מוטל בין החביות מה עשה המתין עד שאכלו
ואחר כך אמר להם לא לברך ברכת חתנים של אותו האיש באתם ברכו
עליו ברכת אבלים · ולא להכניס אותו לחופה באתם בואו והכניסוהו
לקבורה ·

שמע בני וקח אמרי וירבו לך שנות חיים · אל תתן עיניך בממון
שאינו שלך ואל תשמיע לאזניך דברים בטלים שהן נכוין תחלה
בדין · אל יספר פיך לשון הרע שהוא נכנס תחלה לדין · אל ימצא בידך
דבר גזל שכל איבריך מעידין עליך · אל יקדמו רגליך לדבר עבירה שמא
יקדמך מלאך המות · הוי מתירא מב"ד של מטה אע"פ שעדיך אוהבי ממון
הם כש"כ מב"ד של מעלה שעדים ברורים · עיניך שלא נתת בממון שאינו
ישעיה נח י שלך הם יאירו באישון חשך ואפלה שנאמר וזרח בחשך אורך וגומר אזניך
שלא שמעת בהם דברים בטלים הם יקשיבו שלום ויאזינו חיי העולם הבא
שם ל כא שנאמר ואזניך תשמענה דבר מאחריך · פיך שלא דבר לשון הרע יזכה
תלים נא יז לספר בשבחו של הקדוש ברוך הוא לתחיית המתים שנאמר יי' שפתי תפתח ·
בראשית יב ג פיך שעסק בתורה יתברכו בו בעלי ברכה שנאמר ואברכה מברכך ·
ידיך ששמרת מן הגזל מה יעשו לך בני עולה · ידיך שלא קפצת מן הצדקה
מה יעשו לך כל בני כסף וזהב · רגליך שלא קדמוך לדבר עבירה מה
יעשה לך מלאך המות · רבי אלעזר הקפר אומר התרחק מן התרעומת
שמא תתרעם על אחרים ותוסיף לחטוא · אהוב את כל המוכיחך כדי
שתוסיף על חכמתך · ושנא את המשבחך כדי שלא תמעט מחכמתך פירוש
אם אוהב אדם למי שמוכיחו יוסיף על חכמתו · כי המוכיחו יאמר לו תמיד

שפש

טפש אתה ולא למדת חכמה לפי׳ יוסיף על חכמתו וישתדל תמיד ללמוד יותר ׃
ואם יאהב לאיש שמשבח אותו לעולם ימעט מחכמתו כי המשבח אותו יאמר לו
חכם גדול אתה ולפי׳ לא ילמוד יותר ׃ הוי אוהב את ב״ה כדי שתטול שכרך בכל
יום ׃ הוי אוהב ב״ה כדי שיבאו לת״ת ׃ הוי אוהב את העניים כדי שלא יבאו בניך
לידי עניות ׃ הוי אוהב את הענוה כדי שתמלא ימיך ׃ הוי אוהב את החסידים
כדי שתמלט מן התשחורת פי׳ מלאך המות שמשחיר האדם כמותו ׃ וי״א שהוא
המלאך המשחית הממונה להמית הבחורים מגזר׳ הילדות והשחרות ׃ הוי זהיר
בק״ש ובתפלה כדי שתנצל מדינה של גיהנם ׃ יהי ביתך פתוח לרוחה כדי שלא
יחסרו מזונותיך ׃ הוי זהיר בדלתי ביתך שלא יהיו נגורות בשעה שאתה מיסב
לאכילה מפני שדלתי ביתך מביאין אותך לידי עניות ׃ הוי זהיר בכבוד אשתך
כדי שלא תהיה עקרה ׃ הוי שמח ביסורין הבאין עליך מפני שמצילין אותך
מחלאים של מטה ׃ אם מנעת עצמך מדבר מצוה מלאך המות קודמך ׃
אם טרחת עצמך במצות עליך הכתוב אומר ברוך אתה בבואך ׃ אם שמרת
פיך מלשון הרע תהיה כל ימיך בשלום ׃ המעיז פניו בפני מי שגדול ממנו סופו
בא לידי בהרת ׃ המונע עצמו ממצוה ועוסק בדברי הרשות סוף אשתו מתה
במגפה ׃ אם ראית לכבד חכם הויין לך בנים עוסקים בתורה ומקיימין
מצות בישראל ׃ אם ראית חכם שמת עמוד עליו וחזור עליו עד שיפטר ממך ׃
אם ראית עני שמת עמוד וחזור עליו עד שתוליכהו לקבר ׃ רדוף אחרי השלום
ישפרו בשלומך כשלום פנחס וגו׳ ׃ אם ראית חברך שנתדלדל אל תחזירהו
ריקם ׃ ואם הלוית לו מאומה בשעת דחקו יתקיים עליך אז תקרא ויי׳ יענה ׃ אם ישעיה נח ט
השפלת עצמך לפני חבירך הקדוש ברוך הוא מגביהך ׃ ואם הקלו אותך אחרי׳
בין בישיבה בין במסיבה עשה שלום עמהם כדי שיבא שלום וינוח על משכבך ׃
דע מה שבין היום למחר בין שלך בין שאינו שלך ׃ את שבידך היום למחר אינו
שלך ושאינו שלך למה יהא שלך ׃ והעושה את שאינו שלו עליו הכתוב אומר
הוי המרבה לא לו ׃ הוי גומר בטוב ומשלם טוב ושוחר טוב ומבקש טוב ואפילו
על רע ׃ הוי עלוב ואוהב הכל ושפל רוח ולשון רכה ׃ הוי קל לרחם פי׳ אל תדבר
בפני גדול ממך אלא עמוד לפניו ושמשהו והקל עצמך אצלו ׃ ונוח לתשחורת
בהפך ׃ יכבד אצל קטן ולא יקל עצמו אצלו ׃ הוי נרתע מן החטא הקל כדי שלא
תבא לידי חמור ׃ הוי רץ למצוה קלה כדי שתביאך למצוה חמורה ׃ ואם רוצה
אתה להתרחק מחטא בא וחשוב ועיין בסופו ׃ אם הטיבות לאחרים הרבה
יהיה בעיניך מעט ואל תאמר משלי הטבותי לך אלא משל שמים הטיבו לו ולי ׃
ואם הטיבוך מעט יהיה בעיניך הרבה ׃ ואל תאמר בשביל מעשי הטובים
הטיבו לי זה בשביל מעשי שאינם הגונים הטיבו לי שנאמר ומשלם לשונאיו וגו׳ דברים ז י
ואם הרעות מעט יהיה בעיניך הרבה ואמור אוי לי כי בא מכשול ע״י ׃ ואם הרעו
לך

לך הרבה והיה בעיניך מעט מחובי פרעתי ויותר מזה אני ראוי · האמתנין
תלים לז יז ועזי פנים ובעלי זרועות עליהם נאמר כי זרועות רשעים תשברנה · המאוסין
בעיניהם והמבוזין בעיני נפשם והכובשים את יצרם והמשפילין רוחן עליהם
ישעיה מט ז הכתוב אומר כה אמר יי׳ גואל ישראל קדושו לבזה נפש למתעב גוי לעבד מושלים
מלכים יראו וקמו שרים וישתחוו · נשי הרות ומספרי לשון הרע ומדברי כזב
מלאכי ג יט והחכמים בעיניהם עליהם הכתוב אומר הנה יום יי׳ בא בוער כתנור וגו׳ ·
שם ג כ והיראים שם שמים לבטלה עליהם הכתוב אומר וזרחה לכם יראי שמי וגומר ·
עמוס ח ז בעלי אמונה ומחזירי אבדה ופקדון עליהם הכתוב אומר נשבע יי׳ בגאון יעקב
אם אשכח לנצח כל מעשיהם · רודפי צדקות ומבקשי שלום ומצטערין עם
הצבור ועומדין עליהם בשעת דחקם ועושין עמהם צדקה כשהם בצרה עליה׳
נחום א ז הכתוב אומר טוב יי׳ למעוז ביום צרה וגומר הצדוקי׳ והאפיקורוסין ושכפרו
בתורה ושכפרו בתחיית המתים והמוסרים ומחללי שבתות ומחללי שם שמים
והחנפים והפרנסים המטילים אימה יתירה על הצבור שלא לשם שמים יורדין
ישעיה סו כד לגיהנם ונדונים בה לדורי דורות שנאמר ויצאו וראו בפגרי האנשים וגומר ·
המתנהגין בצדק והשבים בתשובה שלימה והמחזירים בתשובה לרבי׳ ומלמדין
שם נח ח אותם שלא ישובו לקלקולם עליהם הכתוב אומר אז יבקע כשחר אורך וגומר
הרחמנים ומאכילי רעבים ומשקי צמאים ומלבישי ערומי׳ ומחלקי צדקות עליה׳
ישעיה ג י הכתוב אומר אמרו צדיק כי טוב וגומר · המכים בסתר והמחרפים בגלוי
במדבר יז לה ומליזי הרבים ומטילי מחלוקת סופן להיות כקרח וכעדתו שנאמר בהם ותכס
עליהם הארץ · הענוים ושפלי רוח ונוחי תשחורת ובעלי חכמה עליהם הכתוב
איוב כב כח אומר ותגזר אומר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור ·

השער הרביעי

בדרך ארץ הראוי לנהוג בו הנשים · לעולם תשתדל האשה להיות צנועה וכשרה ונאה במעשים · חסידה
עם בעלה ובניה · וגרסינן במדרש כה תאמר לבית יעקב · בשעה שנצטוה
מרע״ה לאמר תחלה לבית יעקב והם הנשים נצטוה לדבר עם הנשים לומר להם
ראשי פרקים ודברים קצרים שהן מסוגלות להבין ולמה נצטוה לדבר עם הנשי׳
תחלה מפני שהן שולחות בניהן לבית הספר ומשימות עיניהם עליהם שיעסקו
בתורה ומרחמות עליהם בבואם מבית הספר ומושכות לבם בדברים טובים
ושומרות אותם שלא יתבטלו מן התורה ומלמדות אותם יראת חטא בילדותן
ונמצאו הנשים הצדקניות סבה לתור׳ וליראה · וכאשר יבאו בעליהן ממלאכתן
והם יגעים ועייפים יזכירום לקבוע עיתים לתורה ולתת צדקה · ותהיה זהירה
להיות שלום בינה ובין אישה ותהיה לו אהובה ורצויה ותהיה זהירה להתפלל
ערב ובקר וצהרים · ובסוף התפלה תכוין לבה בתחנונים לפני הקדוש ברוך
הוא על בניה ובנותיה שיהיו יראי שמים ועוסקין בתורה ובמצות כי זכות של
אשה לעה״ב הוא שיהיו בניה עובדים את השם יתברך ועושים רצונו וכשהיא

בבית

בבית עולמה ובניה עוסקין בתורה ובמצות יחשב לה כאלו היא' בחיים ועושה
כל המצות ותהיה במעלות עליונות לעה"ב · וכשהיא נותנת צדקה תתפלל
באותה שעה בידים נקיות שיהיו בניה יראי שמים ומצליחים' בתורה ובמצות
מפני שתפלתו של אדם נשמע' בשעה שהוא עושה מצוה ולא תצא מדלתי ביתה
אלא לצורך גדול שהאשה היצאנית חוטאת ומחטיאה אחרים · כיצד חוטאת
הנשים רעתן קלה עליהם ואפשר שתראה אנשים בשוק ותחמוד אותם בלבה
ותבא לידי הרהורים רעים ואפשר שתבא לידי מעשה · ומחטיאה לאחרים
כיצד כשם שחומדת האנשים אפשר שיחמדו אותה · וגרסינן בב"ר ומלאו את דאש"ת ו' כח
הארץ וכבשוה תלמד שהאיש כובש את אשתו שלא תצא לשוק שכל אשה שתצא
לשוק סופה ליכשל ומעשה דינה יוכיח · וגרסינן במדרש תנחומא ותצא דינה
זש"ה כל כבודה בת מלך פנימה וגומר · אמר רבי יוסי כשהאשה מצנעת תלים מה י"ד
עצמה בתוך הבית ראויה שתנשא לכ"ג ותעמיד כהנים גדולים שנא' כל כבודה
בת מלך פנימה אם תכבד עצמה בתוך הבית ממשבצו' זהב לבושה תנשא למי
שכתוב בו ושבצת הכתונת שש · אמר רבי פנחס בזמן שהיא צנועה בתוך שמות כח ט
הבית כשם שהמזבח מכפר כך היא מכפרת על ביתה שנאמר אשתך כגפן תלים קכח ג
פוריה וגומר · ותעמיד בנים משוחים בשמן המשחה סביב לשלחנך · אבל
אשת כסילות הומיה פתיות ובל ידעה מה · כי השפה אלוה חכמה ולא חלק
בבינה · יצאנית ואינה מצנעת עצמה ואינה מתביישת אפילו לעם הארץ אינה
ראויה לינשא · וצריכה האשה להיות נאה במאכלה ובמשקה ובמעשה ידיה ·
במאכלה כיצד לא תהא גרגרנית ולא תאכל יותר מדאי ולא תאכל דברי הרעי'
לחלב כדגרסינן בכתובות ולא תאכל עמו דברים הרעים לחלב מאי נינהו אמר כתובות ס"ס
רב הונא קישות וחזרת ודגים קטנים ואדמה · פי' אדמה ים נשים אוכלות נתר
ועפר אמר אביי אפילו קרא פי' דלעת · רב פפא אמר אפילו קורא וכוספא פירו'
רך שבדקל · כופרא תמרים שלא בשלו כל צרכם · רב הונא אמר אפי' כסא
דהרכסא פי' כוס מלא ציר והם המים המלוחים · מניהו פסקי חלבא ומניהו
עברא חלבא דמשמשא בכי ריחיא הוו לה בני נכפי · דמשמשא על ארעא הוו
לה בני שימוטי · פי' כואדם ארוך יותר מדאי דכרכא אדמא דחמרא · פי' דם
החמור · הוו לה בני גבנאני פי' בעלי גרב · דאכלא חרדלא הוו לה בני זלזלני ·
פי' כמו זולל וסובא · דאכלא תחלא הוו לה בני תולפני · פי' שמזלגין עיניהם
דמעות תמיד · דאכלא גרגושתא הוו לה בני מטשי · פי' גרגושתא העפר
האדם · דאכלא ביעי הוו לה עינני · פי' עיניהם יפים · דאכלא כרספא הוו לה
בני זיותני פי' יפים ונאים · דאכלא כסבורתא הוו לה בני בשראני · פי' בעלי
בשר · דאכלא אתרוגא הוו לה בני ריחני · ברתיה דשבור מלכא אכלא בה
אימא אתרוגא והוו מסקי לה לאבוה בריש ריחני · במשקה כיצד דתניא שתת
מתרא הוו לה בני אוכמי · תאנא כוס אחד יפה הוא לאשה · שנים נוול הוא לה

שלשה

שלשה תובעת בפה׳ ר״ל תשתכר ותתהפך לדעת אחר ותובעת התשמיש בפה׳ ארבעה אפילו חמור תובעת בשוק ואינה מקפדת ׳ אמר רבא לא שנו אלא שאין בעלה עמה אבל בעלה עמה לית לן בה׳ במעשה ידיה כיצד צריכה האשה לפקוח עיניה מן השינה ולנער כפיה מן העצלות ותשכיל לעשות חפצי ביתה וחפצי בעלה בזריזות ומהירות בלא עצלות׳ ותעשה היא בעצמה׳ ואפי׳ היו לה כמה שפחות תעשה בעצמה צרכי בעלה ובניה כדי שלא תשב בטלה ותבא לידי שעמום כמו שכתבתי למעלה בפרק נשואי אשה׳ וד׳ שערים אלו שאמרתי בענין דרך ארץ צריך ת״ח ליזהר בכלם ׳לפי שהשער האמור בת״ח בענין דרך ארץ הוא חמור מכלם ואם הוצרך ליזהר בשלו שהוא חמור כל שכן באחרי׳ שהם יותר קלים׳ ואם הזקנים יחמירו על עצמן ויזהרו בדרך ארץ שלהם ושל ת״ח שהוא חמור משלהם הרי אלו משובחים׳ כל שכן שצריכין ליזהר בדרך ארץ של אנשים ושל נשים שהם קלים יותר משלהם׳ ואם האנשים יחמירו על עצמן ויזהרו בדרך שלהם ושל זקנים שהוא חמור יותר משלהם הרי אלו משובחים כל שכן אם יזהרו בשל ת״ח שהוא חמור יותר משל הזקנים ואין צ״ל שצריכין ליזהר בדרך ארץ של נשים שהוא יותר קל משל אנשים׳ ואם הנשים החמירו על עצמן ונזהרו בשל בעלי בתים שהוא חמור יותר משלהם הרי אלו משובחות כל שכן אם יזהרו בשל זקנים כ״ש אם יזהרו בשל ת״ח׳ נמצא שצריכין ת״ח ליזהר בדרך ארץ של ד׳ שערים אלו בשלהם ובשל זקנים ובשל אנשים ובשל נשים׳ והזקנים צריכין ליזהר בג׳ שערים בשלהן ובשל אנשים ובשל נשים׳ והאנשי׳ צריכין ליזהר בב׳ שערים בשלהם ובשל נשים׳ ונשים צריכות ליזהר בשער אחד בלבד׳ וכל שנזהר ועולה יותר למדרגה שליותר חמורה ממנו הרי זה משובח׳ דרך ארץ בכלל ופרט לכל אדם כל אחד ואחד כפי מה שצריך לנהוג בעצמו בכל עניניו ובכל צרכיו כפי הראוי לנו׃

דרך ארץ אדם במאכלו ובכסותו ובנקיות גופו ותקון שערו ועשיית צרכיו יזהר תמיד שלא יטיפו נחיריו׳ ושלא יצא ריח מפיו ואם ריח רע נודף מפיו ישתדל להתרפאת ממנו כדי שלא יהיה מאום אצל בני אדם ויהיה כל גופו נקי ויתקן שערו כדי שלא יהיה מכוער אצל חבירו׳ וילבש בגדים נאים ממוצעים לא ארוכים ביותר כבגדי נבי הרוח ולא קצרים ביותר כבגדי הרקים והפוחזים ויזהר בבגדיו שיהיו נקיים בלא כתם ובלא שמנונית והולך כדרכו בשוק כאדם טרוד בעסקיו׳ ולא ירבה לישב על פתח ביתו כיושבי קרנות׳ ולא ישיח עם חבירו בשבח אשתו׳ דרך ארץ האיש עם אשתו צריך שיהיו דבריו עמה בנחת ומטיל עליה מקצת אימה ולא יותר מדאי ומראה לה אימה בגלוי ואוהב אות׳ בסתר ומכבדה תמיד בפרנסה ובכסו׳ יותר מיכלתו ויהיה צנוע אצלה אפילו בשעת תשמיש ולא תראה בה כל מום ולא דבר מאום׳ דרך ארץ האדם בסעודתו יטול ידיו קודם אכילה ואחר אכילתו ויאכל בימין

ולא

ולא בשמאל ומיסב על שמאל ותהיה אכילתו בנחת ולא ימהר לאכול כדרך החיות
והבהמות שחוטפין ואוכלין ׳ ולא יביט בפני המסובין שמא יראה להם שיכבד
עליו מה שהם אוכלים ׳ ולא יאכל וישתה יותר מדאי ׳ ולא יאכל התבשיל עד
סופו אלא ישאיר מעט בקערה ולא יקנח הקערה ויאכל ולא ילקק באצבעותיו ׳
ולא ישתה כוסו בבת אחת ולא יאכל דבר שמזיקו וישבע אפילו במעט וישבח
להקב״ה שזמן לו מזונותיו ויבקש מהקדוש ברוך הוא שיזמן לו פרנסתו בכל עת
שצריך לה ׳

דרך ארץ האיש בשינתו כשישה לשכב יהרהר תמיד בתורה ובמצו׳ עד
שיישן ואחר שייקץ משנתו ישבח ויודה להקדוש ברוך הוא
שהקיץ משנתו לחיים ולא ישכב כשהוא שבע ביותר עד שיתאכל המזון שבמעיו
ולא יישן מיד עם חשיכה לא ישב לקרו׳ עד רביע הלילה לפחות ואז ישכב ותערב
לו שנתו ׳ ולא ירגיל עצמו לשכב ביום אלא יעשה מלאכתו להתפרנס ממנה
כדי שיתפרנס בכבוד וכדי שלא יבא לידי עניות שנאמר מעט שנות וגומר ׳ משלי ו י
דרך ארץ האדם בירא״ת שמים לעולם יהא אדם ירא האל יתב׳ ולא תהיה כוונתו
בכל דרכיו ובכל עניניו אלא בירא״ת יי׳ ובטחונו יתן בהקב״ה בכל מעשיו ומשאו
ומתנו וכאתו ובאו ולא ילמוד לעשות מעשה הכותים בכשוף ולא יהיה מעונן ולא
מנחש ולא קוסם ולא שואל אוב וידעוני ולא ידרוש אל המתים ׳ ודוד ע״ה לא היה
מסתכל באחת מכל המדות הללו אלא היה משים בטחונו בהקב״ה והיה מציל
אותו מכל אויביו שנאמר בידך עתותי הצילני וגו׳ וכתיב בידך אפקיד רוחי וגו׳ תלים לא יו
רבי חייא אומר כל מי שאינו מנחש מחיצתו לפנים ממלאכי השרת ומה שואלין סם לא יו
אותו ואומרין לו מה גזר הקדוש ברוך הוא היום מה פעל אלהים ׳ כי לא נחש מדבר כג כג
ביעקב וגומר ולא גלו ישראל אלא על ידי הכחשים שנאמר ויקסמו קסמי׳ וינחשו מלכי׳ ב יז יז
ויתמכרו אף הקדוש ברוך הוא מוכיח אותם ואומר להם כי מלאו מקדם ועוננ׳ ישעיה ב ו
בפלשתים ׳ אלו הן דברים שהן מדרכי האמורי שאסור לנו להתעסק בהם שנ׳
ולא תלכו בחוקת הגוים וגו׳ וכתיב כמעשה ארץ מצרים וגו׳ איזהו מנחש האומ׳ ויקרא כ כג
כפל מקלי מידי ׳ נפלה פתי מפי ׳ קרא חברי ׳ נבח הכלב ׳ קרא שועל על סם יח ג
ימיני ׳ עבר נחש על שמאלי פסק צבי את הדרך ׳ לפני שחרית הוא ׳ ראש חדש
הוא ׳ שבת הוא ׳ פי׳ אם יבקשו ממנו מעות בבקר או בר״ח או בתחלת השנה
או במוצאי שבת ויאמר הרי זה סי׳ רע לו ׳ או כגון שפגע לאחר מן הפרקי׳ הללו׳
בדבר כעור אדם או בהמה או עוף או שישמע דברי דופי כגון קללה או כיוצא
בה ויאמר הרי זה סימן רע לו ׳ אי זהו מעונן אלו שנותנין עתים כגון אלו
האומרים היום יפה לעשות ׳ מחר אינו יפה לעשות ׳ מחר יפה לים ׳ היום חמה
נהפכה ׳ מחר גשמים יורדים ׳ וחכמים אומרים אוחזי עיניםי המספר קומוי ׳
פי׳ המגלח חצי ראשו אשר מפאת פניו וניכית חצי האחרון ׳ והעושה בלורית ׳
פי׳ המקיף פאת ראשו ׳ והמגדלת בנה בין המתים כדי שיחיה ׳ והקוטר

מטוטלת על יריכו וחוט אדום על אצבעו · והמונה צרורות ומשליך לים או
לנהר מפני שהוא כעין כשוף · והמטפח והמספק והמרקד לשלהבת שתבא ·
נפלה פתו מפיו ואמר החזירוה לי שמא תאבד ברכתו הרי זה מדרכי האמורי ·
נפלו כבובות מן הכר ואמ' אורחין באין לנו הרי זה מדרכי האמורי · היה מתחיל
במלאכה ואמר יבא פלו' שידיו קלות ויתחיל בה · יבא פלו' שרגליו קלות ויעבור
לפניו הז' מדרכי האמורי · האומר אל תפשיל ידך לאחוריך שלא תפסוק עלינו את
המלאכה · ולא תעבור עלינו שלא תפסוק אהבתינו · אל תשבית המחרישה שלא
תגבר עלינו המלאכה הרי אלו מדרכי האמורי · האומר שחטו תרנגול זה שקרא
כעורב תרנגולת שקראה כזכר הז' מדרכי האמורי · ר' ברוק את' הקושר על ידו
חוט אדום הז' מדרכי האמורי · דבוק בארונו של מת כדי שתראהו בלילה · ואל
תדבק בארונו של מת כדי שלא תראהו בלילה הז' מדרכי האמורי · הנותנת
קסמית באזני הקדר' שתהא מרתחת ושופכת לאחוריה הז' מדרכי האמורי · אבל
נותנין קיסם של תות ושל זכוכית בתוך הקדרה כדי שתתבשל מהרה אבל אסרו
ז"ל בזכוכית מפני סכנת נפשו' · המשתקת לעדשים כשהי' נותנת אותם בקדרה
כדי שיתבשלו מהרה והמכוונת לגריסין · והמטפת לנר כדי שידלוק הז' מדרכי
האמורי · המושב אפרוחי' ואומר איני מושיבה אותם אלא בשמא' שלא יהיו מוזרו'
הז' מדרכי האמורי · הנותנת אפרוחי' בכברה והנותנ' ברזל בין האפרוחי' שלא
ימותו מפני הרעמי' ומפני הברק הז' מדרכי האמורי · שנותנת ביצים ואפרוחים
בכותל וטחה בפניה' ומונה שבעה ואחד הז' מדרכי האמורי · השואל במקלו ואומ'
אם אך ואם לא אך הז' מדרכי האמורי · ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדב' שנ' עמי הושע ד' י'
בעצו ישאל וגו' וכן הקב"ה מגיד שאין היגיעו' הללו מושיעין את האדם דכתי' עמדי
בחבריך וברוב כשפיך באשר יגעת מנעוריך וגו' נלאית ברוב עצתך יעמדו נא ישעיה מז יב
ויושיעוך הוברי שמים החוזים בכוכבים מאשר יבאו עליך · ואלו דברים
שמות' לעשו' אות' ואין בהם מדרכי האמורי · היה מתחיל בעסה ומתפלל שתשכם
בה ברכה ואין בזה מדרכי האמורי · אדם שהוא מפהק או שאחזתו עוית · פי'
מפהק כתעטש · שנתעות מבעתין אותו · כגון שאומרי' לו הנה האויב או הנחש
נושך אותך וכיוצ' בזה כדי שיבהילוהו וישכח העטוש ואי' בזה משו' דרכי האמורי ·
עמד עצם בגרונו נותני' על ראשו מאותו המי' ואין זה מד"ה · אילן שמשי' פירותיו
סוקרא בסיקרא וטוענין אותו באבני' · ואין בזה מד"ה · שאי' זה אלא כדי שיבקשו
עליו רחמי' כל רואיו · משמיעי' בכורות לפני חתנים ולפני כלות ולא מד"ה · שורפי'
על המלכים ולא מד"ה · וכשם ששורפין על המלכי' כך שורפין על הנשיאי' אבל לא
על ההדיוטות · וכשמת ר"ג שרף עליו אנקלוס הגר יותר מע' מנה · ומה שורפין
עליהם מיטתן וכל כלי תשמישן · ומנין שאינו מדרכי האמורי שנ' בשלום תמות
ובמשרפות אבותיך המלכים עליך וגו' אני דברתי נאם יי' ·

מודיעים לחדשים

דרך ארץ כשיכנס בישיבה יתן שלום לכל היושבים וישב בלא הסכה

ויאסוף רגליו ולא ישב במקום הראוי לו או פחות מכבודו · לא ישב במקו׳ שהוא
גדול ממנו · ואם ישב אחר במקומו שהיה רגיל לשבת בו אל יקפיד וימעט
בדבריו · ואם ישב אדם אצלו בקרוב ממנו יכבדנו ואפי׳ לקטן ממנו ויסביר פני׳
לכל בני החבורה והישיבה · ולא ישב עד שיקדמו בו האחרים ויתן להם שלום
ביציאתו והולך לו :

דרך ארץ השואל מחברו חפץ או הוראה אם חפץ יבקש ממנו בלשון רכה
ובמיטב דברים ולא ילחוץ לחבירו אם אל לאו לא ידין אותו לכף
זכות ולא יאריך יותר מדאי · ואם קבע על עצמו זמן להשיב החפץ לבעליו לא
ישקר · ואם שאל על הוראה ידקדק בשאלתו וישאל על אמתת הדבר ולא יאמ׳ לו לא
האמת שאם יכזב לו יורה אותו הנשאל כפי השאלה ששאל ממנו והוא סבור שהוא
מרמה ואינו מרמה לא לעצמו כמו החולה שישאל לרופא על חליו ויהפוך לו הענין
וישאלנו על חולי אחר · והרופא יתן לו רפואה כפי שאלתו ואפשר שתהיה הפך
תחליו וימות או יבא לידי סכנה ויאריך חליו :

דרך ארץ אדם עם אביו ואמו יאזין וישמע למצותו ויעשה רצונו של אביו
ויכבדנו בכל כבוד שיוכל להיו׳ ויהיה דבורו עמו בבוש׳ ובכניעו׳
ולא ידב׳ עמו לא בגא׳ ובתחנוני׳ · ואם כשצרך האב לבנו יעשה לו כל צרכו בטוב
לב ולא יזכו׳ לפני אביו הטוב שהטיב לו ויאכלנו וישקנו כפי כחו וילבשנו ויבחנו
וידבר על לבו תמיד כדי ליישב דעתו והאב והאם שוין לענין כבוד ולכל דבר :

דרך ארץ האב עם בנו לעולם יחמול אדם על בנו וילמדנו תורה וידריכנו
על הדרך הנכונה וכשיגדל הבן לא ילחצנו יותר מדאי ולא יכנו
ולא יקללנו שמא יחטא הבן על אביו · ויסייע את בנו תמיד לעשות רצונו ולא
יבקש ממנו יותר מדאי · וישיא אותו אשה בימי בחרותו · וכן יעשה לבתו ישיא
אותה לאיש מיד כשתגדל ותגיע לזמן הבגרות ולא יעכבנה בבית אלא ישיא
אותה כפי אשר תשיג ידו ולא יאמר ממשפחה יקרה אני ואם אשיא אותה
לפלוני הוא גנאי לי ולמשפחתי כי אפשר כשתראה הנערה שגדלה ולא ישיא
אותה שתבא לידי תרבות רעה ויהיה יותר גנאי לאביה ולמשפחתו · ולא יבטח
בה ויאמר חס ושלום לא תעשה בתי דבר כעור כי דעת הנשים קלה עליהן :

דרך ארץ אדם עם האכסניא · אם תבא אכסניא לביתו של אדם יכבדם
כפי כחו ויותר מיכלתו ואל יראה עצמו להם שהוא עני אלא
יראה עצמו להם שהוא עשיר ואפילו הוא עני ויסביר להם פנים ולא יראה להם
פנים זעומי׳ · ואפי׳ היה בלבו דאגה יכסנה וישכיבם במיטב מטותיו ויראה׳ עצמו
כאלו הוא אורח והאכסנאי בעל׳ה ויאמר או הייתי אני מתארח אצלו של זה הייתי
רוצה שיכבדני ושיאכילני וישקני · אעשה לו כן גם אני וגלגל הוא שחוז׳ בעולם :

דרך ארץ האשה עם בעלה צריכה האשה להיות דבריה עם בעלה בחן
ובתחנונים ובכבוד ובבשת ובענוה ותשמע דבריו ותעשה

רצונו ותשתוקק אליו בעת שהולך בדרך ותהי׳ מצפה ומיחלת יום בואו׳ ועת שהו שמה בעיר תראה לו שמחה תמיד ותשמור עת אכילתו ותעשה לו מטעמי׳ כאשר אהב ותבטל רצונ׳ מפני רצונו׳ בעת כעסו תיישבהו ובעת צרתו תשיחהו׳ ובעת רעתו תנחמהו ואפי׳ יהיה לה דאגה בלבה תסתירנה כדי שלא יתעצב מתקשט״ תמיד לפניו בענוה ובחן ובצניעות׳ ויהיו בגדיה בכל עת נקיי׳ תכבד אביו ומשפחתו ואפי׳ הם בזויים ותהיה שמחה במתנתו ותראה שהיא מרובה ואפילו היא מעוטה׃ דרך ארץ האשה בכל ענייניה צריכה האשה להיות צנועה ויושבת בתוך ביתה ולא תצא מדלתי ביתה אל לשוק גדול ולא תעמוד בפתח ביתה שלא תחטיא את בני אדם ואפשר שיצא עליה שם רע כי אפשר כשתהיה עומד׳ בפתח ביתה תזכור דברי׳ שאירע לה עם בעלה ותשחק ויהיה עובר אדם בחור על פתח ביתה ויאמרו הרואי׳ פלונית מזנה עם פלו׳ הבחור כי היא׳ ממתנת אותו בפתח ביתה וכשעבר עליה שחקה לו׳ ולא תרבה דברי׳ עם שכנותיה ולא תכנס לביתם אל לשוק גדול ולא תספר עם שום בריה דברי׳ שבינ׳ לבין בעלה׳ משתדלת בצרכי בית׳ ובגדול בניה׳ תתפלל בכל יום על בעלה שיצליח במעשה ידיו ועל בניה שיהיו מצליחי׳ בתור׳ ובממנו׳ תעשה צדקה מיגיע כפיה אם תצטרך לצא׳ מפתח ביתה לא יהיה הילוכה על השוקי׳ והרחובו׳ שהמון בני אדם מצויין שם אל על המבואו׳ שאין רגילין בני אדם להלוך בהם כל כך׳ ולא תצא כשהיא מבושמת מפני שריחה נודף ויבאו בני אדם לידי חמור ולידי הרהור עבירה ותשתדל כשתשב בבי׳ החופה או בב״ה ליושב עם הנשי׳ הצדקניות הכשרות ולא תהיה מרבה דברי׳ ויושבת בענוה ובצניעות׳ ולא יראה מתנה כי אם עיניה׳

דרך ארץ האדם בישיבת עמי הארץ אעפ שהוא נכוי לאדם לישב בישיבה של ע״ה אם נזדמן להם והוכרח לישב עמהם בחבורתן ימעט בדבור עמהם ואם ידברו הם בדרכי נבלות לא ישיב אותם ויאמ׳ אין הדבר כך
משלי כו ד אל כך וכך ועל זה אמ׳ שהע״ה אל תען כסיל באולתו אל ישמע דבריהם ואחרים ולא
ילעג על מיעוט לשונם והגיונם ולא יספר בגנותן לאחרים׃

דרך ארץ הסוחר בסחורה כשימכור סחורתו לא ישבח אותה וכשיקנה לא יפליג בגנות׳ ויהיה משאו ומתנו באמונה׳ וישמור דבריו לקיי׳ אותם ואם אמר שאמכור לך במנה ונזדמן לו אחר שיתן לו מאתים לא ישנה דבריו וה״ה אם אמ׳ לחברו אקנה ממך במאתי׳ ונזדמן לאחר שיתן לו במנה לא יחליף דבורו ואם אומ׳ לו אפרע לך לזמן פלו׳ ישמור אותו זמן ויפרע מה שהחזיק על עצמו ולא יהיה לו מריבה ולא קטטה ולא קנא׳ ולא תחרו׳ עם שום אד׳ בעולם׳

דרך ארץ העשיר בעשרו יהיה תמיד נכנע וענו ולא יתכבד בממונו ויהיה תמיד מודה ומשבח להב״ה שחנן אותו עוש׳ וכבוד וכשיראה אדם שהוא עני יהיה לו חונן ונות׳ בממונו ובדבריו ויתן הלל והודא׳ להב״ה ויאמר ראוי הוא העני הזה להיות עשיר יותר ממני׳ ויהיה מקדים שלום לכל אדם ועושה חסד עם חבריו בממונו

ויהיה

ויהיה מלוה לנצרך ונותן לעני וקרוב לקם יום ואוהב וחביב לכל יודעיו׃

דרך ארץ הרש יהיה תמיד שמח בחלקו ומצפה ומיחל בכל יום ישועת השם ויסתר דלותו ולא יזלזל בכבודו ולא יטול כלום מאדם בעולם שאם יבזה עצמו ויעמוד היום לפני המלך לבקש ממנו אפי' אלף דינר למחר יעמוד לפני הפחות שבפחותי' לבקש ממנו אפי' פרוטה אחת הואיל ובזה עצמו כבר ועמד לפני המלך לבקש ממנו ולא יכול לעמוד על עצמו להמנע מלבקש מבזו הואיל ונתבזה כבר׃

דרך ארץ אדם בבית המרחץ יכנס לפני לפנים מן המערה וירחוץ שם ויתרחק מכל אדם בשעה שהוא רוחץ ויכסה ערותו ויעצים עיניו מראות ערות חבירו וימעט בדבריו בב"ה ולא ישאל בשלום חבירו כשהוא בבית המרחץ׃ ולא ישב שם יותר מדאי׃ ולא יכנס מיד לבית הפנימי עד שיתחיל גופו להזיע וירחץ רגליו בצונן ויכסה את ראשו ויצא׃

דרך ארץ הרב ישקוד תמיד על תלמודו ותהיה חכמתו ומעשיו כאחד ולא יקפיד על התלמידים׃ ולא יהיה חכם בעיניו ותהיה חכמתו מצויה לכל שואל ויהיה פה לכל מי שאינו יודע לדבר ויהיה שונא מתנות ולא יהיה אוהב מן העה"ז כי אם חכמתו ומעשיו הטובי' ויהיה פרוץ מעמי הארץ׃

דרך ארץ התלמיד עם הרב יעמוד עליו וישמשנו ויהיו עיניו תלויין לו ללמוד ממנו חכמה ולא יקראנו בשמו ולא יסתור דבריו ובוונתו לקנטר אותו בדברים ולא יתבייש לומר לו לא הבנתי אפי' כמה פעמי' ואם לא הבין מקוצר דעתו לא יאמר לרבו טעית בדבר זה׃

דרך ארץ המוכיח כשיעמוד אדם בקהל להוכיח בדברים יכבוש עיניו ויאמר דברים נכוחי' בחן ובענוה ולא תגיס דעתו עליו ותהיה תוכחתו לשם שמים׃ כדי להחזיר את הרבים למוטב׃

דרך ארץ המוכח צריך להטות אזן למוכיח וישמע דבריו ויקבל עליו לעשותם ויראה בעצמו מיד אותות שקבל התוכחות ושהוא מתחרט על מעשיו הרעים ויראה ההכנעה והתשובה בפניו ויתן ללבו לתקן המעוות ולישר דרכיו ולשוב מפשעיו ולהכלם מעונותיו׃

דרך ארץ האדם עם חברו צריך החבר הטוב לאהוב לחברו כנפשו ויהיה לו למושיע בעת צרתו ותהיה אהבתו זכה בלי שום דופי ויהיה דבורו עמו בנחת ובחן ובענוה׃ ויתרחק מן הדברים הבטלים עמו כדי שתהיה אהבתו שלימה ולא ישחוק עמו ביד ולא בדבור ולא יאמר חברי הוא אומר לו כל מה שארצה ולא יקפיד׃ ואם ירבה בשחוק ובקלות ראש עמו אהבתם תשוב לאיבה כי אם הוא חבר וחכם יקפיד על הדברים שהוא אומר לו דרך שחוק כמתלהלה היורה זיקים חצים ומות ויטור האיבה בלבו ואע"פ שאינו מראה אותה עתה ואם היה חברו פתי מיד יתקוטט עמו על אותן הדברים׃

שאומר

שאומר לו דרך שחוק ויאמר לו אחרים כנגדו ויגלה מומו אם יודע לו שום דבר
מכוער כי הכסיל אין מעצור לרוחו ומיד הוא מגלה סתריו ויאמר כל אשר בלבו
משלי כט יא דכתיב כל רוחו יוציא כסיל ואע"פ שלא אמר ליה חבירו אלא ע"ד שחוק אפשר
שיחשיב חבירו שלא אמר ליה אלא כדי לביישו ולהכלימו כמלאכת האהבתם נהפכת
לשנאה ולתחרות ויהיה נקל ונבזה בעיני כל חביריו ומיודעיו.

דרך ארץ האומן צריך להיות נאמן בדבורו ואם יאמר לבע"ה למחר אתן
לך כלי זה לא יעכב ליום אחר ואם יתנה עם חברו שלא יעשה
מלאכה אחרת עד שישלים מלאכת חברו לא ישקר בדבריו ולא יתנה על עצמו
לעשות אלא מה שיכול לעשות כדי שתהיה מלאכתו נאה וכדי שלא יהיו הבריות
מתרעמין עליו ותהיה מלאכתו מתוקנת ממיטב הדבר שהוא עוסק בו ולא
ישבע לעשות אפי' שבלבו לעשות.

דרך ארץ האדם בעבור המלכים אמר החכם מי שהמלך בעל טענתו
ימעט בדבריו אבלו שאם הוא זכאי או חייב המלך מוכחו ואמ'
מי שהמלך ירדוף אחריו יכר לו העולם כלו. ואמר המלך כל הבא בארץ שהוא
מגין על כל עשיר ורש. ואמ' העושה מלאכת המלך רמיה סכן בעצמו ובקרוביו.

דרך ארץ האדם עם כל חביריו בכלל ובפרט. לעולם יהיה אדם אהוב
וחביב לכל ותהיה דעת הבריות נוחה הימנו כדי שתהא רוח
המקום נוחה הימנו ויהיה עלוב ולא עולב. נרדף ולא רודף. יסבול מאחרים
ולא יקניט אפי' לעבדו ולשפחתו. מכבד את הבריות ואפי' קטנים ממנו יהיו
בעיניו גדולים ממנו דיבורו בנחת עם הכל גומל חסד לכל ואפי' למי שהרע לו.
ויהיה אוהב לברות הבריות ולא ישנא לאדם שונא את הכבוד שונא את הממון
שונא את המחלוקת אוהב שלום ורודף שלום ועושה שלום בין הבריות ומקדים
שלום לכל אדם וראיתי לכתוב בכאן פרק זה מקצת דברים מתופת אליהו רבה
והוא מעין מעשה תורה שחיבר רבינו הקדוש ז"ל מפני שבהן דרך ארץ הרבה
לכל אדם בכלל.

שער ג' שלש מדות טובות ברא הקדוש ברוך הוא בעולמו על ידי שלשה
צדיקים ואלו הן שיבה וזקנה וחולי. זקנה על ידי אע"ה שנאמר
בראשית כד א ואברהם זקן אמרו מיום שברא הקדוש ברוך הוא עולמו עד שבא אברה' לעולם
כל אותם כ' דור לא היתה בהם זקנה וכשהיה גדל הבן תחת האב לא היו
מכירי' בני אדם אי זה נולד תחלה וכן בין רב לתלמיד לא היו יודעין למי נוהגין
כבוד וכיון שבא אע"ה אמר לפניו רבונו של עולם אם סבירה לפניך הודיע בין קטן
לגדול בין אב לבן בין תלמיד לרב אמ' הקדוש ברוך הוא מוטב אתן מדה טובה
בס מח א זו על ידי צדיק זה. וחולי על ידי יעקב שנאמר ויאמר ליוסף הנה אביך חולה
ומיום שברא הקדוש ברוך הוא את עולמו עד שבא יעקב עליו השלום היה אדם
מהלך בדרך ומת וכשבא יעקב אמ' ליה רבונו של עולם אם סבירה לפניך יחלה אדם

ויפהא

יושהא על מטתו ויצוה לבניו ולבני ביתו אמר הקדוש ברוך הוא מוטב שאתן
מדה זו על ידי צדיק זה שנאמר ויכל יעקב לצוות את בניו · וחולה שיתרפא פס מט לג
מחליו על ידי יחזקיהו מלך יהודה · ומיום שברא הקדוש ברוך הוא את עולמו
לא היה חולי שולט באדם שיתרפא ממנו וכיון שבא חזקיהו אמר לפניו רבונו
ש״ע יר״מ שיתרפא אדם מחליו וירד ממטתו שעלה עליה ויתן שבח והודאה
לפניך כל ימי חייו אמר הקב״ה מוטב שאתן מדה זו על ידי צדיק זה שנא׳ מכתב ישעיה לח ט
לחזקיהו בחלותו ויחי מחליו · שלשה דברים צריך אדם להסתכל בהם בכל יום
ואלו הן כשיכנס לבית הכסא אומר ראה שדרכך דרך בהמה · ובשעה שמקיז
דם · אומר ראה שאתה בו · ובשעה שהוא עומד על המת אומר לאין הוא סופך ·
על שלשה דברים בעלי בתים יורדין מנכסיהם · מפני שאוכלין ושותין בשעה
שהן צריכין להתעסק בצרכי צבור · ומפני שמבקרין שדותיהם וכרמיהם
בשבת · ומפני שמשחררין עבדיהם ואמהותיהם הכנעניים · שלשה דברים
עלו במחשבה ואם לא עלו דין הוא שיעלו · ואלו הן המת שיסריח · ושישתכח
מהלב · והתבואה שתרקב · שאלמלא המת לא יסריח לא היה אדם נקבר ·
ואם לא שישתכח אין פוסקין בביתו · ואלמלא התבואה שתרקב אין בני אדם
מוכרין תבואתן לעולם · ר״ש בן מנסיא אומר על שלשה הקדוש ברוך הוא
מכריז בכל יום · על ת״ח שאין לו פת בשלו · ועל ת״ח שאינו עוסק בתורה
באשמורת האחרונה · ועליו הכתוב אומר הדלת תסוב על צירה ועצל על משלי כו יד
מטתו · ועל המתגאה חנם · שלשה דברים צריך אדם לבקש עליהם רחמים
על פרנס טוב · ועל שנה טובה · ועל חלום טוב · שלשה דברים הם מעין הע״ה
שבת · ושמש · ותשמיש · שלש תכיפות הן תכף לנטילה ברכה · תכף לגאולה
תפלה · תכף לסמיכה שחיטה · שלשה דברים נאמרו בכפרנים · קוברין
צדיק · שורפין חסיד · מפזרין רשע · שלשה דברים מביאין האדם לידי פרגרא
פי׳ חולי הרגלים מגעל רחוק ומטה קצרה ותשמיש ביותר · שלש איכות הן אין
אשה על בעלה · אין מקח על מקחו · אין תורה על עושיה · ויש אומרים אף אין
מקום על יושביו · שלשה כוחלין העה״ב הדר בא״י · והמגדל בנו לת״ת · והמבדיל
על היין במוצאי שבת · שלשה דברים העושה אותם דמו בראשו · ואלו הן
היושב בצלו של נר · והמכבה הנר בפיו מפני שככפה · והמשמש מטתו לפני
הנר · מפני שהוין לו בנים נכפים · שלשה פעמים הכרוז יוצא מלפני הקב״ה
בכל יום ויום ואומר נוח לו לאדם שלא נברא ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו
ויעשה רצון קונו · שלשה דברים אין אדם ניצול מהן בכל יום הרהור עבירה
ועיון תפלה · ואבק לשון הרע · ואמר רב יהודה רוב בגזל ומיעוט בעריות ·
והכל באבק ל״ה · על שלשה דברים נאנחין כותים בכל יום על השבת ועל
התורה ועל המלה · שלשה אין להם מחילה · המתרעם על מדותיו · והמדבר
אחת בפה ואחר בלב · והרואה דבר ערוה בחבירו ומעיד בו יחידי · שלשה
דברים

דברים בקושי בתשובה יעלה להם רפואה הבא על אשת איש והמתכבד
בקלון חבירו והמכנה שם לחבירו ׳ וי״א אף המלבין פני חבירו ברבים ׳ אפי׳
בדברי תורה ׳ רבי אומר ג׳ עבירות נכתבו על ידי ירמיהו ועל כל אחת ואחת
נכתב בתריה העל אלה לא אפקוד בם ׳ העובר עליהם אין לו מחילה ולא יה ירמיה ה י
מכפר ולא ייסורין ממרקים ולא יום מיתה סולח ׳ אלו הן הטוי הדין ׳ והבא
על אשת איש ׳ והמספר לשון הרע ׳ הטוי הדין דכתיב שמנו עשתו וגומר ירמיה ה כט
דין לא דנו דין יתום ויצליחו ׳ והבא על אשת איש דכתיב סוסים מיוזנים
משכים היו איש אל רעהו יצהלו וכתיב בתריה העל אלה לא אפקוד בם וגומר ׳ שם ה ט
והמספר לשון הרע דכתיב חץ שחוט לשונם מרמה דבר וכתיב בתריה העל שם ט ח
אלה לא אפקוד בם ׳ שאלו תלמידיו את ריב״ז מג׳ דברי׳ הללו אי זה מהם קשה
אמר ליה לשון הרע קשה מכולם ׳ שלשה דברים מתישין את הגוף האוכל
מעומד והשותה מעומד והמשמש מעומד ׳ רבי שמעון בן יוחאי אומר שלשה
הקדוש ברוך הוא שונאן ׳ האוחז באמה ומשתין ׳ והמשמש מטתו בלא כסוי
אמרו עליו שהוא עושה מעשה בהמה ׳ והמספר דברים שבינו לבין אשתו לשום
בריה ׳ שלשה הקדוש ברוך הוא אוהבן מי שאינו כועס ׳ ומי שאינו משתכר ׳
ומי שאינו מעמיד על מדותיו רב הונא בריה דרב חלש ונמשך לאותו עולם כמה
לילות וכמה ימים כיון שחזר אמר ליה תלמידיו רבי׳ במה פטרוך אמר ליה בפי
אחריו מי שאינו עומד על מדותיו העבודה באו כתות של מ״ה ולמדו עלי זכות
ולא קבלו מהם עד שבא מלאך אחד ואמר להם על מי אתם מלמדים זכות שמא
על זה שמעולם לא עמד על מדותיו מיד פטרוני ממיתה לחיים ׳ תשעה נכנסו
בחייהם לג״ע כפי אותוכתנו ולא טעמו ט׳ עם מית׳ בנימן בן יעקב כלאב בן דוד
סרח בת אשר יבת פרעה אליעזר עבד אברהם ׳ ועבד מלך הכושי ׳ ואליהו
ויעבץ בנו של רבי יהודה הנשיא וי״א אף רבי יהושע בן לוי ׳ שלשה אין חייהם
חיים׳ הרחמני׳ והרתחני׳ ואניני הדעת ׳ בג׳ דברי׳ עיניו של אדם כהות המסתכל
בקשת ובפני המת ׳ ובכהנים בשעה שנושאין את כפיהם ׳ שלשה דברים
מאריכין ימיו של אדם ׳ המאריך בתפלתו ׳ והמאריך על שלחנו ׳ והמכניע עצמו
בבית כסא ׳ דתניא כל המעיין בתפלתו סופו מתקבל שנאמר תכין לבם תלים י יז
תקשיב אזניך ׳ והמרחיב יד על שולחנו ׳ סופו מתעשר שנאמר ויהי לחם שלמה מלכים ד כב
ליום אחד שלשים כור וגו׳ מה כתיב בתריה אין כסף נחשב בימי שלמה למאומה ׳
והמכניע עצמו בבית הכסא אין רוח רעה ולא מיתה שולטין עליו שכן מצינו
בשאול כשנכנס למערה בקש דוד להרגו כיון שראהו שהכניע עצמו לא הרגו
שנאמר ואמר להרגך ותחס עליך ׳ שלשה דברים מקצרין ימיו של אדם מי שמואל א כד יא
שנותנין לו ס״ת לקרות בו ואינו קורא ׳ וכוס של ברכה לברך ואינו מברך ׳
והמנהיג גדולה לעצמו ׳ וי״א אף הרואה ס״ת ואינו עומד מפניו ׳ שלשה קרובים
למיתה ורחוקים מן החיים ׳ ואלו הן ישן עומד ׳ ומקיץ עומד ׳ ומשמש עומד

שלשה

שלשה מזקינין בלא זמנן׳ הדר בעליה׳ והמגדל תרנגולים׳ והאומר דבר ואינו
כשמע׳ שלשה חייהם אינן חיים׳ המצפה לשלחן חבירו׳ ומי שאשתו מושלת
עליו׳ ומי שייסורין מתגרין בו׳ שלשה אין רואין פני גיהנם׳ מי שיש לו חולי
מעים׳ ודקדוקי עניות׳ והרשות׳ רבי מאיר אומר אף מי שיש לו אשה רעה׳
שלשה דברים צוה רבי יהושע את בנו׳ אל תעש מוס בעצמך׳ ואל תעמוד על
המקית בשעה שאין לך דמים׳ אשתך טהורה הזקק לה לילה ראשונה׃ שלשה
הם קלים הדר בבית חמיו׳ ואורח מכנים אורח׳ ושובא׳ שלשה דברים אז״ל
אכל ולא שתה אכילתו דם והוא תחלת חולי מעים׳ ולא אמרו אלא בסעודת
שחרית׳ אכל ושתה ולא הלך ד׳ אמות נרקבין בני מעיו׳ והוא תחלת רוח רעה
ולא אמרו אלא בערבית׳ היה צריך לנקביו ואכל דומה לתנור שהסיקוהו ע״ג
אפרו והוא תחלת ריח הפה׳ רחץ בחמין ולא נשתטף בצונן דומה לברזל
שהוציאוהו מן האור ולא נכוהו במים׳ מפני שלשה דברים אין נכנסין לחרבה׳
מפני חשד׳ ומפני מפולת׳ ומפני המזיקין׃ שלשה צועקין ואינן נענין׳
המלוה מעותיו בלא עדים׳ ומי שיש לו אשה רעה ואינו מגרשה׳ והדר בעיר
רעה ואינו יוצא ממנה׳ שלשה חלומות מתקיימין. חלום שחרית׳ וחלום שחלם
לו חברו׳ והפותר חלומו בחלום׳ שלשה דברים בודקין את האדם׳ יין׳ חומץ׳
דרך ארץ׳ שלשה צועקין ואינן נענין׳ הקונה אדון לעצמו׳ והמחלק נכסיו
בחייו׳ והמשיא בתו קטנה׃ שלשה דברים אין בהם משום כבוד׳ בית הכנסת
ובית הכסא׳ ובית המרחץ׳ וי״א אין מכבדין לא בגשרים ולא בדרכים׃ ולא
בידים מזוהמות׳ שלשה דברים אל יאמר אדם לחבירו מעצמו אלא א״כ מבקש
ממנו ואלו הן׳ בתו ותלמודו׳ ומעותיו׳ שלשה דברים מביאין את האדם לידי
עניות׳ המשתין מטתו ביום ערום׳ והעומד לפני הנר ערום׳ והמשמש בפני כל
חי׳ אפי׳ בפני תרנגול׳ שלשה דברים מביא האדם לידי עושר׃ עיון תפלה׳
ונושא ונותן באמונה עם הבריות׳ ועלוב לאנשי ביתו׳ וי״א מי שיש בו דעה שנא׳
וברעת חדרים ימלאון כל הון יקר ונעים׳ שלשה חבושין הן. מכורע׳ ומומר משלי כד ד
הסף׳ ואשה׳ שלשה פרוטות אין בהם סימן ברכה׳ שכר אשה׳ וריחיים׳
ושכר בהמה׳ שלשה דברים הם שחזרו למקומן׳ תורה וישראל וכסף וזהב׳
תורה מן השמים שנאמר מן השמים השמיעך וגומר וכיון שחטאו ישראל בעגל דברים ד לו
נשתברו הלוחות ופרח הכתב למקומו שנאמר התעיף עיניך בו ואיננו׳ ישראל משלי כג ה
היו מעבר הנהר שנאמר בעבר הנהר ישבו אבותיכם וגו׳ ולשם חזרו שנא׳ בבלה יהושע כד ב
יובאו ושם יהיו׳ כסף וזהב היו ממצרים שנאמר ושאלה אשה משכנתה וגו׳ ולשם ירמיה כז כב
חזר שנאמר ויעל שישק מלך מצרים וגו׳ שלשה דברים מעבירין האדם על שמות ג כב
דעת קונו ועל דעת עצמו׳ דקדוקי עניות׳ והרשות׳ ורוח רעה׳ שלשה דברים ד״ה ב יב ט
מוציאין את האדם מן העולם עין הרע׳ ויצר הרע ושנאת הבריות׳ שלשה
דברים מוציאין את האדם מן העולם מי שאין לו סנדל׳ וסודר׳ והלן בבה״ה׳ וי״א

אף הקורע בגדיו בחמתו · שלשה דברים אז״ל · ריבה דם · ריבה שחין · ריבה
מורא ריבה שבע · רבה שכבת זרע רבה גרעת · שלשה מעיינות יש לו
לאדם שאין להם הפסק · דם · ומרה · ושכבת זרע · ויש אומרים כל
זמן שמרבה מימי רגלים מרבה ירקון · רבי עקיבא אומר בשלשה דברים
אני אוהב את המדיים · כשהן יועצין אין יועצין אלא בשדה · וכשהן נושקין
אין נושקין אלא פשת היד · וכשחותכין בשר אין חותכין אלא על גבי שלחן ·
רבן גמליאל אומר בשלשה דברים אני אוהב את הפרסיים כנועין באכילתן ·
ובבית הכסא · ובתשמיש · אמר רבי ישמעאל שלשה דברים סח לי סוריא שר
הפנים · אל תחזיר אספרגור אלא למי שנתנו לך · ר״ל כשתשתה ממשקה
אספרגור והוא משקה מבושם אל תחזיר הכוס אלא למי שנתנו לך · ואל תטול
ידיך לא ממי שלא נטל ידיו · ואל תטול חלוקך מן השמש בשחרית ותלבש מפני ש״מ
מכפים לו מתי יעשה כן וילכד · ג׳ אין להם מחילה גר שחזר לסורו · והמוכר
תרומה לשם חולין · והבועל אשתו נדה · ג׳ אין להם מחילה · הנהנה מחגיהם
של כותים · ואוכל במקום אחד ומברך במקום אחר · והמתכבד בקלון חבירו ·
שלשה דברים שקולין זה כזה וצריכין כבוד · יראת חטא ועושר וחכמה · שלשה
שונאין זה את זה אשה · ועם הארץ · ותינוק · שלשה דברים מרחיבין לבו של
אדם קול ערב · וריח בשמים · ונקיות · שלשה קולות ערבין על בני אדם קול
תורה · וקול גשמים · וקול כספים · שלשה קולות קשים על בני אדם קול
נערים · וקול עכברים · וקול חזירים · וי״א אף רעמים וקול חמורים · שלשה
אין מתכבעין ואין מתתכבעין כלב · אשה · גמל · ר״ל אין בהם אמכעות אלא הקבה
האחר לטובה או לרעה · שלשה דברים ממעטין כחו של אדם ומשחירין פניו
ואלו הן פחד · דרך · עון · פחד מנין דכתיב פחד ופחת וגו׳ דרך מנין דכתיב איכה ג יז
ענה בדרך כחי · עון מנין דכתיב כי הילדות והשחרות הבל · דברים שעושה שם ג יז
אדם בילדותו משחירין פניו בזקנותו · שלשה קלקלו בתיבה ונתקלקלו ונשתנו קהלת יא י
מן הבריות חם · כלב · עורב · חם נהפך דמותו כעורב · כלב מתקשר בשמושו ·
עורב מזריע מפיו · ואף הנקבה אינה יולדת אלא מפיה · שלשה דברים הרואה
אותם בחלום משיג שלום ואלו הן · הר · כפור וקדרה · הר מנין דכתיב ישאו
הרים שלום וגו׳ כפור מנין דכתיב כצפרים עפות כן יגן יי׳ וגומר קדרה מנין תלים עב ג
דכתיב יי׳ תשפות שלום לנו וגו׳ · שלשה נביאים הם שנים מהם נאים וטובים ישעיה לא ה
בחלום ואחד בספק · ישעיה הרואה אותו לומר בחלום יצפה לנחמה · מלכים שם כו יב
יצפה לגדולה · ירמיה ידאג מן הפורענות · וי״א יחזקאל יצפה לגלות וסופו
לגאולה · שלשה חסידים הם הרואה את רבי פנחס בחלום יצפה לחכמה ·
רבי אלעזר בע״ע יצפה לחסידות · רבי ישמעאל בן אלישע ידאג מן הפורענות ·
שלשה מפתחות ברא הקדוש ברוך הוא ולא מסרן ביד שליח · של רחם דכתיב בראשית כט לא
ויפתח את רחמה · ושל גשמים דכתיב יפתח יי׳ לך וגומר ושל תחיית המתים דברים כח יב

דכתיב

דכתיב בפתחי את קברותיכם · רבי יהודה אומר שלשה פרנסים טובים עמדו יפוקא לו לישראל וג׳ מתנו׳ גדולות ניתנו על ידיהם באר בזכות מרים · וענן בזכו׳ אהרן · והמן בזכות משה · מתה מרים נסתלק הבאר · מת אהרן נסתלק הענן · וחזרו שתיהן בזכות משה · וכיון שמת משה בטלו הכל · שלש מדות טובות נוהגות בעולם הנותן צדקה הוא משובח בעיני המקום ובעיני הבריות · והמלוה לכל אדם גדול מזה · ונותן למחצה ולמותר הוא למעלה מכלם · פירוש נותן מעות לחבירו הנצרך להתעסק בהן וחולקין הריות · שלשה דברים צריך ללמוד שחיטה ומילה וכתיבה · לעולם ידבק אדם בשלשה דברים ויתרחק מג׳ דברים · ידבק בשואל שלום · ובעוסקים להתיר חליצה · ולהפר נדרים · ויתרחק מן המיאון · ומן הפקדונות · ומן הערביות · ויש אומרים אף מן המחלוקת · שלשה דברים העושה אותם דמו בראשו · האוכל מאגודה של ירק כשהיא קשורה · והשותה שתי כוסות כאחד · והמקנח בחרס · שלשה דברים מאבדין את המזונות קול צעקה סערה · והמחליף סנדל של שמאל לימין קשה לשכחה · והתופר בגדיו עליו כשהוא לבוש · שלשה דברים נאמרו בפוך מגדל שער בעפעפים · ומפסיק את הדמעה · ומעביר אהבת מלך · שלשה דברים נאמרו בנותח מטמטם את הלב · ומשמח את העינים · ומכחיש את הגוף :

שער ארבעה ארבעה דברים אסורין ומעין ארבעתן מותרין · אשת איש אסורה · יפה תאר מותרת · דם אסור · כבד מותר · חזיר אסור · לשון דג מותר · בשר בחלב אסור · כחל מותר :
ד׳ דברים גנאי הם לת״ח · המהלך אחר אשה בשוק ואפי׳ היא אשתו · והמשחק בשוק · והמונע עצמו מבה״ה · והמתחבר לעם הארץ · ד׳ הקדוש ברוך הוא מעיד עליהם בעצמו על רווק הדר בכרך ואינו חוטא · ועל דיין הדן דין אמת לאמתו · ועל עני שמחזיר אבדה · ועל הבורל משפחה שיבא עליה ערעור · ד׳ צריכין שמור בשעתן · חולה · חיה · חתן · כלה · וי״א אף אבל · ות״ח בלילה · ארבע מדות יפות לבני אדם · ת״ת ומלאכה ועצת זקנים · ורוח נמוכה · ארבה מדות רעות לבני אדם · בטלה ועצת ילדים ושיחתן ורוח גבוהה · ארבעה דברים קשים זה מזה · מכת הלב קשה ממכת הגוף · מכת המות קשה ממכת הלב · אשה רעה קשה מכלן · וחסרון כים קשה מכלן · רבי יוסי אומר הוי רגיל בד׳ דברים ואין אתה בא לידי חולי מעים הוי רגיל בטבול בין בימות החמה בין בימות הגשמים · ולהקפות אכילתך במים · ואל תעכב עצמך מבית הכסא בשעה שאתה צריך לו · שעורה שהכאתך מסוף ידך מתנה · ארבעה דברים מפסידין שכר העוה״ז ומבטלין פירות לעה״ב · הלוקח סוס מן השוק לרכוב עליו להתגאות לעיני בני אדם ·

והמעמיד עבדים לפניו כדי להראות גדולה ברבים · ומי שהשעה משחקת
לו ואינו עוסק בתורה ובצדקה · וגא : והמקבל שררה מן המלכות ·
ועושה בה בזרוע · ארבעה דברים אז"ל הוי משתדל עם מי שהשעה
משחקת לו · והוי זהיר מן היועצך לפי דרכו · ובהיותך טוב אל תקרא רע ·
ואל תהי חוטא ולא לך · ארבעה חיות בכסא הכבוד · אדם ואריה · ושור
ונשר : פני אדם ופני אריה · מימין · ופני שור ופני נשר משמאל · לכל
אחת מד' חיות שבכסא פני אדם כצורת יעקב עליו השלום שאם יחטאו ישראל בראשית מט ט
יביט הקדוש ברוך הוא בצורתו ומרחם עליהם · פני אריה כנגד משיח בן
דוד שהוא משבט יהודה שנאמר גור אריה יהודה · ואם יחטאו ישראל דברים לג יז
ישאג כאריה ומיד מרחם עליהם · פני שור כנגד משיח בן יוסף שכתוב בו
בכור שורו הדר לו ואם יחטאו ישראל גועה כשור ומיד מרחם עליהם · פני ישעיה מד ב
נשר כנגד אליהו שטס העולם בד' טיסות ואם יחטאו ישראל הוא טס לפני שופטים ו ס
הקדוש ברוך הוא ומכפכף כנשר ומיד מרחם עליהם ומשיב ליעקב אל
תירא עבדי יעקב · ומשיב למשיח בן אפרים מה אעשה לך אפרים · מלאכי ג כב
ומשיב למשיח בן דוד מה אעשה לך יהודה · ומשיב לישראל הנה אנכי שולח שמות ד יט
לכם וגומר · ארבעה חשובין כמת עני וסומא ומצורע ומי שאין לו בנים · איוב ג ב
עני שנאמר כי מתו כל האנשים וכי מתים היו והלא קיימים היו אלא שירדו במדבר יב יב
מנכסיהם · סומא מנין דכתיב במחשכים הושיבני כמתי עולם : בראשית ל א
מצורע מנין דכתיב אל נא תהי כמת וגומר ומי שאין לו בנים דכתיב הבה
לי בנים וגומר · ארבעה דברים מאריכין ימיו של אדם המאריך בתפלתו
ובשלחנו ובבית הכסא והמאריך בתלמודו · בתפלתו שמא יענה · דברים ד ט
בשלחנו שמא יבאו עניים ויהנו ממנו · בבה"כ כדי שלא יבא לו חולי מעים ·
ובתלמודו כדי שלא ישכח · שנאמר רק השמר לך ושמור נפשך · ארבעה
מתו בן מאה וכ' שנה משה והלל הזקן · וריב"ז ורבי עקיבא · משה היה
במצרים מ' שנה ובמדין מ' שנה · ובמדבר מ' שנה · הלל הזקן עלה
מבבל מן מ' שנה · ושמש שמעיה ואבטליון מ' שנה · ופרנס את ישראל
מ' שנה · ריב"ז עסק בפרקמטיא מ' שנה · ושמש ת"ח מ' שנה ופרנס
ישראל מ' שנה · וכן רבי עקיבא · ארבעה דברים יפים לחלום כתם יפה
לחלום הרגו חברה פרנסתו · וי"א נכפלה פרנסתו · נשנו יהיה לו בן זכר ·
טען רוקו אחריו אין לך סימן גדול מזה · ארבעה אבקות הן אבק רבית
אבק ע"א אבק לשון הרע · אבק הרסות · אבק רבית כגון שהלוה לו חברו
מעות ונשפורע לו אומר לו השם ישלם לך חסד שעשית עמדי · אבק ע"א
כגון שהיה לו משא ומתן הרבה עם הכותים ובאו לכך · אבק הרסות כראין
כאוהבין בשעת הנאתן ואין עומדין לאדם בשעת דחקו · אבק לשון הרע
דכתיב

דכתיב ויבא יוסף את דבתם רעה את אביהם · מכאן אמרו ז"ל שני צדיקים לקו בראשית לז
זה מזה יעקב ויוסף · יעקב נסתלקה ממנו שכינה כב' שנה · ויוסף שספר
לשון הרע עמד בבית האסורין יב שנה · מפני ד' דברים בעלי בתים נמסרים
למלכות · מפני פרוזין · ומפני מלוי ברבית · ומפני פוסקי צדקה ברבים ·
ומפני שיש בידם למחות ואין מוחין · ר' משלים אר"ז אם יכבס אדם שק ויתלבן
תמצא דעת בכסילים · ואם יעלה חמור בסולם תמצא דעת בנשים · אם ידור
גדי עם נמר תדור כלה עם חמותה · ואם ימצא עורב כלו לבן תמצא כשרה
בנשים ·

שער חמשה חמשה אין הדעת סובלתן דל מתגאה · ועשיר מכחש ·
וזקן מנאף · ופרנס המתגאה על הצבור · והמגרש אשתו
שנים ושלשה פעמים ומחזירה · חמשה דברים נאמרו בשום · משחין ·
ומשביעין · מצהיל פנים · מרבה הזרע · והורג ברץ שבמעים · חמשה דברים נאמרו
בשור הרוכב עליו בחלו' יעלה לגדולה · ואם השור רוכבו ימות · האוכל בשר שור
בחלום יתעשר · נגחו הויין לו בנים שמנגחין בתורה · בעטו דרך רחוקה ילך ·
כשכו ייסורין באין עליו · וי"א אף הרואה שור בריא בחלום שנת שובע יראה
שור כחוש שנת רעב · חמשה נהרגין בשבת כמו בחול · זבוב של מצרים · וצרעה
של נינוה · ועקרב של הדיב · ונחש של ארץ ישראל · וכלב שוטה בכל מקו' ·
חמשה דברים נאמרו בכלב שוטה פיו פתוח · וריחו נודף · ואזניו פתוחות ·
וזנבו בין יריכיו · ומהלך לצדדין · וי"א נובח ואין קולו נשמע · חמשה דברי'
נאמרו שכל אחד מהם אחד מששים · אש · דבש · שינה · חלום · שבת · אש אחד
מס' בגיהנם · דבש אחד מששי' במן · שינה אחד מס' במיתה · חלום אחד מששי'
בנבואה · שבת א' מששים בעולם הבא · חמשה דברים מעבירין את החכמה
האוכל פת שבשלה כל צרכה · וביצה מגולגלת · והשותה מים הנותרים מן
העיסה · ומי שטובל אצבעותיו שנים או ג' פעמים ואוכל · והרגיל בשמן זית ·
חמשה דברים העושה אותם דמו בראשו · העובר בין דקל לכותל · והעובר
בין ב' דקלים · והמוציא מים בר"ה ועובר עליהן · והשותה המי' מגולים · ושנים
שיושבין ורחל ביניהם · וי"א אף היושן בכלה של לבנה · חמשה דברים נאמרו
בשכר · קשה לראש ולעינים ולגוף ולזרע ולכח · ה' דברי' נאמר ו בגרגיר ·
מאיר עינים · מצהיל פנים · מרבה זרע מרבה כח ממעט כשפים · ה' דברים
הקב"ה כב יכול מתחרט עליהן שבראן כשדיים ישמעאל ויצר הרע וגלות ·
ודור המבול · כשדים מנין דכתיב הן ארץ כשדים זה העם לא היה · ישמעאלים
מנין שנאמר ישליו אוהלים לשודדים · יצר הרע מנ"ין שנאמר ואשר הרעותי ·
גלות מנין שנאמר ועתה מה לי פה נאם יי' וגו' · דור המבול מנין שנאמ' וי נחם
יי' וגו' · חמשה אין מורישין לבניהם ואם מורישין אין מורישין לבני בניהם ·
אלו הן המשתק בקוביא · ומלוי ברבית ומגדלי בהמה דקה · וכהני התרומות ·

עלוים

ישעיה כג ג
איוב יב ו
מיכה ד ו
ישעיה נב ה
בראשית ו ו

ולוים המעמרות ׳ ה׳ מעלין ולא מורידין הכותים ׳ ועבדים ׳ ולסטים ׳ וגר שמל ולא טבל ׳ ושטבל ולא מל ׳ וגר שאוכל נבלות ׳ אבל הצדוקין והמסורות מורידין ולא מעלין ׳ ה׳ אכפים כדמו לאדם ולקו ׳ שמשון בכחו ולקה בכחו ׳ שנאמר ויט בכח ׳ שאול בצוארו ולקה בצוארו שנאמר ויקח החרב ויפול עליה ׳ אבשלום בשערו שנאמר ויחזק ראשו באלה ׳ אסא ברגליו ׳ ולקה ברגליו ׳ שנא׳ חלה את רגליו ׳ צדקיהו בעיניו ולקה בעיניו שנאמר ואת עיני צדקיהו עור׳ ׳

שפטים יו יט
שמוא׳ א׳ לא ד
שם ב׳ יח י
מלכי׳ א טו כג
שם ב כה ז

ה׳ דברים נחסר בית שני מן הראשון ואלו הן אש וכרובים וארון ורוח הקדש ואורים ותומים ׳

שער ששה ששה דברים צוה רבינו הקדוש את בניו ׳ שלשה לידאת חטא ושלשה לדרך ארץ ׳ ג׳ לידאת חטא אל תישן על המטה עד שתקרא ק״ש ׳ ואל תכנס לב״ה אחרון ׳ ואל תאכל בשבת עד שתגמור הפרשה ׳ וג׳ בדרך ארץ ׳ ואלו הן אל תחתוך בשר על ירכך כדי שלא תחתוך בשרך ׳ ול׳ תשיח אחרי הכותל דא״ל אזנים לכותל ׳ וכשתגיע לנהר תן מנעליך ברגליך עד שתעבור ׳ ואע״פ שיש לך עבדי׳ ושפחו׳ שיביאו משלך ל׳ תסמוך בהם אלא אתה בעצמך הבא משלך ׳ ששה דברים אחרים צוה רבינו הקדוש את בניו׳ אל תדור בשכונה עם הליצנים ׳ ואל תשב על אדרת שער ׳ ואל תדור בעיר שראשה ת״ח ׳ ואל תעמוד בפני השור בשעה שהוא עולה מן האגם מפני שהשטן מרקד בין קרניו ׳ ואל תבריח מן המכס ׳ שמא תפסיד הכל ׳ ששה דברים צוה רבי עקיבא את רשב״י כשהיה בבית האסורים אמר ליה למדני תורה אמר ליה איני יכול אמר ליה אמור לי דבר אחד ׳ אמר ליה יותר ממה שהעגל רוצה לינק הפרה רוצה להניק ׳ וכשאתה מלמד לבניך תורה למדם מספר מוגה ׳ ואם בקשת ליחנק התלה באילן גדול ׳ ואל תבשל בקדרה שבשל בה חבירך ׳ ואל תכנס לעיר ולא לביתך פתאום וכל שכן בבית חבירך ׳ בגרה בתך שחרר עבדך ותנה לו׳ ששה דברים משכחין התלמוד האוכל פת שאכל ממנה עכבר ׳ ופת שאכל חתול וכלב ממנו ׳ והאוכל חלב שמאה ׳ והשותה מים הנותרי׳ מן הרחיצה ׳ ומים הנותרים מן השתיה ׳ והרוחץ רגליו זו על זו ׳ והמזיע עצמו בב״ה כשהוא עומד והולך לריח נבלה ׳ ששה דברי׳ העושה אותם דמו בראשו׳ הבא מן הדרך יגע ונכנס למרחץ ׳ הקיץ דם ושתה יין ונשתכר וישב ע״ג קרקע ושמש מטתו אם עשאן כלן בבת אחת ומת דמו בראשו ׳ ששה דברים כאמרו בעמי הארץ אין מקבלין ממנו עדות ׳ ואין מוסרין לו סוד ׳ ואין מוסרין לו עדות ׳ ואין מכריזין על אבדתו ׳ ואין מתלוין עמו בדרך ׳ ואין עושין מהן אפוטרופוס ׳ ששה דברים נגאי הם לת״ח המחשיך בדרך ׳ והיוצא לשוק כשהו׳ מבושם ׳ והנכנס אחרונה לב״ה ׳ והיוצא במנעלי׳ המטולאים ׳ והמסב בישיבה של עמי הארץ ובחבורתם ׳ והמפסיע פסיעה גסה ׳ והולך בקומה זקופה ׳ שאלו את ר׳ ישמעאל מהו לפסוע פסיעה גסה בשבת אמר ליה ובאול מי התירה ׳

ומפני

ומפני מה אמרוה מפני שקשה לעינים וממעטת הכח · ששה בוחרי המות מחיים
ואלו הן ימות אדם ואל יהרג במיתה משונה · ימות ואל יגלה ממקומו · ימות
ואל ימותו בניו בחייו · ימות אל ישב בחשך · ימות ואל יצטרך לבריות · ימות וא׳
ישתכח תלמודו · וי״א ימות ואל יפול ביד אשתו ובניו · ששה מלאכים ממיתים
גבריאל על המלאכים קפציאל על הבחורים · משבי״ת על החיות · משחי״ת על
הקטנים · וא״ף וחמה על האדם והבהמה · ששה דברים צוה מ״ה את ריב״ל בני
אל תלך באמצע הדרך בימי הדבר · ואל תעמוד בפני הנשים בשעה שחוזרין
מאחרי המת שיש לי רשו׳ לחבל וחרבי שלופה בידי ואני מרקד בפניה׳ וכשתכנס
לחולה לא תשב למראשותיו ולא למרגלותיו ולא על כרים וכסתות · אלא על
הארץ כנגדו מפני שהשכינה למראשותיו ואני למרגלותיו וחרבי שלופה בידי ·
ואל תסתכל בנוי אשת איש ולא במקושטת בבגדי צבעונין · ולא תשמיש בהמה
ועוף · ולא בבגדי צבועים של אשה הנכרת לך ובעלה נכר לך · הוי זהיר בכל
אלו ואפילו יש לך עינים כמותי אל תסתכל בהם · שאני מלא עינים כיון שאני
בא אצל חולה שוב אין לו חיים ואני עומד למטה ממנו וחרבי בידי וטפת מרה
תלויה בה · וכשהיא נופלת בתוך פיו ממנה מת ממנה מסריח ממנה פניו מוריקו׳ ·
ששה דברים בבני אדם שלשה כבהמה · והן אוכלין ושותין כבהמה · ופרים
ורבים · ומתים · וג׳ כמלאכי השרת מהלכין בקומה זקופה כמ״ה · ומדברים
בלשון הקדש · ויש להם בינה · ששה דברים נאמרו בשדים שלשה כבני אדם
אוכלים ושותים כבני אדם · ופרים ורבים · ומתים · וג׳ כמ״ה יש להם כנפים
ומהלכין מסוף העולם ועד סופו · ויודעין מה שהיה ומה שיהיה · ומה שבשמים
ובארץ · וי״א מהפכין פניהם כמ״ה :

שער שבעה

שבעה דברים עתיד מלך המשיח להראות לישראל אחד
מראה להם כסא הכבוד · ב׳ מעלה קרח ועדתו · ג׳ מראה
להם ג״ע · ד׳ עץ חיים · ה׳ גיהנם · ו׳ כל הצדיקים · ז׳ מראה להם החיים
והמתים · שבעה מנודין לשמים מי שאין לו תפילין בראשו ובזרועו · וציצית
בבגדו · ומזוזה בפתחו · ומנעל ברגלו · ומי שאין לו אשה · ומי שאין לו בני׳ ·
ומי שיש לו בנים ואינו מלמדם ת״ת · ומי שאינו רץ לדבר מצוה · ומי שאינו רגיל
בב״ה · ומי שאוכל בלא נטילת ידים · שבעה הם שלא שלט בהם יצר הרע ואלו הן
אברה׳ יצחק ויעקב חנוך משה ישי דוד · שבעה עמודי עולם יצאו מרו׳ המואבי׳
ואלו הן דוד חזקיה משיח דניאל חנניה מישאל ועזריה · בדוד נאמר ראיתי בן
לישי בית הלחמי יודע נגן וגבור חיל וגומר בן שהוא כגיבו של עולם · יודע   שמו״א יו י״ח
נגן׳ יודע לשאול · וגבור חיל · יודע להשיב · ואיש מלחמה · יודע לפלפל ·
ונבון דבר שמבין דבר מתוך דבר · ואיש תאר · שמראה פנים בהלכה · ויי׳
עמו · שהלכה כמותו בכל מקום · בחזקיה כתיב כי ילד יולד לנו בן נתן לנו   ישעי׳ ט ה
וגומר פלא שעשה הקדוש ברוך הוא פלא בימיו · יועץ שיעץ ישראל עצה טובה :

והקריבן

והקריבן לאביהם שבשמים׳ אל גבור שנתעסק בגבורתו של אל ובגבורתה
של תורה׳ אבי שנעשה אב לישראל׳ עד שנתעסק בבנין ב״ה שנקרא עדי עד׳
שר שנעשה שר לישראל׳ שלום שעיקר כל ע״א שבעולם ועשה שלום בין ישראל
לאביהם שבשמים׳ במשיח כתיב ונחה עליו רוח יי׳ וגומר׳ דניאל חנניה
מישאל ועזריה כתיב בהם ילדים אשר אין בהם כל מום וטובי מראה ומשכילים שם יא ב
וגומר׳ שבעה דברים משיאין האדם לידי תחנוניות האוכל עלי קנים ועלי דניאל א ד
גפנים׳ ועלי מורגי בהמה׳ ושותה שמרי יין׳ והאוכל שדרו של דג׳ והאוכל
דג מלוח שלא נתבשל כל צרכו׳ והשותה בברור או באגן שקנה בה חברו׳
וי״א אף התולה עצמו בב״ה ובב״ה׳ פי׳ שאינו יושב על כסא כשעושה צרכיו:
שבעה דברים מכוסין מבני אדם יום המיתה׳ ויום הלידה׳ ועומק הדין׳ ואין
אדם יודע מה משתכר׳ ומה בלבו של חברו׳ ומתי מלכות בית דוד גוברת׳
ומתי מלכות ישמעאל נופלת׳ שבעה דברים צוה רבי עקיבא את רבי יהושע
בנו׳ עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות׳ ואל תשב לשרות בגבהה של עיר׳
ואל תגביה פתחך משל חבירך׳ ולא תתפלל אחורי ב״ה בשעה שהצבור מתפללין
והוי זהיר במנעל׳ והוי זהיר בפת בשחרית בקיץ מפני החמה ובחורף מפני
הצנה׳ ואל תרבה שיחה עם האשה והוי זהיר באשתך שלא תתייחד עם חתנה
הראשון׳ שבעה גנבים נבראו בעולם גונב דעת הבריות׳ והמסרב בחברו
ואין בלבו לקרותו׳ והפותח חביות של יין לחנוני׳ ומי שמעוול במדות
ובמשקלות׳ והמערב את הגירא בתלתן׳ פי׳ תלתן ממיני התבלין׳ וגירא
עשב שדומה לו׳ והחומץ בשמן׳ וגדול שבכלן גונב דעת הבריות׳

שער שמנה

שמנה נקראו נאמנין הקדוש ברוך הוא ותורה ואברהם׳
ומשה׳ ושמואל׳ ואוריהו וזכריהו׳ ואלהים׳ הקדוש ברוך
הוא שנאמר האל הנאמן׳ תורה שנ׳ עדות יי׳ נאמנה׳ אברהם שנ׳ ומצאת את דברים ז ט
לבבו נאמן׳ משה דכתיב בכל ביתי נאמן הוא׳ שמואל וידע כל ישראל כי נאמן תלים יט ח
שמואל וגו׳ אוריהו וזכריהו שנאמר ואעידה לי עדים נאמנים וגו׳ אלהים מנין נחמיה ט ח
שנאמר ואלהים רעים ונאמנים׳ וי״א אף המצות שנאמר נאמנים כל פקודיו׳ במדבר יב ז
על שמנה דברים אדם מתפחד מ׳יום ומ׳לילה׳ ואינו יודע במה מתפחד׳ היוצא ישעיה ח ב
מב״ה ואינו מרחיץ ידיו׳ והמקיז דם ואינו רוחץ ידיו׳ ופיו במלח׳ והמשים דברי׳ כח כט
מנעליו׳ והמטיל מנעליו׳ בין לעצמו בין לחבירו׳ והורג כנה׳ או המפלה תלים קי״א ז
כליו׳ והמגלח עצמו׳ ונוטל צפרניו׳ והמשמש מטתו על כל אחת מאלו צריך
נטילת ידים׳ עשה אחת מכל אלו ולא נטל ידיו אורחותיו מקולקלים׳ ותפלתו
אינה נשמעת:

שער עשרה

עשרה דברי׳ קשים נבראו ואשה רעה קשה מכלם ולא עוד
אלא שהיא קשה מ״מה ומן המות עצמו שנא׳ ומוצא אני מר קהלת ז כו
המות את האשה׳ נמשלה כדלף שנאמר דלף טורד ביום סגריר ואשת מדינים משלי כז טו
נשתוה

בשתלה · וכמשלה ככחש שנאמר ובא הבית וסמך ידו על הקיר ונשכו נחש · בא׳ עמוס ה יט
וראה כמה קשה אשה רעה מאה · מלאך המות ממית ואחר כך בא לעה׳ · אבל
האשה כל באיה לא ישובון ולא ישיגו אורחות חיי׳ · ממיתה בעה״ז ובעה״ב · וכחש
כושך ועל ידי כחש מתרפא שנאמר והיה אם נשך הנחש וגו׳ · אבל אשה רעה מדבר כא ט
דרכי שאול ביתה · לפי׳ הזהיר שלמה ע״ה הרחק מעליה דרכך · וכן כתב בן סירא משלי ה ח
אשה רעה מתנה רעה בחק רשע תנתן · אשה טובה מתנה טובה בחיק ירא
אלהים תנתן שנאמר מצא אשה מצא טוב · אמר רבי אבהו אשה רעה כרעת שם יח כב
לבעלה מאי תקנתיה יגרשנה ויתרפא מכרעתו · עשרה דברים ממעטין כח בני
אדם ואלו הן אימה, פת חמה · והישן על הארץ · והישן על מטה קצרה · והורג
נחש · והקופץ נהר · והאוכל קישות שלא בזמנה · והמקיז דם מלמטה כפלים ·
ופסיעה יתרה · והמוסף עול כבד ביותר:

שער י״א

אחד עשר בני אדם נמשחו בשמן המשחה ששה מלכים ·
וה׳ כהנים · אלו הן המלכים שאול דוד שלמה יואש ואחז
ויהוא · והכהנים אהרן וארבעה בניו · וי״א אף צדוק הכהן:

שער י״ב

שנים עשר דברים ברא הקב״ה בבני אדם המשמשין אותו
ואלו הן · פה חותך · לשון גומר · קנה מוציא קול · ושט
בולע · לב מבין · כליות יועצות · ריאה שואבת כל מיני משקין · כבד רותח ·
מרה זורק בו טפה של מר ומניחתו · טחול שוחק · קרקבן טוחן · קיבה מעברת
ובזמן ששניהם ישני׳ אין אדם יודע מה בעולם · י״ב דברי׳ יש לו למי שיש לו אשה
רצון · שנאמר ויפק רצון מיי׳ · עזר שנא׳ אעשה לו עזר כנגדו · חומה שצריכה משלי ח לה
להיות כחומה שאינה זזה ממקומה שנאמר אני חומה · חיים שנאמר ראה חיי׳ בראשית ב יח
וגומ׳ עושר שנאמר ולאברם הטיב בעבורה · לפי׳ נאמר כל אשר תאמר אליך קהלת ט ט
שרה שמע בקולה · ברכה שנאמר להניח ברכה וגו׳ · שלום שנאמר וידעת כי בראשית יב טז
שלום אהלך · שמחה שנאמר ושמחת אתה וביתך · כפרה שנאמר וכפר בעדו שם כא יב
וגו׳ עטרה שנאמר אשת חיל עטרת בעלה · כבוד שנאמר אשת חן תתמוך כבוד׳ יחזקאל מד ל
טובה שנאמר מצא אשה מצא טוב · איוב ה כד

שער שלשה עשר

דברים ויקרא טז ו

י״ג דברים נאמרו בפת שחרית · מצלת מן החמה · משלי יב ד
ומן הצנה · ומן הייסורין ומן המזיקין · ומחכימת פתאי׳ שם יא טז
וזוכה ללמוד וללמד · ותלמודו מתקיים בידו · ושיחתו מקובלת לכל אדם · שם יח כב
ונזקק לאשתו · ואינו מתאוה לאשה אחרת · ואינו מעלה הבל בבשרו והורגת
שרצים בבני מעים ·

שער ארבעה עשר

י״ד ווי״ן נאמרו ביין ויחל נח · ויטע כרם · וישת מן
היין · וישכר ויתגל · וירא חם · ויקח שם ויפת ·
וישימו וילכו ויכסו · וייקץ וידע · ויאמר · ולא עוד אלא מתחלה קראו צדיק
ותמים ולבסוף קראו עם הארץ · שנאמר ויחל נח איש האדמה · אמר לה מה לך בראשית ט כ

אבל מטעת כרם · לא על היין קנסתי מיתה על אדם הראשון ·

שער חמשה עשר

טו׳ דברים נאמרו באדם ואלו הן נאה בביתו · וחסיד ביסיבתו · ערום ביראה · ערום בדעתו · ופקח בדרכיו · שואל ומשיב · שומע ומשיב חכמה · וזוכה ללמוד על מנת ללמד · שואל בישיבה · ומרבה להשיב · ומשיב על פרק דבר · ולמד ע״מ לעשות ע״כ · ועוד ראיתי לכתוב בספר זה כל אימרא שמתחילה לעולם שבכל הגמ׳ לפי שיש בהם דרך ארץ הרבה וחלקתים לעשרים פרקים על סדר הספר וקראתים ארח עולם : לעולם לא אשכח פקודיך כי בם חייתני :

פרק ראשון

מדבר בצדקה · לעולם אל תמנע ידך מליתן צדקה בכל עת שנ׳ בבקר זרע את זרעך וגו׳ · לעולם יבקש אדם רחמי׳
קהלת יא ו על מדת עניו׳ שאם הוא לא בא בנו או בן בנו שנא׳ כי בגלל הדב׳ הזה גלגל
דברים טו י הוא שחוזר בעולם · לעולם אל ימנע אדם עצמו משלישית השקל בשנה שנ׳
נחמיה י כו והעמדנו עלינו מצות לתת שלישית השקל בשנה : לעולם הוי שמח במתנה
משלי כא יד שנותנת לעניים מתוך ביתיך כדי שיכפה ממך מלאך המות שנ׳ מתן בסתר יכפה
דברים ט כ אף · ואין אף אלא מ״ה שנ׳ כי יגורתי מפני האף : לעולם אל יתן אדם מעותיו לתוך קופה של צדקה אלא א״כ ממונה עליה ת״ח כר׳ חנניא בן תרדיון · לעולם הוי שמח על שלחנך בשע׳ שהרעבי׳ נהנין ממנו כדי שתאריך ימי׳ בעה״ז ובעה״ב :

פרק שני

בענין התפלה · לעולם ישכים אדם לבה״כ כדי שימנה עם עשרה ראשונים שאפי׳ מאה באין אחריו הוא נוטל שכר כלם · שכר כלם ס״ד אלא נוטל שכר כנגד כלם · לעולם יכנס אדם שיעור ב׳ פתחים ואח״כ יתפלל
משלי ח לד שנ׳ אשרי אדם שומע לי וגו׳ פתח לא נאמר אלא פתחי שני פתחים · לעולם יהיה אדם זהיר בתפלתו ויתפלל תמיד עם הצבור כדי שתקובל תפלתו שנאמר ואני
תלים סט יד תפלתי לך יי׳ עת רצון · אימתי עת רצון בשעה שהצבור מתפללין · לעולם ישב
שם פד ה אדם בב״ה ואח״כ יתפלל שנ׳ אשרי יושבי ביתך וגו׳ ואחר התפלה ישב שנא׳ ישבו
שם קמ יד ישרים את פניך · לעולם יתפלל אדם במקום קבוע שנ׳ אל המקו׳ אשר עמד שם
לתהלים יט כז ואין עמידה אלא תפלה שנ׳ ויעמד פנחס ויפלל · לעולם ישתדל אדם להתפלל
תלים קו ל ג״פ בכל יום ערבית שחרית מנחה שנאמ׳ ערב ובקר וצהרים אשיחה וגו׳ לעולם
שם נה יח יסדר אדם תפלתו ואח״כ יתפלל · והא׳ תפלת ר״ה ויה״כ ושל מועדים ושל פרקי׳ שהם לשלשים יום ולהלן · לעולם יסדר אדם שבחו של הב״ה ואח״כ יתפלל לבקש צרכיו
דברים ג כג שנ׳ ואתחנן אל יי׳ וכתיב אתה החילות · הרי שבחו של הקב״ה ואח״כ אעברה נא וגו׳ הרי בקשת צרכיו · לעולם יכוין אדם את עצמו אם יוכל לכוין את לבו יתפלל ואם לאו אל יתפלל · לעולם לא ישאל אדם צרכיו לא בג׳ ראשונות ולא בשלשה אחרונות אלא באמצעיות · לעולם לא ישאל אדם צרכיו בלשון ארמית שאין מלאכי השרת נזקקין לפי שאין הם מכירין לדבר ארמית · לעולם לא יעמוד
תלים קל א אדם במקום גבוה ויתפלל אלא במקום נמוך שנא׳ ממעמקים קראתיך יי׳ :

לעולם יתפלל אדם במקום שיש בו חלונות שנאמר וכוין פתיחן ליה בעליתיה
נגד ירושלם׳ לעולם לא יתפלל אדם לא כנגד רבו ולא אחורי רבו׳ תניא רבי
אלעזר חסמא אומר כל המתפלל כנגד רבו או אחורי רבו גורם לשכינה שתסתלק
מישראל׳ לעולם יקדים אדם תפלה לצרה שאלמלא הקדים אברהם עליו השלום
תפלה לצרה בין בית אל ובין העי לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט׳
לעולם יבקש אדם שיהיו הכל מאמצין אותו מלמטה ולא יהיו לו צרים למעלה׳
לעולם אל ימנע אדם עצמו מן הרחמים ואפילו חרב פשוטה ומונחת לו שנאמר
הן יקטלני לו איחל׳ לעולם ליבעי אדם רחמי עד זיבולא בתריתא דלהוי איוב יג טו
ליה שלמא׳

פרק שליש

בענין התשובה׳ לעולם יראה עצמו כאלו חציו זכאי
וחציו חייב׳ עשה מצוה אחת אשריו שהכריע עצמו
לכף זכות׳ עשה עבירה אחת ווי ליה שהכריע את עצמו לכף חובה שנאמר
וחוטא אחד יאבד טובה הרבה׳ לעולם יראה אדם עצמו כאלו נטה למות שאם קהלת ט יח
יעשה מצוה אחת כל עונותיו נמחלין׳ ואם יעשה עבירה אחת אין כל זכיותיו
נחשבין למאומה׳ לעולם אל ידין עצמו שהוא חוטא שאם יחשוב בעצמו שהוא
חוטא לא יקשה בעיניו לעשות עבירה כי יאמר הואיל והוא חוטא מה תוסיף
עבירה זו על כל פשעיו׳ ושנו חכמים אל תהי רשע בפני עצמך׳ לעולם
יהא אדם מפחד וירא מחטאיו ויחזור לפני הקדוש ברוך הוא בתשובה שלימה
ויבקש סליחה וכפרה מאתו׳ לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע שנאמר
רגזו ואל תחטאו אי אזל מוטב ואי לא יקרא קש שנאמר אמרו בלבבכם וגומר אי תלים ד ה
אזל מוטב ואם לאו יזכור לו יום המיתה שנאמר ודומו סלה׳ לעולם יצר אשה
ותינוק תהא שמאל דוחה וימין מקרבת׳ לעולם אל יטיח אדם דברים כלפי
מעלה שהרי אדם גדול הטיח דברים כלפי מעלה ואטלע׳ לעולם יראה אדם
עצמו כאלו קדוש שרוי במעיו שנאמר בקרבך קדוש׳ לעולם לא יביא אדם הושע יא ט
את עצמו לידי נסיון שהרי דוד הביא עצמו לידי נסיון ונכשל׳ לעולם לא יהלך
אדם במקום סכנה ויאמ' אולי עושין לי נס שמא אין עושין לו ואם עושין לו מנכין
לו מזכיותיו׳ לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן׳ אמר רב יוסף מאן קראה
כסדום היינו מה כתיב בתריה שמעו דבר יי' קציני סדום וגומ'׳ לעולם יהא אדם ישעיה א י
שמח בייסורין בעה"ז א"ריב"ל כל השמח בייסורין בעה"ז מביא ישועה לעולם שנא'
בהם עולם ונושע׃ ישעיה סד ה

פרק רביעי

בענין הענוה׳ לעולם יהיה אדם מן הנרדפי' ולא מהרודפין
שאין לך נרדפים בעה"ז מתורים ובני יונה והכשירן הכתוב
לגבי המזבח ולא שאר עופות׳ לעולם יהיה אדם ענו כהלל׳ ולא קפדן
כשמאי׳ לעולם יהא אדם רך כקנה ולא קשה כארז לפי' זכה קולמוס

לכתוב בו ספר תורה תפלין ומזוזות׳ לעולם יהא אדם רגיל לומר כל מה
דעבדין מן שמיא לטב׳ לעולם כשתרצה להשתתף בדרך השתתף עם צדיק
עני ולא עם רשע עשיר׳ ויפה ת״ת עם דרך ארץ׳ לעולם ישתדל אדם להיות
כנוע ועניו וירגיל תמיד את עצמו ללכת בדרכי החכמים ובכניעות ובענוה:
שם ג יו לעולם לא יהלך אדם בקומה זקופה׳ שנאמר יען כי גבהו בנות ציון וגו׳
לעולם ילבש אדם מלבוש עניו ונקי כת״ח׳ לעולם ילמד אדם מדת קונו שהרי
הקדוש ברוך הוא הניח כל הרים וגבעות והשרה שכינה על הר סיני מפני שאינו
תלים סח יז גבוה והוא נמוך שנאמר הר אלהים הר בשן וגומר וכתיב ההר חמד
אלהים לשבתו׳

פרק חמשי

בענין ת״ת׳ לעולם ימעט אדם בעסק ובסחורה ויקבע עתים לתורה לפי שבשעת פטירתו של אדם אין מלוין לו
לא כסף ולא זהב אלא תורה ומעשים טובים׳ לעולם ישתדל אדם ללמוד תורה
ודרך ארץ כדי שיהיה אהוב ונחמד למעלה ולמט׳ לעולם ישים אדם את עצמו
כשור לעול וכחמור למשאוי׳ לעולם ישב אדם בעיר שישיבתה קרובה שמתוך
בראשית יט כ שישיבתה קרובה עונותיה מועטין׳ אמר רבי חנין מאי קראה אמלטה נא
שמה וגומר׳ לעולם ישתדל אדם ללמוד תורה ואם אין לו בעיר רב שילמוד
משנו ילך לעיר אחרת שרב מצוי בה וילמוד ממנו ולא יחוש לטלטולו׳ לעולם
אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך הלכה שמתוך כך זוכרו׳ לעולם ישתדל אדם
לעשות לו רב ללמוד תורה ממנו דתנן עשה לך רב וקנה לך חבר׳
לעולם יקבע אדם מקום לתלמודו׳ אמר רבי שמעון בן יוחאי כל הקובע מקום
שמואל ב ז י לתורתו אויביו נופלין תחתיו שנאמר ושמתי מקום לעמי ישראל ונטעתיו
וגומר׳ לעולם ישתדל אדם ללמוד תורה ולא יחוש לעשרו׳ לעולם
במדבר יט יג יעסוק אדם בתורה ובמצות קודם שימות שנאמר זאת התורה אדם כי
ימות באהל וגומר אפילו בשעת מיתה תורה: לעולם אל ימנע אדם
מבא ואפילו שעה אחת׳ לעולם ילמוד אדם תורה שלבו חפץ שנאמר
תלים א ב כי אם בתורת יי׳ חפצו׳ לעולם הוי כונס דברי תורה כללים שאם
אתה כונסם פרטים מיגעין אותך משל לאדם שהלך לקסרי אם נוטל מעותיו
פרוטות מיגעין אותו, אלא מצרפן ועושה אותן סלעים ופורט ומוציא
בכל מקום שירצה׳ לעולם ילמוד אדם תורה ואחר כך יהגה בה׳
לעולם ילמד אדם לתלמידו דרך קצרה׳ לעולם ישתדל אדם ללמוד תורה
ביום ולשנותה בלילה וכל הקורא תורה ביום ושונה אותה בלילה הקדוש
שם מב ט ברוך הוא מטה עליו חוט של חסד שנאמר יומם יצוה יי׳ חסדו׳ לעולם ישלש
אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בגמרא׳ א״ר״ל דבר זה כתוב
בתורה שנוי בנביאים משולש בכתובים שכל העוסק בתורה נכסיו מצליחין

כתוב

כתוב בתורה ועשיתם אותם למען תשכילו וגו' שנוי בכתובים לא ימוש ספר דברים כט ט
התורה ונומר כי אז תצליח וגומר. משולש בכתובים כי אם בתורת יהושע א ח
יי' חפצו והיה כעץ שתול. לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים תלים א ב
מקרא ואחד תרגום ואפי' עטרות ודיבון וכל המשלים פרשיותיו עם הצבו' מאריכין
לו ימיו ושנותיו.

פרק ששי בענין המכות. לעולם ירוץ אדם לדבר מצוה ואפי' בשבת שנאמר אחרי יי' ילכו כאריה. לעולם יקדים אדם לדבר הושע יא י
מצוה שבשביל לילה אחת שקדמה בת לוט הבכירה לצעירה קדמה אותה ד' דורות בישראל ואלו הן עובד ישי דוד שלמה. והצעירה מרחבעם ואילך שנא' ושם אמו נעמה העמונית. לעולם אל יחשוב אדם בדעתו ויאמר חוטא אני ועונות רבות עשיתי ומה יועילו לי עשיית המצות. אלא אם עשה עבירו' הרבה
יעשה מצות הרבה שנאמר כי בתחבולות תעשה לך מלחמה. אם עשית משלי כד ו
חבילו' חבילות של עבירות עשה כנגדן חבילות של מצות. לעולם אל תהי מצות העומר קלה בעיניך. לעולם חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על
הטובה וכן דוד אמר כוס ישועות אשא ובשם יי' אקרא הרי על הטובה. צרה תלים קיו יג
ויגון אמצא הרי על הרעה. לעולם ישתדל אדם לעשות המצות במובחר כגון
שנאמר זה אלי ואנוהו. התנאה לפניו במצות בטלית נאה בלולב נאה ממה שמות טו ב
שחנכך התנאה לפניו.

פרק שביעי בענין ג"ח. לעולם יגמול אדם חסד אפי' עם מי שהרע לו.
ולא יהיה נוקם ונוטר שנאמר לא תקום ולא תטור. וזה ויקרא יט יח
דרכן של ישראל הקדושים אבל הכותים האכזרים וערלי לב נוקמין ונוטרין ועברתם שמורה נצח: וכה"א על הגבעונים בשביל שלא מחלו לשאול ולבניו והגבעונים לא מבני ישראל המה. לעולם ישתדל אדם להיות גומל חסד עם
החיים והמתים כדי שיעשה הקב"ה עמו חסד שנאמר יעש יי' עמכם חסד וגו' רות א ח
וגדולה ג"ח שאדם עושה מן הצדקה שהצדקה בממונו וג"ח בגופו ובממונו. והצדקה עם החיים. וג"ח עם החיים ועם המתים. והצדקה עם העניים בלבד וג"ח עם העניים והעשירים. לעולם יהא אדם ערום ביראה ומשיב חמה ומרבה שלום עם אחיו וקרוביו ועם כל אדם כדי שיהיה אהוב למעלה ונחמד למטה ומקדים שלום על הבריות ואפי' על נכרי בשוק. לעולם ידבק אדם בג' דברים ואלו הן הבאת שלום בין אדם לחבירו. ובאהבת שלום לאנשי ביתו ובאהבתו של הקדוש ברוך הוא. לעולם יתרחק אדם מג' דברים ואלו הן המיאונין והפקדונות והערבות.

פרק שמיני בכבוד שבתות וי"ט. לעולם ישתדל אדם לענג שבתות והמועדים ואם הוא עני יחסר מזונותיו כל ימות השבוע ושמור להוצאת שבת כפי כחו וכפי יכלתו וכפי השגת ידו. לעולם ישכים אדם

להוצאת

שמות טז ה — לקבלת שבת שנאמר והיה ביום הששי · לעולם אל תהי שבת קלה בעיניך שהרי
שמירה אינה אלא משום שבות ונחלקו בה גדולי הדור · לעולם יסדר אדם שלחנו
בע״ש ואע״פ שאינו צריך אלא לכזית · לעולם יחליף אדם שמלותיו בשבת שנא׳
רות ג ד — ורחצת וסכת וגו׳ וכי ערומה היתה אלא שמלותיך אלו בגדי שבת וכתיב וכבדתו
ישעיה נח יג — מעשות דרכיך שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול · אמר רב הונא יש
לו להחליף מחליף אין לו להחליף ישלשל בגדיו ·

פרק תשיעי

בענין כבוד אב ואם · רבי שמעון בן יוחאי אומר גדול
כבוד אב ואם שהעיד בו הקדוש ברוך הוא יותר מכבודו
משלי ג ט — שנאמר כבד את יי׳ מהונך · בלקט ושכחה ופאה תרומות ומעשרות אם יש לך
שמות כ יב — אתה חייב · ואם אין לך אין אתה חייב · ונאמר כבד את אביך בין יש לך בין
אין לך אפי׳ אתה מחזיר על הפתחים · לעולם תהיה על האדם יראת אביו
דברים ו יג — ואמו · וגדולת יראת אב ואם שהשוון הקדוש ברוך הוא למוראו · בהקב״ה כתיב
ויקרא יט ג — את יי׳ אלהיך תירא ובאב כתיב איש אמו ואביו תיראו · לעולם יקדים הבן
בהוצאת אביו ואמו ובכבודם ועיקר הכבוד הם ה׳ דברים ואלו הם מאכילן
ומשקן · ומלבישן · ומכניסן · ומוציאן משלו אם הם עניים ·

פרק עשרי

בענין נשואי אשה · לעולם ישתדל אדם לישא אשה בת
משלי לא ל — טובי׳ צנועה וכשרה ממשפחה הגונה שלא יצא עליה ערעור
מעולם · ולא יתכוין ליופיה אלא לכשרון מעשיה שנאמר שקר החן וגו׳ כי כשרון
מעשה האשה הוא מהללה ולא ביופיה ושנו חכמים אל תתן עיניך בנוי אלא תן
עיניך במשפחה · לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת ת״ח שאם מת או
גולה מובטח לו שיהיו בניו ת״ח · לעולם ידבק אדם בטובים שהרי מרע״ה נשא
בת יתרו ויצא ממנו כהן לע״ז ואהרן עליו השלום נשא אלישבע בת עמינדב ויצא
ממנו פנחס · לעולם אל ימנה אדם אפטרופוס בתוך ביתו שמתוך כך בא לידי
עבירה ומ״ל מיוסף עליו השלום · לעולם אל יטיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו
שהרי פלגש בגבעה הטילה עליה בעלה אימה יתירה בתוך ביתו והפילה כמה
רבבו׳ מיש׳ · ומעשה ר״ש יוכיח שהטיל אימה יתירה בתוך ביתו ובקשו להאכילו
אבר מן החי · לעולם יהא אדם זהיר באונאת אשתו שמתוך שדמעתה מצויה
איכה ג ח — אונאתה קרובה דאמר רבי אלעזר מיום שחרב ב״ה ננעלו שערי תפלה שנא׳ שתם
תהלים לט יג — תפלתי ואע״פ ששערי תפלה ננעלו שערי דמעה לא ננעלו שנאמר אל דמעתי אל
תחרש · לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו שאין ברכה מצויה על אדם אלא
בראשית יב טז — בשביל אשתו שנאמר ולאברם היטיב בעבורה · לעולם יהא אדם זהיר בתבואה
בתוך ביתו שאין מריבה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא על עסקי תבואה
תהלים קמז יד — שנאמר השם גבולך שלום וגו׳ אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי כמשלם שערי
מכדא נקיש ואתא תגרא · פירוש כשתכלה התבואה מן הבית השלום יוצא
והמריבה נכנסת · לעולם יהא אדם זהיר בתבואה בתוך ביתו שלא נקראו

ישראל

ישראל דליש אלא על עסקי תבואה שנאמר והיה אם זרע ישראל וגו׳ וכתיב וידל   שופטים ו ג
ישראל מאד׳ לעולם יאכל אדם פחות ממה שיש לו וילבש כפי מה שיש לו ויכבד
אשתו ובניו יותר ממה שיש לו שהם תלויי׳ בו והוא תלוי במי שאמ׳ והיה העולם׳
לעולם תשתדל אשה לעשות מלאכה בתוך ביתה ולא תשב בטלה כי הבטלה
מביאה לידי שעמום׳ פי׳ תמהון לב׳ והבטלה מביאה לידי הרהור לאיש כש׳
לאשה שדעתה קלה׳ ועכ״פ תעשה מלאכה בעצמה ואפי׳ היו לה כמה שפחות
שנאמר דרשה צמר ופשתים ותעש וגו׳ בידיה ולא על ידי אחרים׳   משלי לא

פרק י״א

בענין גדול בנים׳ לעולם ישתדל אדם לרדות את בנו בקטנותו
שמתוך כך נמצא מזורז בגדולתו׳ לעולם לא ישנה אדם את בנו בין
הבנים שבשביל ב׳ סלעים מילת שהוסיף יעקב ליוסף נתגלגל הדבר וירדו
אבותינו למצרים׳ לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה מאי היא
מחטא דתלמיותא׳ לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה ויבקש רחמים ממי
שהעושר שלו שאין לך אומנות שאין בה עניים ועשירים ואין העושר אלא ממי
שאמר והיה העולם שנאמר לי הכסף ולי הזהב׳ לעולם ילמד אדם את בנו   חגי ב ח
תורה ומלאכה שיתפרנס בה ואל יחוש לעושר שאין לך עושר בעולם כעשרה
של תורה שנאמר אורך ימים בימינה וגו׳ וכתיב יקרה היא מפנינים׳ לעולם   משלי ג טז
ישתדל אדם ללמד את בנו תורה ולהדריכו על הדרך הישרה ואעפ״כ שטורח גדול   שם ג טו
בנים קשה עד מאד אפ״ה אל יתרשל בו׳ ואם עשה כן אשריו וטוב לו שכרו
הרבה מאד׳

פרק י״ב

בענין משא ומתן׳ לעולם ישתדל אדם בכל יכלתו להיות זהיר
וזריז במשאו ומתנו באמונה שכל הנושא ונותן באמונה כאלו
קיים תרי״ג מצות׳ לעולם ידבק אדם באומנות חשובה נקייה ויתרחק מאומנו׳
פחותה ונבזה כגון בורסקי חמר גמל וספן וכיוצא בהן׳ לעולם ישכיר אדם
לעבודה שאינה שלו ואל יצטרך לבריות׳ לעולם ימכור אדם קורות ביתו ויקח
מנעלים לרגליו׳ הקיז דם ואין לו מה יאכל ימכור מנעלים שברגליו וישתפק
מהם לצרכי סעודה׳ לעולם ימכור אדם שדה ויקח עתודים ואל ימכור עתודים
ויקח שדה׳ לעולם ישלש אדם מעותיו שליש בקרקע שליש בפרקמטיא שליש
תחת ידו׳ לעולם אל ישנה אדם ממנהג המדינה שהרי מרע״ה עלה למרום ולא
אכל ומלאכי השרת ירדו למטה ואכלו אכלו ס״ד אלא נראות כמו שאכלו׳ לעולם
אל יאמר אדם לעשות דבר אלא בגזרת המקום שנאמר רבות מחשבות וגו׳   משלי יט כא
לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר ומודה על האמת ודובר אמת בלבבו׳

פרק י״ג

בענין הדין׳ לעולם יהא הדיין זהיר בדין שבשכר הדין נתן
הקדוש ברוך הוא תורתו לישראל שנאמר ועוז מלך משפט אהב׳   תלים צט ד
ועוז זו תורה שנאמר יי׳ עוז לעמו יתן׳ לעולם יראה הדיין עצמו כאלו חרב   שם כט יא
מונחת בין ירכותיו וגיהנם פתוחה לו תחתיו שנא׳ הנה מטתו שלשלמה וגו׳

מפחד

שיר ג ז מפחד בלילות מפחדה של גיהנם שדומה ללילה · לעולם ישתדל הדיין להיות
זהיר בדין דאמר רבי אלעזר במקום שיש דין אין דין כל זמן שהתחתונים אין
עושין דין העליונים עושין דין · וכל זמן שהתחתונים עושין דין אין עושין
העליונים · לעולם לא ידור אדם אלא בעיר שיש בה עשרה דברים · ואלו הן
רופא · אומן · בית הכסא · ובית המרחץ · ומים מצויין כגון נהר מעין · ובה״כ ·
ומלמד תינוקות · ולבלר · וגבאי צדקה · וב״ד מכין וחובשין · לעולם ישתדל
אדם לקראת מלכי ישראל ולא לקראת מלכי ישראל בלבד אלא אפי׳ לקראת מלכי
א״ה שאם יזכה יבחין בין מלכי ישראל למלכי אומות העולם ·

פרק יד

בענין השמח בחלקו · לעולם יהיה אדם שמח בחלקו ואז יהיה
נאה ומעשיו נאי׳ ובני אדם משבחין אותו ועל זה אמ״ה בחכמתו
קהלת ד ב ושבח אני את השמחה · פי׳ שהשמחה בחלקו · לעולם ישלך אדם בטחונו ויב״ו
ויסים בטחונו בהקדוש ברוך הוא כי כל הבוטח על ב״ו בטחונו הבל וריק שנא׳
תלים קמו ג אל תבטחו בנדיבים וגו׳ אשרי שאל יעקב בעזרו וגו׳מר · וכתיב חדלו לכם מן
ישעיה כו ד האדם וגו׳ בטחו ביי׳ ברוך הגבר אשר יבטח ביי׳ · לעולם יבטח אדם בהקב״ה
ירמיה יז ז במזונותיו ובפרנסתו ובכל עסקיו ובכל ענייניו וישמח בחלקו ויהיו עיניו תלויו׳
להקדוש ברוך הוא תמיד להטריפו לחם חוקו בכל יום ויום ויעשה ק״ו מעורב
איוב לח מא ויאמר מה עורב שלא נברא לשמש קונו קב״ה מזמין לו פרנסתו דכתיב מי יכין
לעורב צידו אני שנבראתי להקדוש ברוך הוא לעבדו לא כ״ש · רבי אלעזר אומר
כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אני אוכל למחר הרי זה מקטני אמנה · שנא׳
זכריה ד ט כי מי בז ליום קטנות · מי גרם להם לצדיקים שתתבזה שלחנם לעתיד לבא
קטנות שהיתה בהם בעה״ז שלא האמינו בהקדוש ברוך הוא · לעולם לא תהיה
ברכת הדיוט קלה בעיניך שהרי שני גדולי הדור ברכום שני הדיוטות ואלו הן
שמואל ב כד כג ארונה ודריוש · ארונה ברך לדוד ואמר יי׳ אלהיך ירצך · ונרצה לו שנאמר
ויעתר יי׳ לארץ · ודריוש ברך לדניאל שנאמר אלהך די אנת פלח ליה בתדירא
דניאל ד ס הוא ישיזבינך · ונמלט מן האריות שנאמר שלח מלאכיה וסגר פום אריותא ולא
חבלוני · לעולם אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך שהרי אבימלך קלל שרה
ונתקיים בזרעה · לעולם אל תהיה אכל כהן עם הארץ שמא יאכילך בתרומה ·
ולא תרבה שיחה עם האשה שסופך תבא לידי ניאוף · אמר רב אחא כל הצופה
בנשים סוף בא לידי עבירה ·

פרק טו

בענין הכעס והחמה · לעולם יהיו דבריו של אדם מועטין לפני
קהלת ה א הקדוש ברוך הוא שנאמר ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני
האלהים וגו׳ · על כן יהיו דבריך מעטים · לעולם יהא אדם קשה לכעוס ונוח
לרצות וכל מי שאינו כועס ניצול מדינה של גיהנם · אמר רבי יונתן בשם ר״ש
בר נחמני כל הכועס כל מיני פורעניות של גיהנם שולטין בו שנא׳ והסר כעס
קהלת יא י מלבך והעבר רעה מבשרך · ואין רעה אלא גיהנם שנאמר וגם רשע ליום רעה ·

לעולם

לעולם יסתדל אדם לפרוש מן החמה ומן הכעס שכל הכועס כאלו עובד ע"א שכך הוא אומנותו של יצר הרע היום אומר לך ולמחר יאמר לך עבוד ע"א ׃

פרק יו בענין החנופה והליצנות ׃ לעולם יהא אדם תוכו כברו ולא ידבר אחד בפה ואחד בלב ויתרחק מהליצנו' ולא יחניף לאדם בעולם ׃

א"ר שמעון אמאי דכתיב וחנפי לב וגו' בשביל חנופה שחנפו לקרח על עסקי מחלוקת חרק עליהם שר של גיהנם שיניו ׃ אמר רבי אלעזר כל אדם שיש בו חנופה נופל בגיהנם שנאמר הוי האומרים לרע טוב וגו' וכתיב בתריה לכן כאכול קש לשון אש וגומר ׃ לעולם יפרוש אדם מן החנופה לפי שהיא שקולה כנגד ע"א וג"ע וש"ד ׃ לעולם יפרוש אדם עצמו מן הליצנות שכל המתלוצץ ענשו גדול שנאמר ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם וגומר ׃ לעולם יפרוש אדם מן הליצנות שכל המתלוצץ אין לו רפואה שנאמר ויהיו מלעיבים במלאכי אלהים וגומר ׃

פרק יז בענין אהבת החברים ׃ לעולם יהיה אדם אוהב את הבריות שנאמר ואהבת לרעך כמוך ומה שאמר לרעך ולא אמר את רעך בא ללמד שחייבה תורה לאהוב ולחמוד לחבירו כל מה שהוא אוהב וחומד לנפשו ׃ לעולם יקרב אדם את אוהביו שכל האוהב שכיניו ומקרב את קרוביו ויכשא את בת אחותו ׃ והמלוה סלע לעני בשעת דחקו עליו כאמר אז תקרא וי"י יענה ׃ לעולם יסתדל אדם להתחבר לטובים ויתרחק מחברת הרשעים ובני הבליעל ׃ לעולם לא ירבה אדם רעים בתוך ביתו שנאמר איש רעים להתרועע ׃ לעולם אל יספר אדם בטובתו של חברו שמתוך טובתו בא לידי גנותו ׃ לעולם אל תכבד את הרשעים מ"ל מאחאב שהחיה את בן הדד ולבסוף הרגו ׃ לעולם הוי מכבד הזקנים וקח עצתם מ"ל מרחבעם בן שלמה ׃ ואמר בן סירא שבא בביתא טבא בביתא ׃ לעולם יהיו כל בני אדם בעיניך כלסטים והוי מכבדן כר"ג ׃ לעולם תהא אימת הצבור עליך שהרי כהנים אחוריהם כלפי שכינה ופניהם כלפי העם ׃ לעולם אל יוציא אדם עצמו מן הכלל ׃ לעולם ישתתף איניש בשותפא בהדיה כבורא ׃ לעולם חייב אדם לצער עצמו עם הצבור ׃ לעולם אל ימהר אדם את רגלו לבית חבירו ׃ לעולם אל יכנס אדם לבית חבירו פתאום אלא קורהו קודם ולמדנו מהקדוש ברוך הוא שעמד על פתח הגן וקרא קודם לאדם שנאמר ויקרא יי' אלהים לאדם וגומר ׃ לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב ׃ לעולם ידע אדם אכל מי יעמור ואכל מי ישב ואכל מי מקיח ואכל מי חותם שטרותיו ׃

פרק יח בענין לשון הרע ׃ לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו שהרי עקם הכתוב ח' אותיות ולא הוציא דבר מגונה שנאמר ומן הבהמה אשר איננה טהורה ׃ לעולם יספר אדם בלשון כבוד שהרי בזב

קראו מרכב ובאשה קראו מושב · דכתיב ותבחר לשון ערומים · ואומר איוב טו ה
ודעת שפתי ברור מללו · לעולם אל יספר אדם לשון הרע דאמר רבי פדת
ברית כרותה נתן הקב"ה בעולם שכל מי שמספר לשון הרע ילקה בצרעת
שנאמר זאת תהיה תורת המצורע וגו' · לעולם ישמור אדם פיו ולשונו ואל יספר ויקרא יד ב
לשון הרע שכל המספר לשון הרע גורם לעצמו פשעים ועונות לאין תכלית ·
אר"ל כל המספר לשון הרע מגדיל עונות עד לשמים שנאמר שתו בשמים פיהם תהלים עג ט
וגו' אמר רב חסדא אמר מר עוקבא כל המספר לשון הרע אמ' הקדוש ברוך הוא
לגיהנם אני מלמעלה ואתה מלמטה לדונם שנאמר אני גבור שנונים וגו' גבור שם קך ד
זה הקדוש ברוך הוא שנאמר יי' כגבור יצא וגו' · ישעיה מב יג

פרק י"ט

בענין כסוי הסוד · לעולם הוי זהיר בסוד חברך ואל תגלהו ·
וחרפה גדולה היא המגלה סוד חברו ואפי' בשעת מריבה שנא'
וסוד אחר אל תגל · וכתיב פן יחסדך שומע · לעולם ישתדל אדם לכסות סוד משלי כה ט
חברו ואל יגלהו · שכל המגלה סוד כאלו שופך דמים שנאמר לא תלך רכיל בעמך שם כה י
וגו' · לעולם יכסה אדם על סוד חברו ואל יגלהו שכל המגלה הסוד נקרא רכיל ויקרא יט יו
והמכסה עליו נקרא נאמן שנאמר ונאמן רוח מכסה דבר וגו' · משלי יא יג

פרק כ'

בענין דרך ארץ · לעולם יהיה אדם נאה במשאו ובמתנו
ובכסותו ובמאכלו ומשתהו ובכל ענייניו · לעולם יזהר אדם
מתקן סופרים פי' אבק שמשימין הסופרים על כתיבתן כדי שלא תמחק ·
מסכך דשיאדי פי' הסט של המלח · ומפח דאתיני פי' עיפוש התאנים · דאילא
דעניבי פירוש כמו עכבים שעל הענבים מפני שדברים אלו מזיקין ואף בסם
המות · לעולם יהא אדם זהיר בתשובותיו · לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן
שמא יגרום החטא ויתקיימו דבריו לרעה שנאמר גם אני אבחר בתעלוליהם ישעיה סו ד
ומגורותם וגו' כי פחד פחדתי ויאתייני · לעולם יתרחק אדם מן הכיעור ומן איוב ג כה
הדומה לו · לעולם ילמוד אדם את עצמו להשכים שחרית וערבית כדי שלא
יתרחק · לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות · לעולם יכפה
אדם את חלומו עד כ"ב שנה · לעולם יבקש אדם רחמים שלא יחלה שאם חלה
אומרין לו הבא זכות והפטר · לעולם ידור אדם במקום רבו והוא דכייף ליה ·
לעולם ידור אדם בא"י ואפי' בעיר שכולה כותים ולא בחוצה לארץ אפי' בעיר
שכולה ישראל · לעולם הצדיקים מספרים בכבודו של הקדוש ברוך הוא
שנאמר ספרו בגוים את כבודו · לעולם יהא אדם זהיר ברוחו כשיזקין ויתקן תהלים צו ג
מעשיו וירבה בתפלה ובצדקות ובמצו' ובג"ח שכל מעשיו של אדם אינן חשובין
אלא כפי שהן באחרונה אלא אם היה כל ימיו צדיק גמור ובאחרונה הרשיע הרי
זה רשע ונדון בגיהנם · ואם היה רשע גמור ובאחרונה עשה תשובה הרי
זה צדיק וזוכה לג"ע · לעולם תשתדל האשה להיות צנועה צדקת וכשרה ונאה
במעשיה חסידה עם בעלה ועם בניה · לעולם אל יהלך אדם אחר אשה בנהר

כי לא יבקש מדינה של גיהנם · לעולם נשים לפני המטה פי' מטתו של מת ·
לעולם יהא אדם אוהב שלום ורודף שלום · הלל אומר הוי מתלמידיו של אהרן
אוהב שלום וכו' רשב"ג אומר על שלשה דברים העולם קיים על הדין ועל האמת
ועל השלום · ועוד כתבתי בפרק זה כל מימרא שתחלתה גדול או גדולה שבכל
הגמרא לפי שים בו גם כן דרך ארץ הרבה ולקטתים לעשרי' פרקים על סדר
הספר וקראתיו אור עולם · גדולים מעשה יי' דרושים לכל חפציהם ·

פרק ראשון

מדבר בצדקה גדולה צדקה יותר מן הקרבנות שנאמר
עושה צדקה ומשפט נבחר ליי' מזבח · גדול המלוה לעני משלי כא ג
בשעת דחקו יותר מן העושה צדקה · גדול המעשה יותר מן העושה שנאמר
והיתה מעשה הצדקה שלום · אל תקרי מעשה אלא מעשה · גדולה הכנסת ישעיה לב יז
אורחים מהקבלת פני שכינה שנאמר ויאמר יי' אם נא מצאתי חן בעיניך · בראשית יח ג
גדולה הכנסת אורחים מהשכמת בה"מ דתנן מפנין אפי' ארבע וה' קופות של שבת פ' טו
תבן מפני האורחים ומפני בטול בה"מ הקדים האורחי' לבטול בה"מ · גדולה צדקה
שהקב"ה נקדש בה שנאמר ויגבה יי' צבאות במשפט · ישעיה ה יו

פרק שני

בענין התפלה · גדולה תפלה יותר מן המעשים טובים שנאמ'
ואתחנן אל יי' וכתי' ויאמר יי' אלי רב לך וגו' עלה ראש הפסגה · דברים ג כג
ופי' רב לך רב מעשים טובים שעשית ואע"פ כן עלה ראש הפסגה והתפלל לפני
ואתפייס לך · גדולה תפלה יותר מן הקרבנות שנאמר למה לי רוב זבחיכם וכתי' ישעיה א יא
גם כי תרבו תפלה ר"ל אע"פ שהיא יותר חשובה מן הקרבנות · גדול תענית
יותר מן הצדקה שזה בגופו וזה בממונו · גדולה תפלה שבזכותה ישראל ניצולי'
מיד אויביה וממיתה משונה ומן הייסורין ומשיני החיו' · גדולה תפלה שבזכותה
הקדוש ברוך הוא מוחל עונותיהם של ישראל' לפי שהיא במקום קרבנות ·

פרק שלישי

בענין התשובה · גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם
שנאמר שובו בנים שובבים וגו' · גדולה תשובה שהיא ירמיה ג יד
מקרבת את הגאולה שנאמר ובא לציון גואל וגו' · גדולה תשובה שמקרבת את ישעיה נט כ
הרחוקים שנא' והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם וגו' · גדולה תשובה הושע א י
שבשביל יחיד שעשה תשובה מוחלין לו ולכל העולם כלו שנ' כי שב אפי' ממנו · שם יד ה

פרק רביעי

בענין הענוה · גדולה ענוה שנשתבח בה אברהם
עליו השלום מפני שהיו בני דורו גדולים בהם מכשאין
אותו כגון עפרון החתי והיו קוראין אותו ארוכי ונומר והוא עליו השלום היה
משפיל עצמו במדת הענוה והכניעות עמהם ואפי' לפני הפחותים שבהם
שנאמר וישתחו אברהם לפני עם הארץ · גדולה ענוה שבה נשתבח יצחק עליו בראשית כג יב
השלום שהרי אבימלך גרש אותו ממלכותו וכשבא לו אבימלך לא גבה לבו ולא
שלם לו כמעשיו · ומרוב ענותנותו קבלו מאהבה והאכילהו והשקהו לו ולאנשיו
שנאמר ויעש להם משתה וגו' וישלחם יצחק וילכו מאתו וגו' · גדולה ענוה שבה שם כו ל

בר' יב ג נשתבח יעקב אע"ה שמפני ענותנותו היה קורא לעשו אדוני שנא' כה תאמרון
לאדוני לעשו ולכך היה כותב רבינו הקדוש לאנטונינוס כאס עבדך יהודה אמר
במדבר יב ג כי לא טוב אנכי מאבותי · גדולה ענוה שבה נשתבח מרע"ה שנאמר והאיש
משה ענו מאד מה ת"ל מכל האדם · אלא ענו ואינו מתגאה במדה מן המדות
שבני אדם רגילין להתגאות בה כגון המלכות והנבואה והחכמה ואע"פ שהיו בו
כל המדות הללו ענו מאד מכל האדם · גדולה ענוה שבה נתגדל אהרן ע"ה
בכהונה שבבני אדם אדם מכבד את ביתו בבגדי' בלות שמא מתטנף הוא בכלין
והוא מכבד' אבל אהרן ע"ה לובש ח' בגדים ודומה לחתן בחופה · ואעפ"כ והרי'
במדבר ג לב את הדשן · גדולה ענוה שבה נשתבח אלעזר שנא' ונשיא נשיאי הלוי אלעזר וגו'
ואעפ"כ היה משפיל את עצמו לפני גדולת הב"ה והיה נושא בעצמו קטרת הסמי'
ושמן המאור ומנחת התמיד ושמן המשחה קטרת הסמים בימינו ושמן המאור
בשמאלו ומנחת התמיד תלויה בזרועו ושמן המשחה תלויה באפונדתו · ושמא
תאמר קטן היה הרי הוא אומר ונשיא נשיאי הלוי אלא שאין גדולה בפלטרין של
משלי כה ו מלך שנא' אל תתהדר לפני מלך · גדולה ענוה שבה נתגדלו הלויים שכל ימ' היו
מהלכין כאחד והם היו זקוקין לישא את כל כלי המשכן ולא עוד אלא שטוענין
בעגלה ואפ"ה לא נתגאו ולא אמרו אין אנו מקבלין עלינו שאין גדולה בפלטרין
של מלך שנ' אל תתהדר לפני מלך · גדולה ענוה שבה נתגדל שאול שהרי נאמ'
שמוא' א ט יט לו שאול ולמי כל חמדת הלא לך ולבית אביך והוא הקטין עצמו וא"ל הלא בן
ימיני אנכי מקטני שבטי ישראל ומשפחתי הצעירה · וכשבקשו למשוח אותו
שם י כב הטמין עצמו עד שהפילו גורלות שנא' ויאמר יי' אלהים הנה הוא נחבא אל הכלים·
שמוא' ב ז יח גדולה ענוה שבה נתגדל דוד שנא' ויבא דוד אל בית יי' ויאמר יי' אלהים מי
תלים כב ז אנכי ומי חיי כי הביאותני עד הלום וגו' ואמר ואנכי תולעת ולא איש·

פרק ח'

בענין תלמוד תורה · גדולה התורה שבה הבדיל הב"ה את יש'
עמו מאומות העולם · גדולה תורה שבזכותה הק"בה מציל את
ישר' מן הייסורין ולא ישלוט בהם יצר הרע · ושורה עליהם רוח הקדש · גדולה
תורה וגדול כתרה מכל הכתרי' · גדולה תורה שמאירה ללומדיה בעה"ז ובעה"ב
משלי ו כג שנא' כי נר מצוה וגו' גדולה תורה וגדול שכרה משכר הכלת נפשות ומשכר בנין
ב"ה · גדולה תור' מכל כלי חמדה שבעולם שזקני תורה כל זמן שהם מתישנין
איוב יב יב הן משביחין שנא' בישישים חכמה· גדולה תורה שנקראת קדושה שנא' ודעת
משלי ט י קדושים בינה · גדולה תורה שבזכותה יש' נגאלין מן האומות שנא' זכרו תורת
מלאכי ג כב משה עבדי וגו' וכתי' בתריה הנה אנכי שולח לכם את אליה וגו' גדולה תור' שנותנ'
משלי ד כב חיים בעה"ז ובעה"ב שנא' כי חיים הם למוצאיהם וגו' וכתיב עץ חיים היא וגו'·

פרק ששי

בענין המצות · גדולה מצוה שמנחלת לעושיה בעה"ז
שם ד ד ובעה"ב שנאמר שמור מצותי וחיה · גדולה מצוה שכל
המודה במצות ועושה אותם בלב שלם כאלו מודה בהב"ה ובמציאותו ובאלהותו

שנאמר

שנאמר והתקדשתם והייתם קדושים׳ כשם שאני קדוש כך אתם תהיו קדושים ויקרא כ ז
כי אני יי׳ המעלה אתכם על תנאי העלתי אתכם מארץ מצרים ע״מ שתקבלו עול
מצות שבכל התורה. במצות מורה ביציאת מצרים וכל הכופר בעול המצות
כופר ביציאת מצרים׳

פרק שביעי בענין גמילות חסדים׳ גדולה ג״ח יותר מן הצדקה
שהצדקה בממונו של אדם בלבד וג״ח בגופו ובממונו׳
גדולה ג״ח שכל העושה חסד אפילו עם מי שאינו צריך הקדוש ברוך הוא משלם
שכרו כגון אברהם עם המלאכים והוא עומד עליהם׳ והלא דברים ק״ו ומה מי
שהוא סבור עם מי שאינו צריך דהא מה פרע לו הקדוש ברוך הוא מי שעושה
חסד עם שצריך עאכ״ו׳ גדולה ג״ח שגזר דין ושבועה נקרע בה׳ מנין לגזר
דין ושבועה שאינו נקרע שנאמר לכן נשבעתי לבית עלי וגומר אמר רבא בזבח שמואל א ג יד
ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר הוא בתורה ובג״ח׃

פרק שמיני בענין כבוד שבתות וי״ט׳ גדולה שבת שהיא שקולה
כנגד כל המצות שכל המחלל שבת בפרהסיא או ע״א
שניהם ככפרים לכל הדברים׳ גדולה שבת שנתנה הקדוש ברוך הוא לבאין ישעיה נו ג
בה גירי הצדק שהרי לא פי׳ מתרי״ג מצות אלא שבת בלבד שנאמר ובני הנכר
הנלוים וגו׳ כל שומר שבת וגומר׳ גדולה שבת שאין כ״ג נכנס לעבודה אחר
משיחתו עד שתעבור עליו השבת שנאמר שבעת ימים ילבשם הכהן׳ גדולה שמות כט ל
שבת כשנתדלדלו ישראל ממעשים טובים לא עמדה להם אלא זכות השבת שנ׳
ויחנו אלה נכח אלה שבעת ימים עד שתעבור עליהם השבת׳ ובימי יאשיהו מלכים א כ כט
היה שעמדה להם שנאמר בשביעית שהזכיר להם השבת׳ גדולה שבת שאינה
נדחית אלא מפני סכנת נפשות כגון חולה מסוכן או תינוק שנפל לים או לנהר
או לבור או כיוצא בזה׃

פרק תשיעי בענין כבוד אב ואם׳ גדול כבוד אב ואם שהעדיפו הב״ה
יותר מכבודו שנאמר כבד את יי׳ מהונך׳ בלקט ושכחה משלי ג ט
ופאה ותרומות ומעשרות אם יש לך אתה חייב וכו׳ ונאמר בכבוד אב ואם כבד
את אביך ואת אמך בין יש לך בין אין לך ואפילו אתה מחזיר על הפתחים׳
גדול כבוד אב ואם שהקישו הקדוש ברוך הוא לכבודו׳ דרש רבי עזרא הבא
אפיתחא דבי נשיאה מאי דכתיב יודוך יי׳ כל מלכי ארץ וגומר מאמרי פיך לא תהלים קלח ד
נאמר אלא אמרי פיך בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא אנכי ולא יהיה לך אמרו
אומות העולם לכבוד עצמו הוא דורש כיון שאמר כבד את אביך ואת אמך חזרו
להודות על המאמרים הראשונים׃

פרק עשירי בענין נשואי אשה׳ גדול נשואי אשה כלומר שמוכר ס״ת
ליקח אשה או ללמוד תורה׳ גדול נושא אשה הגונה
ובשרה שכל טובות שבעולם סובבין אותו וכל ישראל שאין לו אשה שרוי בלא

טובה בלא עזר וכו׳ ׳ גדולה הבטחה שהבטיח הקדוש ברוך הוא לנשים יותר
ישעיה לב ט מן האנשים שנאמר נשים שאננות קומנה וגומר אמר ליה רב לרבי חייא נשים
במה זוכין אמר ליה באקרויי בניהו בבי רב ובאתנויי להו בבי רבנן ומנטרין
לגבריהו עד דאתו מבי רבנן ׃

פרק אחד עשר

בענין גדול בנים ׳ גדול שכר גדול בנים על הדרך הכשורה והנכונה ואף על פי שצער גדול בנים קשה הפה׳ יתרש אדם בגדול בניו אר״שבא כח לו לאדם לגדל לגיון אחד של זתים בגליל ואל יגדל תינוק אחד בארץ ישראל ׃

פרק שנים עשר

בענין משא ומתן ׳ גדולה אמונה לפני מי שאמר והיה העולם שבשכר אמונה שהאמינו בו שרתה עליה׳ רוח הקדש
שמות טו א ואמרו שירה לפני הקדוש ברוך הוא שנאמר ויאמינו ביי׳ וכתיב בתריה אז ישיר
משה וגומר ׳ גדול האמת שהוא אחד מג׳ עמודים שהעולם עומד עליהם דתנן
אבות פ״א רשב״ג אומר על ג׳ דברים העולם קיים על הדין ועל האמת ועל השלום ׳ גדול
האמת שכל מי שעושה מלאכתו באמת עם הבריות כאלו קיים התורה כלה
תלי׳ קיט קמב שנאמר צדקתך צדק לעולם וגומר הא למדת שכל מה שנברא בו׳ ימי בראשית
שהוא קיים על האמת ׳

פרק שלשה עשר

בענין הדין גדול המשפט שקרא הקדוש ברוך הוא
שם פט טו שם כשמו משפט שנאמר צדק ומשפט מכון כסאך ׳
איוב לד יז גדולה המשפט שהשונא אותו אין רפואה למכתו שנא׳ האף שונא משפט יחבוש ׳
תלים קמז ג ואין חבישה אלא רפואה שנאמר ומחבש לעצבותם ׳ גדול המשפט שלא חזר
העולם לתהו ובהו אלא על המשפט ׳ והיכן ברור המבול שנאמר מבלי משים
לנצח יאבדו ׳ המשים הזה אין אנו יודעים מה הוא ׳ אלא שלמדנוהו באלה
המשפטים אשר תשים וגו׳ הרי המשים הוא הדיין ׳ גדול המשפט שבעון חוסר
המשפט הרבים נענשו ׳ גדול המשפט שבו נמחלין עונותיהן של ישראל שנאמר
ישעיה ד ד אם רחץ יי׳ את צואת בנות ציון וגומר ברוח משפט וגומר ׃

פרק יד

בענין השמח בחלקו ׳ גדול הנהנה מיגיעו יותר מיראת שמים
תלים קכח א שביראת שמים כתיב אשרי כל ירא יי׳ ׳ ובמלאכה הוא אומר
יגיע כפיך כי תאכל וגו׳ אשריך בעה״ז וטוב לך לעה״ב ׳ ולא שרתה שכינה על
שם קכח ב משה אלא מתוך מלאכה שנאמר ומשה היה רועה וכתיב וירא מלאך יי׳ ׳ גדולה
שמות ג א מלאכה שכמה בריות ברא הקב״ה בעולמו ולא מסר מלאכה אלא לבני אדם בלבד ׳
וכן היה רבי מאיר אומר ראית מימיך ארי סבל רוב קייץ שועל חנוני ׳ או אחד
מהחיות עושה מלאכה למה לא ניתנה להם מלאכה לא מפני שהם שפלים אלא
מפני שהמלאכה עדיפה ׳ גדולה מלאכה שכל הנביאים התעסקו בה ׳ ביעקב
בראשית ל לא כתיב אשובה ארעה צאנך וגו׳ ׳ מרעה ומשה היה רועה וגומר דוד רועה ויקחהו
תלים עח ע
עמוס ז יד ממכלאות צאן ׳ עמוס כי בוקר אנכי ובולס שקמים ׳ גדולה מלאכה שלא

שרתה

שרתה שכינה בישראל עד שעשו מלאכה שנא׳ וירא משה את כל המלאכה וגומר שמות לט ג
ויברך אותם משה ׳ ומה ברך אותם אמ׳ להם יהי רצון שתשרה שכינה במעשה
ידיכם ׳ וכן היה שנא׳ והענן מלא את המשכן ׳ גדול השמח בחלקו והמתפרנס
ממלאכתו שבמדה הטובה הזאת יכול משמר עבירות מן הקנאה והחמוד
ומן הגנבה והגזל ׃

פרק טו׳

בענין הכעס והחמה גדול המעביר על מדותיו ואינו כועס
שהקב״ה אוהב אותו ושומע תפלתו דתניא שלשה הב״ה אוהבן
מי שאינו כועס ומי שאינו משתכר ומי שאינו עומד על מדותיו ׳ גדול המעביר
על מדותיו ואינו כועס שכל הכועס נקרא רשע שנאמר רשע יראה וכעס ׳ תלים קי״ב י

פרק יז׳

בענין החנופה והליצנות ׳ גדול ענשה של חנופה שהיא שקולה
כנגד ע״א וג״ע וש״ד ׳ גדול ענשה של חנופה שכל המחניף כאלו
עובר על תורה שבכתב ותורה שבע״פ שנאמר והארץ חנפה תחת יושביה ׳ כי ישעיה כד ה
עברו תורות חלפו חוק ׳ תורה אין כתיב אלא תורות ׳

פרק יז׳

בענין אהבת החברים ׳ גדול השלום ושנאת המחלוקת שאפי׳ הושע ד ז
עובדין ע״א כב יכול אין שכינה יכולה לנגוע בהם שנאמ׳ חבור
עצבים אפרים ׳ גדול ענשה של שנאת חנם שהחריבה ירושלם וב״ה וסמך לדבר
איכה יושבה בדד ה׳ עיר ר״ת איבה ׳ תניא מקדש שני שהיו עוסקין בתור׳ וג״ח
מפני מה חרב מפני שנאת חנם שהיתה ביניהם ללמדך ששקולה שנאת חנם
כנגד שלשה עבירות ע״א וג״ע וש״ד ׳

פרק יח׳

בענין לשון הרע ׳ גדול ענשו של לה״ מעונש ע״א וג״ע וש״ד מע״א
דכתיב אנא חטא העם הזה וגו׳ ׳ גלוי עריות הרעה הגדולה שמות לב לא
ש״ד גדול עוני מנשוא ׳ בכלן נאמר גדול׳ או גדולה וב״לה נאמר גדולות שנאמר בראשית לט ט
לשון מדברת גדולות ׳ גדול עונש כבלות הפה דתניא כל המנבל את פיו אפילו שם ד יג
נחתם גזר דינו של ע׳ שנה לטובה נהפך עליו לרעה ׃ תלים יב ד

פרק יט׳

בענין כסוי הסוד גדול כסוי הסוד שכל המגלה סוד חברו כאלו
שופך דמים שנאמ׳ לא תלך רכיל וגו׳ ׳ גדול המכסה סוד חברו ויקרא יט יו
שהוא מקיים מחשבות חברו ואם אינו מכסהו הוא מפר מחשבתו ולא יתקיים
הדבר מפני שהוא מגלהו ׃

פרק עשרים

בענין דרך ארץ ׳ גדול דרך ארץ שהיא שקולה כנגד
כל התורה כדדרש בר קפרא אי זו היא פרשת קטנ׳ שכל
גופי התורה תלויין בה הוי אומר זו דרך ארץ שנאמר בכל דרכיך דעהו וגומר׳ משלי ג ו
גדולה דרך ארץ שהיא שקולה כנגד כל התורה ׳ גדולה דרך ארץ שכל מי שיש
בידו דרך ארץ הוא אוהב להקב״ה ולבריות ׳ גדול השלום שעליו העולם קיים
דתנן רשב״ג אומר על ג׳ דברים העולם קיים וכו׳ ׳ גדול השלום ששם הקב״ה
שנכתב בקדושה ימחה על המים להטיל שלום בין איש לאשתו ׳ רבי מאיר

היה יושב ודורש בליל שבת והיתה אשה אחת שם שומעת קולו ונערב לה
המתינה שם עד שכלה והלכה לביתה ומצאה הנר שכבה אמר ליה בעלה היכן
היית אמרה לו הייתי יושבת ושומעת קולו של דרשן אחד נשבע לה שלא תכנסי
לשם עד שתרוקי בפניו · טרדה מביתו ועשתה שלשה חדשים חוצה עד ששמע
רבי מאיר בא אליה ומצאה עם הנשים אמר שמא יש בכם מי שיודעת ללחוש את
העין שעיני מדדה עליו אמרו לה שכינותיה הרי המקום כבר עשה רצונך
להכשילו ותרוקי בפניו ותצא · אמר לה אמרי אתה אמרת פעם אחת כבר
דקקתי ז׳ פעמים אמרו לו תלמידיו כל כך בזית את התורה אמר להם דיו
לעבד להיות כרבו · לא די למאיר שיהא שוה לקונו שהרי שמו הגדול שנכתב
בטהרה ימחה על המים כדי להטיל שלום בין איש לאשתו · גדול השלום
שלא התחיל הקדוש ברוך הוא לבראת דבר בעולמו אלא בדבר שהוא שלום
בראשית א ג ואיזה זה האור שנאמר ויאמר אלהים יהי אור · ומנין שהוא שלום שנאמר יוצר
ישעיה מה ז אור ובורא חשך עושה שלום · מכאן אז״ל נר ביתו וקידוש היום נר ביתו עדיף
משום שלום ביתו · פירוש האור נקרא שלום · לפי׳ מקדימין הנר שהוא אור
ושלום ליין · רבי שמעון בן חלפתא אומר שאין כלי מקבל ברכה אלא שלום
תלים כט יא שנאמר יי׳ עוז לעמו יתן · גדול השלום שכשמלך המשיח בא אינו פותח תחלה
ישעיה נב ז אלא בשלום שנאמר מה נאוו על ההרים רגלי מבשר וגו׳ גדול השלום מן הברכה
ומן השמירה שהוא מסיי׳ בו כי כך יברכך יי׳ זו ברכת פרי האדמה · ולדות האדם
דברים כו טו ולדות הבהמה · וכה״א השקיפה ממעון קדשך וגו׳ · וישמרך מן הנייסות וכה״א
תלים לא כד אמונים נוצר יי׳ · יאר יי׳ פניו אליך · אלו טעמי תורה ודקדוקיה · וכן
משלי ו כג הכתוב אומר כי נר מצוה וגו׳ · ויחנך שימשוך עליך חוט של חסד וכה״א וראו כל
דברים כח י עמי הארץ וגו׳ · ישא יי׳ פניו אליך שאם ידין עונותיך כנגד זכיותיך ביום הדין
יכריע לך כף מאזנים של זכיות וכה״א נשאת עון עמך וגומר · ואע״פ שהשלום
חביב מכלם שהוא באחרונה שנאמר וישם לך שלום · גדול השלום שניתן לבעלי
ישעיה נז יט תשובה שנאמר בורא ניב שפתים וגו׳ · גדול השלום ששמו של הקב״ה נקרא
שופטים ו כד שלום שנאמר ויקרא לו יי׳ שלום · מכאן אז״ל שאין שואלין בשלום לא בב״ה ולא
בבה״ה ולא במקום הטנופת · וגרסי׳ באבות דר׳ נתן הלל אומר הוי מתלמידיו של
אהרן אוהב שלום ורודף שלום וגו׳ מלמד שהי׳ אהרן שואל בשלום בוגדים ורשעי
ים וכשהיה אחד מהם מבקש לעשות עבירה היה אומר אוי לי מחר ישא אהרן
ושואל בשלומי היאך אני משיבו והיה בוש ולא היה סורח · וכן איש שהיה כועס
את חבירו היה אהרן הולך אצלו ואומר לו בני למה כעסת חבירך עתה בא
אצלי והיה בוכה ומתחנן ואומר אוי לי שכעסתי את חבירי שהוא גדול ממני שהוא
עומד בסוף לך בחסדך ובקש ממנו מחילה וכך אומר לחבירו כיון שבאו לסוף
ופגעו זה בזה היו מגפפין ומנשקין זה את זה · וכך היה אהרן עושה כל הימי׳ עד
שהי׳ מטיל שלום בין איש לחברו · וכן איש שהי׳ כועס את אשתו ומשלחה מביתו
היה

היה אהרן עושה שלום ביניהם · אם קרא האיש על האשה אומר לה אהרן הריני
ערבו שלא יכה אותך יותר ולא יקללך מעתה וכן אומ' לאיש הריני ערבה שאינ'
פורחת עליך מעתה · וכן היה עושה כל הימים עד שעושה שלום בין איש לאשתו
והיתה האשה מתעברת ויולדת ואומרת לא ניתן לי הבן הזה אלא בזכות אהרן
והיו קורין שמו אהרן · ואז"ל יותר מג' אלפים בישראל היה שמם אהרן · וכשמת
במדבר כ ט הלכו יותר מפ' אלפים בנים ובני בנים ולכך נאמר ויבכו את אהרן שלשים יום
כל בית ישראל · ועוד דרש בר קפרא שאפילו העליונים צריכין לשלום שנאמר
איוב כה ב המשל ופחד עמו וגו' כיצד הרקיע הוא של מים שנ' המקרה במים וגו' והככבים
תהלים קד ג הם של אש שנא' הללוהו כל כוכבי אור והם בשלום זה עם זה לא הם מרתיחין
את הרקיע ולא הרקיע מכבה אותם לכך נאמר עושה שלום במרומיו · המלאכי'
הללו גופיהן ברואים מן המים וקפואין ועומדין כזכוכית שנא' וגויתו כתרשיש
וראשיהן של אש שנאמר ומראיהם כמראה הבזק · וכתיב ועיניו כלפידי אש לא
זה מרתיח את זה ולא זה מכבה את זה הה"ד עושה שלום במרומיו · מעולם לא
ראתה חמה פגימתה של לבנה ולא פגימת הקשת אלא כשהלבנה מתחלת
לחסר מתחלה חסרה מן הצד הרחוק מן החמה · והקשת לעולם אחורי החמה
שאלו היתה לפניה היו אומרים עובדי החמה ראו כחו של אלהינו שהקשת לפניו
וזורה חצים ויתחזקו ידי עע"א · ל"א עושה שלום במרומיו הכריע בין העליונים
והתחתונים כיצד ביום ראשון ברא השמים והארץ מן העליונים ומן התחתוני'
בשני ברא מן העליונים שנאמר יהי רקיע · בג' ברא מן התחתונים שנא' תדשא
הארץ וגומר בד' ברא מן העליונים שנא' יהי מאורות וגו' בה' ברא מן התחתוני'
שנאמר תוצא הארץ · בששי ברא את האדם אמר אם אני בוראו מן העליוני' הרי
הן מוסיפין על התחתונים בריה אחת · מה עשה בראו מן העליוני' ומן התחתוני'
בראשית ב ז שנאמר וייצר יי' אלהים את האדם עפר מן האדמה · ויפח באפיו נשמת
חיים מן העליונים לכך נאמר עושה שלום במרומיו · ומה אם העליונים שאין
ביניהם לא שנאה ולא קנאה ולא תחרות צריכין שלום · תחתונים שיש בהם כל
המדות הללו עאכו"ו · גדול השלום שלא שנה הקדוש ברוך הוא לאהרן אלא
מלאכי ב ה בשלום שנאמ' בריתי היתה אתו החיים והשלום ונתן לו מה שלא נתן לשום אדם
ולא אפילו מקצת מה שיכנס לפני לפנים · מה שאין אדם יכול ליכנס לשם
ויקרא טז יז אפילו אותם שכתוב בהם ודמות פניהם פני אדם · שנאמר וכל אדם לא יהיה
ד"ה א יב יט וגו' · גדול השלום שבו נתבשר דוד שנא' ורוח לבשה את עמשי ראש השלישים ·
גדול השלום שהוא קודם לשבחו של הקדוש ברוך הוא שכן מצינו כשבא יתרו
אצל משה לא פתח לו לא ביציאת מצרים ולא בקריעת ים סוף ולא בעשרת
שמות יח הדברות ולא במן ולא בשלו אלא בשלום שנא' וישאלו איש לרעהו לשלום וגומר
ואחר כך ויספר משה וגומר · גדול השלום שכל מדות שעושין הרשעים בעה"ז
נותן להם שכרם בעה"ז כגון חיים ובנים ועושר ונכסים חוץ מן השלום שנאמר
אין

אין שלום אמר יי' לרשעים · גדול השלום שאפילו עשה אדם כמה מצות ולא
עשה שלום אין בידו כלום שכן מצינו ביהוא שעקר ע"א מישראל והשמיד בית
אחאב והרג לאיזבל ולפי שלא עלה בידו שלום כאלו לא עשה כלום · שנאמר
וילך רוכב הסוס לקראתו ויאמר כה אמר המלך השלום ויאמר יהוא מה לך מלכי' ב ט יח
ולשלום סוב אל אחרי · גדול השלום שהוא קודם למלחמת הרשות כדגרסי' בא'ה
הדברי' רבה וקרא' עליה לשלום · ראה כמה כחו של שלום שכשפרע הב"ה לעמון
ומואב מנע מהם השלום שנא' לא תדרוש שלומם וגו' · וגרסי' בעירובין ירושלמי דברים כג ז
אר' יהושע הלוי מפני מה מערבין בחצרות מפני דרכי שלום · מעשה באשה אחת
שהית' שנואה לחברתה שלחה עירוב' ביד בנה נסבתיה וגפפתיה ונשקתיה אתא
לגבי אימיה אישתעי לה עובדא אמרה הכדין רחימת לי ולא הוית ידענא מתוך
כך עשו שלום ביניהם הה"ד וכל נתיבותיה שלום · גדול השלום שלא גלו אבותינו משלי ג יז
עד שהניחו השלום ותפשו המחלוקת לפי' גלו לבין האומות שנאמר ותזנח משלום איכה ג יז
נפשי וגומר · ומיום שחרב בה"מ נתמעט השלום שנאמר ונדמו נאות השלום · ירמיה כה לז
ואנו חייבים לדרוש איש בשלום רעהו וכן אנו חייבין לדרוש את שלום ירושלם
בית קדשינו ותפארתנו שנאמר ודרשו את שלום העיר וגומר כי בשלומה יהיה שם כט ז
לכם שלום · וכשיבא מלך המשיח שיגלה במהרה בימינו בשלום ויושיע אותנו
שנאמר כי בשמחה תצאו ובשלום תובלון ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה · ישעיה נה יב
וכתיב ושמתי פקודתך שלום · וברכת הארץ בשלום שנא' כי זרע השלום הגפן שם ס יז
תתן פריה והארץ תתן יבולה וגומר · ארץ ישראל מתרוממת בשלום שנאמר זכריה ח יב
השם גבולך שלום · ובזכות השלום הקדוש ברוך הוא מכין כסאו של דוד שנאמר תלי' קמז יד
יפרח בימיו צדיק ורב שלום · וכן בשלום מכין כסאו וכסא זרעו אחריו ובונה שם עב ז
לו בית נאמן לעולם שנאמר מגדול ישועות מלכו ועושה חסד למשיחו לדוד שם יח נא
ולזרעו עד עולם · תם תם

הקב"ה יזכני להגות בו
אני וזרעי וזרע זרעי
עמב"ה

ספר זה קניתיו בכסף מלא
לעצמי הצעיר

Emmanuel

מפתח

למצוא כל המאמרים וקצת עניינים מחודשי הביאור ומאמרי הזהר רשב"י ע"ה וזולתו ושאר הדברים הבאים לרגל עיקר המלאכה למען יקל על המבקש אותם כי ימצאם עדר עדר לבדו ובנקל יבא אל תכלית מבוקשו והכל יהיה על סדר השערים ופרקיהם כאשר עין בעין יראה המעיין

מרגלא בפומיה דרבא תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים וכו' דף א ע"א
כל העוסק שלא לשמה נוח לו שלא נבר' שם
אוי לשוכחיהם של ת"ח שעוסקים בתורה ואין בהם יראת שמים שם
חבל על דלית ליה ביתא ותרעא לדרתיה עביד שם
בשביל ישראל נברא העולם שנ' בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית וכו' שם ע"ב
כשם שאי אפשר לעולם בלא רוחות כך אי אפשר לעולם בלא ישראל שם
עיקר לימוד התורה הוא המעשה הנמשך ממנה שם
בלולה בשמן זו התורה שצריך לבלול במעשים טובים שם
ג' מיני עולה כנגד ג' כתרי' שנתן הקב"ה לישר' כתר תורה כתר כהונה כתר מלכות דף ב ע"א
אבא אומנא כל יומא הוה אתי ליה שלמא ממתיבתא דרקיעא וכו' שם ע"ב
על שכר המעשה האדם זוכה לרוח הקדש דף ג ע"א
אם יעסוק בתורה כדי ליחד את השם על ידי המעשה אחריו שמשלי' את השם כלו אפילו בדבור דף ד ע"א
כל המכוין בפסוק ראשון של שמע ישרא' כלו מסר נפשו על קדוש שמו שם ע"ב
הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיח' מאכילין לו גחלי רתמים שם
הרשב"י ע"ה וחבריו היו מתגרשים חוץ מבתיהם בכפרים לעסוק בתורה דף ה ע"א
הקדמונים היו זהירים שלא היו הולכי' ד' אמות בלא ציצית ובלא תפלין שם
אחרי ת"ח שמשמר לתורו בידו כדי שיהא לו פה להשיב להקב"ה ליום הדי' שם ע"ב
ר' נהוראי וחבריו הפרושים שהיו במדבר עוסקין בתורה והיו באים בחדש השביעי לקיי' מצו' סוכה ביו"ט שם
ענין אם תלמוד קודם למעשה או מעשה קודם לתלמוד דף ו ע"א
כל מי שלמד תורה ואינו מקיי' ענשו חמור ממי שלא למד על עקר שם
הלמד שלא לעשו' נוח לו שנהפכה שליתו על פניו ולא יצא לאויר העולם שם
הסבות למה נקרא שם הספר ראשית חכמה שם ע"ב
אין לו להקב"ה בעולמו אלא יראת שמים בלבד שנא' ועתה ישראל וגו' שם
לא כל הרוצה ליטול את השם יבא ויטול כי מי שיכנס אל החכמה הפנימית בלי תשובה ומעשים טובי' לא יכנס לעולם אל החכמה דף ח ע"א

הרוצה שיחכים יעסוק בדברי ממונות שאין לך מקצוע בתורה יותר מהן דף ח ע"ב

השער הראשון

באופני חיוב היראה מהאל יתברך

הקדמת שער היראה

כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראת שמי' דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החצוניות לא מסרו לו דף א ע"א
עיקר התשובה ע"י יראה ואהבה שם ע"ב
כמו שיראה קודמת לאהבה כן קדמו מצות עשה למצות ל"ת שם

פרק ראשון

חייב לירא מהקב"ה ולקבל עליו עול תורה ועול מצות כעבד היודע שיש לו אדון שם
המצוה הראשונה שנכתבה בתורה הוא לידע שיש אלוה דף ב ע"א
בקבלת התורה נתאוו ישרא' לדע' ולראות למי עובדים שם
תורתנו הקדושה כשבאה לייחס היראה ייחס אותה לה' שם ע"ב
מצינו שהקב"ה נקרא גדול שנ' וכו' שם
היות שם ה' מקור ושורש לכל השמות דף ג ע"א
בשם ה' נמצאו ונבראו כל העולמו' שם
ה' הוא חיות הפנימי המתפשט בכל העולמות שם ע"ב
אין לך מלאך שאין נמצא בו שם ה' שם
אופן שנמצא ה' בכל אבר ואבר שם
נשמות הצדיקים חצובות מתחת כסא הכבוד דף ד ע"א
כל הנבראים הם כדמות האילן שאינו חי אלא משרשיו כך כל הנבראי' אינם חיים אלא ע"י עלת כל העלו' שם ע"ב
בעת בריאת האדם א"ל שהמלאכים שקטרגו על בריאתו נתן אצבעו ביניהם ושרפן דף ה ע"א
בסוד בהמה בהררי אלף תלוי התעוררו' התחתונים דף ו ע"א
עיקר היראה הוא שירא שלא יגרום בעונותיו להפריד השכינה משם יקו"ק שהוא הת"ת שם ע"ב

פרק שני

דברים המעוררים היראה הפנימית שם
מן הארץ ועד הרקיע מהלך חמש מאות שנה שם
מלאך הנק' סנדלפון עומד אחרי הפרגוד וקושר כתרים לתפלותיהן של ישרא' דף ז
מגדולת העבדי' גדולת האדון נודע' שם
מצינו בפסוקי' שכבו' ענינו אור שם ע"ב
שעור הסוכה לא פחות מעשר דאיהי מלכות עשירא' דכל דרגין ולא למעלה מעשרי' דאיהי כתר עליון דלא שלטא ביה עינא שם
אפילו במלאכים המלאך הגדול מחבירו השאר יראים לגשת אליו דף ח ע"א
יש אדם דאצילות ואדם דבריאה דיצירה ואדם דעשיה שם
הנשמה תקרא כבוד שנ' למען יזמרך כבוד שם
כיון שבידו נפש כל חי ורוח כל בשר אדם צריך לירא ממנו שם
כבוד האלהות מתגלה ע"י כ' כתר דלית

כבוד

כבוד בלא כ׳ שם ע״ב
השם לא אתקרי בייחודא דארבע אותיו׳
אלא ביחודא דעילת העלות שם
מפני גלוי כבודו אלינו אנו מתיראים
מפניו כמשל עבדי המלך הרואים
את המלך שם
בעת התפללו צריך שיאמין שכבודו מלא
עולם וירא ויבוש מלפניו ויתן עיניו
למטה דף ט ע״א
החיות עומדות אצל כסא כבודו ואינם
יודעות מקום כבודו שם
אין שלמות החסד אלא בהיות כלול
מהדין ואין שלמות לדין אלא עם
הרחמים שם
מלאך ה׳ שמו אוריאל תפש בפסיעה
אחת מן גלגל העשירי לארץ שם ע״ב
החכמה נקראת כבוד מפני שהיא כסא
לכתר עליון דף י ע״א

פרק ג

הסתכלו בשמים שבראתי לשמשכם
שמא שנו מדתן או שמא גלגל חמה
יבא למערב שם ע״ב
כשישראל עושין רצונו של מקום מוסיפין
כח בגבורה של מעלה דף יא ע״א
כל אבר ואבר צריך לירא שלא יעבור
במצוה התלויה באותו אבר שם
התורה והמצות הכתובים לנו בה׳
חומשי תורה הוא הגבול שאנו רואים
לעולם שם ע״ב
יש בלב שני חללים הא׳ מלא דם הוא
משכן ליצר הרע והב׳ חלל בלא דם
משכן ליצר טוב שם
כאשר יסתכל האדם שרוחו וכל איבריו
עשויים ומכוונים בעצת ב״ד העליון

צריך לירא שלא יפגום באיבריו ולא
ברוחו שם
כאשר ישפיע לו הב״ה עושר כבוד ונכסי׳
ובנים וכיוצא מטובות העה״ז יש לו
לירא שמא יגרום החטא שם
אם אדם חוטא והב״ה משפיע לו טובה
כמנה אוכל זכיותיו בעה״ז וזכיותיו
מתמעטים דף יב ע״א
ראוים היו ישראל לעשות להם נס בימי
עזרא כדרך שנעשה להם בימי
יהושע אלא שגרם החטא שם
הבושה מביאה לידי יראת חטא מכאן
אמרו סימן יפה לאדם שהוא
ביישן שם ע״ב

פרק ד

מפני היות הנפש הויה דקה ורוחנית
אצולה ממקום גבוה כל דבר שיפגום
האדם אפילו בשוגג מחשיך הנפש
דף יג ע״א
בכל לילה הנשמה עולה למעלה להגיד
על מעשה האדם שם ע״ב
כל בריות שנבראו מן השמים נפשם
וגופם מן השמים וכו׳ חוץ מן האדם
הזה שנפשו מן השמים וגופו מן
הארץ דף יד ע״א
לעולם ישמור אדם בלבו שלא יבא לידי
חטא ואפילו חטא הקל שם
בספר יראה קמאה שירא ישמעאל את
אביו לא נתן הב״ה רשות לכל אומה
ומלכות שישלטו בבניו וכו׳ שם ע״ב
כל המרבה כבוד שמים וממעט כבוד
עצמו כבוד שמים מתרבה וכבודו
מתרבה שם
כל המאכיל את בהמתו תרומה אפי׳

מתרומות תא עליו הכתוב אות' ובזה
דרכיו ימות דף טו ע"א
אם האדם זוכה במעשיו מתדבק בטוב
שהוא יד"וד עץ החיי' שהוא כד החסד
והרחמים שם ע"ב
אם האדם זוכה להכניע יצה"ר שבו גורם
הכנעת הדינין והקליפות וגורם
המשכת הטוב עליו שם
דרך השמים העליונים להשפיע לעולם
שפע טוב ורחמי' לתחתוני' דף יז ע"א
צריך להגביר כד החסד והרחמים על
הדין כענין מדת הרחמנות וב"ח
שם ע"ב
צריך להתרחק מג' קליפות הנאוה שהם
רוח גדולה ורעם ואש דף כז ע"א
כל לשון קדושה הוא פרישות האדם
וגדרו מתאוות העולם ולגדור דבורו
וכיוצא שם
צריך ליזהר מכל לאו שבתורה שכל
הפורץ גדר מלאו גורם לנחש רע
שיכנס פנימה שם
מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת
עבירה שם
הנשמה בגוף האד' היא מצומצמת כעין
מה שהיה הב"ה מצמצם שכינתו בין
שני בדי הארון שם ע"ב
נשמות הצדיקים דומות לפני השכינה
כנרות לפני האבוקה שם
שמות האבות ומשה ואהרן יוסף ודוד
באים לכל סוכה וסוכה מישראל שם
בחטא אדם הראשון וכן בעון העגל
כתנשמה התורה והמצו' ואדם עושה
עתה המצוה בשמית כלבישת טלית
בציצית וכו' שם
בעבור אדם על מצוה אחת כאכילת
חלב ודם וכיוצא למטה הוא דבר
גשמי אבל למעלה היא טומאה בל'
שעור דף יח ע"א

פרק ח

כך מדת הצדיקי' אעפ"י שהב"ה משביעין
אינם פורקין יראה מהם שם
על תלת תילי' מתעכבי' ישר' בגלו' שם ע"ב
כשישראל חוטאין מחלישין כח השכינה
לפני הע' שרים שם
בהיות אדם פוגם אפי' באבר א' כחשב
כאלו פגם בכל הקומה כלה וכולי
דף יט ע"א
אדם מטמא עצמו מעט מטמאין אותו
הרבה שם
העושה מצוה כתאמרה זוכה לחיי
הע"ב שם
מאמר אל ילך אדם אחרי אשה פי' שלא
ירד למטה ממנה אל עולם הנקבה
שם ע"ב
בכל הדברים שאדם חייב בכבוד אב
ואם התחתונים חייב בכבו' אב ואם
העליונים דף כ ע"א
המתפלל ובאמצע פוסק אפילו הוא
בזמירות ובפרט אם הוא בתפלת י"ח
בחטאי' ודאי נוגע בכבו' השכינה שם
כל מי שהוא גבה לב גורם לטמא את
הארץ ולסלק את השכינה שם
צריך ליזהר מטומאה הוצאת זרע לבטלה
שעון זה פוגם בשכינה שם
כשהאדם שולט על יצרו כן ישלוט על
מזלאיו דף כא ע"ב

פרק ו

יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום
ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו

דף כב ע"א
צריך ליזהר מעבירות הקלות כי יצה"ר לא יכשיל לאדם אלא בקלות וכו' שם
יצה"ר בתחלה דומה לחוט ולבסוף דומה כעבותות העגלה שם
עונות שאדם דש בעקביו בעה"ז מסבבין אותו ליום הדין שם
שח בין תפלה של יד לתפלה של ראש חוזר עליו מעורכי המלחמ' דף כג ע"א
כל האומ' הב"ה וותרן יוותרו חייו שם
הב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה שם
לעולם יראה אדם עצמו כאלו חציו חייב וחציו זכאי עשה מצוה אחת וכו' שם
צריך להיות אדם זריז ומהיר במלאכתו מלאכת שמים לכל ימצא בטל ויענשוהו שם ע"ב
לערוכי שהיה כשוי בת מלכים אע"פ שמאכילה כל מעדני עולם וכו' שם
אפילו שיחה יתירה שבין איש לאשתו מגידין לו לאדם בשעת מיתה דף כד ע"א

פרק ז

משל לארכיטי קטן שבנה מדינה ועשה בתוכה מחילין שם
כל שלא חס על כבוד קונו ראוי לו שלא בא לעולם שם ע"ב
כל העובר עברה בסתר כאלו דוחק רגלי השכינה שם
כל העובר עבירה אחת קנה לו קטיגור אחד דף כה ע"א
לא דיין לרשעים שהם חוטאים אלא שמטריחין אותי לידע איזו גזרה קשה אביא עליהם שם
ישרא' נמשלו לשה מה דרכו של שה לוקה בא' מאיבריו כלם מרגישים וכו' שם
אופן היות לאדם נפש. רוח ונשמה מאופן חיה ונפש דף כה ע"א
כמו שבאדם הגשמי יש בו רמ"ח אברים גשמיי' כן הנשמה המתלבשת ברמ"ח אברים אלו יש בה רמ"ח איברים רוחניים שם
כל מכה שכאשר יוכה בה האדם ימות מאותה המכה ועושה אותו חלל כן העון לפי גדלו באותו האבר שפגם' בנשמתו יקרא חלל בנפש דף כו ע"א
עד שלא חטא אדם הראשון היה שומע את הקול ועומד על רגליו וכו' שם ע"ב
ישראל בנתינת התורה פסקה זוהמת חטאם ונזדככה נשמתם ע"י ספירת ז' שבועות לטהרתם וג' ימים קודם קבלת התורה שם

פרק ח

כל העושה מצוה א' בעה"ז מקדמתו והולכת לפניו לעה"ב שם
אדם הראשון היו בו כללות כל הנשמות דף כז ע"א
מעשיו של אדם' הם שיעשו לו לבושים נאים כפי מנין עונותיו כן מנין הלבושים שם
אדם הראשון מפני שנמשך אחר פתויי הנחש שהם כחות לילית גרם מיתה לו ולבאים אחריו שם ע"ב
כמו שבקרבנות אם זכו היה יורד דמות אריה של אש רבוץ ע"ג המזבח ואם לאו כלב כמו כן בפטירת הנשמה דף כח ע"א
דמות אריה שהיה יורד ע"ג המזבח אוריאל שמיה שם

אם השכינה שהוא אם תכלת הוא היא
אוכל הקרבנות שם
הנשמה נקראת יחידתי מלשון יחוד
דף כט ע"א

פרק ט

כמה פגם גדול עושה האדם בפגום א'
מאיבריו אחר שכל האיברים תאומים
בשמו ית' כמצא פוגם בשם שם ע"ב
האי מאן דעבר על פתגמוי אורייתא
אורייתא סלקא ועברא ביה בבר נש
רשימין באנפוי וכו' שם
טוב למי שחטא שיבכה ויעביר הדמעות
על מצחו כי במצח נכתבי' העונו' שם
הנשמה היא ממש חלק מהשכינה וכולה
דף ל ע"א
כשישראל מתקנים למטה יש רחמי' וטוב
בעולם וכו' דף לא ע"א
יהודיעם מתוכה על דיוק כאו' הצדיקי' שם
כאשר האדם שלם בדקיונו בפרצוף
הנשמה הנקרא אדם שלא חטא כל
הבריות מתייראים ממנו שם ע"ב
כאשר תקן שהמעה שיר השירים כמה
שמחה למעלה וכו' דף לב ע"א
עבירה אינה מכבה תורה אבל עבירה
מכבה מצוה שם

פרק י

למה פסוק ויט כלו ישר ואינו חציו ישר
וחציו מהופך דף לג ע"ב
צריך לירא מהדין שבשכינה שבתחלה
פניה מאירים לאדם ואח"כ מכה
והורג דף לד ע"א
יש ז' מלאכים שהם נקראים עיני ה'
משוטטות והם מעידים על כל פגם
שם ע"ב
הימי' עצמם יש להם יצירה והויה שבהם
מתלבשת הנשמה אחר יציאתה מן
העולם דף לה ע"א
כל העוסק בתורה אפילו יום א' בשנה כאלו
עסק כל השנה כולה' כל העובר
עבירה אפי' יום א' בשנה מעלה עליו
הכתוב כאלו עבר כל השנה כולה
שם ע"ב
הצלם מסתלק מהאדם ותלוי אם ישוב
בתשובה אם לא שם
בי"ב שעות היום מתגלגלים י"ב צירופי
ידו"ד בכל שעה צרוף א' וכו' שם
על כל נשימה ונשימה שאדם נושם צריך
לקלס להקב"ה שנאמר כל הנשמה וגו'
דף לו ע"א
השי' נקר' מלך עלוב משל למלך שנתן
לעבדו מועת לקנות להם שיתפרנס
בו והוא קנה מהמעות מקל להכות
לאדונו שם

פרק י"א

צריך לירא מכמה עדים המעידים עליו
בכל יום שם
שני מלאכי השרת המלוים לו לאדם הם
מעידים בו שם
קשה רימה למת כמחט בבשר החי
שם ע"ב
מי שקדש בשרו ולא נהנה מתענוגי
העולם לא תשעור' תכוה אותו הבשר
אין הקליפה שולטת בו שם
לעתיד לבא הקב"ה מוכיח לכל אחד ואחד
מעשיו והם עומדים ותמהים משל לא'
שהי' כשוי בתו של מלך וכו' דף לז ע"א
שמים וארץ הם מעידים על מעשי האדם
שם

שם ע״ב
צריך לירא מהדין המתוח עליו בכל יום ובכל שעה — שם
מי שחלה ונטה למות אומרין לו התורה שכן דרך כל המומתין מתודין — שם
צריך לירא כי במדה שאדם מודד בה מודדין לו שאם הוא גובר על יצרו גורם להגביר מדת החסד על מדת הדין — דף לח ע״א
הכל ברא הקב״ה בעולמו חוץ ממדת השקר ומדת עולה — דף לט ע״א
בג׳ דברים אדם מסתכל בכל יום — שם
אר״בל לא נבראו רעמים אלא לפשט עקמומיות שבלב — שם ע״ב
כאשר הקב״ה ייסר את האדם בייסורין חייב ליכנע מהדין השולט עליו ולא יקשה ערפו ולא יהא בועט ביסורין — שם
הרעמי׳ הללו כשהם יוצאי׳ הם מרעישים כל העולם אימתו של הקב״ה ברוך הוא עאכ״ו — דף מ ע״א
הרבה כבאים מיכה הקב״ה לחר׳ לתבוע עלבון שלו הרבה דרכים וכו׳ — שם
מיום שחרב ב״ה אעפ״י שבטלו ד׳ מיתות דין ד׳ מיתות לא בטלו מי שנתחייב סקילה וכו׳ — שם

פרק יב

צריך לירא מיום המיתה כדי שיכין צידה ללכת לבית עולמו — דף מ ע״ב
ב׳ כלמים א׳ גדול ואחד קטן ושניהם על האדם ועליהם נאמר עד שיפוח היום ונסו הצללים — שם
כל זיומין נשמתא אזלא מביתיה לקבריה ומקבריה לביתיה ואתבלת עלוי דגופא — דף מא ע״ב
אמרו עליו על מלאך המות שכולו מלא עינים בשעת פטירתו של אדם וכו׳ — דף מב ע״ב
אין אדם שליט במלאך המות לכלות אותו ממנו ואין רוח אלא מלאך שנא׳ ונומר — שם
ספור יונה הנביא שהי׳ בספינ׳ והטילוהו לים כנשמה שהיא בגוף בעה״ז ואחר פטירתה מושלך בקבר — שם
אמר הקב״ה לישראל לא יועילו לכם לא היסורין ולא התוכחות ולא ההראה ולא הבטחה ולא טלטול ולא אריכות ימים וכו׳ — דף מג ע״ב
בשעה שנפטר האדם המלאך הממונה על הדין עומד כנגדו ואומ׳ לו אוי על זה הגוף שיצ׳ מן העולם ריקם מזכיות ומלא עונות — דף מד ע״א
אפילו רבן יוחנן בן זכאי היה חרד וירא מדיני עה״ב וכו׳ — שם ע״ב
כיצד הוא חבוט הקבר באים עליו מלאכי השרת וכו׳ — דף מה ע״א
כיצד דין הקבר בזמן שנפטר האדם מן העולם וכו׳ — שם
קשה יום הדין שהקב״ה דן את האד׳ בקבר יותר מדין של גיהנם — שם
בא וראה כמה בין בהמ׳ לאדם — שם ע״ב
בשעת הדין אומר לו הקב״ה טורח גדול היה לי עליך משיצרתיך במעי אמך וכו׳ — שם

פרק יג

אישו של גיהנם כמסך מנהר דינור — דף מו ע״א
שלשה פתחים יש לו לגיהנם אח׳ במדבר א׳ בים

אחר בית א' בירושלם שם ע"ב
ז' שמות יש לו לגיהנם שאול ואבדון באר שחת וכו' שם

מסכת גיהנם

למה נקרא שמו גיהנם שקול כהמתה הולך מסוף בעולם ועד סופו דף מז ע"א
תלמוד שהרשע מתודה כשם שהמצורע מתודה ואומר אני פלוני בן פלוני עברתי עבירה פלונית שם
ג' יורדין לגיהנם ואינם עולים שם ע"ב
כל י"ב חדש נעשים אפר והרוח מפזרתן תחת רגלי הצדיקים שם
ז' מדורות יש בגיהנם ושם כל אחד מהם דף מח ע"א
צריך לירא מאימת הגלגול כי מר הוא מאד לנשמה יותר מדינה של גיהנם דף כב ע"ב
פושעי ישראל אין אור של גיהנם שולטת בהם ק"ו משלמנדרה שם
סוד הגלגל תלוי בסוד המחשב' כדכתיב וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח דף כג ע"א
צריך לירא מן הדין שאפי' שמואל נתירא ממנו שנאמר למה הרגזתני להעלות וגומר שם ע"ב
אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום תוכחה בלעם חכם של גוים וכו' דף כד ע"א

פרק י"ד

מי שבטל קרית שמע שחרית וערבית עליו נאמר מעוות לא יוכל לתקון שם ע"ב
התורה כלה תלויה באצילות המדות העליונות דף כה ע"א
בשמותיהן של ישראל ברורות מע' לשון
כי יעקב בחר לו יה שם
חייב אדם לומר אימתי יגיע מעשי למעש' אברהם יצחק ויעקב שם ע"ב
ס' ריבוא נשמות ישראל אחוזות בלב זו בזו כחבל הזה השזורה מיוחדת כא' בלי פירוד וזה הטעם שכל ישר' ערבי' זה לזה שם
כל פעם שנמנו יש' אע"פ שהי' בהם מגפה לא חסרו לעולם מששי' ריבוא שם
ישראל בנתינת התורה פסקה זוהמת עונותיהם והשיגו השגת הנבואה דף כו ע"א
עקר היראה היא שתהיה מיוחדת לש"י ולא יערב בה זולתו דף כז ע"א
דברי' כתב ספר הרוקח נוגעי' ליראה שם
ממעלות היראה שירא את ה' לא ירא מפגעי העולם שם ע"ב
צריך לירא מ"ת שנאמר את ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח שם
צריך לירא בכל מקום שיש בו קדושה כגון בה"כ וכיוצא שם
אין מתקבל לפני הב"ה לא יופי ולא עושר ומהו מבקש יראת חטא דף כח ע"א
משל היראה בעבדים העובדים את המלך שם ע"ב
כפי מה שהאדם מתדבק בבוראו ויירא ממנו כן הבורא נשא עמו דף כט ע"א

פרק טו

פרטי דברים יעשה הירא כדי שיהא נכר בו היראה וכו' שם ע"ב
איזהו מורא ואיזהו כבוד מורא לא עומד במקומו וכו' שם
כל ת"ח שאינו עומד בפני רבו נקרא רשע ואינו מאריך ימים וכו' שם

טעם

פרשת שמיני קדושה צריכין גניזה
דף ס ע"א
צריך לנהוג כבוד בכל כתב מרובע
אעפ"י שלא נכתב בקדושה   שם
חסיד א' נענש על שלא היה מכבד את
דפי התפלה הנמצאות וכו'   שם
דברים כתב הר"ר ז' שושן ז"ל   שם ע"ב
בזמן שאדם קורא ושונה ומשמש ת"ח
ודבורו בנחת עם הבריות וכולי
דף סא ע"א
שכינו שויתר הקב"ה על ע"א ולא ויתר על
חלול השם   שם
צריך ליזהר שלא לכבד שום אדם שיהיה
כבודו מרובה מכבוד שמי'   שם ע"ב
צריך ליזהר בכבוד נשמתו יותר מכבוד
גופו ולא יתן הראשית לגופו אלא
בתחלה יתקן כבוד נשמתו ואח' כך
גופו וכו'   דף סב ע"א
כשם שאד' זהיר בשלפו שלא יאבד כך
צרי' בתלמודו שלא יאבד   דף סב ע"א
כמו שהוא מכבד את גופו במלבושים
נאים יתקן נפשו במצות טלית נאה
תפילין נאים   שם
לא יחשוב עצמו במקום שיש כבוד ה'
והעד על זה בענין דוד   שם ע"ב
אין לך אדם שבוזה עצמו על המצו' יותר
מדוד   דף סג ע"א
אין מעשיו של הב"ה כמעשה ב"ו   שם ע"ב
זקנו של רשי היה מכבד את מקו' הארון
שבו ס"ת בזקנו   שם
ראוי ליזה' כשיצא מב"ה שלא יצא ואחוריו
להיכל שבו ס"ת אלא יחזיר פניו לארון   שם
צריך לנהוג כבוד בב"ה שלא ירים קולו
בתוכו לקרא לשום אדם   דף סד ע"א
כשם שראוי לנהוג כבוד בב"ה מפני
קדושתו כן ראוי לנהוג קדושה בבית
המדרש   שם ע"ב
מה הוא נקרא רחום אף אתה הוי מרחם
ועושה מתנת חנם וכו'   שם
לא נברא הצדיק אלא לתקון כבוד
השכינה שהתעוררותה תלוי בתקון
התחתונים   שם
בן אדם בן אנשים כשרים בן אנשים
צדיקים בן גומלי חסדים וכולי
דף סה ע"א
המדות העליונות כבודם הוא ע"י הארת
הנשמה העליונה וכו'   שם
כל השומע ברכה מפי המברך ולא כוון
באמן עליו נאמר ובוזי יקלו   שם ע"ב
צריך ליזהר שלא ידבר בחזרת ש"צ יח
ברכות   שם
כל המיסר אורחותיו הוא מכבד להב"ה
שם
מי שאינו קם לעסוק בתורה מחצו' לילה
ואילך הוא מבטל כבוד ה'   שם
צריך ליזהר שלא לדבר שיחת חול בב"ה
שם
כל הזובח יצרו ומתוד' כאלו כבדו להב"ה
בשני עולמות   שם
אם שמרת נרות של שבת אני מראה לכם
נרות של ציון   ירף סו ע"א
אמר הקב"ה לאדם נרך בידי ונרי בידך
אם הארת את נרי אני מאיר את נרך
שם
כל מי שמכבד אביו ואמו אין אלולי
שבתות באות על ידו   שם
אם יש לו לאדם ואינו זן ומפרנס אביו
ואמו כאלו רוצח לפני המקו'   שם ע"ב
לא במקום א' ולא בשתי מקומות אתה
מוצא שהב"ה חולק כבוד לזקנים   שם

כל מי שרואה פני זקן כאלו מקבל פני שכינה שם
לעולם אל ימנע אדם מללכת אחרי זקן שיברכהו שם
צריך ליזהר בכל דבר שיש בזוי כבודו ית' דף סז ע"א
כל האומר כל התור' מן השמי' חוץ מפסוק זה שלא אמרו הב"ה אלא משה אמרו מפי עצמו שם
מי נקרא אפיקורוס וכו' שם ע"ב
אדם הראשון קודם חטאו היה מלבושו כתנו' אור ואח' חטאו נתלבש בכתנות עור שם
דבר מזכיר היראה שיהיה בתפילין כל היום אם אפשר או לפחות בשע' שהו' עוסק בתורה דף סח ע"א
כל הרגיל לבא לב"ה ויום אח' לא בא הב"ה משאיל עליו שנאמר וכו' שם
להתקרב לכל מי שהוא ירא ה' ולהרחיק ממי שאינו ירא אפילו מלדבר עמו שם ע"ב
צריך האדם לחקור ולדעת באמיתות למי הוא עובד ולמי הוא ירא שם
צריך נ"כ ליזה' באמיר' תפלתו וברכותיו שיהיו בכוונה ולא יהו מצות אנשים מלומדה שם
אמר הקב"ה לדוד חיים את בעי כפה ליראה דף סט ע"א

נשלם שער היראה

שער האהבה פרק ראשון

עיקר היראה את המלך הוא ליראה ליזהר שלא יעבור על מה שצוהו שלא יעשה דף ע ע"א
יראה ואהבה שם רומזים לב' אותיות שבשם שם
מי שאוהב המלך כל מחשבותיו לעשות הטוב וישר בעיניו לכך צוה הקב"ה לעשות לו חמשה זכרונות בכל יום וכו' שם
הפרש בין העוש' מאהבה לעושה מירא' שם ע"ב
לא יאמר אדם אקרא בתורה שיקראוני חכם אשנה שיקראוני רבי וכו' שם
מה שכת' החסיד בעל א"ח בענין האהבה דף ע"א ע"א
כשיש בנו אהבה אנו גורמים שייתיחדו הכרובים העליונים פני' פנים ויהיה אהבה ביניהם דף ע"ב ע"א
מאן דרחים ליה להקב"ה איהו מקיים עשר אמירן עילא ותתא שם
עיקר האהבה הוא למסור גופו ונפשו על קדושת השם שם
מילת אהבה הנמצא בתורה ראשון הוא ביצחק בענין העקידה קח נא את בנך וגו' אשר אהבת דף ע"ג ע"א
מה מים הללו אתה נותן אותם בכלי ומסתכל בהם והם נראי' כך לב האד' לאדם שם ע"ב
כאשר האד' מוסר רוחו לאהבה את השם כן גורם שהשם יאהבהו ויתדבק בו דף עד ע"ב
בעורר אדם לבו לאהוב את ה' נקר' אדם בסוד יוד ק"א ויו ק"א שם

פרק שני

כל האבילות יכונה במילת אהבה דף עה ע"א

למען תכוה ר"ל יחיד בענין כל העולם לא
נברא אלא לכוונת לזה שם ע"ב
העבודה האמיתית בענין האהבה הוא
שאינו עובד ע"מ לקבל פרס שם
העובד מאהבה זוכה אל הנועם העליון
אשר עין לא ראתה דף עו ע"א
כל אחד כפי מעשיו כך יזכה לעתיד אם
זכה אל הנפש לבד כך וכו' שם ע"ב
פי' תשנת כל אהבה שהיא תלויה בדבר
דף עז ע"א
האדם בשמתו הוא חלק אלוה ממעל
שם ע"ב
אדם מקדש מעט מקדשין אותו הרבה
דף עח ע"א
עתידה בת קול להיות מתפוצצת בראשי
ההרים ואומרת כל מי שפעל עם אל
יבא ויטול שכרו שם
כאשר יסתכל האדם שהקב"ה בראו וצייר
ואת' גופו ורוחו בכ"ב אותיות הקדושי'
ראוי שיאהב אותו ויעשה רצונו
שם ע"ב

פרק שלישי

כמו שהחבל הוא שזור מב' או ג' חלקים
כן הוא קשור עמנו למט' ואנו קשורי'
עמו דף עט ע"ב
בשעת פטירתו של אדם הנפש נשאלת
מהגוף כאדם ההולך בדרך רחוקה
וכפרד מאהובו שקשה בעיניו פרידתו
ממנו שם ע"ב
סימני האהבה הוא הקנאה כמו שהמקנא
לאשתו שמרוב אהבתה בה אינו רוצה
שיכנס זר בביתו' וכו' כך הצדיק צריך
שמרוב אהבתו בשכינה תתקשר
באהבת כ"ב עד שיקנ' בה וכו' דף פ ע"א

ת"ח פורשים מנשותיהם כל ימי השבוע
מפני עונת בת מלך שהיא התורה
וכו' שם
צריך לעסוק בתורה עד אור היום כדי
לקשר מדת לילה ביום שם ע"ב
אין לך אוהב גדול לפני הב"ה ממי שקם
בחצי הלילה לעסוק בתורה שם
הקם בחצות הלילה נקרא עבד ה' שם
כאשר יעור משנתו יתעורר באהבת
הבורא שהחייהו ויחשוב שכך עתיד
להחיות אותו בתחית המתים דף
פא ע"א
מכלל שורש קנית האהבה הוא אהבת
הבריות שבהיות האד' חושק לאהב'
חבורת בני אדם אי אפשר שיהיה
דבק דף פב ע"ב
כל העולמות כא' הם זה כנגד לזה וזה לזה
מעלה מעלה וכלם שיעור קומה אחד
שם
אדם מטמא עצמו מעט מטמאין אותו
הרבה דף פג ע"א
דרך התדבקות האדם בקונו הוא על ידי
קשר נפש רוח ונשמה שם
בשלשה לשונות של חבה חבב הב"ה את
ישראל בדביקה בחשיקה בחפיצה
שם
היות האבות מרכבה למעלה הוא מרוב
אהבתו ית' אליכו להשפיע להם נשמו'
קדושות מלמעלה שם ע"ב
דביקה יורה על דבקות האדם נפשו
בנפש חבירו דף פד ע"א

פרק רביעי

ביאור אהבת השכינ' וכינ' תהי' אהבתנו
בו שם ע"ב

אסור לאדם שיקדש לאשה עד שיראנה
שמא יראה בה דבר מגונה ויתגנה
דף פה ע"א
כמו שהאש צריך השמן כדי שידליק וכו'
כן האש הזה הקדוש השור' על ראשנו
וכו' אכילתו הוא התורה והתפלה
והמצות שם
שכינה בתחתונים צורך גבוה שם ע"ב
אין האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה
כלי שם
לא ישתה בכוס זה ויתן עינו בכוס אחר'
שם
צריך להפריד אהבת העה"ז שהוא אהבת
זרים וכו' וידבק לבו באהבת הקדושה
דף פו ע"א
כל עושה מצוה או מתפלל או עוסק
בתורה בתחלה ישים מגמת פניו ל
השכינה שם
עמו ישראל הם נשמות ישראל הכלולות
בה שהיא נקרא' כנסת ישר' וכו' שם
כל מצוה ומצוה שיעשה צריך שיעשנה
בחשק והתלהבו' הלב באהבה גדולה
מאד דף פז ע"א
יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום וכו'
מכאן אמרו הרהור מביא' לידי תאוה
תאוה מביאה לידי אהבה וכו' שם
א"א שיתדבק אור השכינה במי שהוא
בשמי מסותף בעניני החומר וכו'
אלא במי שיהא שולט על יצרו הרע
שם ע"ב
כמו שלא יאהר האדם להזדווג לאשתו
בהיות תכלית חשקו בה אפילו היו
נותנין לו כל ממון שבעולם כך ראוי
שיהיה תכלית חשקו במצוה מפני
שבעשייתה הוא יזדווג לבת מלך
שהיא השכינה וכו' דף פח ע"א
יש לך אדם שחביב עליו גופו ממונו
לכך נאמר ואהבת וגו' שם ע"ב
כמו שנמצא החשק בענין עשיית המצות
כן ימצא בעסק למוד התורה שם
משל בת מלך שיצאה מן המרחץ וראה
אותה א' מיושבי קרנות וכולי
דף פט ע"א

פרק חמישי

מה שכתב החסיד בעל ח"ה בדברים
המולידים האהבה שם
העולם אינו מתקיים אלא ע"י החסד
שנאמר וגו' דף צ ע"א
פי' מה שאנו אומרי' בתפלת יוצר ובטובו
מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית
שם
פי' נאה על ענין הברכות שם ע"ב
כל מה שהבריו' מגדלין במצות ובמעשי'
טובים בעה"ז דיין שהקב"ה מזריח להן
השמש וכו' שם
אדם לוקח ליטרא בשר וכו' כמה יגיעות
הוא יגע והבריות ישנין על מטותיהן
והקב"ה משיב רוחות ומעלה עננים
וכו' דף צא ע"א
ג' כללים כוללים כל פרטי הבחינה שם
העולם הזה נברא בל"ב אלהים הנזכרים
במעשה בראשית שהם ל"ב נתיבות
חכמה שם
כל עשב ועשב וחיה ובהמה יש לה מלאך
וכח רוחני עליון שם ע"ב
תרנגול השחור הקורא בחצות להעיר
בני אדם לעבודת הבורא שם
האגוז יש בו ד' חלקים שהוא רמז לד'
ראשי נהרות שם

האדם יש לה כל פרצוף האדם דף כב ע"א
פי' נאה לענין מרכבת יחזקאל לר' יוסף
ן' גקטילייה שם ע"ב
לשון יד או רגל או שאר איברים שנאמרו
בהקב"ה היא עד קריאת השם
לבד לא על דרך הגשמות והעצם
והצורות דף כג ע"א
סוד האבנים היקרות והמרגליות הכל
בא משורש עליון מהמדות העליונות
שם ע"ב
השפנים רובם חסידים מפני שרואים
בפלאות ה' דף כד ע"א
הטעם שבשם שבת נמצא בפי כל האומות
בע' לשון ושם שבת לא נשתנה לעולם
שם
שני דברים אין אה"ע כופרין בהם בהקב"ה
שברא העולם לששת ימים ושהוא
מחיה את המתים שם
לא נבראו רעמים אלא לפשט עקמומיות
שבלב שם ע"ב
מהדברי' שצריך להבחין בענין הבריאה
במעשה העולם הוא בהסתכלו
במעשה יום ולילה שם
בזריחת השמש שולט הנהגת הרחמים
וזה נרא' לחוש בענין החולים שבלילה
יכבר עליהם החולי וביום בפרט עד
אחי היום יקל החולי מהם דף כה ע"א

פרק ששי

אדם נקרא עולם קטן ואיבריו כלם
מסודרים על סדרי מעשה בראשית
שם
הלומד בחכמת האמת יבחין מעשה
בריאת האדם יותר משאר החכמים
שם ע"ב

מה שפי' בתקונים שהנשמה נקרא צלם
שם
בבחינת חלקי נשמתו ימצא בו נפש רוח
ונשמה מאופן וחיה ונכא ואם יזכה
וכו' דף כו ע"א
מפני מה מי עינים מלוחים ומי אזנים
שמנים ומי החוטם סרוחים שם
אין צייר כאלהינו ברא כמה פרצופין
באדם ואין א' מהם דומה לחבירו שם
הטעם למה הקב"ה נקרא אבינו מלכנו
ואנחנו בנים לו בנים אתם לה'
אלהיכם שם ע"ב
מה שאנו רואים כמה פעמים בני אדם
בראים מתים מיתה פתאומית זה
מורה וראי על דבקותו יתברך עמנו
ע"י הנשמה ולכן מסלקה כל זמן שה'
רוצה דף כז ע"א
ע"י המזון מתקיימין רוב המצו' התלויות
במעשה כציצית ותפילין וסוכה
ולולב דף כח ע"א
הקב"ה משתתף עם האדם מבטן אמו עד
יום מותו להצילו מכמה תלאו' וכו' שם
רוח צפונית מנשבת בכנור דוד ומנגנת
והיה מתעורר ורוח הקדש שורה
עליו שם ע"ב
שלש מפתחות בידו של הקב"ה גשמי' וחיה
ותחית המתים שם כט
תפלה תקן רבי שלמה אלקבץ הלוי על
המזונות לאומרה בכל יום שם
מדת מי היא הנותן לכל שער ושער
פרנסתו שם ע"ב
ראוי שיחשוב האדם כמה נסים עשה
הקדוש ברוך הוא עמו ומכמה סכנ'
הצילו דף ל ע"א
העומד שבעה ימים בלא אכול נקרא

רשע שם ע"ב
חכמים שהיו בקיאים בחכמת הפרצוף לומר לאדם כל מה שעשה אם טוב ואם רע שם
ההפרש שיש בין המות לאדם לשאר ב"ח וחלאי בני אדם לשאר ב"ח ובפרט חולי מכת המגפה אשר היא שלוחה מאתו ית' בעונותינו דף קח ע"א
המות לישראל בפרט הוא חסד עליון להם לתקון נפשם שם
השכינה נקראת גלגל שעליה מתגלגלין הנשמות שם ע"ב
לעולם יראה אדם עצמו חציו חייב וחציו זכאי שם
ולכן השב בתשובה עושה חסד נפשו
הקב"ה מאריך לרשעים אולי ישובו כי הבחירה בידם וכו' דף קב ע"א
בחטא אדם הראשון האדם מלובש בגוף החומר העב אשר מונע הנפש מלהסתכל ברוחניו' העליונו' ועי' המית' פושט הלבוש הזה ומתלבש בלבוש רוחני ממעשה התורה שם
מעשה חסיד א' נפטר בעיר פ"אם שם
טעם למה הצדיקים במיתתם נקראים חיים שם ע"ב
תפוח עקבו של אדם הראשון היה מכהה גלגל חמה שם
מעשה אירע להחסיד ר' יהודה ן' שושן אחר פטירתו בשביל מעלת השתיקה שהיה לו שתימיו לא שח שיחה בטלה שם
כל צדיק וצדיק הקב"ה עושה לו חופה לפי כבודו דף קג ע"א
פניהם של צדיקים דומין לעתיד לבא לחמה ללבנה לרקיע לכוכבי' לברקי' וכו' שם
שלשה דברים הם מעין העה"ב שבת ושמש ותשמיש שם ע"ב
הריח הטוב שאנו מריחין במ"ש הוא מעין תענוג העה"ב שם
צריך האדם להטיב מעשיו ולירא לעולם שמא יגרום החטא דף קד ע"א
כאשר יצר הרע נכנע תחת היצר טוב נכלל השמאל בימין והחשך מתהפך לאור והמר למתוק דף קה ע"א
ארבעה צריכים להודות יורדי הים והולכי מדברות וכו' שם ע"ב

פרק שביעי

כל שם שנקרא הקב"ה בו בשם קרא את ישראל דף קו ע"א
ה' שמות של חבה נקראו המלאכי' ובכלן קרא הקב"ה לישראל וחבבן יותר ממלאכי השרת שם ע"ב
בשעה שתכוה אותם על הברכות ועל הקללות על הברכות מזכירן שנאמר וכו' ובקללות לא היה תובען דף קז ע"א
אעפי שהקב"ה יש לו אלף אלפי אלפים ורבוי רבבות כתות של מלאכי השרת משבחים להקב"ה אינו רוצה אלא בשבחן של ישראל שנא' וכו' שם ע"ב
באותה שעה ששומעין אגדה מפי חכם ואח"כ עונים אמן יהא שמיה רבה באותה שעה הקב"ה שמח ואומ' למלאכי' בואו וראו וכו' שם
עשרה נסים נעשו לישראל על הים דף קח ע"א
טעם ברכת שהכל ובורא נפשות על שתיית המים שם ע"ב
כל הנסים שעשה הקב"ה לישר' לא עשאן

אלא

אלא על המים   שם
כל הניסים שנעשו לא נעשו אלא ע"י החסד
הפשוט   דף קט ע"א
כשיסתכל האדם בסדור התפלה אשר
תקנו לנו אנשי כנסת הגדולה יראה כמה
גדלה אהבת הקב"ה לישראל דף קי ע"ב
מה שאנו אומרים בברכת המזון ועל
בריתך שחתמת בבשרנו מורה על
קשר האהבה שהוא ית' קשור עמנו
שאות שמו חתום בבשרנו כי כן דרך
החברים האוהבים זה את זה לעשות
קשר סימן ביניהם לאות על האהבה
דף קיא ע"א
כוונתו ית' היה כשהוציאנו ממצרים
להוריד לנו ב"ה הבנוי למעלה אלמלא
לא חטאו בעגל   שם ע"ב
הנס שנעשה לכל ישראל בימי מרדכי
ואסתר היה קיום לכל התורה וכולי
דף קיב ע"א
כל הניסים שנעשו ומה שנעשה בכל יום
ומה שיעשה הכל הוא ע"י השכינה
הקשורה עמנו והיא האם המרחמת
שם
השכינה היא המשמרת אותנו ולכן אנחנו
חייבים לייחדה במצותנו ותפלתנו
שם ע"ב
כיון שישראל קרוין בנים והם אחוזים
בשמו ראוי הוא שיעשו מעשה בנים
דף קיג ע"א
כמה ניסים עושה הקב"ה עם האדם והוא
אינו יודע שאלולי היה אוכל פת כשהוא
חם היתה יורדת בתוך מעיו ומשרטת
אותו וכו'   שם
גדול הרופא שמשמר את כלנו   שם ע"ב
בהיותנו מהרהרים תשובה ומתחרטים
מעונותינו ועושים תענית ותשובה
מיד הקב"ה מרחם עלינו ובפרט בענין
עצירת גשמי' נבחן דבר זה ביש"ר שם
תורות כהונה כ"ד כנגד כ"ד טובות שהטיב
בהם הבורא לכהנים   דף קיד ע"א

פרק שמיני

ההפרש שבין עבד לבן כי העבד עובד
וכו'   שם ע"ב
מי שרוצה לידבק באהבת השכינה צריך
לעולם לעורר מעשה אליה או תורה
או מצות   שם
הטעם שהיו השבטים נוצחין מי יכנס
תחלה אל הים   שם
השכינה אינה מתיחדת בסוד אהבת
הזיווג אלא ע"י נשמותיהן של צדיקים
דף קטו ע"א
אמר הקב"ה כל העוסק בתורה ובג"ח
ומתפלל עם הצבור מעלה אני עליו
כאלו פדאני לי ולבני מבין האומות
שם ע"ב
התורה נתנה ממין שהוא חסד והעוסק
בתורה לייחוד נקרא חסיד מתחבר
עם קונו   דף קיו ע"א
עיקר ג"ח שעשה אברהם אבינו ע"ה הוא
לגמול חסד עם השכינה   שם ע"ב
גודל החיוב על לומדי תורה שיהי' כוונתם
ליחד השכינה ולא לתועלת עצמם
דף קיז ע"א

פרק תשיעי

כמה פרטים חייב האדם לעשות בעבור
אהבת השכינה   שם ע"ב
תשובה היא שכינה שהיא ה"א אחרונה
והכוונה תשוב ה"א אחרונה להתחבר

עם

עס יוד דף קיח ע"א
אלו לא היה האויר הנושב בכנפי הריאה
היה הלב מכח חומו שורף את האדם
שם
הנשמה הזו ממלאה את הגוף ובשעה
שאדם ישן עולה ושואבת לו חיים
מלמעלה שם ע"ב
בכל נפשך בכל נפש ונפש שברא בך שם
שם ידו"ד הוא חיות פנימי בין בעה"ז בין
בעה"ב שם
מעלת הצדיקי' שיודעי' להפשיט מחשבת'
מהגשמות והם מדביקים מחשבתם
ורצונם בשמ"ה וכו' דף קיט ע"א
ראוי שישים האדם בכל יום מגמת פניו
לייחד השכינה בג' תפלות שחרית
ערבית מנחה שם ע"ב
בעת הקיצו משנתו אם ישכים לקרות
בתורה לאהבת השכינה מה טוב
חלקו דף קכ ע"א
שלשה דברים צריך לאדם לעשותם בכל
יום להמשיך השכינה עליו הנחת
תפלין ועסק התורה ולתת לה שאר
כסות ועונה דף קכ ע"ב
הפרושים אלין מארי משנה או בנים אין
מארי מקרא דף קכא ע"א
שאר כסות ועונה סוד ג' גלגולי' שם ע"ב
כשרוצה לעשו' היחוד עם השכינה צריך
שיאמר בפיו ויוציא בשפתיו דבר זה
או מצוה זו אני עושה ליחד השכינה
וכו' דף קכב ע"א
מנהג הקדמונים ע"ה היה עקור' שיעשו
את המצוה היו מוציאים הכוונה
בפיהם שם
מה שאדם מתקן בימי' הוא לבוש שבהם
מתלבש נשמתו וע"י לבוש הימי' זוכה
להסתכל ולהתענג בעונג טוב הצפו'
לצדיקים שם ע"ב
טעם שצריך להתענות תענית חלום
ביומו כי כל יום ויום יש עליו מלאך
אחד ממונה דף קכג ע"א

פרק עשירי

כל העבודות האמורות שחייב האדם
לעשות לתקן השכינה צריכים שיהיו
בשמחה שם
כדי לעבוד בשמחה יקח אדם משל תבו
אם היה יודע דבר שהוא רצון המלך
לא ישקוט ולא ינוח וכו' שם ע"ב
משעה שהשמש זורח עד שהוא שוקע
מקלס להקב"ה שם
יש למעלה שר אחד בכסא ושמו יואח
בכירון שיש לו אלף פיות ובכל פה
אלף לשונות ובכל לשון ולשון נותן
רננות ושבחים לקונו דף קכד ע"א
כיון שכל העליונים הם מעוררים שירה
מפני חשקם לידבק בו, בערך זה
האדם גם כן צריך לעורר שיר ושבח
לשבח את קונו שם ע"ב
ג' מחנות מלאכים עומדים בבי הכנסת
לתקן התפלה דף קכה ע"א
מלמד שאין השכינה שורה לא מתוך
עצלות ולא מתוך עצבות ולא מתוך
שחוק וכו' שם
המועד נקרא אושפיזא שבא מזמן לזמן
וכמו שהאורח צריך לקבלו בסבר
פנים יפות כן צריך לקבל היום
טוב שם ע"ב
ומתנאי שמחת המועדים שלא יהיה שמח
בשמחת שחוק וטיולים כמנהג שמחת
הכותים בחגיהם וכו' דף קכו ע"א

מי שירבה לשמח את נפשו יתעורר מקב׳
היום לחשוב בגדולת אותיו ידו״ד שם
מה טוב ומה נעים אם יתמיד בכל יום
לקרא בספר תלים בכוונה ובקול רם
בבה״ דף קכז ע״א
מכלל אהבת המלך לכבוד ולשורר לפניו
בבה״ כמו שהוא דרך לשורר לפני
מלך ב״ו שם
הקורא בספר תלי׳ בבה׳ או פיוטי׳ וכיוצא
לא ירים קולו אם אין לו קול נעי׳ שם
אסור לאדם שימלא פיו שחוק בעה״ז
שם ע״ב
הקורא פסוק משיר השירים ועושה אותו
כמין זמר והקורא פסוק שלא בזמנו
מביא רעה לעולם שם
א״א להיות דבק בשמחת קונו כל עוד
שהוא שמח בשמחת העולם ובמאכל
ובמשתה דף קכח ע״א
אין להרבו׳ בשחוק מפני שממעט היראה
כי בשעת השחוק אין יראת אלהים
עליו וכ״ש אם ישחק בטיולים או
בקוביאות שם
ענין הברכות שתקנו חכמי כנס׳ הגדולה
על כל דבר כדי שנזכור אהבת הבה״
וגודלו ורוממותו וכו׳ דף קכט ע״א
מעניני העה״ז יקח האדם משל לאהבת
הבה״ כי כודע הוא כי הנותן מתנה
לחבירו בלי טובה שקדם אליו וכולי
דף קכט ע״ב
כמו שחייב האדם להיו׳ שמח בימי שמחה
כן צריך להתאבל בעת צרה שם
כל המתאבלי׳ על ירושלם זוכה ורואה
בנחמתה שם ע״ב

פרק אחד עשר

הסכמות שצריך האדם לעסוק בגופו
לקנות האהבה שתהא תקועה בלב
כיתר שלא תמוט שם ע״ב
בעשות האדם הדבר בזריזות ובשמחה
יתוסף בו רוח קדשה ורוח חיי׳ רוחניי
וכו׳ דף קל ע״א
משל הבגד שנפל עליו שמן או שאר כתם
מהכתמים שלא יקבל שום צבע עד
שיורחץ ויוסר ממנו הכתם ההוא כך
בהיות הנפש מלוכלכת בכתמי
עונותיה אם לא תנקה ותרחץ עצמה
ע״י התשובה ותשובה פרטית לכל עון
לא תדבק ברוחניות העליון וכולי
דף קלב ע״א
צריך אדם להרחיק עצמו מן החסד
שם ע״ב
אחד מן הדברים המעכבים את התפלה
שלא תהיה תפלתו נשמעת הוא אם
אינו טהור דף קלג ע״א
סוד המקוה הוא סוד ידו״ד שהמקוה בו מ׳
סאה וכן יד״וד בנוד׳ אותיות כל אות
כוללת׳ עשר והיינו סוד מקוה ישראל
ה׳ שם
מי שהוא טמא אין הנשמה שורה בו עד
שיכנס למקוה שם
טעם יפה לטבילה במקוה שם ע״ב
מה שכתבו בספר החסידי׳ שראוי לטבול
נ״פ כנגד חטאת עון ופשע שם
צריך שיהיה שמח בעשיית המצוה כמו
ההולך להרויח ממון הרבה שהוא שמח
בה כן יהיה שמח במצות וכולי
דף קלד ע״א
צריך להזהר בטהרת המלבושים שע״ז
אמרו שת״ח שנמצא רבב על בגדיו
חייב מיתה שם ע״ב

חוב לטהרה לקבוץ הכפרנים שכן האשה
המטהרת לבעלה צריכה לקובצם
שם
צריך האד' לכוון לטהר עונותיו על ידי
המשכת אור עליון; ממקום הלובן
בכוונתו בי"ג מדות של רחמי' ובפרט
בשנים מהם דף קלה ע"א
כדי להשיג אדם דבקות מחשבתו באלהיו
צריך שישא שפה תחלה ובזה יטהרו
מחשבותיו שם ע"ב
כאשר יסתכל האדם שהשכינה למעלה
מראשו ראוי שיטהר מומו ולבו
דף קלו ע"א
באור מאמר צדיקים יושבים ועטרותיה'
בראשיהם ונהני' מזיו שכינ' שם ע"ב
באור ג' חלוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל
דורש דף קלז ע"א
טעם למה התורה משלה לאש ובמשלה
למים שם
הטומאות הם ב' פנים המתאחות במקום
ושלא במקום שם ע"ב
כל האוחז באמה ומשתין כאלו מביא מבול
לעולם דף קלח ע"א
כיון שאדם מתדבק בקונו ימשך עליו
ענוה בהכרח כי אם יחרפוהו ויבזוהו
לא יחשיב העולם הזה להשיב' על
חרפתו שם ע"ב
מדת הענוה ימשך לאדם בהסתכלו
בגדולת היוצר שאין לה סוף ותכלית
דף קלט ע"א
הנפש ממתקת לשכרה לאור באור החיי'
כמשל האד' הפתוח מעינו שהו' רואה
מתיקות האור וכו' שם
קשר ויחס לקדושה עם ענוה מטעמים
רבים שם ע"ב

כל הכועס נשמה מסתלקת ממנו ולאו
דוקא נשמה אלא אפילו הנפש שם
אית אדם דאיהו מלאך ורזא מטטרון ואית
אד' בדיוקנא דקב"ה דאיהו אצילותיה
וכו' דף קמ ע"א
מלעה מפני זכות נשמתו העליונה היה
לו הענוה הגדולה שם
מה שיזכה ל' נשמה עליונה כן צריך
כפיירא מתחטא והמשל בזה אל הכתם
להשמן הנופל בבגדים כי לא ישתוה
כתם הנופל בבג' במר לנופל בבגדי
משי ורקמה כן לא ישתוה פגם מי
שיש לו נפש למי שיש לו רוח למי שיש
לו נשמה שם
אינו דומה החוטא לפני המלך ממש למי
שהו' בחצרו או במדינתו כן המתקרב
אל הב"ה ע"י מעשיו הטובי' וכו' שם ע"ב
מדת החסידות בכלל הוא להתנהג בכל
ענייניו לפנים משורת הדין שם
הטעם שמיכאל מקרב נשמותיהן של
צדיקים שם
באור מאמר ולא עם הארץ חסיד כי
התורה נמשכה מחכמה שהיא יו"ד
והחסיד יקר' חסד כשיכנים יו"ד שהוא
חכמה בה וסיינו חסד יו"ד שם
צריך לעסוק בתורה מחצות הלילה עד
אור הבקר כדי לקבל חוט של חסד
וכו' שם
טעם היושב בתענית הנקרא איש חסד
כמשל השושנה שהיא אדומה ולבנה
וכו' דף קמא ע"א
העולם נברא ע"פ הטבע שהוא אלהים
שכן הטבע עולה כמנין אלהים שם
כל השומע קללתו ושותק נקרא חסיד
שם ע"ב

בשם

כמש שמיכאל כהן למעלה והוא מכד
החסד כן הכהן מכד החסד הוא
מלאך ה׳ למטה שם
הקם בחצות הלילה נקרא חסיד וכן
המקטין עצמו לפני מי שגדול ממנו
ולא בוש לשאול ממנו דין תורה נקר׳
חסיד דף קמב ע״א
האי מאן דבעי להיות חסיד יקיים מלי
דברכות ומלי דנזיקין שם
פי׳ מאמר הרוצה להחכים ידרי׳ שם ע״ב

פרק שנים עשר

המדריגות המגיעות לאדם להיות אוהב
וחסיד צריך לקנות ג׳ מדות האהבה
השמחה והבטחון שם
ההקדמות אשר בעבורם ישתלם לאדם
הבטחון כפי דעת החסיד בעל ח״ה
דף קמג ע״א
מתנאי הבוטח שיסתכל וידע שהבורא
רואה את לבו אם בטחונו בו שלם אם
לאו וכו׳ שם ע״ב
משל נאה אל ענין זה מעורים הולכים
זה אחר זה וכל אחד שם ידו על כתף
חבירו אף כלם נמשכי׳ אחר הראשון
הרואה וכו׳ שם
הבוטח ראוי שיקרא חסיד והוא מרכבה
למדת החסד כאברהם דף קמד ע״א
הדבר שיביא את האדם להיות מאמין
הוא שלא יירא משום דבר רע אלא
יקבל כל הבא עליו בשמחה כעבד
המכיר את אדונו וכו׳ שם ע״ב
בשכר האמונה שהאמינו ישראל בה׳ בה
שרתה עליהם רוח הקדש ואמרו
שירה דף קמה ע״א
העונה אמן על כל ברכה וברכה כמו
שהוא פותח השערים העליוני׳ שערי
השפע העליון כך יפתחו לנשמתו
ביציאתה מן העולם שם
התועלת הנמצא באיש השמח בחלקו
ואחד פרטי השמחה דף קמו ע״א
אברהם ודוד היו עוסקים בתורה כל
היום ומפארים ומשבחים בשירות
ותושבחות של הקב״ה להרים קול
בשמחה שם

שער התשובה

הסבות אשר יחשוב האד׳ בהם כדי לשוב
בתשובה שלימה לפני האל יתעלה
דף קמז ע״א
משל נאה לענין שמיכות התשובה עם
היראה והאהבה שם ע״ב
שבעה דברים קדמו לעולם ואחד מהם
היא התשובה דף קמח ע״א
פי׳ מאמ׳ תנא לו כמו שכתבה לך שם ע״ב
השכינה כביכול גולה בסבתנו והתרת׳
מהגלות תלויה על ידי תשובותינו
דף קמט ע״א
האדם נקרא עז פנים בבא בר״ה וי״ה
לשאול חיים וסליחה וכפרה וכן בכל
יום ויום כשאנו שואלים בתפלתנו כמה
שאלות בלי התעוררות תשובה שם
נמשלה התשובה לים מה הים הזה
לעולם פתוח כך שערי תשוב׳ לעולם
פתוחין שם ע״ב
פי׳ נאה להחסיד הר׳ יוסף יעבץ ע״ה על
משנה שוב יום א׳ לפני מיתתך שם
לכל מדות אדם תקוה אבל יום המיתה
אין לה תקוה דף קנ ע״ב

פרק ראשון

עתידים הרשעי' לומר לפני הקב"ה הניחנו
ונעשה תשובה וכו' דף קכ ע"א
תכלה אוכה היה אלא ששה חדשים וכל
מאכלה חטה וחבי שם ע"ב
לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצו' קודם
מימות שכיון שמת בטל מן התור' ומן
המצות שם
טעם לחזרת בתשובה בימי הבחרות
לקליפת האגוז דקה שכאשר האגוז
לח היא נפרשת מן המוח בנקל
דף קכא ע"א
הכרוז המכריזין למעלה בכל יום על
התשובה שם
מה מקוה מטהר את הטמאים כך הקב"ה
מטהר את ישר' בתשוב' דף קכב ע"ב
תשובה אד' הראשון איך היית דף קכג ע"א
תדע לך כח התשובה בא וראה ממנשה
בן חזקיה שעשה כל תועבות רעות
וכו' דף קכד ע"א
מפני מה נבראה העה"ז בה' מפני שדומה
לאכסדרה שכל הרוצה לצאת יוצא
וכו' שם ע"ב

פרק שני

באור מהות התשובה ואופן התשובה
כפי דעת החסיד בח"ה והאלהי רשב"י
ז"ל ואחרים דף קכה ע"א
גודל מעלת התשובה כפי סברת הרשב"י
בזוהר ובתקונים דף קכו ע"ב
השתנות העונשים בין עשה ללא תעשה
כמו שלא ישתוה בעני' הגזל שם ע"ב
בפגום האדם דיוקן נשמתו פוגם ממש
בשכינה שממנה נבראה כלם דיוקן
הנשמה וכו' דף קכז ע"א
פירוש גדולה תשובה שמגעת עד כסא
הכבוד שם ע"ב
גדול כחה של תשובה שכיון שאד' מחשב
בלבו לעשו' תשוב' מיד עולה ועומדת
לפני כסא הכבוד שם
ד' חלוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל
דורש דף קכח ע"א
פי' אשרי מי שעמלו בתורה ועושה נחת
רוח ליוצרו שם
עונשו של ת"ח אם חטא גדול משל עם
הארץ שם ע"ב

פרק שלישי

ראובן היה מתענה כל ימיו, עד שבא משה
וקבלו בתשובה דף קכט ע"א
אופן תשובת דהע"ה עם מאמר רז"ל י"ג
שנה שכב דוד חולה ושבעה סדינים היו
מחליפי' בכל יום מתחתיו מרוב דם
שהיה מוסר מגופו שם
כאשר האדם חוטא מביא קרבן במדת
רחמים הוא שיקובל קרבנו כי הדין
נותן כי נפש החוטאת היא תמות אלא
במאמר הקב"ה יביא נפש בהמה תחת
נפשו שם ע"ב
מהדברים שצריך השב לתקן הוא לתקן
את הברית אשר פגם בהוצאת זרע
לבטלה דף קל ע"א
דרכי התשובה כלמוד מאחאב וכן מרים
לקים שם ע"ב
גדולה תפלה יותר ממעשים טובים שאין
גדול במעש יותר ממשה ואעפ"כ לא
נענה אלא בתפלה דף קלא ע"א
ג' דברים מבטלים גזרות רעות תפלה
צדקה ותשובה שם
בעל תשובה צריך להרבו' בצדקה וללבוש
שק על בשרו שם ע"ב

שעת המשקולים כי שק עולה ד' מאות
כמו שיש בקליפות ד' מאות כתות
שעליהם נאמר בעשו וארבע מאות
איש עמו דף קסב ע"א

שמע קולנו ר"ת שק וקש ותבן הס'
הקליפות וקש בהיפוך שק וכו' דרוש
נאה שם

פי' העובר עבירה אחת קונה לו קטיגור
א' שם ע"ב

והא שמח ביסורין יותר מן הטובה שאפי'
אדם בטובה כל ימיו אינו נמחל לו מן
העבירות שבידו ומי מוחל הוי אומר
יסורין דף קסג ע"א

פי' ג' מתנות שנתן הקב"ה לישראל וכלם
לא נתנם אלא ע"י יסורין שם

שמן זית זך שהיא התורה אינו מאיר אלא
ע"י כתישה שהיא כתישת החומר
שם ע"ב

הקב"ה עושה חסד עם הנשמה לרחוץ
אותה מנגעיה כדי לתת לה שכר טוב
כמשל האם הרוחצת את בנה שגומלת
חסד עם בנו שאם תניח אותו בצואתו
הוא אכזריות שיתקלקל גופו ואע"פ
שהבן בוכה ומצטער הכל לטובתו
דף קסד ע"א

משל אדם א' שהוא נושא בשני בני אדם
א' אוהבו וא' שונאו שם ע"ב

כל מה שאדם מקבל יסורין בעה"ז הם
ע"צ החסד והמעט שיקבל עליו חשוב
הרבה לפניו אמנם אחר פטירת
הנשמה מהעה"ז היא נדונת על הדין
והדקדוק הגמור דף קסה ע"א

שתשובה ותפלה וקבלת היסורין עליו
מועילין שלא יצטרך לבא בגלגול
שם ע"ב

פרק רביעי

באור ענין הכוס המצטרך לבעל תשובה
דף קסו ע"א

החטא מתערב אור בחשך והחשך ההוא
מכסה על הרוח כענין המכסה על
השמש שם ע"ב

צריך להתענות כדי להכניע גופו כי אין
הנשמה מאירה עד שיכנע הגוף
וכחותיו דף קסז ע"א

פי' מאמר כל היושב בתענית נקרא
חוטא שם

טעם למה מתענים בכל ב' וה' וגם בערב
ר"ח דף קסח ע"ב

טעם למי שנוהג להתענות מר"ח אלול עד
יום הכפורים דף קסט ע"א

טעם יפה לסוד התענית כפי מה שנתבאר
בזוהר שם ע"ב

בהיות התענית ממש קרבן סוד אשה ריח
ניחוח לה' לכן צריך ליזהר ביום התענית
מכל חטא ועון שלא יהיה קרבנו
נדחה דף קע ע"א

ביום התענית צריך ליזהר מן הכעס מפני
שהמרה גוברת דף קעא ע"א

פרק חמישי

כאשר יחשוב השב במציאות העון כמה
רעה גורם לו ולנפשו וכו' בודאי יתחרט
חרטה גדולה ומזה הביא ספר החסידים
משל טוב ונאה לענין זה שם

החוטא חטא פעם א' עושה רושם והרושם
ההוא צריך רחיצה ואם קודם הרחיצה
חזר ושנה הרי נתחזק הרושם ההוא
יותר שם ע"ב

הטעם למה הרשעים בחייהם נקראו
מתים

מתים   דף קעב ע״א
יכוין לרחוץ הפנים והחסך שבפנים ע׳
המי׳ שמוריד מעיניו כמו שפנים העליון
נרחץ ע״י מימי נהר העליון שם ע״ב
מה שכתב ספר הקנה בענין סדר הכומו׳
והתשובה   דף קעג ע״א
טעם שיה אסור בה׳ ענויי׳ כנגד ה׳ עילאה
שהיא העה״ב   דף קער ע״א
נהגו להתודות באלפא ביתא מפני שע״
כ״ב אותיות נבראו כל העולמו׳ שם ע״ב

פרק ששי

לא כמדת הב״ה מדת ב״ו מדת ב״ו אדם
נותן לחבירו סם יפה לזה וקשה לזה
אבל הב״ה אינו כן נתן תורה לישראל
שהיא סם חיים לכל גופו של אדם
דף קעה ע״א
ג׳ מעלות התורה הא׳ אפי׳ היותו חלום
יתרפא ע״י התורה הב׳ שיזדמן לו
פרנסתו · הג׳ הכנעת כחות הדין
שם ע״ב
פי׳ מסכת הכיעור בלילה כפי דעת החסיד
הר׳ יוסף יעבץ ע״ה   שם
כ״ד דברים המעכבין את התשובה
דף קעו ע״א
בעלי תשובה זוכים לנשמה יתירה בכל
יום מה שאין זוכין שאר עם ישראל
אלא בשבתות וימים טובים   שם
עושה אדם לדבר אמת מוסרין לו המלאך
שמתנהג עמו בדרך אמת · עושה
אדם עצמו רשע וכו׳   דף קעז ע״א
המבטל תאוותו ותענוגיו מפני רצון
הבורא בעלי הדין וכן הקטגורים
מתבטלים מעליו   דף קעח ע״א
בעל תשובה יזהר מאד במצות תפלין
שהמניחן מאריך ימים ויהיו לו ב׳
זוגות תפילין א׳ של סברת רש״י וא׳ של
סברת ר״ת   דף קעט ע״א
ענין עסק התורה וג״א איזה מהם קודם
שם ע״ב
עשרה דברים נקראים חיים   דף קפ ע״א
טעם אסור להסתכל בצלם אדם רשע
שם ע״ב
כל הכופר בג״א כאלו כופר בעיקר
דף קפא ע״א
המסתיר מעשיו הטובי׳ מבני אדם סברו
שיהא נסתר מבעלי הדין שהב״ה חופה
עליו בלבוש החסד   שם
עברות שאדם דש בעקביו צריך השב
ליזהר כדי שתהיה תשובתו מקובלת
שם ע״ב
גדול תלמוד תורה יותר מהקרב׳ תמידין
דף קפב ע״א
מפני שתחלת דינו של אדם הוא אם עסק
בתורה לכן ראשית התשובה צריך
שיהיה לעסוק בתורה   דף קפג ע״א
בעון תשובה צריך שיפשפש אם עבר על
א׳ מכ״ד דברים שמנדין עליהם   שם
לכל הרגשה והרגשה נתן הב״ה תורה מה
לעשות ללב לאזני׳ לפה ללשון וכן לכל
האברים   שם ע״ב
דברים הרבה צריך השב ליזהר בהם
ולעשותם   שם
מי שאינו עוסק בתורה ובמצות נראה׳
נקרא גוזל ובפרט בגלותנו זה וכו׳
דף קפד ע״א
אין הנשמות נעברים אלא בשביל עזי פני׳
שם
טעם למה בעון נדרים בנים מתים
שם ע״ב

כשהתכוון מתחיל לדבר אביו מתחיל
לדבר עמו לשון הקדש ומלמדו תורה
ואם אינו עושה כן כאלו קוברו שם
הקורא ק"ש שלא עם הצבור אינו משלים
רמ"ח איבריו דף קפה ע"א
מי שירצה לעשות תשובה שלימה בלב
ונפש לא יתרשל בבקשת ספרים
הצריכים אליו לרפואת נפשו כמו שלא
יתרשל החולה לבקש רופא שירפאהו
שם
התשובות שכתב ספר המדות הכתבא
בכתיבת יד בנפת שם
כל המצות בין עשה בין ל"ת אם עבר על
א' מהם בין בזדון בין בשוגג כשיעש'
תשובה חייב להתודות לפני הא-ל
ית' דף קפז ע"א
כל העושה תשובה מעבירה שבידו הב"ה
מוסיף וקורא לו שם חביב שם ע"ב

שער הקדושה

טעם סמיכות שער הקדושה לשער
התשובה דף קפח ע"א

פרק ראשון

עד שלא בראתי אתכם היו מלאכי השרת
מקלסין אותי ומקדשים בכם והיו
אומרים ברוך ה' אלהי ישראל וגומר
שם ע"ב
כשמותיהם של ישראל הם אחוזים בשמו
של יקו"ק והראיה שכל זמן שישראל
בגלו' אין השם שלם וכו' דף קפט ע"א
פי' יפה מתחבר על מאמר שהמלאכים
אומרי' ברוך ה' אלהי ישרא' דף קץ ע"א
בקדש האדם עצמו מקדש נשמתו
ומקדש השורש העליון מקום שממנו
הנשמה שם ע"ב
עשיית המצוה מקדש את האדם ומוסיף
לו קדושה והענין כי עשיית המצוה
עושה לבוש אור לנשמה דף קצא ע"א

פרק שני

חלוק שבין קדש למקראי קדש כפי דעת
הזוהר שם ע"ב
השבת הוא שורש לכל הקדושות לכך
צריך שנתקדש ונמשיך עלינו בכל
יום ויום מאור קדוש' שבת דף קצב ע"א
האדם לולא חטא לא היה צריך לרדת אל
השפיתו' הזה להצטרך לחרוש ולזרוע
רק יהיה בג"ע מקיי' לעבדה ולשמרה
בקיום מצות עשה ול"ת כדרך רוחני
כמו שיהיה לעתיד אחר התחיה וכו'
שם ע"ב
מטטרון נקרא טוב ורע והוא שולט על
ימי חול דף קצג ע"א
צריך לזכור קדושת שבת בכל ששת ימי
החול שאם יתמנה לו מנה יפה מתקנה
לשבת דף קצד ע"א
השב' הוא א' מששי' מעין העו"הב כי המנוחה
והתענוג שירגיש בו הצדיק הוא א'
מששים לאותו התענוג הנפלא שם
כל הימים יונקים מיום השבת שיום
השבת הוא נקודת המרכז שעליה
תסוב ענולת ששת הימי' נמצא השב'
שורש לכל ו' ימי השבוע שם ע"ב
טעם ההולך במדבר ואינו יודע מתי יום
שבת מונה ז' ימים מיום שנתן לבו
שכחתו ומקדש שביעי שעושה קדוש
והבדלה דף קצה ע"א

פרק שלישי

קדושת, השבת אף על פי שהם ובו

תם

מה שנמצא בבירור הרי הם שלשה דף קכו ע״א
בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע״י אחרי׳ דף קכז ע״א
מעשה חסיד א׳ שהיה מתבודד ופורש מענייני העולם ובהמשך הזמן בא החסיד לישוב ולא הכירו בו ועשאוהו שמש ב״ה שם ע״ב

פרק רביעי

ג׳ דברים נזכרים בקדושה שהם נשמה רוח נפש מחשב׳ כנגד הנשמה דיבור כנגד רוח מעשה כנגד נפש דף קכח ע״א
אדם מקדש עצמו מעט מקדשין אותו הרבה מלמט׳ מקדשין אותו מלמעלה בעה״ז מקדשין אותו בעולם הבא דף קכט ע״א
ששה דברי׳ בבני אדם ג׳ כמלאכי השרת וג׳ כבהמה וכו׳ דף ר ע״א
טוב מאד לאד׳ בעת שהוא עוסק בתפלה או בתור׳ שיחשוב שאינו עומד בעה״ז אלא בגע״ן לפני השכינה דף רא ע״א
טעם קניית הנשמה על ידי התורה מפני שהנשמה מקורה מלמעלה מבינה וכו׳ דף רב ע״ב
מי שרוצ׳ להתדבק בקדוש׳ הוא שישתדל לזכות נפש רוח ונשמה שהם על ידי שלשה דברים מחשבה דבור מעשה דף רג ע״ב

פרק חמישי

בהקיץ אדם משנתו לא ילך אדם ד׳ אמו׳ עד שיטול ידיו ואם הלך ד׳ אמות ורוח הטומאה בידיו הוא כעובר פ״א דף רד ע״ב
כמה דברים שהעושה אותם צריך ליטול ידיו וכו׳ דף רה ע״א
מחשבה רעה אין הקב״ה מצרפה למעש׳ אבל מחשבה טובה הב״ה מצרפה למעשה דף רו ע״א

פרק שישי

כלי המחשבה שהם ב׳ המוח והלב ובהם תלוים האהבה והיראה דף רז ע״ב
עיקר כוון מחשבה האד׳ בתפלתו ותורתו הוא לכוון לעולם בעיקר הכל המקיי׳ הכל א״ס ית׳ דף רח ע״ב
עיקר טהרה הוא ע״י האש והיושב בתעני׳ מטהר עצמו ע״י הרתחת חלבו ודמו הנתך באש חולשת גופו דף רט ע״א
צריך לקניית הקדושה קדושת המקום בא׳ מב׳ בחינות או היות המקום מקודש ע״י עסק התורה והתפלה כגון בהמ״ת או בית הכנסת או מקום מובדל ומופרש מבני אדם ומקום ברד מבני אדם הוא הכנה גדולה לדבקות שם ע״ב
דך הפרישות והקדושה הנאות לת״ח הפורשים מנשותיהם משבת לשבת וכו׳ דף רי ע״א
מהדברים המוסיפים הקדושה ומועילו לקדושת המחשבה הוא כשיקיי׳ האדם מצות ציצית ותפלין בעשיית׳ ובנוכח׳ כראוי שם
הנחת התפילין בזרוע כנגד הלב ועל המוח הוא כדי לשעבד להב״ה מוחו ולבו שהם האיברים הראשיים שבאדם שם
כוונת עטיפת הציצית וכיצד התכלת מורה

תורה דף רי ע"ב
א' מנודין לשמים ואלו הם מי שאין לו
אשה ומי שיש לו אשה ואין לו בנים
ממנה וכו' דף ריב ע"א
ביכית מכותו כל היום כתפילין ומזוזה
לא שמתוך שתפילין צריכין גוף נקי
נמנעו בני אדם מלשים אותם אלא
בשעת תפלה שם
ענין התפלין ושורש לטהרת המחשבות
ולא תסיח קדוש' ומה שאמרו במדרש
הנעלם ובזוהר דף ריג ע"א
התפלין הם כלים להשרות השכינ' עלינו
כי הם דוגמת הכרובים העליונים
שעליהם שורה השכינ' שם ע"ב
כל אחד מישראל אינו יהודי שלם אלא
אם כן יש לו שני עדים שהוא יהודי
שהם בימי החול תפלין ומילה לכן
בשבת וי"ט שגם הוא נקר' שבת ושבת
נקרא אות פטור אדם מלהניח תפלין
כי די שיש לו שני עדים שהוא יהודי
שבת ומילה שם
פירוש מאמר רז"ל תפלין צריכין גוף נקי
כאלישע בעל כנפים שם
תורה תפלין וצבית כנגד נשמה רוח
ונפש דף ריד ע"א
טוב לאדם להניח תפלין כל היום כדי
שיכנעו ממנו הקליפו' ויהיו הרצועו'
חבלים לקרנות דם מחל וכו' דף
רטו ע"א
התפלין הם עדים להעיד לאדם שלא
יחטא שכאשר ירצה להגביה עיניו
לראות מה שאינו ראוי וכן בידיו
ויזכור שהתפלין בראשו ובזרועו
יירא מהמלך אשר הוא שוכן עמו
דף ריו ע"א

מהדברים המעוררים האהבה במצות
תפלין הוא כאשר יחשוב שהתפלין
שאנו מניחים אף על פי שהם תפלין
של עור במקומם העליון הם תפלין
של אור שם ע"ב
הצריכ' שעושין על האצבע צריך שתהי'
מעומד שהזכר המקדש את האשה
מקדש אותה מעומד וכו' דף ריז ע"א
מה שאמרו בזוהר ובתקונים על ענין
הנחת תפלין שם ע"ב
קודם שישים התפלין יאמר אני משים
תפלין לקיים מצות בוראי וקשרתם
וכו' דף ריח ע"א

פרק שביעי

הלב באדם הוא כנגד בית קדש הקדשי'
שבו ארון כפרת וכרובים וכמו
שהשכינה שורה שם כן לב האדם
ראוי לעשות לו הכנה שתשרה בו
שכינה ושתהיה קדש דף ריט ע"ב
הענוה שיקנ' ביום שבת ימשוך לכל ששת
הימי' שיום שבת שורש לכל הקדושות
דף ריח ע"א
לא ישתה אדם בכוס זה ויתן עיניו בכוס
אחר שם
מעלות גדולו' בסגולת מי שיתמיד לקום
בכל לילה לעסוק בתורה והא' מהם
הוא הכנעת הקליפות שם ע"ב
בלבול המחשבה שיבא לאד' בעת עמדו
בתפלה או בעת עסקו בתורה הוא
מפני עונותיו שאינו ראוי לייחד והעון
הוא המקטרג החנוני אשר יפסיק
בינו לבין אלהיו שם
דה"עה ע"ה שנדד שינה מעיניו החזיר
הב"ה למקומו וממנו ילמוד, כל יחיד

יחיד מאחר שבחטאו גורם גלות הקב״ה ושכינתיה דף רכב ע״א

מתנאי בעל התשובה שיקום בלילה להתודות ולבכות על עונותיו שם ע״ב

שעת זווג שאר העם חוץ מת״ח בימי חול שהו׳ בחצו הלילה הוא שעת התקדש הת״ח בזווג כנסת ישרא׳ לקום לעסוק בתורה דף רכג ע״א

חייב כל אדם להוסיף בכל יום תורה ועבודה עד שיגיע להיות ת״ח ויזכה להזדווג עם השכינה שם ע״ב

בחצות הלילה הקדושה העליונ׳ מתעורר׳ והשכינה מתעוררת ושולח הנשמות לפניה כדי שיתעוררו לכבוד קונ׳ ומי שיתעורר ואינו קם אינו חס על כבוד קונו דף רכד ע״א

ראוי לו לאד׳ לקום בשמעו קול התרנגול שהו׳ הכרוז התחתו׳ הנמשך מהכרוז העליון כמו שהעליונים מתעוררים בשמעם קול הכרוז העליון לתת כבוד ליוצרם דף רכה ע״ב

על ג׳ דברים הב״ה מכריז בכל יום על ת״ח שאין לו פת בסלו ועל ת״ח שאינו עוסק בתורה באשמורת הבקר ועל המתנאה תנם דף רכו ע״א

בקום אדם לעסוק בתורה מחצות לילה ואילך הוא נותן כח לשכינה על ידי התעוררות התורה שאז הב״ה תאב לדברי תורה וכו׳ דף רכז ע״א

הלילה נתן לעסק התורה כמ״ש אין רנה של תורה אלא בלילה שם ע״ב

התורה נמשלת לבת מלך בלי ספק כי יותר בת מלך תגלה לאהובה בלילה יות׳ מביום כי בלילה הוא דרך צניעו׳ דף רכח ע״א

גם כי גדול עסק התור׳ בלילה עכ״ז צריך לעסוק בה ביום ואמר רבי עזריא אפילו דברים שאתה רואה אות׳ שהם קוצי בתורה תלי תלים הם במי מתקיימו׳ במי שהו׳ משכי׳ ומערי׳ שם

העוסקין בתורה בלילה הם נקראים ירחים דף רכט ע״א

מי שירד שינה מעיניו לעסוק בתור׳ נקר׳ קדוש שלא ירמה עצמו לבני העולם הישנים כל הלילה אלא ידמה לבני עולם העליון הצדיקים הקדושים הקמי׳ בחצו׳ לילה לעסוק בתור׳ שם

מי שירצה לקום בחצות לילה צריך שלא ירבה באכילה גם שהי׳ מרבה שינה וכו׳ שם ע״ב

דברי החסיד רבי יוסף יעבץ מהתנאים צריך שישמור הרוצה לקים בחצות לילה לעסוק בתורה שם ע״ב

כל המשביע עצמו מד״ת ולן אין מבשרין אותו בשורות רעות שנאמר וכו׳ דף רל ע״א

אם שליח המלך היה בא לקר׳ אותו לבית המלך כמה ראוי שיזדרז לקום במהר׳ כך יחשוב ששליח המלך היא נשמתו השבה לקרותו שיקום לעסוק בתורה בפרט שהשכינה עצמה היא החוזרת הנשמות בשעה זו לכן ראוי שיקום בשמחה ואהבה וכו׳ שם

מלאך ששמו סוריא ממונה להעלו׳ נשמות הצדיקים בכל לילה קרבן להקב״ה והוא מריח בנשמו׳ כעין שעתיד מלך המשיח שנאמר וכו׳ שם ע״ב

כל לילה ולילה קודם שישכב יבדוק במעשיו במה שעש׳ היום ההו׳ ויכתוב מעשיו ברמז לבלתי ישכחם לקיים

ועוני נגדי תמיד   שם

טוב לאדם שיתודה על עונותיו שיבכה עליהם שכאשר תעלה נשמתו על ידי דמעה בודאי שתעלה למעלה בקדוש' שכל השערים ננעלו חוץ משערי דמעה   דף רלא ע"א

שגולת שם מ"ב הוא להעלות הנשמה למעלה ולהסתיר' מכל מלאכי חבלה   שם

ראוי לאדם שיכין תרנגול שיעירהו בחצות לילה שהרי מצינו רבי עקיבא שהיה הולך בדרך והיה מוליך עמו תרנגול   שם

מי שאין לא תרנגול יבקש לו חבר שלא יישן עד חצות הלילה כדי שיקיצנו בחצות הלילה ממש וחברו יש לו שכר כדכתיב בענין דוד   שם

דברים אחרים צריך ליזהר הרוצה לקום בחצו' לילה ובפרט מי שרוצ' להתקדש בקומו בחצות ראוי שיצטער בצער השכינה ויבכה ויקונן על ב"ה החרב ועל שמו המחולל ובסוף על עונותיו שהאריכו גלות השכינה   שם ע"ב

בקומו לעסוק בתורה יקרא בקול רם וירויח שלא יישן ולא ישכח ממנו ויעסוק בתורה שבעל פה או במשנה   דף רלב ע"א

צריך בכל יום לקדש עצמו בקדוש' שבת כדי שכאשר יבא יום שבת יוכל לקבל קדושתו והוא כמשל האדם שהו' בחשך שאם יבא לאור וכו'   שם ע"ב

הטעם למה ישראל נקראו בנים ועבדים   דף רלג ע"א

פי' מה שרומז דירה נאה וכלים נאים ואשה נאה   דף רלד ע"א

העיקר שצריך האדם לעשות ביום ו' בגופו לקנות קדושת שבת ונשמה יתירה היא טבילה במ' סאה כדי לפשוט לבוש רוח חול וללבוש רוח קדושת שבת   שם

כאשר האדם עוסק בתורה או עומד בתפלה יזכור שהוא עומד לפני עלת כל העלות כי הוא שורש כל השרשים וכן עומד שורש ואז נשמתו יתכונס מלחשוב בדבר אחר אלא במה שהוא מדבר לפניו   שם ע"ב

פי' מה שאמרו רז"ל אלו שמרו ישראל ב' שבתות לא שלטה בהם אומה ולשון   דף רלה ע"א

אפילו כלכול האדם בני ביתו ופרנסתו ומקחו ישליכם על ה' שבידו לתקן את הכל   דף רלו ע"א

פרק שמיני

השמות מרכבה שלו הם ד' ראייה שמיעה ריח דבור ואות' בר"ת כי ד' אלו הם כנגד ד' אותיות יקו"ק וכו' דף רלז ע"א

ראוי לאדם כאשר ירצה להתפלל שלא יסתכל בפני שום אדם ואפילו תנוק כדי שלא יבא לחשוב בענייני אותו האדם וכו'   שם ע"ב

העין בו רמז כל השמות הקדושים וכל שיעור הקומה וכל העולם מי שישמור עיניו מחטוא בהם שומר כל גופו ומקיים העולם בזכותו דף רלח ע"א

העשרה מדות שהיו ברב ע"ה שלא היה מסתכל חוץ לד' אמות היו פניו פונות לארץ ולא לצדדין כדי שלא לראות שום עבירה   שם

לא יסתכל אדם באשה נאה ואפילו פנויה ולא באשת איש אפילו כעורה ולא

בבגדי כבש אשה וכו׳ דף רלט ע״ב
כל המסתכל באצבע קטנה של אשה כאלו מסתכל במקום התורף שם
אסור להסתכל בפני אדם רשע שנאמר וגו׳ דף רמ ע״א
כל שלא חס על כבו׳ קונו ראוי לו שלא בא לעולם מאי היא א״ר אבא זה המסתכל בקשת שם ע״ב
מעשה רבי מתיא בן חרש שהיה יושב בבית המדרש ועוסק בתורה והיה זיו פניו דומו׳ לחמה וכו׳ דף רמא ע״א
כל המוריד דמעות על אדם כשר הקב״ה סופרן ומניחן בבית גנזיו שם ע״ב
כל דבר הנכנס דרך הראות הוא גשמי ולכן צריך האדם לסתום עיניו בשעת התפלה כי בהיותו מסלק עיניו מהגשמיים יחשוב ברוחניים וכולי׳ דף רמב ע״א
כל המשפה בנשים סוף בא לידי עבירה וכל המשפה עצמו מעביר׳ ולא עשאה אפי׳ הוא ישרא׳ ראוי הוא לעלות עולה ככ״ג ע״ג המזבח שם ע״ב

פרק תשיעי

אם שמע אדם דבר הלכה או מדרש ושומע אותו עתה שנית אל יעלם אזנו משמוע אותו ויאמר כבר שמעתי דף רמב ע״א

פרק עשירי

גודל מעלת השומר רוח הבל היוצא מפיו שהוא רומז למקום עליון ולכן זוכה להתלבש ברוח׳ הקדש דף רמה ע״א
כפי מה שאדם בוכה בעה״ז שם יעלה נשמתו אחר מיתתו דף רמו ע״א
מעלת הראשונים ע״ה שהיה תפלתם נשמעת מיד מפני שהיו נזהרים שלא לפגום כ״ב אותיות שהם הי׳ מוצאות הקבועו׳ בפיהם בשיחה בטלה ושאר הדברים הפוגמים הלשון לכך היה תפלתם בוקעת הרקיעים ועולה עד למעלה לעורר הרחמים וכן בשעה שהיה רשב״י ע״ה עוסק בתורה היו כמה אלפים ורבבות מלאכי השרת שומעים את קולו מפני שהיו המוצאו׳ היוצאים מפיהם טהורים היו קושרים ומיחדי׳ כל העולמות וכו׳ דף רמז ע״א
פיו של אדם הוא למעלה מעשרה וקול ודבור היוצא מפיו אם הוא בקדושה מיד שכינה נקשרת בו דלא ירדה שכינה למטה מעשרה וכו׳ שם ע״ב
אפי׳ דברים שאין בהם ממש אפי׳ שיחה קלה שאדם משיח עם אשתו הם נכתבין על פנקסו של אדם וקוראים לפניו בשעת מיתתו דף רמח ע״ב
האדם עיקר דירתו קודם חטא אדם הראשון היה בג״ע מסולק מאמריות החומר הגוף העכור הזה אמנם בעונו נתלבש בגוף ובחומר העה״ז שם ע״ב
יש כמה מלאכים המעלי׳ התפלה מרקיע לרקיע כדי לזככה מהגשמות ויעלה למעלה למעלה ליחד דף רמט ע״א

פרק י״א

פי׳ מדרש רבי אלכסנדרי מאן בעי חיי מאן בעי חיי שם ע״ב
אדם משיג בשמיר׳ הלשון כראוי הדבקו׳ באלהיו שאלו הם עיקר החיים ועז׳ נקרא הצדיק חי דף רנ ע״א

אימים הם הארות עליונות נמשכו למטה
לתקון הנפש ותקון הצפון לצדיקים
הוא צפון וטמון בתוך הימי' והמזכך
עצמו הוא זוכה לראות עולמו בחייו
ולא ישיג המעלה הזאת אלא השומר
לשונו כראוי שם
אמ' הב"ה ללשון כל איבריו של אדם זקופי'
ואתה מוטל כל איבריו של אדם
מבחוץ ואתה מבפנים ולא עוד אלא
שהקפתי לך שתי חומות שם ע"ב
ז' דברים משמשים את האדם ג' ברשותו
וג' שלא ברשותו האוזן והחוטם והעין
אינם ברשותו וכו' הפה והיד והרגל
ברשותו וכו' שם
ז' נקבים יש בראש כנגד ז' קני המנורה
והפה הוא כנגד הקנה האמצעי שהוא
קדש ולכך צריך לקדש את פיו ולשונו
ביום שבת שהוא שביעי וקדוש שם
שמירת הברית תלוי בשמירת הלשון
מפני שהם ב' בריתות מכוונים
דף רכא ע"א
אין לך עון שיטמאו רמ"ח איברים כלם
כמו בעון הקרי שהזרע יוצא מכל
רמ"ח איבריו וכלם מטמאים ברוח
הטומאה' מלילית השורה עליו שם ע"ב
העונות יש מהם נרשמים ונכתבי' בעור
הבשר בפני' ויש בתוכו ויש שעונותיו
חקוקים על עצמותיו דף רכב ע"א
בפיו של אדם ל"ב שינים כנגד ל"ב נתיבות
חכמה שהם ל"ב אלהים שבמעשה
בראשית שם
מעשה הביא התנא דבי אליהו מאיש א'
שנפטר שמצאוהו החופרים בקברה
בקברו שהיה חי שלא שלט בו רימה
והסיבה שלא היה בו קנאה ולא הטה
אזנו לשמוע דברים בטלים שם ע"ב
מי שרגיל בשתיקה ולא יוציא מלה
לבטלה מפני מורא הקב"ה ושכינתיה
וכולי ירויח בזה הכוונה בתפלתו
דף רכג ע"א
ת"ח המדבר דבר בטלה כנגדו ד"ת וכתי'
ממנו שם ע"ב
שני מלאכים היו עומדין לפני אדריאנוס
א' אומר על הדיבור וא' על השתיקה
שם
מאמר ר"ש בן נחמני מכל הדברים ששאו
לנחם דף רכד ע"ב
מאמר הירושלמי אילו הוינא על טורא
דסיני בעינא כי בפה שהיא ראויה
לדבר ד"ת ושבח והודאה אין ראוי
שידבר בה בדברי העה"ז שם
מעשה ר"ג שעשה סעודה ואמר למשרתו
לתקן כמה מיני מאכלים והוא לא הכין
אלא מיני לשונות צלויין ומבושלים
קשים ורכים דף רכה ע"א
חלקי הדבור נחלקים לד' חלקים וזא לה'
חלקים שם
מי שהוא רגיל בשתיקה הוא נצול מכמה
עבירות מחרופי' ומגדופי' ולשון
הרע ומליצנות ומשקרים שם ע"ב
יש להזהר מאד שלא לבייש שום אדם
ולא לצערו בדבריו שם
אמר החכם מי שהוא מדבר בחכמה
ובהשכל הוא כמלח בתבשיל ויש חן
בדבריו הנכוחים בגופו כמשבצות
זהב דף רכו ע"א

פרק י"ב

ד' כתות שאינם מקבלים פני שכינה
שכלם תלוים בדבור שם

כנגד ד' כתות שהם כת לצים כת חנפים
כת שקרים כת מספרי לשון הרע הם
ד' חיות טמאי' שפן ארנבת גמל חזיר
וכנגד אלו יש ד' קליפות למעלה
להעלות מעשה החוטא ולהעכישו
בגיהנם   דף רנו ע"ב
משל המבטל מדת אחר שיודע השכר
הגדול משל שאמרו לו מנה זהובים
שעה א' וכל מה שתמנה יהיה שלך
דף רנז ע"א
איסור המשחקים בקוביא או שאר מיני
שחוק אעפי שלא ישחקו להרויח יש
בו משום גזל ובטול דעת מי שהתירו
לעצמם מיני השחוק   שם ע"ב
המתעסק בדברים בטלים אעפי שאין
בו דיבור אסור מאבד העתים אשר
יכול לעסוק בהם בדת לקנות חיי
העה"ב   דף רנח ע"א
המשחקים בקוביות ושאר מיני השחוק
בחגים ובמועדי' אוי לנפשם כי גמלו
להם רעה כי ימי המועדים הם ימי
דין   שם
כמו שאנו חייבי' להאמין בכל תורת משה
כן אנו חייבים להאמין בכל דברי
סופרים ומה שאמרו במדרשות
ובהגדות ואעפי שיראה שהוא דבר
חוץ מן הטבע   שם ע"ב
כל ת"ח שאינו תוכו כברו אין נקרא חכם
שנא' מבית ומחוץ תצפנו דף רנט ע"א
למדנו מיעקב אע"ה שהחניף לעשו
שמחניפין הרשעי' בעה"ז משום דרכי
שלו' וסימניך מאהבת ר"ת מחניפין
את הרשעים בעולם הזה   שם ע"ב
כל מי שמכוין בתפלתו מהמתפללים
בכבוד ובעלי החזון בפיוטי' החדשי'
למצא חן בעיני אדם משלעדי האל
ית' אינה מקובלת לפני הבורא   שם
כמה מכוערת מאד מדת החניפות
דף רס ע"א
הכל ברא הב"ה חוץ מן השקר שלא בראו
אלא בני אדם בודין אותם מלבם
דף רסא ע"ב
גודל מעלת הדובר אמת ודעת הזוהר
והאחרים   דף רסג ע"א
בפה יש ל"ב שינים שהם ל"ב אלהי' שבמעש'
בראשית שהם ל"ב נתיבות חכמה
ומעשה בראשית חתום במדת אמת
בראשו ובסופו בראש בראשית ברא
אלהי' את ובסופו ברא אלהי"ם לעשות
דף רסד ע"א
יותר טוב לצדיק להיות נדון אפילו
ביסורין של איוב בגופו כל ימיו וכו'
ולתת לו גמולו הטוב בעולם העליון
להגיע למעלות עליונות   שם ע"ב

פרק שלשה עשר

דבר נאות כתב החסיד רבי יוסף יעבץ
ע"ה בפי' מסכת כל המחלל שם שמים
בסתר בענין לשון הרע דף רסו ע"א
ה' תורות נכתבו בפ' מצורע ללמדך שכל
האומר לשון הרע עובר על ה' חומשי
תורה   דף רסז ע"א
קשה לשון הרע מחרב מי שיש בידו
חרב ומבקש להרוג את חבירו אם
מבקש לחזור בו חוזר שעדיין הוא
ברשותו וכו'   שם
הנחש הקדמוני על שאמר לשון הרע על
בוראו לפי' כפטרע והשלעים שהם
עליו זו היה צרעתו   שם ע"ב
מאמרי רז"ל המדברים בגנות לשון הרע
דף רסח ע"א

התשובה

התשובה הצריכ' ללשון הרע הוא שיעשה
עצמו אלם לדברי העולם כאלו אין
לו לשון   דף רסט ע"ב
דורו של אחאב אף על פי שהיו רשעים
היו יורדין למלחמ' ונוצחין מפני שלא
היו בהם דלטורין שהרי עובדיה
החביא מאה נביאים ולא גלהו אדם
דף ער ע"ב
כל המקבל את פיו ומוציא דבר נבלה
מפיו אפילו נחתם לו גזר דין של ע'
שנה לטובה נהפך עליו לרעה   דף
רעא ע"ב
אדם נאה וחשוב ומוציא דבר מגונ' מפיו
למה הוא דומה לטרקלין נאה וביב
של בורסקי קבוע בו כל עובר ושב
אומ' כמה נאה טרקלין זה אלא שביב
של בורסקי בתוכו   שם ע"ב
יזהר מאד שלא לכנות שם לחבירו
שמהיורדין לגיהנ' ואינם עולי' המכנה
שם רע לחבירו   דף רע"ב ע"א
ראוי לאדם שלא יקלל את אשתו שהרי
הזכר הוא פלגא דגופא ושניהם כא'
הם אדם שלם ואם מקלל אות' נמצא
מקלל את עצמו   דף רעג ע"א

פרק ארבעה עשר

אומר השבועה והנדר וכמה צריך אדם
ליזהר בהם   שם
כל העבירות שבתור' נפרעין ממנו ועל
השבועה ממנו ומכל העולם כולו
שם ע"ב
הנשבע לשק' קוצץ ומפריד החתן מעל
הכלה וזהו לא תשא ותגביה ה' מעל
אלהיך וכו'   דף רעד ע"א
כל מי שידור לקיי' מצוה או לעסוק בתור'
כך שעו' ביום וכיוצ' אין ראוי להתיר
לו נדרו אלא אם יראה לבית דין שהוא
חכם גדול ואם התירו לו ולא היה
בדבר חכם גדול מן השמים אינם
מתירים לו   דף ערה ע"ב
ענין נאות בענין נדרים שהנודר לעשות
מצוה הנה באמירתו יברא מלאך א'
אבל לא יגמור הווייתו עד שיתקיים
גמר המצוה וכו'   שם
ראוי כל בעל מעשה לעשות כמו שעושים
התגרים ספר לחשבון הוצאותיו כן
יעשה ספר לחשבון ימיו אם הוציאם
כראוי אם לא ובזה יקיים וחטאתי
נגדי תמיד   דף רעו ע"א
צריך ליזהר שלא יאמר אדם בנדרו אם
לא אעשה דבר פלוני שא"עפי שיקיים
התנאי צריך התרה וכו'   שם
צריך ליזהר שלא להגות את השם
באותיותיו כדמוכח ממעשה רבי
חנינא בן תרדיון   שם
צריך ליזהר שלא לומ' דילטוריא על ישרא'
ולמה ישראל נמשלו לאגוז   שם ע"ב
כל המלמד סניגוריא על ישראל הקב"ה
מרוממו בעולם   דף רעז ע"א
דברי הרוקח על מי שמדב' בב"ה וחבריו
משבחים ומשוררים   שם ע"ב
מכתב אותו החסיד שלא לדבר בתוך
הסוכה אלא בד"ת כי מצות סוכה
קדושתה גדולה וכו'   דף רעח ע"א
צריך ליזהר שלא לשות בשב' שיחת חולין
ואסור לדבר בעוד שש"ב חוזר תפלת
י"ח ואפילו בד"ת אלא יכוין לענו' אמן
על כל ברכה וברכה   שם ע"ב
כאשר יעסוק בתורה או בתפלה יוציא
מלות התורה והתפלה כתיקונן ואל
יאמר

יאמר במרובה או במבלעה דף רעט ע״א
כשאדם עוסק בתורה ש״ז יפסוק בה בדברי שיחה שזה כמערב חול בדב׳ קדש שם

פרק טו

כמה צריך האדם לשמור פיו מהמאכלי׳ הטמאים ודעת הרשב״י ורבותינו ז״ל והמפרשים שם ע״ב
מה שכתב החסיד במה שהחסידים היו פורשים מע׳ שער משערי המותר מיראתם שער אחר משער האיסור דף רפ ע״א
ראוי להתרחק מאכילה המרובה אלא בשבתות וי״ט בפרט כי המתענג בו׳ ימי החול באכילה ושתיה יותר מן הראוי לקיום נפשו וגופו הוא נענש שם ע״ב
כל המתענג מסעודות שאינם משבתות וי״ט הוא מתענג מהקליפה והקליפה שולטת עליו במיתתו שם
פי׳ מאמ׳ רב יהודה לא תרתח ולא תחטא לא תרוי ולא תחטי דף רפא ע״א
הרשע רודף אחר אכילה ושתיה כקרא או״ל נוטריקון אכול ושתה יאמר לך שם
לא נברא יין אלא לנחם אבלים ולשלם שכר לרשעים דף רפב ע״א
גודל הנזקי׳ הבאים לאד׳ מחמ׳ היין שם
האוכל מעט לשובע נפשו ואינו מתכוין להנאת גופו הרי זה מכיר את בוראו כי כשירעב יבין חסרון עצמו וכולי דף רפג ע״א
כל ת״ח ינהוג הפרישות שכתב החסיד בח״ה דף רפד ע״א
מה שכתב הר״אבר בשער הקדושה על ענין אכילה ושתיה שם
מי שהוא רוצה להתמיד לקום בחצות הלילה לעסוק בתורה ישים עיקר אכילתו בסעודת הבקר וכולי דף רפה ע״א
התורה הנקראת סלת לא תתקיי׳ באדם אלא אם יכתת עצמו וימית ויקיים פת במלח תאכל שם
גדולה תורה שכ״כ היא קדושתה שאפי׳ מן הלחם ומן המים הוצרך משה להתקד׳ מהם עד לקבל את התורה שם ע״ב
ע״י הברכה והזכרת השם אנו מעוררין השפע העליון על הלחם ההוא או על הפרי דף רפו ע״א
איך נזונו הר״שבי ע״ה ובנו כשישבו במערה י״ג שנה ע״י אכילת חרובין דף רפח ע״א
פי׳ מה שאמרו במס׳ אבות כל שלחן שלא אמרו עליו ד״ת וכו׳ דף רמט ע״א
פי׳ מאמר קשים מזונותיו של אדם כקריע׳ ים סוף שם ע״ב
פי׳ מה שהיה עושה שמאי הזקן שכל ימיו היה אוכל לכבוד שבת דף רץ ע״א
א׳ מן הדברי׳ המצילים את גוף הצדיקים שלא תשלוט עליהם רימה במיתתם הוא שלא יהנו אלא מסעודת מצוה וסעודת שבתות וי״ט שם ע״ב
כשם שאין לאדם לאכול עד שיתפלל על מזונו כך אין לו לאכול עד שיעסוק בתורה וכו׳ דף רכב ע״א
דברכאות כתב ספר שלחן ארבע בענין האכילה אל היחוד שם
מאכל עולה בא׳ כתנין ב׳ שמות מתיחדי׳ בצדיק וכן המזון נשפע מכח הייחוד שם ע״ב

שם ע"ב
ראוי לכוין באכילה שכל דבר שהוא אוכל יש פנימיות קדושה ומוץ ותבן מעורב בו משבר חטא אדם הראשון וכו' דף רכג ע"א
פי' מאמר מה ראה להוריד לחם בבקר ובשר בערב לפי שהלחם שאלו כהוגן שם ע"ב
תקוני השלחן הם י' דברים שפי' במדרש רות דף רכד ע"א
סוד ישמעאל בני ברכמי וכו' דף רכה ע"א

פרק יו"ד

ענין קדושת הברית בענין הזווג כיצד תהיה קדושתו שם
כיצד יפשוט עצמו בזווג מבחינת יצה"ר מכל וכל וכו' דף רכו ע"א
הטעם מפני מה הקב"ה מקנא בזנות יותר מכל שאר עבירות שבתורה שם
סוד קדושת הזווג איש באשתו דף רכז ע"א
צריך האדם להיות מעשיו לשם שמים במחשבה שייער מחשבתו בפועל ההוא לשם יחוד קונו וכו' דף רכט ע"א
יזהר מהיות בעל מריבה וקטטה בתוך ביתו וכו' דף רכט ע"א
הזמני' המיוחדי' לקדושת הזווג להמשיך נשמות קדושות וכו' שם ע"ב
מה שכתב הרמב"ן ע"ה בענין החבור של אדם לאשתו דף סא ע"ב
כמו שהידים בעת שכותבין ס"ת בטהרה הם משובחות ומשובחות וכשעושות דבר מגונה הם מגונות כך הם כלי המשגל לאדם דף סב ע"א
כשהאדם מתחבר לאשתו בקדושה שכינה ביניהם תמצא בשם האיש יו"ד ובשם האשה ה"א הרי זה שמו של הקב"ה מצוי ביניהם אבל אם לא נתכוונו לחבור קדושה אלא למלאת תאותם ומתוך התאוה והחמור נתחממו באש יו"ד של שם האיש וה"א של שם האשה שהוא יה' מסתלק ביניהם ונשאר אש ואש שם ע"ב
אין ראוי להיות האדם משוי אבל אשתו כתרנגול כי אז היה כחו תשש ואחור עיניו מתמעט דף סג ע"א
סוד מה שאמרז"ל הנותן מטתו בין צפון לדרום הווין ליה בנים זכרי' שם ע"ב
שחיטת ב"ח ואכילתן ע"י בני אדם לטובת ב"ח הוא וחמלה ורחמים עליהם דף סד ע"ב
סוד גדול קשה הרהור מעביר' מעבירה שם ע"ב
צריך כל אדם לנקות מחשבותיו [והרהורין בשעת תשמיש ולא יהיה מחשב בדבר עביר' וזמה דף סה ע"א
סוד כל הנושא אשה לשם יופי חרש ככנם וחרש יונא וחרב אוכלתו שם ע"ב
מה שאמרו רז"ל מקום שנתנו חכמים עיניהם או מיתה או עוני דף סו ע"א
דוד שסמיך בן נאמר בו שכיב' יואב שלא הניח בן נאמרה בו מית' דף סז ע"א

פרק שבעה עשר

עונש המוציא שכבת זרע לבטלה שם
לית לך חובה בעלמ' דלא אית ליה תשוב' בר מעון הוצאת זרע לבטלה ולית לך חייבייא דלא חמאן אפי שכינתא בר מהאי דף סט ע"א
כשם שצריך לשמור הברית מהוצא' זרע לבטלה כן צרי' לשומרו מנדה שפחה

כותית זונה דף שי ע"ב
גודל פגם הברית באשת איש או הבא
על נשג"ז ונוטריקון נמר"ז נואף ממז'
רשע בורר דף שיא ע"א
עונש הבא על אשת איש ועל השפויה
באלו ז' ברכות שם ע"ב
גודל טומאת הנדה כי הוא גדול מכל
הטומאות דף שיב ע"ב
מה שאמרו בזוהר ובתקונין במעלת
שומר הברית דף שיד ע"א
העניות הרי הוא כמיתה והוא כפר' לעון
הוצאת זרע לבטלה שם ע"ב
תשובת העון למי שלא שמר אות ברית
קדש בתור' ובשמירת אות שבת ואות
תפלין דף שטו ע"א
לכמה שיבו' יבא הקרי כפי דעת הרשב"י
ע"ה ואחרים שם ע"ב
כל אשה המקבלת עצמה בעת נדתה רוח
חכמים נוחה הימנה וכל המקשטת
עצמה בעת נדתה אין רוח חכמים
נוחה הימנה דף שיו ע"א
ירא שמים צריך למעט הדיבור באשה
כל האפש' ובפרט באשתו נדה וסמך
לדבר נא"מתי דומ"יה החש"תי ר"ת נדה
דף שיו ע"א
ראוי לאדם שיהיה קיים בעבודה האלהית
ונאמן בה כעמוד שלא יתמוטט ממנ'
דף שיז ע"א
כמו שהברית התחתון אין להוציא זרע
לבטלה אלא בנקבה כך אין להוציא
הדיבור לבטלה אלא להביאו למקום
העשרה שהוא הנקבה שם ע"ב
סגולת הטבילה היא להחזיר הנשמה
למקומה כי מי שהוא טמא אין לו
נשמה והפוגם הברית נשמתו
מסתלקת שם
תקון לאו' ברית הוא שישתדל לישא אשה
בבחורותו כדי לטה עצמו דף שיח ע"א
אם יזכהו האל לבן ישתדל להשיאו אשה
קודם שיבא לידי חטא ובדור הזה
צריך האד' להרחיק את בנו ולשומרו
מכל דבר שאפשר שיבא לידי חטא שם
מי שאינו נשוי לא ישכב לעולם במטה
לישן עד שיהא שבע מן התור' שם ע"ב
מעלת הקושר לילה ביום על ידי עסק
התורה שם
צריך ליזהר שלא יזדווג לאשתו כי אם
משבת לשבת ובר"ח וביום טוב
דף שיט ע"א
טעם הזורק פירורין בארץ עניות רודף
אחריו שם ע"ב
הצדק' היא תקון גדול לפגם אות הברית
דף שכ ע"ב
גם תקון אות הברית שישתדל להחזי' בני
האדם בתשובה כנגד מה שפגם
שהוציא זרע לחוץ וכל טפת זרע היא
נשמה העשוק ביד החנוני וכו'
דף שכא ע"א
בברית חתום שם יקו"ק כי פסוק מ"י יע"לה
לנ"ו השמ"י' ר"ת מילה וס"ת יקוק ונשם
ששם יקו"ק שורש לכל השמות כנודע
כן הברית עיקר המקיים כל הגוף
והפגם בו כאלו פוגם ביקו"ק ממש
שהוא כולל כל המדות שם
מה שכתב החסיד רבינו יונה בתשובת
עון פגם הברית שם ע"ב

שער הענוה

טעם סמיכות שער הענוה לשע' הקדושה
ושער התשובה דף שכב ע"א

פרק ראשון

בחור מלת ענוה ומעלותיה שם
לעולם ילמד אדם מדעת קונו שהרי הקב"ה הניח כל הרים וגבעו' והשרה שכינתו על הר סיני והניח כל אילנות טובות והשרה שכינתו על הסנ' דף שכב ע"א
ההדיוט הזה אם משמש הוא בכלים שבורים גנאי הוא לו אבל הקב"ה כלי תשמישו שבורים שנאמר קרוב ה' לנשברי לב שם ע"ב
מאמר מלמד שנתעטף הב"ה כש"צ ואמר למשה כל זמן שישראל יעשו לפני כסדר הזה אני מוחל להם והדב' קשה שהרי אנו רואי' כמה פעמי' מזכירין י"ג מדות ואינם נענים שם
בכל האיברים צריך אדם להיות עניו דף שכד ע"א
בחור ג' דברים משנת מסכת אבות כל מי שיש בו ג' דברים הללו מתלמידיו של אברהם אבינו וכו' דף שכה ע"א

פרק שני

כל מי שהוא מתגאה תורה שאין לו ארון כמש' עוקר עצמו ממקו' הקדש למקו' הטומאה שהם כופרים בהשגחה דף שכו ע"א
כל מי שיש בו גסו' הרוח אין עפרו ננער שנא' הקיצו ורננו שוכני עפר וכו' שם ע"ב
למה נקרא שמו אדם שהוא אפר דם מרה דף שכז ע"א
ראוי לאדם לברוח מן הגאוה כי הגאוה שורש לכל מדות הרעות ומביא אדם לידי כמה חטאים שם ע"ב
אחר מן הדברים המוציאי' את האדם מן העולם הוא הכבוד וכו' דף שכח ע"א
עונש הרודף אחר השררה וגסות הרוח שם ע"ב
עונש הכועס דאמר רב הונא כל הכועס אפילו שכינה אינה חשובה כנגדו דף שכט ע"א
מי שכועס משרה בתוכו אל זר שהוא ע"א שמטמא נפשו וגופו' וכו' דף של
הקורע בגדיו והמשבר כלים והמפזר מעותיו בחמתו יהא בעיניך כעובד ע"א שם ע"ב
כיון שאדם זורק דבר מידו בכעס באות' שעה הוא מסור בידי הקליפה ואין ברכה שורה במעש' ידיו דף שלא ע"א

פרק שלישי

שלשה הקב"ה אוהבן מי שאינו כועס ומי שאינו משתכר ומי שאינו מעמיד על מדותיו והטעם למה אוהבן שם
גודל שכר המעביר על מדותיו ומעשה ר' אבא שם ע"ב
מעשה רב נחמן בר' יצחק היה לו תל עפר בתוך כרמו שהביא שם פועלים לחפור את התל וקפץ אדם א' מתוכו וישב על התל דף שלב ע"א
כל מי שמעביר על מדותיו תפלתו נשמע' שם ע"ב
א' מהתקונים הגדולים אשר יש למבקש דעת את ה' הוא שיהיה מן הנעלבים ואפילו מאשתו ובניו וכו' דף שלג ע"א
מעשה מחסיד א' שהיה מופלא בחכמה ורצה ללמד חכמתו לר' יהודה החסיד וקודם ניסהו בענין הכעס והיתה קבלה בידם שלא למסור החכמ' אלא למי שינסוהו תחלה בעני' הכעס שם
ראיה היות הבעלי' גאוה שנואים לפניו

ית׳ שכות כי כל שאור וכל דבש לא
תקטירו והטע׳ שהדבש מרתיח באש
ומעלה קצף וכן השאו׳ מרתיח ועולה
והו׳ רמז לגאוה לכך לא יקטירו ממנו
אשה לה׳ שם

מה שכתב ר״ת בספר הישר שהתכמים
כאשר יכנסו לתשובה ישבעו שבועה
חמורה שלא יכעסו וכו׳ דף שלד ע״א

מי שירצה לקנות מדת הענוה צריך
שישתדל לעולם לברוח מן הכבוד
ויבחר השפל במקומות שם ע״ב

משל אדם א׳ הלך אל המלך וחלה פני
והתנפל לפניו שיב׳ לדור עמו והמל׳
מכר ענותנותו הגדולה נתרצה לדור
עמו בביתו וכו׳ דף שלה ע״א

כאשר יתן האדם אל לבו שכל הסבות
שיסתבבו לו הכל באי׳ מאתו ית׳ כי הו׳
משגיח על כל הפרטים שהרי אמרו
אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא
א״כ מכריזין עליו מלמעלה שם ע״ב

דברי׳ נאותי׳ כתב החסיד הר׳ יוסף יעבץ
במשנה מאד מאד הוי שפל רוח שם

האנשים אשר נפשם קדושה מאד והגיעו
לראות עולמם בחייהם לא יחושו אל
הברת טובו׳ זה העולם וכלם כקליפ׳
השום בעיניהם, אל רבוי׳ לא ישמחו
ואל העדרם אל ידאגו דף שלו ע״א

מה שכתב כה״ר אברהם הלוי שבלמוד
מדת הענוה מהעפר שהעפר כל זמן
שהוא גס לא יועיל למלאכ׳ כ״ש לעשות
ממנו כלי וכל יותר שהוא שחוק הוא
יותר טוב כן האדם דף שלז ע״א

פרק רביעי

קשה הוא השנאה שבעון שנאת חנם
חרבה ירושלם וסמך לרב׳ איכה ישב״ה
בדד העיר ר״ת איבה דף שלח ע״א

אמר החכם חבורת הטובים כבוד ויקר
וחבורת הכסלים קלון ובזיון והתחב׳
לטובים דומה למי שהוא מוכיח המור
אפילו שלא יתן ממנו לחברו כהנה
ממנו והתחבר לרשעים דומה לאדם
שיעמוד קרוב לכבשן האש שאם לא
ישרף יתהבהב דף שלט ע״א

טו׳ דברים צריך החבר הטוב לחבירו
הנאמן ולא תהיה חבורתו כ״א
ושלימה בלי תרמה שם ע״ב

ח׳ חבורות הם של בני אדם המתחב׳ לא׳
למד מדה בפני עצמה דף שמ ע״א

אמר החכם לעולם לא חרפני אדם יותר
מפעם א׳ כי בפעם ראשונה אקבול
חרפתו ולא יחרפני שניה דף שמא ע״א

כמה חביבין הגרים לפני הקב״ה מפני
סבות הרבה שם ע״ב

יונדב בן רכב כששמע מפי הנביא שב״ה
עתיד ליחרב גזר על בניו ג׳ גזרות
א׳ שלא ישתו יין ב׳ שלא יבנו בתים ג׳
שלא יטעו כרמים וכו׳ דף שמב ע״א

למה הגרים דומין לפני ישראל לרועה
שהיה רועה את עדרו וכו׳ שם

לעולם יקרב אדם את אוהביו ויתרחק
משונאיו וישמע ויקבל עצת אוהביו
דף שמג ע״א

פרק חמישי

מה שארז״ל שבג״ע תחתון כל אחד נכוה
מחופתו שם

יש מקום רוחני למעלה יקר׳ רחם בכנוי
רחם שם עבור הנשמה וכו׳ שם ע״ב

מהדברים המבטלי׳ השנאה והכעס הוא
ענין

ענין התוכחות שיוכיח לחבירו ויאמר
מדוע עשי'לי כך וכך וכו' דף שמד ע"ב
כל זמן שהתוכח' לעולם נחת רוח בעולם
טובה וברכ' באה לעולם ורע מסתלקת
מן העולם דף שמה ע"א
מה שכתב בה"ה מהדברים המבטלים את
הכעס דף שמו ע"א
שבות המבטלות את הכעס, הוא כאשר
יסתכל בכמה קלקולים הנמשכים
מהכעס ומעשה יפה הביא ספר
החסידים בענין זה שם ע"ב
כאשר יסתכל האדם בסוד איש ואשתו
במקום דמיונן העליון שהם רמז
סוד הכרובי' העליוני' בהיות ביניהם
שלום הם מרכבה למקום העליון
שמדת השלום הוא המיחד למעלה
ואם אין ביניהם שלום אוי להם
שמראים פירוד שם
הכעס הוא הגורם הגדול להסתלקות
השכינה כי הכעס בא מן המרה
והכבד שהוא אש דף שמז ע"א
היאך יתנהגו בני אדם עם בני ביתו ועם
חביריו שם
אין הכועס מקבל שום מדה טובה אם
לא יסיר הכעס מלבו וכו' דף שמח ע"א
כשאדם שרוי בתענית או כשהוא שרוי
בצרה אחרת אז הכעס מצוי בלבבו
לכן בזמנים האלו צריך ליזהר שלא
לכעום שם ע"ב

פרק ששי

ראשית קניית הענוה הוא שירגיל לקנות
ד' מדות הנזכרים במשנה בריש פ'
בן זומא דף שמט ע"א
כאשר הגאוה מתרבה באדם ושורה עליו
נותן חנו בעיני הבריות שיכבדוהו
ויגדלוהו דף שנ ע"א
לא מקומו של אדם מכבדו אלא הוא מכבד
את מקומו שם ע"ב
מתנאי הענוה לקבל את כל אדם בשמח'
בסבר פנים יפות ולהקדים בשלו' כל
אדם דף שנא ע"א
לעולם יהא אדם מן הנרדפים ולא מן
הרודפין שאין לך נרדף בעופו' יותר
מתורים ובני יונה ואכשירן הכתוב
לגבי המזבח שם ע"ב
כל התולה בזכות עצמו תולין לו בזכות
אחרים וכל התולה בזכות אחרי' תולין
לו בזכות עצמו דף שנג ע"א
כאשר יזכור האדם ענין גלות השכינה
אשר בעונותנו היא גולה ראוי שיכנע
ולא יכנס' בלבו שמחה על כל הפגם
שפגם בעונותיו דף שנד ע"א
אפילו העשיר ראוי להצטער כמו העני
במאכלו ובפזור בני ביתו ויתן המותר
לצדקה דף שנה ע"א
מה שכתב הרמבן ז"ל באגרת א' לקיים
מדת הענוה וגם מה שכתב הרא"בד
ע"ה דף שנו ע"א
צריך לקניית מדת הענוה שתמיד בכל
יום לפחות שעה א' בכל יום יפנה
מעסקיו לחשו' בגדולת ה' ובנפלאותיו
וישים יראתו לפניו ובזה יתנכל מן
החטא דף שנז ע"א
טעם למה כל אדם שיש בו חסידות
נקרא מלאך ה' שם
פירוש משנת דע מה' למעלה עין ממך
רואה ואזן שומעת וכל מעשיך בספר
נכתבים שם ע"ב

פרק שביעי

תחלת תפיסת היצר לאדם הוא בתקון
מלבושיו

מלבושיו כדפי' בזוהר דף שכח ע"א
מה שאמר בספר בית מדות להרחיק הגאוה ולקרב אל הענוה שם
אדם שהחמדה מתגברת בו הוא קרוב לעבור על י' הדברות כנרא' ממעשה א' שם ע"ב
הקנאה באה מגריעות הנפש אם הוא מקנא ביופיו של אדם או בגבורתו או בעשרו אינו חפץ במה שגזר עליו הב"ה וכו' דף שכט ע"א
שמקנא חומס נפשו כי הוא מתאבל תמיד ושכלו מתחסרת מרוב קנאה הטמונה בו ואין לבו פנוי ללמוד ולהתפלל בכוונה ולעשות מעשים טובים וכו' שם
חכמי ישראל היו מתפללים לא תהיה קנאתנו על אחרים ולא קנאת אחרים עלינו שם
שכר גדול יש לו לאדם הנזהר מן הקנאה והחמדה וכו' שם ע"ב
לעולם יכבד אדם יראי שמים ולומדי תורה ומקיימי מצות ויתן להם יד ויסייע להם בגופו ובממונו ובכל יכלתו וכו' דף שם ע"א
מה שכתב הרב רבי ישראל בשבח מדת הענוה שם ע"ב
י"ג מדות טובות שנמנו בשאול המלך ע"ה וכלם מפני רוב ענותנותו שם
הגדול מחבירו צריך להיות ענו יותר וכשהאדם מקטין עצמו הב"ה מגביהו דף שמא ע"א

פרק המצות הקדמה

גדול שכר העושה המצוה לשם ה' והביא ע"ז מעשה רבי נחוניא חופר שיחין וכו' דף שסב ע"א
חביבין ישראל שמקיימין את המצות מה שלא היה יכול לקיי' אדם הראשון שהיה ראשון לכל הנבראים מבני אדם שם ע"ב
משל כאן אם האומות לא יכלו לעמוד בז' מצות איך יוכלו לעמוד על התורה כלה דף שסג ע"א
כל מצות שישראל עושין באות ומעידות עליהם לעה"ב שם ע"ב
הקב"ה אינו מקפח שכר כל בריה ואע"פ יתכוין בעשיית המצות מאהבה והב"ה אינו מקפח שכר כל בריה דף שסה ע"א
לעולם לא יחשוב אדם בדעתו ויאמר חוטא אני ועונות הרבה עשיתי ומה יועיל עשיית המצות אלא וכו' ולעולם ישתדל אדם לעשו' מצוה באותו אבר שחטא שם ע"ב
לעולם לא יתכוין אדם בעשיית המצות להנאת עצמו כי אם לעשות רצון קונו דף שסו ע"א
בעשרה דברים אהבת האדם להב"ה נבחנת ואם חפץ במצותיו וכו' שם

פרק ראשון

עיקר האמונה כל העושה מצוה אחת כל ימיו מתרי"ג מצו' כתקנה וכמאמרה לשמה מאהב' מבלי שישתף בה כוונה לדבר אחר כגון להתפאר בה או לבקש שכר עליה זכה בשבילה לחיי העה"ב דף שסז ע"א
וצריך אדם להיו' זהיר ואל יתרשל במצוה שדמיה מועטין ואין בה טורח כי השואל ממנו דבר קל ונתבע לעשותו

אינו

איכו אלא מכר זלזול במוהל ואיכו
חושש לכבודו דף שסח ע"א
באור למה כמשלה התורה לאש כי כמו
שהאש פועל פעולות מבוכות ופועלת
ההפכים עא"כו התורה שהיא כלי
חמדה שבו כברא העולם דף שסט ע"א
ראוי לכל חרד לדברי אלהים להקדים
עשיית המצוה בתחלת בא עתה
אעפ"י שהוא כמסך זמכה ויש לו שהות
ביום לעשותה לא יתעצל ויאמר עוד היום
גדול שם ע"ב
יש לו ליזהר שלא לכהוג במצות מכהג
בזיון ויזהר על בזוי המצות על ז'
דרכים דף שע ע"א
חייב אדם לעשות המצוה בתכלית הנוי
והשלמות לולב כאה סוכה כאה שופר
כאה טלית כאה בלבלר אומן וכולי
שם ע"ב
ס"אה מצות לא' כנגד ימות החמה ור"מח
מצו' עשה כמכין איבריו של אדם רמז
בכאן שהבורא יתברך ברא לאדם
משעדים ומשרתים לשרתו ולהשלים
חפציו וכו' דף שעא ע"א
עשיית המצוה מממון היתר ולא ממון
איסור כמה היא רצויה ומקובלת לפני
הב"ה כשהוא מיגיע כפיו שם ע"ב
המצות שהם מדברי סופרים הם על ג'
דרכים דף שעב ע"א

פרק גדול בנים

איך יתנהג האדם בגדול בניו ומעשה
בנו של ר' חנינא בן תרדיון שנתחבר
ללסטים דף שעג ע"א
רג"לו עלי בני מאה וחמשים ותשע כמכין
קטן לפיכך ישתדל אדם ללמוד את
בנו תורה מקטנותו ולחנכו ללמוד
מעט מעט שם ע"ב
כל המונע בנו מלרדותו בא לתרבות רעה
וכל המיסר את בנו מוסיף עליו אהבה
דף שעד ע"א
לעולם ישתדל ללמוד את בנו תורה
וחכמה ואל יחוש לעושר שאין לך
עושר בעולם כעשרה של תורה שם
הבנים מצילים אבותיהם מדינה של
גיהנם כנראה ממעשה רבי עקיבא
שם ע"ב
גדולה הצלת קטנים לאבותם שהצלת
גדולים פעמים הוא משתנה עד ד'
דורות אבל הצלת קטנים מכפרת
מיד דף שעה ע"א
בשביל י"ב מיני יסורין אין רואין דינה של
גיהנם ואלו הם וכו' שם ע"ב
ארבעה דברים חייב אדם לעשות לבנו
דף שעו ע"א
עד אברהם לא היה זקנה שם ע"ב
שלשה הזקינו שלא בזמנן בשביל בניהן
ואלו הן יצחק עלי שמואל דף שעז ע"א
מה שמצא המחבר בתנא דבי אליהו כתוב
יד מתייחס לדרום גדול בנים
דף שעח ע"ב
כוח לו לאדם שיגדיל לבניו א' של זתים
בגליל ואל יגדל תנוק א' בא"י שם ע"ב
וצריך אדם לאהוב את בניו כנפשו אבל
לא יראה להם האהבה אלא מצפינה
בלבו כדי שלא יהיה עליו געגועין
דף שעט ע"א
אל ישנה אדם את בנו בין הבני' שבשביל
שני סלעי' מילת שהוסיף יעקב לבנו
יוסף משאר אחיו ירדו אבותינו למצרי'
וצריך אדם ליזהר ביותר ולשמור פיו
ולשונו

ולמוכו שלא ידבר בפני בנו בדבר
מגונה   שם
ישתדל מאד להרחיק את בנו מן הכיעור
ומן הדומה לו ויקרבנו למדת החסידי'
והישרים כגון שיקום השכם בבקר
לתפלה מוליך עמו בנו עמו בב"ה וכן
כשילך לגמול חסדים כגון בקור חולים
והכנסת כלה והוצאת המת וכיוצא
בזו יוליך בנו עמו כדי שירגילנו בג"ח
שם ע"ב

פרק משא ומתן

הנושא ונותן באמונ' נכסיו מתרבין והב"ה
מזמין לו פרנסתו מפני שבני אדם
בוטחין באמונתו   דף שפ ע"א
בששה פסוקים רמז הכתוב במעשה
בראשית אמת כי העולם לא נברא
אלא באמת וכו'   שם ע"ב
הב"ה נקרא אמת ובזמן שהאמת מצויה
בארץ הב"ה מוריד גשמים בעתם
ומברך תבואות השדה שנאמר אמת
מארץ תצמח ר"ת אמת וכו'   שם ע"ב
ז' מיני גנבים הם ואלו הם א' גונב דעת
הבריות וכו'   שם
גודל עון הגזל ומה שאז"ל אין הגשמים
נעצרים אלא בעון הגזל דף שפא ע"א
גודל שכר המלוה לעני בשעת דוחקו
דף שפב ע"א
לעולם ישתדל אדם להיות זהיר במשאו
ובמתנו באמונה שכל הנושא ונותן
באמונה מעלין עליו כאלו קיים תרי"ג
מצות   דף שפג ע"א

פרק הדינין

מקום שיש בו דין אין דין ובמקום שאין
דין יש דין   דף שפד ע"א
כמה הדיינין חביבין לפני הב"ה ששקלן
כעשרת הדברות   דף שפה ע"א
נוטריקון פסוק ואלה המשפטים וגודל
המשפט שהוא א' מג' דברי' הנקראים
עז ואלו הן התורה והמשפט והמשיח
וכו'   שם ע"ב
גדול המשפט שלא חזר העולם בימי
המבול לתהו ובהו אלא על המשפט
ומעשה רשב"ג ורבי ישמעאל בן אלישע
כשיצאו ליהרג   דף שפו ע"א
המדו' שיאמרו הדיינין כמו שנראה מתוך
פסוקי איוב   שם ע"ב
גודל העונש מי שמטה את המשפט
דף שפז ע"ב
כל המתיהר אם ת"ח הוא חכמתו מסתלק'
ממנו מנ"ל מהלל ואם נביא הוא נבואתו
מסתלקת ממנו מנ"ל מדבורה
דף שפח ע"א
עונש מי שנוטל שוחד ומלה"ר לאדם שהוא
עומד על שפת הים נטל שלשול קטן
ונתן בחכה והטילו לים בא דג גדול
ובלעו ונתפש אוי לדג גדול שנתפש
בלא כלום   דף שפט ע"א
מעשה רבי אבהו כשבא להסתלק מן
העולם היה בוכה על שלא עסק
בדינין   דף שצ ע"ב
כל פרנס שמנהיג את הצבור בנחת
בעה"ז זוכה ומנהיג אותם לעה"ב
והששה דברים המפסידין את המלכו'
ג' מצד המלך עצמו וג' במקרה
דף שצא ע"א
צריך לדיינים ליזהר מאד לחקור העדים
יפה יפה אם הם עדי שקר כדי
להוציא את הדין לאמתו דף שצב ע"א

פרק דרך ארץ

איך יתנהג האדם בדרך ארץ בתוך ביתו דף שכח ע"א
עונש ת"ח המרבה סעודתו בכל מקום שם ע"ב
לעולם אל ישנה אדם את עצמו ממנהג המדינה שהרי משה עלה למרום ולא אכל ומה ירדו למטה ואכלו ושתו דף שכו ע"א
לעולם לא כנחני אדם אלא אשה אחת ותנוק ותנוקת שם ע"ב
אשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטנים ק"ו שהקטנים נשמעים לגדולים דף שכז ע"א
דרך ארץ הראוי לזקנים ואיך יתנהג בראותו שנזרק בו שיב' דף שכח ע"א
דרך ארץ של חכמים עם מאמר בן עזאי כל הנותן ד' דברים כנגד עיניו שוב אינו חוטא דף שכט ע"א
וישתדל אדם לאכול הדברי' המבריאין את גופו כדי שיהיה בריא לעבודת הב"ה דף ת ע"ב
ת"ח צריך לעלות על לבו תמיד חרבן ב"ה ויהיה כואב וכעצב ואל ימלא שחוק פיו דף תב ע"ב
דרך ארץ הראוי לנהוג בנשים דף תג ע"ב
דרך ארץ אד' במאכלו ובכסותו ובנקיות גופו ותקון שערו ועשיית צפרניו דף תד ע"ב
כאש' אדם ישן לשם יהרהר תמיד בתור' ובמצו' עד שיישן ואחר שיקיץ משנתו ישבח ויודה להקב"ה דף תה ע"א
דרך ארץ כל בני אדם כל איש ואיש כפי מדרגתו דף כו ותז

מופת אליה רבה

שלש מדות טובות ברא הקב"ה בעולמו על ידי שלשה צדיקים ואלו הם שיבה וזקנה וחולי שם ע"ב
שער כולל כל השלשה דברי' דף תח ותט
שער ארבעה דברים, ארבעה דברים אסורין ומעין ארבעתן מותרי' דף תי
שער חמשה דברים וכו' דף תי"א
שער ששה דברים שם
שער שבעה ושער שמנה דף תי"ב
שער עשרה ואחד עשר וי"ב וי"ג וי"ד וט"ו דף תי"ג

אור עולם

שער כל לעולם הנזכרים בגמ' ובמקומו' אחרים נחלק לעשרים פרקים דף תי"ד ותט"ו ותי"ו ותי"ז
שער כל מימר שתחלתה גדול או גדולה שבכל הגמרא נחלק גם הוא לב' פרקים דף תי"ח תי"ט ת"כ
כמה מעלות טובו' נמצאו במדת השלום דף תכ"א

תם ונשלם

מפתח למצא כל הפסוקים

הנמצאים בזה הספר מפוזרים אנה ואנה כל אחד

ואחד על מקומו הכתוב בכ״ד ספרים למען כל איש
ואיש יוכל למצא מבוקשו בנקל׳

ספר בראשית

והארץ היתה תהו ובהו דף כד עב
ודף סיז עב
ורוח אלהים מרחפת דף רלו עב
ויאמר אלהים יקוו המים דף ל עב
ויעש אלהים את שני המאורו׳ דף כב עא
ישרצו המים שרץ נפש חיה דף כא עב
תוצא הארץ נפש חיה דף לב עא
נעשה אדם בצלמנו דף שכז עא ורלו עב
ויברא אלהי׳ את האדם בצלמו דף כה עב
ומלאו הארץ וכבשוה דף תד עא
והנה טוב מאד דף כ עב ודף כא עב
השמים והארץ בהבראם דף כ עא
וקנא עב
ויהי האדם לנפש חיה דף יג עא ורסא
עב יקל עב ורמח עא
ואד יעלה מן הארץ דף עג עא
ונהר יוצא מעדן דף עה עא
וייצר ה׳ אלהים את האדם דף קכב עב
על כן יעזב איש דף רכח עא
והייתם כאלהים יודעי טוב דף רמז עב
ושכז עא
ויקרא ה׳ אלהים אל האדם דף תב עא
ויעש אלהים לאדם ולאשתו דף ריו עב
ולקח גם מעץ החיים דף רכא עא
והאדם ידע את חוה דף קסב עא
זכר ונקבה בראם דף קלה עב
וכל יצר מחשבות לבו דף פז עא ושז עב
כי השחית כל בשר דף שיט עב

וימח את כל היקום דף קו עב
ויפתח נח את חלון התיבה דף קסא עב
כי יצר לב האדם רע דף לו עא ושיב עב
ומוראכם וחתכ׳ יהיה דף לא עא ונח עב
וראיתיה לזכור ברית עולם שם
עתה ידעתי כי אשה יפת דף רלה עב
ויאמר אברם הן לי לא נתת דף יד עב
ויהי השמש לבא דף מ עב
וילך למסעיו מנגב דף שא עא
הרימותי ידי אל ה׳ דף עא עב
אל תירא אברם אנכי מגן דף טו עא
ואתה תבא אל אבותך בשלו׳ דף שעה עב
התהלך לפני והיה תמים דף יט עב
ודף עב עב
ואת בריתי אקים דף שח עא
וישתחו אברהם לפני עם הארץ דף תית
עא
ואברהם זקן בא בימים דף לב עא
ויהי הוא טרם כלה לדבר דף רמז עא
ותהי לו לאשה ויאהבה דף עג עא
עתה ידעתי כי ירא אלהי׳ דף כט עא
ויטע אשל בבאר שבע דף רכת עא
ויהיו חיי שרה מאה שנה דף שן עא
ולקחת אשה לבני ליצחק דף רפא ע״א
בא ברוך ה׳ למה תעמוד דף כח עא
ויצא הראשון אדמוני דף כט עא
עקב אשר שמע אברהם דף קיו עב
ועשה לי מטעמים דף לב עא

ונפגש

והנה מלאכי אלהים שם
מה נורא המקום הזה דף ח עב וח״א עב
וילן שם כי בא השמש דף קב עב ודף
רנז עא
ויזכור אלהים את רחל דף כט עא
ויקח לו יעקב מקל לבנה דף שא עא
וארבע מאות איש עמו דף קסב עא
וירא יעקב מאד ויצר לו דף יב עא
קטנתי מכל החסדים שם
ולא אחר הנער לעשות הדבר דף פח עא
והטהרו והחליפו שמלותיכם דף קלד עב
ויאמר ישראל אל יוסף דף סו עא
וישב ראובן אל הבור דף קסא עב
ויהי יוסף יפה תואר דף רמב עב
איננו גדול בבית הזה ממני דף קכב
עא ודף שפא עב
ולא שמע אליה לשכב אצלה דף מט עב
ולא זכר שר המשקים דף של עא
כיום שבר במצרים דף שנה עא
הבקר אור והאנשים שלחו דף כה עא
המלאך הגואל אותי מכל רע דף ש עא
חכלילי עינים מיין דף רסב עא
ויעל יוסף לקבור את אביו דף לח עא
אביך צוה לפני מותו לאמר דף רסב עא

ספר שמות

וראך ושמח בלבו דף קכה עא
בני בכורי ישראל דף ריח עב
והפלא ה׳ בין מקנה מצרים דף קז עב
ולכל בני ישראל היה אור דף לא עא
ושמרתם את המצות דף שסט עב
זכור את היום הזה דף ריח עב
לאות על ידכה שם
קדש לי כל בכור דף שמג עב
התיצבו וראו את ישועת ה׳ דף קלא עא
מה תצעק אלי דף קיב עב
זה אלי ואנוהו דף שד עא וכז עא ושע עב
ימינך ה׳ נאדרי בכח דף קיב עא
עד יעבור עמך ה׳ דף יב עא
מכון לשבתך פעלת ה׳ דף ריט עב
ויצא העם ולקטו דבר יום דף רכא עב
וידעתם כי ה׳ הוציא אתכם דף קז עב
ונחנו מה כי תלינו דף קלט עא
ששת ימים תלקטוהו דף קכד עא
והודעת להם את הדרך דף שמז עב
ואשא אתכם על כנפי נשרים דף קי עא
בחדש השלישי לצאת דף לט עא
לך אל העם וקדשתם דף קכ עא
פן יהרסו את ה׳ לראות דף לד עא
אנכי ה׳ אלהיך דף קמד עב
ועושה חסד לאלפים דף שסו עא
לא תשא את שם דף רעג עב
זכור את יום השבת דף רלב עא ורעד עא
ששת ימים תעבוד דף רלג עא וקכד עא
כבד את אביך ואת אמך דף י עא ודף ל
עא
ובעבור תהיה יראתו דף יב עא
וכל העם רואים דף רמד עא
בכל המקום אשר אזכיר דף קעט עא
ולא תעלה במעלות דף שכג עא
כי תקנה עבד עברי דף רלג עא
וכי ימכור איש את בתו דף כה עא
לעם נכרי לא ימשול למכרה דף קפא
עא ודף קסד עא
אם אחרת יקח לו דף כג עא ורכח
עא וקי״ז עב
ואשר לא צדה והאלהים דף מ עא
וכי ינצו אנשים דף שלז עב
אם ענה תענה אותו דף שפו עא
אם כפר יושת עליו דף כה עא

ואנשי קדש תהיון לי דף קכ עא וקכא
עא וקכז עב
לא תשא שמע שוא דף רסט עב
שלש רגלים תחג לי בשנה דף קכה עב
את חג המצות תשמור דף של עא
הנה אנכי שולח מלאך דף יט עב
ועבדתם את ה' אלהיכם דף כ עא
וכעצם השמים לטוהר דף קלה עא
ומראה כבוד ה' כאש אוכלת דף כו עא
קחו מאתכם תרומה דף פז עא
ועשו לי מקדש דף כח עב
ועשה כרוב אחד דף ריג עא
והיו הכרובים פורשי כנפים דף רלז עא
ויקחו אליך שמן זית זך דף קסג עב
שבעת ימים ילבשם הכהן דף תיט עא
על בשר אדם לא ייסך דף כה עב
כי אני ה' מקדשכם דף קכד עא
מחלליה מות יומת דף כו עא וקכא עא
ושמרו בני ישר' את השבת דף קכא עא
קול ענות אנכי שומע דף פו עב
ויאמר הראני נא את כבודך דף ז עב
כי לא יראני האדם וחי דף מא עב
וראית את אחרי דף יט עב
ויעבור ה' על פניו דף שכג עא
ילך נא ה' בקרבנו דף כ עא
אלהי מסכה לא תעשה דף כ ושטו עב
ויראו מגשת אליו דף ח עא
לא תבערו אש דף שלא עא ורכא עא
והנשיאם הביאו דף קלא עב
וירא משה את כל המלאכה דף תב עא
ולא יכול משה לבא דף סד עא

ספר ויקרא

אדם כי יקריב מכם דף רמד עא
כי כל שאור וכל דבש דף שלב עא
ונפש כי תחטא בשגגה דף יג עא
נפש כי תמעול מעל דף רז עא
או מצא אבדה וכחש בה דף נב עא
אש תמיד תוקד דף לג עא
והרים את הדשן דף סב עב
וזאת תורת האשם דף קנד עב
ויאמר משה זה הדבר דף כה עב
ויאמר אל אהרן קח לך שם
וירא כבו' ה' אל כל העם דף כז עב
אל תשמאו בהם דף יז עב
ולא תטמאו בהם דף קכט עב ורד עא
ביום טהרתו והובא דף קסד עא
וכפר עליה הכהן וטהרה דף קלב עב
וכובס שנית וטהר שם
וטמא טמא יקרא דף רסח עב ור' לא עב
ויצא הכהן אל מחוץ דף קה עב
וכבס המטהר את בגדיו דף קלד עב
ולשאת ולספחת ולבהרת שם
והזרתם את בני ישראל דף פא עב
ועפר אחר יקח וטח את הבית דף שיד
עא
וכלה מכפר את הקדש דף קלב עא
מכל חטאתיכם לפני ה' דף קסט עא
ושפך את דמו וכסהו בעפר דף שע עא
איש איש אל כל שאר בשרו דף שיו עא
ערות כלתך לא תגלה דף רכג עב
קדושים תהיו כי קדוש דף רכו עב
איש אמו ואביו תיראו שם
אל תפנו אל האלילים דף רמ עא
ולפני עור לא תתן דף שכט עא
לא תלך רכיל בעמיך דף ער עא
ושלח עא
לא תלין פעולת שכיר דף שפב עב
מפני שיבה תקום דף קלג עב

והתקדשתם

והתקדשתם והייתם קדושים דף קכט
עא וסדר עא
כי אם לשארו הקרוב דף לו עב
ובת איש כהן כי תחל דף כח עב
כל איש אשר בו מום לא יקרב דף רלג
עב ודף יט עא
כאשר יתן מום באדם דף יח עב
ולא תונו איש את עמיתו דף מב עב
אל תונו איש את אחיו דף קפ עב
לצמיתות לקונה אותו דף מז עא
כי לי בני ישראל עבדים דף קז עב
ומקדשי תיראו אני ה׳ דף שח עב
ואם תלכו עמי קרי דף כ עב
ואף גם זאת בהיותם דף קז עב וקיב עב

ספר במדבר

ונשיא נשיאי הלוי דף סג עב
ופקדת אל עזר בן אהרן דף סב עב
ולא יבואו לראות כבלע דף כז עב
ומבן חמשים שנה ישוב מצבא דף קכז עא
וארון ברית ה׳ ומשה דף קח עא
והאיש משה עניו מאד דף קלט ושלה עב
בכל ביתי נאמן הוא דף שכט עב
ועתה יגדל נא כח ה׳ דף יא עא ורכד עא
ויאמר ה׳ סלחתי כדברך דף קח עא
עד מתי לעדה הרעה דף קז עב
במספר הימים אשר תרתם דף לה עב
וכי תשגו ולא תעשו דף יג עב
כי דבר ה׳ בזה דף סה עב
הכרת תכרת הנפש ההיא דף קמז עא
ולא תתורו אחרי לבבכם דף רכא עא
וראיתם אותו וזכרתם דף ריא עב
למען תזכרו ועשית׳ ד׳ קפח עא ורי עא
ותפתח הארץ את פיה דף כב עב
ודברתם אל הסלע לעיניהם דף קח עב
ויבכו את אהרן שלשים יום דף תכא עא
על כן יאמרו המושלים דף שסה עב
ההסכן הסכנתי לעשו׳ לך כה דף כד עא
ויקחהו שדה צופים דף מו עא
ואנכי אקרה כה דף שכו עב
מה אקב לא קבה אל דף קז עא
אמרתי כבד אכבדך דף סו עב
לאישי ריח ניחוחי דף רכג עא
סלת למנחה בלולה בשמן כתית דף
רפה עב
עולת שבת בשבתו דף קכה עב
אישה הפרם וה׳ יסלח לה דף יד עב
והייתם נקיים מה׳ ומישראל דף קלב עב

ספר דברים

ותרגנו באהליכם ותאמרו דף רעא עא
ואתם הדבקים בה׳ אלהיכם דף עח עא
ועד עא
יום אשר עמדת לפני ה׳ אלהיך דף קפא
עב וד׳ פג עב
כי מי גוי גדול אשר לו דף עח עא
ואתכם לקח ה׳ מכור הברזל דף ריח עב
כי ה׳ אלהיך אש אוכלה הוא דף קיח עא
ודף רכג עא ורכו עב
כי שאל נא לימים ראשונים דף קי׳ עא
אתה הראת לדעת דף ב עא
וידעת היום והשבות אל לבבך דף כה עא
וצדקה תהיה לנו דף קלד עא
בכל לבבך ובכל נפשך דף פא עא
ועא עא
האל הנאמן שומר הברית דף רכה עב
את ה׳ אלהיך תירא דף כח עא
כי על כל מוצא פי ה׳ דף לו עא
כי יגורתי מפני האף דף כ עא
רק באבותיך חשק דף נה עב

ומלתם

ומלתם את ערלת לבבכם דף יו עב
וד' כז עא
שמע ישראל אתה עובר ד' קח עב
לא מרובכם מכל העמים דף פר עב
ודף פג עא
ועתה ישראל מה ה' אלהיך דף סט עב
אשר לא ישא פנים דף כז עא
עיני ה' אלהיך בה מראשית דף רלט עא
ועצר את השמים דף לז עא
ושמתם את דברי אלה דף ע עא
בנים אתם לה' אלהיכם דף כו עב
וקפט עא
ובך בחר ה' להיות לו לעם דף כח עב
וצרת הכסף בידך דף שפג עא
והיתה עמו וקרא בו דף סח עא
מי האיש הירא ורך הלבב דף כג עא
והאם רובצת על האפרוחים דף קיח
עב ושעה עא
ושכב בשלמתו וברכך דף ריד עב
ונשמרת מכל דבר רע דף כ עא וקכט
עב ורעא עא
כי ה' אלהיך מתהלך דף יח עב וקפט
עא
ולא יראה בך ערות דבר דף ערה עא
וכי תחדל לנדור דף רער עב
השמר בנגע הצרעת דף רסז עב
והיה אם בן הכות דף מ עא
הסכת ושמע ישראל דף רלב עא
אלה יעמדו לברך את העם דף קז עא
ארור מקלה אביו ואמו דף כ עא
ארור האיש אשר יעשה דף שיב עב
כי שם ה' נקרא עליך דף רטו עא ולב עא
יפתח ה' לך את אוצרו דף כט עא
תחת אשר לא עבדת דף לט עא וקער
עב ורעא עא

והפלא ה' את מכותך דף ט עא
ליראה את השם הנכבד דף ז עא
הנסתרות לה' אלהינו דף לז עא
לא נפלאת היא ממך דף רכח עא
מי יעלה לנו השמימה דף שיד עא
ומל ה' אלהיך את לבבך דף קסט עא
ראה נתתי לפניך היום דף טו עב
לאהבה את ה' אלהיך דף עד עא
הלא על כי אין אלהי בקרבי דף כה עא
ושיז עא
לקוח את ספר התורה הזה דף לז עא
יערוף כמטר לקחי דף יו עב
כי חלק ה' עמו דף כז עב ועט עב
שחת לו לא בניו מומם דף טו עב
הלא הוא אביך קנך דף עו עא וקא עא
ושב עא
וישמן ישורון ויבעט דף קעג עא
כי אש קדחה באפי דף שלא עא
ראו עתה כי אני אני הוא דף ג עא
ואין מידי מציל דף שעה עב
וזאת הברכה אשר בירך דף קיב עא א
ה' מסיני בא וזרח משעיר דף קי עא
מימינו אש דת למו דף רעט עב ב
תורה צוה לנו משה דף רכג עב
רוכב שמים בעזרך דף יח עא ושי עב
ויהושע בן נון מלא רוח חכמה ד' קח עא

שיר השירים

ישקני מנשיקות פיהו דף עז עב
לריח שמניך טובים דף רנז עב
שמוני נוטרה את הכרמים דף יח עב
אל תראוני שאני שחרחורת דף לא עא
אם לא תדעי לך דף קסב עב ורלט עב
צרור המור דודי לי דף עא עב וד' פ עב
השבעתי אתכם בנות דף שס

שמכוני

ממכוני באשים את דף קטו עב
ודגלו עלי אהבה דף סעג עב
עד שיפוח היום דף יג עב
פתחי לי אחותי דף קמט עב
אני ישנה ולבי ער דף שסו עא
אנה פנה דודך דף קיב עא
חכו ממתקים וכלו מחמדים דף קיג עב
אני לדודי ודודי לי דף קסט עא
דודי לי ואני לו סס עב
קוצותיו תלתלים דף רכח עא
חמוקי ירכיך כמו חלאים דף קעט עב
יפה את רעיתי כתרצה דף ריב עא
מלך אסור ברהטים דף ריז עא
שימני כחותם על לבך דף עד עב וקטו
עא ודיו עא ופט עב
חברים מקשיבים לקולך דף פ עב וקב
עא ורכו עב
אחות לנו קטנה דף שכח עב

רות

ויהי בימי שפוט השופטים דף שכב עא
יעש ה' עמכם חסד דף תטו עא
ורות דבקה בה דף פד עא
כי המות יפריד ביני ובינך דף פו עב
ותלקט בשבלים אחרי אשר דף שסד עב
הלא שמעת בתי דף פו עב
ותאכל ותשבע ותותר דף רפ עא
ורחצת וסכת ושמת דף תטו עא
וייטב לבו דף רפט עב
ותגל מרגלותיו ותשכב דף ל עא
חי ה' שכבי עד הבקר דף רפד עב
ברוכה את לה' בתי דף סו עב
היטבת חסדך האחרון דף שכד עב
אלה תולדות פרץ דף שו עב

קינות

היו שריה כאילים לא מצאו דף שכב עא
נתנני שוממה כל היום דוה דף יט עב
מי ירפא לך דף קכה עא
שפכי כמים לבך דף יג עב
קומי רוני בלילה דף רכח עב
זאת אשיב אל לבי דף עו עב
חדשים לבקרים רבה דף פא עא
חלקי ה' אמרה נפשי דף עו עב
טוב ה' לקוויו לנפש דף קמד עא
טוב לגבר כי ישא ע ל דף קפג עב
יתן בעפר פיהו דף כג עב
נחפשה דרכינו ונחקורה דף קע עב
חשך משחור תארם דף קז עא וד' קמט
עב
נפלה עטרת ראשנו דף רסב עא
כי אם מאום מאסתנו דף קיג עב

קהלת

וזרח השמש ובא השמש דף י עא וכ עב
הכל הבל ורעות רוח דף לב עא
מעוות לא יוכל לתקון דף כט עב וכד עב
ויוסיף דעת יוסיף מכאוב דף שכז עב
וכג עא
עת לאהוב ועת לשנא דף פח עא
והאלהי' עשה שיראו מלפניו דף לט עב
וכד עב
העולה היא למעלה דף טז עא וקלא
עא ורמח עב
והחוט המשולש לא במהרה ינתק
דף שסד עב
כי היא קנאת איש מרעהו דף שכח עב
כי האלהים בשמים דף יב עא
כי ברוב חלומות והבלים דף קסא עב

ויתרון

ויתרון ארץ בכל היא דף קיט עא
אל תתן את פיך לחטיא את דף רסו עא
ורכא עא
כל עמל האדם לפיהו דף כג עב וקיח עב
והחי יתן אל לבו דף רכ עא
לב חכמים בבית אבל דף מ עב
כי כעס בחק כסילים ינוח דף סלז עא
ויתרון דעת החכמה דף רפה עב
אל תהי צדיק הרבה דף פז עב
גם את זה לעמ' זה עשה ד"ף רכ עב וכבו עב
ועז פניו ישנא דף קפד עא
ומוצא אני מר ממו' דף ס עא ודף רמ עא
לבד ראה זה מצאתי דף סב עא
אל תבהל על פיך ולבך דף רמז עב
אין אדם שליט ברוח דף מ עב
וטוב לא יהיה לרשע דף כט עב
יש הבל אשר נעש' על הארץ דף קעט עא
בכל עת יהיו בגדיך לבנים דף כד עב
ופה עא ודף יג עא
ראה חיים עם אשה אשר אהבת דף קכב
עא
וחוטא אח' יאבד טובה הרבה דף כג עא
וחכמת המסכן בזויה דף קעח עא
ופורץ גדר ישכנו נחש דף רכד עא
כי עוף השמים יוליך את הקול דף קכב
עב ולב עא
אם ישוך הנחש בלא לחש דף רכד עא
אי לך ארץ שמלכך נער דף סכג עא
וזכור את בוראך בימי בחורותך דף יד
עא וקכ עב
עד אשר לא תחשך השמש דף מ עב
וחשכו הרואות בארובות דף כו עא
והרוח תשוב אל האלהים דף סט עב
וקמח עב ודף רי עב
את האלהי' ירא ואת מצותיו שמו' דף א עא

[illegible] ודף א עא

מגלת אסתר

לקחה מרדכי לו לבת דף פח עא
אין אסתר מגדת את עמה דף רמה עב
מדוע אתה עובר את מצות המלך דף
עא
ובכל מדינה ומדינה מקום אשר דף
קסר עא
ותשלח בגדים להלביש דף קסא עב
ותלבש אסתר מלכות דף רמה עא

ספר יהושע

לא ימוש ספר התורה הזה דף סח עא
והגית בו יומם ולילה דף קפב עא וקפב
וסעח עא
וישכם יהושע בבקר דף קל עב
ויהי כעלות הכהנים דף קחעא
ויהי בהיות יהושע ביריחו דף קפב עב
אני שר צבא ה' עתה באתי דף קנג עא
וקכב עב
וישבו תחתם במחנה עד חיותם דף
קעח עב
בני שים נא כבוד לה' דף קפז עא
והכריתו את שמנו מן הארץ דף כה עב
כה אמר ה' בעבר הנהר דף פג עב
ויקח אבן גדולה ויקימה דף לז עא

ספר שופטים

ובני קני חותן משה עלו מעיר דף שמב
עא
ויקרא לו ה' שלום דף תכא עב
ותשר דבורה וברק דף קכד עב
בפרוע פרעות בישראל דף שיג עא
עד שקמתי דבורה דף שכח עב
עורי עורי דבורה דף ספח עא

מן

מן השמים נלחמו הככבי' דף קי עא
ואוהביו כצאת השמש בגבורתו דף כא
עא וסמא עב
ה' עמך גבור החיל דף מר עא
לך בכחך זה והושעת את דף קז עא
ואיה כל נפלאותיו דף רעו עא
אשר בי יכבדו שהים ואנשים דף סו עא
ותקצר נפשו בעמל ישראל דף קיא עב
מהאכל יצא מאכל ומעז יצא מתוק
דף רכב עב
ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו
דף לח עא
וכי שבוע נשבעו כל ישר' דף קיא עב

ספר שמואל א

ונתת לאמתך זרע אנשים דף סג עב
לכי לשלום ואלהי ישראל יתן שאלתך
דף סט עב
וידע אלקנה את חנה אשתו דף סם עא
ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל דף יאח
עב
ותהי חטאת הנערים גדולה מאד דף
סעז עא
את אשר ישכבון את הנשים דף סב עב
ובחור אותו מכל שבטי ישראל דף כט עא
למה תבעטו בזבחי דף סא עב
כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו סם ודף
סה עא
אם יתכפר עון בית עלי דף קסא עא
אם יכופר העון הזה לכם דף רסא עא
ודף ס"א עא
ויך באנשי בית שמש דף לח עא
ולמי כל חמדת ישראל דף ססא עא
ואת עשית חסד עם בני ישר' דף סמב עב
וגם נצח ישראל לא ישקר דף סי עא
אל תבט אל מראהו ואל גבה קומתו
דף סכט עא
יודע נגן וגבור חיל דף תיב עא
ויחר אף אליאב ויאמר דף סכט עא
ונפש יהונתן נקשרה דף עג עא
מקרה הוא בלתי טהור דף רעא עב
אביר הרועים אשר לשאול דף רם עא
כה יעשה לי אלהים דף סב עב
אחרי מי יצא מלך ישראל דף ססא עב
ואיש במעון ומעשהו בכרמל דף
קפא עא
ואתה שלום וביתך שלום דף סח עא
ואת אויבך יקלענה בתוך כף דף כו עב
וכט וקב עא
למה הרגזתני לעלות דף כג עב

שמואל ב

נפלאתה אהבתך לי מאהבת נשים דף עב
עא ועז עא
כי אחזני השבץ דף רסז עא
ואחיו הולך לפני הארון דף סג עב
וירא דוד את ה' ביום ההוא דף כח עב
מה נכבד היום מלך ישראל דף סב עב
וישלח עוד ידו אל ארון דף קח עב
ויוסף עוד דוד את כל בחור דף סג עב
ויכהו שם על השל דף סכב עב
ובני דוד כהנים היו דף קי עא
כי על שלחן המלך הוא אוכל דף רפח עא
ויבא הלך לאיש העשיר דף כב עב
הנני מקים עליך רעה דף קם עא ודף
סיג עב
גם ה' העביר חטאתך דף קסב עב
ודוד עולה במעלה דף קנט עא
ה' אמר לו קלל דף קלא עב

ותשב מחשבות לבלתי ידח דף כג עא
וישובו עשרה אנשים דף לח עא
אתה וציבא תחלקו דף רבע עב
ויקם דוד המלך דף קכט עא
אין לנו חלק בדוד דף כ עב
צדיק מושל יראת אלהים דף לח עא
נאם הגבר הוקם על דף שכג עא
ובניהו בן יהוידע בן איש חי דף קט עב
ודף ער עא
תהי נא ידך בי ובבית אבי דף שכח עב

מלכים א

והייתי אני ובני שלמה חטאי' דף יג עא
וכט עא
ויקרבו ימי דוד למות דף רג עא
והוא קללני קללה נמרצת דף שלר עב
ויאמר המלך זאת אומרת דף שכא עב
ותרב חכמת שלמה דף ו עא
וידבר על העצים מן הארז דף ק עא
ויהי לחם שלמה ליום אחד דף תח עב
והבית בהבנותו אבן שלמה דף רמח עא
ואתה תשמע השמים דף רסח עא
ולא יכלו הכהנים לעמוד דף שר עא
לעשו' משפט עבדו ומשפט עמ ודף לז עב
את כל חפצה אשר שאל דף פר עא
כי שכב דוד עם אבותיו דף שז עא
וישלח ירבעם את ידו דף שפא עא
והכה ישראל כאשר ינוד דף שמג עא
ואת העורבים צויתי דף קעה עב
חי ה' אשר עמדתי לפניו דף ס עא
והנה ה' עובר ורוח גדולה דף יו עב
מה לך פה אליהו דף קז עא
והנה רוח ה' עובר דף רא עב
ואחר הרעש אש דף רעו עב
כי עזבו בריתך בית ישראל שם
מי יפתה את אחאב ד' רשא עב
הרצחת וגם ירשת דף קס עב
וילך אט דף קכג עא

מלכים ב

ותרד אש מן השמים ותאכל דף כח עב
ועתה קחו לי מנגן דף קכג עא וקכו עא
כי לולא פני יהושפט דף רת עא
ידעתי כי איש אלהים דף רו עא ורט עב
הגידי מה יש לך בבית דף קעז עא
ויאמר גחזי אדוני המלך דף שז עב
כי ראה ה' את עני ישראל דף רבע עב
וגנותי על העיר הזאת דף שכג עא

ספר ישעיה

חדשיכם ומועדיכ' שנאה נפשי דף כה עא
שריך סוררים וחברי גנבי' דף שכב עא
חדלו לכם מן האדם דף שכט עב
אמרו צדיק כי טוב דף שב עא
כל הנקרא בשמי לכבודי דף נ עב
הכרת פניהם ענתה בם דף לב עא
גזלת העני בבתיכם דף קפג עב
אם רחץ ה' צאת בנות ציון דף קנח עב
ודף קשר עב ודף שפו עב
וברא ה' על כל מכון דף קב עב
לכן הרחיבה שאול נפשה דף מז עא
הוי מושכי העון בחבלי השוא דף סא
עא ודף קסו עב
הוי משכימי בבקר שכר ירדופו דף קכז
עא
שש כנפים שש כנפים לאחד דף רכ עא
ורכג עב
וקרא זה אל זה ואמ' דף שח עא ודף ר עב
ויגבה ה' צבאות במשפט דף קפח עב
ודף קכח עב

ה' אלהים

ה׳ אלהים נתן לי לשון למודי׳ דף רכט עא
וכל פה דובר נבלה דף קכ עב
ועוד ידו נטויה דף רעא עא
ומה תעשו ליום פקודה דף סד עב
ונחה עליו רוח ה׳ דף רכ עא ושנ עא
והריחו ביראת ה׳ דף רכט עב
פרש ישי אשר עומד לנס עמי׳ דף ז עב
אודך ה׳ כי אנפת בי דף ק עא
איך נפלת משמים הילל בן שחר דף רסב
עב׳
מלכי גוים כלם שכבו בכבוד דף כב עא
והוכן בחסד כסא דף ריב עב
מי השלוח ההולכים לאט דף רפ עא
אלי קורא משעיר דף קכב עא
אם תבעיון בעיו דף קנא עב
הנה ששון ושמחה הרוג בקר דף שכר עב
ותקעתיו יתד במקום נאמן דף רסג עב
על כן באורים כבדו ה׳ דף כט עב ורכז
עא
ונגד זקניו כבוד דף סו עא
פתחו שערים ויבא גוי צדיק דף קמה עא
גוי צדיק שומר אמונים דף רעא עא
כי ביה ה׳ צור עולמים דף רמז עב וע
עא ופ עא
נפשי אויתיך בלילה דף עח עא
הקיצו ורננו שוכני עפר דף שכו עב
ושנ עא וכו עא
לך עמי בא בחדריך דף תא עא
יספת לגוי ה׳ יספת דף שער עב
בסאסאה בשלחה תריבנה דף נח עא
בשיר לא ישתו יין דף קכז עא
הוי מושכי העון בחבלי השוא דף כב עא
ה׳ אלהי אתה ארוממך דף קפז עא
ביום ההוא יהיה ה׳ צבאות דף שנה עב
ושמתי משפט לקו וצדקה דף שפר עב
לא עתה יבוש יעקב דף קנא עב
ומפלת מארץ תדבר׳ דף שכד עא
הוי המעמיקים מה׳ דף כד עב
כי קצר המצע מהשתרע דף שלא עא
כי אם עונותיכם היו מבדילים דף עא
וכו עא ושה עא
ותהי יראתם אותי דף סח עב ושה עא
לכן הנני יוסיף להפליא דף סח עב
והיה אור הלבנ׳ כאור החמה דף קנג עב
כי ערוך מאתמול תפתה דף קיד עא
נאם ה׳ אשר אור לו בציון דף מו עא
כשו׳ ממלכות קומה דף שעא עב ומז עא
הן אראלם צעקו חוצה דף קעב ודף שיט
עב
פחדו בציון חטאים דף כח עב ודף רנס
עב
עוצם עיניו מראות ברע דף רלט עב
חרב לה׳ מלאה דם דף כג עא
אז ידלג כאיל פסח דף רמז עב
ויסב חזקיהו פניו אל הקיר דף לו עא
ורמב עא
הנני יוסיף על ימיך דף י עא
אדני עליהם יחיו דף קעט עא
קול אומר קרא דף רכה עא
ושקל בפלס הרים דף שסז עא
ואל מי תדמיוני ואשוה דף כב עא
שאו מרום עיניכם וראו דף כב עב
נסתרה דרכי מה׳ דף קפר עב
וקוי ה׳ יחליפו כח דף קנט עא
אני ה׳ לא שניתי דף ה עא
מרוב אונים ואמיץ כח דף נה עב
זרע אברהם אוהבי דף נא עא
אני ה׳ הוא שמי וכבודי לאחר דף ל עא
אתם עדי נאם ה׳ דף מג י
החרשים שמעו והעורים דף לה עא

כל הנקרא בשמי ולכבודי דף סד עב
אני מדבר בצדקה דף קו עב
הזכירני נשפטה יחד שם
עם זו יצרתי לי דף קז עא
יתנו עדיהם ויצדקו דף שסד עב
בי העבדתני בחטאתיך דף שכד עב
מחיתי כעב פשעיך דף קסב עב
כה אמר ה' בורא השמים דף לט עא
לא תהו בראה לשבת יצרה דף ש:ח עא
יעמדו נא ויושיעוך דף כד עב
לאמר לאסורים צאו דף קסו עב
קצפתי על עמי חללתי נחלתי דף סו עב
ותהלתי אחטם לך דף רמד עב
בחנתיך בכור עני דף רפה עב
אף ידי יסדה ארץ דף קט עא
אני ה' מלמדך להועיל דף קמג עא
לוא הקשבת למצותי דף סז עב
התשכח אשה עולה דף קיב עב
ויאמר לי עבדי אתה דף פא עא וקכז עא
ובפשעיכם שלחה אמכם דף יט עא
אלביש שמים קדרות דף כו עא
מי בכם ירא ה' דף סח עא
וה' אלהים יעזר לי דף קמה עב
שמעו אלי יודעי צדק דף שלו עא
לכן אחלק לו ברבים דף שסט עא
אין מנהל לה מכל בנים דף שנה עב
והכלבים עזי נפש דף רנו עב
מה נאוו על ההרים דף תב עב
כי עין בעין יראו דף שפט עא
ואשת נעורים כי תמאס דף פו עב
וקיב עב
צופיו עורים כלם לא ידעו דף שפט עא
שמעו אלי ואכלו טוב דף כ עא
כי כה אמר רם ונשא דף שכב עא
דרשו ה' בהמצאו דף קסט עא
והלך לפניך צדקך דף כו עב
יעזוב רשע דרכו דף קע עב
אשרי אנוש יעשה זאת ד' סו עא ור' שטו עא
ואת דכא ושפל רוח דף קסח עא ושנו
עא ושכה עב
כי רוח מלפני יעטוף דף שז עב
כה אמר ה' לסריסים דף רכג עב
ואשלם נחומים לו ולאב לו דף קסה עב
ודף לד עב
יבא שלום ינוחו על משכבותם דף מג עא
ואותי יום יום ידרשון דף לה עב
הן לריב ומצה תצומו דף קעא עא
וקכו עא
הלא פרוס לרעב לחמך דף קעט עא
ועצמותיך יחליץ דף לו עב
וזרח בחשך אורך דף תא עא
ולקדוש ה' מכובד דף קכב עא
אז תתענג על ה' דף קג עא ודף קט עב
כי אם עונותיכם היו מבדילים דף קסה עב
ואני זאת בריתי אותם דף קסט עב
ממצא חפצך ודבר דבר דף נח יג ורב
עא ורכג עב
וקראת לשבת ענג דף רכ עא
לא יהיה לך עוד השמש דף סו עא
לפאר מקום מקדשי דף סג עב
ועמך כלם צדיקים דף שט עא
כי בקצפי הכיתיך דף קעח עב
רוח ה' אלהים עלי דף רעז עא
דף שלו עא
שונא גזל בעולה דף שעב עא
כל רואיהם יכירום דף כט עב
המזכירים את ה' דף פה עב וקב עא
עין לא ראתה אלהים זולתך דף קג עא
ושו עא
לפני לא נוצר אל דף קו עא

ושמתי

ומתי פקודתך סלנס דף תכח עב
כה אמר ה' השמים כסאי דף כר עב
והיה מדי חדש בחדשו דף רכז עב
ודף שכז עא
ויצאו וראו בפגרי האנשים דף לג עב
ומז עב וקנג
בטרם אצרך בבטן ידעתיך דף סה עא
מצפון תפתח הרעה דף שה עא
ספר ירמיה
ואנכי נטעתיך שורק דף קיג עא
קדש ישראל לה' ראשית דף קכ עא
מה מצאו אבותיכם בי עול דף שכח עא
כי אם תכבסי בנתר ותרבי דף קעא עב
מנעי רגלך מיחף דף קפ עא
אותי עזבו מקור מים חיים דף שיב עא
גם בכנפיך נמצאו דם דף פי עא
ומצח אשה זונה היה לך דף שכד עא
אלוף נעורי אתה דף לו עא
שובה משובה ישראל דף קמא עב
שובו בנים שובבים דף קלו עא
איך אשיתך בבנים דף כה עא
נשכבה בבשתנו ותכסנו ד' שכז עב וקק עב
אים אל אשת רעהו יצהלו דף שיא עא
אשר שמתי חול גבול לים דף לח עא
ודף י עא ודף שיז עא
ואת יראתי אתן בלבבם דף י עא
ולעם הזה היה לב סורר דף יא עב
אבדה האמונה דף קנו עא
למדו לשונם דבר שקר דף רסא עב
אל יתהלל החכם בחכמתו דף פו עא
וקכב עב
מי לא ייראך מלך הגוים דף מא עב
ודף ע עב
וה' אלהים אמת הוא אלהים דף מ עא
וקפ עא ורסג עא

הבל המה מעשה תעתועים דף רמו עא
יסרני ה' אך במשפט דף קכה עב
לקול תתו המון מים בשמים דף ו עב
ובשר קדש יעברו מעליך דף לו עא
נתנה עלי בקולה על כן דף לח עא
כאשר ידבק האזור אל מתני דף פד עא
וקו עא ורו עב
הבו לה' אלהיכם כבוד דף סה עב
מקוה ישראל מושיעו דף קכב עא
אמללה יולדת השבעה דף קכט עא
אם תשוב ואשיבך דף שעח עב
לא ישבתי בסוד משחקים דף קכח עא
ושכר עא
חטאת יהודה כתובה בעט דף קעא עב
כה אמר ה' ארור הגבר דף קמג עב
והיה כערער בערבה דף קכב עב
אני ה' חוקר לב בוחן כליות דף קלה עב
הנה כחמר ביד היוצר דף קא עב
הוי בונה ביתו בלא צדק דף קכב עב
ורכט עא
אז אכל ושתה ועשה משפט דף קעא
עב ודף שפז עב
אם יסתר איש במסתרים דף כד עב
הלא כה דברי כאש דף קלז עא ושכט עב
כי אנכי ידעתי את המחשבות דף קפד עב
אהבת עולם אהבתיך דף סט עב
בושתי וגם נכלמתי דף קמז עב
קול ברמה נשמע דף שפח עב
גדול העצה ורב העליליה דף קלו עא
ודף ב עא
אם לא בריתי יומם ולילה דף סז עב
ויאמרו לא נשתה יין דף שפג עא
לא יכרת איש ליונדב דף סז עב
קולה כנחש ילך כי בחיל ילכו דף מ עא
שה פזורה ישראל דף כה עא

חרב על הבדים ונואלו דף רי עא

ספר יחזקאל

ואני בתוך הגולה על נהר כבר ד' כג עא
וארא והנה רוח סערה באה דף סה עא
וידי אדם מתחת כנפיהם דף קכד עא
ופני אריה אל הימין דף כח עא וסב עב
ודמו' פניהם פני אדם דף ל עב וריט עא
אל אשר יהיה שמה הרוח דף רב עא
ואתה כי הזהרת רשע דף קל עא
קום צא אל הבקעה דף שכב עב
החמס קם למטה רשע דף שפא עב
ולא בא בפי בשר פגול דף רפ עא
והתוית תיו על מצחות דף כט עב
עזב ה' את הארץ דף רכז עב
ואהי להם למקדש מעט דף רעז עא
למען תפוש את בני ישרא' דף סה עב
ודף קלז עב
הודע את ירושלם את תועבותיה דף
לג עב
כי לא אחפוץ במות המת דף קכז עא
ודף שיר עא
ואת שבתותי קדשו והיו לאות דף קיג
עב ושם עב
וגם אני נתתי להם חקים דף ס עב
ואתם בית ישרא' כה אמר ה' דף סא עא
הסיר המצנפת והרם העטרה דף שנא
עא ודף קיז עב
פארך חבוש עליך דף ריב עב
בעדן גן אלהים היית דף קכח עא
לאמר הכתה העיר דף לט עא
באמור אליהם עם ה' אלה דף סא עא
ויט עב
וזרקתי עליכם מים טהורים דף קלה עא
והסירותי לב האבן מבשרכ' ד' קעג עב
ותקרבו עצמות עצם אל עצמו דף עה עב
מארבע רוחות בואי הרוח דף רכג עא
וידעתם כי אני ה' בפתחי דף כט עא
ושח עב
זה השלחן אשר לפני ה' דף רפט עא
ואם נכלמו מכל אשר עשו דף סה עא
להקריב לי חלב ודם דף קסט עב
הפונה קדים יהיה סגור דף קכג עב
להניח ברכה אל ביתך דף כ עב
יהיה סגור ששת ימי המעשה דף רכג עב

הושע

וכסף הרביתי לה וזהב עשו לבעל דף
קיד עא
ואת דויד מלכם דף שכג עא
ותשכח תורת אלהיך אשכח בניך דף
רב עא
עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו דף תח עב
חבור עצבים אפרים דף שלז עב
בה' בגדו כי בנים זרים ילדו דף סה עב
בכר להם ישחרונני דף מד עא
כשחר נכון מוצאו דף רלב עב ודף קב
עא
אוי להם כי נדדו ממני דף של עב
אל תשמח ישרא' אל גיל בעמים דף קכו עא
כבכורה בתאנה בראשיתה דף שכז עא
ימאסם אלהי כי לא שמעו לו דף כס עא
זרעו לכם לצדקה דף רמה עב
כי נער ישראל ואוהבהו דף שפר עב
בקרבך קדוש ולא אבא בעיר דף קסז עא
על בתיהם נאם ה' דף לז עב
שובה ישראל עד ה' אלהיך דף קכז עב
ארפא משובותם אהבם נדבה דף קסח
עא

יואל

אלי כבתולת חגרת שק דף קסב עא
שובו עדי בכל לבבכם דף קס עב
וקסו עא
וקרעו לבבכם ואל בגדיכם דף קפז עב
ואת הצפוני ארחיק מעליכם דף כב עב

עמוס

רק אתכם ידעתי דף קסד עב
אריה שאג מי לא יירא דף מ עא
כי הנה יוצר הרים ובורא רוח דף מא
ודף רמח עא
נפלה לא תוסיף קום דף ל עא
לבית ישראל דרשוני וחיו דף קכח עא
הסר מעלי המון שיריך דף קכז עב
הנה ה' נצב על חומת אנך דף קפד עא
שנאו רע ואהבו טוב דף כג עב

יונה

והאניה חשבה להשבר דף מב עב
וה' הטיל רוח סערה אל הים דף רב עא
ויאמר קראתי מצרה לי דף מה עב

מיכה

וחמדו שדות וגזלו כרמים דף שכח עא
קומו ולכו כי לא זאת המנוחה דף שיא עא
הירצה ה' באלפי אילים דף שכב עא
חולי וגחי בת ציון דף טו עא
עמי זכר נא מה יעץ דף קו עב
קול ה' לעיר יקרא דף רכה עא
משוכבת חיקך שמור פתחי פיך דף קעב עא
ולו עא
יראו גוים ויבושו דף מ עב
נושא עון ועובר על פשע דף קמ עב
ודף שלב עא

נחום

לפני זעמו מי יעמוד דף מז עב

חבקוק

איום ונורא הוא ממנו דף לט עב
טהור עינים מראות ברע דף קלה עא
על כן יזבח לחרמו דף קסב עב
וצדיק באמונתו יחיה דף קמד עב
גבר יהיר ולא ינוה דף שכח עב
כי אבן מקיר תזעק דף לו עא
ברגז רחם תזכור דף שמג עב
ראוך יחילו הרים דף קח עא
נקבת במטיו ראש פרזיו דף קת עא

צפניה

קול ישורר בחלון חורב בסף דף קכז עב
התקוששו וקשו הגוי דף שפט עא
בקשו צדק בקשו ענוה דף כג עב
ושלד עא
שופטיה זאבי ערב דף שפט עא
ה' צדיק בקרבה לא יעשה דף לט עא
כי אז אסיר מקרבך דף שכח עב
שארית ישראל לא יעשו עולה דף רסה עא

חגי

לי הכסף ולי הזהב דף שעז עב

זכריה

ויראני את יהושע הכהן הגדול דף ב
עא ודף לז עא
ויהושע היה לבוש בגדים דף מו עא
וישימו הצניף הטהור דף קלו עא
על אבן אחת שבעה עינים דף ריא עא

כי מי

כי מי בז ליום קטנות דף רכא עב
וסעו עא
ובאה אל בית הגנב דף רעז עא
צדיק ונושע הוא דף קו עב

מלאכי

אהבתי אתכם אמר ה' דף קו עא
ואת עשו שנאתי דף לב עב
לכם הכהנים בוזי שמי דף סה עב
חלו נא פני אל ויחננו דף קמט עב
וזריתי פרש על פניכם דף מג עא
ודף רפ עב
תורת אמת היתה בפיהו דף רסה עא
כי שפתי כהן ישמרו דעת דף קמא עב
וסנ עב
וקרבתי אליכם למשפט דף כד עא
וסכב עא
שובו אלי ואשובה אליכם דף ל עב
וקמט עב
כי אני ה' לא שניתי דף לח עא ורלו עב
ואשרו אתכם כל הגוים דף פב עא
חזקו עלי דבריכם דף סנח עא
לשרידים אשר ה' קורא דף רכט עא
וזרחה לכם יראי שמי דף נג עב
ועסותם רשעים כי יהיו דף מח עב
זכרו תורת משה עבדי דף ספה עא

ספר תהלים

כי אם בתורת ה' חפצו דף סב עא
אשר פריו יתן בעתו דף סג עא וסיט
עא וכז עא ורכו עא ורכג עא
שני רשעים שברת דף מז עא
לא יגורך רע דף ב עב ול עא

השתחוה אל היכל קדשך דף יח עב
אל זועם בכל יום דף כ עא
כי אראה שמיך דף כד עא ורלא עב
ותחסרהו מעט מאלהים דף סמח עא
אין אלהים כל מזימותיו דף סלה עא
תכין לבם תקשיב אזנך דף תח עב
הים משכיל דורש דף רכד עא
יכרת ה' כל שפתי חלקות דף רסט עב
כרום זלות לבני אדם דף שיד עא
ה' מי יגור באהלך דף קה עא ורסד עב
הולך תמים ופועל צדק דף יד עב
לא רגל על לשונו דף רבע עא
שויתי ה' לנגדי תמיד דף ג עב ועד עב
ושנג עא
לכן שמח לבי ויגל כבודי דף ח עא
שובע שמחות את פניך דף קב עא
וקעט עב
שמרני כאשון בת עין דף לז עא
וצפונך תמלא בטנם דף סג עא
אני בצדק אחזה פניך דף קכה עא
והוא כחתן יוצא מחפתו דף י עב וקכג
עא
יראת ה' טהורה עומדת לעד דף כז עב
ושח עא
הנחמדים מזהב ומפז רב דף קעה עב
למנצח על אילת השחר דף רכז עב
פקודי ה' ישרים משמחי לב דף קמו עא
כי אתה גוחי מבטן דף קמג עב
הצילה מחרב נפשי דף כח עא ולא עא
לפניו יכרעו כל יורדי עפר דף מה עא
גם כי אלך בגיא צלמות דף מז עא
מי יעלה בהר ה' דף רג עב
אליך ה' נפשי אשא דף לה עא ועד עב
אלהי בך בטחתי אל אבושה דף קיח עא
ה' אהבתי מעון ביתך דף סב עב

לחזות בנועם ה׳ ולבקר דף עו עא
הבו לה׳ כבוד ועוז ר ס עא
לולא האמנתי לראות בטוב דף קכג
עא וקר עא
ה׳ אורי וישעי ממי אירא דף לא עא
ודף רכא עב
קול ה׳ חוצב להבות אש דף רמו עא
למען יזמרך כבוד דף קכד עב וקכז
עא ופה עב
אגילה ואשמחה בחסדך דף קכד עב
מה רב טובך אשר צפנת דף סט עא
וכה עא וקנג עב
אהבו את ה׳ כל חסידיו דף קמ עב
על זאת יתפלל כל חסיד דף ש עא
רננו צדיקים בה׳ דף קכו עב
חונה מלאך ה׳ דף ריד עא
יראו את ה׳ קדושיו דף כח עא ויז עא
מי האיש החפץ חיים דף קעח עב
נצור לשונך מרע דף שכד עב וסח עא
ולז עא
פני ה׳ בעושי רע דף שט עא
ואת דכאי רוח יושיע דף שכד עב
ונפשי תגיל בה׳ דף קכו עא
כאבל אם קודר שחותי דף שכד עב
בחנפי לעגי מעוג דף רכח עא
און יחשוב על משכבו דף כה עא
צדקתך כהררי אל דף יד עב
מה יקר חסדך אלהים דף קנ עא
אל תתחר במרעים דף שכד עא
כי ה׳ אוהב משפט דף שפר עא
צדיקים ירשו ארץ דף רכד עא
צופה רשע לצדיק דף כב עב
נאלמתי דומיה החשיתי דף שיו עא
אך בצלם יתהלך איש דף קיח עא וכה
עב

רבות עשית אתה ה׳ אלהי דף ק עא
מתי ימות ואבד שמו דף קכט עא
אשרי משכיל אל דל דף ריד עא
כאיל תערוג על אפיקי מים דף ק עא
ה׳ יסעדנו על ערש דוי דף רפז עב
אני אמרתי ה׳ חנני דף קעב עא
יומם יצוה ה׳ חסדו דף עה עב וכ עא
מר ואהלות קציעות דף קנד עא
כל כבודה בת מלך פנימה דף תר עא
אהבת צדק ותשנא רשע דף רעז עא
כי ה׳ עליון נורא דף ב עב
נדיבי עמים נאספו דף קז עב
למה אירא בימי רע דף כג עא
גדול ה׳ ומהולל מאד דף יב עב
ועזבו לאחרים חילם דף קכה עא
אדם ביקר בל ילין דף לא עא
אל אלהים ה׳ דבר דף קב עא
וסביביו נשערה מאד דף כג עא
יקרא אל השמים מעל דף יג עב
ולרשע אמר אלהים דף קכח עא
אוכיחך ואערכה לעיניך דף כד עא
זובח תודה יכבדנני דף רפט עב
ובחטאתי טהרני דף קלב עא
והרע בעיניך עשיתי דף לד עב
תחטאני מאזוב ואטהר דף כה עב
לב טהור ברא לי אלהים דף קלה עב
השיבה לי ששון ישעך דף קכט עא
לב נשבר ונדכה דף רכ עא
השלך על ה׳ יהבך דף נט עא ורלו עא
כי גדול עד שמים חסדך דף עו עא
האמנם אלם צדק תדברון דף רכד עא
ורמו עב
זורו רשעים מרחם דף רש עא
נשבעה בטוב ביתך דף קב עא
כנפי יונה נחפה בכסף דף ריו עב

מלכים בה תשלג בצלמון דף כב עא
שם בנימן צעיר רודם דף קיד עב
אגורה באהלך עולמים דף קכז עא
לשלמי נדרי יום יום דף רעו עא
ולך ה' חסד כי אתה דף קמח עא
אלהים אלי אתה אשחרך דף עא עא
מבטח כל קצוי ארץ דף קמט עב
ודבר פי בצר לי דף ערה עא
אם תשכבון בין שפתים דף ריו עב ורמז עב
משור פר מקרן ומפריס דף ריט עב
יפרח בימיו צדיק דף תכא עב
כי אין חרצבות למותם דף מ עב
שתו בשמים פיהם דף רסח עא
כי הנה רחקיך יאבדו דף מז עא
כי אלהים שופט זה ישפיל דף ל עב
לחם אבירים אכל איש דף קח עא
רוח הולך ולא ישוב דף קסו עב
גפן ממצרים תסיע דף שסב עא
אני אמרתי אלהים אתם דף יד עא
אלהים אל דמי לך דף עז עב וקיד עב
אשרי אדם עוז לו בך דף קעז עא
עוברי בעמק הבכא דף מז עא
כי שמש ומגן ה' אלהים דף שיג עא
שמרה נפשי כי חסיד אני דף כו עא
ה' אלהי ישועתי דף שיט עא
במתים חפשי כמו חללים דף קכ עב
אמרתי עולם חסד יבנה דף כ עא וקב עא
אל נערץ בסוד קדושים דף שסג עא
אתה מושל בגאות הים דף יא עב
צדק ומשפט מכון כסאך דף עט עא
אז דברת בחזון לחסידך דף קכט עב
אם יעזבו בניו תורתי דף שיו עא
מה גדלו מעשיך ה' דף ב עב
יושב בסתר עליון דף כו עא
אומר לה' מחסי דף קלג עא
כי מלאכיו יצוה לך דף לד עב ולו עא
יקראני ואענהו דף כח עב
ה' מלך גאות לבש דף שכב עא
הנוטע אזן הלא ישמע דף כה עב
אשרי הגבר אשר תיסרנו יה דף קסה עא
מי יקום לי עם מרעים דף רסז עא
לולי ה' עזרתה לי דף שיג עא
אז ירננו כל עצי יער דף רכח עב
עבדו את ה' בשמחה דף קכז עא וקלא עא
אשכילה בדרך תמים דף כח עב
גבה עינים ורחב לבב דף שכז עא
תפלה לעני כי יעטוף דף ריח עא וקכא עב
תכתב זאת לדור אחרון דף קסא עא
וחסד ה' מעולם דף קמב עא ויג עא
ברכו ה' מלאכיו דף רב עא וקכח עב
ברכי נפשי את ה' דף קמו עב ושי עב
המקרה במים עליותיו דף קט עא ולו עא
עושה מלאכיו רוחות דף כג עב ומב עא
תשת חשך ויהי לילה דף כד עא
מה רבו מעשיך ה' דף כא עב ודף ט עב וקכט עב ותא עא
זה הים גדול ורחב ידים דף כד עא
ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם דף קמט עא
ישלח דברו וירפאם דף קט עא
ולבי חלל בקרבי דף קכב עא
ברכי כשלו מצום דף שיג עב
נאם ה' לאדני שב דף עד עב
אתה כהן לעולם דף קט עא
ידין בגוים מלא גויות דף לא עא
טרף נתן ליראיו דף רכד עא ודף ע עב

ראשית חכמה יראת ה'	דף שכד עא	[illegible]	דף קלו עא
גבור בארץ יהיה זרעו	דף סט עא	ימים יוצרו ולא אחד בהם	דף לה עא
שומר פתאים ה'	דף שעה עב	הלא משנאיך ה' אשנא	דף סז עא
יסור יסרני יה	דף עו עב	זכרתי ימים מקדם	דף פט עא
אבן מאסו הבונים	דף שטו עא ושכה עא	דור לדור ישבח מעשיך	דף קמו עב
	ועג עא	חנון ורחום ה'	דף כד עב
גל עיני ואביטה	דף כו עא	טוב ה' לכל ורחמיו על כל	דף דם עא
זכרתי בלילה שמך ה'	דף רכב עא		ושו עב וקנג עב
חבר אני לכל אשר יראוך	דף סח עא	וחסידיך יברכוכה	דף עו עא
נר לרגלי דבריך	דף שסט עב	סומך ה' לכל הנופלים	דף קסו עא
נשבעתי ואקיימה	דף ערה עא וקב עא	פותח את ידיך ומשביע	דף כט עא
עת לעשות לה'	דף סר עב ופח עא	צדיק ה' בכל דרכיו	דף לז עא
פלגי מים ירדו עיני	דף רמא עב	שברו על ה' אלהיו דף שנה עא ורכג עב	
צדקתך צדק לעולם	דף שפ עב	נותן לבהמה לחמה	דף כט עב
ראה כי פקודיך אהבתי	דף עו עא	השם גבולך שלו'	דף תטו עב
שש אנכי על אמרתך	דף קמו עא	ישמח ישראל בעושיו	דף רכד עא
שבע ביום הללתיך	דף ריב עא	יעלזו חסידים בכבוד	דף קכט עב
מה יוסיף לך לשון רמיה	דף רמז עב	כל הנשמה תהלל יה דף לו עא ורכב עא	
עם נחלי רתמים	דף רסו עב	ספר משלי	
שמחתי באומרים לי	דף קכה עא	יראת ה' ראשית דעת	דף ב עא
למען אחי ורעי	דף פר עב	כי לוית חן הם לראשך	דף קעה עא
הנה נחלת ה' בנים	דף שג עא	והם לדמם יארובו	דף רס עא
אשרי כל ירא ה'	דף כט עב	עד מתי פתיים תאהבו	דף מא עא
אשתך כגפן פוריה	דף תד עא	אז יקראונני ולא אענה	דף פו עא
ה' לא גבה לבי ולא רמו עיני דף סג עא		בני אם תקח אמרי	דף קיג עא
כגמול עלי אמו	דף רלו עא	כי אם לבינה תקרא	דף קעו עא
אם אתן שנת לעיני דף רכח עא וקיז עא		אם תבקשנה ככסף	דף סב עא ודף
אתה וארון עזך	דף ס עב		רב עא
הנה ברכו את ה'	דף פ' עב	השמחים לעשות רע	דף קכח עא
שאו ידיכם קדש	דף רכב עא	כל באיה לא ישובון	דף שט עא
לעושה השמים בתבונה	דף כא עא	רפאות תהי לשרך	דף שע עב
נותן לחם לכל בשר	דף ק עא	בכל דרכיך דעהו	דף שו עא וקיז עב
אם לא אעלה את ירושלם	דף רכר עב	כבד את ה' מהונך	דף סא עב
יודוך ה' כל מלכי ארץ	דף תיט עא	יקרה היא מפנינים	דף שער עא
וגבוה ממרחק יידע	דף שכן עב	כבוד חכמים ינחלו	דף רכח עב

דרך רשעים כאפלה דף כ עב

כי חיים הם למוצאיהם דף שסב עב ודף קפ עא

מכל משמר נצור לבך דף לד עא

אל תט ימין ושמאל דף פז עב

כי נפת תטופנה דף שיא עב

נעו מעגלותיה לא תדע דף שסז עב

ונהמת באחריתך דף לו עב

שתה מים מבורך דף כח עא ורכא עא

באהבתה תשגה תמיד דף שלט עב

לך אל נמלה עצל דף קנ עא

יפיח כזבים עד שקר דף רכא עב

בהתהלכך תנחה אותך דף קיב עב

כי נר מצוה ותורה אור דף קלט עא וקסה עא וכו עא ודף קלג עב

והנה אשה לקראתו דף כח עא

קחו מוסרי ואל כסף דף שסה עב

יראת ה' שנאת רע דף יז עא

ה' קנני ראשית דרכו דף קלו עב ועח עב

וראש עפרות תבל דף כג עא

אשרי אדם שומע לי דף קה עא

להנחיל אוהבים דף עו עב

כל משנאי אהבו מות דף רכט עב

מי פתי יסור הנה דף לז עא

ויראת ה' תוסיף ימים דף י עא ושט עא

ואת צנועים חכמה דף רכח עא

גומל נפשו איש חסד ד' קסד עב וקסז עא

יש מפזר ונוסף עוד ד' שב עא וקעה עא

הן צדיק בארץ ישולם דף קנ עא

טוב נקלה ועבד לו דף שנח עא

שפת אמת תכון לעד דף רסד עא

לא יאנה לצדיק כל און דף ל עא

מתאוה ואין נפשו עצל דף קד עא

הולך את חכמים יחכם דף שלא עב

בז לדבר יחבל לו דף שסז עב

ויש נספה בלא משפט דף כ עב

ואוהבו שחרו מוסר דף קסז עב

צדיק אוכל לשובע נפשו דף סב עא ורפ עא

אוילים יליץ אשם דף שיא עב

חכם ירא וסר מרע דף יז עא

בכל עצב יהיה מותר דף ריד עב

יראת ה' מקור חיים דף ט עב

ברב עם הדרת מלך דף קז עב

ורקב עצמות קנאה דף שלב עב

ומכבדו חונן אביון דף סו עא

ודבר בעתו מה טוב דף קנז עב

לב צדיק יהגה לענות דף שלו עב

ולפני כבוד ענוה דף שמט עב

תועבת ה' כל גבה לב דף יו עב ורב עב

ברצות ה' דרכי איש דף כא עא

חמת מלך מלאכי מות דף שכא עא

באור פני מלך חיים ד' קכה עב וקכט עא

איש תהפוכות ישלח מדון דף לג עא ושלד עב

ונרגן מפריד אלוף דף לב עב

טוב פת חרבה ושלוה בה דף רפז עב

בכל עת אוהב הרע דף כח עב

חושך אמריו יודע דעת דף רכג עא

גם אויל מחריש חכם יחשב דף רכד עא

מים עמוקים דברי פי איש דף קט עא

דברי נרגן כמתלהמים דף רעא עא

מות וחיים ביד לשון דף רסז עא

ויש אוהב דבק מאח ד' קמד עא ושמא עא

ואץ ברגלים חוטא דף יז עא

אולת אדם תסלף דרכו דף קפה עא ולא עא

נהם ככפיר זעף מלך דף ת עא

שכל אדם האריך אפו דף שמח עב

בית והון נחלת אבות דף ש עא

עצלה תפיל תרדמה דף רכד עב
ושבע ילין בל יפקד רע דף ק עב
נר ה' נשמת אדם דף עט עא ולג עא
עשה צדקה ומשפט דף שפג עב
אל תאמר אשלמה רע דף כז עא ולז עא
ושרת עא
מה' מצעדי גבר דף כה עא
מאשת מדינים ובית חבר דף כא עב
מתן בסתר יכפה אף דף קעט עב
עקב ענוה יראת ה' דף שכג עב
אהב טהור לב חן דף שמב עב
אל תגזל דל כי דל הוא דף קנו עב
וקבע את קבעיהם נפש דף שכא עב
חזית איש מהיר במלאכתו דף קלא עא
כי אם ביראת ה' כל היום דף שכט עב
ודף שז עב
ישמח אביך ואמך דף קיט עב
תנה בני לבך לי דף רכא עא
למי אוי למי אבוי דף קכח עא
אחריתו כנחש ישך דף רפב עא
הכוני בל חליתי דף רפב עב
כי בתחבולות תעשה לך דף שסה עב
בנפול אויבך אל תשמח דף קכח עא
אל תתהדר לפני מלך דף סב עב
אל תצא לריב מהר דף שכח עא
הקר רגלך מבית רעך דף שלה עא
כן קללת חנם לא תבא דף רבע עא
הדלת תסוב על צירה ד' רכו עא ותח עא
תגלה רעתו בקהל דף רם עב
כצפור נודדת מן קנה דף רטו עב
רעך ורע אביך אל תעזוב דף פר עב
וכו עא
מברך רעהו בקול גדול דף ער עב
ודף ת עא
ושומר אדניו יכובד דף כט עב

כמים הפנים אל הפנים דף עג עב
אשרי אדם מפחד תמיד דף כח עב
ויב עא
חבר הוא לאיש משחית דף שיב עא
וקפג עב
כל רוחו יוציא כסיל דף תז עב
יסר בנך ויניחך דף שעב עב
מפנק מנוער עבדו דף כב עב וקנא עא
לעלוקה שתי בנות דף כח עב ומז עא
וקיו עב
אכלה ומחתה פיה דף רכו עא
תחת שלש רגזה ארץ דף כה עא וקיז עא
ושפחה כי תירש גברתה דף ל עא
דברי למואל מלך משא דף לג עא
ממרחק תביא לחמה דף רפז עב
ותקם בעוד לילה דף קלא עא
שקר החן והבל היופי דף תטו עב
וכט עא

ספר איוב

ויאמר ה' אל השטן מאין תבא דף מג עא
החנם ירא איוב אלהים דף עז עא
ה' נתן וה' לקח דף קטג עא ושמז עב
ויהי היום ויבואו בני האלהים דף כא עא
ותסיתני בו לבלעו חנם דף כג עב
עור בעד עור דף קעא עא
יקבהו אוררי יום דף כא עא
ויסף אלוה בעדו דף קפא עא
כי לפני לחמי אנחתי תבא דף רכג עב
זכר מי הוא נקי אבד דף קלב עא
מנשמת אלוה יאבדו דף שיז עב
מבקר לערב יכתו דף שפו עא
ברעב פדך ממות דף שכו עא
בשוט לשון תחבא דף רסז עא
וידעת כי שלום אהלך ד' קכב עב ושח עא

היאכל

מפתחות הפסוקים

היאכל תפל מבלי מלח דף קל עא
ילפתו ארחות דרכם דף כו עב
למס מרעהו חסד דף שכז עא
הלא צבא לאנוש עלי ארץ דף מ עא
כלה ענן וילך דף מח עב
ותפקדנו לבקרים דף לז עב
והיה ראשיתך מצער דף קסג עא
חכם לבב ואמיץ כח דף קמג עא
עור ובשר תלבישני דף כה עב
ארץ עיפתה כמו אפל דף קסג עב
כי הוא ידע מתי שוא דף כד עא
ועיני רשעי׳ תכלינה דף מז עא וקכא עא
לאשר הביא אלוה בידו דף רד עב
אשר בידו נפש כל חי דף כז עא ועט עא
הן יקטלני לו איחל דף עא עב ותיד עא
אם כהתל באנוש דף רסד עא
משנה פניו ותשלחהו דף קא עא
אך בשרו עליו יכאב דף מא עב ולו עב
כי עדת חנף גלמוד דף רכט עא
נדד הוא ללחם איה דף רכד עא ושיט עא
וטהר ידים יוסיף אמץ דף קלה עא
ויקים בי כחשי בפני יענה דף כט עב
טרף נפשו באפו דף קלט עב
לא נין לו ולא נכד בעמו דף שכג עב
ואף אמנם שגיתי דף כה עא
ומבשרי אחזה אלוה דף שכב עב
גורו לכם מפני חרב ד׳ רמו עב ושיג עא
אין שריד לאכלו דף ת עא
כל חשך טמון לצפוניו דף רפט עא
יגלו שמים עונו דף לג עב
והוא באחד ומי ישיבנו דף ריז עב
ועין נאף שמרה נשף דף כד עא
המשל ופחד עמו דף תכא עא
אף כי אנוש רמה דף שלד עא
תלה ארץ על בלימה דף שלב עב

יכין וצדיק ילבש דף קעז עא
לא יערכנה זהב וזכוכית דף סב עא
כימי אלוה ישמרני דף קלג עב
בהלו נרו עלי ראשי דף פה עב
כי אמלט עני משוע דף שפו עא
ואמר עם קני אגוע דף שפז עא
הקוטפים מלוח עלי שיח דף רעט עא
כי אש היא עד אבדון דף שמו עב
ברית כרתי לעיני דף רלט עב
ואליהו חכה את איוב דף קד עא
צעיר אני לימים דף שכב עא
ונשמת שדי תבינם דף רב עא
וגוה מגבר יכסה דף קעב עא
וזהמתו חיתו לחם דף קה עב
אם יש עליו מלאך דף קעו עב
פדה נפשו מעבור בשחת דף קמח עב
ומא עב
חללה לאל מרשע דף לט עא
כי פועל אדם ישלם לו דף לא עא וטו עב
אם ישים אליו לבו דף ער עא
יגוע כל בשר יחד דף עט עא
האף שונא משפט יחבוש דף שפה עב
רגע ימותו וחצות לילה דף קמט עב
כי עיניו על דרכי איש דף כד עא
נתן זמירות בלילה דף רכד עא
ואף הסיתך מפי צר דף קסג עב
ביד כל אדם יחתום דף כט עב ומא עב
על כפים כסה אור דף שפא עא
והוא מסבות מתהפך דף קא עב
שדי לא מצאנוהו דף שלד עא
לכן יראוהו אנשים דף שכח עא
אזר נא כגבר חלציך דף קכו עב
ואשבר עליו חקי דף כט עב ודף י עב
ברן יחד כוכבי בקר דף רכה עב וקכ
עא

מי שם ממדיה כי תדע דף עא עב
ויתיצבו כמו לבוש דף קכב עב
מבטן מי יצא הקרח דף שמג עב
מי פלג לשטף תעלה דף כט עב
מי יכין לעורב צידו דף רפה עב ותיו
עב ופט עב
הידעת חקות שמים דף כא עב
מי הקדימני ואשלם דף עא עב ודף
שסה עב

ספר דניאל

רעיונך על משכבך סליקו דף רסה עא
וחטיך בצדקה פרק ד' קסא עב וקע עא
כל קבל די רוח יתירא דף שכב עא
וכל דיירי ארעא כלא חשיבי דף שכז עב
ולאלהא די נשמתך בידיה דף ו עא וכז עא
אלהי שלח מלאכיה דף לא עב
נהר דינור נגד ונפק דף ט עא וכג עא
ושלא עא
ותשלך אמת ארצה דף רסב עב וכא עב
ולחם חמודות לא אכלתי דף קעג עב
אל תירא דניאל דף קעג עב וקסו עא
את הרשום בכתב אמת דף שפז עב
והמשכילים יזהירו דף רכד עא
ואתה לך לקץ ותנוח דף קסו עא

עזרא

אתה ה' הוא האלהים דף קיא עא
כי עונותינו רבו למעלה דף קעא עב
ותמשוך עליהם שנים רבות דף קיא עא

נחמיה

ותהי צעקת העם ונשיהם דף שפו עב
כי עמדו לא עמו עוד דף קכו עב ורעט
עב
ואתה מחיה את כלם דף קפ עא
ויקראו בספר תורת האלהים דף קע עב
ומנך לא מנעת מפיהם דף שלז עא
ומצאת את לבבו נאמן דף קמד עא
אף כי עשו עגל מסכה דף קז עא
והעמדנו עלינו לתת שלישי' השקל בשנה
דף תיג עב

דברי הימים א

וירא את מלאך ה' עומד דף כג עא
ומי כעמך ישראל גוי אחד דף ריז עא
ויבא המלך דוד בית ה' דף שמא עב
והנה בעניי הכינותי דף שנה עה
דע את אלהי אביך ועבדהו דף כד עא
ונא עא ורלה עב
אם תדרשנו ימצא לך דף עד עב
והעושר והכבוד מלפניך דף שנו עא
וישמחו העם על התנדבם דף קכה עב
כי ממך הכל ומידך נתנו לך דף קמד
עא
כי גרים אנחנו לפניך דף קנ עא
והזקנים מכוסים בשקים דף קכא עב

דברי הימים ב

שמים ושמי השמים דף שנו עא
ואתה תשמע השמים דף לז עב
עשית לך שם כשם הגדולים דף שמא עב
ויכנעו שמי אשר נקרא דף קמא עב
הלרשע תעזור דף שלא עב
ויחזקיהו גבה לבו דף שכו עא
ובהצר לו חלה את פני ה' דף קכג עא
ויתפלל אליו ויעתר לו דף קכד עא
ויהיו מלעיבים במלאכי דף רכו עב

יום ב' חנוכת המזבח שנת את מי אשלח לפ"ק

אמר הצעיר יצחק יצו׳ בן לגאון במהו״ר גרשון טריוויש ז״צל:

יודע בלשער עמי כמה הנוגשים אשים בבית הדפוס לאמר כלו מלאכתכם לעשות דבר יום ביומו ותוכן הדפוס תתנו כי חק להם לעשות מהם כך וכך ליום ׳ לכן לא יתנו למגיהים השב רוחם ׳ ונוסף עוד בספר הזה כי רובו נדפס על ידי גוים בחדש תשרי שרובו ככלו בקדושה שבתות וימים טובים : ועוד בה שלישיה העולה על כלנה כי ההעתק היה מוטעה ומשובש מאד ואין זולתו והוראת בעל דין יש כי החכם המחבר בהקדמתו הודה ולא בוש כי לא היה לו פנאי לעבור עליו ולהגיהו למען יעבור הספר ארחות ימים עם השיירא ההולכת ולא יאחר לשלחו ׳ יכל אלה חברו להליץ עלי עם הקוראים בו אם אולי ימצאו בו איזו שגיאה שלא יאשימוני כעושה מלאכת ה׳ רמיה רק ידינוני לכף זכות דאנוס רחמנא פטריה ׳ וה׳ ידין אתכם לזכות ויציל אתכם מאלון בכות : ה׳ יברך את עמו בשלום ׳

והנה אמרנו מעט ועשינו הרבה כי הוספנו בו לוח מהכתובי׳ מקראי קדש שבאו מפורשים בספר הזה הנכבד אים על דגלו באותות באיזה דף ובאיזה עמוד למען ירוץ כל קורא בו למצא דברי חפץ מפסוקים מחודשים ׳ ובאמת שכך עלה במחשבה תחלה אלא שאמרנו לא נזכירהו בפתח השער אולי לא תספיק השעה לקיים הבטחתנו ׳ ברוך ה׳ שהיה לנו וגם מה שלא נדרנו שלמנו לו״א ׳

ותלך הנכבד זקן ונשוא פנים כמ״ מש״ה נכאי יצו׳ אשר הביא אלינו המחבור הנחמד הלזה : וכמה יגיעות יגע והרבה בהוצאות כדי להדפיסו על מלאת כפי האפשר יהיה עם מצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד . אמן ואמן

קחו רועים פעולת איש אמונים אשר לא י״״ שוו בה כל חפצים :
לכו שברו ברוב כוסף תבונה בכל לב לא כמו שבים ורצים :
תמורתו צרור כסף תנו כי במקח זה הלא תהיו כרוצים :
ובו יראת ואהבת אל תשובה קדושה עם ענוה לא פרצים :
ויוסיפו לכל מוסיף ברכה ונוח לסוף ימים וקצים :

ברוך האל צור ישראל הגביר חסדו הרבה עצמה :
עד התחלנו גם השלמנו זה החבור ראשית חכמה :
אכלו דודים ורוו דודים כי בכל היא יהו רמה :

תם ות״ל

יוד

רוחס
בקדושה
היה מוט
בהקדמת
הספר הר
עלי עם הי
ה׳ רמיה ר
ויכיל התכ
והנה ה
מ
עמוד למע
עלה במח
הסעה לקי

ותלק הבכבד
והרכה כהונ

קחו רועי
לכו שבר
תמורתו
ובו יראה
ויוסיפו

ברוך האל
עד התחל
אכלו דודי

ר
בו
ם
ב
הכ
על
ה
וי
מ
עו
ע
הו
ומ
וה
ה
ל
ר
מ
ר
ב
ע
א